

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**TÜRK KADIN YAZARLARIN ROMANLARINDA (1980-2000)
İŞLEDİKLERİ KONULAR VE EĞİTİM KAVRAMINA
YAKLAŞIMLARI**

Evren KARATAŞ

**İZMİR
2009**

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**TÜRK KADIN YAZARLARIN ROMANLARINDA (1980-2000)
İŞLEDİKLERİ KONULAR VE EĞİTİM KAVRAMINA
YAKLAŞIMLARI**

Evren KARATAŞ

**Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin TUNCER**

**İZMİR
2009**

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum ‘‘Türk Kadın Yazarların Romanlarında (1980-2000) İşledikleri Konular ve Eğitim Kavramına Yaklaşımları’’ adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

11.11.2009

Evren KARATAŞ

ÖNSÖZ

1980-2000 aralığı, Türkiye açısından bir çok siyasal ve sosyal gelişmenin yaşandığı önemli bir devredir. Bu dönem Türk kadın yazarların edebiyatımızdaki etkilerinin belirginleştiği bir dönem olması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Bu dönemde kadın yazarlar, eserlerinde sadece kadın konusuna değil, birey ve toplumla ilgili pek çok alandaki görüş ve gözlemlerine de yer vermişler ve oldukça başarılı ürünler ortaya koymuşlardır. Bu çalışmada 1980-2000 döneminde Türk kadın yazarların romanlarında işledikleri konuların ve eğitim kavramına yaklaşımlarının belirlenmesine çalışılmıştır.

Bu çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünü “Giriş” oluşturmaktadır. Tezin “Giriş” bölümünde verilen bilgileri dört başlık altında toplamak mümkündür. Öncelikle 1980-2000 aralığında Türkiye’de yaşanan siyasal ve sosyal gelişmeler ana hatlarıyla ele alınmıştır. İkinci olarak dünyadaki ve Türkiye’deki kadın hareketlerinin kökenleri ve tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü sırada kadının hem okur hem de yazar olarak edebiyattaki yerini belirlemeye çalışan Feminist Eleştiri Yöntemi tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca 1980 sonrası dünya ve Türk edebiyatında önemli yeri olan ve Türk kadın yazarları da etkileyen postmodernizm akımı hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu bölümde son olarak “kadın yazar” çerçevesinde şekillenen tartışmalar aktarılmış ve 1980-2000 yılları arasında Türk romanında kadın yazarların konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Giriş bölümünde konuyla ilgili kuramsal bilgiler sunulduktan sonra çalışmanın problem durumu, amaç ve önemi, sayıtları, sınırlılıkları, problem cümlesi ve alt problem cümleleri belirtilerek bu bölüm sonlandırılmıştır.

İkinci bölüm “İlgili Yayın ve Araştırmalar” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde tezin hacmi de göz önünde bulundurularak sadece ana kaynaklar hakkında bilgi verilmiş ve araştırmada bu kaynakların hangi yönlerinden yararlandırıldığı anlatılmıştır. Bu başlık altındaki kaynaklar sırasıyla “Kadın Kavramını Ele Alan Kaynaklar”, “1980-2000 Dönemi Türk Romanı Hakkında Bilgi Veren Kaynaklar” ve “Devrin Siyasal ve Sosyal Görünümünü Anlatan Kaynaklar” olarak gruplandırılarak tanıtılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünü “Yöntem” oluşturmaktadır. Bu bölümde tez çalışmasında kullanılan araştırma modeli, tezin evren ve örnekleme, veri toplama ve çözümleme araçları tanıtılmıştır. Tezin araştırma modelini “tarihsel model” oluşturmaktadır. Tez çalışmasında veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemi, veri çözümleme aracı olarak ise betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılmış, analiz birimi olarak da tez tematik bir çalışma olduğundan “tema” seçilmiştir. Tezin örneklemini Tablo 1’de belirtilen toplam on iki yazarın altmış adet romanı oluşturmaktadır. Örneklem seçimi sırasında Adalet Ağaoğlu’nun Hayır adlı romanı 1980 öncesi yazılan “Dar Zamanlar Üçlemesi”nin, Alev Alatlının da Kâbus adlı romanı ise 2000 sonrası yazılan “Schrödinger’in Kedisi” serisinin bir parçası olduğundan, tezin hacmi de göz önüne alınarak örneklem dışında bırakılmıştır. Ayrıca Emine Şenlikoğlu ve Şule Yüksel Şenler’de bu dönemde yazmalarına karşın eserlerinin edebî değeri ve konusunda tartışmalar olduğundan örneklem dışında tutulmuşlardır.

Tezin en hacimli bölümünü ise “Bulgular ve Yorumlar” bölümü oluşturmaktadır. Bu bölümde çalışmada incelenen on iki kadın yazarın altmış romanından elde edilen veriler sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır. Bulgular ve Yorumlar bölümünde yorumlanmış veriler alfabetik olarak aile, aşk, Atatürk ve Cumhuriyet, aydın, birey ve toplum, boşanma, cinsellik, devlet, din, Doğu-Batı, eğitim, kadın, ölüm, sanat, şiddet, şehirleşme, siyasal olaylar ve Türk toplumsal yapısı olmak üzere toplam yirmi başlık altında sunulmuştur.

Sonuç bölümünde tez verilerinden hareketle genel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak 1980-2000 dönemi Türk kadın edebiyatı açısından oldukça verimli bir dönem olmuştur. Tez çalışmasının son bölümü olan “Kaynakça” bölümü, “Örnekleme Oluşturan Romanların Kaynakçası” ve “Genel Kaynaklar” başlıkları altında düzenlenmiş ve tez sonlandırılmıştır.

Tez çalışması süresince çeşitli sıkıntılarla da karşılaşmıştır. İlk olarak bazı verilerin birden çok kavramla ilişkili olduğu görülmüş, bu gibi durumlarda veriler en

uygun kavram başlığı altında sunulmuş, diğer kavramlarla olan ilişkileri de kısaca belirtilmiştir. İkinci olarak tezin yakın bir geçmişi konu alması nedeniyle kaynak sıkıntısı çekilmiştir. Bilindiği gibi sosyal bilimlerde bir vak'anın üzerinden zaman geçtikçe konunun anlaşılması kolaylaşmakta ve bu süre içinde o konuya dair çeşitli kaynaklar ortaya çıkmaktadır. Çalışma sırasında özellikle 1980-2000 dönemi siyasî ve sosyal gelişmeler açısından incelenirken tarihî kaynakların azlığı dikkat çekmiştir. Üçüncü olarak ise ülkemizdeki bibliyografik çalışmaların azlığı nedeniyle tez örneklemini oluşturan yazarların ve romanların belirlenmesi sırasında çelişkili durumlarla karşılaşmıştır. Örneğin bir kaynakta roman olarak gösterilen eserin bir başka kaynakta hiç yer almadığı ya da öykü gibi bir başka tür altında değerlendirildiği görülmüştür. Bu gibi durumlarda mümkün olduğunca esere ulaşılmış, eser incelendikten sonra örnekleme alınıp alınmayacağına karar verilmiştir.

Tez çalışması sırasında desteğini gördüğüm pek çok kişi oldu. Öncelikle tez izleme komitesi üyeleri bu uzun soluklu çalışma boyunca öneri ve eleştirileriyle tezin ortaya çıkmasına katkı sağlamışlardır. Komite üyelerinden, farklı bakış açısına ve derin bilgi birikimine her zaman hayranlık duyduğum hocam, sayın Prof. Dr. İlhan Genç'e teşekkür ediyorum. Geniş kütüphanesinden yararlanma olanağı bulduğum, değerli görüş ve çözüm önerileri ile zor zamanlarda yol gösteren hocam, sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yardımcı'ya teşekkür ediyorum. Yaklaşık on iki yıldır öğrencisi olduğum, sadece akademik yaşamda değil, hayatın pek çok alanında örnek olan ve desteğini her zaman hissettiğim danışman hocam, sayın Yrd. Doç Dr. Hüseyin Tuncer'e teşekkürlerimi sunuyorum. Son olarak da kilometrelerce uzaktan da olsa desteklerini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan sevgili aileme ve tezin biçimsel düzenlemelerini sabırla yapan kardeşim Elçin Emel Karataş'a teşekkür ediyorum.

11.11.2009
İzmir
Evren KARATAŞ

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	i
İçindekiler.....	iv
Özet.....	xiv
Abstract.....	xv
BÖLÜM I.....	1
1.Giriş.....	1
1.1. 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye'nin Geçirdiği Tarihî ve Sosyal Gelişmeler.....	1
1.1.1.1980-1990 Yılları Arasında Türkiye'nin Geçirdiği Tarihî ve Sosyal Gelişmeler.....	1
1.1.2.1990-2000 Yılları Arasında Türkiye'nin Geçirdiği Tarihî ve Sosyal Gelişmeler.....	6
1.2. Dünyada Kadın Hareketlerinin Tarihî Kökenleri ve Gelişimi.....	10
1.3.Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Tarihî Kökenleri ve Gelişimi.....	15
1.4.Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadının Konumlandırılışı.....	20
1.4.1.Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde Kadının Konumu.....	20
1.4.2. Kemalist Dönemde Kadının Konumu.....	22
1.4.3. 1980 Sonrasında Kadının Konumu.....	28
1.5.İslamî Feminizm.....	29
1.6.Feminist Eleştiri Kuramı.....	34
1.7.Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar.....	43
1.8.1980 Sonrası Türk Romanında Kadın Yazarlar.....	49
1.9.Türk Edebiyatında Kadın Yazar Kavramı.....	53
1.10.Postmodernizmin Tarihî Temelleri ve Gelişim Çizgisi.....	58
1.10.1.Roman Değişiyor.....	61
1.10.2.Modernist Roman.....	63
1.10.3.Postmodernist Anlatının Özellikleri.....	65
1.11.Problem Durumu.....	66
1.12.Amaç ve Önem.....	69
1.13.Problem Cümlesi.....	71

1.14.Alt Problemler.....	71
1.15.Sayıtlar.....	72
1.16.Sınırlılıklar.....	73
BÖLÜM II	74
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	74
BÖLÜM III	82
YÖNTEM.....	82
3.1.Araştırma Modeli.....	82
3.2.Evren ve Örneklem.....	82
3.3.Veritoplama Araçları.....	82
3.4.Veritözümleme Araçları.....	83
Tablo1: Örneklemi Oluşturan Yazarların ve Romanların Listesi.....	84
BÖLÜM IV.....	86
BULGULAR VE YORUMLAR.....	86
4.1.Aile.....	86
4.1.1.Annelik.....	86
4.1.1.1.Anne Olamama.....	91
4.1.1.2.Evlat Acısı.....	93
4.1.1.3.Üvey Anne.....	95
4.1.2. Anne Oğul İlişkileri.....	97
4.1.2.1. Anne Oğul Çatışması.....	100
4.1.3. Anne Kız İlişkileri.....	101
4.1.3.1. Gelecek Plânlayıcısı Olarak Anne.....	101
4.1.3.2. Kültür Aktarıcısı Olarak Anne.....	104
4.1.3.3. Anne Kız Çocuk Çatışması.....	106
4.1.3.4. Kız Çocuk Üzerinde Anne Yokluğunun Etkisi.....	110
4.1.4. Babalık.....	111
4.1.4.1. Baba Oğul İlişkileri.....	115
4.1.4.1.1. Oğlu Kurtarıcı ve Devam Ettirici Olarak Görmek ...	115
4.1.4.1.2. Baba Oğul Çatışması.....	116
4.1.5. Çocuk: Sevgi ve Güven Duygusuna Muhtaç Bir Varlık.....	118
4.1.6. Evlilik Kurtarıcısı Olarak Çocuk.....	122

4.1.7.Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar.....	125
4.1.8.Çocuğa Yönelik Şiddet.....	130
4.1.9.Çocuk Eğitimi.....	136
4.1.9.1.Disiplin Mi, Baskı Mı?.....	136
4.1.9.2. Seçimi Çocuğa Bırakmak.....	141
4.1.9.3. Çocuk Yetiştirme Konusundaki Farklı Görüşler.....	144
4.1.9.4.Çocuk ve Dinî Eğitim.....	149
4.1.9.5. Çocuğun Cinsel Eğitimi.....	154
4.1.10.Çocuklar Arasında Ayırım Yapmak.....	157
4.2.Aşk.....	163
4.2.1.Aşk: Dönüştürücü ve Çözülemeyen Bir Duygu.....	163
4.2.2.Farklılıkların Aşkı.....	175
4.2.3.İlk Aşk.....	179
4.2.4.Karşılıksız Aşk.....	179
4.2.5.Vatan Aşkı mı Bireysel Aşk mı?.....	181
4.2.6.Aynı Cinsteki Kişilerin Aşkı.....	182
4.2.7. Yasak Aşk.....	184
4.2.8. Evlilik ve Yasak Aşk.....	186
4.2.9. İmkansız Aşk.....	190
4.2.10.Aşk ve Kıskançlık.....	192
4.2.11.Aşk ve Ayrılık.....	196
4.3. Atatürk ve Cumhuriyet.....	203
4.3.1.Atatürk Devrimleri.....	203
4.3.1.1.Devrimlerin Halka Ulaşamaması.....	203
4.3.1.2.Atatürkçülüğün Yanlış Anlaşılması.....	209
4.3.1.3.Dilde Sadeleşme/Yenileşme.....	210
4.3.2. Cumhuriyetin İlanı İle Birlikte Görülen Değişiklikler.....	213
4.3.3 Cumhuriyet Yöneticilerinin Eleştirilmesi.....	218
4.3.4.Kurtuluş Savaşı.....	220
4.3.4.1. Savaş Zenginleri.....	228
4.3.4.2. İşgal Günlerinde Gayrî Müslimler.....	232
4.3.5. Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü.....	233

4.3.6. Osmanlı Mirasının Reddi.....	236
4.4. Aydın.....	238
4.4.1. Aydın Sorunu.....	238
4.4.1.1. Aydın ve Batı.....	238
4.4.2. Aydın ve Din.....	244
4.4.3. Aydın Kıyımı.....	246
4.4.4. Aydın Sınıf İçindeki Kutuplaşma.....	247
4.4.5. Kendini Yenileyememek.....	252
4.4.6. Eylemsizlik ve Mücadeleden Kaçınma.....	255
4.4.7. Tutarsızlık.....	256
4.4.8. Kadın Aydın.....	257
4.4.9. Yalnızlık ve Anlaşılamama.....	258
4.4.10. Aydın Halk Çatışması.....	259
4.4.11. Aydın Kitlenin Yılgınlığı.....	268
4.5. Birey ve Toplum.....	270
4.5.1. Toplumsal Baskı ve Birey.....	270
4.5.2. Birey.....	278
4.5.3. Kimlik Karmaşası.....	288
4.5.4. Yabancılaşma.....	290
4.5.4.1. Toplumsal Yabancılaşma.....	290
4.5.4.2. Bireysel Yabancılaşma.....	299
4.5.5. Özgürlük.....	303
4.5.6. Küreselleşme.....	309
4.5.7. Modern Dünya.....	312
4.5.7.1. Teknoloji.....	318
4.5.7.2. Tüketim Toplumu.....	320
4.5.7.3. Yalnızlık.....	325
4.5.8. Dostluk.....	332
4.5.9. Engelli Olmak.....	334
4.6. Boşanma.....	335
4.6.1. Kadın ve Boşanma.....	337
4.6.2. Boşanmış Aileler ve Çocuklar.....	344

4.7.Cinsellik.....	355
4.7.1.Cinsel Uyumsuzluk.....	355
4.7.2.Aşkın Bileşeni Olarak Cinsellik.....	358
4.7.3.Toplumsal Durum ve Cinsellik.....	362
4.7.4.Bekâret.....	364
4.7.5.Ensest.....	367
4.7.6.Kadın ve Cinsellik.....	369
4.7.6.1.Kadının Nesneleştirilmesi.....	369
4.7.6.2.Özgür Kadınların Dışlanması.....	372
4.7.7.Erkek Bakış Açısından Cinsellik.....	376
4.7.8.Cinsel Eğitim.....	380
4.7.9.Çift Cinsiyet Taşıma.....	386
4.7.10.Eşcinsellik.....	387
4.7.11.Toplumdaki Cinsel Açlık.....	392
4.8. Devlet.....	395
4.8.1.Devletin Görevleri.....	396
4.8.2.Yönetici Sınıf/Halk Çatışması.....	403
4.8.3.Ekonomi.....	410
4.8.4.Kapitalizm.....	413
4.8.5.Demokrasi.....	419
4.8.6.Adalet Sistemi.....	421
4.8.7.Doğu.....	423
4.8.8.Azınlıklar.....	428
4.8.9.Kürt Sorunu.....	434
4.8.10.Kıbrıs Sorunu.....	446
4.8.11. Ötekileştirme.....	451
4.9. Din.....	455
4.9.1.Farklı İnançlara saygı.....	455
4.9.2.Farklı İnançlara Tahammülsüzlük.....	459
4.9.3.Dinin Bireyselliği: Tanrı Kul İlişkisi.....	466
4.9.4.Dinî Zorlamalar.....	470
4.9.5.Din Konularındaki Bilgisizlik.....	472

4.9.6.Din Değiştirme.....	474
4.9.7.Bâtil İnançlar.....	476
4.9.7.1. Bâtil İnançlar ve Eğitimsizlik.....	486
4.9.7.2.Bâtil İnançlarla Tedavi.....	488
4.9.8.Din ve Devlet İlişkisi.....	491
4.9.9.Dinin Yozlaştırılması.....	491
4.9.10.Dinin Kadına Bakışı.....	495
4. 10. Doğu/Batı:Batı ve Batılılaşmam Sorunu.....	500
4.10.1.Bir Çıkar Birimi Olarak Batı.....	500
4.10.2.Batılılaşma Macerası.....	507
4.10.3.Batının Hangi Yönu Alınmalıdır.....	519
4.10.4.Doğu/Batı Çatışması.....	522
4.11. Eğitim.....	527
4.11.1.Devletin Eğitim Politikası.....	528
4.11.2.Savaşların Eğitime Etkisi.....	530
4.11.3.Eğitime Yöneltilen Eleştiriler.....	532
4.11.3.1.Niteliksizlik.....	532
4.11.3.2.Bilgi İstifçiliği.....	534
4.11.3.3.Yöntem Sorunları.....	538
4.11.3.4.Sorgulamadan Uzak Ezberci Eğitim.....	541
4.11.3.5.Kısıtlama/Yaratıcılığa Engel Olunması.....	547
4.11.3.6.Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanamaması.....	549
4.11.3.7.Araç Gereç Eksikliği.....	552
4.11.4.Batılılaşma ve Eğitim.....	555
4.11.5.Eğitimde Disiplin Sorunları ve Ceza.....	557
4.11.6.Yabancı Dilde Eğitim.....	560
4.11.7.Kız Çocuklarının Eğitimi.....	564
4.11.8.Üniversite ve Bilim.....	566
4.11.8.1.Üniversitelerde Nitelik Sorunları.....	566
4.11.8.2.Üniversiteler ve Siyasal Karışıklıklar.....	568
4.11.8.3.Akademik Özgürlük.....	574
4.11.9.Öğretmen.....	575

4.11.9.1.Olumsuz Öğretmen Modelleri.....	575
4.11.9.1.1.Öğrenciyle İletişim Kuramama.....	575
4.11.9.1.2.Öğrencilerle Hatalı İlişkiler Kurma.....	579
4.11.9.1.3.Yanlı Ölçme ve Değerlendirme Yapma.....	580
4.11.9.1.4.Öğretmenin Kendini Geliştirmemesi.....	581
4.11.9.2.Olumlu Öğretmen Modelleri.....	584
4.11.10.Öğretmenlerin Sorunları.....	586
4.11.10.1.Maddî Sıkıntılar.....	586
4.11.10.2.Öğretmenlerin Cezalandırılması.....	587
4.12. Erkekler.....	589
4.12.1.Erkekler.....	589
4.12.2.Erkek Çocuk İsteği.....	593
4.13. Evlilik.....	600
4.13.1.Evlilik Sorunları.....	600
4.13.1.1.Eş Seçimi.....	600
4.13.1.2.Sınıf Farklılıkları.....	603
4.13.1.3.Din ya da İnanç Farklılıkları.....	608
4.13.1.4. Eşler Arasındaki İletişimsizlik.....	609
4.13.1.5.Anlayış Farklılıkları/Kişilik Uyuşmazlıkları.....	611
4.13.1.6.Eşlerin Yabancılaşması/Uzaklaşması.....	618
4.13.1.7.Sıradanlaşma.....	622
4.13.1.8.Yaş Farkı.....	627
4.13.2.Evlilik Tipleri.....	629
4.13.2.1.Küçük Yaşta Yapılan Evlilikler.....	629
4.13.2.2.Görücü Usûlü Evlilik.....	632
4.13.2.3.İkinci Evlilik.....	636
4.13.2.4.Zoraki Evlilikler.....	638
4.13.2.5.Beşik Kertmesi.....	643
4.13.2.6.Çok Eşlilik.....	645
4.13.3.Evlilik ve Kadın.....	647
4.13.3.1.Kuşatılmışlık Hissi.....	647
4.13.3.2.Mutsuz Evliliklerin Mutsuz Kadınları/Bunalım.....	653

4.13.3.3.Evlilik Kadın İçin Bir Zorunluluk mudur?.....	654
4.13.3.4.Evliliğe Dış Müdahaleler.....	657
4.13.3.5.Evlilikte Otorite ve Kadının Kısıtlanması.....	660
4.13.3.6.Evlilik Dışı İlişki/Sadakatsizlik.....	668
4.14.Kadın.....	688
4.14.1.Toplumun Kadını Konumlandırışı.....	688
4.14.1.1.Değersizlik/Erkekten Sonra Değer Görme.....	688
4.14.1.2.Korunulması Gereken Bir Varlık.....	698
4.14.1.3.Özgür Kadınların Dışlanması.....	700
4.14.2.Kadın Özgürlüğü.....	702
4.14.3.Namus Kavramı.....	707
4.14.4.Kadının Edilgenlikten Kurtulması.....	716
4.14.5.Bir Kadının Birden Fazla Kimlik Taşınması.....	722
4.14.6.Kadının Sosyal Sorunları-Çalışma Hakkı	724
4.14.7.Kadın Bakış Açısından Kadınlar.....	731
4.14.8.Kadın Eğitimi.....	732
4.14.9.Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet.....	734
4.14.10.Kadının Cinsel Açıldan İstismar Edilmesi.....	744
4.14.11.Milli Mücadele Yıllarında Kadın.....	746
4.14.12.Cumhuriyet Dönemi Kadın Politikaları.....	750
4.14.13.Anadolu'daki Kadının Durumu.....	755
4.14.14.Kadın ve Beden.....	759
4.14.14.1.Hamilelik ve Doğum.....	759
4.14.14.2.Kürtaj.....	764
4.14.14.3.Kadın ve Güzellik.....	766
4.14.14.4.Yaşlanma.....	771
4.14.14.5.Menopoz.....	773
4.14.15.Kadın Erkek İlişkileri.....	776
4.14.15.1.Yaş Farkı	775
4.14.15.2.İletişimsizlik.....	776
4.14.15.3.Anlayış Farkı.....	778
4.14.15.4.Özgürlüğün Kısıtlanması.....	778

4.15.Ölüm/Yaşam.....	787
4.15.1.Ölüm.....	787
4.15.1.1.Yakınların Kaybı ve Ölüm Acısı.....	797
4.15.1.2.İntihar.....	799
4.15.1.3.Ölümü Seçme Özgürlüğü.....	807
4.15.2.Yaşam.....	811
4.16.Sanat.....	816
4.16.1.Sanat.....	816
4.16.1.1.Sanat ve Toplum.....	816
4.16.1.2.Sanat Eleştirisi.....	819
4.16.1.3.Sanat Çevrelerindeki Despotik Tavır.....	821
4.16.1.4.Sanatta Yozlaşma.....	826
4.16.1.5.Türkiye’de Sanatın Durumu.....	827
4.16.2.Sanatçı.....	830
4.16.2.1.Sanatçıların Ekonomik Kaygıları.....	830
4.16.2.2.Sanatçı ve Yaratma Süreci.....	833
4.16.2.3.Sanatçı Halk İlişkisi.....	835
4.16.3.Medya.....	839
4.17.Siyasî Olaylar.....	841
4.17.1.Siyasî Olaylar ve Gençler.....	841
4.17.2. 27 Mayıs Süreci.....	856
4.17.3. 12 Mart Süreci.....	862
4.17.4. 12 Eylül Süreci.....	867
4.17.4.1.Sosyal Travma.....	867
4.17.4.2.Faili Meçhul Cinayetler ve Ölümler.....	870
4.17.4.3.12 Eylül ve Aydınlar.....	871
4.17.4.4.Türkiye’nin Çeşitli Katmanlarında 12 Eylül’ün İzleri.....	873
4.17.5.İşçi Sorunları.....	877
4.17.5.1.Grev.....	882
4.17.6.Devrim.....	884
4.18.Şehirleşme.....	890
4.18.1.Şehirleşme/Betonlaşma.....	890

4.18.1.1.Şehirleşmenin Getirdiği Yeni Kültür Biçimi.....	896
4.18.2.Doğaya Zarar Verme.....	898
4.18.3.Göç.....	904
4.18.4.Gecekondu.....	908
4.18.5.Gurbet ve Yabancı Kültür.....	911
4.19.Şiddet.....	914
4.19.1.İşkence.....	914
4.19.1.1.Savaş ve İşkence.....	914
4.19.1.2.İhtilal Dönemlerinde İşkence.....	915
4.19.1.3.İşkencenin Ruh Sağlığı üzerinde Olumsuz Etkileri.....	920
4.19.1.4.Polis ve İşkence.....	924
4.19.2.Tecavüz.....	925
4.19.2.1. Savaş Dönemlerinde Tecavüz Olayları.....	929
4.19.3. Savaş.....	932
4.19.3.1. Silah.....	943
4.20.Toplumsal Yapı.....	945
4.20.1.Türk Toplum Yapısı.....	945
4.20.2.Nekrofilia.....	956
4.20.3.Kuşak Çatışması.....	962
4.20.4.Sınıf Farklılıkları.....	965
4.20.4.1.Üst sınıf.....	977
4.20.4.2.Alt Sınıf.....	982
4.20.4.2.1.Yoksulluk.....	986
4.20.4.3. Sınıf Farklılıklarının Mekana Yansıması.....	989
BÖLÜM V.....	994
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	994
BÖLÜM VI.....	1059
6.1. Örnekleme Oluşturan Romanların Kaynakçası.....	1059
6.2. Genel Kaynaklar.....	1061
Ek 1: Temaların Romanlara Göre Dağılımı Tablosu	1067

ÖZET

Toplumsal hayat kadın erkek bütünlüğü üzerine kurulmuştur. Yüzyıllardan beri bu iki cins arasındaki iletişim ve etkileşim sosyal yapının ve kültürel birikimin bir çok bileşeni üzerinde derin izler bırakmıştır. Bu bileşenlerden biri de edebiyattır. Başlangıçtan beri sözlü edebiyat dairesi içerisinde kadının etkin bir rol üstlendiği görülür. Ancak aynı durum yazılı edebiyat için geçerli değildir. Kadınlar ancak 19. yüzyıldan itibaren yazılı edebiyat dairesi içerisinde varlık göstermeye başlamışlar ve günümüze kadar niteliklerini artırarak erkek meslektaşları ile aynı düzeye ulaşmışlardır.

1980-2000 dönemi dünya ve Türkiye açısından önemli bir zaman dilimidir. Küreselleşmenin bu dönemde etkisini artırdığı, kültür ve edebiyat alanında da farklı akımların doğmasına neden olduğu görülür. Postmodernizm ve Büyülü Gerçeklik akımları 1980 sonrası Türk ve dünya edebiyatında etkili olmuş iki sanat akımıdır. Bu iki akımın 1980 sonrası kadın yazarların eserleri üzerinde de etkili olduğu bilinmektedir. Bu dönemde Türk kadın yazarlar olgunluk dönemlerini yaşamaktadırlar. Tanzimat'tan itibaren Türk edebiyatında eser veren kadın yazarların oluşturduğu birikim, 1980 sonrasındaki kadın yazarların başarılı eserler ortaya koymasına katkı sağlamıştır. Bu dönemde kadın yazarların sadece kadının bireysel ve toplumsal sorunlarını yazmakla kalmadıkları, 1980 sonrası Türk toplumunda gözlemledikleri değişimleri, sorunları, küreselleşmenin etkilerini, din ve evlilik gibi sosyal kurumlara yönelik eleştirilerini de eserlerine yansıttıkları gözlenmektedir.

Bu çalışmada 1980-2000 döneminde Türk kadın yazarların romanlarında işledikleri konuların ve eğitim kavramına yaklaşımlarının belirlenmesine çalışılmıştır. Çalışmada alfabetik olarak Adalet Ağaoğlu, Alev Alatl, Ayla Kutlu, Ayşe Kulin, Buket Uzuner, Elif Şafak, Emine Işın, İnci Aral, Latife Tekin, Nazlı Eray, Pınar Kür ve Sevinç Çokum'a ait toplam altmış roman incelenmiş ve ortaya geniş bir veri listesi çıkmıştır. Bu dönemde kadın yazarların daha çok aile, aşk, Atatürk devrimleri, aydın, birey ve toplum, cinsellik, din, devlet, eğitim, evlilik, kadın, ölüm, sanat, siyasal olaylar, şehirleşme, şiddet ve toplumsal yapı kavramları üzerinde durdukları görülmüştür. Elde edilen verilerin Türk toplumsal hafızasına ve alana katkı sağlaması umut edilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kadın edebiyatı, Türk romanı

ABSTRACT

Social life is founded on the integrity of men and women. For centuries the communication and interaction between these two genders has left deep impress on many components of social structure and cultural background. One of these components is Literature. From the beginning it is seen that the woman has taken an active role in the oral literature. However, the same situation does not apply to written literature. Women can only began to show their presence in written literature in 19 century and they have reached the same level as their male colleagues by enhancing their qualifications to the present.

1980-2000 period is an important time period in terms of world and Turkey. In thisperiod it is seen that the impact of globalization increased and resulted in the birth of different flows in the fields of culture and literature. Postmodernism and magic realism are the two art movements which became effective in Turkish and world literature after 1980. It is also known that these two flows are effective on the works of women writers after 1980. During this period, Turk women writers experienced their maturity period. Starting from Tanzimat, the accumulation formed by the women authors who created works in Turkish literature has contributed the woman writers after 1980 to reveal successful works. During this period, women writers, not only write the woman's individual and social problems, but also they reflect the changes, problems, effects of globalization they observed in Turkish society after 1980 and their criticisms about the social institutions like the religion and the marriage to their works.

In this study, the subjects that the Turkish women authors in the period of 1980-2000 worked in their novels and their approach to the concept of training are tried to be determined. There were sixty novels which belongs to the following authors given alphabetically as Adalet Ağaoğlu Alev Alatlı, Ayla Kutlu, Ayşe Kulin, Buket Uzuner, Elif Şafak, Emine Işinsu, İnci Aral, Latife Tekin, Nazli Eray, Pınar Kür, and Sevinç Çokum has been examined and an extensive data list came out at the end of the study. In this term, it is seen that the women writers mostly emphasized on family, love, Ataturk's revolutions, intellectuals, individuals and society, sexuality, religion, government, education, marriage, women, death, art, political events, urbanization, violence, and the concepts of social structure. It is

hoped to contribute Turkey 's social memory and the field by the data obtained from this study.

Keywords: Women's literature, the Turkish novel

I. BÖLÜM GİRİŞ

1. GİRİŞ

1.1. 1980-2000 Yılları Arasında Türkiye'nin Geçirdiği Tarihî ve Sosyal Gelişmeler

1.1.1. 1980-1990 Yılları Arasında Türkiye'nin Geçirdiği Tarihî ve Sosyal Gelişmeler

1980 sonrası siyasal, sosyal ve ekonomik yapıyı büyük oranda 12 Eylül Askerî Darbesi şekillendirmiştir. 12 Eylül sürecinin Türkiye için en somut göstergesi ise 1981 yılında yürürlüğe girmiş olan yeni Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sıdır. 1961 yılında yürürlüğe konulan ve birçok çevre tarafından bugün bile Türkiye'nin "en demokratik anayasası" olarak kabul edilen 1961 anayasası, 12 Mart muhtırasından sonra "disiplini sağlamaya yetmediği" için değiştirilmek istenmiştir. O dönemde iktidarda olan Demirel sık sık bu anayasa ile bir iş yapamayacağını dile getirmiştir. Bu anayasa sağ ve sol kesimler arasında sürekli bir çekişme nedeni olmuştur, bunun temelinde ise sağa dayalı bir politika izleyen DP'yi yönetimden indiren güçler tarafından hazırlanmış olması etkilidir. Bu açıdan 1980 sürecinin hazırlanmasında anayasa tartışmalarının önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Zaten 1980 Askerî Darbesinin ardından yapılan ilk düzenlemelerden biri de yeni bir anayasa hazırlamak olmuştur (Tanör, 2005: 44; Ahmad, 2006: 215, 221; Çavdar, 2004: 267; Zürcher, 2000: 409-410).

1980 Askerî Darbesine giden süreçte sol kesimin de büyük oranda etkili olduğu bilinmektedir. Tüm dünyada etkisini gösteren 1968 öğrenci olayları sırasında sol kesimin yeni anayasanın da verdiği haklar sayesinde büyük bir coşkunluk içerisinde bulunduğu görülür. Çok partili hayata geçiş sürecinden sonra bir türlü iktidara gelemeyen sol kesim meclisteki sağ kanada karşı yoğun bir muhalefet yürütmeye başlamıştır. Bu dönemde bazı sol grupların bu muhalefeti "yasal" zeminle

sınırlamak istemedikleri ve kimi şiddet olaylarına başvurmaya başladıkları görülür. Bu durum sol gruplar arasında anlayış farklılıklarına yol açmış ve sol kendi içerisinde parçalanmıştır. Bu dönemde cuntanın da askeri bir darbe yapabilmek amacıyla el altından bu şiddet olaylarını kışkırttığı ileri sürülmüştür.

Büyük bir şiddet ortamının yaşandığı 12 Eylül öncesi süreçte toplumun koyu bir karamsarlık içinde bulunduğu görülür. Aslında 12 Eylül'ün temel nedenlerinden biri de ülkedeki yoksunluklardır. Hızlı nüfus artışı nedeniyle az gelişmiş bir ülkede istediklerine/hak ettiklerine bir türlü ulaşamayan insanlar, temel ihtiyaçlarını bile karşılayamadıkları için büyük bir öfke duymaktadırlar.

“Tabii, daha geniş bir çerçeveden bakınca, az gelişmiş bir ülkede demokrasi yapmanın belki de kaçınılmaz zorlukları olarak değerlendirilebilir bu durum. Az gelişmişlik kolay şey değil. Çağdaşlaşma sürecine girmiş az gelişmiş ülkede nüfus patlaması oluyor. O zaman yapılan yatırımlar çılgın nüfus karşısında hep yetersiz kalıyor. Türkiye’de 1935’de 16 milyon nüfus varken, 1965’te 31 milyon, 1995’te 60 küsur milyon oluyor. Yani, kabaca, her 30 yılda bir nüfus katlanıyor. Bu nüfusa yeterli hastane, okul, iş, yol, su, enerji, konut vb. yetiştirmek mümkün değildir. Bunlar olmayınca da insanlar patlamaya hazır bir barut fıçısıdır ve az gelişmişlikten kurtulma hedefi uzakta kalmaya devam eder.” (Akşin, 2005:11)

Kongar (2006:206-207), 12 Eylül 1980 askerî darbesinin oluşumunu üç nedene bağlamaktadır:

1. Türkiyenin sınıfsal ve siyasal yapısının gerçek bir demokrasiyi üretecek ve besleyecek bir aşamaya henüz gelmemiş olması,
2. Soğuk Savaş’ın dünyada tüm hızıyla devam etmekte oluşu ve tüm dünyadaki antikomünist eğilime bağlı olarak Türkiye’de de dinci ve milliyetçi öğelerin desteklenmesi,
3. Ülkede gerçekten can güvenliğinin kalmamış olması.

12 Eylül 1980 günü sabaha karşı “bayrak hareketi” adlı bir müdahale ile Türk silahlı kuvvetleri yönetime el koymuş, yasama ve yürütme haklarını geçici bir süre Milli Güvenlik Konseyine bırakmıştır. Genel Kurmay Başkanı Kenan Evren’in ağzından TRT ekranından saat 4.00’da askeri müdahalenin nedenleri şu başlıklar altında açıklanmıştır:

1. Devletin varlığına, bağımsızlığına ve rejime yönelik saldırılar yoğunluk kazanmıştır.
2. Buna karşılık devlet kurumları ve anayasa işlemez duruma gelmiştir.
3. İrticai fikirler ve sapık ideolojiler, devlet kuruluşlarını, işçi örgütlerini ve siyasal partileri etkileri altına alarak ülkeyi iç savaşın eşiğine getirmişlerdir.
4. TSK, İç Hizmet Kanunu'nun verdiği Türkiye Cumhuriyetini kollama ve koruma görevini Türk milleti adına yerine getirmek için emir ve komuta zinciri içinde ülke yönetimine bütünüyle el koymuştur.
5. Harekâtın amacı, ülkenin bütünlüğünü, devletin otoritesini yeniden sağlamak, demokratik düzenin işlemesine engel olan nedenleri ortadan kaldırmaktır.
6. Parlamento ve hükümet feshedilmiş, milletvekillerinin dokunulmazlıkları kaldırılmış, bütün yurttaki sıkıyönetim ilân edilmiş, yurt dışına çıkışlar yasaklanmış, ikinci bir emre kadar saat 5.00'dan itibaren sokağa çıkma yasağı konmuştur. (Arcayürek, 1986:380-381, Birand, 1986: 288-289).

Aynı gün AP lideri Süleyman Demirel, CHP lideri Bülent Ecevit, MSP lideri Necmettin Erbakan haklarında çıkarılan tutuklama kararı uyarınca evlerinden alınarak önceden belirlenen motellere götürülmüşler, Alparslan Türkeş ise iki gün saklandıktan sonra TSK'ya teslim olmuştur. O güne kadar Türk siyasetine yön vermiş olan bu dört isme siyaset yasağı getirilmiştir. Bunun yanı sıra; siyasi partilerin, Türk Hava Kurumu, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay dışındaki tüm derneklerin, DİSK ve MİSK'in faaliyetleri durdurulmuş, bu sendikaların yöneticileri TSK'nın güvencesi altına alınmışlardır. Ayrıca MGK ülkedeki huzurun sağlanması için sıkıyönetim askerî mahkemelerin kurulması ve MGK'ya yönelik tüm suçların davalarının da bu mahkemelerde görülmesine karar vermiştir MGK bu dönemde yeni hükümetle birlikte yoğun bir kanun çıkarma faaliyeti içerisine girmiş ve askerler sivil politikacılara yaptırım adıkları birçok kanunu kısa sürede çıkarmışlardır. Bunlar içerisinde anarşiye, ceza yargılamalarına ve ölüm cezalarının yerine getirilmesine yönelik olanlar dikkat çekicidir (Tanör, 2005:33-37; Çavdar, 2004: 268; Zürcher, 2000:405).

12 Eylül 1980 Askerî müdahalesi ile başlayan ve 7 Aralık 1983'te TBMM'nin yeniden açılmasına kadar geçen süre, insan hakları ihlallerinin yoğun olarak yaşandığı bir dönem olmuştur. İstatistiklere göre bu dönem içerisinde 7 bin kişi için idam cezası istenmiş, bunlardan 517'sine bu ceza verilmiş ve bu cezaların da 49'u infaz edilmiştir. 300 kişi "kuşkuğu biçimde" ölmüş, 171 kişi işkenceden, 14 tutuklu ise cezaevi koşullarını protesto için giriştikleri açlık grevleri sırasında hayatlarını kaybetmiştir. 650 bin kişi göz altına alınmış, 210 bin davada 230 bin kişi yargılanmıştır. 1 milyon 683 bin kişi fişlenmiş, 388 bin kişiye pasaport verilmemiş, 30 bin kişi sakıncalı olduğu için işten atılmış, 3854 öğretmen, 120 öğretim üyesi ve 47 yargıcın işine son verilmiştir. 1402 sayılı yasaya göre 9 bin 400 kişi görevden alınmış ya da sürülmüş, 30 bin civarında kişi siyasi sığınmacı olarak yurt dışına gitmiştir. Ayrıca 13 büyük gazete hakkında toplam 303 dava açılmış, 300 gazeteci saldırıya uğramış, 31 gazeteci tutuklanmış ve 3 gazeteci öldürülmüştür. Son olarak da 39 ton gazete, kitap ve dergi sakıncalı olduğu gerekçesiyle imha edilmiştir. (Tanör, 2005:95-96).

Bu dönemdeki çıkarılan kanun ve bildirimler ile basın özgürlüğü büyük oranda engellenmiş, derneklerin çalışmalarına sınırlamalar getirilmiş, toplantı, gösteri ve yürüyüşler izne bağlanmış, işçi hakları büyük oranda kısıtlanmıştır. İnsan hakları alanında da büyük sınırlamaların getirildiği görülür. Gözaltı süresinin 90 güne kadar uzatılabilmesi, üç yıldan az cezalar için temyiz yolunun kapatılması, uzun yıllardır uygulamadan kalkmış olan ölüm cezalarının uygulanmaya başlanması, sıkıyönetim komutanlarının kararıyla insanların kamu görevlerine son verilmesi ve vatandaşlık kanununda yapılan değişikliklerle birçok kişinin vatandaşlıktan atılması ve yurt dışına kaçmaları bu kişilerin mal varlıklarına el konulması bu sınırlamalardan bazılarıdır.

Bundan sonra gelişen süreçte yürütme görevini yerine getirmek üzere Bülent Ulusu yönetiminde bir hükümet kurulmuştur. 1980 askerî darbesinin 1960 darbesinden en büyük farkı emir komuta zinciri içerisinde hiyerarşik bir düzen içerisinde yapılmış olmasıdır. 1980 askeri darbesinin ardından ABD Türkiye'de askeri bir müdahale yapılmasından memnun olduklarını ve İran ve Afganistan'dan sonra Türkiye'nin de istikrara ulaşmasından dolayı rahatladıklarını belirtmiştir. Bu

durum uzun yıllar 12 Eylül darbesinde ABD'nin de etkisi olduğu yönündeki iddiaları güçlendirmiştir (Ahmad, 2006: 250).

Darbenin hemen ardından Milli Güvenlik Kurulu Türkiye'yi yeniden yapılandırabilmek amacıyla yeni bir anayasa düzenlemeye karar verdi. Anayasayı oluşturmak amacıyla Kurucu Meclis kuruldu. Kurucu Meclis kendi içinde iki bölümden oluşuyordu. Bunlardan ilki Milli Güvenlik Kurulu, ikincisi ise Danışma Meclisi idi. Ancak, asıl güç MGK'nın elinde bulunmaktaydı. Genel işleyişe göre Danışma Meclisi anayasa taslağını oluşturacak, Milli Güvenlik kurulu ise bu taslağı kesinleştirecekti. Oluşturulan yeni anayasa halk oylamasına sunulacak onaylanırsa uygulamaya konulacaktı.

Bu süreçte yapılan en tartışmalı uygulamalardan biri de mevcut tüm siyasi partilerin kapatılması ve bunların taşınır ve taşınmaz tüm mallarına el konulması olmuştur. Bu uygulamanın temel amacı ise yeni partiler ve yeni liderlerle yeni birçok partili dönemi başlatmaktır. Tanör'e göre 1982 anayasasında klasik anayasa anlayışının tersine bireyin ve toplumun sınırlanması, iktidarın önünün açılması hedeflenmişti. (Tanör, 2006: 53).

1983 yılındaki genel seçimlerden önce onlarca yeni parti kurulmuş ve bunlardan bazıları (Büyük Türkiye Partisi ve Huzur Partisi) aynı hızla kapatılmış ve birçoğu da defalarca kez veto edilmişlerdir. 1983 seçimlerine ANAP, MDP ve Halkçı Parti girebilmiş, bu partilerden ANAP % 45 oy alarak 1. parti olarak iktidara gelmiştir. Bundan sonra yapılan 1986 Milletvekiliği ara seçimlerinde %32.3 oy oranıyla ANAP yine seçimlerden galip çıkmıştır (Tanör, 2005:61-70; Çavdar, 2004: 271-278).

1982 anayasasına göre siyasi yasağı bulunan kişiler siyasi partilere üye olamıyorlardı. Ancak bu yasak, yasaklı eski liderlerin yeni partilerin içine emanetçilerini yerleştirmelerine engel olamamış, ayrıca artık sivil yaşama geçilmiş olduğundan siyasi yasakların kaldırılması gerekmiştir. Bu nedenle 6 Eylül 1987 yılında bir halk oylaması yapılmış ve bu oylama sonucunda siyasi yasaklar

kalkmıştır. Böylece 12 Eylül öncesi Türk siyasetinde etkili olmuş olan Demirel, Ecevit, Türkeş ve Erbakan yeniden siyaset sahnesine dönebilmişlerdir. (Zürcher, 2000: 414-416)

29 Kasım 1987 günü ANAP'ın almış olduğu erken genel seçim kararı uyarınca yapılan seçimlerden ANAP %36.31'lik oy alarak birinci parti olarak çıkmayı başarmıştır. 31 Ekim 1989 yılında Evren'in ardından Turgut Özal Cumhurbaşkanı olmuş ve Özal'dan boşalan başbakanlık koltuğuna ise Yıldırım Aktuna geçmiştir. Ancak Akbulut döneminde de Özal ülke yönetiminde etkili olmaya devam ettiği bilinmektedir. Ayrıca Özal'ın ANAP içindeki sorunlara karışması ve sorunların çözülmesi sırasında taraf tutması Cumhurbaşkanının tarafsızlığı ilkesini büyük oranda zedelemiş, ancak Mesut Yılmaz döneminde hükümet Özal'ın güdümünden çıkmayı başarmıştır. (Tanör, 2005:84-85, Ahmad, 2006:234).

1.1.2. 1990-2000 Yılları Arasında Türkiye'nin Geçirdiği Tarihî ve Sosyal Gelişmeler

1980 sonrasında her alanda görülen kısıtlamalar nedeniyle dinî ideolojinin geliştiği görülür. Bu gelişmede seksen sonrasındaki hızlı ve çarpık şehirleşmenin de etkisi olmuştur. Bu dönemde laiklik yanlısı görüşleri olan Muammer Aksoy 1989 yılında; Bahriye Üçok, Turan Dursun ve Çetin Emeç, 1990 yılında; Uğur Mumcu 1993 yılında ve Ahmet Taner Kışlalı da 1999 yılında faili meçhul cinayetlere kurban gitmişlerdir. Bu noktadaki en üzücü olaylardan biri ise 2 Temmuz 1992'de Sivas'taki Madımak Oteli'nde yaşanmıştır. Pir Sultan Abdal anma şenliklerine katılan 37 aydın aşırı dinci kişilerin çıkardıkları yangın sonucunda hayatlarını kaybetmişlerdir. (Çavdar, 2004: 314; Zürcher, 2000: 421).

1990 sonrasında ise Türk halkının değer yargılarında önemli değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Dönemin iktidarının da etkisiyle “iş bitirme” ve “kısa yoldan köşeyi dönme” anlayışı hâkim olmuştur. Bu değişikliğin nedenlerini aslında çok gerilerde aramak gereklidir. Akşin'e göre Türkiye'nin içerisinde bulunduğu bu bunalımlı durumun temel nedenlerinden biri çok partili siyasi hayata ikinci geçişin

zamansız olmasıdır. 1945 yılında İsmet İnönü'nün öncülüğünde başlayan çok partili siyasi hayata geçiş Atatürk devrimlerinin dondurulmasına neden olmuştur. Akşin, ülkemiz için bir tür deney olan çok partili hayata geçişin 10-15 yıl daha ertelenmiş olmasının Atatürk devrimlerinin daha iyi yerleşmiş olmasını sağlayacağını ve bunun sonucunda da demokrasiyi sindirebilmiş bir siyasî yapıya sahip olacağımızı düşünmektedir. (Akşin, 2005 :22)

Son yıllarda Türk insanı için en önemli adım ise Avrupa Birliği'ne giriş süreci olmuştur. Hem siyasilerin hem de toplumun büyük bir kesimi gelişme umutlarını Avrupa birliğine üye oluşumuza bağlamış durumdadır. Türk halkı için bir tutku haline gelen Avrupa Birliği konusunda zaman zaman gerçeklikten uzaklaşıldığı da görülmektedir. Akşin, özellikle medya tarafından sürekli olarak kaçırılmaması gereken bir tiren olarak görülen Avrupa Birliğinin Türkiye'nin önüne anlamlı anlamsız birçok engel koyduğunu ileri sürerek Türkiye'nin bugünkü manzarasının Avrupa Birliği için olumsuz bazı sorunları da içerdiğini belirtir. Bu sorunları şu başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

1. Ekonomik açıdan Türkiye'nin enflasyonun yüksek olduğu, yolsuzlukların sıkça yapıldığı, kayıt dışı ekonominin yaygın olduğu, üretimi düşük, yoksul bir ülke olması,

2. Eğitim ve kültür açısından Türkiye'nin yeterli seviyeye ulaşamamış olması, sekiz yıllık zorunlu eğitim konusunda hâlâ sıkıntılar bulunması,

3. Sosyal açıdan gelişmişlik düzeyini yakalayamamış oluşumuz, kan davalarının, töre cinayetlerinin, kadın yönelik şiddetin, işkencenin hâlâ önlenememesi,

4. Türkiye'nin yetmiş milyonu bulan nüfusu,

5. Türkiye'nin nüfusunun büyük kısmının Müslüman olması,

Türkiye'nin Avrupa birliği üyeliğinin önündeki en büyük engeller olarak sıralanmaktadır. (Akşin, 2006, 23–24).

Siyaset bilimciler, 1980'den günümüze kadar gelişen süreçte sol kesimde parçalılığın temel görüntü olduğunu belirtmektedirler. Bu dönemde İnönü'nün başında bulunduğu SHP ile Ecevit'in başında bulunduğu DSP sol arenada varlıklarını

sürdürmüşler, 1991 genel seçimlerinden sonra ülke siyasetinde koalisyonlar dönemi başlamıştır. Bu dönemde Yunanistan ile Ege ve Kıbrıs meseleleri yüzünden sıkça sürtüşmeler yaşanmıştır. Kıbrıs konusunda uluslararası arabuluculuk girişimleri de bir sonuç vermemiş ve KKTC dünyanın diğer devletleri tarafından tanınmamıştır. 1984'ten itibaren ise Bulgaristan ile ılımlı ilişkiler sertleşmeye başlamıştır. Bu konuda Jivkov'un Türkiye'ye yönelik olumsuz politikaları etkili olmuştur. Bu dönemde Türklerin isimleri Bulgarca olarak değiştirilmeye başlanmış, Türk okulları ve camileri üzerindeki baskılar artırılmıştır. Bu nedenle 1989 bahar aylarında Bulgaristan'dan Türkiye'ye "soydaş göçü" başlamıştır. Türk Bulgar ilişkileri 1990'ın başlarında Bulgaristan'daki rejim değişikliği sonunda tekrar rayına oturtulmuştur.

1990-1991 yıllarında ise Türkiye Körfez Savaşı ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Irak'ın 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgalinin ardından Türkiye yabancı ülke silahlı kuvvetlerinin Türkiye topraklarında konuşlanmalarına ve Türkiye üslerini kullanmalarına geçici bir süre izin vermiştir. 17 Ocak 1991 yılında Amerika yönetimindeki müttefik güçler Irak'a karşı Çöl Fırtınası harekâtını başlatmışlardır. Aynı dönemde Irak'taki Kürt ayaklanması sırasında baskıya dayanamayan Kürtler Türkiye'ye sığınmışlardır. Bu gelişmeler karşısında Türkiye, 400 bin civarındaki mülteciyi barındırma sorunuyla uğraşmıştır. (Zürcher, 2000: 439-440)

1993 yılında Çiller hükümeti iş başına geçmiş ve 14 Ocak 1994 yılında büyük bir ekonomik bunalım yaşanmış, dolar rekor bir yükselişe geçerken borsa çökmüştür. Bu olumsuzluklara dur demek amacıyla çıkarılan 5 Nisan kararları sonucunda vergiler artırılmış ve enflasyon %100'ü aşmıştır. 1996 yılında yapılan seçimlerden Refah Partisi birinci parti olarak çıkmış ve mecliste yeterli çoğunluğu elde edemeyen Refah Partisi, DYP ile koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu dönemde İslamcı çizgideki partilerin oylarını artırmaları dikkat çekicidir. Bu durumda o güne kadar başa gelen hükümetlerin halkın derdine derman olamayışları ve vaatlerini yerine getirmemeleri etkili olur. Halk duyduğu tepki nedeniyle İslamcı bir partiye yönelmiş ve bu kez de çareyi başka bir kesimde aramıştır. (Ahmad, 2006:258).

90'lı yılların en önemli olaylarından biri de 3 Kasım 1996 yılında Balıkesir'in Susurluk ilçesinde meydana gelen bir trafik kazasıdır. Başlangıçta bir Mercedes ile bir kamyonun çarpışmasından ibaret basit bir kaza gibi görünen bu olay, emniyet, siyaset ve medya üçgenini içine alan önemli bir ilişkiler ağını ortaya çıkarmıştır. Yıllardır İnterpol ve Türk polisi tarafından aranan Abdullah Çatlı ile milletvekili Sedat Bucak'ın aynı araçta olması Tüm Türk halkını şaşırtmış ve ülke genelinde temiz siyaset, temiz toplum anlayışı çerçevesinde “Sürekli aydınlık için bir dakika karanlık” kampanyası başlatılmıştır.

Hasan Bülent Kahraman, 1980 ve sonrası yılların Türkiye için bir dönüm noktası olduğunu belirterek bunun sadece 12 Eylül 1980 Askeri darbesi ve Özal sonrası siyasi anlayışla açıklanamayacağını, bunun Türkiye'nin Tanzimat'tan beri Batı'dan geri kaldığı düşüncesinin 1980 yıllardan sonra değişmesine bağlı olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda Batı'daki modernite değişimlerinin 1980 sonrasında eşzamanlı olarak Türkiye'de de yaşanması seksen sonrası dönemi daha önceki yıllara oranla farklı kılmıştır. 1980 sonrası kapitalizm atılımları neredeyse günü gününe Türkiye'ye taşınmış ve bunun etkisiyle ülkemizde yeni bir insan ve yeni bir zihniyet oluşmuştur. (Kahraman, 2007:xi).

Kahraman, Cumhuriyet kurucularının Osmanlı geleneğini tamamen reddedip batıya yönelmesinin toplumun kültürel temelini sarstığını ve bunun sonucunda ortaya çıkan boşluğun Orta Asya kültürüne yönelmekle aşılmaya çalışıldığını belirtir. Güneş Dil Teorisi bu anlayışın bir sonucudur. 1980'den sonra ise Türkiye'de tüm Cumhuriyet tarihine egemen olan kendi gerçek kimliğinden, birikiminden, geleneğinden kaçış son bulmuş ve Osmanlı birikimi tüm değerleri ile yeniden ele alınmaya başlanmıştır. Ayrıca burjuvazinin 1980'den sonra devletten kopması sonucunda Türk burjuvazisi özerklik kazanmış, kültürün oluşturucusu ve aktarıcısı olarak da Türk geleneği ile bağlarını yeniden kurmuştur. (Kahraman, 2007:40-46)

1980 sonrasında Türkiye'de ve dünyadaki toplumsal değişmelerin önemli etkenlerinden biri de teknolojidir. Teknoloji yeni insanın gündemine yeni bir kavram getirmiştir: Sanallık. Sanallık kavramı insanda gerçeklik kavramının kaybına neden

olmuştur. Aynı zamanda teknolojinin sağladığı hız ve imkânlar ile mekân kavramı da büyük bir yitime uğramıştır. Örneğin Amerika’da ortaya çıkan bir gelişme internet ve teknik olanaklar sayesinde anında Türkiye’de de kullanıma sunulmakta, Amerika ile Türkiye arasındaki uzaklık ortadan kalkmaktadır. 1980 sonrası demokrasi algısının değişmesi sonucunda çoğulculuk ilkesi kendini gündelik yaşamda net olarak hissettirmiştir. Örneğin kadın olmak, farklı etnik kökenlerden gelmek, farklı dini inançlara sahip olmak, eşcinsel olmak gibi bir çok farklı kimlik özelliği 1980 sonrasında yoğun olarak tartışılmıştır. Yukarıda değinilen sanallık, gerçek yitimi, farklılık, çoğulculuk gibi anahtar sözcükler bilindiği gibi postmodernizmin temellerini oluşturur. Sonuç olarak 1980 sonrası Türkiye’nin postmodern bir sürece girdiği gözlenmektedir. (Kahraman, 2007:xiv).

1980 sonrasında tüm dünyada dinî eğilimlerin arttığı görülür. Buna paralel olarak Türkiye’de de İslamî etkilerin belirginlik kazanmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri tüm dünyada ulus-devlet anlayışının zayıflaması sonucunda sivil toplum kuruluşlarının toplumsal yaşamda etkili hale gelmesidir. Devlet gücünün zayıflamasının temel nedenlerinden biri çokuluslu şirketlerin doğması sonucunda para kaynaklarının küreselleşmesidir. Bu durum dinî oluşumların yolunu açmıştır. Ayrıca toplumun gelecekte ileri bir medeniyete ulaşılacağını içeren toplum mühendisliği anlayışı, Sovyetler Birliğinin dağılması sonucunda giderek zayıflamıştır. Toplumsal hayallerin, ütopyaların kaybı sonucunda ortaya çıkan boşluk dinin sunduğu öte ve güzel bir dünyayı sunan mitlerle doldurulmaya çalışılmıştır. Yok olan bir değer (toplumsal ütopya) yerini bir diğer değer (dini ütopyalar) almıştır. (Kahraman, 2007: 58-59)

1.2. Dünyada Kadın Hareketlerinin Tarihî Kökenleri ve Gelişimi

Erkek ve kadın arasındaki etkileşim, farklılık ve güç dengesi yüzyıllardan beri, hemen her toplumun başlıca tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalardaki asıl nokta ise kadının bir sorun sözcüğü ile birlikte anılması ve “kadın sorunu” kavramının ortaya çıkarılmasıdır. Sorun çıkaran kadınlar mıdır, yoksa kadınların bazı sorunları mı vardır? İşte bu soruların yanıtları dünyadaki ve Türkiye’deki kadın hareketlerinin temelini oluşturmaktadır.

Feminist söylemin ana ilkelerinden olan “kadın doğulmaz, kadın olunur” sloganının temelde toplumsal cinsiyet kuramlarından beslendiği görülür. Ana rahmindeki döllenmiş yumurtanın ilk üç ay içerisinde bir cinsiyet taşımadığı yani androjen bir yapıda olduğu cinsiyet belirlenmesinin daha sonraki dönemlerde gerçekleştiği tıbbi olarak kabul edilmektedir. Ancak asıl cinsiyet kalıpları toplum içerisinde öğrenilir. Erkeğin güçlü, kadının daha edilgen olduğu anlayışı toplumsal kodlarla bireye kabul ettirilir ve birey de zamanla bu kodlarla hareket ederek topluma uyum sağlar. Feminist hareketin önde gelen isimlerinden olan Kate Millett’in büyük yankılar uyandıran kitabı Cinsel Politikada belirttiği gibi çocukluk yılları toplumun cinsel kodlarını çözmek ve benimsemekle geçer.“ Toplumsal koşullarımız yüzünden kadın ve erkek birbirlerinden tamamen ayrı iki kültür niteliği taşırlar ve bunların yaşam deneyleri de çok büyük ayrımlar gösterir. Çocukluk boyunca cinsel kimliğin gelişmesini, ailenin, eğitimcilerin ve kültürün, her cins için uygun gördüğü davranış, kişilik, ilgi, değer ve anlatım kavramları belirir. Çocuğun yaşamının her anı, oğlan ya da kız oluşuna göre, cinsiyetin kendine yüklediği zorunlulukları yerine getirmek için nasıl davranmak ve düşünmek gerektiğini öğrenmekle geçer. Gençlik yıllarında, çevreye ayak uydurma zorunluluğu çeşitli buhranlara yol açar ve bu bunalımlar olgunluk dönemine girdikten sonra yatıştır. “ (Millet, 1973: 59)

Türk toplumunda toplumsal kimliklerin dilimize nasıl yansıdığı deyimlerimizden ve atasözlerimizden yola çıkılarak da anlaşılmaktadır. “Gökyüzünde düğün var deseler, kadınlar merdiven kurmaya kalkar.”, “ Söz avratların, iş erkeklerindir.”, “Kadının yüklediği yük şuraya varmaz.”, “Keseye kadın eli değerse bereket gider.”, “İtte vefa olur, avratta vefa olmaz.”, “Erkeğin şeytanı kadındır.”, “Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz.”, “Kadın yüzünden gülen ömründe bir kere güler.”, “Kadını sırdaş eden tellal aramaz.”, “At ile avrada inan olmaz”, “Avratla oğlana sırrını verme.”, “Avradın (kadının) saçı uzun olur, aklı kısa.”, vs. olumsuz özelliklerin ağır bastığı bu ifadelerle göre kadın; ahmak, deli, gürültücü-kavgacı, geçimsiz, oyunbaz, eğlence düşkünü, uğursuz, vefasız ve güvenilmezdir. Özellikle evlenilecek kadından beklenenler ise şu atasözlerinde görülebilir: “Gül dalından odun, beslemeden kadın olmaz.”, “At alırsan başlıdan, kız alırsan

çarıldan.”, “Pekmezi (Atlıyı) küpten al, kadını kökten al.”, “Alma soysuzun kızını, sürer anasının izini.”, “Bez alırsan Musul’dan, kız alırsan asilden.”, “Halayıktan kadın olmaz, gül ağacından odun.”, “Kesmez bıçak ele şerşem, iş bilmeyen avrat dile şerşem.” “Erkek fedakâr, kadın cefakâr gerek.”, “Buyurmadan tutan evlat, çağırmadan kalkan avrat, orada olur devlet.”. Bunlara göre kadından beklenen eylemler onun soylu, görgülü, itaatkâr, becerikli, cefakâr, anlayışlı, çalışkan, doğurgan, evine ve eşine bağlı olması gerektiğidir.” (Gülendam, 2006: 36)

Kadınları toplum yaşamının dışına itildiği her türlü eğitim hakkından yoksun bırakıldığı ve kadın emeğinin bir karşılığının olmadığı gerçeğini ilk vurgulayan Ortaçağ’ın ilk kadın yazarı olan Christine de Pisan olmuştur. Bu dönemde kadının işçi olarak çalıştırılmasına karşın erkeklerle aynı haklara sahip olmadığı görülür. Sosyal haklardan mahrum bırakılan kadınlar erkeklerle aynı işi dahi yapsalar, erkek işçilerden daha düşük maaş almışlardır. Kadının iş ortamındaki yarı sömürge rolü evde de devam etmektedir. Evde erkeğin sözünün geçmesi ve kadının erkeğe tabi bir varlık olarak algılanması, evdeki rollerini yerine getirmemesi durumunda cezalandırılmasının doğal karşılanması Batı’da 16 ve 17. yüzyıl boyunca sürmüştür.

Kadın tarihi denilince karşımıza çıkan ilk önemli dönem 1789 Fransız İhtilali ile 1914 I. Dünya Savaşı’nın başlamasına kadar geçen yaklaşık yüz yirmi beş yıllık zaman dilimidir. Bu devrede kadınlar, modernizmin ve ortaya çıkan yeni sosyal, siyasî ve insanî değerlerin sayesinde hem birey hem de siyasi bir seçmen olarak kabul edilmişler ve bu sayede tarihlerinin en parlak ve bir o kadar da çileli bir dönemini yaşamışlardır. Bütün değişim evreleri gibi bu evrede de erkek tarafa kadınların yeni kimliklerini ve rollerini kabul ettirmeleri oldukça zor olmuştur. (Fraisie ve Perrot, 2005: 13)

18 yüzyıl, başından itibaren yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde Batı’nın sanayileşme konusunda büyük adımlar atmaya başladığı bir çağdır. Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş sürecinde kadının iş yaşamından çekildiği ve eve hapsediği görülür. Bununla birlikte kadının bu süreçte ekonomik olarak bağlı olduğu kocasından ve babasından kopuşu onun belirli bir özgürlük çemberi

edinmesine da yol açmıştır. Babadan ve kocadan ekonomik kopuş beraberinde kadın, baba ve koca arasındaki tüm simgesel bağlardaki farklılaşmaları beraberinde getirmiştir.(Fraisie ve Perrot, 2005: 14) Ancak, kadınların toplum içerisindeki konularından memnun olmamaları ve buna karşı çıkmaları, sistemli olarak 19 yüzyılda gerçekleşmiştir. Ancak Feminizm hareketinin başlangıcını daha gerilere, 1876 yılındaki Fransız İhtilâline kadar götürmek mümkündür. Tüm dünyada mutlakıyetten ulus devlet modeline geçmenin milâdı olarak kabul edilen Fransız İhtilâli, sadece Fransızları değil, tüm dünyayı etkilediği gibi sadece milliyetçilik düşüncesi ve devlet yönetimi alanında değil, insan hak ve eşitliğini temel alan birçok alanda da etkili olmuştur. Bu alanlardan biri de kadın hareketleridir. Fransız İhtilâli ile birlikte kadınlar yavaş yavaş seçme ve seçilme hakkı ile mülkiyet haklarına kavuşmaya başlamışlardır.

19 yüzyıl kadın eğitimi açısından önemli gelişmelere tanıklık etmiş bir dönemdir. Yüzyıl boyunca kadının okuryazarlığı önemsenmiş ve kadınlar öncelikle ve sadece dinsel metinleri okuyup yorumlayabilmeleri için dinî bir eğitime tabi tutulmuşlardır. Bu sayede dindarlaşan kadınların kendilerinden istenen iyi eş, iyi anne ve iyi kul olma rolleri pekiştirilmiştir. Daha sonra dinî eğitim dışında kadının annelik ve ev hanımlığını güçlendirecek bir eğitim programı ile eğitilmeleri gündeme gelmiştir. Bu eğitim daha çok genç hanımların “görgü eğitimi” almaları esasına dayandırılmış ve bu dönem boyunca kadınlar hiçbir zaman erkekler gibi ne pozitif bilimleri ne de sanatın farklı alanlarını içeren bir eğitim alma hakkına sahip olamamışlardır. Bu nedenle kadınların hem okur hem de yazar olarak edebiyatla tanışmaları bir hayli geç olmuştur. Batı’da kadınlar erkekler tarafından hem bir angarya olarak görülen hem de zararsız sayılan iki edebî alanda faaliyet gösterebilmişlerdir: çeviri ve mektup. (Michaud, 2005: 119)

Çeviri yapmak erkekler tarafından çoğu zaman sıkıcı bir iş olarak görüldüğünden kadınlara havale edilmiş ve kadınlar kısa zamanda yabancı diller öğrenerek çeviri çalışmalarına başlamışlardır. Mektup ise başlangıçta çeşitli haberlerin iletildiği bir tür iken kadınlar arasında zamanla edebi yazıların paylaşıldığı bir araç olma özelliği kazanmıştır. (Fraisie ve Perrot, 2005: 113-115)

“Tüm bu gelişmelere karşın, Feminist hareketin ilerlemesi asıl olarak 19. yüzyılın sonu ile 20 yüzyılın başlarında hız kazanmıştır.“Feminist hareket tarihsel açıdan I. Dünya Savaşı ve öncesi ve 1968 sonrasında olmak üzere, iki döneme ayrılmaktadır. Bu hareket ile birçok kadın bir araya gelmiş, daha önemlisi kadın erkek eşitsizliğine karşı bir şeyler yapılması gerektiğini, bu konuda ilgisiz bir çok kadına fark ettirmişlerdir. Feminizm 1968 sonrasında daha geniş bir tabana yayılma eğilimi göstermiştir... Temelde ataerkil toplumsal düzenini eleştiren Feminist görüşü bir bütün olarak çözümlenmeye imkân tanıyan bir teori geliştirilmediğinden Feminist düşünürler, Liberalizm, Marksizm, Psikanaliz, Varoluşçuluk, Radikalizm gibi düşünce akımlarının etkisinde kalarak oluşturdukları teoriler ile kadın haklarına alternatif çözüm arayışlarını sürdürmektedirler. “(İnançer,2006:433).

Yüzyıllardır var olan kadın sorununun 20. yüzyılda daha belirgin olarak seslendirilmesinin nedenini Fusun Tayanç ile Tunç Tayanç teknolojik gelişmelere bağlamışlardır:

“Kadın durumunun ‘somutlaştırılması’ da teknolojik gelişmenin bir ürünüdür. Günümüzün makinelerini çalıştırmak için birkaç düğmeye basmak, bir iki kolu çekmek yeterli olabilmektedir. Kadının anatomisinden ileri gelen kısıtlamaları eskisi kadar çok değildir artık.(Hoş o zamanlarda bile anatominin kısıtlamaları en ağır işlerde çalışmasını önleyememiştir ya...) Üretim güçlerinin, özellikle de üretim araçlarının ulaştığı aşama, kadınların ekonomik temelde giderek daha çok görev almalarına yol açmakta ‘uğraş=ev kadını’nın yerini almaya çalışmaktadır”(Tayanç, Tayanç; 1977:178)

Feminist hareketler tüm dünyada başlıca iki bölüme ayrılır. Tarihi olarak yapılan bu bölümlenmeye göre ilk devre 1970’e kadar süren Birinci Dalga Feminist Hareketidir. Bu dönem eşitlikçi feminist dönem olarak da adlandırılır. Bu dönemde amaç toplumsal her alanda erkeklerle eşit haklara sahip olabilmek ve erkeklerle birlikte yer alabilmektir. Bu dönem feministleri kendilerini erkeklerden daha geride bıraktıklarını düşündükleri fiziksel farklılıklarını göz ardı ederek kadın ve erkek arasında bir fark bulunmadığını iddia etmişlerdir.1970 sonrası dönem ise İkinci Dalga Feminist Hareket olarak adlandırılır. Bu devre ilk devrenin tersine kadının fiziksel farklılıklarına sahip çıkmakta ve kadının doğurganlık vasfını yüceltmektedir. Bu devrede kadının bastırılmış yönleri ortaya çıkarılarak kamusal alanda var olma mücadelesi verilmeye başlanmıştır. Ancak birinci devreden farklı olarak ikinci dalga feministçiler, erkeklerle aynı standartlara sahip olmayı reddederek kadın kimliğine

uygun yeni standartların belirlenmesini istemektedirler. (Çayır, 2000: 48; Suman, 2000: 80-81)

1.3.Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Tarihî Kökenleri ve Gelişimi

Türkiye’de Feminizm hareketinin 19 yüzyılda belirgin bir biçimde geliştiği gözlenmiştir. 19 yüzyıl tüm dünyada değişim rüzgârlarının etkin olduğu bir süreçtir. Milliyetçilik hareketlerinin yoğunlaştığı, imparatorlukların dağılmaya başladığı bu süre içinde, düşünce sisteminde de köklü değişikliklerin olduğu; özgürlük, eşitlik, adalet gibi kavramların sorgulandığı ve talep edilmeye başlandığı görülür. Tüm dünyada görülen bu değişimler, elbette ki artık son dönemini yaşayan Osmanlı İmparatorluğunu da etkilemektedir. Böylesi bir manzara içerisinde Osmanlı kadınlarının da haklarını savunabilmek amacıyla çabaladıkları görülmektedir.

“Toplumumuzda Tanzimat’tan beri yaşanan Batılılaşma sürecinde değişimden en çok etkilenenler ve değişimi en çok yansıtanlar kadınlardır. Kadınlar; toplumdaki statüleri, aile içindeki yerleri ve giyim kuşamlarıyla bir medeniyet dairesinden başka bir medeniyet dairesine geçen toplumumuzda neredeyse değişimin ölçüsü, göstergesi ve simgesi olmuşlardır. Türkiye’de kadın meselesi, Tanzimat’tan beri resmî ideoloji tarafından “modernleşmeci” bir zihniyetle ele alınmış ve kadın, toplumun geri kalmışlığında bir odak olarak seçilip toplumun ilerlemesi için çözülmesi gereken bir ‘mesele’ olarak gündeme gelmiştir.” (Gülendam, 2006: 14).

Osmanlı İmparatorluğunda ilk kadın hareketlerinin dönemin basın yayın organları üzerinden yürütüldüğü bilinmektedir. Başlangıçta Terakki gibi dönemin önde gelen gazetelerinde, Osmanlı kadınlarına yeni haklar tanınması yönünde, erkek yazarlar tarafından yazılar yazılmaya başlanmıştır. Bunu gazetelerin kadın ekleri takip etmiş ardından da bağımsız kadın gazeteleri çıkarılmıştır. Bu gazeteler içerisinde Vakit, Şüküfezâr, İnsaniyet, Âyine, Parça Bohçası, Aile sayılabilir. Bu gazetelerin bir kısmının yayın hakları tamamen kadınlara aittir. Ancak bu gazeteler içerisinde, dönemin ünlü kadın yazarı Fatma Aliye Hanım ve kadın yazarlardan

oluşan bir ekip tarafından çıkarılan Hanımlara Mahsus Gazete'nin önemli bir yeri vardır. (Kurnaz, 1996)

“Bu sırada yayımlanan ve Batı kadınlarının hakları için verdikleri, mücadelelerden övgüyle söz eden bütün gazetelerde de ‘kadınlar için üç ilke’ savunulmaktaydı: ‘iyi ana, iyi eş, iyi Müslüman’ olma. Bu dönemde kadının ısrarla savunduğu ilkeler evlilik kurumunun düzenlenmesi, tekeşlilik, eğitimde kadına olanak tanınması ve toplumsal hayatta rahat etmektir.” (Güzel,1985:859).

Osmanlı İmparatorluğu, ilk kez 1844’te yapılan nüfus sayımında kadınları da “nüfus”un bir parçası olarak kabul etmiş ve sayımlarının yapılmasını sağlamıştır. O döneme kadar nüfusta birer rakam olarak bile gösterilmeyen kadınlar, var olduklarını resmî ağızlardan ilk kez duymuşlardır. Ayrıca bu dönemde, 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunu ile kız çocukları ilk kez veraset hakkını elde etmişler ve babalarından kalan miras üzerinde erkek kardeşleriyle birlikte hak sahibi olmuşlardır. II. Meşrutiyet’in ilân edilmesinden sonra beliren özgürlük ortamı içerisinde İttihat ve Terakki Partisi’nin kadınlara yönelik iyileştirici bir takım tedbirlere başvurduğu görülür. 1 Mayıs 1913’te gerçekleşen ünlü Sultan Ahmet Mitinginde Halide Edip Adivar’ın yapmış olduğu coşkulu konuşma, kadınların sosyal alanlara çıkışlarının ilk işaretlerinden biridir. 1914 tarihine gelindiğinde kadınlar ilk kez üniversiteye gidebilme hakkı elde etmişler ve İnas (Kadın) Darülfünununun fen ve edebiyat kollarına kız öğrenciler alınmaya başlanmıştır. Ancak bu gelişmeler, özellikle din adamları tarafından aşırı bulunmuş ve ülke genelinde onların yönlendirmeleriyle çeşitli tepkiler ortaya çıkmıştır. Devrin aydınları bu eylemleri ülkenin Batılılaşma gayretlerine İslâmcı kesimin verdiği olumsuz tepkiler olarak değerlendirmişlerdir. Ancak tüm bu olumsuzluklara karşın, kadın özgürlükleri konusundaki gelişmeler hız kesmemiş ve Mehasin, Kadın Mecmuası, Kadın, Kadınlar Dünyası, Mefharet gibi kadın yayın organları, yayın hayatlarını sürdürmeye devam etmişlerdir. (Güzel, 1985:861).

Şirin Tekeli 1960’lı yılların başında ezilen kadın olarak köylü kadınların görüldüğünü, bu anlayışın 1970’lerden sonra işçi kadına doğru kaydını ve ezilen kadınların ancak sosyalizme kurtarılacağı, bunun için öncelikle sosyalizmin Türkiye’ye yerleştirilmesi gerektiği fikrinin kadın hareketlerine yaklaşık on yıllık bir

zaman kaybettirdiğini belirtmiştir. Çünkü bu dönemdeki eğitimli kadınlar, kadın hakları yerine çoğunluğu sol ve özellikle sosyalist olan görüşler için çarpışmışlardır. Bu nedenle feminizm ancak 1980'lerden sonra Türkiye gündemine girebilmiştir: “Feminizmin keşfedilip dillendirilebilmesi, bu yüzden ancak, 1980 askeri darbesinin bütün siyasi kuruluşlara, bu arada özellikle marksist sola indirdiği darbenin ardından gündeme gelebildi. Bu yoruma göre, sol aslında kendi içinde evrimleşmekteydi ve bu hareketlerdeki kadınlar er veya geç kendi ezilmişliklerinin ayırtına –tıpkı batıda olduğu gibi- varacaklardı. Bir başka görüşe göre ise, eğer sol 1980'de ölümcül bir darbe yemeseydi, sonradan feminizme yönelen kadınların bu hareketlerde erkeklerin kurdukları ideolojik hegemonyayı kırmaları hiç kolay olmayacak, kendi seslerini bulamayacaklardı.” (Tekeli, 1995: 32-33)

1980'lerden sonra ortaya çıkan yeni feminist hareket Türkiye'de de etkili olmuş ve kültürel olarak belirlenen kadınlık ve erkeklik kimliklerini ve rollerini derin bir sorgulamaya tabi tutmuştur. Bunun sonucunda eskiden olduğu gibi sadece kadın ve erkek eşitliği değil, İslami değerlerin baskın olduğu bir toplumda cinsel kimlik çerçevesi içerisinde yeni bir kadın kimliği tanımlamasına gitmek ve bu tanımlamayı topluma benimsetmek amacı güdülmüştür. Çünkü kadın 1980'lere kadar cinsel kimliği olmayan bir toplum elemanı olarak görülmüştür. (Kırkpınar; 1998:15).

Tüm bu gelişmelere karşın Türkiye'de ikinci dalga feminist hareketin “büyük bir zihniyet değişikliği” yaratmadığını, ancak kadına yönelik şiddet, aile içi cinsel taciz gibi o güne kadar Türkiye'de var olduğu bilinen ama üstü pek açılmayan konuların tartışılır hale gelmesini sağladığı görülür. 1980 sonrasında Türkiye'de ilk kez çeşitli bağımsız feminist çevreler ortaya çıkmıştır. Bu kadın kuruluşlarının da etkisiyle Türk kadınları günlük yaşamdaki ayırıcı uygulamaları protesto için sokaklarda yürümeye başlamışlardır. (Kadıoğlu, 1998: 98).

1980 sonrası Türkiye'deki kadın hareketlerinin önemli bir özelliği de bu hareketlerin artık devletin tekelinden çıkıp daha çok sivil toplum örgütleri eliyle biçimlenir olmasıdır. 1980 sonrası kadın hareketlerinin bir başka önemli hedefi ise demokrasi içerisinde kadının etkin bir yer almasını sağlamaktır. Demokrasi farklılığı

dikkate alan, farklılığa saygı duyan ve farklılığa yer veren bir yönetim anlayışı olduğu için egemen güç “erkek”ten farklı olan “kadın”ın da demokrasi içerisinde önemli bir yeri vardır. Özellikle günümüzde ülke yönetiminde kadının temsil oranının artması ve kadının ülke yönetiminde yer alması için KA-DER (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği) gibi kuruluşların çalışmaları görülür. Ancak kadın adına yapılan tüm bu olumlu çıkışların kadın örgütleri arasındaki bölünmeleri gidermediği de görülür. Çünkü Kemalist feministler, İslamcı feministler, Kürt feministler gibi bölünmeler aynı payda altında toplanmayı güçleştirmektedir. (Berktaş, 1998: 6-9; Kırkpınar, 1998:15).

1980’li yıllara kadar Türkiye’de bağımsız kadın hareketlerinin ortaya çıkamayışında 3 ana çevrenin etkili olduğu görülür. Bunlardan ilki, Cumhuriyetin ilk yıllarında henüz Batılı kadına bile tanınmamış hakları Türk kadınına veren ancak kadını, Batılılaşma çalışmalarının bir nesnesi olarak gören, zihniyet değişiminden çok dış görünümdeki değişiklikleri esas alan Kemalist çevredir. İkincisi kadının modernleşmesini isterken, onun İslamî mahrem alanın dışına çıkmasını istemeyerek bir ikilem yaşayan İslamî çevredir. Üçüncüsü ise kadını ciddi hedeflerine ulaşmada bir engel olarak gören, “önce sosyalist devrim sonra kadın hakları” sıralamasını yapan sosyalist çevredir. Kısacası 1980’li yıllara kadar her üç anlayış tarafından kadın sorunu toplumsal projelerinin bir basamağı olarak görülmüş, kadın sorunları ötelenmiş ve bunun sonucunda kadın hareketleri bağımsızlaşmamıştır. (Kadıoğlu, 1998: 99-100).

Türkiye’de feminist hareketi akademik anlamda inceleyen Şirin Tekeli, Türkiye’de baskı, ezilmişlik, düşük ücret gibi tüm koşulların bulunmasına karşın bir kadın hareketinin neden uzun yıllar oluşmadığını şu iki nedene bağlar: Öncelikle, bir toplumda kadın hareketlerinin oluşabilmesi için o toplumun belirli bir karmaşıklık ve gelişmişlik düzeyine gelmesi, ikinci olarak da kadınların kadın sorunlarının çözülebileceği konusunda bilinç sahibi olmaları gerekir. Türkiye’de iki koşul da kadın eğitiminin yetersizliği ve gerekli demokratik ortamın bulunmaması nedeniyle olgunlaşmamıştır. Bu hareket Türkiye’de Tekeli’ye göre ancak 1980’den sonra oluşabilmiştir: “Bütün bunları birlikte ele aldığımızda, Cumhuriyet’in başlangıcından

günümüze Türkiye’de neden bir kadın hareketi oluşamadığını anlamak kolaylaşır. 1980’lerin, az çok sanayileşmiş, nüfusunun giderek artan bölümünün kentlerde, hatta büyük kentlerde yaşar hale geldiği, eğitim düzeyinin yavaş da olsa yükseldiği ve insanların dünyada olup bitenleri dikkatli bir gözle izlediği Türkiye’de kadınlar da giderek cinslerine özgü ezilmişliğin kader olmadığını, insanlar arası ilişkilerin ürünü olan bu durumun yine insanların çabasıyla değiştirilebileceğini kavramaktalar. Dolayısıyla Türkiye’de bir kadın hareketinin oluşmasını önleyen, bugüne değin var olmamış pek çok gerekli ve yeterli koşulun bugün artık oluştuğunu –iyimserlikle söyleyebiliyorum. (Tekeli,1983a: 83)

1980-1990 dönemine kadar kadın bireysel ve cinsel kimliği dışında aile kurumunun temeli ve sürdürücüsü olarak görülme eğilimindedir. 1990’lı yıllardan sonra ise türban sorunu nedeniyle kadın kuruluşları arasında ortaya çıkan laik feministler, İslamcı feministler ayrımı da ortak bir kadın söyleminin ortaya çıkışını engellemiştir. 1990 sonrasında Türkiye gündeminde etkili olan siyasal kutuplaşmalar, feminist hareket alanında uzlaşmaz uçlar oluşturmuştur.

Feminizmin Türkiye’de 1980’den sonraki serüvenine bakıldığı zaman önemli bir olgunun daha dikkatli incelenmesi gerekir. Bu da 1980’den sonra büyük bir hızla modern yaşamın pratiklerini benimsemeye başlayan İslamcı kadınların gösterdikleri değişimlerdir. Göle bu konuda artık İslami düşünceyi benimseyen kadınların da en az laik düşünceyi benimseyen kadınlar kadar Modernizme yakın durduklarını belirtir. “İslamcılığın bu yeni aktörlerinin en önemli özelliği eğitilmiş, meslek sahibi ve kentli orta sınıf oluşlarıdır. Dolayısıyla klasik pasif Müslüman tezleri bu aktörleri açıklayıcı değildir. Bu kadınlar hem biyolojik ve toplumsal kimliklerini hem de yerleşik toplum normlarını sorgulamakta, kimliklerini yeniden inşa etmektedirler. Dolayısıyla bugün Türk toplumunda İslamcı kadınların görünürlüğü, sadece inançla ya da başını kapamayla değil, kültürel terimlerle çerçevelenmesi gereken bir fenomendir. Çünkü bu kadınlar sadece başlarını kapamakla yetinmemekte, yeni bir hayat tarzını, değişik günlük ve sosyal pratikleri görünür kılmakta, modern kent ortamında tutarlı bir inanç ve yaşam sistemi geliştirmeye çalışmaktadırlar. (Çayır, 2000: 44)

1.4. Geçmişten Günümüze Türk Toplumunda Kadının Konumlandırılışı

1.4.1. Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Kadının Konumu

Neden kadın? Neden erkek, erkekler ya da erkek yazarlar değil de kadınlar ve kadın yazarlar. Bu soruya Şirin'nin vermiş olduğu yanıt oldukça anlamlıdır?: “Ansiklopedilerde “erkek” konusuna ayrılmış bir madde bulmak olağan değildir. buna karşılık, “kadın” konusuna çoğu çağdaş ansiklopedide yer verildiği görülmektedir. Bunun nedeni, çok çeşitli toplum tiplerinde, kadının cinsel özelliklerinden hareketle toplum içerisinde edindiği yerin sadece erkeklerden farklı olmakla kalamayarak, kadınların daima erkeklerden daha düşük bir statüde bulunmalarıdır.”(Tekeli, 1983b: 1190)

Bizim tarihi serüvenimiz içerisinde yüz yılı aşkın bir zamandır toplumsal birçok konu İslam-Batı karşıtlığından beslenerek şekilleniyorsa kadın konusunun da bu iki temel kavram arasındaki gerilimle şekillendiğini belirtmek gerekir. Zaten birçok araştırmacı Türkiye’de modernizmin bu iki kavram arasındaki ilişkiler ağı içerisinde ve mücadele çerçevesinde biçimlendiğini belirtmektedirler. (Göle, 2008: 49) Bizde ise Tanzimat Fermanı ile “kadın” olgusunun ilk kez toplum gündemine girmeye başladığı görülür. Ancak kadın konusunun aydınlar tarafından farklı cephelerde yoğun olarak tartışıldığı ve kadının sosyal konumuna dair farklı çözüm önerilerinin üretildiği dönem ise II. Meşrutiyet yıllarına rastlar. Bunda II. Meşrutiyet döneminin her alanda özgürlük rüzgârlarının esmeye başladığı bir dönem olmasıyla da ilişkisi vardır. Bu özgürlük ortamıyla birlikte kadının toplumsal alanda daha fazla görünürlük kazanması ve kadının mahrem alandan kamusal alana çıkması kadın konusunun başta aydınlar olmak üzere toplumun ileri gelen kesimleri tarafından ele alınmasını sağlamıştır. (Göle, 2008, 70; Durakbaşı,1998:40).

Tanzimat’tan Cumhuriyet’e kadar geçen süreç içinde yöneticilerin ve aydınların temel sorunu doğu ve batı arasında sıkışıp kalmış bir toplum için doğu ve batı değerleri arasında ortak bir uzlaşım alanı bulunup bulunamayacağıydı ki bu sorunun ve çözüm çabalarının günümüzde bile sürdüğü görülmektedir. II. Meşrutiyet yıllarında kadın konusunun Batıcılar ve İslamcılar tarafından farklı biçimlerde değerlendirildiği görülür. Batılaşıma taraftarları kadının her yönden Avrupalı bir

kadın gibi eğitilmesi, eş ve anne olarak da batılı bir kadın gibi hareket etmesi, kadının toplumsal alanın dışına itilmemesi gerektiği görüşlerini ileri sürerler. İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından olan Abdullah Cevdet, Tevfik Fikret, Salahaddin Asım gibi aydınları, din anlayışının kadının erkek tarafından ikincil bir varlık olarak değerlendirilmesine yol açtığını belirterek modern bir toplum olmak için Batılılar gibi kadını, erkek gibi insan mertebesine yükseltmek gerektiğini vurgularlar. (Göle, 2008: 59-60). Türk Kadınlığı'nın Tereddisi adlı bir kitap yazmış olan Salahaddin Asım bu eserinde kadının iyi bir eş ve anne olması gerektiğini belirten Batıcılara karşı çıkararak bu anlayışın kadını erkek için bir “şehvet kölesi”, çocuk için ise fedakâr bir bakıcı konumuna indireceğini belirtir. Asım kadına toplumsal yaşam içerisinde hak ettiği yerin verilmesi ve onun eğitilmesiyle sağlıklı bir toplum kurulacağını vurgular. (Asım, 1989: 22, Aktaran: Göle, 2008:59-60)

İslamcılık taraftarları ise İslamiyet'in kadına birçok hak verdiğini ve kadının toplumsal yaşam içerisindeki yerini de belirlediğini belirtmişler, kadının bu haklar ve sorumluluklar içinde eşine ve çocuklarına bağlı bir anne olarak yaşaması gerektiğini vurgulamışlardır. Onlara göre kadının eğitimi konusunda Kur'an-ı Kerim'in buyrukları dışına çıkılmaması gerekir. Bu dönemde Sait Halim Paşa, Musa Kazım, Mahmut Esat Efendi gibi aydınlar katı bir anlayışla kadının toplumsal alana karışmasının ahlakî çöküntüyü de beraberinde getireceğini vurgulamışlardır. (Göle,2008: 51, 64)

Görüldüğü gibi bu iki görüşün de radikal bir niteliği vardır. II. Meşrutiyet yıllarında bu iki uçtaki bakış açısının yanı sıra, hem Batıcılık hem de İslamcılık alanında daha ılımlı görüş bildiren aydınlar da olmuştur. Kadınlarımız adlı bir kitap yazmış olan Şemseddin Sami ise İslamiyet'in ilerlemeye engel olmadığını, ilerleme önündeki asıl engelin İslam'a dayandırılan ve İslamiyet'le ilgisi olmayan kötü yorumlar olduğunu belirterek kadının eğitimi konusuna vurgu yapar. Şemseddin Sami, çok eşlilik, harem, örtünme gibi birçok uygulamanın İslamiyet'le ilgisi olmadığını, tüm bunların İslamiyet öncesi Arap kültürünün bir etkisi olduğunu anlatmış ve “kadın iyi olursa toplumda iyi olur” tezini öne sürmüştür. (Ozankaya, 1984:126-128, Aktaran: Göle, 2008: 52-53). Kadınlarımız adlı kitabın yazarı Celal

Nuri İleri ile Kadınlık Âleminde Tam Eşitlik kitabının yazarı Halil Hamit batı ve doğu arasında bir orta yol önererek asıl meselenin kadını insan mertebesine yükseltmek olduğunu vurgulamışlardır. İleri, reform hareketlerine ordudan, okuldan değil, kadınlardan başlanması gerektiğini ileri sürer. Ona göre kadınların değişmesi demek, önce çocukların daha sonra da tüm toplumun değişmesi demektir.(Göle, 2008: 61; Kurnaz, 1996;).

II. Meşrutiyet döneminde Ziya Gökalp'ın Batıcılık ve İslamcılık görüşleri arasında kadın konusunda bir ortaklık sağlamaya çalıştığı görülür. Gökalp, Türkçülüğün Esasları'nda Türk toplumunda kadına yönelik aşağılayıcı görüşün İslamiyet'in kabulünden sonra ortaya çıktığını ve Arap etkisi nedeniyle bu anlayışın yılarca hüküm sürdüğünü iddia etmiş ancak bu anlayıştan Kuran'ın kadına vermiş olduğu hakları ön plana çıkararak kurtulabileceğimizi belirtmiştir. Ayrıca eski Türklerin aile ve kadın konusundaki yaklaşımının benimsenmesinin kadını toplum içerisinde yücelteceğini anlatmıştır. (Göle, 2008: 69).

Görüldüğü gibi ister İslamcılık olsun, ister Türkçülük olsun isterse Batıcılık olsun her üç akımda kadın konusunda “ilerleme” den bahseder. Bu bakımdan her üç akımın da kendi çizgisi içerisinde modernist bir tavır sergilediği ve batıya yönelmeyi kabul ettiği görülür. Ancak İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık ne ölçüde ve nasıl modernleşileceği konusunda fikir birliğine varamamışlardır.

1.4.2.Kemalist Dönemde Kadının Konumu

Kemalist dönem yeni kadın imgesinin ilk izleri edebî alanda ve özellikle roman türünde görülür. Türk edebiyatında bu yeni kadın tipinin ilk yaratıcılarından biri de Halide Edip Adivar'dır. Adivar'ın kadınları köşklere oturan, toplumsal sorunlara duyarsız kadınlar değil, sosyal yaşamın içinde, halka yakın olan sade giyinen fedakâr kadınlardır. Halide Edip'in kadın kahramanlarının fiziksel açıdan çok güzel, idealize edilmiş kadınlar olmamaları da bu açıdan dikkat çekicidir. Çünkü ona göre fiziksel değil, ahlaki açıdan güzel olmak en büyük erdemdir. Bu açıdan onun kadın tiplerinin Kemalist dönem kadın tiplerinin öncüleri ve habercileri olduğu

görülür. Çünkü Kemalist dönemde de cinsel kimliğini unutmuş, sosyal sorumluluklarının bilincinde, sade ve anaç kadın tipi yüceltilmiştir. (Göle, 2008:81)

Kemalist dönemde kurtuluşun anahtarı olarak görülen Batılı değerler gündelik hayata aktarılmaya çalışılmış, halkın bu değerleri kılık kıyafet, kadın erkek ilişkileri gibi alanlarda benimsemesi için başta Atatürk ve diğer yöneticiler olmak üzere topluma örnek olma yolunda büyük çaba harcanmıştır. (Göle, 2008: 83). Ancak Atatürk yeni Türkiye Cumhuriyetini sadece Batı kaynağına dayandırmamış, milli değerlerin de ön plana çıkarılmasına çalışmıştır. Ona göre yeni medeniyet projesi medeniyetçilik ve milliyetçilik olmak üzere iki temele dayanmalıdır. Medeniyetçilik bilim esas olmak üzere batı medeniyeti dairesine girmeyi içerir. Milliyetçilik ise fedakâr Anadolu insanının yüceltilmesi esasına dayanır. Halkevleri, derleme çalışmaları gibi faaliyetleri bu çerçevede değerlendirmek gerekir. (Göle, 2008: 85). “Halk için halka doğru gitmek anlayışı” bu dönemdeki egemen anlayışlardan biridir. Kemalizm’in kadın politikası da bu anlayış temelinde kurulmuştur. Atatürk’ün her fırsatta Anadolu kadınına yüceltmesini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Örneğin Atatürk, 21 Mart 1923 yılında Konya’da kadınlara hitaben yapmış olduğu konuşmada Anadolu kadınına” çift süren, tarlayı eken, ormandan odunu keresteyi getiren, ulvi, fedakâr ve ilahi Anadolu kadını” olarak niteler.

Meşrutiyet yıllarında kadının sosyal yaşama karışması, erkeklerle aynı mekânları paylaşması, İslamcılar ile batıcılar arasındaki en önemli çatışma konusuyken Cumhuriyet yıllarında kadının sokağa çıkması özellikle desteklenmiştir. Bununla da yetinilmeyerek kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış ve kadınlar bu hakkın tanınmasından sonra yapılan ilk genel seçimler olan 1935 genel seçimlerinde 18 kadın milletvekili meclise girebilmiştir. Bu temsil oranı Cumhuriyet tarihi boyunca kadınların yönetime katıldıkları en yüksek oran olmuş ve bu oran her geçen yıl biraz daha azalmıştır. (Kırkpınar, 1998:23)

Atatürk döneminde kadın giyim kuşam, çalışma, seyahat gibi birçok alanda özgürlüğünü kazanmış, ancak bu özgürlük karşısında cinsel kimliğinden vazgeçmek

zorunda kalmıştır. Cumhuriyet yıllarında kadına annelik rolünün bir yansıması olarak öğretmenlik, hemşirelik gibi mesleklerin seçilmesi bu açıdan önemlidir. Böylece kadının kendisi için değil, halkı için yaşaması sağlanmış ve bireysel istekler ve ihtiyaçlar ikinci plana atılmıştır. Kemalist reform kadını sosyal alana taşıırken onu mahrem alanından sıyırmış ancak erkekleşmiş bir kadın tipi yaratmıştır. Kadının namusunun mahrem alanda tutulmasıyla korunması sayesinde toplumsal düzeninde korunacağı fikri Kemalist dönemde reddedilmiştir. Kadının sokakta görmeye başlanması batılı değerlerin kabulünün ilk göstergesi olarak kabul edilmiş ve devlet eliyle desteklenmiştir. Kadınların fiziksel mekânda ve kılık kıyafet konusunda sağladıkları açılım ne yazık ki erkek bakış açısı alanında uzun yıllar sağlanamamıştır. (Göle, 2008: 99-100).

Ayşe Durakbaşa, kadın erkek eşitliği fikrinin Atatürk döneminde Cumhuriyet ideallerine uygun olarak yetiştirilmiş kızlar ile ilerici babalar arasındaki mutabakat ile sağlanmaya çalışıldığını anlatır. Durakbaşa'ya göre Kemalist erkek psikolojisi her açıdan donanımlı ve eğitilmiş Türk kadınının çalışma ve toplum yaşamının her alanında görmek ister. Ancak kadınların erkeklerin izni ve desteği ile elde ettikleri bu hak karşılığında kadınlardan bireysel ve cinsel kimliklerini bastırmaları istenir. (Göle, 2008: 106-108).

Deniz Kandiyoti'de aynı noktaya değinerek kadının kamusal yaşama girebilmesi için cinsiyetsiz hatta bir ölçüde erkek kimliğine bürünmüş olması gerektiğini belirtir. (Kandiyoti, 1995: 351). Göle ise kadının ister kentsel mekânda olsun, ister kamusal(eğitim, çalışma, siyaset) alanda olsun özgürlüğünün bedeli olarak toplumsal düzeni tehdit olarak algılanan “dişiliğinin” hatta bireyselliğinin bastırılmasının talep edildiğini belirtir. Göle, buna örnek olarak da Halide Edip Adivar'ın Yeni Turan ve Adalet Ağaoğlu'nun Ölmeye Yatmak romanlarındaki kadın kahramanları gösterir. (Göle, 2008:110).

Atatürk'ün Türk kadınının ilerlemesine yaptığı en büyük katkı şüphesiz ki Türk Medeni Kanununun hazırlanması ve kabulü sırasındaki çabalarıdır. Cumhuriyetin ilanından sonra hazırlanan ilk Medeni Kanun günümüzdeki kanundan oldukça farklı

idi ve daha çok şer'i hükümler içeriyordu. 1923 yılında Adalet Bakanı Seyit Bey başkanlığında kurulan komisyon Medeni Kanunu hazırlarken Batı'yı esas almakla birlikte âdetlere ve geleneklere de uygun bir yasa hazırlamaya girişmiş sonuçta ortaya şeriat kurallarına uygun bir yasa tasarısı çıkmıştır. Örneğin bu tasarıda çok eşlilik savaş sonrası kadın nüfusun fazla olması ve fuhuşu engelleyeceği gerekçeleriyle kabul görmüştür. Yine aynı kanunda erkeklerin 10, kızların ise 9 yaşından itibaren evlenmelerinde bir sakınca olmadığı belirtilmiştir. Ancak Mustafa Kemal 1925 yılında İsviçre'de hukuk eğitimi almış Mahmut Esat Bey başkanlığında yeni bir komisyonun kurulmasını sağlamış ve bu komisyon da İsviçre Medeni Kanunu üzerinde çok az değişiklik yaparak tasarıyı 1926 yılında meclise sunmuş ve bu tasarı yasa olarak aynen kabul edilmiştir. (Caporal, 1982: 350-386, Göle, 2008: 103-104, Kırkpınar, 1998: 21).

Cumhuriyet'in kurucuları tarafından benimsenmiş olan Kemalist kadın kimliğinin temelinde Türkçülük ve Batıcılık akımlarının görüşleri vardır. Özellikle Ziya Gökalp'in gelecek Türk kadını için biçmiş olduğu "okumuş-meslek" kadını kimliği Cumhuriyet'in ilk yıllarında hedeflenen kadın tipi olarak karşımıza çıkar. Böylece erkeğin bir adım gerisinde kalan kadın yerine yaşamın her alanında, bilimde, sanatta, siyasette ve evde erkeğin yanında yer alan, düşünen, fikir beyan eden yeni bir kadın tipi yaratılmaya çalışılmıştır. Atatürk sağlıklı bir toplumun kadın ve erkeğin birlikte, yan yana oldukları bir toplum olduğunu vurgulayarak, yıllarca toplum ve iş yaşamından dışlanan kadının bu mekânlara girmesine olanak tanınması gerektiğini yaptığı devrimlerle de belirtmiştir. Böylece yıllardır tartışılmakta olan kadın hakları konusunda Atatürk'ün amacının sadece kadınlara bazı yasal haklar vermek olmadığı, sağlıklı bir Türk toplumu yaratmak olduğu da belirginlik kazanmaktadır. (Durakbaşı, 1988: 38-45).

Cumhuriyet'in ilânından bir yıl sonra, Türkiye tarihinin ilk kadın partisi olan Kadınlar Halk Partisi kurulmuştur. Kadınlar için yasal anlamdaki asıl kazançlar, Cumhuriyet'in ilânından yedi yıl sonra elde edilmeye başlanmış ve kadınlar ilk kez 1930 seçimlerinde belediye seçimlerinde, 1933 yılında ise muhtarlık ve ihtiyar heyeti seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı kazanmışlardır. 1934 yılında genel seçimlerde

seçme ve seçilme hakkı tanınan kadınlar, 1935 yılında yapılan milletvekilliği seçimlerinde 18 milletvekili ile mecliste kendilerini temsil etme olanağı bulmuşlardır. Bu rakam Cumhuriyet tarihi boyunca kadınların TBMM’de elde ettikleri en büyük sandalye sayısıdır. (Çakır, 1996:101-102).

Bu konuyla ilgili olarak Ayşin Şişman, Türk kadınının siyasal haklarını Cumhuriyet’in ilânından sonra üç aşamada aldığını belirtmektedir. “ Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı verilmesi de yine Atatürk reformlarının bir sonucudur. Üç aşamada sağlanan bu haklar ile Türk kadını siyaset sahnesinde kendine yer bulabilmiştir. Bundan önce de Nezihe Muhittin’in başkanlığını yaptığı ‘Kadınlar Halk Fırkası’ adında ilk kadın partisi kurularak ilk siyasi oluşum meydana getirilmiştir. Fırka esas amaç olarak; siyasi bir görünümde olmakla birlikte kadınların eğitim ve sosyal alanlardaki eksikliklerinin ortadan kaldırılması için çalışmıştır.” (Şişman, 2006:446). 1930’lu yıllarda Türk kadını adlı bir kitap yayınlayan Nezihe Muhittin başkanlığında kurulan bu parti gerekli izinler alınamadığı için ancak bir yıl yaşayabilmiş ve parti 1924 yılında Türk Kadınlar Birliği’ne dönüştürülmüştür. Ancak partinin kötü kaderi bununla sınırlı kalmamış, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının tanınmasının ardından dernek işlevi kalmadığı gerekçesiyle kapatılmıştır. Nezihe Muhittin tüm bunlara rağmen seçimlerde bağımsız olarak aday olmuş ama tek partinin desteğini alamadığı için meclise girememiştir. (Çakır, 1997: 6-14, aktaran:Durakbaşa, 1998: 39)

“Kadınların hem bedensel açıdan, hem de kamusal rollerinde görünürlük kazanmaları ve rakip bir model olarak yüceltilmeleri Türkiye’deki toplumsal yaşamın laikleştirilmesini mümkün kıldı. Peçesiz kadınların, atletizm yarışmalarındaki kadınların, kadın pilotların, profesyonel kadınların fotoğrafları bu ulus-devletteki ‘prestijli’ bir yaşam tarzının yeni modernist simgelerini resmediyorlardı. Cumhuriyet dönemi romanları, Türkiye Cumhuriyeti’nin bu yeni ‘medenileşmiş’ yaşam biçimini, onun sahip olduğu süs, mal ve giysilere dayanarak ‘ilerlemeci ve medeni’ bir Cumhuriyetçi bireyin ideal nitelikleri ve âdetleri olarak yüceltiyorlardı: Çay salonları, ziyafetler, balolar, sokaklar iki cinsiyetin toplumsallaştığı kamusal yerler olarak belirlenmişti: karı-kocanın el ele yürümesi, erkek ve kadının el sıkışmaları, balolarda dans etmeleri, birlikte yemek yemeleri, erkekle kadının yüz yüze gelişleri Avrupalı tarzın yeniden üretimiydi. Yeni cumhuriyetteki karakterlerin listesi içinde kendisini ulusal kalkınmaya adanmış olan ciddi, çalışkan ve profesyonel kadın ‘yapay ve özentili’ bir Avrupailik iddiasına karşı kendini ayrı tutan bir mihenk taşı gibi görüyordu.

Osmanlı kozmopolitliğinin aksine Kemalist kadın tipi tevazuyu ve fedakârlığı vurguluyor, (İslam öncesi) Anadolu’ya ait olduğu varsayılan

geleneksel nitelikleri yeni koşullara uyarlamasıyla da milliyetçi projeyi temsil ediyordu.” (Göle, 2008:31)

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında, tüm dünyada etkili olan karamsar ve edilgen havanın Türkiye’de de hâkim olduğu görülür. Bu dönemde kadınların eve daha bağımlı hâle geldikleri ve doğal olarak kadın hareketlerinin de daha sönük bir devreye girdiği görülmektedir. Bu durumun en belirgin izlerini, dönemin kadına yönelik basın ve yayın organlarından takip etmek mümkündür. Bu dönem kadın dergileri kadına “iyi eş ve iyi anne” modelini benimsetmek için çaba göstermişlerdir.

II. Dünya Savaşı ve ardından baş gösteren Soğuk Savaş döneminde yaşanan ekonomik ve kültürel kayıplardan en çok zarar gören kurumlardan biri de ailedir. 1930’lu yıllarda Almanya’da iktidara gelen Hitler kadının sorumlulukları ve çalışma alanı olarak Üç K adını verdiği bir formül belirlemiştir. Buna göre bir kadın “Kinder, Kirche, Kiche” denilen “çocuk, kilise, mutfak” üçlüsü arasında yaşamını sürdürmeliydi. (Unat,1979:21) Cumhuriyet tarihi boyunca toplumun temeli olan ve sağlıklı bir toplum kurulması aşamasında anahtar işlev gören aile kurumunun temelini kadın olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca savaş sonrası cepheden dönen erkeklerin iş yaşamına başlamaları ve artan işsizlik nedeniyle işçi olarak fizik gücü daha üstün olduğundan erkeklerin tercih edilmeleri kadının sosyal alandan çekilmesine neden olur. İşte bu iki nedenden dolayı kadın yeniden eve döner ve yine sağlıklı çocuklar doğurmaya ve onları büyütmeğe başlar. Aynı durum Türkiye için de geçerli olmuştur. Bu iki nedenin yanı sıra II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’de çok partili siyasî hayata geçilmesinin ve bunun getirdiği siyasî, sosyal ve ekonomik karmaşaların faturalarını en çok ödeyenlerin başında kadınlar gelmiştir. (Gülendam, 2006:19-20).

1950’li ve 1960’lı yıllar boyunca ise kadın hareketinin daha çok partilerin güdümünde geliştiği ve hızlı bir dernekleşme politikası içerisine girdiği görülmektedir. Bu devrede partiler, kadın kollarının kurarak seçilme değil de seçme hakkına sahip olan kadın kitleyi kendilerine seçmen olarak bağlamak istemişlerdir. Bunun sonucunda kadın hareketi, bir bütün olmaktan çıkarak “Devrimciler”,

“Milliyetçiler” gibi cephelere bölünmüştür. Bu bölünme elbette ki Türkiye’deki kadın hareketlerini olumsuz bir açıdan etkilemiştir. (Çakır, 1996:113).

Fransa’da başlayarak tüm dünyayı etkisi altına almış olan 1968 öğrenci olayları, Türkiye’de ve kadın hareketleri üzerinde de etkisini göstermiştir. Tüm dünyada öğrenci olaylarıyla birlikte yayılan ve gelişen Sosyalizm hareketleri, Türkiye’de de yankı bulmuş ve bu yankının bir parçası da kadın hareketlerinde görülmüştür. Giderek sosyalist bir kimlik kazanan kadın hareketleri, bu devrede sömürülen tarım kadınının ve işçi kadınların haklarını savunmaya başlamıştır. Bu dönemde yine “İlerici Kadınlar Derneği”, “Devrimci Kadın Birliği” gibi kimi kadın birliklerinin kendi siyasal görüşleri paralelinde, Türkiye’de kadın hareketlerini sorgulamaya başladıkları görülmüştür. (Çakır, 1996:114).

1.4.3.1980 Sonrasında Kadının Konumu

Bu konuda Ayşegül Yaraman, Türkiye’de kadın hareketlerinin özellikle 1970’lerden sonra önem kazandığını belirtmektedir. Yaraman’a göre “Feminist hareket, Türkiye’de 70’li yıllarda filizlenerek 80’li yıllarda toplumsal değerleri sorgulayacak, sorgulatacak aşamaya ulaşmış ve bu bağlamda yaşam pratiğini yönlendirerek çeşitli çağdaş kadın örgüt, yayın ve eylemlerini gündeme getirmiştir. Özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesi ertesinde, yapılan hataların sorgulanması sürecinde gelişen birey ve sivil toplum tartışmaları ile 1980 yılında Kopenhag’ta toplanan II. Dünya Kadın Konferansı’nda karar altına alınan ‘Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin 14 Ekim 1985 tarihinde Türkiye’de yürürlüğe girmesi, kadın hareketinin ikinci perdesinin başlama zilini oluşturan etmenlerdir.” (Yaraman, 2001). 175).

Ülkemizde Feminizm hareketlerinin asıl etkili olduğu devre, ülkenin çalkantılı bir süreçte bulunduğu 1980 ve sonrasındaki yıllar olmuştur. Bu dönemde ülke yönetimine karşı girişilen eylemlerde erkeklerle birlikte rol alan kadınlar, bir taraftan ülkenin geleceğini sorgularken, bir yandan da “çağdaş” kadınlar olarak bu gelecek içerisindeki yerlerini belirlemeye çalışıyorlardı. “80li yıllar kadınların kadınlık durumundan hareketle cinsiyetçi yapısını sorguladığı yıllardı. Feminizm kelimesi tekrar telaffuz edilmeye başlandı. Kadınlar sokakları ve geceleri de istediler. 1980’de feminist hareket, darbeye karşı oluşan demokratik muhalefetin ilk hareketi olarak gündeme gelmedi. Kadınların yalnızca kadın olmaktan kaynaklanan sorunları olduğu, bu özgül sorunların “işçi sınıfı sorunları” içinde

eritilemeyeceği bu dönemdeki tartışmaların başlangıç noktasıydı” (Çakır, 1996:114-115).

1990’lı yıllarda Türkiye’de kadın hareketleri, eylem evresinden çıkıp masa başı dönemine geçiş yaptı. Bir uygulama devresi olan bu süreçte üniversite mezunu ve meslek sahibi kadınların kadın hareketleri konusuna daha akademik bir yön kazandırdıkları görülmektedir. Kadın hareketlerini araştırmak amacıyla çeşitli üniversiteler bünyesinde kadın araştırma merkezleri, hatta enstitüler oluşturulmuştur ve oluşturulmaya devam edilmektedir. Üniversite dışındaki kimi sivil kuruluşlar bünyesinde de kadın örgütleri kurulmaya ve daha bilimsel bir alanda çalışmaya başlamışlardır. 2000’li yıllardan itibaren artık yasal olarak erkeklerden geri olmayan kadınların, kurdukları sivil toplum kuruluşları yoluyla özellikle kız çocuklarının eğitilmesi ve doğudaki kadınların “töre” adlı altında ezilmelerine karşı çıktıkları görülmektedir.

1980’ler ve 1990’lar boyunca kadın hareketlerine hız kazandıran önemli etkenlerden biri de ülkenin çeşitli yerlerinde kadınlar aleyhine alınmış mahkeme kararları olmuştur. Kadınlar, hukukçular tarafından bile tuhaf bulunan bu kararları protesto etmek için sokaklara çıkmışlardır. Bu konudaki en çarpıcı örnek bir hayat kadını ile ilgili bir karardır. Türk Ceza Kanununun 438. maddesine göre ırza geçme durumunda bu saldırıya maruz kalan kişinin bir hayat kadını olması saldırgan erkeğe 2/3 oranında bir ceza indirimi sağlamaktadır. İşin ilginç yanı bu madde ile ilgili olarak Anayasa mahkemesine yapılan başvuruda mahkemenin tamamı erkek olan 11 üyesinden 7’si bu kararı anayasaya aykırı bulmamışlardır ve bu durum toplumda büyük yankılar uyandırmıştır. Feminizmle bağlantısı olmayan eğitimli kadınlar bile bu duruma tepki duymuşlardır. Bunun dışında kadına yönelik fiziksel şiddetle ilgili çeşitli davalarda da erkek taraf lehine alınan kararlar toplumda şaşkınlık ve tepkiyle karşılanmıştır. (Tekeli, 1995: 34)

1.5. İslâmî Feminizm

Feminist harekete Türkiye ölçeğinde bakıldığında ele alınması gereken ana noktalardan birini de 1980’den sonra görünürlük kazanmaya başlayan İslâmî feminizm kavramı oluşturmaktadır. Feminist hareketi Türkiye’de Batı karakterinden

farklı bir boyuta taşıyan en önemli etmenlerden biri de İslami değerleri benimsemiş kadınların feminizm hareketine bakışı ve bu harekete katılımı oluşturmaktadır. İslamiyet'in getirdiği mahremiyet ilkesi gereği kamusal alanda kendilerini tam olarak tanımlayamayan dindar kadınlarda 1980 sonrası Refah Partisi başkanlığında kurulan koalisyon hükümetleri döneminde belirgin olarak yüzeye çıkan başörtüsü sorunu nedeniyle meydanlara çıkmışlar ve bundan sonra sadece başörtüsü konusunda değil, kadına dair adaletsiz buldukları diğer noktalarda da eleştirilerini dile getirmeye başlamışlardır. Başlangıçta İslamcı kadınların görüşlerini dile getirmelerine erkek İslâmıcı yazarların ön ayak oldukları ancak bu görüşlerde belirli sınırlar dışına çıkılmamasına özen gösterdikleri görülür. Bu nedenle başlangıçta “İslâmiyet’te kadın sorunları yoktur” görüşünü erkeklerden daha erkekçi bir bakış açısına sahip olan kadınlar sahiplenmişlerdir. Baştan erkeğe itaati kabul etmiş olan bu kadın yazarların erkek İslamcı yazarlardan tek farkları daha kadınca bir dille dertlerini dile getirmiş olmasıdır. (Çakır, 2000: 39)

Türkiye’de İslâmıcı feminizm kavramının ortaya çıkışı Ali Bulaç’ın 17 Mart 1987 tarihinde Zaman gazetesinde yayımlanmış olduğu “Feminist Bayanların Kısa Aklı” başlıklı yazının uyandırdığı tepkilere dayanır. Bulaç bu yazısında Feminizm’i cinsel bir sapma olarak nitelendirmekte ve feminizmin giderek eşcinsellik ve lezbiyenlik türü ilişkileri artıracaklarını ileri sürmekteydi. Bulaç’ın bu yazısı üzerine İslami düşüncüyü benimsemiş olan kadın entelektüeller, Bulaç’ın tezini çürütmeye yönelik çeşitli gazete yazıları kaleme almışlardır. Bu yazılardan ilk ikisi Tuba Tuncer’in keleme aldığı “Kimin Akli Kısa” (1 Eylül 1987, Zaman Gazetesi) ve Mualla Gülnaz’ın kaleme aldığı “ Ali Bulaç’ın Düşündürdükleri” (1 Eylül 1987, Zaman Gazetesi) adlı yazılar olmuştur. Tuba Tuncer “Kadınlar insanca yaşama, eşit şartlarda varolma mücadelesi veriyorlar. Dünyaya sadece çocuk yetiştirip, ev işleri yapmak için gelmediklerini kabul ettirmeye çalışıyorlar. “ diyerek görüşlerini dile getirirken Mualla Gülnaz ise “ Evet! Feminizm kadını erkek tahakkümüne karşı ayaklanmaya çağırır. Evde, işte, sokakta. Bundan bu kadar korkmak niye? Laf cambazlığı yerine tahakkümden vazgeçmek düşünülemez mi? Feminizm canavarını(!) yenmenin en kolay yolu sebab-i hikmetini yok etmektir.” demektedir. Bulaç’a olan tepkiler aylar boyunca sürmüş, Elif H. Toros “Feminist Kime Derler?”

(15 Eylül 1987, Zaman Gazetesi), Yıldız Kavuncu “ İslâm’da Kadın ya da İpekböceği” (29 Eylül1987, Zaman Gazetesi) gibi yazılarıyla İslâmcı feminist külliyyatın ilk başkaldırı eserlerini ortaya koymuşlardır. 1980 sonrasında Türkiye’de İslamcı hareket ile feminist hareketin farklı kulvarlarda yükselişte olduğu ve zaman zaman bu iki akımın birbirlerinden etkilendikleri görülür. Bu ilişkide sol görüşlü feminist yazarlar, milliyetçi görüşteki feminist yazarlar ile İslâmî görüşü benimseyen feminist yazarlar arasında tam bir dayanışma olmamasının hatta bu farklı çevrelerin birbirlerine destek vermek yerine köstek olmalarının her çevrede feminizm kavramının farklı algılanmasına neden olduğu da bir gerçektir. (Çakır, 2000: 41-42, Çayır, 2000: 52)

Gazeteci yazar Ruşen Çakır, 1980’den sonra Türkiye’de büyük bir ivme kazanan İslâmî hareketin başlıca üç karakteristik özelliği olduğunu vurgulamaktadır: “1. İslâmî harekete en büyük damgayı kadınlar bastı. 2. İslâmî harekette en büyük çileyi kadınlar çekti. 3. İslâmî hareket, bir erkek hareketidir.” (2000:14). Görüldüğü gibi 1980 sonrasında İslâmî hareketin kimlik kazanmasında kadınların ve başörtüsü sorununun büyük bir payı olmuştur. Artık kadın İslâmî hareket içinde de görünürlük ve aktiflik kazanmıştır. İslâmî cemaatler her yaştan, kökenden kadını kendi saflarına katmak için büyük uğraşlar vermişler ve kadınlara yönelik dernekler, vakıflar kurmaya başlamışlardır. Örneğin Nakşibendîler Kadın ve Aile, Nurcular Bizim Aile, Emine Şenlikoğlu ve ekibi Mektup adlı dergiler çıkarmaya başlamışlar İslâmî söyleme yakın olan gazeteler kadınlara yönelik sayfalar hazırlamaya başlamışlardır. (Çakır, 2000:14) Ancak İslâmî hareket kadınlardan bu kadar güç almasına karşın hiçbir zaman kadınlar ön plâna çıkarılmamıştır. 1980 sonrası Millî Görüş’e dayalı partilerin iktidara gelmelerine karşın hiçbir şekilde bir kadın milletvekili bu saflardan meclise girememiş, kadın bir belediye başkanı olmamış, il yönetimlerinde kadınlara yer verilmemiştir. Bunun yanı sıra bir tek kadın cemaat lideri olmadığı gibi, cemaatler adına konuşanlar da hep erkekler olmuşlardır. (Çakır, 2000:15).

İslâmî feminizm denince akla gelen önemli bir detay da Hizbullah tarafından katledilen Gonca Kuriş olayıdır. Kuriş, İslâmî çevrelerden yoğun olarak eleştiri ve tehdit almasına karşın kadının İslamiyet içerisindeki yerini sorgulamaya girişmiş ve

büyük oranda erkekler tarafından oluşturulan İslâm külliyyatına yönelik eleştirilerde bulunmuştur. (Çakır, 2000;43) Gonca Kuriş kadın konusunda İslâmî hükümlerin yanlış anlaşıldığı ve anlatıldığı yönündeki görüşleri yankı bulmuştur. Ayrıca Kuriş'in Kur'an-ı Kerim meallerinin hep erkekler tarafından erkek anlayışına uygun olarak yazıldığı ve artık kadın ilahiyatçıların da Kur'an-ı Kerim meali yazmaları gerektiği yönündeki görüşleri erkek egemen İslâmî çevrelerde derin rahatsızlıklar yaratmıştır. (Çakır, 2000: 32)

Yine Hidayet Şefkatli Tuksal da hadislerde kadın karşıtı söylemi incelediği doktora tezinden yararlanarak yazdığı Kadın Karşıtı Söylemin İslâm Geleneğinde İzdüşümü kitabında bir takım hadislerden ve ayetlerden yola çıkarak kadının İslamiyet'teki yerini sorgulamıştır. Bu tür çıkışlarda kadının İslâmî anlayış içerisinde sürekli bir fitne kaynağı ve erkekten sonra gelen bir varlık olarak görülmesinin yattığını belirtmek gerekir. Hidayet Şefkatli Tuksal İslâmî gelenek içerisindeki hadislerin kadın açısından sorgulanması gerektiğini belirtir. Tuksal bazı hadislerde yer alan kadınları aşağılayıcı hükümlerin İslâmîyet'le bağının olamayacağını vurgular: “Bu tür yorumların yapıldığı dönemlerde kadınlar sıkı sıkı örtünüyorlar. Erkeklerle görüşmüyorlar. Okumuyorlar. Evlerde yaşıyorlar. Cinsel açıdan günah işleyebilecekleri durumlar zaten kısıtlanmış durumda. Yani hiçbir şey yapmıyorlar, ama hâlâ onlardan korkuluyor. Neden? Çünkü onları potansiyel fitne” olarak görüyorlar. “Yazı yazmayı öğretirsin, sevgilisine mektup yazar. Balkona bırakırsın kaş-göz işareti yapar,” diyerek korkuyorlar. Üstelik bu korkularını hadis haline getirip, ölümünden asırlar sonra Peygamber'e söyletiyorlar.” (Çakır, 2000: 27)

Ancak kadının ikincil bir varlık olarak görülmesi her inançta, her toplumda görülen ortak bir niteliktir. Çünkü kadınlardan “erkekler için geçerli olandan daha farklı, hem daha katı ve baskıcı, hem de kadını “aşağılayıcı”, “küçük görücü” normlara yer veren kültür kalıplarına uymaları beklenmekte; ahlak kodları kadın ve erkekler için farklılaşmaktadır. (Tekeli,1983b: 1191). Tekeli bu anlayışın dile de yansıdığını ve Türkçe deyimler üzerine yaptığı “Halk Deyişlerinde Kadın” başlıklı çalışmasında kadın kavramının ne gibi değerlerle birlikte ele alındığını tespit ettiğini belirtmektedir. Bu çalışmada deyim ve atasözlerinde “Attan vefa gelir, kadından

gelmez.”, “Avrattan vefa, zehirden şifa.” gibi kullanımlarda kadının vefasızlığı, “Babaya dayanma, karıya güvenme.”, “Erkeğin nefsi birdir, kadınınki dokuzdur.” gibi kullanımlarda kadının güvenilmezliği, “Kadın şerri, şeytan şerrine eşittir.”, “Kadın yüzünden gülen, ömründe bir kez güler” gibi kullanımlarda kadının uğursuzluğu, “Kadının saçı uzun olur, akli kısa.”, Kırkta bir karı sözü dinlemek iyidir.” kullanımlarında kadının budalalığı, “Avradın kazdığı kuyudan su çıkmaz.”, “Elinin hamuru ile erkek işine karışma.” sözü ile kadının beceriksizliği, “At besle, kadın besleme.”, “Keseye kadın eli değerse bereket gider.” gibi sözlerle kadının erkeğe yük olduğu türünden genellemelere ulaşıldığı görülür. Kadın ancak anne olduktan sonra değerli bir varlık haline gelir ve “Ana hakkı ödenmez.”, Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz.”, “Ana sütü gibi helal.” kullanımlarında annelik rolünün yüceltildiği görülür. (Tekeli,1983b: 198)

İslâmî feminist söylemin önde gelen isimlerinden biri olan ve yirmi yılı aşkın bir zamandır İslâm ve kadın temalarına ağırlık vererek yazılar kaleme alan Cihan Aktaş’ın feminizm konusundaki görüşü İslâmî düşüncüyü benimsemiş bir kadın olarak farklı bir bakış açısında olduğunu göstermektedir: “Feminizmi insanlık tarihine olumlu bir katkı olarak görüyorum. Ne de olsa feminizm bir ideoloji bir dünya görüşü değil. İnsanlık tarihi bugün baktığımız noktadan eril bir karakter taşıyor, bu dile ve dini algılamalara, yorumlara da yansımış. İslâmî olsun, Hristiyani olsun bütün geleneklerde eril karakter bir şekilde kendini gösteriyor. Kadına bakış açısında -bazen kadının da kendisine bakış açısında ve kendini ortaya koyma anlayışında- insanlık değerini billurlaştıracak birtakım değişikliklerin olması gerektiği açık ve feminizm bunu gösterdi. Bu nedenle, kadın erkek ilişkilerinin daha olumlu bir noktaya gelmesi bakımından feminizm insanlık tarihine olumlu bir katkı. Özselci feminizm gibi ayrışmalar ayrıca dikkate değer”. (Çakır, 2000: 130).

1980 sonrasında İslam’da kadın olgusunun farklı bir bakış açısıyla ele alınmasında 1996 yılında Aczimendi tarikatı içerisinde ortaya çıkan Fadime Şahin olayının da etkisi olmuştur. İlk kez türbanlı bir genç kızın televizyonlara çıkarak tarikat lideri Müslüm Gündüz’ün ve tarikatın önde gelen isimlerinden Ali Kalkancı’nın kendisini cinsel yönden istismar ettiklerini söylemesi, İslâmî kesimde

büyük bir rahatsızlığa neden olmuş ve tarikatlara olan güveni zedelemiştir. Ailelerin Kur'an eğitimi için kızlarını gönül rahatlığı ile teslim ettikleri kurslar ve yurtlarda genç kızların namus kavramının önemini sık sık dile getiren şeyhler tarafından cinsel birer obje olarak görülmesi uzun süre Türkiye gündemini huzursuz etmiştir.(Suman, 2000:84) 1990'lerde İslâmî hareketi ve bu hareket içerisinde kadın kavramının değerlendirilmesini olumlu yönde etkileyen diğer önemli bir güç de Fethullah Gülen Hoca ve Nur cemaati olmuştur. Bugün bir çok taraftarı olan Gülen, müridlerinin kurmuş olduğu yazılı ve görsel basın araçları ile fikirlerini geniş kitlelere anlatma fırsatı bulmuş ve nispeten daha ılımlı bir İslâm modeli sunarak katı İslâmcılara güvenini kaybetmiş inançlı insanlar için bir tercih olmuştur. (Kömeçoğlu, 2000: 155) Bunun dışında Yaşar Nuri Öztürk'ün 1990'lı yılların sonlarından itibaren yaptığı televizyon programları ve gazete yazıları ile çağımız insanına daha modernize edilmiş bir İslâm örneği sunması da İslâmcı hareket içerisinde farklı grupların da oluşmasını sağlamıştır. (Özcan, 2000: 198)

1990'lerde tüm toplumsal katmanlarda görülen değişimin en keskin şekilde kendilerini dindar olarak tanımlayan kesimde yaşandığı gözlenir. Attık dindar kesim de tatil yapma olanaklarını araştırmakta, giyim kuşamda daha şık olmayı istemekte, iş dünyasında yeni sektörlerde kendilerini göstermeye çalışmaktadırlar. 1996 yılında hizmete giren Caprice Oteli büyük yankılar uyandırsa da aslında İslâmî kesimde uzun yıllardır dile getirilen değişim isteklerinin bir karşılığı olmuştur. Bu durum beraberinde İslâmî tatil kavramını da ortaya çıkarmıştır. Bunun yanı sıra Tekbir Giyim ve özellikle kadın kesime yönelik defileler de bu değişim isteklerinin bir başka göstergesidir. Bunun dışında İslâmî sermaye, iş dünyasında MÜSİAD aracılığı ile Türkiye gündeminde muhafazakâr çevrelerin sesi olmuştur.(Bilici, 2000: 218, 222). Görülen tüm bu değişimler farklı biçimlerde ve ölçülerde edebiyata yansımış ve İslamcı kadın yazarlar tarafından üretilen öykü başta olmak üzere roman, deneme gibi türlerde etkisini göstermiştir.

1.6. Feminist Eleştiri Kuramı

İlk kadın yazarlardan olan Virginia Woolf'un "Kendine Ait Oda" adlı kitabında kamusal alanın dışına, evin içine itilmiş olan kadınların edebiyat

dünyasındaki yerini sorguladığı görülmektedir. Woolf'un 1928 yılında yayınlamış olduğu bu eseri, feminist edebiyat eleştirisinin ilk ürünü olarak kabul edilmiştir(Türker, 2003: 294). Kendisi de yayın dünyasında ismini kabul ettirmek için uzun yıllar uğraş vermiş olan Woolf, kitabında kadının mutfak masasından kendine ait bir çalışma odasına geçemedikçe, her zaman erkek yazarlardan geride kalacağını belirtir. Yirminci yüzyılın başları için son derece iddialı olan bu çalışma masası isteği, kadının toplum içerisindeki edilgen konumunun değişmediği sürece, onun edebiyattaki yerinin de değişmeyeceğini açıkça anlatan sembolik bir ifadedir. Yine Simone de Beauvoir'un kadınların edebiyattaki yerlerini sorguladığı "İkinci Cins" adlı kitabında yer verdiği "Kadın doğulmaz, kadın olunur" sözü, Feminist eleştiri yönteminin temeli olarak kabul edilmiştir.

Feminist eleştiri kuramı kadın ya da erkek olmanın doğanın değil, toplumun bir dayatması olduğunu savunur. Tabiat kanunlarına göre insanlar "androjen" bir yapıyla yani eril ve dişil özellikleri bir arada taşıyarak doğarlar. Birey doğduğunda eril ya da dişil özelliklerinden biri diğerinden daha baskındır. Ancak kültür zaman içerisinde eril doğanı daha güçlü ve daha önemli kabul ettiği için onu erkek kimliği ile ödüllendirmekte, dişil olanı ise güçsüz ve aptal saydığından, onu da kadın olarak cezalandırmaktadır. Kültür içerisinde yalıtılmış ve edilgen bir ortam içerisinde yetiştirilen kadın için en büyük amaç, "ideal eş ve ideal anne" olabilmektir. İslâm toplumlarında bunun içerisinde "iyi Müslüman" olmak da katılarak iş daha da güçleştirilmektedir. Böylesi bir atmosfer içerisinde, kazara yazma olanağına sahip olan kadın yazar da kendine özgü ve çarpıcı eserler ortaya koymaktan daha çok, erkek yazarlara öykünerek hatta onları taklit ederek yazma serüvenine devam eder. Bu bir bakıma, kadın yazarın erkek edebiyat dünyası açısından da kabul edilmesinin bir gereğidir. Bu nedenle başlangıçta birçok kadın yazarın kendi adlarıyla değil, takma erkek adlarıyla eserlerini yayınladıkları bilinmektedir Bu taklit devresi, Feminist edebiyat eleştirisine göre kadın edebiyatının ilk devresidir.

"...Feminist eleştirinin bu ilk evresinde erkeklerin yazdıkları yapıtlara, daha çok ideolojik bir tutumla eğilinir ve bu yapıtlarda görülen kadın düşmanlığı, kadın sömürüsü belirtilir; kadın tipleri araştırılır ve edebiyattaki kadının durumu arasındaki ilintiye dikkat çekilir. Böyle bir eleştiri doğal olarak, erkeklerin kadına bakışını, onun hakkında düşündüklerini, onun

değerlendirilişini ortaya çıkarır ama edebiyatta yazar olarak kadın konusunu aydınlatmaz. Bu tür araştırmayı feminist eleştirinin ikinci evresinde buluruz.” (Moran, 1991: 233).

Ancak kadınların eğitim alma olanakları arttıktan ve edebiyat dünyası içerisinde kadınların varlıkları kabul edildikten sonra, kadın yazarlar daha özgün eserler vermeye başlamışlardır. Bu devre kadın edebiyatının başarılı birçok yazar yetiştirdiği bir devredir ve günümüze kadar uzanmaktadır.

Simone de Beauvoir’un İkinci Dünya Savaşı sonrasında yazmış olduğu “İkinci Cins” adlı yapıtında, erkek yazarların kadınları eserlerinde nasıl temsil ettikleri sorgulanmaya çalışılmıştır. Beauvoir, Stendhal, Lawrence gibi önemli erkek yazarların eserlerinde kadınları olumsuzladıklarını dile getirmiş ve konuyu Marksçı tutumla irdlemiştir. Bu konuda çalışan bir diğer isim ise çalışmalarını Cinsel Politika adlı bir kitapta toplamış olan Kate Millet’tir. Millet, cins farklılığının bir politika olarak kullanıldığını ve ataerkil toplumlarda kadının fiziksel güç yetersizliği nedeniyle aşağılandığını, ancak en az erkekler kadar ağır işlerde çalıştıklarını vurgulamıştır. Millet’e göre bu aşağılama, sanayi devrimi sonrası toplumlarda da değişmemiş kadınlar edebiyat dünyasında da değersizleştirilmişler “erkeği günaha sevk eden” şeytansı varlıklar olarak görülmüşlerdir. Bu tutum erkek yazarların eserlerine de yansımış ve kadınlar edebî eserlerin kurgusallığı içerisinde de kötü olarak yaratılmaya devam edilmişlerdir.(Millet, 1987)

Feminist eleştiri konusunda Gilbert ve Gubar’ın birlikte yazmış oldukları “Çatıdaki Çılgın Kadın” adlı yapıtın önemli bir yeri olduğunu belirtmek gerekir Gilbert ve Gubar daha önce de sözü edilen kadının edebî eserlerde aşağılanması düşüncesini sistemli olarak ele almışlar ve bu konuda çeşitli terimler üretmişlerdir. Onlar erkek yazarların metinlerinde birbirine zıt iki kadın tipi yarattıklarını belirtirler. Buna göre bir “evdeki melek tipi” bir de “canavar tipi” vardır. Evdeki melek kocasının ve çocuklarının mutluluğunu düşünen, kendi isteklerini dile getirmeyen, sessiz, itaatkâr kadın tipidir. Canavar tipi ise arzularının peşinde koşan, erkekleri baştan çıkaran, aile değerlerinden yoksun kadın tipidir. Berna Moran bu

tiplerin sadece Batı edebiyatında olmadığını, Türk edebiyatındaki erkek yazarların da buna benzer kadın tipleri yaratıklarını belirtir:

“Melek ve canavar” tiplerini Türk edebiyatında da saptamak olanaklıdır. Başka yazılarımda da göstermeye çalıştığım gibi Tanzimat’ın ilk romanlarında karşıt iki kadın tipi vardır. Benim “Kurban” ve “Ölümcül Kadın” dediğim bu tipler Gilbert ve Gubar’ın melek ve canavar tiplerinin özelliklerini taşırlar. Kurban tipi daha masum, namuslu, yumuşak başlı, uysal ve kendini erkeğini mutlu etmeye adanmış genç kız ya da kadın olarak çizilmiştir romanlarda. Şemsettin Sami’nin Taşaşuk-ı Talat ve Fitnat adlı romanının kahramanı, Fitnat, Namık Kemal’in İntibah’ındaki Dilaşup, Ahmet Mithat’ın Felatun Beyle Rakım Efendi’indeki Canan, Sami Paşazade Sezai’nin Sergüzeşt’in deki Dilber, erkek yazarların ideallerindeki melek huylu, güzel ve erkek egemenliğini severek kabullenmiş kadınlardır. Tanzimat romancılarının işledikleri karşıt tip, ölümcül kadın ise, erkeğin egemen olduğu toplumda, otoriteye başkaldıran bağımsız kadını temsil ettiği için melek değil, şeytan olarak sunulur okura. Hile, yalan, entrika, cinayet onun silahlarıdır. İntibah’taki Mehpeyker’i Nabizade Nazım’ın Zehra’sını, Yeryüzündeki Bir Melek’teki Arife’yi bu tipin örnekleri arasında sayabiliriz.” (Moran, 1991: 231-232).

Moran’ın belirlediği bu durumu sadece Tanzimat romanlarında değil, tüm Cumhuriyet dönemi romanlarında da bulmak mümkündür. Bu yaklaşımın kadın yazarların da çabalarıyla büyük oranda kırıldığı gözlenmektedir. Kadın yazarların kendi eserlerinde kadın kahramanlarına karşı tutumları erkek yazarlara oranla daha farklıdır. Kendi cinsini daha iyi tanıyan kadın yazarlar, onların iç dünyalarını, gelgitlerini, umutlarını anlatmakta oldukça başarılı olmuşlardır. Ancak bunu genellemek çok da doğru olmayacaktır. Çünkü bir erkek yazar da pekâlâ çok iyi çizilmiş bir kadın kahraman yaratabilir. Zaten feminist eleştirinin son yıllarındaki biçimi bu anlayıştan oldukça uzaktır. Artık kadınların günlük yaşamda ya da edebiyat metinlerinde nasıl aşağılandığından çok, kadın bilinciyle yaşamın nasıl algılandığı ve karşıt cepheden erkek dünyasının nasıl görüldüğü konusu işlenmeye çalışılmaktadır. “Gender yani toplumsal cinsiyet denilen kadının (ve erkeğin) biyolojik varoşluna değil, bir cinsin nasıl davranması gerektiğine dair tamamen toplumsal ve tarihsel olarak belirlenen rollere işaret eden atıflar kadın bilincini belirler. Simone de Beauvoir’in ‘kadın doğulmaz kadın olunur’ şeklinde ifade ettiği toplumsal cinsiyet dünyaya nereden baktığımız ve baktığımız dünyayı nasıl algıladığımızı belirlediğinden, yazma pratiği ve metinlerin okunması da doğrudan etkilenir.”(Türker, 2003:296).

Gynocritics olarak adlandırılan bu yeni kadın eleştirisi, kadın yazarların eserlerinin ve yazar olarak konumlarının erkek yazarlar ve onların eserleriyle karşılaştırılmasına karşı çıkar. Bu anlayışa göre kadın yazarlar, kendi kadın kültürü içerisinde üretmiş oldukları ürünler dahilinde değerlendirilmelidir. Çünkü gynocritics'e göre yazarın cinsiyeti şaşmaz bir biçimde onun yazdıklarını etkileyecektir. Bu nedenle cinsiyeti gözlemeyen bir edebiyat eleştirisi de eksik kalmış olacaktır. (Türker, 2003: 297).

Kate Millett'in feminist söylem içerisindeki başyapıtlardan biri olarak kabul edilen eseri Cinsel Politika'nın birinci bölümü olan "Cinsel Politika Örnekleri" ve son bölüm olan "Edebiyattaki Yansımalarından Örnekler"de seçtiği erkek yazarların kadın algısını onların eserlerinden yola çıkarak çözümlediği görülür. "Cinsel Politika Örnekleri" bölümünde Millet, Henry Miller'ın Seksus (1940), Norman Mailer'in Amerikan Rüyası, Jean Genet'in Hırsızın Günlüğü ve Balkon adlı eserlerinden yola çıkarak cinsler arasındaki farklılık ve kadın cinsinin istismarının yazarların dillerine nasıl yansıdığı anlatılır. Genet'in eserleri homoseksüel karakterleri içermesi bakımından ayrıca ilginçtir. Çünkü bu kez erkek eşlerden biri kadının rolünü üstlenmekte ve doğal olarak ezilen tarafda o olmaktadır. (Millett, 1973: 15-46) Cinsel Politika'nın son bölümü olan "Edebiyattaki Yansımalarından Örnekler" de ise sırasıyla D.H.Lawrence, Henry Miller, Norman Mailer ve Jean Genet cinsellik ve kadın algısı açısından eserlerinden hareketle sorgulanır. Bu bölümde biraz daha geniş bir şekilde kadın sadece cinsellik açısından değil, toplumsal konumlanma açısından da erkek yazarların dilinden değerlendirilmeye çalışılır. (Millett, 1973: 355-506)

1960'lı yıllarda Betty Fridan'ın yazdığı Kadın Gizemi adlı eserin feminist eleştiriye yön verdiği ileri sürülür. Fridan İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında oluşan karamsar ortamda kadınların özellikle medya yoluyla eve bağımlı bir hâle getirildiklerini belirtmiştir. Ona göre bu durum kadının yeniden edilgen bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. (Genç, 2006:286-287).

Kadın edebiyatı konusu, daha yakın bir geçmişte postmodernizmin etkisiyle daha farklı bir yapıya bürünmüştür. Postmodern feminist eleştiri temellerini Freud ve Psikanalizm'den alır. Freud, kadının biyolojik olarak erkekten farklı olmasını, doğuştan itibaren bir eksiklik olarak algılamasının kadının yaşamı boyunca devam ettiğini ve bu durumun değişik görünümlemlerle yaşam boyunca sürdüğünü belirtmiştir. Daha sonra bu anlayışı Lacan'ın "eksik teorisi" olarak yeniden yorumladığı görülmektedir. Buna göre kadın kendinde olmayan fiziksel özellikler nedeniyle erkeğin müdahalesi olmadan kendini eksik bir varlık gibi görmekte ve daha sonra da kendisini hep erkekten sonra gelen bir varlık olarak algılamakta ve bunu dünya düzenine yansıtılmaktadır.

Postfeminist eleştirinin kurucularından olan Cixous ise bu anlayışın edebiyata yansımalarının Derrida'nın "Yapısöküm" yöntemiyle tersine çevrilebileceğini belirtir. 1970'li yıllarda söylemlerini dile getiren Cixous, yeryüzünde bir erkek dünyası kurulduğunu ve bu dünyanın kadınları sürekli olarak dışladığını belirtir. Bunu aşmanın tek yolunun bir kadın dili yaratmak olduğunu belirten Cixous, kadınların bu yazgıyı, düzyazı ile değil, şiirle değiştirebileceklerini belirtir. Ona göre düzyazı, erkek diline alternatif bir dil yaratmak için uygun değildir. Erkek dili, kadın bilincine öylesine yerleşmiştir ki bir kadın yazar, bir düzyazı metni yazdığında, ister istemez o dilden yararlanacaktır. Cixous, bunu daha sembolik bir hâle getirerek erkek diline karşı, yani "fallosentrizme" karşı "beyaz mürekkep" metaforunu kullanır. Beyaz mürekkep, anne sütünün edebiyattaki karşılığıdır. Doğa tarafından anne olmakla ödüllendirilen kadın, beyaz mürekkebiyle-anne sütüyle- eserler yazma gücüne sahip olarak yaratılmıştır. (Türker, 2003: 299-300).

"Dilin sunduğu 'özneleşme' imkânları, insanın kendini bir yandan dilin nesnelere, bir yandan da dilin araçlarından ayırt etmesini, her ikisi üzerinde de belli bir egemenlik kurmasını nesnelere hakkında işaretler yoluyla konuşma becerisi kazanmasını gerektirir. Ama ataerkil toplumun dili kadınları çeşitli biçimlerde nesneleştirerek ve işaretleştirerek erkek öznenin kuruluşunun araçları yapmış, dilin öznesi olma sürecini kadınlar için özellikle sorunlu kılmıştır. 'Konuşan' kadın, özellikle kamusal alanda konuşan kadın, hep öznellik ile nesnelik arasında, sözün sahibi olmak ile söz tarafından sahiplenilmek arasında kalmış, kendi içinde, kendine karşı bölünmesi gerekmiştir. Virginia Woolf, bir kadının 'ben' demesinin, aynı şeyi bir erkeğin söylemesinden tamamen farklı olduğunu, bu iki 'ben'in aynı sözcük olduğunun bile iddia edilemeyeceğini söylerken bunu kastediyor, bir sözün kapsamıyla 'ağırlığıyla' sahiplenilebilir

derecesi ile konuşanın iktidarı veya iktidarsızlığı arasında doğrudan bir bağ olduğuna dikkat çekiyordu” (Irzık, Parla; 2004:8-9).

Feminist eleştirmenlerin, özellikle Postmodern Feminist eleştiriyi benimsemiş olan eleştirmenlerin üzerinde ısrarla durdukları noktalardan biri de kadın yazarların okur kitlesi arasında bir ayrıma gitmedikleridir. Onlara göre hiçbir kadın yazar sadece kadın okurlar tarafından okunmak için kalem oynatmamaktadır. Onların tek amaçları, erkek olsun kadın olsun kahramanları aracılığıyla amaçladıkları metni yazabilmektir. Feminist eleştirmenler, kadın yazarları okuyan erkek okurların ayrıca kazançlı olduklarını, çünkü böylece erkek okurların, yüzyıllar boyunca -belki de fark etmeden dışladıkları kadınların edebiyat dünyasına nasıl bir renk kazandırdıklarını ve kadın dilinin nasıl şekillendiğini fark edebileceklerini belirtmektedirler.

Bu konuda dile getirilen bir diğer şikâyet noktası ise erkek eleştirmenlerin kadın yazarların eserlerine olumsuz bir tutumla yaklaşmalarıdır. Bu konuyu ele alan Oya Batum Menteşe, kadınların tüm dünyalarının evin dört duvarı ile sınırlı olduğunu, bu nedenle yeterli hayat deneyimine sahip olmayan kadınların yazmış oldukları eserlerin de onların yaşamları gibi sığ olacağı anlayışının 19. yüzyıl eleştiri dünyasında egemen bir düşünce olduğunu dile getirir. Bu konuyu Elaine Showalter’ın 1977 yılında yazmış olduğu *Kendilerine Ait Bir Yazın* adlı kitabında ele aldığı görülmektedir. Showalter 19. yüzyıl tıp ve biyoloji kitaplarında kadınların fiziksel açıdan erkeklerden geri oldukları yönündeki anlayışın kadınların zihinsel yönden de geri oldukları inancını doğurduğunu belirtmiş, erkek eleştirmenlerin de bu noktadan hareketle kadın yazarların eserlerini yetersiz bulduklarını söylemiştir. Günümüzde ise Feminizmin özellikle göstergebilim alanından ilerlemeye devam ettiği gözlenmektedir. (Batum Menteşe, 2002)

18. yüzyıldan itibaren çeviri ve mektup türleriyle kadınların yazar olarak edebiyata giriş serüvenleri 19. yüzyılda roman türü ile taçlandırılır. Bu yüzyıl boyunca özellikle kadınlara diğer ülkelere oranla daha çok özgürlüğün tanındığı İngiltere’de kadın yazarlar roman türünde eserler vermeye başlamışlardır. Ancak bu dönem yazarlarının romanlarındaki kadınları gerçek yaşamdaki kadar itaatkar

olmaları onların roman çalışmalarına devam edebilmelerinin bir güvencesiydi. Jane Austen, Brontë Kardeşler, George Eliot gibi isimler hiçbir zaman yerleşik düzene karşı karşıya gelmemişlerdir. Örneğin bu yazarlar için evlilik kurumu hala önemliydi ve kadınlar hala erkeklere boyun eğmeyi eşitsizlik olarak görmüyordu.(Michaud, 2005: 130)

Ancak Mime de Staël, George Sand gibi yazarlar hadlerini aşarak erkeklerin toprağı olan edebiyata girdikleri için şiddetle eleştirilmiş ve dışlanmışlardır. Aynı hoşgörüsüzlük Almanca konuşulan ülkelerde de devam etmiş ve Rahel Varnhagen, Clemens, Bettina Brentano gibi şairler ve yazarlar bu dışlanma korkusu ile yazsalar bir yazdıklarını yayımlamaktan uzak durmuşlardır. Bu baskılar sonucunda yazar Caraline von Gündrobe “Niye bir erkek olmadım?”, diye sormuş ve yazarlık dehası ile kadın bedeninin neden kendi bünyesinde birleştirildiğinin acısını çekmiştir. Ne yazık ki 20. yüzyıl başlarında da romanlarda birey olabilmeyi başarmış kadın kahramanlara yer verilmemiştir. Bu dönemde yoğun olarak ya sömürülen yetim Cosette (Victor Hugo-Sefiller) ya da sevimli ve yaramaz Alice (Lewis Carroll- Alice Harikalar Diyarında) gibi kız kahramanlar çocuk romanlarında ön plana çıkmıştır. (Michaud, 2005: 130-131-137). O dönemde kadın yazar olmanın/olamamamın sıkıntısını Marie Claire Hooock Demarle söyle ifade etmektedir: “ “kadın yazar” sorununa yaklaşmak daha kolay değildir. Buradaki sorun konunun araştırmaya direnç göstermesi değil, daha çok on dokuzuncu yüzyılın bu görüngüyü utanç verici ve yersiz görmesidir ve bu ahlâkçı örtü gerçeği karartır. Bir kadını şiire yeteneği varsa, zina yapmış tövbekâr bir kadını anımsatan terimlerle, yazma günahı için af dileyebilirdi. Louise Ackermann 1885’te şu itirafta bulunmaktaydı: “kocamın şiir yazdığımdan hiç haberi olmadı ve ona şiirsel maharetlerimden hiç söz etmedim.” (2005: 138)

Feminist söylem ile bilim kurgu ilk bakışta birbirleriyle uyumsuz iki terim olarak karşımıza çıkabilir. Ancak bilim kurgu tarzındaki ilk eser olan Dr. Frankenstein ‘nın bir kadın yazar olan Mary Shelley tarafından 1818 yılında yazılmış olduğu gerçeği bu uyumsuzluğu bir parça ortadan kaldıracaktır. Birçok eleştirmen tarafından eserde korkunç bir yaratık olarak betimlenen “Dr. Frankenstein” karakteri

yazarın erkek egemen dünyayı algılamasının bir görünümü olarak değerlendirilir. Eleştirmenlere göre Shelley bu yaratık aracılığı ile erkek türünü anlatmaya çalışmıştır. Bu açıdan eser feminist söylem açısından büyük değer taşır. Hilmi Yavuz bilim kurgu türünün bu ilk eserindeki canavar erkek tipi Dr. Frankenstein kurgulanışında Shelley'in feminist annesinin etkisiyle geliştirmiş olduğu bilinçdışı bir erkek düşmanlığının etkisi olduğunu belirtir. Çünkü Shelley'in annesi Mary Wollstonecraft öncü feminist yazarlardan biridir ve kızına da erkekler hakkındaki olumsuz düşüncelerini aşlamıştır.(Yavuz, 1997: 168)

Kadın yazarların bilim kurgu türüne olan ilgisi ilerleyen yıllarda da devam etmiştir. Bilim kurgunun ve ütopyanın temelde muhalif birer tür olmaları, erkek dünyasına muhalif olan kadın yazarlar için önemli bir fırsat olmuştur. Çünkü kadın yazarlar, bilim kurgu türündeki eserlerinde kadın kahramanlarını ataerkil toplumun dışında tasarlamışlardır. Bilinçli olarak kadın kahramanları önceleyen ve güçlü olarak ele alan feminist kadın yazarlardan Alice Sheldon bile, ancak James Tiptree Jr. Erkek takma adını kullanarak feminist bilim kurgu alanında eserler verebilmiştir. Bunun dışında Ursula LeGuin, *The Left Hand of Darkness* (Karanlığın Sol Eli) ve *The Dispossessed* (Mülksüzler); Marge Piercy *Woman On The Edge of Time* (Zamanın Kıyısındaki Kadın), Joanna Russ *Female Man* (Dişi Erkek) de kadını yerleşik düzenin dışında konumlandırarak feminist bilim kurgu türünün önemli örneklerini vermişlerdir. (Cranny-Francis, 1995: 167-168).

Kadın yazar kavramı ele alınmadan önce irdelenmesi gereken önemli bir kavram da kadın okur kavramıdır. Çünkü iyi bir yazar olabilmek her şeyden önce iyi bir okur olmaya bağlıdır. Kadınların ne yazık ki hem Batıda hem de bizde okuma eylemi ile oldukça geç tanışmış olmaları kadın yazar olgusunu hem nicelik hem de nitelik açısından olumsuz etkilemiştir. Batıda kadınlar, 19. yüzyıldan itibaren okuma yazma çalışmaları içine katılmışlar ve genellikle dini metinler okumuşlardır. Okuma konusundaki sığılık sadece dini metinlerin okunmaması ile kalmamış ilerleyen zamanlarda kadınlar sadece acıklı sevda romanlarının okur kitlesi olarak görülmüşlerdir. Başlangıçta kadının ev işi dışında bir iş olarak okuma eyleminde bulunması hem kadınlar hem de erkekler tarafından takdir görse de zamanla

kadınların sadece sevda romanları okumalarının onların gelişimlerine katkıda bulunmadığı tam tersine onların erkek egemen dünya karşısındaki konumlarını pekiştirdiği anlaşılmıştır. Çünkü sözü geçen bu romanlar basit bir kurgu ve acıklı aşk öyküleriyle kadını erkek karşısında güçsüz bir varlık olarak betimler ki bu gündelik yaşam ile uyumludur. (Radway, 1995: 61).

Bu durum bizim toplumumuzda da için yaklaşık bir yüzyıllık bir gecikme ile aynen tekrarlanmış, kadınlar ucuz aşk romanlarının sıkı takipçileri olmuşlardır. Bunu daha sonra gazetelerde tefrika halinde çıkan fotoromanlar izlemiştir. Ancak günümüze yaklaştıkça hem batıda hem de bizde kadınların yeni bir okuma sürecine girdikleri görülür: Görsel okuma. Kadınlar artık kitapları değil de pembe dizileri izleyerek kendilerini gerçekleştirdikleri görülür. Bu diziler de temelde aşk temasını içermesi bakımından sevda romanları ile benzerlik gösterirler.(Modleski, 1995: 99)

Türk edebiyatında feminist söylemin ilk romanı olarak Selma Rıza'nın 1897 yılında yazmış olduğu Uhuvvet romanı kabul edilmektedir. Bundan sonra sırasıyla Aysel Özakin'in Alnında Mavi Kuşlar (1978), Genç Kız ve Ölüm (1981) romanları, Duygu Asena'nın Kadının Adı Yok'u(Anı-roman, 1987), İnci Gürbüzatık'ın öykü kitabı İki Çırpı Kiraz Kız'ı(1999), Erendiz Atasü'nün Kadınlar da vardır(1982) adlı öykü kitabı ile Dağın Öteki Yüzü(1995) adlı romanı, İnci Aral'ın Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm(1997) adlı romanı feminist söylemin bizdeki en başat edebi eserleri olarak değerlendirilebilir. (Aytaç, 2007: 394-397).

1.7.Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar

Türk edebiyatına kadın yazar/ şair kavramının her ne kadar 20 yüzyılla birlikte girdiği düşünülse de yüzyıllarca süren Halk ve Divan edebiyatı geleneğimize kısaca göz attığımızda bu yargının aslında çok doğru olmadığı görülür. Çünkü halk edebiyatı geleneğimiz dairesinde yer alan anonim halk edebiyatı ürünlerinin birçoğunda kadın sözüne rastlanır. Ninni, masal, mani gibi halk edebiyatı türleri incelediğinde bu türün pek çok örneğinin daha çok kadınlar tarafından oluşturulduğu görülür. Annenin bebeğini uyutmak için söylediği ninnilerin kavuşta bölümlerinde geçen ana, anne ifadeleri de ninnilerin kadınlar tarafından üretildiklerine birer

kanıttır. Bunun dışında masal anlatanlara Anadolu'nun birçok yöresinde masal anası denilmesi masalların kadınların ürünleri olduğunu göstermektedir. Bunun dışında manilerin bazı türleri de kadınlarla birlikte anılır. Kadınların ağzından gurbete giden koca, sevgili için yakılan türküler kadın edebiyatımızın en değerli verimleri arasında yer alırlar.¹

Divan edebiyatı geleneği içerisinde Amasyalı Zeynep Hanım ilk kadın şair olarak kabul görür. Ondan sonrakilerle birlikte Divan edebiyatı geleneği içerisinde on iki kadın şairin olduğu belirlenmiştir. Bu kadın şairlerimiz Mihri Hanım, Hubbi Ayşe Hanım, Tuti Hanım, Sıtki Hanım, Ani Fatma Hanım, Fıtnat Hanım, Saffet Hanım, Nesiba Hanım, Leyla Hanım, Şeref Hanım ve Sırrı Hanım'dır. Ayşe Kilimci bunlara Şaziye Şaz ve Hürmüz Hanımı da eklemiştir. (Kilimci, 200: 22). Hilmi Yavuz bu kadın şairlerin çoğunluğunun daha çok erkek meslektaşlarına özenerek ve egemen erkek üslubunu kullanarak şiirler yazdıklarını ve bu durumun onları bir kadın üslubu oluşturmaktan uzaklaştırdığı belirtmiştir. Elbette ki bu o dönemin koşulları içerisinde ve özellikle Divan edebiyatı gibi katı kuralları olan bir edebiyat dairesinde az sayıdaki kadın şairin kadın kimliğini önceleyerek eser verememelerini doğal karşılamak gerekir. Yavuz bu şairler içinde sadece Fıtnat Hanım'ın ve Mihri Hanım'ın şiirlerinde kadınca bir duyarlılığın olduğunu ve kadın cinsi özelliklerinin öne çıkarıldığını belirtir.

“(...) Bu şairlerimizin çoğu ilmiye sınıfına mensup ailelerden geliyorlar; çoğunun babası ya kadı, ya kazasker ya da müderris! Çoğu hiç evlenmemiş ya da mutsuz evlilikler yapmışlar. Mihri Hanım, Nakiye Hanım hiç evlenmeyenlerden; Leyla ve Fıtnat Hanımlarsa mutsuz evlilerden! Bunlar Osmanlı'nın erkek egemen toplumunda varolabilmek ve kimliklerini kanıtlayabilmek için hiç mi çaba göstermemişler? Kuşkusuz çok zor bir iş bu. Ama belli bir ideolojiden (Feminizm)yola çıkmasalar bile, belli bir çaba gösterdiklerini söylemek gerekiyor.” (Yavuz, 1997: 163)

¹ Halk şiirinde kadının yeri ile ilgili olarak Ezeli Doğanay (1999) Kadın Halk Ozanları, Berlin: Ozanca yayınları adlı çalışmaya bakılabilir. Bu kitapta Doğanay alfabetik olarak farklı yüzyıllarda yaşamış toplam 127 kadın halk şairin şiirlerine yer vermiştir. Ayrıca “Ağıtlar” başlığını taşıyan bölümde de 14 kadın halk ozandan alınan ağıtlara yer verilmiştir. Doğanay, böylece 141 kadın halk ozanının halk şiiri içindeki yerini belirlemeye çalışmıştır. Bu konuda ayrıca Şükrü Günbulut (2002). Halk Şiirinde Kadın. İstanbul: Berfin Yayınları. Adlı çalışması incelenebilir. Günbulut bu kitabında kadın temalı halk şiirlerini belirlemeye çalışmıştır. Kitapta toplam 508 şiir, türkü ve türkü parçası yer almaktadır.

Zehra Toska ise Mihri Hanım'ın kendi döneminde ve sonrasında kadınların "saçı uzun aklı kısa" olarak değerlendirilmesine Divan'ının başında yer verdiği Tazarrunâmesinde şu şekilde karşı çıktığını belirtir.

“Çün nakıs akl olur dirler nisâ
Her sözün ma'zûr tutmaktır revâ

Lik Mihrî dâînin zannı budur
Bu sözi dir ol kâmil usludur

Bir müennes yiğ durur kim ehl ola
Bin müzekkerden ki ol nâ ehl ola

Bir müennes yiğ ki zihni pâk ola
Bin müzekkerden ki bî idrâk ola

(Kadınların aklı kıt olduğu için ne söylediklerine bakılmaz denir. Oysa duacınız Mihrî, o kâmil, aklı başında kişinin şu, “İşinin ehli bir kadın, beceriksiz bir erkekten; zihni açık bir kadın, kavrayışı kıt bin erkekten daha üstündür”, sözleri gibi düşünür.)
(Toska, 1996: 51)

Türk edebiyatında ilk kadın yazarlar, ancak 1908'den sonra görülmeye başlanır. 1950li yıllara gelindiğinde edebiyatımızda kadın yazarlar da adlarından söz ettirmeye başlarlar. 1970 sonrasında ise artık kadın ve erkek yazarlarımız arasında sayı ve nitelik açısından çok fark kalmadığı görülür. Kadın yazarlarımızın ancak 20.yy.'ın başlarında eserler vermeye başlamalarının arkasında, elbette ki tarihsel gerçekler ve koşullar vardır. Kadının Osmanlı İmparatorluğu döneminde eğitim haklarından yoksun bırakılması ve kadın haklarının ancak yeni bir yönetim kurulduktan sonra düzenlenmeye başlanması, bu sürecin gecikmesindeki önemli etkenlerdir. Bu durum nedeniyle ilk kadın yazarlarımızın daha çok evlerinde özel öğretmenler tarafından yetiştirildikleri ya da yabancı devletlerin kurmuş oldukları kolejlere devam ettikleri bilinmektedir.

Tanzimat döneminin ilk kadın yazarı Fatma Aliye Hanım'dır. Fatma Aliye Hanım kadın duyarlılığı ile kaleme almış olduğu eserlerinde, daha çok mutsuz

evlilikler yapmış kadınların çıkmazlarını ve kadınların aşklarını anlatmıştır. Muhadarat (1892), Udî (1899), Refet (1898), Enîn (1910) adlı romanları yazmış olan Fatma Aliye Hanım uzun süre olmasa da “Hanımlara Mahsus Gazete” ile Mehasin bir gazete de çıkarmıştır. İlk Türk kadın roman yazarı olarak Fatma Aliye kabul edilmekle birlikte Türk edebiyatındaki ilk feminist Türk romanını yazan ise bugün hakkında çok az bilgi olan Selma Rıza olmuştur. 1897 yılında yazmış olduğu Uhuvvet romanında Selma Rıza, eğitilmiş ve bilinçli bir kadın olan Meliha'nın hikâyesini anlatır. O dönem için oldukça radikal bir karar ile bir tür esaret olarak nitelendirdiği evliliği reddeden Meliha, kendisini kardeşlerine adar. Ancak bir adanmışlıktan kurtulayım derken başka bir adanmışlığa koşar. (Aytaç, 2007: 394)

Bu dönem kadın yazarlarının yazma eylemi konusunda büyük kısıtlamalarla karşılaştıkları bir gerçektir. Örneğin Güzide Sabri 12 yaşındayken büyük bir tutkuyla sarıldığı şiir konusunda hocası Tahir Efendi'den azar işitir: “Şairliğe özeneceğine farzı sünneti öğren” der hocası Güzide Sabri'ye. Bu kısıtlamalar yazar evlendikten sonra da devam eder ve kocası yazmasını istemediği için Güzide Sabri ancak o uyuduktan sonra yazma çalışmalarına girişebilir. Cumhuriyet döneminde ise Şükufe Nihal kendisine tanınan üniversite eğitimi alma hakkını kullanmak ister ancak evli olduğu ve bunun derslerine engel olacağı düşüncesiyle başvurusu kabul edilmez. Bunun üzerine yılmayan Şükufe Nihal, ilk eşinden ayrılır ve ancak ondan sonra üniversite eğitimine başlayabilir. (Kilimci, 2007: 20-22) Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu duruma bizim dışımızdan örnekler de bulmak mümkündür. Sadece erkek adı kullanmayan, erkek kıyafetleri de giyerek edebiyat dünyasında kendine yer edinmeye çalışan George Sand bunun en güzel örneğidir. Ancak yine de yolu bir türlü açılmaz. “Nitekim erkek adıyla ve elbiseleriyle gezmek ve yazmak zorunda kalan George Sand'a (Aurore Armandine Lucile Dupin), kuzeybatı Fransa'nın soylularından romancı Mösyö de Keratry akıl verir: “Bir kadın yazmamalı... Beni dinleyin: Kitap yapmayın, çocuk yapın!” (Öğüt, 2008: 65)

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra daha çok şairliği ile tanınan Şükufe Nihal, Tevekkülün Cezası (1928-öykü), Renksiz Izdırıp (1928), Yakut Kayalar (1931), Çöl Güneşi (1933), Yalnız Dönüyorum (1938), Domoniç Dağlarının Yolcusu (1946),

Çölde Sabah Oluyor adlı romanları yazdığı görülmektedir. Yine aynı dönemde şair kimliği ile tanınan Halide Nusret Zorlutuna'nın da romanlar yazıldığı bilinmektedir. (Tuncer, 1996: 105)

Kadın yazarlar denilince ülkemizde akla gelen ilk isim, hiç şüphesiz ki Halide Edip Adıvar'dır. Halide Edip, 1928 yılında İngilizce olarak yazmış olduğu (The Clown and His Daughter- Meddah ve Kızı) ve 1942 yılında C.H.P. roman ödülünü kazanan Sinekli Bakkal romanında ve diğer eserlerinde sadece kadının sesini duyurması yönüyle değil, ülke gerçeklerinin farkında olan ve bastırılmış kadın kimliğinden uzak kadın kahramanlar yaratmasıyla da edebiyatımızda önem kazanmıştır. Aynı dönem içerisinde başka kadın yazarların da eserler vermeye başladıkları görülür. Bu isimler arasında Müfide Ferit, Güzide Sabri, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkant gibi isimleri anabiliriz.

Ayşe Kilimci Tanzimat, Servet-i Fünun ve Cumhuriyet dönemi ile ilgili yaptığı dökümden şu kadın şairlerin ve yazarların adlarına ulaşmıştır: Tanzimat Döneminde: Habibe, İffet, Maide, Seher, Seniye, Cemile, Fatma, Servet Hanımlar. Adile Sultan, Nakiye, Şerifa, Ziba, Münire, Saniye, Trabzonlu Fitnat, Zafer, Kastamonulu Feride, Nisayi, Makbule Leman.(...) Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati dönemlerinde İstanbullu İffet, Fatma Kamile, Leyla Saz, Nigar ve Maşlah Hanımlar. Çankırlılı Banu(cariye), Fatma Aliye, Müfide Ferit, Emine Seniye Hanımlar, Yaşar Nezihe Bükülmez, Melek Hiç Hanım. izleyen dönemlerde ise Halide Edip, Adile Ayda, Lemia Balı, Suat Derviş, Azra Erhat, Safiye Erol, Ferzan Gürel, İsmet Kür, Peride Celal, Şükufe Nihal, Cahit Uçuk, Halide Nusret Zorlutuna, Emine Semiye (Zeynep Aliye Hanımın kardeşidir...) ve Yaşar Nezihe. (Kilimci, 2007: 22).

Atasü, özgürlüğün ve kültürel hareketliliğin yoğun olduğu 1960'lı yıllarda ilk kadın yazarların olgunlaştığını, 1960'lardan başlayarak 1970'li yılların sonuna kadar olan süreç içerisinde kadın yazar dalgasının yükseldiğini belirtir. Ancak bu dönem içerisinde kadınlar hâlâ kendi kimlikleri ile uğraşmaya devam etmişler ve erkek egemen toplum yapısını eleştirmek yerine kendi öz eleştirilerini yapma yoluna gitmişlerdir. (Atasü, 1998: 134)

Cumhuriyet dönemi kadın yazarları arasında Samiha Ayverdi, Safiye Erol ve Suat Derviş gibi kadın yazarların; yeni haklar elde eden, çağdaşlaşmaya, eğitim görmeye ve iş hayatında görünmeye başlayan kadın kahramanları ele almaları dönemin özellikleri ile yakından ilgilidir. Cumhuriyet'in gelişimine paralel olarak, kadınların eğitim hizmetlerinden daha çok yararlanmaları ve sosyal yaşam alanlarında daha sık görünmeleri ilk kadın yazarlardan daha nitelikli eserler ortaya koymalarını sağlamıştır.

Selim İleri, Cumhuriyet Döneminde bir çok edebiyat sever kadının evlerini yazarlara ve şairlere açtığını ve bu salonlarda derin edebiyat sohbetleri yapıldığını belirtir. Bu salonlardan biri de Nahit Hanım'ın salonudur. Yazı geleneğinden istemeyerek uzakta duran kadınlar bir şekilde edebiyat dünyasına dâhil olmaya çalışmışlardır aslında. "Cumhuriyet döneminde edebi salon sahibi, gerçekten aydın hanımlar yaşamıştır. Bu salonlarda çoğu kez sanat sorunları konuşulmuş, tartışılmış, yeni edebiyatçıların, sanat adamlarının yetişmesine yol açılmıştır. Edebiyatçıların yanında yer almak mıydı o salon sahibi hanımların talebi, yazar çizer olmak arzusu muydu? Çok düşündüm; öyle sanıyorum ki, hemen hepsi de edebiyatseverdi, gerçek birer okur, gerçek bir konuksever." (İleri, 1988: 116)

Ancak kadın yazarların yaygın olarak edebiyat alanına çıkmaları için aradan zaman geçmesi gerekmiştir. Bu süre sadece Türkiye için değil, tüm dünya için geçerlidir. Çünkü İkinci Dünya Savaşı sonrasında kadın hareketlerinde görülen duraklama, 1968 öğrenci olayları ile birlikte yeniden canlanacak ve özellikle 1970 sonrasında erkek yazarlardan hiç de geri kalmayan kadın yazarlar yetişecektir. Hülya Argunşah da Türk edebiyatında kadın yazar olgusunun özellikle 1970 ve sonrasında şekillenmeye başladığını belirtmektedir: "...Hiçbir zaman edebiyatımızdaki kadın yazar sayısı 1970 ve sonrasında olduğu kadar sayısal bir çokluğu göstermemiştir. Çünkü kadınlar bu tarihe kadar daha ziyade edebiyatın tüketicisi olarak düşünülmüş ve yazdıkları başlangıçtan itibaren bir 'iç dökme' gibi algılandığı için ciddiye alınmamıştır. Halbuki bu tarihten sonra herkesin kabul ettiği iyi örnekler üzerine edebiyat kadınlardan sorulmaya başlanmıştır. Bu açıkça bir sosyalleşme sürecinin,

iyi eğitimin, edebiyatın sosyal hayat içerisindeki fonksiyonlarını iyi kavramanın ve ciddi bir iş olduğunu fark etmenin, hatta edebiyatta kadının yeri ile kadın yazar olgusu hakkında yapılmış tenkitlerden gerekli dersleri çıkarmanın bir sonucudur.” (Argunşah, 2005: 39)

1.8. 1980 Sonrası Türk Edebiyatında Kadın Yazarlar

1980 sonrası Türk romanının daha önce 1960 ve 1970’li yıllar boyunca olduğu gibi uzun bir süre 12 Eylül Askeri darbesi sonrası toplumda yaşanan büyük çöküşü ve bunalımı anlattığı görülür. 1980 ortalarına kadar yazılan romanlarda Türk aydınının kendi iç hesaplaşmaları, işkenceler, askeri yönetim gibi konuları ele aldığı ve bu konuları büyük bir ümitsizlik atmosferi içinde anlattığı bilinmektedir. Bu dönem romanlarında karamsar ve umutsuz bir duygu halinin egemenliği vardır. O döneme kadar 1960, 1972 ve 1980 olmak üzere üç askeri harekât gören yazarlar üzerinde bu müdahaleler büyük bir yılgınlık oluşturmuştur. Bu durum özellikle 1980’li yılların sonunda katı gerçeklikten kaçma ve hayale sığınma anlayışını da beraberinde getirmiştir. Bu anlayış da sonuç olarak ortaya fantastik ve postmodern etkideki romanları ortaya çıkarmış oldu. Fantastik edebiyat daha önce Türk edebiyatında pek etkisi olmamış bir tür olmasına rağmen 1980 sonraki süreçte romanımızın beslendiği ana kaynaklardan biri oldu.

Birçok eleştirmenin 1980 sonrası Türk edebiyatındaki biçim ve içerik farklılıklarını postmodernizm akımıyla değerlendirmesine karşılık Hasan Bülent Kahraman bu görüşün dışında bir fikir ileri sürer. Kahraman’a göre 1980 sonrası Türk romanının postmodern olduğunu ileri sürmek doğru değildir. Çünkü ne Türk toplumu ne de Türk edebiyatı modernizmi ve postmodernizmi batıda olduğu gibi yaşamamıştır. “Çünkü Batı’da özellikle 1980’li yıllarda gelişen postmodernizm kavramı, kendisini sadece edebiyatta dışa vurmaz. Aynı zamanda toplumbilimsel algılamada ve aşılmanda ortaya koyar. Merkezi otoritenin yerini alan çoğulcu anlayış, dışlamanın yerini alan katılım anlayışı, nesneyi bir yana iten özne kavramı, eğer postmodernizmi yaratan temel etkinliklerse, Türk edebiyatının 1980’lerde bu sürece çok bilinçli olarak geldiğini söylemek zordur. Bir diğer nokta, postmodern edebiyatın kimlik, bellek, gövde, mekân ve zaman eksenlerinde gerçekleştirdiği

açılımlardır. Türk edebiyatının 1980’lerde içine girdiği yeni sürecin bu çerçeveyi hemen algıladığını söylemek eldeki verilerle kolay değildir.” (Kahraman, 2007: 232-233)

Ancak fantastik edebiyatın önemli alt birimlerinden olan ütopya türünde bu dönemde fazla eser verilmemiş olması dikkat çeken bir diğer yöndür. Bu çalışmanın örneklemini oluşturan kadın yazarlar içerisinde sadece Alev Alatlı’nın Scrödinger’in Kedisi Rüya ve Kabus adlı romanlarında ütopya ve anti ütopya ya da kara ütopya tekniklerinden yararlandığı görülür. 1980 sonrasında fantastik edebiyat önemli bir kaynak olarak kullanılmasına rağmen ütopya türündeki eserlerin verilmemiş olmamasının temel nedeni toplumun devlet ütopyelerine olan küskünlüğüdür. Yüzyıllar boyunca hep ileri bir gelecek umuduyla bugününü yarımına kurban eden yurttaşlar, artık ilerisi için toplumsal ve güzel hayaller kurmaktan bıkmışlardır. Bunda Türk toplumunun kısa aralıklarla üç kez yaşamış olduğu askeri darbelerin büyük etkisi vardır.

1980 sonrası edebiyatın bir diğer önemli özelliği ise 1960’lı yıllardan itibaren yazılmış olan dava romancılığı anlayışının yerini bene dönüş romanlarına bırakmış olmasıdır. İslamcı, sosyalist ve daha başka düşüncedeki birçok aydın yazar tarafından kendi düşüncelerini kitlelere iletmek amacıyla yazılmış olan roman geleneği 1990’lı yılların başlarından itibaren önemini kaybetmiştir. Çünkü artık toplum ve onun ihtiyaçlarından çok birey ve bireyin beklentileri etkili olmaya başlamıştır. Bu durum edebiyatımızda on yıllarca ihmal edilmiş olan bireyin önem kazanmasını sağlamıştır. Yıllarca sanatın toplumu eğitme amacı taşıdığı yönündeki tezler 1990’lı yıllardan itibaren kırılmaya başlanmıştır. Artık amaç, bireyi, onun bunalımlarını, birey olma ve toplumla uzlaşma/uzlaşamama sorunlarını dile getirmektir.

Gülendam da Türk Romanında Kadın Kimliği adlı çalışmasının sonuç bölümünde kadınların ancak 1980’lerden sonra aktif bir role bürünebildiklerinden söz eder.

“Aksiyon dönemi” yani söylenenleri hayata geçirme çabalarının hızlandığı dönem, 1970 (aslında belki de 1980 daha doğru bir tarih olur) sonrasıdır. Cumhuriyetin kurulduğu ve kadınıla ilgili kanuni değişikliklerin ve yeniliklerin hala devam ettiği, bu yüzden de bu belirsizlik ortamında kadınların yeterince

serbest hareket edemediği 1923- 1938 yıllarından sonra başlayan II. Dünya Savaşı (1939-1945) kadınlar için de bir talihsizlik olmuş ve bu yüzden de söylediklerini yine hayata geçirememişlerdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonraki bunalımlı dönemde de, daha önce bir parça çalışma hayatına atılan kadınlar, devletin izlediği politikanın da etkisiyle tekrar “ev”e davet edilmişlerdir. Ancak 1970’lerden ve özellikle de Türk toplumunu depolitize eden 12 Eylül 1980 darbesinden sonra kadınlar, seslerini – hem toplumda hem de edebiyatta iyice yükseltmeye başlamışlar ve “aksiyon” safhasına geçmişlerdir.” (Gülendam, 2006: 363-364).

Bu durum 1980 sonrasında yazılan romanlarımıza da yansımıştır.

1990’lı yıllara gelindiğinde roman kadar, yazar kadar okurun da değiştiği görülür. Çünkü ortaya çıkan yeni roman yeni bir okur kitlesini talep etmektedir. Yeni okur eski okura oranla hem daha donanımlı hem de daha fazla sorumluluk sahibi olmalıydı. Artık okurun metni yorumlayıcı olarak görevleri artmıştı. Yazar eskiden olduğu gibi metni bir bütünlük içinde okura sunmamış, okuru yoracak, bir maceraya sürükleyecek anlam boşlukları üretmeye, açık uçlu metinler yazmaya başlamıştı.

Bu dönemde hem okur hem de yazar için dilin hem daha çetrefilli hem de daha eğlenceli bir kullanım biçimi ortaya çıktı. Türkçenin özellikle postmodern anlatının etkileriyle ortaya çıkan yeni imkânları yazar ve okur için yeni ufuklar açtı. 1990’lı yıllardan sonra yazarlar arasında da belirgin dil kullanım farklılıkları ortaya çıktı. Osmanlıcaya duyulan özlem ve yönelimden tutun da uzun ve devrik cümlelerin hâkim olduğu sözdizimsel farklılıklara kadar birçok yenilik, bu yeni roman anlayışının en belirgin yönlerinden birini oluşturdu.

1990 sonrası romanın teknik açıdan 1980 öncesine oranla oldukça farklı olduğu gözlenmektedir. Bu dönemde birçok farklı tekniğin kullanıldığı olay örgüsü ve zaman geçişleri konusunda oldukça karmaşık ve okuru zorlayan tekniklerin kullanıldığı görülür. Bu nedenle 1980 sonrası romanın gelişimini ve niteliklerini belirlemek için özellikle üslup çalışmalarına da ağırlık vermek gerekir. Ancak bu konuda henüz detaylı bir çalışma yapılabilmemiş değildir. Bu çalışma da tematik ağırlıklı bir çalışma olduğu için romanların bu farklılıklarına yer verilemeyecektir.

“1980’li yıllar, romanımız için yeni açılımların da başlangıcı sayılır. Ancak topyekün bir başarıdan söz etmek de abartılı bir iddia olur. Birkaç ad dışında, Türk romanı nicelik yönünden gözle görülür bir artış göstermesine rağmen, nitelik

bakımından bir düşüşü yaşar. Bunda medyanın sağladığı imkânların ve cilalı imaj adını verdiğimiz reklâmın da önemli etkileri olduğu kesindir.” (Gündüz, 2005: 489).

Bu dönemde roman konusundaki nicelik artışının beraberinde bir nitelik sorunu getirdiği de görülür. “Al eline geleni, yaz başına geleni” mantığından hareketle yazılan bir çok romana da rastlamak mümkündür. Bu durum kaliteli roman nerede sorusunu da beraberinde getirmektedir. Elbette ki zaman geçtikçe edebiyat tarihi ve tarihçileri nitelikli ve niteliksiz eserleri birbirlerinden kolaylıkla ayıracaklardır. Ancak 1980 sonrası dönemin edebiyatımıza özellikle de romanımıza bir çok farklılık kazandırdığı ve bununda gelenekten ayrı yeni bir roman tarzı oluşturduğu görülür. Bu yeni roman tarzının özellikleri, kalıcılığı zaman içerisinde daha net olarak ortaya çıkacaktır.

1980 sonrasında kadın yazarlar tarafından yazılmış olan romanlarda kadın sorunlarının değişik açılardan ve değişik boyutlarda ele alındığı görülür. Artık kadın dilinin edebiyatın bir parçası olmadığı dönemlerde erkek yazarlar tarafından ele alınan kadın sorunlarının kadın yazarlar tarafından daha derinlikli bir biçimde işlendiği görülür. Genel olarak erkek yazarlar kadın sorunu denilince kırsal kesimdeki kadınların ataerkil toplum yapısı içerisindeki baskılanmışlığını ve eğitim sorunlarını gündeme getirmişlerdir. Bu kadınlar genelde edilgendirler. En güçlü kadın kahramanların bile toplumun değer yargıları çerçevesinde yaşadığı görülür.

Ancak 1980’den sonra kadın yazarların aykırı kadın kahramanlarına sıkça rastlanır. Bu kadınlar evlilik kurumunu ve kadınlık durumlarını sorgulamaya girişirler. Mutsuz evliliklerin mutsuz kadınlar yarattığı sıkça dile getirilir. Evlilik kurumunun kadın için bir hapisaneyeye dönüştüğü sıkça vurgulanır. Bunun yanı sıra namus kavramının kadın üzerinden dile getirilmesi kadın yazarları sıkça rahatsız eder. Özellikle namus kavramının cinsel namus anlayışı çerçevesinde değerlendirilmesi Türk toplumunun önemli değer yargularından biri olarak vurgulanır. Ayrıca doğum, annelik, menopoz gibi sadece kadına yönelik olan kimlikler ve eylemler ön plana çıkarılır. Cinsellik kavramı kadın açısından sorgulanmaya başlanır.

Kadının cinsel bir obje olarak kullanılması ve görülmesi sıkça eleştirilen konuların başında gelmektedir. Kadının iş yaşamında da erkek egemen mesleklerde ve mekânlarda da bulunabileceği ve başarılı olabileceği anlatılır. Böylece asıl sorunun sadece kırsal alandaki kadınların çeşitli haklardan mahrum bırakılması olmadığı, modern kadının da şehirde bir çok sorunla karşılaştığı vurgulanır. Kadının erkeklerle aynı haklara sahip olmasından daha çok kadına özgü yönlerin vurgulanması amaçlanır.

1.9. Türk Edebiyatında Kadın Yazar Kavramı

Erkek ve kadın yazarlar arasında yazma eylemi açısından farklılıklar olup olmadığı, varsa bunların neler olduğu, hâlen Feminist eleştiri kuramının başlıca çalışma alanlarından biridir. Bu konuyu Türk edebiyatı bağlamında ele alan Jale Parla, Türk edebiyatındaki kadın yazarların kadın kahramanlarını belirli bir teknikle ele aldıklarını vurgulamaktadır. Parla'ya göre kadın yazarlarımız kadın kahramanlarını belirli bir olgunlaşma sürecinden geçirerek onların nasıl değiştiklerini ortaya koymaya çalışırlar, yani bildungsroman türünde yazarlar. Bildungsroman, kısaca bir kahramanın olgunlaşma sürecini anlatan, onun ilk devresi ile başlayan, olgunlaşma devresi ile sona eren romanlar olarak tanımlanabilir. (Andaç, 2004:).

“Kadın yazarlarımızın hemen tümü bu türde yani Bildungsroman türünde yazmışlardır. Bu gözlemim doğruysa eğer, erkek yazarların erkek kahramanlarının gelişim öyküleriyle kadın yazarların kadın kahramanlarının gelişimiyle ilgilendikleri kadar ilgilenmediklerini söyleyebiliriz. Nedeni kuşkusuz sosyo-kültürel, antropolojik hatta psikolojik bazı spekülasyonların konusudur; ama ilginçtir, kadın yazarlar kadın kahramanlarının çocukluklarından başlayarak nasıl, hangi etkiler altında, nelere direnip nelere direnemeyerek, hangi kimlik bunalımlarından geçerek anlamaya özen gösterirken erkek yazarlar erkek kahramanlarını hep olgunluk dönemlerindeki serüven ya da sorunlarıyla anlatmışlardır... Kadın romancılarımızın kadın kahramanlarının kişisel gelişim anlatılarında bir özellik daha dikkat çeker. Bu anlatıların çok azı sonunda kadının gelişimini istediği biçimde tamamlamasıyla biter.” (Parla,2004:180).

Kadın yazarların kendilerini, yazdıklarını erkek egemen edebiyat dünyasına kabul ettirmeleri uzun zaman almıştır. Çoğu erkek yazar kadın yazarlara başlangıçta şüphe ile yaklaştıklarını belirtirler. Bunlardan biri de Vedat Günyol'dur. Günyol “kadın yazar deyince, gençliğimde, bir ürküntü, bir güvensizlik çökerdi üstüme. Kadın yazar, şair olunur muymuş gibi bir güvensizlik. Ortaokuldayken, şair Nigar hanım'ın

adını duymuştum o kadar. Sonra Halide Edip Adivar çıktı ortaya, Sultanahmet Mitingi kahramanı olarak. Ardından Dağa Çıkan Kurt, Ateşten Gömlek ve öbür yapıtlarıyla. Yavaş yavaş hizaya geliyordum, kadından da sanatçı olurmuş kanısına ısınarak.(...) A dedim kendi kendime, yazar yalnız erkeklerden çıkmaz, kadınlar da birer varlıktır, sevilesi, sayılası, elleri, ayakları öpülesi.”, der.(Günyol, 1988: 118)

Burada üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konu ise “kadın edebiyatı” kavramıdır. Bu konuda “Kadın edebiyatı kadın yazarların ürettiği eserleri kapsayan bir edebiyat mıdır, yoksa ana tem olarak kadın ve sorunları konusunu ele alan bir edebiyat mıdır?” soruları hâlâ tartışılmaktadır. Ancak cevap ne olursa olsun günümüzde kadın yazarların büyük bir kısmı (Örneğin İnci Aral, Latife Tekin....) kadın edebiyatı diye bir sınıflama yapmanın yanlış olduğunu, bu sınıflama sonucunda edebiyatın parçalanacağını ve katılaşacağını düşünmektedirler.

“Aslında cinsiyete dayanan bu tür ayrımların yerinde pek olduğuna inanmıyorum. Zira Türk kadın yazarları diye ayrıldığı zaman, bu yazarları değerlendirmemizde onların yazarlık vasıfları ikinci plânda kalmaktadır. II. Meşrutiyet’e gelene kadar, erkek meslektaşlarının arasından sivrilip edebiyat sahasında onların önüne geçmiş bir yazarımız yok. Fakat 1908’den sonra, erkekleri fersah fersah geride bırakmış, birçok kadın ve erkek yazara örnek olmuş Halide Edip’ten sonra, bu ayırımı yerinde görmemek doğrudur. Kadın veya erkek, sadece başarıyı ön plâna almak yerinde olur.” (Enginün, 2004:268).

Atasü, kadın yazarların elbette ki kadını erkek yazarlara oranla daha iyi anlattıklarını belirterek 20 yüzyılda kadınların serüvenlerinin edebiyat alanında izlenmesi isteniyorsa kadın yazarların eserlerine başvurmak gerektiğini belirtir. Atasü usta erkek yazarların yarattıkları Meryemce (Yaşar Kemal, İnce Memet), Irazca (Fakir Baykurt, Yılanlar Öcü) ve Cemile (Orhan Kemal, Cemile) gibi en çok sevilen kadın karakterlerin bile ya Cemile’de olduğu gibi aşk ögesini sağlamak için ya da Meryemce ve Irazca örneklerinde olduğu gibi cinsellikten uzak, yaşlı ve fedakar kadın kimliğini ortaya çıkarmak için kullanıldıklarını belirtir. Bu durum da erkek yazarların ataerkil önyargıları nedeniyle kadın konusunu ister istemez taraflı ele aldıklarını belirtir. (Atasü, 1998: 131-132).

Ancak 1960’lardan sonra olgunluk dönemini yaşayan kadın yazarlarımız neden uzun bir süre siyasal ve sosyal tercihleri yönünde romanlar yazmış ve kadın konusunu ihmal etmişleridir. Kadın yazarların ellerinde bulundurdukları yazma gücünü uzun süre tam anlamıyla birey olan kadına yöneltememelerinin nedenini Atasü reddedilme duygusuna ve uzun yıllar kadını kendini suçlamaya iten gelenekçi ahlaka bağlamaktadır: “Kadın yazarlarımızın büyük kısmının kadınlık durumunu sorgulayışlarının özeleştiriyile sınırlı kalıp erkek egemenliğini eleştirmekten hayli uzağa düşmesi, kadınları suçluluk duyguları ile içlerinden teslim alan gelenekçi ahlakla uzaktan yakından ilişkili midir? Bu sorular her zaman zihinlerde belirecektir.”(Atasü, 1998: 134)

Yine bu konuyla ilgili olarak, kadın yazarlar üzerine araştırmalar yapan Ferudun Andaç, “ ‘kadın yazar’ kavramının bir ayrımcılık taşıdığı düşüncesine katılıyorum. Ama kadının yazar olarak kimliğinin tanımlanmasına hiç de yabansı bakmam. Sonuçta insan olarak duruşu hayata bakışı, yorumu, yazma biçemi, onun zenginliğiyle açıklanabilecek bir olgu. Böylesi bir gerçeği göz ardı etmeden kadının yazar olarak kimliğine bakınca, yazıp ettiklerinden, getirdiği duyarlıktan edebiyatın zenginleştirici bir düzeye eriştiğini söylemeliyiz” demektedir (Andaç, 2004:8). Kadın yazarlarla birlikte edebiyatımızda kadın duyarlılığı belirgin olarak hissedilmeye başlanır. Kadının bakış açısı, sosyal konumu ve kimliği edebiyatımızda yeni bir pencere açar. Ayrıca toplumsal değişimlere paralel olarak “kadın” kavramındaki değişimler kadın yazarlar tarafından ele alınmıştır.

Ancak kadın duyarlılığı kavramı kadın yazarlarımızın pek de hoşlanmadıkları bir kavramdır. Kadın yazarlar özellikle erkek yazarlar tarafından kendilerine atfedilen bu kavramı bir kısıtlama olarak görmekte ve eserlerinde kadın duyarlılığının çok ötesinde insanî ve evrensel bir bakışın bulunduğunu belirtmektedirler. Örneğin Feyza Hepçilingirler, “Edebiyatımızda Kadın Duyarlılığı” başlıklı bir söyleşide şöyle diyor:

“Burada kadın yazarlarımızın kendilerini erkeklere beğendirmek zorunda olduklarını söylemeli miyim bilmiyorum ama editöründen yayıncısına, eleştirmeninden seçici kurul üyesine kadar öncelikle erkekler tarafından beğenilmek zorunda kadın yazar. Kadın duyarlılığı etiketinin parlak bir savsöz olduğunu ama aynı zamanda da bir tuzak içerdiğini düşünüyorum. Sizden neyin beklendiği belirlenmiş oluyor böylece: kadınca bir duyarlılık göstereceksiniz. Bu duyarlık

zaman zaman Fethi Naci'nin aşırı makyaj dediği anlatımlara da sürükleyebiliyor yazarları. Bunun dışında çok daha ciddi şeylere de sürükleyebilir, sürüklüyor ya da. Kadın yazar olarak size yakışmayan konulara el atamazsınız kolay kolay. Çünkü kadın duyarlılığı sizi yeniden dört duvar arasına sıkıştırmıştır. Oysa birçok kadın sanatçı dar bir dünyaları olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir şimdiye kadar. Doğrudur kadın yazarların daha dar bir dünyaları vardır. Örneğin evinizi, çocuklarınızı bırakıp Tahiti'ye gidemezsiniz, Kilimanjaro'ya çıkamazsınız, Afrika'da hamallık ya da herhangi bir gemide çımacılık yapamazsınız. Ne anlatacaksınız o zaman kadın yazar olarak, neyi gözlemliyorsanız onu anlatacaksınız. (...) yine aynı kadın duyarlılığı öykü ve roman kişileri için de yazara görünmez duvarlar örer. Nasıl duvarlar? Kadınları anlatırken daha yetkin olacağı kabul edilir kadın yazarın. Erkekleri anlatması pek uygun görülmez. Biraz haddini bilse bu konuda iyi olacaktır. Aynı şey erkek yazarlar için hiç sözkonusu değildir... Şimdiye kadar ki bütün edebiyat tarihi kadınları anlatan erkek yazarlarla dolu. Oysa kadın yazar erkeği anlatmaya kalktığı zaman, "nerden biliyor, nasıl tanıyor?" gibi bir merak ve ilgiyle karşılanıyor. " (Hepçilingirler, 1995: 4).

Kadın duyarlılığı konusunda İnci Aral ise bilinçli bir çabası olmadığını kendisi için kadın ya da erkeğin değil, bireyin merkezde olduğunu anlatmaktadır:

"Kendi açımdan söyleyeyim ben yalnızca bireye bakıyorum, ben bireyi toplumsal ilişkiler bütünü içinde kavıyorum. Algılamam böyle. Böyle olduğu zaman toplumdaki değişimi, kadın erkek rollerindeki farklılaşmayı da anlatmış oluyorum ister istemez. Tabii ki kadınların sorunları beni ilgilendiriyor, tabii benim bir kadın olarak bir pencere var. O pencereden bakıyorum.(...) cinsiyetimi yazdıklarımı belirlemiyorum. Buna ben karşı çıkıyorum. Kadın olduğum için şunları şunları yazıyorum diyemem." (Aral, 1995: 6)

Kadın duyarlılığı konusunda Tomris Uyar'ın şu sözleri ise bir yol haritası olarak ele alınabilir:

"Kadının dünyasının dar olduğu görüşüne katılmıyorum. Kadın erkekten çok daha fazla kişilerle karşılaşan, en azından alış verişi ettiği için, bakkala gittiği için, sokakları daha bir içli dışlı yaşadığı için, dünyası hiç de bir ofise göre dar sayılmayacak bir dünyadır. Kadın dünyası dardır gibi bir yaklaşımı kabul etmiyorum. Bir de kadının bunları yazmakla bir yere gideceğine değil, doğru düzgün yazmakla bir yere gidebileceğini düşünüyorum.

İyi bir yazar olarak bir yere gidilebileceğini, yoksa böyle duyarlılıkla falan gidilebilecek fazla bir yer olmadığına inanıyorum. (Uyar, 1995: 7)

Erendiz Atasü, Türkiye'deki kadın edebiyatının durumunu tarihi ve sosyal şartları da gözeterek şu şekilde dile getirmiştir:

"Türkiye'de kadın edebiyatını ve kadınların edebiyatını konunun çevresinde dönen tüm çelişkili tartışmalarla öne çıkaran yalnızca kadın yazarların çabaları değildir. 20. yüzyılda kadın hayatlarının geçirdiği somut aşamalar ve kadınlığın toplumsal imgesindeki farklılaşmalar, üretilen yeni mitler, beklentilerin ve

mitlerin gerçeklerle çatışmaları, bu karşıtların cinsler arası ilişkileri nasıl etkilediği, hiçbiri, özellikle yüzyılın ikinci yarısında erkeklerin yarattığı edebiyatta yeterli karşılığını bulamamıştır. Kadın edebiyatını ve kadınların edebiyatını önemli kılan biraz da bu eksikliklerdir. Niçin böyle olmuştur? Doğuştan gelen eğilimlerle kadınların kadınları, erkeklerin ise erkekleri anlatabildikleri savlanabilir mi? sanmıyorum. Göçebe ve feodal bir toplumun oğulları için –yazar bile olsalar- erkek olmanın kadınlara dair her şeyi bilmeye yetmediğini ve alçakgönüllü bir acemilikle öğrenmeye başlamanın ise kendileri için de bir yaşam zenginliği anlamına geldiğini kavrayabilmenin pek müşkül oluşudur, belki de sebep!” (Atasü, 2001: 36).

Kadın yazar kavramı üzerinde duran Ayşe Kilimci ise yazarlık kavramına cinsiyet ölçüğünde bakmamak gerektiğini vurgulayanlardandır:

“Sıvamışım kollarımı, hem dünyayla, geçimle, yaşamakla, erkeklerle, çalışma hayatıyla baş ediyorum, hem yazıyorum. Böyle bir sınıflama varsa, bununla gelen önyargılar da olacak, bizler de etkileneceğiz. Değiştiririz ya da karşı çıkarız, o bize kalmış. Bu sınıflama yerine yazar olan, olmayan sınıflaması daha doğru... Söz konusu tanımların erkek egemen toplumdaki çıktığını düşünerek Gülten Akin’a kulak vermeli: “Üretim ve tüketimin kimin elinde biz ona bakalım. Çelişki cinslerin kendi aralarında da var. Bir yan güçsüzlüğünü azaltmaya bakarken, öteki edindiği gücü yitirmemem derdinde, bu da çözümünü geciktiriyor. Kadın ya da erkek, şu ırk, bu ırk, bir arada uyumla yaşamının yolu, ortak bir dilde bulunmalı.” (Kilimci, 2007: 20)

Zehra Toska ise edebiyatın kadın ve erkek edebiyatı diye bölümlenirken nelerin ölçü olarak alındığını merak ettiğini belirtmiştir:

“Erkek gibi ve kadın gibi olandan kasıt nedir? Acaba sağlam bir tekniğe sahip olunca erkek gibi de, bunlar eksik olduğu zaman mı kadın üslubu oluyor, yoksa daha iyimser bir yaklaşım ve genel kaniyle, bir kadın kaleminden duygulu, samimi, yalvarış ve hüznü dolu, ince, zarif, edalı anlatımlar mı bekleniyor ve böyle olmadığı zaman erkek gibi mi oluyor, yazarın kadın kimliği gözüküyor mu deniyor? Bu yaklaşımlarla ilgili olarak sadece günümüz araştırmacıları değil, Meşrutiyet dönemi dergilerinde kadın yazarlara seslenen erkek yazarlar, “dilinizin inceliğini kaybetmeyin, duygusallığınızı bozmayın” diye seslenmişlerdi. Kadınların neden bu üslubu benimsedikleri ve bunun kadın oluşlarıyla örtüşen yanı incelenebilir. Ama duygu sözcüklerinin sadece kadınlara yakışır bir şey olduğunu söylemek hem doğru değil hem de kadınları bu alanla sınırlandırmak ve felsefi anlatımları kadın edebiyatçıya yakıştıramamak demek olacaktır. Bir zamanlar erkek yazarların, aman o ince ve zarif dilinizi bozmayın derken, asıl söylemek istedikleri acaba, düşünce alanını bize bırakın demek miydi?” (Toska, 1996: 46)

Eleştirmen Hande Öğüt farklı bir konuya değinir ve kadın ve dil arasındaki ilişkiyi çözümlenmeye çalışır. Kadının toplumsal yaşamdaki bölünmüşlüğü dili

aracılığıyla eserlerine de aktarılır: “Kamusal alan ile özel alan arasında bölünmüş, hem kadınsı bir dil kullanan, hem de kamusal alandaki eril dili kullanmak durumunda kalan kadın, ne olduğu ile ne olması istendiği arasındaki bölünmüşlüğü, yapıtlarında da sergiler. Kadın yazısı çiftdilli bir yazıdır, bu nedenle. Bu bölünmüş “ben” den ve örtülü anlatımdan kurtulmak adına kimliğini ve cinsiyetini saklayarak, erkek kimliğine bürünmek ve erkek adı almak da bir başka zorunluluk olarak baş göstermiş edebiyat tarihi boyunca. Elizabeth Gaskell, George Eliot (Mary Ann Evans), George Sand (Aurore Dupin) gibi yazarlar erkek adıyla yazan kadınların başında gelir. Bir erkek adının ardına sığınmak, kadının kültüre ulaşmasını ve yazınsal söyleme girebilmesini sağlar belki ama dilin kendisinin kadın yazarları baskı altında tutan yapıları pekiştirdiği ataerkil bir toplumda, bir dilemma, bir kopuş yaratır bu mecburiyet!” (Öğüt, 2008: 65)

1.10. Postmodernizmin Tarihî Temelleri ve Gelişim Çizgisi

Edebiyat temelde insanın gerçeklikle olan ilişkisi üzerine kuruludur. Bu ilke sadece edebiyat için değil, tüm sanat alanları için geçerlidir. Her sanat eseri bir toplum içine/içinde doğar ve o toplumun değer yargılarını bir başka deyişle gerçeklikle olan bağlantılarını belirli bir estetik bütünlük içinde taşır. Her çağın ve her toplumun insana, dünyaya, genel anlamda yaşama bakışı ve gerçekliği algılayış biçimi sanat eserine yansır. Bu nedenle her sanat eseri kendi çağının bir tanığıdır. Örneğin orta çağda gerçekliğe “dinî” bir pencereden bakılırken aydınlanma döneminde bu pencere yerini daha “akılcı ve bilimsel” bir çerçeveye bırakır. Bu nedenle 19. yüzyıl boyunca gerçekliğin realist bir anlayışla, neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde ele alındığı görülür. Bu yüzden modern-postmodern dönem ürünlerinin ortaya çıkışına kadar edebî serlerde sarsılmaz bir neden sonuç ilişkisi kurulduğu, zamanın dün-bugün-yarın biçiminde düz bir akışla kullanıldığı ve romandaki tüm kurgunun aklın doğal işleyişine uygun olduğu görülür. İlk çağlardaki mitolojik ve fantastik öğeler yok olmuştur. Karmaşık kurgulara, zaman atlamalarına ya da zamanın farklı biçimlerde kullanımlarına bu dönem eserlerinde yer verilmez. (Ecevit, 2002: 17-23, Doltaş, 2003:19-20)

Ancak yirminci yüzyılın başlarında bilimsel alanda görülen değişimler edebî eseri her açıdan etkiler. Yirminci yüzyıla kadar hâkim olan kesinlik/değişmezlik ilkesine dayalı Newton fiziği yerini belirsizlik/olasılık/görecelik kavramlarının egemen olduğu Einstein fiziğine bırakmıştır. Bu yeni gerçeklik algısı elbette ki sanatta ve onun bir kolu olan edebiyatta da etkisini göstermiştir. Artık teknolojinin egemen olduğu bu yeni dünyada “Tanrı” bir varlık olarak etkinliğini yitirmiş hatta Nietche’ye göre “ölmüştür”. (Ecevit, 2002:26-27)

Doltaş Batı’nın gerçek kavramına üç farklı biçimde yaklaştığını ve bu farklılıkların üç farklı dönemi oluşturduğunu belirtir:

1. Tanrıyı merkez alan ve gerçeği tanrısal kaynaklar yoluyla tanımlayan düşünce biçimi: Bu dönem Klasik Yunan ve Roma döneminden ortaçağın sonuna kadar etkisini sürdürmüştür. İnsanlar tek gerçeğin Tanrı ve onun yaratmış olduğu dünya olduğuna inanırlar. Tanrı kusursuzdur, ona itaat şarttır. İnsanın Tanrı’ya karşı gelmesi gerçeklikten uzaklaşması demektir.

2. İnsanı merkez alan ve gerçeği insandan yola çıkarak algılamaya çalışan düşünce biçimi: Rönesans ve hümanist hareketlerin başından modernizmin sonuna kadar hâkim olan düşünce biçimidir. İnsan başlı başına bir değerdir ve kendi gözlemleriyle elde ettiği bilgi gerçektir. Bilimde sınıflandırma ve hiyerarşi egemendir.

3. Artık ne Tanrı ne de insan merkezli bir gerçeklik anlayışı vardır. Çünkü tek bir gerçeklikten söz edilmesi mümkün değildir. Gerçek duruma göre değişkendir. Bu yeni gerçeklik anlayışına postmodernizm adı verilir. (Doltaş, 2003:19-20).

Bu nedenle postmodernizmi anlayabilmek için öncelikle modernizm kavramının anlaşılması gerekir. Modernizm, 16. yüzyıldan itibaren insanın giderek özgürleşmesini, kendi beninin farkına varmasını ve sonuçta yaşanabilir sosyal bir ortama ulaşılmasını sağlayan bir süreçtir. Bu yaşanabilir sosyal ortamın oluşabilmesi için bireyin kendi özgürlüğü kadar diğerkininine de saygı göstermesi gerekir. Bu ancak birliktelik ve bütünleşme kavramları ile sağlanabilir. Bu anlayış da beraberinde yaşamın her alanında doğu-batı, insan-doğa, birey-toplum, kadın-erkek, yerli-yabancı, heteroseksüel-homoseksüel gibi çift kavramların (düalistik kavramlar) bir

arada bulunmasını ve çarpışmasını gerektirir. Modernizmin temelinde Aydınlanma Felsefesi yatar. Aydınlanma Felsefesi ise 1789 Fransız Devrimi ile burjuvazinin siyasal bir güce dönüşmesi sonucunda tüm Avrupa'da hüküm sürmeye başlar. (Kahraman, 2007:3).

Postmodernizmin doğuşu ile ilgili iki farklı görüş vardır. Bunlardan ilkinde göre postmodernite, moderniteye karşı geliştirilmiş bir eleştiridir. İkinci anlayış ise postmoderniteyi, moderniteden türemiş bir anlayış olarak görür ve onu modernitenin özel bir durumu olarak algılar. (Kahraman, 2007: 7)

Postmodernizm, Modernizme iki temel noktada karşı çıkar:

1. Modernizm, ana ilkesi olarak kabul ettiği pozitivism nedeniyle dogmatik bir niteliğe bürünmüş, toplumsal, kültürel ve siyasal süreçler üzerinde hegamonik bir tutum sergilemiştir.

2. Modernizm, toplum mühendisliği anlayışı çerçevesinde bir gelecek ütopyası oluşturmuş, bu muhayyel ve teleolojik gelecek ütopyası mitleştirilmiş ve toplumsal, kültürel ve siyasal süreç bu amaca göre örgütlenmiştir. Toplum mühendisliği, toplumun ilerlemiş bir medeniyete ulaşacağı iddiasıyla toplumun oyalanması ve toplumun bugününü yarınına feda etmesi anlamına gelmektedir. (Kahraman, 2007:14). Postmodernizmde ise çoğulculuk esas olduğundan farklı kimliklere dayalı sivil toplum örgütleri desteklenmektedir. Feminizm gibi farklılıkları vurgulayan oluşumlar, postmodern ortamlarda daha iyi gelişme olanağı bulmuşlardır. Postmodernizmde pozitivism ilkesi reddedildiği için otoriter ve tek aklın yerini yerellik almıştır.

Yirminci yüzyıldan itibaren Batılı modern düşüncenin yoğun eleştirilerle yüz yüze kaldığı görülür. Sözde insanı yaşamın noktası yapan, insanı önceleyen ve aklın gerçeğini asıl gerçek olarak kabul eden Batı düşüncesinin bunun tam tersi uygulamalara da imza attığı görülür. Örneğin Batı'nın insanı dünyayı merkezine koymasına karşın Asya ve Afrika'da yüzyıllarca uyguladığı sömürü faaliyetleri, Feminist hareketlere kadar kadının ikinci bir insan türü olarak algılanması bu uygulamalar arasında sayılabilir. Batının bu ikili uygulamaları Batı düşüncesinin sorgulanmasına neden olur. (Doltaş, 2003: 22).

Bu yeni gerçeklik algısı ve anlayışı kendi kurallarını da kısa zamanda üretir. Artık realizmin sunduğu herkesin aklıyla kavrayabileceği tekil anlam ortadan kalkmış ve yerini yeni bir anlama bırakmıştır. Bu yeni anlam biçiminin adı, anlamsızlıktır. Zaman kavramında da Einstein'ın Kuantum Fiziğine bağlı olarak köklü değişimler görülür. Bir su gibi kendi hâlinde akıp giden zaman biçim değiştirir, zaman içinde aynı anda birçok yerde olmak mümkün bir hâl alır. Akla yakın anlamdan uzaklaşılması beraberinde sezgi ve düş gücü kavramlarının oluşmasını olanaklı kılar. Gerçek akılla değil de düş gücü ve sezgiyle tamamlanarak, yeniden yapılandırılarak algılanmaya başlanır. Bütünlük kavramı yerini çok parçalılığa bırakır. (Ecevit,2002:29,).

Kısacası yirminci yüzyılın çağa, insana, gerçekliğe, doğaya bakış açısında görülen değişimler sanatı ve edebî eseri de konu, biçim ve kurgu düzeyinde etkiler. Gerçeğin/gerçekliğin algılanışı değiştikçe edebî eserlerdeki gerçeklik kavramı da değişir. “20 yüzyıl sonrası edebiyatın, daha önceki çağların edebiyatlarıyla oluşturduğu köktenci karşıtlıkta; içlerinde bilimsel/teknolojik/düşünsel/sosyolojik/psikolojik/ekonomik bileşenlerin bulunduğu yani bir yaşam bilincinin /biçiminin kendisine bu yeni gerçeklik içinde yeni bir yatak arayışının sonucudur. Yeni sanat geleneksel görüşün savladığı gibi gerçeklikten uzaklaşmış değildir; oluşmakta olan bu çok farklı gerçekliğe koşut bir yaşam alanı oluşturmaya çalışmaktadır kendine yalnızca. Yeni sanat, yeni bir gerçekliğin ürünüdür, yeni bir gerçekçilik anlayışının estetik düzlemdeki yansımasıdır.” (Ecevit, 2002: 31).

1.10.1. Roman Değişiyor

Yirminci yüzyıla kadar Aristo'nun mimesis kavramının etkili olduğu bir sanat/edebiyat anlayışı vardır. Edebiyat insanının yaşadığı dünyanın bir yansıması olmalıdır sadece. Bu nedenle okur kuralları kendi dünyasının kurallarıyla örtüşen bu edebiyat alanında ilerlemek için fazla güçlük çekmez. Çünkü somut olaylar, düzenli bir zaman diliminde, belirli bir mekânda genellikle insan olan kahramanların başından geçer. Gerçeklik aynıdır; fark, sadece yeniden kurgulanmış bir gerçekliğin okura sunulmasıdır. Tıpkı bilim gibi determinizm ilkesinin egemen olduğu, tanıdığı, bildiği bu edebiyat ortamı içinde okur son derece rahattır ve güvendedir.

Ancak yirminci yüzyılda bilimsel gelişmelerin şekillendirdiği teknoloji ve sermayenin yarattığı yeni güç odakları insanın yeryüzündeki değerini sarsmaya başlamış, yeryüzüne hakim olan insan artık eve sıkıştırılmıştır. Çünkü marketleşme

ve uzmanlaşmanın giderek arttığı bir dünyada ana güç hâline gelmeye başlayan medya, insana kendi sanal gerçekliğini kabul ettirmeye çalışmıştır. Sözde insanın hizmetinde olan ve evinin belirli köşesini kaplamış olan televizyon, radyo, internet gibi araçlar insanı kendi amaçlarına yönlendiren birer canavara dönüşmüştür. İşte tüm bu gelişmelerin oluşturduğu bu yeni gerçekliğe Jean Baudrillard “hipergerçek” adını vermiştir. (Ecevit, 2002: 35). Bu sanal gerçeklik insanların çevreyle ilişki kurmalarını engellemekte, insanî değerleri hızla yok etmektedirler. (Doltaş, 2003:25-26, 78).

Bu yeni gerçeklik anlayışı insana/okura yabancıdır. Çünkü insan medyanın, teknolojinin ve onların patronu durumunda olan yeni güç odaklarının yarattığı bu yeni dünyaya yabancıdır ve bu yabancılaşmayı sanat yoluyla da ifade eder. Roman alanında artık olay odaklı roman anlayışı ortadan kalkar, yerini gerilim ağırlıklı bir roman anlayışı alır. Romanda gerçek yeniden kurgulanmamakta, yeniden yaratılmaktadır. Artık roman yirminci yüzyılda teknikle, kurguyla, yapıyla en genel anlamda da dille oynanan bir oyundur. Gerçekliğin yansıtılması değil, yabancılaştırılması amaçlandığından tarihî arka plânda bu durumdan nasibini alır. (Ecevit, 2002: 37). Yeni edebiyatın önemli bir farkı da romanın eğiticilik özelliğini yitirmesidir. Edebiyatın yol gösterici, mesaj verici işlevinden uzaklaşması geleneksel edebiyatçılarla yeni edebiyatçıların en önemli tartışma konusudur. (Ecevit, 2002: 38).

Ancak yeni dönemde geçmişteki dizgisel zaman anlayışının büyük oranda değiştiği görülür. Çünkü insan zihnindeki zaman algısı dizgisel değildir. Bilincin akışına göre sürekli sıçramalarla insan aynı anda geçmiş, şimdi, geleceği sıralı olmaksızın düşünebilir. Böylece bu üç temel zaman anlayışı birbirinin içine girer, karmaşıklaşır. Bergson’a göre üç farklı zamandan değil “sürekli bir şimdi”den söz etmek gerekir. İnsan sadece şimdiyi gerçekten yaşar. Çağrışımlar yoluyla geçmişe ve geleceğe düşünce sıçramaları yapar.

Modernizm Rönesans ile başlayan, 18. yüzyıldaki bilimsel gelişmelerle güç kazanan, insanı ve akli yaşamın odağı yapan bir yaklaşımdır. Modernizme göre bilimin temel ilkelerinden olan sınıflandırma ve tanımlama ilkesi, yaşamın hemen her alanına uygulanır ve her alanda hiyerarşik bir yapılanma oluşturulmaya çalışılır.

(Ecevit,2002:40) Moder dönemde romanın en önemli işlevleri öğretici ve yol gösterici oluşudur. Bilimin ve aklın odak olduğu bu yaklaşımda okur bilgilendirilmeye ve yönlendirilmeye çalışılır. Okur edilgen konumdadır, tüm bilgilere kolayca ulaşır, bunun için çaba göstermesine gerek yoktur. (Ecevit,2002:41)

1.10.2. Modernist Roman

Yirminci yüzyılın başından itibaren somut gerçeklik yerini soyut bir gerçeklik anlayışına bırakmaya başlar. Bu durum roman dünyasında da etkisini gösterir. Kahramanlar iç dünyalarına doğru yolculuk yapmaya başlarlar. Romanı ayakta tutan gerilim ögesi yerini deneysel oyunlara bırakır. Yazarı bu noktaya getiren, onun soyut bir dünyayı kurgularken karşılaştığı güçlüktür. (Ecevit,2002:42)

Yazarın geçmiş, şimdi, gelecek bağlamında akmayan bir zaman anlayışında soyut bir dünyayı yaratmada çektiği sıkıntı farklı tekniklerle giderilmeye çalışılır. Bilinç akışı tekniği bunların başında gelir. Flashback tekniğinden de sıkça yararlanılır. Ayrıca insanın yaşadığı somut dünya ile insanın soyut iç dünyası arasındaki geliş gidişlerde çağrışımlardan sıkça yararlanılır. Yukarıda da değinildiği gibi çağrışımlar romanda yeni zaman anlayışının şekillendirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Bazen bir ses, bir görüntü, bir koku ya da bir imge aracılığı ile roman kahramanı kurgudaki bir noktadan bambaşka bir noktaya geçiş yapabilmektedir. Zaten insan zihni de çağrışımlar aracılığı ile bir andan bir ana, bir düşünceden bir başka düşünceye sıçrama yapmaktadır. (Ecevit,2002:43)

Zamanın geleneksel anlayıştan farklı kullanılması değişik tekniklerin kullanılmasını zorunlu ve imkânlı kılar. Bu yeni roman anlayışında metnin kurgulanması farklıdır. Kimi zaman birbirleriyle ilişkisi olmayan ya da ilişkisi olmadığı zannedilen metin parçaları kolaj tekniği ile bir araya getirilir. Bazen de romanda bir olay örgüsü varmış hissi yaratılır. Ancak olay örgüsü gelenekselin dışında neden-sonuç ilişkisinin kırılması ve benimsenmiş mantık anlayışının ters yüz edilmesiyle sağlanır. Yazar bu iki kurgu biçiminden bazen sadece birini bazen ise her ikisini bir arada ya da dönüşümlü olarak kullanır. Çünkü artık önemli olan ne anlatıldığı değil, nasıl anlatıldığıdır. (Ecevit,2002:44)

Modernist romanda önemli olan anlam değil, biçimdir. Geleneksel romanda anlam karşıtıyla birlikte var olur. Bir iyi kahramanın karşısına, onun tam zıddı çıkarılarak bu tezat okura sunulur. Bu durum, sadece roman kahramanları için değil, roman kurgusunu oluşturan her şey için geçerli olabilir. Her şey iyi/kötü, doğru/yanlış gibi ikili karşıtlıklar üzerinden okura iletilir. Modernist romanda ise tüm bu ikili karşıtlıklar ve değer yargıları alt üst edilir. (Ecevit,2002:47)

Modernist romanın bir diğer özelliği ise okur konusundaki seçiciliğidir. Geleneksel romana alışkın bir okur için Modernist bir romanı okumak ve anlamlandırmak oldukça çilelidir. Çünkü okurun kültürlü ve uyanık olması gerekir. Kültürlü olması gerekir çünkü üstkurmaca ve metinlerarasılık tekniklerinde yazar daha önceden üretilmiş metinlerden yararlanır. Okurun uyanık olması gerekir çünkü kurgu artık deneysel bir oyun alanına dönmüştür ve dikkatsiz bir okur bu alan içinde kaybolup gidebilir. Yazar üstkurmaca sırasında okuru romanın yazılış serüvenine ortak ederek onu da romanın bir kahramanı ve sorumlusu haline getirir.“Bu biçimci/seçkinci edebiyat, yalnızlaşmanın, yabancılaşmanın, anlam yitiminin doruğa ulaştığı bir çağın edebiyatıdır.” (Ecevit, 2002:55-56).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik gelişmelerin hızla artması iletişim olanaklarının sınırını oldukça artmıştır. İnsanlar saniyeler içerisinde dünyanın öte ucundaki insanlarla bağlantı kurmakta, bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Artık ülkeler arasındaki sınırlar sanal dünyanın sınırları içerisinde kaybolup gitmiş, kültürel farklılıklar hızla yok olmaya başlamış, tek tipleşme hızla yayılmıştır. Teknolojinin yaygınlaşması, insanların birkaç tuşla birçok işi oturdukları yerden yapabilmeleri, insanı yalnızlaştırmıştır. Bu yalnızlık yabancılaşma olgusunu da beraberinde getirmiştir. Bu süreç içerisinde para da sınır tanımamakta, zengin bir ülkedeki en ufak bir değişiklik, tüm dünyayı kısa bir zaman içinde etkilemektedir. Küresel para odakları insanı sadece bir tüketici olarak görmüş, üretim serileşmeye başlamıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda mutlak doğrular ve kesin yargılar hızla yok olmuştur. Artık bir konuda birçok doğru, birçok yargı vardır. Çünkü postmodernizmde çoğulculuk esastır. (Ecevit,2002:59)

Dünya genelinde postmodernizmin ilk etkileri 1950-1960 aralığında hissedilmeye başlanmış, ancak postmodernizm 1980'lerden sonra karşı konulmaz bir güç hâline gelmiştir. Türkiye'de ise 1990'lı yılların başlarından itibaren edebiyat alanında ilk postmodern ürünler görülmeye başlanmıştır. Yusuf Atılgan ve Oğuz Atay postmodernizmin hazırlayıcıları konumunda görülürken Orhan Pamuk ile postmodernizm Türk edebiyatına giriş yapmıştır. (Ecevit,2002:61)

Osman Gündüz, Türk romanında 1980'den sonra toplumsal sorunların irdelenmeye devam edildiğini ancak Bilge Karasu, Pınar Kür, İnci Aral, Hulki Aktunç, Orhan Pamuk, Latife Tekin, Mustafa Miyasoğlu gibi kimi yazarların artık biçim ve sanat kaygısını daha önemsediklerini belirtir. Gündüz'e göre bu değişimin nedenleri, Sovyet Bloku'nun çözülmesi, küreselleşme, toplumda yerleşmiş ahlâk normlarının değişmesi ve 12 Eylül harekâtıdır. Bu yeni anlayışın; simgeler, mitler, yeni imgelerle örülü bir sanat anlayışının acemiliklerini içermekle birlikte romanlarda uygulandığını belirtmektedir. (Gündüz, 2005:494).

1.10.3. Postmodernist Anlatının Özellikleri

1. Postmodern anlatıda oyunsuluk esastır. Yazar roman kurgusunu bir oyuna dönüştürür. Yazar kendisini ve okuru da bu oyunun bir parçası hâline getirir. Okur romanın yazılma sürecine tanıklık eder. Üstkurmaca denilen bu teknik sayesinde artık ne anlatıldığı değil, nasıl anlatıldığı önem kazanır. Zaten bu ilke postmodern anlatının anahtar ilkelerinden biridir. Bu oyun sürecinden tarihi fon da nasibini alır. Postmodern anlatıda yazarın tarihi arka plâna müdahalesi söz konusudur. (Ecevit,2002:71, Ayata, 2002: 196)

2. Postmodernizmde çoğulculuğun kabul görmesi edebiyat alanını da etkiler. Çoğulcu yapı romanın içine de sızar. Örneğin anlatıcı sayısı artırılır. (Ecevit,2002:72)

3. Okuru bilgilendirmek değil, eğlendirmek temel alınır.

4. Romanın bir gerçeği dile getirmediği sadece bir kurgu olduğu sürekli vurgulanarak bir ironi yaratılır. (Ayata, 2000:196)

5. Parodi ve pastiş tekniklerine sıkça yer verilir. Eski metinler yeniden ele alınarak o metinlerin herhangi bir yönü yeni üretilen metnin içerisinde kullanılabilir. Kimi zaman eski bir metindeki kahraman, bir imge ya da bir motif yeniden gündeme getirilir ve kullanılır. Bu durum aslında günümüz dünyasında özgün üretimin yerini seri üretimin alışıyla ilgilidir. Artık her şey birbirinin tekrarı ya da taklidi. Bu aynı zamanda anlamın da ne kadar kaygan olduğunu göstermek bakımından önemlidir. (Doltaş, 2003: 27).

6. Tanrısal bakış açısı son bulur. Anlatıcı sürekli bir değişim içinde bulunabilir. Artık o her şeyi bilen değildir, bildikleri sınırlıdır. Anlatıcı birden çok olabilir ve bu anlatıcılar birbirlerinin yerini alabilir. (Ecevit,2002:77) Okur kimin ne söylediğini, kimin gerçekte kim olduğunu karıştırabilir. Örnek Pınar Kür, Bir Cinayet Romanı.

7. Artık önemli olan bireyin romanının değil, öznenin romanını yazmaktır. İnsan ve birey kavramları artık sürekli bir oluşum içerisinde görülmektedir. (Doltaş, 2003:24)

8. Postmodernizmde okur ön plâna çıkar. Çünkü bir metin ancak okur sayesinde gerçek anlamını bulabilir. Metnin tek bir doğru ve mutlak yorumu yoktur. Okur sayısı kadar yorum sayısı da olabilir. Böylece okur daha yaratıcı bir konuma yükselir. (Ecevit,2002:79, Doltaş, 2003:30,36). Okurun özgeçmiş, kişisel deneyimleri, ruhsal durumu metnin anlamının belirmesinde önemli bir yere sahiptir.

9. Okuyucu bir bilinmezlik içerisine sürüklenerek çözümü okurun bulması istenir. Okurdan istenen roman içerisinde kendi kurgusunu ve çözümünü oluşturmaktır.

10. Yabancılaşma olgusu postmodern anlatılarda sıkça kullanılmaktadır. Bir tema olarak yabancılaşma olgusunun kullanılmasının yanı sıra dil geleneksel kullanımın dışına çıkarılarak da okurun metne yabancılaştırılması hedeflenir. (Ayata, 2000: 196).

1.11.Problem Durumu

1980 sonrası Türk romanının, daha önceki ihtilal dönemleri olan 1960 ve 1970’li yıllar boyunca olduğu gibi, uzun bir süre 12 Eylül Askerî Darbesi sonrası toplumda yaşanan büyük çöküşü ve bunalımı anlattığı görülür. 1980 sonlarına kadar yazılan romanlarda Türk aydınının kendi iç hesaplaşmaları, işkenceler, askeri yönetim gibi konuları ele aldığı ve bu konuları büyük bir ümitsizlik atmosferi içinde anlattığı bilinmektedir. Bu dönem romanlarında karamsar bir duygu halinin egemenliği vardır. O döneme kadar 1960, 1972 ve 1980 olmak üzere üç askerî

harekât gören yazarlar üzerinde bu müdahaleler büyük bir yılgınlık oluşturmuştur. Bu durum özellikle 1980’li yılların sonunda katı gerçeklikten kaçma ve hayale sığınma anlayışını da beraberinde getirmiştir. Bu anlayış da sonuç olarak fantastik ve postmodern etkideki romanları ortaya çıkarmıştır. Fantastik edebiyat daha önce Türk edebiyatında pek etkili olmayan bir tür olmasına rağmen 1980 sonraki süreçte romanımızın beslendiği ana kaynaklardan biri olmuştur.

Türk edebiyatında ilk kadın yazarlar ancak II. Meşrutiyet’in ilanından sonra görülmeye başlanır. Tanzimat döneminde Zafer Hanım’ın edebî eserler verdiği bilinmekle birlikte, asıl hareketin 1908 yılından sonra başladığı kabul edilmektedir. 1950li yıllara gelindiğinde edebiyatımızda kadın yazarlar da adlarından söz ettirmeye başlarlar. 1970 sonrasında ise artık kadın ve erkek yazarlarımız arasında sayı ve nitelik açısından çok fark kalmadığı görülür. Kadın yazarlarımızın ancak 20. yüzyılın başlarında eserler vermeye başlamalarının arkasında elbetteki tarihsel gerçekler ve koşullar vardır. Kadının Osmanlı İmparatorluğu döneminde eğitim haklarından yoksun bırakılması ve kadın haklarının ancak yeni bir yönetim kurulduktan sonra düzenlenmeye başlanması bu sürecin gecikmesindeki önemli etkenlerdir. Bu durum nedeniyle ilk Türk kadın yazarların daha çok evlerinde özel öğretmenler tarafından yetiştirildikleri ya da yabancı devletlerin kurmuş oldukları kolejlere devam ettikleri bilinmektedir.

Tanzimat döneminin ilk kadın yazarı Fatma Aliye Hanım’dır. Fatma Aliye Hanım kadın duyarlılığı ile kaleme almış olduğu eserlerinde daha çok mutsuz evlilikler yapmış kadınların çıkmazlarını ve aşklarını anlatmıştır. Muhadarat (1892), Udî (1899), Refet (1898), Enîn (1910) adlı romanları yazmış olan Fatma Aliye Hanım uzun süre olmasa da “Hanımlara Mahsus Gazete” adlı bir gazete de çıkarmıştır.

Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra daha çok şairliği ile tanınan Şükûfe Nihal’in de Renksiz Izdırap (1928), Yakut Kayalar (1931), Çöl Güneşi (1933), Yalnız Dönüyorum (1938), Domoniç Dağlarının Yolcusu (1946), Çölde Sabah Oluyor adlı romanları yazdığı görülmektedir. Yine aynı dönemde şair kimliği ile tanınan Halide Nusret Zorlutuna’nın da romanlar yazıldığı bilinmektedir.

Kadın yazarlar denilince ülkemizde akla gelen ilk isim, hiç şüphesiz ki Halide Edip Adıvar'dır. 1942 yılında İngilizce olarak yazmış olduğu Sinekli Bakkal adlı romanıyla C.H.P. roman ödülünü kazanan Halide Edip, romanlarında sadece kadının sesini duyurması yönüyle değil, ülke gerçeklerinin farkında olan ve bastırılmış kadın kimliğinden uzak kadın kahramanlar yaratmasıyla da edebiyatımızda önem kazanmıştır.

Aynı dönem içerisinde başka kadın yazarların da eserler vermeye başladıkları görülür. Bu isimler arasında Müfide Ferit, Güzide Sabri, Kerime Nadir, Muazzez Tahsin Berkant gibi isimleri anmak gerekir. Cumhuriyet dönemi kadın yazarları arasında Samiha Ayverdi, Safiye Erol ve Suat Derviş gibi kadın yazarların; yeni haklar elde eden, çağdaşlaşmaya, eğitim görmeye ve iş hayatında görünmeye başlayan kadın kahramanları ele almaları dönemin özellikleri ile yakından ilgilidir. Cumhuriyet'in gelişimine paralel olarak, kadınların eğitim hizmetlerinden daha çok yararlanmaları ve sosyal yaşam alanlarında daha sık görünmeleri ilk kadın yazarlardan daha nitelikli eserler ortaya koymalarını sağlamıştır.

Burada üzerinde önemle durulması gereken bir diğer konu ise "kadın edebiyatı" kavramıdır. Bu konuda "Kadın edebiyatı kadın yazarların ürettiği eserleri kapsayan bir edebiyat mıdır, yoksa ana tem olarak kadın ve sorunları konusunu ele alan bir edebiyat mıdır?" soruları hâlâ tartışılmaktadır. Ancak cevap ne olursa olsun günümüzde kadın yazarların büyük bir kısmı (Örneğin İnci Aral, Latife Tekin....) kadın edebiyatı diye bir sınıflama yapmanın yanlış olduğunu, bu sınıflama sonucunda edebiyatın parçalanacağını ve katılaşacağını düşünmektedirler.

Kadın yazarlar üzerine araştırmalar yapan Feridun Andaç, " 'Kadın yazar' kavramının bir ayrımcılık taşıdığı düşüncesine katılıyorum. Ama kadının yazar olarak kimliğinin tanımlanmasına hiç de yabansı bakmam. Sonuçta insan olarak duruşu hayata bakışı, yorumu, yazma biçimi, onun zenginliğiyle açıklanabilecek bir olgu. Böylesi bir gerçeği göz ardı etmeden kadının yazar olarak kimliğine bakınca, yazıp

ettiklerinden, getirdiği duyarlıktan edebiyatın zenginleştirici bir düzeye eriştiğini söylemeliyiz” demektedir (Andaç, 2004: 8).

Kadın yazarlarla birlikte Türk edebiyatında kadın duyarlılığı belirgin olarak hissedilmeye başlanır. Kadının bakış açısı, sosyal konumu ve kimliği edebiyatımızda yeni bir pencere açar. Ayrıca toplumsal değişimlere paralel olarak “kadın” kavramındaki değişimler, kadın yazarlar tarafından ele alınmıştır.1970’li yılların başından itibaren kadının sosyal ve siyasal gelişmeler karşısında sesi yükselmeye başlar. Tezer Özlü, Sevgi Soysal, Pınar Kür, Ayla Kutlu, gibi yazarlar o yılların çalkantılı görünümünü başarıyla gözlemleyerek eserlerine aktarırlar.

Tez çalışmasında aşağıda alfabetik olarak belirtilen şu yazarların eserleri inceleme konusu yapılacaktır: Adalet Ağaoğlu, Alev Alatl, Ayla Kutlu, Ayşe Kulin, Buket Uzuner, Elif Şafak, Emine Işın, İnci Aral, Latife Tekin, Nazlı Eray, Pınar Kür ve Sevinç Çokum,

1.12.Amaç ve Önem

Türk Edebiyatı başlangıcından Tanzimat dönemine kadar sınırlı birkaç örnek dışında kadın yazarlardan ve şairlerden yoksun kalmıştır. İlk örneklerin ise diğer alanlarda olduğu gibi acemilikler taşıdığı anlaşılmaktadır. Türk edebiyatına kadın bakış açısının yerleşmesi Cumhuriyet’in ilk yıllarından beri süre gelen bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süreç öncesinde edebiyatımızın kadın bakış açısından yoksun olduğu dikkat çeker.

Bu çalışmanın amacı, edebiyatımızdaki bu farklı bakış açısını belirlemeye çalışmaktır. Kadın yazarlar içerisinde buldukları sosyal olaylara bir aydın gözünden baktıkları için de ayrıca farklıdır. Bu farklılığın belirlenmesi, çağdaşlaşma mücadelemiz boyunca geçirilen evrelerin bir de kadın bakış açısından sunulması bakımından son derece yararlı olacaktır. Çünkü bir çok sosyal ve siyasal soruna kadın yazarların eserlerinden hareketle farklı çözüm önerileri getirilmesi mümkündür.

Belirli bir döneme kadar edebiyatımızda kadın sesinin duyulmaması kadınlara ait kimi ciddi sorunların ortaya konulmasını da engellemiştir. Erkek yazarlar tarafından zaman zaman bu sorunların dile getirildiği görülmektedir. Ancak bu sorunların onları birebir yaşayan kadınların ağzından aktarılması daha etkili ve gerçekçi olacaktır şüphesiz. Ancak bu noktada yazar ile anlatıcı arasındaki farkın göz önünde bulundurulması önemlidir. Yazarlar kimi zaman savunmadıkları görüşleri de farklı kahramanlarının ağzından dile getirebilmektedirler. Bu nedenle eserlerdeki tüm görüşlerin yazarlara ait olmadığı, yazarların muhalif oldukları görüşleri de eserlerinde işleyebildikleri noktası gözden kaçırılmamalıdır.

Tez çalışmasının önemli bir bölümünü de kadın yazarlarımızın değindikleri eğitim sorunları oluşturacaktır. Bilindiği gibi ülkemizde kız çocukların -küçük de olsa- bir bölümünün hâlâ ilköğretim hizmetlerinden tam olarak yararlanamadığı ortadadır. Kadın yazarların, kadın olarak kız çocuklarının ve kadınlarının eğitim eksikliklerini, bunların sonuçlarını ve nedenlerini daha net olarak ortaya koyacakları düşünüldüğünden eserler, bu yönde değerlendirilerek ülkemizdeki önemli eğitim sorunlarından birinin sosyal sonuçları ortaya konulabilecektir.

Türk edebiyatının dönemleri üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında çağdaş edebiyat ve gelişimi hakkında yapılan tez çalışmalarının sayıca daha az olduğu görülmektedir. Bu tez çalışması, 1980-2000 yılları aralığındaki süreçte, belirlenen kadın yazarlarımızın tüm ürünlerini kapsayacağından güncel edebiyatımız hakkında bilgiler sunacaktır. Böylece günümüzde edebiyatçıların eğilimleri, yoğun olarak ele aldıkları temalar ve bunları ele alış biçimlerini içerecektir

Edebiyat her zaman toplumsal sorunların yansıdığı bir ayna olarak kabul edilmiştir. Bu toplumsal sorunlar elbette ki edebî ürünlerde bir tarih gerçekliği içerisinde sunulmaz. Ancak yazar da yaşadığı toplumun sorunlarını birebir hisseden ve gözlemleyen biri olarak, üstelik de bunu bir aydın duyarlılığı ile yapan biri olarak, bir döneme ait edebi bir üründen hareketle o dönemin sorunlarını, değer yargılarını, çatışmalarını öğrenilebilir. Kadın sorunları da her toplumda karşımıza çıkan önemli sosyal olaylardır. Tez çalışmasını oluşturan romanlar ele alınırken bu sorunların 1970'lerden başlayarak günümüze kadar nasıl bir gelişme takip ettiğini, sorunların

farklılaşp farklılaşmadığı, bunların nasıl çözümlendiği konularına da yer verilecektir. Böylece 1980-2000 yılları arasında Türkiye’ de kadının yerini belirlemeye çalışılacaktır.

Ayrıca, bilindiği gibi 1980-2000 yılları arasında geçen bu yirmi yıllık zaman dilimi ülke tarihî ve siyasî çalkantılar bakımından oldukça hareketli geçmiştir. 12 Eylül 1980 Askerî Darbesinin yarattığı sosyal kaos Türk kadın yazarlar tarafından sıkça işlenen konuların başında gelmektedir. Bu dönemde toplumumuzun yaşadığı sosyal bunalımların romanlar üzerinden belirlenmesi hem siyasi tarih açısından, hem de edebiyat sosyolojisi açısından önemli olacaktır. Yukarıda belirtilen tüm nedenlerden dolayı, bu tez çalışmasının başta edebiyat sosyolojisi alanına ait bulgulara ulaşması hedeflenmektedir.

1.13.Problem Cümlesi:

Türk Kadın Yazarların Romanlarında (1980-2000) İşledikleri Konular Nelerdir?

Türk Kadın Yazarların Romanlarında (1980-2000) Eğitim Sorununa Yaklaşımları Nasıldır?

1.14.Alt Problemler:

1. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Aile” kavramını nasıl ele almışlardır?
2. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Aşk” kavramını nasıl ele almışlardır?
3. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Aydın” kavramını nasıl ele almışlardır?
4. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Atatürk ve Cumhuriyet” kavramını nasıl ele almışlardır?
5. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Birey ve Toplum” kavramını nasıl ele almışlardır?
6. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Boşanma” kavramını nasıl ele almışlardır?
7. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Cinsellik” kavramını nasıl ele almışlardır?

8. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Din” kavramını nasıl ele almışlardır?
9. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Doğu-Batı” kavramını nasıl ele almışlardır?
10. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Eğitim” kavramını nasıl ele almışlardır?
11. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Evlilik” kavramını nasıl ele almışlardır?
12. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Kadın” kavramını nasıl ele almışlardır?
13. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Ölüm” kavramını nasıl ele almışlardır?
14. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Sanat” kavramını nasıl ele almışlardır?
15. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Şiddet” kavramını nasıl ele almışlardır?
16. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Siyasal Olaylar” kavramını nasıl ele almışlardır?
17. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Şehirleşme” kavramını nasıl ele almışlardır?
18. Türk Kadın Yazarlar, Romanlarında (1980-2000) “Türk Toplumsal Yapısı” kavramını nasıl ele almışlardır?
19. Türk Kadın Yazarlar Romanlarında (1980-2000) “Devlet” kavramını nasıl ele almışlardır?

1.15. Sayıtlar

Araştırmada tez örneklerimi oluşturan tüm romanlara ulaşıldığı varsayılmıştır. Araştırma örneklemini 1980-2000 döneminde üç roman ve üzerinde eser vermiş olan kadın yazarların romanları oluşturmaktadır. Yapılan tarama çalışmaları sonucunda örneklemin altmış romandan oluştuğu belirlenmiştir. Araştırmada örneklemin belirlenen bu altmış romandan oluştuğu varsayılmaktadır. Çalışmanın amacı 1980-2000 döneminde kadın yazarların romanlarında işledikleri

konular ve eğitim sorunlarına yaklaşımlarını belirlemektir. Araştırmada kadın yazarların romanlarında pek çok temayı ele aldıkları ve işledikleri tüm konuların belirlendiği varsayılmaktadır.

1.16. Sınırlılıklar

Araştırma örneklemini üç açıdan sınırlamaya tabî tutulmuştur. Bu sınırlamalardan ilkinde göre, Türk kadın yazarların 1980-2000 yılları arasında vermiş oldukları eserler inceleme konusu yapılacaktır. İkinci olarak bu dönemde roman türünde eser yazmış kadın yazarlardan üç ve üzerinde romana sahip olanlar çalışma kapsamı içine alınacaklardır. Bu yazarlar, Adalet Ağaoğlu, Alev Alatlı, Ayla Kutlu, Ayşe Kulin, Buket Uzuner, Elif Şafak, Emine Işın, İnci Aral, Latife Tekin, Nazlı Eray, Pınar Kür ve Sevinç Çokum'dan oluşacaktır. Üçüncü olarak belirtilen bu yıllar aralığında ve belirtilen kadın yazarlarımızın sadece roman türündeki eserleri araştırma konusu olacaktır. Bunun nedeni ise romanın tür bakımından sosyal değişimleri ve sorunları irdeleme açısından en uygun tür olmasıdır. Yazarlar roman türündeki eserlerinde irdeledikleri konuları bütün yönleriyle ele almakta ve hacimli eserler ortaya çıkarmaktadırlar.

II. BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Ramazan Gülendam'ın Türkiye'de kadın edebiyatı konusunda çalışan yetkin isimlerden biri olduğu bilinmektedir. Gülendam Türkiye'de kadın hareketleri ve bunun edebiyata yansımaları üzerine bir çok makale ve bir de kitap kaleme almıştır. Gülendam "Türk Romanında Kadın Kimliği" adlı kitabında 1946-1960 yılları arasında edebiyatımızdaki kadın algısını döneme ait 96 romandan hareketle açıklamaya çalışmıştır. Gülendam eserin giriş bölümünde cumhuriyetin ilânından 1946 yılına kadar geçen sürede kadın adına yapılan yenilikleri ve bunun toplumsal yaşamdaki yansımalarına değinmiştir. Gülendam bundan sonraki bölümde ise 1946-1960 yılları arasında romanlardan elde ettiği veriler ışığında konuyu "Aile ve Evlilik Yaşantısında Kadın", "Sosyal ve Siyasi Hayatta Kadın", "Çalışma Hayatında Kadın" ve "Eğitim Hayatında Kadın" başlıkları altında incelemiştir. Eser bu yıllar arasında toplumdaki kadın algısını ortaya koyması açısından değerli bir çalışmadır.

Türk romanında kadın algısını inceleyen bir başka çalışma ise Bahriye Çeri tarafından kaleme alınmış olan "Türk Romanında Kadın" başlıklı çalışmadır. Çeri eserinin giriş bölümünde kadın hareketinin Türkiye'deki gelişimini anlatmaktadır. Bu bölüm "Tanzimat dönemi, II. Meşrutiyet Dönemi, Kurtuluş Savaşı Yıllarında, Atatürk ve Türk Kadını" başlıkları altında incelenmiştir. Çeri daha sonra Vurun Kahpeye, Kalp Ağrısı, Zeyno'nun Oğlu, Sinekli Bakkal, Yolpalas Cinayeti, Sodom ve Gomore, Yaprak Dökümü, Fatih Harbiye, Ankara, Kuyucaklı Yusuf, Ayaşlı ve Kiracıları ve Üç İstanbul romanlarındaki kadın kahramanları tanıtmaya çalışmıştır.

Ferudun Andaç'ın yirmi Türk kadın yazarla yaptığı söyleşilerinin bir araya getirilmesiyle oluşan "Edebiyatımızın Kadınları" adlı yapıt kadın yazarların edebiyat konusundaki görüşlerini içermesi bakımından önem taşır. Kadın yazarlar daha çok araştırmacılar ve eleştirmenler tarafından yazılan yazılarla tanınmaktadırlar. Ancak bu eserde doğrudan kadın yazarların dilinden kadın yazar olmanın onlar için ne anlama geldiği ortaya konulmaktadır. Eser Türk edebiyatında 1915 doğumlu Peride Celâl'den, 1971 doğumlu Elif Şafak'a kadar toplam yirmi kadın yazarın yaşam

öykülerini ve eserlerinin künyesini içeren bir başvuru kaynağıdır. Ayrıca Andaç eserin giriş bölümü niteliğindeki “Modern Kadın Yazarın Toplumsal ve Sanatsal Konumu” başlık bölümde kadın yazarların edebiyatımıza katkılarını da belirtmiştir.

Benzer bir çalışmanın da Nesrin Tağızade Karaca tarafından hazırlanmış olduğu görülür. Karaca'nın “Edebiyatımızın Kadın Kalemleri” adlı yapıtı kadın yazarları tanıtan oldukça geniş bir çalışmadır. Eserde kadın yazarların biyografilerine yer verilmemiş, ancak çeşitli eleştirmenlerin görüşlerinden ve yazarların demeçlerinden alıntılar yapılarak yazarlar tanıtılmaya çalışılmıştır. Eser çağdaş Türk edebiyatında yaşayan ve vefât etmiş kadın yazarların büyük bir kısmına yer veren hacimli bir çalışma olması bakımından önemlidir. Eserde aynı zamanda kadın yazını üzerine yazılmış makale ve deneme örneklerinden seçilmiş metinlere de yer verilerek kadın yazını konusu geniş bir bakış açısıyla tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu açıdan da Karaca'nın derlemesiyle oluşmuş eserin hacimli bir başvuru kaynağı olduğu görülmektedir.

Sibel Irzık ve Jale Parla'nın derlemesiyle ortaya çıkmış olan “Kadınlar Dile Düşünce- Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet” adlı eser ise “yazar olarak kadın” ve “okur olarak kadın” kavramlarından yola çıkarak edebi eserlerde kadının konumlandırılış biçimini ve toplumsal cinsiyet kodlarının edebî eserlere nasıl yansıdığını ortaya koymaktadır. Çalışmada hem Latife Tekin, Halide Edip Adıvar gibi kadın yazarların hem de Yusuf Atılgan gibi erkek yazarların romanlarından hareketle kadının edebî dile nasıl yansıdığı çözümlenmeye çalışılmıştır. Eser aynı zamanda “Batı Edebiyatından Örnekler” başlığı altında Jane Austen, “Papazın Evinde Cinayet” örneklerinden hareketle edebiyat konusuna yaklaşmış ayrıca kadın yazarlarla ilgili biyografi çalışmalarına da yer vermiştir. Eser erkek egemen edebiyat dünyasına kadın yazarların girişini ve etkilerini ortaya koymasından dolayı önemlidir. Son olarak erkek yazarların eserlerindeki kadın algısını ortaya koyan eser farklı yazarların bu alandaki çalışmalarını bir araya getirmesi açısından da önemlidir.

İnci Enginün “ Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)” adlı eserinin “ Türk Kadın Yazarları” başlıklı bölümünde 15. yüzyılda

yaşamış Mihri Hatun'dan başlayarak 1980 ortalarına kadar Türk edebiyatında ürün vermiş olan kadın yazarları ve eserlerini kısaca tanıtır. Enginün yazısının başında kadın edebiyatı gibi bir tanımlaya karşı olduğunu, bu tür ayırımların kadınların yazarlık yönlerini ikinci plâna attığını belirtmiştir. Enginün'e göre artık kadın ve erkek yazarlar arasında nitelik ve nicelik açısından herhangi bir ayırım yapmak da mümkün değildir. Enginün Divan edebiyatındaki belli başlı kadın şairleri kısaca tanıttıktan sonra düz yazı alanında eserler vermiş kadın yazarları anlatmaya başlamıştır. Bu bölümde Fatma Aliye Hanım'a geniş yer verildiği görülür. Daha sonra yazarın Türk edebiyatının gelişim dönemlerine göre kadın yazarlarımızı kısaca tanıttığı ve çalışmasını 1980 döneminin kadın yazarlarını sıralayarak sonlandığı görülür. Bu çalışma Türk kadın yazınının genel çerçevesini sunması bakımından dikkate değerdir.

Enginün'ün kadın yazar kavramına yer verdiği bir başka çalışması ise Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'dır. Eserin 1923-1945 dönemini tanıtan bölümünde Osmanlı döneminde doğup cumhuriyet tarihi boyunca eser vermiş olan Halide Edip Adıvar, Güzide Sabri, Müfide Ferit Tek, Şukufe Nihal Başar, Halide Nusret Zorlutuna, İsmet Kür, Muazzez Tahsin Berkand, Suat Derviş, Mükerrer Kamil Su, Kerime Nadir, Samiha Ayverdi, Safiye Erol, Nezihe Araz ve son olarak da Peride Celâl tanıtılmaya çalışılmıştır. Eser ilk kadın yazarlarımız hakkında bilgiler içermesi açısından önem taşımaktadır.

Ramazan Korkmaz'ın editörlüğünde yayınlanan Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000 adlı ortak çalışmada Osman Gündüz tarafından kaleme alınmış olan "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı" başlıklı bölümde 1980 sonrası Türk romanının durumu ele alınmıştır. Gündüz'ün bu bölümde 1980-2000 döneminde roman türünde eser vermiş kadın yazarların edebiyatımıza katkılarına da değindiği görülür. Çalışma 1980 sonrası Türk romanı için de kadın yazarların konumunu belirlemesi açısından önemlidir.

Tez çalışmasında kullanılan ikinci grup çalışmalar ise 1980 sonrası Türk edebiyatında etkili olan edebiyat akımlarını ve yöntemlerini içeren kitaplardır. Bu

kitapların ilk grubunu ise 1980 sonrası edebiyatın kimliğini şekillendiren postmodernizm akımını çözümleyen yapıtlar oluşturmaktadır. Bunlardan ilki Dilek Doltaş tarafından kaleme alınmış olan “Postmodernizm ve Eleştirisi-Tartışmalar/Uygulamalar” adlı çalışmadır. Üç bölümden oluşan eserin birinci bölümü “Postmodernizm Tartışmaları” başlığını taşımakta ve postmodernizmin doğuşu, gelişimi ve Türk edebiyatındaki durumunu ele almaktadır. “Postmodernist Okumalar” adını taşıyan ikinci bölümde ise metinler üzerinde yapılan uygulamalarla akımın edebî eserlerdeki etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son bölüm ise “Postmodernizm Açmazda” adını taşımakta ve postmodernizmin günümüzdeki durumunu ortaya koymaktadır. Eser postmodernizm kavramını Türk ve Batı edebiyatından örneklerle uygulamalı olarak tanıtan bir eser olması bakımından farklılık gösterir.

Postmodernizm konusundaki bir diğer çalışma ise Gencay Şaylan tarafından hazırlanmış olan “Postmodernizm” adlı yapıttır. Eserde Şaylan’ın postmodernizm kavramının teorik temellerini ve boyutlarını ortaya koyduğu görülür. Tüm sanat ortamları içinde postmodernizmin etkilerinin anlatıldığı eserde batıda postmodernizm konusunda etkileyici fikirler ileri süren Foucault, Baudrillard ve Lyotard’ın görüşlerine de yer verilmiştir. Eser postmodernizm hakkındaki temel bilgilerin ve tartışların öğrenilebileceği temel kaynaklardan biridir.

Türk edebiyatında postmodernizmin etkilerini araştıran önemli çalışmalardan biri de Yıldız Ecevit’in yazmış olduğu “Türk Romanında Postmodernist Açılımlar” adlı çalışmadır. Ecevit eserinin giriş bölümünde roman türünde meydana gelen gelişmeleri ve postmodernizmi hazırlayan süreci anlattıktan sonra postmodernimin ana ilkeleri hakkında bilgi vermiştir. Ecevit diğer bölümlerde ise sırasıyla Oğuz Atay’ın Tehlikeli Oyunlar, Orhan Pamuk’un Benim Adım Kırmızı, Hasan Ali Toptaş’ın Bin Hüzünlü Haz ve son olarak Metin Kaçan’ın Fındık Sekiz adlı yapıtlarındaki postmodernist öğeleri saptamaya çalışmıştır. Eser Türk edebiyatındaki postmodernist etkileri, postmodern anlatının özelliklerinden yararlanan yazarlardan seçtiği örneklerle belirlemesi açısından önemli bir çalışmadır.

Postmodernizm konusundaki bir başka çalışma ise tarihî romanlardaki postmodern etkiyi inceleyen “Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarihi Romanlar” adlı çalışmadır. Eser genel olarak tarihi roman kavramına odaklanmış olmakla birlikte, çalışmanın giriş bölümünde postmodern anlatının temel ilkeleri hakkında bilgiler de verilmektedir. Eser tarihî romanlar üzerinde postmodern çözümlenmeler yapılması açısından ilgi çeken bir çalışmadır.

Feminist Eleştiri konusunda Berna Moran’ın kaleme aldığı “Edebiyat Kuramları ve Eleştiri” adlı çalışmanın “Okur Merkezli Kuramlar” bölümünde temel bilgiler verilmiştir. Eserde Feminist eleştirinin tarihi temelleri ve Feminist eleştirinin çalışma modelleri ele alınmıştır. Bölümde okur olarak kadına yönelik Feminist eleştiri ve yazar olarak kadına yönelik Feminist eleştiri olarak iki ana başlık altında Feminist eleştiri tanıtılmaya çalışılmıştır. Eser Feminist eleştiri hakkında temel teorik bilgileri vermesi bakımından dikkate değer bir başvuru kaynağıdır. Yine İlhan Genç tarafından hazırlanmış olan Edebiyat Bilimi/ Kuramlar-Akımlar-Yöntemler adlı eserde “Eseri Merkez Alan Yöntemler” başlığı altında Feminist Eleştiri Yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı’nın “Eleştiri Yöntemleri” adını taşıyan ikinci bölümünde feminist eleştirinin Ebru Aykut Türker tarafından değerlendirildiği görülür. Aykut Türker, Temel Varsayımlar, Feminist Eleştiri ve Kadın Temsili, Kadın Eleştirisi: Kadın Kimliği ve Yazma Pratiği ve Post Yapısalcı Fransız Feminizmi ve Yeni Bir Kadın Dilinin İmkânları başlıkları altında Feminist eleştirinin ana ilkelerini belirlemeye çalışmıştır. Makale konuyla ilgili geniş bir kaynakça sunması bakımından da ayrıca önem taşımaktadır.

Tez çalışmasının bir boyutunu da dünyadaki ve Türkiye’deki kadın hareketleri oluşturmaktadır. Türkiye’deki kadın hareketleri konusunda Şefika Kurnaz tarafından hazırlanmış olan “II. Meşrutiyet Döneminde Kadın” adlı çalışma dikkate değer bilgiler sunmaktadır. Eserin “Devrin Siyasal Yapısı ve Kadın Meselesi Etrafında Tartışmalar”, “Siyasal İktidarın Kadınlara Yönelik Uygulamaları ve Kadın Etkinlikleri” bölümlerinde Osmanlı İmparatorluğu’nun son yıllarında kadın

konusunda yapılan çalışmalar anlatılmıştır. II. Meşrutiyet yılları Türk kadın hareketinin ilk kez sistemli olarak ortaya çıktığı yıllar olması bakımından önem taşımaktadır. Eserde bu dönemde çıkarılmış kadın dergileri ve bu dönemde kurulmuş kadın dernekleri konusunda da geniş bilgiler verildiği görülmektedir.

Türk kadın tarihi üzerine hazırlanmış bir diğer çalışma ise Ayşegül Yaraman'ın "Resmi Tarihten Kadın Tarihine" adlı çalışmasıdır. Eser "Kadın Hareketinin Düşünsel Temellerinin Atılması", "Kadın Hareketinin Sosyoekonomik Yaşamla Bütünleşmesi" ve "Sonuç" bölümlerinden meydana gelmektedir. Çalışmada Tanzimat döneminden başlanarak kadınlara tanınan haklar, kadının çalışma hayatına girişi, Kurtuluş Savaşı yıllarında kadın mücadelesi konuları ele alınmıştır.

Bu konudaki en başarılı eserlerde biri de Nilüfer Göle tarafından hazırlanmış olan Modern Mahrem adlı yapıttır. Eser Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak kadının kamusal alana çıkmasından sonra meydana gelen gelişmeleri incelemektedir.

Türkiye'deki kadın hareketleri konusunda yazılmış en geniş çalışma ise "75 Yılda Kadınlar ve Erkekler" adlı derleme çalışmadır. Bu ortak çalışmada alanlarında uzman olan yazarlar bir araya getirilmiş ve "Cumhuriyet İdeolojisi ve Kadın Kimliğinin Oluşumu," Türkiye'de Kadın Olmak", Çalışma Hayatında ve Siyasette Kadın" ve "Kadın Hareketi" başlıklarını taşıyan bölümlerde Türkiye'de kadın kavramı ve sorunu peç çok değişik açıdan incelenmiştir. Geniş bir bakış açısıyla kaleme alınmış eserin bu alanda yazılmış en detaylı ve kapsamlı eser olduğunu da belirtmek gerekir. Kadın konusunun farklı disiplinler açısından ele alındığı bir başka çalışma ise 17-19 Nisan 2009 tarihlerinde Kadın Esrleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı tarafından düzenlenen Kadın Belleğini Oluşturmada Kaynak Sorunu başlıklı sempozyum bildirilerinin bir araya getirildiği kitaptır.

Tez örneklerimi oluşturan romanların belirlenmesi sırasında da çeşitli bibliyografik çalışmalardan yararlanılmıştır. Bunlardan ilki Hece Dergisi Türk Romanı Özel Sayısı'dır. Ertuğrul Aydın tarafından hazırlanmış olan 1872-2002

Yılları Arasında Yazılan Türk Romanlarının Bibliyografyası adlı bölümde yazarların alfabetik olarak sıralandıkları ve her yazarın roman türündeki eserlerinin zaman dizinsel olarak sunulduğu görülmektedir. Bu konudaki bir diğer çalışma ise Olcay ÖnerToy'un Türk Roman ve Öyküsü adlı çalışmasıdır. Kitabın Bitirirken başlığını taşıyan bölümünde yer alan Cumhuriyet Dönemi Romanları Zaman Dizini başlıklı bölümde 1923'ten 1983'e kadar geçen sürede yazılmış romanların zaman dizinsel sıralaması verilmiştir. Çalışma 1983 yılında sonlandırıldığı ve tez örnekleminin 1980-2000 dönemini içerdiği için eserden kısmen yararlanılabilmektedir. Bu konuda Behçet Necatigil tarafından hazırlanmış olan Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü ve Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü adlı çalışmalardan da yararlanılmıştır.

1980-2000 dönemimin siyasal ve sosyal koşullarının araştırılması sırasında başvurulan kaynakların başında Sina Akşin'in genel yayın yönetmenliğinde çıkarılan ve Bülent Tanör, Korkut Boratav ve Sina Akşin tarafından yazılmış olan "Türkiye Tarihi 5 Cilt: Bugünkü Türkiye 1980-2003" adlı çalışma gelmektedir. Çalışma siyasal tarih, iktisat tarihi ve düşünce tarihi bölümlerinden oluşmakla birlikte bu çalışmada 1970 sonrası dönemi anlatan siyasal tarih bölümünden yararlanılmıştır. Eser güncel tarihi içermesi bakımından önem taşımaktadır. Eser 1990 sonrası Türkiye tarihini içermesi açısından önemlidir. Bunun dışında Feroz Ahmad'ın Modern Türkiye'nin oluşumu adlı çalışmasında 1908 II. Meşrutiyetin ilanından 1991 yılına kadar geçen tarihi süreci siyasal yaşam açısından değerlendirdiği görülür. Eserin özellikle "Askeri Müdahale, Siyasal ve Ekonomik Yeniden Yapılanma" bölümünden yararlanılmıştır. Bu konuda yararlanılan diğer kaynaklar ise Emra Kongar'ın Tarihimizle Yüzleşmek, Erik Jan Zürcher'in Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, Tevfik Çavdar'ın Türkiye'nin Demokrasi Tarihi, Feroz Ahmad'ın Modern Türkiye'nin Oluşumu ve Hasan Bülent Kahraman'ın Posmodernite ile Modernite Arasında Türkiye başlıklı çalışmalarıdır.

Tez çalışması sırasında bir çok makaleden de yararlanılmış, bu çalışmalar kaynakçada belirtilmiş, ancak tezin hacmi de göz önünde bulundurularak makalelere İlgili Yayınlar ve Araştırmalar" bölümünde yer verilmemiştir. Örnekleme oluşturan yazarlar üzerine çeşitli yüksek lisans ve doktora tezleri de yapılmıştır. Bu tezlerden

bazıları tez çalışması sırasında incelenmiş, ancak tezlerden doğrudan alıntı yapılmadığı için kaynakça da bu çalışmalar belirtilmemiştir.

III. BÖLÜM: YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli:

Bu çalışmada 1980-2000 yılları aralığında Türk kadın yazarlar tarafından kaleme alınmış romanlar içerdikleri temalar açısından incelenmeye çalışılmıştır. Araştırma geçmişe dönük bir zaman dilimindeki ürünleri kapsadığı için tez çalışmasında araştırma modeli olarak “tarihsel model” kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem:

Araştırmanın evrenini 1980-2000 yılları aralığında üç ve üzerinde roman yazmış olan Türk kadın yazarların roman türündeki eserleri oluşturmaktadır. Örneklem olarak da bu dönemde üç ve üzerinde roman yazan toplam on iki Türk kadın yazarın altmış adet romanı seçilmiştir. Örneklem seçimi sırasında Adalet Ağaoğlu'nun Hayır adlı romanı 1980 öncesi yazılan “Dar Zamanlar Üçlemesi”nin, Alev Alatlının da Kâbus adlı romanı ise 2000 sonrası yazılan “Schrödinger'in Kedisi” serisinin bir parçası olduğundan, tezin hacmi de göz önüne alınarak örneklem dışında bırakılmıştır. Ayrıca Emine Şenlikoğlu ve Şule Yüksel Şenler'de bu dönemde yazmalarına karşın eserlerinin edebî değeri ve roman türünde olup olmadığı tartışmalı olduğundan örneklem dışında tutulmuşlardır. Tez çalışmasında bu romanların tamamına ulaşılmış, bu eserler okunmuş, veriler elde edilmiş ve elde edilen veriler sınıflandırılarak çözümlenmiştir. Sonuç olarak bu araştırmada evren ve örneklemin birbiriyle örtüştüğü görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları:

Araştırmada veri toplama aracı olarak “doküman inceleme yöntemi” kullanılmıştır. Doküman İnceleme Yöntemi nitel araştırmalarda kullanılan bir yöntemdir. “Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman inceleme, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir.” (Yıldırım, Şimşek, 2004: 153) Buna göre öncelikle alanyazın taraması

yapılarak tezin evren ve örneklemini oluşturan romanlar belirlenmeye çalışılmış, bu romanlar okunmuş, romanlardan elde edilen veriler sınıflandırılmıştır. Araştırmanın amacı 1980-2000 yıllarında üç ve üzerinde roman yazmış olan kadın yazarların romanlarında ele aldıkları konuların belirlenmesi ve eğitime kavramına yaklaşımlarının ortaya konulması olduğu için örnekleme oluşturan romanlarda ele alınan belli başlı temalar belirlenmiştir.

3.4. Veri Çözümleme Teknikleri:

Araştırmada doküman inceleme yöntemiyle elde edilen veriler “betimsel analiz ve içerik analizi” yöntemleriyle çözümlenmiştir. “Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır.(...) İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulurlar ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir.” (Yıldırım, Şimşek, 2004: 171,174-175). Buna göre öncelikle elde edilen veriler içerdikleri konulara göre belirli başlıklar altında sınıflanmış, daha sonra da içerik analizi yöntemiyle sınıflanan bu veriler çözümlenmeye çalışılmıştır. Veri çözümleme çalışmaları sırasında analiz birimi olarak da “tema” kullanılmıştır. Zaten araştırma tematik bir nitelik taşıdığından elde edilen veriler temalara göre gruplanarak çözümlenmiştir.

Tablo 1: Örnekleme Oluşturan Yazarların ve Romanların Listesi**1.ADALET AĞAOĞLU**

ROMANIN ADI	YAYIN TARİHİ
1.Üç Beş Kişi	1980
2.Yaz Sonu	1984
3.Ruh Üşümesi	1991
4.Romantik Bir Viyana Yazı	1993

2. ALEV ALATLI

1.Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?	1984
2.İşkenceci	1987
3.Orda Kimse Var Mı? / Viva la Muerte	1992
4.Nuke Türkiye	1993
5.Valla Kurda Yedirdin Beni	1993
6.O.K. Musti Türkiye Tamamdır	1994
7.Kadere Karşı Koy A.Ş.	1995

3.AYLA KUTLU

1.İslak Güneş	1980
2.Cadı Ağacı	1983
3.Tutsaklar	1983
4.Bir Göçmen Kuştu O	1985
5.Hoşçakal Umut	1987
6.Kadın Destanı	1994
7.Emir Beyin Kızları	1998

4.BUKET UZUNER

1.İki Yeşil Su Samuru Anneleri Babaları ve Diğerleri	1991
2.Balık İzlerinin Sesi	1992
3.Mavi Ada Kumral Tuna	1997

5.İNCİ ARAL

1.Ölü Erkek Kuşlar	1992
2.Yeni Yalan Zamanlar	1994
3.Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm	1997
4.İçimden Kuşlar Göçüyor	1998

6.LATİFE TEKİN

1.Sevgili Arsız Ölüm	1983
2.Berçi Kristin Çöp Masalları	1984
3.Gece Dersleri	1986
4.Buzdan Kılıçlar	1989

5.Aşk İşaretleri	1995
------------------	------

7.PINAR KÜR

1.Bitmeyen Aşk	1986
2.Bir Cinayet Romanı	1989
3.Sonuncu Sonbahar	1992

8.AYŞE KULİN

1.Adı Aylin	1999
2.Sevdalinka	1999
3.Füreyâ	2000

9.ELİF ŞAFAK

1.Pinhan	1997
2.Şehrin Aynaları	1999
3.Mahrem	2000

10.EMİNE İŞINSU

1.Cambaz	1982
2.Kaf Dağının Ardında	1988
3.Atlı Karınca	1990
4.Cumhuriyet Türküsü	1993

11.NAZLI ERAY

1.Pasifik Günleri	1981
2.Orphee	1983
3.Arzu Sapağında İnecek Var	1991
4.Ay Falcısı	1992
5.Aşık Papağan Barı	1993
6.Yıldızlar Mektup Yazar	1993
7.Uyku İstasyonu	1994
8. İmparator Çay Bahçesi	1997
9.Deniz Kenarında Pazartesi	1997
10. Örumceğin Kitabı	1999
11. Ayışığı Sofrası	1999
12. Elyazması Rüyalar	2000

12.SEVİNÇ ÇOKUM

1.Hilâl Görününce	1984
2.Ağustos Başağı	1989
3.Çırpıntılar	1991
4. Karanlığa Direnen Yıldız	1996
5. Deli Zamanlar	2000

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Aile

4.1.1. Annelik

Anne çocuğun bakımını, eğitimini sağlayan kişidir. Çocuk büyüdükçe annenin bu görevi azalabilir. Ancak küçük çocuklar bu açıdan tamamen anneye bağımlıdır. Hilal Görününce romanında annesini kaybetmiş olan Emircan'ın sefil durumu anlatılır. Babası ve babaannesi tarafından sevilen çocuk, ne yazık ki iyi bakılmadığı için fiziksel açıdan iyi değildir. Bu nedenle ailenin ileri gelenleri Arslan Bey'i evlendirmek isterler. Zaten evliliğin bir amacı da erkeğin yapmakta zorlandığı temizlik, yemek, çocuk bakımı gibi işlerin bir kadın tarafından görülmesini sağlamaktır:

Bir tek evlâdın Emircan'ın kemikleri sayılıyor. Koyunun mu yok, aşığın mı yok? Gözleri çukura kaçmış, yüzü avuç içi kadar kalmış. Bu nasıl yiğit bin olacak, hiç aklın kesiyor mu? Ya üstüne başına ne demeli? Çarıklar paramparça, çingenenin üstündeki don bile onunkinden yenidir. Bütün bunlar yokluktan mı Arslan Bey? Söyle bana. Kart anan. Üst baş diyecek halde mi? Bez dokuyabilir mi? Namazını şaşırmadan kılabiliyorsa, ne âlâ! Şu eve bir gelin gerek, diye her zaman söyledim. Bahçesaray'ın kızları gözünün içine bakıp durur. Bu sefillik ne zamana kadar sürecektir oğul? Bak şu babanın diktiği ağaçlara... Her biri göğe geliyor. O fidanları diktiğinde Emircan'ı kadardı. (Çokum, Hilâl Görününce, 68)

Fiziksel engelli çocuklar toplum içerisinde yaşamakta sıkıntı çekmektedirler. İnsanlar bu tür bireylere fiziksel engellerinden dolayı zaman zaman incitici şekillerde davranmaktadırlar. Engelleri nedeniyle zaten daha zorlu bir yaşam sürdürmekte olan bu insanlar çevrelerinden gelen bu olumsuzluklarla da baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Mahrem romanında engelli bir kız doğurduğu için kayın validesi tarafından küçümsenen bir annenin üzüntüsü dile getirilmektedir:

Ailesini tanıyordum bu küçük oğlanın. Gencecik kızıl saçlı bir annesi vardı. Kadın kendisi anlatmıştı. Beş senelik evlilerdi ve oğlandan sonra bir de kızları olsun istemişlerdi. Olmuştu da; ama küçük kız doğuştan sakattı. Kadın kaynanasının onu üç ayaklı oğlak doğuran uğursuz bir hayvana benzettiğini anlatırken gözyaşlarını tutamamıştı. (Şafak, Mahrem, 146)

Annelik bir kadın için tadılabilecek en güzel duygudur. Anne ve çocuk arasında kurulan bağ çok özeldir ve anne için de bir o kadar zahmetlidir. Çocuk belirli bir aşamaya kadar bedensel ihtiyaçları açısından sadece anneye bağlıdır. Anne bir yandan evin işlerini, eşinin beklentilerini yerine getirirken bir yandan da çocuğunun isteklerini karşılamak durumundadır. Çoğu zaman kadın kendisi için hiçbir şey yapamaz duruma gelir. Bu süreç zaman zaman kadınları boğmakta ve kadınlar çevrelerine karşı asabi davranışlarda bulunabilmektedirler:

İsabel mışıl mışıl uyuyan çocuğu uyandırmaya kıyamadı önce. Andres'i içinde hissettiği günden bu yana, iki zıt halet-i ruhiye arasında savrulup durmuştu. Zaman zaman çocuğa karşı, daha önce benzerini hiç tanımadığı sınırsız bir sevgi duymuştu. Onun canı yandığında kendi canı yanmış gibi gözyaşı dökmüş, bir tek gülücüğü ile her türlü kederden tasadan arınmıştı. Kandilin ışığını yakalamak isterken minik, pembe parmağını yaktığında, nasıl da masum ve güzeldi Andres. Zaman zaman da sürekli bakıma ve bakılmaya muhtaç böylesi küçük bir canı dünyaya getirdiğine pişman olmuştu. Böyle anlarda, kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, değil onu sevmek, görmeye bile tahammül edememişti. Çocuğun bitmek bilmeyen talepleri, talepleri karşılanmadığında tepinerek ağlamaya başlaması, bazen de ağlamaktan mosmor kesilmesi karşısında çileden çıkmıştı. Ağlayarak her istediğini elde edebileceğini sandığında nasıl da çekilmez oluyordu Andres. O, kimi zaman canından bir parçaydı; canından öte. Kimi zamansa bir yabancıydı; yanlış zamanda, yanlış yerde. (Şafak, Şehrin Aynaları, 133 - 134).

Çalışan anneler için en çetin sorunlardan biri de küçük çocuklarının bakımındır. Fabrikalarda uzun çalışma saatleri boyunca kalan anneler çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayamamakta, kazandıkları ücretin azımsanamayacak bir kısmını bakıcılara vermektedirler. Oysaki belirli bir sayıda kadın işçi çalıştıran fabrikaların bünyelerinde anaokulu açmaları şartı vardır. Ancak birçok fabrika sahibi bu uygulamayı gereksiz görerek sadece yapmış olmak için anaokulları açmaktadırlar. Bu durum Canbaz romanında şöyle işlenir:

...Benim işçilerimin yüzde yetmişi kadındır, kadınların kendilerine has durumları, meseleleri vardır. Kadın işçi çalıştıran fabrika patronu bunu

hesap etmek zorundadır. Şimdilik bir hemşire odası, kreş, hemşire ve doktor istiyoruz. Anaokulu gelecek yıla kalabilir. Ancak böyle uydurma anaokulu değil, diplomalı öğretmeni ile, her türlü araç gereci ile. Bu kadar işte, görüyorsun fazla değil. Kabul edilirse ne âlâ, yoksa biz de yokuz.

-Maksadın grevse, buna işçin razı olmaz Gülnaz Hanım. Sanıyor musun ki, onlar kendi piçleri ile senin ilgilendiğin kadar ilgileniyorlar, onlar kreşi de anaokulunu da istemeyi akıl etmez. Belki bir emzirme odasına erer akılları. (Işınsu, Canbaz , 47)

Anne demek birçok insan için fedakârlık demektir. Anneler çocukları için her şeyin hep daha iyi ve güzel olmasını isterler. Bu durum savaş dönemleri için de geçerlidir. Anne ve babalar çocuklarını savaşın etkilerinden koruyabilmek için çırpınırlar. İçinde buldukları sefaleti çocuklarına yaşatmak istemezler. Sevdalinka romanında Raziyanım' ın çocukları ve torunları için yaptığı fedakârlıklar anlatılır:

Bir ömür boyu, Raif ve o, her yaptığına, her söylediğine kızmışlardı annelerinin. Aşırı sevgisinden, çocuklarına düşkünlüğünden bunalmış, haklarında her şeyi bilme, öğrenme merakına kızmış, sürekli yemek pişirip onlara yedirme arzusunu küçümsemişlerdi. Ne yapsa yaranamamıştı Raziyanım çocuklarına. Yine de hep bir şeyler yapıp durmuştu. Takdir görmemesine karşın, hep o bitmez tükenmez iyi niyetiyle çırpınmıştı. Evlerine su getirebilmek için bu yaşta taa bira fabrikasına kadar kilometrelerce yol tepiyor, ölümü göze alıp çarşı pazarda yemek kuyruklarında bekliyor, onları ısıtabilmek için ağaç kütüklerini el arabasıyla eve kadar taşıyordu. Üstelik, en sevgili torunu Fiko ile gözünün bebeği Raif'i onu, bir teşekkürü bile çok gören cadı kızıyla baş başa bırakıp gitmişlerdi. (Kulin, Sevdalinka, 219)

Annelik duygusunun bir kadın için ne kadar dönüştürücü bir duygu hâli olduğu İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ele alınır. Romanda çocuk sahibi olan bir kadın çocuklarının yaşamındaki en değerli varlıklar olduğunu ve yaşamındaki tüm adımları artık onlara göre attığını anlatır. Bu durum özgürlüğü kısıtlayan bir durum olarak görülse bile anne olmanın getirileri çok daha fazladır:

Genç bir kızken bile yaşıtılarımın tersine 'ileride' çocuk sahibi olmayı hiç düşünmüyordum. Analık bana büyük bir bağımlılık, altından kalkılması güç bir görev olarak görünüyordu. Ne yapmak istediğimi pek iyi bilmiyordum; ama dünyaya getireceğim çocukların, hayatın bana sunacağı olanakları elimden alacaklarını, beni kayıtsız koşulsuz bağlayacaklarını seziniyordum. Bu, o yaş için yüksek bir bilinç durumu ama aynı zamanda bencillikti. Sonra değiştirdim düşüncemi. Çocuklarıımın babalarını sevdim ve hem hayatla ilgili görüşlerimi hem de çocuk sahibi olma konusundaki duygularımı bir dönem için onunkilere uydurdum.

Çocuklarımı sevinçle karşıladım ve derin bir bağlılıkla varlığıma kattım. Onları ilk gördüğüm an hayatımın bundan böyle yalnızca bana ait olamayacağını anlamıştım. Ama anne olmanın doyumunu ve mutluluğunu hep duydum. Kaygılarımın başlıca kaynağı ve yaşama güdümü ayakta tutan en önemli etken oldular çocuklarım. Varlıklarının beni durduğum yerde kalmaya, adımlarımı sakınarak atmaya zorladığı da oldu. Bundan yakınamam hiç bir zaman kusursuz bir anne olmadım çünkü.(Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 74-75)

Cadı Ağacı romanında eşlerin belirli bir olgunluğa gelmeden çocuk sahibi olmamaları gerektiği anlatılır. Romanda hamile olduğunu anlayan Nilüfer başta kariyeri olmak üzere birçok nedenden dolayı bu çocuğu istemez. Ancak eşi bu konuda daha çok tepki gösterir. O henüz bir çocuk sahibi olmanın erken olduğunu düşünerek eşini çocuğu aldırma konusunda ikna etmeye çalışır; ancak başarılı olamaz. Buradan yola çıkılarak çocuk sahibi olma düşüncesinin kadınlarda bir korku yarattığı söylenebilir. Ayrıca kadınlar güzellik kaygıları nedeniyle de çocuk doğurma fikrinden uzak durabilmektedirler:

Kocası, çocuğu ve annesiyle yaşadığı evde duyduğu yalnızlığa kimseyi inandıramazdı Nilüfer. Çocuğun doğumundan sonra Vedat, kızına olağanüstü düşkün bir baba oluvermişti. Tanıştığı, evlendiği günlerde Vedat çocuklardan hiç hoşlanmadığını söylerdi. Nilüfer gebe olduğunu haber verdiği zaman kızmış, küplere binmişti:

Yaşamak istiyorum ben Nilüfer... Anlıyor musun, yaşamak istiyorum. Boyunduruğa koşulmak istemiyorum. Karımı istiyorum yanımda, çocuk arabasını, bezleri, mamaları, çiş kokusunu, dağınıklığı değil...

Ben de istemiyordum çocuk. Şimdi uzmanlık sınavına hazırlanamam da. Çocuk doğurunca büsbütün zor olacak, bunu da biliyorum. Hepsinden önemlisi, anne olmaya hazır değilim. Bilmiyorsun, geceleri kalkıp aynaya bakıyorum: Gördüğüm yüz anne olacak bir kadının yüzü değil. Bağırarak istiyorum: Yapamam ben, hazır değilim, istemiyorum diye... Ama bu başka, çocuğu aldırma başka. Cinayet filan diye düşünmüyorum. Korkuyorum, düpedüz korkuyorum. İster inan, ister inanma, ister kız, ister alay et. Gidip de kurtarın beni şu dertten, kusmuklardan, bulantılardan, diyemem. Kurtulmayı istiyorum ama, kurtulmak için bir şey yapmaya cesaretim yok.

Bu kadar korkaksın da doğurmaktan niçin korkmuyorsun peki? İki dakikalık, küçücük bir operasyondan korkacak hanım, o yüzden üç kilo, dört kilo bir çocuğu doğuracak. Mantık mı bu?

Anlamıyorsun, doğurmaktan da korkuyorum. Her şeyden korkuyorum. (Kutlu, Cadı Ağacı, 50-51)

Emir Bey'in Kızları romanında tek oğlunu yaşatabilmek için kilometrelerce yol yürüyen Cevahir'in hikayesi anlatılır. Zengin bir toprak ağasına oğlunu kurtarması için yalvaran bu annenin sesini ağa duyar ve onlara kucak açar. Romanda evlat

sevgisinin bir kadına kattığı dayanma gücü anlatılır. Kadın oğlunu yaşatabilmek için insanüstü bir çaba gösterir:

‘ Önünde rükuya geldim ağa. Evlattır buna sebep olan. Köpek midir insan? Başından atmak kolay mı? Kökümüzden söküldük. Oğlumu kurtarmak için katlandıklarımı nereden bileceksin? Çürüdüm ben bittim.

Beni at, beni düşünme. Oğlumu al... Ağam...’ (Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 33)

Bu kez de tecavüz olayından hamile kalan Cevahir’in durumu Bir Göçmen Kuştı O romanında ele alınır. Cevahir, bu durumun büyük bir leke olduğuna inanarak Allah’tan bu çocuğu almasını diler. Bu çocuğu düşürmek için elinden geleni yapan Cevahir ne yazık ki bunda başarılı olamaz ve bir kız çocuğu doğurur. Kendine tecavüz eden kişiden bile olsa doğurduğu kıza kıyamayan Cevahir, Allah’tan ona uzun bir ömür vermesini ister. Bu durum kadında annelik duygusunun ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymaktadır:

Bakmayacak yüzüne. Bakıyor... Yürek titreten, acı veren bir şey bu. O kadar küçük ki... Ölür. Nasıl yaşasın? Zaten öldürecek, buna zorunlu.

- Kurtar beni Tanrı... Suçsuz bu bebek. Suçsuz, biliyorum ama, onu oluşturan tohumla aramda namus ve kan var. Kurtar ki temizleyeyim...

Her yanı suya kesmiş, boyuna akıyor. (Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 51-52)

Alatlı Türk kadınının genel görünümününün erkeğin sözünden çıkmayan, uysal, eğitimsiz biçiminde olmasına karşın, kadının gerektiğinde tüm bu özelliklerinin dışına çıkabildiğini anlatır. Anne olan kadın çocuğu için her türlü kuralın dışına çıkabilmektedir. OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında Hacer Hanım, çamaşır kazanına düşüp yanan oğlunu kurtarmak için yolunu hiç bilmediği hastaneyi bulmuş, eşinin uyarılarına rağmen oğlunu yirmi bir gün boyunca hastaneye götürmeye devam etmiştir. Bu durum annelik içgüdüsünün kadını her türlü zorluğa karşı çıkacak bir güce ulaştırdığını göstermektedir:

“...Ben de alınacak kadar toydum zahir, ‘O sana öyle geliyor!’ diye isyan ederdim! Bu defa da, ‘Kadının akıllısı yoktur, aptalı hiç çekilmez,’ diye yapıştırırdı. Velhasıl, Selahattin’in annesinin huzur dolu sadeliğine hiç ulaşamayacaktım.”

Hacer Hanım'ın Nesibe'ye benzer bir tarafı olmalıydı ki, "Neyin ne olduğunu bilen, tek bir gün olsun ' Bu yaptığımı neden yapıyorum?' kuşkusuna düşmemiş bir kadındı." Anladığım kadarıyla, bir ömür boyu, ne şaşıracağı ne de meraklanacağı bir şeyle karşılaştı. "A ha, şurası toprak, a ha şurası gökyüzü." İnsanoğlu birisinden gelir, birisine giderdi. Allah'ın hikmetinden sual olunmayacağı muhakkaktı ama yine de yeri geldiğinde Hacer Hanım'ı kimse tutamazdı. Örneğin, bir seferinde Selahattin, abisiyle dolaşırken, bahçede kaydattığı çamaşır kazanının içine düştü. On bir çocuğundan altısını kaybetmiş Hacer Hanım, oğlunu sırtına vurduğu gibi, nerede olduğunu bilemediği hastanenin yolunu tuttu. O vaziyette, Cumhuriyet Caddesi senin Trabzon Caddesi benim, Erzincan'ı dört döndü ama askeri hastaneyi buldu.

"Kardeş, buna bakmazsan, ölür," dedi hekim yüzbaşıya.

Hekim yüzbaşıya baktı, "Yarın gene getir." Hacer Hanım, gene getirdi. "Bir daha getir," dedi, bir daha getirdi. Tekrar getirdi. Tam yirmi bir gün, her gün getirdi.

Alaattin Efendi, karısının kendi başına hastaneyi bulabilmiş olmasından gocundu. Kesti attı.

"Götürmeyecen bir daha! İyileşir o." "Götüreceğim," diye diretti Hacer Hanım. Alaattin Efendi diretti, Hacer Hanım diretti; o bağırды, o bağırды, asarım keserim de fayda etmedi.

"İşte bunu hiç unutmadı Selahattin. 'Seni yirmi bir gün sırtında taşıdı,' diye anlatır, *ne haber?* diye *italik*'lerdi. 'Benim yüzümden babama bile babama bile karşı geldi.' " (Alatlı, O.K. Mustı, Türkiye Tamamdır,5-6)

4.1.1.1. Anne Olamama

Deli Zamanlar romanında evliliği sırasında anne olmayı düşünmemiş bir kadının pişmanlığı anlatılır. Aypare aydın bir kadın olmasına karşın her kadında var olan annelik içgüdüsu onu da etkilemekte ve zamanında bir çocuk sahibi olmadığı için üzülmemektedir. Annelik her kadının tatmak istediği eşsiz bir duygudur sonuçta.

' Keşke gerçek bir anne olsaydım...' diyordu. Bir çocuğu kendi bedeninde büyütme duygusunu tatmak... Bir çocuğu koklamak koklamak... Onunla dolmak, onunla hayata yeniden başlamak. Bu genç kadının mutsuzluğu artık serinleyen odamda annemin ateşlediği mangal kıyılarında defterime yansıyor.' (Çokum, Deli Zamanlar, 143)

Bir Göçmen Kuştı O romanında Nevnihal'in bir süre çocuğu olmaması annesi Yeşil Hanım'ı telaşlandırır. Bunun için Yeşil Hanım kızını hem ebelere, hem de üfürükçülere götürmektedir. Toplumda çocuğu olmayan bir kadın olmak oldukça güçtür. Anne olamamak zaten bir kadın için yeterince zorken, çevre bu zorluğu artırır. Çünkü ailenin temel hedefinin çocuk sahibi olmak ve onları eğitmek olduğu düşünülür:

“ İstanbul’da; Mercan, Şehzadebaşı, Çemberlitaş, Sultanahmet ve Laleli’deki ebeleri dolaştıkları yetmiyormuş gibi, bir türlü alışamadığı Ankara’da da ebe ebe, üfürükçü üfürükçü dolaştırıyor Yeşil Hanım onu. ”
(Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 147)

Bir Göçmen Kuştı O romanında çocuksuz kalmanın nedeni olarak genelde kadının görüldüğü ancak erkeğin de kadın kadar bu konudan sorumlu olabileceği anlatılır. Romanda Gülüş Hanım yıllarca bir çocuğu olmadığı için üzülür ve kendini eksik bir kadın gibi görür. Ama durum bunun tam tersidir. Ancak çevrede hep kadının sağlık sorunları nedeniyle Mahmut Ağa ile Gülüş Hanım’ın çocuğu olmadığı düşünülmüştür. Çünkü geleneksel yapıda çocuk sahibi olmak erkeğin şanıdır. Bir erkeğin bu konuda bir sorunu olması erkeklik kavramına zarar getirmektedir:

– Yıllarca kendinde eksiklik bulup, beni dölsüz bıraktığını sandım, Gülüş Hatun. Bağına taşlar basmaya, bana genç kızlar bulmaya kalkıştın. Fikrimi sual etmeden görücülüğe soyundun. Her karşı çıkışımda, benim hatır saydığımı sanıp daha bir muti, daha bir yakın oldun. Hep eksikli davrandın. Suç sende değildi. İşte... Gençlikte oluyor yanlışlıklar. Sivastopol Savaşı, yaralanma, iyileşince ölüp çürümek korkusu, hastalıklı bir kadın... Korku... Evlendiğimde biliyordum sana döl döl veremeyeceğimi. Ama gönlüm seni çok sevdi. Sevdim diye kıydım. Sevgimden dolayı üzüntü çekmene bile razı oldum. (Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 217–218)

Doğurganlık kadının en temel özelliğidir. İki cins halinde yaratılmış olan insanoğlu her cinsin kendine özgü biyolojik özelliklerine göre yeryüzünde bir yaşam biçimi kurmuştur. Buna göre kadın doğurmak ve büyütmeyle görevlidir. Erkek ise korumak ve beslemekle yükümlüdür. Buna göre yetişkin her kadından evlendikten bir süre sonra çocuk sahibi olması beklenir. Eğer bir kadın bu yeterliğe sahip değilse kısa sürede toplum tarafından suçlanır ve sakat ilan edilir. Çocuk doğuramayan bir kadının evlilikte yeri olmadığı görüşü yaygındır. Bu nedenle bu tür kadınların evliliği ya bir süre sonra bitmekte ya da erkek yasal olmasa da doğurgan yeni bir eşle evlenme yoluna gitmektedir. Ne de olsa her erkek için soyunu sürdürmek içgüdüsel bir durumdur. Canbaz romanında çocuğu olmayan bayan öğretmenin eşinden boşanma süreci anlatılır:

... Bak hep, sen mutlusun çocuğun olmayacak derdi ama anlardım, acırdı bana. O da sakat sanıyordu beni. Sakat!... Bütün arkadaşlarımla çocukları oldu biliyor musun, hepsi sağlamış, hiçbiri benim gibi eksikli değilmiş. Kocamdan boşandım, o istedi boşanmayı, çocuksuzluğumu mazeret göstermedi, anlaşıyoruz deyip çıktı işin içinden. Çok nazıkmış değil mi, mahkeme önünde sakatlığımı vurmadi yüzüme... Boynum eğikti, başım önümde... Hayır boşanmak istemiyordum diyemezdim elbet. Boşandık. Keşke ölseydim, ameliyat masasında kalsaydım. Olur a, her ameliyat olan öyle turp gibi kalkmıyor masadan, ama bütün haksızlıklar beni bulur. İyileştim işte, ölmedim, boşandım. (Işınsoy, Canbaz, 208-209).

4.1.1.2. Evlât Acısı

Evladını kaybeden bir annenin acısının anlatıldığı Yaz Sonu romanında Nevin'in acısını belli etmemek için kendisine bir kabuk oluşturduğu anlatılır. Bu kabuk sayesinde dışarıdaki insanlar onun üzüntüsünü unuttuğunu sanmaktadırlar. Ancak Nevin siyasal olaylar sırasında ölen oğlu Güney'in acısını her an hissetmektedir:

Nice günler sonra, Doğan'la ilk yüz yüze gelişimizdi. Güney'in yitişinden sekiz, on ay sonra. O sekiz, on ay, çıt çıkarmadan, kendimi, bir odanın içinde duvarlara, kapılara çarpa çarpa dolanırcasına, uzun-kısa yolculuklara vurdum. Yerli yabancı tüm öğrencilerim tatilleydiler. Yalpalıyordum. Bir kitabın sayfalarını çevirirken de, orda burada dolanırken de... Uzağımda bıraktığım ya da uzağımda kalmış –yine de Doğan'ın bir gün için olsun kalkıp yanıma gelmesini gizlice ummuş olmalıyım- bütün dallara tutunmak istiyor, bir iki sıçırıyor, sonra tutunamadan, yaşamın can damarına erişmeden geri düşüyordum. Tutunmak istediğim her şey hem olduğu yerde duruyor, hem dağılıp göçüyordu. Dengemi yitirmiştim. En yakın dalları bile yakalayamıyordum. Tuttuğum, kül gibi dağılıyor. Yatak döşek içlerine dikilmiş eski kağıt paralar. İşkence. Bunu gözle görünür biçimde yaşamayanları yok saymak. Görünmeyeni yok saymak. Yok. Sanki her şey bir peynir kalıbı da, ancak yenilince meyhane sefası olur. Kimse ayırımında değildi, olamazlardı. Dış kabuğum dengeli, iyice sağlam görünüşeydi. Taa, Güney'den önce başlamıştı bu. (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 147)

Yoksulluk ve bakımsızlık nedeniyle küçük yaşta oğlunu kaybeden bir annenin yaşadığı acı nedeniyle uzun süre gündelik yaşama uyum sağlayamaması Çırpıntılar romanında anlatılır. İkinci oğulları varlık içinde yaşasın diye yurt dışına taşınan aile bu ölüm acısını beraberlerinde bu yeni ülkeye de taşırlar. Bir anne için evlat acısı çekmenin ne kadar zor olduğu ve bu acının asla geçmediği ve azalmadığı eserde dile getirilir:

— İyi olayım diye getirdim buralara... Biliyorsun, yarı yarıya ölmüş biriydim. Erhan'ı kaybedince yaşamağa gücüm kalmamıştı hiç. Parasızlıktan, yokluktan gitti oğlumuz... Yoksa yaşardı... İyileşirdi... Yavrum... Kollarımın arasında uyuduğunu sanmıştım... Meğer çoktan...

— Unutacaktın bunu...

— Unuttum işte. Bak, anlatabiliyorum. Eskiden dilim varmazdı. Buz kesilirdim... Dört duvarın arasında ben de ölüyordum. Susuz kalmış bir bitki gibi. Ben de ölümü bekliyordum. Anne olamayacaktım bir daha... Kendimi avutmağa çalışıyordum. Hiç olmazsa Korhan var, diyordum. Yine de olmuyordu işte. O kadar gençtim ki... Allahım, çiçek açan ağacın bir daha açamamasıydı bu...

— Hep pencerenin önünde oturur, yollara dalardın. Sana dokunamazdım bile... Ellerin ölüm soğukluğundaydı...

— Çünkü Erhan'ın cansız bedeni vardı ellerimin arasında...

(Çokum, Çırpıntılar, 16–17)

Deli Zamanlar romanında oğlunu küçük yaşta bir hastalıktan kaybeden bir annenin yıllar boyunca dinmeyen evlat acısı anlatılır. Romanda anne, oğlunun ölümünden sonra yaşasa da hayatı hevesizce yaşadığını anlatır. Kısacası çocuklarının ölümlerini gören anneler kolay kolay bu acıyı unutamamaktadır:

‘ Bir bakarsın yerinirsin, bir bakarsın sevinirsin, ömür dediğin böyle geçer. Yaşamak bir zor iştir oğul. Rabbim vermiş bu canı bu ömrü, verdiği gibi alması da yine buyruğunca... Annenden sonra bir oğlum dünyaya gelmişti Ercebim. Öyle bir özenli çocuk, say ki insan güzeli... Hani bil ki Yusuf güzeli bir çocuk. Gören elini doğrayacak. Kirpiklerinin ağırlığından gözlerini açamazdı. Üstünde başka bir hal vardı, yaratılışından. Sonra nazarlarıverdi Ercebim'iz, bir çıban döktü. O döküş... Nasıl derlendi, toparlandı gitti anlayamadık. Oğul acısı hala şuramda, na şu göğsümün ortasında kaç yıl oldu bilemem öylecene durur. Kalkmaz bir yol. Pança saldı sanki. Dayandık ama nasıl? Öle yıkıla. Verilmiş ömrü bitirmeğe hevesizce koyulduk. Ama işte can tatlısı, ölmüyor oğul!’ (Çokum, Deli Zamanlar, 110)

Çocuk değişik yönleriyle kadın yazarlarımızın bu dönemdeki romanlarında yer almıştır. Çocuk sahibi olmak her çiftin hayalidir. Evlilik kurumunu zaten bu temel amaç üzerine kurulur. Evin neşesi olan bir çocuğun ölümü anne baba için büyük bir üzüntü kaynağıdır ve bu acı yıllar geçse de asla silinmez. Şehrin Aynaları'nda Elena ile kocası Diego arasındaki evlilik bağı Diego'nun kazayla çocuklarının ölümüne sebep olmasıyla gerçekte son bulur. Kadın giderek yaşadığı kederden katı bir hale gelirken, erkek alkol bağımlısı olur.

O günden beri, aynı evde barınmaya devam etmelerine rağmen birbirlerine değmeden, birbirlerini görmeden yaşıyorlardı. Eskiden de şarap tulumunu yanından ayırmazdı ya, Diego'nun ölümünden sonra ayaşın teki olup çıkmıştı adam. Karısının yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu artık. Bir zamanlar içini ısıtan kadının genç, güzel ve ışıltılı yüzünün nasıl olup da böyle kararıp kırıştığını; gözlerindeki parıltıların öfke kıvılcımlarına dönüştüğünü bir türlü anlayamıyordu. O da acı çekmişti. O da kahrolmuştu. Bir çocuk daha isteyebilirlerdi Tanrı'dan. Belki küçük bir kız çocuğu bu sefer. Fakat Elena ıssız ve kindar bir çöldü artı; üzerinde hiçbir otun yeşeremeyeceği çorak, hırçın bir toprak. (Şafak, Şehrin Aynaları, 53,54).

4.1.1.3. Üvey Anne

Anne insanoğlunun karşılaştığı ilk ve temel sevgi kaynağıdır. Her insan annesini yaşamı boyunca hep fedakârlıkları ve koşulsuz sevgisiyle anar ve onu ulaşılmaz bir yere koyar. Ancak üvey anneler için durum daha farklıdır. Çocuklar bu yeni annenin kendi annelerinin yerini alacağı endişesiyle ona temkinli yaklaşırlar. Bir de üvey annenin babalarını ellerinden alması korkusu için içine girince üvey anne giderek daha sevimsiz bir varlık olarak algılanabilir. Adı Aylin romanında Aylin yeni eşi Joe'nun çocuklarının kendisine olan tutumlarını hiç beğenmez:

Sizden başka dertli insan yok mu? Belki de benim sorunlarım sizinkinden ağırdır. Benden nefret eden üvey çocuklarımla uğraşmak zorunda olduğumu biliyor musunuz? Hem de bir değil, iki değil, tam dört tane. Ben ne yaptım onlara? Hiçbir şey. Üstelik de geri zekalı olanı için kendimi tükettim. Evet doğru duydunuz, kızlardan biri zeka özürlü. Sizin gibi akıllı değil, ama yine de konuşuyor... yine de ablalarının takdirini kazanamadım. Ablalarının gözünde ağır suçluyum ben. Benim suçum babalarıyla evli olmamda. Adım, arkam dönükken “paragöz, sarhoş karı” ne paragöz ne de sarhoş olduğum halde. (Kulin, Adı Aylin, 255)

Romanlardan yapılan alıntılarda üvey annelerin çocuklar tarafından pek sevilmediği görülmüştür. Füreya romanında da aynı durum geçerlidir. Füreya, yeni eşinin üç oğlu tarafından pek sevilmez. Bunlardan özellikle en küçüğü Füreya'ya karşı büyük bir nefret duymaktadır. Bir süre sonra onunla yeni annesi arasında farklı bir arkadaşlık başlar. Üvey annenin çocuklara gerçek annelerinin yerini alma gibi bir niyeti olmadığını davranışlarıyla belirtmesi gerekir. Füreya da bunu yapmıştır:

Füreya, başlarda, üvey oğullarını huzurlarını bozacağından çok korkmuştu. 1917 doğumlu olan Fahir zaten çoktan kendi hayatını kurmuştu. Gündüz ile Keskin'in tepkilerini, babaları genç karısına yansıtmamayı başardı. Füreya sadece onlar tarafından sevilmediğini, istenmediğini bildi, o

kadar. Altemur ise, ağabeylerinin tesiri altında, annesinin yerini alan bu yabancıya her ne kadar kötü muamele etmek istediye de başaramadı. Çünkü onu hem çok güzel, hem de çok ilginç buluyordu. Füreya bu genç çocuğun ufkunu genişletiyor, ona o güne kadar duymadığı müzikleri dinletiyor, okuması için kitaplar veriyordu. Üstelik eğlenceli ve neşeliydi. Kendine kötü muamele yapacağından korktuğu bir üvey anne beklerken, hiç annelik taslamayan bir arkadaş bulmuştu. Füreya'yı sevmeye, benimsemeye de gönlü el vermiyordu. Ne de olsa annesi değildi o. Kendini ona yakın hissettiği günlerin sonunda, yatağına yattığında adeta bir vicdan azabı ve suçluluk duygusu çekiyordu, öz annesine karşı. (Kulin, Füreya, 154,155).

Evlilik dışı doğan çocukların velayetleri konusunda taraflar zor günler yaşabilirler. Hele bu taraflardan biri evli ise durum oldukça zorlaşır. Sevdalinka romanında Prens Stefan'ın evlilik dışı olan oğlunun velayetini almak istediği görülür. Stefan'ın eşinin de bu çocuğu kabul etmek istemesi olumlu bir yaklaşımdır. Marina çocuğa karşı bir üvey anne gibi değil, gerçek bir anne gibi davranacağına söz verir:

Stefan, Rujiça hamileliğinin yedinci ayını doldurduğu sıralarda, çocuk konusunu Marina'ya açmaya karar verdi. Karısı, evlendikleri günden beri hiçbir falso yapmamıştı. Hep güler yüzlü ve sabırlıydı Stefan'a karşı. Akıllı ve çalışkandı. Özellikle kayınvalidesinin gözüne öylesine girmişti ki, Prenses, oğlu İtalyan kızıyla evlenmediği için, ne kadar üzüldüğünü hatırladıkça, âdeta utanıyordu. Stefan karısının elini tutarak ama onun yüzüne hiç bakmadan, kısık bir sesle anlattı. Sözlerini bitirdiğinde,

"Çocuğu kendi çocuğum gibi büyütürüm Stefan," dedi Marina. " O bebek sesinse, benim de sayılır. Ama bir şartım var. Çocuğun annesini görmesini istemem. Anne diye beni bilmeli. O kadın, buradan uzaklaşmayı kabul eder mi?"

"Çocuğumun en iyi şartlarda büyümesi için, Bu fedakârlığı sapmasını isteyeceğim ondan," dedi Stefan. "Ona yalvaracağım, ne isterse vereceğim." (Kulin, Sevdalinka, 277-278)

Emir Bey'in Kızları romanında üvey annelik sorunu işlenir. Annesinin evden gitmesi ve eve yeni bir anne gelmesi karşısında Emir Bey'in ilk eşinden olan çocukları mutsuz olurlar. Hüsrâ, eğitim için babasının kendisini yatılı bir okula göndermesini de üvey annesinin kendilerini evden uzaklaştırmak istemesine bağlar. Üvey anne ne kadar iyi olursa olsun bir çocuk için kendi annesi her zaman, her şeyden daha üstündür:

"Tren sallıyor. Kaçan annemin ardından kimseleri evde bırakmamaya kararlı üvey anne, yüreğimi kopara kopara beni gurbete attırıyor.

Boşaldı Mahmut Ağa Konağı. Her şey o kadının ve kızının. Helal halamı da bir gün atacaktır... Bu iş o kadar kolay değil. Yine de... Parça parça koparıp köpeklere doğruyor bizi.” (Kutlu, Emir Bey’in Kızları, s112)

Üvey anne konusu Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da ele alınır. Simden üvey annesinin yaşamında olumlu ya da olumsuz hiçbir yer tutmadığını belirtir:

Babasının yanında olgun, iyi yürekli, düşünceli ve sevecen üvey anne rolü oynardı Şebnem Hanım. Ama gerçekte rahatsızdı Simden’ den. Sonradan babasıyla arasındaki sorunları çözmeye yardım beklemişti genç kız ondan, ama o kayıtsız kalarak kocasının tarafını tutmuştu. Hem görünüşü hem de genel tutumuyla kişilsiz, silik, korkak bir kadındı. Aralarında açıkça ve önemli sayılabilecek bir anlaşmazlık olmamıştı hiçbir zaman. Ne nefret, ne de sevgi, hiçbir duygu yeşermemişti Simden’in içinde bu kadına karşı. Yaşamında hiçbir iz bırakmamıştı üvey annesi. (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 64-65)

4.1.2. Anne Oğul İlişkisi

Anne ile oğul arasındaki ilişkilerin, anne kız ilişkilerinden daha farklı bir karakteri vardır. Anne kız ilişkilerinde anne kız için her şeyden önce bir rehberdir, öğretmendir. Anne, kendi annesinden öğrendiklerini kızına aktarır. Ancak anne oğul ilişkilerinde ise anne oğlunu soyunu sürdürecektir bir velayet gibi görür. Anne için oğul geleceğin simgesidir. Ancak kimi zaman anne oğul ilişkilerinde patolojik bazı sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Annelerin oğullarını aşırı şekilde sahiplenmeleri, sevgi eylemlerinin yegâne merkezi haline getirmeleri çocuğun ileride karşı cinsle olumlu bir ilişki kurmasını zorlaştırabilmektedir. Erkek çocukta hiçbir kadının kendisini annesi gibi sevmeyeceği yönünde gelişen inanç, onun yalnız kalmasına neden olabilmektedir. Bu tür bir ilişki Balık İzlerinin Sesi romanında Nina ile oğul Romain arasında kurulmuştur:

– Adı Nina. Eski bir dram sanatçısı.

Demek sırrı bir kadınla ilgiliydi! Kadınlar, sırların en sık rastlanı, en karmaşık olanı, bu nedenle de en hoş gideni, en heyecanlısıdır.

- Beni öyle çok seviyor ki, beni onun kadar çok sevecek bir başka kadına rastlamama engel oluyor.

Sevginin fazlasından yakınmak, ancak seçilmiş öğrencilere özgü bir lükstür. Bizim gibiler için her şey tartışılabilir, sevilebilir, yerilebilir ve her şeye gülünebilir. Ama en önemlisi, her şey düşünülebilir.

- Beni sevmeye başladığında çok küçüktüm. Böylesine küçükken, bu kadar sevmek, hiç iyi bir şey değil. İnsanda kötü alışkanlıklara yol açıyor. Her şeyi yaşadığını sanıyor ve olanlar sana sıradanmış gibi geliyor. Gözünü daha yukarılara dikeyor, doyumsuz oluyorsun. Gözlüyor, umut ediyor, bekliyorsun. Bunu ancak kırklarına varınca anladım.

Demek kırk yaşının üstündeydi ve aşk deneyimi çok erken başlamıştı. Yirmili yaşların başındayken otuz, hele kırk yaş nasıl berbat görünür, bilmem bilir ya da anımsar mısınız?

- Soyunma odasının kapısında adı yazardı. Nina Borisovskaya. Ünlü aktör Ivan Mosjukin bile beğenirdi onu.

Şimdi bambaşka bir âlemde yaşıyordu ve ben bu şahane gözlü gösterinin tek konuğu olmanın ayrıcalıklı tadına varıyordum.

- Yahudi bir sanatçının kızı olarak doğdu Nina. On altısında evden kaçtı. Evlenip boşandı, sonra yine evlenip yine boşandı. Sonunda bana, yalnızca

bana kaldı.

Bu, evlenip boşanma faslında ayağa kalktı, biraz sinirli adımlarla yürümeye başladı odamda. Bir aşağı, bir yukarı.

- Yeşil gözlü, çok alımlı, inatçı, gururlu, güçlü bir kadın... Nina! Elinde daima mavi Gauloise tüter.

Onun da mı?

- Peki Jeanne, o biliyor mu, öbür kadının varlığını?

- Hemen anladı. Kadınları bilirsin, onlar çok duyarlıdır!

Gözümün içine bakarak, beni 'kadınlar'ın kıyısında bırakışı, bir yakınlık işareti miydi acaba? Alınmamaya çalıştım, ama burnumun ucu hapsirik öncesi karıncalanmayla sızladı. Adamakıllı alınmışım. Hapşiramadım da...

Yine de yardım etmek isteği kabardı içimde. Romain'e ve Jeanne'a olan sevgimden, ilişkilerini kurtarmak içgüdüsünden çok, bendeki süreğen 'izcilik ruhu'ndan kaynaklanıyordu bu.

- Yapacak hiçbir şey yok! dedi ellerini havada açarak.

O anda bakışlarımda gezinen iyileşemez 'izcilik ruhu'nu yakaladı, gülümsedi.

- İnan ki yapacak bir şey yok Afife. Nina benim annemdir! (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 43-44)

Balık İzlerinin sesi romanında Nina'nın oğluna duyduğu aşırı sevginin aslında onu kendisine tutsak eden bir zincir olduğu vurgulanır. Yaşamının her aşamasında annesinin kendisine bellettiği davranışlarla hareket eden Romain aslında bunun bir tür hapisane olduğunu fark eder. Annesi nedeniyle bir kadını bile sevemeyen Romain çaresizdir. Bunun kökeninde anne ile oğul arasında yüzeye çıkmayan ensest ilişki vardır:

Hangi savaştan söz ettiğini sormadım ama pilotluğunun da annesini mutlu etmek için yaptığı işlerden biri olduğunu anladım. Aslında uçmaktan da, yazmaktan da çok hoşlandığı besbelliydi.

Artık annesinin arzuları, düşleri ve kişiliği tamamen kendininkine karışmış, kimi zaman çatışıp, kimi zaman bütünleşiyorlardı. Kimin kim olduğunu anlamak için, asıl Romain'i hissedebilmek şarttı.

Karşımda ateşten gözleri çakmak çakmak olmuşçasına hasta görünen bu eşsiz adama baktım ve işinin ne denli güç olduğunu düşündüm. Birden onu korumak arzusu doldu içime. Ama onun annesinden nasıl korurdum?

- Annemin yaşadığı doğrudur, diye sayıklar gibi.
- Çünkü aslında ben, annemim!

Bu kesinlikle doğrudu ve ben bunu başından beri hissediyordum. Yine de ürperdim.

- Ben, dedim kendimi bile şaşırtan, yumuşacık bir sesle,
- Ben en çok, sendeki seni seviyorum.
- Bendeki annem, dedi nekahet yorgunluğunda bir sesle,

(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 149)

Anne ve oğul arasındaki ilişkilerin İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında da sorgulandığı görülür. Romanda Teoman ile annesi arasında ana-oğul arasındaki bağdan daha farklı, daha güçlü bir ortaklık olduğu anlatılır. Annenin oğluna hayran olduğu ve onun yerini bir başkasının, kız kardeşin almasının mümkün olmadığı dile getirilir. Annelerin oğulları ile kurdukları bağı kızları ile kuramadıkları anlatılır:

Annem seni öyle tuhaf, öyle mistik bir tutkuyla severdi ki, dans ederken beni izleyişinizden, sizi tek bir beden gibi görürdüm bazen. Senin müzik derslerin sırasında, sonra bize gitar ve akordeon çalışında, annemin sana bakışında bir tapınma, bir ermişlik tonu vardı ki, çatlasam da, onun gözünde o yere çıkamayacağımı anlardım. Yalnızca benim değil, hiç kimsenin şansı yoktu!"

Bakıştılar.

"Annem seni hep benden daha çok sevdi Teo!" Sesinde kabulleniş, hatta sevgi yüklü dokunuşlar vardı. (Uzuner, İki Yeşil Susamuru,33)

Aile içi iletişimsizlik aile bireylerinin birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Çırpıntılar romanında Tekin, evde eşinin ve oğlunun birbirlerine daha yakın olduğunu, kendisinin bir türlü onların arasına giremediğini anlatmaktadır. Annelerin çocuklarla daha çok vakit geçirmeleri ve çocuğun ihtiyacını daha çok annenin karşılaması çocukları annelerine daha çok yaklaştırsa da gerçekte her çocuk için anne ve baba eşit öneme sahiptir ve birinin yerini diğerinin doldurması mümkün değildir:

...Bir süredir ailemi kaybediyormuşum düşüncesine kapıldım saçma değil mi? Yoksa ben mi uzaklaşıyorum onlardan? Bunu da düşünmedim değil. Fakat anne ve oğul arasındaki su sızmaz sevgiye ulaşamıyorum. Koca bir dağ var önümde aşamıyorum onu. Bunları sana anlatmamalıyım tabii. Biliyorum. Ama o kadar yalnız kalıyorum ki bazen. Birilerine içimi dökmeliyim diyorum.

Evimizde yağamamış yağmurların sıkıntısı dolaşiyor. İnşallah geçer diyorum... Avustralya bizi farkına varmadan birbirimizden uzaklaştırıyor galiba... Konuşmalarımız sonunda tartışmaya dönüyor nedense... Birbirimizden kaçıyoruz açıkçası. Oysa konuşup her şeyi gün ışığına çıkarabiliriz... Kimi zaman eve gitmek içimden gelmiyor. Limanda, parklarda dolaşıyorum serseri serseri... (Çokum, Çırpıntılar, sayfa: 85)

Anne ve çocuk arasındaki ilişki, babaya oranla genellikle daha sıcaktır. Bunda çocuğun belirli bir yaşa kadar beslenme, temizlik gibi temel ihtiyaçlarının anne tarafından karşılanması etkilidir. Bunun dışında halk arasında “ kızın babaya oğlanın ise anneye düşkün” olduğu yönünde bir görüş vardır. Freud ise bu durumu Psikanaliz kuramına göre Elektra ve Ödip komplekslerine bağlar. Füreya romanında ileride ünlü bir yazar olan Cevat Şakir Kabaağaçlı ile annesi arasındaki ilişki sorgulanmakta ve bu ikili arasında bir nevi “aşk” olduğu belirtilmektedir:

“İş işten geçtikten sonra hayıflanmanın bir faydası olmaz” dedi Sara Hanım kardeşine, “Ben sizi Cevat çocuk yaşlarındayken uyarıştım. Bunu çok şımartıyorsunuz, ilerde pişman olacaksınız demiştim. Ben de kaç kere ikaz ettim hanım’ı. Bu oğlana aşırı zaafı var.”

...

Sara Hanım’ın gözlerinin önüne, kardeşi Şakir Paşa Atina’da sefirken, Akropolün mermer basamaklarında, şifon eteklerini, sarı saçlarını uçuşturarak koşuşturup duran ve oğluyla kovalamaca oynayan İsmet’in hayali geliyordu. Sare İsmet o sıralarda ancak on dokuz, çocuğu ise dört yaşındaydı. İncecik, dünya güzeli, hayal gibi bir anne ve kucağında, anasına daha o yaşında aşık, bir erkek çocuk.” (Kulin, Füreya, 33).

4.1.2.1. Anne Oğul Çatışması

Tutsaklar romanında alt sınıf üst sınıf çatışması anne oğulları da karşı karşıya getirmektedir. Sühendan Hanım’ın yıllarca emek verdiği oğlu annesini çalışmayan bir asalak olarak nitelendirir. Ona göre evde çalışmak üretime katkı sağlamamaktadır. Bu nedenle ev hanımlarını birer işçi olarak görmek mümkün değildir. Sühendan Hanım yıllarca yaptığı fedakârlıklar karşısında oğlundan böyle bir

tepki alınca üzülür. Kendisini yaratmamakla, üretmemekle suçlayan oğlu annesinin kendisi gibi iki oğul yetiştirdiğini görmezden gelmektedir:

— Çalışanın hangi koşullarda bulunduğunu biz görsen anne. Ama gördüklerin gözünde bir resim gibi kalmasa, beynine erişse, yüreğine erişse. Topluma bir şey vermemiş, hiçbir şey vermemiş bir asalak olduğunu anlayabilsen... Anne, ne olur gerçekleri kabullen artık. Sen çalışan bir kadın değilsin. Kendini öyle sayıyorsun ama, yanılıyorsun. Üretmeyen insana çalışan insan denilemez. Bir şey yaratmadın ki sen. Yalnızca aldın. Kimsenin, sonuna kadar almaya hakkı olamaz.

— Aliğa'da çalışan işçiler mi benim görmediğim insanlar? Sen onların sorunları için mi aklını, yüreğini adadın oğlum? Onların hiç değilse bir bölümünün benden öyle uzun boylu bir ayrılıkları yok. Ben, kendim ve oğullarım için, o rahatlıkla yani, on sekiz işçinin başına geçip bağırırım. Senin ardından gelecek, haklarını savunduğun, yani kurtaracağın on sekiz işçi mi var? (Kutlu, Tutsaklar, 193)

Annelerin erkek çocuklar üzerinde farklı bir kontrol gücü vardır. Kimi anneler bu durumu abartarak oğullarının her işlerine karışırlar. Bir baskı ve otorite kaynağı olarak algılanan anne, bir süre sevgiyi ve korkuyu aynı anda barındıran bir varlık olarak algılanır. Bitmeyen Aşk romanında otuzlu yaşlarını geçmiş Sinan'ın annesi ile olan ilişkisi sorgulanmaktadır:

O zaman... O zaman korkuyor. Bir şeylerden birilerinden korkuyor... Annesinden mi? Otuzunu aşmış bir adam, ünlü bir adam üstelik, annesinden korkabilir mi? Ben bile ana-babamdan bu kadar korkmuyorum. Evet, saklıyorum onunla ilişkiyi ancak okulu bitirinceye dek- bitirebilirim eğer bu gidişle! Sinan neden korkuyor? Peki, diyelim ki korkuyor... Öyleyse neden beni ille de buraya getirmekte direndi? "Benimle gelmezsen, mezarıma gelirsin..." (Kür, Bitmeyen Aşk, 31-32)

4.1.3. Anne Kız İlişkileri

4.1.3.1. Gelecek Plânlayıcısı Olarak Anne

Anne kız ilişkileri, 1980-2000 aralığında kadın yazarlarımızın ele aldığı konulardan biridir. Baba oğul ilişkisinde babalar oğullarının kendilerinin bir devamı olmasını isterlerken annelerin kızlarından istekleri onların kendilerinden daha iyi bir yaşama sahip olmalarıdır. Çünkü toplumumuzda kadınlar, genellikle hem baba evinde hem de eşinin yanında baskılandıkları; isteklerini, hayallerini bir yana bıraktıkları için genellikle istedikleri noktaya ulaşamamaktadırlar. Bu nedenle anneler, kendilerinin gerçekleştiremediği her şeyi kızlarının yapmasını isterler.

Ancak aldıkları eğitim gereği onlar da kızları üzerinde baskı oluştururlar ve süreç bu şekilde uzar, gider. Her nesil bir sonraki nesli her ne kadar daha farklı yetiştirmeye çalışsa da toplumsal temayüller her zaman etkilidir ve bu çocuk eğitimini de etkiler. Canbaz romanında kadın sendika başkanı Gülnaz, kızını güçlü olması için daima kendinden uzak tuttuğunu belirtir, ancak kızı büyüdükçe bunun doğru olup olmadığını sorgular.

... Yanımda o yoksa, hep üşüyeceğimi anlatmadım kızıma... Çünkü ta küçüklüğünden beri, kendimi ince omuzlarına yük etmek istemedim, onu yalnızlığa alıştırmaya çalışmışım. Yanlış mı?... Bir gün yalnız kalacak nasıl olsa... demiştim. İşte o vakit bocalamasın, beni aramasın, kimseyi aramasın... tutunacak bir dal istemesin. Yer kaymasının ayaklarının altında. Kimselere muhtaç hissetmesin kendini. Böyle düşünmüştüm. Arzularına karşı gelmedim, kendi fikirlerimi kabul ettirmeye çalışmadım, o yalnız ve bağımsız... seçebilme hürriyeti olsun istedim, böyle olursa doğruyu bulur... dedim. (İşinsu, Canbaz, 61).

Bu konuda yine Canbaz romanındaki Gülnaz kızını yetiştirirken temel yasanın “anasının kendisine ettiklerini kızına yapmamak” olduğunu belirtir. Romanda annelerin kendi annelerinden öğrendiklerini kızlarına dayatmaları, onların yaşamları üzerinde otorite kurup sürekli müdahale etmeleri, kısacası onlara birer birey olma hakkını vermeyip bir geleneğin sürdürücüsü rolünü kazandırmanın doğru olmadığı anlatılmıştır. Artık büyükannelerden annelere, annelerden kızlarına aktarılan baskılayıcı, kuşatıcı davranışların değişmesi gerekmektedir. Çünkü birey olabilmenin ilk şartı özgür olabilmektir:

Atakul ölüp de, Gülnaz yalnız kalınca...Yeni bir iş ararken... Dulluğunda değişen çehreleri fark ederek yavaş yavaş ve bocalayarak ve anasını memnun etmeye, gönlünü kırmamaya çalışarak, boyun eğerek... içinde kabaran arzuların tümüne engeller çekerek, bir taraftan namus, şeref, haysiyet kavramları ile boğuşurken, bir taraftan teklif edilen işlerde kadınlığını yoklayanları hayretle reddederek, şaşkın alabildiğine, ve sevmediği kayınbiraderinin iş teklifini mecburen kabul edip... işte bu yüzden, kendi çektiklerini kızına çektirmemeye karar vermişti. Bunun için de bildiği tek yol; anasının kendine ettiklerini kızına etmemek. Müdahaleci olmayacaktı, nasihatçi olmayacaktı. Olmayacaktı büyükana gibi Gülnaz. Anneanne annenin her adımına karışmıştı, bazen küsüp darılarak, bazen sızlanıp nazlanarak, hatta hastalanarak kızının yaşantısına burnunu sokmuş, hayatını bölüşmüştü. Bölüşmek mi, belki de sahip çıkmıştı. Gülnaz'ın özel hayatını silip kadınlığını unutup bütün varlığını sendikaya adamasında, herhalde baş rollerden birini büyükana oynamıştı.

Kızım benim çektiklerimi çekmesin! Anası olmasın hayatında, olmasın da mutlu yaşasın. Yürü Selen, ardına bakmadan yürü, sen doğrusunu seçersin, sen bilirsin, sen yaparsın...beni unut. Beni unut! (İşinsu, Canbaz, 61-62).

Anneler çocuklarının hep daha iyi koşullarda yaşamalarını, hep mutlu olmalarını isterler. Ancak bu durum pek mümkün değildir. Ne yazık ki hayat herkesi bir şekilde üzer. Sevdalinka romanında Mirsada, kızı Hana'nın kendi yaşadığı kötü olayları yaşamamasını dilemektedir:

Hele o evli ve çocuklu bir kadın olduğu için, aşk sarhoşluğu içinde pembe bulutların üzerinde dolaştığı, en mutlu olduğu dönemlerinde bile lanetlenmiş gibi hissetmişti kendim. Hem vicdan azabı hem de bazı şeyleri sanki hep önceden bilmişti. Annesinin yasak aşkını öğrendiği takdirde onu asla bağışlamayacağını, örneğin. Oğlu ve kızı da bağışlamazlardı herhalde... Belki Hana genç bir kadın olduğu zaman, aynı şeyler onun da başına gelirse evli ve çocuklu bir kadının da aşka acık bir yüreği olabileceğini, bazı duyguların engellenemeyeceğini bizzat öğrenirse... Yok yok asla böyle bir tecrübe yaşasın istemezdi kızı. (Kulin, Sevdalinka ,133)

İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları Sevgilileri ve Diğerleri romanında anne kız ilişkilerindeki temel gerilimin kızların annelerine benzememe isteğinden kaynaklandığı anlatılmaktadır. Kızlar annelerinin yaşadığı hayattan daha başka bir hayat yaşamak istemekte, onların yaptıkları hataları tekrarlamaktan korkmaktadırlar. Genelde annelerin de kızları için çok daha iyi bir yaşam hayalleri vardır. Bu durum Cahide Hanım ve kızı Nergisten hareketle şöyle anlatılır:

Kars'a yakınlarmış, güçlkle ebe bulmuşlar. Doğum zor, zahmetli olmuşsa da, iri, sağlıklı bir bebekmiş Nergis. Cahide Hanım çok gururlanmış kızıyla. Daima da gururlanırdı ama nedense birçok anne-kız arasındaki o garip gerilim, tuhaf çekişme, gerçek sevgi ve hayranlıklarının ortaya çıkmasını engellerdi. Her kız annesinin yanlışlarını yinelemekten delicesine korkup, aynı zamanda ona benzediğini gördükçe, sevgi ve nefret arasında böyle bocalıyor belki de?... Her anne-kız biraz da bu nedenle korkunç bir çekim alanında, itici bir güce, şiddetle direniyor belki de... Anne-kız ilişkisinin o hırçın rüzgârlı yüksek tepeleri, bütün sırlarıyla Teoman'a kapalıdır. Bir türlü çözemez! Kızı Deniz'le Zeynep, annesiyle Nergis ve daha sonra Nilsu'yla onun annesi Nilgöl arasındaki esrarengiz ilişkiler... (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 148-149)

4.1.3.2.Kültür Aktarıcısı Olarak Anne

Anne kız ilişkileri oldukça özeldir. Kız çocukları kendilerine rol model olarak aldıkları annelerine benzeyebilmek için uğraşırlar. Kız çocuklar için bu kadar değerli bir varlığın kaybı büyük bir boşluk duygusu yaratır. Annenin hastalığı ve gün geçtikçe ölüme yaklaşması çocuklar için dayanılmaz bir acı oluşturur. Adı Aylın romanında Aylın'ın hasta annesine ilişkin duyguları bu açıdan önemlidir:

Hayatının ilk büyük acısını yaşıyordu. Ömrü boyunca herbiri için ayrı ayrı koşturmuş olan sevgili annesi ıstırabını belli etmemeye çalışarak her gün bir manolya gibi yatıyordu yatağında. O kadar beyazdı ki yüzü ve o kadar zayıflamıştı ki, çarşafın arasından zor fark ediliyordu. Omuzlarına dökülen sarı, dalgalı saçları yoktu artık. Tek tük beyaz teller, diken diken duruyordu başında. Yeşil gözleri kıpkırmızıydı. Aylın O güzel kadının bu hale gelmesini kabullenemiyordu. (Kulin, Adı Aylın, 58.)

Islak Güneş romanında ev işlerinden bunalan kadınların bu işlerin bir kısmını daha çocuk denecek yaştaki kızlarına yaptırmaları anlatılır. Eserde yaşlıları sokakta oynayan anlatıcı kahraman, ev işlerinde ve bebek bakımında annesine yardımcı olur. Nazmiye Hanım iş konusunda birinin kendisine ortak olmasından mutludur, ancak aynı durumu kız çocuğu için söylemek pek mümkün değildir. Annelerin bu eğiliminin altında kadınlık meziyetlerini küçük yaşta kızlarına aktarma, onları eğitme isteği de yatmaktadır:

O yıl yaşama biçimimde büyük değişiklik oldu. Annem artık büyüdüğümü, sokağa çıkmamın, koşturmamın, oğlanlarla alt alta, üst üste boğuşmamın – böyle bir oyunumuz yoktu oysa, ama Nazmiye Hanım her nedense üstüne basa basa söylüyordu bunu – ayıp olduğunu anlattı. Büyümüş sayılmak için çok küçük olduğumu biliyordum, ama kızını büyümüş saymak Nazmiye Hanım'ın işine geliyordu. Kızının yaşlıları hala oynuyordu meydana. Koşuyor, Bıyıklı'yı ya da Yarım Pabuç'u kızdırıyor, Remziye Teyze'nin merdiven altında fısıldaşıyorlardı ama, onun kızı büyümüşü.

Eren'in bezleri sürekli olarak yıkanmayı bekliyordu. Sürekli olarak taze hazırlanması gereken mamaları vardı ve bunları Nazmiye Hanım'dan başka birinin daha bilmesi rahatlık vericiydi. Bebeğin altının değiştirilmesi, uyuması için birisinin onu bacaklarının üstüne koyup sallaması, ağladığında yine birisinin kucağına tutuşturulup dolaştırılması gerekliydi. Bunlar için kızının büyümüş olmasından başka çıkar yol görmüyordu Nazmiye Hanım. (Kutlu, 52- 53, Islak Güneş)

Islak Güneş romanında bu kez kız çocuklarına annelerinin taşıyamayacakları kadar ağır sorumluluklar yüklemeleri eleştirilir. Kalabalık ailelerde genellikle her

çocuk kendinden yaşça küçük olan çocuğa bakmakla yükümlüdür. Her çocuk sokakta, evde kardeşini gözetir ve kollar. Bu konuda kız çocukların sorumlulukları daha fazladır. Romanda anlatıcı kahraman annesinin, küçük kardeşinin tüm işlerini kendisine yüklediğinden, bu nedenle derslerini ihmal ettiğinden yakınır. Ayrıca anneler kızlarını yetişkin birer insan gibi iş göremedikleri için de suçlamaktadırlar. Bu durum çocuk eğitimi açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır:

Gaz ocağında, Eren'e şekerli nişasta pişirirken, annemin telaşlı sesi mutfığa erişiyor. Babamın gelip gelmediğini soruyor. Babam, ikide bir huysuzluk ediyor, ama bu kadının hakkından da o gelir ancak. Şu oğlancık benim çocuğum sanki. Kafama atıp atıp o kapı senin, bu kapı benim, dolaşıp duruyor. Sonra da derslerimi yetiştirebilmek için uğraşıp duruyorum, yetişmeyeceğinden korkuyorum. Hep Nazmiye Hanım'ın yüzünden. (...)

“Kız günah değil mi bu çocuğa? Bak poposu kızarmış. Allah senin cezayı versin e mi?” diye söyleniyor.

Söylenenleri duyacak zamanım yok, duysam anlayacak değilim, aldıracak değilim. Mutfığa geç girmesi için dualar mırıldanarak cezveyi kaldırıyor, duvarlara, teldolabın üstüne, musluk taşına, musluk taşına erişmek için çıkılması gereken yüksek tek basamağın çevresine dağılan tatlı suları siliyorum elime geçirdiğim bezle. Sırtımdan terler akıyor. (Kutlu, Islak Güneş, 65)

Tutsaklar romanında kendisi evde bir işçi gibi çalışmış olan kadının kızını da aynı şekilde kullandığı görülür. Eserde zamanının tamamını görme engelli oğluna ayıran anne, ev işlerini küçük kızına yükler. Evde sadece Süha'nın isteklerine göre kararlar alan anne, diğer iki çocuğunun ihtiyaçlarını fark etmez. Ancak çocuklar annelerinin bu ilgisizliğinin farkındadırlar:

Onun, öğrenimini sürdürmesi için Ankara'ya taşınma kararını, ana oğul birlikte aldılar. Annesi, yedi yıl önce liseyi bitirmiş bir çocuğunun daha olduğunu aklına getirmemiş olmalıydı bu kararı alırken. Kesinlikle biliyordu Zinnur: On sekiz yıldan beri annesinin gözünde hiç yeri yoktu. Evde, o işe, bu işe salınan, ulaklık, hizmetçilik yapan, çocuğa bakan biriydi o. (Kutlu, Tutsaklar, 258)

Tutsaklar romanında kız çocuğun eğitiminde annenin daha etkili olduğu dile getirilir. Osman Usta evliliklerinde baskın güç olan Öznur'un kızlarını da kendisi gibi yetiştirdiğine dikkat çeker. Bu kızlar da ileride anneleri gibi evlilikte iktidar olacaklar ve sosyal meselelere hiç karışmayacaklardır. Osman Usta aynı zamanda alt tabakada bulunan insanların, özellikle de alt tabaka kadınların sosyal meselelerle

fazla ilgilenmediklerini dile getirir. Bu durum, bu insanların sürekli çalışmak zorunda olmalarıyla ilgilidir. Ayrıca sosyal meselelere karşı duyarlı olmak için belirli bir bilince de sahip olmak şarttır:

Rezzan'dan küçük olan çocukları... Bu çocuklar annelerine ne çok benziyorlardı. Yarın, Öznur'a benzeyen kadınlar olacaklardı. Becerikli, çalışkan, kendi kendileriyle dolu, başkalarını anlamaya, büyük şeyleri düşünmeye kalkışmayan, bağışlamayan... Kendisi çok mu farklıydı onlardan? Belki tam Öznur'un kocası olacak adamdı. Ama artık değildi. Rezzan'a gelince, hiçbir zaman ne kendi kızı olmuştu ne de Öznur'un. Osman Usta, kendi işinden başkasıyla uğraşmayan, başını işinden kaldırmayan bir adamdı. Karısının sözünden çıkmazdı. Karısının akıllı olduğunu düşünmezdi ama karısıyla dövüşmek içinden gelmediği için, evlilikleri sürüp giden bir uzlaşma olmuştu. Bu uzlaşmada verici hep kendisiydi. Şimdi bu yüzden pişmanlık duymuyordu. Kardeşleri, biraz değişik ama üç aşağı beş yukarı aynı koşullar içindeydiler.

... Kızları da öyle olacaktı. Neden öyle olacaklardı? Çünkü annelerinde öfkenin karşısındakini sindirme gücünü gördüler, öğrendiler. Bu olanağı kullanmayı gün gelip öğrenecekler. (Kutlu, Tutsaklar, sayfa: 292–293)

4.1.3.3. Anne Kız Çocuk Çatışması

Balık İzlerinin Sesi romanında anne- kız ilişkileri şöyle değerlendirilir:

Oysa anneler ve kızları daha çok saklı bir rekabet, gizli bir kıskançlık ve ancak kadınlara özgü ince, duyarlı, tizseli, düşünceli ve alıngan bir aşkın suladığı o çok dalgalı okyanusta yüzerler. (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, syf: 45-46)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında genç kızların annelerini özgürlüklerinin önündeki bir engel olarak gördükleri anlatılır. Anneler kızlarının karşı cinsle kurdukları ilişkileri sakıncalı bulmakta, onları bu doğal sürecin dışında tutmaya çalışmaktadırlar. Bu kısıtlayıcı durum genç kız evlenene kadar sürmekte bu kez de sıkıntılı evlilikler yaşanmaktadır. Kendini keşfedememe sıkıntısı yaşayan genç kızlar için yaşam tekdüze sürmektedir:

İlişkimiz baştan beri, alışılmış ana-kız yakınlığının çok dışında gelişti çünkü, diye düşündü Simden. Sürekli barış umudu içinde kaçınılmaz bir savaşı sürdürmek durumunda kalan iki düşmanın ilişkisiydi sanki bu. Sevgi yerine uzlaşmazlık ve anlayışsızlıkla beslenen ve vazgeçilemez bir aşka benzeyen bir yakınlıkta hem Sara hem de kendisi, bir türlü

gideremedikleri çelişkilerin yarattığı acılara bağımlı hale gelmiş gibiydiler. Öfkeler, kayıtsızlıklar ve uzun süreli ayrılıklardan sonraki her bir araya gelişleri karşılıklı olarak ve istemeden yeni olumsuzluklarla, umutsuzluklarla bitmişti. Ama sorumlusu Simden değildi kuşkusuz.

Arkadaşlarının anneleri ile olan ilişkilerine bakıyordu. Belli konularda uyumsuzluklar, tartışmalar yok değildi aralarında. Anneler, kızlarının cinselliğini kabul etmekte çok sakımlı ve korku doluydular. Gençliğin doğal eğilimlerini gösterdiklerinde onaylamıyorlardı onları. Kavgalar, umutsuzluklar yaşıyordu. Kızlarsa annelerinin kısıtlayıcı, aşırı korumacı ve eleştirici tavrından, babalarına ya da erkeklere karşı takındıkları ikiyezli ve alttan alan tutumdan nefret etmekteydiler. Ama gene de Simden’le Sara arasında olduğundan daha fazla sevgi, hoşgörü ve içtenlik vardı kız arkadaşlarıyla anneleri arasında.
(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 58)

Anne ve kızlar arasındaki uyumsuzluk Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanının ana temasını oluşturur. Çocukluk yıllarını annesinden uzak geçirmek zorunda kalan Simden bu yüzden annesini sürekli suçlar ve onun kendisi için iyi bir örnek olmadığını ileri sürer. Toplumda anneden beklenen asıl nitelik “fedakâr” olmasıdır. Bu niteliği taşımadığına inanılan anneler zalimlikle suçlanır. Ancak bu noktada fedakârlığa bir sınır çizilmemekte ve fedakârlık adı altında kadından eşine ve çocuğuna “adanması” beklenmektedir. “Adanma” kişinin kendinden vazgeçmesi demektir. Kendisinden vazgeçmiş bir bireyin de aslında kimseye bir yararı olmayacaktır:

Hırçın, sinirden cırlaklaşmış sesini duydu Simden’in. “ Ne yaptın sen benim için ha? Anne olarak ne yaptın? Söylesene ne yaptın bana acı vermekten başka! Beni bırak, kendin için ne yaptın da bağışlayayım seni? Hiçbir başarı, hiçbir örnek alınacak yanı yok senin hayatının! Sen bencil, sevgisiz ve başarısız birisin anne, beni rahat bırak artık!

Geçen yıldı bu. Yazlıkta, balkonda oturuyorlardı. Onun uzlaşmaz, soğuk, kendini beğenmiş ve acımasız sesi kesildiğinde gece böceklerinin hüznü sesini duymuştu Sara. Dolunay tepelerinde yaşamın anlamsızlığını, boşluğunu, insanın nankörlük ve zavallılığını seyrediyordu. Masanın üzerindeki nesnelere, bütün o insan elinden çıkma uygarlık gereçleri hiçliğe dönüşmüşlerdi. Doğurduğu çocuk ona yüreğinin hesabını soruyordu. Sara’nın üzüntüsü bir yıkım değil ama acıma duygusuydu yalnızca. O çocuğa acıyordu, onun bugününe. “ Çok şey beklemişsin benden,” demişti usulca, “ Ama ben bu kadarını başarabildim işte ve inanmalısın ki seni hep sevdim. Senin bütün sıkıntın beni olduğum gibi sevmemek.

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 94-95)

Bir anne kız arasındaki çelişkili ruh hali Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında değerlendirilir. Simden çocukluğundan beri annesine karşı duyduğu sevgi-sevgisizlik

gelgitlerinden yorulmuştur. Bu durum onun kendi kişiliği üzerinde de olumsuz izler bırakmıştır:

İlişkileri görünürde ne denli sınırlı ve yüzeysel olursa olsun, Sara'nın, yaşamındaki en önemli kadın olduğu gerçeğini yadsımıyordu Simden. Sürekli onu sevmekle sevmemek arasında, öfke duymakla acımak arasında, yenilgiye uğratmakla yenilmiş görünmek arasında kararsız kalmıştı. Onu yeterince sevemediği için kendisini, gerektiğince sevilmediği inancıyla da annesini suçlayıp durmuştu. Bütün bu karmaşık, çelişkili duygular derin izler bırakmıştı onda. Bağımsızlık duygusu zedelenmiş, karar verme yeteneği iyi gelişmemişti. (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 151)

Ölü Erkek Kuşlar romanında erkek çocukların özgürce oynamalarına rağmen kız çocukların oynayacakları oyunların sınırlandırıldığı, bir süre sonra da bu oyunların el işine kaydırıldığı görülür. İyi bir kızdan beklenen ev ve el işlerinde maharetli olmasıdır. İyi bir anne ya da yetiştirici de kız çocuğuna bu bilgileri aktarandır. Zira kız çocuğu ileride evlendiğinde bu becerilerini en iyi şekilde sergileyebilecektir. Ayrıca kız çocuklarının daha çocukluk yaşlarından itibaren erkek dünyasından soyutlanması da dikkat çekicidir:

O da erkek çocuklarla erkek çocuk oyunları oynuyorum diye kulağımı ya da saçımı çeker. Kız çocukları evcilik oynar, bebeklerini giydirir, hanım hanımcık olur, der. Niye söz dinlemiyorsun bakım ha? Ben olmasam yetimhanelere düşecektin, görürdün gününü o zaman... O pis kamyona tırmandığını görmeyeyim bir daha! Hiç utanman yok mu senin, kıçın başın görünüyor onun tepesinde gezinirken. Nerede senin elişin, hani nerde? Sıçandışi, hiristo teğeli yapmayı bile öğrenemedin daha. Ne zaman büyüyeceksin sen ha? Daha ne kadar senin sökükleceğini diyeceğim ben? O düğmeler de oğlanlarla boğuşurken kopuyor biliyorum. Sokak kızı olacaksın bu gidişle, başıma bela olacaksın anladın mı? Sonra kabahat benim olacak. Sofrayı kur çabuk!

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, syf: 74)

Üç Beş Kişi romanında evlilik dışı çocuk sahibi olan Belgin'in bu durumda olmasının bir nedeni olarak da annesi gösterilir. Belgin annesinin erkeklerle aşırı rahat davranışlarını gözlemleyerek büyümüştür. Annesinin de birçok erkekten hamile kalması ve bu çocukları doğurmaması onun tanık olduğu olaylardandır. Belgin de genç kızlığında dans ettiği gençlerden birinden hamile kalmış ve bu çocuğu aldırarak durumunda kalmıştır. Üç Beş Kişi romanı Nevval Hanım, Belgin gibi toplumda çok sık rastlanmayan kadın tiplerine yer vermesi açısından bir farklılık göstermektedir:

Belgin, çenesinden aşağı kan gibi ince bir ketçap akıntısıyla annesine bakıp kalmıştır. İlk biraz bocalıyor. Çevresi kızarık gözlerinden belli belirsiz bir utanç dalgası geçiyor. Bir kez de, on dokuzunda, dansa çıktığı delikanlılardan birinden gebe kalınca, annesiyle çocuğu aldirmaya giderlerken – yoo giderlerken değil galiba, doktorun yanından çıkarlarken-ezik, utangaç bir anlam belirmişti yüzünde. Ama çok kısa sürmüştü bu. Etili dudakları çabucak, aldırışsız bükülüvermişti: ‘ Ne bakıyorsun anne? Sanki sen çocuklarının hepsini doğurdun mu?’ demişti. (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, sayfa: 177)

Anne kız ilişkileri Üç Beş Kişi romanında Kısmet ve Türkan Hanım çerçevesinde ele alınır. Romanda Kısmet çocukluğundan beri annesiyle yakın bir ilişki kuramamaktan yakındır. Ancak Türkan Hanım kızıyla arasına koyduğu mesafeyi oğluna koymamaktadır. Bu daha çok Murat’ın erkek çocuk olmasından kaynaklanmaktadır:

Kısmet, annesine sarılmak, yüzünü onun mis gibi sabun kokulu – Beyaz Hacı Şakir- saçlarına gömmek istiyor. Ta çocukluğundan beri hep bunu istedi, hiç yapamadı: Annemin, Murat dışında birine duygularını gösterdiği, yüreğini ele verdiği olmuş mudur acaba? Babamla nasıl sevişmiştir?

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 115–116)

Üç Beş Kişi romanında anne kız ilişkilerine bu kez de Türkan Hanım tarafından bakılır. Türkan Hanım çok istemesine karşın kızı Kısmet ile bir yakınlık kuramadığını anlatır. Romanda Türkan Hanım yardımcısı Hacer’i bile kendi kızından daha iyi anlayabildiğini anlatır. Bu kopukluk anne ile kızı da giderek birbirlerinden uzaklaştırır:

... Kısmet de... Yumak işte yine yerlerde sürünüyor. Kendi kızımı, Hacer’i anladığım kadar bile anlayamadım. Kimi seviyor, kimi sevmiyor; ne istiyor ne istemiyor, belli değil. Bakarsın üç yıl, neyin nasıl yapılacağını en iyi bilir. Uysaldır. Sonra bir kaçırır ipin ucunu... —Yün yumağı da, nerelere kadar yuvarlanmış...- bir kaçırır ipin ucunu... üç gün, üç hafta, üç ay; ara da eski Kısmet’i bul. Üstüne varamaz oldum. Eski huyu tutacak, kalkıp yine kendine bir şey yapacak diye korkuyorum. Ne de güzel örüyor. Nerden çıkarmış bu örneği? Eskişehir, olmuş bir şeyi hiç unutmaz. Küçük şehirde, büyük aile olmak kolay mı? (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 132)

Anne kız ilişkileri Üç Beş Kişi romanında yeniden ele alınır. Türkan Hanım ile Kısmet’in ancak zor zamanlarda birbirlerine yakın oldukları, bunun dışında gerçek

duygularını belli etmedikleri, bu konuda konuşmadıkları anlatılır. Bu durum kadının öne çıkarılan “suskun”, “aileyi derleyip toparlayan” kimliğinin öne çıkarılması ile ilgilidir. Türkan Hanım kendi annesinden öğrendiği bu kimliği kızına aktarmaktadır:

Türkan Hanım, kızına sevgisini bir kez, ölüm ardından belli etmiştir. – Babasının ölüm döşeği başında da, nerdeyse Kısmet’e sevgi sözleri edecek, öyle bakacaktı:- Ama ben beklemedim artık. Onu bıraktım, çıktım. Burada oldum: İyiyim anne... Sen üzülme, sen üzülme... — Annemle en yakın olduğumuz zaman bu. Bebeğin ölümü ardından... birbirimize sarıldık. Dostuz.- Yarın sabah da ağlar mı? Beni göremeyince, banyo küvetine dizilmiş saksıları görünce ve... Nasıl yaparsın bunu Kısmet? Elin avukatına nasıl, ‘ Bir başkasını seviyorum,’ dersin? Bak ben hiç açık açık söyledim mi? Sustum, dul halimle öyle yıllar boyu oturdum. – Sahi, annemin boş kalan yatağına başka erkek doluşmamış mıdır? Babamla yatarken de, yanında başkası olmamış mıdır?- (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 296–297)

4.1.3.4. Kız Çocuklar Üzerinde Anne Yokluğunun Etkisi

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında anne yokluğunun çocuk için yeri doldurulamaz bir boşluk yarattığı anlatılır. Annesi yaşamasına rağmen ailesinden onun öldüğüne dair bilgiler alan Halise annesini her zaman en güzel şekilde düşler:

Gözyaşı döktü o genç kadınlara annesini anımsayarak. Babası onun tifodan öldüğünü söylerdi. Babaanne ise apandisitten. Ama nedense Halise, uzun yıllar veremden öldüğüne inandı. Sonra bir gün yarı deli olduğunu, tütün zehri içerek canına kıydığını kaçırdı halası ağzından, kızgınlıkla. Nedeni ne olursa olsun çocukluk çağı boyunca annesinin bir kumru gibi uçup kardeşinin yanına gittiğine, gökyüzünde bir yerlerde var olmayı sürdürdüğüne inanmaktan hoşlandı Halise. (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 101)

Gece Dersleri romanında bir anne kız ilişkisinde yaşanan pişmanlıklar anlatılır. Annesinin ölümünden sonra pişmanlıkları nedeniyle sürekli onu rüyasında gören kız geçen günler için büyük üzüntü duymaktadır. Çünkü annesi yaşarken onunla iyi bir ilişki kuramamıştır. Annesi başka bir adama âşık olduğu için ailesi tarafından cezalandırılırken kız bu duruma karşı çıkmamıştır:

Ama imkânsız. İçimde yaşatmaya çalıştığım ölü, şimdi bana karşı. Azılı bir düşman sanki. Bizimkinin boyu, masum bir anne kız ilişkisinin boyunu çoktan aştı. İkimiz de bunun kederle farkındayız. "Beni," diyor, "sevmekten yoruldun kahpe, kurtulmak istiyorsun artık. Bile bile çağırdım. Bu kaygan zemine benim ölü gölgemi sürdür. Taşıyamadığın ağırlıkları

küçük tahta arabalara yüklemekten bile kaçındın, ama beni korumadın! Geleceğin için aşkı kurtardığına seviniyorsun ha? Zavallı çocuk!. Bütün kırılmaları bana yükledin ama tükettin sanma beni. Seni rahat bırakmam.. Kocanla o yatakta fisil fisil konuştuklarımız.. Ah rüyalarının yorucusu o genç adam.. 'Ölü o! Ölü!' diye yorgan uçlarını örseliyor durmadan. 'Her şey senin kafanın içinde olup bitiyor, ağlayarak uyanma artık uykulardan,' diyor, 'bak tavana, annen falan yok, yok..' Kolayca iğrenç buluyor suçluluk duygunu, seni kızım yapan acılarını. 'Geç kaldığın için üzülüyorsun canım hepsi bu, sen masumsun, yeter artık kendini hırpalama!' diye fısıldıyor.. "Mukoşka, donuklaştım bu gölgenin karşısında. Söyleyecek sözüm az. Zamanın bu katında suyun dibindeki ışık kurtlarına bir daha dönüp bakmak istemiyorum. (Tekin,Gece Dersleri, 115)

Anne her insan için vazgeçilmez bir kavramdır. Yaşamı boyunca çocuklarını karşılıksız bir sevgi ile seven fedakâr insanlar, ne yazık ki her insan gibi ölüme mahkûmdurlar. Anne babanın kaybı çocuklar için büyük bir yıkım oluşturur. Çocuklar annelerini kaybettiklerinde yaşamlarındaki en büyük desteği, dayanağı, sevgi kaynağını da beraberinde yitirirler. Hiç şüphesiz ki hayatta bir insanı en çok seven annesi ve babasıdır. Uyku İstasyonu romanında annesi hasta olan bir kahramanın onun ölmemesi için ettiği dualar aktarılmaktadır:

Annem ölmesin. Mahmut Baba, annem ölmesin. Gözlerini açsın. Ne olur annem ölmesin. Onu o kadar çok seviyorum ki... Mahmut Baba, belki de yaşamımda annemin bana olan sevgisi gibi bir sevgiyi bir daha hiç bulamayacağım. Keşke onunla daha çok beraber olabilseydim. Ne kadar neşeliydi. Mahmut baba, annem ölmesin. (Eray, Uyku İstasyonu, 17-18)

4.1.4. Babalık

Baba figürü Türk aile yapısında bir otorite figürü olarak görülür. Baba çocuklarının güvenliğinden, bakımından, eğitiminden sorumlu olduğu için onları sürekli koruyup kollamak ister. Bazen bu durumun gereksiz bir katılıkla uygulandığı görülür. Adı Aylın romanında Osmanlı'nın son dönemlerinde paşalık yapmış Hasip Bey örneğinden hareketle otoriter bir baba figürü anlatılmaktadır. Evde uyulması gereken kuralları kesin olarak belirlemiş olan Hasip Bey bu kuralların dışına çıkıldığında çocuklarına şiddet uygulamaktan çekinmez. Çünkü onun nesline göre dayak iyi bir eğitim aracıdır:

Ama misafirlere gösterilen izzet ikram bitip de aile evde baş başa kaldığında, Hasip Bey tiran kesiliyordu. Sofraya her gün tam saat yedide oturulacaktı, beş dakika bile gecikirse, Hasip Bey'in gümüş saplı bastonu,

çoğunlukla büyük oğlu Esat'ın sırtında tepinmeye başlıyordu. Aslında kafası kızdığı zaman asabiyetinden kızları da nasiplerini alıyorlardı. Bir keresinde, Esmâ'nın başında patlamıştı kabak. Çok düşkün olduğu küçük oğlu Hilmi zatürreeye yakalanmış ve odasında sıkılmasını diye, yatağı salona kurulmuştu. O sırada İstanbul'u ziyaret etmekte olan Rochefoucauld Dükü'nün torunu, genç Fransız bahriyelisini Esmâ evlerine çaya çağırmişti. Hasip Bey evine döndüğünde hasta oğlunun yatmakta olduğu salonda misafir kabul edildiğini görünce, Esmâ'yı içeri çağırdı ve tokadı bir şimşek gibi indi genç kızın yüzüne. Bu gibi davranışlarına karşın, çocuklarının giyim tarzlarına ve karşı cinsle olan arkadaşlıklarına da hiç karışmıyordu. (Kulin, Adı Aylin,21)

Bir Cinayet Romanı'nda geleneklerle çağdaş görüşler arasında sıkışıp kalmış bir babanın kurmaya çalıştığı denge anlatılır. Ataerkil kurallara karşı olmakla birlikte büyüklere saygı gösterilmesi gerektiğini dile getiren baba, çocuklarının sorunlarını kendisiyle paylaşmalarını istemektedir. Bu tür ikilemleri çağımızda geleneksel kurallarla yetiştirilmiş ama modern dünyayı da tanıyan anne babaların çoğunun yaşadığı görülmektedir. Bu durum romanda şöyle anlatılmaktadır:

Aile bağlarının güçlü olması, büyüklere saygı, küçüklere ilgi gösterilmesi gerektiğini her zaman yineler, yinelediklerimi uygulamam. Örneğe, kayınpederimin yanında içki de sigara da içiyorum ama (onların alışkanlıkları böyle) rahmetli babam ömründe benim sigara içtiğimi görmemiştir. Kendi çocuklarıma böyle katı kurallar empoze etmiyorum. Daha sigara içecek yaşa gelmediler ama-büyük on altı, küçük on üç yaşında her konuda benimle açık konuşmalarını, dertlerini, sıkıntılarını, sorunlarını, dile getirmekten çekinmemelerini söylüyorum hep. Daha çok annelerine açılıyorlar anladığım kadarıyla... ki, işittiğime göre bu normal. Erkek çocuklar anaya daha yakın oluyorlar; bense, bu çağda, ataerkil bir aile düzeninin sürdürülmesinden yana değilim elbette.) (Kür, Bir Cinayet Romanı, 30)

İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında annelik kavramı kadar babalık kavramının da sorgulandığı görülür. Ancak babalığın annelikten farklı olarak hemen kazanılmadığı zamanla elde edilen bir rol olduğu anlatılmaktadır. Teoman iki eşinden olan iki çocuğundan söz ederek doğduklarında kendi çocuklarının değil de başka çocukların kucağına verilmesi durumunda bunun hiç farkına varamayacağını anlatmaktadır:

“Babalık konusu elbette!” yine Deniz’e dikti gözlerini. “Babalığın, annelik gibi bir duygu olduğuna inanmıyorum ben. Yani, Deniz yerine başka

bir bebeği kucağıma verseydi Zeynep, Alican'ın yerine başka birini Ülker, yine aynı şey olacaktı. Yani yine sevecektim onları, ama hepsi bu!"

"Nasıl hepsi bu?"

"Şöyle hepsi bu: 'Babalık' diye bir duygu yoktur ve bu bir kurmacadır!" Babasını düşündü Nilsu. Öbür babaları. Ağlamak isteği doldu içine. "Gel yanıma," dedi Teoman. "Gel yanıma otur."

Neredeyse uçarak gitti, sarıldı ona Nilsu.

"Sen aldırma bana Nil kız," dedi Teoman, sevgiyle kolunu ona dolarken. Belki de benim 'baba' imajım çok silik olduğundandır bu düşündüklerim. "Annem öyle doldurdu ki çocukluğumu ve ilk gençliğimi, babam kayıp gitmiştir. " (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 233)

Baba figürünün kız çocuk üzerindeki etkisi Kaf Dağının Ardında romanında da dile getirilir. Daha bebekken annesini kaybeden Mevsim için baba figürü "her şey" halini almıştır. Onu bir nevi Tanrı gibi algılayan küçük kız onun aşırı sevgisi karşısında da bunaldığını ve ezildiğini dile getirmektedir. Annenin veya babanın kaybı durumunda tek bir ebeveyn tarafından bu kadar büyük sevgi gösterilerek büyütülen çocukların çok sağlıklı olmadıkları da romanda dile getirilir:

"- Ne münasebet klinik bir vaka diyorsunuz! O, o kadar mükemmel bir insandır ki, o, bir., bir mitolojik tanrı gibidir. Görür, her bir şeyimi, daima görür, dikkat eder. farkeder... O, bilir, gösterir. O, bin bir göz gibi. Benim içimi, davranışlarımı, davranışlarımın altında yatan sebepleri görür, çünkü beni çok sever. Bu dünyada beni en çok o, sever.. Sevgisi öyle büyük., büyük.. Ve ağır, kahrolsun, çok ağır.. Eziliyorum. Ne münasebet, bakın Emel Hanım, ben babamı çok seviyorum." (Işınso, Kaf Dağının Ardında,38)

İnsan ilişkileri alma ve verme dengesi üzerine oturtulmuştur. Elbette ki bu alışverişin dengede olması iyidir. Ancak ne yazık ki bu denge çok nadir durumlarda sağlanabilir. Baba-evlat, karı-koca, arkadaş-sevgili ilişkilerinde bir taraf genelde vermeye diğer taraf ise almaya alışır. Bu dengesiz alışveriş hali bir süre sonra normal olarak kabul edildiği için sürer gider. Romanda Mevsim babasının sürekli kendisine bir şeyler verdiğini ama bunun dış dünyada tekrarlanmadığını ve bu durumun onu zorladığını anlatır:

- Baba., dedim., dert, benim seni nerelere koymuş olduğum değil. Dert, karşılıklı ilişkimizde verenin daima sen, alanın ben oluşumuz. Dengesizlik var, bu da doğal olarak canımı sıkmakta. Asın veriyorsun, benim için, evet, biliyorum fakat zaman zaman bana rağmen veriyorsun yahut beni silip, veriyorsun! Anlatabiliyor muyum, ben istedim ki.. Orçun'la

aramızda buna benzer fakat karşılıklı ve muhakkak normal boyutlarda bir ilişki, kurulabilsin. O da olmadı, olamadı. Orçun senin aksine almak istedi, bana rağmen, beni silme pahasına! Velhasıl birtanem, şu iki sevgide de basınsız oldum; çünkü ne almamı, ne de vermeme sınırlayabildim. Kendimi suçluyorum, sizleri değil. Bir zaman suçladım. Yalnız sizleri mi, cümle âlemi! N düşmanlık, kin, bütün bu duyguları derinlemesine tattım. Derken nasıl oldu bilmem, yavaş yavaş geçti, deni artık, iyiyim.” (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 192)

Emir Bey’in Kızları romanında Leyla tarafından “baba” kavramının ne anlama geldiği bulunmaya çalışılır:

Ateş söndü. Babası öylece oturuyor. Boş masa, boş oda. Leyla’nın başını dayadığı kimdir? Yanan kayalar mı, yapayalnız bir dünyanın tam ortasına uzanmış sıradağ, yoksa bir zamanın parçası mıdır baba? İnsanın yaşamından gelip geçer, yağmurlar, rüzgârlar, sevinçler ve kederler gibi? (Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 45)

Emir Bey’in Kızları romanında baba kavramının Emir Bey’den hareketle daha derinden işlendiği görülür. Romanda Emir Bey de çocuklarını çok sevmesine rağmen onlara duygularını anlatamayan, bir kez bile olsun kızına sarılamayan bir baba olarak anlatılır. Aslında bu durum toplumumuzdaki birçok baba örneğinde de görülür. Baba bir güç sembolü olduğu için zayıflık ve kadına has davranışlar olarak görülen duygusallık, sıcaklık, şefkat uyandıracak hareketlerden uzak durmaktadır. Bu durum çocuklara yıllarca böyle öğretildiği için onlar da babalarına yaklaşamamaktadırlar:

Peki Hüsra onu seviyor mu? Değişti babasıyla ilişkileri. Yine de duyarlı nahif, sakınlıdır. Bir defa olsun babasının boynuna sarılmadı. Onu kızını bir defa olsun yanağından öpmemi. Saçlarına dokundu, omzunu sıvazladı. Şarklı, uzak, otoriter. Bugüne kadar hiçbir ipucu olmasa da, bir tek gün ve müstesna bir şarta -o şart, Hüsra’ nın bir erkeği eve çağırarak kadar yürekli davranmasının şaşkınlığı olmalı- faş ettiği duygularını hayatının bütününe yayabilir mi Hüsra?

Upuzun bir sessizlik... Belki kızının ilişkilerine dair soru sormasını, belki kalkıp kendisine sarılmasını bekliyor. İkisini de yapamaz Hüsra. Onun kızı. Şarklı, uzak ve onurlu. Üstelik ona, bunu yapacak kadar yürekli davranma özgürlüğü hiçbir zaman verilmedi.

Emir Bey kızının sormadığı soruyu cevaplıyor:

‘ Sizi kimselere değişmem. Bir Assur prensesisiniz. Bir prenses gibi zor imtihanlardan geçtiniz. Öte yandan benim ilk kızımsınız. İlk yeşil gözlü ormanım, çağlayan saçlı suyumsunuz. Söylenmemiş çok söz vardır aramızda. Bu vesileyle bunları vuzuha kavuşturmak beni çok rahatlatmıştır.’

Eli yine kızının saçlarına uzanıyor. Hüsra ona sarılmak istiyor. Başını boynuyla çenesinin açısına gömmek, belki iki damlacık bile olsa gözyaşı dökmek.

Sarılmıyor Emir Bey, sarılmıyor.” (Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 150)

4.1.4.1.Baba Oğul İlişkileri

4.1.4.1.1. Oğlu Kurtarıcı ve Devam Ettirici Olarak Görmek

Baba oğul ilişkisinin ele alındığı Şehrin Aynaları romanında babaların oğullarını kendileri için bir kurtarıcı olarak gördükleri anlatılmaktadır. Her oğul, baba için onu kötü hayat şartlarından kurtaracak bir umuttur. Bu umudu boşa çıkaran erkek çocuk babanın şiddetli gazabına uğramaktan geri kalmaz. Erkek çocuğun güçsüz, sinik olması her baba için bir utanç kaynağıdır. Çünkü her dönemde ve her toplumda nasıl kadın estetik kavramlarla özdeşleştiriliyorsa erkek de güç kavramı ile özdeşleştirilir. Yeterince güçlü bulunmayan erkek çocuk için toplumun ve ailenin beklentilerini karşılayamamak çoğu zaman büyük bir yük oluşturur. Çocuk çevresindekilerin alaycı bakışlarından kurtulmak için gizli saklı köşelere çekilir.

Hırçındı babası. Nefret ettiği yoksulluğunun acısını müşterilerinden en çok da oğullarından çıkarırdı. Oğullarından hiç olmazsa birini okutup, kendini bildi bileli kanını emen sefalet kenesinden kurtulmaktı tek gayesi. Bunun için hangi oğluna sırtını yaslamanın doğru olacağını bilemiyordu sadece. Bilemese de, rüyalarını süsleyen o parlak geleceğe en son yakıştırabileceği çocuğu Alanso idi elbette. Hemen hemen hiç konuşmazdı Alanso; konuşamazdı. Sesi insandan çok kuş sesini andırırdı. Ne zaman konuşmaya kalksa, dışisine aşk nağmeleri düzen bir tarla kuşu gibi kesik kesik öter; tuzağa yakalanmış bir kırlangıç gibi soluksuz kalır ve avına saldırmadan evvel dehşetengiz çığlıklar atan bir atmaca gibi kulakları tırmalardı. Sesinden utanırdı. Etraftakilerin alaylarına hedef olmamak için mecbur kalmadıkça ağzını açmazdı. Nice sonra yedi yaşına bastığında, kilise korosuna alındı. Orada rahatladı: ne zamandır hasretini çektiği huzura kavuştu. Zayıf, hastalıklı vücudu kilisenin loş ışığına saklanırken; tiz, kuş sesi dikkatlerini çekmiyor, alay konusu olmuyordu. Hatta bazen öteki çocuklara zor gelen bir ilahiyi başından sonuna kadar hatasız okuyup takdir topladığı bile oluyordu. Alanso’ya kalsa oradan hiç çıkmazdı. Ömür boyu bir sığınakta kalır; demir parmaklıkların, altın şamdanların, oymalı kapıların, Bakire Meryem’in gözyaşlarının, azizlerin hüznü bakışlarının, mumların titrek alevlerinin, iri tesbihlerin, kutsal ekmeklerin ve kokularıyla başını döndüren tütsülerin arasında; sağır olmadığı halde işitmeyerek, dilsiz olmadığı halde konuşmayarak, kalpsiz olmadığı halde hissetmeyerek öylece yaşayıp giderdi. Nihayet bir yuva bulabilmişti kendine. Vahşi gözlerden uzak, alabildiğine sıcak bir kuş yuvasıydı kilise. İşte o dönemde tanışmıştı sesle. (Şafak, Şehrin Aynaları, 16-17).

Babalarının oğullarından bekledikleri davranışlardan biri de her alanda olduğu gibi meslekî alanda da onların işlerini devam ettirmektir. Şehrin Aynaları'nda Antonio Pereira dedesinin, babasının ve kendisinin mesleği olan hekimliği oğlunun da devam ettirmesini beklemektedir.

Şimdi tek düşündüğü şey kürsü başkanlığını yürütürken, hekimlik mesleğini ihmal etmemektir. İki kuşak evvel Portekiz'den İspanya topraklarına geçen Pereira sülalesinde hekimlik babadan oğla devredilen kutsal bir emanet addedilirdi. Antonio Pereira ise kendi babasından devraldığı mirastan çok oğluna bırakacağı mirasla ilgilenmekteydi. “Oğlum,” diye fısıldadı, “oğlum çok iyi bir hekim olacak.”

...

“Benim oğlum iyi bir hekim olacak. Tıpkı benim gibi, tıpkı babam ve büyükbabam gibi. Miguel'e benzemesine müsaade edemem.” (Şafak, Şehrin Aynaları, 35).

4.1.4.1.2.Baba Oğul Çatışması

Baba oğul arasındaki ilişkilerin kopukluğu Çırpıntılar romanında işlenir. Oğluya bir türlü iletişim kuramayan Tekin, oğlunun kendi istediği gibi hareket etmemesinden şikâyet eder. Ancak ergenlik dönemindeki çoğu erkek çocuk asilikleriyle ailelerine zor günler yaşatabilirler. Ayrıca kuşak çatışmaları nedeniyle çocukların babaların değerlerini kabul etmeleri her zaman mümkün olmamaktadır. Çünkü her devrin kendine özgü bir değerler bütünü vardır ve o dönemde yaşayan da bu değerleri benimsemek zorundadır:

- Annen senin için çok üzülüyor. Bunu biliyorsun değil mi?

Korhan çırpıntılı sulara günün son ışıklarının kıpırtılarına daldı. Sonra, Ben çocuk değilim, dedi. Ona öyle söyle.

Bana kalırsa hala çocuksun.

İçinde kıpırdayan, tüten öfkeyi bastırdı adam.

— Ailemizin bir düzeni olmalı, diye ekledi. Ne İngiliz, ne Alman ailesiyiz. Yani ben sizleri her şeye rağmen şu çevre denen güçlü devin yumruklarına karşı korumalıyım. Anlatabiliyor muyum acaba? Eğer kendini çocuk olarak görmüyorsan, bir babanın düşüncelerini anlaman gerek.”

(Çokum, Çırpıntılar, 115)

Çırpıntılar romanında baba ile oğul çatışmasının son noktaya ulaştığı görülür. Oğlunu anlamakta güçlük çeken Tekin son olarak onu arkadaşlarından uzak durmaya çağırır, ancak oğlunun red cevabı karşısında onu evden kovar. Bu durum baba ile

oğul arasındaki gerginliğin iyice artmasına ve ilişkilerin kopmasına neden olacaktır. Baba oğul ilişkilerinde annenin dengeleyici rolüne eserde yine yer verilir:

O gece yine yer altında eğlenmeğe gitmiş, eve gün ışıyacağına yakın dönmüştü. Sessizce odasına dalacağı sırada babası gergin bir yüzle, parmaklarında küçülmüş, nerdeyse etini yakacak sigarasıyla karşıladı onu.

- Konuşmamız gerekiyor...
- Baba yarın...
- Hayır şimdi!
- İşe gideceğim. Uyumazsam gidemem.
- Ne fark eder?

Korhan bakışlarını evin kıyısında bucağında gezdirip annesini aradı. Ya uyuyordu ya da baba oğul hesaplaşmasında onları yalnız bırakacaktı... İçinde annesine karşı o ikili oyunundan ötürü bir öfke duydu. Bu öfkeyle babasının ardı sıra misafir odasına yürüdü. Adam ışığı yaktı. Sigarasını küllükte ezdi... Sonra emredici ses tonuyla,

- Otur, dedi.
 - Bir iskemleye ilişti Korhan. Babası ayakta duruyordu.
 - O serserilerle görüşmeni istemiyorum.
 - Onlara serseri diyemezsin, arkadaşlarım onlar. Benim için değer taşıyor.
 - Onlar gerçek arkadaş değil... Seni iyiye, doğruya götürmüyorlar. Yanlışta götürüyorlar.
 - Olsun... Nereye gittiğim umurumda değil...
 - Benimle bu tarz konuşmamıştın hiç... Babanım senin...
 - Evet biliyorum. Bunu milyon kere söylediniz... Artık ben, ben olmak istiyorum. Didik didik edilmekten bıktım... Benimle uğraşma baba... yeter artık...
 - Özgürlük falan filan gibi sözler edeceksin galiba...
 - Bakışları ne kadar yabancı babasının.
 - Evet!
 - O zaman git nerede yaşarsan yaşa...
- (Çokum, Çırpıntılar, 243)

Baba oğul arasındaki iletişimsizlik bazen çocuğun evi terk etmesiyle sonuçlanmaktadır. Valla Kurda Yedirdin Beni romanında oğluna hep belirli bir mesafeden yaklaşan İhsan Bey, oğlunun yaptığı hiçbir işi beğenmez. Bu memnuniyetsiz tavır Mehmet'in babasından giderek uzaklaşmasına neden olur:

Babamla hiç geçinemedik. Ve ben kendimi bildim bileli evden kaçmaya çalıştım. İlk teşebbüsümü, Şükrü Efendi önledi. Şöyle ki, oğlunu kayırdığı söylentileri olasılığından çekinen İhsan Bey, beni sekizinci sınıfın ortasında, "öteki" Fransızca öğretmenine devretti. Öteki Fransızca öğretmeni, Müdür Bey'den aşağı kalmamak için, bize olağanüstü yüklendi (çocukların benden uzak durmaları için bir neden

daha!). Kopya konusunda gösterdiği özel titizlik de başıma patladı.(Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 31)

4.1.5. Çocuk: Sevgi ve Güven Duygusuna Muhtaç Bir Varlık

Çocuğun yalnızlığı konusu Elif Şafak'ın romanlarında ele alınan konulardan biridir. Anne ve baba tarafından çeşitli nedenlerle terk edilen çocuk kendi iç dünyasına kapanmakta ve sağlıksız bir birey aday olma yoluna girmektedir. Örneğin Şafak Pinhan adlı romanında annesi tarafından terk edilen ve alkolik babasının ölümüyle yalnız kalan Nevres adlı kız çocuğunun durumu ele alınır. Aslında Nevres annesi ve babası yanındayken de kendini yalnız hissetmektedir. Bu nedenle Nevres duyduğu öfkeyi önündeki karıncalardan çıkarır ve elindeki yoğurtlu ekmeği karınca kümesinin üzerine atar ve bastırır. Daha sonra ise karıncaların üzerine su dökmeye başlar. Bu durum ebeveynlerin çocuklarıyla etkili bir iletişim kuramamalarının ve çocuklarına yeterli ilgiyi gösterememelerinin bir sonucudur. Bu ilgisizlik ve iletişimsizlik çocukta öfke duygusunun oluşmasına neden olur. Çocuk böylece psikolojik açıdan sağlıksız bir duygu ve düşünce dünyası oluşturmaya başlar:

Çocuk öylesine kendinden geçmişti ki, gözleri yoğurtlu karıncalardan başkasını görmüyordu. Tek başınaydı bu âlemde, bir başınaydı. Her şeyin tam ortasındaydı; adına dünya denilen, beyhûde koşuşturmalardan, mânâsız itiş kakışlardan mürekkep koskoca bir boşluğun tam ortasında. Durmadan bileylediği öfkesinin karanlıkta parlayan sipsivri ucuyla, boşluğun karnını boydan boya yarmaya çoktan hazırdı. Bir kalabalığa sığınıp yalnızlıktan sıyrılmak istediği için değil, yarattığı her korkuda, sebep olduğu her çılgılıkta, bozduğu her güzellikte, soldurduğu her gülümsemede, aslolanın kendi yalnızlığı olduğunu kendine, sade kendine ispat edebilmek için. (Şafak, Pinhan, 67).

Şafak, yine Pinhan romanında sağlıklı bir aile ortamında büyüyemeyen Nevres'ten hareketle çocuğun sahip olamadıklarına karşı içinde bir öfke oluştuğunu anlatır. Mutsuz çocukluk günlerinin geçtiği evi görmek bile Nevres'i öfkelenmeye yeter.

Eğer çocukluğunun geçtiği evi bir nebze olsun özlemiyorsa, bu sadece ve sadece artık, öfkeden başka hiçbir şey hissetmemesinden. Ne ıstırap, ne saadet; ne nedamet, ne merhamet; ne yeis ne de umut. Sadece öfke... Ara sıra yüreğini yoklayan ve çekip gittiğinde geride korkunç bir boşluk bırakan ve o boşluğun ta dibinde, kaynamak üzere olan su gibi ısıyla olacakları muştulayan öfke... Yokluğunu girdaba çevirip önüne çıkan ezen öfke.

Öfkeyi uğurlayıp, tez dönmesi için ardından su döktükten sonra hiçbir şey hissetmiyor, bir çiğ damlası gibi kayıp gidiyordu geçen günlerin arasından. Etine bir iğne batırsalar belki onu bile hissetmeyecekti. Öylesine donuktu gözleri; bir sabah alacasında yağmalanıp tamtakır kalmıştı yüreği. Sanki bir rüya idi o ev. Sade ev değil; hatta bütün geçmişi. (Şafak, Pinhan,167)

Çocuğun anne baba sevgisinden mahrum bırakılması çocuk üzerinde telafisi mümkün olmayan bazı ruhsal sorunlara yol açmaktadır. Bu durum çocukların davranışlarına da yansiyarak dışarıdaki insanların onları garip bulmalarına neden olmaktadır. Pinhan romanında anne ve babasından küçük yaşlarda ayrı kalan ve bir bacağı engelli olan Nevres'in garip davranışları nedeniyle kendi yaşlıları tarafından dışlanması ve büyükler tarafından da acınacak bir çocuk olarak görülmesi ele alınır:

Kızın bu garip hallerini kimi zaman çocukluğuna, kimi zaman da anasının seneler evvel kaçıp gitmesinin, babasının yakın zamanda vefat etmesinin çocuk yüreğinde açtığı derin yaralara veriyordu. Kızın ilacının zaman olduğuna inanıyor, sabredip beklemeyi yeğliyordu. Zamanla ıslah olurdu elbet, durulurdu taşkınlığı. Nasıl olsa, herkes gibi muhakkak ki onun da yüreğinde taşıdığı fazilet, zamanla usul susul açığa çıkar, habis huylarını önüne katıp kovalardı. O günler gelene kadar, alnın yazısı kara olan bu küçük kız, şevkat ve merhamet görmeliydi ki insanlara itimat etmeyi öğrenebilsin. Ona iyi davranılmalıydı ki, seneler evvel mahrum bırakıldığı ana kucağını tadabilirdi. (Şafak, Pinhan,168)

Kadın Destanı romanında ailelerinden koparılıp alınan ve Gılgamesh'e köle olarak sunulan çocukların durumları ele alınır. Eserde çocuk için sevgi ve güven duygusunun önemine dikkat çekilir. Çocuğun bu ihtiyaçlarını karşılayacağı yer ise ailedir. Aileden uzak kalmak bir çocuk için oldukça ağır bir durumdur. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

Bitmez bir gece gibiydi uzayan yolculuk.
Eski tüccarların elindeydiler... Çocukları kaçırılan ülkenin
çocuklarıydılar.

...
Son görüşleriydi buraları, bir daha dönemezlerdi.
Dönseler de, nereye geldiklerini bilmeyeceklerdi
Her yer memleket oldu o yüzden.
Her yer anne kokuyordu.
Akıllarından çıkmıyordu bu, sürekli ağlıyorlardı.

Ellerine damga basıldı, kızgın damgalar.

Derinin canlılığı yitti: gül biçiminde
 Tütsü yükseldi, koku sardı dört bir yanı.
 Ayrılığın acısını hatırlattı daha sonraları, akşamüzerleri.
 “Bizim malımızsınız, dünyayı dolaşır, sizi buluruz.
 Kaçmaya kalkışmayın. Herkes düşmanındır esirlerin.
 Her istediğimizi yaparız, öldürmek dahil. (Kutlu, Kadın Destanı, 70)

Çocukluk yıllarında bireylerin başlarından geçen kötü olaylar, bu olaylara verilen tepkiler bireylerin yaşamlarının geri kalan kısmında çok etkili olur. Mahrem romanında babaannesinin yanında kalan ve babaannesi tarafından pek de seilmeyen bir çocuğun başına gelen olay onda bir daha izleri asla silinmeyecek bir sarsıntı yaratır. Bunun nedenlerinden biri de televizyondur. Özellikle günümüzde televizyonun çocukların gündelik yaşamlarında etkin bir yer tutması ve televizyon programlarının yeterince denetlenmemesi çocukları olumsuz davranışlara yöneltebilmektedir:

“O yaptı! O pörtlek gözlü çocuk yaptı bunu! Geldiğinden beri Elsacığma kötü davrandı zaten. Şeytanla bir olmuş bu çocuk. Şeytan bu şeytaaan!”

Çıt çıkmıyordu. Ani ve katî bir emir almışçasına, artık kimse kıpırdamıyor, konuşmuyor, ağlamıyordu. Uzadıkça uzayan sessizlik o kadar derindi ki, bahçeye toplaşan seyyar satıcıların dondurmalarının şıpır şıpır erirken, simitlerinin çatır çatır kururken, balonlarının fısır fısır hava kaçırdıkları sesler duyulabiliyordu. Bir tek Kıymet Hanım Teyze, bir tek o cüret edebilirdi böylesi bir sessizliği bozmaya.

“Söylesene! Ulan söylesene herkese. Bu tülbent benim desene. Piç kurusu. Konuşsana.”

Çapaklardan ve gözyaşlarından sonra, şimdi de “acaba’lar birikmişti bahçede toplaşanların gözlerinde. Acaba doğru muydu? Acaba parmak kadar çocuk böyle korkunç bir suç işlemiş olabilir miydi? İyi de çocuklar kedileri severlerdi. Acaba bu çocuk kedileri sevmiyor muydu? Bilhassa televizyonun zamane çocuklarına kötü örnek olduğunu velilere anlatmak için sık sık toplantılar düzenleyen ve çocuğu olsaydı asla televizyon seyrettirmeyeceğini her fırsatta dile getiren kara kuru ilkokul müdürü dikkatle süzüyordu çocuğu. En çok “acaba” onun gözlerinde toplanmıştı.” (Şafak, Mahrem, 169)

Sevilmek, sevmek her insanın temel ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç özellikle çocuk yaşlarda karşılanmadığı zaman büyük sorunlara yol açabilir. Çocuk bu dönemde en çok annesinden ve babasından sevgi bekler. Anne ve baba işlerinden, sorunlarından ya da başka nedenlerden fırsat bulup da çocuğa gereken sevgiyi göstermezlerse çocuk da bu sevgiyi başka yerlerde arayacaktır. Şehrin Aynaları’nda ihmal edildiğini

hisseden çocuk, komşu kadının sevgisiyle bu açlığını doyurmaya çalışır, ana ve babasından giderek uzaklaşır.

Babasından zaten hiç görmediği sevecenliği, annesinin nicedir esirgediği alakayı ondan görüyor; karşılığında, bu soğuk kadına sevgi göstererek onu böylesine ihmal edenlere varlığını hatırlatmaya çalışıyordu. Onun vasıtasıyla ailesinin canını yakmak istiyordu. Bu sebepten, sadece başkalarının, bilhassa da annesinin yanındayken komşu kadına yakınlık gösteriyor ama onunla baş başa kaldığında hızla kendi kabuğuna çekiliyordu. Zaman zaman annesinin çehresine düşen gölgelerden, onu incitmeyi, belki de kıskandırmayı başardığını anlıyor; ama gene de hiçbir şeyin düzelmemesine anlam veremiyordu. Babasına gelince o zaten her zaman uzaktaydı. Belki sarp yollarla, engin denizlerle değil ama sarı, sapsarı kitap sayfalarıyla ayrılmıştı dünyaları. Çocuk ne yaparsa yapsın aralarındaki sınırı bir türlü aşamıyordu....

Ölümü anlamak çok daha kolaydı. Ölmüş bir baba zaten yok demekti. Oysa hayatta olan bir babanın yokluğunu içine sindirebilmesi bir hayli zordu.” (Şafak, Şehrin Aynaları, 75)

Çocuklar anne ve babalarından gereken ilgiyi göremedikleri zaman bu eksikliği farklı davranışlarla dolaylı yollardan ortaya koymaya çalışırlar. Şehrin Aynaları’nda çocuk anne ve babasının kendisini sevmesi için elinden geleni yapmasına karşılık onların ilgisini bir türlü çekememektedir. Anne ve baba çocuktan bu kadar uzak olduklarının farkında değildirler, ama çocuk altını ıslatarak aslında bu durumu onlara anlatmaya çalışır. Ancak onun bu davranışı da yine aynı ilgisizlikle karşılanır.

Tek bir oyun arkadaşı bile kalmamıştı. Kimselerin sevmediği, özlemediği, istemediği bir çocuk olduğuna göre, kabahat belki de ondaydı. Belki de hiç doğmamalıydı. Oysa iyi bir çocuk olabilmek için elinden geleni yapıyordu. Kimseyi kızdırmıyor, söylenenleri harfiyen yerine getiriyor ve her gece yatmadan evvel, gözyaşları içinde tanrı’ya dua ediyordu. ...

Rüyalarında kocaman, beyaz bulutların üstüne çıkıyor; o yumuşaklığa kendini bırakıveriyordu. Uyandığında gene altına yaptığını anlıyordu. Annesi hiç kızmıyordu yatağını ıslattığı için. Keşke kızsaydı. Keşke bağırp çağırsa, çişli çarşafı yüzüne fırlatsaydı. (Şafak, Şehrin Aynaları, 76)

Valla Kurda Yedirdin Beni’de Günay Rodoplu toplumda özellikle Doğu kökenli ailelerde çocuğunun gözardı edildiğine inanmaktadır. Kadının erkek çocuk doğurduğu oranda saygınlık kazandığı bu bölgede çocuklar daha çok büyüklerin işlerine koşturmakla görevlidirler. Kendilerine ait bir dünyaları olmayan bu çocuklar birçok özentileri olmalarına karşın, kendilerini gösterecek bir mecra

bulamamaktadırlar. Rodoplu çocuğun asli işinin eğitim almak olduğuna inanırken, Şiran'ın ailesi, çocuğun güç olduğunu ve aile işleriyle uğraşması gerektiğine inanmaktadır:

Ne zaman fark ettim bilmiyorum ama fark ettim. Bu ailede adı olmayan kadınlar değil, çocuklardı. Kadının itibarı, ailesine eklediği el sayısı ve tabii kalitesi -yani, erkek- ile doğru orantılıydı. Beşi erkek, on çocuk doğurmuş olan Hayriye Anne'nin itibarı tartışmasız olduğu gibi, otoritesi de yabana atılır gibi değildi.

Oysa, çocukların hiçbir hakları yok gibiydi. Çocuklar, bireyler değil, ana babasının doğal uzantılarıydı, onlara eklenmiş yeni eller, yeni ayaklar gibiydiler. Ve bu konumlarıyla başta baba olmak, üzere, büyüklerin ihtiyaçlarını -yaş hiyerarşisi uyarınca!- karşılamakta kullanılıyorlardı. Kendilerine ait hayatlarının varlığı asla söz konusu olmadığı gibi -ve bundan dolayı!- bireysel yaşamlarını kolaylaştıracak, iyileştirecek, hatta mümkün kılacak düzenlemeler de söz konusu değildi. Şunu çok iyi biliyorum ki, kız olsun erkek olsun, hiçbir çocuğun aile ile bir biçimde paylaştığı, sadece kendisine ait faaliyeti saygı görmediği gibi, her an tecavüz edilebilecek gibi duruyordu. Hiçbir şey önemsenmiyor, hiçbir şey onlardan yana sapma yapmıyordu, anlıyor musun?

Ve tabii bu çocuklar İstanbullu olmaya adaydılar. Pırıl pırıl zeki ve iyi niyetliydi. Ve onlara bakarken hayatları böyle devam ettiği takdirde bir tür ikinci sınıf vatandaşlığa mahkum olacaklarını düşünüyordum. Giyinmesini bilmeyen, çatal bıçak tutmasını bilmeyen, üniversiteden mezun olsa bile Koç'un asla iş vermeyeceği, mutsuz diplomalılarından olacaklarını görüyorum. Sanki onlara birisi parlak renklerin, sentetik kumaşların zannettikleri kadar güzel olmadığını anlatmalıydı. Adi olan giysiyle, saldırgan olan giysiyle, asude olanın, ince zevkin farkını anlatmalıydı. Ama kırmadan, zaten titreyen dizlerini kireçlendirip kazık kestirmeden. Daha da zoru, 'burjuva' özentiliğinin ayrımını gözardı etmeden. Züppeleştirmeden, asriliğin rüküşlüğüne düşürmeden, modanın esaretine sokmadan. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 258-259-260)

4.1.6. Evliliğin Kurtarıcısı Olarak Çocuk

Kadın için çocuk çok değerli bir varlıktır. Her kadın için içgüdüsel olarak bir çocuk sahibi olmak hayati bir eylemdir. Kadın evlendikten sonra çevre hemen ondan bir çocuk sahibi olmasını bekler ve kadının da bunu istediğini düşünürler. Özellikle sorunlu evliliklerde çocuk bir çözüm yolu olarak görülür. Ancak çocuk genellikle bu sorunları çözmez ve kadının mutsuzluğunu artırır. Çünkü kadın çocuğunu bu mutsuz ortamda büyüttüğü için üzüntü duyar. Erkeklerde olduğu gibi kadınlar da çeşitli nedenlerden dolayı bunalıma girebilmekte ve çevre ile olan iletişimlerini kesebilmektedirler. Şehrin Aynaları'nda Sedef Efendi günden güne daha sinirli hale gelen karısı için endişe duymaya başlar.

Bahçedelerdi. Çamaşır yıkıyordu gene Simten. Son zamanlarda hemen her gün, çamaşır yıkamak için bahçeye kananı kuruyor, ateşin çitirtilerine türkülerle eşlik ediyor ve didik didik ettiği yatakların pamuklarını oklavayla dövüyordu. Görünmeyen bir düşmandan intikam almak istercesine hırsla, hınçla indiriyordu oklavayı. Değişiyordu Simten. Giderek daha hırçın, daha bedbîn oluyordu. Gerçi öteden beri asabi mizaçlıydı karısı ama onun, Zülfe'nin doğumuyla neşe ve huzur bulacağını sanmıştı. Sanmak istemişti belki de. Oysa ne Zülfe, ne de küçük Zühre, Simten'i mutlu edebilmişti. Onu hayata ve yuvasına bağlayacağını sandığı her iki köprü de sessiz sedasız çöküvermişti. Zülfe beş yaşındaydı, Zühre üç. Değişiyordu Simten. Çamaşırın üzerinde en ufak bir leke bulduğunda kendini yere atıp tepinmeye, hırsından çimenleri, çiçekleri yolmaya başlıyordu. Ağlıyordu durmadan. Niye ağladığını anlatmıyordu. Acı çekiyordu simten. Acıyan yerinin neresi olduğunu söylemiyordu. Çaresizdi Sedef Efendi. Çaresizdi ve çok gençti. Çimenlerden çiçeklerden sıkıldığında saçlarını yoluyordu Simten. Yolduğu yerdeki deriyi okşayıp türküler söylüyordu. Deliriyordu Simten. (Şafak, Şehrin Aynaları, 255-256).

Çocuğun evlilik sorunlarına çözüm getireceğine inanılır. Çocuğun adeta sihirli bir değnek gibi doğduğunda ailedeki herkesi değiştireceği düşünülür. Çoğu kez bu düşünceler boşa çıkar, çünkü ne kadın ne de erkek çocuk sahibi olmakla yeni birer insan olamazlar. Tam tersine mutsuz bir ortamda çocuğu dünyaya getirerek ona da haksızlık etmiş olurlar. Füreya romanında da Füreya bir çocuk sahibi olursa eşinin daha ılımlı olacağını düşünmektedir:

Füreya sevindi. Sabah aldığı karardan çoktan vazgeçmişti. Eğer gerçekten hamileyse, Sabahattin'den ayrılmayacak, çocuğunu doğurup, tüm sevgisini ona verecekti. Bir sınıf dolusu çocuğu yetiştiremeye bile, istediği gibi eğitebileceği kendi evladı olacak ve avuçlarının içinde. Uygur, kültürlü, aydın bir çocuk yetiştirecekti. Sabahattin belki de çocuk yüzünden, içkisinden vazgeçer, makul bir insan olurdu. Karısını İstanbul'a götürmek istemesi, bu yolda işaretler veriyordu zaten. Üstelik, Füreya bu yakışıklı genç adama tutkun tüm kavgalarına rağmen, kendini onun ateşli kollarında bulduğu zaman, her şeyi unutmuyor, her şeyi affetmiyor muydu? (Kulin, Füreya, 125)

Emir Bey'in Kızları romanında artık her yeri dökülen bir evliliği bitirmeye çalışan Filiz'i durduran tek bir gerekçe vardır: Çocuğu. Ancak çocuğunu böyle bir ortamda büyütme istemeyen kadın evden ayrılmaya karar verir, ancak bu kez de ekonomik özgürlüğü olmayan bir kadın olarak nereye gideceğini bilemez. Kadınlar böyle durumlarda ilk olarak baba evine geri dönseler de genelde burada da hoş karşılanmamakta ve anneleri gibi yürümeyen bu evlilikleri yıllarca sürdürmeleri

beklenmektedir. Bunda baba evinden bir kez çıkıldı mı geri dönülmez yaklaşımının da etkisi vardır:

Yaşlı gözlerini Leyla' ya indiriyor Filiz. Anlamadan bakıyor. Leyla sarılmalı mı, konuşmalı mı? Aldırma, sen onun karısısın... Ağlamasına izin vermeli mi, hak mı vermeli, ne yapmak düşer ağabeyi suçlu olana?

' Gitmek istiyorum Leyla. Birlikte gidelim. Babaevine gidemem. Damadı gibi davranan bir baba, kızına hak verir mi? Annem kendisi gibi yapmadığım için alnımdan öper mi? Birlikte gidelim. Bu ağabeyin... O, beni ağlatıyor.'

Sarıyor Filiz' e. Ne söylemeli?

Çocuğun var. Saçma. Kırgınlıkların faturası olur mu bir çocuk? Peki çocuk olmasa, Filiz de kendisinin yaptığı gibi inceldiği yerden koparmaz mıydı? Demek o bir fatura ödüyor. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 207)

Kadınlar çocuğu zaman zaman mutsuzluklarının bir kurtarıcısı olarak görme eğilimindedirler. Kötü giden evliliklerini düzeltereği düşüncesiyle çocuk sahibi olan birçok kadın vardır. Çocuk sahibi olan bazı kadınlarsa yaşları ilerledikçe neden bir çocuk yapmadıklarını düşünüp hayıflanırlar. Bitmeyen Aşk romanında Nilgün eğer bir çocuğu olsaydı Sinan'a bu kadar bağlanmayacağını ve daha mutlu olacağını söylemektedir:

"Keşke Ersin'den çocuk yapsaydı," diyor esefle, bu her şeyi değiştirebilirmiş, onu mutsuzluktan kurtarabilmiş gibi.

Belki de haklı... belki de çocuğu olsa kurtulabilirdi Nilgün Sinan'dan. Hatta daha da önce, birkaç değişik aşamada kurtulma olasılığı vardı. Cemile Hanım'ın düşündüğü ilk aşama mıydı? ('Çocuğu olsa Ersin'den ayrılmazdı'), son aşama mıydı? ('Çocuğu olsa elli küsur yaşında bir çocuğa katlanamazdı') yoksa bir sürü olası ara-aşama mı? Kim bilir... (Kür, Bitmeyen Aşk, 444)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da doktor olan Simden'de çocuğu evliliği güçlendiren bir varlık olarak değerlendirir. Bir kız çocuğu kaybeden Simden bunun acısını uzun yıllar yaşar. Simden biten evliliğinin de bir çocukları olsaydı kurtulabileceğini düşünür:

Karnındaki doğum çatlakları, ölen bebeğini anımsatıyordu ona hep. Bu bir yıkımdı. Yaşamının en acı deneyimiydi. Bunu nasıl atatabildiğini ya da hala atlatıp atlatamamış olduğunu bilmiyordu. Evliliklerinin ikinci yılında bir kız çocuk doğurmuştu. Kalbinde bir yırtıkla doğmuş olduğunu, onu iki ay on sekiz gün sonra bu yüzden kaybettikleri zaman öğrenmişlerdi. Bu acı Ömer'le ikisini ilk günler hiç olmadıkları kadar birbirlerine yaklaştırmış,

ama kısa süre sonra onarılmaz biçimde aralarına girmişti. Bu ölümün hemen ardından geç fark edilen ve kötü bir ameliyatla biten bir dış gebelik yaşayınca bir daha çocuğu olmamıştı Simden'in. Doktora gitse, uğraşp amaç edinse olabilirdi belki, ama Ömer'le bu konuyu hiç konuşmamışlardı bir daha. Özellikle Ömer istekli değildi. Karnına her dokunuşta doğuramayacağı çocuklar için duyduğu acı elini yakıyordu sanki. Belki bir çocuğum olsaydı daha dengeli ve mutlu bir evliliğim olurdu, diye düşündü. (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 27-28)

4.1.7.Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar

Çocuğa yönelik cinsel istismar çocukta yıkıcı travmalar oluşturan insanlık dışı bir durumdur. Bu duruma maruz kalan çocuklar uzun süre bu yıkımdan kurtulamamakta, psikolojik açıdan büyük iniş çıkışlar yaşamaktadırlar. Cinsellik kavramını henüz tam olarak algılayamayan, cinsel ilişki için gerekli fiziksel ve psikolojik olgunluğa sahip olmayan çocuklara zorla cinsel tacizde, tecavüzde bulunulması çocuğun cinselliğe ve karşı cinse karşı tutumunu geriye dönüşümsüz olarak çarpıtmaktadır. Çocuk kendi bilgileriyle anlamlandıramadığı bu acı tecrübeden kurtulmak için uzun yıllar mücadele vermekte ve bu çöküntü onun üzerinde onulmaz bir yara açmaktadır.

Oysa üçten evvel et parçası geldi. Geldi ve ağzından içeri girdi. Ağzında adım adım ilerledi. Çocuk donakalmıştı. Adamsa durmadan hırıltıyordu. Hırıltılar çocuğa Elsa'yı hatırlatmıştı. Gıdısı okşandığında Elsa da aynen böyle sesler çıkarırdı. Ama giderek hızlanıyordu hırıltılar. Çocuk şimdi de, karşı evde oturan emekli tarih öğretmenini hatırlamıştı. Emekli öğretmen astım hastasıydı. Ne vakit merdiven çıkarsa, o da aynen böyle hırlardı. Ama daha, daha da hızlanıyordu hırıltılar. Bir müddet sonra, hırıltılar öyle hızlanmış, öyle çoğalmışlardı ki çocuk artık onları neye benzetebileceğini kestiremiyordu. Pembe et parçası bir ileri, bir geri gidip geliyordu ağzının içinde ama çocuk artık onu görmüyordu. Artık hiçbir şey görmüyordu. Gözlerinin açık mı kapalı mı olduğunu bile bilmiyordu. Midesi bulanıyordu.

Derken, tam ta midesi isyan bayrağını çekmişken ve ümidi kesilmek üzereyken; tam da az evvelki kıpırtısızlığına inat inatla hızlanmışken kâinat ve adamın hırıltıları boğuk iniltilere dönüşmüşken; m,adını doldurdu bir rakam ve miadını dolduran her rakam gibi, o da bir sonraki rakama öykündü. İki, sona ermişti.

Et parçası ağzından çıktı. Geride bıraktığı boşluğa tuhaf bir sıvı aktı. Yapış yapıştı. Tadı berbattı. Çocuk daha fazla dayanamayıp, midesine kapıyı açtı. Kusmaya başladı. Et parçasının ağzına kustuğunu, o da dışarı kustu.

Artık acı sudan başka bir şey kusamadığını anladığında, ağlamamak için kendini zor tutarak başını kaldırdı. Dosdoğru yokluğun içine baktı ve Üç'ün yokluğunun, hem Bir'den hem İki'den ve Üç'ün kendisinden bile beter olduğunu gördü. Çünkü adam gitmişti.

Gitmişti.

“Üç” demeden gitmişti. (Şafak, Mahrem, 179).

Çocuklara yönelik olan tecavüz eylemlerinin çok olumsuz sonuçları vardır. Özellikle savaş yıllarında daha bebek sayılacak birçok çocuğa tecavüz edildiği kayıtlara geçmiştir. Henüz cinsel konularda hiçbir bilgisi olmayan çocukların başlarına gelen bu kötü olayların etkisinden yaşamları boyunca kurtulamadıkları bir gerçektir. Sevdalinka romanında henüz dört yaşındaki bir bebeğe annesinin cesedi yanında nasıl tecavüz edildiği aktarılır:

Çocuk, başının üstünde toplanan sarı bukleleri terden büsbütün kıvrılmış, kocaman mavi gözleriyle kendinden başka kimsenin görmediği bir şeye bakarak, masanın üstünde oturuyordu. Hep o şeye bakıyordu. Konuşmadan, acıkmadan, susamadan, bıkmadan usanmadan bakıyordu. Bir sorunu daha vardı; yutkunamıyordu. Yutkunamadığından dolayı, doktorların, hemşirelerin onu beslemek için çırpınmalarına rağmen, her gün biraz, daha zayıflıyordu. Ona yedirmeye çalıştıkları sulandırılmış gıdaları öksürerek geri püskürtüyordu. Boğazında, yemek ve nefes borularında hiçbir hasar yoktu oysa. Annesi kapatıldıkları evde on on beş Sırp'ın kendine arka arkaya tecavüz etmesinden ve çekip gitmesinden sonra, ayağa kalkacak gücü olmadığı için boş odaları dört ayak sürünerek dolaşmış ve onu mutfakta, büyük tahta masanın altında bulmuştu. Ağzından beyaz bir köpük, bacaklarının arasından kan sızarak, hareketsiz yatıyordu. Donu parçalanmış olarak başının yanında duruyordu. O gün bu gündür yutkunamıyordu.

Çocuk hiç kıpırdamamıştı. Bir hemşire ona lapa yedirmeye çalışıyordu. Doktorlar kızın şoku ne zaman ve nasıl atlatacağını bilmiyorlardı. Onca kişinin tecavüzünden sonra, vajinası yırtılmış; sidik torbası hasara uğramıştı, iç organları zaman içinde iyileşecekti, bu kesindi. Ruhu iyileşemeyebilirdi. Dört yaşındaydı çocuk başına gelenleri ömür boyu hatırlayabilecek yaştıydı, bu da kesindi. (Kulin, Sevdalinka, 199-200)

Küçük kızlara yönelik taciz örneklerinden biri de Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında yer almaktadır. Eserde Eleni hizmetçi olarak çalıştığı evin sahibi tarafından tecavüze uğrar. Ancak bu durumu evin gündelik olaylarından biri gibi kabul ederek susar. Zaten aynı davranışa uğrayan çoğu genç kızın ya da kız çocuğunun susarak bu suçların ortaya çıkmasına engel oldukları görülür. Zaten bu durumdan şikâyetçi olsalar da onları destekleyen pek kimse olmamaktadır. Çünkü tecavüze neden olan kişinin kendi oldukları, erkeği kışkırttıkları düşünülmektedir:

Bin bir korkunun ve suçlamanın düşman ettiği, saatlerce tek başına içen bir adamın, insan hasreti çekmesi doğaldı. Menas, zamanla, Eleni'nin sofrasından ayrılmaması için bahaneler bulur oldu. Efendisinin masasının

başında saatlerce bekleyen kız, sonunda yorgunluktan uyuyakalır, bu defa da kaykılan vücudunun kıvrımlarını sunardı Mikalis'in uykulu gözlerine.

Maria ve Eleni'nin dışında hemen herkesin beklediği “baştan çıkarılma olayı” kız on beş yaşından birkaç gün aldıktan sonra gerçekleşti, ama öngörülen müteşebbis ile mağdur yer değiştirdiler.

İçkiden uzak durduğu ender gecelerinden birinde, önce Maria İolanti'nin odasına uğradı Mikalis Menas, birkaç dakika kaldı, oradan da Eleni'ye geldi. Bir şey istediğini, ya da unuttuğunu sanan, uyku sersemi kıza, “Çekil öteye!” dedi kısaca. Yatağının içine girdi. Kızı soymadı. Uzun, pazen geceliğini yukarı sıyırıp, işaret parmağını vajininden içerlere, ani bir hareketle sokuncaya kadar, ne olduğunu da anlayamadı Eleni. Çılgılığını bir suçlunun içgüdüleriyle bastırdı. “Ne edepsiz şeysin sen” diye azarlanmaktan korkar gibi sustu. Korktu ise, debelenip böğüren Mikalis Menas'ın öleceğini sandığından korktu.

Gönlü olmadan iş görmeye alışık insanların dayanıklılığı ile göğüsledi olayı. Başına gelen gündelik görevlerinden biriydi sanki. Maria'nın mahrem yerlerine ağda yaparken duyduğu utançtan daha fazlasını da duymadı. Hanımının bunca görevini devraldıktan sonra, bu son olayı da onlara eklenmiş varsaydı. Üstelik, hanımı yan odadaydı, hastaydı ve Eleni'nin Mikalis'i onun gönderdiğinden kuşkusu yoktu. (Alatlı, Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?, sf:64)

Yaseminler Tüter Mi Hâlâ'da tecavüze uğramasına karşın mağdur değil, suçlu olduğuna inanılan Eleni, babası tarafından da namusunu kirlettiği gerekçesiyle şiddete uğrar. Bu olay, tecavüz eyleminde erkeğin değil de kadının suçlanmasının sadece bizim toplumumuzda değil, Hristiyan toplumlarda da yaygın olduğunu göstermektedir. Her iki din dairesi de cinsel konularda kadının erkeği etkilediği ve bu nedenle olumsuz davranışlar ortaya çıktığını benimsemiştir. Ayrıca tecavüze uğrayan kızın babası tarafından korunmaması, aksine cezalandırılması da toplumdaki namus algısı ile açıklanabilir:

Zangoç Spiro, aynı gün ikindiye doğru geldi. Manastırın otomobilini sesinden tanıyan Eleni sevinçle koştu kapıya. Kızını bir baştan bir başa sırttır görmek, delirtti Spiro'yu. Daha bahçe kapısından bağırdı:

“Orospu!”

Çiçek tarhlarını bir adımda geçti.

“Orospu! Rezil ettin bizi Karpas'a!”

Başına inen ilk yumrukla sendeledi, Eleni. Babası saçlarından yakaladı, düşmesini önledi. İkinci yumruk ağzının üstüne indi. Eleni, evin içine kaçmak için davrandı, bu defa da yakasından tuttu, bahçenin ortasına çekti, işi uzatmak, olan bitene tanık toplamak ister gibi, ön bahçenin çimleri üzerinde sürüklemeye koyuldu, kızını. Eleni, gül fidanlarının arasına kactı, tekmeleri oraya da yetiştirdi. Fidanların arasından çekip çıkarmaya çalıştı, yüzünü dikenler çizdi, daha da delirdi adam. Rastgele patlatmaya başladı.

“Madam Maria, Madam Maria!” yardım çağırıyordu Eleni.

“O kutsal kadının adını ağzına alma! Alma dedim sana!”

Spiro'nun tokatları sağlı sollu iniyordu. Eleni son bir gayretle, “ Helena Teyze!” diye haykırdı.

Ve dehşet içinde gördü, son kurtulma şansını yok ettiğini, sokak kapısını kapattığını bir elin!

Babasının beline indirdiği tekmeyle yere yığılırken, Madam Menas'ı da son kez gördü. İkinci kat pencerelerinin kepenklerini örtüyordu.

Eleni'nin acıları o anda başladı. İlk tekme o anda yedi sanki. Çuval gibi boşaldı genç vücudu. Babasının yumruklarından korunma içgüdüsünü de yitirdi.

Bir hayvan leşi gibi sürükledi Eleni'yi, Zangoç Spiro. Kapıda bekleyen otomobile tıktı.

“Ekmek yediğin yere ha?! Ekmek yediğin yere!”

Hırsını alamadı, otomobilin alçak tavanının elverdiği hızla indirdi, yumruklarını beynine beynine. Komşular, kızın arka koltuğa çivi gibi çakıldığını gördüler. (Alatlı, Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?, sf:66)

Ensest cinselliğin bastırıldığı bölgelerde daha çok görülen bir tür cinsel sapkınlıktır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında bir ensest örneği verilir. Romanda dinî, toplumsal hiçbir değere inanmayan Aliye'nin çocukluğunda babasının cinsel istismarına maruz kaldığı anlatılır. Daha cinsel kimliğini yeni oluşturmaya çalışan bir kız çocuğuna yapılan bu eylem, Aliye'nin ileriki yaşamında sağlıksız cinsel birliktelikler yaşamasına neden olur. İşin kötü yanı baba, bunu yedi kızına da yapmaktadır. Çünkü bir türlü erkek çocuk sahibi olamayan adam kızlarını bu yolla cezalandırmaya çalışmaktadır. Bu alıntı çocuğa yönelik cinsel istismar başlığı altında de yer almaktadır:

O ikisi, Ada ve Tuna, onlar kadar beni sinir eden olmadı ömrü hayatımda billahi! Ne o sapık babama, ne de o manyak anneme onlar kadar gıcık oldum ya!.. Tamam babam pisliğin tekiydi. Yedinci çocuğu da kız doğduğu için bizi hiç sevmeydi. Yani kızları olarak sevmeydi, ama başka türlü iyi severdi. Sıkıştırıp köşelerde her yerimizi avuçlar, öper, çocukluğumuzu çalardı bizden. Ne oldu ama? ‘ Ormanda avlanırken yanlışlıkla vurulmuş’ göya. Hah güleyim bari!.. Neden bacak arasından yemiş o kurşunları peki? Neden kalbinden vurulmamış hani yanlışlıkla bakalım? Kalbi yoktu ki, düzünün! Kim vurdu onu peki? Niçin köy ahali hiç üstelemedi, çabucak gömüp, kurtuldu o pislikten acaba? Yoksa, ha?.. Hah hah ha! Ben biliyorum onu kimin temizlediğini. Çok iyi biliyorum. (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 379)

Kadın Destanı'nda Tanrı-Kral Gilgamesh'in küçük yaştaki kız çocuklarıyla cinsel ilişkiye girmesi kınanan bir dille ele alınır. Eserde daha sonra tapınağın baş

rahinesi olacak olan küçük kıza Gılgameş'in cinsel açıdan nasıl davrandığı anlatılır. İşin kötü yanı dinî açıdan Gılgameş ile cinsel ilişkiye girmenin küçük kızlara bir kutsallık kazandırdığının düşünülmesidir:

...
 Giderek, yavaş ve kesik okşamalar başladı...
 Sevgiyi bulduğunu sandı Liyotani.
 Liyotani, geçmişî olmayan küçük kız.
 Konuşmaya başladı.
 ...
 Okşamalar hırçınlaştı, ah o pençe eller...
 Sonsuz gibi uzayan geceleri, kış günlerinin.
 Kusma isteği, korku, sabır ve kurtuluşun sevinci, UTU'nun
 Gelişiyile,
 Fırlamak bir yataktan ve temizlendikten sonra kurtulmanın içte
 uzayan haykırışı...
 Korkunç kıskançlığı Başrahibenin, kusturucu düşkünlüğü...
 Yaşamının en uzun dört yılı... (Kutlu, Kadın Destanı, 101)

Aşk İşaretleri romanında Şalvar Baba'nın cinsel tacizine sadece Nezir maruz kalmamakta diğer erkek çocuklar ve gençler de bu duruma maruz kalmaktadırlar. Çocuklar gece yaklaştıkça başlarına gelecek olanı bildikleri için korkmaktadırlar. Bu çocukları bu tür sapkın davranışlardan koruyacak bir kimsenin ya da devlet gücünün olmaması da ilginçtir. Bu alıntı eşcinsellik başlığı altında da yer almaktadır:

Şalvar Babayla gözlerimizi dolduran her şey hayal olurdu. Biz gerçekdik. Yokken, tersi.. hayaller nasıl cansız cansız titirse öyle titirdik. Okulun acısını çıkaralım diye bizi gecenin içinden geçirip kayalıklara tırmandırırdı. Kafa bulmak için dalgalara bakardık. İçten içe ne düşünürdük biliyor musunuz? Başımızı döndürüp bizi düzeceğini.. gecoş dedikçe bacaklarımız karıncalanıyor. Üstümüze abandıkça karanlığı silkelemek için babalanıyor herif.. biz kıllanıyorduk. (Tekin, Aşk İşaretleri, 86-87)

Aşk İşaretleri romanında çocukların Şalvar Baba'nın tacizlerine alışmaları ve bir süre sonra bunu kendilerinin istemesini onların sevgi ihtiyacına bağlamak mümkündür. Ailelerinden gereken sevgiyi alamayan çocuklar baba ünvanıyla seslendikleri bu adamın sapkın da olsa ilgisini çekebildikleri için mutlu olmaktadır. Bu bir bakıma onlarda birine ait olma duygusu yarattığı için değerlidir:

Şalvar Baba değil., kim suratımıza baksa birini üstümüze yatırmak istediğimizi anlardı. 'Yüreğiniz donunuzda atıyor,' diyordu bize. Aldırmaz bir herif olup.. acımasa..hiçbirimizi ellemeyecek. Ama halimiz ona dokunuyor işte. 'Üstünüze yürüyorum yatışın!' Gözlerimizin içimizi gösterdiğinden haberimiz yok. Kafalarımız karanlık ya.. Ara sıra bir ışık parlayıp sönüyor. Yoksa gövdelerimiz karambolde. Neyi duymaktan korkuyorsak onu söylüyordu. Sesini canımızla dinlerdik. 'Kafalarımızın içini aydınlatamam, doğuştan ışık yok bende hah hah ha! Ama.. cinsî katliam yaparım! Yaptığı, bilmeden ona ve birbirimize yapmayı arzuladığımız şey.. Kığımızı başımızı arkalıyor. (Tekin, Aşk İşaretleri, 87)

Aşk İşaretleri romanında kendisine Şalvar Baba tarafından cinsel taciz uygulanan ve tecavüze uğrayan Nezir'in aynı davranışları bir başkasına yapması oldukça düşündürücüdür. Küçük yaşlarda bu tür davranışlarla karşılaşan Nezir duyduğu öfkeyi, bu davranışı başkalarına yansıtarak yatıştırmaya çalışmaktadır. Romanda çocukların cinsel arzular için kullanılmalarının ne boyutta tahribatlar yarattığı Nezir'in şahsında ortaya konulmaktadır:

“İçim geçti, sızmışım. Ayıldım ki, Nezir'in elleri bacaklarımın arasında. Yüzü dünyayı kaplamış. Ayağa sıçradım.”
Bir şey yok, yat uyu, rüya görüyorsun, demiş...
Aptal! Senin büzük soğanına kalmadım! (Tekin, Aşk İşaretleri, 91-92)

4.1.8.Çocuğa Yönelik Şiddet

Çocuğa yönelik fiziksel şiddet 1980-2000 döneminde roman türünde eser veren kadın yazarların yoğun olarak ele aldıkları bir konudur. İster şehirde olsun, ister kırsal bölgede; ister alt tabakadan olsun, isterse üst tabakadan ele alınan tüm sosyal katmanlarda çocuğa yönelik psikolojik ve fiziksel şiddetin yaygın olarak uygulandığı görülür. Bu romanlardan biri olan Elif Şafak'ın Pinhan romanında Ceviziçi Tahir, sokakta gördüğü arkadaşının kızı Nevres'in karıncalara yoğurtlu ekmeğe fırlattığını görünce ona bir tokat atar. Çocuğun annesinden babasından ya da aile üyelerinden fiziksel şiddet görmesi bile doğru değilken mahalleden bir kişinin çocuğa tokat atabilme cesaretini bulması o dönemde çocuğa yönelik şiddetin ne kadar kanıksanmış olduğunu ortaya koymaktadır.

Dellendin mi kız? Bi sıkımlık canları var zaten, ona da sen mi kasedtin? Günah ki ne günah... Babana söyleyeyim de gör gününü. Kızılık sopasının tadını özledin zaar.” Çocuk kıvır kıvır saçlarla çevrelenmiş başını

kaldırıp Ceviziçi Tahir'in gözlerinin içine baktı. Upuzun kirpikli, iri, bal rengi gözlerini esirgmeden, dosdoğru, yakarak delerek baktı.
 “Babam göçtü!” dedi dişlerini sıkarak.
 Artık ağlamıyordu. (Şafak, Pinhan, 71)

Bu dönem romanlarında çocuğa yönelik fiziksel şiddet sebebi her ne olursa olsun olumsuz bir davranış olarak ele alınmıştır. Çocuklar kişilik gelişimlerini sürdürdükleri dönemlerde maruz kaldıkları her türlü fiziksel şiddetten olumsuz yönde etkilenmekte, güvensiz, şiddet eğilimli kişiler olarak yetişmektedirler. “Mahrem” romanında bir babanın, karısı doğum sırasında öldüğü için oğlunu suçladığı ve her fırsatta onu dövdüğü anlatılmaktadır. Eşinin kaybından dolayı büyük bir travma yaşayan baba oğlunun vücudundaki morlukları gördükçe üzülmemekte ama dayağa başvurmadan da geri durmamaktadır:

Beri yanda babası vardı. Akşamları hava karardığında oğlunu karşısında görmekten hoşlanmadığını saklamayan; son nefesine kadar karısının öldüğü yatakta yatıp, bir daha hiçbir kadına el sürmeyen; bazı geceler aniden ayağa fırlayıp, bağıra çağıra evdeki bütün kandilleri kıtır kıtır doğrayan; kızlarının bu küçük oğlana gösterdikleri alakaya her daim muhalefet eden; durduk yerde hiddetlenip, kızılılık sopasını çıkararak; ertesi gün kendine gelir gelmez ilk işi biricik oğlunu sormak olan; çocuğun morarıp çürümüş etlerini görünce pişmanlıktan kahrolup ondan af dileyen; ama aradan birkaç gün bile geçmeden daha beter hiddetlenip, daha beter döven, hiç durmadan içip, hiç durmadan küfreden, elinden hiçbir iş gelmeyen babası... (Şafak, Mahrem, 42)

Ebeveynlerin çocuğa fiziksel şiddet uygulamaları çocukları eğitmekten daha çok korkutmakta ve hırçınlaştırmaktadır. Özellikle babalar çoğu toplumda çocuklarını eğitmek bahanesiyle onları dövmektedirler. Bir eğitim aracı olarak görülen dayak çocuğa sadece fiziksel açıdan zarar vermekle kalmayıp tedavisi mümkün olmayan ağır travmalar yaratmaktadır.

Sesinden utanmadığı tek mekânı, biricik yuvasını kaybettiğini görmek onu kahretse de, kiliseye gitmemek için türlü bahaneler buldu. Her bahanedeyse dayak yedi babasından. Ne var ki fırıncı, zekâsından her zaman şüphe ettiği küçük oğlanla uzun uzadıya uğraşamayacak kadar bezgin bir adamdı. Vazgeçti; salaklığına doymayan oğlunu kendi haline bıraktı. İşte o zaman, evde durmaya tahammül edemeyen Alanso aklını başına devşirmesi gerektiğini kavradı. Hayat zaten kötü olduğuna göre, daha kötüsünden korkmak manasızdı. (Şafak, Şehrin Aynaları, 17)

Çocuğa fiziksel şiddet uygulanması konusu Latife Tekin'in Aşk İşaretleri romanında da işlenir. Romanda gece gündüz babasından dayak yiyen Yener'in durumu anlatılır. Çocuk bu durumdan sadece fiziksel yönden değil, ruhsal yönden de etkilenmektedir. Bu nedenle de hiç konuşmamaktadır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

Aramızda kurulan gizli bağ sesinin alçalıp yükselişiyse geriliyor mu? O mu beni, ben mi onu çekiyorum? İçimde ateşsi bir korku.. Gövdesi gövdeme yaklaşıyor, fısıldayarak. "Cihan, niye ses vermiyor biliyor musun? Ağzı var Yener'in de dilinden ümidi yok." Yalnızca Nezir alaycı bir gülüşü bir nefes oyunuyla soruya dönüştürebilir! Fısıltısıyla zıtlaşan bir mırıltıyla aydınlatıyorum onu. Babasından dayak yiyor çocuk. Gece gündüz. (Tekin, Aşk İşaretleri, 29)

Fiziksel şiddet konusuna Aşk İşaretleri'nde Nezir'in başından geçenler anlatılırken yeniden yer verilir. Trajik bir yaşam öyküsü olan ve bu nedenle toplumsal sınırların dışında yaşayan Nezir, ailesinin toplu halde kendisine uyguladığı şiddetten bahseder. Bu aşağılayıcı hareketi Nezir daha farklı bir şekilde değerlendirerek ailesinin kendisini çok sevmesine bağlar. Bu durum sürekli şiddet gören insanların akıl sağlığının bir süre sonra tehlikeye girdiğini göstermektedir. Dayak onun için artık bir yenilgi değil, aksine bir güç kaynağıdır. Bu durum Nezir tarafından şöyle anlatılır:

İki ağbisi ve annesi yanarak ölmüş. Babasının akli olaydan sonra biraz alevli kalmış. Ama Nezir'in başından geçen yangını dinlemeye gelmiş değiliz. Hikâyenin içinde başka, bir hikâye var. "Hep birlikte beni döverlerdi, devamlı. Bir gün, içime bir his geldi. Aklım yeni eriyordu daha. Kafamın boşluğunda, onları üstüme çeken ışığı gördüm. Anladım, beni dövmüyorlardı. Bana tapıyorlardı."

"Dayak yiyorsan, Allah gibi düşüneceksin kendini Ondan sonra bırak, vursunlar. Vuranlar niye vurdukların bilemez, sen onların ruhuna hâkim olursun.." Bu sözler Yener için. (Tekin, Aşk İşaretleri, 45)

Ağustos Başağı romanında da çocuğa şiddet uygulanması konusu ele alınır. Şerife Hanım artık çocukluktan çıkmış olan kızını dövmeye kalkar ve hatasını anlar. Bu durum biraz da geleneksel çocuk eğitimi kuralları ile ilgilidir. Eski kuşakta çocuğun dayakla eğitilebileceği yönünde yaygın bir kanaat vardır:

Bunları söylerken ayağını sertçe yere vurmüştü. Şerife Hanım terliğini eline alacakmış gibi yaptı. Eski alışkanlık. Hâlbuki Esmâ artık çocuk değil; Esmâ artık dövülemez ve dövülmemeli. Yüzü pençe pençe kızardı Şerife Hanım'ın. Esmâ birden ağlamaya başlamıştı. Deli deli boşalan bir yağmur. (Çokum, Ağustos Başağı, 47)

Islak Güneş romanında da çocuklara uygulanan şiddet dile getirilir. Mahalle halkı genel olarak çocuğun dayakla eğitileceğini düşündüğü için burada çocuklara şiddet uygulamak sıradan bir olay gibidir. Ancak bazı babalar bunu daha sık tekrarlamaktadır. Örneğin Cebrail Usta sürekli alkol almakta ve kızını dövmektedir:

İvon'un Sedat'a olan düşkünlüğünü başlarda anlayamamıştık. Oysa, İvon da çok dayak yiyordu babasından. O yüzden kendisini Sedat'ı korumaya adanmış olmalıydı. Cebrail, kızına dayak attıktan sonra sızıp bir köşede kalıyordu. İvon saatlerce ağlıyordu. Ağdın uzamasından hoşlanıyor gibiydi. Bir kez Nazmiye Hanım bile dayanamamıştı: "Bu kızın uluması yüzünden bunların başına bir bela gelecek," demişti. "Köyde bir it uzun uzun uludu mu mutlaka ölü çıkar o evden." (Kutlu, Islak Güneş, 47)

Islak Güneş romanında alkol ve şiddet bağlantısı ele alınır. Alkolik olan Cebrail Usta yıllarca ailesine şiddet uygulamıştır. Cebrail Usta yaşlanınca ise ailesi güçten düşmüş olan bu adamı dövmeye başlamıştır. Aile üyeleri adeta yıllarca içlerinde birikmiş olan hıncı bu şekilde gidermeye çalışmaktadır. Bu durum şiddetin şiddetle karşılık bulduğunun örneklerinden biridir:

Yıllar geçince, Cebrail içkiyi bırakmadı, azaltmadı ama bedeninin dayanısı azaldı. Daha çabuk sarhoş oluyordu artık. Kötü kötü sövmeye başlayınca bu kez Sara dövüyordu onu. Büyük kızı da annesine yardım ediyordu. Tokatları babasının orasında burasında patlıyordu. Sesleri odaları, pencereleri, sokağı, bizim duvarı aşp geliyor, korkunç acılar veriyordu hepimize. Haklı ve doğru hiçbir şey yoktu Cebrail Usta'nın evinde. Nitekim sonları da öyle bitti. Haksız ve kötü. (Kutlu, Islak Güneş, 48)

Islak Güneş romanında kadının en büyük gücünün güçsüzlük olduğu anlatılır. Çünkü güçsüz olmak her zaman toplumun sempatisini kazanır. Ayrıca güçsüz olan, mağdur olan her zaman konuşma, ilenme hakkına sahiptir. Toplum bu tür insanların seslerine kulak verir. Romanda kadınların yıllar içerisinde ezilerek, şiddet göyerek kendilerini nasıl koruyacaklarını öğrendikleri anlatılır. Romanda şiddetin kanıksandığı bir toplumda ağabeyinden şiddet gören kız çocuğu da öğrendiği kadınca davranışları sergiler:

Büyümüş müydüm? Büyümüştüm. Bebeklerle oynamalı mıydım? Oynamamalıydım. Oynamıyordum. Ağabeyimden dayak yiyordum. Annemi kızdırıyordum. Ağabeyimizin ikimize de haksızlık ettiğini düşündüğümüz için Akkan'la onu kızdıracak şeyleri düşünüyor, hazırlıyorduk. Sonra ikimiz de dayak yiyorduk. Akkan, erkekliğe alışmak için ağlamaya çabalarken ben bir yandan gözyaşları döküyor, bir yandan da tükenmez ilenmelerle ağabeyimin sinirini büsbütün bozuyordum. Bu ilenmeler ben doyuma ulaştırıyor, kadın mantığına giderek erişiyordum. Zayıf olmayı ve bu zayıflığın gücünü kullanmayı başka ne zaman öğrenecektim? Annem bu değişimimden korkuyordu. Kızının sıradan bir kadın olma yoluna girmiş olması kendisini tedirgin ediyordu. (Kutlu, Islak Güneş, 132)

Tutsaklar romanında çocuğa yönelik şiddetin zaman zaman ileri boyutlara taşındığı görülür. Tüm ilgisini görme engelli oğluna yöneltmiş olan anne kızını o sorun çıkarmadığı zamanlarda fark etmemektedir. Zinnur annesinin ilgisini ancak bir problem çıkardığında çekmekte ve böyle durumlarda da annesinden şiddet görmektedir. Annesi Zinnur'u bazen acımasızca dövmetedir:

Annesi kopup gelmiş, Zinnur'un üstüne yürümüştü. Hiç şaşırmadan, ne yapacağına önceden karar vermiş gibi telaşsız, Zinnur'un boğazına saldırmıştı. Sıkıyordu. El damarları fırlak, parmakları inanılmaz derecede güçlüydü. Zinnur önce direnmiş, iki eliyle annesinin ellerine yapışarak, o elleri boğazından sökmeye çalışmıştı. Başaramamıştı. Gözleri boğazını sıkan ellerin ve kolların üstünde giderek belirginleşen, kasılan yılanlara değmişti çünkü. Yılanlar bükülüyor, kıvrılıyor, saldırılarını sürdürüyorlardı. Büyülenmişti. Yer yer mor, bazı kısımları kırmızı, tam ortalarda renksizleşmiş yılanlardı... Giderek, renk de yitti Zinnur'un gözlerinde, yılanlar da. (Kutlu, Tutsaklar, 240)

Çocukların sevgisiz bir ortamda yetiştirilmelerinin birçok sıkıntıya yol açtığı tez örneklemini oluşturan çoğu romanda değinilen bir konudur. İşkenceci romanında Abdurrahman Ağa küçük oğlunu anne sevgisine ihtiyacı olduğu anda hemen erkek dünyasının içine alır, çünkü onu bu yolla eğitilebileceğine inanmaktadır. Kadınların arasında büyüyen erkek çocukların erkekliklerinin zarar göreceğine inanılır. Nitekim Ağa, ağlamak gibi "kadınca" davranışlar gösterilen küçük oğlunu derhal cezalandırır. Romanda şiddetin bir eğitim yöntemi olarak gösterilmesi eleştirilir:

Çişini tutabildiği saptanınca, selamlığa, erkeklere emanet edildi. Acını yadsımak zorunda kaldı. Giderek ne denli aç olduğunu unuttu. Kafdağı'nın ardındaki beyaz gömlekli adam, eğitilmiş bir esfle salladı başını,

‘ Cık, cık, cık... Anası ile teması önlenen şempanze yavrularında çok ciddi psişik hasar görünür. Yetimhanelerde büyüyen çocukların duygusal ve sosyal ilişkilerinde, konuşma, soyutlama yetilerinde, özdenetimlerinde yetersizliklerin husule gelmesi kaçınılmazdır.’

Kalp kulağıyla duydu, içini çeke çeke ağladı bebek,

‘ Sus, lan!’

Kendisine hafif, çocuğa ölümcül bir tokat patlattı Abdurrahman Ağa,

‘ Erkek adam ağlar mı?’

Sese gelen kızlar birlikte koşular,

‘ Alın, şunu!’

‘ Şu’nun ağzına lokum tiktılar, sustu. ” (Alatlı, İşkenceci, 15)

Çocuk eğitiminde çocuğa söz hakkı tanımak, bir hatası olduğunda ona savunma hakkı vermek, onu bir birey olarak algılamak önemlidir. Valla Kurda Yedirdin Beni romanında İhsan Bey oğlu Mehmet’i kopya çektiği gerekçesiyle arkadaşlarının önünde tokatlar ve aşağılar. Çocuğun kişiliğine yönelik bu durum baba oğul arasındaki ilişkileri koparır:

Çakan şimşeğin tokat olduğunu fark ettiğimde, geriledim, bu defa da başımı pencere pervazına çarptım. Elimi kaldırdım, yüzümü korumaya çalıştım, babamın yakama yapışmış eli aman vermedi. Sıramdan dışarı sürüklendim, sınıfın ortasına itildim. Taşlaşan öğrencilerin suratlarında en ufak bir ipucu yoktu, babama baktım.

"Dışarı," dedi İhsan Bey, "Kopya ha! Bir de kopya! Defol!" "Ne kopyası, baba, yani, Müdür Bey!"

"Yalan mı söylüyor öğretmenin? Ha? Yalan mı? Rezil ettin beni!"

"Ben bir şey yapmadım, kopya çekmedim!"

"Bak, hala konuşuyor! Defol, defol gözüm görmesin seni!" "Baba, vallahi!"

"Bana baba deme!" diye tepindi babam. Boynundan damarlar fırladı,

"Defol. Yürü, yürü ya da ben yürüteceğim!" Uzandı, koluma yapıştı.

Dershaneden dışarı sürüklendik.

"Paltom!"

Hırsını alamadı, parmaklarını koluma gömdü, etimi büktü, büktü, kopartmaya çalıştı,

"Gıkını çıkartmadan, defol!" (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 32-33)

Çocuk eğitimin nasıl olması gerektiği Valla Kurda Yedirdin Beni romanında yeniden ele alınır. Romanda Mehmet, babası İhsan Bey tarafından yaramazlık yaptığı gerekçesiyle bir ağacın gövdesine bağlanır. Çocuk insanların kendisini bu halde görmesi üzerine utanç duyar. Eserde çocukların şiddetle, küçümseyici tavırlarla cezalandırılmalarının onlarda da şiddet duygusunu körüklediğini dile getirir. Ayrıca

bu davranış baba ile oğul arasındaki ilişkiyi geriye dönüşü olmayacak bir şekilde koparır. Mehmet Sedes babasının kendisini sevmediğine kanaat getirir:

İhsan Bey ağır ağır yaklaştı, durdu. Elini kaldırdı, kulağıma yapıştı. Bedenimin hızla kaybolduğunu, yerini bir kulağa bıraktığını biliyorum. Ne bacaklarım ne gövdem ne de kollarım vardı. Müdür Bey, bu sıcak, kocaman, kan pompalayan kulağı sürükledi. Sokaklardan, dükkânlarını yeni açanların arasından geçtik. Dimdik yürüyen kolalı efendiyle yanında sürüklediği çamurlu kulağını görmeyen kalmadı.

Babannem ile Behiye Hanım, bahçe kapısının önünde bekliyorlardı.

"Çamaşır ipini verin bana," dedi aynı telaşsız ses, gövdem büyüdü, ama, babam İhsan Bey'in dövmeye niyeti yoktu.

"Yürü duvara."

"Ömer"i itti, bahçe çitinin kazıklarından birisine dayadı.

Eğildi, ipi ayak bileklerimin etrafından dolandırdı, yukarı doğru sarmaya, kazığa bağlamaya başladı. Dehşete düştü, var gücüyle debelendi çocuk. Ama, sıksa bedenimin gücü yetmedi!

Babam, büyük bir hünerle, ipi göğüs hizama getirdi, önce bir kolumu, sonra da diğerini sıkıca bağladı, düğümledi.

Mürüvvet Hanım, sevgili babaannem, torununa bakamadı, başını çevirdi. Annem,

"Bari sırtına bir şey giydirseydik," dedi. Ben, tükürdüm.

İhsan Bey babamın arkası dönüktü, görmedi, "Akşama kadar burada kalacak," dedi, eve girdi.

Öfke, gözyaşlarımı kuruttu, korkumu dindirdi, umarsız bir kine dönüştürdü. Annemi tekmelemeye çalıştım, babamın organı bacağıma kesti. İlk misafirler, güneş yükselip de yüzümü ısıtmaya başladığında geldiler. Onları diğerleri izledi. O bayram sabahı, Müdür Bey'in bahçe çitine bağlı oğlunu görmeyen kalmadı!

İlk anda kavrayamıyorlar, bir daha bakıyorlar, irkiliyorlar, sonra da içeri girip fısıldaşıyorlardı misafirler. Benim adıma af dileyenler olduysa da, İhsan Bey dinlemedi. Bu defa da, yaşken eğilen ağaçlardan, sonradan dövülen dizlerden, bir musibet-bin-nasihahat gerçekliğinden söz ettiler. Bayramlaşmayı tamamlayıp, bana bakmamaya çalışarak, geçip gittiler. En acı veren seyirlik, el öpmeye gelen akraneleriminki oldu. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 26-27)

4.1.9.Çocuk Eğitimi

4.1.9.1.Disiplin mi Baskı mı?

Ana babaların baskıcı tavrının çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı bilinmektedir. Karanlığa Direnen Yıldız romanında çocuklarını batılı bir anlayışla yetiştirmek isteyen Sebati Bey ile Sibel Hanım ne yazık ki oğulları ile iyi bir iletişim kuramamışlardır. Çocuğu batılı kavramlara yaklaştırmak isteyen anne baba onu sevgiden yoksun bıraktığı için çocuk amcasının oğlu Ferudun'a sığınmış ve asıl desteği ondan görmüştür. Eserde anne babaların çocuklara belirli düşünceleri küçük

yaşta aşlamaya çalışmalarının çocuğu mekanikleştirdiği evden, ana ve babadan uzaklaştırdığı anlatılır:

Çocuk elbette bu müthiş Türklerin ülkeye getirdikleri yenilikleri artık ezber biliyordu... Hatta bir süre sonra Mustafa Reşid Paşayı babasının dedelerinden biri olarak idrak etmeğe başlamıştı. Bu mekanik çocuk, Avrupa'dan gelen oyuncaklar, annesinin ruhsuz soyut heykelcikleri, babasının altı oklu sloganları arasında sıcak bir kucak ararken Feridun'un yumuşak ağabey bakışlarıyla karşılaşmıştı. Onu on beşinde ilk defa Abanoz Sokağı'na götüren Feridun olmuştu. Çözümlememez gibi görünen meselelerinde bunalımlarında onu ehliileştirmek, yani eve değil, hayata alıştırmaya yolunda ehliileştirmek için az uğraşmamıştı... Mesela kızları dansa götürme konusundaki cesaretini Feridun, ona Atatürk'ün bir zamanlar toplumumuzdaki Batı uygarlığı denemelerinden birisi olan balo düzenlemelerini hatırlatarak ancak kabul ettirebilmişti. Yoksa çocuğun Sebati Bey'in ördüğü duvarı aşabileceği şüpheli görünüyordu. Tabii bu duvar Feridun'a göre Sebati Beyin çocuğun kişilik geliştirmesini engelleyen tavrından doğmuştu. Evdeki "Ben bilirim. Biz biliriz." havası bir noktadan sonra ezme ve hükmetme biçimine dönüşüyordu. (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 61.)

Çocukların katı bir disiplinle yetiştirilmeleri onların duygularını tam olarak ifade etmelerine engel olmaktadır. Böylece diğer insanlarla iletişim kurmakta zorlanan insan çekingen ve soğuk bir kimse haline gelmektedir. En doğrusu anne babanın çocuklarına duygularını belli etmekte bir sakınca olmadığını, bunun güçsüzlük sayılamayacağını davranışlarıyla anlatmalarıdır. Ancak ne yazık ki bizim gibi toplumlarda duygusallık zayıflık olarak değerlendirilmektedir. Çocuk eğitimindeki bu yanlışlık İçimden Kuşlar Göçüyor romanında şöyle anlatılır:

Yakınlarıma sevgimi ve dokunma isteğimi göstermede çok beceriksizim, çekingenim. Büyük olasılıkla sıcak, sevgi dolu bir aile ortamında büyümemiş olmam bunun nedeni. Duyguların denetlendiği, yakınlaşmaların gizlendiği, ayıp sayıldığı, disiplin ve ciddiyetin çok önemsendiği bir ortamda yetişmiş oluşum. Bu beni en çok sevdiğim insanlara yaklaşımda inisiyatifsiz bıraktı hep. Gereksiz, yersiz duygusallığa düşüp gülünç olma ve reddedilme korkusu, başkalarına dokunma, sarılma, göğsüme bastırma önceliğimi engelledi. Çok zaman sevgiyle dolup taşarken bile kendimi fethedilmesi gereken mağrur bir kale gibi uzak ve sağlam tutmaya çalıştım. Ne yazık ki benim en acıklı, en dokunaklı yanımdı bu. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 52-53)

Çocuk eğitiminde disiplinin sevginin önüne alınmasının çocukların kimlik gelişimlerinde olumsuzluklar yarattığı Ağustos Başağı romanında anlatılır. Annesini

küçük yaşlarda kaybeden Veli kendisine bakan halası ile arasında aşılmaz dağlar olduğunu düşünür. Çünkü halası onu sevdiği halde sevgisini hiç göstermez. Bu durum Veli’de annesi yerine koyduğu halasının onu sevmediği yönünde bir duygu uyandırır. Ancak gerçek böyle değildir:

Halası ona karşı büsbütün sevgisiz olamazdı. Bu çatık kalmaya zorlanan kaşlar, sevgileri örtbas etmek içindi.

— Anladım hala, dedi.

Evet, evet. Sevgileri, daha çok çocuklara duyulan sevgiyi örtbas etmek için... Bütün o azarlamaların, yapılan işlerden şikâyetlerin gerisinde bir sevgi vardı. Veli buraya geleli, babası gibi kendi evinde olmayı çok istemişti ama, şimdi inkar edemediği bir yakınlığı sezmeğe başlamıştı. Şimdi zaman zaman nefret ettiği bu kadının dar, zayıf göğsüne kapanıp ağlamayı ne kadar çok istiyordu... Biliyordu ki bu kuru kemik el, çok sürmeden Veli’nin saçlarında gezinecek... O hep azarlamaya yatkın ses çözülüp, yumuşayacak, ağlamağa başlayacak... Bugüne kadar böyle düşünmemişti. Söğüt’teki evlerini silip süpüren, çamaşırlarını yıkayan, bu işleri kimi zaman başlarına kakan Atiye Hala’yı da sevebileceğini düşünmemişti. Demek ki insan bazı duyguların, bazı yakınlıkların nefretle, anlayışsızlıklarla, öfkelerle örtülmesine razı olabiliyordu. Ama sevgilerin açığa çıkmasına pek izin vermiyordu galiba. (Çokum, Ağustos Başağı, 425–426)

Mahrem romanında çocuk eğitimi ele alınan konulardan biridir. Ailelerin uzun yıllar bekledikleri çocukları şımartmaları, çocuğun her istediğini kolayca ona sunmaları romanda eleştirilir. Bu durum çocuğu doyumsuz ve mutsuz yaptığı gibi yaşama karşı hazırlıksız bir hâle de getirmektedir:

Hani şu, bir dediği iki edilmemiş, daha henüz bir ihtimalden ibaretken bebek odasının hazırlıkları noksansız tamamlanmış, bir hayli geç doğurulmuş, bir hayli zor doğurulmuş, uğruna adaklar adanıp dualar edilmiş, sosyetik kliniklerin kapıları aşındırılmış, meşhur doktorların her dediği harfiyen yerine getirilmiş, nice menfi testten, pahalı tedaviden, usandırıcı tartışmadan, boşanmaların eşliğinden “olmazsa evlat ediniz tesellilerinden sonra, hem de artık ümitlerin kesildiği bir anda nihayet başarılı olmuş, daha bir kan pıhtısıyken varlığı kutlama sebebi addedilmiş, doğduğunda sülalenin hediye yağmuruna tutulmuş, bir an olsun annesinin gözünün önünden ayrılmamış, aklının hayalinin alabileceğinden daha fazla oyuncağı olmuş, her anının onlarca kaydedilmiş, fotoğrafları bütün sülalenin albümlerini, çerçevelerini, cüzdanlarını süslemiş, pek pohpohlanmış, pek şımartılmış, hiç yalnız bırakılmamış, hiç yalnız olmamış, çocuklardan biri. Bence çirkin bir çocuk bu. (Şafak, Mahrem, 29).

Aile bireyler için koruyucu bir kalkan iken zaman zaman katı bir kurum haline de gelebilmektedir. Özellikle anne babaların çocuğa nefes aldırmayan otoriter

tutumları çocukların aileden uzaklaşmasına neden olabilirler. Bitmeyen Aşk romanında Sinan aileyi şöyle tanımlamaktadır:

Aile adı verilen o yoz ve ölümcül kuruma boyun eğeceğim ben de. Tüm buyruklarım yerine getireceğim senin yokluğunda, sen gittiğin için. Kim bilir ne boğulmalar içinde yitip gideceğim. Bir daha duymayacağım o güzel kokunu avuçlarımda içinde, sakalımın telleri arasında.... (Kür, Bitmeyen Aşk, 55)

Aile kavramının birey üzerindeki baskısı bu kavramın olumsuz olarak algılanmasına neden olmaktadır. Bireyin sevdiği, hoşlandığı işlerden toplumun yargıları nedeniyle vazgeçmesi onu mutsuz kılmaktadır. Toplum hep kendi kurallarına uyan “normal” bireyleri yetiştirmek ister. Bu görev de ailelere düşer. Bu durumda farklı yönleri olan bireyler aile tarafından törpülenmeye ve “normalleştirilmeye” çalışırlar. Bitmeyen Aşk romanında Sinan ailesi için bir kurban olduğunu düşündüğünden aileye karşı büyük bir öfke duyar:

Öyleyse... Başımı alır giderim ben de... Ama nereye? Neye? Bir kez daha yapmıştım umutsuz bir yolculuk... Yanlışlıkla saptığım bir çıkmaz sokakta, en olmayacak bir umuda sarılıp kurtarıcı ölümden geri döndümdü. Daha fazla, daha uzun uzadıya ölmek içinmiş o dönüş... Beni kurtaran Suna, sen, Allah kahretsin seni! Beni de!.. Sömürmek içinmiş... Uğruna şiirden vazgeçtiğim çocuklarım, yiyip kemirip yok etmek için beni, raya girdiniz... Hepinizden nefret ediyorum. Keşke bu nefretin gücü beni çabucak öldürebilse... Başka ne var yaşamımda? Şairliğim hiçbirinize /hiç kimseye/ malum değil... Eskiden şair olduğumu bile hatırlayan kalmadı. Ben bile, ancak kafayı bu kadar çok bulandırdığımda anımsayabiliyorum. Bu defterleri nasıl doldurmuşum, bütün bu şiirleri nasıl yazmışım, ben bile bilemiyorum. (Kür, Bitmeyen Aşk, 247)

Anne ve baba artık eskisi gibi çocukları için birer otorite kaynağı değildirler. Modern dünyada artık anne ve babaların çocukların seçeneklerine saygı duymaları, onlara rehberlik etmeleri beklenir. Böylece çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimine sahip olacağı düşünülmektedir. Ancak bu yeni eğilimin de ne kadar sağlıklı olduğu tartışılmaktadır. Sevdalinka romanında Nimeta oğlunun futbolla ilgilenmesini doğru bulmamasına karşın, doğrudan ona müdahale etmemektedir:

"Okuduklarımı özetlemem lazım ama ben bir türlü kafamı toplayamıyorum."

"Neden?"

"Bilmem. Fiko'nun futbol takımına girmesine çok bozuldum, belki ondandır. Notları bu kadar iyi olan bir öğrenci, dünya kadar seçenek varken seçe seçe futbolu mu seçmeliydi hobi olarak?"

"Bu günün gençlerinin değer yargılarını anlamaya kalkışma, çünkü beceremezsin. Boşver, ne isterse yapsın."

"Sence bu kadar basit mi?"

"Evet. Zorla kimseye bir şey yaptırılmazsın. Sen keman çalsın istiyorsun, o futbol oynamak istiyor. Hana'nın piyanosuyla yetin ve oğlunu rahat bırak Nimo."

"Her şeyi ne kadar kolay hallediyorsun Burhan." (Kulin, Sevdalinka, 74)

Anne babaların çocukları üzerinde baskı kurmasının bir tür terör olduğu Kafka'nın görüşlerinden de yararlanılarak Balık İzleri'nin Sesi romanında ele alınır. Baskının çocuğun düşünme yetisini kısıtladığı, özgürlüğünü engellediği bir gerçektir. Kafka bu durumun Tanrı'nın kul üzerinde kurduğu egemenlikten daha da zararlı olduğunu belirtir:

Sessizlik davet edildi odaya. Sanırım hepimiz kendi ebeveynimizi, tamamen hoşnut etmeyi asla başaramadığımız anne ve babalarımızı düşünüyorduk. Ve tabii aklımız Kafka'ninkine kayıyordu ister istemez. Onun devler ve Tanrı disiplininden, bürokrasi tutsaklığından çok daha korkunç olduğunu büyük bir yüreklilikle ortaya koyduğu ve mutlaka biz biçimde yaşantımızda beliren/ belirecek anne- baba terörünü anımsıyorduk. Mösyö Kafka'nın Fantolt'ta kaç numaralı odada kaldığını merak ettim aniden. Ona bugüne dek rastlamamıştım, ama sosyal birisi olmadığını da biliyordum... (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, syf: 132)

Aile çocuğun ilk eğitim kurumudur. Çocuk ilk bilgilerini aileden alır, aile üyelerini kendine model seçer. Ancak her ailenin çocuğu eğitim verecek kadar nitelikli olmadığı da bir gerçektir. Buzdan Kılıçlar'da ülke genelinde bir randevuevi sahibi olan bir ailenin kendi kızlarını da bu evlerde çalıştırmak istedikleri, ancak kızın buna direndiği anlatılır:

Halilhan, Mesut için Gogi'ye, "Onun hesabı Aynina' dan sorulur," işaretini çakmıştı. Mesut 'un imam nikahlı, ondan on üç yaş büyük karısı Aynina'dan.

Hakkında türlü rivayetler dolaşıyordu. En çarpıcı dedikodulann kaynağı da Halilhan'dı. Aldığı istihbarata göre, Aynina'mn annesi, babası, abileri de dahil tüm sülalesi, ülke genelinde randevu evleri halkasının bir numaralı patronlarıydı. Kızlarını orospu edemediklerinden, on dört yaşında sıkı bir dayaktan geçirip nüfuslarından çıkarmışlardı. Aile güvencesinden

yoksun kalan Aynina, sokakları mesken tutmuştu. Şerbetiyle Mesut'u zehirlemeden önce, ne yollu mücadele verdiğini tahmin etmek güçtü. Bu konuda ağzı sıkıydı. Ama Halilhan, hayatın tarihini az çok okuyabilen bir kişi olduğu için, bazı yargılara varmıştı. "İstemeye istemeye aile mesleğinin kültürünü almıştır..." Memleketteki ekonomik modelin farkına varınca bedenen çalışıp bir hayli yorulmuş olmalıydı. Yani bir kadının kaval kemiğinin üstündeki kaslarının orospuluk etmeden öyle demet demet toplanması imkânsızdı.

(Tekin, Buzdan Kılıçlar, 50-51)

4.1.9.2. Seçimi Çocuğa Bırakmak

Kaf Dağının Ardında romanında anne babanın çocuk eğitimindeki rolü hakkında radikal bir örnek verilir. Romanda çocukların kendi anne babanın isteğine göre değil, kendi eğilimlerine göre yetiştirilmesi gerektiği anlatılır. Mevsim'in babası kızında yazarlık yeteneğinin olduğunu fark ettiğini ve onu bu yönde geliştirmeye ve desteklemeye çalıştığını anlatır:

- Kendi kendime dedim ki, bu çocuk ilerde bir yazar olabilir, peki, bana düşen ona bu mecrayı açmak ve desteklemek. Biliyorsun prensibim, çocuklara müdahale etmek değil, onları kabiliyetleri yönünde, desteklemektir.

"Tak tak eden kabacık / Beni bırakıp giden babacık"

- Babacık, ya orospu olmaya yeteneğim olsaydı?

- Rezil bir kelime kullandın ya Mevsim, cevap vereyim; orospuluğun da çeşitleri vardır, ohooo pek çok çeşidi! Meslek, etini satmak değildir sadece. Eveet, senin bu ise yeteneğin olsaydı?., -purosunu tablaya basıp söndürdü, tekrar ağzına aldı- Eveet, herhalde kendiminkine en yakınını seçer, seni ona göre yetiştirirdim, herhalde.

- Ha, seninkine mi?

- Ece, çeşitleri vardır dedim ya! (Işinsu, Kaf Dağının Ardında,34)

Çocuğun anne ve babası ile iletişimi onun toplumsal alandaki diğer ilişkilerini de belirler. Çocuklar yetişkin olduklarında bile anne ve babalarının desteğine, öğütlerine ihtiyaç duyarlar. Çocuk üzerinde baskı kurmamak ile onu yaşamda yalnız bırakmak birbirinden farklı kavramlardır. O nedenle anne ve babanın çocuğu ile olan yakınlığını/uzaklığını iyi ayarlaması gerekir. Çocuğu boğmamak gerektiği gibi onun kimsesizlik duygusu hissetmesine de neden olmamak gerekir. "Canbaz" romanında öğretmen Selen ile annesi Gülnaz arasındaki ilişki bu açıdan sorgulanmaktadır:

...GİDECEK MİYİM KONYA'ya? Biletim alındı, bavullarım dünden hazır. Ne olurdu annem, o hayır dualı, başarı dualı uzun telgrafımın

altına, ben geliyorum Ankara'ya.. diye üç kelimelik ilâve yapsaydı. Ona sahiden ihtiyacım olduğunu niçin anlamıyor, niçin?.. Ne zaman anladı ki? Ben, “Gel..” diyebiliyor muyum ona? “Gel bana yardım et, akıl ver, yol göster çünkü korkuyorum” diyebiliyor muyum? Hiç söyledim mi? Haydi canım, güvendiği dağlara kar mı yağdıracağım? Aczimi itiraf etmek.. Haydi canım!

“Selen’e güvenim tamdır. Kimseye ihtiyacı yoktur, kendi başına karar verebilir.”

Bir ana öz kızını bunca mı yanlış tanır? Beni sen doğurdun be, etinden kemiğinden, kanından bir parçayım. Niçin, nerede ve nereye doğru Selen? Sormak yok mu? Maksadın kendi hayallerini kızında yaşamak mı? Ben, sen değilim ki... Hiç farkında değilsin, bu duyduğun sonsuz güven yaşantıma yük, kambur oldu..taşıyabilmek zor. Benliğimi parçaladın! Hani neredeyim, kimim ben? Ne istemekteyim.. Boşlukta sallanıyorum anacığım, tutunacağım bir dal yok. Doğurmak kolay, var oluşuma bir sebep gösterdin mi? “Yaşa, bul..” böyle söylemektessin belki. Yaşa.. ne Mehmet’in imanı, ne sevim ablanın psikolojik izahları yetmiyor. Senden alacağım var anne, borçlusun kızına. Borçlusun..borçlusun! Hayır dualı, başarı dualı uzun telgrafı göndermekle, görevini yerine getirdiğini sanıyorsun, oysa ben sadece, evet sadece elimi tutmanı istiyorum. Gelmiyorsun. İyi ya gelme. Hiç gelme bir daha. (Işın, Canbaz, 84).

Bireyler küçük yaşlardan itibaren çocuklarını gelecekteki üstlenecekleri rol konusunda yönlendirmeye başlarlar. Ancak bu yönlendirme kimi zaman baskı halini de alabilir. Bazen çocuklar kendilerinin değil de anne ve babalarının gelecek hayallerini gerçekleştirmek için çalışırlar, bunun için çoğu kez kendi hayallerinden vazgeçmek zorunda kalırlar. Bu yolda başarılı olamayan çocuklar anne ve babalarının hayal kırıklığına uğrattıkları için kendilerini suçlu hissederler. Oysaki çocukları yaşamın her alanında seçimleri konusunda özgür bırakmak gereklidir. Elbette ki anne ve baba gereken noktada çocuğu müdahale etmeli ve onu korumalıdır. Ancak bu konuda aşırılığa kaçılmamalıdır. “Ruh Üşümesi” romanında babalarından seçimleri konusunda baskı gören bir kadın ve erkeğin durumu ele alınır:

Bilir misiniz, atak ve tatlı masa arkadaşım, ben küçükken şefgarson olmak istemişim ah, ben tam tersi, güzellik kraliçesi! Buz pateni kraliçesi de olmak istemişim, hatırlıyorum: yani kraliçelik olsun da, inanın falcılar, dilenciler, sürtükler kraliçeliklerden birine de razıydım bayım! Ben de şef garson olmak istedimse de, şefliğinden ötürü; aynı şey işte, hiç de tam tersi değil, tam tamına aynı; hepimiz şef olmak istemişizdir çünkü; en üst ve tek. Baba, ben fareli köye kavalcı olcam, dediğim zaman babam, oğlum aklını başına topla diye beni omuzlarımdan tutup çuval silkelere gibi silkelemişti; kafatasımın içindeki şeyler, değiştirdi mi, değiştirmede mi diye iyice emin olmadan da koyvermedi; kutuda zar çalkalanır ya hani, kafatasımda beynimi de öyle sallayıp durdu işte: oğlum, aklın başına geldi mi? Geldi mi aklın başına oğlum? Geldi, baba. Eh öyleyse şimdi söyle bakalım,

büyüyünce ne olacaksın? Beyin salatası olıcam baba! Hi, hi, hiii, çok sevimlisiniz, neyse, ben okulda bir sefer kızlararası bademcik kraliçesi oldum, kurtuldum! Yoksa beklemeli, kadınların hep birlikte kurtuluşuna mı saklı tutmalıydım kendimi? Doğrusu o kadar bekleyemedim, çok rahatsızdım, bademcikleri söktürdüm, kurtuldum! (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 12)

Bireylerin yaşamları konusundaki kararları kendilerinin alması önemlidir. Herkes nasıl bir hayat süreceğini kendi seçebilmeli ve bu seçimin tüm sorumluluklarını üstlenmelidir. Ancak anne ve babaların bu seçimi genellikle çocuklarına bırakmadıkları görülür. Bu nedenle zaman zaman ilerleyen yıllarda çocuk ile ebeveynler arasında bu konuda tartışmalar çıkabilmektedir. Deniz Kenarında Pazartesi romanında hukuk fakültesinde okuyan bir genç kızın bu fakültenin kendine göre olmadığını düşünmesi ve kaydını sildirmesi anlatılır. Genç kız kararının netliğini göstermek için tüm kitaplarını satar.

... Ankara'ya gelir gelmez, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin Mimarlık Bölümünün sınavlarına girdim.

İstanbul Hukuk Fakültesindeki kaydımı söküp almıştım. Oysa, iyi bir öğrenciydim. O yıl son sınıfa geçmişim. Fakültekteki hocalarım bu kararıma şaşırılmışlar, annem babam üzölmüşlerdi.

Hukuk bana göre değildi. O sıkıntı ve bunalım içinde böyle düşünüyordum, kararımı vermişim.

Bir akşamüstü tüm hukuk kitaplarımı bir fileye doldurup Beyazıt'taki Sahaflar çarşısında sattım.

Öyle ağır bir fileydi ki, elimi kesiyordu.

Kitapları satınca, sanki tüm sıkıntılarımın arınacakmışım gibi geldi bana. (Eray, Deniz Kenarında Pazartesi, 32.)

Çocukların ana ve babalarının hayallerini gerçekleştirmekle yükümlü olması hem onları hem de ana babaları zor durumda bırakmaktadır. Çocuğun farklı bir yol çizmesi durumunda ana babalar hayal kırıklığına uğramakta hatta çocuklarını dışlamaktadırlar. Deniz Kenarında Pazartesi romanında bir türlü anne ve babasının istediği insan olamayan bir gencin durumu anlatılır:

Ünlü bir doktor olan babası ile arası iyi değildi.

Annesinin ve babasının istediği gibi bir insan olamıyordu. Sürekli bir başkaldırı içindeydi.

Yıllar sonra kolejden mezun olup, üniversiteyi bitirdiğinde babasının onu reddetmiş olduğunu duydum. (Eray, Deniz Kenarında Pazartesi, 49)

4.1.9.3. Çocuk Yetiştirme Konusundaki Farklı Görüşler

Çocuk eğitimi konusunda geleneklerin ve bilimin farklı fikirlerde oluşu eğitimli anne babalar için bir çelişki oluşturmuştur. Kendilerinin yetiştirildiği gibi mi çocuklarını yetiştirmeli, yoksa modern bilimin ilkelerine göre çocuklarına belirli bir mesafeden mi eğitim vermelidirler? Canbaz romanında bilimsel tekniklerin çocuğu ana baba şefkatinden uzaklaştırdığı ve yalnız bıraktığı anlatılmaktadır:

... Kitabın yazdığına, doktorun sözlerine göre hareket edilmiş. Kundak sarılmamış, kucağa alınmamış. Ne biçim bir ileri metottur o, hafif sallantılı, yumuşak dost ana sıcağından, süslü çarşafın katı soğukluğuna terk ediverir bebeği? İlk yalnızlık, ilk korku. Terk edilmişliğin şaşkınlığı, midede gaz. Edebsiz çığlıklar.

"Dokunmayın, aman kucağa alışmasın, bırakın ağlasın."

Sanki alışsa ne olacak? Bir iki yıl mutlu olacak bebek. Sonra zaten kendiliğinden terk edecektir ana kucağını. Yürüyecek yeniliği keşfetmek isteyecektir. Kendi kararıdır, terk edilmişliğin acısını duymaz. Şu çağdaşlık daha ilk günlerinde, hayatla birlikte yalnızlığı sunuyor insanlara, damakta ilk tad; ihanetin acılığı!" (Işınso, Canbaz, 39).

Anne ve baba artık eskisi gibi çocukları için birer otorite kaynağı değildirler. Modern dünyada artık anne ve babaların çocukların seçeneklerine saygı duymaları, onlara rehberlik etmeleri beklenir. Böylece çocuğun sağlıklı bir kişilik gelişimine sahip olacağı düşünülmektedir. Ancak bu yeni eğilimin de ne kadar sağlıklı olduğu tartışılmaktadır. Sevdalinka romanında Nimeta oğlunun futbolla ilgilenmesini doğru bulmamasına karşın, doğrudan ona müdahale etmemektedir:

"Okuduklarımı özetlemem lazım ama ben bir türlü kafamı toplayamıyorum."

"Neden?"

"Bilmem. Fiko'nun futbol takımına girmesine çok bozuldum, belki ondandır. Notları bu kadar iyi olan bir öğrenci, dünya kadar seçenek varken seçe seçe futbolu mu seçmeliydi hobi olarak?"

"Bu günün gençlerinin değer yargılarını anlamaya kalkışma, çünkü beceremezsin. Boşver, ne isterse yapsın."

"Sence bu kadar basit mi?"

"Evet. Zorla kimseye bir şey yaptırılmazsın. Sen keman çalsın istiyorsun, o futbol oynamak istiyor. Hana'nın piyanosuyla yetin ve oğlanı rahat bırak Nimo."

"Her şeyi ne kadar kolay hallediyorsun Burhan." (Kulin, Sevdalinka,

74)

Çocuk yetiştirme konusunda kuşaklar arasında anlayış farklılıkları vardır. Büyükler çocukları daha geleneksel yöntemlerle yetiştirirken, gençler çocuklarını daha özgür bırakma eğilimindedirler. Yine Sevdalinka romanında Raziyanım ile oğlu arasında çocuk yetiştirme konusunda bir tartışma yaşanır. Oğul annesinin kendilerini çok kısıtladığını belirtirken, anne bu görüşün doğru olmadığını savunmaktadır:

"Evet, çocukların illa gözünün önünde duracak, onları bebekmişler gibi kollamaya, korumaya devam edeceksin."

"Sen de baba ol da görelim,"

"Aaa anne, bu kadarı da olmaz! Ben baba değil miyim?"

"Daha üç aylık babasın. Babalık duyguların yeterince gelişmedi, insan evlatlarına gün be gün daha fazla bağlanır. Bak bakalım, Muho bir yaşına gelsin, ondan ayrı kalabiliyor musun?"

"Oğluma şimdi de bayılıyorum ama, hiçbir zaman üstüne kilise fanusu gibi çökmeyeceğim."

"Ben size öyle mi yaptım demeye getiriyorsun? Sizinle konuşulmaz zaten. Nankörler! Sen yine ıslık çal, ben razıyım." (Kulin, Sevdalinka 113)

Çocuk eğitimi konusunda bu eğitimi veren kişilerin ortak kurallar belirlemeleri gerekir. Çocuk çevresinden birbirleriyle çelişen uyarılar ya da öneriler aldığında kafası karışabilir. Bunun dışında ailelerde çocuk eğitiminden kimin sorumlu olduğu konusu da sıkça gündeme gelir. Özellikle geniş ailelerle çocuğun annesi ve babası dışında, çocuğun kardeşleri dedesi, anneanesi gibi kişilerin de işin içine girmesi durumu çocuk için oldukça karmaşıklaştırmaktadır. Füreya romanında diğer çocuklara oranla daha farklı bir kişiliği olan ve güzel sanatlara merak salan Aliye, bu farklılığı nedeniyle ailedeki değişik bireylerden değişik uyarılar alır:

"Aliye, nedir o şapkanın üstündeki öyle?"

Kurdele"

Şapkanın kendi kurdelesini var ya!

Ben bir tane daha bağladım, abla," dedi Aliye.

"Hemen çıkart onu. Çok rüküş olmuş".

Ben böyle seviyorum.

Olmaz. Kendini rezil etmene müsaade edemem. Çıkar onu. Fraulein, siz fark etmediniz mi?

Ettim efendim.

Neden müdahale etmediniz?

Çocuğun kendi kendisini ifade etmesini kısıtlamak doğru değildir."

(Kulin, Füreya, 42).

Bitmeyen Aşk romanında bireylerin çocuk eğitimi konusunda düştükleri ayrılıkların onları ne kadar bunalttığı görülür. Çoğu kez anne ve babalar genç oldukları için çocukları üzerinde söz hakkı elde edemezler. Çocuğun adını bile aile büyükleri kararlaştırırlar. Bu ad da çoğu kez dedelerin ya da anneannelerin ya da babaannelerin adlarıdır. Sinan'ın bu durumdan duyduğu rahatsızlık şöyle dile getirilir:

Aslında aklıma gelen 'Suların Aşındıramadığı Kaya' ama bir çocuk ismi olamaz ki bu.

Bizimkiler Kâmil olsun diyorlar ama...

Hayır kızmayacağım, sinirlenmeyeceğim... Tutacağım kendimi, bu çocuğun yalnızca ikimizin olduğunu, 'sizinkiler'le de, 'bizimkiler' de ilgisi olmayacağını haykırmayacağım. Gülüp geçeceğim hatta...

Kayalar da kemale ereler miymiş diye soracağım kötü kötü sırtmaya çalışarak.

İlk çocuğa büyükbabanın adı konur ya... ama istersen Aslan olsun...

Ya senin ya da benim babamın adı öyle mi? Peki, şiirim adı neydi? İlk kez çocuğun kız olabileceği geliyor aklıma... Neredeyse seviniyorum bunu düşününce.

Kız olursa ya Afet ya Kıymet diyorsun," diyorsun. Göbek adı olarak elbet....

Kız olursa Nil... Nerden düştü bu ad yüreğime şimdi? Sırf herkese inat olsun diye mi? "Nil... ne dersin"

Evet, Nil çok güzel...

Erkek olursa da Gil...

Gil... mi? Ne demek o?

"Allah soyunun sopunun belasını versin demek." (Kür, Bitmeyen Aşk, 218)

Cadı Ağacı romanında "paylaşılamayan çocuk"ların eğitimlerindeki güçlükler anlatılır. Çocuk kimi zaman anne ve baba tarafından o kadar çok sevilir ki hayatın merkezi haline getirilir. Bu durum eşlerin de hızla birbirlerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bu aşırı sevgi ortamında çocuğun nasıl yetiştirilmesi gerektiği de ayrı bir tartışma konusu olmaktadır. Romanda Nilüfer'in annesi çocuk bakımının annenin işi olduğundan hareketle kızını çocuğuyla daha fazla ilgilenmeye çağırır ancak babanın çocuğa beslediği aşırı sevgi buna engel olmaktadır:

Vedat'ın çocuğa duyduğu hastalığa benzer tutkunluğu hafifletmeye, çabası yetmedi. Vedat, çocuğun bir de annesi olduğunu kabullenmiyor gibiydi. Suna'nın varlığı Nilüfer'i dışladığı gibi, Vedat'la annesi arasında sürekli bir çekişme, gizli bir düşmanlık ve kıskançlık nedeni oldu giderek. Kocasının sevgisi, saldırgan, hak tanımaz, söz geçmez türden açık bir

bencillikti. Annesi damadına açıktan karşı çıkmıyor, ama bıkmış usanmadan kızını suçluyordu. Ona göre, Nilüfer'in çocuğa Vedat'tan daha çok ilgi göstermesi gerekirdi. O bir kez soruyorsa, Nilüfer on kez bakmalıydı. Birtakım yasaklar koymalıydı Vedat'a.

Nilüfer kararını veremiyordu: Çocuk aralarında bir çekişme nedeni mi olmalıydı? Onu birinin bir yana, öbürünün kendi yanına çekmesi demek, sağlıklı bir iç yapısı oluşmasına aldırılmamak demek değil miydi? İteleyip kakılamayacak kadar küçüktü Suna. Bunları kocasına da annesine de anlatamıyordu. Giderek çocuğundan uzaklaştığının farkındaydı. Ona yaklaşmak, büyük bir kalabalığı yarmak gibi zorlu ve sürekli çabayı gerektiren bir işti. Sürekli engel olunuyordu kendisine, önüne duruluyordu. (Kutlu, Cadı Ağacı, 54–55)

Çocuk yetiştirme biçimleri kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Avrupalı insanlar çocuklarına yeteri kadar ilgi ve sevgi göstermekte, onların sorumluluk almalarını, sağlamakta ve belli bir yaşta evden ayrılmasına, kendi geçimini sağlamasına olanak vermektedirler. Ancak Türk insanı çocukları kaç yaşında olursa olsun, sürekli ona destek olmak, onun yakınında bulunmak, her adımda ona yardım etmek ister. Bu bağımlılık çocuğun gerçek yaşamla buluşmasını geciktirmekte hatta engellemektedir. Her iki yetiştirme biçiminin de belirli hataları vardır. “Çırpıntılar” romanında farklı milletlere mensup üç kadın çocukların nasıl yetiştirilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır:

— Bense çocukların büyüdüklarini bir türlü kabullenemiyorum, diye cevap verdi. Onlar benim için hala birer bebek...

Caroline:

— Onun için de çocuklarınızdan bir türlü kopamıyorsunuz. Türkler de öyle...

Anna,

— Neden kopmalı? Kopmanın ne yararı var ki? dedi.

Caroline, tartışmaya açık, soğuk sesiyle cevap verdi.

— Çocuk reşid olduktan sonra kendi hayatını istediği gibi kurabilmeli. Onun bir kimliği, bir kişiliği vardır artık. Böylece sorumluluklarını daha iyi kavrar.

Esra,

— Bence o yaşta da bir genç aile sevgisine ihtiyaç duyar, dedi. Aile çevresinden kopması, ailenin ilgisizliği onda ruhi sıkıntılar yaratabilir. Ve bazı hatalar yapmasına sebep olabilir.

— Hayır hayır! Yanlışın var... Bu çok yanlış... Biz yavrumuza yeterince sevgi veririz. Sizin gösterdiğiniz sevgi aşırıya varıyor... Mesele budur. Aşırı sevgi ve ilgi kötü sonuçlar doğurur. Belli bir yaşa gelen evladınızı hayatın içine yalnız başına salmaktan neden korkuyorsunuz? On sekizine yirmisine gelmiş bir genç artık kendi kendine karar verebilmeli. Artık ailesine yük olmamalı. Ve kendi yolunu kendisi çizmeli. Böylece kişiliğini de bulacaktır.

— Siz okullarınızda çocuklarınıza kişiliğini bulması için yardımcı oluyorsunuz. Vermek istediklerinizi, küçük yaşlarda yeterince veriyorsunuz... Onun için de korkusuzca salabiliyorsunuz hayatın içine...

Bunlar söyleyen Esra'ydı. Caroline'nin sözleri biraz kızdırmıştı onu. Caroline öğretmendi. Çocukların, gençlerin eğitimiyle ilgili olarak neler söylemesi gerektiğini biliyordu. Aslında kendisine kızmalıydı. Çünkü çocuğun yetişmesi konusunda ne yapması gerektiğini öyle uzun boylu düşünmemişti. Kulaktan dolma bilgilerle hareket etmek kadar, kendi bildiklerinin kesin doğrular olduğuna inanmak da yanlıştı. (Çokum, Çırpıntılar, 33)

Yabancı ülkelerde yetişen Türk çocukların kimlik bunalımıyla karşı karşıya oldukları konusuna da Çırpıntılar romanında yer verilir. Romanda bunu engellemek için çocuklara manevi değerlerin öğretilmesi gerektiği anlatılır:

... Çocukların geleceğini korumaktan söz etmiştik. Çocuklarımız dillerini, tarihlerini, sanatlarını dinlerini öğrenmeliler. Biz buraya birinci nesil olarak bir şeyler bilerek geldik. Çocuklarımız bizden aldıklarına yabancı bir kültürü ister istemez kattılar. İster istemez mekteplerin yanındaki kilise, onların kafalarına bir şeyler ekledi. Korkarım bir gün kimlik bunalımına girecekler. Hatta bunu şimdiden yaşamağa başladılar bile. Onun için ben derim ki çocuklarımıza manevi değerlerimizi öğretmek bize düşüyor. (Çokum, Çırpıntılar, 41-42)

Anne ve babanın çocuğa farklı yaklaşımlarla davranması çocuğu çelişkiye itmektedir. Başka bir ailenin yanında kalan Korhan, ailenin tutumunun beğenmediği için eve dönünce baba bunu bir başarısızlık olarak görüp oğlunu tokatlamıştır. Anne ve babaların çocuklarını sürekli başarıya koşullamaları onları sıkmakta ve çocuğun kimi zaman kaldıramayacağı yüklerin altına girmesine neden olmaktadır. Bu durumda babalar daha katı olurken, anneler çocukların başarısızlığında daha ılımlı davranabilmektedirler. Anne ve babaların bu tür durumlarda birlikte hareket etmeleri çocuk açısından daha doğrudur:

Bir hafta sonra Korhan geri dönmüştü. Perkinsler yemesine içmesine karışıyorlar, zor işlere koşturuyorlarmış. Şımarık oğulları yatağına böcek ölüleri dolduruyormuş... Geceleri korkutuyormuş onu... Böyle yılgın, çarçabuk yenilgiyi kabullenen bir olmamalıydı oğlu... Ama kendi içinde de zayıf incelmış bir yanı, analık duygusu oğlunun o yabancı evde kalmasına razı değildi doğrusu.

Tekin eve geldiğinde Korhan'ın dönüşünü kendi başarısızlığı olarak değerlendirmiş, çocuğu tokatlamıştı. Sonra da yerlinin armağanı olan avcı sopasını öfkeyle yolun ötesine fırlatmıştı. Bu çocuğu sen bu hale getirdin, diyordu adam.

Esra ağlıyordu. Gözyaşları kendisini de şaştığı irilikte akıp gidiyordu.”
(Çokum, Çırpıntılar, 83–84)

4.1.9.4. Çocuk ve Dinî Eğitim

Mahrem romanından alınan aşağıdaki örneklerde çocuğa verilen din eğitiminin kişilik gelişiminde ne denli etkili olduğu görülür. Genellikle büyüklerin çocuklara Allah’ı korkulması gereken bir varlık olarak tanıtmaları çocukları olumsuz yönde etkilemektedir. “Allah yakar, Allah günah yazar, Cehenneme gidersin,” gibi korkutucu söylemler çocuğun dinî kavramları korkulacak birer öge olarak algılamasına neden olmakta ve sevgiyle kurulması gereken dini inançlar korkuyla ve zorla kurulmaya çalışılmaktadır. Özellikle çocuklardan yaşlarına uygun olmayan dinî ibadetleri yerine getirmelerinin beklenmesi yanlıştır. Bedensel gelişim aşamasında olan çocuklara oruç tutturmak, çocuklardan yaşlarından büyük olgunluklar beklemek sakıncalıdır:

Tığ gibiydi babaanne. Öyle yavaş çiğnerdi ki lokmaları, dişsiz ağzında tel tel çözülerek tadını çoktan yitiren yemeğini nihayet yuttuğunda, ne yediğini unutmuş olurdu. Zaten bir önemi de yoktu. Yemek seçmek nankörlüktü. Öyle derdi. Öyle derdi ve zaman zaman, bile bile kötü pişirirdi yemekleri. Bazen hiç tuz serpmez, bazen de acıyı basar ya da gıdım yağ koymazdı. Çocuk her şeyi yemeye alışmalıydı. Tabii, yememeye de.

Sık sık oruç tutardı babaanne. Geçmiş ve gelecek ramazanların borçları hiç azalmazdı. Böyle günlerde, açıkça söylemese de, çocuğun da onunla birlikte oruç tutmasını beklerdi. Çocuk itiraz etmezdi. Babaannenin yanında ağzına hiçbir şey sürmez, ama dışarı çıkar çıkmaz soluğu arka bahçedeki vişne ağacının yanında alırdı. Ne var ki, bir gün hiç beklemediği bir anda, bu hınzırca oyundan vazgeçmek zorunda kaldı. Çünkü o gün babaanne çocuğun vişne lekeleriyle dolu parmak uçlarını sımsıkı tutup, dosdoğru gözlerinin içine baktı. Nihayet konuştuğunda nar kabuğu kadar sert, nar kabuğu kadar alacalı dudakları, alaycı bir tebessümle içe doğru kıvrılmıştı.

“Hadi diyelim ki, beni kandırdın. Gizlice vişne yediğini Allah Görmez mi sandın?” (Şafak, Mahrem, 172-173)

Mahrem romanında babaannenin çocuğa namaz kılması için tülbent hediye etmesi, çocuk üzerinde olumsuz bir duygu yaratır. Çocuğun sorduğu sorulara babaannenin verdiği yanıtlar çocuğun yaşamında belirleyicidir. Allah’ın sürekli kendisini gözetlediğini hisseden küçük kız giderek tedirginleşir. Çocuklar dünyayı kavrayabilmek için büyüklere sorular sorarlar. Bu sorulara verilen yanıtlar çocuğun

ileride güvenli/güvensiz, atak/çekingen, özgür/bağımlı bir yetişkin olmasındaki ilk anahtarlardır. Çocuk dünyayı sorduğu sorulara aldığı yanıtlarla şekillendirir. Verilen her çarpık yanıt, onun dünyasının da normalin dışında biçimlenmesine neden olmaktadır:

Çocuk babaannenin verdiği paketi açtı. Yeni bir elbise bekliyordu ama bu sefer paketten bir tülbent çıktı. Kenarlarına ufacık deniz kabukları işlenmiş, vişne rengi bir tülbent.

O gün namaz kılmasını öğrendi. Seccadenin üzerinde babaannesinin yaptıklarını taklit ederken, deniz kabukların seslerini dinledi. Hep bir ağızdan konuşuyordu deniz kabukları. Ne dedikleri anlaşılmıyordu. Babaanne seccadesini katlayıp kenara kaldırdığında, çocuk da peşinden seyirtti.

“Ne zaman seyrediyor peki?”

“Senin benim zamanım mı bu?”

Tanrı zamansızdı. Zamanın şekerleme yaptığı saatlerde dahi uyumuyor, insanları seyretmeye devam ediyordu. Çocuk seccadesini katlayıp, babaannesinin seccadesinin üzerine koydu.

“Niye seyrediyor peki?”

“Ananda babanda kabahat dedi” babaanne bıkkın bir sesle. “Bi şey öğretmemişler sana. Kendilerine benzetmek isterler zaar.

Çocuk söylenenleri duymamış gibiydi. Sanki akli başka yerdeydi. Tam babaanne odadan çıkmak üzereyken, arkasından bağırdı.

“peki ya gece? Karanlık olunca? Karanlıkta da görebilir mi?”

Babaanne dönüp, sanki ilk defa görüyormuşçasına tepeden tırnağa dikkatle süzmüştü çocuğu. İşte o zaman söylemişti o sözü.

“Dilini tutmalı insan. Çok konuşanın dili kanar.”

Babaanne odadan çıktığında, alamadığı cevabın harfleriyle binlerce kelime üşüşmüştü çocuğun zihnine. Anlaşılan gündüzleri ister evin içinde olsun, ister dışında, hareketlerine dikkat etmeli ve devamlı seyredildiğini aklından çıkarmamalıydı. Ama galiba gece başkaydı. Tanrı galiba geceleri yeryüzünü seyretmiyordu. Gece bu yüzden bu kadar karanlıktı; kömür karasıydı gece. Kömürlük karası...

O günden sonra, geceleri geç yatmaya başladı.” (Şafak, Mahrem, 173-174).

Cennet/cehennem gibi dinî kavramların çocuğa öğretilmesi sırasında dikkatli olmak gerekir. Çocuklara yapılan korkunç ve ürkütücü cehennem tasvirleri onların psikolojik yapılarını olumsuz yönde etkiler. Çocuk her günah işlediğinde cehennemde korkunç işkencelere maruz kaldığını düşündükçe özgür bir şekilde davranamayacak ve bu kısıtlama onun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu durum çocuğu, hayatın sürekli bir ödül ve ceza sistemine göre

kurulduğu gibi yanlış bir yargıya taşıyacaktır. Buna göre iyi davranışlar cennetle ödüllendirilecek, olumsuz davranışlar ise cehennem ile cezalandırılacaktır:

Dimdik bir yokuş vardı cehennemde. Günahkârlar, çırlıçıplak soyunup, günahlarıyla dolu küfelerini sırtladıktan sonra yokuşu tırmanmaya başladılar. Küfeler ağır, yokuş dik, yerler kaygandı. Hepsi kan ter içinde kalırdı. Ayakları kayardı. Gerisin geriye yuvarlanırlardı. Küfelerindeki günahlar yerlere saçılırdı. Ama her günah kime ait olduğunu bilir, gidip kendi ayağının sahibine yapışırdı. Yukarılara doğru daha da kayganlaşırdı yokuş. Ta aşağıdaki yokuşun dibinde, cehennem ateşinin kazanları sıralanmıştı. Günahkârlar alevlerden kaçmak için yeniden yokuşu tırmanmaya başladılar. Ama yokuş silme buzdu; aşağısı ise safi ateş. Öyle diyordu babaanne öyle diyor ve ne zaman yokuş çıkmak zorunda kalsa, önceden durup, aşağı kaymamak için dualar okuyordu. Öyle diyor ve çocuğa yokuşlardan uzak durmasını tembihliyordu. Yokuşlar cehenneme açılıyordu. Cehennem ismi kadar korkunçtu.

Korku dolu gözlerle kömürlüğün tavanına baktı. Medet umabileceği tek şey geceydi. Çünkü eğer geceyse, eğer yeterince karanlıksa, yani eğer yeterince kömürlük karasıysa bu kömürlük... Tanrı bir şey görmemiş olabilirdi. Ve eğer Tanrı tarafından görülmemişse, yokuşlardan aşağı yuvarlanmaz, cehennemi boylamazdı. (Şafak, Mahrem, 182)

Allah'ın bir korku öğesi olarak sunulmasına Canbaz romanında örnek verilir. Romanda Kur'an-ı Kerim'in el sürülemeyen okunamayan bir kitap oluşu anlatılır. Anadolu'da birçok evde olduğu gibi Kur'an-ı Kerim okunan, rehberlik eden, yorumlanan bir kitap olmaktan ziyade büyü bir nesne gibi algılanmıştır. Romanda çocukların küçük yaşlarda cehennem, zebaniler gibi kavramlarla korkutulmasının onları dinî duygulardan uzaklaştırdığı anlatılmaktadır.

Hay Tanrı'm. Anneannemin el sürülmeyen seccadesini, tesbihini hatırlıyorum, daha beteri hep en üst raflarda duran Kur'an-ı Kerim'i... Hepsi uzak, aramızda cehennem var, ceza var. "Elini sürme çocuğum." "Dokunma kızım.." Allah korkusu.. Allah korkusu.. Cehennem. Ateş. Günah. Başımı kaldırıp, üst rafa bakmaya cesaretim yok, kemiklerimde kızgın ateşin alevlerini hissediyorum... Mehmet bana:

-Allah'ı çok seviyorum ve eminim o da beni seviyor..

Dediği zaman şaşkınlığa düşüyorum. Allah sevilir mi? O'ndan korkulur! Böyle uluorta âyetler söylenir, izahı yapılır mı? Âyetler bir kitabın içinde ve uzaktadır.. el sürülmez! Anlaşılmaz. Günahı dilinden düşürmeyen, beş vakit namazını kimselere bırakmayan anneannem, Allah'la arama uçurumlar açıp durmuş, hem de içinde ateşler yanan uçurumlar. Peki, kendisi neredeydi acaba? Mehmet'in Yaradan'ı ile böyle iç içeliği, önce pek çok korkutuyor beni, sonra yavaş yavaş alışıyorum. " O, kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez, herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük kendi zararınadır." (Işinsu, Canbaz, 98-99).

Bazı insanlar yaşamlarındaki trajik olaylardan etkilenecek dine yönelirler. Ölümle yüz yüze gelen insanlar için artık dinî inançlar daha büyük bir değer taşır. Çocuklar ilk dini eğitimlerini ailelerinden alırlar. Bu eğitim sırasında çocuğa baskı yapılmaması ve dinin bir sevgi unsuru olarak sunulması önemlidir. Çocuklara hangi yaşlarda nasıl yöntemlerle dinî eğitim verileceği konusu anne babalar tarafından iyice düşünülmelidir. Bu konuda yapılacak hatalar çocuk için kalıcı değer yargılarına dönüşebilir. Adı Aylin romanında Nilüfer'in küçük yaştaki kızını namaz kılmaya, Kur'an okumaya zorlamasının olumsuz sonuçları anlatılmaktadır. Aslında tüm dinler Allah sevgisi üzerine kurulmuşlardır ve bu sevgiye farklı yollardan ulaşmaya çalışırlar:

Nilüfer'in tedavisi çok uzun yıllar sürdü ve çok ıstıraplı oldu. Bu yıllar içinde felakete uğrayan pek çok insan gibi Nilüfer de dini arayışlar içine girdi ve kendini İslam'a verdi. Bir ara tesettüre girdi, beş vakit namaz kıldı ve çevresini hocalarla doldurdu. Bu dini eğitimden Tayibe de nasibini bolca aldı. Beşi bitirdiği yıl, bütün bir yaz Nilüfer çocuğa dualar ezberletti, abdest almasını, namaz kılmalarını öğretti ve Amerika'ya giderken de yanına bir namaz seccadesi, bir namaz örtüsü, bir tespih ve Kuran verdi.(Kulin, Adı Aylin)

Dinin gündelik yaşama yansıtılması sırasında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Oysaki herkesin inançlarını hür bir şekilde yaşaması ve başkasına baskı yapmaması gereklidir. Aksi takdirde büyük karmaşalar yaşanabilmektedir. Bu durum çocuğun dinî inanç gelişimi üzerinde de etkilidir. Çocuk hangi dinî yaşayış biçimini tercih edeceği konusunda kararsız kalabilmektedir. Müslüman kadının gündelik yaşamında inançlarını nasıl yaşayacağı konusu da bu dönem romanlarında sıkça ele alınmıştır. Başörtüsü sorunu bunlardan biridir. Sevdalinka romanında Nimeta ile kızı Hana arasında geçen inanç ve başörtüsü konuşmaları bu açıdan ilginçtir:

Çok güzel saçların var Hana, ananeme çekmiş. Onun da böyle gür, sarı saçları vardı.

Başörtüsü örter miydi o?

Yoo, örtmezdi.

Emin misin anne?

Eminim tabi. Nereden çıktı bu başörtüsü?

Saliha'nın annesi başörtüsü örtüyor. Eskiden herkes örtermiş.

Herkes değil, eskiden de isteyen örterdi.

Neden?

Nimeta bir an durdu, yutkundu.
 "Allah örtün dememiş mi anne, böyle uzun bir eşarpla?"
 "Allah'ın moda desinatörlüğü yaptığı nerede görülmüş kızım?"
 "Şu kitabımızda öyle demiş, bizimkilerin Tanrısı."
 Çocuk eliyle yatağın başucunda asılı, üstü işlemeli mavi atlas keseyi işaret ediyordu.
 "Hana, bizimkilerin Tanrısı da ne demek? Tanrı bir tanedir."
 "Mirka'larınki başka değil mi anne?"
 "Evladım, değişik olan Peygamberlerdir. Allah tektir."
 "Eminsiz değil mi?"
 "Elbette."
 Söylerim Saliha'nın ninesine. Biliyor musun, piyanoya da 'şeytan oyuncuğu' diyor o."
 "kim?"
 "Saliha'nın ninesi."
 Saliha sınıf arkadaşım
 Nimeta kızın elindeki zarfı aldı. Çocuk çıkarken arkamdan baktı bir sure. Ne kadar ihmal etmişti evini, çocuklarını. Kızının kimlerle arkadaşlık ettiğinin bile farkında değildi. O bir seçim yapmıştı
 Kocasını ve çocuklarını askına tercih etmişti. O halde seçiminin gereklerini yerine getirmeliydi. Bu yılsonu ya yarım günlük bir göreve geçirilmesini talep edecekti ya da ayrılacaktı işinden.
 Hana büyüyordu. Onu Saliha'nın ninesinin etki alanına bırakmaya hiç niyeti yoktu. (Kulin, Sevdalinka, 45-46)

İşkenceci romanında dinî eğitimin de akılcılıktan uzak bir şekilde “otomatiğe” bağlanarak verildiği anlatılır. Dinî eğitim de normal eğitim gibi ezberciliğe dayanmakta, sorgulamadan uzak durulmaktadır. Eserde İslamiyet'in ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'den değil de İslâm ilmihallerinden öğrenilmesinin din cahillerinin yetişmesine neden olduğu anlatılır. İlmihallerde ortaya konulan iyi Müslüman tipinin dinî gerçeklerle uyuşmadığı anlatılır. Ayrıca dinî eğitimde Millî Eğitimde olduğu gibi öğrencileri bizimkiler ve ötekiler diye kutuplara ayırmaktadır. İşkenceci romanında “İşkenceci” adlı kahraman dinî eğitimde de dışlanan taraftır. İslâm dininin de sınıf farkını destekleyen bir şekilde sunulması İslâmiyet'in ruhuna aykırıdır:

Geri kalan, güncel günahların kefareti, bitmez tükenmez ezber oldu. Hoca ile talebesi, yine aynı iştiyakle sarıldılar kalpazanlığa. Profesyonel İslamiyet, işlevseldi. Yine kalbini bir düzleme, usunu öteki düzleme yerleştirdi, İşkenceci. Kalbi kendisini çarptırmayanla ilgilenmeyi reddetti; usu, hatim indirmiş olmanın değerini bildi, aradan çekildi, otomatiğe taktı. Araf suresinin örnek cehennemliklerinden oldu,

‘Onların kalpleri vardır, üşünmezler onunla; gözleri vardır, görmezler o gözlerle; kulakları vardır, duymazlar o kulaklarla.’

‘Gaflette kalanlar’dan birisi olduğunu hiç bilmedi. Cehennemlik olduğundan kuşkulandıysa, ezberi olsun beceremediğindendi.

Yine ikiye ayrıldı sınıf; İncesu hafız yarışmasına katılacak yanık sesli küçük Emrahlar bir yana, İşkenceciler öteki yana geçti ‘Büyük Mızraklı İlmihal’in günahları,

‘Evvelkisi ayakta bevletmek; ikincisi, cünüp olarak taam etmek; üçüncüsü, ekmek ufağını hor görüp, basmak; dördüncüsü, soğan ve sarımsak kabuklarını ateşe atmak; beşincisi, büyüklerin önünde yürümek; altıncısı, anasına babasına adı ile çağırarak; yedincisi, eline geçirdiği süpürge çöpü ile dişlerini karıştırmak; sekizincisi, elini balçıkla yummak; dokuzuncusu, eşik üzerinde oturmak; onuncusu, bevlettiği yerde abdest almak; on birincisi, esvabı üstünde dikmek; on ikincisi, çanağı ve çömleği yıkamadan taam koymak; on üçüncüsü, aç iken soğan yemek; on dördüncüsü, evinde örümcek bırakmamak;_ on beşincisi, sabah namazını kılınca mescitten everek çıkmak; on yedincisi, pazara erken çıkıp geç dönmek; on sekizincisi, yoksul kimseden ekmek satın almak; on dokuzuncusu, anaya, babaya kötü duada bulunmak; yirmincisi, çıplak yatmak; yirmi birincisi, kap kacağı örtüsüz bırakmak; yirmi ikincisi, çırayı (mumu, kandili) üflemek; yirmi üçüncüsü, her şeyi bismillah demeden işlemek; yirmi dördüncüsü, şalvarını ayakta giymek,’

Çağdaş yaşamın nicedir iptal ettiği davranışlardı.

‘Günah’ modası geçmiş bir kavram oldu; usu sırtını döndü: Kalbinin önüne illelbelagulmübiynler dikildi, la-ahlaki getonun dışına bırakmadılar.

Kafdağı’nın ardındaki genç adam, esefle mırıldandı,

‘İslamiyet’i mızraklı ilmihalden bilmek, Bulgar’a bakıp, Kapital’i yermeye benzer!’

Duyuramadı. (İşkenceci, Alatl, 66–67–68)

4.1.9.5. Çocuğun Cinsel Eğitimi

Emir Bey’in Kızları romanında çocuklara gereken cinsel eğitimin verilmemesinin yarattığı sıkıntılardan biri anlatılır. Çocukluktan genç kızlığa geçen Hüsra annesinden bu konuda herhangi bir eğitim almadığından vücudunda meydana gelen değişmeler karşısında büyük bir panik yaşar ve sorununu çözecek birini aramaya çalışır. Ne yazık ki ülkemizde ergenlik dönemine gelen birçok gencin bu dönem ile ilgili bilgilerini sokaktan, arkadaşlarından aldıkları, ailelerin bu konuda onları başıboş bıraktıkları görülmektedir:

Yeni bir derde bulaştı. Bacaklarının arasının kanadığını anladı. Derdini kime söyleyecek? Helal halasına söylese tokadı basar. Alma Hanım’a? Hemen halaya yetiştirir. Emey Bacı’ya? Ağzı çok gevşek.

Yine de çaresi yok Hüsra’nın, bunlardan birine soracak. Kan ikinci gündür akıyor. Bu dert nasıl oldu da yapıştı gövdesine?

Emey Bacı'nın gözleri trahomdan ağarmış kızına söylese? Kızı Hüsra'dan üç-dört yaş büyük. Dört yıldır evli. Annesinin yönlendirmesiyle yıkadığı çamaşırın temizliği dillere destan.

Onu bir kenara çekiyor Hüsra: korkulu ve çaresiz sesi aralarına kesik kesik düşüyor.

Kör kadın dizlerini döve döve gülüyor:

'Essah mı diyon kele?'

'Ne var gülecek? Seni insan sandık da...'

Herkesin o saat haberi oldu. Herkesin: Kadın, erkek, çocuk... Satıcı, komşu... Herkes öğrendi.

Annesi bunun suçlusunu. Ona ihtiyacı varken bırakıp gidince köpeklere maskara olunuyor... (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 105-106)

Çocuklara küçük yaşlardan itibaren cinsel eğitim verilmesi gerektiğinin zorunlu olduğu sık sık dile getirilmektedir. Çocuklar anneleri ve babaları arasındaki cinsel yaşamın farkına varsalar da bir süre sonra bunu doğal karşılamaya başlarlar. Ancak annelerinin ve babalarının başkalarıyla cinsel ilişki kurmaları onlar üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında bir abla kardeşin boşandıktan sonra annelerini bir erkekle yatakta görmeleri üzerine yaşadıkları şaşkınlık anlatılmıştır:

Annem eve döneli üç ay olmuştu, ama yaşantımız bir türlü düzene girememiş, huzurlu bir ortam yaratamamıştık. Belki de bunun etkisiyle, o gece önce anneannemin kapısını çaldık. Kimse yoktu, ses çıkmadı. "Herhalde bizim eve geçti," dedi Cem. "Bizim evin kapısını çaldık. Orada da ses yoktu. Anahtarımızı çıkartıp, kapıyı açtık. "Annee!... Anneanne!..." Yine çıt yok. "Birlikte bir yere gitmişlerdir belki?"

Eskiden annemle babamın yatak odası olan, şimdi annemin yattığı odadan hayal meyal bir ışık, mırıltılı bir ses geliyordu. Büyülenmiş gibi oraya yöneldik ikimiz de. Belki de orada, eskisi gibi onları yan yana bulacağımız düşüncesi bizi büyülenmiş, heyecandan soluğumuzu kesmişti.

Kapıyı çalmadan o odaya girilmeyeceğini biliyorduk bilmesine ama dedim ya; büyülenmiştik işte!... Kapıyı açtık! içeri girdiğimizde, annemle hiç tanımadığımız bir adam yataktaydılar. Bir an için o adamı babam sandım; içim sevinçle titredi. Ama babam, biraz önce Selen'le el ele gitmişti. Şaşkınlığı ilk geçen annemdi ve hemen azarladı bizi.

"Kapıyı çalmadan bu odaya girilmeyeceğini hâlâ öğretemedik mi size?" Biz? Kim bu 'biz'? Annemle babam mı? Annemle bu adam mı?

Cem şiddetli bir tokat yemiş gibi sallanıyordu. Annem yatak çarşafına sarınıp yataktan çıktı, Cem'i elinden tutup salona götürdü. Ne konuştular, aralarında ne geçti, hiç bilmiyorum ve hiçbir zaman da öğrenemedim. Hep çok merak ettim, hep bilmek istedim...

Az sonra Cem sakinleşmiş, portakal yiyerek TV'nin önüne oturmuştu. Bu konuda o da benimle hiç konuşmadı, hiçbir zaman.

Hiç tanımadığım bir çıplak adamlarla, o babamın yatağında yatarken, yalnız kalınca ne konuşabileceğimi bilmiyordum. Daha sonra, o ânı uzun

uzun düşündüğüm oldu. Her ayrıntıyı ince ince anımsamaya çalıştım. Biraz tuhaf bir durum olduğunu kabul ediyorum. Belki de Woody Allen 'annelerini sevgilisiyle yatakta yakalayan genç kızların, o anda ne söyleyebilecekleri' konusunda bir kitap yazar ve adını: 'Ailenin Teknoloji Yükselişinde Önlenemez Duygusal Sapmalar' koyardı. (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 94-95)

Çocuklar için “cinsellik” kavramı büyük bir sır gibidir. Bizim gibi kapalı toplumlarda çocuk cinsel eğitimini aileden değil de dışarıdan alır. Bu durum bir takım yalan yanlış bilgileri edinmesine de neden olabilir. İki Yeşil Susamuru Anneleri, babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında çocuğun bu bilinmeyen durum karşısındaki durumu anlatılır:

Neydi bu cinsellik? Bir merak, bir merak...

Çocukların yanında fısıltıyla geçirilen, gençlerin yanında garip gülümsemeler, parlak bakışlar ve bastırılmış kahkahalarla ağızda yuvarlanan, üzerine şarkılar, kitaplar, şiirler yazılan, filmler çekilen, bazen ‘namus meselesi’, çoğu zaman ‘kadın erkek ilişkisi’ – o sıralar eşcinsellikten habersizdim- arada bir ‘dünyanın en eski mesleği’, kimi zaman ‘ihanet, cinayet, intihar’ nedeni olan cinsellik neydi? (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 102)

Çocukların anne ve babalarıyla kurdukları ilişki biçimi onların toplumla ve diğer insanlarla kurdukları ilişki biçimini belirlemektedir. Çocuğun anne ve babasıyla kurduğu ilişki sorunlu olduğunda çocuk yaşamı boyunca bu durumun sıkıntısını büyük ya da küçük ölçekte yaşar. “Atlıkarınca” romanında eşinin kendisine ihanet etmesi nedeniyle kızını da potansiyel bir kötü kadın olarak gören baba, kızına eğitim şansı tanımamış ve sürekli onu namus konusunda uyarmıştır. Bu değersizlik duygusu kadını tüm ömrü boyunca takip etmekte ve kocasıyla olan cinsel yaşantısını bile etkilemektedir. Kadın bir “ahlâksız bir kadın” olmamak için cinsel ilişkiden bile zevk almamaktadır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

...Ben de bir elim yağda, bir elim balda profesör kızı olarak yetişseydim, benim de kalbim iyi olurdu! Yalan mı baba? Of. Sana rahmet okumak bile gelmez içimden. O kadar çok şıfıntı dedin ki bana. Ne zaman şıfıntılık geçse aklımdan seni anarım... Seni bir şıfıntı gibi hatırlıyorum, olur mu erkeklerin şıfıntısı... Orosupu oluyor da şıfıntısı neden? Anam da benim gibiymiş işte, oh yüreğime değsin, akli fikri, gözü kulağı kapının ötesindeymiş. “anasının piçi” ben piç miyim gerçekten? Haydi canım şu yeşil gözleri sokaktaki adamdan almadım ya, babamdan aldım. O zehir zikkim gibi bakardı.. benim zehirim yok. Benim hiçbir şeyim yok, bir Ersan,

Allah başımdan eksik etmesin. Varsın yatakta.. artık onu da çekeceğiz artık, çünkü her iyinin varmış bir kötü yanı. Hem evlilikte “çeken” hep kadın olur! Neden? Çünkü kural böyledir, bu.. bu adet olmuş bir kerem. Sen derli toplu, güzel olmaya çalışacaksın, evin derli toplu, hiç tozsuz, yemeklerin hep leziz olacak, çünkü gazetelerdeki yazılar öyle söylüyorlar; elbet doğruyu söylüyorlar, çünkü bu yazarlar tecrübeli kişilerdir. Bir de, kocanızı gülüyle karşılayın.. diyorlar, çok söylüyorlar. Peki. Oysa, neden, bilmem ben yorgunum, hep gülüyle gösteremiyorum Ersan’a. Çalışıyorum ama bu suçumu bağışlatmak için; yatakta canımın acıdığını, canımın içinde bir yerlerin acıdığını, buz kestiğimi, katılıp koduğumu; hiç söylemem Ersan’a, belli etmem... Bir arkadaşım bir dergide okumuş, hayal kurun diyormuş, ben de hayal kurmaya çalışıyorum, aklıma Erol geliyor, ama onunla yapmadık bu kadarını.” (Işın, Atlıklarınca, 51)

4.1.10.Çocuklar Arasında Ayrım Yapmak

Anne babalar çocuklarına dengeli bir şekilde sevgi göstermedikleri zaman çeşitli sorunlar yaşanabilir. Çocuk için yeni bir kardeşin dünyaya gelişi sevgi paylaşımını gerektirdiği için zor bir durumdur. Bu dönemde anne babaların çocuklarını yeni kardeşe alıştırmaları, onun doğumunun kendisine olan sevgilerini azaltmayacağını anlatmaları gerekir. Bazen de aileye bir erkek çocuk geldiğinde anne ve babalar kız çocuklarına oranla erkek çocuklarına daha fazla ilgi gösterebilmektedirler. Bu durum kız çocukta değersizlik duygusu geliştirebilir. Adı Aylin romanında Nilüfer, bir erkek çocuk dünyaya getirdikten sonra ilk çocuğu Tayibe’ye olan ilgisi azalır. Bu durumda Tayibe kendisini koşulsuz bir sevgiyle seven teyzesine yaklaşır:

Tayibe, teyzesi eve adım attığından beri hiç alışık olmadığı bir sevgi ve ilgi selinin ortasında buldu kendini. Erkek çocuk beklerken kız çocuk doğuran annesini hayal kırıklığına uğrayan Tayibe’nin pabucu, erkek kardeşinin doğumu ile iyice dama atılmıştı. Nilüfer, Kasım bey’in adanali avanesinin etkisinde, doğu ve güney bölgelerine özgü, erkek çocuğu baş tacı eden ve kız çocuğu yok sayan geleneğin rüzgarına kaptırmıştı kendisi. İlgisi, şefkat ve sevgisi oğluna odaklanmıştı.

Kasım beyin gerçi kız çocuklara karşı olumsuz bir tutumu yoktu ama, hem yaşlı hem de çok meşgul bir babaydı. Tayibe sevgi ve ilgiden pek nasibini alamayan bir çocuk olarak büyüyordu. (Kulin, Adı Aylin,169).

Çocuklarda görülen davranış bozuklukları büyük oranda anne babaların yanlış tutumundan kaynaklanır. Çocuklar arasında ayrım yapmak, çocuğu sürekli eleştirmek, ona sorumluluk vermemek çocuğun kendine olan güvenini zedeler. Kendisini kardeşlerine ya da diğer çocuklara göre daha önemsiz bulan, anne

babasının kendisinden utandığını düşünen çocuk giderek içe kapanabilir ya da güvensiz bir insan olarak karşımıza çıkabilir. Adı Aylin romanında Aylin, Joe'ya kızı Alex'in kendine güvenini sağlaması konusunda ona yardım etmesini söyler:

Alex sizin sandığınızdan çok saha akıllı bir kız Joe" dedi, "onu hiç adam yerine koymamışsınız. Üstüne biraz sorumluluk yükleseniz, ona güvendiğinizi hissettirseniz, çok daha değişik bir davranış içine girer. ... Sana söylemek istediğim, şu sıra kızın üstüne çok varma. Bırak kiminle görüşmek istiyorsa görüşsün, ilişki kursun. En duyarlı, en bunalımlı dönemini yaşıyor, müthiş bir değişimden geçiyor. Onu kolla, gözetim altında tut, ama bunu ona hiç belli etme. Yoksa kızı kaybedersin. (Kulin, Adı:Aylin, 203-204).

Anne babalar çocuklarına eşit biçimde davransalar da çocuklar her zaman bir ayırım olduğunu ileri sürerler. Sevdalinka romanında da Mirsada annesinin erkek kardeşi Raif'e her zaman daha ılımlı davrandığını, kendisini ise baskı altında tuttuğunu belirtir. Gerçekten de toplumumuzda kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha katı kurallar altında yetiştirildiği görülür. Kız çocukları ailenin namusunu korumak adına erkek kardeşlerine oranla daha çok kurala tabi tutulurlar. Bu durum romanda şöyle anlatılmaktadır.

bunları söylerken bir taraftan da kapıyı gözlüyordu, annesinin gelip gelmediğini görmek için. Raziyanım dünyada söyletmezdi bunları Raif'e. Hayatı boyunca oğlunu hep korumuş, hep savunmuş, en çok onu sevmiştir. Bazen Nimeta üvey çocuk olup olmadığını bile düşünürdü, annesin kendine olan farklı tutumu karşısında. Çocukluklarından beri Raziyanım sadece kızını azarlar, kızını tenkid eder, kızının işlerine karışırdı. Raif ne isterse yapmak hakkına haizdi. Annesinin paşasıydı o.(Kulin, Sevdalinka, 135-136)

Anne ve babaların çocuklara eşit davranmadıkları görüşünün İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında da dile getirildiği anlatılmaktadır. Gerçekte böyle olmasa bile kardeşlerden biri her zaman diğerine/diğerlerine göre daha az sevildiğini hissetmektedir. Romanda Selen'in annesi sürekli olarak kızının kocasına olan benzerliklerini dile getirmekte ve bu çocuk üzerinde olumsuz duygulara yol açmaktadır. Özellikle kız çocuklarının anneyi model alarak yetiştikleri düşünülürse bu durumun kız çocuklarında kalıcı izler bıraktığı unutulmamalıdır:

Çünkü fazlaca saf('iyi niyetli' diyor), özensiz ('dikkatsiz' diyor) ve ilgisiz ('dalgın' diyor) olduğumu sık sık başıma kakarken anımsıyorum onu. Bu yüzden ve öbür fiziksel benzerliklerimle 'hık diyerek babamın burnundan düştüğümün' her fırsatta altını çizen annem, 'kız çocuk' olduğum için mi, yoksa babama kızdığından beni sevmezdi, hâlâ anlamış değilim... Belki de ben, kendi yaşantısını istediğı yöne akan parlak, gösterişli ve hareketli bir ırmakla sulayamayışının tek suçlusunu olarak gördüğü babama benzerliğimden ötürü cezalandırılmışım. Çünkü annemin, erkek kardeşim Cem'e baktığı ışıltılı gözlerle bana baktığını, ancak çok uğraşarak hayâl edebiliyordum. Yine de hiç kimse doğduğu gün annesinin kendisine nasıl baktığını anımsayamaz! Ve her kız çocuğı, babasına ne denli tutkun olsa da, annesinin dişi kanadının serin gölgesine gereksinir mutlaka. Ben bundan yoksun kaldım hep! Bugün bile, hâlâ annemi anlamaya ve ona haksızlık etmemeye çalışıyor olmam, belki de bu umutla atılan zavallı bir adımdır. Ve gereksizdir ve saçmadır... (Uzuner, İki Yeşil Susamuru,40)

Ana babaların çocukları arasında ayırım gözetmeleri hususu İçimden Kuşlar Göçüyor romanında da ele alınır. Romanda bir kız çocuğunun annesinin kendisini ağabeyinden ve kız kardeşinden daha az sevdiği vehmi dile getirilir. Gerçekliğı tartışılrsa bile kadın bu duyguyu uzun yıllar hissedecektir. Zaten çocukluk yıllarındaki duyguların yetişkinlikte çok az değıştiğı görülür. Çünkü yaşanmamışlıklar, eksiklikler insan yaşadıkça hep hafızasında kalmaktadır:

Babamın ardından annem kırık ve yalnız iki yıl daha yaşamaya çalıştı. Yardıma gereksinimi vardı, hastaydı ama gene de çocukları içinde en çok beni horlayıp hırpalaması gücüme gidiyordu. Ağabeyimi en çok, kız kardeşimi ise benden fazla sevdiğine inanmışım. Öldüğünü önce ben öğrendim ve bunu kız kardeşime birdenbire, acımasız bir katılıkla ve öç alırcasına söyledim. Tam bir yıkım, dağılma. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 15)

Anne babanın çocuklarını farklı ölçülerde sevmeleri daha az sevilen/sevildiğini düşünen çocuk üzerinde olumsuz duygular uyandırmaktadır. İçimden Kuşlar Göçüyor'da kahraman, babasının ölümünden sonra yalnız yatmaktan korktuğunu annesinin kız kardeşini yanına almasına karşın, kendisini dışladığını anlatır. Kız çocuk bu muamele karşısında annesine nefret besler ve bu duygu yetişkinlik döneminde bile varlığını sürdürür:

Babamın ölümünden bir süre sonra, geceleri korkunç düşler görmeye başladım. Her gece dayanılmaz bir panik içinde, yarı felç, karanlığa uyanıyor; annemin kız kardeşimle birlikte yattığı bitişik odaya gidip onların yatağına sığınmaya çalışıyordum. Ama annem çok kızıyor, sinirleniyordu

buna. Düşlerime inanmıyor, duyduğum dehşetli korkuyu anlamak istemiyordu. Yalancılıkla suçlayarak, kovuyordu beni yatağından. Ağlarsam tokatlıyordu bazen. O kadar çok inciniyordum ki bu haksızlıktan, nefret ediyordum annemden. Gene de düşlerim beni boğduğunda ona gidiyordum çaresiz. Onu uyandırmamak için sessizce yatağın kıyısına uzanıyor, sırtım duvara yapışık, üstüm açık sabahlıyordum orada. Sık sık ateşleniyordum bu yüzden. Bademciklerim şişiyordu. Sonra nasıl olduysa, zamanla karanlıkta yalnız yatmayı ve hırsızlardan, cinlerden, hayalet ve benzeri düşsel yaratılmışlardan hiç korkmamayı öğrendim. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 44-45)

Emir Bey'in Kızları romanında bir ailenin çocuklarına eşit sevgi göstermemesi eleştirilir. Emir Bey'in ilk eşinden olan Kızı Hüsra evde alt katta unutulmuş bir şekilde yaşarken, ikinci eşten olan Leyla hem maddi hem de manevi açıdan çok daha iyi koşullarda yaşamaktadır. Bu durum Hüsra'nın bakış açısından ele alınır:

... Hüsra alt katın kızı. Annesi horlanmış, kovulmuş bir kadın. Leyla üst katlarda kucaklardan kucaklara uçurulan, uçan kuşun kanadından sakınılan bebek. Uzun, beyaz, işlemeli kurdeleli fistanlar giydirilir. Her şeyi her zaman beyaz. Toprak konmaz altına. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 106)

Anne babanın çocuklarına farklı muamele etmelerinin çocuklar tarafından fark edilmesi çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Kendilerinin anne babaları için değersiz olduklarını, kardeşlerinin önemli, kendilerin önemsiz olduklarını hissetmeleri bu durumdaki çocukların güven duygularını zedelemektedir. "Tutsaklar" romanında Zinnur anne ve babası tarafından Süha'nın engelli oluşu öne sürülerek sürekli ihmal edildiğini dile getirir. Annesi Zinnur'ın ergenliğe adım attığı günlerde bile ona gerekli rehberliği yapmaz. Bu durum Zinnur'un giderek annesinden ve babasından kopmasına neden olur. Çünkü o bu ailede yoktur, yok sayılmaktadır:

Zinnur'un bir daha aydınlık bir evde oturma olanağı bulamaması, o günlerde başladı. Zaten, bayramın ikinci günü, çocukluğunun da son günüydü. Bir daha, ne çocuk, ne de insan olarak, annesi için de babası için de var olmadı. Büyüdüğü, sorunları olabileceği, onun da yardım beklediği, akla bile gelmedi.

Zinnur, kendisine çok uzun gelen süreler için ya komşularına bırakılıyordu, ya da uzak akrabaları bir yoksul kadına emanet ediliyordu. Kadın eve geliyor, Zinnur'a bakıyordu. Annesiyle babasına, onların her gidişinde, oyuncaklar, süslü kurdeleler, giysiler ısmarlıyor, istedikleri getirilirse ne kadar çok sevineceğini onlara anlatmaya çalışıyordu. İsmarladıklarının yarım kulakla bile dinlenmediğinin farkındaydı. Ayrılırken, üstün körü sarılıyorlardı. Bir şeyler ısmarlarsa, onlar da, ısmarlanan şeyler için zaman ayırırsa, Zinnur, sevildiğinin kanıtlanacağına

inamıyordu. Ama, kanıtlanan şey, yoktu. Elleri boş dönmekten rahatsız olmuyorlardı galiba. ‘Unuttuk’ diyorlardı. ‘ Bir dahaki gidişimizde, İnşallah...’ Zinnur’un yine yalnız bırakılacağından korktuğunu anlamıyorlardı bunu söylerken.

Bu arada büyüyordu. Bacaklarının arasından kan sızdığını, çamaşırlarının ve eteklerinin kan içinde kaldığını gördüğünde, çok korktu. Korkusuna birazcık sevinç karıştı, düşünürce: Süha’nın gözünden kan boşandığından beri nasıl yalnızca Süha önemli olduysa aile için, bundan sonra kendisine de ilgi gösterirlerdi. Bunca zaman sonra, annesiyle babası, bir de kızları olduğunu hatırlardı artık...

Suratı asıldı annesinin. Canı sıkıldı:

— Al şu pamuğu... İyice kanlandığında önce yıkayacak, sonra bir kâğıda sarıp kimse görmeden atacaksın. Senin bu durumundan kimsenin haberi olmayacak. Benim bile. Sonra... Çok dikkatli olacaksın. Çarşaflarımı kirletmene izin vermem. Temiz olmalısın. Artık büyüdün. Bunun kanıtı bu, çocukluklar bitti. (Kutlu, Tutsaklar, 231–232–233)

Tutsaklar romanında Zinnur’un kardeşi Süha’nın gözlerini yitirdiği gün anne ve babası tarafından unutulduğu hissine kapılması yeniden ele alınır. Anne ve baba bir çocuğun sağlık sorununu ailenin merkezine koymuş ve diğer çocuk ile yeterince ilgilenmemiştir. Eserde Süha’nın sorunları nedeniyle Zinnur’un sağlık sorunlarının bile fark edilemediği anlatılır. Bu durum anne babanın Süha’ya karşı olan suçluluk duyguları nedeniyle Zinnur’u da fark edemediklerini ortaya koymaktadır:

Zinnur, uzun süre, sesindeki kısıklığın geçici olduğunu sandı. Annesinin elleri üstünde kıvrılıp büküldüklerini gördüğüne yemin edeceği yılanlardan çok korkmuştu da o yüzden sesi kısılmıştı. Ama, aradan o kadar zaman geçti, sesi düzelmedi. Kısıklık sürüyordu. Annesi hiç değilse bir süre için bu yüzden onunla ilgilenecek sanıyordu. Yanılıyordu. Unutulmuştu bile olanlar. Öylesine üstünde durulmamıştı ki, Zinnur’un sesinin kısıklığının farkına varmamışlardı. Ses telleri düzelemez miydi, bunu araştırmaya kalkışan da olmadı o yüzden. Onlar için Zinnur yoktu, sorunları da olamazdı. Zinnur, Süha’nın ilk gözünü yitirdiği gün unutulmuş, bir daha da hiç var olmamıştı. (Kutlu, Tutsaklar, 241)

Tutsaklar romanında farklı bir anne profilini yer verilir. Tüm sevgisini görme engelli oğluna veren anne, diğer iki çocuğunu bu sevgiye engel olan iki varlık olarak görmekte ve onlardan uzak durmaktadır. Zinnur büyük olduğu için bu durumdan fiziksel olarak çok etkilenmese de daha bebek olan Sungur için durum çok daha zordur. Anne sevgisinden uzak büyümek Zinnur ile Sungur’u birbirlerine yaklaştırmıştır:

Sungur'un doğumu, ailenin daha hızlı dağılmasına neden oldu denilebilirdi. Babasının evden kopuşundaki görünür neden; annesinin yeni doğan çocuğa ilgi göstermemesi, yataktan kalkar kalkmaz Süha'nın yardımına koşmasıydı. Şaşılacak bir şeydi: Bebeğin gereksinimlerini karşılıyor, ama, sevgisini belirtecek bir şey yapmıyordu. Çocuk için gerekli olan şeyleri en az biçimde ve görünür bir özensizlikle yapıyordu. Zinnur, bebeğin kendisinden bile az sevildiğini, hatta istenmediğini her gün yeniden gözlüyordu. Annesinin eski çarşafardan, yıpranmış yazlık giysilerden yırttığı bezlere sardığı bebek gövdesini, bu kenarları tarazlanmış, sert ve iyi durulanmamış kumaşlarla incittiğini fark etmemesine şaşıyordu. Çocuğu, kundakla bohça arası bir çıkın içinde tutuyor, rasgele bir yer bırakıyor, ağlamalarından tedirginlik duymuyordu. Süha'nın rahatsız olacağını düşündüğünde, Zinnur'a sesleniyordu:

— Kes şunun sesini kızım...

O sıra, Süha'yla birlikte ortaokul bitirme sınavlarına çalışıyordu çünkü. Bir kez doktora götürmedi Sungur'u. Zinnur'la babası götürdüler. Aşılarını yaptırdılar. Küçüklüklerinde, Zinnur'a da Süha'ya da aşırı bir özen gösteren bir anneydi. Şimdiki davranışı, Zinnur'u da, babasını da öfkeye boğuyordu. (Kutlu, Tutsaklar, 251)

Çocuk eğitimi ailenin en temel görevidir. Zaten evlilik kurumu çocuk yapmak ve onları topluma yetiştirmek amacını taşır. Ancak çok çocuklu ailelerde çocuklar arasındaki dengeyi kurmak zordur. Anne baba kimi zaman bir çocuğa daha çok ilgi gösterip diğerini göz ardı edebilmektedirler. Bu tip ailelerin sayısı oldukça sınırlı olmasına karşın bazen çocuklar kendilerini kardeşlerinden daha önemsiz hissedebilmekte, anne ve babalarının kendilerini daha az sevdiklerini düşünmektedirler:

Her çocuk aynı şekilde büyümmez. Kimi çocuklar zamanın koyu kıvamını sevenlerinin varlığıyla seyrelte seyrelte, yudum yudum büyürler. Zamanı olanca katışksızlığıyla içen kimileriyse, lıkır lıkır büyürler. Anabelle ismini alan güzel bebek de bunlardandı ve daha henüz bebeklikten çıkamadan, üst üste nasibini almıştı yalnızlıktan. Önce, annelerinin rahminden ondan evvel ayrılan ikiz kardeşi, ardından annesi, derken sütanesi ve en nihayetinde babası tarafından birer birer terk edilmişti. Onlardan tamamen uzakta, bir başına büyüyecekti. (Şafak, Mahrem, 118-119).

Cadı Ağacı romanında kardeşlik kavramı sorgulanır. Romanda aynı anne ve babadan dünyaya gelmenin insanlar arasında bir yakınlık doğuramayacağı, bu yakınlığın insanların çabalarıyla kurulacağı anlatılır. Örneğin Nilüfer kardeşi İsmet'in kendisine yakın olduğunu düşünmemektedir:

Bir zamanlar aynı evi, aynı odaları, daha önceleri aynı karını paylaşmış olmaktan öte bir yakınlık kurulamayacağını düşünüyordu İsmet'le. Bunların hepsi, geçmiş bir zaman parçasında kalmıştı. Yakınlık, kafanın içinde oluşurdu. İsmet'le böylesi bir yakınlıkları yoktu, olamazdı. (Kutlu, Cadı Ağacı, 116)

Cadı Ağacı romanında kardeşlik kavramı sorgulanmaya devam eder. Bu kez de İsmet'in gözünden ablası ile olan ilişkileri değerlendirilir. Ablasının başarıları karşısında kendisinin bir yığın başarısızlığı vardır ve bu durum onun ömür boyu ablasına bağımlı yaşamasına neden olacaktır. Ancak ablasının ona yardım ederken gösterdiği bıkkın tavır İsmet'i üzecektir:

Ben başaramam, değil mi? Sen başarısın. Senin yaptıkların zordur. Başka kimseler yapamaz onları. Ben, her zaman başlanıp yarım bırakılan işlerin adamı olacağım. Kaldı ki benim liseyi bitirmem, kurtulmak için okumak istemem, senin düzeyine varmış biri için nasıl bir ham hayal değil mi? Üç sınıfın derslerini vereceğim. Peki, ondan sonra ne yapacağım? Ne yapabilirim ki ben? Yalnız sobacı çıraklığı yaparım. Biraz büyüyünce, gazoz dağıtan kamyonlardan birine şoför olurum. Ondan ötesi? Ondan ötesi yok. Çünkü senin gibi bir solukta bitiremedim ben liseyi. Bir solukta da tıbbiyeyi... Bitiremem, doğru... Senin gibi olamam. Senin el dokundurduğun şey, altın oluyor. Doktor oldun, hemen varlıklı, seçkin bir koca buldun. Anneni yanına aldın. Kardeşine yardım ettin. Ortada bırakmadın onu. Kocanın eskileriyle, gizli kalmasını üst üste birkaç kez tembihlediğin paralarla, kocana söyleyip iş buldurtarak; ağzımı açıp bana göre önemli, bana göre gülünç bir olay anlatmaya kalkışsam, kazara buna kalkışsam, yüzünde beliriveren bıkkınlık, dayanamazlık, küçümsemeyle hemen susturarak, böylece bana yerimi sürekli hatırlatarak yardım ettin. Şimdi, yeniden yardıma geldiğini söylüyorsun. Ne var bu isteğin altında? Bir şey var. Var ki, benim okumaya çalışmamı önemsiyorsun.' (Kutlu, Cadı Ağacı, 118)

4.2.Aşk

4.2.1. Aşk: Dönüştürücü ve Çözölemeyen Bir Duygu

Aşk her dönem sanatın her alanında en popüler konudur. Şiir, roman, müzik, sinema, heykel, resim vb. bir çok sanat dalı aşkın çeşitli hallerini konu edinmiştir. Aşk insanoğlunun kendini alamadığı, yokluğunda gıpta ile baktığı, varlığında acı çektiği zorlu bir durumdur. Aşk insanı bu kadar kuşatan ve bu kadar yaşamın içinde olmasına karşın henüz kimse tarafından tam olarak çözülebilmüş, tanımlanabilmiş değildir. Mahrem romanı aşkın farklı bir halini dile getirir.

Zühre: Derler ki, aşk da unutulmuş her şey gibi. Hem de yaşanıp bittikten, soğuyup küllendikten sonra değil, tam da doludizgin devam ederken unutulmuş aşk.

Neyse ki, Zühre yıldızı varmış göğün üçüncü katında. Halen âşık olup olmadıklarını ve eğer âşık olursa kime âşık olduklarını hatırlamayanlar, göğün üçüncü katına çıkıp, Zühre yıldızının elindeki aşk aynasına bakarlar. Baktıklarında gördükleri yüz âşık oldukları kişinin yüzü olurmuş.

Derler ki, bazıları sadece zifiri karanlık görmüş aynada. Böylelerinin hafızalarından şüphe etmeleri yersizmiş. Çünkü tekleyen hafızaları değil, yürekleriymiş. (Şafak, Mahrem, 81-82)

Mahrem romanında şişmanlık kavramının çağrışımlarında yararlanılarak insanoğlunun en karmaşık duygusu olan aşk çözümlenmeye çalışılır. Aşk romanda bir korseye benzetilir. Korse kusurları, fazlalıkları düzeltir, görünmez kılar ya da görünürlüğünü azaltır. Tıpkı âşık olduğunda insanın karşısındakinin eksiklerini görmemesi gibi. Bazen de korse daha fazla dayanamaz ve yırtılır. O zaman da ortaya bütün saklanan kusurlar saçılır, tıpkı aşkın sıcaklığı azaldığında olduğu gibi.

Aşk bir korsedir. Niye bu kadar kıymetli olabildiğini anlayabilmek için haddinden fazla şişman olmak gerekir. Senebesene katman katman çoğalmış, vıcık vıcık yayılmış, pelte pelte yığılmış yağları sarıp sarmalar, hizaya sokar. Ve sonra da geçip karşısına kendi eserinin, seyrine bakar kudretinin. Aşk bir hayal taciridir. Kıyıda köşede kartlaşmış hayalleri çekip çıkarır, yıkayıp paklar, allayıp pullar ve terütaze sıfatıyla sahibine kakalar. Aşk insanı güzelleştirir. Görüntülerle oynar pervasızca; yani sıfatlarla, yani aynalarla. Küskünleri aynalarla barıştırır, yalnızları aynalarla çoğaltır.

Aşk bir korsedir. Gün gelir, hiç beklenmedik bir yerde, hiç beklenmedik bir anda, atıverir çit çıtlarından biri yahut çözülür iplikleri. Neler olup bittiğini anlamaya vakit kalmadan, korsenin cenderesinden kurtulan yağlar sürüsepet dışarı çıkmıştır çoktan. O keşmekeşte, göz açıp kapayıncaya kadar eski haline dönüverir gövde. Aşk bir korsedir. Niçin bu kadar kısa sürdüğünü anlayabilmek için haddinden fazla şişman olmak gerekir.

Çünkü oyunbozanlık eden bir şeyler çıkar daima. Sarkmış bir iplik mesela; sarkmış ve apartman kapılarına takılmış ya da apartman kapılarına takılmış ya da ait olduğu kostümün tamamen sökülmesine sebep olmuş balonda hava kaçıran delik, sürgitte anlık duraklık, dönemeçte dönememek gibi... yahut, olmadık yara, olmadık hayal, gözbebeğinde leke, tabakta kırıntı gibi... veya, kotarılmamış bir meşgale, tamamlanmamış bir madde, bitmemiş bir hikâye gibi... bazı şeyler hep mızıtır ve eksik kalır. Ne kadar kusarsak kusalım, yediğimiz pastadan geriye en az bir lokma kalır midemizin kuytusunda; ne kadar şişersek şişelim, kaç kazan süt içersek içelim, paçamıza yapışıp havalanmamıza müsaade etmeyen bir ağırlık gibi. Ve ne denli titiz olursak olalım, her göz temizliğinde halının altına saklanmış bir süprüntü kalır daima; unutmadığımız, unutturulmadığımız bir hatıra. Hap bir şeyler kalır. Hep bir şeyler eksik kalır. (Şafak, Mahrem, 200)

Aşkın insanı dar bir alana hapsetmesi ve aklın sevgiliden başkasını düşünememe hâli Atlıkarınca romanında dile getirilir. Artık kişi sevgili ile o kadar bir olmuştur ki, aldığı ve verdiği nefes de bile sevgili vardır. Bu çıkmaz birey için aynı zamanda bir tutukluluk, bağımlılık hali yaratmaktadır:

Ne oluyor bana?.. Sanki daracık bir kutu içine kilitlenmiş kalmış gibiyim, dertop olmuşum, kutunun duvarlarına ismin yazılmış, başımı vuruyorum. Şu köşede gülümsüyorsun, öbür köşede somurtuyorsun, dudaklarına bakıyorum, teninin sıcaklığını duyuyorum, vücudum baştan ayağa yanar gibi, oysa titriyorum.. Sıkışıp kalmışım, bu kutu mu, kuyu mu, hâl mi, içinde dönemiyorum, kımıldayamıyorum, bir sen varsın., düşünemiyorum senden başka bir şey, bir kimse.. Dünyam oldun, ben oldun.. Ah kendimi yitiriyorum. İstanbul'da, kendimi sende kaybettiğim zamanlar mutluydum, şimdi bu kayıpla, kararım kalmadı; buz kestim, daraldım, küçüldüm. Kendimi tanımıyorum, bulamıyorum. "Vermeden almadan teslim olmak!" Demek İstanbul'daki mutluluğum bir hoş aldanışmış, ya şimdi içinde bulunduğum?...Bir kapalı kutu ki, içinde soluklanamıyorum, çektiğim nefeste, verdiğim nefeste yalnız sen varsın. Aç şu kutunun kapağını, aç. (İşinsu, Atlıkarınca, 121)

Aşk bireyleri zaman zaman mantıksız kararlar almaya zorlayabilir. Âşık olan kişi konumu, yaşı, yaşam biçimi kendisine uygun olmayan birini bile kendisi için yaratılmış olarak görebilir. Çiftlerin aynı şehirde bulunmaması da onların ilişkilerini yürütmelerinde önemli bir engel olarak karşılına çıkabilir. Aylin'in Paswak'a duyduğu aşk da bu türden zorlukları içermektedir:

Aylin bu atamanın ona açacağı ufku görmezlik edemedi. Mesleğinden de aşkıdan da vazgeçmeyecekti. Kendi kendine mümkün olamayacağını bile bile geçersiz formüller aramaya koyuldu. Her ikisi de Müslüman olduğuna göre, Paswak ikinci eşi olamaz mıydı? En büyük tepkiyi Zeynep gösterdi.

"Bir kere yaptın zaten böyle bir saçmalık. Bir kere daha yapıp babanın yüreğine mi indireceksin," dedi hışımla. "Paswak'ı o Arap'la bir tutma." "ikinci eşmiş. Yakışır mı sana? Tüh yazıklar olsun." "Ben Pasvak için peçeye bile girerim." "Gir o zaman. Hastaların dertlerini peçenin arkasından dinlersin artık. Deli misin sen Aylin? İki yılda bir dünyanın bir başka köşesine atanan evli bir adamın peşinde daha kaç sene dolanacaksın?" Zeynep sen aşk ne demek bilmiyorsun. Henüz böyle bir duyguyu tatmadın." "Beni de senin kadar akılsız yapacaksa, hiç tatmayayım daha iyi dedi Zeynep." (Kulin, Adı Aylin, 119)

Aşk kavramı da zamana, döneme göre şekillenen bir kavramdır. Günümüz aşkları daha hızlı ve dolu dizgin yaşanırken geçmişteki aşkların daha uzun süreli ve yoğun yaşandığı bir gerçektir. Füreya romanında Füreya karşı cinsle olan ilişkilerini değerlendirirken bu farklılığa da işaret etmektedir:

Erkekler konusunda da istediğimi yapmadım desem yalan olur. Kimini sevdim, kimini... şan olsun diye. Ölümünden sonra, evraklarımı karıştırırlar da bazı aşklarımı, yazışmalarımın, mektuplarımdan anlarırsa ne âlâ. Yoksa hepsi bir sır olarak benimle birlikte gidecek. Benim, yaşadığım aşklarla dile düşmememin nedeni, hem benim ağzımın sıkılığı hem de bizim kuşağımızın erkeklerin gerçek birer beyefendi olmalarındandır. Has terbiye ile yetişmiş bir nesildik. Kimse böbürlenmek için boşboğazlık yapmazdı. Ne aşklar yaşanmıştır İstanbul'un kırklı ellili yıllarında, gizli gizli. (Kulin, Füreya, 330)

Bazı kişiler aşkı tatmamış insanların dünya bilgilerinin eksik olduğuna inanırlar. Aşkın öğretici, olgunlaştırıcı bir tarafı olduğu kesindir. Ancak bazı insanlar ömürleri boyunca bu şansı elde edememişlerdir. Füreya romanında çılgın aşklarıyla tanınan Aliye, ablalarını aşkı tanımadıkları için zavallı görmektedir:

“Aşk ayrı bir şey.”

Ne kadar kendine dönüksün Aliye. Sanki bu dünyada senden ve senin aşkıdan daha önemli hiçbir şey yok.”

Hepimiz öyle değil miyiz? Nisa benden değişik mi? Suat, Cevat, annen?

Aaa bak annemi ve Ayşe teyzemi karıştırma. Onlar başka. Onlar çok şeye göğüs gerdiler.

Ama ikisi de aşkı bilmiyorlar. Başkalarının onlar için seçtiği adamlarla evlendiler ve o adamları sevmek zorunda bırakıldılar. Aşkı tanııyorlar, zavallılar. (Kulin, Füreya, 176-177).

Beklemek aşığın kaderidir. Umut olsa da olmasa da aşık hep beklemeye devam eder. Onu ayakta tutan sevdiğinin bir yerlerde var olduğudur. Bazen belirsizlikler de aşka şekil verebilir. Sevgilinin gelip gelmeyeceği, dönüp dönmeyeceği düşünceleri aşığın kafasında dönüp durur. Bu ıstıraplı ama bir o kadar da zevki devre Bitmeyen Aşk romanında şöyle ele alınır:

Ama bilmiyordum geri gelmeyeceğini. En korkuncu bu. Gelmeyeceğini bilseydim, bunu baştan söylemek iyi yürekliliğini gösterseydi, belki daha uzun süre ağlardım o gün. Ama duyduğum acı,

mutsuzluğa, yaşama dargınlığa dönüşmeyebilirdi. Boşuna beklemek... Önceleri boşuna beklediğini bilemeyerek... Boşuna beklediğinin ayrımına varmaya başladıktan sonra bile, buna inanamayarak beklemek...

Sevgi kadar bol ve yersiz umut üreten başka ne var acaba?

Bekledim, bekledim, bekledim. Üç günün sonunda, otel odasından, o kentten kaçtıktan sonra, İstanbul'a gelip beni bulmasını bekledim aylar boyu... Daha da sonra, yıllar boyu, beklenmedik bir anda, umulmadık bir yerde onunla karşılaşmayı bekledim. Dergilerde çıkan şiirlerinde, benden izler olmasını bekledim... (Kür, Bitmeyen Aşk, 27)

Birçok ilişkiden sonra yorgun düşen insanlar artık âşık olamayacaklarına inanırlar. “Bitmeyen Aşk” romanında yıllar sonra yeniden yüreğinde sevgi hisseden Sinan’ın kurduğu şu cümle oldukça anlamlıdır:

“Tüm ötekiler sana hazırlıkmış”:

Bıraktığımız yerden mi başlayacağız yeniden, hiçbir şey olmamış gibi /aslında hiçbir şey de olmadı/ yoksa yepyeni iki insan olarak mı, birbirini tanımayan? Delikanlı bir coşku var içimde... Korkuyla karışık... ikide bir, acaba, diyen... İlk kez âşık oluyor gibiyim. Belki de ilk kez âşık oluyorum. Tüm ötekiler sana hazırlıkmış. Sen bile sana hazırlıkmışsın... Elbette öyle... O yılların küçük öğrencisi şimdiki sen olmaya hazırlanmıyor muydu? Ben de, o küçücük kızı sevdiğimde, şimdiki seni sevmeye hazırlanıyordum. Şimdiki sen... Şimdiki sen... Bir ulaşabilsem sana... (Kür, Bitmeyen Aşk, 249)

Bitmeyen Aşk romanında aşkın aslında tek kişilik olduğu anlatılır. İnsan sadece kendi duygularını tam olarak bilebilir. İnsan âşık olduğunda karşısındakini değil, kendisini de daha farklı algılamaya başlar. Bu algılama sürecidir aslında onu ayakta tutan. Aşkın ne olduğu konusunda Bitmeyen Aşk romanından alınan şu bölüm oldukça önemlidir:

Aşk her ne kadar bir nesne gerektiriyorsa da, temelde öznel bir olay çünkü... Her ne kadar sarılınacak biri varsa da, esasta içe dönük bir duygu... kişi öncelikle kendisiyle ilgili ve önemli olan onun karşısındakine yakıştırdığı kimlik değil, kendi kendisine yakıştırdığı kimlik... Ve işte, kişinin kendi kendisine yakıştırdığı kimlik- kendi aynasında gördüğü imge ile karşısındakinin onda gördüğü, ona tuttuğu aynada yansıttığı imge çakıştığında ve bu çakışma karşılıklı olduğunda... artık şimşekler mi çakıyor, melekler flüt mü çalmaya mı başlıyor, minik Eros yayını mı geriyor, hipofiz bezi gerekli salgıları mı salıyor, olan oluyor işte: aşk! (Kür, Bitmeyen Aşk, 420)

Atlıkarınca romanında aşkın bir bütünlenme hali olduğu anlatılır. İnsan bütün olacağı diğer parçasını buluncaya kadar birçok insanla karşılaşabilir ya da hiçbir zaman diğer parçasını bulamayabilir. Ancak ne olursa olsun insan yaşamı boyunca aşkı aramalı ve bütün olmaya çalışmalıdır:

Derin bir nefes aldım farkında olmadan; yağız deneyi hiçbir şey değil.. çünkü zaten ona aşık olamazdım... olamam. O halde böbürlenme Nurgün ve aşka sıfat bulma, çünkü bir gün, en olmadık anda.. yakalayırırse seni?.. Tuzağa düştüm derim!..Bu kadar basit değil.. Çünkü... çünkü inanıyorum aşkın gerekliliğine. Çünkü bütünü aramaktayım. Tuzağa düşmek? İşte bütünün oluşumunda, söz konusu olamaz hiçbir tuzak.. olmamalı. (Işinsu, Atlıkarınca, 11)

Yine Atlıkarınca'da aşkın yeni bir yönüne işaret edilmektedir. Aşk bir alışveriş değil, tam bir teslimiyet halidir:

Aşk kızım, vermeden almadan, fakat olduğun gibi, iliklerine kadar teslim olmaktır. Zordur lakin, bak, mesela ben, böylesini hiç beceremedim. O yüzden hep bekar kaldım galiba. (Işinsu, Atlıkarınca, 68)

Kaf Dağının Ardında romanında aşkın kendinden vazgeçmeden "bir olmak" olduğu dile getirilir. Aşkta cinselliğin yerinin de sorgulandığı romanda Orçun aşkın maddi ve manevi bir birleşme olduğunu ve cinselliğin aşk için gerekli olduğunu vurgular. Ancak manevi birleşme tamamlanmadan cinselliğin yaşanması da aşkı tüketmektedir. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

"Aşk, şahsiyetlerden fedakârlık etmeden, bir olabilmektir" böyle bir teklikte insan olmanın mânâsı ve hürriyet vardı. Ve sevgi yapıcı bir güçtü, güçtü, kısır, engelleyici, korku getirici hasta bir duygu değil!

Bütün bunları ona, dilimin döndüğü kadar anlattım, İfade kuvvetim yazarken iyidir de, konuşurken kötüdür. Orçun dinledi, dinledi ve:

- Sonuç., dedi., sen, seksin doruk noktasını tanımlıyorsun.

İfademin kötülüğüne rağmen, beklediğim cevap bu değildi, "anlayamıyorum"a bile razıydım! Ona dedim ki:

-Belki haklısın, seksin doruk noktasında şu söylediklerim vardır, bilmiyorum. Yanaşmıyorum o ise, çünkü mânâda yaşayamadığımı, maddede yaşamak istemem önce.

Sonra Orçun, uzun uzun aşkta mânâ ve madde ayrılığı olmadığını, ikisinin beraber yürüdüğünü anlattı. Eğer onunla yatmayı kabul etseymişim... "Korkuyorsun!" diye noktalandı sözlerini.

Korkuyorum belki, belki korkmuyorum fakat hayır!" (Işinsu,Kaf Dağının Ardında, 151)

İçimden Kuşlar Göçüyor romanında aşkın daha çok bir yanılsama üzerine kurulduğun ve bu nedenle baştan bir yanılgı taşıdığı anlatılır. Çünkü her insan yaşamı boyunca kendi seveceği birini aramakta, kimi zaman yanılgıyla yanlış kişileri sevmekte ve bu durum devam etmektedir. Ancak çok az insan yaşamda doğru insanları bulmayı başarabilirler. Ama aşk doğası gereği bir süre sonra bu doğruluğu da yok eder:

Yanlış sevmeler. Özellikle yanlış sevmeler. Ama yaşamlarımız bunlar üzerine kurulu değil mi? Hep kıskandım 'doğru' sevmiş ender kişileri ya da öyle görünmeyi başarabilenleri. Belki de gerekenden daha uzun süre öyle olduğuna inanmayı yeğlemiş olanları, en azından... yoksa nasıl olsa her aşk, kazaya, yanlış dönuşür zamanla. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 29-30)

Aşk, iki kişilik bir serüven olmasına karşın bireyin kendini keşfinde önemli bir dönemeçtir. Birey başka bir insana yaklaşırken kendisiyle de daha yakınlaşır. Bu nedenle aşk hem iki kişilik hem de tek kişilik bir keşif yolculuğudur, aynı zamanda. Bu görüş İçimden Kuşlar Göçüyor romanında orta yaşın üzerindeki bir kadının yeniden bir erkeği sevmeye çalıştığı dönemde dile getirilir:

Bir daha birini böyle sevebilir miyim? Yeniden sevmek için güç ve zamanım olacak mı bir daha? Severken ölmüş olmayı istiyorum şimdi. Ya da burada, hemen bu gece âşık olmak istiyorum yeniden. Kısa da sürse, başlı başına bir yanılsama da olsa aşk insanın kendini yeniden yaratması değil mi? Kendi yüreğine ulaşmada kışkırtıcı bir keşif yolculuğu değil mi? Ama çoktan bitmiş ve artlarında yangın yerleri bırakmış bütün sevdaların sesi var içimde. Gördüğüm kentlerin, geçtiğim yolların, yalnızca birkaç saati ya da olağanüstü akşamları bölüştüğüm ve sonra unuttuğüm bütün insanların yüzleri. Sonradan anımsananlar dokunaklı, iyi ve değerli görünür insana. Ama şimdi bir yenilgi kokusu var her şeyde. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 35)

İçimden Kuşlar Göçüyor' da bu kez aşkın dönüştürücülük işlevinden bahsedilir. Ancak bu dönüşüm dışarıdan değil de bireyin kendi içinden gelir. Ayrıca romanda kadın kahraman hep birbirine benzeyen erkekleri sevdiğini dile getirerek bunun aslında kendi kafasındaki ideal erkek kimliğini onlara atfetmesinden kaynaklandığını tespit eder:

Bütün aşklarım her şeyden önce hayatımı değiştirme isteğinden doğdu. Belki de aşk budur. Köklü, sarsıcı, dönüştürücü, kesin bir değişim talebi. Bu talep benim dışımdaki insanlarca, âşık olduğum erkeklerce ne ölçüde algılandı, bilemiyorum. Hayatıma karışmış erkeklerin çoğu aynı hamurdandı çünkü. Onların hepsini kafamdaki sevilecek erkek imgesine uydurmuş olduğumdan şaşılacak derecede birbirlerine benzemekteydiler. Kendi gerçeğimi onlara anlatma çabası içine girdiğimde kalıplar içine sıkıştığımı, zorlandığımı anımsıyorum. Ben tepeden tırnağa içtenlik ve romantizmle adanmaya koşullanmıştım; onlar da erkek geleneklerine uygun yetişmiş, düş gücü sınırlı, kararsız ve korkaktılar. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 75)

Aşk konusu Ağustos Başağı romanında Milli Mücadele yıllarında ele alınır. Âşık sevdiği Münire isimli kızı unutamamakta, dağda taşta her yerde ondan bir iz aramakta, sürekli onun hayaliyle yaşamaktadır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

Geceler Münire'ydi, gündüzler Münire... Tenha yollarda onun adını söylerdi hep. Otlara böceklere ezberlesinler diye... Bazen ıssız bir tepede yüreğinden geldiğince bağırırdı. Münireee! Ve karşı tepeler ezberledikleri bu ismi tekrarlayıverirlerdi. Münireee... Otların üzerinde ıslıklı bir rüzgâr gezinirdi. Otlar ' Biliyoruz' derlerdi. ' Münire!' Ağaçlar, Sakarya'nın kolları, Söğüt dereleri ' Biliyoruz..' derlerdi. Ağaçların kuytu karanlığında binlerce kuş, 'Biliyoruz senin sevdanı' derlerdi. Her bir bulut Münire'nin resmini çizerdi göğe. (Çokum , Ağustos Başağı, sayfa: 88–89)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında aşkın değişik halleri ele alınır. Âşık için sevdiğinin maddi tarafı artık önemini yitirir. Artık o bir sevgili değil, aşığın çocuğu annesi gibidir. Zaten artık bu noktada bunun sorgulamasını da yapmak hatalıdır. Çünkü âşık ve sevdiği artık tek kişidir:

' Ada...' diye fısıldadı Tuna. ' Ada bir anlamda benim çocuğum olabilir, belki de ben onun evladıyım... Ablam, kız kardeşim, annem, arkadaşım, imkânsız aşkım ve belki de Ada aslında 'ben'im... Bizimkisi farklı bir tutku olmalı...'

Kendi söylediklerine şaştı sonra. Bunları kendisi mi söylüyordu? Bunları biliyor muydu önceden?..

' Her aşk başkadır, birbirine asla benzemez!' dedi gülererek Mutlu. (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, sayfa: 88)

Aşkın zamansızlığı ve mantıksızlığı Cadı Ağacı romanında işlenir. Romanda artık yaşamdan büyük beklentileri olmayan, çalkantılı dönemleri geride bıraktığına inanan bir kadın ansızın bir aşkın içinde bulur kendini. Ancak kadın bunun bir

sığınma ihtiyacından kaynaklandığını belirtir. Ancak her nasıl olursa olsun aşk insanı geliştiren bir fırsattır:

İçinde bir şeylerin kıpırdadığını, bunun nicedir yitirdiğinin farkına vardığı türden şeyler olduğunu, gövdesini, kirlendiğini düşünmeksizin algılayabileceğini sanmıştı. Temizlenmiş olmayı, maddesel temizlik kadar somutlaşmış biçimde duymak istiyordu. Âşık olmak... Yok hayır, o kadar da hayalci değildi. İnsan şu kadar yıldan beri tanıdığı kişiye, bu yaştan sonra öyle pat diye âşık olamazdı.

Bir kez olmuştu o. Yirmi yedi yaşındaydı. Yaşına göre, fazla diye nitelendirilecek acılardan sonra, doğruyu yanlış ayırma yetisini yitirdiği bir dönemdeydi. Başını güveneceği birinin göğsüne dayamayı özlüyordu. Sevdaya düşeceği aklına bile gelmemişti.

Ama, âşık olmuştu. Yaşamının salt bir ilkel eylem olarak her canlı için büyük değer taşıdığını unuttuğu bir zamanda, hazırlıksız ve isteksizken yoğun bir sevgiye düşmüştü. Düşmek... Kendi dışında oluşmuş bir anlamı vardı bu sözcüğün. Oysa böyle değildi. Dışarıdan gelmemişti. İçinde doğmuş, serpilmiş, duyu organlarının boyutlarını büyütmüş, bir tür hastalık gibi, kol budak salarak içini kuşatmıştı. Dışa vurup, çevresini de sardıysa bile, bu sonradan olmuştu. (Kutlu, Cadı Ağacı, sayfa: 8-9)

Aşkın kuşkuyla olan bağı Yeni Yalan Zamanlar romanında ele alınır. Aşk her an ani bir değişikliğin yaşanabileceği, inişli çıkışlı bir ruh hali olarak tanımlanır eserde.

Duygudaşlık ya da aşk değil. Aşkın mayası yüksek dozda kuşkuyla karılmıştır. O gemi durgun sularda seyretmez. Belirsizlik, kaygı, şiddet ve korkuyla çifte kavrulmuştur. Güven ve can sıkıntısına gelemmez. Aşk sadamozoşisttir. (Aral, Yeni Yalan Zamanlar, 152)

Aşkın önemli bileşenlerinden tutku kavramı Üç Beş Kişi romanında ele alınır. Romanda somut bir varlığa duyulan tutkunun soyut olan varlıklara duyulandan daha gerçek olduğu ve bu tutkudan kurtulmanın da mümkün olmadığı anlatılır. Aşkta karşı tarafa duyulan tutku bu nedenle yıllar geçse de unutulamaz:

Senden kopamıyorum. Herkese, tutkunun ne olduğunu gösteriyorum. Gösterdim. Kaç yıl. Başka ne yarını olacaktı? Tutku nedir, bilmez misiniz siz be!.. Aile, toplum, vatan... Tutku soyut olunca kolay. Tutkunun bir adı, soyadı, elle tutulur bir gövdesi olmadı mı kolay. O zaman sahip çıkmak da, sahiplikten caymak da kolay. Teni tenine degen bir gövdesi olunca ise... — Karnından vurulmuş bir köpeğin yanından geçmiştim.- Esinti yön değiştirdi. Leş kokusu yok. (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, sayfa: 45)

İmparator Çay Bahçesi romanında iki kişi arasındaki bağı bazen üçüncü kimseler tarafından engellendiği görülür. Bu durumda terk edilen âşık her zaman acı çeken ve bekleyen taraf olur. Bir zamanlar sevilen kişinin konumu değişmiş ve sevgilinin en yakınıyken en uzağı olmuştur. Bu durum romanda Mahmut, Mebrure ve Dul hemşire arasındaki bağla anlatılır:

“Hayır. Yıllardır kara bir sevda ile aynı kızı sevdi. Mebrure’yi. Gözü ondan başkasını görmedi. Her gece gelirdi buraya Mebrure. Kavuşamayan sevgililerdi bunlar, anlarsınız ya... Kara sevda... Birdenbire, on beş gün önce Mahmut bu kadına rastladı ve her şey değişti.”

“Kimmiş bu kadın?”

“Dul bir hemşire. Bartın’a yeni tayin oldu. Baksanıza, hoş kadın, şık kadın. Canlı, hareketli. Mahmut’un aklını başından alıverdi. Şimdi her gece o geliyor artık buraya. Bir ilişki yepyenyken nasıldır, bilirsiniz...” dedi. Bir an fersiz gözleri parladı.

“Eski sevgilisi kapının dışında bekliyor. Acı içinde, çaresiz. Giremiyor içeriye. Az önce onunla konuşuyordum,” dedim.

“Zavallı Mebrure,” dedi adam. Rakısından bir yudum aldı. “Geçmişte kalan bir gölge olmaya mahkum artık.”

“Öyle mi dersiniz?”

(Eray, İmparator Çay Bahçesi,51)

İmparator Çay Bahçesi’nde kumar tutkunu olan anlatıcı bir kumar makinesi ile arasındaki bağı tutku olarak değerlendirilir. Bir insanın bir makineye tutkun olması mümkün değildir. Ancak şans, kazanma hırsı anlatıcıyı bu makineye bağlamakta ve kadın da bu bağımlılığı aşk olarak, tutku olarak değerlendirmektedir. Bu durum aşkın sadece karşı cinse duyulan bir duygu hali olmadığını göstermektedir. Ancak anlatıcı makineyi anlatırken onu kişileştirmekte, erkek özellikleriyle nitelendirmektedir:

“Aşk... Aşk değil, tutku, ” dedim. “Sana anlattığım tutku. Ona büyük bir tutku hissettiğim gerçek. Onu görmek, karşısına oturmak için Casino Venüs’e koşarak gidiyorum. Eğer makineme başka birisi oturmuşsa, kıskanırım. Yerimde duramam. Başka makineler oyalayamaz beni. Gözüm hep ondadır. Başka birine bir şey verirse, acıdan büzülürüm yerimde. Boşalmasını sabırsızlıkla beklerim.”

“Sen beni şaşırtıyorsun, ” dedi Gül Abla. (Eray, İmparator Çay Bahçesi,53)

İmparator Çay Bahçesi romanı, fantastik bir mekân olan bir çay bahçesinde kavuşamayan aşıkların buluşmasını konu alır. Romanda bir kadının içeri girebilmesi için mutlaka bir erkek tarafından düşünülmesi gerekir. Romanda Mahmut’un sevgilisi olan Mebrure Mahmut’un başka bir kadına ilgi duyması nedeniyle bahçenin

dışında kalır. Romanda kimi zaman cinsel çekimin aşkın önüne geçebildiği görülür. Sonuçta aşk manevi dünya ile ilgilidir. Ancak cinsellik insanın somut varlığının bir parçasıdır. Aşk gibi güçlü bir duygunun gelip geçici cinsel cazibeye kurban edilmesi anlatıcı tarafından üzüntüyle karşılanır:

“Birden hatırladı. Ama şu an düşündüğü o değil; bak giremiyor kapıdan içeri Mebrure... Dediğim gibi, Mahmut yepyeni bir titreşimin içinde. Cinsellik, çekim, arzu... Bunlar Mebrure’den güçlü,” dedi.

“Korkunç bir şey bu!” diye mırıldandım. “Zavallı Mebrure. Giremiyor içeriye. Nasıl da zorluyor kapıyı... Giremiyor düşüncelerine Mahmut’un... Mektubun biraz etkisi oldu galiba. Bakın, kapı neredeyse açılacak.”

Kapı bir an ardına kadar açılır gibi oldu, yeniden çarpıp kapandı.

“Çok güç,” dedi adam. “Bir mücadeleyi izliyoruz işte. Şehvet ve arzu yaşanırken, eski bir kadının düşüncelere girmesi çok zordur.”

Çaresizlikle yerimde oturuyordum. Taşhan’ın kapısı büyük bir güçle zorlanıyordu.

“Giremeyecek,” dedim umutsuzlukla.

“Belki biraz zaman gerekli.”

“Zaman iki taraflıdır. Ben ürkerim zamandan. Bence zamanın geçmesi tehlikeli.”

“Yapacak bir şey yok ki!” dedi adam. Yavaş yavaş rakısını yudumluyordu. Kapıdaki gürültüler kesilmişti.

“Giremedi içeriye,” dedim.

(Eray, İmparator Çay Bahçesi,57)

İmparator Çay Bahçesi’nde aşkın ölümle sona erecek bir duygu olmadığı anlatılır. Aşk çok güçlü bir akımdır ve insanlar öldükten sonra bile bu akım yaşamaya devam eder. Romanda ölmüş fantastik kişiler aracılığıyla aşk duygusunun kalıcılığı anlatılır:

“İşte gene göz gözeler,” dedi ses. “Aralarında ne müthiş bir elektrik akımı var, hissedebiliyor musunuz?”

“Hissediyorum, ” diye mırıldandım. “Aşk bu. Bu elektrik akımı aşkın ta kendisi.”

“Gerçekten öyle,” dedi ses. “Bunu daha önce niye hiç düşünemedim acaba? Aşk elektriği bu...” (...)

“Hayatta mısın Recep?” diye yavaşça sordum.

“Değilim,” dedi.

Anlamıştım.

“Çoktan beri mi?”

“Çok oluyor.”

“Peki ya General? Madam Kelebek?”

“Onlar çok eskiden yaşayıp ölmüşler,” dedi Recep.

Şaşkındım.

“Ama aralarındaki o güçlü elektrik akımı, o aşk?”
 “O aşk yaşıyor. Böylesine yoğun duygular ölmez ki!”
 (Eray, İmparator Çay Bahçesi,166)

İmparator Çay Bahçesi’nde aşkın emek istediği dile getirilir. Tüm varlıklar, oldular gibi aşk da zamana yenik düşebilir. Bunun için onu canlı tutmak şarttır. Ancak âşkın salt cinselliğe indirgenmesi onu kısa sürede tüketmektedir. Cinsellik aşkın bir parçasıdır. Cinselliği aşkın tamamı haline getirmek âşıkları tüketir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“Evet. Dikkat edilmezse en çabuk eskiyen duygu aşktır. Bir yatağın üstünde ömür boyu kaldığını düşün. Bir süre sonra oradan nasıl kurtulacağını planlamaya başlarsın. O aşk yatağı bir hapisaneyeye dönüşüverir. O tılsımlı cinsellik isteksizliğe, işkenceye bırakır yerini. Her şey biter. Heyecan ve ilgi ölür. Oysa, garsonun yakaladığı eşsiz bir olay, onun böyle olmasını istemedim,” dedi. (Eray, İmparator Çay Bahçesi,185)

Aşkın hallerine İmparator Çay Bahçesi romanında yeniden yer verilir. Yıllardır diğer masada oturan general ile bakışan Madam Kelebek’in aslında generale değil de onun yanındaki emir erine aşık olduğu ortaya çıkar. Madam kelebek her iki erkeğin de farklı yönleri bulunduğunu, her iki aşkın da kendi için farklı olduğunu anlatır. Bu aşk üçgeni romanda şöyle çözümlenir:

“Emir eri bir erkeğin ilkbaharı. Coşkulu, heyecanlı, tutkulu... Yeni tomurcuk vermiş bir ağaç gibi... General ise bir sonbahar. Yaprakları sararmış toprağa bağlı kalın bir ağaç. Sakin, durağan, güvenilir, eski... Bir liman o. Beni anlıyor musunuz?”

“Çok iyi anlıyorum,” dedim. “Erkeğin tüm mevsimlerini bir arada yaşamayı seviyorsunuz.”

“Evet,” dedi Madam Kelebek. “Aşk ateşi, tutkunun çemberi, cinsel çekimin en güzeli... Ama bazen ürkütücü. Çünkü bunlar çok yoğun duygular. Kıskanç, istekli, sabırsız. Oysa General durgun bir göl gibi... Anlayışlı ve bağışlayıcı.

“Yoksa aşktan korkuyor musunuz Madam Kelebek?” diye sordum.
 “Sevginizi ikiye bölüyorsunuz. Korkuyorsunuz, değil mi?” (Eray, İmparator Çay Bahçesi,186)

Balık İzlerinin Sesi’nde aşk hayranlık olarak tanımlanmaktadır:

Hayranlık! Evet, hayranlık olmalı.

Aşkın asıl tanımı, hayranlıktır. Ve birbirinden farklı yüzlerce hayranlık çeşidi vardır.

Aşk, hayranlık boyunca varolan, hayranlık kadar süren... Hepsi o kadarlık ve o kadar çok. Bir yandan da Anders'in inanılmaz erkek kalçaları... (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, syf: 103)

İlk bakışta aşk konusuna Örümceğin Kitabı'nda bir örnek verilmektedir. Eserde hastabakıcı Hasan, hastaneye yaralı olarak gelen Sehavet adlı bir kadına ilk bakışta âşık olur. Hasan bu durumu bir pervanenin aleve tutulması olarak tanımlamaktadır:

Ne tuhaf bir andı o. Yaşamımda daha önce hiç duymadığım, yaşamadığım duygular yüreğimden peş peşe geçiyordu. Gece yarısı ağır yaralı olarak koğuşa getirilen; ölmek üzere olan bu kadına ilk bakışta âşık olmuşum. Delice bir şeydi bu ama anlamıştım; tutulmuşum ona. Baygın gözlerinin arkasındaki o karmaşık, bilinmedik rüyanın içine girmiştim. Bir pervanenin aleve tutulması gibi tutulmuşum. Belki de bu dünyadan kayıp gitmek üzereydi., hiç bir şey düşünemiyordum. Oracıkta âşık olmuşum. Ellerimle yumuşacık kollarını sımsıkı tuttum. Ölmesin, kayıp bir yere gitmesin diye... Onu bırakamıyor, yanından ayıramıyordum. (Eray, Örümceğin Kitabı, 118-119).

4.2.2.Farklılıkların Aşkı

Elif Şafak'ın romanında farklı dinlerden ve milletlerden kişilerin bir birlerine duydukları aşk da ele alınan temalardan biridir. Müslüman bir kadın ile Yahudi kökenli bir genç arasında gelişen aşkta her iki taraf da toplum kuralları nedeniyle asla kavuşamayacaklarını bilir:

Ben o Müslüman kadına âşık olmuşum Pinhan. Kim olduğunu, nereden geldiğini, hangi surat yoksununa yar edilmek istendiğini ve bu işlere neden kalkıştığını hiç bilmiyordum. Onun hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Yüreğim kafesini parçalıyor, kanıyordu. Aşkımı, uğruna canımı vereceğim aşkımı, kendi ellerimle öldürecektim. Benim ellerimde hayat bulan firuze ona ölüm getirecekti. Bir feryat koştum bağrımdan. Hiç kimse, hiçbir şey umurumda değildi. O feryada bütün çarşı esnafı başımıza üşüşebilirdi ne gam. Değil çarşı esnafı, padişah efendimizin cellatları gelse, ipi boylasam, boynum vurulsa umurumda değildi. Sevdiğim ölüme gidiyordu ve ben gafil, ben ahmak herif buna sebep oluyordum. (Şafak, Pinhan ,43)

Farlık dilden, ırktan, dinden insanların aşkları diğerlerine oranla daha büyük zorluklar taşır. Öncelikle bu durumu çevrenin kabul etmesi oldukça güçtür. Sevdalinka romanında bu güçlüklerle bir de savaş ortamının katıldığı görülür. Kendinden olmayana karşı büyük kin duyan diğer grup, kendinden birinin diğerleriyle

birlikte olmasını istemez. Bu durumda aşıklar kendilerini korumak için farklı yollara başvururlar. Mirsada ile Petar'ın başvurdukları ise şudur:

"Yugoslavya hızla değişiyor sevgilim, insanların yarın öbür gün ne gibi davranışlar sergilemeye bağlayacaklarından emin değilim. Adını değiştirmek istemem, sadece senin iyiliğin için."

"Bunca yıldır öz kimliklerimizle yaşayıp durduk şu ülkede. Hiç sorun olmadı bu. Başlarına bir deli geçti diye, bu insanlar bir günde değişecek mi sanıyorsun?"

Almanya'da da hiç kimse akıllı uslu Almanlar'ın, kırk yıllık Yahudi komşularını, Yahudi dostlarını imhaya kadar gidebileceklerini düşünmemişti.. Ama bir deli başa geçince olanlar oldu ve kimsenin kılı kıpırdamadı. Herkes kendi paçasını kurtarmaya baktı. (Kulin, Sevdalinka, 43)

Elif Şafak Pinhan adlı romanında gelenek ve göreneklerin insanların eş seçimlerini etkilediğini belirtir. Toplumun farklı katmanlarından olan ya da farklı gelenek ve görenek dairesi içinde bulunan topluluklar hep kendi içlerindeki insanlarla evlilik yapmayı uygun görürler. Kendi toplulukları dışındaki kişilerle gündelik ilişkiler kurmak doğal kabul edilirken evlilik gibi uzun süreli ve kalıcı ilişkiler kurulması hoş görülmez. Bu konuda yazılı yasalar olmasa bile toplumsal kurallar oldukça katıdır. Pinhan romanında bir paşa kızı olan Nakş-ı Nigar Akrep Arif mahallesinden Civan Ömer'i sever. Ancak Akrep Arif Mahallesi sakinleri bu evliliği hoş görmedikleri için iki genç kavuşamazlar ve Nakş-ı Nigar bu üzüntü nedeniyle ölür:

Sultanım karasevdaya tutuldu. Lâkin Akrep Arif Mahalleliler zinhar kendi mahallelerinin haricinden kız almazlardı. Şu garip dünyanın işine bir bak hele koskoca bi paşanın kızı, dünyalar güzeli Nakş-ı Nigar sultanım istemiş de bitli mahallenin kenar delikanlısı istememiş. Paşa bile razıydı tek kızı mesud olsun diye. Olmadı işte. Melûn mahalle ayak diredi. Nakş-ı Nigar bi sabah topladı bizi başına. Tek tek helalleşti hepimizle. Bir bûse kondurdu yanağıma; dudakları buz gibi. Anladım ki gidiyor sultanım. Son nefesinde dedi ki bir hamam yaptırın o mahalleye. Adına lâyıık bir hamam. Göçtü gitti işte. (Şafak, Pinhan,142).

Aşk insanoğlunun karşılaştığı en çözümsüz konulardan biridir. Çiftler arasındaki kişisel farklılıklar arttıkça bu çözümsüzlük daha da yoğunlaşır. Yaş farkı, sınıf farkı, yaşama bakış farkı bireyler arasında giderek uçurumlar açar. Hele aşk tek taraflı yaşıyorsa bu durum aşık için büyük bir çaresizliğe dönüşebilir. Pasifik

Günleri'nde güzel dansçı Rozita, kendisine âşık genç Ono'nun aşkını onun yoksulluğunu gerekçe göstererek kabul etmez. Sonuçta o bir sanatçıdır ve sanatını sürdürebilmesi için zengin bir adamla birlikte olması gerekmektedir:

Bay Ono, siz daha çok genç ve tecrübesizsiniz. Benim Arjantin'e dönmem, dans yaşamıma orada devam etmem zorunlu. Benim Tokyo'da yaşamam olanaksız. Hem sonra siz, benimle beraber olmanın, bana bakabilmenin sorumluluğunu nasıl üstlenebilirsiniz ki? Benim bir kara dantel elbisemin fiyatı, sizin iki aylık kazancınız kadardır. Sonra, topuklu dans pabuçlarım, saten dans pabuçlarım, dantel yelpazelerim, sürekli yenilenmek ister. Ben kendimi dansa adanmışım. Bilmem ki anlıyor musunuz?" diyor, ışıklı aynasının karşısına oturup bir cigara yakıyordu. Genç Kazuo Ono, bu özgür ruhlu sanatçı kadının karşısında nasıl davranılacağını pek kestiremiyordu. Gene suskunlaşıyor, kısık, çelik gibi bakışlarıyla Rozita'nın aynanın karşısında saçlarını tarayışını izliyordu. (Eray, Pasifik Günleri, 36)

İnsanların yaşamları üzerindeki etkileri hiçbir zaman istedikleri dereceye ulaşamaz. İnsanlar kendileri için değil hep başkaları için yaşarlar. Bir insan kendinden önce ailesini, arkadaşlarını, halkını düşünmek zorunda olduğunu hisseder ve bu nedenle de hayatın karşısına çıkardığı fırsatları bencillik olmasın diye atlar. Gece Dersleri romanında böyle düşünen bir kahramanın duyguları anlatılır. Kendisini alt tabaka olarak niteleyen kahraman üst tabakadan birinin aşkına bu nedenle cevap veremez. Romanda bu çelişki şöyle dile getirilir:

Burjuvazinin yalayacağı dudaklarım titredi ve ağlamak istedim. Canım, Mukoşka'cığım, çok soylu bir savaşçı olduğum için değil. Lanetlenmiş bir suçluyla yatağa girmek.. Aklıma lacivert ipek çarşafı getirdi.. O hep düşlediğim.. Ürperdim ve irkildim.. O sandı ki, "Ah, hayatım, hiç benim olmadın!" diyen sesim, hayatımı ondan istiyor. Yakamı, ellerimi, ayaklarımı bin yıl önce değil, on yıl önce kaybettiğimi söylüyorum ben.. Vallahi kız kardeşim, lacivert, ılık ve yumuşak hışırtılarla savrulan saçlarımı öyle çok özledim ki, eğer şu bedenimin kırık dökük parçalarını yitirmeseydim, umurumda bile olmazdı yatağa kiminle girdiğim.. Üzüldüm, o şehvet yüklü aşkın bana müjdelenişine sevinemedim diye.. Bayılmaktan yorgun düşmüş, titreşimlerinden dehşetle ürken, sahibini tanımayan benim, ne yazık ki değil iktidarın cinsel ortaklığına., işte talihsizlik diye ben buna derim.. Yine de bir bakıma doğru sandı. Şu benim güzel cümlemi ve giderken küçük bir sevinç kırıntısı bırakmayı ihmal etmedi bana, avunabilirim. Hani hayatım hiç benim olmamış ya.. Hayatımı isteyip istemeyeceğim onu nasıl kullandıklarına bağlıydı ve o, o cümleden anlaması gerekeni anladı. (Tekin, Gece Dersleri,179)

Araştırma konusunu oluşturan tüm romanlarda olduğu gibi Deli Zamanlar romanında da aşk temasının ele alındığı görülür. Romanda elli, elli beş yaşlarındaki Maruf Bey'in orta yaşlarda olan Aypare'ye olan aşkı anlatılır. Aypare bu yaştaki bir adamın aşkının peşinden nasıl koşacağını merak etmektedir. Çünkü aşk çok çileli bir yolculuktur ve bunu artık orta yaşlarını geçmiş bir adamın nasıl baş edeceği bilinmemektedir. Buradan yola çıkılarak aşkın dilinin, dininin, ırkının olmadığı gibi yaşının da olmadığı söylenebilir:

...Fazlası her şeyin altüst olmuşluğu idi... Demek ki aşkın da bir dozu ve sınırı olmalıydı? Sahi olabilir mi?

Peki aşk için ölmek neyin nesiydi o zaman? Goncası düşen dalın yaşamaktan vazgeçmesi? Goncasız olamayış? Kendisine sunulmuş bütün o imkânlardan ve üstünlüklerden vazgeçiş? Feragat?

Böyle bir olmazlığı elli elli beş yaşında, itibarlı, imtiyazlı biri niye denemeliydi ki? Rahatı huzuru tatmış olan biri.

Peki bu aşk mıdır? Yağmurda ıslanabilir mi Aypare için, sokaklarda sabahlar mı, bir gecelik uykusunu terk eder mi? Birilerinin kendisini terslemesine dayanabilir mi? Kızgın bir kocanın üstüne saldırmasını göze alabilir mi?

Bu aşk mı? Olabilir mi? İster istemez adam mağarasının duvarlarını pekleştirecek, bir zırh kuşanacaktı, kendi dünyasının ufalanmasına zerre izin vermeyecekti. Onu kendi şartları içinde sevecekti. Böyle bir hat çekecekti sevdiğiyle arasına... Onun dışına çıkıldığında aşk bitecekti. Böyle mi?

Aşk huzur değil, huzursuzluktur, aşk mutluluk değil, mutsuzluktur. Aşk düzü sevmez, eğriden yanadır, aşk olmazlara yakın, olurlara uzaktır. Ve daha birçok benzeri tarif, satır aralarından, fırlayıp dilime takılıyor. Bunlardan hangisiydi, Maruf Bey'in eline ayağına sarılan? Hangisi?

(Çokum, Deli Zamanlar, 175-176)

Hoşça Kal Umut romanında bu kez kendinden yaşça büyük bir kadına aşık olan bir gencin durumu anlatılır. 1980 öncesi olaylar sırasında tutuklanan ve yedi yıl hapis yatmak zorunda kalan Oruç dışarı çıktıktan sonra Algüz adlı bir kadına aşık olur. Bu aşk onun kendisini daha iyi çözümlemesine de yardımcı olur. Oruç Algüz'e duyduğu aşkı başta fark edemediğini ancak bu sevginin anlamını kavradıktan sonra kaybettiği yıllar ve yitirdiği her şey için acı duymaya başladığını dile getirir:

Hep seni düşünüyorum: Bir adın, bir kişiliğin olduğunu unutarak. Giderek öyle çok yer tutmaya başladın ki yüreğimde, sürekli bir savunma duygusu içinde kuytularına çekildiğimi sanıyorum. Seni sevdiğimi söyleme gereksinimi duymamıştım. Doğrusu sevdiğimi bilmiyordum. Kollarımdaki, gençliğinin son deminde ve nasılsa taze kalmış bir kadındı. Çözüldük ve nelerden geçtim. Sonra ansızın, evet ansızın seninle birlikte yitirdiklerimi

algıladım, sızladı içim. Şimdi acı duyuyorum, sürekli. (Kutlu, Hoşça Kal Umut,7)

4.2.3. İlk Aşk

İlk aşkın asla unutulamayacağı gerçeği Bitmeyen Aşk romanında dile getirilir. İnsanın yaşam tecrübeleri arttıkça aşka bakışı da değişir. İnsan geri dönüp baktığında ilk aşkının saf yanlarını gördükçe şaşırır:

Aşkım vardı, evet. Aşkım vardı, elbette... Ama; mutsuzluğu içinde taşımayan, nefrete bulanmamış aşk nasıldı? Ne türlü masum ve saçma sapan ve kendinden kuşkusuz umutlarla birlikte yaşamıştım o aşkın ilk, delidolu, inanılmaz aylarını? İnanılmaz... Başından beri aşkımın gerçekliğine inanmamış mıydım? İnanmasaydım kalkar gider miydim onunla o uzak kente? Gitmezdim herhalde. Gitmezdim elbette... Sevgimin -sevgimizin- gerçekliğine, belki de aptalca, ama çok derinden inanmıştım. (Kür, Bitmeyen Aşk, 21-22)

İlk aşkın insanlar için ne kadar değerli ve kalıcı olduğu Bitmeyen Aşk romanında ele alınır. Kişi ister anne, ister nine olsun, ister hayat kadını olsun yine ilk aşkını mutsuz yanları olmasına rağmen asla unutmayacaktır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

İlk aşkın sevincini, yürek çarpıntısını yıllar sonra otuz beş yaşın görmüş geçirmiş olgunluğuyla yakalamak, daha derinden yaşamak duygu gücü körlenmiş her kadının düşü değil midir? İster Nilgün gibi türlü deneyimlerden sonra yalnız kalmış biri olsun, ister uyumsuz ve doyumsuz bir evliliğin çaresizliğini yaşayan bir kadın, ister görünüşte uyumlu bir ilişki sürdüren, kendini çocuklarına adanmış bir ana. İlk aşkın özlemini tümüyle silip atmak olası mı? Ara sıra –ya da sık sık- iç geçirdiğinde dünyanın en saygın anası, ya da en işini bilir orospusu, ya da en kendi halinde, evde kalmış teyzesi, ilk aşkını geçiriyordur aklından. Ve o ilk sevgiliye benzer birinin bulunamayacağını kim bilir kaçınıcı kez dertli dertli yineliyordur kafasında, yüreği de...

İşin garibi, büyük özlemlerle hatırlanan ilk aşklar, yüzde doksan dokuz mutsuz bir sona varmıştır... Ya ayrılık ya ölüm... ya da... birliktelik... (Kür, Bitmeyen Aşk, 284)

4.2.4. Karşılıksız Aşk

Pinhan romanında Cüce Cafer'in paşa kızı olan Nakş-ı Nigar'a olan karşılıksız aşkı anlatılır. Cüce Cafer fiziksel özelliklerinden dolayı bu güzel paşa kızının hiçbir zaman kendine denk olmadığını bilir, ancak ona gizli bir aşk beslemeye devam eder.

Bu durum Cüce Cafer’i rahatsız etmez. Ta ki Nakş-ı Nigar çok yakışıklı bir delikanlı olan Civan Ömer’e âşık olana kadar. Cüce Cafer’in gözleri önünde sevdiğinin bir başkasını sevmesi onda derin bir üzüntü oluşturur. Cafer, âşkının karşılıksız olmasına değil, sevdiğinin bir başkasına sevdalanmasına kederlenir:

İşte ne olduysa o anda oldu. Sultanım başını kaldırdı, Civan Ömer’i gördü. Civan Ömer başını kaldırdı, içeri bakıp dosdoğru sultanımı gördü. Birbirlerine öyle bir bakışları vardı ki, atılıp mâni olma, sultanımı kolundan çekip evine geri götürmek istedim. Onu bu melûn mahalleden koparmak istedim ama elimden hiçbir şey gelmedi. Öylece kalakaldım. Sultanımın fersiz donuk gözleri, kor kor alevler gibi parlamaya başladı. İşte her bi şey böyle başladı. Sultanımın gönlü Civan Ömer’e aktı. Nazikter kalfa ile hemencecik toparlandık. Kapıp sultanımızı eve götürdük. Paşa da hanımım da bayram ettiler biricik kızlarını ayakta görünce. Lakin onun yüreğinde yanan ateşi bir ben biliyordum o ateş en çok beni yakıyordu. Sen bunu bildi mi Pinhan? Sevdiğin, sevdiceğin gözünün önünde başkasına sevdalanır... hiç bi şey gelmez elinden... bu nasıl bir azaptır bildin mi?... (Şafak, Pinhan,142)

Aşkın karşılıksız olması aşığı kontrolden çıkarabilir ve onu istemediği davranışlara sürükleyebilir. Pasifik Günleri’nde genç Bay Ono aşkına karşılık vermeyen Rozita’yı boğarak öldürür.

Genç Kazuo Ono’nun gözünde anlatılması güç buruklukta bir şimşek çaktı. Rozita yavaş yavaş file çoraplarını çıkarıyor, ayaklarını ona doğru uzatıp, ayak parmaklarını oynatıyordu. Kazuo Ono, birden örtüsü açık yatağın üzerindeki yastığın tekini kaptı; inanılmaz bir hızla Rozita’nın üstüne atıldı, yastığı yatağa devrilmiş olan güzel İspanyol dilberinin yüzüne var gücüyle bastırdı. (Eray, Pasifik Günleri, 41-42).

İmparator Çay Bahçesi romanında temel olarak Celal Bey’in Advie Hanım’a duyduğu aşk anlatılır. Ancak Advie Hanım’ın genç bir subaya âşık olması nedeniyle bu aşk karşılıksız kalır. Aşkına karşılık bulamayan ve sevdiği kadının başkasıyla olmasına dayanamayan Celal Bey kaza sonucu ölür ancak aşkı o kadar büyüktür ki dünyaya bir ruh olarak geri döner ve Advie Hanım’a yeniden kavuşur. Roman fantastik edebiyat alanında yazıldığı için olaylar da gerçekle hayal arasında geliş gidişlerle yaşanmaktadır:

“Oysa başka birini sevdiğini öğrenmiştim. Gözü artık beni görmüyordu bile. Bu ne korkunç şeydir, bilir misiniz? Bir subaya âşık olmuştu. Ütülü üniformalı, yakasında sırmaları olan bir subaya. Yaşı

büyüktü benden. O zamana değin tanıdığım en güzel kadındı. Siyah dalgalı saçlarından bir yasemin kokusu gelirdi insanın burnuna.

“Bana ‘Celal Bey, ben başkasını seviyorum. Sizi hiç sevmedim ki... Peşimi bırakın, geceleri evimin önünden geçmeyin artık, ’ dedi. O an yıkıldım. Ne yapacağımı bilemez hallere düştüm. O başkasının olamazdı. Oysa bu sözleri söylerken ne denli rahat, benden ne kadar uzaktı. Sonra bir gece...”

“Anlatmayın! Anlatmayın! Ne yaptığınızı biliyorum!” diye bağırđım. Yüreğim acı ile dolmuştu. O, anlatmaya devam ediyordu.

“Bana hızla yaklaşan sokağın taşlarını, dünyanın tersten görünüşünü, bir ağacın gövdesini anımsıyorum. Her şey çarçabuk oldu. O an öldüm,” dedi. (Eray, İmparator Çay Bahçesi, 18)

4.2.5. Vatan Aşk mı, Bireysel Aşk Mı?

Mili Mücadele yıllarında Anadolu’da insanlar vatan aşkını bireysel aşklarının üstünde tutmaktadırlar. Kendi aşkları vatan aşkını, vatanın kurtuluşun yanında önemsizdir. Hem böyle zorlu günlerde bir kimsenin kendi sevdasını düşünmesi de ayıp olarak değerlendirilmektedir. Ağustos Başağı’nda kendisi de Esma’ya aşık olan Yusuf bu durumu şöyle değerlendirir:

Recep atıldı:

— Bak şunun dediğine... Olsa olsa memleket sevdasıydı onunkisi. Tuttun da şimdi Ferhad’a, Kerem’e filan benzettin...

Yusuf kendi sevdasını düşündü.

— Benzeyiversin, ne çıkar? Dedi.

Kendi sevdası... Sahi onu ara sıra nükseden bir sıtma taşıyor gibi taşıyordu bünyesinde. Bir bakıma kendisi de Mecnunlaşmış, Ferhatlaşmıştı. Sonra,

— Vatanı sevmek ayrı, birinin sevdasını çekmek ayrı. Hem biz bu hikâyelerle, bu türkülerle yetiştik. Hepimizde biraz Mecnunluk vardır.

Durmuş ekledi.

— Köroğluluk da...

Yusuf Durmuş’a döndü.

— Güzel söyledin... Hüseyin Bey’imiz için Köroğlu demek daha uygun düşer. (Çokum, Ağustos Başağı, sayfa: 347)

Aşkın ne zorlu bir süreç olduğu Cumhuriyet Türküsü romanında Celalettin Hikmet örneğinden hareketle anlatılır. Onun için gerçek aşkın Claire mi, yoksa Nazan mı olduğu gerçeği ile boğuşan Celalettin Hikmet sonunda gerçek sevdiğinin kim olduğunu anlar ve Nazan’ı bıraktığı güç durum için kendisini suçlar. Ayrıca Celalettin Hikmet, amacı vatani kurtarmak olan bir insanın yeni yetme bir delikanlı gibi aşk peşinde koşmasının da uygun olmadığı görüşüne ulaşır:

Birkaç gün, o mefkureye adadığı bütün ömrünü silercesine, vatan millet endişelerini bir yana koyup; "sonu hüsrarla biten aşkı" için yandı yakıldı. Erkân-ı Harbiye'ye uğramıyor, arkadaşlarından kaçıyor. İki mühim toplantıya "icabet edemedi". Claire, yoksa Nazan mı, bu soru, sanki bıyıkları yeni terlemiş delikanlının, günlerini baştan başa kaplamıştı; başka his veya düşünceye yer kalmamıştı! Oysa o günlerde, yüreğindeki bu aşk, sadece bir pişmanlık duygusuna dönüşüyordu, farkında değildi.

Derken, derken Celâlettin Hikmet, geceler boyu, yatağında sağdan sola, soldan sağa dönerek, Fransız kızına küfürler yağdırarak ve ter içinde kalarak; Claire'in Nazan, Nazan'ın Claire olmadığını şuuruna vardı! Su bardağını, sürahiyi, sigara tablasını duvarlara çarpıp kırdı, Nazan da kim oluyor, onun kalbini bir vahşi hayvan pençesi gibi hâlâ sıkıyan Claire'di, yalnız Claire! "Sevda mıdır?" Bu sorunun cevabını çok düşündü; ellerini yüzüne kapayıp küçük bir çocuk gibi hıçkırarak hıçkırarak ağladı. Kendisine lanet ediyordu. Öyle hırslıydı, öfke, yüreğinden lav gibi gelip, sanki ateşle, dumanla ağzından burnundan çıkıyordu Bu kadar kızdığı kendisi miydi yoksa Claire mi? Onun bile tam ayırında olmadan; kendisine lanet ederken, Claire'e küfür etmeye başlıyor, Claire'e küfür ederken, kendisine beddualar yağdırıyordu! Bir ara; "Ya maazallah, Nazan'da bir ümit olsaydı? Çok hürmet ettiğim bir zatın kızının başını yakacaktım." diye düşündü. O zaman Nazan'a derin bir merhamet duydu. Onun saf yüzü, masum gözleri, hayalinde canlandı. "Evet, çok benziyorlar, fakat ikisi birbirinden ne kadar farklı!" Gerçi Nazan'la hiçbir yakınlığı olmamıştı ama. Artık bu farkı iyice hissedebiliyordu. "Ne halt ettim ben, Hikmet Hanım'la o şekilde konuşmaya nasıl cüret ettim? Nasıl rezil ettim kendimi!" Ve artık o bağ evine gitmek istemiyordu, kızların ikisini de görmek istemiyordu.

Sevda yahut kin; bunun hesabı kendi içinde hallolunmalıydı. Onun gibi koskoca bir adam,, fikirleriyle, eh, etrafın alakasını uyandıran, ve başından ne siyasi maceralar geçmiş, bir harbi yaşamış olan, bu kadar sene öğretmenlik yapmış bir askere yakışır mıydı? Şu içine düştüğü haller bir mefkure adamına yakışır mıydı? Demek ruhumuzda bunca budala, yeni yetme bir delikanlı taşıyormuşuz ki! Acaba, mefkureler, büyük davalar peşinde koşanlar mı, aşk bahsinde böyle çocuklaşıyorlar? Öyleyse, Aligalip gibi, cins-i latiften alaka kesmek mi icap ediyor? (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 267-268)

4.2.6. Aynı Cinsten Kişilerin Aşkı

İki erkek arasındaki aşk da "inhan romanında iki farklı biçimde karşımıza çıkar. Bunlardan ilki Ateşoğlan ile Pinhan arasında yaşanır. Bir meyhanede sakilik yapan Ateşoğlanı ile Pinhan birbirlerine gördükleri anda âşık olurlar. Daha sonra ikilinin bedensel ilişki kurdukları da dile getirilir. Çift cinsiyet taşıyan Pinhan bu ilişkiden sonra mahalledeki kadınların tekliflerini kabul ederek cinsiyet değiştirmeyi kabul eder ve kadın olur.

Ona bakarken ellerinin titremesine mâni olamadı. Sonra kendini toplayıp sofraya şamdanını yaktı. Mumun alevinde baktılar birbirlerine. Alevin bir tarafında doğuştan sürmeli, iri, siyah gözler; alevin öbür tarafında yemyeşil, uzun kirpikli gözler. Hiç kıpırdamadan, soluk dahi almadan birbirlerine baktılar. Pinhan'ın gözleri “gör beni!” diye fısıldadı. Fısıltı bir çılgılık oldu; derinlerden kopan, beraberinde et ve kemik paraları sürükleyen bir çılgılık.

Ateşoğlanının yemyeşil
gözlerinde bir hüzün,
görmüşgeçirmişliğin
nişanı saklıydı.

Bu efsunu bozan cücenin ilk yudumu içtikten sonra çıkardığı şapırtı oldu. Ateş oğlanı ancak o vakit, getirdiği şamdanın sol elinin serçe parmağını yaktığını fark etti. Canhavliyle geri sıçradı. Pinhan sağ eliyle sol elini tutup, kendi serçe parmağına baktı gayri ihtiyari. Su toplamıştı parmağı; aynı anda, aynı yerden. (Şafak, Pinhan, 149).

Pinhan adlı romanda iki erkek arasında gelişen bir başka aşktan daha bahsedilir. Dönemin önemli kabadaylarından olan Deryakeş gönlünü bir saki olan Yorgaki'ye kaptırır ve ona Karanfil andını verir. Deryakeş bu aşk nedeniyle çevresindeki güç dengelerinin kendine oynadığı oyundan haberdar olmaz ve rakipleri tarafından öldürülür. Bu aşk aynı zamanda farklı dinlerden ve milletlerden iki insanın da birbirlerine aşık olabileceğine bir örnektir. Böylece aşkın sadece din, millet, sosyal tabaka farkı değil, cinsiyet farkı da tanımadığı ortaya çıkmaktadır.

Gün geldi Deryakeş gönlünü fena kaptırdı. Evsafını iştirir iştirmez Yorgakiye vuruldu. Ona “Karanfil” adını taktı.

Bir fırsatını kollayıp karanfil Yorgakiyi kaçırdı. Kaçırdı kaçırmasına ama fesatındal değil, yol yordam bilmediğinden. Oğlanı karşısında titrer halde bulunca yaptığından utandı. Ne var ki ok yaydan çıkmıştı bir kere. Yeni esvaplar aldı ona, önünden kuş sütünü eksik etmedi. Taylı dille konuşarak gönlünü hoş tuttu. Karşılığında tek istediği oğlanın gül yüzünü seyrederek içkisini içmek, demlenmekti. Deryakeş karanfil Yorgakiye el sürmedi.

Oğlan da zamanla ilk günlerin tedirginliğini, korkaklığını üzerinden attı. Böylesi namılı bir kabadayının alakasından hoşnuttu. Onu dize getirmekten, sadece kaşlarını kaldırmak suretiyle her istediğini yaptırmaktan içten içe büyük haz alıyordu. (Şafak, Pinhan, 156)

Aşk konusu Latife Tekin'in Aşk İşaretleri romanında eşcinsel bir çerçevede sunulur. Romanın isimsiz kahramanının hayranlık ve korku duyduğu Nezir'e olan hisleri karşı cinse duyulan aşktan pek de farklı değildir. Ancak bu aşkın korkudan beslenmesi pek de sağlıklı bir duygu olmadığını ortaya koymaktadır. Romanda aşkın tarifi şöyle yapılmaktadır:

Tepemde kırılıp duran bir titreşimle yatağıma sığınmışım. Aşk.. Aşk.. Nezir'in ruhuma fırlattığı hiçbir kelime böyle dağılıp tozlaşmamıştır. İçim incelmış yastığının kokusuyla bulanırken kalbim güp güp atarak ışığıylaşmış. Varlığını iğneleyen zerrelere kıvılcımlanıyor. Yarattığı bütün duygular sezgiler bana yabancı, bilinmedik bir tutuşma.. Korkunç kızgınlık! (Tekin, Aşk İşaretleri, 91)

4.2.7. Yasak Aşk

Gece Dersleri romanında evli bir kadının bir başka erkeğe âşık olması anlatılır. Ancak kadın yıllarca aynı evin içindeki bir başka erkeğe âşık olduğunu herkesten saklar. Zira bu yasak aşkın duyulması tüm düzeni kökten sarsacaktır. Roman kırsal yöre insanları arasındaki bir yasak aşkı konu alması bakımından önemlidir:

Utanma duygusuna yenilmeseydin büyük bir halk sanatçısı olman işten bile değildi. Keşke uyluk sokumlarını yansıtan çarpık bir ayna olarak evimizin duvarında yıllarca asılı kalabilseydin. Ama sırlarının pul pul dökülmesini görmeye dayanamadın. Âşık oldun. Utanmaya başladın ve yeteneğin hemencecik köreldi. Odamız küçüktü.. Ona bakmamak için gözlerini uzun süre soba borusunun arkasına gizledin. Ama ellerin, gözlerin ve ayakların bedeninden kopuyor, kızgın bir su üstünde kayarak ona doğru yüzüyordu. Çok korktun. Ellerini, ayaklarını, gözlerini telaşla karnında topladın, usulca kımlıdadın, eline bir örtü aldın ve altına saklandın. Tam yedi yıl.. İlk gençliğini, ince boynunu kabuğunun altından arada sırada ürkerek dışarı uzatan bir kaplumbağa gibi yaşadın. O örtünün altında gözlerinin rengi koyulaştı. Kemiklerin sertleşti. Saçların belinden aşağılara uzandı. Arka odaya, üstünde örtüyle sürünerek gittiğini, geceleri sık sık onun kazağını kokladığını biliyorduk. Ama o örtünün altında, tüm gençliğini karartan aşkı onca yıl nasıl taşıdığını sormaya cesaret edemedik. Başından örtüyü usulca kaldırırsın, yanına diz çöker, ağlardı. Gözyaşlarının karşısında yüzün donuklaşır, dudakların kasılırdı.. Ürktü ve uzaklara gitti.. (Tekin, Gece Dersleri, 55)

Emir Bey'in Kızları romanında aşkın insanların konumlarına bakmadan aniden gelişebildiği bazen evli, bazen de nişanlı olan kişilerin bile aşkı yaşayabildikleri anlatılır. Enver ile nişanlı olan Hüsrâ nişanlısından gereken ilgiyi göremez ve bu nedenle yakınında olan Kaya'ya âşık olur. Bu ihanet ailenin büyük kadınları tarafından fark edilse de aşkın önüne kimsenin geçemeyeceğini onlar da bilmektedir

Kızının saçlarının yalınlandığını, bakışlarının parladığını, yasak meyveye dönüşüp ulaşılabilir bir yerde beklediğini Gülhayat Hanım görüyor. Kızı Hüsrâ ihanet içinde. Bunun insana verdiği güzelliği – o çirkinlik sanırdı, oysa ihanetin çekiciliğini herkes bilir- dünya zevkine düşüşün kösnüsünü o

an anladı. Büyük hüznü duydu. Nevnihal Hanım'a baktı. İkisi aynı anda soluk boşalttılar. İlgisizlik, kendini beğenmişlik Hüsra'yı bu genç adamın kollarına itiyordu. Genç adamı sokağa atabilirler mi? Hayır, onların kapıları içeri açılır yalnız, yüze kapanmaz. Hem ne faydası var bunun? Hüsra ilk defa hayatın oynaklığının, hafifmeşrebinin etkisinde. Koparmaya güçleri yetmez. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 173–174)

Emir Bey'in Kızları romanında yasak aşk yaşayan Hüsra, buna rağmen nişanlısına sadık kalmak zorunda olduğunu hisseder. Bu ince çizgide insani değerleri seçmek zorunda olduğunu bilen Hüsra vazifesini yapacağını ve Enver'e sadık kalacağını bilir. Ancak aşk da karşı konulmaz bir şekilde kendisine doğru akmaktadır. Romanda Hüsra'nın çelişkisi şöyle anlatılır:

Hüsra yatıyor. Hiçbir şey konuşmadılar geçmişe dair. Gerek yoktu. Vazifesiydi Enver'e sadık kalmak. Gönlün akması insanın elinde değildir, vazife ise kutsaldır. İnsan onu yapacak gücü kendi elinde bulur. Sevgiden güç beklemek de saçma.

Öyleyse niye her şey değişti, savaş göğünün gamı kaçtı Kaya gelince?

Sevgide insan içini bütün bağlar, dokunmalara, kokulara açıyor. Çok boyutu, ayrıntıları yeniden algılıyor. Yine de hangi yönden bakılırsa bakılsın yaptığını ahlaksızlık sayıyor. Ahlaklılık sürekli mutsuzluksa, nasıl taşır insan? Yarın belki bu kadar kesin olmayacak değerleri. İnsan değerlerini kendisi eskitiyor.

Kaya Kartal' la bir ara düşen yaprağın dokunup geçmesi kadarcık süre öpüştüler. Gövdesinden yıldırım geçti. Kısa sürede yankılandı içinde. Çarpa çarpa, uğuldayarak uzadı.

(Kutlu , Emir Bey'in Kızları, sayfa: 174)

Deli Zamanlar romanında iki insan arasındaki duygusal bağlantının neden ve nasıl kurulduğu çözümlenmeye çalışılır. Romanın başkahramanı Aypare, evli olmasına karşın Maruf Bey'e karşı duyduğu hislerin karşı tarafı henüz tanımamasıyla bağlantılı olduğunu, insanların gizlerinin çözüldükçe sevginin de azaldığını belirtir. Ancak Aypare'nin arkadaşı bu durumu Aypare için Maruf Bey'in yasak olmasına bağlar. Aypare evli bir kadın olduğu için Maruf Bey'le birlikte olamayacağını bildiğinden bu sevgi güçlenmektedir. Görüldüğü gibi yasak sevgiler, sevgi arayışında olan insanları durduramamaktadır. Modern dünyada herkes sevgi aramakta ancak bir türlü bulamamaktadır.

‘ Bu bir ruh buluşmasıydı. Bilmem beni anlayabilecek misin? İki beden değil hayır! İki beden Kemeraltı ve Tarlabası batakhanelerinde de

buluşuyor. O başka. Kirlenerek değil, tam tersine arınarak yürüdük. Sevgiyi zerrellerimizde duyarak, ben ona tabiydim artık, o da bana. Güçlü bir akım ikimizi de kavramıştı. İnsan olmanın yüceliği bu, başka ne olabilir? İçimden geçirdim, böylece yürüsek dedim. İstanbul'un bittiği uca kadar...'

' Ama bir ayrıntı var, onu unutuyorsun?' dedim.

' Nedir o?'

' Maruf Bey ve senin aranda Bayhan olmasaydı, ya da sen evli olmasaydın bu ruh buluşması gerçekleşebilecek miydi? Bence yasaklılık size o farklı heyecanı yaşatan.'

' Öyle mi sanıyorsun? Hayır hayır aramızda ne Bayhan, ne kurallar, töreler vardı. Sadece birbirimizi fazla bilmiyorduk. Yüz göz olmamıştık, sihri bozmamıştık. Evet tanıyorduk ama ne kadar? Birbirimiz için meçhuldük esasında. İşte belki ondan...'

(Çokum, Deli Zamanlar, sayfa: 126)

Valla Kurda Yerdirdin Beni romanında iki devrimci genç arasındaki yasak aşk dile getirilir. Mehmet Sedes biraz da korunma duygusunun verdiği yakınlıkla Sakine'ye aşık olduğunu düşünür. Ancak hem onun hem de Sakine'nin başka insanlara bağları vardır:

O gece, Sakine'ye aşık olduğumu hissettim. Çok temiz(sabun kokusu) çok net, çok şeffaf, çok güçlü ve becerikliydi. Size onu anlatmaya çabalarken aklıma gelen tarif, özsuyunu dünyanın merkezinden sağlayan fevkalade zarif bir gri-mavi çelik fidandır. Her zaman orada olduğunu bilirdiniz, orada olduğunu ve bildiğini ve halledeceğini. İzahata gerek kalmadan sarılabileceğim, sevişebileceğim, terk edebileceğim tek kadın. Sakine öz kardeşiyle bile sevişse, zina değil, onarım olurdu. Her bir gözeneğinden dostluk sızıyordu desem, beni anlar mısınız? O gece Sakine'ye sarıldım. Sokuldu. Sokuluşunda bile ablalık vardı. Beni büyüttüğünü, erkek olduğumu hissettim. Sonra bir de, Metin'in yakalandığı günün ertesi vardı. Evli bir erkektim. Sakine ile ilk ve son defa seviştik. (Alatlı , Valla Kurda Yerdirdin Beni, 133-134)

4.2.8. Evlilik ve Yasak Aşk

Aşk sınırları kuralları olmayan bir duygu hali olduğundan insanlar kimi zaman hiç aşık olmamaları gereken insanları sevebilirler. Bu kişi farklı dinden biri olabileceği gibi, bir yakının eşi de olabilir. Bu gibi durumlarda aşk iki kişilik olmaktan çıkar, tüm aile bu ilişki konusunda söz sahibi olabilir. Bazen de kişi vicdan azabı nedeniyle bu yasak aşkını yıllarca kendi içinde yaşayabilir. Füreya romanında Aliye karakterinin Macar piyano hocası Berger'e olan aşkı anlatılır. Aliye bu yasak aşka ablasının teşvikiyle dört elle sarıldığını çünkü ablasının eşi ile kendisi arasında bir yasak aşk olduğunu anlatır. Görüldüğü gibi yasak aşklar oldukça karmaşıktır:

“Berger’e aşık olmaktan hiç utanmıyorum. Onu hâlâ çok seviyorum,” dedi Aliye.

Aliyoşa neden bana söylemedin?

Kimseye söylemedim

Neden?

Tasvip etmezlerdi.

Kimler?

Annem. Ablalarım. Enişterim. Hiçbiriniz.

Yıllardın bu sırrı tek başına mı taşıyordun? Paylaştığın kimsen yok muydu?

Fahrünnisa biliyordu.

Füreyâ hafif bir kıskançlık duydu.

Nissa’da kalıyorum diye gittiğin geceler, Berger’e mi gidiyordun yoksa?

Evet.

O neden göz yumuyordu bu aşka?

Kocasını korumak için.

Anlamadım,” dedi Füreyâ.

İzzet Melih ile ilişkimiz vardı Füreyâ. Nisa bunu biliyordu. Ama gururuna yediremediği için, bilmemezliğe geliyordu. O yüzden benim Berger’e çılgınca âşık olmamı teşvik etti.

Füreyâ’nın midesi bulanmaya başladı. Bu aşk denen şey ne berbat, ne ilke tanımaz bir duygu olmalıydı.

Nisa nasıl böyle bir şeyi kabul etti? İnanamıyorum. Hemen kovmalıydı evden kocasını.

Anneannem Belçikalı metresi var diye dedemi evden kovdu mu? O da görmemezliğe geldi. Kadınlar kocasız yaşayamaz, bunu bil. (Kulin, Füreyâ, 110).

Evlilik kurumun bireylerin yasak aşklarına engel olamadığı görülür. Aşk sınır tanımayan bir kavramdır ve evli olan insanlar çeşitli nedenlerle başkalarına âşık olabilmektedirler. Romanlar, şiirler bu yasak aşk örnekleri ile doludur. Bu durumda için içine bireylerin mutsuz evliliklerine devam edip etmeyecekleri kararı girmektedir:

Sen aşıksın. Birine delice aşık olduğu her halinden belli olan kadınlarla erkekler zaman kaybetmek istemez. Üstelik Şevki bey de evli.

Ama onun evliliği sadece formalite evliliğine dönüşmüş.

Kimin dönüşmemiş ki,” dedi Füreyâ. Sesinde belli belirsiz bi hüznün vardı. Kendi evliliğini mi yoksa annesiyle babasını mı, hatta anneannesiyile büyükbabasını mı düşünüyordu belli değildi. (Kulin, Füreyâ, 180).

Evli bir kadının yasak aşkı ile ailesi arasında kalışını ve yaşadığı vicdan azabını anlatan Sevdalinka romanında bu aşkın kadın kahramanı Nimeta yanlışlığını bildiği halde aşkıdan vazgeçememektedir. Aşkın yasak tanımayan yüzü onu bir eş ve anne olarak yürütmesi gereken rollerden alıkoymaktadır. Kadın bu ikilem arasında sıkışıp kalmıştır. Yapması gerekeni, doğru olanı bilmesine karşı aşkıdan da vazgeçememektedir:

Yüreğinde olmaması gereken bir sevgiye yer vermişti çünkü. Bu sevgiyi, filizlenmeye başladığı andan itibaren, yeşertmemek, büyütmemek için elinden geleni yapmıştı aslında. Ama boşunaydı çabaları... Stefan ile aynı şehirde yaşıyor olsalardı belki daha kolay olurdu kopmaları. Birbirlerini her gün ve her an görür, doyusıya sevişir, heveslerini alıp bırakabilirlerdi. Ya da ayrı şehirlerde yaşadıklarından dolayı, hiç görüşmeselerdi, unuttur giderlerdi belki...

Ama yasak aşkların en şiddetlisine tutulmaları için, her türlü şartı öylesine inceliklerle hazırlamıştı ki kadar, Nimeta, sonunda çaresizliğini ve utancını içkiyle yenmeye çalışır olmuştu.” (Kulin, Sevdalinka, 9-10)

Yasak aşk yaşayan taraflardan biri ya da her ikisi evli ise bir süre sonra bir seçim yapmaları gerekecektir. Toplum kuralları bireyleri baskı altında tuttuğundan yasak aşklar genellikle çok uzun süreli değildir. Taraflardan biri çocuklarını ve eşini düşünerek evine dönmek isteyebilir. Sevdalinka romanında böyle bir karar arifesinde olan Nimate'nin durumu anlatılmaktadır:

Nimeta, yirmi yaşından beri koynuna girdiği, bir zamanlar delice aşık olduğu kocasına kendini vermemek için bir dereden su getirecekti. On beş gündür evden uzak olan Burhan'ı atlatmanın mümkün olamayacağını bildiği için, yemekte erik rakısını patlayıncaya kadar içip, dut gibi sarhoş olacaktı.

“Nimete için başka bir adama aşık olduğunu söyleyip, Burhan'dan boşanmaktan başka çıkış yolu yoktu. Defalarca tekrarlamıştı bunu Stefan. Ama, boyunca bir oğlu, bir de küçük kızı olan, otuzunu geçmiş bir kadın, bunca yıllık evliliğini nasıl yıkardı? Bunu, ona karşı hiçbir kusuru olmayan kocasına nasıl izah ederdi? Çocuklarına, ailesine, arkadaşlarına ihanetini nasıl anlatırdı? (Kulin, Sevdalinka, 11)

Yaşamın birçok alanında olduğu gibi aşk konusunda da kadının erkeğe oranla daha ağır yaralar aldığı görülür. Erkeğin yaptığı hatalar bir süre sonra unutulsa da yasak aşk yaşayan bir kadın ne ailesi ne de toplum tarafından affedilmez. Sevdalinka romanında yasak aşk yaşayan Nimeta çocuklarına ve eşine olan sorumluluklarını

hatırlayarak bu aşktan vazgeçme kararı almıştır. Evlilik ve annelik kolay vazgeçilecek durumlar değildir:

“Sen erkeksin. Kimseye bir bağı yok. Zor durumda olan benim. Ailemi parçalamamı istiyorsun benden. Aşkı paylaşamıyorum Nimeta. Aşkı paylaşmıyorsun ki. Ben... ben... Bir seçim yapmanı istedim senden. Sen seçimini yaptın. Bu seçimi isteyerek yapmadım. Mecburdum buna. Sorumluluklarım var benim. Sorumlulukların sıralaması da bir seçimdir. Ve sen, beni cezalandırmak için, Londra’ya gidiyorsun?”
 Bunu seni cezalandırmak için yapmıyorum.
 Neden gidiyorsun öyleyse.
 Seni unutmak için.
 Unutabilecek misin? Bu mümkün mü?
 Deneyeceğim.
 Oysa ben, seni asla unutmayacağımı denemeden biliyorum.
 Ben denemek zorundayım.
 Neden?
 Çünkü sevdiğim kadın, hayatını benimle paylaşmıyor.” (Kulin, Sevdalinka, 20).

Ölü Erkek Kuşlar romanında her ikisi de evli kadınla erkeğin aşkı konu edilir. Suna da, Onur da evliliklerinde aradıklarını bulamamış iki insandır. Birbirleri için doğru insan olduklarını bilmelerine rağmen her ikisi de evli olduğu için birlikte olamamaktadırlar. Çünkü eninde sonunda ayrılacaklarını bilmektedirler:

Ama bir oyun bu, diyorum yeniden. İkimiz de bilmiyoruz bir yere varmayacağını. Bir gün bitecek. Çünkü bir de gerideki asıl büyük oyun var. Sürdürmek zorunda olduğumuz oyun. Ben birazdan eve gidip çorba ve bezelye pişireceğim. Hiçbir şey olmamış, evet, hiçbir şey olmuyormuş gibi. Sense akşam yemeğinde tuzluğa uzanacaksın ve tam o anda birdenbire ben geleceğim aklına. Tuzluğa uzanmış elin hafifçe titreyecek. Gene de hiçbir şey olmayacak. Yaşamlarımız her zamanki hızıyla eskimeye devam edecek. Yaşadığımız bu an oyunun güzel bir parçası olarak yalnızca.

Hayır, bir oyun değil bu, diyor, tutku. Ama sen kaçmaya çalışıyorsun bundan.

İkimizin yan yana normal bir yaşam içinde birlikte olabilmemizin olanaksızlığını tutku olarak adlandıramayız, diyorum. Aramızdaki yakınlığı bu özlem yaratsa bile tutku tanımının bundan çoğuna gereksinmesi olmalı.

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, syf: 237)

Ancak romanda her iki kahramanın da aile bağlarını öne sürerek yeni bir birlikteliğe başlamaktan çekindikleri anlatılır. Özellikle onur çocuklarını düşünerek yeni bir ilişkiye giremeyeceğini belirtir. Suna için durum çok daha güçtür. Çünkü o hem ailesini dağıtmak hem de toplumun değer yargılarıyla baş etmek zorundadır:

Seninle yaşamak benim için bitmeyecek bir şölen olurdu, diyor. Ama çok geç karşılaştık biz. Seni gördüğüm günden beri en çok hayıflandığım şey bu.

Gene de çok geç değil, diyorum. Hiçbir zaman karşılaşmayabilirdik de... İnsan yaşamını her an yıkıp yeniden kurma yürekliliğini gösterebilmeli. Eğer buna degeceğine inanıyorsa. Zayıflık göstermemeli. Yalnızca bir kez yaşıyoruz çünkü ve korkmadan birçok kez başlayabiliriz.

Çocuklar, diyor, düşün o iki küçük çocuğu o kadına nasıl bırakırım ben.

Onlar her zaman senin çocukların. Öyle kalacaklar. Terk etmeyeceksin onları. Ah, nasıl tutuyor seni Güler güçsüzlüğüyle... Peki diyelim ki sen ayrılmadın, sürdürdün bu evliliği, bana ne kadar zaman ayrabilirsin.

Herkes duyar, tedirgin oluruz. Özellikle senin açımdan hoş bir durum olmaz.

Neden benim için hoş olmuyor, kadın olduğum için mi?

Toplumun bu konudaki eğilimlerini biliyorsun...

Peki ya senin açımdan? Seni kimse kınamaz değil mi? Erkeksin çünkü. Doğaldır böyle şeyler erkekler için. Benim için de doğaldır öyleyse. Kimse umurumda değil benim, hiç kimse! Ben sana duyduğum sevgiyi savunabilirim sonuna kadar. Ya sen?

Güler ve çocuklar duyacaklar, bu tür bir ilişki uzun süre gizlenemez. Çok yıpranırız. Gerçekçi ol...

Ama Ayhan varken gizlenebilir öyle mi?

Suna! Bunu demek istemiyorum, biliyorsun. Güler'den, çocuklardan söz ediyorum. Baba olarak bana duydukları saygıyı yitirirler. Buna dayanmam. (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, syf: 243-244)

4.2.9.İmkânsız Aşk

Karanlığa Direnen Yıldız romanında genç Feridun'un komşularının eşi İncenaz'a âşık olması konu edilir. Feridun bu aşkın imkansız olduğunu bilse de bu "zehir" vücuduna bir kez girmiştir. Bu aşktan kurtulmak için çabalayan Feridun İncenaz'ın evli ve çocuklu bir kadın olması ve kendinden yaşça büyük olması nedeniyle ona da duygularını açamamaktadır. Romanda bu platonik aşk şöyle anlatılır:

Fakat neydi bu İncenaz tutkusu? Neydi? Uykusunda ve uyanırken her zaman muntazır o hayal... Kendin muhayyalesinin bir oyunu mu? Bir halüsinasyon mu? Birden yüreğindeki buz çatlaması neydi peki?

“Olmaz olmaz!” diyen ses. “Bu İncenaz sıtmasıyla bir yere varılmaz. Bu sara nöbetinin sonu yok... Bu çakıl kuyusundan çıkılmaz! İncenaz kıskacı bu. Kurt tuzağı gibi bir şey... Bir virüs, ne olduğu belirsiz. Veya yavaş yavaş kanına karışan siyanür.”

“Olmaz...” Olmazların da olmazı bir iş.. “Geri dön!” Bundan kurtulmalıydı. Bundan kurtulmak için güç vermeliydi RABBİ ona. Vücudundaki bu aykırı şeyi zehri, bulaşığı, virüsü atabilmek için... Bu virüsle savaşabilecek gücü Rabbinden istediğine göre O mutlaka verecekti. İstiyordu kurtulmayı, azad olmayı. Uyunmayı İncenaz’dan.

Sahi mi? Gerçekten kalpten, bütün kalbiyle, halis bir inançla istiyor mu? Bu aldatmaca, bu kötü şaka karar noktasında iflas edebilir; bakalım karar verdi mi? Evet evet. Yanlışının farkında. Hastalığının daha doğrusu. Bu bir bunalım, adı da İncenaz... İşte bu kadar basit...

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 101-102)

Aşk pek çok insanın yaşadığı oldukça zorlu bir duygu durumudur. Kimi bu dönemi daha rahat atlatırken kimileri için durum giderek trajikleşir ve büyük bunalımlara neden olur. Adı Aylin romanında aynı erkeği seven iki kızkardeşin durumu anlatılır. Kardeşlerden küçük olan sevgili Willi’nin aslında ablasını sevdiğini öğrenince yıkılır ve kendini günahlarından arındırmak için rahibe olur. Ancak geçmişteki bu acı olay ömrü boyunca onun zihninden silinmez ve onu hasta eder:

Hiçbir şey bilmiyorsun diye düşünüyor rahibe, benim hakkımdaki bir dosya dolusu bilgi, gerçeklerin yanından bile geçmiyor. O genç adam bana değil, ablama aşık. Kızıl kahve saçları dalga dalga omuzlarına dökülen, gözleri derin ve durgun göllere benzeyen ablam dururken, neden tozlu bir sincaba benzeyen beni sevsindi ki... onu sevdi. Bunu bir tek ben biliyordum. Biliyor ve kendime saklıyordum. Tıpkı ablamın gizli aşkını da sakladığım gibi. Bir pembe dizide oynar gibiydik, ablam evli bir erkeği, Willie ablamı, ben de Willie’yi seviyordum. Ve ben hep susuyordum. O zaman bile susuyordum. Oysa yeminimi etmemiştim daha, konuşmak manastırda olduğu gibi yasak değildi daha. Benden başka herkes konuşuyordu. Ablam da, Willie de umutsuz aşklarını bana anlatıyorlardı. Ben sadece dinliyor ve susuyordum. (Kulin, Adı Aylin, 246)

Ağabeyinin sevdiği kızı seven bir erkeğin duygularını anlatan Kumral Ada Mavi Tuna romanında “şiddetli sevmek” kavramından bahsedilir ve bunun yoğun bir hoşgörü içerdiği anlatılır. Yoksa bu sevgiye dayanmak mümkün değildir:

“ ‘Onlara hayranlığım ve sevgim o denli büyüktü ki, zekâ ve yeteneklerini kıskanmak aklımın ucundan bile geçmedi. Anlıyor musunuz bunu? Şiddetli sevginin insana sunabileceği en yoğun hoşgörü düzeyinde yaşamının ne olduğunu hiç düşündünüz mü? Eğer düşünmediyseniz, bir düşünün... Şiddetli sevmek nasıl bir şeydir? Çıldırılmadan düşünün ama!’ ”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, sayfa: 75)

Edebiyatın ana konularından biri olan, belki de en çok işlenen konusu olan aşk, Kumral Ada Mavi Tuna romanında da ele alınır. Romanda bu kez de evli bir erkeğin aşık olup olamayacağı Mutlu, Sefer ve Tuna tarafından sorgulanmaya başlanır:

“ Eh gelenektendir, nereli, kimlerden olduğuna bakmaksızın aşığa şefkat gösterilir bu memlekette. Her şey ölse de bu gelenek ölmedi daha! Yoksa sen hiç sevdalanmadın mı Sefer biraderim?’

‘ O başka iş!’ dedi Sefer, sesindeki ani yumuşamayı saklamaya çalışarak. ‘ Erkek adam sevdalanmaz olur mu hiç. Elbet biz de çektik sevda ateşini avukat, ama bu öğretmen evlidir be!’

‘ Ne olmuş yani evliyse? Evlenince yürek zincire mi vurulmalı yani? Hem belki karısına âşıktır? Olamaz mı sanki?’

‘ Olabilir tabii... Ama, Ada benim karım değil,’ diye ayağa kalktı Tuna.

Loş ışıkta avukat Mutlu’ yu biraz olsun seçebilmek için başucuna bırakılmış gözlüklerini taktı, ona doğru ilerledi.

‘ Ada... O benim yaşamımda çok özel birisi... Üzerine titrediğim, çok sevdiğim, çok özlediğim bir insan... Beni mutsuz etmesi pahasına bile olsa, mutluluğunu kendiminkinden daha çok önemseydiğim kişi... Hayran olduğum, incinmesine, üzülmesine kıyamadığım şahane bir kadın!..’

Ada’yla ilgili düşüncelerini ilk kez başkalarına açık edebiliyor olmasından şaşkın, ama müthiş ferahlamış kalakaldı koğuşun ortasında.

‘ Olağanüstü bir şey bu!’ diye hayranlıkla fısıldadı avukat Mutlu.

‘ Aşk! Hevin! Love!’ ”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, sayfa: 87)

4.2.10.Aşk ve Kıskançlık

Âşık için en çekilmez durum sevdiğini bir başkasıyla paylaşmaktır. Kıskançlık insan mantığını zorlayan bir durumdur. Kendi yanında olmasını istediği kişi, başka birinin yanında olduğunda aşık çılgınca hareketler de bulunabilmekte hatta ölümü bile düşünmektedir. Füreya romanında Aliye âşık olduğu Berger’in başka bir kadınla olan aşkını duyunca çılgına döner ve kadını silahla yaralar. Ancak kıskançlıkla yaptığı bu hatadan dolayı büyük pişmanlık çeker:

Ölmeliydim. Hemen ölmeliydim. Yüreğimin acısına dayanamıyordum. Sonradan yaptıklarım bilinçsizdi. Duvardan indim, evin merdivenlerini çıkıp, kapıyı çaldım. Mari açtı. Tabancamı doğrultup, tetiğe bastım. Tam kalbine nişan almıştım. Ama elim titrediği için ıskalamışım. Yere yıkıldı. Kapıda Berger’in perişan yüzünü gördüm. Sonra koşa koşa kaçtım. Saatlerce Karacaahmet mezarlığında taşların arasında dolaştım. İntihar etmek istiyor, yapamıyordum... Sonunda Üsküdar mezarlığına gidip teslim oldum...

orada bayılmışım Füreya. O geceye dair başka hiçbir şey hatırlamıyorum. Berger artık beni görmek istemiyor. Ne büyük bir aptalım ben. Onsuz yaşayamam. Anlıyor musun, yaşayamam.” (Kulin, Füreya, 111)

Bitmeyen Aşk romanında ilginç bir tespit yapılarak kıskançlığın aşkın azalmaya başladığı dönemde, yükselmeye başladığı anlatılır. Aşkın en yoğun olduğu günlerde her iki tarafta birbirinden emin olduğundan kıskançlık akla gelmez. Ancak sevgi azaldıkça insanların kuşkuları artar. Romanda bu durum şu şekilde dile getirilir:

“Seven ve karşılık gören kişiler, genellikle birbirlerini kıskanmazlar. Seven sevildiğinden, karşısındakinin başkasını sevemeyeceğinden emin çünkü. Bir süre sonra başlıyor kıskançlık.... Bir süre adamına ya da sevginin yoğunluğuna göre değişiyor elbet... Ama gün geliyor, er ya da geç, kıskanmaya başlıyor. Bu kıskançlığın şiddeti de, niteliği de gene adamına göre... Kimisi herkesten kıskanmaya koyuluyor... yalnızca çevredeki olabilecek kişilerden değil, geçmişten de olamayacak gelecekte de.... ‘benden önce şunu sevmiş, benden sonra kimi sevecek?’ sorusu beliriyor. Aşkın en güçlü olduğu dönem mi bu? Hayır... Bilincine varılmasa da azalmaya başladığı dönemdir. Kişi eski sevdiklerini hatırlamaya, başkalarını sevebileceğini algılamaya- ne kadar kendisinden de saklasa bunu- başladığında başlıyor karşısındakinden kuşkulanmaya.... Bilincine varılmamış olabilir ama çözülmenin ilk belirtisi bu işte. Kıskançlık bu çözülmeyi engellemek için belirmiştir belki de... belki de kıskançlık duygusunun asıl işlevi budur.... Aşkın eğrisi düşüşe geçtiğinde, kıskançlık eğrisi çıkışa geçiyor çünkü.... Derken gün geliyor, er ya da geç, kıskançlığın eğrisi de sifira iniyor... yani kişi artık kıskanmamaya başlıyor. Olay sona ermiş de ondan.... Sonuç olarak, aşk eğrisi ile kıskançlık eğrisinin eşitlendiği yer, sonraki o sıfır noktası ama başlangıç ve yükseliş noktaları farklı...” (Kür, Bitmeyen Aşk, 398)

Atlıkarınca romanında kıskançlık aşkın hallerinden biri olarak sunulmuştur. Sevdiğinin elinden alınacağı duygusu kadınları tedirgin etmekte ve kıskanç bir hâle getirmektedir. Atlıkarınca’da Merve yakışıklılığı ile çevrede ün yapmış olan nişanlısı Ömer’i kıskandığını dile getirmektedir:

“Sevgilim, sevgilim., birtanem; neredesin uf, neredesin? Sana yakın olmak, seninle olmak istiyorum, aradaki her engelden nefret ediyorum. Başkanlıktan, pazarlamacılığından, Gül'den, Mehtap'dan, bütün kadınlardan nefret ediyorum. Sokakta bir güzel kız görürsem, içim endişe ile doluyor, ya bu kıızı sen de görmüşsen, bakıp da beğenmişsen.. Hayır, benden başkasına bakmana tahammülüm yok.. Ya seni, seni pek çok beğeniyorlar, değil mi?.. Buraya geldiğinden beri, yakışıklılığın adeta bir masal oldu, hepsi söylüyor, herkes söylüyor; güzelliğinden iğreniyorum, oysa dakikalarca, saatlerce

yüzüne bakmak istiyorum, yüzünü ezberlemek istiyorum, sanki o vakit, benden başka biri göremeyecek onu!" (Işınsu, Atlıkarınca, 121)

Kıskançlık konusu Cumhuriyet Türküsü romanında Abdülgalip çerçevesinde ele alınır. Nazan'ı seven ancak bunu dile getiremeyen Abdülgalip, sevdiği kızla yakın arkadaşı Celalettin Hikmet'in yakınlaşmaları karşısında korkuya kapılmış ve ulaşamadığı Nazan'a arkadaşının yakınlaşmasını kıskanmıştır:

"Demek nefes almak ha! Sen Nazan'a at binmeyi böyle mi kabul ediyorsun birader; bir nefeslik, birkaç nefeslik bir ferahlık mıdır o! O, o bir uzak hayaldir ki, abıhayat gibi olup, sana mutlak hayat bahşeder!" İçtiği bütün sigaraların zehri göğsüne dolmuş gibi öksürmeye başladı. Bak kendini bilmezini dediğine, at binmeyi öğretecekmış! Pek değer verdiği, canından aziz bilip sevdiği Celâlettin Hikmet, gözünden düşüyordu. Güya Ankaradakilerin yüreklerini dolduran sadece memleket endişesi idi. Laf... Görünce gönül bülbülünü, bak memleket endişesi mi kaldı yürekte! Arkadaşına haksızlık ettiğini fark ediyor fakat hislerine gem vuramıyordu. Düşünüyor; akrabası olmayan yabancı bir kıza, bir erkek, beraberce at binmekten öte, daha nasıl yaklaşabilir? Abdülgalip'in havsalasını ciddiye almıyor; bir taraftan da, yüreğini kemiren kıskançlığı, kendine yakıştıramıyordu. (Işınsu, Cumhuriyet Türküsü, 115-116)

Cumhuriyet Türküsü romanında Mehmet Efendi ile Sevginur bir başka kadın nedeniyle huzursuzluk yaşarlar. Ancak Mehmet Efendi'nin karısını teselli etmesi ve ondan kıskançlıktan vazgeçmesini istemesi olumlu davranıştır. Ancak Sevginur eşine söz verse de onu kıskanmaya devam eder:

"Biliyorum birtanem bu yüzden çok mesudum. Gördüğün nura gelince: bunun için Allah'a şükreder ve O'na sığınırım. Emin ol, o küçük, büyük hanımlar işte bu nurun peşindeler. Belki şu sıralar kendileri tam farkında olmasalar bile. böyledir. Ve Safinaz'ım, Sevginur'um. Efendim, ben yalnız senin kocanım ve öyle kalacağım. Cenab-ı hakk'ı şahit tutarım ki, hanım olarak yalnız seni sende seni ve ilahi aşkı, ikisini birden tattım, çok şükür... Şimdi lütfenle, benim güzel hanımı, o seni rahatsız eden kıskançlık hislerinden, Allah'a sığın, kurtulmaya bak., sen gayret et ki, Rabb'in de sana yardım etsin. İnsan fiilinden evvel yardım yoktur, bilirsin. (Işınsu ,Cumhuriyet Türküsü, 270)

Çırpıntılar romanında kıskançlık evli bir çift çerçevesinde ele alınır. Esra eşinin eski bir ilişkisinin gündeme gelmesi üzerine endişelenir ve eşiyile tartışmaya girişir. Ancak Tekin, yirmi beş yıl önceki bir ilişkinin bugünü etkilemesinin mümkün olmadığını dile getirerek eşini sakinleştirmeye çalışır. Bu durumda kadın, hem eşinin

kendisini ne kadar sevdiğini öğrenmek istemekte hem de eşini kaybetmekten korkmaktadır. Romanda ikili arasındaki konuşma şöyle aktarılır:

“ – İyi ama benim suçum ne?
 — Bu isim nereye gitsek, peşimizden geliyor. Aysun onun adından mahsus söz ediyor, biliyorum. Beni üzmem için...
 — Seni niye üzmem istesin?
 — Bilmiyorum.
 Kadın yüzünü okalıptüslerden gelen esintiye vermişti. Esinti saç tellerinde de dolanıyordu. Hafiften.
 — Hadi evimizi konuşalım, dedi Tekin. Bırak Suna’yı Munayı... Şimdi Suna’yı görsem belki de tanıyamam. Sesini işitem anlayamam suna olduğunu...
 — Emin misin?
 — Evet...
 — Yoksa şuurunun derinliklerine mi ittin?
 Tekin kadının küçük beyaz elini tuttu.
 Neden böyle yapıyorsun?
 Soruma cevap vermedin...
 Onu şuurunun derinliklerine itmedim. O kendiliğinden çıkıp gitti içimden. Ve gidişinin üzerinden neredeyse yirmi beş yıl geçti.
 Esra suskunluğa gömülmüştü.”
 (Çokum, Çırpıntılar, 63–64)

Karşılıksız aşkın bir sonucu olan kıskançlık Örumceğin Kitabı’nda Fevzi’nin içinde bulunduğu ruh hâli olarak okura sunulur. Sevdiği kadın bir başkasına gönül verdiği için Fevzi zor durumdadır. Ancak ondan kopamayan Fevzi, sevgisine karşılık bulamasa da sürekli bu kadının yakınında bulunmaktadır:

“Müthiş bir kızdı, anlıyorsunuz değil mi? Bir türlü ona ulaşamıyordum. Sevdiği erkeği düşündükçe cinler tepeme çıkıyordu. O nasıl öyle birini sezebiliyor, neden bu yüzden acı çekiyordu? Oysa beni sevse her şey ne kadar kolay ve rahat olacaktı. Onu mutlu edecektim. Ama işte, gençlik ve aşk... o da oyunu doğru oynuyor, yanlış adamı sevip acı çekiyordu. Sonradan öğrendim, yaşam buydu. Ama o zamanlar bunu bilmiyordum işte! Yanında dolaşiyor, sigarasını alıyor, bunaldığında onu gezmeye götürüyordum.” (Eray, Örumceğin Kitabı, 53)

İmparator Çay Bahçesi’nde sevdiği kadını yine sevgisi yüzünden öldüren bir adamın öyküsüne yer verilir. Kıskançlık duygusuna teslim olan genç adam, her şeyden çok sevdiği kadının canına kıyar. Bu durum kayıtlara aşk cinayeti olarak geçse de aşkın aynı zamanda aşırı nefret barındıran bir duygu olduğunu ortaya

koymaktadır. İffet öldükten sonra bir gün fantastik bir mekân olan çay bahçesine gelerek sevdiği adamla buluşur:

“Durumunu çok iyi anlıyorum,” diyordu ona. “Yıllar önce, bir sabah zamanı şadırvanın orda İffet’e silah çekmiştim. Çok seviyordum onu, deli gibi kıskanıyordum. Tabancamı çekip peş peşe ateş ettim. Kanlar içinde yere düştü. Üstüne kapandım. Her yanımda kan oldu. İffet ölmüştü. O anı hiç unutamam. Öldürmüştüm onu. Yıllarca Bartın Cezaevinde yattım. Onu bir daha hiç göremeyeceğimi biliyordum. Sonra Taşhan’a gelmeye başladım. Cezaevinden çıkmıştım. Hayatım bitmişti. Burada içki içer, İffet’i düşünürdüm. Derken bir gece geldi bana. İnanılmaz bir şeydi bu. Oracıkta, karşımda duruyordu. Gözlerinde acı ve sevgi vardı. Onu o kadar çok düşünmüştüm ki, sonunda gelmişti bana. İşte her gece gelir, oturur karşılıklı konuşuruz. Sabah olunca gider. Seni çok iyi anlıyorum; duygularını, davranışını...” dedi.
(Eray, İmparator Çay Bahçesi, 122)

4.2.11. Aşk ve Ayrılık

Ayrılık, aşk, hasret birbirleriyle bağlantılı olarak edebî eserlerde sıkça yer alır. İki insan arasında bir sevgi bağının kurulması zaman ve emek ister. Ancak bir süre sonra çiftler birbirleri için uygun olmadıklarına, birbirlerini çoğaltmak yerine tükettiklerine inanarak ayrılırlar. Ayrılık insanoğlunun baş etmesi gereken zorlu bir duygu halidir. Uzun süre geride kalan da, giden de yaşadıklarını sorgularlar ve suçlu bulmaya çalışırlar. Ancak ne olursa olsun asla birbirlerini tam olarak unutamazlar.

Tartışacak bir şey yoktu. Tartışmadık biz de. Buraya gelirken getirdiğim bavulumu aramaya başladım. Nereye kaldırdığımızı hatırlamıyordum. Ama Be-Ce’nin sesi beni durdurdu. “sen kal,” dedi, “Biliyorsun ben zaten gidecektim.”
Konuşulacak bir şey yoktu. Konuşmadık biz de. Başımı çevirmedim. Ondan yana bakmadım. Gidişini görmeyi kaldırmadı yüreğim. (Şafak, Mahrem, 199)

Ayrılık bireyler için çoğu kez geçici bir durumdur. Ayrılan bireyler bir süre sonra sorgulamaya girişirler ve aslında ayrılımları için pek bir gerekçelerinin olmadığını görürler. Bu durum kimi zaman bireyleri bir araya getirebilir. Kimi zaman yeniden deneme isteği taraflardan sadece birinden gelir, durum o zaman daha da güçleşir. Orphee romanında böyle bir ayrılık durumu anlatılmaktadır:

Bunca uzaklığın eşliğinde; böylesine çarpınan, nasıl bir geçmiş duruyordu karşımda? Nasıl bir gelecek?

Ya da, nasıl bir uzaklığın kıskacında çırpınıyorduk ki, böylesine yakın bir çatışmanın kapanına sığınmıştık?

İşte her şeyin kanıtı...

Ona bakmalıydım.

Bir tuzağa bakar gibi ona bakmalıydım.

Onun yüzündeki çizgilerden, tüm sorunların çürütücü, öldürücü yanıtlarını, yazgıyı durduran, sonra yazgıya kurulan, bütün bir yargının haritasını görmeliydim. (Eray ,Orphee, 134).

Uyku İstasyonu romanında da bir ayrılık sonrası roman kahramanının kendini ve karşısındakini sorgulama süreci anlatılır. Bu ayrılık noktasına nasıl gelinmiştir, ilişkide kim nasıl hatalar yapmıştır, sorgulanır. Ayrılıklardaki kırgınlıklar dile getirilir. En büyük kırgınlık ise karşıdaki kişinin gideni hayatından kısa bir sürede silebilmesi, onun yokluğuna hemen alışabilmesidir:

Arada içime böyle bir çöküntü geliyor. Kimim ben? Geçmişinin bir bölümü, hiç yaşanmamışçasına birden bire silinmiş bir insan. Var mıyım, yok muyum belli değil. Evimden uzaklaştım, oradaki tüm izlerimi sildim, şimdi yaşamımın o bölümü hiç yok. Sanki yaşanmamış. Benim bunu yapmak için haklı nedenlerim vardı, o evden izlerimi silerken. Ama bunun doğallıkla kabullenilmesi; sanki hiçbir zaman var olmamışım gibi, o yaşam diliminde yaşamamışım gibi kabul edilmem ürkütücü bir şey! Bilmem anlatabiliyor uyum? Bir yerde annemin o ulaşılmaz, derin ve sonsuz uykusundan bile ürkütücü. Sanki... Sanki bir çırpıda benim yok edilmem bu! Düşündükçe yavaş yavaş farkına varıyorum bunun. Oysa ben varım, varım!” haykırmaya başlamıştım, gözlerimden yaşlar boşalıyordu. “böyle bunalımlı bir zamanımda, kim bilir neler hissettim ki, kopardım kendimi bir yaşam diliminden. Ama sanki ben yok edildim. Tüm bunlar tuhaf değil mi? (Eray,Uyku İstasyonu, 106-107).

Bitmeyen Aşk romanında aşkın bir başka hâli olan ayrılık durumu çözümlenir. Ayrılığın da aşkı besleyen bir tarafı olduğu, sevgililerin ayrılışlar bile bir gün kavuşacakları umudunu hep besledikleri dile getirilir:

Oysa gerçek yaşamda bir son değil, bir başlangıçtır ayrılık... tıpkı roman olmayan bu romanda olduğu gibi... gerçek yaşamda yitirilenin geri gelmesini, yeniden, eskisinden kat kat daha fazla sevmesini kim umutsuzca istememiştir derinlerde bir yerde? İki yanında ellerinden tuttuğu iki çocuğuyla sokakta yürürken, karşıdan gelen birini O’na benzetip yüreği hoplayan, onun oğlu bile olamayacak yaştaki delikanlı geçip gittikten sonra onunla yeniden karşılaşma düşlerine dalan, sol eline yapışmış yürüyen küçük kızın en masumane, bir soruyla bir düşü delmesine sinirlenip çocuğu gereksiz yere haşlayan nice yorgun kadın geliyor yazarın gözünün önüne. (Kür, Bitmeyen Aşk, 285)

Ayrılıklar, insanların çoğu zaman hayatla olan bağlarını zayıflatmaktadır. İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları Sevgilileri ve Diğerleri romanında Nilsu'nun babası ile Selen ayrıldıktan sonra Selen en basit günlük işleri bile yapmaktan kaçınır ve kendini tamamen bu mutsuz ruh hâline hapseder. Bu durum romanda şöyle anlatılmaktadır:

Mutfak da, savaş alanı gibiydi. Lavabo kurumuş bulaşıklarla dolmuş, tezgâhın üzerine kuru ekmek dilimleri yığılmıştı. Buzdolabı bomboştu, çaydanlık yanmıştı. Hâlbuki hem babam, hem Selen son derece titiz ve düzenli insanlardı. Ama mutsuzluğun ilk patolojik belirtisi, köklü alışkanlıklarını terk etmek ya da abartmaktır. Uykusu kıt birisi uzun uzun uyumaya başlar, sigara içmeyen sigaraya dadanır, titiz olan serkeşliğe, konuşkan bir başkası sessizliğe gömülür. Yemek sevgisi oburluğa, içki sempatisi alkolizme, karanlık zifiri karanlığa dönüşebilir. (Uzuner, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri, 138)

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında Teoman ile Sevinç'in yaşadığı bir başka ayrılık durumuna daha okur tanıklık eder. Son derece sorunsuz görünen bir kadın olan Sevinç'le de mutlu olamayan Teoman ondan da ayrılır. Sevinç bu duruma çok üzülse de sessizlikle Teoman'ın kararını kabul eder:

İyi bir kızdı Sevinç, iyi' olmanın o berbat ortalamalığını, bütün özellikleriyle yaşıyordu. İyi yemek yapıyor, iyi giyiniyor, iyi öpüyor, iyi dinliyor, iyi eşlik ediyor, hiç yormuyordu: İyi gelmişti!

Üç yaşındaki oğluyla yaşıyor, dünyaya, özel yaşamına ve topluma bakarken, olup-bitenleri anlamamış, nedenlerini bir türlü bulamamış şaşkın gözlerini kocaman açıyor, bu şaşkınlığı kimi zaman çaresiz gözyaşlarına, kimi zaman da tökezleyip düşmesine yol açıyordu.

Aştan çok, bir dostluğun sıcak kanatlarında ısınmak gereksinmesiydi. Teoman'ı Sevinç'e iten en belirleyici güdü, buydu. Ama Sevinç bağlanmıştı. O Teoman'a bağlanmış, ayrılacaklarına yakın, çok acı çekmişti. Acısını da, 'iyi' insanlara özgü bir anlayış ve sessizlikle, yalnızca kendi iç camlarını kırarak, incecik kanatarak yaşamıştı. (Uzuner, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri ,175)

Ayrılığın ne denli acı bir süreç olduğu Kaf Dağının Ardında romanında Mevsim'in yaşadıklarından anlaşılır. Romanda Mevsim kişiliğindeki çatlaklara daha fazla dayanamayacağını dile getirerek ayrıldığı Orçun'dan sonra büyük bir bunalım yaşamıştır. Bu bunalım Mevsim tarafından şöyle anlatılır:

Yaşantımı ve benliğimi sarsan çatlaklar! Böyle söylüyordum, öyle mi.. Şimdi, çatlaklar kırığa dönüşmüş yaşantım ve benliğim bölük-pörçük saçılıp, yerlere düşmüştü, içim kaniyor. Orçun'a dair tek kelime işitmek istemiyorum, onun hakkında iyi de söyleseler, kötü de söyleseler kaldıramıyorum. Dayanamıyorum. Bütün arkadaşlara: "Bana Orçun'dan, onunla ilişkimizden, onu hatırlatacak bir şeyden bahsetmeyin." dedim. Babama. "Orçun'la bozduğumuzu" yazdım, birkaç satır...

O günlerde ve aylarda, içimdeki sızıdan gayri gerçeğim yoktu. Koyu bir acı bütün varlığımı ve dünyayı kaplamış gibiydi. Bu acı hakkında bile konuşmuyordum, kilitlenmiştim... Konuşmuyor, düşünemiyor., saatlerce, hiçbir şey yapmadan oturduğum oluyordu. Bazen Erdal'la yürüyüşe çıkıyordum; sessizliğime, konuşmama arzuma saygı gösteriyordu. Bazen, birinin beni dikkatle gözlediği zannına kapılıyordum, Mehmet bu. Fakat niçin bu kadar uzakta?. Ürperiyordum. (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 169-170)

Ayrılıkların kişiler için bir muhasebe süreci başlattığına Kaf Dağının Ardında romanında da tanık olunur. Romanda Mevsim Orçun'dan ayrılıktan sonra içinde her şeye karşı garip bir kinin oluştuğunu ve asıl mücadeleyi Orçun'u unutmak değil, kendini daha yakından tanımak noktasında verdiğini anlatmaktadır. Bu ayrılık süreci onu kendi kendini çözümlenmek zorunda olduğu gerçeği ile yüz yüze getirmiştir. Ancak insanın kendisiyle hesaplaşması oldukça çetin bir iştir ve başarı oranı düşüktür:

Ve, sevginin çatlayıp, kırılıp, dağılması, yok olması. Orçun'a uzandığım an, başlayan macera bu. Her gelen gün, ruhumun bir ışıltısını kapıp, götürdü, kaybetti. Kayboldum. Haydi canım, ne kaybolması. Bir yerlerdeyim elbet, nefretle varım. Kinle varım, hınçla varım! Orçun çoktan eriyip, bitti... Ben varım, katlanamadığımı ise, şiddetle hissettiğim nefret duygusu; kendime, hayatıma, çevreme belki güzele ve yasayan her mahlûka karşı! Kahrolsunlar!.. Babamın bir zamanlar yaptığı gibi, çevremdeki nesnelere kırıp, yakıp yok etmeğe çalışmıyorum. Tüketmeğe çalıştığım bizzat Mevsim. Mehmet'e saldırışım da, bundan ötürü, değil mi... Varlığımın erkek yanı mı demiştim. Belki.. Artık bu yargıdan ürkmüyorum. Mevsimle ve Mehmet'le, bir ben vardı.. varmış. Var, kuzum.

- Selin., dedim., galiba kendi kendimle garip, saçma fakat çetin ve büyük bir mücadeleye girdim, sebep budur. Derdim kendimle. Anlatabilemem, çünkü ben de anlamıyorum. Bilincinde olduğum bir şey var yalnız, o da, Orçun'un değil, Mevsim'in kendi kendini yele vermiş olması. Ne yaptımsa, ben yaptım. Ne olduysa, sebebi benim!" (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 173)

Elyazması Rüyalar romanında ayrılık acısı çeken bir kadının durumu aktarılır. Kadın sevdiği ancak bir türlü anlayamadığı adamı terk ederek başka bir şehre yerleşmeye karar verir. Böylece geride tüm acılarını bırakacağını düşünmektedir. Sevgi birliktelikleri sürdürmek için yeterli değildir. Sevginin yanı sıra düşünce, yaşama bakış açısı bakımından da bireylerin birbirlerine yakın olmaları gerekmektedir. Eserde kadının son kez sevdiği adamı görmeye gittiği gece şöyle anlatılır:

O da anılarımın bir parçası!” diye haykırdım. “Altmışlı yılların başında, Taksim’deki ARENA Tiyatrosu’nda sahnelenen bir oyunun baş kişisi Alfred Jerry’in gerçeküstü bir oyunu. Bir gece zamanı son anda karar verip girmiştim tiyatro oyunundan içeriye. Ne denli zor bir geceydi o benim için. Artık kararımı vermiştim. Bitirmiştim her şeyi. İstanbul’u, bir aşkı. Beni üzen, bana acı çektiren kişi bu oyunda birkaç rolü birden oynuyordu. Oyunu arka kornalardan birine oturup seyretmiştim. Sonsuz bir üzüntü içindeydim. Kendi dünyama veda ediyordum o gece. Önümde tiyatro sahnesi, o büyü, pırlıtlı, çekici dünya süregeliyordu. Belki de ağlamıştım. En arkada sessiz bir gölge gibi kadife koltuğun derinliklerine gömülmüştüm. Kimse görmemişti beni. (Eray, Elyazması Rüyalar, 34)

İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ayrılık acısı ana kahramanın yıllar sonra severek ayrıldığı adamı gördüğü anda okura aktarılır. Romanda ayrılığın acı vermesine karşın insanı gerçeklere yaklaştırdığı dile getirilir. Bu acı dönem sonunda kahraman sevdiği kişinin o olmadığını, kendi düşüncesinde yarattığı bir adamı sevdiğini fark eder. İlişki sırasında birey birlikte olduğu kinin gerçek kimliğini görememekte ve onu görmek istediği biçimde kurgulamaktadır. Ancak yaşananlar zamanla bireylerin gerçek kimliklerini ortaya çıkarmakta ve ayrılık kaçınılmaz olmaktadır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

Yitirdiğimde ölmek istediğim ve şimdi yalnızca, herhangi birisi. Onu bir başka kentte bıraktım ve ayrılığın yükünü tüketici bir yanılısama olarak aylar boyu tek başıma taşıdım. Işığı sönmüş bir deniz feneri gibi uykusuz ve bütün tehlikelere açık. Kendimi onarmak için ağırdan aldım. Rüzgârlara vurdum. Ama sonunda yavaşça da olsa silindi yüzü. Önceden az çok tanışan iki insan gibi selamlaşıyoruz. Yüzü bana eski yüzünü anımsatmıyor. Rahat görünmeye çalışıyor, ama çekingen ve dikkatli. O kadar uzun zaman inatla savundu ki kendini, hüznün verici bir siniklik var tavrında. İtici bir suçluluk duygusu.

Onu aramızdaki her şey bittikten dört yıl sonra yeniden görmek bir tutkudan bütünüyle ve hiçbir şey kalmamacasına kurtulmuş olduğumu kesin olarak anlamamın sevincinden başka duygu uyandırmıyor bende. Ona başka

bir gözle bakıyorum artık. Benim olmayan, kaybetmekten korkmadığını biri olarak. Geriye kalan hiçbir şey yok. Ne suç ortaklığı ne de az çok yakın bir duruş. Yarım kalmış bir acı yok. Zorla vazgeçilmiş dostluk, güzellik yok. Geçmişte bıraktığım bu adam değil. Bu bir başkası. Ben onu boşu boşuna sevmiş ve yoktan var etmişim. Çoğaltmış, yüceltmiş, sevgime değer bulmak için olduğundan daha büyük ve önemli kılmışım. Bu yanılığında uzun zaman direnişim yalnızca benim sorunum. Acı çekme ustasıyım çünkü ben. Ama şimdi ne bağışlama ne bağışlamazlık var artık burada. Ne pişmanlık ne şöyle ya da böyle bir duygudaşlık var. Kala kala gittikçe silikleşen ve çok seyrek anımsanan bazı anılar kalmış geriye. Unutulmayacak sandıklarımın kalan küçük kırıntılar. Ama onlar bile ona benzeyen ve gerçekte hiçbir zaman o olmamış biriyle ilgili. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 28-29)

Balık İzlerinin Sesi romanında da ayrılık acısı anlatılır. Romanda bu acının zamanla kapanmadığı ve tek çaresinin “vuslat” olduğu belirtilir:

Yere bastığımda hastalanmıştım. Aşk ayrığının acısını yaşayanlar, bilirler. Öldürmez ama müthiş üzer, bitap düşürür ve nöbetler halinde vurur. Tek tedavisi ‘vuslat’ır. ‘Vuslat’ın başka bir dilde tam karşılığı yoktur. ‘Vuslat’, en büyük ve en güzel kavuşmadır!

‘Zaman’ın bu hastalığı iyileştireceğini söyleyenler, aşkı ve aşk ayrılığını hiç tanımamışlardır. Çünkü tedavi edilmemiş bir ‘aşk ayrılığı hastası’nın zamanla iyileşmesi olanaksızdır. ‘Zaman’ın olsa olsa sakat yaşamaya alıştırmak, bunu kabullendirmek gibi bir işlevi olabilir. (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, syf: 159-160)

Balık İzlerin Sesi romanında aşk kavramına yeni bir daha yorum getirilir. Romanda Romain Afife’ye duyduğu aşkı sonsuzlaştırmak için ondan ayrılmaya karar verir. Romain âşıklar bir arada olduklarında birbirlerini incittiklerini, ayrılmanın buna engel olacağını ve aşkı böylece koruyacağını dile getirir. Romain’e göre kırgınlıkların, kızgınlıkların olmadığı bir aşk sonsuz bir aşktır:

– Beni niçin terk ediyorsun!!! Diye avaz avaz bağırdım. Nasılsa sesim çıkmıyordu.

Öyle olmadı. Sesim açıldı ve çılgımlık bir feryada dönüştü. Tepemizden sarkan kristaller şingır şingır titredi, mobilyalar uyandı, camlar panjurlara sığındı. Sesim odanın duvarlarını zorladı, odaya sığmayınca, evi ve koruyu, sonra da adayı sardı. Bütün öbür sesler durdu. Aşağıdan gelen sesler kesildi ve ada sustu!

- Çok sevdiğin için, diye fısıldadı ve o ses ürkekçe, camda yumuşak bir tıkırtı...

- Seni çok sevdiğim için, dedi Romain.

Ne diyeceğimi bilemeden, baktım.

- Romain Gary, çok sevdiği için Afife Piri’yi eskitmek istemiyor.

Sesinden akan keder her yanıma bulaştı.

- Anıları, dostluğu, bağlılık denen duyguyu bir çeyiz gibi sandıkta saklamak güzeldir. Ama en çok aşkı korumak gerekir Afife. Korunmayan aşk bozuluyor, çürüyor ve çabucak yok oluyor. Ardında kötü kokular ve çirkin görüntüler bırakarak...

- Saçma! diye bağırdım.

- Hayır, saçma değil, dedi.

- Bütün aşklarım bozuldu, bitti, yitti. Bir keresinde çok aşık olduğum bir kadınla, sonradan dost olmayı bile başardım. Onu çok sevmişim, aşkımız dünyanın diline destandı. Evlendik, oğlumuz Diego doğdu... Sonra...

- Eski karımla dost olmak beni incitti, çünkü coup de foudre dan sonra, sınıksıkı bir dostluk bile yetersiz kalıyor, aksine bazen çok acı veriyor...

Duyduğu acıyı bedenimde hissettim. Ama benimkisi, kendi aşk acımdı.

- En son aşk, en güzeldir Afife. İnsana en yakın olan, en son sevgilisidir ve anılar artık soluk alamazlar!

Sesi birden kararlı bir tona büründü.

- Bu kez, en güzel aşkının yitip gitmesine izin vermeyeceğim, bedeli çok, çok yüksek de olsa, bu aşkın yok olmasını engelleyeceğim.

Ellerimi tuttu, gözlerimin içine derin, kederli ışıklar yaydı.

- Seni hiç incitmeyeceğim, seni hiç üzmeyeceğim... Böylece yeryüzünde birbirine aşık ve birbirini hiç kırmamış ilk kadınla erkek biz olacağız Afife.

Çok kararlıydı, çok kederliydi. Çoktu.

- Bizlerin yeryüzü tarihindeki en büyük başarımız sayılacak, BİS Adası'nda normalerden uzak yaşamak özgürlük ve mutluluğunu yitirmek pahasına da olsa... Evet, ne pahasına olursa olsun, bu aşkı koruyacağım!"

(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, syf: 209-210)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm' de aşk ilişkilerinde ayrılık sürecini uzatmanın kişiye daha çok zarar verdiği anlatılır. Sara bitişin birden bire ve bir kez olması gerektiğini, gelgitlerle örülü bitişlerin kişiye zarar verdiğini söyler:

Bir aşkı öldürmek için o aşkın nesnesini ortadan kaldırmak en iyi çözümdü. Sara baştan beri bunun bilincinde olmuştu. Hiçbir bitiş sürüncemede kalmamalıydı. Kangren olmamalıydı ilişkiler. Bitişler birdenbire, bir vuruşta, acımasız ama kesin olmalıydı. Bir organın kesilip atılması gibi büyük ve geri dönüşsüz. Ancak bundan sonra o eksikle de olsa iyileşmeyi umabilirdi çünkü insan. Bitişleri hep böyle olsun istemişti Sara. Çoğu kez başarmış ve yalnızca bir kez başaramamıştı.

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 48-49)

Aşığın ne istediğini tam olarak bilmek mümkün değildir. Kimi zaman aşırı ilgi ve sevgi bile aşığı usandırmakta, karşısındakinin bu verici tavrı karşısında korkuya düşürmektedir. Bu durum aşığa özgürlüğünün kısıtlandığı hissini verdiği için âşık bu

sevdadan kaçıp kurtulmak ister. Örümceğin Kitabı romanında sevdiği kadından tarafından bu nedenle terk edilen bir gencin durumu anlatılır:

Ona tapıyordum. Her istediğini yerine getiriyordum. Ağzından çıkanı iki ettirmezdim. Belki de ona karşı çok iyi olduğum için bıraktı beni. Ne tuhaf şey, değil mi? İyi olmamdan, onu taparcasına sevmemden sıkıldı. Söyledi bunları bana, biliyor musun? Bir gece zamanı, yataktayken söyledi hem de... ‘ o kadar iyisin ki, özgürlüğüm kısıtlanıyor, istediğim gibi davranamıyorum. Seni üzmemden korkuyorum. Bu ilişkiyi bitirelim, böyle yürütemeyeceğim,’ dedi. O an yıkıldım, perişan oldum orada. Ağlamaya başladım. Yataktan kalkıp balkona çıkmış, bir sigara yakmıştı. Her şey bitmişti, anlamıştım. Bir süre kapısında bir köpek gibi süründüm. (Eray, Örümceğin Kitabı, 163)

Ayrılık acısının ağırlığı her insan için farklıdır. Deniz Kenarında Pazartesi romanında sevdiği insandan ayrılan bir kadının onu unutma süreci anlatılır. Kadın daha az acı çekeceği düşüncesiyle zamanının çoğunu uyuyarak geçirmektedir. Bu durum ileriki yaşlarında ona uykusuzluk korkusu olarak geri dönecektir:

...İstanbul’da mutsuzdum. O çok sevdiğim Beyoğlu’nda dolaşmak istemiyordum artık. Baylan pastanesi, Koço’nun meyhanesi bana acı veriyordu. Sevdiğim insanlardan kopmuştum. Yüzümde, çok sevdiği birini yitirmiş olan bir insanın acısı ile dolaşıyordum. Bir ilişkiyi kopartmıştım. Koskoca İstanbul da silinip gitmişti gözümün önünden.

Annem ve babamın Nişantaşı’ndaki apartmanında uyurgezer gibi dolaşıyor, fazla acı çekmemek için çoğunluk uyuyordum.

Yıllar sonra içime yerleşen uykusuzluk korkusu o zamanlar başladı bende.

(Eray, Deniz Kenarında Pazartesi, 23-24)

4.3. Atatürk ve Cumhuriyet

4.3.1. Atatürk Devrimleri

4.3.1.1. Devrimlerin Halka Ulaşamaması

Emir Bey’in Kızları romanında asıl Kurtuluş Savaşının halkın kalkınmasını sağlamak olduğu ve bunun henüz başarılmadığı anlatılır. Cumhuriyet’in kurucuları tarafından yapılan birçok devrimin toplumun üst tabakalarında kaldığı, halkın, köylünün bu devrimlerden haberdar olmadığı anlatılır. Çünkü halka henüz fiilî olarak bir hizmet götürülemedi. Halk Osmanlı döneminde nasıl yaşıyorsa Cumhuriyetin ilk yıllarında da öyle yaşamakta ve Ankara’dan taşraya gönderilen yöneticiler de halkın gerçeklerinden uzak işler yapmaktadırlar:

“ Bunların sebebi git gide yoksullaşan halka göre, Ankara. Herkes dünyadan habersiz. Suçlar dönüyor dolaşiyor paşaların sırtına yükleniyor. Kırgınlığının rağmına, Emir Bey onları savunuyor. Uzaklarda yapılan işler köylüyü, esnafı zerrece ilgilendirmiyor. Yorgun topraklara, küçük insanlara, aç, veremli, sıtmalı, trahomlu, ayağına geçirecek çarığı bile olmayanlara, kıtır kıtır kesilen kadınlara, hayvandan daha çok ve kolay satılan kızlara hiçbir şey ulaşmıyor. Hiçbir şey, ama-hiç-bir-şey...

Tabii cumhuriyetin valisini frakını giyip, silindir şapkasının tozunu sürekli aldırıyor. Balolar veriyor, bunları gören halkın uygarlaşacağına samimiyetle inanıyor. Bu muydu vatanın ve milletin kurtuluş çabasının varacağı yer? Bu yüzden mi Nusret Bey şehit olmuştu, zavallı Hâkim Sadun, üstündeki baskılar yüzünden genç yaşta ölüp gitmişti? ”

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, sayfa: 293)

Yine Deli Zamanlar romanında batılılaşmanın şekli değişikliklere indirgenmesi yadırganır. Romanda Atatürk'ün uyguladığı Kılık Kıyafet Devrimi'nin de aslında bir medeniyet değişikliğini içerdiği anlatılır. Ancak eserde her fırsatta halkın kendi değerlerini bırakıp Batı'nın değerlerini kabul etmediği için küçümsenmesinin sözde Türk aydınının halka yaptığı en büyük haksızlık olduğu anlatılır:

‘ Önce eğitim, ülküler sonra gelir, yani işte tuvaletten başlamak lâzım, medeniyet zamazingolarından.’

Gülmeğe başlamıştım. O gülmüyordu.

‘ Gazi Paşa serpuşu, sarığı arttırdığı zaman bir kabuk değiştirme noktasından hareket ediyordu; yani silkeliyordu milleti. Adam gibi giyinsinler, adam gibi yaşasınlar, adam gibi yiyip, adam gibi sıcsınlar diye.’

(Çokum, Deli Zamanlar, sayfa: 20)

Atatürk inkılâplarının kırsal alanlara kadar ulaşması uzun yıllar almıştır. Bu konudaki en büyük engel eğitimsizlik ve devlet hizmetlerinin kırsal bölgelere özellikle de doğuya geç gitmesidir. İşkenceci romanında Mecburi İskan Yasasını savunan Yakup Kadri'nin görüşlerine de yer verilerek doğunun karanlıkta kalmasının, inkılâpları yeterince benimsememiş olmasının önündeki en büyük engelin feodal sistem ve bunun yürütücüleri olan ağalar olduğu ileri sürülür:

... Yine de Kahire doğumluydu Yakup Kadri. Orada ne işleri vardı? ‘Herhal’ büyük adamdı, Abdurrahman Ağa'nın suçunu o açıkladı,

‘ Şeyhler ve ağalar feodalitesinin bu memleketin en büyük sosyal derdi olduğunu aramızda bilmeyen kalmamıştır. Bu yüzden değil midir ki nice inkılâp hamlelerine rağmen halkımızın büyük bir kısmı yüzyıl, iki yüzyıl evvelki yerlerinde saymaktadırlar. Bölgeler var ki, karanlığına

Atatürk inkılâplarından henüz en hafif bir ışık bile aksetmemiştir. Bu karanlık gerçi asırların birbiri üzerine yığıldığı cehalet tabakaları ile koyulaşmış bulunuyor. Fakat, bunu durmadan sömürmek suretiyle sonsuz bir gece haline getirenlerin de mecburi iskan yasasında adı geçen kimseler olduğuna şüphe yoktur ve bunlara karşı tedbir alınmasını prensip itibariyle yerinde bulmamak mümkün değildir.' (Alatlı, İşkenceci, sayfa: 22)

Emir Bey'in Kızları romanında Mardin valisi olan Mahmut Batubeg Cumhuriyet'in kurucu ekibini halktan kopuk olmakla suçlar. Halk Partisi'nin halk adına yaptığı işlerin onlara ulaşmadığını, halk için çalışma ilkesinin Demokrat Parti ile başladığını ifade eder. Bu durum Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kalkınma çabasını gören Nevnihal Hanım'ı kızdırır ve iki nesil arasındaki iki anlayış farkı ortaya çıkar. Romanda Cumhuriyet devrimlerinin henüz halkla buluşamadığı da anlatılır. Oysaki devrimler elit kesim için değil halk için yapılmıştır. Sonuçta Cumhuriyet tarihi boyunca başa gelen her hükümet halka açılmayı, halkı yüceltmeyi hedeflese de bu hedef pek gerçekleşmemekte ve halk daima ihmal edilmektedir:

Bir hesabı, ülke adına ve halk adına soruyordu Mahmut.

Emir Bey'in Ankara yolunu açanlardan biri olduğu nasıl unutulur? Bu açışın şahsi iktidar için olmadığı nasıl unutulur? Oğullarının mesleklerini onlar daha yedi ve beş aylarındayken seçtiği, şarklı siyasetinin kısırlığını görerek siyaseti yasakladığı nasıl unutulur? Kahramanlar istiyordu o. Bu cemiyet yüzyıl daha kahramanlar muhtaç hissedecekti kendini. Bunlar, onun düşündüğünü saptamaları. Doğrular değil. Mahmut ise savunduğunu söylüyor. Öyle olsa ne çıkar? Şu çıkıyordu: Babası cemiyetin istediğini söylüyordu. Mahmut bu isteğin gerçekleştiğini.

' Çok büyük değişiklikler yapıldı. O eski cumhuriyet kuşağı eskimiştir Nevnihal abla. Halkçılar ise bitmiştir. Zaten köhne, tutucu ve halktan kopuktu. Osmanlı'yı yıkabilmiş mavi kanlı asiller sanıyorlar kendilerini. Niye ulan, niye sen görgülü, asilsin, niye Allah akıllı yalnız sana ihsan ediyor?'

' Evet,' diyor Nevnihal Hanım. ' Bunu baban da böyle düşünürdü.'

' Ama o da halkı hor görürdü. Hürriyeti onlar halka indiremedi Nevnihal abla. Biz indiriyoruz.

' Oğlum nedir bu indirmek çıkarmak sözleri? Asıl biz böyle söyleyip kandırmıyor musunuz milleti? Yani onları savunmuyorum ben. Baban da savunmuyordu. Biz şahidiz onun küfürlerine, öfkelerine. Hükümetleri haksız bulan o. Devletin memurlarını şımarık ve sorumsuz bulan da o.'

' Başından al Nevnihal abla, en başından al: Halk için değişmesi icap eden nedir, değişen nedir? Bunları münakaşa bile etmediler. Başbakanımızın yapmak istediği...'

Şimdi oldu. Mahmut, git gide köşeye sıkışan Demokrat Parti iktidarının valisi.

İnanıyorsa, kendini savunma gereği duymasın. Bağıra çağıra ikna edeceğini sanıyorsa, avucunu yalar. Hele Nevnihal Hanım'a sökmez bu.

Mahmut avucunu yalıyor. Nevnihal Hanım, kavga haline dönüşmesin diye verdiği uğraşı Mardin'e girerken bırakacak ve ağzına geleni söyleyecektir Mahmut'a. Polisinin yanında Vali Beyin inandığı iktidarı yerden yere vuracak, Emir Bey gibi konuşacak... Tartışma ikisini de kıracaktır. Leyla kaçtı mı? Evet. Bağnazlar gerçeği hiç bulamazlar. Annesi de Mahmut da sağduyularını yitirdiler. Otuz yılı aşan ana-oğul bağı unuttular. Mahmut ağabeyi, buradaki kimliğiyle, devlet ve hükümetin temsilcisi. Memurlarının yanında buna özen göstermeliydi Nevnihal Hanım. Velez ki savunduğu kocası olsun.

Son sözü kendisinin söylemesi gerektiğine inanan Mahmut ağabeyi kükredi:

‘Aaa, kafamın tasını atıracaksın ama Nevnihal Hanım!.. Büyüksen büyüklüğünü bileceksin.’

Birazdan belki güneş doğacak Mezopotamya dünyasına. Leyla geziye gittiğine deliler gibi pişman.

(Kutlu , Emir Bey'in Kızları, 248–249)

Emir Bey'in Kızları romanında iki farklı nesil ve iki farklı hükümet karşılaştırılır. Cumhuriyet'in kuruluşuna tanık olan Nevnihal Hanım ile Demokrat Parti dönemi bürokratlarından üvey oğlu Mahmut arasında hangi iktidarın halk için daha çok çalıştığı tartışılır. Mahmut Cumhuriyet devrimlerinin halka ulaşmadığından şikayet ederken Nevnihal Hanım yeni yönetimin dini bir oy aracı olarak kullanmasına karşı çıkar. Mahmut ise Cumhuriyet kurucularının Osmanlı tarihini yok saydıklarını, halkı ağır vergiler altında ezdiklerini ve vatandaşın gerçeği görmeden onları batılılaştırmaya çalıştıklarını söyler. Ayrıca Mahmut köylünün halen devletten, devlet kurumlarından korktuğunu ve bir türlü demokrasinin temeli olduğunu öğrenemediğini anlatır:

‘Halka sevinçler vereceksin. Okuma yazmayı kolaylaştırdın. İyi. Çok önceden yapılmalıymış, o da iyi. Tek kadın mecburiyeti... Onun da kanunu vardı yahu! Faydası oldu mu, ona bak sen. Meclisin çok karlı adamlarla dolu. Cumhuriyet samimiyetsizlik demek midir rica ederim.’

Nevnihal Hanım da alttan almıyor:

‘Nurlu ufuklar edebiyatını ne kadar yapsa, milletin alınına kuş konduramadı işte. Kime nur? Nurculara mı? Ben dindar bir kadımm oğul. Dindar. Senin başbakanının dinle ilgisi var mı? Nasıl bu kadar utanmazcasına kullanır?’

Mahmut sesini daha da yükseltiyor:

‘Kuş kondurmadım bu halkın başına. Eşrafın vardı, bir de memuru ekledin. Halkın kurumuş iliğini onlar da sömürdüler. Ne sevinci verdiler Osmanlı'yı bitirdikten sonra? Osmanlı'nın borcunu yüklenirsin de tarihini kötölürsün. Kökünü kesiyorsun o zaman. Kökünü.’

‘Bunu yapan benim kocam değildi. Ben sana, o bunu yapanları savunmadı diyorum. Dinlemiyorsun.’

İşiten var mı? Vali sarhoş olmuş, vadiden aşağı bağıyor:

‘ Helâya sıçmasını öğretmediğimiz halka Penelope’yi Antigone’yi öğretmek mi hizmet, yoksa pabuç giydirmek mi? Anasından doğduğu gibi, bir gün pabuç giymeden ölmüş adamlar tanıdım ben. Nal çaksan toynağa dönmüş derisi acımaz, yalansam gözüm çıksın. Hem nalı kim bulmuş da pabuç yerine ayağına çaktırmış... Öşürü kaldırmadılar, vergi verecek kadar para kazanamayan adamı tarlasından koparıp yol diyerek dağa taşta sürdüler, taş kırdırdılar. Bak... Devletin adaletini küçük adamın vicdanında arayacaksın. Devlet dediğin zayıf olana adil davranacak. Büyükler adaleti elden geçirir. Sonunda hepsinin niyeti adaleti bulup becermektir.’

‘ Seninki de böyle yapıyor, o bir mütegalibe. Ağa, o da Halk Fırkacı. İpi geren o. Milletin zenginliğini, her mahallede milyoner yaratarak memlekete yayacağını söyleyen o. Onunki eşraf mantığı. Adından başka bir tek şeyini söyle demokrat olan!’

‘ Ona çatma. Onunla konuşmuyorsun. Benimle konuşuyorsun. Ben devletin hürriyete bakışına karışmam. Her şeyine karışan iş yapmıyor. Ben karışmıyorum, o yüzden yapıyorum.’

Leyla onları bırakıyor artık. Fatmanın’ı birileri götürüp yatağına yatırmış. Kendisi de gitmeli. Mahmut ağabeyi partizan vali. Bu gerçeği anlamak için zeki olmaya gerek yok. Kendisi söylüyor zaten. Milyonerler yaratıp küçük insanların ağızlarına birer parmak bal sürüyor o da. Rahatsız değil bundan. Gidemiyor ama. Odadan çıkamıyor:

‘ Babamın nesli devlete baktı Nevnihal abla. Onlar insanı görmediler. Ben insana bakıyorum. Devlet ardımda, bunu biliyorum, insana hizmet ediyorum.’

‘ Mantiğin doğru, icraatınız yanlış.’

‘ İcraat söz kadar kolay değil de ondan. Ben, yirmi yıla yakın zaman idarede hizmet yaptım. Karış karış dolaştım Anadolu’yu. En iyi sen bilirsin. Kaza kaymakamlığı deyip geçme. Her yerde vatanın insanını avucunda tutarsın. Benim bulunduğum yerlerde, bırak kaymakamlığı, Ziraat Bankası’nı görünce ürken vatandaşım vardı. Peki Osmanlı niye yıkıldı, Cumhuriyet niye kuruldu? Bu adamlar için değişen neydi? Köylü benim makamıma korkmadan girecek. Hakkını aramamı isteyecek. Ayakkabılarını bina girişinde çıkarmayacak. Kimse ona ayakkabını çıkar demiyor. Ama o hep ezik. Hep korkutuldu, azarlandı.

‘ Söyleyin bana, hangi devlet, vatandaş azarlasın diye memur besler? El cevap: benim devletim. Ulan sen bu adamlara hizmet etmeyeceksen devlet seni niye beslesin?

Bu soruyu bile sormaz herif. Gelmiştir ya, oturmuştur bir masaya, masa kadar ağırlığım var sanır.

‘ Bunlar kolay şeyler mi? Kolaysa niye yapılmadı? Hizmet artmaz bu ülkede. Binalar artar. Memur artar. Yani insana hayvan muamelesi yapan adam artar. Korkarım bir gün bunları bize ödetirler. Korkarım...

(Kutlu , Emir Bey’in Kızları, 250–251–252)

Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki modernleşme hareketleri ve bunların halka benimsetilmesi kolay olmamıştır. Hatta yüz yılı aşan modernleşme maceramızda halkın tam olarak bu kavramı benimsediğini söylemek de mümkün değildir. Emir Bey’in Kızları romanında yeni hükümetin yönetim politikası eleştirilmektedir.

Cumhuriyet devrimlerinin halka baskıyla kabul ettirilmeye çalışıldığı ve bunun iyi sonuçlar vermeyeceği anlatılmaktadır. Halkın istediği iradeli ve çalışkan yöneticilerdir. Emir Bey, Urfa örneğinden hareketle aşiretler halinde yaşayan ve aşiret ağasının sözünden çıkmayan bu insanların kolay kolay değişmeyeceğini anlatır:

Babası hükümetlerin hepsinde kızar. Leyla kendini bildiği günden beri babasının hükümetlere verip verdiğini duymuştur.

İcap edenden çok daha fazla baskı yapıyordu. Devrimlerin tanıtılması balolarla olmazdı. Şımarma havasına girildiğini, her şeyin olabileceğini, ama devletin şımarmasının affedilemeyeceğini söylüyor. Bu adamlar sarp kayaların adamı, zor yaşar, dünyası dar, mühmel adamlar. Bu adamlar nizadan hoşlanır. Hürriyet fikri burada yüksek kayalarda, derin sularda yahut tam tersine bozkırın verimsizliğinde yok olup gider. Bunlar aşiret. Tek önemli olan, göz göze gelmek. Gözüne bakıp bir şey iste. Canını versin. O hükmeden adama tapar. O adam kendisiyle birlikte, yeri geldiğinde yorulmuştur ya. Önüne bir kapı bulguru koymuştur ya, kendisinin veremediği kararları onun adına vermiştir. Hatta devlete vergi vermemiş, asker vermiştir ya... O makbul adamdır. Dünya değişti, biz değiştik, demekle o adam nasıl değişsin? Sahiden kaliteli adam göndereceksin. Önlerine onun sevdiği, ona emek veren insanlarla çıkacaksın.

(Kutlu , Emir Bey'in Kızları, 241–242)

Bir Göçmen Kuştı O romanında taşranın büyük şehirlere oranla daha muhafazakâr bir yapıda olduğu anlatılır. Kadının sokağa çıkması bu yörelerde sık rastlanan bir durum değildir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Urfa'da eşiyile makul bir kıyafetle dışarıya çıkan Nevnihal halk tarafından yadırganır ve çocuklar hemen bu duruma bir isim bulurlar: tango. Bu durum sosyal değişimlerin taşraya, o dönemlerde daha geç ulaşmasıyla ilgilidir:

“... İlk geldikleri günlerde Emir Bey Nevnihal'i yüzünü gösteren ince peçeyle sokağa çıkardığı ve önden yürümediği için artlarına çocuklar takılmış ‘Tango... Tango...’ diye bağırışmışlardı. Nevnihal gülmek istemişti ama, gülememişti. İstanbul'da da çocuklar takılırdı böyle bağırarak; ama o kadınlar dar feraceler giyer, boyalarını zülüflerini gülüşlerini takılarını göstermekten çekinmezlerdi. Döner azarlar, sonra daha fazla kırıtarak yürür giderlerdi. Üç beş gün sonra çarşı esnafının, hatta mebusların bile dedikodu ettikleri duyulunca, alelacele bu kalın çarşafı edinmişti ana kız.” (Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 148)

4.3.1.2. Atatürkçülüğün Yanlış Anlaşılması

Viva la Muerte'de Türkiye'nin ilerleyememesindeki önemli nedenlerden biri de Atatürkçülük anlayışın yanlış uygulanmasıdır. Atatürkçülükten taviz vermemek adına bu anlayış statükocu bir hale getirilmiştir. Hâlbuki Atatürk çağın gereklerine göre hareket etmenin gereğini vurgulamıştır. Zaten Atatürkçülük ilkelerinden biri de inkılâpçılıktır. İnkılâpçılık yeni şartlara uygun olarak hareket etmek anlamını taşımaktadır:

‘ İyi ya, işte. Kaldı ki, devletçilik bir ilkeyse, inkılâpçılık da bir ilke. Yine kaldı ki, Atatürk zamanında söylemiş. Afet İnan'da var. Bugün koyduğumuz ilkeler bugünün icaplarına göre faydalı olanlardır. Toplum zaman içinde değişir, inkılâpçılık ilkesine bağlı kalındığı sürece, yeni koşullara uygun yeni ilkeler geliştirilir, diyor. Nitekim, 1930 öncesi ekonomik koşullar öyle gerektirdiği için Atatürk petrol-benzin tekeli bir Amerikan şirketine, Standard Oil Company'ye ispirto ve alkollü içkiler tekeli de bir Polonya şirketine devretmişti.

Ah, canım, yeni ilkeler üretilmiyorsa tembellikten, canım be! Geçıştirmekten, rehavetten!

Hep onu anlamaya çalışıyorum, neden çözüm üretmekten, cüzamdan kaçır gibi kaçırıyoruz! İşimiz gücümüz meselelerin üstüne örtmek! Her yerde, her şeyde bu! Neden?’

‘ Korktuğım ne, biliyor musun?’ diye sürdürdü, ‘ Korktuğım, sözde yurtsever kaygılarımızın, daha doğrusu zihni tembelliğimizin, Türkiye'nin gerçek koşullarını nesnel olarak değerlendirmememizi önlemesine izin verdiğimiz için, elimize geçen fırsatları değerlendiremeyeceğiz. Yani, ekonomik konuları ‘devletçi’ ve ‘anti-devletçi’ ikileminden çıkarıp nesnel olarak değerlendiremeyeceğiz. Bu beni korkutuyor, Şafak. 2000 yılını da kaçırırız, bir daha toparlanamayacağız diye korkuyorum. Ve açıkçası...

(Alatlı, Viva La Muerte!, 290)

Emir Bey'in Kızları romanında kurtuluş mücadelesinde bizzat görev almış olan Emir Bey'in Atatürk hayranlığı dile getirilir. Romanda Atatürk'ün yeterince anlaşılmadığı da aktarılır:

“ ‘ Her zaman büyüktü, her zaman kahramandı.

Tazim borcumdur!..’ ”

“ ‘Affet pašam... Seni anlayamadık biz. Sen bize göre çok fazla bir insandın!..’ ” (Kutlu , Emir Bey'in Kızları, 144-145)

Atatürk'ün tam olarak anlaşılmamış olması önemli sorunlarından biridir. Kimileri onu baştan reddetmiş, kimileri de kutsallaştırıp ulaşılamaz, araştırılamaz bir konuma sürüklemiştir. Oysaki Atatürk en iyi okunarak, araştırılarak, tartışılarak

anlaşılabilecektir. Yetişkinler henüz Atatürkçülük düşüncesinin üzerinde tam bir görüş oluşturamadıkları için bu konuyu çocuklara aktarmak da kolay değildir. Bu konudaki bir diğer sorun ise bilgi kirliliğidir. Atatürk'e ait olmayan birçok söz bugün onun ağzından çıkmış gibi ilan edilmektedir. İşte bu bilgisizlik ve bilgi hataları çocukların, öğrencilerin Atatürk'ü tam olarak anlamalarını engellemektedir. Bu durum Romantik Bir Viyana Yazı romanında şöyle anlatılır:

“ Kim o parmak kaldıran? Söyle. Ne? Konya, özbeöz Türk bir vatan köşesidir, öyle mi? Sadece Türk olur mu canım? Baksanıza, buralardan Romalılar geçmiş, Bizanslılar geçmiş. Kim söylemiş senin söylediğin o lafı.? Kim? Atatürk? Yok yahu, vallaha bilmiyordum. Hiç duymadım, bir yerde de okumadım doğrusu. Nerde demiş bunu? Kim biliyorsa söylesin, aklım takıldı canım.

Araştırın, gelin. Ben de araştıracağım. Ama durun, belki demiştir. Ulus olmayı ille Türk olmaya bağlamak gibi bir... bir şeyi de vardı ya onun?.. Neyse. Ben yine de böyle büyük bir tarihi bilgi yanlısına düşebileceğimi sanmıyorum.”
(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 53)

Türkiye'deki Atatürkçülük anlayışının farklı dönemlerde farklı biçimlerde ele alınmasının temelinde bu anlayışın yeterince irdelenmemesi ve konuya şekilci bir açıdan yaklaşılması yatmaktadır. Atatürkçülük anlayışındaki bu iniş ve çıkışlar Viva La Muerte romanında şöyle dile getirilir:

‘ Kadersiz Mustafa Kemal Paşa,’ diye mırıldandı, ‘önce garibi ‘ışık renkli saçları, şimşek bakışları’ ile ‘canlı bir alev’ ettik, ‘yeleleri alevden bir ata’ bindirip Zeus misali, yüce dağlar aşırıldık. Sonra, sarı burjuva paşalığı ile Fatih arasında bir yerlerde bocaladı. Daha sonra, bir de halife katili, mason ve de Yahudi (!) olduğu ortaya çıkınca, gündemden toptan kalktı!’
(Alatlı, Viva La Muerte, 11)

4.3.1.3. Dilde Sadeleşme/Yenileşme

Atatürk'ün önemli devrimlerinden olan Latin Alfabesinin kabulü ve dilde sadeleştirme çalışmaları bazı kesimlerden yoğun eleştiriler almıştır. Bu kesimlerin temel itirazı Osmanlıca ile yazılmış büyük bir mirasın artık kullanılamayacağı yönündedir. Ancak Osmanlıcanın imlâsındaki güçlükler halkın bu yazı dilini öğrenmesini güçleştirmekteydi. Bunun yanı sıra dili halk diline daha yakın hale getirilerek Arapçanın ve Farsçanın dilimizdeki etkisi kırılmaya çalışılmıştır. Bu devrim süreci Füreya romanında şöyle dile getirilmektedir:

Kabul ettirmek istediği kurallar son derece akılcıydı. Dilimiz, bizim olmayan, konuşurken asla kullanmadığımız, sadece edebiyatçıların ve âlimlerin yazarken kullandıkları kelimelerle doluydu. Bu nedenle bir Osmanlı gencinin, yüksekokul gördükten sonra bile, imla hataları yapması çok olağandı. O kadar ki, 'imlası düzgün' demek, Osmanlıcada 'yarı bilgin' anlamına geliyordu. Şöhretli yazarlar arasında bile, Arapça ve Farsça kelimeleri doğru okuyamayanlar vardı... Dolayısıyla dili sadeleştirmek ve ihtiyacımız olmayan kelimeleri atmak en akılcı çözüm gibi duruyordu. Aslında yeni alfabenin kabulünün, Arap harflerinin Türk gırtlığına uygun düşmemesinin ve zor okunur olmasının çok daha gerisinde yatan derin bir nedeni daha vardı. Birinci dünya savaşı sırasında ve sonrasında, Arap dünyası tarafından sırtından hançerlenmiş olan Osmanlıların mirasından, bir Türk milleti doğmuştu. Atatürk, ulusal bir alfabe yaratmakla, Türk ulusunu yüzyıllardır etkisi altında tutan Arap dilinin ve kültürünün boyunduruğundan kurtarmayı, yeni kimliğine kavuşturmayı amaçlıyordu. İşte bu nedenle fikrini benimsetmeye çalışıyordu arkadaşına. (Kulin, Füreya, 164-165)

Emir Bey'in Kızları romanında halkın yoksullukla, hastalıklarla boğuşuyor olmasına karşın yöneticilerin halkın ihtiyacı olmayan, halka uzak işlerle uğraşmaları eleştirilmektedir. Romanda halkın eğitim hizmeti görememesine karşın aydınların Güneş Dil Teorisi ile meşgul olmaları doğru bulunmaz. Ayrıca teori sağlam temelleri olmadığı için de eleştirilir:

Bu sırada memleket coşkudur. Koca adamlar, Güneş Dil Teorisiyle meşguldür ve çocuklar gibi heyecanla yatıp, ertesi sabah yeni deliller bulmuş olmanın sevinciyle yeni teoriler üretiyorlar.

' Okay, okay...'

' Anne!'

Amerikalı, İngiliz okey mi diyordu? Aslı Türkçeydi bunun ve biz de okay diyecektik bundan böyle.(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 294)

Dilde sadeleşme hareketi günümüze kadar güncelliğini koruyan ve halen tartışılmakta olan bir konudur. Meşrutiyet yıllarında dilde sadeleşme konusundaki farklı fikirler Cumhuriyet Türküsü adlı romanda dile getirilmiştir. Aydın kitlenin bir kısmı Türkçe dışındaki tüm yabancı unsurların dilden çıkarılmasını gerekli görürken bir kısmı ise bu konuda fazla ileri gitmenin zararlı sonuçlar doğuracağını düşünmektedir:

- Tek lisan meselesi bile Türkçülüğü ayakta tutmaya yeter, diyordu. Genç Kalemler mecmuası, işin büyük bir kısmını hâletmiş sayılır. Bırakın Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçede karşılıkları bulunanlarından vazgeçmeyi, en

ziyade lisanımızdan Arapça ve Farsça kaidelerin atılmasını müdafaa ettikleri ve böyle yaptıkları için muvaffaktırlar. Geçen akşam, Necip Asım Bey'e bir göz attım da, diyor ki: "Karamanoğlu Mehmet Bey, Anadolu halkının hissiyatına tercüman olarak, istiklal-i milliyemizi kurtarmak için mücahedeye başladığı zaman, lisan-ı resmimizin de Türkçe olduğunu her tarafa ilan etmişti çok doğru bir hükme varıyor; bu tarihten sonra. Anadolu'daki müessesatımızın millileştiğini söylüyor.

-İnşallah! Celal Nuri Bey ise, terakkiyi destekliyor, fakat bu bozmakla olmaz diyor. Lisanın muhafazakârlıkla terakki edeceğini söylüyor. Lisanda fazla liberalizmi tehlikeli buluyor, bunun bir tedenni ve tefessüh olacağını iddia ediyor. Sanki lisanda millîciler, sadece Orta Asya'dan getirdiğimiz saf ve ham lisanın peşindeler de. Yunus Emre'nin, sonrakilerin işlenmiş lisanının farkında değiller!

- Ehem, biliyorsun bu saf ve ham lisanın peşinde olanlar da var. İkdam'ın neşriyatını düşünsene, o kullandıkları kelimeleri... Bence bu gazetenin yaptığı, faydadan ziyade zarar getirmiştir, çok ileri gittiler, çok! Mamafih derim ki bütün bu münakaşalar son derece faydalıdır ve lisana bir canlılık ve hareket getirmektedir. En sonunda bir çare-i hal bulunacaktır. Hele bakalım önce zaferi görelim de.

(Işinsu, Cumhuriyet Türküsü, 270-271)

Türk Dil Kurumu'nun çalışmaları Kaf Dağının Ardında romanında eleştirilmiştir. Dilde sadeleştirme adı altında yapılan çalışmaların dili yoksullaştırdığı, dilden çıkarılan sözcüklerinin yerine ya hiçbir sözcük önerilmediği ya da kelimenin anlam dünyasını yansıtmayan uydurma sözcükler önerildiği dile getirilir. Kelimelerin yok oluşu, kültürün, kimliğin de yok olması anlamına gelmektedir:

- Ne alayı, bilâkis çok ciddiym. Kelimeler, daha doğrusu kelimesizlik, kavramları etkiledi. Birçok kavramın, hâlin, duygunun karşılığında kelime bulamadıkları için, bütün o kavramlar, hâller, duygular hayatımızdan çekildi. Var mı "vefa"nın Dil Kurumu'nca bir karşılığı?.. Belki uydurmuşlardır bir şey, lâkin tutmamış ki, bilemiyoruz. Ye kızım, böylece birçok anlam, günlük hayatımızdan, daha da mühimi, şuurumuzdan çekilip, almıyor. Bak dikkat et, yoksullaşan yalnız lisanımız değil, bizzat insanlığımız.

- Belki haklısın., dedim.. Birçok öykümü yazdıktan sonra, kelimeleri değiştirmek için aldım elime Kurum'un sözlüğünü, karşılık aradım, bulamadım. Selman'ın beni araması, evet öyle bir vefa, saygı, nezaket isiydi.

- Dikkat et, su sıraladığın üç kelime de çekilmek üzere lisanımızdan, hayatımızdan, epey yıpratıldılar. (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 110)

Viva La Muerte romanında Türk dilinde yapılan sadeleştirme çalışmalarının dilimize zenginleştirmek yerine kısırlaştırdığı anlatılır. Rodoplu Türkçeyi Arapça ve farsça kelimelerden arındıralım derken bu kez de Fransızca başta olmak üzere diğer

dillerden kelimelerin Türkçeye aktarıldığını iddia eder. Bu açıdan Türk Dil Kurumu'nu suçlayan Rodoplu, kurumda dilbilimcilerin çalışmadığını belirtir. Bu nedenle de TDK'nın çalışmaları Türkçe'yi bulanıklaştırmış ve düşünce dünyamızda karmaşa yaratmıştır:

‘ Bir kere, Türkçeye girmiş dini terimler, Arapça değil, Farsçadır. Çünkü, biz İslamiyet’i Araplardan değil, İranlılardan öğrendik. Örnek: peygamber, örnek: namaz. Farsçadır, Arapça değil.

İkincisi, ‘öz’ denilen Türkçe’de kelimeler türetilmiş değil, üretilmiştir. Daha da kötüsü, Batı dillerinden alınmadır, yani bağımsızlık söz konusu değildir. Bir boyunduruk başkası ile değiştirilmiştir. Mesele ondan ibarettir. Örnek: Arapça kökenli ‘usul’ kelimesinin yerine geçen ‘yöntem’ kelimesinin ‘yön’ hecesi, Türkçe; ‘tem’ hecesi, Fransızca ‘systeme’ kelimesinin ‘tem’idir. Türkçede böyle bir sonek yoktur. Aynı şey, ‘kıyası mukassem’ ya da ‘dilemma’nın karşılığı olarak sunulan ‘ikilem’ kelimesi için de geçerlidir: ilk hece Türkçe, ikincisi Fransızca. ‘Mektep’ kelimesinin yerini alan ‘okul’ kelimesi, Fransızca ‘ecole’nin bozulmuşudur. ‘Üstüvane’ yerine kullandığımız ‘silindir’ Batı dillerinin ‘cylinder’idir. ‘Umumi’ kelimesinin yerini alan ‘genel’, İngilizcedir. ‘Sekizgen’in ‘gen’i ‘octagon’un ‘gon’udur.

Bunun böyle olması da doğaldır, çünkü şu kadar yıllık hayatında TDK’ da bir tek filolog, dilbilimci çalışmadığı gibi, bir tek Türkolog da yoktur. Neticeyi kelam, TDK, yarattığı kavram kargaşası ile Türk fikir hayatını tarumar etmekten başka bir işe yaramamıştır.’

(Alatlı , Viva La Muerte, 151–152)

4.3.2. Cumhuriyet’in İlânı İle Birlikte Görülen Değişiklikler

Cumhuriyet yıllarında Mustafa Kemal halktan büyük bir destek almış olmasına karşın aynı desteği Osmanlı bürokratlarından alamamış ve onların eleştirileriyle karşılaşmıştır. Cumhuriyet Türküsü romanında Osmanlı Mutasarrıflarından Hacı Hüsnü Bey’in Mustafa Kemal’in uygulamalarına karşı olduğu görülür. Mutasarrıf, Tekâlif-i Milliye kanunları ile halkın soyulduğunu, İstiklal Mahkemelerinin amacının ise “adam asmak” olduğunu ileri sürmektedir. Bu durum Cumhuriyet öncesi toplumun genel görünümünü ortaya koymaktadır:

Hikmet, odanın kapısını vurmadan önce bir an durup içeriyi dinledi, dedesi ağır ağır konuşuyordu: "Tekâlif-i Millîye Emirleri, Mustafa Kemal'in Anadolu halkını soymak isteşininin bir başka cephesi. Ne buyruluyor efendim, halkın ve tacirlerin elinde bulunan yiyecek ve giyeceklerin yüzde kırkı, haşa sanki zekât verirmiş gibi, evet bu yüzde kırk Mustafa Kemal'in asâkirine verilecekmiş. Bu da kifayet etmiyor, öküz ve at arabalarını da istiyor. Vesair âlât-ü edevatı da istiyor, mütemadiyen istiyor. Dikkat buyurunuz beyim, üstelik itiraz kabul etmiyor. Türkiye Büyük Millet Meclisi

ismini taktığı meclis içinden zevata, hususi mahkemeler teşkil ettirip takibe aldırıyor. Bir de, âlâ-yı vâlâ ile isim takmışlar bu mahkemelere; İstiklal Mahkemeleri' tesmiye olunuyormuş. Adam asmak işleri güçleri! Halkı, zaten Yunan soyup katletmiş, türlü efe çeteleri, belki ondan ziyade mutazarrır etmişler, şimdi de Mustafa Kemal! Siz, bu zatın ne kadar muhteris olduğunu bilir misiniz? Bu biçare, aç açık, mustarip halkın elindeki son kuruşlara dikmiş gözlerini! Ya vereceksin, ya öleceksin!" (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 21)

Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte sadece yönetim biçiminde değil, sosyal alanda da tam bir değişim yaşanmıştır. Batıya yüzünü dönmüş olan genç cumhuriyet için temel hedef batılı anlayışa sahip gençler yetiştirmek olmuştur. Eğitimli gençler sayesinde her açıdan medenî bir memleket oluşturmak için kurucu heyet ve halk büyük bir güçle çalışmaktadır. Bu durum Adı Aylin romanında şöyle dile getirilmektedir:

İşte bu sırada müthiş bir şey oldu, memlekette cumhuriyet kuruldu ve İmparatorluğun pek çok geleneği de, saltanatla birlikte gözden düştü. Başkent Ankara'ya taşındı. Tahsilli, dil bilen, açık fikirli gençlerin el üstünde tutulduğu yeni bir dönem başladı. Memleketin dört bir yanında okullar açılıyor, genç mühendisler köprüler, barajlar inşa etmek, köylere ışık taşımak için Anadolu'ya yollanıyor, ülke batıdan doğuya, kuzeyden güneye demir ağlarla örülüyordu. (Kulin, Adı Aylin, 22)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında görülen değişim her kesim tarafından aynı hızda ve gönüllü olarak kabul edilememiştir. Özellikle yönetim çevrelerine yakın olan aileler batılı yaşam tarzına çabuk ayak uydururken bazı köklü aileler ise bu konuda bir süre daha temkinli hareket etmişlerdir. Toplumsal hayatta görülen bu algılayış farkı kimi çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Adı Aylin romanında Hilmi Paşa ailesinin medenî yaşam tarzına ayak uydurduğu kızların aldığı eğitimden ve giyim tarzlarındaki rahatlıktan yola çıkılarak anlatılır. Ancak bunun karşıtı olan aileler Hilmi Paşa ailesinin davranışlarını pek hoş görmezler ve modern yaşamın görünür objesi kadınlar bu durumdan zarar görürler:

Melek Hanım gençliğinde, babası Hilmi Paşa'nın, şimdi Opera binasının bulunduğu alandaki köşkünde Liszt'in talebesi Leo de Lippe'den piyano dersleri alırken nasıl dekolte kıyafetler giydiyse, şimdi de Esmâ, Leyla ve Ecla, yetişmiş kızlar olarak dekolte kıyafetlerle dolaşüyor, davetten davete koşuyor, o yıllarda İstanbul'da kol gezen İngiliz, Fransız ve Alman subaylarıyla çaylara, danslara gidiyorlardı.

Ancak bu modern yaşam tarzı, kızların İstanbullu aileler arasında dile düşmelerine neden olacak ve diğer ailelerin kızları on yedi yaşlarına geldiklerinde koca bulabilirken, Bayındırlı kızları evlenebilmek için, Türkiye'de kafaların da değiştiği ve başka bir anlayışın egemen olduğu yıllara kadar beklemek zorunda kalacaklardı. (Kulin, Adı Aylın, 21)

Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında kurucu ekip arasında çeşitli tartışmaların ve bölünmelerin yaşandığı bilinmektedir. Ancak bütün bunlara rağmen Türkiye ilerlemeye devam etmiş ve güçlenmiştir. Sonuçta önemli olan da budur. Füreya romanında Füreya da bu gerçeği dile getirerek birkaç kişinin kalbinin Atatürk'e kırılmasının bu ilerleme karşısında önemsiz olduğunu anlatır:

Atatürk, insanının kendi öz dilinde konuşurmuştu Tanrısıyla. Kadınların güzel yüzlerini güneşe, insanların beyinlerini ışığa, açmıştı. Üç beyazlar, şeker, un ve pamuk, Türk fabrikalarında üretiliyordu tıkr tıkr. Varsın arada babası ve babası gibi başkalarının gönlü kırılmış olsun! Bir vatan yaratmıştı Atatürk, bir millet yaratmıştı... Bütün bunlar, Füreya'nın ilerici ve atılımcı karakterine çok uygun düşüyordu. (Kulin, Füreya, 150).

Hakim gücün diğer düşüncelere izin vermeyişine Emir Bey'in Kızları romanında da yer verilir. Muhalefete izin vermeyen hükümet muhaliflerin peşine düşmüş ve onlardan biri olan Batu yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır. Giden oğulların arkasından aileleri, anneleri endişe içinde beklemektedir. Bu durum II. Dünya Savaşı öncesinde Türkiye'nin durumunu ortaya koymaktadır:

' Batu ağabey yurtdışına kaçtı.'

Gülhayat Hanım solgun. Daha da soluyor. Bayılacak sanki. Leyla anlamamış. Hüsra soruyor:

' Nereye, ama niye, ne zaman?'

Nevnihal Hanım dudaklarını ısıyor. Hüsra kendi annesini rahatlatmak zorunda sayıyor kendini. Kaya konuşsun. Ne olur anlatsın.

' Niye kaçsın ki? Tutuklananlar ırkçılar değil miydi? Ağabeyimin ne ilgisi var onlarla?'

' Hükümet onlarla başladı, sonra sola döndü.'

' Şimdi nerede peki?'

Bir an duraksama. Aynı duraksama Nevnihal Hanım'da da mı var?

' Bunu bilmiyorum. Sınırların dışında olduğuna eminim.

' Bu lafları bırakın. Oğul, Batu sağ mıdır?' (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 170)

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra toplumun geçirdiği hızlı ve sağlıklı değişim Emir Bey'in Kızları romanında şöyle anlatılır. Geri olan toplum birden sözde en ileri aşamaya geçmiş ve böylece gelişme tamamlanmıştır. Ancak bu durum ara bir nesil yetişmeden gerçekleştiği için yapay bir gelişmedir:

... Farkları nakiseleridir yenilerin. Oğulun atayı geçmesi bir yana, gerisinde kalmıştır.

Peki niye yanıldım? Bu memleket taş devrini geçirdi geçirmesine ya, oradan beton devrine geçti. Aradakileri sildik bir kalem. Beton devri duyarsızdır. Duyarsız yenilik getirmez. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 257)

Emir Bey'in Kızları romanında Cumhuriyetten sonra yetişen dört kuşak ve bunların özellikleri Nevnihal annenin ağzından şöyle aktarılır:

... Bizim nesillerin hayatı önce gizli işler çevirmek, sonra da dönüp inandıklarını inkâr etmekle başlayıp bitmiştir. Bizim nesil, öncesi sonrasıyla ittihatçılardır. -Ben hariç-

Sonraki nesil de öyle davranmıştır. Batu gibiler... Onlar da dönmüşlerdir çoklukla. Bütün dönemler gibi el üstünde tutulmuş... -Batu göçmen-

Ondan sonrakiler önce darmaduman olmuş, sonra toparlanmış, ya bakan ya mafya olmuşlar. -Aydın, kabiliyetleri hiçe sayılmış, işsiz-

Sonraki nesil... Allahım sana hamdediyorum, Aydın'ın oğlunun neslinin kaderini görmeyeceğim. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 323)

Tutsaklar romanında cumhuriyetin ikinci kuşağının Cumhuriyet mirasına sahip olma konusunda ilk nesil kadar özverili olmadığı anlatılır. Bu yeni nesil elindeki mirası har vurup harman savuran bir miras yediye benzetilmektedir. Bu durum Cumhuriyet'in ikinci kuşağı ile daha sonraki kuşak arasında bir çatışma yaratmaktadır:

Ercüment diskotek dönüşü yanında kızlar getirirdi. Gencecik kızlar. Kimse onları arayıp sormazdı. Hiçbir yakınları yok muydu bunların? Ne olmuştu o Ankara'ya? Nereye gitmişti genç bir devletin genç insanları, sorumluluklarından dolayı gözleri dolan insanlar? Onuncu yıl marşının herkesin yüreğini ve gözlerini dolduran coşkusu, marşın sözleri ve ezgisi, hangi mirasyedinin aldırmaçlığıyla har vurup harman savrulmuştu? Peki neden kendisi de, herkes de bu mirasyediliği yapmışlardı? (Kutlu, Tutsaklar, 175)

Islak Güneş romanında cumhuriyete geçiş sürecinin halk tarafından çok fark edilemeyen bir dönem olduğu dile getirilir. Yıllarca merkezi otorite tarafından unutulmuş, sadece savaşlarda hatırlanmış olan halk Cumhuriyet'in ilanının anlamını yıllar sonra anlayabilmiştir. Kurtuluş Savaşı sırasında mücadele veren halk ülkeyi düşmanlardan kurtarmayı hedeflerken merkezdeki gelişmelerden çok haberdar olamamıştır. Zaten rejim değişikliğinin anlamını bilmek için halkın eğitimi olması ön koşuldur. Ancak bu ön koşulun sağlanması halen sürmektedir. Islak Güneş romanında roman anlatıcısı babasının Cumhuriyet kurulduğu günlerdeki bir anısını anlatır: Cumhuriyet'in ilan edildiğinde öğrenciler herhangi bir tepki veremezler. Çocuklar ancak öğretmenin uyarısından sonra bu haberin sevinilecek bir durum içerdiğini anlarlar:

Babam başından geçen her şeyi anlatır. Cumhuriyetin ilanını anlatır örneğin. Daha on üç yaşındaymış. Çapa Öğretmen Okulu'nda okuyormuş. Bir sabah sınıfa girmişler. Öğretmenleri, "Çocuklar Cumhuriyet ilan edildi," demiş. Herkes birbirine bakmış. "Sevinin, bayram yapın," demiş öğretmen. Onlar da nasıl sevinip bayram yapacaklarını bilememiş, öylece durmuşlar. Ağzları açılmış. O zaman öğretmenleri, "Çocuklar, hepiniz sevinçten feslerinizi havaya fırlatın," demiş. Çocuklar feslerini havaya fırlatmaya başlamışlar. Çok gülmüşler. Birbirlerinin feslerini havadayken tutup sıraların altına atmak için zıplayıp dururken, bir yandan yumruklaşırken, öğretmenin gülerek kendilerini izlemesinden hoşlanmışlar... O yüzden ben biliyorum ki babam, Cumhuriyetin kuruluşunu yürekten kutlamış bir insan olarak, en az, Cumhuriyeti ilan etmiş olan saygıya kadar önemli bir insandır. Babam öyle söylemez, ama biz anlarız. Oysa şimdiye kadar Amerikalılardan söz etmedi babam. Unutmuş olabilir. Belki, gerçekten tanımıyordur. Tanısaydı, Amerikalıların atalarının Orta Asya'dan gittiklerini söylerdi. Çünkü babam diyor ki, yeryüzünde ne kadar ülke varsa, onu Türkler kurmuştur. Herhalde Amerika'yı da Türkler kurmuştur. (Kutlu, Islak Güneş, 13-14)

Türk halkının yüzyıllar boyunca ihmal edilmiş olması, onun cahil bırakılmasına neden olmuştur. Kurtuluş Savaşı yıllarında uğruna canlarını bile vermeye hazır olan bu insanlar düşmanla savaştıklarını düşünmekte, ancak bunu ne için yaptıklarının tam olarak farkına varamamaktadırlar. Cumhuriyet Türküsü romanında Cumhuriyet rejiminin yine padişah tarafından kurulacağını düşünen köylüler olduğu anlatılmaktadır:

-İnşallah Sarı Rıza! Sen madem saz çalıyorsun, burada çalsana, hastaların hoşuna gider.

-Belki... Ama ben daha kavganın başında astım sazımı duvara. Dedim, düşman çıkmadan bu memleketten, gayrı saz haram bana, yemin ettim. Onu kovaladığımız gün inşallah alacağım elime yeniden. Bakma kafamdan çok türkü yakıyorum emme, ille düşman çıkmalı önce, benim türküler sonra.

-O zaman cumhuriyet türküsü yakarsın inşallah.

-Hee ya... Velakin cumhuriyet dediğin nedir bacı?

-Bir tarz-ı idaredir ki, düşmandan sonra o kurulacak memlekette. İşte o zaman istiklalimizin tam tadını çıkaracağız.

- Allah Padişah'ımız Efendi'miz Halife'mize uzun ömür versin, onu da yaparız be bacı.

Nazanın içi titredi. "İdare, deyince akıllarına Hünkar gelmektedir." diye düşündü. Evet, cumhuriyet tarz ı idaresinde ne olacak Hünkâr? Mustafa Kemal Paşa ne düşünmektedir? Meclis nasıl karar verecek. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü,287)

4.3.3. Cumhuriyet Yöneticilerinin Eleştirilmesi

Bir Göçmen Kuştu O romanında İstiklâl Mahkemeleri'nin kararları tartışılmaktadır. Emir Bey Canbolat adlı arkadaşının suçsuz olduğu halde İstiklâl Mahkemelerince vatan haini olduğu gerekçesiyle asılmasına karşı çıkar. Başlangıçta bir amaç için kurulmuş olmasına karşın mahkeme başındakilerin başına buyruk hareketleri nedeniyle bu mahkemeler adaletten uzaklaşmışlardır. İşin daha da vahim yanı Başvekil İsmet Paşa'nın bu düzensizliğe müdahale etmiyor oluşudur. Romanda Emir Bey'in isyanı şöyle dile getirilir:

Mahkeme kan akıtmak istiyor. Daha çok kan, daha çok baş istiyor. İlk günlerde bu kadar pervasız, bu kadar serbest değillerdi. Kendilerine özel tren hazırlanınca, İsmet Paşa ayaklarına gitmek durumunda kalınca, dahası Mahkeme Başkanlığına yazdığı yazıyla onların Meclisin, Hükümetin üstündeki yetkilerini kabullenince gerekli ortam sağlandı. O andan başlayarak, dört Ali'li mahkeme gücünden sarhoş oldu. İcazet... Hem de ne icazet:

Şimdiye kadar her meselei vataniyede olduğu gibi, bu defa da netayici mesainizin Vatanın ve Cumhuriyetin selamet ve emniyeti, Türk milletinin saadeti için hayırlı ve numunei adalet olacak neticelerle tetevvüç edeceğine emniyetim berkemal olduğunu beyan ederim.

Emir Bey daha o günlerde, yani Nevnihal'in acısı çok tazeyken bu mektup yayımlandığında, kapkara bir kederle söylenmişti:

— Görüyorsunuz koşulları. İfadeye bakın Nevnihal. Haklı olduğumu kabul edersiniz. Keşki haklı çıkmasaydım, keşki siz bana kızmakta haklı olsaydınız. Başvekil verilecek kararların adalet örneği olacağından kuşku duymuyordum. Osmanlı mirası paylaşılıyor: Mirasta hak iddia edecekler temizleniyor. Fatih'in kanunu hala yürürlükte Nevnihal. Öyle bir kasap süngeri olacaklar ki bu Ali'ler... Mahkeme Başkanı Ali Çetinkaya. Halit

Paşa'yı Mecliste, gözlerimizin önünde vuran ve elini kolunu sallayarak dolaşan adam. Caligula'nın zulmünü unutturacak, göreceksiniz.
(Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 141–142)

Bir Göçmen Kuştu O romanında Atatürk'ün çevresinde bulunan paşaların vatan uğruna yaptıkları işlerin pek de iyi işler olmadığı anlatılır. Bu kişiler kendi menfaatlerine göre hareket etmekte ve Cumhuriyet fikrine inanmış insanları bu inançlarından uzaklaştırmaktadırlar. İnsanlar İstiklâl Mahkemeleri'nde yapılan adaletsizlikleri, usulsüzlükleri gördükçe isyan etmektedirler. Cumhuriyetin kurulmasından sonra Türk halkı önemli bir geçiş devresi yaşamaktadır. Ancak yöneticiler ülkede sükûneti sağlamak adına yararsız kararlar almaktadırlar:

Gazi'ye suikast haberinin bomba gibi patlamasının ardından bu kadar yaygın bir tutuklama dalgasının geleceğini kimseler bilemezdi. Geçen yıl, önce küçük bir olay gibi başlayan Şeyh Sait İsyanı da, hükümetlerin istifasına, Takriri Sükûn Kanunu gibi devlet baskısını hukuka uygun hale getiren kanunlara ve en kötüsü, İstiklal Savaşında ölen askerlerden daha çok askerin telef olmasına yol açmamış mıydı? Emir Bey, bir yıldır korku içinde. O korktukça Nevnihal, Nevnihal'i durgun gördükçe Yeşil Hanım büyük korkulara düşüyor. Meclisin onayı olmaksızın idam cezası vermek neyin nesi? Daha sonra, muhalif saydıkları bir sürü gazeteciyi korkutmak için, o günlerde idam yetkisi olmayan Ankara İstiklal Mahkemesine değil de, yetkili olan Elaziz'e göndermek? Amaç baskının sürdüğünü kanıtlamak değilse, neden bu yapılanlar?

— Siniyoruz, diyordu Emir Bey. Giderek siniyoruz. Ben ki, Cumhuriyet'e yürekten inanmış bir insanım, bu adamlarla anlaşamıyorum. Bunların görünür hesaplarının bir de ardı var. Ardında da menfaat var.
(Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 143)

Bir Göçmen Kuştu O romanında Dört Aliler diye bilinen ve Atatürk'ün yakın çevresinde bulunan kişilerin kendi çıkarları için devlet kurumlarını kullandıkları anlatılır. Savaştan yorgun çıkmış, yoksul halkın ise bu karmaşık oyunlardan haberi yoktur. Emir Bey bu kişilerin yaptıklarının halka ihanet olduğunu düşünmektedir:

– Cavit Bey'in kurduğu, İttihadı Milli Bankası yutulacak. Şimdi onun şirketleri iflas ettirildi. Tesadüf mü bu? Tesadüf mü bu yıl hükümetin Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketine katılması, daha üç beş ay önce Kel Ali'yi İdare Meclisi Başkanı, Kılıç Ali'yi Başkan Vekili yapması? Kılıç Ali'nin İş Bankası İdare Meclisi Üyesi olması da tesadüf mü? Sonra bu insanların astığı astık, kestiği kestik mahkemeye başkan ve üye olmaları? Ne zaman duyurulacak bunlar halka, ne zaman? (Kutlu , Bir Göçmen Kuştu O, 145–146)

4.3.4. Kurtuluş Savaşı

Türk halkına milli mücadeleyi kazandıran güç, özgürlüğe olan inançtır. Ağustos Başağı romanında Türk milletinin köylüsünden liderine kadar bu mücadele boyunca uyumadığını ve yaşamının her anını savaşın bizzat içinde geçirdikleri anlatılmaktadır:

Bütün insanlar nereye gittiler? Nasıl bir hayattı onlarınkisi? Mustafa Kemal Paşa'dan, araba sürücüsüne kadar herkes için ayak üstü yaşadılar diyebilirim. Evet, ayaküstü yaşadılar. Gülmeleri, sevinmeleri de öyle oldu. Bahçelerde, kapı ağızlarında, duvar diplerinde, vagon penceresinde, yol üstünde resimleri çekilirken, belki bir an için savaşı unutmışlardır. Ama Milli Mücadele'nin yaratıcıları hep bir cephe içinde yaşadılar. Ve çizmelerinden, kalpaklarından, üniformalarından asla sıyrılmadılar. Uykularında bile... (Çokum, Ağustos Başağı, 235)

Cumhuriyet Türküsü romanında inkılâp ile ihtilal arasındaki ilişkiye değinilmiştir. İnkılâpların gerekli olduğu ancak ihtilallerle birlikte gerçekleştirilmesinin ülkeye zarar verdiği anlatılmaktadır. Çünkü ihtilaller yapılan yeniliklerin değerini düşürmekte ve ülkeyi yeni bir karışıklığa sürüklemektedir. Romanda bir Osmanlı Mutasarrıfının ağzından Mustafa Kemal'in hataları ve faydaları anlatılır. Ona göre Mustafa Kemal'in inkılâbı İhtilalle gerçekleştireceği yönündeki görüşü hatalıdır:

Osmanlı memâlikinde bir inkılap yapılması zaruriyetini elbette fikreylemiş ve kabul etmiştim. Ancak bu inkılap, Mustafa Kemal'in düşündüğü gibi bir ihtilal olmamalı. İhtilaller, kendi evlatlarını yerler. İttihat Terakki neticesi, gözlerimizden ırak olmamalı, evet aynı zaman da ihtilaller, tereddidi sebebidir.

-Kendisi için zor olsa da itiraf etti- Biz zaten kaç asırdır beklemekteyiz! –öksürdü. Fakat, düşman kovulduktan sonra, memleketin ahvalini tanzim için; Zat-ı Şahaneleri'ne merbudiyeti sabit, mefkure-yi milliyesi Osmanlı ittihadı olan bu kabil zevatça bir meşrutî nizamı kurup inkişaf ettirmekte, hadlar mülhaza etmekteyim, dürüst, alim, fazıl itimada yan efendilerden müteşekkil bir Meclis-i Mebusan elbette vatanımızın hayrınadır. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü,108)

Ağustos Başağı romanında Yunan bir askerinin ağzından Kurtuluş Savaşı günleri değerlendirilir. Romanda asker ne diye Türk topraklarını işgal ettiklerini bir türlü anlayamadığını, insanların bir türlü barış içinde yaşamayı öğrenemediklerini anlatır:

– Geldik bir kere. Artık bu bir nasıl derler... gurur meselesi oldu. Yoksa ben çoktan pişmanım. Bunlar da bunlar da pişman... İyi zabitlerdir, bakmayın siz. Ben İzmir’de doğdum. Türkçeyi anamdan, babamdan öğrendim. Biz böyle kardeş kardeş geçinsek iyi olurmuş. Lakin aradaki fesatçılar, bırakmazlar barışalım. Benim bir ağabey var, Nikolidis... O da zabittir. Son gördüğümde kötü bir sıtmaya yakalanmıştı. Vre ne işimiz vardı buralara geldik? Ben böyle derim, lakin başkaları düşünmez böyle. İleriye gitmek ister... daha ileriye. Vre ne var ilerde?...

(Çokum, Ağustos Başağı, 282-283)

Milli Mücadele yıllarında Anadolu’yu kuşatmış olan temel sorun yoksulluktur. İnsanlar artık sağlık, eğitim gibi ihtiyaçların bile lüks olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Ancak yeni yetişen gençlik için eğitim gereklidir. Bunun için de yol hizmetlerinin köylere kadar ulaştırılması gerekmektedir. Ağustos Başağı romanında o yıllardaki Anadolu yaşlı bir adamın dilinden anlatılır:

O genç,

— Yol meselesi başta geliyor, dedi. Sonra kütüphane, sağlık ocağı

Ömer,

Peki, dedi, yazsın bunları. Gerekli yerlere duyururuz, merak etmeyin.

Deminki ihtiyar,

— Biz mahrumiyet çekmeğe alıştık oğul. Harp yıllarında işte şu çocuklar gibiydim ben, dedi. O vakitler askerler için fırınlar kurulmuştu. Biz giderdik. Ekmekler tezgâhtan kalktıktan sonra, hani kırıntılar kalır ya...

Durdu. Sözü burasında sesi boğulmuştu. Sonra devam etti.

— Arkadaşlarla işte o kırıntıları kapışırđık. Biz böyle yetiştik. Lakin şu çocuklar... Onlar galiba bizim kadar dayanıklı değiller oğul. Onlara yol lazım, kalem lazım. Anladın değil mi?... (Çokum, Ağustos Başağı, 320–321)

Emir Bey’in Kızları romanında Emir Bey işgal altındaki Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerini kederle izlemekte ve kurtuluş ümidi olarak ortaya çıkan Mustafa Kemal’in neler başaracağını merak etmektedir. Atatürk Anadolu’da bir kurtuluş mücadelesinin önderliğini yapmaktadır:

Denize bakan büyük Meclis-i Mebusan binasında –ki onu da yakmayı becermişizdir- işgal edilmiş mavi çalkantılı denize bakarak acı çekmişti. Duyduğu keder soluğunu kesiyordu. Burada ne işleri vardı? Sarı Paşa Anadolu’da. Acılar, bölünme ihtimali, baskı, hicran Anadolu’da.

Ne yapmak istiyor Paşa? Bunun için neler yapıyor? O hem sevilen, hem kızılan, hem hayran olunan, hem ihtiraslı, hem digergam, hem acul, hem geciktirici genç paşa? (Kutlu , Emir Bey'in Kızları, 69)

Anadolu köylüsünün Kurtuluş Savaşı yıllarında verdiği mücadelenin başarısı bu insanların insan sevgisinde ve fedakârlığında yatmaktadır. Emir Bey Anadolu'daki yoksul bir karakolun durumunu anlatırken Şemsi Çavuş adlı bir Anadolu gencinin davranışları karşısında duygulanır ve mücadelenin başarılı ile sonuçlanacağı hissine kapılır:

Köhne karakolun duvarları, yapıldığı günden beri badana görmemiş, damı aktarılmamış, akıyor. Bir nem ki kokusuna aldırmasan yüreğine vuran soğuktan tir tir titrersin, titremesen kokuya mide dayanmaz. Odada tek sandalye var. Gürül gürül yanan bir soba ve yorgunluktan yıkılmak üzere olan üç er. Sahra telefonu da karakola benziyor. Nasıl çalışıyor bu alet? İnanamıyor Emir Bey ama çalışıyor. Başında Şemsi Çavuş adında, kendilerine salık veren bir kişi var. O bir güneş. İsmiyle müsemma denilen bir Anadolu yiğidi.

Telaşlanıyor Şemsi Çavuş. Evine konuk gelmiş gibi eksikleniyor. Bu geniş göğüslü, iri kemikli, çocuk gözlü, çelik yürekli yiğitlerle başaramazsak bu işi, dünyada kimse başaramaz. (Kutlu , Emir Bey'in Kızları, 77)

Kurtuluş Savaşı yıllarında halkın düşmana karşı canla başla savaşmasına karşın yöneticilerin aynı cesaretle düşmana karşı direnmemeleri eleştirilir. Halkın savaş alanlarında verdiği direnç savaşı ne yazık ki masa başında padişah ve diğerleri tarafından verilmemekte ve Türk halkının onuru kırılmaktadır:

... Oda nefeslerle ağırlaşmış. Karakoldakiler ne yaptılar gece?

Herkes bir şeyler yapmaya çalışıyor. Gücünün sonuna kadar gidiyor. Peki bunlara karşılık vatan kurtulacak mı? Padişah Vahdettin şu yaşlı başlı, saç sakalına ak düşmüş adamların bu yataklarda yorgunlukla hayat arasında verdikleri savaştan daha mı rahat? Teslim olmak, teslimiyetçi davranmak? Düşmana kedi, kendi halkına aslan kesilmek... Bu milletin izzet-i nefsinin ayaklar altına almaya hakkın var mı senin a...

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları,78)

Yine Emir Bey'in Kızları romanında düşmana karşı verilen tavizlerin bir sonuç getirmeyeceği, tavizin daha büyük tavizler doğurduğu Nusret Bey örneğinden hareketle anlatılmaya çalışılır. İşgal güçlerinin bir başka milletin topraklarında gösterdikleri bu akıl almaz meydan okuyuşa bir son vermek gerekmektedir:

Urfa'da bugün yapılan savaş, sinir savaşdır. Bir yanda zayıf düşmüş de olsa ordu, Kürt beyleri, halk... Karşısında Fransızlar ve onların desteğindeki, dünyadaki bütün hakların kendilerinin olduğuna inanan Ermeniler. Sınırı olsa isteklerin, insan anlamaya çalışır. Amma çalıyı baştan sürürsen, ya altında kalırsın, ya kanamayı durduramazsın.

Tehcir sırasındaki Mutasarrıf Vekili Nusret Bey'i astırdılar. Ne oldu, yalnız Urfa'da, yakın şehirlerde değil, payitahtta büyük, dizginlenemez bir aks-ül-amel oluştu: Şehid-i Vatan mertebesine ulaştı. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, sayfa: 82)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Kuva-yı Milliye birlikleri yoksulluk içinde savaşmıştır. Türk ordusu maddî imkansızlıklara rağmen Sakarya'da büyük bir zafer kazanmıştır. Bütün eksikliklere rağmen inanç ve birlik sayesinde savaş kazanılmıştır. O günkü ordumuzun durumu ve inancı Cumhuriyet Türküsü adlı romanda şöyle anlatılmaktadır:

-Birliklerimiz âdeta çıplaktı, çıplak! Hani askerî uniformadan çoktan vazgeçtik, üzerlerinde köylü esvaplar, bile yırtık pırtık, giyilmez bir hâldeydi... Ya kaput! Evet vardı, vardı, ordunun ancak yüzde beşinde! Çarıklar giyilemeyecek bir hâlde, ekser asker yalınayak. Don, gömlek, fanila falan, bunlar pek az bulunan lüks şeyler! Ya matra, çanta, beylik, torba, siper kazmak için bulundurulması gereken küçük kürekler... Evet bunlar ancak bütün askerın yüzde onunda ya var, ya yok, gerisi teçhizatsız! Tüfek mevcudunun dörtte biri süngüsüz, askerın hemen yansında fişeklik yok, hayvanların semer ve koşum takımları çok eksik. Ve bir de azizim, açlığı ekleyeceksiniz bu vaziyete!

-Birader dehşet! Bu ordu Sakarya'da nasıl galip geldi?

-O, mucize bir muharebeydi, bir destandı! Kırk çeşit, çoğu süngüsüz tüfekte, bu tüfeklerin kimisine uyan, kimisine uymayan mermilerle, sonradan kam uydurulmuş topraklarla... -içini çekti- Aç açık Anadolu'nun aç açık, kavruk çocuklarıyla ve kumanda dehasıyla Abdülgalip! Simdi sizce bu ordu, doyurup giydirilmeden, eline doru dürüst silah verilmeden, beşinci bir muharebeye, taaruza sürülebilir miydi? (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 66)

İşgal günlerinde ülke içler acısı bir durumdadır. İnsanları ayakta tutan yegane güç ise vatan sevgisidir. Ağustos Başağı romanında parasız, aç insanların işgal altındaki ülkelerini kurtarmak için verdikleri mücadele şöyle anlatılır:

Parası kalmamıştı. Onun gibi daha nice bu haldeydi. Sonra Konya'ya gelmişler, istasyon kenarına yığılarak, beklemeye koyulmuşlardı. ' Olmazsa kaçak bineriz... ' diyordu biri. Yağmur toprağın kokusunu getiriyor. Bu vatan kokusudur besbelli. Ama nasıl? Yabancı askerlerin istila ettiği bir vatan... (Çokum, Ağustos Başağı, 18)

Milli Mücadele yıllarında düşman güçlere olduğu kadar bu güçlerle işbirliği içinde olan halktan kimselerle de mücadele etmek gerekmiştir. Hatta bu mücadele de en az diğeri kadar yaman olmuştur. Bir Göçmen Kuştı O romanında Yeşil Hanım, Mustafa Kemal'in dediği gibi işgal güçlerinin bir gün geldikleri gibi gideceklerini, ancak halk içindeki çözülmenin bu süreci uzattığını dile getirir. Bu durum halkta ülkenin kurtulacağı yönündeki umutları azaltmaktadır:

– Nevnihal yavrum, dedi. Baban bu acıya dayanacak güçte değil. Perdeler bir daha açılmasın. Göz hırsız... İzin vermeyelim. Yalan da olsa yanlış da, bir daha onların ışıklarını evimize sokmayalım. Gün gelir, onlar dönüş yoluna girerler. O zaman bakarız, hakkımızdır. Baktığımız kıçlarındaki ışıktır. Ne demişti Sarı Paşa? ‘ Geldikleri gibi giderler...’ Tanrı'nın izniyle, askerın gücüyle... Olacak bu. Benim korkum istemeden gözümüzün onların duruşunu kapması.

Şimdi durum o günlerden daha korkunç. Bu kez, doğmuş ışığı karartmaya çalışıyorlar. Bir yandan müstevliler, bir yandan hep kolaya kaçmaya alışmış bizimkiler, insanda güç bırakmıyorlar. Kendi kendine bile olsa direnmek, çözülmemek güç istiyor. Reşit Efendi olacak adam babanın dükkânından çıkmıyor hiç. Nigahbancı olmuş şimdi. Bir garip Çingene, ama öyle değil. Üzülüyor ya en azından. Ne kadar da çözüldük biz. O nigahbancı, Seniha cahili İngilizci. İkisi de Sarı Paşaya düşman. (Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 59–60)

Ancak Yeşil Hanım, kurtuluşun sağlanmasına karşın bir Anadolu hareketine kalkışmanın halkı daha da yoracağını dile getirir. Ona göre yapılması gereken temizlenmiş olan bu topraklarda büyük devletlerin verdiklerine razı olarak yaşamaktır. İttihat ve Terakkicilere güvenmeyen Yeşil Hanım daha fazla kan akmasının önüne geçmek için büyük devletlerle anlaşmak gerektiğini dile getirir:

‘ A beyler, a efendiler ne işiniz sizin, Ankara yolunu açıyorsunuz? Hazır savaş bitmiş işte. Hazır Efendimiz müstevlileri yumuşatmak, daha çok kan dökülmesini önlemek için Mevladan aldığı güçle, gece gündüz demeyip çabalıyor. O, Mevlayla aramızda mukaddes köprü değil mi, gece gündüz duaya durmuş değil mi? Oturun siz oturduğunuz yerde. Neler çıkarıyorlar: Misak-ı Milli'ymiş. Hangi misak a efendim? Nerede, ne kaldı bizden, senin gücün neye yeter? Sırtın yere geleli yıllar olmuş. Dünkü çobanın, bahçevanın bile seni yendi. Şimdi karşında Düveli Muazzama. Kafa tutacak halin mi var? Payitahtının ırzına geçilmiş. Düşmanın hala oranda buranda gücünü göstermekte, doğrulmana soluk almaya bile izin vermemekte. Kafana sokacaksın: Onlar ne verirse, aldığınla yetineceksin. Doymadılar şu garip evladı vatanın kanını akıtmaya. Milyonları sürdürdünüz savaşa. Üstlerine basıp önce koştunuz, sonra arkanızda bırakarak geri kaçtınız. Yüz binleri

karlara, buzlara aç ve çıplak gömenler de bunlar değil miydi? Tek bir tüfek attırmadan. Bunlar değil miydi, Yahya Efendi? Neden gâvur diyorlar bu İttihatçılara Yahya Efendi? Çünkü bunların hepsi suyun öte yanından gelmişlerdir ve Anadolu evladının kanına, İngilizinden, Fransızından, hatta hatta Rumundan bile daha çok düşmandır.’

(Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 60)

Bir Göçmen Kuştu O romanında Millî Mücadele yıllarındaki İstanbul’un içine düştüğü yoksulluk ve çaresizlik anlatılır. Sokaklarda ölü askerlerin cesetleri vardır. Sağlık hizmetleri alamayan askerler ve halk iyileşme umutlarını yitirmektedir. Türkler geçinebilmek için evlerindeki eşyaları satmaya başlamışlardır. Bu durum romanda Yahya Efendi’nin ağzından şöyle anlatılır:

Saçak altlarında, yangınlardan artakalmış duvar diplerinde, yaraları leş gibi kokan, içlerinde kurtlar oynaşan ölü askerlerin cesetlerinin bulunması neredeyse vaka-i adiyeden sayılıyordu. Sabah namazı için kalkan Yahya Efendi, kapının dibinde inilti duymuş, dövüşüp paralanan bir köpek bulacağını sanarak kapıyı açtığında, geniş basamağın üstüne başını koymuş inlayan yarım adamı görmüştü.

Yahya Efendi irkilmiyordu artık böyle insanları görünce. Katmer Sokağındaki dükkânında kaç tanesi yatıyordu zaten. Evde ne varsa –evdeki şeyler hızla azalıyor, yerine yensi konmuyordu- onlara taşıyordu. Dükkânında, duvar diplerinde, hele hele İhlamur’da kaç ağır yaralı görmüştü. Biraz gücü olanlar yaralarıyla kendileri uğraşıyordu. Ama bir gerçek hep sürüyordu: Ağaç diplerinden, çalılıklardan, yüksekçe otların arasından, onlarca ölü toplanıyordu her gün. Köpeklerin çektişirdikleri, yaraları kangrene dönüşmüş, şişmiş kararmış kim bilir nerelerden toplanıp buralarda ölüme bırakılmış genç insanlar.

— Bu bizim neslin azabı, atalarımızın hangi günahından geldi Tanrım? Sana karşı gelmiyorum, yalnızca soruyorum. Bu kadar acıyı göreceksin, elimiz kolumuz bağlı duracak ne suç işledik biz? Koskoca Memaliki Osmaniye çatır çatır yıkılıyor. Bu zelzelenin altından çıkamıyoruz. Niçin bizlere, bu acılara şahit olmak acısını yükledin?(Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 116)

Bir Göçmen Kuştu O romanında yine zaten yoksul olan halkın savaş ve işgal nedeniyle iyice düşkünleştiği, her şeye muhtaç olduğu anlatılır:

Sokağın sert dönemeç yaptığı köşeden, viran bahçeye kadar uzanan kayalığın içindeki Mumhanenin katakompları hatırlatan girintilerine bile sığınmış göçmenlerle, yangın artığı yoksulların eskisi kadar yakındıkları yok. En azından Nevnihal’e öyle geliyor. Kayaların içine oyulmuş, eskiden mum kalıplarının bulunduğu, mazgal deliklerine benzeyen dar girintilerde bebekler yatıyor. Nevnihal babasından kalan giysileri dağıtmaya gittiğinde, hiçbir şeyi gözüne kestirdiğine veremedi, elindeki biri büyük, öbürü küçük

iki bohçanın bir anda uçurulduğunu ve içeri kaçırıldığını gözleyebiliyor sadece. Bir şeyler dalgalanıyor havada. Bayrak gibi. Bayrakların gâvur bayrağına benzediklerini düşününce gözlerini yumuyor. Açtığında ortada, getirdiklerinden bir küçük parça bile yok. Çevresi, kadın çocuk giyeceği olup olmadığını soranlarla çevrili. (Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 139)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk aydınının ve yöneticilerin halktan kopuk olarak ve Anadolu'yu tanımadan İstanbul'da onlar için çalışmaları eleştirilmektedir. Ne için savaşıldığı bilinmeden yapılan bu çalışmaların halka ulaşmadığı dile getirilmektedir:

Dedeciğim, sen İstanbul'da, etrafın kitaplarla çevrili otururken biliyor muydun, tanıyor muydun Anadolu'yu? Osmanlı'yı kurtarmak için. o firkadan bu firkaya atlayıp, dört dönerek ve çok ciddi fikirler serdederken, biliyor muydun, tanıyor muydun Anadolu'yu? Ah, evet, diyemiyorum dedeciğim. diyemiyorum! (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 288)

İşgâl günlerinde Anadolu kurtuluşunun itici gücü olan Kuva-yı Milliye'ye halk sahip çıkmış maddî ve manevî desteğini ondan esirgememiştir. Ağustos Başağı romanında Kuva-yı Milliye kuvvetlerinin yeni yeni ortaya çıktığı dönemdeki durum şöyle anlatılır:

Kuvayı Milliye... Esmâ bu iki kelimenin, bu terkinin kulağına nasıl da hoş geldiğini düşündü. Nisan yağmurları gibi bereketli bir şey... Herkesi sarıyor, dağ tepe onunla can buluyor... Kuvayı Milliye... İnce ince akan suların birleşip ırmaklaşmasını anlatıyor... Yahut yağmur sonrası belirmiş bir gökkuşağını. Karlar eridikten sonra çiçeklenen bozkırları... Kuvayı Milliye, böyle bir şeydi. (Çokum, Ağustos Başağı, 74)

İstanbul Osmanlı döneminden kalan önemli bir kültür mirasının sahibidir. İstanbul tarihi ve jeopolitik önemi nedeniyle her dönemde diğer milletler için bir cazibe merkezi olmuş ve bu uluslar fırsat buldukça onu ele geçirmeye çalışmışlardır. Ağustos Başağı'nda milli mücadele yıllarında İngilizlerin İstanbul'u işgal ettiği anlatılır:

İstanbul'da nice türbe, cami ve saray vardır. Yüksek yüksek kapılar... Muhteşem kapılar, saraylar... Ertuğrul Bey'imizin ulu ağacının en güzel dalıdır İstanbul. Dua edelim de kurtulsun. O kubbeler, o türbeler düşman eline kalmasın... (Çokum, Ağustos Başağı, 120)

Ağustos Başağı'nda Kurtuluş Savaşı yıllarında birçok ananın, babanın çocuklarını şehit verdikleri anlatılır. Kimileri evlat acısına dayanamayıp ölümlerini

kimileri de mücadeleye devam etmişlerdir. Romanda Ayşe Ana'nın oğlunun Çanakkale savaşlarında savaş edilmesi sonucunda yaşadıkları anlatılır:

Belki de Söğüt'te beni öldü bilirler. Kim bilir? İçini çekti. Belinden bir sap katır tırnağı çıkarıp kokladı.

— Ölmekten de beter olduk ya... Bir yıl içinde iki can gömdüm. Önce oğlumu, sonra efendiyi... Galiçya nere bilir misin?

Esmâ omuzlarını kaldırdı.

— Bilmem.

— Ben de pek bilmem ya... Oğlum orda şehid gitti. Efendi dayanamadı bu acıya... Çok sürmedi, derlenip toparlanıp gitti. Ben dayandım. Nasıl dayandığıma şaşıtm. İşte böyle. Arslan gibi oğlumu şehid ettiler. Ama en çok zoruma giden nedir bilir misin? Bu gâvurlar yine çıkıp geldiler ya. İşte buna dayanamam... İçim içimi yer durur. Aşağı mahallelerde düğünler müğünler oluyor mu kız? (Çokum, Ağustos Başağı, 139–140)

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmak üzere olduğu günlerde ülke işgal altındadır. Bu duruma çözüm arayan insanlar farklı oluşumlar içerisine girmiş ve bu nedenle Anadolu'da çok başlı bir mücadele verilmeye başlanmıştır. Elbette ki bunların düşünceleri de birbirlerinden farklıdır. Bazıları Mustafa Kemal'i desteklerken kimileri Çerkez Ethem'i kimileri de padişahı desteklemeyi doğru bulmuştur. O günlerdeki karışıklık Ağustos Başağı romanında şöyle anlatılmaktadır:

- Vallaha doğrusun. Hem de çok doğrusun. Yunandan kaçılır mı be? Vay ödlekler vay!... Elime geçirsem, şu bastonla pestillerini çıkarırdım bunların... Ama kabahati büsbütün şu toy çocuklarda bulmayalım. Neden mi? Bizim işlerimiz binbir yamalı bohçaya döndü artık. Her kafadan ayrı bir ses çıkmada. Bak şimdi Yeşilordu kurulmuş. Kimi bunları tutar. Bu da Ankara'da kurulmuş. Derler ki Çerkez Ethem'le kardeşleri de bu Yeşilordu'yla alakalıymışlar. Ankara'da bir de meclis var. Mustafa Kemal'in meclisi. Eee? Bir de İstanbul'da hükümet var. Bir de padişah hazretleri... Kimi "Yunan'ın üstüne gidelim" der, kimi "Hele durun acele etmeyin." Kalır mı muharebe aşkı kimsede? Kalmaz. Sen bana söyle şimdi, bunlardan hangisi baş? Tabii Padişahımız Efendimiz bir yana... Zannetme ki İstanbul hükümetini tutarım... Şu Damat Ferit tutulacak adam mıydı? Neyse ki çekilip gitti. Nesini tutayım? Sevr Muahedesi'ne o imza komadı mı? Hah. Lakin bu Kuvvacılar da soyup soğana çevirdiler ortalığı. Neyse... (Çokum, Ağustos Başağı, 164)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Çerkez Ethem güçleri başlangıçta Atatürk ile birlikte kurtuluş mücadelesi verirken bir süre sonra durum değişmiştir. Artık Çerkez

Ethem'in yanında olmak hainlik olarak görülmektedir. Ağustos Başağı romanında bu durum şöyle anlatılır:

- Çerkez Ethem'in adamı değil miydi?

Buna cevap verebilmek çok zordu. İşte böyle. İnsanların yüceltilmesi kadar, yerin dibine batırılması o kadar kolay ki... Çerkez Ethem'in adamı olmak, daha önce bir fazilet abidesi de olsanız adınıza vurulmuş bir lekedir artık. Ömür boyu bu lekeyle dolaşacaksınız. İşte bu kadar basittir her şey. Bunları düşündü. O kısa sessizlik süresi içinde. (Çokum, Ağustos Başağı, 223)

Ağustos Başağı romanında biri Kuva-yı Milliye saflarında diğeri ise Çerkez Ethem saflarında çarpışan iki kardeşin trajik hikayesi verilir. Bu iki kuvvet birbiriyle çarpışırken iki kardeş birbirlerini vurmaktan korkmuşlardır. Daha sonra her iki kardeş de Kuva-yı Milliye saflarında yer almışlardır:

– Kütahya'da olan işler... Ethem davası yani...Az kalsın kardeş kardeşe vuruşacaktık..

Sahi düşündün mü bunu?

Elbette.

Ben de... Tetiğe basarken hep sen gelirdin aklıma. Ya ağabeyimi vurursam... derdim.

Necip kara lacivert gözlerini kaçırıp ötelerde bir yere dikti.

— Çerkez'le bir yere varılmayacaktı. İçimden bir ses bu iş iyiye gitmiyor diyordu. Bu iş boka gidiyor. Dön Necip! Bıraktık Ethem'i sonra... Miralay Kazım Bey'e sığındık.

(Çokum, Ağustos Başağı, 224)

4.3.4.1.Savaş Zenginleri

Savaş yıllarının yeni bir sınıf yattığı görülür: Yeni savaş zenginleri. Tam olarak hangi düşüncüyü benimsedikleri bilinmeyen bu, Müslüman ve Türk insanlar işgâl kuvvetleri ile sıkı ilişkiler kurmakta ve bu ilişkilere bağlı olarak giderek zenginleşmektedirler. Cumhuriyet Türküsü romanında "Bedroşlar"ın nasıl birden bire zenginleştikleri şöyle anlatılır:

"Bedroşlar". Halide Nusret, onun ve ailesinin işgal kuvvetleri ile ne kadar sıkı fıkı olduklarını iştmişti. Dede, Rum Rıza Paşa, son zamanlarında Abdülaziz'in hışmına uğramış, lakin varlıkları yerinde. Pederlerinin ne iş yaptığı malum değildir, hazır yiyici, biraz Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na biraz Bab-ı Ali'ye bulaşmış, şurada burada bazı makaleleri yayımlanıyor. Tam Bolşevikliğe meyyaldir, diye laf çıkmıştı ki, arkadan bu işgal kuvvetleri ile,

"al takke ver külâh" münasebet başladı. Sözde, tıpkı Avrupalılar gibi, bu evin hanımları da, çay saatlerinde birçok yerli yabancı, erkek misafir kabul ediyorlarmış. Böylece, erkeklerden kaçmak nerede, bilakis en asri kıyafetlerle ve bittabi başlan açık oluyorlarmış! Halide Nusret. 'Aman elbisesi de kalıversin, gitmeyin onlara...' diyecekken vazgeçti, edep etti. Hikmet gibi ciddi bir kıza nasihat etmek, tavsiye kabilinden bile olsa haddine düşmemişti. Ayrıca onun birkaç yaş da ablalığı vardı! (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 87)

Savaş zenginlerinin maddî açıdan giderek güçlenmelerine karşılık, manevî açıdan yoksullaştıkları Cumhuriyet Türküsü romanında dile getirilir. Bu durum aynı aile içinde bile farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olur. Necmettin Rıza Bey'in kızının bu duruma çok çabuk uyum sağlamasına karşın aynı durum eşi için geçerli değildir:

Vakıa bu gecenin Abdülgâlip zaviyesinden maddî faydası çok olmuşsa da, manevî faydası münakaşa edilebilirdi. Belki Necmettin Rıza Bey de bulunabilseydi... Bedriye babasının birtakım ticari işler için Londra'ya gittiğini söylemişti. "Ticari işler!" Harb-i Umumi'den beri, su zavallı memleketin sırtından, onca halkın perişanlığı pahası zengin olanlar vardı. Necmettin Rıza da işte onlardan biri neden olmasın. Herifte din, iman, milliyet hak getire. Fakat karısı niçin ortalarda görünmedi? O da mı Londra'da, yoksa şu misafirleri tasvip etmediği için mi yanlarına inmez? Belki kadın fazla alaturkadır. Baba ile kızı onu misafirlerine göstermekten hicap ederler. Bunlardan her şey beklenir. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü ,137-138)

Kurtuluş Savaşı yıllarında halkın giderek yoksullaşmasına karşın zenginliklerini artıran bir grup da vardır. Bu grup içerisinde Rumlar gibi azınlıklardan kimseler bulunmakla birlikte Türkler de bulunmaktadır. Savaş ortamından istifade eden bu kişiler ya karaborsacılık yaparak ya da işgal güçlerinin saflarında yer alarak günden güne zenginleşirler. Ağustos Başağı romanındaki Burhaneddin Efendi örneği de bunlardan biridir:

– Ne diyeceğim? Milletçe gayret edelim, dediniz. Edelim etmesine de... Bazılarımız para canlısı olmuş. Şu yokluk zamanında fırsat kollayıp kesesini şişirmede... Şimdi adını demek istemezdim ama Hisarcık tarafında Burhaneddin Efendi, böyle. Elindeki malı yokluk var diye pahalya satarmış. Şimdi böylesini İstiklal Mahkemesi'ne göndermek vaciptir.

İsmail Efendi,

— Doğru, dedi. Burhaneddin Efendi yağın yanında, hububat işine de girmiş. Bazı mallar Tekâlifî Milliyenin emrinde olmadığından böylelerine gün doğdu. Halbuki, askeriyenin yiyecek ambarları hemen hemen boşalmış

derler. Ankara depoları tükenmek üzereymiş. Abdullah Bey söyleyiydi. Şimdi o de tekâlifî milliye komisyonunda ya. Yün ve tiftik kalmamış. Bizim kadınlara iş düşüyor gene. (Çokum, Ağustos Başağı, 354)

Osmanlı İmparatorluğu'nun hızla çöküşe giden serüveninde halkın da hızla yoksullaştığı görülür. Özellikle uzun yıllar süren savaş nedeniyle halk artık hem yorulmuş hem de yoksullaşmıştır. Ancak halk giderek yoksullaşırken bir grup azınlıkta savaş döneminde hızla zenginleşmiş ve zor durumda kalan insanların mallarını yok fiyatına almaya başlamışlardır. Bu sosyal bunalım Füreya romanında şu şekilde dile getirilmiştir:

Çeyiz sandıkları boşalmıştı. Kilerler tamtakırdı. Müslüman halkın orta ve az gelirlî tabakalarında, hüsrân, umutsuzluk ve çaresizliğin dışında tek bir şey kalmıştı; işgalin yürekleri yakan utanç duygusu.

İkinci halkada savaş zenginleri türediler, azınlık tüccarları, karanlık işlerden köşeyi dönmeyi bekleyen tilkiler ve dağılan köşklerin, konakların görkemli yaşamlarını sürdürebilmek için her şeyi yapmaya hazır kişileri ile saltanat düşkünleri vardı... Bunlar Pera, şişli gibi kozmopolit mahalleri mekan tutmuşlardı.

Son halka saraydı. Artık kaynakları kurumuş, tükenmek üzere olan ve saltanatı sürdürebilmek için her formülü kabule hazır saray! Halka halka çözülmekte, dağılmaktaydı İstanbul. (Kulin, Füreya, 48)

Cumhuriyet Türküsü romanında Müslüman Türk ailelerin kendi kimlikleri dışında davranmaları ve işgal güçlerinin temsilcileri ile bir arada bulunmaları bilinçli bir Türk aydını olan Abdülgalip tarafından eleştirilmektedir:

Adamın çevresinde ancak birkaç tanıdık sima; karı koca Cooklar, Rezzan, Hamdi Bey ve karısı Müşerref Hanım. Onunla selamlaşırken, yüzünün kızarmasını önleyemiyor Abdülgalip, hani kadın dansa kaldırmıştı da, bu reddetmişti. Diğerleri kısaca isimlerini söyleyip tokalaşıyorlar, hepsi yabancı! Sakarya Zaferi'nin bazı belirtileri diye düşünüyor Abdülgalip, leş kargaları içinde, yerlileri azalıyor galiba! Acaba mı, fakat bu ev hadd-i zatında bir Müslüman Türk evidir; artık ne kadar Müslüman ne kadar Türk'se... (Işınsu, Cumhuriyet Türküsü, 296-297)

Millî mücadele yıllarında cephelerde bağımsızlık uğruna kan dökülürken kimi Müslüman Türk ailelerin yabancı güçlerin subaylarıyla içkili toplantılar yapmaları Cumhuriyet Türküsü'nde Abdülgalip tarafından kınanır. Bu duyarsızlık ve

yabancılaşma hâli Abdülgalip'te bir tiksinti oluşturur. Nasıl olur da kendi kanından ölürlen, onlar işgalcilerle aynı çatı altında olabilmektedirler?:

Adam, bu kızın, buradaki bütün bu insanların hâlâ niçin, neden yaşamakta olduklarını anlamıyor. Anadolu'da kan sızmakta... O sade, o basit, o mukaddes şehit kanı; burada, bu insanların ağızlarında köpürüyor! Bak şu kızın dudaklarına! Bütün söylenenlere... Douglas'ın kırmızı dili, biraz evvel içtiği kandan arta kalan mı? Nereye baksa al kan görmekte Abdülgalip, boşuna kırmızılar giymemiş Bedriye! Derken, üç kadeh konyak daha bitiriyor... Baş, adamakıllı dönmeye başlamıştır. Midesi o kadar bulamıyor ki, kusabileceği korkusuyla, vals yapanlara bile bakamıyor, derken Rezzan'ın bir cümlesini tamamlamasına fırsat vermeden, bunun hiç de nazik bir hareket olmadığını düşünmeden, yanından ayrılıyor, doğru Douglas'ın grubuna yürüyor. Taşçızadelerin Hüseyin Bey de orada, bu kez yüzü sakin, hatta hafifçe tebessüm etmekte. Abdülgalip, Douglas'ın önüne kadar yürüyüp, işaret parmağını onun yüzüne doğru uzatıyor. (Işın, Cumhuriyet Türküsü,300)

İşgal yıllarında gelir dağılımındaki uçurumun giderek arttığı bilinmektedir. Anadolu halkı yiyecek ekmek bulamazken, İstanbul'da arabalarla eğlence yerlerine koşan bir kısım insan da türemiştir. Bu adaletsiz durum romanda şöyle değerlendirilir:

Biz, hiç değilse arpa ekmeği buluyoruz. Onu da bulamayanlar, Harbi Umumiden beri süpürge tohumuyla samanı karıştırarak ekmek yapanlar öyle çok ki. Tuz yoktu. Gaz yoktu. Sokaklar bir yandan yangınlar, bir yandan Anadolu kasabalarına göçenler ve hızlı ölümlerle, boyuna tenhalaşıyordu.

Öte yandan, otomobiller, eğlence yerleri artıyor, gazetelerde Nevnihal'in adını duymadığı eşyanın methiyesi yapılıyordu. (Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 126)

Kurtuluş Savaşı yıllarında sadece askerlerin değil Müslüman Türk halkın da açlık ve sefalet içinde bulunduğu görülmektedir. Geçmişin varlıklı aileleri bile artık gereksinmelerini en az düzeye indirgemişlerdir. Cumhuriyet Türküsü romanında Türk halkın yoksulluğuna karşın İstanbul'daki Rum, Ermeni ve Yahudi halkın bolluk içinde olduğu ve her gün eğlenceler düzenledikleri görülmektedir. O dönemin sosyal şartları ve çatışmalar Cumhuriyet Türküsü romanında şöyle anlatılmaktadır:

Hikmet: "Herhalde." dedi. Elinde kalem, Dilşat Kalfaya haftalık yemek listesi tanzim ediyordu. Eskiden yapmazlardı böyle şeyler, şimdi şu kıtlık zamanında, elde edilen her gıdayı, son derece dikkatli değerlendirmeleri gerekiyordu. Allah'tan Konya'daki uzak akrabalarından, bir çuval un gelmişti

de, hamur işlerine ağırlık vermişlerdi. Yoksa Allah affetsin, çarşı işi ekmekler yenilir yutulur cinsten değil, içlerine süpürge tohumu bile karıştırıldığı söyleniyor, bunun yanında sebze meyve hak getire! Sadece gıdada mı? "Yokluk" İstanbul'un üzerine bir kara kâbus gibi çökmüş. Anaların, bebeklerine bez için, yatak yorgan çarşaflarını yırtıklarını, işitiyor, ayrıca gaz yok... Mum yok... Ne var ki Rumların, Ermenilerin, Yahudilerin deli coşkularından başka? Evlerini, dükkânlarını, hep yabancı bayraklarla donatıyorlar; "Zito Venezilos" naraları ayyuka çıkıyor. Evet, Osmanlı nimetleri ile beslenip en mutena semtlerde evler, köşkler kurmuş, dükkânlar açmış bu insanlar zengin ve coşkulu. Mustarip olan, biçare Müslüman Türk halkı... Hikmet, "Acaba bahçeye patates, soğan, sarımsak gibi bir şeyler ekmeye çalışsak." diye düşünüyor, sonra, "Neyi ekeceksin, hangi tohumu, hangi fideyi nereden bulup?" diye hayıflanıyor. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 72-73).

4.3.4.2. İşgal Günlerinde Gayri Müslimler

İşgal günlerinde yurdumuzda Müslüman Türkler zor durumda iken gayri Müslimlerin oldukça mutlu günler yaşadıkları görülür. Türkler ülkeyi kurtarmak için hâl çaresi düşünürken azınlıklar kendi dinlerinden askerlerin yurdumuzu işgalinden bir rahatsızlık duymamaktadırlar:

- İlyas bunu yüreksizliğinden söylemedi. Ortada bir hakikat var. O da dört yanımızın düşmanla çevrili olduğu. Silahlarımıza el konduğu... Ordularımızın perişanlığı. Onun için büyüklerimiz başı eğik ve kara düşünceler içinde dolaşırlar. Bir şeyler yapmalı, ama nasıl? İlyas da böyle düşünür. Çünkü o Rum mahallesine yakın oturur. Onların sevinci, İlyas'ın yürek yangınıdır, bilirim. (Çokum, Ağustos Başağı, 24)

İşgal günleri yüzyıllardır Anadolu'da yaşayan halkların birbirlerine yabancılaşmalarına neden olmuştur. Özellikle azınlıklar kimin tarafında olacakları konusunda çelişkide kalmışlardır. Doğru olan yüzyıllardır barış içinde yaşadıkları, komşu oldukları Türklerin yanında olmak mıdır? Yoksa aynı dinden, dilden milletten oldukları işgal güçleri ile birlikte olmak mı doğrudur. Azınlıkların işgal güçlerinden yana bir tavır aldıkları görülür:

Rum mahallesine karşı sessiz ve mağlup bir görünüş içindeydi. Oysa bir zamanlar orada selamlaştıkları, hal hatır sordukları insanlar vardı. Annesinin dilinden düşürmediği komşular... İren'ler, Tasula'lar, Anna'lar... Hatta Marko'yla Yorgaki'yi bile üzüm bağları ve şaraphane arasında delikanlılığa has taşkınlıklarla gidip gelen sevimli delikanlılar olarak görürdü. Şimdi orada, işgalle değişmiş, yahut gerçek yüzlerini ortaya koymuş insanlar vardı. İşte Madam Sofi... Eczacı Aleko'nun karısı... Daha yakın zamana kadar İlyas ona 'Sofi Teyze' derdi. Sofi de ona yortularda

boyalı yumurta, çörek verirdi. Şimdi balkonun gölgesine çekilmiş, kasnakta iş işleyen Sofi Teyze, yabancı biri gibi duruyordu. (Çokum, Ağustos Başağı, 148)

Rum halk ile Anadolu halkı arasında Kurtuluş Savaşı yıllarında yaşanan gerilim romanın daha sonraki sayfalarında yeniden dile getirilmektedir:

- Rum mahallesinden gelenleri de gördün mü baba? dedi. Efendi Hafız göğüs geçirdi.
 - Gördüm ya...
 - Veli, dürümünden ısırıldı.
 - Sen korurdun onları. Sahip çıkardın. Gâvura gâvur demeyin gibisinden. Yahut ki, “Saygılı olun, hor bakmayın” derdin.
 - Biz böyle gördük, böyle işittik. Hepsi de pişdarlık etmedi ya... Hadi konuşma da dürümünü ye.
- (Çokum, Ağustos Başağı, 203)

4.3.5. Osmanlı İmparatorluğunun Çöküşü

Türk tarihinin altı asırlık bir sürecini kapsayan görkemli Osmanlı İmparatorluğunun beklenmeyen çöküşünün nasıl gerçekleştiği Ağustos Başağı romanında ele alınır:

-Sonra babam, Koca Osmanlının nereye uzanıp gittiğini, nerelere at koşturduğunu anlatırdı. Ben de Osmanlının gittiği ovaları, geçtiği denizleri merak ederdim. Oralara gidesim gelirdi. Çocukluk işte... O zamanlardan bu yana Osmanlıyı hep ayakta sanırdım. Yıkılmaz... göçmez. Ama şimdi güldür güldür akan bir suyun kurumaya yüz tuttuğunu görüyorum. Çürümez dediğimiz ağacın bir yanından çürüyüverdiğini... (Çokum, Ağustos Başağı, 46)

Yine Emir Bey'in Kızları romanında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermeni zulmü altında ezilen halkı korumayışı eleştirilir ve halka karşı duyarsız kalmanın Osmanlı İmparatorluğunun bir geleneği olduğu Cevahir'in ağzından aktarılır:

“ ‘ Bizi kestiler ağa. Ermeni zulmünü hiç bilmez misin? Osmanlı aldırmaçlığını, aczini bilmez misin?’ ” (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 34)

“Emir Bey'in Kızları” romanında yıllarca ağır vergi yükü altında ezilen Osmanlı halkının yönetimden duyduğu rahatsızlık dile getirilir. Halkı sadece savaş

ve vergi zamanlarında hatırlayan, halka yardım etmeyip onun ürününe ortak olan Osmanlı idarecileri halk arasındaki bir maniyle şöyle anlatılır:

Osmanlıyız ya, adiliz ya, hak tanır, hak korur, tarafsız kalırız ya...
Öyle diyoruz ama, Osmanlı'nın ne olduğunu aslında iyi biliriz. Biz, şalvarı şaltak Osmanlıyız.

Şalvarı şaltak Osmanlı
Eğeri kaltak Osmanlı
Ekende yok, biçende yok
Yiyende ortak Osmanlı!

Eeee, o da bir demmiş. Felek kapıdan dinlermiş!.. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 339)

Bir Göçmen Kuştu O romanında halkın yönetimden memnun olmadığı anlatılır. Osmanlı döneminde halkın devlet için vergi vermesine, asker olmasına karşın, halkın zor Osmanlı'nın yanlarında olmaması eleştirilir. Ancak bu insanlar kızgın olsalar da başları sıkıştığında yine Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmaktadırlar. Halk öğrenilmiş çaresizlik yaşadığı için çilesinin bitmeyeceğine ve Osmanlı'nın kendilerine kucak açmayacağına inanmaktadırlar. Halk ile devlet arasında bir güç dengesizliği vardır. Devlet hep almakta hiç vermemektedir:

Katırın ayakları altındaki yol tıkr tıkr... Yıllarca, hatta yüzyıllarca didin, ter dök, kan dök, toprağa tutun; sonra Osmanlı –hiçbir zaman kendinden başkasına hayretmemiş Osmanlı- yüzünden, bütün ele geçirdiklerini, oğullarını, kızlarını, gelinlerini, nasılsa Osmanlı'nın canlarını almaya gücü yetmemiş kocamış erkekleri ve mezarları, mezar taşlarını, yurtlukları, düğün ve harman yerlerini, anıları, insanı çökerten ve yücelten anıları bırak, kaç ve sığın... Kime? Osmanlıya. O Osmanlı ki, savaşa her tuttuğunda, dağ gibi yiğitleri almış, ateşe sürülmüş yağ gibi eritmiş, gelinlerin kızların yayla misali göğüslerini çorak toprağa çevirmiştir. Yaylanın yiğitlerini, akbabalara yem olsunlar diye, çöllerde bir leş olarak bırakıp kaçmıştır. Ne yapacak bizim gibi artıkları? Bağına mı basacak? Yurtlu mu verecek, yurtluklarımıza benzeyen? Umut mu, yaralarımızı saracak? Kan mı verecek damarlarımıza, öcümüzü almak için?

Hay Osmanlı, vezirler, kazaskerler mi seçtin bizim yiğitlerimizden? Selvi boylu gelinleri yataklarına odalık olarak aldın yalnızca. Bütün işlerini de, devşirme içoğlanlarına bıraktın. Boyunları yıkılsın... (Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 38–39)

Bir Göçmen Kuştu O romanında devlet yani Osmanlı İmparatorluğu halkına gereken özeni ve saygıyı göstermemekle suçlanır. Eserde ölen askerlerin kimliklerini bile tespit etmenin mümkün olmadığı anlatılır. Çünkü devletin nüfus kayıtları yoktur.

Yaralı askerler gerekli tedaviyi görememekte ve Allah da bu insanların canını almamakta direnmektedir. Gençler, halk ne için savaştıklarını bilememekle birlikte canla başla düşmanın peşinden koşmaktadırlar. Romanda Anadolu'nun içler acısı durumu şöyle anlatılır:

– Ondan yakınmıyorum ben. Ona yakınmıyorum. Sanki ölümden korumuş gibi, bir büyük taşın, bir kütüğün, bir yıkık kapının, Çingenelerin toplayıp yığıldıkları yangın artıklarının yakınından çıkıyor bütün ölümler. Kiminin üstünde tek kâğıt yok. Bir kâğıt, bir devlet demektir. O bile yok. Künye vermeyi bile becerememiş bir devlet. Hepsinde ortak olan, muşambaya yahut deriye sarılı bir muska. Devlet olmayınca, her şey için Tanrı'ya sığınmaktan başka çare kalmıyor. O bari işini yapsa ya. Katına, acı çektiirmeden alsa... Bir köpek yahut kedi leşi olmadıklarını belli eden tek şey o müselle nesne. Kim yazdı onları, nasıl inandılar o yazının gücüyle sevdiğine evlerine topraklarına döneceklerine? Hangi dağın ardından gelmişlerdi, hangi belden geçmişlerdi, hayvanlarını kollamak gerektiğini düşünerek? Ve incitmekten korktukları için gemlerine hızlı asılmayıp, yanlarına aldıkları tayının bir kısmını onlara veren o ölümler, sevgili kadını, bırak seni beni Nevnihalimizin bile çocuğu olacak yaşlarda oğlancıklardı. Susuz ağaçsız köylerinden koparılıp atıldılar buraya. Tiksintiyle bacağından sürüyüp, onunu on beşini arabaların içine üst üste yığarak alıp götürüyoruz biz. Görmesem bilmezdim Anadolu'nun halini. Bir genç, ne demektir orada? Tesadüfen gördüm, öğrendim ve korktum. Nasıl silkelendiler. Azrail bile önemsemiyor onları. Bir hastane köşesinde, farkına varmadan ölebilecekleri yerde, ateş içinde yanan gövdelerinin üşüyen yanlarını ısıtmak için yaralarının üstüne kapanıp can veriyorlar... Anadolu insanı niye gelip ölsün, yarın bir barış toplantısında hepsi de Frenklere terk edilecek topraklar için? (Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 117)

Yine Cumhuriyet Türküsü adlı romanda Osmanlı'nın son döneminde yöneticilerin beceriksizlikleri nedeniyle masum halkın sıkıntı çektiği anlatılmaktadır. Halkın refahı uğruna yağıldığı ileri sürülen Meşrutiyet'in bir huzur ortamı sağlamadığı, İttihat ve Terakki taraftarlarının da kendi mensupları dışındakileri yönetimde barındırmadıkları anlatılır. Kısacası yöneticiler her ne kadar halk için bir şeyler yaptıklarını ileri sürseler de halk bu yapılanlardan hiçbir fayda görememektedir. O halde yapılması gereken başka bir şeydir. Romanda bu durum şöyle değerlendirilir:

Abdülhamit Hanın tasavvur harici tahakküm ve tazyiki, sonra gelenlerin ondan beter tahakküm-ü zulmü; güyya Meşrutiyet getirdiler, evet... Fakat millette takat mi bıraktılar ve dahi işte gafletleri, cehaletleri, vükelanın aman bir yer kaptım, muhafaza edeyim telaşı, beceriksizliği ve Düvel-i İtilafi'nin hayatımıza kastedişi neticesinde, bu memleket işte Ankara

isyancılarının yedinde kaldı! İttihat Terakki'yi tahattur edelim; Meşrutiyetle beraber onların maksat-ı mahsusları hasıl olmuştu, kendilerini feshetmeleri iltizam ederdi. Feshetmedikleri gibi, ne yaptılar, devletin her işine karışmaya başladılar, alınacak en küçük memurlarda bile ittihatçılık aradılar, mensup olmayanları kovdular. Bir kıyım başlattılar, tam bir kıyım. Maksat-ı mahsusları Meşrutiyete göre, onların bir kenara çekilip, siyasi fırkaların teessüslerini teşvik etmeleri gerekirdi. bu zümre ise, kendileri siyasi fırka kurup, memleket mukaddemimin sahibi olmak istedi. İttihatçı olma-yanları; hain i vatan, mehin-i millet ve irticâiyyun sıfatları ile tavsif ettiler. Hâlbuki komitacıardan siyasilik mi olu fırkacılık mı? Bunu, kudretim müsaade ettiği kadar izah etmeye çalıştım; ben söyledim, ben dinledim. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 23-24)

4.3.6. Osmanlı Mirasının Reddi

Viva La Muerte romanında resmî tarih halkı aldattığı gerekçesiyle eleştiri konusu yapılır. Osmanlı tarihinin külliyen görmezden gelinmesi, cumhuriyet döneminin aydınlığını vurgulamak amacıyla Osmanlı mirasının karalanması Viva La Muerte romanında bir tür kıyım olarak değerlendirilir. Romanda Cumhuriyet tarihinin Osmanlı'yı benimsemesiyle güç kazanacağı da vurgulanır. Kız okulları açılması hareketinin Osmanlı döneminde başladığı ancak resmî tarihin bunu çarpıtarak halka duyurduğu romanda şöyle anlatılır.

‘ Diyelim, 1800’lerin ortasına gelindiğinde Osmanlı’nın toplumsal deneyimi kızların eğitilmesi zorunluluğunu dayattı ve kız okulları açıldı. Nitekim, öyle de oldu; İnas Rüştüyeri 1858’de, Atatürk iktidarından altmış-yetmiş sene önce açılmıştı. Ama, resmi tarih her türlü ilerici hareketi Cumhuriyet Türkiye’si’ne atfetmek istiyor. Nedeni de belli: Cumhuriyeti bembeyaz göstermek için kontrastı artırmak, yani Osmanlı’yı mümkün olduğu kadar karanlık tutmak lazım. Ne yapacak? Toplumun böyle bir deneyimi olduğunu yadsıyacak, yani yalan söyleyecek. Kaybeden kim? Yine toplum. Çünkü kızların okumalarının gerekli olup olmadığı meselesi yüz elli yıldır gündemden kalkamadı gitti. Oysa, bana öyle gelir ki, mesela, Abdülhamid Efendimizin kız çocuklarının okumasını istediği biliniyor olsaydı, saçma sapan itirazlardan çoktan kurtulmuş olurduk. Yan faydaları da cabası.’ (Atatlı, Viva La Muerte, 33)

Cumhuriyet’in kurulmasından sonra Osmanlı tarihinden daha çok İslamiyet öncesi Türk tarihinin öne çıkarıldığı görülür. Bu altı yüzyıllık kültürel birikimin reddi, ya da göz ardı edilmesinin çeşitli nedenleri olmakla birlikte, bu tavrın yanlış olduğunu ileri sürenler de vardır. Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren dil, tarih, Türk kültürü gibi alanlarda çok geniş ve derin akademik çalışmalar yapılmasına karşın Osmanlı birikiminden pek yararlanılması bazı aydınlar tarafından endişe verici

bulunmuştur. Cumhuriyet Türküsü romanında cumhuriyet rejimine karşı çıkanların en çok Osmanlı'nın reddi nedeniyle Mustafa Kemal'i desteklemedikleri anlatılmaktadır. Mehmet Efendi romanda Milli Mücadeleyi desteklemesine karşın bu kültürel mirasımızın belirli bir bölümünün reddi konusunda da tedirgin olduğunu anlatmaktadır:

- Dedem de, cumhuriyet fikrine asla taraftar olmadı, sonu meçhul bir macera olarak gördü.

-Dedem, iyi bir Osmanlı olduğu ve öyle kalmak istediği için, cumhuriyet fikrine yanaşmıyordu. Hâlbuki Mehmet Efendi'nin endişeleri daha müşahhas gibi. O, Türk'ün yeni tevellüdüne taraftar, ancak mazinin unutulmasına, bilhassa horlanmasına muhalif, yani hulasaten evladın babayı, dedeyi reddetmesine karşı ve yeni, çok yeni bir tarz-ı idare kurulurken, eskisinin mutlaka yıpratılacağı, böyle bir yıpratılışın âdeta bu işin kanunu olduğunu söylüyor. Onun için, bilhassa bu yeni tevellütte fevkalade mutedil ve müteyakkız hareket edilmesi fikrinde ve sanırım Mustafa Kemal'in öyle hareket etmeyeceği; daha ani, sert ve kesin tedbirler alacağı düşüncesinde.

- Hayır hayır olamaz, diyor Hikmet, kızım, aşağıda, birçok tetkik müessesesi tesis edilmesi fikirleri münakaşa ediliyor; lisan, tarih bilmem Türkçülük akademileri gibi.

Mehmet Efendi'nin bunlara, tabii ki bir itirazı yoktur, can-ı gönülden ister de... Fakat sanırım, onun endişesi; tarih içinde, Türkün tarihinin, lisanının falan tetkik edilmesi falan değil, Osmanlı'ya karşı adeta bir suikast yapılmasıdır. Osmanlı devri de elbet Türk tarihinin çok uzun ve şanlı bir parçasıdır. İşte Mehmet Efendi'deki, bu parçanın koparılıp atılacak olmasından hissedilen bir endişe, anlatabiliyor muyum? (Işınsoy, Cumhuriyet Türküsü, 349)

Osmanlı mirasının reddedilmesi konusu 1980-2000 döneminde kadın yazarlar tarafından ele alınmış konulardan biridir. Kadere Karşı Koy A.Ş. 'de Alev Alatlı bu yargının farklı bir yönüne işaret eder ve Osmanlı Tarihinin çarpıtılarak yazıldığını belirtir. Romanda Osmanlı İmparatorluğunda hizmet etmiş bazı kişiler için yapılan yakışsız ve yanlış yorumlar eleştirilir. Bu durum tarihçinin tarafsızlığı ilkesine uymamaktadır:

Bunlar hep satmak suretiyle aileyi ayakta tutmuşlar. Babaannenin çok büyük babalarından birisi, Uzunçarşılı'nın başlayıp, Karay'ın devam ettiği o ciltlerde, altına kaçırdığı için azledildiği yazılı, Ali Rifat. Doğru değil ama. Doğru olanı o, adam bir üriner rahatsızlık geçiriyor ve bir karakolun önünde durduruyor landonu, tuvalete giriyor, çıkıyor, ondan sonra da Saraya gittiğinde, jurnalci ondan önce yetiştirmiş bilmem ne karakoluna gitti diye. O sıralarda zaten oğlu vurulmuş, kadın meselesi mi, politik mesele mi, belli değil çünkü Saray örtbas etmiş, bir de buna, 'Karakola niye girdiniz?

demiyorlar mı, burasına geliyor, 'Buyrun mühürü,' diyor ve Ada'ya çekiliyor adam, hikâye bu. Ama yani mesela Uzunçarşılı doğrusu hoş değil, donuna kaçırdığı için diye yazıyor! Fakat, daha beter durumda olanlar da var! Leyla'yı tanırın sen, bunun büyük dedesi de sadrazammış diye övünüyordu. Bir gün açtım, yolsuzluktan Edirne'de idam edildi yazıyor. Onun için bizimkinin donuna kaçırmış olması o kadar da trajik değil. Bir de hani ikide bir Oktay Ekşi yazar, 'gidemediğin toprak senin değildir' diye, bizimkinin lafidır o.(Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., 117)

4.4. Aydın

4.4.1.Aydın Sorunu

4.4.1.1. Aydın ve Batı

Atlıkarınca romanında Türk aydınının Batı hayranlığı masaya yatırılmıştır. Yüzyılı aşkın bir zamandır Batılılaşmaya çalışan Aydınlar daha tam olarak Batı'nın ne olduğu hakkında ortak bir görüşe ve nasıl batılılaşacağımız konusunda tam bir yönetime ulaşamamıştır. Ayrıca Batı'yı çok geriden takip ettiğimiz de dile getirilmektedir. Aydınların ürettiklerinin de çok nitelikli ürünler olmadığı ve eleştiriye açık bulunmadığı da yine aynı tartışmanın konularından biri olmuştur:

“... Nurgün be, ben doğru dürüst okuyamıyorum bile.”
 “çünkü istemiyorsun okumayı, eğer istersen..” derken Emir sözümü kesti.:
 “Bırak okumasın..” dedi. “ne okuyacak bir sürü dokunulmaz öneri! Herkes altın yumurtluyor sanki, o kadar değer ki, o kadar kesin! Pöh boş versene sen, bu tartışıklarımı, Batı çoktan konuşup çözüme ulaştı, bizimkiler hala..”
 Gül atıldı: “Aman batı matı deme bana, babamı hatırlatıyorsun!”
 “Batı hala içimizde, hayranlıkla; kötülenip, iyice itilen bir yerlerde dolaşiyor, hala.. yerli yerine oturması için daha kaç zaman geçmesi lazım?” (İşinsu, Atlıkarınca, 96)

Alatlı'nın romanlarında ısrarla üzerinde durduğu konulardan biri de Türkiye'deki aydın sınıfın durumudur. Günay Rodoplu Viva La Muerte romanında aydın kitlenin toplumu uyarma işlevini gerçekleştirmediğini vurgular. Çünkü İttihat ve Terakki döneminden günümüze Türk aydını güdümlü bir aydınlanma politikası yürütmüş ve Türk toplumunu çağdaşlaştırma adı altında bir Batı takipçisi ve kölesi durumuna getirmiştir. Rodoplu aydın sınıfın sorgulanmasından yanadır. Türkiye'de aydın bir sınıf var mıdır ve varsa bu sınıfı kimler oluşturmaktadır? Rodoplu Türk aydını denilince karşımıza çoğu zaman gazetecilerin çıktığını, gerçek aydınların nerede olduğunu toplumun bilmediğini vurgulamaktadır. Yüzyıllardır söylene gelen Türk aydını halktan kopuk iddiasının hâlen devam ettiği görülmektedir:

Bak, her toplumsal sınıf, kendi ‘öz uzman aydınları’ nı yaratır. Ben diyorum ki senin ‘bağımsız ve özerk’ bellediğin bu iç çevre, İttihat ve Terakki’den bu yana, egemen sınıfların toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda yarattıkları aydın katmalarından birisidir! Kapitalistin kendisiyle birlikte sanayi teknisyenini, ekonomipolitik profesörünü, efendin, hukukçusunu yarattığı gibi İttihat ve Terakki ile hızlanan ‘Türkleri uygarlaştırma’ misyonu’ da, kendi organik aydınlarını yarattı! Bugünün iç çevresi, deyim yerindeyse, İttihat Terakki cuntasının aydın kategorisidir! Aydın tipini, tabii, edebiyatçı, filozof, sanatçı simgeler. Gazeteciler, kendilerini edebiyatçı, filozof, sanatçı olarak gördükleri için ‘aydın’ olduklarını düşünürler. Şimdi, biraz araştırırsan, Babıâli’nin ileri gelenlerinin hep bir ucundan ‘İttihat Terakki’ye bulaşmış ailelerden geldiklerini görürsün.

Benim işaretlemeye çalıştığım ‘Türkleri uygarlaştırma misyonu’ nun bu ülkeye dayattığı ‘otoriteci ahlâk’ sisteminin Büyük Yalan’ı doğurmada en büyük etken olmuş olması. Türkiye’nin kurtuluşunun ancak halkın Büyük Yalan’ı yüzümüze vurmasıyla –yani açık toplumla!- mümkün olabileceğine inanıyorum. Düzenin organik aydınlarının ‘yeni’ye görevleri gereği geçit vermeyeceklerini düşünüyorum. (Alatlı, Viva la Muerte, 57)

Rodoplu Türkiye’de aydının başlıca görevinin batılı yaşam tarzını ve batılı düşünme biçimini pompalamak olduğunu vurgular. Bu durum toplumsal yapıyı önce yabancılaşmaya sonra kendi değerlerinden uzaklaşmaya ve en sonunda da kendi değerlerinden süreç içerisinde vazgeçmeye sürüklediği için oldukça tehlikelidir. “Pizzanın lahmacundan” daha saygın hâle gelmesiyle Batı egemenliği toplum üzerinde belirgin şekilde hissedilir:

Aydın olmayan yoktur ki! Her insan eninde sonunda mesleği dışında bir entelektüel bir etkinlikte bulunur. Aydınlar Dilekçesini hatırlasana! Her insan bir düzeyde filozof, bir sanatçı, bir beğeni adamıdır. Aydın sallığı meslek edinmişlerin görevi, herkeste belli bir gelişme düzeyinde var olan entelektüel faaliyetlerin, ‘Batıcı’ dünya görüşü doğrultusunda şekillenmesine öncülük etmektir. Edebiyatta, sanatta, sinemada ‘batıcı’ dünya görüşü öylesi bir halıcılıkla ortaya konur ki, Batı’ya muhalefet toplum düşmanlığı ile eşleşir. “Oryantalizm’in de gelişmesi böyle oldu. Birkaç tarihçi, birkaç papaz başlattı belki, ama çığ gibi büyüdü, tartışılmaz bir ‘bilgi’ oldu. Sümüklü bir İngiliz tezgâhtar kızın ya da Alman dazlağının içine Türklerden fiilen ‘üstün’ olduğu gibi bir bilgi nasıl yerleşti dersin? Türkiye’deki ‘beyaz dizi’ daktilosunun kendisini hatim indiren anneannesinden daha kültürlü bellemesinin nedeni aynı türden ‘bilgi’ değil mi? (Alatlı, Viva la Muerte, 82)

Rodoplu Türk aydınının halka olan borcunu ödeyemediği görüşündedir. Bunun en büyük nedeni ise aydının halkı kendi gerçekliği içinde kabul etmeyişi ve Batı’yı

yücelten tavrıdır. Batı'nın ezilmiş, sömürülen, ihmal edilen halkların hakkını koruyan bir medeniyet dairesi olarak tanıtılmasına Rodoplu karşı çıkar. Rodoplu, Batı'nın geri kalmış ülke halklarına ancak kendisine köle yapmak için sahip çıkacağını belirtir. O nedenle Batı'nın Kürt sorununa ilgisinin altında da bu eğilim yatmaktadır. Rodoplu Batılı eğitim almış ailelerde yetişen, kendileri de bu tür eğitim alan ve yurt dışında yaşayan bu "dünyadan haberi yok" aydınların kurtuluş tezlerinin inandırıcı olamayacağı görüşündedir:

Şiran'ın aynı yıl birlikte fakülteye başladığı İhsan diye bir arkadaşı vardı. İhsan, mezun olmuş, hatta daha stajını yaparken 'avukat' diye kart yaptırmış, müşteri kovalamaya başlamıştı. Bir akşam, o, yeşil gözlü hostes karısı, Şiran, sen, benim cenahıldan -hukuki yardıma ihtiyacı olan!- birilerinin evinde akşam yemeğindeydik. Gündüz Vassaf da oradaydı. Dostumuz, malum, anası yıllardır Amerika'da yaşayan -kendisi keza ama arada bir Boğaziçi'ne birkaç yıllığına ders vermeye gelen- solcu bir dostumuzdur. Bu tipler, kendilerinin Türkiye toplumunun nesnesi oldukları kadar öznesi de olduklarını asla kabullenmeyen tiplerdir. Toplumdan şikayet ederken, şikayet edilesi konulardaki rollerini asla sorgulamazlar. Bu anlaşılabilir bir şey de değildir. Çünkü, dediğim gibi çoğu, gerçekten de Batı illerinin çocuklarıdır. Vassaf'ın rahatlıkla bir, İngiliz müstemleke valisinin smokinli, Shakespeare hayranı, Jeeves düşkünü, bakteriden, mikroptan, ter kokusundan arınmış vekilharıcı olarak görmek mümkündür. Onu dünyanın herhangi bir yerinde insani hakkını ararken görebiliyordum. Ama aklımdaki, Dilan gelindi.

Kürtlerin ne olup olmadıkları bakılmaksızın başta edildikleri bir dönem yaşanıyor. Benzeri toplantılarının hepsinde olduğu gibi, o gece de Kürtçe konuşma yasağı gündeme geldi.

'Kürtçe konuşmak istiyorsan, İsveç' e geleceksin,' dedi Vassaf, İhsan'a. Sonra da, Süryani dilini yazıya dökebilmek için İsveç devletinin ayırdığı fonlardan söz etti. İsveç toplumunun özgürlüklere saygılarından, insan haklarına saygılarından söz etti. Öyle bir mutlu portresi çizdi ki, Şiran olsam, belki de ertesi gün yola çıkardım.

Her zamanki hikaye! Konuş, senden nefret etsinler; sus sükut ikrardan geliyor sansınlar, diye italikliyorum. Ben, ben olduğum için de konuşuyorum, tabii!

'Bırakın, Allah aşkına Gündüz Bey! Alkolizmde Amerika'dan sonra dünya üçüncüsü, intihar ve cinayette Danimarka'dan sonra dünya ikincisi bir ülke! Vatandaş fişlemede dünyanın bir numaralı sistemini geliştirmekle kalmayıp, Sandinist Nikaragua hükümetine ihraç eden bir ülke! 'Hür' dünya ile hareket ettiğini söyleyip, Humeyni'ye el altından silah satan bir ülke! Ve siz ütopyaymışçasına takdim ediyorsunuz?'

Sen keyfini çıkarırsın da, Dilan'a ne olur diye italikliyorum, İhsan'a ne olur, Şiran'a ne olur? İsveç entellerinin snapsi masalarına meze? Yoksa, Göteburg fabrikasında üçüncü vardiya. Temizlik işçisi? İşsizlik sigortasıyla geçinen toplum artığı? İsveç'in kesesinden hovardalık, ne menem bir 'Şarklılık'tır? (Alatlı , Valla Kurda Yedirdin Beni, Sayfa 518-519)

Her sistem kendini destekleyecek, kendi için çalışacak bir kitle yaratmanın peşindedir. Bu kitle olmazsa sistem çökecektir. Ancak bu kitlenin sistemin eksiklerini görmemesi ve onu ona kadar gelen en iyi sistem olarak tanıtmaması gerekir. Bu durum büyük yalanın bir parçasıdır. Viva La Muerte romanında ülkemizde İttihat ve Terakki döneminden başlayan “batılılaşmanın” tek çıkar yol olduğu düşüncesi kendini destekleyen bir aydınlar sınıfı kurmuş ve bu sınıf da ülke gerçeklerinin görülmesine engel olmuştur. Bu durumdan kurtulmanın tek yolu ise açık, şeffaf toplum modelinin benimsenmesidir. Böylece halk büyük yalandan kurtulmuş olacaktır:

Bak, her toplumsal sınıf, kendi gelişmesine en elverişli koşulları yaratmakla görevlendirdiği kendi ‘öz uzman adayları’nı yaratır. Ben diyorum ki, senin ‘bağımsız ve özerk’ bellediğin bu iç- çevre, İttihat Terakki’den bu yana, egemen sınıfların toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda yarattıkları aydın katmanlardan birisidir! Kapitalistin kendisiyle birlikte sanayi teknisyenini, ekonomipolitik profesörünü, efendim, hukukçusunu yarattığı gibi, İttihat Terakki ile hızlanan ‘Türkleri uygarlaştırma misyonu’ da, kendi organik aydınlarını yarattı! Bugünün iç çevresi, deyiş yerindeyse, İttihat Terakki cuntasının aydın kategorisidir! Aydın tipini, tabii, edebiyatçı, filozof, sanatçı simgeler. Gazeteciler, kendilerini edebiyatçı, filozof, sanatçı olarak gördükleri için ‘aydın’ olduklarını düşünürler. Şimdi, biraz araştırırsan, Babıâli’nin ileri gelenlerinin hep bir ucundan ‘İttihat Terakki’ye bulaşmış ailelerden geldiklerini görürsün.

Benim işaret etmeye çalıştığım, ‘Türkleri uygarlaştırma misyonu’nun bu ülkeye dayattığı’ otoriteci ahlak’ sisteminin Büyük Yalan’ı doğurmada en büyük etken olmuş olması. Türkiye’nin kurtuluşunun ancak halkın Büyük Yalan’ı yüzümüze vurmasıyla –yani, açık toplumla!- mümkün olabileceğine inanıyorum. Düzenin organik aydınlarının ‘yeni’ye görevleri gereği geçit vermeyeceklerini düşünüyorum. Hal böyle olunca hayali ihracatçılar –senin deyişinle- zurnanın son deliği!’ (Alatlı , Viva La Muerte, sayfa: 57)

Atlıkarınca romanında Batılılaşmanın tek ideal olarak sunulmasının Türk aydınını kendi tarihine karşı körleştirdiği anlatılmaktadır. Romanda olaylara eleştirel bir gözle bakan Galip, Batı’nın örnek alınacak birçok yönü bulunduğunu, Türk aydınının bu yönlerden yararlanması gerektiğini, ancak kendi tarihi mirasının da farkında olmasının onun için bir zorunluluk olduğunu anlatır. Aslında kendi geçmişine sarılmak Türk aydını için Batılılaşma konusunda da bir zemin

oluşturacaktır. Batılılaşma ancak bu zemin üzerinde gerçekleşirse asıl hedefine ulaşacaktır:

“Siz de Batı’ya düşmansınız Galip Amca!” dedim.

“Batıya hayranım ve onu kıskanıyorum..”dedi., “onun tarihi şuurunu, milliyetçiliğini, tekniğini, ilim kafasını kıskanıyorum, bizde de olsun istiyorum. Batı nasıl kendisine dönükse, biz de kendimize dönelim istiyorum, anlıyor musun? Zeki gibiler bu aradaki farkı anlayamıyorlar. Bir çeşit batı Milliyetçiliği yapıyorlar ve milletimiz tarihi içinde, onca geçmiş asır içinde, kendilerine ata olarak benimseyebilecekleri bir toplum bulamadıkları için, ne Göktürk’ü bilmem efendim, ne Selçuklu’yu ne de Osmanlı’yı görebiliyorlar, boşluktalar. Şuur altında kendilerini köksüz, bir çeşit soysuz hissettiklerinden ötürü, Akdeniz-Anadolu kültüründen atalar bulmaya çalışıyorlar, onlara sahip çıkıyorlar. Çıkıyorlar da... dikkat edersen bu insana bağlılıktan ziyade, toprağa bağlılık, toprağın üstünde boy veren medeniyetlere, kendi insanının eseri olmasa da.” (Işınso, Atlıkarınca, 110)

Türkiye’nin Tanzimat döneminden itibaren gündeminde olan ve toplumun ütopyası haline getirilmiş olan Batılılaşma hedefinin 1980 sonrasında bile aydınların gündeminde hala yerini koruduğu bilinmektedir. Batılılaşma kesin bir hedef olarak Türk halkının karşısına konulmasına karşın halen ne oranda ve nasıl batıya yöneleceğimiz soruları yanıtlanmış değildir. Aydın kitlenin bir bölümü Batı’nın aynen taklit edilerek bu amacın gerçekleştirileceğine inanmaktadır. Atlıkarınca romanında da bu yaklaşımın bir örneği görülmektedir:

“Niçin batının kaynaklarını benimseyelim diye sormuştum, cevabı kesindi: “Çünkü kızım, batı, o kaynaklarından ötürü, bugün ileridir, medenidir, bir de bize bak! Medeniyet bölünemeyecek bir bütündür, anlıyor musun kızım, o halde yapacağımız iş, batıyı tenkit ya da ayıplama değil, onun aynen taklit ya da tekrarıdır, şu memleketin kurtuluşunu istiyorsak eğer. Zaten Anadolu’da bu medeniyetin kalıntıları mevcut, işte bunlara da dayanarak biz de, bir Akdeniz-Anadolu medeniyeti kurabiliriz. Dikkat ediniz, Türkiye bir mozayikler ülkesidir. Çeşitli ırkların, çeşitli milletlerin bir senteziyiz biz, hepsi içimizde yaşamakta.. o halde mozayığın her bir parçasına ayrı ayrı yaşam hakkı tanıyarak ve durumu bilhassa Avrupa’ya ilan ederek, onların takdirini kazanarak, çünkü ihtiyacımız var bu takdire, muhtacız, evet onları taklit ve tekrar ederek..” (Işınso, Atlıkarınca, 109).

Atlıkarınca romanında Batılılaşma yöntemimizin ne olduğu konusunda ilginç bir öneri gelir. Öğretim üyesi olan Zeki Bey, Greko Latin kültürünün benimsenmesi ile Türk halkının tez elden Batılılaşma sürecine gireceğini belirtir. Zaten aynı coğrafi bölgede yer alan Türklerin Greko Latin kültürünü benimsemesinde bir zorluk da

olmayacaktır. Böylece Atatürk'ün göstermiş olduğu çağdaşlık düzeyine de erişilmiş olacaktır:

Bence, önemle üzerinde durulacak husus kökendir, efendim, diye başladı; çünkü bugün batıyı batı yapan, yani üstün kılan, hattâ yücelten, onun öz kaynaklarıdır. Nedir batının kökeni, Greko-Romen uygarlığı! İşte biz, vakit geçmeden, Atatürk'ün izinden giderek, bu gerçeği görmek, kavramak mecburiyetindeyiz. Gerçi ulu Atatürk "muasır medeniyetler seviyesinden bahsetmiştir lâkin onun kastedtiği, pek tabî bildiğimiz gibi, doğrudan doğruya batılılaşmak, yani köklü, Greko-Latin uygarlığında olan medeniyete benzemektir.. Demek ki, bu gerçeği göz önünde bulundurmamak birinci şart. Çünkü bu bir, bilinç formasyonudur. Kanıma göre, Greko-Latin medeniyetinin ortaya koyduklarından sonra, insanlık için yeni bir kültür kaynağı söz konusu değildir. Dikkat buyrulursa, her türlü düşün ve sanat hareketi, ancak bu kültürden esinlenmiş, onunla beraber yol almış ve büyük aşamalar kaydetmiştir, işte batı bugün önümüzde, biz ise nerelerdeyiz ve affedersiniz, utanıp hicap etmeden AT'a üye olmaya çalışıyoruz.(İşinsu, Atıklarınca,123)

Türkiye'de aydın olarak görülen kişilerin taşıdığı nitelikler Viva La Muerte romanında şöyle sıralanır. Bu insanların ortak yönleri yılmaz birer batı hayranı olmalarıdır:

‘ Aydın olmayan yoktur ki! Her insan eninde sonunda mesleği dışında bir entelektüel etkinlikte bulunur. Aydınlar Dilekçesini hatırlasana! Her insan bir düzeyde bir filozof, bir sanatçı, bir beğeni adamıdır. Aydınısalığı meslek edinmişlerin görevi, herkeste belli bir gelişme düzeyinde var olan entelektüel faaliyetin, ‘ Batıcı’ dünya görüşü doğrultusunda şekillenmesine öncülük etmektir. Edebiyatta, sanatta, sinemada, ‘Batıcı’ dünya görüşü öylesi bir haklılıkla ortaya konur ki, Batı'ya muhalefet toplum düşmanlığı ile eşleşir. ‘Oryantalizm’in de gelişmesi böyle oldu. Birkaç tarihçi, birkaç papaz başlattı belki, ama çığ gibi büyüdü, tartışılmaz bir ‘bilgi’ oldu. Sümüklü bir İngiliz tezgâhtar kızın ya da Alman dazlağının içine Türklerden fiilen ‘üstün’ olduğu gibi bir ‘bilgi’ nasıl yerleşti dersin? Türkiye'deki ‘beyaz dizi’ daktilosunun kendisini hatim indiren anneannesinden daha ‘kültürlü’ bellemesinin nedeni aynı türden ‘bilgi’ değil mi? (Alatlı, Viva La Muerte, sayfa: 82)

OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında Rodoplu farklı bir aydın modelinden söz eder. Rodoplu'nun öz-uzman aydınlar olarak tanımladıkları bu kimseler batıcı aristokrat sınıfın elemanlarıdır. Batı için kendi ülkelerini sömüren egemen sınıfların aydınları hükümet aracılığı ile ülkenin en kritik noktalarını tutmakta ve egemen sınıfın çıkarlarına uygun bir toplumsal hareket yaratmaya çalışırlar. Ülkenin kültür sanat gündemi de bu durumdan nasibini alır:

“Başa hangi siyasi parti gelirse gelsin, “asli hükümet” iç- sömürgecilerin hükümetidir. “Batıcı” aristokrasiyi oluşturan egemen sınıfların desteklediği “gizli hükümet”tir. İktidar olan “O”dur.

“Bu ‘gizli hükümetin ajanları, düzene adanmış ‘öz-uzman aydınları’ üniversitelerden başına, sanat çevrelerinden Dışişleri Bakanlığı’na, İlahiyat fakültelerinden Yeşilçam’a, siyasi partilerden kütüphanelere kadar, yerlilerin kaderlerini etkileyecek tüm kurumlara yayılmışlardır. Kararlarını hiçbir belge olmaksızın uygular, ‘gizli’ konuşmalar, hatta parolalarla, kim okunacak, kim yok sayılacak, uluslar arası bir sergiye kim gidecek, feşmekan ödülü kime verilecek, kim alkışlanacak, kim konuşturulacak türünden binlerce toplumsal faaliyete ilişkin düzenlemeler yaparlar. Atsız’ın risalelerinin sansür edilmesi de bu fasıldandır!”

“Faşizmi yasaklayan faşizm!” dedim ben de!

Amma, uçuyordum, ha! (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 69-70)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Tanzimat döneminden itibaren Batı’nın bir kurtarıcı olarak görüldüğü anlatılır. Ülke içindeki birçok aydının batılılaşma konusunda ayak diremesinin temel nedeni de kurtuluşun ancak bu yolla gerçekleşebileceğini düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Eserde “milli jurnalci “olarak anılan kişilerin yabancı ülkelere Türkiye’yi şikâyet etmeleri olumsuz bir hareket olarak nitelendirilir. Bu durum kendimize güvensizliğimizden kaynaklanmaktadır:

Sık sık dinlenen “Bizim Radyo” nun sesi bile Veysel Ağabeyin sahanlığa artık fütursuzca sızmadaydı. Veysel Ağabey’e göre işte bu Anıl Nadiroğlu ve efradı Başvekilin’in “milli jurnalci” tarifine kesinlikle uyuyorlardı. Onlar, toplulukların her zaman davetsiz konukları olacaktı. Bu milli jurnalciler yabancı ülkelere karşı Avrupa hayranlığı veya bir çeşit aşağılık duygusuyla ülkemizi şikâyet edenlerdi. Veysel Ağabey de “Her devirde içimizdeki bazı insanlar yabancılara yaranma zaafı göstermişlerdir.” demiyor muydu? “Bak Milli Mücadele’de İngiliz, Amerikan mandası taraftarları da aynı idi... Hep yabandan, yaddan imdat beklemek, kurtuluşu el kapılarında aramak galiba Tanzimat’tan bu tarafa öylece süregeliyor...” diyordu. (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 86)

4.4.2. Aydın ve Din

Rodoplu aydın kitlenin dine ve din’i değerlere yaklaşımındaki iki yüzlükten yakını. Viva la Muerte romanında bir şairin ölümü üzerine cenaze namazına giden Günay Rodoplu, cami avlusunda Türkiye’nin seçkin aydın kitlesinden bir bölümünü gözleme imkânı bulur ve aydınların diğer konularda olduğu gibi din konusunda da temelsiz savlar ileri sürdüklerini belirtir. Aydın olmayı dinden uzaklaşmak olarak algılayan bu insanlar dini kabulleri benimsemiş insanları cahil olarak değerlendirip

onlardan uzak durmaya çalışmaktadırlar. Aydın kitlenin kendilerince alt bir sınıf olarak gördükleri bu insanlardan uzak durmaya çalışmaları da aydının misyonu ile taban tabana zıttır. Müslümanlığı benimsemiş yoksul halk ise onların cenazelerini kaldırmalarına yardım ederler. Çünkü Türk aydınları cenaze namazı kılmasını bilmediğinden cenazeleri ortada kalma tehlikesi yaşar.

“Namaz kılmasını bilmedikleri ya da, ve daha büyük bir olasılıkla kendilerine yediremedikleri için kılmadıklarını düşünmüştü.

‘Bana öyle geldi ki, camiye dolduran o poturlu kalabalık-cumaydı ya, Şişli’de ne kadar hamburgerci, dönerci ya da kapıcı varsa hepsi oradaydı- ne haliniz varsa görün’ deyiverecek olsa, cenazenin ortada kalması işten bile değildi. Biliyor musun, bir an öyle olmasını, cenazenin ortada kalmasını diledim....

Greve gitmelerini diledim. Evet diledim” diye tekrarladı.

“bizim takımın, sonuçta, ‘bizim’ cenazemizi kaldıracak takkeliler, kendilerine sürünmesinler diye geri geri kaçtıklarını gördükçe, Müslümanların greve gitmelerini diledim.” Derin bir nefes aldı.

“utanç verici bir işti” diye fısıldadı. “inan olsun, biz orada işgal kuvvetleri gibiydik! Hem adamların, tanım yerindeyse, ‘mülk’lerini işgal etmiştik, hem bize hizmet etmelerini, cenazemizi kaldırmalarını talep ediyorduk, hem de aşağılıyorduk!”

Günay Rodoplu Müslümanlığın da sınıfsal bir niteliğe büründüğünü düşünürdü.

“Camiden çıkanlar, o yoksul görünümlü kalabalık- ‘yoksul’ demek yanlış, Şişli’de dükkânı olan hamburgerci yoksul değil tabii, ‘halk ya da 2Türk’ görünümlü kalabalık demek daha doğru- değil de, mesela rengarenk kayak giysileri içinde ‘kaliteli’ biri olsaydı, tutumları çok farklı olurdu.” (Alathı, Viva La Muerte, 3).

Aydın kitlenin İslamiyet’i tanımadan külliye reddeden bakış açısı Viva La Muerte romanında ele alınır. Aydın kitle bir tür afyon olarak gördüğü dini kabulleri reddetmekte ancak boşalan bu alanı daha “medeni” bir dinle doldurmak içinde çaba sarf etmektedir. Eserde yüzyıllardır Anadolu topraklarında var olan Alevilik inancının aydınlar tarafından yüceltilmesinin nedeni şöyle anlatılır:

‘ Kim bilir, belki de son yıllarda Aleviliğe gösterilen hüsnü kabul de sınıfsaldır. Bana öyle gelir ki, egemen sınıflar ve öz uzman aydınları kendilerine yeni bir din arıyorlar!’

Aleviliğin nesinin yeni olduğunu sormama izin vermedi,

‘ İyi de, bunu onlar bilmiyorlar ki!’ dedi Rodoplu, ‘Cumhuriyet’in haberini hatırlasana, ‘ Bu yıl hac mevsimi Kurban Bayramı’na rastladı!’ diye başlık atmışlardı. Sonra, o Şenay kızcağızın büyük keşfi (!) ‘Alevilik!’ yazı

dizisi! Kıvrırcık saçlarını savura savura, ‘Biliyor musunuz, Alevilikte hırsızlık kınanır,’ gibisinden bilgi veriyordu, hatırlasana!’

‘Sünnilikte hırsızlara madalya verildiğini herhalde düşünmüyorlardır, Günaycım!’ dedim, ama doğrusu ben de pek emin değildim.

‘ Öyle olmasa, böyle bir abesi manşet yaparlar mıydı? Şöyle düşün, bir din lazım, ama ‘İslamlık’ yakışık almıyor. Üstelik, reform tutmuyor. Mesela, camide efendi gibi koltuklarda oturmak varken, yerlere yapıyorsun, ne üst kalıyor ne baş. Doğru mu? Üstelik Alevi türküleri, hele de düzene sövüp sayanlar çok güzeldir. Görmüyor musun, evi heybelerle, at boncukları ile –bir zamanlar ‘Kürt dostlar’la- süslemek gibi bir şey bu Alevi söylemi! Bodrum entellerinin tümü Arif Sağ’ın peşinde!’ (Alatlı , Viva La Muerte, sayfa: 4–5)

4.4.3. Aydın Kıyımı

Devletin aydın kesim üzerindeki baskısı ihtilal öncesi dönemlerde giderek artmıştır. Aydınların bir fikri empoze ettikleri için suçlandıkları ve bunun aracı olarak görülen kitaplarının toplatıldığı görülmüştür. 1980’lerden önce sadece öğrenciler değil, üniversite hocaları da farklı görüşlere sahip oldukları için üniversitelerden uzaklaştırılmışlar ya da diğer grubun öğrencilerinin fiziksel ve psikolojik şiddetine maruz kalmışlardır. Böylesi bir ortamda üniversiteler de birer eğitim merkezi olma özelliklerinden oldukça uzaklaşmışlardır.

Ne aptalım. Aslında evin baskına uğrayacağına, Halûk’u vuracaklarını hiç sanmıyorum. Canım nedir ki Halûk, garip! Üç beş yazı çiziktiriyor diye...

- Haydi efendim, onun o bal gibi Marksizm propagandası yapan ders kitabını biliyorsun, hem öğrencilerini nasıl işliyor, yetiştiriyor, biliyoruz. Tülin’i çıldırttı, Ali’ye bile...Oh be, neden vurdu sanki Ali Arif Koçsa’yı? (Işınso, Canbaz, 24)

Türkiye’deki aydın kıyımına Kadere Karşı Koy A.Ş. romanından ciddi bir itiraz gelir. Yurt dışında birçok kuruluşun bünyesine almak için uğraştığı Aliye ne yazık ki parlak kariyerine rağmen Türkiye’de aynı ilgiyi göremeyecektir. Bu değersizlik duygusu, çeşitli maddi olanaksızlıklar nedeniyle birçok parlak genç ne yazık ki yurt dışında çalışmaya yönelmekte ve ülkemiz için ciddi bir beyin göçü sorunu ortaya çıkmaktadır:

Hikâyesi de şöyle, Âliye Abla Üsküdar Amerikan'dan mezun olduktan sonra bir yıllık bir bursla Wesley'e gidiyor. Şaka gibi bir burs değil, çünkü Wesley, ABD'nin en iyi birkaç kız üniversitesinden birisidir. İşte, bir o var, bir Smith var, bir de Radeliffe var - gırtlak gırtlığa rakip- en iyi kız öğrencileri hangisi kapacak! Aliye Abla, o kadar parlak ki, Wesley, o yılın sonunda bursunu uzatıyor, o da Washington, Pittsburg derken doktorasını alıyor. Aynı yıl, Birleşmiş Milletler'deki Türk delegasyonuna iş için müracaat ediyor, almıyorlar. Orta Doğu Teknik'te ders vermek istiyor, o da olmuyor. Bu arada, Türk delegasyonuna yaptığı başvuruyu, BM çalışanları değerlendiriyorlar, kıza daimi personel olarak iş teklif ediyorlar. Aliye Abla kabul ediyor, Amerika'da kalıyor. 1957'den beri orada. İki yıl kadar önce Şehvar'ın gönderdiği reçelleri vermek üzere aradığımda ben gördüm, korumalar, Aliye Abla'nın yanına yanaştırmıyorlar insanı. Sonra odasına giriyorsun, duvarında kocaman bir Türkiye haritası – (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. 109)

Emir Bey'in Kızları romanında Türkiye'nin yetişmiş beyin gücünü iyi kullanamayışı eleştirilir. İyi bir eğitim almış olan Batı ülkesine dönüp vatanı için çalışmak istemesine karşın Türkiye onu kazanmak için hiç bir şey yapmamaktadır. Böyle vatanından uzak olan insanların bir yanlarının eksik olduğunu düşünen Nevnihal Hanım ise herkesin en iyi köklerinin olduğu yerde yaşayacağını anlatır:

Yıllar sonra koşarak geldi yurduna. Gittiğinden beri, otuz beş yıl geçmişti. Kalmayı yürekten istiyordu. Kimse parmağını oynatmadı, ortada bırakıldılar. Leyla haklı olmalı. Şöyle demişti:

‘ Bizim neslimizin de yitik kuşakları oluştu anne. Duygulu çalışkan göçmenler olarak orada burada kırılıp kaldılar. Ağabeyim onlardan biri. Ne de olsa o ülkelerde bağları var. Kim kollar onları? Millet birbirinin gözünü oyarken dışarıdan gelene yol mu verir?’

Göçmen... Bu sözü sevmiyorum. Kocamda gördüm. Bir yanı eksik kalıyor hayatın. Öte yanı gelişmiş ama aklın sağlam işleyişini yıldırım çarpmış, yahut heyelanda yitmiş, yahut inme inmiş. Hep orası, hep yitirdiği güzellikler, uğradığı haksızlık. Bir göçmenin kendini sağaltılıp normal insana dönebildiğini bana kimse söylemesin. İnsan suda yürür mü, uçar mı kendi başına? İşte bu kadar. Ayağının yere bastığını algılamıyor insan be yahu! Her ot kendi kökünde yeşerir, diye boşuna dememişler. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 320)

4.4.4. Aydın Sınıf İçindeki Kutuplaşmalar

Kaf Dağının Ardında romanında aydın çevre arasındaki gruplaşmalardan bahsedilir. Yazar Mevsim Öz'e karşı cephe almış olan gruplar onların yazılarının yakın oldukları dergilerde yayınlanmaması için çalışmaktadırlar. Mevsim'in yanında yer alanlar ise ona yazacak yeni dergiler bulmaya çalışmaktadırlar. Bu durum aydınlar arasındaki tartışmaların, eleştirilerin düşünsel değil de kişisel olarak

algılandığını ve herkesin kendi taraftarları için imkânlar yaratmaya çalıştığını göstermektedir. Fikir tartışmalarının olmadığı bir edebiyat veya aydın ortamından söz etmek de olası değildir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“-Veli ibnesinin seni takmaması, boş yazar., dedi.. Ekim zaten yayınlamıyor seni, yok farz ediyor, biliyoruz. Zühalcilerin karşı olmaları hoş değil, çünkü onlar İzlem ve Olgü'yu yönlendiriyorlar. Günlük Ortam'ın sanat sayfasında da etkinler.

Beni uyarıyor mu, yoksa bu işten memnun mu, belli değil. Tasalı bir yüzle konuşuyor, gözlerinin içi pırlıl pırlıl. Omuz silktim.

- Var daha bir sürü dergi, o gece Papürüs'de konuşuluyordu, yeni çıkacak olanlar da var.

- Daha da olmazsa, sen bir dergi çıkarırsın., dedi Erdal. Baban, bir yazın dergisini finanse edebilir, edebilir değil mi?” (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 95)

Ülkedeki aydın kitlenin gereken bilgi donanımından yoksun olduğu ve tek yaptıklarının birbirlerine saldırmak olduğu Kaf Dağının Ardında romanında aktarılır. Ancak işin kötü tarafı ülke gündemine yön verenlerin bu boş kalıplarla düşünen insanların olmasıdır. Farklı düşünen grupların tek bildikleri karşı tarafın onların düşmanı olduğudur. Her iki tarafı besleyen de bu düşmanlıktır. Her iki taraf da kavga etmekten neden düşman olduklarını bile düşünemeyecek ufka sahip değildir:

“- iki tarafın da canı cehenneme Mevsim., dedi. Peşin hükümlü, dar kafalı, burunların ucundan öte mesafeyi göremeyen budalalar tümü. Ne insan tabiatını bilirler, ne tarihi, ne de gelecek hakkında doğru dürüst bir tahminleri vardır. Onlar, hepsi bir yere takılmış, tutunmuş, kendilerine ve çevrelerine tekme ata ata, sallanmaktalar, hepsi böyle, üç aşağı beş yukarı. Sallanmaktalar, Allah kahretsin, iki taraf da, ne beni, ne de seni tesir altına alamaz, çünkü müsaade etmem. Bu şuursuz tekmelerden, memleket etkilenecek, lâkin biz; etkilenmeyeceğiz. (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 112)

Kaf Dağının Ardında aydına halkı aydınlatma görevi yeniden hatırlatılır. Bunun için aydınlar arasındaki kamplaşmalardan vazgeçmeleri ve ortak bir noktada buluşmaları gerekmektedir. Ancak Türk aydını için bu önerinin gerçekleşmesi pek mümkün görünmemektedir. Bu uzlaşamama hâlimden en çok gençlerin etkilendiği ve yok oldukları anlatılmaktadır:

Bence yapılacak en mühim iş; insanlarımıza bu biçim, şimdi yaşadığımız şekildeki ayrılıkların sun'i olduğunu göstermek ve onların

meselelere, değişik açılardan bakıp ani bilmelerini sağlamaktır. K r değneğini beller gibi, tek bir fikre kapılıp gitmesinler. Çeşitli fikirleri kavrayabilirler, ayırma ve seçme yetenekleri olsun, işte burada görev, aydınlarımıza; sanatçılarımıza, fikir adamlarımıza düşüyor Eğitim sistemimize düşüyor.

- Çok geç kalındı.

Diye fikir beyan ettim. O, ısrar etti:

- Hayır, daha değil. Eğer çeşitli kamplardaki aydınlar, asgarî müştereklerde anlaşabilirlerse, meselâ bu milletin bekası konusunda, meselâ demokrasi kavramında..

Artık onu dinlemedim. Bu kadın, bilhassa aydın tabaka arasında pek çok sanatçı ve bilim adamının bölünüp parçalanma için özel caba sarf ettiklerini bilmiyor muydu, ne demek asgarî müştereklerde anlaşmak ve artık., ne demek demokrasi !

- Selma.. dedim., ayrılık yapay diyorsun, öze ulaşmamış diyorsun, insanımızın mayası aynı diyorsun, belki haklısın. Belki.. Fakat şu zamanda açık açık yaşadığımız bir kanlı ayrılık gerçeğidir, farkında değil misin?

-Gençlere çok yazık oluyor., dedi. Düşünsene bir, koca bir nesil gidiyor, bir milletin hayatından yok oluyor. Ve bu millete yazık.” (Işın, Kaf Dağının Ardında, 197-198)

Aydın çevrenin kendi sınıfına uyguladığı kısıyıcı tavrın boyutları Kaf Dağının Ardında romanında dile getirilir. Sol görüşlü aydınların eserlerini hiç okumadıkları halde sırf daha muhafazakâr bir anlayışla yazdığı için yazar Selma İrem'i karaladıkları görülür. Bu sözde aydınlar tarafından aydın kitlenin sağ-sol diye bölünmesi ve kendi tarafında durmayanların acımasızca yargılanması kendisi de bir yazar olan Mevsim Öz tarafından yadırganır ve eleştirilir. Mevsim, bir eserin niteliksizliğine karar vermek için öncelikle onun okunması ve yorumlanması gerektiğini savunur:

Bir an önce gitsinler diye, çayı hemen koydum ocağa, çok nazik ev sahipleri gibi, önce bir kahve içip içmeyeceklerini sordum, içmezlermiş. Ne âlâ! Erdal'la, Işık oturdular, Ömer bir vakit ayakta gezinip, kitapları inceledi. Selma'nın romanlarının hepsi yan yana dizilmişlerdi, Ömer, anlamsız bir sesle:

- Şu., dedi.. Selma İrem, sağcı, değil mi?

Eh demek bu adam da, entellektüel görünme kaygusundan olsa gerek, yazarlar arasında hemen sağ, sol ayırımı yapıyor! Işık cevap verdi:

- O kadın, Mevsim'in arkadaşıdır, garip mi buldunuz?

Gülümsedi Ömer:

- O da fena bir romancı değil., dedi., birkaç kitabım okudum.

Işık bozulur gibi oldu, Erdal meseleyi hemen çözdü:

- Sizin aile göçmen değil mi, Yunanistan'dan, onun için okudun! Bak, bu karı Selma İrem, dış Türkler'i yazma ayağına, kendisine bir göçmen okuyucu

kitlesi buldu, bilmem fanatik tutucu Turancılar'ı tavladı, bir sürü baskı yapıyor kitaplarına.

- Kadının daha bir yapıtını bile okumadan, böyle konuşmasan olmaz mı! (Işın, Kaf Dağının Ardında, 289-290)

Menderes'in idam edilmesine kadar geçen süreci ve sonrasını ele alan Karanlığa Direnen Yıldız'da genç yazar adayı ülkedeki aydın çevrenin durumunu değerlendirir. Bu çevre 1950'li yıllarda Menderes taraftarları ve karşıtları olarak iki gruba ayrılmıştır. Genç yazar adayı bu bölünmenin sağlıklı olmadığını, insanın sadece bir tarafı benimsemesinin onu gerçekleri görmekten uzaklaştırabileceğini anlatmaktadır. Herkes fikirlerini dondurmıştır. Yeni gelişmeler bu fikirlerde en ufak bir değişiklik yapmamaktadır. Genç yazar aydınların bu uzlaşmaz, ödün vermez tavrının topluma zarar verdiğini anlatmaktadır. Çünkü bu durum herkesin aynı şeyleri tekrar etmesine, yeni görüşler üretmemesine neden olmaktadır:

Yani şunu demek istedim...Her şeyi kendi tarafsızlığımla kendi sezgi ve tecrübelerimle değerlendirmeye çalışırım. Kalıplarla,sloganlarla yazmak bana göre değil.Benim gördüğüm..birtakım insanlar,vatan sevmekle artık yapacakları hiçbir şeyleri kalmadığına hükmetmişler. Yani vatan onlara göre kendisinden sonra ulaşılacak hiçbir şeyin olmadığı bir merhale. Onun için de bilgiye, araştırmaya, yeni ufuklara yönelmeye, hiç mi hiç ihtiyaçları yok. Bunun gibi daha başka değerler de dondurulmuş, konservelenmiş. Bir bölümü de ütopyalar peşinde kendi değerleriyle ters düşmeyi marifet bellemiş. Geri yanı vesvese, kıl ü kaal. Kimseye yeni bir şey söylemiyor, yeninin peşinde değil. (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 18-19)

Üç Beş Kişi romanında aydın kitlenin okuma eylemi irdelenmeye çalışılır. İyi birer edebiyat okuru olan aydınlar bunu da daha çok yazarları eleştirmek adına yapmaktadırlar. Aydınların en önemli işlevlerinden biri de iyi eleştiri yapmaktır. Ancak bu yapılırken tüm ön yargılardan uzak olmak gereklidir.

Bu türden arkadaş toplantılarında sözden söze atlanacağını, biraz dedikodu yapılacağını, birbirleriyle nükte yarışına gireceklerini, günlük piyasa üstüne çeşit çeşit görüşler ileri sürüleceğini bilirdi. Politikacıların taklitlerini yapardı. Çok gülünürdü. Bütün bu curcuna ortasında bile, onlara çok güzel şiirler okurdu. Kitaplar üstüne tartışırlardı. Son yıllar roman gündemeydi. Yerli romanları hiç okumayan, Batı'nın en sofistike yazarlarıyla bir de liberal feministlerin kitaplarını başucu kitapları yapan Azra ile Füsün bile, yeni Türk romanına, hele bunlar kadınların yazdıkları ise, en azından onlara burun kıvrabilme hakkını kazanmak için, ilgi duyar olmuşlardı. Bakıyorum da, dedikodu, birbirlerini hırpalama dışında şeyin

ucu bırakılmış. Ya sen? Sen de, Ferit efendi, yanılmıyorsam bir zamanlar her, çek değil, birkaç yıl öncesine kadar, bir defter arasında pek çok türden yayla çiçekleri bile kuruturdum. Kimi geceler, koleksiyonunu gizleyen o şişkin defterini açardın. Kuruttuğun çiçeklere bir bir bakardın... Üstelik bir de Wild Flowers kitabı edinmiştin. Fakat artık hep Gerimas'lar, Gatt'lar, Kniffer'ler, Keynes'ler, OECD, AET raporları, zatialinizin raporları... Kurutulmuş çiçekler defteri de, o çiçeklerin dilini çözecek Wild Flowers'ın da çoktan bu koca yağmın en altlarında kaldı. (Ağaoğlu , Üç Beş Kişi, 218)

Türk aydınının ortak bir paydada buluşamaması ülke sorunlarına çözüm üretmeyi güçleştirmektedir. Aydınlar arasında görüş farklılıklarının bulunması doğaldır ve gereklidir de. Ancak çözüm üretmek için aydınların ortak fikirler çerçevesinde birleşmeleri ve eyleme geçmeleri gereklidir. Üç Beş Kişi romanında aydın kitlenin kopukluğu bu nedenle eleştirilir. Romanda Türk aydınının da tekelci olduğu ve kendi görüşüne yakın olmayan kişileri dışladığı, onlarla uzlaşmadığı anlatılır:

Şölenin sonuna doğru Kısmet asıl, bir şey algılaşmıştı: Ferit dayısının bir araya getirdiği bütün insanlar da birbirlerine güvenmiyorlardı. Düşünceleri birbirine çok yakın görünenler bile, birkaç noktada birden ayrılıyorlardı. Ortak noktada birleşen iki kişi bile yoktu sanki. Zaten Ufuk da Metin'le anlaşamıyordu. Kardelen Ufuk'la sık sık tartışırdı. Metin, Murat'a nerdeyse vatan haini gözüyle bakardı. Ufuk Murat'ı korumasa, - ' çocukları kazanmak gerek Metin, kaçırmak değil,' demişti çünkü- Metin herhalde, otele gelen toparlak suratlı delikanlının iğnelemeleriyle yetinmezdi, Murat'ı dövebilirdi... (Ağaoğlu , Üç Beş Kişi, 305)

Alatlı'nın en çok üzerinde durduğu kavramlardan biri olan aydın Valla Kurda Yedirdin Beni romanında despotik tavrı nedeniyle eleştiriye uğrar. Alatlı, Rodoplu'nun ağzından aydın kavramı dışında yeni bir kavram önerisinde bulunur. Bu kavram "bilge" dir. Rodoplu bir fikri, görüşü bir din gibi benimseyen, takım tutar gibi fikir tutan "aydın"lara karşı çıkar. Ona göre gerçek aydın her düşüncenin çözümlemesini yapan ve her düşünceden kendine uygun parçayı alabilen insandır. Rodoplu toptan inkarı ya da kabulü bir aydın için en kötü eğilim olarak görür:

Ben artık buna "aydın despotizmi" değil, "bilim despotizmi" demeyi yeğliyorum. Çünkü, itiraf etmeliyim ki, Cemil Meriç'i tanıdıktan sonra "aydın" kavramını adamakıllı sorgular oldum. Hint'ten Fransa'ya, Doğu'dan Batı'ya tüm kültürleri ve ideolojileri sorgulayabilecek donanımlı biri ile, bizim hareketimizin "aydınları" arasında bir fark olmalıydı. Bu fark, "komisar" ile "yogi" arasındaki gibi bir farktı, Lenin ile Fromm arasındaki

gibi bir farktı. İdeolojiden öte, insanın yeryüzündeki serüvenini kapsama meselesiydi ve neresinden bakarsam bakayım, Fromm, Lenin'i, yogi de komisarı kapsıyordu; birinciler ikincilerin aştıkları bir merhale gibiydiler. Bu bakımdan "aydın" dendiğinde kendi ideolojisine rasyonel, yani "bilimsel", yani "ussal" gerekçeler bulmakla sorumlu olan mektepliği düşünüyorum. Ve görüyorum ki, her ideoloji ve her din kendi "aydın"ını yetiştiriyor. Ayn Rand, Hayek, kapitalizmin aydınlarıysa, bizim aydınlığımız da var. Ulema İslam'ın aydınlarıysa, Cizvit papazları da Hıristiyanların aydınları. Bir de bunların üçünü beşini hazmetmiş insanlar var ki, onlara başka bir ad lazım. Belki de, "bilgi"den gelen "bilge" daha doğru bir tanım.

Bize gelince; ben, materyalizme bilimsel gerekçeler üreten takımın yörüngesine girdim. Biraz dolambaçlı olacak, okurun sabrını dilerim, ama ben felsefenin (sanırım, Piskopos Berkeley'indir) "'Var olmak' bir şey, 'algılamak' başka bir şeydir," düsturundan yola çıkarak, "algılama"daki seçiciliğimizden rahatsız oldum. İleride göreceğiniz gibi, 1960-1980 dönemi ve hatta sonrasında, hemen her oluşumu, hatta sokakta iki ateş arasında kalan ev kadınının ölümünü bile kendi terimlerimizde algılamak gibi bir yanılaşa düştüğümüz gibi Marksist-Leninist (daha çok Leninist! Orada Rodoplu haklıdır, Marx'ı asla doğru dürüst tanımadık!) jargona uymayı yok saydık. Öte yandan, "algılama", tanımı itibariyle sübjektif donanım gerektirir. Hal böyle olunca, fraksiyonlara ayrılmamız da kaçınılmazdı. Bütün bunun üstüne Rodoplu'nun açıkladığı "narsisizm" ile ulusal sado-mazoşist karakterimiz binince, çileden çıktık. Nitekim, Spartaküs Komünü; '80 öncesinin belli başlı tüm fraksiyonlarına devrimci yetiştirdi. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 66-67)

4.4.5. Kendini Yenileyememek

Ülkedeki aydın kitlenin yeni söylevler geliştiremedikleri, okumadıkları, yazmadıkları, kısacası topluma hizmet etmedikleri konusu Kaf Dağının Ardında romanında da dile getirilir. Romanda Mevsim'in babası kızına ülkede sağcı veya solcu olarak anılan aydınlara aslında ortak bir noktaları olduğunu anlatır. Kendilerini yenilememek, geliştirememek... Romanda bu durum şöyle aktarılır:

-Kime ne anlatacaksın birtanem, dedi.. Kime ne?. Bir zihniyet meselesi bu, yürek ve akıl meselesi. Yürekli olmak, görebilmektir birtanem, akıl ise gördüklerini analiz ve sentez yapıp, neticeye ulaşmak ve çare bulmaktır. Şu insanlar arasında, var mı at gözlüğünü çıkarıp atacak bir yüreğe sahip olan? Tanıdıklarım söyle bir geçti gözümün önünden, okuduklarımı düşündüm, basımı salladım. Babam:

-Yok., dedi.. Hepsi bir veya birkaç fikre yapışmış, kozasını örmüş, içinde oturmakta., çünkü böylesi rahat. Anlıyor musun çok rahat.. Bugün sağcısı da, solcusu da rahat insanlardır, sen bakma sözlerine, söylevlerine. Tümü, geviş getiren ineklerdir!

-Sen de ülkede adam bırakmadın, babacık., dedim.

-Var mı?.. (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 114)

Türkiye düşünce hayatındaki şekilcilik Kaf Dağının Ardında romanında yeniden eleştirilir. Romanda hem sağcılar hem de solcular belirli kalıplarla düşündükleri ve şekilcilikten öteye gidemedikleri anlatılır. Bu nedenle bu ülkede sorunların özüne inilememekte ve boş laflarla çözümler sürekli ertelenmektedir. Romanda aydının fikirlerinin alıcısı olan okurların da bu durumdan nasiplerini aldıkları ve yazar ne yazarsa yazsın kendi anlamak istedikleri gibi kitapları yorumladıkları anlatılmaktadır. Bu sığ ve güdük düşünme biçimi Türkiye'nin önünü tıkamaktadır:

-İşte saygı duyduğun okuyucu kitlen! Bizim okuyucu. Sen sanıyor musun ki, onlar söylediklerin yahut yazdıklarından bir şey anlıyorlar. Kafaları belirli bir yöne kurulmuş, ne dersen de, ne kadar parlak söylersen söyle, onlar senin sözcüklerin arasında kendi inandıkları doğrultuda bir şeyler buluyor, görüyor ve üstünde düşünmek gereğini dahi duymuyorlar. Düşünmüyor bizim okuyucu, gerçek sorun bu. Kafasını yormak zahmetine katlanmıyor, realite. Seni bir kez solcu bilmişler, çünkü öykülerin belirli dergilerde çıkıyor. O hâlde belirli birtakım kalıplara uyman gerek, dikkat et, bütün bu kalıpların tümü şekilsel. Artık bu ülkede değerli yahut değersiz fakat fikrin, önemi kalmamıştır. Şekil ve şekilsel detaylar önemlidir. Solcusu için de, sağcısı için de olay budur. Okuyucu, insanlarımız tek boyutlarda yasıyorlar, onlara bir başka acıdan, bir başka boyuttan bahsetmek yersiz, gereksiz bir çaba. Çünkü almıyor kafaları, görmüyor gözleri. Yalan mı, beni niçin kovdular yurttan... (Işınsoy, Kaf Dağının Ardında, 180-181)

Kaf Dağının Ardında romanında ülkedeki aydın kitlenin kendini yenileyemediği ve geliştiremediği bu nedenle de halka yararlı olamadığı dile getirilir. Özellikle darbe döneminde gençler için aydınlatıcı rolü üstlenmesi gereken aydın kitlenin bunu hakkıyla yapamadığı anlatılır. Bunda aydınların görüşlerini bir tabu gibi benimsemeleri ve bireysel eleştiriden uzak oluşları etkili olmuştur. Ancak halk da en az aydın kitle kadar bu süreçte sorumludur. Çünkü eğer halk talep etmezse ülkeye gerçek demokrasi gelemeyecektir. Halk da otoriteye körü körüne bağlı olduğu için kurtuluş bir türlü sağlanamamaktadır. Romanda bu durum şöyle dile getirilmiştir:

- Biliyor musun, nerede nasıl bir hatâ yaptık diye araştırma gereğini hiç duymuyoruz. Kendimizi pek haklı, her fikir ve eylemde pek haklı bulup, budala heyecanlarımıza makûl mazeretler sıralayıp, her bir şeyi nasıl yineleriz diye fırsat gözlüyoruz! Şimdi belki eskisinden fazla fraksiyon var, her grup diğerini suçlamakta. Yeni liderler arama peşinde, yahut lider olma!

Yoo, bu gençlerin ve ailelerinin çektikleri ıstıraptan ders aldığımız yok. Biraz da, bizler sebep olduk, diye düşünen yok!

Omuz silkiyordu:

- Birtanem, sen sanıyor musun ki, o adamlar eskiden ne dediklerinin, neyi savunduklarının farkındaydılar ve şimdi hatâyı anlayabilsinler? Hah! Millette kalite düşüşü ile orantılı, bir erken kifayet duygusu da gelişmişti. Farkında değil miydin, daima her şeyi, en iyi bilenler dolaşıyordu memlekette! Bilmeyen, şüpheli olan, doğruyu, hakikati, gerekli olanı arayan soran yoktu ki, şimdi bulunsun!

- Robotlaşmak bu!

- Öyle gibi, yalnız sol veya sağ değil, bütün millet, unutma!

- Kurtulabilecek miyiz dersin, örneğin bir gün gerçek bir demokrasi, ha, düşünen, arayan, seçen insanlar, ha?

- Bilmiyorum, bunca otorite düşkünü bir halkla? Hayır, ilgilenmiyorum! (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 216-217)

Bilimsel açıdan Türkiye'nin geride olmasının nedenlerinden biri de ana kaynakların yabancı dillerde yazılmış olması ve bu kaynakların henüz Türkçeye çevrilmemiş oluşudur. Bu nedenle Türk aydını batılı meslektaşlarına oranla daha kısır bir ortamda kendini geliştirmek durumundadır. Viva La Muerte romanında bu durum şöyle ele alınır:

‘ O kadar çok insan, o kadar çok konuda, bilmeden konuşuyor ki, sözlerimin doğruluğunu kanıtlamak için referans vermek gerekliliğini hissediyorum. Bu defa da vereceğim referansların Türkçe olmaması sorunu ortaya çıkıyor. İnsan hem üstünlük taşlar konuma girmenin sıkıntısını, hem de havanda su dövmenin çaresizliğini yaşıyor. Bakınız, Ayn Rand’miş! Nereye bakınız? Türkçeye çevrildi mi ki?’

‘ Ne söyleyeydim? Uzun ve sıkıcı bir monolog olacaktı. Suat sorgulayacak, referans isteyecekti. Ülkede ne tercüme, ne derleme, ne de telif, tek bir medeniyet tarihi, tek bir düşünce tarihi bile yayınlanmadı. Zavallı Tanilli, yazmadığı bir kitap uğruna sakat kaldı!’

Suat, ‘Tezler’in dördüncüsünde Yalçın Küçük’ün zorlandığını, zorlandıkça kısırlaştığını, ara vermesinin iyi olacağını düşündüğünü anlatıyordu. ‘Feuerbach Üstüne Tezleri’, ‘Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi’, ‘Edebiyatta Gerçekçilik Sorunu’ isimli kitapları okumuştü.

‘Nasıl?’ dedi Günay, ‘Nasıl okudu? Feuerbach’ı bilecek, yani, Spinoza’dan Bacon’a tüm modern felsefeyi bilecek, Teller’i bilecek, Teller’in Feuerbach’a ilişkin değerlendirmelerini yorumlayacak! Hangi çevirilerle? Hangi Türkçeyle? Hangi kültürel donanımla?’

(Alatlı , Viva La Muerte, 28)

Türkiye’deki düşünce sisteminin yanlışlığı Kaf Dağının Ardında romanında dile getirilir. Bir düşünceye saplanıp kalmanın insanı eleştirel düşünmeden yoksun

bıraktığı, dünyaya tek bir noktadan bakmayı zorunlu kıldığı bunun da tehlikeli olduğu Kaf Dağının Ardında'da anlatılır. Romanda kendilerini sağcı ve solcu olarak tanımlayan kişilerin bu düşüncelere saplanıp kaldıkları ve bu yüzden “ya hep ya hiç”çi bir anlayışla düşündükleri anlatılır:

Sağcılar ve solcular birtanem, tümü at gözlüğü takan kişilerdir bugün memlekette. Dikkat edersen daima iyiler, kötüler, aklar karalar gezinmekte ortalıkta. Ya aşırı metih edip, tapacaksın, yahut iyice karalayıp, yerin dibine sokacaksın, başka çözümleri yok, teklifleri yok!.. Aman be yahu, bırak görüşlerini kısıtlayıp, kendi beyinlerinin ırzına, kendileri geçsin, bize ne. (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 113)

4.4.6. Eylemsizlik ve Mücadeleden Kaçınma

Kaf Dağının Ardında romanında aydın kitlenin eylemsizlik halinden yakınılır. Genelde büyük ve süslü laflarla konuşan bu insanlar, iş uygulamaya geldiğinde rahatlıklarından taviz vermek istememektedirler. Onlar yaşam konforlarını düşürmeden sadece konuşarak sorunların çözüleceğini düşünmektedirler. Ayrıca sol görüşlü aydınların sürekli olarak devrimi bir çözüm olarak sunmalarına karşın devrimin sokaktaki kanlı karşılığından bihaber oldukları dile getirilir. Ülke sorunlarını büyük bir aymazlıkla aydınlara yaraşmayacak bir yüzeysellikte ele alınmaktadır:

Eylem içinde ciddi bir militan, bizim gibi kendilerine, solcu, diyenlerden ne kadar farklıydı. Şimdi sorunlar, çok daha asık suratlı ve kanlı, büyük ve farklı boyutlara ulaşmıştı. Bizler alışmışız konuşmaya, bol bol konuşmaya; eleştirmeğe, kötülemeğe. Ve dedikodu ve alay! Alışmışız meseleleri yüzeyde ele alıp, dış görünüşleriyle ilgilenmeğe. Memnuniyetsizliklerimizi, şahsî eksikliklerimizi, kişisel öfkelerimizi ülke meselelerine, halka ve milletin her türlü geleneğine ve göreneğine aksettirip, bu akislerle oyalanmaya, tümüne küfredip, rahatlamaya., alışmışız! Ülkeyi, insanlarını, her idareyi ve kurumları daima umutsuz ve kötümser açıdan tenkit etmeği, "aydın" olmanın bir özelliği kabul etmişiz. Çözüm, "Devrimdir." diyoruz, devrimin gerçek anlamını belki hiç düşünmeden, çoğumuz devrim hakkında yazılar, öyküler döktürüyor. Bize karşı olan herkese "faşist" deyip geçiyoruz, onları düşman belliyoruz., onlar hakkında da bir ciddi bilgimiz yok. En önemlisi, özel yaşantımızdan, konforumuzdan, keyiflerimizden vazgeçmekliğimiz hiç yok. Kişisel çıkarlarımız için umutlar besliyoruz. Velhasıl iri lâflarımız ve kesin hükümlerimizle, davranışlarımız birbirini hiç tutmuyor. (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 141)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Türk aydını konformist, hedonist ve oportünist olmakla suçlanır. Şair Doğan Gökay Türk aydınının tembel olduğunu, üretmediğini, üretse de yazdıklarının halkın gerçeklerinden uzağa düştüğünü anlatır. Bu nedenle Türk aydını halkın sorunlarına tercüman olmamakta ve sanki Türkiye'nin değil de gelişmiş bir ülkenin entellektüeli gibi davranmaktadır:

Hayattayken yaşadığı çağın dışına düşmek bir yazar için en önemli talihsizliklerden biridir. Bizim aydınlarımızın çoğu Tanzimat'tan beri konformist, hedonist, oportünist davranmıştır. Sınıf atlama hırsını, bir türlü entelektüel hırslarının arkasına atmayı başaramamıştır. Hem halktan, hem de çağından kopmak gibi bir yanlışı tekrarlar dururlar. Fazla okumaz, kulaktan dolma bir tek yanlı hayranlıkla, sadece yeteneğine dayanarak bu işi ömür boyu devam ettireceğine inanır. Ve tabii aldanır! Türk aydını Türkiye'nin değil de, mesela Fransa'nın, mesela Sovyetler'in (vakti zamanında), şimdi de Birleşik Amerika Devleti'nin aydını olduğunu sanır. Yok efendim, olur mu öyle şey? Hem tembellik edeceksin, hem de topluma mal olmuş bir yazar olmayı hayal edeceksin!.. Olmaz öyle şey! Olmuyor da... Kendi ahbabları ve yordakçıları dışında kimsenin okumadığı kitaplar yazmak işte bu sebeple 'makûs bir kader'e dönüşüyor. (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 373)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında aydın kitlenin de en az cahiller kadar cesur olması gerektiği anlatılır. Şimdilerde hakim güçler olsa da bir gün gelecek ve bu ülkede aydınlık ve barış hakim olacaktır. Romanda bu durum bir annenin hapiste yatan oğluna yazdığı mektupla anlatılır:

Oğlum, orada neler yaşadığını tahmin edebiliyorum. Hem çetin bir askerlik yaptım, hem de düşüncelerimden ötürü bana uygulanan insanlık suçu sebebiyle bir süre psikolojik tedavi görmek zorunda kaldım. Kâbuslara gelince... Onlar hiç eksik olmadı ki... Bu sebeplerle çocuğum, başına gelen duruma hangi ad veriliyorsa ve/ya sen hangisini yaşadığına inanıyorsan, bu bana yabancı sayılmaz. Zordur, ama direneceksin. Yıkılmayacaksın. Geri döndüğünde de dimdik ayakta kalıp, hayat düşman bütün cellâtlara, yobazlara ve zorbalar inat hayattan zevk alıp, zevk alacak gençler yetiştireceksin. En azından onların yolunu açacaksın. Bunu yapabilecek kadar güçlü ve donanımlı olduğuna inanıyorum oğlum. Cahiller korkak olur. Işıktan ve kültürden geçen yolda her gün daha uygar ve insani bir dünya kurmak için ancak bir avuç da olsak, bizler mücadele edeceğiz. Başka çaremiz yok! (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 410)

4.4.7. Tutarsızlık

Aydın kitlenin içerisinde bulunduğu değer karmaşası da Kaf Dağının Ardında romanında ele alınır. Romanda bir şairin ağzından yakın çevresindeki okur yazar

takımının tutarsızlığı eleştirilir. Bu insanlar dün karaladıklarını ertesi gün baş tacı yapmakta, bugün göklere çıkarılan iki gün sonra yerin dibine batırılmaktadır. Dolayısıyla bu kaygan zeminde bir yazarın, şairin ya da sanatçının tutunması kolay değildir. Bu durum genç sanatçı adaylarının gözünü korkutmakta ve tez zamanda bu ortamdan uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Bu durum aslında ülke için bir kayıptır:

- Valla güzellerim, bu tiyatro olayı canıma tak dedirdi. Yetti artık Burak ve Ak-Sanat olayı, boğazıma dayandı. Eee sür de yazamıyorum artık. Baksana dizelerimin her biri, bir; ayrı suçmuş. Kimse bana suçtur demedi, herkes ayrı ayrı alkışladı, güç verdi, yaz dedi.. Neyse açıkçası, sizlere entel takılmaktan da bıktım. Çünkü doğrusu dönüp dolaşıp hep aynı lafları ediyorsunuz, arada bir iki şey moda oluyor, ona takılıyorsunuz. Bugün bayıldığınıza, yarın bir tekme atıp, burjuvalıkla suçluyorsunuz. Dün saptı, diye karaladığınızı, bugün baş tacı ediyorsunuz. Doğrusu tümceleriniz çok parlak ve bütün savlarınız o dakika için geçerli görünüyorsa da, ertesi dakika tam tersi bir savı aynı parlak cümle ile savunuyorsunuz. Bu arada benim yaşım geçmekte. Mevsim gibi evde kalmış bir kız olmayı da istemiyorum doğrusu. (Işın, Kaf Dağının Ardında,243-244)

4.4.8.Kadın Aydın

Deli Zamanlar romanında kadın aydın olmanın en büyük güçlüğüne yalnız kalmak olduğu anlatılır. Romanda sadece erkeklerin değil kadınların da aydın kadınları dışladığı anlatılır. Bu durumla uzlaşmak zorunda kalan kadın aydın kendine dayatılana razı olmak yerine, kendisine kapatılmış olan alanlara girmeye çalışır. Böylece Atatürk'ün istediği bir kadın tipi de yaratılmış olacaktır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

Aypare'nin iç azabını o an kendimi de bundan ayırmaksızın hücrelerimde duydum. Aypare 'aydın kadın' olmanın yalnızlığını sadece erkek çoğunluğun değil, kadın çoğunluğun dışlamasından doğan bir yalnızlığı yaşıyordu. Dostsuz, yarensiz... Akli tek değer olarak böylesine yüceltip bulutlara değdirmesi de o sebeple olsa gerek.

Sahi onlar mı dışlıyorlar yoksa biz mi tecrit ediyorduk kendimizi? Aypare, yetinme, razılık gibi kavramları işte o kara cübbeyi giydiği günden beri aşmış, yumurtasını kırıp dış dünyaya doğmanın cazibesini tatmış, aralık penceresinden kendisine bir türlü verilmeyen o dünyanın renklerini görmüş ve kanıtlanmıştı tabii. Bunun için de ' Kadın bütün hüneri, yeteneği, seçkinliği ile toplumda yerini almalı, böylece Ata'nın isteği doğrultusunda kadına daha hür ufuklar verilmeli.' diyordu. (Kadın aydınının durumu) (Çokum, Deli Zamanlar, 18-19)

1960'lı yıllarda bir kadın aydın olmanın bunalımı Yaz Sonu romanında verilir. Eserde kadın aydını eleştiren Nevin insanların dışarı olanların kendilerini bu kadar

etkilediğinden haberdar olmadıklarını dile getirir. İnsanlar yıkımları, ölümleri birebir yaşamalarına karşılık bu durum onların dışında cereyan ediyormuş gibi düşünmektedirler. Çünkü aksini düşünmek kimse için kolay olmayacaktır. Kendisini bekçinin karısı ile karşılaştıran Nevin, aydın kitlenin gerçekten kaçma isteği taşıdığını dile getirir. Ancak bu kaçış da aydın kitleye bir mutluluk getirmemektedir. Aydın kitle bu gerçekliği aşmak için bir çaba içinde değildir:

Takma saçlar, dişler, o korseler, engellerimiz falan, eninde sonunda kaçıp içine saklandığımız yerler olmalı. Sevişmelerin içine dolan silah sesleri, kıyımlar, ölüm çığlıkları, yerlere serili seriliveren insan fidanları, benliğimizde her an, şu senin takma dişin denli somutlukla varolsaydı, elle tutulabilseydi; bunların, her an bir gözümüz, bir ağzımız, burnumuz, saçımız, boynumuz ya da kanımız gibi bizim bir parçamız olduğunu duyabilseydik, aynı somutlukla demek istiyorum Meriç, aynı ağrılarla, sızılarla, getirdikleri tedirginliklerle; bir böbrek sancısı çekmenin tıpkısı olarak duyabilseydik, yerini ve önemini bir takma dişle değiştirmezdik. Öyle sanıyorum. Çünkü, ne olsa, biliyor musun, ne olsa, yandaki evde gördüğün Hatice değiliz. Bilinçliyiz. Bildiklerimizden, bilebildiklerimizden bile uzaklaşacak, onlardan kaçacak denli. İşte ancak o kadar. Onları aşacak denli değil. Çünkü, onları aşmak, bizi aşmaktır sanıyoruz. Duyarlıklarımız, incelmışliklerimiz nedeniyle de bir çeşit cezalandırıyoruz kendimizi. Kendi kendimize acı çektirmekten nerdeyse tad alıyoruz. Aslını duymadığımız acının yerine sahtesini koyuyoruz. İşte, hiçbir şey yapmıyor değiliz, bir şey yapıyoruz. Böyle demek istiyoruz. Ne yaşamının ta içinde, ne tam dışında olduğumuzdan, yaşam bilincimiz de ne tam karanlıklarda, ne gerçek aydınlıklarda olduğundan, o yaşama karşı bir suçluluk duyuyoruz belki. Ah bir bilebilsek! Bir bilebilsek!.. Yarı bilincimiz, en başımızı tam dik tutmaya yetiyor, ne tam indirmeye. Seziyorum: Neden sorumluyuz, neden değiliz; bilmiyoruz. Bilmeye hevesli de değiliz. Bilirsek, ödeyeceğimizi de bilmemiz gerekecek. Kaçıyor, bundan da utanıyoruz. O zaman sevişmelere, hatta bir tatile bile hakkımız bulunmadığına inanmadığımız belli mi bakalım? (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 218–219)

4.4.9. Yalnızlık ve Anlaşılama

Balık İzlerinin Sesi romanında üst bilince sahip insanların ürettiklerinin pek az kimse tarafından algılanabildiği aktarılır. Yüzerce yıl boyunca birçok üstün insan edebiyatta, bilimde, felsefede, sanatta çok değerli eserler vermişler, görüşler ortaya koymuşlar, ancak bunları konuşabilecekleri insanları bulamamışlardır. Bu durum da yaratıcı insanlar için bir tür yalnızlıktır. Deha sahibi olmak, yaratıcı olma beraberinde anlaşılma da getirdiği için bu tür insanlar yalnızdır ve toplum tarafından da değerleri zamanında genellikle anlaşılmaz. Bu nedenle romanda bir bakkalın bu tip insanlardan çok daha fazla kabul görebildiği ve mutlu olabildiği anlatılır:

– Faust olayının ardındaki gerçekten söz etmenin tam zamanı şimdi, dedi üçüncü purosunu yakarken. Üç tanesini üst üste içtiğini daha önce görmemiştim.

– Faust olayı üzerine herkes, üstelik inanılmayacak kadar büyük yalanlar uydurmuştur. Ama hiçbiri bu konuda Goethe'nin eline su dökemez. Onun o üstün zekası olmasaydı, katı gerçeği saklamak olanaksızlaşır.

- Hangi gerçeği? diye sordum; sesim çıktı!

- Hangisi mi? dedi, yüzüme hiç bakmadan,

- Aslında bunu pek açığa vurmamak istemezdim. Hayatta en sevmediğim şey, insanların umudunu kırmaktır. Yine de söylemek gerekir ki, Faust trajedisini oluşturan şey, aslında onun ruhunu şeytana satması değildir. Trajedi, aslında ruhumuzu satın alacak bir şeytanın varolmamasıdır. Yani, satacağın malın alıcısı yoktur!

Faust gerçeğini açıklamak onu çok yormuştu, rengi kül gibi oldu.

- Ortaya koyduğun paranın miktarı ne olursa olsun, o sonuncu topu yakalaman için hiç kimse elini uzatmaz; hiç kimse!

Sesi inlemeye benzer bir hırıltıyla çıkıyordu.

- Bir sürü şapşal, kendilerine değişik havalar vererek, alıcı pozunda ortaya çıkabilir. Belki ufak tefek kazanç karşılığında onlarla anlaşabilirsin de. Sana ün ve para sunabilirler. Ama bütün bunlar, bırak seni doyurmayı, dışının kovuğuna bile gitmez. İnsanın adı Mikelanj, Goya, Mozart, Tolstoy, Dostoyevski ya da Malraux olunca, bir bakkal bile olamamak ölümden de acı gelir. (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 207)

4.4.10. Aydın Halk Çatışması

Üst tabakanın ve aydın kitlenin eninde sonunda halka dayanmak zorunda olduğu Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ele alınır. Romanda Türkiye'de halk tabanına dayanmayan tüm uğraşların eninde sonunda eksik kalacağı anlatılır. Yapılan bir işin, bir sanat eserinin başarılı olabilmesi için yeni eserler doğurması gerekir. Bu da ancak halk referans alınarak yapılır. Halka uzak işler yapıldığında alıcı kitlesi az olacağı için bu işler başka işler doğuramayacaktır. Elbette ki Batı örnek alınarak da işler yapılabilir. Ancak bunun için öncelikle Batının iyi kavranması ve bunun da halka ulaştırılması şarttır:

Cici kız olmaya boş verdim, ya Allah ya Bismillah ya Bizim Tepe ya İstanbul; ya İstanbul ya Türkiye ya törpücem ya da -cem, ben karıştım! Dedim ya, ömrümün sonuna kadar marjinal kalamazdım! Kalsaydım, geldiğim yer itibariyle, kolejli olmam itibariyle, belki ben de sıfırlamak, her şeye sıfırdan başlamaya - zenginlik bizim ülkemizde sıfırdan istediğini yapmak gibi algılanıyor ya - kalkışabilirdim. Kapılabılırdım yani. Ama sıfırdan başladığın zaman ille de başkasına ait bir şeyi taklit edeceksin. Diyelim mimarsın, en iyi ihtimalle, mesela Silivri'deki Klassis Country Evleri, mesela Klassis Country Club, İngiliz ahır mimarisini taklit edeceksin.

Başka şaklabanlıklar da yapabilirsin, çünkü kendini sıfırlamışsın, koordinatların kalmamış. Fakat, senin sıfır noktan İngilizinki olamaz, çünkü buradan bir yere gidemezsin, çünkü Türkiye'de yaşıyorsun. Ha, ne olur, Zuhâl Olcay'ın Evita'yı söylemeye kalkması gibi, elin mahkum, ille de orijinali piçlendirirsin. "arka planı" olmayan,- köylü, saraylı neyse- arka planı olmayan uğraş, güdük uğraş. Kendisini doğuramaz katır gibi.(Alatlî, Kadere Karşı Koy A.Ş., 130)

Cadı Ağacı romanında halkın aydınlar tarafından yemek masalarında kurtarılamayacağı anlatılmaktadır. Bir aydın olarak Nilüfer halka kapılarını sonuna dek açsa da onların tembelliği, tevekkül hali, yoksuzluğu ve kirliliği nedeniyle onlarla bir türlü uyuşamadığını belirtir. Halkın kendi içinde bir sınıf bilincine sahip olmadığını gören Nilüfer, herkesin bir başkası için değil, kendi bireysel kurtuluşu için mücadele ettiğini ifade etmektedir. Bu nedenle Nilüfer Çinçin mahallesindeki gözlemlerinden hareketle halkın kurtuluşu konusundaki umutlarını kaybetmektedir:

Evet, çabalıyordu, ama onların tümü için. Oluşturdukları sınıf için. Yoksa tek tek hiçbirinden umutlu değildi. Peki ama nasıl dengelenecekti inancıyla yaşadığı umutsuzluk?

Görmeyi umut ettiği uzak bir zamanda, ötelerde, bambaşka bir toplum oluşuyor, onlar, bilinçle çevrelerinde oluşmuş ve oluşacak tüm haksızlıkları yok edip güçlene güçlene Nilüfer'in ve onun gibi düşünenlerin çevresinde kenetleniyordu. Güzel bir düştü; ama bu, yüz kez söylediği şeyleri anlamayan, anlasa bile aldırmaçlıklarla gün geçiren, bir sürü aptalca şeyden ölesiye korkan, kendi küçük çevresinde haksızlıklar yapmaktan çekinmeyen, kurtuluşu, yalnızca kendi bireysel kurtuluşu olarak gören bu küçücük insanlarla mı gerçekleşecekti?

Arkadaş tartışmalarında, içki sofralarında, açık oturularda savunduğu bu insanlar ertesi günü muayenehanesinde dün akşam onlar için içi titremiş olan Nilüfer'e, azarlanmak, korkutulmak en çok da tiksirmek için yaratılmış varlıklar olarak görünüyordular.

Unutamazdı: Yedi-sekiz yaşlarında, çarşıya giden yol üstünde gördüğü bir oğlan çocuğundan rahatsızlık duyduğunu fark etmişti. Küçücük bir çocuktur. Annesi eline bir parça ekme tutuşturup dışarı bırakıyordu. Oğlan, sokak kapısının eşiğine oturuyor, kapısının bir kanadına yapışıyor, ekmeğini kemiriyordu. Kısa bir entari oluyordu sırtında. Donu yoktu. Sümüşü burnunun altındaki iki oyuğu yaraya dönüştürmüştü. Fırt fırt çekiyordu burnunu. Ekmeğini ısırıktan sonra çekerken sümük parçası uzuyor, yeniden ağza yaklaşmaya kadar, öyle, asılı kalıyordu. Saçları sıfır numara tıraşlıydı. Çok çirkin bir çocuktur. Nilüfer gelip geçerken ya tiksine tiksine çocuğun ekmeğini elinden kapıp bir duvar kovuğuna koyuyor, ya kafasına bir şaplak indiriyor, ya da itip sivri taşların üzerine düşürüyordu. Çocuk ağlamaya başlayana kadar başında bekliyordu. Ağlar ağlamaz tabana kuvvet kaçıyor. Kaçarken içi sevinçle doluyordu. Öylesine güzel ki, güçlülüğünü bildirmek.

Hiç kuşku yoktu, bir şeylere inandırmak, bilinçlendirmek istediği bu insanlar, dişi ya da erkek, o çocuğun büyümüşleriydi. Tek tek tokatlamak istiyordu onları. Enginlerde, ufuk çizgisinin yahut dağların ardında yığılıp büyüdüğünü sandığı yığının içinde, başka, güçlü, akıllı, söyleneni hemen anlayan, değerlendirip en doğru sonuçları çıkaran emekçileri düşündüğü zamanlar kendini özveriye hazır buluyor, karşısındaki budala Çinçinlileri bilinçlendirmeye çabalıyordu. Gece gündüz bilmemişti. Sonunda yine sıfıra varmıştı. (Kutlu , Cadı Ağacı, 163–164)

Deli Zamanlar romanında halk ile aydın arasındaki ilişki yeniden çözümlenmeye çalışılır. Halkın cahil kalmasında aydının büyük sorunluluğu olduğu hatırlatılarak, halktan da öğrenilecek birçok değer olduğu anlatılır. Zaten bir topluluğun millet haline gelmesi için kendine özgü bir kültür oluşturmuş olması gerekir. Aydınların da bu birikimlerden yararlanmaları şarttır. Ancak romanda siyasilere de halka yaklaşımlarında farklar ve hatalar olduğu anlatılır:

Ne olursa olsun, halkın bilgisizliği de aydınların eseri. Bunlar bizim insanlarımız, iyi yönlerini, sağlıklı yönlerini de görelim, iyi yönleriyle övünmekten kaçınmamak gerekir. Yunuslar, Âşık Veyseller de halk içinden çıktılar. Halk cevherini yabana atmayalım, diye düşünmüş ama bunları söze geçirememiştim. O beni okumuş gibi.

‘Evet halk.’ dedi. ‘İşimiz düştüğünde başımızda taşıdığımız, o büyük kalabalık! O olmadan hiçbir noktaya varamadığımız, sırtında, kolunda, bacağında büyüdüğümüz muhteşem halk! Ama Mustafa Kemal’in istediği okumuş, eğitilmiş, ekonomik durumu düzelmiş bir halk... Menderes’in yaptığı gibi sağduyusundan, heyecanlarından yakaladığımız halk değil... İşte bu partinin de yanlışı belki bu. Onun için seni anlamayacaklardır, senin gibi düşünenleri...’ (Çokum, Deli Zamanlar, 20–21)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında ülkenin aydınlarının, sanatçıların çağlarının gerçeklerinin dışında yaşadıkları ve düşündükleri anlatılır. Romanda yirminci yüzyıl insanında görülen parçalanma halkı aydınlatma görevi olan aydınları da teslim almıştır. Aydınların önceden çağın gereklerini, yönelimlerini bilerek halkın bu yeni duruma hazırlamaları gerekir. İyi bir aydının ve sanatçının öngörüsü gelişmiş olmalıdır. Bu parçalılık artık tüm insanlığı sardığı için ortada çözülmesi gereken ciddi bir sosyolojik olgu vardır:

... Benn, kendi kuşağının sanatçılarını yarısı insan, yarısı hayvan mitoloji kahramanlarına benzetirmiş. ‘Biz, olduğumuzdan başka türlü yaşadık, düşündüğümüzden başka türlü yazdık, umduğumuzdan da başka

türlü düşündük' demiş. Bu doktor-şair, daha ilk uluslar savaşına katıldığı sıralarda yirminci yüzyıl insanının parçalanmış bir insan olduğunu söylemiş...

Faruk'un kendisini sahici bir dikkatle dinlediğini görünce, eklemeyi edememişti:

' Bizim birçok aydınımız, yazarımız da Benn'in tarifine uyuyor. Artık yüzyılın başlarından çok uzakta olduğumuz halde, hala o dönemmiş gibi, onlar da olduklarından başka türlü yaşıyor, düşündüklerinden başka türlü hareket ediyorlar. Ben... Ben...' (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 122)

Ancak Üç Beş Kişi romanında halkın aydını benimsememesinde aydının payının da büyük olduğu anlatılır. Eserde Ferit Sakarya Türk aydınının saygınlık elde etmek gibi bir çabası olmadığını anlatır. Aydınlarımız gerçek görevlerini yapmamışlar, bunun yerine toplumda aydın rolü oynamışlardır. Bu bir oyundur. Halk da bu oyunun farkındadır:

Ferit, bardağını gür bıyıklarının altına sokuyor: Can çekişen bir hastanın başını bekler gibi, her gece, aynı saatlerde gözünü kentin can çekişmesine dikip beklemek... Ölümünden başka bir şey düşünemez, ondan başka bir şey düşleyemez olmuş bunlar... Hep uzaktan... hayatın içine girmeksizin... En eski dostlarım. Hepsi, sanırsın yalnız hüzünlenmeyi seviyor artık. Neden? Kendilerine yaratıcı bir alan bulmadıkları için. Yoksa, kendilerini fazla önemsediklerinden mi? Kendilerine aşırı acıdıklarından mı? Değeri bilinmemiş, hakkı verilmemiş aydınlar! O hakkı almaktan nasıl böyle kökünden cayılabilir? Yüzyıllardır buna gerçek bir çaba harcanmamışken, çelik çomak oynar gibi aydın olma kavramıyla oynanmışken, sadece oynanmışken; bir rolü yerine getirir gibi... Sana kalan rol de bu işte! İçinin sesini geriletiyor, elini Sedat'ın omzuna koyuyor: (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 202)

Türk aydınının halka karşı giriştiği aydınlatma hareketinin arkasında yatan gerçek Viva La Muerte romanında anlatılır. Romanda aydın kitlenin kendini halktan hep daha farklı ve üstün gördüğü anlatılır. Bu durum Siyonizm anlayışı ile benzerlik göstermektedir. Aydın halkı aydınlatmaya girişse de onun hep halk olarak kalacağını ve bu aydınlanmanın da belirli sınırlar dışına çıkmayacağını bilmektedir. Zaten aydının istediği de "halk tipi bir aydınlanma"dır ki bu hiçbir zaman gerçek bir aydınlanma anlamına gelmemektedir:

Günay Rodoplu'ya göre, ıslahat yapacağız derken, on dokuzuncu yüzyıl Avrupa sömürgeciliğinin –ve onun izdüşümü Siyonizm'in!- Üçüncü Dünya halklarına karşı geliştirdikleri mitolojiyi devralmıştık biz! Avrupa

görmüş, biraz mürekkep yalamış Osmanlı aydını, ‘tıpkı oryantalistlerin Türkiye ile Yunanistan’ın arasına çizdikleri muhayyel çizgi’ gibi, ‘biz’ dediği kendisi ile ‘onlar’ dediği ‘birileri’ arasına bir çizgi çekmiş, bu çizginin ötesinde kalan ‘yerli halkı’ tanımlamak, ‘takdim’ ve temsil etmek, ‘yeniden biçimlendirmek’ görevini üstlenmişti. Avrupalı sömürgecilerin Afrika’da, Asya’da yaptıkları gibi, ‘Batılılaşmış Türk de, bir tür ‘mission civilisatrice’ e ‘uygarlaştırma misyonu’na girişmiş, 1800’lerin ikinci yarısından itibaren güçlenen bu misyon, bir avuç kahraman Batılı Yahudi’nin, ‘devasa ve şekilsiz, kış uykusunda ve yıkıcı bir biçimde kafasız’ diye takdim ettikleri Arap’ı adam etmek misyonuna öykünmüştü.

‘Türk ıslahat hareketleri, ‘kötü Arap’ı’ adam etmek söylemiyle evrensel haklılık kazanan Siyonizm’e benzer,’ diyordu, ‘Her ikisi de ‘yerliler’e babacan bir husumetle yaklaşır. ‘çizgi’nin öteki tarafındaki Halis Özden’leri bir taraftan kanatlarının altına alır gibi görünürlerken, öte yandan da kanat altına girdikleri için küçümserler.’ (Alatlı, Viva La Muerte, 228–229)

Viva La Muerte romanında aydınlanma hareketinin baştan bir iki yüzlülük taşıdığı anlatılır. Halk her zaman haddini bilmesi gereken bir kesimdir ve bu nedenle onun aydınlanması da belirli sınırlar dışına çıkmadan gerçekleştirilmelidir. Eserde bir köylü çocuğunun başarısı ile varlıklı bir ailenin çocuğunun başarısının -not ortalamaları aynı olsa bile-aynı olmadığı anlatılır. Köy Enstitüleri hareketi de bu aydınlanma biçimin en önemli simgesidir. Köylü çocuklar yine köylerde, köye yönelik bilgilerle eğitilmekte ve yine köylere hizmet etmek üzere kırsal alana gönderilmektedir:

Sömürgecilerin ‘yerliler’ için sahici okullar açtıklarının vaki olmadığını söylüyordu. Ne Hindistan’da, ne Filistin’de ne Afrika’da (ne de Türkiye’de demek istiyordu) sahici okullar yoktu.

‘ Bak, Koenig’in c-citizen –hemşehri gibi hem-vatandaş-dedikleri İsrail’de yaşayan Araplara uyguladığı bir eğitim planı, daha doğrusu ‘ilkeler’i vardır. Bu ilkeleri okuyunca ürperiyor insan. Çünkü, bugün aynen Türkiye’de uygulanıyor.’

O argümanını biliyordum. Türk eğitim sisteminin daha ilk günden, çocuğun kendi varlığını reddetmesi esası üzerine bina edildiğini söylüyordu. Türk maarifinin çizdiği, büyüğü oğlan, küçüğü kız, iki çocuklu, gül diktikleri bahçe içinde iki katlı evde oturan, piyano çalan, topuklu iskarpinli, ince çoraplı anneleri olan ‘Türk ailesi’ tablosunda, Şükriye, Halis gibi isimlere yer olmadığı gibi, yoksulluğa, kuyulardan çıkan iyi saatte olsunlara, (Latife Tekin’e cinlerden bahsetti diye nasıl saldırdıklarını hatırlattı) hatim dualarında da yer yoktu. Bu durumda, köylü Halis Özden diye biri olmadığını, süratle yok edilmesi gereken bir tarih hatasından ibaret olduğunu öğrenecekti! Tıpkı, Filistinli’nin öğrendiği gibi.

‘ Bu işin özü zaten. Sonra devam ediyor. Mesela, birinci madde, üniversiteye kabulde, bursta, Arap ve Yahudi öğrencilere eşit şartlar

uygulanmasını getiriyordu. Amaç, Arap öğrencileri 'eşitlik' adı altında tasfiye etmektir. Başarılı oldu, çünkü...'

'Biliyorum,' dedim, 'çünkü, TC mühürü ile tıpatıp aynı ilköğretim diplomasından birisi Robert Lisesi adaylığına, diğeri Fatih Belediyesi temizlik işçiliğine yeterlidir. Kapıcı çocukları kapıcı, şoför çocukları şoför olur.'

' Öyle. Koenig, amacını açık açık söylüyordu, 'Genç Arapların beden işçiliğine uyum sağlamaları ve zihinsel hadımlıklarının güvence altına alınması!' Kaldı ki, aradan kaçacak birkaç dikbaş akılsız da Fransa'nın, 'oryantallere mahsus' doktora derecesi, efendim Amerika'nın yabancı öğrenciler için geçerli 'master' programları nasılsa terbiye ederdi.'

'Korkunç bir şey bu!'

Omuzlarını silkti Günay,

' Şehir çocuğuna gerekli öğretim başka, köy çocuğuna başka. Enstitülerde yeterince bilgi, meslek bilgisi veriyoruz... Öncelik tanıyoruz pratik bilgilere, diye başlar, bunu da yıllar yılı 'ilericilik' diye yutturur, 'en bi devrimci' yazarlar köy enstitülerine anıt dikerlerse, neden olmasın? Bilir misin, bir Fakir Baykurt acı verir bana! Utanırım!' (Alatlı, Viva La Muerte, 239-240)

Rodoplu Valla Kurda Yedirdin Beni'de Türk toplumunun hızla yabancılaşmasında "Avrupalı Türkler" dediği Batı'yı medeniyet lideri olarak gören Türk aydınların da etkili olduğunu anlatır. Kendi değerlerine sırt dönmüş bu aydın kitle Türkiye'nin kayıtsız şartsız Avrupa'nın bir parçası olması gerektiğine inanmaktadırlar. Rodoplu körü körüne ilan edilen bu batı yanlılığının hastalıklı sonuçlar ortaya koyacağını düşünmektedir:

Yabancılaşmanın ne kadar kolay tırmanabileceğini görüyorsun, değil mi?

Bu ölümcül patolojinin büyük kısmını, Doç. Dr. -o zaman öyleydi-Gündüz Vassaf gibi, 'Avrupalı' Türklere borçlu olduğumuzu düşünüyorum. Bu insanlar Avrupalı bildikleri değerlere öylesine içtenlikle bağlanmış insanlardır ki, gerçekten de tek kutuplu bir dünyanın özlemine çekiyor, tek kutuplu bir dünyaya özendiriyorlardı. Buradaki tek kutuptan kastım, Batı medeniyetinin dünyayı bütünüyle devralmasıdır. Avrupa ve Batı ve sosyalizm, iç içe geçmişti anlıyor musun? Hani hatırlıyor musun, Profesör Sernea geldiğinde, 'Batılı oryantalistler, Türkiye ile Avrupa arasına çizdikleri muhayyel çizginin doğusunda kalan bütün ülkeleri bir bütün kabul eder, onlara 'oryantal' diye kendilerinden mülhem bir nitelikler bütünü atfederler, demiştim. Vassaf gibilerinin de yaptıkları buydu. Onlar da Türkiye ile Yunanistan arasına çizdikleri çizginin 'Batı'sına başta hümanizma olmak üzere her türlü olumlu nitelikler atfeden 'oksidentalistler'di. 'Avrupalı' olmaya o kadar istekliydiler ki, her an gerekçelerini dillendirir, her an yandaş bulmaya çalışıyorlardı. (Alatlı , Valla Kurda Yedirdin Beni, Sayfa 518)

Alatlı aydını halkla uzlaşmaz tavrı yüzünden eleştirir. Aydının görevi halkı bir türlü gelişemiyor diye aşağı görmek, eleştirmek olmamalıdır. Halkı bu duruma getiren nedenleri belirlemek ve bunlarla savaşmak aydının görevidir. OK Musti Türkiye Tamamdır romanında Alatlı Dünder Taşer'in sözlerinden hareketle aydın kitlenin halkın değerlerine değer vermediğini belirtir. Aydın için halkın yücelttiği değerler aslında yüce değerler değildir. Ancak halkın da aydının değerlerine karşı tepkisi vardır. Sonuç olarak Alatlı Türk halkının farklı görüşteki aydın kitle tarafından hep birbirinin tersi istikametlere sürüklendiğini ve bunun sonunda halkın inancını kaybettiğini ileri sürer:

‘Benim kumandanım çok temiz, iyi niyetli ve kıymetli bir zat idi. Fakat, her aydın gibi, halkı cahil görüyordu. Ona medeniyet götürmek gibi bir telakki içinde bulunuyordu. Halbuki huzuruna çıkarılan sofra, bin senelik bir medeniyet ve tarihi. Bunu anlamıyor, anlayamıyordu. Türkmenler, görgüsüzlüklerinden, fakirliklerinden böyle hareket etmiyorlardı. Beraber yemek, adap ve erkan işidir. Başlı başına bir medeniyettir.’

Söylemeye çalıştığım, senden benden farklı olarak, Selahattin'in şehirli-köylü, halk-aydın uzlaşmazlığının bilincine çok küçük yaşta varmış olması. Zaman içinde gördüm ki, Ülkücülerin hemen hepsi böyleydi. Yaşadıkları hemen her olayın, duydukları hemen her sözün, gözlemedikleri davranışların, hatta melodilerin, tarihi, dini, ulusal kökenlerini saptamaya çalışırlardı. Ne ki, Selahattin'inki gibi bir din artı köy artı yakın tarih arka planın yoksa, bir süre sonra kendini bir yabancı- benim durumumda, tam bir haymatlos!- gibi hissediyorsun tabii. Gibisi yok, öylesin! Ülkücüler anlatıyor sen sınıyorsun, ürküyorsun, ve korkarım bir süre sonra Diana'ya , ‘Türkiye’yi nükle! dedirten ruh haline de girebiliyorsun. Yani halleşemediğin, içselleştiremediğin bir oluşumu- bizim durumumuzda Selahattin'in sahiplendiği halk!- ortadan kaldırıp, kurtulmak isteyebiliyorsun! Nükleer bomba kullanarak yok etmiyorsun da, dönüştürerek yok ediyorsun.

O gün Taşer gözlerimin içine baka baka,
‘Münevver’in, halka karşı takındığı tahripkar ve aşağı görücü tavrının boşluğunu anlaması lazım,’ diye sürdürdü ve meydan okudu,
‘Halkı anlayacak, onun şuur ve ölçülerine sahip münevver lazım. Yani aydın, halkımızın okumuşu olmalı.’ Sonra da suçladı,
‘Halbuki, öyle değil. Bunu yapmayınca da Münevver kendisini bedbinliğe kaptırıyor; halktan gördüğü mukavemet ise onu berbat bir ruh haline sürüklüyor.’

Dayanamadım.

‘‘Sen yabancıymışsın, kendileri halkın ‘şuur ve ölçülerine’ sahipmişler de, onun için mi halk peşlerinden gitmiş? Onun için mi, ülkücüler iktidardan inmiyormuş?’’

‘‘Onların da trajedisi bu değil mi?’’ dedi, Rodoplu.

Nasıl bakmış olmalıyım ki,

‘‘ ‘ Aman isabet!’ filan da deme bana!’’ dedi, ‘‘ Allah aşkına deme! Senin halkının meselesi ülkücülerin ya da devrimcilerin peşinden gitmemiş olması

değil, hiçbir şeye inanmayacak hale gelmiş olması! Gökten Hazreti Peygamber inse umursamayacak kadar yalama olmuş olması! Yine Dündar Taşer'in bir lafı var, 'Turancı değiller, Şark'a gitmezler, İslamcı değiller, Cenup'a gitmezler, Sultancı değiller, Garp'e gitmezler!' O, bunu bizim aydınlar için söylemişti ama 'halkımızı' pekala anlatıyor değil mi?" ”
(Alatlı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır, 34-35-36)

Aydın ve halk arasındaki iletişimsizlik, uyumsuzluk ve çatışma sadece 1980 sonrası dönemde değil, Türk romanının her döneminde en popüler konulardan bir olmuştur. Aydın kitlenin halktan uzak olduğu, onun sorunlarını bilmediği ve aydınla halkın hedeflerinin birbirinden farklı olduğu anlatılmıştır. Canbaz romanında aydın kitlenin daha çok sol düşünceyi benimsemesine karşılık köylünün daha muhafazakar olduğu anlatılır. Bu iki kitle arasındaki düşünce farklılığı onların aynı paydada buluşmasına engel olmaktadır. Zaten devrimde halktan değil, aydın kitleden güç aldığı için bir türlü başarıya ulaşamamaktadır:

... bunu düşündüm, birader sol nedir? Yaygara, öğrenci piçlerin, biraz budala aydın tabaka, biraz da aydın görünmeye meraklı eşeklerin yeni modası! Basın sanat manat dümenleriyle fındık fıstık yer gibi eğleniyorlar. Bu millet komünist olmaz üstat, olmaz! Ben köyden geliyorum tanırım milleti, dinine, geleneğine, göreneğine bağlıdır.

-Köy yapmaz zaten.. dedi Atakan.. şimdiye kadar hangi ihtilâli köy, o senin dinine bilmem nesine bağlı bütün millet yapmıştır? Yahu büyük kitle, kendi kendine akıl edip bu düzen devrilmeli diye ayağa kalkacak, ha? Asıl olmaz, bu. İhtilâl küçük grupların işidir, sersem aydın tabakanın işidir. Kitleyi onlar kışkırtırlar, o sanat manat dediğin fındık fıstık saydığın, hep bu kışkırtmalardır işte... ortam müsait olunca da, emir verilir. İşte bu, bu kadar. (Işınso, Canbaz, 230).

Halk ile aydın arasındaki çatışma, uyuşmazlık ve aydının halka karşı görevleri bugüne kadar birçok zeminde tartışılmıştır. Bunlardan biri de romanlardır. Atlıkarınca romanında eski konular yeniden ele alınmakta ve halka yönelmenin, halka doğru gitmenin ilkeleri belirlenmektedir. Ülkede aydın olarak görülen kişilerin halk gerçekliğinden uzak olduğu anlatılır. Halkı aydınlatmak için Greko-Romen mirasından yararlanmak gerektiği görüşü oldukça ilginçtir. Aydınlarımız halkı opera sevecek bir düzeye çıkarmak gereğinden söz etmektedirler:

Doğrusu, konserden baleden konuşmak pek yersiz geliyordu ona. Yine de "entelektüel"liğine toz kondurmamak için, bir iki yuvarlak laf etti: "Böyle uluslar arası sanat etkinliklerinden asıl halkın yararlanması gerektiğini, bu konserleri bir biçimde halka indirmelerini ve bilhassa

Anadoluya götürmeleri lazım geldiğini söyledi. Telefonu, kapattıktan sonra Galip'e döndü:

...

-O mümkün değil, bu mümkün değil, o halde halkı nasıl aydınlatacağız birader! Zeki hala Orhan'ın tesirindeydi, onun karşısındaymış gibi konuşmaya devam etti: evet halk nasıl aydınlanacak, Aziz kardeşim, düşünen yok.. daima söylediğimi tekrar ederim; halkın geçmişinde yatan Greko Romen kültürünü, ona benimsetebilseydik, ah, benimsetebilseydik!... fakat kimin umurunda değil mi, hal bu ki hadisenin ehemmiyeti kavransa, elbet ekonomik koşulların da bir hal çaresi bulunur. Kimin umurunda!

Galip gözleri kitabında cevap verdi:

-Birileri umursasa ve düşünseler dedi, halka elbette kendi öz müziğini götürmeyi tercih ederler, bittabi iyi icra edilmek şartıyla!

...

Sen Sayar müziğini kastedersin dedi. Halka tamamiyle yabancı, efendim ağır aksak..

Galip'in gözleri hala kitabındaydı, kıs kıs güldü:

Evet, doğrusu yabancı, fakat festivalin uluslar arası müziği halka pek akraba!

Ersan bir kahkaha attı, Zeki ona baktı; "işte arkadaş diye bağrında beslediğin bile, sana gülüyor," diye düşündü. Ersan'a hırslanmıştı, savunmaya geçti:

-Halka akraba demedim, belki ilk elde hoşlanmayacaktır, muhtemel. Lakin bizim görevimiz, aydın olarak bizim görevimiz, halka evrenselliği benimsetmek değil midir? Çok tartıştık Galip, beni bu konuda hiç ikna edemedin. Mesela bir operadan zevk almasını halka belletemedikten sonra, bizim aydın olarak fonksiyonumuz ne olabilir? Ha Galip ne olabilir? (İşinsu, Atlıkarınca, 36-37)

Aydın kitlenin halktan kopuk olduğu, halka halkın değerleriyle uyuşmayan öneriler getirdiği, hatta yüzyıllardır batılılaşma diye tutturarak halka yabancılaştıkları gerçeği Atlıkarınca romanında YÖK Başkanlığına aday olan Zeki çerçevesinde sunulur. Halka bu kadar yabancı, hatta düşman olan bir aydın sınıfın onun için pek bir yapamayacağı romanda vurgulanan bir diğer yöndür:

Ta Tanzimat hatta daha öncelerinden beri yetiştirip durduğumuz inanılmaz, başı kumda bir aydın tipidir. Zeki, teoride milliyetçidir, vatani milleti düşünür, lakin teklifleriyle, kendisi bu milletin adamı değil gibidir. Bütün fikirleri yabandan aktarma, ve sanki yabana hizmet içindir, bizi biz yapan fikirlere aykırı düşer, yabancı düşer. Ona gösterirsen, zaten o unsurları küçümser, reddeder. O halde neden bu milletin kurtulması için kafa yorarsın be adam, değil mi?.. hayır, entelektüeldir ya, elbet bu konuda da düşünecek ve konuşacak! Bizim memleketin yarası yani, batı kültürüne böyle din gibi şartlanmış, bu çeşit yabancılaşmış, aydın tipindedir, başkasından değil! Bunlar milletin içindeki aykırı otlarıdır ve maalesef toplumun kaymak tabakasının çoğunluğunu teşkil ederler, sınıflarının şuuru içindedirler, o kadar ki demokrasiye bile yalnız yüksek tabakaya, kendi gibilerine has bir

rejim diye bakarlar. Halka yabancı, hatta düşmandırlar.” (Işinsu, Atlıklarınca, 109-110).

Atlıklarınca romanında aydınının halkı kendi doğal ortamı içerisinde tanımadığını ve bu nedenle büyük şehirlerden onlara yönelttikleri çözüm önerilerinin işlevsiz olduğu anlatılır. Kendisi de Anadolu gerçeğinden uzak olan Zeki, kendisinin askerliğin Anadolu’da yaptığından Türk köylüsünün durumunu bildiğini iddia eder. Asıl eleştirilecek nokralardan biri de bu bakış açısıdır:

Efendim, bu biçim insanlar be anlar halktan, halkın bilmem psiko-sosyal şartlarından, hepsi şehir çocuğu!... ömürlerinde Anadolu’ya ayak basmamışlardır, tek köylüyü, köyünde görmemişlerdir. Hayal ederler yalnız, onların ne softa, ne inatçı, ne batıl inançlar içinde bocalayan insanlar olduklarını bilmezler. Bak ben, askerliğimi İç Anadolu’da yaptım, bilirim, sana anlattım değil mi... (Işinsu, Atlıklarınca, 133)

Karanlığa Direnen Yıldız’da Türk aydınının Anadolu’yu bilmediği iddia edilir. Aydın kitle Anadolu’daki gelişmeleri bilmeden İstanbul’dan, Ankara’dan Anadolu’ya yönelik değerlendirmelerde bulunmaktadır. Romanda aydın kitlenin bu tavrı eleştirilir. Halkın içinden gelmeyen bu tür eleştirilerin geçersiz olduğu dile getirilir. Demokrat Parti dönemini ele alan romanda Anadolu’da hızlı bir gelişme olduğu ancak İstanbul’daki önder kitlenin bunu göremediği anlatılır:

-Kabuğunuzun dışına çıkın da Anadolu’ya bir gidin. Başvekil’in eserini, yeni Anadolu’yu görün. Köyün, toprağın, insanın değişen çehresini, toprakta ışıldayan tebessümü görün. Fabrikaların tüten bacalarını, tarımda ve sanayideki atılımları görün. Ne yaptığınız? Kibrinden, azametinden dağ gibi duran tüccarın karşısına köylüyü bey gibi dikediniz mi? Gidin görün yeni Anadolu’yu! Saban tutsaklığından azat edilen köylünün traktörün sırtındaki mutluluğunu görün! Ama hayır! Gözleriniz bantla kapanmış. Sizden olmayanın başarısını asla göremeyeceksiniz.
(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 30)

4.4.11. Aydın Kesimin Yılgınlığı

Üç Beş Kişi romanında ülke aydınının usanmış ve duyarsız hâli ele alınır. Cumhuriyet tarihi boyunca önemsenmiş olan aydınlar yaşadıkları üç askerî müdahale ve özgürlük sorunları nedeniyle artık yılgınlığa kapılmışlar ve kendi içlerine çekilmişlerdir. Çoğu aydın ülkede hiçbir şeyin düzelmeyeceğine ve halkın kendilerine ihtiyaçları olmadığına inanmaktadır.

Gözlerini dikip gizli bir düşmanlıkla Ferit'e bakıyor. Ferit'in aklında hala o 'ufukları dar' adamlar: Şu, şu... serbest ekonomi düzeni... Sonra silah, silah... Peki bu silahlar neyin karşılığı? Hangi ihracatımızın? Ama, Azra, Jale'yi yanına çekmiş, ona şimdi, yakında açacağı ' Akşamüstü Yeri'nin nasıl bir yer olması gerektiğini anlatıyor: ' Başta kocam, karamsarlığa düşmüş bütün aydınlarımız buyursunlar,' diyor. Ortak Pazar, ortak Pazar; artık kimse düşünmek istemiyor. Yok. Bu karamsarlık hiç hoşuma gitmiyor. (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, sayfa: 201)

Aydın sıkıntısı Üç Beş Kişi romanında tüm boyutlarıyla ele alınır. Artık aydınlar bir araya gelip fikir üretememekte, sorunlara çözüm bulamamaktadır. Çünkü herkes boş konuşmalardan, gevezeliklerden şikâyetçidir. Birbirlerine bile tahammül edemeyen aydın kitle giderek kendi kabuğuna çekilmekte, dış dünya ile bağlarını koparmaktadır. Bu durum bilim ve sanat dünyasındaki ortak bir tutumdur. Aydın bir insan olan Ferit gibi sanatçı olan eşi Deniz de kendi içine çekilmektedir:

Ferit kendini bir türlü bu konuşmaların içinde, bu toplantının bir parçası olarak duyamıyor. İlk defa bu türden şakalaşmalarda bir tatsızlık, anlamsızlık; dayanılması güç bir yüzeysellik buluyor. Aynı anda nedense kulaklarında karısının, Deniz'in sesi: ' Bir işe yaramak, bir şeyler yaratmak istiyorum. Akademi'nin desen bölümüne boşuna gitmedim ya? Hem sana bir şey söyleyeyim mi, yaratıcı olmayan, bir yere ulaşmayan gevezeliklerden de bıktım usandım! İstanbul'daki bütün arkadaşlarımdan, Anakara'dakilerden... Çan, çan, çan!.. Bir şeyler yaratmak istiyorum. Başarsam da, başarmasam da... aramak istiyorum. Bulsam da, bulmasam da... Sen, bir çocuk... geçim sıkıntısı da yok. Ama ben bunlarla kendimi mutlu duyabileceğimi sanmıyorum.' (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 210–211)

Yaz Sonu romanında 12 Mart İhtilâli nedeniyle ülke aydınlarının içine düştükleri bunalım anlatılır. Herkes dışarıda gencecik insanlar ölürken kendisinin neden yaşadığını sorgulamaktadır. Şiirler yazan Doğan ise bu kıyım ortamında yatalak olan babasını yaşatmanın ne boş bir uğraş olduğunu düşünmeye başlar. Gençlerin kanı akarken yaşlı insanların yaşaması ne kadar doğrudur? Aydınların gelecekte umutları kalmamıştır, aydın kitle giderek içe kapanmaya başlamıştır:

İşte Doğan. Bozgun Bizans'ından yazardı. Son yıllar, o güzelim dizelerini söyleyemeyecek, onları kurup çatmaya zaman ayırmayacak denli, yaşamak adına yapılan pek çok işi arasında kötürüm bir babaya da bakmak zorundaydı. Artık, yaşamak ve yaşatmak derken, tükenmişti. Kaldıramıyordu. Neyi niçin yaptığını bilemiyordu. Neyi niçin yaptığını bilebilse – sakat bir babaya neden baktığını da- , bir yarımı olsa bütün

bunların, ufukta bir dirilik görebilse, kuşkusuz daha ağır yükleri kaldırdılabileceğini söylüyordu. Ama ufukta tek bir ışıklı nokta görünememeye başlamıştı. Besbelli, o kıyımlar, gencecik insanların yitip yitip gidişi arasında –işte Güney- yaşlı kötürüm bir adamın neden hala soluk alıp verdiğine şaşıyordu. Sonra da, bunu düşünmek yüreğini binlerce parçaya bölüyordu. (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 91)

Emir Bey'in Kızları romanında Cumhuriyeti güçlendirmek için Anadolu'ya, köylere gönderilen yönetici kitlenin yılgınlığı, amaçsızlığı ve boş vermişliği eleştirilir. Romanda Mardin Valisi olan Mahmut gibi kaymakamın da içki masalarında ömür tükettiği anlatılır. Bu sırada Mahmut ile kaymakamın eşi arasında geçen gayrî ahlakî hareketler de bu kitlenin ne kadar yozlaşmış olduğunun bir göstergesidir. Eğitimli ancak mutsuz bu insanlar bezginliğin pençesine teslim olmuşlardır:

Akşam yemeğinde, manolya gibi ışık saçan bu kadına kocanın ilgisizliği, Vali Beyin aşırı ilgisi ve ikramıyla şaşıyor Leyla. Karısı neyse, konuk bacası bile unutulmuş valinin.

Daha sonra fıkırdamalar, fısıldaşmalar, masa altında sürdürdüğü sezilen, yüzleri pembeleştirip, gözleri dalgınlaştıran sürtünmeler başlıyor. Kaymakama bakıyor Leyla: Silik, çirkin bir adam. Görmüyor mu olup biteni? Görmüyor. Boyuna içiyor. Filiz ayağına geçirdiği yaşlı kadın terliklerini sürükleyerek odaya girip çıkıyor. Kaymakamın içki kadehini boyuna kendisi dolduran –bir sofraya görevlisi var- kibar bir ev sahibi olan Vali Bey çok keyifli görünüyor. Kibarlık mı? Başka şeyler söylenebilir ama, kızdığı her söz için kaymakamlarının, muhalif parti il başkanının küçük kız kardeşinin ayağına işeyeceğini söyleyen Mahmut Batubeg' e kibar denmez. (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 201)

4.5. Birey ve Toplum

4.5.1. Toplumsal Baskı ve Birey

Çiftler arasındaki fiziksel uyumsuzluk onları rahatsız etmese de çoğu kez toplumun ilgisini çeker. Bu uyumsuzluk onları toplumun gözünde komik bir konuma getirir ve bireyler bu nedenle toplumsal mekânlara birlikte gitmekten kaçınırlar, bu tür mekanlara gittiklerinde ise dikkat çekmemek için ellerinden geleni yaparlar. Mahrem romanı obez bir kız ile cüce bir adamın aşk öyküsünü anlattığı için bu konuda bir çok örneğe sahiptir:

Sinema, Hayalifener Apartmanı dışında birlikte olabildiğimiz tek mekândı. Genellikle içeri ayrı ayrı girip, filmi ayrı ayrı izliyorduk. Ama eğer

salon tenhaysa, ortalıkta çok fazla meraklı göz yoksa yan yana oturuyorduk. Karanlıkta el ele tutuşuyorduk film boyunca. Gene de diken üstünde oluyordum. On dakikalık aralardan nefret ediyordum. Bazen, ara yaklaştığında, ikimizden biri kalkıp başka bir yere geçiyordu ama çoğu zaman filme dalıp bu anı kaçırdığımız için, ışıklar yanar yanmaz koltuğumuzda suçlu suçlu büzülüyorduk. O bir türlü bitmeyen on dakika boyunca, Be-Ce tortop olup iyice aşağıya kayıyordu oturduğu koltukta. Benimse yapabileceğim bir şey yoktu. Ne kadar büzülürsem büzüleyim, gözden kaçamayacak kadar iriydim. (Şafak, Mahrem, 79)

Aynı durum aşağıdaki örnek için de geçerlidir. Toplumun birbirlerine yakıştıramadığı çiftler de bir süre sonra birbirlerine uyumsuz olduklarına karar vererek ayrılık kararı almaktadırlar. Toplumun değer yargıları bireyler üzerinde düşünülenden daha fazla bir etkiye sahiptir. Başlangıçta toplum kurallarına karşı koyacaklarını sanan çiftler çoğu kez bu kurallara teslim olmakta ve yollarını ayırmaktadırlar.

Oysa düşünmeliydim, düşünmeliydik. Çünkü biz birbirimize yakışmıyorduk. Hani şu, kısacık boylu oldukları için, tüm kilolarına rağmen hâlâ ufak ve tostoparlak görünen kadınlardan biri değildim ki ben... sadece enlemesine değil, boylamasına da normalin çok üzerinde olduğum için, Be-Ce ile yan yana durduğumuzda, hem kilolar, hem de boylar bakımından dehşetengiz bir tezat ortaya çıkıyordu ortaya. Yan yana iken öylesine iğreti duruyorduk ki, dışarı birlikte çıkmamız söz konusu bile olamazdı. Eskaza öteki sevgililer gibi sokaklarda el ele dolaşmaya teşebbüs etsek, bizi her gören gülmekten fenalık geçirirdi herhalde. Yüzotuziki kiloluk gövdemin adımlarına ayak uydurmaya çalışırken seksen santimlik sevgilim, insanlar birbirlerine bizi gösterip, bizi seyredeceklerdi. Dudaklarındaki alaycı tebessümleri bastırma gereği duymadan, sevişip sevişmediğimizi geçireceklerdi akıllarından. Bir an bile gözlerini ayırmayacaklardı gözlerinin önündeki görüntünün gülünçlüğünden. Şişko ile cücenin seyirlik tezatını belki de günlerce düşürmeyeceklerdi dillerinden. (Şafak, Mahrem, 196).

Toplumun kendi standartları dışındaki ilişkileri reddettiği Bitmeyen Aşk romanında dile getirilir. Nilgün, evli olan sevgilisi Sinan ile olan ilişkisini en yakın arkadaşının bile onaylamamasına şaşırılmaktadır. Nilgün önemli olanın toplum değil, sevgi olduğunu düşünmektedir. Ancak toplum bu düşünceye karşıdır:

Bu sözleri söylerken belli bir yargılama yaptığı kesin. Nilgün de farkında bunun ve fena halde bozuluyor. Sevgisinin herkes tarafından kolayca benimsenip onaylanacağını mı sanmıştı ki, bu kadar sarsılıyor? Hayır. Şu ana kadar hiç düşünmemişti bu konuyu galiba. Sinan'la birlikte olmanın, aşkı, mutluluğu yeniden yakalamanın coşkusu içinde, evli bir

adamı sevmenin zorluklarını, sorunlarını, böylesi bir birlikteliğin sakıncalarını, çevreden alacağı tepkileri hiç aklına getirmemişti. Ola ki, varsaymıyordu Suna'yı... Sevgilisinden ayrıken, onun hastalığının üzüntüsünü çekerken, Semra'nın söylediği sözler bu yüzden bu kadar şaşırtıyor, sarsıyor onu herhalde. (Kür, Bitmeyen Aşk, 309-310)

Toplumun, iş yaşamının ve ailenin insan için kalın duvarlar ördüğü ve insanın bu duvarları aşabilmek için normal yolların dışına çıkmak zorunda kaldığını gösteren örnekler vardır. Bu örneklerden biri de Bir Cinayet Romanı'nda verilmiştir. Romanda sekreter kız iş yerinde patronlarını, evde annesini, çevrede tanıdıkları idare etmek için sürekli doğru olmayan şeyler söylediğini anlatır. Aslında patronları, aileyi, çevreyi kandırmak kolaydır. Asıl önemli olan insanın kendisini kandırabilmesidir. Bunu yapamamak insana acı vermektedir:

Ömrüm insanları idare etmekle geçiyor. Patronu, patronu görmek isteyen ama patronun görmek istemediği kişileri; patron dalga geçtiğinde bunu fark etmemesi gereken daha büyük patronları, başka patronların sekreterlerini, yaptığım işi önemli sanıp beni küçümseyenleri; yaptığım işin önemini ya da önemsizliğini doğru değerlendirip beni pohpohlamaya ya da küçümsemeye gerek görmeyenleri, patrona gözüne girmenin benden geçtiğini sanan bir takım sersemeleri, sonra koynuma girmek isteyenleri, anlattıkları açık saçık fıkralara güldüğüm anda beni yatağa götüreceklerini sanan, gülmediğimde bani aptallıkla suçlamaya hazır olan müthiş erkekleri oyalamak, birkaç kez yattıktan sonra kaçmaya çalışanları gene oyalamak... gece eve geç geldiğimde ya da hiç gelmediğimde anneme yalanlar uydurmak... onu da oyalamak, idare etmek... ve bütün bunları yaparken hep güzel, sevimli, şık ve güler yüzlü olmak...

İdare ediyorum işte. Herkesi. Herkesten de çok kendimi. Kelime benzerliğine karşın, gerçekten yönetmekle uzak yakın hiçbir ilintisi olmayan son derece gamlı, kasvetli iş,, ve yaşamım bundan ibaret...

Öyle sınırlanmış ki imgelemim yıllar yılı kurabildiğim hayaller bile yarı yolda bırakıyor beni. Doyuma değil, doyumsuzluğa varabiliyorum ancak. (Kür, Bir Cinayet Romanı, 43)

Birey ile toplum arasındaki alışverişte bireyin zararda olduğu kabul edilir. Birey toplumun baskısını her zaman üzerinde hisseder. Ancak toplumsal kurallar da bireye bir yol gösterir, onu dışlanmaktan korur. Bu durum bireyler arasında dayanışma sağlar ve bireyi yalnızlıktan ve yabancılaşmaktan korur. Karanlığa Direnen Yıldız romanında millet kavramının birey için kuşatıcı bir kavram olduğu dile getirilir. Bu kuşatılmışlık hissi zaman zaman kişiyi bunaltsa da onu bir bütünün önemli bir parçası haline de getirir:

-Hadi canım, neredeyse milleti kavim yapacaksın. Türk milleti dağ gibi bir gerçektir. Onun yanında bozuk düzen, çığrından çıkmış insanlar ayrı bir olaydır. Millet gerçeği hep vardır. Bütün kokuşmalar, kendimizi millet olarak değil de, illet olarak görmeye başladıktan sonra olur.

-Yanlışı anlama ağabey. Ben milletin varlığını inkâr etmiyorum, sadece toplumun birer kölesi durumuna geleceğimizin endişesini taşıyorum.. Yani robotlaşmak düşüncesi ürkütüyor beni. Yani toplum bizden sürekli bir şeyler alıyor.

-Müsaadenle veriyor da... Sevgi, fedakârlık, doğruluk, dayanışma gibi... Biz Robenson değiliz ki elbette toplum bize şekil verecek. Ha bir de şu var: onaylarsın veya onaylamazsın. Koy tartıya; beğenirsen beğenirsin... Beğenmezsen kullanmazsın... (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 54)

Cadı Ağacı romanında toplum kurallarının insanlar için ne kadar bağlayıcı olduğu görülür. İnsanlar davranışlarını toplumun ayıplar ve kabuller sistemine göre düzenler. Ancak aydın insanların diğerlerine oranla bu kurallara daha sık baş kaldırdığı görülür. Doktor Nilüfer de toplum kurallarına uysa bile bunların daha çok zayıf insanları kontrol altında tuttuğunu dile getirir:

‘Kim nereye giderse gitsin, bize ne. Toplum neymiş be... Kleopatra zamanında yaşasaydık, kardeşimizle evlensek bile toplumun gıkı çıkmazdı. Borjiyalar zamanında kan bozulur diye düşüneceklerdi, ama korkudan seslerini çıkarmayacaklardı. Toplummuş... Toplum zayıfları ezer, güçlülere boyun eğer. Toplum için tek önemli şey budur. Her zaman böyledir. Kimine iftira der toplum, kimini de recmeder. Benim kimle yattığımdan topluma neymiş? Bunun altı üstü, kapalı bir yer, bir yatak ve bir karıyla erkek arasında olmuş bitmiş bir iş değil mi?’ (Kutlu, Cadı Ağacı, 87)

Buket Uzuner’in Balık İzlerinin Sesi romanında “normallik” kavramı tartışmaya açılır. Romanda normal olmayı reddeden bir grup insanın bir program dâhilinde normalleştirilmeye çalışmaları anlatılır. Ancak farklı olan bu insanlar ütobik bir dünyada yaşamak pahasına “anormal” kalmayı isterler. Eserde her toplumun kendi değer yargılarını bir diğer kuşağa aktarması böylece yüzlerce yıl boyunca kendini var edebilmesi anlatılır. Ancak toplumsal değerlerin doğru olup olmadığı hiç kimse tarafından tartışılmaz. Toplumun insanı normalleştirme süreci insan sosyalleşmesinin bir parçasıdır. İnsan toplumda kabul görmek için toplumun kurallarına göre hareket eder. Yani topluma itaat eder. Toplum kendisine itaat etmeyenleri dışlar:

Söz konusu programın, Birleşmiş Milletler uzmanlarına sağlayacağı yararların uzun uzun anlatıldığı davetiye mektupları, buraya kadar hiçbirimize özel ve ilginç gelmemiştir. Asıl vurucu nokta, tümümüzü ikna eden kavram, kuşkusuz normallikti!..

Kendi ülkelerinin konum, kültür ve alışkanlıklarına bağlantılı anlayış ve yöntemlerle normal standartlara yöneltilen ‘özel burslu seçilmiş öğrenciler’e, yukarıda adı geçen programa katılmayı kabul ettikleri takdirde, program süresince normal kabul ettikleri hiçbir kavram, biçim ve işlevle karşılaşmayacakları bir çalışma ortamı garanti edilecektir.”

Evet, işte buydu!

Hepimizi buraya getiren büyü söz buydu: Normallik! Bu pilot uygulamaya katılmayı kabul etmek, bir yıl süreyle normal insanların dünyalarından yalıtılmak, onların değer yargılarından, yaşam tarz ve kalitesinden uzaklaşmak özgürlüğünü bağışlayacaktı! Dahası, daima bir azınlık olarak kalacağı su götürmeyen bizim gibiler üzerinde yarattıkları şiddet, baskı ve her çeşit işkence bir yıllığına bizlere ulaşamayacaktı. Bundan daha muhteşem ne olabilirdi?(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 29-30)

Toplumda insanlar belirli davranış kalıplarını kullanarak yaşamlarını sürdürürler. Toplum bireylerden bunu bekler ve bu türde davranmayanları dışlar. Balık İzlerinin Sesi romanında normal görünmek isteyen her insanın “mış gibi” yapmak zorunda olduğu anlatılır. İnsanlar sırf toplum içinde kalabilmek adına kimi zaman inanmadıkları, benimsemedikleri davranış modellerini uygulamak zorunda kalmaktadırlar:

Bizim gibilerin, normal insanların dünyasında çok fazla rahatsız edilmeden ve sipsivri göze batmadan yaşayabilmesi için, normallerin her gün oynadığı MİŞ GİBİ oyununu çok iyi kavraması bir zorunluluktur.

Mutluymuş gibi yapmak, adılmış gibi davranmak, dürüstmüş gibi konuşmak, seviyormuş gibi bakmak, içtenmiş gibi görünmek, habersizmiş gibi yadsımak, görmemiş gibi kaçmak, zevk alıyormuş gibi sevişmek, ilgileniyormuş gibi dinlemek, sorumluymuş gibi göstermek, gerçekmiş gibi duygulanmak, timsahmış gibi ağlamak ve bu gibi... (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 35)

Gündelik yaşamda herkes kendi konumuna uygun bir işle meşguldür. İnsanların çoğu gündüz saatlerinde bu işleri kurallarına uygun olarak yaparlar. Bu kurallar hem devlet tarafından konulmuş resmî kurallar hem de toplum tarafından koyulmuş gayri resmî kurallardır. Her ikisinin de yaptırım gücü olmakla birlikte, toplumsal kuralların yaptırım gücü daha fazladır. Ancak insanlar gece saatlerinde kendileriyle daha çok baş başa kalırlar ve kendi muhasebelerini yaparlar. Balık İzlerinin Sesi romanında birçok insanın geceleri yaptıklarını değil yapmak istediklerini düşündüğü anlatılır.

Bu durum toplumdaki, yaşamdan bir kaçıştır aslında. İnsanın içinde bu kaçış özlemi hep vardır aslında:

“ – Cezayirli bir tanıdığım var. Kırk yıldır köprü rolü oynuyor, dedi.

- Bir başkası, metroda bilet zımbalama görevlisi olarak, günde üç bin kez aynı hareketi yapıyor. Rol yapmazsanız, topluma uyamadığımız söylenir. Rol yapma alışkanlığının yıllar boyu böyle kararlı ve sürekli biçimde benimsenmesi, ‘MIŞ GİBİ’ oyununun ne denli ciddi ve önemli olduğunu göstermez mi?

Herkes tamamen kulak kesilmiş, dinliyordu.

- Bazen Cafe de la Gare’da arkadaşlarla toplanırdık. Biri muslukçu, biri muhasebeci, biri

de memurdu. Aslında büsbütün farklıydılar. Ama kimse farkında değildi, rol yaparlardı, günde sekiz saat ‘MIŞ GİBİ’ oyunu oynarlardı, böylece kimse dokunamazdı onlara. İçlerine kapanıp, orada gizli bir yaşam sürer, ancak geceleri, düşlerinde ve karabasanlarında ortaya çıkarlar...” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 38-39)

Balık İzlerinin Sesi romanında insanların eninde sonunda “normal” kavramına teslim oldukları ve toplumla uzlaştıkları anlatılır. Bazı insanlar topluma karşı koysalar da bunların birçoğu zamanla ona teslim olurlar. Ancak ne topluma teslim olmak ne de ona aykırı kalmak istemeyenler yazılı kalmaya mahkûmdurlar. Çünkü onların dahil olacakları bir grup yoktur. O nedenle topluma aykırı olanların sayısı oldukça azdır:

“ – Ne yaptı, nasıl seni böyle acıttı? diye sordu.

Burnum akmadığı halde, burnumu çektim.

- Eylemler, tıpkı başlıklar gibidir, dedim. Hiçbir şeyi açıklamazlar!

Sesimdeki acı ton dilime bulaştı, ağzımın içi acıdı.

- Reddedtiği toplumla her anlamda bütünleşti, değil mi?

- Uzlaştı! Çok çabuk teslim oldu, dedim kederli.

- Pastasının içinden güvercinler çıkan bir düğün töreni düşlermiş meğerse...

- Böyleleri normal olarak doğmuşlardır, ama kendilerinin normal olduklarını bilmezler, dedi aynı acıyı çok fazla tanımış, bu yüzden yassılmış bir sesle.

- Ancak gerçek bir seçkine rastladıklarında gerçeği görür ve her ikisinden de kaçarlardı... Hepsi böyledir...

Sustuk, hiç konuşmadık.

- Yalnız, diye mırıldandı,

- Yalnız, onların da bu yüzden acı çektiklerini bilmelisin. Birini yitirmekten çok, hiç kimseye itiraf edemeyecekleri bu gerçekle yan yana yaşamının ağır yüküdür acıtan.” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 40-41)

Balık İzlerinin Sesi romanında insanın yerleşik değer yargılarına karşı çıkabileceği ancak bunun zor olduğu anlatılır. Eserde yerleşik bir değer yok etmenin bir cinayet işlemek kadar sarsıcı bir eylem olduğu anlatılır. Toplumun değer yargıları kolay kolay değişmez ve bu yargıları değiştirmeye çalışanlar da genelde bir katil gibi değer görürler. Bir insanın ölümü gibi bir düşüncenin ölümü de insanlar için zordur. Ancak insanın kendini yenileyebilmesi içinde zaman zaman düşüncelerinin bir kısmını öldürmesi, yenilerini doğurtması gerekir. Bu durum toplum için de geçerlidir:

“ – Sizce Afife, sizce insan çok istediği şeyleri ille de bilinçli olarak, uyanık ve ayıkken, sonra fiziki...

Ellerini uzattı,

- Elleriyle mi gerçekleştirir?...

Ellerime baktım, tertemizdi. Her şeyi anladım. Hiç düşünemeyeceğim kadar çok cinayet işlemiştim ben... Dehşetle büyüyen gözlerim, kendimi daima Raskolnikov’a neden çok yakın hissettiğimi görmeme yaradı.

Odadaki öbürleri, anlayışlı ve dost bakışlarla bana bakıyor, ‘alışmamı’ bekliyorlardı. Sanırım, bu beklenenden uzun sürecek. İnsan normal olmasa da, düşündüğü kadar masum, içten ve dürüst olmadığını öğrendiğinde, bunu kabullenmesi ve hazmetmesi çok zaman alıyor!

- Katil, içimizde uyur, dedi Carmen.

- Ve bizler, onu uyandırmaya bayılırız, diye ekledi Brooks şeytanca bakışları alev alev yanarak.

- Sen kimleri öldürdün Afife? Sesinde, ‘sen kime âşıkısın?’ sorusunun tatlı, baygın kokuları buharlanıyordu Parveen’in.

- Cinayet! Cinayetten söz ediyorsunuz! diye bağırdım.

Gülümsediler. Anlayışlı, sevecen ve tanıdık gülümsediler. Saldırgan olmayan, aşağılayıcı ve yargılayıcı yetersizlikten uzak, kalben temiz duygularla gülümsediler. Ah seçkin olmanın yüze ayrıcalığı!..

- Onların cinayetlerinde kan akar. Bizim cinayetlerimiz kansızdır. Onlar kesici, yakıcı, patlayıcı aletlerle öldürürler. Biz öldürücü aletlere el sürmeyiz, dedi zevkle Parveen.

- Biz yalnız düşünceler ve düşlerle...

- Sonuçta biz de cinayet işliyoruz ama!.. diye isyan ettim.

Yine gülümsediler.

-Katil içimizde uyur, diye yineledi Carmen.”(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi,

78-79)

Hoşça Kal Umut romanında Algüz toplumun bireyi kuşatmasına karşı çıkar ve kendini tüm dünya sorunlarından uzak tutacak bir fanusa kapatmak istediğini anlatır. Bu durum kadın erkek birçok insanın ortak sıkıntısıdır:

“ Bıktım. Her şeyin önceden belli kurallarına uymaktan, koşullanmışlığın çemberini bir türlü kıramamaktan... Kendimi dünyanın bütün değerlerinden ve sorunlarından kurtaran bir fanusa kapatmak istiyorum. Bunu herkes aklından geçirebilir, aptal. Ama Oruç gibiler aklına bile getirmez. O da aptal...” (Kutlu, Hoşça Kal Umut,145)

Balık İzlerinin Sesi romanında insan yaşamını şekillendiren ana kavramın vazgeçilmezlik-mecburiyet olduğu anlatılır. İnsan doğumundan itibaren yaşamaktan vazgeçemez. Zamanla bunun içine toplumdaki vazgeçememe, onun kurallarına mecbur olma gelir. Aşk da bir tür vazgeçilmezlik ve mecburiyettir. İnsan sevdiği kişiden vazgeçemez, ona mecbur olduğunu düşünür. Bu nedenle de ayrılıklar çok zordur:

“ – Daha şafakla birlikte, çok sıkı bir aşk eğitiminden geçmişsin ve öyle ki, onun izlerini hala gövdende taşıyorsun. Nereye gitsen, kimi görsen, o kahrolası karşılaştırmayı yapıyorsun ister istemez. Bütün zamanının beklemekle geçiriyorsun. Oysa sen beklediğin şeyleri, daha çok küçükken yaşamışsın...”

Anlattıkça daha çok yoruluyor, yaşlanıyordu sanki. Bir yandan da tuhaf bir biçimde güzelleşiyordu.

‘ Böyle bir anne-oğul ilişkisi yaşamak nasıl olur?’Sorusunu ister istemez düşündürten, zehirli bir tılsım vardı anlattıklarında. Yine de bütün bunların sıkıntılı bir başka yanı ve Romain için artık vazgeçilmez özel bir yüzü olmalıydı.

Vazgeçilmezlik?

Vazgeçilmez olan...

Vaz- geç!..

Ah şu vazgeçilmezlik!

Onun uğruna nelere katlanır, nelerden yoksun kılar, nasıl da bunaltırız kendimizi. Tutsaklığımızın adıdır vazgeçilmezlik çoğu kez.

Doğumdan ölüme dek sürecek ve asla kazanılamayacak birinci vazgeçilmezliğin adı: zamana karşı verilen savaş olarak çıkar karşımıza. Kendimize karşı açtığımız savaşlar yanı sıra töreler, dinler ve kan bağıyla ilgili olanlar ve bütün bunların yarattığı şoklar, acılar, yalnızlıklar... en fenası keder... Çünkü vazgeçilmezlin önlenemez yol arkadaşı ‘zorunluluk’, hiçbir mutlu duygunun yanbaşında varolmasına şans tanımaz. ‘Mecburiyet’, bütün özgürlüklerin ve aşkların sonudur.

Vazgeçilmez olan nedir? Tutsaklık mı, yaşamak mı? Yoksa aşkı adındaki insan mı? Sorumluluk duygusunu vazgeçilmez kılan kim aslında? Peki, sorumluluk nedir? Vazgeçilmez olan mı, yoksa kendisi mi? Ağaçlar için vazgeçilmez olan yaşamak da, insan için vazgeçilmezlin asıl kendisi mi?

Ve aslında hiçbir şey vazgeçilmez değildir!” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 46-47)

İnsanın devlet ve toplum tarafından tanımlanmış ve sınırları çizilmiş bir yaşama mahkum edilmesi Balık İzlerinin Sesi romanında yeniden ele alınır. Eserde devlete

vergi vermek, askere gitmek, resmî bir işte çalışmak zorunda kalan insanın bu sınırların dışına çıkmamak için içindeki sesi boğması gerektiği anlatılır. Maaş, sigorta peşinde koşan insanlar için zaten artık bir iş sesten bahsetmek de güçtür. Bu duruma sadece “seçilmiş insanlar” karşı koyabilmekte ve onlar da buna karşı ağır bir bedel ödemektedirler:

“ – Ne yaptık biz onlara? Zaten sayısı çok az, tehlikesiz ve zararsız insanlarız. Savaşa, ayrımcılığa, diktatörlüğe, faşizme, tembelliğe karşıyız. Elimiz silah tutmaz, yüreğimiz yufkadır, disipline gelemeyiz, kan görmeye dayanamaz, en önemlisi, aşka ve dostluğa inanır, şiir okuruz... ”

Sesim ağlamaklı bir renge boyanmıştı, susarsam boyalar akacaktı, susmadım.

- Ve bu yüzden, onlar gibi güvenceli bir yaşamın düzenli parmaklıklarına tutunarak, akrep ve yelkovanın devinimlerini üzüntüyle kovalayarak, ya da katalog, rehber ve broşür indeksleri arasında uçup gidişini izlemiyoruz zamanın...

Konuştukça durumumuzun ciddiyetini kavıyor ve paniğe kapılıyordum. Beri yandan da konuşmak cesaret veriyor, duygularımdan kaçmamı sağlıyordu.

- Hangimizin emeklilik maaşı, yaşam sigortası ya da çizgili pijaması oldu, söyler misin? İçimizde hangimiz büyüdüğünde asker, polis, bankacı olmak üzere ulusal marşlar ve oyuncak tüfeklerle eğitilen nurtopu evlatlar yetiştirdi?

Hangimizin anlatacak askerlik, yatılı okul, zıfak gecesi anısı olmuştur? Hangimiz mutluluğunu gizler, mutsuzluktan, Sonyaz mevsiminden korkar? Dahası hangimiz intihara öcü gibi bakıyor?” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 68)

4.5.2. Birey

Birey olma sürecinin sıkıntıları Atlıkarınca romanında dile getirilir. Toplumun kurallarına birebir uymak insanın bir birey olmasını güçleştirir. Çünkü birey olabilmek için özgür olmak gerekir. Toplumun, ailenin, arkadaşların, eşin dayatmalarına uymak insanı gündelik, sıradan bir kimse hâline getirir. “Atlıkarınca” romanında ressam Nurgün Ay’ın kendini bulma süreci anlatılır. Bu süreçte ona yol gösteren Allah inancı olmuştur. Sadece Allah ‘a boyun eğmek, onun dışında hiçbir şeye mecbur olmamak Nurgün’ün anahtarı olur:

“Ben Nurgün Ay, ressam.. artık iyileştim! Hiç kimsenin bana hiçbir şey yapmadığını, olan bitenden yalnız kendimin, beni, Nurgün Ay’ın sorumlu olduğunu.. değil mi ya.. Nurgün Ay aptaldıysa, budalaca davrandıysa.. az mı azap çektim, bağlarımı, bağlantılarımı tek tek çözünceye kadar. Bağlar, bağlantılar bir kocaman şartlar yumağı, hücrelerimde dolaşan

bilmem kaç asırlık ata kalıntıları ve daha bebecikken telkin edilenler.. ve derken, ben, yeni şartlar yarattım, tümüne inat! Artık biliyorum, hiç kimse bana bir şey yapamayacağı gibi, kimse de kurtaramaz. Çünkü sen, aklın ve yüreğinle yalnızsın Nurgün ay, tıpkı tek tek bütün insanlar gibi!.. O halde aklımı ve yüreğimi, kendi şartlarım dahilinde kullanmaya mecburum. Üç "M" kuralı, daha doğrusu, duam: Mecbur, mahçup, muhtaç etme yâ Rabbi! Günlerden bir gün özgürlüğümün farkına varış; Fâtiha'da, "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden isterim" âyeti üzerine düşünüyorum çünkü: Allah'tan gayri hiç kimseye mecbur değilim, diyorum kimse de bana.! Suya bir damla nur düşüyor, idrakim halka halka açılıyor, benliğim çırıl çıplak, O'nun karşısında. "Yalnız Sana ibadet eder, yalnız Senden isterim" diyebildikten sonra: hürriyetin ilk kelimelerini talim ederse dudak, sonrası geliyor. Ben yaptım!" (Işınsoy, Atlıkarıca, 5-6)

Kurumların insan ürünü olmasına karşın insanı daraltan, sınırlandıran unsurlar olduğu bir gerçektir. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında Teoman örneğinden yola çıkılarak insan ve kurumlar arasındaki ilişki, birey olma mücadelesi çerçevesinde değerlendirilir. Kurumlar gereklidir, ancak insanın özgür olması için de onları düşünsel anlamda yıkması gerekir:

Teoman'ın anarşistliği yalnızca düşünsel diye tanımlanamaz, ayrıca, kendi kurduğu sistem ve kurumlara acımasızca karşı çıktığı da söylenmelidir. "Daha iyisini kurabilmek için, kurmayı yeni bitirdiğimi yıkma cesaretini gösterebilmeliyim," derdi canı yanıyor, ama bunu gizlemek için zorla gülümsüyormuş gibi bakarak, özellikle kurumsallaşmış değerlere başkaldıran Teoman'ın, buna karşılık kendini bir türlü kurumlardan kurtaramıyor oluşu, belki de kendi antitezini bunca apaçık yakasında taşıyan o ender insanlardan biri kılıyordu onu. (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 25)

Kaf Dağının Ardında romanında kahraman Mevsim bunalımını Allah'a yönelerek yok etmeye çalışır ve yöneliş onu başka bir boyuta taşır. Allah'a yakın olmak için öncelikle onun emirlerini yerine getirmek zorunda olduğunu düşünen Mevsim büyük bir korku yaşadığını dile getirir. Öncelikle çevrenin alaylarından çekinen Mevsim için Allah'a layık olup olmadığı sorusunun cevabı daha mühimdir. Bu durum romanda şöyle dile getirilir:

"Dursun artık şu fırtına. Çok korkuyorum, çok, çok. "Namaz kılma düşüncesi bu kadar korkutmamalı seni; mesele babanın yahut arkadaşlarının alay edebilecekleri ihtimali değil, değil de nedir? Kendini lâıyk bulmama mı, kızım bilmiyor musun Allah'ın nazarında bütün insanlar eşittir ve emir, tümünedir, O seni lâıyk gördükten sonra... "Biliyorum sen namaz kılıyorsun Mehmet, yoksa her an zıkr hâlinde misin? Fakat ben, bunları yazmayacağım romanda. Çünkü dinî roman yazmak gibi bir iddiam yok, olamaz da. Hatâ

yapmaktan korkarım, bunca saygılıym dine. Böyle bir iddia ile çıkan romanda, bir tek nokta bile ters düşmemeli. Çünkü ne demişler, "Kur'an'ın tümü Bismillâhırahmanırahim'de, O'nun B'sinde, B'nin de noktasındadır." Arapça yazı B ve "Elif" Mehmet, tıpkı senin gibi ince, uzun. işaret edici, yol gösterici, değil mi? Sen benim Elif'imsin Mehmet!" (Işınsu, Kaf Dağının Ardında,235)

İnsanın kendisiyle yüzleşmesi çoğu zaman onun acı çekmesine neden olur. Her insan yaşamının belirli bir döneminde gerçek kimliğini keşfe çıkar, çıkmak zorunda kalır. İnsanın kendisiyle hesaplaşması ertelendikçe bunalımı da artar. En iyisi bu hesaplaşmayı uzun süre ertelemeyen yapmaktır. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında adı verilmeyen roman kahramanının ikinci evliliğinden sonra yaşadığı sıradanlık ve amaçsızlık nedeniyle kendisiyle yüzleşmek zorunda kalışı anlatılır. Masumiyetin sonu olarak değerlendirilen bu durum kahramanın ağzından şöyle anlatılır:

Masumiyetin sonudur bu. Bütün yatırımını her seferinde sakınmadan ortaya atma, ya hep ya hiç mantığı gütmeye ve onarılmaz kayıpları göze alma yürekliliğinin sonu. Somut ve açık örnekler: Kararlı ve bütün serüvenlere kapalı bir duruş. Hevessiz, takma bir gülümseyiş. Gündelik dile keskin bir dönüş. İlk kez bir banka hesabı.

Yeni, daha geniş, daha ferah bir eve taşınma, perdeleri, mobilyaları yenileme zamanıdır bu.

Dolaplar dolusu bardak çanak, lambalar, halılar alma, ailece yenecek akşam yemeklerine muhallebiler ve kurabiyeler pişirmeye özenme, yeni alışkanlıklar edinme zamanı.

Parçalarını toplayıp -ek yerleri görünür biçimde de olsa- bir araya getirmek, hiç de özgün biri olmadığımıza inanıp düşlerinizden umudu kesmek zamanı. Yön değiştirme. Dışarıdan görüldüğünüz kadar olmaya çalışma.

Rahat bir soluk, en sonunda. Bir zamanlar sizin tekdüzelik, başkalarının mutluluk olarak adlandırdıkları her şey.

Tam da bu sırada ölüm, o eski tanışınız kapıyı tıklarız yeniden. Sizi almaya gelmiştir bir kez daha ve bu kez öncekilerden daha ciddidir. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 20)

Sıradan insanın yaşamı basit olduğu için yaşam onlar için kolaydır. Ancak insan aydınlandıkça, bilinçlenmeye başladıkça dünya hakkındaki algıları da değişmekte ve yaşamak giderek güçleşmektedir. İnsanın bilinçlenmesi bir bakıma yalınlığını kaybetmesi anlamına gelmektedir. Bu durum Kumral Ada Mavi Tuna romanında da dile getirilir:

“ ‘ Keşke senin gibi düşünebilseydim, keşke kadere inanabilseydim Hasan! Özenmediğim olmuyor mu sanıyorsun? Doğru söylüyorsun; yalın ve küçük güzeldir. Ama olan olmuş bir kez, akıl ve bilinç için içine girdi mi geri dönüşü yoktur!’ ” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 78)

Çağımız insanın toplumla, teknolojiye, bilgiyle olduğu kadar kendisiyle de mücadele ettiği bir çağdır. Asıl mesele zaten insanın kendisiyle hesaplaması ve kendisini bulmasıdır. Hatalarının farkına varması bunları değiştirmeye çalışması bir insan için zordur ama ona çok şey katar. Bu mücadele Kumral Ada Mavi Tuna romanında da ele alınır:

“ ‘ En korkuncu bu olur,’ diye mırıldandı Tuna. ‘ En acıtıcı yara, asıl yanılanın insanın kendisi olduğunu anlamasıdır. İzi hiç silinmeyen tek yara, kendine ihanet eden bilinç tarafından kanatılmıştır. ‘En güç affedilen hata, insanın kendisine ait olanlardır aslında...’ ” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, sayfa: 112)

Cadı Ağacı romanında yaşadığı hayatı sorgulayan Nilüfer başkalarına adanmış ve yalnızlığa teslim olmuş bu hayatı yaşamak istemediğini fark eder ve bu durumdan birinin gelip kendisini kurtarmasını ister. Ancak asıl kurtarıcı insanın içindedir. Özellikle böyle maddi hayatta her hangi bir sorunu olmayan insanların kendilerinden yaşamlarından memnun kalmadıklarında içlerine döndükleri ve bir çıkış yolu aradıkları görülür. Nilüfer de böyle varoluşsal bir süreç yaşamaktadır:

“İnsanı yalnızca kendisi mi kurtarabilir? Şimdiye kadar hep başkalarından yardım beklemişti. Bile bile beklemişti. İşinin koşullandırması buna neden olabilirdi... Parayla da olsa, yardım ediyordu insanlara. Onlar niçin aynı şeyi kendisi için yapmasınlardı? Şimdilerde, giderek batağa saplandığını farkındaydı. Hiç mi yardım etmek isteyen çıkmayacaktı ona, yoksa kendisi mi tutunacağı elleri yanlış seçiyordu? Kurtulmak dediği neydi? Yalnız kalmamak mı, yoksa kendini başkalarına adayarak, içindeki aç ve isteği sürekli değişen yılanı unutmak mı?

Belki de yalnızca yapmak istediği şeyleri önüne hiç engel çıkmaksızın yapmaktı istediği. Bir sarhoşluğa kaptırmak kendini, öyle bir sarhoşluk ki, sürüp gitsin, kafasını ve midesini rahatsız etmesin, duygularını uyuştursun... Bütün bunlar özbenliğiyle ilgili şeylerdi. Onu yok sayabilse bir. Hiçbir destek araca gereksinme duymayacaktı o zaman. Nasıl manastıra kapanan, gövdesini en ağır, tiksiniç görevlere adayan, küçüldükçe ve küçültüldükçe ruh yüceliğine varan rahibeler varsa, nasıl Yunus kırk yıl süreyle, odun taşımayı yüksünmeksizin kabullenmişse, bu işi en iyi yapmakta mutluluğu bulmuşsa... O da ters yanından alarak aynı yere varabilirdi belki. İçlerinde hiç mi isyan kabarmamıştı onların? Kabarmışsa,

nasıl yenmişleri; zorlanarak, unutmaya çabalayarak ve unutarak mı? Bunu başaramadıklarında, boyun eğme gücünü nereden bulmuşlardı?”
(Kutlu, Cadı Ağacı, 82–83)

Cadı Ağacı romanında doğaya inat ölmeyen ama canlılık da göstermeyen cadı ağacı Nilüfer için kendisini anlatan bir imge olarak kabul edilir. Romanda kendisi de yaşamasına karşın hayata bağlanamamakta hep onun dışında yer almaktadır. Onu bu hâle getiren nedir? Hem toplum hem de kendisi. Çabalamasına karşın bir türlü mutluluğu bulamayan tüm insanlar birer cadı ağacıdır aslında:

“ Karaya yakın bir bozluktaydı dalları. Baharda şaşırmişti ilk kez. Yeşermemiş tek ağaç kalmamışken, dahası, kimbilir hangi hasta istekle gövdeleri kırılmış, yol kıyılarına dikili atkestanesi fidanlarının köklerinden bile arsız ve yaşamasız yeni yeşillikler fıskırmışken, o bakımlı bahçe ağacının rengi her gün sanki biraz daha kararmıştı. Dibinde tek ot yoktu. Öyle yalnız... Yaşamın ve doğanın zaman içinde yenilenen canlılığından soyutlanmıştı. Mayıs sonunda, aşağıya uzanan küçük dallarından birine dokunmuş, tahta sertliğini algılayabilmişti. Bir dokunuşla, kolaylıkla kırılmıştı dal. İnce kabuğun içinde cansız, kırmızımsı bir esmerlik saklanıyordu. Özsuyu yollarının tümü kurumuştü.

Ağacın öldüğünü tokat yemiş gibi anladığında, kendisini de öyle olduğunu, en azından öyle olmaya başladığını düşünmüştü.

Cadı ağaçları ne ölü değildirlir, ne de hiç yaşamazlar. ” (Kutlu, Cadı Ağacı, 131–132)

Hoşça Kal Umut romanında daha yirmi yaşına bile girmeden siyasi olaylara karıştığı gerekçesiyle tutuklanan Oruç’un birey olma süreci anlatılır. Yıllarca toplum adına mücadele veren Oruç, birey olunmadan nitelikli bir toplum yaratılamayacağını fark eder ve kendisini geliştirmeye çalışır. Siyasi kitapların dışında kitaplar okumaya başlayan Oruç, bunun insanın kendini keşfi sürecinde önemli bir adım olduğunu düşünmektedir:

“Birey olmayı, bütün tatları duyabilen bir insan olmayı öğreneceğim. Kitaplar alacağım. İzin verilenleri değil, kendi istediklerimi seçerek. Onların beni içlerine çekmelerinden, soluklarını yutmama izin vermelerinden müthiş haz duyarak.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 13)

Hoşça Kal Umut romanında mahkûmların af beklentileri ve dışarıda bıraktıklarına karşı besledikleri derin duygular anlatılır. Örneğin Oruç sevdiği kadını özgürlüğün bir simgesi haline getirmekte ve onu düşündükçe insan olduğunun daha

iyi ayırımına varmaktadır. Oruç artık kendisini makinenin bir dişlisi değil de seven ve sevilen bir insan olarak algılamaktadır. Sevgi insana değişmek için güç vermektedir:

“Acı çektim. Kendime özgü sorunların omuzlarıma bastırmasını kabul etmek istemiyordum. Kendimi kişi olarak değil büyük bir makinenin işini aksamadan yapması gereken bir dişlisi gibi görürken, yani varlığımı yadsımanın mümkün olduğunu sanırken giriverdin yaşamıma. Senin bana dışardan aktardığın canlılıkla, yalnızca mektuplar ve üç beş kez mahkemede görünüşünle yarattığın sevgimle kişiye dönüştüğümü fark ettim. Kan bağı, inanç bağı dışında bir başka bağı senin kurduğun. Örümcek ağı gibi inceikti ama, benim için bütün baskıları aşmışlığı, dışarı süzölmüşlüğü vardı. Kısacası özgürlüğü simgeliyordu. Düşünüyordum, af çıkmıştı, boyuna genişliyordu kapsamı. Bizim gibilere sıra gelecekti. Uzak yıllar yaklaşmıştı. Sen özgürlüğümü simgeliyordun. Kopardın o bağı, yükselirken düşüverdim. İnsanı üşüten bir yalnızlığa düştüm.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 20)

İnsanoğlu belirlediği hedefe ulaştığı anda kendisine yeni bir hedef belirler. Bu nedenle bir hedefe ulaşmak insanı bir türlü mutlu etmez. Çünkü ulaşılması gereken yeni hedefler, yapılması gereken işler hep vardır. İnsan bu sonsuz istekler zinciri içerisinde bir türlü tatmin olamaz. Bu nedenle görünürde çok başarılı olan insanların bile çok mutlu olmadıkları görülür. Bu durum Balık İzlerinin Sesi romanında jongler Koca Rastelli'nin “sonuncu top” hedefinden yola çıkılarak anlatılır:

“ – Koca Rastelli'yi izledim yıllar önce. Bir ayağıyla, dikine duran şişenin üstüne basıyor, yukarı doğru kıvrıldığı öteki ayağıyla da iki tane halka çeviriyordu. Burnunda bir sopa vardı, sopanın ucunda bir balo, balonun üstünde de bir su bardağı. Bütün bunlar yetmezmiş gibi, tam yedi tane topu havaya savuruyordu.

Konuşurken, tedirginliğini örtecek bir ritme ulaşıyor, belki de ritmi kaybetmemek için, daha önce hiç tanık olmadığım kadar çok konuşuyordu.

- Rastelli'nin varlığı bu noktada son derece mutlu olduğunu sanıyordum. Birkaç ay geçmeden, o büyük usta ölüp gitti. Öldüğünde, sekizinci, o ‘sonuncu top’ u bir türlü yakalayamadığı için umudunu yitirmiş, sahnelerden çekilmişti. Onun da eksiği sonuncusu, o sekizinci toptu.

Durdu, yüzünü buruşturdu.

- ‘Sonuncu top’ diye bir şey yoktur! diye kestirip, attı.

İncecek bir şeyler ikram edip, onu yatıştırmak istedim. Yine de şu ‘sonuncu top’ konusunun, beni de tedirgin ettiğini itiraf etmeliyim. Huzursuzlandım.” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi,)

Birey olmanın önemli koşullarından biri de bir mahremiyet alanına sahip olmaktır. Yalnızlık bireyin iç dünyasına dönmesini, kararlar alabilmesini ve yaratıcı olmasını sağlayabilir. Bu nedenle bireylerin birbirlerinin mahremiyet alanına saygı duyması gerekir. Ancak mahremiyete sahip olma gibi mahremiyete saygı duyma da bilinçli insanların bir niteliğidir:

“ O güzel yemekten sonra üst kata çıkmış, biraz yalnız kalmak istemişim. Bizim gibilerin hava ve su kadar gereksindiğimiz önemli bir şeydir ‘mahremiyet’! Aslında her insanın, hatta normal bile olsa her kişinin muhtaç olduğu soyut görüldüğü denli dirimsel ve bir o denli de önemli bir niteliklerdir bu. Çünkü kendine ait bir içi dünyası, içrek bir dinginliği, özbenliğine ayıracak zamanı ve sevgisi olmayan kişi, ancak toplu halde hisseden anonim bir canlı olarak sürüklenecektir yaşam selinde. Kendi başına karar veremeyen, özgür olamaz!

Oysa kendi kararlarını alıp uygulayabilen, ‘birey’ adındaki insanların mutlaka ‘mahremiyet’i vardır. Onlar, koşarken soluklanmayı, yorgunken dinlenmeyi, kalabalıktan ayrılıp kendi yönlerine gidebilmeyi ve ıssızlıkta çoğalabilmeyi bilenlerdir. Yalnızlığın yaratıcı gücünü tanımayanlar, kendileriyle hiçbir zaman tanışamazlar.

‘Mahremiyet’ kavramının bazı dillerde tam karşılığı bulunmadığının ayırımına varışım, o bazı toplumların bu kavrama pek de öyle gereksinmediği gerçeğini üzümlere öğretmişti bana. Üzülmüştüm, çünkü bu dillerden biri de kendi anadilimdi.” (Uzuner , Balık İzlerinin Sesi, 179-180)

İslamiyet’in önerdiği “Halka hizmet, Hakk’a hizmettir” ilkesi Kaf Dağının Ardında romanında ele alınır. Bireyin kendisine karşı olduğu kadar çevresine karşı sorumlulukları olduğu bir de İslâmî pencereden ele alınır. Ancak insan ancak kendisini geliştirdikten sonra topluma yararlı olabilecektir. Bu nedenle öncelikle insanın kendisini tamamlaması şarttır:

"İyi iyi güzelim Mehmet, kendimi düzelteyim, eksikliklerimi gidermeğe çalışayım, ruhumdan davranışlarıma akseden bir gelişme içinde olayım, peki. Peki, toplum? İnsanlarda gördüğüm aksaklıklar? Onların karşısında ellerim iki yanımda, dilim bağlı mı olacak? Babam, İslâmîyet’te ikaz müessesesi yok mudur, diye sormuştu. Ona ne cevap vermişim, hatırlamıyorum. Yâni mesele Mehmet, kişinin yalnız kendini kurtarması mıdır? Ne denmişti: "Halka hizmet, Hakk'a hizmettir." ." (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 234)

İnsanın birey olma sürecindeki önemli aşamalardan biri de kendini sorgulamak ve putlardan kurtarmaktır. Rodoplu “OK Musti Türkiye Tamamdır” romanında ben değil biz diyen Türk insanının birey olmadığını, sorgulayamadığını,

bu nedenle de putlarını kıramadığını anlatır. Putlar insanının körü körüne bağlandığı her şeydir. Örneğin devlet için son yüz elli yıldır en büyük put Batı'dır. Bu put birçok insanı da esir etmiştir:

Örenlerdeki gibi, Özdenlerde de feodal düzen hakimdir; feodal düzen, yani 'ben, biziz' düzeni. Bu işin bir tarafı. Öte yandan, aşiretle zina, aile ile zina olabildiği gibi, fikir'le de zina olabiliyor. Batılı, kendi üstünlüğü fikri ile zina ilişkisi içinde değil mi?

Şimdi bak, ne Sedat, ne Şener, ne de Şiran'ın kardeşleri, 'Ben kimim?' sorusunu asla sormadılar. 'Ben kimim, bu karının kapısında ne arıyorum?' 'Ben kimim, neden teyze kızımı düzüyorum?' 'Ben kimim, neden Alevilerden nefret ediyorum?' 'Ben kimim, Baykal'ın resmini neden başucuma asıyorum?' Şimdi bunu bir de tersten düşün!"

"Kütüphaneci kadın, 'Ben kimim, neden Atsız'ın kitaplarını yasaklıyorum?' diye sormayacak!"

"Sorabilmesi için gerekli kimlik bilinci, benlik gelişmiş değil ki sorabilsin. Bireysellik gelişmeyince, muhakemeye dayalı yargılar geliştirmek mümkün olmuyor. Hayatı sorgulamak mümkün olmuyor. Ne yaptığını düşünmez bile. Sadece yapar! Gürel Aykal, arabesk kasetlerin toplatılması için 12 Eylülcülere başvururken, yaptığı işin faşizan sonuçlarını düşünüyor mu? Hayır! Çünkü, onun lord'u, put'u da Batı müziği; Batı müziğinden başka sevişecek müzik bulamıyor, Batı müziğinin kulu kölesi. Taşer, sekiz milyon gider, yirmi dört milyon kalırız derken düşünüyor mu? Hayır, onun put'u 'devlet' dediği bir soyutlama. Birisi için fena fi'd devle olmuş dediler mi, mest oluyor." (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 88)

Alatlı modern dünyanın dayattığı "birey olma" sürecinin getirdiği sakıncaları Valla Kurda Yedirdin Beni romanında ele alır. Özellikle bizim gibi iç içe yaşayan geleneksel değerleri güçlü toplumlarda bireyselleşmenin bu bağları kurutacağına dikkat çekilir. Birey olma kişinin merkeze her şeyden önce kendisini ve çıkarlarını almasını gerekli kılar ki bu toplumsal anlayışımızla bağdaşmaz. Eserde bireyselleşmenin pazar ahlâkının bir parçası olduğu şöyle dile getirilir:

Okur, bu sohbetin devamını tahmin edebilir. Özellikle de 70'li yıllarda adamakıllı gürbüzleşen, "birey olma" mücadelesiydi bu. Öz olarak, "birey" olmaya kalkarsanız, öncelikle kendi gereksinimlerinizin sizden başka kimsenin sorunu olmadığını kabul edecektiniz. Aynı şekilde, karşınızdakinin gereksinim ya da isteklerine ancak ve ancak bu gereksinim ve istekleri yerine getirmek size de bir çıkar sağlıyorsa, örneğin, mutlu oluyorsanız, örneğin, bir borcu ödüyorsanız, örneğin, gelişmenize yardım ediyorsa, örneğin, yapacak daha iyi bir işiniz yoksa, cevap veriyordunuz. (Yıllar sonra, Rodoplu bu durumu pazar ahlakı ile sosyalist değil, tam tersine kapitalist kavramı açıklıyordu. Hatırlayacağımız, bir Mişonaçi hikayesi anlatmış," Pazar ahlakında 'sevgi' yoktur," diye bağlamıştı, "Pazar ahlakının hâkim olduğu toplumlarda, büyük aşklar, büyük nefretler de yoktur. Bunların yerini 'dengeli' dostluklar, 'dengeli' aşklar, yüzeysel 'hakkaniyet' alır. Dış politikanın

maksimi olduğu söylenen, 'uluslararası dostluklar değil, ortak çıkarlar vardır' ilkesi, kişisel ilişkilerde de geçerli olur. Aldığından fazlasını vermek, 'enayilik' değilse 'kişiliksizlik'tir, zaafıdır, kariyerizmdir. 'Nefret', ayıp değilse, 'çocuksu' bir duygu!" Günay, "pazar ahlakı" kavramını yabancılaşma bağlamında anlatmıştı.) Bugünkü tecrübemle değerlendirdiğimde, o küçük gecekonduda gerçekten de bir yabancılaşma süreci başlatmış olduğumuzu görüyorum. Bu süreç, önce kendimizden başlıyor, aile ilişkilerini, arkadaş ilişkilerini de kapsıyordu. Öyle ki, her olayı, kendimiz dahil herkesi, "doğru/yanlış" bazında değerlendiriyorduk. Tüm ilişkilerimiz Marksist-Leninist düzlemde savunulabilir ilişkiler olmalıydı. Devrimci mantığını saptayamadığımız ya da usulünce saptayamadığımız, her oluşumu yok saymak zorundaydık. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, Sayfa 64-65)

Uyku İstasyonu'nda Hamdullah Bey ile yazar sevgi kavramını ele alırlar. Sevginin yitirildiği zaman fark edilebildiğini anlatan Hamdullah Bey, pek çok insanın bütün bir ömrü boyunca sevgisiz yaşadığını ifade eder. Bu durum ya sevdiğini gösterememekten ya da sevildiğini görememekten kaynaklanmaktadır. Sevgisiz bir yaşamın ürkütücü ve zor bir yaşam olacağı dile getirilir:

“ Yaşam...” diye mırıldandı yattığı yerden Hamdullah Bey.” Bazen en çok istediğimiz şeyi göremeyiz işte.”

“ Niçin, niçin?” diye sordum.

“ Çünkü bize bir sevgi, bir tutku açıkça gösterilmez bazen,” dedi Hamdullah Bey.

“ Doğru. Yaşam böyledir, değil mi?”

“ Evet, yaşam böyledir.”

“ Ama hissedebilir bir sevgiyi insan...”

“ Hissedebilir tabii. Ama hiç görmeyebilir de...”

“ Bu korkunç bir şey!”

Hamdullah Bey aynayı usul usul bana çevirdi, gözlerimin içine baktı.

“ Evet. Onun için bazen çok ürkütücü ve zor değil mi yaşam?” dedi.

Düşünceler içindeydim.

“ Bir sevgiyi görememek... Anlayamamak...”

“ Veya,” dedi Hamdullah Bey, “ Bir sevgiyi gösterememek ve anlatamamak...”

Birden yüklü bir kara bulut çökmüştü sanki yüreğimin üstüne.

“ Ama,” dedim, “ insan sevgisini anlatabilir, haykırabilir, yazabilir; ne bileyim ben, inatla hatta delicesine anlatabilir karşındakine. İnsan sevgisi bu! Ne değerli bir şey. Mutlaka anlatır, bir türlü haykırır bunu sevdiğine insan,” dedim.

Hamdullah Bey acı acı güldü.

“ İşte o zaman da haykırılan, yazılan, inatla anlatılan bu sevginin karşı taraf için hiçbir değeri kalmaz,” dedi. “ Sıkıcı, özgürlük sınırlayan, sorumluluk yükleyen, insanı kaçırın bir şey olup çıkar bu sevgi...”

“ Ah biliyorum. Ama niçin, niçin?” diye sordum.

“ Sevgi tılsımlı bir şey... Onun en iyi şekilde, yitirdiğin zaman anlayabilirsin. Karşındakinin sevgisi bitmişse, ilgisi kesilmişse, birden

değerleniverir o umursamadığın duygu seli. Onu yeniden bulabilmek için çırpınırsın işte! Dedim ya, sevgi en iyi yitirildiği zaman anlaşılır.”

“ Ne denli acı!” dedim.

“ Her şey öyle değil mi?” diye sordu yanımda oturan yaşlı adam.(Eray, Uyku İstasyonu, 43-44)

Sevgi kavramı çeşitli açılardan romanlarda işlenen konulardan biridir. Sevginin biçimleri, boyutu, içeriği, seviyesi insanlar için iletişimdeki/iletişimlikteki temel nokta olmuştur. Canbaz romanında Sevim Hanım yeğeni ile aralarındaki sevgi bağımlı anlatırken birbirlerine bağımlı değil bağlı olduklarını vurgular. Gerçekten de sevginin bağımlılık olarak algılanması insanların özgürlüklerini kısıtlamakta ve onları boğmaktadır. Bir insanın sevgisi kendisini yok etmemelidir, beslemelidir. İnsanlar sürekli kendilerinin sevilmesini beklerlerse bu bencillik olur.

“-Peki efendim, bir terbiyeli sual size; madem birbirinize bu kadar bağılısınız, Mehmet gideceğim dediği zaman niçin bozulmadın yahut o, seni böyle tek başına bırakıp gitmeye karar verdi?

-birbirimizi çok, pek çok sevdiğimiz için.

Dedi Sevim abla, muhallebi kaşığı ile oynuyordu, kara gözlerine renkli ışıklar düşmüş gibiydi, dalgındı, ağır ağır:

-Doğru birbirimize bağılıyız, bağımlı değiliz. Birbirimizi gerçek anlamda seviyoruz, bu yüzden duygularımızı yek diğerimize yüklemiyoruz. Birbirimizin hayatına, ciddi arzularına müdahale etmeyiz, aksi hâlde yaşadığımız sevgi olmazdı, bencillik olurdu.

-Yani sevgi bir şekilde özveri midir sizce?

-Bir çeşit fedakârlık mı demek istedin? Belki.. tek taraflı fedakârlık değil. Mühim olan duygularımızı sereserpe yaşatabilmek ama tek duygu kısıntısıyla bile karşımızdakini sınırlayıp, boğmamak, sevdiğimizi, sevgimize tutsak etmemek. Kendimizi değil, karşımızdakini sevmek yani, anlatabildim mi?” (İşinsu, Canbaz, 95-96)

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında insanlar arasındaki bağlar ve sevgi kavramı üzerine farklı bir saptama yapıldığı görülür:

"Annesi, babası, çocuğu, sevgilisi, arkadaşı, kim olursa olsun, bir insan, öbürüne ulaşmak için göze aldıklarıyla sevilir, öbürüne ulaşmak yürek ister. Göze alabilmek ister. Bir insandan bir başkasına geçmek, emek ister, sevgi ister, yürek ister. Bunlar bile köprüleri kurmaya yetmez bazen..." (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 75)

Elif Şafak Pinhan romanında genel olarak görünenin ardındaki gerçeği görebilme olgusunu işler. Romanda Şafak Pinhan adlı küçük bir çocuğun yaşamından hareketle bir insanın kendi gerçeğini keşfetme sürecini anlatır. İnsanın kendini tanıma süreci sonunda gerçek kavramının yeniden anlam buluşu anlatılır. Romanda ele alınan kavramlardan biri de güzellik kavramına yönelik yaklaşımların sakatlığıdır. Önemli olan dış güzellik olmamalıdır. Çünkü insanın beden denen kabın içinde nasıl güzellikler taşıdığı ancak onun içine bakmakla görülebilir. Bu içe bakış ise bilgi ve emek gerektirir. İnsan gönül gözüyle çevresine ve kendisine bakarsa aslında her şeyin bir tek bütün olduğunu, çokluğun teklik olduğunu kavrayabilir:

“Görünenle yetinirsen eğer sadece tırtılı bilirsin. Görünenin ötesine geçmek istersen eğer, aradan örtüyü kaldırıp da gönül gözü ile bakarsan, kelebeği bulursun karşında. Güzeldir ya kelebek, gönlün ona akar. Lâkin gönül gözünle görürsen eğer, kelebeğe değil, tırtıla sevdalanırsın.”
Çocuk tereddütlerini defetmiş, pür dikkat dinliyordu. Duyduğu kelimelerden çok mavi bulutlara vermişti dikkatini. O bulutlar gitmesin, yağmur yağmasın, bir fırtına çıkıp da bu efsunu hallaç pamuğu gibi savurmasın ve gece olmasın diye oracıkta canını verirdi.
“sade tırtıl ile kelebek değil elbet. Sakın ola horgörme pinhan; canları horgörme. Bak gayb âlemine, bir kendini gör. Bak kendini cümle mahlûkatın özünü gör. Devri tamam olan gelir, devri tamam olan gider. Gelen giden de saklıdır. Giden gelende saklı.” (Şafak, Pinhan, 22)

4.5.3. Kimlik Karmaşası

Birey olma sürecindeki sıkıntılıların dile getirildiği bir başka eser ise Cumhuriyet Türküsü'dür. Eserde bir yandan yeni bir devletin oluşumu anlatılırken bir yandan da Nazan'ın kişilik gelişimi ve olgunlaşması anlatılır. Romanda Nazan hiçbir zaman tam olarak kendi olmadığını, sürekli başka insanların karşısındaki konumlarına göre değer kazandığını anlatır. Önemli olan birinin kızı, kardeşi, torunu olmadan birey olarak Nazan'ın kim olduğudur:

- Sen ki bir Osmanlı kızı, sen ki Mutasarrıf Hacı Hüseyin Hüsnü Bey'in torunu, sen Türkçü Selim Muhtar Bey'in kızı, rahmetli Nimet Hanımefendi'nin gözbebeği...
- Devam edin, dedi. Devam edin... Kendinizi de katın; Teali-i Nisvan Cemiyeti'nin şerefli azalarından ve Aksaray Kız İdadisi muallimelerinden, ayrıca Türk Ocağı azası Fatma Hikmet Hanım'ın kız kardeşi deyin! Değil mi efendim, bakalım daha kimin nesiyim? Ha evet, hane halkından Hüsniye Dadi'nin deva bulmaz sultanı! Dilşat Kalfa'nın can yoldaşı, Gülbahar'ın ablası! Fakat işte mesele bu, anlamıyor musunuz, Nazan, hep, birilerinin bir

şeyi! Âdeta kendisi yok! Biçare! Hâlbuki ben Nazan'ın ne, kim olduğunu anlamak istiyorum. Mesela bir kâfir zabıtine hususi bir alaka hissedebilir mi? Bu mesele mühim, değil mi? (Işın, Cumhuriyet Türküsü, 8-9)

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında insanın yaşamı boyunca yüklendiği farklı kimlikleri yürütmesindeki sıkıntılar dile getirilmektedir. Aynı anda iyi baba, iyi koca, iyi sevgili olmanın insan üzerinde yıpratıcı bir etkisi olduğu ve zaten insanların bunların hepsini çok iyi yapamayacağı dile getirilmektedir:

Bu konuda değişen benim. Çünkü artık 'çok iyi bir baba'nın aynı zamanda, 'çok iyi bir koca', 'sevgili', 'arkadaş', 'oğul' veya 'kardeş' olamayacağının farkındayım.

Tanınmış bir ressamın aynı zamanda iyi bir müzisyen, etkin bir şairin hatırı sayılır bir fotoğrafçı, saygın bir sinema aktrisinin çok satan kitaplar yazarı, ciddi bir nükleer fizikçinin kupalar kazanmış bir sporcu olduğu haller, çok sık rastlanmasa da, olabilirlik sınırları içindedir. ...

'Çok iyi baba' olan babam, 'babalık' karakterine oldukça benzeyen 'kocalık' rolünde de fena sayılmazdı. Çünkü bu ikisi temelde bağlılık, şefkat, düzenlilik, sorumluluk, hoşgörü ve özveri gerektiren kurumlardır. Oysa biraz maceraperestlik, bağımsızlık, biraz serserilik, uçarılık ile bol romantizm ve erotizmle kurulabilen 'iyi bir sevgili' olmak bambaşka bir şeydir. Yani babam, 'iyi baba ve koca' olduğu için bunların kendi doğasına aykırı olan 'iyi bir sevgili' rolünde başarısız olacaktı. " (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 100-101)

İnsanın kendi benliğini arama ve oluşturma sürecinde birçok yola başvurabilir. Bunlardan kimi çıkmaz yollarken kimileri bireyin kendini geliştirmesine olanak tanır. Deli Zamanlar romanında Aypare, parti çalışmalarına katılarak bildiklerinin gerçek olup olmadığını görmek ve kendisine bir kimlik oluşturmak peşindedir. Toplumda ne yazık ki çok az kadın kendi kimliğini oluşturma bilincine sahiptir. Bu ancak aydın bir kadının tavrıdır ve kadınların çok azı bu tavra sahiptir:

“ Herkes bana iyiyi gösteriyordu, herkesin iyisi kendi iyisiydi ve ben içimdeki haydutların, çetecilerin, bağınazların, Don Kişotlar'ın, havarilerin, zangoçların çatışmasından doğabilecek bir iyinin peşindeydim. İşte parti bana benim ulaşacağım çetin ve sarp en son merhaleymiş gibi geliyordu. Pek çok kimliğim vardı, birçok iyilerim doğrularım vardı. Bütün bunların arasından nasıl bir kimlik çıkacağını merak ediyordum. Kendimi dıştan gözlemek zor da olsa...”

(Çokum, Deli Zamanlar, sayfa:13)

İnsanın kendi benliğinin farkına varması için belirli bir olgunluğa ulaşması gerekir. Kimileri bu olgunluğa daha erken yaşlarda ulaşırken kimileri daha geç yaşlarda bunu başarabilir. Kimi insanlar ise bunun farkına bile varamaz. İnsanın kendi varlığından haberdar olması için kendinden haberdar olması gerekir. Üç Beş Kişi romanında bu süreç “tümce” benzetmesinden yararlanılarak şöyle ele alınır:

“... Binlerce ses tonu, bu seslerin çeşitli yönere dağılıp dağılıp toplanması, her dağılımın ardından yeni, garip bir bütün oluşturması: Hani bütün harfleri boşluğa saçarsın. Hepsini güçlü esintiyle her bir yana uçurlar, uçtukça ilkin hiçbir anlama gelmeyen heceler, sözcük kümeleri, giderek de ahenkli ve anlamlı bir tümce oluştururlar. Uyumlanırlar... İlk bakışta bize öylesi yabancı bir tümcedir ki, anlamsız sanırsın. İpi ancak göğüslemişizdir. Hızın hızı bizi hala sürüklemektedir. Bu sürükleniş içinde, ipi göğüslediğimiz bile ayırımında olamayız, derken yavaş yavaş duruluruz, soluğumuz düzene girer, her şeyi tek tek seçmeye başlarız, görürüz, anlarız. O tümce biziz. Bizim koşumuz. Sinirimiz, kanımız, geçmişimiz, bugünümüz, geleceğimiz, esen yel, yakan güneş, toprak, taş, asfalt, egzoz ve içdelerin kokusu; buz, kar, ilkyaz çiçekleri; tutkumuz, özlemimiz, sevişmemiz, sevişmemelerimiz, özsuymuz, terimiz; ipi göğüsleme umudumuz, göğüsleyememe korkumuz; kazanma isteğimiz, kazanmaya karşı durma eğilimimiz... O kadar karmaşık, o kadar da anlaşılabilir bir tümce.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 26–27)

4.5.4. Yabancılaşma

4.5.4.1. Toplumsal Yabancılaşma

1980 sonrası Türk edebiyatının önemli temalarından biri de yabancılaşma olgusudur. Yabancılaşma ve birey ve toplum açısından olmak üzere iki açıdan romanımızda irdelenmeye başlar. Kimi zaman bireyin kendine ve içinde yaşadığı topluma ve dünyaya yabancılaşması anlatılırken kimi zaman da toplumların kendi değerlerine karşı yabancılaşması bu dönem roman yazarları tarafından dile getirilir.

Alev Alıtlı Orda Kimse Var Mı?, serisindeki romanlarında bu temayı tüm yönleriyle belirlemeye çalışır. Serinin ilk romanı olan Viva La Muerte’de Günay Rodoplu, Türk toplumunun 1980 sonrasında geçirmiş olduğu toplumsal geçiş aşamasını değerlendirirken 1980 darbesinin sanki hiç olmamış gibi davranıldığını, toplum hafızasının bu kıyımı çok çabuk sildiğini ve kendisini travmaya götüren bu süreçten hiçbir yazılı ya da görsel ürün çıkarılmamasını eleştirir:

“Tamam. Tamam!” dedi Rodoplu, o da gülüyordu, “Her neyse! Korkutucu olan fiili livata kurbanlarının sessiz kalmaları. Yüzlerce roman, anı, öykü dökülmeliydi. Aradan neredeyse on yıl geçti, hâlâ yok. Neden? Eğer Türk insanı kendi varlığına kayıtsız kaldığı içinse, kendine duyduğu muhabbet soğumuşsa, kendine karşı dostluk hissedemiyorsa, ‘var’ olduğunu, bir ‘değer’ olduğunu her an yadsıyacak bir ruh halindeyse, kendisini her an bir şey için feda etmeye hazırsa, o zaman, o zaman durum en kötü korkularımın ötesinde kötü arkadaşım!” (Alatlı, Viva La Muerte, 21)

Rusya'nın yıllar boyunca Kırım'a uyguladığı yabancılaştırma politikaları Hilal Görününce'de söz konusu edilir. Rusya uzun yıllardan beri Türklerin Kırım'ı terk etmeleri için çaba harcamıştır. Ancak ana yurtlarına bağlı olan Kırım Türkleri vatanlarını bırakmamak için direnmektedirler. Kırım Türklerinin bazıları kurtuluşa inanırken, kimileri ise umutsuzdur:

Bahtlı Bey parmaklarını suda oynatarak,
 - Suyun akışı, daha Pötemkin zamanında değişmiş, dedi. Koca stepten bizi o zamanlar sürmeğe başlamışlar. Ziraat Nezareti daha o zamanlar, binlerce desitine toprağı hazineye geçirmiş. İçimize yabancılar yerleştirilmiş. Hicret için Kırım Türklerine serbestlik tanınması boşuna değil Giray Can! Tam yetmiş yıl önce bu işler başlamış. Babam, yetmiş yıllık bir esarettir bu, der.
 Elini sudan çekip, sır veriyormuş gibi hafif bir sesle,
 - Bana kalsa, buralarda bir gün durmam, dedi.
 - Nasıl?
 Bahtlı Bey, gözlerini Giray'dan kaçırarak,
 - Bana kalsa, hatunumu ve çocuklarımı alıp karşıya geçerdim. Elimde zenaatım da var. Elbet ekmezsiz kalmazdım.
 Giray sararıp dökülmüş bir yaprağı avucunda ezerek.
 - Ben gitmem, dedi. Çünkü burda doğdum. Çocuklarım da burda doğdular. Burda büyüyecekler, burda okuyacaklar. Ben bu toprağı bırakmam Bahtlı Bey. Belki birgün Kırım, istiklâline kavuşur. Bir ümit işte..
 Bahtlı Bey dudak büktü. Yüzünde, kızkardeşi Şirin'in o kötümser çizgileri belirdi.
 - Ben o kadar ümitli değilim, dedi. Moskof yalnız toprağımızı değil, ruhumuzu da almağa çalışıyor. Ruhumuzu... (Çokum, Hilâl Görününce, 162-163)

Yabancılaştırma toplumsal değer sistemlerinin çöküşünü de hızlandırmaktadır. Eskiden ailesine, akrabalarına, mahallesine rezil olmak istemeyen insanlar, toplum kurallarına uygun davranmaktaydılar. Ancak günümüzde sadece kendisini önemseyen kendi çıkarlarıyla uyuşmadığında toplum kurallarını ezip geçmekten geri kalmayan insanlar vardır. Bu nedenle toplumun önemli gücü sosyal cezalandırma

sistemi de saf dışı kalmaktadır. Bu durum Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında şöyle dile getirilir:

Eskiden, mahalleli vardı, mahalleli ne der meselesi vardı. Sosyal cezalandırma çok kolay yapılabilirdi. Şimdi artık herkes yabancı olarak yaşıyor bu kentte. İletişimde çok büyük fark. Ben gazeteciyim, ancak üç kişilik bir davete gidip gelebiliyorum. Dolayısıyla, sosyal cezalandırmanın uygulaması çok zor. Burada bir terslik olursa, kayıyorsun, öte yanda başka bir şey yaşıyorsun. Hafıza kaybı, sıfırlama dediğiniz durum bundan kaynaklanıyor bence. Aile mefhumu vardı, aileler büyüktü. Gelinirdi, gidilirdi. Aile arasında eyvah rezil olmayalım, düşüncesi vardı. İnsanların senet sepet, vergi davalarından korkuları vardı. Şimdi, hiç yok. Çünkü herkes yabancı. Bizim sektörden bir örnek vereyim, mesela, Mehmet Barlas'ın amcası, Selim Gürbüz Barlas, görüşmez bununla, ailenin yüz karasıdır diyerek. Çok zengin insanlardır bunlar. Sanayici ama düzgün sanayici. Belki, Gaziantep'te bir arsa, iki tarla sattılar, burada bir laboratuvar kurdular, iş büyüdü, filan. Bugüne kadar aleyhlerinde tek bir söz duyulmadı. Barlas'ın babası, CHP milletvekiliydi. İflas etmiş, ama çok düzgün bir adam. O dönemde insanlar düzgün işler yaparlardı. Devletten destek alınırdı ama geri ödenirdi. Krediyi al, geri ödeme filan gibi işler duyulmamıştı, yani. Vergilerini düzgün öderlerdi, söz senet yerine geçerdi. Tersini yapsan, tecrit edilirdin. Zengin fırlaması '79'dan sonradır. Şimdi, sen, devleti soy, ne istersen, ne yaparsan yap. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. 183)

Türk insanının askeri müdahaleler sonrasında içe kapanması, onun kendi değerlerine karşı da umursamaz bir tavır almasına neden olmuştur. Toplumsal yabancılaşmanın korkunç bir noktaya ulaşmış ve Türk insanı kendi değerini görmez bir hâle gelmiştir. Bu ürkütücü durum, Viva La Muerte romanında şöyle dile getirilir:

“ ‘ Tamam. Tamam!’ dedi Rodoplu, o da gülüyordu, ‘her neyse! Korkutucu olan, fiili livata kurbanlarının sessiz kalmaları. Yüzlerce roman, anı, öykü dökülmeliydi. Aradan neredeyse on yıl geçti, hala yok. Neden? Eğer, Türkiye insanı kendi varlığına kaldığı içinse, kendisine duyduğu muhabbet soğumuşsa, kendisine karşı dostluk hissetmiyorsa, ‘var’ olduğunu, bir ‘değer’ olduğunu her an yadsıyacak bir ruh halindeyse, kendisini her an bir şey için feda etmeye hazırsa, o zaman, o zaman durum en kötü korkularımın ötesinde arkadaşım!’ ” (Alatlı, Viva La Muerte, 21)

Modern insanın yaşadığı bunalım Yaz Sonu romanında da ele alınır. Modern dünya bireyi hem kendine hem de diğer insanlara ve dış dünyaya karşı yabancılaştırmaktadır. Bu durum Türk insanı için biraz daha farklı gelişmiştir. Üç askeri ihtilal yaşayan toplumumuzda yabancılaşma olgusu biraz daha farklı cereyan

etmiştir. Bu nedenle ülkemizdeki yabancılaşma olgusunun sadece teknoloji ve modern dünya ile değerlendirilmesi doğru olmayacaktır:

“ Hasan doğruydu. Kumsala yazdığı yazı doğruydu. Biz kendimizdik. Hem her şeyin sahibiydik, hem kendimize bile ait değildik. Her şey bizimdi ve hiçbir şey bizim değildi. Baştan sona tutarlıydık. Baştan sona tutarsızdık. Tutarlıyken, tutarlılık gerçektir. Tutarsızken tutarsızlık gerçek. Kimsenin savcısı değildik. Kendimizin savcısıydık ve kendi kendisinin savcısı olanların işi çoktu ve bu büyük işti. Yorardı, acıttırdı. Biz kendimizdik. En çok kendimizi acıttırdık ve çok acıttırdık ve kendini en çok acıtanları acıtmak elimizden gelmezdi. İstesek de başaramazdık bunu ve kendini acıtmayan hiçkimse, hiçbir şey bizi acıtamazdı. ” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 109)

Yabancılaşma kavramının Türkiye ölçeğindeki durumu da Viva La Muerte romanında Rodoplu tarafından incelenir. Rodoplu henüz manevî değerlerini, kültürel tutucu güçlerini tamamen kaybetmemiş olan Türk toplumunun Batı'ya oranla daha şanslı olduğunu dile getirir. Türk insanının sosyal ilişkilere değer veren yapısı onu yabancılaşmaktan korumaktadır. Ancak Türkiye'nin de çeyrek orandaki bir kesimi yabancılaşmıştır ve bu insanlarla bir arada yaşamak zor ve tehlikelidir:

“ ‘...Çağdaş Batı toplumunda ‘yabancılaşma’ tamdır, günümüz Türkiye'sinde daha ‘çeyrek’ var.’
 ‘ Çeyrek’ten kastını sordum,
 ‘ Dörtte bir kadarımız henüz yabancılaşmadı,’ dedi Günay. ‘Mecazi çeyrek.’ Kelime bulmakta zorlanıyormuş gibi ağır ağır konuştu,
 ‘Yeşil elma, tarçın ve kekik kokan ‘çeyrek’ bu çeyrek! Bizi bu ülkede çölden vahaya, vahadan çöle atan, şaşkına çeviren de bu çeyrek... yerden yere vuran, umutsuzlukla umut, boyun eğmekle başkaldırmak arasında bırakan, savuran çeyrek... Türk’ün Türk’e sevgi/ nefret ilişkisi geliştirmesine neden olan çeyrek... değer yargılarımızı karmakarışık eden, ahlak kaosunu körükleyen, Büyük Yalan’a saygıyla biat ettiren çeyrek... hayali ihratacatçıyla ahi evran esnafını zamandaş kılan çeyrek... Şafak’la benim, Şiran’la senin, birden aklına gelmiş gibi duraladı, başını salladı, ‘Murat Sökmenoğlu gibi haysiyet sahibi adamlarla Süleyman Demirel’i bir arada yaşamak durumunda kalmamız demek olan çeyrek... Dünya kuruldu kurulalı, hiçbir ulus bizimki kadar hoyratça savrulmadı demek olan çeyrek...’ ” (Alatl, Viva La Muerte, 437)

Yabancılaşmanın ilk basamağı olan putlaşma sürecini anlatan Rodoplu batının inşa ettiği başlıca putun “büyük makine” dediği kapitalizm olduğunu vurgular. Artık dünya insanların yaşadıkları bir yer değil, büyük bir pazar ve işyeridir:

“ El olmamanın, dünya ile yapıcı teması sürdürebilmenin koşulu, kişinin kendi eylemini kendisine yabancı bir güç olarak algılamaması, kendisinin yönlendirdiği, eylemine egemen olduğu, kendisinden yana bir güç olduğunun farkına varmasıydı. Ne ki, Batılı türdaşlarımız bunu becerememişlerdi.

‘Çünkü Tanrı’yı terk ettiler ama yeni bir ‘put’ yapıp buna boyun eğdiler,’ dedi Günay.

Bu ‘put’ on dokuzuncu yüzyılda iş, üretim ve pazardı, yirminci yüzyılda Büyük Makine oldu. ” (Alatl, Viva La Muerte!, 442–443)

Yabancılaşma ve Pazar Ahlakı kavramları arasındaki bağlantılar Viva la Muerte romanında sıkça işlenmiştir. O örneklerden biri de şöyledir:

“ Yabancılaşma, pazar ahlakını; pazar ahlakı, yabancılaşmayı körükler! Sonuçta, Büyük Makine, kendisine en iyi hizmet edecek toplumsal karakteri yaratır ve besler. Toplumsal karakter diye, belirli bir kültüre mensup insanların çoğunun paylaştıkları kişilik yapısının çekirdeğine diyorlar demiştim. Şöyle söyleyeyim, bir toplumun ya da o toplumdaki çeşitli sınıfların, statü gruplarının üyeleri, o toplumun düzeninin talep ettiği şekilde davranırlarsa işlev görebiliyorlar. Ancak bu, bilinçli bir karar sonucu da olmuyor, gelişme kendiliğinden o yönde. Zaman içinde insanlara dayatılan davranış biçimi onların davranmak istedikleri biçimle çakışır oluyor. Dayatıldıkları şekilde davranmak insanların kolayına gidiyor, onları mutlu ediyor. ”(Alatl, Viva La Muerte!, 474)

Yabancılaşma kısıncında olan toplumların seçme haklarını giderek yitirmelerinin nedeni “ben kavramını” kaybetmiş olmalarıdır. Rodoplu seçim döneminden hareketle Türk insanının kime oy vereceğini bilemediğini ve bu kararsızlığın ülkenin geleceğini de kararttığını dile getirir. Bunun nedeni seçmenin sembolleri gerçek olarak görmesidir. Seçmen ambalaja kanmakta, paketin içinde ne olduğunu önemsememektedir. Bu süreçte reklamlar de seçmenin görüşünü büyük oranda etkilemektedir:

“ Günay Rodoplu’nun, ‘ ‘Ben’ bilinci olmayan bir toplumda, seçmenlerin, kime ve hangi Saiklerle oy verdikleri, muhakeme edilmiş bir karar sonucu değildir’ saptamasından yola çıktığını anlıyordum. ‘Yabancılaşmış toplumlarda insanların siyasi tercihlerini ifade etmeleri ile çarşıda alışveriş etmeleri arasında pek bir fark yoktur,’ demişti, ‘siyasi düşüncelerle ‘siyasiler’ aynı düzlemde algılanır. Nasıl ki, Marlboro sigarası, açık havanın, gücün simgesi bir kovboyla, BMC kamyonları İbrahim Tatlıses’le özdeşleştirilir, onları ‘satar’, ‘lider’ denilen tipoloji de Parti’nin ‘fikirlerini’ pazarlar. Liderin ‘sattığı’ fikirlerle ilişkisi, Tatlıses’in reklamını

yaptığı ‘kamyon’la ilişkisinden fazla olmayabilir. Nitekim, Sohtorik-İsmet Paşa mirasının sahibi, birkaç milyarlık Erdal İnönü’nün, on dokuzuncu yüzyıl reformistlerinin fikirlerine gerçekten sahip olup olmayacağı fark etmeyecektir. Mesela, Marlboro kovboyu kadar başarılı olup olmadığıdır. Öte yandan, dünyanın en akli başında parti programı, ‘satıcı’nın, yani liderin imajı kitlelerin beklentileriyle çakışmıyorsa, itibar görmeyecektir. Yabancılaşmış toplumlarda ambalaj önemlidir. Seçmen, alışverişte olduğu gibi, siyaset tüketiminde de ‘reklam’ bombardımanı altındadır. Reklam cingılları,- sloganlar o kadar albenilidirler, o kadar bağırılar ki, ‘gerçekler’ sinek vızıltısına indirgenir, duyulmazlar. Duyulsalar da insanlar umursamazlar. Oysa, oylarını aldığınız insanlarla ilişkileriniz, sizin sahici, kendinize ait hayatınızın, oy verenlerle çakıştığının kesin ifadesi olmalı...’ ” (Alatlı, Viva La Muerte!, 555–556)

Yabancılaşma sürecine kadınların daha zor katılmaları Viva la Muerte’de ele alınır. Günay Rodoplu Şafak Özden’in eşini örnek göstererek bu kadının Şafak’ın gelenek dışı yaşamına bir türlü ayak uyduramadığını ve bir süre sonra eve kapandığını/kapatıldığını hatırlatır. Bu durum Cumhuriyet’in ilk yıllarındaki Batılılaşma çabaları sırasında da görülmüştür. Kadının yabancılaşmaya direnmesi erkeklere oranlara geleneksel değerlere daha bağlı olmasından kaynaklanmaktadır:

“ ‘ Şundan on sene önce Bafra’da tütün toplayan bir adamın turnaklarını kesip, dişlerini fırçalatıp boynuna bir medeniyet yuları, bedenine lacivert takım geçirildiğinde, pazarlanabilir bir şey olabiliyor,’ diye anlatıyordu Rodoplu, ‘sırtına bir blucin takım, dudaklarının üzerine de bir bıyık oturttuğun çoban, yaman bir sendika lideriymiş gibi yapabiliyor ama, kadında öyle olmuyor. Kadın daha zor yabancılaşıyor. Adamı Ziya’da amerikanbara tünetebiliyorsun ama kadın mutlaka fire veriyor, garibim. (Rodoplu, bir yıl kadar sonra, yılbaşını ‘Ramada’ Otel’de ‘kutlayan’ Şafak Özden’in, eliyle ittiği ıstakozu göstererek, karısına, ‘Buraya yakışmıyorsun!’ dediğini görmedi!) kocasının koluna asılışı, adım atışı, tökezleyişi, ürkekliği, içki içemeyişi kendisini ele veriyor. Böyle olunca da ayak altından kaldırılıyor, eve kapatılıyor. Nikâhı elinden alınmıyor, iaşesi temin ediliyor, ama bir denizci eşinin yalnızlığına mahkûm ediliyor. Her limanda bir sevgilisi olan bir denizcinin fiilen dul eşinin yalnızlığına.’ İlçe toplantıları Atatürk döneminin ünlü bir anekdotunu hatırlatıyordu. ‘Olay sanırım Gaziantep’te geçmişti. 10.Yıl balosu verilecekti, ama erkeklerin örtülü kadınlarını getirip elin adamları ile dans etmelerine razı olacakları yoktu. Ama emir emirdi, uyarlaşma misyonunu yüklenecek kadınlar şarttı, görev ilerici öğretmen hanımlara kaldı. İlçe yemeklerinde olduğu gibi, yüz erkeğe beş kadın, ‘balo’ yaptılar. Vali, sahneye çıktı, ‘10.yıl balosunu açıyorum,’ dedi, ‘Şimdi, herkes Gazi Paşamızın emriyle avradıyla dans oynayacak!’ Yarım yüz sonra, SHP gecelerinde, bu defa da başı açık ‘partili’ özgür avratlar, Atatürk devri öğretmenlerinin görevini üstleniyorlardı. ” (Alatlı, Viva La Muerte!,580–581)

Viva La Muerte romanında Günay ve Şafak arasındaki ilişkinin bitişinde de Türk insanının kendi değerlerine yabancılaşmasının izleri olduğu görülür. Gümüşhaneli Şafak Özden, Günay Rodoplu'ya ilişkilerini bitirmelerini ve dost kalmalarını önerir. Bu durum Günay'a göre bir "Gümüşhaneli'nin Danimarkalılaşması" gibi görünür. Zira hiçbir Türk ayrıldığı kadınla arkadaş kalma gibi bir teklifte bulunmayacaktır. Artık şeklen batılı olan insanlarımız ikili ilişkilerine de bunu yansıtmaktadırlar:

“ ‘ İyi peki, o zaman, Günay, nasıl istiyorsan, seni nasıl üzmeyecekse, nasıl kırmayacaksa öyle bir öneri getir, öyle karar verelim.’

‘ Hayır,’ dedi Kadıncık, ‘benim getireceğim bir öneri yok. Varsa, senin söyleyeceklerin var.’

‘ Hayır, benim, senin bu istediğin biçimde, özlediğin biçimde, söyledim ya. Ben, şeyim var. Karım var. İşte birlikte oluyorum, bilmem ne oluyor. Bu bir ayrıcalıktır. Seni de benim bir şekle, bugüne kadar, bu şekilde, işte, eee, erkeksizliğe mahkûm etmiş olmam doğrusu bir haksızlık. Yani, bu konuda rahat olmanı, olman gerekir. Yani, beni bir dost, bir arkadaş olarak kabul edebilirsen, hem bu kadar üzüntü çekmeyeceğini düşünüyorum. Yani, uzun vadede gerçekten iyi dost olabileceğimizi düşünüyorum. Onun ölçüleri ne olur, o da konuş... şeydir. Ve olabileceğini sanıyorum.’

‘ Gümüşhane, Danimarka'ya taşınırken ben neredeydim?’ ” (Alatl, Viva La Muerte!, 604–605)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında yabancılaşma doğu kökenli bir ailenin çocuklarından hareketle yeniden ele alınır. Rodoplu Şiran'ın kardeşlerinin kendilerine daha ileride gördükleri Türkleri değil de Amerika'yı örnek aldıklarını görür. Asimile edildiklerine inanan Kürtler; Amerikan değerlerini benimseyerek içten içe nasıl gerçek bir asimilasyon kurbanı olduklarını fark etmemektedirler:

"Bilmiyorum," dedi, "Sanırım benimki umutsuz bir çabaydı. İstanbul' da onları ele geçiren Türkçe değil İngilizce, bağlama değil, gitar oldu. Suphi'yi hatırlasana. Türkçe, 'Hi' diyemiyordu, ama İngilizce 'th' sesi çıkarabilmek için dilini sakat ediyordu. Müzik sevgisi kendini gitar çalmak şeklinde gösterdi. Ve tabii öyle garip, öyle acıklıydı ki, Kürtlerin türkülerini söylemek bile neredeyse bana düştü. İyi mi?" Kendisiyle alay ediyordu.

"Canım, çalacaktı çalamayacaktı ama deneyecekti. Adeta, mesele, asimile olmamak değil de, neye asimile olmak meselesi gibiydi, anlıyor musun? Batı dururken kendisine sahip olamadığı gibi üstelik inkar eden Türk'e mi asimile olacaktı! İsteseydi bile, Türk olan neydi ki, benimsesinler? Biz satışa çikalı nice dir!" (Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, 264)

Alev Alatlı'nın OK Musti Türkiye Tamamdır romanında ele aldığı sosyolojik kavramlardan biri de rasyonel otorite kaybıdır. Buna göre insanlar kendileri üzerinde söz söyleyen gücü reddetmekte ve kendilerinin tek söz sahibi olması gerektiğini düşünmektedirler. Bu durum zamanla emek, bilgi, eğitim gibi yeterlilikler olmaksızın herhangi niteliksiz bir insanın yüksek bir mevkie tırmanmasını kolaylaştırmaktadır. Çünkü insanlar kendilerini bu somut ya da soyut mevkilere uygun görmektedirler. Alatlı bu eğilimin Türk toplumu için sakıncalarına değinerek toplumda “onun benden ne fazlası” var mantığını geliştirdiklerini belirtir. Bu durum yabancılaşmayı da beraberinde getirmektedir. Rodoplu konuyu örneklerle şöyle açıklar:

Selahattin'den uzaklaşmak pahasına da olsa, bu ‘rasyonel otorite’ meselesini hatırlatmakta yarar var. Rodoplu, rasyonel otoriteyi, ‘zaman içinde kendisini yok eden otorite’ diye tanımlardı; öğretmenin öğrencisinin, ustanın çırağının üzerindeki otorite, boynuz kulağı geçtiği zaman ortadan kalkan otorite. Rasyonel otoriteyi, ilerlemenin, gelişmenin olmazsa olmaz şartı gördü. “Rasyonel otorite ortadan kalktığı zaman izleyen kaosta, kişi toplumdaki yerini ve haddini bilmez olur.” derdi.

“Bugünkü Türkiye’ye tercüme edersen, nedir ‘haddini bilmezlik’ biliyor musun? ‘Haddini bilmezlik’ rasyonel otoritenin kaybıdır. Kimsenin karşısındakinin kendisinden daha bilgili, daha yetkin olduğunu kabullenmeye yanaşmadığı ruh halidir. Herkesin kendisini her mevkiye layık gördüğü, herkesin ‘en iyi yeri kapmaya çalıştığı’ ortamdır. Beşiktaş Belediyesi Meclisi’ne tombalacıyı üye yapan anlayış da budur, efendim Fatma Girik’i Şişli’ye layık gören cüret de budur. ‘K’yi, ‘g’ okuyanın TRT spikerliğine soyunması da budur. Bizi her gün, her saat, ‘bu mevkiye getire getire bunu mu getirmişler!’ diye hayrete düşüren de budur. Makus seçim dediğim, ‘negative selection’ budur. Rasyonel otorite kaybolunca, her gün, her şeye yeniden başlanır. Amerika her gün yeniden keşfedildiği için bir arpa boyu ilerleme olmaz. Hayat yerinde sayarken, irrasyonel yarışa, mevki kapma yarışına indirgenir.” (Atlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 63-64)

Rodoplu OK. Musti Türkiye Tamamdır’da rasyonel otorite kaybının da yabancılaşmayı kolaylaştıran etkenlerden biri olduğunu savunur. Alanlarının gerçek uzmanı olmayan kişiler işi kurtarmak için “yapmış gibi” davranırlar. Rodoplu bunu “mış gibi yapmak” olarak formüleştirebilir:

Türkiye’nin ölümcül patolojisinin, yabancılaşmanın önde gelen unsurlarından birisiydi, rasyonel otorite kaybı.

“Rasyonel otorite ortadan kalkınca, meydan yalana kalır, Büyük Yalan’a! Kadızadenin müftüymüş gibi, Şafak’ın belediye başkanıymış gibi, Selahattin’in Müslümanmış gibi, efendim, Şiran’ın devrimciymiş gibi

yaptığı, ritüeller ülkesi oluruz. Her eylemimiz bir ritüelden, törenden, gösteriden ibaret kalır.” (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 64)

Bilimin insanı nesneleştiren yaklaşımı yabancılaşma kavramına katkı sağlamıştır. Alatlı sosyal bilimlerin fen bilimlerinden farklı yöntemler kullanmakla birlikte insanın çözümlene konusunda fen bilimleriyle örtüştüğünü iddia eder. Sosyoloji, iktisat, psikoloji gibi birçok bilim insanı doğadaki herhangi bir nesne gibi gördükleri, yani ona yabancılaştıkları oranda sağlıklı veriler ortaya çıkabileceğine inanmaktadırlar. Alatlı Aydınlanma hareketini ve Rönesans’ı da ölü sevicilik kavramının tetikleyicisi olmakla suçlar:

“... Şimdi bu söyleyeceğime tepki göstereceğini biliyorum ama ne yazık ki gerçek bu: rasyonel nekrofil, dünyaya yaklaşımındaki en büyük desteği ‘bilim’den alır! Ve bu, ortaçağdan beri böyledir!”

“Bu hesapça, ölü-sevicilik ‘aydınlanma’ ile serpilir, öyle mi?”

“Kötü geliyor, ama öyle. ‘Aydınlanma’ ölü-seviciliğin müsebbibi değildir, o daha önceden vardı, ama ‘Rönesans’ Avrupalı ruhunun putperest eski Yunan’a geri dönüşüdür. Medeniyet tarihinde dünya görüşleri bugünden yarına değişmezler. Hayır, ama Avrupa’nın kadim Yunanistan’ı yeniden keşfedip, Ulysses’i ata ruhluğuna terfi ettirmesiyle, O’nun temsilcisi olduğu dünya görüşünün amorallık ilkesinin, tabii – ve giderek sosyal- bilimlerinin olmazsa prensibi haline gelmesi de tesadüfi değildir. Tıpkı, hedefi Truva’yı ele geçirmek olan Ulysses’in bu uğurda her yolu mübah sayması gibi, amacı atom bombası ya da kanser ilacı olan bilim adamının da – köpeklerin ve insanların üzerinde canlı canlı deney yapmak dahil- denemediği yöntem yoktur ve başarısı şey’leri manipüle edebilmesindeki ustalığı, ‘zeka’sı ile doğru orantılıdır.

Tabii bilimlerin uğraş alanı ‘şey’ler, sosyal bilimlerinki, şeyleştirilmiş insanlardır. Sosyoloji olsun, psikoloji olsun, iktisat olsun, insanı, tıpkı bir fizikçinin molekülleri çözümlendiği gibi çözümler, adeta atomlarına ayırırlar. Son yılların astroloji , burçlar merakı da aynı gidişatın daha masum tezahürleridir ama amaç, hep aynı amaçtır: öngörülen hedefler doğrultusunda insan manipülasyonu. Tabii bilimlerde malzeme yabancıdır; sosyal bilimler, malzemelerine yabancılaştıkları oranda gelişirler. ‘Bilimsellik’ ya da ‘bilimsel düşünce’, ‘objektive’, ‘duygusallıktan uzak olmak’, bu tutumun, günümüzdeki ‘şık’ yani ululanan ifadeleridir. Dikkatini çekerim, bu aynı ifadeler, modern dünyada ulusların hayatta kalabilmelerinin şartları olarak da ortaya çıkar.” (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 181-182)

Alatlı yabancılaşmanın önemli nedenlerinden birinin de profesyonelleşme olduğunu belirtir. Türk aydınları ve yöneticileri profesyonellik adına Batı’nın kalıplarını ülkeye getirmişler ve yerli değerler ile değiş tokuş yapmışlardır. Bu

durum zamanla yaşamın her alanında farklı yabancılaşma biçimleri ortaya çıkarmıştır. Bunlardan biri de inanç konusunda kendini göstermektedir:

Aynen! Öte yandan, yabancılaşmanın diğer adıdır, profesyonellik. Neye ve kime olursa olsun, para karşılığı hizmet yabancılaşmadır. Para değil midir ‘sadakati ayıba, ayıbı erdeme, köleyi efendiye, efendiyi köleye, ahmaklığı akla, bilgeyi cahile dönüştüren?’

Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılması, Vakayı Hayriye, bizim Batı’dan nizamilik ‘yani sistematikleşme, yani kalıplaşma virüsünü kaptığımızın işareti değil midir? Bektaşî dergahlarını yerle bir eden de, kalıplaşma iştiyaki, iş bölümü yabancılaşması değil midir? Kalıplaşmanın, bugün Sünni İslam diye dayatılan tümdengelim şablonculuğu ile nasıl örtüştüğünü göremez misin? Kalıplaşmış, sistematikleşmiş törenselleşmiş İslamcıların Allah’ın kullarına nasıl yabancılaştıklarını görmez misin?’ (Alatlı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır, 260)

Günümüz dünyasındaki yabancılaşma öyle büyük bir hıza ulaşmıştır ki insanların en saf tarafları olan inançlarını da teslim almıştır. Alatlı’nın da Büyük Makine olarak tanımladığı sistem Tanrı’yı bile “şeyleştirmiş”, eşyalaştırmıştır. Bu durum dünya üzerindeki tek gücün artık tanrı değil, para olduğunu ortaya koymaktadır. Para olduğu takdirde inançlar bile yeniden inşa edilmekte ve satılmaktadır. Ayrıca modern dünyanın insanı Tanrı’yı bile unutmuş, eşyayı yaşamının merkezine getirmiştir. Eşya sahibi olmak, inanç sahibi olmaktan daha üstün tutulmaktadır:

Bulunduğu yükseklikte kalabilmek için ışık hızı ile hareket etmek zorunda kalan hak-ü Teala (Gogi yaptığı araştırmalar sonucunda bunun böyle olduğunu tespit etmişti) yoruldu ve yere inerek eşyalara sindi.

Seher denen gurbette yaşayışlarını, yüzyıllardır kendini gökyüzünde var ederek cevaplayan Vacib-ül vücut, sonunda yoksullara sırt çevirdi. Kendini aşağı bıraktı ve dokunulabilen binlerce cisme dönüştü.

Yoksullar Rahman’ın aşağı düşme hareketinden doğan rüzgarın şiddetiyle savruldu. Duman olmuşlardı. Kendilerine verilmeyen şu dünyada başkaları, ele geçirdikleri eşyaları ‘bire tanrı parçasıdır’ diyerek birbirlerine gösteriyorlardı. Allah ‘ın yeni pozisyonuna esrarlı bir hüznle baktılar. Yedikleri şık darbenin dehşeti onları büyülemişti. Uzun bir süre, şaşkınlık dışında, yüzlerinde herhangi bir duygu vuku bulmadı.(Tekin, Buzdan Kılıçlar, 73)

4.5.4.2. Bireysel Yabancılaşma

Viva la Muerte romanında Günay Rodoplu günümüz insanının en büyük sorunlarından biri olarak gördüğü yabancılaşma kavramını Marx’tan kutsal dinlere

kadar çeşitli görüşler açısından tanımlar. Yabancılaşma insanın/insanların kendilerine bir put inşa etmeleri ve kendilerini bu putun nesnelere, kulları gibi görmeleriyle başlar. Yabancılaşma kişinin kendisini “el gibi görmesi” durumudur ve çok tehlikelidir. Bu kavram romanda şöyle ele alınır:

“ ‘ Yabancılaşma, insanın kendisini ‘el’ gibi, ‘yabancı’ gibi algıladığı patalojidir,’ diye başladı,

‘ Bireyin dünyasını kendi adına biçimlendiremediği, kendisini ‘kendisine el’ gibi gördüğü, eylemlerini kendi dışından dayatılan bir düzenin normlarına göre sürgit ayarladığı durumdur. Eylemlerinin sonuçları kendisini çıkmaza sokar, benliğinden uzaklaştırır, kendisi ile olan iletişimini yok eder, kendisine duyduğu muhabbeti soğutur, ama yine de boyun eğer, hatta tapar eylemlerine!’

‘Nasıl şey o öyle? Delilik!’ diye mırıldandığımı hatırlıyorum. Yüzüme şöyle bir baktı,

“ Delilik tabii,’ dedi Günay yavaşça, ‘Fransızcadaki karşılığı ‘ailene’, İspanyolcada, ‘aiendo’, ‘psikopat’ır. İngilizce’de deli doktoruna ‘alienist’ denir. Bütünüyle yabancılaşma durumu, cinnettir. Cinnet, yani, kişinin dünya ile bağlarının tümüyle kopması hali.’

Acı acı güldü,

‘ Yabancılaşma, bilinen en eski patalojidir, canım’ dedi, ‘ Marx, ‘kişinin kendisine el olan, kendisinden ‘gayri’ olan bir güç, kendisi tarafından yönlendirileceği yerde ona tepeden bakan ve karşı olan bir güç haline geldiği durum’ diye tanımlar. Tevrat-İncil-Kuran üçlüsündeki karşılığı ‘putperestlik’dir. Kuran yabancılaşmayı ‘kendi istek ve tutkularını ilah edinmek’ şeklinde tanımlar, efendim, bakınız, Furkan: 43, Casiye 23.’

Günay Rodoplu’nun beni uzaklardan yakınlarla, yakınlardan uzaklara fırlattığını, savurduğunu daha önce de söylemişim. O da farkındaydı, tabii.

‘ Şaşırdın, değil mi?’ diye sordu, sertçe, ‘Yaygın söylemden farklı olarak, putperestlik ile tek tanrılı dinler arasındaki fark, putperestlikte birden fazla tanrı olması değil, kişinin yabancılaşması, yani elleriyle inşa ettiği puta, kendi eyleminin sonucuna tapıyor olmasıdır. Anlıyor musun? İnsanın kendi eylemi, putu, kendisine yabancı, ona tepeden bakan ve karşı olan bir güç haline gelir. Sınırsız yeteneklerini kullanabileceği onca şey varken kalker bir put yapar var olma nedeni diye o putu beller, onun önünde eğilir, ona tapar.’

İçini çekti.

‘Put bir kere inşa edilmeye görülsün, arkadaşım! İnsan, hem kendisini, hem de başkalarını ‘nesnelere’i algıladığı gibi algılamaya başlar. Kendisi, kendisinden bağımsız olan bir şeydir sanki. Ortalıkta avare kasnak gibi döner durur artık. İnsansal zenginliği ile sonsuz yetenekleri ile teması kesilmiştir. Dünyanın sahibi olduğunu, dünyanın ondan sorulduğunu unutmuştur. Ne kendisini ne de çevresini toparlayabilir. Yapıcı gücünü, insan olma keyfiyetini kaydı hayat şartıyla bir puta devretmiştir! Bundan böyle kendisini, yaratıcı güçlerinin ve aklının aktif taşıyıcısı olarak değil, kendi dışındaki ve varlığını borçlu olduğunu vehmettiği güçlere bağımlı, yapabilecekleri sınırlı bir ‘şey’ olarak algılayacaktır. Eylemlerini ‘put’u belirler, özgür iradesi değil. Özgürlüğü bir ilüzyondan, seçme hakkı bir sanrıdan ibarettir. İşin aslını asla öğrenmeyecektir, çünkü, kendisine ‘el’dir,

başkalarına ‘el’dir, gerçekliği değil, kendi yarattığı çarpıtmaları algılamaktadır.” (Alatlı, Viva La Muerte!,436–437)

Yaşamdaki büyük hedeflere ulaşmak insanlardan büyük parçalar alıp götürmektedir. Örneğin insanlar iyi bir kariyer uğruna ailelerini, arkadaşlarını, aşklarını ihmal etmekte yaşam zevk alınacak değil çalışılacak yıllar bütünü olarak görülmektedir. Ruh Üşümesi romanında büyük hedeflerin insanı insanî inceliklerden yoksunlaştırdığı ve yabancılaştırdığı anlatılır. Artık insan kendini insan yapan küçük ayrıntılara uzaklaşmış ve robotlaşmıştır:

Öyle mi, ben de diyorum ki, hayal görüyorsunuz siz. Volkanlar patlamıştır, küller hayatların üstüne çökmüştür ve volkanlar bize küller püskürtmeyi sürdürecektir ve ben de ne yazık ki artık önüme çıkan küçük ışıklı hayat noktalarını geri çevirmeyi öğrenmiş bulunmaktayım. Çünkü bu ışıklı noktalar çok soğukta ısınmak üzere sarıldığınız, onsuz kaldığımızda ise sizi daha beter üşütecek olan kötü avcı kaynaklarından başka bir şey değildir. yine de beni çağıran ışıklı hayat noktalarına karşı yeterince iyi zırhlanabildiğimi söyleyemem. Sonra... (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 26)

İnsanın kendisine ve çevresine yabancılaşması çağımızın en büyük tehlikelerinden biridir. Bitmeyen Aşk romanında kahramanın içinde bulunduğu çevreyi eleştirmesine rağmen bu çevreden uzaklaşamayacağı şu cümlelerle anlatılır:

Sonra o can sıkıcı kalabalık... Yıllardır tanıdığım, Ankara’da, İstanbul’da birlikte çalıştığım, yediğim, içtiğim insanlar... Dost bildiklerim de vardı aralarında, hiç sevmediklerim de... Ama havaya girdim mi, ben de eğlenmez miydim onlar kadar? Ben de merakla dinlemez miydim en son dedikoduyu? Ben de, bildiğim yeni bir şey varsa eğer, gülerek anlatmaz mıydım? (Kür, Bitmeyen Aşk, 16)

Yabancılık duygusu Çırpıntılar romanında yurt dışında yetişmiş bir gencin kendi ülkesine geldikten sonra kendini toplumda dışlanmış hissetmesi çerçevesinde ele alınır. Romanda okulda başarılı olmayan, arkadaşlık kuramayan Korhan toplumun kendini dışarıya ittiğini düşünerek topluma tepki duymaktadır. Sonuçta Avustralya’da bambaşka değerler içinde yetişen bir çocuk olarak Korhan, Türkiye’deki yaşam biçimine ayak uyduramamaktadır. Romanda bu durum Korhan’ın ağzından şöyle anlatılır:

“ – Beni kabul etmiyor bu toplum anne... Boşuna uğraşma...

- Yanlış düşünüyorsun...
 - Kimse beni sevmiyor anne...
 - Seviyorlar... Edebiyat öğretmenin, tarihçi Ziya Bey. Senden sevgiyle söz ettiler.
 - Yok kandıramazsın beni.
 - Seni kandırmıyorum.
 - Usul usul, ürkütmek istemediği bir kuşu okşar gibi saçını okşadı.
 - Bu toplumun bana ihtiyacı yok... İşe yaramaz biriyim ben.
 - Böyle düşünmemelisin. Yarın böyle düşünmeyeceğinden eminim.
- Babana durumu usulünce anlatırım, merak etme.
- Ona gerçeği olduğu gibi söylemelisin anne.”
- (Çokum, Çırpıntılar, 189)

İnsanların giderek kendi kabuklarına çekilmeleri iletişimin azalmasına neden olmaktadır. Romantik Bir Viyana Yazı romanında insanların iç dünyalarını anlatmaktan çekindikleri ve giderek yalnızlaştıkları, yabancılaştıkları anlatılmaktadır. Asıl tehlike ise insanın kendisine yabancılaşmasıdır. İnsanlar bir süre sonra bir iç dünyaları olduğunu bile unutmaktadırlar. Ancak romanda az da olsa “birbirini hisseden” insanlar olduğu dile getirilmektedir:

“ ‘ Kentin duvarları o zamana kadar içimizi kuşatmış olmasın da!’ Buna yakın bir şeyi İtalyan asıllı konta söyleten oydu. Daha önce, ülkesinden bir yazarın da, ‘ İçimize saklanıyoruz, tenimiz kabuk bağlıyor, dokunma duygumuz eksiliyor, kabuklu hayvanlara dönüyoruz, kendimizi bile hissedemez hallere geliyoruz’ diye yazdığını şimdi anımsıyor.

İşte, içine saklanarak ya da değil; geride birbirini hisseden insanlar hala var; bir obanın insanları kadcık da olsa, Chirico var, Hayalci Hoca, düşünsene!.. ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 139)

Tutsaklar romanında tutsaklığın yalnızca hapisanede tutuklu olma durumu olarak algılanamayacağı anlatılır. Eserde insanların yaşamın koşturmacasına tutuklu olduğu, insanların oradan oraya hayatta kalmak adına koşturdukları dile getirilir. Hiç kimse asıl yapmak istediğini yapamamakta ve bir süre sonra da zaten ne yapmak istediğini bile düşünmemektedir. Bu insanlar aslında yoklardır. Kim olduklarını, nereye ait olduklarını bilemeden birbirlerine hızla yabancılaşarak, içe kapanarak kendilerine verilen sayılı günleri tüketmeye çalışmaktadırlar. Romanda avukat Mehmet Kadri’nin gözlemiyle bu durum şöyle anlatılır:

“ Bu kentte gerçekte kimsenin; üniformalı, üniformasız, giyimli ya da çıplak, içinde oluşan sıcaklık tenine vurmuş, aç, gutdan acı çeken, kadın, erkek, mutlu, yahut hasta, korkak, güçlü, hiç kimsenin yaşamadığını

sanıyordu Mehmet Kadri. Onları farklı düşünmenin bile varlıklarını kabullenmek anlamına geldiğini bile bile. Her biriyle her an karşı karşıya gelir, elini sikar, beğenir, yahut tiksini. Ama, yoktular işte...

Otobüsten inenleri, başka otobüslere binenleri, hepsinin başka türlü telaşını, uzun uzun seyretti. Burada koşuşturan insanların bin aktı, on bin katı, bu darmadağın, bu kendisinin bile ne olduğunu bilmeyen kentin olmadık yerlerindeydi ve insan her an, her koşulda buradakilerin benzerleriyle karşı karşıya gelir, onlarda da aynı aceleciliği görebilirdi. İnsanlar bu kentte inanılmaz koşullarda ve inanılmaz zıtlıkları oluşturarak vardılar. Yine de Mehmet Kadri'ye bir milyon insan, bir milyon daha insan, ondan sonrası ve sonrasından arta kalanlar... Yokmuş gibi geliyordu. Çevresinde dolananlar, hatta kendisi bile yoktu. Yok olan, yani varlığını, çevresini saran sisin uzaklarda kalınlaşan yoğunluğu ardına kapattığı bu kentte, anlamsız, yapışkan bir yağmur altında, soluk, çamurlu ve pis bir su yığını karşısında durmaktan öte bir şey yapmamıştı. Beklemeyi öğrenmek ister gibi bekleyerek, beklemenin öğrenilmeyeceğini ta baştan bilerek, beklemesini sürdürmüştü. Akrep, nemli ve yıkılmaz sanılan bir duvarın üstünde saldırı gücünü yoğunlaştırıyordu yalnızca, yer değiştirmiyordu. Denize yağmur yağıyor, deniz ıslanıyordu. Kendisi de ıslanıyordu bu arada ama bunu bir türlü teninde duyamıyordu. Karşı kıyı hala uzaktı gözden. Sis ne azalıyor, ne artıyordu.” (Kutlu, Tutsaklar, 148)

4.5.5. Özgürlük

Özgürlük insanın sahip olması gereken temel yaşam gereksinimlerinden biridir. Zaten tarih yüzyıllar boyunca özgürlüklerine sahip olma için savaşan insanların öykülerini anlatmaktadır. Ancak bir de insanların toplumun kurallarına uyma zorunlulukları vardır ki bu zorunluluk zaman zaman özgürlük duygusunun kısıtlanmasına neden olur. Aslında özgürlük yaşam biçimlerimiz kadar düşüncelerimizdedir. Ancak her insan da düşüncelerini özgürleştirme konusunda başarılı olamaz. Çünkü düşüncelerin özgürleştirilmesi bir insan için oldukça zor bir süreçtir. Zaten çoğu insan da bu konuda bir çaba bile göstermez. Gündelik yaşamak onlar için yeterlidir. Bu durum Kumral Ada Mavi Tuna romanında şöyle dile getirilir:

“ ‘ Özgürlük, her sabah uyandığında hissettiğin aynı şeyleri yapabilmektir!’

Haklı olduğuna inandığında hep yaptığı gibi kendisine hayran, biraz şımarık bir bakışla burnunu bükerek güldü. O gülünce içim şenlenir. Nerede ara vermişsem, oradan yapışırım yaşama.

‘ Düşünsene Tuna, her gün istemediği işleri ‘mecburen’ yapan milyarlarca insan var ve gündelik yaşam yalnızca bu nedenle bile korkunç, berbat ve çok... çok sıkıcı!’ dedi.

‘ Yine de insana en az sıkıcı gelen kurallar, kendi koyduğu kurallardır!’

‘ Kuralsız olsak, özgür ve bağısız!..’ dedim içimi çekerek.

‘ Biz insanlar çelişki dolu tuhaf yaratıklarız. Baksana halimize, kendi inşa ettiğimiz hapisanelerde yaşıyoruz - adına ev, aile, akrabalar, töreler diyerek... Sonra bu duvarların arasında boğulup, çıldırıyor, ama yıkılmasın diye de uğruna hayatımızı siper ediyoruz... Hah ha ha!..’ ” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 8)

Ülkemizde düşünme ve düşündüğünü ifade etme konusunda hala belirli davranışların suç olarak kabul edildiği bilinmektedir. Bugün bu konuda ilerlemeler sağlanmasına karşın geçmişte aydınlar birçok kez düşünce özgürlüklerini kullandıkları için hapse atılmışlar, cezalandırılmışlardır. Aydın için en önemli ihtiyaç düşüncelerinin halk ile buluşmasıdır. Ancak zaman zaman bazı düşünceler sakıncalı bulunduğu için bu iletişime olanak tanınmaz. Kumral Ada Mavi Tuna romanında Nazım Hikmet’i desteklediği için hapse atılan şair Doğan Gökay’dan bahsedilir:

“ Şair Doğan Gökay, daha ilköğrenlik yıllarında o sıralar yazar ve sanatçıların kabesi sayılan Paris’e gitmiş, birkaç yıl orada yaşamıştı. Onun ilköğrenlik yıllarında, şiirleri ve düşünceleri nedeniyle hapiste yatmakta olan şair Nazım Hikmet’i kurtarmak için Paris’te uluslararası bir kampanya başlatılmış, genç Doğan Gökay bu kampanyanın önemli adlarından biri olmuştu. Türkiye’ye döndüğünde kendi adı da kara listeye alınan şair dayı, yalnızca şair Nazım Hikmet’in özgürlüğünü istediği için, şiirleri bahane edilerek hapse atılmıştı. Bize yaşantısının bu kısmından pek söz etmezdi. Ne kadar ve nerede hapis yattığını konuşmayı sevmez, sırası geldiğinde de acı acı gülerken,

‘ Baskı, en çok gençler üzerinde geri tepen yöntemdir. Caydırıcı olmanın yolu hiçbir zaman baskı olmamıştır! Ama bizimkiler bunu öğrenmemeye kararlı görünüyorlar. O yüzden de silahları hep geri tepiyor...’ derdi.” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 171–172)

Özgürlük insan için tüm maddî varlıklardan daha değerlidir. Hilal Görününce romanında Şirin Gelin Giray’dan ev değil Kırım’ın özgürlüğünü ister. Özgürlüğün olmadığı bir ülkede ev sahibi olmanın da bir anlamı yoktur. Mülkiyeti Ruslara ait topraklarda ev sahibi olmak Kırımlılara mutluluk getirmeyecektir. Bu konuda Şirin ile Giray arasında geçen konuşma şöyledir:

- Hamza Baturum şu dünyada malı mı çulu mu var? dedi. Ama kazandığı itibar, bey gibi dolaşmasına yetti. Senin de o yiğitler gibi olmanı isterim. Azad olmamızı isterim. Kırım’ı Moskova’ya geri al!
Giray olduğu yerde donakaldı. Neden sonra sıkılı yumrukları çözüldü. Başını iki yana sallayarak,

- Hay deli hay... diye söylendi. En güzel nakışları vurduruyorum o eve. Bahçesine mermerden bir çeşme yaptırıyorum. Kırım'ı moskoftan geri alacakmışım. Hıh!

- O evin temeli sağlam olmalı. Yakında moskofun karargâhı olmazsa yüzüme tükürsünler, Ya onun karargâhı olacak, yahutki bizim mezarımız Giray Bey! Toprağıma başkaları göz dikmişse, al başına çal o evi.(Çokum, Hilâl Görününce, 307)

Özgürlüğün çoğulculuğun olduğu yerde yeşereceği Emir Bey'in Kızları romanında anlatılır. Bir ülkede özgürlüğü yaygınlaştırmak için verilen mücadele işgal güçlerine karşı verilen mücadele kadar çetindir. Özgürlük değişim ve paylaşım gerektirir. Bunun içinde herkesin paylaşmaya ve değişmeye hazır olması gerekmektedir:

“ ‘ Kırgın? Evet, doğru, kırgınım. Benim tecrübelerim şunu öğretti: Düşman gidince, ülken işgalden kurtulunca gelen şey hürriyet değildir. Hürriyet çaba ister, beslenmek ister, hayal gücü ve tahammül ister. Hürriyeti emir-kumanda zincirinin rahatlığını yaşayan insanlar getirmezler. Tek parti, tek fikir, tek emir ve yerine getiren sen... Bunun askerlikten, polislikten farkı ne? Denediğin şeyleri değişmeyen şartta yeniden yapmaya kalkışmak, insanın aptallığından başka hiçbir şeyini göstermez. Bu, ümitlerin zıyan olduğu manasına da gelmez.’ ” (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 137)

Özgürlük en temel duygularımızdan biridir. İnsanın sadece somut durumlarda değil, düşünme açısından da özgür olması gerekir. Toplumsal yapı insanı birtakım kurallara uymaya zorladığı için kişi bir süre sonra kendisini bir hapisanede hissedebilir. İnsanın evde, işte, okulda, sosyal yaşamda hep birtakım davranışları, zorunlulukları yerine getirmesi gerekir. Bu kurallar yumağı zamanla insanı sarıp sarmalar ve elini kolunu bağlar. Bir de buna devlerin vatandaşında, işyerinde patronun işçisinden, memurundan bekledikleri eklenince dünya bir tutukevi haline gelir. Arzu Sapağında İnecek Var romanında devlet robotu Abidin'in özgürlüğü konusu işlenir:

“ Türk robotu Abidin coşku içindeydi.”

“Mutluyum,” dedi. “İlk kez mutluyum.”

“Olayın bilincindesin demek.”

“Evet... her şeyden kurtuldum; insanca yaşayabilirim artık. Tüm baskılardan arındığımı duyumsadım. Müthiş bir olay bu!” dedi.

“Ama Abidin, burada yaşam yok ki!”

“Orada da yoktu,” dedi.

Başıyla dünyayı işaret ediyordu.

“Aman,” dedim, “dikkatli konuş... bu sonsuz özgür atmosfere bazı fikirler getiriyorsun.”

Mehmet hemen ilgilenmişti.

Ah, bilirim onu.

“Dünyada baskı altında mıydınız?”

“hem de nasıl. Ezilenlerdendim yani.”

“Şimdi?”

“Özgürüm. Özgür!” (Eray, Arzu Sapağında İncecek Var, 145)

Ülkemizde genç kızların namus kaygıları nedeniyle Batılı yaşlılarına oranla daha baskı altında yetiştirildikleri bilinmektedir. Ancak özgürlüğün sınırının ne olduğu, ne olması gerektiği de ayrı bir tartışma konusudur. Bitmeyen Aşk romanında liseli bir kızın “özgürlük” kavramından ne anladığı anlatılır:

"O kadar kızacak bir şey yok ki... Fazla kalamayacağımı söylemiştim. Babam..."

Sertçe bana dönerek sözümü kesti. Kaşları çatılmıştı.

"Bu ev kızı alışkanlıklarından ne zaman kurtulacaksın? Ne zaman özgür bir insan gibi yaşamaya karar vereceksin?"

Azarlayan tavrı şaşırttı beni. Biraz da komiğime gitti sanıyorum, 'özgürlük' sözcüğünün çok sık kullanılmaya başlandığı bir dönemde yaşıyorduk.

Derin bir soluk aldım. "Özgür olduğum zaman," dedim.

"Özgürlüğüne kendin sahip çıkmalısın..."

Bu kez ben somurttum. Nerdeyse siyasal bir söyleşiye dönüşecekti konuşmamız.

iyi ya..." diye omuz silktim. (Kür, Bitmeyen Aşk, 109)

Karanlığa Direnen Yıldız’da özgürlük kavramının slogancı bir zihniyetle ele alınması eleştirilir. Her kesim hayalî bir özgürlükten söz etmekte ancak hiç kimse diğerinin özgürlüğüne saygı duymamaktadır. Romanda özgürlüğün insanlar tarafından tesis edilebileceği vurgulanarak onun sloganlarda aranmasının boşuna olduğu anlatılır. Ayrıca Demokrat Parti’nin özgürlük ve demokrasi konusunda önemli adımlar attığı da romanda kaydedilen bir başka noktadır:

- Enişte lütfen, görmüyor musun? İçmeye gündüzden başlamış olmalı. Sen seversin Asaf’ı. Biz hepimiz severiz. Ama onu anlamaya çalışmıyoruz hiç. Asaf Ağabey toplum kurallarını zorluyor. Çünkü bir bunalımın içinde. Gazetesi kapatıldı. Yazamıyor. Yazmak istiyor yazamıyor. Söylemek istiyor, söyleyemiyor.

Hukuk talebesi Cangür’ün siyasî çizgisi o güne kadar Feridun’un fark etmediği açıklıkta belirmişti. Yeni bir Cangür doğuyordu bu sözlerle.

Asaf Cangür’ün sırtına vuruyor.

- Yaşşa delikanlı! Yaşasın gençlik! Yaşasın özgürlükler...

Özgürlük... Özgürlükler. Hürriyet kavramı yeni biçiminin içinde hâlâ 1908'lerin hürriyeti kadar acemiydi. Ama artık insanların kendi çabalarıyla, saf olmayan niyetleriyle ürettikleri bir silah gerektiğinde kullanılan bir silah halini almadaydı. Bunun kardeşi olan demokrasi, bir on yıl öncesi şimdiki iktidarın evladı olarak toplumda yerini bulurken, artık o çocuk kendisine başka analar babalar arıyordu. Toplumun bir kesimi kedisi için veya halklar için özgürlük istemeyi giderek bir saplantıya dönüştürecek, değil mi? Bu isteğin ardı sonu yoktu. Bir mani nöbeti halinde "özgürlük" tü sabırsızlıkla beklenen, sayıklanan. Sloganlar devri de böylece başlamış oluyordu. (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 60.)

Özgürlük düşüncesinin ülkenin özgürlüğü olarak algılanması, bireyin özgürlüğü sorunun tartışılmaması Emir Bey'in Kızları romanında ele alınır. Cumhuriyet'in kuruluşuna tanıklık eden Nevnihal Hanım, kendi neslinin vatanın özgürlüğü için çalıştığını ve bireyi göz ardı ettiğini anlatır. Acaba yeni kuşaklar gerçekten özgür olabilecekler midir?:

" Leyla hür olacak mı? Ne anlıyorum yetmişlik Osmanlı ve kılıç artığı hürriyetten? Biz ferdin hürriyeti üstünde hiç düşünmedik. Biz hürriyeti çizili sınırlar içinde yaşamaktan öteye götüremedik. Bunu Mustafa Kemal de yapamadı; İsmet anlamadı bile." (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 359)

İnsanın hep peşinden koştuğu, yakaladığı andan itibaren de kıymetini bilmediği özgürlük Romantik Bir Viyana Yazı romanında ele alınır. Bu kez ana yurdunu kullandığı dil olarak tanımlayan roman kahramanı bu alan içinde kendini olabildiğince özgür hisseder ancak bu özgürlük duygusuyla nasıl baş edeceğini bilmemek onu yeni bir sorun sahibi yapar. Yıllarca özgür olamamış birey özgür olduğunda ne yapacağını şaşırmakta ve bu duyguyu korumak için panik halinde hareket etmektedir:

" İşte o zaman, kendimden başka hiçbir yere ait olmadığımı, bir anayurdum varsa onun da sadece yazdığım dil olduğunu müthiş bir eziklik, büyük bir gururla algıladım. Bu bende Sergey'in henüz bilmediği bir özgürlük duygusu uyandırdı. Ancak, bu özgürlüğü ne yapacağımı bilmiyordum. Bu öyle yeni bir sorundu ki, tutkuyla peşinden kovaladığım şeyi, kimseyi o curcunada yakalamam büsbütün güçleşiyordu. Saçmalık neredeyse ruhumu ezmiş, aklım ununu eleyip eleğini duvara asmak için can atıyor, ama tuhaf işte, her zamankinden daha canlıyım, iştahım yerinde, geride kalan tek yurda, yazdığım dile aşığım, onda her gün yeni yetenekler, tarif edilmemiş güzellikler buluyorum. Bütün bunlar da ruhumla bedenimi amansız bir kavganın içine sürüklüyor. "(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı,23)

Özgürlük konusuna Rodoplu Valla Kurda Yedirdin Beni romanında geniş bir açıdan bakar. Birey özgürlüğünün sağlanması için gerekli olan koşulları anlatan Rodoplu, bu uygarlık anlayışı içerisinde bireyin özgürlüğünü gerçekleştirmenin zor olduğunu anlatır. Bu açıdan sosyalizmin önerdiği özgürlük modelinin doğru ve Türk insanının yapısına da uygun olduğunu belirten Rodoplu Türkiye’de sosyalizmin iyi tanıtılmaması nedeniyle uygulanamadığını dile getirir:

Dediğim gibi, insan sevgisi filan değil, özgürlük üzerinde ısrar etmek zorundayız. Marksist doktrin bu kavramı bir kenara itti, çünkü Marx – ve Engels- özgürlüğü sadece siyasi özyönetim olarak gördüler. Oysa, 'özgürlük' çok daha geniş düşünülmeliydi. Özgürlük kavramı insanın sadece bağımsız bir devletin yurttaşı değil, aynı zamanda endüstriyel toplumun ortağı olduğu düşüncesini de içermeliydi. Oysa Marx-Engels ikilisi, hayatın sadece maddesel yönünü vurgulayan, bürokratik reformcu, sonuç olarak iyi-yiyen, iyi-barınan, iyi-giyinen ve kendilerinden daha büyük bir makineye, devlete, makinelerden oluşan bir toplumun erdemine inanır oldular. Oysa, Sosyalizm'in hedefi olan sahici özgürlük, insani bir problem ya da ilah olarak değil, insan olarak ele almak suretiyle hareket özgürlüğü sağlayacak; ekonomik baskıya karşı bağımsızlık sağlayacak özgürlüktür. Bu bizde zaten vardır, anlıyor musun? Kemal Tahir'e rahmet olsun paraya müdanaa etmemek, Anadolu insanının mayasında vardır. Söyle bana, nasıl becerdiniz de bu işi bu kadar rezil ettiniz? Bizden daha kolay sosyalist olacak bir toplum var mıydı?"

Bir bardak su istedi, verdim. İçti.

"Hayatın aslını bırakıp siyasetle uğraştınız," dedi, "Oysa, siyasi özgürlük hemen her zaman bir yanılsamadır. Haftanın altı, hatta yedi günü ekonomik boyunduruk altında yaşayan bir insan, beş yılda bir gün oy vererek özgürleşmez, bir tanem.

Özgürlük, sokaktaki insan için bir anlam ifade edecekse, endüstriyel özgürlüğü içermelidir. Hangi siyasi sistem altında olurlarsa olsunlar, emekçiler kendilerini otonom bir emekçi cemaati olarak göremedikleri sürece köle kalacaklardır. Ücret kölesini 'ferdi' işverenle olan aşağılık ilişkisinden kurtarmak yetmez. Devlet sosyalizmi de emekçiyi en az o kadar incitici istibdadın boyunduruğuna terk eder! Endüstride ÖZ yönetim, siyasi özgürlüğün bir eki değil, habercisidir.

Bak, biz, sinema endüstrisinden üniversiteye kadar her yerde zincirlerle bağlanmış durumdayız ve zincirlerimizi Koç'a ya da Devlet'e köle olmanın aşağılık bir şey olduğunu hissetmedikçe kıramayacağız!

Uygarlığın patolojisi çok sayıda insanın maddesel yoksulluğu değil, özgürlük ruhunun ve özgüvenin kaybıdır. Dünyayı değiştirecek olan başkaldırı, 'reform' doğuracak iyilikten değil, Kazancakis'in, toprağı bol olsun, dediği gibi, özgür olmak iştiağından fişkiracaktır. İnsanlar, birbirleriyle bağımlı olduklarının bütünüyle bilinci içinde ama kendi adlarına hareket ettikleri zaman özgür olacaklardır'.

Şu halde devrimciler işçilere, 'Bakın, Yeniköy yalılarında kimler oturuyor, Yeniköy'de oturmak sizin de hakkınız değil mi?' diye

yaklaşacaklarına, 'Yoksulluk, insanın köle olduğunun işaretinden başka bir şey değildir; yoksulluktan kurtulmak için patronlarınıza sığınmaktan vazgeçmeli, kendinize güvenmelisiniz,' diye yaklaşmalıdırlar. Aksi takdirde, yani, insanların efendisi olacak bir insan ya da kurum olduğu sürece, ücret köleliği son bulmayacaktır! Ücret köleliği, çalışanlar, özgürlüğü rahatlarına tercih ettikleri zaman biter. Memurlar, 'salla başını al maaşını' tembelliğinden kurtuldukları zaman biter. (Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, 415-416)

4.5.6. Küreselleşme

Küreselleşen dünyanın renklerini giderek yitirdiği, kültürel farklılıkların ortadan kaybolduğu ve tüm dünyaya tüketim ağının geleneklerinin benimsetilmeye çalışıldığı son yıllarda gözlenen bir durumdur. Artık herkes benzer yemekleri yemekte, benzer kıyafetleri giymekte ve benzer davranışlarda bulunmaktadır. İnsanın bireysel farklılıkları giderek ortadan kaybolmakta ve herkes birer tüketici haline getirilmektedir. Romantik Bir Viyana Yazı romanında tarih öğretmeni yeğenlerini götürdüğü yemekte gördüğü manzara karşısında dünyanın nasıl bir değişim geçirdiğini anlamaya çalışmaktadır:

“ Amaç açıktı, yol belliydi; çocukların ne yiyecekleri de, o anda dünyada binlerle binlerle çocuk ve gencin aynı şeyi yemekte bulunduğu da: İki katlı yuvarlak yumuşak ekmek arasında kalın yassı köfte, turşu, domates salçası, kıyılmış soğan ya da russalatası gibi şeyler olacaktı; yanında coke olacaktı; kızarmış patates olacaktı. Kızarmış patatesten her biri için birer porsiyon daha istenecekti. Kâğıt tabaklar, kâğıt bardaklar, peçeteler, plastik tepsi, küçük kaşıklar olacaktı. – O dönemde, böyle hafif malzemen de olsa, yemekler hala kap kacak gibi şeylerde yeniyordu.- Kızarmış patatesin yanına, yeğenlerimden birisi için yine domates salçası, öteki için hardal sıkılacaktı. Fakat zihnim, bir nakarat halinde tutturmuş gidiyordu. Ben de gidiyordum: ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 2)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında tarihi süreç içerisinde insanların değer yargılarının zamanla değiştiği ve artık her yerde aldırılmazlığın hâkim olduğu ele alınır. Bu küreselleşen postmodern dünyada herkes yalnızlaşmış, yabancılaşmıştır. Ancak insanlığı kurtaracak olan yine insanlığın kendisidir. Bunun için insanların kaybettikleri değerleri yeniden hatırlamaları ve bu değerleri yeniden sahiplenmeleri gerekmektedir. Böylece yeryüzüne egemen olan düşmanlık da ortadan kalkmış olacaktır:

“ Bitmedi. Anahtar deliğine gözümü daha iyi yapıştırmalıyım ve bir de bakmalıyım ki: Tarih, sakalını kesmiş, saçını sıfır numara tıraş etmiş, sonra da kanlı hançerini Tuna’ya atıp, eline bir elektrogitar alarak en işlek metro geçidinde Get Together şarkısını çalıp söylemeye durmuştur. Önünde, Venüs gezegeninde işlenmiş, uzay mavisi, ağırlıksız bir mendil serili. Gelip geçen bu mendile öpüp koklanmış, sevilip okşanmış çok eski, çok değerli birer gözyaşı damlası bırakmalı, damlalar nehir olup insanlığın öldürgen silahlarının ateşini söndürmeli. ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 4)

Küreselleşmenin tek tip bir kültür yaratması ve bu kültürü dayatması Romantik Bir Viyana Yazı romanında ironik bir dille eleştirilir. Romanda tarihten ve değişik milletlerden örnekler verilerek karmakarışık edilmiş bir kültür görüntüsü sunulur. Artık hiç kimsenin kendine özgü bir niteliği kalmamış herkes “aynı”laşmıştır. Bu tek tip insanın en belirgin özeliği de her şeye çok çabuk alışması, tepkisizliği ve duyarsızlığıdır. İnsanlar dünyadaki değişimin farkında olmadıkları için küreselleşme bir çığ gibi büyümektedir:

“ Yok eğer, tarih bunları yapmayacak, hiç sesini çıkarmayacak, olan olmuş artık, geçen geçmiş, diyecekse, Hayalci Hoca’nın bir defa daha sahneye çıkması kimseyi şaşırtmamalı: Yıllar yılı polka, vals, şarapla, Roman havalarıyla halhamur olmuş Avusturya hayatı, bugünden ertesi güne Arap alfabesi öğrenmeli; Kerms, Melk, Sulz, Salzburg, Klosterneuburg, ne bileyim işte, Klagenfurt (ahh sevgili Ingeborg Bachmann, iyi dinleyin beni, siz ne bileceksiniz, siz tek alfabeyle de öldünüz kardeşim), Ramsau okul sahnelerinde çocuklar Aydın Zeybeği ile Çayda Çıra oynamalı; kızlar, kadınlar, renkli, fistolu, büzgülü, yelekli, karpuz kollu giysilerinden soyunup çarşafalara, yaşmaklara bürünmeli, bürümcükler giyinmeli, peçeler takınmalı, takunyalar taklatmalı; babalar tespih çekip önünü kaşmalı, bu arada geğim geğim geğirmeli, sarık takıp bıyık burmalı, karıların kızların sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmemeli; Mozart da peruğunu atıp fes giymeli, Hüseyin İleri darbukası refakatinde Sazım Gibi Sinem Dahi’yi takliden bir şeyler bestelemeli(...) ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 4)

İnsanoğlunun farklılıklarının giderek kaybolduğu ve tüm dünyada tek tip bir insan yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. İnsanlar çeşitli renklerde, ırklarda, fiziksel yapılarıdadır. Yani bir çeşitlilik vardır. Bu çeşitlilik sadece dış görünümle de sınırlı değildir. Her insan farklı bir duygu ve düşünce dünyası demektir aynı zamanda. Ancak son yıllarda tüm farklılıklar giderek ortadan kalkmış, insanlar aynı şekilde giyinmeye, davranmaya, başlamışlardır. Bu insanoğlu için çok tehlikeli bir

dönüşüm sürecidir. Romantik Bir Viyana Yazı romanında tarih öğretmeni öğrencilerini bu konuda uyarmaktadır:

“ Artık ayrılıyor. Sizlere bakıyorum. Bakıyor, her şeye karşın kendi kendime şöyle diyorum: Ah ne tuhaf, şu bizim okullarımızda sınıflar, kitaplar, giyim kuşamlar tek boyut, tek renk, tek biçim, ama çocuklarımızın saçları, gözleri rengârenktir. Kiminiz kara gözlü, kiminiz mavi; kimi kumral, kimi siyah saçlı; kiminiz hatta kızıl, kiminiz saman sarısı... İçinizde Kızılderi gibi, bakır tenli olanlar da var. Kiminiz ince uzunsunuz, kiminiz tıknaz, bodur. Çok sıksa olanlar ile pek tombullar... Ama ne yazık, dıştaki farklılığı biz düşüncelerde ve duygularda pek göremiyoruz. Yaşama biçimlerimizde göremiyoruz. Hatta insanlar, yapılarındaki farklılığı bile yaygınlaşan saç biçimleri, giyim kuşamlar içinde silikleştiriyor, yok ediyorlar. İle, herkes ne yiyorsa o yenecek, ne giyorsa, o giyilecek, ne yapıyorsa o yapılacak. Bence sizler, kendini böylece silen, yok edenler çoğunluğu değil, kendini varederek o varlığı, kişiliği savunanlar çoğunluğu olmalısınız, bilmem ki anlatabildim mi sevgililerim? ‘Kaderinizi’ değiştirmelisiniz. ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 82)

Küreselleşmenin yol açtığı kültürsüzleşme ve karmaşa durumu Romantik Bir Viyana Yazı romanında farklı bir teknikle alınır. Aidiyet duygusunu yitiren insanlar, değerlerini de yitirmiş durumundadırlar. Artık her şeye, her zaman ve her yerde rastlamak mümkündür:

“ Daha önce gelenlerden Filistinlilerle Pakistanlılar, okyanus balıklarının geniş kazanlarda durmadan kızartıldığı lokantaların önünde kuyruk olmuşlar; sosis-bira tezgâhlarının önünü, aralarında hala birkaç alman ve Hollandalı bulunmakla birlikte, Akdeniz eyaletinden olup Eskimo kılığına bürünenler tutmuş; Amerikalılardan çoktan boşalmış Mozart Kahvehane’sine Azor Cumhuriyetleri’nden gelenler Napolyon, Marie Antoinette, Robespierre, hatta Petain, De Gaulle, Sartre ve Simone de Beauvoir kilikleriyle dolmuş; Japon Dukalığı’nın üyeleriyle Nijerya İmparatorluğu’nun emekli generalleri, karıları ve kızları pizzacılar; Suudilerle Ürdünlüler, taytlar, mayolar, Commedia dell’Arte figürleri kılıklarıyla Çin ve Japon lokantalarında oturacak yer bırakmamış; Doğu ve Güneydoğu’dan kalkıp karnavala katılmaya gelen yüzlerce küçük cumhuriyet insanı, akın akın hamburgercilere girip çıkmakta, külahta dondurmalarını yalamakta; bir avuç dar gelirli ve yoksul Amerikalı’yla İngiliz, alman ve Fransız, Cezayir-Fas-Tunus kontluklarından ithal portakallarla greyfurtların taze taze sıkılan suyuna yutkunarak bakmakta ve yüzlerine çarşaflarının peçelerini indirmekte; Persler, otuz yıl din savaşlarından sonra, Sacher’de, pastaların-çöreklerin arasına serilip kalmış bulunmakta ve hala ayak parmaklarının arasını karıştırmakta, Pink Floyd’ların besteleyip haykırdığı ayetleri dinlemekte; Türkler köşebaşlarında çekirdek-fıstık satmakta, birçoğu da çeşitli Atatürk maskeleri takınmış olarak artık kimsenin içmediği filtreli sigaralardan içmektedirler. Gotlardan, Slavlardan, Kelt, Hırvat ve Macarlardan, Hitit ve Friglerden oluşma bir

toplumun en üst tabakası ise, kalın kalın duvarlar gerisinde, yüzlerce, binlerce mumun aydınlattığı salonlarda, duvarları kaplayan aynalara sırtları dönük, uzun masların çevresinde toplaşmış, geyik eti, bildircin, isli balık, hindi dolması ve daha akla hayale gelmedik yiyeceklerden yemekte, kristal bardaklar, gümüş kupalarda şarap içmekte; balo salonları ışıltılarla yanmakta, bankalardan kredi çekleri konfetiler gibi sürekli yağmakta, florin kah inmekte kah çıkmakta, kara para ak parayı kovalamakta; kadınlar, korselerle sıkı sıkı ipek-kadife tuvaletlerinin apaçık yakalarından fişkırtıkları iri memeleriyle elmastan taşlar, zümrüitten gerdanlıklar, küpeler ve yüzlerinde iri iri benlerle sultanların, imamların kollarında dansetmektedirler. Ruletler dönüyor, Madonna haykırıyor, İsa vokalist, sahnede yüzlerce davulcu, binlerce elektrogitaracı; sazlar çalıyor Çamlıca'nın bahçelerinde; yaşlılar da bol tüylü perukları, ellerinde yelpazeleriyle altın yıldızlı koltuklarında mehtaba karşı yelpazeleniyor, imamın kızını kironun oğluna münasip görüyorlar. İki karnaval arası düğün dernek kavilleniyor.”
(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 142–143)

4.5.7. Modern Dünya

Modern dünya için temel hedef hızdır. Hız dünyanın çok çabuk değişmesine, her şeyin kısa sürede tüketilmesine ve yok edilmesine neden olmaktadır. Bu durum alışkın bile olsa modern insan için panik uyandırır. Çünkü bir gün geçerli olan bir durum, ertesi gün değişebilmektedir. Bu duruma gençler daha kolay uyum sağlarken yaşlılar daha güç ayak uydurabilmektedir. Orphee romanında bu durum şöyle anlatılır:

“Bay Gece” dedim. “Akıl almaz bir şey! Bir cadde değil orası... Nasıl anlatacağımı bilemiyorum. Sanki tüm kent orada! Bir kez içine girdikten sonra çıkması alabildiğine zor. Karabasan gibi sarıyor insanı. Anlatması çok güç...”

“Dediklerinizden hiçbir şey anlayamadım” dedi Bay Gece. “Yeni kurulan bir cadde, nasıl da böyle etkileyebildi sizi!”

“Yalnızca bir cadde değil, dedim ya, anlatamam Bay Gece; umulmadık, görmekle görmemek arası, şu an burada bulunmak ya da bulunmamak... Bilemiyorum Bay Gece... Birden insanın kendini çok uzaklarda düşünmesi gibi. Hani arkeolojik alanda düştüğümüz o panik var ya; hani sizin; hani sizin o taş kabartmanın merakından toprağı tırnaklarınızla eşelediğiniz, sonra her şeyi gün ışığına bıraktığımız gecede ki boşluk; daha da ötesi, hızla giden bir arabanın aniden geri vitese takılması gibi bir şey işte...” dedim. (Eray, Orphee, 113-114)

Bir Cinayet Romanı'nda üst düzey bir yöneticinin sekreterliğini yapan bir kadının rutin yaşamı anlatılır. Kadın sürekli aynı olan bir dünyaya uyanmanın sıkıntısını dile getirir. Aslında bu durum günümüz insanların çoğunun problemidir. İnsanlar çok yoğun çalışmalarına karşın sürekli aynı işleri yaptıkları için

bunalmaktadırlar. İnsanların giderek robotlaşması günümüz dünyasının en büyük dayatmasıdır. İtiraz etmeyen, çok çalışan ve sorun çıkarmayan insanlar iş dünyasının en büyük isteğidir. İşte bu çarkın içinde olan bir kadının ağzından bu durum şöyle anlatılır:

“Sonunda uyurum, yarın aynısının tıpkısı bir dünyaya uyanacağımın bilincini dağıtmayı başardıktan sonra. Bu bilinci dağıtmak için hayatta kimseye açıklamayı göze alamayacağım bazı şeyler yapmam gerekir kimi kez.

Rüya görmem. Ya da (rüya görmeyen insan olmadığı iddia ediliyor bir takım dergilerde) gördüklerimi hatırlamam.

Sabah yedide saat çalar. Uyanırım.

Uyanmak çok zor geliyor. Uykuya dalma çabasından da zor.

Her gece yatarken saati kurduğumda, sabah vaktinde çalmayacağı korkusu-umuduyla çeviririm anahtarı.

Korku: saat çalmazsa işe geç kalırım.

Umut: saat çalmazsa işe gitmemek için gerekli bir sebep olur.

Oysa işe gitmesem ne yaparım?

Yaşamımın belirli bir programı olmasa nasıl yaşarım?

Korku.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 34)

Kent yaşamının insanı “robotlaştıran” akışı Yaz Sonu romanında ele alınır. İnsanlar yaşama ayak uydurabilmek için sürekli koşturmakta, çalışmakta ve kendi iç seslerini susturmaktadırlar. Bu durum kişinin giderek insan yanını yok etmesi anlamına gelmektedir. İnsanlar duygulardan uzaklaşmakta, sadece düşünceden ibaret katı bir dünya yaratmaya çalışmaktadırlar:

“ Artık bir makineydim. Gece gündüz çalışıyordum. Yabancılara bizim dilimiz, bizim çocuklarımıza yabancı dili öğretmek adı altında evden eve koşuyordum. Bir robot. Ancak geceleri, gözlerim içine bir avuç biber atılmışçasına yana yana durma okuyor, çeviriler yapıyor, derken gizli bir sesle kendi kendime konuşuyordum: Uzağında kol gezen bizi ayırmışsa, ta yakınımızdan, bağrımızdan bizi vurmuş ölüm de birleştirebilirdi. Ama istemiyordum. Hasan’la da, Doğan’la da, Fuat’la da çok sık buluşmaktan kaçınıyordum. O portakal sandığının içindeydim. Taze küf kokuları duydum.” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 138)

Modern dünyanın insanı tüketen sıradan döngüsü Ölü Erkek Kuşlar romanında değerlendirilir. Bu dünyanın en temel özelliği insanları bunaltmasıdır. İnsanlar sürekli olarak sıkılmaktan şikâyet etmektedirler:

“ Yaşadığımız dünyada her şey kesin çizgilerle belirlenmiş sanki. Var olan roller, kalıplar, yargılar, düzenler ve düzensizlikler içinde, kendi çizgimizde dümdüz yaşayıp gitmeye çalışıyoruz. Yanlışlıklar yapmaktan çok korkarak alışılmış oyunları oynuyoruz. Aynı saatlerde aynı yollardan işe gidip geliyoruz. Hiç düşündün mü her şey ne kadar aynı. Çevremizde aynı insanlar, aynı kaygılar, aynı sıkıntılar ve sevinçler. Durmadan konuşuyoruz ama ne konuşuyoruz?

Evlerde, lokanta ve barlarda, sokaklarda, parklarda, hatta düşlerimizde bile, konuşarak bu aynılıktan kurtulmayı umuyoruz. Ben, diyoruz, ben böyleyim, böyle severim, şöyle isterim, şunu yaparım. Dondurulmuş düşünceler, belletilmiş öğretiler ve sınırlı seçeneklerle oluşturulmuş dünyada dibe batmamak için çırpınıp duruyoruz böylece. Ne kadar sıkıcı bütün bunlar... Sıkılıyoruz elbette ve sıkıldığımızda biri çıkıp bizi tutkuyla sevsin ve sevmeye değer olmak düşüncesi yüzünden ayrıcalık kazanalım istiyoruz. Açıklamak zor bu karmaşayı işte, görüyorsun...” (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 235)

Sonuncu Sonbahar romanında çağımızın hastalığı mutsuzluk ve bunalım anlatılır. Eserde bir insan için zor olanın mutsuz olmak değil, dirliksiz olmak olduğu belirtilir. Sorunun nereden kaynaklandığını bilememek, hep memnuniyetsiz olmak bireyi yıpratacaktır:

“Mutsuzluk korkulacak bir şey değil. Sürekli değil bir kere, üstelik parıltılı... doruk anlarda, sıra dışı olayların ardından yaşanan, aşırı ama eninde sonunda tüketilen ve hatta üretici ve yaratıcı olabilen bir duygu. Asıl korkunç olan dirliksizlik... her an, her şeyden belki de farkına bile varılmadan duyulan hoşnutsuzluk. Aynaya her baktığında suratını asık görmek ve bunun nedenlerini tam olarak bilememek... ya da, önüne konan meyve tabağını geri ittiğin an, azı dişinin saatlerdir usul usul sızladığını ayırımsamak... dirliksizlik tüketilmiyor, tüketiyor ve sonu yok. Bir türlü bitmiyor. Her günün her anında inceden inceye var. Gözle görülmeyen ama yapışkanlığı hissedilen bir zar gibi sarıyor yaşamı. İnsanın içine işliyor, kışın kuru ayazı gibi.” (Kür, Sonuncu Sonbahar, 284-285).

Can sıkıntısı çağımız insanının dertlerinden biridir. Teknoloji sayesinde geçmişteki gibi gündelik ağır işleri yapmaktan kurtulan, başkaları ile ilişki kurmak zorunda olmayan, geçmişe oranla istediklerine daha çabuk ulaşan ve sürekli aynı şeyleri yapan insan bir süre sonra can sıkıntısına kapılmaktadır. Bu durum Sonuncu Sonbahar’da şöyle anlatılmaktadır:

“Yirmi birinci günü bekleyeceğini sanmıyorum. Artık fazla uzatmaz döner. Sıkılır bilirim. Yaşamını yöneten can sıkıntısıdır öteden beri. Sıkılmadığı zaman, mutlu, uyumlu, cana yakın, sevimlidir. O dönemlerinde aşık olabilir ona insan. Ama çabuk sıkılır. Neden, niçin sıkılıyor, o da belli değil. Bir

yerden sonra kendi kendini, daha çok da karşısındakini yemeye başlar. Bulaşıcı bir şey tedirginlik... aynı evde yaşayan kişiler, sık sık görüşmeler bile, ister istemez etkileniyorlar birbirlerinden. Derken, can sıkıntısı arttıkça hırçınlaşır, hırçınlaştıkça çekilmez olur. İyi ki gitti de rahat ettim.” (Kür, Sonuncu Sonbahar, 31)

Değerlerini yitirmek üzere olan modern insanın en belirgin özelliklerinden biri de geçmişe özlem duymasıdır. Geçmiş günleri kıyısından köşesinden görmüş olan bu nesiller için eskinin toptan yıkımı ve yerine duygusuz bir medeniyetin getirilmesi üzüntü uyandırmaktadır. Romantik Bir Viyana Yazı romanında geçmişten izlerin silinişi mimarî yapıdan hareketle anlatılır. Romanda geçmişin konaklarıyla birlikte bir medeniyetin de yıkıldığı ve yerine beton soğukluğunda, uzaklığında bir medenî dünyanın inşa edilmeye çalışıldığı görürlü. Bu yeni dünyada insani ilişkilere de pek yer yoktur:

“ ... Bildiği bütün o yerlerde artık yıllardır gündüz düşleri görmüyor, görse de anımsamakta zorlanıyor; tarih, hızla üstünde yaşadığı coğrafyadan siliniyordu. Herkes gibi o da sık sık, şu eski yalının ne zaman ortadan kalkıp da yerine betondan bir subay gazinosu çıkıldığına şaşırıp kalıyor, yanıp yıkılan her ahşap konakla başları krepli, göğüsleri süt ve lavanta kokulu kadınların, serviden çeyiz sandıklarıyla kına gecelerini bekleyen genç kızların iniltilerini işitiyordu. Böylece artık, tarihin bugüne anlaşarak el sıkıştığı, kendi koruduğu kentleri büsbütün düşler, onları özler oldu. Venedik, Viyana... Geriye kalan tek hayal. Özlem. ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı,134)

Zaman değiştikçe insanların değer verdiği kavramlar da değişmektedir. Bir zamanlar değerli olan kavram bir süre sonra değerini yitirmektedir. İnsanların yapması gereken değerlerdeki bu iniş çıkışları takip etmek olmalıdır. Balık İzlerinin Sesi romanında bu iniş çıkışları değil, kendi değer yargılarını takip eden bir adamın, çağımızın değerler sistemine yönelttiği eleştiriye dikkat çekilir:

“ – Eskiden bizleri tedavi (!) edip savunma sistemlerimizi çökertiyorlardı. Bunun anlamı iyileşmek, normalleşmekti. Sonra yeniden piyasaya sürülüyorduk. Ama bu kez durum farklı. Bizim kadar, onlar için de ölüm-kalım sorunu artık bu!

- Beni duyulandırdınız Mösyö Gary! dedi Cyrano.

- Aklıma, soyumun yüz akı olan o eşsiz adamın sözleri geldi. İzin verirseniz, hepinizin bildiğine inandığım sözlerini yineleyeceğim.

Ayağa kalktı, bir elini küçük sayılmayacak, ama kendine pek iyi ‘giden’ göbeğinin üzerine koydu. Çabucak ve tamamen başka bir boyuta geçiş yaptı.

“ Ya ne yapmak lazımmış? (...) Şan olsun diye, meşhur bir kitapçıya giderek, veresiye şiir dergisi mi bastırmalı? İstemem eksik olsun! Acaba bulup bir alay sersem Meyhane köşesinde dahi olmak mı hüner? İstemem eksik olsun! Bir tek şiirle yer yer Dolaşıp da herkesten alkış mı dilenmeli? İstemem eksik olsun! Yoksa bir sürü keli Sırma saçlı diyerek göğe mi çıkartmalı? Yoksa ödüm mü kopsun bir Allahın aptalı Gazeteye bir eleştiri yazacak diye her gün? İstemem eksik olsun! (...) Ve ta son nefesinde Bile çekinmek, korkmak, benzi sararmak, bitmek Şiir yazacak yerde, ziyaretlere gitmek, Karşında zoraki sırtmak her abusun. Eksik olsun istemem, istemem eksik olsun! Fakat şarkı söylemek, gülmek, dalmak hülyaya, Yapayalnız ama özgür yolculuk etmek aya. Gören gözü, çınlayan sesi olmak ve canı İsteyince şapkayı ters giymek, karışanı Olmamak. Bir hiç için ya kılıcına veya Kalemine sarılmak ve ancak duya duya Yazmak, sonra da (...) Varsın boyun olmasın söğüt
Kadar,
Bulutlara çıkmazsa yaprakların ne zarar?
Kavaklar sıra sıra dikilse de karşına
Boy ver, dayanmaksızın, yalnız ve tek başına!”

Müthişti! Etkileyici, zeki, coşkulu ve şık! O derece kendisi, o denli aslıydı ki, insanların asla değişmeyeceği, olsa olsa değişen zamana ayak uyduracakları gerçeğini bir kez daha kanıtlıyordu bana.
(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 122-123)

Modern dünyayı şekillendiren kavramlardan biri de hızdır. Modern dünya insana taşıyabileceğinden fazla bir yük getirmiştir. Bunun sonucunda insanlar işlerini yetiştirmek için sürekli koşturmak zorundadırlar. Bu koşturmaca sırasında çoğu kez yaşam ıskalanmakta, duygusal yoğunluk gerektiren aşk, cinsellik gibi alanlar bile yüzeysel bir şekilde yaşanmakta adeta geçiştirilmektedir. Bu durum Ruh Üşümesi romanında şöyle ele alınır:

Başka ne yapabilir ki? Bir ân önce bir şeyler tıknılıp, bir an önce bir yerlere yetişilecektir. Okula. Ofise. Mezarlığa.
(Öyle olsun, zamanın akışı da aklımızda bulunsun.)
O halde uçağa? Pekâlâ, uçağa değilse bir toplantıya, röportaja, parti il merkezine, üniversiteye, karşı üniversiteye!. Efendim duruşmaya öyleyse,

tutukevi kapısına? İyi o halde, çocuğun doktoruna, karısını jimnastik salonundan almaya? Bankaya, televizyon çekimine!. Pekiii sınava? Çatı katındaki atölyesinde kil yoğurarak bekleyen, beklerken durmadan saatine bakan sevgiliye! Erkeklerin aç karnına formda olmayacaklarını düşünen bir sevgili...(Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 14)

İnsanların birbirlerini yeterince anlamadan sırf şekli bir takım özelliklerden yola çıkarak yargılarda bulunmaları doğru değildir. İnsanların anlaşmaları için konuşmaları, tartışmaları gerekir. Ancak bugün düşünceler belirli şekillerle sembollerle anlatılmaya çalışıldığı için derinlik kaybolmuştur. İnsanlar dış görünüşlerine verdikleri önemi, bunun için harcadıkları zamanı, çabayı, iç dünyalarını zenginleştirmek için yapmamaktadırlar. Aslında insan demek maneviyat demektir. Bu nedenle bir insanı anlamak, benimsemek için dış görünüşüne bakmak yetmez. Romantik Bir Viyana Yazı romanında bir insanın dış görünümünden ziyade görüşlerine, fikirlerine önem vermek gerektiği anlatılır. Ancak modern dünyada bu tip insanları bulmak oldukça zordur:

“ Sahi dostlarım, neden hep dış görünüşte cesur olunuyor acaba? Neden saç sakal, giyim kuşam daha cansiperane savunuluyor da, iç dünyalar düşünceler bu kadar bir heyecanla değiştirilip dışa vurulmuyor? O konuda yeterli bir dayanışma sağlanamıyor, neden? İş bu soruya dayandı mı ortalıkta ya büyük bir sessizlik, ya her yan kan revan. ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 75)

Günümüz insanının giderek yalnızlaşan ve amaçsızlaşan hayatı sanat eserlerini de doğrudan etkilemektedir. Yoğun iş saatleri boyunca çalışan, manevi değerlerden giderek uzaklaşan, çevresine ve kendine yabancılaşan bu yeni insan modeli için yaşamak artık durmadan koşmak anlamına gelmektedir. Füreya romanında insanların bu durumunun seramik sanatına nasıl yansıdığı anlatılır:

“ Masada kadınlı erkekli bir sürü insan figürü duruyordu. Gözleri boş birer delikti. Kiminin yüzü ifadesizdi ama kiminin de yüzünde derin bir acı ve umutsuzluk vardı. Ruhları ölmüş ya da acıyla kavrulmuş insancıklardı. Henüz fırınlanmamışlardı.
... Utarit sordu, “neden yaptınız bunları? Ne ifade ediyorlar?
“Bugünün insanını dedi Füreya. “Bir boşluğa doğru gidiyorlar baksana. Kişiliklerinin yitirmişler. Ruhları ölü. Beklentileri yok. Yaşamıyorlar. Belki çok şeyleri var ama hiçbir şeyleri yok gibi. “(Kulin, Füreya, 325)

4.5.7.1. Teknoloji

Teknolojinin düş gücünü ve yaratıcılığı yok ettiği görüşü Balık İzlerinin Sesi romanında dile getirilir. Romanda uygarlık ile teknolojinin farklı olduğuna ve dünyayı teknoloji çılgınlığının sardığına dikkat çekilir. Ancak çoğunluk şu anki sistemi desteklediği için sistem karşıtlarının sesi cılız kalmaktadır:

“ – Dünya düş gücü ve yaratıcı kaynaklar açısından hiç bu kadar büyük bir tehlikeyle karşılaşmadı şimdiye dek! dedi Carmen ilk kez ağzını açıp.

- Artık dünyanın hiçbir yerinde bizi istemiyorlar. Soykırımın böyle uluslar arası örgütlenişindeki ustalık, ancak teknolojinin ilerlemesiyle açıklanabilir.

- Onların uygarlık sandığı teknoloji... Pöh... Düz tabanlık, taş sıkıştırılmış kartopu düzenbazlığı yalnızca... Cyrano'nun sesi çok öfkeliydi ve gökgürültüsünü çağırıyordu bana. Çocukluğumdan beri ürkütür beni göğün çatırdaması.

- Bu onların sorunu değil ki... dedi Carmen.

- Sonuçta çoğunlukta olan onlar. Düzenin, disiplinin, aktörenin ve tekdüzeliğin

güvencesini tehdit ettiğimiz için bizi yok etmek isteyen de onlar. Eğer çoğunluk, 'hak'kın

tek ölçütüyse.

- Üreme güdülerinin ilkel kalması, onlara çoğunluk olma üstünlüğünü (!) sağlasa bile,

kendilerine benzemeyenlere katlanmayı öğrenmek zorundalar. Kaldı ki, çoğunluk olmak

bir ayrıcalığı değil, kalabalığın adsızlığını ve yabancılığı temsil eder.

Tabii imgelemi olanlar için...” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 119-120)

Büyük Makinenin insanları teknolojinin kölesi durumuna getirmesi insanî ilişkilerinin de tükenmesine neden olmuştur. Özellikle gençler tüm günlerini, bilgisayar, compact disk gibi araçların başında geçirmekte, kendi yaratıcılıklarını gerektiren müzik gibi sanat alanlarından uzaklaşmaktadırlar. Teknoloji yaratıcılığın, sanatın da düşmanı durumundadır. Asıl ürkütücü nokta ise teknolojinin bağımlılık yapmasıdır. Viva La Muerte'de bu durum şöyle anlatılır:

“ Demin de söyledim. Teknoloji ille de füze değil! İletişim araçları da, tüketim maddeleri de teknoloji ürünleri. Nasıl ki, 'Büyük Roma Makinesi köleler olmadan işleyemezdi, Büyük Pazar Makinesi de teknoloji köleleri olmadan işleyemez! Teknoloji harikaları, televizyondan 'compact disc'e kadar, insanlar üzerinde katıksız bir denetim kurarlar. Onlara sahip olma tutkusu insanı bir yandan sabah dokuz-akşam beş köleliğine mahkûm ederken, öte yandan da Büyük Pazar Makinesi'nden bağımsız faaliyetleri önler. Mesela, kendisini ekolayzırın büyüüne kaptıran çocuk, gitar tıngırdatamaz, bağımsız üretemez olur. İhtiyar Tagger'in dediği gibi, bir

‘illüstratör’dür artık. Üretilmiş olanı tekrarlamaktan başka bir şey yapamaz. Teknolojinin boyunduruğundan kurtulmak mümkün olmadığı gibi, teknolojik üstünlük, güç tutkusu, iç içe geçmiş bir yumak olur.’

‘ Bilgisayarlı bilmemneli’ teknolojinin, örneğin sinema endüstrisinde neden insanların bağırsaklarının ortaya döküldüğü, beyinlerinin fışkırdığı filmlerin yapımında kullanıldığını sorguluyordu. ” (Alatlı, Viva La Muerte, 166)

Aynı konu Alatlı’nın Nuke Türkiye adlı eserinde de incelenir. Romanda Amerika’nın insanları teknolojinin kölesi ve sğüreklı alıcısı haline getirmek istediğı anlatılır. teknoloji hızla gelişen bir sektördür. İnsanlar yaşamlarını kolaylaştırmak için bu değışiklikleri takip etmek ve almak zorundadır. Böylece her insan teknolojinin bir tüketicisi konumuna gelmektedir. Ancak asıl tükenen insanın kendisidir:

“Teknoloji çağına uyum sağlayacak şekilde eğitiliyor, örgütleniyor, yönetiliyor olmamız, bizim mekanik kölelerimizin zaferidir,” diyordu Diana. “Mekanik kölelerimiz egemenliklerini sürdürebilmek için bizim boyunduruğumuz altına giriyorlar. Bu şeytani yolla, biz onları köle sanırken, aslında, onlar bizi esir almış durumdalar! Teknokrasi öylesine iyi örgütlendi ki, teker teker hepimizin beynini yıkıyor. Amerikalı, artık teknolojiyi kendisine köle etmeyen özgür insandan nefret ediyor. Evinde bilgisayarı olmayanı aşağılıyor, ihtiyaç duymayana aylak diyor. Bir zamanın toprak sahibi Güneyliler gibi. İnsanın değerini, sahip olduğu köle, bu durumda, mekanik köle sayısına göre saptıyoruz. Amerika Birleşik Devletleri kölelerin sırtında yükseliyor! Putperest Roma gibi! Eski Yunan gibi! Kâinatın merkezini mekanik köleler ele geçirdiler! Ve köle sahipleri, köleleri olmadan yaşayamıyorlar! Hayatta kalmanın tek koşulu mekanik kölelere uyum sağlamak! Böylesi bir bağımlılığı dehşet verici bulmuyor musun? Kölesi olmasa saçını tarayamayacak bir Scarlet O’Hara figürünü acıklı bulmaz mısın? Bu bağımlılığı aşağılık bulmuyor musun? Aynı konuma geri dönmüş olmamız dehşet verici değil mi?”

(Alatlı, Nuke Türkiye, 44-45.)

Viva la Muerte romanında Günay Rodoplu gelecekle ilgili kaygılarını aktarır. Rodoplu artık bilgi çağına girildiğini ve insanların bilenler ve bilmeyenler olarak iki sınıfa ayrılacağını iddia etmektedir. Buna göre teknolojiyi kullanmayı bilenler dünyaya hâkim olacak, diğerleri ise onların kölesi durumuna gelecektir. Ancak bilgi bugün anladığımız bilgi kavramından daha farklı olacaktır. Çünkü Batı bilgiyi paylaşmadığı için bilgi sadece bir grup insan tarafından öğrenilebilecektir. Romanda bu durum şöyle aktarılır:

“...Elektronik çağ da bitti, bilgi çağı başlıyor. Bu ne demek biliyor musun? Bugüne kadar bilinen sınıflar kaybolacak, onun yerini ‘bilenler’ ve ‘bilmeyenler’, ‘eğitilebilenler’ ve ‘eğitilemeyenler’ diye iki sınıf alacak demek.”

‘Nasıl yani?’

‘ Bir örnek verirsem daha kolay anlayacaksın. Kaddafi’nin uçaklarını hatırlıyor musun? İyi uçaklar oldukları halde pilotlar hedefi bulamamışlardı? Neden biliyor musun? Refleksleri zayıftı. Düğmelere zamanında basamıyorlardı. Bu memleketteki ağırlığın farkında değil misin? Kalk, bir sokağa bak. Bak, Türklerin hareketleri nasıl ağırdır! Sürüklenir gibi yürürüz! Oysa, daha şimdiden hıza eğitilmiş, ‘akıllı askerler’ var. Atari oyunları ile yetişen kuşakların göz/el koordinasyonlarını, becerilerini, bilgisayar öğreniminin kazandırdığı hızı düşünabiliyor musun? Yirmi-otuz yıl içinde, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar vahim bir ‘bilenler ve bilmeyenler’ ayrımı olacak. Vahim, çünkü bilgi araçları da tıpkı üretim araçları gibi, sermayenin, yani nasıl anlatayım, Haydar’ın anısı gibi, elle tutulamayan, doğaötesi ama kesinlikle yönlendirici bir ‘şey’in elinde olacak. Bu ‘şey’ altın yığını değil, elmas yığını da değil, bilgi, ilişki, hırs, senet sepet gibi (‘senet sepet’in nihayet ‘verilmiş bir söz’ olduğunu hatırlatıyordu.) bir ‘şey’ olduğundan, el de konulamayacak. Aradaki uçurum, bir kitap bulup okumakla, malumat edinmekle de kapatılamayacak. Bildiğimiz anlamda ‘kitap’ da kalmayacak ‘okuma’ da. Keşişlerin yazmalarını kilitli kapılar ardında sakladıkları karanlık çağlar gibi bir dönem başlayacak. ‘Bilginin yayılamaması’ hususunda bugüne dek söylenen her şey yeniden gündeme gelecek. Daha da kötüsü, genetik mühendisliği ilerliyor. Bu, Batı’nın, belki de herkesten daha vasıflı adamlar üretebileceği demek. Bütün bunların anlamı şu: Ya bu adamlar, daha bilgili, daha üstün olmanın sorumluluğunu taşıyacaklar, öğretilcekler, ona göre hazırlanacaklar ya da despot kesilecekler. Şimdiki halde bir tür tanrıçılık oyunu oynamaları çok daha büyük bir ihtimalmiş gibi görünüyor. Çünkü, çok güçlü olacaklar. Ve Batı bu gücü insanlığın emrine vermeyi bilmediği için, Türkler gibi ‘bilmeyenler’ ya da ‘eğitilemeyenler’ üzerinde mutlak ve sınırsız denetimi kurmak isteyecekler. Bunlar Camus’nün Kaligula’sı gibi, ay ne kelime, yıldızları da istiyorlar. Teknolojik başarı, omnipotans, yani kadiri mutlaklık, yani, insani sınırların aşılması ilüzyonunu yaratıyor. Kaligula’yı hatırla; tanrısal güç peşindeydi, insanları sadistik denetim altına almıştı. Senatörlerin karıları ile yatıyor, onların acı çekmelerinden keyif alıyor, geri kalanların gülmeyi, şakalaşmayı sürdürmelerini aşağılayarak izliyordu. Yunan tanrıları, Rab Yahova, hep aynı ekoldendir. Sistemin hamurunda var bu. ” (Alatl, Viva La Muerte, 175–176)

4.5.7.2. Tüketim Toplumu

Tüketim kavramı da Viva La Muerte’ de eleştiri konusu yapılır. Artık ihtiyaçları karşılamak için tüketim yapma anlayışı ortadan kalmış ve tüketim bir amaç haline gelmiştir. Artık her şey alındığı, elde denildiği an değerini yitirmekte ve insanlar yeni bir şeyin peşine düşmektedir. Bu patolojik durum romanda şöyle anlatılır:

“ Yirminci yüzyılın ikinci büyük kazığı tüketim patolojisidir, dedim. Türkiyeli, somut bir şeyi tüketen somut insan değil artık. Tükettiğine yabancı! Kendi gereksinimlerine yabancı! Anlıyor musun? Bu nedenledir ki, tüketim bir amaç haline geldi! Türk, sonu gelmez bir ihtiyaç listesi üretir oldu. Geleneksel tavırda insanla sahip olduğu şeyler arasında sevecen bir ilişki vardı; özenle korunan, bakımı aksatılmayan evler gibi! Bu kayboldu, yerine eşyalara karşı geliştirilen bir sevgi-nefret ilişkisi aldı. Tüketim maddelerinin takas değişiminden, pazar değerinden başka, bir emeğin somut ödülü olarak hiçbir anlamı olmayınca böyle oluyor. Biliyor musun, işler sarpa sarınca, Onur Oflu, kooperatifi, yani insanların ev sahibi olma rüyalarını satmayı önermişti! Ne çam, ne çiçek ne topladığımız böğürtlenler, hiçbiri önemli değildi! Oysa, ben, arazide, İstanbul’un şu döneminde insanları ev sahibi etmek gibi bir amaca hizmet etti diye Şafak’ın elini öpmüş, dedemin adını vermişim. Şafak sattırmadıysa, o koşullarda iyi fiyat bulamayacağını düşündüğü içindi.

“ Batı’nın önde gelen toplum psikologları bağrınır, edebiyatçıları bağrınır, sanatçıları bağrınır. Bir de bizi, teknolojiyle bir tırnak makasından öte yakınlığı olmayan Türkleri düşün! On dokuzuncu yüzyılın istifçiliği yirminci yüzyılda dipsiz kuyuya döndü; amaç, habire gelsin. Ağzımız sürekli açık sanki! Doymuyoruz, ne şeylere, ne de şeyleştirilmiş kadın-erkek insan tüketimine. ” (Alatlı, Viva La Muerte, 482)

Amerika tarafından tüm dünyanın ve Türkiye’nin nasıl bir tüketim aracı haline getirildiği Romantik Bir Viyana Yazı romanında bir yemek kuyruğu sırasında anlatılır. Eskiden garsonların servis yaptığı müşteriler artık sıralara girerek aynı plastik kaplardaki benzer yemeklerini almakta ve ücreti ödemektedirler. Artık farklı yemek kültürleri ortadan kalkmış her insan tüketim toplumunun bir aracı haline gelmiştir. Önemli olan iyi bir insan olmak değil, iyi bir müşteri olmaktır artık.

“... Hepsini istiyordum. Köfte, turşu, dondurma, russalatası, fiberglas, müşteri kuyrukları, kasa şakırtıları o kadar yakınımdayken ikinci defa beni kıskırtan hayali nasıl yitirdim? Bitti mi, sahiden? ”

Kasa, fiş, hamburger, patates, dondurma, kahve, kuyruk... Arkamdan sürekli itilmekteydim.

Hele o selfservis tepsileri!..”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı,11)

Toplumsal değersizlik kavramının giderek yaygınlaşması insanları “insan yapan değer”lerden giderek uzaklaştırmaktadır. Bir önceki dönem için geçerli olan iyi insan değil, iyi vatandaş olmak kuralı yerini, postmodern dünyada iyi tüketiciye bırakmıştır. İnsanlığın tek gerçeği bu çağda tüketmek olmuştur. Bu durum karşımıza birbirinin benzeri olan insanlar çıkarmıştır. İnsanları bir grubun üyesi gibi benzer kıyafetler giymekte, benzer tarzları takip etmekte ya da benzer garipliklere imza

atmaktadırlar. Romantik Bir Viyana Yazı romanında “küpe” örneğinden hareketle durum şöyle değerlendirilir:

“ Kent merkezine inmeyegör, Kartner’le Graben’in kesiştiği yerde buzuki hala inlemektedir: Kurtar beni, kurtar beni! Yanıbaşında Ugandalı küpe satıcısı, delik kulaklara küpe satmakta. O tarihlerde insanlar, ataları gibi, kulaklarını deldirir, kağıttan geçen süpürge çöpü benzeri, bu deliklerden geçirdikleri küpeleri sallandırırlandı. ‘Delik kulak’, ‘Kulağına küpe olsun’, ‘Kulak yırtmak’, ‘Kulak dikmek’ gibi sözler buradan kalmıştır. Bir aralık erkekler kulak deldirmiyor, hiçbir şeyi de kulaklarına küpe etmiyorlardı, ama benim anlattığım zamanlarda yeniden hem kadınlar, hem erkekler kulağı delik hale gelmişlerdi. Bunun sebebi bilinmiyorsa da, kimi incelemeciler, ‘Deli deli tepeli / Kulakları küpeli’ diye bildiğimiz, o gün bugündür günlük hayatta çok yaygınlaşmış bir selamlaşma biçiminin bu dönemden kaldığına işaret etmektedirler.

Küpeler önceleri değerli madenlerden, taşlardan yapılırdı; sonraları sadece taş ve tahtadan yapılmaya başlanmıştır ki, bunlara pet şişelerinden kesme boyama olanlarını da ekleyebiliriz. Ugandalı küpe satıcısının veba heykelinin oralarda gelene geçene satmaya çalıştığı takıların böyle şeyler olduğu söylenebilir. Bu küçük hususu da burada kaydetmeden geçmeyelim.

Dönüp dolaştığım bu yerlerde çok uzun saçlılarla hiç yok saçlılar vardı. Çok soyunuklar kadar fazla giyinikler de vardı. Sözüm meclisten dışarı, kendini peygamber ilan etmişler de...” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 26)

Tüketim dünyasının insanı tutsak edişi Uyku İstasyonu romanında Las Vegas örneğinden yola çıkılarak anlatılır. İnsanların sürekli para harcamasını isteyen kumarhane sahipleri kumarhanelerde zamanı silmişlerdir. İnsanlar gece gündüz ayırımına varamadan sürekli kumar oynamaktadırlar. Sistem buna uygun olarak düzenlenmiştir. Bu durumu geniş anlamda dünyadaki tüketim sistemiyle örtüştürmek mümkündür:

“ Yıllar önce Las Vegas’ta; o garip yapay kentte, binbir renkli neon ışıklarının ve otellerin alt salonlarında tek kollu kumar makinelerinden oluşan uçsuz bucaksız ormanlarda dolaştım.”

“ Ormanlarda mı?” diye sordu Hamdullah Bey.

“ Evet. Otellerin alt katları, birbirlerine zincirleme bağlantıları olan oyun makinelerinden oluşan kumar ormanlarıydı. Öyle anımsıyorum ben Las Vegas’ı. Bu salonlarda saat ve pencere yoktu. Gece ile gündüzü, zamanı silmişlerdi. Buralara girince insan dışarıdaki dünyayı, günışığını unutuyordu. Oralarda, insanı kendine çeken, sürekli bir tılsımlı gece süregeliyordu sanki. Onun için oraya giren bir daha dışarıya çıkamıyordu.” (Eray, Uyku İstasyonu, 41-42)

Tüketim anlayışının bulaşıcı bir hastalık gibi hayatın tüm alanlarını ele geçirmiş olduğu görülür. İnsanların bu durum karşısındaki tavrı daha çok umursamazlıktır. Tüketim çağı insanları her şeye çok çabuk alışır duruma getirmiştir. Bu duyarsızlık hâli İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ele alınır. Eserde bu duyarsızlığın edebiyat dünyasına da yayıldığı dile getirilir:

Anlaşılmazlık değil, toplumsal duyarsızlaşma üzerine düşünüyorum. Ya da bu konudaki duyarlılığın medya tarafından çarpıtılmış, düzlenip en kolay algılama biçimlerine indirgenmiş olduğunu. Yenidünya düzeninin, tüketim ideolojisinin edebiyatı bile yalnızca tatlı, lezzetli bir tüketim nesnesi durumuna sokmayı başardığını. Çok yönlü bir gürültü ve kargaşa içinde insanların, var olmayı onurla sürdürmekle tükenip gitme arasındaki sınırı seçemez duruma gelmiş olduklarını.

Ama sorun yalnızca toplumun umutsuz aldırışsızlığında mı? Belki ben de geri kalmış, çok kuşkucu ve eskimiş biriyim. Asıl suçlu benim. Neden suya sabuna dokunmayan daha basit, kolay anlaşılır ya da seçkin kitaplar yazmıyorum? (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 120)

Tüketim toplumu fiziksel güzelliği yeni değer haline getirerek aslında giyim, kozmetik, iletişim gibi büyük sektörler para kazandırmaya çalışmaktadır. Artık reveçta olan zeka, olgunluk, saygınlık değil de güzel ya da yakışıklı bir insan olabilmektir. İnsanlar zamanlarını, paralarını kendilerini zihinsel ya da sosyal alanda geliştirmek yerine güzellik merkezlerinde harcamayı istemektedirler. Bu durum kendi bedenlerine yabancı birçok kadının da ortaya çıkmasına neden olur. İnsanî erdemler bu nedenle hızla yok olmaktadır. Bu durum Kumral Ada Mavi Tuna romanında ele alınmıştır:

“ O günden beri yoğurda olan düşkünlüğümde bu sözlerin etkisi vardır sanıyorum. Büyüdükçe babaannemi sık sık düşünür oldum. Onu anlamaya çalıştım, fotoğraflardaki durgun, yarı maskelenmiş yüzünün ardındaki anlamları okumaya uğraştım. Onun yaşça kocasından büyük oluşu ve kendini Rozita kadar güzel bulmayı nedeniyle eksiklenip, acı çektiğine ve giderek kabuğuna çekildiğine inandım. Yeryüzü kültürümüz genç ve güzel kadın ile genç ve güçlü erkek üzerine kurulduğundan beri ne çok kurban veriyoruz, diye düşünürüm hep...” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 40)

Medyanın gerçek sanatın önüne geçtiği günümüzde sıkça dile getirilen bir durumdur. Çağımızda tüketim her alanda etkili olduğu gibi sanat alanında da etkili olmuş ve insanlar tiyatro izlemek yerine evde Amerikan dizileri izlemeyi tercih

etmişlerdir. Böylece uzun saatler boyunca ekran karşısında kalan insanlar bir taraftan sanatın estetik hazzından uzaklaşmakta bir taraftan da reklamlar yoluyla tüketim dünyasının birer aracı olmaktadırlar. Bir sanatçı olan Nilgün sanat dünyasındaki kalite kaybını kendi açısından değerlendirir:

“Geçen yıl çevirdiğim o kötü aşk filminin bu kadar iş yapacağı kimin aklına gelirdi ve de o küçük rolle ‘en iyi yardımcı oyuncu’ ödülünü kazanacağım?... televizyon dizisi ile filmin arka arkaya çıkması da etkili oldu herhalde... sesimi de Amerikan dizisinde duyuyorlar her hafta... yalnızca tiyatrodaki oynadığım günler ne rahatmış.... O zamanlar henüz yüzümü, sesimi, adımları tanıyan bile olmazdı pek. Gazeteciler de büyütüyorlar işi tabii...ne kadar çarpık bir basın! Sahnede onca iyi oyun oynadım da, dört yılda dört röportaj ancak yapmışlardır. İki tane boktan filmde oynayınca hemen toplanıyorlar insanın etrafına.” (Kür, Bitmeyen Aşk, 386).

Tüketim dünyasının en büyük aracı olan reklamcılığın siyasi alanda da kullanılmaya başlandığı görülür. Artık siyasiler, halkı ya da seçmen kitleyi etkileyebilmek için medyada reklam yapma yöntemine başvuruyorlar. Gerçekten de reklamın halk üzerinde önemli bir etkisi vardır. En kötü aday bile reklamın büyüdü dünyasında halkın gözünde ideal aday haline getirilebilmektedir. Atlıkarınca romanında YÖK başkanlığına aday olan Zeki reklamın gücünden yararlanmaya çalışmaktadır:

“ Basit bir metot vardır reklamcılıkta, AYDA, yani attention, interest, yani malum ilgi, arzu, aksiyon! biz ne yapacağız, evvela kamuoyunun dikkatini üzerimize çekeceğiz. Nasıl olacak bu, basın ve tabii TV, şimdi aklıma geliverenler..”

...

Ve tabii size dair haberler yayımlatmamız lazım, bilhassa sol içerikli gazetelerde, mesela Cumhuriyet, az satıyor ama fevkalade etkili, evet Cumhuriyet, Milliyet, hürriyet, bu gazeteleri ihmal etmemek lazım. Yok mu bir Avrupa geziniz falan?”

İki yıl önce Kadriye ile Almanya’ya gitmiştik, daha çok alış veriş için.”

Hayır bilgi-görgü gezisi olmalı, hayır hayır bir konferans olayı çıkmalı, sizi davet ettirelim.

Amcam ilgilendi: “Nasıl yapacaksın bunu, kolay mı konferansa davetli olmak?” dedi, Ömer ciddi ciddi “gerçek değil efendim, sadece basına böyle aksettireceğiz” diye cevap verdi.” (Işinsu, Atlıkarınca, 111)

4.5.7.3. Yalnızlık

Yalnızlık modern bireyin temel sorunlarından biridir. Teknolojik gelişim, modernizmin insanı giderek yalnızlaştırmıştır. İnsanlar toplu yaşamdan uzaklaşıp sıkışık apartman dairelerinde birlikte yaşamaya başlamışlardır. Televizyon, internet gibi araçlar ise insanı birbirleriyle iletişim kurmaktan uzaklaştırıp yalnızlaştırmıştır. Bu durum özellikle erkekler için zor bir durumdur. Mahrem romanında bu konu ele alınır.

“ bilirdi ki, yalnızlık en çok erkeklere koyardı. Erkekler sırf gece yalnız kalmamak için hava kararır kararmaz kendilerini dışarıya atıp, önce birbirlerini, sonra da birbirlerinin sohbetinde aradıkları teselliği bulur; ama vakit ilerledikçe, çokluktan bokluk damıtıp cılkını çıkarırlardı iki kadeh arkadaşlığın. Ne vakit bir araya gelseler, hele de kafaları az buçuk dumanlıysa, birbirlerinden kuvvet ve kuvvetlerinden feyz alarak, bakır akça kahramanlıklar peşinde koşarlardı.” (Şafak, Mahrem, 96-97)

İmparator Çay Bahçesi'nde anlatıcı kahraman kumar makinelerinin yalnızlığını yok ettiğini dile getirir. Teknolojinin yalnızlaştırdığı insanlar yalnızlığa çareyi başka insanlarda değil yine teknoloji de aramaktadırlar. Kumar makineleri, bilgisayarlar, internet onları yalnızlıktan kurtarmakta, kendilerine bağlamaktadır:

“Değişik makineler bunlar anne. Son model Japon oyun makineleri. Belki insanın yalnızlığını alıyorlar. Bir sünger gibi emip çekiyorlar yalnızlık duygusunu. Onlardaki bu önüne geçilemez çekiciliğin nereden geldiğini çok düşündüm. Mıknatıs gibi makineler. Sen bilemezsin bunları.” (Eray, İmparator Çay Bahçesi, 169)

Şehirleşme insanoğluna birçok kolaylığı ve rahatlığı sunarken onu giderek yalnızlaştırmıştır. Artık insanlar şehrin belirli kurallarına uyan, işlerini yapan ve akşamları evlerine dönen yalnız varlıklardır. Modernleşmenin bir sonucu olarak insan giderek belirli davranışları tekrarlayan bir robot haline gelmiştir. İnsan bu davranışları tekrarladıkça hem şehrin sistemine uymuş hem de yaşamak için gereken parayı kazanabilmiştir. Bu yeni insan tipinin giderek insanî değerlerden uzaklaştığı, donuklaştığı görülür. Bu durum Nazlı Eray'ın romanı Pasifik Günleri'nde şöyle dile getirilir:

“... Ben bindokuzyüzyetmişdokuz Ankara yapımı bir robotum. Kentin üst kısımlarındaki bu sokakta, ölçülü adımlarla yürüyorum. Eski model teneke bir robotum...Yolun ortasından yürüyorum. Zırhlı İnsanlar Kurumu'nun bir üyesi, eski yapı bir robotum. Her ay, zırhlı insanları robotları, taşlaşmış kişileri koruma kurumuna üyelik aidatımı yatırıyorum; makbuzumu saklıyorum.

Garip bir yalnızlığım var. Şu şehirde herkesin, her an bir iki kurşunla vurulabileceği, öldürülebileceği şu kentte, kurşun işlemez robot gövdem beni yalnız bırakıyor. Kurşun işlemez olmanın yalnızlığı bu.” (Eray, Pasifik Günleri, 28).

Tutsaklar romanında yalnızlık kavramı bir benzetmeyle okura sunulur. Yazar yalnızlığı bir dev figüründen yararlanarak açıklar. Yalnızlık sonunda her türlü gücü yok eden daha büyük bir güç olarak tanımlanmaktadır:

“ Bir karı kocanın bir sürü çocuğu vardı. Hepsi de oğlandı çocukların. Onlar bir de kızları olsun istiyorlardı. Yeni bir çocukları oluyordu: O da oğlan. Sonunda kadın Tanrı'ya yakarıyordu: ‘ Tanrım, bana bir kız çocuk ver, isterse dev olsun...’ kocası karısının bu aptalca isteğini Tanrı duymasın diye ağzını kapatmak için uzanıyordu ama kadının sesi Tanrı'nın kulağına erişmiş oluyordu. Sonra efendim, bu kez Tanrı, kadının dileğini yerine getirmeye karar veriyordu. Biz zaman sonra, Dev-Kız doğuyordu.

Onun evlerindeki yerinden korkan küçük oğlan, anasını babasını bırakıp evinden kaçıyordu.

Anne, baba, kardeşler, komşular, kentte yaşayanların hepsi, kediler köpekler, atlar, eşekler, horozlar, fareler, ağaçlar ekinler ve otlar... Hepsi kendini Dev-Kız'ın midesinde buluyordu kısa süre sonra. Günün birinde, evden kaçan ağabeyi, yakınlarını özlediği için geri dönüyordu. Bomboş kente giriyor, aradığı kimseyi bulamıyor, sonra da, kendisini yemek için bin bir oyun hazırlayan kız kardeşinin tuzağına düşmemek için... Masalın heyecanı burada başlıyordu.

O güne kadar yaşadığı yerlerden ayrılmayan Dev'in karşılaştığı kardeş, gerçekte yalnızlık değil miydi acaba? Dev, ağabeyini yenmek mi istiyordu yemek mi? Her şeyin sonunda, yalnızlık o bitmez sanılan gücü yenmiyor muydu? Kendisi değil miydi zamanın önünde koşup şimdi soluk soluğa kalmış bir yaşlı insan olarak, artık zamanın kendisine yetişmesini ve yenmesini bekleyen?” (Kutlu, Tutsaklar,154)

Toplumda “normal “kabul edilen değerleri benimseyemeyen bireyler topluma ve kendilerine hızla yabancılaşırlar. Normalleşmek bir bakıma kalabalığa ait olmaktır. Kalabalığa yabancı kalan kişinin kaderi ise yalnızlıktır. Bu gerçeklik Balık İzlerinin Sesi romanında da dile getirilir:

“ Normalleşmeyi daima reddetmiştim ve sonuna dek reddedecektim. Normal bir dünyada, kurallarını benden (bizden) farklı birilerinin koyduğu MIŞ GİBİ ve diğer oyunlarda yer alamayacaktım. Hatta bu bir başrol olsa

bile... Çünkü bizim seçilmiş özel dünyamızda her yaşam zaten bir başroldür!” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 156)

İletişimsizlik insanın olduğu her yerde vardır. Eşler arasında, çocuklarla ebeveynler arasında, arkadaşlar arasında, öğretmenle öğrenciler, mesai arkadaşları arasında ve kuşaklar arasında hep iletişimsizliğe rastlanır. İletişimsizlik nedeni konuşulup çözümlendiğinde sorun biter. Ancak insanlar genellikle bunun nedeni üzerinde düşünmezler ve birbirlerine kapıları kapalı tutmayı yeğlerler. Yıldızlar Mektup Yazar’da “soğuk savaş ustaları” metaforundan yararlanarak iletişimsizlik konusu değerlendirilmiştir:

“Evet. Açık bir insan olduğunuz için, tüm yaşamınız boyunca ‘Soğuk Savaş Ustaları’ ile çarpıştınız... Anımsıyor musunuz onları gerçekten? Size karşı kapılarını kapatan, zırlarını indiren; duygularını gömen, suskunlukları ile sizi cezalandıran ‘Soğuk savaş Ustaları’ nı... Size acı çektiren, acı çektirmeyi başaran; sevginizi haykırışlarınızı bir taş duvar gibi size geri yansıtan o taştan insanları; sizden, duygularınızdan, doğrularınızdan korkup sizi yok yere cezalandıran o insanları... Hiçbirini mi anımsayamadınız? Hayret doğrusu,” dedi, ‘Soğuk savaş Ustası’” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, 61)

Yalnızlık insanı hem çoğaltan hem de yok eden bir duygudur. Yalnızlık çoğaltır çünkü insanı düşünmeye sevk eder, onu yaratıcı ve üretici kılar. Yalnızlık yok eder çünkü insan kapılarını dış dünyaya ve diğer insanlara kapattığında iletişimsizlik yaşar ve yalnızlık bir sağırlığa dönüşür. İnsanlar aileler, toplumlar içerisinde yaşasalar da bazen hep yalnız kalırlar. Bu onların ortaklık kuracak bir insan kuramamalarından kaynaklanır. Kalabalıklar içindeki yalnızlıklar Yıldızlar Mektup Yazar’da şöyle anlatılır:

“Sakin ol, evlâdım,” dedi annem. “Bu kadar duygusal olma. Hepimiz bir ‘Yalnızlıklar Ormanı’nın içinde değil miyiz? Yaşam bir ‘Yalnızlıklar Ormanı’ değil mi? Olayları büyütme. Bak, biliyor musun; ben kendimi bazen çok yalnız hissediyorum.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, 65).

Yalnızlık kimi zaman bir zorunlulukken kimi zamanda tercih edilmiş bir durumdur. İnsanlar kalabalıklar içinde olsalar da kendi yalnızlıklarını korumaya çalışırlar, bundan güç alırlar. Bu tercih edilmiş yalnızlık hali İçimden Kuşlar Göçüyor romanında anlatılır. Özellikle ikili ilişkiler ve yalnızlıklar konusu romanda şöyle anlatılır:

Sevildim. Birçok arkadaşım oldu. Kimileriyle çok uzun yıllar sürdü ilişkim. Birçoğuyla çabuk ayrıldı yollarımız. Adlarını çoktan unuttum onların. Bir dönemde hayatımdan çıkarmak zorunda kaldıklarım ya da bir gün birdenbire yabancı bulduklarım oldu. Yıllar sonra karşılaşip yeniden sevdiğim de. Ama kesin olan bir şey var. Her zaman yalnız oldum. İçimde, giderilmez bir yalnızlık taşıdım. Yalnızlık tutkumu içsel bir derinlik ve ayrıcalık gibi yaşadım, korumaya çalıştım. Dengemi sık sık bozan da, dengede kalmamı sağlayan da buydu. Bıçak sırtında bir dengeydi bu. Yanımda beni seven, beğenen ve benim de sevdiğim biri olmadığında yerle bir olmaya yazgılı bir denge.

Özellikle ilgim erkeklere yöneldikten sonra.

Denge dediğim bir aldatmacaydı belki. Gizlenmiş bir ikilem. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor,16)

Cadı Ağacı romanında bu kez de maddi açıdan yalnız olmayan, çevresinde birçok insan bulunan Nilüfer'in bu kalabalık içinde kendisini yalnız hissetmesi anlatılır. Bu kalabalıklarla ortak bir nokta bulamayan Nilüfer, bir yandan onların varlığına gereksinimi olduğunu bilmekte, bir yandan da yalnızlığının hiç bitmeyeceğini ve hüznün yaşamının bir gerçeği olduğunu fark etmektedir:

“ O güzelim mutfağını, belki bir daha hiç görmeyeceği insanlar için karmakarışık hayal ediyor, dağlar kadar bulaşık biriktiriyor, salatalar yapıyor, mezeleri süslüyor, iştah açıcı biçimde servise hazırlıyor, buz kırıyor, müzik setinin hoyratça, plaklarının özensizce kullanıldığını görüyor, kızıyor, hüzünleniyordu. Bu hüznün, Halil'in sözünü ettiği hüzne benzemediğini biliyordu. Yalnızdı, çok yalnızdı. İçerdeki o gürültü, sarhoş kahkahaları, çevresinde insanların var olması demekti, yalnızca bu önemliydi ve bunu gereksindiğini biliyordu: Korkunç bir yalnızlıkla ve yapayalnız bir hüznle. Elleri kolları dolu mutfaktan çıkarken, hüznün yüzünden uçup gidiyordu. Bir iç derinliği var mıydı, yoksa Tahsin'in söylediği doğru muydu, duygusuz muydu? Bilemiyordu. Bir nedeni varsa bile gelip geçici bir şeydi hüznün. Kendi kendine yetmesini önleyen bir şey. İnsanlar, yalnızlığını unutmak için başvurabileceği, içkiden daha iyi araçlardı gözünde.”(Kutlu, Cadı Ağacı, 36–37)

Çırpıntılar romanında ünlü bir kadın yazar, kalabalıklar içinde kendini anlayan kimseler olmamasından şikayet eder. Bu da farklı bir yalnızlık ve yabancılaşma sorunudur. Çevresinde her zaman bir hayran kitlesiyle dolaşan yazar, ne yazık ki düşünce ve duygu birliği kuramadığı bu insanlardan sıkılmakta ancak onlardan da uzaklaşmamaktadır. Sanatçı onu bu kalabalığın yücelttiğini ancak onlardan hiç birinin kendisiyle aynı idealler çerçevesinde hareket etmediğini dile getirmektedir.

“ – Ancak ben de başka türlü olamazdım demek ki... Kendime uyanı seçtim... Ama bezdim, hatta tiksindim o çevreden. Düşünün ki bir başkasını yaşıyorsunuz. Kendiniz değilsiniz... Sabah uykumdan uyandığımda kendimi buluyor, sonra kaybediyorum... Herkes kendini gösterme çabasında. Tabii adımı, ünümü onlara borçluyum, buna bir diyeceğim yok. Başarılı olduğum sürece destekleyecekler beni, bunu da biliyorum. Hayır yanlış söyledim. O yolda olduğum sürece, demek daha doğru.

Esra kadının kendi kendisiyle hesaplaşmasını ortaya koyan o sözleri yüzünde bir şaşkınlıkla dinliyordu.

— Bir sürü dergide kendinizi görürsünüz. Bu sarar sizi. Bir tutkuya döner. Hangi konserde, kimler vardı... Kimler hangi barda eğleniyorlardı... gibi sorularla sizi durmaksızın hatırlar, hatırlatırlar. Kalabalıktan kalabalığa sürüklenirsiniz. İnsan hırsının her yerde aynı olduğunu görürsünüz. Savunduğunuz şeylerin sizi destekleyenler tarafından ayaklar altına alındığını görürsünüz. İdeallerden söz edenlerin onlara hiç de bağlı olmadıklarını görürsünüz. Ve bunalırsınız.

— Peki dönemez misiniz?

— Hayır. Dönersem kimse istemeyecektir beni.

— Bu o kadar önemli mi?

— Benim için öyle. Maskemi taşımağa mecburum. Bakın bu kalabalığa! Herkes dostluk maskeleri takınmış. Yüzlerdeki anlama bakın! Hesaplamalar, içten pazarlıklar, kadifelerin, ipeklerin, yüzde yüz yünlülerin, kırat kırat pırlantaların gerisinde sırttı sırtacak... Evet. Ne var ki beni ben yapan da onlar. Yani kibirli burunlarını ortaya birilerini çıkartmak için eğdikleri de oluyor. Sonra ‘ Alabildiğine hürsün...’ diyorlar sana... Aslında tutsaksınız tabii. Ama ben sonuna kadar sadık kalacağım onlara... Ve sonuna kadar da kendimi arayacağım...”

(Çokum, Çırpıntılar, 222)

Yalnızlık kavramı Yaz Sonu romanında daha soyut bir anlamda ele alınır. Somut olarak bir aile sahibi olan Nevin arkadaşlarıyla, eşiyle, dostuyla görünürde mutlu bir yaşam sürmektedir. Ancak Nevin bu görüntünün doğru olmadığını eşiyle aralarında aşılmaz uzaklıklar bulunduğunu, kentin insanı giderek yalnızlaştırdığını ve kimseyle doğrudan bir bağ kurmak istemediğini anlatır. Aslında herkes kalabalıklar ortasında “tek başına “yaşamakta ve bir diğeriyle sağlıklı bir bağ kuramamaktadır. Ailede de, iş ortamında da sosyal çevrede de durum aynıdır. Bu durumda ülkedeki 12 Mart bunalımının etkisi vardır. Nevin’in çürümüşlük olarak betimlediği insan ilişkilerindeki yavanlık, yüzeysellik insanların giderek daha içe kapanmalarına neden olmaktadır:

“ Doğup büyüdüğümüz kentler, o kentlerdeki biz ve çevremiz, yeşilimsi küfleriyle denize gömülmüştür. Sular bizi örtmüştür.

Havasız bir yerde, çok bekletilmiş bir sandık portakaldan her birinin ötekini çürütmesi gibi, kent, benim de yanımda yöremde küf rengi, yumuşak lekeler bırakıyordu. Giderek acılaşıyordum. Uzun bir süre var; kimseyi, Hasan’ı da –ve Güney’i bile, ki artık hiç yok- görmek istemezdim. Doğan’ın

mektuplarına sevinirdim de, dostluğumuz salt o mektuplarda kalsın isterdim. Fuat'ın telefonlarda, beni görmeye gelişlerindeki bitmez tükenmez yakınmalarına, hep kendisine acımalarına dayanmak istemezdim. Yaklaşmasınlar! Kendi ağırlığımı taşımam güçleşmişti.

Ürkmüştüm.

Bir cenaze alayını bütün üyeleri uzağımda dursunlar, incinmesinler artık, incitmesinler... Çıkarın, haktanımazlığın kan verip büyüttüğü çürümüşlük olduğu yerde dursun, orada kurusun; lenflere yürümesin!.. Dil derslerinde koşmak, gazeteye uğramak, çarşıya çıkmak, postaneye, eczaneye gitmek zorunda kaldığım saatler, o caddelerde, sokaklarda eski bildiklerimden birine rastlama korkusuyla yol üstündeki balgamları, tükürükleri, kağıt parçalarını, pis çukurları sayıyordum. O yollardan kurtuluşumu, o yollara fırlatılmış pislikleri, çirkinlikleri tek tek saymağa başlamış gibiydim. Saymanın, durma saymanın, sayılar arasında bir sayı olmak demeye geldiğini bile bile...

Dış duvarları sağlam bir aileyi nasıl dağıttığımızı soranlara verecek tek yanıtım yoktu. İşte Güney, Doğan'ın bozgun Bizans'ında üniversiteye henüz başlamıştı. İşte, ondan altı ay sonra, yanibaşımızda bir daha bir Güney'imiz olmayacağını aklımızın ucuna bile getiremeden Hasan'la ayrılmıştık. Hasan'da, daha kırkına gelmeden, nedeni hemen seçilemez bir cinsel tutukluk, en kötüsü de onun bu tutukluğu her şeyin merkezi yapması... Dayanılmaz içe çekilişleri, hırçınlıkları, tutukluğunun temel nedenini görmezden gelişleri, o nedene değil, inatla bu sonuca sarılışları. – Bir erkeği yenen, çürümüşlük ve kan kokuları da olsa, o erkek ortada ve kendi dışında bir galip bulunabileceğini kabullenmemeli- en yakınındakine hırçınlıklarla, kabalıklarla hala o güçlü erkek olduğu kanıtlanmalı. Konuşulmamalı, dertleşilmemeli, içine çekilmeli en soylusundan. Büyümeyen bir organa karşın yeni bir büyüklük, üstünlük bulunmalı. Ayrılmıştık. Ardından, yaşamın bizi çarptığı büyük bir ceza gibi, Güney'le bir kez daha burada buluşacağımız sıra, onu yitirmiştik. Hepsini bu işte. Açıklamak olanaksızdı. Gereksizdi de. Herkes tek başına yaşıyor, kendi yaşadığı dışında bir gerçek tanımıyordu. Bir alınyazısı sanki! "(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 137–138)

Yalnız bir insan için diğer insanlara karşı güven duygusu geliştirebilmek oldukça zordur. Arzu Sapağında İnecek Var romanında yalnızlığı paylaşmanın en güzel yollarından birinin aşk olduğu anlatılır. Ürkek ve güvensiz bir yalnız insanda aşkın da özgürlüğünü yitirme korkusu yarattığı anlatılmıştır:

"Yalnızlığa alışmış insanları evcilleştirmek zordur," dedi Danton.

Parmaklarıyla 5'inci Cadde'nin tozunu alıyordu. Başparmağı ile saks'ın vitrin camını temizledi.

"Zordur, değil mi?"

Başını salladı.

"Çok zordur."

"Onu mutlu etmek istiyorum," diye mırıldandım.

"Nasıl?" diye sordu Danton.

"Sevgi vererek ona, ilgi göstererek. Yalnızlığını paylaşarak."

“Ürkebilir.”

“Evet. Ürküyor. Niçin ama, niçin?”

“Yabani bir hayvan gibi niçin ürker? Özgürlüğünü yitireceği için.”

“Sevince mi?”

“Evet” dedi Danton. “Âşık olunca.” (Eray, Arzu Sapağında İncecek Var, 103-104)

İçimden Kuşlar Göçüyor romanında yalnızlıkla ilgili bir başka tespit ise yalnızlığın bir özgürlük alanı sağlamasına karşılık, yalnızlığa alışmanın güç olduğu, insanın insana dayanmak zorunda olduğu anlatılır:

Bütün bunların içinden geçtik. Başka insanlara da baktık. Anlamsız, boş, artık yorucuydu. Benim çelişkim yalnızlığı bir yaşama özgürlüğü olarak kabul edip sevmem ama uygulamada o yalnızlığa dayanamayışım idi. Yalnızlık insanın dış kabuğunu kalınlaştırıyor, dünyadan gizlenen iç ise zayıf ve kırılgan kalıyor. Maskemi indirdiğimde ya da kendi kendimle kaldığımda güçlülük sandığım inat ve özgüven bir anda paramparça olabiliyor. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 37)

Cadı Ağacı romanında yalnız yaşayan bir kadının sıkıntıları anlatılır. Romanda hem insanlardan kaçmak isteyen hem de yalnızlıktan korkan Doktor Nilüfer’in yalnızlığına alışma süreci ele alınır. Kadın yalnızlığını kalabalık aileleri gördükçe daha derinden hissetmektedir:

“ Çevresindeki evler arttıkça bu evde daha büyük yalnızlık duymaya başlamıştı. İlk zamanlar aklına bile gelmeyen ürküntü her gün büyüyordu. Giderek, evleri dolduranların aileler olduğunu, onların kendisini sıkıştırdıklarını düşünüyor, yalnızlığından korkuyordu. Evine gelmiş olmanın sevinci o yüzden kısa sürüyordu. Bir sürü hazır yemek alıyordu. Onların kâğıtlarını açıp dolaba yerleştirirken, buraya geldiği için pişmanlık duyduğunu anlıyordu. Bu daha başlangıçtı. İkinci ve akşam geçecekti, korkunç gece gelecekti. Bağışlanmaz yalnızlığın suçluluğunu çektirecek gecelerdi her biri. ” (Kutlu, Cadı Ağacı, 27)

Tutsaklar romanında bir insanın kan bağıını genişletmesinin de yalnızlığını gidermeye yetmediği anlatılır. Kadın eşiyle iletişim kuramadığı gibi çocukları ile de bir paylaşım ortamı sağlayamamakta ve bu durum onun yalnızlığını artırmaktadır:

“ Oğullarla konuşulmazdı, kocalarla konuşulmazdı. Onlarla yalnız, birlikte yaşanılabilirdi. Belki kızlarla, annelerle, arkadaşlarla bile konuşulmazdı. Yalnızdı insan. Çoğaldıkça artan bir yalnızlıkla yalnızdı. İşte

kanıtı... En güzel anda bile iki sözcükle kararın bir beraberlik. ” (Kutlu, Tutsaklar, 192)

Pinhan romanında sol bacağı sağ bacağından daha kısa olan, annesi tarafından terk edilen ve babası öldüğü için halası tarafından büyütülmekte olan Nevres kendini çok yalnız hisseder. Her ne kadar annesinin ve babasının yokluğundan çok etkilenmemiş gibi görünse de o da sevgi görmek ister. Yanında başka çocuklara sevgi gösterildiğinde Nevres kendini çok yalnız ve dışlanmış hisseder.

“Nevres türbe yeşili yorganı kafasına çekti. Ve kendi vücudundan yayılan kokuların arasında huzur bulmaya çalıştı. Çok yalnızdı; yapayalnızdı. Hem insanların içine karışmaktan nefret ediyor, hem de zaman zaman onların içine karışamamanın acısını çekiyordu. Ne olurdu ki kalkıp bir rüya uydursaydı; ne kaybederdi ki? O zaman kimse ona kötü kötü bakmazdı. Şebgir Kamer Safınaz’ı nasıl okşadıysa, onu da okşar, severdi. Ama yapamamıştı işte. Elinde değildi. Eskiden acınarak sevimlikten mustarıptı; şimdi ise artık hiç sevilmiyordu. Burnunu yalayan sızıya mani olamadı, içini çeke çeke ağlamaya başladı.” (Şafak, Pinhan, 183)

Emir Bey’in Kızları romanında bu kez ailesi tarafından yatılı okula gönderilen Hüsra’nın yalnızlığı anlatılır. Romanda ona yalnızlığını hatırlatan okul binasındaki günlerini anlatan Hüsra’ya ailesi hiç ziyaretçi gelmemekte ve bu durum onun yalnızlığını artırmaktadır:

“ Yatılılar içinde okula en erken dönen ben olurdum, Elimi duvarın üstünde gezdirerek koridorlar aşar, katlar çıkar inerdim. Ağaçlara elimi sürerdim, kütüphaneye gider raflara, camlara elimi sürerdim. Çirkin parmak uçlarım bana yalnızlığımı hatırlatırdı.

En sonunda ziyaretçilerin beklendiği set tahta banklardan birine oturur, beklerdim. Kimseyi beklemeden beklemek ne kadar hoştur. Hayalleri önündeki bütün engelleri kaldırmıştır insan. Her şey gelir, gider, ısınır, olur, olmaz... Her şey insanın parmaklarının arasında ezilen fesleğen kadar kolay koku saçar.” (Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 114)

4.5.8. Dostluk

Çağımızda artık dostlukların da geçici olduğu Bitmeyen Aşk romanında dile getirilir. İnsanlar diğer insanlara karşı güven duygularını yitirdikleri zaman içlerine kapanmakta ve giderek yalnızlaşmaktadırlar:

“Dostlukla falan ilgisi yoktu o bakışın. Benim iyi olmadığımı değil de, o akşamki oyunun iyi olmayabileceğini düşündüğünü hemen anlamıştım! Dostmuş! Ömrümde ne zaman gerçek bir dostum, gerçek bir sevenim olmuştu ki zaten hepsi, her şey, hep yalan olmamış mıydı? Bir süredir insanlarla ilişkilerimi en aza indirerek, sırf çalışmakla- o da, kendimden korkup kendimi başka kişiliklerde yitirebileceğim bir çalışma alanım olduğu için- huzura benzer bir şeyi yakalamamış mıydım?” (Kür, Bitmeyen Aşk, 255)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Ada ile Tuna arasındaki ilişkiden hareketle dostluk kavramı sorgulanır. Buna göre dostluk karşıdakinin her haline tahammül edebilmektir. Çünkü onun gibi biriyle bir kez daha karşılaşma olasılığı çok düşüktür. Bu nedenle yaşamları boyunca insanların çok az dostları olur:

“ Şimdi artık biliyorum ki, bütün yaşantımız içinde ancak bir/kaç kişiye böyle bir hak tanırız. Onu şımartır, yüz verir, alttan alır ve hatta ona teslim bile oluruz. O da bunu, zaten taa en başından bilmektedir. Eğer çok şanslı değilseniz, kaşınızdaki şımarır, ipin ucunu kaçıtır. Bin pişman olur, incinir, düş kırıklarıyla yaralanır ve acı çekersiniz sonunda. Bazan çok ender de olsa şanslısınızdır ve bir mucize yaşarsınız. Çünkü, karşınıza dilinize akraba biri çıkmıştır. (Tanrım mucizeleri ne çok seviyoruz böyle!) o sırada kaç yaşında olduğunuzun kesinlikle hiç önemi yoktur. (Hayır yoktur!)Ve ben şanslıydım! (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 67)

Toplumsal değerlerin zamanla aşınması yetişkin insanları zorlayan bir durumdur. Eskiden insanlar dostluklarında samimiyken zamanla maddî değerler ön plâna çıkmış ve arkadaşlıklar giderek yüzeyselleşmiştir. İnsanlar günümüzde zamanla yarıştıkları için kimsenin kimseyi dinleyecek anlayacak zamanı yoktur. Günümüzün tek değeri artık paradır. Yüzeyde görülen içten davranışların de ne yazık ki bir anlamı kalmamıştır. Tekin yıllar sonra kendi ülkesine döndüğünde karşılaştığı bu durum karşısında şaşırır. Türk insanının dostluklara değer veren yönü silinmiş gibidir. Sadece dostluklar değil, artık tüm ilişkiler yüzeyseldir:

“ – Zaten dost olduklarınızın kaçta kaç gerçek dost? Böyle olmamalı tabii. Ama gelin de düzeltin toplumu bakalım... Şuna dikkat ettiniz mi hiç? Başarı kazanıyorsunuz ve etrafınıza bir sürü insan birikiyor. Grafik çizginiz gitgide yükseliyor, dost dedikleriniz de bir bir uzaklaşıyorlar sizden. Bir kenarda kaybettiğinizi görmek için bekliyorlar. Kaybetmediğinizse, yapacak bir şeyleri kalmadığından yeniden doluyorlar etrafınıza. Artık alkışlayabilirler sizi.

— Peki ne yapalım Kutlu söyle...

— Bu, iş arkadaşların olmayacak anlamına gelmez. Mesela anlık dostluklar vardır. Bir toplantıda, bir eğlente iş yaptığınız kimselerle sıkı fıkı olursunuz. Samimiyet, fıkralar, omuzlara vurmalar gırla gider. Ama oradan dışarıya, kendi dünyanıza adım atar atmaz samimiyet ölür. Artık onlar birer yabancıdır senin için...

- Benim için hiç böyle olmadı, dedi Tekin.”
(Çokum, Çırpıntılar, sayfa: 171)

4.5.9. Engelli Olmak

Tutsaklar romanında örnekleme oluşturan diğer romanlara göre daha farklı bir konu ele alınır. Romanın görme engelli karakteri Süha bu engelinin insanlarla arasına da engelle koyduğuna inanır. İnsanların engelli insanlara karşı sadece merhamet duymalarının doğru olmadığını vurgulayan Süha, onların da diğer insanlar gibi “normal” olduklarını vurgular. Çünkü iki insanın iletişim kurabilmesi için eşit düzeyde olduklarını kabul etmeleri gereklidir:

“ Önce gözleri alınmış, yalnızlığı büyütülmüştü. Sonra, eve kapanmak zorunda kalmıştı. Hiç kimse, bir körle dostluk kurmak istemiyordu kendiliğinden. Belki de Süha, kimseye öyle yürekli davranma olanağı tanımiyordu. Bilmiyordu. Bir ayıpları varmış gibi telaşa kapılıyorlardı Süha'nın karşısında. Başkalarına, iyi yürekliliklerini kanıtlatmak istiyorlardı. Süha'nın buna gereksinimi yoktu ki. Kimseden yardım istemiyordu. Görmeyen kendisiydi, onlar değil, Ayıplı olup olmadığını onlara dostluğunu verip vermemeyi düşünecek olan, kendisiydi. Bunu başta anlamıyorlardı, anladıklarında Süha'yı hor görerek çekip gidiyorlardı.” (Kutlu, Tutsaklar, 83)

Süha'nın görme engeli nedeniyle toplumsal yaşamın dışında tutulması onun yaşamla olan bağı zayıflatmaktadır. Yaşamı hakkındaki söz hakkı kendisinin değil, çevresindeki insanların. Onu seven bu insanlar Süha'ya iyilik yapmak adına ona sürekli bir şeyler vermişlerdir. Hâlbuki yapılması gereken bir engelli olarak ona nasıl yaşayabileceğini öğretmek olmalıdır. Hayata karşı yeterli donanıma sahip olamayan Süha bu nedenle onunla organik bir bağ kuramamış ve sık sık ölümü düşünmüştür. Bu durum ülkemizdeki engellilerin durumunu göz önüne getirmesi açısından önemlidir. Engelliler eğitilmediği, ev içlerine kapatıldığı, toplumdan soyutlandığı için kendilerini hayatın bir parçası olarak görememektedirler:

“ Bir sürü şey öğrenmiş ama öğrendiklerini nasıl, nerede kullanacağını öğrenememişti. O yüzden, yarı yolda bırakılmış bir sakat

olmaktan öteye gidememişti. Kendi başına kurtulamıyordu koşullarından. Güvenini yitirmişti. Mutluluğu yakaladığını sandığı an, başka ve güçlü, eksiksiz insanlarla ölüme yaklaştığı andı demek. Ama o güzel an geçmiş, Süha yeniden tatsız yaşama ve acılara bağışlanmıştı.

Bu, bağışlanmış Süha'ya dayanacak gücü yoktu. O Süha'dan onun için değerli her şeyi almışlar, sonra bir şeyler uzatıp, artık bunlara değer vermesini istemişlerdi. Süha'nın bunu isteyip istemediğini, önemseyip önemsemeyeceğini düşünmemişlerdi bile. O eline geçenle yetinmek zorunda olan bir sakattan başka neydi ki? ” (Kutlu, Tutsaklar, 98)

4.6. Boşanma

Boşanmış çiftlerin genellikle birbirlerini görmek istemedikleri ve geçmiş evliliklerini değerlendirdikleri görülür. Atlıkarınca romanında ise boşanmış bir çift daha sonra bir araya gelerek evlilik yıllarını değerlendirir ve uzun bir süre bir arada kalmalarına karşın birbirlerini tanıyamadıklarını itiraf eder. Bu durum evliliğin bireyleri kendi kişiliklerinden çok farklı insanlar yaptığı ya da olaylarla uğraşmaktan bireylerin birbirlerini tanımaya fırsat bulamadıklarını göstermektedir:

“Hani hatırlatmak ayıp olmasın ama, Mehmet Ali, evli kaldığımız beş yıl sekiz ay boyunca, böyle konularda hiç sormadın benim fikrimi” deyiverdim.

O bulaşık suyu bakışları hiç değişmedi, belki biraz daha fazla bulandı, gülümsedi; “Hani hatırlatmak ayıp olmasın ama, lâkin güzelim, evli kaldığımız beş yıl sekiz ay boyunca portremi yapmak hiç aklına gelmemişti.” Bak bu doğru, gerçi o zaman Yağız'ın deyimi ile “meyvalar ve kırlar” ressamıydım ama... ve budalaydım. Kendime ve diğerlerine yönelmemiştim. Artık şimdi çizebiliyor ve boyuyorum insanları.

“iyi ama Mehmet ali, seni ancak boşandıktan sonra tanıdım.”

“o zaman, dedi, o zamanlar tanısaydın beni, belki boşanmazdın, ha?”

“hayır, dedim; beş sene sekiz ay oturmazdım!” (Işınsoy, Atlıkarınca, 8)

Boşanmış çiftlerin resmi olarak ayrılmalarına karşın birbirlerinden kopmaları bazen daha uzun sürebilmektedir. Atlıkarınca romanında Mehmet Ali eski eşi Nurgün'den bir türlü kopamamakta, onun yaşamını takip etmekte ve ilişkilerine karışmaya devam etmektedir:

“Mehmet Ali kazık yemiş gibi oturuyor koltuğun üstünde, pozunu hiç bozmadan; “söylüyorum Nurgün..” diyor, “harcıyorsun kendini, buraya misafirlerin geliyormuş, sabahlara kadar oturuyormuşsunuz, sonra bazı geceler orada, burada, sarman denilen bir meyhanede görüyorlarmış seni, olur mu hiç!”

Devam ediyor sorgulama, yargı gibi. Artık etkilenmiyorum, na'ber, gülüp: “beni takip mi ettiriyorsun Mehmet Ali?” diye soruyorum.

İlk tepki: “hayır!” yalan söylediğin zaman seni tanıyorum artık; yüzüne o mahçup, çocuksu gülümseme yerleşiyor, gözlerinin mavisi sulu sulu parlıyor. O, devam ediyor: “yani pek tabi yaşantımı izliyorum. Ben.. biliyorsun.. çok iyi biliyorsun ki, kopamadım senden, hiç kopmadım.” (Işınsu, Atlıklarınca, 12)

Boşanan bir çiftin birbirinden kopamayışı ve cinsel açıdan birlikteliklerini sürdürmeleri Yaz Sonu romanında ele alınır. Romanda boşanmanın bazen çiftler için yeni bir yaşamın başlangıcı olmadığı ve çiftlerin kolay kolay birbirlerinden kopamadıkları anlatılır. Ayrıca 12 Mart sonrası süreci anlatan Yaz Sonu romanında ülkedeki karmaşanın evlerin içlerine ve insanların yatak odalarına kadar girdiği ve bireylerin cinsel yaşamlarını bile olumsuz yönde etkilediği vurgulanır:

“... Ayrıldıktan sonra kaç kez kentteki evde birlikte olmuşlardı. Aynı odaya, aynı yatağa girmedikleri nice geceleri var. Girdikleri de. Nicedir, biri ötekinin aynısı. Yine de ‘olamamalarını’ çoktan unutmuş bir Hasan. Ne eziklik, ne öfke artık.” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 87)

Boşanmak eşler arasındaki tartışmaları, suçlamaları nihayetlendiren bir durumdur. Yaz Sonu romanında Nevin ile Hasan’ın boşanmalarının ardından her ne kadar birbirlerini tam olarak unutmasalar da daha huzurlu bir dönem yaşamaya başladıkları anlatılır. Aynı çatılar altında yaşayan bireyler mutlu değilse de daha dingin bir hayat yaşamaktadırlar:

“ Ayrıldılar. Hasan’ın artık bir işi, o yeni işi vardı ama, ayrıldılar. Her ikisi de kendi derdini, yükünü tek başına, kendisinininkini ötekine bulaştırmadan yaşamayı seçmiş gibiydi. Bu biraz daha iyiydi. Suçlamalar önlenebiliyordu. Dışa vurulmasa da apaçık olan suçlamalar... Ama ardından Güney’in haberi... Doğan’ın bozgun Bizans’ında, işte o İstanbul’da, üniversitesinin ilk yılında Güney... Her şey birbirine karışmıştır artık. Son yıllar ilk günlere, ilk günler son yıllara... (Dinlencemin sonunda, gözüm yine bir an o bırakılmış eve takılı, sarı entarili kadınla –artık Nevin- bir zamanın içinden geçip durduğumu, onunla böyle bir yolculuğu iyice ilerlettiğimi ayırt eder etmez, bocaladım. Şuramda, dışa vuramadığım acı bir gülüş. Kendime karşı bozgunluğum.” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 90)

Ayrılma sürecinin güçlüğü Ölü Erkek Kuşlar’da yer alan konulardandır. Eserde Suna Ayhan’la olan birlikteliğindeki en güç tarafının ondan ayrılmak olduğunu belirtir:

“ Ne çok darılıp barıştık onunla. Ne çok denedik bitirmeyi. Yapamadık. Kaç kez birbirimiz kucaklayarak gözyaşları içinde vedalaştık kim bilir... Olmadı. Öncekinden daha büyük bir özlemle sarıldık çok geçmeden. Her seferinde yeniden başlamanın o umarsız coşkusunu yaşadık. Ama bütün bu gelgit, bu ayrılmalar, bu yeniden başlamalar tüketti bizi sonunda işte. Artık bitti.

Geceleri sis düdüklarini kollayarak ağırca yol almaya çalışıyorum şimdi. Aramasın beni, yolumu kesmesin bir daha. Hiçbir veda şimdikinden iyi olmayacak artık. Birbirimize sarılarak ayrılamayız biz.” (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, syf: 223)

Boşanmanın bireyler üzerindeki yıkıcı etkisine Ölü Erkek Kuşlar romanında yer verilir. Eserde yeni bir başlangıç olarak görülen bu sürecin daha çok geçmişin izleriyle baş etmekle geçtiği ve bu nedenle de boşanan insanların uzun bir süre yeni başlangıçlardan uzak durduğu görülür. Bu süreç özellikle çocuklarından ayrılan kişiler için çok daha zordur:

“ Adam’la boşanma kararımızın verildiği duruşmadan hiçbir şey olmamış gibi çıkıp 3-D sınıfındaki dersime yetiştiğim o Cuma öğleden sonrasında. O gün kimseye bir şey sezdirmeden bitirmiştım dersimi. Sonra eve gidip eşyama bir kamyonete yükledim. Bana dokunan, eşya yükleninceye kadar ürküntü içinde sessizce bekleyip de araba hareket ettiği anda acı bir çığlık koparan küçücük bir çocuktan yalnızca. O çığlık belleğime ölünceye kadar çıkmayacak bir biçimde kazındı. Kendimi en güçlü, en mutlu duyduğum anlarda bile kemirip durdu içimi. Beni bir yerlerde durmaya, hızımı kesmeye, kök salmaya zorladı. Birine tutunup düzen içinde yaşamaya itti. Bundandı uysallığım, evcillığım, boyun eğmişliğim... Bundandı Düşköy’de yazlarımın güzelliği, dinginliği. Biraz da bundandı Ayhan’dan vazgeçmeyişim.” (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 361)

Cinsel yaşam konusundaki uyumsuzluklar nedeniyle de boşanmaların yaşandığı Bir Cinayet Romanı’nda aktarılır. Görünürde bir neden olmamasına karşın kadın erkeği cinsel tembelliği nedeniyle terk ettiğini belirtir:

Yani, karımın Fransız’ın peşine takılıp gitmesini gerektirecek ölçüde bir huysuzluk yapmadım demek istiyorum. Kaçmasını mazur gösterecek başka sebepler vardı. En başta tembelliğim tabii uzun uzadıya açıkladı bunu gitmeden önce ve gittikten sonra bir yıl boyunca yazdığı mektuplarda. Yaşamımızın, özellikle cinsel yaşamımızın, hareketsizliğim onu nasıl bir bunalıma sürüklediğini geç de olsa öğrenmiş oldum böylece. Erken öğreneydim de bir yararı olur muydu bilemiyorum. Tembellik bir bütündür cinsel konuları da kapsar elbet. (Kür, Bir Cinayet Romanı, 12-13)

4.6.1. Kadın ve Boşanma

Boşanma çiftler için önceleri ferahlatan bir durumdur. İnsan artık yürümeyen bir evliliği sonlandırmıştır ve yeni başlangıçlara hazırdır. Ancak bir boşanmadan

sonra yeniden başlamak oldukça zordur. Hele boşanan bir kadınsa ardında birkaç çocuk bıraktıysa durum daha da güçleşir. Boşanan erkek için hayata tutunmak daha kolayken, aynı kolaylık kadın için ne yazık ki geçerli değildir. Bu durum İçimden Kuşlar Göçüyor romanında da işlenir:

Her boşanma önceleri ferahlıktır. Sonra hafta sonlarını beklersiniz. Hüzün doludur çocuklarınızla kent parklarında, beyaza boyalı tahta banklarda çekilmiş fotoğraflarınız. Kolunuzu bir türlü doğru tutamazsınız. Çolak çıkar eliniz hep. Acı sıvaşmıştır gülümsemenize. Çocukların, sizin aldığımız yeni paltoları ya küçük ya büyük ama kesinlikle iğreti durur üzerlerinde.

Her şey bitmiştir. Uzun, gereğinden uzun sürmüş bir dönem bitmiştir. Yitirilmiş yıllar, umutlar, insanlar vardır aranızda. O kadar çok şey yitirmişsinizdir ki yeniden başlamak için pek az gereç kalmıştır elinizde. Hayatınızı düzene koymak zorunda hissedersiniz kendinizi ama nereden, hangi sağlam yerinden tutmalı?

Dengede durmak için yeni bir sevgili? Belki. Sevmekten çok güvенеbileceğiniz biri. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 60-61)

Boşanmanın bir kadın üzerinde oluşturduğu duygusal zorluklar Cadı Ağacı romanında Rümeyza karakteriyle verilir. Romanda eşinden boşanma kararı alan Rümeyza bu karardan ve sonrasında olacıklardan endişe etmektedir. Ona kendisi de boşanmış olan Nilüfer yardım eder:

“ ‘Bıktım artık mızımız hallerinden be, ’ demişti. ‘ Boşanmaya kalkışan ilk karı sen değilsin ki. Madem özgürlüğüne kavuşmaya karar verdin, hayatın tadını çıkar. İşte bu ev, sana bütün olanakları sağlıyor. Çekme artık ayaklarını karnına. Tespihböceği misin sen? Tehlikede değilsin. Tersine, dünyanın sonunun evliliğin yıkılması olmadığını öğreneceğin yerdesin. Hem de birazdan...’ ” (Kutlu, Cadı Ağacı, 211)

Deli Zamanlar’da aralarındaki sevgi bitmesine rağmen evlilik bağıni koparmayan ve ayrı evlerde yaşama kararı alan Bayhan ve Aypare çiftinden bahsedilir. Romanda “dul kadın” kimliğini kabullenemeyen Aypare, evliliklerinin kâğıt üzerinde devam etmesini ister. Bu yaklaşım Türk kadınının nikâh bağından evliliğindeki yıpranmalar olsa bile bir türlü kurtulmak istemediğini göstermesi bakımından önem taşır:

“ ‘ Belki haklısın. Beraber yapamayız artık. Kopması geren bir şey koptu. Bunu ikimiz elbirliğiyle yaptık. İlişkimiz sıradan bir ilişkiye dönüştü. Haklısın...’ ”

Aslında ben boşanmış bir kadın olmayı istemiyordum. Anlaşamayan insanların ayrılmasına razı olduğum halde, kendimi boşanmış dul hüviyetinde görmek ters geliyordu bana. Bayhan'a değilse bile, önceki sevgimize, bizi bir zamanlar birbirine yakıştırmış,- ne hoş çift- demiş olan insanlara saygım vardı. Onun için beraberliğimizin ayrı ayrı evlerde devam etmesi daha uygundu. O da kabul etti. Aynı noktaya döndük yeniden.' ” (Çokum, Deli Zamanlar, 140–141)

Çırpıntılar romanında yetişkin bir oğla sahip olan çiftin ayrılık kararı ele alınır. Artık oturmuş sayılabilecek bu ev tür evlilikler bile yıkılmaktadır. Baba oğul arasındaki uyumsuzluk kadını böyle bir karar almaya itmiştir. Boşanmalar genellikle eşlerin birbirleriyle ilgili sorunları nedeniyle gerçekleşirken bu kez bir anne oğluna yaşam hakkı tanımayan eşinden boşanma kararı alır:

“ Düşünmekten bitkin, yarı baygın, Tekin'in yanına geldi.

— Kararımı verdim.

Oturuyorlar masaya. Tekin bir not defterine anlamsız çizgiler çiziyor. Esra birbirine geçirdiği parmaklarından güç almaya çalışarak konuşuyor.

— İkimiz bir arada götüremeyeceğiz bu evliliği... Sen isteseydin sürerdi. Ama değişen durumlar oldu, ayrılmalıyız. Beni kendi çocuğumdan uzak tutuyorsun. Bunu kabul edemem.

– Bunu onun iyiliği için istiyorum. Çünkü sen ondaki kişiliği ezdin hep, boy veremedi o kişilik...

Araya güzel günler, yaşanmış sevinçlerin renkleri, kokusu sızmalıydı oysa. Esra'nın çocukluktan kalma çiçek dürbünündeki gelip geçici renk ve çizgilere dönmüştü o günler... Korumaya, bir yerde sabit tutmağa çalışsalar da en ufak bir sarsıntıda değişiyor, kayboluyorlardı. Bunları düşündü Tekin.

— Peki, dedi. Ayrılalım o halde. Daha iyi olacaksa eğer...”

(Çokum, Çırpıntılar, 260)

Mutsuz bir evlilik içinde sıkışıp kalmış Kısmet'in hikâyesine Üç Beş Kişi romanında yer verilir. Romanda Kısmet eşine boşanma davası açmasına karşın ondan kolayca boşanamayacağını bilincindedir. Öncelikle Kısmet'in ailesi bu boşanmaya karşıdır. Kızlarının böyle iyi bir eşten ayrılmasını aile onaylamaz. Ayrıca toplum içinde adlarının lekeleneyeceğini düşünürler. Ancak eşiyile ortak bir paydada buluşamayan Kısmet bu evlilikten kurtulmak için intiharı bile düşünür:

“... Orhan herhalde öğrenmiştir, Kısmet'in boşanma için başvurduğunu... Fakat, Kısmet kendisi söyleyemez ki. Adam tebligatı alınca öğrenir artık. Avukat güvendiğim biri, kötü gün dostum benim, ama, bilmem, bilinmez ki, bu işler nasıl gelişir artık... Orhan kimbilir ne pislikler eder Kısmetçiğe; ne tehditler sallayacak, kaynanasının kendisini

desteklediğini görünce hele! Desteksiz bir adım öteye gidemez o, ardında biri yoksa. Acaba, Kısmet'e boşanma yollarını göstermekle, avukat buluvermekle iyi mi ettim? Ne yapayım? Öylesi diretti ki! ‘ Ya boşanırım, ya canıma kıyarım. Bu kez, ilk gençliğimdeki gibi yarım bırakmam hem... Sonuna kadar giderim, bitiririm Kardelen, anlıyor musun?’ Kısmet'i hiç böyle görmemiştim. Aklım başından gitmişti.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 98–99)

Boşanma süreci anne kız ilişkilerinin de sınavdan geçtiği bir dönemdir. Pek çok anne kendi evliliklerinde de sorun yaşamalarına karşın kızlarının boşanma kararının karşısında dururlar. Çünkü toplum içinde boşanmış bir kadın olmanın evli ve mutsuz bir kadın olmaktan daha zor olduğuna inanırlar “Üç Beş Kişi” romanında Kısmet boşanma sırasında sadece eşini değil, annesi Türkan Hanım'ı da karşısında bulacağını bilmektedir:

“ Kısmet, beklenmedik bir patlamayla boşanmaya karar verdiği zaman, en çok ürküttüğü Orhan'ın tepkisi değildi, annesiydi. Ondaki gizli güç. Bağırıp çağırmaya bile gönül indirmeden, iki kaşı arasındaki dikey çizgiler, dimdik bir duruşla Kısmet'i her zamanki gibi hemen etkisi altına alabilir. Kısmet hala o etki altında zaten. İki gün daha geçse, kendini yine alt katla üst kat arasında usul usul gidip gelirken bulacak.

‘ Şehir okumuşları, kadınlara eşitlik, kadınlara özgürlük diye yırtınadursunlar, bak senin toprak karısı, köyden çıkma annen, ne istediğini, kime ne yaptırması gerektiğini pek güzel bilip duruyor,’ derdi Ufuk. Öyle mi? Ufuk'un da bilmediği şeyler var işte. Türkan hanım, özellikle o, nice özlemini içine gömdü kimbilir. Genç yaşında, dul bir kadın, başında türlü sorumluluklarla...” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 111)

Boşanma bir kadın için çoğu zaman ani alınan bir karar değildir. Hatta birçok kadın boşanma kararı aldıktan sonra bile geri dönmek isteyebilir, çelişkiler yaşayabilir. Bu durum bir az da kadının yıllarca tek başına bir karar alalamasından kaynaklanır. Yıllarca onun yerine kararları hep ya ailesi ya da eşi almıştır. Aynı durum Üç Beş Kişi romanındaki Kısmet için de geçerlidir:

“... Ama bu, insan yaşamının en özel yanı. O köşeye, o köşeyi tek başına yaşamış olandan başkası burnunu sokmamalı. Kısmet, bu konuda kararı tek başına kendisi vermeliydi. Ama evlenirken kararı tek başına veren ben değildim, demek isterdi Kardelen'e. Boşanmayı gerçekten istemediğini sanmasından korkmuştu. Yine çarpıtıyordu işte. Boşanmayı gerçekten istemediğini sanıyordu. Sonra da bundan ürkmüştü. İşte, yürünmeye yeni başlıyordu. İlk adımı atıyordu.” (...)

“ Hoş zaten, burada, evli bir kadının tek başına boşanmaya kalkışması bile kendini bir yardan aşağı koyvermesi değil de neydi ki? Bunu

der demez, ne tuhaf, içinde büyük bir rahatlama duymuştu. Ölümü hep, büyük bir rahatlama, bir genişlik olarak düşünürdü.

‘Bitti,’ diyor, hemen hemen işitilebilir bir sesle.”(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 112)

Üç Beş Kişi romanında Kısmet boşanma kararı alan pek çok kadına göre hayata daha iyi bir noktadan başladığını dile getirir. Sonuçta varlıklı bir ailenin kızı olan Kısmet maddi açıdan kendisini bir süre idare edecek güce sahiptir. Ancak daha sonrası için bir işe ihtiyacı olduğunu da bilmektedir. Boşanmanın ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlar için en büyük sıkıntısı yeni geçim kaynakları bulmaktır:

“... Şimdi biraz utanıyorum. Çantama takılarımı koydum. Bilezikler, üç yüzüğüm, banka cüzdanım... İçinde fazla para yok. Yine de beni senden, yeni bir hayata dımdızlak, hiç desteksiz başlayan insanlardan ayırıyor. Bu çeşitten roman kahramanlarına benzemiyorum. Benim kendi gücüm ne? Bunu hiçbir zaman tam bilemeyeceğim demek? Yine de bu arada bir iş bulacağım.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 287)

Üç Beş Kişi romanında Kısmet’in boşanma için öne sürdüğü nedenlerin toplumda çoğu insan tarafından komik karşılanacağı anlatılır. Ekonomik sorunları olmayan, şiddet görmeyen, kocasının kötü alışkanlıkları bulunmayan bir kadının kendini bulma, kendini gerçekleştirme gibi nedenlerle boşanmak istemesi tuhaf olarak görülür. Bu durum toplumun maddî ihtiyaçları önelediğini, insanın manevî doyumunu ikinci plana attığını göstermektedir:

“... Evlilik takılarınızı da çantanıza atıp nereye kaçılıyorsunuz bakalım? O kadar aç, işsiz insan varken, sizin derdinizle uğraşacak değiliz. Dön geri!. Duydunuz mu memur bey, kendini tanımak istiyormuş, anlamlı bir hayat istiyormuş; bu nerde bulunur, yenilir mi, içilir mi? Hah hah hah!..” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 289)

Üç Beş Kişi romanında boşanmak isteyen bir kadının yeni bir hayata başlamasının ne derece güç olduğu anlatılır. Kadının bunun için öncelikle iç dünyasında kendini ikna etmelidir. Değişmek için bir sorunun var olduğunu görmek ve harekete geçmek gerekir. Çoğu kadın evliliğinde sorunlar olduğunu görmesine karşın harekete geçmek için yeterli gücü kendinde bulmakta ve zamanla her şeyin düzeleceğine inanmaktadır. Bu tevekkül hali Türk insanının genelinde var olan bir özelliktir. Romanda Kısmet’in yola çıkması romana hâkim olan “bekleme” halini

ortadan kaldırır. Her insan, her kadın kendi kaderine müdahale etmelidir fikri böylece okura iletilir:

“... İnsanın kendi kendine yeni bir hayatın içine doğru yürümesini, ölüme yürümeyle eşdeğerde, onun kadar gözüpeklik isteyen bir iş olarak gördüm. En fazla da bunları inandırıcı buldum. Ama Ufuk ve Kardelen bana, ölümle başlamayan yeni bir hayatın mümkün olduğunu söylediler. Biri gitti, öteki evleniyor. Bunların yeni birer hayat olup olmadığını bilmiyorum. Benim evliliğim eski bir hayattı. Gidişim?.. Yeni bir şeye başlamak yeni bir hayat mıdır? Yarın sabah Murat’la buluşacak olmam benim yeni hayatım mıdır, Eskişehir’e dönüş için açık bir kapı bırakmak mı? İçin için Ufuk’u yeniden görebilme özlemim yeni bir hayat mı? Gitmek mi, geri düşmek mi? Trene, üç beş saatlik bir yolculuğa, geçmişteki üç beş kişiye bel bağlayarak mı yeni bir hayatım olacak? Fakat ben gece yasağıyla, Köprübaşı’ndaki silah sesleriyle, kapkaranlık pencerelerle daha da ürkünçleşen bir saatte evi bırakmadım mı? Buraya gelmedim mi? Tren beklemedim mi? Ölecek kadar korkmadım mı? Çok çok uzun koşmadım mı?

Ortalıkta derin bir sessizlik.

Elleri rahat, gevşek.

Yüreğinde büyük, sonsuz bir dinginlik.

Dinginlikte kalkıyor yerinden; peronrakilerin arasına karışıyor, rahat: Biraz ayakkabılarım sıkıyor, o kadar.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 308–309)

Boşanma sonrası kadının içine düştüğü maddî ve manevî bunalım Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da ele alınmıştır. Sara ilk eşinden boşandıktan sonra elinde kalan tek şeyin fiziksel çekiciliği olduğunu düşünmektedir. Sara boşanmanın ardından kendine olan güvenini, inancını da kaybetmiştir:

“ İlk kocasından ayrılıp İstanbul’a geldiğinde bu otellerden birinde kalmıştı kısa bir süre. O günlerde öyle çaresiz bir boşluk duygusu içindeydi ki düşündüğünde şimdi bile anlatılmaz bir yorgunluk çöküyordu üstüne. Kendine duyduğu inancı, güveni tümüyle yitirmişti. Benliği paramparçaydı. Ne yapacağını, nereye doğru yürümesi gerektiğini, içinde bulunduğu duruma ne kadar dayanabileceğini hiç bilmiyordu. Babasından bağlanmış yetim aylığının dışında ne parası, ne işi, ne de uzak- yakın bir akrabası vardı. Eşiğinden döndüğü ölümün ağırlığı sinmişti üzerine. Mantığının, duygularının, hayallerinin hiçbir işe yaramayacağı bir noktadaydı. Umudunu kesmediği tek şey ise fiziksel çekiciliği idi. Gene de salt bedensel sıcaklığın, yerinde kullanılacak dokunaklı gözyaşlarının, güzel gülümsemelerin ve hoş kahkahaların ne kadar işe yarayabileceği kuşkusuna düştüğü olmuştu bazı geceler.” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 34)

Evlilik bir süre sonra işletilmesi ve sürdürülmesi gereken bir yapı olarak algılanmaktadır. Eşler ne olursa olsun, artık birbirlerini sevmeseler de aldatsalar da

bu kurumu ayakta tutmak zorundadırlar. Özellikle kadın hiçbir şekilde bu kurumu terk edemez. Özellikle de çocukları varsa ve çalışmıyorsa. Bu durumdaki kadınların boşanmaları çevre tarafından olumlu karşılanmaz ve geçici bir heves olarak algılanır. Ne de olsa onlar bir ev geçindirmenin ne demek olduğunu bilemezler ve bu güce asla sahip olamazlar.

“Baldız bu benim baldız, evini terk etti bizim yanımızdaydı yazdan beri, tutturdu boşanacam diye, üç tane de çocuğu var boyu kadar, bu yaştan sonra nereye boşanacaksa kolaydı sanki, hayatlarında ev geçindirmemişler ki bunlar, hep kocalarının eline bakmışlar, kolay sanıyorlar ay sonunu getirmeyi, ne yiyip ne içecek boşanınca, bırak ne halleri varsa görsünler dedim benim kariya, anlatamadım...” (Şafak, Mahrem, 12)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında eğitimsiz bir kadının kocası tarafından nasıl mağdur edildiği aktarılır. Hüseyin zamane artistlerinden biriyle ilişki kurunca eşine birtakım kağıtlar imzalatarak onu boşamıştır. Makbule eşinin kendisini boşadığını tam yedi yıl sonra fark etmiştir. Bu durum eğitimsiz kadının har yönden eşine mahkûm olduğu yönündeki yerleşik bilgiyle ilgilidir. Eşi başka kadınlarla birlikte olsa da, onu boşasa da kadın eşinden kopamamaktadır. Bu durumda kadının ekonomik özgürlüğünün olmayışı da bir etkidir:

Derken, Hüseyin işi daha da büyütmüş, önce karılı, sonra da karısız gezmeler başlamış. Olacağına bak, zamanın artistlerinden birisine, yanlış hatırlamıyorsam, Mine Mutlu olacak, kapılmış. Bu dönem, Selahattin'i de Zeki Müren senin, Saniye Can benim ağırladığı dönem olsa gerek. Kadın, biraz da bunu başından savmak istediğinden, nikah diye tutturmuş. Bizim Hüseyin de, Makbule'ye, 'Seni işe ortak ediyorum,' diye, birtakım kağıtlar yani vekaletname imzalatmış ve boşamış. Boşamış ama Makbule'nin boşanmışlıktan haberi yok. Görünürde hiçbir şey değişmemiş çünkü. Sadece Hüseyin eve eskisinden biraz daha az uğruyor. Tam yedi sene Makbule nikahsız olduğunu fark etmemiş. İyi mi? Bu arada, bizim Hüseyin, Mine Mutlu'yu alamamış ama onun manikürcüsünü almış. Ona Beşiktaş taraflarında ayrı bir ev açmış. Hatta galiba bir de çocuğu olmuş. Ne ki, enerjisi bütün bu işlere yetmemiş. Atölye kötüye gitmeye başlamış. Böyle olunca da, manikürcü hanım bunu kapıya koymuş. Boşanmışlar, Hüseyin de Makbule'ye dönmüş. Bu arada, oğulları ağır hastalanmış, ardından da sakat kalmış. Makbule, evli olmadığını neden sonra fark etmiş ama yapabileceği hiçbir şey yok. Hüseyin'in getireceği bir lokma ekmeğe muhtaç. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 209)

İhtilal yıllarında Türkiye'nin içinde bulunduğu bunalım sosyal bir mercekten İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında dile

getirilir. Zeynep içeriye girdiği için, Işık ise Yurt dışına kaçmak zorunda olduğu için istemeyerek de olsa eşlerinden boşanmak zorunda kalmışlardır. Bu iki çiftin yaşadığı dramı Türkiye’de o yıllarda birçok çift daha yaşamaktadır:

'Profesyonel devrimci' olacağını açıkladıktan sonra okulu bırakan ve yasa dışı derneklerde çalıştığı için saklanarak yaşayan Işık, Nergis'in gözünde iyice tanrılaştı, dokunulmazlığı artmıştı, iki yıl sonra Nergis okulu bitirdi ve solcu bir avukatın yanında çalışmaya başladı. Hem evliydi, hem bekâr, hem de dul. Asla Işıktan söz etmiyor, ettirmiyor ama onunla olduğu izlenimi yaratıyordu...

Işık'ın tutuklanmamak için yurtdışına kaçıp, izini kaybettirdiğinin hemen ardından, bir iki yıl sonra Zeynep tutuklanıp, 'içeri' atılmıştı. Türkiye, yasakların, kısımların ve şiddetin gölgesine girmişti bir kez daha...

Boşanmaları da birbirine yakın ve benzer cereyan etmiştir iki eşin. Birisi tutuklu karısının isteğiyle, öbürü kaçak kocasının ardından, rahat bırakılmak için. Aynı yıl! (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 151)

4.6.2. Boşanmış Aileler ve Çocuklar

Parçalanmış ailelerin çocukları gerekli ilgiyi ve sevgiyi göremedikleri zaman hırçınlaşmaktadırlar. Özellikle eşlerin boşandıktan sonra hiç görüşmemeleri, çocuklarını birbirlerine göstermemeleri, birbirleri hakkında olumsuz konuşmaları yeni birlikteliklerinde çocuklarının görüşlerini almamaları onların çocuklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuk model olarak alacağı bir büyük bulamadığı zaman bocalar ve ebeveynlerine karşı kin duymaya başlayabilirler. Canbaz romanında Tülin'in ağzından boşanmış bir ailenin çocuğu olmanın güçlükleri dile getirilir:

“- Annem beni babama bırakıp gittiği zaman, ondan nefret ettim. Babam, o kadını aldığı zaman, babamdan öğrendim. Kimse benim için sevdiğinden yahut özel yaşantısından vazgeçmedi, bu mu sevgi? Evimizde bencillik gördüm ben, yalın bencillik ve diğerlerine, bana karşı büyük bir umursamazlık. İlgisizlik. Bu mu sevgi?” (İşinsu, Canbaz, 96).

Boşanmış ailelerde uzakta olan ebeveynin çocuğu ile sağlıklı bir iletişim kurması güçleşmektedir. Uzun ayrılıklardan sonra bir araya gelen anne ve çocuk ya da baba ve çocuk tekrar aynı bağları kurmakta zorlanmakta, çoğu kez de aynı bağları oluşturamamaktadırlar. Bir Cinayet Romanı’nda baba bir Fransız uğruna kendini terk eden karısının giderken oğlunu da yanında götürdüğünü ve senede bir kez gördüğü oğluyla ancak satranç yoluyla iletişim kurabildiğini anlatmaktadır:

“ Daha asistanken sevip evlendiğim ve on yıllık beraberliğimiz sırasında hemen hemen hiç aldatmadığım (yani, o kadar az ve sarhoşluğa bağlanabilecek olaylar ki, saymaya bile değmez) karım, benden ve kendisinden çok daha genç bir Fransız uğruna yuvamızı ve yurdumuzu terk edeli nerdeyse on yıl oluyor. Giderken tek yavrumuzu da götürme inceliği gösterdi ve beni, para yollamak dışında, her türlü aile sorumluluğundan kurtarmış oldu. Oğlan on yaşına varalı, yazları bir aylığına İstanbul’a gönderiyor gerçi, ama o bir ay boyunca baba-oğul karşılıklı sorumluluklarımızı satranç oynamakla sınırlamayı akıl ettik. Böylece, anlaşmak yerine uzun uzadıya konuşmak zorunda kalmadan keyifli saatler geçirebiliyoruz.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 12)

Günümüzde boşanma oranının hızla büyüdüğü ve parçalanmış aile çocuklarının sayısının giderek arttığı görülmektedir. Özellikle küçük yaşlarda evlilik yapan ve otuzlu yaşlara geldiklerinde boyunca çocuklara sahip olan genç anne ve babaların boşandıktan sonra daha önce yapmak istedikleri şeyleri yapmak için çaba harcadıkları görülür. İki Yeşil Su Samuru, Anneleri, Babaları Sevgilileri ve Diğerleri romanında boşanan bireylerin durumları ve çocukların bu süreçten nasıl etkilendikleri şöyle anlatılmaktadır:

O yıl öyle çok arkadaşımın anne ve babası boşandı ki, kendi aramızda o çocuklara özgü acımasızlıkla birbirimize sataşır olmuştuk. "Seninkiler hâlâ boşanmadılar mı?" "Ay ne demode ailen var öyle.. ." Gülüyorduk sonra da: Hah hah ha!!! Şimdi o arkadaşlarla sık sık rastlaşıyoruz hayatın içinde ve kimse öyle çok gülmüyor artık...

Evini ve eşini terk eden anne/baba, o sıralar yine pek moda olan bir başka şeyi yapıyor ve Akdeniz'de yeni yeni keşfedilen küçük kasaba ya da köylere gidiyordu. Yakın çevremizde yaşayan ilk terk ve boşanma olayı annemin kolejden sınıf arkadaşı Sevin Teyze'nin başına gelmişti. Kocası Semih Amca, önce evini terk etmiş, sonra Bodrum'a yerleşip, tiyatro sanatçısı genç bir kızla yaşamaya başlamış ve orada bir lokanta işletmeye koyulmuştu. Elektrik mühendisi olan Semih Amca'nın ardından hemen herkes onu ayıplamış, annem Sevin Teyze'yi teselli etmiş, ben kızları idil'e acımıştım ama, çok kısa bir süre sonra hemen herkes benzer bir parçalanmayı yaşamaya başlamıştı. Her şey öyle çabuk oluyordu ki, çoğu çok gençken evlenip otuzlu yaşlarında 'boyu kadar' çocuğa karışan bu aileler ve biz çocukları adeta bir moda oluşturuyorduk. Bugün de 'ailenin kutsallığına' ya da 'kadın-erkek' ilişkisine katı bakan bir insan değilim ama, ailesi/ büyüyen çocukların mutlaka eksik bir duygusal yanları olduğunu çok iyi biliyorum... (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 21)

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında boşanmaların ardından anne ve babaların bir süre sonra kendilerini topladıkları ancak çocukların bu travmayı uzun bir süre atlatabmadıkları dile getirilmektedir.

Çocuk üzerinde boşanmanın ihanete uğrama duygusu yarattığı ve onu mutsuz ettiği romanda şöyle anlatılmaktadır:

Aslında pek bir farkı yoktu. Ha anneniz gitmiş, ha babanız ... On dört-on beş yaşlarında bile olsanız aldatılmış, yaralanmış, aptal yerine konmuş gibi hissediyorsunuz kendinizi. Yani haksızlığa uğruyorsunuz. Anneniz mutlu, son yıllarda hiç görmediğiniz denli neşeli ve canlı görünüyor. Babanıza bakıyorsunuz; biraz şaşkın, biraz uyuşmuş, ama kendi deyimiyle 'artık bir karar verebilmekten ötürü kafası dinç' bir adam oluvermiş. Mutsuz ve huzursuz olan bir tek sizsiniz! (Uzuner, Susamuru, 21)

Boşanmanın çocukların güven duygusunu zedelediği bilinmektedir. En çok güvendiği anne ve babası tarafından bırakılmak ya da hayal kırıklığına uğratılmak çocuk da ileriki yaşamına da etki edecek güven sorunları oluşmasına neden olur. İki Yeşil Su Samuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında bu durum şöyle anlatılır:

Hayır, Cem için bir tehlike yoktu. O anneme çok benziyordu çünkü! Ama annesi-babası ayrılan çocuklar için, o sıralar bilmediğim başka tehlikeler de vardı: Güven ve belirlilik kavramlarının güdük kalması! Yaşam boyu insanlara güvenmemek, aşka inanmamak ve belirsizlik içinde kaygan bir zeminde tutunmaya çabalamak!...
"Bir daha eve hiç dönmeyecekler mi abla?" (Uzuner, Susamuru, 23)

Dağılmış aile çocuklarının yaşadığı sıkıntılar İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ele alınır. Romanda annesini ve babasını küçük yaşlarda yitirmiş, bu nedenle kardeşlerinden ayrı kalmış bir kızın durumu anlatılır. Ailedeki bu dağınıklık çocukta özgüven duygusunun gelişimine engel olur:

Ben yatılı okul çağa gelene kadar halamın evinde kaldım. Kız kardeşim ise uzak bir kentteki bir başka hala evinde büyüdü. Onu uzun yıllar görmedim. Sonra, havasız yatakhaneler, soğuk etüt odaları, karavanalar ve hoşgörüsüz kadın öğretmenlerin kuşatması altında çocukluktan genç kızlığa geçtim. Duyduğum özgüven eksikliğini farklı olduğum inancıyla ödünlemeye çalıştım sanıyorum. Öncelikle kendim için, ezik, içe kapalı öksüz-yetim rolünü kabul etmedim. Kendine özgü zengin bir iç dünyası, bağımsızlığı, yetenekleri ve seçme hakkı olan biri olduğumu düşünmeye ve böylece başkalarına da ilgi çekici görünmeye özen gösterdim. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 15-16)

Çocukluk yıllarında yaşanan olumsuz gelişmelerin bireyin tüm yaşamını kapsadığı ve ona mutlu olma hakkı tanımadığı görüşüne İki Yeşil Susamuru

Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında Nilsu örneğinden yola çıkılarak yer verilir. Boşanmış bir ailenin çocuğu olan ve bu nedenle hiçbir zaman tam olarak sevmeyi ve sevilmeyi öğrenemeyen Nilsu, ileriki yaşamında kendisini gerçekten çok seven bir erkek olmasına rağmen yine de mutlu olmadığını dile getirmektedir. Nilsu ne kadar çabalasa da yaşamın sesine uysa da UYUMSUZLUK hep onunla birlikte yürümektedir. Sevmeyi bilmeyenler asla sevememektedir:

Yaşamın kimi yerlerinde, bir iğne deliğinden geçiyor kişi. Geçebilirse ilerliyor, geçemezse yerinde kalıyor. Yerinde saymaksa, geri kalmak değil midir?

Ben, o iğne deliğine sıkıştım kaldım. Bedenim geçti, gelişti, bir kadın oldu ama beynim hâlâ bir çocuk beyni. Duygusal konularda, o iğne deliğine girdiğim on dört yaşımın kontrolsüzlüğü, yetersizliği ve çaresizliği var ki, konumuma tersliği giderek artan bir güdüklük yaratıyor yaşantımda. Çünkü bedenim büyümesini bitirdi, yaşlanmaya başladı artık -her biyolojik jenerasyonu 25 yıl kabul edersek, çoktan başladım yaşlanmaya-Benimkisi: Uyumsuzluk! U.Y.U.M.S.U.Z.L.U.K!

Uyum-suzluk! Galiba sorun bu! Asla uyum sağlayamıyorum yaşama. Yani başımda, çağlayarak hayatın pınarlarına akan bir erkek hayatı yakalamış, kuvvetlice kavramış, bana sunuyor ve ben hiçbir şeye uyum sağlayamıyorum.

Yapamıyorum. Kafamın içinde, çoğu mutsuz resimler, gözümü yumsam, yalnızlık çılgınlıkları... Sevgiye doyamıyorum. Çok sevilsen; boğuluyorum.

İnançsızım! İki insanın birbirini anlayacağına, seveceğine ve bir kadınla bir erkeğin aynı çatı altında mutlu olabileceğine inançsızım. Oysa Teo'nun dediği gibi "yaşadığımız anın tadını çıkarıp, o anın sevgisini, dirimini ve inancını yakalasam. .."Ah bir yakalayabilsem!..

Ama iyileşemiyorum. Hastayım! Başımın içi kurtlarla dolu. Bazen onları görür gibi oluyorum.

Beni yok edecekler...

Senin sevdiğin kedili şiirin devamını yazıyorum.

Yıllar önce/ölümü seçen sevgilim/Bunca sevgisizlik içinde/iyi biliyordu/yetmeyeceğini/iki kişinin birbirine/Bu yüzden döşeğinde/ ölümle buluştu."

Sevgili Selen, hoşçakal!

Nilsu" (Uzuner, Susamuru, 253-254)

Anne ve babasının dışında, bir aile ortamından uzakta büyütülen çocuklar gerekli sevgi ve güven duygusunu alamadıkları için çeşitli davranış bozuklukları gösterebilmektedirler. Mahrem romanında ev sahibinin kedisini öldürmekle suçlanan çocuk annesi ve babası tarafından babaannesine bir süreliğine bırakılmıştır. Özellikle 1980 İhtilâlinde sonra sıkı yönetim nedeniyle aranan anne ve babalar çocuklarını yakınlarına bırakarak bir süre saklanma yoluna gitmişlerdir. Bu durumda bir yere ait

olduğunu hissedemeyen çocuklar tedirginlik yaşamaktadırlar. Gerçi kahramanın annesi ve babası boşanmış değildir ancak ondan uzaktadır.

“Kıymet Hanım! Gözünü seveyim çıkarma beni evimden. Bunca senedir kiracınım, ne kusurumu gördün? Bunca zaman komşuluk yapmadık mı? Yüz yüze baktık. Bi kötü günümüz oldu mu sen söyle. İnan ki gidecek. Haber saldım anasına babasına. Gelip alacaklar. ‘Biliyorsun, ortalık çok karışık. Bir müddet sen de kalsın’ dedi oğlum, ses etmedim ben de. ‘Sonra gelir alınız’ dedi. Torunumdur dedim, kabul ettim. Hiç görmemiştim bu yaşına kadar. Ne bileyim bu çocuğun böyle iblis olduğunu. Anasına çekmiş zaar. Bilsen ister miydim yanımda? Aman Kıymet Hanım. Bu yaştan sonra çıkarma beni evimden. Kuran’a el basayım. Yakında gidecek.” (Şafak, Mahrem, 171).

Boşanmış aile çocuklarının zihinlerinde anne ve babalarını hep bir arada düşündükleri ve en güzel çiftin onlar olduğu hayalinin yaşattıkları yine İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında dile getirilmiştir:

Tüm umutsuzluğuma karşın içimde gizlice taşıdığım, aklıma geldikçe utandığım saklı bir beklentiyi, aslında annesiyle babası boşanmış bütün çocukların her yaşta ve her konumda içlerinde taşıdıklarını çok sonraları öğrendim. Bütün çocuklar için birbirine en yakışan çift anne ve babalardır! Çünkü 'anne' ve 'baba' kelimeleri tıpkı lego parçaları gibi birbirine sınıksız oturur, uyuşur ve kenetlenir. (Uzuner, Susamuru,40)

Boşanmalar, zamansız ölümler çocuklar üzerinde çok derin etkiler bırakmaktadır. Boşanmış ailelerin çocukları çoğu kez kendilerini terk edilmiş, hissetmektedirler. Bu durumdaki çocuklar anne ve babalarından uzun süre ayrı kaldıkları, ayrı kalmasalar bile yakınlık kuramadıkları için anne ve baba imgeleri zarar görmektedir. Bu durum İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında şöyle anlatılır:

Mike'dan çok şey öğrenmiştim. Uzun süre aynı yerde yaşayamayan insanlardandı o. Türkiye'de dört yıl yaşamadan önce İtalya'da çalışmış, şimdi de Brezilya'ya gidiyordu. Daha sonra kim bilir neresi? Çünkü o sürekli kendini arayan mavi gözleriyle, babasının izini sürüyordu ve bu anlamda biz birbirimize benziyorduk. İkimiz de babalarımıza tutkun çocuklardık, farklı biçimlerde de olsa, terk edilmiştik ve ikimizin de 'anne' imgesi silikti. (Uzuner, Susamuru, 132)

Üç Beş Kişi romanında boşanmış aile çocuklarının aile kavramından yoksun büyümeleri nedeniyle giderek doyumsuzlaştıkları, hırçınlaştıkları, bu nedenle de anne ve babalarından sürekli maddî talepleri olduğu anlatılmaktadır. Romanda Belgin'in oğlu bu nedenle babasının aldığı pahalı arabalara binmekte, uyuşturucu parasını ise annesinden almaktadır. Değerlerden uzak büyüyen bu çocuk giderek hiçbir değer tanımamaya başlamış ve son olarak da dergi satan bir çocuğu vurarak öldürmüştür. Romanda bu üzücü hikâyeye şöyle anlatılır:

“... Evet, o Anuşka. Oğlum. Gazetede ki resim... Geçen ay, İstanbul plakalı Mustang marka bir arabanın içinden dergiciklerini dağıtan çocuklara ateş etmiş. ‘ Bütün komünistlerin kökünü kazıyacağım,’ diyerek... Dört göbektir hamsi kokan babayla kendi bokları üstünde dolaşan bağırsak parazitlerinden olma... Alkol, esans, mastürbasyon, azgınlık, mızımızlık... parlak vitrinleri ardında sürünen solucanlar!.. Böyle şeylerden olma bir oğul işte... Yanında da iki gariban. Badigardları iki tüysüz şaşkın... Anadolu'nun hangi köşesinden buralara düştülerse... ‘ annesinin yaşama şekli oğlumun iyi yetişmesine müsait değildir hâkim bey...’ Tanıklar, belgeler, kanıtlar... Beni esrar tekkesinde bulsaydınız bu kadar uzamazdı. İyi oldu, oğlanı siz aldınız. Pek güzel yetiştirmişsiniz! Sizin yaşama şekliniz: Dom, dom, dom!..

Belgin'in oğlu gazetede ki fotoğrafta kendinden öyle hoşnut, öyle güvenli duruyordu ki. Kahraman kovboy! Gülüyordu hatta: Ne be, birkaç yüz bine bakar. Babam tosladı mı parayı, ben yine yolundayım. Yine serbestim.

Uyuşturucu bulmak içinse annesine sığınır. Bağırır çağırır, hakaretler eder, babasından kopardığı paralardan bir tomarını Belgin'in önüne atardı.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 171-172)

Parçalanmış aile çocuklarının genelde anne ve babaları arasında bir denge kuramadıkları görülür. Özellikle ergenlik dönemindeki bu çocuklar anne ya da babalarıyla iletişim kurma konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Simden Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında babası ve üvey annesiyle ergenlik döneminde yaşadığı gerginlikleri anlatmaktadır:

“ Çocukluktan çıkma döneminde, ilk gençlik bunalımlarının korku ve güvensizliklerle dolu günlerinde de hiç yardımcı olmadı Simden'e. ‘ Bir kız çocuğunun uyması gereken kuralların biktirici, kısıtlayıcı denetçisiydi yalnızca. Simden'in gelişip genç kızlığa geçiş döneminde erkek arkadaşlar, etek boyları, dinlediği müzik, okuduğu kitaplar, telefon faturaları, dar pantolonlar, öyle ya da böyle taranan saçlar yüzünden tatsız tartışmalara girdiler sürekli. Annesinin ansızın önüne serdiği bolluk yüzünden, üvey anne ve kardeşine kaptırdığı bu sevgisiz, tutucu babayı kazanmak gayretine girmedi Simden. Liseyi bitirdikten sonra pek az gitti babasının evine.” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 152)

Boşanmış aile çocuklarının kendilerini genelde önemsenmemiş ve yalnız hissettikleri görülür. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm'de Simden boşanmanın ardından babasının kendisini gönderdiği yatılı okulda yalnızlığını daha iyi hisseder. Onun için artık hafta sonları gittiği babasının evi de bir sevgi ortamı değildir:

“ Yatılı okul. Yağları donmuş karavanalar, uyku kokan yatakhaneler, soğuk kocaman sınıflardaki o korkunç sabah etütleri, nedensiz gibi görünen hüznler, sonsuz iç sıkıcı akşamlar. Yatılılığın ilk yılında bir evin sıcacık oturma odasını, kazanda pişmemiş çayın kokusunu, ninesinin yemek kokan kucacağını özledi durdu Simden. Annesin gelişi kendince denge içindeki dünyasını altüst etmişti. Bir anlamsızlık alanına sürüklemişti onu bu olay. Çok yalnızdı, onu seven hiç kimse yoktu. Hafta sonları evci çıkıyordu babasına. Ama ölü bir evdi orası da.” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 63-64)

Boşanma yaşı kaç olursa olsun tüm çocukları etkileyen bir süreçtir. Çocuklu ailelerde boşanma sadece eşler arasında gerçekleşen bir olay değildir. Çocuklar da bu süreçten yoğun olarak etkilenirler. Yaz Sonu romanında Nevin ve Hasan boşanma haberlerini üniversitede okuyan oğulları Güney'e vermekte oldukça zorlanmışlardır. Romanda bir yılbaşı akşamı anne, baba ve çocuktan oluşan ailenin bir arada olmasına karşın birbirlerine ne kadar yabancılaştıkları dile getirilir:

“ Yeni yıl yemeğini üçümüz birlikte yedik. Dünü, bugünü, geleceği; hiçbir şeyi konuşmaksızın. Oğlumuza, yarın adına en küçük bir güven, bir ipucu vermeksizin. Bir gece için buluşmuş üç eski tanış. Uzun yıllar sonra, bu ilk karşılaşmada ne konuşulacağını bilemeyenlerdik. Zaman herkesi değiştirmiştir. Konuşulursa, hiç buluşulamamaktan korkulur.

Hasan, onunla ancak iki gün sonra konuşabilmiş. Güney, üniversitesine dönerken. Pek dinlemek istememiş. Tek şey söylemiş:

‘Suçlu yok. Çünkü her şey çok karanlık.’ ” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 149)

Yaz Sonu romanında ailenin oğlu Güney'in annesinin ve babasının tüm çabalarına karşın onların aralarındaki iletişimsizliği fark ettiği ve bundan dolayı acı çektiği anlatılır. Ancak görünürde sunulan bu sıcak aile ortamının gerçekte kendisi için katlanılan zorlama bir durum olduğunu hisseden Güney, anne ve babasının ayrılıklarını olgunlukla karşılar. Bu durumda Güney'in yetişkin bir insan olmasının payı vardır:

“... O ses sürüyordu: ‘Özveriniz, özenle çekilen o sıcak aile çiftleri, yine de çocuklara aydınlık bir yaşam sunamadı. Kuşku, karanlık, ölüm... Dörtbaşı bayındır bir yaşam beklenmiyordu, kolay ve hazır bir mutlu gelecek beklenmiyordu. Ama bayrağı, ölüleri bile çürümüş bir tarlada devretmek zorunda kalmak, en çok sizler için dayanılmaz olmalı...’

Hasan’a böyle demiş işte. Sonra da gülmüş:

‘ Pek güzel. Bayrağı da, görevi de devralıyorum. Ama işe ilkin, sesi hepimize pek hoş gelecek bir komutla başlıyorum. İlkyaz, son bir kez hep birlikte aşağıda olalım, Akdeniz’de. Orada buluşalım. Çocukların bayramında. Orada ikinize de bir tören kuracağım. Band müziğiyle...’ ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 150)

Boşanmış bir ailenin çocuğu olmanın güçlükleri 1980-2000 döneminde kadın yazarlarımız tarafından sıkça ele alınmıştır. Ancak boşanan anne babaların çocuklarından uzak kalmaları, onlara karşı suçluluk hissetmeleri ve bu vicdan azabından kurtulamamaları İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ele alınır. Eserde çocuklarını babalarına bırakan ve onlardan uzakta bir şehirde yaşayan kadının zor durumu anlatılır. Bazı anne babalar çocuklarını bu kopukluktan kurtarmak adına tüm sorunlarına rağmen evliliklerini sürdürmektedirler. Ancak çocukları böyle bir ortamda büyötmek yerine ayrılmak ve onları zaman zaman görmek eserde daha iyi bir çözüm olarak sunulmaktadır:

Elimde olmadan çocuklarımı düşünüyorum. Onları babalarına, ilk kocama bırakarak evden ayrıldığımda çok küçüktüler. Yıllarca onlarla ilgili korkunç düşler, karabasanlar gördüm. Onları kucaklayabilmek için durmadan şehirlerarası yolculuklar yaptım. Uzun yollar gittim, döndüm. Kapılarda bekledim, içimde onulmaz bir sızıyla yaşadım hep. En kötü anlarımda bile çok iyi olduğumu yazdım çocuklarıma. Hayatımın karmakarışık olduğu zamanlarda bile her şeyin yolunda gittiğini söyledim. Benden onlara yansıyan acı yüzünden duyduğum suçluluğu ödünlemeye çabaladım. En dokunulmaz, en zayıf yanımda oldu çocuklarım.

İzmir otogarında bir gün, terslik ve kötölüklerle dolu bir gün,

"Yoksa ayrılmaya mıydım babanızdan?" diye sordum onlara yenik ve üzgün.

"Hayır anne, hayır, çok iyi yaptın," dedi büyük oğlum.

Bir onarıma, onaylanma ânıydı bu benim için. Unutmadım. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 41)

Boşanmış ailelerin en büyük sorunlardan biri de iki ebeveyn arasında gidip gelen çocuklara verilen eğitimidir. Anne yanında ayrı, baba yanında farklı değerleri benimsemek zorunda kalan çocuklar için bu ikilem büyük bir karmaşa yaratır. Eninde sonunda çocuklar taraflardan sadece birine daha yakın durur. İçimden Kuşlar

Göçüyor romanında uzun yıllar babalarının yanında kalan çocukların babaları tarafından nasıl hayat gerçeklerinden uzak yetiştirildiği anlatılır. Çocuklar gerçek yaşamla karşılaştıklarında bocalarlar:

Yaşlı annesiyle oturdu. Her şeyden, dünyadaki bütün kötülük ve kal-
leşliklerden sakınarak, birer saksı çiçeği gibi büyütmeğe çalıştı
çocuklarımızı. Arkadaşlığı, aldanmayı, yeni denemelere açık olmayı,
dövüşmeyi, ağlamayı, korkusuzluğu, düşmeyi ve düştüğü yerden doğrulmayı
öğrenme şansını bile esirgedi onlardan uzun zaman. Sonradan, yatılı
okullarda, yurtlarda ve benim yanımda tanıldılar çocuklarım hayatı, biraz
gecikerek. Zeki ve yetenekliydi, kapattılar açıklarını. İkimizi inanılmaz bir
sağduyuyla ayrı yerlerde tutmayı, olduğumuzca kabul etmeyi icardılar.
Sanırım bütün çelişkilerim ve savrukluğumla beni daha yakın buldular
kendilerine. Annelerinin hayatını daha tutkulu ve coşkulu buldular. Hem
düşlerine hem de gündelik hayatın sıradanlığına ayak uydurmaya çalışan bu
kadına ilgi duydular. Babalarının sınırlı, katı ve kurallarla dolu dünyasında
çalınmış çocukluklarının hesabını sormaya kalkmadılarsa da onu,
gösterebildiği özveri oranında sevmenin ötesine geçemediler. Ne
yazık.(Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 94-95)

Çocuğu olan kişiler için boşanma evliliğin bitmesi için yeterli değildir.
Boşanmış kişiler çocukları için zaman zaman görüşmeye devam ederler. Bu durum
ikinci evlilik yapmış kişiler için sıkıntı yaratabilmektedir. Elyazması Rüyalar
romanında eski eşiyile kızı dolayısıyla görüşen kadının bunu adamın ikinci eşini
rahatsız etmek için bir fırsat olarak kullanıldığı görülür. Eserde kızı aracılığıyla eski
eşinden yüklü bir mal varlığı elde eden kadının adamın diğer yatırımlarını da bir an
önce ele geçirmek istediği anlatılır:

“Ben o adamı on altı yıl çektim. İyi ve kötü bir çok günlerimiz oldu.
Bir kızım var, evlilik çağında. Sonunda dayanamadım, boşandım. Cinsellik
yaşamak istedim. Yaşlanmadan özgür kalmak istedim. Acaba hata mı ettim
boşanmakla diye çok düşünmüşümdür sonradan. Toplumda yeri olan bir
adamdı, varlıklıydı. Uyuşamazdık, o başka. Ondan ayrıldıktan sonra doğru
dürüst birini bulamadım. Boşanırken epey bir şeyler almıştım kendisinden.
Ne de olsa örümü verdim ona. Gençliğimi, yaşamımın en güzel yıllarını.
Beni hasta etti. Kızına çok düşkündür. Bu dünyada bir tek kızından başka
kimsesi yok çünkü. Boşandıktan sonra ona telefon eder, kızı için gerekli her
şeyi isterdim, para, ödenecek emlak vergilerinin tutarı... verirdi. İşin içinde
kızı olunca dayanamaz, her istediğimi verirdi. Düzenimi kurmuştum. Kız
yanımdaydı. O her gece telefon eder, kızı ile uzun uzun konuşurdu. Yalnızca
evlerimiz ayrılmıştı sanki. Arada kızım oluşu için, gene yoğun bir
bağlantımız vardı. Kendi evimde rahat etmişim, özgürdüm. Tek fark buydu
belki de. Dilediğimce yaşıyordum, anlıyor musunuz? Bana vermediği bir iki
mülkü vardı, parası vardı. Oturduğu geniş apartman dairesi vardı. Onlar da

sonunda kızın olacaktı nasıl olsa. Özgürdüm ama elim üstündeydi.” (Eray, Elyazması Rüyalar, 121)

Tutsaklar romanında boşanmanın çocuklar üzerindeki etkisi dile getirilmeye çalışılır. Emin Bey eşinden boşandıktan sonra çocuklarını eski eşine göstermez. Ancak kızı Oya bir süre sonra annesini bulur ve onun yanında kalmaya başlar. Emin Bey oğlu Gökçen’i ise beş yaşından sonra bir daha annesiyle görüşürmez. Bu durumun vicdani yüküyle boğuşmak zorunda kalan Emin Bey haklı olduğuna dair kanıtlar aramaya başlar. Emin Bey üniversiteyi tamamladıktan sonra terzi olan eşini beğenmemeye başlamış ve ondan boşanmıştır:

“ Evet... Annesine benziyordu. Annesine benziyordu kuşkusuz. Bu ters türs davranışları, bu ne zaman patlak vereceği belli olmayan edepsizliği, burnu düşse eğilip yerden almazmış gibi tavrı... Huysuz bir karıydı Afet. Terbiyesiz, pasaklı ve çirkindi...”

Sonunda kıcına tekmeyi yemişti o yüzden. Kızını da bırakmamıştı o kadına, oğlunu da, sonradan, bin türlü dolap çevirip kızı elde etmeyi başarmıştı Afet. Yıllar geçtikçe tuhaflaşmış, giderek de artmıştı bu durum. Yarı deliydi şimdi. Başını salları o yana bu yana. Ne konuştuğunu anlamak olası değil. Ama, hala iyi terzi. Hiç kimse deliliğine aldırıyor, kapısının eşliğini aşındırıyorlar. Parasının hesabını bile bilmiyordur. Kızı da o parayla büyülemiştir. Yoksa onun yanında kalmazdı Oya. Oğlana gelince... Beş yaşını doldurduğu günden beri anasını görmemişti Gökçen.

Haksızlık mı etmişti? Hayır, o kadından başka kimsenin haksızlık ettiğini söylemesi olanağı yok. Böyle bir karıyla bütün ömrünü geçirmesi haksızlık olurdu asıl. Kendi özüne saygı duyan insandan beklenebilir ancak, başkalarına saygı göstermek. O kadına mı dayansaydı ömrü boyunca? Ne olurdu o zaman? O zaman biterdi Emin Bey. Biterdi... Ülkenin enerji politikasında sözü geçen bir örgütün önde gelen yöneticilerinden biri olamazdı o zaman. Bomboş biri olurdu, o kadının yanında, bir hiç... Bu gün, kendisinin yerini dolduracak tek kişinin bulunduğu inanmazdı bu ülkede. İşte, öyle yükselmişti. ” (Kutlu, Tutsaklar, sayfa: 47-48)

Ölü Erkek Kuşlar romanında da boşanma sürecinde çocukların bir koz olarak kullanıldığı görülür. Genelde boşanma sonrasında çocuk annede kalır. Ancak Suna’nın evliliğinde eşi çocuklarını kullanarak Suna’yı boşanmaktan vazgeçirmeye çalışır ancak başarılı olamaz:

“ Aşk içinde yarattığımız insanın o insan olmadığını, onda varsaydığımız değerlerin birine bile sahip olmadığını anlamamız bile bu kadar uzun sürüyor, diye soruyorum ona.”

“ Beni durdurmak için Mehmet’i kullanmayı denedi. Onu kendisine bırakmam koşulu ile razı olacaktı ayrılmaya. O zaman çocuğumun annesi olmaz hakkımı hiç kimsenin elimden alamayacağını, bu gerçeğin hiçbir zaman değişmeyeceğini ve oğlumla ilişkilerimin bütünüyle benim tutumuma bağlı olduğunu düşündüm.

Genelde anneler alır çocukları.

Seçme şansım yoktu. Yalnızlığı ve acı çekmeyi yeğledim.” (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 67)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında anne babasının boşamasının ardından annesini uzun süre göremeyen Simden ileriki zamanlarda annesiyle yeniden karşılaşmış ancak onunla normal bir ilişki kuramamıştır. Simden annesinin kendisini bırakıp gittiğine ve haksızlık yaptığına inandığı için onu uzun süre affedememiştir. İlerleyen yıllarda Simden annesini affetse de en küçük sorunda eski defterler yeniden açılmıştır. Bu durum boşanma sürecinin etkisinin bir yaşam boyu sürdüğünü göstermektedir. Boşanma sadece çiftleri değil, çocuklarla ebeveynleri de ayırmaktadır:

“ Ne yazık ki genç bir kadının annesiyle ve o annenin kızıyla bölüşebileceği küçük ama güzel şeyleri bölüşmeyi bilememişlerdi bugüne kadar. Bir şeylere birlikte gülememişler, ikisine özgü bir dili bölüşmemişlerdi. Gündelik kaygılarından, duygularından, sıradan yaşamlarına karışan birçok insandan pek az söz etmişlerdi birbirlerine.

Ne şakalaşabilmiş ne de ağlamışlardı diz dize. Belki de gereğinden fazla abartmışlardı yakınlıklarını da doğallığı bozulmuştu. Onlara öyle gelmişti ki daha büyük, daha önemli sorunlar vardır aralarında çözülmesi gereken. Sanki temel sorun kimin kimi daha çok sevdiği ya da sevmediği, kimin kime daha çok haksızlık yaptığı, hangisinin ötekine daha fazla düşmanlık güttüğü ve yanlış davrandığıydı.

Birbirlerine görünebildikleri kadar olmaya, sıradan ana-kız ilişkisiyle yetinip durumu idare etmeye ikisi de razı olmuyorlardı. Dürüstlük gereği sayıyorlardı duygularını inceden inceye tartmayı. Yoruldukları, yıldıkları, yorgun kollarını kucaklaşmak üzere birbirlerine açtıkları da oluyordu, ama karşılıklı güvensizlikleri o noktaya varmıştı ki tam orada geçmiş çıkıveriyordu ortaya yeniden. Eski defterler yoklanıyordu. Aralarındaki duygusal yarış, ikisini de karşı tarafa gerçekte olduğundan daha mutlu, daha iyi, daha başarılı olduğuna inandırmaya, ne olursa olsun açık vermemeye zorluyordu. Bütün bunların kasıtlı ve bilinçli yapılmamasının sonuç açısından hiçbir önemi yoktu elbette.” (Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 57) (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 63-64)

Ülkedeki siyasi karışıklıklar nedeniyle pek çok insan tutukevlerine alınmıştır. Özellikle kadın mahkûmların içeriye alınmaları onların annelik görevlerini yapmalarına engel olmuş, eşler arasındaki ilişkiler bozulmuş, boşanmalar

yaşanmıştır. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında Teoman'ın eşi Zeynep'in siyasi suçlu olarak içeri alınmasından sonra kızlarıyla ilgilenemediği ve bu süreç boyunca kişilik yapısında büyük değişimler yaşandığı ve çiftin son olarak boşandığı anlatılmaktadır:

Kızı Deniz altı yaşında, kızının annesi Zeynep, iki yıldır siyasi' tutuklu' olarak Metris'deydi. Ablası Nergis 'kurtulabilmek' için yurtdışına kaçan kocasını bir gün dönecek umuduyla bekliyor, küçük, kiralık bir evde yalnız yaşıyor, yavaş yavaş avukat olarak isim yapmaya başlıyordu.

Zeynep'in isteğiyle bir yıl önce boşanmışlar, 'birinci derece' akrabalıkları böylece bitince, onu ziyarete de gidemez olmuştu Teoman. Hoş, gittiği zamanlarda da konuşacak pek bir şey bulamıyorlardı. Zeynep ona boş bir çuvala bakar gibi bakıyor, bakışlarına bir anlam geldiğinde de, bu daha çok acıma, öfke, tiksime karışımı berbat bir bulmacaya dönüşüyordu. Eski kocasına kuru sağlığını soruyor, kızları Deniz'i arayıp aramadığını hiç irdelemiyordu.” (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 63-64)

4.7. Cinsellik

4.7.1. Cinsel Uyumsuzluk

Cinsellik kadın yazarlar tarafından bu süreçte daha önceki dönemlerden daha sıkça ve daha geniş açıdan ele alınmıştır. Bu dönemde cinselliğin anlatılması tabu olan konular arasından çıktığı görülür. Zaten artık hiçbir konu tabu değildir. İnsana dair her şey edebiyatın malzemesidir. Kadın ve erkek arasındaki cinsel uyumsuzlukların ve sorunların onları sanıldığından daha çok etkilediği romanlarda okura aktarılır. Şehrin Aynaları'nda evin beyi cinsel ilişki kurmadığı karısından giderek uzaklaşmakta ve hizmetçilerle ilişki kurmaktadır:

“Gerçi Monsieur de Marelle bu safsatalara kulak asmazdı. Tek bildiği, sebebi ne olursa olsun, Madeleine'in durumunun her geçen gün daha da vahim bir hal aldığıydı. O da bütün bu zaman zarfında meseleyi kurcalamak yerine, malikânedeki hizmetçilerle düşüp kalkmaya devam etmişti. Değişen bir şey yoktu. Zaten evliliklerinin başından beri ne zaman karısına el sürmeye kalksa, geri çevrilmişti. İşin aslı pek de şikâyetçi sayılmazdı bu durumdan. Ne de olsa, Madeleine'in o sımsıkı, simsiyah topuzunu görmesiyle, hevesinin sönmesi bir oluyordu. Ne var ki, içten içe bir varis istiyordu. Saçları tıpkı kendisinininkiler gibi pas rengi bir çocuk!” (Şafak, Mahrem, 115).

Bitmeyen Aşk romanında evliliğin önemli bileşenlerinden birinin de cinsellik olduğu anlatılır. Sağlıklı bir cinsel birlikteliği olmayan çiftlerin tüm yaşamlarının bu

durumdan etkilendiği, eşlerin giderek birbirlerinden uzaklaştıkları dile getirilir. Sinan ve Suna arasındaki durum da buna örnektir:

Sana zevk vermeye uğraştığım, belki de bunu en sonunda başarmaya başladığımı sandığım bir anda, hüngür hüngür ağlamaya koyuldun altımda. İşin en kötü yanı, hırçınca değil de içten, hatta çaresiz, anasının göz göre göre öldüğüne tanık olan bir çocuk gibi, içini çeke çeke hıçkırman, kendini koyvermişliğini denetleyememdi. Daha da kötüsü, ilk birkaç saniye ağladığımı fark edemeyişim elbette. Boşalıyorsun sandımdı. Tanrım bağışla beni...Ve beni böylesi bir yıkıma uğrattığın için Tanrılığından utan /varsan eğer.

ve yıllar sonra bile kulağında çınlayan sözler: yapma, yapma, dayanamayacağım artık... iğreniyorum bu pislikten!'"

o anda döndü döndü başıma yıkıldı desem... ozanlığıma yakışmaz. ama o anda her şeyimi elimden almıştın. o anı ozanca düşünmem olasız.

neden neden (Kür, Bitmeyen Aşk 172-173.)

Üç Beş Kişi romanında eşiyile kişilik açıdan uyuşamayan Kısmet aynı uyumsuzluğu cinsel hayatında da yaşar. Eşiyile gündelik hayatta bir cümle bile konuşmak istemeyen Kısmet için ona dokunmak oldukça zordur. Eşiyile birlikte olmak istemeyen Kısmet eşinin bu yündeki taleplerini de reddedemez. Böylece ortaya cinselliği istemeyen ancak tahammül eden bir kadın karşımıza çıkar. Bu dönem kadın yazarları cinselliğin sadece erkek için değil kadının da mutlu olması gereken bir yaşam alanı olarak görürler. Kısmet karakteri cinsel isteksizliğine karşın eşine boyun eğen birçok kadını temsil etmesi açısından önemlidir:

"... Sonra, araba kornası. Gelecek. Yıkanacak. Meyve yiyecek. 'Konuşsana' diyecek. Ben susacağım. Omuz silkeceğim. İstesem de ona söyleyecek tek söz bulamayacağım. Gözleri kuşkuyla bacaklarımda, kollarımda, dudaklarımda gezinecek. Bakışlarımı yakalamaya çalışacak. Başka biri var mı, yok mu? Kafamdan ne geçiyor, kim? 'Sır küpü gibi durma, konuş biraz.' İstmeden daha beter suskunlaşacağım. 'Bak üç gündür yokum. Bir kezcik bile özlemez misin kocanı?' Yine acımaya benzer bir duyguya yakalanacağım. Yine omuz silkecekken kendimi tutacağım. Buna bile sevinecek. Meyvesini biraz daha iştahla yiyecek. 'Senin her yerini istiyorum ben, her yerini' diyecek, gözleri dumanlı dumanlı. Beynim yine uyuşacak. Yine o kötü korkuya yakalanacağım. Yine üstümde... Yatak gıcırdayacak. Bir türlü önleyemediğim o gıcırdayama. Alt kattakiler işitir, üst katta... Gözlerimi sınımsız yumurum. Dudaklarımı, boynumu, göğüslerimi başka yüzlere vererek..." (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, sayfa: 109)

Ayla Kutlu binlerce yıl önceki Gılgamesh destanını yeniden yorumlayarak yazmış olduğu Kadın Destanı adlı romanında yıllardır erkek gözüyle ve erkek yazarlar tarafından ele alınan cinsellik konusuna bu kez de kadın açısından bakmıştır. Cinsel birlikteliğin sadece erkeğin isteği sonucunda olması kadınlar tarafından istenmeyen bir durumdur. Çünkü bu eylem iki tarafından zorlama olmadan, kendi istekleri ile gelişen bir eylem olmalıdır. İsteksiz bir ilişki kadın için büyük bir küçük düşme olarak görülmektedir ve kadın kendini duyguları olan bir canlı gibi değil sıradan bir nesne gibi görmektedir.

“Üstlerimize çullanıyorlar.
Genç kadınlığımızı hırpalıyorlar UTU.
Anamızımızı kullanıyorlar UTU, üç beş paramızı alıp kumara
koşuyorlar.

Bedenlerimiz yorgun, kalplerimiz kırgın UTU.
Yaşam isteksizliğine tutulduk bu yaşımızda:
Kendini çok erkek sanan erkeklerin yüzünden,
Hep aynı şeyleri, hep aynı biçimde yapan kafa ve gövde
tembelleri yüzünden:

Çabucak boşalırlar yahut bir türlü sonuca gidemezler.
Derin sularda yüzen uykularımızı bölüp kanıtlamaya çalışırlar kendilerini:

Bize değil, asla bize değil, kendi özlerine...
Biz nesne gibi duyarız varlığımızı o zaman.
Sevgimizi bitiren budur UTU, hayata karşı
Umutsuzluğumuz da.” (Kutlu, Kadın Destanı, 55).

Yaz Sonu romanında Nevin ile Hasan arasında çoktan bitmiş olan yakınlığın Güney’in ölümüyle iyice su yüzüne çıktığı anlatılır. Anne babalar kimi zaman çocukları için bir arada olsalar da aradaki bağ çoktan kopmuştur. Eşleri birbirine bağlayan en somut bağ olan cinselliğin de ortadan çekilişi bu kopukluğu net olarak ortaya koymaktadır:

“ Bir kaynak suyu onlar; Güney’le Memet. Gittiler. Onlar gidince algıladık: Bizim her yanından gaganıp hiçlenmiş cinsel tarihimizi... Böylece, bir lastiği iki ucundan tutmuş, durma çekiyorduk. Koptu, kopuyorduk. Üzölmüş, örselenmiş noktamızdan, tam oradan... Kopuyorduk. Hasan, kızgın kayalar üstünde çırpınıyor, kendine yeni güçler arıyor, beni yalnız bırakıyor, ben onu yalnız bırakıyorum. Çıtım çıkmıyor. Başkaldır Hasan! Öğretilmişti, o betonu kır! Bu yok. ” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 148)

4.7.2. Aşkın Bileşeni Olarak Cinsellik

Bitmeyen Aşk romanında cinselliğin verdiği hazzın aşkın verdiği hazzın yerini tutamayacağı anlatılmaktadır. Bir insanı sevmek bir insanla cinsel birliktelik kurmaktan çok daha derin ve güzel duygular içermektedir. Bu nedenle Nilgün aşk olmadan sadece bedensel zevkler için kurduğu ilişkileri eleştirmektedir. Ancak aşk da çok acı çekmeyi gerektirmektedir. Bu ikilem böyle sürüp gitmektedir:

Okula döndüğümde kafam karmakarışıktı. Ne yaptığımı, ne yapacağımı kestiremiyordum. Erkeklere dokunma korkusundan, onlardan tiksinden kurtulmuştum, evet. Hiç tanımadığım kişilerle bile sevişebiliyordum, evet. İyiydi bu belki... Ama değildi... Ne kazanmıştım ki? Cinsel rahatlığa kavuştuğumu -bu işi herkesle yapabilirim!- düşündüğüm anda daha beter umutsuzluklara kapılıyordum -hiç kimseyle bir şeye benzemiyordum! -Hep eksik kalan bir şey vardı, hep. Sevmek istiyordum yeniden galiba. Sinan tutkusundan kurtulmanın tek yolu, bir başkasını sevmektir belki de... Bana onun çektiği acıyı çektirmeyecek bir aşk bulmak... Ya da kimbilir acıya bile razı olabilirdim, sırt Sinan'ı unutabilmek için.(Kür, Bitmeyen Aşk, 191)

Aşk da cinsel çekim gücünün etkili olduğu Bitmeyen Aşk romanında yeniden ele alınır. Nilgün'ün Sinan'a olan bağlılığın da sadece ona duyduğu aşkın değil, cinsel çekimin de etkili olduğu anlatılır. Aşkın cinselliği de içeren bir kavram olduğu belirtilir:

“Şimdi Sinan'dan ayrı yaşadığı yıllar boyunca hep onu sevmenin başkılığından söz eden Nilgün'ün, ona yeniden kavuştuktan sonra, daha çok onunla sevişmenin başkılığından dem vurması, dikkat çekici. İki de bir yinelediği bu başkılık, daha önce sevdiği ya da sevdiğini sandığı kişilerle varamadığı cinsel doyum değilse, nedir? Cinsel doyum başlı başına bir aşk sebebi olabilir mi- ya da aşkı sürekli kılan en önemli etken? Nilgün daha önce kimseyle ulaşamadığı duygu derinliğine, cinsel bütünlüğe Sinan ile sevişirken varabildiği için mi bunca sıkı sıkı, bunca yaşamsal gereksinimle sarılıyor ona? Keramet'in Sinan'da olduğuna, aynı şeyi başkasıyla yakalayamayacağına mı inanıyor? “ (Kür, Bitmeyen Aşk, 368).

İlk gençlik yıllarında yaşanan aşkların ve cinsel tecrübelerin insanların ileriki yıllardaki birlikteliklerini olumlu/olumsuz yönde etkilediği görülür. Bitmeyen Aşk romanında Nilgün birlikte olduğu, bu yüzden kürtaj olmak zorunda kaldığı ve sonunda terk edildiğini düşündüğü sevgilisi Sinan'ı unutabilmek için bilinçsizce cinsel ilişkiler kurmuştur. Onun ilk gençlik yıllarında yaşadığı aşk ve sarsıntı kadın erkek ilişkilerine ve cinselliğe olumsuz bir gözle bakmasına neden olmuştur:

Yazın İstanbul'a gittiğinde, 'yoksul hovardalar' olarak nitelenebilecek ailesinin nasılsa satmamayı başardığı köşkün -ya da iki katlı, büyükçe ahşap evin- bahçesinde olsun, komşu bahçelerinde, kıyı kahvelerinde olsun, erkeklerin ellerine, kollarına, dudaklarına alışmak konusunda epey ilerleme kaydetti. Kimi kez adını bile öğrenmeyi akıl etmediği bir sürü gençle buluşarak belli bir rahatlığa kavuştuğu, konu komşu tarafından bile yakinen izlenen bir gerçektir. O sıralar hâlâ bir 'muhit' olma özelliğini koruyan Göztepe'ye değil yalnızca, nerdeyse tüm Kadıköy yakasına ün saldı. Hevesli semt delikanlılarının arasına bıçkın kamyon şoförleri de sızmış olsalar, ayrımsamayabilirdi. Ama işte, böyle 'kucaktan kucağa' dolaşırken hiçbir coşku, hatta keyif duymadığı bir gerçek. Bu küçük serüvenlerin ya da kaçamakların, ya da oğlanların kaçamak, Nilgün'ünse zorunluluk olarak gördüğü buluşmaların diyelim, onu bir yandan umutlandıran, bir yandan da yeni yeni korkulara salan yanı, birbirlerinden farksızlığıydı herhalde. Birlikte ağaç altlarına, deniz kıyılarına gittiği çocuklar mı beceriksizdi?-(Kür, Bitmeyen Aşk 188)

Aşkın cinsellikle bağlantısı olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak aşktan söz edilebilmesi için öncelikle gönülle ve akılla bir insanın sevilmiş olması gerekir. Sadece cinsel çekiciliği nedeniyle birine bağlanmak aşk değildir ve bu durum geçicidir. Atlıkarınca romanında Merve nişanlısı Öner'e karşı aşktan ziyade cinsel bir çekim hissettiğinin ayırımına varmıştır:

“Her zaman, her yaptığı işin sorumluluğunu taşıyan bu budala kız; konu bir erkek olunca, ama ne yakışıklı bir erkek, canlı, sevimli, tatlı.. bir erkek olunca.. Doğa kanunu gereğidir bu; dişi erkeğe, erkek dişiye.. Geç Allah'ımı seversen Merve, geç, akıldan yoksun konuşma, cinselliğin ardına saklanma, yalnız cinselliği siper etme kendine. İyi ama yaptığım da, ne?.. gözlerimi ve kafamı tümüyle kapatıp, boynumu Ömer'e uzatıyorum, boğ beni, şu utanç içinde boğ ve öp beni, sımsıkı sarıl. Ah seni ne kadar çok istiyorum Ömer, bütün sinirlerimle.. Onun için değil mi, elim eline değer değmez sığıyorum, ürküyorum aynı anda, inanılması güç bir haz yayılıyor bütün bedenime.” (İşinsu, Atlıkarınca, 156)

İçimden Kuşlar Göçüyor romanında bireylerin cinsel birliktelik yaşarken birbirlerine sevgi duymalarının önemi anlatılır. Sevginin olmadığı cinsel birlikteliklerin gelip geçici olduğu ancak insanın sevdiği bir kişiyle birliktelik yaşamasının daha değerli olduğu romanda dile getirilir. Özellikle kadın için cinsellikte sevginin ön şart olduğu romanda şöyle anlatılır:

Cinselliği hep önemsemiş, doyurucu bir cinselliğin kadın erkek arasındaki sevginin, bağlılığın ön koşulu olduğuna inanmışımıdır. Ama

aşksız, tek başına cinselliğin, bu konuda seçici olamamanın ruhsal bir çoraklığa, yalnızlığa ve dağınıklığa yol açtığını da düşünüyordum. Sevginin olduğu yerde her şey geçerli ve güzel, olmadığı yerde ise yapay, boşuna ve yorucuydu bence. Bu kanılarımı kendi deneyimlerimden çok, verili öğretilerle edinip edinmediğimi çok sorguladım. Belki de asıl sorun benim duygusallığımdı. Ben yalnızca sevdiğim biriyle olduğumda kuralsız ve coşkulu hissedebiliyordum kendimi. Aşk; yasakları, benliğimize kazınmış kadınlık utancını ve edilgenliği büyük ölçüde geçersiz kılıyordu çünkü.

Cinsellikten kaçındığım, insanın sevişmeden, kucaklaşmadan da yaşayabileceğini düşündüğüm dönemler de oldu hayatımda. Daha zengin, daha iyi ilişkilere gereksinme duymayan ve daha fazla zenginlik umarak uzun süre gelmeyen bir uyumu beklemenin bezginliğini yaşadığım zamanlarda, çektiğim acı ve düş kırıklıklarından kurtulabilmek için cinselliği reddetmeyi seçtim.

Aşka kapımı kapatmadan. Aştan umudumu kesmeden. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 62-63)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında değersizliği tek değer olarak kabul eden Aliye dünyanın seks ve para üzerine kurulduğunu ve bunun dışındaki her şeyin boş olduğunu anlatır. Ailelerin çocuklarına kazandırmaya çalıştığı tüm insani değerler artık yoktur. Cinsellik de artık aşktan tutkudan uzaklaşmış sadece hazza indirgenmiştir. Yeni dünyanın kanunları artık değişmiştir:

“ Beni sinir eden insan çoktur. Aslında herkese gıcık olabilirim. Burjuva ahlak kurallarına, ‘cici kızlara’ ve ‘başka erkeklere benzememeler’e feci takılırım. Herkes aynıdır bence ve farklı takılmalar feci kıl eder beni. Bütün karılar ve erkekler düzüşmek için fırsat arar, bekler ve bulunca üstüne atlar. Bunun aksine karnım tok benim! Ama neymiş, hepsi ayrı bir etiket takarmış, yok aşkmış, yok tutkuymuş, sanatsalmış, dinmiş, ahlakmış, toplumsalmış, mış, mış da mış babam, ohh oh!..

Yok ya! Yahu kör müsünüz be, bu dünyada geçerli tek bok orman kanunudur, hala ne edebiyat yapıyorsunuz bana be? Her şey güç üzerine kurulmuş, salak mısınız siz be? Güçlü olan kazanır, öbürleri ezilir. Seks ve para dünyanın tek hâkimidir abicim. Yok başka bi şey! Kimse kimseyi kesmesin artık!” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 379)

Emir Bey’in Kızları romanında cinselliğin sadece beden hazına indirgenmesi eleştirilir. Cinselliğin sevgi olmadan yarım kalacağı ve insani değerinden ödün vereceği anlatılır. Mahmut’un kaymakamın eşiyle kurmaya çalıştığı gayrî ahlakî ilişki Leyla tarafından bu nedenlerle eleştirilir:

“ Kendini zorlayarak çevresini gözlüyor. Mahmut ağabeyi kadını insan gibi sevmeyecek. Dokunmayı, iç ısıtan bir eylem olarak değil, bacak

sürtmek sanıyor. Uykusuz kalmak, duyarlılıkları çoğaltmak değil, herkesi aptal yerine koymak...

Dokunmak, sürünmek, girmek ve içine almak, acı biber tadı gibi vazgeçilmeyen ama rahatlatmayan, bir tadı birlikte sürdürmek, ayrılmak, ardından doymun bir kedi gibi yalanarak, bir daha acıkmayacağını sanarak, yaptığının ayıp olduğunu o zaman fark ederek - belki o zaman da fark etmeyerek- yaşamak. Bu, doğanın kuralı olabilir. İnsanın kendini yenmesi burada başlamalı değil mi? Onlar bıkmayı özlüyorlar. Bitirmeyi, ayrılmayı, tüketmeyi..." (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 203)

Cinsellik konusu Ölü Erkek Kuşlar romanında sıkça işlenen konulardandır. Bu konu daha çok Suna ile Ayhan evliliği ekseninde ele alınır. Suna sevginin temel olduğu bir cinsellikten yanayken eşi cinselliğin bedensel bir ihtiyaç olduğu görüşünü savunur:

“ Cinsel ilişkinin ancak sevgi söz konusu olduğunda güzel olabileceği saplantısını ne zamandır taşıyorum beynimde? Sevgisiz birleşmenin bayağı, sıradan, tamamlanmamış bir eylem olduğunu nereden öğrendim? Aşkın iki insanın sevişebilmelerinin önkoşulu olduğuna, kesinlikle böyle olduğuna ne zaman karar verdim? Niye âşık olmadığım biriyle pekâlâ güzel olabileceğine inanmıyorum? Yaşamın bu en doğal güdüsü neden ille de şiirle, eşsiz sevgi sözcükleri, yeminler, yakarışlarla sarmalanmış, süslenmiş olmalı? Bu iş insanlık dışı, bağışlanmaz bir suç mu ki yenilgiyi haklı çıkaracak erdemler gerektiriyor?

Ayhan'ın daktilosunun sesi davulların baskın olduğu bir ezgi gibi yatağıma ulaşıyor. ‘Senin için törensel bir yanı var cinselliğin,’ diyor Ayhan. ‘Mum ışığında akşam yemeği, hafif bir müzik, aşkın karşılıklı onayı, hafif bir dokunuş. Tansiyonun giderek yükselmesi, birer kadeh daha, bakışmalar, yavaşça erimek, gevşeme, isteğin karşı konulmaz bir noktaya doğru ilerlemesi. Sonra yavaşça sofradan kalkmak, sevecen öpücük.

El ele yürüyerek ve sanki oraya gitmiyormuş havasında yatak odası. Nasıl da küf kokan bir romantizm bu. Çok geri kalmışsın, yazık. Oysa ben apansız evet, durup dururken, kapı arkalarında, mutfakta, koltukta, yerde, yemek masasının üstünde sevişmekten çok hoşlanıyorum...’ ‘Kendimi hazır duymam gerek Ayhan. Öyle paldır küldür yapamam bunu.’ ‘Ya titizliğin,’ diyor Ayhan. ‘İkimiz de yıkanmış olacağız, misler gibi kokacağız. Bir damla ter, idrar, tükürük, salya sümük olmayacak. Steril bir cinsellik. Kokusuz, salgısız, tertemiz. Kurtul bunlardan artık. Ben seni, senin gövdeni bütün bunlarla birlikte istiyorum ve sen de beni böyle istemelisin.’ (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 213-214)

Viva La Muerte romanında dünyanın insanların işbirliği, paylaşımı ile şekillendirildiği anlatılır. Tek başına insanın, tek başına erkeğin ya da kadının dünyayı şekillendirmesi mümkün değildir. Kadın ve erkek bu nedenle bir olmak zorundadır. Eserde cinselliğinde bir olma sürecini içerdiğini kadın ve erkeğin cinsellik anında tamam olduğu, bütün olduğu vurgulanır. Ancak cinsellik sadece

bedensel haz olarak değerlendirilmemeli, insanın beynini, ruhunu da içine alan bir süreç olarak ele alınmalıdır. Cinselliğin sadece bedensel haz olarak ele alınması, aklın ve ruhun bunun dışında tutulması cinselliği de eşyalaştırmaktadır:

“ Rodoplu’ya göre insanoğlu insanoğlunun bedenine yaşamak için muhtaçtı. Yin-Yang’ın günlük hayata aktarılan Türkçesi, imeceydi. Bu imece sayesinde köprüler inşa, senfoniler icra edilir, hastalar bakılır, bilgi aktarılır, deneyimler paylaşılır, tür sürdürülürdü. Kadın bedeninin zaman zaman karıncalanan dölyolunu sakinleştiren, yaşamı destekleyen her nimet gibi saygı duyulması, özen gösterilmesi gereken erkek organı diye bir şey vardı tabii. Ama, Rodoplu için bu organ, bir kaşık çorba içiren, baş okşayan erkek elinden, bir satır yazıyı, bir duyarlılığı, bir ülküyü paylaşan erkek beyninden bağımsız, kendi başına bir şey olamazdı.

Erkeğin organında odaklaşan, bedenini eşyalaştıran ‘aşklar’dan öğreniyor; çok yakın bir gelecekte, erkek fahişelerin çalıştığı kerhanelere dadanmayı ‘özgürlük’ belleyecek Türk kadınlarının, sömürge çıkarılıklarını ‘uygarlaşma’ adı altında pazarlayabileceklerini düşünüyordu. İtalikler başladı yine.

‘Bedensel haz üzerine kafa yoran,
‘Anneler Günü’olan anneleri
bedensel haz üzerine felsefe yapan
bayan entelektüelleri
bedensel haz üzerine çalışan zevk sahibi erkekleri
Bedensel Hazda İlk Adım adlı kitap çıkarsan
yağmalayacak olan veletleri anlayamazsın.
Neden yüceltiyor bedensel haz?
Neden ticareti ve sanayisi var? Anlayamazsın.
Sonra da iki çift bedensel haz edildi diye bozulursun.
Biliyor musun ‘bu bağlamda’ Salıpazarı Rıhtımı’ndaki bir hamalın
hepimizin yakinen tanıdığı cinsel ilişkiye
‘tahmil-tahliye’ diyebileceğini?
Nedir mi bu çağın bedenle alıp veremediği?
Zorlama zihnini, kavrayamazsın...’ (Alatlı, Viva La Muerte, 225–

226)

4.7.3. Toplumsal Durum ve Cinsellik

Ruh Üşümesi’nde üst sınıf ile alt sınıfın cinsellik anlayışları karşılaştırılır. Genç kız üst sınıfta cinselliğin bir eşitlenme biçiminde görülmediğini anlatır. Bu sınıf cinselliği bedensel bir haz olarak algılamakta, duygusal yönünü ihmal etmektedirler. Ancak alt tabaka için durum daha farklıdır. Alt tabakada cinsellik bir paylaşımır:

“... Çünkü yukarılarda, çağın çok yıldızlı tepelerinde acı ya da tatlı, iyi ya da kötü, karanlık ya da zerafet benzeri ağırlıklar yok. Bu türden eşitlenmeler bile söz konusu değil. Aşağıda, yoksunluklar bolluğunda

olabilirlik oranı daha çok daha yüksek. Her şey olabilir. Birbirlerinin dilini bilmeyen genç kızla delikanlı oralarda bugün değilse yarın bedenleriyle anlaşabilir ve şu da olabilir: birbirlerini az önce tanımış gövdeler aynı hızla ayrılabilirler birbirlerinden, aradaki ortak acı, telini eşit güçte çekerek, eşit ağırlıkta gererek. Bu durumda ya birbirlerinden kopamayacak biçimde kenetlenir ya çok ayrı dünyalara ırlayabilirler. Çok yıldızlı otelde, uzay bilginiyle ise gidilecek yer aklamış; sadece ağızlarda bol tükürük, bacak aralarında bol ıslaklık, her gün değiştirilen beyaz keten çarşaflarda bol bol yapışkan, tuzlu, alkol, kokulu ter. Orada hiçbir şey korunmuyor diyordu, dünün küçük kadını, olgun bilgin bir gülüşle.

(Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 38-39.)

Türkiye’de gerçekleşen üç askeri darbenin insanlar üzerinde travmatik bir etki bıraktığına inanan ve romanlarında bu durumu sıkça işleyen Ağaoğlu bu konuda farklı bir noktaya da işaret eder. Bu dönemde insanların yatak odaları da ihtilâllerin karamsar havasından etkilenmiştir. Hapishanelerde birlerce insan işkence görürken, dışarıdaki pek çok insan da işkence çekmektedir. Birbirlerine sığınmak isteyen bu insanlar cinsel bir bağ kurmak isteseler de düşünceleri onları rahat bırakmamaktadır. Tüm toplumu etkisi altına almış olan bu suçluluk hali içe kapanık, bunalımlı bir toplumsal yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur:

“Artık oyunlara sığınmak, onların içine kaçmak da yok; çünkü çok ciddileştik. Siyah ve beyaz olduk; renkler tekler ve çiftlerden ibaret. Tekler ve çiftler; yorumlama ve çözümlemeyle, bir sonuca varma çabalarıyla geçip giden geceler; hiç yaşamadan ölmeler, hiç sevişmeden yorulmalar; ne hakkımız var diye, sora sora, nasıl olur da o kadar duyarsız kalabiliriz ki, diye diye duyarlılıklarımızı törpüleyerek; acı çekiyorlar, acı çekiyorlar, acı çekiyoruz, onları unutacak edepsizlerden olsan neyse; değiliz işte, o anlamda cesur da değiliz diye diye... fakat biliyor musun, ağzım beni dinlemiyor, karnım zil çalıyor, dilim rahat durmuyor, uzun süredir uyuşup kalmış hücrelerime kan hücum ediyor, nasıl farkında olmazsın? Bizi nasıl unutursun? Yoksa farkında mısın? Farkındasın da onları unutacak mıyız peki, diye, işkence çekenleri, işkenceden kurtaramadan ikimize de işkence mi ediyorsun? İşkence diyorsun evet! Unuttun mu, bizi unutanları, yok sayanları, hayatı unutturanları ve unutanları, unuttun mu? Herkes herkesi unuttu sevgilim, anımsamıyor musun? En çok şimdi üşüyorum bir tanem, ısıt beni. (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 48.)

Ruh Üşümesi’nde tutukevlerindeki insanların cinsellik konusundaki yaklaşımları ele alınır. Eserde içerideki bir erkeğin eşiyle birlikte olma hayalleri anlatılır. Hapishaneler onu sevdiği kadından ayırmaktadır. Ancak yaşanan travma erkeği ve kadını o kadar derinden etkiler ki kavuştukları anda ve sonrasında birlikte

olamazlar. Aynı durum tutukluların dışarıdaki yakınları için de geçerlidir. Onlar da içeridekinin üzüntüsü nedeniyle birlikte olamazlar:

Her yanın yaralı, diye yazıyormuş karısından ayrılmış bir koca günlüğüne: her yanımda acı var. Bana diyorlar ki onu anlamalıydım. Hoyratlıktan tiksineceğini sen bilmezsen kim bilebilirdi?

Onu sınırsız özlemiştim. Karıma yeniden sarılabilmek için yıllarca dağlanıp durmuşum. Demir kafes gerisinde annesine bile isteklenebilmiş, iyi ki şu kafes var, bile demiştim. Bir tel saçını almış, gizlice öpmüştüm. Eşimi istiyordum. Yıllar sonra artık dudaklarını ısırarak, dilini koparmak, her yanını lokma lokma parçalayıp yutmak özlemiyle doluydum. Boynunda morluklar, diş izleri bırakmak, ona orada ne yaptılarsa hepsinden fazlasını yapmak istiyordum. Bütün haklarımı aldılar. Hepsini geri istiyorum. Dökülen saçlarımı.

Sustur şu türküyü!

Genç kadın ağlıyormuş. Kocasıyla yeniden buluşmaları bir yıkım. Bütün o mektuplar, hatıra defterleri, kirli çamaşır torbaları, mahkeme kapıları, bütün o trenler, otobüsler, geceler ve gündüzler boyu yatağın bir ucunda annesi şimdi hakkımız yok bizim, diyerek, bir ucunda babası, elleri bacakları arasında yalnız ve küskün, sırt sırta uzak yattılar. (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 139-140)

4.7.4. Bekâret

Kadın bedeninin özgürlüğü sorunu bu dönem romanlarında kadın yazarlar tarafından sıkça işlenmiştir. Genç kızların yıllarca kendilerine verilen namus kaygıları nedeniyle ilişkilerde oldukça “ürkek” olduğu belirtilir. Bitmeyen Aşk romanında genç kahraman Nilgün’ün bekaret korkusu ve “kendi bedeninin sahibi olamayışı” konusundaki duyguları anlatılır:

Peki ama, neden? Neden bensiz yaşayamayacağını günde on kez yinelediği halde utarıyor benden? Onunla buraya geldiğim için mi? Cici kızlar gibi davranmadığım için mi? Şuramı buramı okşatıp, sevdirep, ardından 'kız'lığımı korumakta diremediğim için mi? İğrenç bir şey bu! Boğazım düğümleniyor. Sinan böyle bir şey düşünemez. Benim boktan orta sınıf şartlanmamın getirdiği bir düşünce bu. Sinan'ın aklına bile gelmez. Sözde yırtınıştım bu tür şartlanmaları... Al işte, kendi aptal korkularımı, aslında içimden bir türlü atamadığım utancı ona yansıtıyorum. Özgür olmamı, kendi kendimin sahibi olmamı O istedi. Ben de istedim sonra ve kavuştum özgürlüğüme. Neden utansın benden? (Kür, Bitmeyen Aşk, 31)

Bekaret konusu Üç Beş Kişi romanında Kısmet bağlamında irdelenir. Romanda evliliğin ilk günü kadının namuslu olduğunu belgelemek adına yapılan bir takım

uygulamaların kadını nasıl küçük düşürdüğü anlatılır. Kadın namusunun bireysel değil de toplumsal bir mesele hâline gelişinin nedenleri belirlenmeye çalışılır. Romanda kadının evliliğin ilk anından itibaren “kuşatılmış” olduğu vurgulanır:

“ Kendisi deneyebilirdi. ‘ Kız oğlan kız’ olduğunu bilebilirdi, ama ya başkaları? Uygur görünme çabası Orhan’ı yıkıp bitiriyordu herhalde. ‘ Kanlı çarşaf’ın gösterilmesine de karşıydı. Gelgelelim, başkaları? Başkaları olmasa aldırılmayabilirmiş! Duştaydı. Suyun o illet sesi! – annem yıkanıyor. Hacer’e sırtını ovduruyor. Çay yapılmıştı. Birlikte içecektik. Kimse görmüyor.- Araba rampadan aşağı kayıyor, kayıyor, bir takla atıyor. İki çığlık, üç çığlık, pek çok çığlık. Değirmen taşlarının hızla dönüşü, acıyan bir yürek, ezilen, dağılan günler, aylar, savrulan yıllar. Kimse görmüyor. Durdu duracak derken yeniden hızlanan vuruşlar! - Yüreğim çatlıyor. Duracak... Bu kez duracak... -Hepsi, her şey korkunç bir UYUMSUZLUKLA... Koşmuyor, duruyor. Sinekler, böcekler, kuşlar, hepsi, oldukları yerde döneniyorlar, uğultularla.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 261)

Bir Göçmen Kuştı O romanında evlilikle ilgili ilginç geleneklere yer verilir. Düğün gecesi gerdekte kızın bakire olmadığı anlaşılırsa kız ağabeyi, ya da uygun bir erkek tarafından katledilecektir. Ancak romanda Cevahir kendisinin “kız oğlan kız” olduğunu belirterek böyle bir uygulamaya gerek kalmayacağını dile getirmektedir. Türk toplumunda kadının evlilikten önce herhangi bir cinsel birliktelik yaşamamış olması sadece eşi için değil, tüm ailesi ve akrabaları için de büyük bir öneme sahiptir. Böylece aile namusunun temiz olduğunu herkese ispat etmiş olacaktır:

“... İlk gecenin kız evindeki gerdek odası buncacık bir ışıkla aydınlansa bile, ışık yeter. Kapıda Cazu Bakış, onun yanında Cevahir’in analığı İtir. Yüzaklığını bekliyorlar. Sonra kızı ya öldürmek için yakınlarına, ya da ertesi gün oğlan evine teslim edecekler. Az ötede, hayatın altında Ömer Ağabey, boyuna sigara sarıyor, iki nefes çekip fırlatıyordu. Cevahir’den kuşkusu olmasa bile. Yarın sabah Cevahir’in ölümü kendi elinden olur mu? Cevahir bunu düşününce, yüksek yüksek gülüyor. Korkma Ömer, ben senin bacınken, ben, benken... Batug Beg elinden bir parmak, hatta yüreğinden bir damar kesmeye mecburdur, bundan kuşku duymayasın. Bütün dünyaya karşı, ben kızıoğlan kızım. Hiç korkma. Varsın bütün yürekler korksun, Cevahir bu gece gerdeğe giriyor.” (Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, sayfa: 10–11)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında genç kızların namuslu olduklarını kanıtlamak için evlilik dışı ilişki kurmamaları konusu ele alınır. Romanda Halise kendisini evleneceği “erkeğe saklama” kuralı nedeniyle David’in birlikte olma

isteğini reddeder. Batı'da bunun bir doğal bir durum olduğunu belirten David cinsel ilişkinin sadece evlilik çatısı altında yapılmasının genç kızların özgüvenini, özgürlüğünü kısıtladığını iddia eder:

“ Neden itiyorsun, niye engelliyorsun beni diye sordu David?

Kendini evleneceği erkeğe saklama kuralı var bu ülkede, dedi Halise. Bu yüzden acı çekmek, bunalıma düşmek istemiyorum.

David güldü ona.

Akıllı ve modern bir kızın bunca ilkel bir töreye boyun eğip bedeninin gereksinmelerini, isteğini bastırmaya çalışması acınası bir durum. Amerika'da böyle bir sorun yok. Genç bir insan gereksindiği özgüveni, dengeyi, cinselliğini özgürce yaşamadan elde edemez ki. Çocukluktan çık artık, kendini doğanın çağrısına bırak... Özgür ol...

Ama ben bu ülkede yaşıyorum, ya daha sonra beni artık sevmezsen...

Bırak bu duygusallığı, gerçekçi ol. Şu anda seni seviyor ve istiyorum, neden geleceği ipotek altına almaya çalışıyorsun ki? Hiçbir şey düşünme şimdi, yalnızca iste...” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 114)

Ölü Erkek Kuşlar romanında evlilik öncesinde gençlerin cinsel birliktelik yaşayamamalarının çeşitli sorunlara yol açtığı görüşüne yer verilir. Eserde birbirlerini seven, birbirlerine güvenen insanların toplumsal koşullar nedeniyle cinselliği belirli bir sınırdan aşamalarının korkaklık oluğu dile getirilir. Ancak toplum birey üzerinde o kadar etkilidir ki sadece kızlar değil, erkekler de bu tür ilişkilerden kaçınmaktadır:

“ Aylarca ilişkimizi belli bir noktada tutarak sevişmişti benimle. Oysa çok istiyordum bekâret denen o saçmalıklardan kurtulmayı. Bir de tabii onunla olsun istiyordum. Bir gece de bir değişiklik olduğunu sezdim. Işık yakmak yasaktı, ben oradayken evde olduğu anlaşılmasın isterdi. Karanlıkta kalktım, tuvalete gittim. Ne olduğunu anlamaya çalıştım ama karanlıkta olanaksızdı bu. Odaya döndüğümde onun aceleyle çarşafı toplamakta olduğunu gördüm. Cinayet işlemiş birinin telaşıyla kanıtları ortadan kaldırmaya çalışıyordu.

Ne yaptın?

Hiç. Hiçbir şey sormadım. Temiz bir çarşaf sererken ona baktım. Sokak lambasından odaya akan ışıkta sırtına, kollarına baktım. Yıllardır sevdiğim adam bu işte, diye düşündüm. Bir şey koptu, kırıldı içimde. Ucuzluktu bu, sıradanlık.

Ama o zavallı öyle koşullanmıştı.

Nasıl?

Evlenmeden bir kızın bekâretini bozmak suçtur diye yani...

Bence bunun ona getireceği yükümlülüklerden ve benden korkuyordu. Off... Bir zamanlar ne kadar küçük insanlardık ve ne kadar

küçük şeylerle zaman öldürdük. Ne diye anlatıyorum şimdi sana bunları sanki?" (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 42-43)

Ölü Erkek Kuşlar'da iki insanın bir araya gelmesinin önünde birçok engel olduğu dile getirilir. Bu engellerden ilki geleneksel değerleri benimsemiş anneler babalardır. Ancak en büyük tehlike bireyi, aileyi ve toplumu etkileyen bekâret korkusudur. Romanda bekâretin evlenilecek erkeğe "saklanması" koşulu birlikteliğe set vurduğu anlatılır:

" Kim öğretmişti bana sevmenin tükenmekle eşanamlı olduğunu? Hangi kitaplar, romanlar, hangi filmler, şarkılar, hangi insanlar? Ne zaman, nerede öğrenmişim ki sevgi kutsal ve tertemiz bir duygudur. Her genç kız, günün birinde kendisi için yaratılmış bir erkeği görür, ona âşık olur ve birbirlerini her türlü engele karşın ölürcesine severler. Engelleri ortadan kaldırmak için çırpınır, yollarını kesen her şeye direnirler. Bu süre içinde birbirlerinin olmak için duydukları özleme yenilmez, sabırla beklerler, çünkü hiçbir kesinlik yoktur bu öykünün mutlu bir sonla bitmesini sağlayacak. Hırslı ana babalar, kötü kadınlar ve erkekler, zalim kader ve ölüm iki sevgiliyi ayırmak için tetiktedir. Bir genç kızın en değerli varlığı bekâretidir ve onu evlendiği erkeğe saklayacaktır." (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 54)

4.7.5. Ensest

Üç Beş Kişi romanında Kısmet gerçek sevgiyle iki kez karşılaştığını dile getirir. Bunlardan ilki kardeşi Murat'a duyduğu kardeşlik duygusundan öteye giden bir ruh hâlidir. Annesinden yeterli ilgiyi göremeyen küçük kız, tüm sevgisini kardeşine verir ve sonuçta aralarında bir kardeş bağından öte bir duygu başlar. Kısmet kardeşinin kendisine dokunmasından büyük haz duyar. Aynı hazzı yıllar sonra Ufuk'un yanında da hisseder. Bu durum Kısmet'in kardeşine duyduğu sevginin boyutu hakkında farklı düşünceler ortaya çıkmasına neden olur. Kardeşine karşı cinsel bazı duygular geliştiren Kısmet bu durumun pek de farkında değildir. Ancak küçük kızı buna iten neden sevgisizliktir:

" Böyle şeyler olmadı. Hiç olmadı. Bitti. Geçti. Bitmedi, geçmedi. O şeyi hep gördüm. Orhan'la yatarken, içime giren hep Ufuk olduğu halde, boynuma küçük bir prensin kolları dolanırdı. Üç yaşlarında, beş yaşlarında, on altısında, on dokuzunda... Benim küçük prensim!.. Onunla sofalarda, odalarda hep bu oyunu oynadık: Loloooo... İne mine lasi dosi... tı!.. der demez bir çığlık atar, katılırcasına güler, boynuma atılır, minicik dudakları dosdoğru dudaklarımı bulur... Hep oynarız. Bitkin düşene dek... Dudaklarımı bulan minicik nemli dudaklar... Yeşil ela gözleri süzülür, yanacakları kızarmıştır. Bir hoş olurum, ürperirim, yedi yaş kız benliğimi

günah, ayıp duyguları doldurur, ölmek, yokolmak isterim; hiçbir çukulatanın damağıma veremeyeceği tatları alırım; hiçbir bayram sevinci, defterlerimi kaplayışımın mutluluğu, yeni kitaplarımın kokusu bu oyundan duyduğum mutluluk duygusunun yerini tutamaz, bana ölebilecek derece zevk vermez. Kaçmak isterim, kendimi kaçırmak isterim; yapamam, küçük prensimin istediği kadar çok ve uzun oynarım onunla; tutup büyük bir saflıkla bana minicik şeyini gösterir; dalındaki bamyeler gibi diri, diktir: Bak, bak... Kıkır kıkır güler, ayıp olduğunu bilmez, istemeye istemeye eline vururum, donunu beline çekerim, elim bamyesine değer, istemeden olmuştur, titrerim, yüzümde daha beter bir utanç yangını, Ufuk'un dudakları dudaklarımdayken, o zaman Allahım, küçük prensimle yıllar önceki oyunumuz sanki, sanki aynı hazlar, aynı mutluluk duygusu... Geceleri koynuma girer, bir annenin göğüslerini ararcasına elini gecelik entarimin yakasından memelerime sokar, ipeksi parmak uçlarını henüz çıkmamış meme uçlarında gezdirir, gözlerim dakikalarca kapalıdır, sonsuzluktur, yükseklerde, bulutların üstünde uçmaktayız, bir dönmedolaptayız; aşağıda yemyeşil çimenler, incecik akarsular, atlayan ak kuzular, hepsi başka renkte küçücük evler, pencerelerinin önünde rengârenk çiçekler, evlerin hepsi şekerdenmiş, dağlar, tepeler çukulatalı doğumgünü pastaları, yollar, çiftlikler, buğday tarlaları vanilyalı dondurmaymış, ak kanatlarına bindiğim benim küçük prensimmiş, gözleri ışıklar saçarak, enginlerde süzülerek, süzülerek aşağılara doğru iniyoruz, sarsılmadan, incinmeden... iniyoruz, iniyoruz... Ve orası Eskişehir'miş!..” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi,297–298)

Balık İzlerinin Sesi romanında Romain ile annesi Nina arasındaki olağanüstü sevgi ve bağlılığın temelinde “ensest” bir ilişkinin izleri olabileceği vurgulanmaktadır. Romain, bir kadınla ilişki kurmaya her adım atışında annesine ihanet ettiği yönünde bir duyguya kapılmakta ve bu durum onu ilişki kurmaya çalıştığı kadından uzaklaştırmaktadır:

“ – Böyle bir anne sevgisiyle donanınca, hayat insana daha çocukluğunun şafağında, bazı şeyler üstüne yemin ettiriyor ve bu yemini tutamıyorsun. Sonunda hiçbir şeyi umursamayan, hiçbir şeyden tat almayan bir adam durumuna geliyorsun.

O susunca, doğal olarak kendi annemi düşündüm. Sevgisiyle ve ona her ters düşüşümle yüklediği yüksek dozlu ‘suçluluk duygusu’yla, annemi düşündüm. Kendisine verdiğim o tek sözü bir türlü yerine getiremediğim için, yaşamımı şimdiden suçluluk çölüne dönüştüren sevgili, canım annemi.

- Benim annem, yaşadığım her anın değerini vermem, mutluluk anlarının tadını çıkartmam konusunda söz istedi benden, diye mırıldandım.”

“ – Bir başka kadın seni kollarına alacak olsa, elin kolun bağlanıyor. Öte yandan büyük bir vicdan azabına kapılıyorsun.

Tam düşündüğüm gibi. Romain, Jeanne’ı her kucaklayışında, vicdan azabının ateşiyle aşkın alevleri arasında yanıp kavruluyordu demek ki... Aman Tanrım, ne korkunç bir ikilem olmalı bu! Beri yandan ne tuhaf bir

duygu şöleni... Hafiften bir ensest tat olmasın içinde? Başa çıkılamayınca, kabullenilip, sonra da benimsenen..." (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 45)

Ensest cinselliğin bastırıldığı bölgelerde daha çok görülen bir tür cinsel sapkınlıktır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında bir esnet örneği verilir. Romanda dini, toplumsal hiçbir değere inanmayan Aliye'nin çocukluğunda babasının cinsel istismarına maruz kaldığı anlatılır. Daha yeni cinsel kimliğini oluşturmaya çalışan bir kız çocuğuna yapılan bu eylem Aliye'nin ileriki yaşamında sağlıksız cinsel birliktelikler yaşamasına neden olur. İşin kötü yanı baba bunu yedi kızına da yapmaktadır. Çünkü bir türlü erkek çocuk sahibi olamayan adam kızlarını bu yolla cezalandırmaya çalışmaktadır. Bu alıntı çocuğa yönelik cinsel istismar başlığı altında de yer almaktadır:

"O ikisi, Ada ve Tuna, onlar kadar beni sinir eden olmadı ömrü hayatımda billahi! Ne o sapık babama, ne de o manyak anneme onlar kadar gıcık oldum ya!.. Tamam babam pisliğin tekiydi. Yedinci çocuğu da kız doğduğu için bizi hiç sevmeydi. Yani kızları olarak sevmeydi, ama başak türlü iyi severdi. Sıkıştırıp, köşelerde her yerimizi avuçlar, öper, çocukluğumuzu çalardı bizden. Ne oldu ama? ' Ormanda avlanırken yanlışlıkla vurulmuş' göya. Hah güleyim bari!.. Neden bacak arasından yemiş o kurşunları peki? Neden kalbinden vurulmamış hani yanlışlıkla bakalım? Kalbi yoktu ki, düzünün! Kim vurdu onu peki? Niçin köy ahalisi hiç üstelemedi, çabucak gömüp, kurtuldu o pislikten acaba? Yoksa, ha?.. Hah hah ha! Ben biliyorum onu kimin temizlediğini. Çok iyi biliyorum." (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, sayfa: 379)

4.7.6. Kadın ve Cinsellik

4.7.6.1. Kadının Nesneleştirilmesi

1980-2000 yılları aralığında kadın yazarlar tarafından yazılmış olan romanlarda yoğun olarak ele alınan konulardan biri de cinselliktir. Cinsellik konusuna 1980'den sonra kadın yazarlar tarafından kaleme alınmış olan romanlarda daha önceki dönemlerden daha farklı yaklaşıldığı görülür. Bu farklılığın cinselliğe sadece erkekler değil, kadınlar açısından da bakılmasından kaynaklandığı görülür. Kadın yazarlar, Kadının da bir cinselliği olduğu, bu konuda bir nesne olmaktan çıkarılması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Cinselliğin erkek dünyasına ait bir eylem alanı olduğuna dair yaygın kaniya Berci Kristin Çöp Masalları adlı romanda yer verilir. Eserde Çöp Bakkalın karısının

da kocası gibi cinsel beklentileri olduğu anlatılır. Bakkalın karısı cinsel ilişkide kocasının hep kendisini düşünmesine kızar ve onun da bu birliktelikten beklentileri olduğunu söyler. Ancak Çöp bakkalın ona cevabı bir bakıma toplumun yerleşik değerlerinin cevabıdır: “Keyif erkeğe vergidir.”

Çöp Bakkal üstüne yürüyen teri karısına gösterdi. İçinin ateş, kestiğini söyledi. Karısından yanına gelmesini istedi. "Arkanı az dön kız," dedi. Keyfini dindirmek için yakar oldu. Terini soğutmak, içinde tutuşan ateşi söndürmek için karısına bin türlü ağız etti. Parlak kâğıtlara sarılı kokulu sabunlar getireceğine, kapağı dönerli aynalı kremler alacağına söz verdi. Ama Çöp Bakkal'ın karısı, sabuna, kreme kendini vermedi. Kocasının yanına yanaşıp arkasını az dönmedi. Fidan'dan aldığı dersleri kalkan etti. "Allahtan korkun yok mu senin pezevenk," dedi. Ağzını açıp gözünü yumdu. Sövüp söylendi. Söylendikçe dillendi. Yıllardır odun gibi takıp geçtiğini, keyif göstermediğini haykırıp diklendi, Çöp Bakkal. Keyifin erkeğe vergi bir şey olduğuna dair yemine başlayınca bir ağıt tutturdu. Kuluncundan kalkmayan ağrıyı, belindeki sızıyı, yüzünün iki de bir kireç gibi kesilmesini ömründe hiç keyif olmadığına yordu, gözünden yaşlar akıta akıta keyif olan kadınların başlarındaki ağrıların uçtuğunu, böbrek taşlarının bile düştüğünü kocasının yüzüne vurdu.. Keyif alan kadınların sırasıyla adlarını sayıp döktü. (Tekin, Berci Kristin , Çöp Masalları, 48-49)

Kadınlar ve erkeler arasındaki cinsel bağlantı, bunun kuruluş biçimi ve bir süre sonra güç savaşına dönüşümü Kumral Ada Mavi Tuna romanında da işlenir. Romanda kadının yaşamın her alanında verdiği eşitlik savaşını kazansa da bir tek cinsellikte bu savaşı kaybedeceğini anlatır. Çünkü kadın baştan bu yenilgiyi kabullenmiştir. Romanda bu ilişki Ada ve Aras birlikteliğinde hareketle çözümlenmektedir:

“ Kadınlar ve erkekler günün birinde eşit haklara sahip olacaklardır, fakat birbirlerini anlamaları asla mümkün olmayacaktır. Cinselliğin fiziki bünyesi bakımından tabiatın kadına verdiği mazohist hazlar, erkekte sadizm istikametinde geliştiği için bu hep böyledir. Kadınları iyi tanırım. Esmerler, beyazlar, siyahlar ve bir de Doğu'nun sarı tenlisini tanıdım. Ne kadınlar girdi hayatıma... Evrensel olan, hangi sınıf ve ırktan olursa olsun kadınların erkeklerle her konuda giriştikleri haklı yarışı bir tek yatakta kaybetmekten zevk almaları ve buna gönüllü olmalarıdır. Ada'nın cinsel tercihi olan Aras, birçok okumuş kızın düştüğü hatalı ilişkide olduğu gibi duygusal ihtiyaçlarını karşılamayacaktı ama Aras bir bakıma haksızlık edip, onun bunu anlamasına fırsat tanımadan öldü.” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 376)

Erkek cinselliğinin daha aleni olarak yaşanmasına karşın, kadınların birçok alanda olduğu gibi cinselliği de gizli kapaklı olarak yaşadıkları ve konuştukları Bir Göçmen Kuştu O romanında ele alınır. Kadınların da en az erkekler kadar cinsellik konusunda aktif olmalarına karşın bu eylemi toplum içinde fazla konuşamadıkları romanda anlatılır:

“ Yukarı çıkarken, günlerden beri aklından bir an bile çıkmamış olan Emir Beyi özlediğini duydu. Yüreği, karnının altı ağrıyor. Ne tuhaf, demek evliliğe alışıyor. Müyesser boyuna anlatırdı kocasını. Nevnihal’in yüzünün kızardığını, utandığını gördükçe keyiflenir, ballandırır... Ah biz kadınlar... Belki de erkeklerden bile edepsiziz. Onlarıki ortalarda. Bizlerinki, oda duvarlarında kalıyor. Durgun sudaki bin bir canlı gibi sessiz, görünmeyen, gizli. Ama, cansız değiliz. ” (Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, sayfa: 56)

Evlilikte cinselliğin genellikle erkeğin denetiminde olması örneklerimi oluşturan birçok romanda eleştiri konusu yapılır. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da Simden evliliği boyunca cinselliğin kendisi için bir zevk alanı değil de bir görev olduğunu dile getirir. Kadının cinsellik konusunda istekli görünmesi eşi tarafından bile kınanan bir durumdur. Ondan beklenen bu alanda pasif kalmasıdır:

“ Hep umutsuzlukla seviştim seninle, diye haykırmak istemişti ona. İstediyim değil de vermek zorunda olduğum bir şeymiş gibi yaşadım cinselliği seninle yıllardır. İçimden gelen değil de görevim olan bir şeydi sanki. Hep senin istediğin zamanda, senin istediğin gibi seviştikimizin ve ben istekli olduğumda şaşırıp geri çekildiğinin neden hiç farkına varmadın? Beni kınadığını, yadırgadığını hatta benim coşkumdan tiksindiğini sezerdim çok zaman. Bastırdım kendimi, dizginledim; sen edilgen, zorla razı olan biri olmamı istedin hep çünkü. Sen...”
(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 14)

Viva la Muerte romanında Şafak Özden- Günay Rodoplu ilişkisinden yola çıkılarak ikili ilişkilerde erkeğin kadını bir süre sonra hayat arkadaşı değil de bir arzu ve zevk nesnesi olarak gördüğü anlatılır. Oysa kadının beklentisi sadece dişiliğin değil, bütününe sevilmesidir:

“ ‘Aptalca bir soru!’ dedim... Aptalca bir soruydu! Ve tabii, hiç de aptalca değildi! Şafak’ın beni soyutladığını hissediyordum, anlıyor musun? Beni ‘Günay Rodoplu’ olmaktan çıkarıp ‘bir diş’ olmaya indirgediğini hissediyordum! O noktada sorunun adını henüz koymamıştım ama tepki gösteriyordum, çünkü, bütünlüğüm ihlal ediliyordu. Neydi, biliyor musun?

‘Ben bir bütünüm’ kavgasıydı. ‘Beni seviyorsan, bütünümü seviyorsun. Sadece, cinsel organını alıp gittiğin şey, ‘insan’ olmaya devam edebilir mi? Şafak Özden, Asena’nın erkeği gibi, ‘...hiçbir şey demek’ olmaya dayanabilir miydi? ‘Bir an, bir zaman dilimi...’ olmaya dayanabilir miydi? Hangi insan dayanır?’ (Alatlı, Viva La Muerte!, 484)

Rodoplu karşılıklı sevgiye ve güvene dayanmayan bir cinselliğin içi boş bir cinsellik olduğun dile getirir. Rodoplu bu tür cinsel ilişkileri “ten tokuşturmak” ya da “adale sürtüşmesi” adını vermektedir. Bu cinsel birlikte bireyler çoğu kez sadece erkek taraf bedensel bir haz almakta, ancak karşısındakiyle manevi bir bütünlüğe ulaşamamaktadır. Rodoplu yaşamı boyunca üç erkekle olan ilişkilerinin de gerçek bir bütünlükten uzak olduğunu üzülererek dile getirir:

“Çünkü, biliyorum, bir kadın olarak öteki yarımı kucaklamamın önündeki en büyük engel, cinselliğin ta kendisi olabiliyor! Ne garip, ne ironik, öyle değil mi? benim erkeklerimi -Selahattin’i de, Şiran’ı da, Şafak’ı da- öğüten cinsellik oldu. Birbirlerimizi tanıyamadık, birbirimize dayanamadık, birbirimizi ululayamadık. Çünkü, yürekten yüreğe, sahici ilişkiler kuramadık. Ulvi gibi görünen aşk sahneleri, sıradan- ve sıkıcı- ten tokuşturmalarına, adale sürtüşmelerine dönüştü. Bütünlüğe ulaşamadık. Kabala’nın yeryüzünde suretlerini gördüğümüz dişi ve erkek varlıkları uzayda Kitab-ı Mukaddes’in Serseri Yahudisi gibi başıboş koşuşurlarken, Yin ile Yang kanlı bıçaklı rakip oldular. Kainatın düzeni bozuldu. Bozulmasaydı, ben Örenlerden mahrum kalır mıydım? Hozan, Baran yanımda olmazlar mıydı? Selahattin, yiter gider miydi? Şafak kendisini böylesine harcar mıydı?

Beni affet sevgilim. Bundan böyle erkeklerle bel kardeşi değil, yol kardeşi olmak istiyorum. ”, (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 119-120)

4.7.6.2. Özgür Kadınların Dışlanması

Bitmeyen Aşk’ta cinsel özgürlüklerini kullanan kadınların çevrede farklı değerlendirildiği anlatılır. Nilgün “adı çıktığı” için çevresindeki bütün erkeklerin cinsel birliktelik kurmak amacıyla kendisine yaklaştıklarını dile getirir. Bu geçici, gündelik ilişkiler ona zevk vermekten çok, bunaltmaktadır. Sevgiyi arayan bir kadın olarak ne yazık ki bu yolda hep kullanılmak istenmektedir:

Nilgün’ün bu ve buna benzer ilişkilerine hep birden bakıldığına, birbirlerine benzerlikleriyle dikkati çeken bir olayla dizisi –ya da yinelenmesi- ayırmsanıyor. Gerçi bir daha basılmamayı başardı ama başka hiçbir şeyi başaramadığı, bunun suçlusunun da kendisinden başka kimse olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Kısa ya da uzun süreli olsun, -en uzununu altı ay- beraberliklerinin hepsinde yıkıcı bir tutum geliştirdiği kesin. Bu adı

‘herkesle yatar’a çıktıktan sonra takındığı alaycı ve hiçbir şeye aldırılmaz tavrından önce de vardı, sonradan da fazla değişmedi. Aslında herkesle yatmıyordu, ilişkilerinin sayısı bir sürü kadınınkinden daha bile azdı belki; ama dedikodu malzemesi olmuştu bir kere, herkesten çok dikkat çekiyor, her yaptığı patırtı uyandırıyor. Öyle ki, uzaktan tanıdığı, yakınlık kurmayı aklından geçirmeyeceği erkekler onunla birlikte olduklarını söylediklerinde herkes inanıyordu. Gelişigüzel serüvenlere girişmediği gibi, galiba her seferinde âşık olduğuna da inandırıyor kendisini. Zaten bunlara salt-cinsellik ya da eğlence yönünden yaklaşırsa onca yıkıcı olamazdı. Sanki her ilişkiye umutla, ama aynı zamanda umudunun boşa çıkacağı acımtırak bilinciyle giriyordu. Kısa süre sonra, tatlı bakışlar, sevimli gülümsemeler, ince düşüncelikler yerlerini olmadık aksiliklere, şımarıklıklara, akla uzak suçlamalara bırakıyordu. Birlikte olduğu kişileri hiç durmadan sınırdan sınıra zora koşmaya başlıyordu çok geçmeden. Gereksiz eleştiriler, hatta aşağılamalarla hem kendisini hem de karşısındakini bunaltıyordu. İlişkilerin süresi, adamcağızların dayanma gücüne bağlı oluyordu bir yerden sonra. Gene de çoğu kez kendi dayanma gücü erkeğinkinden daha tez tükeniyordu. Yoksa, bırakılmadan önce bırakma aceleciliği miydi bu? Yıkıcı olarak nitelenen tavrı da, nasıl olsa biteceğini bildiği bir sevgiyi bir an önce ve fazla acı çekmeden, kendi eliyle beklenen sonuca vardırma telaşı olabilir. (Kür, Bitmeyen Aşk, 230-231)

Berci Kristin Çöp Masalları’nda dişilik özelliklerini saklamadan yaşayan kadınların nasıl dışlandıkları anlatılır. Romanda trajik bir hayat hikâyesine sahip olan ve cinsel kimliğini belirgin şekilde dışa vuran Emel’in mahallenin erkekleri tarafından bir süre sonra rahatsız edilmeye başlandığı görülür. Bir kadın bu denli açık bir şekilde bastırılan cinsel yönünü ortaya koyması erkeklerin cinsel duygularını harekete geçirmektedir. Romanda bu tür kadınların erkekler tarafından nasıl potansiyel bir cinsel meta olarak görüldükleri ve kadının rızası olmadan ona yaklaşmaya çalıştıkları anlatılır. Bu tür kadınlar toplum tarafından kısa sürede “harcanmaktadırlar”. Çünkü onlar “normal” kadın tipinin dışındadırlar ve ahlâkî değerleri “zayıftır”:

O yerlilerden iri yarı bir kadın, Vakıf Çiçektepe’ye adımını attığı ilk günden başlayarak tüm dikkatleri üstünde topladı. Adının Emel olduğu söylenen bu kadının erkek gibi kalın bacakları, kocaman kafası vardı. Kırpık kırpık saçları sarı boyalıydı. Anjel, Mari diye iç gıcıklayıcı adlar takılan bir sürü 'O yerli'nin başını eğerek geçtikleri sokakları, yüzüne karşı söven konduculara aldırmadan sakın bir biçimde, üstüne yük bindirilmiş katırlara has yürüyüşüyle adımladı. Üç adımda bir durup çıkık çenesini yukarı kaldırdı. Durduğu yerde kıcını üç kez sağdan sola döndürdükten sonra öne bir tek ayağını attı. Ayağını atarken memelerini silkeleyip salladı. Emel’in Vakıf Çiçektepe’ye gelmesinden kısa bir zaman sonra konducu kadınlar onun yürüyüşünü taklit edip gülmeye başladı. Konducu kadınlar arasında “Katır Emel” diye ün yapan Emel, yanına giden erkeklere “Benim üstümden

hiçbir erkek yarım saatten önce kalkamaz” diye övündüğü için kahvelerde “yarım saatlik” adıyla tanındı. Acıklı hayat hikayesini kendi ağzından dinleyenler gözyaşlarına boğuldu. Kocasının hırsızlıktan hapse düştüğünü, hapiste adam vurduğunu duymayan kalmadı. Ardından ıslık öttürenlere salladığı kıymetli küfürler çöp bayırlarındaki kondu mahallerinde dilden dile dolaşırken “Yarım saatlik”in sahte kadın olduğuna dair söylentiler ortaya çıktı. Çıktierkekler arasında sahte kadın olup olmadığı üstüne tartışmalar kızıştı. Yarım saatlik önünü çeviren erkeklere sövüp sayarak memesini göstermeye başladıysa da söylentilerden sonra yürümesinin keyfi kaçtı. 'Yarım saatlik'i uzak bir kondu mahallesinde kucağında bebekle kadınların içinde otururken gören postacı konducunun şahitliği geçerli sayılmadı. 'Yarım saatlik', kahvelerin önünden geçtiği her defasında saldırıya ve hakarete uğradı. Orasını burasını elleyip her köşe başında memesini açması için alkış tutan insanları Vakıf Çiçektepe'de bıraktı. Gözünde yaşlarla sövüp sayıp bağırarak çöp bayırlarından ayrıldı.

Katır Emel ayrıldıktan sonra, yürüyüşü, sövüşü ve gülüşüyle onu sık sık hatırlatan Deli Gönül'ün yıldızı yeniden parladı. Kapısını çalan konducu erkeklerin sayısı aniden arttı. Dükkân evlerdeki kadınların adına özenen Vakıf Çiçektepe'li delikanlılar Deli Gönül'e 'Kristin' diye ad taktılar.

(Tekin, Berci Kristin, Çöp Masalları, 123-124)

Üç Beş Kişi romanında feminist görüşleriyle tanınan Azra, teorik olarak savundukları birçok davranışı gündelik yaşamlarında uygulayamadıklarını anlatır. Sonuçta onlar gelenek ile modernizm arasında kalmış bir nesildir. Bundan sonraki nesil cinsel özgürlük başta olmak üzere daha rahat olacaktır:

“ ‘ Aaa, ama itiraf edelim ki, hiçbirimiz nikah öncesi kimseyle yatmadık!.. Daha doğrusu, ben yatmadım. İstedim, ama yapamadım. Cinsel özgürlüğümüz açısından kuramsal olarak çok zenginiz, bilgi doluyuz... Yaşamda, uygulamada ise sıfır, sıfır!.. Herhalde çocuklarımız daha rahat edecekler.’ ” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 225)

Rodoplu OK Musti Türkiye Tamamdır'da Türkiye'de cinsel özgürlüğün düşünce özgürlüğünden daha çok kabul edilmiş olmasını Türk erkeklerin cinselliklerine atfettikleri önemden kaynaklandığını belirtir:

“ “... Hep merak ederdim, neden Türkiye'de ‘cinsel özgürlük’ düşünce özgürlüğünden daha kolay yerleşmiştir diye; anladım ki, erkeklerin işine geldiği için böyledir! Kadının düşünce özgürlüğü erkeği tehdit ediyor, cinsel özgürlüğü işine geliyor, mesele bu kadar basit! ...”
(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 282-283.)

Yaz Sonu romanında Nevin Hasan'la olan evliliğinin bitme nedeninin cinsel yaşamlarının bitmiş olmasından değil, evliliğin sadece cinselliğe indirgenmesinden

bittiğini anlatır. Oysaki eşler arasındaki bağ sadece tensel bağdan ibaret değildir. Duygusal bağlantının yıllar önce kopmuş olduğu ancak bunu fark edilmediği evlilikler sözde nedenlerle bitmektedir. Bu sözde nedenlerden biri de cinselliktir:

“ Hasan’ın bilinçaltında büyük bir korkunun, bu korkunun çörelendiğini kimse anlamadı. Ne ben, ne kendisi. Cinsel gücü alaşağı edilmiş yiğitlik ve erkeklik bilinci kendini böyle savundu. Gizlenerek. Artık bir nesneydik işte. Korkmaz, geri çekilmez. Üzülduğümüz yerden koştuk o zaman. Yaşamı da, artık her an kopmaya, çatlayıp dağılmaya aday bir nesne gibi yalınlaştırdık. Tek bir çizgiye indirgedik. Cinsellik. Yaşamsa, durmadan karmaşıklaşıyordu. O karmaşıklık bize, oğlumuzun neden öldüğünü bilmeyi, bunu anlamayı bile yasaklamıştır. ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu,148)

Dul bir kadın olmanın sıkıntıları Üç Beş Kişi romanında Türkan Hanım karakterinden hareketle anlatılır. Romanda Türkan Hanım henüz otuzlu yaşlarda iken dul kalmış ve çevrede saygınlığını korumak adına belirli davranışların dışına çıkamamıştır. Ancak genç yaşlarda dul kalmak onu en çok bir insanın sıcaklığından, sevgisinden uzak kıldığı için zor gelmektedir.

“ İyi ama nereye? İyi ama nasıl? Ne yapmaya? Otuzunda dul kal da sen... Yirmi yıldır, yirmi beş yıldır yalnız, soğuk bir yatak... Bir erkekle şeyetmeksizin...”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 153)

Türkan Hanım’ın bir erkekle birlikte olmak istemesine rağmen toplumsal baskı nedeniyle bunu yapamaması onu iç dünyasında oldukça zorlamaktadır. Yaşamını sorgulayan Türkan Hanım maddi açıdan varlıklı olmanın bir anlam ifade etmediğini, önemli olanın karşı cinsle iletişim kurmak olduğunu anlatır. Hayat böyle daha güzeldir:

“ Dik, kemikli omuzları düşüyor: Eskişehir’de durmadan eşya, emlak alırsın. Kapıda adamların olur. Herkesi yedirir, giydirirsin. Ama bir erkekle başbaşa oturamazsın. İçkilerin adını bilmezsin. Sekseninde bir Neval Hanım, delikanlıları bile peşinden koştururken, sen...
Memelerinin ucunda bir sızlama duyuyor. Kirli çarşafı yere fırlattığı gibi yatakasına koşuyor: O karılar yaşıyor, bizse... Şu gece yasağı olmasa, bu sefer ben de yapacağımı bilirdim ya!...”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi,155)

4.7.7. Erkek Bakış Açısından Cinsellik

Toplumsal yapı, erkekler için cinsel gücün övünülecek bir nitelik olduğunu kabul eder. Bu durum küçük yaşlardan itibaren erkek çocuklara aşılandığı için erkekler ne kadar eğitim alsalar da bu durum onlar için bir övünç kaynağı olmaya devam eder. Bir Cinayet Romanı'nda üst düzey bir yöneticinin ağzından bu konuda şu sözler dökülür:

“Bu işe bu kadar hevesliymiş de nasıl şimdiye dek dayanmış, anlaşılır gibi değil. Tabii ben herhangi bir erkek değilim. Başkasına bu kadar düşkün olmazdı. Ona ne kadar yalandan yaklaşırsam yaklaşayım, erkeklik görevimi fazlasıyla yerine getiriyorum. Elbette. Bunca yıllık engin tecrübem, kadın ruhunun derinliklerine inebilme yeteneğim, dokunduğum vücudu keman çalarcasına seslendirme ustalığım... Neyse böbürlenecek değilim. Yakışmaz bana.

Ancak, şurası da bir gerçek ki, biraz yüz verecek olsam, günlerce benimle kalıp yataktan çıkmamaya hazır Yıldız.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 96)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ilginç bir saptama yapılarak erkeklerin eşlerini bırakıp daha genç ve güzel kadınlarla birlikte olmalarının bir nedeninin de cinsel güçlerini çevreye ispat etmek olduğu anlatılır. Özellikle zengin erkekler arasında bunun oldukça yaygın olduğu dile getirilir:

"Şimdi, bakınız, bundan beş yıl kadar önce Amerika'nın önde gelen kadın dergilerinden Woman's Wear Daily'nin yaptığı bir araştırma vardır. Bu araştırmada, parlak iş adamlarının sadece iş dünyasında değil, yatakta da ne kadar başarılı olduklarını kanıtlamak için, ilk karılarını bırakıp, daha genç ve güzel kadınlar aldıkları saptandı. Yalnız şöyle bir şey var, bizde olsun, Amerika'da olsun, 'başarılı ve parlak iş adamı' dediğin, yaptığı parayı yiyecek vakti bulabilen adam. Hızla kazanacak ki, prostatı başına dert olmadan paranın keyfini sürebilsin. Bu da öyle ağır sanayici filan gibi adamlara kolay nasip olmaz. Eğer düpedüz çalmıyorsan, ya bir şirketi ucuza kapatacaksın ya da arsa, emlak spekülasyonu gibi bir iş yapacaksın. Öyle değil mi, Asude Hanım?" . (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., 45)

Kadere Karşı Koy A.Ş.'de erkek gücünün bir diğer sembolü olarak harem sunulur. Günümüzde artık metoforik bir anlam taşısa da erkelerin çoğu için bu düşüncenin geçerli olduğu Kadere Karşı Koy A.Ş.'de dile getirilir. Romanda erkekler için tek eşli olmanın zor olduğu, bir erkeğin ne kadar çok kadına sahip olursa o derece de güçlü olduğuna inanıldığı anlatılır:

"Haremelerin gücü de oydu. Haremelerin gücü aslında gücün gösterilmesi idi. Yani, üç yüz tane kadın var ise haremde, o haremde değeri hazine dairesinde ne kadar zümrüt var ise onun kadar. Ne kadar bilmem kaç kilo ne varsa ona eşitmiş. Yani harem o. Tabii, dünyanın her tarafından en güzeller toplanmış. Bir erkek için bunu anlamak çok mühim. Erkeğin gücü kadındır. Sahip olabildiği kadar kadındır. Dünyanın her yerinde bu böyledir. Gaylar hariç. Bu böyle. Bu böyle anlatacağım." (Alatlı, Kadere Karşı Koy AŞ., 65)

Yaz Sonu romanında erkeklerin cinsel güçlerini bir varlık nedeni olarak algıladıkları ve cinsel güçlerini kaybetmenin onlarda var olma isteğini de ortadan kaldırdığı anlatılır. Romanda Hasan eşi Nevin'e karşı cinsel gücünü yitirdiği için eziklik hisseder. Ancak bir süre sonra Hasan'daki bu eziklik duygusu yön değiştirir ve Hasan kendisini başka arayışlara yönlendirir. Ancak Nevin tüm bunların temelinde Hasan'ın cinsel güçsüzlüğünden duyduğu eziklik duygusunun yattığına inanır. Romanda bir evliliği devam ettirenin sadece cinsellik olmadığı da vurgulanır:

"... Cinselliğe bağlı bütün gerginlikleri önemini yitirmişti işte. Bu türden tedirginlikler yok artık. Başka, daha başka... Sanki yeni bir özlem, bambaşka alanlarda yeni bir ararış. Özellikle Hasan söz konusu olunca çok şaşırtıcı bu. Üstte olanın dibine kayması, hemen hemen yok olması, dipte olanın bütünüyle yüze çıkması. Hasan'daki doğa tutkusunun ansızın patlaması, çok şeyin –nerdeyse her şeyin- yerini alması. Böylece öne çıkan işi, dağlar, yamaçlar, yaylalar, uzun yollar, doğu, karlı buzlu yolculuklar... (Hasan üç ay işsiz kalmıştır.) kendine, dahası – Nevin için en bağışlanmaz olanı- erkekliğine duyduğu güvensizlik. O büroların dışına çıkılır çıkılmaz Hasan'da uç veren şey. Son tatil. Son tatilde bastırın, onu, o ünlü 'olamamalara' iten, Nevin'i şaşırtan, inciten, geren, hatta öfkeliendiren... Kentteki eve son uğrayışında o gerginlikleri, 'olamamalar'dan utanmaları yoktu Hasan'ın –Ah Hasan, bu bir çeşit onarılmaksa, onarılmak için ölüm mü gerekiydi?-"

(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 88)

Ölü Erkek Kuşlar romanında geleneksel kurallara göre yetiştirilmiş erkeklerin kadına bakış açısı eleştiri konusu yapılır. Romanda orta sınıfın geleneksel değerleriyle yetişen Onur bu düşünme biçiminin sakat olduğuna kanaat getirerek "kadının" sadece erkeği baştan çıkaran, felakete sürükleyen biri olmadığına inanır ve toplumun önyargılarından uzak bir kadın algısı geliştirmeye çalışır:

" Tutulup bir kadının peşinden gitmek her türlü felakete davetiye çıkartmaktı. Kadınların en önemli özelliği doğuştan orospu ruhu

taşımalarıydı çünkü. Kancıklılar. Biraz zayıflık gösterdin miydi yer bitirir, aldatır, bırakır giderlerdi insanı. Bu saçı uzun aklı kısa cins, erkeklerin rahatlığı ve zevkleri için yaratılmıştı yalnızca ve tepesinden yumruğu eksik etmemek gerekirdi. Yüz verip sevgi gösterdin miydi hemen şımarır, yakını kapmaya çalışırlardı.

Onur, erkekler arasında kadınlardan ancak rezilce aşağılayıcı bir dille söz edileceğini görüyordu. Bütün bunların kadının o hayran olduğu gizil gücünden, doğurganlığından yaratılmış bir korku olup olmadığını düşünmeye başladı erkenden. Çünkü erkeklerin kadınlara bakışı genel geçer uygunsuz önyargılara dayanıyordu ona göre.

Çocukluğumun geçtiği dar görüşlü ortamda kadına ve sevgiye bakış çok ilkeldi, dedi Nazlı'ya. Gene de bundan çok fazla etkilenmiş olduğumu söyleyemem. Annem ve çevresindeki birçok kadının erkek hoyratlığına nasıl kurban edilmiş olduklarını görebiliyordum. Küçük bir çocukken bile böyle duyarlık gelişmişti bende, nasıl olduğunu bilmeden.”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 121)

Bir Cinayet Romanı'nda öğrencileri ile eğitim çalışmaları dışında ilişkiler kuran hatta eşlerinden ayrılıp onlar ile evlenen üniversite hocalarından bahsedilir. Erkeklerin bu tür ilişkilerindeki amacı renkli bir cinsel yaşama sahip olmaktır:

“Yaşıtlarım zengin cinsel yaşamlarından söz ediyorlar. Yeni yeni aşk öyküleri üretiyorlar. Yuvalarını yıkıp gencecik öğrencileriyle ikinci evlilikler yapıyorlar. Ben parasal olanaklarımdan dolayı, bu gibi maceralarda herkesten başarılı olabilirim istesem... ya da kendi ayağı ile gelen olsa. Ne yazık ki, evli olduğum yıllarda bana tutkunmuş gibi davranan, kimi kez baygın bakışlarıyla yüreğimi hoplatan, ama karıma bağlılığım (tembelliğim) yüzünden peşlerine düşmeye ürküttüğüm kız öğrencilerin yerlerinde yeller esiyor artık. Şimdilerde öğrencilerimin gözlerinde hayranlık okuyamıyorum. Yalnızca saygı gösteriyorlar o da her zaman değil! (Kür, Bir Cinayet Romanı, 13)

Deli Zamanlar romanında kadının toplumda aklından ziyade bedeniyle kabul gördüğü anlatılır. Erkeği cezbeden kadının zekası, görüşleri, başarıları, sosyal konumu değil de bedensel çekiciliğidir. Ancak erkek üzerinde bu çekicilik de uzun süre etkili olmamakta ve kadın bir süre sonra terk edilmekte, unutulma, sadece cinsel ihtiyaçlar sırasında hatırlanmaktadır. Kadınların da düşünceleriyle var olabileceklerini en cahil erkekten en aydın erkeğe kadar hiçbiri kabul etmemektedir. Aypare kadının bu yazgısının değiştirilmesi gerektiğini vurgular. Ancak kadınlar bu ezik durumu kader olarak benimsediği sürece bunu düzeltmek oldukça zordur:

“ İhsan Bey Aypare'nin üzerine fazla varılamayacağını düşünmüş, işi şakaya dökmeğe çalışmıştı...”

‘ Ah siz kadınlar yok musunuz, biraz hakka hukuka kavuşsanız dünyayı yönetmeğe kalkışacaksınız. ‘

Gülüşmüştük. O an İhsan Bey’le Vahit Bey’e uzaklığımızı düşünmüştüm, oysa aynı çatı altındaydık, değil mi?

Bir başka gün, yine partide Selime’nin getirdiği çayları içerken, hafiften yağın yağmurda nemlenmiş saçlarının kokusunu yayarak demişti ki;

‘ Bu kokuşmuş kafalar kadını anca yatakta hatırlarlar... ’

Selime öteden irkilmiş ezikliğinin kanatları altından uzun gururlu boynunu dikleştirerek, söylenmişti.

‘ He ya! Ne doğrusun... ’

‘ Erkeklere göre kadın böyle etten, kemikten, sinirden, kandan ibaret bir şeydir. ’ Diye ekledi Aypare. ‘ Renk renktir; bir ağacın meyvesi gibi olgunu, hamı lezzetlisi, lezzetsizi vardır. Bayhan bile böyle düşünür... Bile diyorum az çok aydın sayıldığından, farklı bir yanı olduğunu sanma... ’

‘ Sen bana sor, bana! ’ dedi Selime. ‘ Erkek kısmısının hepsi aynı... Bir boyadan çıkmış... Al birini, vur birine. Evlenir, alım gülüm der, ondan sonra üç gün geçmez oynaş arar kendine, mırdara batar. Elini yuyunca namusu da yuyunmuş. Bak şunların mahnasına... Ona da bi kılıf bulmuşlar anam. ’

Aypare yüzüne dökülmüş saçlarının gölgesine gizlenerek,

‘ Ama suç sadece onlarda mı? Gidip gördüm o evleri, o kadınları. Bu hali, hep geride olmayı kader gibi benimsemişler. Gidip o yosunlu duvarların arasında kim çıkaracak onları, kim? ’ ”

(Çokum, Deli Zamanlar, 62–63)

Ayışığı Sofrası’nda Hasan adlı kahramanın kadınlarla olan ilişkisi sorgulanır. Hasan kadınları cinsel ihtiyaçlarını giderecek birer araç olarak görmektedir. Bir kadından sıkılan Hasan hemen bir başkasına koşmakta ve onu da yeni bir kadın için terk etmektedir. Eserde cinselliği yaşamın odağı haline getiren bu erkeklerin kadınları hem aşağıladığı hem de onların yaşamını alt üst ettiği anlatılır. Yaşamı zevkleri için harcayan erkekler sadece kendilerine değil, yaşamlarındaki kadınlara da zarar vermektedirler:

“Süratli bir erkekti Götten Bacak Hasan; bir telefon açar, fırlar gelir; beş dakik a oturur, gene geldiği gibi fırlar giderdi. Sekreter kız ile arasında geçenleri anlattıkça; kafasında haince planlar yaptığı, acımasız bir yüreğe sahip olduğu yavaş yavaş ortaya çıkıyordu.

Bir kadından kurtulmaya çalışırken, bir yenisine eskisine yaptığı aynı yapıyor; kadın denen varlıktan balını emdikten sonra hemen kurtulup kaçarak bir yenisini bulma arzusu ile yanıp tutuşan tuhaf bir benlik sergiliyordu. Birbirine yakın gözleri kor gibi yanıyor; seki sevgilisinden sıyrılmak için yaptığı planları anlatırken; gevrek gevrek gülüyor; kendini bir an önce bir çift bilinmedik kadın bacağının arasında bulmak için sabırsızlanıyor, yerdeki kilimi çoraplı ayağı ile adeta eşeliyordu. Erkekti işte Götten Bacak Hasan; onun çevresinde de pek çok kadın vardı.” (Eray, Ayışığı Sofrası, 32)

Tutsaklar romanında aile kavramı sorgulanır. Süha ailesinin en küçük bir sarsıntıda dağıldığını ve bu nedenle aileye yüklenen kutsallığın da bir bakıma boş olduğunu anlatır. Babasının cinsel ihtiyaçları için bir kadınla birlikte olmasını doğal bulan Süha, ailenin amacının da zaten bu olduğunu anlatır. Parçalanmış ailelerde yetişen bireylerin aile kavramına karşı olumsuz bir tutum sergiledikleri bu örnekle ortaya konulmaktadır. Bu tür ailelerde yetişen bireyler diğer insanlara karşı güven duymakta ve aile kurmakta daha çok zorlanmaktadırlar:

“ Neydi, aile denilen şey? Nasıl bir kurtuluşu getiriyordu aile? İşte aileleri, çocuklardan biri kör olunca dağılıp gitmişti. Hangi güven, bağlılık ve sevgi ortamıydı ki bir felakete bütün değerler tuzla buz olmuştu? Babası dayanamamış, bir erkek hayvan gibi davranmış, çekmiş gitmişti. Bir başka kadın bulmuştu. Aslında, doğaya karşı çıkmayı bırakmıştı denilebilirdi: Yapması gerekeni yapmıştı. Annesinin onu suçlaması yanlıştı. Cinsel dürtüler vardı, doyurulması gerekirdi. O doğal dürtüler yüzünden, kendisi korkunç bir yalnızlığa tutsak olmuştu. Doğa, üreme koşullarını denk getirdiğinde, üreten ürettiğinin sahibiydi. Bu iş bu kadardı. Nedendi, yalnızca evlilik söz konusu olduğunda mutluluktan söz etmek... Ne kadar çok zırva değerler oluşturmuştu insanlar. Hep yanıldıkları halde yine de sürdürüp duruyorlardı yalanlarını. ”
(Kutlu, Tutsaklar, 111)

4.7.8. Cinsel Eğitim

Toplumda cinsellik tabu konulardan biridir. Çocuğu eğitmek ve büyütmekle görevli olan aile ve özellikle de anne çocuğunu yaşamın her alanına karşı hazırlamasına karşın cinsellik konusunu atlar. Bu durum cinselliğin toplumda kapalı tutulması gereken bir konu olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Ancak gereken cinsel eğitimi ne ailede ne de milli eğitim kurumlarında alamayan bireyler zaman zaman bocalamaktadır. Ancak toplumsal manzaraya derinden bakıldığında ister dil düzeyinde olsun, ister davranış düzeyinde olsun cinselliğin kendisini yaygın olarak hissettirdiği görülür. Cinselliğin örtük ancak etkin bir güç olması bireyi toplum karşısında zorlayan bir durumdur.

Genç kızlara uygulanan ahlâk baskısının onların cinsel kişilik gelişimlerini olumsuz etkilemesi, Deli Zamanlar romanında ele alınır. Romanda Nevin, kendi nesillerine eğitim hakkı tanınmasına karşın ağır bir ahlâki baskı altında bulduklarını ve bu nedenle karşı cinsle ilişki kurmak bir tarafa çevreyle bile doğru

bir iletişim kuramadıklarını anlatır. Ayrıca bu baskı sadece aile üyelerinden değil okul personelinden de gelmektedir. Romanda Cumhuriyet'in ilânından sonra kadının kamusal alana çıkmaya başladığını ancak kadınlara dışarıda ağır bir baskı uygulandığı anlatılır. Çünkü ev sınırları içinde erkek dünyası bir tehlike görmediği için rahatken, kadının dışarıya açılmasıyla bu rahatlığını kaybetmiş, tedirginleşmiş, bu tedirginlik arttıkça da kadına uygulanan baskı artmıştır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“ Nevin ‘Üzülme...’ diyordu bakışlarıyla öteden. ‘ Hepimiz bir yere saçıldık. Hatırla, kitaplarımız göğsümüze basılı, delikanlıların önünden gülüşerek yürüdüğümüz günleri. Devlet okulunun sert çehresinden başka bir şey görmediğimizi, hep azarlandığımızı hatırla... Kimimizin saçları çekilip, kimimizin kulağı burulup, kimimizin tırnaklarına cetveller inip yetişmemizi... Onun için hep düş âleminde yaşadık biz, evlensek de içimizdeki genç kız kadınlaşmadı.’ ”
(Çokum, Deli Zamanlar,47)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında cinsellik konusunu sağlıklı bir şekilde algılamış bir genç kızdan söz edilir. Romanda Simden, annesinin de yardımlarıyla cinselliği bedeninin ve ruhunun bir parçası olarak kabul eder. Bu konuda annesinin kendisine verdiği cinsel eğitim yararlı olmuştur. Simden böylece cinselliği utanılacak, korkulacak bir alan olarak algılamamıştır:

“ İlk gençliğinde bile cinselliğini kendi akıl sınırları içinde tutmayı başarmıştı. Onu kabul etmiş, suçluluk ve utanç duymamıştı. Yadsımiyordu, annesi bu konuda baskı yapmamış, doğal davranmıştı. Simden, yaşayamayacağı bir cinselliğin onu gitmek istemediği yollara çekebileceğini sezgileriyle anlamıştı. Cinselliği en önemli başkaldırı silahı olmuştu gerçekte. Onu bastırmak, kurallara uygun olarak ileride seçeceği erkeğe saklamak gereği duymamıştı. Gövdesini sevmiş, ona güvenmiş, iç sesini dinlemekten korkmamıştı.” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, syf: 157)

Küçük yaşlardan itibaren kız çocuklarının toplumumuzda erkeklere karşı temkinli yetiştirildiği görülür. Kız çocuklar küçük yaşlardan itibaren bedenlerini erkeklere göstermemeleri konusunda uyarılır. Aksi halde onlara “namuslarının lekeleneyeceği” anlatılır. Aslında amaç kız çocuğu küçük yaşlardan itibaren ideal eş olacak bir şekilde yetiştirmektir. Ölü Erkek Kuşlar romanında henüz cinsellik, namus

gibi kavramların farkında bile olmayan küçük bir kız çocuğunun annesi tarafından uyarılması anlatılır:

“ Mat beyaz yağlıboya ile boyanmış perde-duvarın önündeki çıkıntıya tırmanıyorum güçlükle. Keşke dar etek giymeseydim, pek kolay olmuyor bu. Eteklerim sıyrılıyor ve sanırım külotum görünüyor. Bundan çok korkarım. Kan basıncım yükseliyor. Beyaz, tombul, tırnakları kırmızı ojeli bir el kulağıma asılıyor hemen. Çekiyor, çekiyor, sonra hızla itip mutfak kapısının pervazına vuruyor başımı. Plastik kaplanmış at dişlerinin arasından tıslıyor: Ben sana ne tembih ettim? O hurda kamyonu tırmanma, oğlanlarla oynama demiyor muyum sana ha? Kıçını başını bu yaşta açmaya başlarsan nasıl baş edeceğiz biz seninle bakim! Çekiyor vuruyor, çekiyor vuruyor...”(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 11)

İnci Aral aynı konuyu romanın ilerleyen sayfalarında yeniden ele alır. Annelerin kızlarını tıpkı kendi annelerinin yaptığı gibi eşlerini mutlu edecek kadınlar olarak yetiştirmeye çalıştıklarını anlatır. Bu yetiştirme süreci ahlak/namus eğitimi, ev işlerini, her zaman beğenilecek bir kadın kimliği oluşturmayı içerir:

“ Ben orta sınıf bir aile çevresinde ‘kız çocuğu’ olarak büyütülmüş ve aile ve çevre baskısı ile korkak, edilgen, uzlaşmacı, uysal ve evcil biri haline getirilmiş otuz beş yaşlarında bir kadımdım. Yükseköğrenim görmüş olmam bu niteliklerime olumsuz etki yapmadı. Gene de bunca istememe karşın söz konusu işi üstlenmem ne yazık ki olanaksız.”(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, syf: 36)

“ Ben orta sınıf bir aile çevresinde küçük kent yaşam anlayışı ve buna bağlı olarak verilen değer ve ilkelerle yetiştirilmiş, buna karşın bu güne kadar yaşamımı bir erkeği ‘her yönden’ mutlu edebilecek bir kadın olarak, koşullanmışlıklarımınla savaşıyor geçirmiş bir kadımdım.”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 37)

Ailelerin namus gerekçesiyle kızlarına verdikleri katı eğitimin birtakım zararlara yol açabileceği düşünülmektedir. Ülkemizde genç kızlık yılları boyunca cinsellik konusunda birçok yanlış bilgi alan kadınların ileriki yıllarda büyük psikolojik sıkıntılar yaşadıkları bilinmektedir. Bu baskıcı tutum Bitmeyen Aşk romanında da eleştirilmiştir:

Daha sonra konuştuk. Akşama dek acıkıp acıkıp yiyeceğimizi söylediği kekleri, pastaları öylece bırakıp Boğaz'da bir lokantaya gittik, orada konuştuk. Korkumun tümüyle yersiz ve irrationelle olduğunu söylüyordu.

"Doğduğunuz günden itibaren işlemeye başlıyorlar sizi, içinize bu anlamsız ve gerçekdışı korkuyu salmak için... Bir an önce özgürlüğünüze kavuşamayasınız diye, anlıyor musun? Toplumun baskılarına karşı çıkmayı göze alsanız bile, bu canım acıyacak korkusu sizi engellesin diye..."

"Acıyor ama...Kafamdan uydurmuyorum ya..."

"Bir yerde kafandan uyduruyorsun tabii... Bilerek değil elbette... Bilinçaltına yerleşmiş olan bu korku yüzünden... Bak, sırf bu yüzden, evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuş kadınlar arasında bile sevişmekten zevk almayanlar vardır..."

"Ben zevk almıyor değilim ki... Alıyorum. İstiyorum da seninle sevişmek. Ama işte... Bir anda... Gerçekten canını yanmaya başlıyor..."

"Gerçekten değil. değil, diyorum sana... !mı korkudan bir kurtulsan, öyle mutlu olacaksın ki... Rahatlayacaksın, dünyaya bakışın değişecek. Kendi kendinin sahibi olmak o kadar güzeldir ki. İnan bana.. (Kür, Bitmeyen Aşk, 119)

Ruh Üşümesi romanında ilk cinsel deneyimini aynı zamanda hocası olan sevgilisiyle bir otel odasında yaşayan genç bir kızının hayal kırıklığı anlatılır. Namus anlayışına yüklenen değer nedeniyle kız tedirginlik içindedir. Ayrıca toplumda kadınlar arası konuşmalarda önemli yer tutan "ilk gece" deneyimini pek de hoş geçirmeyen genç kız düşüncelidir. Genç kız böylece yıllardır duyduğu, öğrendiği bilgilerin de yanlış olduğunu anlamıştır. Türk toplumunda cinsellik aile içinde konuşulamayan bir konu olduğu için pek çok çocuk ilk cinsel bilgilerini çevresinden öğrenmektedir ki bu bilgilerin çoğu da yanlıştır:

"Sahici bir karşılaşmanın değeri ne bir tarafa aittir, ne ötekinin olabilir; sahici bir konuşma sahicidir, diye düşündü küçük kadın daha sonra, otelden çıkarırken. Ağzı o kadar acı değil artık, ama görülen görülmeyen bütün dudakları çok acıyor. Her şeyin daha ince olacağını ummuştu.

Ayrıca insanın sevgilisiyle her şeyi sonuna dek eşitleyebileceği yerin öyle bir otel odası olmasında incitici bir yan varmış. Yırtılan zardan çok da, diş yarası dudakların acısı silinmiyormuş. Öyleyken bile, o tür bir otel odasında sevişmenin ilki mutlaka sonuncusu da demek olmuyormuş; genç kız külrengi bir akşamda, yalnız onun içindi bu, demiş bile olsa: bir daha asla!

Perdeler yağmur lekeliydi. İlkinde. Sonraları buna çok dikkat edilecek. Hatta sevgililer kendilerine ait bir evi, bir köşesi bulunanlardan seçilecek, yerleşik düzene geçmişlerden. Ama bu türden özel siparişler çok bekleniyor tabii, önlerinde ekonomik, sosyal tarihsel ve ruhsal türlü türlü 'manialar' bulunuyor, o zaman -acelesi olanlar- sevgilinin yatakta da hocalık etmesine kendilerinden kaçamak göz yumuyorlar. (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 37)

Ruh Üşümesi'nde basın ve sanatın cinselliği cesurca ele almadığı vurgulanır. Halkı cinsellik konusunda bilinçlendirmek için yapılan işlerde bir tür sansür uygulanmaktadır. Ayrıca toplum içinde herkes cinselliği diğerlerinden daha çok

bildiğini iddia etmekte ancak hiçbir şey bilmemektedir. Kısacası toplumda cinsel açıdan cehalet söz konusudur. Bu durum toplumun cinselliği konuşulması sakıncalı konulardan biri olarak görmesinden kaynaklanmaktadır:

“ Herkes kahkahalarla gülmüştü. Ah hayatım, orada olacaktın, bu televizyon tartışmasını izleyecektin. Farklı topraklar tabii. Müzelerden birinde EROTİK HAYAT Sergisi açılmış da, liseliler sergi kapsamını ve orada gördüklerinin çağrıştırdığı şeyleri tartışıyorlardı. İşte mesela beriki itiraz ediyordu: bunu nasıl bu kadar kesin söyleyebilirsin? Kadınlar kendi organlarından ötürü orgazmın kendilerinde, ta içlerinde olup bittiğini bizlerden çok daha iyi bilmektedirler.

Öpmekle, ısırma, kırmakla okşamayı, erimekle eritmeyi bir arada istememek, daha aç gözlü, ama daha coşkulu olmak gerekiyor, diye yazıyormuş ÇAĞIN GEÇERLİ EROTİZMİ adlı kitapta; yazık ki henüz okuyamadım. Elin oğlanları neler biliyor baksana!.. Tartışmacıları izleyenlerden biri de çıkmış haykırıyordu inan: panel konuşmacıları yeterince dürüst değiller. Ötünüyorlar. Vitrinde durmayı seven, soyunmayı da göze almalıdır.” (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 135)

Bitmeyen Aşk romanında kadın cinselliğini konuşmanın Türkiye’deki zorlukları anlatılmaktadır. Kadınlar, bu konudaki kitapları, gazeteleri bile kınanmaktan korktukları için okuyamamaktadır. Aileden cinsel eğitim alamayan genç kızların ilk ilişkilerinde büyük sıkıntılar yaşadıkları anlatılmaktadır. Bu durum oldukça çarpıcı bir gerçeği ortaya koymaktadır:

İlişkimizin cinsel yanı ağır basıyordu herhalde. Yani, ikinci buluşmamızdan itibaren yatmaya başladık ve uzun süre aramızda sevgi sözcüğü geçmedi. Kendi yaşındaki kızlara oranla pek görmüş geçirmiştim belki ama cinsellik konusunda epeyce cahildim gene de. O tarihlerde 'kadının cinsel doyumu' günlük gazetelerin pazar eklerine kadar düşmemişti, Kinsey Raporu bile açık saçık kitaplardan sayıldığından, kimse okumayı öyle kolay kolay göre alamıyordu. En azından, ben alamamıştım... dolayısıyla, sevişirken ne gibi haklara sahip olduğumu bilmiyordum. Birtakım okşamalardan zevk almanın yeterli olduğunu sanıyordum. Buna bile ne zor varmamış mıydım? Sinan'dan başka, gerçekten keyifle seviştiğim tek erkekti Cemal. 204 (Kür, Bitmeyen Aşk)

Elif Şafak Pinhan romanında cinselliğin kadın dünyasının önemli bir parçası olduğunu vurgular. Doğum kontrol yöntemlerinin erkek değil, kadın tarafından üstlenilmesi onu bu konuda tek başına sorumlu kılmaktadır. Bu nedenle kadınlar doğum kontrol yöntemleri ve hamile kalma usulleri konusunda bilgi sahibi olmak durumundadırlar. Onlara bu konuda bilgi veren ise genellikle mahalledeki yaşlı

kadınlardan biridir. Kısacası kadınlar nesiller boyunca elde edilmiş tıbbi olmayan bilgileri şifahi olarak duyurlar. Pinhan'da mahallenin yedi koca karısından biri olan Macuncu Makbule kadınları cinsellik konusunda aydınlatmakta, onların bu konudaki problemlerini çeşitli macunlar yaparak çözmeye çalışmaktadır.

“Macuncu Makbule’ye göre, ramazan bayramı gecesi cima edilirse, işte o vakit ana rahmine düşen çocuk muhakkak isyankâr olurdu. Erbainden kalma çocuk ise çabuk üşür, kansız gezer, bir ömür boyu melul ve mahzun dururdu. Ne vakit ki cemre havaya düşerken cima edilse, çocuk güzide, suya düşerken cima edilse çocuk ya dildade yahut delidivane; ve toprağa düşerken cima edilse, çocuk ak süttten pakize olurdu. Nesim-i seher çocukları ise erbab-ı dil olurlardı. Perşembeler pek hayırlı günlerdi; zira tohumu perşembeden atılan çocuk büyüyünce âlim olurdu. Gene de en nurlu gün şüphesiz ki Cuma idi; zira Cuma çocukları muhakkak arif olurdu. Yok eğer şöyle mehpâre bir çocuk ise istenilen, o zaman hilalin görüldüğü günü görmekte fayda vardı. Hilalin ilk görüldüğü gece yapılan cimadan doğan çocuk, kız olsun erkek olsun, görenleri hayrete düşürecek, düşmanları hasetinden çatır çatır çatlatacak kadar güzel ve Yusuf yanaklı, Azra suratlı olurdu. Bu sebepten ötürü cima için en münasip vakitlerden biri hilalin görüldüğü gece idi.

Usullere gelince ayakta yapılan cimanın zararı da vebali de büyüktü; zira doğacak çocuk seneler boyu altına işemekten kurtulamazdı. . Yok eğer cima karıkocadan biri yahut ikisi yola çıkmadan evvel yapılırsa bu seferde çocuk katı surette müsrif olup, asla iflah olmazdı. Ne kendisine ne de ailesine bir hayrı dokunurdu. Ve katiiyyen cima edilirken konuşulmaması şart idi; zira o geceden çıkma çocuk ömür boyu lal kalırdı. Yorgansız yapılan cimadan doğan çocuk ise elmahkûm münafık olurdu. Bir ömür boyu nifak ve fesad peşinde koşardı. Böylesinin ipiyle kimseler kuyuya inemezdi. Tok karnına yapılan cimanın meyvası ise ya mülhid yahut mücrim olurdu. Dişi ehlinin gönlü yok iken yapılan cima ise hepsinden beter idi; zira toprağa rızasız düşüveren çocuk, eğer oğlan ise harfendaz, kız ise fırkıtma çıkıp, tez zamanda erazil taifesine dahil olurdu. (Şafak, Pinhan, 175-176)

Deli Zamanlar romanında Türkiye’deki genç kadın profili üzerine gözlemler aktarılır. Romanın baş kahramanı olan Aypare, ister eğitilmiş olsun, ister eğitimsiz tüm genç kızların koşullanmışlıkları nedeniyle ana hedeflerinin iyi bir evlilik yapmak olduğu anlatılır. Genç kızlar bu hedefi gerçekleştirmek için tek silahları olarak gösterilen dış görünüşlerini kusursuzlaştırmaya çalışırlar. Ancak genç kızların karşı cins hakkında bildikleri bunlarla sınırlı olduğu için, çocukluklarından itibaren karşı cinsi öcü gibi gördükleri için ne yazık ki ikili ilişkiler konusunda çoğu kez sınıfta kalmaktadırlar. Pek çok yerde duyulan, tecavüz haberleri bu bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Doğal olan kadınlarla erkeklerin toplum içinde medeni bir

şekilde görüşmeleri olmalıdır. Böylece gençler birbirleriyle daha sağlıklı ilişkiler kurabileceklerdir:

“ Ya benim dışındakiler? Sokak aralarında güzelliklerini, dişiliklerini asma gölgelerine saklayan, bir bakışa, bir saç sıvazlamaya meftun genç kızlar veya geçkin kızlar? Bunlar tahsilleri yarım kalmış, biçki dikiş kurslarıyla avunmuş, yaşlıların deyimiyle koca ümidiyle yaşayan tazeciklerdi... Bütün gün ayna önlerinden geçerken kendilerine ve kendi görüntülerinin gerisindeki bir ikinci bene tutkun sevdalı, çarpıntılı kızlar... Görücü yolunu gözlemeyi, düğünleri kollamayı kendileri için beklentilerin, umutların en parlağı olarak görüp kendi dünyalarında silinir giderlerdi.

Ya okuyanlar? Onlar için de düşünülen varlıklı, okumuş tarafından birer koca değil miydi? Onlar da köşe başlarında, kör yollarda, çıkmaz sokaklarda mektup alıp vermeler yerine mesela bir gidimlik dilenci postası vapurlarda buluşmuyorlar mı, kendilerini rüzgâra kaptırmış olarak vapur güvertelerinde yüzlerinde dalgalardan fiskelenen su zerrelere, sarmaş dolaş oturmuyorlar mıydı? Daha kıdemlileri pastanelerde, daha eli yüzü açılmışları sinemaların localarında buluşmuyorlar mıydı? Vapurların alt kamaralarında akordiyonlu dans gösterileri neydi? Kendini gösterecek yeri olmayan zavallı Türk Gençliği deli kanını vapurların en alt kamaralarında kaynatıyordu.

Okumuş kızlarda da aynı korku, iğfal edilip yüz üstü bırakılma korkusu yok muydu? Üstelik okuyan gençlerin tahsilli olmanın avantajlarıyla kasılarak kaç kızı ‘ evlenme vaadiyle’ kandırmasına ne demeliydik? Tam tersi ‘ bikri izale’ etmemek için yarı yolda kurt adam gibi biçim değiştirip ‘ Kusura bakma tahsilime devam edeceğimden seninle evlenemem!’ gibisinden şoklamalar uygulandığını... Bütün bunların vapur altı, sinema locası, taşralı psikolojisinden doğduğunu söyleyebiliriz.” (Çokum, Deli Zamanlar,26–27)

Aral Yeni Yalanlar Zamanında insanın cinsellik yoluyla yaşam konusunda bir çok bilgi edinebildiğini vurgulamaktadır. Cinsellik karşındakine güvenmeyi ve kendini eğitmeyi gerekli kılmaktadır.

Yaşamla ilgili olarak edindiğim bilgilerin çoğunu kadınlardan öğrendim. Belki kadınlar da erkeklerden öğrenirler. Sanırım yeterince açık değil söylediklerim, bir daha deneyeyim: insan dünya üstüne felsefesini cinselliği yoluyla ediniyor. Yargılarını cinsel deneyimleri çerçevesinde oluşturuyor. Cinselliği düşüncesini baştan çıkarıyor ya da düzene koyuyor. Yaşama biçimini, ilişkilerini, ruh halini belirliyor. İnsanın yüreği cinselliğin ellerinde. Bütün bunları Beylem’de dün geceki buluşmamızdan sonnta düşündüm. (Aral, Yeni Yalan Zamanlar, 152)

4.7.9. Çift Cinsiyet Taşıma

Elif Şafak’ın Pinhan adlı romanında cinsiyet açısından farklı bir konu ele alınır. Romanın ana kahramanı Pinhan doğuştan itibaren çift cinsiyet taşımakta ve bu

nedenle büyük mutsuzluk yaşamaktadır. Roman temelde Pinhan'ın bu ikiliği üzerine kurulur ve roman Pinhan'ın tek bir cinsiyeti tercih etmesiyle bir çözüme ulaştırılır. Romanda toplumda az rastlanan ancak yine de var olan bir konu ele alınır ve bu tür insanların ne tür güçlükler çektikleri, psikolojik travmalar yaşadıkları anlatılır.

“Ben”dedi Pinhan “Ben ikibaşlıyım. Bu âleme geldim geleli böyleyim. Pinhan Karanfil Yorgaki'nin söylediklerinden hiçbir şey anlamadığını görünce ağır ağır, tane tane anlatmaya koyuldu. Ta çocukluğundan bu yana peşinden sürüklediği ikibaşlılığı, doğuştan hem kadın, hem erkek olduğunu, geceleri üzerine çöken hüznü, gündüzlerin cengâverliğini ve sonra Dürri Baba tekkesini, her kuşluk vakti ferahlayan yüreğinin akşamları nasıl daraldığını, meçhul bir hikâyenin peşine düşüp oradan ayrılışını anlattı.” (Şafak, Pinhan, 160)

4.7.10. Eşcinsellik

Cinsel açıdan sapkın davranışlar Mahrem romanında incelenen konulardan biridir. Romanda hemcinsleriyle şiddet içeren türlü ilişkiler kuran bir kişiden söz edilmektedir:

“Ensesi kaymak, kalçası kadid oğlanlara çuvalla para akıttığını, onlarla oynamayı en çok sevdiği oyunun öteki-olmaca-kendine vurmaca olduğunu, oğlanları kendi kılığına sokup kendisinin de kadın kılığına girdiğini, bu haldeyken eziyet ve hakaret görmekten büyük keyif aldığını , oğlanlardan kendisini dövmelelerini istediğini ama şiddetli dayaklardan geriye ufacık bir kızarıklık dahi kalmaması için sıkı sıkı tembihlediğini, senelerdir gizlice oynadığı gececil oyunlardan geriye tek bir leke bile bırakmamaktaki marifetini, dayakların çığından çıkmaya başlayıp darbelerin sertleştiği anda jartiyerini çıkartıp az önce kendini dövdürdüğü oğlanları kan revan içinde bıraktığını, bulaştığı her çirkeften tertemiz sıyrılmayı, girdiği her bataktan batmadan ayrılmayı başardığını, sırlarını keşfedenlerin ayaklarını kaydırıldığını, ayağını kaydırıldıklarının omuzlarına basa basa yükseldiğini gördü. Ve gördüklerini beğenmedi. (Şafak, Mahrem, 142)

Elif Şafak Şehrin Aynaları romanında eşcinsel ilişkiyi ele almıştır. Buna göre Osmanlı sarayındaki Mihrengiz Kadın'ın hemcinslerine olan düşkünlüğü anlatılmaktadır:

“Mihrengiz Kadın hakkında çıkartılan dedikodulardan haberdardı. Onun, sarayda hatırı sayılır bir ağırlığı olan Meleki Kadın'ın sağ kolu olduğunu, hemcinslerine ayrı bir alaka gösterdiğini, güzel olan her şeye düşkünlüğüyle nam saldiğini duymuştu.” (Şafak, Şehrin Aynaları, 253)

Aşk İşaretleri'nde cinsel taciz konusu eşcinsellik bağlamında ele alınmıştır. Romanda Şalvar Baba adıyla anılan kahramanın Nezir'e yönelik cinsel tacizi dile getirilir. Dayaktan sonra cinsel tacize ve tecavüze de maruz kalan Nezir bir süre sonra çevresindekiler için acımasız bir insan olacaktır. Bu durum olumsuz koşullar altında yetişen kişilerin yetişkinlik evrelerinde de bu olumsuzlukları sergilemeye devam edeceklerini ve toplum için tehlike oluşturacaklarını göstermesi bakımından önemlidir:

Eksikliğini hissedip kendime geldiğimde Gülhan, Şalvar Baba'nın kıllı hikâyesinde Nezir'in ruhunu didikliyordu. "Baksanıza, ha? Bizimki erkekçi olmasın!.." Kıllı pantolonunu düşürüp üzerime bir abandı.. Boynumda beni parladi. Şalvar Baba'nın altında götüm yerinden oynadı. Hah hah ha! Havuç hanım kamyonetle gelmiş Nezir'i kurtarmaya. Anlaşılmaz bir telaşla çırpınıyormuş, kirpi gibi, durmadan. Cüce kadın, "arkadaşımı bırak! Arkadaşımı koyver!" diyormuş meğer. (Tekin, Aşk İşaretleri,57)

Şalvar Baba'nın cinsel tacizine sadece Nezir maruz kalmamakta diğer erkek çocuklar ve gençler de bu duruma maruz kalmaktadırlar. Çocuklar gece yaklaştıkça başlarına gelecek olanı bildikleri için korkmaktadırlar. Bu çocukları bu tür sapkın davranışlardan koruyacak bir kimsenin ya da devlet gücünün olmaması da ilginçtir. Bu alıntı çocuğa yönelik cinsel taciz başlığı altında da yer almaktadır:

"Şalvar babayla gözlerimizi dolduran her şey hayal olurdu. Biz gerçektik. Yokken, tersi.. hayaller nasıl cansız cansız titirse öyle titirdik. Okulun acısını çıkaralım diye bizi gecenin içinden geçirip kayalıklara tırmandırırdı. Kafa bulmak için dalgalara bakardık. İçten içe ne düşünürdük biliyor musunuz? Başımızı döndürüp bizi düzeceğini.. gecoş dedikçe bacaklarımız karıncalanıyor. Üstümüze abandıkça karanlığı silkelemek için babalanıyor herif.. biz kıllanıyorduk." (Tekin, Aşk İşaretleri, 86-87)

Aşk İşaretleri romanında çocukların Şalvar Baba'nın tacizlerine alışmaları ve bir süre sonra bunu kendilerinin istemesini onların sevgi ihtiyacına bağlamak mümkündür. Ailelerinden gereken sevgiyi alamayan çocuklar baba ünvanıyla seslendikleri bu adamın sapkın da olsa ilgisini çekebildikleri için mutlu olmaktadır. Bu bir bakıma onlarda birine ait olma duygusu yarattığı için değerlidir:

"Şalvar Baba değil., kim suratımıza baksa birini üstümüze yatırmak istediğimizi anlardı. 'Yüreğiniz donunuzda atıyor,' diyordu bize. Aldırmaz bir herif olup.. acımasa..

hiçbirimizi ellemeyecek. Ama halimiz ona dokunuyor işte. 'Üstünüze yürüyorum yatışın!' Gözlerimizin içimizi gösterdiğinden haberimiz yok. Kafalarımız karanlık ya.. Ara sıra bir ışık parlayıp sönüyor. Yoksa gövdelerimiz karambolde. Neyi duymaktan korkuyorsak onu söylüyordu. Sesini canımızla dinlerdik. 'Kafalarınızın içini aydınlatamam, doğuştan ışık yok bende hah hah ha! Ama.. cinsî katliam yaparım! Yaptığı, bilmeden ona ve birbirimize yapmayı arzuladığımız şey.. Kıçımızı başımızı arkalıyor.'" (Tekin, Aşk İşaretleri,87)

Aşk İşaretleri romanında kendisine Şalvar Baba tarafından cinsel taciz uygulanan ve tecavüze uğrayan Nezir'in aynı davranışları bir başkasına yapması oldukça düşündürücüdür. Küçük yaşlarda bu tür davranışlarla karşılaşan Nezir duyduğu öfkeyi bu davranışı başkalarına yansıtarak yatıştırmaya çalışmaktadır. Romanda çocukların cinsel arzular için kullanılmalarının ne boyutta tahribatlar yarattığı Nezir'in şahsında ortaya konulmaktadır:

"İçim geçti, sızmışım. Ayıldım ki, Nezir'in elleri bacaklarımın arasında. Yüzü dünyayı kaplamış. Ayağa sıçradım."
Bir şey yok, yat uyu, rüya görüyorsun, demiş..
Aptal! Senin büzük soğanına kalmadım!" (Tekin, Aşk İşaretleri, 91-92)

Eşcinsellik konusu Kumral Ada Mavi Tuna romanında Ada'nın sevgilisinin ölümünden sonra girdiği bunalım nedeniyle başvurduğu bir yol olarak anlatılır. Aslında eşcinsel eğilimleri olmayan Ada sevgilisinin ölümünden sonra yaşamının bir değeri olmadığına inanmış ve kendisini daha fazla aşağılamak ve aşağılatmak için eşcinsel bir ilişkiye girmiştir. Sevgilisinin acısını unutmak isteyen Ada birçok erkekle birlikte olmuş ve sonunda Aliye ile eşcinsel bir ilişki de kurmuştur. Ancak bu ilişkilerin hiçbiri onun acısını azaltamamıştır:

"Ada'yla gözgöze geldik. Kısacık, çok kısacık bakiştık. O zaman nedense dilimi feci ısırđım. Canım çok yandı.

' Ah Ada, neden?' diye sordum, ' Ama sen de aynı kadınla...' diye yanıtlıyordu bakışlarımı.

Kendini ilk toplayan Ada oldu. Sanki şen şakrak bir sesle konuştu;

' Birden aklıma bizim çocukluk yıllarımızda oynayan şu ünlü Bob Fosse filmi geldi.'

Şaşırma sırası Aliye'deydi. ' Ne olmuş yani?' der gibi baktı Ada'nın yüzüne.

‘ Kabare canım hatırlarsınız!’

‘ Lisa Minelli’yle, Michael York’un oynadığı film mi?’ diye sordu Meriç toparlanmayı deneyerek.

‘ Tastamam o !’ dedi Ada. ‘ O filmde faşist subay vardır. Çok yakın iki arkadaşı ayrı ayrı aldatarak, ikisiyle de cinsel ilişkiye girer. Bu oyunun çok geç kalarak farkına varan kadın dostu eş-cinsel erkeğin aşağılanmışlık duygusu, bize faşizmin asıl anlamını anlatır bence.’

Baktım Ada çoktan toparlanmıştı.

‘ Çünkü faşizm, ilişkilerimizde başlar ve daha fazla incitmek, daha fazla yaralamak, ezmek ve aşağılamaktan zevk almaktır aslında!’

Eh, fena sayılmazdı. Yenilmişti Ada, ama şık ve soylu bir şekilde çekiliyordu ringden.

‘ Her ikisi de istekliydi ama o faşistle yatmaya! Satılık olmayan ne var ki!’ diye bağırdı Aliye tükürür gibi.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 345)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında eşcinselliğin doğuştan gelen genetik bir yatkınlık nedeniyle ortaya çıktığı ve bu nedenle kimsenin eşcinsel olduğu için suçlanmaması gerektiği anlatılır. Kimi zaman da bireyler daha sonradan cinsel tercihlerini değiştirebilirler. Bunun dışında Ada gibi her iki cinsle de ilişkiye giren heteroseksüel insanlar da vardır. Ancak sonuçta cinsellik bir doğa olayıdır ve eninde sonunda her insan doğanın kendine verdiği iç sese göre hareket eder:

“ ‘ Buradan hareketle Ada’nın kısa bir süre bir tecrübe geçirmesi onun artık eşcinsel olduğunu göstermez. İnsan ya eşcinsel eğilimle doğar, ki şimdi modern tekniklerle bu tezi gen çalışmalarlarıyla da destekliyorlar, ya da eşcinsel doğmaz. Sonradan seçerek, şuurlu olarak cinsel tercihlerle belki oynanabilir. Yani, bir vakitler feministler arasında moda olduğu üzere reaksiyon olarak lezbiyen yaşamak gibi... Ama o kadar. Tabiat sonunda gelip gelir ve herkes kendi doğal cinsel çekim cinsiyetine yönelir.’

Karanlık çökmüş, hava iyice soğumuştur. Üşüyordum ve kendimi çok yorgun hissediyordum. Sanki yumruk yiyen bendim, onlarca, yirmilerce yumruk...

‘ Ada’nın tipik bir heteroseksüel olduğunu düşünüyorum. Ne diyorsunuz ona siz şimdi, karşıtinsel mi? Her neyse... Kaldı ki, Ada lezbiyen olsaydı bunu asla saklamayacaktı.’

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, sayfa: 349–350)

Deli Zamanlar romanında eşcinsellere farklı bir şekilde yaklaşıldığı görülür. Dışarıdan ne kadar korkutucu görünseler de eşcinsellerin aslında çok yardımsever ve insanî değerleri yüksek kişiler olduğu bir tiyatro topluluğundaki eşcinsellerden hareketle anlatılır. Romanda Savaş’ın çok küçük bedeller karşılığında erkeklerle birlikte olduğu anlatılırken bu insanların üniversite eğitimi alan ve iyi ailelerin

çocukları oldukları dile getirilir. Bu durum onların yaşam koşulları nedeniyle bu tercihe zorlanmadıklarını, bu durumun onların kendi tercihleri olduğunu göstermektedir:

“ Homoseksüellerin kaynaştığı bir amatör tiyatro topluluğuna davet ediyorlardı. ‘ Gırgırımız bol, için açılır...’ diyerek. Bazılarını fakülteden tanıyordum onların. Birisi Savaş’tı. Çakmak, fular karşılığı erkeklerle beraber olduğunu alışılmış, günlük bir olaymış gibi söylüyordu, öbürü de Necati... Kentli çocuklardı bunlar... Disiplinli, töreli evlerin çocukları nasıl olur da bu işlere bulaşır diye düşünürdüm ama bu onları arkadaşa sevmeme engel olmuyordu. İnsan olarak candandılar, hiç de kötü değillerdi, yardımı seviyor, içinizi dökmeniz gönülden diliyorlardı. Bütün istenmezliklerin içinde sizi ittirmeyen iyi bir taraf mutlaka kalıyor.”
(Çokum, Deli Zamanlar, 22)

Islak Güneş romanında toplumun eşcinselliğe olumsuz bir tutumla yaklaştığı iletilir. Romanda eşini sürekli döven Hidayet Bey’in aslında eşcinsel ve mutsuz olduğu için eşine şiddet uygulamaktadır. Hidayet Bey’in yapı ustasıyla kurduğu ilişkiye mahalleli pek hoş yaklaşmaz ve toplum bu durumlarda kullandığı en etkili silahını ortaya çıkarır: Alay. Toplumdaki egemen anlayış azınlıkta olan ve bu nedenle güçsüz kalan eğilimleri ezer. Mahallenin çocukları Sedat’a babası hakkında ilginç sorular sorarlar:

“ “Ayol yekvücut ne demek?”
“Nereden duydun bu sözü hanım?”
“Nereden duydumsa duydum, söylesene ne demek?”
“Kimden duyduğunu söylemezsen ağzını parçalarım. Bu yaştan sonra nelere kalkışıyorsun be kadın?”
Nazmiye Hanım fena korktu kuşkusuz.
“Ne fesat adamsın Sait. Hidayet Bey evin onarımını yapan usta için söylemiş. Remziye Hanım’la ben, acaba ne demek istiyor dedik de.”
Gülmeye başlamıştı Sait Bey:
“Artık açıktan açığa söylüyor muymuş bunu Hidayet maskarası.”
“Ne demek istemiş Sait, uzatma artık, söylesene?”
“Yekvücut demek, tek vücut demek... Hani karı kocanın şey yaparken...”
Nazmiye Hanım bu konuşmayı Remziye Hanım’a anlatırken onun ağzından kocaman bir “abovv” çıktı.
“Pes bacım. Adam saçlarını boyuyor, kıvırtıyor da, yüzü köse gibi kılsız. Hiç rahatsızlık duymuyor bundan. Ona da amenna... Demek bir de o biçimmiş ha?”
Yıllar önce, Sedat daha küçücük bir çocukken soruyorlardı:
“Sedit senin baban o biçim mi?”
(Kutlu, Islak Güneş, 90- 91)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında eşcinselliğin evli çiftler arasında da oldukça yaygın olduğu dile getirilmektedir. Hatta romanda biseksüel olan birçok kişinin evliliklerini kalkan olarak kullanıp bu tür ilişkilerde buldukları belirtilmektedir. İnsanlar toplum tarafından yargılanmak istemedikleri için görünürde normal bir evlilik sürmekte, aynı zamanda da eşcinsel ilişkilerini yürütmektedir. Eserde bunun suçlanması gereken bir eğilim olmadığı ve insanın içgüdüsel yönelimleri nedeniyle eşcinsel ilişkiye kayabileceği anlatılır:

“ Düşüncelerini, eylemini, mantıklı açıklamalarla bana dayatmada üstüne yoktur onun, diye düşündü, sinirlenerek. Ömer’e göre üçüncü kişinin kadın ya da erkek olmasının bir önemi yoktu. İnsanların çoğu biseksüeldi, birçok – üst tabaka- evli kadın ve erkek toplumsal konumlarına evliliklerini kalkan ederek hemcinsleriyle ilişkilerini sürdürüyorlardı. Cinselliği daha çok alışıldık ölçüler içinde algılayan –zavallı- büyük çoğunluk ise eğilimlerinin farkına bile varamıyordu. İnsanın bütün yönlerini araştırıp keşfetmesi gövdesinin olanaklarını denemesiyle mümkündür ve kesinlikle yadırganacak bir şey değildi. Hem bu da bir dönemdi işte yaşamında. Çekiciliği farklı oluşunda, gizemindeydi. Ne kadar süreceğini, nasıl sonuçlanacağını kimse bilemezdi. Simden’i aldatmış, tutkulu bir aşka düştüğünü açıkça söylemişti. Niyeti hemen ayrılmak da değildi. Başka birinden duymasını, yaralanmasını istememişti.”(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 9)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında şair doğan Gökay’ın ağzından cinselliğin kişiye ait bir haz alanı olduğu bu alanı kişinin istediği şekilde kullanacağı ve bu konuda da kimseye hesap vermek zorunda olmadığı anlatılır. Ancak ne yazık ki cinsel tercihleri farklı olan ve bu açık bir şekilde yaşayan insanlar toplum dışına itilmektedir. Romanda bu konu şöyle değerlendirilir:

“ Homoseksüel, Osmanlı eliti, liberal sosyalist gibi yakıştırmalarla beni yıpratmaya çalıştıkları oldu. Fakat ne edebiyat çizgimi, ne siyasi görüşümü, ne de şahsi hayatımı gölgeleyebildiler. Cinselliğe gelince, şimdi ona kösnüllük, seks gibi adlar taktılar, ama asıl uygunu cinselliktir ve kesinlikle insanın çok şahsi lezzet alanıdır. Cinsellik, paylaşılan kişilerden başkasının bu alana girmesini lüzumsuz kılar. Kimsenin kimseye hesap vermesi mecburiyeti olmamalıdır! Merak ettikleri her şeyi, ama her şeyi Bürkan bilir.” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 372)

4.7.11. Toplumdaki Cinsel Açlık

Yaz Sonu romanında toplumda cinselliğin ayıplanan, kınanan bir eylem alanına indirgenmesinin birçok toplumsal ve bireysel soruna yol açtığı anlatılır. Toplumda

kabul görmek adına yapılan cinsel baskılama insanları bir süre sonra yanlış davranışlara itmektedir. Romanda cinselliği hiç yaşayamayan ya da sınırlı bir şekilde yaşayan erkeklerin tecavüze kadar giden davranışları ele alınır. Romanda Nuran'ın Alanya'da bir grup erkek tarafından tecavüze uğraması ve sonra da öldürülerek kumsala bırakılması olayının ardında toplumdaki çarpık cinsellik anlayışının ve açlığının yattığı anlatılır:

“ Alanya'yı özlemiştim. Kaleyi, Kızıl Kule'yi ya da Kleopatra'yı değil. O tahıl dükkânlarını, ahırdan bozma sinemayı, o sinemaya dağlardan, tepelerden inip gelmiş, başları yün takkeli, yüzleri yaşlı ve şaşkın delikanlıları. Acaba şimdi kaç Yüzbinlik ve onların, uçarı yün bereli, kocaman kara şalvarlı, ellerinde boru gibi bükülmüş lahmacunlarıyla sinemaların ilk sıralarını, localarını dolduran, dudakları çok etli, çıplak kadınlarla şakakları favorili, yüzleri pomatlı halk kahramanlarının öpüştükleri sahnelere uzun uzun ıslık çalan oturdukları yerde uğradıkları bir cinsel sarsıntıyı örtmeye savaştan kaç oğulları var? Eskiden aynalarda yeni tıraşlar eden berberi de görmeliyim. Dükkânın önünden geçerken içeriye bir göz atabilirim. Orada, saçlarını ensede bıraktıran, şakaklarında ahır bozması sinemanın önünde asılı duran afişlerdeki yakın favorileri olsun diye gözünü aynadan ayırmayan, kravatlı ama kara donlu bir Süleyman mutlak oturuyordur. Tavanda at boncuklu bir abajur bulunur. Nuran, bir gün, bir gemiyle buraya inip, at boncuklarını at kolonlarına dize dize abajurlar yapmaya başlamıştır. Nuran'ın bıraktığı bu tür izlerden sonraları kaç kişi geçti. Adımlarını hiç sakınmadan. Çiğneyerek onun dokuduğu o ilk kilimleri. Bozarak. Çarpıtarak. Nasıl bunca ucuza kazanılabiliirdi bir yaşam? Ucuz, öyle mi? Nuran'ı sonra, ıssız bir kumsalda buldular. Her yanı morarmış bir ceset. Berber aynasının önünde kalkıp, aysız bir gecede, Nuran'ı ahır bozması sinema perdesinde gördüğü etli dudaklılar sanarak onun üstüne boşalmış üç Süleyman, üç Mustafa ya da üç Ramazan ardından...” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 170)

Türk halkının cinsel sorunlarının çözümünü Güzin Abla'dan beklemleri Ölü Erkek Kuşlar romanında toplumun çaresizliği olarak görülür. Cinselliğin bir örtü altında yaşanması, gündelik yaşam alanına hiç yansıtılmaması, yansıtıldığında hemen kınanması insanları bu tür sorunlarını ört bas etmeye, sorun kapatılamayacak boyuta geldiğinde de Güzin Abla'lara taşımaya yöneltmesi sağlıksız toplum yapısının bir göstergesidir aslında. Toplumun bu katı tutumu birçok insanın mutsuzluğuna neden olmaktadır:

“ Halkımızın duygusal ve cinsel sorunlarına yardımcı olabilmek gerçekten kıvanç verici bir görev olurdu benim için. Ancak şu sıralar ergenlik sivilceleri, kızlık zarları, intihar saplantıları, başka kadınlara giden hain kocalar, acaba gebe kaldım mılar, gelin-kaynana geçimsizlikleri ve yemek

tuzsuz olmuş diye dayak yiyen kadınlarla ilgilenecek, onların nabızlarına göre şerbet sunacak ruhsal dengede değilim.

Bu durumda bakkalın oğluyla girdiği aşk ilişkisinde kızlık zarını kaybetmiş ‘ Sarı Papatya’ya üzülme, git diktiriver; intihar etmeyi düşünen ‘Karagümrüklü Kadir’e -mektubuna iki ay sonra sıra geldiğinde- hala intihar etmediysen sen salağın tekisin oğlum, yanıtlarını vermekten nasıl kaçınacağım?

Hem sonra gerçek Güzide Teyze’ler aramızda yaşamıyorlar mı?
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 38)

Toplumdaki cinsel açlık, Deli Zamanlar’da çözümlenmeye çalışılan konulardan biridir. Kınanma ve dışlanma korkusu yaşayan insanlar cinsel ihtiyaçlarını gizli kapaklı bir şekilde gidermeye çalışmaktadır. Cinselliği istedikleri gibi yaşayamayan insanlar ise bunu çeşitli şekillerde dışa vurmaktadırlar ve bu dışavurum elbette ki toplumun benimseyeceği bir biçimde ortaya çıkmamaktadır. Toplumda ne değişmiştir de Kerem ile Aslı hikâyelerini oluşturan bir halk nasıl kınanacak davranışlar sergilemeye başlamıştır? Eserde bu sorunun yanıtı aranır:

“ Halkımın helâları nasıl kullanması lazım geldiğini bilmediğini düşündüm. Bayhan’a hak verdim. Halkımın cinsel açlığı da tutarsız, sapkın, tuhafıklar doluydu. Bütün acımasızlıkların temelinde bu yetmezlik, bu doyumsuzluk vardı. İşte bu noktada Leyla ile Mecnun’un, Kerem ile Aslı’nın aşklarını bir yere koyamıyordum.” (Çokum, Deli Zamanlar, 107)

Cinselliğin ülkemizde kapalı bir kutu oluşu, cinsellikle ilgili birçok eylemin gündelik yaşamda ayıplanması yasaklanması insanların bu konuda yeterli doyumunu sağlamalarına engel olmaktadır. Bu nedenle sokakta kadınların bazıları tacizlere maruz kalmaktadırlar. Cinselliğin medenileştirmemesi, ilkel bir boyutta tutulmasında cinsel eğitim eksikliğinin payı büyüktür. Deli Zamanlar romanında bu durum şöyle dile getirilir:

“ ‘ Birisi sokakta bana bedenimle ilgili müstehcen laf sataşmalarında bulundu mu, önceleri çok kızıyordum ama artık kızamıyorum. Onun ilkeliğinden sadece ve sadece kendisinin sorumlu olmadığını düşünüyorum. Doyumsuzluk ilkellelikle birleşince böyle biri ortaya çıkıyor. Helâlara açık saçık yazanlar da aynı durumda. Biz bütün bunların kibarcasını yaşıyoruz.’ ”
(Çokum, Deli Zamanlar, 40)

Toplumdaki cinsel açlığın yine kadınları mağdur etmesine Deli Zamanlar romanında değinilir. Romanda erkeklerin cinselliklerini toplumda alenen

sergilemekten bir sakınca görmediklerini, aksine bu durumun onların güçlerinin bir sembolü olarak görülmesi kadınları olumsuz yönde etkilemektedir. Romanda gençlerin köşe başlarında kızlara sözlü olarak sarkıntılık etmeleri Aypare tarafından ilkellik, yokluk ve doyumsuzlukla açıklanmaktadır:

“... Kahvesi bol semtin köşebaşı, kaldırım taşı bekleyen kabadayı, hovarda, bıçkın, bobstil ev kırmızı montlu James Dean’leri laf atmadan duramıyorlardı. Gerçi James Dean’ler daha edepli oluyorlardı ama ötekiler hele hele esrar batığı sürüngeleler, iskarpinine basmış belalılar, jiletçiler geçit vermiyorlardı kadınlara. Ben bunları tanırdım, onlarda ilkokulda kız kardeşleriyle sınıf arkadaşı olmamdan dolayı bana takıntı olmazlardı.

Aypare bunlardan huzursuzluk duyuyor, köşebaşlarının ilkel “lafçı”larını böyle sokaklara salanlara, yokluklara, geri kalmışlıklara, erkeklerin doyumsuzluklarına öfke yağdırıyordu.

(Çokum, Deli Zamanlar, 65–66)

4.8.Devlet

4.8.1. Devletin Görevleri

Üç Beş Kişi romanında aydın kimliği ön plânda tutulan Ferit Sakarya’nın ağzından devletin izlediği politika eleştirilir. Romanda Ferit Sakarya devletin iç ve dış politikadaki etkisiz tavrını eleştirir. Umutla beklenen anayasanın da gereği gibi uygulanmadığını ve yeterli özgürlüğü sağlayamadığını anlatır. İşin en kötü tarafı ise ülkenin A.B.D. güdümünden çıkamaması ve onun bir gölgesi olarak dış politikada var olmaya çalışmasıdır. Ferit Sakarya bir aydın olarak ülkedeki gelişmelerden endişe duymakta ve gelecek konusundaki umutlarını da yitirmektedir:

“... Mihaliççik’a doğru yol alan arabanın radyosunda bir kez daha devletin ürkek, kararsız, ancak ‘huzur’ inleyebilen cılız sesi işitiliyordu. De Gaulle, Amerika’ya, Nato’ya ve Avrupa Birliği’ne karşı tavır almıştı. Nükleer denemeleri durdurma anlaşmasına katılmayı reddederek vatandaşlarının bile kendisini anlamasını güçleştirmişti. Ferit Sakarya, Paris’te doktorasını yaparken, gözlerinin, kulaklarının bütün duyarlılığı ile ülkesinde hazırlanan yeni anayasanın siyasal ve toplumsal yaşama vereceği yeni biçimi kavramaya çalışırdı. Sanki artık her şey kendisini yepyeni, engin umutlarla geri çağırıyordu. Ama işte devlet radyosu, hala, Başkan Kennedy’in kurban gittiği suikasti, hiç yorumsuz, bir polis olayı gibi veriyor: Kruşçef’in birdenbire düşürülüp tarihin karanlık sayfalarına sımsıkı kilitlenişini ardından, yedi sekiz yüz milyonluk Komünist Çin’in ilk atom bombasını patlatmasını, Kayseri Cezaevi’ndekilerin bir gecede boşaltılmasını ne kadar önemsiyorsa, o kadar önemsiyordu. Nato’ya, Cento’ya nasıl olsa sımsıkı bağlıydık ve nasıl olsa A.B.D. dış politikada izleyeceğimiz yolu bize gösterirdi. Sanki bunun iç politikada bir izdüşümü yoktu. Yeni anayasanın getirdiği birtakım yeni özgürlükler, ilkağızda,

Kayseri Cezaevi'ne kapatılanların salıverilmesiyle sonuçlanmıştı. Arabanın radyosunda spikerin ne kadar şaşkın bir sesi vardı! Belki de Ferit'e öyle geldi. Sürekli kar, arabanın ardında bıraktığı izleri bile çarçabuk örtüyordu. Örtüyor, siliyor, unutturuyor; sanki her şeye yeni bir başlangıç öneriyordu.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 191)

Devletin temel görevlerinden biri de halka gerekli temel hizmetleri sunmaktır. Elektrik, su, yol gibi temel ihtiyaçlar ne yazık ki herkese eşit oranda ulaştırılmamaktadır. Özellikle ülkemizde kimi ihmal hadiseleri nedeniyle insanlar zor durumlarda kalmakta ve ihmalden kurtulmak için uzun yıllar mücadele vermek zorunda kalmaktadırlar. Mahrem romanı bunun tipik örneklerinden birini anlatır:

“Elektrik idaresinin bize bir garezi olmalıydı. Hayalifener Apartmanı sık sık karanlıkta kalıyordu. Ne zaman elektrik kesilse, pencere kenarlarına dizilip gıptaıyla izliyorduk yokuş boyundaki çipil gözlü evlerin afili aydınlığını. Durumu bir gurur meselesi yapan apartman yöneticimizin denemediği yol, dökmediği dil, öpmeyi el kalmamış, ama sonuç değişmemişti. “Basit bir memur hatası, tipik bir ihmal vakası” demişlerdi. “Öyleyse düzetin,” demişti apartman yöneticisi. “o kadar basit değil,” demişlerdi. “Her meselenin bir geçmişi var. Geçmişe saygınız yok mu sizin?” apartman yöneticimiz üzüntüsünden yataklara düşmüştü. Geçmişiyse övünürdü.(Şafak, Mahrem, 147).

İşkenceci romanında hükümet ile devlet kavramları birbirinden ayrılarak değerlendirilir. Mefharet öğretmene göre devlet asli güçtür ve bir tanrı gibi kuralları vardır. Ancak hükümet kara cahil halkın seçtiği sıradan, halktan insanlardı. Devletin en büyük sorunu demokrasiyi kurmaktır. Bu sorun çözülmeden okuldaki kırık tahtadan söz etmek devlete saygısızlıktır. Romanda devletin halkı değil, yine kendini koruyan tutumu eleştirilir:

“ Velileri, devletin kendi çocukları için yaptığı fedakârlıkları sıralayarak sindirdi. Geri kalmışlık, geri kalmanın; yeni kusurlar, eski kusurların bahanesi oldu. Devlet ile hükümet, Allah ile feleğe öykündüler.

Rahman olan, fedakâr olan devlet; halifesi, ‘yurdu yüceltmeye ant’ içen cefakâr memurları; nifak koyan münafık ise, hükümet’ti. Allah’a ‘hâşâ!’ değil, feleğe çatılırdı. Devlete gelince; o manevi şahsiyetini yasalarla güvence altına alalı niceydi. Oysa, hükümetlere sövgü küfre girmezdi. Hükümetlere sövgü, kendimize sövgüydü. İnsanoğlu, layık olduğuyla yönetilmez miydi? Demokratları ya da kuyruklarını seçen kara cahiller bu adamlar değil miydi? Demokrasiyi baltalayan bu poturlular değil miydi? Demokrasi rayına oturmadan, ‘şartları temin edilmeden,’ Türkiye’nin muasır medeniyetler seviyesine yükselmesine imkân olabilir miydi? Bunca

hayati sorun çözüm beklerken, çocukların, bir türlü yerine takılmayan, ‘Ben ne yapayım!’ karatahtayı görmek için ayağa kalkmak zorunda kalmalarından yakınmaları anlamsız değil miydi? ”
(Alatlı,İşkenceci, 54)

Devletin ağır işleyen yapısı vatandaşların sorunlarının giderilmesinde çeşitli sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. İşkenceci romanında devletin bir kurum olarak halka ulaştığı noktalar olan sağlık ocakları, okullar gibi yerlerde vatandaşın düştüğü/düşürüldüğü durumlar ele alınır. Çocuğuna aşı yaptırmak isteyen kahraman devlet memurlarının tutumları nedeniyle zor durumda kalır. Burada memurların kendilerini devletin bir gücü olarak gördükleri ve vatandaşı ezdikleri gerçeği de dile getirilir ve memur zihniyeti yerilir:

“ Bir çiçek aşısı için iki gün taşındı, üçüncü gün, on ikiye çeyrek kala, kuyruğun başına geldi,
‘İkiden sonra, ikiden sonra! ’ savdı hemşir’anım.
‘Üç gündür gelip gidiyoruz, zulümdür bu! ’ ya cevap,
‘Ne yani, biz yemek yemeyecek miyiz? ’ oldu.
Paydosa daha yirmi dakika olduğunu söyleyince de,
‘Bildiğin yere şikâyet et be! Yapmıyorum, işte! ’
Memlekette olsa çeker vururdu, küfür bile edemedi.
Devlet memuruna hakaret, devlete hakaretti. ”
(Alatlı, İşkenceci,71)

Modern yaşamın insanı nasıl robotlaştırdığı Arzu Sapağında İnecek Var romanında bir kez daha ele alınmıştır. Sürekli bir yerlere koşturmak zorunda olan insanlar bir süre sonra giderek içe kapanmakta ve karamsarlaşmaktadır. Bunda devletin bilinçli insan yerine görevlerini yerine getiren vatandaş yetiştirmek isteyen anlayışın da yeri vardır. Romanda kendisini devlet yapımı bir robot olarak tanımlayan Abidin’in yaşamından bir kesit anlatılmıştır. Devlet robotu Abidin ironik bir şekilde bu durumdan kurtulmak için “cinci bir hocaya” başvurmuştur:

“Adın ne?”
“Abidin”
“Ananın adı?”
“Hayriye”
“Hani robottun sen?”
Adam dikleşt:

“Evet, roborum!” dedi.

Alain’e bir göz attım. Müthiş ilgilenmişti bu adamla. Söylenenleri dikkatle dinliyordu.

Celâl Hoca çubukları birleştirmiş, bakıyordu.

“Nasıl robotsun?”

“Devlet yapımı.”

“Hmm. Şikayetini nedir?”

“tekdüze yaşam; karamsarlık, içe kapanma, yaşama sevincini yitirme...”

“Robot olduğunı nasıl anladın?”

“Bir sabah uyandığımda fark ettim.”

“Düş görüyor musun?”

“Görmüyorum.”

“Çalışıyor musun?”

“Devlet memuruyum.”

Celâl Hoca çubuklara şimdi bambaşka bir açıdan bakıyordu.

“Arada, sırtına yük yüklenmiş gibi; semerlenmiş gibi hissettiğin oluyor mu kendini?”

“Olur.”

“Sen bağılsın oğlum. Seni bağlamışlar. Kurtulamıyorsun. Dur bakalım, çözeriz, açarız. Seni yüksek yerden bağlamışlar. Öyle gözüküyor.” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var,135-136)

Politik güçlerin kendileri için güçlü rakipler istemedikleri, güçsüz onları ise dikkate değer görmedikleri İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında dile getirilir. Romanda doğayı korumak için kurulan Yeşiller Partisi’nin diğer güçlü partiler tarafından tehlikesiz bulunduğu anlatılır. Çünkü Yeşiller Partisi onların uygulamalarını sorgulamayacak, dolayısıyla onlar için bir tehlike oluşturmayacaktır:

"Yeşiller Partisi'ni yalnızca çevre koruma, doğal hayatı savunma ve enerji sorunuyla çerçeveye koyup, izcilik grubu, sosyal yardım kurumlarına dahil etmek yanlıştır! Eksiktir, cahilliktir ve gülünçtür!

"Çünkü daracık bir çerçeveye sıkıştırılan Yeşiller Partisi, bu haliyle bazı politik güçlerin çıkarına uygun düşer. Cici, sevimli, çocuksu ve tehlikesizdir. Köşeye sıkıştırmaz, zorlamaz sorgulamaz! (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 208)

Elyazması Rüyalar’da politikadaki çıkar hesapları ele alınır. Politikanın demokratik yapıdan yoksun olması hak eden kişilerin üst noktalara gelmesini engellemektedir. Partiler sözde demokrasi adı altında kendi saltanatını yürütmeye çalışan yöneticiler ile doludur. Eserde bu durum şöyle anlatılır:

“Çantamdan çıkardığım kamayı tam kalbine saplıyordum ki, Genel Başkan bileğimi havada yakalayıp hafifçe büktü. Kama yere düşmüştü. Göz gözeydik.

“Hakkımı yedin!” diye fısıldadım. “buraya seni öldürmeye gelmiştim. Parti Meclisi’ne seni başkan seçen delegenin oyu ile seçilmiştim. Hakkımı yedin! Zorla istifa ettirdin beni. Hadi polis çağır, ne duruyorsun? İhbar et beni. Yakalat! Genel Başkan bileğimi bırakmıştı. Hiç sesini çıkarmadan bana bakıyordu.

Yakalatsana beni! Hadi ne duruyorsun!” diye haykırdım. “hapse attır! Hadi!”
(Eray, Elyazması Rüyalar, 144)

Emir Bey’in Kızları romanında Emir Bey oğullarına siyasetten uzak durmalarını vasiyet eder. Yapılması gereken asıl iş halkla doğrudan buluşmak olmalıdır. Siyasilerin halka bir yararları yoktur. Siyaset, ne siyasetçiye ne de topluma bir hayır getirmemektedir:

“ ‘ Bak şunu söyleyene? Eminim, on yıl sonra sen de onlardan biri olacaksın oğul. Batu’ya söylüyorum, sana da... Siyasetle uğraşmayın. Kendinizi şu garip millete adayın. Taltif beklemeyin. Siyaset meslek değildir. Siyasette tecrübe olmaz. Kurt siyasetçi, hinleşmiş adam demektir. Kimsenin önüne taş gibi dikilmeyin. Her zaman gençlere yol açın. Dünyaya uzun mesafeyi görmek için bakın. Vasi ufuklara göz dikmek hayalcilik değil, tersine hakiki siyasettir. Sizlerin denize ulaşmanıza dua ederim. Siyaset ırmağı insanı çölde yitirir.’
(Kutlu, Emir Bey’in Kızları,137)

İşkenceci romanında Mecburi İskân Yasası’na karşı ağaların da bir isyanı vardır. Romanda doğunun karanlıkta kalmasının nedeni olarak kendilerinin değil, devletin gösterilmesi gerektiği belirten ağalar, devleti doğuya hizmet götürmemekle suçlarlar. Tam tersine ağalar devletin izinin görülmediği bu topraklarda halka hizmet sunmuşlardır. Sebep ne olursa olsun devlet ile ağalar arasındaki bu gerginlikten en büyük zararı ise halk görür.

“ ‘ Acaba 40 seneden beri Şark’ın başına yağdırılan musibetler kimin eseri? Şark’ın kalkındırma yolunda peş peşe gelen hükümetler en ufak bir gayret sarf etmişler miydi? Hangi fabrikalar açılmıştı da, ağalar berhava etmişlerdi? İnşa edilmiş hangi okul öğrencisiz kalmıştı? Hangi köprü ağalar tarafından yıktırılmıştı?’

Bir tehdit savurdular,

‘Bütün memlekette tatbik edilmeyecek bir reform bizden başlarsa,105 sayılı kanunun hükümsüz hükümlerine göre toprağımız

elimizden alınır, bunu zulüm, ayrıcalık, insan haklarına tecavüz diye ilan edeceğiz!’ ”

(Alatlı, İşkenceci, 24–25)

Rodoplu'nun ana ilkesi en büyük değer insan olduğudur. Bu nedenle yeryüzündeki her şey insan için yapılmalı, onun hizmetinde olmalıdır. Ancak insan günümüzde sitemin kölesi durumuna getirilmiştir. İnsan için hizmet yerini, insanın hizmetine bırakmıştır. Rodoplu buna karşı çıkar ve sermayenin insanın emrinde olması gerektiğini belirtir. Bu nedenle de devletçilik anlayışına karşı çıkar:

KİT'leri zaptırap altına almalıyız! KİT'leri çalışanlarına devretmeliyiz! Anlıyor musun? DOĞRUDAN YÖNETİM! Devletleştirme değil özelleştirme! Ve hemen, ŞİMDİ! Çünkü, insan emeğinin mahsulünün keyfini çıkarmalıdır; çünkü insan kendisini geliştirebilmelidir; çünkü insan diğer insanlarla yapıcı ilişki kurabilmelidir. O Amerikalı kadının, Claire Bishop'ın dediği gibi, 'meta medeniyetinden insan medeniyetine' geçebilmeliyiz.

Ankara'da, senin evinde olduğumuz o gün, Fikri Sönmez'e yardım etmek gerektiğini de bütün bunlardan dolayı söyledim. Anlıyorsun, değil mi, Direniş Komiteleri'nin bendeki karşılığı Cemaatler, Şilralar. Öz yönetim. Ademimerkeziyetçilik. Devletin küçülmesi."

Dayanamadım,

"Liberalizm!" dedim, "Sen düpedüz liberalizmi savunuyorsun!"

Başını salladı,

"Öyle olsun. Eğer bana bunu devletin küçülmesini savunduğum için söylüyorsan, haberin olsun, Marx'ı da küstürürsün. Ama, kimse beni devlet denilen bu küçük burjuva oligarşisine köle olmanın, feşmekan anonim şirketine köle olmaktan daha iyi olduğuna ikna edemez. Önemli olan sermayenin kimin elinde olduğu değil, kime hizmet ettiğidir." (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 417)

Ordunun dokunulmazlığı Rodoplu'nun sorguladığı konulardan biridir. Türk ordusunun tüm kusurlardan arınmış, güçlü, ileriye dönük bir yüze sahip olduğu her fırsatta vurgulanır. Anadolu halkının en güvendiği kurumların başında da ordu gelir. Ancak Rodoplu ordunun içinde de sorgulanması, değerlendirilmesi gereken birçok kusur olduğu görüşündedir. Ancak askerlerin orduya bağlılıkları bu kusurların ört bas edilmesine neden olmaktadır. Türk ordusunun sorgulanamayan, eleştirilemeyen, dokunulamayan bir kimlik kazanması onun ülke içinde hakim bir noktaya oturmasına neden olmaktadır:

“ “Söylediğim gibi, delikanlı rezil bir ihmal sonucu ölmüştü ve bunu biliyorlardı. Ama, insanın bütünleştiği eşine laf söyletmemesi, çocuğunun

kusurlarını tümüyle içselleştirmesi gibi, öznesi ve nesnesi oldukları asker ocağına ilişkin bir ayıbı olmamış saymak zorundaydılar. Hani sen dersin ya, ordu tabu olmaktan çıkmalıdır, ordu tartışılabilir. Olmaz. Çünkü, ordunun tartışılması, olası zaafiyetinin ortaya dökülmesi, vatani tartışmaya açmak gibi algılanır. Oysa, ordu dediğin yağmasa da gürelelidir ki, caydırıcılığını koruyabilsin. Bunun anlaşılabilir bir duygu, hatta belki de gerçeklik olduğunu düşünüyorum. Dövmeye niyetli birileri yaklaştığında, yanında hangi arkadaşını istersin? Uzun boylu, geniş omuzlu olanı mı, bir eli boyundaki gözlüklüyü mü? Ve Selahattin'e sunulan yaşam haritasında, hayat sahiden savaştı! Anadolu denilen bu kıymetli arsayı elimizden almak isteyenlerle savaş, Türk kimliğini yok etmek isteyenlerle savaş! Ve bunun böyle olduğunu ispat edecek kanıtları, hele de soğuk savaşın bütün hismiyle sürdüğü o yıllarda, bol bol vardı!" "

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 24-25)

Rüşvetin devlet kurumlarında oldukça yaygın olduğu ve yüzyıllar öncesine dayanan kökleri olduğu bilinmektedir. Sonuncu Sonbahar romanında da polis teşkilatı içerisinde rüşvet kavramının sorgulandığı görülür. Dürüst bir polis şefi olan Haydar Bilir birçok polis arkadaşının rüşvet sayesinde mal sahibi olduğunu, kendisinin tek evini de kayınpederinin aldığını belirtir. Bu durumda rüşvet almayan polislerin bir nevi cezalandırıldığı görülür. Rüşvet alanlara bir ceza verilmediği için onlar giderek zenginleşmekte, dürüst memurlar sıkıntı yaşamaktadırlar:

Dürüst olduğumu da bilirsiniz. Bunca yıllık sicilimde tek leke yok. Polislerin rüşvet yediklerini falan iddia ederler bozguncu bölücüler. Hepsi yalan! Ben, göğsümü gere gere söyleyebilirim ki..."

Birden çok heyecanlandığını fark ettim, onu yatıştırmaya çalıştım.

"bilmez miyim Haydar Bey? Bunca yıllık hukukumuz var"

"Hayır, sayın hocam, bilemezsiniz! Kimler han hamam sahibi oldu bu meslekte! Narkotik şubedekileri falan bırakın trafik polisleri bile bin kez köşeyi döndü! Bense... kayınpederimin yardımı olmasa, daha hâlâ lojmanda oturuyordum."

"Dürüstlüğünüzden en ufak bir kuşum yok, Haydar bey," dedim.

"Bu olayı çözemezsem meslekten ayrılmayı düşünüyorum" diyerek başını önüne eğdi, yüzünü elleriyle kapadı." (Kür, Sonuncu Sonbahar, 16-17).

Devletin katı gelenekçi tavrı ona hizmet eden insanlara da yansımaktadır. Devlet memuru zihniyeti olarak tanımlanan bu yapıya sahip insanlar soğuk, mesafeli, kendi başına karar alamayan, özgürce konuşamayan, donuk bir ifadeye sahiptirler. Deniz Kenarında Pazartesi romanında bir devlet radyosunda işe başlayan genç kızın çevredeki diğer devlet memurlarından ne kadar farklı olduğu anlatılır:

“Küçük sen gariipsin, hiç memura benzemiyorsun. Kimsin sen, doğruyu söyle?” derdi bana.

Daireden kaçtığım günlerde,

“iyi yaptın, ama ne tuhaf şey; sen başka türlüsun, memur değilsin sen...” derdi.

Bakardım, o da memur değildi. Çok değişik bir insandı. Oyuncuydu, duyguluydu, şakacıydı.

Sanki, Beyoğlu’ndaki eski dostlarımın arasından kaçıp da gelmiş; bir devlet dairesinin ve broşürlerinin içine sıkışmış gibiydi.”

(Eray, Deniz Kenarında Pazartesi, 31)

Türk hükümetlerinin Osmanlı İmparatorluğundan itibaren milliyetçi hareketlere mesafeli durduğu bilinmektedir. Alatlî milliyetçilik düşüncesinin ne Osmanlı döneminde ne de Türkiye Cumhuriyeti döneminde tutulan bir akım olmadığını düşünmektedir. OK. Mustî Türkiye Tamamdır romanında Rodoplu devletin solculuğu ve milliyetçiliği hiçbir zaman merkez akım olarak görmediğini belirtir. Bu nedenle ülkede solculuk gibi milliyetçilik de her zaman bir parça sakıncalı görülmüş ve gözetim altında tutulmuştur:

“ ‘Türk Yurdu’ dergisi sivil, altını çizerek söylüyorum, sivil Türkçülük geleneğinin başlangıcıdır. Ha, devlet zaman zaman Türkçülüğü desteklemedi mi? Destekledi. Sadece, İttihatçılar, Enver Paşa değil, Abdülhamid ile destekledi. Örneğin, Panislavist harekete karşı, ‘Lugat-ı Çağatayi ve Türki-ı Osmani’nin yazarı, Buharalı Şeyh Süleyman Efendi’yi, Türkmenlerle ilişki kurmak üzere resmi görevle Orta Asya’ya gönderen odur. Aynı adam, Abdülhamid’i Peşte’de toplanan Turan kongresinde de temsil etmiştir. Yine, Azerbaycan’daki Türkçe yasağının kaldırılmasını ‘ve bilhassa Türkçe’nin gereği gibi öğretilmesine itina edilmesini’ sağlayan da Abdülhamid’tir. Ama, Türkçülük hiçbir zaman Türk Devleti’nin ‘himayesi’ nde olmadı. Ya da, ‘solculuk’ ne kadar himaye gördüyse, Türkçülük de o kadar gördü! Dergi toplatmalar, dernek basmalar, ev basmalar! Altan Deliorman anlatırdı, bir defasında eski bir atlasa el koymuşlar. Arap harfleriyle yazılı ya, ‘irtica’ya giriyor, iyi mi! Bizim zamanımızda ‘sos’la başlayan kitapları sosyalizmle ilgilidir diye topladıkları gibi! Artık sen ‘reel politik’ mi dersin, pragmatizm mi dersin, ne dersin, ama ‘küçük burjuva oligarşisi’ yani devlet memurları, yani ‘devlet’, Türkçüleri kendi planları doğrultusunda kullandı. Yani mesela, 1913-1918 arası benimsediler; Ziya Gökalp’in meşhur ‘Vatan ne Türkiye’dir, ne Türkistan/ Vatan büyük ve ebedi bir ülkedir, Turan’ dizeleri doğrultusunda hamasi nutuklar atıldılar ama ne zaman ki ‘17 İhtilali oldu, Sovyetler’le çıkar ilişkileri doğdu, Türkçülük ‘ırkçı- Turancılık’ oldu. Tekin olmayan, uğursuz, meş’um bir şey yani! ”

(Atlalî, O.K. Mustî Türkiye Tamamdır, 78-79.)

OK. Mustî Türkiye Tamamdır romanında Rodoplu milliyetçiliğinin ana ilkelerini belirleyerek ferdiyetçilik ile milliyetçilik arasındaki farkları belirtir:

“ ‘Milletini sadece sevmek milliyetçi olmaya yetmez. Her fert, aile, sülale, sınıf, millet, soy, ümmet, ırk gibi birimlerin hepsine birden mensuptur. Bu birimler arasında şuurlu veya şuursuz tercihler yapar. Bu tercihlerinde ilk sıraya yerleştirdiği, en çok değer verdiği birim, onun ‘cilik’ini tayin eder. Bir ferdin milliyetçi olabilmesi için, kendisi ile milleti arasında bir tercih söz konusu olduğunda, milletini tercih etmesi gerekir. Milletini kendisiyle çatışmadığı sürece seven milliyetçi değil, ferdiyettir. Ferdiyettin iktisadi görüşü de kapitalizmdir. Bir milliyetçi, hele de Türk milliyetçisi, milliyeti ile birlikte mensup olduğu ümmeti, ailesini, şansını, hatta içtimai sınıfını da sevebilir. Meselemiz Türk Milleti’nin bekası olduğuna göre, davamız bizi belirleyen değerleri ebediyete kadar yaşatmaktır. Şu halde, Türk Milleti’ni belirleyen değerlerden en önemlilerinden birisi İslamiyet olduğuna göre ümmetini sevmek, Türk Milliyetçisi için kesin bir şart olmaktadır. Fakat bir siyasi ümmetçi, bu sevgiyle yetinmez. Ümmeti millete tercih ettiği için, mili devleti ortadan kaldırıp, ümmeti siyasi birlik haline sokmak ister.’ ” (Alathı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır, 274-275)

Ülkelerin uluslarının gelecekları için çeşitli araştırmalar ve yatırımlar yapmaları doğaldır. Ancak bu yatırım ve araştırmaların hiç kimsenin sağlığını ve güvenliğini tehdit etmemesi gerekir. Çünkü her insan hangi ulustan olursa olsun değerlidir. Ancak kimi ülkelerin önemli nükleer ya da biyolojik deneyleri kendi uluslarının dışındaki halklar üzerinde denedikleri yönünde duyular da vardır. Adı Aylin romanında Aylin Amerika’da yapılan bu tür deneyleri sorgulamaktadır:

“Orduda araştırmalar üç koldan yürütülür. Nükleer, kimyasal ve elektronik alanlarda, düşmanı etkilemesi planlanan projeler geliştirilir. Mesela, elektronik olarak, sinir sistemine yönelik çökertici dalgalar şuur kaybına, kismaya neden olabilir.

Ya nükleer deneyler?

Elbette nükleer deneyleri, ordu kendi vatandaşlarının üzerinde denemez ama, bir tekniker, oynadığı aletin tehlikesinin farkında olmayabilir ve herhangi bir küçük yanlışlıkla...”

AIDS virüsünün de böyle laboratuvarında üretilirken, laborantlara yanlışlıkla bulaştığı söylentileri var,” dedi Aylin.” (Kulin, Adı Aylin, 324).

4.8.2. Yönetici Sınıf /Halk Çatışması

Yöneticilerin halka zulmetmeleri Mahrem romanında farklı bir boyutta ele alınmıştır. Askeri vali elindeki yetkileri kötüye kullanarak haksız kazanç elde etmektedir. Para yaşamın idame ettirilmesi için sadece bir araçtır, ancak bir süre sonra paranın amaç haline gelmesi insanı insani değerlerinden uzaklaştırmakta ve

insanı insanın kölesi yapmaktadır. Bu alıntıda insan kaçakçılığı yapılarak nasıl haksız kazanç elde edildiği anlatılmaktadır:

“Silbaştan hesap yapmaya başladı. Zaten en sevdiği şey, günün sonunda odasına çekilip içkisini yudumlarken kazancını hesaplamaktı. Bu sefer şeytana bile papucunu ters giydirmeyi başarmıştı işte. Bunca zaman haraç vermeyip başa bela kesilen Tunguzların çocuklarını kaçtırmayı akıl edince, mesele de kökünden hallolmuştu. Şimdi samur kürkleri karşılığında, ana babaların çocukları. Kaçırılanlar arasında kabile reisleri ve Şamanları da vardı. Gerçi kabile resilerini kaçırmak zordu zor olmasına da, gayet kârlıydı. Onların karşılığında kızaklar dolusu kürk alabiliyorlardı. Bazıları lüzumsuz yere direnmeye kalktığına askeri vali kendi elleriyle veriyordu cezalarını. İsminin baş harflerinden dökülmüş demirle dağılıyordu suçluları. Hep aynı yere vuruyordu mührünü; iki gözlerinin tam ortasına. Böylece mahkûmlar bundan böyle nereye giderlerse gitsinler, bir daha asla ellerine ayna alamayacak ve askeri valinin kudretini anlatmış olacaktı onlara her bakana.” (Şafak, Mahrem, 58)

Yönetici sınıfın acımasızlığı ve halkı amaçları için kullanılması Orphee romanında da şöyle anlatılır:

“Radyodan duyduğum ‘haberler’ bana dünyanın ne denli büyümüş olduğunu ve bu büyüklük karşısında insanoğlunun düştüğü çaresizliği, tüm gerçekliği ile açıkladı.

Benden sonra haritalar çok değişmiş anlaşılın.

....

Duyduğum kadarı ile, benim yüzyıldaki imparatorluk anlayışı iyice değişmiş... Ancak insanlar, bunca zamana karşı, hâlâ oturaklı bir iktidar sistemi bulamamışlar...

Nitekim ‘Talza Darbesi’ benim bu söylediklerimi doğrulamıyor mu?

Sonra böylesine kanlı bir darbe sırasında nasıl oluyor da yarışmalar yapılabiliyor?

Sevgili Eurydice, sanki bu sorularla canlanıyorum! Yenen bir imparatorun düşebileceği durumu benden iyi kimse anlayamaz. Talza’daki darbe sonucunu, inanın çok merak ediyorum.” (Eray, Orphee, 89)

Aynı durum romanın ilerleyen sayfalarında da anlatılmaktadır. İnsanın dünyayı iktidar hırsıyla şekillendirdiği ve dünya döndükçe de bu hırsın devam edeceği belirtilir:

“Yıllarca hüküm sürüp, insanları ülkeleri yönettiniz.

Dolayısıyla iktidarla ilgili değişmelerin sizi bu denli etkileyeceğini düşünmeliydiniz...

Ama size yalnızca şu kadarını söylemeliyim ki; sizin çağınızdan bugüne bir tek şey değişmedi. O da, insanın bütün bir tarihini borçlandığı ve sonra yaşadığı düne ödediği iktidar hırsı.”(Eray, Orphee, 91)

Politikadaki hedefin insan yaşamını daha iyi bir hale getirmek olduğu İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında dile getirilir. Yeni bir yönetim anlayışının benimsenmesi gerektiğini belirten Teoman yöneticilerin halkı mutlu olmayı hak eden bir kitle olarak algılamaları gerektiğini ve ülkeleri onların için daha yaşanabilir kılmak zorunda olduklarını dile getirir ve bunun için kendisi de uğraşır:

"Az nüfuslu, küçük ülkeler oluşturunuz," diyordu Lao-Tse. "Böylece, gereksindiğinizden ve kullandığınızdan yüzlerce kez fazlasını sağlayabilirsiniz." İşte, yeni toplum anlayışı, günün birinde mutlaka böylesi bir yöne kayacaktı. Buna inanıyor, buna heyecanlanıyordu Teoman.

"insanların yaşamlarını değerli kılın ve bunu onlara hissettirin. Böylece uzağa göçmek istemeyeceklerdir." Politikacıların mutlaka çok okuyan, felsefe ve sosyoloji bilen insanlar olması gereğine dayanıyordu burada düşünceleri. Oysa hukuk ve ekonomi öncelik kazanıyor pratikte. Bir şeylerin değişmesi zorunlu olunca kollan sıvadı, ama az sonra, değiştirdiklerini değiştirmesi gereği gelecekte gündeme...

"Keskin silahlar var oldukça, o ülkede kargaşa artar!" (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 28)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında halk ile millet kavramları arasındaki fark sorgulanır. Eserde Anadolu’da yıllardır unutulmuş halkın ancak Demokrat Parti’nin politikalarıyla harekete geçirilebildiği anlatılır. Demokrat Parti’nin en büyük başarısı köylüye yönelik bir kalkınma projesi hazırlamış olmasıdır. Bu da temelde Türkiye’nin bir tarım toplumu olduğu gerçeğine yaslanmaktadır:

-Önce “Hakimiyet milletindir” ilkesini başımızda taşıdık. Sonra “Yeter! Söz milletindir!” sloganı çıktı. Peki halk ne olacak? Bu, millettten farklı bir kavram...

Ümit, geleceğin keskin kalemlerinden. Feridun’un belleğinde sürekli muhalif tavırları, gri-mavi gözlerindeki sorgulamalarla yer almıştır...

Öteden Veysel Ağabey kükrüyor;

- Halk nedir sizce? Halk... Ben halka değil millete inanırım... Bu ikisi arasındaki farkı kavrayın.

Ferda pencere dışında daldığı noktalardan sıyrılıp dönüyor:

- Kaplan Beyin sözlerini, derste bize söylediklerini hatırlıyorum: “Bu bir inkılaptır...” diyordu. “DP asıl büyük kitleyi harekete geçirdi. Bu çok önemli. Çünkü milletin yüzde sekseni köylü. Onun için bu tam bir inkılaptır. Uyuşmuş, uyuyan bir kitle uyandı.”(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 35)

Karanlığa Direnen Yıldız’da halkın yönetim değişikliklerine hemen uyum sağlamasında sağlıksız bir yön olduğu dikkat çeker. Bu durum aynı zamanda ülkede bir değersizlik olduğunu da göstermektedir. Bir zaman baş tacı edilenler, hemen ayaklar altına alınabilmektedir. Nitekim 27 Mayıs sürecince Menderes yanlıları ihtillin ardından orduyu desteklemeye başlamışlardır. Romanda bunun arkasında halkın geçmişten beri yönetici sınıfa duyduğu güven olduğu hatırlatılmaktadır:

Havayı parçalayan jetler, radyolardan yayılan marş sesleri ilk anda şaşkın ve korkmuş kalabalıkların giderek kahramanlık hislerini kamçılamağa başlamıştı. İşi ordu ele aldığına göre yanlış bir iş yapılmamıştır... Böyle düşünüyor olmalıydı halk. Halkın devlete bağlılığı “Herşeyi büyüklerimiz bilir..” inancı ta Selçukludan, Osmanlıdan bu yana sürüp gelmiyor muydu? Acaba bu hareketin arkasında iktidarın parmağı olabilir miydi? Reisicumhurun, Başvekilin, canlarının güven altında olduğunu belirtmeleri buna mı işaret etti? Hayır hayır... Koskoca bir hayır... O himayeler apar topar tevkiflere, sayınlar sabık’a sakıt’a, hatta haine dönüşünce bu kısa ve güdük hayal çok geçmeden dağılmıştı. Gazetelerse aynı gün kalıplarını değiştirerek ihtilâl kutlayan birer mutluluk destanı halinde çıkmıştı.

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 103.)

Emir Bey’in Kızları romanında devlet yönetiminin ehil kişilere verilmemesi durumunda ortaya çıkan acı sonuçlar dile getirilir. Romanda adaletsiz davranan, istediği gibi iş yapan Nusret Bey’in anlayamadığı bir kaymakama yaptığı uygunsuz hareketler dile getirilir. Romanda bu haksızlıklara dayanamayan kaymakamın intihar ettiği dile getirilir. Şerefleri için bu gibi insanlar ona en küçük leke sürüldüğünde ölümü bile göze almaktadırlar. Romanda Nusret Bey gibi yöneticilerin sadece halka değil, emri altında çalışanlara da bir faydaları dokunmadığı dile getirilir. Halkı iyi yerlere taşıyacak olanlar Afif gibilerdir. Ancak onların da yolları bir şekilde kesilmektedir:

“ Nusret de o zamanlar Dâhiliye Nezareti Zatişlerinde tayin işlerine bakan Şube Müdürü. Herkesi idarenin istediği gibi şarktan garba, cenuptan şimale, savurup durmuş. Dahası, saraya jurnaller veren, kimsenin gözünün yaşına bakmayan, adam yerine koymayan, dediğim dedi, astığının kestiğinin hesabı sorulmaz bir müptezel herif. Sağır Nusret diye tesmiye ediliyor ya, sağır mağır değil. Bal gibi duyan bir adam. Yürek sağırlığıdır bahsi edilen.

Aradan yıllar geçecek, Çerkeş Kaymakamı olan Afif, Çankırı’ya Mutasarrıf Vekili olarak gelen Nusret Bey’le yıldızını barıştıramayacaktır.

Bir sınırlı ihtilafında, Mutasarrıf vekilinin istediği gibi karar vermeyen Afif'e yapmadığını bırakmayacaktır Nusret.

Bir şeyler var mıydı, yok muydu, bunu bilmiyor Emir Bey. Kaymakam doğum yapacak olan karısını annesinin yanına göndermiştir, yalnızdır. Derdini bir mektupla Emir Bey'e anlatmış, mümkünse yardım etmesini istemiştir. Bir başka yere tayini herkes için daha iyi olacaktır. Bu mektup Emir Bey'in eline geçmiş, geçmemiştir ki, Afif'in intihar ettiği haberi ulaşır.

Evvel ahir, emirlerinin dinlenmediğine inanan ve öfkelenen Mutasarrıf Vekili Nusret Bey, kazaya birini gönderir. Ardından Nezarete çektiği şifrede, ' Kazada yaptırdığım tefahhusta, kaymakamın son derece aciz olduğu, hizmetle bir guna alakasının bulunmadığı, hasis menfaatine düşünün olduğu... Esbabıyla... Binaenaleyh...'

Bu, delillendirilmesi imkânsız ama Dâhiliye Nezaretinin müstağni kalamayacağı, o yüzden kolaylıkla kullanılabilir bir suçlamadır.

Kazada bazıları, Kaymakam Beyin lambasının sabaha kadar yandığını görürler. Ertesi gün Kaymakam Bey, makam odasına gelmez. Işık yanan odanın kapısı açılmamaktadır.

Sonunda kaymakamın cesedinin soğumuş olduğunu rapora bağlarlar.”

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları,334–335)

Emir Bey'in Kızları romanında devlet yönetimine yönelik eleştirilere devam edilir. Yönetim doğuyu görmemekle, vatandaşlar ise devletin her dediğini yapmakla suçlanır. Doğru olan merkezden emredileni yapmak değil, gerçeklere göre hareket etmektir. Doğunun kalkınmasına önem verilmeli, yöneticiler halkın ihtiyaçlarına uygun tedbirler almalıdır. Eğer gereken önlemler alınmazsa ileride pişmanlık duyulacak sonuçlar ortaya çıkacaktır. Romanda bu durum Emir Bey'in ağzından şöyle dile getirilir:

“ Topraklarımız ve var ettiğimiz bütün kıymetler savrulmuştur. Bir tohum olarak uçup, bozkırda tutundum. Büyüdüğüm toprakları savurdum. Bu suçumu kabul ediyorum. Mazeretim, devleti korumaya verdiğim önemdir. Onu, düşündüm! Bir ikinci şey düşünemedim, bu memleketin insanların kusuru da budur. Hep tek buut görürüz, hep minyatür yaparız, derinlik vermeden. Tek sesli şarkı söyleriz, düşünüp de akıl bozmaktansa, ne derlerse onu yapmayı tercih ederiz. Öğretici ibadet yerine tekrarlayıcı olan kolayımıza gelir.

Ben de böyleyim.

Devlete de böyle bakıldığını görüp rahatsızım. O zalim, o korkak, kanlı Abdülhamit bile şarkta bir siyaset oluşturdu da, yirmi yıllık Cumhuriyet bunu yapamadı. Doğru ihmal edilemez, edilirse bedeli ağır ödenecektir.

Ufnetini biriktiriyorsun. Patlatıp temizlemek yerine, üstünde silah gezdiriyorsun. Bunu da merhem sanıyorsun. Ufnetini çıkarmazsan alttan alta bir yara olarak işleyip duracak. Bedeninin birçok uzvuna bulaşacak. Bir gün, hiç beklemediğin yerden başverdiğinde, bu bedeli ihmali yapanlar değil, bütün bir halk ödeyecek. Devlet adamı olmak frak giyip papyon bağlamakla olsaydı, gidiş iyidir demekle işler iyi gitseydi, dertleri pamuk ipliklerine bağlamakla, gemi azıya almayı bıraksalardı, Osmanlı yıkılır mıydı?”

(Kutlu, Emir Bey’in Kızları,368–369)

İnsanlık temel olarak yönetenler ve yönetilenler düzeneği üzerine kurulmuştur. Romantik Bir Viyana Yazı romanında yöneten kitlenin de yönetilenler arasından çıktığı ve oradan güç aldığı anlatılır. Kısacası halk olmadan idarecilerin bir önemi yoktur:

“ Demek, tarihin hangi zamanında olursa olsun, bir ‘Beni kurtar!’ diye inleyenler, bir de ‘ Sizi kurtaracağım!’ diye haykıranlar vardı. ‘ Sizi kurtaracağım!’ diyenlerin olması için ilkin ‘Beni kurtar...’ diyenlerin olması şarttı.”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 27)

Üç Beş Kişi romanında Türk köylüsünün devlete ve aydına güvenmediği anlatılır. Yıllarca kendilerine verilen sözler tutulmadığı için köylü kendi başının çaresine bakmaya çalışmıştır. Köyden kente göçü durdurmak için en iyi yolun yerli sanayiye geliştirmek olduğu ve böylece köylünün bulunduğu yerde kalarak bir iş gücü oluşturacağı anlatılmaktadır. Toprak reformunda da umduğunu bulamayan köylü yıllarca Anadolu’da unutulmuş bir yığın olduğunu düşünmektedir. Ferit Sakarya köylünün bu duygusunun değiştirilmediği sürece köylünün kazanılamayacağını anlatmaktadır:

“ ‘ Sizler hala toprak reformuna yan çiziyorsunuz ama! Köylüyü, ırgatı hiç düşünmüyorsunuz!’ Hatta İstanbul’da, üniversitede ekonomi öğretim görevlisi bir arkadaşı da bu hanımdan yana çıkmıştı: ‘ Köylüyü doyuramazsan, kırdan kente göçü önleyemezsen, insana güven duygusunu nasıl verirsin?’ demişti. Ferit dayısı coşkuyu hiç yitirmezdi. Hiç öfkelenmemişti o gün de. ‘ Yerli sanayiye yaratmak başlıca yollardan biri, ben de buna çalışıyorum,’ demişti gülümseyerek. ‘ Yöre köylerden pek çok tarım işçisi bu fabrikalarda vasıflı işçiye dönüşecek, dönüşüyor!’ Yine İstanbul’dan gelenlerden başka biri: ‘ Ama burada kalmıyorlar, bir iş öğrenir öğrenmez Almanya’ya, Hollanda’ya tüyüyorlar,’ diye gülmüştü. Azra hanımla bir başka hanım da çok gülmüşlerdi. ‘ Çünkü hala insanımızda güven duygusu yaratabilmiş değiliz. İşte bunun için, bu duyguyu mutlak

yaratmalı diyorum.’ Ferit dayısının sesi, bunu söylerken öyle duyarlı mıydı?
Şimdi, bunun çok katı bir ses olduğunu buluyor.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi,304–305)

Kadın Destanı’nda halk Kral Gılgamesh’in zulmünden ana tanrıçaya sığınır. Kral Gılgamesh gençlerin canlarını kolayca almakta, genç kızları köle gibi kullanmaktadır. Halkın hizmetinde olması gereken bir yöneticinin halka bu kadar zulüm etmesi doğru bulunmaz. Ana babalar, kendileri için değil, çocukları için ana tanrıçadan Gılgamesh’in zulmüne bir dur demesini isterler.

“ ARURU’ya seslendiler: Ey kırların Tanrıçası,
Anası otların, çiçeklerin...
Gılgamesh’ten kurtulmak için düştük ocağına.
Şuramıza geldi yaptıkları.
Biz bittik, bizden geçti yaşam sevinci,
Çocuklarımızı kurtarmak için... belki...
Yetmezse gücün ARURU, konuş gökler katında,
Dost Tanrılar da bize yardım etsin.

...

Genç oğulların canlarını, rüzgâra verilmiş buğday gibi
Savuruyor bu zalim!

Babalar destekledi, yüzleri kayadan oyulmuş gibi kaskatı:
Doğru söylüyorlar kadınlar, yaş akıtmıyorsak da
yüreğimizin ağladığını bil.

Kızlarımızı mal gibi, köle gibi kullanıyor bu adam! (Kadın Destanı, 48-49).

Bu dizelerde ise sömürü düzeninde halkın da payı olduğu hatırlatılmaktadır. Halk ne zaman bir yıkıcı güç odağından kurtulsa kendisine yeni bir ezici güç bulma yoluna gitmekte, asla kendisini gerçek güç olarak algılamamaktadır. Zaten yöneticileri güçlü yapan da halkın bu kendine güvensiz halidir. Halk çoğunluk olmasına rağmen azınlık olan yönetici sınıfın kötülükleri altında ezilmektedir. Tanrı da nedense hep zavallı halktan yana olmak yerine, gücü elinde tutan yöneticilerden yana olmaktadır:

“şimdiye kadar nasıl böyle olmuşsa,
Bundan sonra gelenler de böyle mi olacaktı?

Çoğunluk azınlığın kuluydu şimdi.
Kolayca çaresiz ve kimliksiz bırakılacaktı halk.

Tanrılar ondan yana olmasalar bunca güç verirler miydi
krala?

Tanrılar değişince belki, kaderi değişebilir halkların.
Yine de binlerce ve binlerce yıl sürecek sömürü.

Anlatsa derdini Liyotaniyi kim dinler?
Yeni bir kahraman gereksinmeyecek mi halk
İstemeyecek mi Tanrılardan?

Olmazsa kendi yaratmayacak mı olmaz birini, tapınmak için...” (Kutlu,
Kadın Destanı, 174)

Bu dizelerde ise sömürü düzeninde halkın da payı olduğu hatırlatılmaktadır. Halk ne zaman bir yıkıcı güç odağından kurtulsa kendisine yeni bir ezici güç bulma yoluna gitmekte, asla kendisini gerçek güç olarak algılamamaktadır. Zaten yöneticileri güçlü yapan da halkın bu kendine güvensiz halidir.

4.8.3. Ekonomi

Üç Beş Kişi romanında ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum değerlendirilir. Romanda Ferit Sakarya, tek umut gibi sunulan Ortak Pazar fikrinin Avrupa'nın Türkiye'ye bir oyunundan başka bir şey olmadığını anlatır. Avrupa ülkeleri arasında uygulanan serbest ekonomiye Türkiye'nin alınması mümkün değildir. Ancak Avrupa çıkarlarını yürütmek için Türkiye'ye göz kırpmakta ve onu bir kendisi için bir pazar haline getirmeye çalışmaktadır. Ferit Sakarya bu konuda umudu batıdan beklemenin yanlış olduğunu, Türkiye'nin bu sorunu özel sektörü güçlendirerek aşabileceğini anlatır. Ancak onun sesini duyan pek yoktur. Her alanda olduğu gibi ekonomik alanda da umutlar batıya bağlanmıştır:

“... Ortak Pazar'a girebilmek için Odalar Birliği'nde kimlerin nasıl çılgın bir istek göstermiş olduklarını anlatmak isterdim ona. Hiçbir şeye eşsüreklilik kuralıyla yaklaşılıyor. Nedensellik, eşsüreklilik... Tam da Gündüz'ün son yıllar abandığı konular. Alanında derinleşebilmesi için ona somut örnekler vermek isterdim. Odalar Birliği üyeleri, çoğunlukla teşkilatlanmamış sermaye piyasasının üyeleri. Bunlar, ortak Pazar'a üye olursak, bizim de ekonomik sıkıntılarımızın sona ereceğine inanıyorlar. Avrupa ülkeleri Ortak Pazar'a üye olarak birbirlerinin önüne gerdikleri gümrük duvarlarını kaldırmıyorlar mı? Biz üye olunca, öteki üyelerle tam bir serbest ticarete girişebilirmişiz... Bunun ne demeye geldiğini görmüyorlar. Ne olacağını bilmiyorlar. Avrupa ülkeleri bizi aralarına almış gibi

yapacaklar. Ancak, bu kadar. Çünkü, Bay Friedman'ın kendine özgü birtakım önlemlerinden şimdiki halde düşecek pay yok. Eskişehir şekerçileri, uncuları, bisküvicileri, Adana pamukçuları, perdecileri, İstanbul gömlekçileri, montajcıları, tekstilcileri bunu anlamıyorlar. Bekledikleri ortaklıkta biz sadece Avrupa için, işlerine geldiği yerde, işlerine geldiği sürece bir Pazar olacağız. Ortak ortak olmayacağız. Bu, -‘ Elimden gelse, bir silahım olsa, ben bile öldürürüm, bütün mıymıntılarını kallesleri öldürürüm, diyor oğlum,’ diye inliyor beride Füsün- bu korkarım, yarasa yarasa, içeri silah sokmaya yarayacak. Yaradı bile. Bizimkiler orada kazandıkları dövizi nereye çevireceklerdi? Neye çevirebilirlerdi? ‘ Ortaklarımız’ bize neyi sokuştururlarsa ona. Bizim işadamlarımızın İstanbul’da ürettikleri ne? Ortaklarımızın vazgeçemeyecekleri, ekonomileri dara düşünce, ‘ Şunlar şunlar artık dursun, istemiyoruz,’ diyemeyecekleri şeyler mi? Dışsatıma kuyruk ve buyruk kullu olmaya değil, önce içerde ekonomik bir güç olmaya bakalım, diyorum. Yıllardır bunu söylüyorum. Kim dinler? En güzeli de, teşkilatlanmamış sermaye piyasasından olanların benim bu görüşlerime her zaman, ‘ Tabii, beyimizin karnı Avrupa’ya tok,’ diye karşı çıkmaları. Bu kadar ucuz. Sinsi sinsi gülüyorlar. ‘ Biz oralarda hiç yaşamadık, biraz da biz ölelim,’ diyorlar. Aşağılık duyguları... Ortak Pazar demek, onlar için İsviçre bankalarında paralarının olması demek. Zürih Havaalanı’nda biraz da onlar ‘ işadamları’ rolüne çıkacaklar. Yavaş yavaş gidiyorlar işte, gittiler. Yeşilköy’de, gördükleri itibarın oralarda beş paralık hükmü olmadığını gördüler, yine de... Bir ‘ Serbest piyasa ekonomisi...’ tutturmuşlar, hep bu. ‘ Serbest piyasa ekonomisi. Allah cezalarını versin! Geleceği bu kadar dar ufuklu işadamlarına nasıl göstermeli? Hala tüketime değil, üretime dayalı sanayi diye yırtıyoruz, nasıl anlatmalı? İlk Avrupa Birliği’ne çok güçlü bir üye adayı haline gelmeliyiz. İşte, dün nasılsa, bugün de, o toplantılarda bu esnaf kafalılarla boğuştum. Gündüz. Sesimizi çoğaltmalıyız. Özel sektör de, verilmiş bir alan. Bu önceden verilmiş olanı, hemen ortadan kaldıramadığımızı göre, ülkeye en yararlı biçime dönüştürmekte her an çaba harcayabiliriz.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi,200–201)

Ekonomik sıkıntıların ele alındığı Üç Beş Kişi romanında ekonominin ameliyat masasına yatırılmış bir hasta gibi olduğu anlatılır. Romanda Ferit Sakarya’nın hastayı iyileştirme yolunda yaptığı atılımlara çevreden de destek gelmesi sevindiricidir:

“ Ferit, nedense o an, biri tarafından sürekli gözetleniyormuş duygusuna kapılıyor. İçinde, belli belirsiz bir ürperti uçveriyor: Bugün, toplantıda, söz sırası bana geldiği zaman da bu benzer bir ürperti duydum. Kürsüye çıktığımda, salonu dolduranların gözlerini bana dikmiş olduklarını görünce de... Düşünce, yavaş yavaş uygulamaya geçmeye başlarsa, teşhisin yerini tedavi girişimi alırsa, sorumluluk duygumuz artar. Hatta ürkeriz. Artık o hastayı ameliyata yatırmışız, karnını açmışız; dönüşü yok. O andaki sorumluluk duygusuna benzer bir şey işte...

Ferit, salt doğduğu kentte değil, ülkenin çeşitli yerlerinde de ekonomik görüşleri doğrultusunda birkaç adım atmıştı. Son on, özellikle beş yıldır yatırım alanında attığı adımlara yakınlık duyduğunu seziniyordu. İçten mi bu adamlar, değil mi? Çaresizlikten mi yaklaşıyorlar şimdi, inançla mı?

Hasta ameliyat masasından nasıl kalkacak? İlk deneyimlerin sonuçları, belli belirsiz de olsa, ortaya çıkmaya başladı.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi,206)

Üç Beş Kişi romanında Türkiye'nin her açıdan dışarıya bağımlı oluşu eleştirilir. Türkiye'nin birçok ihtiyaç maddesini dışarıdan ithal etmesi ekonominin daha da fazla açık vermesine neden olmaktadır. Yapılması gereken ülke içindeki özel sektörü güçlendirmek ve tutumlu olmaktır. Türkiye giderek bir tüketim toplumu haline gelmektedir.

“ ‘ Çok farklı,’ diyor ansızın Sedat’a. Sesinde, her şeyden önce kendisine güven vermek isteyen bir kesinlikle sürdürüyor: ‘ Bizim durumumuz bütünüyle farklı. Hem sanayileşmediğimizi, ‘malum’ kapitalist bir sistem toplumuzu olmadığımızı biliyor, hem öyle toplumların ekonomi kurallarını kendimize yol olarak seçiyoruz. Bak Sedat, bütün dünya demir-çelik tüketimini on yıl öncesinin düzeyine düşürmüştü. Türkiye, gereksindiği demir- çeliğin bugün bile hala yarısını dışarıdan almakta... Demir-çelikte durum bu. Elektrikte bu. Ülkemiz üretimini tüketimiyle denkleştirmiş değil, bunu biliyorsun. Biz, ekonomi sorunlarımızı fiyat ve kar’a göre çözümlenemeyiz henüz. Bizim toplumumuz tüketim konusunda doymuş bir toplum değil ki. Önce tüketim açısından doymuş alacağız, elimizde mal artacak. Üretim artışı olacak ki, o zaman ekonominin önüne çıkan darboğazları fiyat-kar mekanizmasıyla aşabilelim. Biz, kalkınma atılımımızda her kaynağımız, her olanağımız, elimizdeki her güzü; fındık kabuğumuza, saman çöpümüze, dışkılarımıza dek birikimimizi hiç zıyan etmeden sonuna dek değerlendirmeliyiz. Yıllardır bunu söylüyoruz. Bizde özel sektörün görevi de işlevi de kendi kendini bu yollardan ne olursa olsun güçlendirmek... Piyasada sahte mal darlığı yaratarak fiyat arttırıp küpünü doldurmak, kazancını yatırım dışı depolamak, arsaya, apartmana harcamak değil. Bir kısmı anladı. Bunun kendi sonları olacağını...’

Kendini yine kürsüde sanıyor. Terliyor. Gözlerini kentin ses ve sır vermez karanlığına diyor. Kendi deyimiyle ‘köşebaşı esnaf kafasının’ bu karanlık perde gerisinde, içine düştüğü bunalımdan çıkmak için ne kadar acımasız olabildiğini bir bir görüyor sanki. Aynı anda Sedat’ın alaycı sesini işitiyor:”(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi,207)

Ferit Sakarya Üç Beş Kişi’de ekonomik kurtuluşun halkın ve ülke kaynaklarının ta kendisi olduğunu anlatır:

“ Belki bana geleceksiniz dostlarım, ama yıllar sonra, Eskişehir Sanayi Odası’nda yaptığım konuşmalardan birinde şöyle bir şey söylediğimi de çok iyi anımsıyorum: ‘ Baylar, ülkemizin ekonomisi, o kadar çok ayna ortasında, o kadar çok gözdenin yansıması haline gelmiş ki, toplumumuzu kalkındıracak bir ekonominin asıl gövdesini göremez olmuşuz. Oysa, o

gövde burada duruyor. Aynalardan yansıyanın tam ortasında. Bizim kendimiz, kendi kaynaklarımız...’ ”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 229)

4.8.4. Kapitalizm

Büyük Makinenin sorunsuzca işleyebilmesi için düşünme eyleminin ortadan kaldırılması ve insanların belirli kalıplarla düşüncülerinin sağlanması esastır. Bu konuda eğitim sistemi ve medya büyük makineye gereken yardımı yapmakta ve insanları kalıplaştırmaktadır:

“ ‘ Tabii, ‘Büyük Makine’nin teklememesi için insanoğlunun bağımsız faaliyetlerinin sistematikleştirilmesi şarttır,’ diye sürdürdü, ‘insan düşüncesi kabul gören bir kalıba dökülür. Örneğin, özel mülkiyetin dokunulmazlığı gibi, örneğin kralların, tanrıların yeryüzündeki gölgeleri oldukları gibi, tutumluluğun erdemi gibi, refah toplumuna ancak çok üretmekle erişebileceği gibi, megamachine’in ne pahasına olursa olsun teklememesi gerekliliği gibi, menşeleri sorgulanmayan ‘doğrular’ Allah kelamı gibi belletilir.’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, 159)

Viva La Muerte romanında Büyük Makinenin kalıplarıyla düşünmeyen insanların sistem dışına itildiği anlatılır. Sistem kendi doğrularını mutlak doğrular olarak kabul ettirmek için kendi ansiklopedilerini oluşturmaktadır. Bunun için dünyadaki bütün büyük güçlerin kendilerine ait bir bilgi sınıflama biçimleri ve ansiklopedileri vardır:

“ ‘Megamachine’le örtüşmeyen, kalıba girmeyen, sistematikleştirilemeyen faaliyetler aşağılanır, toplum dışı bırakılır. Muhalefet asgariye indirilir. ‘Kitle kültürü’ denilen kabullenilmiş ‘doğrular bütünü’, ‘ ansiklopedilerini kurarlar. Kendi ansiklopedilerini, yani kendi kültürlerini ayakta tutacak ‘doğruları’nı. Bir Fransız ansiklopedisi, Fransızlar içindir. Britannica, İngilizlerin doğrularını perçinlemeye yarar, ‘Galaksi Ansiklopedisi’de Heliconluların...’ Gülmüyordu.

‘ Bizim ansiklopedimiz yok. Türk Ansiklopedisi yok.’

Gözleri ışıdı birden,

‘ Neden dersin?’

Bağlantıyı nasıl kurdum bilmiyordum. Uçak bir bağlantıydı ama yüreklendirdi Günay,

‘ Çünkü, ansiklopedinin ölü-seviciliği ile bir bağlantısı var. Öyle mi?’

Cevap yerine, yumuşacık baktı. Frekansına girebilmiş olmam mutlu ediyordu onu.

‘Çünkü, ansiklopedinin varlığı ‘malumatı’ sistematikleştirilmiş toplumun habercisidir. Değil mi? Onu demek istiyorsun, öyle değil mi?’

Yine cevap vermedi.

‘ Büyük Makine ideolojisinin bilinen en eski sembolü Mısır piramitleridir,’ diye sürdürdü, artan bir enerjiyle, ‘Bu piramitlerde, mumyalanmış cesetler ‘yaşarlar’. Yani, ölü-seviciliğinin beş bin yıllık sembolleridirler.’

‘ Viva la Muerte!’

‘Evet. Bugün, Batı’nın kültürünün izini sürdüğü en eski uygarlığa, Mısır medeniyetine ilişkin bilgilerimizin tümü ‘ölüler’e ilişkin bilgilerdir. Ehramlara taş taşıyanların köle olup olmadıklarını bile bilmiyoruz. Firavunların ateşli müritleri de olabilirlerdi.’

(Alatlı, Viva La Muerte, 160–161)

Büyük makinenin toplumu kültürel, sosyal bağlarından ayırıştırıp bir yığın haline getirişi de Viva la Muerte’de dillendirilir. Eserde Büyük Makine denilen kapitalist sistemin toplumu yığın, bireyi ise “şeye”e dönüştürmeye çalıştığı anlatılır. Bu süreçte bireysel farklılıklar ile alt kültürlerin farklı yönleri hızla yok edilmekte, herkes yek diğerine benzemekte ve böylece birbirinin aynı olan bu insanlar Büyük makinenin bir aracı haline getirilmektedir. Bu sosyal yozlaşma durumu romanda şöyle anlatılır:

“ Tabii. Büyük Makine’nin insanları daha mutlu, efendim, dünyayı daha temiz, daha yaşanılır bir yer kılmak, açları doyurmak, yoksulları kollamak filan gibi hedefleri yoktur. Tersine, Büyük Makine deyiş yerindeyse, insanların emrine değil, insanlar teknolojinin hizmetine verilmiş, birey, Büyük Makine’nin her an ikame edilebilir bir parçasına indirgenmiştir.’

‘Şöyle düşün,’ diyordu Günay, ‘birlikte çalışan, fabrikalara, ofislere, otomobillere, metrolara, otobüslere birlikte akan milyonlarca insan! Büyük Makine’nin öz uzmanlarının öngördükleri bir ritimde, çok hızlı değil, ama birlikte, her biri bütünüün bir parçası olduğunun bilincinde, ehramlara taş taşıyan yüz milyonlarca köle! Aynı gazeteleri okuyan, aynı TV’yi, radyoyu izleyen, aynı filmi gören, birlikte üreten, tüketen ve gidişatı sorgulamayan yığın!’

‘Sorgulamayan?’

‘Sorgulamayan. Bireyi bu defa da Büyük Makine yok etti! Birkaç yüzyıl öncesinin feodal otoritesi gitti, yerine ‘kamuoyu ve pazar’ denilen isimsiz otorite konuldu. İlkel klanların, ‘ben, bizim’i kaybıldı. ‘Farklı’ olmak demek, toplum düşmanı olmak demek oldu. İnsanların kendilerine ait, öz gerçeklikleri, türdeşlerine iletebilecekleri gerçeklikleri soyutlaştırıldı. Kimse, kimseye derdini anlatamaz, kimse kimsenin dilinden anlamaz oldu. Batılı türdeşimiz bundan böyle sadece ve sadece kişisel gerçekliğini görecektir, sadece kendi gerçekliği ile temas kuracak, sadece kendi doğruları ile bütünleşebilecek, kendi durumu ile halleşecekti.’ ” (Alatlı, Viva La Muerte!, 450–451)

İnsanın giderek pazar ekonomisinin kurallarını benimsemesi, muhalif gücünü kaybetmesi ve birer robot haline gelişi Viva la Muerte de yer alır. Bu süreci televizyonlar daha da hızlandırmaktadır:

‘Yirminci yüzyıl Batılısının toplumsal karakteri, kalabalıklara rahatça uyum sağlayan, daha çok tüketmek isteyen, zevkleri standardize edilmiş, (‘Televizyon dizilerinde seyircilerin gülmeleri gereken yerler bile dikte edilir. Seslendirmede araya sokulan kahkahaları hatırla.’) kolayca etkilenen ve öngörülebilir biridir, bir ‘robot’tur. Mısır uygarlığı ile başlayan sistematikleştirme, bu yüzyılımızda son şeklini alır. Haklısın, tabii, Stevenson’un dile getirdiği patoloji, Peer Gynt patalojisidir.’

‘Stevenson?’

‘Adlai Stevenson,’ dedi Günay, ‘1950’lerin ABD başkan adaylarından birisiydi, ‘Artık köle olmaktan korkmuyoruz ama robot olmaktan korkuyoruz’ demişti. ‘Bireyler olarak somut bir otoriteye boyun eğmiyoruz, kimse ile boğuşmuyoruz ama kendimize özgü inançlarımız yok, kendimiz yokuz! Nedenini de, çağın toplumsal karakterini numune kabul edip ona uyarlanmak gerektiği şeklinde ortaya çıkan mutabakata bağlıyordu.’

‘Robot olmanın karşı konulamaz cazibesi!’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte!, 452–453)

Kapitalizmin insanı “ekonomik bir hayvan” olarak değerlendirmesini Rodoplu insanın değerine aykırı bulur. Ancak sosyalizmin insanı maddi varlığa boğma vaadinin de insanın yapısına aykırı olduğu anlatılır. İnsana ahlakî, manevî değerler de vaat etmek gerekir. Din insanın bir parçasıdır. Rodoplu’ya göre bunu kabul etmeyen sistemler her zaman çürümeye mahkûm olacaklardır:

Reel sosyalizm şimdi ekonomik bir insan oluşturmuş!' -İnanabiliyor musun homo economicus kavramını eleştiriyordu!-

'Gözleri hep gıdadadır, dükkandadır. Bu insan modeli, insanı sadece ekonomik bir hayvan olarak düşünmek, kapitalizmin de en temel saptırmalarından birisidir. Sosyalizm hiç böyle olmamalıydı. Bu, kapitalizmle yarışır. İşte, kalkınmada kapitalist ülkeleri geçtik, aştık hatta! Bizce, üretimde kapitalizmi aşmakla sosyalizm olmayacaktır. Bunun kesin bir amaç, sosyalizmin vazgeçilmez bir koşulu olduğunu da sanmıyorum. İnsanın midesini doyura doyura patlat! Bununla insanın kurtuluşa ulaşacağını da sanmıyorum. İnsan önemli oranda manevi değerlerle, ahlaki değerlerle, din de dahil, bezenmiş bir varlıktır. Bu kesinlikle göz önünde tutulmalı. Çıplak, kaba, ekonomik insan! Bu tarihin en büyük saptırma ve çürümelerinden birisidir. Aynen o Roma'daki, Pompeii'deki gibi çürümeye yol açmıştır. Bundan dönülürse, çok şey kazanılır.' (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 453)

Alatlı büyük makine olarak adlandırdığı Megamachine kavramına OK Musti Türkiye Tamamdır romanında da yer verir. Artık ana hedef insanı dünyada en güzel şekilde yaşatmak değil, her şeyi Büyük Makinenin emri altına almaktır. İnsanın mutluluğu adına bir şey yapılmazken insan Büyük Makinenin devamı için feda edilmektedir. İnsan önemli değildir. İnsanın görevi Büyük Makineye hizmet etmektir. Alatlı Büyük Makinenin eğitim, sanat, kültür gibi tüm alanları da ele geçirdiğini ve bu kurumları kullanarak gençlere kendisine nasıl hizmet edileceğinin belletildiğini iddia eder:

“ “Ölü-seviciliği güç tutkusundan ayrı düşünemezsin, çünkü kendisinin dışındaki dünya ile tahakküm ilişkisi kuran güçlü olmak zorundadır ve güç teknoloji ile doğru oranda artar, aralarındaki bağlantı, nekrofilik bağlantıdır.” diye anlatmıştı, “teknoloji gücü, güç teknolojiyi artırır. Güce talip olan, güce tapınan, teknolojiye tapınacaktır.

A-moralite, bir adım sonrası insani zeka, bir adım sonrası nesnellik, bir adım sonrası bilim, bir adım sonrası teknoloji, bir adım sonrası mega teknoloji, bir adım sonrası insani zekayı devralan, Megamachine!

Megamachine aşamasında, Truva’yı fethetmek için Ulysses’in entrikalarına gerek yoktur, Büyük Makine halleder. Düşmanın başında oturan herhangi bir şeyleşmiş insan, Büyük Makine’nin her an değiştirilebilen önemsiz parçalarından birisi, meseleyi halledebilir. Belirli bir amaç doğrultusunda yapılan Büyük Makine’nin işleyebilmesi için parçalarının belirli bir yönde ve belirli bir ritimde hareket etmeleri gerekir. Bu nedenle, kurallara uymayan parçalar derhal ıskartaya çıkarılır. Devlet, siyasi partiler, iş dünyası, işçi sendikaları, Birleşmiş Milletler, Avrupa Topluluğu, IMF, bu bağlamda birer Megamachine’dirler. İnsan, bunların hizmet verdiği sahibi değil, sadece ve her an ikame edilebilir bir parçasıdır. İskartaya çıkarılmak istemeyen, kurallara uymak zorundadır.”

“Evet. Günümüz insanı, Megamachine’le ancak ve ancak onun kurallarına teslim olan ‘sığınmacı’ ilişki geliştirebilirse hayatta kalabilir. Toplumun tüm kuralları, okullar, basın, aile, hatta sanat, hatta estetik, uyum kurallarını öğretmek üzere yapılıdır. Somut insan etkisizleşirken, tartışmasız doğruların, ‘mutlak’ların, kuralların, yasaların sayısı ve dolayısıyla ‘denetim’ artar. Büyük Makine’nin teklememesi için insan düşüncesinin onu işleyişine uygun bir kalıba dökülmesi, bağımsız faaliyetlerinin sistematikleşmesi şarttır. Megamachine’le örtüşmeyen, kalıba girmeyen, sistematikleştirilmeyen faaliyetler aşağılanır, toplum dışı bırakılır. Düzenin adı isterse demokrasi olsun, muhalefet asgariye indirilir, ‘ulusal kültür’, ‘kitle kültürü’, ya da ‘evrensel kültür’ denilen kabullenmiş doğrular bütünü Diyanet’in ansiklopedisinde putlaşırken, laik ‘doğrular’ basının ücretsiz dağıttığı Meydan Larousse’da kemikleşir, haberin ‘doğru’su BBC’den sorulur. Teksesli müzik, Yamaha’nın talep ettiği biçimde çoksesleşir. Kuran, rasyonel kalıplara dökülür.

Belirgin ve dogmatik Megamachine dünyasıyla insanın kendi farklılığını koruyarak bütünleşmesi artık söz konusu değildir. Özerk ve bağımsız

kafalar, biyofil kafalar, yok olmak değilse, marjinalleşmeye mahkumdurlar. Bu düzende Hallacı Mansurlar, Arnavut İbrahim Paşalar çıkmaz artık. Her şeye rağmen çıkanlar ya yeraltına çekilirler ya da aşağılanırlar: geri zekalı, az gelişmiş, toplum düşmanı. İşin kötüsü sıfatların tümü de doğrudur! Çünkü toplum onların toplumu, kelimeler onların kelimeleridir.” ”

(Alatlı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır, 183-184-185)

Amerika, Sovyetler Birliği gibi dünya üzerindeki birkaç süper gücün aslında tüm dünyayı kontrolleri altında tuttuğu bilinmektedir. Dünya üzerindeki ana sermayenin sahibi olan bu ülkeler, gelişmekte ya da geri kalmış ülkeler üzerinde büyük bir yaptırım gücüne sahiptirler. Bu süper güçler bu nedenle dünya üzerindeki doğal kaynakları kendi çıkarlarına göre yönetmekte, tüm para ilişkilerini düzenlemektedirler. Bu güçlerin başında ise Amerika vardır. Buzdan Kılıçlar romanında bu durum “teşkilat” adı verilen bir örnekten yola çıkılarak anlatılmaktadır:

Yeraltı kahvesinin müdavimlerinden olan N. Çevik adlı müteahhitten, dünyayı yönetenlerin gizli bir teşkilatta toplandıklarını öğrenmişlerdi. Altmış beş süper ülke bu teşkilatça yönetiliyordu. Her memlekette genel müdür seviyesine gelmiş kişiler bu teşkilatın üyesiydi. N. Çevik, her yıl dereceye girenlerin adlarını ihtiva eden kara kitabı okumuş, “Olmaz böyle şey!” diyerek dünyasını şaşırmişti. Memleketteki idarenin resmen paravan bir idare özelliği gösterdiğini anlamıştı. Onların seçmediği kuşlar, ağaçların tepe noktasındaki dallara konamıyordu. Üst kademedeki her insan, bu teşkilatın kuklası durumundaydı. Tıraş olma ve kravat takma mecburiyetleri vardı. Teşkilat gizlilik içinde adamların aile değerlerini yıkıyordu. Particilik değerleri tamamen yok olmuştu. Sevgi değerleri silinmişti. İnsanlar onların gözünde birer köpekti. Gerek gördükleri kişiyi zorla revizyona sokarak yüzünün şeklini şemalini değiştiriyorlardı. Kişi gözünün rengini dahi kendisi seçemiyordu. İran kralının cinsiyetini çevirmişler, dünyanın ruhu duymamıştı. Öldü! Açıklamasını yapıp resmen kadın olarak yaşatıyorlardı.

(Tekin, Buzdan Kılıçlar ,sf.89)

Sanayileşmenin işçileri insani değerle dışında üretim sürecinin birer elemanı olarak görmeleri Berci Kristin Çöp Masalları’nda dile getirilir. Romanda işçilerin verimini artırmak amacıyla slagonvarî şarkılar dinletilmekte ve çok çalışan işçiye diğerine oranla daha yüksek ücret verilmektedir. Bu durum işçiler arasında rekabet duygusu yaratmış ve işçiler normal çalışma oranlarının dışında çalışmaya işletme hileleriyle yönlendirilmişlerdir. Romanda “muntaz” olma sıfatına erişmek isteyen işçilerin durumu şöyle anlatılmıştır:

Bay İzak'ın yeni müdürünün okumak için gittiği uzak ülkeden öğrenip geldiği 'Daha Hızlı' şarkısı buzdolabı fabrikasında çalışan işçilerin kulaklarını sabah akşam cırnakladı. Muntaz seçilen en işçi diğer işçilerden daha fazla saat ücreti almaya başladı. Muntazlar güle söylese, muntaz olmayanlar söve eğleşe yoğurt kaplarının üstüne eğildi. Muntaz işçilerin de çok muntaz olanı, az muntaz olanı vardı. Çok muntaz olanlar az muntaz olanlardan daha fazla saat ücreti alıyordu. Çok muntaz olanlar ve çok saat ücreti alanlar yoğurtları çabucak bitirdiler. Bantın başına geçtiler. Az muntaz olanlar ve çok muntazlara göre az saat ücreti alanlar onların arkasından kalkıp dizildiler. Muntaz olmayanlar eğildikleri yoğurt kaplarının üstünde göz göze geldiler. Ağız ağıza verdiler. "İkramiyeden yoğurda dönenin boğazında kalsın lan," dediler. Yoğurtları yemediler. Kaşıkları koltuklarının altına sokup oturdular. Yeni müdür oturanların başına gelip dikildi. Tüy gibi yumuşak bir sesle İşçileri yoğurda buyur etti. İşçiler yoğurtların kaymaklarına kaymaklarına piskırıp güldü. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 69)

Sanayileşmenin insan için yaşamı kolaylaştırmasının yanında insanı köle durumuna düşürdüğü bir gerçektir. Sanayi insan iş gücüne dayanır. Bu güç olmadığında sanayileşmeden de söz edilemez. II. Dünya Savaşı yıllarından sonra Adnan Menderes yönetimindeki hükümet Türkiye'nin hızla sanayileşen ve gelişen bir ülke olmasını amaçlamışlardır. Bu hedef doğrultusunda küçük yaştaki çocuklardan itibaren herkes yaşayabilmek için çalışmaya başlamıştır. Islak Güneş romanında da İskenderun'dan hareketle bu süreç işlenir. Ancak bu sanayinin dışları arasında gencecik birçok insanın da yaşamını kaybettiği dile getirilmektedir. Küçük yaştaki çocukların şoförlük yaparken ölmeleri gibi olaylar ise bu kalkınma hareketi içerisinde önemsizmiş gibi algılanır. Romanda aslında ülkenin büyük bir yoksulluk çektiği, çocukların küçük yaşlarda işe girdikleri ve dikkatsizlik ve bilgisizlik nedeniyle bazılarının öldüğü anlatılır. Bu duruma kalkınma demek doğru değildir:

“O on kuruşları hak ettiklerini sananlar, gerçekte hak etmemiş olanlardı. Kim olursa olsun. Ama bazen para acıları taşıyordu yanında. Korkunç acıları. Çünkü ülkede koşullar değişiyordu. İki sokağın kesiştiği köşede, gövdeleri bile bulunamayan on altı yaşındaki şoför ölümleri olağan sayılıyor. Türkiye kalkınıyor. Bu kalkınmada İskenderun da kendine düşen payı almasın olur mu? Liman yapılıyor kente. Limanın yapımında çok şeye gereksinme duyuluyor. En başta da insan gücüne. Taş taşıyan kamyonlardan biri denize uçuyor. Kamyon şoförü: Hacı... Yaşı on altıda durmuş. Cesetsiz...” (Kutlu, Islak Güneş, 59)

4.8.5. Demokrasi

Karanlığa Direnen Yıldız'da Demokrat Parti'nin Türkiye üzerindeki etkileri tartışılır. Bu etkilerden biri de demokrasidir. Eserde ülkede demokratik bir yaklaşımın yaygınlaşmamasındaki en büyük nedenlerden birinin de halkın kendisi olduğu hatırlatılır. Halk ancak seçimlerden seçimlere ülke geleceği hakkındaki düşüncesini ortaya koymakta, bunun dışında olaylara seyirci kalmaktadır. Bu tavır yöneticilerin sınırsız bir icraat ortamına kavuşmalarına neden olmuştur. Elbette ki halkın bu duyarsızlığının da sosyolojik ve tarihî nedenleri vardır:

“Ya demokrasi? Gerçekten DP'nin iktidar olmasıyla toplumumuz demokrasiye kavuşabilmiş miydi? DP iktidarı büyük bir değişimdi şüphesiz, ama bizim demokrasiyi yaşama biçimimiz bize has bir şeydi. Tarifimiz de yaşamımız da yanlışlıklarla doluydu. Mümtaz Turhan hoca yanılmıyordu elbette. “halkın demokratik faaliyetlere sadece seçimden seçime iştirak edip, sair zamanlar ona seyirci veya kayıtsız kaldığı bir memlekette demokrasi elbette kurulamaz. Bir çok hakikatler gibi bunun da muhtelif defalar tekrarlanması icap etmektedir. Çünkü bizde malum zihniyet icabı hakikatin kendisini kabul ettirmesi mümkün değildir. Biz hakikate değil, onun bize uymasını isteriz.” Demek ki demokrasiyi benimsemek, özümsemek bir bakıma karakter meselesi gibi bir şeydi.
(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 22)

Demokrasi kendi içinde kuralları, sınırları olan bir sistemdir. Demokrasi sınırsızlık, aşırılık değildir. “Demokrasi nedir?” sorusuna Kumral Ada Mavi Tuna romanında şöyle yanıt aranır:

“ ‘ Bence demokrasinin az, çoğu olmaz asteğmen. Demokrasi ya vardır, ya da yoktur! Eşitliğin yaygınlaştırılmayışı, adaletin resmileştirilmemesi olabilir ama demokrasinin eksigi, fazlası olamaz! Demokrasinin de kuralları ve disiplini vardır. Demokrasi sonsuzluk ve sorumsuzluk değil, sorumluluk ve sağduyu rejimidir. Eşit uygulandığı ülkelerde iç savaş çıkmaz!’ ”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna,115)

Viva la Muerte romanında Türkiye'deki demokrasi anlayışı derin bir biçimde ele alınır. Eserde seçimlerde hangi parti birinci olursa olsun, halkın değil, egemen sınıfın isteklerine kulak vermek zorundadır. Görünürdeki hükümetin dışında egemen sınıfların oluşturduğu bir başka hükümet daha vardır ve Türkiye'yi asıl bu hükümet yönetmektedir. Bu gizli hükümet ajanlarını da her noktaya yerleştirmiştir.

“ Rodoplu, ‘Faşizm, bir düşünce biçimidir, hayatı algılama biçimidir,’ diyordu, ‘apoletli generallerle de gelir, blucunlu ressamlarla da, gümüş takılı kolej mezunu kızlarla da!’ En az 150 yıldır, hariciyeyi, üniversiteyi, edebiyatı, sanatı, basını, dolayısıyla Türkiye’nin gündemini yönlendiren, ordu destekli bir ‘Batılı’ aristokrasinin varlığından söz ediliyordu. Bu aristokrasiyi oluşturan egemen sınıflar, Türkiye’de, kanunlarda vazedilmeyen bir ‘hükümet’, üyeleri ve yöntemleri kimse tarafından bilinmeyen bir ‘hükümet’ oluşturmuşlardı.

‘ Başa hangi siyasi parti gelirse gelsin, kuracağı hükümet mutlaka ve mutlaka egemen sınıfların ‘asli hükümet’inin emrinde olacaktır.’

Gizli hükümetin ajanları, düzenin öz uzman aydınları, üniversitelerden basına, sanat çevrelerinden dışişlerine, ilahiyat fakültelerinden Yeşilçam’a, siyasi partilere kadar, ‘yerlilerin’ kaderlerini etkileyebilecek her kuruluşa yayılmışlardı. Kararlarını hiçbir belge olmaksızın verir, ‘gizli’ konuşmalarla, örneğin, uluslar arası bir sergiye kim gidecek, kime ödül verilecek, kim alkışlanacak, kim konuşturacak, kim yokmuş gibi davranılacak türünden binlerce işe ilişkin düzenlemeler yaparlardı. ” (Alatlı, Viva La Muerte, 240)

Kaf Dağının Ardında romanında Mevsim’in babası demokrasinin tüm insanları aşağıya çekmek için uydurulmuş bir yalan olduğunu iddia eder. Demokrasinin asla gerçekleşmeyeceğini dile getiren Mevsim’in babası demokrasinin gerçeklerle, pratiklerle uyuşmadığını da aktarır:

Kişi özgürlüğüne alabildiğine saygı gösteriyor olmam, bu özgürlüğe sınırlar çizmemi engellemez. Davranışlarda sınırsız hürriyet, hürriyetsizliği getirmiştir daima. Değil mi? Demokratik düzene inanıyorum.

Babam, yüzünü buruşturdu: - Bir adamın lâfi geldi aklıma., dedi.. "Demokrasi, yüz hamalın, doksan dokuz profesöre galip gelmesidir." Demokrasi, poh! Küçük insanlar için, onların emniyeti için uydurulmuş bir yalanlar sistemi, hakikate aykırı. Bünyeye ters! İnsan ırkının bütününe aşağılara çekmek, ortada buluşturmak için, aleladede birleştirmek için kurulan bir oyun. Söyler misin senin inandığın demokraside üstün insanların yeri nerede?

- Üstün insan sorunu, ayrı bir konu, amma ille soruyorsan, derim ki, demokrasiyi doksan dokuz hamala anlatabilen, benimseten, onları düşündürebilen, bir yerde olmalı senin üstün insanın! (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 264-265)

Demokrasi kavramı Viva la Muerte romanında şu örneklerle açıklanmaya çalışılır:

“ ‘ Ne olur bana söyleme! Aman ha, söyleme! Demokrasi adına halk dalkavukluğundan bıktım usandım artık! Bütün kurumlarıyla işlemeyen bir demokrasi neden kutsal inek olsun? Şöyle söyleyeyim, düşün bak, eğer basın bir tekeller basınıysa, işbirlikçiye ve sen bu basına karşı çıkıyorsun,

demokrasi var diye, böyle bir basın özgürlüğünü nasıl savunursun? Çayırtepe Karakolu'nda senin başına gelenleri askerlere yükleyip rahatlayacak kadar safdil olamazsın. Dökülen her damla kandan başta Demirel, Ecevit, Türkeş, Erbakan, o dönemin bütün sivil siyasileri sorumludur! Bir başbakanın icrası, on yedi yaşında bir çocuğun boynuna geçirilen ipe sonuçlanıyorsa, o adam hiçbir şey yapamıyorsa, intihar etmesi gerekli değil midir?" (Alatlı, Viva La Muerte, 285–286)

Yoksul insanlar partileri birer çıkar birliği olarak görmektedirler. Buzdan Kılıçlar romanında daha çok para kazanmayı amaçlayan pılık pırtık adamlar küçük bir partiye üye olmanın daha doğru olduğu görüşündedirler. Çünkü zaten büyük partiler büyük çıkar grupları tarafından ele geçirilmiştir. Demokrasinin önemli birer aracı olan partilerin halktaki bu algısı üzücüdür:

Kestirmeden parayı bulmak için siyaseti basamak yapacaklarsa,(bu basamağın kırk haramilerin korkunç vadisini andıran bir mekanda bulunduğu, arenanın tarihi kuşlarca gözlemlendiği biliniyordu) garanti özelliği olduğundan, en küçük partiye dahil olmaları öğütlenen bir yoldu. Çağın farkına varıp bu tehlikeli vadiye adım atan yoksullar, büyük yerde kavrulmaktansa, küçük yerde var olmanın daima daha iyi olduğu sonucunu çıkarmışlardı. "İstikrarlı bir şekilde ilerleyen dev görünümlü partilerde, çok sıkı bir şekilde bize çıkar kapıları kapatılmıştır," diyorlardı.

Küçük partiler, denizin en dibindeki balıklar gibi büyük basınç altında yaşıyor olduklarından, hayatın bu kısmında paranın devir daim olma ihtimali daha büyüktü. Mensupları kader bağlarıyla birbirlerine bağlı olduklarından, birbirlerine arka çıkacaklarından paranın yeri çabuk tespit edilir ve kolayca patlatılırdı. (Tekin, Buzdan Kılıçlar, 60-61)

4.8.6. Adalet Sistemi

Ülkedeki adalet sistemi Hoşça Kal Umut romanında değerlendirilir. Siyasi suçlu olduğu gerekçesiyle sekiz yıl hapiste kalan Oruç, yasanın yanlış yorumlandığı gerekçesiyle serbest bırakılır. Ancak bir süre sonra yeniden içeri alınacağını tahmin etmektedir. Çünkü adalet sisteminde ciddi sıkıntılar bulunduğu inanmaktadır. Dünyanın birçok yerinde suç olmayan bazı davranışlar, Türkiye'de suç olarak görülmekte ve masım insanlar cezalandırılmaktadır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

"Başka türlü ne yardımları olacak? Önceden belirlenmişti hüküm giymem. Ne avukat bir şey yapardı, ne çeşitli yargı kademeleri. Kimse beni inandıramaz filan suçun karşılığı olarak müebbet hapis aldığıma. Benden daha suçsuz insanlar vardı. Şimdi, senin suçun var ki senden suçsuzundan söz ediyorsun, diyebilirsin. Onların suçları herhangi bir demokrat ülkede suç

değil. Ama bizim gibi ülkelerde suç. Sen, yazı yazmaktan dolayı beş yüz elli yıl hüküm giymeyi anlayabilir misin, biraz hukuk fikri olan insana anlatabilir misin? Yazdığı yazılardan dolayı ha? Bazıları ise dönem gereği, meslekleri gereği yattılar. Bu tür cezalandırmanın topluma yararı nedir? Nasıl doğru yola gelirim ben? Doğru yol nedir? Bir yanımda bileylendi. Çok yakında, yanlış yorumladık diyecekler bana, gel biraz daha yatacağın. Ne kadar? Üç yıla yakın... Demek eksik yattığım için daha adam olmamışım. Biraz daha yatarsam, olacağım... Girdiğim gün neye inanıyorsam, şimdi de ona inanıyorum demiyorum. Düşünmeden yaptığım şeyleri ve onların sonuçlarını gözden geçirdim. Benim yaptıklarım yanında, onların yapacakları şey, hangi hukuk düzeninin mantığına uyar? Sorumluluk? Hayır, bu ülkede bu işten dolayı sorumlu olan hiçbir görevli bulamazsın.”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, 102)

Hukuk sistemindeki sorunlar İşkenceci romanında ele alınan konulardan biridir. Adaletin geç tecelli etmesi ya da bir takım boşluklar içermesi, insanları kendi adalet sistemlerini yaratmaya itmektirler. Ayrıca özellikle kırsal kesimde devlete duyulan güvensizlik, insanları devlet kurumlarını saf dışı tutarak kendi haklarını kendilerinin almasına yöneltmektedir:

“ Cumhuriyet hâkimlerine gelince; onlar cana can almak hususunda hemfikirdiler. Anlaşmazlık, cellâtlar üzerindeydi.

Katillerle maktuller anlaştılar. Yalancı tanıkların peş peşe dizdiler. Kanın öcünü devlete bırakmamak için ellerinden geleni yaptılar. Laik devlet sanık işlerini bir yeni davaya kadar temin etmekle yetindi. ”

(Alatlı, İşkenceci, 14)

Hilal Görününce romanında bir azınlık konumunda olan Kırım Türkleri Rus adalet sisteminden şikayetçidirler. Haksız yere ceza alan Kırım Türkleri hangi makama başvururlarsa başvursunlar bir sonuç alamamaktadırlar. Bu durum adalet sisteminin yeterince adil olmadığını göstermektedir. Çünkü Rusya sınırları içindeki insanları eşit bir adalet dağıtmamaktadır:

Mahkeme dediğin nedir ki Giray Can? Sanki İgor Gregoroviç'i mahkemeye verseydi, çayın kurtarabilecek miydi? Baydar ovası halkının başına gelenleri bilmiyor musun? Babam anlatmıştı. Dava uzun yıllar sürmüş. Köylünün elindeki senetler, vesikalar hiçbir işe yaramamış. Sonunda iş, Baydarlıların aleyhine neticelenmiş. Şu Kırım'da mahkeme kapılarından hakkını alıp da dönen biri var mı? İştittin mi? (...)

- İstida yazalım, dedi. Valiye başvuralım. Şikayetimizi hükümete bildirelim. Nizam Dede acı acı güldü.

- Dinlemezler, dedi. Onların maksadı, böyle bahanelerle bizi Kırım'dan sürmek.

Giray diretti.

-Hakkımızı usulünce arayalım..

- Kırım'da usul mü kaldı? Hangi usulden kanundan bahsedersin? Yaz peki.. Çara, Dahiliye, Adliye nazırlarına da yaz... Hepsine bir istida yaz. Bakalım, elinden tutacaklar mı.. (Çokum, Hilâl Görününce, 164-165, 171)

4.8.7. Doğu

Emir Bey'in oğullarından olan Mahmut Mardin valiliğini kendine uygun görmez. O yıllarda çok ihmal edilmiş olan Doğu'ya sadece devlet değil, eğitimli aydın kişiler de sırt dönmüştür. Devlet hizmetlerinden yararlanamayan bu Doğu illerinde yoksulluk her yeri sarmış gibidir. Doğu yıllar içinde sırt dönülmüş, kaderini yenemeyecek ve kalkınma hayallerini hep ertelemek zorunda kalacaktır. Bir süre sonra terör olaylarının teslim alacağı Doğu hep gidilmek istenmeyen bir bölge olarak anılacaktır:

“ ‘Bu şehrin bana layık bir şehir olduğunu mu sanıyorsun? Ben çok daha önemli bir vilayetin valisi olması icab eden bir adamım.’

Çok daha önemli bir vilayetin valiliği nasıl belirlenir?

‘ Tabii, göremedin de soruyorsun. Mardin, tek caddeli, sıkışmış, bunalmış, tiknefes, basamaklarında insanların kıvrandığı bir yoksulluk şehridir. Elimi neye atsam kimse yardım etmediği için elimde kalıyor. Kazalarını dersin. Her biri bir türlü.’

Duruyor. Kardeşiyle vilayetin sorunlarını tartışacak değil ya. ”

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 198)

Emir Bey'in Kızları romanında Doğu'da aşiret sistemi içinde yaşayan insanların ağa tarafından bilerek ya da bilmeyerek nasıl ezildiği anlatılır. Özellikle konuşma hakları bulunmayan kadınlar sürekli olarak çalışmak zorundadırlar.

“... Ocak başlarında hep korkan, hep tedirgin kadınlar yaşmakları suya kesmiş, uçları ıslanmış ve dişlenmiş, yemek karıştırır, tava yapar, yahut buhar beklerlerdi. Yorgundular. Evin horantası üç-beş kişi, sürekli doyurduklarıysa elli-altmış kişiydi.”

“... Ve o kadınlar, hala o evde değiller mi acaba? Zırıl zırıl terlerken şikâyet etmeyi aklından geçirmeyen, yalnızca yaşmak uçlarıyla silinen kızıl yüzlü, yaralı o kadınlar, büyük kepeçler, ondan da büyük çomçalarla elleri dolu, o evde uğraşmaktadırlar.”

(Ayla Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 289)

Valla Kurda Yedirdin Beni'de Doğu'da aşiret sisteminin ne denli etkili olduğu ortaya konur. Bu bölgede insanlar aşiretlerinin koyduğu kurallara göre yaşamak

zorundadır. Kural dışına çıkanlar yine aşiret tarafından cezalandırılmaktadır. Romanda seçim döneminde Şiran'ın bürosunun rakip aşiret tarafından tarandığı anlatılır. Bu bölgede insanlar aşiret reislerini milletvekili olarak seçmektedirler. Hangi aşiret seçimleri kazanırsa o aşiretin bölgedeki gücü ve diğer aşiretler üzerindeki etkisi artmaktadır. Bu bölgede ölümün insanlara bu kadar yakın oluşu Günay'ı endişelendirmektedir:

'Kimi öldürdü?'

'O kimseyi öldürmedi. Az kalsın kendisi ölüyordu.

Komplo kurdular. Yazıhanesini taradılar. Bawe yaralandı. Bizden birkaç kişi daha yaralandı. Bizimkiler karşı ateş açtı. Onlardan bir kişi öldü. Yalancı şahitler buldular. İşi tersine çevirdiler.'

O anlatıyor ve ben görüyordum. Sapsarı, tozlu bir coğrafya. Kavurucu sıcak altında can çekişen bir sokak. Kat kat giyimli, tıraşlı, kavruk yüzler. çağımızda olduğumuzun tek belirtisi Kaleş teknolojisi. Ot bitmeyen sokaklarda sürüklenen hantal bacaklar. Baskın. Ölüm kusan namlular. Kan. Tozda topaklanan kan. Yeri göğü inleten ağıtlar. Uyuşuk jandarma. Hüseyin'den avukat. Selahattin'den hakim. Hiçbir 'doğru'nun asla tescil edilemediği adalet sistemi.

'Onlar kimlerdi, Şiran?'

'Hasım aşiret. Babam, çok güçlüydü. Seçimlerden önce ortadan kaldırmak istediler.' 'Demokrat Partililer yani?' 'O zaman öyleydi.'

'Şahitlerin yalan söylediğini ispat edemediniz mi?'

'Yedi tanesi geldi, babamın elini öptü. Diğerleri ile uğraşıyoruz. Para lazım.'

Anlıyorum ki, şahitleri doğruyu söylemeye ikna etmek yetmiyor. Yalancı şehadetten içeri girdikleri zaman hem kendilerine hem de ailelerine bakmak lazım. Para işi. (Alev Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, 325)

Doğudaki feodal yapının iç dinamikleri İşkenceci romanında sorgulanır. Romanda Recaioğulları Aşireti'nin ağasının oğlu olan kahraman bu sistemi kendi gözlemleriyle anlamaya çalışır. Doğunun bir dünya, ağanın da bu dünyanın Tanrısı olduğunu gören çocuk, bu sistemde var olabilmenin altın kuralının itaat olduğunu anlar. İsyen eden hemen sitem dışı bırakılır ve cezası da çoğu zaman ölüm olur:

“ Üç yaşına geldiğinde ancak görme yetisinin sınırlandırabildiği devasa toprak parçasının bu dünyayı tanzim eden güce ait olduğunun farkındaydı. Kadınlar, kâhyalar, hizmet görenler, köylüler, çift kırmalar, mavzerler, av tüfekleri onundu. Yediren, giydiren, döven, söven oydu. Hastaneden, hapishaneden kurtaran oydu. Hükümet konağı, belediye, adliye, maliye, parti meclisi, medrese bu ince odaydı. Evrenin merkezi bu oda, sahibi oydu. Evrenin sınırları Ağa'nın topraklarının bittiği çizgi ile kaimdi. Ötede bir dünya varsa, soyut, renksiz, önemsiz, yararsız bir ayrıntı olmalıydı. Çıkarı bu mutlak güçle ittifakı gerektiriyordu. İttifak itaatle mümkündü.

Öyle yaptı. Ödülü kendi tebası oldu. Kendi tebası, sülalesi. Başta kadınlar, sonra kâhyalar, hizmet görenler, köylüler, köpekler, traktör, disk harrov, hepsi, kendisine aitti. Kendisine aitti, çünkü o Recaiogulları'ndan, üstelik, Ağa'nın oğluydu.”(Alev Alatl, İşkenceci, 16)

Doğu'daki insanın eğitimsizlik nedeniyle çevresinde olup bitenden pek haberdar olmadığı İşkenceci'de anlatılır. Romanda Doğu insanı için tek gerçekliğin ağalık sistemi olduğu anlatılır. Çünkü bu insanlar bunun dışında bir varlık görememişlerdir bu topraklarda. Devletin ve onun organlarının varlığından haberdar olan bu insanlar için devlet kavramı da çok net değildir. Çünkü Doğu'da devletin varlığını pek hissedememişlerdir:

“ İdeoloji neydi, yabancı ideoloji neydi, yerli (yerli olarak bir tek malları biliyorlardı, Sümerbank,) ideoloji neydi, ulusal menfaatler neydi, (ulus) neydi, Türk gerçekleri neydi, fert neydi, ferdi hürriyet neydi (hürriyet neydi?), ferdin hukuku neydi, ferdin iradesi neydi, nasıl tegallüp edilirdi, (tegallüp neydi?) din nasıl alet edilirdi, hepsi, elhamdülillah, Müslüman değiller miydi? Abdurrahman Ağa iyi adam değil miydi. İçkisi, kumarı var mıydı? Yoktu, iyi adamdı. Suçu var mıydı? Herhal. Büyüklerden daha mı iyi bileceklerdi? ” (Alev Alatl, İşkenceci, 21)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında doğuda yaşayan halkın devleti hem bir nefret kaynağı hem de bir kurtarıcı olarak gören karmaşık psikoloji dile getirilir. Varto olayları sırasında evlerini ve çocuklarını kaybetmiş olan kadınların yoksulluk nedeniyle ölmüş yakınlarını bile bir kazanç nedeni olarak gördükleri anlatılır. Bu kadınlar da büyük acı çekmekle birlikte yaşamak tutunmak için ölüleri bir araç olarak görebilmektedirler. Halk hükümetin verdiği sözleri tutmasını beklemektedir. Bu yoksulluk hâli insanları ilkelletmiştir:

İkincisi, bu insanlar bizi içselleştirmedikleri gibi, yadırgıyorlardı. Oraya neden geldiğimizi soranlar olduğu gibi, yardım etmeye geldiğimizi söylediğimiz zaman teşekküre benzer bir duygu da iletilmiyordu. Orada olmuşuz ya da olmamışız umursamıyorlarmış, tersine bizi aşırı gayretli buluyorlarmış gibiydiler. Oysa, Üçüncü Ordu devredeydi ve organize olunamadığı için, hangi işi tutmamız gerektiğini kestiremiyor, avara kasnak, ortada dolanıyor, azar işitiyorduk.

Varto, bir taş ve kerpiç yığınıydı. Hiç değilse taşları kaldıralım diye işe giriştiğimizde müthiş bir tepki ile karşılaştık. Yıkıntıların arasından bir kadının avazı çıktığı kadar bağıarak fırladığını, bizi kovduğunu hatırlıyorum. Kürtçe bilen arkadaşlardan sonradan öğrendiğimize göre, hükümet (yıkılan evlerin yeniden yapılacağını vaat ettiği için evi öylece

bırakmak istiyormuş. Kadın, bizim müdahalemizin onu alacağı paradan edeceğini düşündüğü için öfkelenmiş.

Bir başka seferinde, saat ekranı gibi, ayakları merkeze doğru uzanmış sekiz çocuk cesedinin başında ağlayan annelerin fotoğrafını çeken bir gazeteciye saldıran bir başka kadının, cesetlerin üçünü bir araya toplamaya çalıştığını gördüm. Bu üçünün kendisine ait olduğunu, eltsinin çocuklarını çaldığını söylüyordu. Mesele, yine aynı meseleydi. Hükümetin, ölü başına tazminat vereceği haberi yayılmıştı ve elti çocuklarının sayısını olduğundan çok göstermek amacıyla diğer cesetleri de toplamıştı.

Böyle şeylerin, insanları, bu durumda Kürtleri küçük düşürdüğü gerekçesiyle yazılmadığını biliyorum. Ama, bunlar oldu ve ben yaşadım. Ölümün, Ankara'da, benim ailemde keyfini sürdüğü korkutucu gücünü burada kaybettiğini gördüm ben Şurası muhakkak ki, onlar kendi kayıplarını bizim kadar abartmıyorlardı. ("Abartmak" mı dedim? Abartmayı ölüm kadar hak eden başka bir olgu var mı ki?) Bunu yazmak bir yana düşünmüş olmak bile, "duyarsız", "şoven" gibi sıfatlar nedeniyle beni utandırıyor. Ama öyleydi! (Alev Alathı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 138-139)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Varto depreminin sadece fiziksel değil, sosyal bir deprem olduğunu da gören Mehmet Sedes bunun nedeninin geri kalmışlık değil, geri bırakılmışlık olduğunu vurgular. Batıl inançların kol gezdiği Doğu da devlet politikaları nedeniyle insanlığın ilkel koşulla içinde bırakıldığı anlatılır. Bu eğitimsizlik hâli yaşamın her alanını kapsamaktadır. Sedes, her ne kadar Türk, Kürt kardeşler denilse de uygulamanın farklı olduğunu görmektedir:

Onca acının ortasında, kızılı erkekli bir grup oluşumuzun, kimin kiminle ne tür bir ilişkisi olduğuna dair tecessüslerini körüklediğini görüyor, Yasemin'den uzak durmaya özen gösteriyordum. Hayır, kimse kızların arkasından, "Tango, tango etekleri piyango" diye koşmadı ama Eleşkirtli Şeyh Şirin'in (bağlı oldukları Kadiri tarikatı şeyhi) marifetlerini abalarının altında değnek olduğunu hissettirdikleri bir tavırla anlatacak zaman buldular. Peygamber soyundan olan Şeyh'in, kurşun ve bıçak yarasından koruyan muska yazmak gibi, insanların düşüncelerini okumak gibi doğaüstü güçleri vardı. Zelzeleyi de önceden haber vermişti ve (tabii!) zelzele Allah'ın günahkarlara verdiği bir cezaydı. "Günahkar" derken, devrimci kız arkadaşlarımızı açıkça ima etmemiyorlardı.

Giderek, bu insanların kendi aşiretlerinin merkez, onun dışında kalan her şeyin karanlık olduğu bir dünyada yaşadıklarını fark ettim. İroniktir, ama içimde oluşmaya başlayan soğukluğu, Karaköy'de (Yarto'nun doğusuna düşen kazası) Sultan Hamit'in hala padişah olup olmadığını soran hoca efendi giderdi. Bu koskoca evrene (tıpkı bizler gibi) bir el lambasının ışığında bakıyorlardı! Ve bu "bilgi" beni yaşadıklarımı geri kalmışlıkla, pardon, "geri bırakılmışlık"la açıklamaya yöneltti.

Şimdi, "geri bıraktıran kim?" diye sorduğumda, kendi milliyetimden yola çıkıp, "Türkler" diyemiyordum. Diyemiyordum çünkü, tüm toluğuma rağmen, Varto'da gördüklerimi, Türkçe konuşan bir ilçede, mesela, Giresun'un ya da Kastamonu'nun bir ilçesinde, görmeyeceğimi düşünmüyör-

dum. (Faik Sabri Bey'in rahle-i tedrisinden geçtiğimi unutmayın. Yakup Kadri'nin, Yaban'ını okumuştum) Milliyeti ne olursa olsun, bunun bir insanlık aşaması olduğunun bilincindeydim.

David Pavloviç'in dediği gibi, Zo!

"Soyutlamak" en kolaydı demeyeceğim, "en uzlaşımçı" (hatta, biyofilik!) olanıydı diyeceğim ve birbirini sevmek isteyen bizler, düşmanlıktan sakınan bizler, ben, Sakine, "ben, Türk" ve "Sakine, Kürt" gibiler, ortak düşmanın adını koyduk: "Kapitalizm". (Alev Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, 140-141)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında doğu sorunun arkasında doğuda yaşayan halkın değil, yıllarca onları ihmal etmiş devletin etkisi olduğu anlatılır. Doğuda yapılan hiçbir okul boş kalmamış, hiçbir devlet hizmetine zarar verilmemiştir. Sonuçta buradaki halkı devlete karşı düşman olarak görmek hatadır. Sorun bu yörelere hizmet götürmekle çözülebilecektir:

'Acaba, 40 seneden beri, Şark'ın başına yağdırılan musibetler kimin eseriymiş? Şark'ı kalkındırma yolunda, peş peşe gelen hükümetler en ufak gayret sarf etmişler miydi? İnşa edilmiş hangi okul öğrencisiz kalmıştı? Hangi köprü ağalar tarafından yıktırılmıştı? Bunun cevabını tek bir cümle ile verelim: 'İnsaf' efendiler! 'İnsaf!' Sen koca bir Doğu'yu ihmal et, yaşanmaz hale sok ve sonra da etrafına bakın sorumlu, ara! (Alev Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, 240)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Doğu'da yaşanan tüm bu olayların kamuoyundan gizlenmesi eleştirilir. Hükümet sanki bu coğrafyada her gün onlarca insan ölmüymüş gibi davranmaktadır. Basın yayın organları da bu olaylardan bahsetmemektedir. Rodoplu sınırlı bir okuyucuya sahip bir gazetenin haberi olmasa kamuoyunun bu olaylardan haberinin olmayacağını söylemekte ve bunu resmî tarih anlayışa bağlamaktadır. Resmî tarih, resmî edebiyat, devlet eliyle şekillenmekte ve bir çok gerçeği sakıncalı olduğu için yeni nesillere aktarmamaktadır. Gençler gerçeklerden uzak yetişmektedir:

Nasıl oluyor da bilmiyoruz? Nasıloluyor da duymuyoruz? Örenleri tanımamış, nefret dolu Nalan'la karşılaşmamış olsam, olayı kınayan Rızgari Gazetesi'nden hiç haberim olmayacak, Nalan'ın elinde görmüştüm. Türkiye Cumhuriyeti filan değil, düpedüz Vahşi Batı!

Beni, İstanbul'da, bir süs bebeğine indirgeyen resmi tarihinden nefret ediyorum. Resmi tarihten, resmi coğrafyadan, resmi edebiyattan ve galiba hepsinden öte resmi basından! Aptal yerine konulmaktan, uyutulmaktan nefret ediyorum. Ben bu devletin öğretim üyesiyim ve bu cüretten nefret

ediyorum! İyi ki ayrıldım üniversiteden! İyi ki ayrıldım! Hiç değilse gençleri uyutmakta dahlim olmayacak! (Alev Alathı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 326)

4.8.8. Azınlıklar

Ülkelerdeki hakim unsurlar zaman zaman azınlıklar için olumsuz koşullar oluşturabilirler. Farklı milletten, farklı dinden insanlar çoğunluk tarafından dışlanarak yaşadıkları yerleri terk etmeleri için zorlanabilirler. Bu durum özellikle savaşlar, ihtilaller gibi karmaşa ortamlarında iyice artar ve ırkçılık güç kazanabilir. Kumral Ada Mavi Tuna kitabında Yahudi kökenli bir adamın Türkiye’de kalma mücadelesi anlatılır:

“ ‘ Allah kahretsin! Peki sen neden gitmedin? Ya da şöyle sorayım kabul buyurursan eğer? Paşa gönlün isterse sen nereye gideceksin? Hıı?.. Söylesene? Hadi kartlarımızı açık oynayalım birader... Sen bile beni kendinden farklı görüyorsun, değil mi? Sen bile yalnızca dinlerimiz farklı diye Kudüs’e kaçmamı öneriyorsun... Ha? Yanlış mı? Hadi söyle?..’
(Buket UZUNER, Kumral Ada Mavi Tuna, 135)

Aynı romanda Yahudi vatandaş, bir Türk vatandaşı olarak Türk kökenli biriyle aynı sorumlulukları yerine getirdiğini ve bu topraklarda yaşamının onun da hakkı olduğunu anlatır. Ayrıca bu toprakların kültürü içinde doğup büyüyen bu insanlar için vatanlarını tek etmenin zorluğu dile getirilerek bir ülkedeki öteki olmanın güçlüğü ortaya konur:

‘ Gitmedim, çünkü tıpkı senin gibi ben de buralıyım, burada doğdum ve burada yaşamak istiyorum! Allah kahretsin! Gitmedim, çünkü ben de bu ülke için vergi veriyor, çalışıyor ve burayı seviyorum! Duyuyor musun? Türkçe bağıryorum sana! Öfkemi, aşkımı ve acımı İbranice değil, Türkçe bağıryorum çünkü geri kafalı adam!’

“ ‘ Bak popüler dille söylersem, o kalın kafan ancak alır diye yeniden anlatayım istersen! Gitmedim, çünkü; Boğaz’da balıkla rakı, Ada’da dolunay, Ege’de zeytinyağlılar, Akdeniz’de Toroslar, Safranbolu’da, Asos’ta, Kaş’ta evler, bu anadilim, bu atasözleri, dişiliklerini yitirmeden akıllı olmak savaşı veren buralı kadınlar ve Anadolu Akdenizi’nin özgün duyguları... Gitmedim çünkü bütün bunlar yalnızca buradayken güzel... Yalnızca kendi kültüründe yaşarsan varolan değerler... Klişe de! Duygusal bul, alay et! Arabesk, vıcık vıcık diye yargıla! Umurumda değil! Hepimizin hamuru aynı, hepimizde bu duygular var!’

“ ‘ Ne zamanki ‘Türkiyeli olmak’ kavramını hepimiz sahiden anlayacağız ve kabul edeceğiz, işte o zaman kurtulacağız!’ dedi, fısıldayarak.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 136)

Ancak Bir Göçmen Kuştu O romanında azınlıklar arasındaki bazı insanların da Osmanlı olmayı benimsedikleri ve işgal günlerinde batılı devletlerden yana tavır takınmadıkları anlatılır. Doktor Andon efendinin oğluna ülke sevgisini kazandıramadığı için üzgündür. Çünkü tek oğlu işgal güçlerine katılmış ve bir süre sonra ölmüştür. Andon Efendi oğlunun yaşasa da bu utançla çok mutlu olamayacağını dile getirir:

“ – Bendeniz Osmanlıyım Yahya Efendi. Bu toprağın ekiniyle doydum. Burada doğdum, tahsil yaptım. Gençliğimde çıktım dışarı. Bütün Evropa’yı dolaştım. Sonra baktım ben başkayım, döndüm geldim. Bizden ayırıdır onlar. Oğlum seferberliktir deyip, koşa koşa gitti onlara. İhtiyar anneyi ve babayı bıraktı. Hicrandır içimde: Demek öğretememişim ona: Soluduğun toprak senin vatanındır diye. İşgalin daha on birinci günü öldü tek evladımdı. Kime düşman olayım bunun için? Acım gözümü kararttı önce. Benim karıyla birbirime sarıldık. Ağladık. Belki bir hafta çözülmedik. Kimi suçlayayım ki, bu acıyı hafifletsin azıcık? Karı dedi ki: ‘Andonumi, on dokuz yaşında bir civan verdik toprağa. Tek varlığımızdı. İhanet, önünde sonunda cezasını bulur. Senin ihanetin yoktu. Oğlumuz yaşasaydı, onun suçunun cezasını torunlarımız çekerdi. Yaşamadı, babalarının günahını çekecek oğulları da olmayacak. Biz de torunlarımızın acısını görmeyeceğiz. (Ayla Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 130)

6-7 Eylül Olayları Deli Zamanlar romanında değerlendirilir. Romanda Dost adlı karakter komşuları olan Rumlarla kardeşlik içinde yaşadıklarını, ancak 6-7 Eylül olayları sırasında kendisinin de Rumlara karşı saldırgan bir tutum gösterdiğini anlatır. Bu durum toplumsal bir galeyandır. İnsanlar neye kızdıklarını, kime kızdıklarını bilmeden akıntıya kapılır gibi Rumların dükkânlarını yağmalamış, kardeşlerine el kaldırmışlardır. Ancak Dost, bu karanlık günlerin karşılıklı uzlaşma ile unutturulabileceğini düşünmektedir:

“ İnsanlarla kolay kaynaşan, hemence bir çekim alanı oluşturan biriydi Dost. Sormaktan, öğrenmekten, tanımaktan kaçınmayan biri. ‘ İnsanları kazanmalıyız diye düşünüyorum. Ben Rumlar’ın içinde büyüdüm, sevdim onları, onlar da beni sevdi; elden ele, kucaktan

kucağa taşıdılar; görgülerini, terbiyelerini sevdim. Ama 6–7 Eylül hadiselerinde daha ilkokul son sınıf öğrencisiyken ben de kendime göre bir eylem tutturmuş, kilisede mumları kırıyordum. Duyduğum öfke bile değildi, sadece kendimi anlatma çabası.’

Sokaklar dolusu kumaşlar... Aynı çağdaydım, ben de; kumaşların üzerine basa basa yürüyorduk... Jandarmalar yağmalanmış dükkânların önlerinde nöbet tutuyorlardı. Parke taşlı yolların şurasında burasında mağazalardan aşırılmış ayakkabılar ayağa geçirildikten sonra atılmış eski partal papuçlar... İnsanların kamyon dolusu top top kumaşlar kaçırdıkları dillerdeydi. Olaysız geçen günlerin unutulmaz kara sayfaları...” (Çokum, Deli Zamanlar, 57–58)

Çırpıntılar romanında Avustralya’daki Türkler arasında bir dernek kurmaya çalışan insanların düşüncelerine yer verilir. Romanda Türkleri bir araya getirmenin zor olduğu, herkesin ekonomik sıkıntıları nedeniyle sürekli çalıştığı anlatılır. Ancak buradaki Türk azınlığın çocukları giderek Anglo Sakson kültürünün etkisi altında kaldığı için bu duruma bir dur demek gereklidir. Bugün çocukları kurtarmak için bir şeyler yapılmazsa durum ileride daha da ciddileşecektir:

“ - Ne düşündüm, biliyor musun? Burada kalıp, burada güçlü olmayı denesek? Avustralya’da her milletten insan var. Bizim dışımızda hepsi de sesini duyurabiliyor. Biz de bir şeyler yapsak?

Beni dönmekten vazgeçirmeğe çalışıyorsun galiba?

— Sen mücadeleyi seversin. Ben de destek olurum var gücümle...

Adam çenesini sıvazlayıp düşündü. Sonra,

— Anglo sakson kültürünün bizim çocukları bir hamur teknesinde yoğurmasına sen de karşı çıkıyorsun demek?

— Elbette...

Adam güldü.

— Bizimkileri bir araya getirmek pek kolay değildir...

Kadın,

— Biliyorum... dedi. Sydney’e gidince eşi dostu bizim eve toplarız.

Enine boyuna konuşuruz bu konuyu. Ne dersin?

Adam,

— Kimileri için para kazanmak gayesi en başta geliyor, dedi.

— Ama parasız hiçbir işin yürüyemeyeceği de bir gerçek...

Doğru. Evet para ve ideal... Bu ikisi bir arada dostça geçinebilselerdi... Ne iyi olurdu... İkilige düşmeseydik bir de... Bizi hep felaket günleri birleştirmiştir.”

“ - Belki bir Türk Evi de kurarız o zaman... İçini eş işlerimizle, bakırlarımızla donatırız... Uçları delik işi patiska perdeler asarız pencerelerine... Sedirler döşeriz... Ne iyi olur... Gözümün önüne geliyor şimdi... Kapısında Türk Evi yazıyor.” (Sevinç Çokum, Çırpıntılar, 18–19)

Türkiye'nin yurt dışında olumsuz bir imaja sahip olmasına bir örnek de Çırpıntılar romanında verilir. Romanda 27 Aralık 1980 yılında Ermeni teröristlerin başkonsolosu öldürmesi üzerine yurt dışında Türkiye aleyhine yayınlar yapıldığı anlatılır. Türkiye özellikle Ermenistan'ın iddiaları nedeniyle yurt dışında sürekli eleştirmekte ve yurt dışındaki Türkler de bu duruma birlikte tepki göstermektedirler:

“ Tekin, Baş konsolos Şarık Arıyak'la koruma görevlisinin Ermeni teröristler tarafından vuruldukları günü hatırladı. 27 Aralık 1980... Avustralya basını, radyo ve televizyonu olayla ilgili olarak yazık ki Türklerin aleyhine yayınlar yapıyordu. Türk topluluğu sahipsizliğini hiç bu kadar derinden duymamıştı... Sonra sessiz yürüyüşe karar vermişlerdi. Binlerce Türk, Town Hall'den Hyd Par'a kadar yürümüşlerdi. Kendi iç acıları ve yalnızlıklarıyla... Tekin'le Esra da o kalabalığın arasındaydılar... Adam, birlik duygusunun insana nasıl güç kattığını o yürüyüşte dahi iyi anlamıştı. Sydney sokaklarından bir yağmur gibi akıp geçmişlerdi.”
(Sevinç Çokum, Çırpıntılar, 18–19)

Nuke Türkiye romanında ise bu kez Harvard'da öğretim üyesi olan bir Ermeninin gözünden Ermeni tehciri ve Ermenilerin Türklerin hakkındaki gözlemleri aktarılır. Bu gözlemler de katılığın altında Kevorkian'ın ana vatanını özlemesi yatmaktadır.

‘Projeler, eyh? Türkiye’de proje yürütebileceğini sanıyor, öyle mi?’

Küçümsediğini saklamak için en ufak bir gayret bile göstermiyordu.

‘Seni tanımasam, bağınaz bir ihtiyar olduğunu düşüneneğim!’ dedim, hiç aldırmadı.

‘Dostum,’ dedi, ‘Türkler söz konusu olunca, bağınaz olmak için her türlü nedenim var!’

Bir Harvard profesörünün bu tavrı benim için henüz şaşırtıcıydı.

“Ciddi değildi, değil mi?”

“Yoo, hayır, ciddiydi,” dedi, Pavloviç. “Dahası, benim duyarsızlığıma alınmıştı ve o yaşta önyargılı olmak gibi bir ayrıcalığa hak kazandığını düşünüyordu!”

Kevorkian'ın, Pavloviç'e alınmasının nedeni de, soykırımdan onca çekmiş bir ulusun ferdi olarak, başka bir soykırım kurbanının hislerini yeterince benimsemiyor olmasıydı. Oysa, Erzurum soykırımını George'dan onlarca kez dinlemişti. (İtiraf etmeliyim ki, bu noktada, Yahudilerin soykırımı kurbanlık ayrıcalıklarını başka uluslardan kıskanmak gibi bir ruh hali içinde olup olmadıklarını merak ettim!)

Neticeyi kelam, yaşlı Ermeni, Diana'nın, Türkiye'de Şark müziğini öğrenme niyetlerine de bıyık altından güldü,

“Türkiye’de müzik Ermenilerle birlikte öldü,” dedi, “o ülkedeki son kompozitör, dikkatini rica ederim, opera bestelerdi, pop saçmalığı değil, Dikran Çuhacıyan’dı!”(...)

“Yine de,” diye sürdürdü Pavloviç, “Türkiye’yi özliyordu. Sonuçta, ‘ihtiyar bir adamın kıskançlığını hoşgöreceğimi’ umduğunu söyledi.

‘Ermenistan’a gideceksin, Arakles’in Farsi topraklarına nazlı nazlı süzülüşünü göreceksin. Kimbilir, belki de Arat’ta kartopu oynarsın!’ Ben de, ‘İşte onu hiç zannetmem,’ dedim, ‘ben kendimi Anadolu çöllerinin kumuna gömeceğim!’

‘Ne yaparsan yap ama kendine dikkat et!’ dedi Kevorkian, ‘bastığı yerde ot bitmeyen Türk’ten sakın!’

O güne kadar duymadığım bir diskurdu, tekrarlamasını istedim,

‘Boşver,’ dedi, ‘Kayseri’ye gideceksin nasılsa. Sor öğren!’
(Alatlı, Nuke Türkiye, 56-57.)

Bir Göçmen Kuştı O’da babası Ermeni komşuları tarafından hileyle öldürülmüş olan Emir’in annesi tarafından intikam hisleriyle büyütüldüğü görülür. Barış içinde yaşayan bu insanlar kışkırtmalar sonucunda komşuluklarını unutarak düşman olmuşlar ve birbirlerinin canına kasd etmeye başlamışlardır. Cevahir oğlunu intikam için geri dönene dek güvenli bir yere kaçıtır. Savaş ortamlarında karşılıklı kıyımlar olduğu ve savaşın kimseye bir kazanç getirmediği mesajı romanda yer alır:

“ – Bilmiyorum yavrum. Ben de bilmiyorum. Daha çok yorulacağız, buna hazırlan. Dayanmaya çalış. Her yana bak. Tanı buraları. Burası senin yurdun. Her parçasını aklına yaz. Hiçbir yeri, hiçbir şeyi unutma. Hele olanı biteni hiç unutma. Gotran gâvurunu unutma. Karısı Morka’yı, oğulları Osip’i, Dikran’ı, kızlatı Yulyana’yı unutma... Onların elinde babanın, Ömer Amcanın ve senin soyundan olan herkesin kanları var. Bu kan ancak onların kanı aktığında yunmuş olur. İyi bil: Babanın kanı onların elinde kaldıkça, bu onların değil, senin boynunda asılı bir günahdır... ”
(Ayla Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 38)

I. Dünya Savaşı yıllarına kadar azınlıklarla Türkler Anadolu topraklarında özellikle de İstanbul’da kardeşçe yaşamışlar, birbirlerinin inançlarına saygılı olmuşlardır. Ancak İstanbul’un batılı devletler tarafından işgal edilmesi üzerine azınlıklar adeta yüzyıllık uykularından yanmışlar, işgali her yerde kutlamaya başlamışlardır. Onların Türk komşuları ise bu sevinç gösterileri karşısında

kendilerini ihanete uğramış hissetmektedirler. Bu durum “Bir Göçmen Kuştı O” romanında şöyle anlatılır:

“ Uzakta, çok uzakta kıvrak ut sesi. Bir yitiyor, bir darbukanın duruşlarında yükseliyor. Ne bitmez sevinç gösterisi... Onları ne yapmışlardı? Bağrımıza basmıştık. Yüz yıllardır onlarda Osmanlıdır demiştik. Komşuyduk. Yangında, zelzelede, selde, baharda, bayramda korkuyu ve sevinci birlikte yaşamış.

Acılı günlerimiz ortaktı, biz öyle inanıyorduk. Şimdi bizim acımız, onların sevinci. Yürek buna nasıl inansın? İnansın ve sona dayansın? Yaşlılarımız birbirinin ibadet hanelerine giderlerdi ve onlar bize öğretmişlerdi ki: “ Hepiniz kullanırsınız, aranızda bir fark yoktur. ” Küçüklere, yeni gelenlere bizde de, onlarda aynı şeyi söylemişlerdi. İnanıldıklarını sandık. Kendini beğenmemeyi böylece öğreniyorduk. Onlar onlar diyorsam, bunu şimdi diyorum. Onlar ve biz, hepimiz Memaliki Osmaniye'nin mümtaz kişileriydik. Sonra nezaman kin birikti içlerinde ve taşı, güçlülere dayanıp bizi boğmak istediler? Buna hakları yok, olamaz. ”
(Ayla Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 66–67)

Bir Göçmen Kuştı O romanında Ermeni tehciri sorununa yer verilir. Ermenilerin I. Dünya Savaşı yıllarında soykırıma uğradıkları yönündeki iddiaların asılsız olduğunu Emir Bey kendi yaşamından örneklerle anlatılır. Babası Ermeniler tarafından katledilen Emir Bey'in annesi de çileli bir yolculukla Ermeni zulmünden kaçmış ve daha sonra da kahrından ölmüştür. Bu tür iddiaların bütün bir halkın birkaç iddiacının arkasına düşmesinden kaynaklandığı anlatılır. Türk halkının topraklarına göz dikmiş insanların böyle iftiralarda bulunmalarının saçma olduğu dile getirilir:

“ Emir Beyin anlattığı bir konuşmayı hatırlıyor:

— Aydın Mebusu Emanoilidi Efendi, istizah vermiş. Der ki, bir milyon Ermeni öldürülmüş, çeyrek milyon Rum sınırdışı edilmiş, yarım milyonu öldürülmüş, seferberlikte kurulan amele taburlarında çeyrek milyon insan, açlık ve sefaletten ölüme terk edilmiş. Arap, Kavmi Necipine kötü muamele yapılmış. Bunu, benim ırzıma, toprağıma, insanıma göz dikmiş bir milletin mensubunun sormaya hakkı olur mu?

Ya Dâhiliye Nazırı Ali Fethi Beyin cevabı: Belki hepsinden çok mutazarrır ve mağdur Türk unsuruna da yer vermesi gerekirdi, Emanoilidi efendinin...

Bunlar hala yerlerini bilmeyen insanların sözleri. Öbürü, kendini haklı görebilir. Bizim, yalnızca emsal mi göstermemiz gerekirdi? Yunan yürüyor, kan dökülüyor boyuna. Büyük savaşımlardan çıkmışız. Bütün erkek nüfusu yitirmişiz. Arkamızdan vurulmuşuz. Cephelerde çarpışırken, anamızı karımızı bıraktığımız toprağı altımızdan çekip almışlar... Tehcir, tehcir... Diyolarlar. Tehcirin bir durağı da Urfa'ydı. Durdukları anda, işleyen bir

makineyi, yani kanı ve zulmü saçmaya başladılar. Ben, kendi avımı ve kinimi unutmaya hep hazır oldum. Ama bu kinim ölmeye bırakılmıyor hiç. Nevnihal, onların bu kadar ayrılıkçı davranmalarını bağışlayamam. Peygamber değilim. Ben bile kan dökebilirim...

— Sizin şahsi kininiz nedendir efendim?

— Bir gün, bizim bir evimiz olunca, böyle ortalarda aralarda konuşmaktan kurtulunca Nevnihal, o zaman anlatacağım. Şunları şimdi bile söyleyebilirim: Benim babamı, gözlerimin önünde kestiler. Kanları fişkırıyordu. Gökyüzü kıpkırmızıydı onun fişkırın kanından. Oralarda gök hep öyle kalmıştır. Anam, kahrından öldü. Başka şeyden değil. Bacım Helal’i doğururken ölmesi tesadüftür. Konuşmayı unutmuştu, gülmeyi unutmuştu. Upuzun bir kemik yığınıydı. Neden öldüğünü yalnızca ben bildim. Kimseye anlatmadım. Anlamazlardı... Üç yıl önce Urfa’da, benzer şeyler yapıldı. Ben Nevnihal, insanların iyi olduğuna inanırım. Bütün görüp yaşadıklarım bunu, yani, bu inancımı değiştirmeye yetmedi. Ama bir şeye iyiden inandım: İnsanlar birinin ardına takıldıklarında, başkalarının oyununa geldiklerinde, sürüye dönüşüyorlar. Tek insana tek kahramana kinim ondan. İnsanları insan olarak yaşamaya çağırmaya kimsenin güzü yetmez. Çevresi kirletir onu. Bunu... Şimdi korkacaksın ama, Muhammet için de söylerim, Halife için de. İlerde bir başkası böyle bir yer tutarsa, göreceksiniz o da öyle olacaktır. Değişmez bu. Yalnız bu ülkede değil, bütün dünyada böyle.”
(Ayla Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 68–69)

Ermeni sorunu İşkenceci romanında ele alınan konulardan biridir. Boğaziçi Üniversitesi’nde eğitim almış ve Türk vatandaşı olan Ermeni asıllı vatandaş devlet yetkilileri tarafından vatana ihanet etmekle suçlanır.

“ ‘ Her nasılsa Türkiye’de doğmuş, Türk tabiyetinde olan, kolejlerde cemaat adına okuyan, Boğaziçi Üniversitesi’nde hâsılı devlet ve milletin bahsettiği en büyük nimetleri nefsinde taşıyan, bu Ermeni oğlu Ermeni...’

Yazdıklarına kendisi de inanmıyormuş gibi baktı. Boğaziçi Üniversitesi! Devlete milyonlara mal ol, sonra da böyle! Nankör, it oğlu it! Anadolu’da binlerce pırıl pırıl delikanlı okuyamazken! ”
(Alev Alatl, İşkenceci, 85)

4.8.9. Kürt Sorunu

Viva la Muerte romanında farklı tarafların Kürt sorunu hakkındaki görüşleri dile getirilir. Şafak Kürtlerin her hangi bir asimilasyona uğramadığını ileri sürer ve Kürt milletvekillerinin bölücülük yaptıklarını iddia eder. Ancak konunun diğer tarafı olan Savaş ve Demet ise Kürtlerin kendi dillerini bile konuşmadıklarını ve ezildiklerini dile getirir. Ancak hangi taraf haklı olursa olsun Kürt sorununun yanlış

yöntemlerle ele alınması konunun çözümünü geciktirmektedir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“ ‘ Kürt halkı, Türk halkından bugün en az elli yıl geridir. Ne mutlu Türküm diyene’, ‘ Bir Türk dünyaya bedeldir’ gibi sözler, Türk halkının uluslaşmasını kolaylaştırırken, Kürt halkının uluslaşmasının da gecikmesine neden olmuştur. Bu sonucun doğmasında en önemli etken, Doğu Sorunu’nun ne olduğunu anlamayan ya da yanlış anlayıp kadroların soruna asimilasyon açısından değil devrimci bir tavırla ve ‘ulusların eşitliği ve kardeşliği’ temel görüşünden hareket ederek yaklaşımları, Türkiye’nin bütünlüğü için de büyük zorunluluktur.’

‘ Bırakın, bırakın efendim bu işlerin yakasını! Ulusların eşitliğini kim kaybetmiş de biz bulmuşuz? Tarihinde bir tek devlet kuramamış bir ulus kendisini Türk halkıyla nasıl bir tutar? Biz imparatorluklar kuran bir ulusuz. Benim dedelerim Gümüşhane’ye at sırtında geldiler. Memleketimizde Türk olduğumuzu söyleyemez olduk. Günay Hanım bu işleri iyi bilir, öyle değil mi Günay Hanım?’

‘Öyle,’ dedi Rodoplu, ‘ Etrak-ı bi-idrak,’ denirdi.’ Demet’in anlayamayacağını düşündü. ‘Akılsız Türkler demek.’

Türk olduklarını söyleyen insanları askeri mekteplerden atarlardı. Biz bugüne ateş çemberinden geçtik de geldik. Şimdi, ‘siz buyurun’ diye Kürtlere mi bırakacağız? Gözleri çelikleşmeye başlamıştı. Günay’a diskodaki halini anımsattı.

‘Kavga mı ediyorlar?’

‘Denebilir.’

‘Bak, ben gitsem iyi olur,’ dedi Pavloviç, ‘seni yarın ararım.’

‘İyi olur,’ dedi Rodoplu.

‘Bu sözler bugün de Kürt halkı için geçerli,’ dedi Savaş, ‘Kürtler kendi dillerini konuşabiliyorlar mı? ‘Ben Kürdüm’ diyebiliyorlar mı?’

‘Diyorlar tabii. Bizden en az yedi milletvekili var Kürt. Her dakika Avrupa’dalar. Bu devletin parası ile bölücülük yapıyorlar. Bir de tehdit: Türkiye’nin bütünlüğü için şöyle şöyle yapın. Nerde görülmüş yahu?’

‘Ama, işte, yapılmadığı zaman da PKK oluyor,’ dedi nişanlısına destek olan Demet.

‘ Olsun efendim,’ dedi Şafak, ‘PKK olsun. Emperyalistler akıllarına koydular mı PKK da olur, ASALA da. Gelecekleri varsa görecekları de var!’

‘ Burjuva şovenizmi,’ dedi Savaş, rakısının içine küfreder gibi. Eklemlerinin beyazlaştığını gördü. Bir yumruk atmamak için zor duruyor gibiydi. Diana bile sustu. ”

(Alev Alatl, Viva La Muerte!, 426–427)

Şafak Özden Viva La Muerte romanında sol partilerin Kürt sorunu hakkındaki tavrını eleştirir. Doğuda bir Kürt devleti kurmayı hayal eden kitlenin bu görüşlerini açıkça dile getirmelerinde konudan yararlanmak isteyen sol partilerinde katkısı olduğu anlatılır. Şafak bu noktada ülkücü grubun dengeyi sağlayan bir unsur olduğunu da vurgular:

“ ‘ Kürdara azadi’ymiş!’ dedi Şafak, ‘Eninde sonunda kesmek zorunda kalacağız bunları. Kescez. Kescez Allah’ıma! Ellerimle keserim! Doğu’da bağımsız Kürt devleti, ha! Benim dedem Kafkas cephesinde şehit olalı şunun şurasında ne oldu? Bak, sana bir şey anlatayım. Geçen gün, Şişli’de bir toplantıdayım. Oylama yapacağız, bir grup herif aralarında Kürtçe konuşuyor. ‘Ya baba, anlamıyoruz’ diyecek olduk, ‘Kürt halkının Türkçe konuşması şart değildir’ demez mi? Biz, Ülkücüleri niye dövdük yahu? Ne istedik ki adamlardan? Biliyor musun, o toplantıdan çıktım, eski MHP binasının önünden geçtim. Az ilerde MÇ ilçe binası var. İçimden birden ‘iyi ki bunlar var’ diye bir duygu geçmedi mi!’

Gözleri dolu dolu oldu,

‘ Ben bu hale geldiysem, ben Alpaslan’ın tosunlarından medet umar hale geldiysem, var sen hesap et!’ yumruk ettiği gözlerini eliyle sildi.

‘ Var sen hesap et! Hesaplı, kitaplı, planlı partiyi ele geçiriyorlar! Bak, sana ne deyim, bu böyle giderse, vallahi ANAP’a geçerim. SHP partiyse, burası da vatan yahu!’ ”

(Alev Alathı, Viva La Muerte!, 428–429)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında devletin doğuda uyguladığı Kürt politikası eleştirilir. Doğu halkının operasyonların bir parçası haline getirilmesi yanlışır. Asıl mücadele Kürt halkına karşı değil, PKK’ya karşı verilmelidir. Ancak doğuda bazı jandarma güçlerinin halka karşı küçümseyici davranışlarda bulunmaları büyük tepki görmüş ve çatışmaların çıkmasına neden olmuştur. Silvan’da çıkan olaylar da bunlardan biridir. Halk kendisini PKK destekçisi olarak gören devlete karşı kırgındır:

O dönemde, bu cezanın aslını bilmediğim için, Günay’a hak vermişim. Gerçekten de, adamı soyarak cezalandırmak kimin aklına gelirdi? Sonradan, İsmail Beşikçi’den duydum, meğer, erkeği karısının ve çocuklarının önünde saymak ve teşhir etmek, Kürt cezasıymış ve bir erkeğe verilebilecek en ağır cezaymış. Feodal düzenin ve aşiret örgütlerinin çok etkili olduğu devirlerde, Kürt beyleri bu cezaya -ve pek ender olarak- başvururlarmış. Çünkü böyle bir ceza ile karşılaşan kişi kesinlikle toplum dışı kalır, bu hakarete dayanamayarak canına kıyarmış. Anlaşılan, biz kentsoylu aydınlardan farklı olarak, jandarma-komandolar bu tarihi biliyorlarmış!

Meselenin başına döneyim.

1970 yılının ilk aylarından itibaren Doğu Anadolu’nun ezeli "kaderi, yani "asayışı korumak adı altında jandarma baskısı" yeni bir ivme kazanmıştı. Önce Hakkari ve Mardin’de başlayan hareket, Diyarbakır’a, oradan Malazgirt ve Kiğı’ya kadar yayıldı. Biz olayın vahametini Diyarbakır Yüksek Tahsil Kültür ve Yardımlaşma Derneği’nin DDKO’ya yolladığı (daha sonra da "Emek" Dergisi’nde yayımlanan) mektuptan öğrendik. Mektubu oradaki arkadaşlar kaleme almışlar, yüzlerce Silvanlı vatandaşa da imzalatmışlardı,

"S.IV.197D tarihinde, şafakla beraber, Silvan ilçe merkezi, Jandarma İkinci Bölge Komutanlığı'na bağlı altı helikopter, iki yüz motorlu araç, donatılmış iki bin jandarma ve komando, toplu keşif uçaklarının da desteği ile kuşatılmıştır. Kuşatma hareketi ile beraber ilçe merkezine giren birlikler tarafından, hiçbir arama yetkisi olmadan, aynı gün saat yediye kadar on yedi saat süre ile yüzlerce ev didik didik edilmek suretiyle aramaya tabi tutulmuş ve yataklarından kaldırılmış erkekler özel kamplara alınarak korkunç işkencelere maruz bırakılmışlardır. Kadınlar ve kızlar evlerinden alınarak jandarma ve polis karakoluna getirilmişler ve işkence ile birlikte ağır hakaretlere maruz bırakılmışlardır. Adalet Partisi, iktidarı, Bakanlar Kurulu'nun verdiği tam yetki ile hareket ettiklerini söyleyen komandolar, ne Anayasa'yı ne de meri kanunları tanımakta, adeta işgal edilmiş düşman topraklarında işgalci kuvvetler gibi davranmaktadırlar." (Alev Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, 4-5)

Kürtçenin uzun yıllar bağımsız bir dil olarak kabul edilmediği birkaç dilin kurallarının alınmasıyla oluşturulduğu görüşü yaygın bir görüştür. Ancak Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Kürtçenin kendi içinde kuralları olan bağımsız bir dil olduğu görüşü şu şekilde açıklanmaktadır:

Kürtçe diye Türkçe'den bağımsız bir dil olduğunu anlamama Fransızca bilgim neden oldu. Ayrıntılarına girmeyeceğim, ama Kürtçe'de, Fransızca'da olduğu gibi dişî ve erkek kelimelerin varlığını keşfettim. Mesela, bizde, "O söylüyordu," derken, "o"nun dişî ya da erkek olduğu belli olmazken, Kürtçe'de, erkek için, ewi digot dişî için ewe digot diyorlardı ki, bu Fransızca'nın il disait ve elle disait tümceleri gibiydi. Mesela, Fransızca, qui est? Kürtçe, ki ye?, kimdir? ve daha çok ilgilendikçe öğrendiğim pek çok kelime, -mesela, "sen," Kürtçe tu-te olduğu, gibi, Fransızca'da da tu-te'ydi, mesela, "dokuz," Kürtçe neh Fransızca neuf- beni Kürtlerin, dağ Türkleri olmadıkları konusunda ikna etti. (Yıllar sonra, 1978'de, Rodoplu, Celadet Ali Bedirhan'ın, Türkiye Reis icumhuru Gazi M Kemal Paşa Hazretlerine Açık Mektup'unu (1933) verdi. Kürtçe'nin İndo-Avrupa ailesine bağlı flexion tasrif, dili olduğunu da o zaman öğrendim.) (Alev Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, 138)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Kürt halkın uzun yıllar boyunca barıştan uzak kaldığı ve bu nedenle barışa olan güveninin azaldığı anlatılır. Rodoplu bu nedenle Kürtlerin bayraklarından barışı temsil eden beyaz rengi çıkardıklarını dile getirir:

"Sen Kürdistan bayrağını bilersen, he mi?" "Bilirim," dedim. Beyaz, barışı; kırmızı, kan ve ihtilali; yeşil, Mezopotamya ve Kürdistan'ın bereketini; sarı da güneşi simgeliyor diye biliyordum. Sarı, aynı zamanda güneş demekti ve Kürdistan'ın "milli dini" dedikleri Zerdüştlükten geliyordu. "Biz daha barıştan ümit kesmedik değil mi, patron?"

Binali'nin, aksanını değiştirdiğini fark ettim. Zamanla, Kürt aksanını bilerek isteyerek kullandığını anlayacaktım. Az önce söylemek istediği de, kendi benimsediği bayrağın Mehebad Kürt Cumhuriyeti'nden önceki bayrak olduğuydu. Mehebad'ın kullandığı bayrakta beyaz yoktu. "Kürtler asırlarca barıştan bir fayda görmeyince, bayraklarından barışı ifade eden beyazı çıkarttılar," deniyordu. (Alev Alatlđ, Valla Kurda Yedirdin Beni, 164)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Memduh Amca'nın dilinden Kürtlerin İttihak ve Terakki döneminden beri kendilerine verilen sözlerin tutulmaması nedeniyle mağdur edildikleri ileri sürülür. Eserde Memduh Amca, nce Enver ve Cemal Paşaların ardından da Kemal Paşa'nın Kürtlere gereken değerini göstermediklerini anlatır. Memduh Amca devletin başına gelen birçok liderin de Kürt kökenli olmasına karşın problemin hâlâ çözümlenmemiş olduğunu dile getirir:

"Siz, Musa Anter diye bilirsiniz," dedi. Yine tanımadım. "Waaa!" dedi Memduh Amca, "Demek tanıımıyorsun?"

şehmus, bizim canımız ciğerimizdir. Bu şehmus, şeyh Sainin oğlu rahmetli Ali Rıza Efendi'nin oğlu gibidir. Bir gün, bizim şehmus'u çağırmış, demiş, 'Oğlum bak, Osmanlı'ya bir hal oldu, kendisine Türk demeye başladı. Bunu başlatan da Sultan Abdülhamid'dir. Kürtler, İttihat Terakki'ye bunun için girdiler. Sonra bir de baktık ki, İttihat Terakki, Sultan Hamid'den bin beter Kürt düşmanı ıktı. Talat Paşa olsun, Cemal Paşa, Enver Paşa olsun, hepsi azılı Kürt dşmanıydılar. Sonra, Kemal Paşa ortaya ıktı. Kemal Paşa artislik yaptı. Kürt-Türk kardeşliği dedi. Biz Kürtler de kandık. İstanbul devleti onu öldürmeye karar verdi. Kürtler onu korudular.

Ama, ne zaman ki ayağı yere değdi, Enver Paşa'dan daha zalim oldu. Babam, şeyh Sait, Kemal Paşa'dan çok şeyler bekledi. Karşılığında zulüm gördü. Anadolu'ya dönmeler haki oldu. Bu adamların ne Türk'le ilişkisi vardır ne de Krtle İsmet Paşa, Kürt'tür; Tevfik Rüştü Aras, Dürzi Arap; Rauf Orbay, Çerkez; Ahmet Barutçu, Hasan Saka, Laz. Bu gibi adamların hangisinin kökünü kazısan ya Yahudi dönmesi veya Kafkas, Kırım ve Selanik, Rumeli muhaciridir. Bu da bir tesellidir. şkrediyoruz ki, bunlar hakiki Türk ve Kürt değillerdir. Hep dönme derim, çocuklar da bana kızıyor. Evet, Mehmet, ben dnmeliği zayıf ahlaka yorarım. Dönme, ya korkaktır ya menfaatperest. İpini koparmış ne kadar Yahudi dönmesi, Arap, Kürt, Çerkez, Laz ve az da geri zekalı Türk varsa, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne hakim oldular. Temiz Türk halkını mahcup edip, utangaç duruma düşürüyorlar. Utanmadan, 'Biz Trkz,' diyorlar. He wallahil" (Alev Alatlđ, Valla Kurda Yedirdin Beni, 179-180)

Kürt meselesinin sorgulandığı Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Günay Rodoplu ile Binali arasında Türk olmanın koşulları hakkındaki sohbette Binali'nin kendisini tekileştirmekle suçladığı Türkleri, kendisinin de tekileştirdiği anlatılır. Bu nedenle Binali Rodoplu'ya iltifat etmek için onun da Türk olmadığını

Yugoslavya kökenli olduğunu belirtir. Ancak bu bölücü tavra Rodoplu'dan itiraz gelir:

"Müslüman solcudur," dedi Binali.

O yıllarda, "Ne sağcıdır ne solcu, futbolcudur, futbolcu," tekerlemesini sıkça kullanırdık ama "Müslüman solcu" tanımlamasını ilk kez duyuyordum. Hayretimi saklayamadım, "Dindar mısınız?"

Bir an düşündü,

"Dünya görüşüm dindarların dünya görüşü ile çakışır," dedi.

"Billah kıvırtıysen!"

Şimdi, "dindarım" dememişti, "dindar değilim" de dememişti. "Dünya görüşüm dindarların dünya görüşü ile çakışır," demişti ki, açıklamaya muhtaç bir cümleydi, doğru. Ama, daha içeri girdiği andan itibaren nasıl olup da bunca gerginliğe neden olduğunu, daha doğrusu Binali'nin hışmını körüklediğini anlamaya çalışıyordum. Açıklama yapmasını isteyecektim ki, Binali sözümü kesti,

"He, bi' de, bacım!" sandalyesinde biraz daha kaykıldı, "Ehmede Xani'yi okuyacak mısınız?"

"Muhtemelen hayır," diye gülümsedi Rodoplu, "Ben, Kerem ile Aslı'yı da okumuyorum."

"Eyleyse, niye aldın? "Söyledim ya, Şiran'a aldım."

"Bizim patron aşk destanı okuyacak!" Dünyada olmayacak bir şeyi söylemiş gibi, kih kih kih güldü.

Rodoplu alınmamıştı,

"Çocuklar, Kürtçe basılı bir şey görsünler diye aldım." "Kürkçe okunacaksa, onu da biz okuturuz,' diyersen, he mi?"

"Biz kim?"

"Türkler," dedi Binali, "Ama sen Türk değilsen!" Bana, döndü,

"Yugoslav' dır."

Onca etnik grubu bir arada barındıran Yugoslavya'nın bizim için ne denli imrenilir bir ülke olduğunu hatırlayın. Binali, Rodoplu'nun Türklerden daha "medeni" bir ulusun insanı olduğunu söyleyerek, aslında iltifat ediyordu. İtiraf etmeliyim ki, Türk olmaması Ötüken okumasını atfettirir bir bilgiydi. Benim de işime geldi. Utanç verici bir hevesle sordum,

"Türk değil misiniz?"

"Siz ona bakmayın," dedi Rodoplu, "Ben, Kızıl Tuğ kadar Türk'üm." (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 188-189)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Binali Kürt sorununun devrim aracılığıyla çözümleneceğine inanır. Rodop, hiçbir etnik kökenin diğerine üstün olamayacağını, önemli olanın insan olma paydasında birleşme olduğunu belirtir. Günay'a göre hiçbir mücadele insan hayatının korunmasından daha kutsal değildir. Bu nedenle Kürt sorununun da ölerek, öldürerek çözümlenmesini Rodoplu doğru bulmaz:

Ulusal gururun bu denli net ifadesine yıllardır rastlamamıştım. Şaşırdım kaldım. Rodoplu, Binali'ye döndü,

"Senin bu köken tutkunu da anlamıyorum. İnsanın sorumluluğu iradesiyle sınırlıdır. İnsanları milliyetlerinden dolayı aşağılamak ya da yüceltmek, 'Sen neden falanın çocuğusun?' diye hesaba çekmeye benziyor. Bir o kadar saçma! Bu bakımdan, ne senin ulusunu aşağılarım ne de benimkini aşağılamana izin veririm."

Binali, kanlı gözlerini Rodoplu'ya dikti,

"Şimdi, sen bize bakırsen, 'kır'o'dur demirsen, he mi?" "Hayır, demiyorum," dedi kadın, "Ben, Şiran Bey'i tanıncaya kadar bu kelimeyi hiç duymamıştım. Hiç kimseden duymadım, hiç kullanmadım. Anlamını da olsa olsa biliyorum. Kürtçe 'ulan' demekmiş, 'kuro' öyle değil mi?"

"Etme, bacım! Sen Yugoslav değilsen, İstanbullıysen, 'kır'o'yu hiç duymamışsın!"

"Duymadım," dedi Günay yine ve aynı sükunetle, "Hiç duymadım. Duyduğumdan sen nasıl emin olabiliyorsun, onu da anlamıyorum."

"Anlamazsın, bacım, anlamazsın. Çünkü, sen, devrimci değilsen."

"Bak şimdi," dedi Günay, yine o şaşırtıcı sükunetiyle, "'Devrimci değilsin'den kastın, bu düzenin devamını istiyor, o yönde mücadele veriyor olmamsa, yanılıyorsun. Muhayyel bir gelecek için mutlak bir 'şimdi'yi feda etmekten yana olmadığımı kastediyorsan, haklısın. Orman kanununu, sömürüyü, zulmü, karşı çıkmamak suretiyle zımnen de olsa savunduğumu düşünüyorsan, yanılıyorsun. Dünyada hiçbir ussal düzenlemenin, insan hayatına, adam öldürmeye değmeyeceğine inandığımı düşünüyorsan, haklısın. Bir babanın yaşama hakkının çocuğununkinden daha az olmadığını düşündüğümü hissediyorsan, yine haklısın." (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, Sayfa 190)

Rodoplu, Valla Kurda Yedirdin Beni romanında "cinnetin cinneti davet ettiğini" belirtir. Toplumsal kutuplaşmalar ve uzlaşmazlıklar insanları birbirlerine karşı yabancılaştırmakta ve karşı tarafı yok etmenin kendilerini güçlendireceğine inandırmaktadır. Romanda Silvan'da Türk subaylar tarafından Kürt halka uygulandığı belirtilen aşağılayıcı hareketin temelinde Türk ve Kürt halklarının değil, bu süreci kışkırtanların parmağı olduğu vurgulanır. Özellikle devlet eliyle yapılan bu kışkırtıcı davranışlar ölümlere ve işkencelere, en önemlisi de kamplaşmalara neden olmaktadır:

"Siz, İstanbul'da sıcak yatağınızda uyurken, ben Silvan'daydım, hanımefendi," dedim, "Erkekleri, kadınların önünde soyup, çıırılçiplak teşhir eden Türk ordusudur!"

"Hayır. Türk ordusu o noktada zurnanın son deliğidir.

Bunun hesabını verecek olan sivil iktidardır. Süleyman Demirel'dir. Aydın çevrelerdir. Basındır. Hiçbir komando subayı, ne kadar sapık olursa olsun, kendi başına hareket edemez. Asarlar adamı. Silvan'da erkekleri

soyuyorlardı ve İstanbul sinemalarında 'Paris'te Son Tango' oynuyordu. Allah aşkına! İpi karısının eline verilen bir pipiyi kim 'işkençe' olarak görebilirdi? Porno, sevgilim, bu olsa olsa porno olur! İstanbul'da pornoyu hoşgörüp, Silvan'da birisinin pipisine ip bağlandığında rencide olamazsın ya da yeterince rencide olamazsın! Sen bakma, o üsteğmenle en iyi halleşecek olan, Abdülbari'nin kendisidir. Allah aşkına! Adamı karısının önünde soymak kimin aklına gelir! Onlar, aynı kuşun tüyleri!"

Kanımın beynime çıktığını hatırlıyorum!

"Evet," dedi, "Cinnet, cinneti davet eder. Çayan'ı hatırla,

Kürkçü'yü hatırla. Ellerinde hiçbir mutlak kanıt olmaksızın Yüzbaşı İlyas Aydın'ı ajan ilan edenleri hatırla. Filistin'de onu sorgulayan, kırbaç, işkençe altında öldürdüğü yetmezmiş gibi, cesedini kurşuna dizen başta Teslim Töre, diğerlerini hatırla. Yetmedi mi? Sait Elçi'yi ve Mehemmede Bego'yu öldüren Dr.Şıwan'ı hatırla. Misilleme için Kırmızıtoprak'ı, Çeko'yu, Brusk'u kurşuna dizenleri hatırla. Yetmedi mi? 1969'da çıkarılan ve 55 ağayı sürgüne gönderen 105 sayılı yasayı hatırla. Bunlardan, 54 tanesinin Demokrat Parti'ye, 1 tanesinin de Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'ne kayıtlı olduklarını hatırla. 1 Haziran'da 485 Kürt'ün, Sivas'ta bir kampta sorgusuz sualsiz tutuklanmasını hatırla. Daha da vahimi, şu koltuğunun altından bırakmadığın Cumhuriyet Gazetesi'nin daha 31 Mayıs'ta olayı alkışlamasını hatırla. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 234-235)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Demokrat Parti döneminde 55'ler olarak anılan ve doğudaki halka zarar verdikleri için buldukları bölgelerden sürülen, topraklarına el konulan Kürtlerden de söz açılır. Romanda bu kanunun Türk toprak ağalarını değil de kendilerini hedef alması Kürtler tarafından devletin yanlı bir politikası olarak yorumlanır. İşin kötü yanı tarafsız olması gereken adalet de Kürtlerden yana değildir:

Kim bu 55'ler? Günahları nedir? Suçsuz olmanın bedelini kahredici sürgünle hala çekiyorlar? Neden mahkemenin beraat kararları hiçbir idareyi tatmin etmedi? Neden haklarında tahkikat yapan ve sürgünlere sebep olan idare amirlerinin verdikleri raporların aksi mahkeme ilamlarıyla sabit olduğu halde, 105 sayılı kanunun amir hükümlerine göre, muhterem zevatı mahkemelere yöneltip cezalandırmadı? Cezalandırmak şöyle dursun, taltif ettiler. Neden yoktan yere bu kadar hırpalandık? Üvey evlat muamelesi gördük ve görmekteyiz hala? İdarecilerin bize karşı husumetlerinin sebepleri nedir? Neden toprağı olanların toprağı ellerinden, dönümü bir kilo buğday fiyatına kamulaştırıldı?

İlk bakışta, hissi konuştuğumuz sanılabilir. Bu soruların hakiki sebeplerini sıralayalım: 55'lerin bedbahtlık ve felaketlerinin sebebini Kürt asıllı olmalarında mı aramalıdır?

Hepimizin DP'li olmasında aramalı. Biz 55'ler hepimiz DP'liyiz. Yalnız Türkiye'de milyonlarca DP'li var. Onlar niye bizim gibi sürülmediler?

Bir gerçeği daha ekleyelim: Biz 55'lerden, toprak ağası da değiliz. Çoğumuz sürgünde geçinebilmek için amelelik yapmaktadır. Çoğumuz yarı tok, yarı aç

dolaşmaktadır. Toprak ağalığı bu mu? (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 240-241)

Geçmişten günümüze Batı Kürt sorununa hep ilgi göstermiştir. Rodoplu bunun temelinde Batı'nın kendi çıkarlarının yattığına inanmaktadır. Batı Kürtleri Türklere karşı yabancılaştırarak aradaki bağları koparmaya çalışmaktadır. Amaç Filistin topraklarında bir İsrail yaratılması gibi Türk topraklarında da ülkesiz bir Kürt halkı yaratmaktır. Rodoplu bunun Türkiye'nin bir sorunu olduğunu ve ancak Türkler tarafından çözülebileceğini belirtmektedir:

Derneğin kurucuları arasında Maxime Rodinson, Edgar Morin de varmış. Bunlar ne biçim Marksistler? Bunlar benim Türkiye Kürtleriyle -Türkiye Kürtleri diyorum, Barzani bana Şeyh Sabah kadar uzak!- geliştirdiğim sevgi ilişkisini geliştirebilirler mi? Sahici ve bireysel hayatları Örenlerle çakışabilir mi? Bu ne biçim bir oyun?

'Aman, Tanrım' Kürtleri kıskanıyorum!

Aklıma bir şarkı düşüyor, Kıskanırım seni ben, kıskanırım Batılı entelden!
Bu nasıl aşk Al/ahım, öleceğim derdimden!

'Ülkesiz bir halk' tanımı bana İsrail Zangwill'i hatırlatıyor: 'Ülkesiz bir halk için, halksız bir ülke' sloganının mucidi Siyonist Zangwill'i. Buna içerliyorum, gücüme gidiyor. Şiran, nasıl ülkesiz olur? Kime benzetmeye çalışıyorlar bunlar bizi? Topraklarında İsrail'i ağırlamak zorunda bırakılan Filistinlilere mi? Öyleyse, Kürtler kim? Siyonistler mi? (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 342)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Günay Rodoplu Kendal'ın Türk Milliyetçiliği ve Kürt sorunu hakkında yazdıklarından yola çıkarak sorunu yeniden ele almaya çalışır. Kendal Türk milliyetçiliğinin Osmanlı döneminde çok taraftar bulamadığını ve devlet tarafından baskı altında tutulduğunu belirtir. Türk milliyetçiliği ancak Mustafa Kemal ile birlikte gelişme imkânı bulur. Bu dönemde akımı güçlendirmek için Türkiye sınırlarındaki tek azınlık olan Kürtlere yüklenilmeye başlanır. Kürtlere karşı uygulanan asimilasyon, ekonomik kaynaklardan uzak tutma gibi çabaların ardında Kürtleri zayıflatmak, böylece Türk milliyetçiliğini büyütme amaçlanmaktadır. Bu fikirler eserde şöyle ele alınır:

KADERİ benimle, KELİMELERİ onlarla paylaşıyor, Kendal. 'Kemalizm üzerinde bazı düşünceler' diye başlıyor, 'yüzyılın başında, İmparatorluk'ta, 'Türk' kelimesi, 'kaba saba köylülere tahsis edilmiş aşağılayıcı bir

göndermeydi,' diye sürdürüyor, 'Türkçülük, tehlikeli ve aşırı bir akım olarak görülüyordu. İmparatorluk'ta milliyetçi akımlar, Osmanlılık bilincini tehdit etmesin diye 'Türk' kelimesi aforoz edilmişti. Küstah ve saldırgan daha büyük 'Türk' milliyetçiliğinin ortaya çıkmasını sağlayan arka-plan, Türklere karşı duyulan bu köklü nefrettir. Türkçülük, ancak Kemalistler muzaffer olunca, yeni devletin resmi ideolojisi haline gelince saygı gördü. Türklerin acısını çektikleri nefret ve aşağılanma, Türk olmayanlara karşı üstünlük ve nefrete dönüştü ... Resmi bir Türk ideoloğu olan Tekin Alp, daha en başından itibaren, Kemalizm'in tek idealinin Türkçülük olduğunu açıklamıştı. Kürt halkının önüne dikilen işte bu fantastik, saldırgan, abartılı milliyetçiliktir. Kürtler, Türkiye sınırları içinde yegane azınlık olduklarından, 'Zenci, Yahudi, Çingene' , yani, daha Büyük Türk Milliyetçiliğinin kendisini gösterebileceği 'ikinci sınıf ırk' rolünün tek adaylarıydı... 'Türk halkının büyük, uygar ve yiğit' olduğu fikrini kanıtlamanın, Türkiye'deki tek büyük azınlık olan Kürtlerin 'vahşi ve ilkel' oldukları şeklinde bir anti-tez geliştirmekten daha iyi bir yolu olabilir mi? Ankara hükümeti, halkını pohpohlamak için, Kürdistan'da sefere çıkmış askerlerinin kahramanlıklarından daha iyi bir şey bulabilir miydi? Herhalde bilim ve sanattaki başarılarıyla ya da Türk halkının yığınlarına sefil bir yoksulluk içinde, öşür, borç ve vergilerin yükü altında bitkisel hayat yaşatan, yozlaşmış burjuvazinin kontrolü altındaki ekonomiyle övünemezdi! Kendisini gösterme aşamasında Türk milliyetçilerinin militarizm ihtiyacı vardı. Bu militarizmi Kürdistan'a yapılan sömürgeci sefer yıllarında bıraktığı izler öylesine derindir ki, bugün halen Türk siyasi ve toplumsal yaşamında hissedilirler. Türk milliyetçilerinin savaşlara ihtiyaçları vardı ama komşu ülkeler ya İngiliz Fransız himayesi altındaydılar ya da SSCB gibi güçlüydüler. Böylece, savaşlar, onların yerine provokasyon, tehcir ya da kasti asimilasyon yoluyla Kürt halkına empoze edildi. Bu sömürgeci-stili savaşlar aynı zamanda Ankara hükümetinin komünist ve liberal muhalefeti ortadan kaldırmasına da yaradı... Kemalizm ve kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, yurtdışında genellikle ilerici, hatta ihtilalci olarak tanınır. Bu efsane yirmi civarında oldukça vasat kitap (Lord Kinross'un Bir Ulusun Doğuşu ile Benoit Mechin'in Mustafa Kemal ve Bir İmparatorluğun Ölümü hariç) tarafından idame edilir. Efsane, 'sosyalizmi yabancı bir ideoloji olduğu için sevmeyen', ancak 'kapitalist olmayan' adına 'Üçüncü Dünya despotları ve hükümdarları için faydalı bir model ya da ilk örnek oluşturmuştur. Tekin Alp'in kitabına yazdığı önsöze bakılırsa, eski Fransız Cumhurbaşkanı'ndan, Edouard Herriot da bu efsaneye kanmıştı: 'Akılcı bir plan doğrultusunda oluşmuş olması itibarıyla, bu Türk ihtilali özellikle özgündür. Zincirlenmemiş ihtiraslar, servet yıkımı, sınıflar ya da partiler arası kana susamış düşmanlıklar olmadı.' (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 345-346)

Kürtlere karşı ötekileştirme çabalarının eğitim kurumlarında da devam ettiği Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Şiran'ın öyküsünden yola çıkılarak anlatılır. Şiran ve Suat'ın İstanbul'da bir lisede eğitim almak isterler. Ancak öğretmenlerden biri bu iki genci Türkçe bilmedikleri için küçümser ve memleketlerinde okumaları yönünde uyarır. Okuldan dışlanan iki genç memleketlerinde daha rahat ancak

niteliksiz bir eğitim kurumunda eğitim görmeye devam ederler. Türk ve Kürt çocuklar arasındaki bu ayırım eğitimdeki fırsat eşitliği ilkesine ters düşmektedir:

Şiran'ın geldiği yerde iskemle yoktu ama senin çok iyi bildiğin gibi, cemaat adabı vardı. Şiran, oturmasını bilir, saatlerce ve hareketsiz. Öğretmen denilen kenar mahalle dilberinin yüzüne yapışıp kalan sevgisizliğinden olmasa, sükutluğu sorun çıkarmayan, itaati örnek bir öğrenci olmasına yetecek, Türkçe dersindeki başarısızlığını telafi edecekti. Olmadı.

Atatürkçü, laik, 'öğren, öğret halka hakkı, gürele, çöş! Öğretmeniydi ya kadın, Türkiye'de daha hala 'dilimizi bile konuşamayan insanlar' olmasına içerledi.

'Hem Türkçe bilmiyorsun hem ne arıyorsun ki bu okulda sen? Gidip memleketinizde okusanıza!'

Şiran da öyle yaptı. Suat'la sırt sırta verip, bir-iki Türk'ü pataklayıp, Kerlik'e döndüler. Kerlik Lisesi'nin ikinci sınıf öğretmenlikten canları yanmış, Bakanlık sürgünü eğitimcileri bayram yaptı,

'Sözümüze geldiniz mi? Türk burjuvazisinin okullarında boyunuzun ölçüsünü aldınız mı?' (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 372)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin Türk halkının yoksullaşmasına yardım ettiği anlatılır. Doğudaki kalkın ürettikleri iş gücü ile ülke ekonomisinde önemli bir güç olduğu ancak bunun karşılığını alamadıkları anlatılır. Doğudaki Kürtler, tarıma dayalı bir ekonomik sistem benimsedikleri için iş gücüne çok gereksinim duymakta ve çok sayıda çocuk yapmaktadırlar. Ancak ülkenin gelişmişlik düzeyinden gereken payı alamamaktadırlar. Bu durum aslında Kürt sorununun ortaya çıkmasındaki en önemli etkidir.

2000 yılında 70 milyonu bulacak nüfusumuzun yüzde 80'i şehirlerde yaşıyor olacak. Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda 13 milyonduk, yüzde yetmiş yedimiz köylerdeydi. İmparatorluktan kalan miras, iki yüz kadarı sahil şehirlerinde kümelenmiş, otuz bir civarında küçük sanayi işletmesidir. Milli gelirdeki payı, yüzde onu bulmaz. Bir de üstelik Osmanlı dış borçlarını ödedik, hatırlıyor musun?

Haklısın, bu ülkede işgücü ucuz ve boldur. Ama birtanem, bizler çocuğa düşünürsünüz. Nasıl besleyeceğimizi bile düşünmeksizin doğurur dururuz, bilmez misin? Her zaman istihdam edebileceğimizden daha çok çocuğumuz var! Hele de Mazıdağı'nda. Hektar 'başına bir düzine düşüyor, bilir misin? Babanın ellere ihtiyacı varken, Hayriye Anne doğum kontrolüne yanaşır mı, sanıyorsun?

Kürdistan'ın tarım ürünleri diyorsun da, Harran'ı Ege besliyor, farkında mısın? O kadar yoksullar ki, bırak Türk sanayi mamullerinin 'özel avlanma bölgesi' olmasını, tüketmiyor dahi. Bu bana acı veriyor!

Kamu iktisadi Teşebbüsleri hepimizi sömürüyor, bu doğru. O kadar beceriksizler ki, zararları trilyonlara varıyor. Ama devletçilik böyle oluyor işte.

Ah, sevgili ihtiyar Usta! Aziz ata ruhu! Kapımın önünde bombalar pathyor. Solcular sosyalizm istiyorlar. Ama şu anda bile devletin elektrikteki payı, yüzde doksan bir; madende, doksan; kimyada, petrolde, altmış sekiz; gıdada, tütünde, elli yedi. Korkarım, bu rakamları devlet lehine daha da arttırmak istiyorlar. Oysa, devleti beslemekten bir hal olduk. Ama vergiyi veren Kürdistan değil, birtanem, Rakamlara bak. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 359)

Rodoplu Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Türk soluna yüklenmeye devam eder. Solun güçlenmek için öncelikle Kürt kesimlere yaklaştığını ancak bu durumun daha sonra başka görüşler tarafından solun aleyhine kullanıldığı anlatılır. Romanda Mehmet Sedes, Türk solunun en büyük hatasının halka inememek olduğunu belirtir. Sol kendi iç meselelerini bir türlü halledemediği, kendini sürekli ispat hakkında gördüğü için halkla yeterince kucaklaşamamış bu durum sol hareketin ülkede bir özel kulüp havasına bürünmesine yol açmıştır:

1970 Nisan'ında, Silvan'da Şiran Ören'le tanıştığım güne kadarki olayları özetlemeden önce, Mustafa Suphi'yi andığımız o gün, belatimize karın, en sahici olanımız bakkal Şükrü Amca olduğunu düşündüğümü söylemeliyim. Şu nedenle, 1980'lerin hezimetinden sonra Doğu Perinçek'in ısrarla vurguladığı gibi, sol hareketin iki seçeneği, "vadisi" vardı. Bunlardan birisi, kırk-kırk beş milyonluk "Türkiye vadisi", ikincisi de "sol grupların kapalı devre vadisi". Komün'e katıldığım günden bugüne kadar, ne bizim be de diğer sol grupların politika belirlerken "45 milyon ne der?" kaygısına düşmediklerini gördüm. Bizim sorunumuz hemen her zaman "yandaşlarımız ne der?" ya da "diğer sol gruplar nasıl algılar?" biçiminde oldu. Çok sonraları Rodoplu'nun Müslümanları tanımlarken kullandığı "özel kulüp" havası bizim içinde geçerliydi. "Profesyonel Müslümanlar"ın necip Arap ulusunun dilini kullandıkları gibi bizde Avrupa dillerinin kelimelerini büyük bir zevkle ve ayrıcalık vahmederek kullanıyorduk. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, Sayfa 81-82)

Türk toplumundaki Türk, Kürt kutuplaşması Kumral Ada Mavi Tuna romanında da ele alınır. Kendisini bir Kürt aydını olarak gören avukat Mutlu iş savaş sırasında içeriye alınır ve burada milliyetçi duyguları güçlü olan Sefer ile karşılaşır:

“ ‘ Adım Mutlu. Fakat pek mutlu sayılmam arkadaşlar. Ankara'da avukatlık yapıyorum. Kürt aydını dedikleri ve hiç kimsenin sevmediği adamlardanım. Hani Türkler'in ve Kürtler'in toptan gıcık kaptığı karakter! Beni de geçen salı sabahı getirdiler buraya.’

‘ Avukat, sen bu öğretmeni iyileştireceğine, yangına körükle gidiyorsun... Öyle ayrılıkçı laflar mahvetti bizi bak hala dersini almamışsın sen koçum! Kürt mürt yok birader, sadece Türk vardır. İstiklal savaşını yan

yana kazandık aslanım, bundan sonra da aynen öyle olacak!..' diye kesip, attı Sefer.

' Bakın bakın!' diye sevinçle haykırdı Tuna. Bakın işte yeni bir kanıt daha belirdi. İç savaş senaryosuna uygun olsun diye karşıma hep özellikle seçilmiş insanları çıkartıyor bilinçaltım. Laz Sefer, Kürt Mutlu, Anadolu köylüsü Hasan, Kafkas Kutlu, İslamcı Musa, aydın Kemalist Türk askeri Birol! Gördünüz mü nasıl ince ince planlar yapıyor o benim küçümsediğim beynim? Ha? Artık bana inanırsınız belki? Bu bir rüya! ' ”
(Buket UZUNER, Kumral Ada Mavi Tuna, 86)

4.8.10. Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs sorunu Valla Kurda Yedirdin Beni romanında ele alınır. Eserde Şükrü Amca Türkiye'nin bu soruna gereğinden fazla önem verdiğini anlatır. Ona göre aslında "Kıbrıs sorunu" diye bir şey yoktur. İki millet Kıbrıs'ta huzur içinde yaşamasına karşın hâkim güçlerin kışkırtmalarıyla birbirlerine düşman olmuşlardır. Romanda Kıbrıs sorununda İngilizlerin yanlı bir tutum sergilemeleri şöyle eleştirilir:

"Şükrü Amca!"

"Selamün aleyküm! Nereden böyle?"

"Mitingden. Kıbrıs mitinginden. Dr. Küçük de oradaydı." Gazete kâğıdından imal ettiği kesekâğıtlarını tutkallıyordu, gözlüklerinin üzerinden baktı,

"La havle vela kuvveten," dedi. Onaylamadığını hissettim.

"Niye?"

Karşısına geçtim, oturdum, kesekâğıtlarının bir kısmını önüme çektim, tutkallamaya koyuldum,

"Niye?" dedim.

"Yine İngiliz oyununa kurban gideceğiz," diye içini çekti, ihtiyar adam.

"Nasıl yani?"

"Bak, oğlum, bizim Kıbrıs'ta işimiz yok. Olsaydı, Mustafa Kemal, Misak-ı Milli'ye, dahil ederdi. Ta başından."

"İyi, ama, orada Türkler var!"

"Kerkük'te de var, Batı Trakya'da da var, İran'da da var. Koca bir imparatorluk tasfiye edersin de, olmaz mı? Niye Kerkük değil de, Kıbrıs? Üstelik, Kerkük'te petrol de var. İngiliz baştan karar vermiş, bizi orada Yunan'la birbirimize düşürecek, sonra da Ada'ya konacak."

"Ada zaten onların, değil mi?"

"Ama, Yunan ne zamandır istiyor Ada'yı. İngiliz de, onların karşısına bizimkileri çıkarıyor."

İtalik'lediğini duyar gibi oluyordum, " biz kıran kırana savaşıyoruz ya, bir baktık ki öldürdüklerimiz İngiliz değil! Hintli, Nepalli, Pakistanlı, hemen hepsi de Müslüman adamlar! Ne iştir! Bak şu İngiliz'in aklına!.."

"İyi de, oralardaki Türkler ölsün gitsinler mi?"

"Ne ölüp gidecekler? Kışkırtılmasalar, kuzu gibi yaşar gider iki millet."

"Amma da yaptın, Şükrü Amca! Tarih boyu savaşmış, can düşmanı iki millet, nasıl yaşayacak kuzu gibi?"

"Yaşar oğlum, yaşar. Hakim sınıflar olmasa yaşar, milletin anası ağlarken, keyfi bozulmayanlar olmasa yaşar. Bak, işte, onların milleti yoktur."

"Zenginler, demek istiyorsun."

"Millet diye bir şey yoktur. Fukara vardır, zengin vardır.

Her milletin fukarası ayrı kaba tükürür, zengini ayrı kaba tükürür. Eğer, ille de millet vardır dersen, dünyada topu topu iki tane millet vardır: fukaralar milleti, zenginler milleti. Zenginler milleti, fukaralar milletini suistimal eder. Sırtından servet yapar, sonra da servetini korusun diye eline silah verir, cephe cephe süründürür.

Anadolu 'da şur'alar hükümeti var olsun! İşçilerin emeği özlerine yar olsun!

.. "

"Bu kadar aptal m!, bu fukaralar?"

"Aptaldırlar ya! Kimse onlara sen benim malımı mülkümü korumak için savaşıyorsun demez ki! Allah için savaşıyorsun, der, vatan için savaşıyorsun, der. Elin Hintlisini boğazlatır " madalya verir. Bando; mızıka, bayrak derken, fukara öyle bir kibirlenir ki, artık, alın bu madalyayı da ... demeyi akıl etmez. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 46-47)

Yaseminler Tüter mi Hâlâ romanında Eleni/Naciye'nin yaşam hikâyesine bağlı olarak Kıbrıs'ta Türk ve Rum kesimler arasında yaşanan gerilim anlatılır. Eserde Rumların EOKA örgütü çatısında birleştikleri ve masum Türklere saldırdıkları anlatılır. Türkler ise Mukavemet Güçleri ile bu saldırılara karşı koymaktadırlar. Eserde Yohanides adlı çocuğun babasından etkilenerek EOKA adına bir Türk aileyi bombalamaya çalışması anlatılır. Sorunun temelinde İngilizler başta olmak üzere Batı'nın iki halkı birbirlerine karşı kışkırtması yatmaktadır:

"Neden Yohanides, neden? Senin yaşında bir çocuğun bombayla ne içi var? EOKA mı kandırdı seni?"

"EOKA beni kandırmadı! Biz hepimiz EOKA'yız. Bütün Kıbrıs EOKA! Söyle o adama Bay Lawrence," kamp müdürünü işaret ediyordu, "bombayı kiliseye attım, çünkü, çünkü..."

Birden bire sarsılarak ağlamaya başladı.

"Çünkü ben bir korkağım!" Yaşları kirli yüzünde izler bırakarak çenesine doğru inmeye başladılar. Lawrence, isterik çocuklarla ne yapılabileceğini kestiremeyen bekâr bir erkek gibi sıkıldı. Yohanides adına mahcup oldu.

"Niye korkak mışsın?"

"Bombayı bir eve atacaktım. Ama bahçede çocuklar vardı. Penelope yaşında bir de kız. Atamadım!" (Alatlı, Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?, 47)

Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında Yunan örgütü EOKA ile Türk örgütü Türk Mukavemet Timi'nin mücadeleleri arasında kalan halkın durumu gözler önüne serilir. Bu terör ortamı içinde Türk halkı yine de umutsuz değildir ve anavatanından yardım beklemektedir:

“ Şimdi anlayacağın, biz, böyle güvenli güvenli, kendimizi bir marifet sanarak dolanırken, bu Yunan altımızdan sandalyeyi çeker de, haberimiz olmaz, inan olsun!”

“ Hep öyle olmadı mı zaten,” diye ilk kez onayladı, Turgut Öğretmen, “ Osmanlı’nın sandalyeyi kaptırması hanidir!”

Berber Hasan’ın küçük meyhane-kebabçısı hemen hemen bomboştı o gece. Az ilerdeki masada tek başına oturan delikanlı birdenbire söze karışmıncaya kadar farkında bile değillerdi yalnız olmadıklarının.

“ E, be, Halo Dayı! Deminden beridir dinlerim. Ne bozguncu adamsın sen be!”

On altı-on yedi yaşlarında, kendinden emin tavırlı, elinde yarılacağı Anglia bardağını sımsıkı tutan çocuğu, sırtındaki lacivert İngiliz okulu ceketinden tanıdı ihtiyar adam.

“ Esip köpürürsün deminden beri...”

“ Sen Ali’nin sınıf arkadaşı değil misin?”

Delikanlı soruyu önemsemedi, sözünü sürdürdü:

“ Onların EOKA’sı vardır da, bizim TMT’miz yoktur? Rumlar ne derse desin, Kıbrıs Türk’tür, Türk kalacaktır!”

“ Oğulcuğum böyle şeyler uluorta konuşulmaz,” dedi Halo Dayı. Delikanlı duymadı bile.

“ Anavatan bize yardım eder. Bırakmaz bizi göreceksin.” Sonra, Turgut Öğretmen’den yana döndü,

“ Siz bakmayınız bu koca efendilere. Bunlar hala Osmanlıdır! İbrahim Hoca gibilerle birleşir, tekke kurmaya heves ederler. Bakın, hala çıkarmaz Osmanlı fesini başından! Sanki Türkiye kıyafet devrimi yapmamıştır!” (Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?, 99)

Alatlı’ya göre Osmanlı yönetim anlayışının uzun yıllar milliyetçilik düşüncesinden uzak durması ve Türkçülük hareketlerini sınırlaması Türk halkının kendine ait değerleri korumasında sorunlar yaratmıştır. Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında Osmanlı İmparatorluğu, Kıbrıs’ı ve Türkleri ihmal etmekle suçlanır. Osmanlı yüzyıllar boyunca hüküm sürdüğü bu topraklara yeterinde eser bırakmamıştır. Bu durum Rumların adayı sahiplenmelerine ve kendi kültürlerine ait eserlerle donatmalarına neden olmuştur. Bu umursamaz hâl eserde Halo Dayı tarafından şöyle eleştirilir:

“ Haksızlık ediyorsun, Halo Efendi!” dedi Turgut Öğretmen, konu kapanmadan bir noktayı açıklığa kavuşturmak istercesine.

“ Misak-ı Milli hudutları dışında, hangi Türk toplumu sizin kadar Türk kaldı? Biz bir kurum kurduk da ancak başladık Türkçe konuşmaya.”

“ Sen dile mile aldırma, efendi oğlum,” dedi Halo Dayı, bastonunu iskemlesinin arkasına asarken.

“ Bak şu Rum’a! Bunun Yunanlılığı nerden? İsa’dan önce altı bin yıldan beri adam var şuncacık adada. Akası gelmiş, Mikenî gelmiş, İskenderî gelmiş, Roması gelmiş, Arabı gelmiş, Yahudisi gelmiş, daha sıralayım mı?: Fransızı gelmiş, İtalyanı gelmiş. Yunanmış! Hangi Yunan?”

Hırslar çekti sigarasını.

“ Adamların tek tutanakları kiliseleri! Onu da biz kurup, hediye etmişiz zaten!”

Hasan Efendi baktı ki konuşmanın akışını değiştiremiyor, o da katıldı,

“ Ama adamlar akıllı,” dedi. “ Şurada, Larnaka’da, burnumuzun dibinde, Hz. Muhammed’in halasının mezarını bok götürürken, adam Otello Tabyası’nda kikirik karıları gezdiriyor, benimdir diye!”

“Otello Tabyası mı?” şaşırıldı Turgut Öğretmen.

“ Nah işte şurdaki tabya!” Kuzeydeki burçlardan birisini gösterdi.

“ Desdamono’nun mezarı başında sterlin topluyor herifler.”

“ Az kaldı Şekspir de Yunan olsun!” diye ekledi berber.

“ Gelmişsin, oturmuşsun, üç yüz sene idare etmişsin be adam, bari geride bir şeyler bırak! Şuraya bak, Lala Paşa Camisi, öyle mi? Yok efendim, San Nikolas Katedrali!” homurdandı Halo Dayı.

“ Nerede bulmuş bir kilise dikmiş tepesine bir minare, olmuş cami!” dedi berber.

“ Lefkoşa’daki hanla, Bedesten dışındaki Osmanlı eserlerinin sayısı bir elin beş parmağını geçmez!”

“ Yok geçmez!” yankıladı berber.

(Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?, 95-96)

Kıbrıs olaylarına zamanında müdahale edilmemesi adada bugün bile dinmeyen uzun soluklu bir gerilimin ortaya çıkmasına olanak vermiştir. Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında Halo Dayı Osmanlı İmparatorluğunun daha 1800’li yılların başında ortaya çıkan ilk isyan seslerine karşı duyarsız kaldığını ve bunun sorunu büyüttüğünü iddia eder. Osmanlının Kıbrıs Türklerini görmezden gelen tavrı Türkiye Cumhuriyeti döneminde de devam etmiş ve uzun yıllar Türkiye’nin Kıbrıs gibi bir sorunu olmadığı dile getirilmiştir. Kıbrıslı Türkler yalnız başlarına mücadeleye devam etmişlerdir:

Turgut Öğretmen içinden, haklı olmadığını bildiği bir öfkenin kabardığını hissetti. Her Türkiyeli Türk gibi, Osmanlı’yı yererdi ama bir yere kadar.

“ Sonra da ne ara ne sor, yüz yıldır!” bitirmiyordu Halo Dayı.

“ Kaç kere yazdık. Reisi Cumhur’a kadar heyetler yolladık. Şu Ankara Radyosu’nu duyamıyoruz, bir şeyler yapın diye. Siz Türkiyeliler sanıyor musunuz ki, Rum’un derdi İngilizlerdir? Bizle bir alıp vermediği yoktur? Daha Osmanlı buradayken Yunan ayaklanmasına yardım birlikleri gitti buradan! Eyi mi?”

“ 1821’de,” dedi, berber Hasan Efendi. Yıllardır duya duya ezberlemişti can dostundan.

“ Enosis hazırlıkları 1880’lerden beri sürüyor. 1890’dan bu yana Yunan Milli Marşı söylerler okullarda. Vatansever Kıbrıslılar Lig’i diye bir teşkilat kurdular, ya 1896 ya 98.”

“ 96” dedi berber.

“ Adamlar daha o zaman söylüyorlardı açık açık, efendim, Ege adaları, Kıbrıs, Girit ve bilmem neyi ihtiva eden bir kilise kuracağız diye. Bekleyin, görün, İngilizlerle halleşsin, hemen bize dönecek. Allah vere de, bari İngiliz aklını başına toplasa.”

“ Bak, Halo Efendi, şunu sen bana bir söyle hele.”

“ Sen hele bir kebabçık ye! Gerisi kolay!”

Eski berber, yeni kebabçı-meyhaneci, masanın yanındaki mangala eğildi hemen.

“ Siz Kıbrıslılar, İngilizlerin gitmesini istemiyor muşsunuz diyorlar. Doğru mu bu?”

“ Efendi oğlum, biz geçinip gidiyoruz işte. De ki İngilizler gitti, ne olacak? İngiliz’in gitmesi, Osmanlı’yı geri getirir mi?”

“ Osmanlıyı istiyor muyuz ki?” diye sordu Turgut Öğretmen.

“ Dediğim o değil,” dedi, Halo Dayı. Rakısından bir yudum aldı. “ Unutma, Osmanlı’dan da az çekmedik biz. Hani Rum diyor ya çekmiş, o ne çektiyse biz de o kadar çektik. Buraya hep gönderdiler yaramaz adamları. Gözdeleler ya Rumeli’deydi ya da Babı Ali’de.”

“ Ya da cephede!” diye ekledi berber yine.

“ Osmanlı’nın iyisi zaten hep şehit olur,” dedi Halo Dayı.

“ Biz, gözden irak, gönülden irak derler, o hesap, oturdur durduk. Gün geldi, Müslümanlar, Piskopos’un peşine takıldı gitti Vali Paşa’ya dert anlatmaya. Darılma ama efendi oğlum.”

“ Ben niye darılayım,” diye sözünü kesti Turgut Öğretmen, “ biz Osmanlı’ya bu kadar bayılsaydık, Türkiye Cumhuriyeti kurulur muydu?”

“ Ne diyordum?”

“ Osmanlı hangi devirde Türk’ü korumuş ki, burada korusun diyordun,” dedi berber, benzer konuşmaları binlerce kez duymuş biri olarak.

“ Evet. Kaç kez ayaklanma oldu buralarda. Diyorum sana, gün geldi, Türk’ün hakkını korumak piskoposlara düştü. Niye? Çünkü gitgide daha çok istiyordu paşalar. Reayayı sustursunlar diye baş tacı ettiler papazları. Hele son zamanlarda, ne isteseler yapacak kadar güçlendiler papazlar.”

“ İngiliz gider, bize Rumla savaşmak kalır. Rum’a, Atina yardım eder. Bize Türkiye eder mi?”

“ Demez mi ki, Atatürk bunları istemediydi zaten. İstese alırdı.”

“ Atatürk’e kadar ne gidiyorsun? Hem Necmettin Sadak hem de Köprülü, ikisi birden demediler mi, Türkiye’nin Kıbrıs gibi bir meselesi yoktur, diye. Şunun şurasında kaç yıl oldu onlar söyleyli?”

“ Bütün mesele bu, bize Türkiye yardım eder mi?”

“ Ederse, kazanırız!”

“ Kazanırız be, Hasan’ım. Üç buçuk Rum’un lafi mı olur? Kazanırız da, bu Ada’da kazanmak değil, oturabilmek önemlidir. Yunan’ın hilesi çoktur. Rahat vermez adama.”

“ Çok karamsarsın be, Halo Dayı!” Canı sıkıldı Turgut Öğretmen’in.

“ Yok, efendi oğlum, yok! Bilirim, geriye rapor yazacaksınız. Bilesin de, uyarasın diye anlatıyorum. Bak, benim soyum Rumelilidir.”

“ Rumeli mi? Ben Kıbrıslılar Karamanlı’dır sanırdım.”(Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?, 95-96-97-98)

4.8.11.Ötekileştirme

Toplumda meydana gelen bölünmeler zamanla kutuplaşmalar yaratmakta ve belirli bir grupta yer alan insanlar diğerleriyle iletişimlerini koparmakta ve onları bir tehdit unsuru olarak görmekte dirler. Bu durum bir grup için diğerinin öteki olmasına neden olmaktadır. Egemen güç karşısında “öteki” olmak her zaman zordur. “öteki”nin bireyleri egemen gücün bireylerine göre toplumda her zaman ezilmekte ve temkinli olmak durumunda kalmaktadır. Romantik Bir Viyana Yazı romanında Ankara’da Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda toplumdaki ötekileşme küçük ölçekli olarak iki komşu aile arasındaki bir durumdan yararlanılarak anlatılır:

“ Eski Ankara’da, oturduğumuz ilk Ankara evinde, bizim taraftan olduğu gibi ‘ötekilerin’ tarafından da mutfığa açılması gereken, ama hep çakılı tutulan bir kapı vardı. Bizler, bu yandan ‘onların’ yanını hiç göremeyelim diye, kapının anahtar deliğine kâğıt yapıştırmışlar. Bir seferinde merakımı yenemeyip, kapıya değmeden-dokunmadan anahtar deliğinin ‘öte yanı’ni görmek istemişim. Fakat, deliği örten o lanet kağıt yüzünden hevesim kursağımda, kursağım da aklımda kaldı.

Demek, bendeki bu anahtar deliği merakı, böyle, çocukluğumun o döneminden!..

Gel zaman git zaman, Büyük Ata(M)nın öldüğü günün gecesi, bizler sel gibi gözyaşı dökerken, kapının ‘öte yakası’ndan müzik sesleri, gülüşmeler işittik. Ben buna çok içerlemiş, ileri atılmış, ancak, kendim bir yana, kapının ‘öte yaka’sına yine bakışımı bile geçiremeyip, anahtar deliğinden geçire geçire biz süpürge çöpü geçirebilmişim. Ama bende, bunu yapmakla da övünebileceğim bir değişiklik olmadı; boyum atmadı, büyümedim. Tam karşıtı, galiba biraz çektim, büzüldüm, küçüldüm. Anahtar deliğini örten kâğıttan öte yakaya süpürge çöpü geçirdiğimi öğrenen büyükler, korkutucu ünlemlerle kapının o yanında ‘öteki tür’den insanlar yaşadığını söylediler de...”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 16–17)

Her insan bir toplum içine doğar ve zamanla o toplumun değerlerini benimser. Ancak insan yetiştikçe, çevresi genişledikçe başka insanlarla da bağ kurar, onları anlamaya, kendini anlatmaya çalışır. Ancak dünya üzerindeki kamplaşmalar insanların kendi toplumları dışındakilerle iletişim kurmalarına, onlara değer vermelerine engel olmaktadır. Ancak insanlık bir bütündür ve bu bütün içinde her bir insanın ayrı bir değeri vardır. Hiçbir insan “öteki” değildir ve dışlanmamalıdır. İnsanlar bir taraftan diğerine kolaylıkla geçebilmeli, o “tarafın “değerlerini

anlamalıdır. Bu durum insanı içsel açıdan zenginleştirmek dışında bir sona neden olmayacaktır. Romantik Bir Viyana Yazı romanında bu durum şöyle anlatılır:

“... Bir çeşit, kendine göre acemi hırsızlık. Kaçamak. Anahtar deliğine göz uydurmak, daha çok da deliğe yapıştırılmış kâğıdı delip ‘öteki’ tarafa geçebilen süpürge çöpü olmak. Yanlış, ayıp, günah duygularıyla dopdolu, çöpün deliğinden sızmak, bu sızıшта ‘orası’ ne kadar seçilebilirse o kadarını seçmek. Çünkü, unutmayalım, yalnız Prens Balthasar’ın değil, Fatih’in de, Altıok Cumhuriyeti’nin de kurdurup koruduğu kalın taş duvarlar, önünde sonunda ‘bu taraf’taki insanların içini de çoktan kuşatmıştır. Hatta, o derecede ki, örnekse, saygıdeğer tarih öğretmeni(miz), İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesinden aşağı yukarı on üç yıl sonra, on beş günlüğüne gönderildiği Fransa’nın Nancy kentindeki bilgi-görgü artırma gezisinde Paris’e yaptığı iki günlük kaçamağın vicdan ağrısını, Roman’ın ayısı ve defiyile ortalıkta sere serpe dolanıp durduğu günlerde dahi hala taşımaktadır. Arkeolojik kazılardan anlaşıldığına göre, o çağlarda vicdanları bu kadar yufka insanlar da yaşamış; tuhaf bitkilermiş; bunlara dünkü çocuklar çok şaşarmış.”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 173–174)

Toplum içerisinde farklı düşünceden, ırktan, dinden insanların bulunması doğaldır. Zaten toplum bu farklılıkların bir bütünüdür. Ancak ne yazık ki hakim ideoloji mensupları kendilerinden olmayanları dışlamaya, onlar üzerinde baskı kurmaya çalışmaktadırlar. Toplumumuzda yaşlı bir kadının artık dünya işlerinden el etek çekmesi, kendisini ibadete vermesi beklenir. Ancak bu kalıba uymayan insanlar da vardır ve kalıpları zorladıkları için toplum tarafından “tuhaf, garip” bulunurlar. Füreya romanında Füreya karakteri özellikle dindar kesimin kendisini nasıl ayıpladığını anlatır. bu bir tür ötekileştirmedir:

“Böyle Allah’tan uzak olunca, taş da yağar, cehennem de gelir. İnşallah bu memleket baştan aşağıya yıkılır.”

Anladım benim için söylüyordu. Çünkü beyaz saçlarıma inat, dudaklarım boyalıydı. Süslüydüm. Ne çok vardı bu adamlardan çevremde. Sanki bir anda yerden biterek, şehrin tüm taksilerine el koymuşlardı. Uzun mantolu, tesettürlü kadınlar ise, ‘madam’ değil de Müslüman olduğumu anladıklarında, ters ters bakıyorlardı yüzüme. Ben ki inanılmaz bir coşkuyla yaşamıştım devrimleri, ülkemin insanının aydınlığa çıkışına, bilimle, sanatla buluşmasına, kadının kimlik kazanmasına tanıklık etmişim... tanrım al beni artık al, al!

... nedir bu mehter takımı gibi bir öne bir geriye sallanıp durmamız?

Sıkıldım. Başım döndü.” (Kulin, Füreya, 344).

Her ülke sınırları içerisinde farklı etnik kökenden kişiler bulunabilir. Bu kişilerin sayısı ne kadar az olsa bile onlar da ülkenin bir parçası ve vazgeçilmez bir rengidirler. Ülke yönetimlerinin çoğunluk kadar azınlıkların haklarını da koruması gerekir. Unutulmamalıdır ki kanunlar önünde her vatandaş dili, dini, ırkı ne olursa olsun eşittir. Bosna Müslüman ve Hıristiyan halklardan oluşan bir bölgedir. Ancak ülke yöneticileri yüzyıllar boyunca Müslümanlara yönelik yıldırıcı politikalar uygulayarak onları sindirmeye çalışmışlardır. Bu ötekileştirme faaliyetlerinden bazıları Sevdalinka romanında şu şekilde dile getirilmiştir:

Dayı, gönül ve hayal kırıklıklarını anlatmamıştı ailesine. Müslüman mezarlarının ailelere haber bile verilmeden parklara, yüksek binaların inşa edileceği arsalarla dönüştürülmesini sessizce izlemişti. Tito'nun camileri müzeye, depoya, ahıra çevirmesine ya da yerle bir etmesine ne kadar içerlediğini kimseye söylememişti. Müslümanlar'ın derneklerini, okullarını, en çok da 1530'tan bu yana sürüp giden dört yüz yıllık Gazi Hüsrev Bey vakfını kapatmasını, yok etmesini içine hiç sindiremediğini de.

Tito'nun, Müslümanlar'ı kayırmaya Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin liderliğine soyunduktan sonra başlamış olmasının, Arap ülkelerine adı Ahmet, Mehmet, Mustafa olanları atamaya özen göstermesinin içtenliğine inanmadığını da söze dökmemişti. Bir yanardağ, sadece kendi yüreğinde patlayıp sönmüştü ve söndüğünde külleri sadece onun gönlünü mezara çevirmişti.(Kulin, Sevdalinka, 30)

Farklı düşüncelere saygılı olmak uygar insanın en önemli özelliklerindedir. Her insanın aynı düşüncede olması beklenemez, ancak her insanın diğerinin düşüncesine saygı duyması ondan beklenir. Uygarlıklar ancak bu yolla kurulur, gelişir ve büyür. İnsan her zaman ötekinin düşüncesine, yaşamına, yaşama hakkına en az kendisinininki kadar saygı duyar. Aksi takdirde büyük karmaşalar çıkar ve her taraf diğer tarafı yok etmeye girişir. Bu durum Orphee romanında şöyle anlatılır:

“uygarlıklar, onun bunun kulağını çekmekle kurulmaz. Uygarlıkların, düşüncelerin çatışması, düşüncenin kanaması ile acı ve yürek ile kurulur. Benim ve benim gibilerin istediği dünya, kimsenin öldürmediği bir dünya değil; adam öldürmenin haklı olamayacağı bir dünyadır. Burada çelişme içindeyiz. Çünkü yaşadığımız dünya, öldürmenin haklı sayıldığı bir dünyadır. Değiştirmek isteyince de öldürmeyi göz önüne almak gerekecek gibi görünüyor...” (Eray, Orphee, 129)

İşkenceci romanında ötekileşme kavramı eğitim çerçevesinde ele alınır. Eğitim sisteminin özellikle doğudan gelen, köyden kente göç eden çocuklar için

“ötekileştirme” politikasını desteklediği anlatılır. Türkiye’de olduğu gibi ders kitaplarında da “bizler ve “onlar” vardır. Eserde köyden kente gelen, çok çocuklu, anneleri babaları eğitimsiz, gelir düzeyi düşük çocukların, şehirli, çekirdek aileye mensup, eğitilmiş anne ve babaları olan çocukların yanında yok sayılması ele alınır. Okul kitapları doğulu çocukların gerçeklerinden uzaktır. Bu kitaplar onların hiç görmediği, ait olmadığı hayalî bir dünyayı anlatıyor gibidir. Eserde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması konusunda devletin yetersiz kaldığı dile getirilir. Ders kitaplarının hayatın içinden görüntülerden uzak olması ise eleştirilen bir başka yöndür:

“ İşkenceci, hiçbir zaman hiçbir kol olmadı. Hiçbir bayramda şiir okumadı. Kırmızı kurdele takınmadı. Sınıf mümessili olanlar, on kasımlarda, yirmi üç nisanlarda şiir okuyanlar, kırmızı kurdele takanlar, ‘onlar’dı,

‘Onlar’ okuma kitaplarındakilerdi.

Anne, baba, birisi kız birisi erkek, iki çocuklu Türk ailesinin mutlaka oğlan olan ilk çocuklarıydı, ‘onlar’. İsimleri yedinci sayfada Murat, yirmi birinci sayfada Orhan, doksan üçüncü sayfada Oğuz olurdu. Kız kardeşlerinin adı Ayşegül ya da Dilek’ti. Kimsenin Abdurrahman adında bir babası yoktu; Sultan, Şükriye, Rukiye, Adile diye ablaları hiç olmazdı.

‘Murat’ların evleri iki katlı olurdu. Bahçe içinde olurdu. ‘Orhan’ların evleri de iki katlı olurdu,

‘Birinci katta yemek odası, mutfak, banyo var. İkinci katta yatak ve çalışma odaları var. Orhan’ın çalışma odası geniş ve aydınlıktır. Orada Orhan’ın çalışma masası ve küçük kitaplığı var.’

Türkçe kitaplarındaki resimleri, taş duvarlarla çevrili, en az dört dönümlük bahçeleri içindeki malikânelerinin resimleriydi. İstanbul’un Levent semtinde olmalıydılar.

‘Orhan’ın babası bir fabrikada çalışıyor’du.

Oğuz’la Dilek’in kendilerine ait odaları vardı.

‘Onlar’ı kimse evlerinde etmezdi, üçüncü sınıfa gelindiğinde de iki katlı evlerinde otururlardı. Bu evleri de vali konağından, belediye binasından daha büyüktü. Dört dönümlük bahçesi yine taş duvarlarla çevriliydi, demir kapılıydı, ağaçlıktı.

Ev sahipleri, kira sorunları yoktu, ‘onlar’ evlerini çok severler, evlerine maniler yakarlardı,

‘Şu sarı boyalı / Ev / var ya. / Bizim evimiz. / Annem, babam, / Kardeşlerim / Biz hepimiz, / Onu çek severiz. / O da bizi çok seviyor ki, / Bunca yağmura, kara soğuğa / Karşı, / bizi / Çoktan, / Bırakıp giderdi. / yoksa.’

Bahçesine gül dikerdi.

‘Komşuları Ahmet Amca’nın bahçesinde pek çok gül fidanı vardı... Bahar gelince Ahmet Amca’dan gül fidanlarını aldılar. Bahçelerine diktiler.’

Beşinci sınıfta evlerine piyano alırlardı,

‘ Evde bana bir piyano aldılar ve bir piyano öğretmeni çağırdılar. Yaşlıca bir bayan. Haftada üç-dört saat geliyor, ders veriyor,’ diye anlatırdı Ayşeler.

‘Onlar’, hep kadınlardan konuşurlardı. Kadınlardan, yani, kadın öğretmenlerinden ve annelerinden;

‘Öğretmen’im derlerdi, ‘Neydi o sevgi sana duyduğum / Bilirdi çocuk kalbim, iyiyi, doğruyu öğrettiğini,/ Beni aydınlığa ilettiğini,’ derlerdi.

Öğretmenleri analarıydı, annelerinden bile üstündü,

‘Sende gördüğüm ilken / Arınmış kalbin örneğini / Sende duyduğum ilken / Gurursuzluğun büyüklüğünü / Anasın bilgiye, iyiliğe, / Öncüsün yüksekliğe,’ derlerdi.

‘Onlar’ın annelerinin renk renk saçları olurdu. İnce çorapları, topuklu iskarpinleri olurdu. İki katlı evlerinin kapısında durur, çocuklarını okula uğurlarlardı.

‘Onlar’ın anneleri çocuklarına on altıncı sayfada pilli tren, doksan üçüncü sayfada pilli telefon, yirmi dördüncü sayfada oyuncak ayı alırlardı. Oyuncakların fiyatları şaşırtmazdı onları; yirmi ikinci sayfada Çarls ef Kettering onlara öğretmişti,

‘Radyo alırken niçin malzeme fiyatından çok daha fazla bir para ödüyorsunuz? Bunun sebebini araştırdınız mı hiç? Düşünün ki, siz sadece tahta, maden, plastik almıyorsunuz. Bunlar bir araya gelince, uzaktaki sesi size ileten gücü satın alıyorsunuz. O görünmez güçtür ki, bu tahta, maden parçalarına ‘radyo’ adını veriyor. Bu güç nasıl keşfedildi? Bir de bunu düşünün. Bu gücün keşfedilmesi için Faraday’dan (Faradey) Marconi’ye (Markoni) kadar birçok elektrik bilginleri araştırmalar, denemeler yapmıştır. Uykusuz geceler geçirilmiştir. Siz yalnız malzemeyi değil, işte bunları satın alıyorsunuz.’ ‘Onlar’ın anneleri okuma yazma bilirdiler. Charles F. Kettering’in büyük adam olduğunu, Amerikan General Motors şirketinin sahiplerinden olduğunu bilirdiler.

‘Onlar’ çok severlerdi annelerini,

‘Anneciğim,’ derlerdi,

‘Hoşça kal, anneciğim,’ derlerdi,

‘Ne sevimli bir annesin! Ne tatlıdır senin sesin!’ derlerdi,

‘Anneciğim, yüzün ne kadar güzel! Kıyamıyorum bakmaya!’ derlerdi,

‘Senden yakın ki var bana, Yüreğim bağlı sana,’ derlerdi.

Anneleri de,

‘Benim bebeğim,’ derlerdi, ‘onlar’a. Okul çağına da gelseler, ‘bebeğim’ derlerdi, ‘Okşaya okşaya uyuturlar’dı,’”

(Alatlı, İşkenceci, 55–56–57–58)

4.9. Din

4.9.1. Farklı İnançlara Saygı

Pinhan romanında Osmanlı İmparatorluğu döneminde farklı milletlerden ve dinlerden olan insanların birbirlerine karşı duydukları hoşgörüyü ve bir arada huzur içerisinde yaşamalarına değinilir. Her ne kadar bu farklı topluluklar arasında evlilik gibi akrabalık bağlarının kurulması hoş karşılanmasa da tüm topluluklar bir diğerine karşı saygılarını hiç kaybetmemişlerdir. Romanda tekkenin dervişlerinden biri olan Dertli Hagopik bu durumu şu şekilde dile getirmektedir:

“Benim memleketimde, doğduğum, taşını toprağını karış karış gezdiğim, havasını soluduğum yerde, dört kitabın ehli bir arada yaşardı. Bir arada dediysem mahallelerimiz ayrı; yediğimiz, içtiğimiz, âdetlerimiz ayrı, esvaplarımız ayrı; lâkin soluduğumuz hava, gördüğümüz güneş ve ay birdi. Kuru yerlerin ahali pek kederli olurmuş derler, yalan değil. Kederimiz birdi. Aynı gökkubbeye yakarırdık. Aynı yıldızlara bakıp bakıp efkârlanır; aynı yıldızları hesap etmeye çalışırken uyuyakalırdık. Yan yana dizilmiş kapalı kutular gibiydik. Bizim oranın soğuğu pek meşhurdur. Kuru ayaz din, millet ayrımı bilmez tabii; ilklere işler adamın, her kim olursan ol. Kış çöktüğünde kapalı kutular birbirine sokulurdu ama hudutların korunmasına da ayrı bir itina gösterilirdi. Hukukumuz vardı. Öyle hem yan yana, hem de birbirimize dokunmadan, el sürmeden ısınmaya, ısınmasak bile hiç olmazsa donmadan bir kış daha geçirmeye çalışırdık.” (Şafak, Pinhan, 38)

Farklı dinlere, farklı milletlere saygı duymak, onların yaşam biçimlerine karışmamak Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli ilkelerinden biridir. Zaten yüzyıllarca farklı tebadan birçok unsurun huzur içinde bu topraklarda yaşamasının anahtarı da bu karşılıklı saygıdır. Ancak bu saygı ülkenin işgale uğraması ile değişmiş ve azınlıklar Türklere karşı olumsuz bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Bu durum Ağustos Başağı romanında şöyle anlatılır:

“- Bize büyüklerimiz vaktiyle nasihat ederlerdi. Hristiyan mahallesine sakın bir zararınız olmasın, derlerdi. Tebaamızdır, padişah efendilerimiz nasıl sahip çıkmışlarsa, siz de öyle sahiplenin derlerdi. Biz bu nasihatı tuttuk. Sonra da size öğrettik. Gel gör şimdi çığrından çıkmışlar. Rumu Ermenisi düşman geldi diye bayram eder oğul.

Hafız göğüs geçirdi. Şimdi ağır ağır yürüyor, bir yandan da anlatıyordu.

—Biz bunlara hoş davrandık. Onlar da bize saygılıydılar. Ramazanlarda bizim yanımızda bir şey yemeğe çekinirlerdi. İçki bile içmezlerdi. Ne oldu bunlara, ben de şaşarım şimdi.”

(Çokum, Ağustos Başağı, s. 38–39)

İnsanlar farklı dinlere sahip olsalar da hepsini bu dinlere yönelten ortak bir nokta vardır: inanma isteği. Dinler farklı farklı olsa da hepsinin Tanrı sevgisinde birleştiği görülür. Bu ortak paydanın dışında her dinin içinde de farklı inanç şubelerinin olduğu görülür. Sevdalinka romanında Katolik olarak bilinen Stefan'ın Tanrı ile arasındaki bağ şöyle anlatılmaktadır:

"Beni Tanrı'nın koruduğuna sahiden inanıyor musun, Rasim?" diye sordu Stefan.

"Ben Müslüman'ım oğlum, elbette inanıyorum. Sen Tanrı'ya inanmaz mısın? Nasıl Katolik'sin sen öyle?"

"Bana Katolik demek pek doğru olmaz aslında," dedi Stefan. "Biliyor musun Rasim, hiç kiliseye gitmem ben."

Ateist misin, yoksa? Ben seni Katolik sanıyordum."

"Değilim. Dünyada en korkunç savaşların din yüzünden çıktığına, kanın en çok din uğruna aktığına inananlardanım."

"Dindar olmayan bir Hırvat'a ilk kez rastlıyorum. Annen bu yüzden saçını başını yolmuş olmalı."

Biz ailece böyleyiz.

Neden?

Uzun hikâye.

İnsanın bir dini olmalı oğlum," dedi Rasim "Sığınacağı, şefkat dileyeceği bir tanrısı olmalı. (Kulin, Sevdalinka, s.193)

Barış içinde yaşamak insanlar için aslında hayal değildir. İnsanlar zaten yüzyıllardır birbirleriyle geleneklerine saygı duyarak bir huzur ortamı oluşturmuşlardır. Ancak çeşitli politik güçler ne yazık ki barışı baltalamayı başarmaktadırlar. Kumral Ada Mavi Tuna romanında bu durum şöyle anlatılır:

“ Ben çocukken şeker ve kurban bayramlarında, Müslüman olmayan komşularımıza da şeker ve et dağıtır, onlar da paskalya ve yortularda bize boyalı yumurta, tatlı ve çörek getirirlerdi. Kimse varlıklı değildi ama ne kavga, ne aşağılama, ne de abartma, kibirlenme vardı aramızda.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s. 33)

Islak Güneş romanında İskenderun'un bir mahallesindeki dini mozaik anlatılır. Eserde mahallede Müslüman, Ortodoks Hıristiyan, Katolik Hıristiyan, tüm halkların barış içinde yaşamaları ve birbirlerinin inançlarına saygılı olmaları anlatılır. Bu durum din ve millet farklılığının bir arada yaşamaya engel olmadığını göstermesi açısından önem taşımaktadır:

“Şaşırtıcıydı sokaktaki dinsel inançlar. Madam Mariya da, Sara da, her zaman oruç tutar, zorunlu olarak yedikleri günleri de bayramın hemen ardından tamamlarlardı.

Bizler de yortularda, bazen da Pazar günleri, kilisedeki ayinlere giderdik. Paskalyalarda Madam Mariya, tüm çocukların adları yazılı çörekler yapardı. Kiliselere gittiğimizde - Cebrail Usta ve ailesi Ortodokstu - kimse engel olmaz, neden geldiniz demezdi. Ayini izlerdik, müzik dinler, şaraplı ekmek yedik. Tek özen gösterdiğimiz şey, haç çıkarmamaktı. Böylece dinimizi sağlam tutuyorduk.

Çarşamba günleri, Esperans Katolik kilisesindeki din derslerine giderken bizi de yanına alırdı. Onlar ders yaparken, bizler, pederin verdiği topla geniş bahçede oynar, Esperans ve diğer çocukların çıkmalarını beklerdik. Peder

genç bir adamdı. Sarışın. İtalya'dan gelmişti ve bizlerden Türkçe, diğer çocuklardan Arapça öğrenmeye çalışırdı. Kiliseyi gezdirir, anlamadığımız bir dilde bir şeyler anlatırdı. Anlamadığımızı bildiği halde yine bir şeyler söylemesi, istemediğimiz halde bizi güldürürdü. Ona hem gülerdik, hem de güldüğümüz için kırılmamasını isterdik. Bunu yürekten isterdik. Belki de bunu anladı, gülme krizlerimizi görmezden geldi.”

(Kutlu, Islak Güneş, s.76)

Viva la Muerte romanında İslamiyet'in diğer semavi dinlerden farklı olduğu vurgulanır. Rodoplu, İslamiyet'in en önemli farklarından birinin diğer dinlerin aksine insanı lanetlenmiş bir varlık olarak değil, Tanrı'nın bir parçası olarak görmesi ve değerli kılması olduğunu belirtir:

“ ‘ Kuran da Akdeniz havzasının ürünüdür, ’ diye başladı, ‘ ve tabii, diğer iki kitaptaki pek çok anlayışı paylaşır. ’

İnsanın, ten ve ruh denilen iki unsurdan oluştuğunu; tenin doğa, ruhun zihin olduğu; tenin ölümlü ruhun ölümsüz olduğu düşüncesinin ortak olduğunu hatırlattı. Ancak, İslamiyet'te âlem, korku, yasak, günah nedeniyle değil, aşk nedeniyle oluşmuştu. İnsan, lanetlenmiş de değildi. Tersine, Allah, meleklerine ‘ Yeryüzünde kendime bir vekil yaratacağım, ’ diye seslenmiş, yarattığını bilgilendirmiş sonra da meleklerle, ona secde etmelerini buyurmuştu. İnsan, semavi varlıkların tümünden üstündü. ‘ Melek gibi adam, ’ tanımlamasının küfür olduğunu düşünüyordu Günay. ”

(Alatlı, Viva La Muerte, s. 170)

Dört farklı kültürün İstanbul'u nasıl şekillendirdiği Mavi Ada Kumral Tuna kitabında ele alınır. Romanda bir toprağa kimliğini kazandıranın orada medeniyet kurmuş farklı halklar olduğu ve bunların birleşimi sonucu eşsiz bir kültür hazinesinin ortaya çıktığı dile getirilir. Bu bileşimin önemli bir parçası da dinî farklılıklardır. Romanda yemek kültüründen ve Kuzguncuktan hareketle bu durum değerlendirilir:

“ Dört ayrı kültürün İstanbul gibi şahane bir Akdeniz kentinde İstanbul'un özgün sihri ve bereketiyle yoğrulması sonunda bilinen lezzet, keyif ve güzellikler dörde katlanmış elbette. Tıpkı yabancı diyarlar gezip, görgüsü, bilgisi artan gezginler misali, Kuzguncuklular da ayaklarına gelmiş dört kültürün ayrı tadını birleştirmişler... Şimdi iyice kaybolan bu çok renkliliği ucundan kenarından yakalayan son kuşak Kuzguncuklular'danım ben.

İskorpit balığı yemeyi Ermeniler'den, gelincik balığını da Yahudilerden öğrenmiştir Kuzguncuklu. Rumlar gümüş balığını iyi yaparlar, lakerdaları meşhurdur ve zeytinyağlı sebze yemekleri müthiş lezzetli, çok süslüdür. Ermenilerin midye dolmasını dedem anlata anlata bitiremezdi. Yahudilerin incir reçeli, elma ve ayva tatlıları meşhurluş. Annem ilk

çikolata makinesini komşusu Madam Ester’de görmüş, ev çikolatasını orda tatmıştı.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s. 33)

4.9.2. Farklı İnançlara Tahammülsüzlük

Şehrin Aynaları romanında farklı dinlere mensup insanların birbirlerine olan tahammülsüzlüğü dile getirilir. Bu tahammülsüzlük o noktadadır ki aynı dini inanişaya sahip olmayan insanların birlikteliklerine, evliliklerine izin verilmez. Bazen bu durum o kadar ileri noktaya vardırıılır ki aynı dini inanişaya sahip insanların bile mezhepleri, tarikatları farklı olduğu için evliliklerine izin verilmez. Bir kimse için başka dinden biri düşmandır ve onun kanı kirlidir. Başka dinden biriyle evlenmek de onun kanını kirletecektir.

“ Elbette kırmızı benim kanım. Elbette... saf Hristiyan kanı”

Ses bir kahkaha attı. Uzaklarda bir yerlerde şimşek çaktı. Gök kubbe aydınlandı. Yakında yağmur yağacaktı.

“Dikkatlice bak Alonso. Kırmızıyı bozan birkaç damla siyahı fark etmiyor musun? Görmüyor musun?

Beti benzi atan Alonso’nın bir şey görececek hali yoktu.

“Sen dedeni hiç görmedin Alonso. Sana ondan hiç bahsetmediler. Niçin dersin? Senin deden ailenin kanını bozdu da ondan. Zengin bir Yahudi tüccarın kızını kendine eş seçti. Onu sevdi ve avıla surlarının içine aldı. Onun kanını aşlenizin kanına kattı. İşte parmağından akan kanın içindeki birkaç damla siyahlık bundandır Alonso. Bu da senin küçük sırrın.

...

Conversos... onlar ikiyüzlüdür, sahtekârdır onlar. Dışarıdan inançlı Hristiyanlar gibi görünmelerine rağmen, aslında içten içe Yahudiliklerini muhafaza ederler. Temizlenmesi gereken bir cerahattir onlar. Damarlarında siyah, siyah kan akar. Ve bu pis kanı etrafa sıçratmak için fırsat kollarlar. Boşuna gayretleri! Zira kendi kanlarında boğulmaya mahkûmlar. Nereye kaçarlarsa kaçsınlar, Mısır’ı inleyen belalardan, sapkınları çürüten vebalardan kurtulamayacaklar. Şehirlerde ve köylerde, meydanlarda ve tarlalarda lanetlenecekler. Erkekleri tohum veremeyecek, kadınları döl tutmayacak. Sodom ve Gomora’nın laneti peşlerini bırakmayacak!” (Şafak, Şehrin Aynaları, s. 23-24)

Şehrin Aynaları romanında da farklı dinleri yaymak amacıyla yapılan savaşlardan bahsedilir. Romanda Osmanlı ordusunun Viyana Seferi sırasında birçok Hristiyan’ı öldürdüğü iddiasına yer verir. Kahramanın iddiasına göre artık Hristiyanlar çok günah işledikleri için tanrı onları Osmanlı ordusunu üstlerine salarak cezalandırmaktadır.

“Onlar dünyadaki en gaddar en kana susamış orduya sahipler. Ayaklarını bastığı her yerde, kadın-çocuk demeden önlerine çıkan tüm Hristiyanları kılıçtan geçiriyorlar. Bu zebaniler Viyana’da bozguna uğradıklarında Sultan Süleyman ne yaptı? Sırf içindeki intikam ateşini körükleyebilmek için dörtüzbün Hristiyanı öldürmedi mi? Peki öyleyse onun halefleri niçin ondan daha merhametli, daha insafli olsunlar ki? Unutmayın ki doğudan gelen felaketle mücadele etmek, Deccalle mücadele etmektir. Peki, sorarım sizlere! Hiç düşündünüz mü yüce Tanrı bu gaddar ordunun ilerlemesine, palazlanmasına niçin müsaade ediyor? Niçin onların üzerine taş yağdırıp, saraylarını başlarına geçirmiyor? Evet, Tanrı Türklerin ilerlemesine müsaade ediyor çünkü Hristiyan dünyası günahkâr. Evet, Hristiyan dünyası bir günah batağında çırpınıyor. Hepimiz günahkârız; hepiniz günahkârsınız!” (Şafak, Şehrin Aynaları, s. 22).

Devlet dairelerindeki atamalarda bile dini seçimler rol oynayabilmektedir. Şehrin Aynaları’nda okul rektörünün kim olacağı belirlenirken onun temiz kana sahip olmasına yani Hristiyan olmasına dikkat edilmektedir. Hatta sadece rektör değil en alt kademelerde çalışan aşçılar, hizmetçiler için de geçerlidir. Bu durum dini kimliğin insan yaşamında ne kadar önemli olduğunu gösteren çarpıcı bir örnektir.

“Ardından, her iki kürsü başkanının da sadece bilgi birikimleri yahut örnek şahsiyetleriyle değil, kanlarının temizliğiyle de üniversitedeki öğrencilere rehber olacaklarını söyledi. Rektörün dediğine göre artık ülkenin pek çok okulunda kan temizliğine bilhassa dikkat edilmekteydi. Hatta Salamanca’daki Colegio de san Bartolome, sadece hocaların ya da öğrencilerin değil, aşçının ve hizmetkârların da temiz kana sahip olmalarını istemektedir.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s. 34)

İnsanlık tarihi boyunca kimi uluslar ya da müritler egemen güç karşısında tutunabilmek adına inançlarını saklamak, kimliklerini değiştirmek zorunda bırakılmışlardır. Yahudiler bu konuda oldukça büyük acılar çekmiş bir ırktır. Şehrin Aynaları’nda yıllar sonra babasından kendilerinin Yahudi olduğunu öğrenen bir adamın duyguları anlatılır. Yıllar boyunca ait olduğunu bildiği kimliğin yalan olduğunu öğrenen adam yeni kimliğini açıkça yaşayamayacak ve bunu bir sır olarak saklayacaktır. Çünkü yaygın Hristiyanlık inancına göre Yahudi kanı kirlidir.

“ Bu dünyadan çok erken ayrılan anne ve babasını düşündü, babası, Miguel’e ve kendisine Yahudi olduklarını fısıldadığında, Laura’ya gebe olan annesi kaşlarını çatmış, endişeyle uzaklara bakıyordu. Baktığı yerde dehşetengiz şeyler varmışçasına gerilmişti dudakları, sararmıştı suratı. Annesini bu denli üzen şeylerden bahsettiği için babasına, ama en çok da Miguel’e kızmıştı. Zira Migul’in yedi yaşındayken kapıldığı o buhran demleri olmasa bu sırrın açığa

çıkması çok daha sonraya ertelenecekti. Hatta... hatta belki bilmeden de yaşayabilirlerdi.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s. 172)

Gece Dersleri romanında dini inanışların özgürce yaşanmadığı dile getirilir. Romanda ateist olduğu halde annesinin cenazesinde dua etmeye zorlanan bir kızın duyguları dile getirilir. Geleneksel yapıdaki insanlar için din düğün gibi, ölüm gibi, bayram gibi özel zamanlarda daha da önem kazanan bir olgudur ve her Müslüman baba çocuklarının sıkı bir dini eğitimden geçmesini ve dini değerleri benimsemesini ister:

Ona murat otomobili de, siyah tulleri de armağan eden bendim. Ehliyeti kötü yürekli bir melekten almış olmalıydı. Annemin cenazesindeydik. Herkesten uzakta, tek başıma bir ağaca yaslanmış, önüme bakıyordum. Dolan, durmadan dolan öfke yüzünden, onun dindar olmayan tek çocuğu olmanın getirdiği yalnızlığı içime sığdıramadım ve ardımı dönüp yürümeye başladım. Babam, "Şu yabaniyi tutun!" diye haykırdı. "Eşhedü enna.." Eşhedü enna'nın, eşekoğlueşek anlamına geldiğini o vakit öğrendim. "Bırakın beni bir yere gidecek değilim.." Kollarımı karnıma dayayıp kıvranmaya başladım. Ablam boynuma dolanıp beni mezarın başına sürükledi. Bir kezcik bile ellerimi iki limon yaprağı gibi açmadığımı, annemden dua kaçırdığımı mı düşünüyordu? Gözyaşlarının altından acıyarak yüzüme bakıyordu. Yalnızlığımı paylaşma hevesiyle yanıma geldi, usulca koluma girdi, "Annem cenazesine bu kadar çok arabanın geldiğini görse ne sevinirdi!" dedi. Acı kalbimdeki yerinden sıçradı ve utançtan beynim yandı. (Tekin, Gece Dersleri, s.52)

Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında adada yaşanan gerilimi Hıristiyan din adamlarının körüklediği anlatılır. Papazlar, adadaki Rum halka onların Tanrı tarafından seçkin bir ırk olarak yaratıldıkları anlatmakta ve yüzyıllardır adada bu seçkin halka karşı uygulanan işkencelere bir dur deme vaktinin geldiğini söylemektedirler. Adada çıkan olayların çoğu din adamlarının tahrikleri sonucunda meydana gelmiştir. Eserde dini motiflerden yola çıkarak insanların etkilendiği birbirlerine karşı kışkırtıldıkları görülür:

“Ey Yunan ırkı! Tanrının sevdiği ve seçtiği ırk! Girne zindanlarından kötü haberler geliyor. Yunan toprağı çatırıyor. Oysa kutsal savaş bu topraklar üzerinde yeşermiştir. Bunu bizler hepimiz biliriz.”

Başını tekrar kaldırdı gökyüzüne.

“Biz ki, bir zamanlar, lanetli bir ırkın senin topraklarını işgal etmesine, mihraplarını kirletmesine, çocuklarını en korkunç işkencelerle öldürmesine tanık olmuştuk. Şimdi de, senin bayrağının arkasına saklanan başka bir ırkın çocuklarımızı telef ettiğine tanık oluyoruz.”

Son cümleyi esef eder gibi, sesini alçaltarak söylemişti, tekrar bağırdı.

“Kim alacak yiğit delikanlının öcünü! Kime düşer bu kutsal ölünün öcünü almak? Sizler Aziz Paulus’un, Aziz Barnabas’ın torunları değil misiniz? Bu Ada’nın her karışı sulanmadı mı azizlerin kanıyla? Aziz Andrias’ın kutsal mezarında mavi beyaz bayrağımızı görmek için ne zamana kadar bekleyeceksiniz? Ne malınız, ne bahçeleriniz, ne de aile sorunlarınız, sizi durdurmamalı! Çünkü, bugün, bir başka ulusla paylaştığımız, dört tarafı sularla çevrili toprak parçası size yetmez! Kıbrıs, ancak Yunanistan’la vardır!

Kısa bir ara verdi. Tekrar başladığında sesi yumuşamıştı.

“Nefreti, kavgaları, düşmanlarınıza saklayın! Kutsal yola girin çocuklarım, sizi kimseler durduramasın. Kutsal yol, Lefkoşa’dan Atina’ya bağlanır, oradan ve ancak oradan Kudüs’e açılır! Günahlarınızın affedilmesi için seçin kutsal yolu! Tanrı’nın cennetine inanın çocuklarım!”

(Alatlı, Yaseminler Tüter mi Hâlâ?, s.60)

Hıristiyan dünyanın İslamiyet’e bakışı Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında ele alınır. Adadaki Türk ve Rum kesimler birbirlerine karşı olumlu bir bakışa sahip olmadıkları için birbirlerinin dini inançlarına karşı da tepkilidirler. Spiro, aniden yükselen ezan sesleri karşısında dehşete kapılır.

Evin tepesinden, camları sarsan bir ses patladı.

“Allah-ü ekber, Allah-ü ekber! Lâ...”

Yerinden sıçradı Spiro, titremeye başladı. Sesler gitgide büyüdüler. Türk kesiminden, Ahmet, Ömeriye, Selimiye, Haydarpaşa, Yenicami arka arkaya katıldılar akşam namazı çağrısına.

Günün yorgunluğu, vicdanının isyanına eklendi, ummadığı bir dehşete kaptırdı Spiro’yu. Ksenya’nın dayandığı surlardan, sanki hemen atlamaya başlayıvereceklerdi Muhammed’in palalı askerleri. Adamın üst üste haç çıkardığını gören Ksenya, bir kez daha tükürdü yere. Spiro’yu mu, ezanları mı protesto ediyordu, belli olmadı. (Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?, s.69)

Dünya üzerinde çıkan birçok çatışmanın temelinde farklı dini inançların mücadelesi yatmaktadır. Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında da Kıbrıs’taki Rum-Türk gerginliğinin temelinde dini inançların olduğu vurgulanır. Zaten Kıbrıs’ta barış içinde yaşayan iki halk arasında sürtüşmeler çıkmasında ilk rolü papazlar oynamıştır. Bu konuda romanda geleneksel değerlerin temsilcisi hala dayı ile daha çağdaş düşünen Turgut öğretmen arasında görüş ayrılığı vardır:

" Be oğlum, anlaman? Papaz'a karşı imam, kiliseye karşı cami dikmedin mi, sonu gelmez bu işin. Nasıl kalkındırdı Rum, Yunanistan'ı ayağa? İngiliz'i de, Fransız'ı da, Birleşik Devletler'i de bilmez mi Kıbrıs Rumu'nun Yunan

olmadığını? Yunanlı'nın gendi bilmez mi? Garşı garşıya goy, birinin lafını öbürü anlamaz. Daha şurda ne oldu, Yunan, Rum'u sahipleneli?"

" 1951," dedi Berber.

' Kim sahiplendirdi? Kilise değil mi? Papazlar değil mi? Neden anlaman hâlâ haçın hilâle karşı savaştığını?"

" Onlar geride galdı be dayı. Yoktur artık öyle şey."

" Ne yok? Nasıl yok? Okuman kara Papaz'ın nutuklarını?"

" Bizi de sahiplenecek Türkiye'dir be dayı. Türkiye'de hacı hoca ile iş yürür mü? Din işidir, devlet işidir, ayrılmadı mı hanidir? Üstelik, bu senin Hacı Yusuf, Lübnan vatandaşıdır!"

" İyi ya be oğlum, iyi a be Ali'm. Şimdi herifi gönderdin yolunmuş tavuk gibi geri."

Ali'nin gözünün önünde canlandı Hacı Yusuf. Başladı gülmeye.

" Orada, Türkler artık Müslüman değil, demezler mi? Gün gelir de Araplardan istesek bize yardım ederler mi?"

(Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?, s.114)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında tanım dışı olmanın bir insan için Türkiye'de ne derece güç olduğu işlenir. Despotik tutum nedeniyle din ile komünizm gibi zıt kavramların asla uyuşmayacağı düşünülmekte, bu kavramlar arasında bir denge kurabilenler ise dışlanmaktadır. Romanda komünist olan ancak namazını kılan, orucunu da tutan Şükrü amca örneğinden hareketle, toplumun aslında bu dışa atma eylemini birçok insana ve kesime karşı yaptığı görülür. Kendi düşüncesini bire bir benimsemeyen herkes dışarıda kalmalıdır mantığı çok şey kaybettirmektedir:

Dahası, tıpkı Müslümanlarda olduğu gibi, bizde de, bu kelimeler adeta parola kimliği edinmişlerdi ve bunları anlamıyor olmak, kişinin "bizden" olmadığını ilan ediyordu.

O gün aramızdaki en sahici sosyalist, Şükrü Amca'ydı .. derken, onun hayatla kurduğu bağın doğallığından bahsediyorum. Komünist olmuş olması, Şükrü Amca'yı hiçbir zaman çevresinden, günlük hayattan, alışkanlıklarından kopartmadı. Namazını aksatmadı, orucunu bozmadı. Dinin afyon olması, sosyalistlerin zorunlu olarak ateist olmaları gerekliliği gibi iddiaları, Müslüman olmayan komünistlerin gariplikleri olarak hoşgördü. (Bu tavrı daha sonra Rodoplu' da görecektim!) Böyle baktığımda, otuz yıllık cezaevi zulmüne karşın, fukayı kasibeden yana, iştirakçiliğin haklılığını savunan, şuralar yönetimine gönül vermiş, inançlarının bedelini ödemiş ama belki de hiçbir zaman yabancılaşmadığı için bizler gibi "komünist" olmamış, bir "iştirakçi" görüyorum. Daha önce de söylediğim gibi, biz onu içselleştiremediğimiz gibi, çok sonraki yıllarda Kerim Korcan'a-ve diğer eski tüfeklere!- reva gördüğümüz küçümsemek değilse bir geçiştirmeci lakaydıyla karşılık verdik. 555 K'da başvekilin yüzüne tükürülmesi, tarihin bir bölümünün inkârıydı; Şükrü Amca'ya takındığımız tavır da öyle. Her iki durumun da, Rodoplu'nun rasyonel otorite, akılcı otorite dediği şakirt-mürşit ilişkisinin kaybolma sürecinin daha 60'larda başladığına işaret ettiğini düşünmeden edemiyorum. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.82-83)

OK Musti Türkiye Tamamdır romanında ülkücülerin Alevi kitleye karşı olan tavrı gözden geçirilir. Rodoplu kendisine ülkücü diyen kişinin Alevilere düşmanlık beslemesinin mümkün olmadığını anlatır. Çünkü Alevilik İslamiyet ve Türk kültürü temeli üzerine kurulmuş bir inanç sistemidir. Rodoplu bu nedenle Çorum'da, Kahramanmaraş'ta Alevilere karşı girişilen eylemlerin gerçek nedenini belirlemeye çalışır:

“ Beşir Bayraktar diye bir yüzbaşı vardı, onun mahkemeye intikal eden bir raporu vardır, ‘Olayda ölenleri de gördüm, hesap verenleri de gördüm. Son kanaatim şudur: ölenler de zavallı, öldürenler de. Olaya sebep verenler, ne öldüler, ne de hesap veriyorlar,’ diye biter. Eğer bir doğru varsa, bence buydu.

Baştan al, bir Türkçü, İslam dini içinde bir Türkçülük hareketi olan Bektaşiliğe neden düşman olsun? Bektaşiliğe düşman olmayan, Alevilerden ne ister de ‘soykırım’a kalkar! Olacak iş midir? Bak, bence Cemal Dedemden bilirim. Cemal Dedem de Bektaşilikle Orta Asya Türklüğü arasında benzerlik kurmada ileri gidenlerden yakınırdı! İyi mi? Nihal Atsız’ın çevresindekilerle bir yandan ahbaplık eder, bir yandan da

‘Bunlar, Bektaşiliğin erkân ve adabında bulunan bütün kaideleri, İslam öncesi Orta Asya Türklüğün inançları gibi gösteriyorlar, İslam’dan soyutluyorlar,’ diye kahrolurdu!

‘Bektaşilik, felsefesini tamamen İslam inancından alır. İslam’ın asli unsurlarını aynen alır, Türk milliyetçiliği ile bağdaştırıp, Türklüğün diğer milletlere ait kültürlerin egemenliğine girmesine izin vermez!’

Şimdi, sen Ülkücü olacaksın, Kuran, Hadisi Şerifler ve Ehli Beyt sevgisinden başka dayanakları olmayan Türklerin soyunu kıracaksın da, ümmetçileri ödüllendireceksin! Aklın alacağı iş midir?

Ama, eğer olduysa, yani Ülkücüler, Kahramanmaraş'ta olsun, Çorum'da olsun, Alevileri ‘soykırım’a uğrattılsa, o zaman bu adamlar ne milliyetçi, ne Türkçü, ne Müslüman, ne bir tezleri var, ne tarih şuurları var, düpedüz lumpen!”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.336–337)

1950’li yıllarda ortaya çıkan ezanın Türkçe okunup okunamayacağı sorunu Valla Kurda Yedirdin Beni romanına konu olmuştur. Eserde dinin toplumsal kutuplaşmanın bir aracı haline getirilmeye çalışıldığı anlatılır. Dindar kişilerin gerici, Atatürk düşmanı olarak yaftalanmalarına karşın toplumda hem dindar olan hem de Atatürkçü görüşü benimseyen birçok insan bulunmaktadır. Demokrat Parti döneminde toplumun giderek dindarlaştığı yönündeki endişelerin doğru olup olmadığı eserde tartışılır. Alatlı, dinin kültürel kimliğin önemli bir parçası olduğu görüşündedir:

Ezanın dili üzerinde murakabe edilmiş bir fikrim yoktu.

Hafız'ın oğlu ise, "Ezan Türkçe okunmaz. Allah eğer ezanın Türkçe okunmasını isteseydi, Peygamberimize vahiyleri Türkçe gönderirdi," dediği zaman söyleyecek sözüm yoktu. Bunları nereden bildiğini sorduğumda da, "Babam hafız benim," dedi ve akarsular durdu.

Gazetelerin, "Ticani" karikatürleriyle dolu olduğu yıllardı. "Ticani" ne demekti, bilmiyordum ama bu siyah cüppeli, çember sakallı, korkunç görünüşlü resimlerin hacı hoca takımıyla bir ilgisi olduğunu seziyordum. Demek bu çocuğun babası da "Ticani"ydi!

"Sen Atatürk'ü seviyor musun?"

"Tabii, seviyorum," dedi, Hafız'ın oğlu, "Babam, askerliğini onun yanında yapmış, İzmir'e beraber girmişler. Resimleri var." Şaşkınlığımı gördü ekledi, "Benim babam gazidir. Buraların hürmet edilen adamıdır. Allah'tan başka kimseden korkmaz. Bir seferinde, teravih namazı için mahallenin bütün erkekleri toplandık. Camiye gittik. Bir de baktık, polisler kapıyı tutmuşlar. Babam, polisleri bir kenara itti de, cemaat içeri girebildi. Benim babam öyle fişlenmekten falan korkmaz. Çanakkale'de neler görmüş o! İsmet'in polisinden mi kaçacak?"

Akşam babama "fişlenme"nin ne demek olduğu sorduğumda köpürdü,

"Yok öyle bir şey! Bunlar hep Demokratların uydurmaları!"

Gerçekten vardı yoktu bir yana, ne olduğunu da öğrenemediydim. Ta ki, bir yıl kadar sonra, Samet Ağaoğlu, Demokrat milletvekillerinin dosyaları hakkında açıklama yapınca kadar! Yine de babamdan öğrenemedim de, çocuklar anlattılar. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s. 51-52)

İnanç, insanın temel duygularından biridir ve bireyseldir. İnsanın tanrı ile olan ilişkisi dini bir takım kurallar ile belirlenmişse de bu ilişkinin niteliğini insanın kendisi belirler. Ancak insanoğlu yüzyıllar boyunca Tanrı'nın koyduğu kurallar dışında yenilerini belirlemeye, bu kurallara uymayanları cezalandırmaya kalkmıştır. Dünya tarihinde birçok savaş dini inançlar nedeniyle çıkmış, insanlar inançları uğruna birbirlerini öldürmüşlerdir. Çoğu zaman da aynı inancı paylaşan insanlar birbirlerini dinin dışına çıkmakla suçlamışlar ve birbirlerine savaş açmışlardır. Mahrem romanında da Rusya'da kiliseler arasındaki anlayış farklarından ötürü insanların kurban edilişleri anlatılır:

"Geldiler. Aralarındaki hainleri ayıklayıp Rus kilisesinin içindeki nifaka son vermek, koca Rusya'yı kirlerinden arındırıp dinsel törenlere çeki düzen vermek, cahil köylülerin uhrevî azabını körükleyip putperest adetlerini tamamen ortadan kaldırmak için geldiler. Gelenler çoğaldıkça katlandı düşman ilan edilenler; düşmanlar katlandıkça çoğaldı kurban gidenler. Sapır sapır dökülüyordu insanlar. Çünkü 1648 senesi vebaliyle meşhurdu, vebasıyla olduğu kadar. (Şafak, Mahrem, s. 49)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında bu kez de dinî ayrılıklar nedeniyle insanların birbirleriyle savaşmaları anlatılır. Din insanlar için yüce bir duygudur ve onun yüceliğini artıracakları gerekçesiyle diğer dinden olanlar kolaylıkla öldürülebilmektedir. Hatta bu yolla Allah katında daha da yüceleceklerine inanırlar. Tabii ki temiz inancılı insanların kışkırtılmaları sonucunda gerçekleşmektedir:

“ ‘ Peki aramızdaki farklılık ne olacak Musa? Hani uğruna kan dökülen, kini yüzyıllardır taze tutulan farklılık, hı?’

‘Onlar başka ama’ diye isyan etti Musa. ‘Rahmetli babası bu savaşta öldürülmüş, Allah o yattıkça çocuklarına ömür versin, Cem Dede’si imiş. İmam Zeynel Abidin soyundan gelmiş. Pek muhterem, yolu Allah’a dönük bir zat yani... Hem sonra hepimiz elhamdulillah Müslümanız, aynı dinin çocuklarıyız.’

‘ Offf!’ diye derin derin içini çekti Tuna. ‘ Onlar farklı diyorsun Musa. Hepimiz farklıyız, iyiyiz, güzeliz de neden hepimiz hepimizi öldürüyoruz Musa?’ ”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s. 279)

4.9.3. Dinin Bireyselliği: Tanrı Kul İlişkisi

Ayla Kutlu Kadın Destanı’nda temel olarak sınıflar arasındaki farklılığı dile getirir. Temelde kadın ve erkek arasındaki sınıf farkını dile getiren yazar bunun dışında yoksul/ zengin, tanrılar/halk arasındaki sınıf farklılıkları üzerinde de durur. Bu karşılaştırmalar sırasında bir taraf hep güçlü, egemen korkutucudur. Eserde tanrılar ile halk arasındaki ilişki sürekli olarak dile getirilir. Halk ne kadar yoksul olursa olsun, her zaman tanrıya verecek bir şeyleri vardır. Kendi ihtiyaçlarını görmezden gelen halk sahip oldukları en küçük şeyleri de tanrılara sunarlar. Ancak tanrılar halk kadar verici değildirler. Tanrıların halka küskün olmaları halkın tek koruyucuları olarak gördükleri güçlü sınıfın da yok olmasına neden olur:

“Tanrılar yüz çevirdi bizden, üçü beşi dışında.
Varsıl ve yoksul evlerinde URUK’un her zaman Tanrılara
sunulacak şeyler vardı.
Onlar da görev sayardı koruyup kollamayı.
Şimdiyse kapattı URUK kapılarını kendi üstüne,
Tanrılar bırakıp gittiğinden beri.
Bıraktı gitti hepsi, akıl almıyor,
Tanrıların ardından seslenmek boşuna.
Yollara düşmek ve kapanmak ayaklarına,
Nerede bulunacakları bilinmez ki.

Kapandıığımız yerden çıkamayız ki.
 Biz ne yaparız diye uzaktan sormak yetmiyor.
 Gittiler kesin kararlıydılar: başka insanlar arıyorlardı
 Kendilerine tapacak
 Sıcağa bıraktılar bizleri: susuzluğa ve saldırısına düşmanın.”
 (Kutlu, Kadın Destanı, 20-21)

Her dinin kutsal kitabında ya da sözlü öğretilerinde Tanrı ile kul arasındaki ilişki belirli kurallara göre düzenlenir. İslamiyet’e göre insan Allah’ın yeryüzündeki temsilcisidir. Kur’an-ı Kerim’de insanın Allah’ın bir parçası olduğu vurgulanır. Bu kural Allah tarafından yeryüzünün her parçasına aşılacaktır. İnançlı bir insan için dünyada Allah’ın varlığını gösteren birçok ispat vardır. İslamiyet inancına göre dünya insan için bir sınav yeridir. Hilal Görününce romanında pek çok insanın bu sınav dönemini pek de iyi geçirmediği anlatılmaktadır:

Tanrı sözünün ötesinde söz mü olur? Kim O'nun devleti gibi bir devlete sahip olabildi? Kim O'nun kurduğu gibi bir düzen kurabildi? Denizlerin, göklerin ve yerlerin, daha nice dünyaların sahibi yalnız O. Herşeyi yoktan var edip, varlığı, yokluğu tattıran da O. Bu ağız, bu dil, güzel söyleyelim, O'nun adını analım diye, bu göz, O'nun kudretini görelim, bu kulak, doğru olanı işitelim diye verildi. Ya el ve ayağın sebebi?... Onlar da, dünya bahçesini koruyalım, iyi işlerle uğraşalım, hayra yürüyelim diye var edildi. Yüce Allah bizi iman, bilgi ve marifetimizle hayvandan üstün kıldı. Gökyüzünü yıldızlarla donatması gibi, insanları da yeryüzüne serpiştirdi. Ondan sonra yeryüzünü imar etsin diye, ona bir gülün açışından, bir kuşun kanat çırpışma kadar, ibretli hadiseler gösterdi. Gel gör ki, insanoğlu bazen ışığın yerine, karanlığı seçti; aklını ve bilgisini hayır yolunda kullanmadı. (Çokum, Hilal Görününce, s. 7)

Hoşça Kal Umut romanında “Tanrı” kavramına yeni bir yorum getirilir. Tanrı’nın insanları cezalandırmaktan daha çok, onlara yaşadıklarının güzelliklerini fark ettirmek için vardır. Bu yaklaşım hem çok sevilen hem de çok korkulan klasik “Tanrı” inancından daha farklıdır:

“Sürekli yaşamaya inanmasak bile, daha incelikli yaşamayı özlüyoruz, pek bir umut olmasa da. Bu bile iyi bir avunmadır. Çünkü o zaman ölüm daha az acı gelir. Tanrı, cezalandırmak için var değildir çok şükür. Tanrı, yaşadıklarımızın güzelliğini anlamak için bir noktadır: Tüm algılamaları, duyguları, duyuları ve düşünceleri kapsayan.”
 (Kutlu, Hoşça Kal Umut, s. 183)

Dinin bireysel olduğu, Allah ile kul arasına kimsenin giremeyeceği kadın yazarlar tarafından çeşitli biçimlerde dile getirilmiştir. İmanın tek olduğu ancak ona ulaşabilmek için her insanın farklı bir yol izleyebileceği, bu konuda kimsenin kimseye hesap vermek zorunda olmadığı romanlarda sıkça dile getirilen konulardan biridir. Cumhuriyet Türküsü romanında iki kız kardeşin iman konusundaki farklı görüşleri dile getirilir. Nazan, Allah'ı daha iyi anlamak için aklını kullanarak tabiatı izlediğini ve bu yolla onun varlığını daha iyi anladığını dile getirir. Ancak ablası Hikmet ona karşı çıkararak imana ancak din büyüklerinin yazdığı kitaplarla ulaşılabileceğini, kişinin kendi düşüncesiyle Allah'ı anlayamayacağını ileri sürmektedir:

"İman tazelemek için, tabiiyat öğreniyorum!"

Hikmet'in kafası ise, işte bu sözlerden karışıyordu. Şunu bunu bilmek elbette hayırlıdır, ancak konu iman olunca; gelmiş geçmiş bunca din âliminin eserlerini okuyup, onların mütalaalarını, derslerini öğrenmek, onlardan malumat edinmek dururken... Ve iman ancak bu yolla kuvvetlenecekken, onu birtakım şahsi tecrübelerle dayandırmak, Hikmet'e "kendini bilmezlik" gibi geliyordu. Nazan'a göre, iman tekti şüphesiz, fakat ona giden yollar ayrıydı. Yalnız gelmiş geçmişlerin kaleminden değil, bir böceğin iç uzuvlarından geçerek bile bulabilirdiniz! Çünkü tek olmasına rağmen, kimin nasıl ve nerede bulacağı meçhuldü ve bu, yalnız o kişi ile Allah arasında hususi bir bağdı. Kitapları okumak, büyükleri dinlemek ise belki Allah korkusundan ziyade, insan korkusu, onların tenkitlerinden bir ürkme meydana getiriyor ve böylece yaratılan iman, suni oluyordu yahut bu eskilerden öğrenme, taklidi iman, ilk basamak için makbuldü. Yoksa Allah, boşuna yaratmamıştı bunca varlığı; bir hikmeti vardı. O, insan aklına; görüp, bilip, anlamasına ehemmiyet veriyordu! İşte abla, boşuna söylenmiyor Kur'an-ı Kerim'de 'gezip görün, düşünün' diye.. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s.140,141)

Din kavramının bireysel ve toplumsal boyutu Kaf Dağının Ardında romanında tartışılmıştır. Dinin temelde bireysel olduğu insanın Allah'a inanıp inanmamakta serbest olduğu ve bu yüzden kimse tarafından belirli kalıplara sokulamayacağı romanda ele alınır. Ancak insanı dine yönlendiren duygunun korku mu yoksa Allah sevgisi mi olduğu son derece önemlidir. Din toplum içinde birleştirici bir güç olduğu kadar bölücü bir güç de olabilir:

-Bana göre.. dedi.. İslâmiyet, ulusun bütünlüğünü sağlayan çok sağlam bir öge olduğu için, devletçe korunmalıdır. Bu açıdan, tarikatların rolünü, saptayamam. Birleştirici mi. bölücü mü?.. Zaman zaman her ikisini de

yapabilen, bir olgu. Bunun ötesinde, din çok kişisel bir olaydır. Hiç kimseyi dindardır yahut dinsizdir diye suçlamam yahut beğenmem. Şu Kenan Rifaî'nin sözü, hoş.. Evet, hoş. Ancak bazı moral, yani ahlâkî ilkeleri, tamamiyle dinden kaynaklanıyor gibi göstermek, öyle inanmak saçma. O zaman dinsizleri ahlâksız kabul etmek yahut dindarların ahlâkını sadece cehennem korkusuna bağlamak gerekecektir. Ayrıca her dindarın, ahlâk ilkeleri bakımından tam olduğu savı da, son derece geçersiz.

- Bir yerde haklısın., dedim., kişi sırf, cehennem korkusundan yahut cennet arzusundan dolayı, sırf bu nedenle günaha yönelmiyorsa, Allah, bir çeşit cezalandırıcı yahut ödüllendirici "baba" figürü yerine geçiyor ki, İslâmiyet'ten ziyade Hristiyanî bir motif oluyor. Bence kişi. Şu dünyada Allah'ın halifesi olduğu ve onu sevdiği için..." (Işınso, Kaf Dağının Ardında, s.188)

Kaf Dağının Ardında romanında kahraman Mevsim, bunalımını Allah'a yönelerek yok etmeye çalışır ve bu yöneliş onu başka bir boyuta taşır. Allah'a yakın olmak için öncelikle onun emirlerini yerine getirmek zorunda olduğunu düşünen Mevsim büyük bir korku yaşadığını dile getirir. Öncelikle çevrenin alaylarından çekinen Mevsim için Allah'a layık olup olmadığı sorusunun cevabı daha mühimdir. Bu durum romanda şöyle dile getirilir:

"Dursun artık şu fırtına. Çok korkuyorum, çok, çok. "Namaz kılma düşüncesi bu kadar korkutmamalı seni; mesele babanın yahut arkadaşlarının alay edebilecekleri ihtimali değil, değil de nedir? Kendini lâıyk bulmama mı, kızım bilmiyor musun Allah'ın nazarında bütün insanlar eşittir ve emir, tümünerdir, O seni lâıyk gördükten sonra... "Biliyorum sen namaz kılıyorsun Mehmet, yoksa her an zıkr hâlinde misin? Fakat ben, bunları yazmayacağım romanda. Çünkü dinî roman yazmak gibi bir iddiam yok, olamaz da. Hata yapmaktan korkarım, bunca saygılıyım dine. Böyle bir iddia ile çıkan romanda, bir tek nokta bile ters düşmemeli. Çünkü ne demişler, "Kur'an'ın tümü Bismillâhirrahmanirrahim'de, O'nun B'sinde, B'nin de noktasındadır." Arapça yazı B ve "Elif" Mehmet, tıpkı senin gibi ince, uzun. İşaret edici, yol gösterici, değil mi? Sen benim Elif'imsin Mehmet!" (Işınso, Kaf Dağının Ardında, s.235)

Din ve dünya işleri arasında nasıl bir denge kurulması gerektiği konusunda Kur'an-ı Kerim'in gösterdiği yol, orta bir yol bulmaktır. İnsan sadece ne dünya için ne de ahiret için yaşmalıdır. Her ikisi için de yaşamında yer olmalıdır. Bu görüş, insan yaşamına da bir denge getirecek ve onu birçok aşırılıktan uzak tutacaktır. Bu durum Cumhuriyet Türküsü'nde Mehmet Efendi'nin ağzından şöyle anlatılır:

Bize her türlü ifrattan kaçınılması emredilmiştir. Ne haddi aşan hırsıyla dünyaya sarılmak ne ahiret işlerine sardırıp, dünyayı terk etmek... Her

şeyde, maddede ve manada, muazene lazımdır! dedi. İfratlar, insan şahsiyetini parçalar, onu muazenesiz kılar. Kur'an'ı Kerim'in bizden istediği, bize tavsiye ettiği, "orta yol"dur. Orta yol, muazene yoludur. İnsanın bunu elde edebilmesi için, Her an azami dikkat sarf etmesi gerekir. İşte takva elde etmek budur! Takva, her iki dünya için de gayet ince, gayet dikkatli bir mesuliyet hissetmeden doğan bir Allah korkusudur ki bu mesuliyet ve korku bize orta yolu buldurur. Nazan'a baktı. Allah, hepimizin takva sahibi kullar olmamızı nasip etsin, âmin. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s. 341–342)

4.9.4. Dinî Zorlamalar

Dini kuralların asıl amacı insanları ahlaklı bireyler haline getirmektir. İbadetlerdeki amaç da insanları kötü yönlerinden arındırmak ve Allah'a daha yakın bir hale getirmektir. Örneğin namaz kılma ibadeti de Allah'a şükretme ve nefsanî duygularından uzaklaşma anlamına gelir. Adı Aylin romanında Aylin yeğeni Tayibe'nin annesinin zoruyla namaz kılmasına karşı çıkar. İnsan bir ibadeti bir başkası istiyor diye değil, kendisi istiyor diye yapmalıdır:

“o gün eve dönerlerken Tayibe Aylin'e bütün bir yaz Nilüfer'in gözetiminde aldığı din eğitimini anlattı. Acaba her sabah namaz kılacak olsa, Aylin ne derdi?

“iyi yürekli, ahlaklı, doğru dürüst bir insan olmak için namaz kılmanın yetmeyeceğini biliyorsun değil mi Tayibe?” dedi. Aylin.

“biliyorum teyze.”

“iyi yürekli, temiz, ahlaklı, dürüst bir insansan eğer, tanrı seni namaz kılmasan da sever.”

Onu da biliyorum.

“o zaman kararını sen ver. Kılmak istiyorsan kıl. Bu senin seçimin.”

“teyze benim namaz kılmamın tek bir nedeni var.”

Neymiş o?

“anneme söz verdim.” (Kulin, Adı Aylin, s.138–139).

Dinin gündelik yaşama yansıtılması sırasında farklı görüş açıları ortaya çıkmaktadır. Oysaki herkesin inançlarını hür bir şekilde yaşaması ve başkasına baskı yapmaması gereklidir. Aksi takdirde büyük karmaşalar yaşanabilmektedir. Müslüman kadının gündelik yaşamında inançlarını nasıl yaşayacağı konusu da bu dönem romanlarında sıkça ele alınmıştır. Başörtüsü sorunu bunlardan biridir. Sevdalinka romanında Nimeta ile kızı Hana arasında geçen inanç ve başörtüsü konuşmaları bu açıdan ilginçtir:

“ Çok güzel saçların var Hana, ananeme çekmiş. Onun da böyle gür, sarı saçları vardı.

Başörtüsü örtmeyiydi o?

Yoo, örtmezdi.

Emin misin anne?

Eminim tabi. Nederen çıktı bu başörtüsü?

Saliha'nın annesi başörtüsü örtüyor. Eskiden herkes örtermiş.

Herkes değil, eskiden de isteyen örterdi.

Neden?

Nimeta bir an durdu, yutkundu.

"Allah örtün dememiş mi anne, böyle uzun bir eşarpla?"

"Allah'ın moda desinatörlüğü yaptığı nerede görülmüş kızım?"

"Şu kitabımızda öyle demiş, bizimkilerin Tanrısı."

Çocuk eliyle yatağın başucunda asılı, üstü işlemeli mavi atlas keseyi işaret ediyordu.

"Hana, bizimkilerin Tanrısı da ne demek? Tanrı bir tanedir."

"Mirka'larınki başka değil mi anne?"

"Evladım, değişik olan Peygamberlerdir. Allah tektir."

"Eminsin değil mi?"

"Elbette."

Söylerim Saliha'nın ninesine. Biliyor musun, piyanoya da 'şeytan oyuncağı' diyor o."

"kim?"

"Saliha'nın ninesi."

Saliha sınıf arkadaşım

Nimeta kızın elindeki zarfı aldı. Çocuk çıkarken arkamdan baktı bir süre. Ne kadar ihmal etmişti evini, çocuklarını. Kızının kimlerle arkadaşlık ettiğinin bile farkında değildi. O bir seçim yapmıştı

kocasını ve ve çocuklarını askına tercih etmişti. O halde seçiminin gereklerini yerine getirmeliydi. Bu yılsonu ya yarım günlük bir göreve geçirilmesini talep edecekti ya da ayrılacaktı işinden.

Hana büyüyordu. Onu Salihanın ninesinin etki alanına bırakmaya hiç niyeti yoktu.

(Kulin, Sevdalinka, s. 45–46)

Hoşça Kal Umut romanında İslamiyet'in insanlar tarafından giderek daha katı yorumlarla yaşama dâhil edildiği, bunun da insan yaşamındaki birçok güzellikleri yok ettiği anlatılır. Eserde bir yapının üzerinde bulunan resimlerin İslamiyet'te tasvir yoktur gerekçesiyle kapatıldığı, böylece yapının tüm güzelliğinin ortadan kaldırıldığı anlatılır. Dini kurallar bazı insanlar tarafından diğerlerine de dayatılmaktadır. İslamiyet'in sadece bir günah/yasak zihniyetine indirgenmesi doğru değildir. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“Küçüklüğümün geçtiği ilk evimizle bu evi uzakta olduğumda her zaman birleştirdim. Tavanlarına Akdeniz'in ışıklı parlak mavi dalgaları

resmedilmişti o evin. Balıkçılar takalarından fırlayan lüfer büyüklüğünde barbunyalı tutuyordu ve uzaklarda koyu değil, tersine, ilkbahar yağmurlarının ardından uçlanan açık filiz yeşili otların rengine ağaçlar görünüyordu. Hemen bütün deniz resimlerindeki gibi resmin bitimine yakın yerde bir burun görünüyordu. Babam o evi satmıştı sonradan. Annemin elini tutarak eski evimize, misafirlige gittiğimizde, yeni sahiplerinin beyaz kireç geçirip bütün o eski dostlarımızı yok ettiklerini görmüştüm. Demişlerdi ki: Bizde tasvir günahıdır... Biz, bizdik. Annemeydi bu dağ gibi dayandıkları biz, sözcüğü. Biz Müslümanlardık. Resimler badanalarla örtüldü, güzelim vitraylar kırıldı, insanların ölmesine, kılıç üşürmekten çok daha kolay olan kurşun yetti. Peki, biz ne koyduk güzelliklerin yerine, günahı ve yasaktan başka. Bu düzey değil mi, kısıcılığımızı bitmez eden?"

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, s. 209)

4.9.5. Dinî Konulardaki Bilgisizlik

Geçmişte ve günümüzde toplumumuzun bir türlü istenen çağdaşlık düzeyine ulaşamamasında yanlış dini bilgilerin ve bu bilgileri aktaran sözde din âlimlerinin büyük hataları vardır. Sürekli olarak çalışmayı ve ilerlemeyi öğütleyen İslamiyet cahil hocaların elinde gericiliğin anahtarı haline getirilmiştir. Yapılması gereken, İslâmiyet içerisindeki bu hurafeleri temizlemek ve onu en doğru biçimde halka öğretmek olmalıdır. Asıl ilerleme o zaman gerçekleşecektir. Bu tespit Cumhuriyet Türküsü romanında şöyle dile getirilir:

“-Efendim, dedi, başımıza gelen bunca işe, bence en ziyade cahilliğimiz sebep addedilmelidir. Din-i İslam dünyanın en mükemmel dini, hurafelere boğuldu ve İslam âlemi, derin bir akıl zaafına duçar oldu. Zinhar yanlış anlamayınız, ben enişteniz Mehmet Efendi için söylemiyorum, çünkü kendisini tanımadım. Ancak İslam'ın hakiki manasının kayboluşunda, içine düşülen şu dar zihniyette, birtakım cahil hocaların ve şeyhlerin büyük hisseleri bulunduğu kaniyim. Ne der Akif: "Eyvah! Bu zilletlere sensin yine illet / Ey derd-i cehalet, sana düşmekle bu millet / Bir hâle getirdin ki: ne din kaldı, ne namus! / Ey sîne-i İslam'a çöken kapkara kâbus- Ey hasm-ı hakiki seni öldürmeli evvel/ Sensin bize düşmanları ustun çıkaran el." . (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s. 112)

Din cehaleti konusu Kaf Dağının Ardında romanında da işlenir. Romanda İslamiyet'i en iyi bildiğini iddia eden kişilerin bile kalıp bilgilerle bu olguya yaklaştıkları anlatılır. Özellikle kadınların Kur'an'ı Türkçe mealinden okuyup ne dediğini anlamak yerine Ramazan aylarında mukabele yapmayı, hatim indirmeyi tercih ettikleri dile getirilir. Hâlbuki öncelikle bu kitabın ne anlattığının anlaşılması gerektiği dile getirilmektedir. Ancak eserde kadınlar bu öneri karşısında büyük bir şaşkınlık geçirirler:

- A Mevsim Hanım kızım... dedi., sen o kadar anlar mısın günahıtan, sevaptan? Başın bir kere secdeye deydi mi, hiç okudun mu Kitab'ı, oruç tutar mısın?

Bir yaranın kabuğu kalkmış gibi oldu, alt dudacağımı ısırđım, o an yok olmak istedim, ancak Mehmet'in bası dikildi:

- Namaz kılmayı elbet biliyorum, Kur'an'ı mealinden yani Türkçe okudum, Arapça bilmem.

Canan Hanım zafer kazanmışçasına baş sallayıp; hüküm verdi:

Yetmez!

Öbürleri, aynı kelimeyi tekrarladılar. Mehmet, sustu, ben dinledim, Diğerlerinin hepsi çocukken Kur'an Kursu'na gönderilmiş, bu yüzden biliyorlardı Kitab'ımızı okumayı. Namaz kılmaya vakit bulamıyorlardı fakat Ramazan'da ille oruç tutuyorlar, bir kaç ayı zamanda Ramazan'da namaz kılıyordu. Beraberce Hatim indiriyorlardı. "Her sabah mukabelemiz olur.". Benim rahatsızlığım o kadar açıktı ki, bu kez acıdılar galiba, Canan Hanım:

- Ne bilsin yavrucuk., dedi., anasız, büyümüş, İstanbul gâvur şehri, kim gönderecekti bunu hocaya, bilmez, dinimizi, haklıdır. Bilmemek değil, öğrenmemek ayıptır. Mevsim Hanım kızım, istersen ben sana Kur'an okumayı belletirim, günahı sevabı belletirim.

Yine Mehmet, konuştu:

Âyetlerin anlamlarını açıklarak mı?

Kadın, çok garip bir şey sormuşum gibi şaşırdı, dedi ki:

- A kızım ben hoca mıyım, ne bileyim Âyetlerin anlamlarını, demek isledim ki Kur'an yazısını belletirim sana.

Mehmet, sert ve kesin konuştu:

- Şu anda hatırlamıyorum hangisi fakat bir Âyet'de, Allah, "Kitab'ı size, anlayasınız, diye Arapça gönderdik" diyor. Ayrıca pek çok Âyet'de anlama ve düşünme üzerinde durulmuş. Yani ben eğer okuyacaksam, Allah'ın emri üzerine, anlayarak okumak isterim.

Odadaki beş hanımın beşi de şaşkındı, şimdiye kadar Kuran'ı anlamak diye bir şey geçmemişmiş akıllarından. O sadece okunmuş, hele yanık ve güzel bir sesle okunursa; insan, kendini tutamaz ağlarmış, çünkü cehennem gelirmiş aklına!

-Hele şu yazmakla olduğum romanı bitireyim, eğer vaktim kalırsa, öğretirsiniz., diye cevap verdim. (Işınsu, Kaf Dağının Ardında, s.231-232)

Dinin insanlar için vazgeçilmeyen değerlerden biri olduğu Berci Kristin Çöp Masalları'nda dile getirilir. Gecekondu mahallesi kurulur kurulmaz yine çöpten bulunan malzemelerle bir cami kurulur ve hemen minaresi yapılır. Ancak romanda dinin halk tarafından hemen nasıl bir boş inanç sistemiyle bağdaştırıldığı da anlatılır. Halk sadece dini değerlere değil, din dışı bazı öğelere de kutsallık atfetmekte ve onlardan yardım beklemektedir. Fabrikadibi'nde bulunan yazılı taşın uğurlu olduğuna inanılması, Su baba diye bir evliya icat edilmesi ve ondan yardım dilenilmesi mahallede kısa sürede yaygınlaşan batıl inançlardır. İşin ilginç yanı

halkın kendi ürettiği bu kavramlara inanması ve inanmayanları da dışlamasıdır. Romanda Çiçektepe halkının inançları şöyle aktarılır:

“ Çiçektepe'de çiçekler açılınca, gün ışığında ilk önden minaresi tenekeden bir cami kuruldu. Caminin minaresini kurulduğu günün gecesinde rüzgâr söküp uçurdu. Kulaktan kulağa yayılan, minareyi bulup getirenin her tuttuğunun altın olacağı söylentisi yüzünden uykularından olanlar, dere tepe gezenler çıktı. Tüm aramalara rağmen minare bulunamadı. Kayıp minare tartışması günlerce sürüp gitti. Sonunda yeni bir minare yapılmasına karar verildi. Çiçektepe'de bu tartışmaların sonucunda İslamın beş şartına 'Geceleri minare tutmak' diye bir şart daha eklendi. Çocuklar, sakatlar, emzikli ve gebe kadınlar özürlü kabul edildi. Onlara minare tutmak günah sayıldı.

Caminin arkasında Fabrikadibi'nde, bir sabah, yazılı bir taş ortaya çıkartıldı. Taşın bulunduğu yerde bir yatırın yattığı lafi kondulara yayıldı. O taşın bulunduğu yere işemek, tükürmek, ordan dua etmeden geçmek suç sayıldı. Mahallece taşın başına gidilip ondan su dilendi. Taslara, küçük teneke kutulara su doldurulup taşın etrafına dizildi. Yatıra suyun nasıl bir şey olduğu gösterildi. Ta uzak tepelerin başına vurulmuş kuyulardan iki ucundan tenekeler sallanan sırtlıklarla su taşımının güçlükleri dile getirildi. Çiçektepe'de bu taşta bir zaman sırt açılıp su taşındı, yalvarıp yakarıldı. Ama 'Su Baba'dan bir damla bile su alınamadı. Zamanla insanlar ondan su istediklerini unuttular. Üstelik çocuğu olmayan kadınlar, erilecek muradı olanlar durmadan taslar, tenekeler içinde zar zor buldukları sudan ona su taşıdılar. Fabrikadibi su dolu teneke kutulardan geçilmez oldu. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, s.18–19)

4.9.6.Din Değiştirme

Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında iki kimlik ve iki inanç arasında bocalayan Eleni/Naciye'nin durumu ele alınır. Eleni Müslüman olmadan önce bu ikilemi pek yaşamasa da adada bulunan diğer halkın inancına karşı tamamen duyarsız kalmaz.

“ Yatsı ezanı az sonra patladı kulübenin damında. Pencerenin macunsuz camları takırdamaya başladılar. Türk camileri yine sırayla katıldılar. Sesler büyüdükçe büyüdü yine.

“Allahü Ekber, Allahü Ekber!”

“Türk'lerin Allah'ı da bizimki gibi mi?” diye merak etti Eleni. “Bir de bu Allah'a dua etsem tutar mıydı acaba” gibisinden bir ses geçti içinden. Günah işlediğinin bilinci hemen izledi. Acele haç çıkardı. Bildiği duaları arka arkaya sıralamaya koyuldu. Sonunda yorgunluğu galip geldi, göz pınarları yaş vermez oldular. Saman doldurulmuş yastığı attı, dertop oldu, uyudu. (Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?, s.80)

Yaseminler Tüter Mi Halâ romanında iki kimlik ve iki inanç arasına sıkışıp kalmış olan Naciye'nin hikâyesi anlatılır. Müslüman olan Arif ile evlendikten sonra İslami kurallara göre yaşayan ve ibadet eden Eleni/Naciye eşinden ayrılıp Pire'ye gelir. Burada yeniden Hıristiyan bir toplum içinde yaşamaya başlayan Eleni yeniden Hıristiyanlık kurallarına göre hareket etmek zorunda kalır. Bu durum onun iç dünyasında bir bölünme yaratır. Eleni/Naciye hangi inanca göre hareket edeceğine karar veremez. Bu durum inançların insanların kişiliklerini, gündelik yaşamlarını ne kadar derin etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir:

Pazar sabahı, " Yukarı çık da sor, bakalım Madam Eleni'ye bizimle kiliseye gelmek istemez miymiş?" dedi Evdokia, kızı Lida'ya.

" Kadıncağız yabancısıdır burada, kilisenin yolunu bilmez herhalde," diye açıkladı hareketinin nedenini kocasına.

" Bilmez herhalde," dedi Panos. " Ona da bir iş bulamadık gitti."

" Kolay mı? dedi Evdokia.

" Kilise mi? dedi Eleni. O gün her nasılsa sardunyalarmın dibine gölge düşürmeyi becerebilmiş güneşe baktı.

" Ne!" dedi küçük kız gülerek, " Annem, sizin herhalde kilisenin yolunu bilmediğinizi söyledi."

" Yok, bilmiyorum," dedi Eleni.

" Biraz uzaktır, buradan," dedi Lida. " Ayios Giorgios'a gideriz biz. Küçük ama güzeldir," lokanta tarif ediyordu sanki.

Eleni, boş geçecek bir pazar sabahını düşündü, " Gidelim!" dedi; Naciye'nin içine bir sıkıntıdır bastı. İkirikliğine fark eden Lida, " Gelmeyecek misiniz?" dedi, " nasıl-olur"u kendisine sakladı.

Yaşam için çevreye uyum içgüdüğü galip geldi Eleni Naciye'nin.

" Geleceğim, tabii. Efkaristo."

Kızın yüzü aydınlandı.

" Biz aşağıda bekliyoruz," dedi, ikişer ikişer inerken merdivenleri.

Naciye, yatağına oturdu. Pire'ye ayak bastığından bu yana, ilk kez duydu çan seslerini. İsrarlı ısrarlı çalıyordu. Korktu birden, korkunca da haç çıkardı. Ne yaptığını fark etti.

" Tövbe yarabbim, tövbe estağfurullah! Çanlardan korktum!" diye açıkladı. Yine de pek güvenmedi anlaşılacağına, " Birkaç rekât namaz kılsam belki affeder," diye geçirdi içinden.

Seccadesini bulmak için atıldı çekmeceli dolabına, ama orada yoktu. İçinden hemen her şeyi tek tek çıkarttı, gene bulamadı. O arada da hatırladı bir yıldan fazladır namaz kılmadığını. Büsbütün telaşlandı.

" Temiz bir bez de olur be kızım, ne üzen kendini? Sen galbini sağlam tut, terbiyeli tut, Ceanb_1 Hak anlar seni!" Şefika Hanım, böyle üfledi kalbine.

Eline gelen ilk çarşafı kaptı. Kible nerededir diye bakınırken, perdelerin açık olduğunu gördü, koştu onları çekti, " Güneş bu taraftan batıyor, demek ki Kible şu yanda." Kalbi çarparak attı kendisini secdeye, " Allahü ekber, Allahü ekber," tekrarlamaya başladı arka arkaya. Biraz

şakinleşti, sonra akıl etti abdest alması gerektiğini, Kalktı, bir de kullanılmamış yemeni buldu, yeniden başladı.

Evdokia, " Ne yapıyor bu kadın daha? Servisi kaçıracağız," dediğinde, dördüncü rekâti kılıyordu. Kapı, 'ettehiyyâtü' de vurulmaya başladı. Eleni, baştan savmamaya çalışarak bitirdi duasını; omuzlarının üstünden sükûnetle üfledi, sonra cevap verdi.

" Geliyorum bir dakika!" Bu kapıyı nerdeyse yumruklayan Lida'ya cevaptı.

" Kiliseye gezmeye gidiyorum, he?" Başını kaldırdı Tanrı'ya doğru.

" Turistler gibi. Günah yazmazsın değil mi? Gezmeye gidiyorum, hâşâ duaya değil!"

(Alathı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ s. 189,190)

Eleni/Naciye'nin yeniden Hıristiyan bir erkekle evlenmesi ile içindeki bölünme iyice belirginleşir. Yıllardır namaz kılan, oruç tutan, bir Müslüman adı ile yaşayan Eleni, Glafkos'la evlendikten sonra da Müslümanlık inancı ile Hıristiyanlık inancı arasında gelgitler yaşar. Bir zamanlar Müslüman olduğu bir Türk'ten dört çocuğu olduğunu saklayarak yer edinebildiği bu yeni çevredeki mutluluğu uzun sürmez. Onun geçmişini bilen birinin tüm olanları Eleni'nin kocasına anlatmasından sonra, eşi Eleni'yi "kahpe" olmakla suçlayıp öldürür:

" Bu erkekle, bu kadının evlenmelerine mani olacak bir şey bilen varsa ya şimdi söylesin ya ebediyete kadar sussun!"

" Var, var, var!" haykırdı Naciye, suskunluğunda.

" Bu evli, dört çocuk anası Müslümandır!" Bağırды, bağırды, Eleni'ye bile duyuramayınca, dua etmeye koyuldu.

" Allahım sen affet! Büyük Allahım sen Naciye kulunu affet!"

Burnuna burnuna salladılar buhurdanlıklarını, Peder Paulus'un çocuk yardımcıları. "Eşhedü enlâ..." haykırdı naciye, sesini Ayios Giorgios'un on altı borulu orgu duyurmadı bile.

" Ve ölüm onları ayırıncaya dek..." ıslak ıslak mırıldanmayı sürdürdü, Peder Paulus.

" Bakma, oradan yüzüme!" Naciye haykırdı İsa'ya.

Eleni'ye gelince, o uyuşmuştu. Diz kırdı, haç çıkardı. Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un huzurunda, bir kez daha birleşti, Glafkos'la. Meryem, gelinini oğlu istemiş olduğu için kabullenen bir ana gibi, mahzun mahzun gülümsemeye çalıştı, sağdaki ikonadan.

(Alathı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?, s.207-208)

4.9.7. Bâtıl İnançlar

Latife Tekin'in Sevgili Arsız Ölüm adlı romanında yoğunlukla işlenen temalardan birisi batıl inançlardır. İnsanların sağlık sorunlarından başlayarak birçok gündelik sorunlarını bilimsel yollardan değil de mistik yollardan çözmeye çalıştıkları görülür. Romanın ana kahramanlarından Atiye evdeki tüm sorunları cinler, periler

gibi çeşitli doğaüstü güçlere bağlamakta ve bu sorunları büyülerler, dualarla gidermeye çalışmaktadır. Aynı durum köyün diğer kadınları içinde geçerlidir. Eserde batıl inançlara düşkünlük daha çok kadınsı bir nitelik gibi görünse de erkeklerin de farklı bir düşüncede olmadıkları görülmektedir. En azından kadınların bu yöndeki eylemlerini engellemezler.

Köylüler Huvat'ın şehirden getirmiş olduğu kadını çok yadırgarlar. Önce onu yakından inceleyen köylüler daha sonra onun uğursuzluğuna inanırlar ve köydeki tüm kötü olayları bu uğursuzluğa bağlarlar. Bu sorunu gidermek isteyen kadınlar hemen Cinci Memet'e bu kötü kadının kötülüklerinden korunmak için muska yazdırırlar.

“Zavallı kadın, günlerce orasını burasını, elleyen, yüzündeki kırmızılığın boya olup olmadığını anlamak için yaşmaklarının ucunu tükürükleyip yüzüne çalan, saçını eteğini çekiştiren bir dolu kadın ve çocuğun arasında iğne ipliğe döndü. Ve sonunda bir gün küt! Diye düşüp bayıldı. Böylece üç koyunun üst üste şişip ölmelerinin nedeni açığa çıktı. Çifte sarılı yumurtlayan tavuğun yumurtayı kesmesi, Huvat'ın anasının tahtalıdan düşmesi, hepsinin başı bu cinli ve uğursuz kadındı. Önce boğup bir yana bırakmayı düşündüler. Ama cininden çekindiler. Aynı gün, yatağını yorganının toplayıp dışarı attılar. Yine aynı gün ne konuştular ne düşündülerse kadını ahıra kapattılar.” (Tekin, Sevgili Arsız Ölüm, s. 8)

Elif Şafak, Pinhan romanında toplumumuzda yaygın olan batıl inançlar sorununa da değinir. Batıl inançların özellikle kadınlar arasında yaygın oluşu dikkat çekicidir. Dikkat çekici olan bir diğer nokta ise batıl inançlara karşı önlem alabilen özel insanların da genellikle kadın oluşudur. Pinhan romanında Akrep Arif mahallerinde bulunan yedi yaşlı kadının olağanüstü güçlerinden ve insanların onlara duydukları saygıdan bahsedilir. Bu kadınlardan biri de kem gözler konusunda deneyimli olan Bedrenk Asiye'dir.

“ Bedrenk Asiye'nin kem göze bilmediği yoktu. Yeni dükkân açan, azıcık paralanan, oğlan doğuran ya da kızına hayırlı bir kısmet bulan oldu mu, hemen Bedrenk Asiye çağırılırdı. O da gittiği yerlerde hem el üstünde tutulmanın tadını çıkartır, hem de kâh nazar duaları okuyarak, kâh kurşun dökerek, kâh ateşte tuz çevirerek envai çeşit yolla nazarı uzak tutardı. Akrep Arif mahallesindeki yediden yetmişe herkesin omzunda, kuşağında taşıdığı, yanından bir an olsun ayırmadığı nazarlıklar hep Bedrenk Asiye'nin elinden çıkmış, onun nefesiyle okunmuştu.” (Şafak, Pinhan, s. 108–109)

Toplumda nazar inancının ne kadar yaygın olduğu Pinhan romanında açıkça görülür. Doğum, ölüm, düğün, yeni bir mal edinme gibi insan yaşamındaki tüm önemli olaylar doğaüstü güçlerle ilişkilendirilir ve kötü durumlardan korunmak için yine olağanüstü güçleri olduğuna inanılan muska, nazar boncuğu gibi nesnelere ya da tılsım, büyü gibi olağanüstü eylemlere başvurulur. Bu işler sırasında topluma rehberlik eden yaşlı kadınlar vardır.

“Sebepler her ne olursa olsun, Akrep Arif mahalleliler güzellerini elâlemin nazarından korumak için, mahalle koca karılarının ellerinden çıkma nazar boncukları ve muskalar taşırlardı. Her yeni doğan perizâd bebeğin başında yine bu kocakarılar üç gün nöbet tutar; hem bebelere hem de lohusalara dadanan cinleri savarlardı. Kocakarılar üç gün üç gece boyunca uyumadan, gözlerini dahi kırpmadan tetikte bekler; ciğer söken, kan emen, zulmü keyif edinen Pirelik’e Pirabok’a, Alkarısına meydan okurlardı. Mahallede doğan her bebek ve doğum yapan her kadın, hayatlarını bu kocakarılarla borçlu olduklarını gayet iyi bildiklerinden onlara saygıda asla kusur etmezlerdi.” (Şafak, Pinhan, 83)

Nazar sadece Türk toplumunda değil pek çok kültürde olan yaygın bir inançtır. Başkalarının kötü bakışlarından korunmak amacıyla insanlar evlerine, kıyafetlerine nazar boncukları, üzerlikler asarlar. Bu tür batıl inançlar halk arasında o kadar yaygındır ve o kadar etkilidir ki bu inanışların yerine getirilmediğinde uğursuzluk geleceğine, işlerin kötü gideceğine inanılır. Bazen de bir işe başlanmadan önce o çevrede bulunan ulu bir kişinin mezarı ya da türbesi ziyaret edilerek isteklerde bulunulur ve adaklar adanır. Eğer dilek, istek yerine gelirse bu adağın da yerine getirilmesi gerekir. Şehrin Aynaları romanında bir evliya ziyaretinden bahsedilir:

“Zişan kadının dediğine göre beni nazar kakalamış. Mal de Ojo’nun ne olduğunu bilirim ama gene de bu kadının aklını nazarla bu kadar bozmuş olması garibime gidiyor. Evin her tarafı üzerlikler, nazarlıklar, muskalarla dolu. Bazen ona takılıyorum. Kimin nazarı degebilir ki bana; banım gibi bir adama?...

Hastalandığım zaman, Zişan Kadın evin karşısındaki evliya türbesine benim için üç avuç darı serpmiş. Benim ismimi okuyup üfleyerek, evliyanın sandukasının etrafında üç kez dönerek saçmış darıları. İyileşmemi evliyaya borçlu olduğumu söylüyor. Biraz daha toparlandığımda muhakkak evliyaya teşekkür ziyaretinde bulunmam gerektiğini anlatıyor sabırla. (Şafak, Şehrin Aynaları, s.196)

Batıl inançlardan bir başkası ise fal baktırmaktır. Özellikle kadınlar arasında yaygın olan bu eğilime Sevgili Arsız Ölüm’de yer verilmektedir:

“O sıralar Atiye ortaya en son hünelerini çıkardı. Kahve falı bakmaya başladı. Onun iyi fal baktığı kapı komşusu Azmiye Hanım’ın ağzından tüm mahalleye yayıldı. Eline bir tutam kahve alan bildik bilmedik bir dolmuş kadın, Atiye’nin ayağına gelmeye başladı. Atiye nazlanmadan kahveleri pişirdi. Fincanların altına parmağını basa basa laf buldu buluşturdu. ...akşama kadar gelenin gidenin gönlünü hoş etti. Yüreği kararının, içi sıkılanın sıkıntısını dağıttı. Kimine mektuplar getirdi, kimini zengin etti. Kiminin eşyasını toplayıp yolculadı. Kiminin başına talih kuşları kondurdu, kimine yılan gibi düşmanlar buldu. Ev, kadından, evde kalmış kızlardan, dertli dullardan geçilmez oldu.” (Tekin, Sevgili Arsız Ölüm, s. 87).

Sevgili Arsız Ölüm’de kadınlar eşleri ile olan sorunlarını büyüler yoluyla gidermeye çalışırlar. Örneğin Halit’in eşi Zekiye’den soğuması üzerine kayınvalide Atiye, oğlunu gelinine yeniden bağlamak için bin bir güçlülle bulduğu eşek dilini pişirip ona gizli gizli yedirmeye başlar. Eşek dilinin Halit’i Zekiye’ye yeniden yaklaştıracakı düşünülür. Atiye eşi Huvat ile olan sorunlarını çözümlenemediği durumlarda da hemen büyülere ve hocalara başvurur. Örneğin Atiye eşinin güvercin ve kekliklere düşkünlüğünden hoşlanmadığı için hemen bir muska yazdırır:

“Dama bir güvercinlik yaptı. Bahçenin bir köşesinde de keklik beslemeye başladı. Bütün gün bahçeyle dam arasında mekik dokuyordu. Bu defa uykusunda keklik gibi ötmeye, güvercin gibi “Hu” çekmeye başladı. Atiye kocasının bu halinden huylandı, korktu. Saçından üç tel çekip hocaya okuttu. Huvat’tan uğrun muska yazdırıp keklikliğin, güvercinliğin içine gömdü. Bir yandan da “Bir şeyin üstüne düşmek iyi değilmiş, günahmış,” diye, kafasına girmeye çalıştı. Muskalar Fuat’ı keklik, güvercin sevdasından kurtardı.” (Tekin, Sevgili Arsız Ölüm, s.12).

Batıl inançlar, gündelik hayatın her alanıyla bağlantılı olduğu gibi doğum eylemi ile ilgili de birçok batıl inanış vardır. Kültürden kültüre farklılık gösteren bu inanışlar tekrarlandığında kadının daha kolay doğum yapacağına ve çocuğun daha sağlıklı olacağına inanılır:

“ Kaval sesinin kötü cinlerin kulaklarını tırmaladığına ve doğacak olan bebeğe şu dünyanın yaşanılabilir bir yer olduğunu fısıldadığına inanırdı. Yaşlı’ya göre bebeğin bu âleme kolayca gelebilmesi için annesinin korkularından sıyrılması şarttı. Aksi takdirde bebek rahme sınıksız tutunur, dışarı çıkmamak için olanca kuvvetiyle direnirdi. Hatta dışarıdan ölesiye korkan ve karanlığın aydınlıktan daha güvenli olabileceğini bilen bebeklerden bazıları, teslim olmaksızın,

göbekbağlarını boyunlarına dolayarak oracıkta can vermeyi yeğlerdi. Bu sebepten ötürü, doğum yapan kadın, kanını, mayasını ve canından bir parçasını vermeliydi bebeğine; korkularını değil.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s. 37).

Çaresiz kadınlar sevdikleri erkeklerle bir arada olabilmek için büyücülerin, falcıların kendilerine verdikleri iksirlerden medet umarlar. Bu kişilerin önerilerini birebir uygulayarak sevdikleri kişilerin kendilerine geri döneceğini, daha mutlu olacaklarını hayal ederler. Verilen iksirler genellikle erkek tarafı üzerinde bir şekilde (yedirilerek, içirilerek... vb) uygulanır ve sonuç beklenmeye başlanır. Bu umut uğruna birçok kadın zarar görür:

“ La Barbuda, Beatriz’e iki tane ince, uzun şişe verdi. Şişelerden biri açık sarı, ötekiye koyu sarı sıvıyla doluydu. Açık sarı olanı kendi ayak izlerine, koyu sarı olanı ise Miguel’inkilere dökmesini tembihledi. Beatriz sımsıkı tuttu şişeleri; sanki her an biri çıkıp elinden alacakmış gibi. Yaşlı büyücü genç kadının bu halini görünce biraz gevşedi. Buz tutmuş yüreğinde azıcık da olsa bir ılıkılık hissetti. Bunu fırsat bilen sol yanağındaki bıçak izi sızım sızım sızladı. Yufka yüreklilikten hiç hazzetmeyen öteki bıçak yarası sinirlenip hemcinsini azarladı. Onlar tartışadursun büyücü kadın, Beatriz’e küçük bir ikramda bulunmaya karar vermişti. Sırtını sıvazlayıp başından defetmeden evvel ona bir şarkı ezberletti. Bu şarkıyı Miguel Pereira’yı uzaktan görür görmez söyleyecekti. Şarkıyı ne kadar yüksek sesle söylese o kadar makbule geçerdii ama baktı ki yapamıyor, mırıldanması da kâfiydi. Bir yandan da boşta kalan elini çaktırmadan apış arasına sokup üç kıl kopartacaktı. Koparttığı kılları bir punduna getirip mutlaka delikanlının kıvrır kıvrır saçlarına karıştırmalıydı. Bu son fasıl ücrete dahil değildi.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s.67)

Arzu Sapağında İnecek Var romanında bu kez de bir çifte yapılmış büyüden bahsedilmiştir:

“Bağlamışlar bunları,” dedi. “Kızı almak isteyen bir adam büyü yapmış. Ölü toprağı serpmişler üstlerine. Karı koca olamamışlar bir türlü bunlar. Kız böyle sinirli, erkek de hep uyuyor. Öyle bir bağlamışlar ki, düğüm etmişler senin anlayacağın.” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, s. 120)

Büyü, fal gibi olgular daha çok kadınlarla ilişkilendirilmiştir. Kadınların bilinmeyenini, sebebini açıklayamadıkları konuları doğaüstü güçlere bağladıkları görülür. Kadınların çaresiz kaldıkları durumlarda da çözüm olarak doğaüstü güçlerden medet umdukları görülür. Bu durum ülkemizde hiç de küçümsenemeyecek bir sektörün oluşmasına neden olmuştur. Kadınlar kocalarını kendilerine bağlamak,

geri döndürmek için başta büyü olmak üzere birçok konuda bu işin “uzmanlarına” para dökmektedirler. Bu konu Ay Falcısı romanında şöyle dile getirilir:

“Büyü, benim o zamana değin aklıma gelen bir şey değildi. Büyüye inanan insanlar olduğunu bile bilmiyordum. Yalnızca garip telefonlar, bizi rahatsız eden insanlar, evliğimizi çekemeyenlerin varlığını göstermişti bana. Şimdi burada kimseyi kırmak istemiyorum; çünkü bu büyüleri yaptıran ve evime koyduran insanı çok iyi tanıyorum artık. Korkunç bir kıskançlık ve çaresizlik içinde kendi yakalayamadığı, yaşayamadığı mutluluğu delicesine kıskanan, bu evliliği bozmak isteyen, beni evden soğutup kaçırmayı amaçlayan bir insan. Parayı ve malı çok seven bir kişi. “Her şey benim hakkım diyen,” diyen biri. “Daha fazla anlatmak istemiyorum. Anlamışsındır. Bir erkeğin geçmişindeki yıllanmış tatminsiz gölge. Sömürge.” (Eray, Ay Falcısı, s.74)

Kaf Dağının Ardında romanında kadınların evlilik kavramına yaklaşımları konusunda ilginç bir örnek verilir. Kadınlar eşlerinden şikâyetçi olmakla birlikte evliliğin her genç kız için zorunlu olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle de “kısmetinin bağlanmış” olduğuna inandıkları Mevsim’in bu durumunu düzeltmek için hacı olan, ama aynı zamanda kısmet açan, büyü yapan, fal bakan Hacı Nine’ye başvurmak gerektiğini düşünmektedirler. Dinin bu tür batıl inançlarla nasıl bağdaştırıldığını göstermek bakımından ilginç olan bu durum romanda şöyle anlatılır:

Kocalardan bahsaçılmış, biri başını sallayıp, bana:

- Ne iyi sen evli değilsin, koca derdi görmemişsin., dedi.

- Yaa, ben de memnunum!

Cevabıma, "Aaaa"lar, "Yooo"lar çekildi. Çünkü ne de olsa bir kızın başı bağlanmak gerekirmiş! Geçkince bir genç kız iç geçirdi:

Öyle söylemeyin şekerim, ne de olsa kısmet.

Kısmet!..

"Kısmeti çıkmamış kızın!", «Hiç olur mu hayatım onca zengin babası var!", "işte zaten bunun derdi budur, bir adam istedi mi, parama göz dikti der.", "Eee haklı bu zamanda herkese güvenilmez.", "Kısmeti bağlanmış derim.", "Öyle, bizim Hacı Nine'ye götürsek."

Rahatlarına diyecek yoktu, daha da rahat olsunlar diye, kalkıp gitmeğe davrandım, beni durdurdular. En yaşlı olanı, Canan Hanım:

- Bak Mevsim Hanım kızım., dedi., biz daha önce konuştuk bütün bunları, ayıp değil, merak ettik. Karar verdik, senin kısmetini bir bağlayan olmuş! Yahut büyü yapmışlar, olur, gözleri çıkasicalar, babanın malına mülkünedir hasetleri, seni bağlarlar! Bizim bir Hacı Ninemiz vardır, doksan yaşında diyorlar belki, yüz yaşındadır, namazında abdestinde, fal bakar, büyü yapar, büyü bozar, işte diyoruz ki, seni biz götürelim ona. Haa, bak hiç utanma

sıkılma, çünkü her kız ister evlenmek, hepimiz kadınız, biliriz! Anlarız. Seni götürelim Hacı Nine'ye.

- Sahiden Hacı mı nine?., diye sordum., çünkü bildiğim kadarı ile bizim dinimizde fal açmak, büyü yapmak yoktur!

Kadının hacılığı, doğrusu şüpheli bir husustu, fakat burada oturan hanımların her biri, dinimizde böyle şeylerin bulunduğundan pek emindi! Meselâ Gülcan Hanım, her kısmeti çıktığında Kur'an falına baktırmış.. Kur'an-ı Kerim'i bir anahtara geçirip, bir Elham, üç İhlâs okuyup, niyetini söylüyormuşsun, eğer niyet olacaksa veya olumluysa, Kur'an dönüveriyormuş!

- Ben, Kur'an'ı döndürmeden varmadım Rıfkı'ya... dedi.

Bu kadar rahatsız olacağımı tahmin etmezdim, epey sinirli:

- Kitabımız böyle şeyler için kullanılmaz, günahtır..dedim. (Işınsu, Kaf Dağının Ardında, s.229–230)

Elyazması Rüyalar romanında eski eşinin ikinci evliliğini sonlandırmak isteyen bir kadının büyüler yoluyla bu evliliği bozmaya çalıştığı anlatılır. Eski eş, kızını kullanarak yaptırdığı büyüleri evin içine rahatça yerleştirmektedir. Eserde kadınların başka kadınların mutluluklarını engellemek amacıyla batıl inançlardan medet umdukları anlatılır. Sonuçta mutsuz olan kadın kendi mutsuzluğu üzerine mutlu bir yuva kurulmasını engellemek istemektedir:

“Kızım evden çıkmıyordu artık. Telefon ediyor, her gece babasının yanına gidiyordu. Üçü otururlarmış salonda. Kızım sessiz, kadına karşı soğuk... hep öyle davrandı ona kızım. Buz gibi... Üçü sessizce televizyon izlerlermiş koca salonda. Kızım anlattı bana. Ben bu arada hocalara gitmeye başladım. Yaptırdığım büyüleri kızım rahatça evin içine yerleştiriyordu. Anahtarı vardı, babası almamıştı evin anahtarını ondan. Tuhaf şey, kadın yerleştirdiğimiz bütün büyüleri tek tek buluyordu. Bulup çıkartıp açığa bir yere bir sehpa üstüne bırakıyordu onları. ‘Buldum işte!’ dercesine. Tuhaf. Çok değişik büyüler yaptırdım; ayrılık için, soğukluk için, hastalık için; hemen hemen hepsini buldu,” dedi.” (Eray, Elyazması Rüyalar, 122–123)

Ayığışı Sofrası romanında da batıl inançlar konusu yeniden gündeme alınır. Eserde başkalarına kötülük yapmak için büyülere başvurulduğu anlatılır. Daha çok kadınlar tarafından başka kadınları korkutmak, mutsuz etmek için yapılan büyülerin amacına ulaşmaması da insanları tedirgin ettiği anlatılır. Eserde insanların birbirlerine besledikleri nefretin ne denli güçlü ve zarar verici bir his olduğu anlatılır:

“Naylona sarıp atmışlar. Bana yapılmış bir büyüdü, bu, biliyordum. Bir önce balkonda gördüğüm saksığan haber vermişti bana onun varlığını. En ilginç an, keseyi elime alıp iplerini çözdüğüm andı. İçinde bir kötülük

barındırıyordu bu küf renkli kadife kese; hissedivermişim onu. Bu, bana yapılmak istenen kötülük sanki “küt!” diye yüzüme vurmuştu; kötülüğü anladığım an bir tokat yiyip uykudan uyandırılmış oldum.

Büyü önemli değildi; bir kişinin onu uğraşarak yapması ve onu benim balkonuma atmasaydı önemli olan.

Bu kötülüğü benden başka bir kişi daha biliyordu. Bunu yapandı o. İşte o kişi bir düşmandı. Onun garip silahını bulmuşum, elimde tutuyordum. Tuhaf bir andı bu, unutamam. Ellerimin arasında kendi kanıma bulanmış bir bıçağı tutar gibiydim. Tüylerim ürpermişti.” (Eray, Ayışığı Sofrası, s.54–55)

Ayışığı Sofrası romanında bu kez de koyunun bağırsak hareketlerine bakarak geleceği görmeye çalışan bir falcı anlatılır. Romanda yedi uyurlar, ana kahraman ve karı şefik falcıdan gelecekleriyle ilgili bilgiler almaya çalışmaktadır. Çünkü insanın en büyük tutkularından biri de geleceğini öğrenmektir. Bu nedenle insanların bazen batıl inançlara yöneldikleri de görülmektedir:

“Falcının koltuğu mağaranın başköşesine yerleştirilmişti. Falcı dimdik yürüyerek gitti, koltuğuna oturdu.

Başıkabak çocuklar debelenen koyunu zapt etmeye çalışıyorlardı. Yedi arkadaşı çepeçevre falcının etrafına oturmuşlardı.

“Şimdi ne olacak?” diye merakla sordum.

“Sibil, Tanrı Apollon’un ağzından konuşacak, bize merak ettiğimiz bir takım şeyleri anlatacak; sorularımızı yanıtlayacak, “dedi Mernuş.

“ya koyun... O ne olacak?”

“Koyun kesilecek ve karnı yarılacak. Sibil koyunun bağırsak hareketlerine göre bize gelecekteki bilgi vermeye devam edecek. Ama ilkin, koyunun ölmeden önceki halini inceliyor, “dedi. “o da önemli!” (Eray, Ayışığı Sofrası, s.151)

Batıl inançların kadınlar arasında daha yaygın olduğu bilinmektedir. Ancak kadınlar bu ritüellerin çoğunu eşlerine, çocuklarına bir zarar gelmesin diye yerine getirmektedirler. Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında Kıbrıs’ta Canpolat Tabyasının kadınlar tarafından bir yatır haline getirilmesi Halo Dayı tarafından eleştirilir:

Halo Dayı, Canbolat Tabyası’nın yanından geçerlerken, yüzünü buruşturdu.

“Şunlara bakın,” dedi, birlikte yürüdüğü Turgut Öğretmen’e, “ Türklerin tarih bilincinden bahsediyorsunuz! Kim derdi koca Canbolat evliya olacak kısır karılara? Paçavralar giyinecek deli çingenler gibi!”

Turgut Öğretmen başını kaldırdı, Halo Dayı’nın sözünü ettiği kadınları gördü.

“ Sanmayın ki atını bıçaklara süren Osmanlı paşasının ruhunadır duaları! Öyle olsa canım yanmaz. Oğulcukları güçlü olsun diye yakarır dururlar gün boyu.” (Alatlı, Yaseminler Tüter mi, Hâlâ? s.93)

Latife Tekin'in romanlarında batıl inançlar teması sıkça ele alınır. Daha çok yoksul insanlar çerçevesinde romanlar yazmış olan Tekin bu insanların önemli niteliklerinden birinin batıl inançlara olan bağlılıkları olduğunu vurgular. Bu inançlar kadınlar arasında daha yaygındır ve kadınlar bu inançları büyük bir ciddiyetle kendi kızlarına aktarırlar. Tekin bu durumun sadece eğitimsizlikle açıklanamayacağı görüşündedir. Buzdan Kılıçlar'da Rübeyşa sütel adı verilen bir elişini yaparken eve gelen yabancı erkeğin uğursuzluk getireceğine inanmaktadır:

“Diyana misali tahtlara layık kızına sütel işlemek için tüm hazırlıklarını tamamlamış olan Rübeyşa, bir gün önceki şefkatli hareketlerine karşılık, kocası, Gogi'yi dolma yemeye çağırınca, tüpgaz gibi patladı. Sütel işlenirken eve gelecek yabancı bir erkeğin uğursuzluk getireceğini haykırarak dolmayı Halilhan'ın önüne sürdü. Kızını alıp yatak odasına kapandı.

Rübeyşa'yı kendi şeytanca kadınlığını kızına aşılama suçuyla suçlayan Halilhan, ne dediğini bilmeden, dolma tenceresinin başında bir iki dakika bağırıp çağırdı. Öfkesini çıkaramadığı için yürüdü. Sonra da koşup yatak odasının kapısına bir tekme savurdu.

Rübeyşa'nın kızına hazırlayacağı çeyizin ilk parçası olacak sütel, gün sayma yöntemiyle gebelikten korunmayı öğütleyen kanaviçe bir şemaydı! Yirmi mavi kuşun iki yanına beşer kırmızı karanfil gelecek şekilde işleyip kare biçiminde kestiği patiskanın dört kenarına çevirecek, Süreyya'nın sözlü kızı, “doğurursa kımıldanamazsın” öğüdünü hatırladıkça sütelini sandığından çıkarıp göğsüne bastıracaktı. (Tekin, Buzdan Kılıçlar, s.43)

Buzdan Kılıçlar'da bu kez de erkeklerin bir ruh çağırma seansına katıldıkları anlatılır. Ruhlar Hamza'nın ve Mesut'un gelecekleri hakkında “bilgi” vermekteler. Tekin'in romanlarında batıl inançlar yaşamın sıradan bir parçası gibi sunulur. Batıl inanç sahibi olmak, yemek içmek kadar doğal bir durumdur. Tekin yoksul ancak bu yolla hayal edebildikleri geleceğe ulaştıklarını ve bu nedenle bu inançları baş tacı ettikleri görüşündedir. Gerçek dünya onlara iyi bir gelecek sunamayacak kadar katıdır. Bu nedenle insanlar metafizik dünyadan medet ummaktadırlar:

“ Mesut 'un evi ruhlara ulaşmak için ideal bir mekândı.

Aynına canı sıkıldıkça duvardaki aynaların, takvim yapraklarının, resimlerin arka yüzüne harfler, rakamlar çizmiş, öteki kadınlardan ayrı bir yapıya sahip olduğundan, sehpa örtüsünden çok ruh çağırma şeması yapmıştı. (Hatta birkaç tanesi kalpler ve çiçeklerle süslüydü.)

Çağırdıkları ruh, yerli markaların yanına yanaşmayıp bir hayli yüksekte uçu. Hazmi'ye beyaz Pejo, Mesut'a Casio Ekokolayzır yazdı. Mesut şaşırıp bocalarken, Hazmi ruhun yazdıklarını bir defa daha heceleyip sevinçten kızardı. İnanmamak gibi bir durumu yokken yüzüne vuran ateşten utanıp, "Biz böyle palavraları yutacak adam değiliz lan!" diyerek ruh çalım yaptı. Gereksiz yere azarladı. Zorlamaya giderek, "İspat et," havalara büründü. "Seni fincanın içine hapsederim, ona göre doğru konuş," şeklinde tehdit savurdu. "Ben de senin etrafına duvar örerim!" cevabını alınca korktu. Kalbi küt küt çarptı ve karın boşluğuna yuvarlanmışçasına timburleng attı. Cesareti tamamiyle dağıldığından, tek başına evine kadar yürümeyi göze alamadı. Zorunlu bir dönüşüm yaparak o gece Mesut'larda yattı. Kardeşi elinden tuttuğu halde helâyaya alevler içinde gidip korkunç derecede ter döktü.

(Tekin, Buzdan Kılıçlar s. 58 -59)

Batıl inançların bir geçim kapısı olarak görülmesine bir örnek de Buzdan Kılıçlar romanında verilir. Eşinin evine yeterince para getirmediğini gören kadın dili tutulan çocuklar için bir büyü töreni yaparak evi geçindirmeye çalışmaktadır. Yoksulluk insanların inançlardan yararlanma yoluna gitmektedir. İnanç bir insanın en güçlü yanlarından biridir ancak bir o kadar da sömürüye açıktır:

“ Halilhan, Ese Sunteriler’ in koz olarak kullanılmak istenmesine karşı çıksa da, Aynina’nın isyanı, doğal olarak, bir dalgalanma yarattı. Hazmi’nin karısı Turcan, “Bakarım, bakmamam değil, ama illaki de çalışıyorum, hali hazırda çocuklarım sefil, ben bu yükü çekemem, şekerim,” şeklinde laflar edip Aynina’ya gönderdi. Aynina ondan çok Rübeysa ‘yı kastettiğinden, Turcan’ la dalaşa girmedi, zaten yapısındaki birtakım pürüzlerden pek hoşlanmazdı. İşe gitmenin gösterişini yapan, yorulmakla böbürlenilen bir çeşitti. Temizliğe gittiği Alman ailelerin, kendisine göz açtırmadığından, çalıştırma çalıştırma sızdırdıklarından başka laf tanımazdı. Rübeysa da, “Kocam bana yar değil ki, evimi babasına yer edeyim,” deyiverdi. Aldatıldığı için, kurnazlığı kendine hak gördü. Halilhan’dan umudu kalmayınca, üç beş kuruş para gelsin diye kapı kapı gezip ‘korkuluk suyu’ çekmeye başlamıştı. Dili tutulan çocuklar için yapılan bu büyü töreni, garantili bir meslek sayılmasa da, töreni yapan iyi ruhlar elçisinin cebini biraz olsun ısıtıyordu. Aslında, Aynina, bakacaklarına güvendiğinden değil, huzurları kaçsın diye öylesine çıkıp şeytanlık yapmıştı. Kalplerinde bir oynama belirir de kötülükleri düzelir diye bir şey ummamıştı. Yine de insaniyetsizlikleri karşısında hırsla boğuldu. İnat olsun diye kayınpederinin resmini yapma kararına vardı. Eltilerine kriz vermek için, Ese Sunteriler ’i tablo haline getirip duvara asacaktı.

(Tekin, Buzdan Kılıçlar s. 63–64)

Büyülü gerçeklik yöntemiyle romanlar yazan Nazlı Eray’ın eserlerinde büyü, fal, sihirli nesnelere gibi metafizik öğelere sıkça rastlanır. Romanlarda bu sıra dışı nesnelere ve güçlere daha çok iki aştığı birleştirmek ya da ayırmak için

kullanılmaktadır. Örümceğin Kitabı'nda da sevdiğinden ayrı kalan bir kadının bir falcı kadınla büyü konusundaki konuşmaları aktarılır. Ancak falcı kadın yapacağı büyü karşılığında para istemektedir:

“ Sevgilin var, o da seni seviyor ama ayrı dünyalara düşmüşsünüz şu an. Allah Allah... Büyü yapmışlar sana. Bir büyüün içinde yaşıyorsun şu an. Büyünü çözsem kurtulacaksın. Her şey eski haline dönecek. Büyünün içi kalabalık. Tuhaf, neler var neler... Bozayım mı büyüü? On milyon at, bozayım. Ceylan derisine muska yazayım. Her şey kaybolacak, sen eskisi gibi olacaksın,” dedi. (Eray, Örümceğin Kitabı, s.171)

Batıl inançlar insanlar, özellikle de kadınlar üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İnsanlar ne kadar büyüünün falın gerçek olmadığını bilseler de yine de bu inanışların etkisinden kurtulamazlar. Kendisine büyü yaptırıldığını düşünen bir insan her ne kadar bu düşüncenin saçma olduğunu bilse de kendinde yine büyüye, fala dayanan önlemler almaktan geri duramaz. Yıldızlar Mektup Yazar'da böyle bir büyü olayı anlatılmaktadır:

“Evet Arşidük, işte o kabristana parçalanmış bir hayvan kellesi gömmüşler. Okunmuş. Bunlar hep büyü. Sen de öyle olasin, diye. Ben sana bir su hazırlayacağım, yedi gün ondan içeceksin. Yaptığım muskayı sağ tarafında taşıyacaksın. Kimseler dokunamaz sana. Zaten sen doğduğunda, fiskiyeli gibi bir taş kurnada yıkanmışsın...”

“Vaftiz oldum! Aynı öyle şeyin içinde!” dedi Arşidük hayretle.

“Evet, Arşidük. Vaftiz olmuşsun, dediğin gibi. O suya eritilmiş sabun katmışlar. Sabun gibi eri, için sabun gibi köpürsün, huzur bulama diye. Düşmanın çok. Bu muskayı sana hazırladım. Sağ tarafında taşıyacaksın. Vereceğim sudan yedi gün içeceksin. Hiçbir şeyin kalmaz.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, s.128-129)

4.9.7.1. Bâtıl İnançlar ve Eğitimsizlik

Büyüler, büyücüler, batıl inançlar eğitimsiz kadının bel bağladığı mistik unsurlardır. Özellikle eşleri ile sevdikleri ile ilişkilerinde sorunları olan kadınlar onları kendilerine bağlayabilmek için falcılardan, büyücülerden medet umarlar. Bu yoldan insanların duygularını sömüren kötü niyetli kişilerse kısa sürede büyük bir varlığın sahibi olabilirler:

“Bir süre önce, bir arkadaşının tavsiyesi üzerine gitmişti o eve. Kadın, aşk büyücülerinin piri olarak nam salmıştı Madrid'de. Müşteriler arasında her

yaştan her fitrattan kadına rastlamak mümkündür. Hepsinin de derdi tasası birdi: aşk! Kocalarını binbir desise ile yuvalarına bağlamaya çalışanlar, gönül verdiklerinden yüz bulamayıp yorgan döşek yatanlar, gece gündüz hayali bir âşğın ateşli bûseleriyle yanıp tutuşanlar, yanıp tutuşmayı çoktan bırakarak kül olma raddesine geldikleri için son çare olarak gece vakti gizlice içeri süzülerek şehvetli hırsızların yolunu gözleyenler ve tam olarak ne istediklerini bilmeseler de sürekli bir şeyler istemekten kendilerini alamayanlar onun müdavimleriydiler.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s.60)

Batıl inançlar genellikle eğitimsiz kırsal kesim insanına atfedilen bir durumdur. Ancak modern toplumda birçok eğitilmiş insanın da batıl inançlardan, fallardan umut beklediği de bir gerçektir. İnsanın gizli olanı ve geleceği öğrenme isteği onu bu tür soyut yollara yönlendirebilir. Artık çağımızda teknolojik araçlar vasıtasıyla da büyü, fal gibi gerçek üstü konularda insanlara para karşılığında hizmet verilmektedir. Bu durum Yıldızlar Mektup Yazar’ da şöyle anlatılır:

“Ustadan numarasını öğrenip, ‘Alo, Tarot’u çevirdim. Karşı taraftan bir doğu müziği çaldı. İnsana rahat veren bir erkek sesi, teypten konuşmaya başladı. ‘Bip’ sesini bekleyin, birden ona kadar olan tuşlardan birine basın. Kartları açıyorum... Altı tane kartı üçgen biçiminde dizdim. Şimdi onları teker teker açıyorum. Bu haftanız çok yoğun geçecek. Uzak bir ülkeye gidip kısa sürede dönme olasılığınız yüksek. Yeni insanlarla tanışacaksınız. Sağlığınız fena değil, ama ruhi çalkantılarla karşılaşabilirsiniz. Hepsini yeneceksiniz. Değişik mekânlarda değişik insanlarla görünüyorsunuz. İyi günler. Haftalık Tarot falınız bitti. Eğer bir aylık tarot falınızı öğrenmek istiyorsanız, müzik sesinden sonra telefondaki 7 tuşuna basınız.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, s.71).

Yine Ay Falcısı romanında bu sektörün kadınlar arasında ne kadar revaçta olduğu anlatılır. Şifa verici ya da sihirli olduğuna inanılan çeşitli maddelerle hazırlanan içecekler, muskalar, büyüler insanlara özellikle de kadınlara hiç de azımsanamayacak ücretlere satılmaktadır. Kişiyeye özel gibi hazırlanan ürünleri alan kadınlar, dertlerinin son bulacağına inanırlar. Bu anlayışın temelinde eğitimsizlik vardır. Kadının eğitim hizmetlerinden ne kadar az yararlandığı düşünülürse bu tür eğilimlerin neden kadınlar arasında daha yaygın olduğu anlaşılır:

“Şimdi de bir başka şey belirmişti dışarıdaki kum denizinin üzerinde. Kırışmış saçlı, esmer, suratlı bir adam yerdeki bir yeşil örtünün üstündeki mindere bağdaş kurmuş; önündeki kuyrukta toplanmış bir çok

kadını tek tek karşısına oturtuyor, onlara bir şeyler söylüyor, her birine bir takım şeyler veriyordu.

“Kim bu?” diye sordum merakla.

Ay falcısı,

“Kamanlı Mehmet Hoca. Ona gelen kadınların kimine şifa, kimine muska, kimine de büyü veriyor, “dedi.

Vay canına, demek Kamanlı Mehmet Hoca buydu.

“Kavanozun içinden ne veriyor?”

“Domuz yağı.”

Hoca yağın nasıl sürüleceğini ayrıntıyla tarif ediyordu.

Bakın bakın bu kadına da bir şeyler veriyor...”

“Okunmuş çekirdekler... Kiraz çekirdekleri.” dedi Antonio Diavolo. “Senin geçen yıl saksının dibinde bulduklarından.”

“Bak şu kadını da okudu, gövdesini sıvazlıyor.”

“Evet, parayı minderin altına sıkıştırıyorlar.” (Eray, Ay Falcısı, s.132).

Berci Kristin Çöp Masalları’nda konu halkı arasında batıl inançların yaygın olmasının en önemli nedeninin çaresizlik olduğu görülür. Eğitim olanaklarından yoksun bu kitle için çocuklarına eğitim aldırarak hayal olduğu için onlar da çocuklarının göbeğini meslek sahibi olacaklarını düşündükleri fabrika, okul gibi yerlere gömmektedirler. Aynı şekilde sağlık hizmetlerine ulaşmaları pek de mümkün olmayan bu insanlar hastalandıklarında Güllü Baba’nın bastonunu öperek iyileşmeyi ummaktadırlar. Bu koşullarda devlet tarafından varlıkları pek fark edilmeyen, hizmet sunulmayan bu insanların zor durumlar karşısında batıl inançlara yönelmelerine neden olmaktadır.

“Bu yüzden Çiçektepe’de doğan çocukların kuruyup düşen göbekleri gizlice fabrika bahçelerine gömüldü. Büyüyünce işsiz kalmamaları için dualar edildi. Gönül yükseklerde olan insanlara bebeklerin düşen göbeklerini sanat öğrensini diye oto tamirhanelerinin, atölyelerin bir de uzaktaki bir okulun bahçesine götürüp gömdüler. Erkeklerse iş bulmak için sabah akşam Güllü Baba’nın böğürtlenle boyanmış bastonunu öptüler. Kadınlar başı ağrıyan, ateşe düşen, gözü kulağı akan çocuklarını tutup tutup ona getirdiler. Güllü baba bir gözlerinden yaş akıtıp bir toprağı dinleyerek her gün ağrı sızı duası yaktı. Yaktığı duaları önünde diz çöken çocukların ağrıyan başlarına, gözlerine, kulaklarına okuyup üfledi. Bastonunu üç kez sırtlarına değırdi.” (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, s.30–31)

4.9.7.2. Batıl İnançlarla Tedavi

Eğitimsiz insanlar bilimsel tıp hizmetlerinden mahrum bırakıldıkları için dertlerine hocalardan, büyücülerden medet umarlar ve onların tesadüfen yaptıkları tedavilerin yararlı olduğuna inanırlar. Zaten onları ayakta tutan da bu inançtır. Eğer

onun da hastalığa iyi gelmeyeceğine inanırlarsa çaresiz kalırlar. Uyku İstasyonu’nda doğuştan dilsiz bir kişinin bir türbeye götürülerek tedavi edilişi anlatılır. Türbe evliyasının doğaüstü güçleriyle dilsiz kadın birden konuşmaya başlar Aslında dilsiz kişi yaşadığı şok nedeniyle konuşmaktadır. Ancak türbenin bekçisi aynı kerametini diğer insanlar içinde geçerli olduğunu düşünerek “evlenmemiş kızları” ve “koca bekleyen”leri de sıraya dizmektedir. Bu alışılmadık, sarı saçlı, kadın evliyanın bu zavallı kızlara da bir lütufta bulunacağına inanılmaktadır:

“Dilsiz, geldi, bir dilsiz geldi. Şifa için, yol verin!” diye bağırdı bir kadın. Kalabalık biraz açıldı. Orta yaşlı dilsizin gözleri yuvalarından fırlamış, ağzından hafif bir salya akıyordu.

“Doğuştan mı dilsiz?”

“Doğuştan dilsiz, evet...”

“Yaklaşın, yaklaşın, evliyayı görsün.”

Dilsiz gövdesi baştan aşağıya titreyerek türbenin üstünde gözleri kapalı, yatay durumda havada duran Hans Moretti’nin karısına bakıyordu. Ellerini öne uzattı. Gövdesine sanki elektrik verilmişti. Birden:

“Aman yarabbim!” diye bağırdı.

Kalabalıktan heyecan çılgınlıkları yükseldi.

“Dili açıldı, evliya dilini açtı onun... Konuştu, dilsiz konuştu!” (Eray, Uyku İstasyonu, 95)

Sevgili Arsız Ölüm’de Atiye’nin Dirmit’e hamileyken geçirdiği rahatsızlık doktor tarafından değil de Cinci Memet tarafından geçirilmeye çalışılır:

“Ama işin aslı başkaydı. Doğan kız anasının karnındayken iki kez üst üste, hem de Atiye’nin anasının sesiyle “Ana, Ana” diye çağırıyordu. Atiye o sırada ambar odasında un eliyordu, karnından ses çıktığını duyunca, “Geberesin e mi” diyebilirdi. Dişleri kitlendiği gibi eleğin içine kapaklandı. Şerbet edip ağzına damlattılar. Kulağına bağırdılar. Yüzüne su serpip şaplak attılar. Ne ettilerse Atiye kıpranmadı. Huvat, “Ana, Cinci Memet’i çağırırsak bari dedi. Anasının “Başımıza şeytan toplar, kıvrılasıca düzrü,” demesine aldırmadı. Cinci Memet’i gidip getirdi. Cinci Memet Muska yazmak için tek başına bir odaya kapandı. Muskayı kaynar suya atıp okuyup üfleyerek suyu kaşık kaşık Atiye’nin ağzına verdi. Atiye’nin gözlerini açtı. Ama giderken “Doğacak çocuk eksik doğmazsa, başına gelmedik kalmayacak, a-ha,” diyerek, hamur tahtasına bir çentik attı. Sonra da çıkıp gitti. ...

Cinci Memet’i, Atiye’nin kızı doğurmasından üç gün sonra dağda cinler boğdu. Ölüsünü sürüye sürüye getirip köye attılar. Kapkara kesilmiş, sırtaran yüzüyle şeytana benziyordu düzrü. Nice gelini kızı bir muskayla dağa yürütüp kirletmişti. “başına buldu kara zıranı,” diyen yüzüne tükürdü. Tükürenin içi buz gibi soğudu.” (Tekin, Sevgili Arsız Ölüm, s.12–13)

Romanda Aynı evliyanın daha sonra bir felçlinin ve görme engellinin de engellerini ortadan kaldırdığı anlatılır:

“Kalabalık heyecan içinde dalgalanıp duruyordu. Türbe bakıcısı bağıyordu.
“Evlenmemiş kızlar sol yana dizilsin! Koca bekleyenler, şu tarafa! Köşeye gelin, şu köşeye!”
Koca bulmak isteyen, yaşı geçmiş bir kız grubu, itişe kakışa türbe bekçisinin söylediği yana doğru ilerlemeye çalışıyordu.” (Eray, Uyku İstasyonu, s.95–96)

Nevnihal çocuk sahibi olmak için bir takım hurafelere dayanan tedavi yöntemlerini uygulamak zorunda kalır. Bu yöntemlerin kadını aşağıladığını düşünen Nevnihal yine de çocuk sahibi olabilmek için tüm olanlara katlanır. Bu konuda Anadolu’da birçok batıl inanç ve tıbbî olmayan yöntem bulunmaktadır ve bu yöntemlerin çoğu sağlık açısından sakıncalıdır. Nevnihal’in canını yakan bu “soğanlı tedavi” de bunlardan biridir:

“ Arpacık soğanı ile rahminin sağaltılması gerektiğini söyleyen, Yahudi Mahallesindeki pis Yahudi ebe. Yandı sonra o mahalle. ” (...)

“ Arpacık soğanları közde pişerken de pis kokuyor zaten. Hele sıcak soğanla etin birleşmesinin hemen ardından yayılan o koku? Lağım bu. Evlilik bu mu, çocuk sahibi olmak için böylesine aşağılatıcı şeylere katlanmak gerekli mi?”

“ Arpacık soğanlarını kömür ateşinde pişiriyor, bacağına derisini bile yakacak sıcaklıktayken Nevnihal’in havsalasına yerleştiriyor. Nevnihal utançtan annesinin yüzüne bakamıyor. Acıdan da. Başını yana çevirmiş, gözlerinden sicim gibi yaş dökerek, zaman zaman inleyip sıçrayarak, nasıl bir sağaltma yapıldığını bilmesede gerekliliğine inanarak, o korkunç acıya katlanıyor. En zoru –belki yalnızca o an öyle düşünüyor- annesinin karşısında öylece yatması. Bütün bu yapılanlardan sonra, bir erkekle yine böyle apaçık birleşmesi gerektiğinin bilinmesi. Utanç, yanma, tedirginlik... Biri bitmeden diğeri başlıyor. Yeşil Hanımın umudu tek: Yıllardan beri küçülen aileyi büyütme, çoğaltma ve dallandırma. Nevnihal bunu yapmalı. Kendisi de elinden geleni.

— Canını yakıyorsam, çekinmeden ağla kızım.

Dokunmayı gereksemeksizin duyulan o okşama. Ah, bunlar ne kadar geride kaldı.

Bağıyor. Saç bükümlerinden birini ağzına almış, ısırıyor çekiyor koparıyor tellerini. Yüzünden ve bel kemiğinden ateş gibi bir su sızıyor. Gömleğinin yakası ıslanıyor, yüzü yanıyor.

İşkence bu. Dölyatağı kavruluyor.

Üsküdar yanıyordu. Paşabahçesi, Arnavutköy. Her yan yanıyordu. Hepsini görmüştü, ama şimdi yanan kendisi. ”

(Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, s.149–150)

4.9.8. Din ve Devlet İlişkisi

Karanlığa Direnen Yıldız’da devletin din işleriyle olan mesafesi tartışma konusu edilir. Kimi yönetimler dini konulara oldukça uzak dururken kimileri ise bu konuya eğilmektedir. Eserde İnönü’nün aksine Demokrat Parti’nin ülkede bir din özgürlüğü sağladığı dile getirilir:

“- Bakmayın siz, bunların hepsinde renk renk, boy boy milliyetçilik vardır. İhtilalin en üstündeki Paşalarda da. Asıl çekişme inanmak ve inanmamak meselesinde. Hatta iddiamı daha da ileriye götürebilirim. Başvekil’in Eyüp Sultan Hazretlerine, Mevlana’ya kapılanması, hele hele bir süre önce İstanbul’da Said-i Nursi ile dolanması, İslamı irtica veya geri kalmışlık gibi görenleri fena halde kızdırıyordu. Bir önceki zamanı düşünün. Milli Şeflik dönemini... Sovyet Cumhuriyetlerinden ne farkımız vardı? İslama geçit yoktu kısacası... Din bu devletliler tarafından sadece cenaze namazlarıyla hatırlanmaktaydı. Bunlar geldi, ortalığın havası değişti. Radyolardan Kur’an sesi işitildi. Bu bir inkılâp değil de neydi? (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.109)

Viva La Muerte romanında türbanın serbest olması gerektiği yönündeki görüş dile getirilir. Bunun demokratik anlayışın bir gereği olduğu anlatılır:

“... Türban serbest olmalıdır. Kılık kıyafet serbest olmalıdır. Mini etek giyen varsa, göğüslerini açıp da gezenler varsa, başlarını örtüp okula da gidebilmeli insanlar. Bunda ne var? Ha, bir şeyin simgesiymiş! Ha, insanlar bir şeye inanıyorlarsa, onların da simgelerini taşımalarıdır. Ben SHP’liyim. SHP’nin rozetini taşıyorum. Bir simgeyi taşıyacağım, tabii. İnsanlara zorla bir şey yaptırmak doğru değil. Ben, daha solda bir partinin kurulmasına karşı çıkmadığım gibi, 163. maddenin kaldırılmasına da karşı değilim. Laik bir insanım ve dini inançlara saygım sonsuzdur.’” (Alatlı, Alev, Viva La Muerte!, s.582)

4.9.9. Dinin Yozlaştırılması

Dini inançlardaki bozulmanın temeli insanın hızla başkalaşmasıdır. Viva la Muerte romanında Latife Tekin’in Buzdan Kılıçlar romanına atıf yapılarak Tanrı’nın insan tarafından nasıl yok edildiği ele alınır. İnsanların İslâmiyet’i yozlaştırmaları romanda şöyle anlatılır:

“ ...Çünkü, ‘Bulunduğu yükseklikte kalabilmek için ışık hızı ile hareket etmek zorunda kalan Hak-ü Teala, (Gogi yaptığı araştırmalar

sonucunda bunun böyle olduğunu tespit etmişti) yoruldu ve yere inerek eşyalara sindi... Vacib-ül vücud, sonunda yoksullara sırt çevirdi. Kendini aşağı bıraktı ve dokunulabilen binlerce cisme dönüştürdü... Allah'ın yeni pozisyonuna esrarlı bir hüznle baktılar...'

Tek tanrılı dinlerin sonucusunun ölümünü Latife Tekin böyle anlatır. Ve Türkler, 'Buzdan Kılıçlar'ı okumadılar! ”
(Alatlı, Viva La Muerte!, s.471)

Viva la Muerte romanında İslamiyet'in yanlış değerlendirilmesi konusu ele alınır. Bu konuda Adnan Hoca gibi din adına fetva verenleri suçlu gören Günay Rodoplu, bu gibi din önderleri tarafından dinin bir afyon hâline getirildiğini ve halka dinin bu biçimde pazarlandığını anlatır. Ayrıca irtica söylemleri de bu süreçte etkili olmuştur. Artık dinî olsun olmasın bütün kavramların ve değerlerin içi boşaltılmış ve Pazar ahlakına uygun yeni söylemlerle doldurulmuştur:

“ Adnan Hoca gibiler, Billy Graham ya da Psikopos Sheen'in Türk çeşitlemeleridir. Bak, onlar Tanrı'yı Evren A.Ş.'nin Yönetim Kurulu Başkanlığı'na indirgemişlerdi, biz aynı işe kavramların içini boşaltarak başladık. Mesela, 'her koyun kendi bacağından asılır' düsturunun aslı, herkesin kendi cihadını, iç ıslahatını tamamlaması gereği iken, 'gemisini kurtaran kaptan' yerine kullanılmaya başlandı. 'Sen seni bil' döndü dolaştı, 'beceremeyeceğin işe kalkışma' oldu. Efendim, 'yeryüzünde ne varsa fanidir, ancak kudret ve lütuf sahibi Rab'in yüzü bakidir'e 'yalan dünya her şey bomboş, yolcu sarhoş, hancı sarhoş' diye şarkı düzüldü. 'Her şeyin bomboş' olduğuna karar veren bir toplum, hangi ülküyü ciddiye alabilir? Sosyalizmi mi? İnsan haklarını mı? Düşünce özgürlüğünü mü? Mükemmeliyetçiliği mi? İslamiyet'i mi?

Düzenin öz uzman aydınları 'irtica' diye ahmakça titrerken, Adnan Hoca'nın dergisinin adı 'Rönesans'tır! 'Rönesans!' yani? Yunan'a dönüş! Yani? Çok tanrıçılığa dönüş! 'Hoca' öyle yabancılaşmıştır, İslamiyet'e öylesine ağıyardır ki, silme kuşe dergisinde ilan eder: 'Ben her an devlete olan sadakatimden kaynaklanan bir çabayla bölücü ideolojilere karşı çalışmaktayım... Ben devlete köstek değil, destek olmaya çalışan ve bunu yapmacık olarak değil, tüm samimiyetimle yapan bir insanım!' Bir Müslüman'ın Allah'tan di-gayri bir güce kategorik olarak destek olamayacağını bilmeyecek kadar yabancılaşmıştır! Vazettiği dine yabancıdır! Daha ne olsun?! 'İslam insanın yaratılışına uygun, kolay, mantıklı, demokrattır' derken, Büyük Makine'nin egemenliği altındaki çağdaş dünyanın putperestliği ile ehli kitap tek tanrıçılığının uzlaşmazlığının bilincinde bile değildir! 'Devlet çok saf, İslamiyet'in Avrupalılaşmayı önleyeceğini sanıyor' derken, devlet denilen ve nihayet idari küçük burjuvazinin –yorgun ve kibirli devlet memurlarının- oluşturduğu putun hiç de saf olmadığını, Büyük Makine'nin emri altına girmeze, Türk'ün Avrupalı türdaşına öykünemeyeceğini düşünemeyecek kadar yabancılaşmıştır!

Ne oluyor, görüyor musun? 'Sevgi'yi klanın, ailenin dışında da geçerli kılan biyofilyayı bir yana itip yerine Pazar ahlakını ikame etmiş Türkiyeli'nin oradan buradan bakan vicdan azabı yok ediliyor, rahatlatılıyor! Bu oluyor! İslamiyet belki de ilk kez bu yüzyılda gerçekte dindışı bir

toplumu, Müslüman olduğuna inandıran bir uyuşturucu, ‘afyon’ olmaya indirgeniyor! Afyon olmalı ki, ölü-sevicilerin zaferleri garantilensin, afyon olmalı ki, insanlar insanlarla olan ilişkilerinde pazar kurallarını uyguladıkları zaman hakça oldukları inancı içinde, kimseye verecekleri hiçbir hesapları olmadığı içinde huzurlu olsunlar!”

(Alatlı, Viva La Muerte!, s.471–472)

Alatlı, dine en büyük darbeyi vuranların dinin içinden gelen ve dini yanlış yorumlayan kişiler olduğunu belirtmektedir. OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında Rodoplu, Gazali’den bir alıntı yaparak “Şeriata en büyük zararın şeriata şeriat dışından yardım etmek,” olduğunu hatırlatır. Alatlı ayrıca bilim ile dinin ters düşmediğini, her ikisinin de dünya ile ilgili farklı yöntemlerle yorumlarda bulduklarını dile getirir. Çünkü her ikisi de Allah’ın yarattıklarını gözlemleyerek belirli sonuçlara ulaşmaktadır ve bu nedenle de iki disiplinin çatışması mümkün değildir. Ancak genel kanı bunun tam aksi yönündedir:

“... Gazali’nin ‘Filozofların Tutarsızlığı’ isimli bir kitabı var, ‘Tehafüt el Felasife’. Bende ki Dr.Karlığa’nın çevirisi, oradan biliyorum. İlk sayfadaki sunuş yazısı bir alıntı ile başlar: ‘Şeriata, şeriat yolunun dışında bir yolla yardım etmek isteyen kimsenin zararı, şeriata şeriat yoluyla darbe vurmaktan isteyen kişinin zararından daha çoktur.’ Yani, örneğin, astronomlar dünyanın yuvarlak olduğunu kanıtladıkları halde, bu bulguya şeriata uygun değildir diye karşı çıkmak ‘gerekli ve mümkün’ değildir. Bilimsel verileri reddeden şeriat olmaz. Evrenin Tanrı tarafından yaratıldığı kabul edildikten sonra dünya ister küre olsun, ister düz, fark etmez ve dine zarar vermez.”

Gazali, “Ay tutulması, yeryüzünün Güneş ile Ay arasına girmesiyle ayın ışığının yok olmasından ibarettir, ” diye yazmıştı, “Çünkü Ay, ışığını Güneş’ten alır. Yeryüzü biçimindedir. Gök, onu her yandan çevreleyerek kuşatır. Ay, Dünya’nın gölgesine düşünce Güneş’in ışığı ondan kesilir... Bu konuları iptal etmek için tartışmaya girmenin dini vecibe olduğunu zanneden kimse, dine karşı suç işlemiş olur. Zira bu hususlar hesabi ve geometrik kanıtlara dayanmaktadır ve o konuda şüphe yoktur. Bu konulara muttali olup delillerini araştıran, Ay’ın ve Güneş’in tutulmasının vakitlerini, miktarlarını haber veren kimseye, bu şeriata aykırıdır denirse, o kimse bu konuda şüpheye düşmez aksine şeriat konusunda şüpheye düşer. Şeriata şeriat yolunun dışında yardım etmek isteyen kimsenin zararı, şeriata şeriat yoluyla darbe vurmaktan isteyen kişinin zararından daha çoktur.”

Tahmin edebileceğiniz gibi, Rodoplu, El Gazali’nin 1058–1111 yılları arasında yaşadığına işaret etmeden duramadı!

“Buna karşın, garibim Galilei’nin engizisyon mahkemesinde yargılandığı yıl 1633’tür. Oysa, Marifetname, Erzurum müftüsünün topladığı mollalar kurulu tarafından ‘şeri şerife’ uymayan bir tarafı olmadığı gerekçesiyle aklanmıştı. Dahası, İbrahim Hakkı’nın ders vermesi istendi, hatta şart koşuldu! İşte böyle canım! Şekilde görüldüğü gibi, eppur si muove!”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.62–63)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında din ile bilimin birbirine zıt iki kavram olarak sunulmasına karşı çıkılır. Eserde taraflardan biri dinin bireyi kul konumuna indirgediğini ve bunun çağdışı bir kavram olduğun dile getirir. Bu görüşe göre bilim aydınlığında yürümek varken kul konumuna indirgenmek doğru değildir. Bu görüşe karşın eserde din ile bilimin çelişmediği görüşü savunulur:

- Efendim, Muhammed kuşkusuz ileri görüşlü ve gerçekçi bir zat idi. O devrin şartlarını iyi biliyordu ve ona göre konuştu. Nur içinde yatsın anneciğim soğuk kış günlerinde sabah namazı için abdest alırken ona kaç kereler “Anneciğim bu iş, sıcak Arap ülkeleri için gerekliydi, şimdi şu karda buzda hastalanma ihtimalini artırırken, üstelik romatizmana dokunacakken beş vakit suyla haşır neşir olmanı anlamıyorum.” derdim. Annemse, soğuğa alışık olduğu için bundan zarar gelmeyeceğini ve Allah’a kulluk etmenin kendisini ısıttığını söylüyordu. Kulluk... işte bu da çağdışı bir tabir. Niye kul olalım efendim?.. Esir, köle, kul.. Bakın şarkılarda bile hâlâ bu mefhumlar... Gözyaşında boğulacağız Paşam... Arabın ya leyl’isiyle bizim alaturka şarkılardaki o inlemeli, ahlı vahlı terennümler hep aynı zihniyetin ifadesi değil mi? Müsbet ilmin aydınlattığı kafalarla bir yere varmak yerine “Ağlamakla inlemekle ömrüm”üzü geçiriyoruz. İncenaz Hanım alınmasın, onu zevkle dinleriz... O ayrı. Fakat biz kendi gözyaşımızda boğulacağız.
(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.117-118)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında bazı sol görüşlü kişilerin dine yaklaşımlarının çelişkili olduğu dile getirilir. Eserde CHP’li İncenaz’ın dini değerlere bağlı bir insan olmasına karşılık Adnan Menderes’in dine yönelik tutumunu eleştirmesinin yanlış olduğu vurgulanır. Eserde dinin insanların çoğu için bir ihtiyaç olduğu, ancak bazı insanların siyasi düşünceleri nedeniyle bu yönlerini geri plana atabildikleri anlatılır. Romandaki İncenaz örneği bunlardan biridir. Ancak İncenaz dinin politikanın bir parçası olarak sunulmasına tepkilidir:

“Böyle şarklı taraflarını da az çok koruyan bir CHP’liydi İncenaz. Pekala türbe ziyaretlerine gidebiliyor veya bir beklentisi olduğunda Zekeriya sofraları, tertiplemeye kalkışıyordu. Sibel’in kesinlikle katılmadığı, katılmamakta ısrar ettiği bu Zekeriya sofraları Feridun’un annesinin de desteklediği bir çeşit “gün toplantıları” idi. 41 çeşit daha çok çerez çeşidi şey, İncenaz’ın menekşeli veya mimozalı keten örtüleri üstüne sıralanır, kadınlar günlük dedikodulara geçmeden önce tabaklarına bunlardan alır, İncenaz’ın yakıp bir kum tabağı içine diktiği mumun yanına kendi dilek mumlarını yakıp kondururlar... Yenilip içilir, Zekeriya Peygambere dua edilir, dilekler dilenir. “Eğer dileğim olursa seneye bu zamanda aynı sofrayı ben de kuracağım..” denir. Mumlar söndürülüp saklanmak üzere çantalara konur.

Zekeriya sofralarından medet uman, aşure ayında apartmanda ilk aşureyi dağıtma gururunu kimseye bırakmayan İncenaz'la, Başvekil'in radyoda mevlit okutmasına, Eyüp Sultan ziyaretlerine kızan İncenaz aynı insandı. Bu ikisi arasındaki çelişki ise İncenaz'ın ta kendisi. Yani dış dünyayı ve onun değerlerini işine geldiği şekilde algılayan mahlûk. (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.32- 33)

Canbaz romanında çağımızda adil bir İslami düzenin kurulmasının zor olduğu anlatılmıştır. Artık kötü niyetli kişilerin halkın masum duygularını kullanarak kötü işler yaptıkları anlatılmaktadır. İslamiyet bir dünya dinidir. İnsanı dünyevi işlerinden alıkoyamaz ancak insanların tam olarak onu yaşaması da mümkün olamamaktadır:

“ –Canım oğul, o senin dediğin İslâmi düzen ta Hazreti Ali'nin zamanında bozulmaya başlamış, Muaviye'nin ortaya çıkışı neden? Muaviye bir politikacıdır işte, zamanına göre. Yani kolay değil öyle, yirminci asrın şu saatinde İslâmi düzeni tesis temek, bir Hazreti Muhammed yok ve maalesef din adına, kendi şahsî emellerinin hesabını yapan, masum halkın aklını çelen çok kişi var. Hem sen benden daha iyi bilirsin İlhan, İslâmiyet, Hıristiyanlık gibi dünyadan, dünya işlerinden, çalışmaktan, mücadele etmekten koparmaz insanı. Müslüman kişi iman edip, çalışan, mukaddesatı uğruna, kendi hakları ve insanî haklar uğruna mücadele veren kişidir. Uyuşukluk değildir İslâmiyet.” (Işınso, Canbaz, s.129)

Çağımızda dinin bir sömürü aracı olarak kullanıldığı bir gerçektir. İnsanların inançları, değerleri ve zaaf noktaları kötü niyetli kimseler tarafından bir kazanç kapısı olarak görülmektedir. Romantik Bir Viyana Yazı romanında herkesin kendisini dinî bir önder ilân etmesi ve tarikat, cemaat kurması eleştirilir:

“ İşte şu, örnekse: artık hangi zamanın, hangi dinin peygamberi ise – her durakta bir tarikat kurulduğu iddia edilmekteydi-. (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.26)

4.9.10. Dinin Kadına Bakışı

Sadece İslam inancında değil, Hıristiyanlıkta ve Yahudilikte de kadın Âdem ve Havva hikâyesinden bu yana şeytanın bir görüntüsü olarak kabul edilir. Kadın erkeği kandırmış, yasak meyveyi yedirmiş ve bu durum onların cennetten kovulmalarına neden olmuştur. Dinî metinlere dayanan suçlama insanlık tarihi boyunca süregelmiştir. Kadının kötülükleri bununla sınırlı değildir. Kadının haset gibi, öfke gibi, şehvet gibi kötü huylara sahip olduğu ve bu kötülükleri erkeği de dâhil ettiği

dinî ve mitolojik birçok üründe karşımıza çıkar. Şehrin Aynaları bu inanıştan bir kesit sunmaktadır:

“Alonso Perez de Herrera, merhamet dolu gözlerle bakıyordu genç kadına. Yaptıklarından dolayı onu suçlamıyordu. Ne de olsa kadınlar günah işlemeye erkeklerden daha çok meyilliydi. Tabiatları böyleydi. Zira onlar, Havva'nın kızlarıydı. Saçmalıklara inanma, büyülerden medet ummaya, şeytana itaat etmeye, batağa-düşüp-batağa- düşürmeye yatkındılar. Tuhaf olan bir kadının yoldan çıkması değil, doğru yolda kalabilmesiydi. Bu sebepten ötürü, kadınları devamlı göz önünde, el altında tutmak şarttı. Yedi temel günah, yedi melûn hayvan, bilhassa kadınları pençesine alırdı. Bunlardan ilki hased idi. Hased, durmadan deri değiştiren bir yıldı. Kadınların ayak uçlarından yukarılara doğru usul usul tırmanır, boyunlarına dolanır, yüreklerine fitne ve fesat tohumları bırakırdı. İkincisi öfke idi. Gayet iyi bilindiği üzere, kadınlar çok çabuk öfkelenir, kolay kolay sakinleşemezlerdi. Öfke ile hareket ettiklerinden daha çabuk yoldan çıkar, daha kolay günah işler ve daha zor iflah olurlardı. Öfke, gagası sivri, ibiği kankırmızı, tüyleri siyah bir horozdu. Gece gündüz kadınların başının üzerine tünür, vakitli vakitsiz öterek onları galeyana getirirdi. Üçüncü günah şehvetti. Şehvet gözü doymayan bir keçiydi. Yiyecek bir şeyler bulamadığında, guruldayan midesini yatıştırmak için gidip evlilikleri kemirirdi. Zaten evlilik, sadece neslin devamını sağlamak maksadı taşıdığına tahammül edilebilir bir kötülüktü. Günahların dördüncüsü tamahkârlıktı. Bir karakurbağadı, olanca çirkinliğiyle vırak vırak ederek, kadınların elindekiyle yetinmelerine mâni olurdu. Karakurbağasını memelerinin arasında taşıyan kadınlar, kocalarının dışından tırnağından artırdıkları paralarla elbise üstüne elbise, mücevher üstüne mücevher alır; gene de asla memnun olmazlardı. Bir sonraki günah tembellikti. Tembel bir kadın yuvaların yıkılmasına sebep olur, etrafındakileri felâkete sürüklerdi. Tembel bir kadın, tıpkı bir katır gibi, sırtına vurulan onca sopaya rağmen yerinden kıpırdamazdı. Altıncı günah gururdu. Tavuskuşunun renkleri, endamı, cakası, fiyakası kadınların aklını başından alır; onlara fuzuli bir gurur aşıları. Yedinci ve son günah ise oburluktu. Kadınlar daima yeni lezzetler aradıklarından asla sofradakilerle doymazlar, aza kanaat etmezlerdi. Domuzlar onlara oburlukta rehberlik ederdi. İşte bu yedi çirkin hayvan, yedi günah kadınların peşlerinden ayrılmaz; bir gölge gibi onları takip ederdi. Kadınların peşi sıra dolaşan bu yedi hayvanın anı sıra, bir de mütemadiyen yüreklerine dadanıp, akıllarını çelen muhtelif şeytanlar vardı. Bu şeytanların adlarının gayet iyi bilinmesi ve hangi durumda hangi şeytanın işlenen günahın sorumlu olduğunun dikkatlice tespit edilmesi lâzımdı. Aksi takdirde yanlış bir tedavi yapılmış olurdu. Şeytan çetesinin elebaşı şüphesiz ki satan idi. Onun hemen ardından Lucifer, Beelzebub ve Barabbas gelirdi.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s.144–145)

Kadın yazarların dinin kadın bakışını çeşitli örneklerle eleştirdikleri görülür. Bu eleştirilerin başında kadının erkekten sonra gelen bir varlık olarak algılanması ve kadına bir günah nesnesi olarak bakılması gelmektedir. Dinî metinlerde kadın erkeği şeytanın yoluna çeken bir nesne olarak görülmektedir. Alatl, bu inancın Hıristiyanlık

dinindeki yorumunu Yaseminler Tüter Mi Hâlâ adlı romanında anlatır. Eserde kilisede kadın sesinin duyulmasının yasak olduğu, kadının başını kilisede kapatmak zorunda olduğu anlatılır. Ancak aynı zorunluluklar tanrının gölgesi olarak görülen erkek için geçerli değildir. Kadın iffeti konusuna da eserde yer verilmektedir:

“ Sessiz durmalı kadın Kilise’de. Arkalarda, göze batmayacak bir yere oturmalı. Varsa öğrenmek istediği bir şey, eve saklamalı ve evde kocasına sormalı. Kadın sesinin kilisede çınlaması aşağılık bir iştir...

Kilise’de başını örtmelidir kadın. Erkeğin örtmesi gerekmez. Çünkü, erkektir Tanrı’nın görüntüsü ve Tanrı’nın görkemini erkekler simgeler. Kadın, erkeğin görkemini yansıtır. Çünkü, erkek kadından değil, kadın erkekten yaratılmıştır. Başının örtüsü, itaatın simgesidir.

Kim, nasıl bulsun bir iffetli kadın? Varsa öyle bir kadın fiyatı kat kat fazladır yakutlardan. Bir kadın ki, kocasının yüreğini emanet etmesinde tehlike yoktur ona.

Bir kadın ki, gönlünü kazanmak için uğraşmak gerekmez kocasının.

Bir kadın ki, ömrünün her gününü kocasına iyilik yaparak geçirir, kötülüğe geçit vermez.

Yün bulur, keten bulur ve isteyerek çalışır elleriyle.

O kadın ki bir ticaret gemisi gibidir, uzaklardan erzak taşır. (Alatlı, Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?, s.15)

Kadının dini metinlerde konumlandırılış biçimine Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında farklı örnekler verilmeye devam edilir. Eserde dini metinlerden yola çıkarak kadının şeytanın bir aracı olduğu anlatılır. Şeytan erkeklere yaptırmak istediği günahları kadınları kullanarak yaptırmaktadır. Kadınlar cinsel güçlerini kullanarak ya da büyü ile etkileyerek erkeklere suç işletmektedirler:

Erkekten kat kat fazla kadın vardır cehennemde

Çünkü, İblis’le işbirliği yapan, onun reçetelerini uygulayan, koca bulmak, evlilikleri bozmak için büyüler yapan kadınlardır.

Şeytanların aracılığı ile konuşurlar İblis’le. Ve vay haline şeytanları sıradan kafaların uydurdukları hayali cisimler sananların!

Gerçek mahlûklardır şeytanlar. Bazen karısından soğutur, kısırlaştırırlar erkeği, bazen de altına yatar, menisini devşirirler... Kadınlardır onların lanetli işlerinde yardımcıları. Ve doyumsuzları sonsuzdur. Dayanılmaz cinsel arzularıdır, büyülerinin iksiri!

İblis’e hizmet eden bu kadınların saçlarını kazımak, ikiyüz kez kırbaçlamak da yetmez... Pişman olanları varsa, ölünceye kadar hapis edilmeli, diğerleri kazığa bağlanıp, içlerindeki şeytanla birlikte yakılmalıdırlar.

Maleeus Maleficarum (Alatlı, Yaseminler Tüter mi Hâlâ?, s.70)

İslamiyet'in kabulü Türk kadının rolleri üzerinde büyük değişiklikler yapmıştır. Eski Türk toplumlarında kadın etkin bir güç iken İslamiyet'in kabulü ve uygulanmasıyla toplumsal yaşamda daha edilgen bir role bürünmüştür. Alatl, OK Musti Türkiye Tamamdır adlı romanında Rodoplu'nun dilinde Türk kadınındaki değişimin nedenini şöyle tespit eder:

“O yıl da öyle yaptı, gece, konuk oldular. Abdülmuttalip'in aynı obadan olmak dolayısıyla “yenge”si, Kadiça, onlara hoş geldiniz türküleri söyledi. Selahattin, tanımadığı insanlar, hele de erkekler arasında sıkılmadan türkü söyleyen kadını yadırgadı, işte bu bizde olmaz. Bizde kadın yüksek sesle konuşsa ayıptır, diye italik'ledi. Erkekleri de müsaade ediyorlardı besbelli. Annesini hatırladı. Onu ve Türkiye kadınlarını “ pasif kılan şeyin Arap'ın İslamiyet'i” olduğuna ilişkin iddiaların doğru olabileceğini düşündü. Baksana, eskiden bizim kadınlarımız erkek gibiymiş! ”

(Atlal, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.13)

İslamiyet'te kadın algısını zaman zaman bazı erkeklerin çıkarlarına uygun hale getirdikleri görülür. Bunlardan en yaygın olanı ise İslamiyet'in birden fazla kadınla evlenmeye izin vermiş olmasıdır. Elbette ki bu kural o dönemdeki sosyal zorunluluklar nedeniyle ortaya çıkmıştır. Ancak günümüzde de İslamiyet'e bağlı bazı erkeklerin birden fazla kadınla aynı anda ilişki kurdukları ve bunu Kuran'-ı Kerim'e dayandırdıkları görülmektedir. Rodoplu OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında Selahattin örneğinden yola çıkarak özellikle ülkücü çevrelerde yaygın olan bu eğilimi gözden geçirir:

“ “Zaten mesele burada,” dedi Günay, “Sana anlatmaya çalıştığım da bu. Selahattin, Hazret'ten, deyiş yerindeyse, işine gelenleri aldı. En zayıf tarafı cinselliğiydi demiştim. ‘Şer’i kadro’ kurumu tam ona göreydi. Hem ölenin yerine derhal yeni birisini ikame etmek suretiyle çeşitlemeyi muhafaza, hem sessiz, hem saygılı, hem de kendi hayatını istediğin gibi tasarruf etmene izin verecek şekilde uzak, üstelik de helal, dört kadın! Günümüz koşullarında dört tane kız arkadaşı açıklayamazken, ne müthiş bir ferahlık, düşünebiliyor musun? Şimdi tabii, Selahattin dört kadın falan almadı ama birden fazla kadınla gayri resmi ilişki sürdürmek için bir tür ‘icazet’ almış gibi oldu. İlişki kurduğu kadınları, birbirlerinin varlığını kabule alıştırdı. Huysuzluk eden olduğunda da müdahenesiz, öyle ya, ‘Görelim Mevla neyler, neylerse güzel eyler!’ ”

“Dağınık yataklar üzerinde yükselen hilal!” dedim ben de. Rodoplu'nun, “İlkel komünizm üstünde parlayan hilal!” ibaresine gönderme yapıyordum! Alınmadı.

“Doğru. Bu bağlamda, Selahattin yek de değildir. Pek çok Ülkücü arkadaşım, daha doğrusu allı Ülkücü arkadaşım, yeşilliler böyle değildi, cinsel iştahlarını tatmin biçimlerini şer’i kadro müessesesine gönderme yaparak akladılar.”

“Aklamaları gerekliydi, öyle mi?”

“Gerekliydi tabii! Batı’nın fuhuşuna karşı olduğunu söylüyorsan, kendi fuhuşunu ne yapıp edip, aklamak zorundasın. Öyle, değil mi? Şer’i kadrodan daha ala aklama müessesesi olur mu? Mesela, daha geçen günlerde, aklına pek güvendiğim bir Ülkücü arkadaşımınla Azerbaycan’a sahip çıkmak gereğinden filan konuşuyorduk. Yapılacak işin, Bakü’den ya da başka bir yerlerden ev satın almak olduğunu söyledi. ‘İnsanlar, evlerinin olduğu yerlere yabancılaşamazlar. Türkleri, Azerbaycan’da ev sahibi olmaya teşvik etmek lazım.’ Buraya kadar makul öyle değil mi? ama sonrası ilginç. Kendisi hem ev alacak, hem de oradan evlenecek. ‘O nasıl olacak? Sen evli değil misin?’ el cevap: ‘Olsun, efendim, Allah’ın hakkı dördtür.’ Yine bir başka arkadaşım, bir köpek giysisine sürünecek olsa temizlemeciye gönderip şartlayacak kadar Müslüman, ama bekar, her akşam yemeğine bir başka ‘hanım arkadaşının’ evinde misafir! ‘Beni çok sevdikleri için hizmetimi görüyorlar,’ diyor, ‘Hangisi hizmetimi daha iyi görürse, ben de ona daha çok gidiyorum.’

Şimdi, tabii ve maalesef, ben bütün bunun altında leş gibi sırttan hedonizmi görüyordum. Kadınları himaye altına almak falan değil, düpedüz ve üstelik tek taraflı hedonizm. İşin kötüsü, bunun işaretlerini İbrahim Hakkı Hazretleri’nde bile görüyordum. Örneğin, Firdevs Hanım’ın üzerine ikinci kez evlenmesini çok gören Erzurumlu şair arkadaşı Hazık Efendi’ye verdiği bir cevap var, ‘Emvacı kesret içre yem-i vahdeti sezen, Deryadil erder ol ne keder alsa da sa zen?’ Yani, onca dalganın içinden ‘birlik’ denizini sezebilen erkeğin gönlü öylesine geniştir ki, üç kadın da sığar beş kadın da!

Selahattin, ikinci kısmına bayılır, her fırsatta tekrarlardı,

‘Deryadil erdil ol, ne keder alsa da sa zen?’

Bana da sorarsan, doğrudur, ‘kendisini bilmeyen Tanrısını bilmez’ ama ya Tanrı’yı kendisi gibi bilmeye kalkarsa? ”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamıdır, s.57)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Günay Rodoplu, Hüseyin’in eşini hileyle boşamasından yola çıkarak kadını ikinci sınıf varlık olarak gören dinlerin, ideolojilerin yaşama haklarının olmadığını belirtir. Çünkü önemli olan insan paydasında birleşmektir. Her insan cinsiyeti, dili, dini, kökeni, gelir düzeyi, geçmişi ne olursa olsun değerlidir:

“ Ama, artık şunu biliyorum ki, kadını insan yerine koymayan, kadına farklı standartlar uygulayan ideolojiler ve dinler yok olmaya mahkumdur. Çünkü, kadına başka bir ölçüt uygulayan ussal ya da vicdani düzenlemeler, insanlara yar olmaksızın insanlığa yar olmak gibi bir yanı sıra düşeceklerdir. Hayır, Makbule’yi haberi olmadan boşadığını bilseydim, adı bir dolandırıcı olabileceğini anlardım.” (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.211)

4.10.Doğu/Batı: Batı ve Batılılaşamama Sorunu

4.10.1. Bir Çıkar Birimi Olarak Batı

Viva La Muerte romanında Günay Rodoplu ile Türk kadın yazarları konusundaki çalışmaları için kendinden yardım isteyen Dr. Sernea arasındaki konuşma Batının özellikle de Amerika'nın Türkiye üzerindeki hedeflerini aydınlatmak açısından önemlidir. Rodoplu Batılı bilim insanlarının Türkiye ve Doğu üzerinde yaptıkları çalışmaların masum ve tarafsız olmadığını vurgular. Çünkü tarihi süreç Batı'nın Türk toplumuna sürekli olarak çıkar amaçlı yaklaştığını göstermektedir. Rodoplu, Batı'nın Türk toplumunu iyi tanımaya daha sonra da onu bölmeye çalıştığını göstermektedir:

“ Sizin dünyanızın öğrenme azmini kamçılaman tek bir şey vardır, o da bir şey biliyor olmanızın size sağlayacağı ekonomik fayda! Bu Avrupa'nın Asya'yı sömürgeleştirmeye günden beri böyle olmuştur. Coğrafya cemiyetlerini boşuna kurmadınız. Gezinleriniz, bağışlayın, şu anda sizin yaptığınıza benzer biçimde, saraylarımızda misafir olup konukseverliğimizin keyfini çıkardıktan sonra geri döndüler ve hükümetlerine o ülkeleri ele geçirmenin yolunu öğretiler. Bakın, üniversiteniz size Türkiye'ye gelesiniz diye ücretsiz izin veriyor. Niçin? Buradan bir tebliğle dönmeniz için. Niçin? Üniversitenizin ünü büyüsün, daha çok paralı öğrenci alabilsin diye. CIA size yardımcı oluyor. Niçin? Türkiye'de etkili olabileceğini düşündüğü kimselerin kafa yapısını anlamak, gerekirse yönlendirmeye çalışmak için. Ve bütün bunlar sizin 'Amerikan yaşam biçimi' dediğiniz 'kutsal ineği' korumanız için!

Azizem Dr. Sernea, hapisanelerini özel sektöre devreden bir ulusun, sizinkinin, 'kutsal ineği' çıkardan başka ne olabilir?” (Alatlı, Viva La Muerte, s.90)

Viva La Murte romanında Günay Rodoplu, Dr Sernea'ya Türkiye'nin Batı'nın bu yağmacı tutumundan kurtulabilmesinin tek yolunun Batı ile sıkı ilişkiler kurmaktan kaçınması olduğunu söyler. Çünkü Türk toplumun Batı'da olduğu gibi güçlü ekonomik kaynakları yoktur. Türk toplumunun en büyük kaynağı Batı'nın bir türlü çözemediği güçlü toplumsal bağlarıdır. Bu bağlardan en önemlisi ise sahip olduğumuz kültürel değerlerdir. Kendi kültürel değerlerini koruyabilen bir Türkiye, Batı karşısında gerekli güce sahip olabilecektir.

“ Sizin kültürünüzle baş edecek gücü elde edinceye kadar, batı ile fazla yüz göz olmamızda yarar görüyorum! Niye biliyor musunuz? Bugüne kadar muhteşem ABD sadece kendi kültüründen olanlarla, yani, kendi hısım akrabalarıyla başa çıkabildi de ondan . ne zaman ki bir Vietnam'a, İran'a

hatta Filistin'e çattı, yenildi. Onun için diyorum ki, bırakalım, bizim kendi tılsımlı güçlerimiz kendimize kalsın. Siz kendi muhayyilenizdeki Türkiye ile avunun. Teslim edersiniz ki, bizim tek silahımız budur!" (Alatlı, Viva La Muerte ,s.91)

Batı için tek gerçeğin ekonomik fayda olduğu düşüncesi Viva la Muerte romanında Günay Rodoplu'nun ağzından aktarılır. Eserde Batı'nın yardımseverlik, barış adına yaptığı birçok işin arkasında kendi çıkarlarının yattığı belirtilir. Batı'nın temel anlayışı yüzyıllardır sömürü geleneğinden beslendiği için Batı tüm dünyayı kendi oyun alanı olarak görmektedir:

“ Bir şey daha var: Sizin dünyanın öğrenme azmini kamçılayan tek bir şey vardır, o da bir şeyi biliyor olmanızın size sağlayacağı ekonomik fayda! Bu Avrupa'nın Asya'yı sömürgeleştirmeye kalktığı günden beri böyle olmuştur. Coğrafya cemiyetlerini boşuna kurmadınız. Gezginleriniz, bağışlayın, şu anda sizin yaptığınıza benzer biçimde, saraylarımızda misafir olup konukseverliğimizin keyfini çıkardıktan sonra geri döndüler ve hükümetlerine o ülkeleri ele geçirmenin yollarını öğretiler. Bakın, üniversiteniz size Türkiye'ye gelesiniz diye ücretsiz izin veriyor. Niçin? Buradan bir tebliğle dönmeniz için. Niçin? Üniversitenizin ünü büyüsün, daha çok paralı öğrenci alabilin diye. CIA size yardımcı oluyor. Niçin? Türkiye'de etkili olabileceğini düşündüğü kimselerin kafa yapısını anlamak, gerekirse yönlendirmeye çalışmak için. Ve bütün bunlar sizin o 'Amerikan yaşam biçimi' dediğiniz, 'kutsal ineği' korumanız için! ”
(Alatlı, Viva La Muerte, s.90)

Günay Rodoplu, Viva La Muerte romanında Rönesans hareketinden sonra Batı'da Tanrı'nın ilahi bir güçten ziyade bir şirket patronu gibi algılandığı, Tanrı'nın günümüz batı toplumlarında büyük makinenin yani kapitalizmin bir parçası olarak görüldüğü yönündeki görüşlerini okura aktarır. Eserde akılcı ve maddiyatçı batının kültüründeki tek manevi değer olan dini ve Tanrıyı da maddileştirdiği anlatılır. Aynı durum İslamiyet için geçerli değildir. İslamiyet hâlâ maneviyat dünyasına aittir. Bu nedenle Batıdaki kiliseler sinagoglar hızla yabancılaşmaya yardım etmektedir.

“ Üç büyük dinde nihai amaç, insanın serpilmesi, 'mutlak kemal'e erişmesiydi. Şeriatı'nın demesiyle bu 'ne bilim tarafından inançtan, ne de inanç tarafından bilimden alıkoyulmamak; çevre tarafından biçimlendirilmektense, çevreyi biçimlendirecek' şekilde donanmak demektir.

“ Bu bağlamda, tektanrıcılıkla, putperestlik arasındaki kavga, yapıcı ve yabancılaşmış yaşam arasındaki kavgadır.”

Ancak, bir taraftan bakıldığında da dinler serpiliyorlar gibi görünüyordu: 'Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nin dindarlığı doların

üzerindeki ‘In God We Trust,’ Tanrı’ya inanırız, söylemiyle günlük emisyon hacmine eşit sayıda tekrarlanır!’ dedi Günay, ‘Kiliselereki nikah törenlerinin ihtişamı Türklerin burnunu sızlatıyor nicedir! Ama, aslında olan nedir, biliyor musun? Bir Amerikalı düşünürün dediği gibi, ‘Din vitrinlerde teşhir edilen mallardan birinden ibarettir.’ Laik Batı, ‘insanın varoluşuna ilişkin temel sorunları bir kenara bıraktık’ diye dertleniyor. ‘Hayatın anlamın, sorunların çözümünü bir yana bıraktık, ömürlerimizi karlı bir sahaya yatırmak, çok büyük sorunlar çıkmadan geçiştirmek istiyoruz.’

Tanrı’ya inandığını söyleyen çoğunluk Tanrı’nın varlığını çantada keklik misali kabullenir. İnanmayanlar için de yokluğu çantada kekliktir. Ne demek istediğini anlıyor musun? Yani, ne varlığı ne de yokluğu umursanır. Bu umursamazlık hali dini ya da psikolojik sorunlar filan da yaratmaz. Anlatım yerindeyse, Tanrı’nın varlığı da kişinin kendisinin varlığı da gündemden kalkar. Tanrı, uzak bir Kâinat A.Ş.’nin Yönetim Kurulu Başkanı’na indirgenir. Oradadır. Değiş yerindeyse, büyük orkestrayı o yönetir, ama, müzisyenlerin o olmasa da müzik yapabileceklerini hep hissedersin.’

Amerika’nın çok ünlü bir papazını, Billy Graham’ı hatırlattı. Adam, her pazar dini yayınlar yapan televizyonlarda vaazlar verirdi. Müthiş bir reklamcıydı. ‘Dünyanın en mükemmel mamulünü, Tanrı’yı satıyorum, neden bir deterjana yapılan tanıtmaya faaliyeti ona da yapılmasın?’ derdi. ‘Bir de, Sheen diye biri vardı, Piskopos Sheen. Adam sahte mesihlere ilişkin bir vaazında, ‘Eğer, gelen Mesih olsaydı, o zaman, Tanrı’nın en azından onun geldiğini bizlere ilan etmesi gerekirdi. Otomobil üreticileri yeni bir model çıkaracaklarını ilan ederler ama!’ deyivermişti. Tanrı’nın kimlerle özdeşleştirildiğini görüyor musun?’

Batı’da yirminci yüzyılda yaşanan ‘rönesans’ın tektanrıcılığın karşılaştığı belki de en büyük tehlike olduğunu söylüyordu Günay. Tanrı, bu yüzyılda ilk kez, patron Tanrı, iyi bir iş ortağı olsun diye dua borçlandırılan Tanrı olmuştu!

‘Çağdaş Batılı, kitaplı dinlerden hiçbirisi ile uzlaşmaz. Papazlar ve hahamlar ne kadar bağrınırlarsa bağrınırsınlar, kiliseler ve sinagoglar çağdaş Batı toplumunun yabancılaştırıcı güçleri yanında yer alırlar. Bütün yaptıkları, insanları tümüyle dindışı bir sistemde iyi bir Hıristiyan ya da Yahudi olarak yaşadıklarına inandırmaktadır. Bu anlamda afyonluk görevini gerçekten iyi yürütürler. İnsanlar Büyük Makine’nin yani çağdaş putperestliğin farkına varamazlar. Bunun farkına varmadıkları için de en dindar hallerindeyken küfre girdiklerinin farkında değillerdir.’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte!, s.443–444–445)

Rodoplu, OK Musti Türkiye Tamamdır’da Batı’nın milliyetçilik anlayışı ile Türk toplumunun milliyetçilik anlayışını eleştirir. Ona göre bizde milliyetçilik Batı’da olduğu gibi “iktisadi bir çıkar birimi” değil “toplumsal onur”dur:

“ Batı Trakya Türkleri, kendilerini her zaman Türkiye’nin bir parçası, Yunanlarla paylaştıkları şehirlerini İstanbul’un taşrası gibi gördüler. ‘Kurtuluş’ kendi gemileriydi. Hamulesinin hor görülmesine dayanıyorlardı, o hamulenin kendilerine verilmemesine değil! Bu ‘milliyetçilik’ anlayışı beni hep düşündürmüştür. Çünkü bizde

‘milliyetçilik’, Batı’da kullanıldığı anlamında bir iktisadi ‘çıkar birimi’ değil, ‘toplumsal onur’ anlamındadır.”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.163)

Viva la Muerte romanında Günay Rodoplu, çalışmalar yapmak üzere Amerika’dan Türkiye’ye gelen Dr. Sernea’ya Türkiye’nin Batı ile baş edecek tek gücünün kendi manevi değerleri ve kültürü olduğunu belirtir. Batı, batılılaştırma politikası ile diğer ulusları kendine benzetmekte ve sonra da yok etmektedir. Batının sözünün geçmediği birkaç ülke olan Filistin Vietnam gibi ülkelerin de Batı karşısındaki tek gücü kendi değerleri olmuştur. Türkiye’nin yapması gereken de budur:

“ ‘ Size bir sır vereyim mi?’ diye sürdürdü Günay, ‘sizin kültürünüzle baş edecek gücü elde edinceye kadar, Batı ile fazla yüz göz olmamamızda yarar görüyorum! Niye biliyor musunuz? Bugüne kadar muhteşem ABD sadece kendi kültüründen olanlarla, yani, kendi hısım akrabalarıyla başa çıkabildi de ondan. Ne zaman ki, bir Vietnam’a, İran’a, hatta Filistin’e çattı, yenildi. Onun için diyorum ki, bırakalım, bizim kendi tılsımlı güçlerimiz kendimize kalsın. Siz, kendi muhayyilenizdeki Türkiye ile avunun. Teslim edersiniz ki, bizim tek silahımız budur!’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, s.91)

Batı’nın Doğu’yu ve Türkiye’yi zehirli atıklarını boşaltacağı bir alan olarak görmesine Viva La Muerte ‘de tepki duyulur. Günay birçok bilimsel buluşa ev sahipliği yapan Batı’nın bu buluşların olumsuz yönlerini gelişmemiş ülkelere yok etmeye çalıştığını anlatır. Böylece batılı insanlar steril bir ortamda yaşarken Türk insanı büyük bir tehlike altındadır. Bu durum Batı’nın kendi dışındakini yok saydığına da bir göstergesidir:

“ ‘1940’ların Avrupalısı, bir yandan atom bombasından 819 satırlı yüksek taramalı katot ışınli televizyon alıcılarına, sekonder radardan, penisilin G’ye kadar keşfeder, geliştirirken, öte yandan bilim denilen ‘kutsal inek’ten yakınıyordu! Güzel, ama çöplerini nereye dökcekti dersin? Tabii, Türkiye’ye.’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, s.246)

Viva la Muerte romanında Batı'nın gelişmişlik düzeyini, medeniyeti, kişi başına düşen milli gelir ile ölçtüğü anlatılır. Ancak Günay Rodoplu medeniyet kavramının ekonomik gelir ile sınırlandırılmasının yanlış olduğunu vurgular. Bu durum Batı'nın maddiyatçı tutumu ve akılcılığı ile açıklanabilir. Batı insanı homo economicus yani ekonomik bir varlık olarak değerlendirmektedir. Batı manevi değerleri değersiz saydığından Türkiye gibi ülkelere geri kalmış gözü ile bakmaktadır:

“ ‘ Peki, Günay Hanım, insan hem uygar hem de non-homo economicus, yani hem uygar kalıp, hem de homo economicus olmaktan kurtulamaz mı?’ diye sordum. Argümanının sonunu getirmek için böyle bir soruya ihtiyaç duyduğunu hissetmişim.

Gözlerinin içi güldü,

‘ Bu ‘medeniyet’ kelimesine yüklediğimiz anlama bakar, efendim,’ diye cevap verdi, ‘eğer medeniyet seviyesi eşittir tüketim miktarı diye bellemişseniz, homo economicus olmadan medeni olamayacaksınız demektir. Günümüzdeki anlayış budur. Bu nedenledir ki, toplumların geri ya da ileri olduklarına, fert başına düşen milli gelirlerine göre karar verirler.

Bakin, Türkiye’de fert başına düşen milli gelirin bin dolar civarında olduğu söylenir. Bu hesapla, beş-altı-dokuz bin dolara çıkarmadan, ağzınızla kuş tutsanız toplumumuz üzerindeki ‘geri’ etiketinden kurtulamayacaksınız demektir. Bir İngiliz inşaat amelesi sizin profesörünüzden daha itibarlı olacak, sizinki İsviçre’ye vize alamazken, ötekisi elini kolunu sallaya sallaya girecektir. Şunu da unutmamak gerekir: Milli gelir hesapları, bunların ‘medeniyet’ ölçü birimi gibi kullanılması Batı'nın, yani medeniyet eşittir tüketim diyenlerin icatlarıdır.’

‘Peki ne yapalım yani? Milli gelir yerine başka ölçüler mi, kullanalım?!’

‘Amma da yaptınız ha!’ dedi, Günay, gülererek, ‘Hiç olur mu? Tabii ki, kıyaslama olanağı verecek ölçü birimi kullanacağız! Ama, o ölçü biriminin neyi ölçtüğünü unutmayacağız! Natürmensch olmayacağız.

Az önce belirttiğim gibi, günümüz ekonomi biliminin insanı dönüştürmek, sonsuz isteklerine gem vurmaya öğretmek, perhizin erdemlerini ululamak (bunu bana söylüyordu!) gibi bir misyonu yoktur. Tersine, günümüz dünyasında istemlere gem vurmaya, delilik değilse bile, garip bir çilekeşlik özlemi olarak algılanır. O kadar ki, bugün Amerika Birleşik Devletleri’nde çok başarılı bir işadamı, günün birinde her şeyi bırakıp örneğin bir kulübede, çok basit bir yaşam sürmeye niyetlense, aklından zoru olduğuna ilk önce kendisi karar verip, psikiyatrist gezecektir.” (Alathı, Viva La Muerte!, s.319–320)

Medeniyetin temeli olarak kabul edilen Batı'nın maddi çıkarları olmadığı sürece dünyada ezilen, şiddet gören halklara yardım etme konusunda çok da istekli olmadığı görülür. Bunun en güzel örneği Bosna Hersek savaşı sırasında yaşanmıştır.

Batı tam orta yerinde olan bu savaşa bu topraklardan elde edeceği bir şey olmadığı için gözlerini kapamıştır. Sevdalinka romanında bu yalnızlık şöyle dile getirilir:

“ Batı'nın; o insan hakları bayrakları ve insan hakları baş savunucusu ülkelerin, asla yardımlarına koşmayacağını anlamışlardı sonunda. Yardımlarına koşmayacaklardı, çünkü öldürülen ve işkence gören insanlar başka bir dine mensup oldukları için, Batı ülkelerinde yaşayan halkların çoğunluğu büyük bir ilgi duymuyorlardı Bosna'da olup bitene. Yardımlarına koşmayacaklardı, çünkü o uygar ülke liderlerinin menfaatlerini odaklayacakları petrol de fişkiriyordu, bu başka dine mensup insanların topraklarında. Ve çünkü, herhangi bir çatışmada, kendi ordularından bir tek genç bile ölecek olsa, demokrasi denen rejimin, seçimlerde hesap soracağını ve onlara oy kaybettireceğini biliyordu liderler. Bu nedenle, Batı ülkelerinin liderleri, durmadan bir araya geliyor, bol bol ahkam kesiyor, ve meseleye eğilmiş olmanın huzuru içinde ülkelere mi dönüyorlardı. Boşnaklar, Cumhurbaşkanı'yla birlikte, sonunda usanmışlardı. Tatlı rüya bitmişti. Ne Batı ülkeleri, ne insan hakları örgütleri, ne Birleşmiş Milletler Kurulu onları kurtaracak. Yalnızdılar. Yapayalnızdılar. Yıllardan ben, sinsi sinsi hazırlanan düşmanları ile baş başa bırakılmışlardı.” (Kulin, Sevdalinka, s.176)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Avrupa'nın Türkiye'yi kabullenememesine karşın onun topraklarından yararlanma isteği dile getirilir. Nato'ya ait üstlerin Türkiye topraklarında konuşlanmasına karşı olanlar olduğu kadar destek verenler de bulunmaktadır. Bu yaklaşımın destekçileri Türkiye'nin dış politikasını güçlü tutmak adına Nato'nun çalışmalarına destek olduğunu belirtmektedirler. Romanda Asaf Bey ve Sibel ise bu durumun özürlüğü set çektiğini dile getirmektedirler:

—Bunlar Amerikan mandacısı. Nato, Cento Mento derken iyiden iyiye tabi olduk. Yok yok, bu iktidarda yakında bir nokta konur.

—Mandacılığı da nereden çıkarıyorsun? diye sormuştu Enis Bey. Bu anlaşmalar, bu politikada Türk devletinin ayağını sıkıcı yere basması için gerekli payandalar.

Söze Sibel karışmıştı;

-Basbayağı bağımsızlığımızı zedeleyen şeyler..

—Lütfen... Rusya'nın Doğudaki emellerinden sonra büsbütün yalnız olamazdık, bir yerden destek almalıydık.

Asaf Bey:

—İyi de kardeşim, bu üsler ne oluyor? Burası yol geçen hanı mı yav?

—Ne demek efendim? Niye yol geçen hanı olsun? Nato da Cento da gerekliydi. Bunlar, Reiscumhurun ve hükümetin dış politikadaki başarılarıdır. Dünyanın yeni şartları bunu gerektiriyordu. Türk Devletinin dış

işlerinde, hele son zamanlarında attığı adımları nasıl olur da göremezsiniz? Londra ve Zürih Anlaşmaları Kıbrıs'ın müstakilliğiyle beraber oradaki Türk varlığını da dünyaya duyurdu.
(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.42-43)

Batı her ne kadar bir medeniyet dairesi yaratsa da yüzyıllar boyunca farklı kıtalara emperyalist amaçları için farklı kıtalara yolculuklar yapmıştır. Gidilen yerlerde yerli halk ya yok edilmiş ya da asimile edilerek yüzyıllarca köle olarak kullanılmıştır. Çırpıntılar romanında Batı'nın Avustralya'nın yerli halkı olan Aborjinlere uyguladığı kırım hatırlatılarak kendi öz yurtlarında işkenceye maruz kalmış bu insanlara yapılanlar kınanır:

“ – Zavallı yerliler, dedi Tekin. Beyazlar büyük bir ormanda kendilerine yol açar gibi katletmişler onları... Aborigine'lar bu topraklarda yaşamanın, başka bir rengi taşımanın ve iptidailiğin bedelini katledilerek ödemişler...

Esra, bir yerlinin kanlı hayalini karanlığı iteleyip uzaklaştırmağa çalışarak,

— Korhan, kes şu oyunu! Diye bağırdı. İlgi çekmek için o kılığa girmene lüzum var mı?

Korhan gelip annesinin yanına çöktü. Maskesini çıkardı.”

(Çokum, Çırpıntılar, s.19)

Batı'nın Doğu'yu “uyuşuk ve tüketici” olarak gören anlayışı yüzyıllardır bir değişikliğe uğramamıştır. Batı için üreten hep kendisi, tüketen ise Doğu'dur. Bu nedenle Batılı ülkeler Doğu'yu sürekli bir Pazar olarak görmüşlerdir. Batı'nın Doğu'ya yönelttiği bu kıyıcı bakış sanatçılarımız ve bilim insanlarımız için de geçerlidir. Balık İzlerinin Sesi romanında Batılı ülkelerin Afife Jale, Muhiddin Piri gibi büyük değerlere karşı kayıtsız kalışı dile getirilir:

“ – Beyaz Hıristiyanlar, kendi modern ve uygar dünyalarının bilim ve sanat bahçesine ‘Üçüncü Dünya’lı dehaları kabul etmezler. Daha da ilginç, onları görmezden gelme alışkanlığı genetik bir olgu haline dönüşmüştür artık. Yani, kendilerinden olmayanı tanımaz ve bilmezler. Kısacası, ne Afife Jale'yi ne de Muhiddin Piri'yi tanıyorlar. Adlarını bile duymamışlar, bu yüzden de...

Gücüme gitti, alındım.

- Ama Nehru'yu tanıyorlar, diye isyan ettim.

Simsiyah gözleri sevgiyle ışıldadı Parveen'in.

- Bu apayrı bir konu Afife. Kendi tarihleri ve çıkarları söz konusu olunca durum değişir. Adın Atatürk olsaydı...

- Ama benim adım Afife Piri! dedim. “
(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, s. 81)

Ağustos Başağı romanında Batılı bakış açısı ile Türk insanının bakış açısı arasındaki fark savaş teması üzerinden dile getirilir. Romanda Batılıların kurnaz olduğu ve kazanacağımız zaferi masa başında yenilgiye dönüştürmek istedikleri anlatılır. Sonuçta Osmanlı İmparatorluğu'nun yıllarca onlara gösterdiği hoşgörüyü karşılık, onların bize aynı hoşgörüyü gösterip göstermeyeceklerinden Türk halkı bir türlü emin olamamaktadır:

“- İyi düşünürsün de, biz ölçüsünü kaçıırız her şeyin. Çünkü bizim tabiatımız Avrupalı'ya uymaz. Terbiyemiz de öyle. Şaşırırız yolumuzu, ne oldum delisi oluruz.

Sen de bizi hepten şaşkın bellemişsin, dedi Hafız. O kadar da değil. Sazın teli mi bu ki, istediğin nağmeyi aların? Sorarım Fazıl Enişte? Çömlek çamuru mu bu ki, istediğin şekli veresin? Bunu da sana sorarım. Benim sözümü aldınız, nerden nereye getirdiniz? Yani hep yokluk içinde mi kalalım dersin enişte.?

—Yok onu demem de...

— Bu milletin zaten nicedir iki yakası bir araya gelmedi. Bundan sonra yüzü gülsün biraz...

Elbette, elbette...

Araya Hamdi Efendi girdi:

Şimdi sözü varlık yokluk meselesine getirdiniz. Sorduğum o değildi. Ecnebilerin kurnazlığı bizde yoktur. Biz bir zafer kazansak, bunu mağlubiyete çevirmeleri pek de zor olmaz. Benim endişem bu noktadadır.

Efendi Hafız,

— Yerden göğe hakkın var Hamdi Efendi, dedi. İleriyi görürsek, ne ala, ileriye görmeden hareket edersek, karımız zarara döner. Goncamız güle dönmeden kuru gider. Ağacımız kavruk kalır. Eh, büyüklerimiz bizden daha bilgilidir, daha iyi görürler inşallah.” [Avrupalı ile Türk(Osmanlı) farkı]

(Çokum, Ağustos Başağı, s.412)

4.10.2.Batılılaşma Macerası

Yanlış Batılılaşma kavramının Tanzimat yıllarından itibaren eleştirildiği ve farklı cephelerden farklı öneriler geldiği görülür. Bunlardan biri de Batı'nın sadece medeniyetinin alınması halkın kültürünün aynen korunmasıdır. Ancak geçen süre bize göstermiştir ki Batı'nın medeniyetinden çok kültürel değerleri benimsenmiş ve bu durum toplumda bir şekilcilik yaratmış, istenen ilerleme sağlanamamıştır. Cumhuriyet Türküsü romanında da bu durum şöyle değerlendirilmiştir:

-Canım birader, latife ettim. Yoksa ne menem mahlûkattan oldukları elbet malumumuzdur. Benim meramım, evet, ehem; halka doğru umdemizin, beni zaman zaman ürküttüğünü itiraf edebilmek. Vakıa Ziya Gökâlp Beyin, "Halka Doğru" mecmuasını talim etmişimdir. Lakin işte korkutmakta beni, bunca sene, asırlar belki, kapalı kalmış ve birtakım dinî yahut din dışı hurafelerle beslenmiş bir harsı açivermek az hüner istemez. Düşünüyorum da, belki bize daha kolay geldiği için de Garp'ı benimseme yoluna gittik.

- Kolay gelme meselesi değil, ihanet! Azizim biz, Tanzimat'tan beri kültürle medeniyeti birbirine karıştırmışız. Batı aleminin medeniyetini, fennini alacak yerde, harsını almışız. Başımıza gelen belalar, şu Bedriye Hanımlar gibi yoktan var ettiğimiz birtakım türedi aileler, insanlar, bunun hasılasıdır.

- Yalnız unutulmaması gereken bir husus var: o da Kültürle medeniyetin karıştırılmasının daima mümkün olacağı, istikbalimizi tahayyül ettikçe, ileride, felahtan sonra yine yanlışlara sapma ihtimal..

Celâlettin Hikmet, sözünü kesti:-Eğer kültürün kuvvetliyse, sen onu tam manasıyla benimsemişsen, bir milli hüviyet kazanmışsan, hayır, medeniyet ile karışmaz... Malumunuz, bir medeniyet içinde bir çok harsı ve dini barındırabilir, fakat bir içinde hiç bir yabancı unsura müsaade etmez. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s.144,145)

Yanlış ve ölçsüz Batılılaşma nedeniyle toplumda görülen bozulmanın ne kadar korkunç olduğu Cumhuriyet Türküsü'nde dile getirilir. İşgal güçleri ile işbirliği halinde olan Türk aileler için toplumun temel dinamikleri sıkıcı birer bahis olarak görülmektedir. Özellikle bu çevrelerin İslamiyet'i bir gerilik nedeni olarak görmeleri ve ilerleme için dinde reform yapılması gerektiğini savunmaları Abdülgalib'i oldukça şaşırtmıştır:

“- Sıkıcı bahisler, dedi Bedriye. Şeyh mertebesine ulaşmış bir zatın, siyasete karışmış olabileceğini, doğrusu havsalam almaz!

- Şeyhler de bu memleketin adamları değil mi, onların da cereyan eden vakalar hakkında menfi müspet düşünceleri olması gerekmez mi?

Abdülgalip sormuştu. Bedriye bir çingiraklı kahkaha attı; o, şeyhlerin, bu dünyadan ziyade, öbür dünya ile meşgul olduklarını zannedemiş, çok şükür hiçbir yakınlığı olmamış ama! Zaten Müslüman dini, kendi içinde bir reform gerektiriyormuş, bu dinin insanlara verdiği zararlar bini asmış! Müşerref Hanım, ona hak verdi: "İşte bu son hadise, şeyhin hadisesi de gösteriyor ki...

Hüseyin Hüsnü Bey'in cesedi üzerinden, akbabaların biri inip, biri kalkıyor, Abdülgalip görebiliyor; koparılıp, parçalanacak yeni bir parça daha çıktı: İslamiyet! Silkinip, Bedriye'den bir konyak daha istiyor. Kız, sevimli bir kırıtma içinde bos kadehi alıp yürüyor. Hüseyin Bey, Abdülgalip'in koluna girip, Bedriye'nin arkasından yürütüyor." (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s.298, 299).

Batılılaşmanın “yanlış” etiketini kazanması için eski olanın tamamen imhası ve yerine hemen yenilerin ikâme edilmesi gerekir. Yani “eski”yi yeninin düşmanı olarak

gören ve ortadan kaldırılmasını isteyen bir Batılılaşma anlayışı yanlıştır. Çünkü eskinin tamamen ve birdenbire yok edilmesi insanlarda bir boşluk hissi uyandırmaktadır. Her şeyin yenilenmesiyle güzelleşeceğine duyulan inanç da ne yazık ki işe yaramamaktadır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında mekânlardaki değişimden hareketle yanlış Batılılaşma kavramı sorgulanmaktadır:

“ Yanlış anlamıştık!

Küçük bir yanlış anlamanın, nasıl büyük sonuçlar yaratacağının ulusal uygulamasını yapmaktaydık.

Hepimizin bir an önce modernleşmek istediğimiz yıllardı.

Birçok şey hızla değişiyordu.

Eskiden kalan her şeyi atarsak, çağdaş ve yepyeni başka birisi olacağımızı sanıyorduk. Bütün eksikler ve yanlışlar zaten eskimiş geçmişle birlikte atılacak, geriye kalan sıfır üzerine en kısa zamanda mükemmel bir ülke ve yepyeni bir kültür oluşacaktı. Daha doğrusu, modern olmak için kendimize ait birçok özellikten vazgeçmemiz gerektiği yanlış anlamasının en hızla sürdüğü talihsiz yıllardı. Hiçbir yanımızı beğenmiyorduk!

Kadıköy ve Üsküdar’ın yüzyıllarla oluşan güzellikleri de ve bu ve buna bağlı para hırsıyla zalimce yok ediliyordu. Pembeçavuş üzümleriyle ünlü Erenköy, çitlenbik ağaçlarıyla süslü şık Moda, fıstık çamları ve kokulu incirleriyle başdöndüren Salacak, leylak, sümbül, erguvanlarıyla dillere destan Fenerbahçe çılgın bir hızla betonlaşıyordu. Yalnızca bizim yaka değil, İstanbul’un iki yakası da tümünden yeşilini ve tarihini silmeye uğraşıyordu.

Çilekleriyle ünlü Kuzguncuk’ta da bağlar azaldı, o güzelim iki katlı evleri onartmak yerine çirkin beton apartmanlar yapılıyordu. Acelecilik ve açgözlülük, zevksizlik, kalınlık ve kaba-sabalığın en kallavisini doğuruyordu. Dedim ya yanlış anlamıştık...

Annem, vaktiyle büyükdedemin Kuzguncuklu bir Ermeni’den satın aldığı üç katlı kâgir evin yerine apartman yapılmasını istiyordu. İğdir’da doğup büyümüş annem için ‘beton’ modernlik, apartmansa kolaylıktı.

Dedem babasının evinin ve bitişiğinde daha sonra kendisinin satın aldığı, şimdilerde terzi dükkânı olan Rum evinin yıkılmasına şiddetle karşı çıkıyor, hep sevdiğini söylediği gelinine ilk kez karşı koyuyordu.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s.54–55)

Türk toplumunun Tanzimat döneminden itibaren büyük bir hızla yol alamaya başladığı Batılılaşma hareketi hayatın her alanında kendisini hissettirmiştir. İnsanlar “modern “olmak uğruna kendilerine ait ne varsa atmaya, Batı’ya ait ne varsa almaya başlamışlardır. Bu durum bir süre sonra değersizleşme kavramını beraberinde getirmiştir. Hâlbuki yapılması gereken bizim olanlara sıkıca sarılmak, sadece gerekli olanları Batı’dan almaktır. Toplumumuzun bu ha hep ya hiççi tavrı büyük sosyolojik bunalımlara ve sözde aydınların türemesine yol açmıştır. Mahrem romanında da geleneksel “baklava” ile Batılı “bonbonlar” arasındaki savaş anlatılmaktadır:

“Acaba hakikaten bıraktığı gibi miydi hayat; yoksa o evinde buhran geçirirken, çok şeyler mi değişmişti memlekette? Her halükârda, sokağa bir başka çıkıp, etrafa bir başka bakındığı o gün gayet iyi anlamıştı ki, bundan böyle, eski âdetlerin papucu damlarda aranmalıydı. Artık revaçtaydı yeni ve Avrupaî olan ne varsa. Beli ki sönük kalıyordu cevizli şerbetli baklava tepsileri, bonbonları sarıp sarmalayan rengarenk jelatinlerin çığırtkan cazibesi ile kıyaslandığında gani ganiydi baklava; bonbonlarsa tadımlık yiyip bitirmek içindi. Baklava; bonbonlarsa seyirlik tek başına bir keyifti bonbonlar; baklavaysa konu komşuya ikramlık. Bilinmeliydi bonbonlar; baklavaysa tanıdık. Tepsinin neresinden kesilirse kesilsin hep aynı kalırdı. Baklavanın kalıbı ve tadı; oysa bonbonların birbirlerinden farklı oldukları sarındıkları kağıtların rengine bakar bakmaz anlaşılırdı. Baklava, bir kez yapışınca insanın üstüne kalan, tadı yavan olandı; bonbona gelince, o her daim peşinden koşulan bir türlü tadına varılmayandı.

Biri mideye hitap ediyordu öncelikle; öteki ise göze.” (Şafak, Mahrem, s.44-45)

Deli Zamanlar romanında halkı yanlış Batılılaşma akımına uyum sağlamadıkları için eleştirenler eleştirilir. Romanda Aypare, Bayhan’ın halkı basit, gündelik Batılı kuralları bile öğrenemedikleri için kınamasına karşı çıkararak medeniyetin Türk halkında eskiden beri var olduğunu “tuvalet” örneğinden yola çıkarak açıklar:

“ Kız bak kıçımızı klozete uydurmağa yeni yeni alışıyoruz, alışmış da sayılmayız ya. Bizim eve gelen kaç kişi klozetin üstüne çıkarak şeyini etmişti. Klozet mermerine ayağının ölçüsünü çıkarmak suretiyle... Daha ahşap evleri, Levanten apartmanları yeni bırakıyoruz. Ama ayakkabıyla eve girmeyi çabuk benimsedik. Yolların hergün Avrupa sokakları gibi yıkandığını mı sanıyoruz ne?”

Karşımda Monis Ronet yüzlü Bayhan benim kıyamadığım halkı böyle aşağılamaktan, hayır hayır suçlamaktan hiç de üzüntü duymuşa benzemiyordu. Oysa bu mağrur halk abdesthanesini evin içine sokmayacak kadar medeniydi o ve o medeniyetin kırıntısını Anadolu’daki çoğunluk hala yaşamaktaydı.”

(Çokum, Deli Zamanlar, s.20)

Bir Göçmen Kuştu O romanında işgal yıllarında Batılı devletlerin rüzgârına kapılmış insanların hızlı biçimde onlara benzemeye çalıştıkları gözlemlenir. Nevnihal kadınların, kızların giderek Batılılar gibi giyinmelerini, onlar gibi yaşamaya başlamalarını yadırgar. Özellikle genç kızların hızlı bir şekilde Batılı yaşama entegre olduklarını görmek Nevnihal’i endişelendirir:

“ Dün Beyoğlu’na Cami Beyin karısına teşekkürü gitti. Cadde ve sokakları dolduran türlü uniformalar giymiş subayları, onların kollarında süslü Tango fistanlarla salınan kadınları hem görüp hem görmeksizin geçti sokaklardan. İlk bakışta, hepsini Avrupalı olduğu sanılıyor. Oysa Nevnihal artık şu yoksul sokaklarından bile o giysilere özenerek yapılmış, kirli gövdeleri, süründükleri ağır kokuları dayanılmaz hale getiren çocuklukla gençlik arasındaki kızların çıktığını, gece bile evlerine dönmediklerini görüyor. Sava’nın kızı da başladı bu işe. Buradaki kadınlar, Sava’nın kızından iki üç kat yaşlı, ama bir gömlek üstün fahişler olmalı. Evlerden uzak, içlerinde Müslüman kadınlarının da bulunduğundan söz ediliyor. İnanmak istemiyor bu söylentilere Nevnihal. Görmedi öyle birini. İstemiyorsan, ama sahidem istemiyorsan görmüyorsun. Bunu öğrendi: Yenilgiyle... ” (Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, s.100)

Doğu-Batı medeniyetlerinin karşılaştırılması ve neden çok istediğimiz halde Batı medeniyeti dairesine geçemediğimiz konusu Cumhuriyet Türküsü’nde ele alınır. Romanda Atatürkçü Abdülgâlip Bey temel sorunun doğu ile batı arasında bir terkip yaratma isteğinin olduğunu anlatır. Çünkü medeniyetlerin bütünleşmesini sağlamak mümkün değildir. Yapılması gereken bir medeniyet dairesinin tamamen kabulü olmalıdır. Romanda bu öneriler şöyle aktarılır:

“ Hüseyin Hüsnü Bey; vaktiyle Tanzimatçıların da böyle şeylere tevessü! ederek Garp medeniyetine meylettiklerini, bu meylin memleketi ters yüz ettiğini, zayıflattığını, hüsrana uğrattığını" iddia ediyordu. Abdülgâlip Beyin cevabı, hazırı. O: "Tanzimatçıların büyük hatası Şark ve garp medeniyetlerinin bir terkiğini yapmaya çalışmış olmalarıdır. Medeniyetlerin terkiğı yapılmaz, ancak birini tam kabul etmek zarureti vardır. Medeniyet nedir; efendim, bir takım müesseselerin yani düşünüş ve icra tarzlarının heyet-i mecmuasıdır. Harları ve dinleri ayrı olan cemiyetler, aynı medeniyet dairesinin içinde bulunabilirler. Nitekim Türkler, şimdiye kadar iki medeniyet dairesinden geçmişlerdir, biri Aksa-yı Şark, ikincisi şark medeniyetidir ki, bu, Bizans medeniyetinin bir neticesi, tezahürüdür. Yani Araplar şarki romanın, Bizans’ın varisi oldukları için, medeniyetlerine de halef oldular. Bu medeniyet Müslümanların eline geçince, Şark medeniyeti ismini aldı ve Türkler Müslüman olduktan sonra, tabii bir şekilde bu medeniyeti yaşamaya başladılar. Mesela Japonlar da son zamanlarda Aksa-yı Şark medeniyetini terk ederek, Garp medeniyetini benimsediler. Fakat harsta tamamen Japon kaldılar, önümüzdeki sene Japonların pek çok terakkisine şahit olacağımızı zannetmekteyim. Ayrıca Tazimatçıların kafasında da bir cemiyet, Türk milleti mefhumu yok.” (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s.35-36)

Yaşamının bir kısmını Paris’te geçirmiş ve Millî Mücadeleye katılmış bir Türk aydını olan Abdülgâlip Bey, Batı’nın medeniyeti karşısında hayranlık kadar öfke de duymaktadır. Paris’in düzenli sokakları, mimari yapısı onu İstanbul’u düşünmeye itmekte ve bu güzelim şehrin harabe haline dönüşmesi canını sıkılmaktadır.

Abdülgalip Bey bir Türk aydını olarak ülkemizin sahip olduğu birçok değeri Avrupa'da fark ettiği için de üzüntü duymaktadır:

“Paris'te yalnız siyasi manada değil, içtimai manada da, manada ve şekilde vatan kurtarıyordu. "Keferenin" bu çok muntazam, çok geniş, iki tarafı ulu ağaçlarla donatılmış yollarından yürürken İstanbul'un pis, eğri büğrü sokaklarını düşünüyor, içi hasetle doluyor; İstanbul'u ve Anadolu'yu yeniden, bastan başa imar ediyordu! Sanat eserlerini; camileri, şadırvanları, sarayları büyük meydanlar ortasına oturtmuştu. En dar sokaklar bile çiçekli ve ağaçlıydı. Oysa Paris'e gelinceye dek bitkilerden hiç anlamazdı; bir otlar bir çiçek arasındaki farkı görememişti, hatta "ayıptır söylemesi" mimaride sanatı da Paris'te tanıyıp Osmanlı mimarisinin farklılığına ve güzelliklerine ancak burada erdi. İstanbul'u, yüreğini acıta acıta özliyordu. Yürürken, hiçbir zaman kaleme kâğıda dökmeye cesaret edemediği hasret şiirleri yazıyordu. Mamafih orada, açlığını hissetmemek de yürümüştü, arkadaşlarına kızıp, pür öfke. Hatta şununla bununla, bilhassa Sabahattin Bey ve takımı ile tartışarak da yürümüştü. Paris'te yürüyüşler bir âlemdi.” (Işınsoy, Cumhuriyet Türküsü, s.42)

Türkiye'de Batılılaşmanın kayıtsız şartsız tek gerçek olarak benimsenmesi Viva la Muerte romanında ele alınır. Batılılaşma o denli ödünsüz bir hale gelmiştir ki Türkiye'de yerli değerler tasfiye edilerek yerine Batılı değerler monte edilmektedir:

“ ‘ Yapılmak istenene baksana! Batı kültürü getirilecek, Batılı olmayana bir toprak parçasında – o toprak parçasında yaşayan yerli çoğunluğun varlığı ve istemleri tümüyle kulak arkası edilerek!- yeni bir vatan edinmesine yardımcı olunacak? Batı'nın kültürünün, yerli kültürü istediği gibi tasarruf etmek hakkının, yerli kültürü korumak hakkından ‘daha yüce’, ‘daha iyi’, ‘daha saygın’, ‘daha çağdaş’, ‘daha akılcı’ olduğu şeklinde, tartışmasız ‘doğru’lar yerleştirilerek yardımcı olunacak. ” (Alatlı, Viva La Muerte, s.81)

Viva La Muerte romanında iki asırdır halkın Batılılaşma macerasına sürüklenmesinin ülkeye vakit kaybettiği anlatılır. Şu anda Türkiye Batı'nın çöplüğünü karıştıran bir ülke durumuna gelmiştir:

“ ‘Söyleme böyle! Türkiye'de hiç mi adam kalmadı!?’
Maydanoz bahçesine döndü, elini ağzına götürdü, İstanbul'a seslendi,
‘ Or'da kimse var mı? Heey!’
Başını üzgün üzgün salladı,
‘ Varsa bile ‘bir adam’ın hiçbir işe yaramadığını hala öğrenemedin mi? Bu sisi yarıp kim çıkacak? 2000'e çeyrek var ve hala dalga geçiyorsun!’

Derin bir umutsuzluk içinde gibiydi, ama dediğim gibi, tevekkül içermeyen bir umutsuzluktu bu.

‘ Hep yutturdular, hep yutturdular!’ diye söylendi, ‘En az iki asırdır, işe yarar bir şeyler bulmak umuduyla Batı’nın çöplüğünü karıştırıp duruyoruz! Gün geçmiyor ki, damperli kamyonlar yaklaşır tepemizden taze çöpler boşaltmasın! O zaman bir telaş yeni dökülenlere koşuyor, onları eşeliyoruz. Ertesi gün olup başka kamyonlar gelinceye kadar! Öyle de güzel çöpler ki! Neler neler yok içlerinde! Bilgisayarlardan elektrikli tırbüşonlara, felsefe kırıntılarında ulvi çevreciliğe, feminizmden Madonna yamalarına kadar! Öyle gücüne gidiyor ki!’

(Alatlı, Viva La Muerte, s.243–244)

Valla Kurda Yedirdin Beni’de Rodoplu, Batı karşısında Türk insanının takındığı tavrı yanlış bulduğunu belirtir. Yıllardır muhayyel bir gelecek uğruna bugün feda edilmektedir. Çözüm bekleyen sorunlarla ilgilenmek yerine, sürekli yeni modeller, sistemler denemek peşinde koşulmaktadır. Görünürde her şeyin iyi işlediği ülkede, aslında sağlıklı tek bir kurum bile yoktur. Rodoplu bunun nedenini Türk insanının sürekli kendini Batı jürisi karşısındaki bir yarışmacı gibi hissetmesine bağlar. Kendimize güvensizliğimiz, Batı’nın aşlamayacak olduğu yönündeki düşüncemiz bizi edilgenleştirmektedir. Bu görünürde Batılılaşma hevesi ülkeye ağır kayıplar vermektedir:

“ Ben, Türk’ü sevmiyorsun. Sana bir sır vereyim mi? Ben Türk’ü ben de sevmiyorum. Çünkü, KELİMELELER’den ibaretiz. Dağınık, hamis, kolaycı ve kötüyüz. Gözümüz hep ufuklarda, hep dağların arkasında. Önümüze bakmıyor, çukurları, taşları görmüyoruz. Sürgit yeni sistemler kurgulamak peşindeyiz, elimizdeki sistemi niye işletemediğimize bakmıyoruz. Kadın haklarının peşindeyiz de, kadınların olan haklarını neden kullanamadıklarını merak bile etmiyoruz. Sanayileşme, 'ağır sanayi' gibi laflarla yatıp kalkarken, kırsalın erdemlerini övüp, sanayi işçisi olabilmek için canını vermeye hazır adamın 'aslında köyünü ne çok sevdiği'nin türküsünü söylüyoruz. Sosyalizm diye ölüyor, öldürüyoruz, PTT'nin korkunç faturalarına neden olan sallapati hesapsızlığımızın üstünde düşünmüyoruz. THKP-C, THKO diye nutuklar atıyoruz, ne bir tüzüğümüz ne de bir programımız var. 'Doğulu' vatandaşlarımıza uygulanan faşizan baskıları kınarken, Faik Bucak'ın anayasal haklarına olsun sahip çıkmıyoruz. Biz, DAHA BÜYÜK meselelerle uğraşıyoruz, anlıyor musun? Yeni bir sistem gibi, yeni bir anayasa gibi BÜYÜK meseleler. Aile bütçesini nasıl denkleştireceğim diye ter döken karısının karşısında Birleşmiş Milletler genel sekreterinin yetkilerini tartışan BÜYÜK MESELELER'in adamı gibiyiz. Kolumuzun altında, Camus'nün 'Yabancı'sı, Kafka'nın 'Dava'sı, entelektüelliğimizle milleti terörize ettik. Bakma, sen, akıllı bir karış havada, sorumsuz bir kuşaktır, 68 kuşağı. Hazineserimi peşkeş çektim. Sana benim bir parçam olmaktan gurur duyabileceğin hiçbir şey bırakmadım, Kendal. Beni, hakir görüyorsun: 'Ankara hükümeti herhalde bilim ve sanatlardaki başarılarıyla

övünemezdi...'Doğrudur, övünemiyorum. İşin daha kötüsü, övünmek istiyor muyum, ondan da pek emin değilim, biliyor musun? Kalbim kırık.

Batı jürisinden onay alma zorunluluğu ağırıma gidiyor. Onların kendilerini konumladıkları koordinatları desteklemek zoruma gidiyor. Beni, BEN KENDİMİ YERDİĞİM SÜRECE .. kabulleneceklerini hissediyorum. Bu nedenle olacak, artık onlarla kendi hakkımla konuşmak istiyorum. Meydanı ve başarıyı sana bırakıyorum, anlıyor musun? Ve Allah affetsin, bazen, Yaşar Abi The kürt, Tilda Abla destekli The Kürt olmasaydı, bu kadar başarılı olabilir miydi, diye merak ettiğim de oluyor. Kürtlerin yaradılışı icabı Türklere daha iyi romancı olduklarını, herhalde, sen bile söylemezsin? Yılmaz Güney'in, Türkiye'den adam öldürdüğü için kaçtığı neden saklıyorsun? Hiçbir filmi kaçırmayan bana, 'O senden kaçtı,' demen, haksızlık değil mi? (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.360-361)

Yurt dışında yaşayan Türkler, ülkeye döndüklerinde Türkiye'deki yanlış Batılılaşma eğilimini yakından görme imkânına sahip olurlar. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında Şirin Devrim'in Türkiye'ye geldiğinde geleneklerin yerini sözde Batılı alışkanlıkların almaya başladığını gördüğü ve toplum adına endişelendiği anlatılır:

“ Bizimki, bir telefon ediyor, ne isterse getiriyorlar, o hâlâ 'Ben eski evimi özlüyorum' diyor, 'Ada'ya giderdik. Yemekler, tatlılar yapılır, yengeler, teyzeler oturulur, herkes işini yapar, nakışlar işler. Türkiye'ye gelince öyle olacak zannediyordum, ama şimdi hafta sonu geliyor, bakıyorum, o bir yere gidiyor, öteki bir yere gidiyor, çok üzülüyorum! Kişiliğimizi kaybediyoruz. Boğaz'da balığın yerini sosis almış! Olacak iş midir?' Her şeyi çok Batılı, fakat geleneklerinden kopmamış, son derece Müslüman, muhteşem bir kadın! Buraya geldiği zaman bu yabancılaşmadan nefret ediyor." (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. s.122)

Deli Zamanlar romanında Batılılaşma kısırcısındaki halkın durumu çözümlenmeye çalışılır. Değişmek isteyen Türk insanının kendisidir. Batı, kendi değerlerini toplumumuza dayatmamıştır. Türk insanının kendi olmayı istemeyip bir başkası olmayı arzulaması onu Batılılaşma macerasına sürüklemiştir. Bir kadın aydın olarak Aypare Batılılaşmanın kadına toplumumuzda bir değer katacağını düşündüğü için destek vermektedir. Kadın da artık birey olacak ve kendi sorumluluğunu kendisi taşıyacaktır. Bu durum romanda şu şekilde ele alınır:

“ Seçkin insanlar, kuruluşlar, yemeklerini, balolarını orda verirdi. Biz ise orada kendi başnalığımızı yaşıyorduk. Biz Batılılaşmayı seviyorduk aslında, değişmeyi kısacası... ‘ Biz değiştik... Bundan böyle Osmanlı olamayız!’ diyen Aypare haklıydı. Ona göre biz değişimi seviyorduk. Geçmişte oyalanmıyorduk, romantik tarafımız pek azdı. Kendimiz olmaktan hoşnut değildik... Zaten kendimiz olamamıştık ki... Amerikanlaşma

temayülüne böyle bakmalı, kimsenin bize kendi kültürünü zorla aşladığını sanmamalıydık. Biz gidip buluyor, ya da bize geleni geri çevirmiyorduk. Böyle yorumluyordu Aypare. Aypare'yi sonraki gelişmiş bilgilenmiş halimle değerlendirdiğimde ondaki Batı'nın bir başka olduğunu seziyordum. Yani o, Batıyı çağdaşlaşma adına kabulleniyordu. Kadının önde olması adına. Kadın gezecek, kapısını kendi başına açıp kapayacak, erkeğinin ardı sıra yürümeyecek, erkeğinin yanında ayrı bir kimlik ve kişilik olarak bulunacaktı. Erkek eve geldiğinde eşini bulamazsa kızmayacak kadın eşin evde bulunmamasının sebebi ille de namussuzluk meselesi gibi algılanmayacaktı..." (Çokum, Deli Zamanlar, s.44-45)

Batılılaşma süreci 1950'lerden sonra istikametini Amerika'ya doğru çevirmek zorunda kalmıştır. Amerika II. Dünya savaşından sonra dünyanın en büyük gücü haline gelince haliyle Batılılaşma da biçim değiştirerek Amerikanlaşma halini almıştır. Deli Zamanlar romanında darbeler nedeniyle ülkenin geriye gittiği hatırlatılarak, yeni bir darbe olmadıkça Türkiye'nin iyi bir yere geleceği belirtilir. Bunun için Türkiye'nin Amerika'yı iyi gözlemlemesi ve taktiklerini iyi kullanması gerekmektedir. Sonuçta amaç insana insan olmanın erdemini kazandırmaktır. Batı'ya yüzümüzü dönmenin nedeni de budur:

“ ‘ Neyi, ne kadar, ne ölçüde almalıyız? Önemli olan bu. Yani Amerika denilen zümrüdüanka kuşunun uçacağı, konacağı yerleri iyi bilelim kâfi. Hem insanın insan olabilmesidir asıl mesele... Yani iş selam vermekten, teşekkür etmekten, klozeti kullanma maharetine kadar gider. Eğer darbeler yakamızı bırakırsa bir yerlere varırız belki.’ ” (Çokum, Deli Zamanlar, s.28)

Batı tarafından bir paket halinde Doğu'ya sunulan Batılılaşma çığırkanlığının içeriği Viva La Muerte romanında farklı bir edebi üslupla okura sunulmaktadır. Günay Rodoplu Batı'nın “siz doğulular” diye ötekileştirdiği ve küçümsediği Doğu'nun Batılılaşma macerası peşinde nasıl sürüklendiğini ve yenik düştüğünü şöyle anlatır:

“ ‘ Batı'ya, Batı'ya, Batı'ya,
çığırırdu kuşlar,
‘ Batı'ya, Batı'ya, Batı'ya, çığırırdu
dil kursları
resim sergileri
elektronik buluşlar.
Yol uzun, yol zahmetliydi, yol yenişme,

yol kavga, yol ispattı. Nihayetinde birkaç yaldızlı diploma karşılığı kahramanlarımı aldı, düşlerimi, kanatlarımı kırdı. Yüzbir bilim adamı, binbir kitap gördüm.

‘ Siz Doğulular pek bir şeysiniz...’ dediler, ‘ Anlıyorsunuz, değil mi?... Hadiii, canım, siz anlarsınız. Ne de olsa, Batılılaşmış sayılırsınız! ‘ Biz Doğulular’ kimdik? ‘ Pek bir...’ neydik? ‘ Ben neyi anlayacaktım?’ Budisti, Bedevisi, Acemi, Kamboçyalısı, çerkezi, Vietnamlısı, Türkü, Çinlisi, Kürdü, Tibetlisi, Alevisi, Malezyalısı, Suriyelisi, Sumatralısı, kısacası Meriç’in doğusunda yaşayan tüm halklar, ‘ Biz, Doğulular,’ Biz

gabi,
şehvetli,
kaypak,
hain,
hissiz,
pis,
despot.

Biz, bir örnek Doğulular
Biz, bedensel faaliyetleri dışında, ne idüğü belirsiz Doğulular
biz, sosyal ‘bilim’lere, siyasi ‘bilim’lere edebiyatçılara meze Doğulular.

‘ Batılılaşın,
Batılılaşın,
Batılılaşın!’ çıkırırdı,

sinemalar,
konferanslar,
konseyler
moda evleri,
tekeller,
karteller.

Nasıl bir çağrıydı? Çipil mavi gözlerin pipo dumanları arasından talep ettikleri neydi?

Nasıl bir çağrıydı, halkına yaşayabilmek için önce kendisini, ‘Doğulu’ kendisini iptal etmesi gerektiğini ısrarla tekrarlayan? Marx’a nasıl bir umutla sarılmış olabileceğimi düşünebiliyor musun?

Das Kapital’in ve otuz yorumunun ışığını düşünebiliyor musun?

Şilili ‘yabancı öğrenci’ Ortega,
 Kolombiyalı Omar,
 Hintli Daver
 Ülkelerimizin acılarına ‘sözcü’ arayan
 Ülkelerimizin acılarına çare arayan
 milyonlarca biz’ler.

Yıl 1853’tü.
 İngiltere, hindistan’ı yok ediyordu.
 Marx, insanların ıstırapları ile meşgul
 tek Batılı bilim adamıydı.
 Biz’imle gözyaşı döktü, yüreğimize aldık.
 Yıllarca dizinin dibinde oturduk.
 ‘ Kitap’a aptessiz dokunmadık.
 Derken, bir gün, fazla ağlanmış olmalı-
 yız ki,
 ‘ Ama, unutmayın,’ deyiverdi Marx,
 ‘ İngiltere’nin Hindistan’da yerine geti-
 rilecek
 İki görevi vardır: birisi yıkıcı, birisi yapı-
 cı.
 Yaşlı Asya toplumunu ortadan kaldır-
 mak, onun yerine,
 Avrupa toplumunun kurallarını getir-
 mek.’

Oh, oh, oh, oh, oh!!!
 ayi, vayi, vayi!!!
 Yerinden sıçradı, Daver!
 ‘ Yaşlı Asya toplumu dediğin benim,
 anam,
 babam,
 dayım,
 kardeşim,
 Ağzından çıkan kulağın duyuyor mu
 Senin?!!!’
 ‘ Ne var, yani?’ dedi Marx, en bilimsel
 haliyle ‘Timur’un boyunduruğu söndür-
 medi mi, sayısız insan yaşamını?
 Ne biçim içtihatı?
 Ne biçim gerekçeydi?
 ‘ Hintliler öldürülmeye alıştırlar, bu
 kez de biz kendi iyilikleri için kessek, ne
 olur?’ u benim Doğulu yüreğim anlaya-
 mazdı!

Hintliler diye birileri yoktu,
 ‘ Doğulular’ diye birileri yoktu, benim

amcalarım, dayılarım, kardeşlerim,
 komşularım vardı!
 Talep etmedikleri bir coğrafyaya talep et-
 medikleri bir haritaya hasbelkader duhul
 etmiş,
 İki litre kanlı, iki ayaklı, çoluklu çocuk-
 lu, sevinçleri, acıları ile 'insan'dılar!
 Şu küllenmek üzere olan yosunlu geze-
 gende bir gıdım dolaşacaklar, sonra her-
 kes geldiği yere dönecekti.
 Bir başına.
 Kendi iyilikleri için 'yok edilmenin,'ras-
 yonalini anlayamazlardı.
 İnkalar, Aztekler, Massachusettler de
 anlayamadılar!
 Bu bağlamda, Htler, oryantalistlerden
 daha bir namusluydu:
 Yahudileri, onların iyilikleri için değil.
 'üstün' alman ırkının iyiliği için kesti-
 ğini hiç saklamadı!
 'Uygarlaştırma misyonu'nun ardına
 saklanmadı.
 Cılk yarama bir de tuz bastı Marx,
 'Boş ver,' dedi, Daver'i göstererek,
 ' Bu insanlar bizim gibi acı çekmez. Onlar, Doğuludur.
 O halde, biz onları başka yollardan an-
 maya çalışmalıyız.'
 Batı'ya, Batı'ya, Batı'ya çığırıldı
 görkemli binalar
 dolu vitrinler
 kısa çalışma saatleri işçilerin
 altlarındaki otolar,
 özgürlükler

Ne ki, ihanetin acısı yüreğimdeydi.
 Artık broşürleri incelemeyen,
 Onları 'başka yollardan anlamadan'
 hiçbir davete icabet etmeyecek,
 paketlenmiş dolduruşa gelmeyecektim.

Baktım, bir daha baktım, bir daha bak-
 tım,
 Gördüm ki, hakkında ahkâm kesilen in-
 san değil, insanın izdüşümü.
 Kartondan oyulma bir şekil,
 egzotik,
 gizemli,
 yaşamayan bir taş bebek,

bir oyuncaktı.

Gunga Din,Çieko, Ortega,
Omar, Hozan,
kitleyi oluşturan
ve fakat
ve aslında
bedenimizde her gün
milyonlarcası yenilenen
hücreler gibi ”

(Alatlı, Viva La Muerte!, s.389–390–391–392–393)

4.10.3. Batının Hangi Yönü Alınmalıdır?

Hilal Görününce romanında Kıırlmlı Türkler de Batı karşısında nasıl bir tavır alacaklarını tartışmaktadırlar. Feyzullah Ağa Batı'nın sadece bilim yönünü alalım diyenlere karşı çıkar. Çünkü Batı'dan bilim ithal etmek onun kültürünü de beraberinde getirecektir. Feyzullah Ağa Türklerin böylece “gavurlaşmasından” korkmaktadır. Ancak bugün gelişmekte olan tüm alanların lideri de Batı'dır. Batı ile mücadele etmek için onun dilinde konuşmak şarttır. Romanda bu durum şöyle dile getirilir:

- Başka nesini öğrenmeli düşmanın?
- -Dilini ağam. Rusiyye niye bu kadar büyüdü sanırsın? Frenlerin dilini ve ilmini öğrenerek...
- Feyzullah Ağa, çarığı elinden bırakıp
- Hay batsın onların ilimleri de, dilleri de...

Feyzullah Ağa acı acı güldü:

- Ah ah! dedi. Balacıklar, biz yalnız düşmanı değil, özümüzü, de tanımıyoruz. Neden diyeceksiniz? Biz gâvurun ilmini öğrenmeğe kalkışsak, değişiriz. Gâvurlaşırsız, ataya ecdada lanet yağdırıp, geçmişimize tükürürüz. Anladınız mı şimdi? Hani böyle olmasak, frenklerin ilmini alalım derim. Amma, ilim başka şey, gâvurlaşmak başka şey... Nasıl? Şu kart babanız yanlış mı düşünüyor? Ayıt Giray Can, yanlış mı?., ilim diye fenni kastediyorsanız, onun da iki türlü var. Faidelisi, faidesizi... Şimdi, frenkler adam katletmek için silâh icadediyorlarsa, buna ilim denir mi?

Bahtlı heyecanla atıldı:

- Peki, ben o silâha karşı kendimi nasıl koruyacağım?

Feyzullah Ağa önüne bakarak,

- İyi, dedi. O zaman dünya insanları kıran kırana birbirlerine girsinler. Kart dünya da çökecekse çöksün. (Çokum,Hilâl Görününce, s.45-46)

Batı medeniyetinin temelde Hıristiyanlığa dayandığı ve bu nedenle bizim gibi toplumlara uygun olmadığı Batıcılık konusunda ileri sürülen fikirlerden biridir. Türk

İslam dünyasının kendine daha uygun bir yaşam tarzı bulması gerekmektedir. Ancak bu yeni yaşam tarzının toplumumuzu en az Batı kadar yüceltmesi gerekmektedir. Bu durum Cumhuriyet Türküsü'nde şöyle dile getirilir:

-Bakın içimizdeki gayrimüslimler yeni bir hayat yaşamak için uzun uzun aramadılar, Avrupa milletlerinin hayat tarzı onlara bir güzel elbise gibi tam oldu.

-Evet çok doğru söyledin Hikmet, biz Müslüman'ız ve benliğimizdeki bu en mühim hususiyetten dolayı, temelinde daha ziyade Hıristiyanlık yatan kültürün, o hazır kaidelerini taklit edemeyiz... Ne var ki İslamiyeti unutalım! Bunu asla istemeyeceğimize, olmayacağına göre; kendi harsımızdan yaratılacak olan, bize göre, bizim Müslüman ve Türk ruhumuza cevap verecek bir tarz-ı hayat bulmak mecburiyetindeyiz.

Ha, ancak ondan sonra, Garp medeniyetine geçebiliriz. (Işınsoy, Emine, Cumhuriyet türküsü, s.180)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Batı karşısındaki asıl yenilginin bilimsel alanlarda Batı'nın önüne geçememek olduğu anlatılır. Türkler bilimsel alanlarda büyük isimler yetiştiremedikleri için Batıya karşı elleri ve kolları bağlı kalmışlardır. Batı'nın bu konuda örnek alınması gereklidir:

“ Bir zamanlar Batı ülkelerine birer eyalet gözüyle bakan, karaların ve denizlerin hâkimi Türk, ezelden beri saf ve büyük tefekkür kafaları yetiştirememek nasibi yüzünden ne doğuyu ne de batıyı muhasebe edebilirken batının birdenbire fişkirtmaya başladığı müspet bilgiler umacası karşısında küçük dilini yuttu ve o yutuş bu yutuş beyni, ruhu, kolları ve dili bağlı bugüne kadar geldi.”

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.53)

Viva La Muerte romanında Türk toplumunun Batı ile olan ilişkileri fırsat maliyeti kavramından yola çıkılarak açıklanmaya çalışılır. Fırsat maliyeti başlangıçta karlı görünen bir durumun zararlı sonuçlanması anlamına gelmektedir. Yani Batı'dan yarar göreceğimizi umarak aldığımız birçok kavram, olgu uzun vadede Türk toplumuna zarar vermiştir. Eserde aynı zamanda bazı sanatçıların ve aydınların topluma yeni olarak sundukları birçok ürünün Batı taklidi olduğu vurgulanır. Kısacası halk dört koldan aldatılmaktadır:

“ ‘ Şunu demek istiyorum: ‘Namus’ doğaüstü bir ahlak kuralı değil, toplumun somut çıkarlarının dayattığı bir davranış biçimi, bir iletişim yöntemidir. De ki, Tefik Fikret'sin, dil bilmez Türk'ü kandırıp Hugo'dan

'Han-ı Yağma'yı çeviriyorsun, ben yazdım yapıp ünleniyorsun. Ya da, de ki, Türkiye'nin biricik Şener Şen'inin, Savaş Dinçel'sin, 'Kırmızılı Kadın' denilen Amerikan filmini alıyorsun, kare kare kopya ediyorsun, kostümcünün tasarımından kuaförün modeline, ışıkçının ışığından oyuncunun oyununa kadar çalışıyorsun. Ortaya çıkan bu boşluğu TRT yayınlıyor; seyirci memnun, Ertem Eğilmez'in tecimsel siciline bir artı daha. Kaybeden kim? Toplum. Çünkü, ne 'Han-ı Yağma' Türk edebiyatına bir katkı, ne de 'Âşık Oldum', Türk sinemasına. Zaman ziyarı, kaynak ziyarı, en kötüsü de fırsat maliyeti çok yüksek!'

Günay'ın düşüncesini en çok etkileyen kavramlardan biriydi bu 'fırsat maliyeti' kavramı. İktisat terimiydi, kazanımın gibi duran bir sonucun, neyi kaybettiğini sorguladığından, 'başarı' olarak sunulan pek çok girişimin ardındaki tuzağı görmeye yarardı.

'Çalmayı, kopyayı şiddetle cezalandıran Batı toplumu bunu toplumun çıkarlarını korumak için yapar. Ama, tabii, bu noktaya gelebilmek için toplumsal birikim gerekli, yani, namussuzluğun kolektif zarar verdiğini yıllar yılı sınanmış, ikna olmuş, ikna etmiş olmak lazım. Hoş, resmi tarih, biriktirilen toplumsal deneyimi de iktidarın çıkarı doğrultusunda yorumlar ya. 12 Eylül'den 'Beyaz Kitap'tan başka ne kalacak'

(Alatlı, Viva La Muerte, s.32-33)

Türk insanı Lale Devri'nden itibaren Batı'yı referans noktası olarak görmektedir. Kendimize ait tüm sorunların çözümünde ya Batı kaynaklarına ya da Batılı aydınlara başvurulmaktadır. Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Rodoplu, Batı'nın bir bilim merkezi olarak görülmesinde sakınca olmadığını, ancak Türk insanına ait sorunların Batı'ya başvurularak çözülmesinin sakat bir yöntem olduğunu anlatmaktadır. Doğulu insan böylece kendisini Batı karşısında küçük görmektedir. Rodoplu İslamiyet'i bile Batılı aydınlardan öğrenmenin bir aydın olarak kendini ne kadar sarstığını anlatır. Aslında sorunları çözecek güç de, bilgi de bizde vardır. Kürt sorunu için de aynı durum geçerlidir:

“ Ah, İhtiyar Usta! Ne kadar haklısın! Hiç kimse bir entelektüel kadar bilgelikten uzak olamaz! Lafazanlıklarından ve lafazanlığın gücünden nefret ediyorum. İnsanlığın yaşam serüvenini kırpan, şablona sokan tanımlamalardan nefret ediyorum. Parçaların hayatıyetini öldürüyorlar. Parçaların, yani komşularımızla oluşturduğumuz bütünün. Paraları, yayınevleri, televizyon istasyonları var onların. Her oluşumu onlar açıklıyor, onlar takdim ediyor. Binali, 'Sartre Kürtlerden yana,' diye övünürken, beni ezip geçiyor. Cemil Meriç, Maxime Rodinson çevirisinin '-Batıyı Büyüleyen İslam'- önsözünde, 'Rodinson, kitaplarından geniş ölçüde faydalandığım bir üstat!' diyor. İslam'ı öğrenmek için, Meriç bile cami avlusundaki kör dilencinin paslı teneke tasına metelik atmamış Fransız 'Orta Doğu sosyoloğu'na başvurursa, Kendal ne yapsın? 'Yarım asırdır İslamiyet üzerinde çalışmaktaydı,' dediği 'Üstat' Rodinson, malumatını bilgiye çevirebilseydi, İslamiyet'le olan ilişkisinin, üstelik eski bir Marksist olarak,

bizimle çakışması gerektiğini idrak etmez miydi? Benim hakkımda 'uzman' olan biri, nasıl oluyor da, benden bu kadar habersiz olabiliyor? Nasıl oluyor da, sürgit haksızlığa uğruyorum? Ama, anlıyorum, o tuzu kuru bir entel. Hayatına kelimelerle anlam katıyor. Meriç haklı, kavga, insanla KADER arasında değil artık, insanla KELİME arasında. Memduh Amca'nın kaderini de, Şırnaklı Melo'nun kaderini de, kelimeler belirliyor. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.342-343)

4.10.4. Doğu/ Batı Çatışması

Üç Beş Kişi romanında Doğu ile Batı arasındaki temel farkın akıl/hayal karşıtlığı olduğu belirtilir. Batıda hayalcilik, maneviyat ikinci plâna itilmiştir. Batı demek akılcılık demektir. Doğu ise daha çok hayalci ve hislere önem vermektedir. Ağaoğlu bu durumu Don Kişot ve Keloğlan metaforlarından yararlanarak açıklar. Batıda Don Kişot hayalciliği nedeniyle eleştirilirken, Doğuda bilgisiz kahramanlık yapan, hayalci Keloğlan yüceltilir:

“ – Senin soyut saygın, onları çarkın ağzına itmeye yarar sadece. Batı, Keloğlanlığa pek yüz vermez. Orada tam karşıtı. Don Kişot, o sıksa ve yaşlı şövalye özentisi, her atılımında hüsrana, yenilgiye uğratılır. Batı'nın düşçülüğe yergisi ta buradan başlar. Akıldışılık cezalandırılır, akıl takdis edilir, yüceltilir. Onlara göre, Keloğlan'lar hiç kazanamazlar ya, Don Kişot'lar da sadece gülünçtürler. Ancak güçlüler amaçlarına ulaşırlar.

— Güçlü olmak, karşımızdakinin zayıf olmasını gerektiriyor. İstemiyorum.

— İşte, isteme. Güçsüzleri yalnız masallar korur. Onlar ejderhaları yalnız masallarımızda yenerler.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.25–26)

Alatlı, Batı ile Türk toplumu arasındaki karşılaştırmalarına OK Musti Türkiye Tamamdır romanında devam etmiştir. Ona göre iki medeniyet dairesi arasındaki farklardan biri de Batının zekâyı, bizim ise ahlâkı yüceltmemizdir. Batı için çıkarları önemlidir. Bunun için Batı zekâdan yararlanır, beslenir. Bu çıkara ulaşma sırasında Batı ahlaklı ya da ahlaksız her yolu dener ki, bu yol genelde ahlâksız olandır. Çünkü zekâ en kısa yoldan amacına ulaşmak istediği için genellikle illegal yollara başvurur. Türk toplumu içinse durum bunun tersidir. Bizde amaçlara ulaşmak için ancak ahlaklı olan yoldan gidilmelidir:

“ “Kelime ‘şey’dir” dedi, “yaşamayan, ölü bir ‘şey’. Şeyler’i işlevsel kılma becerisi de ‘zeka’. Akıl’dan farklı olarak zeka, elde olanı olduğu gibi kabul edip, belirli amaçlar doğrultusunda yeni kombinasyonlara sokarak işlerlik kazandırır. Biyolojik anlamda hayatta kalmak sürecinde kullanılan bir düşünce biçimidir. İki sopayı birbirlerine bağlayıp ağaçtan muz düşüren

maymun, zekasını kullanıyordu, aklını değil! Kelimeleri, yani ideolojileri, kalıp bilgileri, düşünce biçimlerini belirli amaçlar doğrultusunda yeni kombinasyonlara sokarak kullanan ‘zeka’dır. ‘Akıl’ın kısa vadeli elle tutulur bir amacı olmamasına karşın, ‘zeka’ belirli bir amaç ister.

‘Zeka’nın Batı medeniyetine Yunan’dan miras kalan kadim temsilcisi, akıl ve bilgelik tanrıçası Athena’nın verdiği ilhamla yaşam yolunda her güçlüğe bir çözüm üreten ata ruhu kurnaz, cesur, usta, saplantılı, tutkulu Ulysses’tir. Zavallı Mehmetçim! Sen, Homeros’u çok iyi bilirsin!

Odyssea’daki Truvalı Helen hikayesini hatırla. Ulysses, Menelaos ile birlikte Truva’ya gelir. Şehri kuşatırlar, tam on yıl! Bu on yıl içinde Ulysses, kadın kılığında saraya sızdıktan tut, dilenci kılığında Truva tapınağına girip tılsımı çalmaya varıncaya kadar her türlü savaş hilesinde fevkalade başarılı olur. Sonunda da, o tahta atı yapıp içine girer. Yunanlılar geri çekiliyormuş gibi yaparlarken Anadolu’lular atı surların içine alırlar, olan olur.

Ulysses’in hikayesi, ‘ahlak’ yokluğunun hikayesidir. Bu dünya görüşünde mesele, ahlaklılık ya da ahlaksızlık değil, ‘ahlak’ diye bir kavramın mevcut olmamasıdır. Ulysses’in amacına ulaşmasında doğru ya da yanlış yoktur. Hanımeliyi boğan Afgansarmaşığının haklı ya da haksız olduğundan ne kadar söz edebilirse, Ulysses’inkinden de o kadar söz edilebilir. Ne ki, Ulysses bitki ya da hayvan değil, insandır.”

“Anamızdan çocuk yapmayız dedik, türümüzü kedilerden ve iguanalardan ve eğreltiotlarından ayırdık. Zayıf kollanmalıdır dedik, sukaplumbağalarından, çakallardan ayrı durduk. Ne farkınız var, diye soranlara, ya Darwin’le ya da din kitaplarıyla karşı koyduk. Doğa’dan doğal olmayana talep ettik, İNSAN OLDUK!”

İtaliklerken, italikleren, bağırımsım!

Birdenbire, Günay’ın roman notlarında ne demek istediğini anlamıştım! İnsanı hayvandan ayıran ‘ahlak’ diye bir değer varlığının bilincinde olmasıdır diyordu. Bu bilince din yoluyla varılmazsa, dünyevi yolla varılır! Darwin, dünyevi yolu temsil ediyordu!

Yüzüne baktım, dudaklarında küçük bir tebessüm beni seyrediyordu. Anladığımı anlamıştı!

“Niye Konfüçyüs değil de, Darwin? Darwin, senin ata ruhlarından birisi değildir!”

“Ama o Şiran’ın romanıydı!”

“Zeka’dan farklı olarak akıl, anlamaya yöneliktir,” diye sürdürdü, “görünenin altındakini anlamaya, gerçekliğin özünü bulmaya çalışır. Akıl ahlaklıdır; fiziki, zihni, ruhani varlığımızı zenginleştirmeye dönüktür. Akıl, insanoğlunun son tahlildeki kaderi ile uğraşır, son tahlildeki kaderi etkilemeyecek gündelik şeylerle kelimelerle değil!”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.170-171)

Doğu Batı arasındaki çatışmanın temelde ne Doğu’yu ne de Batı’yı tam bilmemekle ilgili olduğu görülür. Çünkü Doğu ve Batı aslında birbirinin karşıtı değildir. Türkiye’de bir dönem etkin olarak gözlemlenen Batı hayranlığı, Batı tam olarak anlaşılmadan gelişmiştir ve bu nedenle görüntüden öteye gidememiştir. Hâlbuki Batı tam olarak öğrenilmiş, araştırılmış olsaydı Türkiye Batıya yönelimden büyük faydalar elde edebilecektir. İşte bu yanlış Canbaz romanında da dile getirilir:

“Söylemişim sana değil mi, yalnız doğuyu bilmek yeterli değildir, batıyı da öğrenmek lâzımdır diye. Senin batı düşmanlığın, aslında Türkiye’de batı değerlerini yalan yanlış taklide yeltenenlerin gülünçlüğünden kaynaklanıyor. Ah, onlar batıyı bilmezler ki, batının düşünce evrimini, zihin tekâmülünü ve ulaştığı noktaları bilmezler ki, nereden nereye, nasıl gelmiş herifler, hangi çilelerden geçmişler, bilmez bizimkiler. Çünkü bunları incelemek fazla yorucu gelir tembel kafalarına, çalıştırmaya alışmamışlar ki! Onlar ancak birkaç şekil, biraz zevk ne bileyim şu sıralarda moda olanı çalıp, kullanmak isterler.” (Işınsoy, Canbaz, s.332).

Rodoplu, Batı’nın Doğuyu kavramak amacıyla geliştirdiği oryantalizm kavramının sorgulanması gerektiğini belirtir. Viva La Muerte romanında Rodoplu oryantalizm kavramının bir ikiyüzlülük içerdiğini örneklerle anlatmaya çalışır. Doğuyu ilkel, geri kalmış olarak gören Batılılar her nedense kendi yapılarındaki ilkelikleri görmezden gelirler. Batıya göre Batı her zaman medeniyetin ana kaynağıdır, doğu ise mistik bir akıl dışılığı içinde kalmıştır.

“ ‘Oryantalizm’ denilen hurafeler yığınının oluşmasını öyle güzel anlatıyor ki! Bak, ‘bilgili mermi’ Avrupalı’nın dev konusu ‘Orient’ti. Romancısıyla, piskoposuyla, ressamıyla, politikacısıyla, koca bir batılı Gogiler ordusu Yunanistan ile Türkiye arasında bir yere hayali bir çizgi çizdi. Onun doğusunda kalan her şeye ‘Orient’ dedi. ‘ ne kadar çok tahmin yapılabiliyorsa, meseleyi o ölçüde büyük ve derin görmek lâzım.’ Uyarınca, o hayali çizginin berisinde yaşayan Türk’ü, Kürt’ü, Arap’ı, Çinli’si, Gogilerin uygun gördükleri, her türlü niteliği kabullenmek zorunda bırakıldılar. Mesela, ‘şark zihniyeti’ diye ne idüğü belirsiz bir kavram geliştirdiler. Bu hesapça bizim Forusların ve Avrupalının kullanıp attığı, yani ‘aştığını’ düşündüğü her düşünce ve değer yargısıyla, tarihsel bir çöp sepeti gibi tika basa dolu, ipe sapa gelmeyen ve her nedense doğal olarak ‘ilkel’ bir kafası olmalıydı. Az önceki örnekteki gibi, Avrupalı, kadımları erkeklerin ‘mütemmim cüzü’ olarak görmekten vazgeçtiği, daha doğrusu ekonomik koşullar, çalışması zorunluluğunu dayattığı için, serbest bıraktığı için ‘ezilen kadın’ denince nefretle andıkları kendi mukaddes kitapları değil, Kur’an oldu.

Baksana! Demin okuduğum pasajı içereyim Kutsal Kitaba el basarak yemin ederler eşcinsel ‘karı kocalar’ kilisede –yani ‘Kitab’a uygun olarak- evlenme hakkı için gösteri düzenlerler ama nefretle andıkları satırlar Kur’andadır. ! Kutsal Kitap Allah’sa Kur’an felektir. Zalim feleğe çatılır ama zalim Allah küfürdür. Ne rezil bir iki yüzlülüktür yarabbim! (Alatlı, Viva La Muerte, s. 93–94)

Batı’nın doğuyu tanımlamakta kullandığı yegâne kavram olan Oryantalizm, yanlış olduğu gerekçesiyle Viva La Muerte’de eleştirilir. Eserde Batı’nın doğuyu ilkel, ezilen kadınlar diyarı, bağınaz olarak gördüğü ve tüm bu nitelikleri oryantalizm

kavramında topladığı dile getirilir. Günay Rodoplu Batının Kuran-ı Kerim'i bir gericilik kitabı olarak yorumladığını da vurgular:

“ ‘ Oryantalizm’ denilen hurafeler yığınının oluşmasını öyle güzel anlatıyordu ki! Bak, ‘bilgili mermi’ Avrupalı’nın ‘dev konusu’ Orient’ti. Romancısıyla, piskoposuyla, ressamıyla, politikacısıyla koca bir Batılı Gogiler ordusu Yunanistan ile Türkiye arasında bir yere hayali bir çizgi çizdi. Onun doğusunda kalan her şeye ‘Orient’ dedi. ‘ Ne kadar çok tahmin yapabiliyorsa, meseleyi o ölçüde büyük ve derin görmek lazım’ uyarınca, o hayali çizginin berisinde yaşayan Türk’ü, Kürt’ü, Arap’ı, Çinli’si, Gogilerin uygun gördükleri her türlü niteliği kabullenmek zorunda bırakıldılar. Mesela, ‘şark zihniyeti’ diye ne idüğü belirsiz bir kavram geliştirdiler. Bu hesapça bizim Forus’ların ve Avrupalının kullanıp attığı, yani ‘aştığını’ düşündüğü her düşünce ve değer yargısıyla, tarihsel bir çöp sepeti gibi tıkabasa dolu, ipe sapa gelmeyen ve her nedense doğal olarak ‘ilkel’ bir kafası olmalıydı. Az önceki örnekteki gibi, Avrupalı, kadınları erkeklerin ‘mütemmim cüzü’ olarak görmekten vazgeçtiği, daha doğrusu ekonomik koşullar, çalışması zorunluluğunu dayattığı için, serbest bıraktığı için ‘ezilen kadın’ denince nefretle andıkları kendi mukaddes kitapları değil, Kuran oldu!

Baksana! Demin okuduğum pasajı içeren Kutsal Kitaba el basarak yemin ederler eşcinsel ‘karı kocalar’ kilisede –yani, ‘Kitap’a uygun olarak evlenme hakkı için gösteri düzenlerler ama nefretle andıkları satırlar Kuran’dadır! Kitab-ı Mukaddes Allah’sa, Kuran felektir. Zalim feleğe çatılır ama zalim Allah, küfürdür. Ne rezil bir iki yüzlülüktür, yarabbim!’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte, s.94)

Viva La Muerte romanında Türkiye’de dâhil doğu toplumlarını kurtaracak gücün İslamiyet ve yerel değerler olduğu vurgulanır. İslamiyet yaşam sever bir din olduğu için insanların hayatı daha değerli görmelerini sağlayacaktır. Batı karşısında Doğu’nun ve Türkiye’nin büyük bir güç olması da İslam’a verdikleri öneme göre değişecektir:

“ ‘ Her koyun kendi bacağından asılacaktır. Kısacası canım, İslamiyet’in öteki adı ‘biyofilya’dır.’
‘Biyofilya?’
‘Yaşam-severlik. Öteki anahtar kavram. Ölü-seviciliğinin tersi.’
Duraladı,
‘Uzadıkça uzuyor, ama,’ diye özür diledi yine, ‘çaresiz’
‘Bunun için buradayım,’ diye hatırlattım.
‘Evet, öyle...’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte, s.172)

Viva La Muerte romanında Amerikalı Diana ile Günay Rodoplu örtülü kadınların durumlarını tartışırlar. Diana Türkiye’deki peçeli kadın sayısının artışına

dikkat çekerek bunu bir tür İslami fanatizm olarak yorumlarken Günay bu görüşe karşı çıkar. Günay Türkiye’de örtülü olduğu için birçok kadının eğitim ve çalışma hakkının elinden alındığını söyler. Ayrıca Batı’nın neden Türkiye’de İslami değerlerin yükselmesini istemediğini çözümlenmeye çalışır:

“ ‘ Aynen onu demek istiyorum,’ dedi Günay, ‘fanatik Müslüman diye özel bir insan kategorisi yok.’ İnsanı dünyadaki eski yerine, sistemin merkezine yerleştirmek isteyen tek tük tektanrıcılar var, demek istiyordu.

‘ Türkiye’de yok, tabii,’ diyerek geri çekildi Diana, ‘ama, yavaş yavaş oluşuyor.’ Çarşafli kadınların sayısının arttığından yakındı.

‘ Eeee?’

‘ Demek istiyorum ki, sen Müslümansın ama örtünmüyorsun?’

‘ De ki, ben günahkâr Müslümanım!’

‘ Yine de,’ dedi Diana, ‘yine de bu durum seni korkutmuyor mu?’

Günay’ın ‘ Ne korkutmuyor mu?’ sorusu, olayı küçümsediğini vurgulamak için sorulmuş bir soruydu, ama bunu Pavloviç bilemezdi, tabii.

‘ Örtülülerin sayısının artması,’ diye açıkladı, ‘ korkutmuyor mu?’

‘ Hayır. Daha çok Müslüman adayı okula gidiyor, otomobil kullanıyor diye neden korkayım? Kadınlar dindar oldukları için evlerinde oturup üniversiteye gitmeseler daha mı iyiydi? Sömürgeci mantığı bu!’

‘ Beni kaygılandırıyor doğrusu,’ dedi Diana. ‘Suudilerde, başı kesilen o Prenses’i hatırladım da. Brrr! Tüylerim diken diken oluyor. ‘

‘ Ben de sizin, üstüne para verip seyrettiğiniz korku filmlerinizi hatırlıyorum da, brrrr! Tüylerim diken diken oluyor! Kaldı ki, siz niye bu kadar dertleniyorsunuz? De ki, Türkiye derin bir tefekküre daldı, herkes örtündü. Size ne bundan? İslamiyet’le birlikte gelmesi muhtemel uzlaşmazlıktan korkuyorsanız, saçma. AT’ye almazsınız ya da İsrail’i tepemize salıverirseniz, olur biter. ‘Miskin Müslüman’lardan oluşan bir Ortadoğu daha çok işinize gelmez mi?’

Diana, politikacı olmadığını ama ‘kadınları düşündüğünü’ söyledi. Hizmetçisi Nesibe’yi sarhoş kocasının nasıl ezdiğini anlattı, ‘Kadın hakları ne olacak?’ diye sordu. Günay hiç etkilenmemiş gibiydi.

‘İyi bir soru,’ dedi, aynı katılıkla, ‘gerçekten de, örtündüğü için devlet dairesinde, hatta özel sektörde iş verilmeyen, eğitimi engellenen kadınların hakları ne olacak? Amerikalı olsalardı, hiç değilse sizin feministler kıyafet özgürlüğü diye ortalığı birbirine katarlardı!’

‘ Gerçekten de öyle mi düşünüyorsun?’

‘ Sen düşünmez misin? Seni temin ederim, bu ülkede hiçbir Kürt ya da Alevi erkeği, medeni haklarından örtülü bir Müslüman kadın kadar mahkûm bırakılmamıştır! Kadın haklarını hep Batılaştırma yolundaki engellere karşı kullanamazsınız. İnsanlara Müslümanlaşmak hakkı da tanımak zorundadır.’

‘ Ama, Günay, dünyada bir manastır ya da bir ada gibi yaşayamazsınız!’

‘ Dünya, Batı dünyasından ibaretse ve hiç değişmeyecekse, öyle. Ama, bu temelsiz bir varsayım,’ dedi Günay, ‘şundan yüz yıl önce dini bütün Hıristiyanlar olarak, Afrikalı kadınların göğüslerini döve döve örttüydünüz. Bugün, Bodrum’da poponuzu rahatça teşhir edemiyorsunuz

diye bizi suçluyorsunuz. Rahibelerinize gösterdiğiniz kabulü Müslümanlara neden göstermediğinizi hiç düşündün mü?’

‘ Ama, ilerleme bu,’ dedi Pavloviç, hiç inandırıcı olmayan bir sesle.

‘ Kimbilir, belki de sadece dalgalanma,’ dedi Günay, sükûnetle, ‘yeryüzünün özgün kitaplarının sayısı üç yüzü geçmez, gerisi, zarfın yeni mazrufundan ibarettir. Lao Tze, Konfüçyüs’e neyse, Rousseau Voltaire’e, Hazreti İsa, Hazreti Muhammed’e o’dur.’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte!, s.501–502–503)

Alatlı, Türkiye’nin kendi meselelerine karşı olan bigâne tavrını her fırsatta eleştirir. Kıbrıs meselesini uzun yıllar kabul etmeyen, dış Türklerin sorunlarına karşı duyarsız kalan Türkiye Alatlı’ya göre yanlış bir siyaset yürütmüştür. Yapılması gereken Batı’ya karşı Türkî Cumhuriyetlerle iyi ilişkiler kurmaktır. Çünkü Batı’nın ikili tutumuna karşılık kökleri aynı olan Türkî devletleri Türkiye’ye karşı samimi duygular beslemektedir. Ancak Türkiye’nin benimsediği körü körüne Batıcılık devletin doğuya dönmesine engel olmaktadır. Türkiye ancak Batının uyarılarından sonra bu devletlerle yakınlaşmaya başlamıştır:

“ “Türkiye’nin de Hindistan’dan kalır yanı yoktu. Hatırlarsın, bu yıllarda ‘Bizim, Kıbrıs diye bir problemimiz yoktur’ da demiştik! Kazaklara da aynı şeyi yaptık. Kendi derdimizin kendimize yettiğini lisanı münasiple duyurduk. Başımızı öte yana, Batı’ya, çevirdik! O birkaç bin Kazak da dünyanın orasına burasına savruldu! Ta ki, yine Batı’dan birisi, bir Amerikalı misyoner, devriye gelip bir avuç mülteciyi de Türkiye’nin kabul etmesinde ısrarlı oluncaya kadar! Ancak o zaman lütfettik de, aldık. Bir avuç Kazak’ın da Türkiye’ye serpilmesine izin çıktı. ” ”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.11)

4.11.Eğitim

4.11.1.Devletin Eğitim Politikası

Türkiye’de sık değişen hükümetler ve bu hükümetlerin fark politikaları büyük sıkıntılar yaratmıştır. Her hükümet kendi görüşünü savunacak kimseleri önemli makamlara getirmiş ve bu durum liyakat kavramının zarar görmesine neden olmuştur. Zarar gören bir diğer kavram ise eğitimidir. Her hükümetin farklı eğitim politikaları yürütmeleri eğitimde sürekliliği bozmakta ve niteliksiz öğrenciler yetişmesine neden olmaktadır. Canbaz romanında bu durum eleştirilir:

“ İki yıl, yedi aylık bir öğrencilik süresi. İlk sene tamam sükûnet içinde okuduk. Dersleri seviyordum, İngilizce öğrenmeye de, öğretmeye de hevesim vardı. Okuldaki öğrenci teşkilâtı bana karışmadı, toplantılarına iştirak etmem için zorlamadı, para toplamadı... derken kabine değişti. Rezilliğin ilk perdesi, birinci sahne: Okul kapatıldı. Ve ak günlerin ilk aklığını Gazi Eğitim’deki öğrenciler hissettiler. Derken gelin, buyurun, koşun Türkiye sahnelerinde her gece her gündüz, ak günler oyunu. İpi çekilen topaç gibi dönüyor düzen, hızla saptırılıyor. Her şey hızlı. Değişen memurlar büyük bürokratından, hademesine, mezar bekçisine değin. Hızla artan fiyatlar...” (İşinsu, Canbaz, s.31)

Siyasetin eğitime bulaşması ve kendi amacına uygun adamlar yetiştirmek için uğraşması ortaya donanımsız insanların çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle 1980 öncesi süreçte öğretmenlerden öğrencileri devletin amaçlarına uygun yetiştirmeleri beklenmiştir. Siyasal karışıklık nedeniyle iyi eğitim alamamış olan öğretmen adayları, yurdun çeşitli yerlerindeki öğrencilere eğitim verirken hep bu eksikliği hissetmişlerdir. Her devir gerçek bilgiyi değil, kendi doktrinini kavramış insanlar istediği için eğitim sistemimiz giderek güç kaybetmiştir.

“Bekledim, bekledik! Son sınıf: bu sefer üç aylık eğitim. İkmâle falan kalmadım, niçin kalacaktım ki, Gazi Eğitim ve bütün Eğitim Enstitüleri harıl harıl mezun versin istenmiyor mu! “Demir ağlarla ördük ana yurdu dört baştan” bu İnönü devrinin marşımı, annem söylemiş. Biz, akgün’cüler: “Cahil kafalarla doldurduk okulları dört yandan”ı söyleyeceğiz! Konya’yı çektim kurada. Peki hangi İngilizce’mlerle ders vereceğim elin çocuklarına? Korkumun bir sebebi de bu olmalı. “Bizim görevimiz dil, matematik, yahut tarih bilmem ne öğretmek değil halk çocuklarına bizler onları bilinçlendirmeye gideceğiz..Sınıflarının bilinci ile bilinçlenecekler, sol yumruklarını sıkı sıkıya öğrenecekler., tamam mı?” böyle diyordu öğrenci birliği başkanı ve hüküm verir gibi tekrar tekrar soruyordu: “Tamam mı!” Sol yumruklar...” (İşinsu, Canbaz, s.35)

Devletin eğitim sisteminin temelinde iyi insan değil, iyi vatandaş yetiştirmek olduğu İşkenceci romanında da ele alınır. Devletin eğitimdeki temel amacı kendi devamını sağlayacak kuşakları yetiştirebilmektir. Vatandaşın çocuğunu devletin okuluna teslim etmesi ise bir bakıma devletin egemenline duyduğu güvenden gelmektedir. Romanda Abdurrahman Ağa gibi devletin “darbe” yemiş bir kimsenin bile oğlunu okula göndermesi devlet ile hâkim güç ile arasını iyi tutma isteğinden kaynaklanmaktadır:

“ Abdurrahman Ağa, hemşehrilerinin kahvesinde itibarlı bir köşe edinmekle meşguldü. Okul herkes için kurtuluş oldu. Devletin kendi ölçütleri, kendi talepleri, kendi beğenileri doğrultusunda yetiştireceği, sahiplenip sırtını sıvazlayacağı, hoşnut kalacağı bir vatandaşının kılavuzluğunda yaşamak güvencelerin en büyüğüdü. İşkenceci'nin edineceği yol yordam becerisi, otoriteyle uzlaşmayı sağlayacak, kusurlarını bağışlatacak, iletişim kuracaktı. Aksini düşünmeleri için hiçbir neden yoktu. Çırağına otomobil tamiri öğretip de, mobilya yapamadığı için cezalandırılan usta nerede görülmüştü? ” (Alatlı, İşkenceci, s.34)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında eğitim medeniyetin nakledilmesinde kullanılan bir araç olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle her devlet kendi medeniyet dairesini yansıtacak bir eğitim sistemi kurmaktadır:

“ Medeniyet, fitri ve ölümsüz bir şey değildir. Her kuşakta - yenilenmesi gerekir. Finansmanındaki ya da nakledilmesindeki boşluklar sonunu getirebilir. İnsanı, hayvandan ayıran eğitimidir. Eğitim medeniyetin nakledilme tekniğinden başka bir şey değildir medeniyetler kuşakların birbirlerine zincirlenmiş ruhlarıdır.” (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.287)

Eğitim millî bir nitelik taşır. Millî eğitim çocuklara küçük yaşlarda kendi milletinin değerlerini, niteliklerini, gücünü ve amaçlarını kavratacak şekilde düzenlenir. Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında ise Yunanlıların eğitim sistemlerini tamamen Yunan ırkının propagandası haline getirmeleri eleştirilir. Propaganda öğrencinin bir düşünceye bağlı yetişmesine, neden sonuç bağlantısı kuramamasına neden olur. Sağlıklı düşünemeyen bu çocuklar birer militan gibi yetiştirilmektedir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

" İki ajandan birisi basındır; ki anlaşılın, Lord Kimberly'in ilkeleri doğrultusunda kısıtlanmayacak ve dizginlenmeyecektir; ikincisi de gittikçe daha 'Yunan' olan, eğitimidir. Çok iyi bilinir ki, Yunanlılar, yapabildikleri her durumda, okuldaki dersleri 'vatanseverlik duyguları' dedikleri şeye bağlarlar. Romanya'da, Bulgaristan'da, Mısır'da ve Şark'ta bunu yaptılar. Halklarını Helenik fikirlerle yetiştirmek istemelerinden dolayı kimse onları kınayamaz, ancak daha ileri giderler ve okullarını propaganda aracı olarak kullanırlar ve Bulgaristan'da ve Romanya'da olduğu gibi, aynı metotlar kendilerine karşı kullanıldığında, ortalığı ayağa kaldıracak kadar bağırırlar.

... Kıbrıs'ta, özellikle 1898'de kabul edilen XVIII sayılı Eğitim Kanunu'ndan yararlanarak, çok ileri gittiler. Bilindiği gibi bu kanun, Hükümetin ve Eğitim Bakanlığı'nın eğitim programları üzerindeki yetkisini kısıtlayarak Lefkoşa'da, sorumsuz bir siyasal komitenin eline teslim etti. Hiç kuşku yoktur ki, Kıbrıs'taki eğitim mekanizmasının büyük bir bölümü aktif

olarak bu propagandayı güçlendirmek için kullanılmaktadır. Bu doğrudur, çünkü 1897'de Yunanistan Türkiye'ye şımarıkça saldırınca, adına okul müdürü denilen birtakım adamlar ve öğrenciler Lefkoşa cimnasyumundan, harbe katılmak üzere Yunanistan'a gittiler. Öyle inanıyorum ki, o savaşın sonu farklı olsaydı, burada çok ciddi sorunlar çıkardı. Müteveffa M. Goussio'nun yönetimi altında Mısır'da çok etkili olan bu şımarık, adına yurtsever denilen örgüt, Kıbrıs'ta da olayların çıkacağını ilân etmiş ve Kıbrıs'ta yazlık tutan ailelerden bir kısmı kontratlarını feshetmişlerdi... Şimdi, bu iki ajitasyon aracına bir üçüncüsü de eklenir gibi görünmektedir ki, bunun boş ya da önemsiz..."

(Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ? .s.132)

Ülkemizde öğretmen sayısının az olması ve her bölgeye gerekli sayıda öğretmen atanmaması okullarda derslerin yapılmamasına neden olmaktadır. Çırpıntılar romanında İstanbul'daki bir okulda derslerin çoğunun boş geçtiği ve öğretmenlerin sürekli yer değiştirdikleri anlatılmaktadır. Öğretmenin olmadığı bir okulda eğitimden söz edilemeyeceği için bu dönemler öğrenciler için büyük bir kayıptır:

“ Okula otobüsle gidip geliyordu, şimdiden arkadaşlar edinmişti. Ama çoğu dersler boş geçiyordu. Öğretmenler dama taşı gibi durmadan yer değiştiriyorlardı. Bazı derslerin öğretmenleri henüz ortada yoktu. Çocuklar derslerin boş geçmesine alışmış, şimdiden aylıklığa başlamışlardı...”

(Çokum, Çırpıntılar, s.163–164)

4.11.2.Savaşların Eğitime Etkisi

Savaş yıllarında en çok zarar gören kurumlardan biri de eğitimidir. Savaş döneminde can tehlikesi nedeniyle okullar ya kapatılmakta ya da karşıt güçler tarafından bombalanmakta, ortadan kaldırılmaktadır. Bosna Savaşı yıllarında da kan kaybeden eğitim sistemi için vatansever öğretmenler önlemler almışlar, öğrencilerine bodrumlarda ders vermeye devam etmişlerdir. Bu dersler çoğu kez gaz lambalarıyla ya da mumlarla yapılmıştır. Sonuç olarak savaşların engellenmesinin tek yolu bireyleri eğitmektir. Bu durum Sevdalinka'da şöyle anlatılmaktadır:

“ 6 Nisan olaylarından beri okullar kapalıydı. Ama birkaç müteşebbis öğretmen, emniyetli kilerlerde çocuklara ders vermeye devan etme kararı almışlardı. Çocuklar ateş altında yürümek zorunda kalmasın diye, hemen hemen her sokakta böyle bir kurs açılmıştı. Yaşları karışık. Hana'nın grubunda kendi yaşında çocuklar olmakla birlikte, on-on bir yaşlarında da birkaç çocuk vardı. Fiko kendi yaş grubunun bulunduğu başka bir kilere devam ediyordu. Burhan ve Nimcta gibi ikinci kozu seçenler için

yaşam, yeraltına inmişti. Öğretmenler, ailelilerin de yardımıyla, çocukların eğitimini sürdürmeye çalışıyorlardı. Karanlık ve rutubetli zemin katları, ışıklar sık sık kesildiği için, gaz lambaları ve mumlarla aydınlatıyor ve etrafta cirit atan fareleri görmezliğe gelerek yaşama devam ediyorlardı. Fareden korkan birçok kadın, bu korkunun anlamsızlığının farkına, savaşın onlara aniden tanıştırdığı ölüm korkusuyla burun buruna geldiklerinde varmışlardı. Fareler, böcekler, karanlık, rutubet, pis kokular ve durmak bilmeyen silah sesleri günlük yaşamın içine örülmüştü, insanların sıkça çektikleri can sıkıntısı, yerini can derdine bırakmıştı. (Kulin, Sevdalinka, s.119)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu’da eğitim çalışmaları büyük güçlüklerle yürütülmüştür. Bu konudaki ilginç bir örneğe Ağustos Başağı romanında yer verilmiştir. Romanda ahırın üst katında eğitime devam eden bir lisede dersler sık sık hayvanların sesleri nedeniyle kesilir. Edebiyat öğretmenin bu trajikomik ortam içerisinde ders işlerken tek tesellisi çoğu şehit ailelerin çocuğu olan öğrencilerin biraz da olsa gülebilmeleridir:

“Edebiyat Muallimi Cavit Bey bu kerpiç köy evinin sofasında elleri ardında dolanıyordu. Çocuklar hasırlara çökmüş, gözlerini Cavit Bey’e dikmişlerdi. Alt kat ahırdı. Ve oradan sığırların böğürtüsü geliyordu. Diyelim ki Cavit Bey bir şiir okuyor, sığırların sesi araya giriveriyordu. Nasıl aramazdı Hamidiye İdadisi’ni... O büyük kapılı ferah binayı. Geniş avluyu, çınar serinliğini...”

— Edebiyat güzel sözdür, güzel sestir çocuklar. Lakin bu sığır sesleri içinde duyulmuyor.

Çocuklar güldüler. Cavit Bey de güldü kendi sözüne. Ancak çocukların gülmesi uzun süreceğe benzerdi. Cavit Bey kalın kaşlarını çatıp gözlüklerini düzeltti. Elindeki kitabın sayfalarını karıştırdı.

—Zemzeme’den bahsediyorduk.

Ahırdan yine böğürtüler gelmeye başlamıştı.

Cavit Bey hemen ekledi.

Tabii aşağıdakiler müsaade ederlerse...

Çocuklar bu defa daha coşkun, daha ölçsüz gülmeğe başladılar. Bunların arasında Veli’nin sesi hepsini bastırdı. Cavit Bey bu defa gülmedi. Gözlük camlarının ardından bütün sınıfı tarayıp gürültünün dinmesini bekledi. Sonra, içinden ‘ Şu acılı günlerde, varsın gülsünler...’ dedi. ‘Onlar şimdi yangın yerlerinin yoksul, garip çocukları... Ailelerinde şehitler var... gaziler var. Kimbilir daha ne acılı günler görecekler. Varsın gülsünler şimdi.’”

(Çokum, Ağustos Başağı, s.264)

Kurtuluş Savaşı yıllarında eğitimin devam ettirilmesi bir süre sonra imkânsız bir hâl alır. Çocukların eğitilmeleri bir zorunluluk olmasına karşın vatanın kurtarılması daha gerekli bir durumdur. Bu nedenle Ağustos Başağı’nda erkek

öğretmenlerin bir süre sonra askere çağrıldığı ve okullarının öğretmensiz kaldığı dile getirilir. Ancak savaş kazanıldıktan sonra eğitim çalışmalarına tekrar hız verilecektir:

“ İdadi gene o harap, kerpiç evin üst katıydı. Şimdi derslerin bir kısmı boş geçmekteydi. Genç hocalar askere çağırılmışlardı. En çok Cavit Bey’in gidişine üzülmüşlerdi. Cavit Bey son dersinde onlara, biraz da gidiş heyecanının eklendiği o gür sesiyle Namık Kemal’den şiirler okumuştı. Sonra babasının doksanüç harbiyle ilgili hatıralarını anlatmıştı. Eski Zağra’da, Filibe’de olanları... Bulgar zulmünü, o acılı günleri, Osman Paşa’nın Plevne’de koca Rus ordularına karşı direnişini, büyük irade savaşını... Hiç görmedikleri o yerler, buralara benzerlikleriyle gözlerinin önüne gelmişti. Ahşap, kerpiç Osmanlı evleri, dar sokaklar, çeşmeler, yollara dökülmüş insanlar... Ucu bucağı belirsiz göç kabileleri... Ve yol kesen, kanlı mızrakları, süngüleriyle Bulgarlar, Rus kazakları... ”

Sonra Cavit Bey gözlüğünü düzeltmiş, cep saatini çıkarıp, hademenin zili çalmasına az bir zaman kaldığını anlayarak susmuştu. Belki konuşsa sesi, o güçlü sesi titreyebilirdi. Herhalde böyle olsun istemiyordu. Çocuklara hep güçlü görünmeliydi, öyle değil mi? Çocuklar da susmuşlardı, adeta nefeslerini tutmuşlardı. Birazdan araya o her zaman bekledikleri, ama şimdi duymak istemedikleri çan sesi girecekti.

Ve çan çaldı... Cavit Bey solgun yüzüyle doğruldu.

Allahısmarladık çocuklar.

Duyularımı bastırmış bir sestir bu.

Güle güle, yolunuz açık olsun.

Çocukların, onu hep bir ağızdan uğurlayan sesleri bereketli bir ırmak gibi soluk soluğa aktı. Cavit Bey kerpiç duvarlara, kırık pencerelere, o eğreti sobaya, duvara asılı Namık Kemal’in, Mehmet Akif’in resimlerine göz gezdirdi. Sonra kitaplarını koltuğunun altına sıkıştırıp yürüdü. Veli’nin içinde bir boşluk... Cavit Bey’i bir daha görememe korkusu... Ama yavaş yavaş onun yokluğuna da alışıldı. Her geçen gün hayatlarından eksilen şeylerin boşluğunda yaşamağa ister istemez katlanacaklardı. Bununla beraber, Nafiz Bey’in gidişi Veli’yi öyle üzmedi.”

(Çokum, Ağustos Başağı, s.358–359)

4.11.3.Eğitime Yöneltilen Eleştiriler

4.11.3.1.Niteliksizlik

Bir Cinayet Romanı’nda matematik Profesörü Türkiye’deki matematik eğitimindeki çarpıklığı dile getirmektedir. Matematik mantığının tam olarak öğretilmediği ve anlaşamadığı ülkelerde matematik adına tuhaf tezler yapıldığı romanda şu şekilde aktarılmaktadır:

“Dünyada (üstelikte ilkokullarında aritmetiğin doğru dürüst öğretilmediği Türkiye’de) yirmi birinci yüzyıla çeyrek kala, hâlâ, “matematiğin metafiziği” konulu doktora tezleri yazılabiliyor ve ben sıcak bir eylül gününde, Yasemin’i öğle yemeğine davet edeceğime, bilemediniz

balkonumda Boğaz'a karşı oturup keyifli saatler geçireceğime, söz konusu tezin jürisinde bulunmak üzere fakültenin yolunu tutmak zorundayım.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, s. 238–239)

Kaf Dağının Ardında romanında mevcut Millî Eğitim sistemini beğenmediği için kızı için özel bir eğitim düzeneği oluşturan babanın çabaları anlatılır. Romanda genç kız okul dışında edindiği bilgilerle her geçen gün daha geniş bir açıdan dünyayı algıladığını belirtir. Bu durum eğitim sistemimizin ne kadar yetersiz ve tekdüze olduğunu göstermesi bakımından önemlidir:

“O sene, on yedi yaşındaydım, başıma Emel Hanım'dan gayri, bir özel tarih, bir özel edebiyat ve din öğretmeni sardı, doladı. Tarih ve edebiyatta, okulda öğrenmediklerimi öğreniyor; zihnim yeni, bambaşka, çok boyutlu bir dünyaya açılıyordu, edindiğim bilgilerin dışında, olayları değişik açılardan görüp, tartabilme yeteneğini kazanıyordum. Din öğretmeni ise: ah, onu düşünmek bile bana huzur veriyor, üzerimdeki etkisi azalıp çoğalarak fakat sürekli devam etti.” (Işın, Kaf Dağının Ardında, s.35)

Eğitim sistemimizdeki niteliksizlik Viva La Muerte romanında ele alınır. Türkiye’de üniversite mezunu insanlar bile kendi alanlarının uzmanı değildirler. Bu durum eğitim sistemindeki ezbercilikten ve şekilcilikten kaynaklanmaktadır:

“ Türkiye’nin en iddialı üniversitenin mezunu, Amerikalı akranından otuz yıl gerideyse, buna eğitim denmez! Bırak bilgisayarı, Osmanlıca bile öğretemeyip Başbakanlık arşivlerini yabancılara teslim ediyorsan, buna eğitim denmez. Halis oğlu Şafak, İktisat Fakültesi’nden mezun olup iktisatçı olamıyorsa, Yüksek Jeoloji Mühendisi Suat, marn tabakasını şisten ayırmıyorsa buna eğitim denmez! ”
(Alatlı, Viva La Muerte, s.242)

Eğitim kurumlarının niteliksizliği, çocuğun beklentilerine karşılık verememesi çocukların okuldan uzaklaşmalarına ve eğitim dışındaki alanlara yönelmelerine neden olmaktadır. Eserde bir Türk çocuğun okulda hem dersler hem de öğretmenler açısından hayal kırıklığına uğramasını ve bu nedenle ilgisini otomobillere yönetmesini anlatmaktadır:

“ İngilizlerin yönettiği, Ermeni papazlarının ders verdiği, Rum arkadaşlarının, nakarat bölümü, “Türkleri yumuşak bir kılıçla öldürelim, öcümüzü alalım, bum! bum!” diye biten neşeli şarkılarla takıldıkları ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilkesini bir türlü içine sindiremeyen bir imamın,

“Hayber Kalesi” öyküleri ile şekillenen kişiliği, daha altıncı sınıfta, hayattaki tek gerçeğin otomobil motorları ve para olduğuna iman etti.

Bu gerçeği kavraması ile birlikte, Lefkoşa Türk mahallesinin tam ortasında, bedestenin yakınındaki, üç küsur yüzyıllık Osmanlı evini terk etmesi bir oldu. Gitti, Hacı Hüsrev’in Ayios Loukos Kilisesi Meydanı’ndaki tekalamit istasyonunda çalışmaya başladı. (Alatlı, Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?, s.74)

Kaf Dağının Ardında romanında Mevsim’in babası Batıya karşı duyduğu hissin daha çok kıskançlık olduğunu dile getirir. Bizim geçmişimizi unutmak isteşimizize karşılık onlar, sürekli geçmişlerinden beslenmişler ve bu nedenle bugünü yaşamada çok başarılı olmuşlardır. Bizim yapmamız gereken de geçmişimizi yeniden öğrenmektir. Ancak sürdürülen eğitim sistemi içinde ne yazık ki bunu başarmak mümkün değildir. Bu nedenle Mevsim’in babası onu özel hocalar tutarak özel bir eğitime tabii tutmuştur. Ancak ne yazık ki her Türk çocuğu bu kadar şanslı değildir:

“ Tespit edebildiğim en belirgin hissim, kıskançlıktı.. der.. Batı’nın tarihini, sanatını, sanatçı ısını, hayır! Hayır, bütün buları Batı'nın kabul ve takdim ediş tarzını kıskandım. Onun tarihi ile iç içe, aynı zamanda yarına dönük olarak fakat bugünü yaşamasını kıskandım, insan haklarına karşı gösterdiği aşırı hassasiyeti, zaman kavramına verdiği önemi kıskandım, iste bundan ötürü, memlekete döndüğüm vakit, kendi mazimi; Osmanlı'yı ve ondan evvelini keşfetmeğe karar verdim. Sana da niçin özel tarih, edebiyat, din hocaları tuttuğumu sanıyorsun.. Çünkü bu budala, bilhassa kendimizi aşşığıyan eğitim sistemimizde, bir kişi özel gayret göstermezse, ancak budala ve aşşıklık duygusu ile dolu bir mahlûk hâline gelir. Daha dönerken, uçakta, seni hususî bir tarzda yetiştirmeğe karar vermişim." (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, s. 27–28)

4.11.3.2.Bilgi İstifçiliği

Eğitime bir süreç değil de bir sonuç gözüyle bakılması Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ele alınır. Eserde artık öğrencinin davranış eğitimi alması anlayışının tamamen terk edildiği ve belirli formüllerle en kısa zamanda kariyer hedefine ulaşılmasının önem kazandığı anlatılır. Bu durum artık eğitim sistemimizin kariyer merkezli olmasına neden olmuştur:

“ Bakın bu ülke, alacakları sonuçtan emin olmak isteyen, dar yürekli, kariyerist eğitimcilerin ellerinde. İnsanlarımız, kurumlarımız kısır çünkü eğitimciler bildikleri sonuçları elde etmek için bildikleri formülleri kullanmaktan vazgeçmiyorlar. Formüllerini geliştirmek için hiçbir gayretleri yoktur. Onlara göre, öğrenci onların formülünden yararlanamıyorsa, zaten ümitsiz bir vakadır. Alanı terk etmeli, gitmelidir! Acımasız, ziyankâr ve tembeldirler. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş s.286-287)

Eğitim sistemimizin aşması gereken önemli engellerinden biri de müfredat programlarının aşırı yüklü oluşudur. Bir öğrencinin bir yıl içinde öğrenemeyeceği kadar çok bilgi yüküyle karşı karşıya getirilmesi yanlıştır. Bunun dışında kalabalık sınıflarda bu yüklü programları hakkıyla anlatıp yetiştirmek zaten olası değildir. Romantik Bir Viyana Yazı romanında eğitim sisteminin bu eksiklikleri dile getirildikten sonra kız öğrenci sayısının giderek azalmasına da dikkat çekilmektedir:

“... Devletin kuruluşu... Bütün bu zaman içinde, Avrupa’daki durum. Unutmadığınızı umarım. Gerçi her şeye çok özet bakabiliyoruz, programlar yüklü. Şimdi lise iki, son sınıflar, hatta hala birlere de ders veriyorum, büsbütün özet oluyor. Sınıflar da kalabalık. Fakat kız arkadaşlarımız gitgide azalmakta.”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.66)

Malumat ile bilgi arasındaki fark Viva La Muerte romanında anlatılmaktadır. Romanda malumatçılar eski eşya toplayan istifçilere benzetilmektedir. Malumatla bilim yapmanın, düşünmenin, tartışmanın imkânı yoktur. Çünkü malumatçılık itiraz etmeden biriktirmeyi gerektirmektedir. Ne yazık ki Millî Eğitim sistemi tamamen malumatçı bir anlayışla ilerlemektedir:

“ ‘Malumat’ sahibi olmak erdem değildi. Tersine, amaçsız ‘malumat’ insanların zihni ve ahlaki masumiyetlerini kaybetmelerine neden olurdu. ‘Malumatçı’lar, asla kullanılmayan eşyalarla tıklım tıklım dolu bir odada, her an bir şeye çarpıp devirmek korkusuyla hareket edemeyen, iğdiş edilmiş istifçilerdi, bakınız, Enis Batur. Ve hiç kimse ‘bilge’likten, bu istifçilerin, bu ‘entel’lerin, uzak olduğu kadar uzak değildi. Bu olgunun, özellikle de, Türkiye’de (o, ‘hayatın bütününe ilişkin kerterizini yitirmiş Türkiye’de’ diyordu), olanca çıplaklığı ile gözlemlenebildiğini; sahtekârlığın, ‘malumatçı’ eğitimin yaygınlaşması ile doğru oranda arttığını söylüyordu. Okulda, Solon kanunları ile Seneca arasında bir yerlerde başlayan ‘malumat’ furyası, zaman içinde, örneğin, Alman epik tiyatrosunun ‘gestus’larının tartışılmasına, örneğin Bolivar’ın ululanmasına kadar uzanıyor, örneğin, Barış Derneği üyesinin ‘Çağının bedelini ödüyorsun sen’ gibisinden, ‘çağının hiç, ama hiç farkında olmadığımı söyleyen’ saçmalıkları kapsıyordu. ‘Malumat’ araç olmaktan çıkıp ‘amaç’a dönüşüyordu.

‘Peki, ‘amaç’ nedir? Diye sordum,

‘Amaç, dünyayla sevgi ile bütünleşmeyi öğrenmektir,’ dedi hiç duraksamadan, ‘Ama malumat istifçileri için bu mümkün değildir.’ ” (Alatlı, Viva La Muerte, s. 29)

Malumatçılığın önemli özelliklerinden biri de yeniyi ve yenileşmeye kapalı oluşudur. Çünkü yenilik malumatçıların eskiden biriktirdiklerini atmalarını gerektirecektir. Hiçbir malumatçı bunu yapmak istemediği için Türk insanı sürekli gereksiz ve eski tartışma konularının içinde kaybolup gitmektedir:

“ ‘ Malumat istifçilerinin haşır neşir oldukları dışkı, yaşanan gerçekle hiçbir ilişkisi olmayan, yaşayan insanın gerçeği ile çakışmayan, ‘Anal-istifçi karakterin dünya ile ilişkisi mülkiyet ve denetim üzerine kurulur, çevresi ile sevgiyle bütünleşmesi söz konusu değildir. Sanki enerjisi, akli kapasitesi çok sınırlı olduğu için o güne kadar biriktirdiklerini saklaması, elindekini kaçırmaması gerektiğini düşünüyor gibidir. Canlıların kendilerini tekrar tekrar yenileme kapasitelerinin farkında değildir. Kendisini güvencede hissedebilmek için elinde olana asılır. Bu bağlamda, ister solcu, ister sağcı olsun statükocudur. Böyleleri –yani, Türkiye entelijensiyasının yüzde doksan dokuzu- cezaevleri adam almazken. ‘Komüntern’in beşinci kongresi...’ ya da ‘Abdülhamid efendimiz...’ diye başlayan ‘malumat’a sarılmazlarsa yok olacaklarını sanırlar. Hayatta kalmanın ancak yenilenme ile mümkün olduğunun bilincine bir türlü varılamadığı için, bir zamanlar bir zamanlar bilgi olmuş ama artık posası kalmış kırıntılarına kaskatı yapılırlar. Türkiye’de otuz yıldır aynı gündemin dayatılmasının nedeni de budur – mesela, bizim sahamızda, bir Tevfik Fikret-Mehmet Akif meselesi vardır ki, bu konuda, aynı insanlar, an az otuz yıldır, yılda bir kez, en az iki tam gazete sayfası yazı yazarlar- köhne gündemlerini yani ‘mal’larını koruyabilmek için ellerinden geleni artlarına koymaz, gerektiğinde despot kesirler.’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte, s.30)

Alatlı’nın Or’da Kimse Var Mı? Başlıklı roman dizinde eğitim sitemimizi derin bir eleştiri sürecinden geçirdiği görülür. Rodoplu, kendi hocalık tecrübelerinden yararlanarak en büyük eksikliğin pratik bilgiden yoksunluk olarak belirler. Öğrenciler malumat kırıntılarıyla dolu ödevler hazırlayarak sınıf geçerler. Bu durum öğrencilerin gerçek bir bilimsel süreç yaşayamamalarından kaynaklanmaktadır. Olaylar arasında bağ kuramamak, test edememek, sistemsizlik üniversite mezunu gençlerin genel özelliğidir. Hukuk eğitimi de ne yazık ki bu durumdan payını almıştır. Rodoplu mahkeme savunmalarını şaşırarak izlemektedir:

“ Üniversitede ödev verirsin. De ki, sabun sanayinin sektörel yapısı gibi bir konu. Hiç şaşmaz, Türk öğrenciler, ‘sabun; bir alkalinin yağlı bir madde üzerindeki etkisiyle elde edilen, temizlik ve yıkama işlerinde kullanılan bir maddedir diye başlar, raporun yarısından fazlasını sanayinin yapısı ile uzaktan yakından ilgisi olmayan malumat kırıntıları ile doldururlar. Şiran da dâhil avukatları dinlerken hukuk fakültesinin faciasını anlıyordum. Sadece avukatlar değil, savcılar da böyleydi tabii! Sıkıyönetim Mahkemeleri’nin binlerce sayfalık savunmaları gibi iddianameleri geri kalmışlığımızın,

hamasetimizin, sistemsizliğimizin, nedensel bir ilişkisi kurmaktaki beceriksizliğimizin kanıtları gibidir.

Sonra ne oldu, biliyor musun? Daha önce koridorda dikkatimi çeken, bol bol parfüm sıkınmış, cüppesinin örtmediği dekoltesini göğüslerinin yarığını sergilemek için kullanan kadın avukat konuşmaya başladı. Ne 1 Mayıs ne IMF, o, müvekkili olduğu anlaşılan sanık kızın hamile olduğunu söyledi. Saçlarını savura savura, dudaklarını büze büze, müthiş bir 'merhametinize sığmırız!' nutku attı. Ve kazandı! Kızı tahliye ettiler. Diğerleri, hücrelerine döndüler. Bir sonraki mahkeme dört ay on gün sonraya atıldı! (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.552)

Günay Rodoplu Viva La Muerte romanında Türk eğitim sisteminin temel hatasının malumat istifçiliğinde ısrar etmek olduğunu belirtir. Ona göre bilgi ve malumat birbirinden ayrıdır. Bilgi yaşamsaldır ve yaşayarak öğrenilir. Bilgi işe yarayan her tür yorum, bulgu, çözümlerdir. Malumat ise işe yaramayan ve aktarım sonucu elde edilmiş gereksiz birikimlerdir. Eğitim sistemimiz bu ikisi arasındaki farkı göremedikçe ve malumat istifçiliğine devam ettikçe nitelikli gençler yetiştiremeyecektir:

“ ‘ Malumat’ı ‘bilgi’den ayırırdı, Günay Rodoplu, ‘Bilgi’ esasa, öze dönük, hayatın bütünüyle çakışan, hayata asılan, hayatı açıklayan, yorumlayan, aydınlatan ‘ışık’; ‘malumat’ ise öğrenilmiş, belleğe stok edilmiş, ama hayata iğreti duran kazanımlar bütünüydü.

‘malumat’ sahibi olmak erdem değildi. Tersine amaçsız ‘malumat’ insanların zihni ve ahlâki masumiyetlerini kaybetmelerine neden olurdu. ‘malumatçı’lar asla kullanılmayan eşyalarla tıklım tıklım dolu bir odada, her an bir şeye çarpıp devirmek korkusuyla hareket edemeyen, iğdiş edilmiş istifçilerdi, bakınız, Enis Batur. Ve hiç kimse ‘bilge’likten bu istifçilerin bu ‘ entel’lerin uzak olduğu kadar uzak değildi. Bu olgunun özellikle de, Türkiye’de (o, “hayatın bütününe karlı kerterizini yitirmiş Türkiye’ de” diyordu) olanca çıplaklığı ile gözlemlenebildiğini; sahtekârlığın, ‘malumatçı’ eğitimin yaygınlaşması ile doğru oranda arttığını söylüyordu. Okulda Solon kanunları ile Seneca arasında bir yerlerde başlayan ‘malumat’ furyası, zaman içinde, örneğin, alman epik tiyatrosunun ‘gestus’larının tartışılmasına, örneğin, Bolivar’ın ululanmasına kadar uzanıyor, örneğin, Barış Derneği üyesinin ‘Çağının bedelini ödüyorsun sen’ gibisinden “çağının hiç ama hiç farkında olmadığını söyleyen saçmalıkları kapsıyordu. ‘Malumat’ araç olmaktan çıkıp ‘amaç’a dönüşüyordu.

“peki ‘ama’ nedir?” diye sordum,

“Amaç, dünyayla sevgiyle bütünleşmeyi öğrenmektir” dedi hiç duraksamadan, “Ama malumat istifçileri için bu mümkün değildir.” (Alatlı, Viva La Muerte, s.29).

Romantik Bir Viyana Yazı romanında Türk eğitim sistemi bir tarih öğretmenin ağzından ciddi şekilde eleştirilir. Cumhuriyet tarihi boyunca amacın

öğrenciye bilgi yığmak olduğu ve bu nedenle öğrencilerin bir sorgulama sürecine giremedikleri için bu bilgileri kullanamadıkları dile getirilir. Romanda test edilmeyen bilginin kafaları karıştırdığı ve öğrencinin ancak sınav öncesinde bu bilgileri ezberleyerek sınıf geçme eğiliminde olduğu anlatılır. Ancak sistem bu yapıyı desteklemekte ve ezberden uzak bir tarih eğitimi, bir eğitim sistemi şu an için mümkün görünmemektedir:

“... Cumhuriyet ise, cebindeki ortaboy üç lise defterlik şiir toplamıyla yeni öğrencilerin bir ipin ucundaki yo-yo topu gibi inip kalkarak, ‘ Çöplük 1-Sefatepesi 0 / Sultanbeyli 2- İkitelli 3 / Güneşli 4- Terelelli 5. Gool!. Gool! Ardından da, ‘ Heey Corc / Versene borç!..’ diye haykırışmaları demek. Ortalıkta bir gürültü, bir koşuşturma ki, bunlar ancak sınav eşliğinde mecalsiz dikilip kalmakta ve kısılmış sesleriyle işitilir işitilmez bir şeyler sormaktadırlar: ‘ Macaristan İran yanlarına mı düşer öğretmenim? Öğretmenim, Tuna kuzeyden güneye mi akmakta? Mohaç, Moğol kalesidir, sahaların karalı da bu kaleye üç gol atmıştır, diğmi öğretmenim?’

Müjde örtmenim, örtmenim müjde, Kastamonu şapkasının tarihini bildim, TV yarışında üç araba, beş buzdolabı, sekiz de güzel kız kazandım, nasılmış!.. Sen daha uyu, inek!..

— Ve burada yeni bir ses patlaması kaçınılmaz. ”

(Cumhuriyet Tarihi/ Eğitim)

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.8)

4.11.3.3.Yöntem Sorunları

Romantik Bir Viyana Yazı romanında bu kez de edebiyat eğitiminin sorunları gündeme getirilir. Öğrencilerin en basit söz kalıplarını, deyimleri bile bilmemesi eğitim sistemimizin bir eksikliğidir. Diğer önemli bir eksiklik de güncel edebiyatın, yeni bilgilerin öğrencilere anlatılmamasıdır. Öğrenciler sürekli eski edebiyat dönemlerini öğrenmekte, onlardan da edebî bir zevk almamaktadırlar. Aslında gençlik bu tür derslerden sıkılmakta, bunalmaktadır. Bu dersler öğrencilerin ilgisini çekecek biçimde onlara aktarılmamaktadır:

“ Durun bakalım, hali pür melal ne demek, içinizde bilen var mı? Yok mu? Aman edebiyat öğretmeniniz işitmesin, aramızda kalsın olur mu? Çünkü neticede sizlere öğretilen çağdaş edebiyat değil yazık ki, hep en eskiler, en eskiler, eh onu da böyle kulak ardı ederseniz... Efendiler, sayın bayanlar, beyefendiler, hali pür melal, tam da şimdi içinde bulunduğumuz durum demektir. Sıkıntı, usanç dolu bir durum. ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.34)

Eğitimin önemli bir parçası da sanat eğitimidir. Öğrencilerin iyi birer edebiyatsever ve iyi birer okur olabilmeleri için onları doğru yaşlarda doğru eserlerle buluşturmak gerekir. Bir Cinayet Romanı'nda öğrencilerin çok küçük yaşlarda ağır dünya klasiklerini ödev olarak okumak zorunda kaldıkları ve bu durumun onları edebiyattan uzaklaştırdığı anlatılmaktadır:

“ Öte yandan, en beceriksiz cinayetleri pek uzun sürede ve bir sürü laf kalabalığını boğarak çözen Shakespeare'i olsun, Dostoyevski'yi olsun sıkılarak okuduğumu hemen itiraf edeyim. Bu klasiklerin ortak bahtsızlığı galiba: yani, genellikle ev ödevi olarak okunmaları. İyi eğitim kurbanları, dünya edebiyatının önemli yapıtlarını, bunları doğru dürüst anlayamayacakları an beş yirmi yaşlar arasında okuyorlar ve belki de hemen oracıkta edebiyata karşı bağışıklık kazanıyorlar.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, s.21)

Okuldaki eğitimin sadece somut bilimlere dayalı olması ve sanat eğitiminin vakit kaybı olarak görülmesi Ölü Erkek Kuşlar romanında eleştirilir. Derste öğrencilerine keman çalan öğretmen görevinden alınır. Çünkü müdüre göre öğrencilerin zekâsını müzik değil, matematik geliştirecektir:

“ Benim öğretmenim sınıfta keman çalıyordu. İnce boynunu kemana doğru incelikle eğip acıklı ezgiler çalıyordu bize. Gözlerini yumuyordu acı çekiyormuş gibi. Sonra müfettişler geldi ve onu bizden aldılar. Keman çalıyor diye almışlar. Buna akıl erdiremiyorum bir türlü. Çok ağladık arkasından, sıraların üstüne yatıp günlerce ayrıldık. Müdür gelip matematik öğrenmemiz gerektiğini, zekâmızın müzikle değil, matematikle gelişebileceğini söyledi. Selçuk Öğretmen'i, o incecik, genç adamı çok özleyyoruz. Şimdiki öğretmen tırnak muayenesi yaparken ellerimize kalın, tahta bir cetvelle vuruyor, kızarıyor ellerimiz, morarıyor. Matematik öğrenmek istiyorum.”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s. 74–75)

Eğitim sistemindeki sorunlar Ölü Erkek Kuşlar romanında da ele alınır. Eserde eğitimin sadece müspet bilimlere indirgenmesi doğru bulunmaz. Suna, yengesi tarafından parasını edebî kitaplara yatırdığı için eleştirir. Ona göre bu kitaplar Suna'ya kötü düşünceler aşılacaktır:

“ Bir şoför eski bir Kadıköy-Pendik minibüsünün altına yatmış, emektarın bağırsaklarını kurcalıyor. Bir vitrinin önünde durup kitaplara bakıyoruz. Ama daha dün yengem kitaplarımı bodruma sakladığı için yeni kitap almayı düşünmüyoruz. Zaten kitapçı da daha açılmamış. Ders çalışmamı, çok

çalışmamı, sınıf birincisi olmamı istiyor yengem. Ama bir türlü olamıyorum. Kitaplar yüzünden, diyor yengem dayıma. Nerden buluyor bilmem. Harçlığını kitaplara yatırıyor. Ben Edirne Öğretmen Okulu'nda okurken bütün harçlıklarımı biriktirir, tatile giderken kardeşlerime çikolata alırdım. Bu kitap alıyor. Kötülükler aşıyor bu kitaplar çocuklara. Görmeyeyim, diyor, parçalarım, sobaya atar yakarım, haberin olsun... Otur dersine çalış. Bak, gene üç almışsın matematikten.”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s. 337–338)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında öğrencileri ile bağ kuramayan genç bir öğretmenin durumu anlatılır. Edebiyat öğretmeni olan Tuna öğrencilerine edebiyatın ve sosyal bilimlerin de önemli olduğunu bir türlü anlatamamaktadır. Öğrenciler sınav sistemi nedeniyle matematik ve fen bilimlerinin yol açıcı olduğuna inanmaktadırlar. Gençler ile öğretmenler arasındaki anlayış farkı her geçen gün biraz daha artmaktadır. Romanda bu farklılık şöyle anlatılır:

“ Paniğe kapılıyor, belli etmemek için geriliyor, gerildikçe kendime benzemeyen kasılmış birine dönüşüyordum. Karşımda kimi parlak, kimi bıkkın, kimi de alaycı bakışlarla dikilmiş gençler vardı ve deneyimsizliğimi her an yüzüme çürük bir yumurta gibi fırlatmaya hazır bekliyorlardı. Büyük çoğunluğu edebiyatı ve sosyal dersleri ‘fasulyeden’ sayıyor, hayatta en hakiki rehberin yalnızca matematik ve fizik olduğuna şartlanmış olarak, at gözlükleriyle uygun adım yürüyorlardı. O sıralar onları olası bir tehlike gibi görüyor ve yakınlık duymuyordum.”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s.294)

Eğitim sistemimizdeki aksaklıklardan biri de yarış ve ödüllendirme üzerine kurulmuş olmasıdır. Öğrenciler hırsla sınavları kazanmaya, birbirlerini geçmeye zorlanmakta, ancak böyle başarılı olabilecekleri onlara dayatılmaktadır. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında ise bilenden daha çok, hareket eden insanlar yetiştirmek zorunda olduğumuz dile getirilir. Bilgi mutlaka harekete, eyleme dönüşmelidir. Bunu başarmak içinse yol basittir: Doğayı örnek olan bir eğitim sistemi kurmak:

"Eğitimimizi, zihniyetimizi değiştirmeliyiz. Hareket eden, eylemci, ama sahip olmadan başaran, başarısıyla gururlanmayan, bundan avantaj sağlamayan, kendini üstün saymayan insan tipi yetiştirmeliyiz!"
Bunu başarmak ancak doğaya dönük, doğa, hayvan ve insan sevgisini yüreklere aşılacak bir eğitim programıyla olasıydı. Böylesi tüketim hırsıyla koşullanmış, gurur ve yarış üzerine kurulu toplumlarda hiç de kolay değildi düşündüklerini gerçekleştirmek, ama olanaksız da sayılmazdı. Hiçbir

şey olanaksız olmamalıydı zaten. (Uzuner, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri, s.30)

4.11.3.4.Sorgulamadan Uzak Ezbere Dayalı Eğitim

Tarihin ezbere bilgilerle korunamayacağını, tarihi değerleri korumak için tarih bilincine sahip olmak gerektiği Romantik Bir Viyana Yazı romanında anlatılır. Öğrenciler Türkiye'nin tarihini bilmek bir yana kendi yaşadıkları bölgelerin tarihini bile bilmemektedirler. Bu durum eğitim sistemimizin ne kadar ezbere dayalı olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır:

“ Evecet, Kastamonulu kardeşler, acaba, buranın kimler tarafından, ne zaman kurulduğunu içinizde kaçınız biliyor? Bekliyorum. Cevap yok.

Ayıp ayıp. İnsan doğduğu, hem de doyduğu yerin tarihini bilmezse, ne memleketin, ne dünyanın tarihini bilebilir. Bunu kafalarınıza böylece yazın, kuzucuklarım. Bir tarihi ezberlemek başkadır, orada kendi yerinizi ete kemiğe bürünmüş olarak bulmak başka...” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.37)

Eğitim sisteminin öğrencileri sorgulamaktan uzak, her şeyi çabuk kabullenen, her şeye hemen alışan insanlar haline getirmesi insanların toplumda daha rahat yaşamasını sağlamaktadır. Çünkü toplum da gerçekleri görmeden, sanki her şey çok yolundaymış inancıyla yaşamaktadır. Gerçekleri gören bireylerin yetişmesi onların mutsuz olması anlamına da gelmektedir. Toplumda huzurlu olmanın tek yolu gerçeğin inkârıdır. Eğitim sisteminin öğrencilere benimsetmeye çalıştığı toz pembe dünya da toplumun bu tavrına uygundur. İşkenceci romanında bu durum şöyle anlatılır:

“ ‘ Sınıfınız ikinci evimiz oldu. Sınıfı temiz tuttuk, çok sevdik. Pek çok bilgiyi burada öğrendik. En güzel günlerimiz okulda geçti.’

Alay etmiyordu.

‘ O iş başka, bu iş başka’, yılların sorgulanmaması gereken mutabakatıydı. Sınıftaki yarım düzine Mardinli'nin gözlerinin içine baka baka,

‘Anadilimiz; Türkçe’yi ‘evimizde, anamızdan, babamızdan öğrendiğimiz dil, evde, okulda hepimizin konuştuğu dil’ diye tanımlatan da, kedi leşlerinin toz olup dağılmadan ortadan kalkmadığı Hakkâk Yumni Sokağı’nda okula giderken, kendisine ‘kuş sesleri, okul şarkıları’nın eşlik ettiğini İşkenceci’ye söyleten de bu çataldı.

Takozun oynadığını, tahtanın asla tamir edilemeyeceğini elbette herkesten daha iyi bilirdi Mefaret Sabır. Ancak, aydan gelmemişti. Harabatın

kaçınılmaz, yozlaşmanın kural olduğu ortamlarda, protestonun tecrit edilmek demek olduğunu öğreneli niceydi. Dile getirilmeyen reddedişlerin kabule dönüşmesi niceydi.

Kişinin kendi namusunu sorgulamaktan kurtulmasının tek yolu, ortamın doğal ve olağan olduğunu teslim etmektir. Aksi, pozitivizmin, bu ne perhiz bu ne lahana turşusu dedirten yadsınmasıydı. Mefaret Sabır sıradan bir pragmatizmi kendisine yediremezdi. Çıkarıcı olmadığı için en iyi kanıt aldığı maaştı. ”

(Alatlı, İşkenceci, s.53)

Atatürk'ün eğitim sistemi içinde öğrencilere insan dışı ulaşılmaz, kusursuz bir ikon gibi sunulmasının yarattığı sorunlar İşkenceci romanında ele alınır. Atatürkçü düşünce öğrenciye bir paket halinde sunulmakta, öğrenciden onu sorgulamadan, anlamadan, çözümlenmeden kabullenmesi istenmektedir. Bu durum öğrencilerin Atatürk'ü ve onun düşüncelerini zorla kabullenmelerine neden olduğu için Atatürkçülük yaşayan bir düşünce biçimi olmaktan uzaklaşmaktadır. Eserde aynı durumun din eğitimi için de geçerli olduğu, sorgulamadan uzak bu eğitimin dini duyguları taşlaşmış bir şekilde öğrencilere sunduğu ve düşünmeyen, üretmeyen insanlar yetişmesine neden olduğu anlatılır. Bu devler politikası açısından oldukça yararlıdır. Sonuçta sistem itaatkâr insanlar yetiştirmektedir:

“ İkonlarına yakıştırdıkları niteliklerle huzur bulan kadim Yunan ozanları cahiliye şuarasına taş çıkardılar. Kayseri’de, hükümet konağının balkonuna çıkan, Gazi değil, ‘bir meşale’ydi. ‘Işık renkli saçları, şimşek bakışları ile canlı bir alevdi.’ ‘Yeleleri alevden ata binmiş’, Zeus misali ‘aşıyor’du, ‘yüce dağları, engin denizleri’.

Saçlarının, gözlerinin renginin üstünde, böylesine ısrarla durulması, esmer Şark’ın sarışın Batı karşısındaki ezikliği olsa gerekti.

Gücü her şeye yeterdi,

‘Karar verdi mi, hastalığa değil, ölümü önünden kaçırırdı.’

Her şeyi duyardı,

‘Öğretmenimizin kürsüde verdiği dersi dinler bizimle birlikte Atatürk’ün resmi,’

Her şeyi görürdü,

‘Bir yanlışlık yapsak bulutlanır gözleri, anlarınız Atatürk üzülür,’

Her yerde hazır ve nazırdı,

‘Okulda, fabrikada, tarlada, kışlada, Mehmetçik’in dudağında, çırpınan bayrakta O’nun sesi, Bir bulut gibi dolaşır üstümüzde gölgesi,’

Yol göstericiydi,

başkanım,’

infazcıydı,

‘Kötülüğe uzanırsam, çat kaşlarını, tutulsun ellerim.’

Hiç yanılmazdı, hiç ölmezdi.

Öğrenciler

‘Her zaman, her yerde

Yargıçtı,

kendilerini

Müslüman

biliyorlardı. Kadir-i mutlak, semi-i mutlak, basır-ı mutlak, mekândan münezzeh, hadi ül-tarik, meşiet-i mutlak, hayat-ı baki, Allah'ın sıfatlarıydılar. Müslüman, küfre girmeyendi. İşkenceci kurbanlık olmaya alışkındı. Otoritenin çağrısına teslim olma gereğini bileli niceydi. Şimdi kime tapılacağı sorununun, istenilen açıklıkta olmasa da, Mefaret Öğretmen çözdü; beş yıl boyunca, her gün, her fırsatta belletti,

‘Varlığım Türk varlığına armağan olsun; Bayrağımız senin için veririz canımızı, sen solmayasın diye dökeriz kanımızı; Gazimiz uğruna canlar feda.’ Her vatandaşın, menzili dâhilindeki bir otorite’ye, uğruna kan dökecek kadar bağlanmasının şart olduğu hususunda mutabıktılar; Cumhuriyet eğitimi, Osmanlı katılımına destek attı. Mutlak teslimiyete koşullandırmak, pedagojik beyin yıkama faaliyetinin beyni kalp ile birleştirdiği, şizofreniyi defedebildiği yegâne zaferi oldu. Bireye haddi öğretilince, geriye kalan ilahlar arası savaştı. İşkenceci, kazananın elinde kalacaktı.

Kafdağı'nın ardındaki ‘naçiz vücut’lu adam ilah olduğunun farkında değildi, hüzünle mırıldandı,

‘Büyük olmak için kimseye iltifat etmeyeceksin. Hiç kimseyi aldatmayacaksın. Önüne nihayetsiz mânialar yığacaklardır. Kendini büyük değil, küçük, zayıf, vasıtasız, hiç telakki ederek; kimseden yardım gelmeyeceğine kani olarak, bu mâniaları açacaksın. Sonra da, sana ‘büyüksün’ derlerse, bunu söyleyenlere güleceksin.’

İşkenceciye söylüyordu, duyuramadı.

Kafdağı'nın ardındaki öteki adam yaklaştı, elini omzuna attı,

‘Ölümsüzleşmek, milyonlarca budalanın dudağında tebessümleşmek ve binlerce yıl anlaşılmadan tekrarlanmak, kirlenmek, genelleşmek,’ dedi,

‘Dostum, ebediyet hazin bir teselli mükâfatı. Ebediyet, cehennemin ta kendisi.’

Ebedi çağrı, minörden aldı,

‘Ve sevalün aleyhim eenzertehum em lem tünzirhüm la yu-minum. İnne ma tanziru mennittebeazzikre...’ ”

(Alatlı, İşkenceci, s.62–63–64)

Eğitim sistemindeki şekilcilik İşkenceci romanında “İstiklâl Marşı” örneğinden yola çıkılarak irdelenir. Romanda İstiklâl Marşı'nın içeriği hakkında bilgisi olmayan çocuk marşın sözlerini kendi dünya bilgisi ile çözmeye çalışır. Okullarda resmi törenlerde sık sık okunan İstiklâl Marşı bağımsızlığın önemli simgelerinden biri olmasına karşın öğrencilerin bu durumdan haberleri yoktur. Çocuk İstiklâl Marşı'nın ne olduğunu ve neden bu kadar sık okunduğunu bilmemektedir:

“ ‘ İstiklal Marşı! Ses veriyorum!’

‘ Kork-maaa!’ çığırdı, Mefaret Öğretmen,

‘ Kork-ma!’

Taş kesildiler.

‘Kork-ma,’ düşmanlarını çağrıştırdı, ‘sönmez’ yufka tandırını; ‘bu’ buydu, ‘şafak’ı bilemedi, ‘larda’yı bilemedi, ‘yüzen’i bilemedi, ‘al’ sünnet yorganının rengiydi, ‘sancak’ı bilemedi İşkenceci. Bildikleri, yani, kan davası, sünnet yorganı, bir araya gelmedi.

‘Sönmeden’, tandıra atılacak tezekt, ‘yurdumun’, yurttu işte, İstanbul mu, esas memleket mi bilemedi, ‘üstünde’ altındayı çağrıştırdı, ‘tüten’ ateşi, ‘en son’u bilemedi, ‘ocak’ı çamaşır kazanından bildi.

Memleketteki tandır sönerse, tüter, ocak yanmazı düşündü.

‘O’yu işaret parmağı bildi, ‘benim’i kendinden bildi, ‘millet’i, camiden bildi, ‘yıldız’ ile ‘parlayacak’ı geceden bildi, ‘ancak’ı bilemedi.

Milletin bir yıldız vardı, parlıyordu.

‘Çatma’ çatı çakmaktı, ‘kurban’ bayramdı. ‘Kurban olayım’ nenesi derdi, ‘çehre’yi bilemedi, ‘ey’i iyi sandı, ‘Nazlı’ halasının adıydı, ‘hilal’i ramazandan bildi.

Çatı, kurban, nenesi, ramazan bir araya gelmedi.

‘Kahraman’ babasını alan askeri çağrıştırdı, ‘ırk’ı bilemedi, ‘bir’i bildi, ‘gül’ çiçekt, ‘ne’yi bildi, ‘kanlarımız’ı bildi, ‘sonra’yı bildi, ‘helal’ babasının karısıydı. ‘Hakkı’dır’ kâhyanın ismiydi, ‘Hak’ka’yı bilemedi, ‘tapan’ı bilemedi, ‘millet’i camiden biliyordu, ‘istiklal’i hiç bilemedi.

Gül fidanının yanında askeri jip, Sarılar’ın vurduğu amcaoğlunun kanlı gömleği, anası, amcası yan yana geldiler.

‘And’ın nasıl bir içecek olduğunu ne o zaman, ne daha sonra bildi.

‘Türk’ümü bildi,’ ‘doğruyum’ eşkiye çağrıştırdı, ‘çalışkanım’ı bildi.

‘Yasam’dan mahkeme kastediliyordu, ‘küçüklerimi korumak, büyüklerimi saymak’tan büyüklerin küçükleri mahkemeden kurtarmalarını anladı. ‘Yurt’u, ‘millet’i, memleketinde kalmıştı, ‘özümden çok sevmektir’i bilemedi.

‘Ülkü’m’ birisinin kızıydı, ‘yükselmek’ ilçe başkanıydı, ‘ileri gitmek’, traktör ileri giderdi.

‘Varlığım’ altın bilezikti, ‘Türk varlığına’, Türklerin altın bilezikleriydi, ‘armağan’ memleketteki ölü yıkayıcısı kocakarıyı hatırlattı; bazı ölümler üzerlerine su döküldükçe güzelleşirler, bazıları da çirkinleşirlerdi. Ölümler güzelleşti mi, ‘Allah hepimize öyle ölüm armağan etsin,’ derdi.

‘Ey’ iyi idi, ‘bu’yu bildi, ‘sağlayan’ı bilemedi, geldiği yerde dağ yoktu, ‘ulu’yu bilemedi, ‘Atatürk’ kulağındaydı, ‘açtığı yolda’; çeşmenin yolu hala açılmamıştı, ‘kurduğum’ çadırdı, ‘ülkü’ nasılı kurulur bilemedi, ‘gösterdiğini’ bildi, ‘amaç’ı bilemedi, ‘hiç durmadan’ı bildi, ‘yürüyeceğim’i bildi, neyi içeceğini bilemedi.

Yan yana koydu, hiçbirini bilemedi.

Kafdağı’nın ardındaki adam yine dikti görmeyen gözlerini,

‘Obskürantizm’ diye söylendi, ‘bu bir cinayet!’

Mefaret Öğretmen duymadı. ‘Siz yavrum’ları eşleştirdi, el ele tutuşmalarını istedi, sıra boyunca yürüdü, denetledi. Gözleri yere mıhlı, önlüksüz çocuğu o zaman far etti. Otuz beş kilodan, yüz santimden fazla olmamalıydı. Kara kollarının inceliği Afrika açlarını hatırlatıyordu. Saçları kazınmış, kafatası henüz kıkırdakken preslenmişçesine yamuktu. Kara-sarı rengi Yerköy’ü anımsattı. ” (Alatlı, İşkenceci, s.43–44–45)

Eğitim sisteminin ezberci bir nitelik taşıması İşkenceci romanında eleştirel bir dille ele alınır. Eserde sitemin öğrenciyi sorgulamaktan, düşünmekten, yaratmaktan

uzaklaştırdığı ve biçimci olmaya ittiği görülür. Özü öğrenemeyen insanlar biçimi kusursuz bir şekilde öğrenerek eğitimlerini tamamlamaktadırlar. Okullarda sadece müspet bilimler değil, Atatürk sevgisi gibi manevi değerler de ezbere verilmektedir. Neyin, nasıl sevilleceği bile okullarda öğretilen bir konudur:

“ ÖZ’ün sorgulanması hususunda mutabakat sağlanınca, geriye biçim kaldı; biçim, yani, giyim kuşam, sakal bıyık, türban, adab-ı muaşeret, antlaşmaya sadakat, itaat. Biçimi, özden esirgedikleri özene gark ettiler, cömertçe.

‘Fei fei lün, fei fei lün, fei fei lün, fei fei lün.’

Beyin trankilizanı, bir aranjman aruz yerleşti, ezberi daha da kolaylaştırdı. Eğitim sistemi himmet eyledi, bu kez zekâ özürü öğrencilerine de şans tanıdı; güfteyi, besteden hatırlayabileceklerdi:

‘Ço-cuk-kal-bim-lee / İlk-O-‘nu-sev-dim / A-ta-Türk-be-nimm / Baş-öğ-ret-me-nimm.’

Kalp yıkayacak despot henüz doğmamıştı, ‘sevgi’ler bir beyinlere ezberletildiler,

‘Biz Türkçe’yi çok severiz,’

‘Bayrağımızı severiz,’

‘Biz hepimiz, evimizi çok severiz,’

‘Anneciğim, seni ben canımdan çok severim.’

‘Çiçekleri çok severiz,’

‘Öğretmenlerimizi çok severiz,’

‘Kedileri çok severiz,’

‘Cumhuriyeti çok severiz,’

‘Kitapları çok severiz,’

‘Ata’mızı çok severiz.’ ”

(Alatlı, İşkenceci, s.62)

Bugünü anlamak, gelecekte neler olacağını öngörmek için geçmişi iyi bilmek gerekir. Tarih bir neden sonuç ilişkileri ağı içerisinde değerlendirildiğinde insan için birçok dersler ve ipuçları verir. Romantik Bir Viyana Yazı romanında tarih eğitiminin neden verildiği sorusuna öğretmen de benzer bir yanıt verir ve insanın değerini anlamak için tarih içerisinde insanın serüvenini bilmek zorunda olduğumuzu şöyle dile getirir:

“ Biz yine Konya’mıza dönelim. Şimdi içinizde bazılarınız şöyle diyorsunuzdur, işitir gibiyim: Peki ama öğretmenim, on birinci yüzyılla on üçüncü yüzyıl arasında Konya’nın Selçuklu başkenti olduğunu bilince ne olacak? Başımıza güller mi yağacak? Gelen gelmiş, geçen geçmiş, biz bugüne bakalım. Veya diyorsunuz ki mesela, Cem sultan’ın, İkinci Selim’in Konya valilikleri ettiklerini bilince ne olacak? Beni Konya’ya veli mi tayin

edecekler? Şimdiki valimiz ne yapıyor, onu bilsek daha iyi olmaz mı, falan filan...

Dostlarım, insanlığın toplumlar, topluluklar tarihini bilmek, uygarlıkların birbirini nasıl izlediğini, nerede nasıl etkilediğini bilmektir. Bunu bilmek, bugünü, bugünkü kendimizi bilmektir. Kendini bilen, tanıyan, kendi ölçülerini de bilir. Hesabını kitabını ona göre yapar. Kaldı ki, yanından geçip gittiğin şu han duvarını kimler taş taş üstüne koyarak kaç zamanda örmüş, bunu bilmezsen, insanı hissedemezsin. Hissedemeyince senin için insan hayatının değeri kalmaz. Sen tarihe hakkını vereceksin ki, tarih de sana hakkını vere. ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.54)

Balık İzlerinin Sesi romanında farklı bir eğitim modeli önerilir. Bu modelin en belirgin özelliği bireye özgürlük tanınmasıdır. Bu sistemde hiçbir sınırlama, engelleme yoktur. Herkes istediği konuyu istediği biçimde ve sürede çalışabilmektedir. Ancak önerilen bu sistem klasik eğitim anlayışının oldukça dışındadır. Okullarda öğrencilere aktarılan konular önceden Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmekte ve bunun dışına çıkılamamaktadır. Bu programların da öğrencileri hayata hazırladığını iddia etmek oldukça güçtür:

“ Herkes en iyi bildiği ve en önemli saydığı konu üzerine konuşmayı seçmişti. Çalışmalarımızı, normal (belki de klasik demek kulağa daha hoş gelecektir.) eğitim disiplininin ayıran en belirgin özellik, daha önce hiçbir dilde, hiçbir kitaba girmemiş, belki de hiçbir zaman girmeyecek olaylar, olgular, savlar, antisavlar, buluş ve icatlar üzerine bilinen anlamda sistematik bir kaygı gütmeyen yapıyor oluşumuzdu.

Her şeye ve herkese bir ad takmak, etiket yapıştırmak ve ille de genellemelerde bulunmak gibi bir zorunluluğu olan normal insanlar, bizim çalışmalarımıza, ‘İnsan Kaynağı’ gibi bir başlık verilebilir. Kabul etmek gerekir ki, her ne kadar bizim gibi seçkin insanlarla çalışsalar da, Birleşmiş Milletler uzmanları da normaldiler.

Hiçbir not, hiçbir derece, unvan, şan, şöhret kaygısı olmadan, insanların birbirine bilgi ve deneyimlerini aktardıkları bu eğitim biçimine, ilerde bütün eğitim kurumlarının da yöneleceğinden hiç kuşku yok. Çünkü eğitim ve öğretimde en etkili tek yöntemin bu olduğunu, sonunda normal insanlar da keşfedecekler.” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, s.31–32)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında öğrencilerin edebî zevkten ne kadar yoksun oldukları anlatılır. Romanda şiir ile marş arasındaki farkı bilmeyen çocuklar şiir yerine şiddet içeren marşlar okurlar. Bu durum karşısında şaşkına dönen öğretmen, öğrencilerin şiir bilgilerini yoklamak istese de onlarda böyle bir birikim olmadığını üzülerek görür. Öğrencilere okuma alışkanlığı kazandıramamak eğitim sistemimizin önemli bir eksikliğidir. Bu durum okumayı öğrenciye sevdirmeden

dayatmak nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler okuma konusunda özgür bırakılmamakta hep belirli yazarların ve şairlerin kitaplarını güdümlü olarak okuma zorunda kalmaktadırlar. Bu zorunluluk onları okuma eyleminden uzak tutmaktadır. Şiir için zaten daha üst bir bilinç gerektiği için şiir okuyan yazan öğrenci yetiştirmek daha da zordur:

“ Oğlum, bu mu şiir? Şiir bu mu? Marş bu yahu, marş! Üstelik kan revan içinde bir şey.

Şişşt, arkadaşlarınızla alay etmek yok. Aykut kardeşimiz bize gayet tumturaklı bir şey okudular; gerçi sesi sedası tamam, ölçüsü uyağı yerinde, şiir, nasıl desem... En iyisi biz ona bir başkasını okumalıyız ki, aradaki farkı görebilelim. Aykut’a ilk kim güldü, kim alay ettiyse, o okuyacak. Yusuf, siz. Gördüm. Hadi bakalım, okuyunuz bir şiir. Okuyunuz da bir de sizin zevkinizi görelim.

‘ Ne çektim böyle gülünceye dek
Eh işte şeniz hep bu düğünde’

.....

E, hadi yaaa...
Peki bir başkası:

‘ Akıyordu su
Gösterip aynasında söğüt ağaçlarını!’

.....

Yok mu? Böyle bir şiir de mi bilmiyorsunuz? Peki, ne biliyorsunuz?
Ne biliyorsanız onu...”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.36)

4.11.3.5.Kısıtlama/Yaratıcılığın Yok Edilmesi

Eğitim sisteminin tek tip insan yetiştirmeye odaklı olduğu bugün en çok eleştirilen konulardan biridir. Bireysel farklılıkların ön plana çıkarıldığı, çocuğun eleştirel düşünme yollarının ve yaratıcılığının geliştirdiği eğitim programlarının son dönemlerde ülkemizde de uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Elbette ki bu çabaların sonuçları tartışmalıdır. İki Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında tarih ve coğrafya derslerine yönelik yaratıcı düşünceler geliştiren bir çocuğun eğitim sistemi içerisinde pek de desteklenmediği görülür. Öğrenciden beklenen yorum değil, tek doğruyu benimsemektir:

“ Çocukken oyuncaklarını bozup Öndeki parçaları arkaya, arkadakileri öne taktığını, ilkokulda tarih, coğrafya kitaplarını kırmızı kalemle düzeltip, Türkiye'yi ille de bir ada görmek eğilimiyle öğretmenlerini çileden çıkarttığını gülerek anlatırdı annesi, öyle ki, Fransa'nın kuzey-batısına irice, şöyle İngiltere'nin iki katı kadar, beşgen bir Türkiye adası yerleştirir, özene bezene boyardı onu. Fatih Sultan Mehmet son anda İstanbul'u fethetmekten cayıp, gemileriyle Amerika'ya gider, bütün yerli kabileleri birleştirip, onların 'büyük şefi' olarak oraya yerleşir. Fatihon kentinde ömrünün sonuna dek mutlu yaşardı onun tarih kitabında (Henüz 'Hoca Efendi'nin Sandukası' yazılmamıştı o sıralar). Sınav kâğıtlarına yazdığı öyküler, uydurduğu olaylar sonucu aldığı cezaların, öğüt ve kırık notların hesabını kimse bilmiyordu. (Uzuner, İki Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri, s.25)

Her ülkenin kendine ait bir milli eğitim sistemi vardır. Bazı ülkeler daha esnek ve yaratıcılığa dayalı sistemleri benimserken kimileri de daha katı ve disiplin ağırlıklı modelleri benimsemişlerdir. Ancak yaşanan, öğrencilerin baskılanmadığı, özgürce düşünmelerine imkân tanındığı eğitim kurumlarının daha başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Yaratıcılık ancak önyargının olmadığı özgür ortamlarda yeşerebilir. Şehrin Aynaları'nda 1222 senesinde bir grup öğrenci tarafından kurulan başarılı ve özgür bir üniversiteden bahsedilmektedir:

“ Zaten Padua öğrencilerin fermandermâ olduğu, onların gözüne giremeyen hocalarınsa uzun süre tutunamadıkları bir mekândı. Üniversite binikiyüzirmiki senesinde, Bologna'dan gelen bir grup serkeş öğrencinin önderliğinde kurulmuştu. Bu isyankâr öğrenciler yanlarına sevdikleri hocalarını da alarak, taleplerinin dikkate alınmadığı yerde daha fazla oyalanmak yerine, bilme tutkularını, öğrenme açlıklarını doludizgin koşturabilecekleri bir mekân yaratmaya karar vermişlerdi. Kararlarını şaşılacak derecede kısa bir zaman zarfında hayata geçirmeyi başarıp, Padua'nın dönemin gözde üniversitelerinden biri olmasını sağlamışlardı. Bu halet-i ruhiyye, şehre ayak basan tekmil çömezlere de hızla sirayet ederek kuşaktan kuşağa aktarılmıştı. Sonunda Padua, yaşlı kıtanın dört bir yanından akın eden öğrencilerin hâkim-i mutlak olduğu neşeli, gürültülü bir ilim irfan yuvası olup çıkmıştı. Antonio Pereira, asırlar evvel yola çıkan bir öncü kuvvetin ruhunu gururla taşıyan öğrencilerin gözlerine baktığında, orada zaptedilmez bir öğrenme arzusunun yanıp söndüğünü görebiliyordu. Fakat aynı gözlerin hemen altında peydahlanan morumsu halkalar, öğrencilerin, öğrenmek kadar, geceleri dar sokaklarda macera arayıp felekten kâm almak hevesinde olduklarını ispat ediyordu.”

(Şafak, Şehrin Aynaları, s.169)

Katı disiplin anlayışı yaratıcılığı engelleyen bir unsurdur. Emir Bey'in Kızları romanında Dame de Sion okulunda verilen katı eğitim eleştirilir. Burada öğrenciler

sadece dersler açısından değil davranışlar açısından da katı bir disiplinle yetiştirilmekte ve bu durum kız çocuklar üzerinde ileriki yıllarda bile kurtulamayacakları sert bir kişilik yaratmaktadır. Eğitimin bu kadar ağır bir disiplin ile verilmesi doğru değildir. Çünkü bu durumda öğrenciler okula ve öğretmenlerine karşı sevgi duymamaktadır:

“ ‘ Matmazel Hüsra Emir, dik oturmuyorsunuz. Matmazel, gövdenizin yere tam doksan derecelik açıyla inmesini istiyorum. Matmazel siz bir ‘pitocantropus erectus’sunuz. Ayağa kalkmış insan. İnsan topluluğunun tabiattaki yerini unutmayınız. Dik, daima dik!’

İnsanın boyu bu yaşta bu kadar uzun olursa dik durmayı başaramıyor.

Kısa süre için bile olsa gövdesini dikleştirmek zorunda olduğunu biliyor.”

(Kutlu, Emir Bey’in Kızları, s.116)

4.11.3.6.Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanamaması

Maddi imkânlar, aile ilgisi gibi etkenler öğrencilerin eğitim kalitelerini yükseltmektedir. Çocukların yetenekleri küçük yaşlarda fark edildiğinde, bu yetenekler daha kısa sürede ve daha etkin bir şekilde geliştirilmektedir. Ancak ne yazık ki her çocuk eğitim konusunda şanslı değildir. İşkenceci romanında doğudan göç etmiş bir ailenin çocuğu olan İşkenceci’nin yaşlılarına göre oldukça şanssız olduğu dile getirilir. Onun iyi bir eğitim almak için gerekli olan ne bilinçli bir ailesi ne de iyi maddî imkânları vardır:

“ Bedri bir resim yaptı.

Oktay maça götürüldü.

Suna keman dersine gitti.

İkizler balık tuttu.

Nurdan’ın pamuk altı mercimekleri filizlendi.

İşkenceci ne duydu, ne gördü, ne kokladı, ne dokundu.

Çok iyi tecrit edilmişti aile boyu beton sanduka. İçeriye ne somut ne soyut hiçbir uyarı sızdırmadı.

Çocuğun ussal donanımını idman ettirecek, beyninin elektrik yüklü, kıpır kıpır hücrelerini çalıştıracak, en ufak bir dürtü gelmedi.

‘ Beyin faal olabildiği sürece yaşar!’ kürsüsünü yumrukladı Kafka’ın arkasındaki adam, ‘Faal olabilmek için de uyarıya muhtaçtır. Uyarısız kalırsa uykuya yatar, canını kurtarmaya bakar. Her bir tendonun, her bir kasın durduğu mutlak dinlenme sürelerinde bile çalışır. Kendi uyarılarını, yani, rüyalarını üretir. İnsanoğlu heyecan ister. Yoksa, arar, bulur, üretir, göğüsler!’

Bu defa da, beton kundak sardı beledi. İşkenceci'ye antenlerini törpülemek düştü. ”

(Alatlı, İşkenceci, s.32–33)

Üç Beş Kişi romanında Batı'da ya da Batılı okullarda eğitim alıp Anadolu'ya adım atmaya çalışan kişiler eleştirilir. Anadolu gerçeğinden uzak bu insanlar her yerde güçlü konumda olmayı başardıklarından, ülke gerçeklerinin içinden çıkıp yetişen insanların kendi ülkeleri hakkında söyleyecekleri söz kalmamaktadır. Daha doğrusu bu insanlara söz hakkı tanınmamaktadır. Bu durum sınıf farklılığının bir parçasıdır. Zengin ailelerin çocukları ile yoksul ailelerin çocukları arasındaki fark doğuştan başlasa da zaman geçtikçe bu farkın boyutları ve hacmi de artmaktadır:

“ Murat, dayısını da, hatta Deniz'i de sonraları daha iyi anlamıştı: Bunlar yeni. Kolejlerde, Güzel Sanatlar'da, Paris, İsviçre üniversitelerinde okuyorlar, dönünce de Anadolu'ya onlar yayılıyor. Bir ayakları orda, bir ayakları şurda, bir ayakları da burada. Her yerde damgaları var. Metin'ler, Nuri'ler, Felsefe Doktoru, hatta Ufuk'lar... Onlarsa, hala kırdaki örgütlenip kenti basacaklar, kentte örgütlenip kırlara yayılacaklar. Her şey öylesine sürüp giderken; iskele hamalları iskele hamallıklarını ederlerken, oto tamircileri oto tamirciliklerini ederlerken, sigara kaçakçıları sigaralarını, silah kaçakçıları silahlarını satarlarken, annem de dedemin beşiğini tıngır mıngır sallıyor iken...”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.28)

Taşradaki imkânsızlıkların çocukların eğitimlerine devam etmelerine engel olmaktadır. Özellikle merkezi yerlerde oturmeyen çocuklar okula ulaşmada sıkıntı yaşamaktadırlar. Yoksul ailelerin çocukları ise okul araç ve gereçlerini tamamlayamadıkları için okulda cezalandırılmaktadır. Hoşça Kal Umut romanında bu durumun öğrencilerin okula karşı olumsuz tutumlar geliştirmesine neden olduğu anlatılmaktadır:

“ Bu kentlerden ve köylerden uzak kadınsız ev, o adam için de, oğlu için de dağ başı değil kuşkusuz. Oğul, okula gidemediği için çocukluğunda sevmiştir bile bu evi. Okul daha yakında olsa ve o da birkaç ay zorlukla sürdürdüğü gibi, dizlerine kadar kaygan çamurlara basıp kayarak yalınayak gitmek zorunda kalsaydı, yapamadığı ödevinden, üstünün pisliğinden dolayı dayak yedi. Hele bir türlü alınmayan sekiz ortalı, yanı kırmızı marjlı defteri de olmadıktan sonra... Okulda ne güzellik vardı ki?”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, s.168)

İşkenceci romanı sosyal şartların, eğitim koşullarıyla birleşip bir insanı nasıl yok saydığını ele alır. Doğuda zengin bir ağanın oğlu olan ancak 1960 Zorunlu İskân Yasası ile tüm varlıklarını kaybeden, şehre göç eden, burada da eğitim sistemi tarafından sürekli dışlanan kahraman sonunda kendini bir işkenceci halinde bulur. Bu durum insanların toplum ve eğitim sistemi tarafından gerektiği gibi yönlendirilmediğinde kayıp, hatta zararlı insanlar haline geldiklerini ortaya koymaktadır. Romanda İşkenceci'nin annesinin öğretmene çocuğunu "eti senin kemiği bizim" şeklinde "teslim" etmesi de toplumda oldukça yaygındır. Anne çocuğun okuyup aileyi kurtarmasını bekler. Ancak durum pek de öyle olmayacaktır:

“ ‘ Eti senin, kemiği bizim, hoca'nım,' diye yıldı. Sesini alçalttı,
 ‘ Sen bizi memnun et, biz de seni.'
 ‘ anam, artık ne olursa senden olur!' Hizmetçi kılıklı kadın azman ellerini hamile karnından çekti, orasına burasına yapıştırdı,
 ‘ Biz fukarayık, bir umudumuz bundadır. Evini neyini temizlerim, anam. İş ki sen bunu okut!' ”
 (Alatlı, İşkenceci, s.40–41)

Valla Kurda Yedirdin Beni'de doğudaki eğitim hizmetlerinin niteliksizliği eleştiri konusu edilir. Şiran, İstanbul'da derslerini geçemeyen kardeşini Kerlik'e göndererek orada geçmesini sağlayacağını dile getirir. Doğudaki öğretmenlerin gerekli donanımına sahip olmadıkları için öğrencilerin rahatlıkla okul bitirmeleri bu yörelerde çok yadırganmayan bir durum olmuştur. Bu durumu Rodoplu şaşkınlıkla karşılar:

"Senin sınavların ne durumda?"
 Ferit'in yakışıklı yüzünü al bastı. Kolları, bacakları daha da uzadı sanki. Koyacak yer bulamıyor gibiydi,
 "Türkçe, İngilizce, matematik," dedi.
 Çiçek'in yüzünü öte yana çevirdiğini fark etti, delikanlının söylediğinden de daha çok zayıf olduğunu düşündüm.
 "Günay Abla, Türkçe, İngilizceme yardım edecek." "İngilizcene Suphi yardım etsin."
 Sesinin tonunda hırsını kız kardeşinden alacakmış gibi bir tını vardı. Şiran'ın fena halde öfkeli olduğunu kendisini-içeriye geçip haddini bildirmekten zor alıkoyduğunu hissettim.
 "Suphi'nin İngilizcesi yetmez," dedi Günay. Çiçek, odadan çıktıktan sonra.
 "Bakalım. Olmazsa, Kerlik'e göndereceğim, orada verir." "Nasıl yani?"
 "Kerlik Ortaokulu'nda bütün öğretmenler tanıdık. Orada geçirirler. "
 "Hiçbir şey bilmiyor."

"Kerlik'teki öğretmenler de bilmiyor." "Aman yarabbim!" (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s. 275–276)

Alatlı eğitimde fırsat eşitliği sorununu sadece kız ve erkek öğrenciler arasında değil, yoksul ve zengin öğrenciler, Kürt ve Türk Öğrenciler gibi farklı değişkenler çerçevesinde ele alır. OK Musti Türkiye Tamamdır romanında Ağrı Karaköse’de aynı sınıfta eğitim gören yoksul çocuklar ile subay çocukları arasında gözetilen ayırım eleştirilir. Öğretmen daha denizi hiç görmemiş çocuklardan deniz ile ilgili bir ödev ister. Bu elbette ki dünya bilgilerinde deniz kavramı hiç bulunmayan yoksul çocukları zorlar. Oysaki eğitimin bulunulan bölgenin niteliklerine göre uyarlanması gereklidir. Ancak öğretmenlerin de çalıştıkları şartların olumsuzluğu yine romanda dile getirilir. Öğretmenlerin en büyük sıkıntısı ise subay ailelerinin beklentilerini karşılamak için yoksul aile çocuklarına nasıl davranacaklarını belirlemektir:

“Aşçı’nın oğlu, döşeğinin boyundan büyük toprağın altında kaldığını gördü. Çantası kayıptı, tahrir ödevi çantasındaydı. Öğretmen, “Deniz hakkında yazın,” demişti. Deniz!

Sınıfındaki subay çocukları hemen davranmışlar; diğerleri birbirlerine bakakalmışlardı. Diğerlerinden denizi gören yoktu ve yirmi beş kişiydiler. Üçü kızdı, saçları onar yirmişer örgülüydü. Onlar ayrı otururlardı, çünkü bitliyidiler ve denizi bilen çocukların anneleri sayısız uyarılardan sonra kıyametleri kopartmışlardı. Günlük bit muayenesi sonuç vermeyince öğretmen de usanmış, temiz çocukları öne oturtmuş, diğerlerini de bir istilasına terk etmişti.”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.2)

4.11.3.7.Araç Gereç Eksikliği

Ders kitaplarının hem görsel hem de içerik açısından niteliksiz oluşu eğitim çalışmalarını olumsuz yönde etkilemektedir. Romantik Bir Viyana Yazı romanında tarih öğretmeni bakanlığa bu konudaki şikâyetlerini ilettiklerini ancak henüz bir sonuç alamadıklarını belirtir. Eğitim bir süreç işidir ve bu süreç boyunca her öğrenciyi zengin materyallerle eğitmek sonucu olumlu yönde etkileyecektir:

“... Bu yıl kitaplardaki haritalar daha silik, baskılar daha kötü. Resimlerden hiçbir şey anlaşılmıyor, büyüklerimiz duymasın. Biz yaza yaza usandık, Bakanlık, ‘Yakında gönderilecektir’ cevabı vermekten usanmadı.” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s. 55)

Ders kitaplarının görsel açıdan okunamayacak kadar kötü oluşuna romanın ilerleyen sayfalarında yeniden yer verilmiştir. Öğretmen ders kitabının eksikliğini tamamlayabilmek için eliyle tahtaya haritalar çizmekte ve öğrencinin dikkatini bu yolla çekmeye çalışmaktadır:

“ Atalım da, nasıl atalım? Kitabınızdaki haritalar çok kötü, hiçbir şey seçilemiyor. Eski kitaplarda biraz daha iyiydi bu çizgiler. Şimdi artık hiçbir şey anlaşılmiyor. İçinizden hiçbirine, şunu büyüt de gel, diyemiyorum.

Neyse, ben şimdi elle tahtaya bir şeyler çizeceğim. Sizler de artık haylinizde canlandırırınız, Avusturya nerde başlıyormuş, Osmanlı nerde bitiyormuş... ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s. 64–65)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında derslerin sadece öğretmenlerin kuru anlatımlarıyla işlenemeyeceği, mutlaka görsel, işitsel araç gereçlere ihtiyaç duyulduğu yine dile getirilir. Her dersin kendi yapısına uygun malzeme desteğiyle işlenmesi öğrenmenin kalıcılığı açısından büyük bir önem taşımaktadır:

“ Bendeniz sayın baylar, tarihin koşullarını anlamaya hazırım, ama hiç değil sınıflarımız bunca yıl sonra iyi bir tarih kitabına, duvarlarımız genişçe haritalara kavuşsa. Hadi bunun modası geçti, şimdi slaytlar, filmlerle eğitim var, diyelim, peki onlar nerede? İşimiz kaldı yine hayale?

Gözümüzde canlandırmazsak, onu duymazsak, tarihi nasıl anlayıp anlamlandıracacağız? Kuru kuruya filan savaş şu tarihte başladı, bu tarihte bitti demekle olur mu? Böyle olacakmış, ya sabır. ” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.58)

İşkenceci’de okullardaki fiziksel donanım eksikliğinin ne boyutlarda olduğu mizahî bir dille anlatılmaya çalışılır. Okulun içler acısı halî öğrencilere sağlıklı bir eğitim verilmesine engel olmaktadır:

“ Mefaret Öğretmen’in kürsüsüne örttüğü kareli örtünün her hafta bir başka veli tarafından kolalanması talebinde yaşadı. Yere atılan bir kağıt parçası karşısında duyduğu öfkenin, harp sıraları, başlarına indi incek çürük pencere çerçevelerini, her gün binlerce fil dışkılarını, kokan helaları içermemesinde yaşadı. Çocukların, okulun sefaletini görmeyecekleri, buna karşın ayakkabılarının çamurunun yerleri kirletmesinden utanacakları düşüncesinde yaşadı. ‘Ne mutlu Türk’üm diyene,’ derken, inen karatahta olayında yaşadı.

Öğretmen, kendisini yana fırlattı, kurtuldu; ilk sıralardaki çocuklar ölümden döndüler. Çehresi beyazdan aldı, ala verdi kadının,

‘Ne duruyorsunuz, kaldırın şunu,’ çocukları azarlardı. ”

(Alath, İşkenceci, sayfa: 51)

İşkenceci romanında okuldaki fiziksel eksiklerin yanında görevlilerin umursamaz tavırlarının da eğitim çalışmalarını olumsuz etkilediği anlatılır. Eksiklerin oldukça yavaş ve kayıtsız bir tavırla giderilmeye çalışılması, öğrencileri zor durumda bırakmaktadır. Zaten okulda bir eksik giderilirken bir başkası ortaya çıkmaktadır:

“ Film geri sarıldı, tahta hiç düşmemiş, çocukların üstüne kapaklanmamış oldu. Olaylar inkâr edildi. Arka sıralarda oturanlar, yerdeki tahtayı görmeye çalıştılar, kalkıp kalkıp oturdular. Mefaret Öğretmen’in gönlü daraldı.

Çağrılan hademenin nobranlığını görmezden geldi.

‘ Bu hep düşer,’ homurdandı adam, ‘Geçen yıl da düştü. Sıva kumlu, takoz tutmuyor.’

‘Eee? Ne olacak?’a cevabı, omuz silkmekti. Çocuklar, öğretmenlerinin, ‘Ben tamirci değilim, Hoca’nım,’ yanıtına söyleyecek söz bulamadığına tanık oldular.

Tamirci ustası olmayan hizmetli, ertesi gün, elde mala, sıva, geldi.

Tüberküloz grisi duvarlara bir de sarı leke eklendi.

Tahtanın çakılması on gün sürdü. İki gün sonra sallanıyordu. Korkunun ecele faydası yoktu, ön sıradakiler gülmeye, arka sıradakiler tahtayı sallayıp onların başlarına düşürmekle tehdit etmeye başladılar. Şakaydı.

‘Ben size söylemiştim,’ dedi hizmetli, ‘habire yazarsanız böyle olur.’

Kırk sıradan yirmi ikisi kırıktı. Üç pencereden birisi çerçevesi dağıldığı için çivilenmiş, ikincisi, yarı beline kadar mukavva örtünmüştü; camı kıran öğrenci ödeyinceye kadar öyle kalacaktı. Bitişikteki iki kişilik sırayı paylaşan üç öğrenci paltolarını çıkaramaz oldular. Mefaret Öğretmen yine de ısrar etti.”

(Alath, İşkenceci, s.52–53)

Nitelikli bir eğitimde öğretim konuları öğrencilere mümkün olduğu kadar uygulamalı ve amaca uygun materyaller kullanılarak verilmelidir. Örneğin tarih, coğrafya gibi derslerde harita, gravür, sanal müzeler gibi araç ve gereçler öğrencilerin konuyu daha görsel olarak öğrenmelerini, böylece öğrenilenlerin kalıcı olmasını sağlayacaktır. Ancak ne yazık ki ülkemizde eğitim araç ve gereçleri konusunda büyük sıkıntılar yaşanmakta, dersler sadece teorik olarak öğrencilere anlatılmaktadır. Bunun sonucunda öğrenciler öğrendikleri bilgileri kısa sürede unutmaktadır. Romantik Bir Viyana Yazı romanında bir tarih öğretmenin bu konudaki serzenişleri aktarılır:

“... Hepsi birer dert tabii. Fakat dostlarım, lisemize bugüne kadar merkezden birer geniş dünya ve ülke haritasının gönderilmemiş bulunması, tarihini anlatacağım yerleri şöyle her daim gözümüzün önünde bulunduramamamız... Benim kederimin asıl sebebi budur genç dostlarım. Maalesef şimdilik tarihi coğrafyasız öğreneceğiz, çünkü, coğrafya dersinde kullandığımız el kadar atlaslar da bizim fazlaca işimize yaramayacaktır. Yine de umudumuz kesilmesin. Belki, ilerde beklediğimiz duvar haritalarına kavuşuruz. Gelecek, gelecektir. Durun, bunu not alayım. Tam da yeni şiirim için aradığım söz.

Yalnız harita mı kardeşler, elimizin altında şöyle bol bol gravürler, resimler, fotoğraflar falan olmalı. Mısır, dedik mi, Allahım, ben sizlere Firavun mezarlarını, Bizans dedik mi Ayasofya'yı her bir yanıyla gösterebilmeliyim. Selçuklu deyince köprüleri, kervansarayları... Bakın işte, tarih kitabınızda Selçuklu İmparatorluğu diye bir şey çizilmiştir, ancak koskoca imparatorluk neyle çevrili, bu yok. Bunlar dışında ne yaylalardan, ne dağlardan haber var. Bilhassa komşular, hiç. Ne yazıyor şurada, okunamıyor bile. İmparatorluk diye gözümüzde canlanan, mücerret, yani soyut kocaman bir boşluk. Bu imparatorluğun hiç mi bölgeleri, şehirleri yoktur? İsfahan nerede biter, Hamedan nerede başlar, değil mi ya? ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.34–35)

Okullardaki araç gereç eksikliğinin önemli nedenlerinden biri de Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki ağır işleyiştir. Bürokratik aşamaların çok oluşu eğitimin hızını ve kalitesini düşürmektedir:

“ Neyse, bakarsınız haritalarımız, yerküremiz haftaya gelir. Ya da belki merkezden bir yazı gelir baylar: Haritalarınız çok yakında gönderilecektir, bekleyiniz.

Bekleriz.

Bugünlük bu kadar. Tanıştığımızı sevindim efendim. ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.40)

4.11.4. Batılılaşma ve Eğitim

Eğitimde Batıyı örnek almanın toplumsal kimliğe zarar verip vermeyeceği konusu Hilal Görününce romanında yeniden ele alınır. Giray çocuklarının Batı ilimlerini öğrenirken kendi özlerini unutmalarından endişe etmektedir. Zira bu konuda pek çok olumsuz örnek vardır. Eğitim siteminin millî değerlerle çağdaş değerleri birleştirecek bir programa sahip olması gereklidir. Aksi takdirde Türk çocukları yabancılaşmanın esiri olacaklardır:

- Diyeceğim şu ki, ben dağılıp parça parça olmuş bir emanetin ancak bir tutamını burçla yeşerttim. Dünyaya nam salan, uzak illerin insanını ayağına getiren o ilmi tamam, mükemmel hocalardan biri değilim. Vakıf

topraklarının çoğuna Rusların el koyduğu şu öz vatanımızda camileri, mektepleri bilmem ki ne zamana kadar ayakta tutabileceğiz? Gerisini sen düşün Giray Can.

Giray elindeki kitabın sayfalarını gelişi güzel karıştırdı.

- İlmimizden şüpheye düşmedim hocam, dedi. Çocuklarımı size emanet etmek isterim. Ama arada sırada aklıma takılıyor. Acep çocuklarımın frenk dillerini öğrenmeleri onların terbiye ve gör-gülerini zedeler mi? Belki cahillik ediyorum. Cahilliğimi suratıma vur ki, iyice bileyim hocam.

Bunları söylerken Emin Hoca'nın yüzüne baktı. Hoca düşünceliydi.

garp ilmine açılalım derken, özünden kopmuş nesiller türeyecektir diye korkarım. (Çokum, Hilâl Görününce, s.200)

Medrese tipi eğitim İslâmî ilimler üzerine kurulmuştur. Ancak zamanla ortaya çıkan zorunluluklar eğitim sisteminin güncellenmesini gerekli kılmıştır. Artık medreselerde İslâmî ilimlerin yanı sıra fen bilimleri ve matematik derslerinin okutulması da gündeme gelmiştir. Hilal Görününce romanında müspet bilimlerin de İslâmî ilimlerin içinden çıktığı ancak zamanla ihmal edildiği anlatılır. Romanda Kırım Türkleri yeni eğitimin nasıl olması gerektiğini tartışmaktadırlar. Çocuklara sadece dinî eğitim mi verilmelidir, yoksa Batı bilimlerini de onlara öğretmek şart mıdır, romanda tartışılır:

“ Çok doğru gün gün kötüye gitmedeyiz. Benim çocukluğumdaki alimler başkaydı. Sakın kimse alınmasın ben de hocayım. Ama hakikat budur. Şimdi bir çocuğa ecdadını sorsan ahmak ahmak insanın suratına bakar.

Giray cesaretlenip atıldı:

Öyle öyle! Ama yalnız tarihi değil, frenklerin okudukları ilimleri de öğretmemiz lâzım. Nizam Dede,

- Frenkleri karıştırma şimdi, dedi. Giray'ın şevki söndü. Başını eğdi.

- Medreselerde islam ilimlerinin yanında talebeye, riyaziyye ve hendese gibi fennî dersler de verilir, dedi Salih Hoca.

Molla Mübarek biraz öfkeli,

- A hoca, dedi. Bırakalım fenni bir tarafa, acep İslâmî çocuklarımıza doğru dürüst verebiliyor muyuz? İcatçılık ve keşüyyat evvelce bizde iken, şimdi Frenklere mahsus bir iş oldu. Bunu görmeyen kördür. İlme zincir vurduk ağalar! Biz kendimizi vurduk. Tıpkı Zincirli medresenin kapusundaki zincirler gibi.” (Çokum,Hilâl Görününce, s.88)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında verdiğimiz batılılaşma mücadelesi Emir Bey'in Kızları romanında da ele alınır. Romanda Kurtuluş Savaşı yıllarında etkin rol oynayan Emir Bey Cumhuriyetin ilanından sonra kızlarını ve oğlunu modern okullarda okutmakta ve onların birer batılı gibi yetişmelerini istemektedir. Bu aile Urfa'ya da Batılı bir aile olarak örnek teşkil etmektedir:

“ Emir Bey ailesi Urfa’ ya modernliği getiriyor: Danslar ediyor çocukları. Bu işi en iyi Leyla yapıyor. Lülelerle biçimlenmiş kızıl saçlarını savurarak gövdesini uçurtma gibi uçuruyor. O dans ederken Hüsrâ, ayaklarının yere bastığını görmüyor, uçuyor bu kız, uçuyor. O tek başına, biz büyükler birlikte dans ediyoruz. Nevnihal Hanım da katılıyor. Mahmut insanı rüzgar gülü gibi çeviriyor. Batu ağırbaşlı. Onlar Nevnihal Hanım’ la uyuyor.”

(Kutlu, Emir Bey’in Kızları, s.140)

4.11.5. Eğitimde Disiplin Sorunları ve Ceza

Geçmiş yıllarda eğitimde ödül-ceza sistemi daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Hatta aileler öğretmenlerin çocuklarını cezalandırmalarını, onun eğitimine katkı sağlayacağını düşünerek destek vermektedirler. Ancak cezanın oranı ve biçimi önemlidir. Çocuğu küçük duruma düşürecek nitelikte cezaların verilmemesi gerekir. Fiziksel cezalar ise son derece yanlıştır. Hilal Görününce romanında Bahadır, öğretmenini kendisini azarladığı için dedesine şikâyet eder, ancak ondan destek alamaz:

“ - Rüstem Hoca bugün beni azarladı dedi
 - O niye?
 - Mektebin penceresinden dışarıya bakıyordum.
 - Dışarıda ne vardı ki oğul?
 - Salih Hocanın tayı... -Eee?
 - Rüstem Hoca dersi dinlemeyip atlara bakıyorsun ha? dedi.
 - Sonra?
 - Beni dışarıya saldı. Git de çobanlık yap, barı bir işe yara. dedi.
 Nizam Dede hem güldü, hem de Rüstem Hocaya için için kızdı. Çocuğa yüz vermemek için,
 - Azarlamakta haklı. dedi. Saygısızlık etmişsin. Kitabımız baş tacımızdır. Elbette önce onu öğreneceksin. Çünkü onu bilmeden doğru ile yanlışı ayırdedemezsin.. Kart Hoca seni azarlamakta haklı. Lâkin şunu da unutma. At, mal demektir. At olmadı mı bizi adamdan saymasınlar. Önce kitabımız, sonra da malımız canımız gelir oğul.” (Çokum, Hilâl Görününce, s.17-18)

Son yıllarda yapılan araştırmalar eğitimde ödül ve ceza kavramlarının yerini oldukça değiştirse de eğitimimizin büyük oranda hâlâ ödül/ceza sistemini koruduğu görülür. Adı Aylin romanında Aylin’in okulun kurallarına aykırı bir davranış göstermesine karşın, doğruyu söylediği, suçunu kabul ettiği için cezalandırılmadığı görülür. Ne de olsa doğruyu söylemek bir insana kazandırılabilcek en iyi kişilik özelliklerden biridir:

“ Nedir bu rezalet, kim verecek bunu hesabını?” diye bağırdı Müdür yardımcısı. Kızlar sus pus oturuyorlardı. Birkaç işbirlikçi “ben dememiş miydim, cezaya kalacağız şimdi” diye fitne sokmaya, bu işin ele başlarını, kendilerini ele vermeye zorluyorlardı. Ama hiç kimse ayağa kalkmıyordu. “bana yanıt vermezseniz cumartesi sabahı tam on ikiye kadar hepiniz bu sınıfta otursunuz. Hem de şarkı söylemeden.

Elli kızın arasından upuzun, çilli bir çocuk ayağa kalktı. “Miss Dean’e hoş geldiniz töreni yapmak istemiştik, hoşuna gider diye düşündük”, dedi.

“Devrimel bu işler hep senin başının altından çıkar.”

“biz sadece onu sevindirmek istedik.”

“Miss Ashover çıktı sınıftan bu açıklama üstüne yapabileceği bir şey yoktu. Okulun ahlak politikası doğru söyleyeni ödüllendirmeye yönelikti. Doğruyu söyleme cesareti gösteren tek öğrenciyi cezalandırmayacaktı herhalde.” (Kulin, Adı Aylin, s.44)

Okullardaki disiplin sorunları eğitim çalışmalarının aksamasına neden olabilmektedir. Bazen de daha bireysel disiplin sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu tip durumlarda sorunu iyi çözümlenip öğrenciye ona göre davranmak gereklidir. Öğrenciyi bir disiplin suçu işlemeye iten nedenlerin neler olduğu ortaya konulduğunda öğrencinin yeniden kazanılması sağlanmış olur. Öğrencileri uyumsuz davranışları yüzünden cezalandırmak sorunu çözmeyeceği gibi öğrenciyi de okula karşı uzaklaştırabilir. Çırpıntılar romanında şaka amacıyla masaya örümcek bırakan Korhan Disiplin Kurulu’nun karşısına çıkar:

“ Önce müdür Haluk Bey çağırmıştı onu. Esmer, nerdeyse kahve tonundaki yüzü gergin, bağışlamaktan uzak... İnsanın soluğunu donduran, kurşun vınlamasındaki sesi durgun boğuk şekliyle daha da yaralayıcı.

— Biz yüz karası öğrenciler istemiyoruz. Ne demek oluyor bu örümcek hikâyesi. Nasıl oluyor?

Örümcek, masanın üstünde.

— Dene, hadi. Nasıl attın bunu?

Korhan pencereye doğru fırlatıyor. Ve örümcek perdeye takılarak tutuna tutuna uzun bacaklarıyla iniyor. Müdürün gözlerinde bu örümceğe sahip olma isteği beliriyor.

— Disiplin kuruluna çıkacaksın.

Kabulleniyor suçunu. Müdürü şaşkırtan da budur.

Disiplin kurulu... Öğretmenler ona uzak, yabancı yüzleriyle masayı çevrelemişler.

— Neden yaptın?

— İçimden geldi.

Öğretmenler birbirlerine bakıyorlar...

— Bu çocuk çok uyumsuz...

— Kendini ispatlamak istedi...

— Efendim kendisi açıklasın...

— Korhan sen saygılı bir çocuktun evladım, ne oldu böyle?

Korhan yüzünü bu sese döndürdü. Tarih Öğretmeni Ziya Bey... Farklı, onu seven, ona yaklaşabilmiş bir sestir bu. Buz dağları arasında, birden güneş açmıştır.

— Öyle sanıyorum ki Korhan bu davranışı istemeden yaptı. Öyle değil mi Korhan? Şu örümcekte hepimizin merakını kurcalayan bir şeyler yok mu? ”

(Çokum, Çırpıntılar, s.215)

Okuldaki olumsuzluklar öğrencileri okuldan uzaklaştırmaktadır. Özellikle çok kültürlülüğün yaygın olduğu okullarda öğrenciler arasındaki tartışmalar zaman zaman ciddi boyutlara taşınmakta ve disiplin sorunlarına yol açmaktadır. Çırpıntılar romanında boyu kısa olduğu için diğer çocukların dalga geçtiği Korhan okulda olmaktan mutsuzdur. Böyle durumlarda öğretmen ve veli işbirliğinin önemi ortaya çıkmaktadır:

“ – Top oynarken, yanlışlıkla tekme vurdum Smith’e... yalan söylemedim sana. İstemeden oldu. Hem o bana Shorty diyordu. Sonra yazılı yoklamada Mario’ya yardım ettim. O bana shorty demiyor. O bir İtalyan. Ben ona yardım edince öğretmen kâğıdımı aldı. Firitz’i de ıslattım. Tahtaya karikatürümü çiziyor ve yanına shorty diye yazıyor. Sonra saçım siyah diye alay ediyorlar. Mavi gözlü ve sarışın olmakla övünüyorlar. Onlara ‘ İnsan insandır’ diyorum ama, bana ‘ Siz geri kalmışsınız...’ diyorlar. Ben de ‘ Asıl geri kalmışsınız, çünkü insanlara renklerine göre davranıyorsunuz.’ diyorum.”

(Çokum, Çırpıntılar, s.46)

Ergenlik döneminde bazı gençlerin disiplin kavramıyla uzlaşmazlık içinde oldukları görülür. Bu dönemde disiplin kurallarına ve bu kuralları koyanlara karşı tepki duyulmaktadır. Bu dönemdeki gençler disiplin kurallarına karşı gelerek kendilerini ispat etme yoluna gidebilmektedir. Karşı gelinen bazen öğretmen bazen de anne ya da babadır. Gençlere kurallara uymadıkları için çeşitli cezalar verilir. Ancak bu cezalar kimi zaman oldukça ağırdır. Deniz Kenarında Pazartesi romanında okuldan kaçan bir genç kıza ders çalışma cezası verilir. Ancak bu cezanın amacına ulaşamayacağı ortadadır:

“Ders arasıydı.

Herkes bağırıp çağırıyor,, birbirine sataşıyordu.

“Ne oldu ulan, keyfin yok,? diye sordu defterdarın kızı Kutlu .Güzel, siyah lüleli saçlarını iki yana sallayıp, bana bakıyordu.

“Ne olacak bel!” dedim. “Kaçarken yakalandım. Yıl sonuna değin her cumartesi okula gelip, dört saat geometri ve trigonometri ödevi yapacakmışım çekilir mi bu? Tüm sarı ve yeşil düğmelerim de sökülüp alındı. Bir daha olursa kıcıma tekme vurulacakmış...”

Boşver, ucuz atlattın,” dedi Kutlu.

(Eray, Deniz Kenarında Pazartesi, s.115)

4.11.6.Yabancı Dilde Eğitim

Türkiye’deki kavram kargaşası ve bunun yarattığı sorunlar Viva la Muerte’de ele alınır. Milliyetçilik ve solculuk kavramlarının uzlaşmaması nedeniyle halk olumsuz koşulların içine sürüklenmektedir. Bunlardan biri de yabancı dilde eğitim sorunudur. Eserde Günay Rodoplu yabancı dille eğitimin amacının farklı diller öğretmek değil, başka kültürlerin değerlerini çocuklara dayatmak olduğunu dile getirir:

“ ‘ Evet. ‘İlericilik’, ‘solculuk’la eşanlamlıydı. ‘Solcu’ olununca, milliyetçi olunamıyordu. Oysa, Türklerin kökenlerini araştırmak, bu tür şeyler üzerinde durmak milliyetçilik sayılıyordu. Milliyetçilik, ırkçılıkla eşanlamlıydı. Her neyse, öylesine bir karmaşaydı ki, sonunda ne milliyetçilerin ne de solcuların özde hoşlaşmadığı şey oldu. Bir baktık, dile Arapça, Farsça yerine önce Fransızca, sonra İngilizce girdi. Aynı şey. Eskiden halk, üç kelimesinin ikisi Farsça ya da Arapça olan aydımları anlamıyordu; şimdi de üç kelimesinden ikisi Fransızca ya da İngilizce olan ‘aydımları’ anlamıyor. Başbakan’ı dinleyeceksin, ‘bu teeritoryal armi konsepti’ gibi laflar ediyor. İş öyle hale geldi ki, biz yabancı dil öğretmiyoruz, ‘yabancı dilde eğitim yapıyoruz’, yani bir başka kültürün kalıplarını, kavramlarını, değerlerini, patolojisini ithal ediyoruz. Yabancı dilde öğretim yapamadıklarımıza da yabancı çeviri yapıyoruz. Bu defa asimilasyonu kimse durduramaz artık, çok geniş bir tabana yayıldı. Uydu antenlerimiz bile var.’

‘ Bu seni üzüyor, değil mi?’

‘ Hem evet, hem hayır!’ diyerek omuzlarını silktili Günay, ‘ Bir ucu, ‘We don’t need, no, education!’ bir ucu da, ‘ya bilgi çağı ya da intihar!’ Sen seç! Daha önce konuştuk bunu. Ama, nihai kararımız ne olursa olsun, onun dayatılmaması gerektiğini düşünüyorum. Despotizm değil, açık toplum istiyorum. Namus, istiyorum, namus ve cesaret! Kendimizi tanımaya yanaşmamamız, hiçbir şeye neden olmuyorsa, büyük israfa neden oluyor. Düş kırıklıklarına, kendimizi neredeyse hasta sanmamıza, karamsarlığa neden oluyor. Oysa, ne Sami ne de Aryan, bambaşka bir medeniyetin çocukları olduğumuzu içimize bir sindirebilsek, kendi değerlerimizi tanımlayıp yabancılaşmadan kurtulma ihtimalimiz belirebilir. Ne gibi biliyor musun, bastığımız yeri bilmek gibi. Sağlam ya da çürük, onu bilsek kendimize yeni bir dil bulabileceğiz. Başımıza gelenleri, Batı sadmesini, yabancılaşmanın nedenlerini yorumlayabileceğiz. Anlatabiliyor muyum?’ ”

(Alatlı,Viva La Muerte!, s.512–513)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Türk çocukların İngilizceye mahkûm oluşlarının bazı çıkar çevreleri tarafından nasıl kullanıldığı anlatılır. Şiran ile birlikte bir İngilizce eğitim merkezi kurmaya karar veren Rodoplu uygun bir İngilizce öğretim yöntemi bulmaya çalışırken bir sektörle karşılaşır. Çocukların hem emeğini, hem zamanını hem de parasını sömüren bu insanların tek amaçlarının para olduğunu, ortaya koydukları yöntemin de çeşitli kaynaklardan aşırma olduğunu Rodoplu ortaya koyar. Amaç İngilizce öğretmek değil, öğrencilerin İngilizceyi mümkün olduğu kadar geç öğrenmelerini sağlamaktır. Böylece kazanılacak paranın miktarı artmaktadır:

'Fazla uzatıyorsun,' diyor Şiran, 'Ben, Kerlik'teyken, böyle bir fiyata, böyle bir metot görseydim, hayatım değişirdi!
 En iyinin iyiyi öldürmesine izin verme! Hayır, efendim!
 En iyi, iyiyi öldürmeli! Öldürmeli ki, vasatistan doğmasın!
 To reach the unreachable start This is my quest! No matter how uncertain, no matter how high!
 Don Kişot operasından bir arya. Erişilemeyecek yıldıza erişmek! Benim çirpınmam bu! Ne kadar muğlak, ne kadar yüksekte olursa olsun!
 'Böyle bir metotla asla İngilizce öğrenemezler!'
 'Bu metottan kazanacağım parayla, katlar, yatlar alamam.' 'Ne diyorsun, Allah aşkına! Bunun karşılığı bu mu?'
 'Emek vereceğim. Her emeğin bir karşılığı vardır.'
 'Ama bu iğrenç bir üçkağıtçılık!'
 Duralıyor,
 'Yani, sence şimdi bundan tek kelime İngilizce bile öğrenemezler mi?'
 'Tek kelime öğrenirler, tabii. Akıllarını sahiden toplarlarsa daha çok öğrenirler.' 'İyi ya, o zaman.'
 Benden çok daha alçakgönüllü. Benden çok daha akıllı. Benimki herhalde aydın kendini beğenmişliği Kendiliğinden oluşan düzenlemelerin üstüne, bir başka asırdan paraşütle iniyorum. Niye bu kadar haddimi bilmezim? Sayıklıyorum.
 Sayıkladığının farkındayım.
 Ama istersen, metodu gözden geçir. İstedığın gibi düzelt.'
 'İzin verirler mi? Telif hakkı adamların.' 'Soralım, bakalım,' diyor Şiran.
 Soruyoruz. Midyatlılar, baş başa verip görüşüyorlar, 'Madem öyle, biz size bu metodu satalım. Siz istediğiniz gibi düzeltin, çoğaltın, dağıtın.'
 'Böyle olduktan sonra, biz neden metot satın alalım? Üstelik, böyle metot olmayan bir metodu. Oturup kendimiz bir metot yaparız, aynı kapıya çıkar, ,
 'Çünkü, bizim ismimiz var,' diyor Şükrü, 'Beyoğlu'nda, Kadıköy'de, Bakırköy'de üç tane dershanemiz var. Dünya kadar reklam yapıyoruz. Bizim İsmimizden yararlanacaksınız.
 Şiran, 'Bu doğru,' diyor.
 'İyi de, bunlar çeşitli metotları kesmiş kesmiş birleştirmişler. Baksana, resimler bile aynı. Bu sayfalar, English Fasnan alınma, şu bölüm, Head Start'tan. Düpedüz intihal bu. Apartma yani. Adamlar, dava açsa kazanırlar.'

Bu iş ortaya çıkar çıkmaz, 'PJe kadar metot varsa incelemişim ya, biliyorum. 'Tamam ama biz dünyanın en iyi, en özgün metodunu da yapsak, reklamını yapamayacağımız için, satamayız. Oysa, bunun telif hakkım satın alırsak, sen de düzeltirsen, elimizde çok iyi bilinen bir metot olur" (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.336–337)

Rodoplu Valla Kurda Yedirdin Beni romanında eğitimin “rekabet” mantığı içinde ele alınmasının sakıncalarına yer verir. Eserde Üniversal kolejlerinin İngilizce eğitim vererek velileri kendine çekmesi ve öğrencilere sadece İngilizce öğretmekle kalmayıp, o kültürü de aşılması olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Sonuçta ortaya zamanını diskoteklerde tüketen mutsuz insan yığınları çıkmıştır:

“ Şimdi de, Üniversal'in yöntemini beğenmiyorum. Ve bu adamlar bu yöntemle dünyanın parasını kazanmışlar ve kazanmakta devam ediyorlar. Devam ettiler de! Turgut Özal'ın eğitiminde rekabet ilkesi gereği mevzuat yumuşatıldığında, 'Üniversal Kolejleri' açtılar. Bu kolejler, çocukları dil öğrensinler diye canlarını vermeye hazır velilerin kanlarını emdi. Mutsuz diskotek gençleri yetiştirdi. Mutsuz ve becerisiz.” (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.338)

Türkiye'nin süper güçlere teslim oluş süreci Buzdan Kılıçlar romanında ele alınır. Halilhan teşkilat adı verilen süper gücün çocukları eğitim yoluyla zehirleyerek işe başladığını anlatır. Böylece kendine bağlı elemanlar yetiştiren teşkilatın çökmesi de mümkün değildir. Çok iyi bir sisteme sahip teşkilat zeki çocukları seçip amaçlarına uygun olarak yetiştirmektedir. Yabancı dilde eğitim bu amacı kolaylaştıran bir unsurdur. Ayrıca yoksul insanların daha medenî koşullarda yaşama istekleri teşkilatın masum insanları ağlarına düşürmesine fırsat sağlamaktadır. Bu durumu geniş ölçüde Türkiye'nin Batılılaşma macerası olarak da değerlendirmek mümkündür.

“ Son bir şey deneyerek üzerine giye giye eskittiği mavi yırtık ceketiyse, bir büyü yapmayı planlamıştı. Koluna atıp getirdiği ceket, “Biz konuşurken bu bizi görsün,” diyerek bir çiviye astı. Ne zaman bu ceket giyip çıkmışsa büyük bir iş anlaşmasına imza atmıştı.

Teşkilatlar, ülkelerdeki yüksek zeka seviyesindeki çocukları, ilkokula yazıldıkları saatten başlayarak denetlemeye alıyordu. Aile özelliklerini, sırlarını, itibar derecelerini, zayıf noktalarını araştırıp fişliyorlardı. Çocuklar hakkındaki en küçük bir dedikodu dahi affedilmeyerek karnelerine işleniyordu. İzlerini ailelerden, okuldaki müdürden, öğretmenlerden gizlenerek sürüyorlardı. Hedeflenen şahıslar çocuk olduklarından yönlendirildiklerinin farkına varma güçleri bulunmuyordu. Her şey normal bir manzara içinde seyredirken çocukları ustaca zehirleyip teşkilat

düşüncesini aşıyorlardı. İçlerinde azan olursa, önüne yem atılarak uysallaşması sağlanıyordu. Bir diploma düzenleyip cebine sokuyorlar, ya da o kişiye bir mücevher mağazası açıyorlardı. Milli piyangoyu getirip, “Al bunu!” diyerek eline tutuştururlar ve o bilete milyonlardan aşağısı vurmazdı. N.Çevik, bu teşkilatın kilit adamlarından birinin evine tesadüfen misafir olmuş, evin içinde 750 metre yol gittiği halde helâsını bulamamıştı. Birden uyanıp, “Merakımı celbediyor, sizin bu teşkilata girişinizin sebebini açıklayabilir misiniz?” şeklinde ani bir soruyla atılmış, adam blöfünü görüp, “Sayın Çevik, ben çatal bıçakla yemek yemesini bu adamlardan öğrendim,” diyerek resmen gülümsemişti.

(Tekin, Buzdan Kılıçlar, s.95-96)

Tez örneklerimi oluşturan romanların birçoğunda Batı hayranlığı farklı yönleriyle eleştirilmiştir. Aslında yanlış Batılılaşmanın yol açtığı sorunlar Tanzimat döneminden beri edebiyatımızın temel meselelerinden biridir. Ancak yıllar içinde ülkemiz için Batı hayranlığı farklı görüntüler altında devam ettiği için konu güncelliğini korumuş ve yazarlar Batı konusunda eleştirilerini anlatmaya devam etmişlerdir. Bu yazarlardan biri de Adalet Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu Üç Beş Kişi romanında kendisi de özel okullarda yabancı dilde eğitim almış bir Türk aydınının gözünden yanlış Batılılaşma eğilimimizi irdeler. Romanda yüzümüzü tamamen Batıya dönmemiz nedeniyle kendi yerleşik değerlerimizden haberdar olmamamız eleştiri konusu yapılır. Gençler İngilizce müziğin tüm ayrıntılarını öğrenmek istemelerine rağmen Yunus Emre gibi büyük bir şairden habersizdirler. Gençlerin bu eğilimini yabancı dille eğitim veren eğitim kurumları da kışkırtmaktadır:

“... Yaşamalısın, görmelisin, incelemeli, dinlemelisin. Henüz hiçbir birikimin yok. Olanlar da bilincinin derinliklerinde kaybolup gitmiş. Enderunlu'yu dinledin mi hiç? Dede Efendi'yi, Şakir Ağa'yı?.. Adları bile sana bir şey söylemiyor, değil mi? Bunun kadar, atonal müzikten de habersizsin daha. Bana ‘You mean everything to me ne demek?’ diye soruyorsun, ‘Oural Ouralan ne demek?’ diye soruyorsun. Ama Aşkın aldı benden beni'nin ne anlama geldiğini hiç sormadın. En yakınında durduğun Yunus Emre'den habersizsin. Bak ne demiş: Anlamadan dinledik / Dinlemeden anladık / Gerçek erin bu yolda / Yokluktur sermayesi.

—Ah dayıcığım, yabancı okullarda okuyan sanki siz değilsiniz, benim. Ben, arkadaşlarım... Yine gülüyorsunuz, hep gülüyorsunuz?..

—Hepimize. Evet, yabancı okullar. Belki de benim Keloğlanlığım, bu yabancı okullar nedeniyle geride kaldı. Uyduruk kılıcımı elimden aldılar, bu sefer de yerine bir gümüş dolar verip Marilyn Monroe'nun peşine saldılar. O tek dolarla Marilyn'e nasıl kavuşacağımı hiç bilemiyordum, o zaman boyuma posuma uygun bir at edinmek zorunda kaldım.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.24–25)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında yabancı okul eğiliminin zenginler arasında, özellikle Özal sonrası dönemde yaygınlık kazandığı anlatılır. Yabancı dilde eğitim yapan okullardan mezun olan gençler, Türkçe eğitim yapan okullardan mezun olanlara göre özellikle zengin muhitlerde daha çok itibar görürler. Bu durum Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında şöyle dile getirilir:

“ Özal'dan sonra Anadolu sermayesi açığa çıktı ya, zenginler arasında bir de yabancı okullardan yetişenler ve yetişmeyenler diye bir ayırım oluştu. "Maganda" zenginler ve diğerleri. "Diğerleri" aynı zamanda meslekleri olanlar, eğitilmiş olanlar. Yabancı okul meselesi de burada devreye giriyor çünkü artık geçerli eğitim buralardan geçiyor.” (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.128)

4.11.7.Kız Çocuklarının Eğitimi

Kadınlar, erkeklere göre eğitim konusunda daha çok mücadele vermek zorunda kalmışlardır. Aileler kızlarının belirli bir seviyeden sonra eğitim almasını, kısımetlerinin kapanacağı gerekçesiyle istememektedirler. Çünkü kızların çok geç yaşlara gelmeden evlenmeleri ve çocuk doğurmaları gerekmektedir. Bu konuda geç kaldığı düşünülen kadınların toplum içerisinde baskı gördükleri bilinmektedir. Adı Aylin romanında Cumhuriyetin ilk yıllarında aydın bir ailenin bile kızlarını liseden sonra üniversite eğitimine göndermediği görülür. Bu dönemde genel olarak, kızlar için lise eğitiminin yeterli olacağı düşüncesi egemendir.:

“ Nilüfer Ankara'da tatildeyken hemen hemen her gün İsmail Hüsrev'lere gider ve babası yaşındaki bu bilge kişinin karşısında saatlerce oturarak, ondan Doğu dinleri ne ait bilgiler alır, verdiği kitapları okurdu. Leyla Hanım bu kültür yüklemesinden endişelenmeye başlamıştı. Kızının üniversite okumaya kalkışmasından korkuyordu. Kız dediğin lise bitirince evlenip çoluk çocuk sahibi olmalıydı. Demir dövülürdü. Üniversite filan derken, genç yaşlarda kapıya gelen kısımetler bir anda tükeniverirdi. Bu nedenle hiç de hoşnut değildi, kızının bu tür meraklarından.” (Kulin, Adı Aylin, s.37-38)

Kız çocuklarına eğitim hakkının tanınmaması ile ilgili acı bir örnek de Emir Bey'in Kızları romanında yer alır. Romanda Afgan kızların eğitim için Türkiye'ye getirilmeleri sırasında başlarındaki Türk görevlilerin cahil halk tarafından linç edilmesi anlatılır. Bu durum halkın eğitime ne kadar muhtaç olduğunu, amacına

uygun hareket etmeyen bir insanı bile ne kadar kolay öldürebildiğini göstermesi bakımından ilginç bir örnektir. Halk isteğine uymayana kolaylıkla kıyabilmektedir:

“... Selman Beyinden ayrı yatmak hicran olmuştur. Oğlu Serhan, Türkiye Cumhuriyeti-Efgan Kırallığı işbirliği... Emanullah Han'ın Atatürk hayranlığı ama onun aklının sadakasına bile sahip olmayışı... Türkiye'deki aydınlığa özen... Efgan kızlarının asri yetiştirilmesi için Türkiye'ye getirilmesi sırasında... Hayber Geçidi mi, Allah-Ekber filan mı ne bir mübarek adlı yerde gencecik bir teğmenimizken saldıran muhafazakâr ve cahil ve zalim halk tarafından parça parça edildi. Meheldir Efganlılara. Ne yapılsa az gelir. Allah boşu boşuna unutmaz bir milleti. Efganlılar da hak ederler. Kızdım bak... Çok kızdım.”

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, s.302-303)

Islak Güneş romanında da kızına okuma hakkı tanımayan bir baba anlatılır. Kızını okula göndermeyip evde oturtan Cebrail Usta kızının da annesi gibi “kafasız” olduğunu düşünür. Ayrıca Cebrail Usta'ya göre adam olmak için okula gitmeye de gerek yoktur. Kız bu nedenle babasına karşı nefret doludur:

“Cebrail Usta'nın ikinci çocuğu kızdı. Evde oturuyordu. Kardeşlerini, annesini, babasını hiç sevmeyen bir kız. Bizden üç yaş büyük olmalı. Bazı bazı çok yalvarırsak bebeklerimize giysiler diker, ama hiç konuşmazdı. Babasına, “Azrail” diyordu. Okula gitmek istemiş, babası göndermemiş. “Kafasızın birisin sen, anan gibi” demiş. “ Hem okumak da neymiş? Ben okudum da mı adam oldum? Amma... Adam oldum.” Bir türlü kabullenmemişti kız okutulmamış olmayı. Onurlu bir kızdı galiba.”

(Kutlu, Islak Güneş, s.44- 45)

Geleneksel toplum yapısı içinde kız çocuklarının nasıl istismar edildiğini Günay Rodoplu, Şiran'ın ailesinden hareketle işlemeye çalışır. Evde ağır bir iş yükü altında olan Çiçek, tüm bunlara karşın okulda da oldukça başarılıdır. Ancak bu kalabalık aile içerisinde onun bu özelliklerini fark edecek biri yoktur. Zaten aile büyüğü olan kadınlar da yıllarca görülmedikleri, duyulmadıkları için aynı yazgıyı kızlarına da uygun görmekte dirler:

"Çok küçüktü," diye Rodoplu anlattı "Ve bütün bir ev halkına hizmet ediyordu. Ev temizliği, çamaşır, bulaşık, ütü, alışveriş, çocuk bakımı, beş kat kömür taşıma -ve zaman içinde göreceğim gibi, evdeki silahları saklama!- her şeye bakıyordu. Bütün bunların üstüne bir de okula gidiyordu. Samatya'da kötü bir ilkokulun son sınıfındaydı. Teşekkürler, takdirnameler alıyordu. O hengamede ne zaman çalıştığımı anlamak için gözlerinin altındaki morluklara bakmak yeterliydi. Sabahları, herkesten önce

kalkar, son abinin döşegini sermeden uyumazdı. Derken, bir gün son moda parçaları ezbere bildiğini keşfettim. Biraz daha yakından bakınca önce blucinli, tişörtlü kolej hayallerini gördüm, sonra da gözlüklerinden ve gagamsı burnundan duyduğu azabı. Ailenin güzeli, Çiçek'e en ufak bir gönderme yapılmaksızın, sürgit övülen Feride'ydi. Çiçek'e derslerinde ve ev işlerinde yüceltmek, 'en' güvenilir olma gibi hasletler kaldı ki, bu hasletler aslında Selime Teyze hasletleriydi. Cenazeden düğüne herkesin işine koşan, davetiyesi unutulmuş Selime Teyze. Kalbim ona uzandı Gözlerim, Hayriye Anne'ye döndü. Ve kız çocuklarının nasıl istimal edildikleri, sarf edildiklerini gördüm. (Atatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.256-257)

4.11.8.Üniversite ve Bilim

4.11.8.1.Üniversitelerdeki Nitelik Sorunları

Atlıkarınca romanında Türk bilim dünyasının hem kendini oluşturan bilim adamları hem de dışarıdan kişiler tarafından sık sık eleştirildiği görülür. Akademik yükselmelerin bilimsel ve adil yollarla değil, kişisel ilişkiler çerçevesinde şekillendirilmesi tepki çekmektedir. Bir akademisyen geçmişte kendine olumsuz davranan başka bir akademisyene karşı değerlendirme ölçütü oluştururken bilimden değil, hıncından güç alır. Ayrıca YÖK başkanlığı seçimlerinin özgür bir ortamda yapılmadığı, iktidarın ve çeşitli güç odaklarının bu süreçte haddinden fazla etkin oldukları anlatılmaktadır:

- (...) Hatta biliyor musun, geçen gün fakültede, Salih Uğur'un ismi bile geçti..

Bu kadarı fazlıydı! Bulgurlu:

- Estağfurullah., dedi., estağfurullah, hoca bilmez misin, o benim doçentlik jürimdeydi, tezime taktı, menfi oy verdi, şimdi ben ona engel olmaz mıyım! Bak hoca. bizim takım her üçünü de kabul etmemek zorundadır, çünkü iyi bilmekteyiz ki, hiç biri bizden değildir.

Hoca, eliyle bir boş ver işareti çekti, yemekten sonra yokuş inmek bile zor geliyordu, gözleri ile bir taksi aranmaya başladı. Bulgurlu:

Yok yok sen bizi küçümseme benim hocam, diyordu, bu "biz"e yeni katılana; evelallah gücünüz, kuvvetimiz yerinde. Korkut Bey, bir dönsün, elbet biliyoruz söyleyeceğimizi. Hele ko, bütün hevesliler dökülsün meydana, biz biliriz Korkut Bey'e ne söyleyeceğimizi. (Işınso, Atlıkarınca, s.126)

Atlıkarınca romanında akademik dünyadaki hileler gözler önüne serilir. Romanda Prof. Dr. Mehmet Ali Tunagil'in doçentlik tezini bir başka akademisyene yazdırdığı ve YÖK Başkanı olması durumunda onu da iyi bir mevkiye getireceği

iddia edilmektedir. Bu durum ülkemiz bilim dünyasında bilimsel nitelikleri konusunda fikir vermektedir:

“Bu konu onlarca mühim değilmiş, daha ziyade Tunagil’in tezi üzerinde durmuşlar, malum doçentlik tezini Aysan Semir’e yazdırdığı iddiası varmış! Ömer bilhassa, bu hususu incelemiş.

Ömer ayağa kalkıp heyecanla anlatıyor:

—şöyle bir manşet: başkanlık koltuğunun arkasında kim var? Alt manşet: Mehmet Ali Tunagil’in ipleri kimlerin elinde? Haber: YÖK’e başkan aday adayı olan M. Ali Tunagil’in akademik kariyerinde ona daima yardımcı ve destek olan Profesör Aysan Semir’in Yeyl Üniversitesinden Türkiye’ye nasıl uzanacağı ve Başkan’ın koltuğu arkasında nasıl bir rol oynayacağı, merak konusu olmaktadır.” (Işınso, Atıklarınca, s.170)

Rodoplu OK. Musti Türkiye Tamamdır’da Türkiye’deki akademik cenahın niteliksizliğinden yakınır. Rodoplu üniversitelerden örnekler vererek intihal olayının ne kadar yaygın olduğunu dile getirir. Rodoplu’ya göre akademik dünyada çalıntı örneklerle ortaya konulmuş kitaplar vardır ve bu kitaplar akademik çevrelerde saygın örnekler arasında görülmektedir. Rodoplu Batı’da böyle bir işe kalkışmanın mümkün olmadığını, bunu denetleyen kurumlar bulunduğunu, bunun benzerlerinin Türkiye’de de olması gerektiğini belirtir. Bilim dünyasındaki çalma alışkanlığı ancak böyle engellenebilecektir:

“... Öte yandan, Türklerde, buna öğretim üyeleri dahil, karşıdakinin düşünce zincirini izleme alışkanlığı da yok. Daha, ‘özerklik’ten ne kastedildiğini sorduğun anda özerkliğe ‘karşı’ olduğun anlaşılıyor. Üniversite tanımı itibarıyla ‘milli’ bir kurumdur derken bütün diğer kelimeler unutuluyor, ‘milli üniversite’ye takılıyor ve sağcılık yapılmış oluyor! Efendim, işte, adamı kitap yazdı diye nasıl tutuklarsınız dediğinizde de bu defa da ‘solcu’ oluyorsunuz!

Şimdi, bütün bunlara ilaveten bir de benim başta Tefik Çavdar, öğretim üyelerinin âlemin eserini abartıp kendi imzalarını bastıklarını yakalamam var! Bakıyorum, bu konudaki işbirlikleri inanılmaz! Solcusu, sağcısı elbirliği ile örtüyorlar meseleyi.

Bir gün yine Turgay Bey’le beraberiz, ona anlatıyorum yana yakıla! Yüzündeki ifade, saftorik keriz, marşandiz dilindeki, bu işleri düzeltmenin ne kadar zor olduğu! Ben de diyorum ki, bakın, Birleşik Devletler’de öğretim üyeleri bir kitap ya da makale yayınlamak istedikleri zaman meslektaşlarından oluşan bir kurulun kalite onayından geçirmeden yayınlamayazlar. Biz de böyle bir kurul kursak, çalanlar hemen ortaya çıkar. Kitapları basılmaz, olur biter!

Adamın yüzündeki ifadeden anla artık, değil mi!

Hayır! Bir de kalkıp, Türk tarihinden bir örnek verip Ahilikten, kalitesiz mal yapanın nasıl düşkün ilan edildiğinden pabucunun dükkanının damına atıldığından bahsediyorum,

‘Bu adamların kitaplarını üniversitelerin damlarına atmak lazım!’ ” ”
(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.369-370)

4.11.8.2.Üniversiteler ve Siyasal Karışıklıklar

Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu dönemde üniversitelerdeki karmaşa da Karanlığa Direnen Yıldız romanının ele aldığı bir başka konudur. Yoğun bir muhalefetle karşı karşıya olan hükümete en sert tepkilerden biri de üniversite çevrelerinden gelmektedir. Ordu içindeki hükümete yönelik memnuniyetsizlik üniversitelere de sıçramış durumdadır. Üniversite hocası Sebati Bey iktidarın gençliği hiçe saydığını düşünmektedir:

-İnsaf Enis Ağabey! Ne durgun suyu? Ortalık kaynıyor, siz farkında değilsiniz. Ordu, üniversite kaynıyor...

-Üniversite mi? Hocalardan mı söz ediyorsunuz, yoksa talebelerden mi?

- Her ikisinden de...

- Yapmayın, çoluk çocuğu karıştırmayın bu işlere.

- Bu iktidar artık bitti.. diyordu Profesör Sebati. Bu iktidar, orduyu muhalefeti, gençliği hiçe sayıyor.

Söze oğlu Cangür giriyordu:

-Muhtar bir üniversite istiyoruz! Özgürlük...

Sibel Yengenin çerkes mavisini gözleri buz kırılmışlığınca tebessüm ediyor;

—Bu parti nurlu ufuklardan başka bir şey görmüyor. Nurlu parıltılardan gözleri kamaştı ayol.

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.29)

Karanlığa Direnen Yıldız'da üniversitelerin siyasallaşması eleştirilir. Romanda birçok üniversite hocasının Demokrat Parti yönetimine karşı olduğu anlatılır. Üniversitelerin siyasal olaylara harcadıkları enerjiyi bilime harcamadıkları ve bu nedenle bu kurumların birer eğitim kurumu olmaktan çıktığı eserde dile getirilir:

“ Sonradan profesörlerin bir ikisi dışında herbiri eğitim ordusunun dövüşken militanı kesilerek bu darbeyi omuzlayacaklardı... Hepsi partizan ve muhalefetin gözü kulağı, şaşamaz bir şakşakçısı haline gelerek. İlmin aldığı merhale, ulaştığı nokta bu acıması tabloydu işte.”

(Çokum, Sevinç Karanlığa Direnen Yıldız, s.73)

Sıkıyönetim yıllarında üniversitelerin ve üniversite öğrencilerinin durumu bir hayli düşündürücüdür. Üniversiteler açık olmakla birlikte birçoğunda fiili olarak ders yapılamamaktadır. Çeşitli görüşten öğrencilerin ağırlıkta olduğu üniversitelerde diğer öğrenciler de onların “buyruklarına” göre derslere girmekte ya da girmemektedir. Bu durum üniversite eğitiminin kalitesini oldukça düşürmüştür. Romanda üniversite öğrencisi olan ancak müzikle uğraşmak isteyen Murat da bu karmaşa sırasında birçok genç gibi oradan oraya savrulmaktadır:

“... Ezik- büzük... Hala öğrenci Murat... Bir fakülteden cayıp ötekine girerek: artık hangisine puan tutturursa. Zaten ne fark eder? Hangisinde doğru dürüst ders yapılıyor ki? Neden yapılmıyor, neden yapılıyor; onun da bildiği yok. ‘Girme,’ deyip sille tokat dışarı atarlarsa, girmiyor; koşa koşa kaçıyor. ‘Gir,’ diye arkasından iterlerse, girip bir sıraya iliyor. Uzun ve zorunlu tatillerde Selmin’in yanından hiç ayrılmak istemiyor.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.54)

1980 öncesi siyasal karmaşanın üniversiteleri nasıl etkilediği Üç Beş Kişi romanında da ODTÜ’de öğretim üyesi olan Gündüz’den hareketle anlatılır. Romanda öğrencilerin okula asker denetiminden geçtikten sonra alındığı ve okullarda pek de dersin yapılamadığı anlatılır. Bu durum hem hocaları hem de öğrencileri bezdirmiş durumdadır ve herkes bu bunalımdan bir çıkış yolu aramaktadır. Üniversiteler akademik kimliklerini kaybetmişlerdir. Artık üniversitelerde bilim üretildiğini söylemek mümkün değildir. Bu nedenle sıkıyönetimin eğitimi ve bilimi de yaraladığı görülmektedir:

“ ‘ Polis, jandarma gözetiminde ders vermek kolay olmamalı Gündüz? Özellikle senin için...’
Ferit, içten bir ilgiyle bakmakta arkadaşına.
‘ Sorma,’ diyor Gündüz, bezginlikle. ‘ Öğrencilerin derse aranarak, yoklanarak girmesi... Doğru dürüst ders de yapılamıyor ya...’ ” (...)
“ ‘ Biliyor musun, aldırmiyorum bile artık. Bıktım,’ diye ekliyor. ‘ Şu günler tek isteğim seninle yine bir ava çıkabilmek.’ ” (...)
“ ‘ Canım, sen nasıl olsa tarafsızsın. En yukardasın. Karşında tek öğrenci de kalsa, dersini en iyi bildiğin şekilde verir çıkarsın.’ ”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.196)

Üç Beş Kişi romanında bilim adamlarının siyasî olayların içine çekildikleri anlatılır. Romanda toplumda kamplaşmaların yaygın olduğu ve herkesin bir gruba

dâhil olmak zorunluluğu duyusu anlatılır. Bilim adamlarının üniversitelerde bilimle uğraşması da bu nedenden dolayı engellenmektedir. Roman 1980 öncesi toplumun fotoğrafını göstermesi bakımından önemlidir:

“ ‘ Olayların üstünde ya da dışında kalmak!.. Bu ülkede, bu mümkün mü? Bir seçme yapmaya zorlanıyoruz. Hiçbirine inanmadığım, politik kümelenmelerden birini seçmek... Neyi seçeceksin?..’

Susuyor. Gerisini bir solukta içinden sürdürüyor: Halkın yanına inip orada mı debeleneceksin.? Kansızsız sosyal demokrat mı, kanlı ülkücü devrimcisi mi olacaksın? Hücre, yer altı. Oralara mı sokulacaksın yoksa, ne yapacaksın? Bıraksınlar, en iyi bildiğimi yapayım. Uzmanlık alanımda yararlı olayım... Yok. Buna izin yok. Hiçbir yandan.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.197)

Üç Beş Kişi romanında bilim adamlarının umutsuzluğunun onları ülkeyi terk etme noktasına getirdiği anlatılır. Türkiye aydınlarını 1980 öncesinde büyük oranda küstürmüş, kimi aydınlar yasal açıdan da takibe alındıkları için yurt dışına gitmek zorunda kalmıştır. Romanda ODTÜ’de öğretim üyesi olan Gündüz de dışarıda bir üniversitede özgürce çalışmak isteğini dile getirir. Aydın kitle kırgın, umutsuz ve yılığındır. Bu durum romanda şöyle dile getirilir:

“ ‘ Bize; bana ve benim gibilere burada yer kalmadı artık Ferit. Çıkıp gitmekten, dışarıda bir üniversitede yer bulmaktan başka yol göremiyorum. Başka bir ülkeye kapılanmak, oralarda iş bulmak...’

‘ Kapılanmak, iş bulmak vb.’ dediği için üzgün, kutsadığı böyle küçülttüğü için yıkın; ekliyor:

‘ Başka yol kaldıysa nerede, nasıl, söyleyebilir misin?’

Ferit Sakarya, Gündüz’ün çoğu insana pek sevimsiz, soğuk gelebilen o ünlü serinkanlılığını yitirişine ilk kez tanık oluyor: bence bunda bir canlılık belirtisi bile var. Sevindirici bir belirti. Yine de ülkemde, bir bilim adamının şu anda olduğu gibi debelenişi, umut tıkanıklığına uğrayışını görmek acı veriyor insana. Umut tıkanıklığı...”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.197)

12 Eylül dönemini ele alan Ölü Erkek Kuşlar romanında 12 Eylül sürecinde üniversitelerde eğitim vermenin giderek güçleşmesi konu edilir. Üniversitede ders veren kahraman, çeşitli gruplar tarafından tehdit edilir. Ders içeriğini beğenmeyen bu guruplar üniversite hocalarının kendi düşüncelerine uygun ders anlatmalarını istemektedirler:

“ Birkaç kez uyarılmışlardı. En kaba saba, en küstah tavırlarla. Düpedüz, alabildiğine sıradan dersler vermesini mi bekliyorlardı ondan? Kendilerine ters gelen konularda ders dışı konuşmalarla suçluyorlardı onu. Sanatta temel kavramları konu alan bir dersi birkaç kafası çarpık yüzünden inançlarına ters düşen yavanlıkta ele almasını istiyorlardı. Ders ortasında namaz kılıp kılmadığını soranlar, birden kalkıp tespih çekerek sınıftan çıkıp gidenler, geçer not vermezse ‘ almasını biliriz’ diyenler olmuştu. Arabasının lastiklerini patlatmışlar, odasının kapısına ölüm tehditleri asmışlardı. Ayhan önemsemiyordu. Korkutma, yıldırma çabalarıydı tümü. ‘Korktuğunu sezerlerse daha çok üzerine gelirler,’ diyordu. Ondaki genişlik şaşırtıyordu Onur’u.

İki aydır son zincirli, taşlı sopalı saldırıdan sonra okula gelemiyorlardı. Aslında sayıca çok azdılar, karşı grup bu çatışmada püskürtmüştü onları. Ama işte saldırılarını dışarı taşımışlardı artık. Evine ulaşmışlardı sonunda.”
(Aral, İnci, s.137–138)

Askeri darbelerin eğitime verdiği zarar konusu Viva La Muerte romanında da ele alınan konulardan biridir. Üniversite gençliği asli işi olan eğitim almak yerine devrimcilik yaptığı için iyi bir eğitim almadan üniversitelerden mezun olmuştur.. Bu gerçek romanda şöyle dile getirilir:

“ ‘ Eh, herhalde,’ dedi Günay, Suat’ın, yüksek jeoloji mühendisi diplomasına karşın, marn tabakasını şistten ayıramadığını söylediğini hatırladım. ‘ Peki de, o okulda beş yıl ne yaptınız, oğlum?’ diye sormuş, malum cevabı almıştı,
‘ Devrimcilik!’
‘ Ya sınavlar?’
‘ Kopya!’
‘ Ödevler?!.. Dur, ben söyleyeyim, Vildan sağ olsun.’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, s.25–26)

12 Eylül sürecinde üniversite olaylarına karşı siyasilerin takınmış oldukları umarsız tutum Viva La Muerte’de eleştirilir. Bu süreç boyunca üniversite eğitimi aksamış, birçok üniversitede dersler yapılmamış, sınavlar aceleyle yapılmış ve hak etmeyen kişiler sınıf geçmiştir. Ancak asıl büyük kayıp ise üniversitelerde çıkan olaylar sırasında birçok gencin hayatını kaybetmesidir:

“ ‘ O günlerde biz apartmanda dairelerin önlerindeki bütün paspasları kaldırdıydık,’ dedi Tülin, ‘patlayıcı maddeleri paspasların altına koyuyorlardı ya. Aklımız sıra can emniyetimizi sağlıyorduk, kardeşim.’

18 Şubat günü İstanbul ve Hacettepe Üniversiteleri süresiz kapatıldıydı. Kapatmayı protesto eden ODTÜ öğrencileri, Eskişehir yolunu kesince karşılarında askerleri buldular. 5 Mart’ta Deniz Gezmiş ve arkadaşları dört Amerikan askerini kaçırdı, olayı, kendilerine Türkiye Halk

kuruluş Ordusu diyen birileri üstlendi. Jandarma ve komando birliklerinin ODTÜ'ye girmelerine öğrenciler karşı koyunca, bir komando eri, bir aşçı öldü, bir üsteğmen, beş er ve yirmi öğrenci yaralandı. Kilolarca patlayıcı madde ve silah ele geçirildi. İki in öğrenci üniversitenin futbol sahasında gözaltına alındı, üniversite süresi kapatıldı.

‘ Her şeyden evvel ve her şeyde sonra, üniversite içinde başlıca sorumluluğun, bu tükenmiş siyasi iktidarda olduğunun bilinmesi, kabul edilmesi ve onun gereğinin parlamenter rejimin usulleri içinde yapılmasıdır. İşlerin bu hale gelmesinde en büyük amil, başlıca kusur, siyasi iktidarın kayıtsızlığı ve başından beri sürdürdüğü, marifet sandığı oyunlardır. 17 öğrenci silahla öldürüldü, bunun bir tanesinin katili bulunamadı. Bugün, demokratik parlamenter rejim içinde vazifesini idrak eden vatandaşın güvenine, inancına sahip bir siyasi iktidar kurulsaydı, öğrenci meseleleri ve üniversite hayatı nihayet üç ay içinde intizamını bulur. Hayal olan sadece bu intizamı, tükenmiş bulunan ve durumun gerçek sorumlusu aynı siyasi iktidardan beklemektir’ diyen Ecevit’e Başbakan Demirel’in cevabı, Şafak’ı deli etmiş olmalıydı:

‘ Bu olaylar karşısında aşırı kötümserliğe kapılmanın yeri yoktur. Bu gibi olaylar dünya memleketlerinde müzminleşmiş şikâyet konusudur.’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte!, s.380–381)

27 Mayıs sürecinde yaşanan Üniversite işgali olaylarından biri OK. Musti Türkiye Tamamdır’da ele alınır. Eserde devrimcilerin yüksek öğretmen okulunu işgal etmelerine karşılık, ülkücü gençlerin de İlahiyat Fakültesinde mevzilendikleri anlatılır. İhtilal dönemlerinde üniversitelerin içinde buldukları durumu ortaya koyması bakımından şu örnek oldukça çarpıcıdır:

“ Devrimcilerin Yüksek Öğretmen Okulu’nu işgal ettiklerini, Ülkücü öğrencileri yetmiş iki saattir dışarı bırakmadıklarını o zaman söyledi. Aç bilaç bekleyordu çocuklar.

‘Heriflerin silahları var, kurşunları bol! Binanın kapılarına, merdivenlere, demir karyolalar bağlamışlar, cereyan veriyorlarmış. Polis giremiyor.’

Selahattin de çatalını bıraktı,

‘Giremiyor mu, girmiyor mu?’

Mustafa, kötü kötü güldü, cevap vermedi.

‘Bizim çocuklar nerede?’

‘İlahiyat Fakültesi’nde mevzilendiler. Bir yolunu bulup, içeriye yardım göndermeye çalışıyorlar.’

Bundan sonrası iç içe kurgulanan korku filmleri gibi! Önce öğreniyorum ki, İlahiyat Fakültesi dekanını orada kalabilmek için silah zoruyla ikna ediyorlar. Ama, ikna ediyorlar! Adamın tek kaygısı, ‘Aman, benim okulumda hadise çıkmasın!’ Nitekim, polise de haber vermiyor. Bu arada, İlahiyat Fakültesi’nin öğrenci birliği başkanı, Ülkücülere karşı, çünkü ümmetçi. Mustafa, ‘Pirinç yüzlü gerzek!’ diyor,

‘Kendini Müslüman sanan bizi sorguya çekiyor! Ümmetten olmakla, ümmetçi olmak aynı şey mi?’

Selahattin, lojistikçi, içerdeki çocuklara gönderilecek yeterli sayıda makine olup olmadığını soruyor. Anlıyorum ki, ‘yardım’ ekmek, su dışında silah – tabanca, sopa, zincir! Ve hayatımın en aptal sorularından birisini soruyorum, ‘İyi de, fakülte işgal etmenin mantığı ne? Ne oluyor şimdi orada öyle!?’ (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s.285)

Viva La Muerte romanında 12 Eylül 1980 Askeri darbesinden önceki karmaşık sürecin yüksek öğrenime büyük zarar verdiği vurgulanır. Bu dönemdeki gençlerin çoğu zamanlarını “devrimcilik yapmakla” ya da saldırılara karşı koymakla geçirdiklerinden üniversite sıralarında pek bulunamamışlar ve derslerini ya arkadaşlarının yardımlarıyla ya da kopya gibi başka yollarla geçmişlerdir.

“Gogol’ün ‘Ölü Canlar’ının güçlü, güzel bir anlatımı var,” diye başladı, “Einstein’in ‘Fiziğin Evrimi’, bilim yöntemi konusunda Yalçın Küçük’ün aktardığından çok daha zengin. Ancak tamamlayamadım. Fizik bilgilerimi hatırlamak gerekti.

“Eh, herhalde,” dedi Günay, Suat’ın yüksek jeoloji mühendisi diplomasına karşın, marn tabakasını şistten ayıramadığını söylediğini hatırladım. “Peki de, o okulda beş yıl ne yaptınız, oğlum? Diye sormuş, malum cevabı almıştı, “Devrimcilik”

“Ya sınavlar?”

“Kopya”

“ödevler?!.. Dur, ben söyleyeyim, Vildan sağ olsun?

İçini çekti, Suat’ın başını okşadı Günay. Boşa geçen öğrencilik yıllarının verdiği farz ettiği üzüntüyü teselli etmek ister gibiydi.” (Alatlı, Viva La Muerte, s.26–27)

İhtilal döneminde ülkenin içinde bulunduğu karışıklık eğitim kurumlarına da sıçramış ve özellikle üniversitelerde farklı görüşe sahip öğrenciler arasında büyük çatışmalar yaşanmıştır. Bazı üniversiteler bazı görüşlerin merkezi olarak görülmüş ve o görüşteki öğrenciler de daha çok bu kurumlara yönelmişlerdir. Ancak her öğrenci için geçerli değildir. Canbaz romanında Gazi Üniversitesi örneğinden hareketle üniversite öğrencileri arasındaki gruplaşmalar anlatılmaktadır:

“-Gazi Eğitim öyle mi? Fena değilmiş orası, olay çıkmıyormuş. Zaten canım okullar paylaşmış artık. Bir taraf hâkimiyeti ele geçirince, öbürkülerin çıtı çıkmıyormuş, olay da olmuyormuş. Öyle söylüyorlar. Peki sizin okulda borusu öten kimler?

Bu sual doğrudan bana idi. Cevap vermemek olmaz. Kekeleydim.

-Şey, yani galiba ü-ülküçüler.

-Hıı? hay Allah iyi iyi. Şimdiye kadar İlhan hariç hiç ülkücü tanımadım. O da zaten koskoca herif oldu. Sen de bittabi ülkücüsün?” (Işınsu, Canbaz, s.17)

Türkiye’deki siyasal iktidarsızlık nedeniyle eğitim sistemimiz büyük aksamalar yaşamış, üniversiteler uzun süre gayri resmi olarak kapatıldığından öğrenciler gereken eğitimi alamamıştır. Hızlandırılmış eğitim adı altında programlar büyük oranda kısaltılmış ve ortaya alanında pek de bilgisi olmayan öğrenciler çıkmıştır. Canbaz romanında Gazi Üniversitesinden yola çıkılarak bu durum dile getirilmiştir:

“Bir buçuk yıllık öğretim, imtihanlar.. ikmâl! Bir hafta sonra sınıf geçme. Çünkü hızlandırılmış öğretime geçtik. (bu ak günlerin bir buluşu idi.) her şey o kadar çabuk oluyor ki, okuyorum derken imtihanlara girdim. İkmâle kaldım diyemeden sınıf geçtim. Yine sonu belirsiz bir tatile girdik... Ne zaman açılır okul? Bugün yarın omalı. Eğitim bakanı: “Açmayacağım Gazi’yi” demiş, yok hayır: “Belli olmaz” buyurmuş. “Miş”lere kaldık...türlü söylentiler.” (Işınsu, Canbaz, s.32).

4.11.8.3.Akademik Özgürlük

12 Eylül 1980 İhtilalinden sonra Türkiye gündeminde en çok tartışılan konulardan biri de YÖK ve üniversite özerkliği konusu olmuştur. YÖK’ü darbenin bir sembolü olarak gören birçok aydın bu kurumun derhal kaldırılmasını ve üniversitelere özerklik verilmesini isterken bu görüşe karşı çıkanlar da olmuştur. Özerklik düşüncesine karşı olanlardan biri de Or’da Kimse Var Mı? Serisinin ana kahramanı Günay Rodoplu’dur. Günay Rodoplu Üniversite özerkliğinin neden mümkün olmadığını OK Musti Türkiye Tamamdır romanında şöyle açıklar:

“ Çok fark eder, biliyor musun? Çünkü, bir kurum olarak üniversite bağımsız olamaz. Üniversite, tanım itibarıyla toplumdaki çeşitli baskı gruplarının taleplerini bağdaştıran bir milli kurumdur, toplumdaki bağımsızlığı söz konusu olamaz. Kuramsal olarak, toplum tercihlerini siyasi partileri iktidara getirmek şeklinde belli ettiğine göre, iktidarların üniversite müfredatı hakkında elbette söyleyecekleri söz vardır, söylemeleri de gerekir. Söylenenin yapılıp yapılmadığının denetlenmesi de gerekir, paranın nasıl kullanıldığına bakılması da gerekir. Meğer ki üniversiteden değil, her türlü masrafın öğrenciler tarafından karşılandığı medrese’den bahsediyor olalım, idari olsun, mali olsun, hatta bilimsel olsun, özerklik olacak iş değildir. Dünyanın bir numaralısı Harvard’ı al. New York Eyalet Valisi’nin atadığı yirmi kişilik bir kurul tarafından yönetilir. Akademik programları da bu kurul yapar, bütçeyi de. Öğretim üyelerinin hiçbir idari yetkisi yoktur.

Allah'tan çenemi tutuyorum da, mesela rektöre, 'Biz aslında valiliğe, daha da iyisi belediye başkanına – seçimle geliyor ya!- bağlanmalıyız!' türünden laf etmiyorum! Bir de onu yapsam, tam Harput'ta bir Amerikalı olacağım! ”
(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, s. 368–369.)

Rodoplu OK Musti Türkiye Tamamdır'da akademik özgürlük konusundaki düşüncelerini şöyle açıklar:

“ Öte yandan, 'akademik özgürlük' başka bir şey. Akademik özgürlük, bir kere kurumsal değil, bireysel bir niteliktir. Öğretim üyesi bireylerin işten atılma tehlikesi olmaksızın, bilineni sorgulama, çeşitli ve çelişkili görüşlere sahip olmak haklarıdır.
Farklı düşünen adamı üniversiteden atıyorlar diye ayaklanmak başka şey, öğrenciler taş, sopa, silah birbirlerini katlederken idari özerklik diye polis sokmamak başka şey! Seçimle gelmiş iktidarın tercihi ne olursa olsun, biz bildiğimizi okuturuz demek başka şey!” (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 369)

4.11.9.Öğretmen

4.11.9.1.Olumsuz Öğretmen Tipleri

4.11.9.1.1.Öğrenciyle İletişim Kuramama

Öğretmenlerin tüm davranışları öğrenciler üzerinde etkilidir. Özellikle sınıfta öğretmenin ve öğrencinin birebir iletişim kurduğu bir ortamda öğretmenin kullandığı dile özen göstermesi gerekir. Öğrenciler hataları olduğu zaman kırmadan uyarılmalı ve uyarının eğitici bir yönü bulunmasına dikkat edilmelidir. Öğrenciye hatasının söylenmesi yerine, doğru olanın söylenmesi daha etkilidir. Canbaz romanında edebiyat öğretmeni, Sivaslı Ali'yi yerel bir ağızla konuştuğu için azarlamaktadır:

“-Buraya geleli kaç ay oldu bakayım? Daha doğru dürüst konuşmasını öğrenemediyse, okumak senin neyine?
Konuşamayan insan, edebiyatı hiç anlamaz. Baban kapıcıydı değil mi, sen de kapıcı ol baban gibi, okullarda vakit harcama.
İşte o an, canımın zarı delindi sandım! Başım döndü, mideme sansı girdi. Biz Ankara'ya ben de babam gibi kapıcı olayım diye gelmedik.babam kapıcıysa, beni okutmak içindir, okuyup, mühendis olayım diye..
Ali'nin öğretmene cevap verecek hali yoktu, ayakta iki büklüm kalıvermişti. Birden Kemal'in sesini duydu; çocuk, onu sahipleniyordu:
-Hoca, yoksa halk çocuklarına okuma hakkı yok mu bu memlekette? Ali, Sivaslı olduysa ayıp mı? Ayıp mı Anadolu olmak, halk çocuğu olmak? Dili biraz sürçüyorsa ne çıkar? Burası yalnız düzgün konuşan halk çocukları için mi? Böyle bir burjuva okulu mu?” (Işınsoy, Canbaz, s.154-155)

Öğretmen öğrenci ilişkilerindeki sorunlar eğitim hizmetlerinin kalitesini etkilemektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki öğrenciler kendileri üzerinde aşırı baskı kuran, kendilerini azarlayan öğretmenlerin derslerine ilgi duymamaktadırlar. Öğretmenin bu nedenle öğrenciler için bir otorite kaynağı olmaktan ziyade bir rehber olması önemlidir. Çırpıntılar romanında Korhan, kendisini sürekli eleştiren İngilizce öğretmeni Münevver Hanım hakkında pek de iyi şeyler düşünmemektedir:

“ Korhan’ın yüzüne kendisinin bile yabancıladığı pişkin bir gülüş eklenmiş, ilk günlerin çekingenliğini, durgunluğunu bir yana bırakmıştı ve haylaz arkadaşlarının arasında o da biraz içten pazarlıklı bir haylaz haline gelmekteydi. Öğretmenlerinden kimisinin bakışları en arka sırada oturan ve gülerken yüzünü bir eliyle kapatan, bu uzun boylu yabancıya soğuk soğuk değerd. Bazıları ise, mesela tarih öğretmeni Ziya Beyle edebiyat öğretmeni Nevin Hanım bu gurbet çocuğuna duygulu yürekleriyle yaklaşan kurtarıcılardı. Onların ilgisi bir yana, Korhan’a ısınmamış olan diğerleri (ısınıp ısınmama meselesi yıllardır yerini tarafsızlığa bırakmamıştı.) onu benimsememekte inat ediyorlardı. Bunlardan biri Münevver Hanımdı. Münevver Hanım Korhan’ın korkulu rüyasıydı.

— Nasıl olur da İngilizce öğretmenin İngilizceni beğenmez... Yoksa bilgiçlik taslayıp kızdırıyor musun onu? Yoksa derste haylazlık mı yapıyorsun? ”

“ – Anneciğim inan ki Münevver’i kimse sevmiyor... Tuhaf bir kadın. ‘Korkunç Münevver’ taktik adını. Evlenmemiş hiç. Öyle çok konuşuyor ki, yakalanan kurtulamaz elinden. Hırsı içinde kalmış sanki. Fazla başarılı olamayacaksın, takar çünkü. Münevver demişler.

— Öğretmenlerin hakkında nasıl böyle konuşabilirsin?

— Ama anneciğim Münevver’i görsen sen de tuhaf bulursun.

— Bak şuna sanki arkadaşından söz ediyor... Münevver Hanım demelisin. Ya da Münevver Öğretmen.

— Hiç kimseyi sevmiyor o. Sevmeğe de çalışmıyor. Biliyor musun tepesine saç ekliyor. Horoz tüyü gibi kabarıyor o saç. Üstelik de rengârenk... Kırmızı, sarı, siyah, beyaz... Gülmekten ölürsün. Hain kadın... Bağirtısı ana caddeden duyuluyor...

— Tabii kızdırıyorsunuzdur, ondan bağırıyordur.

— Onu kızdırmak mı? Kimse cesaret edemez buna. Bir defasında sıraları sallayıp zelzele oluyormuş gibi korkutalım dedik, külüstür etti bizi. ”

(Öğretmen- öğrenci ilişkileri)

(Çokum, Çırpıntılar, s.164–165)

Çırpıntılar romanında olumsuz bir öğretmen modelinin bir öğrenciyi okuldan nasıl kopardığı anlatılmaktadır. Romanda Münevver öğretmen, kendisinden daha iyi İngilizce bildiğini düşündüğü Korhan’ı yıldırma için elinden geleni yapar. Öğretmenin kendine yönelik olumsuz davranışlarından çekinen Korhan bir süre

sonra onun derslerine girmek yerine okul yakınlarındaki bir çayhanede günlerini geçirmeye başlar. Bu örnek, öğretmenlerin tutumlarının öğrenciler üzerinde ne kadar etkili olduğunu, onları kazanıp kaybetmenin öğretmenlerin elinde olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır:

“ Evet bazen yüzünde yumuşak bir anlam belirlediğinde Korhan Münevver’in iyi bir gününde olduğunu anlıyordu. O zaman duvarın köşesinde gölgelere sığınmaktan vazgeçiyor, çekinmeden boynunu uzatabiliyordu o yana. Ama ummadığı ve Münevver’in iyi bir gününde olduğunu düşündüğü sırada sözlüye kaldırıyordu.

— Korhan, gel tahtaya...

Gramer bilgisini yoklayacak... Uğraşacak kısacası.

Korhan’ın bocalayacağı noktaları iyi seçecek... Neden böyle yapıyor? Biz çözebilse.

— Evet pratiği var ama gramer bilgin zayıf...

Ön sıradaki kız öğrenciler puslu gözlerle yarı alaylı, yarı acımalı Korhan’a bakıyorlar. Onlar da Münevverleşiyorlar... Belki de Korhan’a öyle geliyor. Aşağılanmış sayıyor kendini.

— İngilizceyi bildiğimi sanıyordum...

— Otur yerine sersem çocuk! Bana cevap verme.

Münevver Öğretmen, not defterine yüzündeki anlamdan seçilen kötü bir not ekliyor. Söyleniyor bir yandan.

— İşte böyle dünyanın bir ucuna giderler, çocuklarının ne olacağını, eğitimini, terbiyesini hiç düşünmezler. Küstah şey...

Münevver Hanım, kalkıp dolaşmağa başlıyor. Gidip geliyor pencereden kapıya, kapıdan pencereye...

Münevver Öğretmenin dersine girmek istemiyor hiç. Okul yakınındaki çayhaneye sığınıyor.”

(Çokum, Çırpıntılar, s.183–184)

Aynı durum romanın daha sonraki bölümlerinde yeniden ele alınır. Münevver hanımın davranışları nedeniyle okuldan iyice uzaklaşan Korhan vaktini bilardo salonlarında geçirmeye başlar ve dönem sonunda da eve kötü bir karne getirir. Bu durum ailenin bu sorunla daha iyi yüzleşmesini sağlayacaktır:

“ – Öğrenci davranışlarını düzeltmezse ağızıyla kuş tutsun bırakırım ikmale... Hiç anlamam. Elbette disiplin kuruluna çıkanların durumları not değerlendirmelerinde göz önünde bulundurulur... Annelerinizi buralara sürüklemeyin boşuna... Onlara ayıracak zamanımızın olmadığını kafanızdan çıkartmayın... Yılda iki defa veli toplantısı yapılıyor daha ne olsun? Korhan bilardo salonuna koşuyor... Bütün hayatı, bütün dünyası, bilardo sopaları, iskambil kâğıtları, dumanlı bölmelerde gelişigüzel konuşmalarla yer değiştiriyor yavaş yavaş... Münevver’i görüyor rüyasında... Münevver bir

kuşun tüylerini yoluyor... Münevver kuş tüyü yastıkta uyuyor... Tek gözünü açıp Korhan'a bakıyor... Münevver kocaman çok renkli bir kuş olup dolabın üstüne tünüyor...

Dönem sonu, Korhan karnesinde kırıklarla eve geldiğinde yeniden aynı tartışmalar doğmuştu. Gerçi Münevver Hanım İngilizceden kırık vermemişti ona, ama okula karşı içinde bir kırılma, bir soğukluk doğmuştu artık. Bunda Münevver Hanımın da payı vardı. Hem de fazlasıyla.

Tekin, karneyi gözden geçirirken,

— İnanamıyorum, diyordu. Böyle olmamalıydı... Böyle olmamalıydı...”

(Çokum, Çırpıntılar, s.217–218)

Türk toplumunun “acıya” ve “acı çekene” verdiği değer Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında ele alınır. Yaşamda bir şekilde eksik kalmış olan insanlar toplum tarafından avutulur. Öksüz olanlar, yoksul olanlar, bedensel engelli olanlar bu yolla kazanılmaya çalışılır. Ancak bu durum o kişilere bir yarar getirmez. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında Simden, öğretmeninin kendisini öksüz olduğu için yüceltmesini istemez. Ayrıca bu alıntı öğretmenin öğrenciye fiziksel şiddet uygulaması açısından da önemlidir. Öğretmen kaza sonucu kırılan cam nedeniyle Simden’i tokatlar:

“Unutamadığı tek şey beşinci sınıfta kırdığı camdı. Rüzgârlı bir havada okul koridorundaki camı açmıştı. Cam çarpıp kırılmış, öğretmeni bütün çocukların içinde şiddetli bir tokat atmıştı yüzüne. Yıldırım çarpmış gibi olmuştu Simden. Utancından kahrolmuştu. Dersi bırakmış eve koşarak dedesinden cam parası istemişti. Yoktu dedenin parası, ay sonuydu. Ama simden o kadar ağlamıştı ki, babaanne yatağının altındaki bankadan çıkarıp vermişti ona istediği parayı. Şimdi bile şaşıyordu kendine Simden, camcıyı alıp okula gidişini, o gün camı yerine taktırışını anımsadıkça. Öğretmen sınıfta, öksüz ama onurlu bir insan olduğunu söyleyerek övmüştü onu. Bu öksüz sözcüğü öyle gücendirmişti ki onu, boğazına bir yumru tıkanmıştı. Öksüzlük; yoksulluk, körlük ya da onun gibi acınası bir durumdur sanmıştı. Bir insanın hem öksüz hem de gururlu olması pek az rastlanan bir şeydi sanki.

Acıma ve acınmalardan nefret etmişti o günden sonra.” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.76)

Bir öğrencinin başarısızlığı karşısında ailenin ve öğretmenin de öğrenci gibi kendisini sorgulaması gereklidir. Çırpıntılar romanında Korhan’ın derslerindeki başarısızlığında onun yurt dışından gelen bir çocuk olarak bu yeni ortama uyum sağlayamamasının yanı sıra İngilizce öğretmenin onu aşağılayan tavırları da etkilidir. Bunun dışında ailenin de oğullarına bu zorlu geçiş aşamasında destek

olması gerekir. Kısacası ortada bir başarısızlık vardır ve bu tamamen Korhan'ın suçu değildir:

“ – Hocanımcığım, diyordu. Biz size teslim ettik. Eti senin kemiği benim. Dövsen de gam yemem. Hiç bakma gözünün yaşına...

Esra içinde bir boşlukla öteki öğretmenlerin yanına gitmişti. Nevin Hanım,

— Türkçesini kuvvetlendirmek için kitap okuması gerekir, demişti. Aslında zeki ve terbiyeli bir çocuk... Biraz daha gayret göstermeli...

Tarih öğretmeni Ziya Bey ise, şöyle demişti:

— Türk tarihini pek bilmiyor. Fakat gayretli... Sonra seviyor bu dersi... Bu önemli. Notları beşten yukarıya çıkmıyor hiç. Daha yüksek notlar alabilir pekâlâ...

Eve geldiğinde Korhan durumunu annesinin çehresinden apaçık okumuştur. Esra hiç konuşmamıştı onunla. Baş ağrısı ilacı alıp kanepeye uzanmıştı. Korhan ortalıkta suçlu suçlu dolanıp durdu. Neden sonra bir iskemleye çöktü.

— Anne, durumum çok mu kötü?

Bu, ümitsiz bir hastalığa yakalanmış birinin doktora ‘ Ne kadar ömrüm kaldı?’ diye sormasına benziyordu.

— Çok kötü, evet. O notlar ancak aptal bir çocuğun alabileceği notlar. Ne bekliyordun sanki? Kendi kendini kandırıyorsun hep. Devamsızmışsın... Karşı geliyormuşsun Münevver Hanıma... Okulu asıyorsun demek... Aferin...

— Sadece Münevver'in dersini...

— Münevver demeyeceksin! Öğretmenin o senin...

— Hain bir kadın. Beni sevmiyor. Benden nefret ediyor...

— Başım ağrıyor... sus! Beni yalnız bırak... İçeriye, odana git!

Tekin' e söylemeliydi değil mi? Peki ama bütün suç Korhan'da mı? Bu başarısızlığın bir değil birçok sebebi vardı... Gerçeğin birçok yüzü gibi.

(Çokum, Çırpıntılar, s.188)

4.11.9.1.2.Öğrenciyle Hatalı İlişkiler Kurma

Öğretmenlerin ve öğrencilerin eğitim rolleri dışında ilişki kurmaları çok hoş görülmeyen bir davranıştır. Öğretmenin temel görevi öğrencilere rehberlik etmek olmalıdır. Öğretmenlerin yaşça kendilerinden çok küçük olan öğrencileri ile ikili ilişkilerde bulunmaları doğru değildir. Öğretmen ve öğrenci arasındaki ilişkinin mutlaka eğitim ile sınırlı olması gerekir. Aksi takdirde öğretmenler mesleklerinin kendilerine kazandırdığı saygınlıktan uzaklaşacaklardır. Canbaz romanında matematik öğretmeni ile kız öğrencisi arasındaki ilişki buna örnektir:

“Bir gün cebir öğretmenlerinden birini, son sınıftan iki kızla beraber gördü pastanede, pek samimiydiler, gülüp konuşuyorlardı. Ali'nin ayakları yere çakılmış gibiydi, öyle durmuş, onları seyrediyordu. Kemal çekti kolundan:

-Ayıp ulan, öküzün trene baktığı gibi, ne bakıyorsun?

-Evet ama baksana..

Kemal omuz silkti:

-Kırıstırıyorlar onlar, cebirciyle sarı kız,. Öbürü, Selmin sarının arkadaşı, güya aralarını o yapmış.

-Bizim oralarda böyle şeyleri ahlaksızlık sayarlar...

Gülümsemeye çalıştı, ilâve etti:

- Ne komik, değil mi?" (Işinsu, Canbaz, s.159).

4.11.9.1.3.Yanlı Ölçme ve Değerlendirme Yapma

Çırpıntılar romanında bir öğrenci velisi olan Esra, öğretmenlerin öğrencileri değerlendirme sistemlerinin yanlış olduğunu, öğretmenlerin olumsuz duygu besledikleri öğrencilerin notlarını azalttıklarını ileri sürmektedir.

“ Öğretmenler bir yandan çocuğun zekâsını beğenirken, kavgacı oluşundan geçimsizliğinden şikâyet ediyorlardı. Bütün bunlar, onun başarısına gölge düşürüyordu. Çünkü öğretmenler ona olan kızgınlıklarını notlarını cimrice vererek hafifletmiş oluyorlardı. Esra böyle düşünüyor, böyle yorumluyordu.”

(Çokum, Çırpıntılar, s.44-45)

Eğitim sistemindeki çarpıklıklardan biri de öğretmenlerin gereken niteliklere sahip olmamasıdır. Bu niteliklerden kasıt sadece meslekî nitelikler değildir. Kimi zaman bazı öğretmenlerin ahlâkî açıdan da olumsuz davranış örnekleri sergiledikleri, bu dönem romanlarında ele alınan konulardan biridir. Bu olumsuz örneklerden biri de öğretmenlerin not karşılığı öğrencilerinden para ya da diğer türde rüşvet almalarıdır. Bu durum öğrenciler arasında duyulduğunda öğrenciler çalışarak derslerini geçmek yerine para karşılığında ders geçmeye çalışmaktadırlar. Bu durum öğrenciler arasında adaletsiz bir ölçme- değerlendirmeye neden olduğu için de sakıncalıdır. Canbaz romanında bu konu öğrencilerin ağzından şöyle anlatılır:

“- Teşekkür ederim, belki not tutmak da gerekmez ya, dur bakalım hocalara, kimler gelecek. Bunların pek çoğu para yerler.

-Ne yerler?

-Bazı hocalar var, öğrencinin çalışıp çalışmadığına aldırmaz, sene sonunda ellerine biraz para sıkıştırınca, geçirirler sınıfı.

-Yani rüşvet mi alırlar?

-Hediye diyelim.

-Hiç anlamadım. Anlatırım.” (Işinsu, Canbaz, s.154-155).

4.11.9.1.4.Öğretmenin Kendini Geliştirmemesi

Tutsaklar romanında bir kız lisesindeki nakış öğretmeni, bir öğrencisinin gözünden anlatılır. Rezzan okuldan atılmasına neden olan nakış öğretmeni toplumun sorunlarından uzak, öğrencilerine yararlı bilgiler sunamayan ve kendi kaderini aşma konusunda da başarısız bir kadın olarak değerlendirilir. Eserde öğrencilere gerçeklikten uzak bir eğitim vermesi eleştirilir. Öğrencilere verilen bilgilerin bireylerin sorunlarını çözmelerine, dünyayı tanımalarına yardımcı olacak nitelikte bilgiler olması gerektiği belirtilir. Rezzan, öğretmenin okuduğu romanı gerçek dışı bularak eleştirir ve bu nedenle de cezalandırılarak okuldan uzaklaştırılır. Bu durum onun diploma almasına da engel olur. Ancak sınıfta bu bilince sahip bir tek öğrencinin olması eğitim sistemimizin durumu hakkında önemli bir ipucu vermektedir:

“ Dersin ortalarına kadar dayanmıştı. Sonra elindeki nakışı hırsla yere atmış, ayağa kalkıp bağırmişti:

‘- Bu aptalca kitapları okutup herkesin kafasını bulandırmanız yanlış. Bu türden uyuşturucu masallara alet olmak size yaraşmıyor. Sınıfınıza ihanet etmeyin hocam!...’

Kızları savunmak istediğini, o kızlardan bir tanesi bile anlamamıştı. Romanın yarıda kesilmesinden rahatsız olmuşlardı. Hiçbiri Rezzan’dan yana çıkmamıştı. Nakış öğretmenin yüzüne, duyduklarından korkmuş olduklarını belirterek, hemen ardından da baygın ve sevecen, uzun uzun bakmışlardı.

Nakış öğretmeni, birkaç gün süreyle Rezzan dışındaki tüm öğrencilerini yürekten sevmiş olmalıydı. Kimse etkilenmemişti yaptığı çıkıştan. Kimsenin gözü açılmamış, düşünmeye kalkışmamıştı. İstanbul kentinin ortasında olmuştu bu olay. Sonunda yenik düşmüş, eline tasdiknamesi tutuşturularak okuldan uzaklaştırılmıştı.

Lise son sınıftayken öğrencilikten kurtulmuştu. Diplomasız... Şimdi bile önemiyor muydu diplomayı? Kimseyi kurtaramadığı gibi, kendi kurtuluşu bile gerçek miydi bakalım? Tek kurtuluşu, süregiden kurtuluşu, o bilgisiz, o toplumundan ve toplumunun sorunlarından kopuk, evde kalmış kız olma korkularından kurtulamayan nakış öğretmeni görmemek, duymamak ve onu sayıyormuş gibi davranmamaktı. Çok boyalı yüzü, nasır bağlamış yüreğiyle, iyi bir işi, evi, arabası olan bir erkeği kafesleme ve onu neye mal olursa olsun elinde sıkı sıkı tutma isteği dışında beklediği başka şey olmayan bir kadını öğretmeni. Kurtulmuştu ondan. ”

(Kutlu, Tutsaklar, s.9–10)

Cumhuriyet dönemi eğitim politikasının çizgileri belirli, devlet güdümündeki, durağan öğretmen tipi İşkenceci romanında eleştirilir. Romanda devlet politikalarına harfiyen uyan, kuralların dışına çıkmayan, dış görünüşü düşünceleriyle orantılı bu

kadın öğretmen tipinin devlet tarafından yüceltildiği görülür. Ancak eğitimin bu kadar düz, sıradan ve şaşmaz kurallarla verilmesi gündelik yaşama pek uygun değildir:

“ Okuldan atarlar mıydı, bilmedi. Kendisi gitti, okuma kitaplarındaki tasvirler gibi bir öğretmen oldu: Lacivert tayyörlü, alçak topuklu, beyaz gömleklî, sıkı topuzlu. Renkleri unuttu, siyah beyaza döndü. Cetvel kadar düz, pergel kadar mutlak oldu. Okul müdüründen sonra, çoğu zaman ona rağmen, en çok sözü geçen oydu. En erken gelen, en geç giden oydu. Öğretmenler marşı onun için yazılmıştı,

‘ Öğren, öğret halka hakkı, güçle coş!’ ”

(Alatlı, İşkenceci, s.40)

Eğitim sistemindeki şekilciliğin ilk basamağını öğretmenler oluşturmaktadır. Öğrencilerin katı şekilde belirlenmiş biçimde giyinmeleri, davranmaları, okul kurallarına sorgulamadan uymaları onların “adam olacakları” yönünde atılan ilk adımlardır. Eğitim sisteminin tek tip insan yaratma amacının ardında toplumda eşitlik yaratmak olduğu eserde dile getirilir. Ancak eşitliğin bu şekilde sağlanamayacağını Mefaret Öğretmen bilmemektedir. Eserde Cumhuriyet dönemi eğitim politikasının bireye odaklanmadığı, bireysel farklılıkları göz ardı ettiği, tek tip insan yetiştirdiği Mefaret öğretmen karakterinden yola çıkılarak eleştirilir:

“ Görevine gelince: Bir rüyayı yerleştirmektir, gerçeği yorumlamak değil. Olması düşleneni göstermektir, olanı değil. Her yalan bir yaratıştı ve Türkiye Cumhuriyeti, yirmi üçten bu yana yaratmaya çalışıyordu.

Önce, rahibelerin kimi stilize ettiği belirsiz giysilerine büründürüldü çocuklar. Uzun bir çile dönemine hazırlanmışçasına, benliğe düşmekten korkan Melamitilerdenmişçesine, saçları üç numara ya da kulak hizası ya da sımsıkı örülü, ayakkabılar siyah, çoraplar beyaz yeknesak bir yığın oluşturlardı. Okulun bahriye artığı gir duvarlarına, toprak bahçesine, Kocamustafapaşa'nın yamalı beton yığınlarına uyum sağlardı.

İmtiyazsız sınıf bir kitle düşü, bireylerden bir blok oluşturmakla gerçekleşebilecekti. Bloğu oluşturan tuğlalar, elbette aynı en, boy, yükseklikte olmalıydı. Fabrika hatalarına yer yoktu. Onlar, kırılır, atılırlardı. Mefaret Öğretmen iyi bir öğretmendi. Öğrencilerini topluma kazandırmaya ant içmişti. Daha ilk günden koydu tavrını,

‘Ya adam olursunuz ya da olursunuz.’

‘Adam’ olmanın ilk koşulu, kurallar uymaktı. Sınıfta, tahta sıraların batan sertliğinde saatlerce dimdik oturmak, elleri sıranın üzerinde kenetli tutmaktı. Sağa sola kaykılmamak, öteye beriye dayanmamaktı. Kaynayan kanı, süratle düşünen düş gücünü zaptırap altına almaktı. Gülücükleri bastırmak, uygunsuz tepkileri uygun olanlarından ayırmayı öğrenmek, bertaraf etmek, serpilen bedeninin büyüme sancılarını denetlemek ve bütün bunların kendi iyiliği için olduğu bilincinde, müteşekkir olmaktı.

İşkenceci'nin geldiği yerde iskemle yoktu, yeni geldiği yerde de iskemle yoktu.”

(Alatlı, İşkenceci, s.47)

Eğitim sistemindeki tekelcilik işkenceci romanında romanın başkahramanının okuldan dışlanmasına neden olur. Mefaret öğretmen İşkenceci'nin çizdiği sıra dışı resimleri yanlış kabul edip kendisini doğru şekiller çizmesi yönünde uyarır. Ancak içindeki sese kulak vererek resim yapan İşkenceci bunda ısrar edince öğretmeni tarafından disiplin cezasına çarptırılır. Öğretmenin resim gibi yaratıcılık gerektiren bir konuda bile öğrenciye belirli kuralları dikte ettirmesi çocukların eğitim adına yok edildiğinin göstergesi olmuştur:

“ Renkleri ilgisini çeken tek dürtü oldular. Ne ki, Mefaret Öğretmen'in yıldırımlarını üzerine çeken de onlardı. Hemen hiçbir zaman verilen konuya uymadı resimleri. Renkler keyfi, şekiller içgüdüsel. Kırmızı gökyüzü, mavi bayrak, mevcudiyetlerinin gerekçesi açıklanamayan yeşil sıvaşıklar Mefaret Öğretmen'e meydan okudu. Sıra boyandı, boyalar, kollara, üzeri boyandı,

‘ Resim senin neyine!’ bağırdı, Mefaret Öğretmen, bumburuş etti, attı kâğıdını,

‘Daha düz çizgi çizemiyorsun! Topla şunları’ pislik istemiyorum bu sınıfta!’

İşkenceci pislüğün nerede olduğunu bilmiyordu, büzüldü kaldı. Mefaret Öğretmen pislüğün nerede olduğunu İşkenceci'nin bilmediğini bilmiyordu; inatçılığına verdi, domuzluğuna verdi,

‘Çık dışarı!’ diye haykırdı.

Çocuk nedenini, niçinini bilemedi, duraladı. Mefaret Öğretmen kolundan tuttu, kapının önüne koydu.

İşkenceci, kapının önünde beklemesi gerektiğini, öteki ders içeriye kabul edileceği bilmiyordu, okuldan çıktı, evinin yolunu tuttu. İlk disiplin suçunu işledi.”

(Alatlı, İşkenceci, s.48–49)

İşkenceci romanında sistemin yılmaz savunucusu olan Mefaret Öğretmen'in yoksul öğrencilere karşı takındığı tavır eleştirilir. Başarı düzeyleri aynı olan iki öğrenciden varlıklı olanı eğitime devam ettirilmesi yönünde teşvik edilirken yoksul olan öğrenci zanaat öğrenmeye gönderilir. Böylece alt tabakanın hep “alt” olması için Mefaret Öğretmen sisteme destek sağlar:

“ Deneyimli gözleri, ilk yılın yarısında ayırdı ‘adam’ olacakları. ‘Eğitilmezler’in etrafına duvar çekti. Hak etmedikleri notları vererek onları, eğitim ‘standardı’nı düşürmeyerek, diğerlerini korudu.

‘Bu çocuk okumaz’, gerçekliğine mahkûm ettiği velilerin saygınlık düşlerinin bir kuşak daha artmasına razı olamayacaklarını bile bile yerine getirdi görevini,

‘Verin bir yere, sanat öğrensin.’ Ne ki,

‘Benim çocuğumun nesi eksik?’ vereceği cevabı yoktu. İyisi, üç olmayan üçlerin, diploma olmayan diplomaların, agbiya gettolarının varlığının inkârıydı.”

(Alatlı, İşkenceci, s.60)

4.11.9.2.Olumlu Öğretmen Modelleri

Son zamanlardaki çalışmalar öğretmenin her şeyi bilen kişi değil, iyi rehberlik eden kişi olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bir insan, öğrenim hayatı boyunca aldığı bilgilerin çok azını hatırlar, ancak ona örnek olan öğretmenlerini asla unutmaz. Önemli olan öğrenciye bilgi vermek değil, bir yöntem kazandırmaktır. Mavi Ada Kumral Tuna romanında böyle “iyi bir öğretmen” modelinden bahsedilmektedir:

“ ‘ Lisede en sevdiğim derslerden biriydi edebiyat.’ Dedi doktor pastel renkli bir gülümsemeye Tuna’yı şaşırtarak.

‘ Bunun nedeni çok iyi bir edebiyat öğretmenimiz olmasıydı. Kitapları sevmeyi, kitapların içinde izler sürmeyi ve onların arasına saklanmayı o öğretti bana diyebilirim.’

Demek saklanmayı sevdiğini itiraf ediyordu...

‘ Edebiyat, özellikle roman ve hikâye, biz erkek öğrencilerin pek ciddiye almadığı, daha çok kızlarla özdeşleştirdiğimiz, fazla duygusal, laf salatası, uydurulmuş tali işlerdendi. Hâlbuki Vasfi Hoca bize iyi edebiyatın zekâ ve yetenek ürünü olduğunu öğretti. Edebiyatın söz ve anlam bilimi olduğunu anlattı. İyi iletişim olmadan ne düşünce ne uygarlık olurdu. Edebiyata saygı duyup, ondan zevk alma servetini onun sayesinde kazandık!’

‘ Edebiyat öğretmeni olduğum için beni kazanmaya çalışıyor, pofpofluyor aklınca...’ diye düşündü Tuna. ‘ Akıllıca sözler söylüyor ama yağlamak için...’

Sonra sordu kendine:

‘ Ama neden yapsın bunu?’

‘ İlerki yıllarda hem özel yaşamımda, hem de psikiyatri eğitimimde edebiyatın çok yardımını gördüm. Demem o ki, iyi öğretmenin önemini bilirim...’

‘ Psikiyatri mi? diye şaşırdı Tuna.

O sırada yüzünden eksilmeyen geniş gülümsemesi, dünya yıkılsa umurunda olmayacak tavırlarıyla hastabakıcı Hasan girdi içeriye.

‘ Emrinizle hocamı almaya geldim binbaşım!’

Tuna’nın tüm karşı çıkmasına rağmen onu tekerlekli sandalyeye oturtular.

‘ Demin de söylediğim gibi siz de bize lazımsınız hocam! İyi öğretmen sadece öğretmez, sevdiren, bilgiyi kullanmayı kolaylaştırır. Ve işte bunun için kendinize iyi bakacaksınız!’ dedi doktor binbaşı Kutlu donuk sesiyle.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s.77)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında olumlu bir öğretmen modeli çizilir. Tarih öğretmeni öğrencilere uygulamaya dönük ödevler verir ve onları ders kitabı dışında kendi bölgelerinin tarihiyle yüzleştirmek ister. Kalıplardan, ezberden uzak bu eğitim öğrenciler üzerinde ilk başta sıkıntı yaratır. Onlar bu tür ödevlere alışkın değillerdir. Ancak kendi yurdunu tanımayan bir insanın onu korumak, sahiplenmek için çaba gösteremeyeceğini dile getiren öğretmen, bu yılgın gençliği harekete geçirmek ister:

“ İşte ilk ev ödeviniz: Gelecek dersimde sizlere, şimdi anlatacağım yerleri soracağım. Gidin, bakın, öğrenin, sonra gelin, bana anlatın. Kalesini, Kitaplık’ını, atabey Camisi’ni... Yaaa, demek ‘Hayalci Hoca!’ Aman canım, adımı ne koyarsanız koyun, lakin ayağınızı bastığınız yeri tanıyın. ‘Eyyy bu topraklar için toprağa düşmüş asker / Gökten ecdad inerek öpse o pak alni değer!’ diye gümbürdemek kolaydı... Bilmediğin bir vatan toprağı için nasıl öleceksin, ille ölünecekse? ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.38)

Romanın daha sonraki sayfalarında öğretmenin yine aktif öğrenme modeliyle öğrencileri yaşamın içinde eğitmeye çalıştığı görülür. Sonuçta bir insan en çok yaparak öğrendiği bilgileri hatırlamaktadır:

“ Aman koşun, koşun hadi, şehrin hiç bilmediğiniz kitaplığı, içine girmediğiniz müzesi, yanından bakmadan geçtiğiniz bütün tarihi yerleri sizi bekliyor. Sizi gidi oyuncular sizii... Sizi çapkınlar. Kastamonu’nun nesrinde ne var, neyin önünden, yanından geçip gitmektesiniz, bilmeden fırlayın gidin bakalım!.. ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.40)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında malumatın değil, bilginin önemli olduğu vurgulanır. Vatanın lafla değil, eylemle kurtarılacağını düşünen tarih öğretmeni insanın bilmediği, sahiplenmediği bir şeyi elinde tutmak için çaba harcamayacağını bilmektedir. O nedenle öğrencileri kalıp vatan sevgisi yaklaşımının dışında, daha gerçek, bir ülke sevgisiyle karşılaştırmak ister:

“... Memleketini sevmek kellesini kılıca, göğsünü kurşuna bağışlamakla olsaaa... Bir şeyi bilmeden o şey sevilir mi kardeşler? ”
(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.38)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında örnek bir edebiyat öğretmenine yer verilir. Romanda edebiyat öğretmeni Nesrin Hanım, öğrencilere şiir zevki, edebiyat zevki kazandırabilen ender öğretmenlerden biri olarak tanıtılır. Bu nedenle tarih öğretmeni öğrencilerin de böyle bir öğretmenin kıymetini bilmelerini ve ondan mümkün olduğunca yararlanmalarını öğütler:

“ Konya Lisesi’nde, iki yıl benim için böyle çok özel bir dostum olmuştu. Edebiyat öğretmeniniz Nesrin Hanım’ın birkaç yıldır burada olduğunu bilmek benim hayatımın ikinci büyük şansındır. Bu aynı zamanda sizin de şansınız arkadaşlar. Kendileri şiir yazmaz, fakat çorak bir hayatı, çevresi, kendisi, öğrencileri için bir şiir kılar. Edebiyatı sizlere kokusu, lezzetiyle tattıracaktır, hiç kuşku yok bundan. Eğer bugün geride bir iki bin şiir, edebiyat okuru kalmışsa, bunu Nesrin Öğretmeniniz gibi öğretmenlere borçluyuz. Onun benim övgülerime ihtiyacı yok. Sadece elinizin altındaki bir olanağa dikkatinizi çekmek istedim. Nesrin Hanım’ın derslerinde kulağınızı ve yüreğinizi açık tutmanızı dilemekteyim. Çünkü benim tarihi anlatışıma yaklaşabilmeniz de böyle mümkün olacaktır. ”
(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.70)

4.11.10.Öğretmenlerin Sorunları

4.11.10.1.Maddi Sıkıntılar

Eğitim sorunlarından biri de öğretmenlerin yeterli maddî koşullara sahip olamamalarıdır. Çok düşük ücretlerle çalışan öğretmenler okullarda da yeterince performans gösterememektedirler. Öğretmenlerin maddi açıdan gereken seviyeye getirilmeleri eğitim hizmetlerini de daha kaliteli kılacaktır.

“Liseden sonra Selmin evlendi hemen, koca bulması zor olmadı ki, bir kere çok güzel, sonra parası pulu çeyizi, hepsi tamam. Evlendi kendinden daha zengin bir kocayla, ben fakülteye gittim. Canımı dişime takıp okudum, ne oldu?.. Bir öğretmen. Ay başlarına mecbur, üç kuruş için elin piçlerine ders öğreten biri. Elin piçlerine!” (Işınsoy, Canbaz, s.207).

Islak Güneş romanında öğretmenlerin çektiği ekonomik sıkıntılara yer verilir.

II. Dünya savaşı yıllarında geçen romanda Menderes yönetiminin öğretmen ailelerini

mağdur ettiği dile getirilir. Eserde bir öğretmen eşi olan Nazmiye Hanım çocuklarını doyurmak ve giydirmek için türlü çarelere başvurmak zorunda kalır. Halkın büyük kesiminde olduğu gibi memur aileler de bu durumun düzelmesini beklemektedirler. Artık savaş bitmiştir ve Amerika Türkiye'ye yardım etmektedir. Ancak ne yazık ki düzelen bir şey yoktur:

“Nazmiye Hanım, İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarından başlayarak, tüm savaş yıllarını köylerde geçirmiş bir öğretmen karılığının akla geldik gelmedik zorluklarından geçmişti. Çocuklarının açlığını kuru üzümle ve kendisinin evde yaptığı, yarı pişmiş, yarı çiğ nohut leblebileriyle geçiştirmeye çalışmıştı. Oğlanların pantolonlarının içine giydireceği donları bile bulamadığı yıllar olmuştu. Ancak bu eve geldikten sonra, evin kirası daha ucuz olduğu için, Amerikan bezi alacak, onları kireç kaymağına yatırarak, ağartıp don diyecek kadar düzelmişti durumu. Ama bu adamlar geldiğinden beri... Düzelecek demişlerdi, her şey düzelecek... Hiçbir şeyi bir gün öncesinin fiyatıyla almak olanağı yoktu. Eskiden, Paşa hiç değilse memuruna kumaş dağıtırdı, bunların düşündüğü bile yok. ” (Kutlu, Islak Güneş, s.148)

4.11.10.2. Öğretmenlerin Cezalandırılması

Öğretmenler Millî Eğitim Bakanlığı yönetmeliği gereğince suçlu bulduklarında başka bir okula gönderilebilmektedirler. Gönderilen yeni okul genellikle ilkine göre daha kötü şartlara sahip bir okuldur. Bu uygulamaya öğretmenler arasında “sürgün” adı verilir. Ancak zaman zaman öğretmenlerin çok haksız gerekçelerle sürgün edildikleri de görülür. Romantik Bir Viyana Yazı'nda tarih öğretmenin Kütahya'ya sürgün ediliş nedeni şöyle açıklanır:

“... Çocuklar, bilenler biliyor ya, bilmeyenlere bildirmek isterim ki, Kütahya Lisesi'nde bu altıncı yılım. Altı yıl önce, kız-erkek karışık bir okuldan Kastamonu'dan buraya, Selçuklu Türklerinin Haçlı askerine karşı şefkatinden şüphe ettiğim için, sürgüne gönderilmiş bulunmaktaydım. Bugün ise, lise son, siz değerli arkadaşlarıma elveda dersimi vermekteyim. Sürgün edildiğim kent açısından şanslı idim. Kütahya'da sizler arasında pekâlâ iyi idim. Hepinizi, sizden öncekiler gibi, sizi de sevdim. ”
(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, s.45)

Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki süreçte devlet politikası içerisinde eğitim hizmetleri diğer hizmetlerden daha çok önemsenmiştir. Cumhuriyet ilkelerine uygun olarak yetişecek gençlerin ülkede Atatürk'ün istediği yenilikleri yapabileceklerine inanılmaktadır. Valla Kurda Yedirdin Beni romanında bu yıllarda öğretmenlerin

siyasetle ilgilenmelerinin hoş karşılanmadığı dile getirilir. Nitekim Nazım Hikmet'in eserlerini okuyan bir öğretmen bundan dolayı dışlanır ve cezalandırılmaya çalışılır:

"Anadolu 'da Şur'alar Hükümeti var olsun! İşçilerin emeği özlerine yar olsun!

Uyan mihnetle çalışan çıplak hemşeri İnkılaba katıl dünyanın hür rençberi"
Sonradan 1920'lerden kalma bir Bolşevik marşı -okullarda söylenen bir Bolşevik marşı!- olduğunu öğrendiğim melodi tuhaf bir etki uyandırdı.

Herkes birden sustu. Müsteşar Muavini ile Müdür Bey bakıştılar. Babam hiç yoktan arabacıya çıkıştı,

"Biraz hızlansana be adam! Akşam yemeğine mi yetiştireceksin bizi?"

Arabacı hırsını atlarından alırken ben bağıırıyordum, "Hadi, söyleyin! Söyleyin!"

Faik Bey'in babama sorduğunu duydum,

"Kim bu kadın?"

("Fatma Karayel" dedi babam, "Doğrusu çok şaşırdım. İlk defa böyle densizlik yapıyor." Ben ona gösteririm!

"Peşini bırakmazsanız, iyi edersiniz." "Merak buyurmayınız."

"Öyle ya, bugün 1 Mayıs!"

Bu, Belkıs Hanım'dı. Ben de az önceki yakınlığından cesaret alarak sordum,

"Ne olmuş 1 Mayıs'a?"

"Sen her lafa karışma, bakalım!" Keyifleri kaçmıştı. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.22)

Cumhuriyet dönemi yönetiminin Romantik Bir Viyana Yazı romanında da eleştiri konusu yapıldığı görülür. Öğretmenler, aydınlar idarenin görüşlerini paylaşmadıklarında ya da onların görüşleri zararlı bulunduğu zaman hemen ya görevlerinden alınmakta ya da farklı yollarla cezalandırılmaktadırlar. Ülkenin okuyan eleştiren, sorgulayan kesimi üzerinde uygulanan bu sıkı denetim aydın kitlenin kendi içine kapanmasına neden olmaktadır:

" Dostlarım yaşıma başıma bakıp beni Osmanlı'dan kalma bir parça sanmayın. Gözümü açtım, Cumhuriyet'i gördüm. Ona kul köle oldum. O da tuttu, yok derslerde öğrencilerin kafasına olur olmaz acayip şeyler sokuyor, yok evinde gizli toplantılar düzenliyor, diye beni yirmi yıllık öğretmenliğimden attı. Derken, suçum ne bilmeden, affa uğradık. Herhalde, 'Yahu sahi, biz Cumhuriyet idik, hak-hukuk devleti idik, unuttuk gitti' dediler. Neyse, aman işte yeniden birlikteyiz ya dostlar. Ne iştir! "

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, sayfa: 58)

4.12. Erkekler

4.12.1. Erkekler

Erkek davranış biçimleri kadın yazarlarımızın ilgi çekici bulduğu konulardandır. Yazarlar nasıl ki hemcinslerinin davranışlarını romanlarda çözümlenmeye çalışıyorlarsa aynı durum erkek kahramanlar için de geçerlidir. Bu durum da kadın yazarların kadın kahramanları daha iyi anlattıkları tezini çürütmektedir. Mahrem romanında erkeklerin en çok birbirlerine ait olan şeyleri almaktan mutluluk duydukları belirtilmiştir.

“ Ne var ki bir kez geçerdi erkeklerin eline, çocukluk karabasanlarının dallı budaklı ağaçlarını budama fırsatı. Bakırı billûra çeviren efsun, gitti mi dönmezdi asla. Zaten kime ne zaman aralanacağına kendi başına karar veren bir kapıydı simya. Bu yüzden de, kaçan fırsatlar geri gelmezdi bir daha. Oysa istediğini elde edemedikçe daha da kararlıydı ayın karanlık yüzü. Ve eğer istediği şey başkasına aitse, ilk fırsatta aşırırdı. Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi bilirdi ki, erkekler en çok birbirlerinin hırsızıydı; fırsat çıkmayagörsün, tereddütsüz çalarlardı birbirlerinin mutluluklarını. Ayrı ayrı gelmemelilerdi bu sebepten.”

(Şafak, Mahrem, s. 97)

İkili ilişkilerde erkeğin toplumsal kimliği gereği kendisini bir güç olarak görmesinin sıkıntıları İçimden Kuşlar Göçüyor romanında anlatılır. Erkeğin kendisini sürekli olarak bir güç simgesi olarak görmesi kendisini geliştirmesine engel olmakta ve bu durum kadın için de çekilmez bir durum oluşturmaktadır. Aslında erkekler aşağılanmaktan korktukları için sürekli güçlü bir görüntü oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu durum İçimden Kuşlar Göçüyor romanında şöyle dile getirilir:

“ Ama erkekler konu olduğunda aşk da hiçbir kesinlik taşıymıyordu. Birçok erkek kendi cinselliğinde de alışılmış erkeklik rolünün dışına çıkamıyordu çünkü. Yetenek ve bilgisini geliştirme fırsatını gerektiği kadar bulamadığı hallerde bile üstünlüğüne inanmayı elden bırakmıyor, Tanrı vergisi doğal donanımını yeterli ve kusursuz buluyor; aramak, denemek ve daha iyisine ulaşmak için çaba gösterme gereği duymuyordu. Gerçekte erkek dünyası, kadına duyulan korkularla, gizli aşağılık duygularıyla tıka basa doluydu.” (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, s.63)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında yaşlanma korkusunun sadece kadınlar için geçerli olmadığı, erkeklerin de benzer endişeler taşıdığı anlatılır. Romanda özellikle zengin erkeklerin belirli bir yaştan sonra karşı cinsin ilgisini çekebilmek için çaba

gösterdikleri anlatılır. Romanda andropoz olarak adlandırılan bu durumun erkeklerde “yaşlanma paniğine” dönüştüğü dile getirilir:

“ Veri IV: Estetik ameliyatlara gençleşmeye çalışmak, Batı'ya giden bir gemide, Doğu'ya koşmaya benzer.

Evet. Parayı bulup da tepe sersemliğini silkeleyen erkek, önce kendisinin sonra da karısının farkına vardığında şöyle adamakıllı bir sarsılmış. O kadar ki, bazı durumlarda bu sarsılma, düpedüz paniğe kapılma şeklinde tezahür edermiş. "Andropoz" diye bildiğimiz erkek menopoza da bu panikleminin halk dilindeki adımı. Bu arada, her ne kadar Sema, andropozun tıp dilinde bir karşılığı olmadığını söylediye de, itibar etmedik çünkü hepimizin hayatında saçlarını panik içinde boyadığını bildiğimiz en az bir erkek vardı. "Efendi efendi dolaşırken, genç bir kadın görünce karnını içeri çekicem diye tıknefes olan bir erkeğin ruh haline panik denmez de, ne denir?" diye itiraz ettik. “ (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., s.42)

Andropoz konusu romanın ilerleyen sayfalarında yeniden konu edilir ve bu kez de post andropoz dönemindeki erkeklerin durumu masaya yatırılır. Romanda post andropoz dönemlerindeki erkeklerin sadece cinsel açıdan değil, sosyal açıdan da zirvede olmak istedikleri aktarılır. Bu dönemdeki erkekler statüsü yüksek, çeşitli sosyal alanlarda faaliyet göstermeye başlarlar:

"Ne diyordum, evet, işte, Terzi İbrahim'in post-andropoz dönemi, GDA, Gücü Dışavurnıa Aşamasıdır'ki, bu aşamada yaşam iç güdüsü, bir yandan bilmem kaçınıcı yatak muharebesinin kahramanı olarak belirirken, öte yandan da, sosyal faaliyetler olarak tezahür eder. Bir dernek, bir vakıf, bir kulüp, bir il, bir ilçe, hatta bir belediye başkanlığı! Lion, Rotarian, Baro, Oda, Sendika, Festival, artık ne varsa, başkanlığı. Olmadı mı? Makale, koleksiyon, müzayede. Yeni, üstün ve medyatik bir kariyer." Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. s.44)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında erkeklerin kadın üzerinde etkinliği çeşitli örneklerle aktarılır. Romanda bu kez de zengin erkeklerin çevreye karşı eşlerini bir cazibe merkezi haline getirmeye çalıştıkları görülür. Erkekler en güzel, en başarılı kadına kendilerinin sahip olduğunu duyurmak adına ya onları bir güzellik ikonu haline getirmekte ya da çok başarılı kadınlarla evlenerek çevrede ün kazanmaya çalışmaktadırlar:

“ Füsün, "Örnekler, çoğaltılabilir," diye sürdürdü. "Şimdi, beş yıl kadar sonra aynı dergi bir follow-up araştırması daha yaptı. Bu yeni araştırmada trendin değişmiş olduğunu gördük. Zengin ve hırslı kocalar, süs

bebeği eşlerini bu defa da bilgi ve iletişim çağı doğrultusunda yeniliyorlar. O iğrenç ukala Henry Kravis'in aldığı yeni karı, Marle Josee, ünlü bir ekonomist. Pek çok şirketin yönetim kurulu üyesi ve bir gazetede ekonomi köşe yazarı. Çirkin değil ama güzellik müsabakasına koymazlar."

Bu trendin Türkiye'de de geçerli olduğunu, ancak, bizim bir geçiş dönemi toplumu olmamız nedeniyle birçok çağı bir arada yaşadığımız için, eğilimleri daha zor tanıdığımızı anlattı.

"Örneğin, GDA dönemini süren Henry Kravis'in birinci raundunun Türkiye temsilcisi mesela manken Selma'nın boynuna iki milyarlık gerdanlık takip asilleştiren Halil Bezmen'dir de, ikinci raundunun temsilcisi Nilüfer Göle'yi alan Asaf Savaş'tır. Asaf ne de olsa daha çağdaş, tabii."

"Onun Internet'i bile var, ayol!"

(Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., s. 46)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında kadının erkek iktidarının bir vitrini olarak kullanıldığı anlatılır. Erkek ne kadar paraya ve güce sahip olduğunu kadın üzerinden topluma kanıtlamaya çalışır. Başlık parası, kadının bir estetik öge olarak sunulmasının temelinde hep bu güç hırsı yatar:

"İktidar sembolüdür, kadın," diye sürdürdü, "köyde de, şehirde de. En üst seviyede bir adam için de, en büyük iktidar şeyi kadındır ('şey'in ne olduğunu sormadık, artık!) İktidar, para gibi gözükse de, kadın para ile alınır. Yani köyde kadına para ile sahip olunur. Başlık verirsin. Demek ki, bütün parayı kadın için korsun. Çünkü kadın paranın da üstünde bir şey. Şehirde de böyle. Yani para yaparsın, bunun taşıyıcısı, gösterisi, vitrini yine kadındır. Bütün toplum bunu yapıyor. Kadının aracılığı ile kendisini gösteriyor." (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş, s.64-65)

Üç Beş Kişi romanında kadının köylü erkek için ne anlama geldiği sorgulanır. Romanda Eskişehir'in köylerinden gelen kadınlar ve erkekler iki grup altında değerlendirilir. Kadınlar alış veriş yapıp aldığı küçük eşyalarla mutlu olurken, erkeklerde genevlere giderek diğer kadınlarla birlikte olmaktadır. İşin ilginç tarafı kadınların bu durumdan rahatsızlık duymamaları ve bunu doğal bir durummuş gibi kabul etmeleridir. Eşleriyle daha örtük, sınırlı bir cinsellik yaşayan köylü erkekler, genevlerde çalışan kadınlarla daha farklı bir cinsel birliktelik yaşamaktadırlar. Bu durum toplumdaki cinsellik algısını ortaya koyması açısından farklı bir örnektir:

"...Epeydir kente bu 'yeni moda'larıyla iniyorlardı. Porsuk kıyısında, dükkânlardan henüz alınmış kristal görünümlü plastik sürahileri,

renkli su bidonları, naylon torbaları içinden taşan yapma çiçekleri, boyalı alçıdan resim çerçeveleri, geyik başlarıyla gider gelirler: babalarının, abilerinin, kocalarının genelevden dönmelerini, minibüslerin kalkma saatini beklerlerdi. Ellerindeki dondurma külahları, naylon torbalarındaki yeni ‘ganimetleri’, plastik sürahileri onları sevindiriyordu. Neşeliydiler.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 81)

Deli Zamanlar romanında Aypare’nin halkı bilinçlendirmek için yaptığı toplantılar erkekler tarafından pek rağbet görmez. Erkekler bir kadından ders dinlemenin kendilerine uygun olmadığını belirtirler. Bu durum erkek dünyasının kadını hep ikinci planda tutma isteğinin bir göstergesi olarak sunulur. Kadının erkek alanına girmesi erkekler arasında büyük bir tedirginlik yaratmaktadır. Ayrıca yine halk kendisi için en önemli eşin iş olduğunu, iş olmadan anlatılan bu tür bilgilerin onun için önemli olmadığını vurgular:

“ ‘ Af buyur bacı biz yanlış geldik. Bi hoş şeyler anlatıverdirdin bize emme bunlar karın doyuracak işlerden değil. Bize iş gerek eş gerek. Biz gene geçüverelim öbür tarafa.’ Dedi. Demek ki, gelenin gidenin şuurunun altında hep kazanç, maişet derdi yatıyor. Sonra Korucu’ya, -Korucu Hüseyin sonradan söyledi- ‘ Biz hatun kısmısından ders mi göreceğiz? Olur mu öyle iş?’ demiş. Korucu, taşralıydı ama kaç göçü sevmez, kadınları Kuvayı Milliye’nin bir kolu sayar. Adamın sözleri onu öfkelenmiştir. Zaten Korucu Hüseyin Amca, hep böyle milli hislerle dolu, her zaman nutuk çekmeğe hazır, elleri ardında kenetli, denetçi görünümünde, az biraz memurin tabakasından devşirme biriydi.” (Çokum, Deli Zamanlar, s.15)

Menderes döneminin yarattığı yeni taşralı erkek tipinin kadına bakışı Üç Beş Kişi romanında değerlendirilir. Bu yeni erkek tipi annelerinin, kız kardeşlerinin ve eşlerinin evlerinde “namuslarıyla” kendilerini beklemelerini isterken bir yandan da Hilton’daki Avrupalı kadınlarla ilişki kurmak için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Yazar bu durumu geçmişteki Avrupalılaşıma hevesimizle karşılaştırarak vermekte ve bu yeni erkek tipinin bir zamanların İttihat ve Terakki üyeleri gibi çelişkide olduklarını dile getirmektedirler. Bu yeni zengin tipi de iki farklı kadın tipine hükmetmeyi dilemektedir. Bunlardan birincisi nikâhları altında olan ve belirli sınırlar içinde cinsellik yaşayabildikleri ve çocuk sahibi olabildikleri kadınlar, diğeri ise, Avrupaî görünüme ve yaşayışa sahip olan, dişi ve “hafif” kadınlardır. Romanda bu kadın tipleri şöyle anlatılır:

“ Birkaç yıl önce açılan Hilton’un büyük salonunda yerlerini hala yadırgayan bir yığın yalnız erkek. Koyu renk gözlerinin hoş kokulu, ‘sahipsiz’ bir kadın ararında çocuksu bir ürkeklik sezilirdi. Onlar, İttihat Terakkicilerin, eskiden beri ‘Batılılaşmış bir yaşam biçimi’ sürdürenyalılara, konaklara damat olmak için yanıp tutuşmaları gibi, İstanbul’un İngilizce konuşan, içki içmeyi seven, erkeklere arkadaşça davranırken de kadınsılıkları buram buram tüten kızlarıyla ilişki kurmaya çalışırlardı. Geldikleri yerlerde kendi kız kardeşleri, anaları, karıları için asla uygun görmeyecekleri her davranışı, bu kadınlara yaraştırırlardı. Sık sık Avrupa’ya gidiyorlar, çoğu kez kime aldıklarını da bilmeden, ama ille verebilecekleri birilerinin düşünüy kurarak, üstlerinde haftanın günleri yazılı naylon donlar, kısacık, baby doll denilen naylon gecelikler, iç çamaşırları satın alıyorlardı. Çekingenliklerini her fırsatta paralarının güzüyle örtmek isterlerdi. Bu yolun başarısına inanmışlardı. Ancak, kendilerinden sonra gelenlerin gösterebildikleri gözü peklik henüz onlarda yoktu. Henüz doğmuş gibiydiler. Otellerin barlarına, çay salonlarına rahat rahat girip çıkan o hoş kokulu, ince kadınlarla evlenmeyi, onları nikâhlarına almayı düşünemezlerdi. Bu çok ender görülürdü. Henüz o kadar da yürekli değildiler. Ama büyük kentlerde bu türden kadınlarla ‘aşk hayatı yaşamak’, geçmişte gizlilikle yürütülen bu türden ilişkileri bu kentte, özellikle açık biçimde yaşayabilmek, en büyük özlemleriydi. Sanki bu, politik güçlerinin olduğu kadar, işadamlıklarının da zorunlu kıldığı bir şeydi, yeni konumlarının gereği idi. Anneleri, karıları, bıraktıkları yerde, başlarında kar gibi tülbentleri, sabah akşam, ölenler ve günahlar için dua etmeli, erkeklerinin yeni gömleklerini kolalamalıydılar. Erkekleriye, sonuçta, iktidarlarının son yıllarını yaşadıklarından bile habersiz, Hilton’un büyük salonunda, rahat geniş koltuklara yerleşirler, içinde sık sık yabancı filoların yüzdüğü Boğaz’a, yaz akşamları ‘ taa karşı bayırlarda tutuşmuş iki üç cam’a değil, kendilerini utangaç birer çocuk konumuna indirerek Chanel 5 kokularıyla ve erkeksiz olarak içeri giren kadınlara bakarlardı.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.174–175)

4.12.2. Erkek Çocuk İsteği

Toplumda bir kadının eşinden ve çevresinden değer görmesinin en sağlam yollarından birinin de aileye bir erkek evlat verebilmek olduğu kanısı yaygındır. Bir ailenin erkek çocuk sayısı ne kadar az olursa gücü de o derece de az olacaktır. Bu nedenle erkek çocuğu sahibi olamayan babalar erkek dünyası içerisinde ikincil bir konuma sahip olmakta ve bunun suçlusu olarak eşlerini görmektedirler. Ancak kadın dünyası için de durum pek farklı değildir. Oğlan anneleri önemli bir iş yaptıkları için toplumda değer görürler. Bu nedenle evli kadınların hepsi erkek çocuklarının olmasını isterler. Kız çocuk anneleri erkek çocukları oluncaya kadar doğum yapmaktan ve bu amaçlarına ulaşmak için büyü gibi bilim dışı yollara başvurmadan geri durmazlar.

“Bir oğlan doğuramadığı takdirde son nefesini gözleri açık vereceğine inandığından, bu uğurda nice adaklar adayıp besili kurbanların kanını toprağa akıtan, kaç düzine kocakarından medet umup denemedik büyü bırakmayan anacığı, peş peşe altı kız doğurup, bir o kadar da düşük yaptıktan sonra, nihayet bir gece rüyasında gördüğü saçsız sakalsız dervişten öğrendiği üzere, bahçedeki karadut ağacının en ince dallarına saçlarından kestiği örükleri bağlayıp, etrafına da muhlardan halka içre halka öreerek, yalvar yakar kocasını en içteki halkanın ortasında soyunmaya ikna edip, soğuktan değil, utançtan tir tir titreyerek, gene de yaptığından dönmeden ve “konu komşu görür de rezil rüsva oluruz” demeden, oracıkta, o gecenin safağında gebe kalmıştı Memiş’e.” (Şafak, Mahrem, s. 37)

Özellikle kırsal alanda bir güç ögesi olarak görülen erkek çocuğa ulaşabilmek için kadınlar kimi zaman ölümle karşı karşıya gelirler. Kız çocuğu olan kadınlar toplumda bir yer edinebilmek ve eşlerini daha önemli biri konumuna taşıyabilmek için sık doğum yapmakta ve kimi zamanda bu uğurda ölmektedirler. Bu gerçek Mahrem romanında dile getirilir. Kadın altı kızıdan sonra çok istediği erkek çocuğunu doğururken ölür ve eşi onun ölümünden büyük üzüntü ve pişmanlık duyar:

“Bir uğursuzluk hissetmişti. Kanadını kedi pençesine kaptırılmış serçenin korkunç korkusuyla, yüreciği ağzında koşturdu karısının yattığı odaya. Gözlerini açmaya cesaret edemiyordu. Karanlıkta el yordamıyla buldu artık tamamen buz kesmiş vücudu. Karısının her daim ceviz ve tarçın ve karayel kokan saçlarına gömdü burnunu. Ama şimdi bütün bunlara başka bir koku eklenmişti sanki. Sanki... Mum kokuyordu ortalık. Keramet Mumî Memiş bebeği annesinin yanına yatırdı. Odadan çıkarken bir kez olsun dönüp de bakmadı; ne anneye, ne bebeğe. İkisini yan yana birlikte gömmüştü zihninde. Kapı ardından kapanırken, kendi kendine bir şeyler geveledi; belki de veda niyetine.
“keşke! Dedi “keşke yaşasaydı da gene kız doğursaydı.”
(Şafak, Mahrem, s. 40-41)

Toplumumuzda erkek çocuk aile için bir güç olarak görülmektedir. Oğlan çocuk sayısı ne derece çoksa o aile o kadar güçlü kabul edilir. Bunun temelinde aslında kas gücünün tarımsal alandaki önemi yatar. Her oğlan çocuğu bir tarım işçisi olarak yıllarca aileye hizmet eder. Ancak kız çocukları hem fizik açısından daha zayıf oldukları hem de bir süre sonra eşlerinin evine gideceklerinden aile için erkek kadar önem taşımaz:

“-Ana be.. dedi.. şu.. şey oğlan mı olacak acaba?
-Baban sevinir.
-Neden? Yoksa babam benden vaz mı geçti?”

-Yoo, neden? Oğlanın çoğu iyidir.” (Işınsu, Canbaz, s.187)

Erkek çocuk isteğinin Füreya romanında da dile getirildiği görülür. Füreya daha cinsiyeti bilinmeyen bebeğin erkek olacağına inanan ve bu yönde plânlar yapan kocasını şaşkınlıkla karşılar. Kocasını oğlunu tam bir erkek yapmak için ona silah kullanmayı öğretmeyi de plânlamaktadır:

“Hadi hepinize geçmişler olsun. Oğlumuz sapasağlam maşallah,” dedi odadakilere dönerek.

“oğlan olduğunu ne biliyor?” diye geçirdi içinden Füreya. Hamile kaldığından beri, tüm aile çocuğun erkek olacağını varsaymıştı. Kocasını hangi kıymetli silahlarını oğluma armağan edeceğinin, oğlunun kaç yaşında tüfek kullanmaya başlayacağını hesabını yapıyordu şimdiden.” (Kulin, Füreya, s.128)

Neden ne olursa olsun anne baba tarafından terk edilmek çocuk üzerinde ömür boyunca silinmeyen izler bırakacaktır. Güven duygusunu yitiren çocuk için başkalarına güvenmek oldukça güçtür. Özellikle annesi tarafından terk edilen erkek çocuklarda tüm kadınlara yönelik bir güvensizlik duygusu gelişebilmektedir. Sevdalinka romanında annesi tarafından bırakılan Memo uzun yıllar kadınlara güvenmediği için evlenemeyecektir. Romanda bu aşamada ele alınan bir diğer nokta ise kız çocukların istenmeyişine aittir. Memo karısından yıllar sonra bir erkek çocuk beklerken ikiz kızları olunca hayata küsmüş ve bir süre sonra da hayatını kaybetmiştir:

“Ailesiyle İstanbul'a göçen Faika'nın geride kalan oğlu Memo, sevgisiz bir ortamda, hayal meyal hatırladığı annesine ve tüm kadınlara düşman yetmişti. Çok geç yaşlarına kadar evlenemedi bu yüzden. Yıllar sonra, soyunu sürecek bir oğul sahibi olmak için, ancak ellili yaşlarında evlendiğinde, genç karısı âdeti alay eder gibi, bir erkek çocuk yerine ikiz kızlar verdi kucağına. Yaşlıları torunlarıyla oynaşırken, onun dizlerine ikiz kızlarını koydu kara talih. Hiç sevemedi kızlarını da. Onlara ısınmadan, sevgiyle sarılamadan göçüp gitti küs olduğu dünyadan.” (Kulin, Sevdalinka, s.27)

Boşanmış çiftler çocukların velayeti konusunda genelde sıkıntı yaşamaktadırlar. Bir Cinayet Romanı'nda da kadının uzun yıllar kızını babasına göstermediği anlatılır. Baba bu durumdan şikâyetçi olmakla birlikte, çocuğunun kız

değil de oğlan olması durumunda bu dayatmayı bu kadar kolay kabul edemeyebileceğini anlatmaktadır. Bu durum eğitim seviyesi ne kadar yükselirse yükselsin ülkemizde erkeklerin erkek çocuklarını daha çok istediklerine bir örnektir:

“Orada altı yıl kalıp master’ımı da yaptım. O süre içinde Amerikalı bir bayanla kısa süren bir evliliğim odu. O evlilikten doğan kızımı yirmi iki yıldır görmedim, ama bu benim suçum değil. Eski eşim tüm ısrar hatta yalvarmalarına karşın kızımı bana göstermemekte direndi. Yeniden evlendiğini, adamın da çocuğun da birbirlerini baba kız olarak benimsediklerini söyledi. Söz konusu çocuk kız değil de oğlan olsaydı, kadere boyun eğer miydim, bilmiyorum ama, eğdim işte. Arada bir, dünyanın öteki ucunda yüzünü bile görmediğim bir yavrum olduğunu düşündüğüm, bu nedenle içimin burkulduğu oluyor. Neyse ki, ikinci eşimden tosun gibi bir oğlum var. (Kür, Bir Cinayet Romanı, s.28-29)

Özellikle geleneksel değerlerle yetiştirilen kimseler için erkek çocuk kız çocuktan daha önemlidir. Genelde bu insanlar kız çocukları olmadığı için üzülmezler ancak erkek çocuk sahibi olmadıklarında dertlenirler. Kumral Ada Mavi Tuna romanında da Sefer, erkek çocuk sevgisinin kız çocuk sevgisinden üstün olduğunu anlatır. Çünkü ona göre erkek çocuklar onun soyunu sürdürecektir, kız çocuklar ise “elin oğluna” gidecektir:

“ ‘ Valla bu dediklerin benim oğullarıma duyduğum sevgiye çok benzer Tuna. Koçlarımı öyle severim, onlarla öyle gurur duyarım ki, uyy dünyayı değişmem uşaklarıma valla!..’

‘ Benimkisi evlat sevgisinden de öte Sefer.’

‘ Sen nereden bileceksin be Tuna? Babalık duygusunu tatmamışsın bile...’

‘ Ben bilirim ama...’ dedi avukat Mutlu. ‘ İki tane dünya tatlısı kızım var. Bal damlası, can süzmesi yavrular... Ama bizimkisi olsa olsa öğretmenin dediklerinin içinde yalnızca bir parça... Onunkisi daha ballı, daha canlı bir aşk!’

‘ Ha bak işte!’ diye atıldı Sefer, bir oğlun olsa anlarsın aşkın ballısını sen avukat! Erkek evlat işin rengini değiştirir!’

‘ Evladın kızı erkeği olur mu Sefer?’ diye çıkıştı Tuna.

‘ Olmaz olur mu, benim iki oğlum bir kızım vardır, erkekler soyumu sürdürecektir, kız eloğluna hizmet edecek!’

‘ Sefer usta, seni doğuran anan erkek miydi de kadınları sevmez oldun? Yoksa anan seni erkeksin diye kızından az mı sevdi acaba?’

‘ Hop hoop! Anama söz söyletmem!’ diye dikeldi Sefer.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s.88)

Erkek çocuk isteğinin nelere mal olabileceği Kumral Ada Mavi Tuna romanında bir kez daha ele alınır. Kız ve erkek çocukları arasında ayırım yapan Sefer kızı öldüğünde yaptığı hatanın farkına varır ve bu ölümün kendine verilen bir ceza olduğuna inanır. Sefer artık kız ve erkek çocuk arasında ayırım yapmaması gerektiğini anlar:

“ Sen hatırlamazsın belki, iki oğlu bir kızı vardır onun. Kızı, Allah evlerden uzak etsin, beyinde ur çıktığı için, pat diye ölüverdi yavrucak... On yaşında ya var, ya yoktu çocuk. Ellerime sarıldı Sefer, ‘ Teyzecim, ben kızımı oğullarımdan ayırırdım. Oğlanları daha çok severdim, Allah bana cezamı verdi!’ diye ağlayıp, yüreğimi dağladı.”

“ ‘ Tuna’ya söyle anacığım, artık cinsiyet ayrımı yok, Sefer tövbe kâr olmuş de!’ diye ağladı.

Neden bunu sana söylememi istedi, ben anlamadım ama belki sen anlarsın diye yazdım.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s.407)

Cadı Ağacı romanında erkek çocuk düşkünlüğünün ne boyutlara ulaştığı trajik bir örnekle anlatılır. Doktor Nilüfer eğitmek için onca çaba harcadığı kadınların cahil inançlarından vazgeçemediklerini gördükçe üzülür. Özellikle bir hastasının kocasının “bebek kızsız alın ama erkekse mutlaka yaşasın” sözleri üzerine irkilen Nilüfer, toplumdaki bu cehaleti yok etmek için daha çok uzun süre çalışmak gerektiğini düşünür. Erkekler için eşlerinin, kız bebeklerinin sağlığı değil, sadece erkek bebeklerin varlığı önemlidir:

“ Demek oyunu anlamışlardı. Onlar; korunmasını bilmeyen, öğrenmemekte direnen ve o başları çatkılı, kaşları alınlarını enine kesen düz bir çizgiye benzeyen kadınlar, pazarlık yapmaya kalkışan erkekler:

‘ Hele bir bak, doktor hanım, çocuk kızsız al gitsin. Oğlansa dokunma. ’

‘ Bu iş bu kadar kolaysa, sen karının karnına istediğin gibi saplı birini koysaydın ya aslanım. ’

O tiksindiği boyun büküşler:

‘ Sen bilirsin doktor hanım. Yani fen ilerlediğinden, varsa bir çaresi diye, dediği... ’

Para almadığı, salt o yüzden hepsinden çok azarladığı, koruma yollarını öğrettiği ya da çocuk sahibi olmaları için uğraştığı o kara kuru, o et tutmaz ve çok sinirli insanlar, karşısında boyun bükürlerken için için aşağıyorlarmış Nilüfer’i.

Onların dert edindiği sorunları gidermek için muayenehanesinde, kirliyle temizini birbirine karıştığı evlerinde didinip dururken, tertemiz

oturma yerlerinden ve kir içindeki gövdelerinden yayılan, birbirine karışan kokulardan tiksindirirken, onlar, hiç de sandığı gibi saf ve geri ipsilonlar olarak gerçek bir sessizliğin ve gelişmemişliğin yüzeysel dalgınlığı içinde değillermiş.”

(Kutlu, Cadı Ağacı, s.18–19)

Erkek çocuğa verilen önem Bir Göçmen Kuştı O romanında da değerlendirilir. Eserde Gülhayat'ın babası, kız çocuk doğurduğu için annesini tokatlamış ve dokuz gün eve gelmemiştir. Ataerkil sistemde erkek güç ve soyun devamı sayıldığından her evde bir erkek çocuk olması arzu edilen bir durumdur. Aileler erkek çocuklarının sayısı arttıkça kendilerini daha güçlü hissetmektedirler:

“ Emir Bey Gülhayat'tan aşağı değil. At getirdi Mahmut Ağa yolculuğa çıktığında. Önünde el bağladı, uğurladı. Daha yedi sekiz yaşındaydı, Gülhayat'ın babasından kat kat haklıydı. Yanındaki küçücük bacısını korumayı kendi görevi sayıyordu. Babası o uzak diyarlarda hiç borç duymadı. Halalarının anlattığına göre, Gülhayat doğduğunda, kız doğurdu diye herkesin içinde karısını tokatlamış ve dokuz gün eve gelmemiş bir adam...”

(Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, s.195)

Tutsaklar romanında da bir babanın erkek çocuk isteği dile getirir. Emin kendisinden on yaş büyük eşini kız çocuk doğurduğu için suçlar ve ona karşı büyük bir hiddet besler. Kadın, kocasının ilgisini ancak bir erkek çocuk doğurduktan sonra kazanmayı başarır:

“ İlk çocuğunun kız olmasına canı çok sıkıldı Emin'in. Karısı, saçları darmadağın, dişleri sararmış, diş etleri bembeyaz yatıyor ve gülüyordu. Emin, onu boğma isteğini güç engelledi. Gülmeye, övünmeye hakkı var mıydı? Kendinden en az on yaş küçük bir koca bulmuş, evde kalmaktan kurtulmuş, onu gönlünün istediği gibi kullanmış bir kadın. Onun yıllardır bastırılmış erkeklik gücünden yararlanan, sonra da, bir oğlan çocuk verme kocana. Gül sonra, gül... Hiç utanmadan.

Saklamaya çalıştığı duygularını belli emiştii yine de. Daha doğrusu kırgınlığını saklamaya çalışmış ama bunu başaramamış gibi davranmış böylece karısını biraz olsun üzeceğini ve utandıracağını sanmıştı.

Evliliği, karısının ve kızının varlıkları yaşamında büyük değişikliklere neden olmadı. Kız üç yaşındayken Afet bir daha doğurdu. Bu kez oğlandı. Gökçen, günlerce eve bağladı babasını. Emin mutluydu şimdi. Bu kez gözleri, lohusa yatağında yatan karısında kusur görmek istemiyordu. Gittikçe uzayıp incelen ve kırışan boynunu, ağzının üstüne büsbütün düşen burnunu, teninin ve memelerinin çiğ rengiyle pörsümüştüğünü, her şeyi unuttu.”

(Kutlu, Tutsaklar, s.37–38)

Erkek çocuk sahibi olmak toplum içinde önemli bir değer taşır. Bireyler de bu değere ulaşmak için çeşitli batıl inançlardan medet ummaktadırlar. Bunlardan bir tanesi Tutsaklar romanında şöyle dile getirilir:

“... Üç faytonluk bir düğün, evvel eski yoksul düğünüydü. Tek sayı olacak ille: Üç, beş, yedi, dokuz... Eğer evlilikte oğlanların çok olması isteniyorsa...” (Kutlu, Tutsaklar, s.279)

Tutsaklar romanında erkek çocuk isteğinin erkeklere atfedilmesine karşılık kadınlarda bu isteğin daha çok olduğu aktarılır. Romanda Osman üç kız çocuk doğuran, bir kızını da kaybeden eşine karşı her hangi bir kırgınlık belirtisi göstermez. Ancak eşi kendisini erkek çocuk sahibi yapamayan kocasını suçlar:

“ İlk çocuğun erkek olacağına kesin inancı vardı Osman Usta'nın. Rezzan doğdu. En kolay bağına basıp, en kolay benimsediği çocuğuydu Rezzan. Sonra yine bir kız, Semra... Yine, Bayındır... Bu kez anasının adını koydu kızına. Dördüncü çocuğu erkek olurdu artık. Sekiz aylıkken anasının karnında öldü. Kızdı...”

Osman Usta, Tanrı tanıktır, art arda kızlarının olmasından duyduğu üzüntüyü belli etmedi, bundan karısını sorumlu tutmadı, ama Öznur, içinde hiç erkek tohumu bulunmayan kocasından hoşnutsuzluğunu belli etmeye başladı.”
(Kutlu, Tutsaklar, s.280-281)

4.13.Evlilik

4.13.1.Evlilik Sorunları

4.13.1.1.Eş Seçimi

Evlilik konusunda evlenecek bireylerin kararlarına saygı gösterilmemesi onları ömür boyu mutsuz olacakları evliliklere mahkûm eder ya da bu evlilikler çok kısa ömürlü olur. Aileler kimi zaman çocuklarının kendi uygun gördükleri kişilerle evlenmelerini beklerler bazen de bu konuda açıkça baskı kurarlar. Çiftler arasında sevgiye dayanmadan kurulan bu aileler huzursuz aileler olacaklardır. Yıldızlar Mektup Yazar'da bu tip bir aile anlatılır:

“Tutkuyla sevdiğim Marie, hiçbir zaman yasal olarak benim olmayacak. Babamın baskısı... Sevmediğim, zorla evlendirildiğim karım. İçki ve oyuncak tabancalar... Bütün gün bunlarla oynuyorum. Tahtın

varisiyim. Bu yük omuzlarımı çökertiyor. Kısacası kararımı verdim. Ölümün koridoruna gireceğim bu gece.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, s.99)

Eş seçimi bir insan için yaşamın önemli aşamalarından biridir. İnsan ömrünü paylaşacağı insanı dikkatle seçer. Bu seçimlerde kimi zaman mantık, kimi zaman sevgi etkili olur. İkisinin bulunduğu seçeneğe ise şüphesiz ki en iyi seçenektir, ancak bu seçeneğin bulunması da oldukça zordur. Adı Aylin romanında Aylin, ekonomik ve sosyal konumu oldukça iyi olan bir Arap prensi ile evlenme kararı alır ancak bu kararın doğru olup olmadığı aile üyelerince tartışılır:

“Nilüfer’in içinden bir ses, kılığı kıyafeti, dili, kültürü kendilerinden bu kadar ayrı biriyle, kız kardeşinin alelacele evlenmesinin doğru olmayacağını söylüyordu, mantığı ise Aylin’in başına konan bu devlet kuşunun kaçırılmaması gerektiğini. Aziz karışmıyordu. En büyük zorluğu da Esmâ teyzeleri çıkarıyordu. Bu adam hakkında bir araştırma yapılmalıydı.” (Kulin, Adı Aylin, s.66)

Geleneksel değerleri daha güçlü olan toplumlarda ailelerin bireylerin kararları üzerinde büyük etkisi vardır. Bu önemli kararlardan biri de evliliğdir. Yakın zamanlara kadar anneler ya da kız kardeşler çocuklarının ya da kardeşlerinin eşlerini kendileri seçmekte kadın ve erkeğe de itiraz etmeden evlenmek düşmektedir. Bu seçim sırasında kadının hep seçilen durumunda bırakılması onu güçsüz bir varlık hâline getirmiştir. Adı Aylin romanında da görümce Sare Hanım kardeşinin kendi onaylamadığı ve seçmediği bir kızla evlenmesine uzun yıllar razı olmamıştır. Tabii ki bu durumu o dönemin özellikleri çerçevesinde düşünmek gerekir:

“Kardeşi Şakir, eşini Girit’te görevliyken görüp beğenmiş, hemen istemişti. Aralarındaki yaş farkına rağmen, Sare İsmet’in ailesi, lepiska saçlı, bal renkli gözlü kızlarını, Girit’in askeri valisinin hem kardeşi hem de yaveri olan yakışıklı paşaya vermekte sakınca görmemişlerdi. Sare İsmet Hanım güzelliğine rağmen sara hanım’ın seçimi olmadığı için, onun gözdesi de olamamıştı. Oysa Cevat Paşa’nın eşini sara hanım bizzat kendi seçmişti. Hicaza yaptığı bir yolculukta, dünya güzeli bir Çerkez kızı olan Nimet’i halayık olarak satın almış, ana piyano ve Fransızca dersleri aldırmış, yol yordam öğretmiş ve bir paşa karısı olabilecek donanıma sahip olduğuna kanaat getirince, kardeşiyle evlendirmişti. Onu bir anne gibi seven, sayan, sözünden hiç çıkmayan Nimet’in bambaşka bir yeri vardı sara hanım’ın yanında.” (Kulin, Adı Aylin, s.32)

Zaman nasıl her konuda belirli değişikliklerin uygulanmasını zorunlu kılıyorsa bu durum evlilik kurumu için de geçerlidir. Bir zamanlar anne ve babalarının seçtiği eşlerle evlenmek durumunda kalan kadınlar Cumhuriyet dönemi sonrasında eşlerini kendileri de seçmeye başlamışlardır. Bu durum bir önceki nesil ile yeni neslin çatışmasına da neden olmaktadır. Füreya romanında bu duruma örnek olacak bir olay anlatılmaktadır:

“Abla, Ahmet beyle evlenmek istemiyor musun yoksa? Eğer öyleyse, bence açıkça söylemelisin.”

O nasıl söz Nisa! Niçin istemesin? Nesi varmış Ahmet beyin? Aslan gibi adam.”

Belki o beğenmedi. Belki içi sevmedi.

Nasıl sözler bunlar böyle. Biz aklımızdan bile geçirmedik annemizin babamızın seçimine karşı gelmeyi” dedi Hakkıye.

Ama zaman değişiyor abla. Avrupa’da genç kızlar, eşlerini kendileri seçiyor. Ne yazık ki her geçen gün yeni icatlar çıkıyor. Hakkıye bir ablanın değil, bir annenin edası içindeydi.

Burası Avrupa değil kızım, burada eşlerimizi aileler seçiyorlar ve ne iyi ediyorlar.

Ayşe ablamın eşini, sadece babam seçti bence. Tek başına. “ (Kulin, Füreya, s38).

Evlilik kararlarında insanların duyguları kadar düşüncelerinin de etkili olması gerektiği Cumhuriyet Türküsü’nde işlenen bir diğer konudur. Başta cinsel ilgi ve aşk nedeniyle Claire ile evlenmek isteyen, ardından sırf ona benzediği için Nazan’a gönül kaptıran Celalettin Hikmet, Cumhuriyetin çocuklarının ancak Hikmet gibi mantıklı ve çalışkan kadınlar tarafından yetiştirileceğine inanır. Böylece bir karar değişikliğine giden Celalettin Hikmet, bir takım arzulardan uzak ve tek düze olsa bile Hikmet ile evlenmenin doğru olacağına kanaat getirir:

“ Ne tenakuz! Burada böyle bir sükûnet ve sulh, her türlü muharebeden bihaber tabiat. Tabiatın tabiatlığında yok muharebe, yalnız insanların Allah'ım... En şerefli kıldığın mahluk yapmakta onu! O ince, esmer, zarif hanım, cephenin ateşine, serin huzuruyla deva olmaz mı? Tıpkı bu bahçe gibi sakindir o ve serin serin... Claire kendisi bizatihi bir cehennemdi, bir muharebeydi, harpti o, harp! Fakat nasıl haz dolu bir harp! Kızın dudaklarının tadı, limon şekerli çilek! Uzun, ince, pembe boynunun bükülüşleri tıpkı bir çocuk safiyetinde fakat ya o, şurasında burasında dolaşan küçük, pek becerikli elleri ve edepsiz edepsiz lafları... Hikmet, asla bir Claire olamaz!

Fakat mazbut bir evlilikte, o biçim ateş, bahis mevzu-su olamaz herhalde! O, çocuklarımın annesi olarak...”

Celâlettin Hikmet şöyle bir duraladı, çocuklar geliyordu aklıma demek. Ne Claire ile sevişirken ne Nazan'a âşık olduğunu sanırken, hayaline hiç çocuk girmemişti! Şimdi Hikmet... "Evet, o, kardeşine bile analık etmiş, çocuklarıma ne fevkalade bir anne olabilir. Genç cumhuriyetimizin çocukları olacak onlar; cumhuriyet çocukları! Onları görür gibi oluyor, içinde bir sevinçli mutluluk; öğretmen bir anne, mebus bir baba! Gazi teklif etmişti ya mebusluğu, fazka durmamıştı üzerinde, şimdi istiyor. O özledikleri, hayallerini kurdukları, Anadolu'nun derdine deva olacak ve elbet Turan ülküsünü benimseyecek çocukları, gençleri Ankara'da yetiştirmek istiyor." (Işınso, Cumhuriyet Türküsü, s.363)

Anne babaların evlilik kararlarında ne kadar etkili olduğu bilinmektedir. Her insan sevdiği ya da evlenmek istediği kişinin ailesi tarafından da beğenilmek ve onaylanmak ister. Ancak Kaf Dağının Ardında romanında farklı olarak Mevsim'in babası, kızının bu konuda özgür iradesiyle karar almak zorunda olduğunu hatırlatır ve bir onay makamı olmadığını kızına şöyle anlatır:

- Şimdi de kendini babayla mukayese mi çıktı, hayır bunu asla yapma. Sakın. Çocuk bak. ben tam, bütün falan değilim, asıl eksikli olan, yarım yamalak olan benim. Gerçi bir zaman, lüzumundan uzun bir zaman aksini düşündüm. -içini çekti- Evet., bırak şimdi babayı, farzet ki ben yokum, hayatında değilim, hiç olmadım falan filân, böyle düşün, kendine danış, öz gönlüne. Şu gösterdiğin saçma sapan sebepten ötürü değil de, hakikaten bir alaka, sevgi duyuyorsan Ömer'e, evlen." (Işınso, Kaf Dağının Ardında, s.10)

Karanlığa Direnen Yıldız'da evlenilecek bir kızda bulunması gereken niteliklerden söz edilir. Bunlardan biri de mazbut bir yaşam sürmektir. Romanda Ferudun'un ailesi nişanlısı Ece'nin "rahat" yaşamını onaylamamaktadır. Onlara göre böyle kızların yuva kurması için kendilerine çeki düzen vermeleri gerekmektedir. Bu durum toplumda evlenmeye değer bulunan genç kızların belirli davranış kalıplarına uygun hareket edenler olduğunu ortaya koymaktadır:

" Durumlarını beğenmiyorum; o araba gezintileri de neyin nesi? Bu kıza bir çekidüzen vermeliyiz. Bak dinle oğlum, onunla yuva kuracaksın. Kulağını çek biraz. Ölçünün dışına taşmasın. Bir yuvanın kutsallığını anlat ona."

İşte annesinin asude yuvası... Yıllardır iri beyaz güller açan aile bahçesinde kırmaya, incitmeye, ölçülerden taşmaya izin yok... Birbirlerine değişmeyen sevgileriyle bağlı karı koca, yokluk çekilmeyen, kavga edilmeyen bu yuvada mutlu görünüyorlar. (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.64)

Ölü Erkek Kuşlar romanında her şeyin yerli yerinde olduğu evliliklerin görünürde mutlu olmasına rağmen, gerçekte mutluluktan uzak olduğu vurgulanır. Önemli olan evli olsun ya da olmasın çiftlerin birbirleri için doğru kişiler olmalarıdır. Evliliğin maddi şartlarının yerinde olması bu nedenle çiftler için pek bir şey ifade etmemektedir:

“Nedir beklenen böyle bir evlilikten? Derli toplu bir ev, düzenli bir yaşam, ev kadını küçük kent öğretmenleri arasındaki çaylı ev toplantıları, eve zamanında gelen, eski bekârlık arkadaşlarıyla bağlarını koparmış bir koca ve evde onu bekleyen sessiz, uslu, sevgi dolu bir kadın. Birlikte okunan gazeteler. Çarşı Pazar listeleri, içe dolan, yıllarca özlenmiş o huzur. Balkon ve saksı çiçekleri. İşte her şey yerli yerinde. Tüm nesnelere. Yaşamımızı kolaylaştırıp güzelleştirmesi gereken tüm tahta, bez, plastik, alüminyum, yün, patiska, porselen, cam, bakır nesnelere.
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.62)

4.13.1.2.Evlilikte Sınıf Farklılıkları

Bireyler arasındaki sınıf farkının evlilikte sorun yaratıp yaratmayacağı konusu Atlıkarınca romanında da ele alınmıştır. Romanda gecekonduda yetişmiş bir kızla, bir öğretim üyesinin evliliği ele alınır:

“Erol, hain Erol, babamın kıytırık Erol’u kaçırsaydın ya beni. Söyledim sana, babam zorla veriyor dedim. Davullar çalıyordu kulaklarımda, zavallı küçük serçeleri öldürüyorlardı, içim onlara acıtıyordu. Erol, “babanda akıl yok dedi.. çünkü sen yapamazsın o adamla, neden dersin, o apartman dairesinde oturur, sen gecekonduda. Onun anası da apartman dairesinde oturmuştur, babası da. Senin ana, baban ise gecekonduda, deden yine, köyde!..” (Işın, Atlıkarınca, s.47)

Eşlerin farklı sınıflardan gelmesi Atlıkarınca romanında Ersan ve Mehtap örneğinden hareketle anlatılır. Bir gecekondu semtinden gelen Mehtap eşinin varlıklı ve aydın çevresinde bu kimliği saklama gereği duymuş ve kendisini eksik hissetmiştir. Ayrıca Mehtap, evlilik hayatları boyunca hep kendinin suçları ve ayıpları varmış gibi görüldüğünü ve bunun kadın olduğu için başına geldiğini iddia etmektedir:

“Ersan birden acıdı mı bana? “alınma öyle karıcığım, benim küçük, güzel karıcığım..” dedi.. “yani demek istedim ki, sizin mahallede öyle kolejlerde çocuk okutacak kadar..”

Artık patladım: “Zengin değiller, değil mi? Hepsi fakir, fukara, muhtaç.. git, hemen söyle Zeki'lere anlat.. benim babamın ayakkabı tamircisi olduğunu söyle, Erol'un berberlik yaptığını söyle. Hepsini anlat.”

...

Ayıbımı, daha da resmileştiriyor kocam olacak şişko, bilerek mi yapıyor? Ne demek istiyorum ben, tam çıkaramıyorum.. yani diyorum ki; ayıbımı, sanki daha bir ayıplaştırıyor kocam. Ayıp, suç, ceza.. böyle şeyler söyler, Ersan, sanki ne demeye getirir? Çünkü cezayı ben çekiyorum, ben çekiyorum daima, kadın olduğum için çünkü, çünkü kocam ve ayıp, ikisi ters düşer birbirine, mesela Ersan'ın ayıbı olsa, yok mu, hiç mi? Varr.. o benim! Neden... neden ben oluyormuşum ayıp? Bunu tam bilemiyorum.” (İşinsu, Atlıkarınca, s.83)

Atlıkarınca romanında evliliğin bir sınıf atlama ve kaçış aracı olarak kullanıldığında mutsuzluk getireceği anlatılır. Mehtap gecekondudan kurtulmak için Ersan'la evlenir ancak eski sevgilisi Erol'u unutamaz. Ayrıca Ersan bu alt sınıftan gelen kadını sürekli olarak değiştirmeye ve yönlendirmeye çalışır. Kendisi üzerinde bu yoğun baskıları hisseden Mehtap bunalıma girer:

“ O da. "Sen de istemez misin adam gibi adamlara benzemek?" diye sordu. "Evlen benimle" dedi.

Adam gibi adamlara benzeyeceğim diye, çok yoruldum, çok. Sanarsın kolum kanadım kırıldı, öyle bitkinim. Kolay mı, hep milleti gözleyip, her daim dikkat içinde bulunmak, onlar gibi oturup konuşmaya çalışmak. "Sık dalıyorsun!" diye kızıyorlar bana, ve daldığım zamanlar gidiyorum bir yerlere, uzak adalara, sonracığıma Almanya'ya, yo Erol orada diye değil, ben de bir gideyim, bakayım diye. Ne yapıp ettiysem memnun kalmadı Ersan, “ Kendine bakmasını bile bilmiyorsun, tek bildiğin soytarı gibi boyanmak, berberlere koşup saçını, tırnaklarını yaptırmak” diyor, boyanmasam da kızıyor, “genç kızlar gibi salınma, kırıma, sen evli bir kadınsın” diyor, daima diyecek bir şeyler buluyor, ağzı bir kalabalık, hiç durmadan konuşuyor, ille bir kusur bulacak bende.. ne çok kusurum var, biliyorum ama ben, babam da söylerdi.. onun kusur dedikleriyle Ersan'ın dedikleri tam tutmuyor. Yoksa tutuyor mu, karıştırıyorum artık.” (İşinsu, Atlıkarınca, s.168)

Gelir dağılımındaki farklılık ikili ilişkileri de etkilemektedir. Ferudun zengin bir armatörün kızı olan nişanlısı Ece ile ortak bir paydada buluşamamaktan şikâyet eder. Bunun temel nedeni ise Ece'nin varlıklı bir dünyanın zevklerine bağlı bir yaşam tarzını seçmiş olmasıdır. Bu nedenle iki genç nişanlılık devresinin gerektirdiği sağlıklı bir iletişimi henüz kuramamışlardır:

“ Birden aklına Ece düşüyor. Sahi Ece’yle neyi paylaşacaklardı? Armatörün kızı Ece şu Kapalıçarşı’nın eskilik kokusundan tad alabilir miydi? Bir Citroen arabayla gelip dayanıyordu kapıya... Dosdoğru Tarabya’daki balık restoranlarından birine... Veya bir kulübe, Beyoğlu’na sinemaya, Topağacı’ndaki apartmanlardan birinde düzenlenmiş bir partiye... Kimi zaman Nişantaşı sosyetesinin uğradığı, Beşiktaş bıçkınlarının da sızdığı Taşlık Kahvesi’ne gidiyorlardı. Aman Allahım, konuşacak sözleri ne kadar da sökükle dökük. Kelimeler boğum boğum...” (Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.35)

Sınıf farkı Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında üst sınıfta yer alan bir çiftin evlilikleri merkezinde ele alınır. Simden kendisine pahalı bir eşya almaya kalktığında hep yoksul insanları anımsayarak bundan vazgeçer. Ancak eşi onun bu duyarlılığını komik bularak, bu dünyada ayakta durabilmek için “oyunu kurallarına göre oynamak” gerektiğini iddia eder:

“ Kendisine pahalı bir şey almaya özendirildiğinde bu ülkede yaşayan insanların çoğunun açlık sınırında yaşadıklarını anımsayıp caydığı olurdu. Ömer buna benzer durumlarda Simden’in gösterdiği tepkiyi gülünç bir duygusallık olarak değerlendirmişti. Bunlar günün gerçeklerine uymayan, modası geçmiş salaklıklardı. Siyasi romantizmdi duvarlar yıkılmıştı. Yaşanan vurgun ve talan düzeninde kimse kimsenin gözünün yaşına bakmıyordu. Başkaları sana acımıyorken senin onlara acıman yok olman demekti. Bu ortamda ayakta kalabilmek için oyunu kurallara uygun oynamak gerekiyordu.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.26–27)

Alt tabakadan gelen sonra yaptığı evliliklerle üst tabakaya sıçramayı başaran Sara, gelir düzeyi düşük insanlardan uzak durmaktadır. Alt sınıfta olmanın sıkıntılarını bilen Sara onlarla hiçbir şekilde iletişim kurmak istemez:

“ Tikintiyle, hayret ve küçümsemeyle karışırdı annemin yüzü, eğer arapsabunu ve üstüğüyle yıkandığını görebilseydi, diye düşündü Simden. Yalnızca güzelliğine harcadığı para her ay birkaç yoksul aileyi rahatlıkla geçindirebilecek düzeydeydi. Ayrıcalıklı olduğuna yürekten inandığından bunu düşünmek bile istemezdi. Kendi sınıfından kadınların yaptığı gibi yardım ve koruma derneklerine üye olmamıştı hiç, onları zaman öldürmeye çalışmakla suçlardı. Toplumsal adalete inanmaz, insanın kendi isteği ve olanaklarıyla yoksulluktan kurtulabileceği gibi temelsiz bir düşünce taşırdı. Alt sınıftan insanların yaşamına karşı derinden bir tiksinti duyar, onlardan neredeyse ürkerdi.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.182-183)

Kadın ile erkek arasındaki eğitim ve sınıf farkı evlilikte genellikle kadının ezilmesiyle sonuçlanmaktadır. Kadın kendisinden üstün olarak gördüğü erkek karşısında daima ezik kalmakta ve kendisi gibi değersiz bir kadını eş edindiği için bu adama hep minnet duymaktadır. Bu tavır erkek tarafından da desteklendiği için bu tür evliliklerde eşitlikten söz etmek mümkün değildir. Valla Kurda Yedirdin Beni'de romanın anlatıcısı Mehmet Sedes anne ve babası arasındaki ilişkiyi böyle değerlendirmekte ve otoriter baba figürü nedeniyle sağlıklı bir ilişki geliştiremediğinden yakınmaktadır:

“ Annem, babam gibi okumuş, iyi aile evladı bir adamın kendisini zevce intihap etmiş olmasından fevkalade müftehir, ezik bir kadındı. Duyduğu minnetin karşılığını ev işlerinde yücelmek suretiyle ödemeye kalktığından hayattan erken koştı. Belleğimde kalan, radyo açmaktan dahi çekinen, zayıf, sinirli bir kadındır. çoğu anne gibi, o da kocası ile oğlu arasında kaldı ama çoğu anneden farklı olarak, Behiye Hanım, hemen her zaman kocasından yana tavır koydu.

Babam, evin mutlak hâkimiydi. Olayları ve insanları bir türlü içine sindiremeyen mutsuz bir adamdı. Batı'ya adanmış bir aydın olarak, kendinden fevkalade emin, fevkalade haklıcıydı. Yığınların gerekirse sopayla adam edilmeleri gereğine inanırdı. Belki de bu nedenle, gizli bir Hitler'ci, aleni Tek Parti'ciydi; ömrü boyunca da İnönü'cü kaldı. 1950'de, Demokratların seçimi kazanmalarından sonra, İnönü'nün resimlerini indirmemekte direnen ender okul müdürlerinden birisi oldu.

Babamın içine sindiremediği insanlara, aile fertleri, bizler de dâhildik ve ne yaparsak yapalım İhsan Bey'i mutlu etmemiz mümkün değildi. Hışmını çekmemek için çareyi ondan mümkün oldukça uzak durmakta bulurduk. Çocukluğum, yalnızlık içinde geçti. "Müdür baba" akranlarımla ilişkilerimi dondurmuş, sınıfımdan arkadaş edinmemiştim. . Sanırım bozkırın ortasında yaşayan hemen her yalnız çocuk gibi ben de doğaya döndüm, doğa hareketleri ile oyalanmaya başladım.(Alatl, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.19-20)

Pek çok kadının evlilikte parayı önemsedikleri ileri sürülür. Hatta sadece bu nedenle evlilik yapan kadınlar olduğu iddia edilir. Eşi varlıklı olan bir kadının evliliğindeki olumsuzlukları kabullenmesi beklenir. Sonuçta bu çağda bu kadar “şanslı” evlilik yapacak kadın sayısının çok az olduğu düşünülür. Ancak Örumceğin Kitabı romanında zengin bir eşi olan bir kadının kendini o evliliğe ait hissetmemesi anlatılır. Kadına göre para evlilik için yeterli değildir:

“Senin mi durumun korkunç?” Fevzi gülüyordu. “Trilyarder bir adamın karısısın. İsteyebileceğin her şey senin. Gelmiş bana bunları söylüyorsun.” Bir an durup ekledi. “ben olsam susardım.”

“Susar mıydın?”

“Susardım tabii. Bir kadının elde etmeyi düşleyebileceği her şeyi elde etmiş durumdasın. Tutturmuşsun, ‘Ben o kadın değilim,’ diyorsun.

“Ama bu benim hayatım değil ki Fevzi!” dedim hayretle.

Fevzi sigarasını kristal bir tablada söndürdü.

“Dediğim gibi ben olsam susardım.”

“Hiç sesini çıkartmaz ve senin olmayan bir hayatı kabullenirdin öyle mi!” dedim şaşkınlıkla.

“Kendi yaşadığım hayattan daha avantajlıysa; evet dedi Fevzi.

“Demek hayat görüşün artık böyle...”

“Evet”

“Değiştmişsin sen Fevzi.” (Eray, Örümceğin Kitabı, s.28)

Bireylerin yakın çevresi evlilikte çiftlerin her açıdan birbirine denk olmalarını önemser. Bireylerin yaş, sosyal konum, din, dil vb açılardan birbirleriyle uyumlu olmalarının evliliğin devamını sağlayacağı düşünülür. Bu denklik öğelerinden biri de bireylerin sosyal konumlarının denk olmasıdır. Bu açıdan kadının erkekten daha aşağı bir konumda bulunması sorun yaratmazken, kadının konum olarak erkekten üstte olması kabul edilmez. Adı Aylin romanında da Aylin’in iş bakımından Mişel’den daha önemli bir pozisyonda bulunuşu da yakın çevre tarafından hoş karşılanmaz:

«Ben ne yapmak istediğimi çok iyi biliyorum Mişel'i seviyorum. Evlenmek ve çocuk sahibi olmak istiyorum Zaman geçiyor. Vaktim azalıyor.”

İnsan çocuk yapacağım diye rasgele evlenir mi?”

“Rasgele evlenmediğimi biliyorsun.”

“Aylin sen hiç uzak görüşlü olamaz mısın? Sen bir psikiyatrısın, oysa Misel sadece psikolog. Ondan mesleki açıdan çok da ha yüksek bir yerdesin. Erkekler karılarının altında kalmaktan hoşlanmazlar. Yarın öbür gün komplekslere, kıskançlıklara karılıp, seni hırpalamaya başlar.”

"Neler geliyor aklına! Misel niye kıskansın beni, o da kendi alanında en iyilerden biri."

"Olabilir ama rütbe olarak senin altında." "Orduya mı yazılıyorz, kuzum?"

"Sen kendinden üstün adamlara alışıksın. Paswak gibi." "Pawak'tan kopmam için elinden geleni yaptın. Mişel'e desen iteklemedin mi beni?"

"Pawak evliydi, bir yanlıştı o. Mişel'le gez eğlen istedim. Senin şıpsevdi olduğunu unutmuşum."

'Pawak, bir rüyaydı, bir fanteziydi. Şimdi ne yaptığımı bilerek, Mişel'i sayarak, severek, bir ömür yaşamak için evleneceğim. (Kulin, Adı Aylin, s.129)

4.13.1.3. Din ya da İnanç Farklılıkları

Evliliklerde yaş farkı ve sınıf farkı dışında etkili olan bir diğer durum ise din ya da mezhep farklılıklarıdır. Yaş farkı ve sınıf farkı zaman zaman aşılsa da din farklılığını aşmak çiftler için oldukça güçtür. Toplumun bu konudaki değer yargısı oldukça serttir. Adı Aylin romanında da Müslüman olan Aylin'in Musevi olan Mişel ile evlenmesine yine yakın çevresi karşı çıkar:

"Ben buraya Aylin'in Mişel'le evliliğini engelleme istemeye geldim," dedi.

"Ben otuz yaşını geçmiş insanların kararlarına karışmam," dedi Rafa.

"Siz Musevi değil misiniz?"

"Evet!"

"Kardeşinizin bir Müslüman kadınla evleniyor olması sizi üzmüyor mu?"

"Hayır."

Ne biçim Musevisiniz siz öyle. Ben aklımı, kaçırmak üzere-"O sizin sorunuz," dedi Rafa. (Kulin, Adı Aylin, s.127)

Farklı dinlerden bireylerin aşkları, evlilikleri genellikle sorunlu olmuştur. Taraflardan biri mutlaka diğerinin kendi ait olduğu kimliği benimsemesini istemektedir. Bu durum bireyler arasında bir çatışmanın oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Cumhuriyet Türküsünde Celalettin Hikmet'in Fransız Hristiyan güzel Claire'ye olan aşkı Claire'nin kimlik değişikliği isteği nedeniyle tehlikeye girmiştir. Claire, Celalettin Hikmet'ten dinini ve milliyeti değiştirerek kendisi gibi olmasını talep etmektedir. Eğer bu gerçekleşirse evlilikleri de gerçekleşecektir:

“ Şimdi ona, amansız sarı pırlanta gözleriyle gülerek ve küçümseyerek bakan Claire- zalim fetan! Katolik zehrine bulanmış baştan aşağı adamın hasretten çatlamış dudakları üzerinde ince parmaklarını gezdiriyor; olamaz! Kabil değil! Çünkü bugün, "Azizler" günüdür. Celâlettin Hikmet'in basbayağı budala bir hayal sükûtunu yansıtan yüzüne karşı, hafifçe yukarıdan bakıyor, lütfen gülümsüyor: "Çok iyi biliyorsunuz dostum, ben iyi bir Hristiyanım!" Oysa adam, pek önemli, hayat memmat meselesi bir toplantıyı bırakıp gelmiştir, buluşma imkânları o kadar kıt ki... Kız, kendisi çağırdı: "Evet, toplantınız olduğunu biliyorum ama mutlaka gelmelisiniz. Annem babam, büyük anneyi ziyarete gidecekler, bütün öğleden sonrayı baş başa geçirebiliriz. Sizin için şömineyi yakacağım. Karşısına beyaz postu atar, kuzum hangi marka konyak isterdiniz, ama mazeret dinlemem, gecikmeyin sakın!" Zehir yeşili, uzun bir ipek elbise giymişti, Celâlettin Hikmet altında çamaşır olmadığını fark etti. Öylece uzanınca beyaz postun üstüne: "Yanıma gel..." demesiyle... Fena itti adamı, başı kanepenin ayağına çarptı. "Aman

Allah'ım, affedersiniz. Fakat dostum siz ne yapmaya çalışıyorsunuz?" Sonra işte "Azizler günü!"

"Bir Hristiyan Fransız olsaydınız anlayabilirdiniz ruhumu! Kuzum sizce o kadar güç mü bir Fransız Hristiyan olmak! Biliyorsunuz, o zaman annem babam itiraz etmezlerdi size varmama. .. belki Kazan'ı ziyarete bile giderdik, kuzum orada kilise var mıdır? Ah sevgilim sizi o kadar çok seviyorum ki.." (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s.145)

Evliliğe din farkının engel olduğu ve bu durumun Celalettin Hikmet'in vaftiz edilmesiyle ortadan kalkacağı görüşüne romanın ilerleyen sayfalarında yeniden yer verilmiştir. Bu durum sadece Müslümanlar için değil, dinî hoşgörü sahibi olduklarını belirten Hristiyanlar için de geçerlidir:

" O sinsi pembe yağmur damlaları, kestane ağaçlarından süzülüyordu. Küçük eli, cebimde parmaklarımı sıkıştırırken: "Je t'aime Celâlettin Hikmet, ama sizin aşkıma layık olmanız için dininizi değiştirmeniz icap eder. Ben asla asla bir barbarla, Müslüman'la evlenemem. Beni anlıyor musunuz Celâlettin Hikmet? Ah je t'aime! Fakat ne yazık, sizi, pek iyi biliyorsunuz, çılgın gibi istememe rağmen, size kendimi teslim edemem! Sadece vaftiz edileceksiniz. Bu kadar canım, korkmanıza gerek yok. Sonra, mon amour bakın ister evlenelim, ister evlenmeyelim sizin olacağım. Bu ne büyük bir saadettir, hissetmiyor musunuz? Şimdiden çarpıyor kalbim, bacaklarım ıslanıyor anlıyor musunuz Celâlettin Hikmet?" (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, s.362)

4.13.1.4.Eşler Arasındaki İletişimsizlik

Eşler arasındaki sorunların ne kadar sürede çözüleceği onların arasındaki iletişime bağlıdır. Bazen eşler arsında uzun süren kırgınlıklar olabilmektedir. Hilal Görününce romanında Giray ile Şirin arasındaki gerginlik ev halkını etkiler. Ancak ikili bir türlü bir araya gelemez. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

" Ama şimdi herşey, avuçlarının arasından kum gibi kayıyordu. Şirin'le o gecedan beri birbirlerine küskündüler. Şirin içindeki zehri boşaltmış, şimdi bir duvar gibi sessizleşmişti. Bir ara Altın Âna "Oğul," demişti. "Aranıza bir soğukluk mu girdi? Alıp veremediğiniz nedir?" diye sormuştu da Giray. "Açma hiç." demişti. Şirin'i ne zaman görse, elinde bir iğ vardı. Durmadan yün eğiriyordu. Ezici bir sessizlik içinde. İnatla susuyordu. Girayın yüreği ipin buruluşu gibi buruluyordu. Çıldıracaktı, içindeki sevgi de gitgide karanlıklara gömülüyordu. O güzelim eve bu asık yüzlü bu içi kararımış kadını mı götürecekti? "Sevdiğim şimdi gözüme bir kara çalı gibi görünüyor. O yeşil, su gibi duru gözler şimdi bir yılanın gözü gibi kısılmış, zehir saçıyor. Yanıp tutuştuğum kadın bu mu? Hey Tanrım! Ben bunun nesini sevdim! Akli kıt bir kadın alsam, daha rahat ederdim. İşte bir kocakarı gibi oturmuş, iplik eğiriyor. Yüzüme bile bakmadı. Bakmasın, daha iyi.

Çünkü içim daha da kararacak.." Anasının sözünü hatırladı. "Ah ah melekler karı kocayı bir yatakta yatar görünce, içlerini çekip, başlarını sallarlarmış. İki düşman bir arada, koyun koyuna derlermiş. (Çokum, Hilâl Görünce, s.319)

Eşler arasındaki iletişimsizliğin ulaştığı boyutlar Bitmeyen Aşk romanında birçok örnekle işlenir. Eşinin duygularını gizlemesinden, hep susmasından yakınan Sinan intihar ettikten sonra onu yanı başında bulunca şaşırır ve yaşadığı için mutsuz olur. Çünkü yaşadıkça onunla bu çarpık ilişkiyi sürdürmek zorunda kalacaktır:

“ Ne diye odamın kapısını kırıp içeri girdiler, beni son anda hastaneye yetiştirdiler, seni nereden buldular da gözlerimi açtığımda karşımda olmanı sağladılar? Kafamın bulanıklığında bir türlü açıklığa kavuşamayan sorulardı bunlar, sen konuşuncaya dek...

Her zamanki gibi sustun, çok uzun süre sustun. Yaşayıp yaşamadığımı, seni işitip işitemeyeceğimi bilmediğinden miydi? Bense saatler, günler, belki de haftalar boyu, tam anlamıyla kendime gelene dek, seni de bir hayal, öteki aşına yüzlerden biri sanıyordum... Ölümle yaşam arasında gidip geldiğim sırada, bir vakitler sevilmiş pek çok yüzle karşılaştım çünkü... Hesaplaşanı onlarla kıyasıya... Ama neler sayıkladığımı anımsamıyorum.

Sonra, senin gerçek olduğunu anlayacak kadar uyandığımda, adımlı söyleyen sesinin başka bir dünyadan gelmediğini bildiğimde, yaşıyor olmanın bağırma bir bıçak gibi saplanan acısıyla birlikte bir sürü soru çıktı kafamda işle... Kim, nasıl, neden kurtardı beni? Suna buraya nasıl, nereden, niçin geldi?” (Kür, Bitmeyen Aşk, s.212)

Evlilikteki paylaşımın azalması iletişimsizliğin bir göstergesidir. Artık herkes ortak bir dünya kurmak yerine kendine ait bir dünya kurma ve diğerini dışarıda tutma eğilimindedir. Bu durum Bitmeyen Aşk romanında şöyle anlatılır:

“Acısını benimle paylaşma niyeti yoktu. Bana herhangi bir şey verme isteği yoktu. Odada yalnız kalmamızın en ufak bir anlamı yoktu. Çünkü Suna için ben yoktum artık... son anda tatsızlık çıkarmasından korkulan bir adam olarak bile kalmamıştım bilincinde. Oysa, en çok var olmam gereken, var olma gereksinmesini en çok duyduğum andı.” (Kür, Bitmeyen Aşk, s.223)

Evlilik alanındaki mutsuzluk bir süre sonra eşlerin tüm yaşamlarını kapsamaktadır. Ölü Erkek Kuşlar romanında mutsuz bir evliliği olan Suna bu nedenle çevresiyle ilişkisini tamamen kesmiş ve içine kapanmıştır. Eşiyle de bu mutsuzluğu paylaşamayan Suna’da yoğun “bezmişlik” duygusu gelişmiştir. Evlilikten, eşinden, geleceğin nasıl olacağını düşünmekten bezmiştir:

“ Çevremle bütün bağlarım kopuktu uzun zamandır. Dertlerimi anlatmaya değer bulduğum tek insan kalmamıştı. Kullanmaya gereksinim duyduğum tek sözcük yoktu. Ne olacağımızı düşünmekten bezmişim. Kendime ait, tepe tepe kullanacağım bir mutsuzluk ve tek başıma yaşamam gereken bir yalnızlığı tek istediğim. Aslında Ayhan’la birlikte olduğum ilk günlerden beri içimde barındırmıştım bunları ama öyle olduğunu ancak şimdi anlayabiliyordum. O beni ‘ daha iyiye’ doğru geliştirmek için sürekli kollayıp kontrolü altında tutmuş, mutsuzluk ve yalnızlık hakkıma el koymuştu. Kuşkusuz bunları sevgiyle yapmıştı, öyle ki, ona bu çabasında bende yardımcı olmaya çalışmış, isteğini paylaşmışım. Aşkla bastırılmış, örtüp gizlemiştim kendimi bilmeden. Oyun oynamıştım belki de, onu ve kendimi bir süre kandırılmış ama içimdeki o hastalıklı mutsuzluk tutkunluğunu büsbütün silip atamamıştım. Tersine, giderek büyümüş ve son zamanlarda taşıyamayacağım kadar ağırlaşmış olduğunu birden fark edivermişim.

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.22-23)

Buzdan Kılıçlar romanında büyümlü gerçeklik atmosferi içinde Gogi’nin dilinden evlilik kurumu ve eşlerin iletişiminin nasıl olması gerektiği bir benzetme ile şöyle açıklanır:

“ Af ve kusura bakmama dileklerle bir eş olarak arzuladığım insanın böyle olmasını istemediğimi söyleyebilirim. Çift yıldızlar küçük küçükse eşler birbirlerine sürekli olarak daha yakın dururlar. Öyle yakın çift yıldız oluşmuştur ki, balık ya da kuş misali aynı şeyin etrafında dönüyorlarken yıldızların yüzeyleri birbirine dokunur! Açık olarak aralarında devamlı surette sürtünme doğar. Eşlerden biri değişime geçerse öteki de allak bullak bir hale gelir. Kanaatimce birbirlerine sürekli etki taşıdıkları için bu böyle olmaktadır. Kütle değiş tokuşu dahi vardır bu beraberlik türünde. Buna yürekten inanıyorum.

Gökyüzünde bundan daha da güzel eşlik durumları olduğu için ben bu türle dahi yetinmeyecek bir insan şeklinde eğittim kendimi. Eşlerden birinin beyaz cüce, diğerrinin kırmızı dev olduğu çift yıldızlara hayranlık duyarım. Takribi beş yıldır, kırmızı bir devden kopan gaz kütesinin bir şelale şeklinde beyaz bir cücenin üzerine akışını hayal etmekteyim. Evlilik düşüncesi bu hayalle birlikte beni saran bir fikir haline geldi.”

(Tekin, Buzdan Kılıçlar, s. 79–80)

4.13.1.5. Anlayış Farklılıkları/Kişilik Uyuşmazlıkları

Bitmeyen Aşk romanında eşler arasındaki anlayış ve bakış farklılığının bir evliliği nasıl zindan hâline getirdiği anlatılır. Şair olan Sinan bu kuşatıcı evlilik hayatı nedeniyle şiir yazamamaktan ve eşiyile orta bir noktada buluşmamaktan yakınır. Karısının Sinan’ın sevdiği konular hakkında duyarsız kalması, ona destek olmaması Sinan’ı çok yıpratır:

“ Nedir sendeki bu körletme yeteneği? Neremden yakaladın /yakaladınız/ beni? Seninle evlenmeye karar verdiğimde /yoksa buna boyun mu eğdim yalnızca? Bir yerden sonra belki evet... Ama neresiydi bu yer?/ bunu şiiirden kopmamak için yaptığımı içtenlikle inanıyordum. Senin tek amacının beni şiiirden koparmak, anlamsız ve başka her şeyi yok eden günlük bir koşuşturma zincirinin bir halkası yapmak olduğunu nerden bilebilirdim? Fırtınalı bir yaşamdan uzaklaşıp sığındığım sakin koyda gerçek ozanlığımı daha bir ortaya dökeceğim sanmışım. Oysa, o koydaki cılız dalgaların /görkemden uzak, bir o kadar da boğucu, kısıtlayıcı, elden koldan kesen/ başımı döndürmeden midemi bulandırdıklarını gördüm. Dev dalgalarla boğuşarak yiğitçe can vermek varken, bir karış göl suyunda mı boğulacaktım? Senin o durgun, o bulunmaz uysal güzelliğin mi katacaktı kanıma zehri sonunda? Birazcık derinliğin olsaydı, birazcık... Senden esin beklemiyorum artık, belki de hiç beklemedim. Ama gerçek esinlere kaçacak gücü almasaydım elimden... 'Sığlığımla, basitliğimle bayağılaştırdım mı beni de yoksa? Buna inansaydım, en kısa yoldan öldürürdüm kendimi. Ya da sen beni zaten öldürdün de haberim mi yok?’” (Kür, Bitmeyen Aşk, s.178)

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları ve Diğerleri romanında evliliğin çiftleri birbirlerine yabancılaştırması onların kızları tarafından dile getirilir. Kişilik uyumsuzluklarının olduğu bu evlilik sadece eşler için değil çocuklar için de mutsuzluk kaynağıdır. Annenin çok sosyal ve dışa dönük olmasına karşın baba daha içe dönük ve sakin bir yapıdadır. Eşlerin bir süre sonra anlaşamamaları nedeniyle kapılarını birbirlerine kapatmaları çocukları da etkilemiş, çocuklar görünmez de olsa anne ve baba ilgisinden mahrum kalmışlardır:

“ Annemin danslı akşam yemekleri, hareketli ve gösterişli sosyal yaşam beklentileriyle, babamın çalışma tutkusu, meslek aşkı, her gün artan hobileri, tek başına bir laboratuvara kapanıp, günlerce dünyayı unutuşunda ve yeniden anımsayışındaki - bana o yıllarda masum gelen - heyecanın, bir türlü buluşamayışındaki yoğun düş kırıklıkları artık en çok sizin üstünüze yağmaktadır.

Birinin uzun içki kadehlerinin kristalinde parlayan 'gözde salon kadını' olma arzularının solarak, hırçın ve ilgisiz bir ete dönüşmesi... öbürünün kendi içinde yaşadığı yaratıcı coşkusunun öksüz kalıp, yapayalnız bir kenara itilmesi...

Annemin periyodikleşen iç çekmeleri, babamın kronikleşen ilgisizliği ya da tam tersinden okursam; annemin kronikleşen aldırmaçlığı ve babamın periyodikleşen umutsuzluğu...

Havada asılı kalan arzular, hayaller, 'keşke'ler, 'eğer'ler, espriler, sıkıntılar, ama mutlaka hedefini bulan iğneli sözler, imâlar ve suçlamalar!

Peki ama, hiç mi aynı şarkıları paylaşmamışlardı? Hiç mi aynı espriye gülüp, aynı plânlan, dilekleri ve heyecanları yakaladıkları, hiç değilse böyle sandıkları zamanlar olmamıştı? Anlaştıkları, birbirlerinin gözlerine bakarak eridikleri, bedenlerinin birbirlerine doğru kaydığı, dokunuşlarıyla ıslandıkları günler ya da anlar olmadı mı?

Annemle babam hiç mi sevmeyiler birbirlerini? Sevdilerse, seven iki insan nasıl ve ne zaman bunca yitirebilir hoşgörüyü, saygıyı ve ilgiyi? Doğrusu, şimdi düşündüğümde bambaşka yanıtlar verebildiğim bu sorulara, on dört yaşımdayken çaresiz, umutsuz bakakalıyordum.” (Uzuner, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları ve Diğerleri, s.21–22)

Eşler arasındaki kişilik farkları, evliliğin yürütülmesindeki en önemli engellerden biridir. Başlangıçta birbirleri için yaratıldıklarına inanan birçok çift zaman içinde kişiliklerinin ne kadar farklı olduğunu görüp çatışmaya başlamaktadırlar. Bu durum her iki taraf için de evliliğin bir hapishaneye dönüşmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda iletişim sorunları da bu süreçte etkili olmaktadır. Elyazması Rüyalar romanında aralarında yaş farkı da bulunan bir çiftin farklılıklarını anlattır. Kadın dışa dönük, neşeli, coşkulu bir tipken, adamın daha sakin ve içe dönük olduğu ve bu nedenle karısını kıskandığı anlatılır:

‘Seni kıskandığı için, sana ulaşamadığı için yapıyor bütün bunları. Yaşamı sevdiğin, kendi kendine mutlu olabildiğin, evin dışına çıkıp yaşamak istediğin için kıskanıyor seni,’ derdim ona. ‘ O adam evde yastık gibi oturan, bir kadına alışmış. Onunla münakaşa etmeye, ona dış geçirmeye. Öyle bir yaşam sürmüş senden önce. Senin canlılığın, hareketliliğin, coşkun ilk başta nasıl cezbettiyse onu, sonradan bir türlü nedeninin anlayamadığı şeylere dönüşmüş. Kendi karanlık, yorgun, içine kapalı ruh hali ile, senin dışa dönük, çocuk ruhunun bağdaşması olanaksız. Sana yak uyduramadığı için sessizce köşesine çekiliyor; susuyor, konuşmuyor, sen de bir suçluluk duygusu uyandırıyor; sessizliği, suskunluğu ile bunu başarıyor,’ derdim ona,” dedi yaşlı kadın.

“Ne denli korkunç!” diye bağırdım. “bir çocuğu ezer gibi eziyordu onu demek. Niçin, niçin kaçıp kurtulmadı o evden, o bencil yaşlı asamdan? Niçin?” (Eray, Elyazması Rüyalar, s.58)

Eşler arasındaki bakış açısı farkı onların iletişim kurmalarındaki en büyük engeldir. Kadere Karşı Koy A.Ş.’de hayatta öncelikleri farklı olan bir çiftin boşanma hikâyesine yer verilir. Romanda eşiyile bir türlü tam bir uyum yakalayamayan kadın kendi gelişimine engel olduğu için eşinden boşanır. Çünkü bu tip evlilikleri sürdürmek insanlardan sürekli bir şeyler alıp götürmekte ve insan kendisini tamamlamayı sürekli ertelemek durumunda kalmaktadır. Oysaki bir insanın dünyadaki temel amacı kendisini tamamlamak olmalıdır:

“ Aynı bankada çalışıyoruz, bakıyorum, ana damarlarda dolaşıyoruz ama kılcal damarlara inemiyoruz, bir türlü. Benimle birlikte zekâ sıçramaları

yapabilecek bir adam değil. Böyle olunca da, hem tatsız, tuzsuz, heyecansız bir hayat oluyor, hem de habire benim seviyem iniyor aşağıya. Genelde tersi olur, erkek kendisini kadının seviyesine indirmek zorunda kalır, bizde böyle oldu. Ben çalışmazken de bugün olduğum noktada olabilecek bir insandım, bendeki potansiyeli bir türlü göremedi! Sonra çalışmaya başladım, iş çok ağır. Ama, iddialı bir insanım ya, ev hayatında da başarılı olmak istedim. İşte, çocuk çok iyi bakılıyor - kitabına göre. Yemekler, davetler aynen devam ediyor, alışılmış her şey benim üzerimde. Bir gün, baktım, bir arkadaşının karısının evinin temizliğinden bahsediyor. Benim evim de kirli değil ama titiz değilim. Aziyade, geliyor, bizde kalıyor, kızın tuvaleti kullanması mesele oluyor, eleştiriler başlıyor, 'Aaaa! Ben o kadın değilim! Kiminle evlendiğine bir baksana, adam!' Yine de, bende bir gayret, bir gayret! Zaten kendimi seven bir insan olduğum için kendimi geliştirmeye çalışırım. Bana şu tarafın yanlış de ben oturayım, hemen bakayım. Koşuştuktan, öleceğim! Geçen gün, Şehvar'ın kocasının oyununu bilemedim diye bana, 'Edebiyattan zayıf aldın!' dedindi ya telefonda, ben hemen orada bir kahkaha attım, negatif enerji oluşmasın diye, ondan sonra oturdum, adamın eserlerini, yazılarını okumaya başladım! Yani, bana yanlışı söyle ben kendimi geliştireyim! Ama bir de, asli değerler meselesi var. Eleştiriye çok açığım ama inançlarımdan vazgeçemem. Bankanın menkul değerler bölümünün başına geçtim, başarılı da oldum. Bir yere gidiyoruz, kocam insanların yaşamlarına bakıyor, hayda, herkesin ortasında ' benim de bir arabam, yazlığım olsun, başka bir şey istemem!' bunlardan rahatsız oluyordum, anlatamam! Gittiğiniz yeri de rahatsız ediyorsunuz, taciz ediyorsunuz...

Her an baskı yapacak, şunumuz da olsun bunumuz da olsun diye. Ben yaparsam, mutluluğumu ve özgürlüğümü kaybedeceğim. İşi yapmak da istiyorum. A, baktım, depresyona giriyorum, sağlığım elden gidiyor. Cinsellik, zaten beyin işi. Beynim etkilenince o da etkileniyor. Bir gecede karar verdim, işimi de, eşimi de aynı anda değiştirdim. Kendimce çok önemli bir iş yaptım çünkü ben tutucu bir insanım. Başka birisi için daha kolay olabilir ama benim hayatımda bir dönüm noktasıydı." Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. s.167-169)

Emir Bey'in Kızları romanında kişilik uyumsuzluğu nedeniyle evliliklerini zorla devam ettiren bir çiftin durumu anlatılır. Romanda Emir Bey'in ilk eşi olan Gülhayat ondan üç çocuğu olmasına karşın eşini kendisine hiçbir zaman yakın hissedemediğini belirtir. Çift evlilikleri boyunca konuşmak yerine yan yana geldiklerinde uzun uzun susmuşlar, yaşamı paylaşamamışlardır. Gülhayat kocası ile evli olduğu sürece ona kendisini anlatamamış ve Emir Bey'i anlayamamıştır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“ Evlilik acı ve zor bir durumdu. Emir Bey' den yana değil. Tuhaf geliyordu ama ona aldırılmıyordu. Saatlerce yan yana oturabiliyorlar. Saatlerce onu dinleyebiliyor. Anlamıyor, buna aldırılmıyor da. Yediğine giydiğine, konuklara, hiçbir şeye. Hiçbir mukabelede bulunmadı gelenlere gitmedi.

Evi idare eden Helal Hatun' muş! Ne gam.

İlk çocuk. Mahmut Ağa göklere uçtu. Emir Bey? Onu bilmiyor Gülhayat. Gördüğünde bile bilmiyor. Bir resim bile değildi. Hava bile. Hiçbir şey değil. Kocası, efendisi... Aynı dünyada değiller.”
(Kutlu, Emir Bey’in Kızları, s. 238)

Eşler arasındaki kişilik farklılıkları ve uyuşmazlıklar evliliğin başında bulunmakla birlikte birçok çiftin bu farklılığı zaman ilerledikçe fark ettiği görülür. Çiftlerin giderek daha farklı amaçlar için çabalamaları onları birbirlerinden uzaklaştırır. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında Halise'nin kızının üçüncü doğum gününde eşinden uzaklığını daha iyi fark ettiği görülür. Bu uzaklık onun eşiyile cinsel birliktelik yaşamada da sıkıntı yaratmaktadır. Halise'nin şarkıcı olma hayalleri ise bir evlilik çatısı altında gerçekleştirilmesi oldukça güç bir hayaldir:

“ O dönemde Halise, sonsuzluğa kadar sürecek düzensizlik kapanına düşmüş olduğu duygusunu yaşıyordu. O kapanın içinde giderek katılaşıp taş kesileceğinden korkuyordu. Onunla birlikte dünya da taş kesilecekti elbette. Sonunda hiçbir şeyin değişmesi olasılığı kalmayacak, buna bağlı olarak hiçbir belirsizlik, heves, istek ve umut da olmayacaktı.

Simden'in üçüncü yaş gününden beri daha hırçın, daha huzursuzdu. Kendi kendini yaralama isteği gitgide yoğunlaşıyordu içinde. Çetin'le aralarında karşılıklı anlayışsızlık ve acımasızlığın acısından başka hiçbir şey yoktu artık. Arkadaşlığın sıcaklığını bile yitirmişlerdi. Hiçbir güzellik, hiçbir heyecan, sevinç kalmamıştı bu beraberlikte.

Sebzeler doğruyor, patiska çarşafklar kaynatıyordu ocağın üstüne oturttuğu bir kazanda ve bedeni sık sık saldırıya uğruyordu geceleri. Gözlerini yumuyor, kocasından kaçırıldığı saklı bir alanda geziniyordu o uyuduktan sonra. Kendini bildi bileli şarkıcı olmak istemişti ya, tükenmiyordu umudu. Her akşam sahneye çıkıyordu uykusunun içinde. Alkışlar dinmek bilmiyor, gelen çiçekler odalara sığmıyordu. Adı kocaman ışıklı harflerle karanlığın tam kalbine yazılmış oluyordu.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s. 124–125)

Birbirine uygun olmayan insanların kurdukları birlikteliklerin onlara mutluluk getirmediği ancak insanların ayrılmayı göze alamadıkları için uzun yıllar birbirlerine katlandıkları gerçeği Ölü Erkek Kuşlar romanında büyük bir kandırmaca olarak görülür. İnsanlar doğru kişiyi bulana kadar pek çok rastgele ilişki ve evlilik yaşamakta, bu kişilerden çok azı da doğru kişiyi aramaya devam etmektedir. Ancak toplum kurallarına itaat etmeyen bu insanları cezalandırmaktadır:

“ Böylece işte, nice badireden sonra karşılaştığımızda birbirimize uygun olduğumuzu hemen anlamıştık. Büyük şansı kuşkusuz bu. İnanılmaz bir

rastlantıydı. Çünkü tersliklerle, insanlar arası iletişimin türlü çarpıklıklarla dolu olduğu bir dünyada yaşıyorduk. Birbiri için yaratılmış birçok insan karşılaşma fırsatı bile bulamadan ölüp gidiveriyor ya da onlara bağışlanmış fırsatları değerlendiremiyorlardı. Bir süpermarkette çarpışıyorlar, bir tren yolculuğunda aynı vagona yol alıyorlar ya da aynı mahalle, hatta aynı apartmanda oturacak kadar birbirlerini yaklaşıyorlardı da bundan haberleri olmuyordu.

Kimi zaman da çok geç kalınmış, araya birçok insan, birçok yıl, birçok olay ve en önemlisi kurulu düzenler girmiş oluyordu. Birdenbire gerçeği görseler bile geri dönmek, yeniden başlamak, takınlardan kurtulmak çok zor, hemen hemen olanaksız oluyordu. Bu konuda üzerine ciltler dolusu romanlar yazılıyor, filmler çevriliyor, şarkılar yapılıyor ama insanlar yaramazlıklarını sürdürerek rasgele evlilikler, rasgele çocuklar yapmaktan, rasgele düzenler kurmaktan kurtaramıyorlardı kendilerini. Önlerine çıkan ilk kadın ya da erkeği kendileri için yaratılmış sanma aptallığından vazgeçemiyorlar, sabırsızca düzen sanılan düzensizliklere atılıyorlardı. Ne olursa olsun dönüş yoluna girme yürekliliğini gösterenlerin başına ise korkunç olaylar geliyordu. Polis baskınları, zina davaları, cinayetler ve daha birçok acı.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.48)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Mehmet ile Yasemin'in evliliği ilginç bir örnek olması nedeniyle okura sunulur. Evliliği de bir tür örgüt olarak gören, aralarında aşk da bulunmayan bu çiftin evliliği zaten çok uzun ömürlü olmayacaktır. Ailenin oluşması için gerekli olan bağlılık, güven duyguları bu evlilikte yoktur:

“ Yasemin üzerindeki etkim, herhangi bir devrimci arkadaşımın, örneğin Nuri'nin, örneğin Şevki'nin, üzerindeki etkisinden daha fazla değildi. Düşüncelerimizi birbirimize ancak bir yere kadar aktarır, hemfikir olmadığımız yerde ayrılırdık. Hepsi bu. Yasemin'in eşim olması bana onun üzerinde baskı kurma yetkisi vermediği gibi, birbirimizden ayrılmamıza imkan vermeyen aşk ya da tutku gibi ruh hallerine zaten yer yoktu. O kadar ki, daha sonraki yıllarda kimin kiminle birlikte olacağı, çocuk yapılıp yapılmayacağı da örgütlerin stratejik kararları arasına alındı. Eşlerin hayatı paylaşmaları diye bildiğimiz geleneksel birliktelik gerekçeleri ortadan kalktığı için, örgüte ilişkin planların paylaşılması da söz konusu değildi. Çiftlerden biri ya da diğeri ortadan uzun süreler kaybolduğunda, nerede olduğunu sorgulamak, devrimci tavra ters düşeceği bilinciyle söz konusu olmazdı. Eşinin içeriye alındığından aylarca haberi olmayanları bilirim. Bu bakımdan, Yasemin'in İstanbul'a gittikten sonraki hayatı benim için meçhuldür. (Onun için de benimki.) Haberleşme, güvenlik nedenleriyle bütünüyle koptu. Anladığım kadarıyla, hızla yeni evler tutulmuş, Tui pomaroları örnek alan işyerleri açılmaya çalışılmıştı. Derken, Erenköy Türk Ticaret Bankası'nın soyulduğunu duyduk. Soygun için çalınan araba bir Amerikalı'ya aitti, o da, "Amerika'ya eylem yapılmış olsun," diye yakıldı. Hemen herkesten tecrit oldukları bir dönemdi. Tanıdıklardan köşe bucak kaçıyorlardı.” (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.150)

Eşler arasındaki uyumsuzluk Şehrin Aynaları romanında da ele alınır. İsaibel kocasının sakinliğinden zamanla sıkılır ve ne yaparsa yapsın onu bir türlü canlandıramayacağına inanarak onu kendi haline bırakır kendisi de mutsuz olur. Bezen evlilikte para gibi, çocuk gibi, sağlık gibi tüm maddi donanımlar sağlansa bile eşler arasındaki iletişimsizlik ve uyumsuzluk nedeniyle bir türlü mutluluk yakalanamaz:

“İsaibel Nuñez Alvarez kocasından hiçbir aşırı tepki beklememesi gerektiğini evliliklerinin ilk aylarında idrak etmişti. Eskiden, her şeyi göze alıp, sırf Antonio’nun ördüğü nezaket sınırlarını aşabilmek için onun damarına basmaya çalıştığı olmuştu ama zamanla bu huyundan vazgeçmişti. Belki onu olduğu gibi kabullenmişti; belki de önce kocasına, giderek tüm dünyaya karşı hissizleşmişti. Her ne olursa olsun, umurunda değildi artık. Zaten hüznünün, güneşe teslim olmuş buzdan sarkıt gibi damla damla eriyen evliliğiyle alakası olmadığını biliyordu. Sebebini bir türlü kavrayamadığı başka, bambaşka bir huzursuzluğun pençesindeydi günlerdir. Beatriz Blasquez’in, son görüşmelerinde söyledikleri geldi aklına.

“Tanrı’dan daha ne istiyorsun bilmem ki? Kocan her geçen gün yükselmekte. Güzel bir oğlun, harika bir yuvan var. Her türlü tasadan uzaksın. Rahat yaşıyorsun. Bu evde sükûnet var. Fakat sen... Sen, tatmin olmayı bilmiyorsun İsaibel!” (Şafak, Şehrin Aynaları, s.26–27)

Bitmeyen Aşk romanında kadının yetiştiriliş biçiminin evliliğini nasıl etkilediği anlatılmaktadır. Baştan beri uysal, söz dinleyen ve itiraz etmeyen biri olarak yetiştirilen hanım hanımcık Suna eşinin coşkun istekleri karşısında ne yapacağını bilememektedir. Bu çaresizlik onu korkutmakta, korku ise daha suskun kılmaktadır. Evlilikte kişilik uyumsuzlukları çiftlerin en büyük sıkıntılarından:

“ Ne ki Suna, kendisinden beklenenleri ya kavrayamamış, ya kavramak istememiş, ya da beklenileni veremeyeceğine baştan karar kılmıştı. İlk günden beri hayranlık ve sevgi dolu olan bakışlarına, çok geçmeden bir korku -ürkeklikten öte, gerçek bir korku- yerleşti. Yanlış bir şey dememek, yersiz bir davranışta bulunmamak için konuşmaktan bile çekiniyor gibiydi kimi kez. Zamanla bir anlam daha eklenecekti bakışlarına. Eklenecekti, evet, ötekileri yok etmeden; hayranlığı da, korkuyu da, sevgiyi de azaltmadan... Bıkkınlığı andıran bir tevekkül... Kızcağızın parıltısız gözleri bunların hepsini birden nasıl yansıtıyordu, şaşılacak şeydi belki. Sinan’la birlikte olmak ona belli bir derinlik katmıştı açıkçası; ama onun coşkusuna hiçbir zaman ayak uyduramayacağını tez anlamış, bu çabadan çok kısa sürede yorulmuş gibiydi. Bir de elinden gelmeyecek şeyler istiyordu Sinan ondan. İlle de resim yapmasını örneğin... İsteklerini belirtme biçimi de öylesine yabancı, öylesine sarsıcıydı ki...”

(Kür, Pınar Bitmeyen Aşk, s.181)

Mutsuz evliliklerin kadınların ruh sağlığını etkilediği, eşlerine karşı şiddet içeren düşünceler oluşturduğu görülür. Atlıkarınca romanında eşlerin kişilik, ya da sınıf farklarından dolayı bir türlü bir orta nokta yakalayamadıkları Mehtap ve Ersan örneğinden hareketle anlatılır:

“Çok öfkeliyim Ersan’a çok.. Göğsümde na, burada işte bir kasırğa var, esiyor esiyor. Ersan’ı bulup, çarpıp döndüre döndüre devirmek istiyor. Sürünesice. Ne demekmiş, adam gibi adam olmak, görsün anlasın istiyorum.” (İşinsu, Atlıkarınca, s.169)

4.13.1.6. Eşlerin Yabancılaşması/Uzaklaşması

Emir Bey’in Kızları romanında eşinden yeterli ilgiyi göremeyen ve huzursuz bir evliliği olan bir kadının bunalıma girmesi ve bu nedenle çocuğunu ihmal etmesi anlatılır. Romanda Mardin valisi Mahmut’un eşi olan Filiz mutsuz evliliği nedeniyle çocuğuna ilgi göstermemekte, onun basit ihtiyaçlarını bile gidermekte aciz kalmaktadır. Romanda mutsuz olan bu kadının kendisi gibi mutsuz bir çocuk yetiştireceği anlatılır:

“ İçeri giriyorlar. Aydın’ın boynunu takılmış önlük gevşemiş. Çocuk ıslak yerlerde emeklemiş, sabahtan beri değiştirilmemiş pijamasının paçaları ıslanmış. Hırkasının önü çözülmüş, zıbını ıslanmış. Kimse bu çocuğu, küçük bir kasabada çocuğun mek parmak üstüne çıkarmaz. Leyla çocuğu kucakladığında, kusmuk koktuğunu, boynunun sırsıklam olduğunu görüyor.

Burada kaldığı sürece çocuğu kollamalı. Mutsuz kadın, mutsuz bir evlat yetiştirecek. Engel olmalı. Nasıl olduğunu bilmiyor, birileri Filiz’i uyarmalı. Kocasını sevmiyorsa, sevmesin. Çocuğu kollasın.”

(Kutlu, Emir Bey’in Kızları, s.198)

Emir Bey’in Kızları romanında eğitimli bir kadının doğudaki sıkışmışlığı anlatılır. Romanda kocasını sevmeyen, kocası tarafından da seilmeyen Filiz Mardin’deki yapay hayattan da bunalmıştır. Mutsuz olan bu kadın çevredeki birçok güzelliği de bu nedenle görmemektedir. Sonuçta Mardin medeni imkânlardan uzak bile olsa doğal güzellikleri çok olan bir yerdir. Eşler arasındaki paylaşımın azalması, iletişimsizliği ve mutsuzluğu beraberinde getirmektedir:

“ Filiz, inanmaz inanmaz baktı Leyla’ ya. Neler söylüyor? Köy burası, daha beter. Pis, kokuyor, karanlık, fare dolu, herkes konuşmayı bağırarak sanıyor.

Hâlbuki gece sırça gibi, değsen şangırdayarak dökülecek. Filiz bunu görmez mi?

Görmez. Sokaktaki hayvan pisliklerini görüyor. Yardımsever kadınları, Çocuk Esirgeme çaylarını, üç- beş kadın arasında dönen, erkeklerden çok daha katı sınıf ayrımlı çayları... İdareci kızı. Alışmış olması gerekir, doğal. Gözünü açtığından beri, yapay, kontrollü bir dünyada yaşamak hiç kolay değil.

Filiz, çocukluğundan beri yaşadığı bu daracık dünyada kısa sürede eskimiş. Onu Mezopotamya ovasının geniş hüznü ve yükselen yaşama sevinci ilgilendirmiyor. Sevilmediğini biliyor. Sevmediğini de. Bırakılmak düşüncesine bile katlanılmaz. Yani hayatındaki her şey yanlış!..

Delî Zamanlar romanında eşler arasındaki iletişimin azalmasının bireyleri giderek yalnızlaştırdığı anlatılır. Çiftler aynı evi paylaşsalar bile hayatı paylaşmamaktadırlar. Romanda Aypare ve Bayhan’ın evliliğinin görüntüde devam etmesine karşın fiilen bittiği ve bu bitiş de erkeğin kadının varlığına bir türlü saygı duymamasının etkili olduğu anlatılır. Aşk bitince kadın erkeğin tutumlarını daha net olarak görmekte ve evli kalmanın pek de anlamlı olmadığını düşünmektedir:

“ ‘ Geceleri geliyor sifonları çekiyor, birbirimizden kaçıyor, ayrı odalar kapıyoruz. Kendime ayrı bir radyo aldım. Böylece onunla aynı radyoyu paylaşma derdi son buldu. Özlem mi? Hayır hayır Bayhan sadece ve sadece kendisini seven kocca bir bencildir... Romantizm öldü. Aşk bitti. Et var. Anlık duygular... Yeniden sevebilir miyim birisini? Bayhan’ı sevmiş miydim? Bir çocuğumuz olmalı mıydı? Bunların cevaplarını bulmaktan acizim. Peki neydi bizi ayıran, bu çekişme bu alıp verememe neyin nesiydi? İşte söyleyeceğim, birimizin erkek birimizin kadın olması... Ve erkeğin, kadının da bir varlık olduğunu bir türlü kabullenememesi.’ ”

(Kutlu, Ayla Emir Bey’in Kızları, s.200)

Evlilikte sevginin bir süre sonra yön değiştirdiği ve bireyleri artık birbirleri için birer eş olmaktan çıkardığına dair örnekler de vardır. Adı Aylin romanında Nilüfer eşi ile aralarındaki kopukluğu ve “gri sevgiyi” şu şekilde anlatmaktadır:

“Aranız iyi değil miydi yıllardan beri? Ben hiç fark etmemişim.

Aramız iyi idi. O başka şey Aylin. Ama yıllardır karı koca gibi yaşamıyorduk.

Ya ne yapıyordunuz?

Ben bugünü bu adamı bekliyordum herhalde. O da ufak maceralar yaşıyordu sürekli.

Ve sen bunları biliyordun. Bilip göz yumuyordun.

Evet.

Neden nilüfer? Sevmiyor muydun kocanı?

Seviyordum.

Nasıl sevgi bu?

Hayatta gri renkler vardır dedi Nilüfer. Hiçbir şey siyah beyaz değildir. Hele sevgiler hiç değildir.” (Kulin, Adı Aylin, s.106)

Evlilik ve doğum sonrası bazı kadınların büyük bir sarsıntı yaşadığı gerçeği İki yeşil Susamuru Anneleri Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında Ülker örneğinden yola çıkılarak anlatılır. Eş olma görevine bir de annelik eklenen kadın, gündelik işlerin yükü altında kaybolmakta ev dışındaki tüm amaçlarından vazgeçmektedir. Sürekli aynı durumları tekrarlayan bu tipteki kadınlar bir süre sonra mutsuzluklarının nedeni olarak gördükleri eşlerinden de giderek uzaklaşmaktadırlar. Romanda bu saptama şöyle aktarılır:

“ Önce Alican doğdu, sonra apar-topar evlendiler. 'Karı' ve 'anne' olmak Ülker'i aynı hızla yok etti. Çok gençti belki, çok hazırlıksızdı. Ya da, ne evlilik, ne de annelik uyuyordu doğasına...
Kayboldu.! Ülker kayboldu. Bebeğin bakımı, ev işleri ve yalnızlık. Bakışları değişti ilkin, kaşları, gözleri farklılaştı, ışığı azaldı; soldu!
Gazetede işinden ayrıldı, çevresinden koptu, kendini salıverdi. Alican'ı da, Teoman'ı da seviyordu sevmesine ama galiba kendini sevmekten vazgeçmişti....
Olmadı, beceremedi! Ülker yaşama küsmüş, bunun yükünü çoktan Teoman'a yüklemişti. Ne onu bırakmak, ne de kendini kurtarmak istiyor gibiydi. Ara verdiği üç yılda yitirdiklerine üzülme ve kendine acımdan başkaca yaptığı tek şey, Teoman'a öfkelenmekti.
Bakışmalarının, konuşmalarının ve sevişmelerinin tadı kaçtı, sürüklenir gibi yaşamaya başladılar. Galiba yalnızca Alican'la ve birbirlerinin fiziksel sağlıklarıyla ilgiliydiler. O kadar!
Yeni bir aşkı pek özlemedi Teoman. O yıllarda, tek özlediği, artık bir vicdan azabı gibi yaşadığı bu, 'birlikte' yaşamın bitmesiydi. Yeni bir aşka geçmeden önce, yalnız kalmak, kendini dinlemek istiyordu. (Uzuner, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri, s.178–179)

Evlilik zamanla kişilerde yabancılaşma duygusu yaratmaktadır. Pek çok kişi evlendiği kişinin zamanla değiştiğini ve artık onu tanıyamaz hale geldiğini belirtir. Evliliğin başındaki ortak paydalar birer birer ortadan kaybolmakta ve bireyler yavaş yavaş birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar:

“ Ömer'in bir erkeği seçmiş olması dayanılmaz bir aşırılık olarak görünüyordu gözüne. Bir yanılısamaydı bu. Gerçek olmazdı böyle bir aşk. Kırkına yaklaşan evli barklı bir adamdan beklenecek bir zaaf değildi. Abartılmış, kurulmuş, yapay olarak yaratılmış bir özenti idi. Her şeyi tadıp da bıkmış birinin yasaklara el atmasıydı. Yepyeni heyecanlar aramaya yönelmesiydi. İş hayatındaki hızlı yükselişi ve kazandığı paranın çoğalması ölçüsünde değişmişti dünyası. Değer ölçüleri yamulup çarpılmıştı. Bencil,

kaba ve acımasız biri oluyordu gitgide. Büsbütün üçüncü kişi yüzünden değil, asıl bu nedenle yakıcı bir aldatılmışlık duygusu içindeydi Simden. Ona güvenmişti bir zaman, birlikte daha insanca inançlar taşımışlardı. Şimdi ise onunla birlikte düşmüş, aşağılanmış hissediyordu kendisini.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.17)

Eşlerin birbirlerinden uzaklaşmaları onların cinsel yaşamlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Ölü Erkek Kuşlar'da Ayhan kendisinden giderek uzaklaşan Sunayı cinsel yolla kendisine bağlamak isterse de bunu başaramaz. Çünkü onlar aynı ev de yaşasalar da artık birbirine yabancı iki insan gibidir:

“ Üstelik yitirmiş olduğunu yeniden kendisinin kılmak güdüsüyle olağandan fazla istek gösteriyordu Ayhan. Onun yanıtlayamıyor, zorla, katılmadan yaşıyordum bu birleşmeleri. Böylece geceler boyu yinelenen düş kırıkları sabaha dek tartışmalara yol açıyordu. Aramıza duvarlar koymak kaçınılmazdı. Aynı odada, aynı yatakta birlikte sabahlamak işkencesinden kendimizi kurtarmış olmamız bile ilişkimizde bir aşamaydı belki de. Daha önce de denemiştik bunu. Benim bir kadın, bir eş olma saplantımdan insan ve kişi olmak üzere kurtulmaya çalıştığım, buna zorlandığım o yalnızlık dolu süreçte.

Eve gelir gelmez odama kapandım, uzandım. Kapımı aralık bıraktım, kapalı gördüğünde sinirleniyor, gelip açıyordu hemen.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.27)

Evlilikteki cinsel uyumsuzluk Ölü Erkek Kuşlar romanında değerlendirilir. Artık aynı evde yaşamak dışında ortak bir paydaları kalmayan Suna ile Ayhan arasındaki evlilikte cinsellik de ortak yapılan bir eylem olmaktan çıkmıştır. Suna bazı günler eşinin cinsel isteklerine karşılık vermek yerine boyun eğmektedir:

“ Duymuyor. Nasıl yabancı şu anda bana. Dokunmamalıydı böyle birdenbire. Hazır değildim. İstemiyorum, hoşlanmıyorum bütün bunlardan! Öfkeyle var gücümle itiyorum onu ve çileden çıkıyorum sanki. Yeniden daha kararlı saldırıyor. Karşı koyuyorum, boğuşuyoruz neredeyse. İki düşman gibi ben savunmada, o saldırıda savaşıyoruz. Onu görmemek için ışığı kapatıyorum. Yakıyor. Yeniden söndürüyorum. Delirdik, birbirimizi öldürebiliriz...

Gücüm tükeniyor ama. Vazgeçiyorum. Bırakıyorum kendimi, direnemiyorum ona, yeniliyorum. Tek başına sürdürüyor eylemini o. Sonra bitkin uzanıyor yanıma. Arkamı dönüyorum. Bozgundayım. Saldırıya uğradım, kirletildim. Hiç doğmamış olmayı dileyerek geldiğim yere, annemin dölyatağına dönebilmeyi istiyorum artık. Dizlerimi karnıma çekerek büzülüyorum yatağın içinde, ağlıyorum.

Kalkıp banyoya gidiyor yeniden. Dizlerimin üstünde doğrulup geceliğimi arıyorum karmakarışık yatağın içinde. Hıçkırığa hıçkırığa ağlayarak siliniyorum. Durmadan bilinçsizce, siliniyor siliniyorum. Sonra bağırtıya dönüşüyor sesim. Aşağılanmanın, hor görülmenin, hiçleşmenin acısıyla katılırcasına ağlıyorum.

Ayhan yatağın yanında korku içinde ayakta duruyor. Sonra pişmanlıkla, yere, yatağın kıyasına çöküyor. Yüzüme dokunuyor çekinerek, gözyaşlarımı siliyor, üzgün, ezik.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.219)

Deli Zamanlar romanında Bayhan tarafından günümüz insanının değerlerini yitirmiş, kirlenmiş oldukları anlatılır. İnsan artık idealize edilmiş, o kusursuz varlıktan oldukça farklıdır. İnsanlar hızla hem kendilerini hem de karşılarındakileri tüketmektedirler. Evlilikler bu tüketimi giderek artırmaktadır. Bayhan Aypare ile olan evliliğinin sona doğru yaklaştığını ve ikisinin de ilişkinin başındaki insanlardan farklı olduklarını anlatır:

“ ‘ Evet, sen ikimize dair çok şey biliyorsun.’ Dedi. ‘ Uçsuz bucaksız hayalgücünle. Ama bizim beraberliğimiz bir nihayete doğru gidiyor. İntiha... Romanların sonuna böyle yazarlar. İşte tanı insanları, insan denen rezil mahluğ... Sen küçük balık, bizi süsleme, allayıp pullama. Biz buyuz işte. Yüceltiklerin bunlar. Sen onları belki her gece temize çıkarıyor, yıkıyor, şartlıyor ve süslüyorsun. Ama nafi! Kırımız çıkmıyor, aklanamıyoruz, eğri büğrüyüz, öyle de kalmakta kararlıyız. Sen bizi düzeltmeğe çalışıyorsun, operasyondan geçiriyorsun. Eklerle, yapışkanlarla bizi adam ediyorsun. Hayır hayır öyle değil. Fena bodoslayacaksın sonunda. Bırak, at kafandan bunları.’ ” (Çokum, Deli Zamanlar, s.100)

4.13.1.7.Sıradanlaşma

Bir başka robotlaşma nedeni de evlilikteki tekdüzeliktir. Arzu Sapağında İnecek Var romanında evlilik kurumunda bir süre sonra iletişimin azaldığı, cinsel yaşamın sınırlandığı ve sonuçta çiftlerin hep aynı davranışları tekrarlayan birer robot oldukları anlatılmaktadır:

“Evliyim,” dedi adam.

“Karın nasıldır?”

“O da robot.”

Celâl Hoca saçını kaşdı.

“Nereden anladın?”

“Bir sabah anladım işte. Hep aynı şeyleri düşünür. Aynı hareketleri yapar. Aynı şeyleri söyler. Programlanmış gibi. Robot işte.”

“Cinsel yaşam nasıl?”

“Bir robotunki nasıl olursa, öyle işte.”
 “Karın çalışıyor mu?”
 “Devlet memuru.”
 Oturduğum yerden dayanamayıp sordum:
 “Peki, karınız robot olduğunu biliyor mu?”
 Abidin fersiz gözlerini bana çevirdi,
 “Sanmam, bilmiyor,” dedi.
 “Peki sizin robot olduğunuzu bilir mi?”
 “Bilmez.”
 “Gizliyor musunuz?”
 “Hayır. İlgileneceğini düşünmedim.” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, s.136)

Evliliğin özellikle çocukların doğumundan sonra birçok çift için bir alışkanlık haline geldiği görülür. Kadın ve erkek yoğun çalışma saatlerinden sonra eve geldiklerinde rutin işlerini yaparak günü sonlandırmaktadırlar. Her türlü heyecandan yoksun olan bu birliktelikler bir süre sonra can sıkıntısını da beraberinde getirmektedir. Cinselliğin de bu kalıplaşmış davranışlar içine dâhil edilmesi evli kadınları oldukça rahatsız etmektedir. Bu kadınlardan biri de Sevdalinka romanındaki Nimeta’dır:

“Burhan her zamanki gibi, bu akşam da yorgun argın ve toz toprak içinde dönecekti evine. Kocasına ve karısına sarılmadan önce, doğru banyoya koşup, Nimeta’nın hazır ettiği sıcak su dolu küvete bırakacaktı kendini. Dağ başında geçen günlerinin yorgunluğunu atmak ister gibi, dakikalarca yatacağı sıcak suyun içinde. Sonra yemekte erik rakılarını karşılıklı yudumlarlarken, Nimeta’yı hiç ilgilendirmeyen mühendislik projelerini anlatıp duracaktı, en ufak ayrıntısına kadar. Hep o konuşacak, o anlatacaktı. Nimete’nin yaptığı iş değilmiş gibi sanki aklına bile gelmeyecekti karısının neler yaptığını sormak. Yemekten sonra çocuklarla şöyle bir ilgilenecek, Fiko’nun derslerinin nasıl gittiğini öğrenecek, Hana’nın ısrarla söylediği okul şarkısını dinler gibi yapacak, televizyona bakarken Bozo’yu kucağına alıp usul usul okşayacak, sonra da karısını yatak odasına sürükleyip, çocukların odaya dalmasına karşı kapıyı kilitleyerek, Nimeta’yla sevişmek isteyecekti. Günün en zor anı da o zaman başlayacaktı işte.” (Kulin, Sevdalinka, s.11)

Evliliğin bireylerin yaşam pratikleri kadar kişiliklerinde de önemli değişimler yaptığı bilinen bir gerçektir. İster kadın olsun, ister erkek evlendikten sonra büyük oranda eski hırslarını, ideallerini terk etmekte ve sıradan bir yaşamı tekrar edip durmaktadır. Çocukların/çocuğun doğumuyla birlikte durumun daha da farklılaştığı görülür. Aile daha içe kapanmakta ev dışı aktiviteler azalmakta bazen de hiç

kalmamaktadır. Bu durum bir süre sonra bireylerde kuşatılmışlık hissi yaratmaktadır. İki Su Samuru, Anneleri, Babaları ve Diğerleri romanında Teoman'ın iki farklı kadınla yaptığı iki evlilikten çıkardığı bir sonuç vardır. Evlilik insanların sahip olduğu enerjiyi öldürmekte ve onları sıradan kadınlar ve erkekler haline getirmektedir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“Tıpkı evlilik adlı kuruma en çok karşı çıkanların en çok evliler arasında yaygın olması gibi, Teoman'ın örgütle/n/me eğilimi de anlaşılır ve çok basit nedenlerle açıklanabilirdi. Çünkü bunca organize olma(k) dürtüsüne karşın, kendi özel hayatını bir türlü düzene sokmayı başaramamış bir adamdı, iki evlilik, iki çocuk, aynı çatı altına girer girmez, biri marjinalleşen, asıp kesen, aslı uysal, öbürü evcilleşen, aslı enerjik ve çalışkan iki kadın, değiştirilen işler, çevreler ve insanlar... iki evliliği arasındaki kısa ama ciddi beraberliğini de göz önüne alınca, aklına ürkütücü bir son geliyordu ister istemez: acaba kendisi mi değiştiriyordu kadınlarını, o mu bastırıyordu ya da kışkırtıyordu içlerindeki gizliyi? Şimdi ikinci evliliğini yine tavsamış, karısının, o eskiden cıvıl cıvıl gazeteci kızın, artık evden çıkmayan, durmadan ev dekorunu yenileyen, küçük oğullarına hastalıklı derecede düşkün, tipik bir ‘evli-ev kadını’ oluşunu üzüntüyle izlemekteydi. O mu öldürmüştü Ülker'in kariyer heyecanlarını, hırslarını, beklentilerini? Yoksa kadınların derininde gizli ‘tek tip eğitim kalıntıları’ nı mı hortlatmıştı? Anlayamıyordu... Biraz da korkuyordu anlamaktan... Evden taşınmak, çekip gitmek ayıp olur diye-müthiş nazik bir erkekti, asla terk edemezdi- hala geceleri eve gidiyordu. Artık konuşacak, paylaşacak, en kötüsü birlikte gülecek hiçbir şey bulamazken...” (Uzuner, İki Su Samuru, Anneleri, Babaları ve Diğerleri, s.19-20)

Evliliğin ilk coşkusunu zamanla kaybetmesi çiftlerde özellikle de kadınlarda bir bunalma hali yaratmaktadır. Eşinin ilgisini hızla kaybeden kadın, evli kadınlar dünyasının tek düzeliği içinde yitip kaybolmaktadır. Her gün tekrarlanan konuşmalar, eylemler bir süre sonra kadın için dışına çıkamadığı bir döngü kurmaktadır. Aslında birçoğu mutsuz olan bu kadınlar hamur işleri ve dantel arasında avunmaktadırlar:

“ Coşkulu aylar geçip de yaşamının bu darlığın içine sıkıştığını anlamaya başladığında genç gelinin gülümseyişi sinirli, küçük kasılmalarla bozuluyordu. Alnına düşürdüğü bir saç perçemiyle dakikalarca oynuyor, kocasına sert cevaplar yetiştiriyordu. Aynaların önünde gereğinden fazla kalıyor, sürekli dışarıda olmak, sinemaya gitmek istiyordu. Taşkın bir neşeden derin bir hüzne geçiyor, gözleri yaşlarla doluveriyordu apansız. Evin içimde soluk soluğa, hiçbir şeye yetişemiyormuş gibi telaş içinde dolaşıyordu. Beyaz örtüler seriyordu akşamları sofraya, kocasını bekliyordu, ama gelmiyordu o.

Gecelerini arkadaşlarıyla orda burada geçiriyordu. Bütün erkekler böyle yapıyordu çünkü. Yapmaya kılıbık, karı düşkününü sayılıyordu. Kadınlar kendi aralarında vakit geçiriyorlardı, birlikte çay içip dedikodu ederek. Çocuklarının kakalarını, dişlerini, en son dantel ve örgü modellerini, kocalarının neleri sevip sevmediğini anlatıyorlardı durmadan. Bizimki... diye söz ediyorlardı efendilerinden. Yüzden doksan dokuzu bunalmalarının gizli sırrını henüz bilmemenin ve hiçbir zaman bilemeyecek olmanın koyu umutsuzluğu içinde küçük, avutucu mutluluklar üretmeye çabalıyorlardı.”
(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.74)

Evlilik bir süre sonra sürekli aynı şeyleri birlikte yapan benzer insanlar yaratan bir döngüye dönüşmektedir. Eşler arasındaki farklılıklar bir süre sonra kaybolmakta ve birbirinin benzeri iki insan ortaya çıkmaktadır. Birçok kişi için bu durum mutlu evliliğin bir göstergesidir. Çünkü insanların “ben”den “biz”e ulaşmaları oldukça zorlu bir süreçtir. Ancak Ölü Erkek Kuşlar romanında bu durumun eleştirildiği görülür. Eserde bu benzeme sürecinin kadın aleyhine işlediği, benzemek zorunda kalanın hep kadın olduğu, erkeğin bu konuda çaba harcamadığı anlatılır:

“ Beni bırak, diyordum ona. Sen istediğin yerde, istediğin insanla birlikte ol. Evli olduğumuzu anımsatıyordu bana hemen. Birbirimize uymak zorunda olduğumuzdan, bölüşmenin güzelliklerinden söz ediyordu, iyi ve kötü günler için aynı evde, aynı sofrada, aynı yatakta, sokakta, gezmede aynı insanla birlikte olma değil miydi ‘evli’ olma durumu? Onun bu noktaya dönmüş olması çok canımı sıkıyordu.

Yakınımdaki birçok çifti eleştirmiştik bir zamanlar. Bunlar birdenbire yalnız kalıvermekten o kadar çok korkuyorlardı ki bir an bile ayrılmak istemiyorlar, birlikte geziyor, aynı yerde çalışıyor, aynı şeyleri düşünüyor, inanıyor, aynı tepkileri gösteriyor, aynı insanları sevip aynı şeylere gültüp ağlıyor ve böylece ben olma durumundan biz olma durumuna geçiyorlardı. Zaman içinde oturup kalkmaları, yüzleri, davranışları, her şeyleri öylesine birbirine benze bir hale geliyordu ki, kim kimdir belli olmuyordu artık.

Sonra elbette, günün birinde bunu ansızın görüverdiklerinde, yani birinci tekil kişiden birinci çoğul kişiye dönüşmüş olduklarını fark ettiklerinde şaşırıyor, bu dönüşüm sürecinde içlerinde biriktirdikleri öfke ve nefreti unutmak için büyük çabalar gösteriyorlardı. Bu geri dönülmez noktada çok sancılı ilişkiler, büyük patlamalar yaşanıyordu çoğu zaman. Yirmi- otuz yıl sonra kavgalar, çelişkiler, terkler, boşanmalar, yaşamın boşa harcanmış olduğu düşünceleri çıkıyordu ortaya. İşin en önemli yanı da benzeşmenin dışı cinsin zararına işlemesiydi. Benzemek zorunda kalan daha çok kadın oluyordu. Erkek, iki tabak yıkamayı öğrenemezken, kadın biraz akıllıysa yıllar sonra kimlik bunalımına düşüyordu. İsyan ettiğinde azmakla, kudurmakla, kendisini adam edene başkaldırma nankörlüğünde bulunmakla suçlanıyordu.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.23–24)

Ruh Üşümesi romanında evliliğin zamanla heyecanını yitirdiği, durağanlaştığı ve eşlerin birbirlerine karşı yabancılaştıkları görülür. Ancak bu tür evliliklerde evlilik yıldönümü, doğum günü gibi kutlamalar aşırı abartılarak kutlanır. Böylece evliliğin cansızlığı, yavanlığı giderilecekmiş gibi düşünülür. Romanda evlilik yıl dönümlerini şampanya içerek kutlayan üst tabakadan bir çiftin bu konudaki fikir ayrılığı ele alınır. Eşlerden biri sıkıyönetim döneminde halk açlık içindeyken şampanya içmenin lüzumsuzluğunu anlatır. Dışarıdaki olaylar, bireyleri düşünüldüğünden daha çok etkilemektedir:

“Seninle tartışmak istemiyorum. Evlilik yıldönümü kutlayacaksak, iyi ya, peki şampanya olsun. Ödeyecek sensin nasıl olsa. Başkalarıyla aşık atma hevesi... büyüdüğünü ispat...
Her şeyin tadını kaçıyorsun.
Çünkü be şeylerin zaten tadı tuzu kalmadı; hiçbir zaman da olmadı. Sen şampanya derken, ötekilerin yüz yıkayacak suyu yok.”
(Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, s.127)

Evlilik bir süre sonra işletilmesi ve sürdürülmesi gereken bir yapı olarak algılanmaktadır. Eşler ne olursa olsun, artık birbirlerini sevmeseler de aldatsalar da bu kurumu ayakta tutmak zorundadırlar. Özellikle kadın hiçbir şekilde bu kurumu terk edemez. Özellikle de çocukları varsa ve çalışmıyorsa. Bu durumdaki kadınların boşanmaları çevre tarafından olumlu karşılanmaz ve geçici bir heves olarak algılanır. Ne de olsa onlar bir ev geçindirmenin ne demek olduğunu bilemezler ve bu güce asla sahip olamazlar:

“Baldız bu benim baldız, evini terk etti bizim yanımızdaydı yazdan beri, tutturdu boşanacam diye, üç tane de çocuğu var boyu kadar, bu yaştan sonra nereye boşanacaksa kolaydı sanki, hayatlarında ev geçindirmemişler ki bunlar, hep kocalarının eline bakmışlar, kolay sanıyorlar ay sonunu getirmeyi, ne yiyip ne içecek boşanınca, bırak ne halleri varsa görsünler dedim benim kariya, anlatamadım...” (Şafak, Mahrem, s.12)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında evlenmeye hazır olmadığını dile getiren Ece'nin durumu ele alınır. Eserde evliliğin gerektirdiği davranışları yerine getiremeyeceğini ve evliliğin sıradanlığına tahammül edemeyeceğini dile getiren Ece ile Feridun arasında ciddi bir gerilim vardır. Zaten bir süre sonra iki genç ayrılacaktır:

- Bak güzelim, benim seni mutlu kılabilcek ölçüde servetim yok. Sözü ettiğin şekilde Levent'teki eviniz gibi bir eve sahip değilim. Ama pekâlâ eli yüzü düzgün bir apartman dairesinde oturabiliriz....

- Düşünemiyorum, aman Allahım, elimde kuş tüylü toz sopası, koltuk oymalarını tozunu alıyorum. Ve bebek emziriyorum... Ya da gününe gelecek arkadaşlarım için poğaçalar yoğuruyorum. Ne tatsız, ne bayat, ne yeknesak bir şey... Nasıl uyum sağlayacağımı bilemiyorum. Komşu hatırı sormaya, büyükleri ziyarete, çocuk hastalıklarıyla uğraşmaya, hele bez yıkamaya hiç katlanasım yok... Mutlaka üç kadın gerekli bizim eve.. Bu tür işleri onlar görsünler...

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.148)

4.13.1.8.Yaş Farkı

Eşler arasındaki yaş farkının fazla oluşunun evlilikte sorun oluşturacağı düşünülür. Çünkü genç eş ile yaşlı eş arasında bazı görüş ve anlayış farkları oluşacaktır. Bu durum Adı Aylin romanında da ele alınmıştır. Aylin romanda kendi yaşındaki erkekleri daha sıkıcı bulduğunu belirterek ailesinden evlilik kararına onay vermelerini bekler:

“Ben cesaret gösterip deneyeceğim.”

Peki aranızdaki yaş farkı ne olacak? Sen yirmi iki yaşındasın, o kırk altı.

Ben kendi yaşındaki erkekleri her zaman çok sığ ve sıkıcı buldum” demişti Aylin. Aslında doğru söylüyordu. Hayatı boyunca hep kendinden on beş yirmi yaş büyük erkeklere kayacaktı gönlü. Bu evlilik uzun sürmez kızım.“sürdüğü kadar”. Aylin’in Leyla Uşaklıgil’e son sözü buydu. Teyzesini araya tanıdıklar katarak kendisini değilse bile ablasını etkilemeye başladığını sezen Aylin, kestirip atmıştı. Onayınızı vermezseniz Nilüfer gibi yaparım. Hepinizden gizli evlenirim. “(Kulin, Adı Aylin, s.68)

Eşler arasındaki yaş farkı bireylerden çok çevredekiler tarafından olumsuz bir durum olarak değerlendirilir. Çiftler bu durumu kendi aralarında çözmüş olsalar bile yakın ve uzak çevre için yaş farkı ciddi bir sorun olarak görülür. Adı Aylin romanında Nilüfer ile Kasım Gülek evliliğine Nilüfer’in yakın çevresi aradaki büyük yaş farkı nedeniyle karşı çıkar:

"Kim bu adam?"

Nilüfer derin bir nefes aldı, kardeşinin gözlerinin içine baktı ve, "Kasım Gülek," dedi.

"Ne?" dedi Aylin. Yanlış duyduğunu düşünüyordu. Derken avaz avaz gülmeye başladı.

"Bana doğruyu söyle, haydi, oynama benimle. Kim bu adam?"
 Nilüfer hiçbir şey söylemedi. Ama yüzündeki ifade her şeyi açıklıyordu.
 "Sen çıldırmışsın. Deden yaşında Kasım Gülek. Hatta dedenin dedesi yaşında."
 "Sen deden yaşında adamla evlenmedin mi?"
 "O dedem yaşında değildi. Babam desen anlarım."
 "Kasım Gülek de dedem yaşında değil. Babam desen anlarım," dedi Nilüfer.
 "Kasım Gülek seni almaz. Yılların bekârı o! Ayağı çarıklı politikacı! Yüz yaşında mıdır nedir kimbilir! Kendimi bildim bileli vardı. Dünya kurulduğunda da vardı eminim!" (Kulin, Adı Aylin, s.107)

Eşler arasındaki yaş farkının uyumsuzluk yaratacağına dair bir diğer örneğe Füreya romanında rastlanır. Füreya'nın annesi kızının yaşça kendinden çok büyük Kılıç Ali Paşa ile evlenmesine karşı çıkar. Ancak kızı başından kötü bir evlilik geçtiğı için bu yaşlı adamla yeni bir evlilik yapmaktan çekinmez:

"Neden o kadar garibinize gitti, anneciğim." dedi Füreya, "Şakir Paşa ile anneannem arasında da yirmiden fazla yaş farkı yok muydu?"
 "Zaman değışiyor dedi Hakkıye Hanım. O yaş farkları eskidendi. Şimdi insanlar akranlarıyla evleniyor."
 Ben evlendim de ne oldu?" diye sordu Füreya. "demek eskilerin bir bildikleri vardı. Yaşlı kocalar hiç olmazsa karılarının kıymetini biliyorlar."
 Yani sen şimdi bu işe gönüllü müsün? Kılıç Ali ile evlenmek mi istiyorsun?"
 Hakkıye Hanım, kızının şaka ettiğini sanıyordu." (Kulin, Füreya, s.148)

Evlilikte kadının erkekten yaşça küçük olmasının önemli olduğu görüşü İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları Sevgilileri ve Diğerleri romanında Cahide Hanım'ın ağzından dile getirilir. Cahide Hanım, romanda oğluna evliliğın dengesi açısından kadının erkekten küçük olması gerektiğini öğütler:

"Yaşı küçük ama inanın, bazen benden daha olgun bir kız!" derdi Teoman.
 "Kadınların erkeklerden genç olması, evliliğı denk tutar," derdi Cahide Hanım mutlaka.
 "Evlilik mi? Ama biz evli değiliz anne. Evlenmeye gerek duymuyoruz ..."
 "Sizinkisinin evlilikten farkı var mı?" diyecekti Cahide Hanım. "Mühim olan birbirinize değil, münasebetinize sahip olmanız Teo'cuğum!" (Uzuner, İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları Sevgilileri ve Diğerleri, s.219)

4.13.2.Evlilik Tipleri

4.13.2.1.Küçük Yaşta Yapılan Evlilikler

Küçük yaştaki çocukların birbirleriyle evlendirilmeleri kırsal bölgelerde görülen bir durumdur. Genellikle kız çocukları köylerde daha ergenlik dönemlerini bitirmeden evlendirilmektedirler. Henüz kendileri çocuk olan kızlar, bu erken evlilikler nedeniyle kendi çocuklarını kucaklarına almaktadırlar. Kimi zamansa babanın da yaşının çok küçük olduğu görülür. Pasifik Günleri'nde Hintli çocukların küçük yaşlarda evlendirilmelerinden bahsedilir.

“Köşede oturan çocuk karı- koca, bir güneş ışığının içindeydiler. Elele tutuşmuşlardı; özlemle birbirlerine bakıyorlardı. Yani evlendirilmişlerdi. Kızın üstündeki besbelli çeyiz giysisiydi. O sanki daha olgundu. Henüz bıyıkları bile terlememiş genç kocasına duygulu duygulu bakıyordu.” (Eray, Pasifik Günleri, s.57)

Hoşça Kal Umut romanında Oruç, kız kardeşinin evlenmesi konusunda karar vermek durumundadır. Kardeşinin daha küçük olduğunu söyleyen Oruç bu evliliğe izin vermek istemez. Ona göre bir kadının evliliği taşıyabilmesi için belirli bir olgunluğa sahip olması gereklidir. Ancak İrem küçük yaşta olmasına rağmen evlendirilir. Bu durum ülkemizde genç kızların kendi görüşlerine başvurulmadan küçük yaşlarda evlendirilmelerine bir örnektir. Ancak bu durum günümüzde oldukça değişmiştir. Kadınların evlenme yaşı giderek yükselmiştir. Artık kadınlar evlilik konusunda daha çok söz hakkına sahiptirler:

“Sen ağabeyisin oğlum. İrem, ağabeyim olur demezse evlenmem diye tutturdu.

Peki anne. Bence uygun. Verin. Evliliğin sorumluluğunu taşıyabilir mi, taşıyamaz mı, düşünmeyin. Görmediğim, tanımadığım, kim bilir ne zaman tanıyacağım birine vermenizi uygun buluyorum. Oldu mu?

Evliliğin sorumluluğu da ne demek oğlum? Ben de evlendiğimde onun yaşındaydım.

Ve şimdi unuttun çektiğin sıkıntıları.

Çekilen sıkıntı insanın deneyimini artırmaz, olgunluğunu da. Sıkıntıların etkisi olumlu olmaz insanın üstünde.”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, s. 28)

İşkenceci romanında küçük yaştaki kızların evlendirilmelerinin kırsal kesimdeki yaygınlığı konu edilir. Daha on iki yaşında olan Medine evliliğin yükünü

kaldıramadığı için hasta olur. Bu hastalığın çözümü de, evliliğin hukukî sorunlarının çözümü de kırsal alanda din hocalarından beklenmektedir. Gelişmemiş yörelerde eğitim seviyesi yüksek olmayan halk için din hocaları gündelik yaşamdaki sorunlar konusunda yetki sahibi olan tek kişidir. Onun ağzından çıkan her söz bir emir yerindedir:

“... Efendi'nin Melike'yi okumaktan geldiğini bilmeyen yoktu.

‘ Daha on ikisindedir,’ dedi Abdurrahman Ağa, ‘zulüm mü ettik evlendirmekle?’

Uzun uzun sustu Şeyh,

‘ Kızın küçük yaşta evlendirilmesi caizdir,’ buyurdu, ‘caizdir amma, adet görmeden zıfafa girilmesi haramdır. Hâkime intikal ettirilmesi halinde tazir cezası caizdir.’

Sözü edilen hâkim Cumhuriyet hâkimi değil, Halife-i Müslimin'di. Tazir cezasının ne olduğunu bilen yoktu. Akıllarda kalan kötü bir iş yapılmadığı oldu.

‘ Allah kurtarsın,’ dedi, Abdurrahman Ağa, diğerleri katıldılar. ”

(Alatlı, İşkenceci, s. 8)

Islak Güneş romanında küçük yaştaki kızların evlendirilmeleri eleştirilmektedir. Esperans henüz 13 yaşında bir çocuk olmasına rağmen annesi tarafından tanımadığı bir adamla nişanlanır. Nişanın ardından okuldan alınan Esperans bir daha da eğitim şansı elde edemez. Ancak mahalledeki diğer kadınlar olumsuz bir örnek olmasına karşın bu durumdan etkilenmişler ve kızlarının “evde kalacağından” korkmuşlardır. Çünkü aileler kızlarının çok geç yaşlara ulaşmadan evlenmelerini dilemektedirler:

“Esperans nişanlandığı sırada Kız Enstitüsü'nün ikinci sınıfında okuyordu. Nişanın takıldığı gecenin sabahı okula gitmedi Esperans. Bir daha da gitmeyeceğini söyledi Madam Mariya. Artık evlilik hazırlıklarıyla uğraşması gerekiyordu kızının. Okumak da ne demektir?”

“Bana Madam Mariya demişler. Benin yanımda kız mı kalır? İşte, sokakta onca kız var. Yine de en önce Mariya sattı kızını. Mariya'nın kızı başkasınıninde mukayese edilir?”

Onun bu sözlerinden Remziye Teyze de annem de alındılar. Evet, birinin iki, diğerinin de bir kızı vardı ve gerçekten de daha büyüktü kızlar Esperans'tan. Ama hepsi okuyordu, hepsi de çocuktular daha. Madam Mariya'nın sözlerine uyup bir yarışa girmeyi akıllarından geçirmiyorlardı ya, onun patavatsızlığı da onurlarına dokunmamış değildi.

Nazmiye Hanım, Madam Mariya'nın sözlerini duyunca içinin azıcık burkulmasını hemen yenmiş, omzunu silkmiş, onun sözlerini işine geldiği gibi almayı yeğlemişti:

“Ben kızımı satmam. Hem de iyi okuyor benim kızım. Ortaokulu beceremez diye enstitüye verilmiş değil ki.”

Bu söze Remziye Teyze'nin canı ikinci kez sıkıldı. Çünkü onun hem büyük kızı, hem de daha önce ortaokula başladığı halde sınıfta kaldığı için oradan aldıkları küçük kızı enstitüye gidiyor.” (Kutlu, Islak Güneş, s.82- 83)

İki Susamuru Anneleri Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında bireylerin erken yaşta evlenmelerinden daha kötü olanın erken yaşta çocuk sahibi olmak olduğu dile getirilir. Daha kendi kişiliğini bile tam oluşturamamış ve kişiliğinin yönlerini keşfedememiş insanlara başka bir insanın kişiliğini oluşturma görevinin verilmesi oldukça ağırdır. Bu durumda hem çocuklar anne ve babalarının büyüme sıkıntıları nedeniyle ihmal edilmekte, hem de anne ve babalar hayatta gerçekleştirmek istediklerine ulaşamadıkları için kendilerini geride kalmış hissetmektedirler. Bu durum aile içinde çeşitli şekillerde yüzeye çıkmaktadır. Selen'in ağzından kendi ailesindeki benzer durum şu şekilde anlatılır:

“ Annemle babamın, çocuk denecek yaşta birbirlerini sevmiş olmalarında hiçbir aykırılık, terslik ya da tatsızlık bulamıyorum. Aksine müthiş şirin ve sevimli geliyor bana. Ama henüz kendileri büyümeden 'çocuğa karışmaları'nı haksızlık olarak görüyorum; bu yüzden yıllarımı onlara öfkelenerek, onlara çok bozularak geçirişimin yorgunluğunu taşıyorum üzerimde. Acımasız mıyım? Neden onları affedemiyorum? Onların da nasıl acı çektiklerini göz ardı mı ediyorum?

"Kendini tanımadan, ne istediğini bilmeden ciddi ilişkilere girmek, bir insanın hem kendine, hem de karşısındakine yapabileceği en büyük haksızlıktır! Çünkü ne istemediğini bilmek çok kolay, fakat ne istediğini bilmek çok güçtür!" demişti Selen. Onun söyledikleri, üzerinde ince ince düşünülmüş, deneyimden geçirilmiş, iyi ifade edilmiş ve Allah kahretsin; hep de doğrudur zaten!

Annem otuzlarına geldiğinde ortaokula giden 'koskoca' bir kızı ve ilkokulda bir oğlu olan 'çoluk-çocuklu bir kadın'mış. Sanırım, yirmili yaşlarım çocuk bezleriyle, biberonlar arasında yitirmiş olmanın sıkıntısıyla, kendini olduğundan yaşlı ve 'treni kaçırmış' hissediyordu. Yine aynı yaşlarında, yıllardır değişeceğine iyi niyetle inanıp, sabırla beklediği babamın, aksine daha 'ben-merkezli', daha dışa kapalı ve işkolik bir adam oluşunu ne büyük bir düş kırıklığıyla yaşamış olmalı!.. Oysa annem, bir sabah uyandığında kocasının onu koluna takıp danslı toplantılara, kokteyllere, yurtdışı gezilerine götürecekti, işiyle evi arasında kurulmuş bir saat sarkacı gibi yaşamaktan sıkılıp, artık sosyal, renkli, gösterişli bir adama dönüşeceğini çok beklemiş olmalı. Kimse değişmiyor hâlbuki! Çok berbat bir zıtlık ama değişen alışkanlıklarımız, görüşlerimiz ve prensiplerimiz... Peki, bir insanın kişiliğini de zaten bunlar oluşturamaz mı? (öyle değil mi anne?) (Uzuner, İki Susamuru Anneleri Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri, s.38-39)

Valla Kurda Yedirdin Beni'de anlatılan Cihan'ın hikâyesi aslında doğuda bir çok genç kızın da hikâyesidir. On iki yaşındayken otuz yaşındaki teyze oğlu ile

evlendirilen Cihan ciddi psikolojik sorunlar yaşamaktadır. Ancak aile psikolojik tedaviye yanaşmamaktadır. Doktor bu durumun doğulu birçok genç kızın başından geçtiğini belirtir. Bu durum doğuda akraba evliliğinin yaygınlığını ortaya koymasının yanı sıra evlilikte ortaya çıkan sorunların genellikle görünmezden geldiğini de göz önüne sermektedir. Doğuda malların bölünmesini engellemek için yıllarca kardeş gibi yaşamış olan akraba çocukları evlendirilmektedir:

“ Cihan, bir yıllık evliymiş ve sinir krizleri geçiriyormuş, 'sara'. Bu defa, biz-zat bawe rica etti,

Dr. Edip Aktin. Amerika'da beraberdik.

Gidiyoruz, Edip Abi muayene ediyor, 'Sara filan değil, bunlar sahte kasılmalar.' 'E, ne yapacağız?'

'Bir psikiyatrist görsün.'

'Namuslu bir psikiyatrist var mı?' 'Özcan, var. Özcan Köknel, tanır mısın?'

'Tanırım.'

Muhteşem bir adam! Önce sıkı bir muayene ile Edip Abi'yi teyit etti. Sonra hikâyeyi dinledi, beni kenara çekti, 'Depresyon,' dedi, 'On iki yaşında otuzunda bir adamla evlendirmişler. Çocuk. Kocasını yanına yanaşınca arazlar ortaya çıkıyor. Boşansa bütün bunlar geçer ama boşanamaz.'

'Hiç sanmıyorum,' dedim, 'Kocasını zaten teyze oğlu.' 'Üstelik adı deliye çıkarsa bir daha kimse yüzüne bakmaz.'

'Ne yapacağız?'

'Duruma uyum sağlamasını sağlayacağız. Onun durumundaki hastalarla birlikte grup terapi yapacağız.' 'Çok var mı?'

'Yüzlerce,' dedi Özcan Bey, 'Bütün Doğu böyle.' Bir an duraladı,

'Siz bunların nesi oluyorsunuz?' diye?

O gün, ben de duraladım, neleri oluyorum sahiden? 'Yani, sormak istediğim, grup terapiye ikna edebilir misiniz? Çünkü, şimdi bunlar konuşmaktan ne olur derler.' Hey, Allahım! Türkiye, sen ne zor bir ülkesin! 'Beraberinde birkaç tablet de yazarsanız, ikna edebilirim.' (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.431-432)

4.13.2.2.Görücü Usûlü Evlilik

Kadın yazarlar romanlarında sık sık evlenme biçimlerini, adetlerini, kurallarını anlatmışlardır. Bu adetlerden biri de görücü usûlü evliliklerdir. Genelde çiftlerin birbirlerini tanımadıkları, ailelerinin veya çevrelerinin yakıştırdıkları kişilerle evlendirilmeleri görücü usûlü evlilik olarak anılır. Bu tür evliliklerde bireyler birbirlerini hiç tanımadıkları için evlilik sürecinde kişilik uyumsuzlukları yaşayabilmekte, birbirlerinden hoşlanmayabilmektedirler. Mahrem romanında fiziksel açıdan diğer insanlardan farklı olan erkek, yine fiziksel açıdan engelli biriyle

evlendirilir. Böylece çevredekiler onlar için denk bir evlilik oluşturdıkları için mutlu olurlar. Ancak bu mutluluk çok uzun sürmeyecektir:

“ Gün geldi altı ablasının da münasip gördüğü bir eş bulundu Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi’ye gelin, yedi mahallenin tek mil çöpçatanlarının beğenisini toplayacak kadar güzel ve maharetliydi. Yalnız bir kusuru vardı: dipsiz göle yuvarlanıvermiş bir taş kadar suskun olması. Doğuştan sağır ve dilsizdi.

Gerdek gecesi, tül den duvar kalktığında, birbirlerini ilk defa gördüler. Gelin, hayretten faltaşı gibi açılmış gözlerle uzun uzun baktı karşısında duran adamın gözlerine. Bu gözlerde ne saadet vardı, ne merhamet; ne hiddet vardı, ne meymenet.

Bundan böyle, Allah’ın her sabahı yanında uyanacağı gözler, yetim kızın çeyiz sandığı kadar boştu.

Genç kadın durup dururken ağlamaya başladı. Üç damla göz yaşı akıttı iki gözünden. Keramet Mumî Keşke Memiş Efendi yan yana dizdi damlaları ve hece hece okudu karısının dönmeyen dilinin yana yakıla anlattıklarını. Dedi ki damlalar:

“canım efendim. Bırak beni gideyim. Ne dilim var benim, ne kulağım. Ben kendimi bildim bileli gözümle yaşarım. Lâkin senin gözlerin...senin gözlerin gibisini daha evvel hiç görmemiştim. Gözlerin sanki kapalıdır. Ve eğer kapalıysa hiçbir şey anlatmaz. Benim dilim konuşmaz, senin ise gözlerin. Ne olur, de bana. Biz beraber nasıl geçiririz koca bir ömrü? Gencim daha. Gözüm efendim, sal beni gideyim! Yoksa senin gözlerin, bana mezardır.” (Şafak, Mahrem, s.99-100)

Hilal Görününce romanında görücü usulü evliliğin dönem gereği yaygın olduğu görülür. Eserde Halime ile Hamza Batur, Şirin Gelin’in aracılık etmesi sonucu evlenirler. Şirin Halime’nin bedensel özelliklerine bakarak onun doğurgan bir kadın olduğuna karar verir. Ayrıca yetenekli olan Halime tüm bu özelliklerinden dolayı iyi bir gelin adayıdır:

“ Çamaşırları çıkarıp tekneye aktarırken Halime kızın kahkahası kulağına çarptı. Şirin bu gülüşte evlilik çağına gelmiş kızların olanca deliliğini buldu. Dönüp baktı. Hiç de fena sayılmazdı. Etine dolgun, akça pakça birşey. Ayakları büyük mü ne? Yoo. tam karar. Güzel de kaytarma oynadığını görmüştü. Kalçası genişçe, doğurgan olacağına benzer. Çekme burun, hokka ağız, değirmi yüz, süzgün kara gözler... İyi iyi. Fena değil. Tezgâhta dokuduğu arşın arşın bezlere kimse yetişemiyor. İnce işleri de beceriyor.

- Akıllı gelinim, niye öyle sessiz durursun? Aklından geçenler nedir? Altın anana söylemeyecek misin?

Şirin, "hı!" deyip sıçradı. Kazandan çıkarttığı Çamaşırlardan biri az kala yere düşüyordu.

- Ne olacak anay, dedi. Ellerin derdi bana düştü. Ellerin derdiyle uğraşım durumum.

- Kız, senin derdin sana yetiyor, ellerinki neyin nesi?
- Sorma. Fatma Nine bana bir iş yükledi.
- Ne gibi bir iş?
- Şirin yeniden, süzgün gözlü Halime'ye bakarak,
- Arslan Beyi evlendirecekmiş. dedi. Oğlunun dengi birini bulmamı istedi.
(Çokum, Hilâl Görününce, s.119–120)

Görücü usulü evlilik Emir Bey'in Kızları romanında da eleştirilir. Daha tam olarak yetişkinliğe erişmemiş olan Hüsra'ya görücü geleceği öğrenilince Hüsra'nın Urfa'da yetişmiş annesi bundan mutluluk duyar. Ancak İstanbul'da yetişmiş olan üvey annesi Hüsra'nın bu yaşta bu şekilde evlendirilmesinin yanlış olduğunu anlatır. Görüldüğü gibi eğitim ve yetişme koşulları kadınların evliliğe bakışlarını da değiştirmektedir:

“ ‘ Haydi kızım, giyin, giyin. Değerin kabul edilmektedir. Nizam Beyler görücü geliyor.’

‘ Hayasızlık bu, el kadar çocuk!..’

İlk tepki Gülhayat Hanım'a. O gözlerini şaşkınca açıyor. Böyle söz mü olur? Kırılıyor. Gözkapakları düşüyor, başı eğiliyor.

‘ Böyle kırgın durmayın Gülhayat Hanım. Çocuklarımızı kurda kuşa yem edemeyiz.’

Hüsra'nın derdi başka... Babası duymadan... Batu ve Mahmut ağabeyleri duymadan bu yüz kızartan durumdan kurtulsa.

‘ Veririz kahvelerini, şerbetlerini; kibarca göndeririz. Kızımız evliliğe hazır değil, daha okuyacak deriz.’

Bunu yapar, sonra da kocasına anlatır.

Kızması gerek bu kadına. Giderek zayıflığını anlaması, hayata karşı savunur görünümü öfkeleniyor Hüsra'yı. Ama gizliden gizliden ona hayranlık duyuyor. Bunu hiç istemiyor.”

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, s.139)

Görücü usulü evlilik Ağustos Başağı'nda Esmâ ile Nafiz'in evlenmeleri konusunda ele alınır. Bir başkasını seven Esmâ ailesinin kendisini Söğüt'ün varlıklı ailesinin oğlu Nafiz'le evlendirmek istemesine karşı çıkar. Ancak anne, kızının daha doğruyu yanlış bilmediği gerekçesiyle onun adına karar vermekte bir sakınca görmez:

“ Şerife Hanım terliği eline alsa mıydı? Yoksa ince oklavayı yahut maşayı mı geçirse eline? Bak şuna, gözyaşları nasıl da ardarda yuvarlanıyor. İçinin, yüreğinin çözüldüğünü hissediyor. Yok yok... Hemen gevşemeyecek. Çünkü Fıtnat Hanım'ın oğlu gibi bir talip, kolay kolay her kızın karşısına çıkmaz. Kız cahildir, hamdır iyiyi kötüyü bilemez daha.

— Yaşın vardı onsekize. Yirmiye geldin mi taliplerinden ümidi kes. Hem Nafiz gibi bir çocuk. Söğüt'te bunca kız dururken, seni münasip gördüler. Daha ne istersin? Yoksa bir keçi çobanına sevdalandın da biz mi bilmeyiz? Ha?

— Keçi çobanına varırım da, o Nafiz'e varmam!"
(Çokum, Ağustos Başağı, s.48)

Evlilik belirli yaşa gelen kadın ve erkek için atılması gereken önemli bir adımdır. Ancak bazı insanlar evlenme konusunda çok istekli olmayabilirler. Bu durumda toplum devreye girer ve birey üzerinde baskı oluşturur. Toplum kendi kuralına ayak direyen bireyi yola getirmeye çalışır. Bunu da toplumun diğer fertleri aracılığı ile yapar. Buzdan Kılıçlar romanında Gogi'nin evlenmemesi pek çok kişinin dikkatini çekmekte ve Gogi'nin yakın arkadaşı Halilhan onu evlendirmek için çalışmaktadır. Elbette ki bu evlilik görücü usûlu olacaktır:

“ Ona duyduğu saygının dozu yüzünden, fizikman bir eksiklikten mi, yoksa psikolojik bir sebeple mi, kadınların canlı dünyasından uzak durduğunu soracak cesareti toparlayamadı. Alttan alta girip birkaç kez lafi evlilik konusuna getirmiş, ancak dostunu incitmekten korktuğu için fazla zorlamamıştı. Her defasında Gogi, “Ben herkesle yapamam, evleneceğim kimsenin kültürlü olması lazım...” diyerek kesip attı.

Gogi ile Halilhan'ın arkadaşlığını “Kırk yıl Gogi'yle yürüyeceğim dese, kocamı gözümü kırpmadan emanet ederim,” diyerek onaylayan Rübeyza, Halilhan'la Jülide'nin tanıştığı gün, Gogi'nin yanlarında gezdiğini duyunca, birden ona karamıştı. Gogi saf hareketleriyle uyandırdığı güveni kötüye kullanmamış olsa, Rübeyza bir yenge sıfatıyla zaten iyi bir tanıtım yapacak, hayalen kurmakta olduğu planı uygulamaya sokup onu belki de bekârlıktan kurtaracaktı. Ama şimdiki şekilde, gogi pezevenkliğe heves ettiği için, rübeyza, “ beni iyi niyetimden caydırdığına yansın,” demek zorundaydı. Halilhan “kendi hayatını benim hayatımın içinde yaşıyor çocuk, ne yapsın, karakteri yalnızlık içinde şekillenmiş,” diye bir savunma yoluna saparak suçu kadere yüklemeye çalıştı. Yanılmıyorsa eğer, Gogi son günlerde haddinden fazla bunalıyordu. İstedığı bir kızla evlenemediği için sık sık ölümü düşünüyor olmalıydı. Birkaç kez ölüm hakkında Halilhan'ı ürpertecek ciddilikte teknik açıklama yapmıştı.” (Tekin, Buzdan Kılıçlar, s.47-48)

Buzdan Kılıçlar'da Halilhan ile eşi Rübeyza'nın Gogi'yi evlendirme çabaları şöyle anlatılır:

“ Daha doğrusu Rübeyza'nın yüreğinde, dağ gibi nüfuz-u nazara ve büyük bir kültüre sahip olduğunu duyduğu bu kızı, Gogi 'ye yapabileceğine dair bir inanç parlamıştı. İş belirsizlik aşamasındayken Halilhan, Gogi 'ye umut vermelerinden yana değildi. Konu gönül denen bölgeye ait olduğu için

kızdan kesin bir söz çıkmadan Gogi ‘nin uyarılmasını tehlikeli buluyordu. Güzelliğe bakışta Gogi ‘yle zevkleri aynı olduğundan, kızı kendisinin görüp beğenmesinin yeterli bir durum olacağını düşündü. Kıza atacağı notun Gogi ‘ce aynen benimseneceğinden emindi.”

(Tekin, Buzdan Kılıçlar, s.73-74)

4.13.2.3. İkinci Evlilik

İkinci evlilik birçok insan için oldukça zor bir süreçtir. Hele bu evlilik sevilen eşin ardından zorunluluk nedeniyle yapılıyorsa durum daha da güçleşmektedir. Hilal Görününce’de her ikisi de eşini kaybetmiş olan Arslan Bey ile Şirin Hanım ailelerin zoruyla evlendirilirler. Ancak Şirin de, Arslan Bey de ilk eşlerini unutmakta zorlanırlar. Fakat bir evlilik bağıni yürütmek zorunda olan bu iki insan zamanla birbirlerine alışırlar:

“ Şirin irkildi. Sanki saçına yapışan el Giray’ın eliydi. Bu sokulgan ve sevgi dolu ses de onun sesiydi. Arslan Beye bu düşüncelerle baktı Adam, aklından geçenleri okumuş gibiydi. Gülüşü söndü.

- Giray'a duyduğun muhabbeti bana da duymanı isterim.

Şirin toparlandı.

- Arslan Bey, sana muhabbetim olmadığını da nerden çıkardın? Olmasa, sana katlanabilir miyim?

Arslan Bey sessizliğe gömüldü. Şirin ise sıkıntıyla otları didikleyip duruyordu. Sonra,

- Ya sen? dedi. Göknur Hanımı unutabildin mi? Beni emminin hatırı için aldın. Öyle değil mi?

Arslan Bey başını kaldırdı.

- Öyle, dedi. Bunu inkâr edecek değilim. Ama sen., benim hatunumsun. Beni güzel, tertemiz döşeklerde yatırıyorsun. Önüme sıcakcak aş koyuyorsun. Üstüme başıma çeki düzen veriyorsun. Güzelsin, cömertsin. Marifetlerine, aklıma diyecek yok. Ne anlatsam, ona akıl erdirirsin, işte bu yüzden sana kanım kaynaıverdi. (Çokum, Hilâl Görününce, s.402)

Boşanmaların artması beraberinde evliliklerin de artmasını getirmektedir. Boşanan pek çok insan yeni evlilikler yapmaktadır. Elyazması Rüyalar romanında ilk evliliğinin gölgesinden bir türlü kurtulamayan bir adamın ikinci evliliğini de bu nedenle sağlıklı bir şekilde yürütemediği görülür. Romanda ikinci eş evliliği boyunca ilk eşin bıraktığı izleri bulmuş ve ilk kadını tanımaya çalışmıştır. İkinci eş böylece evliliğini kurtarmaya çalışmıştır. Eser ikinci evliliklerin bir süre de olsa ilk evliliklerin izlerini silmekle geçtiğini anlatması bakımından önemlidir:

“Çekilmez bir tipti. Evet, ilk karısını daha önce tanımıştım. On sekiz yıllık bir evlilikten sonra, ondan büyük bir gürültü ile boşanan ilk karısını... Bu iki kadın birbirlerinden o kadar değişik, o kadar farklıydılar ki! Birisi adamın ilkbaharını yaşamıştı, birisi ise onun son baharını, son çırpınışlarını yaşıyordu. Adamın ilk karısı hırçındı, edepsizdi. O da uzun yıllar bu zor, kaprisli adamla boğuşmuş, sağlığını kaybetmiş, istediklerinin çoğunu yaptırmış, mal mülk edinmiş, fakat oldukça boş ve mutsuz bir yaşam sürmüştü. Olaylı bir şekilde boşanmışlar, yıllarca birbirlerini suçlamışlar, kent bu boşanma haberi ile uzun süre çalkalanmıştı. Bana bir güneş ışığı gibi gelip evimden içeriye süzülen, asamın bu ikinci karısı bir çocuk kadar masum ve yumuşaktı. Ona baktıkça içim titrerdi. “evlilik” diye böyle çapaşık bir olayın, eski hınç ve kinlerle dolu bir yaşamın içine girmiş olmasına üzülürdüm. Benim öteki kadını tanıdığımı biliyordu. Bu eski evliliğin bazı ayrıntılarını, adamla evlendikten sonra öğrenmişti. Eski çekmecelerde bulduğu unutulmuş, eski fotoğraflardan, kitapların arasına saklanmış mektuplardan, kadife, işlemeli kapağı hafifçe yırtılmış bir telefon defterinden... evet, biliyordu benim öteki kadını tanıdığımı.” (Eary, Elyazması Rüyalar, s.25)

Yeryüzünde değişik kültürlere ait çok farklı evlilik usulleri vardır. Bunlardan biri de evli bir kadının eşini kaybetmesinden sonra onun erkek kardeşi ile evlendirilmesidir. Bizim toplumumuzda da görülen bu evlilik biçimine Yahudi inancında da rastlamaktadır. Kadının ve erkeğin rızası alınmadan dinî kurallar gereği onların evlenmesi sağlanmaktadır. Bu tür evlilikler genellikle mutsuzluk getirmektedir. Şehrin Aynaları romanında bu duruma bir örnek verilir:

“Hahamlar meseleyi enine boyuna tartışıp, nihayet bir karara varmışlardı. Bu kararı iletme görevini üstlenen haham Yakup, İsak’a geleneği anlatırken kaygılı görünüyordu. Abraham Pereira’nın ani ölümüyle dul kalan Isabel Nunez Alvarez’in levir ile evlenmesi bekleniyordu. Levir bu evliliği istemediği takdirde, dul kadın yapılacak Halitzah töreni ile serbest kalacaktı. Kelimeler uçları sivriltilmiş dolu taneleriydi. Hızla yağıyorlardı üzerine.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s.257)

Kaf Dağının Ardında romanında dört kez evlenmiş bir erkeğin “evlilik korkusu” dile getirilmiştir. Başlangıçta ironik görünen bu durumun bir gerçeklik payı taşıdığı romanda geçen olaylardan anlaşılır. Evlenmenin zor bir durum olduğunu dile getiren Mevsim Öz’ün babası bu korkuyu yenmek için dört kez evlendiğini ancak başarılı olamadığını anlatır:

- Evlenmekten mi korkuyorsun?
- Ha işte olası değil mi, evlenmekten korkuyorum belki, garip mi?

- Benim gibi biri, ee, yani dört defa evlenmiş biri için korkmak, garip sayılabilir mi, ne dersin?

Yakaladım:

- Belki sorun budur, senin dört kez evlenmiş olmandır.. dedim.

- Kimbilir...

Her zamanki gibi savunmaya geçmedi, omuzlarını silkti, itiraf etti:

- Evlenmek bir hadise, zor ve zorlu bir hadise! Dört nikâh, yaa öyle kızcağızım, korkmadığımı fazla cesur olduğum için mi!' Belki tam aksi, çok korktuğumdan, üzerine üzerine gittim! Biliyor musun daha annenle evlenirken, ilkinde, ona teklif etmeden önce medenî kanunun boşanma maddesini iyice tetkik etmiştim, ezberlemiştim. Mamafih annen yaşasaydı, annen.. (Işınsu, Kaf Dağının Ardında, s.8)

4.13.2.4.Zorakî Evlilikler

Çocuklar bazen kendi rızaları olmamasına karşın büyüklerinin isteği üzerine evlenebilirler. Bazen de devlet gelenekleri nedeniyle asil kana sahip olan kişilerin yine asil olan insanlarla evlenmeleri istenmektedir. Geçmişte bu tür evliliklere rastlanmaktadır. Sevdalinka romanında da siyasî nedenlerle yapılan zorunlu bir evlilik anlatılmaktadır:

"Oğlum, siyasi evlilikler, çoğu kez, eşler birbirlerini görmeden gerçekleşir. Sen ne kadar şanslısın ki Yelena'yı gördün. Çok çirkin biri de çıkabilirdi şansına." "Yarın akşam konuşalım..."

"Hangi akşam olmasının önemi yok. Nasılsa, 'yeğenimiz, Prens Stefan, kızınızı beğenmemiş,' diyemeyiz."

Aniden bir sıkıntı basmıştı Stefan'a. "Enişte, bu izdivacı kabul etmezsem ne olur, savaş mı çıkar?" diye sormuştu.

"Hayır ama, ilerde bir savaş çıktığında baban çok yalnız kalır, oğlum," demişti Dük Miroslav, "Çok geçerli bir nedenin yoksa, öyle bir şey yapmanı tavsiye etmem."

Gülmüştü Stetan, "Endişelenmenize gerek yok, sorumluluğumu biliyorum," demişti. Babasına ve Bosna'ya karşı, görevini yapacaktı. (Kulin, Sevdalinka, s.260)

Bireylerin kimi zaman aile geleceği için ticarî evlilikler yaptıkları da görülür. Zengin aileler çocuklarını yine varlıklı olan ailelerin çocukları ile evlendirmek isterler. Buna bir örnek de Bitmeyen Aşk romanında verilir. Varlıklı bir ailenin oğlu olan Sinan banka sahibi bir ailenin kızıyla evlendirilmek istenir:

"Yarın akşam yemeğe gelecekler," dedi, herhangi bir giriş yapmaya gerek görmeden.

"Kimler?"

Afet Hanım yanıtlamadı, yalnızca derinden içini çekti.

Sinan, sinirli sinirli yürüdü odanın içinde.

"Bak anne, bana fait accompli yapmaya kalkma... Kimseyle evlenmeye niyetim yok..."

"Otuzunu aştın," diye yeniden içini çekti yaşlı kadın. "Nasıl olsa günün birinde evleneceksin..."

"Hayır, dedim... Neden evlenecektim?"

"İyi ya, istemiyorsan kimse seni mecbur edecek değil... Yarın akşama misafir var, dedim, o kadar... Giyecek bir şey getirmemişsin de... Buradan bir şeyler ayarlayasın diye söyledim... Kızın adı Suna... Çok güzel, kültürlü bir genç kız..."

"Of be, anne! Üstüme varma diyorum!"

"Yaşın ilerliyor," dedi Afet Hanım. Sesi yumuşaklığından hiçbir şey yitirmemişti sanki ama gözlerinin gerilerinde bir yerlerde çeliğimsi ışıltılar belirmişti. "Son derece münasip ve lüzumlu bir aile... bizim için. Bankaları var!" (Kür, Bitmeyen Aşk, 61)

Bitmeyen Aşk'ta ailelerin zoruyla yapılan evliliklerin pek de mutluluk getirmediği anlatılır. Birbirlerini pek de tanımayan ve kişilik bakımından uyumsuz olan Sinan ve Suna evliliği uzun yıllar sürse de bir süre sonra formalite evliliğine dönüşecektir. Sinan başka kadınlarla birlikte olmaya başlarken Suna da kendisini çocuklarıyla avutmaya çalışacaktır. Aşağıdaki satırlarda Sinan'ın hayal kırıklığı anlatılmaktadır:

"Hiçbir zaman herhangi bir canlılık yansıtmayan gözlerinin gittikçe durgunlaşmasından... Anlamadım mı başıma geleceklere sanıyorsun? Daha da önceden anlamalıydım. O gizemli suskunluğunun gerisinde derin bir aptallığın, sınırsız ve ayrımsız bir boyun eğişin saklandığını bilmeliydim. Yalnızca bana boyun eğeceksin sanmıştım. Oysa, herkese boyun eğme uysallığıyla aslında bana başkaldırıyorsun. Gene de işte, maymunların bile tiksineceği o eve; inandığım her şeye, insanlığıma karşıt gelen düğün törenine rağmen, tümüyle umut kesmemiştim. Hepsini geride bıraktıktan sonra, seninle oturup karşılıklı, bir enlem, bir boylam sarılacağız dünyaya, o dünyada birlikte olacağız doya doya, diye düşünmüştüm. Üstümüze yığıldıkları tüm merasimlere sırf sussunlar, fazla konuşmasınlar diye katlandıktan sonra bir yerinde bu kentin, bu dünya haritasının, ondan başlayan sonsuz zamanın içinde birlikte olacağız; tüm yitiremeyeceklerini insanların, bir kez daha duyacağız sanmıştım. Boynuna, göğsüne, bileklerine, parmaklarına yüz milyonlar değerinde, soğuk, acımasız ağır taşlar takılmadan önce bana göstermeyi reddettiğin güzelliğinin gerçeğine vardığım gecenin sonunda doğunca bir o taşlardan parlak güneş, ışığa serilince sabahlar, akarsular olsun, dağlar, denizler olsun iki gözümüze sığacak diye beklemiştim.

Yanılsmanın böylesi ne görülmüş ne işitilmiştir...

Boynuna asılanların, bileklerine takılanların bir köleliği / bana değil, başkalarına tutsaklığı / simgelediği ortaya çıktı sonunda" (Kür, Bitmeyen Aşk, s.171-172)

İkili ilişkilerde bireylerin birbirlerine olan bağlılıkları bazen istenilen biçimde olmayabilir. Bireyler çeşitli baskılar nedeniyle zorunlu olarak bir kadınla ya da erkekle birlikte olmak zorunda kalabilmektedirler. Karanlığa direnen yıldız romanında Ferudun ile Ece arasındaki nişanlılık da sevgiden çok zorunluluğa dayanmaktadır. Romanda sevgi temeline dayanmayan birlikteliklerin ömrünün çok uzun olmayacağı, olsa bile bireylere mutluluk getirmeyeceği anlatılır:

-Bak dinle. Seninle beraberliğimizin, yani bu nişanın evlilik noktasına geleceğinden emin değilim... Onun için sana sonradan damgalanacağın ve aile kurmanı engelleyecek bir davranışta bulunmak istemiyorum.

-Öyleyse biz niye nişanlandık?

-Ailelerimiz istediği için.

-Ailelerimizin baskısı altında değiliz ki. Bu seçimde ailelerimiz bizi serbest bırakmadı mı?

-Doğru...

-Ahlaksız dedi Ece. Ahlaksız... Üstelik ahlakçı görünen bir ahlaksız. O zaman hayır demeliydin. Kabullendikten sonra geriye dönüş senin gibi ahlakçı birine hiç yakışmıyor..

-Bizi başkaları yönetiyor Ece. Biz biz olamıyoruz bir türlü. Bizim seçiminin arının çiçeği seçip bulması gibi değil.

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, s.50)

Evlilik kurumu bireylerin toplum kurallarına uymalarının bir sonucudur. Bazen çiftler evlenmeden birlikte yaşama kararı alsalar da toplum baskısı nedeniyle bir süre sonra resmi olarak evlenmek zorunda kalabilmektedirler. Bu durum İçimden Kuşlar Göçüyor romanında şöyle ele alınır:

“ Apartman yöneticisi ve kapıcılara, mahalle muhtarları ve ev sahiplerine duyduğumuz yasal sorumluluk yüzünden yeniden evlendik. Sonra birlikte daha geniş bir eve taşınıp ikiye bölünmüş gündelik hayatımızı kolaylaştırmak istedik. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, s.37)

Evinde mutlu olmayan bir erkeğin durumunun anlatıldığı Yıldızlar Mektup Yazar romanında kahramanın, mutluluğu evinin dışında aradığı görülür. Gelenekler nedeniyle karısından boşanamayan, sevdiği kadınla evlenemeyen prens kendisini içkiyle ve başka kadınlarla avutma yoluna gitmektedir. Bu tür zorakî evlilikler bireylerin hayatlarını huzursuz geçirmelerine neden olur. Hatta kimi zaman bu bireyler intiharı bile düşünebilirler. Yıldızlar Mektup Yazar da benzer bir durum anlatılır:

“Karımla mutlu değilim. Çok mutsuzum diyebilirim. Gece gündüz kendimi içkiyle avutuyorum. Geceleri batakhanelerdeyim. Oralarda sırtımdaki o çekilmez yükü bir an olsun unutuyorum. Minyatür tabancalarımla oynuyorum bütün gün. Onları şakağıma dayayıp aynaya bakıyorum. Babam acımasız ve sert. Annemi, güzel annemi hiç görmüyorum. Yaşamımda sevgi yok. Ölüm, bir selin vadiden aşağıya gelişi gibi beynime, ruhuma dokunuyor. (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, s.105).

Birçok evlilikte eşler anlaşamamalarına karşın dışarıda “ideal çift” olarak görünmek için çaba sabrederler. Toplumsal baskı onları aile sorunlarını asla dışarıya yansıtılmaya yönlendirir. Bitmeyen Aşk romanında Suna eşiyle aralarında doğal bir karı- koca ilişkisi olmamasına, eşinin başka kadınlarla kendisini aldatmasına karşın susmuş ve dışarıya evliliklerinin çok iyi gittiği imajını vermiştir. Suna'nın tüm bu olumsuzluklara karşı üç çocuk doğurması da oldukça ilginçtir. Aslında bu durum toplumdaki birçok çiftin yaşadığı bir durumdur:

“Suna ile çok gerekmediğinde konuşmuyorlar, konuştuklarında olayı kavgaya dönüştürmemeye dikkat ediyorlardı. Ya da bu konuda asıl dikkatli davranan Suna'ydı. Suna'yı zaten suskunluğa yatkın kişiliğini temelli susmaya yönelten, Sinan'ın intihar teşebbüsünden sonra Paris'teki hastanede mırımladığı sayıklamalar mıydı? Kıymet Kaya adlı kızını doğurmak üzere sedye ile götürülürken kocasının kendisine değil de sarışın ve bayağı bir hemşirenin göğüslerine baktığını gördüğünde mi, kimi konuları hiç kurcalamaması gerektiğine inanmıştı? Bilinmez ki... bu ikisiyle hiç ilgisi olmayan, tümüyle başka nedenlerle karar vermiş de olabilir, kocasıyla olan ilişkilerini toplumsal düzeyde kusursuz tutmaya ve toplumsallığın ötesine taşırmamaya... her an, her yerde, özellikle de yatakta hanımefendiliği elden bırakmamak, Sinan'ın cinsel isteklerini başka kadınlarla gidermesine göz yummak ola ki işine geliyordu her şeyden çok.

Gene de, iki çocukları daha oldu. Kıymet Kaya adlı kızdan sonra doğan oğlanların birincisine Kamil, ikincisine Aslan adını verdiler. Sinan'ın evlilik dışı ilişkilerinin hemen hemen herkesçe bilinmesine karşın, birbirlerine çok uyan ‘ideal’ bir çift oldukları söyleniyordu. Buna şaşmamak gerek belki... Belki de çifttiler gerçekten. Birbirleriyle konuşmuyorlarsa kavga da etmiyorlardı. Geziyorlar, eğleniyorlar, güzel görünüyorlar, çocuk büyütüyorlar, birbirlerine saygılı, hatta sevecen davranıyorlardı, daha ne? Mutsuz olduğunu yalnızca koynuna aldığı ‘öteki’ kadınlara açıklıyordu Sinan. Ama, bu tavır da, bu tür ilişkilerin gelenekleri arasında değil miydi?” (Kür, Bitmeyen Aşk, s.234-235)

Evlilik çıkmazı bu kez Üç Beş Kişi romanında incelenir. Eserde Kısmet'in, ailesinin zoruyla Orhan'la evlendirilmesi ve mutsuzluğu dile getirilir. Kısmet'in sevdiği kişi olan Ufuk ile evlenmesine izin vermeyen aile böylece görüntüde iyi evlilik yapmış ancak iç dünyasında bunalımlar olan bir genç kadın yaratmışlardır.

Topluma karşı verilen bu olumlu imaja karşı aile kızlarını kurban etmiştir. Yalnız kurban edilen tek kişi Kısmet değildir. Kardelen de geçmişte başından geçen tecavüz olayını bir türlü unutamadığı için Tahir'in desteğine rağmen mutlu olamamaktadır. Bu iki ayrı kadın portresi hem alt tabakada hem de üste tabakada mutsuz kadınlar olduğunu ortaya koymaktadır:

“... Takabilirsen tak... Kısmet'e söylemedim. Söyleyemedim. Bilinmez ki, belki hala Ufuk' u düşünüyor. Evlendikten sonra adını anmaması Ufuk'u unuttu demeye gelmez ki. Kısmet'in asıl kocası bence... Söylesem, boşanmaktan cayar mıydı acaba? Yani, Ufuk'a bir daha hiç rastlama umudu olmayınca... Ya da, onun öldür... Dilim bile varmıyor. İnanmak istemem. Çok mu darda kaldı peki? Hoş sanki Ufuk'tan yana umudu olmasa, Orhan çekilir adam da! Odun, odun. Bütün derdi, çok para kazanmak. Ulan, Kısmet senin paranı ne yapsın be! Onu Ufuk gibi sevemezsin sen. Saçlarını onun gibi öpemezsin... Onun kafasına giremezsin... Hiçbir yerine hiç... Adamlar inatla, zorla açıyorlardı bacaklarımı. Bana hiçbir şey olmadı. O sırada en temizdim. Murat'a sevdam bile o kadar temiz değildi bence. Tahir hepsini biliyor. Yine de 'Gelinlik giymelisin,' diye diretiyor. Bu da mı bir inat acaba? Bana öyle yapanlara inat... İse?... İse, ne yapalım, yaşar, bunu da görürüz. Beni bugüne Tahir getirmedi ya? Zorla aralanan da onun bacakları değil!” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.87-88)

Üç Beş Kişi romanında farklı bir evlilik hikâyesi anlatılır Sermin annesinin lüks tutkusunu karşılayabilmek için hiç sevmediği bir adamla evlilik yapar ve bu evlilikten kendisine mal varlığı olarak bir ev elde eder. Ancak bu ev de kısa sürede anne kızın sefahat tutkusu nedeniyle yok olur. Sermin annesinin birçok davranışını onaylamamasına ve ona kızgın olmasına karşılık bir türlü ondan vazgeçemez. Bu durum kızlar ve anneler arasındaki bağların gücünü göstermektedir. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“... Deli gibi döneniyor mutfakta: Ulan, şuraya biraz peynir sakladım, iki lokma kaşar, ona bile rahat yok be!... Nerde bu ketçap? Hıh. Ketçapla ne yapar bu? İçiyor mu? Yiyor, yiyor... Sana kaç yıldır Löbon'dan, Nisuvaz'dan, Markiz'den, Divan'dan Etap'tan madlenler, fondanlar, pötifurlar, yetiştireceğiz diye zaten... Aşağısı kurtarır mı? Gözü hala, aperatifini Sheraton rufta almakta... Aman be, bu böcekler de!.. Buyurun, siz de şu iki lokmacık peynirin içine edin bari... Peynir mi bu? Kabuk, kabuk... Pislere... Pis. Bu kadar yıl değirmenin suyu nasıl döndü, hiç düşündün mü cadı karı! Bir ketçapıma bile rahat vermiyorsun. Senin yüzünden... Ne olduysa, hep senin yüzünden... Ah anneciğimiz hiç alışık değildir dolmuşa, otobüse binmeye... Ah anneciğimiz hiçbir şeyin ortalamasını istemez... Şarabın en iyisi, her şeyin en rafinesi... Anneciğim batsın e mi? Hep onun yüzünden zaten, dört göbektir hamsi kokan o adamlar

da evlendim. Yaa, Ihlamur'daki kat yanımıza kar kalmış!.. Bok kaldı...
Hazıra dağ dayanmaz be, dağ!..”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.171)

Bitmeyen Aşk romanında evlilik kurumunun aşkı yok ettiği iddia edilmektedir. İnsanların evlilik yapmak istemelerinin nedeni çocukluklarından beri onlara dayatılan kurallardır. Sinan evlilik olmadan da insanların cinsel birliktelik kurabileceklerini belirtmektedir:

“ Bu evlenme fikri nerden geldi sana, bilmiyorum. Üstelemek de istemiyorum şimdilik. Yetiştirilişinin sayısız yanlışlarından biri işte... Günü geldiğinde gövde birlikteliğine karşı içinde üretilmiş korkuları nasıl yok ettimse, sen bu yüzden kavuştuğun mutluluğun tadını sonuna dek çıkarmayı nasıl öğrendinse evlenmenin gereksizliğini anlayacağımdan da kuşum yok. Evlilik denilen korkunç olayın aşkı öldürdüğünü açıklayacağım sana. Sen de dediklerimin doğruluğunu göreceksin nasıl olsa, şimdiden zorlamak yersiz... Hiçbir şeyi zorla öğretmedim ben sana. (Kür, Bitmeyen Aşk, s.140)

4.13.2.5.Beşik Kertmesi

Cumhuriyet Türküsü'nde toplumda seyrek de olsa görülen bir başka evlilik geleneğine değinilir: Beşik Kertmesi. Romanda ileride ünlü bir şair olacak olan Halide Nusret Zorlutuna ile beşik kertmesi sözlüsü Necati arasındaki durum değerlendirilir. Halide Nusret görüşü alınmadan, daha bebekken hiç tanımadığı bir adamla sözlenmiştir. Artık bir genç kız olarak beşik kertmesine neler hissettiğini de tam olarak bilememektedir. Ancak romanda Nazan'ın ağzından insanın hiç tanımadığı bir adamla sırf ana baba rızası için evlenmesinin de doğru olmadığı dile getirilir:

-İzmir'de Yunanlılar, yazıhanesinin tahtalarına kadar söküp onu aramışlar. Bize buraya ölüm haberi bile geldi. Annem çıldırıyordu, pek sever Necati'sini, bilirsiniz.

- Ya sen?, diye sordu Nazan. Sen sanki sevmiyor musun onu?

Yüzü birden al çuhalara dönen Halide Nusret:

-Bilmiyorum! İnanın bilmiyorum. Beşik kertmesi sözlüsün dediler, öyle kabul ettim.

Nazan, içini çekti:

Keşke bilseydin, insan bir yabancı erkeği nasıl sever, nasıl âşık olur, sahiden öğrenmek isterdim... Ayrıca bu beşik kertmesi sözlülüğü de hiç hoşuma gitmiyor. Düşünsenize ana babaya böylesine tabi olmak, âdeta esir gibi!

-Kendisiyle görüşüyor musun, yoksa hâlâ kaçıyor musun?

Hikmet, herhalde konuyu değiştirmek için sormuştu, Halide Nusret güldü:

- Vakıa biliyorsunuz, birçok erkek arkadaşım var, beraber toplantılar yapıyoruz, konuşup görüşüyoruz fakat, neden bilmem, ondan kaçıyorum. Sözlüm olduğu için mi bilmiyorum. Annem de bir kere bile görüşün demedi, o, selamlık odasında yatıp kalkıyor, annemle konuşuyorlar. İsmet ikide bir yanlarına girip çıkıyor, ama ben.. Ancak kapalı kapının ardından sesini işitiyorum.

(Işınsu, Cumhuriyet Türküsü, s.84)

Deli Zamanlar romanında da beşik kertmesi geleneğinden bir örnek verilir. Roman kahramanlarından Dost altı yaşındayken sünnet düğününde babasının ahbablarından birisinin kızıyla beşik kertmesi şeklinde sözlenmek ister. Ancak çocuk bu durumu reddederek kaçır. Daha çocuk yaştaiken çocukları bu tür uygulamaların içine sokmak onların ileriki yaşamlarını da ipotek altına aldığından sakıncalı görülmektedir:

“ Sonra Dost beşik kertmesi nişanlısından söz etti... Sünnet olacağı gün -ki henüz altı yaşındaymış- o pek has ahbablarının henüz kundaktaki ter ü taze gonca kızıyla gelecekte evlenmesi için parmağına bir alyans geçirmek istemişler. Dost üzerinde beyaz sünnet takımıyla bu yüzüğün kendi lehine bir şey olmadığına hükmederek büyüklerinin elinden kaçmış, çarşıya doğru koşmağa başlamış. Ne ki babası ardından yetişip yakalamış; ‘ Takmam da takmam’ diyormuş!’ diyormuş Dost.” (Çokum, Deli Zamanlar, s.154)

Beşik kertmesi olan Dost yaşının ilerlemesine rağmen ailesinin kendisine daha çocukken uygun gördüğü bu kızla evlenemeyeceğini anlatır. Ona göre iki kişinin birlikte olmasına aileler değil, kendileri karar vermelidir. Onlar adına büyükler tarafından yapılan bu seçim Dost’a uygun bir seçim gibi görünmemektedir:

“ ‘ Eğer parmağıma o cendereyi geçirmek için uğraşmasalardı beni çarşılarda koşturmasalardı, belki o kızın bir anlamı olurdu benim için. En azından daha sonraları komşumuzun gelişmekte olan kızına karşı bir merak duygusu filizlenebilirdi bende. Ama o zincire vurulmuşluk benim bütünüyle kızdan yüz çevirmeme sebep oldu. Hatta onu gördüğümde yolumu değiştirmek gibi bir müzmin öfkeyle...’ diyordu Dost.

Ama dürüstlüğü de bırakmamış elden. Ve bir gün ‘ Ailelerimiz istiyorlar ama her şeyden önce böyle bir beraberliğin olup olamayacağına biz karar vermeliyiz,’ demiş. ‘ Yani bu seçimi biz yapmadık... Yarın birini seversen bu uyduruk bağ senin için engel olmasın. Çünkü ben de bu bağı ciddiye almayacağım. Hiçbir zaman da almadım...’ ” (Çokum, Deli Zamanlar, s.156–157)

Deli Zamanlar romanında beşik kертmesi geleneğine bir de kızın cephesinden bakılır. Nasıl ki Dost bu seçimi reddediyorsa kızın da reddetme hakkı vardır. Ancak eserde toplumda seçim hakkının erkeğe verildiği, kızın ancak “seçilen” konumunda olduğu ve bu durum karşısında bir itiraz hakkı da bulunmadığı dile getirilir:

" Gece düşündüm, el bebek gül bebeği gözümün önüne getirmeğe çalıştım. Beyaz kundağı ve nazar boncukları, altın maşallahlarıyla... Peki o kız neydi, kimdi, seçme isteme hakkı yok muydu, neden ona kimse bir şey sormuyordu? Burada erkek seçimini yapabilir ‘ İstemiyorum...’ diyebilirdi. Ama kız istemese, bütün o çevresinin aynı doğrultudaki arzusuna razı olabilir miydi? Belki.”
(Çokum, Deli Zamanlar, s.156)

4.13.2.6.Çok Eşlilik

Çok eşlilik sorununa Berci Krisitin Çöp Masalları’nda da yer verilir. Nikâhlı eşlerinin üzerine kuma getirmek isteyen erkeklerin bu kararları eşleri tarafından doğal olarak tepkiyle karşılanır. Ancak bu kararda direten erkeklerin ailelerinin huzurunu kaçıran bir karar aldıkları kısa sürede ortaya çıkar. Çok eşlilik aile içi şiddeti artırdığı gibi cinayet gibi suç olaylarına da neden olur. Bir kadın için aşağılayıcı bir durum olan çok eşliliğin halen toplumda az da olsa yaşadığı görülür. Çok eşlilikte iki kadın da bir türlü mutluluğu yakalayamamaktadırlar. Çünkü kendilerini evlilik kurumu içinde konumlandırmakta zorlanmaktadırlar:

“ Birlik Çiçektepe’de yıkım tehlikesi olduğu için karılarının üstüne o taraflardan evlenmeyi ertelemek zorunda kalan üç Çiçektepe’li erkek, yıkımı atlattıktan sonra ilk solukta o tarafları gezip dolanıp karılarının üstüne karı aldı. Bunlardan birinin nikâhlı karısı, üstüne kuma gelen kadını, Birlik Çiçektepe’de yolda giderken iki bıçak sallayıp öldürdü. Vakıf Çiçektepe’den kalkıp Birlik Çiçektepe’ye varan, iki güne bir ortalığı ayağa kaldıran nikâhlı karısını da bu kumacıardan biri testereyle doğradı. Öbür konducunun yeni karısı pılsını pırtısını toplayıp kaçtı. Kaçan kadın canını kurtardıysa da canını kurtaramayan kadınların ve erkeklerin sayısında gün günden artış oldu.” (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 121-122)

Bir Göçmen Kuştu O romanında Emir Bey’in ikinci eşi ve Gülhayat Hanım’ın kuması olan Nevnihal Hanım, bir erkeğin yaşamındaki iki kadından biri olmanın sıkıntılarını yaşar. O sadece eşini değil, Gülhayat Hanım’ı da sürekli gözlemlemek durumundadır. Özellikle doğumundan sonra eve gelen kadınların kışkırtıcı sözleri Nevnihal Hanım’ı etkiler ve Emir Bey’i yeniden Gülhayat Hanım’a “kaptırmaktan”

korkar. Kadınların günümüzde bile eşlerini, sevgililerini başka kadınlara “kaptıracakları” yönündeki korkularının altında yine ataerkil sistem yatmaktadır:

“ Nevnihal Hanımefendi... Hastasınız siz. Biz de aramızda çekişiyoruz sizi düşünmeden. Bakın benden size son bir öğüt: Beyninizin bağlılığına güvenmeyin. Çabuk iyileşmeye çalışın. Şu yatakta bile boyanın, süslenin. Bakarsınız, hülleyle razı olmuş kocanız. Neden hazır: Arada üç çocuk var. Aldınız mı başınıza belayı? Medeni nikâha da güvenmeyin. Daha iki kuşak götürür bizi eski nikâh. Niyet etmeye görsün, üç beş liraya olur bu iş. Bir gecede... Sonra? Sonra ancak yarısına sahiplenebileceğiniz bir koca, yarısının hanımı olacağınız ev, hizmetçiler... Tatsız... Nedeni Nevnihal Hanımefendinin kocasına güvenmesi. Bana inanın. Erkekler gül üstüne gül koklarlar... ”

Kadın hançeri tam yerine sapladı. Niçin değişti, adeta zalimleşti, alay eder gibi davranmaya başladı Gülhayat Hanım? Hasta ve aciz mi buluyor kendisine hüküm geçirmeye kalkışmadığı için? Yoksa? Gizli umudu mu yenilendi, yeşerdi? Haklı mı bu kadın? ”
(Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, s.190)

Bir Göçmen Kuştı O romanında iki kuma arasındaki ilişki yeniden anlatılır. Emir Bey’in ikinci eşi Nevnihal, daha iyi koşullarda yaşarken Gülhayat adeta bir hizmetkâr gibidir. Ancak buna rağmen Gülhayat, Nevnihal’e saygı gösterir. Gülhayat, Nevnihal çocuklarına iyi davrandığı için ona minnet duymaktadır. Bu durum kumalık sisteminde eşlerin birinin diğerine oranla daha ön plânda olduğunu göstermektedir. Erkeğin kadına yaptığı haksızlığı, bir başka kadın da diğer kadına yapmaktadır:

“... Tek onun da çocuğu olsun ve Gülhayat’ı anlasın. Nevnihal Hanım, İtalyan iskarpinleriyle yürürken Gülhayat’ın ayağında terlik vardı. O önden giderken, kendisi yarım adım ardında. Bunları görüyordu o günlerde ama sonradan unuttu. Korktu... Kocasından dolayı Gülhayat’tan korkması yanlış, hatta gülünç. Koca, Nevnihal’in. Hiç istemedi ki onu Gülhayat. Kıskançlığının nedeni yoktur. Dört yıl hizmet sundu ona. Dirhem eksiltmedi evindeki ağırlığından. Tersine batmanla saygı gösterdi. Yüreğini dolduran minneti; çocuklarından ayırmamakla gösterdiği büyüklüğe duyduğu minneti, hizmetini görüp, sevdiği yemekleri öğrenip pişirerek gösterdi. Üstü başı mutfak kokmasın, yüreği soğan yanığından bulanmasın diye kapılardan dışarı itti andlar vererek.”
(Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, s.199)

Bir Göçmen Kuştı O romanında kuma olma sıkıntısı ilerleyen sayfalarda yeniden ele alınır. Gülhayat Hanım bu evde ve bu evlilikte yerinin ne olduğuna tam karar verememektedir. Ancak o yerin çok saygın bir konum olmadığı da bir gerçektir:

“... Yine de kalırsa, yeni günler hangi onursuzlukları taşır yanında bilinmez. Giderek, elindeki çocuklarını da alacaklar. Birini aldılar zaten. Yarı güvenilir yarı güvenilmez; yarı hizmetçi yarı eski hanım, yarı acınacak yarı akıl danışılan biri. Ne olduğu belirsiz yani. Bugün öyle bile değil.”
(Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, s.200)

4.13.3.Evlilik ve Kadın

4.13.3.1.Kuşatılmışlık Hissi

Evlilik konusu 1980–2000 döneminde kadın yazarların romanlarında en çok ele alınan konulardan biridir. Evlilikteki anlaşmazlıklar, bunalımlar, yinelemeler, sorunlar bu dönem romanlarına farklı şekillerde yansımıştır. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında roman kahramanı yedi yıl süren evliliğini şu cümlelerle özetlemektedir:

“ İlk evlilik. Ara sıra kentin tek yazlık sinemasında birkaç film. Güneşli bir balkonda yetiştirdiğim çiçekler. Kendi içine kapanmış bitkiler. İki çocuk. Çocuk bezleri. Sabırlı bir yinelemeler dönemi. Belli belirsiz bir keder. Bekleyiş. Yedi yıl. Mevsimler, aylar, ışığın pencerelerde değişen eğimi. Tekinsiz bir gökyüzü. Koptu kopacak kasırgalar. Kuzeyi ve güneyi yüreğin. Ortası gemilerin yakıldığı yer. Yaşanmış ve yaşanacak her şeyin yadsıma ve iptal dönencesi. Ayrılıklar. Toplanmalar, taşınmalar. Bir masa, bir yatak, iki halı ve kitap kolileri. Özgürlük. Gece mektupları, yeniden. Gece yolculukları. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, s.17-18)

Türkiye’de evli bir kadın için eşi ve çocukları dışında herhangi bir özel ilgiden, hobiden ya da alandan bahsetmek mümkün değildir. Kadın bir eş ve anne olarak yirmi dört saatini eşinin ve çocuğunun ihtiyaçlarını karşılayarak geçirmek zorundadır. Ancak aynı durum erkek için pek de geçerli değildir. Erkekler rahatlıkla hobilerini yapma imkânı bulabilmektedirler. İşte erkeğe sorgusuz sualsiz verilen bu özel alan hakkının kadına tanınamayışına bir örnek de Kadere Karşı Koy A.Ş. romanındaki İnci örneğidir. İnci’nin eşi Murat avcılık gibi hobilerini gerçekleştirmesine karşılık aynı hakkı eşine tanımamaktadır:

“ Şimdi, mesele şuydu: Kadının ilk defa kendisine ait bir alanı olmuştu. İlk defa özel bir alanı olmuş ve o alan saldırıya uğramıştı. Bir kadın olarak, İnci’nin bundan önce de bir alanı, çocuklarından, kocasından, evinden oluşan bir alanı olduğu iddia edilebilirdi, belki. Murat’ın o alana yaptığı

müdahaleler, 'baba ilgisi olarak yorumlanabilirdi ama siz ve ben biliyoruz ki, işin aslı iktidardır. İktidar, Murat'ın iktidarıydı. Nitekim, ne zamanki kızın hakikaten bütünüyle kendisine ait bir alanı oldu, adam asıl yüzünü gösterdi ve bu alanı yasakladı. Kendisi ava gittiği yani bütünüyle kendisine ait bir alanı titizlikle koruduğu halde, benzeri bir hakkı karısına tanımaya yanaşmadı. İnci Hanım, sıkı bir mücadele vermek zorunda kaldı. Sonunda kazandı, çünkü sanat dünyaya ve kendi yaşamına bakışını değiştirmişti. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., s.59)

Kadınların kendileri için yaptıkları işin, kendilerine ait uğraşların sayısı son derece azdır. Kadın hep kendi dışındaki kişiler için yaşamak zorunda bırakılır. Kadının evde ise yapacak her zaman bazı ev işleri, çocukların bakımı vardır. Bütün bu işlerle kadınlar uğraşmak zorundadır. Çalışan kadının durumu ise daha da kötüdür. Bu “erteleme/ertelenme” hali Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında sanatçı bir kadının gözünden şöyle anlatılır:

"Kadınların hayatının esası ertelemektir, aslında," demişti, "biz, yapmak istediğimiz veya niyetlendiğimiz şeyleri kendi dışımızdaki oluşumların lehine ertelemek üzere kurgulanmışızdır. Buna, düşünmek de dâhil. 'Şu bulaşıkları kaldırayım da sonra!' şartlanması yerleşmeye görsün! Tavuklar gibi, iki metre uçar, konar, eşelenme görevimizi yerine getirir, sonra bir iki metre daha uçar, yine eşelenme görevimize döneriz. Kanatlarımızı sınayacak kesintisiz zamanlarımız asla olmaz." Yaratıcı süreçte bu yaşam ritminin belirleyici olduğunu düşünüyordu, çünkü gün nihayet yirmi dört saatti, yaratıcı sürecin belirli aralıklarla kesintiye uğraması demek, her seferinde yeniden başa dönmek demekti ki, pratikte ne siz ne de geri döndüğünüz nokta aynı kalıyordu. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., s.309)

Kadere Karşı Koy A.Ş romanında kadının evin içindeki kısır döngüsüne karşı çıkan bir kadının öyküsü anlatılır: Süheyla. Süheyla, bir süre sonra kendi evini kendi ihtiyaçları için değil de çocukları ve eşinin ihtiyaçlarına göre döşediğini ve kendisini de onların kölesi yaptığını fark eder. Bu sistemdeki payını gören Süheyla, artık ev içinde kendi özgürlüğünü ilân eder ve yıllarca ertelediği şeyleri yapmaya başlar:

“ Süheyla'nın evini kendi isteği doğrultusunda tasarruf edebileceğini farkettiği akşam bu! Bu bakımdan çok önemli. Kadıncağız, hayatında ilk kez, hoşlandığı bir şeyi yapmak için evinin dışına çıkmak zorunluluğunu hissetmiyor. Evini istihdam ediyor, yani. Leon Schwartz'la sohbeti sabaha kadar sürdürmek istiyorsa sürdürebileceğini, hatta birlikte kahvaltı edebileceklerini düşünüyor. Bunun arkasından, güneşin doğuşunu on yıllardır seyretmediğini hatırlıyor, canının o saatte işkembe çorbası çektiğini bile teslim ediyor - "Düşün, 'Bu saatte ne çorbası, canım!' itirazı nasıl içime işlemiş!"

Hepsinden" önemlisi, bunların hepsini yapabileceğini farkediyor! Kimseye hesap vermek zorunda değil!

"Yüksek sesle müzik dinlemenin çocukların ayrıcalığı olduğu inancına da ne zaman kapıldım acaba?" Derken,

"Anlıyorum ki, bu evi, evlilik için döşemişim! Niye benim için önemli olan şeyler elimin altında değil?" Derken,

"Bu yaşadığım benim hayatım mı?" "Velettayınamin!" dedi, Şehvar da, "SA, yola çıktı!" (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş, s.314-315)

Evli kadınların kendilerine özgü birer yaşam alanı yaratmamları zamanla onların kendilerini tüketmelerine neden olur. Evli bir kadın ancak eşiyile, çocuğuyla kurduğu ilişkiler sayesinde vardır, onun dışında artık evli bir kadının kendi varlığı yoktur. Bu varlık yıllar önce ilk olarak eşe sonra da çocuklara adanmıştır. Çırpıntılar romanında Esra kendini bu kısır döngüden kurtarmak için kendine ait bir dünya kurmaya çalışsa da eski alışkanlıkları yakasına kolay kolay bırakmaz ve hep oğlunu ve eşini düşünür:

“ Deneyecekti Esra. Kendi başına olmayı, kendine bu ailenin ortak hayatının dışında bir zaman dilimi ayırmayı. Yalnızca kendisiyle baş başa olduğu... Denedi de. Ama akli hep Korhan'daydı, eve gelmiş midir, karnı aç mıdır? Bir sürü soru. Düzensiz nabız atışlarıyla eve dönüşler... Bazen de alabildiğine güçlü hissederdi kendini. Bu sadece kendisinin var olduğu bir dünyaydı. Sergiler, kermesler, vitrin önlerinde geçen zaman... Taksim, Beyoğlu, Nişantaşı... Yabancı çehrelerle akıyor yollar... ”

(Evli ve çocuklu kadınların arayışları)

(Çokum, Çırpıntılar, s.173)

Evlilikte erkeklerin kadını konumlandırış biçimine son yıllarda kadınlardan daha çok itiraz gelmektedir. Kadınlar okumak, seyahat etmek, daha çok sosyalleşmek istemektedirler. Ancak erkekler eşlerinin bu isteklerine destek verseler de onlardan eski alışkanlıklarını devam ettirmelerini de isterler. Üç Beş Kişi romanında Kısmet eşinin “oku ama değişme” tarzındaki söylemlerine tepki duymaktadır:

“...- Okumalıymışım, ama okuduklarımı unutup gitmeliymişim! Üstümde hiç izi kalmamalıymış. O zamanlar da haykırmak isterdim: Dolmayı doldur, tatlıyı yap, salatayı hazırla, fakat yenmesin, öyle mi? Yemesene!..”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.290)

Kadın için evliliğin getirdiği sorumluluklar bir süre sonra bir tür tutsaklığa dönüşmektedir. Kadın kendi için bir şey yapmayan, ancak gündelik sorumluluklarını otomatikleşmiş bir şekilde yerine getiren bir robota dönüşmektedir. Bu otomatikleşme cinsel hayatta da kendini göstermekte ve cinsellik de bir görev haline almaktadır. Tutsaklar romanında Sühendan Hanım'ın evliliğine olan tutsaklığı anlatılır. Tayfur Bey ile Sühendan Hanım arasındaki kopukluk bir süre sonra ayrı odalarda uyumaya kadar uzanır. Aynı yatakta uyumak evliliği iyi gittiğine dair en belirgin semboldür. Bu sembolün ortadan kalkışı evliliğin durumu hakkında birçok ipucu vermektedir.

“ Evinde giderek çoğalan gürültülerden bunlarla kaçardı. Çalgısını çalmaya, yahut kitaplarını okumaya daldığında hiçbir ses onun kulaklarına ve sinirlerine erişemezdi. İlk çocuğun ardından hemen gelen bir ikinci çocuk, Sühendan Hanım'ın, hastalıklardan bir türlü kurtulamayan bu çocukla baş etmeye çalışırken, anne olmakta böylesine gecikmenin ne büyük zorluk olduğunu anlayışı, ikinci çocuktan sonra hızla artan cinsel isteksizliği, giderek Tayfur Bey'e yalnızca dayanmaya çalışışı, bu işi biz zaman sorunu olarak alıp, bir bedel ödüyormuşçasına, uzak, soğuk ve isteksiz bekleyişi, kocasının bunu fark eder etmez, -çok duyarlı bir adamdı gerçekten, fark etmemesi olanaksızdı- kendini çekişi, ayrılmış odaların getirdiği ilk günlerdeki rahatlık, kısa sürmüş bir cinsel beraberlik ve iki oğlanın giderek artan sorumlulukları... Evliliği buydu.

(Kutlu, Tutsaklar, s.164)

Evlilikte çocukların sorumluluğu anne ve baba tarafından ortaklaşa paylaşılmalıdır. Ancak romanlardan elde edilen izlenime göre bu sorumluluk daha çok anneye düşmektedir. Genel aile yapısında baba para kazanan ve ailenin ev dışındaki ilerini yürüten kişidir. Anne ise daha çok çocukların bakımı ve ev işleriyle ilgilenmektedir. Ancak kimi durumlarda bu rolleri paylaşım oranlarının diğer tarafa doğru kaydığı ve o tarafın yükünü artırdığı görülür. Tutsaklar romanında Sühendan Hanım eşi Tayfur Bey'in kendisini entelektüel meraklarına kaptırdığını ve çocuklarının sorunlarını görmezden geldiğini anlatır. Elbette ki insanın hobileriyle uğraşması önemlidir. Ancak insanın asli görevlerini de ihmal etmemesi gerekir. Sühendan Hanım bu nedenle evlilikte yalnız kaldığını ve sorumlulukların altında ezildiğini dile getirir:

“ Aile reisi olmanın sorumluluğunu hiçbir zaman tam olarak duymuş muydu Tayfur Bey? Kuşkuluydu bundan Sühendan Hanım. Çocukları her

dertleriyle analarına bırakıp, dikkatini gökyüzündeki bulutların renklerine, kar yağmadan ve yağdıktan sonra havadaki değişime yönelterek, denizin sesini, saatler süren suskunluklarla içine doldurarak ara sıra iç geçirerek dinleyişi, kimseyi duymayışi, kimsenin yalnızlığına girmesine izin vermeyişi, sorumluluklardan kaçmaktan başka neydi? Yıldızlı bir gecede, kar üstündeki nakışların gölgeli, zaman zaman yitik görünümü kocasına bütün bir geceyi dolduran güzel duygulanımlar verebiliyordu. Oysa onu düşsel işlemler diye hülyalara salan şey, kedi ve köpeklerin ayak izleriydi yalnızca. Bu, acem halılarının akıl almaz güzellikteki desen ve renklerinin oluşturduğu şiir gibi bir şeydi Tayfur Bey için. Saatlerce dalar, yahut saatlerce konuşabilirdi.

Tayfur Bey, ikidebir havale geçiren, haftada, ayda bir, konuşmama kararı verip günlerce, haftalarca ağzını açmayan küçük oğlundan çok, böyle şeylerle ilgileniyor, bin kez okuyup ezberlediği dizeleri düşünüyordu. Bu duyarlılığıyla övünmese, yine de, dişini sıkmaya, ağzını açmamaya kararlıydı Sühendan Hanım. Zaman zaman patlıyorsa, çocuğunun çenelerini ayırıp da ağzına bir damla su akıtmaya çabalarken Tayfur Bey'in Pol ile Virjini'de yeni bulduğu bir güzel ve temiz duyguyu Sühendan Hanım'a anlatmaya çabalamasından, Lamartine'den, Baudelaire'den dizeler okumaya kalkışmasındandı. ”

(Kutlu, Tutsaklar, s.164–165)

Tutsaklar romanında evliliğin mutsuzluk üreten bir kurum olduğu dile getirilir. Romanda Sühendan Hanım eşini de çocukları gibi kendinden ilgi ve bakım bekleyen bir asalak olarak görür. Maddi ve manevi açıdan bu kadar çok yükü taşımak zorunda kalan Sühendan Hanım'ın ruhsal dengesi de giderek sarsılmaktadır. Eserde evliliğin zamanla kadını köleye dönüştüren bir hâl aldığı anlatılır:

“... Bu üçüncü küskün çocukla uğraşacak kadar güçlü değildi Sühendan Hanım. Erdoğan'ın akıl almaz, güç yetmez yaramazlıkları, Ercüment'in hastalıkları, evin işleri, kocasının küskünlüğünü gidermek için bir takım incelikler düşünmesine zaman bırakmıyordu. Belki bunları bile şimdi, ardan onca zaman geçtikten sonra düşünmeye başlamıştı. Gerçekte o günlerde kendisi de Tayfur Bey'i görmeye dayanamıyor, kocasını, çocuklarıyla birlikte temizliğine, yemeğine, rahatına özen göstermek zorunda olduğu bir asalak olarak nitelendiriyordu.

Evlilik denilen şey aptalcasına mutluluk beklemediğiniz sürece katlanılabilir, bir beraberlikti. Oysa küçük yaşlardan başlayarak, insanların varolmayan şeyleri en başta mutluluğu iki kişinin gayreti, sevgisi ve beraberliğiyle bulabilecekleri safsatası yerleştiriliyordu kafalarına. Sonunda herkes hayal kırıklığına uğruyor, mutsuz oluyordu. Nedeni de mutluluğun geleceğine duyulan inançtı. O beklenmezse, beklenmeyen yerde mutsuzluk yoktu zaten. ” (Kutlu, Tutsaklar, 166)

Evlilik kadınların kariyer planlarını etkileyen önemli bir unsurdur. Evli ve başarılı bir çok kadın bulunmakla birlikte bir çok kadının da evlendikten sonra eşlerinin isteği ile işlerini bıraktıkları ya da daha pasif işlere geçtikleri görülür. Kadının çalışma hayatında çokça yer almasının ev işlerini ve düzenini aksatacağına inanılmaktadır. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında Simden tıpta uzmanlık eğitimini eşinin de ısrarlarıyla bırakır. Ancak ilerleyen yıllarda bu kararından pişmanlık duyar:

“ O güne dek yaşamını tümüyle kocasına göre yönlendirdiğini, kendisi değil, neredeyse onun bir uzantısı durumunda bulunduğunu fark etmiş olması hüznün vericiydi. Ama ne yazık ki bunu tersine çevirecek eylem gücünü kendinde bulamıyordu hala. İkilemler, sorunlar içinde bocalayıp duruyordu. Yürüyüp gitmek için bacaklarının yeterince güçlü, ağırlığını çekecek durumda olduklarından emin değildi sanki. Koltuk değnekleri elinin altında bir yerde dursun istiyordu.

İyi bir doktor olabilirdim, diye düşündü yüz bininci kez. Ömer’le evlendikten sonra yarım bırakmıştı anestezi uzmanlık öğrenimini. Üç kuruş maaşla gecesini gündüzü olmadan ameliyathanelerde mi ömür tüketeceksin! deyip durmuştu kocası. Gel, mağazalar koordinatörü ol, ben sana o paranın dört katını vereyim.

Bu yüzden değildi. Yeni yaşamı o kadar hareketli ve yoğundu ki çok zorlanıyordu. Hastanede neredeyse üç günde bir gece nöbeti tutmak zorunda kalmıştı. Uykusuz ameliyatlara girmiş, sınırları bozulmuştu. Sınavlara yeterince hazırlanamamış, başarısız olmuştu. Bütün bunlar yoluna girebilirdi kuşkusuz, ama hiç destek görmemişti Ömer’den. Mesleğine, bağımsızlığına saygı göstermemişti o. Yeterince isteseydin yapardın kızım, diyordu. Kolayına geldi bıraktın.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.15)

Viva La Muerte romanında modern evli kadının en büyük sorunu olarak görülen “Kibele Sendromu” Günay Rodoplu’nun sözleriyle şöyle anlatılır:

“ ‘Kibele sendromu.’

‘ Evet, Kibele sendromu. Etrafıma bakınıyordum, imza gününden sonra Ziya’da yaşadığım gece tekrarlanıyordu sanki. Çevremi bedenlerini nasıl ‘istismar’ ettiklerinin hesabını verecek merci bulamayan Türk kadınları sarmıştı. Birden, ortak sorunumuzun ‘bütünlük’ümüzü bozan, bizi eşyalaştıran cinsel özgürlüğümüz olduğunu düşünmeye başladım! Sanki Fatma da, Demet de, Duygu da, ben de aynı dertten mustarıptık. Kimimiz kendimizi Fatma gibi alkole vurmuştuk, kimimiz Duygu gibi erkeleri eşyalaştırarak intikam almaya kalkışmıştık. Evli olup da eşyalaştırıldıklarının farkına varanlarımızın adını koyamadıkları halde ‘yabancılaşma’nın farkına varanlarımızın durumları daha da kötü olmuştu. Onlar da kendilerini ya konkene ya alışverişe vuruyorlardı. Ama sonucun değişmediğini, solduklarını, daha doğrusu hep birlikte, solduğumuzu düşünüyordum.”

(Alatlı, Viva La Muerte!, sayfa: 488)

4.13.3.2.Mutsuz Evlilikler ve Mutsuz Kadınlar: Bunalım

Emir Bey'in Kızları romanında mutsuzluğundan beslenen ve bundan kurtulmak istemeyen bir kadının durumu anlatılır. Filiz, mutsuz evliliğini çevrede kendisi için oluşan “zavallı, ihmal edilmiş kadın” imajının sağladığı yararlardan uzak tutmamak için de bitirmemektedir. Ancak bu evlilik bağından çiftin oğulları Aydın büyük zarar görmektedir. Filiz bunalımı nedeniyle bakamadığı oğlunu bakıcı kadınlara bırakmakta, onu ancak gezmelerde ya da ziyaretlerde hatırlamaktadır:

“ Filiz, taranmamış saçları, kalça çizgilerini belirginleştiren daralmış eteği, lekelerinin farkında olmadığı güzel ve pahalı hırkaları, hırka yenisiyle sildiği yaşlı gözleriyle kahvaltılarını uzatıyor, sigara üstüne sigara içiyor. Alın şu çocuğu yakınmasıyla, zayıf, kara bir Kürt kadınına uzatılan ve sorumluluğundan kurtulan Aydın. Aydın, hüznü ninnilerle kulağına Kürtçe akıtılan, sekilerde oturulup ayaklar üstünde sallanan, gözleri nişlere, dantelden daha büyük özenle işlenmiş taş işçiliklerine yapışan ve uyuyan bir çocuk.

Birileri için giydirilmeden önce çocuk teri ve ekşimiş süt kokan, hırkaları kusmuk lekeleriyle benekli, hepsi de mavi olan pazen pijamalı Aydın, neyse ki iyi huylu. Dışarı çıkarılırken, yahut birisi ziyarete gelecekse vali oğlu gibi görünüyor: İpek başlıklar, uzun, dantelli beyaz kundak entarileri, beyaz hırkalar, kurdeleler, ponponlarla süslü. Sıkılıyor, kızarıyor o zaman. Alıştığı o yoksul ve yarı aç düşün kokularını da bulamıyor, tedirgin oluyor. Ağlaya ağlaya katılıyor. Herkes Vali Beyin hanımının bu huysuz, sağlıksız çocuğu yüzünden kendine bakamadığını konuşuyor. Filiz'i sevindiren tek şey de budur. Zavallı Filiz Hanımefendi... Kocasını çok çalıştığı için birlikte olamıyor. Üstelik çocuğu da sürekli hasta...”
(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, s.200–201)

Emir Bey'in Kızları romanında Türk kadının sorunlarını akılcı yöntemlerle çözmediği Rebia Hanım örneğinden yola çıkılarak anlatılır. Romanda boşanmak yerine sürekli eşinin kendisine yaptıklarını anlatarak rahatlayan ve evliliğini sürdüren Rebia Hanım eleştirilir. Kadınların evlilik sorunlarını çevreye anlatarak kendilerine taraftar toplamaları ve mağdur rolüne bürünmeleri doğru değildir. Kadınlar mağdurluklarını çevreye onaylattıkça güç kazanmaktadırlar:

“... Rebia Hanım'ı yine hakafanlar basmış. Ağzı gözü kaymış. Hüsamettin Bey'in son yaptıklarını anlatıp ferahlayacak. Bu ne zavallıca bir tedavi usulü. Derdini dökmek, biraz mübalağa etmek, birkaç damla yaş dökmek ve sonra o eve gitmek. Ne zaman akıllarını başkalarına toplayacak bu kadınlar? Ya boşanmaya razı ol, ya sus. Başkalarını senin talihsizliğine şahit ederek rahatlamak neye yarıyor?” (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, s.314)

4.13.3.3.Evlilik Kadın İçin Bir Zorunluluk Mu?

Emir Bey'in Kızları romanında bedensel engeli nedeniyle erkekler tarafından beğenilmeyen Helal Hanım'ın usulen evlendirilmesi sonucunda ailenin erkeklerinin sırtından bir yük kalktığı anlatılır. Özellikle Doğu'da bir kızın evlenemeyişi kendisi için üzücü bir durum olmakla birlikte aile için de bir utanç kaynağı olarak görülür. Çünkü geleneklere göre yetişkin her kız, çok geçmeden evlenmelidir. Eğer bir genç kız yaşı ilerlemesine rağmen henüz evlenememişse onun mutlaka bir kusuru olduğuna inanılır. Romanda evlatlık olsa da kızının bu durumuna üzülen bir annenin durumu anlatılır:

“ Evlenmiş olmak için evlenirken, ağası da babası da, evlenmemiş bir bacı/kız sahibi olmak utancından kurtulmuş, ferahlamışlardı. Bunları anlamayacak insan mıydı? Çok küçüklükten beri, başkalarının yerine koya koya durup kendini gözlemişti. Durmuş, Helal' i görmüş, beğenmemiş, ama bu yana geçip kendisini beğenmeyen, hor görenleri öfkeyle kırmıştı. Annesi Gülüş Hatun'un gözlerinde her zaman sahici acılar... vardı.

O, ana olmak için doğmuş bir kadındı. Bir gün incitmemiş, bir gün sakat, evlatlık diye bakmamıştı Helal' e. Tersine, Tanrı' nın lütfü Helal, onun gözünde. O, bu küçük öksüz-yetim kızı bağrına basarken, adını, kendi özüne helal etmek için bu adı koyduğunu anlatmıştı.”
(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, s.234)

Kadın için evlilik toplum tarafından zorunlu bir aşama olarak görülür. Bu aşamayı geçemeyen kadınlar “evde kalmış “olarak nitelendirilir. Her genç kızın yaşı çok ilerlemeden evlenmesi gerektiği görüşü toplumda genel bir kabuldür. Yaşı ilerlemiş olan kızların bir an önce evlendirilmesi için aileler zaman zaman çaba göstermektedirler. Tutsaklar romanında Emin Bey ile Afet Hanım arasındaki evlilik bağı da böyle bir endişe sonucunda kısa zamanda gerçekleşmiştir. Emin Bey kendisinden on yaş büyük olan Afet Hanım'ı hiçbir zaman sevmemiş ona yalnızca katlanmıştır. Oysaki bir evlilik için sevgi olmazsa olmaz bir bileşendir:

“ Çocuklarını bırakamazdı, hayır. Hiçbir zaman... Bu pis kadının yanında kalırsa, kızının ceylan bacaklarının, kara gözlerini, koyu, gür, uzun saçlarının bile güzelliklerini yitireceğini, giderek bu kadına benzeyeceğini düşünüyordu. Hatta, bir süre daha bu evde kalsa, kendisi bile Afet'e benzeyecekti. Çirkin yaratık... Yüzüne bakılır, yenilir yutulur yanı olsaydı,

otuz iki yaşına kadar bir isteyen çıkamaz mıydı? Olur şey miydi bu? Bulmuşlardı kendisi gibi daha gözleri açılmamış budalayı.

İlk kez gördüğü adamı alıp eve götürmeler, ona içkili sofralar kurmalar nedendi? Tanışmalarının üstünden dört gün geçmişken, Ballı köyü öğretmenliğinden yılıp da bu kadını isteme yürekliliği gösteren bir çocuğa – bu yüreklilik de nasıl olmuştu acaba? Gecenin geç bir saatinde, rakımın etkisiyle gözleri kaymış ve omuriliği erimiş bir haldeyken olmuştu herhalde-ertesi sabah Halkevi Müdürü Hüsamettin bey, neden öyle alelacele dün akşam Emin'in yaptığı teklife baldızının hayır demediğini – aynen bu sözcükle- ama, evlendiklerinde ayrı eve çıkmalarının şart olduğunu ekleyerek söylemiş olabilirdi? 'çünkü,' demişti Hüsamettin Bey: ' Biz beş kişi zor sığıyoruz bu eve...' Açıkta her şey. Karıyı kakalayacakları birini bulduklarını anlamışlardı. Emin'in sarhoşluğunu unutmalarına izin veremezlerdi.

Emin, yaptığı hatayı hemen anlamıştı. Anlamıştı ama, kendisine bu kadar iyi davranmış birine karşı çıkmak, vazgeçtiğini söylemek, yapayalnız kalmak ve kurtuluş için bir başka yol aramak için gerekli gücü yoktu. Ballı köyünde ya da Ballı köyün benzer köylerde geçmesini istemediği yaşamı için, yanlışlık sürecekti. ”

(Kutlu, Tutsaklar, s.49–50)

Kaf Dağının Ardında romanında kadınların evlilik kavramına yaklaşımları konusunda ilginç bir örnek verilir. Kadınlar eşlerinden şikâyetçi olmakla birlikte evliliğin her genç kız için zorunlu olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle de “kısmetinin bağlanmış” olduğuna inandıkları Mevsim'in bu durumunu düzeltmek için hacı olan ama aynı zamanda kısmet açan, büyü yapan, fal bakan Hacı Nine'ye başvurmak gerektiğini düşünmektedirler. Dinin bu tür batıl inançlarla nasıl bağdaştırıldığını göstermesi bakımından ilginç olan bu durum romanda şöyle anlatılır:

“Kocalardan bahsaçılmış, biri başını sallayıp, bana:

- Ne iyi sen evli değilsin, koca derdi görmemişsin., dedi.

- Yaa, ben de memnunum!

Cevabıma, "Aaaa"lar, "Yooo"lar çekildi. Çünkü ne de olsa bir kızın başı bağlanmak gerekirmiş! Geçkince bir genç kız iç geçirdi:

Öyle söylemeyin şekerim, ne de olsa kısmet.

Kısmet!..

"Kısmeti çıkmamış kızın!", «Hiç olur mu hayatım onca zengin babası var!", "işte zaten bunun derdi budur, bir adam istedi mi, parama göz dikti der.", "Eee haklı bu zamanda herkese güvenilmez.", "Kısmeti bağlanmış derim.", "Öyle, bizim Hacı Nine'ye götürsek."

Rahatlarına diyecek yoktu, daha da rahat olsunlar diye, kalkıp gitmeğe davrandım, beni durdurdular. En yaşlı olanı, Canan Hanım:

- Bak Mevsim Hanım kızım., dedi., biz daha önce konuştuk bütün bunları, ayıp değil, merak ettik. Karar verdik, senin kısmetini bir bağlayan olmuş!

Yahut büyü yapmışlar, olur, gözleri çıkasicalar, babanın malına mülküdür hasetleri, seni bağlarlar! Bizim bir Hacı Ninemiz vardır, doksan yaşında diyorlar belki, yüz yaşındadır, namazında abdestinde, fal bakar, büyü yapar, büyü bozar, işte diyoruz ki, seni biz götürelim ona. Haa, bak hiç utanma sıkılma, çünkü her kız ister evlenmek, hepimiz kadınız, biliriz! Anlarız. Seni götürelim Hacı Nine'ye.

- Sahiden Hacı mı nine?., diye sordum., çünkü bildiğim kadarı ile bizim dinimizde fal açmak, büyü yapmak yoktur!

Kadının hacılığı, doğrusu şüpheli bir husustu, fakat burada oturan hanımların her biri, dinimizde böyle şeylerin bulunduğundan pek emindi! Meselâ Gülcan Hanım, her kısmeti çıktığında Kur'an falına baktırmış.. Kur'an-ı Kerim'i bir anahtara geçirip, bir Elham, üç İhlâs okuyup, niyetini söylüyormuşsun, eğer niyet olacaksa veya olumluysa, Kur'an dönüveriyormuş!

- Ben, Kur'an'ı döndürmeden varmadım Rıfki'ya... dedi.

Bu kadar rahatsız olacağımı tahmin etmezdim, epey sinirli:

- Kitabımız böyle şeyler için kullanılmaz, gūnahtır..dedim. (Işınsu, Kaf Dağının Ardında, s. 229–230)

“Evde kalma” durumunun kadınlar için olduğu kadar erkekler için de sorun teşkil ettiği Kaf Dağının Ardında romanında ele alınır. Romanda Erdal, Mevsim gibi evlenemediği/evlenmediği için toplum baskısından kurtulamadığını ve Mevsim’le kâğıt üzerinde bir evlilik yaparak bu baskıdan kurtulabileceklerini dile getirir. Bu teklif Mevsim tarafından komik bulunsa da gençler üzerindeki toplum baskısını göstermesi açısından dikkat çekicidir:

“- Şimdi önemli bir soruna çözüm getireceğiz., dedi Sorun, ikimizin de, evde kalmış olması! Çözümleme ise...

Beni güldürüp, durgun havamdan sıyırmak istediği, belli. Sözümlü kestim:

- Senin için daha umut var., dedim., ne olsa erkeksin, evlenmek için, hiç bir yasta gecikmiş sayılmazsın!

Birden ciddileşti:

- Yoo.. dedi.. Benim hoşlandığım kızlar, benden kaçıyorlar. Bana yapışanlara ise, yüz veremiyorum. Bastan beri, ilk delikanlılık çağlarımdan beri böyle, lütfen çözümleme yapma, say ki, korkuyorum.

- Sorun budur., dedim.

- Bırak, bak güzelim, şimdi olay şu; biz ikimiz evleneceğiz! Şaşırma, evlenelim dediysem, bir nikâh cūzdanı ve aynı evde birlikte oturma, yoksa birbirimize sūrtünmeyeceğiz bile, yani aramızda değışen hiç bir şey olmayacak. Fakat düşün olayı, çevreye karşı Mevsim Öz'le Erdal Gültekin evlendiler! Ne bomba ya. Eski bir arkadaşlık, aşka dönüştü! Patlamayı işitiyor musun? Hem de evde kalmış durumundan kurtulmuş olacağız.” (Işınsu, Kaf Dağının Ardında, s.286)

Evliliğın kadında zamanla bağımlılık yaptığı ve birçok kadının bu nedenle yürümeven evliliklerini ısrarla sürüklediği görülür. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm

romanında Simden bir erkek korumasında yaşamının kendisi için bir alışkanlık haline geldiğini anlatır. Bu nedenle bu alışkanlıktan hemen kopamayan Simden eşinin ihanetine rağmen ondan tamamen uzaklaşmamıştır:

“ Kocasını artık sevmediğini uzun zaman gizlemişti kendinden bile. Tersine, sevdiğine, onusuz yapamayacağına inanmaya çalışmıştı. On yıldır, kendisini bildi bileli bir erkeğin koruması altındaydı. Korkuyor, onusuz nasıl yaşayacağını bilmiyordu. Tek başına yetersiz ve değersiz hissedecekti kendisini. Birdenbire önemli bir organından yoksun kalmış, sakatlanmış gibi olacaktı. Beklemek, Ömer hayatından büsbütün çıkıp gitmeden önce cesaret ve güç toplayıp kendisini alıştırmak, geleceğini yeniden düzenlemek istiyordu.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s. 11–12)

Birçok kadın için evlilik yaşamın dingin bir şekilde devam ettirileceği bir liman olarak görülür. Kadınlar evliliğin kendilerini dışarıdaki yaşam güçlüklerinden yalıtacağına ve koruyacağına inanırlar. Ancak zamanla bu düşünce değişir. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında Simden bu durumu şöyle dile getirir:

“ Evlendikleri gün büyük bir rahatlama duyduğunu anımsıyordu. Nihayet güvenli bir limandaydı. Ama şimdi insanın ömür boyu aynı sakin limanda yaşayamayacağını görüyordu. Karaya çıkmalı ya da yeniden denize açılıp yoluna devam etmeliydi.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.19)

4.13.3.4.Evliliğe Dış Müdahaleler

Evliliğin her anında bireylerin anne ve babalarının müdahil konumda olmaları sıkıntı yaratmaktadır. O zaman evlilik iki kişilik olmaktan çıkarak iki büyük ailenin evliliği olmaktadır. Atlıklarınca romanında Mehtap hayal ettiği gelinlik yerine kayınvalidesinin seçtiği gelinliği giymek zorunda kalmış ve bu durumdan tüm evliliği boyunca üzüntü duymuştur. Bu durum gelinlik simgesi çerçevesinde aile büyüklerinin ikili ilişkilerde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir:

“ Ne kadar istemişimdir dantel bir gelinliğim olsun diye.. Ersan saten diye tutturdu, sanki pek anlar. Anasının ağzına baktı, yokmuş dantelin modası, pis karı, senin istediğin kumaş, senin istediğin biçim; daracık üstüme yapıyor. Halbuki beyaz dantel, bol bir etek..uçar gibi ben.. Uçar gibi.. Erol'du yanımdaki, altın bir heykel, bir demet pembe gül uzattı, gülüyordu. Heykel güler mi?” (Işınso, Atlıklarınca, s.54)

Ölü Erkek Kuşlar romanında kayınvalidenin gelini, oğlunu elinden alan kötü bir varlık olarak değerlendirdiği görülür. Bu nedenle geliniyle bir türlü uzlaşamayan kayınvalide oğluyla gelininin boşanmasını coşkuyla karşılar:

“ Az kalmıştı. Kaynanam yüzünden. Beni hiç sevmeydi. Ona hiç anne demedim. Beni oğlunun başına gelmiş büyük bir şanssızlık olarak yaşadı. Beş yıl birlikte oturduk ve hep uzak durduk birbirimizden. Ayrılacağımızı ona söylediğimizde çok sevindi. Oğluma bakmayı coşkuyla üstlendi. Ona bir değil iki oğul birden bırakıyorum çünkü. Bütün o yıllar boyunca, ara sıra, yalnızca uyum olsun, tatsızlık çıkmasın diye ona ayak uydurabilmeyi istediğim zamanlar oldu. Bana kenarları iğne oyalı bir mevlit örtüsü vermişti.” (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.77)

Doğu toplumlarında kadının söz hakkı olmayışına bir örnek de Valla Kurda Yedirdin Beni romanında verilir. Romanda Nalân düğünü, evliliği konusunda hiçbir karar alamamıştır. Bütün kararlar “bawe” diye hitap edilen ailenin en büyük reisi Memduh Amca tarafından alınmıştır. Bu durum kadının pasifleşmesine neden olmaktadır:

“ Kendi düğünüydü ama duvağın altında daha iyi dursun diye saçlarını bile kesemedi, çünkü bawe istemiyordu. Yatak odası çeyizine ilişkin tercih de beyan edemedi. Memduh Amca gitti, Kapalıçarşı'dan, Yeşilçam yıldızcığına namzet birininkine benzeyen -beyaz lake, kadife, kapitone kaplı kapılar, pirinç tokmaklar- bir lenduha aldı getirdi. Ama bu her zaman böyleydi. Nalân, evini bir gün olsun kendi istediği renge boyayamadı, çünkü ihtiyaç duyduğunda bawe plastik boya kutularını yüklenir getirirdi, 'Evi boyatacağım.' 'Evi' derdi, asla 'evinizi' değil. Çocuklarının evleri kendi eviydi. Çocuklarının çocukları' da kendi çocuklarıydı. Kendisine dede dedirtirmezdi hatırlıyor musun? Torunları 'bab' derlerdi. Nalân, sıkıntıyla sorardı, 'Ne renk aldın?' 'Yeşil,' derdi Memduh Amca, 'yeşil güzeldir.' Bir defasında da, kızcağz bir çamaşır makinesi almaya kalktı, dayıoğlu Kamil'den. Anlaşılan, bileziklerini de Kirkor'a götürmüş, bozdurmuştu. 'Ama o çocuklara verdiği beğenmedim. Otomatik makinen yok muydu?' 'Vardı ama onu istediler.' 'Onlar gençtirler. Cahildirler, sen otomatiklerden birini yolla, bunu aldır.' (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, s.467)

Türk aile yapısı içerisinde kadının ikincil derecede bir değeri olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir. Yasalarda bile ailenin reisi erkek olarak kabul görmektedir. Kadının baba evinden koca evine geçişi onun yaşamındaki temel değişikliği oluşturur. Zira artık o bir eştir, bir gelindir ve bir anne adayıdır. Kadının evlenmeden önceki temel eğitmeni annesi iken evlendikten sonra bu sorumluluğu

kayınvalide alır. Toplumumuzda deyimlere ve atasözlerine de yansıyan kayınvalidenin zalimliği ve gelin kaynana arasındaki çekişmeler toplumsal yaşamın aynası olan romanlara da yansımıştır. Elif Şafak Pinhan romanında evdeki gelin kaynanaya ait denetim alanlarını anlatır.

“ Alt kattan gelinin sesi geliyordu. Severdi onu. Bugüne değin aralarında en ufak bir kötü söz bile teati edilmemişti. Her biri yekdiğerinin alanına hürmet eder, oradan içeri sokulmayı aklından geçirmezdi. Kevser Nine, sofraya konan yemeklerin yağından, tuzundan, üç torununun aldığı terbiyeye kadar evin çekip çevrilmesinin tamamıyla gelinine ait olduğunu bilir ve onun kurduğu nizama katiyen müdahale etmezdi. Karşılığında gelini de evin üçüncü katını Kevser ninenin toprakları olduğunu ve oğlu İdris’in onun gözündeki yerini teslim eder; kendi hudutlarının dışına taşmazdı. İşte, tek mekâna çoğaltarak barışı muhafaza eden bu hukuk sayesinde, senelerdir gül gibi geçinip gidiyorlardı. Bu pazarlık sıkıydı. Kevser ninenin kaynanalık hakları karşılığına evin en küçük çocuğu ona verilmişti. İdris, kendi annesinden ziyade Kevser Ninenin oğluydu! Kaynana dırdırı çekmeyen, mutfağının ve evinin tek hakimi olan gelin de bu durumdan memnundu. Aslında bu pazarlık genç kadının içine öylesine işlemiştir ki, bazen İdris’i seyrederken, yakından tanıdığı ama kendi kanından canından bellemediği bir varlığa batlığını düşünürdü. Onu karnında nasıl taşıdığını, doğururken çektiği zahmetleri ne zaman hatırlamaya çalışsa, gözünün önünde bölük börtük canlananlar, öteki üç çocuğundan her hangi birini doğum hatıralarına karşıp unufak oluverirdi.” (Şafak, Pinhan, s.102)

Atlıkarınca romanında kayınvalidelerin gelinler üzerinde kurmaya çalıştıkları otoriter tutumun olumsuz etkileri dile getirilmiştir. Konuşmak yerine susması, itaat etmesi, sorun çıkarmaması istenen gelin sürekli kayınvalidesinin uyarılarıyla karşılaşınca akıl ve ruh sağlığı tehlikeye girmiştir. Mehtap kayınvalidesinin ölmüş olmasına karşın -hayalî olarak- sürekli ona müdahale ettiğine inanmaktadır. Baba evinde de aynı eğitimden geçirilen Mehtap, doğrunun ne olduğunu sorgulamaya başlamıştır. Bu durum aslında ülkemizdeki birçok kadın için geçerlidir:

“Kaynanam olacak cadaloza da söyledim, böylece. “kızım sen daha sohbet adabını bilmiyorsun, çok konuşuyorsun, biraz dinlemeyi öğren” dedi. Ersan’a şikâyet ettim, “Annem öldü gitti, daha kurtulamadı senden” dedi. Ölmüş, gitmiş, püf kimi kandırıyorlar; o hep yanımda, hep gözlüyor beni, babamı onlar görmüyorlar ama ben görüyorum; “şırfıntı, seni şırfıntı” diyor, daima söylüyor, kulaklarımı tıkıyorum, odadan odaya kaçıyorum. Emine Teyze, “Kızım babandır diyor, hakkı var üstünde.” Babamın hakkı var üstümde, kocamın hakkı var, hepsinin var.. bir benim hakkım yok kimsenin üstünde; nedir bu hak?” (Işmsu, Atlıkarınca, s.167)

Gelin kaynana ilişkilerindeki gerilim İçimden Kuşlar Göçüyor'da daha keskin bir tabloyla ortaya konulur. Kadın kahraman, yıllarca kendisine acılar çektiren kayınvalidesini öldürmek ister ve yıllar sonra kayınvalidesi öldüğünde bile onu affetmekte güçlük çeker:

“ Şiddetin her türlüsüne karşı bir insan olarak, ilk kez birini kurşunlama, merdivenlerden aşağı itekleme ya da yemeğine fare zehiri koyma düşleri kuruyorum. Cinayeti iz bırakmadan nasıl işleyeceğimi düşünüyorum. Bir zamanlar bencillik ve baskıyla hayatımı karartmış, çocuklarıma el koymuş ve beni kapı önlerinde ağlatmış bu kadını bağışlamamışım. Benim gibi bağışlamayı kolayca beceren biri için bu ne taşınmaz ağırlık... Ama bağışlayacağım.” (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, s.97)

Kadın yazarlarımızın romanlarında kadınların hem cinslerine olan bakış açılarını çeşitli açılardan çözümlenmeye çalıştıkları görülür. Gelin kaynana arasındaki ilişkiler de bu gruba girmektedir. Anneler oğullarının seçkin kızlarla evlenmelerini şart koşarken onların daha özgür kabul edilen kızlarla ilişki kurmalarına da ses çıkarmazlar. Ne de olsa “erkek çocukların bu tür maceraları olacaktır.” Ancak iş resmi nikâh konusuna geldiğinde aileye namuslu ve hanım kızların girmesine izin verilir sadece.

“ Afet Hanım, beklediği yanıtı almış olacak ki, gülümsedi. Çok önceden tasarladığı, kötülerin iyisi olarak kabullendiği bir planı açıklamanın rahatlığı içinde konuştu:

"O zaman mesele yok... Yani, Suna ile evlenmene mani olacak bir şey değil..." Oğlunun soru soran gözlerine dimdik bakarak konuşmayı sürdürdü: "Senin aşkların umumiyetle uzun sürmez ama neyse, bırak bu da süreceği kadar sürsün... Biz evlilik hazırlıklarına başlayalım da sen ötekiyle alakanı kesme istemiyorsan..." Kadın konuştuğu, oğlu, sanki dili tutulmuş gibi, gözleri her an biraz daha büyüyerek bakıyordu ona. "Hatta evlensen bile... o zamana kadar bıkmazsan... Serbest bir kız nasıl olsa..."

"Anlamadım, ne demek o?" diye boğuk bir sesle sordu Sinan .

Annesi belli belirsiz yüzünü buruşturdu:

"Şimdilerde, nazikâne tabir, 'serbest' değil mi o gibiler için?"

"Kim gibiler için? Ne diyorsun sen? Tanıyor musun Nü gün'ü?" (Kür, Bitmeyen Aşk, s.69)

4.13.3.5.Evlilikte Otorite ve Kadının Kısıtlanması

Eşlerin evlilikte birbirlerine bir takım kurallara uyma zorunluluğu getirdiği görülür. Bu kurallar genellikle erkekler tarafından kadınlara konulur ve onlardan bu

kurallara uymaları istenir. Sonuncu Sonbahar romanında da erkeğin eşine eve gidiş geliş saatleri konusunda bazı kurallar koyduğu ve kadının eşinden korktuğu için bu kurallara uyduğu belirtilmektedir. Bu durum toplumumuzun büyük bir bölümü için de geçerlidir:

“Başka konularda da sıkıyorum onu. Arkadaşlarıyla gezip tozuyor, icabında buraya da çağırıyor onları. Yalnız, sık sık öyle olur olmaz kişileri eve toplamamasını tembih ettim. Bir de, akşamları çıktığında, kiminle, nereye gittiğini bildirmesini ve hafta içinde gece on ikide, hafta sonlarındaysa en geç bir buçukta evde olmasını şart koştum. Ortaokuldayken, yeni yeni partilere falan gitmeye başladığında babasının koyduğu kurallara benziyormuş bu ricalarım. Kırkına varmış ve serbest yaşamaya alışmış bir kadının kabullenmesi zormuş, dediğine göre. Gene de üç aşağı, beş yukarı uyuyor isteklerime. Ne demişler? Korku dağları bekler. Bu korku ögesini sık sık ve açık açık kullanmamaya dikkat ediyorum ama, geri planda hep var. İkimiz de biliyoruz-kelimelere dökmek de. Korku-tehdit denklemi üstüne kurulmuş bir ilişkide, korku da tehdit de karşılıklı oluyor. (Kür, Sonuncu Sonbahar, s.6-7)

Evliliklerdeki kadın erkek rolleri ve bu roller arasındaki güç dağılımının eşitsizliği Berci Kristin Çöp Masalları'nda da ele alınır. Romanda erkeğin hükmeden, kadının ise kul durumuna düşürüldüğü bir evlilikten bahsedilir. Lado adlı kahraman üçüncü karısını kendinden izinsiz düğüne gittiği ve yemek yapmadığı için boşar. Ancak yeni bir eş bulmak onun için hiç zor olmaz. Romanda evlilik kurumunun erkeğin ekseninde şekillendiğini ve kadının bu kurumun nesnesi durumuna getirildiği anlatılır:

“ Lado başından gecen iki evliliğin kırgınlığıyla üçüncü karısını düğünsüz aldı. Sessizce gelen gelin Lado'nun en yakın arkadaşlarına sade bir törenle tanıtıldı. Lado arkadaşlarına şeker tuttu. Karısı utana sıkıla sedirde oturdu. Ayağındaki aksaklık yüzünden Lado bu karısına sokağa çıkmayı yasakladı. Lado'nun yasağına aylarca boyun eğen kadın dört duvarın arasında bunaldı. Lado'dan habersiz düğüne gitti. Lado, eve geldiğinde tencereleri boş bulduğunu ve o gün aç uyuduğunu ilan ederek üçüncü karısını da getirdiği gibi sessizce babasının evine götürdü. Dördüncü karısını, ta kalkıp uzaklara gitti, araya taraya buldu, memleketinden aldı. Yaşı yaşının yarısına erişebilmek için üç yıl daha isteyen yeni karısına ağırlığınca para saydı.” (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, s.103)

Evliliğin her şey gibi mekânı paylaşmayı gerektirmesi görüşüne İçimden Kuşlar Göçüyor romanından bir itiraz gelir. Eşiyle aynı yatağı paylaşmak istemeyen

kadın ayrı yatakta uyumanın kendi özgürlüğü için öneminden bahseder. Ancak bu aykırı fikir pek çok insana göre bencilliktir:

“ Yatağım benim özgürlük ülkem. Onu uzun süre başkasıyla bölüşmekten, yanımda birisiyle uyumaya çalışmaktan olabildiğince kaçınıyorum. Kendime bu lüksü sağlamak için çok uğraşıp didindim. İstedğim saatte uyuyup uyanma hakkımı savundum. Hiç uyumama, çapraz yatma, kendi kendimle baş başa kalma hakkını. Kesin sessizliği, uzun saatler ışık yakma ve yatakta okuma yazma huyumu. Horlama, ya da diş gıcirtısı duymak istemeyişimi. Bencillik? Neden olmasın. Küskünlüklerle, türlü yorumlarla, kişisel ve toplumsal saplantı ve alışkanlıklarla boğuştum. Aile terapistlerine götürüldüm. Karı-kocanın aynı yatakta yatması gerektiğini savunan bir ruh doktorunun odasından kaçtım. İnsanın kanepede, halının üstünde ya da mutfakta evlilik yatağından daha iyi sevişebileceği düşüncem hiç değişmedi. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, s.44)

Cadı Ağacı'nda kadın ve erkek özgürlüğü kavramları tartışmaya açılır. Romanda kadın özgürlüğü sorununu savunanların bile bir süre sonra yenildikleri anlatılır. Temel sorunun insan özgürlüğü sorunu olması gerektiği vurgulanır. Kadın ve erkek özgürlüğü evlilik kurumunun içinde bambaşka bir hal alır. Evlilik zamanla bireyleri tüketir, amaçsız ve birbirinden uzak insanlar haline getirir. Evlilikte birlikte oturmak dışında aslında birlikte yapılan bir iş de yoktur ve bu yok edici düzen içinde eşlerden biri sürekli yerinde sayarken diğeri istediğini yapar. Bu kişi genellikle kadındır:

“ Yalnız erkeklerde aramamıştı yaşamına anlam verecek ilişkileri. Bir ara, kadın özgürlüğü savunuculuğu oyunu oynamıştı. Hemen hemen iki yıl sürmüştü bu oyun. Sağa, sola, her olaya bu gözle bakmış, böyle yorumlamış, konuşmuş, inandırmaya, değiştirmeye çalışmıştı. Destekleyicileri vardı, etkileyici, umutlandırıcı sloganları vardı. Karşısında apışıp kalmışlar, hiç düşünmemişler, yürekte baş sallayıp sonra hemen unutmuşlar ve karşı çıkmışlar vardı. Oyunun en zevkli yanı, bu eyleme karşı çıkanlarla oynanmasıydı. Bağırılıyor, masalar yumruklanıyor, intikam sözcükleri havada ve çevrede uçuşuyor, sonra o sözcükler yerlere düşüp üstüne basılarak çekilip gidiliyordu. Nilüfer'in onca keyifli oynadığı oyunu bozan Kate Milet olmuştü. Onun cinsel sapkınlığını öğrenince ayakları birden suya ermişti. Oyun coşturucuyken birden trajikleşmişti.

Kadın özgürlüğü yoktu da, erkek özgürlüğü var mıydı? Böylesi özgürlüklerin gerekliliği bile tartışılabilirdi. Erkeklerin daha çok dışarı kaymalarında toplumun onlara kadınlara göre belli ve artık bir oranda özgürlük vermiş olmasının etkisi vardı ama, esas neden, evliliğin oluşturduğu inanılmaz yalnızlık duygusuydu. Yalnızlıktan kurtulmayı amaçlayanlar giderek öyle kalın duvarlı bir yalnızlığın içinde tutuklanmış olduklarını anlıyor ve öyle bitmez bir kendi özlerini savunma duygusu içine itiliyorlardı ki, evlilik giderek her şeyin savunmasını yapmaya önceden hazırlanmış yahut savunmaya zorlanan kişilerin beraberliğine dönüşüyordu.

Birlikte düşünmek, birlikte dayanmak, birlikte yürümek... Yoktu böyle şeyler. Öyle olabilseydi, Vedat'la birbirlerine dayanırlardı. İki de zayıftılar, yalnız duramıyorlardı. Yine de evlilikleri çözülmüş, ikisi de dayanaklarını dışarda, kendi dostlarında bulmuşlardı. Hemen hiçbir şey birlikte olmuyordu. Yalnızca birlikte oturmak kalıyordu bir evde. Birlikte para harcamak, yapmak istenen şeylerden bir başkasını üzmemek için vazgeçmek yahut öyle olduğuna inanarak, irade yokluğuna bu örtüyü örtmek... Eşlerden birisi olduğu yerde sayıyordu. Yıllar önce bu nitelikleriyle beğenildiğini, istendiğini unutamıyordu. Değişmek, daha üstün yeteneklere sahip olmak için gayret etmiyordu. Değişip ilerleyeni, eskisinden daha çok, daha değişik istekleri olduğu için suçlayabiliyordu. Suçlanan bundan sonra kendisini savunmak zorundaydı artık. Bir şeylerden kopmak, yahut bir şeyleri saklamak zorundaydı. Gerisinde kalanın elindeki kozlar kadar kuvvetli olamıyordu. Çünkü suçlama hakkı onun elindeydi. Artık, ağın içinde kurtulmak için de belensin bakalım.”

(Kutlu, Cadı Ağacı, s. 88-89)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında evliliğin özgürlüğü kısıtlayıcı yönüne dikkat çekilir. Evlilik bağı nedeniyle istedikleri yaşamı süremeyen çiftler kimi zaman bu bağı korumakla birlikte gizli kapaklı da olsa istedikleri kişilerle birlikte olmak istemektedirler. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında Ömer, eşi Simden'i evliliklerinde birbirlerine özgürlük tanımaları için ikna etmeye çalışır:

“ Yalnızca bir tek insana ait olmak, diye atılacaktı Ömer, balığına tuz ekerken. Ne haksızlık. Kimin kuralları bunlar, kim koymuş? Doğa değil. Gene de doğada var olan özgürlüğün yerine öyle değerler konulmuş ve öyle uzun zaman olmuş ki bir çırpıda silinip atılmıyorlar. Bu yüzden insanların yüzde doksanı ne olursa olsun evliliklerini sürdürüyorlar. Düşünüyorum da aşırı duygusallığın âlemi yok. Salt bir ortaklık olarak ele alsak işi. Yani birçok karıkoca böyle yaşıyor hayatım... Neden biz de öyle yapmayalım... İkimiz de özgür oluruz, kimse kimseye karışmaz...”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.13)

Evlilikte eşlerin birbirlerine aşırı bağılıklarının bir süre sonra bağımlılık haline geldiği görülür. Bireyler birbirleri dışında kimseyle doğrudan sosyal ilişki kuramadıkları zaman da evlilik bir kâbusa dönüşebilir. En doğrusu çiftlerin birbirlerine güvenmeleri ve birbirlerini evlilik kuralları ölçüsünde serbest bırakmalarındır. Adı Aylın romanında Aylın Mişel ile evliliği sorgulayarak bu evliliğin artık onu nefes alamaz bir hale getirdiğini vurgulamaktadır:

“Aylın işinin getirdiği başarıyla yetinmiyor musun?” diye sordu Emel.

“Özel hayatım ne olacak? Duygularım, arzularım?”

“özel hayatın yok sanki! Seni seven, sana düşkün, çok yakışıklı bir kocan var.

Keşke bu kadar düşkün olmasaydı. Belki bir süre birbirimize nefes aldırabilsek... belki onu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalırsam... her şey değişebilir?

Çok tehlikeli sularda yüzüyorsun Aylin? Mişel gibi bir adamı kapan götürür. Sonra çok üzülürsün.

Gitmez o sen merak etme. Biz gerçekten çok derin bağlarla bağlıyız birbirimize. Ama bazen boğulacak gibi oluyorum. Biraz nefes alabilsem...

Bana yardım et, Emel.

Sen ne yapmamı istiyorsun?

Ona birilerini tanıştır.

Delirdin mi sen?” (Kulin, Adı Aylin, s.151)

Evlilikte “karı” ve “koca” rollerinin bazı sorumlulukları vardır. Geleneksel evliliklerde kadının en büyük sorumluluğu eşinin sözünden çıkmamaktır. Erkekler eşlerinin hem cinsleri tarafından sürekli taciz edileceklerinden çekindikleri için eşlerine belirli kurallar koymaktadırlar. Islak Güneş romanında da aynı durum Zehra Hanım için geçerlidir. Erkeklerin içine çıkmasını istemediği için Hidayet Bey karısına dışarıya çıkmayı, deniz kenarına gitmeyi yasaklamıştır. Erkeklerin, erkekleri potansiyel bir tehlike olarak görmelerinden ve kadınların çabuk kandırılacaklarını ve kadınların zayıf olduklarını düşünmelerinden dolayı bir erkek eşini hep korumak ister. Bu geleneksel yaklaşım romanda şöyle işlenir:

“Güneşi de, aydınlığı da uzatmalı yaz günlerinde rahat bir soluk alamamanın sıkıntısıyla yük olurdu Zehra Teyze. Deniz kıyısı yasaktı. Belli ki, günler öncesinden alınmış bir izni vardı. Çünkü anneme, günler öncesinden, birlikte geleceğini söylüyordu. Bu izin, yalnızca annemle birlikte olması koşuluyla çıkıyordu. Çünkü annemin dört çocuğu vardı. Dört çocuğu olan bir kadın, herhalde güvenilir bir kadını Hidayet Bey’in gözünde. Üstelik, Nazmiye Hanım’ın kocası huysuzdu. Belli bir saatte evde olmasını isterdi karısının. Yani, hiçbir şeye takılamazdı Nazmiye Hanım. Kimseyle, aşna fişne edemezdi. Ortaokulda okuyan oğlu yanındaydı. O zamanlar, Nazmiye Hanım, Hidayet Bey’in bu düşüncelerini bilseydi, onun karısını yanına alır, deniz kıyısına götürür müydü hiç? Hiç sanmıyorum. Ama, bilmiyordu o zamanlar. Zehra Teyze salt kendisiyle gönderiliyor diye hoşnutluk bile duyuyordu.

Denize çok yakın masalardan birine oturmak yasaktı. Bu, her iki kadının kocaları tarafından ayrı ayrı konulmuş bir yasaktı. Yeniyetme gençler geliyordu deniz kıyısına. Oturuyor, denizi gözlüyor, kızlar için ileri geri sözler söylüyor, aralarında ya da balıkçılarla konuşuyor, bu sırada ağızlarından sövgüler kaçırıyorlardı. Bazıları soyunuyor, donlarıyla denize giriyorlardı. O sırada kadınlara bakmasalar bile, onarın denizden ıslak çıkışlarını kadınlar görmemeliydi. Islaklıkları hakkında birbirleriyle yaptıkları şakaları karıları duymamalıydı.”

(Kutlu, Islak Güneş, s. 55- 56)

Atlıkarınca romanında Merve'nin evlilik korkusunu dile getirdiği görülür. Bunda o dönemdeki yaygın feminist söylemlerin de etkisi vardır. Erkeklerin kadın üzerindeki baskısı evliliği mevsim için kaçınılması gereken bir durum gibi göstermektedir. Önemli olanın karşıt cinsi değil, insanı tanımak olduğu romanda şöyle vurgulanır:

“İyi bir öğretmen olmak istiyor, mastır, doktora yapmak istiyor ve galiba evlilik korkusundan evlenmeyi hatırıma bile getirmiyordum. Getirmemeye çalışıyordum.. ilk gençlik aşklarım oldu belki, yakışıklı çocuklar, tatlı çocuklar.. bilgili adamlar; ama “erkekler” işte! Onlar, kadının özgürlüğüne engeldirler, çok çok eskilerden bu yana, maddi güçlerini kullanarak, kadını cariye, köle etmişlerdir!.. kadını hep ezdiler.. hala ezmektedirler..! hiçbiri bir kızın derin sevgisine layık değildir! O yakışıklı çocuklar, bilgili adamlar gelip geçtiler.. hepsinin sonunda, hepsinin bayalığını, bir zavallılığını keşfettim. Bilmem, yalnız yaşayan kızın, mutlaka namuslu olması gerektiğine, dair şartlanmamdan ötürü mü, erkekler hakkında bir sürü sıfatla, onlarla arama bir duvar ördüm. İşin doğrusu, galiba benim erkek cinsini pek tanımayışım. Sanki erkeklerden şikâyet edip de, oğullarına kul köle olan kadınları ve genelde “insanı” tanıyor muyum; her yeni kişide, yepyeni bulgularla, bu yolda yayanım galiba.” (İşinsu, Atlıkarınca, s.67)

Gelenekler evlilik hayatında erkeğin hep daha önde durması gerektiğini telkin eder. Erkek son sözü söyleyen, kararı alan kişidir. Bu yönüyle evde korkulan bir tanrı gibidir. Kadınlar genç kızlara bu geleneği aktarırlar, onlar da çocuklarına. Ancak son dönemlerde artık bu yargılara karşı çıkılmaya başlanmış ve evlilikte kadının ve erkeğin rolleri yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bu durum Atlıkarınca romanında şöyle anlatılır:

“Emine Teyze: “Kocasından korkmayan Allah'tan korkmaz” derdi. Çok dini bütün kadını canım, her şeyi bilirdi. Kadriye korkmaz kocasından: “Şöyle evlilik uzayınca...” der, “Artık sevgiymiş, aşkımış, bilmem neymiş efendim, çekinmekmiş kalkar ortadan, koca dediğin nedir ki, bir koca çocuk! Karnımı doyur, elbiselerini temiz, ütülü tut, arada sırada yüzüne gülü-gülüver, yeter de artar bile. Bırak o evin parasını getirsin kâfi. Sen eğlenmene bak, dert etme bir şeyi. Oysa ben kocamdan korkuyorum Emine Teyze, ama bak günaha girmeyeyim, aramızda kalsın, sevmiyorum şu korkuyu, daha bir pısrık oluyorum gibime geliyor.” (İşinsu, Atlıkarınca, s.56)

Kaf Dağının Ardında romanında kadınların pasifliği konu alınır. Babasının evliliklerini inceleyen Mevsim babasının tüm eşlerinin ona karşı direnç gösteremediklerinden, ona boyun eğdiklerinden, onun kuklaları olduklarından söz eder. Gerçekte kadından beklenen güçlü olmaları, kendilerini ezdirmemeleridir. Bir kız çocuğunun, hemcinsleri olan bu kadınlara yönelttiği eleştiri oldukça anlamlıdır:

“- Belki, kısmen., görüyor olabilirim. Mesela kadınlarla ilişkilerinde, o kadınlara acıyorum.
 -Neden acıyorsun
 -O kadınlarla pek az temasım oldu, karılarıyla bile. Nasıl yaptı nasıl becerdi bilemiyorum, gerçek bu: aynı evin içinde, beni onlardan uzak tutmayı basardı. Buna rağmen, ben o kadınları babamın kuklaları gibi gördüm. Kuklalar! O, tümünü ezdi, buruşturdu, fırlatıp attı.
 -Hepsini mi?
 -Hepsini.
 -Ya kadınlar? Niçin biri çıkıp da, kendisini ezdirmemeyi başarmadı?
 Farkında olmadan babamın kadınlarını küçümsüyorum:
 -Canım onlar budalaydı, boş kafalı, beş para etmez kuklalardı. Hiç doğru dürüst bir kadın girmedi ki evimize.
 -Hiç doğru dürüst bir kadın var mıdır, böyle birini tanıdın mı?
 Omuzlarımı silkтім:
 Vardır bir yerlerde, olmalı değil mi.. Ben tanımadım ya!
 -Mevsim beni seviyor musun?” (Işınsoy, Kaf Dağının Ardında, s.40)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında eşlerin mesleklerinin de onların güç dengeleri üzerinde etkili olduğu anlatılır. Romanda geleneksel kabullere göre her alanda olduğu gibi mesleki alanda da erkeğin kadından üstün olması beklenir. Aksi durumlarda kadın, eşinin lehine bu güç dengesini ayarlamaya, kendini törpülemeye çalışır. Romanda Meriç, doktor olmasına rağmen edebiyat öğretmeni olan eşinden daha yüksek konumda olmamak için uzmanlık sınavlarına girmez. Bu durum eşi Tuna tarafından eleştirilir:

“ Meriç biz evlendikten bir yıl sonra okulu bitirmiş ve önceleri pratisyen kalmakta ısrar etmişti. Bunun asıl nedeninin lise öğretmeni kocasının erkek gururunu korumak amaçlı bir özveri olduğunu anladığımda kesinlikle karşı çıktım ona. Gidebildiği, yükselebildiği yere kadar onu desteklemeye kararlıydım.
 ‘ İnsan karısının iş başarılarını kıskanıyorsa erkek değildir, çünkü daha insan olamamıştır!’ diye yumurtladım birden.
 Sakin sakin baktı, şaka mı yapıyorum diye yüzümü aradı ve sordu: ‘ Sahi mi?’
 Sahi miydi? Bilmem? Heralde öyleydi, yani öyle olmalıydı.

Bildiğim, iddiasızlığım yüzünden mutlu edebildiğim tek kişinin Meriç olduğuydu. Ben birini mutlu ederek mutlu olabilen egosu gelişmemiş salaklardandım. (Bunu daha önce kaç kez söyledim size?)

‘ Sen çok farklısın!’ dedi Meriç, boynuma sarılarak. (Ne işe yarıyorsa bu?)

‘ Psikiyatri seçmek istesem, rahatsız olur musun?’

‘ Hoppala! Yahu Meriç, uzmanlık çalışmasını sen yapacaksın, branşının konusuna ben nasıl karışabilirim ki?’

Her adımını kocasına sorarak atan bir kadınla yaşamayı seven bir erkek var mıdır, bilmiyorum ama ben, kendi kararlarının alıp, uygulayan kadın(lar) a hayranım. Oysa Meriç alış veriş için bile bana danışır!

‘ Bilmem ki? Psikiyatrist bir karısı olmasını isteyen erkek var mıdır?’

‘ Meriçciim, bize ne öbür erkeklerden? Sen istiyorsan psikiyatrist de olursun, ne bileyim patalog da... Kim karışır senin kariyer tercihine senden başka?’

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, s.341)

Cadı Ağacı romanında duygusal açıdan hırpalanmış ve bir türlü mutlu olamamış iki kadının durumları karşılaştırılır. Nilüfer daha özgür, daha varlıklı bir kadın olarak görülürken Rümeyza ekonomik koşulları iyi olmayan iki çocuklu bir kadındır. Rümeyza kocasından ayrı yaşamaya başlasa bile toplumun kendisini ayıplayacağı düşüncesiyle dışarıya çıkmak bile istemez. Ayrıca kocasının dışarıda yemek yemesine, içki içmesine olumlu bakmayacağını anlatır. Ayrıca Nilüfer’i de özgür bir kadın olduğu için eleştirir. Ancak görünüşte Rümeyza kötü durumda olsa da Nilüfer’in de ondan çok iyi durumda olduğu söylenemez:

“ Ölesiye yorgun olduğu o akşam Rümeyza’yı her zamanki gibi bitkin ve çaresizliğinin bilincinden başka her şeyden uzak görünce, birlikte bir yere gidip kafa çekmelerini önermişti:

‘ Yeter artık kız, yeter artık. İyiden can sıkmaya başladın. Gel bir yerlere gidelim. Hem hava alırsın, hem kafaları çekeriz. Çok içersin, yıkılana kadar. Benim gibi... Ondan sonrası rahat... Düşer kalırsın.’

‘ İstemiyorum Nilüfer. Kımıldamak istemiyorum yerimden. Zaten dairedeki işleri bile zor yapıyorum. Şimdi kalkıp giyinecek, dışarı çıkacak halim mi var sanıyorsun? Hem öyle iki kadın gidip rakı içmesi doğru mu? Ya Rıza’nın kulağına giderse?’

‘ Ne olur Rıza’nın kulağına giderse? Onun yapmadığı bir şey mi içmek?’

‘ O erkek. Sen de benim gibi çoluklu çocuklu bir kadın değilsin. Sen zengin, rahat, dertsiz bir kadınsın. Benim dertlerimi nasıl anlayabilirsin ki?’

‘ Değil mi ya? Benim gibilerin hiç derdi olur mu? Ben, her istediğini yapan, sorunsuz, rahat bir kadınam. O yüzden sızana kadar içerim. Bin bir deliğe o yüzden girerim. Ağız kokuları çekerim o yüzden. Tam özlenecek bir hayatım var. Aptal kadın... ’ Bağırıyordu şimdi: ‘ Senin yerinde olmak için

bunların hepsini gözümü bile kırpmadan fırlatır atardım. Düşün bakalım, ister miydin yer değiştirelim seninle, ha? İster miydin?’ ”

(Kutlu, Cadı Ağacı, s.208–209)

Üç Beş Kişi romanında evliliğin kadın için bir eylemsizlik alanı haline çevrilmesi Kısmet ile Orhan evliliğinden yola çıkılarak anlatılır. Kısmet eşinin içkili araba kullanması sonucunda çocuğunu kaybetmesi karşısında bile susmuş ve eşini suçlamamıştır. Kadınların gerçek düşüncelerini dile getirmeleri çoğu evlilikte engellenmiştir:

“ Hep böyle bağırarak istedim, bağırmadım. Onun söylevlerini dinleyip durdum. Hele o yorumları!.. ‘ Allah bilir, bu romanı sana yine Kardelen vermiştir. İyi valla, hem yoksuluz derler, hem de...’ Hiç değilse o zaman bağırabilirdim. Orhan’a, bu da bir tiryakilik! Sen arabayı gündüz gündüz yarı yollarda durdurup su kıyılarında rakı içecek, sonra da o arabayı devirecek kadar tiryakisin ya!.. diyebilirdim. Kitap bebek öldürmez, araba devirmez, bunlara engel olur, diye haykırabilirdim. Sustum hep, hep cinayet işledim, suçlu biriyim...”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, s.290)

4.13.3.6.Evlilik Dışı İlişki/ Sadakatsizlik

İhanet kavramı 1980 sonrası Türk romanında kadın yazarlar tarafından sıkça işlenen konuların başında gelmektedir. Romanlarda sadakatin yalnızca kadından beklendiği, erkeğin istediğinde eşinin dışında kadınlarla birlikte olmayı hakkı gibi gördüğü anlatılır. Zaten toplum da erkeğin aldatma eyleminde bulunmasını çok da kınayıcı bir bakışla değerlendirmemektedir. Kadınların eğitim düzeyleri aldatıldıklarını öğrendiklerindeki davranış biçimlerini belirlemektedir. Ekonomik özgürlüğü bulunmayan kadınlar eşlerinin bu davranışını hoş görmekte ya da bilmemezlikten gelmekte, eğitilmiş kadınlar ise daha kesin tedbirlere başvurarak eşlerinden ayrılmaktadırlar.

Mahrem romanında erkeğin ihaneti aldatılan eş açısından ele alınmıştır. Kocasından tarafından aldatılan kadın önce aldatılacak kadın olamayacağını hünerlerini sıralayarak anlamaktadır. Ona göre güzel ve ev işlerinde marifetli olan bir kadının aldatılmaması gerekir. Ancak mademki başına böyle bir iş gelmiştir, çocuklarının hatrına buna dayanacaktır. Kadın eşinin er geç kendisine döneceğini ummaktadır. Bu ve benzeri bakış açısını bu dönem romanlarında sıkça görmek mümkündür.

Aldatılmak ilerlemiş yaşlardaki birçok kadının başına gelen bir durumdur. Bu kadınların babaları da geçmişte annelerini aldatmıştır. Bu kadınlar en doğru hareketin yine evlerinde eşlerini sabırla beklemek olduğunu düşünürler. Gerçekten de eşleri bir süre sonra eve döner ancak eşini yine aldatmaktan geri duramaz.

“Elli yaşlarında elli pare top atışıyla sızım sızım acısını kutlamakta her parede şıkıdım şıkıdım göbek atmakta evli barklı üç çocuk anası susuz limonlar gibi memeleri erken kurudu rahmi oysa sevmezdi kanını aklının ucundan geçmezdi özleyebileceği ama çabuk kabullendi zaten o hep böyleydi hep munis ve hep suspus kimse ondan âlâ pişiremezdi ıspanaklı kol böreğini bir kaşığa dokuz mantı sığdırırdı. Kalem inceliğinde sarardı yaprak sarmasını inci gibiydi yazısı okuldayken yani o zamanla her şey ne iyiydi ılık bir süt misali boğazından aşağı iniyordu hayat içini ısıtarak o zamanlar herkes etrafında pervane emrine amade sonradan kocası olacak hergele en çok da o nasıl da dolanırdı peşinde “hergele lafı az bile bunca seneden sonra hiç utanmadan yaşına başına bakmadan sen kalk da mis gibi yuvanı gül gibi karını boyunca çocuklarını et feda hem de kimin uğruna kızı yaşındaymış valla yosmanın teki hevesi geçince parasını yiyince hadi yallah kışkışlayacak bizimkini sık dişini zaten erkek kısmının aklı sonradan gelir başına dayan çocukların hatırına hem, tek sen misin sanki hepimiz geçtik bu yoldan az ceviz kırmadı rahmetli baban hiç ses çıkardım mı bunca zaman farzet ki kızılık şerbeti geçecek elbet geçmeli her şey gibi bu da geçip gidecek elbet dönecek diz çöküp af dileyecek senden âlâ kim yapabilir ki ıspanaklı kol böreğini hem kim sığdırabilir dokuz mantıyı bir kaşığa o şıfıntı bilir mi sanki onun mahareti başka öylelerinin kadınlığı kibrit ateşi sönerir yataktan çıkınca oysa sen senin kadınlığın dillere destan hem...” (Şafak, Mahrem, s.8–9)

Evlilik yaşamında kadının ve erkeğin birbirlerine sadık olmaları beklenir. Taraflardan biri bu sadakati bozarsa evlilik kurumu da ayakta kalmaz. Ancak ne yazık ki toplumumuzda kadınların genellikle kendilerine sadık kalmayan eşleriyle evliliklerini sürdürdükleri görülür. Bu durumun ekonomik ve sosyal birçok nedeni vardır. Birçok kadın aldatıldığını bildiği halde bilmemezlikten gelmeye çalışmakta ve kocasının kendisine bir gün geri döneceğini ummaktadır. Adı Aylin romanında bir anlaşma gereği evlenen Cemal ile Leyla arasında benzer bir durum yaşandığı anlatılmaktadır:

“ Cemal, Leyla’ya verdiği sözü tutmuş, onunla evlenmişti ya, büyük bir rahatlıkla yine eski yaşantısına dönmüştü. Fransız mühendis kızıyla flört etmese bile, her akşam Leyla’yı lojmanda yalnız bırakıyor ve arkadaşlarıyla poker oynamaya gidiyordu. Leyla evin ve bahçenin tüm ışıklarını yakıyor, saatlerce kitap okuyordu. Kocasının ayak seslerini duyduğu zaman da hemen yatağına koşup uyur taklidi yapıyordu. Karı koca

aralarındaki soğukluğa rağmen iki ay boyunca aynı damın altında münakaşa etmeden, tartışmadan yaşadılar. Leyla için tartışılacak bir konu yoktu. O bir anlaşma yapmıştı, suresinin dolmasını bekliyordu. Cemal ise her iki tarafının arzusu ile gerçekleşen bu evlilikte dizginleri elinde tuttuğuna inanıyordu. (Kulin, Adı Aylın, s.28–29)

Kadın destanında hamile olduğu halde eşi tarafından aldatılan Liyotani bu haksızlığa karşı ölümü düşünmektedir. Gılgamesh'in diğer eşleri onun ihanetine karşı geldiklerinde dayak ile cezalandırılmaktadırlar. Ne de olsa aldatmak, başka kadınlarla ya da erkeklerle birlikte olmak Gılgamesh'e göre onun en doğal hakkıdır!

“Gılgamesh karılarını dövdü boş zamanlarında,
Kıskandıklarında Engidu'yu
Liyotani karnındaki bebeği büyüttü, karanlık bir odada.
Engidu'nun bebeğini... bir g. verenin...

Kandırılmıştı Liyotani, kullanılıp bırakılmıştı.
...
Boğuluyordu kıskançlıktan.
Karnında kıpırdadıkça yeni can:
Birlikte gitmek istiyordu,
Suyla birlikte.” (Kutlu, Kadın Destanı, s.148–149)

1980 sonrası romanımızda kadın yazarlar ihaneti, vatana, eşe, topluma ihanet vb. yönlerden değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmeler içinde ikili ilişkilerdeki ihanet diğerlerine oranla daha büyük bir yekûn tutmaktadır. Toplumumuzda kadının erkeğe ihaneti daha kabul edilebilir bir durumken kadının eşine ihaneti daha büyük bir suçtur.

“Döndüğünde gece olmuştu. Kimse yoktu ortalıkta. Sessizliğin içinde bir yerlerde, birileri fısıltıyla konuşuyordu. Fısıltıları takip edince, ahırın önünde buldu kendini. Sesler içeriden geliyordu. Tahtaların yarıklarına gözlerini uydurup, içeriye görmeye çalıştı ama fazla karanlıktı. Gülüşmeler duyuluyordu arada; atlar kişniyordu, bir şeylerden korkmuşçasına. Derken birden, ahırın kapısı açıldı ve kâhya dışarı çıktı. Alnında boncuk boncuk ter damlaları birikmişti. Kadın saklamaya gerek duymadığı bir tiksintiyle baktı ona. Nasıl da süflü bir görünüşü vardı. Delikanlının semavi güzelliğinin yanında, yolunu şaşırıp yanlışlıkla cennetin kapılarını zorlayan bir zebaniyi andırıyordu. Yakışmıyordu; böyle ilahi ve ilahi olduğu kadar da şeytani bir güzelliğin hüküm sürdüğü hiçbir yere yakışmıyordu. Gene de gerekliydi. Yağlı bir urgan ya da emektar bir saban nasıl ve ne kadar gerekliyse, kâhya da öyle ve o kadar gerekliydi.” (Şafak, Mahrem, s.111)

Kadının eşine ihaneti evliliklerde çok sık rastlanmayan bir durumdur. Ancak zaman zaman evli kadınların boşanamadıkları eşlerinden kurtulmak adına yeni erkeklerle ilişki kurdukları ve onları kötü amaçları için kullandıkları görülür. Pasifik Günleri'nde Çin'de geçen bir olay bu duruma örnektir:

“İşin içinde bir Çinli adam vardı. Bay Çang'ın karısı onu seviyordu. Çinli'de bay Çang'ın karısına tutkundu. Bay Çang, iş için Hong Kong'a gittiği zamanlar, karısı bu Çinliyle palmiyeli bahçe içindeki beyaz kuleli evde buluşurlardı. Bay Çang'ın karısı piyano çalardı Çinliye. Bu ilişki bir yıla yakın sürdü. Bay Çang'ın karısı Çinli sevgilisine baskı yapıyordu. Genç kadın, yaşlı Çang'dan kurtulmak istiyordu. Her gün piyano çalarken, Çinli sevgilisine anlatıp duruyordu bu isteğini.” (Eray, Pasifik Günleri, s.85)

Sonuncu Sonbahar romanında ise eşiyile sevgilisini deniz kenarında el ele yakalayan bir erkeğin duygularına yer verilir. İhanete tanık olan adam duyduğu öfkeyi ve öldürme isteğini dile getirmektedir:

“Beni hemen görmediler. İkisinin de gözleri kara, gözlüklerinin gerisinde, kapalı olmalıydı. Ayrı ayrı şezlonglarda yatıyorlardı, ama elleri birleşmiş, yerde, içki kadehlerinin hemen yanında duran portatif radyoda çalan hafif müziğin ritmine uygun olarak iki şezlong arasında sallanmaktaydı. Onları alt alta, üst üste yatakta boğuşurken yakalaysaydım böylesine kesin bir mahremiyete tanık olamazdım gibime geldi. Ve hatta, ihaneti bu kadar derinden, ta kemiklerimde hissetmezdim. Birden görüş alanımda ne varsa, kızıla boyandı ve saydamlaştı. Kıpkızıl bir saydamlıkta görüyorum her şeyi. İkisini birden öldürmemem için ne sebep var?” (Kür, Sonuncu Sonbahar, s.102)

İmparator Çay Bahçesi'nde Rıza Bey ile Gül Hanımın evlilikleri ele alınır. Eserde Gül Hanım eşinin fark etmediğini sanarak kendinden oldukça küçük Cem ile birlikte olur. Ancak Rıza Bey her şeyin farkındadır. Ancak eşinin ihanetine ses çıkaramaz ve onu terk edemez. Rıza Bey de neden bu duruma tepkisiz kaldığını bilmemektir. Ancak ihanet edilen, önemsenmeyen, varlığı fark edilmeyen bir adam olmak onu üzer. Ayrıca kadın tarafından aldatılan ve buna göz yumman bir erkek karakter olarak Rıza Bey farklı bir roman kahramanıdır:

“ “Boşverin beni,” dedi Rıza Bey. “ Geçin gidin buradan. Unutun beni gördüğünüzü. O, aşığı delikanlı ile baş başadır şimdi. Ben hiçbir şey görmemek, uyuşmak için içiyorum. Eve gelirler, ben koltukta sızmış olurum. Ama her şeyi görürüm. Gül bakmaz bile benden yana. İçeriye, odaya

girerler. Gencecik çocuk, kapılmış ona, gözü dünyayı görmüyor. Komşular, mahalleli fark etti işi. Ben orada, evin bir köşesinde, yanımda içki şişem; eski Paşazade Rıza Bey, öylece kıvrılıp yatarım. Gözlerim sınımsız yumuluyordur. Ama kulaklarım her şeyi duyar.”

“Kadın,” dedi Rıza Bey. “Kadın o. Erkek isteyen, heyecan isteyen bir kadın. Her şeyi yaptı bana. Hayatımı bitirdi. Çekip gidemedim o evden. Kurtulamadım onun o garip düzeninden. Bir yataklık gibi sedirin üzerinde kalakaldım. Yıllarca öyle... Cem de görmez, geçerdi beni. Ne tuhaf, değil mi? Evin bir parçası, eski bir yastık, bir leğen, bir güğüm gibi bir şeydim onlar için. Ama her şeyi görüyor, duyuyor, biliyordum.”

(Eray, İmparator Çay Bahçesi, s. 117)

İmparator Çay Bahçesi’nde bu kez Gül Hanım ihanete kendisini eşinin sürüklediğini dile getirir. Evlilikteki iletişimsizlikler eşleri aynı ev içinde iki yabancı haline getirmektedir. Kocasının kendisini sevmediğini, önemsemediğini düşünen Gül Hanım onu genç bir erkekle aldatma yolunu seçmiştir. Eşlerin birbirlerine karşı görevlerini yerine getirmemeleri onları başka arayışlara yöneltebilmektedir:

“ “Onun dediklerine inanmayın!” diye bağırdı. “Kendine göre anlatıyor her şeyi. Benim onun için yaptıklarım... Onlardan hiç söz etmedi size, değil mi? Ben nasıl katlandım acaba o hayata?” Rıza Bey’e döndü. “Duyuyor musun beni Rıza? Duymuyorsundur. Beni yapayalnız bıraktığın günler ve geceler... Unuttun mu onları? Evin içinde hem var, hem yok bir koca... Eski Paşazade Rıza... Bir gün sahip çıktın mı karına? Söyle, bir gün koluma girip dolaştın mı benimle?”

Rıza Bey gözlerini açmış, Gül Abla’ya bakıyordu.

“Bir gün tatlı bir söz söyledin mi bana?” diye mırıldandı acı bir sesle.

“Duyacak halin mi vardı ki?”

(Eray, İmparator Çay Bahçesi, s. 118)

Kadınların eski dönemlerde para karşılığı köle olarak alınıp satıldıkları bilinmektedir. Bu durum daha sonraları toplumumuzda başlık parası olarak farklı bir boyutta süre gelmiştir. Şehrin Aynalarında evli bir erkeğin bir köle kıza olan aşkı anlatılmaktadır. Erkeğin eşi bu ihanetten oldukça etkilenmiş ve acısını yüzüne bir dövme yaptırarak anlatmıştır:

“Küçük kızın annesi, kuzey Afrikalı bir köleydi. Amet Zambarel, onu bir köle tacirinden iki kese altın karşılığında satın almış ve derhal âzad etmişti. Birbirlerine olan sevgileri, Amet’in ilk karısını derinden yaralamıştı. Kadın, acısını dile getirmek için alınca kocaman bir dövme yaptırmıştı. Kırmızı

kirpikli, siyah bir göz!o günden sonra suratında tam üç tane göz taşıyarak yaşamıştı. Rivayete göre engizisyon'un eline düştüğünde, alnındaki üçüncü gözden bir damla yaş akmıştı.” (Şafak, Şehrin Aynaları, s.89)

Aldatma evli çiftlerin en sık karşılaştıkları problemlerden biridir. Evlilikte aldatılan taraf genellikle kadın olur. Erkek hem zamanla fiziksel güzelliğini kaybeden, hem de ona sürekli sorumluklarını hatırlatan karısından zamanla uzaklaşır. Pasifik Günleri'nde genç ve yanında huzur bulduğu bir sevgili bulan Bay Adolfo da karısını aldatanlar cephesine katılır.

“Bay Adolfo, karısının, bu cüsseli katı yaratığın limonluğa girmesiyle Rozita'yı kafasının bir köşesinde istemeyerek geriye itmiş, günlük gerçeklere gözlerini açivermişti .Karısı:

Adolfo bu gece opera... Şaşılanlı tuvaletim... Arabacıya haber ver, terziden alacak... Sedefli opera dürbünü... Adolfo!...” diye bir şeyler anlatıyordu.

“Adolfo... yüreğine sıkıntı geliyor, çünkü şişmanladın. Bir de şişmansın diyorsun... Bütün gece yatağında döndün durdun... kilo aldın Adolfo... biliyorsun bu gece konuklar... ipekli tuvaletim terzide... acaba sen arabacıyı... aşçıbaşına talimat vermeli... masanın üstünde kır menekşeleri... ay topuzum düştü... baktığım bile yok Adolfo!..”

“Karıcığım, diyordu bay Adolfo, iyi duymuyorum kendimi. Peşimi bırak, soluk alamaz gibi oluyorum. Bırak biraz dolaşayım bahçede. Purolar ciğerimi yaktı. Gene mi konuklar? Tanrım...” (Eray, Pasifik Günleri, s.54–55)

Evlilik eşlerin birbirlerine sadık olmalarını gerektirir. Ancak bazen eşler arasındaki kopukluklar eşlerin birbirleri dışındaki kişilere yönelmelerine neden olabilmektedir. Özellikle evli erkeklerin eşlerinin dışındaki kadınlarla ilişki kurduklarına zaman zaman rastlanmaktadır. Füreya romanında ise ikisi de farklı kişilerle evli olan Füreya Koralp ile Faruk Tanay arasındaki farklı ilişki anlatılmaktadır. Bu ilişki cinsellikten çok düşünce paylaşımı üzerine kurulmuştur:

“ Yalnızlığın ve özgürlüğün dengelenmesiydi, birine 'ait olma' hissiydi. Kadınlara has bir sükun duygusuydu. İtmedi Faruk Tanay'ı. Evliliğinden de gocunmadı. Onun evli oluşu, kendini tamamen sahiplenmeye kalkmasına engel olacağı için memnun bile oldu. Bekar erkeklerle giriştiği ilişkilerde, aralarındaki mesafenin kontrolü elinden kaçırıyordu Füreya'nın. Hele türk erkekleri, günün her saniyesinin hesabını sormaya çok meraklıydılar. Oysa onun kendi yaşama alanını işgal etmeyecek, ona soluk alma fırsatı tanıyacak, güvenilir bir dosta ihtiyacı vardı.” (Kulin, Füreya, s.280)

Bitmeyen Aşk romanında mutsuz bir evliliği olan Sinan'ın Gül'le kurduğu ilişki ve bir süre sonra Gül'ü de bir başkası ile aldatışı anlatılır. Sinan'ın karısının bu ihanetini bilip ses çıkarmamasına karşın Gül derhal Sinan'dan ayrılır. Bu durum aynı ihanet olayına bireylerin buldukları konumlardan ne kadar farklı baktıklarını göstermektedir:

“ Nedense hep sonradan ortaya çıkan akla uzak nedenlerden dolayı, bir cumartesi gecesi önemli bir tiyatro galası kaçırın, bir başka cumartesi resmi sayılabilecek bir yemek davetine yalnız giden, birkaç kez de sıkıntı içinde evde beklemek zorunda kalan Gül, sonunda sorup sormuşturmayı akıl etti. Sevgilisinin, çok genç bir kızla, şurada burada görüldüğünü öğrendi. Olaya inanmakta epey güçlük çekti. Sinan dedikoduları doğrulamaktan, herhangi bir açıklamada bulunmaktan kaçındı ama biraz fazla kem küm etti. Baştan varlığını bile reddettiği kızı, sonradan bir 'akraba', daha sonradan ise 'bir arkadaşının şiiere meraklı kız kardeşi' olarak geçiştirmeye çalışıldığında bağların kopmaması olanaksızlaştı. Gül, sevgi konusunda hesap sormayı kendine yediremeyen kadınlardan olmalıydı ki, daha fazla üstüne varmadı, herhangi bir gerçekçi açıklama istemeye kalkmadı. Patırtısız gürültüsüz ayrıldılar. Ayrılma anında, Sinan, rahatladığını saklamayı pek beceremeyerek, ömrü boyunca Gül'ü seveceğini birkaç kez vurguladı. (Kür, Bitmeyen Aşk, s.93-94)

Bitmeyen Aşk romanında evli olmasına karşın birden çok kadınla birlikte olmaktan hoşlanan bir üniversite hocasının durumu anlatılır. Öğrencilerini kendi cinsel isteklerine göre seçen ve onları buna hazırlayan Cemal Kuran, hem bu ilişkilerini hem de karısıyla olan evliliğini aynı anda sürdürme konusunda oldukça başarılı bulunur. Öğretim üyelerinin öğrencileri ile cinsel ilişki kurmaları doğru bulunmasa da romanda bu tür ilişkilerin var olduğu vurgulanır:

“ Örnekse, Cemal Karan'ın bana göz koyduğunu ikinci yılın başına dek ayımsamadım. Söylenenlere bakılırsa, daha giriş sınavında gözüne kestirmiş ikinci yıl koynuna alacağı kızları. Yıllardır uyguladığı, hiç şaşmayan bir yöntemi varmış. Sınav sırasında beğendiği kızı -ya da kızları- ilk yıl kendine göre birtakım başka sınavlardan geçirir, ufak ufak hazırlarmış. Doğrudan taaruza geçmezmiş hemen. Çünkü o sırada, bir yıl önce gözüne kestirdiği ikinci sınıf öğrencisini tavlama ve daha önceki yıl elde ettiği üçüncü sınıf öğrencisini başından savmakla meşgul olmuş. Adamcağızın böyle sistemli davranması zorunlu. Pek ünlü bir oyuncu ve boyunca iki oğlunun anası olan resmi karısı ile iki-üç yılda bir değişen resmi sevgililerini de idare etmek durumunda bu arada çünkü. Sonra, yılda en az, bir başrol oynamak, bir oyun sahnelemek, okulda ders vermek de var..

Kaç parçaya ayrılırsın yani? Öğrencileriyle yürüttüğü gayri ciddi çapkınlıklarını ciddi biçimde planlamasa dünyada başa çıkamaz onca kişiyle... (Kür, Bitmeyen Aşk, s.163-164)

Aşk en koyu haliyle yaşayan çiftlerin bile bir gün aldatma durumuyla karşılaşabilecekleri Bitmeyen Aşk romanında anlatılmaktadır. Dillere destan bir aşk yaşayan, aşkın her türlü halinden geçen Sinan ile Nilgün'ün evlilikleri de ne yazık ki bir aldatma olayıyla gölgelenir. Nilgün asla kendisini aldatmayacağını düşündüğü Sinan tarafından ihanete uğradığını öğrenir ve yıkılır:

“Aldattı beni! Beş para etmez bir karıyla aldattı!”
 “Semra'nın yüzünde her şeyden çok bıkkınlık var.
 “neden bu kadar büyütüyorsun o işi? Ciddi bir şey değil ki... Zavallı bir kızcağız işte... Olmuş bitmiş... Asıl sevdiği sensin!
 Eksik olmasın! Beni sevse onunla işi neydi?
 Çocuk gibisin valla... Her erkek yapar böyle şeyler, Ahmet de yapıyordur ara sıra herhalde. Ne bileyim. Bana ne ayrıca?
 Nasıl söyleyebiliyorsun bunu? Sen mi söylüyorsun?
 İçini çekiyor Semra. Arkadaşına birazdan fazla acıyor gibi, “herkes senin gibi sürekli büyük aşk yaşamak hevesinde değil güzelim,” diyor. “yaşlanıyoruz madem, biraz da akıllanalım bari. Ne kadar zor, ne kadar yıpratıcı olmalı kim bilir... Gençliğimizdeki kadar yoğun duygular içinde yaşamak... Bu yaşta!” (Kür, Bitmeyen Aşk, s.454)

Bir Cinayet Romanı'nda en iyi arkadaşının kocasıyla birlikte olan Yıldız'ın çektiği vicdan azabı dile getirilir. Aldatma beraberinde pişmanlığı ve vicdan azabını da getirmektedir. Ancak bu durumda bile aldatan taraflar bu durumdan kurtulmak için kendilerine bahaneler bulmaktadırlar. Romanda Yıldız'ın önce pişmanlığı, sonra da aldatma gerekçeleri dile getirilir. Bu durum aynı zamanda yakın arkadaşların birbirlerinin eşleriyle, ya da arkadaşlarıyla zaman zaman ilişki kurdukları konusuna da bir örnektir:

“Neden yakın bir arkadaşımın kocasını ayartmış olmaktan suçluluk duymuyorum da, kızcağızı yalnızca sevgilimle buluşmamı engelleyen bir baş belası olarak görüyorum? Kendi kendime inanmıyorum hepten mi vicdansızlaştım? Üstelik iyi kızdır da... Bana hep incelikte davranmıştır. Hadi canım herkese karşı inceliklidir Eser. Bana herhangi bir zaman gerçekten yakından davrandı mı? Hayır. Anlayışlı davrandı çoğu kez ama hep yukarıdan bakarak. Koca bulamamışlığımı dikkatle yüzüme vurmuyarak... İncelikliymiş! Bu arada pek incelikli alayları da gözümden kaçmadı elbette. Şimdiyse onun vaktiyle alelacele bulduğu kocayı elinden alıyorum. Oh olsun! Ona hiçbir borcum yok. Neden suçluluk duyacakmışım? Kendi düşünseydi. Kocasını ben ayartmadım ki... Levent'in bana

başlanması için en ufak bir şey yaptım mı? Onca yıllık kocasını aldatan kim? Zavallığı sonsuz acılara salan kim? O acıları ben yatıştırdıysa suç mu olacak şimdi bu?" (Kür, Bir Cinayet Romanı, s.110)

Evlilikte bazen eşler birbirlerine ihanet etmeseler bile evliliği tehlikeye atabilecek üçüncü kişiler ortaya çıkabilir. Bu durumda eşler birbirlerinden ne kadar emin olsalar da yine de tedirginlik duyarlar ve birbirlerinin davranışlarını gözetim altında tutabilirler. Bu durum ister istemez bir gerginliğin oluşmasına neden olabilir. Eşler birbirlerini kıskanabilirler. Cumhuriyet Türküsü'nde Mehmet Efendi ile Sevginur'un evliliği Nazan'ın Mehmet Efendi'ye ilgi duyması nedeniyle zor bir dönem geçirir. Mehmet Efendi eşini Nazan'a ilgisi olmadığını, sadece ona yardım etmek istediği yönünde telkin etse de eşi onu kıskanmaktan kendini geri alamaz. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

" Böylece konuşmayı keserken Sevginur, yüreğinde bir acı tomarı gibi toplanıp ıstırap veren kıskançlığı; görünüşte saklayıp, görünüşte çevreye ferahlatıcı serin rüzgârlar estirip, içine katlandı. Düşünüyordu. "Ablası bile söyledi, bizim evden çıkmak istemiyor! Belli ki Hikmet de rahatsız, fakat bu rahatsızlığı ille bana sıçratması mı lazımdı? Bir tedbir düşünmemi istedi herhalde; lakin nasıl?

Ben söyleyeceğimi söyledim, cevabımı aldım, artık ne yapabilirim?"

Sevginur, içini çekti, efendisinin, şeyhinin üç hanımlı olduğunu tarifsiz bir sıkıntıyla düşündü; "Dayanamam!" O içlerinde altın erimiş gibi parlayan yeşil gözlerin, bir başka kadına tıpkı Sevginur'a baktığı gibi bakması?" "Hayır, Allah yazdıysa bozsun, dayanamam!" O anda koşup, kocasının göğsüne saklanmak; "Yapma, Nazan'a, bir başka kadına, hiçbirine öyle bakma, onları sevme beni sevdiğin gibi." demek istiyordu. Yutkundu, acı bir su indi boğazına... Gözleri yerde, önünü görmeden, ürkek adımlarla yürümeye devam etti. (Işın, Cumhuriyet Türküsü, s.327–328)

Aldatılma kadın üzerinde aşağılanma duygusu dışında kendini yeniden ortaya koyma tepkisi de oluşturmaktadır. Kocasının kendisini sekreteriyle aldatmasından sonra Süheyla parasının çoğunu estetik ameliyatlar yaptırmaya harcar. Aldatma karşısında kadın eşinin kendisini artık fiziksel açıdan çekici bulmadığını düşünerek kendini yeniden var etme mücadelesine girişmektedir. Süheyla'nın mücadelesi şöyle anlatılır:

"Sadık, Süheyla'ya çok pis yamuk yaptı." Tamam, bin yıllık kocanın sekreteriyle aşnafışnası belki pek bir alışılmış, pek bir sıradan yamuktur ama

yamuk yamuktur. Etkisi hemcinsimizden, hemcinsimize de değişebilir ama Süheyla gibi iffetperest bir arkadaşımız, tahminlerin ötesinde sarsılabilir, "Delirdi, nitekim. Baksanıza, ameliyat masasından kalkmıyor karı. Ölüp kalacak." (Bu "nitekim" kelimesi de bize Evren Paşa'nın hediyesi! Dilimize pelesenk ettik, netekim!"(Alatl, Kadere Karşı Koy A.Ş.,s.14)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında Türk erkeklerinin eşlerine sadık kalmamaları bir takım hayali istatistiklerle ortaya konulmaya çalışılır. Romanda yıllar geçtikçe erkeklerin eşlerinden cinsen açıdan uzaklaştıkları ve özellikle zengin olan erkeklerin eşlerini aldattıkları dile getirilir. Bu verilerden biri de şudur:

“ Veri III: Türkiye’de, net aylık geliri 120 milyon Türk lirası olan bir kocanın 25 yıllık karısına sadık kalması olasılığı, binde yarımır.
En bilge haliyle gülümsedi,
"Estetik olsun olmasın, durum budur."
Yetmedi, bir de omuzlarını silkti,
"Ne yapalım? İstatistikler böyle diyor." (Atl, Kadere Karşı Koy A.Ş.,s.32)

Evli kadınların birçoğunun başına gelen aldatılma olayı Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında “tahterevalli” metaforu ile anlatılır. Romanda aldatılan kadının suçlu kendisiymiş gibi davranmasının erkekleri onlardan daha çabuk kopardığı anlatılır. Bu durumda kadının güçlü olması ve erkek tarafından aşağılandığının farkına varması daha doğru olacaktır. Böyle davranıldığında eş, eşini kaybedeceği korkusu ile hatasının farkına daha iyi varmaktadır:

“ Sanatçı kimliğini falan bırakın bir yana, Süheyla, kayda değer hiçbir yeteneği olmayan ama yeterince ben-merkezci bir kadın olsaydı da bu mücadeleyi kazanırdı. Neden, çünkü kocasını içselleştirmeyeceği için adam çapkınmış değilmiş ona farketmeyecekti. Doğal bir tahtırevalli olacaktı, yani. Süheyla her zaman bastıracaktı. Vurdumduymazlığı ile kazanacaktı. Keyfine bakacağı için kaçan balık olacaktı. Canı yeterince acımayan bu oyunda hep kazanır. Kocalar, kendilerini iplemeyen kadınlara her zaman dönmüşlerdir. Okka altına gidenler, iplayenlerdir."
"Sen diyorsun ki, Süheyla, 'iplemiyor'u oynasaydı da olurdu!"
"Evvet. Daha işin başında o gözü yaşlı durumlara, ard arda ameliyatlara filan gireceğine, 'sen benim ligimde değilsin, aşağılık herifi oynasaydı, adamı bunu böyle kelimelendirmeden sakın sakın ezseydi, bütün bunlar başına gelmezdi. Söylemeye çalıştığım şudur ki, ülkemiz kadınlarının binlerce yıllık bilgisini, biz pozitivist yöntemlerle, sol kulağımızı da sağ elimizle, uzun yoldan göstererek kanıtladık. Milleti içgüdüyle geldiği yere, kalem kâğıt hesap kitap geldik. Yaptığımız bundan ibaret." (Atl, Kadere Karşı Koy A.Ş, s.346-347)

Aldatan ve aldatılan kadın konumları Cadı Ağacı'nda Perizat ile Nilüfer karakterleri çerçevesinde sunulur. Romanda eşinin daha önceki evlilik dışı ilişkilerine göz yuman Perizat kocasının Nilüfer'e âşık olması üzerine bambaşka bir konumda olduğunu düşünür. Bu durum yıllarca iki kadın arasında bir gerilim yaşanmasına neden olur. Her iki kadın da tek bir erkeği sevmekte ancak onu bu işin sorumlusu olarak görememektedirler. Her ikisi de birbirlerini yani kadını suçlamaktadırlar:

“Kaldı ki Perizat Hanım, uzun süre yalnız kocasını değil, onun yatağına girmiş olan küçük hemşireleri, isterik hastaları, gelip geçici kadınları suçlamamış, onlardan haberdar bile değilmiş gibi davranmıştı. O ilişkiler ustalıklı saklanmış değildi, apaçıktilar da Perizat Hanım için yoktular. Dolayısıyla kocasının ihaneti de yoktu. Tehlike söz konusu değildi. Oysa, Nilüfer'i bağışlamamıştı. Nilüfer sevilen kadın olmuştu çünkü. Sevilen, Perizat Hanım'ın kendi silahlarıyla savaşamayacağı bir kadın. Alttan alta bir savaşın sürdüğü aklına gelmiyordu Nilüfer'in çünkü gözü Halil'den başkasını görmüyordu. Sevgiden kaynaklanan bağlılık, iki insana yaşam tarafından çok ender armağan edilen uyum, Perizat Hanım'ın düşmanlığına haklılık kazandırmıştı.

Halil'den sonra, her yerde ‘ Halil'in Küçük Orosusu’ olarak yıllarca kullanılacak sıfatı Perizat Hanım yaymıştı. Çin'in'e kaçtıysa, başka türlü bir çalışma ortamına girmeyi düşünmediyse, Perizat Hanım'ın kendisine çıkarttığı o faturayı ödemek zorunda kalması önemli bir nedendi.

Suçluyor mu şimdi onu? Hakkı yok. Perizat Hanım'ın o günlerde savunmak zorunluluğu duyduğu değerlerden hiçbiri Nilüfer'de var olmamıştı.” (Kutlu, Cadı Ağacı, s. 219)

Deli Zamanlar romanında evliliklerinde ciddi sorunlar olan Bayhan ile Aypare evliliğindeki ihanete yer verilir. Romanda Bayhan'ın Aypare'nin yakın arkadaşlarından Özlem ile birlikte oluşu anlatılır. Bu ihanetin yine Aypare'nin en yakın arkadaşının evinde gerçekleşiyor oluşu da bir başka ihanet olarak ele alınmaktadır. Bayhan'ın eşine ihanetinin yanı sıra, Atıfet'in de en yakın arkadaşına ihaneti de dile getirilir. Bu durum ihanetin sadece cinsel içerikli olmadığını birçok çeşidi olduğunu da ortaya koymaktadır:

“ Bayhan'la Özlem'i örümcek ağlarına takılmış iki böcek gibi iç içe yakaladığım gün Bayhan ve Aypare yanlışlığının iyice farkına varmışım. Hiç aklımda olmayan çığrından çıkmış bir şeyi, açtığım kapı bana gösterivermişti. Özlem'in kızarmış yüzü, dağılmış saçları, bütün fettanlığıyla kendini bırakmışlığı vardı karşımda.

Üstelik Aypare'yi her zaman koruyan Atıfet'in evinde yaşıyordu bunlar. Bir kapıyı açıyor ve birbirine dolanmış iki böceğin tokuşmasını görüyordum. Biri Kleopatra biri Antuan...

Atıfet... Ona göre kim olursa olsun, hangi sınırı aşmış olursa olsun insanlar aşk için yaşamalı, aşkı soluklamalıydılar. Felsefesi buydu. Ya Aypare? Bu yapılmamalıydı ona.” (Çokum, Deli Zamanlar, s.54)

Islak Güneş'te kocasının kendi evlerinde başka bir kadınla birlikte olmasına katlanan bir kadının hikâyesi anlatılır. Kadın iki çocuğu olduğu için eşinin evlerinde, kendi yatak odalarında bir hayat kadınıyla on gün birlikte olmasına ses çıkarmamış, hatta bu ikiliye hizmet bile etmiştir. Bu durum ekonomik bağımsızlığı olmayan ve çocukları olan kadınların eşlerinin kötü davranışlarına katlanmak zorunda olduklarını göstermektedir. Bu tür durumlardaki kadınlar kocalarına en büyük cezayı toplumun vereceğini düşünürler. Çünkü toplum böyle davranan erkekleri dışlamaktadır. Sonuçta toplumun kendi içinde bir ödül ve ceza sistemi vardır. Romanda bu durum şöyle dile getirilir:

“Bir gün Mariya'nın kapısına gelip, titreyerek içeri giren, sonra gözleri şişmiş, yüzü çökmüş olarak çıkan ürkek genç kadını kimse tanımadı. Çünkü bu kadını hiç kimse gündüz gözüyle görmemişti.

Kadın yirmi beş yaşlarındaydı. Koskoca evli çocuklu bir kadının kendinden küçük üstelik evli iki çocuklu bir erkeğin evine kaçmasını anlayamamıştı bu genç kadın. Onuru kırılmıştı. Komşuları da bilsin kadının ahlaksızlığını diye düşünmüştü. Madam Mariya'ya o yüzden gelmişti. Kerhane orospuları bu kadının yanında namusluydu. Kocasını onu, kendilerine hizmet etmesi için zorlamıştı. Karı, kocasıyla birlikte kendisinin gelinlik yatağına girmişti. Kapıyı kapatmış, içerde gülüşerek bağrışarak neler neler yapmışlardı. Kendisine de sabahları kahvaltı hazırlamak, öğlenleri bir tepsiye koyup yemeklerini içeri uzatmak düşmüştü. Çocukların gürültüsünü kesemediği için bir de azar yemişti kocasından. On gün sürmüştü bu. Sonra kadın hevesini almış olmalı ki, kocasını bırakıp evine gitmişti... Dayanmasa mıydı? Nasıl dayanmasın? Aklından geçen bir şeyler olmamış değildi, sıçan zehirini falan düşünmüştü, ama o zaman iki çocuğu ne olacaktı? Çekip gitse? İki çocukla gidecek bir yeri olduğunu mu sanıyordu? Ah Madam...”

(Kutlu, Islak Güneş, s. 124- 125)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında bir erkeğin karısını başka bir genç erkekle aldatması dile getirilir. Ancak kadın bu aldatma olayından sonra eşini terk etmez ve evliliğini yürütmeye devam eder. Aldatanın hemcinsle yapıldığı bu örnek diğerlerine göre ilginç olsa da sonuçta bir aldatma olayıdır:

“ Ömer’in yüzü bir silinip bir beliriyordu gözünün önünde. Geriye taranmış kumral, bol saçlı başı, geniş yüzünü güzelleştiren, kocaman, parlak siyah gözleriyle beliriyordu en çok. Sigara dumanları yakınan, doyumsuz ağzını siliyordu. Bir genç adamı da tutkuyla öpebilen arsız dudaklarını.

Gelip geçici bir olaydı tatlım, öylesine bir şeydi. Kıskançlık krizleri yaratmadığın, düşmanlık gütmeyişin için teşekkür ederim. Her şey yoluna girecek inan. Gösterdiğin sabır ve anlayış çok değerli benim için, diyordu Ömer.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, s.7)

İhanet konusuna Ölü Erkek Kuşlar romanında Suna ve Onur çerçevesinde yer verilir. Onur için Ayhan’dan ayrılan onu başka bir kadınla gördüğünde çok da şaşırılmaz. Bu ihanetin bir gün gerçekleşeceğinin farkındadır:

“ Nazlı’dan söz ediyorum sana. Başka bir durumdu bu. Birbirlerinin içine düşeceklerdi denir ya, tam öyle. Bir büyük şişe rakı içtiler, kadın nasıl yuvarlıyor bir görsen. Bence tazelenmiş bir ilişki bu.

Dikkatle gözlerime bakmayı sürdürüyor. Nasıl da zorluyorum kendimi, dimdik, bomboş bakabilmek, içimdeki yangını ele vermemek için.

Beni ilgilendirmiyor artık, diyorum, bana ne?

Başımı çeviriyorum.

Ama beni ilgilendiriyor, diyor Ayhan. Çok üzuldüm Suna. Bunu bana nasıl yapar!

Ayhan deli misin nesin? Sana ne yaptı ki?

Sesim kırık dökük. Vurulmuşum gibi acıyor içim.

Seni sevdiğine inanıyordum. Bu yüzden bunca acı çektik biz. Saygı gösterdim bu sevgiye ben... İnanırdım ve acı çektim...

Ah, Ayhan, canım...

Bütün düş kırıklıklarıyla, bütün yıkılmışlığımla ama bütün içtenliğimle sarılıyorum ona.

Üzülme, diyorum. Ben ona çok zor geldim. Yapamazdı. Üstelik bitmiş bir şey bu. Kaçınılmazdı yeni birini araması. Elinin altında Nazlı vardı işte, anlasana...”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.316-317)

İhanetin her türlü insanı büyük bir öfke uyandırmaktadır. Ölü Erkek Kuşlar romanında bu öfke nedeniyle ihanete uğrayan kişinin kendisine ya da karşısındakine fiziksel acı vermeye çalıştığı görülür. Kahramanlardan biri Eda’yı öldürmeyi düşünürken, diğeri bileklerini keserek intihar etmeye çalışır:

“ Tamam, insan bunu duyabilir, ben de duydum biliyorsun, diyor. Eda’nın o aşâğılık herifle, doktoruyla muayene masasında yatıverdiğini duyduğumda onu öldürmeyi çılgınca istemişim ama gene de el kaldıramadım ona. Hiç olmazsa bana söylemeseydi, bilmesem o kadar acı çekmezdim.

Senin yaptığın da bundan pek farklı bir şey değildi ama diyorum. Evdeki tük kırılacak eşyayı parçaladıktan sonra bileklerini kestin. Kendine zarar vermeye çalışarak Eda'yı sindirmeyi amaçladın belki de bilmeden. Ne olursa olsun bir insanın ötekine fiziksel acı vererek yola getirmeye çalışmasına karşıyım ben. Ne yapıyorsun peki?"
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.347)

Canbaz romanında Mahmut ile evlilik dışı ilişki yaşayan ve bu ilişki uğruna kocasını ve çocuğunu terk eden bir kadından bahsedilir. Her iki taraf da birlikte olmak için eşlerinden boşanırlar. Bu durumda en çok zararı gören çocuklar olur. Toplumumuzda boşanma durumlarında çocuğun genellikle anne tarafından yetiştirildiği görülür. Buradaki örnekte ise kadın oldukça radikal biçimde ilk eşinden olan çocuklarını bırakır ve yeni eşinden daha çok çocuk doğuracağını belirtir:

“ Karından boşanıp beni alırsan, eyvallah. Yoksa olmaz, başka türlü olmaz, ben başı açık orospu muyum ki, seninle nikâhsız yatayım?! Bir yıl.. ve Mahmut karısını boşamak zorunda kaldı, eline birkaç kuruş verip Zara'ya yolladı. Kızını, bırakmadı.. Hâkime rüşvet yedirip çocuğun velâyetini satın aldığı, söylendi. Öbürü kocasını da, çocuklarını da terk etmişti.
“ben ben, erkeğim de sen olduktan sonra daha çok doğururum. Çünkü çocukları vermesem mümkünü yok boşanmazdı benden o herif. Akli sıra cezalandırarak beni, gülerim. Al ikisini de bak, bak da turşularını kur.”
(Işınsu, Canbaz, s.217-218).

Genç kadınların evli erkeklerle ilişki kurmaları toplum tarafından pek hoş karşılanmaz. Çünkü bu hareket aile birliliğini tehdit eden bir durum ortaya çıkarır. Aldatmanın olabilmesi için mutlaka üçüncü bir kişi olması gerekir. Çoğu durumda bu üçüncü kişi genç ve tecrübesiz bir kızdır. Evli erkekler tarafından bilinçli ya da bilinçsizce oyalanan bu genç insanlar, günlerini kıskançlık ve bunalımla geçirmekte, üretici bir faaliyette bulunmamaktadırlar. Ay Falcısı romanında bir Giselle adlı bir oyunun kurgusundan hareketle bu durum eleştirilir:

“ Nedense Giselle'yi ne zaman izlesem bir tepki duyarım. Giselle'in o uysallığı, acıdan ölüşü canımı sıkır. Prens Albrecht'e müthiş sinirlenirim. A be, Prens Albrecht, madem ki nişanlısın, ne diye saf kızın yüreği ile oynarsın; yüz verirsin ona?...

Bu baleyi baştan beri kadın haklarına ve özgürlüğüne aykırı bulmuşumdur. Hatta bir ara, yepyeni, modern bir 'Giselle' yazmayı düşündüğüm oldu. Ölmeyecek Giselle; Prensi peşinden koşturacak, öcünü alacak; gerekirse de Prens nişanlısından ayrılır, olur biter. İtalya balerin

Carla Fracchi'den Giselle'i ilk izlediğimde Metin'e bunları söylemişim. Çok gülmüştü. Çevremde o kadar çok Giselle var ki! Kimi evli adamlara takılmışlar, yaşamlarını kendilerine zehir ediyorlar; günün yarısını Prens Albert arayacak diye bekliyorlar. Tanıdıklarımın ölen olmadı ama çoğu bu çıkmazdan kurtulamıyor." (Eray, Ay Falcısı, s.39)

Bitmeyen Aşk romanında liseli bir genç kızın evlilik dışı ilişkisinden hamile olduğunu anladıktan sonraki duyguları anlatılır. Daha kendisi bile çocuk sayılabilecek olan Nilgün bu durum karşısında büyük bir panik ve korku duymuştur. Evlilik dışı bir çocuk doğurmayı düşünemeyen Nilgün hemen ondan kurtulmak için çareler arar:

" Bir an yüreğini durdu. Kesinlikle doğru bu. Gözlerim karardı, vızıl vızıl bir şeyler dolanmaya başladı basımın çevresinde. Baş dönmesi değil... İlgisi yok baş dönmesiyle... Yalın, çırılçıplak, çığlık gibi bir korku! Düpedüz hayvansı bir korku... Sonra yürek yeniden atmaya başlıyor, kafa da işlemeye... Parmak hesabı... Tam beş günlük bir gecikme... Korku ilk andaki niteliğini değiştirip çeşitli boyutlar kazanıyor. Bu kez, karadüşlerde olduğu gibi, tehlike karşısında avaz avaz bağırarak istediğiniz halde, sesinizi çıkaramamanın tehlikeyi her an biraz daha büyüyen çaresizliği... O an uykudan uyanma kolaylığı bulunmadığından gittikçe artan, uğuldayan bir korku... Yavaş yavaş karadüş soyutluğundan sıyrılıp elde tutulan ve siz sıktıkça elinizi acıtan bir taş somutluğunun getirdiği düşünme, bir çare bulma zorunluluğu... Ve bu zorunluluğa karşın bir türlü doğru dürüst düşünememek ve akla gelen her çarenin olasızlığı. (Kür, Bitmeyen Aşk, s. 147)

Bitmeyen Aşk romanında bir kadının evli ya da başka bir kadınla uzun süreli ilişkisi olan bir erkekle birlikte olduğunda diğer bir kadına zarar verdiği anlatılmaktadır. Kadının hemcinsine bu kötülüğü yapmasının nedenleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Bir hınçla erkeklerle birlikte olan Nilgün'ün buna benzer durumu şöyle anlatılmaktadır:

" Nilgün'ün asıl istediği de bu muydu? Öyleydiyse, neden? Sinan'ın çektiirdiklerinin hıncını başka erkeklerden çıkarması bir yerde anlaşılabilir de, başka bir kadının acısından ne gibi bir doyum elde ediyordu? Haşım ile ilişkisi sürerken de, onu bıraktıktan sonra da, Derya'nın varlığından habersiz görünmüş, ona bir kez olsun dönüp bakmamıştı. Kendisinden başka herhangi bir kadını varsaymıyordu sanki... Oysa erkeklere -özellikle seviştiklerine-bakarken, kimi kez en tatlı tatlı bakarken bile garip, kıyıcı bir ışık parlıyordu gözlerinde bazen. Onlar bunu görmüyorlar mıydı? Yoksa bakışları gerçekten değerlendirmiyorlar, bu parlaklığa başka anlamlar mı veriyorlardı? Onu Sinan'a bakarken görmemişlerdi elbet. Mutluluğun, aşkın yaktığı ışık bambaşkaydı; ancak gören bilebilirdi. (Kür, Bitmeyen Aşk, s.190)

Bitmeyen Aşk'ta mutsuz evliliklerin bireyleri evlilik dışı ilişkilere ittiği ve bu durumda suçlananın hep evli erkeğin ilişki kurduğu kadın olduğu belirtilir. Evli adam bir süre sonra affedilip eve tekrar alınırken dışarıdaki kadın yakın çevre tarafından damgalanmakta ve ev yıkan kadın olarak suçlanmaktadır. Oysaki bir suç varsa bunu ihaneti yapan her iki kişinin de paylaşması gerekmektedir.

“ Sinan olayı ufak tefek kınamalarla geçiştirirken, Nilgün pek çok ciddi suçlama karşısında kalacaktı oysa. Ondan söz açıldığında ‘on yedi yıllık mutlu evlilik’in yıkılma tehlikesinden, ‘üç çocuklu, mazbut bir aile babası’nın ayartılmasından dem vurulacaktı. Tiyatrodaki arkadaşları olsun, Semra ve kocası olsun, konuya hiç değinmemekle ve Sinan’a dostça davranmakla ya da hiç değilse, anlayış göstereceklerdi ama aile çevresi, Nilgün ‘bu çirkin ilişkiye bir son vermedikçe’ onunla görüşmemeyi yeğleyecekti.

Ne kadar aldırılmaz bir hava içinde mutluluklarını sergilerlerse sergilesinler, Nilgün’ün de, Sinan’ın da bütün bu dedikodulardan etkilenmemeleri olanaksızdı herhalde.” (Kür, Bitmeyen Aşk, s.312)

Bir Cinayet Romanı’nda üst düzey bir yöneticinin “ufak tefek kaçamaklar”ının evliliğine zarar vermediği, tam tersine güçlendirdiği anlatılmaktadır. Erkek bakış açısıyla bu tür ilişkiler, erkeğin eşiyile olan bağlarını olumlu yönde etkilemektedir. Önemli olan yakalanmadan bu ilişkiyi yürütebilmektir:

“Yani, bazen insanın karşısına öyle kadınlar çıkıyor, ortam o kadar müsait oluyor ki,... Fırsatı değerlendirmemek enayiliğin dikâlâsı. Yurt dışına yolculuklar oluyor, iş yemekleri oluyor, bir sürü olanakla karşı kaşıyasınız haliyle. Küçük, geçici olaylar bunlar; mutlulukla da ailenin kutsallığıyla da ilgisi yok. Yani, çok iyi bir martini, ya da bir havana purosunu ikram edilmiş, siz, karıma ayıp olur gerekçesiyle geri çeviriyorsunuz. Olmaz. Hıyarlıktır. Bu gibi ufak tefek serüvenler, yuvamı sarsmak şöyle dursun, karımla olan ilişkilerimi olsa olsa olumlu yönden etkilemiştir. Onca yıllık evlilik yaşamımda, başım bir kere derde girecek gibi oldu.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, s.30)

Evlilik dışı birlikteliklerin toplumun alt kesimleri tarafından daha çok yadırgandığı dile getirilir. Bir kadının bir erkekle dolaşabilmesi için mutlaka evli olması gerektiği taşradan gelen insanlar arasında yaygın bir fikirdir. Ancak şehirleşmeyle birlikte eğitilmiş kesim arasında kadın erkek ilişkilerinin de büyük oranda değişikliğe uğradığı görülür. Örneğin Atlıkarınca romanında Ressam Nurgün

Ay hem kendisinden küçük Yağız adlı delikanlı ile görüşmekte hem de eski eşini görmeye devam etmektedir. Bu durum apartmandaki kapıcıların kafasını karıştırır:

“ Apartmanın kapısından dışarı çıkarken, Demir’le Sünbül’e rastladık, merdivenlere oturmuşlar; bana göre dinleniyorlar, Yağız’a göre; “dedikodu” ediyorlardı. Belki de haklı, çünkü Demir hemen ekmek lâzım olup olmadığını, karısı da hatırımı sordu. İkisi de konuşurken, Yağız’a bakıyorlardı, onu tetkik ettikleri muhakkak. Yağız vardı hep, alışmışlardı ama son zamanda gelip giden Mehmet Ali, bunların kafasını karıştırmış olmalı; Yağız’ın tepkilerini de merak ediyorlardır. Herhangi bir yabancı ile ahbaplık edebilirim, lakin eski kocanla arkadaşlık ediyor olmak şaşırtır bunları, tedirgin eder, düzene çomak sokmuşum gibi! Nasıl bir düzense, herkesin aklı eriyor da benim kafam almıyor! Gülüverdim.” (İşinsu, Atlıkarınca, s.16–17)

Islak Güneş romanında Zehra Hanım ile yanında çalıştığı doktorun evlilik dışı ilişkileri anlatılır. Zehra Hanım bu ilişkiden bir kız çocuk doğurursa da, gerçek gizlenir. Zehra küçük yaşta karşılaştığı bu duruma karşı koyacak gücü kendinde bulamaz. Savaş yılları, köyde yaşanan yoksulluklar ve kadının bu ilişkilerde her zaman suçlu görülmesi onu bu duruma boyun eğmeye iter:

“On altı yaşındaydı Zehra doktorun koynuna girdiğinde. Çirkindi, şişmandı. Doktor onu sonraları da koynuna aldı. Artık alışmış bir şeydi. Zehra babaannesine sözünü etmedi bu durumun. Söylese, yine köye, sap samana dönecek. Savaş sürüyor ve açlık günden güne büyüyordu. Evde rahatı yerindeydi. Öğle yemeklerinde sofraya doktorun anasıyla oturuyordu. Kadın gerçekten iyi yürekliydi. Hakça söylemeli, fiske bile vurmazdı. Bir kötü söz çıkmadı ağzından. Türlü yemekler yapmayı öğretti Zehra’ya. Nakış işlemeyi, çok temiz olmayı, öğretti de sevdirdi de.”
(Kutlu, Islak Güneş, s.177- 178)

Islak Güneş romanında yanında çalıştığı doktordan evlilik dışı hamile kalan Zehra’nın durumu anlatılır. Doktor, sadece cinsel ihtiyaçlarını karşıladığı bu eğitimsiz köylü kızla evlenmeyi reddeder ve çocuğu almak ister. Ancak Zehra buna karşı çıkarak bir kız çocuğu dünyaya getirir. Bu durum evlilik dışı ilişki sonucunda doğan çocukların genellikle ebeveynleri tarafından kabul edilmediğini göstermektedir. Doktor Zehra Hanım’dan olan bu erkek çocuğu kabul etmez:

“ On dokuz yaşında olmalıydı, gebe kaldığını anladığında. Önce kime söyleyeceğini bilemedi. Doktorun kendisine mi? Acaba alır mıydı, köylüler, okumamıştır ama kanına girdim der, alır mıydı? Yoksa anasına mı söyleseydi? İyi bir kadındı. Oğlunu zorlar mıydı bunun için? “ Günah değil

mi, öksüz, yetim bir yavrucağ. Namusunu temizle kızın.” der miydi? Yoksa köylüsü olan hademenin karısına mı söylemeli? Babaannesine haber salsa: Hiçbir şey söylemeden “Gel” dese yalnızca...

.....
Doktor Hilmi Bey o akşam eve erken geldi. Yine bakmadı yüzüne Zehra'nın. Bir ara, anlayamadığı bir işaret yaptı. Bekledi Zehra. Ananın yatmasından sonra da... Hilmi Bey, hazırlık yapmıştı. Anasını, iki üç günlüğüne teyzenin yanına gönderecek, evde, çocuğu alacaktı. Zehra ağladı, direndi. Doktoru elinde tutabileceği tek olanaktı bu, yitirmek istemiyordu.

Günler sürdü tartışma... Günler birbirine eklendi, aylar oldu. Bu süre içinde, kaç kez, karnına, belinin ortasına tekmeler yedi Zehra. Bir kez daha ilaçlı bir içki içirmek istedi doktor. Annesini sinemaya göndermişti. Öyle sert, bağışlamazdı ki... ”

(Kutlu, Islak Güneş, s. 178- 179)

Islak Güneş romanında evlilik dışı ilişkilerde kadının suçlu bulunmasının erkekten daha fazla olduğu anlatılır. Romanda Zehra'nın çocuğunun babası olan Doktor, Zehra'yı hiç sevmediği, tanımadığı Hidayet Bey ile evlendirmek ister. Zehra bu teklifi kabul etmek istemez ancak doktorun onu tehdit etmesi üzerine bu evliliğe razı olur. Görüldüğü gibi her evlilik aile kurmak ya da aşk adına yapılamamakta, kimi zaman da bazı suçları ört bas etmek için evlilikler planlanmaktadır:

“Yedi aylık gebeydi Zehra, laborant Hidayet’le nikahları kıyıldığında.

Kendisini Hidayet’e vereceklerini duyduğunda haykırarak ağlamıştı. O kupkuru, marsık suratlı adamla bir ömür boyu birlikte yaşamayı gönlünün kabullenmemesi bir yana, akli da almıyordu. Ama direnmesi çok uzun sürmedi, iki gün ancak. Doktor Hilmi Bey, odasına çağırttı onu. Zehra öyle, şiş gözleri ile, karnının üstüne kavuşturduğu elleri ile kırgın dururken, masasından kalktı doktor, odanın kapısını kapattı, kilitleti. Yerine oturduğunda sesi inanılmaz ölçüde sakindi:

“İftira atıyor derim.” dedi.”

(Kutlu, Islak Güneş, s.181)

İmparator Çay Bahçesi'nde evli olmasına karşın sürekli başka kadınlarla ilişkisi olan Hadi'nin aile yaşamı ele alınır. Hadi'nin eşi kocasının bu ilişkilerine göz yummakta ve evliliğini yürütmeye devam etmektedir. Bu durum birçok kadının başına gelen bir olaydır. Pek çok kadın kocasının ihanetini görmezden gelmektedir. Bu tepkisiz tavır erkeklerin bu durumu bir alışkanlık haline getirmelerine neden olmaktadır. Ancak toplumda kadının erkeğin “çapkınlıklarına” göz yumması genel bir eğilimdir:

“Hoş bakımlı bir kadındı. “ Yıllardır onun kaçamaklarına, çapkınlıklarına göz yumdum. Hayata genç başladık, şimdi bizim olan her şeyi birlikte

yaptık. ‘Erkek’ dedim, sineye çektim. Evliliğimi yürüttüm. Her zaman böyle oluyor, birisine kapılıyor. Bilirsiniz, sıradan, genç bir yosmacık. Hadi’nin parasını yiyor, sonra çekip gidiyor. Hadi de ‘Hayatımın en büyük şansını, fırsatını kaçırdım,’ diye böyle bulanır işte... Sonra eve döner.” ”

(Eray, İmparator Çay Bahçesi, s. 95)

Bu kez de İmparator Çay Bahçesi’nde Hadi’nin ilişkisi olan kadının duygularına yer verilir. Bu kadın Hadi’nin ikinci adresi durumunda olmaktan rahatsızdır. Toplum tarafından evli bir erkekle ilişkisi olduğu için yargılanmak istememektedir. Onun da isteği Hadi’nin eşi olabilmektir. Bu durum toplum içinde hiçbir kadının toplum içinde gayri resmi bir yere konulmak istemediğini göstermektedir. Sevgi elbette ki önemlidir ancak resmi bir statü bir kadın için daha önemlidir. Romanda bu durum ikinci kadının ağzından şöyle anlatılır:

“ “Dönmek istiyorum ona, ” dedi. “Beni kapattığı kafese yeniden giremem. Hiçbir hakkım, hukukum yok. Yalnızca seviyor beni. Öyle diyor. ‘Çok seviyorum,’ diyor. Kapatma gibi bir şeyim. ‘Seni seviyorum.’ Bu yeterli mi sizce? Bende gençlik buldu, uysallık buldu, geride bıraktığı yılların izlerini buldu. Ona neşe verdim, yeni bir dünya sundum. Ama Hadi Bey’in işleri var, kurulmuş bir düzeni var, bir başka dünyası var! Korkunç bir şey bu! Ben o dünyaya giremiyorum ki! O dünyada yerim yok. O yaşam dilimi benim dışımda süregeliyor.”

“Ama sana sevgisi var,” dedim.

“Emin değilim bundan,” dedi kız. “Sevse, karısını bırakırdı değil mi?”

“Bilemiyorum.”

“Bana çok armağanlar aldı. Ama bunlar yeterli değil. Dönmeyeceğim ona...” ”

(Eray, İmparator Çay Bahçesi, s. 96)

Tutsaklar da evli ve iki çocuk babası Emin’in eşinden giderek uzaklaşması ve başka kadınlara ilgi duymaya başlaması ele alınır. Yeni bir çevreye giren Emin ailesini unuttur ve bekâr bir erkek gibi genç kızlarla birlikte olmaya başlar:

“Fakülte üçüncü sınıfa geçtiğinde, kızı ilkokula başlamıştı. Emin de artık Ankara’ya iyice alışmış, kendine güvenini yeniden kazanmış, hayal oyunu takımına duyduğu tutkuyu unutmuş, karısından iyiden iyiye bıkmış, başka kadın ve kızlara istekle bakan, erkekliğini sürekli olarak fark eden yeni bir Emin olmuştu.

O günlerde Fakülte’deki genç bekâr delikanlılarla birlikte Kız Teknik Öğretmen Okulu’nun çevresinde dolaşmaya gönül eğlendirmek için kız tavlama başlamıştı.”

(Kutlu, Tutsaklar, s.42-43)

Ölü Erkek Kuşlar romanında Onur ile birlikte olan Suna Onur'un eşine haksızlık ettiği düşüncesindedir. Suna, hemcinsine karşı bu kadar acımasız olduğu için üzülür. Sonuçta Güler de kendisi gibi evlilik kurumunda ezilen taraftır:

“ Yıllar yılı Onur’la nice sabahları, nice akşamları, artık anımsanamayan birçok şeyi, dostları, akrabaları, uzun yolculukları, kahvaltı, öğle ve akşam yemeklerini, ayrılıkları, buluşmaları, öfkeleri, hoyratlıkları, parasızlıkları, yoklukları, varlıkları, hiçlikleri bölüşmüş bir kadının ruhu.

Yeni hiçbir şey, coşku da yıkım da getirmeyen değişmez günler içinde Onur’un çamaşırlarını yıkamış, gömleklerini ütölemiş, dağıttıklarını toplamış, fırçalarını yıkamış bir kadın bu.

İstemediği zamanlarda bile bedenini ona teslim etmiş, onun çocuklarını doğurmuş, bakıp büyütmiş bir kadın.

Kim bilir kaç kes bu yatakta birbirlerini kucakladılar yıllardır? Kim bilir ne gizler bölüştüler? Onur hiç vurdu mu karısına, beni okşadığı gibi mi okşadı onu da? Kulağına, o varlıkla yokluk arasındaki doruk noktasında bana fısıldadıklarını mı fısıldadı?”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, s.278–279)

Bitmeyen Aşk romanında artık değerini yitirmiş evliliklerin nasıl sürüklendiği, nasıl sürdürülmeye çalışıldığı Nilgün ve Sinan örneklerinden yola çıkılarak anlatılmaya çalışılır. Eşler boşanmak yerine evlilik dışı ilişkiler kurmaya yine de bu kurumu ayakta tutmaya çalışmaktadırlar. Sonuçta insanların birbirlerinden kopmaları kolay değildir. Nilgün Ersin’den boşanmamakta ve kurduğu dış ilişkilerle rahatlayarak eşine daha çok bağlanacağını düşünmektedir:

Kocasını ilk kez evliğinin ikinci yılında aldattı Nilgün. Ve gene ne gariptir ki, bu ilişkisi süresince onunla arası bayağı düzeldi. Boşanma düşüncesinden bile vazgeçip ona her zamankinden daha sevecen, daha tatlı davranmaya koyuldu. Bu sırada oyun oynamadığına, kocasına olan sevgisinin gerçekten tazelandığına kesinlikle inanıyor yazar. Olay birkaç kez, şaşırtıcı bir aynılıkla yinelendi çünkü. Evliliği süresince Nilgün ne zaman artık dayanamayacağına karar verip boşanmayı düşünmeye başladıysa, kendine yeni bir sevgili buldu ve bu sevgilisiyle birlikteyken Ersin ile daha mutlu oldu hep. Sevgilisinden ayrılmasıyla birlikte kocasından fena halde bunalmaya başlıyordu yeniden. 'Dış ilişkiler' kurması evlilik ilişkisini rahatlatıyor, yumuşatıyor, dayanılmaz olmaktan kurtardığı gibi, nerdeyse mutlandırıyordu nedense. Yıkıcı tavrını kocasından âşığına aktardığı, bir türlü dinmeyen, hep içini kemiren huzursuzluğu ikinci ilişkide yaşabildiği için mi oluyordu bu? (Kür, Bitmeyen Aşk s.232-233)

Kadın erkek ilişkilerinde güven duygusunun ana unsur olduğu bu dönemdeki birçok romanda ele alınmıştır. Evli olmalarına karşın kadınlar eşlerini potansiyel bir

aldatıcı olarak görmekte ve bu hayali duruma karşı şimdiden çeşitli tedbirler almaktadırlar. Özellikle yeterince eğitim almamış olan kadınlar “aldatma”nın erkeğin doğasında olduğuna inanırlar. Yaz Sonu’nda bekçinin eşi olan Hatice, Kadir’in ilk eşinin üzerine gelen bir kumadır ve eşini “elinde tutmak” için çeşitli tedbirlere başvurmaktadır. Bunlar şöyle sıralanmaktadır:

“ ‘Erkek denen koca milletin ne yapacağı nerden belli olur? Ne malum, ilk karının üstüne bana göz koyduğu gibi, benim üstüme de başka bir karıya göz koyamayacağı, değil mi ya?’

Ama onunki, öngörülerinde yanılmadığını vurgulayan bir gülüş. Kadir’in başka bir kadına göz koymaması için elbet bazı önlemleri de vardı Hatice’nin. Düşünmüş, bulmuştu. Bunları da anlattı: Osman yetmezdi. - Yusuf ötekinden-. Kadir’e art arda birkaç oğlan daha doğurmalıydı; bu bir. İki: İşçilerin çalıştığı yerlere doğru gerini geriniverecekti, şöyle koltukaltlarını onlara gösteriyormuş gibi. Üçüncüsü:

‘Koca bir şişe kolonya aldıracağım kendime. Her akşam, her sabah koynumdan aşağı dökünü dökünüvereceğim...’ ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, s.177)

4.14.Kadın

4.14.1.Toplumun Kadını Konumlandırışı

4.14.1.1.Değersizlik /Erkekten Sonra Değer Görme

Ayla Kutlu’nun Kadın Destanı romanı kadına toplum tarafından biçilmiş rolleri ve değeri göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Olaylar her ne kadar bundan binlerce yıl önce geçmiş olsa da bu durum günümüz için de geçerlidir. Eserde kadın hayvanlardan bile değersiz bir varlık olarak değerlendirilmektedir. Kadın erkeğin cinsel ihtiyaçlarını gideren ve ona çocuklar veren bir nesneden daha fazla bir öneme sahip değildir.

“Süt emenin ve ırzına geçilenin,
Hor görülenin... Bugün ve binlerce yıl sonra...
Ve yüceltilenin...
Aynı bedende saygınlığın doruğuna
Yükselenin. (Kutlu, Kadın Destanı, 44)

Yine Kadın Destanı’nda kadınlar savaştan başarıyla dönen erkeklere sunulan birer hediye gibi ele alınırlar. Her bir askerin yedi kadına sahip olabileceği ve bu

kadınları öldürme hakkının da erkeklerde olduğu eserde anlatılır. Yani kadının bir savaş ganimeti kadar kıymeti yoktur.

“Her biri bir kapıda görevlendirilecek dönüšte.
Ya kumandan ya esir kervanı sahibi...
Altınlar yağacak kucaklarına,
Yedişer kadın alacaklar her biri.
Sevdiklerini sevecek, sevmediklerini öldürebilecek.
Her kadın ölebilir, günün her hangi bir saatinde:
Barsakları sökülebilir, yahut durur kalbi.
Bunlar olabilir, komutan odalarında...”(Kutlu, Kadın Destanı,158)

Romanda kadının düşünen bir varlık olduğunu ve erkeklere baş eğmemesi gerektiğini vurgulayan Başrahibe, erkek yöneticiler tarafından istenmeyen kişi olarak görülür. Çünkü kadını düşünen, akıl sahibi bir varlık olarak görmek onu sömürememek, baş eğdirememek anlamına gelecektir. Bu nedenle böyle düşünen kadınlar yok edilmelidir.

“En büyük tehlike sensin başrahibe.
Seni yok etmeliyiz önce, düşmanı yeneriz nasılsa.
Çünkü sen karşı çıkıyorsun kadının boyun eğmişliğine.
URUK ve KULLAB insanını bölüyorsun.
Kadın karşı çıkmaz. Düşünmez kadın.
Kadın itaat eder.” (Kutlu, Kadın Destanı, 213)

Kadının erkek dünyası ve toplum tarafından kuşatılmışlığı dikkatini diğer kadınlara ve kendi bedenine çevirmesine neden olur. Sosyal alanda kendini gerçekleştiremeyen kadın giderek memnuniyetsizleşmekte, mutsuzlaşmakta ve mutluluğu başka yerlerde aramaktadır. Mahrem romanında erkek eşinin kötülüğünden, kıskançlığından yakınmakta ve onun bu bakış açısının onu çirkinleştirdiğinden bahsetmektedir.

“Baktı ve gördü. Karısının dudaklarının her şeye dudak bükmekten sarktığını, ağzının kenarlarının sürekli söylenmekten pörsüdüğünü, gözlerinin kem bakmaktan kırıştığını, bakışlarının devamlı açık aramaktan karardığını, yüreğindeki fesadın vücudunu örselediğini, gene de güzellik merkezlerinde onu bunu kötü kötü süzmeyi sürdürdüğünü, vücuduna çekidüzen verebilmek için hırsla harcadığı paraları ve zamanı, mutsuzluğu arttıkça çocuklarını daha çok sahiplendiğini ve bir an bile gözünün önünden ayırmak istemediğin, gizlice kızların odalarına girerek elbiselerini koklayıp

deFTERlerini okuduğunu, aynı sinsi gizlilikle senelerdir kendisini de gözetlediğini gördü. Ve gördüğünü beğenmedi. Suratını ekşitip, birkaç adım geri çekildi. Kadın bu arada elleriyle yüzünü örtmüştü ama kocası artık ona bakmıyordu zaten.” (Şafak, Mahrem, 141)

İçerisine doğdukları toplumun kadını hep erkekten sonra gelen bir varlık olarak değerlendirdiği Cumhuriyet Türküsü romanında da dile getirilir. İşin kötü yanı bu yargıyı kadınların daha güçlü benimsemiş olmalarıdır. Özellikle kayınvalideler oğullarının eşlerine türlü eziyetler ederek yaşamı zorlaştırmaktadırlar. Annelerin oğullarına hiç kimseyi layık bulamayışlarının kökenlerinde psikolojik nedenler yatmaktadır. Bunun dışında romanda Nazlı Hanım'ın ağır savaş koşullarında eşinin ölümünden sonra kız çocuğunu büyütme için verdiği fedakarca mücadele anlatılmaktadır. Ancak tüm olanlar kadınları daha da güçlü kılmaktadır. Kadınlar her koşulda bir çözüm yolu bulmayı başarmaktadırlar. Bunda kadınların doğdukları andan itibaren erkek egemen dünyaya kendilerini kabul ettirmek için mücadeleye başlamaları etkilidir. Çünkü kadın doğduğu andan itibaren mücadele etmektedir:

-Annem, bedbaht olmuş bir kadın! dedi Halide Nusret.

Gerçi "bedbaht" olmak, bilhassa erkekler tarafından "hislerinin derinliği nispetinde" anlaşılammak, o zaman için, kadınlar arasında âdeta "moda" idi ama Nazlı Hanım'ın mutsuzluğunda vardı bir hakikat... İlk evlendiklerinde, aksi bir kaynana ve onun pek sevdiği oğlu için özenle yetiştirdiği Zekiye sıkıntıları vardı. Derken doğurduğu ilk kızını kaybetti; "Heybetullah"tı adı, "İsmi ağır geldi." dediler. Halide Nusret'ten sonra da yegâne erkek çocuğunu toprağa verdi; bunlar bir yana, kocasının siyasiligi, mahkûmiyeti... En yakınları tarafından bile nasıl da yalnız bırakılmışlardı yedi koca sene... Dostlar uzaklaşmış, tanıdıklar yok olmuştu... "Maişet" temini, ayrı bir dertti; küçük kızı ve beraber oturdukları kocasının lalası Hacı Dedeye bakabilmek için; el işleri yapar, çift peçe takıp pazarlarda satışa çıkardı Nazlı Hanım, pek çok mücevheri de, daha o zaman el değiştirmişti. Belki Kerkük ve Bağdat Mutasarrıflıklarında yüzü güldü biraz. İsmet'i Bağdat'ta doğurdu. İstanbul'a döndükten sonra ise, ömrü vefa etmedi adamın, hâlâ genç olan karısını ve iki kızını bırakarak, göçtü... (İşinsu, Cumhuriyet türküsü, 85)

Kadının toplum içinde nasıl algılandığına yönelik ilginç bir örnek de Ayışığı Sofrası romanında verilmektedir. Eserde sürekli söylendiği, durmadan bir şeyler istediği, ağlayıp sızladığı için Şefik adlı kahramana “karı” lakabı verilmiştir. Bu durum toplumda kadının da bu sıfatlarla nitelendirildiğini göstermektedir. Mızımızlanmak, kendi başına bir iş yapamamak kadının özellikleri olarak görülmektedir:

“Kim bu?”

“Şefik diye biri. Karı Şefik.”

“Karı şefik mi?”

Yemliha gülmeye başlamıştı.

“O ne biçim isim öyle. Niçin Karı şefik?”

“Karı ağızlıdır. Ağlar durur, hep şikayet eder, hep ister. Karı şefik işte!” dedim. “Laf taşır, karı kılıklıdır. Kılıbık.” (Eray, Ayışığı Sofrası, 68)

Kadınlar için erkeklerin, erkekler için de kadınların çözülemeyen ve korkulan bazı yönleri vardır. Bu durum Kaf Dağının Ardında romanında yazar Mevsim tarafından dile getirilir. Erkekleri hep korkulan birer varlık olarak değerlendiren ve bu nedenle sevdiği erkekleri de cinsiyeti olmayan kişiler olarak düşünmeye çalışan Mevsim’in onları konumlandırış biçimi oldukça farklıdır:

Adam! Öyle ya, babam bir erkektir! Şimdiye kadar tanıdığım yahut yazdığım bütün erkekleri irdeledim, tahlil ettim, ruhlarına bakmak istedim. Baktım ve görebildiklerimden, korktum, işte bu yüzden ben babamı "erkek" kabul etmem. Sevdiğim, bir kaç görünüşte erkek olan arkadaşımı da, erkek kabul etmem. Kadınsılığı da yakıştırmam, aman sakın! Onların cinsiyetleri yoktur benim için, babadır, arkadaşır, bu kadar. (İşinsu, Kaf Dağının Ardında,23)

Dünyanın bir mekan olarak kadına ve erkeğe göre farklı şekilde şekillenmektedir. Bazı kahvehaneler, meyhaneler gibi yerler sadece erkeğe ait görülürken, kuaförler, hamamlar gibi yerler ise daha çok kadına ait yerler olarak algılanır. Bu mekanlara karşı cinsin girişi bir tür tecavüz olarak algılanır ve rahatsızlık yaratır. Bu somut mekanların dışında toplum hayatındaki soyut bazı alanlarında kadına ve erkeğe göre ayrıldığı görülür. Örneğin kadınların hobileriyle ilgilenmelerine izin verilirken çalışma hayatı içinde bulunmalarına pek sıcak bakılmaz. Erkekler arasında ayrıca kadına yönelik hizmet sektöründe çalışan hem cinslerine yöneltilen bir aşağılama da bulunur. Bu yaklaşım biçimi Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında şu şekilde eleştirilir:

"Malumunuz, çok eskiden beri Fransız aristokrasisinde, burjuvazisinde, resim dersleri almak ayrıcalıklı bir kişiliğe işaret ederdi ama yine de küçümsenen bir uğraştı," diye sürdürdü, Şehvar, insanı annesini azarlamış gibi vicdan azabına gark eden sükunetle,

"Resim derslerinin kadınların küçük meraklarını cevaplayan, kadınları oyalayan, zararsız uğraşlar oldukları düşünülürdü. Erkekler nezdinde, resim hocaları, kadın terzileri, kadın kuaförleri ile aynı statüyü paylaşırlardı - bilirsiniz, 'kadın hamamında natır olsam!' muhabbeti. Bizler de, kendimize ait bu sahaları müdafaa edebilmek için, 'A, Ahmet kuaför mü, o ibne, ayol! Ondan zarar gelmez!' diye yalan söyledik. Günümüzde kadınlara ait sahaların küçümsenmesinin başka izleri de var. Mesela, kadın dergilerinde sıkça görünen sanatçıların, ressamların, küçümsenmeleri gibi. Mehmet Güleryüz'den bahsetmişsiniz. Onun meselesi de biraz bu. Kadınlarla iş yapan, kadınlara eğitim veren erkekler, kadınları kımıldatan erkekler meslektaşları tarafından küçümsenme riskini göze alan erkeklerdi Bizim meselemiz değil, tabii. Güleryüz gibi, Ferhat Erbak gibi sıradışı adamların meselesi. Benim söylemeye çalıştığım, Ferhat Bey'e hak verdiğimi bilmenizi istediğim. Adam haklı. Görünen o ki, kadınların meselesini kadınlar ancak bir yere kadar götürebiliyorlar. Tehdit edildikleri bir nokta var. O noktada, karşı kampa, küçümseyenlerin kampına geçiveriyorlar." (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.261)

Toplumumuzda erkek tarafından şekillendirilen kadının konumu Deli Zamanlar romanında romanın baş kahramanı Aypare tarafından dile getirilir. Edilginliği baştan benimsenmiş bu konuma göre kadınlar söz hakları olmayan, eşlerinin fikirleri üzerinden düşünebilen, erkek tarafından idare edilen birer varlıktır. Kadınlar eşlerinin kendilerine sunduklarını dünyanın nimetleri olarak görüp onlara bağımlı olarak yaşarlar ve bu durumdan rahatsızlık da duymazlar. Hatta erkek, dışarıda başka kadınlarla olsa da ona böyle davranmasını bir lütuf olarak görürler. Kısacası Türk kadını erkeğin kurduğu bir düzenek için de yaşayıp gider. Romanda bu durum şöyle dile getirilir:

“ ‘ Cumhuriyet kadınları öyle Afet Hanımların, Halide Hanımların bıraktıkları noktada değil... Kadın hep tabi olandır bizde. Bir başına karar veremeyen, hep kuytuda çiçeğini açan, bazen de açamayan bir varlık... Hepsi olmasa da çoğu öyle işte. Bir bakıma onların benzerleri olan öteki kadınlarla bir araya geldiklerinde bağırıp çağırma, bakma kahkahalarına. Onlar bir an için koca buyruğundan, tokadından, küfründen ve azarından yalancı kanatlarla uçmağa yeltenişidir.’

Aypare'nin bu sözleri kanatlarını kırıyor, umutlarını kırıyor, hüzne boğuyordu beni.

‘ Gülünesidir, zavallıdır bu haliyle. Ama bir süre sonra alıştığı yeri arar. Bazıları okşanır, taltif edilir bakma sen, onlar işbez ve nazlıdır; nazlandıkça iştah açıcı, şehvetli olurlar. Nazlandıkça önlerine armağanlar yağar, armağanlara kavuştukça koca boyunduruğunda olmadığını sanır, yahut böylesi doyurulmuş bir köleliğe razı gelirler. Bu boyunduruktan hoşlanırlar açıkçası. Koca ise heves soldurmadadır dışarda. Adam paralı, paranın azdırmış, ne yapsın, bir taraftan evdeki nazenini kollayacak bir taraftan da dünyadan nasibini alacak, evdeki nazenin de idare ediverecek

paşa erkeğini. Erkek değil mi canım, elini yıkasa kiri gidiverir. Önemli olan evdeki kuş tüyleri, oyuncağa doymuş çocuklar, hamile kaldıkça şımaran hanım, möbleler filandır.’ ” (Çokum, Deli Zamanlar, 17)

Üç Beş Kişi romanında kadın dünyasının erkekler tarafından nasıl düzenlendiği anlatılır. Bu düzenek kadınlar tarafından da benimsenmiştir. Bu düzenek içerisinde kadın erkek olmadan bir hiçtir. Örneğin Kısmet ya eşiyle ya dedesiyle ya da dayısıyla toplumda bir yer kazanmaktadır. Bu nedenle Kısmet’in gece yarısı ilk kez tek başına İstanbul’a gitmek üzere yola çıkması bu düzeneğe karşı ilk karşı gelişir. Bu nedenle Kısmet pişmanlık ve korku içinde yola devam etmektedir:

“ ... Hiç koşmadım, ama belliydi. Herkes gibi olamadım. Ama artık herkes gibi olmalıyım.

Bütün o uzun yol boyunca, içinden böyle geçirmişti: Herkes gibi ol, herkes gibi olmalıyım... Herkes gibi ol, herkes gibi olmalıyım...

Sanki her köşeden bir baş uzanıyor, her adımda biri önünü kesiyordu: Nereye Kısmet hanım bu saatte? Yalnız başınıza, bu zamanda, böyle tehlikeli yollarda ne işiniz var? Ne oldu Kısmet hanım, bir şey mi oldu? Dedeniz Emin bey mi öldüler, eşiniz Orhan bey mi kovdular, dayınız Ferit bey mi çağırdılar? Onlar neredeler, yoklar mı? Ya enişteniz beyefendi, o da mı yoklar? Kardeşiniz Murat yoklar mı, büsbütün mü unuttular sizi? Bütün erkekleriniz sizi böyle karanlık bir gecede tek başınıza mı bıraktılar? Başka bir adama mı gittiniz yoksa, yoksa başka bir adamdan mı geliyorsunuz Kısmet hanım? Neden böyle yayasınız, bu telaşınız ne? Araba yok mu, bir taksi yok mu? Bu saatte Ada semti barut kokuyor Kısmet hanım! – Ah yüreğim, dayanmayacak! Dışına fırlayacak, burada düşeceğim, tam Kulüp Villa’ya yakın köşede, kumukların üstüne öyle... Beni barlara atacaklar... Koşma sakın, sakın belli etme, bezgin bir eb, bıkkın bir iğneci, gözüpek bir eczacı ol.- Ooo, iyi geceler Kısmet hanım! Nerden böyle, bu saatte? Buyurun götürelim. Buyrun bayan, birlikte gidelim. – Bir taksiye binmeliyim.- Vay Kısmetçiğim, kime böyle, bu saatte? Hey, hanım, hanım, senin eşin, erkeğin, baban, dayın, bir şeyin, korkun, namusun; hiçbiri yok mu?

Hız giderek düşüyor, ama Kısmet hala sürükleniyor: Yok! Yok! Hiçbiri yok! ”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 264)

Eski Türk kültüründe kadının erkeğe denk bir konumu vardır. Bu dönemdeki edebî metinlerde yiğit, erkeğini her alanda destekleyen bir kadın modelinden bahsedilir. Devlet yönetiminde de kadının etkin bir rolü olduğu görülür. Yöneticilerin eşlerinin devlet kademelerinde önemli bir yeri vardır. Ancak günümüzde kendilerine eski Türk kültürünü rehber almış ülkücü erkekler kadına değer verme konusunda sınıfta kalmışlardır. Rodoplu OK Musti Türkiye

Tamamdır'da eski Türk kültüründe kadının yerini çeşitli örneklerle açıklar. Kadının o dönemde erkeğin gölgesi altında yaşamadığını anlatır:

“ ” ...‘Türkler’de güzel olan, güçlü olanın zıddı ya eksiki değil, eşi ve bütünleyicisidir. Dede Korkut’taki Selcan Hatun, Banu Çiçek Hatun gibi kadınlar gerçekte birer Alp’tirler. Kanlı Koca, oğlu Kanturalı’yı evlendirmek istediğinde, ‘Baba, çün meni iverim dersin?’ demişti, ‘Mana layık kız nice olur? Baba men yerimden durmadan evvel durmuş ola, men karakoç atıma binmeden evvel binmiş ola, men kanlı kafir iline varmadan evvel varmış ola, mana baş getirmiş ola!’ Bizde kadın böyledir! Hukukta olsun, siyasette olsun, ekonomide olsun, erkeğe denktir. Bizde kadın avlanır, savaşır, kurultaylara katılır! Müslümanlığı kabul ettikten sonra bile bu böyleydi. Mesela, Timur döneminde, devletçe düzenlenen içkili törenlere katılırlardı. Faruk Sümer, Şecere-i Terakime’de, Oğuzları anlatırken Karmış Bey’in kızı Barçın Salur’dan bahseder. Bu hatun uzun yıllar Özbeklere beylik yaptı. Sri Derya’nın kıyısındaki türbesi hala duruyor. ‘Barçın’ın Gök Kaşanesi’ diyorlar. Göktürklerde, ‘Türk Tanrısı, Türk ulusu yok olmasın diye babam İleriş Kağan ile anam İl Bilge Hatun’u gönderdi’ denir. Selçuklarda bile, Tuğrul Bey’in karısı, Altun Can, El Basan’ın karısı Gevher, devlete yön vermiş kadınlardı.’ ” ”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 329-330)

Ruh Üşümesi’nde toplumun kadına ve erkeğe yüklediği roller eleştirilir. Kadının erkeğe bağımlı yapısının sosyal alanlarda daha belirgin kılınmasına çalışılır. Örneğin bir lokantaya gidildiği zaman kadın istediklerini eşine, eşi de garsona iletir. Garson ile kadın arasında bir iletişim kurulmaz. Doğru olanın bu olduğu düşünülür. Böylece erkeğin kadın üzerindeki hâkimiyeti çevreye ilan edilir. Ruh Üşümesi’nde bu örnekten hareketle durum şöyle değerlendirilir:

“ Erkek gerginleşiyor. Yanında kendisi varken karısının doğrudan garson aranması, ona bir şeyler ısmarlamaya kalkması hiç hoşuna gitmemekte. Hiçbir zaman gitmedi. Tek başına lokantalara çıkma alışkanlığı edinmesi ise başlı başına bir konu, büyük konu. Bununla birlikte dayanışma eğilimi geçerliliğini korumaktadır. Yıllar akıyor, hem geri, hem ileri.” (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 31).

Kadınlar kendilerine yüklenen rol gereği sürekli sırlarla yaşamaktadırlar. Şehrin Aynaları romanında ise genç kadın doğan ikizlerinin kocasından değil de ona ihanet ettiği bir gecenin “ürünleri” olduğunu bilir ve Tanrı’nın bu günahı nedeniyle kendisini ölünceye kadar cezalandıracağına inanır.

“Böyle doğdu ikizler. Bebeklerden birini annenin bir koluna, ötekini diğer koluna yatırdılar. Madame de Marelle önce ilk doğan bebeğe baktı. Öylesine çirkindi ki bu bebek, bir insan yavrusundan ziyade, bir ifrit müsveddesini andırıyordu. Kadın şefkatle gülümsedi. Utanç verici bir birleşmenin meyvesinin böylesine çirkin olmasından daha tabii olabilirdi ki? Neyse ki Tanrı işlediği günahı unutmaya izin vermeyecekti. Bundan böyle son nefesini verene kadar, bu çocuğa her bakışında vicdanını sıkan mengene biraz daha daralacak, vebalinin kamburunu taşımak biraz daha zorlaşacaktı. Ölgün bir mutlulukla tanrıya şükredip, şerha dudaklarıyla kocaman bir öpücük kondurdu ilk bebeğinin buruş buruş yanağına...” (Şafak, Mahrem, 114).

Kadınların kendilerinin de kendilerini “erkekten sonra gelen varlık” olarak tanımlamaları çözümlenmesi daha güç bir problemdir. Kadınları bu fikrin doğru olmadığına, onların da en az erkekler kadar değerli, önemli ve gerekli oldukların inandırmanın güçlüğü Kaf Dağının Ardında romanında anlatılır. Romanda eşini boşayan babasına karşı direnen ve kadınları aşağıladığı için kızan Mevsim asıl aşağılamayı kadınların kendilerinin yaptığını da bilmektedir:

“Babam geldi, böyle akşamüstü, aniden., hiç âdeti değildir. Onu buyur ederken, soran gözlerle yüzüne bakmışım ki, "haber'i gülerek verdi:
 - Gülten'i boşadım! Ağzım açık, kalıverdim. O;
 - Haydi., dedi., haydi üzerine bir şeyler giyiver, çıkıp kutlayalım.
 Gencecik bir kadındı., zarıftı, esmerdi; güldüğü zaman yanaklarında gamzeler açardı. Pek ahpaplık etmemiştik ama, bir gün bana, "Baban tam bir erkek." demişti. Ümitsizce, dayanmak istedim.
 - Gülten ayrılmaz., dedim., seni seviyordu.
 - Ayrıldı., dedi., iyi para verdim!
 Koltuğa çöküverdim, iğrenç.
 - Nasıl konuşuyorsun öyle?., dedim.. Küçümsüyorsun, bütün kadınları aşağılıyorsun sen., sen..
 - Ben?., -güldü- Neysem neyim de. Kadınlar niçin kendilerine sahip çıkıp da, aşağılatmıyorlar acaba?..
 - Çünkü., çünkü şartlanmışlar., dedim.
 - Ya., dedi., öyle bir şartlanmışlık ki, kurtulmayı bir türlü beceremiyorlar. Neden?.. Hoşlarına gidiyor şartlanmış olmak çünkü, çünkü şartlanmışlık, yapip ettikleri bütün budalalıklar için, pek güzel bir mazerettir!..
 - Yine de senin öyle konuşman., yakışmıyor.
 - Aman uzun etme Mevsim, alan razı, veren razı. Sana ne oluyor.
 Alan razı, veren razı., doğru ya bana ne oluyor. Gülşen'e bir şuur mu vermeğe çalıştım, yahut babama, paranın '«kapıyı açmayacağım gösterme imkânı mı doğdu. O halde?.- Boyun büktüm.” (Işın, Kaf Dağının Ardında, 209)

Bir Cinayet Romanı'nda kadınların erkekleri mutlu etmek adına oynadıkları oyunlar anlatılır. Erkek her zaman kadından daha güçlü, onu her açıdan mutlu eden insan olmak ister. Kadınlar da onları mutlu etmek adına böyle olduğunu söylemeye ve kendileri olmak yerine onların istediği kişi olmaya çalışırlar. Bu durumda kadın bir türlü kendisi olamamakta, kendisi gibi olduğunda da erkek dünyasında ve toplumda gereken saygıyı görememektedir:

“Sonunda bunalmaya başladım. Elbette bunalıyordum. Ona tatlı davranmak, istediği ölçüde cici olmak şirin görünmek zorunluluğu canımdan bezdiriyordu beni. Neden? Neden onun ‘özlediği kadın’ olayım? Neden her türlü yalan yanlış beklentisini yerine getireyim? Neden kötü esprilerine güleyim. Neden beni götürmeyi uygun gördüğü lokantada önüme sürdükleri kalamar tavaya bayılıyormuş gibi yapayım? Neden oflaya puflaya üzerimde tükenirken, ben ah vah edip orgazm numarasına girişeyim? Neden? Neden? Yaptım bütün bunları ve ondan da kendimden de nefret ettim. Bütün hepsi, aslında, şık bir lokantanın kapısından, önemli bir adamın kolunda girmek için miydi? Herhangi bir lokantanın kapısından giren herhangi bir adam, dünyanın en nitelikli kadından daha çok itibar görüyor, Allah kahretsin! Bir de kendini dünyanın en yakışıklı erkeği, en becerikli aşığı sanmıyor muydu, çıldırabilirdim!” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 242-243)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında ev kadınlarının ev işleri arasındaki rutin hayatı İncenaz örneğinden yola çıkılarak anlatılır. Her ne kadar niteliksiz bir iş olarak görülse de hatta bir iş olarak kabul edilmese de ev işlerinin kadınların tüm dünyasını kuşattığı dile getirilir. Kadınlar toplum içinde iyi bir ev hanımı olduklarını ispat için belirli özelliklere sahip olmalıdırlar. Yemek, çamaşır, çeyiz gibi konularda başarı göstermeyen kadınlar eleştirilir. Kadınlar bu zorunluluklar dünyası içinde koştururken kendi yaşamlarını göz ardı etmektedirler:

-Aptallık etme. Başka bir romana geç. Doğrusu bu... Başka bir romana. Beni yaz mesela. Samimi söylüyorum. Doğmamış hayallerimi. (Kahkahayla gülüyor) Bu gece bir sürü subaya meze hazırlayacağım. Üstelik sıcak mezeler önceden değil, sofranın ortasında ocağa konacak. Kaya'nın damak zevki. Mesela sigara böreği konuklar demlenirken kızartılıp öyle sıcak sıcak dağıtılacak.. Izgara balık yapıyorsa, tek tek getirilecek. Herşey taze, anında, sıcak çıkmalı. Artık gelenek halini aldı, değiştiremeyiz. Bütün bunlar o kadar önemli mi? Evet insanın yapacak başka birşeyi yoksa... Basit bir kızartma bile hayatın tek anlamı haline gelir. Yahut gazetede fal köşesinde burcunu okumak... İşte burada da gül reçelinin kıvamını tayinde kusursuz olmalıyım. Ne sulu, ne de fazla ağdalı olmalı... Bu bir sabır reçelle birlikte pişme işi. Reçelin kıvamı için ninelerimin dertlenmesi gibi, ben de dertleniyorum. Daha nelere nelere... Çamaşırlarımızın çok beyaz olması için onlara neler

uygulamam gerektiği hayatımın tek ve boyasız çerçevesi oluyor. Kalaylanmayı bekleyen tencerelere, kışlıktan yazlığa gidecek eşyaya, parlatılacak çaydanlığa, pençeletilecek ayakkabılara, kızımın sandığına şimdiden atmağa başladığım çeyizlere kadar... Bütün bunlar benim kadınlık ve analık dünyamdan beklenenler. Bunun içerisinde mecburiyetlerle değil, özgür seçimleriyle yaşamak isteyen bir İcenaz daha ve. O serpilemiyor; serpilmemesi için bütün o malı meliler araya giriyor, anlıyor musun? Velhasıl kendimi yaşamadan hep başkaları olarak göçüp gideceğim... (İşinsu, Karanlığa Direnen Yıldız, 34-35.)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Günay Rodoplu ile nişanlısı Selahattin, Hüseyin'in eşi Makbule'ye yaptığı hile konusunda tartışılar. Günay bu sohbetten yola çıkarak Türk erkeğinin kadına bakışının hangi konumda ve eğitim düzeyinde olursa olsun, aşağı yukarı aynı olduğunu düşünür. Kadın ihtiyaçları gideren bir araç konumundadır. Kadın erkeğe karşı sorumluluklarını yerine getiren, çocuk doğuran, çocukları büyüten, ev işlerini yapan biridir. Aynı zamanda ondan uysal olması beklenir. Çünkü erkek onun karnını doyuran, ona bakan kişidir. Bir bakıma onun sahibidir. Rodoplu kadını bir mülkiyet zinciri içinde gören bu anlayışa karşıdır:

Ve anlıyorum! Mesele, her zamanki mesele! İnsanlara yar olmadan, insanlığa yar olmak hevesi! 'Kadınlar', soyut 'kadınlar' bacılarımız ama somut kadın Makbule, bacımız filan değil!
'Aynı şey, Semahat'ın başına gelseydi ne yapardın?' Semahat, kardeşi.
Gözlerini, denizden alıyor, bana çeviriyor: çakmak çakmak! Belli ki, onun kızkardeşine bunu yapacak adam anasının karnından doğmamış!
Ben de, italikliyorum, 'Breh! Breh! Breh! Hay Allah cezamızı versin!'
Öte yandan, aptal değil, tabii. Meseleyi nereye getirdiğimi biliyor. Bu defa da, Hüseyin'in, Makbule'ye 'baktığını'nı hatırlatıyor. Kadının karnını doyuruyor ya, mesele yok.
'Aç değil, açık değil!'
Kadın, evine aldığı hayvan ya, tek sorumluluğun doyurmak. Eh, deliyi de zaten sahibine bağlarlar. Mongol oğlanın sahibi de anası. Onu da ona bağlarsın, olur biter!
Yüreğimin soğuduğunu hissettim.
O zamanlar çok sık yaptığım bir yanlış, en son söyleyeceğim sözü, en başta söylemek yanlışını, yaptım,
'Türkiye'ye sizden gelecek hayır Allah'tan gelsin!'(Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 305)

Atlıkarınca romanında “bütünleşmiş aile” kavramından söz edilir. Bu tip ailede anne ve baba arasında tam bir birlik olduğu anlatılır. Oysa ki geleneksel aile yapısında erkek hep öndedir, kadın hep ona saygı duymak zorundadır. Bu zorunluluk kadın ile erkek arasına duvarlar örmektedir:

“Ne telkin edilmiş kadınlara, “kadınlara aşırı saygı..” evet.. de onlar, duydukları saygıdan ötürü, kocalarından kilometrelerce uzaklaşmışlar. Ne kötü bir saygıdır o! Sizli bizli konuşmalar, her işte büyüğe, yani kocaya danışmalar.. geçmişte baba, çocuklara da uzak, anne çocuklarla onun arasında laf götürüp getiren bir bağ, yine adam “despot ve şımarık bir çocuk yerine konup, kadına yüklenilmiş. Oysa bütünleşmiş bir ailede, reisi elbet karı-koca birliğidir, “bütünleşmiş aile” fikrinin, arkadaşların dedikleri gibi gerici bir kavram değil, bilakis çağdaş ve modern olduğunu sanıyorum.” (Işınsu, Atlıkarınca, 75)

4.14.1.2.Korunulması Gereken Bir varlık

Toplumumuzda kadın “korunulması gereken bir varlık” olarak görülür. Bu koruma görevi, evliliğe kadar babanın, evlilikten sonra ise eşin görevidir. Çünkü kadının namusu erkeklerden sorulur. Ayrıca kadın her zaman erkeğe “ait” bir varlık olarak kabul edilir. Ancak hiçbir zaman erkeğin kadına, eşine “ait “olduğu ile ilgili bir yaklaşımda bulunulmaz. Bu nedenle zaman zaman erkekler kendilerine “ait” olan kadını “korumak” amacıyla bir birleriyle kavga edebilirler. Çünkü kadın kendisini koruyamaz. Mahrem romanında bu durum işlenir.

“Hızlanmalıydım. Ama, daha iki adım atmıştım ki, arkadan gelen bir sesle olduğum yere çivilendim.

“Bıraksana lan hannnnfenndiyi.”

Bi şey mi dedin? Diye horozlandım üstüme üstüme yürüyen ablak yüzlü adama. Korseye rağmen heybetli görünüyor olmalıydım. Ama adam benden korkmuşa benzemiyordu.

“Hannfenndi dedim nolcek. Yoksa hannnnfenndi değil mi kendileri?”

...

Be-Ce haşlanmış mısır sarısı peruğunun uçlarını parmağına dolamış, kanımı donduran bir tebessümle bize bakıyordu.

Kapışmamıza ramak kala, adam da ben de, nasıl bir hanfendi uğruna kelleimizi tehlikeye atacağımızdan emin olabilmek için durup onu dikkatle inceledik. Ve ikimizde aynı anda bu işi fazla uzatmamaya karar verdik. Ben boğuk bir sesle yaylanmasını söyledim adama. O da çirkefe bulaşmamak üzerine kısa bir nutuk attı. Birbirimize kötü kötü bakmayı ihmal etmeden, geri geri uzaklaşmaya başlamıştık ki aynı anda aynı görünmez duvara tosladık.” (Şafak, Mahrem, 89)

Babaların kızlarını koruma görevini bir süre sonra onların eşlerine bırakmak istedikleri görülür. Kızlarını sürekli korunması gereken birer varlık olarak gören babalar, ancak kızları evlendikten sonra bu görevlerinden bir parça kurtulabilirler. Bu

nedenle hemen her baba kızının kendisi ölmeden önce evlendiğini görmek ister. Bu isteğin Kaf Dağının Ardında romanında Mevsim'in babası tarafından da şöyle tekrarlandığı anlatılır:

- 12 Eylül'den bu yana, yaptığı acayıplıklardan biri de, bir " kaç defa evlenme bahsini açmış olmasıydı. Her zaman samimi inancımı tekrarlıyordum: "Ben zayıfım yahut tam anlamıyla bencil değilim, evlenirsem kendimi kocama kaptırırım, yazılarım ikinci plâna düşer, buna da çok üzülürüm, zaten çevremde âşık olacak kimse yok, âşık olmadan da evlenmem." Bu sefer:
- Neden ille beni evlendirme sevdasına kapıldın?, diye sordum.
 - Ee, canım kızım farzet ki, birden bire ölüverdim yahut uzaklara gittim, aniden, olur olamaz mı. Yaptım daha ! önce değil mi., istiyorum ki, yanında seni seven, seninle ilgilenen güçlü biri bulunsun.
 - Öleceğin falan yok, eğer ölürsen ben de gelirim arkandan, merak etme. Ama istersen bu saydığım özellikleri taşıyacak bir adam için gazeteye ilân ver, belki iş arayanlar arasından birini bulursun!
 - Kızma., dedi., kızma! Arkamdan gelecekmış, çocuk. Ben bile gidemedim annenin arkasından.
 - Ben gelirim, ben sen değilim! (Işınsu, Kaf Dağının Ardında,221)

Toplumda kadın erkeğe oranla daha zayıf bir varlık olarak kabul edildiğinden her zaman korunmaya ve yardıma ihtiyaç duyduğu düşünülür. Erkekler eşlerini, kızlarını ya da yakınlarını tek başlarına bir işin başına göndermek istemezler. Mutlaka yanlarına bir refakatçi vermeye çalışırlar. Füreya romanında ise küçük bir erkek çocuğun Füreya'ya yalnız bir kadın olduğu için yardım etmeye çalıştığı görülür. Henüz yetişkin olmayan bir erkek çocuğu bile aldığı eğitim ve toplum kuralları nedeniyle kendinden büyük bir kadının tek başına bir şey yapamayacağına inanır:

- "Ben de seninle bekleyebilir miyim?"
 Kimi?
 Senin beklediğini.
 Sana ne benim kimi beklediğimden.
 Ortaya çıktığında sana yardımcı olurum.
 Yardıma ihtiyacım yok yavrım", dedi füreya. Vardır vardır. Sen kadınsın ne de olsa.
 Ne demek istiyorsun.
 Yani başına bir iş miş gelmesin.
 Niye gelsin ki?
 Eee, bu işler belli olmaz teyze. (Kulin, Füreya, 290).

Evliliğin kadın için bir koranak olduğu, evlenerek kadının kocasının koruması altına girdiği yönündeki düşünceler de Atlıkarınca romanında dile getirilir. Mehtap bekâr kadının toplumda yarım insan olarak değerlendirildiğini ve tehlikelere açık olduğunu anlatır:

“Evlilik.. dedim.. çok iyi bir şeydir Merve, seni koruyacak, dayanacak birini buluyorsun, bak bu çok önemli, çünkü toplumda kadın olarak, hele bekâr olarak, hep yarım insan gözüyle bakılırsın, hoş bunu sen benden iyi bilirsin ya, kaç senedir yalnız yaşıyorsun.”

Yine gülmez mi, “ben talihliyim galiba, hiç kimse bana yarım insan gözüyle bakmadı” dedi

Kadriye ile bakiştık, o, dudaklarını büzdü: “demez miyim sana, Merve akıllı kızdır diye” dedi.

“yoksa yeni moda feministlerden misin?” diye sordum, Merve daha çok güldü.

“kadın olduğuma göre, başka ne olacaktım ki,” dedi, Kadriye ile yine bakiştık, başını salladı: “Sen.. dedi Merve’ye, bu düşüncelerle, zaten en çok Galip Ağabeyle anlaşırınsın, boşuna değil, nikah deyince koşa koşa geldi..” (Işinsu, Atlıkarınca, 59)

4.14.1.3. Özgür Kadınların Dışlanması

Bir Cinayet Romanı’nda yine farklı olan bir kadının çevre tarafından nasıl eleştirildiği dile getirilir. Ünlü bir yazar olan kadın üç kocasından tek bir çocuk bile dünyaya getiremediği, kendine bir yuva kuramadığı ve başkalarının yuvalarını yıktığı gerekçesiyle yargılanır. Özgürce hareket eden bu tür kadınlar ne yazık ki toplum tarafından hep cezalandırılmaktadırlar:

“Meşhur olmuş ama, mutlu bir yuva kurabilmiş mi bakalım? Üç kocadan birini bile elde tutmayı başarabilmiş mi? Onun yaşatlarını boyunca evlatları varmış da bu bir çocuk bile yapamamış. Şöhretse böyle şöhret düşman başınaymış, neler neler duyuluyormuş hakkında. Kendi yuva kuramadığı halde yıktığı yuvaların haddi hesabı yokmuş. İnsan mazbut bir yaşam sürdüremedikten sonra.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 35)

Berci Kristin Çöp Masallarında dişilik özelliklerini saklamadan yaşayan kadınların nasıl dışlandıkları anlatılır. Romanda trajik bir hayat hikayesine sahip olan ve cinsel kimliğini belirgin şekilde dışa vuran Emel’in mahallenin erkekleri tarafından bir süre sonra rahatsız edilmeye başlandığı görülür. Bir kadının bu denli açık bir şekilde bastırılan cinsel yönünü ortaya koyması erkeklerin cinsel duygularını harekete geçirmektedir. Romanda bu tür kadınların erkekler tarafından nasıl

potansiyel bir cinsel meta olarak görüldüklerini ve kadının rızası olmadan ona yaklaşmaya çalıştıkları anlatılır. Bu tür kadınlar toplum tarafından kısa sürede “harcanmaktadırlar”. Çünkü onlar “normal” kadın tipinin dışındadırlar ve ahlakî değerleri “zayıftır”:

O yerlilerden iri yarı bir kadın, Vakıf Çiçektepe'ye adımını attığı ilk günden başlayarak tüm dikkatleri üstünde topladı. Adının Emel olduğu söylenen bu kadının erkek gibi kalın bacakları, kocaman kafası vardı. Kırpık kırpık saçları sarı boyalıydı. Anjel, Mari diye iç gıcıklayıcı adlar takınan bir sürü 'O yerli'nin başını eğerek geçtikleri sokakları, yüzüne karşı söven konduculara aldırmadan sakin bir biçimde, üstüne yük bindirilmiş katırlara has yürüyüşüyle adımladı. Üç adımda bir durup çıkık çenesini yukarı kaldırdı. Durduğu yerde kıcını üç kez sağdan sola döndürdükten sonra öne bir tek ayağını attı. Ayağını atarken memelerini silkeleyip salladı. Emel'in Vakıf Çiçektepe'ye gelmesinden kısa bir zaman sonra konducu kadınlar onun yürüyüşünü taklit edip gülmeye başladı. Konducu kadınlar arasında “Katır Emel” diye ün yapan Emel, yanına giden erkeklere “Benim üstümden hiçbir erkek yarım saatten önce kalkamaz” diye övündüğü için kahvelerde “yarım saatlik” adıyla tanındı. Acıklı hayat hikayesini kendi ağzından dinleyenler gözyaşlarına boğuldu. Kocasının hırsızlıktan hapse düştüğünü, hapiste adam vurduğunu duymayan kalmadı. Ardından ıslık öttüenlere salladığı kıymetli küfürler çöp bayırlarındaki kondu mahallerinde dilden dile dolaşırken “Yarım saatlik”in sahte kadın olduğuna dair söylentiler ortaya çıktı erkekler arasında sahte kadın olup olmadığı üstüne tartışmalar kızıştı. Yarım saatlik önünü çeviren erkeklere sövüp sayarak memesini göstermeye başladıysa da söylentilerden sonra yürümesinin keyfi kaçtı. 'Yarım saatlik'i uzak bir kondu mahallesinde kucağında bebekle kadınların içinde otururken gören postacı konducunun şahitliği geçerli sayılmadı. 'Yarım saatlik', kahvelerin önünden geçtiği her defasında saldırıya ve hakarete uğradı. Orasını burasını elleyip her köşe başında memesini açması için alkış tutan insanları Vakıf Çiçektepe'de bıraktı. Gözünde yaşlarla sövüp sayıp bağırarak çöp bayırlarından ayrıldı.

Katır Emel ayrıldıktan sonra, yürüyüşü, sövüşü ve gülüşüyle onu sık sık hatırlatan Deli Gönül'ün yıldızı yeniden parladı. Kapısını çalan konducu erkeklerin sayısı aniden arttı. Dükkân evlerdeki kadınların adına özenen Vakıf Çiçektepe'li delikanlılar Deli Gönül'e 'Kristin' diye ad taktılar.

(Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 123-124)

Ölü Erkek Kuşlar romanında toplumun henüz “özgür kadın” modeline yabancı olduğu belirtilir. Eserde küçük bir kentte kendi dilediği gibi yaşayan, istediği yere gidebilen genç bir kızın toplum tarafından yadırgandığı anlatılır:

“ O küçük kentte yadırganıyordum biraz. Tek başıma sinemaya gidiyor, liman lokantasında öğle yemeği yiyordum örneğin. Kimi dostlar tutucu bir kentte, görünürde böyle özgür bir kadın tavrı ile ortaya çıkmamdan hoşlanırlarken kimileri de uyarılarda bulunup öğütler veriyorlardı. Kentin en

büyük caddesinde bir aşağı bir yukarı yürümem bile dedikodulara neden oluyordu. Kentin ileri gelen ailelerinden birkaçı beni oğullarına almayı düşünürlerken kuşular belirliyordu kafalarında. Biraz daha uslu görünsem çok iyi bir evlilik yapabilirdim onlara göre. O adamı kafamdan atmalıydım. Hiçbir zaman gerçekleşmeyecek bir birlikteliği bekleyerek karanlıkta yaşamaya son vermeli, kendi ellerimle açtığım bu ışık sızdırmaz çukurdan çıkmaya çalışmalıydım.”(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 56)

Ölü Erkek Kuşlar romanında toplumda iyi kadın olmanın temel niteliğinin “hanımefendi “olmaktan geçtiğine dikkat çekilir. Ancak hanımefendilik kavramı hem kadın hem de erkek için gerçekte çok da iyi yönleri olmayan bir kavramdır. Katı, sınırlı, özgürlükten ve yaratıcılıktan uzak bu kavram kadını köleleştirdiği için her dönemde revaçtadır:

“ O, Suna'nın, ağır, soylu, bastığı yeri bilen 'çok hanım' biri olmasını öngörüyordu. Gel gelelim kız bu haliyle inatçıydı, kötüydü, dağınıktı, aşırı duygusaldı. Aşırı korkusuz, gereğinden çok başına buyruktu.

Nice genç kızın, kadının yaşamını köreltmış, canlılığını, yaşama coşkusunu, yeteneklerini boğup atmış bu 'hanımlık-hanımefendilik ' kavramının, yalnızca erkeklerin yararına uydurulmuş ama onlar için bile son derece sıkıcı, kapalı, soluk alıp vermez bir tanım olduğu yazık ki bugün bile anlayamadı.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 60)

4.14.2.Kadın Özgürlüğü

Üç Beş Kişi romanında Ferit Sakarya, kadın özgürlüğü sorununun ülkemizde kolay kolay çözülemeyeceğini, bunun önündeki en büyük engelin de geleneksel değerleri sıkı sıkıya bağlı olan kadınlar olduğunu belirtir. Bu tipteki bir kadın olan Türkan Hanım, kızı Kısmet'e göz açtırmamakta kararlıdır. Bu nedenle söylene gelen kişi özgürlüğünün taşradaki kadının gündelik hayatında bir karşılığı yoktur:

“ Fakata ben ne yapıyorum? Ona, yeni anayasamızın bireye verdiği özgürlük benzeri özgürlükler öneriyorum. Gücünü toplumdan almayan... Kısmet'e tek başına kişi özgürlüğü uzatıyorum. Onu kullandığı zaman çekeceklerini de ben ödemeyeceğim üstelik. Hiçbirimiz. Ben, ablam gibi, ‘ Ahh, ele güne karşı rezil olduk!’ üzüntüleri bile çekeceğim. Bana hiçbir şey olmayacak.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 226)

Toplumda kadının statüsünün yükseltilmesi konusunda kadınların erkekler kadar cesur olmadığı Üç Beş Kişi romanında ele alınır. Erkeklerin -samimi olmasalar bile- kadın özgürlüğü konusunda bir şeyler yapmalarına karşın, kadınların sözlü

önerilerini bir türlü yaşama geçiremedikleri anlatılır. Çünkü hiçbir kadın çevresi tarafından kınanan, ayıplanan biri olmak istememekte, böyle kadınlardan da uzak durmaktadır:

“ ‘ Siz, size cinsel özgürlüğünüzü bağışlayacak öncü kurbanlar istiyorsunuz. Ortaya öyleleri çıkınca da, aaa, o kadın düşmüş, bu kadın orospu, diyorsunuz ama! Hiçbir şeyi göze almadan, bedavadan kurtulmak. Oysa özgürlük en pahalı şey!’ ”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 227)

Kadının özgürlüğü, bu özgürlüğün sınırları hep erkekler referans alınarak belirlenmeye çalışılmıştır. Daha doğrusu kadının özgürlüğü konusunda ana ilkeleri de erkekler belirlemek istemişlerdir. Kaf Dağının Ardında romanında bir magazin dergisinde çalışan ve genç fotomodellerin cinsel içerikli fotoğraflarını pazarlayan Sırrı bu kızlardan biriyle evlenmek istediğinde onun işi bırakmasını ister. Çünkü kocası olarak artık onun namusu kendisinden sorulur. Romanda bu çarpık ahlâk anlayışı Mevsim’in ağzından şöyle eleştirilir:

“- A güzelim, diyorum.. "Kadın özgürlüğü işte buna derler, satıyorsa kendi öz malını satıyor" diyen sen değil miydin?.. Özgürlük, uygarlık daha bilmem ne..bir çok genç kıza bu lâfları edip, onları olmadık pozlarda fotoğraflayıp magazinlere satan, senin gazetede vitrinleyen sen değil miydin?.. Nesrin demek ki, fazla etkinde kalmış!
- İyi ama., dedi Sırrı.. şimdi durum değişik, çünkü evlenmek istiyorum.
Olanca saflığımı takınıp, dedim ki:
- iyi ya evlen, o da fotomodelliğe devam etsin! O da önce saf saf izah etmeğe kalktı:
- Anlamıyorsun, karım olacak benim, o zaman tabi, yani her türlü sorumluluğu ve de.. özgürlüğü benden sorulur, kocası olarak.” (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 267)

Aynı düşünce biçimi romanda daha sonra da dile getirilir. Fotomodel Nesrin’i evinin kadını yapmaya çalışan Sırrı bu konuda başarılı olamaz. Bu örnek Türk erkeğinin gelenek görenek kıskacından pek de kurtulamadığını dile getirmesi bakımından önemlidir:

N'apayım yahu., dedi., biz Türk erkekleri böyleyiz işte, mal bizim olunca, gelenek görenek gereği, anlarsın ya!
- Koca olmayı düşleyince, aklına geliyor, gelenek görenek.

Boşversene sen.. dedi.. Nesrin’le evleneceğim, o da evinin kadını olacak, bu kadar.

Beyni bu kadar yıkandıktan sonra zor olur dedim.

Olmadı da.. Nesrin, babalarla yakın ilişkisi olan bir film yönetmenine kaçtı. (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 268)

Toplumdaki “özgür kadınlar” ile “bağımlı kadınlar” Üç Beş Kişi romanında Deniz ve Kısmet bağlamından hareketle ele alınır. Romanda Kısmet evli bir ev kadını olarak sınırlı bir yaşam sürdürdüğünü düşünürken dayısının eşi seramik sanatçısı Deniz’in özgür yaşamına imrenir. Deniz’in kendi istediklerini yapabilmesi, rahat hareket etmesi Kısmet için şaşırtıcı bir durumdur. Böyle kadınlar olduğunu bilmek Kısmet’i de yeni düşüncelere itmektir:

“... Aramadı. Beni hiçbir zaman ciddiye almadı. Onun özgür bir karısı, hepsi birbirinden kültürlü, hepsi birbirinden serbest birçok kadın arkadaşı var. Deniz, her yere tek başına gidebiliyor. Ona ‘ meslek kadını,’ diye bakıyorlar. Çiftliğe gelen Ankaralı, İstanbullu kadın arkadaşları ne kadar rahat gülüyorlar. Bana acıyorlar. Bana acımasınlar. Acınmak istemiyorum. Gidiyorum. Keşke kendimi yanıma alsaydım.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 267)

Viva la Muerte romanında kadın erkek eşitliği fikrinin toplumda giderek daha çok taraftar toplamasının altında bu kavramın bireylere “cinsel ilişki özgürlüğü” sağlamanın yattığı ileri sürülür. Günay Rodoplu aydın çevreler arasında da yaygın olan bu anlayışın erkeklere evli ve çocuklu dahi olsalar başka kadınlarla ilişki kurma hakkı tanıdığı için revaçta olduğunu belirtir. Erkek başka bir kadınla birlikte olmak için yerleşik düzeninden fedakârlık yapmak zorunda değildir. Bu da ancak sözde kadın erkek eşitliği ile sağlanabilmektedir:

“ Aralarında, gündelik yaşamayanlar sayılıydı. Belki de bu nedenle kimse kimseyi evine davet etmez, ‘birlikte’ oldukları ki, bu sürekli aşağılayıp terk ettikleri demektir, kadınlara hiç benzemeyen mütevazı eşlerini, kayınvalideli, baldızlı, ikmale kalmış çocuklu yaşamlarını paylaşmazlardı. Eşlerinin buralarda görüldükleri de vaki değildi. Ne ki, kadın haklarının en ateşli savunucularıydı, bu insanlar. Günay, bu olguyu, söz konusu hakların kadınlara cinsel ilişki özgürlüğü veriyor olmasına bağlıyor,

‘ Gerçekten de bir tür, ‘Gorkhma! Gorkhma! Oynanıyor,’ diyordu.

‘ Düşünsene, neden bu memlekette en hızlı yayılan ve kabul gören özgürlük, ‘cinsel’ özgürlük? Neden, düşünce özgürlüğü değil, eleştiri

özgürlüğü değil, inanç özgürlüğü değil de, cinsel özgürlük? Neden, bir dönmenin, bir homoseksüelin ekrana çıkma hakkı, bir sıkımbaşın ekrana çıkma hakkından önce geliyor?”

Bu tür olguları çözümlmek için Agahta Christie yöntemi dediği basit bir yöntem de öneriyordu,

‘ Bir cinayeti çözmek için, işe ölümün kimin işine ve neden yarayabileceğini saptayarak başlamazlar mı? Galiba, öyle yapmak lazım.’

Kadının cinsel özgürlüğünün hızla kabul edilmesinde, bu olgunun erkeği sorumluluktan azat ediyor olmasının payını sorguluyordu. ‘ Ben sana kızlığımı verdim,’ diye ağlayan bir genç kadına, borçlu olmakla, ‘ Beden senin, kızım, istemeseydin vermezdin,’ diye omuz silkip sırt çevirmek arasında yaşamsal bir fark yok muydu?

‘ Hamilesin’ dedi Jimmy, Elie’ye, ‘seninle evlenmek durumundayım!’ ‘ Hiç de değilsin!’ dedi Elie, ‘ Ben kendi bebeğime kendim bakarım!’ Birkaç gece önce birlikte seyrettiğimiz bir filmi itelikliyordum. Hemen anladı,

‘ Ne kahramanlık, değil mi?’ dedi, ‘ ne oluyor, dersin? Er kişiler, yiğit karıların gölgelerine mi sığınıyorlar?’

‘ Eşitlik, ‘Günaycım!’ ’

‘ Hayır, değil! Pazarlık ahlakı! Ceplerine bombalar yerleştirip düşman karargâhına dalan bir özgürlük savaşçısı ile eşitlenebilir mi insan?’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte, 44–45)

Rodoplu OK Musti Türkiye Tamamdır’da kadın ve erkek eşitliğinin neden zorunlu olduğunu felsefi çıkarsamalar yaparak ortaya koyar:

“ Beynin sağ ve sol yarıkürelerinden bahsettiler. Bedenin sol yarısını denetleyen beynin sağ yarıküresi dişi, bedenin sağ yarısını denetleyen sol yarıküresi erkektir, dediler. Neden? Çünkü, sol yarıküre, mantıklı düşünce ve sözel işlev denilen erkek niteliklerinde uzmandır; sağ yarıküre ise algılama, sezgi gibi dişi niteliklerde.

Bunları daha önce konuşmuştuk seninle.

Şimdi, burada önemli olan ‘mantıklı düşünce’ neden erkek niteliği olsun da, kadın niteliği olmasın ya da ‘sezgi’ neden kadınlara özgü olsun, gibi ideolojik değer yargılarından, dünya görüşlerinden kaynaklanan kıskançlıklar değil, yarıkürelerden birisinin olmaması halinde insanın yarım kalacağı, değerlerini gerçekleştiremeyeceğidir!

Hangisinin lehine olursa olsun, kadın- erkek eşitsizliği sakatlayıcıdır. Hangi nedenle olursa olsun, kadının, erkeksi niteliklerini gerçekleştirmesine izin vermeyen toplumsal düzenlemeler sakatlayıcıdır. Allah da razı değildir, doğrudan biliyorum. ” (Alatlı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır, 348)

Kadınlara ne evde, ne toplumda ne de devlet nezdinde söz haklarının olmadığı Cadı Ağacı romanında bir seçim ortamı içerisinde işlenir. Romanda kadınların hangi partiye oy vereceklerine yine eşleri karar vermektedirler. Bu durum kadın eğitime yeteri kadar önem verilmemesinin yanı sıra toplumda kadının eşine bağlı olduğu, onun sözünden çıkmaması gerektiği görüşünden de kaynaklanmaktadır. Oysa ki her

kişinin bağımsız olarak istediği partiye oy vermesi onun demokratik haklarından biridir. Bunun engellenmesi ya da yönlendirilmesi bu demokratik hakkın gasp edilmesi anlamına gelmektedir:

“ ‘Şimdi sen bunları diyosun ya doktor hanım, aslında, doğrusunu diyeyim sana, bizimki ne yap derse, ben onu yaparım... Sen asıl bizimkiyle konuşaydın bir. Nereye barnak basacağımızı ona diyeydin.’

Konuşmuştu. Onların erkekleriyle de. Kalın, etkili sesini, önceden hazırladığı çarpıcı örnekleri kullanarak. Tümü de, çatık kaşlı durmak zorunda olduklarına inanan erkeklerdi. Gülmeyi kendilerine yasaklamış, bir kadının yol göstermesinden tedirgin erkeklerle. Sözlerinin ne kadarının anlaşıldığını hiçbir zaman bilememişti. Öfkelenmekle, sabırlı olmak arasında gerili ipin üstünde sürekli gidip gelmişti.”(Kutlu, Cadı Ağacı, 161)

Üç Beş Kişi romanında kadın aydınların kadın özgürlüğü sorununu yanlış anladıkları öne sürülür. Azra karakteri özgür bir kadın olduğunu kanıtlamak adına eşinin soyadını kullanmamakta ve zaman zaman erkek düşmanlığına varan sloganvarî konuşmalar yapmaktadır. Ancak romanda Azra'nın kadın özgürlüğünün temel sorunlarından olan cinsel özgürlük konusunda kendini ispatlayamadığı görülür. Cinsellik konusunda o da katı toplum kurallarından kurtulabilmiş değildir. Bu durum Ferit Sakarya'ya iki yüzlü bir durum gibi gelir. Konuşmalarla eylemler uyuşmamaktadır:

“... Gelgelelim Azra, kurumlarla, yasalarla fazla uğraşmaksızın şu, kocanın soyadını kullanıp kullanmamayı kendine derin bir sorun edinip durdu. Taa kolej yıllarından beri ‘kendini özgürleştirme savaşımlı’ veriyor. Sık sık erkek düşmanlığı derecesine yükselen bu savaşım, Gündüz’ü Meral’in elinden alıp, bir kocanın ceket ucuna sıkı sıkıya yapışmasıyla sonuçlanmıştı. Kendisini asıl özgür duymak istediği nokta ise, büsbütün batağa saplanmıştı. Gündüz’le ancak nikâhtan sonra cinsel ilişkiye geçebildiği gibi, - toplumsal törelere karşı hiçbir ‘aydın kadın’ kendini yakmak istemiyor, bu öncülüğü üstlenmiyordu- nikâhlı nikâhsız, genç kızlığından başlayarak en çok istediği şeyi de yapamadı. Bir kezcik bile: ‘ Ferit, benimle yatar mısın?’ diyemedi. Ancak, buradan artakalan enerjisini, deri tüccarlığından Atatürk’lü saat ticaretine geçmiş bir adamı, İstanbul’da, gece kulüplerinden birinde komünist yapmaya çabalayarak harcadığı da yadsınamaz. Hayır, hiç büyümeyecek bizim Azramız!”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 185)

4.14.3.Namus Kavramı

1980-2000 aralığında kadın yazarlar tarafından yazılmış romanlarda üzerinde en çok durulan konulardan biri de Türk toplumunun namus anlayışı oluşturmaktadır. Namus kavramının sürekli kadın üzerinden seslendirilmesi ve cinsel bir boyuta indirgenmesi eleştirilir. Ayrıca kadının konumu nedeniyle kendini yetiştirememesi onun cinsel açıdan istismar edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu durum sadece kadınlar için değil, kız çocuklar içinde geçerlidir. Bu nedenle kız çocukları küçük yaşlardan itibaren namus kavramı konusunda sıkı bir eğitime tabi tutulmakta ve erkeklerden mümkün olduğunca uzak durmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Pinhan romanında Nevres adlı kız çocuğunun annesinin başka bir adamla gitmesi olayı mahalle kadınları tarafından uzun süre konuşulmuş ve Nevres'in babasının ölümünden sonra annesi gibi kötü yola düşme konusunda bir aday olduğu söylenmiştir:

“ Komşu kadınlar aralarında fısıldaşmakta, kara bahtlı çocuğun akıbetinin ne olacağını tartışmaktaydılar. Oynadıkları, o eski, tanıdık oyundu. Nevres'e ne kadar acıdiklarını birbirlerine gösterip, her vesilede onun talihsizliğine gözyaşı dökmenin tadını çıkarmaktaydılar. İçlerinden biri boşa kürek çektiklerini, zira ne yaparlarsa çocuğun er ya da geç anasına çekeceğini söyleyerek, hem odadaki kadınların hemen hepsinin hislerine tercüman oldu, hem de hep beraber oynadıkları acıma oyununa heyecan kattı. Nevres bu sesi hemen tanıdı. Esnaftan Boynukırık Abdullah'ın karısı Düşükçene Pakize idi konuşan. Kadın Nevres'in odada olmayışını fırsat bilerek çocuğun annesine verip veriyor, tüm bunlara onun sebep olduğunu söylüyordu. Öteki kadınlardan biri yarımamız itiraz edecek olup, “iyi de şu zavallı bahtsızın işi ne?” dediğinde, Düşükçene Pakize alaylı alaylı, “hanım, hanım! Bilmez misin ki, mayası bozuk olan yoğurt tutmaz”, diye ona karşılık verdi.”

Mahalleliler başlarına gelen felakete adayacak bir kurban bulmuşlardı en nihayetinde. O namussuz, o bi-edeb, o zelil kadının evini basacaklardı. Meşhud cürmünü öyle sert bir tokatla yüzüne vuracaklardı ki, pılını pırtısını toplayıp bir daha avdet etmemek üzere bu mahalleden gitmekten başka çare bulamayacaklardı. Bu fikirden hareketle mahallenin güney kapısından çıktılar yola. Kalabalık biraz daha büyümekte, semirmekte idi geçtikleri her sokakta. Ellerindeki meşalelerle aydınlattıkları sokaklarda daha fazla dikkat çekebilmek için, neredeyse koca bir ordunun çıkartabileceği gürültüyü çıkartıyorlardı. Beberuhi Rıza ile Ceviziçi Tahir, imam efendinin yanında, kalabalığın ön saflarında yürüyorlardı. Ne de olsa mahallenin karanlıkta neler çevirdiğini en iyi bilen onlardı. Madem ki tanıklılar olan biten edepsizliğe, en önde yürümek onların hakkıydı.” (Şafak, Pinhan,192)

Deli Zamanlar romanında erkeklerin kadınların “namusunu koruma” konusunda kendilerini görevlendirmeleri eleştiri konusu yapılır. Romanda Bayhan bir kadının kendi başına namusunu koruyamayacağına, buna etraftaki erkeklerin müsaade etmeyeceğine ve bu nedenle kadının namusunun yine bir erkek tarafından korunması gerektiğine hükmeder. Bu durum eğitilmiş ve aydın bile olsa çoğu erkeğin geleneksel toplum değerlerinden sıyrılmadıklarını göstermektedir. Aypare ise bu teklifi reddederek kimsenin ona bekçilik etmesine ihtiyacı olmadığı dile getirir:

“ ‘ Modern pezevenk nedir biliyor musun?’ dedi. ‘ Karısının her davranışına göz yuman bir okumuş... Senin tek başına kendini her türlü namussuzluktan sakınıp koruyabileceğine inanmıyorum... Boşansak da bu böyle. Bizim toplumumuz, görgülerimiz açısından. Dikkat çeken, seçkin bir kadınsın... Üstelik bir sürü herifin arasına dalıyorsun, hepsi aç ve iştahlı etrafında dolanıyor... Ve sen bunlardan birine birgün kayıtsız kalmayacaksın. Seni korumalıyım.’

‘ Korunmağa ihtiyacım yok benim!’ dedim. ‘ Kendimi korumaktan aciz değilim. Toplumun yargılamasından da korkmuyorum... Sen ne kadar korkmuyorsan... Benimle sadece bunun için, yani bekçiliğim için bir arada olmak istiyorsan, hiç zahmet etme!’

Evet, o benim namusumun bekçisi olacaktı, ben de şükran borcumu sadık ve cefakâr kadın rolümle ödeyecektim. İsteği buydu.’ ”
(Çokum, Deli Zamanlar, 139)

Islak Güneş romanında erkek dünyasının namus kavramını sadece kadın dünyası üzerinden tanımlamasına farklı örnekler verilir. Örneğin Zehra Hanım’ın yeni kocası Zehra Hanım’ı namusunu korumak için dışarı çıkarmamakta, giyimine belirli sınırlamalar getirmektedir. Bütün bunların “sevgi” uğruna yapılması da işin farklı bir yönünü oluşturmaktadır. Mehmet eşini sevdiği ve kıskandığı için bu tür davranışlarda bulunmakta diğer kadınlar da bu duruma imrenerek bakmaktadır. Bu örnek toplumumuzdaki kadın erkek ilişkilerinde “sevgi” ve “namus” kavramının konumunu belirlemek adına önemlidir:

“ Zehra Hanım mı? Görme şimdi Zehra Hanım’ı, Alkan’ın ortaokuldan bir arkadaşı vardı hani. Canım nasıl hatırlamazsın, kasapların evinin karşısındaydı evleri, şu sağdaki sokakta. Saracın oğlu Mehmet... Mehmet’le evlendi Zehra Hanım. Şimdi, aşçısı var, hizmetçisi var, iki tane. Çok seviyormuş karısını. Gözünden kıskanıyor diyorlar. Çalıştırmıyor da. Zehra Hanım kısa kol giyemez. Giymesin diye kollarını dişliyor, morartıyormuş. Öyle herkesle görüşmesi yasak. Kime gidecek Zehra Hanım, arabasıyla bırakıyor kocası, sonra da gidip alıyor...”

(Kutlu, Islak Güneş, 215-126)

Ölü Erkek Kuşlar romanında kız çocuklarına erkek dünyasının kaçınılması gereken bir alan olarak öğretildiği görülür. Romanda Suna'nın yengesi erkekleri sürekli sakınılması, uzak durulması gereken kişiler olarak tanıtılır. Bunun dışında hareket etmek bir kız için namusunu kaybetmek anlamına gelecektir:

“ Şu kızın eteklerini uzat artık, büyüdü, herkes bacaklarına bakıyor, diyor dayım.

Yengem etek boyumu dizlerimin bir karış altından alıyor. Erkeklerden sakın, diyor, ağzındaki topluğneleri çıkarıp kutuya atarken. Her türlü kötülük onlardan gelir. Aaa, ne yaptın kirpiklerini öyle sen? Git çabuk yaka yüzünü bakim! Nerden öğreniyorsun bunları bilmem ki? Çok çabuk açıldın ayol...

Onların gayesi istifade etmektir, diyor. Kandırırlar, baştan çıkarırlar, ziyan zebil ederler, sonra ortada bırakıverirler. Aman kızım göreyim seni, şerefimize leke sürme. Bak ev sahibinin yarım akıllı kızına... Babası hacı, kız kocaya kaçtı. Beş aylık da gebeymiş. O Sabih denen zibidi de nikâh yapmıyormuş. Ne ağlıyor anası bir görsen. Çulsuz it. Babası razı olsun, içgüveysi geleceğim, diyormuş. Tabii onun derdi mal mülk. Adamcağıza inme incek. Bir kızın namusu her şeyidir. Erkek milleti cibilliyetsizdir unutmama. Akılları şeylerindedir.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 144-145)

Ölü Erkek Kuşlar romanında ailelerin namus kaygısı nedeniyle genç kızlara özgürlük tanımamaları söz konusu edilir. Eserde Suna cinsel ilişkide bulunmadığı kişiden hamile olmakla suçlanır. Bu durum genç kızların cinsellik konusunda cahil yetişmelerine ve cinsellikten korkmalarına neden olur:

“ Bacaklarını göstereceğine, diyor Turan. Na camı kapatıyor. Çok korkuyor. Günlerce karnının şişmesini bekliyor. Gündelikçi kadına gizlice, bir erkekle konuşunca insan gebe kalır mı, diye soruyor. Üstünü gördün mü, diyor kadın. Ne? Aybaşın geldi mi? Nasıl yani? Kanaman oldu mu? Hayır. Korkma bir şey olmaz.”

“ Ben suçlu değilim, diyorum, ben bir şey yapmadım. Yemin ederim dayı, yapmadım. Söyle, diyor dayım. Belime vuruyor. Söyle ne yaptı sana o it? Neler yaptı söyle?

Doktora götürsek mi acaba, diyor yengem. Bir şey olmuş olmasın sakın. Bir baktırsak mı ne dersin? Yok, diyor dayım, bir şey olsa söylerdi, çok dövdüm.

Kime saklıyorlar beni? Teneke karyolalı bekâr odasında çarşafı aceleyle toplayacak olan Adam' a mı?

Turan' a bacaklarını gösterseydim keşke, diye düşünüyor Na. Sonra elimi tutmak isteyenlerden çekmeseydim elimi. O zaman yolum o odaya

düşmezdi. O zaman seveceğim erkeği yatılı bir kız okulunun küf kokan koridorlarında değil, başka yerlerde arar bulurdum.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 145-146)

Ölü Erkek Kuşlar romanında bir çok kadının “namus” adına yaşadığı ikileme yer verilir. Bu kadınlar bir yandan toplum kurallarına uygun hanım hanımcık kadınlar olmayı isterken bir yandan da özgür, kendi serüvenini yaşayabilen, kimseye bağımlı olmayan kadınlar olmayı düşlerler. Bu iki uç arasındaki gel gitler kadınları yormakta ve yaşamı bir ara alanda yaşamalarına neden olmaktadır:

“ Kimim ben? Hala bir geleceğe sahip miyim? Bana söylenmiş son güzel sözcükler hangileri? Kimdim daha önceleri? Uslu, hanım hanımcık olmayı da becerip aynı zamanda başışlanması güç bir serüvene atıveren; onca uğraşp düzene uydurduğu yaşamı dağıtmak, un ufak etmek için elinden geleni yapan; o kadar ağırbaşlı görünüp de kolayca ayartılan bu kadın kimdi? Kendimi, tüm değerlerin, değer taşımayan her şeyin, varlığın ve yokluğun, zamanın ve zaman dışılığın ortasında duyarken bu soruyu yanıtlayacağım? Suç, suçluluk, günah, ayıp, aldatma, bağlanmaların kutsallığı gibi yalancı kavramlarla doldurulmuş beynimi nasıl temizleyip arıtacağım ki kim olduğumu bileyim?

İskeletim, kaslarım, sınırlarım, içi ve dış organlarım, beynim, yüreğim, ellerim, ayaklarım, gözlerim var. Bacaklarımı sapasağlam basıyorum yere. Eklemlerin iyi işliyor, düzenli, ara sıra hızlanarak vuruyor yüreğim. Bütün insanlar gibi biriyim, onlara benziyorum. Onlar gibi başlamalara ve bitişlere, korkulara ve korkusuzluklara, yıkıp yeniden kurmalara, düşüp bir daha doğrulmalara, her türlü sürgüne, ayrıma, hiçliğe, tuzaklara hazır doğdum. Yıllarca ‘aile salonu’ denen yerlerde oturdum istemeden, ‘bayan yanı’nda yolculuklar yaptım. Fasulyeler, kompostolar pişirdim içim sıkılarak, görev sayarak. Sonra sokağa, ev duvarlarının dışına çıktım. Akasya ağaçlarının dibinde koştum eteklerimi savurarak. Kısa sürecek mutluluklar avlamaya gittim. Hiçbiri bir sonrakine benzemeyecek alan, alışkanlık, rahatlık ve huzurun gölgesi bile üzerlerine düşmemiş, ele geçmez mutluluk anları yakalamaya. Nasıl da önemsedim kendimi. Ne kadar da güveniyordum yeteneklerime. Uzlaşmazlığıma. Beni iten gücü iyi tanıdığımı sanıyordum, inanmıştım duvarları yıkabileceğime.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 209)

Alatlı namus anlayışının sadece kadını kapsayan bir kavram olarak kullanılmasına karşıdır. Namus kavramının kadının eşine itaatinden daha geniş bir kavram olduğunu düşünen yazar, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında bu konuyu yeniden ele almıştır. Eserde Arif, eşi Naciye’yi bir otelin önünde görüldüğü gerekçesiyle evden kovar, çocuklarını da Naciye’ye göstermez. Arif’in çevresindeki

diğer erkeler de Arif'e namusunu temizlemesini yönünde baskı yaparlar. Zaten bu toplumsal baskı nedeniyle bir çok masum kadın cezalandırılmaktadır:

" Orospu senin avradındı! Nah, işte otel orada. Götün sıkıyorsa gendin arar bulursun! Defol yolundan godoş, yoğsam çağırırım askerleri!"

Fikreti'in aynen böyle dediğini Fazıl da duydu. Bu sözlerdir ki tescil etti Naciye'nin orospuluğunu. İki kardeş fırladılar Arif'in garajına.

Kapıyı yıkar gibi girdiler.

" Cebindeki paran kadar konuşasın ha godoş?" Cemil hatırlattı Arife beş yıl önceki sözlerini.

" Sen önce gendi goynundaki garı gadar gonusasın da görek şimdi! Kasap Tahsin'in godoş Arif!"

Gördüklerini bir nefeste anlattı. Kardeşi değildi yüreğine indirdiği, bir insan da değildi, sadece bir kavramdı ve kavramların yüreği varsa da Cemil bilmezdi.

Hiç soru sormadı Arif. Kanıt istemedi. Bembeyaz baktı, sallandı.

" Yeter artık be Cemil Ağbi!" demeyi neden sonra akıl etti Fazıl. " Yörü gidelim biz artık!"

Arif dükkânın kepenklerini indirirken bir robottu. Duyduklarından donmuş kalmış işçilerini sokağa attı. Anglianın başına çöktü. Üç gün üç gece, ne dükkândan çıktı ne de kimseyi içeri aldı. Anası geldi yalvardı. Ali geldi tehdit etti, Naciye hıçkırma hıçkırma ağladı, çocuklar haykırdılar, hiç kimse hiçbir şey fayda etmedi.

(Alatlı, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?151)

Rodoplu OK Musti Türkiye Tamamdır'da Selahattin gibi milliyetçi ve İslamî yönü güçlü erkeklerin kadından beklentisinin "itaat ve sadakat" ikilisi olduğunu belirtir. Bu iki kavram kadın namusunun göstergeleri olması bakımından önemlidir. Ancak bu iki kavram sadece cinsellik bağlamında ele alınmaktadır. Kadın erkeğin sözünden çıkmayacak ve başka erkeklerle onu aldatmayacaktır. Rodoplu her iki kavramın da bu kadar dar bir anlamda kullanılmasına karşı çıkar. Ayrıca bu kavramlar sadece kadınlar için geçerli iki kavram olarak algılanmaktadır. Rodoplu itaatın ve sadakatin geniş anlamlı ve her iki insan türü için de geçerli iki kavram olduğunda ısrar eder:

" O zamanlar, düşüncelerimi bu kadar net tanımlayabileceğim donanımım yoktu tabii! Ama anlaşılın, Selahattin, o müthiş içgüdüleriyle hissediyordu! Hep derim ya, Şiran'ın yanındayken, kendimi aile meselesini konuşacakları zaman kapıyı arkasından kapatıp, odadan çıkmasını istedikleri hizmetçi gibi hissettim, Selahattin'leyken de öyleydi! Hatta, daha da beter! Çünkü Selahattin, bir de töre tescilli, dava icabı 'erkek'! Dava, Türk Milleti'ni belirleyen değerleri ebediyete kadar yaşatmak olduğuna göre, başat değerlerden olan İslamiyet de yaşatılacak! Yani Selahattin, sahih bir Türk milliyetçisi olacaksa, Müslümanlığın – elbette, kendince Müslümanlığın! –

Sakın bana kendince Müslümanlık olur mu, deme! Çünkü, bal gibi de oluyor! – ‘erkeklik’ töresine de sahip çıkmak durumunda! Bu töre icabı benden katıksız itaat ve sadakat talep etmek zorunda! Ben zaten daha o dilenciden başlayarak, itaat meselesinde gedik açmışım, sadakat meselesi de tartışmalı. Çünkü, kelime üzerinde anlaşmamız mümkün değil! Çünkü, o sadakat derken, başta cinsellik olmak üzere, dava değil, her türlü sadakati anlıyor ama kendi cinsel sadakatsizliği kendi kitabına uygun olduğu için, gündeminde bile değil. Bana gelince, cinsel sadakatsizlik benim de gündemimde değil ama farklı nedenlerden: bende yok çünkü! Yaşam sözcüğümde ne öyle bir kelime var ne öyle bir kavram! Ben, sadakatsizlikten tek bir şey anlıyorum, ‘dostlukta sebat, vefakarlık’.”

(Alatlı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır, 280-281)

Masumiyet kavramının sorgulandığı romanlardan biri de Karanlığa Direnen Yıldız’dır. Eserde iki farklı kadın tipinden yola çıkılarak her insanın masum olduğu vurgulanır. Bir kadının fahişelik yapıyor oluşu onu diğerinden daha günahkâr hale getirmemektedir. Çünkü kendilerini namuslu olarak gösterenlerin çoğu da perdeler arkasında bir çok ahlâk dışı işler yapmaktadırlar. Eserde Feridun her insanın kendi koşulları içinde yaşama ayak uydurduğunu belirtir. Bunlardan kimi şanslı kimi ise şanssızdır:

Feridun bu davranışında samimi olup olmadığını yol boyunca düşünmüştü. Çünkü insanlar sürekli kendilerini temize çıkarma gayreti içindeydiler. Kendisi de öyle... Ertesi gün bir vapurla karşıya geçip fuhuş evlerinden birine uğraması, bir kadınla beraberlik için ille de aşka gerek olmadığını ortaya koymuyor muydu? Herkes her haltı işledikten sonra melek görünüşünü alıyor. Şu kadında en az Ece kadar korunması gerekenlerden biri değil miydi? İkisi de etini sunuyordu. Biri vesikalı, biri vesikasız? Bu çapraşıklığın içinde yine kendi kararlarımızı kendimizin veremediği gerçeği sırtımadaydı. Abus çehresiyle.

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 51-52.)

Erkeklerin kadınları, kadınların kadınları eleştirirken, küçük düşürmeye çalışırken kullandıkları dilde genelde namusa vurgu yapılır. Kadının namusu herkesin hesap sorabileceği bir alan olarak kabul edildiğinden bir kadın küçümsenmek istendiğinde de hemen onun namusu dile getirilir. Bu duruma bir örnek de Bitmeyen Aşk romanının vardır. Romanda Nilgün, sürekli cinsel özgürlüğün önemini anlatmaktan, asıl namusun beyinde olması gerektiğini vurgulamaktan geri kalmayan ve 17 yaşındayken bu sözlerle onunla birlikte olan Sinan’ın kendi ahlâkına laf söylemesine inanamaz. Sinan da yaşadığı toplumun yargılarını ne kadar

benimsediğini kendi kızının namusu sorgulandığında belli eder. Bu açıdan şu alıntı oldukça çarpıcıdır:

“Senin ne mal olduğun ta ne zamandan belliydi zaten! Daha şu kadarcıkken sorgusuz sualsiz teslim oldun bana... kalkıp peşimden nerelere geldin, nikahsız mikahsız.

Nilgün’ün bir süredir kocasına cevap yetiştirmekle uğraşırken buruşan yüzü birden gerildi ve dondu. Soluğunu tutmuş, sonsuzluğa dek tutmaya hazırmış gibi baktı ona.

“Benim kızım böyle bir şey yapacak olsa kemiklerini kırarım” diye sürdürdü adam.

Nilgün’ün sesi çok alçak, çok sakindi.

Senin kızın on yedi yaşına geldi mi?

Sinan böylesine saçma sapan ve konu dışı bir sorunun neden sorulduğunu anlamamış, ama üstünde durmaya değer bulmamış gibi omuz silkerek cevap verdi, bir yandan odanın içinde dolaşmayı sürdürürken.

Hayır on dört daha.

Nilgün’ün yüzü hala donuktu ama gözleri birer fişek gibi parlayarak fırladılar oyuklarından. Bağırmadığı halde korkutucu, sanki öldürücü çıktı sesi.

“İkiyüzlü, adi bir herifsin sen! Yarın komşunun kızına göz koysan gene özgürlükten gene kendinin sahibi olmaktan söz edecersin! Dolmuş şoförü ahlakı var sende.” (Kür, Bitmeyen Aşk, 403-404)

Sonuncu Sonbahar romanında Türkiye’de namus kavramının ne denli etkili olduğu, bu kavram uğruna cinayetlerin işlendiği, hatta “namus temizlemek” gibi bir deyim türediği anlatılmıştır. Ülkemizde bir kadın evlilik dışı bir çocuk sahibi olduğunda çocuğunun babası ile evlenmek durumundadır. Baba adayı buna yanaşmazsa kadınların yakınları tarafından namusun temizlenmesi gerekir. Kadınlara evlenmeyi kabul eden kişinin ise çocuğunu ve kadını ortada koymadığı için adı “mert” insana çıkar. Bu süreçten en çok kadın zarar görür:

“Öncelikleri dikkate alacak olursak, Türkiye gibi bir ülkede birinciliği ‘namus temizlemek’e vermek gerekir herhalde.

Namus temizlemek... Ateş Altındal’ın öldürülmesinin nedeni olabilir mi? Birinin kızını, kız kardeşini ya da karısını baştan çıkarmış, sonra da yüz üstü bırakmıştır belki. Son derece banal, ama hiç de akla uzak değil. Ama böyle bir şey olsaydı, polis de gazeteciler de olaya kısa sürede vakıf olmakta güçlük çekmezlerdi. Üstelik, geçmişini gözden geçirdiğimizde Ateş Altındal’ın kendi namusunu kendi temizlemekte kusur etmediğini görüyoruz. Şöyle ki: kendisi otuz üç yıllık yaşamında üç kez evlenmiş ve her seferinde, resmi nikahın üstünden yedi ay geçmeden baba olmuş. Bu erken doğumlar genetik bir özelliğe işaret etmiyorsa(ki, doğuran erkek olmadığına göre bu söz konusu olmaz) nikah öncesi ve hatta nikaha zorlayıcı bir cinsel

aceleciliğe ve dikkatsizliğe işaret ediyorlar. Öte yandan, aceleciliğin ve dikkatsizliğin bedelini ödemekten, sorumluluklarını üstlenmekten çekinmeyen, halk dilinde ‘mert’ olarak tabir edilen bir erkek (ya da ceset) ile karşı karşıya olduğumuz inkâr edilemez. Gerçi nikahına aldığı üç kadından başkalarını da gebe bırakıp bırakmadığını bilmiyoruz, ama böyle bir şey olsaydı(hele de az çok ünlendikten sonra olsaydı) gizli kalmazdı gibime geliyor.

Yok yok, ateş Altındal, çocuklarını ve çocuklarının analarını sahipsiz bırakacak kişilikte biri değil. Her üç seferinde de evlenmiş.” (Kür, Sonuncu Sonbahar, 30)

Türk kadını için namus kavramının hayatın genel çerçevesini oluşturduğu ve uyulması gereken bir dizi kuralı beraberinde getirdiği görülür. Cumhuriyet’in ilânından önce bu kuralların daha katı olduğu da bilinen bir gerçektir. Ayrıca namus kurallarının kadınlara yine kadınlar tarafından dayatılması ise bir başka gerçektir. Cumhuriyet Türküsü romanında Hikmet’in kardeşi Nazan’ı “fahişelik”le suçlamasının nedeni de budur. Hikmet ilgi duyduğu Celalettin Hikmet’in kendisini değil de Nazan’ı sevdiğini öğrenince yıkılır ve kardeşini suçlar:

Hikmet, top gibi hızla girdi odaya, Nazan pencerenin önünde Kur’an-ı Kerim meali okuyordu. Hikmet aynı hızla kitabı kapıp onun elinden, öteye fırlattı.

-Bırak onu sen okuyamazsın! Çünkü sen... sen elalaemin adamlarına kırtan, onlara umut veren bir fahişesin. Nazan o kadar şaşırmişti ki... ve kafasının içinde éfahişe” sözcüğü, beynini yakıyordu. Uzanıp kitabı tekrar aldı eline. ne kadar aşığılanmıştı! Boş boş baktı ablasına. hikmet ileri gittiğini o an fark etti. Yırtarcasma sıyırdı maşlahını üzerinden, baş örtüsünü fırlatıp yere attı:

-Affet, dedi, sana öyle söylemek istemezdim, lakin hareketlerine bir başka isim bulmak da zor geldi bana!

-Ne yapmışım?

Sahi, Nazan, ne yapmış?

"Habire 'ümit' dilenip duran Celâlettin Hikmet değil miydi? Demek bu ümit vermemiş ki. Hayır, hayır kabil değil. Ne demişler; dişi köpek kuyruk sallamazsa... Bu kız nasıl kuyruk salladı ki, zavallı adamın bunca işi gücü sırasında, bu ahval-i fevkaladede, aklını çelmeyi bildi. Ne kadar mahzundu yüzü, sararmıştı evet. 'Onun ablasısınız, en yakınısınız!' Böyle mi söylemişti? Ben nasıl nasıl yakın olurum su kıza, Mehmet Efendi'ye âşığım diyen ve size kuyruk sallayan?" Hikmet, kardeşinin kendisine dikilen buz gibi bakışlarından kaçınmak istedi, köşeye gidip karyolanın ayak ucuna oturdu. Onunla konuşmak istiyor fakat ne konuşacağını tam kestiremiyordu. Fakat "fahişe" sözü dayanılmayacak kadar ağırdı elbet. Kendisinin kardeşine, kızı sayılır, böyle bir laf söylemeye hakkı yoktu! Vicdan azabı çekmeye başladı Hikmet, gözyaşları o anda boşaldı, bir süre hıçkırdı. Nazan, öyle, elinde Kuran meali dimdik oturuyordu. Hiç hareket etmedi, hiçbir şey söylemedi. (Işinsu, Cumhuriyet Türküsü, 262-263)

Toplumumuzda aile bir şefkat ve korunma yuvası olduğu kadar bir korku kaynağı olarak da varlığını sürdürür. Özellikle anneler ve babalar çocuklarını namuslarına leke getirmemeleri konusunda sertçe uyarırlar. Gece Dersleri romanında da bir kız annesinin kendisini takip ettiği ile ilgili bir rüya görür. Bu gerçek dışı olay bile kızın ailesinden ve annesinden ne kadar çekindiğini göstermektedir:

Beklediğim sesi duydum. Yeri göğü inleyen dev anasının sesiydi bu. Ona görünmeden bacaklarının arasına girip saklanmaktan, beni yeniden evlat edinmesi için yalvarmaktan başka yol kalmadığını biliyordum. Baldırlarının arasından başımı dışarı uzatıp peş peşe sıralayacağım dokunaklı sözler için çarçabuk hazırlandım. "Niva niva sare militan.." Ne baldırlarının arasından acıklı bir yüzle başımı dışarı uzatmama, ne de yalvarıp yakarmama gerek kaldı. Son sürat görüş alanıma giren siyah bir murat otomobil burnumun hizasında zıncı diye durdu. İçinden siyah tül peçesini kaldırarak annem indi. "Ben senin ne yaptığını çok iyi biliyorum, kahpe, seni hep takip ettim," dedi. Korkmam için hiçbir sebep yokmuş gibi görünse de sendikacılara, çok korktum. Tenimle yorganın karanlık yüzeyi arasındaki yuvamdan öyle bir fırladım ki, annem yorganla beraber tavana yapıştı. Siyah murat otomobil düş uçurumundan aşağı yuvarlandı. Marleylerin üstünde yanarak parçalandı. Bedenim ruhumun yarattığı basıncın altında kopuk kopuk sesler çıkartarak ezildi. Annemin siyah peçesi gözlerimin üstüne düştü. Bedenimle ruhumun bir daha yan yana gelmesinin imkânsız olduğunu düşündüm. (Tekin, Gece Dersleri, 50)

Her anne baba çocuğunun iyi insanlarla evlenmelerini ister. Bu durum erkek çocuk anneleri için daha farklıdır. Her anne oğlunun namuslu, hanımefendi bir kızla evlenmesini ister. Çevrede daha özgür hareketleriyle tanınan kızlar genellikle anneler tarafından erkek çocuklara pek uygun bulunmazlar. Bitmeyen Aşk romanında bu geleneksel anlayışının şu şekilde anlatıldığı görülür:

-Çekingen bir çocuk. Çok genç daha... Yirmi üçünde... Üstelik, yırtık olmaması kabahat mi?"
 "Yirmi üç mü?" diye, alaycı güldü Sinan. "Bu yaşa kadar evlenmemiş kızlara burada evde kalmış gözüyle bakılmıyor mu?"
 "Okuyordu," dedi Afet Hanım. "Güzel Sanatlar Mektebi'nde... Yok, Akademi diyorlar şimdi ya..."
 "Bu mu Akademi'de okumuş?"
 "Evet..." Afet Hanım'm bir an durup boğazını temizlemesi, küçük bir zafer çılgılığının yerini tutar gibiydi. "Resim bölümünde.. "
 Arkasını donup yeniden gezinmeye koyuldu Sinan, yüzünü daha bir buruşturdu.

Ne menem silik bir şeymiş ki, bunca yıl ne gördüm, ne adını duydum İstanbul'da...

Afet Hanım'ın yüzünde hınç bir anlık, çok parlak bir ışık gibi yandı, söndü. Orada tahsil gören her genç kız meyhane muhitine düşecek değil ya... herkes sürtük olmaz ya..."

Sürtük sözcüğünün üstüne özellikle basmıştı, belli. Sinan'ın bunu ayırmsayp ayırmsamadığı ise belli değil." (Kür, Bitmeyen Aşk, 65-66)

Ülkemizde genç kızların namus kaygıları nedeniyle Batılı yaşlılarına oranla daha baskı altında yetiştirildikleri bilinmektedir. Ancak özgürlüğün sınırının ne olduğu, ne olması gerektiği de ayrı bir tartışma konusudur. Bitmeyen Aşk romanında liseli bir kızın "özgürlük" kavramından ne anladığı anlatılır:

"O kadar kızacak bir şey yok ki... Fazla kalamayacağımı söylemişim. Babam..."

Sertçe bana dönerek sözümü kesti. Kaşları çatılmıştı.

"Bu ev kızı alışkanlıklarından ne zaman kurtulacaksın? Ne zaman özgür bir insan gibi yaşamaya karar vereceksin?"

Azarlayan tavrı şaşırttı beni. Biraz da komiğime gitti sanıyorum, 'özgürlük' sözcüğünün çok sık kullanılmaya başlandığı bir dönemde yaşıyorduk.

Derin bir soluk aldım. "Özgür olduğum zaman," dedim.

"Özgürlüğüne kendin sahip çıkmalısın..."

Bu kez ben somurttum. Nerdeyse siyasal bir söyleşiye dönüşecekti konuşmamız.

iyi ya..." diye omuz silktim.(Kür, Bitmeyen Aşk, 109)

4.14.4. Kadının Edilgenlikten Kurtulması

Bir Göçmen Kuştı O romanında kadının insanlık tarihi boyunca nasıl algılandığı birkaç kelime ile şöyle anlatılır:

"...Biz ise bu yüce dağların ender tarlalarıyız. Dünya güzeli... Tohum üreten, nefes kesen ve kan dökümüne neden olanız." (Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, sayfa: 10)

Gündelik yaşam içerisinde insanların hayatın anlamını bilmeden yaşamalarını Atlıklarınca romanında Ressam Nurgün atlıkarıncayla inip çıkmaya benzetmektedir. Oysa insanın yaşadığının bilincine vararak, ayaklarının üzerine basarak, ne istediğini bilerek yaşaması gerekmektedir. Bir insan için amaç yaşamını tüketmek değil, yaşamaktır. Bu durum kadınlar için biraz daha güçtür. Kadınların hayatı mecbur olmadan yaşamaları önemlidir:

“Ne var evimde?.. dedim ona.. belki senin zevkine hitap etmiyor ama, ben çok seviyorum. Bırak parayı, şunu bunu; burada ve bu dünyada, ben yaşıyorum be Mehmet Ali, kendi ayaklarımın üstünde yaşıyorum, farkında değil misin?”

Derin bir felsefe yaparcasına: “herkes yaşıyor” buyurdu.

“herkes yaşadığını sanıyor.. dedim..” “sanıyor”un üstüne basarak, “hayatını kemirerek”

“ne demek,” beni taklit etti: “hayatını kemirerek?”

İzah ettim kendimce: “kim olduğunu hatta ne istediğini bilmeden, özü yeteneklerinin hiç farkında olmadan, sadece nelere sahip olacağını düşünerek ve bunun için küçük hesaplar içinde bulunarak. Onlar yaşamıyor, bir atlıkarınca üstünde inip çıkmakta, dönüp durmaktalar.!”

Birden fırladı yerinden; “yetsin bugünlük bu kadar, bir randevum var..” dedi, suratına masum çocuksu gülümsemesini takıp ve karalaşarak:

“atlıkarıncama gidiyorum, dönmek için ve dahi Başkanlık için! “Göz kırptı; “Lakin karar ver.. dedi... atlıkarınca üzerinde inip çıkarak mı, yoksa hayatı kemirerek mi?” devam etti, sordu: “neden hayatı kemirmek olsun örneğin Başkan olmaya çalışmak?”

“Olmak istediğinde ne kadar bağımsızsın Mehmet Ali, ha ne kadar? Bana kalırsa sen Başkan olmaya mecbursun” (İşinsu, Atlıkarınca, 24)

Osmanlı'nın son yıllarından itibaren toplumumuzda Batılılaşma çalışmalarının ilk etkileri görülür. Öncelikle kadınlar erkeklerin yoğun olarak buldukları mekânlara girmeye başlarlar. Bunun dışında kadın ve erkek arasındaki iletişim giderek artar. Cumhuriyet Türküsü romanında da bu sosyal değişimlerin izleri görülür. Hüseyin Hüsnü Bey torunlarının at binmeye başlamalarını doğru bulmaz, ancak engellemek için de bir çaba göstermez. Kuşaklar arasındaki bu anlayış farkının ortadan kaldırılamayacağını, Batılılaşma yoluna artık girildiğini düşünmektedir:

-Size at temin eder, bizzat öğretebilirim.

Yaa, at gezmeleri falan. Kızlar demek ki tam babalarının - istediği gibi birer "asri hanım" olacaklar! Esefle düşündü Hüseyin Hüsnü Bey; "Neyse ki ben o günleri görmeyeceğim." diye içinden konuştu. Fakat kendisi göremeyecek bile olsa, torunlarının fazla asrileşmeleri, Osmanlı kanına dokunuyordu. Abdülgâlip ise şaşırılmıştı; kendi bir bakışının bile zaman zaman rahatsız edeceği endişesiyle kıvrandığı Nazan'a, demek Celalettin Hikmet at binmeyi öğretecek. Hüseyin Hüsnü Bey'in hadiseye müdahale etmesini, bunu tasvip etmediğini söylemesini boşuna bekledi. (İşinsu, Cumhuriyet türküsü, 115)

Osmanlı'nın son döneminden itibaren kadının kamusal alanda görünmesine dair Cumhuriyet Türküsü'nde de örneklere rastlanır. Romanda Türk Ocaklarında

kadınli erkekli karışık gruplara yapılan konferanslardan bahseder. Bu durum başta tepki yaratsa da bir süre sonra alışılan bir durum haline gelir:

“Hikmet öğleden sonra Türk Ocağı’nda verilen konferanstaydı. Bir zaman var ki, Türk Ocağı’nda kadınli erkekli karışık bir dinleyici grubuna veriliyor konferanslar. Hatta hanım konuşmacı da oldu; Halide Edip bir kere kürsüden hitap etti dinleyicilere. Osmanlıcılar, ilk defa ocağın başlattığı bu hadiseyi, biraz kınadılsa da fazla üstünde durmadılar. Onlarca ocak heyetinin, “Türkçülüğü” hatta kadın erkek müşterek toplantılarından bile daha vahimdi!” (Işınso, Cumhuriyet Türküsü, 11)

Bir kadın için temel ihtiyaç maddi olanaklar kadar kendi iç denetimine de sahip olabilmektir. Bu da ancak kadının kendisinin farkına varabilmesi ile gerçekleşebilir. Kadere Karşı Koy A. Ş.’de bir kadının kendini bulmasında ona sadece bir erkeğin yardım edebileceği anlatılır ve bir kadının kurtuluşu ancak böyle sağlanabilir:

"Kadını kendisiyle buluşturmak esastır," dedi, "Bu dikkat, kadından kadına gidebilecek bir şey değildir. Bu, kadına karşı cinsten gidebilecek bir şeydir. Kadına çok sevgi esaslı bakmak gerekir. Sevgi esasla o düğümleri çözülebilir. Kadındaki zorları ortaya çıkarmak. Kendisini tanımaması sağlamak. Kendisine müsaade etmesini sağlamak. Geliştirmek. Belki tekmelemek. Belki çimdiklemek. Belki zaman zaman hakaret etmek. Ama bir adım öteye götürmek. Kendisiyle ilgilendirmek. Sevdiğim kadına verebileceğim en değerli hediye ona yol vermektir. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. 68)

Yıllar boyunca kadın akıldan çok estetik değerlere yatkın bir varlık olarak anılmıştır. Daha çok erkek gözünden yapılan bu tanımlama nedeniyle kadınlar uzun süre kendi zekâlarının farkına varamamışlardır. Ancak günümüzde artık kadınlar “dişilik” kadar zeki olmayı da önemsemektedirler. Zaten kadınlar doğuştan getirdiği özellikler sayesinde dünyayı daha farklı algılamaktadırlar. Kumral Ada Mavi Tuna romanında bu algı farklılığı şöyle anlatılmaktadır:

“ Kadınlar çoğu zaman, kendi dişiliklerine duydukları hayranlık sebebiyle, sahip oldukları akıl kapasitesinin hakkını yerler. Bunun farkında bir erkekle karşılaştıklarında da kendilerine iltifat edildiğini sanırlar. Gerçi şimdiki kızlar her ikisine de sahip olduklarını fark ettiler ama bu çok uzun zaman aldı. Bana sorarsanız, kadın denen dişî insanın, hayat ve akıl kapasitesi tabiatın en büyük mucizelerindedir. Ve bu yüzden de hayat denilen hikâyenin aslı kadınların eflatun renkli haritalarında dolaşmaktan ibarettir. Kimi erkek bunu zevkle, kimi öfke ve şiddetle yaşar. Oysa kadınlar her şeyin çoktan farkında olarak doğmuşlardır ve erkekler çatlasa da, patlasa

da hayat haritası yalnız kadınların elindedir. Bunu fark ettikten sonra onları çaresiz çok seversiniz.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, sayfa: 371–372)

Üç Beş Kişi romanında taşrada geleneksel değerlerle yaşayan bir ailenin kızı olarak yetiştirilen daha sonra zorla sevmediği bir adamla evlendirilen Kısmet’in bu yazgısını değiştirme girişimi anlatılır. Ancak yıllarca eli kolu bağlı yaşayan bu genç kadının yeni bir hayat kurması çok da kolay olmayacaktır. Öncelikle Kısmet’in içindeki korkuyu yenmesi ve topluma karşı durabilmesi gereklidir. Bu da taşrada yaşayan bir ev hanımı için oldukça zordur. Ancak Kısmet ilk adımı atıp boşanma davası açmış ve sevdiği kişi olan Ufuk’a ulaşmak için İstanbul’a doğru yola çıkmıştır:

“ Kısmet, oturduğu yerde büsbütün karanlığın içine çekiliyor: Teğmeni görmemiş gibi yap, ondan ürkmemiş gibi yap, İstasyon Emniyet Amirliği de orada yokmuş gibi yap! Yok, zaten Kardelen’e de bir şey olmadı. Sevmediği, iğrendiği adamlar onu kızken kadın yapmadılar. Zaten üç gün sonra evlenecek. Ak gelin çiçekleriyle, Tahir’in kadını olacak o. Kardelen’e kar çiçekleri yaptım. Ona ne kadar yaraşacak! Ya Tahir, o çiçekleri başına çalarsa? Ya, kız çıkmadın, kadın çıktın, diye öldürürse onu? Ya, kız çıksan bile bekle, ben de dişimi sıkarak beklerim; çocuğun benden olduğu iyice anlaşılın, derse? Üç ay mı, dört ay mı geçti; Köprübaşı’nın orada vurulan gencin cenazesinde olaylar çıktığı söylendi. Yer yerinden oynadı, deniyor. Oğlanlar öyle, kızlar böyle vuruluyor. Abant’ta vuruldum. – ‘ Hakkında söylentiler var.’- Gencin vurulduğu o Köprübaşı’ndan bu saate, tek başına, üstelik Eskişehir’in yerlisi bir genç kadın olarak nasıl geçersin? Nasıl göze alabilirsin? Böyle işte. O günden bugüne vurulan, dövülen, yıkılıp kırılan, tuzla buz olan her şeye karşı çoktan durmuş bir yürekle. Hiçbir şey olmamış, hiçbir şey olmuyormuş gibi... Bismillahirrahmanirrahiim! Dedem sayıklıyor, elimi yakalıyor, orasına götürüyor. Hiçbir şey olmadı. Olmuyor. Başımı çevirdim, dışarı baktım, sonra da çıktım, aldırmadım. Koşmadım! Herkes ne yapıyorsa, ben de onu yaptım. Çay içeceğiz. Annem, git kocanı karşıla, diyecek. Kocam gelecek. Yatacağız. Dokuz ay, on gün dayanamamıştı ama. Acı çekiyormuş. Göze almış. Koşma. Sakin sakin yürü. Hiçbir şey olmadı, hiçbir şey olmuyor...

Yüreği dörtünale, ama kendisi yürüyordu. Ufuk, ‘öforya’ derken, herhalde bunu söylemek isterdi. Dudakları tenimde. Kendimi kaçıırım. Bana hak verir. Bana hak vermesini istemem. Neden Ufuk? Yeniden, bu gece, neden hep o? Ufuk, bitti. Bitmemiş. Hala anlatıyor: ‘ Bu öyle bir andır ki, koşu sona ermiştir. Göğüslenecek ip göğüslenip aşılmıştır. Fakat sen duramazsın. Hız, birden bitmez. İpi göğüslesen de, dörtbir yanından ‘ Yaşaaa!’ haykırırları yükselse de sen hala koşarsın. İşte belki de o an, ikinci bir altıncı bine yeniden başlarsın sanki. O yeni binlere fazladan kırk elli metre daha eklersin. Terlersin. Yüreğin çatlar. Durmak istersin, duramazsın. Başka yolu yok. Daha biraz koşacaksın. Hızın yavaş yavaş durulacak. Sen de

durulacaksın. Bütünü tam kendin olacaksın. Hoşnutsun. Yeni bir koşuya hazırlanacak, yeniden başlayacaklar. Hızdan engelliye, engelliden mukavemete geçeceksin. Koşu dediğin böyle olur. Bir gün koşacaksın. Sonra, artık duramayacaksın...”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, sayfa: 262–263)

Kısmet’in bir kadın olarak gücünün ne olduğunu öğrenmek istemesi onu bir maceraya sürüklemiştir. Onun boşanma dilekçesi verip İstanbul’a doğru yola çıkma nedeni eski sevgilisi Ufuk’a ulaşmaktan çok yıllarca kontrol altında tutulmuş bir kadın olarak asıl gücünün ne olduğunu görmektir:

“... Gerçekte benim de bir süre yalnız kalmam gerekirdi. Kendi başıma bakalım, ne yapıyorum, ne yapamıyorum; elimden ne geliyor, ne gelmiyor; görmeli, öğrenmeliydim. Ben neyim? Gücüm ne? Bunu öğrenemedikten sonra, ha binmişim bu trene, ha binmemişim. Ha gitmişim, ha gitmemişim... Çorabım yırtık...”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 287)

Üç Beş Kişi romanında Kısmet bir kadının sadece kendinin kendisi için bir şeyler yapabileceğinin farkına varır. Uysal kimliği ile tanınan Kısmet herkes tarafından sevilmesine karşın onların yaşamlarında derin bir yere sahip olamadığını fark eder. Herkes onu çabucak unutmaktadır. Kısmet bu kadere karşı koymak için bir şeyler yapması gerektiğini fark etmekte ancak bunun için içinde yeterli güç olup olmadığını bilememektedir. Ancak yine de ilk adımı atar ve Eskişehir’den ayrılır:

“ Selmin: ‘ Ay ne cici ablan varmış senin Murat!’ diyor, oyalı bir krep okşar gibi okşuyor Kısmet’in saçlarını. Ankara’dan Ferit dayısının arkadaşları geliyorlar, kadınlar onu öyle seviyorlar ki: Çok seviyorlar beni, çok düşünüyorlar, sonra çıkıp gidiyorlar. Hiç sevilmiyorum, hiç düşünülmiyorum. Anların hoşuna gitmek, gözüne girmek için çabalıyorum. Çay yapıyorum, kek sunuyorum, sigaralarını yakmak için fırlıyorum, yedikleri meyvelerden kirlenen ellerini silsinler diye ak pak sabunlu elbezleri koşturuyorum. Beni hoş temiz, fazla titiz ve uysal buluyorlar. Sonra çarçabuk unutuyorlar. Benim şarkım yok. Ben Kardelen için yaptım. Başkaları için de yapacağım. Yarın sabah Murat’ı göreceğim. Onu sevindirip sevindirmedigimi bilemeyeceğim. Belki Ufuk’u da yeniden görürüm, kimbilir. Buluşuruz. Yeniden sevişiriz...”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 303)

İnsanın kederini yeni baştan inşa etmesi gerektiği Yaz Sonu romanında değinilen bir diğer konudur. Eşinden boşanan ve üniversitedeki oğlunu siyasal karmaşa ortamı içinde kaybeden Nevin kendinden yeni bir “Nevin “yaratmanın peşine düşmüştür. Bunca yıl kendi istediği gibi değil, kendisine öğretilenlere uygun olarak yaşadığını fark eden Nevin insanın kısa yaşamında “kendi tarihinin sahibi” olması gerektiğini vurgular. Bu olgunluk süreci onda varoluşsal sorgulamalar geliştirir. İnsanın kendini bulma süreci bir insan için en büyük aydınlanmadır:

“ Meriç’e, kimsenin kimseyi bırakması diye bir şey olamayacağını, Hasan’ı değil, onu en önemsiz gücüne inandıran eski kendimi, eskimiş kendimi bıraktığımı, kadınlar arasında herhangi bir kadın olarak buna çabaladığımı da anlatmalıydım. Hasan’ı bütün bir gerçeklikle ancak cinsel güçsüzlüğe düştüğü, kölelik zincirlerine dört elle sarılmaya çırpındığı zaman tanıdığımı... Kendimi de, kendimi de... Meriç, belki de anlamıştır. Çünkü, biraz dilim dolanarak ve o yazarı, Paz’ı düşünerek, parmak bastığı yeri durma genişleterek demiştim ki ona: silkinip, bizi bizden başka biri yapan ne varsa, onun dışında bir olanak arayarak; kendimize varan yolları arayarak; başka biri, yani asıl, ta kendimiz olmanın bütün kapılarını zorlamak, neden birini, bir sevgiliyi, bir kocayı, bir dostu hatta, bırakmak olsun? Dahası bir oğlu ve yılları yılları, pek çok günleri; eğer biz de, bizden saklanmış tarihimizin ta kendisiyse? Bizim de özel bir tarihimiz varsa, genel, dörtköşe, sınırları başkalarınca çizilmiş tarihlere uymayan bir tarihimiz varsa? Biz kendi tarihimizin sahibi isek, onu dönüştürmek ya da bırakmak neden bir başkasını bırakmak olsun? ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 132)

Modern kadının toplumdaki rolünün ne olması gerektiği Alatlının meşgul olduğu konulardan biridir. OK Musti Türkiye Tamamdır romanında Rodoplu’nun sözleriyle bu sorunun çözümü verilmiştir. Buna göre modern kadın “Mor Çatı” zihniyetindeki feminist kadınların çizdikleri yoldan uzak durmalıdırlar. Çünkü kadın ve erkek birbiri için gereklidir. Biri olmadan diğeri de olamaz. Kadın için erkek, erkek için de kadın vazgeçilmez bir tamamlayıcıdır. Ancak kadın toplumun genelinde görülen edilgen tavrından da sıyrılmalıdır. Erkeğin yörüngesinden çıkamayan bu kadınlar da doğru yolda değildirler:

“ “Sakine gibi, benim gibi kadınlar,” diye gülümsedi, “bizler, yörüngeye girmeyi reddeden gezegenler gibiyiz. Kütlemin ağırlığına yaslanıp, güneşin gücüne talip oluyoruz! Yarattığımız kaos, yeni bir düzende dengeleninceye kadar sıyanetli filan olamayız. Mavi çorap mıdır, mor çatı mıdır, marjinal feminist hareketler, sizin pipilerinizi kesmekten bahsediyor. Pipisizlikte eşitleneceğiz- yeni düzen bu olacak.

Ha, şimdi diyeceksiniz ki ‘sen’ bu değilsin! Doğru. Ben, fişle priz- müstehcen çağrışımı lütfen affet!- ancak iç içe iseler işlevsel olabildiklerini, üretken olabildiklerini bilirim. Yin-Yang’cıyım. Kabalacıyım. Bana sorarsan, ne fiş, ne de priz, tek başlarına değil- tek başlarına ekoloji rezil eden plastik artıklardan ibarettirler- biri ötekinin etrafında dönerek da değil, birlikte bir insan yaparlar. Ama, doğru olan ben bile olsam, ne fark eder ki? Ben kimim?”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 51)

Kadın ve erkeğin sadece insana ait birer cinsiyet yansıması olmadığı OK Musti Türkiye Tamamdır romanında çeşitli örneklerle anlatılır. Doğanın her alanında erkeksi ve kadınsı özelliklere rastlamak mümkündür. Ancak hiçbir zaman doğa ne tamamen erkek öğelerden ne de kadın öğelerden oluşmaktadır. Doğa kadınsı ve erkeksi öğelerin dengeli bir şekilde ve iç içe bulunduğu bir bütündür. Doğa bu uyum sayesinde vardır ve var olacaktır. İnsanlığın yapması gereken de bir tarafı yüceltmek değil, kadın ile erkek arasındaki uyumu, dengeyi yakalamak olmalıdır:

“ “Her şey Tanrı’dır ve Tanrı her şeydir,” diye fısıldadı, “Ve insanda birbiriyle bütünleştirilmesi gereken bir analitik, dilersen, bilimsel, diğeri bütüncül ya da holistik, iki bilinç biçimi vardır: erkek ve dişi. Yang ve Yin. Aktif ve alıcı. Akli ve duygusal. Açık ve gizli. Erkek, yaratıcı, gök, kadın, alıcı toprak’tır. Kadın, beynin sağ yarıküresini, bedeninin sol tarafını temsil eder; erkek, beynin sol yarıküresini, bedeninin sağını. Erkeğin temsil ettiği sol yarıküre, düşünce ve sözel işlevlerde uzmanlaşmıştır. Sol yarıküre zedelendiğinde, insan konuşma ve mantıklı düşünme kabiliyetini yitirir. Zedelenen sağ yarıküre ise, duygular körelir. Yang-Erkek, gündüz, aydınlık; Yin-Kadın, gece, karanlık; erkek, nedensel, kadın, nedensel olmayan ve dolayısıyla, erkek, zaman ve tarih ama kadın, edebiyat, zamansızlık, uzay.”

“Erkek, tümdengelim, kadın, tümevarım gibi mi?” diye sormuştum.

“Evet!” demişti, “Evet, öyle! Bu yöntemlerin ne birinden ne de diğerinden vazgeçebildiği gibi, biri ötekinden daha üstün de değildir. Hayatın özü, Yin’i Yang’dan ayrılmaz. Yarıkürelerden birisi işlemiyorsa, akıl’dan değil, zeka’dan bahsedebilirsin. Akıl, beynin sol ve sağ yarıküreleri bütünleşmişse, iç içe geçmişse vücut bulabiliyor. Bu başaramıyorsa, sadece zekadan söz edebiliriz: işte, müzik zekası, resim zekası, matematik zekası gibi.” (Alatlı, O.K. Musti Türkiye Tamamdır, 52)

4.14.5. Bir Kadının Birden Çok Kimlik Taşması

Üç Beş Kişi romanında toplumun farklı cephelerinin kadından farklı kimlikler beklemelerinin, ister istemez, kadında bir kimlik karmaşası ortaya çıkardığı anlatılır. Ailesi Kısmet’ten hanım hanımcık bir kız olmasını beklerken, sevdiği adam daha özgür, kendine güvenen, çalışan bir kadın kimliğinde olmasını ister. Bu durumu daha

da çeşitlendirmek mümkündür. Kısmet gibi ürkek bir kadının ise bu kimliklerden birini seçmesi oldukça zordur. Bu bir olgunluk gerektirmektedir:

“Ufuk, fazla da üstelememişti. Son seçimi Kısmet’e bırakmıştı. Kısmet, bir yağın ayna ortasında yine gövdesini bulamamış, bir türlü gitmeye hazır olamamıştı: Ah keşke ben de, yarın ne olacak, diye korkular çekmesem! Keşke Murat kadar hayalci olabilsem!.. Aynaların hepsi kırılrsa.. bir tek yüzüm olsa.. onu görebilsem”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 303)

Cadı Ağacı romanında bir kadının farklı durumlarda farklı kimliklerle karşımıza çıkabileceği anlatılır. İnsanın kişiliği değişmese de farklı durumlarda istemediği davranışlar sergilemekte ve sonra bu durumdan pişmanlık duymaktadır. Ancak bahsedilen bu kadın tipleri bir parça da toplumun yarattığı ama olumsuzladığı tiplerdir. Toplum her zaman güçlünün yanındadır ve zayıf olanı kötü bir adla etiketler. Romanda Nilüfer de ara sıra kötü kadın kimliklerine büründüğünü dile getirir:

“Dünyada hep başka kadınlar vardı. Onlar, başka erkeklerden çoktular nedense. Araya giren kadınlar, felaket getiren kadınlar, sorumsuz kadınlar, hafif kadınlar, küçük kadınlar... Bunların hepsi olmuştu Nilüfer. On beş gün önce bir başka kadın olmuştu. Yaşamayı yok eden bir kadın: Kasap Nilüfer. Bir tür araç. Başka insanların istemedikleri şeyi korkusuzca yok eden, aldığı parayla sevinen bir araç. Darağacının ip çeken çingenesinin bir başka türü.”
(Kutlu, Cadı Ağacı, 201)

Mahrem romanına göre erkek dünyası kadından iki temel rolü başarıyla yürütmesini ister. Bunlar ev içi ve ev dışı rollerdir. Erkek dışarıda nasılsa içeride de öyleyken kadından içeride “oynak, kıvrak”, dışarıda ise “ağır, hanım” olması beklenir. Bu iki rol arasındaki zıtlık kadının zihinsel açıdan bölünmesine yol açar. Sürekli hareketli neşeli olan kadın erkeler için pek “makbul” sayılmazken, sürekli “ağır” olan kadınlar da sıkıcı bulunur.

“Tabii ya. Evde, dört duvar arasında şen şakrak, oynak kıvrak, hatta ve hatta kahpe kaltak olmamızı beklersiniz ama dışarı çıkar çıkmaz hanım hanımcık, kuzu kuzucuk görünmeliyiz di mi? Görünüşümüzle oynarken gururumuzla oynuyorsunuz da haberiniz yok. Erkek di misiniz? Topunuz aynısiniz. Ulan bu ne sahtekârlıktır gidiyor ortalıkta artık bi karar verin ne istediğinize. Evde

bizden istediklerinizin onda birini dışarıda yapmaya kalksak, anında kan çıkarırsınız. Yalan mı? Yeter be! Kişilik bölünmesinden şikayetçiyim” (Şafak, Mahrem 92).

4.14.6. Kadının Sosyal Sorunları-Çalışma Hakkı

Kadının çalışma hakkı bu süreçteki romanlarda ele alınan bir başka konudur. Özellikle evli kadınların çalışmasına eşleri tarafından izin verilmemesi ele alınır. Bekâr kadınların ise çalışıp çalışamayacaklarına babaları ya da ağabeyleri karar vermektedir. Bazen erkek eşine ailenin ekonomik yükünü paylaşabilmek için “çalışma izni” vermekte ve bu durumu “ileri görüşlülük” olarak değerlendirmektedir. Bu duruma Mahrem romanında verilen örnek şöyledir:

“Taksi şoförü genç irisi yeni evli çocukları olana değin çalışması için karısına müsaade etti. İleri görüşlü olmakla övünür zaten nişan düğün derken boğazlarına kadar borçlandılar. Hanımın da çalışmasında fayda var...” (Şafak, Mahrem,10)

Kadın en çok çalışma alanında kendini kabul ettirmek için uğramıştır. Çünkü çalışma hayatı uzun süre kadına kapalı tutulmuştur. Ülkemizde ancak Tanzimat yıllarından itibaren kadın öğretmenlik, hemşirelik gibi alanlarda çalışmaya başlamıştır. Canbaz romanında ise işçi bir kadın sendika başkanı olma sürecinde en büyük mücadeleyi erkeklere karşı verir. Kimse kadın bir sendika başkanından büyük işler yapmasını beklememektedir:

“ – Önce kadın olduğum için zordu bu adamlarla başa çıkmak, anlıyor musun Selen? Hikmet Bey bile baştan ciddiye almadı beni, kadın sendika başkanı bir başına, konfederasyonun emirlerine karşı çıkıp greve gidebilir miymiş ?... Nasihat etmeye kalktı ama o akşam üstü, fabrika önüne gelip de...” (İşinsu, Canbaz, 9)

Bireylerin evlilik öncesi beklentilerin evlilikten sonra pek gerçekleşmediği görülür. Evlilik öncesinde çiftlerin birbirlerine verdikleri sözler evlilik sonrasında genelde rafa kaldırılır. Bu durumdan şikâyetçi olan taraf da çoğu kez kadınlardır. Kadın evlenmeden önce erkekten çeşitli sözler alsa da evlilik sonrasında erkek kadının çoğu kez ev işleri dışında bir işle uğraşmasını istemez. Kadın çalışma hakkı tanınmaması evlilikte zaman zaman sorun yaratabilir. Sonuçta kadının da sosyal ve

toplumsal alanda kendine bir yer bulmaya hakkı vardır. Füreya romanında Füreya'nın bir köy okulunda öğretmenlik yapma isteği eşi tarafından reddedilir:

“Yakınlarda ders verebileceğim bir köy okulu yok mu?” diye sormuştu bir akşam kocasına.
 Ne dedin sen?
 Yakında okul var mı dedim?
 Diyelim ki var. N’olacak?
 İlk defa duymuyorsun Sabahattin, bana evlenme teklif ettiğin gün sözünü etmiştim bunun. Öğretmenlik yapmak istediğimi biliyorsun.
 Çocukların olunca onları eğitirsin.
 Bana hayır dememiştin o zaman. Hatta teşvik eder görünmüştün.
 Fikrimi değiştirdim.
 Bu köyde nasıl vakit geçirmemi bekliyorsun sen? Aklımı kaçırmak üzereyim.
 Dünyanın plağını, kitabını taşıdık senin için. Çiftliğinde gramofonu olan başka kadın yok burada. Müziğini dinle, kitaplarını oku.
 Akşamları da ben eve döndüğümse seni memnun ederim.” (Kulin, Füreya, 119).

Füreya romanında erkeğin ne kadar eğitilmiş ve çağdaş olursa olsun yine de eşinin çalışma hayatında olmamasını istediği anlatılır. Cumhuriyet rejiminin kurucularından olan ve Füreya ile Batılı bir çizgide olduğu için evlenen Kılıç Ali Paşa bile eşinin sanatla uğraşması yerine kendisiyle ilgilenmesini istemektedir:

“Sergiden çok para kazandım ama.
 Her zaman aynı satışı bekleme,” dedi Kılıç Ali. “değişik bir şey diye aldılar seramikleri. Dostlar da hatırın için aldı. Hep böyle gitmez.
 Peki ne yapmamı istiyorsun. Bu iş bırakmamamı mı?
 Eskisi gibi evinin kadını olmanı, benimle meşgul olmanı, birlikte gezmemizi, aynı odada yatmamızı. Seramiği bırakman elbette şart değil, oyalanmak için yaparsın,” dedi kocası. “sergin kapandığında fırında yemek pişirmeye söz vermiştin, hani?” (Kulin, Füreya, 242-243).

Kadınların uzun çalışma saatleri gerektiren, yorucu işlerde çalışmaları eşleri tarafından pek hoş görülmemektedir. Çünkü bu durumun ev işlerini ve çocukların eğitimlerini aksattığı düşünülür. Erkekler eşlerinin kısa çalışma saatlerine sahip işlerde çalışmalarını daha uygun bulurlar. Bu durum aslında kadının çalışma hayatında olmaması gerektiği görüşünden kaynaklanmaktadır. Sevdalinka romanında medya sektöründe çalışan kadın habercilerin bu konuda eşleri ile yaşadıkları sorunlar anlatılmaktadır:

“zaten bu meslekte aynı işe bulaşmayınca, ilişkileri sürdürmek zor oluyordu. Medyacıların ne sabahları belliydi ne akşamları. Muntazam saatlerde çalışan diğer meslek sahibi erkeklerin, medyada çalışan kadınlara tahammülü çok az olurdu. Erkek dediğin akşam eve gelince kurulu sofrasını, yemeğini, düzenini isterdi. Omzunda fotoğraf makinesiyle bir yerden öteki yere koşturup duran kadınlar ancak kendi mesleklerinden erkeklerle anlaşabiliyorlardı. Mirsada'nın evliliği de bu yüzden bitmişti. Kocasını düzenli bir hayat ve çocuk istiyordu. Mirsada üç düşükten sonra, mesleğinde önemli bir aşama yaparken, belki de sonu yine gelmeyecek olan bir başka gebeliği göze alamıyordu. Sonunda ayrıldı yolları. Kocasını evlerinde kalırken, o kişisel eşyalarını bir valize sığdırıp, yeni yaşamını Belgrad'da sürdürmeye gitti ve Petar ile tanıştı.” (Kulin, Sevdalinka, 39-40).

İş yerlerinde zaman zaman kadınlara yönelik cinsel ayrımcılığa gidildiği bilinmektedir. İş verenler bazı işleri kadınların yapamayacaklarını düşündükleri için ya da onlara göre tehlikeli buldukları için bu işleri erkek görevlilere vermek isterler. Bu duruma bir örnek de Sevdalinka romanında görülür. Savaş sırasında bir haber için şehir dışına gidilmesi gerektiğinde yönetici olan İvan bu işe bir erkek muhabiri göndermek ister:

“ Bu sefer durum ciddi kızım. Bir erkeğin gitmesi daha doğru olur. İvan bugüne kadar nereye yolladıysa gittim. Hiç mahzur görmedin beni Kosova'ya oraya buraya gönderirken.”
 O zaman işler başkaydı. Şimdi basbayağı bir savaş durumu var.
 Cinsiyet ayrımcılığı mı yapıyorsun İvan?
 Saçmalama Nimeta. Git başımdan, öğlen haberlerini hazırlamışlardır, onu kontrol et.
 Yalvarırım İvan.
 Bu bir aile meselesi değil.ivan... Lütfen” (Kulin, Sevdalinka, 76-77)

Kadının çalışma hayatında görülmesi 19. yüzyılla birlikte görülür. Aslında kadın tarım işçisi olarak zaten yüzyıllardır çalışmaktadır. Modern toplumlarda artık kadın da erkek kadar çalışma hayatının her alanında yer almaktadır. Bu durum evli kadınlar için belirli bir zorluk taşımaktadır. Çocuk ve ev işleri de geçmişten beri kadının işi olarak görüldüğünden kadın bu ağır sorumluluk yükü altında bunalmaktadır. Çoğu erkeğin karısının bu görevlerini paylaşmak eğiliminde olmadığı da görülür. Bir de bunun dışında bir önceki kuşağın kadınları da erkekler gibi kadının yerinin evi olduğunu düşünmektedirler. Bu durum çalışan kadın için büyük bir

çatışma doğurur. Kadınlar ilk çatışmayı kendi anneleri ile yaşarlar. Sevdalinka romanında da bu konu işlenir:

Burhan gülmek için kendini zor tutarak, "Bu evin kedisi de çocukları da terbiyesiz," dedi.

"Anneleri evin dışında çalışan çocukların terbiyeleri eksik olur elbette," dedi Raziyanım. Nimeta cevap vermemek için dudaklarını ısırıldı. İçine burnunu sokamadığı bir iş hayatı, ondan bağımsız, bir dünyası var diye, kıskanıyor muydu acaba annesi onu?

Bu evde üç değişik görüş hüküm sürüyor, diye düşündü; çalışan kadınlara saygı duyan ama kendi karısını evinde isteyen kocam, çalışan kadın fikrinden nefret eden annem ve ne istediğini bilmeyen ben. (Kulin, Sevdalinka, 67)

Kadınların iş yerlerinde hak ettikleri konumlara gelebilmek için üstleri olan erkeklerle her yönden iyi geçinmek zorunda oldukları Bir Cinayet Romanı'nda sekreter kızın ağzından dile getirilir. Aslında erkek dünyasında bir yer edinebilmek için kadınlar resmî yollara başvuramadıkları için dolaylı yollara yönelmekte, bu durum da onların "entrikacı" olarak anılmasına neden olmaktadır. Oysa bunu erkek egemen sistem dayatmaktadır. Bu durum Bir Cinayet Romanı'nda şöyle anlatılır:

"Önemli olan el altından da olsa yönetimi elden kaçırmamak. Cici damat o kadar aptal ki, dizginlerin kendisinde olmadığını anlarsa ya da biri ona bunu anlatırsa beni tehlike olarak görüp başından atmaya kalkabilir. Fikirlerimi uygulamama müsamaha(!) göstermesi için bir de kısıtım zorundayım serseme' ancak fazla kırırsam ve de herif fazla heveslenirse, bu kez de baş patron sevgili kızının yuvası açısından tehlikeli görebilir beni ve her türlü umudum suya düşer.

Öf be! Erkeklerin dünyasında bir yere varabilmek için ne kadar çok gereksiz çaba ve dikkat gerekiyor! (Kür, Bir Cinayet Romanı, 41)

Alev Alatlı Kadere Karşı Koy A.Ş. romanının tamamında çeşitli kadın sorunlarını analitik bir bakış açısıyla çözümlenmeye çalışır. Romanda erkek egemen çalışma hayatında kadının varlığını kabul ettirmekte zorlandığı anlatılır. Erkek patronlarının yanında bir yerlere gelebilen kadınların da bunu kendilerini erkeklerden daha önemsiz göstererek başardıklarını anlatılır. Çalışan kadın erkek patronundan daha iyi olsa da her zaman onun önde olduğunu vurgulamak zorunda kalır. Ayrıca kadınların çalışma ortamlarında erkeklerin tacizlerinden korunabilmeleri için de belirli teknikleri çok iyi bilmeleri gerekir. Örneğin çocuğu olan bir kadının tacize

uğrama olasılığı daha düşüktür. Romanda işte yükselme ve erkeklerin olumsuz hareketlerinden korunma yolları Sema, Figen, Füsun gibi işlerinde başarılı kadınların dilinden şöyle anlatılır:

Hatta, diyebilirim ki, bırakın başarılarımızla övünmeyi, içten içe kendimizi kader kurbanları gibi görüyorduk. Bizi başarılı olmaya iten makus talihimizdi. "Başarı" erkeksi bir nitelikti ve biz kadın olmayı sürdürebilmek için var gücümüzle direndiğimizi düşünüyorduk.

Sema hariç, tabii.

Şirket'in ikame edilemez ortağı, günde ortalama on altı saat çalışan mikrocerrah arkadaşımız, Sema, kendisini "minnoş" yapması gereğine asla itibar etmemiştir. Meşrutiyet zamparası kılıklı, o kıskanç Başhekimin Londra'daki bilmem kaçınıc Uluslararası El Cerrahisi Kongre-si'ne gitmesine izin vermediği zaman bile itibar etmeyiştir. Halbuki, Füsun defalarca uyarılmıştı,

"Evvett! Kendimizi minnoş yapıcı'iz ki, amirlerimizin huzurunu kaçırmayalım."

Şimdi, Füsun, grubumuzun asli elemanı değildir. Figen'in sınıf arkadaşıdır. Fabrika mimarisinde uzmandır. Senelerdir, İstanbul'un muhafazakarlığı ile maruf - dede hacı, baba hacı, çocuklar hacı, torunlar hacı aday - bir kimya şirketinin mimarı/şantiye şefi/kontrol mühendisi olarak çalışır. Bir de, Elizabeth Taylor kadar güzel olduğunu düşünürseniz, bunun ne büyük bir başarı olduğunu teslim edersiniz. Kendisi başarısının minnoş olma yeteneğiyle sıkı sıkıya bağlı olduğunu iddia eder ama bana sorarsanız işin aslı "çocuk gücü"dür:

Veri I: Günümüz Türkiye'sinde her başarılı kadının arkasında yetiştirilmesi gereken bir çocuk vardır, istisnalar kaideyi bozmaz, Minnoş olma keyfiyetine gelince, burada rivayet muhtelifdir. Füsun'a sorarsanız, minnoş olmanın birinci şartı, , Onay Alpagu- gibi bir ses tonu ve konuşma biçimi edinmektir.

"Evvett!" der, bal gibi bir sesle, "Önce, böyle usul usul, yeni uyanmış gibi konuşmayı öğrenmemiz lazım. Sesimizi imdat isterken bile yükseltmiyçiz." Bunu derken, başı önünde, yüzükleri ile oynuyor, Doktor da onu hayretler içinde seyrediyordur,

"Tırnaklarımızla oynamamız şart, öyle mi?" "Evvett. Gözlerinizi ellerinizden ayırmadığınızda masumiyet neşredersiniz. Kırılgan ve duygusal olduğunuz mesajını verirsiniz."

"Bir bahar akşamı rastladım size' muhabbeti?" "Evvett. Kimse böyle benim gibi dudaklarından bal damlarken, gözünü yerden kaldırmayan bir kadının vereceği tebliğden korkmaz."

"Öfff! Vıcık vıcık!"

"Evvett. Vıcık. Erkekler parmaklarını böyle kadınların çenelerinin altına koyarlar. Başlarını yavaşça kaldırıp, gözlerinin içine bakmaya, ruhlarının derinliklerine nüfuz etmeye çalışırlar, incitmek için şöylece usul usul kaldırır, Tebliğini sun, yavrucuğum!' diye fısıldarlar, 'Bir kadın olarak senin neler yapabileceğini dünyaya gösterelim!'"

"Türk'ü unuttun."

"Pardon! 'Bir Türk kadını olarak senin neler yapabileceğini dünyaya gösterelim,' diye fısıldarlar."

Figen ki, aramızda Füsün'un sözünü tutmaya en çok çalışanıdır, bu noktada o bile dayanamaz,

"Ayol, bakalım, Sema, Başhekimin elini çenesinde istiyor mu?" Bu en önemli itiraz noktası bile Füsün'unun argümanını sarsmaya yetmez.

"Teessüf ederim, Figen'cim," diye kirpiklerini kırıştırdı, "Elbette ki, çene altına fiilen yerleştirilen krikodan bahsetmiyorum. Bunu nasıl düşünebilirsin?!" (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., 6-7-8)

Kadının kamusal alana çalışan kadın olarak katılması oldukça zor olmuştur. Aslında kadın bulunduğu her ortamda hizmet üretmekte ancak erkek gibi "çalışan" kimliğini kazanamamaktadır. Bu konuda toplumsal kabullerin önemli etkisi vardır. Yıllarca kadının aslı görevinin çocuk büyütme olduğu ve kadın mekânının da ev olduğu görüşü kabul gördüğünden kadının dışarıya çıkması uygun görülmemiştir. Üç Beş Kişi romanında Kısmet liseyi bitirdikten sonra çalışmak istese de annesi çevreden gelecek dedikodulardan çekindiği için buna izin vermez. Zaten varlıklı olan aile Kısmet'in bu isteğini görmezden gelir:

" Kısmet. Eskişehir'de Kız Meslek Lisesi'ni bitirmiş, ama mesleksiz, evli ve taşralı genç kadın artık. O okul çoktan gerilerde kalmış. İlkgençlik yıllarında, neye karşı, niçin olduğunu bile tam bilemeden, bir iki çırpınışı: Ben de çalışmak istiyorum anne, bir işe yaramak... Evinde işe yararsın kızım. Biz seni Meslek Lisesi'ne iyi bir evkadını olası diye gönderdik. Meslek sahibi olup dükkân açasın, terzilik, çiçekçilik, pastacılık yapasın diye değil. Ama anne!.. Aaa, uzun etme!.. Kaymazlıların kızı çalışır mıymış dışarıda, sanki muhtaçmış gibi?.. Dedeciğim, ne olur, anneme söylemeniz de... Yaa, demek sen de şehirde bunalıyorsun yavrum? İyi ya, burada kal, benim yanımda. Karıların başında durursun, süt, kaymak edersiniz. Ama dede, onlar bana ' Küçükhanım' diyorlar. ' Küçükhanım, siz oturun, sizin eliniz yakışmaz!...' Hem ben, yağ, peynir yapmasını bilmiyorum, çiçek, pasta yapmasını biliyorum. Dayı?.. Anneme söylemeniz de... Haydi abla, Kısmet'e izin ver, gelsin fabrikada çalışsın. Bir işe yaramak istiyor. Üstelik evde sıkılıyor, köreliyor. Aaa Ferit, Allahışkına, kapat bunu. Ben sıkıldım mı, ben köreldim mi? Hem, sıkılsak da, körelsek de, yerimiz burası. Beni düşünmüyorsun, bari kendini düşün. Ferit Sakarya'nın yeğeni, hem de kız haliyle fabrikalarda... Bizi kimsenin tanımadığı, dedikodumuzun edilmeyeceği bir yerde olsak, hadi neyse! Senin okuduğun Avrupa'da olsa, hadi neyse!.. Ama burada, yerlisi bulunduğumuz bu şehirde..."

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, sayfa: 203)

Toplumda erkeğin kadından daha alt bir statüde çalışması, kadının çalışıp erkeğin çalışmaması, erkek için bir "eksik olma" durumu olarak algılanmıştır. Kadının geride erkeğin daha önde olduğu işler hep daha uygun bulunmuştur. Bu durumda olan çiftler de zaman zaman bu uyumsuzluk nedeniyle tartışmışlardır.

Bitmeyen Aşk, romanında Sinan ünlü bir sinema ve tiyatro sanatçısı olan eşinin şöhreti karşısında bunalır ve gündün güne onun gölgesinde kaldığını düşünür. Kendisi de şair olan Sinan eşinin ve çevresindekilerin onun da bir sanatçı olduğunu anlamalarını bekler. Sinan bu konudaki sıkıntılarını şöyle anlatır:

“Aptal bir gazetede basılsın diye seninle resim çektireceğim öyle mi? Daha ne?”

“ne olurdu çektirseydin?”

Senin kocan olarak gazetelere geçmek istemiyorum.

Neden? Kocam değil misin?

Benim kendi kimliğim yok mu?şair olarak görüşmeye geliyorlar mı benimle?

Birden gülmek geliyor içimden. Tutuyorum kendimi. “Aman sinaaaan... magazin gazetesi bunlar... şiirle sanatla ne ilgileri var?”

Gözlerini kısıp kötü kötü bakıyor: “senin de kalmıyor yavaş yavaş...” sesi de pek bir kötü. “Benim sevdiğim kadının resimleri sanat dergilerinde çıkar. siyah-beyaz, güzelliğini değil sergilemek, belli bile etmeyen resimler... renki basın malzemesi değildin eskiden.

....

Değilim ya, değilim...olamam da! Olmak istemem de işimi gücümü bırakıp senin peşine düştüm. Gece yaralarına dek kulislerde bekledim. Ardından turne turne dolaşım... yapmak istediğim pek çok daha iyi şeyden vazgeçtim. Saçma sapan arkadaşlarına tahammül ettim. Yapaylıklarını gizlemeye bile gerek görmeyen o kuklalara gerçek insanlarmış gibi davrandım. Üç beş laf ezberleyip sahnede yürümeyi, sanat katına çıkarmanızı dehşete düşmemeye çalışarak izledim! Benim gerçek sanatımı görmezden gelmenize sessizce katlandım! Neden yaptım bütün bunları sanıyorsun ha? Seni sevdiğim için! Sensiz yaşamayı göze alamadığım için! ama artık yeter! Hep Nilgün’ün peşini kovalayan zavallı adam olmaktan bıktım artık! Bana oynattığın bu rolden usanmaktan da öte iğreniyorum.

“bu arada benim senin için yaptıklarım unutuluyor tabii! Hep sen verdin, ben aldım, öyle mi? Kim dedi peşimden ayrılma diye? iğreniyorsun madem benden, ne duruyorsun ? Çek, git.”(Kür, Bitmeyen Aşk, 410-411)

4.14.7. Kadın Bakış Açısından Kadınlar

Mahrem romanında “kadının en büyük düşmanı yine kadındır” anlayışı eleştirilir. Kadın hemcinsini arkasını dönmemesi gereken bir düşman olarak görür. Aslında kadın kamusal alana görünür ya da görünmez bir çok nedenle uzak kaldığı için kendini geliştirememekte, bu kez de kendi yaşama alnındaki diğer kadınların eksiklerini, hatalarını bulmaya çalışmaktadır, tıpkı onların kendisine yaptığı gibi. Kadınlar sürekli kendilerini erkeklere değil, kadınlara, kayınvalideye, görümceye, komşuya beğendirmeye çalışırlar. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“Zira gayet iyi bilirdi ki, kadınlar en çok birbirlerine düşmandı. Kadınlar ne vakit bir araya gelseler evvela tepen tırnağa birbirlerini süzer, şıppadak birbirlerinin derdini tasasını keşfeder, ancak ondan sonra hal hatır sormaya geçerlerdi. Muhabbet koyulaştıkça, nerede bir yırtık yahut leke, karanlık oda yahut mezbele var ise, teker teker tespit edip özenle işlerdi hasıraltı defterlerine. Arkadaşlıkları tavşan uykusuna benzerdi. Yüzleri birbirlerine dönük uyurlardı, en ufak çıtırtıya kulak kabartarak. Sırdaşlıklarının harcı yumurta aklarına bulanmış vehimlerle karışmıştı. Yapı sağlamdı sağlam olmasına da zangır zangır sallanırdı dipten vuran ilk kuruntuda. Oysa gümüş bir ayna olmadan, işini tam yapamazdı gümüş tarak bir ayna lazımdı muhakkak. Keramet mumî Keşke Memiş efendi bilirdi ki, kadınlar birbirlerinin akislerinde çirkinleşirlerdi. Birbirlerine katiyen arkalarını dönmemeli; yan yana kol kola gelmelidirler bu sebepten.” (Şafak, Mahrem, 34).

Kadın erkek ilişkileri Elyazması Rüyalar romanının temelini oluşturur. Eserde kendinden nefret eden bir kadın güruhuyla karşılaşan ana kahramanın üzüntüsü dile getirilir. Kadınların kendilerini suçlamalarını kabullenmeyen kahraman erkeklerin bu işte ondan daha suçlu olduğunu anlatır. Kadınların hemcinslerine nefretlerini daha kolay yöneltebildikleri görülür. Kadınlar sevdiklerini elinden aldıkları, kıskandıkları için başka kadınlara düşmanlık besleyebilmektedirler. Bu durum aslında kadının kendini tam olarak ifade edememesiyle ilişkilidir. Kadın uğradığı haksızlıklar karşısında eyleme geçemediği için pasif bir şekilde kin beslemek ona daha kolay gelmektedir:

“Neden benden nefret ettiniz? Küçük dünyalarınızda neden yalnızca beni hedef seçtiniz? Hayatınızdaki o erkekler hiç mi suçlu değildi? O, yarım yamalak erkekler! hiç mi fark etmediniz bunu? Asıl suçlu olan onlardı. Ben de mutsuz oldum. Belki de sizlerden çok acı çektim!” diye bağırdım. “yalnızdım çünkü! Sonunda yalnızdım!”

Kadın locası sesimin gücüyle sarsılmıştı sanki. Locanın üstüne düşen ışık kararmıştı, kadınlar sessizdi.

“Yavaş; bağıрма, sinirlenme,” diyordu. Müveddet yanı başımdan.

“Nasıl sinirlenmeyeyim?” diye bağırdım. Kendimi tutamıyordum, her yerim titriyordu. İçimde sonsuz bir isyan kabarmış, patlayacak bir yol arıyordu.

“Nasıl susayım? Yıllardır konuşmadım. Suskunluğumu bozmadım. Şimdi konuşuyorum. Beni nasıl da suçluyorlar haksız yere. O erkeklerin suçlu olduğunu göremiyorlar! Niçin yalnızca ben taşıyayım bu yükü? diye haykırdım. Sesim türbenin taş duvarlarında yankılandı.” (Eray, Elyazması Rüyalar, 124-125)

Yalnız bir kadının diğer kadınlar için bir tehdit olduğu görüşünü en çok kadınlar benimsemektedirler. Evli olan ya da bir birlikteliği bulunan kadın, yakın

çevresinde yalnız ve güzel bir kadın olmasından korkabilir. Aslında kadın böyle düşünmese bile toplum ona bu düşünceyi aşılacaktır. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında kahraman bu açıdan en büyük darbeyi ayrıldığı erkelerden değil de yakın çevresindeki bayan arkadaşlarından aldığını anlatır:

Mutsuz olduğumda düzenimi değiştirme çabası içine girmem, hem erkekleri hem de çevremdeki kadınları ürküttü. Yalnız bir kadın olarak yaşamayı yeğlediğim dönemlerde en yakın kadın arkadaşlarımı kaybettim önce. Beni bekçiliğini yaptıkları düzeni bozabilecek bir tehlike olarak gördüler. Bu yüzden ayrılıklardan duyduğum acıdan daha fazlasını çektim ve kadınlık bilincinin zavallı tarihine öfkelenim. Başarısızlıkla bitmiş evlilik ya da birlikteliklerden duyduğum gizli utanca karşın, inatla dik tutmaya çalıştım başımı. İnsanların gözlerinin içine bakmaya çalıştım konuşurken. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 75-76)

Islak Güneş temelde kadın kahramanların dünyalarını anlatan bir romandır. Eserde kadınların belirgin yönleri ortaya konularak bunların nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. Örneğin kadınların birbirlerini eleştirmekten zevk aldıkları anlatılır. Hiçbir kadın kendisi için doğrunun ne olduğunu tam bilmediği halde, diğer kadının ne yapması gerektiğini çok iyi bilmektedir. Yazar bu durumu kadınların yıllarca boyun eğmiş olmalarına bağlar:

“Kadınların hepsi de kendilerinin izlemesi gereken doğru yolu saptayamıyor, ama bir başkasının nasıl davranması gerektiğini biliyordu. Belki de kendi doğrularını bulamama yeteneksizlikleri, başka yeteneklerinin gelişmesine neden oluyordu. Yeterli değildi bu, çünkü her biri kendi kaderini boyun eğmişlikle sürdürüyordu.”
(Kutlu, Islak Güneş, 146)

4.14.8. Kadın Eğitimi

Kadının eğitim almasının ve meslek sahibi olmasının onu daha iyi imkânlarla ulaştıracağı Atlıkarınca romanında ele alınır. Babası tarafından okuması engellenen Mehtap, meslek sahibi olamadığı için üzülmekte ve öğretmen olan Merve'ye özenmektedir:

“Merve zavallıdır, nişanlısı da elbet zavallı olacak. Böyle düşünülür mü? Kız zavallı idiye, öğretmen olup, kendi başına nasıl yaşıyor ya? Keşke ben de olsaydım bir öğretmen, o zaman, Kadriye böyle üstünlük taslayamazdı bana. Kimse taslayamazdı üstünlük, elimde diplomam olacaktı dimi? “okumak senin neyine şıfıntı, otur evinde işleri gör!..” (İşinsu, Atlıkarınca, 49)

Kadın aydınların düşük gelirli, eğitimsiz kadınların sorunlarına duyarsız kaldıkları Atlıkarınca romanında Gül tarafından ileri sürülür. Kadın sorunlarının gazetelerin kadın eklerinde çözülmeye çalışılması, burada da sürekli kadınların cinsel sorunlarının dile getirilmesi Gül tarafından eleştirilir. Önemli olan kadının ekonomik özgürlüğü ya da cinsel problemleri değildir, eğitimidir. Kadın eğitildiği zaman zaten bu problemler de çözüme kavuşacaktır:

“Gül, bana: “ne sıkıcı bir durum Merve Abla.. dedi.. ekonomik özgürlük diyorsunuz hani, bak şu kız, bal gibi sahip ekonomik özgürlüğüne, ee, hani çözümü sorunu.”

“önce eğitim” diyorum dedi. “sorunumuz bir ekonomik özgürlüğün hallolmasıyla çözülecek gibi değil.”

“o zaman eğit işte Sünbül’ü, sosyete dergilerine, kadın özgürlüğü, kadın sorunu diye yazacağımıza, iş yapın. Çünkü bu kadınlar o dergileri okumuyorlar...” dedi.

Neden bilmem savunmaya geçtim. “ben, o dergilere yazmıyorum, biliyorsun, fakat yazılmasını da çok mahzurlu bulmuyorum, onları okuyanlar, belki Sünbül’lere ulaşabilirler.” Dedim.

“Bok ulaşılır” dedi Gül. Ayol onlar, o yazıları okuyup, sadece kendi cinsel özgürlüklerine sahip çıkmayı öğreniyorlar yahut öğrendiklerini sanıyorlar, kocalarını aldatmaya bakıyorlar, şimdi, sorununuz, cinsellik anladın mı, bu Sünbül’lerle uğraşacak birini bile bulamazsın aralarında. “(Işın, Atlıkarınca, 74)

Osmanlı’nın son döneminden itibaren ülkemizde kadın eğitimin ciddi bir biçimde ele alındığı görülür. Kadınların da erkeklerle birlikte eğitim almaları ilk kez İnâs Darülfünûn’un da gerçekleşmiştir. Bu hakkı kız öğrencilerin Şukufe Nihal ‘in önderliğinde kazanabildikleri Cumhuriyet Türküsü adlı romanda şu şekilde dile getirilmiştir:

Yine İnâs dediniz abla, resmî olarak İstanbul Darül’ül Fünununa intisap ettik ve çok şükür tedrisatta erkeklerden bir ayrı gayrımız, bir eksliğimiz kalmadı! Fakat nedense siz hâlâ İnâs demekte ısrarcısınız!

1915’te, Darülmuallimat-ı Âliye’nin bünyesinde, İnâs Dürülfünun’u açılmıştı, üç yıllık olan bu yüksekokul, o zaman bu zaman kız idadileri ve darülmuallimatlar için, hanım öğretmenler yetiştirmekteydi. Geçen sene, bu mektep, kız ve erkek tedrisleri farklı saatlerde olmak üzere, doğrudan İstanbul Darülfünun’un’a bağlanmıştı. Hanımlar; ta Tanzimat fakat daha ziyade Meşrutiyet ve Harb-i Umumi’den beri, üzerlerinden yavaş yavaş kalkan erkek tahakkümünü, bir adım daha aşip onlarla beraber ders görmek istemişler, erkek dershanelerini basarak, hep beraber ders dinlemişlerdi.

Doğrusu bazı gençler, kızlara efendice davranmış, bazıları ise onları görmezden gelmişti. Bu vaziyeti resmîleştirmek isteyen cesur hanımefendilerden Şüküfe Nihal'in başkanlığında bir heyet -ki içlerinde Nazan da vardı- Maarif Nazırı Ali Kemal Bey'i ziyaret ederek, maruzatlarını arz etmişler, bu ayrı gayrılığa bir son verilmesini rica etmişlerdi. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 13)

Gece Dersleri romanında varoşlardaki kadınları bilinçlendirmeye çalışan bir kadın aydınının aslında onlardan ne kadar uzakta olduğunu fark edişi ele alınır. Onlarla bütünleşmeye çalışan kadın aslında onlardan ne kadar farklı ve uzak olduğunu anlar. Varoşların bildiri dağıtılarak kurtarılamayacağı, kadının gelişmesi için daha büyük adımlar atılması gerektiği roman içinde verilen mesajlardandır:

— Efendim bir gece yarısı, slayt makinesi elinde, gece mahallelerinden birinde, öğrettikten sonra kadınlara, aile kurumunun devletle alakasını, sigarasını bastırıp ayağa kalkmış. İspatlamak arzusundaymış bacak kemiklerinde ilik yerine tek başına sokağa çıkabilecek kadar çok dermanın bulunduğunu. Canı gönülden, "Allahaismarladık, yoksul kadınlar!" demiş gitmiş.. Kar ve karanlıkla kucaklaşmış ansızın. Gaipten bir ses gelmiş, Hz. Muhammed'in kılıcı gibi dikilmiş tepesine. "Ey kollektif aydın, niçin yalan söyledin biçare kadınlara. Evlerinin pisliğinden öğürtüler tutunca sesini, ağzın kulaklarına kadar çarpılınca ve gözünden inci taneleri dökerek kusunca, niçin hamileyim dedin!" Tüh demiş, yüzüne tükürmüş.. Kar silip götürecekmış ki sesin tükürüğünü, uzakta sallanıp sarsılan bir gölge belirivermiş. O vakit dank etmiş bir şey düşmüş aklına. Masal cücelerine özel minnacık bir el kitabı. "... zerzevat torbasından çıkardığı bildirileri, sarhoş naraları atarak dağıttı vardiya çıkışlarında..." Eli ayağı iyice seçilmeye başladığında bile sarhoşun, hâlâ eski bir tüfek sanmış onu.. Bağırıyormuş adam, karı karnından savurarak: "Çakarım ulan Emniyet Mahallesi'nin Gülesme'sine!.." Ve dediğine göre karakolun önünde, minibüs beklerken korkudan tir tir titreyerekten, derin bir hayranlık duymuş düşgücü ile cesaretine.." (Tekin, Gece Dersleri, 71)

4.14.9. Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet

Geleneksel yapıda kadının evlilik kurumu içerisindeki yeri çoğu zaman erkekten sonra gelir. Bu görüşü benimseyen toplumlarda kadının aile kurumu içerisinde söz söyleme, karar alma gibi hakları da yoktur. Erkeğin kadını dövme, cinsel açıdan istismar etme, çalıştırma gibi davranışlarda bulunması ise doğal olarak kabul edilmektedir. Erkek kendi yetersizliği karşısında çoğu kez içindeki öfkeyi eşini/kadını döverek yatıştırmaya çalışır. Bu durum Kadın Destanı romanında şöyle anlatılır:

“ Kocasını ara sıra bağışlasın bu kadını İNANNA. Hak
 etmedikçe dayak atmasın...
 yoksulluğunun acısını kadından çıkarmasın efendisi,
 İNANNA
 Erkekliğindeki yetmezliğin nedeni kadın değil, ısırılmasın,
 Bu kadın dövülmesin İNANNA...
 Bu kadın ise hasta, uyanmış nefsi söndüremez gövdesi.

Erkeği hayvan gibi davranmasın.
 İNANNA, kadınların sahiplerinin kalplerine şefkat doldur,
 Özgür yahut köle, URUK'un kadını sen korusun.” (Kutlu, Kadın Destanı, 19).

Kadına yönelik fiziksel şiddetin beraberinde psikolojik çöküntü getirdiği bir gerçektir. Kadınlar için asıl zor olan vücutlarındaki darbelerden çok ruhsal yapılarına atılmış darbelerdir. Adı Aylin romanında Aylin'in alkolik kocasından sürekli dayak yiyen ve bu nedenle ağır bir bunalım geçiren hastasına nasıl yardımcı olduğu aktarılır:

"O kadar uzun zaman geçti ki..." dedi Aylin. Ben sana hatırlatayım o zaman. Bir kalp hastası doktora gittiğinde, doktor hastasına sigara içip içmediğini sorar. Hasta günde bir paketten fazla içiyorsa, 'önce sigaranı bırak, öyle gel, yoksa ben sana yardımcı olamam, der, demiştin.' "Öyle mi demiştin?"
 "Evet, sonra, 'Ben de şimdi sana diyorum ki, önce kocamı bırak, öyle gel, yoksa ben sana yardımcı olamam,' demiştin."
 "Evet, hatırladım. Ama senin kocan ümitsiz bir alkolikti ve seni her Allahın günü dövüyordu."
 "Tamam, ben de seni dinlemiştim. Kocamı bıraktım, ruh sağlığıma kavuştum, ilaçlardan kurtuldum, kendime güvenim geldi, çalışmaya başladım sayende."
 "Niye sayemde olsun. Ben sendeki yeteneği görüp, sana iş teklif ettim."
 "Her neyse, demek islediğim şu; sana çok şey borçluyum.”(Kulin, Adı:Aylin, 297)

Evlilikte kadın çoğu kez eşinin koyduğu kurallara karşı geldiği için şiddet görür. Erkek kadına belirli bir konuşma ve eylem alanı belirler ve bu alanın dışına çıkmasını yasaklar. Bu soyut sınırlara kadın çoğu kez doğal olarak isyan eder ve şiddetle cezalandırılır. Füreya romanında Füreya eşinden izin almadan masadan kalktığı için eşi tarafından şiddetle cezalandırılır:

“Sofradan kalkmak için benden izin aldın mı?”

“saçmalama,” demişti Füreya ve sustuğu anda, kocasının tokadı yüzünde patlamıştı... Bir an, başına gelene inanamamıştı... Kötü bir rüya mı görüyordu acaba.

“bu, bana karşı geldiğin içindi, bu da öğretmenliğin için!” bir tokat daha patlamıştı yüzünde. Füreya dengesini kaybedip merdivenden aşağıya uçmuştu. Kendine geldiğinde, merdivenlerin dibinde, hüngür hüngür ağlayan kocasının kollarında yatıyordu. Bir an neler olduğunu hatırlayamadı.

“canım, sevgilim, bir tanem,” diyordu kocası, “sana bir şey olursa, ben ölürüm. Sensiz yaşayamam Füreya... Beni affet. Beni affet. Beni affet.” (Kulin, Füreya, 1119-120)

Bitmeyen Aşk romanında bu kez birbirlerini yıllarca büyük bir aşkla seven ve kavuşmak için uğraş veren bir çiftin şiddet yüzünden geldikleri durum anlatılır. Sinan hiç kıyamayacağını düşündüğü Nilgün’ü döver ve çok pişman olur. Eğitimli insanlar arasında bile görülen kadına yönelik şiddet olayları bu durumun her kesimde görülebileceğini ve oldukça yaygın olduğunu göstermektedir:

Bağırma öyle! Yeter! Susmazsan kötü olacak!
Kötü olcaktı! Daha ne kadar kötü olsun? Hayvan!
Ve elinin tersiyle vuruyor Sinan, Nilgün’ün yüzüne. Parmağındaki yüzük-
Nilgün’ün hediyesi olan bir yüzük- boydan boya çiziyor onun yanağını.
İkisi de donuyorlar.
Onca itişip kakışma, onca yerlerde yuvarlanma... Sinan ona vurmamıştı hiç
vurmayacağını sanıyordu ikisi de herhalde ki, tam anlamıyla şoka girdiler
birkaç saniye.
Sinan ne yaptığını, ne diyeceğini bilemez gibi başını iki yana sallıyor.
Nilgün... sevgilim... Afedersin...
Bağırıyor, fısıldıyor Nilgün tane tane... demin ki çılgınlıklarından daha küfür
dolmuş sesi... her yanı titriyor.
Çabuk git buradan. Hemen. Bir kelime daha söyleyeyim deme...
isteyerek olmadı... bir kaza.
Hemen gitmezsen bağırma başlayacağım.”(Kür, Bitmeyen Aşk, 439).

Sonuncu Sonbahar romanında farklı bir şiddet girişimi anlatılır. Eşiyle “başa çıkamayan” bir erkek şiddeti kınamasına rağmen, bazen içinden bunu yapmak isteğinin geçtiğini belirtir. Bu durum bir üniversite hocasının bile zaman zaman şiddet eğiliminde olabileceğini göstermektedir:

“Şiddet eylemleri... şimdiye kadar hep küçümsedim şiddete başvuranları. Kendi kendilerini ifade etmekten aciz, ilkel yaratıklar olarak değerlendirdim onları. Şimdiyse, ilk kez soruyorum kendime: karısını dövmeyen sonuçta ne yapar?” (Kür, Sonuncu Sonbahar, 69)

Deli Zamanlar romanında şiddetin zaman zaman tüm insanları etkisi altına aldığı anlatılır. Şiddet her ne kadar bir ilkelik olarak değerlendirilse de Bayhan gibi aydın bir kişi bile eşini dövmekten geri kalmamaktadır. Bu durum eğitilmiş insanlar arasında, aydın kişilerin evliliklerinde de şiddetin başvurulan bir yol olduğunu göstermektedir. Romanda bir kadın aydın olarak görev üstlenen Aypare'nin eşinden şiddet görmesi kadının evlilikteki konumunu ve çaresizliğini göstermesi bakımından önemlidir:

“ ‘ Kötü... istenmez şeyler... Kaba güç... Tekme tokat. Elinden kurtulup dışarıya attım kendimi... Merdivenlerden indim. Bir kurtarıcı arıyordum ya da karanlıklarda kaybolup gitmek isteğiydi bu. Peşimden yetişti. Saçlarımdan yakaladı... Çok kötü şeyler... Bayhan'ın bu kinci kimliğini bilmiyordum. Dövüşürken sert tarafları vardı ama bana el kaldırmamıştı hiç. Alt katın kapısından ev sahibi Rıza Bey fırladı. Ardından Lütfiye Hanım. Genellikle öteki evlerinde kalıyorlardı ama o gece oradaydılar. Olmasalardı Bayhan işi daha da ileriye götürebilirdi.”
(Çokum, Deli Zamanlar, sayfa:138–139)

Erkeklerin fiziksel şiddet uyguladıkları kadınların çoğunun eğitimsiz kadınlar olmasına karşın eğitilmiş kadınların da zaman zaman şiddetin mağduru oldukları bilinmektedir. OK. Musti Türkiye Tamamdır'da aydın bir kadın olan Günay Rodoplu nişanlısı Selahattin tarafından itaatsiz olduğu gerekçesiyle dövülür. Bu dayak olayı ikilinin birlikteliğinin de sonu olur:

“ ‘Kes bu mahalle ağızlarını da dinle! Serkeşliğin gereği yok!’ dedim ve tokadı patladı! Kulağımda.
‘Sen kime serkeş diyorsun, kime diyorsun, ha! Kime!’
Sağlı sollu vuruyordu. Ben de, olduğum yere çöktüm, başımı korumaya çalışıyorum.
‘Çağır, bakalım komşularını! Topla milleti başına da görsünler nasıl dayak yediğini! Susarsın, değil mi? Dayağı yiyince susarsınız! Siz böylesiniz işte!’
Oysa, sustuğum filan yok! canıma susamışım anlaşılan, tırmandırıp duruyorum meseleyi!
‘Vur, bakalım, daha ne kadar vuracaksın! Erkekliğinizi böyle gösterirsiniz siz! Vurarak!’
‘Bak, daha hala konuşuyor! Sus, geberteceğim şimdi, elimde kalacaksın!’
‘Vur vurabildiğin kadar, susmayacağım! Adam öldürmekle geçen bir ömrün hezeyanlarını, yurtseverlik diye yutturmaya kalkma bana! Cinayetlerinizi kelimelerle süslemeye kalkma!’
Tokatlar durdu.
‘Sonunda söyledin, değil mi?’ dedi, Selahattin, perişan bir sesle, ‘Sonunda, ağzından çıkardın baklayı!’ ”
(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır,320)

Kadına yönelik fiziksel şiddet konusu Berci Kristin Çöp Masalları'nda işlenen konulardandır. Romanda Bakkal Ehtml'in karısını başını açtığı için dövdüğü anlatılır. Ancak bu gecekondu bölgesinde erkeğin eşini dövmesi o derece yaygındır ki şiddete uğramayan kadın sayısı oldukça azdır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

Birlik Çiçektepe'de bakkal dükkânı işleten konducu Ehtml, Vakıf Çiçektepe'de ampulde çalışan karısının başını açtığını, kahvelerin önünden geçerken saçlarını erkeklerin yüzüne savurduğunu haber aldıktan sonra, Vakıf Çiçektepe'nin yolunu tuttu. Karısının saç diplerini kanattı. Daha sonraki günlerde daha da diktatör çıkararak, gezmeye gittikleri bir akşam, koluna girmemesini fırsat bilerek, karısını gerisin geri kondusuna sürüdü. Boynuna tel dolayıp boğdu.

Öteki konducu erkekler Ehtml kadar diktatör çıkamadıysa da Vakıf Çiçektepe'de olup da bıçaklanmayan, şişlenmeyen, kurşunlanmayan konducu kadınlar 'büyük marifetli' sayıldı. Buna karşılık Birlik Çiçektepe de sık sık kadınların baskınlarına sahne oldu. Sadece iki konducu erkek Birlik Çiçektepe'de ikinci kere evlenerek çoluk çocuğa karışmayı başardı.(Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 121-122)

İçimden Kuşlar Göçüyor romanında kadına yönelik fiziksel şiddetin yarattığı en büyük çöküntünün aşağılanmışlık duygusu olduğu anlatılır. Romanda bu duruma düşen kadın boşanma kararı alır. Ancak pek çok kadın için böyle bir karar almak pek mümkün değildir:

Bir gün tokatlamıştı beni. Camlı kapıyla ayrılmış bitişik odada, çalıştığım okulun o sıralar askerde olan ve izinli geldiğinde, bizi haber vermeden ziyaret eden eski müdürü oturuyordu. Konuk, bu tokadın sesini duyup çabucak kalkıp gitmiş ve sonradan bana bir mektup yazarak o gün evimize uğrayışının neden olduğu bu olaydan duyduğu derin üzüntü ve onulmaz pişmanlığı soyut, düzeyli bir dille anlatarak özürler dilemişti.

Beni önemseyen, değerli bulan birinin önündeki bu inanılmaz aşağılanma, boşanmaya giden yolun son kilometre taşıydı. Bir süre sonra, bana yazılmış o özür mektubunu üç sözcükle yanıtladım: Yalnızım, özgürüm, mutluyum. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 94)

Cadı Ağacı romanında şiddet gören bir kadının durumu anlatılır. Rümeyza kocasının kendisine şiddet uygulamasından korktuğu için çocukları ile birlikte Nilüfer'e sığınır. Rümeyza çocukları ile birlikte yeni bir hayat kurmaya çalışırken kararsızlık içindedir. Bu durum onu hem ruhsal hem de bedenen yıpratmıştır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“ ‘ Hayır Nilüfer. Her şey bitti. Şimdiye kadar dayağımı yememiştim hiç değilse. Artık el kaldırmaya da başladı. Yeter artık. Dövüp dövüp sokak kapısının önüne bırakıyor beni. İçerde çocuklar, dışarıda ben, ağlaşıp duruyoruz. Komşular acıyıp içeri alıyor. Böyle evlilik sürer mi?’

‘ Peki o zaman gel bakalım.’

Rumeyza gelmişti. İlk gece, sabaha kadar ağlamış yakınmıştı. Sonraki günlerde üzgün, dalgın ve düşünceliydi. Evinden ayrılırken düşünmediği bir sürü şey şimdi kafasına üşüşmüştü sanki. Üç-dört gün süreyle Nilüfer’e nerede ev tutabileceğini, kimlerin kendisine yardım edeceğini, çocukların yeni düzenlerini nasıl oluşturacağını anlatmış, kuşkulara düşmüş, yüreklendirilmeyi beklemiş, daha sonraları da, acaba çocukların büyümesini beklemesinin mi daha doğru olacağını sormuş, sağa sola telefonlar etmiş, kırılmış, ev aramış, her yeni günle değil, her yeni saatle umutsuzluğa düşmüş, geldiği günden çok daha hasta görünmeye başlamıştı. İşten döndükten sonra amaçsızca dolaşıyordu evin içinde. Görmeden bakıyordu, tadına varmadan yiyordu, dinlemeden, konuşmadan oturuyordu. ” (Kutlu, Cadı Ağacı, 207–208)

Kadına yönelik şiddet konusu Islak Güneş romanında Zehra Hanım ve Hidayet Bey örneği ile ele alınır. Romanda hemen her gün eşini döven Hidayet Bey’in bu davranışına tüm mahallelinin de tanık olduğu anlatılmaktadır. Şiddete tanık olmak, ancak müdahale etmemek yaygın bir davranış biçimidir. Çoğu insan aile içi mesele olarak gördüğü şiddeti görmezden gelmektedir:

“ ‘Kocası her akşam dövüyormuş Zehra Hanım’ı Sait. Her akşam... Sonra da korkutuyormuş. Bağırırsan ya da birine söylersen delerim seni, diyor.’”

Zehra Teyze’nin delineceğinden korkuyorum önce. Sonra da nasıl delineceğini, adamın karısını neresinden deleceğini düşünerek uykuya dalıyorum.

O gecedan sonra, Zehra Teyze’ye daha dikkatli bakmaya başlıyorum. Kollarında diş izleri oluyor. Yanağında morluk... O geçiyor, bu kez bacağına. Yerleri sürekli değişiyor ama izler bir türlü bitmek bilmiyor.

Geceleri öğreniyorum:

“Dün gece, odunla vurmuş bileğinin üstüne. Görsen Sait, elim büyüklüğünde bir yeri morarmıştı kolunun.”

Karşıdaki Madam Mariya’nın kızı, yukarda oturanların iki kızı, yanda Cebraail Usta’nın kızı, hepsi biliyor, Zehra Hanım’ın nesrinde ne izi olduğunu. Ben de biliyorum.” (Kutlu, Islak Güneş, 24)

Evlilikte şiddet kadını daha pasif bir hale getirmektedir. Kadın bazen neden dayak yediğini bilmeden şiddete maruz kalmaktadır. Şiddetin sürekliliği ve nedensizliği kadını bu yazığı karşı koymaktan alıkoymakta ve bir süre sonra kadın şiddete de, sevgiye de kısacası her türlü duyguya kayıtsız kalmaktadır. Islak Güneş

romanında hemen her gün eşinden dayak yiyen Zehra Hanım'ın bu durumu ele alınır. Kocasına boyun eğmiş olan Zehra Hanım giderek daha içe kapanık ve tepkisiz bir insan hâline gelmektedir:

“ Ben anlayamıyorum” diyordu annem, “Şöyle bir kolundan savursa, herif balkondan aşağı uçar. Yarısı kadar bir adam. Bu kadar mahkûm olunur mu bir erkeğe canım?”

Oysa savuramıyor adamı Zehra Teyze. Buna kalkışması bir yana eve kapanıyor, oğlunu da kolundan çekiştirip, gık çıkarmasına izin vermeden, kocasının sabah işe giderken giydiği fanilayı çıkarıp temizini giymesini, oğlana ayakkabılarını sildirmesini, perma yaptırılmış ve katran karasına boyanmış saçlarını özenle taramasını izliyor, hiçbir şey söylemeden çıkıp gidinceye kadar yerinden kıpırdamıyor. Adam bir kez bile, “Allahâısmarladık” demiyor. Bir kez bile ne zaman geleceğini söylemiyor, eve bir şeylerin lazım olup olmadığını sormuyor. Zehra Teyze bunları fark etmiyor mu? Hiç anlatmıyor. Belki de adam sokağa çıkmak için hazırlanırken, onun bu akşam kendisini dövmek için neyi neden gösterebileceğini düşünüyor. Ya da korkudan, düşünmeyi bile unutuyor.”

(Kutlu, Islak Güneş, 25-26)

Islak Güneş romanında babasının annesine uyguladığı şiddete tanık olan bir çocuğun ruh halindeki sıkıntılar anlatılır. Eserde Sedat'ın babasını korkunç bir varlık olarak algıladığı ve babasının adını bile duyduğunda hemen kaçmaya çalıştığı anlatılır. Sadece şiddete maruz kalmak değil, tanık olmak da çocuk için son derece sakıncalıdır. Babasını rol model alan erkek çocuklar için şiddet kavramının baba olmanın, erkek olmanın bir parçası olarak sunulması gelecekte büyük problemlere neden olabilmektedir:

“Zehra Teyze'nin tek oğlu, Sedat. Annesinin her akşam dayak yediğini görüyor ve o yüzden babasından korkuyor. Bu, neredeyse boyutları saptanabilecek bir korku. Babasından söz edildiği anda, Sedat sağına soluna bakınmaya başlıyor. Yalınayak katıldığı oyunlardan kopup, meydanın bir köşesine bıraktığı takunyalarını ayağına geçirerek, evine ya da annesine yetişmek için koşuyor.” (Kutlu, Islak Güneş, 32)

Tutsaklar romanında Süha'nın ağzından bir ailede yaşanan şiddet dile getirilir. Süha'nın babası eşini çocuklarının önünde sürekli dövmekte ve çocuklar da bu durumdan olumsuz etkilenmektedir. Süha'nın babasını nefretle anmasının temelinde de bu tanıklık yatmaktadır. Babasının dediğini yapmayan herkesi cezalandıran bir Tanrı gibi gören Süha, bu nedenle annesini de yüceleştirir. Şiddet olayları sırasında kadın ile erkek arasında çocuklar genelde bir set işlevi görmektedirler:

“ Babasının olur olmaz nedenlerle çıkardığı kavgalardan sonra kadıncağız tek teselliyi çocuklarının yanında arardı. O adam buharlı, hayır, buharlı değil, acıyla sislenmiş çıplak bir ampülün altında, salonun tam ortasında karısını tokatlar, hatta tekmelemeye kalkışırdı. Çocuklarının çevresinde dolanarak ellerine sarılmak, tutmak, kendisini engellemek istediklerini farketmezdi. Ağladıklarını da. Karısının insan olduğunu düşünmezdi. Dayak yemesi normaldi sanki. Aşağılık bir adamdı. Süha'nın hiç kuşkusu yoktu bundan.

Biri yedi, öbürü sekiz yaşında iki çocuğu nasıl okuttuğunu, onları nasıl zehirlediğini düşünmezdi. Gücü sonsuza kadar sürecek, en küçük bir hatayı bile cezalandıracak bir Tanrıydı sanki. Kıskanç, huysuz ve bağışlamazdı. Aptaldı, saldırgandı. O zamanlar gözüne iriyarı görünüyordu Süha'nın. Ama iki üç yıl içinde anlamıştı: Ne pek boyluydu, ne de güçlü. ”
(Kutlu, Tutsaklar, 118)

Islak Güneş romanında kocasının güdümünden çıkamayan, çıktığı zaman dayakla cezalandırılan Zehra Hanım'dan yeniden söz edilir. Zehra Hanım eşinden izinsiz saçlarını yaptırmaktan korkmaktadır. Çünkü kocası onun her davranışından önce kendisinden izin almasını istemektedir. Erkeğin kadın üzerindeki aşırı hâkimiyetinin kadını “duygu, düşünce, eylem” gibi insanı insan yapan kavramlardan giderek uzaklaştırdığı görülür. Bu aşırı baskıcı eş örneğine romanda şöyle yer verilir:

“ “Siz de mi soğuk perma yaptırttınız Zehra Teyze?”

Soğuk perma demesini bildiğim için pek beğeniyorum kendimi.

“Hımm...”

“Hidayet Amca'dan izin almış mıydınız?”

Hidayet Bey'den izin almadığını pekala biliyorum. O yüzden dayak yiyeceğini düşünüyor şimdi. Dertli görünüyor ya gözüme, dayak korkusundan. Dayak yemeyi beklemek dayak yemekten zordur, biliyorum.

Oysa bu akşam sürekli yanılgılar içindeyim. O bildiğim Zehra Teyze değil karşımdaki:

“Hidayet'e neymiş benim saçımdan? Kendim kazandım, istedim, boyattım. Ağzımı bile açamaz...”

Duyduğum sözle ağzım açık kalıyor. Geri çekilici değilim. Beni aptal sanıyor galiba. Sanki sokaktaki herkes onun kocasından yediği dayakları bilmiyor da! Gerçi nicedir yüzünde, gövdesinde iz yok, yakınmıyor da. Ama onu artık eskisi kadar çok göremiyoruz, gelmiyor da ondan. Hidayet Bey dayak atmaktan neden vazgeçsin?” (Kutlu, Islak Güneş, 67-68)

Islak Güneş romanında İskenderun'un bir mahallesindeki beş aile arasında geçen olaylar anlatılır. Eşinden sürekli şiddet gören Zehra Hanım bir süre sonra büyük bir değişim geçirerek ona karşı gelmeye başlar. Bu durum mahallede onun yeni bir yer edinmesine neden olur. Erkekler eşlerini çok dikkate almazken, onlardan susmalarını isterken Zehra Teyze sohbetlerin önemli bir parçası olur. Bu durum

geleneksel evliliklerde kadının sözünün erkekten sonra geçerli olduğunu gösterir. Erkekler eşlerinin her konuda fikir beyan etmesinden yana değildirlir:

“Kadınların Zehra Teyze’ye duydukları kızgınlık, yalnız giyimine gösterdiği özenden gelmiyor. Konuşmasından, daha da çok, konuşurken gösterdiği yüreklilikten rahatsız oluyorlar. Kendileri, kocalarının bir tür yineleyicisi oldukları halde Zehra Teyze görüşünü bağıra çağıra açıklayabiliyor. Kocaları, kaş göz işaretleriyle, onlara susmalarını tembihlerken, ona bu tembihi yapacak kimse yok. Üstelik, kendi karılarını konuşturmaya yanaşmayan bu erkekler Zehra Hanım’ı karşılına alıp saatlerce her şeyi tartışıyor, karılarına da çay kahve taşımak ya da bir kıyıda oturup tartışmanın sonuçlanmasını beklemek kalıyor. O sırada söyleyemedikleri her şey, bir araya geldiklerine Zehra Teyze’ye yöneldiğini sandıkları uzun söylevlere dönüşüyor.

Zehra Teyze’nin en çok tutuldukları yönü de, büyükler hakkında ileri geri sözler etmesi... Tüm olaylara, tüm dedikodulara burnunu sokuyor. Dünyanın gidişini de ülkenin içinde bulunduğu zorlukları da düzelterek görüşleri(!) var.” (Kutlu, Islak Güneş, 70)

Eşler arasındaki uyumsuzluk evlilik kurumunu onlar için, özellikle de kadın için bir hapishaneye çevirmektedir. Evlilik sorunlarının başkalarına anlatılması hoş karşılanmadığı için kadın umudunu yitirmekte ve giderek her şeyi kabullenen bir insan haline gelmektedir. Erkekler eşleri ile sorunlarını genelde onlara fiziksel şiddet kullanarak çözmeye çalışmakta, kadın ise kendisine yapılan bu işkenceyi kimseye anlatamamaktadır. Kısacası mutlu olmak için var edilen birliktelik mutsuzluğun kaynağı olmaktadır.

“ Kâhya, Madame de Marelle’nin geçmişi ile bugünü arasındaki tek bağıdı. Seneler evvel avluda kararsız dikilip, taş duvarlara bakakalan yeni evli gencecik kadının gözlerindeki taze şaşkınlığın, her geçen gün nasıl korkuyla kıvamlandığını bilen tek insandı. Kadının geceleri sırtına inen kırbaçlardan kalan yaraları iyileştirmek için sürdüğü melhemlerin kokusunu da, zamanla melhemlerden medet ummayı bıraktığını da bilen tek kişi kâhyaydı. Onun da gayet iyi bildiği üzere, evliliklerinin ilk yıllarında pek zalim davranmıştı kadının kocası. Gerçi adam zamanla yumuşamıştı yumuşamasına da, bu sefer de gün be gün katılaştı. Katılaştıkça, şu hayatta insana haz veren her şeyi kendine ve etrafındakilere yasaklamıştı. Zamanla hizmetkârlar onun yanındayken gülümsemeye bile cesaret edemez olmuşlardı.” (Şafak, Mahrem, 110).

Eşler arasındaki şiddet kendisini her zaman somut olarak göstermemektedir. Kimi zaman eşler birbirlerine psikolojik şiddetin egemen olduğu bir atmosfer yaratırlar. Alay, küçümseme, önemsememe gibi davranışlar eşler arasında gerilim

yaratmakta ve bu durum bir süre sonra fiziksel şiddete dönüşmektedir. Yaz Sonu romanında Nevin geçmişte evli arkadaşları arasındaki böyle bir durumu anlatmaktadır:

“ ... Evet, öyle, Ayla şiddetti. Saffet, şiddete kapılarını bacalarını ardına dek açık tutan, onu besleyen, büyüten, bu nedenle de o şiddetten en büyük payı alandı. Karısının onca küçültücü sözleri, bakışları, davranışları karşısında ezik-büzük duruşu, Hasan’ı da, kendisini de boğmuştu. Her an masaların, peykelerin altına girme isteği duyardı. Ya da kaçıp ormanlara gitmek, büyük çamların arasında yok olmak, ya da denizin derinliklerine gömülmek... Durma kendinden eksiliyor, durma kendi gözünde kendisi küçülüyordu, anımsıyor. O dinlence bir an önce bitsin istemişlerdi. Güney bile, gülmeyi unutmamıştı. Gereksiz, akıl almaz istekler çoğaltmıştı. Altı yedi yaşlarında bir Güney, o zaman... Evet, iyice anımsıyor: Bir an olsun unutmadığını... ” (Ağaoğlu, Yaz Sonu, 93–94)

Kadına yönelik şiddet konusunda bir örnek de Ölü Erkek Kuşlar romanında yer alır. Erkek eşinden sahibi olduğu mülkü satmasını ve parasını kendisine vermesini ister, ancak kadın bu teklifi reddettiği için eşi tarafından önce dövülür daha sonra da terk edilir:

“ Bir sabah tapuya götürmek için üst kattaki yatak odasından kapıya kadar saçlarından sürüklüyor annesini. Ayaklarını, kollarını eşiğe takıp, gitmem, diyor kadın. Ağzının kıyısından kan akıyor boynuna, beyaz ipek geceliğinin yakasına. Ben çocuğumun hakkını kumara vermem, diye bağıyor, öldür istersen. Ertesi gün önüne kurulan sofrayı itip deviriyor baba, çıkıp gidiyor. “ (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 122)

Devletin evlilik içi şiddet olaylarına sınırlı bir şekilde müdahale etmesi Ölü Erkek Kuşlar romanında ele alınır. Eserde eve polis çağıran Suna polislerin Ayhan’la olan sorunlarına aile içi diyerek karışmamasına şaşırır. Bir çok kadının devletin bu tutumu nedeniyle mağdur olduğu dile getirilir:

“ Sürünerek yatağıma gidiyorum. Kendimi yatağa atıyorum.
Kapının çalındığını, Ayhan’ın gidip açtığını duyuyorum yattığım yerden.
Polis.
Telefon edildi de, diyorlar.
Yok bir şey, diyor Ayhan, gerçekten yok.
Güçlkle kalkıyorum, duvarlara tutunarak kapıya gidiyorum. Ayhan itmek istiyor beni ama geç kalıyor, gördüler bile.
Beni evime götürün, diyorum polislere, evime gitmek istiyorum.
Kapıyı örtmek istiyor Ayhan.

Beni öldürmek istiyor, diyorum. Burada kalamam.
 Evli misiniz, diye soruyor biri.
 Evet, karım, diyor Ayhan.
 Götürün beni, diyorum yeniden. Cinayet işleyecek yoksa.
 Götüremeyiz, diyor öteki polis. Aile içi durumlar. Karışamayız. Bir şikâyetiniz varsa yarın sabah adli tabiplikten rapor...
 Ayhan içeri itiyor beni.
 Bitti, geçti, bir şey yok, gidebilirsiniz, diyor polislere.
 Polis kutsal aile yuvasına karışmıyor, kutsallığı bozulmasın diye. Koca kutsal aile kurumunun başkanıdır; döver de, sever de, öldürür de. Ama sağ kalmayı başarırsan gider dilekçeni verirsin savcılığa. Bileğine mor bir damga vurup adli tabibe gönderirler seni. Zabıtlar tutulur, raporlar alınır. Bu arada tarafları barıştırmaya çalışmak insanlık gereğidir kuşkusuz. Önemli olan aileyi ayakta tutabilmek. Polis karı-koca kavgalarına karışmıyor demek. Her şeye karışıyor ama buna karışmıyor. Zararlı düşüncelere karışıyor, zararlı eylemlere altı yıl ceza kesiyor, ama aynı adam karısını dövdüğünde karışmıyor.” (Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 331-332)

4.14.10. Kadının Cinsel Açıdan İstismar Edilmesi

Kadının cinsel bir obje olarak görülmesi ve bu yoldan para kazanılması konusu bu dönemdeki edebî ürünlerde ele alınan konulardan biridir. Kadının cinselliğe yönelik eylemlerden para kazanması aslında ekonomik güçlüklerden kaynaklanmaktadır. Kadınlar dünyanın bir çok yerinde bugün bile para karşılığı cinsel eylemlerde bulunmaya zorlanmaktadır ve elde edilen para da yine bir erkeğin cebine gitmektedir. Yıldızlar Mektup Yazar romanında kadınların para karşılığında striptiz kulüplerinde çalışmalarını anlatılmaktadır:

“İçeriye girip, sıra sıra duran kabinlerden birini seçip, yanlarında numaralanmış kız fotoğraflarının bulunduğu düğmelerden birine basıp birkaç mark atılıyor içeriye. O zaman perde açılıyor ve fotoğraftaki kız canlı striptiz yapıyor. Kızla aramda camlı bir bölme olacağını düşünüyorum; sırtımda tilki kürküm, bu koridorlardan birine girip bir kabinin önünde duruyorum. Düğmelerin aynındaki kızların resimlerine bakıyorum. Hepsini değişik pozlar almışlar. Bir numaralı kız seçiyorum, basıyorum düğmeye, atıyorum parayı delikten içeriye. Bir numaralı kız meşgul. Param geri geliyor. Avucuma dökülüyor. Cesaretimi yeniden toplayıp, üç numaraya basıyorum bu kez. Parayı atıyorum delikten içeriye. Ne göreceğim onu merak ediyorum. Karşımdaki de benim gibi bir kadın. Birden kapı açılıyor; kendimi dar, pis bir odanın içinde buluyorum. Camlı bölme filan yok arada. Bir an dışarı çıkmak istiyorum. Çıkamıyorum.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, 37-38).

Kadın bedeninin cinsel açıdan istismar edilmesi, kadının bir insan değil, bir zevk nesnesi olarak görülmesi roman boyunca yinelenen temalardan biridir. Kadın toplum içerisinde kendine düşen pazar-tapınak arasında çalışma, yemek yapma,

konuk ağırlama gibi görevlerinin dışında gövdesinden de yararlanan bir nesne olarak görülür. Erkeklerle “sunulan” kadın bir süre sonra kendine yapılan bu gayri insanî davranışları hatırlamayan bir varlık haline gelmektedir.

“Tapınak yosmalığı sürdü Liyotani’nin
Başrahibe böyle buyurmuştu çünkü.
Çok çalıştı pazarla tapınak arasında... Tapınakla mutfak,
Mutfakla sofralar arasında
Artakalan zamanı erkek koyunlarında geçti, birinden
diğerine uçarcasına sunularak.
Gövdesi unutmayı ve kendine yapılanları duymamayı
öğrendi.
(Kutlu, Kadın Destanı, 41).

Kadının cinsel açıdan sömürülmesi konusu Kaf Dağının Ardında romanında farklı bir şekilde ele alınır. Romanda kadınların sinema ve gazete gibi yayın organlarında cinsel bir meta olarak kullanılması ve bunun adının da kadının cinsel özgürlüğü konulmasının sakıncaları dile getirilir. Kadının bir seks objesi olarak kullanıldığı bu yayınlarda temel amacın kadın özgürlüğü değil, erkeklerin cinsel yaşamına farklı boyutlar katmak olduğu anlatılır:

Sırrı, çalışmaktan utandığı sağcı gazeteden, bir magazin gazetesine geçti. Artık muhabir değil, sekreterdi! Yeşil Çam'a ayak atmaya heveslenen, et tüccarı genç kızlar ve kadınlardan bir grup oluşturmuştu, hayatından pek memnundu. "Hani sen feministtin, kadın özgürlüğü bilmem ne laflan ederdin?" diye konuştuğum zaman, bana onları savunuyordu: "işte güzelim, özgürlük dediğin budur, karı bacağını da acıyor, kıcını da. Satıyor, tamam. Olabilir, ekonomik özgürlük sorunu bu. Elinde ne varsa, neye yeteneği varsa, budur, tamam mı." "Yahu, diyorum., kadının etini sergilemesi, satışı çıkarması özgürlük değil, tam karşıtı, erkeğin seks arzulanma aşırı hizmettir, tutsaklıktır. Ona cariyeliktir. Ayrıca dayak yeme, tecavüz, hırpalanma gibi şeyleri seksle karışık sunmanız, bunları seksin gereği olarak kadının hoşlandığı şeklinde vermeniz; kadını, bırak ikinci sınıf vatandaş, hayvandan beter bir yaratık durumuna sokuyor. Onu aşağıladığınız, adamakıllı aşağıladığınız gibi, genç erkeklerin kafasında da seks budur, kadın hırpalanırsa hoşlanır gibi yalan yanlış düşünceler doğmasına neden oluyorsunuz. Güzel olanı, alabildiğine çirkinleştiriyorsunuz. Vahşete çağırıyorsunuz erkekleri." (Işınsu, Kaf Dağının Ardında, 123)

Berci Kristin Çöp Masalları'nda Kel Ali'nin gece işine başlamasından sonra karısı Veliman'ın erkekler tarafından rahatsız edilişi anlatılır. Romanda bekçinin

baskılarına dayanamayan Veliman onunla ilişkiye girmeyi kabul eder. Ancak bu durum diğer bekçiler tarafından da talep edilince Veliman oldukça zor durumda kalır. Romandaki bu örnekten aslında toplumun namus kavramına bu denli bağlı olmasına karşın bu bağlılığı zedeleyen davranışların da yaygın olduğu görülür. Geleneklerin hüküm sürdüğü bir gecekondu mahallesinde bile erkeklerin bu denli fütursuzca hareket edebilmelerini toplumun kendi iç dinamikleri ile açıklamak gerekir. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

Kel Ali sakalığı bırakıp çöp bayırıların alt taraflarında kalan domuz, mandralarında gece işine başladı. Başladığının haftasında karısı Veliman elini yüzüne alıp camın önüne oturdu. Yüzüne ay tepsisinden pırl pırl bir ışık vurdu. Bekçilerden biri Veliman'a düdük çaldı. "Bir defa versen ne olur?" diye fısıldadı. Veliman bir gece beş gece sövdü saydı. Sonunde Kel Ali'nin yolunu gözlemekten yoruldu. Sövüp saymaktan caydı. "Şu kadara olur," dedi. Bir pazarlığa tutuşup bekçiye elini verdi. Koynuna aldı. O bekçi öteki bekçilere haber saldı. Kel Ali mandrada domuz başı tutarken oraların ne kadar bekçisi varsa Veliman'ın gerdanına diş bastı. Çok sürmeden adı 'Bekçilerin Veliman'a çıktı. Bekçilerin Veliman, ardından koğulaşip gülüşen üç konducu kadın dövdü. Hışımla dönüp konducusuna girdi. Ter süzen gerdanını camın önünde rüzgâra açtı. Gökyüzüne baka baka soluğunu durulturken bekçilerden birinin karısı kapısına dayandı, Veliman ekmek bıçağını kaptı. Kadının ağzını yırttı. Saçlarını yoluk yoluk edip ditti. Sonunda da Kel Ali'yi koyup gitti. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 63)

4.14.11. Millî Mücadele Yıllarında Kadın

Cumhuriyet Türküsünde Anadolu'daki kadınların durumu anlatılır. Zaten yüzyıllardan beri erkekle birlikte tarlada çalışan kadın, artık ulusal kurtuluş için her işe koşmaktadır. Savaş yıllarında özellikle hastanelerde kadınlara ihtiyaç duyulmuş ve gönüllü İstanbullu hanımlar bu hastanelerde çalışmışlardır. Romanda bu manzara şöyle dile getirilir:

Evet tanıştım. Bence Türk Ocağı'nın en faydalı hizmetlerinden biri hanımlarımızı cemiyet hayatına çekmek oluyor. Hanımlar da artık salonlara teşrif edip erkeklerle birlikte konferans dinliyorlar, hatta bizzat kendileri, erkek ve kadın karışık gruplara hitap ediyorlar. Ocağın bu erkek kadın vahdetini meydana getirmesi her türlü takdirin üstünde bence. Haizi ehemmiyet husus: Anadoluda da artık kadınla erkeğin farkı kalmamıştır. köylerde, kentlerde kadınlar, erkek işi yapmakta, harman kaldırmaktan, çobanlık etmekten başka, mermi taşımaktan, teçhizat yapımına askerlere giyecek yiyecek teminine kadar pek çok iş yapıyorlar. Bugün Ocağ'ta mevzuubahis ettim, orada İstanbullu hanımlara da ihtiyacımız var. Talip olana iş bol, bilhassa hastanelerde. Selim Muhtar Bey'in kızı da, dikkat

ettim, asri bir hanım, akıllı biri ve milliyetperver, keşke gelebilse Ankara'ya.
(Işinsu, Cumhuriyet Türküsü, 46-47)

Mili mücadele yılları boyunca yaşanan sosyal bunalımlar ve savaş nedeniyle kadınların kendilerini büyük emeller için kurban etme eğiliminde oldukları görülür. Kimi öğretmen olarak bir köy okulunda yaşamını tüketmeyi düşlerken kimi vatan uğrunda şehit olmayı ister. Böylece bu dünyada tadamadıkları yücelik duygusunu öbür dünyada tatmak isterler. Tabi ki o dönemin kadınları günümüze oranla vatan kavramı konusunda oldukça bilinçlidirler. Cumhuriyet Türküsü romanında Nazan da bir köy öğretmeni olarak vatana hizmet etme hayalleri kurmaktadır:

“ Köy çocukları, şüphesiz bu acılı öğretmeni, çünkü hikayesi kendinden önce ulaşmıştır köye, tapacak kadar severler. Hepsî, akıllı, zeki ve güzeldir! Köy çocuklarının gözlerinde Nazan Türkiye'nin istikbalini bulur.. madem ki bu istikbal uğruna şehit düşmüştür mülazımı,, Nazan da elbette kendini davaya kurban edecektir! O yıllarda kızlar kurban olmaya pek meraklıydılar, böylece 'kendini kurban etme' kararıyla Nazan, için için inledi, kalbi merhametten erimiş, göz pınarlarına yaşlar dolmuştu.” (Işinsu, Cumhuriyet Türküsü, 143)

Kurtuluş Savaşı yıllarında kadınların cephe gerisinde birçok alanda çalıştıkları görülür. Ağustos Başağı romanında Ayşe Ana'nın kişiliğinde Anadolu kadınının Kurtuluş Savaşı yıllarındaki fedakârlıkları dile getirilir. Eserde kadınlar olmadan bu savaşın kazanılmasının mümkün olmadığı anlatılır:

“ Ayşe Ana'yı tanıdıktan sonra Esmâ, o küçücük penceresinin dışına taşmıştı. Kadın sanki kırk kapının anahtarını belinde saklayan bir masal anasıydı. Bunlardan birkaçını Esmâ'ya göstermişti. Artık Esmâ kadınların da bir şeyler yapması gerektiğine inanıyor, kadınlar olmadan bu savaşın kazanılamayacağını düşünüyordu. Sonra onların konuşmalarına kulak verdi.”
(Çokum, Ağustos Başağı, 142)

Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu kadınının orduya, Kuva-yı Milliye'ye vermiş olduğu desteğe Ağustos Başağı'nda başka örnekler de verilir. Ayşe Ana mücadeleye destek olmak için tüm varlığı olan bir çift öküzü orduya bağışlamıştır. Ayşe Ana diğer kadınlardan da Kuva-yı Milliye'den hiçbir şeylerini esirgememelerini istemektedir:

“- İşte gördüğünüz gibi, dedi Ayşe Ana. Ben orduya hizmete gidiyorum. Bir çift öküzü ordunun hizmetine verdim. Gayrı bundan böyle benim işim bu. Şimdi size iki çift lafım var. İyi dinleyin... Şu Söğüt'te bayramlı günlerde, düğünlerde, kınalarda hep bir arada olduk. Aş pişirdik kazan kazan; türküler maniler söyledik. Ben derim ki bundan böyle acılı günlerde de bir arada olalım. Şimdi düğünde bayramda değiliz. Acılı gündeyiz. Kendi ocağını tüttürmüşsün, bunun kimseye faydası yok! Memleketin ocağı tütmeli, bacılar... Bunun için de aşınızı bezinizi esirgemeyin ordudan. Yoksa iki elim yakanızdadır! Şu tüfeği boşuna vermediler bana. Yakarım billahi! Eğer kulağıma ‘ Söğüt karıları ocak başlarında pinekliyorlarmış’ diye bir söz gelirse, vay halinize... Bu defa başka türlü gelirim. Bora esmesi, tipi yağması hiç kalır yanımızda. Duydunuz mu bacılar? ”(Çokum, Ağustos Başağı, 184–185)

Kurtuluş Savaşı yıllarında mücadele ruhu sadece cephedeki askerler tarafından değil köydeki, kentteki tüm Türk halkı tarafından hissedilmektedir. Cephedeki askerlere çamaşır, çarık çorap yetiştirmek için kadınlar canla başla çalışmakta, oğullarını askere göndermekten çekinmemektedirler:

“- Bir evladımı Çanakkale’de feda ettim. Öbürü savaştan çıkıp geldi, daha ayağının tozu üstünde dururken, yine askerliğe döndü. Ne yapalım? On tane evladım olsa, onunu da feda ederdim. Yeter ki memleket kurtulsun. Dediğin gibi Lütfi Hoca, Trikopis Mirikopis yakında anlar Hanya’yı Konya’yı. Çünkü yediden yetmişe herkes ayaklandı. Bizim hatun bile tezgâhın başına geçmiş, ordu için arşın arşın bez dokur. Askerin çamaşırını yokmuş, her evden bez, çamaşır, çorap, çarık gibi şeyler istendi ya, Nazik Hanım’ı durdurabilene aşk olsun. Yardım edeni olsa, daha çok bez dokuyacak ama...”
(Çokum, Ağustos Başağı, 305–306)

Romanda aynı desteğin yaşlı erkeklerden de geldiği görülür. Demirci olan Şemsi Efendi’den cepheye mermi ve silah yapması istenir. O da bu istekleri memnuniyetle karşılar:

“ – Diyeceğim şuydu Şemsi Efendi. Şimdi orduya zenaatkarlar ustalar istenir. Tüfekçisinden, demircisine, eğercisinden marangozuna kadar... Yani sözün kısası orduya lazımsın Şemsi Efendi.

Şemsi Efendi heyecanlanmıştı. Gözlerine genç insanların bakışı geldi. Kızlarına baktı. – Vallahi seve seve çalışırım, dedi. Acaba bize de bir iş düşer mi, derdim hep... Polatlı’ya mı gidilecek, Haymana düzlüğüne mi, giderim elbet. Bak şimdi on yaş gençleşmiş gibi oldum. Top da dökeriz

Müftü Hoca'm, sen merak etme. Mermi de yaparız, ne lazımsa... Yeter ki bir işe yarayalım.”

(Çokum, Ağustos Başağı, 306)

Ağustos Başağı romanında halkın orduya desteğinin bir süre sonra daha sistemli hâle geldiğı ve kadınların küçük dikimhanelerde yaz-kış, gece gündüz askerler için giyecek hazırladıkları anlatılır:

“ Sonra odalar, küçük dikim evleri haline getirildi. Kadınlar beyaz tülbentleri, karayeldirmeleriyle askerler için çamaşır dikmeğe koyuldular. Kimi zaman iğne, sabahtan akşama kadar ellerinden düşmedi. Kimi zaman kısık lamba aydınlıklarında, yaz sıcaklığının biriktiğı, nefes alınmaz odalarda çalıştılar.”

(Çokum, Ağustos Başağı, 312)

Ağustos Başağı'nda genç kızların bile orduya destek olabilmek için yıllarca işledikleri çeyizleri satışı çıkardıkları anlatılır. Esmâ evliliğı için yıllardır biriktirdiğı çeyizi satarak kazandığı parayı orduya göndermek ister. Nasılsa savaş ortamında sandıkta bekleyen bir çeyizin anlamı yoktur:

“ - Kime satacaksın? Alıcısı var mı Ablam?

— Sarıcakaya'da zengin karılar var. Onlara satacağım. Bir ikisine haber ettim. Gelip bakacaklar.

Kısmetine çeyizsiz mi varacaksın?

Çeyiz nedir ki Hacer'im? İçimiz şen olduktan sonra, her zaman işleriz, sen üzülme...

Böyle deyip, sandığı kapattı. İşlemeli örtüsünü üstüne çekti.”

(Çokum, Ağustos Başağı, 384)

Kadınların da erkeklerin yaptıkları işleri başarabilecekleri iddiası ülkemizde Kurtuluş Savaşı yıllarında kanıtlanmıştır. Bu konuyu işleyen Ağustos Başağı romanında artık kadının zayıf, güçsüz olduğu yönündeki görüşün yıkıldığı ve erkeklerin de kadınların gücünü kabul ettikleri anlatılır. Çünkü savaş kadın erkek birlikte mücadele edilerek kazanılmıştır ve şimdi de ayırım yapmak yerine birlik içinde hareket etme zamanıdır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“İnşallah yakında Söğüt'e biz de ineriz. Baksana bizim kadınlar geçende dolanıvermişler. Kolları şimdiden sıvayıp kerpici karmak isterler. Ben de dedim ki ' bu kadın işi değildir. Evi erkek yapar, içini kadın döşer.’

Bizim hanım çıktı bana. Ne derse beğenirsiniz? ‘ Savaş sırasında şu kollarla ne işler gördük, şu ayaklar ne çile çekti bilir misin?’ dedi. ‘ Değme erkek bizim çektiğimiz zahmeti çekemezdi. Hamallıktan, rençberliğe her işi gördük. Helal de olsun.’ İşte böyle dedi. Ben de bu laflar karşısında pes ettim... Çünkü İnebolu’dan, Kastamonu’dan nice kadının Ankara’ya mermi taşıdığını gözlerimle gördüm. Bazısı milli müfrezelere katılıp düşmanla vuruştı. Bunu da bilirim. Onun için sustum kaldım.”
(Çokum, Ağustos Başağı, 435–436)

Cumhuriyet Türküsü romanında Türk kadının fedakârlığı ve yardımseverliği dile getirilir. Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında da etkin rol oynayan kadınlar, Makedonya’daki Müslüman Türklere yardım etmek için üzerlerindeki tüm takıları, paraları çekinmeden yardım heyetine vermişlerdir. En yoksul olan kadınlar bile kendilerini düşünmeden kendilerinden daha kötü durumda olduklarına inandıkları soydaşlarına yardım etmişlerdir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

Hikmet de sanki babasıyla yarışta, kardeşini methetmişti. Mesela onu, hastanelere yardım ve aynı zamanda Makedonya’daki Müslüman Türklere yapılan zulümleri protesto etmek amacıyla yapılan toplantıya götürdüğünü anlatmıştı. Ne toplantıymış amma! Nasıl da doluymuş Darülfünun’un salonu. Silme hanım, altı tane tanınmış yazar ve şair konuşmuş, içlerinde Rusya’dan Hilal-i Ahmer’e yardım maksadıyla gelen gruptan Gülsüm Kemalova da varmış ve bilhassa o, İslam tarihinden misaller vererek konuşmuş, Hazret-i Aişe’yi hatırlatmış, Peygamber Efendimiz’in zamanında harplerde kadınların erkeklere nasıl yardım ettiklerini sayıp dökmüş, şimdi de hanımların bizzat firkalar kurarak, askerin yanında yer alması gerektiğini, söylemiş. Fehime Nüzhet Hanım’sa: "Mal Hatun size bakıyor. Onun üstünde Hazret-i Muhammed de size bakıyor, herkesi esaretten kurtaran dinimizin, esir olduğunu görmek için mi bekliyorsunuz? Yardım ediniz, veriniz Allah rızası için veriniz." diye feryat etmiş, işte bu feryatları göz yaşı ile dinlemiş olan Nazan, ablasına sormaya bile lüzum görmeden; parmaklarında, kolunda, kulaklarında, boynunda ne varsa çıkarıp yardım kutusunun içine doldurmuş. Nakıye hanım da, hanımların mücevherlerini vermelerini teşvik etmişti. O: “Paralarımızı, camilerimizi meyhaneye çevirmek için bekleyen düşmana mı bırakacağız? Elmaslarımızı madamların kiliseleri tezyini için mi saklayacağız? Veriniz hanımlar.” Diyormuş. “ (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 39)

4.14.12.Cumhuriyet Dönemi Kadın Politikaları

Cumhuriyet dönemi kadın politikasının ülkemizde yeni bir kadın modeli yarattığı bir gerçektir. Artık kadının eğitimi önemsenmiş ve modern bir kadın tipi yaratılmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet yıllarında bir çok erkeğin de bu eğitilmiş kadınlarla evlenme eğiliminde olduğu görülür. Yeni kadınlar bir öncekiler gibi eski

ile yeni değerler arasında sıkışıp kalmamışlar ve yenilikleri çok kolaylıkla taşımayı bilmişlerdir. Bu kadınlardan biri de Füreya'dır:

“Nuri Conker, belki de Kılıç haklı diye düşündü. Kendi eşi de dahil olmak üzere, Atatürk'ün yakın çevresindeki kadınların arasında bir yıldız gibi parlayacaktı Füreya. Cumhuriyet'in kurucuları, kızlarını okullarda, üniversitelerde, yabancı diller öğreterek yetiştiriyorlardı ama eşleri, ne kadar intibak etmeye çalışırlarsa çalışsınlar Cumhuriyet'e başka bir devirden kalmışlardı. Üzerlerine giydikleri modern elbiseler bile iğreti duruyordu sanki. Çekingen ve ürkektiler.” (Kulin, Füreya, 152)

Yeni bir kadın modeli yaratmak isteyen Mustafa Kemal bu yeni kadının da belirli sınırları aşmasını istememiştir. Zaten bu kadının cinsel kimliğinden daha çok eğitilmiş ve örnek kadın kimliğinin belirgin hale getirilmesine çalışılmıştır. Füreya romanında Atatürk'ün bu tavrı anlatılır:

“Kadınlarla erkeklerin bir arada yaşamayı öğrenmeleri, kadının çarşıdan kurtulup, toplum içinde yar alabilmesi için elinden geleni yapan Mustafa Kemal, saygısızlığa ve edepsizliğe hiç gelemezdi. Danslı toplantılarda bile, kadınların aşırı dekolte ya da aşırı makyajlı olmalarından hoşlanmadığını hemen belli ederdi.” (Kulin, Füreya, 164)

Emir Bey'in Kızları romanında cumhuriyetin ilk yıllarında kadın erkek eşitliği konusunda yeni yasalar çıkarılmasına rağmen bu eşitlik sokağa yansımış değildir. Romanda kadınların eşleriyle bile olsa sokakta yan yana yürümelerinin halk tarafından tuhaf bulunduğu ve dedikodu konusu yapıldığı anlatılır. Aslında kadının sokağa çıkışı ülkemizde erkek dünyası için oldukça radikal bir değişikliktir ve erkeklerin başlangıçta bu durumdan rahatsız oldukları da bilinmektedir:

“ Taarruza giden günlerden birinde Karaoğlan Çarşısı'nda Emir Bey'le yan yana yürüdü. Diye çıkarılan dedikoduyu hatırlıyor. Ne kadar geçti? İki, iki buçuk yıl. Mecliste konuşulmuş. Dostları(!) Emir Bey'in kulağını bükmüşler. Erzurum ile Karesi Milletvekilleri. Adları lazım değil. Seçimlerde kazanamadılar, gelemediler. Nevnihal kızmaktan çok kırılmıştı. Emir bey'in, bu yaşında kendisine laf söylemesine duyduğu öfke büyüktü. Sabaha karşı, Nevnihal'e söylediği o söz: ‘ Bugün dedikodumuzu yapanlar, hiç şüphelen olmasın ki, yeni aldıkları karılarına gömlek gibi fistanları giydirip, kolkola piyasa yaparlar.’ ”
(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 316)

Atatürk Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren kadının yaşamın her alanında erkeklerle aynı oranda rol almasını ister. Bu alanlardan biri de siyasettir. Ancak geçen bunca yıla karşın kadının siyasi alanda pek de istenilen konuma gelemediği görülür. Bu durumda erkeklerin kadına yönelik tutumları etkilidir. Deli Zamanlar romanında bir kadının ağzından kadının siyasetteki yerinin erkekten sonra geldiği ve kadınların ana görevinin erkeğin parti içindeki saygınlığını artırmak ve zarafetiyle siyasete farklı bir hava kazandırmak olduğu anlatılır. Bunun dışındaki asıl kararları alanlar yine erkeklerdir:

“ Ya siyasetle ilişkisi? Partimi de o kuruluşundan bu yana destekliyordu. Ama bir çeşit cephe gerisi saydığı kadınlar kolu üyesi olarak. ‘ Çünkü...’ diyordu. ‘ Kadınlığın yazgısı budur. Öncelik erkeklerindir. Bizim görevimiz onları koltuklamaktır. Bizler ise güzelliğimizle, zarafetimizle kurabiye ve pastalarımızla, el işlerimizle, çay parti düzenlemelerimizle hatırlanır ve kendimizi gösteririz. Bizsiz olunamayacağını bilirler ama saygıdeğer olmalarında bizim payımızı hatırlamazlar bile.’ ”

(Çokum, Deli Zamanlar, 18)

Deli Zamanlar romanında aydın bir kadın olan Aypare içerisinde bulunduğu partinin yeni bir kadın politikası takip edeceğini ve böylece kadının üretime ve hayata katılımın artırılacağını ile sürmektedir. Buna göre kadının hem kamusal yaşama katılması hem de cumhuriyetin ilk yıllarından farklı olarak kadını yönlendirme de vurgulanması sağlanacaktır. Yani kadın kamusal alanda yaşayabilmek için kadınlığından vazgeçmek zorunda kalmayacaktır. Bu yeni kadın tipinin geçmişten ders alan ancak geçmişin kopyası olmayan yeni bir kadın olması sağlanacaktır. Ancak ne yazık ki bu amaca ulaşmak mümkün olmayacaktır. Romanda bu durum şöyle değerlendirilir:

“ Şu halde vitrinlerde biblo, çamaşır teknesi başında tükenmiş bir ev kadını yerine bir şeyler üreten ama kadınlığından da bir şeyler kaybetmeyen bir varlık öne geçecekti.

Benim partimin kadınları tek parti döneminden kalma uzun tayyörlü, çatık kaşlı, öğretmen tipli kadınlardan farklı, kanı sıcak, güzel hatlı, bilgisini yaşayan, yaşatan bir aranılır varlık olarak, açacaklardı kalabalıklarda. Tek parti kadınları yoklukların öfkesini taşımışlardı hep. Sert ve mağrurdular. Oysa bunlar büyük zamanların cömert ellileri olacaklardı. Yıldız çiçeklerince açacak, şakayık gülüşleriyle salonları dolduracaklardı.

Kendilerinden öncekini yaşamayacak, yaşatmayacaklardı.” (Çokum, Deli Zamanlar, 19)

Deli Zamanlar romanında Atatürk’ün Türk kadınının çağdaşlaşmasına yönelik yaptığı çalışmaların yarım kaldığı ve yanlış anlaşıldığı anlatılır. O her alanda erkekle aynı seviyede var olabilen kadınların yetişmesini arzularken, onun çabaları balolarda Batılılar gibi dans etmek, giyinmek, davranmak olarak algılanmıştır. Özellikle taşrada modern kadının temsilcisi olan öğretmen kadınların da yine ölçülü bir çağdaşlık içinde hareket ettikleri ve erkeklerin “sözünden çıkamadıkları” anlatılır. Kısacası Atatürk çizgisinde bir çağdaş kadın yetiştirilememiştir:

“ Siz has yün ve ipek giysileriniz, yapma benleriniz, kelebek dudaklarınızla Pera Palas’ta, Tokatlayan’daki balolarda bir Arjantin tangosuna ayak uydurarak, elinizde uçucu bir mendil, kaçta kaç Avrupalıydınız? Ayağınıza basan kavalyenizin yatık briyantınli saçları, açık renk ceket, belinin yukarisından başlayan pantolonu, yakasında karanfili... Ama her zaman siyah beyazdınız siz... Anneannem o sıralarda siyah çarşaf giyerdi şehirlere geldiğinde.

Cumhuriyet sonrasının etekleri dizinde modern öğretmeni, lacivert tayyörü, koyu renk ruju, içe kıvrık saçları ile uygun adım yürüyen ama hesaplı, başı dik, daha dışa dönük, daha erkeksi; erkeklerin yanında çoğu zaman sönük, söz dinleyen durumunda değil miydi? Bir tek Aypare, kadınsı yapısını zedelemeyen, ölçülü hesaplı, ısrarlı, çetin, varlığını duyuran, sesini işittiren bir kadındı.

Atatürk’ün çağdaş kadınları bunlar mıydı bilemiyorum... Fakat ilçede tanıdıklarımın arasında cumhuriyetin ilk balolarının renkli kadınlarını andıranlar vardı.”

(Çokum, Deli Zamanlar, 36)

Deli Zamanlar romanında üç farklı dönemin yarattığı üç farklı kadın tipi anlatılır. Atatürk, İnönü ve Menderes dönemlerinde hep kadının birbirinden farklı yönleri öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Üç devrin üç farklı kadın politikası kadınların kendileri olmalarını uzun süre ertelemelerine de neden olmuştur. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“ ‘ Hepimizin anneleri Osmanlı görgüsünü şu zaman kadar taşıdılar, taşıyorlar. Kocasının terliklerini, ayağının sıcak suyunu, yemeğini, sevdiği tatlıyı düşünmeyen kaç kadın vardır ki?’

‘ Bunlar neden ters geliyor bize Aypare? İnsanları mutlu ve huzurlu etmek için... bir şeyler yapmak gerekmez mi?’

‘ İstenenler fazlaysa, taşınmayacak yüklerse, her zaman eğilmek, her zaman tasdik etmekse... Kadınlardan tek beklenen şey evlerine

hizmetlerinde kusursuz olmaları değil midir? Menderes dönemindeki kadının gösterişli yanlarını sergilemesi, kalabalıklarda göz doldurması başka bir şey. Bu, Atamızın ve Milli Şef'in devrinde Cumhuriyet aşkına meslek edinme çabasından da farklı. Kadınlar İnönü'nün tutumlu devleti zamanında hep yama yamamayla, mantoları ter yüz etmeyle uğraşırlardı. İsraktan hoşlanmayan hayatımız birdenbire renk değiştirmişti Menderes'le.”
(Çokum, Deli Zamanlar, 121)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük bir hızla uygulamaya çalışılan batılılaşma uğraşlarının şekilsel olduğu Üç Beş Kişi romanında ele alınır. İnsanlar zihin olarak bir değişiklik göstermemelerine karşılık Batılı gündelik hayat davranışlarını çok çabuk benimsemişlerdir. Örneğin balolarda bir Batılı kadın gibi davranmak o dönem üst tabakadaki kadınlar için önemli bir nitelik olmuştur. Bu sözde Batılı topluluk Atatürk'ün çevresinde önemli bir yer edinmiş ve dış dünyaya Türkiye'nin aydınlık yüzü olarak tanıtılmıştır. Ancak bu manzara ne yazık ki taşrada tam tersidir. Cehalet ve yoksulluk da taşrada bir cumhuriyet kurmuş gibidir:

“... Atatürk'ün İstanbul'u ziyaretlerinde hep onun çevresindeydiler. Çarçabuk, belki de Kurtuluşçulardan daha coşkulu görünerek, şölenlerde, danslı toplantılarda, yat gezilerinde boygösteriyorlardı. Batılılaşılmayacak mıydı? İşte, yeni Türkiye Cumhuriyeti için, hazırına, sözde Batılılaşmış saray çevresi artıkları... Yabancı devlet adamlarının ziyaretlerinde, onlar onuruna verilen şölenlerde, balolarda bu topluluk gerekliydi. Uygurluk yarışının yüzakı topluluğu. Hepsi ince konuşmayı, ince giyinmeyi, ince oturup kalkmayı bilir, birkaç dil konuşur, çalınan piyanoların, edilen dansların hakkını verebilirdi.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 162)

Kadınlar seçim sürecine katılmalarının şekilci anlayışımızın bir parçası olduğu Viva La Muerte'de el alınır. Kadınlar seçim çalışmalarını bir “kadınlar günü” mantığı içerisinde algılamaktadır. Bu durum kadının politik sürece katılamaması ve yönetimde söz hakkının bulunmaması anlamına gelmektedir:

“ Ne ki, il örgütünden de hayır yoktu. Çayırtepeci hemcinsleri gibi, il örgütünün sıkılmış, yalnız hanımları da particiliği bir hayır derneği etkinliği gibi algılıyorlar, boş zamanları yapıcı olduğunu düşündükleri bir biçimde değerlendirmek amacıyla ‘sevgili’ Beyoğlu'nda mitingler düzenliyorlardı. ‘İlerici’ muhalefet hemen her zaman Semra Özal'ı hedef aldığından, seçim heyecanı içinde abuk sabuklaştığı oluyordu. Öyle ki, Semra Hanım'a çatma telaşı içindeki Jülide Gülizar, o güne kadar yirmi binden fazla resmi nikâh kıydığını ilan ettiği Özal'ı ‘kadınları erkeklerin boyunduruğu altına sokmak’la suçlayabiliyordu.” (Alatlı, Viva La Muerte!, 581)

Kadının bir toplum için vazgeçilmez olduğu, kadının değerinin olmaması durumunda insanlığın da değerinin olmayacağı görüşü Cumhuriyet Türküsü romanında Mustafa Kemal'in ağzından aktarılır. Eserde aslında ilk Türk toplumlarında kadının da erkek kadar etkin bir rolü bulunduğu, ancak zamanla kadına verilen değer azaldığı anlatılmıştır. Atatürk Türk kadının zaten hep güçlü olduğunu ancak yeni Cumhuriyet'in kurulmasından sonra da ülke çapında bir kadın uyanışının yine onlar tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir:

-Asya bozkırlarından gelen atalarımızın temiz ahlakları, güzel huyları, uzun asırlardan beri bozulmuş, değişmiş; töre unutulmuş. Bu yüzden Türk kadını, içtimai hayattaki yerini yavaş yavaş kaybetmiştir, dedi. Kadını attan indirdiler, dışarıdan çekip evin içine hapsedtiler; içtimai hayattan, cemiyet içinde her türlü faaliyetten menettiler. İşte milletin kuvveti bundan ötürü bozuldu, azaldı. Ancak Balkan muharebelerinde, Harb-i Umûmi'de, şehirlerde kurulan kadın cemiyetlerinin ve bazı mesleklerde çalışmaya başlayan kadınlarımızın yanı sıra, bugün Anadolu hanımları da; harmanını topluyor, çobanlık ediyor, sırasında askere erzak temin ediyor, ona malzeme taşıyor. Eveet, şimdi ve bilhassa istiklali elde ettikten sonra münevver hanımlarımıza büyük vazifeler düşmektedir. Onlar; bu kadın uyanışını inkişaf ettirmek, cemiyetin bu zamanlara kadar atıl kalmış bu kuvvetini yeniden tanzim ederek, yeniden millete kazandırmak mecburiyetindedirler. Kadını tıpkı bir erkek gibi, erkeğe hukukta müsavi, devlet işlerinde büyük vazifeler deruhte eden, çocuk terbiyesinde, aile işlerinde gayet mahir, muhterem bir unsur haline getirmelidirler. Çünkü kadın, kendi başına bizatihi bir kıymettir. Türk kadınına layık olduğu yeri kazandırma gayretlerinin arkasında, daima ben bulunacağım! sizlerde de bu yolda azami çalışma beklerim. Evet, Selim Muhtar Bey'in bu iki yetmişmiş, münevver kızını tanımak bana memnuniyet verdi. (İşinsu, Cumhuriyet Türküsü, 237)

4.14.13. Anadolu'daki Kadının Durumu

Ülkemizde kadın duyarlılığı konusunun belirli çevrelerce belirli sınırlar içinde ele alındığı ve bu sınırların dışına çıkılmasından pek hoşlanılmadığı Kaf Dağının Ardında romanında ele alınmaktadır. Romanda kadın aydınların bile kırsal kesimdeki kadınlara verecekleri mesajların önceden belirli olduğu ve bu bakış açısının dışına çıkanların dışlandığı Mevsim'den hareketle anlatılır. Bu durum ülkemizde kadın aydınların bile kadın sorunları konusunda koşullanmış olarak hareket ettiklerini ve bazı sorunları görmezden geldiklerini anlatmaktadır:

- Düzene bağlı gelenek ve göreneklerin kadın özgürlüğünü kısıtladığını, bazı yörelerde yok ettiğini söyledikten sonra, ekonomik özgürlük sorunu üzerinde

duracağız, özellikle bu sorunu yineleyeceğiz, biliyorsunuz... dinden kaynaklanan pek çok aşırı kısıtlayıcı...

Kadınlara baktım, baş sallayıp idareciyi desteklemekteler... O zaman itiraz ettim:

Lütfen bizim vereceğimiz cevaplar için yorulmayın, örneğin ben sizin söylediğiniz gibi düşünmüyorum, çok daha başka faktörler var ki...

Yürüyüş esnasında öfkem geçeceğine arttı, evde durumu arkadaşlara bağıra çağıra anlattım, kendini ne zannediyordu o kadın! Aslında o kadının kendini bir şey sandığı yoktu, yalnız bizim, "aydın" kadın yazarların ağzından TRT yoluyla halka verilecek belirli mesajlar vardı, belirli., kadın, hatırlatma görevini yüklenmişti. Arkadaşların hiç biri, olaya aldırmadılar, yeni bir durum değildi ki.. Selin:

- Onu bunu bırak., dedi., üstüne inanılmaz bir canlılık geldi, farkında mısınız? Hepsi onayladılar: "Demek beni, bi adamakıllı kızdırmak lazım!" Herhalde...

Hele on beş gün sonra program yayınlanıp da, dergi adreslerine bana mektuplar yağmaya başlayınca, kızgınlığım büsbütün arttı. Çünkü okuyucuların hiç biri program esnasında söylediklerimle ilgili değildi; onları şaşırtan, kızdıran, bana küfürler sıralamalarına sebep olan giymiş olduğum şık ipek bluzdu! Biri, "Bu mu devrimci bellediğimiz Mevsim Öz, neydi o parlak giysi, sizden utandım." diye yazmıştı. Daha buna benzer bir çok lâf, bir sürü kişiden."

(Işın, Kaf Dağının Ardında, 178-179)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ilginç bir kadın portresinden bahsedilir. Okuma yazması olmayan, küçük yaşta evlatlık verilen, iki kocasından üç çocuğu bulunan Hanife Abla hepsi üniversite mezunu olan kadınlara hayat dersleri verir ve onun verdiği derslerin hepsi de doğrudur. Bu durum karşısında şaşıran kadınlar kimin daha gerçek/gelişmiş olduğunu belirlemeye çalışırlar. Taşralı bir kadın olan Hanife Abla'nın büyük şehirdeki tutunma mücadelesi aslında bir çok Türk kadını için de geçerlidir. İyi bir eğitim alamamış, yaşamı boyunca horlanmış, ama horlayanları beslemek zorunda kalmış olan bu tür kadınlar yine de hayata yenilmemeyi, yaşama sevinçlerini kaybetmemeyi başarırlar. Çünkü onlar için yaşamda kalmak en büyük amaçtır. Onların üst düzey eğitilmiş kadınlar gibi "hafif" sıkıntıları yoktur. Romanda Hanife Abla'nın mücadelesi şöyle özetlenir:

Enikonu bir sessizlik, neden sonra başını kâğıtlardan kaldırıp, "Mantığın sesi" diyen Güler Hoca, Hoca'nının onayından da cesaret alıp, bizi bir güzel haşlayan Hanife Abla! O söylendikçe söylendi, biz de öyle hayretler içinde hatta ağızımız bir karış açık, durduk dinledik! Şimdi düşününce, onca şaşkınlığımız da bir tuhaf, çünkü Hanife Abla'nın dünya görüşüne yabancı da değilizdir. En yenimiz, kadının on yıllık müşterisidir. Bu "müşteri" lafı da onundur ve bence hayata karşı nerede durduğunu pek güzel özetler. Şöyle ki, Hanife Abla, evlerini temizlediği bizleri hiçbir zaman

"işveren" olarak görmemiş, öyle "hanımın" filan türünden hizmetkârane hitabete itibar etmemiştir. Kendisi, serbest meslek sahibi bir profesyoneldir, bizler de onun yıllanmış "müşterileri." Nasıl ki, insan bir kuaför, bir terzi beller hep ona gider, aynen onun gibi, ev hizmetlerinde de Hanife Abla'ya gidilir. Şu farkla ki, onun işyeri portatiftir, mesleğini deplasmanda icra eder. Hani uzun süreli iş ilişkilerinin kişisel dostluklara dönüştükleri bir nokta vardır ya, Hanife Abla ile bizim ilişkilerimiz, o noktayı geride bırakalı yıllar olmuştur, işte, mesela, "süt gibi adam" dediği kocasına taptığını biliriz. Çok iyi bir ticari kafası olduğunu, en yüksek faizi hangi bankanın ne koşullarda verdiğini bildiğini biliriz. Örneğin, son krizde, İmar Bankası'nın güvenilirliğine ilişkin sorularıyla Asude'nin başının etini yemiş, sonuçta herkes banka batacak diye parasını çekip faizden olurken, Hanife Abla, "Muhacirlere para mı kaptıracam? Kaptırmam!" diyerekten kendisinininkine dokunmamıştı. Muhacirler, dediği de Uzan'lar. Nereden duyduysa duymuş, Rumeli göçmenleri olduklarına karar vermiş. Sonra, işte artık nasıl yaptıysa yaptı, Armutlu'daki gecekondusunu dört dairesel apartmana dönüştürdü. İrfan'ı Güneydoğu'ya gitmekten

- Karate kursuna gittiği için Şırnak'a komanda ederler diye korkuyordu - kurtardı, Ankara Orduevi'ne garson olarak yerleştirdi, falan. Sakın yanlış anlaşılmasın, Hanife Abla'yı her zaman içtenlikle takdir etmiş, kollamışızdır. Kolay değildir, Tosya'nın bilmemne köyünde yedi yaşında yetim kalıp, evlatlık verilmek. Boyu evyeye yetişmediği için bulaşıkları yıkasın diye sandalyeye çıkarırlarmış. İki evlilik, üç çocuk, dört torun, telefon dahi çeviremez okuma yazması hiç yok ve şimdi TEM'e nazır üç gün sonra bilmem ne "plaza"ya dönüşeceği kesin apartman, çocukların alüminyum panjur atölyeleri. Hepsi bir başına. Bütün bunlar böyle. Fakat, yine de, o gün Hanife Abla bize ağır geldi! Katı ve acımasız. Öyle sanıyorum ki, onun dile getirmediğini de biz içimizden tamamladık ve oraya Süheyla'nın yaşlanan kocasını fırsatını bulmuşken defedip ameliyatlara harcadığı paralarla kendisine süt gibi bir genç adam bulmasının çok daha doğru olacağı şeklinde bir argüman çıktı. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., 12-13-14).

Kumral Ada Mavi Tuna romanında Doğu'daki kadının her yönden horlandığı ve tüm bu olumsuzlukları sessizce kabul etmek zorunda olduğu anlatılır. Romanda eşi erkek çocuk istediği için sürekli çocuk doğuran ve bu doğumlardan birinde ölen bir kadının dramı anlatılır. Kocasının kızlarıyla ensest ilişkiler kurduğunu bilen anne bu duruma bile ses çıkaramaz:

“ Annem olacak manyak, babamın bizi her bakımdan taciz ettiğini, Meryem ablamın düşük yaptığı bebeğin babamın dölü olduğunu bile bile hala o herifin altına yatar ve erkek doğurmaya çalışırdı. Soysuz karı! Ne oldu ama? Hem de oğlanmış son doğurmaya çalıştığı... böğüre böğüre öldü kırk yaşında... ‘ Kanamadan ölmüş’müş! Hah güleyim bari! Neden kanama olmuş acaba? Bi yerde, bi şekilde kanamaya neden olan bi durum mu olmuştu ki acaba, bilmem ki?..”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 379)

Doğu'da kadının evli bile olsa eşi üzerinde yasal bir yaptırımını olmadığı, varsa da bunları kullanamadığı Emir Bey'in kızları romanında Gülhayat örneğinden yola çıkılarak anlatılır. Gülhayat kocasının en yakın arkadaşı olan ve konakta çalışan Alma Hanım'la birlikte olmasını görmezden gelir. Emir Bey de bu ilişkiyi kaçak yollardan devam ettirir. Alma Hanım'a karşı bir aşk beslemeyen Emir Bey sırf cinsel ihtiyaçlarını ve isteklerini gerekçe göstererek onunla birlikte olur. Zaten konakta çalışan biri olarak Alma Hanım'ın da konağın beyine karşı koyması mümkün değildir. Bu durum Doğu'da kadının söz hakkı olmadığını ve yerinin erkekten sonra geldiğini göstermesi bakımından ilginç bir örnektir:

“ Emir Bey ne zaman Alma Hanım'ı kendine aldı? Yatağına alma hakkı vardı. Kaçak bir ilişkiyi seçip, ikinci kadın olarak bir yasallık vermeyi düşünmedi.

Herkesi hatırlıyor da Leyla, Alma Hanım'ı unutmuş. Helal Hatun'un can yoldaşı, sarı gözlü, sarı saçlı, sarı sedef tenli o kadın. Babası dişiliği kullanmış.

Şarklılığı yaşadı Emir Bey. Aslolan beden istekleri. Beden akla hükmeder şarkta. Akıl nahiftir. Nazlı tek oğul gibi korunur akıl. Çünkü şarkta akıl, küçük şeylerle ve çok ayrıntıyla uğraşır. Beden kabalıklara razı. Akıl onun gücünü anlamasın diye, dille yüceltilir... Yüceltilir ama aklın gücüne hiç aldırılmaz.

Katil çokluğu bundan!

Belki Gülhayat'ın tepki vermesini beklemiştir sonraları. Ama o sahiden yok saymış kocasını. Emir Bey'in erkekliğini işkence olarak görmüş. Korkusundan bulantılar çekmiş. O günlerde son kez gebe kalmış.”
(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 239–240)

Bir Göçmen Kuştu O romanında kırsal kesimde yaşayan bir kadın için yaşamın ne kadar güç olduğu anlatılır. Kafkaslarda yaşayan Cevahir çalışkan bir kadın olmasına karşın tarla, ev, hayvan bakımı işlerinin tamamına yetişememektedir. Bu durum aslında birkaç kişi tarafından yapılması gereken bir çok işin sadece bir kadın tarafından yapıldığını ve kırsal kesimde kadın olmanın güçlüğünü anlatır:

“ İki gün önce, evinin işinden baş alamayan bir kadındı. Sabah kalkacak, çorbayı ateşe vuracak, ahırdaki hayvanları çobana katacak, evi ahırını temizleyecek. Yemek yapma, çamaşır yuma, çocuğun işleri. Ayda bir, yerler samanlı toprakla sıvanacak, yılda iki mevsim, evin içini dışını ak toprakla badanalayacak... O kadar mı, harman kaldırılırken kocasına yardım edecek, nişasta, pekmez yapacak, erik, vişne, dut, kayısı, et, sebze kurutacak, tarhana karacak... Her gün boğaz derdi üstüne. Tembel miydi, kim söyleyebilir? Bir dönüşte iki iş bitiren bir kadın ama, yine de yetişemiyor işte. Batu ise, üç ablalı bir evde yetiştiği için, yediği önünde, yemediği

ardında istiyor. O yüzden boyuna kavga çıkıyor. Birbirlerinin yüzlerini yırtarak, saçlarını yolarak sürüp giden kavgalar. Çünkü Cevahir, öyle başını kollarıyla saklayıp dayak yiyecek kadınlardan değil. Zaman zaman küdeden aşırıp üstünden atıyor Batu'yu.”

(Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, 30–31)

4.14.14.Kadın ve Beden

4.14.14.1.Hamilelik ve Doğum

Çocuk sahibi olmak uzun bir süreçtir. Bu dokuz aylık süre boyunca kadın fiziksel ve ruhsal açıdan büyük bir değişim geçirir. Hormonal dengedeki düzensizlikler kadının psikolojisini oldukça zorlar. Hatta kimi kadınlarda doğumdan sonra “lohusalık depresyonu” geliştiği görülür. Bir yandan kendi bedenini toparlamaya çalışan kadın, öte yandan bebeğinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır. Aileye yeni katılan üye ve kadının sıkıntıları nedeniyle bu dönemde karı kocanın birbirinden uzaklaştığı görülür. Bu durum Pasifik Günleri’nde şöyle anlatılır:

“ ikinci çocuğumuzun doğumundan sonra karım büsbütün değişti. Canı hiçbir şey yapmak istemeyen, bütün gün yataktan çıkmayan, sürekli benden yakınan bir kadın olup çıkıverdi. Genç yaşta evlenmişim. Kardeşimle beraber bütün gün bir fabrikada kendimizi öldürürcesine çalışıp durduk. Şimdi tam rahata erdim, para-pul sahibi oldum, bu kez de evliliğimin ne denli boş olduğunu görüverdim.Bu, belki baştan beri böyleydi. Ama çalışıp durduğum için bunu görememişim. Şimdi, fazla yaşlanmadan yaşamıma yeni bir yön vermeye çalışıyorum.” (Eray, Pasifik Günleri, 72-73).

Doğum anne ile çocuk arasında somut olarak kurulan ilk bağıdır. Anne adayı zorlu acılardan sonra çocuğunu kucığına aldığı anda tarifsiz bir mutluluk hisseder, ancak anne olmak için bir çocuk doğurmak yeterli değildir. Önemli olan ona bir ömür boyunca rehberlik etmek ve her durumda onu sevebilmektir. Bu nedenle bazı kadınlar doğurmadıkları çocuklara öz annelerinden daha iyi analık yapabilmektedirler. Füreya romanında Füreya çocuğu gibi sevdiği yeğeni Sara'ya karşı annelik duyguları beslediğini ifade eder:

“...çocuğum olmadığı için eksiklik duyduğumu sanmıştı bazı yakınlarım. Bir arkadaşım “İsterdin herhalde anne olmayı,” demişti. “Sara var ya” dedimdi ona. “ama onu sen doğurmadın ki,” diye yanıtlamıştı. Aptal kadın, çocuk sevgisinin doğuma bağlı olduğunu sanıyor. Bir çocuğu evlat gibi sevmek için, bacaklarını açıp avaz avaz bağırarak onu içinden çıkartmak şart sanki. İnsan var, icabında öz çocuğunu bile sevmiyor... ya da çocuklarından birini ölesiye, diğerlerini makul dozlarda seviyor. Tıpkı anneannem gibi. Anneannem, Cevat dayıma tarifsiz bir tutkuyla bağlıydı

bence. Kocasını vurmuş olması bile, oğlunu tükenmez bir duygu seliyle, onu bağışlayarak, onu korumaya çalışarak, ona toz kondurmayarak, son nefesine kadar sevmesine engel olamadı.” (Kulin, Füreya, 56)

Doğum kadın için bir çok farklı yönü barındıran bir eylemdir. Fiziksel açıdan oldukça güç olan doğum, ruhsal açıdan da kadın için zor bir durumdur. Bu dönemde kadın eşinden kendisine destek olmasını ister. Ancak ne yazık ki kadının çevresinde kalabalık kadın grubu buna engel olur. Geleneksel yapımızda doğum tüm yanlarıyla kadına has bir eylem olarak görüldüğünden erkekler bu durumdan dışlanır. Bitmeyen Aşk romanında Sinan kendi çocuğunu onsuz doğurmak isteyen eşine kızar:

“Viyaklayan kadınlar ordusuna bir an daha dayanamayacağımı karnıma saplanan en keskin sancıyla bir kez daha duydum ve onları odadan kovmak üzere ayağa fırladığımda birden anladım: Suna ile değil, asıl benimle yalnız kalmak istiyordum. Tüm gövden sana doğru gerilmişti. Sana doğru zonkliyordu. Çünkü sen canlıydın, bana doğruydun... Suna beni çoktan bırakıp gitmişti. Kadınların ördüğü duvarın ardına değil, iniltilerin ve tüm rengini yitirmiş maskemsi bir yüzün ardına saklanmıştı. Uzattığım eli tutamayacak kadar uzaktı benden. Paylaşmak/hayır devralma/için kıvrandığım acının bir yudumunu bile bana aktarmayı yüreğinin ucundan bile geçirmediğini dehşetle ayırımsadım. Benim çocuğumu bensiz doğurmak istiyordu. Tümüyle kendi dünyasına kapanmıştı. Anasının, kardeşlerinin fazlalığını ayırımsamıyordu ama benim fazlalığımı duyuyordu. Ya da bir an duydu... kadınları bağırarak kovduğumda, iniltilerinden bir an için uyanıp kim olduğumu merak edercesine, baktı yüzüme... sonra besbelli tanıdı ki beni, sancılarını silip süpüren bir korku yansıdı gözlerinde... ve yüzünü acıyla değil de umutsuzlukla buruşturup gözlerini kapatırken hiçbir şey demedi ama, o ağlamaklı, yakınmalı sesini işittim ben gene de: ‘Her yerde bir tatsızlık çıkarmasan olmaz mı?’” (Kür, Bitmeyen Aşk, 222)

Doğumun kadın yaşamı üzerinde olumlu ve olumsuz bir çok etkisi vardır. Olumsuz yanlardan biri de kadınları uzun süre çalışma hayatından uzaklaştırması ve fiziksel yapısında değişiklikler yaratmasıdır. Bir çok kadının hamilelik sırasında aşırı kilo aldığı ve bu kiloları veremediği görülür. Bu durum özellikle fiziksel görünümüleriyle para kazanan kadınlar için oldukça risklidir. Sonuncu Sonbahar’da bir film yıldızının doğumundan sonra uzun bir süre toparlanamadığı anlatılır:

“Derken karnı iyice büyüyünce çalışamaz olmuştu tabii. Hamileliğinin son dönemi, doğumu, doğum sonrası çok zor geçmişti. Otuz yedi yaşında ilk çocuğunu doğurmak kolay değildi elbette. Doğumdan sonra uzun süre yatması gerekmişti; bu arada aldığı kiloları atması da zaman istediğinden hiç çalışmamıştı.” (Kür, Sonuncu Sonbahar, 22)

Doğumun kadınların duygusal dünyasını zenginleştirdiği iddiası İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında da vardır. Romanda kadınların duyarlı ve ince olmalarındaki asıl sebep doğurganlık özellikleri ile doğumdan sonra yeni bir canlıyı hayata kazandırma mücadelesidir:

“Bana sorarsan, ben de duygusal konularda, bir kadın kadar duyarlı, ince, hassas, kırılğan bir erkeğin olabileceğine inanmıyorum...
 “neden mi? Çok basit! Çünkü bir erkek, bir başka varlığa hayat kazandıramaz. Ancak dolaylı olarak katkıda bulunabilir. Yani, bir erkek doğuramaz, bir insan yavrusunu içinde büyütüp, onu hayata kazandıramaz. Ya da hayatı o yavruya kazandıramaz!...” (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 232)

Kadına özgü bir eylem olan doğum kadın için ilginç bir yaşam deneyimidir. Büyük acı veren doğum sırasında kadın mutluluğu da birlikte yaşar. Ayrıca geleneklere göre melekler kadına doğum sırasında yardım etmektedir. Gece Dersleri romanında yoksul bir Anadolu köyünde Gılaptan Ebe'nin yardımıyla ilk çocuğunu doğurmaya çalışan bir kadının durumu anlatılır:

Artık adlı adınca ilk gelinlik arkadaşlarını seçemediğin, belleğinin uzak doğusundaki yopyoksul köyde, ilk çocuğunu doğurmak için böğürmeye başlamadan az önce, rüzgârla ve at nalı büyüklüğündeki sihirli közle kadınların nasıl büyülendiğini öğrendin. "Dünya kurulmadan geri, buymuş kadınlığın yüce sırrı.." Epeski soluğunu üfleyerek kulağına fısıldadı Gılaptan Ebe. Mayalanmış ekmek hamuru gibi kabarmış yaşlı yüzünü, yüzüne eğerek mırıldandığı, yanardağ masalını anlattın, en arka bana, ablalarımaysa çok daha evvel.. "Kurulmuş sonra, delikli dünya ah işte böyle.." Acıdan bayılmamam için yemin verdirdin bana. Gözümü ve kulağımı dört açmam için sımsıkı tembihledin. "Tek zevkinden mahrum olmasınlar o çağılıtlı akışın ve coşkuyla yıkasınlar ruhlarını diye, gençken ağaç dalına bağlar da doğurtmuş köyün kadınlarını Gılaptan.." Yıldızların ışığını, ağaçların yapraklarını, dünyayı saran mavi boşluğu püskürteceğimi içimden, ilahi bir rüzgârın esişiyile kayaların oyuklarına denizleri dolduracağımı söyledin. "Bacaklarının arası, kızgın demirlerle dağlanmış gibi bir yanmaya gelinceye kadar kendini dinleyeceksin ve sonra at nalı büyüklüğündeki o sihirli közü oturtacaklar rahminin ağız kısmına ve iteleyecekler seni bir uçurumdan. O vakit bir çift kanat ve derin derin soluklar sunacak sana iki uzun saçlı melek. Kanatları takınacaksın ve soluklarıysa otuz üç kere alıp usulca geri bırakacaksın.." (Tekin, Gece Dersleri, 69)

Kadın yazarlarımızın romanlarında kadın bedeniyle ilgili eylemlerden sıkça söz edilir, menopoz, doğum bunların başında gelir. Özellikle doğum olayı yazarlar

tarafından ayrıntılı betimlemelerle verilir. Soyunu sürdürmek amacıyla hareket eden kadın için doğum sadece biyolojik değil psikolojik bir süreç olarak da romanlarda ele alınır. Anne ile çocuk arasında hamilelikle başlayan ilişki doğumla birlikte farklı bir boyut kazanır.

“Zor bir doğum olacağını hemen anlamıştı. Bebeği bu âleme buyur etmeden önce, sancılar içinde kıvranan genç kadının alnını okşadı. Ter içindeydi kadın. Alnından süzülen ter damlaları, durmaksızın akıttığı gözyaşlarına karışıp, güzel yüzünde incecik patikalar çiziyordu. Bu ilk doğumuydu. Hem bebeği hem kendisi için korkuyordu. Her kımıldanışında, her sancılanışında, ince, uzun bir tütsü gibi tüterek etrafına korkunun kokularını yayıyordu.”
(Şafak, Şehrin Aynaları, 37)

Cadı Ağacı romanında alt tabakaya ait kadınların yaklaşımları ile üst tabaka kadınlarının yaklaşımları arasındaki fark doğum eylemi bağlamında ele alınır. Varlıklı kadınların gebe kalmaktan, doğurmaktan daha çok korktukları Doktor Nilüfer’in gözlemiyle anlatılır:

“ İnsanların tipleri bile değişiyor bu semtte. Daha beyaz kadınlar; daha tombul, su gibi para içinde yüzen, entelektüel kadınlar; yazları saçlarını kısacık kestirten, yaz sonlarında mutluluklarını ve tatillerinin güzelliğini tenlerinin koyuluğuyla oranlayan kadınlar... Daha az gebe kalan,; ama, gebe kalmış olmaktan yoksul kadınlardan daha çok korkan kadınlarla haşır neşir olacaktı artık.”
(Kutlu, Cadı Ağacı, 25)

Kadın sosyal açıdan dışlanan bir varlık olduğu için onun bir parçası olan çocuklarda bu yoksunluk ve dışlanmışlık duygusuna eşlik ederler. Her türlü haktan yoksun olarak üretime katkıda bulunan, çok çocuk doğuran ve bu çocukların sorumluluğunu da tek başlarına taşıyan kadınlar bu durumdan kurtulmak için tapınaklara koşup koruyucu Tanrıçadan yardım istemektedirler. Kadının sürekli çocuk doğurması, süreli emzirecek bir çocuğunun bulunması da kadın bedeninin sömürülmesine bir başka örnektir. Kadın kendine danışılmadan hamile bırakılmakta ve isteği dışında alan çocukları yoksulluk içinde besleyip büyütmektedir.

“Nice yıldan beri kadınlar akıyor kente.
Kimi pazarlara geliyor, kimi pazarlanıyor.
Üretirken ve taşıırken belleri kırılan kadınlar,
Kırgın ve solgun dünyaları, namuslu olmanın...”

Tapınağa koşuyorlar, dertliler.
 Hep dolu memeleri, mis kokulu kutsal aksuyla.
 Ve yaşamın kutsal öz suyuna aç ağızlarıyla bebekleri,
 Sanki inmiyor kucaklarından, öyle çok doğuyorlar.
 Eteklerinde öbür çocuklar umuda sarılır gibi sarılarak, ekmek bulduklarında
 düşmeye hazırlanıyorlar.
 Hani o yoksul kadınlar... İlk soluklarından beri sandal
 görmemiş ayakları,
 Ve elleri, çatlak ayakları kadar çirkin kadınlar.
 Koruyucu tanrıçanın tapınağına korkarak çıkıyorlar.” (Kutlu, Kadın Destanı,
 18)

Islak Güneş romanında doğum kontrol yöntemlerini uygulamayan bir çiftin durumu ele alınır. Ülkemizde doğum kontrolünü yapmak genellikle kadının görevi gibi değerlendirilir. Romanda mahallede sürekli gebe kalan, bir çocuğunu emzirirken diğerini karnında taşıyan bir kadının durumu anlatılır. Kadın onuncu çocuğuna hamiledir. Bu durum doğum kontrol yöntemleri konusunda kadınların bilgisizliğini ya da aldırmaçlığını ortaya koymaktadır:

“Annesi, dokuzuncudan mı, yoksa onuncu çocuğundan mı ne yine lohusaydı. Hep gebe bir kadındı zaten. Hep emzikliydi. Emzikliyken çocuğu süttten kesiyor, yeni bir çocuğa aşermeye başlıyordu. Kocaman bir göbeği vardı. Gebeliklerinde büyüdüğü fark edilmeyecek, doğumlardan sonra da küçülmeyen koca bir göbek...
 Kadını görünce bizim annelerimiz hemen dedikodusunu yapıyorlardı:
 “Abovvv anam! Karıyı süttü de korumuyor ki Allah korusun. Hem, bu kadar azgın olanı Allah nasıl korusun?” ” (Kutlu, Islak Güneş, 61)

Kadının bedeninin farklılıkları İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ele alınır. Romanda doğurganlık özelliği nedeniyle sık sık kadın doğum masalarına yatmak zorunda kalan bir kadının duygularına yer verilir. Kadın için doğum, her ne kadar doğal olsa ve kadına mutluluk verse de zaman zaman bu nedenle tedavi görmek onların hoşuna gitmemektedir. Yetişkin bir kadın yaşamı boyunca gebelikler, doğumlar, kürtajlar, miyomlarla baş etmek zorunda kalabilir. Bu durumun yarattığı korku romanda şöyle anlatılır:

Muayene masasından kalkıyorum. Ömrüm boyunca ne çok yattım kalktım bu soğuk kadın masalarına. Bunlar çaresizlik duygusu ve ürperti uyandırırılar insanda. Dizlerinizin iç kısmına değen metal yarım yuvarlaklar üşütür içinizi. Dünyaya karşı hiç olmadığınız kadar savunmasız, çaresiz ve utanç içinde kasılır kalırsınız. Bu masalar ürkütücü bir kadınlık serüvenini

simgelerler ve insanı yavaş yavaş kaçınılmaz sona doğru götürürler. Gebelikler, düşükler, doğumlar, kürtajlarla, polip ve miyomlarla ya da kanserli hücrelerle azala azala yol alınır ölüme doğru. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 33)

4.14.14.2. Kürtaj

Evlilik dışı ilişkilerde istenmeyen gebelikler gerçekleştiğinde erkek tarafın genelde bu sorumluluğu almaktan çekinmesi Bitmeyen Aşk romanında ele alınmaktadır. Bebek doğuma kadar kadın bedenine ait bir varlık olduğu için baba adayları çocuk doğana kadar genellikle bu çocuğun varlığını hissedemezler. Anne adayları ise baba adaylarından kürtaj kararını birlikte almalarını beklemektedirler. Romanda kürtaj kararı almaya çalışan Nilgün'ün ne yazık ki yalnız olduğu anlatılır:

Semra, hemen Sinan'a haber salmaktan, onu sorumluluğunu yüklenmeye zorlamaktan yanaydı. bense, elbette böyle hır şeyi gururuma yediremezdim. Gelecekse, beni sevdiği için geri gelsin istiyordum.

"Amaaaan, böyle bir durum olmasa, hiç gelmesin daha iyi, sersem herif," dedi Semra yüzünü buruşturarak, "zaten nesini beğendin, ne diye peşinden gittin, hiç anlamadım biliyorsun... Ama hep o keyif sürsün, sen acı çek... Olmaz öyle şey! İstesen hapse bile attırırısın serseriyi!"

"Daha neler: Tek istediğim şu çocuktan kurtulmak..."

Çocuktan kurtulmam gerektiğini, evlensem de evlenmesem de bu yaşta anne olup tüm geleceğimi çöp sepetine atmanın akıl almazlığını Semra da kabul ediyordu. Gene de Sinan'ın bu işten biraz olsun acı çekmesini istiyor, değil acı, sıkıntı bile çekmeyeceğini düşünmek içinde isyan duyguları uyandırıyor bense onu olaya zorla karıştırmayı kesinlikle reddetmeme rağmen kurduğum hayallerde, türlü biçimlerde sorumluluğu yüklenmesini istiyordum. (Kür, Bitmeyen Aşk, 148)

İhtilâl yıllarında kadınların bazıları koşullar nedeniyle çocuklarını aldırarak durumunda kalmışlardır. Örgüt içinde çalışan kadınlar, çocuklarını doğurma kararını bile tek başlarına alamamaktadır. Diğer üyeler genellikle bir kadının çocuk doğurmasına olumlu bakmamaktadırlar. Gece Dersleri romanında bu nedenle çocuğunu aldırarak zorunda kalan bir kadının üzüntüsü ve çelişkisi dile getirilmektedir:

Tam da kongresi yaklaşırken devrimci bacılarımın kara bir oğlak düştü karnımın en dibine, onca iş arasında doğurmak için ayağa kalktım. Kitapların altını çizerek okuyanlar, gözlerinin kızgın sularını yüzüme sıçrattılar. — Doğurursan oğlağını, adını Malik koyarız, Malik ki cehennem bekçisinin adıdır..

Elveda ey, bulutlara yazılı gündeminizden toprağa atlayıp intihar etmektir maksadım. O kuş lastiği gibi demirden aletine doktorun bindirecekseniz beni, karnımdan cenazeler çıkartan kaynanam gibi, ölmek daha şeker. Doğurmak istiyorum bebeğimi, eli kırbaçlı küfürbaz cininizin izniyle. Siz annemin yeşil atlarının yüzüne okuyup üfleyin Kalinin'in fedakârlık defterini. Teklifinize uyup saplantılarımın gönlünü kıramam. İade ediyorum görevli kolluğum ile karton önlüğümü. (Tekin, Gece Dersleri, 80)

Kürtaj meselesi Viva la Muerte romanında da işlenir. Eserde Günay, Şafak'tan olan çocuğunu Şafak'ın değiştiğini, kendisini istemediğini düşünerek aldırır. Bu olay sırasında Günay yalnızdır. Kürtaj işlemi sırasında kadınların yalnız kaldıkları ve bu “sorunu” genellikle tek başlarına çözmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu durum, Günay'ın hastalanma ve ölüm sürecini de hızlandırır:

“ ‘ Kızımızın idam kararı, Çayırtepe rüzgârıyla savruldu gitti. Geride, ufacık bir kan lekesi olsun, bırakmadı. İğne başı kadar küçük bir rahmi olan küçücük bir kız, kapıyı çaldı çaldı duyuramadı. Sonra da faraşa dolduruldu, atıldı.’

‘ Kızdı, öyle mi?’

‘ Kızdı.’

Anlamıyordum. Kendisini böylesine derin bir acıya mahkûm etmiş olmasını anlamıyordum.

‘ Çocuğunu ondan çalamazdım,’ dedi, aynı ürkütücü sükûnetle, ‘çalamazdım... Özsuğunu hiç çalamazdım. Hayatını kaba kuvvetle ikiye bölemezdim.’ ”

“ ‘ Nasıl dayanabildin?’ diye sordum. Yanlış anladı.

‘ Gittim, pentatole yumuldum işte. Uyandığında, içimdeki Şafak ölmüş, hastabakıcı kovayı dökmüştü bile.’

Onu sormamıştım ama kendimi alamadım,

‘ Yanında değil miydi?’

‘ Niye? Ne acısını ne de sonuçlarını paylaştığımız bir ölüm değildi ki!’

Kendimi, ilk ameliyatını öğrendiğim zamanki ruh halimde buldum.

‘ Sana bir şey olabilirdi... ve ben, biz, bunu bilemezdik! Tülin'i yanına alabilirdin.’

‘ Alsaydım, hepiniz Şafak'a düşman olurdunuz, canım,’ diyerek omuzlarını silkti, ‘ben çok ağladım çünkü.’

Bütün bunlar olup biterken Çayırtepe'yi hiç aksatmamış olmasını düşündüm ben de. İtalik'liyordum ve Günay düşüncelerimi okuyordu.

‘ Onu seviyordum,’ dedi duyulur duyulmaz bir sesle, ‘ ‘onlar'ın safına geçmesine, ölü-sevicilerin girdabına kapılıp gitmesine göz yumamazdım.’ ”

(Alath, Viva La Muerte!, 573)

4.14.14.3. Kadın ve Güzellik

Kadınlar için fiziksel görünüşleri önemlidir. Bu önemi biraz da erkek dünyasının beklentileri şekillendirir. Kadının günün her anında, her koşulda bakımlı ve güzel olması beklenir. Bu beklenti kadınlar için bir süre sonra fiziksel çekiciliğin bir hedef hâline gelmesine neden olmaktadır. Birçok kadın bu uğurda zamanının ve parasının büyük kısmını harcamaktadır. O süreçte erkekler ise kendilerini geliştirme imkânı bulurlar. Ne de olsa erkekler için böyle bir zorunluluk yoktur. Bu durum şişman kadınlar için yaşamın bir kâbus haline gelmesine neden olabilir. Fiziksel açıdan normal kavramının dışında olanlar için toplum acımasız olabilmektedir. Bu durum Mahrem romanında şöyle ele alınır:

“Aslında Hayalifener apartmanının dışına çıkmamı gerektirecek hiçbir şey yapmak istemiyordum. Dış kapıyı açar açmaz yakama yapışıveriyordu eve geri dönme isteği. Dışarıyı sevmiyordum.

Dışarısı sıfatların diyarıydı. Şişmanlığımı bana hatırlatmak için birbirleriyle yarışıyorlardı kreşteki çocuklar. Bütün gün etrafında pofur pofur sigara içilen biri akşam eve gittiğinde nasıl saçlarındaki tütünü koklarsa, ben de eve dönüşümde ş-i-ş-k-o'nun harflerini kokluyordum saçlarımda. Artık eve gelir gelmez ilk işim saçlarımı yıkamak olmuştu. İç içe geçmiş harfler döne döne kayboluyordu küvetin deliğinde. Ne kadar şampuanlarsam şampuanlayayım gene de çıkmıyordu bazıları. Pıtrak gibi yapışıp kalmışlardı. O zaman, Be-Ce yardıma geliyordu; eliyle tek tek ayıklıyordu ş'leri, i'leri, k'leri, o'ları.” (Şafak, Mahrem, 83)

Her insan o çağın belirlediği “mükemmel insan” prototipine benzemek, hiç değilse yakın olmak ister. Her çağ kendi fiziksel, sosyal görünüm anlayışını ortaya koyar. Günümüzde her kadın zayıf, uzun boylu alımlı bir kadın olmayı arzu eder. Bu kalıbın dışında olan bazı kadınlar neden daha güzel, daha aranılır bir tip olmadıkları için kendilerini suçlarlar, mutsuz olurlar. Toplumsal beğeniler bireyler için son derece önemlidir. Mahrem romanındaki obez kız da kendini her yönden değersiz, kusurlu hissettiğinden bunalıma düşmektedir:

“hem de öyle acıkmıştım ki, sanki hep aç bırakılmıştım. Sanki ömrü boyunca tıknıp duran ben değildim. İri bir yalan, koca bir inkârdım. Başarısızdım. Ne kadar uğraşırsam uğraşayım, bir türlü zayıflayamıyor, gövdem kışkıracıdan kurtulamıyordum. Takıntılıydım. Şişmanlığımı bir an olsun aklımdan çıkartamıyordum. Yalnızdım. Kendi içime kapanmış, içime bakmaktan korkar olmuşum. Tedirgindim. Her daim bir şeylerden, ama belki de en çok

kendimden tedirgindim. Öfkeliydim. İnsanların beni seyredecek gündelik hayatlarına renk, muhabbetlerine mevzu kattıklarımı görünce sinirlerime hâkim olamıyordum. Huzursuzdum. Yatağını oyan delişmen bir nehir gibi ruhumu zedeliyordum. Mutsuzdum. Tıpkı midem gibi mutsuzluğum da beslendikçe genişliyordu. Bütün bunların dışında olmak da mümkündü elbette; ama ben orada değildim. Ben şimdi açılığın göbeğindeydim. (Şafak, Mahrem, 201)

Evlilik yaşamında kadının erkeği ihanet etmemesi için kadının hep “elinde tutması” beklenir. Bunun için kadının güzel olması, bakımlı olması şarttır. Atlıkarınca romanında bu anlayışın yanlış olduğu, sevginin bu tür inançların üstesinden geleceği anlatılır. Kimsenin kimseyi elde tutması gerekmez, eşler birbirlerini sevdikleri zaman zaten birbirlerine ihanet etmeyeceklerdir. Romanda Merve'nin çok yakışıklı olan nişanlısını nasıl elinde tutacağı anlatılmaktadır:

“Sen Merve'yi tanırısın, eee, nasıl söyleyeyim, pek güzel değildir, yani biliyorsun, nasıl tutacak bu çocuğu elinde.”

Şimdi de Merve mi hedef, hay seni küçük kıskanç, hem her türlü “eski”yi reddettiğin halde, ne bu anneanne lakırdıları: “ne demek nasıl tutacak elinde?..” diye bastırdım, anlasın artık bu modası geçmiş, “elde tutma” kavramının gerçek yanı olmadığını, aşkla ilgisi bulunmadığını, anlasın istiyordum: “nişanlandıklarına göre, birbirlerini seviyorlar” dedim.

Gül bir duraladı, içini çekti: “yaa, dedi.. nişanlanmışlar, zevkler tartışılmaz değil mi?”

“Evet, öyle” dedim.. “mesela ben, Merve'yi pek güzel bulurum.”

Laflarım bir şey anlatmamış ki kıza: “sen bir Ömer'i gör de aradaki farkı anla, ondan sonra konuşalım” dedi. (İşinsu, Atlıkarınca, 84).

Günümüz kadının önelediği değerler İçimden Kuşlar Göçüyor romanında eleştirel bir dille anlatılır. Romanda günümüzde kadınların cinselliği sevgiden, güzelliği ise erdemli olmadan üstün tuttıkları anlatılır. Günümüzde fiziksel güzellik kadın için en büyük değer olarak sunulmaktadır. Ancak insan olmak için, kadın olmak için güzellikten daha çok sevecenlik gibi, cömertlik gibi, sadakat gibi erdemlere de sahip olmak şarttır. Ancak günümüz kadını kendini geliştirmeyi estetik merkezlerinde zaman harcamak olarak algılamaktadır. Bu çaba onları görsellik açısından çekici kılsa bile iç dünyalarını yüzeyselleştirmektedir. Bu eleştiriler orta yaşın üzerindeki bir kadın tarafından şöyle aktarılır:

Hayır, artık güzel olmak istemiyorum. Hiçbir zaman da çok güzel bir kadın olmadım zaten. Benim gençliğimde estetik tıp yaygın biçimde harikalar

yaratmıyordu. Bizim kuşağımızda, sahip olunan organların -biçimini değiştirmek kolay kolay akla gelmezdi. Güzelliğin üstüne çıkacak değerler olduğuna ve kadın olarak öncelikle bunlara sahip olmak zorunda bulunduğumuza inandırılmıştık. Erdemli, sadık, sorumluluk sahibi bir eş, sevecen bir anne, yeterince mürekkep yalamış ve aile bütçesine katkı sağlayacak kadar para kazandıracak bir meslek edinmiş, özverili, uzlaşmacı, dokunulmamış bir kadın olmamız öngörülürdü. Tutku ve cinsellik, bağımsızlık isteği ve kariyer hırsı kınanır, yakışksız sayılırdı o zamanlar.

Şimdi kararlı bir soğukkanlılıkla -günümüzde geçerli- her şeyi isteyen genç ve güzel kadınlar karşısında garip bir korku ve çekingenliğe kapılıyorum. Onların yanında kendimi yalnız ve çağdışı buluyorum. Bağlılık ya da evliliği konuşurlarken aşka ve erkeklere karşı bağımsızlık kazanmışlar gibi dimdik, inançsız bakıyorlar. Cinselliklerini bastırmıyor, kendilerini tanımaya, birlikte oldukları erkekten neyi ne kadar alabileceklerini anlamaya çalışıyorlar. Duygusallıktan, incitilmekten, değerlerinden aşağı görülme korkusundan korunmak için bir tür görünmez zırh kuşanmışlar sanki. Yaşıtları genç erkekler gibi onlar da, kırılma noktalarını örtmek için yapay bir saldırganlık ve kayıtsızlıkla davranıyorlar. Gücensizliklerini şakaya boğuyorlar. Deri pantolonlar, erkek botları giyiyorlar, saçlarını jölelere buluyorlar. Dayanıklı, korkusuz ve dünyayı umursamaz görünüyorlar.

Genç bir kızken beni de yadırgamıştı önceki kuşak belki ama benimki yadırgamak değil.

Daha dün yağlı saçlar, küt tırnaklar ve parkalarla gezen 'bacılar'ın çocukları olan bu kuşak, nasıl oldu da, görkemli otellerin balo salonlarında evlenmeyi, gözde Avrupa kentlerine balayına gitmeyi, son model spor arabalarla gezmeyi ve pahalı butiklerden giyinmeyi düşler oldular?

Anlamaya çalışıyorum onları. Bu harika postmodern kadınlar kuşağını.

Benim yetiştiğim dönemdeki baskı ve koşullarla yetişemediklerini biliyorum. Ben başka şeylere şaşıyorum. Konuşma biçimlerine, kullandıkları sözcüklere. Öğrendiklerinin, yüzeysel çekiciliğinin ötesindeki içeriksizliğe, kendi iç derinliklerinin ve düşlerinin sığınağına üzülenim. Özgürlük sandıkları değerlerin anlamsızlığının farkına varamayışlarına.

Bu ülkenin bir yerlerinde sinemaya giden kızlar kasaba meydanlarında boğazlanıyorsa hâlâ, dayak yiyen kadınlar çocuklarıyla birlikte ölmeyi seçiyorsa, öğretmensiz, okulsuz binlerce köydeki kız çocukları parayla alınıp satılıyorsa, insan nasıl olup da çağın gereklerinden ve gerçeklerinden payına düşeni almayı bu biçimde savunabilir? Ben hâlâ bunlara şaşıyorum işte. Bir yerlerde takılıp kalmışım anlaşılır. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 140-141)

Kadını güzellik kaygıları onun eşiyile olan ilişkilerini de etkilemektedir. Yaz sonu romanında Nevin vücudundaki apandisit dikişlerinden duyduğu rahatsızlığı ve bunun derininde yatan duyguları dile getirmektedir:

“...Utaniyordum, evet. Ama Hasan’ı sevmezken seviyor oyunu oynamaktan mı? İsterken istemiyor gibi görünmekten mi yoksa? Yoo, apandisit dikişinden. Gövdemdeki sorumlusu kendim olmayan çiziklerden, bozukluklardan... Anlasana, ‘namuslu bir genç kız’, ‘namuslu bir kadın’

olmayı hep ben, o Allahın belası sözümona kusurlara, engellere borçluydum.”

(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 207)

Güzellik kavramı Yaz Sonu romanında doğa kavramıyla bağlantılı olarak işlenir. Güzellik doğaya uygun olandır. Kadın vücudunun da bir doğası vardır ve kadınlar bu doğaya yapay maddelerle hükmetmeye çalışmaktadırlar:

“ Güzellik, saflıkla düzencenin, doğallıkla doğal denetimin uyumu olmalı, demiştim Meriç’e. Ama hangi saflıkla hangi düzencenin, hangi doğallıkla hangi doğal denetimin? Her şey için pek çok olasılık var. Güzelduyu, bu pek çok olasılığın uyumla seçimi de olmalı. Canım Meriç’ciğim, korseler çok sıkı, aybaşların da her ay çıkıp geliyor, sen de ayın bir haftası seni sımsıkı bağlamasına göz yumuyorsan, güzelduyumuzun sınırları da pek daralmış demektir. Sayısız olasılığı pek aza indirgemişiz demektir. ”

(Ağaoğlu, Yaz Sonu, sayfa: 208)

Erkeklerin çoğu güzelliğin kadının vazgeçilmez bir parçası olduğunu düşünmektedirler. Kadının asli görevi güzel olma ve kaç yaşında olursa olsun bunu devam ettirmektir. Bir erkek için eşinin güzelliği erkek dünyasında bir saygınlık kazanmasını sağlamaktadır. Tutsaklar romanında Emin Bey ikinci eşi Gülizar’ın yaşlandıkça güzelliğini kaybetmesini ve fiziksel görünümüne fazla önem vermemesini eleştirmektedir:

“ Bazı bazı uyku tutmadığında, Emin Bey’in aklından kötü şeyler geçti. Git yatağının başına, saçlarını koluna dola, bir o yana, bir bu yana vur. Ez... Gövdesini gerçekten ez. Nasılsa bu gözde bir zamanlar kendisinin olan tombul, ak, parıltılı, genç gövde değil. Gülizar Gülizar değil... Onun tapındığı karısı değil bu kadın. Karısının zayıflamaya, küçülmeye, yaşlılığı bu kadar erken kabullenmeye ve saçlarını boyamadan bırakmaya hakkı yok. Oysa, Emin Bey’in hoşuna gitmeyecek her şeyi yapıyordu Gülizar. Her zaman hakkı olamayan şeyler yapmıştı ama o zamanlar bunu Emin Bey için yapardı. Şimdiyse, önce Gökçen’i giderek de başkalarını yeğledi. Kitapları yeğledi kocasına, hatta acıları, başkalarının acılarını... ”

O güzel gözlerini, şimdi pis gözlüklerinin ardında saklıyordu. Camların ardında kötü kötü büyüyüp yuvarlanan gözlerin yıllarca yüreğini oynatmış gözlerle hiçbir ilişkisi yoktu artık. Emin Bey gibi yüksek bir mevki olan birinin karısı böyle mi olurdu? En iyi terzilere, en pahalı berberlere, güzellik salonlarına gidebilirdi. Yaşını saklayacak birtakım hileler öğrenir, uygulayabilirdi. Başka kadınlar gibi oyuna dalardı. Gece sabahlara kadar uykusuz kalmasına, para yitirmesine, evini unutmamasına aldırılmayacaktı Emin Bey. Sesini bile çıkarmayacaktı o zaman. Çünkü bunlar toplumdaki yerini belirleyen davranışlar olurdu. ” (Kutlu, Tutsaklar, 66–67)

Her dönem kendi güzellik anlayışını yaratmaktadır. Bir zaman güzel kabul edilen bedensel nitelikler ilerleyen yıllarda çirkin bulunmaktadır. Ancak zaman ne kadar değişirse değişsin değişmeyen tek bir nokta vardır: Kadınların güzel olma isteği. Kadınların bu konuda ısrarcı olmalarında erkek dünyasının kadını estetik bir varlık olarak görmesinin de payı vardır. Uyku İstasyonu’nda birden bire bir güzellik abidesi olan Kim Bassinger’in vücuduna sahip olan kadının mutluluğu şöyle dile getirilir:

“ Aynadan Kim Bassinger bana bakıyordu. Omuzlarından aşağıya dökülen sapsarı saçları, kusursuz burnu, hafif baygın gözleri, dolgun dudakları, ipincecik gövdesi, uzun biçimli bacakları vardı. Dar ve kısacık bir elbise giymişti.

Ayağımın tekini öne attım.

Kim Bassinger ayağımın tekini öne attı.

Gözümü kırptım.

Kim Bassinger gözünü kırptı.

Dudaklarımı yaladım.

Kim Bassinger dudaklarımı yaladı.

Aynadaki bendim.

Anlatılması güç bir duygu. İnsanın kaç yıldır alışık olduğu, taşıdığı bedeninden birden kurtulup böyle nefis bir yaratığın bedenine girmesi.”

(Eray, Uyku İstasyonu, 113)

Güzellik her kadının sahip olmak istediği bir niteliktir. Ancak kadının başka yönleri de vardır, olmalıdır. Güzellik her çağda kadın için en ön planda tutulan özellik olmuş, kadının akıl gücü, çalışkanlığı, iletişim gücü önemsizmemiştir. Sanki kadın için hedef bir süs objesi olmaktır. Ay Falcısı romanında güzelliği sürekli övülen bir sahne sanatçısının bundan bıkkınlığı dile getirilir.

“Gerçekten kendini, ‘sahne kullanılabir süs bebeği’ gibi mi hissediyorsun, Gloria bu çok ilginç.”

“Nesi ilginç bunun,” dedi Gloria. “Evet. Kendimi sahnede kullanılan bir süs bebeği gibi hissettim. Doğru söylüyorum sana.

“Yazık” dedim. “Bir yerde galiba bir yanlışlık olmuş.”

“Hayır,” dedi. Gloria. “Hiçbir yerde bir yanlışlık yok. Alkışa ve üne alışmış, parayı seven bir adam ve onun sahnede yardımcı olan karısı.” (Eray, Ay Falcısı, 63).

4.14.14.4.Yaşlanma

Kadınların pek çoğunun yaşadığı yaşlanma korkusuna Çırpıntılar romanında da yer verilir. Henüz kırklı yaşlara yaklaşan Esra birden kendisini yaşlanmış hisseder ve giderek daha da yaşlanacağı gerçeğiyle yüz yüze gelir. Ancak insanın iç güzelliğinin hiç yaşlanmayacağını düşünen Esra bu olumsuz düşüncelerden sıyrılır:

“ Esra, büfeden bardakları çıkarıyordu o sırada. Durup büfenin silinmiş parlak camlarında yüzünü aradı. O an birden yaşlanma korkusuyla içi doldu. Buna katlanmak, bunu kabullenmek kimbilir ne kadar zordu. Önce kırkı, sonra elliye derken altmışı, yetmişi kabullenmek... Ama kalıcı olan iç güzelliğiydi değil mi? Yaşlanmayan, buruşmayan parıltısını kaybetmeyen tek şey... Onu düşüncelerinden Helga ayırdı...”
(Çokum, Çırpıntılar, 32)

Yaz Sonu romanında bir kadının gözünden yaşlılık gerçeği anlatılır. Yaşlanmanın aynı zamanda yaşanmışlık anlamına geldiği ve her şeyin bu yaşanmışlıklarla bir değer kazandığı vurgulanır. Bu nedenle bir kadının yüzündeki bir çizginin, yıpranmanın da değeri büyüktür:

“ Biz ön diş, içine aşkla, tutkuyla daldığımız ham armut nedeniyle kırılabilir, yerinden çıkıp gidebilir. Bunun güzellikte bir yeri yok mu? Tutkunun, aşkın bizi kırıp, yıpratıp eksiltmesi, neden yaşanmamış, el değmemiş bir bütünlüğün güzelliğinden geride olsun? Yaşanmamış bütünlüğün, çiziksizliğin güzelliği neden güzellik olsun? ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 205–206)

Yaşlanmayla birlikte yitip giden fiziksel çekicilik pek çok kadın için büyük bir kayıp olarak değerlendirilir. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında altmışlı yaşlarda bulunan Sara yaşlanmaktan, erkekler tarafından beğenilmemekten korku duyar ve buna engel olabilmek için kendince bazı önlemler alır:

“ Ellisinden sonra dış görünüşüyle eskiden olduğu kadar ilgilenmekten vazgeçmişti, ama bütün kadınların gün gelip kadınlıklarıyla ilgili her şeyden bıktıkları, acıklı ama kaçınılmaz bir biçimde kendilerinden kurtuldukları aşamaya varmamıştı daha bu vazgeçiş. Güzelliğini kaybediyor oluşu, yaşlanma korkusu yıkıyordu onu, evet ama daha zamanı vardı. Güzelliğine bağlanmıştı. Şimdi ise korkular, kaygılar içindeydi. Akşamları aşırı ışığın yirticiliğinden korunmaya çalışıyor ve Civan'a olduğundan daha genç görünmeyi başarıyordu. Gündüzleri önemseydiği insanlarla bir arada olduğunda sırtını pencereye vererek oturmayı yeğliyordu. Sokakta ise güneş gözlüklerinin ardına sığınır olmuştu. Gizleyemediği şey ise yaşam

deneylerinin ve erkeklerle ilgili yargılarının bakışlarına, duruşuna, başının eğimine, ellerini kullanımına, kısaca varlığının bütününe kattığı anlamlardı.”
(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 47)

Yaşlılık inansın fiziksel ruhsal ve sosyal yapısında köklü değişiklikler yapmasını zorunlu kılan bir evredir. Yaşam konusunda tecrübeleri artmış olan insan ne yazık ki fiziksel gücü azaldığı için artık bunu yaşamına fazla yansıtamaz. Çoğu insan yaşlandıkça yaptıklarını değil de yapamadıklarını düşünerek hayıflanır. İnci Aral İçimden Kuşlar Göçüyor adlı romanında yaşlanma korkusu ile yüz yüze kalan bir kadının iç hesaplaşmalarını anlatmaktadır:

İkinci yarıya geçerken, köklü bir fiziksel değişim yaşıyorum ve bunun iç dünyama da yansıyan sarsıntılarını duyuyorum. Bu dönemin ne zaman biteceğini bilmiyorum. Yaşlılığa kadar sürebileceği söyleniyor. Bütünlenme duygusu ile örselenme, özgürlükle kısıtlanmışlık, kabullenmeyle isyan arasında gidip geliyorum.

Yaşanmış yılların insanın üstünde birikmesi dokunaklı. Bazen umutsuzluğa, birçok şey için geç kalmış olduğum kaygısına kapılıyor, hayatımı kendi kendimden çaldığımı düşünüyorum. Birçok şey geri gelmeyecek biçimde benden uzaklaşmış sanki. Ataklığım, heyecanlarım nasıl olduğunu anlayamadan elimden alınmış. Aşktan kesilmişim. Evet, yaşıyorum ama tekdüze, oldukça derli toplu, dikkatli. Olabilirlikler karşısında fazla hoşgörülü. Korkuyorum biraz, içimin boşalmasından, ufkumun daralmasından, düşüncelerimi diri tutacak eylemlerden uzak kalmaktan korkuyorum. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 12)

Yaşlanma korkusu kadınların temel korkularından biridir. Kadınlar zamana karşı koyabilmek için türlü çarelere başvururlar, kozmetik, estetik müdahaleler bunlardan en sık başvurulanlarıdır. Uzun zaman evli olan çiftler birbirlerindeki fiziksel değişimi daha yakından gözleme imkânı bulabilirler. Fiziksel açıdan eski çekiciliklerini yitiren eşler zaman zaman birbirlerinden uzaklaşabilirler. Bu durumda daha çok kadının fiziksel değişimi ön plâna çıkar. Çünkü kadın erkeğe oranla daha estetik bir varlık olarak görülür. Mahrem romanında konu şöyle ele alınır:

“Karşıdaki bir yabancı olsa her şey daha kolay olurdu. Ne de olsa yabancıyı görmek kadar kolay değildi, tanıdıklarımızı görmek. Ama bir müddet sonra, adam ne gördüğünü biliyordu artık. Karısının estetik dayanmayan burnunu, sarkmış gerdanını, pörsümüş memelerini, semirmiş yağlarını, varis yüzünden fırlamış damarlarını, boya zamanı çoktan geçmiş saçlarını, kaşlarının arasındaki kaz ayaklarını görmüştü. Gördüğünü beğenmemişti ama çabuk toparladı kendini. “seneler diye mırıldandı “nasıl

da yıpratıyor insanı. Oysa ne kadar güzeldi gençken. Kolay mı? Hep bizim için fedakârlık etti bunca sene.” (Şafak, Mahrem, 141)

Yaşlanma biyolojik sürecin bir parçası olmasına karşın insanoğlu tarafından pek de yaşanmak istenmeyen bir dönemdir. Günümüzde insanoğlu plastik cerrahi, kozmetik gibi alanlardan yararlanarak yaşlanmayı giderek geciktirmeye çalışmaktadır. Yaşlılık özellikle kadınlar için zorlu bir süreçtir. Kadınlar güzelliklerini kaybettikleri vakit, değerlerini de kaybedeceklerini düşünürler. Adı Aylin romanında Aylin’in yaşlanma korkularının giderek arttığı gözlenir:

Aylin telefonu kapadıktan sonra, gidip aynaya dayadı burnunu. Hiç bu kadar yakından bakmamıştı kendine. evet, yaşlanıyordu. Görmemezliğe de gelse, sık sık çok bos olduğunu da söyleseler. Yaşlanıyordu. Kaçınılmaz bir gerçektir bu. Yüzünü gerdirebilir ya da silikonlatabilirdi. Geçici birtakım tedbirlere başvurabilirdi. Ama kendine tedaviye gelen, küçümsediği o zengin Amerikalı kadınlar gibi, yüzünü gerdirse de, çektirse de yine yaşlanacaktı. Yaşlanma bunalımına girdiğinde, o da bir psikologa başvuracak mıydı acaba, bu gerçeği kabullenebilmek amacıyla?

Belki de kadınlar için, annesinin gibi erken ölüm en iyisiydi. Kocasının, çocuklarının, dostlarının gözünde hâla genç ve güzelken. Bu endişesini kiminle paylaşabilirdi? Laurie, Alex ve Tayibe anlayamazlardı, onlar çok çok gençtiler. Nancy anlayamazdı, onun yaşamında yaş olgusu yoktu. Nilüfer, güzel yüzünü parçaladığından beri, yaşlanmak, güzellik veya çirkinlik onun indinde başka boyutlara bürünmüştü. (Kulin, Adı: Aylin, 283)

4.14.14.5. Menapoz

Menapoz kadınlar için sadece fiziksel değil aynı zamanda ruhsal bir değişim sürecidir. Her kadın menopoz süresini farklı şekilde atlattır. Kimi kadınlar bu evreyi daha kolay atlattırken kimileri daha zorlu bir mücadele vermek zorunda kalmaktadırlar. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında bu evre menopoz sıkıntıları yaşayan bir kadının ağzından şöyle anlatılır:

Kadınların gün gelip menopoza girdiklerini, kimisinin bu dönemi çok ağır geçirdiğini biliyorum. Ama ben onlardan olmayacağım. Benim başıma hiçbir güçlük gelmeyeceğine inancım tam.

Menopozu bazı kadınların daha yoğun yaşadıkları söyleniyor. Donanımsız, daha az, önemsenmiş ve hayatları boyunca işe yarar bir şey üretmemiş olanlar, bu geçi çiş atlattırma zorlanıyor; kendileriyle barışık, işi gücü olan kültürlü kadınlar ise kolayca üstesinden geliyorlarmış. Kendime güvenle doluyum. Menopoz mu, diye dudak büküyorum, benim için hiç de zor olmayacak. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 50)

Menopozun kadın için çok ciddi bir değişim evresi olduğu ve bir çok kadının bu evreden başarıyla çıkamadığı İçimden Kuşlar Göçüyor romanında anlatılır. Romanda menopoza giren bir çok kadının kilo aldığı, kendini çirkin hissettiği, cinsellikten tamamen uzaklaştığı, dini duygularının arttığı, sosyalliğinin azaldığı anlatılır. Bu durum menopozun kadınlık hislerinin bir sonu olarak görülmesiyle ilişkilidir. Artık doğurganlığını yitiren kadın için kadınlığa ait her şeyi terk etmek, bir nevi cinsiyetsizleşmek daha doğru gelmektedir:

Menopozu anlamaya çalışıyorum. Az çok eğitimli kadınlar açısından, söz konusu umut ve vaatlerin büsbütün yabana atılmayacağını düşünüyorum. Ama bunların gerçekleşmesi için hayatı sevmek, kendi bedenini her haliyle değerli ve güzel bulmak ve karamsarlığa teslim olmamak gerek. Kısa bir tedirginlik sürecinden sonra değişime uyum sağlamış, umutsuzluğa kapılmadan kendilerine yeni ilgi alanları yaratmış, enerjik, huzurlu, bakımlı kadınlar tanıyorum. Benimle yaşıt film yıldızları hâlâ genç kız rollerine çıkıyorlar; estetik ameliyatlardan geçmiş olsalar da taptaze görünen şarkıcılar, tiyatro oyuncularını var.

Bir iki yıl içinde göçmüş, aşırı derecede kilo alıp tanınmaz hale gelmiş olanlar da var elbette. Yanımda çalışan genç kız, menopozla annesinin kalp hastası olduğunu anlatıyor. Evden çıkmak istemeyenler, daha genç bir kadın uğruna terk edildikten sonra nefret ve öfkeyi dayanak edinerek ayakta kalmaya çalışan kadınlar geliyor aklıma. Yönünü yitirip örtüler altına gizlenerek kendilerini tekkelere atanlar ya da tam tersi giyim, süs, mal mülk hırsları gibi aşırılıklara kapılanlardan söz ediliyor.

Bana ilginç gelen bunlar değil. O güne kadar, kadın arayışlarını gözlemlemiş ve yazmaya çalışmış biri olarak menopozla aramda doğrudan doğruya ve pek de gerçekçi bir ilişki kuramamış olmam. Bu kaçınılmaz durumu abartmamaya, sırası geldiğinde -pek çok kadının yaptığı gibi- kapıyı yavaşça, sessiz sedasız kapatmaya mı karar vermişim, bilmiyorum. Gerçek şu ki yüz yüze gelinceye kadar menopoz hiç de somut bir nitelik kazanmamış gözümde. Şaşırtıcı ama menopoz, yıldızlar kadar uzaktaymış benden. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 58-59)

Menopoz konusu romanın ilerleyen bölümlerinde yeniden ele alınır:

Menopoz gerçek bir başlangıç mı, yoksa hüznü dolu bir kabullenme süreci mi, diye düşünüyorum durmadan. Hiç beklemediğim anda gelip tosladığım bu kaya ne zaman kalkacak önümden? Sonra ne yöne gideceğini? Neden ok işaretleri yok bu yolda? Etten kemikten yapılmı bu beden çöküşünü sessiz, yakınmasız izlemem mi gerekiyor? Daha bu yaşta, artık bana hiçbir haz vaat etmeyen tenimin göz göre göre çürüyüp gitmesine razı mı olacağım?

Yanıt bulamıyorum sorularına. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 64)

Toplumda kadınların yaşlandıkça daha olgun, daha ağır olmaları beklenir. İlerlemiş yaşlarına rağmen hâlen hayat dolu olan ve yaşamın nimetlerinden yararlanmak isteyen kadınlar kınanır. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında menopoz sonrası bir çok kadının yaşam coşkusu büyük oranda azalttığı görülür. bu durumda fiziksel değişimler kadar toplumun bu yaş kadınlara giydirdiği kimlik de etkilidir:

Menopoz sonrasının kadınlığın altın çağı olduğu görüşünü savunan yüreklendirici yazılar okuyorum. Bu dönem, kadının özgürlük dönemiymiş. Bağımsız ve başarılı yeni bir hayat, kendisi için yeni olanaklar ve fırsatlar yaratabileceği mevsim. Kadınlar bu yaşlarda da hâlâ çekici ve güzel olabiliyor, cinselliklerini, gebe kalma korkusu kalmadığından çok daha yoğun ve istekli yapıyorlarmış. Çocukları büyümüş, sorumlulukları azalmış, ekonomik durumları düzelmiş ve eşleriyle aralarındaki çatışmalar durulmuş olduğundan daha mutlu hissediyorlarmış kendilerini.

Çok güzel...

Ama bu görüşlerin, çevremdeki kadınların gerçeklerine pek uymadığını görüyorum. Menopoz toplumda, kadının artık durulup oturduğu, hayattan emekli olduğu dönem sayılıyor. Ya da böyle olması gerektiği kanısı yaygın. Menopoz giren kadının yaşama coşkusu ve taşkınlığı kınanıyor; büyükanneliğin, hanımefendiliğin dar, sıkıcı alanından dışarıya doğru attığı her adım uygunsuz bulunuyor. Bu kavrayış temelde, çoğunluğun kadın hayatım bir insan hayatı bütünlüğü içinde görememesinden doğuyor kuşkusuz. Neyse ki ben o çoğunluk içinde yaşamıyorum. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 54-55)

İçimden Kuşlar Göçüyor romanı kadın bedenine ait fiziksel gelişmeleri ve hastalıkları aktarması bakımından kadın dünyasını tanıtan ilginç bir çalışmadır. Romanda menopoz dönemindeki bir kadının göğüs kanseri olduğunu öğrenmesi ve bu hastalıkla mücadelesi anlatılır. Romanda yaşanan gelişmeler kadın dünyasının dışavurumu bakımından önemlidir. Romanda kahraman göğüs kanseri olduğunu öğrendikten sonraki ruh hâlini şöyle anlatır:

Bu koşullarda inanmak çok zor. İşyerime dönerken bindiğim arabada kederli bir yüzle oturuyor, yollara, gelip geçen sağlıklı insanlara bakıyorum. Hiçbirinin haberi yok başıma gelenden, diye düşünüyorum. Aynı hastalığa yakalanan birçok insandan şimdiye kadar benim de haberim olmadığı gibi. Ama artık ben de onlardan biriyim. Hastanelere yolum düştüğünde kapalı kapılarının önünden ürkererek, parmaklarımın ucuna basarak geçtiğim kanser bölümlerinin sessiz, iç karartıcı havasını soluyorum sanki. Bir gün ben de düşebilirim buralara, derdim o anlarda ürüntüyle. İşte, o gün geldi. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 25)

4.14.15.Kadın Erkek İlişkileri

4.14.15.1.Yaş Farkı

Çiftler arasındaki yaş farkı beraberinde yaşam biçimlerindeki farkları da gündeme getirdiği için zaman zaman aşılmaz engeller ortaya çıkarabilir. Ancak âşk söz konusu olunca bireyler bu engellere karşı durabilirler. Yaş farkı konusunda erkeğin kadından büyük olması normal görülürken, kadının erkekten büyük oluşu toplum tarafından pek de kabul görmez.

“...Rozita, Kazuo Ono’dan en aşağı on yaş büyüktü. Tecrübeli kadındı. Çok görmüş geçirmişti. Bu yirmi yaşındaki delikanlının kendisine umutsuz bir tutkuyla tutulduğunu anlayıvermişti. Ne yazık ki yapabileceği fazla bir şey yoktu.” (Eray, Pasifik Günleri, 35-36).

Toplum kurallarına göre ikili ilişkilerde kadının erkekten her açıdan daha küçük olması beklenir. Hoşça Kal Umut romanında Algüz, Oruç’tan yaşça büyük olduğu için çevresi tarafından eleştirilir. Algüz ise toplum kurallarının katılığına isyan ederek standartlara uymayan ilişkilerin kaderinin gizli kapaklı yaşanmak olup olmadığını sorgular:

“- Neyiniz oluyor o yakışıklı delikanlı? Oğlunuz değil, gençsiniz. Neyiniz? Orospu, diye geçiriyor içinden.
- Sevgilim.
Oooo, diyorlar hepsi de. Şaka ediyorsunuz.
Etmiyorum, diyemeyecek. Evet, peki şaka ediyorum. Böyle şeyler yaşanabilir ama söylenmez. Söylenmesi kurallara karşı çıkmaktır. Tepki getirir. Çünkü hayallere daldırmaz insanı. Bıkkınım.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 145)

4.14.15.2.İletişimsizlik

Çiftler arasındaki iletişimsizlik kadın yazarlarımız tarafından sıklıkla işlenmiştir. Bireylerin duygularını, düşüncelerini birbirlerine tam olarak iletememeleri, kıskançlık nedeniyle birbirlerinin çevreyle olan iletişimlerini kesmeleri onları ayrılık noktasına getirmektedir. Çiftler yıllar sonra karşılaştıklarında ise genellikle neden anlaşımadıklarını sorgulamaya başlarlar. Pasifik Günleri’nde çiftlerin birbirlerinden beklentilerinin onları başka insanlar yaptığı ve kendi olamayan bir insanın da karşısındakine gerçek duygular besleyemeyeceği vurgulanır. Çünkü sevdiğinin olmasını istediği kişi, kişinin kendisi değildir:

“Her zamanki gibi aramızda doğru dürüst iletişim olamıyordu. Bunda, benim robot oluşumun pek bir etkisi yoktu. Eskiden de böyle olurdu. O şimdi bilgiç sorularını sormaya başlamıştı. İlkini:

“Seni tanıdım” dedi. “nasıl böyle oldun?”

Hiç yanıt veremiyordum. Beni kendisi davranışlarıyla böyle yapmıştı. Demek ki davranışlarını bilemiyordu. Plağın arkasını çevirmek için ayağa kalktı, ben de kalktım. İki kolumu ona doğru uzattım. Yeni baştan gözlerinde büyük bir korku gördüm. Ona bir sarılsam ölebilirdi. Vazgeçtim sarılmaktan. Takur tukur çıktım evden, Şair Nedim Sokağından aşağıya, karanlığın içine yürüdüm gittim. O gece, o ne yaptı, ne düşündü, bilemiyorum. Belki robot olmasaydım da geceki olaylar aynı olacaktı. Böyle bir ilişkiydi işte.” (Eray, Pasifik Günleri, 60-61)

Erkeklerin kadınlara karşı olan duyarsız tavrı Viva la Muerte romanında eleştirilir. Eserde Rodoplu sevgilisi Şafak Özden’i kendine karşı ilgisiz olmakla suçlar. Bu ilgisizlik Günay’ın yaşamının bütününe yönetilmiş bir ilgisizliktir. Ancak aynı ilgisizliği bir erkeğin görmesi durumunda işler değişmektedir. Şafak Özden Günay’ın sadece kendisi için gerekli olan taraflarını önemsemektedir. Bunun başında da cinsellik gelmektedir. Şafak’ın cinsellik anlayışı da bir çok erkekte olduğu gibi “almak” üzerine kuruludur:

“ ... Ama, geçirdiğim ameliyattan başlayarak, benim hayatıma ilişkin hiçbir şeyi sorgulamadığımı fark etmeye başladım. Sadece gündelik olayları değil, tabii ki onları izleyemezdi, ama hayatımın bütününe ilgilendiren oluşumları da sorgulamıyordu. Örneğin, Ankara’daki konferansın, değil şedit sonuçlarını, içeriğini bile bilmek istemedi. Zamanla, bütünümlle değil, Şafak’ın kendi gereksinimlerinin hedefi olan, kendisine yarayacak parçalarımla ilgili olduğunu görmeye başladım. Bu parçaların benim bütünlüğüm içinde marjinal parçalar olması, birlikte geçirdiğimiz ilk gece gibi, neredeyse zoraki sunuluyor olmasını da önemsemiyordu. Çünkü, önemli olan Şafak’ın ‘aldığı’ydı. Benim dünyam, yani kendisinin dışında kalan dünyam, renksiz ve ağırlıksız bir dünyaydı. Ne düşüncelerim, ne kıyıcı huzursuzluğum, ne ilişkilerim, hatta ne de hayatımdaki erkeklere ilişkin tek bir soru sormadı Şafak. Seninle olan ilişkiyi bile sormadı! Düşünebiliyor musun? Anadolu erkeği filan diyoruz da! Sendikacı meselesinde olduğu gibi, aslında tümüyle bana yönelik bir saldırının intikamını bile, beni değil, kendisini rahatlatan yöntemle almaya kalktı. Ama galiba sadece benimle değil, herkesle böyleydi. Ters giyilen don olayını düşündüğümde, karısının dünyasını da gönülden algılamadığımı, tanıdığı ter gerçeğin ‘Şafak Özden’in kendi gerçeği olduğunu düşündüm.’ ” (Alathı, Viva La Muerte!, 384)

4.14.15.3. Anlayış Farkı

Bireylerin yaşama bakışlarındaki farklılığın derecesi onların ilişkilerinin süresini belirleyen önemli bir etkidir. Yaşama birbirlerinden uzak, uzlaşamayacak kadar uzak bakan bireyler için bir ilişkiyi sürdürmek zordur. Ancak kimi zaman birbirlerinden çok farklı gibi görünen insanların iyi anlaştıkları da bilinmektedir. Arzu Sapağında İnecek Var romanında içli köfte ile viski içen Hıfzı Bey ile Paganini'nin müziklerini seven kahramanın arasındaki bağ sorgulanmaktadır:

“Hıfzı Bey. Tümüyle unutmuştum onu!

Benimle ilgilenen adanali bir kalantör. Şen şakrak bir para babası. Hey tanrım, düşünmeye çalışıyorum, ne yapmalı? İşler karışıyor. Hıfzı, Fransız Devrimi'ni falan pek bilmez. Yani, ilgi alanı değil adamın. Anlarsınız ya, günümüzde yaşayan, ayakları yere basan bir iş adamı kendisi. Hey neyse, asıl Joseph Fouché ilgimi çekiyor şu an.

Hıfzı, Türkiye insanı. Milyarder. Arabasında telefonu var. Gaziosmanpaşa'da bir villada oturur. En son arabasındaki televizyondan Rıdvan'ı Fener-Galatasaray maçında oynarken izlemiştik. O gün aşçısına içli köfte yaptırmıştı; arabada viski içip köfteleri yemiştik. O, arada telefonla iş görüşmeleri yapmıştı.

“Hıfzı Bey, Rıdvan oynarken Paganini'nin kaprislerini dinleyelim. Rıdvan'ın oyununa fon müziği ancak Paganini olabilir” demiştim.

Hıfzı Bay de gülmüş,

“Sen buyur. Ne istersen dinleriz. Ben Paganini'nin kaprislerini bilmiyorum ama, kadın kaprislerine bayılırım!” demiş, bir puro yakmıştı.

İşte böyle bir adam.” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, 36)

4.14.15.4.Özgürlüğün Kısıtlanması

Birliktelikler insanlara mutluluk verse de zaman zaman bireyler bu birlikteliğin getirdiği kurallardan bunalırlar. Sevdiği kişi ile birlikte olmak her insanın hayalidir. Ancak bir süre sonra bireyler karşıdakinden kendi istedikleri kişi olmalarını beklerler ve bazı görünmez kurallar getirirler. Bu değişme zorunluluğu insanları özellikle de kadınları bunalıtmaktadır. Birliktelikler özgürlüğü kısıtlamamalıdır:

“Ateş'in onu mutlu olmaya zorlamasından ürüyor. Ne yapacağını şaşırıyor. Ateş'in sunduğu, beklenmedik olduğu kadar korkutucu mutluluk ne zaman baskıya dönüşecek?

Yıllardır taş üstüne taş koyarak inşa ettiği kimliği de yitirmeye başladığında : “Her yanıma sardı. Soluk bile alamıyorum korkunç bir kuşatmanın tam ortadayım. Korkunç kuşatılmış bir kurbanım. En gündelik davranışlarımı bile elimden aldı. Onun egemenliği altındayım. Gülsem de, ağlasam da, koşsam da dursam da, bunları kendi irademle yaptığımı (ya da irademle)

denetimini kendi dikkatsizliğim yüzünden elimden kaçırdığımı) sansam da, aslında onun buyruklarını yerine getiriyorum. Sevgisine boyun eğdiğim sürece onun yasaklarını uygulamayı sürdüreceğim. Üstelik o, kaçınılmaz bir buyruklar-yasaklar dizgesine girdiğimizin farkında bile değil. Hepsini sevginin olağan göstergeleri sanıyor. Kurtulmam gerek.” (Kür, Sonuncu Sonbahar, 281-282)

Birlikteliklerin bireylerin yaşamlarının tamamını kapsamalarının yanlış olduğu bugün kabul edilmektedir. İki insan birlikte olsalar bile her ikisinin de farklı işleri, zevkleri, arkadaş grupları vardır ve tarafların birbirlerinin bu alanlarına çok girmeden ilişkilerini sürdürmeleri gerekir. Ancak ne yazık ki erkek genelde kadının tüm yaşamını kapsamakta ve onun kendisine tabî olmasını istemektedir. Bu durum kadın cephesinde bir boğulma hissi yaratmaktadır. Bu durum Kaf Dağının Ardında’da Mevsim ve Orçun örneğinden hareketle verilir:

Baştan, o ilk günler ve aylar karışık değildi, her şey, olaylar, ilişkimiz dümdüz ve sâde görünüyordu. Pek tabîi olarak, babamdan beklentilerimi Orçun’a yöneltmiştim Yalnız, korunmaya, esirgenmeğe muhtaç, biraz şımarık, daha da şımartılmak isteyen bir küçük kız gibi uzandım ona. Benimle, sorumluluğumu duyarak ilgileysin istedim, ihtiyaçlarımı bilsin, anlasın., cevap versin istedim.

Yaşantısında önemli bir yer almayı, öyle olacağım, umdum.

Giderek parsellenen benim hayatım oldu! "Önemli" diyemiyorum çünkü alış verişimizde bir dengesizlik vardı ve o, irili ufaklı, cicileriyle, kabul edip etmediğim fikirleriyle günlük hayatımı adamakıllı etkiliyor, kendisinin ve derneğinin varlığı, hayatımı yavaş yavaş fakat ciddi bir şekilde kaplıyordu. Manada büzülüp, maddede suni bir kabuk bağladığımı seziyordum. Nefes almak güçleşmişti.” (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 140-141)

İlişkilerin bireyleri aynılaştırmasına Kaf Dağının Ardında’da Mevsim isyan eder. Her iki taraf da birbirlerini başka başka yönleri için sevmişlerdir. Birlikte olmak bu yönleri yok edip aynı tip insanlar olmak olmamalıdır. Bu durum oldukça sağlıksız sonuçlara yol açacaktır. Her iki tarafın da birbirini değiştirmeden, olduğu gibi kabulü sevginin bir göstergesidir. İlişkilerde bireyler birbirlerine mecbur olmamalı, birbirlerini mahkûm etmemelidir:

Tabîi ben Mevsim'im, sen Orçun'sun.. diyordum., ayrı ayrı insanlarız, gerçeklerimiz ise büsbütün ayrı, biliyorum. Demek istediğim., yani, kişiliklerimizi kaybedip, birbirimize mecbur olmak, gereksiz ödümler verip, gereksiz ; özverilerde bulunmak değil. Seni Orçun olduğun için seviyorum, sen de beni Mevsim olduğum için sev. Birbirimizi değiştirmeğe kalkmadan,

birbirimize hükmetmeden, kendimizi değiştirmeden, birbirimize teslim olalım istiyorum. Çok mu zor? Beraberce, özgür olalım istiyorum ve...

Orçun sözümü kesiyor, bir türküden, bir mısra söylüyor: "Mecburun oldum güzelim / Gayri ne çare!"

-Seni hiç kimseyi sevmediğim kadar seviyorum kızım, seni sosyete solculuğuna, su kafasız beş para etmez sanatçı arkadaşlarına, bütün bu yaşantına rağmen seviyorum, arıyorum, daha ne. Ne?.. Suratını asma, lütfen yavrurum. Mevsim, sana kokakola getireyim mi?

-Hayır, neden?

-Çay yapayım?

-istemiyorum.

-Ne olur iste be canım, bak cidden bir şeyler yapayım senin için, kahve?

Orçun'un benim ihtiyaçlarımdan anladığı; kokakola. çay yahut kahve idi! Hele bunlardan birini hazırlayıp, getirip elime verirse, bana olan sevgisini bir özveri göstererek, ispat etmiş duygusuna kapılıyordu. Rahatlıyordu... O an ben, hangi duygu karmaşası içinde bulunursam bulunayım, benden de aynı şekilde bir gevşeme bekliyordu. Orçun düğmeye basmıştı gayri, küçük kız gülümsemeli ki, artık o, benden bir şeyler isteyebilsin.

istiyordu da...

Sosyete solculuğuma" rağmen beni sevmesine karşılık, sosyete solculuğumdan vaz geçmemi istiyordu meselâ. Bana kitaplar getiriyor, onları okumamı istiyor; zaman zaman güya belli etmeden, o kitaplardan beni imtihan ediyordu. Çalışkan bir öğrenci idim, Orçun seviniyordu..." (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 143-144)

Birlikteliklerde erkeklerin kadınları istedikleri kişi haline getirme çabalarının kadınların kişiliklerinde derin çatlaklar meydana getirdiği gerçeği Kaf Dağının Ardında romanında yine anlatılır. Romanda Mevsim birini sevdiği için kendinden vazgeçmenin doğru olup olmadığını düşünür. Ortaya çıkan yeni kadını sevdiği adam beğenebilir, ancak kendisi beğenecek midir? Romanda kadının her konudaki uysallığının ve fedakârlığının ikili ilişkilerde erkekler tarafından kullanıldığı ve bu savaşı hep kadınların kaybettiği anlatılır:

Çatlaklar artık yaşantımı asmış, benliğimi sarsmakta. Vah bana, sevdikleri uğruna kişiliklerinden tâviz veriyorlar diye kınadığım kadınlardan bir farkım kaldı mı? Bütün suçu, erkeklere yükliyordum. Şimdi olayı, bizzat kendimde yaşarken; kaçmışım yahu., diye düşündüm. Kadının, doğuştan getirdiği analık duygusundan olsa gerek, erkek karşısında saçma, hayır rezil bir özveri duygusuna kapılmak gibi eğilimi var. Erkek, bunu şuurlu veya şuursuz sezip, pek güzel kullanıyor! Kullanıyor.

Orçun, şu bahsettiğim anlamda bir erkek mi?

Düşünmek istemiyorum. Kadınların gereksiz, rezil fedakârlığını bir öyküde yahut oyunda işlemek güzel olur. Erkek, kadının bu tarafını alır, sonuna kadar, kadını iyice aşşağılatıncaya kadar kullanır. Sonra? Sonra ne yapar? Omuz silkip, geçer mi., ekseri öyle olur ya. Sanırım Orçun ızdırıp çeker, o kadar çeker ki taşıyabilmek zor olur yüreğini, onu çıkarıp göğsünden,

fırlatıp., atar. Hoş bir fantazi, benden ve Orçun'dan gayri tipler, bulup, yazmalı..." (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 164)

Bir ilişki de her bireyin kendi bağımsızlık alanı olmalı ve karşıdaki kişi de buna saygı duymalıdır. Birliktelikler her ne kadar iki kişilik bir dünya kurmayı gerektiriyorsa da bireylerin birbirlerinden tam bir teslimiyet beklmeleri doğru değildir. Bir teslimiyet varsa da bu her bireyin kendi özel alanını kaybetmeden gerçekleştirilmelidir. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında bu durum şöyle anlatılır:

Bütün beraberlikler egemenlik mücadelesi sürecinden geçer. Kimi zaman bir taraf yenilir, teslim olur. İki taraf da teslim olmuyorsa karşılıklı olarak mevziler kazanılır ya da kaybedilir ve kişilerin yaşama alanlarının sınırları belirlenir. Bu yazılı olmayan bir barış antlaşmasıdır.

Sorunların tünümü çözmez belki ama temelde işe yarar. İki ayrı insan, iki bağımsız birey olarak ortak hayatı sürdürmeyi kolaylaştırır. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor 36-37)

İki insanın aynı noktada birleşmesinin ne kadar zor olduğu İçimden Kuşlar Göçüyor romanında dile getirilir. İnsanlar bakış farkları nedeniyle bazen birbirlerini sevdikleri halde ayrılmak durumunda kalabilirler. Çünkü birlikteliklerde sevgi kadar düşüncelerin uyumu da şarttır. İçimden Kuşlar Göçüyor'da sevdiği erkekten ayrılan bir kadının pişmanlığı dile getirilir:

Onu bir zamanlar nasıl olup da gözden çıkarmış olduğuma şaşıyorum. Gitmemi söylerken kalmamı istemişti ve bunu sezdiğim halde giden bendim. Gitmekle karılmıştı mayam çünkü. Ayrılırken tablolarımızı, kitaplarımızı bölüşmekte zorlanmamızı; eski, elışı bir tabağın iki ucundan tutup çekiştirdiğimizi ve ben kaybettiğimde tabağı yere vurup kıldığını anımsıyorum. Yanında kalmam için her şeyi yakmaya hazır olduğunu söylemişti bana sonradan. Neden bilmiyorum. Çünkü birçok nedenden ötürü dayanılmaz olduğum biliyorum. Çoğu kez kendi kendime bile dayanamadığımı biliyorum. Başkaları için herkes az çok dayanılmazdı aslında.

Böyledir. Gene de bütün ayırım çizgilerinin ve anlamların geçerli olduğu yerde bile iki insanın ilişkisi hiçbir zaman anlaşılmaz ve açıklanamaz. Özellikle, o insanlarca hiçbir şey kolayca doğrulanamaz. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 51-52)

Deli Zamanlar romanında erkeklerin kadın erkek ilişkisini bir mülkiyet ilişkisi şeklinde algılamaları eleştirilir. İlişki boyunca erkek kadının tüm mülkiyetinin ve sorumluluğunun kendisinde olduğunu düşünerek onu baskı altında tutmaktadır.

Ancak ilişki bitince tüm sorumluluklar da ortadan kalkmaktadır. Oysaki asıl yapılması gereken karşıdaki kişinin değil, ilişkinin sorumluluğunu almak olmalıdır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“ Sizin pansiyonun ışıkları sönmüştü. Demek vakit epeyce geçti. Bir kadının böyle yalnız ve özgür olmasının sakıncalarını anlattı. Sahipsiz kadınların başlarına her türlü iş gelirmiş. ‘ Bunları sen mi söylüyorsun?’ dedim. ‘ Ya birlikte olduğun kadınlar? Onlara da böyle mi söylüyordun? Ya onların iffetleri namusları?’

Hayır o benim iffetimi filan düşünmüyordu, sadece mülkiyet hakkı gibi bir şeydi hissettiği... Ben onundum o ise, ister kullanılır ister kullanılmazdı. O beni kaybedeceğini hiç düşünmemişti, şimdi paniğe kapılması bu yüzdendi. Bukalemun bir sevgiydi onunkisi. Sevgi diyorum hayvanlarda da bu böyledir.’

‘ Neredeyse zorbalık erkeğin karakterinde var diyeceksin.’
(Çokum, Deli Zamanlar, 136–137)

Ölü Erkek Kuşlar romanında kadın erkek eşitliğinin ancak bu fikre gerçekten inanan kadınlar ve erkeklerle gerçekleşebileceği aktarılır. Özellikle erkeklerin bu konuda daha çok çaba harcaması gerekir. Çünkü toplum tarafından kadını ezmeye programlanmış olan bir erkeğin bu düşünme biçiminin dışına çıkması ancak kendisini geliştirmesi ile sağlanabilir:

“ Sen, diyorum bu toplumda ender rastlanır bir adamsın. Seni erkekliğe, erkek olma durumuna koşullamadılar mı hiç? Kız kardeşin evi süpürürken sen yaşlılarınla sinemaya mı gidiyordun, yoksa evde kalıp toz mu alıyordun? Gövdende dışarıya doğru uzanan bir fazlalık olduğu için sana gösterilen hoşgörü ve ayrıcalıkları yadsıyabilir misin?

Elbette koşullandırıldım, diyor. Bu ayrımın dışında kalabileceğimi nasıl düşünürsün? Ama insan değişiyor, değiştirebiliyor kendini zor da olsa.

Seni değiştirmeye zorlayan koşullar içinde oldun tabii. Uzun süre yurtdışında kalmak gibi örneğin...

Bu kadar basit değil. Eğittim kendimi, inançlar edindim, öğrendim...

Ama gene de bütünüyle değiştiğini, erkek yanını yenebildiğini söyleyemezsin sanırım.

Söyleyemem. Ama kesinlikle kadın erkek ayrımına karşıyım ve bu eşitliği kendi yaşamımda gerçekleştirmeye çalışıyorum. Bunu başarabilmem için yanımdaki kadın da aynı inanç içinde olmalı kuşkusuz.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 78)

Erkeklerin kadın üzerinde sahiplenici ve otoriter tutumu bir aydın olan Günay Rodoplu’yu rahatsız etmektedir. Ancak kadınlar bir erkeğin sahiplenici tavrından da hoşlanmaktadırlar. Eserde Günay erkeğin kadının sahibi olamayacağını, yaşam ortağı

olabileceğini anlatır. Kadın erkeğin malı değil, öteki yarısıdır. Tıpkı erkeğin de kadının öteki yarısı olduğu gibi. Ancak ne kadın erkeğin, ne de erkek kadının yerini tutamayacağı için kadının veya erkeğin yüceleştirilmesi anlamsızdır:

“ ‘ Şafak Özden, ne yapacağım ben seninle?’

‘ Kadını ol!’ dedi Şafak, sakın sakın.

‘ Şafak Özden! Sen ne dediğinin farkında mısın?!!’

‘ Ne var, bunda? Sen bana erkeğim dersin ben senin malın mı oluyorum? Üstelik ne kadar sevinirim!’

Rodoplu’dan Duygu Asenavari bir çıkış vehmetmişti, “ ‘ Bu ne?’ diyorum. ‘ Artık nasıl yorumlarsan,’ diyor. ‘Ama, alyansa benziyor bu.’ ‘Olabilir.’ ‘Saçmalama, biz evli değiliz ki.’ ‘Ne olacağımızı bilmiyorum, ama bunu takmanı istiyorum, ellerin boş olunca, sanki... çok serbestmişsin gibi değil mi? Oysa parmağında bu varken, benim kadınımsın işte’ ‘ Senin kadının mıyım?’ ‘Evet, benim kadını olmanı istiyorum... Çamaşırlarımı sen yıka, yemeğim senin elinden çıksın, hep benimle ol... Yalnız bir yerlere gitmen gerekirse anlasınlar onlar da, o pis herifler de, senin bir sahibin var.’ ‘Sahibim mi var?’ ‘Evet, anlıyor musun, seni nasıl sevdiğimi, ben sana aşık oldum, artık bensiz hiçbir şey yapmanı istemiyorum, seni kıskanıyorum, bu yüzüğü tak sevgilim, seni sahipsiz bir kadın sanmasınlar. Benim ol. Sana ben bakayım, seni ben koruyayım, savunayım... O pis herifler... sana yaklaşmasınlar... Ben varım artık. Ve benim de dünya güzeli bir kadını var... İşte aşk bu...’ Donmuşum... Öyle kalmışım... ‘işte sizin aşkınız bu,’ diyebilmişim...’ ‘Hadi bana eyvallah!’”

Don, gömlek, çamaşır ve yemek üzerine kurulu bir ‘sahiplenmek’ ve ‘sahiplenilmemek’ muhabbetinin zavallılığını düşündü Günay.

‘Ben bu çocuğu ikimizin ortak ürünü olsun diye değil, kendim için, yalnızca kendim için istiyorum... Bir erkek aslında hiçbir şey demek. bir an, biz zaman dilimi...’ dedirten eşyalaştırmanın acısını yüreğinde hissetti.

‘ Düşünebiliyor musun? Türkiye’nin en çok satan kitabı ve ‘Bir erkek aslında hiçbir şey demek. Bir an, biz zaman dilimi!’ yabancılaşmayı, nekrofilyayı görebiliyor musun?’ demişti, bana,

‘İnsanı hiçliğe indirgeyen faşizmi görebiliyor musun? Hiroşima’yı bombalayan pilot da böyle düşünmüş olmalı! Aşağıdaki çocuklar ‘bir an, bir zaman dilimi! Geçer gider!’ Faşizmin ilerçilik adı altında nasıl tezgâhlandığını görebiliyor musun? Bir tek eleştirmenin bunun farkına varmamış olması hastalığın boyutlarına işaret etmez mi?’

‘Belki de okumamışlardır?’ dedim. Ünlü bir eleştirmenin, Fusun Akatlı’nın, kupür dosyasındaki yazısını hatırlıyordum. ‘Özdemir İnce’nin Kentler’ini ise ben görmedim. Onun da şairin şiir çizelgesi içindeki yerine oturtulması gerektiği sanıyordum... Ferit Edgü’nün Çılgık’ını ben henüz okuyacak fırsat bulamadım ama 1982’nin anılmaya değer yapıtlarından biri olacağını düşünüyorum. Edgü’nün öykücülüğünü bilen biri olarak varıyorum bu kaniya’ diye yazmıştı. Dergi (Gösteri) sayfasının kenarında Günay’ın el yazısı bir notu vardı, ‘safsata, fallacy of irrelevance türü, the appeal to unsuitable authority- uzmanlık şovu.’

‘ Merdi Kıpti, şecaat arz ederken sirkatin söyler,’ dedi Günay, ‘nidem?’

‘ Söylesene, ne var bunda? Hadi konuş!’ diye sarsıyordu Şafak. Yere, Günay’ın önüne diz çökmüş, ellerini tutmuştu.

‘ Söylenecek o kadar çok şey vardı ki, italikler başladı yine,’ diye anlattı Günay.

‘ Seni, ‘yaşam paylaşma’ davetini ne kadar ciddiye aldığımı, nasıl önemsemişimi nasıl anlatayım sana? Sevince davet, acıya davet, başarıya davet, yenilgiye davet, bir başka insanın, senin içine yerleşmeye, kaderini paylaşmaya davet ediyorsun beni!’

‘ Kadın ve erkeği, yeryüzünü yeryüzü yapan doğa kurallarından bağımsız oluşumlar olarak düşünmediğimi nasıl anlataydım? Kadına ‘Yin’, erkeğe ‘Yang’ diyen; kadını toprak, su, ay; erkeği güneş, ateş, gökyüzü belleyen, suyun ateşe, güneşin toprağa düşmanlığının kıyımdan başka sonuç getirmeyeceğini bilen, Yin ve Yang’ın kozmik ahengi sürdürmek üzere birbirlerini tamamladıklarını, Yin olan kışın, Yang olan yaza dönüşmesi gibi birbirlerine aktarıldıklarını unutmamış Asyalılardan olduğumu nasıl, hangi zamanlarda anlataydım? İtalik bir şiir okudum ben de: Tahta ateşi, Ateş külü, Kül toprağı, Toprak madeni yaratır. Maden şebnemi toplar, Şebnem büyür pınar olur, Tahtayı yaratır. Su ateşi söndürür, Ateş madeni eritir, Maden tahtayı keser, Tahta toprağa gömülür, Toprak suyu emer. Kadın erkeğe, erkek kadına aktarılır, insan olur.’

‘Hayır, malın değil, ‘öteki yarın’ oluyorum!’ diye fısıldadım ben de. Şafak’ın duyamayacağı bir sesle.’ Sonra, yaralı bedenimi, ne ameliyatı olduğunu dahi sormamış olduğunu düşündüm.

‘ Dur, bir dakika’ Dur, lütfen!’ diye uyarılmış, sarılmaya alışan kollarından kurtulmuştu,

‘ Sen bana ne ameliyatı olduğumu bile sormadın!’

Yanlış anlaşılma gibi, haksızlık edilmiş gibi geriye çekildi Şafak Özden,

‘Peki, soruyorum. Ne oldun?’ dedi, yumuşak, sakin bir sesle.

Bilgi değil, malumat istediğini hissetti Rodoplu. Genç adamının, gerçek bir meraklanma, içselleştirme, ‘öteki yarısı’nın acısını sahiplenme istemi olmadığını hissetti.

‘Hadi ‘lan, sen de!’ diye fırladı, kalktı yanından, yüzü ona değil, gidişatı baştan önlemeyen kendisine duyduğu öfkeyle kasılmış gibiydi.

Şafak, hiç sesini çıkarmadan öylece kaldı, gözlerini yere dikti. Neden azarlandığını bilmez, dahası belki de alkole (rakı masası hep vardı) mal eder gibiydi.

Baktı baktı, hak verdi Günay.

Hissettiği ‘sahiplenmezlik’e, tahta olmadan parlamak isteyen ateşe, öfkeli olduğunu bilemez, ‘Sen hem bana kadını ol diyorsun, hem de ameliyatımla ilgilenmiyorsun!’ türünden bir telmihi, yavşak, kadınsı bir serzeniş olmaktan öte değerlendiremezdi.

Günay’ın ‘sahiplanmak’tan kastının , ‘geçıştirmemek’, kişiye hesap sorma hakkı veren ‘benimsemek’ olduğunu anlayamazdı.

İçini çekti, Günay Rodoplu’yu oluşturan deneyimleri sahiplenmeksizin ‘öteki yarısı’ olmasını talep ettirebilen cüreti düşündü.

‘Hala anlamış değilim,’ dedi, ‘o ne cüretti!’

‘Peki, niye?’ diye sordum, ‘Seni içselleştiremediğini bile bile, niye?’

‘Çünkü... çünkü, doğal koşullarda öylesi bir tutkuyla sarmak istediği bedenimi böcekler çoktan yemiş bitirmiş olmalıydılar!’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, 220–221–222–223)

Üç Beş Kişi romanında kadın özgürlüğünün toplumsal pratiklerde gerçekleşmesinin ne kadar güç olduğu anlatılır. İkili ilişkilerde erkek hep seçen yani etkin, kadın ise hep seçilen yani edilgen konumdadır. Romanda aydın bir kadın olan ve kırklı yaşlara gelmesine karşın hala yalnız olan Ülker beğendiği halde bir erkeğe neden birlikte olma teklifinde bulunamadığını sorgular. Erkeklerin kendine güvenen kadınlarla geçici ilişkiler kurduklarını ancak bu tip kadınlarla evlenmekten kaçındıkları anlatılır. Her erkek sonuçta “söz dinleyen” bir kadınla evlenmek taraftarıdır:

“ Artık şimdi, içinde yaşadığı kentin Eskişehir değil Ankara, dışarıda da kar değil, epey ışıltılı bir haziran gecesi olduğundan en sonunda nasıl küçük bir kuşku kalmamışsa, ürkütücü ya da değil; hiçbir erkeğin evlenme teklif etmeyeceğini de öyle kesinlikle biliyordu. Neyse, rahatlamıştı hiç olmazsa. Bekle bekle; insan adamakıllı tedirgin oluyordu. Acaba bu seferkine ‘ Evet,’ dese mi, demese mi? Bir kadın kendi seçtiği bir erkeğe, ‘ Benimle evlenir misin?’ diyemiyor, buna yüzü tutmuyorsa, - suç bende mi, toplum iyi gözle bakmıyor- ekonomik özgürlüğün, işin, falan fıstığın olmuş neye yarar? Doğrusu erkekler seçilmekten de çok hoşlanıyorlardı, ama bu ancak özbenliklerini daha doygun duydukları içindi. Yoksa, böyle kadınlarla evlenmek istemezlerdi. Onlarla göğüsleri kabararak, sevinç içinde yatar, sonra, bir kaşları havada, çeker giderler... — Asaf, içerde, bir kaş havada. Jale’ye bir şeyler anlatıyor.- Ülker’in içinden: ‘ Ohh, hiç değilse onlara bu zevki tattırmadım,’ diye geçiyor. Yaa, Asaf, bir gece, beni eve bırakmak bahanesiyle evime, yatağıma kadar girmişti. Allahtan hiçbir şey olmadı.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 188)

Ölü Erkek Kuşlar romanında kadın erkek ilişkilerindeki “seçme” hakkının sadece erkeğe ait olduğu Nazlı tarafından dile getirilir. Romanda kadının da beğendiği bir erkeğe bu beğenisini, ilgisini dile getirmesinin sakıncası olmadığı anlatılır:

“ Tanıştığımızdan içinde bulunduğumuz şu ana kadar geçen sürede bu arkadaşlığı yönlendirmeye çalışan ben oldum, dedi Nazlı. Bu seni biraz ürkütmüyor mu? Açık söyle! Senin üzerine düştüğümü düşünerek hor görüyorsun beni belki de. Çünkü bir kadının ancak erkek tarafından seçilip istenebileceği öğretilmiş sana ve kolaylıkla benimsemişsin bunu. Evet, senden çok hoşlanıyorum ve bunu korkmadan söylüyorum işte! Ama bu açıklık benim kalitemi düşürüyor senin gözünde...”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 124)

İkili ilişkilerde “ait olma”, “sahip olma” kavramlarının ilişkiyi hızla yok ettiği Balık İzlerinin Sesi romanında Afife ile Romain ilişkisi bağlamında işlenir. Doğru olan tarafların özgür ve birbirlerine sadık olmalarıdır:

“ Bahaneler kendilerini hazırlarlar. Bir kere, Romain benimle bir kadın olduğum için hiç ilgilenmemiş, beni daha çok küçük bir kız çocuğu ya da cinsiyetsiz bir arkadaş olarak görmüştü. Ayrıca onun Jeanne’la çıktığını düşünüyordum. Bütün bunların üstünde, Romain Gary yalnızca ve yalnızca Nina Borisovskaya aitti.

Aitti?

Aitti mi dedim? Yani ait olmak, sahip olmak benim kavram hazinemeye girdi mi? Ne zaman oldu bu? Yoksa bunlar, burada, yüzyıllardır engizisyonun, ateşin, çarmıhın, kanın, barutun başaramadığını başarıp, bizi normalleştirdiler mi?

Oldu mu bu?

Oldum mu ben?

Oldum mu?

Normalleştirdiler mi?

Normal miyim artık?

Artık?

Artık normal miyim?

Tanrım benim aklımı koru!..

Normallerden ...”

(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 87-88)

Tüm toplumlarda kadına sunulan rol erkeğin dikkatini çeken, onu cinsel açıdan etkileyen, her daim bakımlı, olan ve işveli diye tanımlanabilecek kadınca davranışlar sergilenen bir varlık olmaktır. Bu tanımlama dışında kalan kadınları, kadınca hareket etmedikleri için eleştirilir. Bu eleştiriyi de bir kadına daha çok yine kadınlar yapar. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında Simden bu anlayışın kadını “meta”laştırdığını, erkeği “alan” kadını da “veren” konumuna ittiğini dile getirir:

“ Doğru dürüst bir kadın olamamakla suçlamıştı onu Sara, bir keresinde. Kendisi çok iyi araba kullanırdı. Hep güzel arabaları olmuştu. Zengin kocalarına pahalı arabalar aldırır. Erkek parası harcamayı, kendine bakmayı, iyi giyinmeyi, kendini naza çekmeyi öğrenememişti Simden ona göre. Kılıksız ve sümsük –evet aynen bu sözleri kullanmıştı- kadınlardan hoşlanmazdı erkek milleti. Ama Sara’da doğuştan orospu ruhu vardı zaten. Simden’e göre, bazı kadınlar bu ruhla dünyaya geliyorlar ve kesinlikle değişmiyorlardı.

Bu kadar basit değildi aslında, diye düşündü. Bu ruhun kadın yaşamlarını şöyle ya da böyle belirlediğini, önemli derece farklarıyla bütün kadınların alt bilincinde cinsiyetlerine bağlı olarak aynı zamanda meta oldukları duygusunun bulunduğunu fark etmişti. Bin yılların yaşam deneyleri bu

bilgiyi genlere işlemiş olmalıydı. Üstelik tek yanlı değil, yalnızca kadınlarınkine değil. Kadın söz konusu olduğunda, erkek bilincinde de bütün bir erkeklik söylemi ‘almak’ fiili üzerine oturtulmuştu.” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 26)

Erkeklerin eğitim almış kadınlara tahammülsüzlüğü kadın erkek ilişkilerinin farklı bir yönü olarak vurgulanmıştır. Bazı erkekler kadının eğitim seviyesinin artışının onları daha itaatsiz yapacağını, onlara hükmedemeyeceklerini düşündükleri için bilinçli kadınlarla evlenmekten kaçınmışlardır. Eğitimsiz kadının sömürülmesi daha kolay olacaktır. Zaten toplumdaki kadınların büyük oranı da ikili ilişkilerde eşitlikten ziyade erkeğin sözünün geçmesi gerektiğine inanmaktadırlar.

“Mahmut anasının babasının adaylarıyla değil, kendi seçtiği bir kızla sessiz sedasız evlenivermişti. Yoksul bir ailenin, orta okulu yarım bırakmış, akça pakça güzel bir çocuğu idi, aldığı. Ana, babasına “ ben öyle okumuş kadınlara tahammül edemem, akıl öğretmeye kalkar, zengin istemem, kendini bir şey sanar. Bize gelen gelin, her şeyi bizde görmeli, görmeli ki başı eğik olsun.” demişti. “ (Işınso, Canbaz, 133).

4.15. Ölüm/Yaşam

4.15.1. Ölüm

İnsan yazgısının kaçınılmaz bir parçası olan ölüm her zaman çekinilen, korkulan bir kavram olarak algılanmıştır. Ölüm zengin, güçlü, sağlıklı, genç herkes için kesin bir gerçekliktir. Er geç herkesin tadacağı ölüme karşı olumsuz duygular geliştirmek yerine bu doğa olayına daha ılımlı yaklaşmak insan için daha doğrudur. Ancak hiç kimse ölüm kavramına olumlu olarak yaklaşamaz, bu Kral Gılgamesh bile olsa. Kadın Destanı romanında bu gerçek şöyle anlatılır:

“ Ölüm herkese gelecek Gılgamesh,
Annenin Tanrıça olması neyi değiştirir?
Tanrılar da unutuluyor, bu da ölüm değil mi?
...
Alış ölüme, bırak bağına bassın seni. Bırak çürüsün
kemiklerin
senden daha güçlüler bulacaksın yer altı ülkesinde.”(Kutlu, Kadın Destanı,
25)

Ölümün her insan için kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunun vurgulandığı Kadın Destanı romanında ölümün insanlar için bir son olmadığı anlatılır. Asıl önemli olan

yaşamdayken insanlık adına önemli işler yapabilmektir. İnsanın diğer canlılardan önemli farklılıkları vardır ve dünya için bu kadar önemli olan bir varlığın yaşayabilmesi için herkes elinden geleni yapmalıdır:

“Ölümü kabullenmeli insanlar.
Hiçbir biçimde dönemezler bir daha.
...
Korkma kanın akışından Beyaz Kuğu,
Kurulan hilelerden korkma.
Ölüm yeni yaşamları getirir...
Akıl, akılı.
Kan bir sudur... Suyun dolaştığı gibi dolaşır evrende.
Ağacın özsuğu gibi gövdeyi besler.
Kanları renksiz diye yürüyemez bitkiler.
Kanı beyaz diye konuşmaz uğur böceği,
Kanı kırmızı olanın sesi vardır.
Kanının çokluğundan, insanoğlunun konuşması.
Kanı çoğalt, koyult...
Yapacağın budur.
Hiçbir canlı yakınmıyor sizden başka...” (Kutlu, Kadın Destanı, 211-212)

Ölüm kavramı Şehrin Aynaları romanında kişileştirilerek verilir. Romanda “var olabilmek için yok etmesi” gereken ölümün insanla olan sonsuz bağı anlatılır.

“Geceleri Isabel’in başında beklemiş; onun gencecik vücudunda, güzel yüzünde kolgezen ölümle uzun uzun konuşmuştu. Dertli ve yalnızdı ölüm. Sevmekten şikâyetçiydi. Isabelle bir alıp veremediği yoktu; sadece yalnızlıktan kurtulmak istiyordu o kadar. Vurdumduymazlıktan gelse de, aslında, insanların onu böylesine çirkin, böylesine korkunç tasvir edip kendilerinden uzaklaştırmaya çalışmaları ağırına gidiyordu. Ne yazık ki, kendi varlığı başkalarının yokluğunu gerektiriyordu. Var olabilmek için yok etmeye mahkûmdu. Bu kısır döngüden kurtulabilmek için belki de kendini ortadan kaldırması gerektiğini düşünüyor ama buna bir türlü cesaret edemiyordu. Her ne olursa olsun, hayatı seviyordu ölüm.” (Şafak, Şehrin Aynaları, 43-44).

Birçok efsanede, destanda, mitolojik anlatıda insanların ölümsüzlüğün sırrına ulaşmak istedikleri anlatılır. Modern dünyada gelişen bilim ölümü ertelemenin yollarını insanoğluna sunsa bile ölümsüzlüğün yolunu bulamamaktadır. Uyku İstasyonu romanında fantastik bir dünyada ölümsüzlük suyu almak için sıra bekleyen insanların durumu anlatılmıştır:

“ Yaşlı adama sordum.
 “ Bu suyun özelliği nedir? Bu kuyruktakiler kim?”
 “ Ölümsüzlük Suyu,” dedi o.
 “ Bu sudan insan içince ölmüyor mu?”
 “ Öyle bir inanç var.”
 “ Pekiyi, o uzun kuyrukta bekleyenler...”
 “ Şehitler onlar. Sudan içmek için sıra bekliyorlar.”
 “ Ölümsüzleşmek için.”
 “ Evet.”
 “ Şu sudan birazcık alsak, annem için! Bir ufacık şişe...”
 “ Olur alalım. Sıradaki şehitten isteriz, verir. Ama bir ufacık şişe
 Ölümsüzlük Suyu size yetmez ki! Daha isteyeceksiniz, sonra biraz daha...
 Tüm sevdikleriniz için.”
 Duraklamıştım.
 “ Doğru, bir şişe yetmez. Keşke, keşke hiç bilmeseydim bunun Ölümsüzlük
 Suyu olduğunu!”
 (Eray, Uyku İstasyonu, 138)

Yaşlılık korkusu beraberinde ölüm korkusunu da getirir. Çünkü yaşlanmak artık ömrün yavaş yavaş tamamlanıyor olduğuna bir işarettir. Bu nedenle insanlar yaşlılığın ilk izlerini vücutlarında görmeye başladıklarında endişeye kapılırlar. Füreya romanında, Füreya adlı karakterin ağzından bu durum dile getirilir:

“Evet, günden güne uzamak büyümek değildir, ama günden güne küçülmek,
 bal gibi yaşlanmaktır. Şu yatakta geçen her gün biraz daha yaşlanıyorum
 ben. Küçüle küçüle sonunda bitiverecekmışim gibi bir his var içimde. Bir
 gün odaya girecekler ki, ben yokum. Pikeyi kaldırıp bakacaklar. Aaa, sadece
 izim kalmış çarşaf! Ne hoş bir ölüm olurdu yok oluvermek. Cami
 avlularında ıskatçıların tacizinden kurtulur, hırpalanmazlardı aileler. Ama
 öyle olmayacak. Tantanayla kalkacağım bir camiden.” (Kulin, Füreya, 328).

Ölüm, insan için özellikle gençlik dönemlerinde oldukça uzak ve korkutucu bir kavram olarak görülür. Ancak insanlar yaşlandıkça ölüm duygusu ile halleşmek zorunda olduklarını bilirler. Çünkü artık ölüme oldukça yakındırlar. Bu nedenle gençlik yıllarında soğuk ve korkunç görünen ölüm bir süre sonra daha kabul edilebilir bir durum olarak karşımıza çıkar. Füreya romanında artık yaşlılık dönemini yaşayan Füreya Koralp için de bu durum geçerlidir:

“Yaşam insanlara affetmeyi de öğretiyor, ölümü kanıksamayı da. Ölüm!
 Soğuk, antipatik, siyah renkli sözcük. Ne çok ölüm yaşıyor, insan hayatı
 boyunca. Benim yaşlarıma gelindiğinde, ölüm de artık, kişiyi adım adım
 takip eden sadık bir köpek gibi, yakına geliyor. Gölge gibi, hemen oracıkta,

yani başımda... gençliğimde beni ürperten, korkutan ölüme, şimdi, sevecenlikle bakıyorum, hani neredeyse elimi uzatıp okşayacağım onu. Ama henüz değil... biraz daha bekle ölüm... bir sergi daha. Son bir sergi. Sonra nasıl istersen öyle olsun. Artık gerisini Sara düşünür. Ada'da köşkün loş salonlarında, o ışığın yukardan düştüğü köşeden kalkamayacak olduktan sonra cenazem... varsın bildiği gibi yapsın. Cenazemi düzenlemek ona kalmış.” (Kulin, Füreya, 57)

Ölüm kavramına Bir Cinayet Romanı'nda farklı bir yönden yaklaşıldığı görülür. Öldürme duygusunun içgüdüsel olabileceği ve insanın hayata ölmek kadar öldürmek için de gelmiş olabileceği anlatılır. İşlenen bir cinayetin çözümlenmeye çalışıldığı romanda ölüme farklı bir yönde yaklaşıldığı görülür. Romanda bu çözümlenme şöyle dile getirilir:

Öldürmesem yaşayamazdım. Ama yaşamayı sürdürüp sürdüremeyeceğim belli değil, dolayısıyla canımı kurtaramamış olabilirim.
Öldürme düşüncesinin, düşünmeye dönüşmeden de var olduğunu kabule etsek, yani, buna bir güdü desek?... Herkesin doğasında var olan bir güdü... Aklımız, uygarlık özentilerimiz, inceltmeye çalıştığımız duygularımız hep bunu öldürme duygusunu maskeleyen ve hatta ona kılıflar, bahaneler, uydurmak için gelmişse? O zaman, aslolan, öldürmeyi düşünmek, düşüncüyü karara dönüştürmek değil de başlı başına öldürmek mi? Yalın kesin, çıplak...
İnsan yalnızca ölmek için değil, ölmeden önce mümkün olduğunca öldürmek için doğuyorsa eğer; doğarken çektiğimiz(ve hemen unuttuğumuz), çektirdiğimiz (ve hiç bilincine varmadığımız) acılar, ölmek kadar öldürmeyi de zorunlu kılıyorsa... ben suçsuzum demektir. (Kür, Bir Cinayet Romanı, 8)

Bir Cinayet Romanı'nda “doğum” ve “ölüm” kavramlarına farklı bir pencereden bakılır. İnsanın doğumunda bir dahli, sorumluluğu, payı yoktur. İnsan, tamamen başkalarının isteği üzerine dünyaya gelmiştir. Ölmek için de aynı durum geçerlidir. İnsan Allah istediği zaman can verir. Ancak öldürmek kavramında insanın iradesi söz konusudur. İnsan bu kararı almakta uygulamakta kendiyi baş başadır ve bu da bir tür “yaratma” içerir:

“Doğmak, başkalarının yanlışlarının ya da yanlış kararlarının sonucu zorunlu oluyor. Son anda ne kadar dirensen de, bir forseps ya da vakumun esiri eseri(?) olarak geliyoruz dünyaya. Ölmek başlı başına bir başarı ama, orada da başkalarının kararı ya da karamsarlığımız. Ölmekle, öldürmenin aynı anlama geldiği noktaya vardığımızda ise, yok olmayı göze almak gerekiyor ki... bu en zoru.

Ölmeden öldürmek, yaratmaya benziyor bir yerde. Biraz daha kolay belki. Sevmeye de benziyor. Biraz daha zor belki. (Kür, Bir Cinayet Romanı, 9)

Ölüm konusu İçimden Kuşlar Göçüyor romanında kahramanın kanser olduğunu öğrendiği dönemde ele alınır. Romanda kahraman ölüm düşüncesiyle her zaman birlikte olduğunu ancak onu ilk kez bu kadar yakın hissettiğini anlatır. İnsan zaman zaman ölümü kendi elleriyle gerçekleştirmeyi düşünse bile gerçekte ölümle buluşmak çok zordur. Romanda kanser olduğunu öğrenen kadının ölüm düşüncesiyle mücadelesi şöyle anlatılır:

Yaşamla ölüm arasındaki çizgide, öleceğimi unutmuş gibi duruyorum bir an. Ölüm bir ad sanki. Gerçeklik, karanlıktan yüze çıkmak için henüz bilmediğim bir zamanı bekliyor. Ve uzun sürmüyor bu. Çok yüksekte birdenbire boşluğa itilmişlik duygusuyla sarsılıyorum.

Başka türlü ölmek, ölümümü seçebilmek isterdim. Ölümümü görmeye çalışıyorum. Kendi yasımı tutmaya hazırlıyorum kendimi.

Hep merak ederdim onun ne zaman, nasıl geleceğini. Yokuşları çıkarken, bir otobüse soluk soluğa koşarken, uykusuz gecelerimde, bir öyküyü bir türlü bitiremediğimde, sevdiğim birinden acı sözler duyduğumda çok yakınımda olduğunu hissedirdim. Türlü ölümleri ölüp dirilir, bütün ölüm biçimlerini düşünürdüm.

Kimse kestiremez önceden, belki apansız yatağında ölürüm, derdim. Belki bir merdiven sahanlığında. Bir caddenin öte yanına geçerken ya da halının üstündeki ipliği almaya eğilmişken. Hiç beklenmedik bir anda, çağrısız, hazırlıksız. Yorulduğum, artık yaşamak istemeyeceğim bir gün de gelebilir, diye düşünürdüm. Özleyerek ya da her türlü başlangıç ve son düşüncesini sona erdirmek isteğiyle hayatıma kendi elimle son verecek gücü bulurdum o zaman kendimde. Bitirmek ve susmak. Yaşadıklarını sıfırlamak ve tümünden kurtulmak. Neden olmasın? (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 22-23)

Güneydoğu Anadolu'da yaşanan terör olayları İçimden Kuşlar Göçüyor romanında gençler bağlamında ele alınır. Daha yaşamın başında olan gencecik insanların ölümü, orta yaşın üstünde, kanser nedeniyle ölümle hesaplaşmaya çalışan kahramanı kendine getirir. Kahraman ölümün herkes için zor olduğunu ancak genç insanların ölümlerinin daha da acı olduğunu dile getirir. Kahraman gençler ölürken kendisinin ölümden korkması karşısında suçluluk duyar:

Yatmadan önce TV'ye bakıyorum. Güneydoğuda savaşıyor, mayına bastığı için ayağı kopan binbaşının sedyedeki kanlı görüntüsü korkunç. Kendisini taşıyan askerlere şöyle diyor:

"En kısa zamanda aranızda döneceğim!"

Bu ortamda, doğudan batıya, her gün onlarca gencin cenazesinin geldiği bir dönemde benim gibi birinin ölümden korkması nasıl da utanç verici. Neler yaşıyor bu gencecik çocuklar? Ölünceye kadar ne yaşadılar? Neleri, kimleri özlediler? Bir kızı öptüler mi, bir kadınla seviştiler mi? Denize açılıp kürek çektiler mi? Sarhoş olup ağladılar mı? İlk maaşlarıyla analarına çorap aldılar mı? Son anda neler geçti belleklerinden? Son sözleri ne oldu?

Uyuyamıyorum. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 32)

Ağustos Başağı romanında ölüm kavramına daha farklı bir yorum getirilir. İşgal altında olan ve her an ölümlerle yüz yüze gelen halkın ölümü artık alışılmış bir durum gibi gördüğü anlatılır. Romanda Yusuf adlı asker, cephede her an ölümler arasında dolaşa dolaşa ölüden, ölümden kaçma düşüncesinden uzaklaştığını anlatır. Olağanüstü savaş durumunda artık her şey olağan kabul edilmektedir:

“ – Ölüm korkusunu yendim ben. İnan, korkmuyorum. Bundan önce Aslıhanlar’da ölümlerle yüz yüze geldim.

Sağ omzunu tuttu. Yara yerini okşar gibi yaptı.

Omuzumuza geldi. Başıma da isabet edebilirdi.

İnsan ölümü düşününce gene de bir tuhaf oluyor. Yaşamak istiyor işte.

— Bak yeminle söylüyorum, ölüm benim için alışılmış bir şey oldu. Biraz önce konuştuğun, dertleştiğin, bir ekmeği, tütünü paylaştığın arkadaşın bir bakıyorsun, ölmüş... İcabında ölümlerin arasında dolaşıyorsun. İcabında onu biraz öteye itip, kendine yer açıyorsun.

— Eğer ayağında çarık yoksa... onunkini alıp giyiyorsun, dedi Yusuf.” (Çokum, Ağustos Başağı, 317)

Ölüm kavramı Kumral Ada Mavi Tuna romanında şair Doğan Gökay’ın ağzından “enerjinin durması” olarak tanımlanır:

‘ Ölüm, hayat enerjisinin bitmesi demektir. Radyonun fişini çekerseniz, müzik biter. İşte ölüm tıpkı böyledir. Bir gün, bir yerde fiş çekilir ve doğduğunuzda bağlanan enerji cereyanı kesilir. Hayat bitmiştir!’

‘ Hepsi bu olmamalı ama!’ dedim, öfkeyle isyan ederek.

Gözlerim ağlamaktan kan çanağına dönmüş, yüzüm şişmişti.

‘ Güzel çocuğum, maalesef hepsi budur. Geliriz ve gideriz,’ dedi gülümseyerek Şair Doğan Gökay.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 199)

Ölüm duygusuyla baş etmenin güçlüğü Cadı Ağacı romanında bir kez daha ele alınır. Bu kez de ölümün hangi yaşta olursa olsun her insan için erken olduğu, yaşanacak daha çok şeyin bulunduğu dile getirilir. Geride kalanlar ölümün acısına zamanla alışır ve bir süre sonra acılarını unuturlar:

“İnsanın karşı çıkmaya güdülenmiş yapısından olsa gerek, her ölüm, ölünün yakınlarına bunun zamansız geldiği duygusunu veriyordu. Bunun bir nedeni de, yaşamın sürüp giden akışı içinde her zaman yarınlarla bağlanmış şeylerin bulunmasındandı. Giderek, yürüyen zamanın içinde ölüm de uzaklaşıyor, unutmanın kanıtı olan gölgelenmeler başlıyordu. Sonraları ölüm gelip geçici bir esinti gibi inandırıcılığını büyük ölçüde yitirmiş oluyor, bir gün, bir koşulda tam oluşmamış yanılısamlar gibi geliyordu insana.”
(Kutlu, Cadı Ağacı, 142)

Emir Bey’in Kızları romanında uzun bir ömür süren, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemleri, Cumhuriyet’in kuruluşu ve Menderes dönemlerini gören Nevnihal Hanım’ın ölüm ile buluşması anlatılır. Nevnihal Hanım, ölümün yaşamın içinde olduğunu ve doğumdan itibaren insanın yaşamındaki yegane gerçeğin ölüm olduğunu anlatır:

“ Böyle bir yerde gelecek ölümüm. Her şey bellidir artık hayatımda. Geçmişim bir yerlerde durmaktadır, oynayamaz yerinden. Geleceğim ise küçük bir odadır. Zamanı bitirmiştir: Eşyayı, heyecanı, acıyı, sevinci, yeniği bitirmiştir.”

Teni bırakmak zamanı geldiğinde, gözlerimi açmadan soracağım. Gözümün bana vereceği yeni bir şey kalmadığından, heyecansız ve sakin:

‘ Geldin mi ölüm? / Evet... / Hoş geldin. Bilirim sen yalnız dönmekten hoşlanmazsın. Yalnız gelir, biriyle gidersin. Hayat tersini yapar. / kimileri ikimizin aynı olduğunu söyler. Can tohumun içinde, ölüm meyvenin tohumunda... / bence de öyle ölüm. O yüzden... Enel Hak!’

‘ Anne, neler oluyor? Hastasınız. İlaçlarınızı aldınız mı?’

‘ Şaşkın. Sabırsız. Fedakârlığının farkında.’ ”

(Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 259)

Deli Zamanlar romanında Aypare’nin mekanik ölüm tarifine karşın, yaşlı bir kadından daha dinî değerlerle bezeli bir ölüm tarifi gelir. Anneanne, ölümün acı çekilmeden gerçekleşeceğini ve Allah’ın böylece emanetini alacağını belirtmektedir:

“ ‘ Ölüm nedir anneanne?’

‘ Rabbim bilir. Bir yel esmesi gibi desem belki yakındır. Ben hiç korkmam oğul. Hepçene yüreğimden geçer. Rabbim tez alsın canımı. Uzatmasın eylemesin bu yolda. Elim ayağım tutarken. Çünkü kişiye yük olmak ölümlerin beteridir.’

Doğrudum dizinden. Bu kabullenmişliğe isyan ettim.

‘Ya acı çekmek, razı mısın buna da?’

Durdu. Hırkasının eteğiyle oynadı.

‘ Sanki çekmiyor muyuz? Çekmedik mi oğul? Mengenalere girip çıkmadık mı? Hem bil ki Allahım sevdiğine onu hissettirmez bile. Nasıl ki dünyaya gelirken bir şey duymadıksa.’ ”

(Çokum, Deli Zamanlar, 184–185)

Ölüm duygusu Romantik Bir Viyana Yazı romanında daha sosyolojik bir mercekte ele alınmıştır. Eserde ölüm duygusunun insanları dünyaya daha bağlı kıldığı, bu duygudan kurtulmak isteyen insanların sanki hiç ölmeyeceklermiş gibi geriye büyük, gösterişli eserler bıraktıkları anlatılır. Her insan, her devir, her çağ bu korkunun esiri olmuş ve geride kalanlara yaşadıklarını hatırlatmak için görkemli bir maddî ve manevî değerler bütünü bırakmıştır. Ayrıca başka insanların ölümleri diğerlerine para kazandırmış, büyük bir silah sanayii ve onun yan kuruluşları ortaya çıkmıştır.

“... Yine ona göre, cançekişmeye başlayan her çağ, saraylar, hanlar, hamamlar, kiliseler ve camiler kurmaya hız vermiş. Bir halkı, tükenmediklerine inandırmak gerekirmiş. Bir ülkenin zenginlerini o derece gösterişe, tantanaya iten tek şey, ölüm duygusuymuş. Hayat, ayağını ölüme attığı anda para dolaşıma girer, ticaret gelişir, silah üretimi artar, bankalar pıtrak gibi her köşede biter...”

Bu, kahkaha ve gözyaşı, kan ve şehvet dolu sahne oyunundan sonuçta tek karlı çıkan toprak kurtları olmalı.”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 137–138)

Tutsaklar romanında ölüm insanın inançlarını kaybetmesi olarak tanımlanır. Romandaki görme engelli Süha bir gün gözlerinin açılacağına duyduğu inancı kaybettiğinde bunun da bir tür ölüm olduğunu anlar. Ancak ölümün daha kötü olanı, insanlar arasındaki sevgi bağlarının aslında ne kadar zayıf olduğunu fark etmektir. Süha bu dünyaya ait sevgi, aile, bağlılık gibi tüm kavramların yavaş yavaş çöktüğüne kanat getirdikçe kendini ölüme daha yakın hissetmektedir:

“ Oysa ölüm böyle bir şey değildi. Ölüm, yavaş yavaş yaklaşan, tamamlanması yıllar süren, önce bir gözü apansız vuran, sonra onun etkisiyle diğer gözü de yok eden bir keskin körlük olayıydı. Sürekli körlüğe inanmaktı ölüm. Körlüğün puslu grisinin gün gelip uçup gideceğine duyulan aptalca inanç ve çok sonra, yıllar ve yıllar sonra, o inancın yitmesiydi. Duyguların harcanmasıydı. Gerçek büyük sevgilerin olmaması –çünkü insanlar böyle sevgiler duymak için yetersizdiler- kan bağlarının kopması, kurtuluşların başkalarının istediklerine bağlı olmasıydı. Otuz altı yaşına gelmek, cinselliğini yenememek, cinselliğine aldırılmamış olma ölüm. İnsanın içindeki öz suyunun birikmesi, katılaşması ve kurummasıydı, tıpkı kan gibi. ”

(Kutlu, Tutsaklar, 137)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında ölümün bir yok oluş değil, bir boyut değiştirme fiili olduğu anlatılır. Bir yangın olayından sonra ölümle pençeleşen Sara “ölümün kendisini seçtiğini” düşünür:

“ Ölüm kıskanç bir sevgili gibi peşindeydi. Korkma, bu ölüm değil gerçek yaşam, diyorlardı ona ulaşanlar, işaretler diliyle. Biliyordu elbette, yalnızca boyut değiştirecekti. Olması gereken yere aktaracaktı varlığını Sara, orada gerçek sevgiyle, sınırsız yetkinlikle buluşacaktı. Buna değer görülüp uygun bulunarak seçilmiş, onurlandırılmıştı. Ayrıca bu, her anlamda sıfır noktasına varmış son insancıl mesajlara aracı kılınmıştı varlığı.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 44)

Hiçbir Aşk Hiç Ölüm romanında Sara'nın ölüme karşı başlardaki ılımlı tutumu zamanla yerini korkuya bırakır. Sara artık ölümün korkutucu yüzünü görmüştür:

“ Ölüm düşüncesi bedeninden bir ürperti gibi geçti. Belli belirsiz çırpındı. Önünde uzanan toprak rengi, katı, soğuk bir alandı ölüm. Her şey durgun, suskundu orda. Dilsiz adamlar geziniyorlardı içinde.

Ölüm. Huzur ve sessizlik. Ama gömülmek istemiyorum. Denize atın beni. Suyu topraktan daha çok sevdim ben. Tenim suyun içinde çürüsün. Tenimin üstünden geçen zamanın bütün izlerini dalgalar silsin okşayarak. Denizi istiyorum...”(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 90-91)

Bitmeyen Aşk romanında ölüm ile aşk arasındaki ilişki değerlendirilir. Ölüm aşkı sonsuz kılan bir sondur aslında. Ölüm gibi aşk da sonsuzdur. Kavuşamamak aşk için acı da olsa aşkı besleyen bir durumdur. Ölüm de bunu sağlayan yollardan biridir. Bu durum romanda şu şekilde anlatılır:

Ölüm en güzeli olabilir. Görünüşte en umutsuzu belki ama belki de en umutlusu... Aşkı sonsuz kılan, düşlerin sürüp gitmesine engel çıkarmayan, 'o

olsaydı, her şey başka olurdu' düşüncesinin yalanlanmasına olanak bırakmayan, güzel ölüm... Birliktelik en kötüsü değil belki ama ölümden bile umutsuz olabilir. İlk aşkın anısı, yıllardır görülmeyen bir sevgilinin yüzü kadar uzaktır da, o aşkı yeniden yaşamının olasılığı, her gün görülen, her türlü sevimlilikten arınmış 'eski sevgili-yıllanmış koca'nın yüzünde, her bakışta somutlanır... Kitaplara geçen aşk öykülerinin genellikle ya ölüm ya da kavuşmayla son bulmalarında göstermiyor mu umutsuzluk bakımından ikisinin pek farklı olmadığını?..” (Kür, Bitmeyen Aşk, 284)

Ölüm korkusunun zaman zaman genç insanları da yoklayan bir his olduğu Cumhuriyet Türküsünde dile getirilir. Abdülgalip ölmekten daha çok yalnız ölmekten korkmaktadır:

Bu kadar arkadaş canlısı olan bir insanın, bütün arkadaşlarına rağmen yine de yalnız bir ömür sürmesi ve muhtemelen yalnız ölecek olması, Allah'ın bir takdiri, başka bir şey değil. Yine "ölüm" fikri yapışmakta yakasına: "uzanıp yatırmek tabuta anacığım o kadar müşkül değil, ille toprak altında kalmaktan korkuyorum! Anacığım Madam Rebeka gülümsemekte: "Abdülgalp, mon petit enfant! Gidezeksın Dersaadet, bulazaksın saadet, benden sana söylemesi." (İşinsu, Cumhuriyet türküsü,127)

Deli Zamanlar romanında ölüm kavramının doğal sürecin bir parçası olduğu Aypare tarafından dile getirilir. Ancak ölüme bu kadar maddeci bir anlayışla yaklaşmak, onun geride bıraktığı yıkımı önemsememek de oldukça katı bir bakışın ürünüdür. Genelde insanlar ölümü bu kadar duyarsız bir şekilde karşılamazlar:

“ ‘ Çok basit ya da çok zor... Doğum gibi günlük olay. Örümceği kâğıtla alıp dışarıya atmak istedim; oysa örümcek kâğıt yere düşmüş ben de görmeden üzerine basmışım. Benekli, kendince güzel bir örümcekti. Kâğıdı aradım yok, neden sonra yerde örümceğin ölüsünü görmeyeyim mi? Az önce kıpır kıpırdı... Ben kalbimi kapadım bazı şeylere. Ama sen daha çok çocuksun. Morgda yatan ölüler yerdeki ölüler kadar olağandı. Böyle düşün...’ ”
(Çokum, Deli Zamanlar, 89)

4.15.1.1. Yakınların Kaybı ve Ölüm Acısı

Ölüm acısı Hilâl Görününce romanında da ele alınır. Arslan Bey eşini kaybettikten sonra dünya işlerinden elini çeker. Arslan Bey ümitsizlik içinde olduğunu dile getirir. Gidenin geri dönmeyeceğini bilmek geride kalanlarda ümitsizlik yaratmaktadır:

"Haklısın emmi." demişti. "O kükreyen Arslan Bey, sanki bir kafese tıklandı. Doğru söylersin. Babamın bıraktığım çoğaltamadım. Eksildi de. Çoğalmadı ağam. Şu Emircan'ı bir tarafa ittiğim de doğrudur. Bana, anasını hatırlatır. Zaman olur ki yüzünü görmek istemem, içim ağıyla doldu, her an tadı ağzımda."

"Ölenle ölünmez Arslan Bey. Bizde ömrün sonuna kadar yas tutmak var mı? Şu ilâhî emre karşı çıkmak sen gibi bir yiğide yaraşır mı?"

"Kolum kanadım indi, emmi. Ümit denilen şey neredeyse göster onu! Sen ki ümidini kaybetmezsin. Söyle de yüreğimin pası silinsin." (Çokum, Hilâl Görününce 68, 69.)

Hilâl Görününce romanında Giray, insanların ölümün hemen ardından ölüme dair izleri silmeye çalıştıklarını anlatır. Böylece insanlar ölüm hiç yokmuş gibi gündelik yaşamlarına dönmek isterler. Çünkü ölüm insanları tedirgin eden, mutsuz eden bir durumdur. Hayat devam ettiğine göre ölüme ait her şeyden uzaklaşmak gereklidir:

İşte, söyleyip söyleyecekleri bu kadardı. Kimse Giray kadar üzgün değildi. Bilirin ölümü duyulup ilk şaşkınlık geçtikten sonra insanlar, kendi bedenlerine bulaşan ölüm kokusundan kurtulmak için uğraşıyorlardı. Ağlıyorlardı ve böylece ölümün kokusu dağılıp gidiyordu. Ondan sonra da var güçleriyle temizliğe girişiyorlardı. Sanki ölüm kirdi pastı da evlerinden sokup atmağa çalışıyorlardı. Bütün bunları bilmeden yapıyorlardı. Böylece yaşama gücünü yeniden kendilerinde buluyorlardı. (Çokum, Hilâl Görününce, 320.)

Ölümün ardından geride kalanlar büyük bir boşluk duygusu yaşarlar. Ölen kişinin yaratmış olduğu bu boşluğu doldurmak çok zordur. Özellikle çocuklar yakınlarını yitirdiklerinde bu durumu kabul etmekte zorlanırlar. Hilâl Görününce romanında Bahadır, babası Giray'ın ölümünden sonra hırçınlaşır:

Altın Ana bostanlara indiğinde onu arıyor: "Nereye gittin oğul, nereye gittin?" diye ağlıyordu. Sofralar onsuzdu, toylar onsuz. Şirin Gelin ise böyle bir acıyı tatmamış olan kadınların karşısında bir eziklik taşıyor, bazen تنها bahçelere kaçıp sığınmıyordu. Görenler "Şirin gelin yine öksüp öksüp ağlıyor" diyorlardı. Bahadır'a gelince, babasının kanlı vücudu hep gözünün önündeydi. Ona insanların hepsi ihtiyarlamış, çirkinmiş gibi geliyordu. Kırk Azizler mezarlığının orda bir oyuna dalsalar, babasının kızıl kana bulanmış cesedi gözünün önüne geliveriyordu. O zaman hırçınlaşıyor, oyunbozanlık ediyor, birilerini ağlatıyordu. (Çokum, Hilâl Görününce, 351).

Sevdiklerinin kaybı insanlara büyük acı verir. Kimileri bu dönemi daha kolay atlatırken kimileri çok zorlanmakta ya da bu acıdan hiç kurtulamamaktadırlar. Kaf Dağının Ardında romanında eşinin ölümüyle yaşama küsen bir adamın durumu anlatılır. Adam ilk yıllarda bu acı nedeniyle çocuğuyla da ilgilenememiştir. Mevsim'in babası için sevdiği kadının ölümü karşısında artık dünya da hiç kimsenin bir önemi kalmamıştır:

“İlk günler babam, öyle çılgına dönmüş ki, gözleri beni bile görmemiş, bir ara "Alın götürün bu kızı" demiş. Babaannelere geçmişiz. Babam, isini gücünü terk edip aylarca annemin mezarı basına taşınmış. Babaannem anlatırdı: "Bir deliydi o zamanlar babam canım, tam deli! İnanır mısın Mevsimciğim, herkese düşman kesilmişti, bana, sana, kayınbabasına, yaşayan herkese düşman kesilmişti. "Karım öldükten sonra.." diyordu! Bütün insanlar da ölsün mü istiyordu, dünya yıkılsın diye mi bekliyordu? Herhalde böyle şeyler." (Işınsoy, Kaf Dağının Ardında, 26-27)

Ölümün sadece ölen kişi için değil geride bıraktıkları için de bir yokluk duygusu yarattığı İçimden Kuşlar Göçüyor romanında dile getirilir. Özellikle intihar düşüncesine yakın olan insanlar için en büyük ikilem geride bıraktıklarına yaşatacağı acıdır. Romanda da kahraman bu düşünceden en çok çocuklarını düşündüğü için vazgeçtiğini anlatır:

Ölümü ne zaman düşünsem, önce geride bırakacağım insanlar gelir aklıma. Canıma kıyma isteğim birilerinden öcümü almak isteğiyle iç içe geliştirdim bazen. Tersine, öç almak için yaşamaya karar verdiğim ya da yalnızca çocuklarım için caydığım da oldu. Ne olacak benden sonra? diye düşünüyorum yine. Çocuklarım büyüdü artık. Bana pek gereksinimleri yok. Üzülürler elbette, çok üzülürler, ama unutulurlar. Eşim de bir süre ağlar, tüketir kendini, sonra ister istemez başka birini bulur, Ölüler sanıldığından daha çabuk unutulurlar. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 27)

Ölüm, geride kalanlar üzerinde uzun süren ve hiç dinmeyecekmiş gibi gelen bir acı yaratır. Bu acı insanın yaşamın sesine kulak vermesiyle zaman içinde etkisini azaltır. Sonuçta bir insanın asli işi acı çekse de, mutsuz olsa da yaşamaktır:

“ ‘ Yakınına sıkılmadıkça, kokusu duyulmayan mücerret bir koku gibidir ölüm. Tabii şimdi mücerret nedir diye soracaksınız... Ah dilimizi fakirleştirmeden modernleştirebilseydik eğer... Her neyse, mücerret: soyut, abstrak anlamına gelir... Ne zaman ki vakti gelir, yakınlarda birine denk düşer ve işte o zaman kokusu duyulur ölümün. Uzun süre havasız kalmış bir

odanın içi gibi koyu, tozlu ve ağırdır bu koku ve siner adamın üstüne... Taa ki...'

'Taa ki ne?' diye döndüm.

Kendimi bile şaşırtacak kadar saldırgandı sesim. Kibarlığımı ve istifini hiç bozmadan sürdürdü Şair Dayı;

'Ta ki, insan beyni ortaya çıkıp, hadiyse el koyuncaya kadar. Artık hayata geri dönmenin, acıyı hüzne çevirmenin vakti gelmiştir. İnsan beyni acıyı unutturacak kimyasallar salgılar ve hatta mutlu olup, kahkahalar bile attırır adama. Çıldırmanın tek yolu budur. 'Ölenle ölünmez' atasözü bunu anlattığı için güzeldir çocuğum.'"

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 200–201)

Ölüm acısının insan için ne kadar yıkıcı olduğu Buzdan Kılıçlar romanında da şu örnekle açıklanır:

Ese Sunteriler, Sitile Sunteriler öldükten sonra üç yıl süreyle karısının mezar taşını kendine tapınak yapmış, olur olmaz saatlerde mezarlığa giderek her gün karışık bir tempoda ağlamıştı. Ölüm vakasından sonra acısı kilolarla tartılacak kadar ağırlaşmış olmalıydı. Gogi onun duvarlara tutuna tutuna güçlüğüyle yürüdüğünü hatırlıyordu. Aklında, kimseyi rahatsız etmemek için yas yükünü efendice götürüp getiren asil ruhlu bir insan olarak kalmıştı.

(Tekin, Buzdan Kılıçlar, 53)

4.15.1.2. İntihar

Mahrem romanı çalışma konusu olan romanlardan farklı bir konuyu ele alması bakımından dikkat çeker. Romanda obez bir kızın intiharla son bulan trajik yaşam öyküsü anlatılır. Romanda kızın fiziksel yapısı nedeniyle çektiği sıkıntılar başarılı bir şekilde dile getirilir. Kilolu olmak onu sadece toplumsal açıdan "alay edilecek" bir konuma sürüklemekle bırakmamış biyolojik olarak da tansiyon, alerji gibi bir çok hastalığı da beraberinde getirmiştir. En önemlisi de bu süreçte genç kız dışlandığı için yalnızlığı derinden hissetmiştir.

"Ben doğru yerde, doğru olana meyletsem bile, bir de bakardım ki, ellerimin her tuttuğu elinde kalmış; ayak direktmiş ayaklarım, "seninle gelmem, seni taşımam" diye tutturmuş; bileklerim küsmüş burkulmuş; gıdığım iyiden iyiye koyvermiş kendini; sürtüne sürtüne yara olmuş baldırlarım; göbeğim kat kat katlanmış; tepesi atmış kafamın; tansiyonum fırlamış; kulağım söylediklerime kulak asmamış; gene dilini tutamamış ağzım; ter içinde kalmış sırtım; bacaklarım pörtlemiş damarlarına bakıp kangren teşhisi koymuş kendilerine, sonra da üzüntüden morarmış, derim yeni yiyecek alerjileri öğrenmiş, pütür pütür kabarmış; gözlerim sebepsiz doluvermiş... bir de bakardım ki, saçılmışım oraya buraya eğilip tek tek toplardım parçalarını ama her zaman dağılanlar topladıklarımın fazla çıkardı. Ne

kadar dikkat edersem edeyim, daima bir şeyler kalırdı geride. Bir şeyler hep yarımdaydı, hep iğreti, hep eksik...

Çerden çöpten yapmaydı hayallerim. Bir fiske bile yetiyordu yerle yeksan olmalarına. “Zelzele” diye açıklıyordum etrafımdakilere “korkunç bir zelzele!” Zeminin sarsılmış olması inanmalarını kolaylaştırıyordu. Oysa koca gövdemden başkası değildi o dehşetli sarsıntıya sebep. Zaten bütün bunlar hep onun yüzünden geliyordu başıma. Hayatım boyunca bir billûr eşya dükkânındaymışçasına temkinli yürümeye çalıştığım halde, en iyi ihtimalle birkaç rafı yerle bir, onlarca eşyayı tuzla buz etmeme sebep, hep bu gövdemdi işte. (Şafak, Mahrem 73-74)

İntihar yaşamdan zevk alamayan bireylerin başvurdukları yollardan biridir. Mahrem romanında da bir sahne sanatçısının defalarca intihara teşebbüs etmesi, dünyadan memnun olamayışını, bıkkınlığını, yılgınlığını ortaya koymaktadır.

“Sahne kapanmış, seyirciler dağılmış, ama acı yerinde kalmıştı. Hoyrat Aruzyak bir daha eline ayna almamış, yüzüne bakmamıştı. Lüzum yoktu; nasıl olsa, dost düşman başkalarının gözlerinden okuyabiliyordu ne halde olduğunu. Defalarca intihara teşebbüs etmiş, fakat eski hayranlarının olur olmadık yerlerde boy göstermelerinden ötürü her seferinde hayata döndürülmüştü. Yaşamak istemiyor, ölmeyi beceremiyordu. Vaktiyle, yüzüne gülüp içten içe kıvranan kıskanç karıların, şimdi yüzüne acıyla bakıp içten içe gülmelerine katlanamıyordu. Merhamet göstermeye kalkan herkesi paylıyordu. Bilmediği kelimeler öğrenmişti. Yüreği köreldikçe, dili sivrilmişti. Ağzına geleni pattadak söylediği için artık kimse onu yanında yöresinde istemez olmuştu. Zaten bir müddet sonra ortadan kayboldu...” (Şafak, Mahrem, 122-123)

İntihar, yaşamından memnun olmayan insanların başvurdukları en yıkıcı yoldur. Kendini bu dünya için, kendisi ve ailesi için değersiz, gereksiz hisseden insanlar zaman zaman hayatlarına son vermektedirler. Mahrem romanındaki genç kız ise hem dış görünümünden memnun olmadığı için, hem de sevdiğinden ayrıldığı için bunalıma girmiş ve çıkış yolunu intiharda bulmuştur.

“Havagazını açtım.

Bunu niye yaptığımı bilmiyordum ama ne yaptığının farkındaydım. Neler olabileceğinin de. Şimdiye kadar ne zaman yeme krizine tutulsam, düşünmeden ne bulduysam yemiş, yediklerimde tad aramamıştım. Zaten obur ne yediğini görseydi., hiç ona “kör boğaz” denir miydi? Gene her zaman yaptıklarımı yapıyordum. Bu arada suküre ve yerküre derin bir nefes almış olmalıydılar, onları rahat bırakıp, havaküreye dadandığımı görünce. Havagazı dolmaya başlamıştı içime. Şiştiğimi hissediyordum. Beynim uyuşuyordu. Uyuştukça beynim, siliniyordu bildiklerim, azalıyordu rakamlar. Azaldıkça rakamlar, batman batman yük kalkıyordu üzerimden; ha-fif-li-yor-dumn. Gerisin geriye dönüyordu zaman. Hem zaten mecbur

değildi ki, sürekli bugünden yarına ve durmaksızın ileriye dümdüz akmaya. Zaman geriye doğru yalpaladıkça, her şeyin başka türlü olabileceğini fark ediyordu insan.

Her şey başka türlü olabilirdi. Demek ki her hikâye başka türlü nakledilebilirdi.

Tabii eğer her şeyin görülmesinin gerekmediği, baştan teslim edilseydi.” (Şafak, Mahrem, 202)

Ölüm, her insanın için nerede, ne zaman karşılaşılabileceği belli olmayan, kaçınılmaz bir gerçektir. Ancak bazen insanla ölümü beklemek yerine kendi elleri ile onu hazırlarlar. Ölüm geride kalanlar için sarsıcı bir olaydır, ancak intihar ölenin yakınları için çok daha kabul edilmesi güç bir davranıştır. Geride kalanlar bu ölümden payları olduğunu düşünerek suçluluk duyabilirler.

“Zarf: Senelerdir postanede memurdu. Senelerdir, zarif bayanların değmek istemediği, telaşlı beylerin kapatmaya tenezzül etmediği zarfları şap şap yalayıp kapatırdı. Zarfların, üzerlerinde adres yazılı olduğu için elzem olduklarına inanırdı. Mektubu mektup yapan bu kapalılık, bu gözden ıraklıktı. İntihar ettiği gün ağzı açık bir zarf bıraktı geride. İçine gözünü koydu. “gözü açık gitmiş” diye ağladı sevenleri. Huzur içinde yatsın diye, zarfını şap şap yalayıp kapadılar.” (Şafak, Mahrem 73)

Arzu Sapağında İnecek Var romanında intihar kavramı biraz daha bilimkurgusal bir yapıyla karşımıza çıkmaktadır. Romanda her iki dakikada bir insanın intihar ettiği New York kentindeki İntihar Yardım Merkezi anlatılmıştır. Merkezde bulunan robotlar yalnızlıktan ve mutsuzluktan şikayetçi ve intihar etmeye kararlı insanları bu fikirlerinden caydırmaya çalışmaktadırlar. Oldukça ironik bir dille romanda insanların ölümü, robotlarına yaşama bağlayışı anlatılmıştır. Gerçekte bu bile yalnız insanlar için bir yok oluş nedenidir:

“Durun! İntihar edeceksiniz bizi arayın. Size yardım edebiliriz. Hemen çevirin bu numarayı. Bu dev kentte herkes yalnız, ama biz size yalnızlığınızı unuttururuz. Hadi çevirin şu numarayı!

Nedir bu?

Bir yardım servisi olmalı.

Merak ettim, çeviriyorum numarayı.

Plaketin üstünde yazan numarayı çevirdim.

Karşı taraftan tatlı bir erkek sesi:

“Merhaba. Yalnız mısınız? Lütfen korkmayın. Panik duygusunu atmaya çalışın içinizden. Artık yalnız değilsiniz. Bene kendinizden söz edin. Konuşun sizi bekliyorum! Diyordu.

Merhaba, dedim. New York'ta bir yabancıyım. Chelsea Otel'in 27. katındaki bir odadan arıyorum sizi.

Korkuyor musunuz?

Biraz. Aşağıda resepsiyonda bir robot var. Olmayan gözleri korkunçtu.

Ah, anladım, bir Japon robotu olmalı. Çok çalışkan elemanlardır. Kesinlikle zararsızdırlar. Korkacak bir şey yok.

Siz kimsiniz bayım?

Ben yardım merkezinde bir görevliyim.

Kentte çok intihar oluyor mu?

Evet. Her iki dakikada bir intihar oluyor.

Aman korkunç bir şey bu! Demek insanlar çok yalnız?

Evet. New York yalnız insanların kentidir.

Adınız nedir bayım? Sesiniz bir insan sesi. Beni rahatlattınız.

Karşı taraf usulca güldü,

Adım B-273X dedi.” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, 65)

Ölüme yakın olan kişilerin ölüme bir an önce kavuşma konusunda daha aceleci oldukları görülür. Tedavi ümidi kalmamış hastalar da artık sonlarının ne olduğunun bilincine vardıklarında, daha fazla acı çekmemek için hayatlarına kendileri son verebilmektedirler. Adı Aylin romanında yanlış tedavi nedeniyle sağlığını kaybeden Hasip Bey'in iyileşme umudu kalmayınca canına kıyışı bu duruma örnek teşkil etmektedir:

Bir eylül günü sesini sonuna kadar açtığı gramofonda kocası eğlensin diye, Fransız şansonlar çalan Melek Hanım Hasib Bey' den uzun süre ses çıkmayınca meraklanıp, yatak odalarına girdi ve kocasını alnının sağ tarafında bir kurşun yarasıyla koltukta dimdik otururken buldu. Tabancası sağ elinden yere düşmüştü kaşının yanından boynuna doğru bir ince kırmızı dere akıyordu! Dizlerinin üzerinde bir mektup kâğıdı duruyordu:

“Bu perişanlığa altı ay tahammül edecek sabrım yok. İntihar ediyorum.”
(Kulin, Adı: Aylin,31)

Bitmeyen Aşk romanında Sinan maddî açıdan çok iyi koşullarda olsa bile ailesi ve eşiyle iletişim kuramadığı için kendini yalnız hisseder. Yaşamın anlamını şiiirde arayan Sinan'ın bu çabası ailesi tarafından gereksiz bulunur. Sinan'ın değer verdiği kavramlar, başkaları için değersiz ve komiktir. Bu anlaşılama hali onu yalnızlığa sürüklemiş adeta içini zehirlemiştir. Bu durumdan kurtulmak isteyen Sinan kendini yavaş yavaş hayattan soyutlamaya ve ölüme terk etmeye karar vermiştir. Sinan yalnız bırakılan bir insan olarak intiharı seçmiştir:

“Ölmeyi seçtim ben de... Zehir öldüremezdi beni, içim zaten zehir doluydu. Yüreğime sıkacak bir kurşun da bulamadım. İçerek, yudum yudum ölmeye karar verdim öyleyse. Ölmenin tadını alkolden ve kara tütünden çıkararak... Şişeler dolusu şarap, rom, votka ve binlerce Gauloises uğurlayacaktı beni öte yana... bir de Brahms'ın hiç susmayan /hiç susturmadığım/ her notasından ölüm damlayan müziği...

Neler neler geçiyordu gözümün önünden... Tüm başka süreler vardı... Hep daha uzaklarda, dokunulmaz /en ufak ayrılık süresiyle olsun/ kesilmez beraberlikler... Ya da suskunluk veren bir bilge sözü gibi varılmış yalnızlıklar... Ağaçlara çarpa çarpa, sadece tek bir gözlerimle kalıyorum bir yerlerde. Sonra sırtımda sıcak bir ağırlık duyuyorum... Dönsem birine sarılacağım diye yüreklendiriyorum kendimi. Çok küçüktüm... Çocuk değilim, ama küçüktüm... Koşuyordum, düştüm.” (Kür, Bitmeyen Aşk, 211)

Mutsuz evliliklerin mutsuz kadınlarından biri olan Mehtap bundan kurtulmak amacıyla intihara girişir. Ancak içinde bulunduğu bunalım akıl sağlığını tehdit ettiği için intihar teşebbüsünde bulunduğuunun bile farkında değildir:

“Nasıl ölecektmişim, bu da sorulur mu, o gün söğüdün altında Erol'la konuşurken ve “Beni almazsan kendimi intihar ederim, bıçağı saplarım göğsüme” derken, nasıl birden, bileğimden kan fışkırmaya başladı... sözde ben kesmişim, lafl.. hem ben ölmek istemiyorum ki, bir Ersan'ı öldürsem yeter. Çünkü o dakika kurtulurum ondan, üstümdeki ağırlık kalkar. Bunu Ersan'a böylece söyledim, bileğimden kan akıyordu.. içim boşalıyordu.. zaten ertesi günü beni doktora götürdü.” (Atlıkarınca, 170).

Belirli bir bilinç düzeyine ulaşmamış genç kızların evliliklerinin onlara mutluluk getirmediği gerçeği Hiçbir Aşk Hiçbir ölüm romanında dile getirilir. Bu tür evliliklere bir de çocuğun eklenmesiyle genç kadınların ağır bir sorumluluğun altına girmekte ve mutsuz olmaktadır. Romanda Sara'nın bu nedenle gençlik yıllarında zehir içerek intihar etmek istediği anlatılır:

“Niye zehir içtin, diye karşıladi bu soruyu Simden, birdenbire.

İrkildi Sara, zamanın geriye çevrilip bu tatsız, unutulmuş olayı öyküsünden çıkarabilmesini diliyormuş gibi bir süre kararsız, ne diyeceğini bilemeden bekledi.

Çünkü çok mutsuzdum, diye yanıtladı onu sonra. Soluk alamıyordum. Ne aradığımı, ne istediğimi bilmeden evlenmişim ve bir türlü de bilemiyordum. Sıkıntı içindeydim, çok bunalmışım, huzursuzluğumu çevreme de bulaştırıyordum. Sana, bebeğime bile. Mutsuzluk da bulaşıcıdır çünkü, anlıyor musun?

Hayır, anlamıyorum, keşke beni doğurmasaydın, dedi Simden.

Seni dünyaya getirmiş olmaktan hiçbir zaman pişmanlık duymadım, dedi Sara, gözleri dolarak. Tam tersine. Sen benim bu güne kadar sahip olduğum en güzel, en değerli şeysin.

Ama gene de beni bırakıp gittin, dedi Simden cılız bir sesle. Beni almadın yanına.” (Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 67)

Elyazması Rüyalar’da sevdiği adamın ölümü üzerine intihar eden Madam Angel’in durumu ele alınır. Aşk ilişkisinde taraflardan birinin ani kaybı diğer tarafı büyük bir bunalıma sürükleyebilmektedir. Eserde Madam Angel, kocası Ferudun Bey’in yokluğuna katlanamadığı için intihar eder:

“Çıldırılmıştı Madam Anjel.

Bütün mahalle bunu konuşuyordu. Çocuğu yoktu, hiçbir şeyi yoktu. Kocası Ferudun Bey’in ölümünü bir türlü kabullenemeyen Madam Angel, aklını kaçırmıştı.

İşte o üst kattaki penceresi görünen oda...

Oradaydı artık Madam Anjel. Bir bakıcı ona bakıyor, sakinleştirici iğneler yapıyordu.

Ve bir sabah Madam Anjel, Frej Apartmanı’nın o üst katındaki odanın penceresinden aşağıya attı kendini.

Ölüm. İntihar... Turşucu dükkânının orada ilk kez ölümü öğrenmişim.” (Eray, Elyazması Rüyalar, 76-77)

İntiharın çaresiz birey için bir tercih olduğu görüşüne İçimden Kuşlar Göçüyor romanında da yer verilir. Romanda on üç yaşında annesiz ve babasız bir kız çocuğunun köprüden atlayarak ölmeyi istemesi anlatılır. Ancak hayatta kalan kahramanın ölüm düşüncesi hep aklında olacak ve ilerleyen yaşlarda bir kez daha intihar düşüncesiyle yüz yüze gelecektir. Romanda ilginç bir anlatımla yaşamın ve ölümün birbirlerini besledikleri hatta yaşamın bir ölüm provaları sahnesi olduğu şöyle aktarılır:

On üç yaşında ben çağırdım onu ve kendimi bir köprüden aşağıya bıraktım. Ayıldığımda dere yatağında yatıyordum ödünç, kara çoraplarımla. Üstümden sular akıp gidiyordu. Henüz hazır değilim, dedim ona, yalnızca fark edilmek istedim belki de. Sol köprücük kemiğindeki -röntgen filmlerinde görünen- metal kanca ve avucumdaki kesik izi, yarım kalan o buluşmadan.

Sonra tam otuz sekizimde el sallamasız, son sözler söylenmeden, vedasız bir ayrılığın kötü gecesinde, nelerin yanlış olduğunu büyük bir acıyla anladığımda, beni sonsuza kadar dinlendirecek o büyük ve görkemli uykuya teslim olmak istedim. O andan sonra beklenen hiçbir şeyin ve hiç kimsenin bir daha gelmeyeceği belli olduğunda, çok fazla soru ve yanılığın içinde,

körlemesine bir zorunluluk gibi ölümü yüreğimde duydum yeniden. Onun gerçekte hep orada durduğunu anladım. Büyük ve gizli bir sır olarak, acil durumlarda kullanılmak üzere. Ona elimi uzattım ve geri çektim. Konuk olduğum, evin, konduğu olduğum arkadaşımın korkunç sabahını düşündüm ve kendi yatağıma erteledim ölümümü.

Yaşamak tasarlanmış ve ertelenmiş bütün ölümlerdir belki de. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 24)

Cadı Ağacı romanında intihar düşüncesine bir kez daha yer verilir. Romanda bu kez de İsmet geride kalan annesine, eşine, çocuklarına acı çektirmek için ölmeyi ister. Onların da kendisi gibi acı çekmelerini ister ve nasıl öleceği konusunda tahminler yürütür. Romanda kahramanın içine düştüğü bunalım şöyle anlatılır:

“ Şimdi, yeterince gücü olmalıydı. Yığıldığı bu tabureden fırlayacak kadar. Arabasına atladığı gibi ters yola sapacak, deli gibi gaza basacak kadar güç... Karşıdan gelen kıpkırmızı burunlu kamyonla iç içe girse. Öyle bir bütünleşme istiyordu ki... Sonsuza kadar sürsün. Bitene, toprak olana kadar değil, sonsuza kadar tüm eti, kanı metal parçacıklarıyla birleşsin... Kim olursa olsun karşıdan gelen. Önemli değildi. Onun ardında kalan; anası, karısı, çocukları, başkaları da önemli değildi. Varsın onlar da acı çeksinler. Varsın onların da yaşamları değişsin. Ellerini giysisinin ceplerine soktu, arandı: Anahtarlar yanında değildi. Arabasını evin garajında mı bıraktığını, yoksa otelin önüne mi park ettiğini hatırlamıyordu. Cüzdanı neredeydi? Yanına almamış mıydı? Böyle ayrıntılarla uğraşırsa, yapmak istediği şey için yeterince istekli olmazdı insan. Düşünmeye başladığından beri kaç tane kırmızı burunlu kamyon geçmişti kimbilir? Az önce geçmiş olanlar kurtuluyordu da, nereden yola çıktığını bilmediği bir başka şoför hangi iradeyle ölümüne yaklaşıyordu? Bir TIR'ı neden düşünmemişti? Düşünebilirdi. Yaşama olasılığı hiç kalmazdı o zaman. Kurbanını bu kadar bilinçsizce seçmesi hoşuna gitmiyordu. Bir karar vermeli, uygulamalıydı. Ankara-Konya yolu ötelerde vızır vızır işliyordu. Gece giderek koyulaşıyor, yavaş yavaş gölün dalgacıklarını, sazlarını, mola vermiş kuşlarını saklıyordu. Salonda, yumuşak ışıklar yakılmış olmalıydı. Komilerin ergenlikli yüzlerinde, hata yapacak ve azarlanacak olmaktan gelen kasılmalar başlamıştı. Sürücüler, Ankara'ya girdiklerini, artık dinlenebileceklerini düşünerek, yorgunluklarının iyimserliğe dönüştüğünü fark ediyorlardı. Hiçbir arabanın ters yola girmeyeceğine inanmışlardı. Gönülleri rahattı artık. Akıyorlardı durmadan. Kendi ışıklarıyla çizdikleri yolun üstünde, kırmızı ışıkların ardına takılmış akıyorlardı. Mavi burunlusunu mu seçseydi? ” (Kutlu, Cadı Ağacı, 222–223)

Deli Zamanlar romanında iki arkadaşın intihar etme kararı anlatılır. Eserde Dost ile romanın anlatıcısı peşinde koştukları değerlerin boş olduğunu düşünürler. İnançları iflas etmiştir. Doğru bildikleri ne varsa bu dünya onun tersini göstermektedir. Çok mutlu sandıkları Aypare ve Bayhan evliliğinin geldiği durum onları insan mutluluğu konusunda iyice umutsuzlaştırır. İnsanlar birbirlerine

gözlerini, kulaklarını kapatmışlardır. Kimse kimseyi anlamamakta, herkes kendi dertlerine öncelik verilmesini istemektedir. Kısacası dünya yaşanacak bir yer değildir ve bir an önce bu dünyayı terk etmek gerekmektedir. Bunalım çağı insanları girdabına almakta ve ortaya mutsuz insanlar çıkmaktadır. Romanda bu kararın alınışı şöyle anlatılır:

Sonra içimde kaygan bir boşluk duydum... kanatan, sızlatan, üşüten bir boşluk.. “Acınılası dünya..” dedim kendi kendime. Acınılası insanlık.. Dost’da aynı şeylerle mi hercümerc olmuştu bilmiyorum, sıkılmıştık o dumanlı havadan, sıkılmıştık bu tepinilesi eğlenceden. Ölmeğe o baloda karar verdik.. bir sır yıldızlaması olmuştu aramızda.. Ötekileri Mayk’la kaptanın oğlunu tecrit ettik. Onlar bizi anlayamazlardı, “melali anlamayan nesle âşına değildik.

“ ‘ Yarın akşam ölmeyi deneyelim.’ dedim Dosta. ‘ Şaşırmadı, itiraz etmedi.

‘ Tamam...’ dedi.

‘ Neyle öleceğiz peki? İlaçla mı?’

‘ Evet öyle bir şeyle...’

‘ Neden ölüyoruz?’

‘ Sahi neden?’

‘ Ben sıkıldım artık...’

‘ Ben de bu beşik kertmesinden...’ dedi Dost. ‘ Politikadan ve her şeyden...’

‘ Tamam. Ölmeye içelim o zaman...’

(Çokum, Deli Zamanlar, 105–106)

Cadı Ağacı’nda bunalan Doktor Nilüfer de ölüm düşüncesine kapılır. Eskiden kendisine son derece korkutucu gelen bu durum artık ona yakın bir hal almıştır ve farklı ölüm plânları hayal etmektedir:

“ Ölse?

Ölüm çevresinde olduğu sürece hep korkutucu bir olaydı ama şu an değil. Bir deprem olursa şimdi, göl tüm sazları, içinde barındırdığı balıkları, sürüngenleri, sıcak ve soğukkanlı hayvanları, börtü böceği ve suyuyla üstüne gelse, kapsa ve çekilip yer altında yitse... Olanları görmeden, son anda yaşamak isteğine tutulmadan, ne olduğunu anlamadan, bir anda bir ‘sayha’ olarak yok olsa... Yahut, şimdi kalkabilse yerinden, evine gitse, bileklerine birer jilet... İnce keskin bir sızı süresince acı duysa. Ardından yapılacak tek iş beklemektir. Damdaki depoda şimdiye ıslanmış olan suyu küvete doldursa, bileklerinde jiletin açtığı ince, derin ama yaşamakla ve ölmekle ilgili görünmeyen kesige baktığında kanı görmese. Görse ne olurdu, incecik, yaranın üstünü ancak kapatacak kadar, bir kızıl çizgiydi nasılsa. Sol elindeki kesik düzgün olurdu. Sağ bileğindeki çocukluğundan kalma yaranın üstünde jilet zorlanır, sıkışmış dokuların çevresinde kayar, yumuşak bir eğri çizerdi. Etkisi az, ölümü yavaşlatan bir çizgi. Kırık...”

(Kutlu, Cadı Ağacı, sayfa: 84)

4.15.1.3. Ölümü Seçme Özgürlüğü

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında intihar kavramına daha farklı yaklaşıldığı görülür. İntihar bir seçimdir ve hayattan alacağını aldığına inan bir insan bu yolu seçebilir. Romanda Teoman annesinin intiharının ardından bu ölüm biçimini sorgulamaya ve annesi yine farklı olanı yaptığı için onunla gurur duymaya başlamıştır. Ancak bir çok ailede olduğu gibi Teoman'ın ailesinde de etrafa bunun bir intihar değil de sıradan bir ölüm olduğu görüntüsü verilmeye çalışılmıştır:

"Yaşamın yolu gibi, ölmenin yolunu da kendimiz seçmeliyiz." O halde intihar edebilenler, yaşamın yolunu seçebilen, tercihini yapabilen insanlar mıdır?

"Neden yaşam sofrasından, karnı doymuş bir konuk gibi kalkıp gitmiyorsunuz?" Açgözlülük edip, sonuna dek yaşamakta direnmek, utanmazlık mı yani? (Neyin sonuna dek?)

Annesinin intiharından sonra, önünde Montaigne denemeleri, bir yanda Pavese, Zweig, Camus, Rilke, öbür yanda dinler tarihi, İncil, Kur'an, günceler, kitaplar ve defterleriyle annesinin evindeki kendi odasına kapandı Teoman. Günlerce. Gecelerce. Haftalarca. Okudu, yazdı, düşündü, taşındı ve ince ince ağladı. Dindar bir insanın ardından kutsal kitabı okumak, dualar edip, mevlüt okutmak ya da bir dinsizin ardından, onun en sevdiği şarabı içip, sevdiği şarkıları dinlemenin iç huzuru, görevini yerine getirmenin rahatlığı ve vicdan dinginliğini veriyordu bütün bunlar ona. Oysa Tanrı'ya inanırdı annesi. Akrabaları arkasından mevlüt okutmuş, helva pişirmiş, fakir-fukaraya eskilerini dağıtmış, Kur'an-ı Kerim hatmi için bir hoca tutmuşlar, olaya bir intihar gibi değil de, doğal bir ölüm gibi yaklaşmış, hatta intiharını örtbas etmişlerdi. Ama Teoman annesinin en yakını olarak bu intihan sorgulamak, araştırmak ve ipuçları bulmak telaşıyla yaklaşıyordu olaya. Belli ki gizli bir mesaj arıyordu annesinden kendine ulaşacak. İçten içe onun intiharıyla gururlanıyor gibiydi. Yine farklı davranmıştı annesi." (Uzuner, İki Yeşil Susamuru,50)

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanının ilerleyen sayfalarında Teoman'ın annesinin bıraktığı intihar mektubuna yer verilir. Mektupta Teoman'ın annesi sorumlulukları biten bir insan olarak ölümü seçme kakımı kullandığını ifade eder.

Annesinin huzur dolu bir ifadeyle, uyur gibi öldüğü yatakta, inci gibi el yazısıyla, özenerek yazdığı bir veda notu, bir de sararmış bir siyah-beyaz fotoğraf vardı. Karpuz kollu bebe yakalı elbiseler giymiş, kol kola iki genç

kız, hülyalı bakışlarla gülümsüyordu birilerine. Yüzlerce kez okuduğu notu tekrar aldı eline Teoman:
 "Sorumluluklarım bitti: Ölümü seçebilmekte geç kalmak istemedim.
 Cahide" (Uzuner, İki Yeşil Susamuru,53)

İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında intiharın insanlar için hem neden büyük bir korku hem de neden büyük bir cesaret olarak algılandığı çözümlenmeye çalışılır. Bir insanı intihara sürükleyen gizem nedir, insan nasıl hayatına kendi elleriyle son verme isteği duyar? Romanda öğretmen Mike'ın bu tür gizemli ölümlerin nedenleri konusunda şöyle düşündüğü görülür:

"Geçen hafta sonu müzik kulübü tatil olunca, sizin gizlice intihar ettiğinizi düşündüm Mike!"
 "What did you say Nilsu?"
 "Siz Mike, siz intiharın gizemine hayransınız!"
 "Suicide?"
 "Bence Hemingway'den çok, onun intihan büyülüyor sizi."
 "Say it again Nilsu, please!"
 "You are fascinated by the mystery of suicide, Mike!"
 "intiharın gizemi, well, ilginç, a very interesting approach..."
 Bu söylediklerimi daha önceden planlamamıştım. Selen'in ve Mike'ın attığı tohumlar ve ilk gençliğin frapan sözler etme oburluğu, böyle bir sonuç doğurmuştu.
 Donup kalmıştı Mike. Ders zili çaldığında ben sınıfa koşmuştum, o koridorda öylece kalmıştı... Aynı gün, dersten sonra, beni öğretmenler odasına çağırttığında, artık küçük bir kıza bakar gibi bakmıyordu bana.
 "intihar eden bir yakının oldu mu Nilsu?" Merak, ilgi ve umut tınıları vardı sesinde. Hayır, olmamıştı. Kimse kendini bıçakla, iple, tabancayla, havagazıyla ya da uyku hapıyla öldürmemişti ailemde. Ama ölüm ille de fiziki mi olmalıydı?
 "Annem, annem intihar etti geçen yıl!" Yüzünü bir alev yalamış gibi çarpıldı Mike. Konuşamadı bir süre. Gözlerinde, boks maçı seyreden insanların, acidan zevk alan tuhaf ışıkları dans etti. Toparlanmaya çalıştı, dudaklarını ıslattı, yutkundu.
 "Kaç yaşındaydı annen?"
 "Sizin yaşlarınızda Mike." (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 105-106)

Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da insanın yaşamını bitirtme yetkisine sahip olması gerektiği vurgulanır. Doğumu konusunda tercih hakkı bulunmayan insan, ölümü konusunda gerektiğinde kendi kararını verebilmelidir:

“ Biçim değiştirme, yaşam boyu farkında olmadığımız biçimde sürüp giden yaşamsal bir eylemdi aslında. Ölüm içinse varlığın ortam değiştirmesi tanımı

daha doğrudu. Bu konuya insanın kendisinin karar vermesinden yanaydı Sara. Enver'in ölümünden bu yana geçen zamanda çok düşünmüştü bu konuyu, insan isterse kendi yaşamını dilediğinde, dilediği zaman bitirebilmeliydi.

Dünyaya gelmek insanın kendi elinde olmayan bir edimdi tamam, ama onca yaşam deneyimi edinmiş, akli başında bir insanın doğduğu andaki bilinçsizlik düzeyiyle bir tutulması doğru muydu ki ölmesine izin verilmiyordu.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 174)

İntihar her ne kadar insanın özgür iradesinin bir seçimiye de insanı yaşama hakkından alıkoymaktır. Önemli olan yaşamaktır. Yaşamak insana sorunlarını çözmek konusunda sürekli fırsat tanımaktır. Yaşamak insanın kendi için yapabileceği en güzel eylemdir. İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında bazı kişilerin intiharı yüceltmesine karşın insan için asıl değer her zorluğa karşı yaşayabilmek olduğu anlatılır:

Turneler sırasında geçirdiği bir kaza sonucu, aniden ölen Alicia'nın peşinden gidilecek tek yer kaldığında, hiç tereddüt etmemiş babası. Kendini ucuz bir tüfekte vurmuş ve yine Alicia'nın yanına koşmuş. Mike yalnızca on yedi yaşındaymış o sırada.

Babasından edindiği sabırlı, hoşgörülü, anlayışlı, önyargısız, duyarlı ve 'kitap kurdu' olmak gibi olumlu niteliklerin yanında, yine babasının bütün yaşantısına damgasını vuran 'son kararı', belki de, en çok etkisinde kaldığı, esiri olduğu bir saplantıyı oluşturmuştu: intihar! Çünkü Mike'a rastladığımda, henüz otuz üç yaşındaydı ve 'intihar'ını geciktirmeye çalışıyordu.

O sıralar Virginia Woolf dönemine giren Selen'e - dönem dönem bir yazara takılır, yalnızca onu yer, içerdi - 'intihar' üzerine ne düşündüğünü sorduğumda; "Ben yaşamı seçerdim. Bunu seçecek kadar şanslıyım, güçlüyüm," demişti. Sesinde, bu yüzden keyiflendiğini gösterir tınılar vardı. Birden, irkilerek bana bakmıştı sonra.

"ölüm bir sondur Nilsu; çözüm değil!" diye eklemişti....

Aslolan yaşamaktır, yaşatmaktır Nilsu” (Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 121-122)

Tutsaklar romanında Süha bir engelli olarak, parçalanmış bir ailenin üyesi olarak yaşamanın ne denli güç olduğuna inanmıştır. Süha'nın bir de insanlar arası ilişkilerdeki yapaylığı fark etmesi, yaşamın onun için daha da güçleşmesine neden olmuştur. Kendisi için her anlamda bir korunak olan annesini yitirdikten sonra yaşamla bir bağı kalmadığına inanan Süha otuz altı yaşında uyku ilaçları alarak intihar etmiştir. Bunu bir tür zafer olarak gören Süha, hayatı hakkında ölüm tercihini

kendisinin kullandığını belirtmektedir. Bu belki de onun yaşamı boyunca yalnız başına alabildiği tek karardır. Bu açıdan da Süha'ya göre bir özgürlük değeri taşımaktadır:

“ Her şeyi ve herkesi bağışlıyordu.

Bağışladıklarından dolayı rahatlamış inansın yürek dinginliğiyle elini uzattı. Komodinin üst gözündeki sekiz uyku hapını, sonra, şiltesinin başucundaki delikte günlerden beri biriktirdiği uyku haplarının hepsini avucuna koydu. Saymaya kalkışmadı. Yeterdi bu kadarı. Haplardan iki ya da üç tanesini, avucunu dolduran yığının üstünde duramayıp yuvarlandı. Yatağın içine, belki de yere düşmüş olmalıydılar. Nereye düşmüş olurlarsa olsunlar, arayacak değildi. Her birini teker teker yuttu. Acelesi yoktu.

Düş görür müydü acaba? Annesini görür müydü? Sonsuz bir yaşam var mıydı yahut? Varsa... Hayır, düşünmeyecekti, canını sıkıyordu bu türden sorular. Öğrenmesi gereken bir şey kalmamıştı. Çekilmesi gereken bir acı da.

Yastığını yine yatağın üstüne indirdi. Gövdesini kaydırdı. Yorganını battaniyesini başından aşırıldı, kollarını gövdesinin iki yanın uzattı, sırtüstü yattı. Hazır bir ölü bulsundu Zinnur. Sedyede taşınması kolay olacaktı.

Uyurken gözlerini kapatıyor muydu, yoksa kapatmadan mı uyuyordu bunu bilmiyordu. Kendi kendisiyle şakalaşmak için yüksek sesle söylendi:

- Odysseus'a yenilen Polyphemos uyuyor...

Şimdi artık ölüyorum.

Kanının katılaştığını, damarlarında akmaz olduğunu uykunun ağırlığı içinde duymayacaktı. Katılaşmanın nasıl olduğunu bilmek isterdi. Kendisine yalnızca bitişin başına varacak kadar bilinç ve sinir gücü verilmiş olması ne bahtsızlık...

Ölümlerle yaşam arasındaki çizginin şimdi tam üstüne basmıştı ve ölümden yana atmak için ayağını kaldırmıştı. Hades'in ülkesine adımının ne zaman degeceğini bilmiyordu. Bir başarsaydı. Bu kez bir başarsaydı... Başarısının her türü güzeldi. Annesi başarılı bir kadındı. Şimdi sıra kendisine gelmişti. O güzel kadına değer bir oğul olmalıydı.

Sungur üzülür, Zinnur dudak bükerdi. Sungur'a biraz acıdı. Ona kendini anlatmadan gitmesi canını sıkıyordu. Ama aldırılmamalıydı böyle duygusallıklara. Ayrıntıydı bunlar. Özü etkilemezdi.

Pyrrus Zaferiymiş... Anlamıyorlardı... Zaferdi ya!...”

(Kutlu, Tutsaklar, 138–139)

Balık İzlerinin Sesi romanında insanın kendi ölümünü tercih hakkı bulunduğu belirtilir. İnsan bu dünyada yaşama oyunundan vazgeçebilir ve yaşıyormuş gibi yapmaktan artık sıkılabilir. Ancak toplumdaki diğer normal insanların “intihar” olarak nitelendirdiği bu durum kınanacak bir durum olarak değerlendirilir. Toplum kendi kabulleri dışında davranan bu insanları “deli” diye çabucak etiketlemektedir:

“ Aslında, soluk alıp vererek, yaşıyormuş gibi oyunu oynayan milyarlarca insana hakaret ettiğini hemen ayımsamışlardı tabii. Önce hastaneye

yollamış, tüp oksijenle solumaya ikna etmek istemişlerdi. Ölüm tehlikesi giderilince, bu kez MIŞ GİBİ oyununu öğrenmesi için özel bir kurumda, bazı tuhaf yöntemlerle eğitmişlerdi. Başaramadıkları ortaya çıkınca, ‘deli’ demişlerdi ona. ‘Zır’ cinsinden olanı...”
(Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 35)

4.15.2.Yaşam

İnsanın dünya üzerindeki binlerce yıllık geçmişi ona yaşamla ilgili bir çok şey öğretmiştir. Buna göre, ne olursa olsun insan için temel ilke yaşamaktır. İnsanoğlu yaşamak uğruna didinir ve ölüm düşüncesinden bu yolla uzak durmaya çalışır. Her insan yüce bir değerdir ve dünya için her insanın kaybı bir değer ortadan kalması anlamına gelir. Bu durum Orphee romanında eski bir uygarlığın kralının ağzından şöyle dile getirilir:

“Çağımın düşünürlerinden A.C. “İlle de yaşacağım” demişti.
O, insanın kaderini teraziye koydu ve mutluluğu bir büyü, bir yiğitlik olarak aldı.
İnsanın ölmek üzere olması, onun için bir rezaletti.
O, kırıncı ve çarpıntılı yazılarında bir gök, bir deniz ve insan sevgisi ışıldattı.
Suçun ve kader saçmalıklarının kurduğu bir kapana kısılmış bir serseri; başlangıç noktası kendini öldürmek olan bir felsefe... İnsanın tanrının sağır olabileceğini, yaşamın saçma, dünyanın da haksız olabileceğini düşünmüş olması demektir.
Sevgili Hadrian,
Ben buyum!
Her şeyi ortaya koyan bir insana garip, tutkulu bir kolaylık gelir. Şu anda, o rahatlık bende var.
İnsan her şeyi kaybetmeli ki, her şeyi alabilsin.” (Eray, Orphee, 122-123)

Arzu Sapağında İnecek Var romanında ölüm ile yaşamın birbirini var eden iki kavram olduğu anlatılır. Ölümü anlayabilmek için yaşamı bilmek gerekir ve yaşamı anlamak için de ölümün varlığını hatırlamak şarttır. Romanda Don karakteri yaşadığını hissedebilmek için elinde sürekli bir ölüm aracı olan mini giyotin taşımaktadır.

“Demek ölümden korkuyorsunuz?” dedi.
Hiç düşünmemiştim.
Bir an durakladım.
“Ölüm mü?”
“Evet. Biliyorsunuz ki, bu elimde taşıdığım ölümün ta kendisi.”

“niçin, ama niçin ‘ölüm’ü her an yanında taşımak istiyorsun, Don?”

“Bilmem,” dedi. Düşünceliydi.

“Belki yaşadığının bilincine daha iyi varabilmek için.”

“Bir dakika verir misin onu bana,” dedim.

“Al,” dedi. Danton. Mini giyotinin bana uzattı.

Ölüm avucumun içindeydi. Soğuktı, buz gibiydi. Bir çelik jilet kadar keskin bıçağı acımasızca parlıyordu. Bir düğmeye elim değdi, bıçak ‘şak!’ diye düştü. Sesi boş sokakta yankılandı.

Tüylerim ürpermişti.” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, 99)

Yaşam üzerine çok söz söylenmiştir. Bu sözler herkesin farklı bir yaşam algısı olduğunu göstermektedir. Yaşam, sürekli bir mutluluk ya da mutsuzluk hali değildir. Yaşam mutlulukları ve mutsuzlukların bir toplamıdır. Ay Falcısı romanında bu durum dile getirilir:

“ Ben çok yaşadım,” dedi. “Her şeyi biliyorum. Yaşam o barın üstünde, o cızırtılı eski müziğin eşliğinde dönüp amuda kalkmak, perende atmak değil yalnızca. Yaşam... Bir nehir o. Uçarcasına akan; içi dolu dolu, renkli geceleri, yumuşacık kadınları olan; bazen bir kadeh viskinin içine gizlenen neşesi ya da hüznü ile yaşam süregeliyor ve benim yaşadığımdan başka bir şey o.” (Eray, Ay Falcısı, 51)

İnsan için ölüm kaçınılmaz bir son olsa da insanoğlu yaşama her zaman sımsıkı tutunur. Yaşama isteği, yaşamda kalabilme isteği insanın en temel içgüdülerinden biridir. Her insan güzel bir yaşam sürmek ister. Ancak bu konuda herkes şanslı değildir. Ne olursa olsun her zaman herkesin kafasında başka bir yaşamın hayalleri vardır. Yaşamak iyisiyle, kötüsüyle insan için temel ilkedir. Ay Falcısı romanında bu durum anlatılır:

“Evet, yaşıyordum. Daha da yoğun yaşayacağım,” dedi o. “İçimde bir yaşama tutkusu var, yaşama hırsı var. Süratli araba kullanmak, içki içebilmek, belki kumar oynamak... Y ada bir yeşilliğin üstüne boylu boyunca uzanıp o hiçbir zaman erişemeyeceğimiz gökyüzüne saatlerce bakmak, uçağa binmek; mum ışığında bir lüks lokantada yemek yemek; deniz kenarında bir uyku tulumunda uyumak... Çiçekleri koklamak; bir arkadaşına anılarını anlatmak. Yaşam böyle bir şey, değil mi?” (Eray, Ay Falcısı, 52).

Ay Falcısı’nda yaşamın kıyısında duranların yaşama daha bağlı olduğu belirtilir. Çünkü onlar o kıyıda diğer tarafı da görürler ve o kıyıya geçmemek için

yaşama sıkıca tutunurlar. Ay Falcısı romanından bedensel engelli bir adamın yaşama olan bağlılığı ve tutkusu işlenmektedir.

“Ufacık adam. Firdevs Kanga. Doğuştan sakat olmalıydı. Dik bir yamacı andıran bir kamburu, küçücük bir boyu, gelişmemiş incecik bacakları, ufacık pabuçları vardı. Elektrikli bir tekerlekli iskemleye mahkûmdu. Onu son model spor Mercedes’i kullanır gibi ustalıklı kullanıyordu. Kafası pırıl pırıldı. Hayat doluydu. Kahkahaları yemek salonunu doldurur, seminerde verilen ziyafet gecelerinde mumların alevlerini titretirdi.” (Eray, Ay Falcısı, 53).

Uyku İstasyonu adlı romanda fantastik bir kurgu içinde insanın yaşamdan aslında ne beklediği anlaşılmalı çalışılır. Romanda Ömer’in Bahçesi adlı mekânda insanların geçmişe ve geleceğe yolculuk yapmaları, yaşamlarında en çok mutlu oldukları anları yeniden yaşamaları mümkündür. Bu durum aslında insanın geçmişiyle geleceğini var edebileceğini ortaya koyar. Geçmişte pişmanlıklar, hatalar, güzel anlar, gelecekte ise umutlar ve beklentiler vardır. İnsan bu iki nokta arasında ilerlerken amacı hep daha mutlu olmaktır. Ama bu çoğu zaman gerçekleşmez. İşte bu bahçe insanlara bu fırsatı verir. Ancak bir şey karşılığında: Bahçede yaşadıklarını çıktıklarında yeniden unutacaklardır. Unutmak insan için kimi zaman büyük bir lütuftur. İnsanoğlu kırgınlıklarını, üzüntülerini, hatalarını unutamazsa yola devam edemez:

GÜNÜN SPESİYALİTESİ

Yazıyordu en üstte.

“Bellek çölünde bir dolaşma. Özel çocukluk ve ilk gençlik günlerinde ufak bir gezinti. Dinlenme.”

Şaşkınlıkla okumaya devam ettim. “geçmiş aşkların yeni baştan yaşanması istenen bölümlerle bir süre birlikte olmak. Dinlenme.

“Düşünce okuma, fal, çeşitli eğlenceler.”

“Merak edilen tüm sırları öğrenip sonra unutmak.”

“İstenilen bir düşüncenin içine girmek, istenirse onu yönlendirmek.”

“Beden değiştirmek.”

Mönünün altında ufak bir not vardı. Dikkatle okudum.

“Tüm bu oyunlar yalnızca Ömer’in Bahçesi içinde geçerlidir. Bahçe dışına çıkılınca burada olup biten her şey unutulur.” (Eary, Uykü İstasyonu, 109-110)

Kaf Dağının Ardında romanında yaşam kavramına daha tasavvufi bir yorum getirildiği görülür. Romanda tasavvuf hocası Tahir Efendi, yaşamın her anının ve

parçasının “Tek Olan”ın birer tezahürü olduğunu ve insanın ancak gerçekten yaşayarak bu parça ile bütünleşebileceğini dile getirir. Bu parçanın aslî unsuru olan insan ruhu asla ölmez, sadece kalıbını terk eder:

- "Âşık öldi diyü sala verürler / Ölen hayvan olur, aşıklar ölmez." Âşıklar, ölmez kızım; çünkü âşık, sevgiliye kavuşmuştur, O'nunla beraberdir, O Padişahla bir olmuştur. Gayri âşığa yokluk değil, Varlık vardır. Ölüp yok olan, hayvandır, hayvan misâli kişidir. Hissetmeyen, bilmeyendir. Öğrenmeyendir, olmayı beceremeyendir. Bu dünyada yaşamayan, öbür dünyada da yaşamaz kızım, anlıyor musun?

Tahir Hoca'ya göre; hayatı her türlü rengi, gölgesi ve ışığı ile farkederek, bilerek, şuurlu olarak yaşamak lazımdı. Çünkü insan, hayat ve kâinat, her türlü nesne ve hadise. “Tek Olan”ın, değişik görüntüleri idi.” (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 44)

Ayışığı Sofrası romanında kahraman hazine bulmak amacıyla girdiği bir odanın duvarlarında yaşamla ilgili çeşitli notların asılı olduğu görülür. Bu notlardan birinde bir insanın yaşamı nasıl algılaması gerektiği ile ilgili sekiz madde bulunmaktadır. Bu maddeler günümüzün bunalımlı insanının hayatta nasıl mutlu olabileceğine dair önerilerdir aslında:

“Yazıyı okumaya başladım.

1. Yaşamın gündelik akışından sıyrılmaya çalış.
2. Seni bunca yıldır çepeçevre sarmış olan alışkanlıklarının çemberinden kurtulmaya gayret et.
3. Yaşadığın her günü bu dünyadaki son gününmüş gibi değerlendirerek yaşa.
4. Senin yerinde başka birisi olsaydı, senin yaşamını acaba nasıl yaşardı? Elindeki tüm olanakları nasıl kullanırdı? Bunu düşün, elindekileri ona göre değerlendir.
5. Gelecek korkusundan kurtul, geçmişi fazla düşünme. Hiç yapmadığın şeyleri yap.
6. Dünyaya beş dakika önce ayak basmışsın gibi davran. Her şey senin için yaratıldı, bunu unutma.
7. on iki saat, yaşamının dışına çıkmaya çalış; telefonunu kapat; gece başka bir yerde uyu, her gün yapmaya alıştığın şeyleri yapma.; kurulmuş düzeninin on iki saat için boz. Eğer bunu başarabilirsen; özgürlüğe ilk adımını atmış olacaksın.
8. Bir süre için her şeyi boş ver. Bu süreyi yavaş yavaş uzatmaya çalış.

Okuduğum kâğıdın üstünde alt alta bu sekiz madde sıralanmıştı.

“hayatın baskısından kurtulabilmek için formüller,” diye mırıldandım. “yıllardır yapmaya çalıştığım bir şey. Ama başarabildiğimi sanmıyorum; bir çemberin içindeyim çünkü...”

(Eray, Ayışığı Sofrası, 86)

İnsanın ölüme mahkûm oluşu ve bu nedenle ona boyun eğişi Hoşça Kal Umut romanında ele alınır. Romanda insanın bu gerçekten ancak birini sevdiği zaman uzaklaştığı anlatılır. İnsan birini severken sürekli yaşamak, yeniden doğmak ister. Sevgi insanı yenileyen, canlandıran tek şeydir insan hayatında:

“ Çok önemli bu. Kendi var oluşunun farkına varan insan, salt yakından tanıdığı, içini bildiği ve her şeyi onun çevresinde gördüğü için kendini ölümsüz sanıyor. Ama insanın çok basit biçimde, bir küçücük hayvancıkla küçük bir yumurtacığın raslantısal birleşmesinden oluştuğunu anladığında bütün varsayımları çöküyordu ve ölümlü olduğunu, bundan kaçınamayacak kadar doğal bir yineleniş olduğunu ve sandığı gibi önemli sayılamayacağını anlıyordu. Anlamakla baş eğmesi arasındaki süre haksızlığın boyutunu düşündüğü süre oluyordu ve çok acıklıydı böyle bir şeyi yaşamak.

İşte o haksızlık inancı erimiş, akmişti yaşamından. Çünkü sevi ölümlülüğün zalim baskısından kurtarmıştı onu. Yeniden unutmıştı yok oluşun gerçeğini, yahut aldırıyordu, yahut yalandı bütün bunlar.

Ben ölmeyeceğim, böylesine severken insan ölmez. Bittiğinde sevi, o zaman ölüm gelir, gelsin. Ne iyi insanın boyuna ölmesi ve seviyle doğması yeniden. Ölümsüzlüğe inanarak. Bu son ölümsüzlüğü... Dinlemek ister mi Oruç?”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, 196-197)

İnsanın yaşama müdahale edemeyişi, kader karşısındaki çaresizliği ve bundan duyduğu sıkıntı İmparator Çay Bahçesi romanında işlenir:

“ “Yaşam... İnsan bir türlü içinde bulunduğu döngüden çıkamıyor. Sanki hiçbir şey değişmiyor, her şey aynı.”

“Evet, tuhaftır yaşam,” dedi Gece.

“Benim yaşamım da öyle. Herkesin yaşamı öyle. Çizilmiş bir çizginin üstünde yürüyoruz sanki. İnsan niçin birtakım şeyleri değiştiremiyor?”

“Kimbilir... Alışkanlık, kader... Hepsi karmakarışık...”

“Yaşamın bir köşesinde rastgele karşılaştığımız insanlarla bazen tüm bir ömür geçiyor. Kimi düşlerde kalmış, kimi hayal olmuş, kimi gerçek kişiler... İnsan bir türlü bu döngüden kurtulamıyor, unutamıyor; yazgılar, kaderler birbirine karışıyor. Yaşam böylece akıp gidiyor,” dedim. ”

(Eray, İmparator Çay Bahçesi, 123)

İnsanın yaşamından memnun olmayışı ve her zaman “keşkeler”e sığınışı Yaz Sonu romanında ele alınır. Bu nedenle birey yaşamını istediği gibi, bütünüyle yaşamalı, hiçbir şeyi yarım bırakmamalıdır. Eğer böyle olursa geri kalan tüm ömür bu yarım kalmışlığa hayıflanmakla geçmektedir:

“ ‘ İnsanın her zaman geride unuttuğu bir şey oluyor. Dönüp aramaya katlanmazsa, ömür boyu yarımlik duygusu yaşıyor. Her ne yapsa, ‘keşke’ diye başlıyor. O ‘keşke’leri, ‘belki’leri, ‘acaba’ları yanımda taşımayı sevmem. Doğrusu, unuttuğumun ne olduğunu da pek iyi bilmiyorum. Bildiğim, geride bir şey unuttuğumdur’ ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 245)

Balık İzlerinin Sesi romanında var olmanın yaşamaktan daha zor olduğu anlatılarak var olmanın nedenleri şöyle sıralanır:

“ Yaşamak güzel, ama varolmak zor. O halde böylesi bir işin mutlaka bir nedeni olmalı. Yoksa değer mi onca sıkıntı, acı ve hüzne?

Bence varolmanın haklı nedenleri vardır.

- 1- Azıcık sevgi (eğer),
- 2- Bir avunç sevinç (kırıntısı),
- 3- Bir çimdik kahkaha (sesi),
- 4- Bir beygir gücünde heyecan (titreşimi),
- 5- Binlerde birlik anlayış (sanısı),
- 6- Hiç biriminde vefa (umudu),
- 7- Şaka niyetine dostluk (bir nisan)

Hem sonra, “Ağaç vardır/ İnsansa varolur.
Varolmak kendini yeniden yaratmaktır.”

Ve...

Ve aslında her şey yalnızca bir şakadır Afife!

Hepsi bu.

Sevgi ve şefkatle,

Senin E.A.” (Uzuner, Balık İzlerinin Sesi, 114-115)

4.16. Sanat

4.16.1. Sanat

4.16.1.1 Sanat ve Toplum

Sanatın amacının sanat yapmak mı, yoksa toplumu geliştirmek mi olduğu pek çok alanda günümüze kadar tartışılmıştır. Atlıkarınca romanında bir grup eğitimli insan bu konuda tartışmaktadır. Sanatçının toplumdaki soyutlanamayacağı, ancak sürekli toplum kaygısıyla üretmesinin de mümkün olmayacağı dile getirilir. Eserde önemli olanın “sanatçının söyleyecek bir sözünün bulunup bulunmadığıdır”, görüşüne yer verilmiştir:

“Kaç kez kendimce anlatmaya çalıştım, sanatçı bireyin sorunlarına eğildiği nispette, topluma yardımcıdır, diye... kabul etmeyebilirler, tamam, fakat ben böyle düşünüyorum; ferdin yalnızlığı, dışlanmışlığı, olumlu olumsuz bütün halleri, içinde yaşadığı topluma akseder, toplumu biçimlendirir, diyorum, ikisi birbirini son derece etkiler diyorum.

Ben susunca Emir konuştu: “ha toplumsal içerikli, ha fert içerikli; sanatçının diyecek bir çift lafı var mı, bu lafı ta senin yüreğinin içine oturabiliyor mu, ha, önemli olan budur.” Dedi, böylece bir miktar, benim düşüncelerime de tercüman oldu, bu çocuğu akıllı buluyorum.” (Işın, Atlıklarınca, 91)

Sanatın amacının ne olduğu tartışmasına Kaf Dağının Ardında romanında da benzer düşüncelerle yer verilir. Sanatta birey sorunlarından daha çok toplumsal sorunların öne çıkarılmasının gerektiği Zeki bey’in ağzından şöyle dile getirilir:

Zeki Bey, "Toplumu, kişilerden soyutlamam gerekliliğini" kesinlikle ifade etti. Toplum, bir ayrı "sosyal olgu imiş ki onun sorunları ile kişi sorunlarını karıştırmak bile (kusura bakmayayım ama) bir yerde cahillikmiş." Çünkü "Etken olan toplum, edilgen ise kişi" imiş, toplum sorunlarında ise. "düzen" kavramı ön plândaymış. Bozuk düzenin sonucu siler bir takım bunalımlara, çelişkilere ve yanlışlara düşüyorlarmış. Çağdaş sanatçının görevi, bu içinde yaşadığımız bozuk düzenin kokuşmuşluğuna dikkat çekmek, okuyucuya, bunu göstermek ve çözümler getirmekmiş.” (Işın, Kaf Dağının Ardında,73-74)

Edebiyatın bireyi mi, yoksa toplumumu merkeze alması gerektiği konusu 1980 öncesi romancılık geleneğimizde çok tartışılmış bir konudur. Bu dönemde kimi çevreler toplumsal mesaj içermeyen edebiyat eserleri boş bulduklarını, insanlar acı çekerken bireysel kaygıların anlatılmasının doğru olmadığını dile getirmişlerdir. Aynı bakış açısının Kaf Dağının Ardında romanında da ele alındığı görülür. Mevsim Öz, bir kadının sorunlarını anlattığı Ayrı Yollar romanı nedeniyle eleştirilerin hedefi olur. Bunca sosyal mesele varken bir kadının sorunlarını anlatmak gereksizdir:

Romanın ismi “ Ayrı Yollar”dı. Konunun yapılması gereken devrim”le uzak yakın hiçbir ilgisi yoktu; aile, karı, koca, arkadaş, ki bu arkadaş belki bir sevgili, belki bir sevgili güçtü, ilişkileri üzerine kurulmuştu. Kahramanım olan kadınla tam bir özdeşleşme içindeydim ve elimden geldiğince onun (benim mi yoksa!) duygularım irdelemeğe çalışıyordum. Artık alfabemiz durumuna gelmiş olan belirli fikirleri, inadına islemedim. Ve tabî ne slogan attım, ne nutuk çektim.

Beklediğim gibi kötü eleştirdiler. Beni soldan kopmakla, korkaklık ve ihanetle suçladılar. Tenkitleri yalnız bu yönden olduğu için. Etkilenmedim. O günlerde," Ayrı Yollar"ın, her an bir başka adımında mutlu, sinirli, çaresiz, başarılı ve daima heyecanlı yasıyordum. Yasıyordum'... Bahsettikleri

fikirlerden, günlük yaşantıdan, onlardan ve babamdan hattâ, kopmuştum. Bende değil, kahramanım olan kadında Gül'deydim! Onlara:

- Dediklerinizin tümünde haklısınız., diyordum., ne sosyal içerikli, ne devrim romanı, çok kişisel ve belki gelenekçi..

- Gerici be, gerici.

- Neyse ne, Gül adında bir kadının öyküsü!

- Gül, su zamanda bize, halklara, ülke sorunlarına ne yazar canım?

- Tamam, kabul. Şimdi lütfen dürüst olun, söz veriyorum aramızda kalacak, Ayrı Yollar bir roman, sadece bir roman olarak başarılı değil' mi?..

- Ece, sayılır belki.. Bak. belki diyoruz, değil mi çocuklar. Sunu da bil, yayınlanma şansı hiç yok, sen kendin bastırırsan, okunma şansı yok. Ayrıca Ekim gibi, Özlem'i, Olgu'yu, Betik'i de yitirebilirsin." (Işın, Kaf Dağının Ardında,104-105)

Yakın zamanlara kadar sanatın topluma bir mesaj vermesi neredeyse zorunlu olarak görülmüş, bu mesajı içermeyen eserler niteliksiz olarak kabul edilmiştir. Bu durumu 1950 sonrası Türkiye ve ülke gündemiyle ilişkilendirmek mümkündür. Oysaki bireye estetik bir zevk kazandırmak da sanatın işlevlerinden biridir. Bitmeyen Aşk romanında dışarıda insanlar ölerken tiyatrodaki İbsen'in Nora'sının oynanması tuhaf bulunur. Tiyatroda dönemin özelliklerini yansıtan eserler oynanırsa daha iyi olacağı kaydedilir:

"Geldim, geldim," diyor adam kaşların, çatarak. "Gelmez, olaydım... Doğrusu hiç yakıştıramadım... Ne sana, ne de Necmi'ye... Olmaz böyle şey arkadaş!"

Nilgün'ün suratı anında bozuluyor. O da kaşlarını çatıyor. "Ne demek, yani?"

"Olur mu, ablacım? Olur mu, bacım? Bu zamanda, bu anarşi ortamında... Sokakta her gün kaç kişi vurulurken... İbsen oynanır mı?"

"Beğenmedin mi?" diye sorarken, 'sen tiyatrodan ne anlarsın?' drcesine kısıyor gözlerini Nilgün.

"Beğenmesine... Yani, siz fena oynamıyorsunuz da... İbsen akıldışı! Hem de Nora! Tümüyle aşılmış, eskimiş, çağdışı bir oyun! Millet sokakta birbirini vuruyor..." "Deme yahu! Ne oynasaydık peki?"

"Canım, adam gibi oyun mu yok? Şöyle esaslı bir Brecht mesela..."

Nilgün'ün gözleri birden ateş saçıyor. "Haklısın," diyor dişlerinin arasından küfredersine. Birden neden bunca sinirlendiğini anlamak olası değil. "Çok haklısın hem de... Sokakta adamların birbirlerini vurmalarını önlemek açısından, Brecht, İbsen'den çok daha etkili olurdu!"

Hızla arkasını dönüyor. Ama kalabalık, havalı bir çıkış yapmasını engelliyor. Coşkun adlı adam, eğri bir gülümsemeye omuz silkiyor yanındakilere.

"Bak sen orospuya," diye iyice yayıyor suratına sırıltısını. "Necmi Baydar'ın koynuna girdi, iki de iyi eleştiri aldı ya, bi bok sanıyor kendini... Biz onun ne mal olduğunu bilmez miyiz?" "Necmi'yle miymiş şimdi?"

"Aman, kiminle olursa olsun..." Yüz buruşuyor. "Yatmadığı adam mı kaldı? (Kür, Bitmeyen Aşk, 7)

4.16.1.2. Sanat Eleştirisi

Atlıkarınca romanında edebiyat eleştirmenlerin yanlılığı ve katılığı dile getirilir. Romanda Suat Koran adlı edebiyat eleştirmeninin yeni bir teknikle roman yazmaya başlayan Aykut Kiraz'ı küçümsediği görülür. Bu durum aynı zamanda edebiyatın köşe başlarını tutmuş eleştirmenlerin yeniliklere pek de açık olmadığını göstermektedir:

“Yazmam efendim..diye diretti: Okumam da yazmam da! Bir kere adam terbiyesiz, sonra şımarık! Ukala!.. hayır okumam ben Kiraz'ı ayrıca söylediğiniz gibi bir Kiraz olayı olduğunu da sanmıyorum. Bunlar saman alevi, yanar, söner. Az mı gördük! Biz uzun yollardan geldik çocuklar, ne Kiraz'lar, sapır sapır döküldü önümüzde. Masa başına geçip, iki üç belge karıştırıp, kurmaca bir şeyler çiziktirmek ve de dedikodu üslubuna sığınmak kolay.. çok kolay.” (İşinsu, Atlıkarınca, 141)

Kaf Dağının Ardında romanında edebiyat çevrelerindeki değerlendirme biçiminin yanlılığı ve yanlılığı anlatılır. Bir yazar eseri nedeniyle eleştirildiğinde hemen eleştiri yapanı karalama kampanyası başlatmaktadır. Ayrıca çeşitli gruplara ayrılmış olan edebiyatçılar ve eleştirmenlerin esere göre değil de yazara göre eleştiri yapmaları eleştirilir. Bu çevrelerin belirli isimlerin güdümünden çıkamadıkları da romanda dile getirilir:

O gece eğlenceli geçti, Selin hariç, hemen hepsi birbirlerinin ağzından lâf kaparak, bana dair söylenenleri haber verdiler. Netice, Zühalçiler de beni "kara liste"ye almışlardı! Hattâ Bülent Bozok, şimdiye kadar yayınlanmış bütün öykülerimi toplama gayretine düşmüş, yazarlığım hakkında pek uzun eleştiri yazacakmış ve pek tabii karalayacakmış tümünü!

Nedendir insanların eserleri söz konusu olduğu zaman o şahıslarına ait pislikler dökülür ortalığa ve neden şahıslarımıza kızıldığı zaman, eserlerimiz boy hedefi olur? Kime yahut neye, niçin çatacağımızı hiç bilemiyoruz, hiç.

Veli Gündüz ve grubu zaten benden hoşlanmazdı. Onlar benim ünlü editörün, Zeki Eryılmaz'ın çocuklarıydı. Adamın ağzına bakarlar, Zeki Bey hepsini yönlendirirdi.”

(İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 94)

Edebiyat dünyasındaki bilimsel eleştiri boşluğu İçimden Kuşlar Göçüyor'da da ele alınır. Romanda eleştirinin yerini medyanın ve reklamların aldığını ve bunun nitelikli-niteliksiz eser arasındaki ayrımı ortadan kaldırdığı dile getirilmektedir. İşin

ilginç tarafı ülkenin aydın kitlesi arasında yer alan yazarların da birbirlerinin yazdıklarını görmezden gelmeleridir. Romanda bu sitem şöyle dile getirilir:

Romanım yayımlanıyor ve beş bin basılan ilk baskının kısa sürede tükenmesinden sonra ikin-baskıda duraklıyor. Bazı yazar arkadaşlarım romanımın çok iyi olduğunu ama zaten bu ülkede hiçbir değer yerli yerine konmadığı söyleyerek moral vermeye çalışıyorlar bana. Yakın saydığım birçok insan gönderdiğim kitaba küçük bir teşekkür notu bile yollamıyor. Acıttıcı bir sessizlik var orta yerde.

Bir tek bana özgü değil bu durum kuşkusuz. Birçok kimse aynı durumdan yakmıyor. Yazarlar çevresinde kimse ötekinin yazdığını okumaya gerek duymuyor artık. Değerlendirme, eleştiri bitmiş. Medyaya havale edilmiş bu alan. Ama medya yalnızca, sıradan insanın ilgisini çekecek güzel görüntüler veren ve aykırı görünen şık sözler edebilen yazarlara ilgi duyuyor. Bütün bunların reklam şirketlerince kotarıldığı söylentileri de dolaşüyor ortalıkta ayrıca. Sonuç olarak kimse ciddi biçimde söz etmiyor kitabımdan.(Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 119).

Sanat ve toplum bağlantısı Valla Kurda Yedirdin Beni romanında da tartışılır. Rodoplu bir çok sanatçının derinliği, felsefesi, alt yapısı olmayan ürünler ortaya koyduğunu ve bu köksüz nesnelere ortalıkta sanat eseri olarak kabul gördüğünü hatırlatır. Hızlı tüketim çağı sanatı da vurmıştır. Artık toplumsal yararı düşünülmeden sanat yapılmaya çalışılmaktadır. Rodoplu sanatın temel ilkesinin topluma hizmet etmek olduğunu yinelemektedir:

'Bülent, iyi değil,' dedi, 'hiçbir zaman iyi bir ressam olamayacak. İçinde yok. Bir süre benim aşkımla götürdü. Şimdi, o da bitti. Elinde bir şey kalmadı. Nutuklarla idare ediyor.'

'Sen nereden biliyorsun?' diyemedim. Bildiğini biliyordum çünkü. 'Allah yardımcısı olsun,' demekle yetindim. Yeteneksiz olduğunu idrak eden bir ressamın acısının onulmazlığını düşünüyordum.

'Sahtekar,' dedi Nilgün, 'Benim meme masaj makinenin pompalarını sökmüş, uçlarına birer şakül bağlamış, bir de isim takmış, Sonsuz Çaba! Ben, kendime iyi bakarım ya, sanatçı ayağında benimle alay ediyor!'

Ne diyeceğimi bilemediydim. 'Desene ilham kaynağı hala sensin!'

O söylediği nesneyi daha sonra da bir sergide gördüm, gerçekten. Nilgün'ün sözünü ettiği şaküller gümüşe boyanmış, eserin adı değişmişti: 'Erotika'. İhtiyar Yahudi'yi hatırladım, 'Dünyanın şu durumunda sanat akıl almaz bir lükstür. Söyler misin, ne işe yarar sanat? Hangi görevi üstlenir? Sorumluluğu nedir? Hiç. Oysa, bir görevi olmalı. Bir misyon yüklenmeli. Değilse, sanat lükstür. Topluma yararı olmayacaksa, sanat olmasın daha iyi. Topluma yararı olmayacaksa, hiçbir şey yapmamak daha iyi.' (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 311)

4.16.1.3.Sanat Çevrelerindeki Despotik Tavır

Kaf Dağının Ardında romanında Mevsim Öz sanat çevrelerinde tutunabilmek için bir taraf olması gerektiği görüşüne katılmaz. Romanda bir tarafa ait olunmadıkça sanat ve edebiyat çevrelerinde tutunmanın mümkün olmadığı anlatılır:

“- Bana bak Mevsim., dedi endişeliydi., eğer bu romanı bitirip de, bastırırsan, aforoza uğrarsın. En hafif sözcükle: tırlatlı artık iş yok, derler, seni yobazlıkla, tutuculukla suçlarlar ve yok sayarlar. Sağdan umutluysan, hayır.. Böyle bir romanla onların arasında da kabul görmezsin. Özetle, açıkta kalırsın Mevsim.

- Zaten açıktayım be Işık., dedim.. Sen benim nerede olduğumu sanıyorsun, artık grupların olduğu hiç bir yerde değilim!

Kız omuzlarını silkip:

- Solda ünlüsün!.. dedi. Buna:

- Nerdeyim biliyor musun., dedim.. Mevsim'deyim.” (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 291)

Edebiyat çevrelerinde yeni isimlere şans verilmeyişi ve kıskançlık duyulması konusuna İçimden Kuşlar Göçüyor romanında da rastlanır. Yazarlara hak ettikleri payelerin verilmesi bile dedikodulara ve çeşitli oyunlara neden olmaktadır:

Mayısta, Fransa Kültür Bakanlığının çağrılısı olarak on bir Türk yazarıyla birlikte Paris'e gidiyorum. Bu yazarların seçimi dedikodu konusu oluyor edebiyat çevrelerinde. Son âna kadar davetli olduğumdan haberim olmuyor. Birileri beni dışlamak istiyor besbelli. Bana ulaşamadığı söyleniyor. Beni arayanların aklına yayınevime telefon etmek gelmiyor nedense. Ama adım Fransızların listesinde var ve resmi çağrı doğrudan elime ulaşıyor sonunda.

Neyse ki, Paris, Lille ve Nantes'da geçirdiğimiz üç hafta boyunca dostluk, yakınlık, kardeşlik var aramız- da. Davetlerde, toplantılarda dayanışma içindeyiz. Sokak kahvelerinde oturup söyleşiyoruz. Hiçbirimiz önyargılı ve alıngan görünmüyoruz. Şarabın verdiği rahatlıkla da olsa birbirimizi çok iyi anlıyormuş gibi gülümsüyoruz yüz yüze. Ama dönüşte neredeyse hiç tanışmıyor olacağız gene. Bu şölenin sonunda birbirimiz için yalnızca birer isme, hayalet dönüşeceğiz. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 115)

İçimden Kuşlar Göçüyor romanında edebiyat dünyamızın ahbab çavuş ilişkileri yumağı haline geldiği belirtir. Romanda gözünü kulağını kendinden olmayanlara kapatan, onları dışlayan, yenilikten kaçınan yerleşik edebiyat ortamı sert bir dille eleştirilir. Yaratıcılık gerektiren bu alan ne yazık ki belirli güçler tarafından yeni isimlere kapalı tutulmaktadır:

Yozluk, ahabab çavuş ilişkileri ve iktidar hırsıyla edebiyat dünyasının ganimetlerini ellerinde tutanların köhnemiş yargılarına, gereksinmem olmadığını anlamış; onların aldırılmazlık kılıflarında körelmiş kılıçlarından çekinmemeyi öğrenmiş;; her türlü sınıflama, yok sayma, pohohlamanın dışında durmanın en sağlıklı yol olduğuna inanmış durumdayım. Kendi adımı ve resmimi basılı gördüğümde hoşnutluk duyuyorum kuşkusuz gene, ama o adın ve yüzün altına yazılanlar beni değil de yalnızca o adı tanımlayan sözcükler olduğu için başka herhangi bir addan daha fazla ilgilenmemeye çalışıyorum. (Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 135)

Türkiye’de bir çok alanda görülen tekelleşme sanat alanında da kendini gösterir. Kadere Karşı Koy A.Ş. de devlet tiyatrolarındaki tekelleşme gözler önüne serilir. Devlet tiyatrolarında ve TRT’de yıllarca bir kısım yazarın sözünün geçtiği, sadece onların eserlerinin oynandığı, diğer yazarlara şans tanınmadığı dile getirilir. Sömürünün bununla sınırlı kalmadığı, bu yazarların aldıkları paraya karşılık bu kurumlara özgün eserler kazandıramadıkları, sürekli kendilerini ve birbirlerini tekrarladıkları eleştirel bir dille romanda anlatılır:

Bu Akademî-Tatbikî çekişmesi de bana Devlet Tiyatrosu-Şehir Tiyatroları çekişmesini hatırlattı,

"Devlet Tiyatrosu'nda da, kimin oyunlarının oynanacağı belliymiş," dedim, "Tarık Buğra, mesela, bir yandan repertuvar kurulu başkanlığı yapmış, öte yandan da kendi oyunlarını oynatmış. On altı yıl. Yetmemiş, kitaplarından birinden bir uyarlama yaptırmış birisine, onu da oynatmış, insafsız!"

Adını verirsem ayıp olur, o bildik "Medya Plaza"lardan birisindeydik. Rüküş derecesinde lüks, sıkılmışım ki, ne türlü, ama kızın başka türlü vakti yok, mecburen Asude'yle ben geldik. Asude de baktı, baktı,

"Şimdi yani bu şaşaaadan çıka çıka bu gazete mi çıkıyor?"

Matrak hatun! Nuray'ın bir de asistanı var, ayak işlerini yapan, o da bizimle birlikte.

"Şehvar, Devlet Tiyatrosunu, son kırk yıldır bir çetenin parsellediğini söylüyor. Cumalı, Özakman, Dilmen, Bilginer, Erduran, Nezihe Araz, Adalet Ağaoğlu. Düşünebiliyor musuz, Ağaoğlu'nun ilk oyunu 1953'deymiş! Turgut Özakman daha da eskiymiş. İlk oyunu 1951'de, yıl '91, hâlâ Özakman, Sarıpınar mı, ne, öyle bir oyun. Sonra Necati Cumalı, on beş oyunla tam kırk iki yıl sahnede. Nezihe Araz, on sene oynamış, yetmemiş, TRT'yi de kafakola almış, yıllarca 'Hanımlar Sizin İçin'in skeçlerini yazmış, inanılmaz paralar götürmüş."

Baktım, Nuray'ın asistanı, Sibel, yeni yetme çocuk, dehşet içinde dinliyor. Onun için tiyatronun ilahları bu isimler. Biz, onların dedikodularını yapan cazgır kanlar gibi görünüyoruz, eminim. Tiyatro nedir, ne bilsin, kriterleri nedir ne bilsin? Biraz da kıza yardımcı olabilmek için üstüne üstüne gittim,

"Bir de özgün olsalar bari! Bir Yunus Emre'yi üç kişi yazıyor: Tarık Buğra, Recep Bilginer, Nezihe Araz. Yunus Emre'nin de nesini yazacaksan, tabii. Adam kendisini, yazmış zaten! Arada bir, ilerici solcu yazarlara sus payı,

Çetin Altan'a, Aziz Nesin'e, Yaşar Kemal'e birer ikişer oyun fırlatıp, muhalefeti önlüyorlar. Kapalı devre sistem, mükemmel çalışıyor." (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. 172-173)

Medya sektöründeki rant paylaşımı da yine Kadere Karşı Koy A.Ş.de ele alınan konulardan biridir. Romanda TRT kurumunun belirli bir grubun tekelinde çalıştığı, bu kişiler dışındaki sanatçıların ürünlerine televizyonda yer verilmediği ya da en kötü saatlerde onların filmlerinin ya da dizilerinin yayınlandığı anlatılmıştır:

Bu çete yıllardır dizi başına 30-40 bin dolar gibi, Amerika ölçeğinde bile büyük paralar götürmüştü. Bir yandan da, TRT bünyesindeki yetenekli senaristlerin, yönetmenlerin iş yapmalarını engellerlermiş. Kimse, bu kadar adam bu Kurum'da ne iş yapıyor, neden dışarı iş veriyorsunuz deyip, düzenlerini bozmasın! Aradan hasbelkader sızan birisi olursa, onun dizisini ya da filmini de en kötü saatlerde yayınlatırlarmış ki, seyirci için kıyaslama olanağı doğmasın, talep yaratılmasın! Ne iş, değil mi?" (Kadere Karşı Koy A.Ş. 1173-174)

Üç Beş Kişi romanında da edebiyat dünyasının içerisinde bulunduğu tekeli zihniyet eleştirilir. Edebiyatın düzey kaybettiği, herkesin kendisini şair, yazar olarak tanıtarak ortada dolaştığı dile getirilir. Kimin şair ya da yazar olduğunu zaman belirleyecektir. Romanda edebiyat çevrelerindeki hakim güçlerin kendilerine benzemeyenlere bu alanda yaşama hakkı tanımadığı da dile getirilir:

"... Derken, bu aynı ozan, ansızın Mann'ı da, Mayakovski'yi de, Goethe'yi de bir yana koymuş, artık her yerde en hafifinden hafifine şarkılar söylemeyi, müzikten çok, güzel gövdesini öne sürmeyi iş edinmiş Selmin'i gösterip: 'Delikanlı, beni de tanıştırsana şununla,' demişti."(...)

" ' Oğlum, sen safsın. Bunlarla baş edemezsin. Ne isterlerse vereceksin. Dalgalarına taş atmayacaksın. Yoksa seni çekmezler. Ya bunlara benzeyeceksin, ya hiç yanaşmayacaksın. Hadi bakayım, iç. Sen içmene, dinlenmene bak. Bura babalarının işini bozma, yakalarına yapışma. Kötü ödetirler sonra!.. Aforoza uğrarsın. Bu lanet kentte tek başına kalırsın...' ”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 33)

Siyasi irade ile özgür olması şart olan sanat ve basın çevrelerinin iç içe olması güdümlü ürünlerin ortaya çıkmasına, sanatın değerinin düşmesine ve belirli güçlerin devlet kasasından zengin edilmesine neden olmaktadır. Siyasi iradenin yaşamın her alanının baskı altına alması ve sadece yandaşlarına yaşama hakkı tanınmasının kötü sonuçları Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ele alınır. Özellikle bir devlet kurumu

olan TRT’de siyasi gücün istediği kişiler ve işler yer almakta, bu insanlara yüksek ücretler ödenmektedir. Bu durum karşısında varlıklarını sürdürmek isteyen diğer sanatçılar ise ne yazık ki özel sektörün de siyasî iradeden bağımsız olmaması nedeniyle başarılı olamamaktadır. Ayrıca sanatçı kitle arasındaki çatışmalar da ülkemizde halkın sanat ürünleriyle buluşmasındaki önemli engellerden biridir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

"Bir de, siyasi iradeyi temsil edenlerin iki dudaklarının arasındaysa, kimin, hangi devlet kurumu tarafından zengin edileceği kararı, onların da bir dedikleri iki edilebilmez oluyor. Siyasi iradeyi, kim temsil eder, kim etmez, onu bilmek de kolay değil. Devletle, sermaye ile iç içe olduğundan hiç alakasız sandığın birisi, diyelim, Cavit Çağlar, senin TRT'ye sunduğun dizi teklifinin Repertuvar Kurulu'ndan geçmesini sağlayabiliyor da, Drama Daire Başkanı etkisiz kalabiliyor. Demin dedin ya, 'devlet işin içine girince böyle oluyor' diye, onda haksız değilsin ama 'Efendim, ben sanatımdan taviz vermem, Devlet Tiyatrosunda ya da TRT'de yapamadığımı, özel tiyatrolarda, özel televizyonlarda yapabilirim' diye bir umut da olamıyor, çünkü özel televizyonların sahipleri, siyasi iradenin temsilcilerinden bağımsız değil. Çünkü, kredi meseleleri var, vergi borçları var, başka beklentileri var, filan. Kaldı ki, çalışanları eski TRT'ciler, geleneği sürdürüyorlar.

Burada, bizim gazetenin televizyonunda, siyasi irade 'evet' demezse, insana hava durumunu bile sundurmazlar. Ama, siyasi iradeyi bir biçimde arkana alırsan, dokunulmazlığın oluyor. Bakıyorsun, bir gerzek sarışın geçmiş karşısına koca Meclis Başkanı'na, 'Ay, inanmıyorum!' diyerek bir şeyler soruyor, o da ciddi ciddi cevap veriyor. İki gün sonra aynı kadın şarkı dersleri alıyor, sonra bir kaset, tamam. Para, siyaset, basın, sanat öylesine iç içe girmiştir ki, Nazlı Ilıcak'ın kaset yapımı için Raks mıydı, neydi, bir müzik firmasından ricacı olduğunu bilirim."

"Yahu, Umur Bugay gibi bir adanı, 'Bizimkiler'in yapımcısı, TRTye, ondan sonra da Kanal 6'ya şart koşmuş Necef Uğurlu'ya iş vermeyeceksiniz, o varsa ben yokum diye, buna inanabiliyor musun!" (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., 176)

Kaf Dağının Ardında romanında dönemin edebiyat ve yayın çevrelerinin sanatçının yaratma özgürlüğüne ket vurduğu anlatılır. Romanda Mevsim Öz'ün Gül adlı bir kadının bunalımlarını anlattığı romanı farklı çevrelerden farklı eleştiriler alır ve bu nedenle bir türlü basılmaz. Kısacası Mevsim'in romanı güdümlü bir edebiyat eseri olmadığı için dışlanır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

Bir sürü basımevi! Kimi romanı, "çok kişisel" buldu, kimi. "pek tarafsız", kimi şu zamanda "hiç gereği olmayan" şevler yazdığımı söyledi.

Eğer, "Gül'ün özel sıkıntılarını, bozuk düzene, burjuva düzenine bağlayabilseymişim..", eğer "Gül'de kadın özgürlüğünü ekonomik açıdan

vurgulayabilseymişim", eğer "Gül. Selim'le serbest cinsî ilişki kurabilseymiş." yani kadının "cinsî özgürlük gereksinmesi anlatılabilsenmiş.." eğer "O Anadolu şehrindeki Kürt varlığı açıkça belirseymiş.."

Bir sürü editör ve bir sürü "eğer.."

Ciddiyeti ve sanat sayfası ile ün yapmış bizim gazetelerden birini denedim, tefrikaya gelir bir roman olmadığını söylediler. (İşinsu, Kaf Dağının Ardında,116)

Ülkemizdeki yayın dünyası Viva La Muerte romanında ironik bir dille anlatılır. Eserde yazmadan yazar olmaya öykünen insanların düştükleri komik durum anlatılır. Okuyucuyu kandıran bu insanların yayınevleri sahipleri ile olan ilişkileri de ilginçtir:

"... Yazamayan, yazamadığını bilen 'yazarlar'ın gündemde kalabilmek için, yaş günü tertip etmek dâhil her türlü etkinliğe demirbaş olma gayretlerini aşığılattıcı bulan ben değil miydim?

Dahası, nasıl imzalayacaktı kitaplarını? Hiç tanımadığı, bir daha asla göremeyeceği insanlara, 'Sevgilerimle?!' 'Saygılarımla?!' ya da son yılların en kaypak temennisi, 'Dostlukla?!' mı diyecekti?!

Varlık Yayınevi'nin sahibesine, yazarlarının 'Sayın Hanımefendi'ye...' diye imzalayıp dergide bir eleştiri çıkar umuduyla gönderdikleri kitapları hatırlattı. Yayınevinin karanlık girişinde üst üste, kapakları açılmamış dururlardı. 'İstediginizi alabilirsiniz!' demişti Kemal Abi. Almıştık da, Günay, evde kapaklarını açıp da binbir umutla imzalanmış ithafları görünce alı al, moru mor olmuş, bir daha ne Hanımefendi'nin yüzüne bakmış ne de yayınevine uğramıştı.

'Varlığını yazarların emeklerine borçlu bir hanımın saygısızlığı utanç verici,' dedi. Onu oraya götürdüğüm için özür dilemekten başka söyleyecek söz bulamadım.

Şimdi düşünüyorum da, eğer o gün beni kırabilseydi, imza günü yapmayı kabul etmeseydi, hayat, hatta belki de ortak yaşamımız, bambaşka bir yön alabilirdi. Bir kez bunu ona da söylemeyi denedim, güldü,

'Akacak kan damarda durmaz. Ben ne yapar, ne eder acı çekmenin bir yolunu bulurdum!' dedi.

Belki de.

Benim umduğum okuyucuları ile yüz yüze gelmesinin onu tazeleyecek, koordinatlarını yeniden saptamasına yardımcı olacak bir şeyler doğurmasaydı.

'Bir de şöyle bak,' dedim, 'onlardan başka kimin var?'

'Aaaah! Saçmalama, lütfen!' dedi, 'havarilerini yaratamayan İsa'nın yeri tımarhanedir, tarih değil!'

(Alatlı, Viva La Muerte, 8-9)

4.16.1.4. Sanatta Yozlaşma

Sanat dünyasının içine düştüğü yozlaşma Cadı Ağacı romanında da ele alınır. Romanda kimsenin bir şey üretmediği, herkesin şeklen sanatçı ve entelektüel görünmeye çalıştığı görülür. Sergilerde görülen yapay ve sahte sanat ortamları eleştirilir. Bu ortamların tek amacının dedikodu olduğu okura şöyle anlatılır:

“ Resim sergilerinin açılışlarındaki bütün boğulmalara son vermeyi düşünmüştü. Bütün kokteyllerdeki zor gülüşlere, kasılmalara, havasızlığa dayanmak için çaba göstermelere, köhneliğin, kendini beğenmişliğin, hep aynı yerde saymaların farkında değilmiş gibi her yerde hazır bulunmalara, yenilen içilen şeylerin önemi yokmuş, yalnızca entelektüel düzeyin yüksekliği insana mutluluk vermiş gibi davranmalara, sevmediği insana sokulmalara, fotoğrafçı flaşlarının parladığı anda küçücük bir karenin içine sığışmaya çalışmalara, artık yeter demek istiyordu.

Kıskançlıklar, birbirlerinin ayaklarını kaydırma uğraşları, birbirlerinin karılarını, kocalarını ayartmak için sürgit yapılan en aşağılık numaralar, yüz yüze geldiklerinde yanlarındaki herkesi bıktırarak kadar uzayan, içtenlikten yoksun iltifatlar, yapay konuşmalar, salt olumsuzlamayı görev edinmiş dergilerdeki yazıları önemsemeler ve para konuları, vurulmamış vurgunların neden olduğu doğruluk nutukları... Bunlarla doluydu çevresi ve bıkmıştı artık.”

(Kutlu, Cadı Ağacı, 216–217)

Viva la Muerte romanında sanatın yozlaşması sorunu ele alınmıştır. Romanda günümüz sanatının kendi değerlerini üretmemesi ve moda olanın peşinde koşmasının sanat ahlakına aykırı olduğu dile getirilir. Sanat artık üretme niteliğini kopyalama biçimine dönüştürmektedir. Eserde sanatın toplumsal bir kaygıyla üretilmesinin ve topluma katkı sağlamasının gerekli olduğu da vurgulanmaktadır:

“ ‘ Dünyanın şu durumunda ‘sanat’ akıl almaz bir lüktür!’ derdi ihtiyar Yahudi, ‘Söyle misin, ne... işe yarar sanat? Hangi görevi üstlenir? Sorumluluğu nedir? Hiç. Oysa, bir görevi olmalı, bir misyon yüklenmeli. Değilse, sanat lüktür. Bak, birkaç gün önce ufacık bir bebeğin karaciğerini değiştirdiler. Milyonlarda bir ihtimal için milyonlarca dolar harcama, binlerce insan, bir o kadar işgücü. Sonra yine aynı hastanede, hemşireler ve doktorlar greve gitti. Düşün, bir doktor iyileşeceği kesin bir hastaya bakmak, beş-on çocuğa aşı yapmak dururken, neden karaciğer transplantasyonu gibi afaki bir işe zaman ayırsın? Neden bu işe o kadar para ayrılınsın da, hemşireler parasızlıktan greve gitsin? Neden? Çünkü moda, çünkü işlevsel olsun olmasın ün kazandırır. Sanat gibi. Başlarını sokacak dam bulamayanlara, yoksullara, ne yararı var benim sanatımın? Hayır, genç dostum. En mükemmel sanat eseri, bir kadının bir tek gözyaşına değmez. Sanatçı da

pekâlâ herkes gibi toprak kazabilir, duvar örebilir. Sanat insanlara üstünlük taslamak demek değildir. Sanat ibadet gibi, dua gibi, doğruya biat etmek olmalıdır. Ama günümüz sanatı insanoğlunun masumiyetini sömürür. Günümüz sanatçıları istismarcıdırlar, spekülasyon yaparlar. Kütle üretimi başladığında, üreticiler robotlaşır. Bu otomobil üretiminde de böyledir, resim üretiminde de. Ressamlar, müzisyenler, hatta romancılar kendi kavramlarını üretmek yerine, üretilen kavramların illüstratörleri olur, başkalarının ürettikleri kavramları resimlerler. Topluma yararı olmayacaksa, sanat olmasa daha iyi. Topluma yararı olmayacaksa, hiçbir şey yapmamak daha iyi. Şimdi... Benimle bulgur çorbası içer misin, canım?’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, 17–18)

Sanattaki değer karmaşası İşkenceci’de ilginç bir örnekle anlatılır. Sanat eğitimi alan Mefharet Sabır, neyi, nasıl yapacağını henüz farkında değildir. Annesinin elbisesini çizen kahraman, yaptığıının hocasını tarafından beğenilmesi karşısında şaşkınlığa uğrar. Bu kadar basit bir işin büyük bir çaba gibi görülmesi tuhaftır. Neyin ne derecede kıymet göreceği karışmıştır. Değerli olan ile olmayan arasındaki fark ortadan kalkmıştır. Bu durum sadece resim sanatı için değil, edebiyat gibi diğer sanat alanları için de geçerlidir:

“ Ustalar geldi, ustalar gitti. Ünlü olanı, anlaşılmayanı, hakkı yenen, politik olanı, resimleri peynir ekmek gibi satılanı, toplumcusu, bireycisi, dergide söyleşisi çıkanı, kralların portresini yapanı, hepsi. Nü, natürmort ya da doğanın ölüsü, peyzaj. Hepsinin bir anlayanı, bir ustası vardı. Yine de anlaşılmalara gitti notlar.

‘ Nedir dediği bu adamın? Nedir dedikleri bu adamların?’

Çizip boyatmaktan usandı Mefharet Sabır. Öyle bıktı ki, oturdu, anasının fiistanını çizdi. Alman profesörden saklayacak vakti olmadı, tepesinde bitti, baktı adam,

‘ Hımmm, ilginç! Devam et!’

Utancı yerini şaşkınlığa bıraktı. Neye devam edeceğini bilemedi, tıkanı, kaldı. Koskoca bir profesöre, üstelik ananın fiistanını çizdim, diyemedi.

Verilmeyen cevaplara soru anlamsızdı. Yegâne amacı sanatçılığını belgelemek oldu; belgelemek, yani diploma almak. ”

(Alatlı, İşkenceci, 38–39)

4.16.1.5. Türkiye’de Sanatın Durumu

Sanata gereken değer verilmemesi Deli Zamanlar romanında bir seçim atmosferi içerisinde ele alınır. Romanda mahallelerde oy toplamaya çalışan parti çalışanları halka kültür ve sanat hizmeti sunmanın şu an için gereksiz olduğunu dile

getirirler. Aç halka yiyecek dağıtmak onları sanatla buluşturmaktan daha önemli görünür. Ayrıca bu fakir insanların karınları açken sanata ilgi duyacaklarını düşünmenin de abesle iştigal olacağı romanda dile getirilir. Aslında toplumumuzda sanat ve kültür faaliyetleri halkın ekonomik düzeyi yüksek olsa da pek değer görmemektedir. Halk sanatsal çalışmalarının kişiye doğrudan bir yararı olmadığını düşünmektedir. İşte bu düşünceler ancak eğitim ile aşılabilecektir. Romanda halkın ve halkı yönetenlerin sanata karşı duyarsızlığı şöyle dile getirilir:

“ ‘ Kültürle sanatla uğraşacak zamanımız yok!’ deyivermişti. Önemli olan ilçedeki oy potansiyelini arttırmaktır. Mahalle mahalle, sokak sokak insanları tanımak ve onları celbetmek... Mesela Nur Dede'nin oralarda yoksul pek çok, onlara bulgur, ekmek dağıtmak dururken... Bunlar bize oy verenler. Sonra ‘Nasıl bir şey bu kültür ve sanat? Karın doyurur mu?’ diye sorarlar adama. Mamafih aferin size! Kimsenin aklına gelmeyen şeyler bunlar. Yalnız hayata geçer mi, o önemli işte. Maruf Bey'in bana desteği tamdı. Evet, ‘kültür’ diyor, ‘fikir hayatımız, sanat erbabı...’ diyordu. Onun için İhsan Bey'i ve onu ayrı yerlere koydum.” (Çokum, Deli Zamanlar, 12–13)

Ülkemizde henüz klasik sanat bilincinin tam olarak gelişemeyişi Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında dile getirilir. Dünyaca ünlü bir heykeltıraş olan bir Türk kadın heykeltıraşın eserine Ankara Belediye Başkanının tükürmesi yurt dışında büyük yankı uyandırır. İşin daha da ilginç yanı bu heykeltıraş İslâmiyet'e aykırı hareket ettiği için öldürülmekle tehdit edilir:

Bizim bir de böyle Aziyade Abla'mız vardır. O da Asude'nin ablası, yirmiyirmi iki yıldır yurtdışında yaşıyor Berlin'de ve buna inanmayacaksınız, Japonya'da çok meşhur bir heykeltıraş. Ankara Belediye Başkanının eserlerine tükürdüklerinin arasında bizim bu abla da var. O rezillikten altı ay sonra bir başka sergisini onurlandırmak için Avusturya Cumhurbaşkanı, kızın şerefine bir gece düzenledi. Tabii, konu Türkiye'de başına gelenler. O arada gazeteciler, televizyonlar, sorular, Aziyade Abla ülkesini satacak kadın değil, kendisine yapılan hakareti kedi kakasını örter gibi örtmek durumunda, yine de, "İslam Avrupa'da!" ya, telefonlar durmuyor, "Seni öldürürüz!" Haydi, Avusturya makamları koruma öneriyorlar! "Hayır, ben onlara kendi vatandaşlarımı şikâyet etmem! (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.110)

Türkiye'de güzel sanatların içler acısı durumu Kadere Karşı Koy A.Ş. de dile getirilir. Romanda ne devlet ne de burjuvazi eliyle sanatın desteklenmediği ve sonuçta da sanatçılarımızın bize özgü bir üslup geliştiremediği anlatılır. Ne yazık ki

cumhuriyetten sonra etkin bir Türk sanatından söz etmek mümkün değildir. Mimar Sinan gibi büyük ustalar destek olmadığı için geçmişte kalmıştır:

Şimdi bu iş, sanatta da böyle. İşte Klassis Country Club mimarisi , işte “Evita,” işte “Damdaki Kemancı” bunlar kendisini yeniden doğuramayacak işlerdir. Şık, güzel, yararsız da değil ama bir defalık. Halbuki, hangi uğraş içinde olunursa olunsun, hayata mutlaka geriden bir şey taşınmalıdır. Bir sini mesela! Kendinden bir şey ama. Şöyle de düşün, zengin parasını Durusunu, Kemer ya da bilmem ne katırlığına yatırır, peki, nasıl Mimar Sinan olunacak? Şimdi diyorlar ki, Cumhuriyet döneminde bir Mimar Sinan yetiştiremedik. Laf! Talep var mıydı yani? Şöyle, sinanla aşık atacak bir cami, bir ev, yarışması açıldı mı, finanse edildi mi? Kamu kullanımına yönelik binaları bırak, kamuyu bırak, burjuvazi kendisi için özgün bir bina, bir ev istedi mi? Adam, Atatürk boşuna dememiş, ‘Güzel sanatlar’da muvaffakiyet bütün inkılapların muvaffak olduğunun kanıtıdır. Cumhuriyet Türkiyesinin bir üslup geliştiremediğini kabul etmek lazım. Entelektüel ya da kültürel beğeni, tercih efendime söyleyeyim, özgün bir üslup geliştiremeyen burjuvazi,- onlar bunalımda biz mahzun!- bu ülkede neyin ucundan tutacak, hangi gelişmenin yollarını açacak? Burjuvazinin üslubu olmayınca, siyasi iradenin de üslubu yok, olamaz, çünkü. Ne siyasi iradenin, ne zenginlerin üslubu olmayınca sanatında üslubu yok. Fakat körler sağırklar birbirini ağırlar misali iç içedirler, birbirlerine, hatta jüri intihap edilenler bile birbirlerine ödüller verirler. İğrençtirler. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş: 131-132)

Sanat özgürleştirici bir tavır içerir ve bu özelliği açısından kadınlar için bir gereksinmedir. Çünkü yüzyıllardır baskı altında tutulmuş kadın ancak sanat gibi özgürleştirici bir alanda kendi gerçekliğinin farkına varmaktadır. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında kadının hep kendini teğet geçtiği, hep başkalarının ihtiyaçlarını öncelediği ancak artık kendi varlığının farkına varması gerektiği anlatılır. Bunun yollarından biri de kadına sanat eğitimi vermektir:

"Kadınların işinin daha da zor olduğuna inanıyor. "Aile, koca, çocuk, iş, derken, kadın, kendisine teğet geçmeye mecbur edilir,' diyor, 'bir şey yapması daima müsaadelere bağlıdır. Ailesinin müsaadesine veya teşvikine, dostlarının desteklemesine, yakınlarının ‘evet’ demesine! Bu yüzden, sanat eğitiminin kadına verilmesi daha da önemlidir. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.162)

Üç Beş Kişi romanında edebiyatın giderek siyasallaşması eleştirilir. Yeni yazarların sosyal konuları işlemek adına insana ait yönleri ihmal ettikleri Neval Hanım tarafından dile getirilir. Zaten 1980 başlarına kadar romanın politik yönünün belirgin olduğu edebiyat tarihçileri tarafından da dile getirilmiştir:

“... Öğretmen kılıklı da ne söz. Tam, elinde pertavsızı eksik bir böcek âlimi. Demek şimdi ortalıkta böyle yazarlar var? Ne yazıyorlar ki? Hislerimize nüfuz edemiyorlar... Onlara dokunuyorlar... Politik. Hepsi politik. Her şey politik... Sevmiyorum...”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 181)

4.16.2.Sanatçı

4.16.2.1.Sanatçının Ekonomik Kaygıları

Türkiye’de sanatçıların hiçbir zaman ne maddî ne de manevî yönden yeterince tatmin edilmedikleri bir gerçektir. Geleneksel İslâmî değerleri benimsemiş halkımız için Batı kökenli sanatlara her zaman belirli bir mesafeyle yaklaşılmış ve bu sanatı icra edenler pek benimsenmemiştir. Bunun dışında sanatçılar geçim kaynağı olan ürünlerine de fazla alıcı bulamadıklarından kıt kanaat yaşamak zorunda kalmışlardır. Füreya romanında Türkiye’nin ilk seramik sanatçısı olan Füreya Koralp bu gerçeği dile getirmektedir:

“ Ama benim, bir ikinci eve ya da tekneye yetecek param olmadı hayatım boyunca. Yoo, şikayet ettiğimi sanmayın sakın. Kimseye muhtaç olmadan yaşamasını becerebildim bir ömür. Sanatımın getirdiği gelir, ancak yaşamın günlük akışındaki masraflarımı karşılamaya yetti. Burası Türkiye. Burada sanatçılar, yazarlar, müzisyenler hiçbir zaman onları zengin etmeye yetecek parayı kazanamazlar. Gerçek sanatçılar her zaman olduğu gibi, yine yolsuz. Olsun! Belki de yaratıcı olabilmenin bir bedelidir yoksulluğun verdiği tevekkül ve alçakgönüllülük.” (Kulin, Füreya, 295)

Ülkenin aydın kitleleri içerisinde yer alan sanatçıların gerçek sanat ortamından uzak bulunduğu iddia edilmektedir. Sunî ortamlar içinde yer alan sanatçılar kendilerini geliştirme imkânı bulamamaktadır. Zaten ülkemizde sanata olan ilgi azdır. Bu durum sanatçıların geçim kaynağı olan sanat eserlerine rağbetin olmamasına neden olmaktadır. Sergilerde kalabalığın çok olmasına rağmen, sanat ürünlerine ilgi gösterilmemektedir. Bu durum hem sanatın halkla buluşmasına engel olmakta hem de sanatçıları maddi açıdan zor durumda bırakmaktadır. Bu durum Bitmeyen Aşk romanında şöyle anlatılır:

Sezon sonlarına rastlamış olmasına karşın -aylardan marttı-yılın en önemli, en iddialı sergilerinden birinin açılışydı bu. Kentin en büyük, en iddialı galerisinde gerçekleşiyordu. Dolayısıyla, kentin en önemli ya da en zenginlerinin değilse bile, en iddialı aydın-sanatçı kişilerinin bir kez daha bir

araya gelmelerini sağlamıştı. İstanbul sanat ortamının nedense hiç değişmeyen kurallarından biri, sergi açılışlarında çoğunluğu, alışverişe pek niyetli olmayan -hatta bedava içki peşinde koşan, ama mümkün olan her yerde 'görünmeyi' görev sayan kişilerin oluşturmasıydı. Hem tablo almaya istekli, hem de bunun için yeterli parası olanlar, işbilir galeri sahipleriyle telefonda pazarlık ederler, alışverişlerini açılıştan önce ya da sonra yaparlardı. Böylece, görmek ve görünmek isteyen ama resimlere bakmaya vakit bulamayacak olan takım salonu duman ve gürültüyle doldurmadan birkaç saat önce, kimi resimlerin altında kırmızı yuvarlaklar belirir, gerçek satışlar ise birkaç gün sonra yapılırdı. İmzası -bilinmeyen bir nedenle- değer kazanmış ya da ileride değer kazanacağı sanılan bir ressamın sergisi söz konusuysa olurdu bu elbette. Yoksa, yalnızca kuru kalabalık bunaltır, kimi kez ağlatır-dı sergi sahibi sanatçıyı... (Kür, Bitmeyen Aşk, 2)

12 Eylül sanatçı kesim için oldukça zor günlerin başlangıcı olmuştur. Bu süre içinde bir çok sanatçı tutuklanmış, tutukvelelerinden çıktıktan sonra “fişlendikleri” için kimse onlara iş vermemiştir. Bitmeyen Aşk romanında tiyatro oyuncusu Ersin’in tutuklanması, cezaevinden çıktıktan sonra iş bulamaması ve ailesinin içine düştüğü ekonomik zorluklar anlatılmaktadır:

Derken iyice zor günler başladı. Gariptir, Nilgün'ün, kolay olacağı umuduyla benimsediği bu beraberlik, ikisinin dışındaki etkenler yüzünden zorlaştığında, onu -kısa bir süre için de olsa-Ersin'e daha sıkı bağladı. 12 Mart Muhtırası'nın radyolarda okunmasının üstünden çok geçmeden Ersin'in tiyatrosu kapatıldı, kendisi de birkaç hafta içerde aldı. O birkaç hafta boyunca nerdeyse yemeden içmeden kesilen, kocasıyla bağlantı kurabilmek için çıldırtıcı bir çaresizlikle oradan oraya koşan Nilgün, Ersin'in mahkemeye bile çıkartılmadan salıverilişini izleyen günlerde, çok derin bir mutluluk ve sevgiyle sarıldı ona. Ne ki, pek uzun sürmedi bu yenilenme... Hiçbir tiyatro Ersin'e iş vermiyordu. Kara listede olduğundan, radyoda, televizyonda oynaması olanaksızdı. Nilgün'ün tiyatrodaki durumu bile tehlikede idi. Aylar süren işsizlik ve para sıkıntısı Ersin'in de sınırlarını yıpratıyordu kesinlikle. Hiçbir şevi sorun etmeme özelliği tümüyle yok olmamıştı ama epeyce azaldı. Artık Nilgün aksilendiğinde Ersin de tersleniyordu.

Atlıkarınca'da ressam Nurgün 'ün geçinmek uğruna çok sevdiği tablolarını satmak zorunda kalışı anlatılır. Yaşamak için paraya ihtiyacı olan ressam bunun da bir tür ticaret olduğunu ancak sanat eserlerinin ticaretten çok duygulara dayandığını ve bunun için de çok daha farklı olduklarını dile getirir:

“Eğer “Yaralılar”ı satarsam .. üç milyon dedi Sıtkı, çok mu, satılmasını engeller mi? Aslında hiç sevmiyorum resim satmayı, sanki her gidenle, benden bir parça, bir daha hiç geri gelmeyecek bir parça kopup gidiyor gibi. Alıcıya can yongasını takdim ediyorum, ne karşılığında, canımı beslemek için..ekmek parası. Vermeden.. alınmıyor. Sanıyorum ki, verdiklerim aldıklarımın çok çok fazladır. Resim yapıp satmayı, bir iş gibi göremiyorum; emek tamam da.. her hangi bir işten yükseklerde, üst düzeyde.

Hayır, “sanattır” vs. diye böbürlendiğim yok..sadece duygularım konuşuyor, o ki canımı yontuyorum.” (Atlıkarınca, 16)

“ne kadar da çabuk sahipleniyor erkek milleti. Ben seçtim onun galerisini, yine de bu kadar rahat;”Sen..” yahut “galerin artık benimdir” diyemem Sıtkı’ya. Kadın dikkati! Yık, böylece genel bir hüküm vermemeliyim, çünkü sahiplenmeye meraklı kadınlar az değil. Sadece “benim aşırı dikkatim” desem, yerinde olur.” (İşinsu, Atlıkarınca, 16)

Ülkemizde sanat eserlerinin değerlerinin anlaşılamadığı, eser sahiplerinin emeklerinin karşılıklarını bulamadıkları gerçektir. Halk ekonomik sorunlarını çözmeden estetik kaygılara ulaşamadığından Türkiye’de sanatçılar her zaman zor koşullarda yaşamak durumunda kalmışlardır. Atlıkarınca’da heykelleri satılmayan Hakan, geçinebilmek için çeşitli süs eşyaları yapmaya başlamıştır:

“Hakan heykel yapıyor, bu ufak tefek, sevimli kumral adam.. birkaç kişisel sergi açtı., bir iki karma sergiye katıldı fakat eserlerinin hiçbirini satmayı başaramadı, geçinmek için seramikten, tahtadan türlü el işleri, hediyeelik eşyalar yapıyor.. serap sık sık onu alaya alır, şimdi de gülüverdi oğlanın yüzüne:

Senin yontularını Hakan ancak yirmi birinci asrın son yarısı ile, yirmi ikinci asır anlayacak, yavaş ol, sabret biraz.” (İşinsu, Atlıkarınca, 88)

Ülkemizde ne yazık ki sanatçılar ne maddi ne de manevi açıdan batı standartlarında değer görmemektedirler. Sanatçı sanat ürünlerini alıcısına ulaştırarak geçimini sağlayabilmektedir. Bu alış veriş sırasında araya çeşitli kişiler girmekte ve sanatçının ürünlerinden kar elde etmeye çalışmaktadırlar. Bir çok romanda bu açıdan özellikle galeri sahiplerinin ya da aracılık eden sözde uzmanların eleştirildiği görülür. Elbette ki sanatçı ile sanat alıcısı arasında böyle aracı kurumların olması doğaldır. Ancak bu kurumların dürüst bir şekilde iş görmeleri şarttır. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında bu aracılık sistemi dürüst olmadığı gerekçesiyle eleştirilir:

Bazılarına göre, adam, bezirgandan da öte tam bir ölü soyucusu! Nefret ediyorlar, çünkü hurda fiyatına resim alıyormuş insanların elinden. Nasıl, mesela, bir sergi açıyorsun, tablolarının fiyatı diyelim on milyon lira. Satılan satılıyor, satılmayanı bu adam tanesi üç milyondan topluyor, gidiyor. Sonra kendi galerisinde aynı resimleri beş milyondan satıyor. Ressamı sömürmekten öte, piyasasını da düşürüyor diye ateş püskürüyorlar. Neşe Erdok’a böyle yapmış, Cihat Burak’a böyle yapmış. Daha da pis bir iş yaptığı söyleniyor. Şöyle; zenginler var. Erol Aksoy, Mustafa Taviloğlu, Hüsnü Özyeğin, Halil Bezmen gibi. Parası olan ama resimden anlamayan adamlar. Baraz, bu adamlara aracılık etmeye başlıyor. Oyun şu: Alıcılar ortada

gözükmeyecekler, yani 'talip olan' olmayacaklar. Resim sanatının talibi olmayacak. Talibin olmaması demek sanatçıların ürünlerinin cevabının olmaması demek. Ürünün cevabı olmadığı zaman ne olacak, emniyet olmayacak. Sanatçı, ne yaptığı işe güven duyabilecek, ne de hayatını resim yaparak kazanabileceğinden emin olacak."

"Bu, her an, her türlü sömürüye açık olmaları demek!" "Tabii! Sonra sen gel de, sanatçılardan yaratıcılık, özgünlük bekle!" dedi Asude. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.174)

Sanatçılığın giderek tüccarlığa indirgenmesi Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında da eleştirilir. Türkiye Cumhuriyetinin sanata ve sanatçılara büyük yatırımlar yapmasına karşın bu yatırımların geri dönmediği anlatılır. Kısacası ülkemizde sanatın bir türlü istenen noktaya gelmesinde devletin olduğu kadar sanatçıların da payı vardır. Sanatçılar kendilerini güvende hissetmedikleri için kazandıkları parayı kendi işlerine harcamak yerine başka yatırımlara yönelmektedirler:

"Galiba, devlet işin içine girince bu böyle oluyor," dedim. Çünkü malum, Devletin, Birinci İktisat Kongresi'nde verdiği bir karar var. Ülkede zengin yaratılacak, sermaye terakküm ettirilecek. Mesela, Eczacıbaşı ailesine Marshall yardımından para veriliyor, bugünkü Vİtra'nın Kartal'daki ilk fabrikası böyle kuruluyor. Şimdi, bakıyorum ki, bu sanatta da böyle olmuş. Ressamlara milyarlar akıtılmış. Devlet tiyatrosu, operası, balesi, filarmoni orkestrası, TRT'si, Kültür Bakanlığı derken, trilyonlar gitmiş. Şaka gibi değil, eski Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere, milli gelirinden sanata en büyük parayı ayıran ülke, Türkiye! Ancak, anlaşılan, bir Eczacıbaşı ailesinin disiplini, sanatçılarda yok. Sanat yaparak kazandıklarını sanata yatıracıklarına, işte, mesela, sinemacıysalar, yeni bir kameraya, platoya yatıracıklarına, katların, yatların peşine düşüyor. TRT dizilerinden kazandıklarıyla eski otomobil koleksiyonu yapan yönetmenler var. Kültür Bakanlığında film yapacağım diye alınan paraların yarısı filme harcanıyorsa, diğer yarısı sair tüketime gidiyor. Şehvar'ın dediği gibi, "sosyal güvenlik sistemleri kaput olan bir ülkede, bu arsızlıklar olacak" belki ama işte hem üst-üslubu olan bir sanatçı, hem de tüccar olmak mümkün değil. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.175)

4.16.2.2.Sanatçı ve Yaratma Süreci

Sanatçı ile eser arasındaki yaratım süreci oldukça yoğun ve çileli bir yolculuktur. Sanatçı bu süreç içerisinde eseriyle birlikte olmakta, giderek yalnızlaştığının farkına bile varmamaktadır. Yaratım oldukça coşkulu ve haz veren süreç olduğu için sanatçı ne kadar çalıştığının, ne kadar emek harcadığının çoğu zaman farkında değildir. Onun için önemli olan sonuçtur yani eserdir. Füreya

romanında seramik sanatçısı Füreya seramikleri ile arasındaki bağı bir çeşit aşk diliyle anlatmaktadır:

“Ama inanın bana, ne gecem vardı ne gündüzüm. Gözüm bir yirmi beş, otuz yıl seramikten başka bir şey görmedi. Yalnızlığı da bu yüzden tercih ettim. Oysa hiç kolay değildi bölüşmemek, paylaşmamak hayatı. Aşkı hep vurkaç yaşamak. Yine de beni öyle doyurdu ki seramik... sergiydi, ödülü, yazıydı, onları kastetmiyorum asla, yaratıcı olduğum sürece doyurdu beni. Elime alıyordum bir avuç çamuru... ne rengi var, ne formu... ve o hiçten, bir şey yaratıyordum. Beni en çok an ve hareket etkiliyordu, üretirken. Çok acı duyarak ürettiğim işler bile sonsuz mutluluk veriyordu, annemin ölümünden sonra yaptığım pano gibi. İyi mi oluyordu, kötü mü oluyordu fırından çıkarttığım iş? Hiç önemi yoktu bunun. Ama o yaratma anı var ya fırının önünde, doğum bekler gibi, heyecanlı bekleyiş; onun verdiği mutluluğu başka hiçbir şey veremedi bana. Sevdim seramiği. Sevdim, sevdim. Tutkuyla vuruldum, bağlandım ona.” (Kulin, Füreya, 343)

Kaf Dağının Ardında romanında sanatçının yaratma sürecinde bir olmayı, tek olmayı başardığı ve tek gerçeklik olan Allah ile bütünleştiği dile getirilir. Mevsim'in anlattığı bu bütünleşme hâlini sol görüşlü sevgilisi Orçun yadırgar ve eleştirilerini şöyle dile getirir:

-Özgün bir yapıtı meydana getiren kişi ile, nesnesi, yapım sırasında bir olurlar, tekleşir, özdeşleşirler. Bu eylem esnasında yapan; doğa ile, hayatla, evrenle, bütünleşebilir, ve.. Allah'a yaklaşır. Bu yalnız tek insanla, tasarladığı, hissettiği, sezdiği ve bir madde, bir ses olarak ortaya koyduğu yapıt için doğrudur. "Ben" için geçerlidir, "bizler" için değil. Şu senin önerinde, yapıta katılma söz konusu, katılma ise, özdeşleşme ve tekleşme değildir.

- Yahu be, taa Allah'a kadar gideceğine, şu çocuklarla bütünleşsen, olmaz mı!

- Allah'a kadar gidiyorum, çünkü., çünkü tek Yaratıcı O'dur, sanatçı...

Midesi bulanmış gibi, yüzünü ekşitti, sözümü kesti:

- Sanki ciddi misin bu lâflarda, püf, özenti! Hani inançlı olduğunu söylemiştin de, haydi şimdilik falan demiştim. Ancak böyle, böylesi., haydi canım!

-Ciddiyim Orçun bütün sözlerimde, sanatçılar hattâ bir bakıma zanaatkarlar için bu sözlerim gerçek. Tek insan ve onun tek özgün yapıtı, bu kadar! Kollektif çalışmayı aklım almaz benim, inançlı olduğum da, doğru.” (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 154)

Bir kadın yazar için yazmanın ne demek olduğu İçimden Kuşlar Göçüyor romanında anlatılır. Romanda kahraman yazmanın huzursuz edici, yorucu, yıpratıcı bir tarafı olduğunu, ondan uzak durulduğunda insanın daha mutlu olduğunu ancak yazmanın da onu zenginleştiren, geliştiren tek eylem olduğunu anlatır:

Yoğun yaşadım. Bu kadarıyla da yerinebilirim belki. Birçok insana göre oldukça uzun yaşamış sayılırım. Yanlışıklar, kaygılar, kederler, insanca şeyler var arımda. Yazdıklarım, onaylanma isteğim ve sonra kırılıp vazgeçmem var. Dört yıldır para kazanmak için yazdığım senaryolar dışında bir şey yazmadım, tek satır yazmadım. Yazmayı özlemedim, istemedim. Sorun, tüm varlığımı yazmaya adamadan yazamayışımıdır. Bu yüzden bir dönem, yazmak, yaşama alanımı gereğinden fazla daralttı ve sınırladı. Sonra, artık yazmadığım süre içinde her şey yeniden düzene girdi, olması gerekenler gerektiği gibi oldu, insanlarla ilişkilerim tatlılaştı. Yaptıklarım ve asıl yapamadıklarım için suçluluk duymaz oldum. Ama öte yandan, yazmak benim için dünyayla kurabileceğim en yalın, aynı zamanda da en anlamlı bağlantı oldu her zaman. Yazmak değiştirdi beni, yetkinleştirdi, cesaretimi artırdı.

(Aral, İçimden Kuşlar Göçüyor, 31)

4.16.2.3.Sanatçı Halk İlişkisi

Atlıkarınca romanında bir sanatçıda bulunması gereken özelliklerin neler olduğu tartışılır. Sanatçı yalnız mı olmalı, yoksa halkla birlikte mi, sorusuna farklı cevaplar verilmektedir. Ancak ressam Nurgün'ün sanatçının üretebilmesi için insanlarla iç içe olması gerektiğini anlatır:

“sanatçı kişi yalnızdır. Sanatçı kendine özgü özellikleri olan, özel kişidir ve her türlü topluma uyumsuzdur. Oysa sen pek uyumlusun, pek!”

Güldüm: “şu sanatçı tarifi kimin acaba, sanattan nasibini almamış, hangi büyük düşünürün?”

“alay ediyorsun, dedi, çünkü doğruyu söylüyorum, çünkü işine gelmiyor.

İçimi çektim, samimiyetle: : “Yağız insanlarsız yaşayamam ben.. dedim... İnsanlar daima olmalı, ben onların arasında kah yalnız kah beraber, fakat her zaman insanlarlar, uzaklığı ve yakınlığı, o anki ruh halime göre, emin ol, kendim ayarlayabiliyorum.” (İşinsu, Atlıkarınca, 26)

Sanatçının görevinin ne olduğu konusu bugüne kadar sıkça tartışılmıştır. Sanatın alıcı kitlesi halktır. Bu nedenle sanatçıyı halktan ayrı düşünmek olası değildir. Ancak sanatçı halkı temel alırken onun seviyesine mi inecektir, yoksa onu kendi seviyesine mi çıkaracaktır? Bu soruların yanıtları Atlıkarınca romanında da verilmeye çalışılmıştır. Romanda sanatçının günün gereksinmelerini mi, yoksa geleceğimi anlatacağı bu tartışmanın odağını oluşturmaktadır. Elbette ki bu soruya verilen yanıtlar da oldukça farklıdır:

“Mesela biri Serap’a: Çağın mı ülkenin mi, bu ülkenin hangi çağda yaşadığını sorsalar, ne cevap veriridin? “ diye sordu, Serap’tan başka biri cevap verdi: “çağ bile denmez, memleket geçiş olayını yaşamaktadır..”
 “o halde bırakın çağı-mağı, bu geçişin gerçeğini arayın.”
 “boş laflar, sanatçı yalnız halka inip, onun gerçeğini vermelidir.”
 “ikinizde aynı şeyleri söylüyorsunuz.”
 “ne demek halka inmek? İnmek, ne demek be!”
 “ister in de Hakan, ister çık,! Fark etmez, Emrah gibi, halkın istediği diye tutturursan, ta baştan basiti ve ucuzu seçmiş olursun zaten.”
 Yo, o kadar da değil, sanatçı gereksinmelere cevap vermek zorundadır. “
 “hangi gereksinmelere, ha yavrum, hangi ihtiyaçlara?”
 “Şurada ciddi ciddi konuşurken sulandırmasan olmaz, ben diyorum ki, günün koşulları içinde, günün gereksinmelerine cevap arayıp bulmalıdır sanatçı.”
 “Günlük gereksinmelerini, bakkaldan yemin etsin halk. Sanatçı yarını konuşan, yarına konuşan kişidir, günlük değil ve başkaldırma konusu, işte burada tartışılabilir.” (İşinsu, Atıklarınca, 100-101)

Türkiye’nin içinden geçtiği sosyal dönemeçler edebiyatta her zaman yansımaları bulmuştur. İhtilal dönemlerinde yaşanan işkenceler, tutuklamalar özellikle 1960-1980 dönemi romanlarında sıkça işlenen konuların başında gelmiştir. Ancak bu tür konuların anlatılmasının artık bir yarar getirmediği aksine insanların birbirlerine olan kinini arttırdığı Kaf Dağının Ardında romanında dile getirilir. Romanda yaşanan bu tür acıların dile getirilip getirilmemesi gerektiği tartışılmaktadır. Bazıları bu acıları anlatmanın sanatçının görevi olduğunu düşünmektedirler:

Sırrı, işkenceleri anlat dedim, çok söyledim, bir kere bile dokunmadı, bu mu insancılık?
 - Yazamadım, dedim., yazamadım, artık dinleyecek gücüm bile yok. Bizden de, sağdan da yazanlar oldu. Ne faydası var bunun? İşkence anlatmak bir çeşit kin törpülemesidir. Şu halkın, bireylerin artık daha fazla ihtiyaçları var mı birbirlerine düşman olmaya? Kin bağlamaya? Yetmedi mi gayri?
 - Yetmiş olsaydı, devrim gerçekleşirdi.' Evet doğru kin törpülemesidir, fakat sanatçıların görevi ne? Aynı zamanda işkence gören arkadaşlarımıza, onların anısına bir hizmettir. Anılar, sanatçılar aracılığıyla ölümsüzleşir ve halkın beynine kazılır. Unutmamak, unutturmamak gerekir, gerekir ki...” (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 96-97)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında Türkiye’deki sanatçıların bir sanatçı kimliğinden uzak oluşları eleştirilir. Sanatçı gibi özel yeteneklerle donatılmış ve topluma önderlik etmeleri gereken insanlar, kendilerini ucuz organizasyonların bir parçası hâline getirmektedirler. Sanatçının toplumla buluşması demek sanattan uzak

magazinel etkinliklerin içinde bulunmak değildir. Halka ulaşmak başka bir yoldan olmalıdır ve sanatçı bunu yaparken para kaygısından uzak durmalıdır:

Bizim ülkemizde sanatçıya bu kadar kolay ulaşılabilir olmasının nedeni de budur. Alaturkacılara bak, Zeki Müren hariç, bir saat önce haber verirsen, tefini dümbeleğini alan, istediğin zenginin ya da devler ricalinin sofrasına gelir. Can Yücel gibi bir adam, arazi mafyası belediyecilerle kol kola, "kültür" günlerinde, şiir okur. Bir banka nedir, asrı bir tefeciden başka? Sertap gibi, bin yılda bir gelecek bir sesin ne işi vardır, elin sarrafının tezgâh açtığı günü onurlandırır? Niye tenezzül eder? İsterse Bank of America olsun, Sarah Bernhardt, adamlar onu sevsinler diye reklam cıngılı söyler miydi? Fakat süs balığına dönmüşlerdir, bir açılış olmasın, çağırmaya görsünler, tiyatrocusu, sinemacısı, hepsi gelir." (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.. 132)

Rodoplu Valla Kurda Yedirdin Beni'de terörün değişik biçimlerinden söz eder. Rodoplu'ya göre bugün edebiyatta, estetikte de terör vardır. Yazarlar kendi görüşlerini roman kahramanlarıyla empoze edecek kurgular yaratmak peşinde koşmakta, böylece estetik ve edebî değerlere kıymaktadırlar. Sonuçta ortaya çıkan eserin bir sanat eseri olduğunu söylemek de pek mümkün değildir. Alatlı yazarların köylü, işçi, kadın gerçeğini bilmeden yazdıkları eserlerin çelişiklere dolu olduğunu ileri sürer. Çünkü bu yazarlar halkı tanımadan yazmaktadırlar. Özellikle yeni yaratılmaya çalışan devrimci kız tipinin gerçek yaşamda bir karşılığı bulunmadığını belirtir. Bu kızlar devrimci olsalar bile yine de ezilmektedirler:

Bu arada müthiş bir entelektüel terör de yaşıyoruz; estetikte terör, edebiyatta terör. Stalin, yazarları 'insan ruhunun mühendisleri' ilan etti ya, komünist ve işinin bilincine varmış 'olumlu kahramanlar' başımıza başımıza vuruyorlar. Bakıyorum, her Sovyet yazarı kendisine bir şantiye, bir fabrika, bir tarla seçmiş, çalışanları övüyor. Şolohov'un Ve Durgun Akardı Don'u başucu kitabı. Türk yazarları da ellerinden geleni yapıyorlar ama arka-planları yetmiyor. Büyükdere'de, kapalı perdeler ardında, sokağın gürültülerini Chopin dinleyerek bastırmaya çalışan bir İstanbul hanımefendisi, tornavidayı kapıcının elinde görmüş bir İstanbul hanımefendisi, Yüksek Gerilim hattından ancak Adalet Ağaoğlu kadar anlar. Hoş, vakittir diye grev gözcülüğünü bırakıp cumaya giden sanayi işçisini komünist ve işinin bilincine varmış bir karakter olarak nasıl takdim edersen, o da ayrı mesele! Köylüye dönmüş olmalarını tabii karşılamak lazım. Diyorum ya, tek sanayi şiiri, Nazım'ın 1923'te yazdığı, 'Makineleşmek İstiyorum', Onun dışında 'içi bulut fedakâr rençperler kötü ağalara karşı'yı oynuyoruz. Yine de, yeni bir kadın tipi telkin ediliyor: Devrim mücadelesini her şeyin üstünde tutan bir kadın tipi, erkeği 'olumlu kahraman' tipi çizmezse sırtından vurup öldüren kadın tipi. Senin Yasemin gibi, Apo'nun Nalan'ı, gibi, Şiran'ın ofise gelip giden yoldaşlarının yanlarındaki kızlar gibi. Seyda'nın Ayşe'si gibi. Kendi

doğrularını yaşayan kızlar her şeyden daha önemli olduğuna imanı tam kızlar. Güncel estetiğin, ağda hariç, her tezahürünü reddeden, yorgun bakışlı, sarı benizli, sert, acımasız kızlar. Bacı olmaya, evde kalmaya mahkum düz devrimci kızlar. Devrim rüyası sona erdiğinde erkeklerin ilk fırsatta terk edip, oyuncaklı dişiliğe sığındığı kızlar. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 393)

Sanatçıların siyasi görüşlerine göre halkın çeşitli kesimleri tarafından daha fazla sevildikleri olmuştur. Nazım Hikmet de bu sanatçılardan biridir. Ancak sanatçıları siyasi görüşlerinden ziyade eserleriyle değerlendirmek daha doğrudur. Deli Zamanlar romanında farklı görüşteki kişilerin bir şair olarak Nazım Hikmet'i sevdikleri ve bir milletvekilinin onu "vatan kaçkını" olarak nitelendirmesi karşı çıktıkları görülür. Bu insanları ortak payda da buluşturan Nazım Hikmet'in iyi şiir yazmış olması, kısacası sanatı iyi icra etmiş olmasıdır. Romanda bu durum şöyle değerlendirilir:

" ' Mirîm!' dedi. ' Bir vatan kaçkınının şiirini sohbetimize katmanıza mana veremedim; başka şair mi yok, teessüfler binlerce kere.'

Sofranın pembe mumları sönmüşçesine bir tatsızlık çökmüştü ortalığa. İlk şaşkınlık anları geçtikten sonra Tütün Kralı, kral olmanın rahatlığını kendisine duyulan itibarla birleştirmiş olarak, söz aldı.

' Nazım büyük şairdir be kardeşim, niye kaçkın olsun? Sadece istidadı, buralara sığmamıştır, bunun izahı bu...'

Maruf Bey destekledi bu sözleri, başka bir yorumla.

' Evet dostum, şiirdir önemli olan. Şiir söyleyebilmek, şiiri duyma. Nazım âşıktır yahu, aşk adamıdır.'

Aypare gözleri kendisine çeviren gülüşünün ardından,

' Hem de kaç kadına...' dedi.

Nihat Bey'in göz altları daha da kararmış, elleri bir titreme noktasına varıp geri dönmüştü. Ve bizim sofranın ışıkları hala sönük, cansızdı. Nihat Bey çabuk toparlandı. Milletvekiline, ' Nazım Hikmet'e saygı duymayabilirsiniz, ama lütfen duyanlara saygılı olun.' dedi."

(Çokum, Deli Zamanlar, 171)

4.16.3. Medya

Basının tüm dünyada etkin bir gücü vardır. Bu güç siyasiler tarafından da sık sık kullanılmaktadır. Halkı etkilemek ve kendilerine bağlamak isteyen siyasiler, yöneticiler basının gücünden yararlanarak, yalan yanlış haberlerle halkı ikna etmeye çalışırlar. Bu durum basının zaman zaman çeşitli çıkarlar uğruna doğrudan saptığını ve belli çıkar odaklarının aracı haline geldiğini de göstermektedir. Atıklarınca

romanında YÖK Başkanı olmak isteyen Mehmet Ali, eski eşinden gazeteci arkadaşlarını kendisini desteklemeleri için ikna etmesini ister:

“o kadar da ciddileşme canım, aslında ricam ciddi, fakat. Yani, bak canım, senin basından bir sürü tanıdığın var, değil mi, var?”

Sanki inkar edecekmişim gibi “var”ın üstüne basıyor, başımı sallıyorum, ardından ne gelecek ki?

“acaba onlara, hepsine, şimdiden vesileler çıkarıp, beni desteklemelerini söyler misin, diyecektim, çünkü eski kocanım diye, beni göz ardı edebilirler, yani benim tarafımda olduğunu söyle onlara, Başkan olmamı, istediğini söyle.”

“Yine neler tasarlıyorsun kuzum Mehmet Ali, ne? Yoksa benim, senin kampanyanda..”

Bir el hareketiyle sözümü kesti. “sadece bir yardım canım, gel kampanyamda faal rol al demiyorum, bir ufak yardım, o kadar.. Çünkü biliyorsun basını, bu gibi atamalarda büyük etkisi oluyor.”

“yine de senin başkan olmanı istiyor olmak, bana garip göründü, çünkü bu mesele beni, hiç ilgilendirmiyor.” (Işınso, Atıklarınca, 14-15)

Basının içerisinde bulunduğu durum Kaf Dağının Ardında romanında dile getirilmiştir. Romanda gazetelerin yanlış davrandığı ve haberlerin doğru kaynaktan gelip gelmediğine bakmadan bu haberleri halka sundukları anlatılır. Artık halka doğru ve tarafsız haber verme ilkesinin de büyük oranda zedelendiği anlatılır:

Yatağa uzanıp, onları okumaya çalıştım; ; daha önce bir kaç yabancı dergide gördüğüm havadisleri pek yalan yanlış tercüme etmişler, bazı fotoğraf alt yazılarını ise, basbayağı uydurmuşlardı. Bu durumda Türkiye hakkında verilen haberlerin doğruluğuna nasıl inanabilirim? Okuma hevesim kaçtı. Öyle sanıyorum ki, artık gazetecilik mesleği ile uydurma veya yanlış haber üretmek, eş değerli sayılmakta! Bizimkinin meşhur sözü: "Halk yutuyor ya kızım.". Sırrı'nın sekreteri olduğu gazeteyi, özellikle buruşturup, çöp sepetine attım. İşte bir takım insanlar, iste şu basın, nasıl da tamamlıyorlar birbirlerini. Arz talep, talep arz! Eh be canı cehenneme tümünün! (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 239-240)

Türkiye’de tarihsel gerçekliklerin hafifletilmiş bir şekilde ve saptırılmış bir biçimde ele alınması Viva La Muerte romanının eleştirdiği noktalardanır. Eserde basın dünyasının ülkede olan çok vahim olayları, basit birer hadise gibi aktarması halkı kandırmak olarak değerlendirilir. Halkın haber kaynağı olan medyanın haberleri istediği biçimde ve yorumlarla halka sunması tarih algımızı bulanıklaştırmakta ve değer yargılarını sarsmaktadır. Ülkede yaşanan 27 Mayıs gibi 12 Eylül gibi bir çok büyük olay halka taraflı olarak sunulmuştur:

“ ‘ Daha da korkuncu bu ülkede her anlatımın yaşanılanın niteliğini değiştiriyor olması,’ dedi, ‘kötülükler saptırılıyor, sıradan vakalara indirgeniyor. Yokmuş gibi, hiç olmamış gibi oluyor. Nereye dönsem aynı şey!’ Uzandı, çantasından o haftanın Gırgır’ını aldı, kapağını işaret etti, ‘Şuna bak.’”

“ Böyle dile getirildiğinde, facianın boyutları okuyucuyu yaralamayacak ebatlara indiriliyordu gerçekten. Derginin kapağına tekrar baktım. Kılımin kıpırdamamış olduğunu teslim etmek zorundayım.”

“ ‘ Türkiye korkunç bir yalan yaşıyor, ‘ diye sürdürüyordu Günay, ‘bu, o kadar büyük bir yalan ve bu yalanı o kadar çok insan paylaşıyor ki, gerçek, bir sapığın mide bulandıran tehdidi ya da mahalle delisinin sayıklamaları gibi algılanır oldu! Hiçbirimizin işine gelmiyor! Ne hazin! Elli değil, yirmi yıl sonra, bu dönemi yazmaya kalkan bir tarihçinin elinde bu kalpazanların düzenledikleri sahte belgelerden başka bir şey olmayacak! Tıpkı 27 Mayıs gibi, tıpkı daha neler gibi, 12 Eylül’ün de içinden çıkılamayacak. Mazlumların ebediyete intikal etmek gibi, ‘meçhul asker’ anıtları gibi bir avuntuları da yok!’ Elini uzattı, elimi tuttu, orada olduğumdan emin olmak ister gibi, teşekkür eder gibi hafifçe sıktı. Büyükçe, sıcak, yumuşak bir eldi, kadınlara ilişkin bunca yıl biriktirdiğim bilgileri tarumar ediyordu.

‘ Yassıda mazlumları, sizi bu tarafa, Büyük Millet Meclisi’ne alalım, efendim; Barış Derneği mazlumları sizler lütfen SHP’ye! Fiili livata kurbanları, siz ıslah olmaya bakın ve bu meydanda SHP’yi desteklemeyi unutmayın ki, demokrasiyi koruyalım! Sayın Joan Baez, ölülerimizin türkülerini de siz söylersiniz artık. Buyurun, AKM’yi size tahsis ettik, efendim.’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, 14–15)

Ülkemizde gazetecilik sektörünün bir lobcilik faaliyetine dönüşmesi Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında eleştirilir. Kendisi de gazeteci olan Nuray artık gazetelerin ya reklam için ya da belirli grupların promosyon faaliyetlerini yürütmek için çıkarıldıklarını dile getirir. Halbuki gazetelerin temel amacı tarafsız bir şekilde haber vermek ve halkı aydınlatmak olmalıdır. Ancak artık gazeteler halkı yanıltmak ilkesine göre çalışmaktadırlar:

Şimdi, burada ince bir ayırım var. Dikkatinizi çekerim, onlardan "haber vermek" değil, onları "haber yapmaktan bahsediyorum. Nuray'a göre bu uğraşlardan birincisi gazetecilik, ikincisi, promosyon faaliyeti yani halkla ilişkilercilik, reklamcılık ya da lobiciliktir. Bizimki, mesleğine aşıktır. Önüne dolardan milyonlar yığılsa, gazeteciliği bırakıp, lobicilik yapmaz. Yapmadığı gibi, gazetecilik yaftası altında promosyon faaliyeti yürütenlerle de dişediş mücadele içindedir. Kadere Karşı Koy A.Ş.'nin Başlangıcı olan o mantı partisindeki asabiyetinin nedeni düzey bir meslektaşımın, Candan'ın, hırsızlığı sabit bir üst düzey maliye bürokratını, adamın "başarılarını" övmek suretiyle vazgeçilmez kılma gayretinden duyduğu tiksintiydi. Tiksintimeyecek gibi de değildi, çünkü, gazeteci kadının ve yine bir gazeteci olan kocasının,

birtakım dostlarının işleri aksamasın diye altmış milyonun kaderi ile oynanıyordu. Fütursuzca. "Dostları" derken, kaşlarına gözlerine âşık olduğu için dost oldukları değil, birlikte iş götürdükleri, işte efendim mesela bilmem neredeki arsalarını ufak bir komisyon karşılığı Emlak Bankası'na okutmalarına yardımcı olan dostları! (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., 28-29)

Basının içine düştüğü durum Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında “Gazete Okuma Talimnamesi” kavramı çerçevesinde eleştirilir. Artık haberlerin içeriğinden çok o haberi kimin yazdığı önem kazanmıştır. Daha magazinsel olayları kaleme alan yazarların haberleri daha çok ilgi görmektedir. Ayrıca halkın gerçek gündemini ilgilendiren yazılar, yerine üst tabakanın gündemi takip edilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle okurlar ciddi haber almak yerine sosyetenin haberlerini okumak zorunda kalmaktadırlar:

Ben kendi adıma meselenin önem ve ehemmiyetine, '80li yılların ikinci yarısında, Nuray'ın gazetecilik kariyerini izlerken vardım. Aşkla, şevkle çalıştığı yıllardan bir yıl, "Gazete Okuma Talimnamesi" dediği bir kavramla geldi. O yıllarda da, millet "Murphy Kanunlarını," "Pe-ter'in Prensiplerini" filan daha yeni yeni keşfediyor, tercüme filan ediliyor, bunlara öykünen bir espri diye düşündüydüm. Meğer hiç öyle değilmiş! Nuray'ın Talimnamesi'ne göre, basında çıkan herhangi bir haberin mutlak suretle kimin tarafından yazıldığıнын öğrenilmesi lazım, imzasız haber okunmayacak! Nasıl ki, eve markasız tüpgaz sokmuyoruz, bu da öyle. O kadar ki, hani, manşet atsalar, Üçüncü Dünya Harbi patladı diye, metni filan okumadan, "Kim yazmış, niçin yazmış olabilir?" diye araştıracaksınız!

Şimdi, mesela, Milliyet'in Ekran ekinde, Billur Kalkavan, Kedi Gözü'nde, "Bravo Cem Boyner!" diye başlık attı, ardından da, "Geçenlerde yine Kilyos'a gittik, denize girmeye. Hem de bir pazar günüydü, yani plajın en kalabalık günü. Havlularımızı koyduktan sonra fark ettim, yanımızda güzel karısı, üç kızı ve harika bir 'boxer'la Cem Boyner oturuyordu. Kendimi bir an, hep özendiğim bir Avrupa ülkesinde gibi hissettim. Kendisini ve ailesini halktan soyutlamayan bir lider. Cem Boyner, zengin bir işadamı olarak hayatının sonuna kadar rahat rahat yaşayabilirdi ama zoru seçti. Zarif, kültürlü ve akıllı bir de eşi var. Ben bizi yöneten insanların böyle olmalarından yanayım. İdealist, dinamik, mütevazı, akli başında ve şık. Fikrim de, zikrim de Cem'le beraber!" dedi mi, "İyi ya, kadın böyle düşünüyor," diye demokratik takılamazmışız! E, ne yapacakmışız yani? İz sürecekmışız! (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş., 275)

4.17.Siyasî Olaylar

4.17.1. Siyasî Olaylar ve Gençler

1960'lardan başlayarak belirli ideolojileri benimseyen ve bu uğurda ölen/ölmeyi göze alan gençler aslında benimsedikleri bu ideolojiler hakkında pek de

fikir sahibi değillerdir. Siyasal güç odakları gençleri kolayca kandırmakta, saflarına katmakta, birbirlerine düşman etmekte ve daha sonra da birbirlerini vurdurtmaktadırlar. Canbaz romanında gençlerin inanma ihtiyaçları için bu yolu seçtikleri belirtilir.

“-Ölüyorlar, öldürüyorlar.. dedi Sevim abla.. Elbet bir şeye tam inandıkları için, yoksa kolay değil böyle ölümle oynamak. Neden? Gençlerin inanmaya ihtiyaçları vardır, onları suçlamadan, hatta öfkelenmeden önce düşünmek lâzım. Bizler, büyükler onlara ne verdik, ölümü bile göze aldrabilecek hangi güçlü inancı aşıladık? Değişen iktidarların, değişen politikaların vatan millet aşkını bile öldürdü, yahût bu kavramları küçümser hâle getirdi?” (Işınso, Canbaz, 77).

Gençlik 1960’lı yıllardan sonra burjuvaziye ve devlete karşı derin bir öfke duymakta ve bu öfke belirli gruplar tarafından yönlendirilmektedir. Öfkeli gençliğin çoğu ne yazık ki yaptığı eylemlerin pek de farkında değildir. Ezberlenmiş belirli sloganlarla halkın sömürüldüğünü savunan bu insanlar bu konuda derin okumalar yapmamaktadırlar. Gece Dersleri romanında böyle bir genç kızın ruh hâli şöyle anlatılır:

Parkamın cebinde devletle devrim, gözlerimde alev gibi iki bebek, en son çıkan ideolojik marşları söylemeye gidiyordum. Bir yılını daha başımdan aşağıya devirmiş olarıktan hayatımın. Burjuvazi domuz! Yaşım da zaten on dokuz. Saçım, başım ıslak. Kırılmaz kemikten taraklarla tarıyordum sabah ve akşam, kabarmış bir yün yumağı gibi yumuşuyordu kalbim aşktan. Halkımız için inim inim inliyordum. Kendimi usulca güneşe tuttum, kirpiklerimi süzüp baktım, kırık bir cama benziyordum. Dağıldı parmaklarım havaya, kısa bir müddet bayrak direkleri gibi çakılı kaldı kollarım omuzlarımda, kısa bir müddetten sonraysa yollarına düştü cehennemim cam. (Tekin, Gece Dersleri, 79)

Yıllar boyunca Türkiye’de süregelen iç karışıklıklardan en çok etkilenen kesim gençler ve özellikle de öğrenciler olmuştur. Üç Beş Kişi romanında gençlerin okuyup, düşünmek yerine kavgaya karışmak taraftarı olmaları eleştirilir. Gençlik henüz ne için savaştığını bilmeden halkı kurtarma hayalinin peşine düşmektedirler. Ağaoğlu bu durumu “keloğlanlık” metaforuyla açıklar. Keloğlanlık bilgisiz kahramanlık yapmaktır. Romanda henüz gerekli bilgi, görgü ve düşünce donanımına sahip olmayan insanların toplum adına kahramanlık yapmaları keloğlanlık olarak nitelendirilmektedir:

“ Müzikle bilmem neyle uğraşacağın yerde kavgaya katıl, erkekliğini göster, halkını kurtar’ diyorlar. Kendi yaptıklarının senin yaptığından hiçbir farkı olmadığını görmüyorlar. Sen, elinde çocuk oyuncağı bir mandolin, radyoda dinlediğin caz, Göl Gazinosu’nda dinlediğin cazbant bilgisiyle şarkılar bestelemeye kalkıyorsun. Hem de ne amaçla? Toplumunu etkileme amacıyla. Ötekiler de, kendileri henüz bir kadınla yatmamışken, henüz tek kişilik yataklarında acılarıyla kıvrılırken, hızla şu yana doğru dönen koca bir çarkı ters yöne doğru çevirmeye kalkıyorlar. Ne araçları, ne gereçleri, ne belli bir hazırlıkları var, çark onları yutup gidecek, ama ‘heeyt’ deyip fırlıyorlar. Keloğlanlık, Keloğlanlık... Hep o masalların etkisi. Kel kafa, yarım çarık, yarım çakşır; peri padişahının kızını kurtarmaya koşuşturuyorsunuz. Öyle ya, Keloğlan, Keloğlanlığıyla onca işler başardı, yiğitlikler gösterdiyse, sihirli bir değnek dokunuşu her şeye kadirse, tüysüz oğlanlar neden sanki?..
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 25)

Daha kendi varlıklarının farkında olmayan genç insanların ülke kurtarma macerası peşinde sürüklenmeleri Üç Beş Kişi romanında yeniden ele alınır. Devrimin bir şeyleri yok etmek değil, daha iyi hâle getirmek için yapıldığı anlatılır. Devrimin yetişmiş insan gücüne ihtiyacı vardır. Bu nedenle gençlerin öncelikle iyi eğitim almaları şarttır. Ayrıca cinselliğin de bu eğitim sürecinin bir parçası olduğu hatırlatılır. Cinsel açıdan kendilerini tanımayan gençlerin ülkeyi ileriye götürmelerinin mümkün olmadığı romanda dile getirilir:

“... Sanki devrimin yarın müzikçilere ressamalara, ozanlara, yazarlara gereksinimi olmayacak. Sanki bütün doktorlar, mühendisler pattadak kucağınıza hazır düşecek!.. Ondan da geçtim, önce gidin de çüklerinizin derdini halledin. Çükünün derdini halletmeyen kimse başkaları için konuşmasın, anlaşıldı mı?’ ”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 31)

1980 öncesinde gençliğin devrimci bir anlayışla mücadeleye başlaması Hoşça Kal Umut romanında değerlendirilir. Taşradan gelen Oruç da bu konuda çok bilgi sahibi olmamasına rağmen bu olayların içine girer. Daha devrimin tam olarak ne olduğunu bilmeyen Oruç, yürüyüşlere katılmaktan, bağırmaktan da geri durmaz. Böylece halkı aydınlattığına inanan Oruç, halkı gerçek olarak aydınlatmanın ne kadar zor olduğunu ve bunun bilgiyle gerçekleşeceğini yıllar sonra anlar:

“Neredeyse on yıl önce, tek kat takım giysisi, biri çok eski üç gömleği ve daima bağlı tuttuğu, başından geçirerek takıp çıkardığı boyunbağıyla bilgisiz

ve ham olarak gelmişti buraya. Bu caddelerde ağzı açık dolaşmıştı günlerce. Ceketi çabuk atmış, annesine acele koyu kırmızı bir kazak ördürmüştü. Devrimciliğe ilk dış görünüşüyle kalkışmasına gülenler olabilir. Henüz aklı ermiyordu oradan buradan edindiği kitaplara. Yürüyüşlere katılmak, nasıl bağırımları isteniyorsa öyle bağırarak ve sonra yorgun aç ve mutlu-evet, inanılmaz derecede mutlu- yurda dönmek ve bugün niçin ve neye karşı çıktıklarını, ne kadar başarılı olduklarını – hep başarılı oluyor, kitleleri aydınlatma işlevlerini hızla yerine getirdiklerini sevinçle görüyordu-tartışmak ne güzeldi. Sevinçler herkesle paylaşılıyordu. Üzüntüler de. Ama bu, merkezi kendi içlerinde olan sevinçler ve üzüntüler değildi. Odak noktasından yayılan dalgaların en dış çemberinde olsa da, o kendini odak noktasında görüyordu.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 29)

Kaf Dağının Ardında romanında Türkiye’deki yaşanan iç karışıklıkların sadece Türkiye ölçeğinde gelişen olayların sonucu olmadığı dünya genelinde yaşanan olaylar nedeniyle Türkiye’de de öğrenci olayları yaşandığı dile getirilir. Özellikle Sovyetler Birliği’nin her türlü sol hareketi destekleme kararı almasından sonra ülkemizdeki öğrenci olaylarının arttığı dile getirilir:

- Düşünüyorum, çünkü biliyorum. Türkiye'nin basına gelenler gökten inmedi, bütün bu meseleler daha önce pek çok memlekette yaşandı, Rus ihtilâlinden, Küba'ya, şu Afrikalı Lumumba'ya kadar... Son öğrenci eylemleri de bizim ülkemizde, yalnız bizim ülkemizde ve birden bire başlamadı. Sovyetlerce alınan bir kararın neticesidir bu, Sovyetler. Artık Rusya yanlısı olsun veya olmasın, her memlekette her çeşit sol hareketi destekleme kararı aldılar. Çok mühim bir karardır Mevsim, dünyanın çehresi değişebilir. Bizim gibi küçük ve kendi kendine yetersiz ülkeler de, değişen çehrede yerlerini alırlar! Şimdi bırak bunları, senin yazarlığını konuşuyoruz. Türkiye'nin büyük değişmelere gebe olduğu muhakkak. Sen bir yazar, entellektüel olarak, hangi noktada yer alacaksın? (Işınso, Kaf Dağının Ardında,70-71)

Gençliğin içerisinde bulunduğu karmaşık durumun suçlusu olarak genellikle Atatürk’ten sonra başa gelen idareciler gösterilir. Bu yönetim kadroları gençlere Atatürkçü anlayışı aşılacak yerine onları kendi amaçları için kullanmayı seçmişlerdir. Bu yüzden gençler yetiştirilememiş, sadece kullanılmışlardır. 1960-1980 dönemindeki gençliğin bir hınç yığını haline geldiği, gençliğin gerektirdiği güzellikleri yaşayamadıkları Canbaz romanında şu şekilde anlatılmıştır:

“...Bence bütün bu işlerden sorumlu tutulması lâzım gelen İnönü neslidir, İnönü Millî Eğitimi’dir. Sonra tabii Demokratlar, 27 Mayısçılar, Adalet Partisi, Halk Partisi’nin İnönü zamanından da betere gidişi, işte hepsidir suçlu olan. Atatürk’ün gençliğe aşılacak istediği gururu, güveni, çalışma

azmini bütün bu saydığım hükümetler, onların politikası parçaladı. Onlar ne milleti, ne gençliği aziz bilip, yükseltmek, yüceltmek istediler, onlar sadece kullandı gençliği, öz değerlerini yok etti, yerine getirdikleri ise bir boşluk ve küçüklük kompleksi! Bu çocuklar yaşamak için ipin üzerinde yürümek zorundalar, ne yapsınları yani? Ben acıyorum tümüne, ne gençliklerinin tadına varıyorlar, ne sanattan anlıyorlar, ne aşktan, ne felsefeden. Canım, baharın geldiğini bile fark etmiyorlar, öfke içindeler, gözlerini kin bürümüş. Yazık.. yazık. İhtiyar doğmuş, öyle yaşayan bir nesil. Akıllı olgun ihtiyarlar olsa, yine neyse.. bunlar bilgiç ve alabildiğine budala!” (Işınsoy, Canbaz, 78)

1980 öncesi ülkedeki siyasal karışıklıklar sadece üniversiteleri etkilemekle kalmamış, liselerde de etkisini göstermiştir. Öğrenciler ders çalışmak yerine “devrim”in gelişimine yardım etmeye başlamışlardır. Böylece asıl gücü üniversitelerde olan devrim çalışmaları liselerden de öğrenciler katılmaya başlamıştır. Böylece daha çocuk yaştaki öğrenciler “burjuva” düzenini alt edeceklerine inanmışlardır. Bunda bazı çıkar gruplarının öğrencileri eylemlerinde kullanmaları etkili olmuştur. Kendi çocukları yerine halkın çocuklarını ateş ortasına göndermekten çekinmemişlerdir. Canbaz romanında Ali ile sınıf arasında geçen konuşmalar bu açıdan önemlidir:

“ Ders çalışmak iyi de Ali.. Şimdi zamanı mı bilmem.

-neden? Okul vakti ya.

-Onu demedim, bak üniversiteler habire boykot yapıyorlar, derslere girmiyorlar. Fakülteleri işgal ediyorlar, önce devrim diyorlar. Bizim de, onlar gibi olmamız gerekmez mi?

“Devrimden bir şey anlamıyorum” diyemiyor Ali.

-Biz üniversiteli değiliz ki.. diyor.

-Üniversiteye ne kaldı, bizim de lise öğrencileri olarak, devrimin gerçekleşmesine yardımcı olmamız lâzım. Hepimiz öğrenciyiz, hepimiz nefret ediyoruz burjuva düzeninden, birbirimize yardımcı olmamız lâzım. Devrim için, birlik olmak lâzım.” (Işınsoy, Canbaz, 163-164).

12 Mart 1972 Askerî Muhtırası öncesi olaylarda Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin oynadığı rol Canbaz romanında konu edilmiştir. Bu dönemde birbirlerine karşıt görüşte olan öğrenciler, diğer gruplara karşı büyük bir öfke duymakta ve onlara üniversitelerinde bulunma hakkı tanımamaktadırlar. Bu dönemde temel çekişme sol gruplar ile ülkücü gruplar arasında geçmiştir. Öğrenciler arasındaki olaylarda üniversite hocalarının ve yöneticilerinin de taraf oldukları görülmektedir:

“ Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde olaylar birbirini kovalamaktadır artık, sağcı tanınan hocaların odaları basılıyor, Ülkü Ocağı’nın kapatılmasına rağmen, ülkücü bilinenler, eğer yalnız yakalanırlarsa, dövülüyorlar... Üniversite, polis kaçakları için açık bir koruma kampı hâline getirilmiştir. Kalorifer daireleri, her türlü gizli bölme, geçitler kaçak silahlarla doldurulmuştur. O günlerde “devrim karargâhı” Orta Doğu Teknik Üniversitesi’dir. Bu Amerikan yardımı ile kurulan üniversite, ülke çapında bir şöhrete erişmiştir. Rektörü Erdal İnönü... Öğrenci İşleri ile görevli rektör yardımcısı Ertan Acaroğlu’dur. 1970’in Şubat ayı, memleketin sade vatandaşları dahi, artık olaylardan iyice huzursuzluk duymaya başlamıştır. Ancak iktidardan, Gizli Güvenlik Teşkilâtına ve aydınların çoğunluğu halka iki hedef göstermektedir:

“Sağ ve sol tehlike!” (Işınso, Canbaz, 313)

Askeri darbe öncesinde farklı gruptaki üniversite öğrencilerin birbirlerine karşı şiddet kullandıkları bilinmektedir. Bir gruba bağlı olan öğrencilerin diğer gruptan bir öğrenciyi ya da lideri ele geçirdiklerinde ona işkence yaptıkları da görülmüştür. Kısacası ülkenin geleceği birbirini yok etmek için yarışmıştır. Canbaz romanında ülkücü gençlerin lideri İlhan’a sol görüşlü öğrencilerin yaptığı işkenceler anlatılmaktadır.

“...Beyninin içini oyan; “düşmemeliyim” nakaratı... Yüzüne, karnına inen tekme ve yumruklara soluk alıp vererek, dayanmaya çalışıyor. Nihayet biri dayanın yeterli olduğunu söylüyor. Kaşından akan kan, diğer gözünü de doldurmuştur. İlhan başını sallayıp, kanları dağıtmak istiyor, dayanılmaz bir sancı hissediyor. Kafasını kıpırdatmadan, gözünü açıp kapamaya çalışıyor, nihayet kanın içinde Deniz Gezmiş’i fark ediyor.” (Işınso, Canbaz, 316).

Türkiye’de darbeler süresince gençlerin kanı dökülmüş, ülke kendi kendini yok etmeye başlamıştır. Atlıkarınca romanında ülkemizdeki iç karışıklarda dış güçlerin de eli olduğu anlatılmaktadır. Herkesin istediği aynı olduğu halde neden kavga edilmektedir. Çünkü bir büyücünün eli ortalığı karıştırmaktadır:

“Aynı şeylere ne kadar az güldük? Beraber ağladığımız oldu mu?.. gençlerin kanı umutsuzca akarken.. belki. Ne gereksiz bir kandı o, yüreğimi avuçlarımın arasına verip sıkıştırarak..şimdi, “neden?” diye sormaktayım.. o günlerde vardı sebep.. sebepler. Sebepleri yataran önümüze atan; Sovyetler birliği miydi, CIA miydi, MİT miydi,... belki hepsi, belki hiçbiri değil, fakat muhakkak büyücünün kara eliydi. Büyücü tutsak etti bizi, başkası değil, ne aklımızı ne gönümüzü kullandı.. mesele, bu. “ (Işınso, Atlıkarınca, 24).

12 Eylül Darbesi günlerinde yaşanan karmaşa Kaf Dağının Ardında romanında dile getirilmiştir. Romanda bu süreçten en çok zararı gören gençlerin eline silahların nasıl geçtiği ve ortalığın nasıl kan gölüne döndüğü anlatılmaya çalışılmaktadır. Mevsim gençleri yönlendiren yazar çizer takımının da en az diğerleri kadar bu süreçte payları olduğunu, aydın kitlenin gençleri doğru biçimde yönlendiremediğini anlatmaktadır. Bu süreçten galip çıkan kimse olmadığı, sağın da solun da eşit derecede süreçten zarar gördüğü romanda Mevsim'in gözlemleriyle dile getirilmektedir:

“İnsanı, insanlığından utandıran işkence söylentileri, yaygınlaşıyor... Soldan da, sağdan da gençlerin tümü için derin bir ızdırap duyuyorum. Bir ara vicdan azabına kapıldım; şimdi kötü durumda olduğu söylenen çocuklardan, birinin bile aklını ben çelmişsem, ona yürümekte olduğu yolda bir ümit ışığı yakmışsam, asıl suçlu bendim! "Sami'nin Tutsaklığı" bir dert taşı olup, yüreğime oturdu. Orçun, onu dergide yayınladıktan başka teksir edip dağıttıklarını, anlatmıştı. Çok etkili buluyordu!

Evimde toplananlara, asıl suçlunun bizler; ülkenin fikir ve sanat adamlarının olduğunu söylüyordum. Gençler, telkin edilen fikirleri, delikanlılık gereği eyleme döndürmekten gayri ne yapmışlardı ki! Ayrıca eylemlerin basında "ağabeyler" vardı! Onlarsa, "Biz, inandığımızı yazıp çizdik, fikir suçu olamaz" diyorlardı, "Bu kadar silâhı kim sağladı çocuklara, silâh tüccarları aşılmalı" diye karar veriyorlardı.. Bazıları da, orduyu ve polis teşkilâtını birer müessese olarak suçlu buluyorlardı. Velhasıl herkes, kendinden gayri bir suçlu bulma peşindeydi.

Sonraları, aramızdan bazıları, hâlâ tutuklanmamış olmamayı, kendilerine biçtikleri değere uygun görmeyip, bozuldular. Bir kısmı ise, giderek ordu müdahalesini haklı bulmaya başladı. Buldukları yerden adım adım bir yay çizip, orduya yaranma telâsına kapıldılar. Atatürkçü olmak, pek geçer akça hâline geldi.

Her devrin adamları, bazı aşşâğılık büyükler, birkaç gazeteci ve eski politikacı, idareci falan, 12 Eylül'ün adamı olma peşindeydiler.

Kıbrıs'ın Rum kesimine, Bulgaristan ve Almanya'ya kaçanların Türk Bayrağı'nı yırtıp orak çekiçli bir bayrak dolaştırdıkları, Arabistan'a kaçan bir grup gencin ise, bayrağımızı yakıp, üzerinde "Lâilaheillallah" yazan bir bayrak açtıkları, söyleniyordu

Habire konuşuluyordu, bazen açıkça, daha çok fısır fısır kulaktan kulağa pek çok şey söyleniyordu. Kafam an kovanı gibi, yüreğim ezikti. Demokrasi ve hürriyet sevdam, elbet silâh önünde kurumuştum, insanın, keyfi için, yahut herhangi bir ideal uğruna can almaya hakkı yoktu, bunu biliyordum, ki, kan tutkusu, idealleri unutturmuş, kişisel sadizmler hâline dönüştürmüştü, yaşamıştık bunları... "Allah kahretsin., diyordum., memlekete silâh satandan da, burada, bu işe aracı olanları da..."

Bazen umutlu sevinçler dolaşıyordu; "Falanca idareci bizdenmiş!", "filanca komutan bizdenmiş." ." (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 214-215)

Deli Zamanlar, romanında gençlerin sırf siyasi görüş farklılıkları nedeniyle birbirleriyle çatışmalarının anlamsız olduğu dile getirilir. Görüş farklılıklarının çözümleneceği yerler sokaklar değil, masa başlarıdır. Romanda polisle çatışan gençlerin silahlarla birbirlerini yok etmeyi amaçlayan eylemleri anlatılır. Zaten 1960'tan 1980'li yıllara kadar geçen süreçte Türkiye gençlerin birbirleriyle ve polisle yaptıkları çatışmalara sahne olmuştur. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“ Sonra çocuklarla yeniden birbirimizi bulduk. Dokuz arkadaşımız süngü yarası almıştı. Bunu hazmedemedik; öteki gruptakiler de çözümlenip dağılmışlardı. Sokak aralarında karşılaştık onlarla ve kozumuzu paylaşmağa koyulduk. Sonra dedim ki kendi kendime, bunlar da insan evladı biz de... Kim kırdırıyor bizi birbirimize, neden? Birlikte dostça yaşamak varken. ”
(Çokum, Deli Zamanlar, 59)

Cumhuriyet tarihi boyunca gençlerin çoğu farklı görüşlere göre farklı kamplara bölünmüş ve yaşamlarına aldıkları insanları da kendi görüşlerinden seçmeye çalışmışlardır. Bu durum 1960'lardan sonra daha da belirginlik kazanır. Gençler üniversitelerde görüşlerine göre hareket etmişler karşıt gruptan olan gençlerle zaman zaman çatışmışlardır. Deli Zamanlar romanında aslolanın insan olduğu, aynı görüşü paylaşamamasalar bile iyilik için, barış için çalışan insanların birbirlerine düşman olmamaları gerektiği anlatılır. İnsanlar birbirlerini tanımalı, sevmeli, birlikte yaşamayı öğrenmelidir. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“ Birgün, ‘ Boşver Cengiz... ideolojileri boşver. Ateist olabilirsin, komünist de... Ama bunlar arkadaşlığın arasına girmemeli. Hadi gel barışalım. İşte şu kantini dolduran kalabalığın içinde kaç tane gerçekten erdemli insan, satılmayacak insan varsa onlardan biri de sensin, en azından sen kafandaki ülküyle ayrılıyorsun onlardan. Gerçekleşmeyecek birşey de olsa. Senin tavrın elbette bozuk düzene reddiyedir. Gerçekten bozuk değil mi düzen?’ diyebilsem, demiş olsam dargınlıkla geçirilmiş zamana sen de hayıflanacaksın... Belki sen de beni asıl o zaman tanıyacaksın.

Ama olmuyor, olamıyor. Dünya görüşlerine mağlubuz! Bir görüşü benimsemekten daha değerli değerli dost olmak? Dünyaya, insanlara, çiçeklere, hayvanlara? (Çokum, Deli Zamanlar, 145)

1980 öncesindeki süreçte ve sonrasında yaşananların anlatıldığı romanda o dönemde başka kimseler tarafından işlenen suçların devrimci gençlerin üzerine isnat edildiği dile getirilir. Romanda böylece bu gençler yıldırılmaya çalışıldığı anlatılır.

Bu gençlerden biri olan Oruç, o dönemde yaptıkları her şeyi toplum için yaptıklarını, toplumun bir gün kendilerini takdir edeceğini düşündüklerini ancak bunun gerçekleşmediğini anlatır. Toplum bu devrimci gençlere sırtını dönmüştür. Sonuçta toplum kaygan bir zemin gibidir. Kimin ne zaman değer göreceği bilinmemektedir:

“ O günlerde nerede ne olay olsa, bunu solcu gençlerin üstüne yıkıyorlardı. Ülkede tek yankesici, tek hırsız, tek yasadışı adam kalmamıştı sanki. Gülümsedi: İşimize geliyordu. Güçlü görünüyorduk. Yılsınlar da nasıl yıllarlarsa yılsınlar. Nasılsa bizim günümüz geldiğinde, böylesi ahlak değerleri yitirmiş insanlar olmadığımızı öğrenecek toplum. Toplum, o uzak, o belirsiz, o büyük gölge. Var mıydı gerçekten, kabul ettirebilecekler miydi kendilerini? Yapıyı nasıl da kolay değiştirecekler. Eylemin arkası, çorap söküğü... Oysa toplum bir denizanası gibi kaygan, ağırlıksız, uçarı ve tersine dönüveren bir şeymiş. Ne varlık, ne gölge! Yıkıp götürmüştü bizleri, ölü gibi sırtlayıp...” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 46-47)

Hoşça Kal Umut romanında 1980’li yıllardaki sol hareket yine bu hareketin içindeki bir kişi tarafından değerlendirilir. Oruç, o dönem halk için çalıştıklarını ancak sol hareketin halktan kopuk olduğunu fark edemediklerini anlatır. O dönemdeki sol görüşlü insanlar ülke gerçeklerini tam olarak kavrayamamışlar, gerçekleri görememişlerdir. Ancak bu uğurda yüzlerce genç de ölmüştür. Şimdi yapılması gereken o dönem sol hareketin hatalarının ne olduğunu belirlemektir:

“- Sol bugüne kadar bir aydın eylemi olmaktan ileri gitmedi. Bizler ilk kez silaha sarıldık ve akla gelmez işler yaptık. Bunları yaparken halktan ne kadar kopuk olduğumuzu anlayamadık. Biz sınıf değildik, öncülük yapamazdık. Üstelik kendi kafamızda ürettiğimiz ülke gerçeklerini darmadağımık çevrelerden gelmiş kişilere onaylatmak yetiyordu bize. Şimdi, ölenler öldü, kimimiz nerede yanıldığımızı gözden geçirip anlamaya çabaladı. Bazımız hala o kör noktada. Ölenleri saygıyla analım ama bütün hatalardan da soyutlamayalım. Öldürülmek ve ölmek onlara ilişkin bir şeyleri unutturabilir.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 102-103)

Hoşça Kal Umut romanında 1980’li yıllarda eylemlere karışmış bir çok gencin simgesi olan Oruç, yaşamının elinden alındığını belirtir. Hem içinde bulunduğu hareket hem de hukuk sistemi ondan en güzel yıllarını almıştır. Görünürde ailesini ve toplumu hayal kırıklığına uğratan Oruç bu tanımlamadan kurtulmak için elinden geleni yapmaktadır. Ancak hayat tutukevinden yeni çıkmış, eski siyasal suçlu bir insan için pek de kolay değildir:

“Akıp giden zaman istediğim adımları atma hakkını vermiyor. Zaman koşuyor, ben yetişemiyorum. Yanlış bir işlem yaptılar, üstüme iki boyutlu bir resim yapıştırdılar. Eylemim ve onların hukuklarının kurallarından oluşan iki boyut. Oysa ben varım. İnsan olarak... Sekiz yıldan fazla bu iki boyutla yetinmek zorunda bırakıldım. Şimdi durmadan kazanmaya, oymaya, derinlerimi bulmaya, üçüncü boyutumu ortaya çıkarmaya çabalıyorum. Üstelik herkesin anısında eskide kalmış bir Oruç’un görüntüsü. Genç, çalışkan, iyi bir mühendis olmayı tek amaç olarak gören, çalışkan çocuk. Yerine geleni o görüntüye uyduramadıkları için rahatsızlar. Ben gerçek Oruç’u bulmak için o kadar büyük çaba harcıyorum ki, hiç kimse böyle bir şey için bunca yoğun çaba harcamaz, harcayamaz. Doğrusu da, belki onların yaptığıdır... Bilmiyorum.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 136-137)

Yaz Sonu romanında yine ülkedeki karmaşa ortamı ve gençlerin bu duruma yaklaşımları ele alınır. Ağaoğlu gençlerin ortada hüküm süren şiddet ve baskı ortamını doğal bulmalarını şaşkınlıkla karşılamaktadır. Gençler bu tür iç karışıklıkların ancak baskıyla, işkenceyle durdurulabileceğine inanmakta ve olaylar karşısında tepkisiz kalmaktadırlar. Bu olağan dışı durumun “olağan” bulunması gençler açısından oldukça tehlikeli bir durumun işaretçisidir.

“ Delikanlılar, ortalıktaki kargaşayı nerdeyse doğal karşılıyorlar. Hatta, sarışın, mavi gözlü olanı, bu kez içine azıcık da baharat serpiştirilmiş bir iyimserlikle:

‘ Her şey, olması gerektiği gibi, efendim’ demişti. ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 28)

1960’lı yıllardan başlayarak ülkeye hakim olan kaos ortamı içinde bir çok gencin yaşamını yitirmesi kadın yazarları da derinden etkilemiştir. Geleceğin bir parçası olan gençlerin yok olup gitmeleri, bir çoğunun da kaybolması Yaz Sonu romanında ele alınır. Kendi oğlunu da olaylar sırasında yitiren Nevin bir ana olarak nasıl bir acı çektiğini şöyle dile getirir:

“... Ana yüreğim kaygılarla dolu, gelip gelip Hasan’a sığınıyordum. Her tür iletişim aracıyla şimdi önümüze serilen yitik listeleri çok yakınımızda. Şimdi, her yanda kol gezen kara gölgeler kapımızdadır sanıyordum. Güneşe çok kızgın. Kayalar tutuşuyor. Kasıklarında dirimle ölüm savaşıyor. Yeni canlar mı gerekiyor bana, o canları günyüzüne çıkarmak, yoksa dirimi daha döl yatağında boğmak, yetiştirilmiş fidanların başka ellerce sökülüp atılmasına izin vermemek mi? ”

(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 184)

Tutsaklar romanı zaman olarak 1971 ve 1972 yıllarını merkez almıştır. Bu dönem bilindiği gibi 12 Mart Askerî Muhtırasının verildiği ve ülkenin bulanık bir dönem yaşadığı yıllardır. Bu dönemde ailelerin çocuklarının siyasetle uğraşmalarından çekindikleri görülür. Eserde bir anne oğluna genç gibi davranmasını öğütler. Bu dönemde gençler toplumsal konuları önceleyip kadın erkek ilişkilerinden uzak durmaya çalışmışlardır. Böyle bir ortamda aşkla ilgilenmenin vatana ihanet olacağı düşüncesi bu dönem gençleri arasında yaygındır. Bu görüş eserde şöyle aktarılmaktadır:

“ – Tek başına senin kurtulmuş olmanın ne anlamı var. Hala bir avuç toprak için uğraşanları kim kurtaracak? Onlar senin gibi, insanların üstüne basa basa kendilerini kurtarmaya çabalayacak yapıda değilse, insan gibi davranarak kurtulmak istiyorlarsa?

— Sen misin o kurtarıcı? Senin gibiler mi? Hele siz, ananızın babanızın yakasından düşün de önce... Kendinizi kurtarın da, başkaları şurada dursun...

Kimler sokuyor bu muzurlukları çocukların kafalarına? Bitmeyen toplantılar, her gün yapmak için bir neden yarattıkları o forumlar, ellerinden düşürmedikleri o kitaplar, neye yarıyordu? Bir de genç olacaklar. Aptallar!... Sıkılıyorsunuz madem, takın kolunuza birer kız, gidin eğlenin... Şimdiki kızlar, bizim zamanımızın kızları gibi değil, Yırtık... Bir el işaretiyle erkeklerden önde, erkeklerden hızlı giden küçük orospular. Kaçırılır mı bu? İnsan avanak olmadıkça, elinin altına kadar gelmiş avı kaçırır mı? ”

(Kutlu, Tutsaklar, 32)

Tutsaklar romanında halkın devrimci gençlerin kendileri için yaptıkları fedakârlıklardan haberdar olmadıkları, hatta onları “ülkeyi satmak”la suçladıkları anlatılır. Eserde temizlikçi Hacer Hanım Erdoğan ve Ayterin’i ülkeye ve halka zarar vermekle suçlamakta, onların alt gelir grubundaki insanların iyi koşullara sahip olmaları yolunda verdikleri uğraşları yok saydığı anlatılmaktadır. Bu durum da bu gençler için bir tür kıyımdır:

“ Temizliğe gelen kadın, kapının altından atılmış gazeteyi almış, resmin altını kekeleye kekeleye okuduktan sonra, Sühendan Hanım’a uzatmıştı.:

— Bakın şu satılmış orospuya, hanımefendi... Kaşarlanmış olduğu nasıl da belli. İşte bunlar, bunun gibilermiş memleketi satmaya kalkışanlar...

Erdoğan’ın ve Ayterin’in karşısındakiler bu ve bunun gibilerdi. Onların sömürdüklerine inandıkları için bir sürü şeye karşı çıkmış, kişisel rahatlık ve mutluluklarından vazgeçmişlerdi. Şimdi savunsunlardı kendilerini, anlatsınlardı.

Gazete, Hacer Hanımın elinde alaylı alaylı sallanıyor, Ayterin'in rahatmış gibi yüzüne taktığı eğreti maske, Sühendan Hanım'a doğru bir geliyor, bir gidiyordu.

— Orospu dediğin kadın, benim gelinim, Hacer Hanım...”

(Kutlu, Tutsaklar, 206)

Tutsaklar romanında 1970'li yılların başında ülkemizde yaşanan ölümler ele alınır. Bir çok gencin olaylar sırasında ölmesi dar gelirli Osman Usta tarafından acıyla karşılanır. Ülke gençliğinin kaybı aynı zamanda gençliğin de kaybıdır. Gencecik insanlar inançları uğruna ölürken diğerleri ne yapmaktadır?. Osman Usta yıllarca bunları hiç fark etmemiş olduğuna yazıklanır ve artık susmaması gerektiğine inanır:

“... Bağırarak istiyordu: Ölümler... Ölümler... Yirmi yaş insanların ölümleri. Yazıklanmanız da, oh demeniz de boş... Yirmi yaşlar giriyorsa toprağa, bu ülkede herkes durup düşünmeli. Yanlış şeyler var, demektir bu. Yanlışları, o çocukların yirmi yaş deliliklerinde aramayın. Her şeyi ve herkesi satmaya hazır ve bunun girişiminde olanların hiç mi suçları yok?

Hiçbir şey söylememişti. Hiçbir zaman söylememişti zaten. Karısından korkmuş, işini yitirmekten korkmuş, yanlış bir söz söyleyip beğenilmemekten, horlanmaktan korkmuştu. En çok inandığı şeyi bile sonuna kadar savunacak kadar yürekli olmamıştı. Neye varıyordu bu korkunun sonu? Boğazına parlak bir düğme taktırıp mezara girene kadar üç kısık söz söylemeye değil mi? Öyleyse, neye yaramıştı bunca suskunluk? Bu kadar yutkunmasaydı, konuşmamak için, böyle ağı akıtmayacaktı boğazına. Doktor ne derse desin.”

(Kutlu, Tutsaklar, 287)

Tutsaklar romanında 1970'li yıllarda gerçekleşen gençlik ve öğrenci olaylarında genç neslin bu kadar büyük bir darbe almasının nedenini onların anne babaları gösterilir. Bu nesil, hem ailelerin hem de toplumun sorumluluklarını üstlenmedikleri için ülke sorunlarını çözmek gençlere kalmıştır. Herkesin bir diğerini yalnızlığa bırakması, gerektiği gibi önemsenmemesi toplumsal boyutta büyük kopukluklar oluşmasına neden olmuştur. Eserde dünyada her zaman yönetenler ve yönetilenler olduğunu ve bir süre sonra aradaki muazzam fark nedeniyle yönetilen toplumun yönetenlere hınç duyduğu anlatılır:

“ – Evet korkunç. Yalnız onlar için değil, bizim için de korkunç. Şimdi kıvraniyoruz kendimizi bağışlatmak için. Kime bağışlatacağız? Ne önemi var böyle bir bağışlanmanın? Biz, yakınlarımız için önemli olmadık, hiçbir

zaman. Nasıl ki, onlar da bizim için önemli olmadılar. Böylesi yalnızlıklara bırakmasaydık, siz kocanızla, ben çocuğumla ilgilenseydim, onun gerçek yakını olsaydım, yanlış şeylere kalkışmazlardı, demek istemiyorum. Toplumların kaderleri üstünde söz sahibi olanlar böyle sorumsuz olursa, gençler de, sorumluluğun kendilerine düştüğünü, ülkeyi kendilerinin kurtarabileceğini sanırlar. Öyle de oldu zaten.

İnsanlık; tarihinin ilk gününden beri savaşım içindeydi. Doğaldı bu. Güçlüler, tarihin her döneminde kendi güçlerini ve olanaklarını artıracak, yetke isteklerini doyuracak yönetim biçimleri kurmuşlardır.

Öbürleri, yönetilenler, giderek gözlerini açıyor, aradaki inanılmaz farklılığı görüyorlardı. Buna bir neden, insan onuruna yaraşır bir neden bulamadıkları için, içlerinde öfkeyi büyütüyorlardı. ”(Kutlu, Tutsaklar, 333)

27 Mayıs sürecinde gençliğin devlet güçlerine karşı beslediği nefretin temelinde korku vardır. Her an birileri tarafından tutuklanacağını ya da gözetlendiğini düşünen gençler için korku giderek yayılan bir hastalık haline almıştır. Bu süreçte gençleri güçlü tutan tek duygu ise aşktır:

Şimdi 90'lardayız ve siz büyük olasılıkla bu satırları rahat bir yerde okuyorsunuz. İçselleştirmeniz kolay olmayacaktır, ama biz savaştaydık. Sizin önünden kayıtsızca geçtiğiniz trafik polisi, hatta zabıta memuru, hatta blucinli, paralı ama siyah Sümerbank ayakkabılı genç bizim için hayati tehlikeydi. Biz, her sesin, her kağıt parçasının, her komşunun, kapıcının, bakkal çırağının namlusunun ucundaydık. Savaşın en korkutucu olanının, cephesi belli olmayanının içindeydik. Ve birimizden birimiz yakalandığı zaman ölümün an meselesi olduğunun tüm idraki içinde ama henüz ölmediğimizden emin olmak isteyen bir ruh haline girerdik. Ve hayatın cevabı aşktı. Aşk, yaşam içgüdüsüydü.

Aşk, bizi savaşa karşı güçlendiren duygusal birlikteliktir. Bedenin bütünlüğü ve soluk, tek ve aynı şeydi: Aşk. Ve ölüm Uzaklaştıkça kurtarıcı aşk acilleşiyordu. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 134)

İdeolojilerin kemikleşmiş düşüncelere dönüşmesi insan için tehlikelidir. Çünkü bu katılık insanın değişimine engel olacak ve yıllar geçse de, koşullar değişse de insan doğrunun değişmediğine inanacaktır. Oysaki zaman geçtikçe insan için doğrular da değişmelidir, esneklemelidir ya da en azından çeşitlenmelidir. İki Yeşil Susamuru Anneleri Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında Teoman gençlik yıllarındaki devrimcilik günlerini düşünür ve sorgular. O günün koşullarında çok mantıklı görünen okul basma, işgal etme gibi davranışlar şimdi ona çok komik gelmektedir. Çünkü zaman düşünlerini değiştirmiştir. Bu durum aynı zamanda o dönemdeki gençliğin devrimcilik uğruna yaptığı eylemleri de anlatması bakımından önemlidir:

"Sana hak veriyorum. Eskiden devrimci olan, pek çoğu da bunun bedelini ağır ödemiş insanların, şimdi, o eski inançlarını hâlâ hiç sorgulamadan, yenilemeden - çünkü tembel ve tutucudurlar -olduğu gibi dolaplarında korumaları ve gereksindiklerinde, tozlu bir madalya gibi göğüslerine takmaları haksızlık ve zavallılıktır!"

Tedirginlik dalga dalga masaya yayıldı, en uçtakine dek ulaştı. Tanıyanlar, böylesi saldırgan bir tartışmaya alışkın, kaşlarını kaldırdılar, bilmeyenler endişelendi, bazıları da horoz dövüşlerinde heyecanlananlar gibi ellerini ovuşturdu.

"Haksızlık! Çünkü, bu insanlar kendilerini hâlâ devrimci sayıyor. Oysa düşünceler, kuramlar, teoriler, hepsi insan aklının ürünüdür ve sık sık gözden geçirilip, bakıma alınmalıdırlar. Zaten devrimcilik bunu gerektirir! Gerisi, maceraperestliği özleyen orta yaşlıların, nostaljik inlemeleridir! ...

Okulu işgal etmek üzere - yirmi beş kişi kadar - kızılı erkekli devrimci öğrenci yola çıktık. Elimizde meşaleler! Vallahi öyle... Fakat yol uzundu ve yürümeye üşendiğimizden, bir belediye otobüsünü işgal ettik önce. Şoför güldü halimize, otobüsünü bize tahsis etti.

"Sonra meşaleleri yakıp, işgal edeceğimiz binaya, dirseklerimiz üzerinde sürünerek ulaştık. Düşünün bir, yirmi, yirmi beş genç insan, ellerinde meşaleler, yerde sürünerek, okul işgal etmeye gidiyorlar, hah ha ha!"

Masadan gülüşmeler ve homurtular yükseldi. Teoman dönüp, Nilsu'ya:

"Düşünsene Nil, yere yatıp, sürünmeden, yürüyerek de gidebilirdik taş binaya, değil mi?" Güldü Nilsu.

Sonra yeniden masadakilere yöneldi Teoman:

"Çünkü çocuktuk! ideoloji kadar, belki daha çok, heyecan, hareket ve serüven çekiyordu bizi, iyi niyetli, saf ve coşkuluyduk!"

(Uzuner, İki Yeşil Susamuru, 211-212)

İdeolojiye bağlılık, bağımlılık halini aldığı anda insanda körleşme ortaya çıkmaktadır. Bu körleşme insanı gerçekleri, doğruları farklı algılamaya iter. Bağlı bulunduğu ideolojinin eksik yönlerini göremeyen, eleştiremeyen insanlar karşı tarafa karşı oldukça katı tutumlar sergilerler. Kimi zaman ise karşıt görüşün doğru yanları olduğu düşünülse bile bağımlılık nedeniyle bu kabullenilmez. Rodoplu OK. Musti Türkiye Tamamdır da bu durumu şöyle değerlendirir:

“ “With a little bit of help from our friends!” diye mırıldanıverdim. Beatles’tan “arkadaşlarımızın az biraz yardımıyla” mealinde bir şarkıydı. Ağzımdan öylesine çıkıvermişti. Aslında, pek öylesine değil! Ülkücüler söz konusu olduğunda gerilmekten kendimi alamıyorum, hele de laf uzarsa!

“Anlamak bile ihanet gibi geliyor, değil mi?” demişti, Günay, “Anlarsan, duygudaşlık geliştirme ihtimalin ortaya çıkar. Bunu kaldıramazsın çünkü kendi geçmişini irdeleneni getirir. Geçmişini irdelersen, ola ki yanlışlar bulursun. Yanlışlar bulursan, düzeltmeye yönelirsin. Düzeltmeye yönelirsen, döneksun.” (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 66)

Tutsaklar romanında siyasal olayların sadece gençleri birbirleriyle karşı karşıya getirmedeğ i bunun yanı sıra gençler ile ailelerinin de arasını açtığı görülür. Anne babalar çocuklarının sokaklarda vatan adına şiddet eylemlerine karışmalarını, tutuklanmalarını, eğitimlerini yarıda bırakmalarını doğru bulmamaktadırlar. Eserde Emin Bey hiçbir şeyi eksik olmayan oğlu Gökçen'in olaylara karışmasına anlam verememektedir:

“ – Bu kadar set davranırsan, evden büsbütün kopar. Düşünmesini, tartışmasını engellemezsek, eline silah alıp yanlış işlere kalkışmasını önlemiş oluruz.

‘ Düşünmek ve ele silah almak...’ Bunların sınırları nerede ayrılıyordu, anlayamıyordu Emin Bey. Düşünmek, yalnızca kendisine ilişkin sorunları olduğunda insana gerekli olan şeydi, hele bir öğrenci için... Bunun ötesi yoktu. Gökçen'in her istediğini alan, yapan, cebine bol harçlık koyan bir babası vardı. Düşünecek bir sorunu mu kalıyordu?

— Bir kez bile dinlemiyorsun oğlunu. Hep dövüşmeye hazırlanıyorsun. Onun büyüdüğünü, erkek olduğunu kabullenmek zorundasın artık. Biraz daha saygı. Göreceksin, o kadar istediğin diploması gelecek. ” (Kutlu, Tutsaklar, 58)

İhtilallerin gerçekleştirilmesi konusunda anne babalarla çocuklar farklı görüşleri paylaşırlar. O dönemde bir çok evden görülen bu görüş ayrılıkları Kaf Dağının Ardında romanında şöyle anlatılmaktadır:

- ihtilâller hiç bir memleket için iyi değildir., dedi.
- E canım zaten olacağı, bu değil miydi ve sen arzular gibiydin, Büyük Umutsuz'un eylemi olacaktı hani?
- Benim saf kızım, ordu Büyük Umutsuz değil, Büyük Umutlu'dur.
- Yani., bir şeyler belki düzelecek diye, kötü diyorsun?

Babam yine bir süre sustu, derken:

- Şu anda, hattâ şu günlerde hiç bir şey belli olmaz bir-tanem.. dedi., sen lütfen, uyumana bak. Telefonu kapatacağım, beni arayanlar olacaktır. Dışarı çıkma yasağı kaldırılınca ararım, sen., gelme.

Telefonu kapattım. Babamın kızgınlığı, tedirgin sesi.” (Işınso, Kaf dağının Ardında, 211)

1960'lı ve 1980'li yıllar boyunca pek çok genç devrime hizmet etmek adına üniversitelerden ayrılmışlar ve işçi olarak fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Çünkü onlara göre devrim ateşi fabrikalardan başlayacak ve zamanla ülkenin her tarafına yayılacaktır. İşçi sınıfını yüceltmek için öncelikle o sınıfa ait olmak, onlarla

birlikte çalışmak gerekecektir. Canbaz romanında bir kapıcının oğlu olan Ali'nin devrim uğruna üniversite hayallerinden vazgeçip fabrikaya girdiği görülür:

“-Bırak okulu bir fabrikaya gir Ali. İş bizden hemen temin ederiz, merakın olmasın. Çünkü senin gibi akıllı ve çabuk yol alan arkadaşımız az Ali, sen devrim için lâzımsız. Emekçileri canlandırarak, içlerindeki alevi yakacak kişiler lâzım bize, kendi sınıflarından kişiler
-Biliyor musun kaç kişi, hem de üniversiteyi terk edip fabrikaya girdi, kızlar da.” (İşinsu, Canbaz, 189-190).

4.17.2. 27 Mayıs Süreci

Emir Bey'in Kızları romanında bir annenin gözünden 27 Mayıs İhtilâli değerlendirilir. Romanda ihtilâlin haklı gerekçeleri bulunduğu ve her yönetimin halkın her kesimini kucaklaması gerektiği anlatılır. Anneye göre Demokrat Parti yönetimi halkın sadece bir tarafının desteğini almış, diğer tarafı unutmuştur. Romanda bu durum şu şekilde dile getirilmiştir:

“ Allah en iyi bilendir. 27 Mayıs İhtilalinde göklere uçtum. Hala da onların iyi niyetli olduklarına inanırım. Bayram olmaktan çıkarılmasına üzülüşümdür. O ihtilalde, bakanlık emrine alınan ilk vali, Mahmut oğlum olsa da.

Haksız değillerdi. Bir tarafa bu kadar çok dayanırsan, öbür tarafı incitirsin. A yavrum senin baban da Halk Partisi oligarşisi yüzünden acı çekti. Niye Demokrat Parti oligarşisinin adamı oluyorsun? Bu sözüm çok doğrudur. Batu yazdığı mektupta böyle demişti. Belki sözleri kısa ve tam söyleyemem. Aynen böyle düşünüyordum.”

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 308)

Deli Zamanlar romanında ihtilâllerin demokrasi adına yapılmış en büyük hatalardan olduğu 27 Mayıs ihtilâlinden hareketle anlatılır. İhtilâlin muhalif olanları susturduğu, tek düşünceyi egemen kıldığı, insanları iktidara karşı el pençe divan durdurduğu anlatılır. Sonuçta bu iş halkın için yapılmışa pek benzememektedir. Romanda İsmet Paşa'nın tavrı da eleştirilir:

“ ‘ Destekliyorum çünkü mağdurların partisi bu. Ezilmesi geren bir kırkayak gözüyle bakıldı ona... Hala da öyle. Gübreden yükselen domates fidesine benziyor. Cesareti mi yok, sesi mi kısık çıkıyor, na ka ekmek o ka köfte. Bu zamanda bu kadarı bile yapılamazdı... Türkiye'nin sıkıntılı günleri olmuştur, felaketleri ardı ardına yaşadığı günleri; ama hiçbir dönemde bu denli nemrut, bu denli abus çehreli olmamıştır. Hiçbir dönem bu denli küt kambur, el pençe divan, yağ kumkuması olmamıştır. Siyasetin karaya oturduğu sisli

puslu günler. Derken bir bakıyorsun güneş doğuyor ama ne güneş... Hababam bulutlara gizlenen, kendi gölgesinden korkan bir güneş... Derken Şef Paşamızın naftalinli frak ve smokinlerinin sandıktan yeni baştan çıkarılışı... Paşamızın hangi dağlarda kurt öldü misali bu partiye koalisyonu kabul etmesi. Sonrası? ”

(Çokum, Deli Zamanlar, 21)

27 Mayıs sonrasında toplumun yaşadığı değişim Deli Zamanlar, romanında ele alınır. Romanda aydınların bu değişim sürecinde topluma yardım etmeleri gerektiği anlatılır. Toplumun bu karmaşa ortamından bir şekilde kurtulması gerektiği ve her insanın bu süreçte bir payı ve görevi olduğu romanda verilen diğer mesajlardır:

“ Bütün bunlar bir şekillenişin uçları, dallarıydı aslında. Biz hepimiz o şekillenişin içinde birer araç, birer figüran, birer kahramandık. Toplumu inşa ediyorduk harcımız ne ise... Bu inşaat kolay kolay belki de hiç tamamlanmasa da, yıkılıp yıkılıp yeni baştan çabalanmamız gerekse de... ”

Bir değişimi yaşıyorduk aslında. Sıradan olmayan, sudan karaya geçiş gibi bir değişim, bir mutasyon... Elbette o hercümerc yaşanmalıydı ve biz buna katlanmalı, buna bend olmalıydık. Gerekirse kavgalarımızla, dövüşlerimizle. Kendi içimizde bölünerek gerekirse.” (Çokum, Deli Zamanlar, 23)

27 Mayıs Askerî Darbesi öncesinde Demokrat Parti karşıtlarının darbeyi sabırsızlıkla bekledikleri Karanlığa Direnen Yıldız’da anlatılır. Demokrat Parti’ye gazeteden muhalefet eden Asaf ile Binbaşı Kaya her an darbe olmasını beklemekte, darbenin yapılışı geciktikçe endişelenmektedirler. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

- Ne var niye susayım? Gazete kapanıyor, dilimize kilit, kalbimize kilit. Ben aşkıma bile itiraf edemiyorum... Çok rica ederim. Yılbaşı gecesiymiş. Ne gibi bir farklılığı var? Saygıdeğer binbaşımız emret kumandanım... İhtilal ne zaman ha? Hani pezevenkti ihtilali yapmayan? Ulan hadi sıkıysa..

Asaf göğsünü açmış, aralığın son gecesi içinde yaz günlerinden kalma bir günü yaşıyordu. Binbaşı Kaya teftiş komutasını andıran bir tonda parladı:

- İçeriye gir sersem!

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 57.)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Menderes hükümetine yönelik darbenin halk üzerindeki etkileri incelenir. Darbe taraftarlarının her alanda darbenin haklılığını ispata çalıştıkları dile getirilir. Örneğin okullarda öğrencilere her akşam duruşmaları dinleme ödevi verilmektedir. Eserde bu durumun yarınları tehlikeye atan bir

yaklaşım olduğu anlatılır. Darbe ile ezilen kitle şahlanmış ve karşı cepheyi ezmeye başlamıştır:

Bu sesler, bu azarlayıcı tonlar, bu taşralı azameti ve ezilmişliğini kükremesi, bu partizan kuruluğu, cılızlığı, bu kin ve hased yanımızdaki yöremizdeki evlerden yeni insanların kaderine, çocukların yarınlarına, okul marşlarının arasına sızıyordu. Öğretmenlerin katı çehresinden, çatılmış kaşlarından süzülerek ev ödevlerine dağılıyordu. Her akşam duruşmaları dinleme ve not alma, özetleme işi, çocukların ucunda not korkusu olan kaçınılmaz görevlerindendi.

Çocuklar kilden, çamurdan yassı adalar yapıyorlardı. Yamrı yumru yazılarıyla, küçük yumruklarıyla ihtilali öven şiirler yazıyorlardı. Yaşlı teyzeler duruşmaları ağır işiten kulaklarıyla radyo tiyatrosuymuşcasına heyecanla dinliyorlar. Evet tiyatro... Duruşmalara seyirci olarak katılanların, sanıklara koro halinde gülmeleri bu tregedyanın korosunu teşkil ediyordu. Öyle ki, bu gülüşler 1789 Fransa'sında halk mahkemelerinde giyotin kararlarından önceki kana susamış, iştahlı homurtuları andırıyordu.

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 130-131.)

Karanlığa Direnen Yıldız romanında Türkiye'nin gündemini sıkça meşgul etmiş olan ihtilallerin tepeden inme ve birden bire gerçekleştiği dile getirilir. Bu nedenle ihtilaller toplumları hazırlıksız yakalamışlar ancak bir süre sonra toplum tarafından kabullenilmişlerdir:

- Evet, bence iyi pişirilmiş, zamanında sofraya getirilmiş, beklememiş yemek güzeldir. İhtilaller gibi. O an pişirilip yenen.

Bu sözleri söyleyen Binbaşı Kaya'ydı. Konuyu yemeklerden alıp ihtilale getirmesi de o suskunluğun çözülüşüydü.

Asaf'ın ince tondan ayağına basılmış kurbağa sesli kahkahası... Ve ardından...

- İhtilal ihtilaldir. Ne zaman olsa tepeden inme gelir ve kendi kanunlarını getirir... Onu için pişmiş olması gerekmez. Çiğ yenir... İstiridye, tarak lezzeti gibi. Limon sıkar yersin. Hazmolur.

(Çokum, Karanlığa Direnen Yıldız, 120).

Ülkede yapılan askerî ihtilallerin sorunları çözmediği, yeni anayasaların da bir türlü gündelik hayata yansımadağı ve bu durumun umutları kırdığı düşüncesine yine Üç Beş Kişi romanında yine Ferit Sakarya'nın ağzından yer verilir:

“ Yirmi beş yaşındayım. Kısmet on altı. – Sekiz ölü, üç yaralı.- Yıl bin dokuz yüz altmış iki, altmış üç... Bir yanda yeni anayasa, bir yanda eski hamam. Taslar da eski. Derenin üst yanında çamaşırcı kadınlar türküler söylüyorlar.” (Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 226)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında 27 Mayıs ihtilâlinin toplumun değişik kesimlerinde, farklı görüşleri benimseyen kişiler tarafından nasıl karşılandığı anlatılır. Atatürkçülüğü düstur edinmiş kişiler arasında ihtilâl büyük bir sevinçle karşılanır. Alatl bu türdeki bir Atatürkçülük anlayışının çok sağlıklı olmadığı görüşündedir. Alatl bu görüşteki insanların Atatürk'ün fikirlerini belki de en az anlayan ve yaşatan kesim olduğu görüşündedir. Şekilciliğin egemen olduğu bu anlayış, yeniliğe set çekmektedir ki bu Atatürkçülüğün temellerine aykırıdır:

Çünkü, benim yaşadığım 27 Mayıs'ın bizzat benim saptayabildiğim en az üç tarifi ve tabii, tarihi vardı. Bunlardan bir tanesi babamın 27 Mayıs'ıdır ki, az sonra anlatacağım. İkincisi, Günay'ın hayatında (ve ölümünde!) önemli yer tutan (sonradan East Cleveland Bankası'nı satın alan) 21 Mayısçı Harbiyeli Selahattin'in 27 Mayıs'ı; üçüncüsü ve benim en etkilendiğim, Mahir Çayan'ın 27 Mayıs tarihi.

Önce babamınki: Babam, pek memnundu. İhtilali bizzat kendisi gerçekleştirmişçesine mağrur, gülümsüyordu. Anneme, sokakta nöbet tutan erler için ayran yaptırmış, vişne şerbeti dağıttırmıştı. Ona göre bu ihtilal, iktidarın gerici, yobaz ayaktakımının elinden alınıp, yeniden, ona layık olanların eline geçmesi demektir. Atatürk'ün ruhunun şad olacağına güveni tamdı. Coştukça coşmuş,

"Efendim," demişti, Faik Sabri Bey'e, "üniversite mezunu olmayanı Meclis'e sokmayacaksınız, işte bu kadar!"

"O bile yetmez, mirim! O bile yetmez! Biz ne üniversite mezunları tanıyoruz! İmtihana tabi tutacaksınız. Sorular soracaksınız!"

Gözleri parlamıştı, "Sorular soracaksınız, bunaltacaksınız!"

Yığınların, sorunlardan bunalmış vaziyette, mağaralarına geri döndüklerini tahayyül ediyordu.

"Gelip kurtarsınlar bakalım şimdi!"

"Efendim, bırakın efendim, bunlar koyun gibidir. Nereye kurtaracaklar, hadlerine mi düşmüş! Kazdır, bunlar kaz! İrzlerini, Hanımefendi affınıza sığdırırım, teslim edecek zorba ararlar!"

Babamınkinin, aristokratik bir özdeşleşme olduğunu yıllar sonra anladım. Bu, Meriç'in batısından gelen, bir "beyaz" Türk'ün (Diana Pavloviç'in 'WASP' anasını anımsatan bir tutum!), Günay'ın, "en az 150 yıldır, bürokrasiyi, hariciyeyi, edebiyatı, sanatı, basını, dolayısıyla siyaseti, dolayısıyla Türkiye'nin gündemini yönlendiren, ordu destekli 'Batıcı' aristokrasi" dediği sınıfın, üyesi olduğunu doğrular bir özdeşleşmeydi. 27 Mayıs'ı gerçekleştirenlerle arasında, akrabalık var gibiydi; sanki, Mehmet Ali Aybar'dı da babam, teyzeoğlu Ali Fuat Cebesoy Paşa'nın devrimciliğiyle gururluydu! "Domestik MİT arşivi" diye matrak geçtiğimiz kartoteksi hatırlarsanız, ne demek istediğimi anlayacaksınız. (Atlal, Valla Kurda Yedirdin Beni, 54-55)

27 Mayıs öncesinde toplumsal gruplaşmalar ve bunun yarattığı gerilim ihtilalin gerçekleşmesiyle birlikte bambaşka bir yönelim gösterir. Gerilim sona erer ancak

gruplar arasındaki sürtüşmeler sürer. Valla Kurda Yedirdin Beni romanında 27 Mayıs ihtilalinin gerçekleşmesinde ordu kadar gençliğin de rolü olduğu vurgulanır. Sürecin fitilini ateşleyen gençlerken, sürecini olgunlaştırıp sonlandıran ise ordu olmuştur. Bu durum ordunun büyük bir itibar kazanmasına neden olurken romanın anlatıcısı Mehmet Sedes, ihtilallerin halkın iradesine bir karşı çıkış olduğunu düşünmeye başlar. Ordu halkın seçtiği iktidarı devirmektedir:

Babamın haklı “ırsını teslim edecek bir zorba arayan” sapık gibi görüldüğünü ifade etmesi ile kusacak gibi ağrı, sahici bir ağrı, hissettiğimi hatırlıyorum. 27 Mayıs coşkusunu (elbette, duygusal, elbette murakabe edilmemiş) gitmiş, yerini, acı veren bir aldatılmışlık duygusu almıştı. Bir de üstelik, bayrağın altına girip "Yaşasın ordu!" diye bağırıyordum! Bu kadar yanlış bir iş yapmış olabilir miydim? Neyse ki imdadıma kökleşmiş bir bilginin yetiştiğini hatırlıyorum: Türkiye’de, insanlar, iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılırlardı: Gerçek Atatürkçüler ve Atatürk’ü maske olarak kullanıp kişisel çıkarlarının peşinde olanlar. İktidardakiler ikinci gruptandırlar. Bu bilgime rağmen, o gün, şeytan dürtmüş olmalı ki, soruverdim,

"Demokrasinin ilk şartı millet iradesine saygı değil midir?"

Ne tür bir bomba attığının farkında değildim! Korkutucu bir sessizlik oldu, neden sonra "Vay, küçük bey, vay!.." dedi babam, tıslar gibi, "Şimdi de, kuyrukları mı müdafaa ediyorsunuz?" Odadakileri şahit yazacakmış gibi süzdü,

"Duydunuz değil mi? Benim evimde, benim çatımın altında, benim bu hususta ne kadar hassas olduğumu bile bile, kuyrukları müdafaa ediyor!"

Koynunda yılan beslemiş gibiydi, dayanılmaz bir ihanete uğramış gibiydi.

"Benim"lerin altını çizen sesi giderek korkunçlaştı,

"Yıkıl karşımdan," dedi, "gözüm görmesin seni!"

Faik Sabri'nin bakışından cüssemi ancak o zaman fark ettiğini anladım,

"Sinirlenmeyiniz azizim," diyordu, "Gençtir, gençler aykırı olurlar."

Oysa, dışarıda, sokakları çınlatan gençler, "yurt sorunları üzerinde söz sahibi"ydiler, "gençliğin fikri önemliydi". Gençlik, 27 Mayıs üzerinde hak sahibi sayılıyordu, ihtilali "'hürriyet, hürriyet' diye, Demokrat Parti iktidarına direnerek başlatmış, ordu tamamlamıştı".

Ben, geç bile kalmış sayılırdım. Babamın cevabı, "Defol!" oldu.

"Defol!" dedi babam.

Oturduğum yerden acele etmeksizin kalktığımı hatırlıyorum. Bir de,

"Gidersem, bir daha dönmem," dediğimi. Babam, büsbütün sinirlendi,

"Gidersen bir daha dönmez misin? Öyle mi? Defol o zaman!"

Babaannem, bu maçın her ne pahasına olursa olsun durdurulması gerektiğinin farkındaydı,

"Oğlum, oğlum, sus!" diye yalvardı. Annem, "Susun, İhsan Bey, Allah aşkınıza!" diye çığırıştı.

Faik Bey'in önünde böyle bir rezaleti hazmedemeyen babam kendinden geçti,

"Allah hepinizin belasını versin!" diye bağırıldı. Nesnelolarak bakıldığında ortada fol, yumurta demeyeceğim ama her zamanki sürtüşmeden daha ciddi

bir durum yoktu. On yedi yaşındaydım. Ama benim evden ayrılmam, "Spartaküs Komünü" diye bilinen gruba iltihak etmemle sonuçlandı ki, bu benim hayatımı biçimlendiren sosyalist serüvenin başlangıcı oldu. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 56-57-58)

Emir Bey'in Kızları romanında Menderes yönetimi hakkındaki iki farklı görüş yeniden ele alınır. Genç neslin temsilcisi Mahmut, Menderes'in Türkiye için bir kurtarıcı olduğunu düşünürken, daha yaşlı olan üvey annesi Nevnihal Hanım ise Adanan Menderes'in kendisini bile kurtaramayacağı görüşündedir ve zaman Nevnihal hanımı haklı çıkarır:

“ ‘ O adam, Nevnihal abla... O alay etmeye kalkıştığınız adam Allah'ın benim memleketime bir lütfudur!’

Annesinin sesi, o çıktıktan sonra odaya düşüyor ya, Leyla onun duyduğundan emin:

‘ aman yavrum, sizler adamı böyle çekip çekiştirdikçe, zaten bir garip oğlancıkmiş bu, bir garip adam olup çıkıyor. Lafını bilmiyor, zıralıyor. Ne yazık bu memleketi o da kurtaramayacak. Kendini kurtarmayı bile beceremeyecek.’

Nevnihal Hanım'ın sözünü duymuştur Mahmut, kapıyı açıp son sözü söyleyen yine kendisi olsun istiyor:

‘ O benim inandığım insan. Siz de şunu bilin: Allah gecinden versin, o adam öldüğünde kabri evliyaymış gibi adaklar adanacak kadar çok ziyaret edilecek.’

‘ O zaman da babanın ne kadar haklı olduğu anlaşılacak. Ham bilirsin, bizim evliyayı, enbiyayı ürkütmeden sayamazsın. Biri daha eklense rahatsız olacak değiliz ya.’

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 252)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Mehmet Sedes, 27 Mayıs dönemindeki THKPC yapılanmasını anlatırken, mücadelenin ister istemez sivil halka zarar verdiğini anlatır. Silahlı mücadele sonuçta masumu, suçluyu birbirinden ayırmadan herkese zarar vermektedir. Bu durum halk adına yapılan mücadelede halkın zarar görmesine neden olmaktadır. Eserde dünyayı yöneten ana güç olarak görülen Büyük Makine ile silah sektörünün bağlantısı da ele alınır. Ölü sevicilikten beslenen Büyük Makine, silahla ona hizmet etmektedir:

Küpelî'nin başkanlığında sağ-solu bombalamayı üstlenmiş ekip, okul bahçesine attığı bombayla küçük bir kız çocuğunun kolunun kopmasına neden oldu.

Söylediğim gibi, ben silahlardan korkuyordum.

Yıllar sonra Diana Pavloviç, mekanik kölelerinden nasıl korktuğunu anlatırken ne demek istediğini anlayabilmiş olmamın nedeni de bu korkuyu yakından tanımamdır.

Ben silahtan, silahın sağladığı güçten, Kadillak marka bir Limuzin'in sağladığı güçten korktuğum gibi korkuyordum. Tüm mekanik kölelerimiz, yani bize sunulan endüstriyel ürünler gibi, silahlar da bize bir oyun oynuyor, bizi çarpıtıyor, olmayan güçler vehmetmemize neden oluyordu. Silah, netice itibarıyla bir endüstriyel üründü. Rodoplu'nun, Mega Machine, Büyük Makine dediği başına buyruk devasa sistemin ürünü. Bu sistem, bizi diğer ürünlerine esir ettiği gibi, silaha da esir ediyordu. Ve silah, okul bahçesinde oynayan güneş damlası kız çocuğunu kolundan ediyordu; tıpkı, Kadillak marka Limuzi'nin emekçileri ruh ve beden sağlığından ettiği gibi.

Silahların varlık nedeni çocukların kolunu kopartmak, Mesut Erdinleri boğarak öldürmektir ya da çocukların kolları kopmayacak olsa silahlar olmaz

Silahlı asla masum bir mekanizma olarak göremediğim gibi, içten içe, "şeytan doldurur," bilgisi de vardı. Altı yedi yıl kadar sonra, Rodoplu'yla tanıştığım zaman Büyük Makine kavramının, "şeytan" kavramı ile ne denli benzeştiğini fark ederek ürperdiğimi hatırlıyorum. (Çok uçuk bir bağlantı olduğunu düşündüğüm için olacak, bunu ona hiç söylemedim.) Mega Machine, tıpkı şeytan gibi, insanların zaaflarını sömürüyor, insanları kandırıyor, sonra da yok ediyordu. Tıpkı, tüketim mallarının insanları yok ettiği gibi ediyordu. Bu bağlamda, silahların büyüğü şeytani bir büyüydü. Ve silahları bu büyü dolduruyor, şeytan, tıpkı Mega Machine gibi yok ediyordu. "Ölü-seviciliğini güç tutkusundan ayrı düşünemezsiniz," diyordu, Rodoplu, "Ölü-sevici, ancak kendisini güçlü hissederse tatmin olur. Sadist, güçlü olmak zorundadır. Güçlü bir gazetenin güçlü bir yazarı, mahallenin güçlü hırtı, ülkenin güçlü işadamaı, güçlü generali."

Ben, şimdi buna, bir tane daha ilave ediyorum, "Devrimin güçlü fraksiyonu." (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 145-146)

Islak Güneş'te Menderes döneminde halkın yoksullukla baş etmekte güçlük çektiği anlatılır. Yazar gelişen, sanayileşen Türkiye imajının ardında büyük bir fakirliğin yattığını anlatır. Ailesini geçindirmekte zorluk çeken Sait Bey'in yamalı pijaması romanda bu yokluğun bir sembolü olarak kullanılmıştır:

“ Nazmiye Hanım, bir gün dayanamadı; kocasının dizleri, dirsekleri yamalı pijamasını sokağa çıkarıp, pantolonu bel lastiğinden, ceketini de omuzlarından tutarak salladı:

“ Bu pijamayı o boyalı saçlı Menderes'e göndereceğim. Görsün de memurunun ne halde olduğunu anlasın. Kıssın çenesini. Hiç değilse milleti kuru sözle oyalamaktan vazgeçsin. Utansın azıcık. Utansın!” ”

(Kutlu, Islak Güneş, 147)

4.17.3. 12 Mart Süreci

12 Mart döneminde insanların mutlu olma istekleri Yaz Sonu romanında sıkça işlenir. Eserde dönemin karamsar havasından bunalan insanlar bir “kaçış” düşüncesi

içerisindedirler. Herkes bu baskı ve yıldırma ortamından sevdikleriyle birlikte uzaklaşmak isteğini taşır:

“... Tek özlemi: Hepsi, bütün sevdikleri, sevmek istedikleri neden hoşlanıyorsa onu da taşısın yanında. İstenmeyen, kemirip tüketen ne varsa geride kalsın. Her güne dalan ne varsa, günlük yaşamı karartan ne varsa, bizi yaşayıp yaşamadığımızdan kuşkuya düşüren, durma bilmezliklere sürükleyen ne varsa geride kalsın yeter ki.”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 92)

Çağdaş insanın karamsar ruh hâli Yaz Sonu romanında aralıklarla ele alınır. 12 Marttan 12 Eylül'e kadar geçen süreci konu edinen romanda dönemin umutsuz havası insanları da bunaltmıştır. İnsanlar yarınlardan umut etme duygusundan uzağa düşmüşlerdir. Umudun “yapma çiçekler” gibi gerçek dışı bir eylem olduğuna inanılmaktadır. Çünkü insanlara umut verecek hiçbir hareket yoktur. Umudun eden insanlar da bunu hicivleriyle, acılarıyla beslenen bir ruh hâliyle yapmaktadırlar:

“ Büyülü bir ya vardı o bekleyişte. Düşler kurmayı unutmış bir insanlığın küçük, görünmez bir hücreydim. Düşünden boşaltılmış yüreklerin çağıracağı her umut türküsü, kırık plakalarda tökezleyerek, cızırtılarla yansıyor. Hicivleri çok andıran bir tınıyla yankılanıyor her yanda. Bir kaçış ve kendini aldatış oyununun milyonlarca güldürü maskesi altında, ağızların kımıldadığına, gözlerin baktığına nasıl inanabilirsiniz? O kalın maskelerin altında bir düşler dünyasının da varlığına nasıl inanabilirsiniz? Yarın... Yarına... Bu, artık insanın kendi sesi değil. Karınlarındaki bir düğmeye bastırılarak çıkarttırılan yarına, yarına'lar... Yapma çiçeklere denk, yapma umutlar... ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 139–140)

1960'lı yılların başından 1980'li yılların ortalarına kadar ülkede hüküm süren kovuşturma havası insanları, özellikle de aydın kitleyi derinden etkilemiştir. O dönemde bir çok kişinin devlet tarafından fişlenmesi, içeri alınması insanlarda bir güvensizlik, tekinsizlik duygusu yaratmış ve pek çok kişi izlendiğini, ileride içeriye alınacağını düşünmeye başlamıştır. Bu bulanık ve puslu atmosfer insanların gündelik yaşamlarına, aile ilişkilerine, bireysel yaşamlarına da derinden sirayet etmiştir. Ortam gereği kendilerini gizlemek zorunda kalan insanlar bir süre sonra birbirlerine karşı da bu tutumlarını sürdürmüşlerdir. Yaz Sonu romanında insanların kendilerini her anlamda gizlemelerinin yalan ilişkiler doğurduğu, gerçeğin ise çok farklı olduğu anlatılır:

“ Mektup satırlarında, telefonlardaki seslerle, denetime uğratılmış sözlerde her şey gizli kalıyor. Üstüne kilit atılmış tarihsel belgelere, dışışleri, içişleri bakanlıklarının arşiv dolaplarına benziyorduk. O, birbirlerinin gözünün içine bakmaktan durma kaçınan insanların birbirlerinden her an biraz daha uzak düşmeleri, ülkedeki yılanmış kan, çürümüş et kokusu örtülüyor. Örtünüyorduk. Örtünmeye, kilitlenmeye öylesine alışılmıştı ki, o mektuplarda, telefonlarda, kaçırılan bakışlarla yüzyüze gelmelerde artık apaçık olmayı, tam kendimiz olmayı bir türlü beceremiyorduk. Yedi kat toprağın altına gömülmüş eski kentlerdik. Bizi, bir kazıda bulup günyüzüne çıkarsalar, salt birer ören diye seyredebiliriz. Freskleri, yazıtları bulunmayan dilsiz birer ören. –Anlatmaya kalkışmam belki de bundandır-. Kuşkusuz yaşamıştık; işte, kazılardan belli ki, yaşamıştık. Kilidi kırılıp, tıpası açılıp yaşama katılmayan bir yaşam ne demek? yoktuk, hiç olmadık.”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 156)

Yaz Sonu romanında “gözetlenme” kaygısının romanın geneline yayılan bir atmosfer oluşturduğu görülür. Devlet tarafından sürekli gözetlendiklerini düşünen insanlar da bu durum bir süre sonra bir genelleşmekte ve çevredeki bir çok kişi ajan olarak görülmektedir. Romanda bu hisse kapılan kahraman gözetleme ve fişleme işlerini yapanları birer yılanı benzetmektedir. Bu durum o yıllardaki toplumsal havanın bireylerin akıl sağlıklarını tehdit edecek derecede bir sıkıntı taşıdığını göstermektedir:

“ Bülbül seslerini, -makine cızırtılarını bile- çok geçmeden ağulu dilleri dışarı çıkmış, çeşitli boy ve renkte engerek yılanlarını örttü. Hepsi üstüme üstüme geliyor, beni dört bir yanımdan sarmaya, boynuma, bacaklarıma, belime dolanmaya hazırlanıyorlardı. Esmerleri, sarışınları, zayıfları, şişmanları...
Hepsi. Hepsi, böyle, durma bir karabasani yaşatan gözcüler. Durma teftişteydiler. Kendi dışlarında ne varsa teftiş eder, gözetler, yargılandılar. Bir an olsun gözetlemedikleri, kendi iç dünyaları. Orada, kendi içlerinde kısa süreli yolculuklara bile çıkmazlardı. En yakın topraklarını bile sürüp biçmezler...”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 161)

Türkiye’de uzun yıllar süren karmaşa ortamı genç yaşlı, kadın erkek herkesin dünyasına bir kara bulut gibi çökmüştür. Bu karanlık havaya alışan insanlar mutluluktan söz etmeyi bile unutmuşlardır. İnsanlar içgüdülerinin seslerini bile artık duyamaz bir hale gelmişlerdir. Bu derin depresif hâl insanları tüm insanî değerlerden uzaklaştırmıştır:

“ Ülkedeki yıllanmış kan ve çürümüş et kokusu gittikçe baskınlaşıyordu. Mutlu olmak bir yana, mutluluklardan söz etmek bile güçleşmişti. Aşk yoktu. Tümünden unutulmuştu. Ölümlere henüz kanıksanmamıştı, ama eli kulağında. Kapılar iyice örtülü. İnsanların yürekleri daha da kötü kitlenmiş... Kimse, hiçbirimiz, o kan ve çürümüşlük kokusunun yatak odalarımıza dek daldığının, sevişmelerimizin içine dek sızdığının, o sevişmeleri doğrayıp pörsüttüğünün bilincinde değildik ama. ”
(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 185)

1970’li yıllardaki kuşku atmosferi Tutsaklar romanında verilmeye çalışılır. Küçük mahallelerde bile insanlar sürekli birbirlerini gözlemlemekte, davranışlarını takip etmekte ve birbirlerinden “ispiyoncu” diye şüphe etmektedirler:

“ – Seni neden getirdiler be Osman Usta? Ama, sakın korkma. Belki sen, bizden korkman gerektiğini düşünüyorsun... Demek istediğim, Osman Usta... Bizden korkma... ”

Açık açık söylüyorlar işte. Kendisini ispiyon sanıyorlar. Kambur, yaşamaktan bıkmış, kimseyle konuşmaz, kahveye bile gitmez, korkak, hiçbir toplantıya katılmaz... Bunları düşünüyor olmalıydılar yıllardan beri. Şimdi başka sıfatlar da eklediler bu kanılarına. Herkes kuşkulu bu ortamda. Herkes, birbirini suçlamaya hazır. ”
(Kutlu, Tutsaklar, 306)

Günay Rodoplu 12 Mart Muhtırası sırasında ülkenin önemli siyasî ve sosyal güçlerinin aldığı tavrı eleştirir. Viva la Muerte’de Rodoplu muhtırayı onaylayan kesimleri iki yüzlü olmakla suçlar:

“ ‘ Saat 12.40’ta TRT Haber Merkezi’ne bir tümgeneral ve iki albay girdi. Üç subay doğruca İç Haberler Müdürü Doğan Kasaroğlu’nun odasına girdiler. General Ögün elindeki kapalı zarfı uzattı ve ‘Açın, gereğini yapın’ dedi. Zarfın içinden 12 Mart Muhtırası çıktı. 4 saat 18 dakika sonra Demirel hükümeti istifa etti.’ ”

Abdi İpekçi onayladı: ‘...salt hukuk açısından antidemokratik gözükən olayın aslında demokratik düzenin korunabilmesi amacını güttüğü ortaya çıkacaktır.’

DİSK onayladı: ‘12 Mart Muhtırası, işçi kesiminin devrimci kesiminde büyük bir ferahlık yaratmıştır. Disk Atatürk devrimlerinin ve Anayasa ilkelerinin korunmasında, uygulanmasında, geliştirilmesinde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin yanında olduğunu belirtmekten kıvanç duyar.’

Dev-Genç onayladı: ‘12 Mart Muhtırası’nı tespit bakımından olumlu buluyoruz. Ancak, bu parlamentodan güçlü bir hükümet çıkmaz.’

Türk-İş onayladı: ‘12 Mart Muhtırası’nı benimsiyoruz.’

İki anayasa profesörü, Bülent Nuri Esen ile Bahri Savcı onayladı: ‘Muhtıra ve istifa hukuka uygundur.’

‘ Ne iki yüzlülük değil mi?’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte!, 381–382)

12 Mart döneminde bir çok öğrenci ve öğretmen eğitim hakkından yoksun kalmışlardır. Valla Kurda Yedirdin Beni’de 12 Mart dönemindeki faşist güçlerin öğrencileri ve öğretmenleri dövdükleri anlatılır. Amaç bu sessiz çoğunluğu sindirmektir:

12 Mart döneminde 'devlete yardımcı güç' olarak ilan edilen faşist militanlar, Birinci Milliyetçi Cephe'nin kurulmasıyla birlikte halka karşı saldırılara geçtiler. Öncelikle lise öğrencileri saldırı hedefi oldular. 1975 yılında, birinci MC döneminde, polis ve orta dereceli okulların idari kadroları faşistleştirildi. Öğrenciler arasında destek bulamayan okul yöneticileri, dışardan getirdikleri lumpenlerle okuldaki sessiz çoğunluk üzerinde terör estirdiler. Her gün okula giden öğrencilerden bir kısmı sokaklarda ya da okul kapılarında dövülüyor. Öğretmenlere baskı uygulanıyor. Bakın, Fatsa Lisesi'ne tayini çıkan felsefe öğretmeni Osman Baran Can'ın okula geleceği haberi, MHP yanlısı lise müdürü Abdullah Barın tarafından öğrencilere nasıl duyuruluyor:

"Arkadaşlar, bir komünist öğretmenin tayini okulumuza çıkmıştır. Bu hafta Ankara'ya giderek tayinini engellemeye çalışacağım. Eğer başarılı olamazsam, geldiği günün sabahı burayı beğenmeyerek kendisi çeker gider." Yirmi gün sonra, ilçe lisesine gelen bu arkadaşımız, birkaç faşist öğrenci yanında okul dışından gelmiş kalabalık bir faşist grubu tarafından zincirlerle, sopalarla dövüldü. Polise yapılan başvuru da sonuçsuz kaldı. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 400)

Tutsaklar romanında avukat Mehmet Kadri'nin gözlemleriyle 1980'lere kadar geçen otuz yıldaki Türk toplumu irdelenmeye çalışılır. Mehmet Kadri bu süreci ihtilallerle, acılarla geçirmiş olan halkın bir süre sonra bireysel acılarının hesabını sormaya girişebileceğinden ve bunun da bir tür terör yaratacağından kuşkuludur. Toplum adına yapılan işlerin başarısız olması durumunda her kesimin diğerini suçladığı ve kolaya kaçıldığı dile getirilir. Toplum bir bütün halinde bu başarısızlığı irdeme yoluna gitmemektedir:

“ Yine de... Buradaki tuzak... Çoğalışın ardına gizlenmiş olan tuzak. Gitgide korkusu artıyordu Mehmet Kadri'nin. Her bilinçli adımından o adımın üstüne basan, kolaya kaçma eğilimi gelirdi. İlerdeki yılların buna gebe olduğunu adı gibi biliyordu. Bu çocuklar, zaman içinde, yanlışlarını görecektir ve bunu vurgulayacaklardı ama, onların neden olduğu acılar çok kişiye kısa süre sonra korkunç ve adaletsiz görünecekti. Bu, ölç alma isteğine dönüştüğünde, bireysel terörün yaygınlaşması kaçınılmaz

olurdu. Bireysel terör kadar topluma tedirginlik verecek başka bir aptallık olamazdı.

Yıllarca bu olayların içinde yaşamak... Otuz yılı böyle geçirmek kolay değildi. Otuz yıl, bundan yüzyıl öncesinde, bir insan ömrü anlamına geliyordu. Çalkantı, kendisinin sorunlarının başladığı günden beri hep öyle, sürüp gidecek miydi?

Toplumların belli acılardan geçmesinin kaçınılmaz olduğunu biliyordu. Bunun önlenebileceğini sananlar da olmuştu. 1932 ve 1933'de Kadrocular, toplumun sancısız gelişebileceğini düşünmüş, bunu sağlayacak önlemler önermişlerdi. Üvey babası Kadri Bey, Kadrocuları tutardı. Başarısızlığı kabullenmemişti. Yarım kalan şeylerin başarısızlığını, herkesin yaptığı gibi, başkalarına yüklemişti. Zaten, her başarısızlık, başkasının suçu değil miydi?

Kendisi de böyle düşünüyordu aslında. Kolaya kaçmak da, bu toplum insanının yapısından geliyordu. ”
(Kutlu, Tutsaklar, 319–320)

4.17.4.12 Eylül Süreci

4.17.4.1.Sosyal Travma

Türkiye’de uzun yıllar süren iç karmaşa insanların gündelik yaşamlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Her gün ayrı bir köşede bir insanın nedensizce öldürüldüğünü duyan insanlar sokaklarda rahatça dolaşamaz olmuşlardır. Bu korku onları herkesten şüphelenir bir hale taşımıştır. Bunun dışında güvenilen insanlar, kurumlar da bir bir olumsuz haberlerle gündeme gelmişler ve insanların güven duygusu ciddi anlamda yara almıştır. Üç Beş Kişi romanında sıkıyönetim altında bulunan insanların her gün duydukları katliam haberleri nedeniyle karışık duygular içinde oldukları ve herkesin sosyal bir travma yaşadığı anlatılır:

“...Git sen de kendine bir karı bul!.. Soylulukla pespayelik, incelikle edepsizlik barış içinde, elele; biri bir gün gerekirse öteki öteki gün, nereye gideyim, başımı nereye sokayım? –Sıkıyönetim on sekiz ilde iki ay daha uzatıldı.- Felsefeci oğlan, burnundan sümükler akasıya ağladı: ‘ Ben çok kadınsızım, çok kadınsızım, para da olmayınca...’ —Ankara’daki olaylarda bin üç yüz kişi gözaltına alındı.- En bedava spor koşmakmış. Ufuk, Şeker Fabrikası’nın önünde beş bin metreyi on dört dakika elli saniyede koşardı. Ağaçlara, elektrik direklerine işaretler koyardı. Her ağaç arası elli metreymiş. Kronometreyi ben tutardım. Ama o, hiç hız kesmezdi. Şeker’in önünde koştuğu kadar, kızlar arasında da, ipi göğüsleyene dek... İpi göğüslemek. Çok hızlı bir beş bin koşuktan sonra, hemen duramazsın. Hızın hızıyla sürüklenirsin... Ufuk’un o yeni yüzü, o yeni sesi, o çılgılık!.. İp göğüslenmiş, ama hala koşuyorsun, sürükleniyorsun, on ay ruhsuz bir evde devinimsiz oturuyorsun, üstüne işaretler atılmış ağaçlar, elektrik direkleri bir bir geçiyor önünden. –Üç ölü, dört yaralı. Bir ölü beş yaralı. Dört ölü, üç yaralı...(Adalet Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 16–17)

Gece sokağa çıkma yaşağının bulunduğu sıkıyönetim yıllarını anlatan Üç Beş Kişi romanında kahramanların hem bu karmaşa atmosferi hem de ülkedeki yasaklar nedeniyle kendilerini sıkışmış hissetmeleri anlatılır. Yasak olmasına karşın gece dışarı çıkmak zorunda kalan Murat hem kendisini takip edenleri kollamakta, hem de bu bunalımı dile getirmektedir. Onu bu bunalımdan kurtaran ise müziktir:

“ Her şey yalan. –Ardımdan geldiklerini sanmam yalan. Bir kuruntu. Hep cenazeler görmek, o cenazeleri bekler olmak, kendi ölümümüzü bekler olmak... İşte sola saptım, onlar da saptılar. İşte durdum, onlar da durdular... —Her şey yalan. Yalnız sulu kar, yerlerin ağdalı çamuru, Kardelen’in tüpü yüklenişi, tüpün altından sentetik elyafı baskın kumaştan etekliğine bulaşan... —Murat’ın içinde boğuntular. Soluk darlığı. – O da gülümsemeye çalışmıştı. Hatta Kardelen’in ardından bir adım atmıştı: ‘ Bir beste daha yaptım. Yepyeni. Bir gün istersen dinletebilirim sana...’”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 72)

12 Eylül sürecinin bireysel yaşamları nasıl etkilediği Ölü Erkek Kuşlar romanında ele alınır. Eserde dışarıdaki olayların, bunalım ve umutsuzluk olarak eve yansıdığına dikkat çekilir:

“ Böylesine keyifli olmak için geçerli nedenlerin var mı? Nasıl bir ortamda yaşıyoruz görmüyor musun? Her gün onlarca kişi öldürülüyor. Her şey bozuk, çürümüş. Hava kan kokuyor. Şıkır şıkır oynamak için nasıl bir özrün var söylesene? Lokması ağzında şaşkın bakakalıyor bana. Ayağında şort var, üstü çıplak.
Bak hele, diyor lokmasını çabucak yutarken. Ben de senin Rekla’ da, deterjan, yağ, çiklet ve bütün o bok püsür arasında hızla körleştiğini sanıyordum. Demek hala farkındasın olup bitenlerin. İşte buna içilir!”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 215-216)

Üç Beş Kişi romanında Ferit Sakarya 1980’li yıllarda dışarıdaki ölümler kadar insanların karamsarlıklarının da ürkütücü boyutlarda olduğunu belirtir. Toplumsal bir travma yaşayan Türk halkı umutsuzluğun pençesinde her gün ölmektedir:

“ Ferit’i ürküten dışarıdaki ölüm değil. İnsanların üstüne her gün biraz daha fazla çöken bu karamsarlık, bu umutsuzluk. O bulaşıcı hastalık. Değişimin düşmanı...”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 233)

12 Eylül döneminde topluma egemen olan duygu şüphedir. Bu süreçteki sıkıyönetim döneminde yaşamın ne kadar güç olduğu Ölü Erkek Kuşlar'da şöyle ele alınır:

“ Yürüyoruz. Oyalanıyor, bakıyoruz. Kimse bizi yadırgamıyor. Sanki görünür değiliz. Zaten görünür olsak polisin çoktan yolunuzu kesmesi gerekirdi. Sabahın köründe iki kadın nereye gidiyoruz böyle? Sıkıyönetimden haberimiz yok mu? Artık yok. Yıllardır sıkıyönetim altında yaşıyoruz, alıştık, sıkıyönetim olduğunun farkına bile varmıyoruz. Unuttuk ve kimse bize şaşmıyor. Bu garip şapka kadının başındayken bile şaşırtmıyoruz kimseyi.”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 338)

12 Eylül Türk toplumunda yabancılaşmanın hızla yayıldığı bir dönem olmuştur. Yanı başında gençler ölümler, işkence görürken bazı insanlar tüm bunlardan habersiz gibidirler. Bazı gruplar devlete karşı tavır alırken kimileri de devlet güçleriyle yakın ilişkide bulunmuşlardır. Ancak hangi grupta yer alırsa alsın insanların hiçbir şey olmuyormuş gibi yaşamlarına devam edebilmeleri ilginçtir. Bu sosyal travmanın farklı bir görünümüdür aslında. Bu durum Ruh Üşümesi'nde şöyle anlatılır:

“Dizden kopan bacaklar, parçalanmış kaburga kemikleri, taşla kırılan yeni yetme bilekleri, kent alanlarında kan akan, tarlalarda kan izi? Bırakın bizi, biz kendi hesabımızı kendimiz göreceğiz, diyen çılgınlıklar işitmemiş miydi? Ya da kahvede jandarmalar olurmuş. İnsanlar o gün birkaç genci yakalattıklarını konuşurlarmış; şakalar, takazalar arasında jandarmalarla birlikte pişti oynarlarmış: çakmağı sen aldın, yeni damadın şeyini de ben istiyorum haaa!
(Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 99).

Üç farklı darbe gören Türk toplumunda artık siyasal bir kimlik taşımanın korkutucu bir durum olarak algılandığı görüşüne Kaf Dağının Ardında romanında yer verilir. Romanda tıpkı 12 Eylül'de olduğu gibi siyasal görüşleri nedeniyle etiketlenmiş olan kişilerle en yakınlarının bile görüşmek istemedikleri gerçeği dile getirilir. O dönemde insanlar siyasal güçlerin tepkilerini çekmemek adına kendi siyasal görüşlerini sakladıkları gibi bu görüşlerini açıkça dile getiren kişilerden de uzak durmayı tercih etmişleridir. Daha da doğrusu buna mecbur kalmışlardır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

“Kuzum zahmet etme.. dedim.. diğerleri, başka kimse gelmedi, gelemedi çünkü korktular. Suça bulaşmaktan korktular., olur a!12 Eylül'de de, bazı kişilerin yanına yaklaşılmıyordu. Sen. Işık, Selma geldiniz, bu.. çok, gerçekten önemli, sağ olun. Teşekkür ederim.” (Işın, Kaf Dağının Ardında, 307)

4.17.4.2. Faili Meçhul Cinayetler ve Ölümler

İhtilal günlerinde geçen Üç Beş Kişi romanında insanların kolaylıkla nasıl öldürüldükleri anlatılır. Geceleynin dışarı çıkmak zorunda kalan Murat kimliği bilinmeyen kişiler tarafından öldürülür. Bu durum o yıllarda pek de tuhaf bir olay değildir. Zaten bu dönem boyunca bir çok insan faili meçhul cinayetlere kurban gitmiştir:

“ Yer gök kapkara. Murat, o sınırsız karanlıkta ağır ağır kayıyor. En son anımsadığı, beynine inen ağır bir cisim. Kasıklarında birkaç tekme. ‘Vurun lan, vurun!’ diye homurdanıyor biri. Karanlığa çıkmış kedi gözleri gibi, üç dört çift göz üstünde: ‘ Vurun, vurun... Öyle her dilediği saatte, her dilediği yerde elini kolunu sallayarak dolanma rahatlığı olmadığını anlasın... Herkes anlasın, herkes anlasın!..’ ”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 75)

Ölü Erkek Kuşlar'da 12 Eylül döneminde bir çok aydının faili meçhul cinayetlere kurban gitmesinin geride kalan insanlar üzerinde umutsuzluk duygusu yarattığı anlatılır. Aydınlar yaşamlarının tehlikede olduğunu düşünmekte, düşündüklerini özgürce ifade dememektedirler:

“ Dinle, diyor, acı içinde, Cevat'ı vurmuşlar...
Bir koltuğa çöküp radyoya kulak kabartıyorum.
‘ ... sırada kendisine kimliği belirlenemeyen kişilerce birkaç yönden ateş açıldı. Profesör Görgün olay yerinde...’
Kulaklarımı ellerimle bastırıyorum. Ayhan yüzü bembeyaz ayakta dikiliyor.
Cuma günü gördüm, diyor. Konuştuk ayaküzeri. Gülüşü gözümün önünde.
Bana kızından söz etti. Bir hariciyeciyi nişanlamışlar, öyle mutluymuş ki...”
(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 269)

Viva la Muerte romanında 1980'e giden süreç içerisinde işlenen bir çok faili meçhul cinayet gerçekleştirildiği anlatılır. Bu cinayetlerden biri de Mehmet Ali Dalcı cinayetidir:

“ Levent-Taksim dolmuş yolcuları ilk çuvalı Harbiye Orduevi civarında gördüler. Caddenin ortasına atılmıştı. Şoför çarpmamak için direksiyon kırdı, ana avrat küfretti. Sokağın ortasında çuval bırakılır mı?

Derken, bir tane daha, bir tane daha. Divan’a doğru cadde çuvaldan geçilmez oldu. ‘Ehliyet sınavından bin beter.’ Şoför birisine tosladı, fren yapıncaya kadar on santim üstüne çıktı.

‘ Anamı avradını!...’

Kadıncık, önde, şoförün yanında oturuyordu. Eğildi, baktı. Kan. Çuvaldan,

Kan

Sızıyordu!

Bir daha baktı

Çuval KIPIRDIYORDU!

Selamın aleyküm!

Yıl 1979

Çuvaldaki canlı

Mehmet

Ali

Dalcı. ”

(Alatlı, Viva La Muerte!, 603–604)

4.17.4.3.12 Eylül ve Aydınlar

Ölü Erkek Kuşlar romanında 12 Eylül sürecinde bir çok aydının yazıları ve düşünceleri nedeniyle hapse mahkum edilmesi konusuna yer verilir. Romanda Ayhan bir yazısı nedeniyle Anayasa’nın 141 ve 142. maddelerinden yargılanmış ve altı yıla mahkum edilmiştir:

“ Çok canım sıkılıyor Suna. Duruşmam vardı bugün. Altı yıl mahkûmiyet kararı verildi.

Öylece kalıyorum.

Şu başyazıdan mı?

Evet, yüz kırk bir- yüz kırk ikiye soktular.

Ama daha Yargıtay’a gidecek öyle değil mi? bozulur, olamaz bu. Kesinlikle bozulacak göreceksin...

Ne diyeceğimi bilemiyorum. Sofraya oturuyoruz. Nasıl avutabilirim onu?

Çeviri için de en az yarısı kadar bekliyor avukat, diyor. Neyse boş ver.

Boş yere sıkılıyorsun Ayhan. Bütün bunlar gözdağı, biliyorsun...”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 252)

12 Eylül sürecinde ülkenin aydın kesiminin mağduriyeti ölü erkek kuşlar romanında ele alınır. romanda bir çok aydının içeriye alınmasının ya da faili meçhul cinayetlere kurban gitmesinin geride kalanlarda da her an başlarına bir şey geleceği

kuşkusu yarattığı anlatılır. Onur da hapishaneye girme endişesi taşıdığı için bir valizle hazır beklemektedir:

“ Çiçekleri suluyorum. Bir içki daha alıyorum. Saçlarımı tarayıp giyiniyorum. Belki beni de alırlar. Hepimizi toplayabilirler. Hiç zamanımız kalmadı belki. Çantam ne zamandır hazır duruyor dolabın dibinde zaten. Yalnız çarşaf koymayı unuttum. Hiç yatamam, kirli, kötü çarşafı.

Gidip hapishane çantama temiz bir çarşaf koyuyorum. Yaşama, düşünme ve sevme hakkım elimden alınmadan bütün olanakları kullanmalıyım. Ayhan bu ayki dergiyi görmedi. Nasıl uğraştığımı yazdım ona. Nasıl kâğıt, matbaa bulduğumuzu. Görse mutlu olacaktı. Ama nasılsa görecektir. Şimdi bu karmaşayı düzene koymalı, korkularımı yenmeliyim.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 302)

12 Eylül sürecinde ülke aydınlarının bir kısmı yurt dışına çıkmak zorunda kalmışlardır. Ölü Erkek Kuşlar romanında Almanya'dan Türkiye'ye dönen Ayhan'ın durumu anlatılır:

“ İşte Suna, beş yılım! On beş dakikada sığıdı bu çantalara. Ne kadar kolay değil mi? El oğlu el üstünde tutar, kendi ülkende üç kuruşluk değer olmaz...”

Rektörlükten gelen yazıyı masanın üstüne bırakıyor. Alıp okuyorum. Bana bakıyor midesi ağrıyormuş gibi buruşturarak yüzünü. Hiçbir değişiklik kolay yıldırılmaz onu. Yeni durumlara alıştırmaya çalışıyor hırpalansa da. Derginin kapatılmasından sonraki ikinci darbe bu, sonbahardan bu yana. Ama bu kez çok sarsılmış görünüyor.

Niye döndün buraya, diyorum. Ne vardı da döndün? Almanya'da kalmalıydın. Değerinin bilindiği yerde. “

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 307-308)

Ölü Erkek Kuşlar romanında bir çok aydının, okur yazar insanın 12 Eylül sürecindeki sıkıyönetim nedeniyle kitaplarını yaktıkları ya da yok ettikleri konusu dile getirilir. Ayhan ancak yurt dışına çıktığı zaman istediği kitabı okuma hakkına sahip olur. Ancak geride kalan Suna için aynı imkân söz konusu değildir:

“ Bütün evi elden geçirdim. Dolapları yerleştirdim. Çatı odasındaki sandığın içinde bir zamanlar yatak odamızda duran bazı kitapları buldum. Hani Akasyalı Sokağı'ndaki evdeki yatak odamızda... Çok azalmışlar. Sen gözaltından döndükten sonra kara çöp torbalarına doldurup ağızlarını bağlayarak geceleri bize uzak mahallelerdeki çöp bidonlarına atmıştık çoğunu anımsıyor musun? Kalanlar da belki bir daha hiç okunmayacaklar ama onlara dokunmak bile haz veriyor insana. Çok güzel, çok özenli

kapakları, ciltleri. Oldukları yerde bıraktım onları. Düşünsene oralarda hiç olmazsa evinde istediğin kitabı bulundurma hakkın var.”

(Aral, Ölü Erkek Kuşlar, 376)

4.17.4.4. Türkiye'nin Çeşitli Katmanlarında 12 Eylül'ün İzleri

1980 öncesi kuşağın olaylara karışma nedenlerinden biri de ülke sevgisidir. Üç Beş Kişi romanında Murat Selmin'e olan aşkını analiz ederken bir ülkenin de bir kadını sever gibi sevilip sevilmediğini sorar. Çünkü yaşıtı olan bir çok genç dışarıda sevdikleri ülke için ölmektedirler:

“ Murat'ın çok derinlerden, başka bir dünyadan gelen sesi: Ben yalnız seni ve müziği seviyorum. Çocukken Kısmet'i de böyle severdim. Onun için ölebileceğimi sanırdım. Bir ülke, bir millet de böyle mi sevilir? Yaşıtlarım bunun için ölüyorlar. – Ağlardı.- Ben de ölebilirim. İçimde büyüüp duran, ama bir türlü notalara dökemediğim o müzik gibi, senin için de ölebilirim. Bu ses. Selmin'in içi yırtıldı: Böyle konuşma, böyle konuşma! – Kısmet batsın! O bozdu zaten aramızı...- ”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 255)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Mehmet Sedes'in dilinden 1975-1980 arasındaki dönemde Türkiye'nin çatışmalarla örülü gündemi şöyle özetlenir:

MC hükümetleri, halk muhalefetini faşist baskı güçlerinin terörüyle sindirmeye çalıştı. Bu politika, çatışmaların toplumsal bir temel kazanarak bütün ülke sathına yayılmasına ve bir iç savaş doğrultusunda gelişmesine yol açtı. Sonuçta, 1975-80 arası beş yıl içinde siyasal/toplumsal nitelikli çatışmalarda beş binden fazla insan öldü, yüz binlerce insan yaralandı, dövüldü, evleri, işyerleri bombalanıp kurşunlandı ya da yakıldı. Mahalleler, şehirler, kasabalar, hatta köyler ikiye bölündü; çorum, Maraş, Malatya, Sivas gibi yerlerde savaş sahneleri yaşandı; yüz binlerce insan yerini yurdunu terk etmek, başka yerlere göç etmek zorunda kaldı. Ünlü yazarlar, gazeteciler, profesörler faşistler tarafından düzenlenen suikastlar sonucu vuruldu, öldürüldü. (İfademin değiştiğinin farkında mısınız? Ben farkındayım. Bu satırları yazarkenki yorumum ne olursa olsun, o günleri hatırlarken devrimci hitabet üslubuna dönmekten kendimi alamıyorum!) (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 420-421)

12 Eylül ile birlikte tüm Türkiye'de görülen sıkı önlemler Fatsa'da daha şiddetle uygulanmış, okullar, camiler birer işkencehaneye dönüştürülerek insanlar işkenceden geçirilmişlerdir. Bu nedenle bir çok aile Fatsa'dan göç etmiştir. Devletin olayları bastırmakta kullandığı yöntemler uzun yıllar pek çok kişi ve kurum

tarafından insanlık dışı bulunmuştur. Fatsa olayları bu insanlık dışı durumun küçük bir örneğidir:

12 Eylül, Fatsa'ya iki ay erken geldi. 11 Temmuz'da başlayan işkence ve zulüm, o tarihten sonra da aynen devam etti. Reşat Akkaya görevden alındı, ama muhbirler icraatlarını sürdürdüler; şu farkla ki, artık maske takmıyorlardı.

Komando birlikleri köy okullarına yerleşti. Eğitim durdu. Bolu Komando Tugayı, bu okulları ve hatta camileri, işkencehaneye dönüştürdü. Köylüler, "koruculuk" yapmaya zorlandılar. Yurtdışında akrabaları olanlar yurtdışına, büyük şehirlere göçtüler. Fatsa'ya reva görülenler, işgalci ülkelerin sömürgelerde uyguladıklarından farklı değildi!

11 Temmuz günü, kariyerleri, panzerlerin, binlerce asker ve polisin kol gezdiği şehir merkezinde, faşist militanların yaşlı genç bakmadan, yüzlerce CHP'li, AP'li, MSP'li demokrat, devrimci dövdüklerini gördüm. Bu insanlardan hiçbiri şikayet dahi edemedi, çünkü karakolda tekrar dövüleceklerini biliyorlardı. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 531)

12 Eylül döneminde çoğu siyasal suçlu görülüp hapisanelere alınmış olan kadınlar burada çektikleri maddi ve manevi sıkıntılar, Ruh Üşümesi'nde ele alınır. Her şeyin paylaşıldığı bu yerlerde insanlar birbirlerine güven duyarlar. Çünkü birbirlerinden başka kimseleri yoktur. Bu zorlu şartlardan en çok etkilenenler ise çocuklardır. Özellikle de anne ve baba sevgisinden yoksun çocuklar:

Karşılıklı yardımlaşma olmasa, biz hiç birimiz sağ çıkamazdık oradan. Kadınlar aybaşı pamuklarını paylaşırlardı. İlaçları da paylaşırdık, vitamin haplarını falan. Çocukları, tabii, asıl çocukları.. Onları beslemeye, okşayıp öpmeye gücü kalmamış anaların yerini ötekiler almaya çalışırdı. (Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 98).

Ruh Üşümesi romanında kadınların 12 Eylül öncesi dönemde erkekler kadar olayların içinde oldukları ve bundan zarar gördükleri anlatılır. Ancak yaşama tutunmak için çekilen acıların unutulması gerekmektedir. Ancak yaşananlar hafızalardan kolay kolay silinecek gibi değildir. Bu nedenle kadınlar çektikleri acıları canlı tutmakta, acı çekmeye devam etmektedirler:

Evet inan bana. İşçiler yürüdüğü zaman yürümüştüm ama, kadınlar yürüdüğü zaman yürümedim. Copla vurmuşlar, kadının belini kırmışlar... Bitanem unut demiyorum, unutma. Hiçbir şeyi. Bizi de. Fakat nasıl olacak? Ne dedin?

Unutmayınca nasıl bitecek? Yani nasıl başlayacak? Seni öpüşlerimi, göğüslerinde mine çiçekleri açtırışımı, çiğler ışıldattığı mı unutma, demek istememiştim. Saksıdaki çiçeğe su vermeyi unutma. Dolapta iki yüz elli gram kıymamız olduğunu unutma.

Şükür demiyorum! Şükürünle terk et beni!

Of bu kadınlar, kadınların acıları, acıların kadınları!. Bir teselli ver.

Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 101)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Fatsa olaylarına da değinilir. Bu olaylar sırasında bir çok solcu, devlet güçleri olarak tanıtılan ülkücü kişiler tarafından öldürülmüşler. Ancak devlet gerçekleri karartarak, suçluların cezalandırıldığını iddia etmiştir. Mehmet Sedes, kardeşi kardeşi kırdıran bu devlet anlayışını yadırgamıştır. Olaylara karışan pek çok genç işkence kurbanı olmuştur. 1980'li yıllarda Türkiye'nin küçük bir ilçesinde yaşanan Fatsa olayları o dönem Türkiye'nin genel görünümünü sergilemektedir:

Fatsa hakkında o kadar çok uydurma, yalan yakıştırma haber yayılmış ki, güvenlik güçleri başka bir ülkenin topraklarını işgale giden askerler gibi, daha ilk tabanca sesinde halka ateş açacak ruh halindeydiler. Ve tabii hiçbir direnişle karşılaşmadılar. Operasyon, maskelilerin ve Mehmet Çetin gibi asker elbisesi giymiş faşistlerin teker teker gösterdikleri evlerdeki "solcu"ların gözaltına alınmaları şeklinde sürdü. Maskeliler, daha sonraki sorgulamalarda işkencelere katıldılar.

Ordu valisi,

"Operasyon gereği olarak bazı kişilerin yüzleri maskelendi. Bu bir operasyon sırrıdır. İddia edildiği gibi, bu kişiler kesinlikle ülkücü değillerdir," dedi. Ne ki, komplodan habersiz bir yüzbaşı, maskeleri indirtip, kimlik tespitine kalkınca, Yılmaz Gezer, Şenel Güven, Halil İbrahim Kavcı ve Ahmet Hoşgönül isimli muhbirlerin ÜGD'li cinayet sanıkları oldukları ve arandıkları ortaya çıktı.

"Adam yüzünü kapatmış, ben hükümetin başbakanı olarak ne diyeyim?" dedi Süleyman Demirel, "Ayıp etmiş, sonra açmış, meğer ayıplıymış."

"Ayıplar" 1 Eylül'den sonra Fatsa'nın Elekçi yöresinde işe alınmak suretiyle ödüllendirildiler. Ordu'ya, "Ses isterim, kelle isterim," naralarıyla gelen eski Ankara Emniyet Müdürü, Vali Reşat Akkaya, 1987'de MÇP Genel Başkanlığı'na aday; Yeni Düşünce Dergisi'nin de önde gelen yazarı oldu. Balgat kahve katliamı, Mamak otobüs katliamı, Gümrük ve Tekel Bakanlığı baskını gibi olayları göz göre göre "Komünistler" in üstüne yıkmaya kalkıştığında, Ankara Sıkıyönetim Komutanı Nihat Özer'i bile çileden çıkarmıştı. Kor-general'in görevden alınmasını sağladığı bu adam, belinde çifte tabanca, elinde MP-S, Osmanlı'nın 'kır serdarı' gibi geldi, yüzlerce suçsuz insanın cezaevlerinde yıllarca yatmalarına neden oldu. Genç ve FATSA'lı olmak, gözaltına alınmak ve işkence görmek için yeterliydi.

Başka Belediye Başkanı Fikri Sönmez ve belediye çalışanları olmak üzere on binden fazla insan işkenceden geçti. Yara izleri, operasyondan üç yıl sonra bile hala duruyordu. 1983 yılında Amasya Askeri Hastanesi 69 kişiye

işkence gördüklerine dair rapor vermek zorunda kaldı. İki yıl (kadar sonra, 1985'te de Fikri Ağabey'i kaybettik. Amasya Cezaevi'nde öldü; zavallı bedeni daha fazla zulme dayanamamıştı. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 527-528)

Gençlerin 1980 öncesi içinde bulunduğu durum çoğu kez onları aileleriyle karşı karşıya getirmektedir. Çocuklar olayların bir sorumlusu olarak da anne babalarını görmektedirler. Romanda Füsün oğlunun ülkedeki olaylarla ilgili olarak kendilerini suçladığını anlatır. Özellikle varlıklı ailelerden olaylara karışmış olanlar ailelerini sermaye sahibi olmakla ve halkı sömürmekle suçlamaktadırlar:

“ ‘ Bugün içine keder bulaşmayan şey kaldı mı peki?’

Ülker. Bönlüğün kimi kez karnında bir gerçeklik pırıltısı da barındırdığını kanıtlarcasına, Ferit'in sözünü böyle diyerek kesiveriyor.

Jale, Ülker'i destekliyor:

‘ Öyle ya, yollarda, şurda burda gençlerin yüzüne hiç dikkat etmiyor musun? Gençlerin yüzüne hiç dikkat etmiyor musun? Hepsi öfkeli, gergin, bezgin... En azından kederli.’

Füsün da Jale'yi desteklemeye koşuyor:

‘ Kederle kalsa, yine iyi!..’

Kadehindeki içkiyi sonuna dek içiyor: Oğlum bizden ne istiyor? Babası mühendis. Devletin bir memuru önünde sonunda. O şantiye senin, bu şantiye benim; canı çıkıyor. Ben de İsveç Sefareti'nde işte... Ferit gibi servet üstüne servet yığmıyoruz, fabrika kurmuyoruz. Neden bizi suçlu görüyor? Bir kapitalist bile bizden daha yararlıymış bu topluma, öyle diyor.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 201)

12 Eylül sürecinin devrimci gençler açısından kötü bir dönem oluşunu Viva la Muerte romanında Şafak Özden tarafından anlatır. Özden, kendileri tutuklanırken ihtilali önceden haber alanların yurt dışına çıktıklarını anlatmaktadır:

“ ‘ 12 Eylül sabaha karşı dört buçukta, ilk bizi topladılar. Boranlar, Kutlular, Sakalsızlar, Keskinler... Tüyoyu önceden alanlar, ceplerinde pasaportları, ceplerinde paraları olanlar, ensesi kalınlar bizi sattılar, kapağı yurtdışına attılar. Bana hala ehliyet vermiyorlar, sabıqlıymışız diye! Biz yasaldık, yerimiz yurdumuz belliydi ya, bizi topladılar. Otuz dört gün, bir buçuk metrekarelik bir tuvalette tecritte kaldım. Parmak kadar sucuk parçasını o zamanın parasıyla bin beş yüz liraya satıyordu erler. Otuz dört gün sonra bıraktılar. Bir ay sonra tekrar aldılar. Yine bıraktılar. Savcı çağırıldı, ‘Bak, dedi, ya sen Çayırtepe'yi terk edersin ya da ben seni güneşiri tutuklarım!’ bir protokol yaptık, ben, niye anlatıyorum ki şimdi bunları sana!’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte!, 367)

4.17.5.İşçi Sorunları

Berci Kristin Çöp Masalları'nda işçi sorunlarının yanında kadın işçi sorunu da ayrıca ele alınmıştır. Romanda iş bulma umuduyla kadınların hayatları için önemli olan kararları almaktan vazgeçtikleri görülür. Evlenecek olanlar bu fikirlerinden, çocuk sahibi olmak isteyenler de bu isteklerinden vazgeçmek zorunda kalırlar. Zira işveren kadınların ya bekar ya da hamile olmamasını istemektedir. Ancak kadınların para kazanması ailelere mutluluk getirmek yerine aile facialarına neden olur. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

Çiçektepeli kadınların kulağına erkek işçilerin yerine kadın işçilerin alınacağı çalındı. Fabrikaların kapısında toplaşan Çiçektepeli kızlara nişanlanıp nişanlanmayacakları, kadınlara doğurup doğurmayacakları soruldu. Nişanlanmayacak ve doğurmayacaklar seçilip işe alındı. Fabrikalarda iş bulmak umuduyla nişan atanlar, karnında yuvalanan bebeklerini aldırarak için ebeye koşanlar çıktı. Kadınlarının ayaklarının Çöp Yolu'na bağlanmasıyla Birlik Çiçektepe yaşlılara ve erkeklere kaldı. Kadınların çoğu Vakıf Çiçektepe'de, erkeklerin çoğu da Birlik Çiçektepe'de işe dalınca aile faciası diye bir şey ortaya başını çıkardı. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 121)

İşçilerin sendikal haklarının farkına varmaları konusu Berci Kristin Çöp Masalları romanında da ele alınır. Romanda sendikalı olmanın işçi için bir güç olduğu farklı benzetmelere başvurularak şöyle anlatılır.

“Çöp yolundaki fabrikaların çoğu ilaçtan önce koşup sendikaya yazılmıştı. İlaç işçileri gece evlerde, gece Çöp Yolu'ndaki kahvede toplanıp durdularsa da ilaçta sendikalaşma uzun zaman askıda kalmıştı. Sendikasız oldukları için ilaç işçilerine ‘Tırnaksız’ diye ad yakıştırılmıştı. Karısına döl tutturamayan erkeğe benzetilmek ilaç işçilerinin gücüne gitmişti. İlacın tırnağı diye et dağıtmaları, kurbanın kanını alınlarına sürüp bağıra çağıra oynamaları bundandı.” (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 39)

Sendika kavramının halka ne denli uzak olduğu Berci Kristin Çöp Masallarında anlatılır. Kondu halkı ilk defa duydukları bu sözcüğün anlamını mahallenin en bilgilisi olarak düşündükleri Güllü Baba'ya sorarlar. İşçilerin bilinçli bir şekilde sarıldıkları sendikal çalışmaların Türk halkı için ne kadar yabancı olduğu romanda ortaya konulur. Böylece fabrikalarda patronlar kadar işçilerin de hakları bulunduğu fikri yaygınlık kazanmaya başlar:

“Herkes birbirine sendikamın ne demek olduğunu sorarken Güllü Baba sendikamın adının sandıktan gelme olduğuna dair açıklamalarda bulundu. Kader okutmaya gelen Çiçektepelilere işçilik ettiği günlerde işyerlerinde sandıklar olduğundan, eskiden işçilerin dileklerini kağıtlara yazıp bu sandıklara attıklarından bahsetti. Evlenenlere, evinden ölü çıkanlara, kolunu bacağını makineye kaptıranlara bu sandıklardan para çıktığını anlattı. Onun anlattıklarından sonra sıcak su çeşmesinin kuruması yüzünden çıkan kötü söylentilerin üstü kapandı. Bir beze Çiçektepe’nin dilekleri yazıldı. Güllü baba önde Çiçektepe’nin kadını erkeği arkada grev yerine ziyarete varıldı. Evlerden toplanan bulgur, un, mercimek grevci işçilere verildi. Güllü baba, çadırın önünde okuduğu duadan sonra, “Grevinizin başı sonu aydınlık” diyerek grevin kaderini okudu. Başına toplanan işçilerin rüyalarını yordu.” (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 40)

Sendikacılık çalışmalarının anlatıldığı Canbaz romanında sendikacılığın siyasetten uzak yapılması gerektiği anlatılır. Ülkenin başına farklı dönemlerde farklı görüşteki iktidarlar gelebilir ama sendikalar sürekli, görüşleri temelde işçi haklarını korumaktır ve bu temel anlayış hiç değişmez. Romanda sendikacılık çalışmalarının Marksizme bağlanması eleştirilir. Bu hareketin işçi haklarını korumada etkili olduğu doğrudur, ama sendikacılıkta amaç işçi sınıfını diğer sınıfların üzerine çıkarmak olmamalıdır:

“-Şey evet, aslında, sendikacıların doktrinlerle, politikalarla hiç ilgileri olmamak lâzımdır. Bizim işimiz, işçi meseleleridir, hem Selen bu meselelerle de alâkalanmaz.

-Sendikacılar umumiyetle Marksist oluyorlar.

-Olmamaları gerekir..dedi annem, sabırlı bir öğretmen gibi izah etmeye çalıştı.: çünkü efendim, işçi haklarını savunmakla işçileri milletin içinde ayrı bir sınıf olarak görmek ve ülke üzerinde tek onların hâkimiyetini istemek ayrı ayrı şeylerdir. Hem biliyorsunuz sosyalist memleketlerde bizim anladığımız manâda sendikal haklar tanınmaz işçilere.” (İşinsu, Canbaz, 18).

Fabrikaların sağlık kurallarını ihlal eden çalışma koşulları işçilerin uzun vadede ciddi sağlık sorunlarıyla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Berci Kristin Çöp Masalları’nda işçilerin uğradıkları kazalar nedeniyle vücutlarında oluşan kalıcı hasarlar anlatılmıştır. Bu durum bir süre sonra işçiler arasında sıradan bir durum gibi algılanmakta hatta toplum arasında bu işçilerin adları unutulmakta ve sakatlıklarına göre yeni adlar almaktadırlar. Bu durum bireyin sanayi çarkları arasında basit bir tane gibi öğütülüp yok edilmesi anlamına gelmektedir. Romanda bu yaklaşım şöyle anlatılır:

“Suyu ısıtan cereyanlı kazanı hayalinden kâğıtlara çizip konduculara gösterdi. Kızların elinde patlayan, oluk gibi karı akıtan, yüzleri delik deşik eden şişelerden söz etti. Sıcak suyun yarısının kan olduğunu söyleyerek eğri eğri konduları gezdi. Kadınlara uzaktan yüzleri yaralı grevci kızları gösterdi. Konducuları tek tek yanına katıp grev yerine götürdü. Bayılan işçilerle konuşmalarına önayak oldu. Bu sıralarda Çiçektepe’de Çöp Yolundaki işçilerin sınıf olduğu, sendikanın fabrikaları işçilerin üstüne yaptıracağı duyuldu, işçilerin dünyayı yerinden oynatacak bir güçlerinin bulunduğu dair söylentiler yayıldı...

Çöp Yolundaki fabrikaların işçiler arasında ikinci adları vardı. Kimi ciğer söndürür, kimi göz kurutur, kimi kadını kısır eder. kimi işçisini sağır koyardı. Çöp Yolunda, davul dengi dengine lafını, "Kanı kurşunlu yiğide, ciğeri tozlu gelin" lafi karşılardı. Bu laf akü işçisi gençlerin peşpeşe iplik işçisi kız almasından sonra ortaya çıkmıştı. Akü fabrikasında iki üç yıl çalışan erkeklerin kanına kurşun işler, kanı kurşunlu yiğit iktidarsızlığa düşer, evlenip Çöp Yoluna çıkamazdı. Bu işçilere bir tek sarım soluk iplik işçisi kızlar varırdı. Çöp Yolundaki âdetlerden biriydi bu.

(Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 42)

İşveren ve işçi arasındaki dengenin işveren lehine bozuluşu yine Berci Kristin Çöp Masalları’nda ele alınan konulardan biridir. Romanda işveren çeşitli resmi hilelerle işçileri sendikal haklarından vazgeçirmeye çalışmaktadır. Sonuçta bir işçiyle uğraşmak yerine resmi bir sendika ile uzlaşmak daha zor olduğu için işverenler, işçiler arasında sendikalaşmayı önlemeye çalışmaktadırlar. Bu durum Gülbey Usta örneğinden hareketle romanda şöyle ele alınmıştır:

Yeni müdür konuşmasından sonra işçilere fabrikanın üstü mühürlü kâğıtlarını dağıttı. İşçileri sendikadan istifa etmeye ve kâğıtları imzalamaya çağırdı. Muntazlar koşup kâğıtları imzaladı. Muntaz olmayanlar diken gibi yeni müdüre sipsivri baktı. Yeni müdür, kırk derece ateşinin olduğunu, hasta yatağından kalkıp fabrikaya geldiğini söyleyerek işçilerden çabuk olmalarını istedi. "Beni üzmayın çocuklar," dedi. İşçiler, ateşi olduğunu söyleyen yeni müdüre güldüler. Gülbey Usta gülüşmelerin arasından sıyrılıp saç plakaların başına çöktü. Eline çekici aldı. Eğri plakaları vura vura doğrulttu. Çökükleri dümdüz etti.

Gülbey Usta koynunda sendika fişleriyle geceleri konu konu dolanıp buzdolabına sendikayı sokan ustalardandı. Bay İzak'ın, onu durdurabilmek için önüne bavul dolusu iki buçuk lira destesi sürdüğünü Çöp Yolunda bilmeyen yoktu. Gülbey Usta'nın para destelerini çözmesi, makinelerin başında sessiz bekleyen işçilerin üstüne gelin pulu gibi savurması fabrikalarda keyifle konuşulurdu. Marifetleri arasında, buzdolabı işçisini gelin etmesinden başka, buzdolabının sendikalaşma tarihine 'Plastik pres işçisi' diye geçen ve daha sonra Çöp Yolundaki fabrikalara yayılan tek kişilik bir direniş icadı vardı. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 70)

Gece Dersleri romanında işçilerin kötü koşullarda ekmek parası kazanmaya çalıştıkları anlatılır. Bu koşullar bir süre sonra işçilerin sağlıklarını tehlikeye atmakta ve genç yaştaki işçiler bile hasta olmaktadır. Ayrıca sendika görevlileri bünyelerindeki gençlerden fabrikalara işçi olarak girmelerini ve oradaki işçileri bilinçlendirmelerini istemektedir:

Dışarıda caddeler yer değiştirmiş, fabrika kapıları kırılmış, gece evlerinin tavanları çökmüştür korkarım. Ama benden bir hayır ummayın. Teklifinize uyup kırgın bedenimi ölümle dalaştıracak halim yok. Söyleyin, küçük bir iplik fabrikasına işçi girmemi isteyen fikrinizden nerde çıkayım? Gönüllerinizin gözleri üstümden uzak olsun. İşçi olmak düşlerime denk değil. Süt kokulu soluğumla tuttuğumdan daha tazecik bir hayatı ele geçirme hayallerinin peşinden koştum. Ancak dalağıma ağrı saplandı. Boğazım ve göğüs kafesim de hıçkırıklara sahne oldu. Şimdi uzak ve silik görüntülere bakmaktayım ve tek bir duygu bile oluşturmamaktayım. (Tekin, Gece Dersleri, 18)

Cadı Ağacı romanında yetişmiş insan gücünün Türkiye’de değerlendirilemeyişi anlatılmaktadır. Edebiyat fakültesi olan bir genç kız çiçekçilik yapmakta, mimar olan eşi ise reklam panoları hazırlamaktadır. Türkiye’de birçok insan eğitim aldıkları iş dışında işler yapmak zorunda kalmaktadırlar. Koşulların zorladığı durumlar karşısında insanlar yeni işlerine bir süre sonra bağlanmaktadırlar:

“ ‘ Edebiyat fakültesini bitiriyor, sonra da çiçekçilik yapıyorsunuz. Neden?’

‘ Öyle işte. Bu ülkede bir sürü insan öğrenimleriyle ilgisi olmayan işler yapmıyorlar mı? Kocam da mimar benim. Ne iş yapıyor biliyor musunuz? Reklam panoları yazıyor. Ama artık o da çiçek satacak benimle birlikte.’

Kızın ilk müşterisiydiler, çayını içmişlerdi. Onun ayakta kaldığını gören Halil kalkmak isteyince kız onu omuzlarından bastırarak oturtmuştu. Anlatmıştı: Bu kentte öğretmenlik yaptırtmazlardı ona. Bir büroya tıklamak istemiyordu. Güzel şeyler yapmak istiyorlardı kocasıyla, dolu dolu yaşamak, insanlara güzel şeyler vermek istiyorlardı. Hiç değişmeyen, sürekliliğiyle insanı bunaltan bir iş değil, yaratıcı, üretken olmalıydılar. Öylesi bir iş oluşturana kadar burada çalışacaklardı. Çiçek satmayı, nişanlıyken nişanlısının her gün verdiği tek bir çiçeğin getirdiği sevinci başkalarına da yaşatmak için düşünmüştü.” (Kutlu, Cadı Ağacı, 140)

Islak Güneş romanında yoksulluk nedeniyle küçük yaşta limanda çalışmak zorunda kalan Hacı’nın ölümü anlatılır. Yazar hızla yükselmekte olan limanın temelinde bir çok çocuk olduğunu dile getirirken çocuk işçi kavramına da gönderme

yapmaktadır. Çocukların eğitim görecekları, oyun oynayacakları çağda sanayinin bir parçası haline getirilmeleri büyüklerin suçudur:

“Kim inanmadıysa Hacı'nın ölümüne, yanılmıştır. Hacı'nın erkenden öleceğini herkesin bilmesi gerekirdi. Hacı çok küçük yaşta yaşamaya başlamıştı çünkü. Hepimizden gözü açık yaşamak zorundaydı. O yüzden Cimi ya da Coni'nin arkadaşı oldu. Öyle olmak zorundaydı. İskenderun limanında liman betonlarının ya da onların bile altında, demirlerin ve ayakların arasında yitmiş nice kamyon ve nice on beş, on altı yaşlarında çocuk gövdesi vardır. Analarına başka Zehra Teyzeler uyuşturucu iğneler yapmıştır.” (Kutlu, İslak Güneş, 63)

Tutsaklar romanında birlik halinde gösterilen işçi sınıfının aslında ortak bir amaca sahip olmadığı dile getirilmektedir. Herkes bireysel çıkarlarının peşindedir. İşçi, köylü, memur kesimleri şu an birlik içindedir. Aslında her kesim söz hakkının kendisine sunulmasının peşindedir. Ancak gençler bu birliktelik fotoğrafına bırakarak sokaklarda çatışmakta ve can vermektedir. Bu durum romanda şöyle dile getirilmektedir:

“Çalışanları ön safa sürmek, aralarında, çevrelerinde ama az uzakta durup yönetmek, böylece kendi yetke isteklerini doyurmaya çalışmak sayılmaz mıydı, bu resimleri yaptıranların istedikleri? İşçiden istenilen şey, bir zincirin kırılması olmamalıydı. Zincir gerekli bir şeydi. Kol ve bacak bağlamak için değil, kuşkusuz. Biraz daha çok zekâyı gerektiren, biraz daha az kaba bir yüreklendirme yöntemi düşünmeliydiler. Liman işçisiydi yıllardır, biliyordu, hiçbir zaman kolkola girmezdi işçi, memur ve köylü. Bir yerde yalan söylemek, bu yalanı anlayanlarca sonuna dek kuşkuya düşmek için yeterli olabilirdi. Yeterliydi. Kol kola girmiş gibi gösterilen o insanların gerçek istediği, bu koşullar içinde birbirinin üstüne basmaktı, öne geçmekti, söz hakkının kendisine verilmesiydi. Öyle olmasa, tüm partiler, tüm hükümetler aynı şeyi istiyorlarmış gibi konuşurlar mıydı? Sözler, resimler ve verilen umutlar birbirine benziyordu. Çünkü, işçi, köylü ve memur, hepsi ayrı birer güç kaynağıydı. Onları bölmek, yönetmeyi kolaylaştırırdı.” (Kutlu, Tutsaklar, 312)

Buzdan Kılıçlar romanında çok ağır şartlarda çalışmalarına karşın geçinecek parayı elde edemeyen bir grup insandan söz edilir. Bu insanların adları Pılık Pırtık Adamlar'dır. Eserde Gogi bu insanların para kazanabilmeleri için modern dünyanın kurallarını iyi bilmeleri gerektiğini anlatır. Artık dünya eski bilgilerle yorumlanamayacak kadar değişmiştir. İnsanlar para kazanabilmek için

“hayvanlaşmaktadırlar”. Bunun tek çıkar yolu siyâsî yollara başvurmak, iktidara yakın olmaktır:

“Parayı araya araya ray olduk” diyorlardı. Yakalayıp gırtlığına basıncaya kadar, saatler saatleri yutmuştu. Bugünkü hayat şartlarına kıyasla, görüş açıları yetersiz kalıyordu. Bile bile lades deyip dini ananelere ters düşüyorlardı. Örneğin, iki gün önce, evlerine elleri boş dönecekleri az çok belli olunca, öfkeye kapılmışlar, Allahın cebinden peygamberi çalıp satmaya mecbur olmuşlardı.

Pılık pırtık adamların samimi paniğinden etkilenen Gogi, onlara da kendi ilişkilerini sundu. Düşlerini yoruma açmaktan hoşlanmadığı halde Teknojen'i yeniden canlandıracaklarını açıkladı. "Dünle bugün arasında artık en az altmış derecelik açığı değişti, iş konusunda sistemli istihbarat yapmak şart oldu," dedi. Şehirdeki hareketleriyle olmayan bir şeyin peşinde koştuklarını gereğinden fazla ayan beyan ediyorlardı. İnsanların hayvanlaştığı, hayvanların in-sanlaştığı, canavarane dünyada, tespitine göre, pedersahi yöntemlerle parayı bulmak mazi olmuştu.

Yetersiz oldukları noktaları gizlemeleri, vakit kaybetmeden planlı davranışlar içine girmeleri gerekiyordu. Siyasetten çevre yapma yoluna gitmeleri dışında çıkar durumları yoktu. (Tekin, Buzdan Kılıçlar, 56 -57)

4.17.5.1.Grev

İşçi haklarının savunulması konusunda işçi sınıfının kendisinin de duyarsız davranması Gece Dersleri romanında eleştirilir. Daha çok gündelik endişeleri olan işçiler geleceğe yönelik büyük adımlar atma konusunda çok istekli değildir. Romanda bir grev sırasında greve uygun davranmayan işçilerin eleştirildiği görülür. İşçi haklarını savunanlar onlara marşlar öğretmeye, işçi haklarını anlatmaya çalışsalar da onlar bu konulara çok da ilgi göstermemektedir. Sınıfın kendi içinde yaşadığı bu inançsızlık üzücüdür:

Kutlama mesajını almadan önce baklava kutusunun ardından koşan işçi kadınlar! Asıl saçma olan bu hikâyenin kendisidir. Bizler, bir dilim baklavanın, işçi kadınları, mesajlarımızdan daha çok etkilediğini kabul edemeyiz. Elbette ki baklava tahrik edici bir tatlı. Tüm vardiyalarda gazinoculuk oynayan grevci kızlara diyeceğimiz bir şey yoktur. Elimizden geldiğince onlara bildiğimiz marşları öğretmeye çalışacağız. Bu marşların dayatma olduğuna katılmıyoruz. Canları isterse türkülerin sözlerini bozup değiştirmeye devam edebilirler. Ama bizim inançlarımızın onların kulaklarından daha inatçı olduğunu yakında anlayacaklar. Her vardiyada en az on grevcinin öteki grevcilere bavullar içinde makyaj malzemesi satmasına gelince, paraları varsa alırlar bize ne? Arkadaşımız ayağındaki süet botun ucunun yırtılmış olduğunu, bot uçlarının işçilere havladığını, bu nedenle ayakkabılarını işçiler görmesin diye tahta sıraların altına sakladığını anlattı. Doğrusu çok duygulandırıcı bir manzara.. Benim önerim işçilerle dayanışma için toplanan eşyaların arasından yırtık olmayan bir ayakkabı bulup ayağına

giymesidir.. Bu arkadaş övünülmesi gereken her çabayı, özveriyi, bir zavallılıkmış gibi yansıttı bize.. Yakılacak bir makete giydirilmesi için son basma eteğini işçilere vermesi alkışlanacak bir tavidir.. Saygılarımla.. (Tekin, Gece Dersleri, 87)

İşçi sorunları Berci Kristin Çöp Masalları adlı romanda ironik bir dille ele alınmıştır. Romanda hakları olduğu halde greve giden işçilerin yönetim tarafından işten çıkarılmaları anlatılır. Hatta grev sırasında yapılan bazı uygulamaların gelenekleştiği ve diğer grevlerde de uygulandığı görülür. Bu durum bir süre sonra bir inanç sistemi haline gelmiştir. İşçi sorunları yasalarla çözülmek yerine bâtil inançlarla çözülmeye çalışılmaktadır. Bu durum işverenin işçi sorunlarına karşı ne kadar duyarsız olduğunu göstermektedir. İnsanı bir meta haline getiren bu sistem içerisinde fiziksel gücü fabrika koşulları nedeniyle yok olan işçiler yerine sağlıklı işçiler alınmaktadır. Bu durum insanı değersiz bir araç, bir fabrika parçası hâline getiren sanayileşmenin sonucudur. Amaç medenileşmek değil zenginleşmek olduğu için “insan” göz ardı edilmektedir:

Grevden sonra çadır tutan işçiler işten çıkartıldı. Akü fabrikasına ‘kanı temiz’ işçiler alındı. Kanı kurşunlu grevci akü işçileri arkalarına baka baka Çöp Yolu’ndan yürüyüp kayboldu. ‘Çadır tutan’ lafı Çöp Yolu’ndaki işçilere onlardan hatıra kaldı. O grevden sonra fabrikaların soyunma odalarında, helâlarında, grev yerlerinde başına adam toplayıp işçi sınıfı diye bir sınıfın varlığından, sömürüden laf açan işçilere ‘çadır tutan’ dendi. Grevlerde güvercin uçurmak, grev çadırı, grev bezi, grev başlatma türküsü gibi grevlerin bir parçası haline geldi. Uçurulan güvercin hangi fabrikanın damına, bacasına konduyorsa o fabrikanın greve çıkacağına inanıldı. Güvercinin bulunduğu fabrikanın işçileri alkışlarla, çılgınlarla dışarı çağrıldı. Grev çadırı, grev yerinde topluca oynanan bir oyunla güvercinin seçtiği fabrikanın işçilerine satıldı.” (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 38)

Grev işçilerin ya da memurların buldukları koşullardan memnun olmadıkları durumlarda başvurdukları bir yoldur. Devlet ya da işverenin işçilerden beklentileri olduğu gibi işçilerin de çalışma saatleri, maaş, çalışma koşulları gibi konularda işverenden çeşitli beklentileri vardır. Her iki tarafın istekleri birbiriyle uyuşmadığı zaman sorun çıkabilir. Arzu Sapağında İnecek Var romanında ise bu kez insanların değil, cinlerin grev yaptığı görülür. Cinler Cinci Celal’in acımasızlığı karşısında en son işi yavaşlatma kararı alırlar. Sonuçta onların da iş dışında yapmak istedikleri vardır:

“ Biz işi mahsustan yavaşlattık, celâl Hoca bizi sömürüyor. Sigortasız çalışıyoruz. Hep emir, hep emir. İlle de post uçacak. Definenin yeri bulunacak, falan filan. Bizleri hiç düşünmez. Hepimiz şurada onun için uğraşıyoruz. Bir sigara yaksak karışır, aylıklıkla suçlar. Sen de duydun ablacığım. Bu koşullarda biz niçin çalışalım? Greve gideceğiz. Post bu koşullarda havalanmaz. Sen durumları biliyorsun. Eh, bizlerinde bir hakkı hukuku olmalı. Biz toplu sözleşmeye oturalım diyoruz ya, celâl Hoca anlamazlıktan geliyor. Arkadaşlar bıkip usandı. Haklarımızı istiyoruz. Haklarımız bize verilsin!” dedi” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, 174).

Arzu Sapağında İnecek Var, bilinçlenmenin, eğitimin bir sonucu olarak görülen bu başkaldırı hareketi Cemal tarafından bastırılmaya çalışılır. Nasıl ki Türkiye'nin geçirdiği üç askerî darbeye gençler önemli, bir rol oynamışsa bu olayda da gençlerin büyük rol oynadığı anlatılır:

“Celâl Abi, Güneydoğu'dan geçiyoruz galiba!” dedi.
Eğilip iyice baktım.
Aşağısı toz duman.
Cin tayfası postun altından gene slogan atmaya başlamıştı:
“Kahrolsun emperyalizm!” sesleri kulaklarımızda çın çın çınıyordu.
Cinci Celâl,
“Bunlara da ne oldu anlamıyorum. Yasak kitap mı okudular acaba?” diye mırıldandı. Tayfaya seslendi: “Tamam çocuklar, yeter! Susun, kesin artık! Postu toplattıracaksınız alim Allah. Topumuz içeriye gireceğiz. Kesin ulan! Yeter artık anladık.”
Cinli Talip,
“Bilinçleniyorlar hocam. Galiba bunları bir eğiten var,” dedi.
Celâl Hoca,
“hayır, bir şey değil; postu toplar götürürler. Bu kadar heyecana gerek yok ki. Aralarında gençler var. Onlar kıskırtıyor,” dedi. (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, 186)

4.17.6. Devrim

Devrim Türk toplumunun uzun yıllar gündemini meşgul etmiş bir kavramdır. Temelde eşitlik fikrinden yola çıkan devrimciler gelir dağılımında bir eşitlik yaratılması gerektiğini, zengin fakir, patron işçi diye bir ayırım olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu amaca ulaşmak için genç, yaşlı, kadın erkek, kentli, köylü bir çok insan can vermiştir. Ancak bir türlü sonuca ulaşılammış, devrimcilerden bazıları bir süre sonra eleştirdikleri sermaye sahiplerinin arasına katılmışlardır. Olan yine yoksul halka olmuş ve “Devrim canlı kalabilmek uğruna kendi çocuklarını yemiştir”.

Canbaz romanında bu durum çarpıcı bir dille yoksul devrimci işçi Ali'nin ağzından şöyle anlatılır:

“ Bir yerlerde, bir sokak köşesinde Ali Çubuk gülümsedi. İşte devrim canlar yiyor, canlar kazanıyor! Devrim de tıpkı yedikçe büyüyen bir canlı gibi... Devrim canlı, devrim tükenmez. Tükenmemeli... sonu yok devrimin, sonu olmamalı. Bilinçli bir örgütün yönlendirdiği tek kişi bile bazen, tıpkı kendisi gibi, işte sonuç. Devrim canlar yiyerekten.. canlar kazanıyor! Doğmadan ölen bir bebe ve doğururken ölen bir ana, bir baba ki kayıptır.. ne olduğu belli değil. “Ye yavrum ye, daha çok ye. İş ki sen ölme devrim, sen canlı kalmaya devam et.”
(İşinsu, Canbaz, 245).

Devrim konusunda gençler arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Devrim konusuna yöneltilen temel eleştiri sadece işçi sınıfın egemenliğinin benimsenmesi, diğer toplumsal sınıfların göz ardı edilmesidir. Bundaki temel hareket noktası ise devrim konusunda Rus modelinin örnek alınmasıdır. Canbaz romanında bu eleştiri dile gelir:

“Gençler bölünüyor, parçalanıyor. Birbirlerine karşı geliyorlar, sert tartışmalar yapıyor. “işçi sınıfının egemenliği!” “Peki niçin yalnızca işçi sınıfının egemenliği de millet egemenliği değil?”... “Sosyal adalet!”, “Şüphesiz, fakat niçin Rus modeli ile?”.. “Kahrolsun Amerika!”, “Tamam, fakat niçin Rusya’ya da kahrolsun denmiyor?” (İşinsu, Canbaz, 260).

Gece Dersleri romanında devrimci bir grubun devrimin gerçekleşmemesi üzerine kendilerini sorgulamaya başladıkları görülür. Romanda bu yüzden kendilerini eleştiren grup üyeleri birbirlerine devrimin gerçekleşebileceğine gerçekten inanıp inanmadıklarını sorarlar. Bu sorunun cevabı önemlidir. Eğer inanmamışlarsa zaten devrime ihanet etmişlerdir. Çünkü devrimler inanç olmadan gerçekleşemez:

Yalnızca benim değil, dostlarımla bellekleri de yanıp kül olmuştu. O on yıldan onlara kalan küçük hikâyelerim anlatırmak, seslerini birleştirmek, duygularının rengini yakalamak işimize yaramayacak, biliyordum. Boğazın uzak kıyılarında, "Ne istiyorsa anlatın," diye tembihlenmiş insanlarla yürüyordum durmadan. "Devrimin olacağına inanıyor muydun? Yoksa onca bayrağa bakıp bütün insanların inançlı olduğunu, ama ne çare, senin bir utanmaz soyundan gelmiş bulunduğunu ve yazık ki bunu saklaman gerektiğini düşünüp derin derin iç mi çekiyordun?.." (Tekin, Gece Dersleri, 149)

Hoşça Kal Umut'ta devrimci gençlerin tek hedeflerinin halkı kurtarmak ve devrimi gerçekleştirmek olduğu anlatılır. Bu dönem gençleri görevlerinin çokluğunu ve zamanın azlığını neden göstererek aşktan, sevgiden uzak durmuşlardır. Bu dönem gençliği, halk acı çekerken bireysel duyguları acıları nedeniyle vakit kaybetmenin doğru olmadığını düşünmektedirler. Zaten böyle davrananlar da devrimci çevrelerden dışlanmaktadır:

“Artık yakalandığında düşmanın eline geçmiş askerdi ve savaş esiriydi. Bırakıldığında, düşmanı ezip geçmiş olan güçlü bir ordunun kendi istemi dışında savaştan uzak kalmış bireyi. Katılamadığı kavgalarda üzgün, kaçabildiğinde çok mutluydu. Çevresinde pek çok kız vardı, ama yaşamında yoktu. Aşk yoktu, sevgi yoktu: Görev vardı. Her yan, görev yazıyordu. Her koşul... Çünkü kurtarılacak ezilenler, ezilecek oportünistler vardı. Kendi kuşağının yaşam süreleri görevden başka bir şeye yetmezdi, zaman azdı. Çok geç kalmadan, yaşlanmadan ve herhangi bir biçimde sapmadan görecekti devrimi. Ne kalmıştı şunun şurasında? Hiçbir şey. Silahlı halk savaşının nereden başlayacağına bir karar verselerdi... (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 31)

Hoşça Kal Umut romanında devrimci çevrelerin zamanla nasıl birbirlerinden koştukları ve devrim düşüncesinden uzağa düştükleri, anlatılır. Romanda Oruç hapishanedeyken öğrendiklerini, dışarıdaki arkadaşlarıyla paylaşacağı düşünürken dışarıdakilerin içeride olanları çoktan unuttuklarını ve kendi sorunlarına daldıklarını fark eder. Dışarı çıktığında ise hem dışarıdakileri bırakıp gittiği hem dışarıdaki arkadaşlarının sorunlarına yardımcı olamadığı için kendini suçlu hisseder:

“Dışarıda çevresini saracaklar, yeni bir ortamda yeni güzellikler bulacaktı. Nasıl yeni güzelliklerdi bunlar? Aldığı dersleri aktaracağı; tartışacak, kabullenecek ve çevreyi giderek genişletme yeteneği olan arkadaşlar... O arkadaşlarının birine bile bulamadı bugüne kadar. Onların dertleri sorunları vardı ve mahpustakiler bu sorunlardan uzaktaydılar. Neredeyse suçlanacak yeniden. İçerdekileri bıraktığı için, dışarıdakilerle yaşamın zorluklarında birlikte olmadığından ...

Yine ve her zaman araftayım.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut , 44)

Tutsaklar romanında gençlerin devrim peşinde geçirdikleri süreç inceleme altına alınmıştır. Ayla Kutlu bir çok meslektaş gibi gençlerin gençlik heyecanlarıyla devrim yapmaya kalkıştığını, devrim düşüncesinin ülkemizde felsefî temellerinin tartışılmadığını anlatmaktadır. Eserde gençlerin bir Doğu mistisizmi içinde devrimi

ele aldıklarını ve umutla devrimin gerçekleşeceğine inandıklarını anlatılır. Bu tıpkı bir kulun Tanrı'dan dileğinin gerçekleşeceğine dair beklentisi olmasına benzemektedir. Gençecik insanların böyle bir umut uğruna “kelle koltukta” savaşmaları ancak onların geleceğe yönelik inançları ile açıklanabilir:

“ Büyük suçlamalar ve dogma olarak kabullenilmiş, savunulmaya hazırlanmış gerçekler... Bir yanda bunlar vardı; öte yanda: önlerinde kendi başlarına gelecekler gibi acı örnekler bulunmayan, yapılması gereken şeyle bulunduğu ve yapacaklarının yapılması zorunlu şeyler olduğuna inanan, kellelerini koltuklarına almış olanlar... Buna her iki yanda da korkunç doğulu mistisizmi ekleniyordu. Bu mistiklik, Pandora kutusunda kapalı kalan tek şeydi: Umut... Bir şeyler tam tartışılmadan, Tanrı'nın – ya da Tanrı yerine koydukları, Tanrı gibi güçlü ve yalnızca doğrular koyan şeyin-kendilerini yalnız bırakmayacağına, arkalarından yürümek için çok insanın beklediğine ve kanıt istediğine duyulan boş inanç. Sokağa dökülenleri avucunda tutan buydu. Başka istemler değil. ”

(Ayla Kutlu, Tutsaklar, sayfa: 106)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında “Nalan” örneğinden yola çıkılarak sömürünün karşısında olan ancak pratikte Şiran'ın kardeşlerinin emeğini sömüren devrimci bir kadın tipi anlatılır. Devrimci kimliğini eylem alanlarında ortaya koyamayan Nalan ev düzeni içinde bu kimliği sergilemeye ve yapılan her işi eleştirmeye çalışır. Halbuki bir devrimci olarak diğer insanlarla eşit oranda iş üretmesi gerekmektedir. Rodoplu bu karakteri şöyle irdeler:

Nalan'ın kendisini korumaya almasının 'bencilik'e benzer tezahürleri herhalde kaçınılmazdı. Benim gözlemlediğim onun da bu 'hizmet edilecekler' hiyerarşisinde yer almış olmasıdır. Çocuklarla kurduğu ilişki, bir abla, bir yengenin koruyucu, esirgeyici ilişkisi değil, 'eşitlik'miş gibi görünen, ama çocuklar çocuk olduğu için aslında onları kullanımı ile sonuçlanan bir ilişkiydi. Şimdi, buna bir tutam da ilerencilik, kadın erkek eşitliği, efendim, devrimci feminizm ekle. Bu demektir ki, kimse Nalan'dan, sırf kadın olduğu için yemek pişirmesini bekleyemezdi. Yine aynı gerekçelerle kimse Nalan'dan evi temizlemesini bekleyemezdi. Dikiş gibi, örgü gibi beceriler de devrimci kızların işleri arasında olamazdı. Şu halde, Nalan'dan geleneksel bir evin günlük faaliyetleri içinde rol alması beklenemezdi. Şimdi, tabii, hiçbir şey yapmıyor olmak da olmazdı. O da yapılanları küçümsemek, yapılanlardan pay almamak yoluna gitti. Ne gibi? Annenin uzun uzun pişirdiği, kaburga denilen bayram yemeğinden tatmamak gibi, çiğ köfteyi ağzına koymamak gibi. İnsana, yemediği yemeğin bulaşğını yıkatamazlar, değil mi?- Ya da, aile kadınlarının birbirlerine heyecanla gösterdikleri yeni bir örgü modeli ile ilgilenmemek gibi. Günlük hayatı biraz renklendirecek, her şeye rağmen biraz mutluluk getirebilecek hiçbir faaliyeti yüreklendirmemek gibi.

Şöyle anlatmaya çalışayım: Bu kadıncağız, benim Çiçek'li ve Feride'yi korumak isteğim kadın modelinin prototipi gibiydi. Yani, ne tığ işi, ne daktilo becerisi, buna karşın, dünyanın kendisine borçlu olduğu inancı; 'insanca yaşam' diye tanımlanan ve aslında birtakım muğlak tüketim taleplerinin karşılanması demek olan 'alacak' iddiası.

Girdiği hiçbir işte iki aydan fazla çalışmamış olmasını, patronların asık yüzünden çarpık kapitalizmin insanı köleleştiriyor olmasına kadar şaşkıncı ama kendi noksanlıklarını asla dikkate almayan bir belagatla açıklardı. İşe geç giderse, patron, trafiğin durumunu hesaba katıp, anlayışlı davranmalıydı. Daktilo yanlışı yaparsa, onun bir makine değil insan olduğunu hatırlamalıydı. Hastalık iznini alışılmıştan çok alıyorsa, ülkenin sigorta sistemi bu durumun neden olduğu zararları telafi etmeliydi, ilah! Zo! Nalan'ın, aile ekonomisinin ucundan tutacağına da güvenemezsiniz. Çünkü, 'bireyselleşme' henüz, 'yapmak istemediğin bir şeyi asla yapma', aşamasındaydı. Nasrettin Hoca'nın fıkrasında olduğu gibi, 'Sen hot, ben zat, kim verecek bu eşeğe ot?' gerçeği yadsınıyor, daha doğrusu, ot verme işi çocuklara ve Şiran'a yıkılıyordu.

Ama, dediğim gibi, eğer 'devrimci profesyonel eşi' diye bir tanım varsa, Nalan, oydu. Ne zaman kızmak gerektiğini, kime ve hangi oluşuma ne zaman 'faşist' denmesi gerektiğini, hangi konsere, hangi geceye ya da panele gidilmesi gerektiğini bilirdi." (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 271-272-273)

Her ülkede devlet organlarının yanı sıra farklı talepleri farklı yöntemlerle anlatan örgütler de vardır. Bu örgütlerin başlangıçta kuruluş nedenleri haklı olsa bile bir süre sonra şiddet eylemlerine başvuran bu örgütler sakıncalı bir hal alırlar. Gece Dersleri romanında Sekreter Rüzgâr kod adına sahip bir kadının gençliğinin önemli bölümünü verdiği sendikal çalışmaları anlatılır. Yıllarca kimliğin gizlemek zorunda kalan bu kadın, her zaman saklanmak zorunda kalmış ve tedirginlik hali onu bir hayli yıpratmıştır. Ayrıca halk adına yapılan bu faaliyetlere halkın bakışı devletin bakışından pek farklı değildir ve bu durum gençleri mutsuz etmektedir:

Ay ruhlar! Kara deryaların feneri hayatımın kırık parçalarını bile toplayamadım. Sonbahar donuk sarı rengiyle şap sup basarak geçti yüzümden. Gözlerimin içindeki bebekleri, lacivert kuyular gibi derin tebessümler çizen dudak kıvrımlarımı koruyacak kadar bile güç bulamadım. Aynı eski yüzlü koltuğun üstünde, dıştan bir kalıbı andırarak, iyice kısarak ciğerimi durdum ve fısıldandım. "Sekreter Rüzgâr kod adıyla koskocaman bir sitenin zemin katında genç yaşta mahzun kaldım. Yuvarlanıp giden hayatımın hayali, halkımızın bendeki hatırasına yüz çevirdi. Henüz şoku atlatamadım. Yıllar ve yıllar sonra doğduğu evde kendini arayan bir ıstıraplıdan farksızım. Adımı ve kim olduğumu aklıma getirmekte güçlük çekmekteyim ve deliksiz bir uykuya zorlanmaktayım." (Tekin, Gece Dersleri, 17)

Gece Dersleri romanlarında Türkiye’de 1950 sonlarından başlayarak 1980 ortalarına kadar geçen süreç demokratik hakların bazılarının kısıtlandığı bir dönem olmuştur. Bu dönem boyunca bir çok aydın fikirleri nedeniyle tutuklanmış, şüpheli bulunan kişiler polis tarafından izlenmiştir. Gece Dersleri romanında yasa dışı eylemlerde bulunduğu için sürekli polis tarafından izlendiğini düşünen genç bir kızın yaşamı anlatılır. Romanda bir yandan polisle mücadele eden kız bir yandan da yoksullukla mücadele etmeye çalışmaktadır. Gerçekten de o dönem gençliği hem maddi hem de manevi yönden çok çileler çekmiş bir nesildir. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

"Ey bedenimi saran yoksulluk senden tiksiniyorum," dedim, eski kot pantolonumun üstüne tüyleri top top olmuş, ilmikleri salınmış siyah kazağımı giydim. Pantolonumun bozuk fermuarına çengelli bir iğne taktım. Dışarı çıktım. Kar, "Lapa lapa lapa," dedi, "Dev Sefid de King Kong gibi erkek, ha?" Kocaman, suluboya bir resmin içinde küçük, kımıltılı bir gölge gibi ilerledim. İzleniyorum! Tepeden tırnağa ürperdim. Gizli bir buluşma için güçlkle biriktirebildiğim cesaret., kalbime saplanan korku., bedenimde açılan sızı kanalları., kara karışan öfke.. Beni kim İzleyecek, polis mi? Kocaman suluboya bir resmin içinde polis.. Hayır, hayır.. Yine de kalabalık meydanlardan ıssız sokaklara, yeniden meydanlara, bir koy. daha ara sokaklara girip iyice emin oluncaya kadar kendimi süzdüm. Vapura atladım, dalgaları geçip martı çılgınlıklarından sıyrıldım. Minibüslerin, trenin hızıyla gözlerimden kıvılcımlar çıkartarak uzaklara, çok uzaklara gittim. (Tekin, Gece Dersleri, 29)

Gece Dersleri romanında bir örgüt içindeki üyelerin bile zamanla savaşılan cephenin değerlerini benimsedikleri anlatılmaktadır. Romanda öncü kadınların bir süre sonra karşıtı oldukları tüketim dünyasının içine girdikleri başkanının bile bu yozlaşmadan nasibini anlatıldığı dile getirilir. Örgüt içinde yönetim sınıfı genelde sözde savunmalar yaparak günlerini gün ederken alt seviyedeki örgüt mensupları fabrikalarda zor bir mücadele içerisinde. Romanda örgütteki bu çifte standart şu cümlelerle anlatılır:

Halkımızın güneşli geleceğine iç organlarımı adamaktan kaçtığımı sanmayın. Karnımdan nefes alarak en güzel marşları nasıl kalbimin zarını yırtarak okuduğumu hatırlayın. İplik tozlan ve mekikler değil beni iki yüzü kara yapan. Burada, bu eski yüzlü koltuğun üstünde, bahçe demirlerinden toprağa düşen yağmur damlalarını sayarken, kulağımı huzursuzlandıran bazı şeyler duydum. Esmer tenli ve kara saçlı tüm öncü kadınlar, tanınmamak için saçlarını sarıya boyatmışlar. Küçük lülecikler ve iri dalgalarla

süslemişler alınlarını.. Çerçevesinde üç çift ışıltılı taş bulunan kelebek kanadı gibi gözlüklerle örtmüşler burunlarını. Bazı zengin akrabaların gardropları ve makyaj portföyleri yağmalanmış. Beni sayısız tehlikeden, haksız eleştiriden koruyan ve sevgisiyle yüreğimi ferahlatan Başkanımız da yok olup yerin altına geçmiş.. (Tekin, Gece Dersleri, 20)

Terör örgütleri günümüzde ülkelerin başlarını en çok ağrıtan sorunlardan biridir. Bu tür örgütler genellikle bir kitlenin haklarının ihlal edildiği düşüncesinden doğmakta ve bu hakları elde etmek uğruna şiddete başvurmaktan kaçınmamaktadırlar. Kumral Ada Mavi Tuna romanında ülkedeki iç savaştan bahsedilirken bu tür terör örgütlerinin bir süre sonra birer ölüm timi haline geldiği ve her türlü değerden yoksunlaştıkları anlatılır. Artık onlar kendi saflarında savaşanları bile öldürmekten çekinmezler. Bu büyük tehlike romanda şöyle anlatılır:

“ ‘ Kim bunlar? Neden öldürüyorlar bizi?’ diye sordu Tuna.

Sesi kütüphanede araştırma yaparken profesörüne rastlamış bir akademisyeninkine benziyordu.

‘ B.T.O. diyorlar kendilerine,’ dedi Yüzbaşı Birol, acı dolu bir sesle, ‘ Birleşik Terör Ordusu. Her inanç ve siyasi görüşteki bütün terörist ve anarşistlerin birleştiği yeni ve büyük bir grup. Kuralları mutlak kuralsızlık, hedefleri bu ülkeyi ve sistemi yok etmek. Yöntemleri cinayet!’

‘ İyi ama böyle bir ittifakın sonu olamaz ki...’

‘ Ah hocam ah! Bu artık tamamen bir özyıkım, toptan silme, bir kendini yok ediş! Saldırganlık ve nefretleri yalnız kendilerinden olmayana karşı değil! Artık kendi yaşamlarına yönelik katliamlar yapıyorlar. Baksana ekmek yedikleri fabrikaları, kendi çocuklarının tedavi edildiği hastaneleri ve ailelerinin öğrenim gördüğü okulları bombaladılar. İlaçları, ameliyat aletlerini, okul sıralarını kırıp, döktüler, yaktılar. Dün de ‘davaya ihanet’ten kendi arkadaşlarını öldürdüler. Artık ne için kurban vereceklerine dair ölçülerini yitirmiş bir grup onalar!’

‘ Kolektif çılgınlık bu!’ dedi Tuna, beyni kaynar suda haşlanmış gibi acıyla.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 288)

4.18.Şehirleşme

4.18.1. Şehirleşme/Betonlaşma

Şehirleşmenin kentleri birer beton yığına çevirişi insanları hüznlendirmektedir. İnsanlar anılarının olduğu mahalleri, bahçeleri birer apartman yığını ortasında bulunca büyük bir kayıp yaşarlar. Zaman sadece orada yaşayan insanları değil, sokakları, yolları, bahçeleri kısacası anıları da alıp götürmüştür. Şehirleşme özellikle İstanbul gibi çok göç alan büyük kentlerin çehresini daha çok

değiştirmektedir. Raziyanım için yıllar önce bir cennet olarak hatırlanan İstanbul artık çok gerilerde kalmıştır. Bu hızlı ve çarpık değişim, değişime en kapalı olan yaşlılar tarafından tatsız bulunmaktadır:

“Deniz yoktu. O koyu, lacivert, serin deniz, içine atlayana bir kristali çıtır çıtır kırıyormuş hissi veren su yoktu. Yerine herhangi bir liman şehrinin, bulanık, kirli, yüzülmez, suyu gelmişti. Erenköy’de ise yazlarını geçirdikleri köşkten, korudan eser kalmamıştı. Köşkerin, çınarlı, çamlı bahçelerin yerini gökyüzüne yükselen büyük beton apartmanlar almıştı. Raziyanım’ın akrabaları yüksek tavanlı elişi oymalarla süslü, çok odalı konaktan, yeni gelişmiş semtlerden birinde bir siteye taşınmışlardı. Misafirler için fazla odası bulunmayan bir apartmana. Gençler çılgın bir trafikte saatler harcayarak ulaştıkları iş yerlerinde yine çılgın bir tempoda çalışıp duruyorlardı. Çok yaşlılar baş döndürücü bir hızla akan şehrin günlük kargaşasına karışmaktan ürktükleri için, ancak evlerinin pencerelerinden takip ediyorlardı yaşamı. Raziyanımın yaşlıları içinse, bir zamanların en büyük keyiflerinden biri olan misafir ağırlamak, bir angaryaya dönüşmüştü artık. “(Kulin, Sevdalinka, 96-97).

Mekân ve insan arasındaki ilişki Kaf Dağının Ardında romanında da ele alınır. Romanda dünyanın en güzel şehirlerinden biri olan İstanbul’un el birliği ile nasıl yok edilmeye çalışıldığı anlatılır. Bir şehri korumanın aynı zamanda geçmişi ve tarihi korumak olduğu da romanda hatırlatılır. Ancak eserde bizim bunu başaramadığımız Batı’nın ise başardığı dile getirilir. Eserde Paris ve İstanbul karşılaştırması ile iki medeniyetin karşılaştırması da yapılmaktadır bir bakıma:

- Sana söz veriyorum., dedi., şu bir iki yıl içinde evlenmezsen, yani hâlâ benimle olmak istersen, Paris’de bir ev alacağım, oraya taşınacağız, yani İstanbul’dan sonra, dünyanın ikinci güzel şehrine.
 - Çok ciddileştin, neden? Hem neden birinci güzel şehri dururken, ikincisine yerleşecek misiz?
 - İstanbul.. Allah’ın bir hediyesi bize, biz de bu hediyeye hiç lâyık değiliz. Yıllardan beri, en güzeli, en çirkin, her mânâda çirkin yapmak için seferber olmuşuz. Paris’de ise, insan elinin yaptığı güzeli göreceksin, insanoğlunun "güzel"e nasıl erişebildiğini ve onu nasıl titizlikle muhafaza ettiğini" ni göreceksin.
 İstanbul’a kanımla, iliğimle öyle bir bağlanışım vardı ki, bir başka şehre, hele yurt dışına yerleşme fikri, beni tedirgin ediyordu. Bunu anlatmaya çalıştım. (İşinsu, Kaf Dağının Ardında, 220-221)

Islak Güneş romanında eski evlerin apartmanlara yenilişi anlatılır. Eserde hızlı ve çarpık kentleşme nedeniyle sağlam ve sağlıklı olan eski evlerin hızla yok olduğu,

bulunan her boşluğun kerpiçten yapılmış, sağlam olmayan, ancak görüntüsü güzel olan apartmanlarla dolduğu anlatılır. Bu süreçten en çok etkilenenler çocuklardır. Çocukların oyun alanları da bu birbirine benzeyen apartmanlarla dolmuştur:

“Kent kaymaya koyuldu. Kaymanın nedeni büyümesiydi. Tümenin ardından fenere doğru, fenerden Antakya yoluna, Fransız askeri mezarlığının sol yanında kalan bataklığı kaplayarak tepelere yanaştı. Herkese kerpiç lazımdı. Kerpiççi, daha sık kerpiç dökmeye, kerpiç sıralarını sıklaştırmaya koyuldu. Kazandığı parayla büyük bir apartman yaptırttı. Kumu bol, demiri ve çimentosu az tutulmuştu apartmanın. Ama üç katlı, her katta ikişer dairesi olan kocaman bir şeydi o günkü gözlerimizde.

Çocuklar, oyunlarını sokak aralarına kaydirmişti şimdi. Bir zamanlar meydana oynadıklarını söyleyen çocuklar vardı. Yeni gelenler yalnız sokak aralarını biliyorlardı. Kerpiç dökülen alan kısa sürede tümünden yitiverdi. İtişip kakışan ellerin, koşturan bacakların altından, çekilip alındı. Meydan küçük bir üç yol ağzına dönüştü. Geriye kalan her boşluğa, kerpiçinin yaptırdığı apartman benzeri yapılar dikildi. Bu üç katlı yapılar ne kadar baştan savma yapılırsa yapılsın, yükseklikleriyle, öne çıkmış geniş balkon ve pencereleriyle, sokağın evlerinden daha görkemli göründü gözlere. Evler eskimişti. Pencereleri dardı. Duvarları kalındı. Odaları büyüktü. Yerleri taşı. Oysa onlar başka türlü, yeni, göz kamaştırıcıydılar... Bizim oturduğumuz evler yenildi. Bu evlerin yenildiğine en önce evlerde oturanlar karar verdi. O yüzden köhneleşti sokak. Eskidi, daraldı.”

(Kutlu, Islak Güneş, 315-136)

Islak Güneş romanında belediyenin seçim yatırımı olarak halka arsa dağıtmasının kentte yarattığı sosyal değişim anlatılır. İlk günlerde bir ev sahibi olma için çabalayan insanlar zamanla dört farklı gruba ayrılırlar. Bu farklı gruplar aslında halkın sosyal ve ekonomik tabakalanışını gösteren önemli bir örnektir. Zenginler bu arsalarla tenezzül etmezken yoksul insanlar paraları olmadığı hâlde bir ev kurmaya çabalarlar. Bu durum aynı zamanda her seçim öncesi yapılan bu tür yatırımlarının şehirleşme planını bozduğunu ve doğayı tahrip ettiğini göstermektedir:

“Kent duvarlarını yıkıp genişlemeye koyulduğunda kıyıda tuttuğu düzlükten uzaklaşmaya başladı. Tümenden öte, fenere kadar olan yerleri belediye parasız olarak dağıttı. Bir seçim öncesiydi. Kendisine arsa verilen kişi, beş yıl içinde evini yapmak zorundaydı. İlk günler, öbek öbek insan doldurdu dağıtılan alanı. Herkes inanılmaz bir telaş içinde elinden kaçıracağı, bir gecede tozunun bile kalmayacağı korkusu ile gidip arsasının yerini saptadı, sonra çepeçevre çomaklar çaktı iple çevirdi.

.....

Böylece, kentteki insanlar dört kümeye ayrılıverdi hemen. Birinci küme, dağıtılan yeri beğenmeyecek kadar yukardaydı. Gereksinimi yoktu. Biraktı, fakir fukara sebeplensin diye. Üstelik öyle küçücük yerlerde oturamazlardı bunlar. Bu küme çok kalabalıktı, yani gelir düzeyleri çok farklı insanlardan

oluşuyordu, o yüzden bir tane daha edinivermek isteğini de duyanlar olmadı değil içlerinde, ama çekindiler. Dönüp bakmazmış gibi yaptılar. İkinci kümedekiler kendi oturdukları babadan kalma evlerine bir ev daha eklerse sınıflarının yükseleceğini sanan orta halli esnaf kümesi ve kentin yerlisiydi. Kent büyüyor, insanlar mantar örneği çoğalıyordu. Şimdi ne kadar kötü görünse de dağıtılan yerler, ilerde para ederdi. Üstelik işlerine ortak, evlerine ortak çocukları vardı. Torunları yetişiyordu. Bu yıl bir kat, daha sonra ikinci. Allah'ın izni ile elbet... Dahası da vardı; sonradan satılır, az daha dış sıkılır, her çocuğa ayrı bir ev açılırdı. Evlatlarının hayır dualarını almak, mezara gelmeleri, şöyle minnetle bir fatiha okumaları... Gözleri doluyordu bunları düşündüklerinde. Mal sahibi olmanın mezarlarında bile kendilerini mutlu kılacağına inanan insanlardı. Daha sonra, bir ev edinmek için canlarını dişlerine takmaya hazır olanlar geliyordu. Doğru dürüst bir hesap yapsalar kendilerine olan güvenlerinin yıkılacağından korkuyorlardı. Beş yıllık süreye güveniyorlardı. Çocuklarının boğazından, her tür gereksinmelerinden kesmeye hazır olan, gözü beş yıl sonrasında daha yakını görmeyenler. Son kümedekiler bunu bile göze alacak kadar kendine güvenemeyenlerdi. (Kutlu, Islak Güneş, 139-140)

Şehirlerin giderek bir apartman deposu haline gelmesi sadece çirkin bir görünüm yaratmakta geçmişe ait pek çok değeri de silmektedir. Bu nedenle hızlı ve çarpık yapılaşmaya sadece bir çevre ve şehirleşme sorunu olarak bakılmamalı aynı zamansa sağlıksız bir sosyal dönüşüm olarak da bakılmalıdır. Islak Güneş romanında bu durum şöyle anlatılır:

“Kentte büyük apartmanların sayısı hızla artıyordu. Bir zamanlar belediyenin dağıttığı arsaların üstüne zorlukla ev yapanlar evlerine yapımcılara verdiler. Yapımcılar bu evleri hızlı hızlı yıktırdılar. Apartmanlar, denizin çevresini dolaşan caddeden başladı ve durmadı. Denizin yelini kentin içine, ötelere kadar ulaştıran dar sokaklar, küçük evler, evlerin pencerelerindeki panjurlar, meydanlar, meydan çeşmeleri, yüksek ve yaygın okalıptüs ağaçları, doğramacı dükkanları, sebzeciler, gezgin satıcılar, evlerin bahçeleri, bahçelerdeki erik, yenedünya, zerdali, limon, turunç ağaçları, asma gülleri, yediveren gülleri, nisan gülleri, ebruli güller, evlerin iç kısmındaki taşlıklar, dışındaki teraslar, terasları çevreleyen kalın beton korkuluklar, iskeleden donla denize atlayan kayış derili çocuklar, şeker satıcıları, pestilciler, cambazlar, bayram yerleri, bayramlarda allı yeşilli süslenen faytonlar, bayramlar ve sevinçler; yerlerini çıplak pencereli, yüksek ve sıkışık yapılara bıraktı. Bırakmamak için çok nedenleri vardı, ama kimseler dinlemedi onları. Bir zamanlar ilk meydan yok edildiğinde de büyükler çocuklarını dinlememişlerdi. (Kutlu, Islak Güneş, 203)

Modern dünyanın bir getirisi olan betonlaşmanın sadece çevreyi değil insanların hatıralarını da yok ettiği Cadı Ağacı romanında anlatılır. Romanda gençliğindeki Ankara'nın sokaklarının, evlerinin yerini gökdelenlerin alması Nilüfer'i rahatsız etmektedir. Çünkü bu aynı zamanda onun da yaşlandığını ve tıpkı o

evler gibi çağ dışı kaldığını göstermektedir. Ancak yeni mimarinin de bir ruhu yoktur. Nilüfer yenileme çalışmaları altında yapılan işlerin de eskinin ruhunu yansıtmadığı görüşündedir:

“ Aşağıya vurdu, Olgunlar Sokağı’nı geçti, Karanfil Sokak’a saptı. Bu sokağın öğrencilik yıllarındaki görünümünü anımsamaya çalıştı. Ne güzel bir sokaktı o günlerde. Baharda, bu sokağın güzelliğini görmek için gelirdi. İki yanındaki beyaz salkımlar köpük gibi açarlardı. Apartmanların önlerinde bahçeler vardı. Şimdi sokak yenileniyordu sözde. Yenilenmek demek, daha çok kat, daha çok araba park yeri, daha bozuk kaldırımlar, daha doğrusu kaldırımsızlık demek. Kaç tane eski yapı kalmış? Koca teraslı sağlam yapılar... Üç, bilemedin beş. Yıllarca bu sokaktaki değişimi görmeden geçmiş, bir yerlere yetişmeye çabalamıştı.

Gökdelenin arkasındaki merdivenlerden inmeden, sağ kolda Adalar Apartmanı’nı gördü. Köhnemiş. Yan bahçeye dikilmiş akasyalar iyice yaşlanmış, Tanrı bilir, çiçek bile açmaz olmuşlardır. Sabahattin Ali bu apartmanın çatı katından çıkmış bir gün, geri dönmemiş. Halil’den daha gençmiş öldüğünde. Hemen kimse tanımıyor onu.” (Kutlu, Cadı Ağacı, 157)

Üç Beş Kişi romanında hızlı kentleşmenin mimariyi yok ettiği, artık insanların gökyüzünü bile bu çarpık yapılar nedeniyle doğru düzgün göremedikleri anlatılır. Romanda üst tabakanın bir elemanı olmasına rağmen sefahat düşkünlüğü nedeniyle kısa sürede her şeyini kaybeden Neval Hanım’ın küçük bir daireye yerleşmesi ve bulunduğu bu çevreyi yadırgaması anlatılır. Artık eski zaman köşkleri yerlerini gri, betonarme apartmanlara bırakmışlardır:

“ Bungunlukla uzanıp, az önce açtığı pencereden dışarıya bakıyor. İki yapı arasından ince uzun bir tahta parçası kadar görünüyor gökyüzü. Bu kadcarcık, kısacık ve soluk lacivertlikte tek yıldız görünmüyor. Pus mu? Arabalarda çöküşmüş egzoz dumanı mı? Yukardaki küçük açıklığın gökyüzü olup olmadığı bile belli değil, içaçıcı bir duygu getirmiyor; tam karşıtı iki yanlı yüksek yapıların üstünde mandal gibi duruyor. Mandal şimdi kapanacak ve Neval hanım artık sonsuza dek Yukardaki cani suratlı adamlarla tek başına boğuşmak zorunda kalacak.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 166)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında tarihi dokunun korunmayışı ironik bir dille anlatılır. Romanda insanlığın tarihinden bir ders almamakla kalmadığı, ondan geriye kalanların da hızla yok edildiği anlatılır. Eserde İstanbul gibi, birçok tarihi sürece sahne olmuş ve bir çok tarihi esere sahip bir mekânın ciddi temizlik ve bakım sorunları yaşadığı anlatılır. Bu sıkışıklıkta, karmaşada ve kirlilikte hiç kimsenin tarihten izler görececek hâli de yoktur:

“... Kimdi, rüzgâr mıydı, kulağıma şöyle bir şey fısıldanmıştı: Boşuna koklamayın, tarihin kokusu yoktur.

Ufala ez de bak bakalım, taşın bile kokusu çıkar, değil tarihin. (Bizim de şairlerimiz vardır.)

Kime söyleyeceksin? Arabalar korna çalar, kaldırımlarda ayak atacak yer yok İstanbul’da, ortalığı çöp götürüyor, tarih pis pis kokuyor.” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 25)

Betonlaşmanın yerel yapılaşmayı tehdit etmesi Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da ele alınır. Sara iki katlı evinin beton apartmanların tehdidi altında kaldığını görür. Sara bir gün bu yığının onun küçük evini de yok edeceğinin farkındadır.

“ Birkaç yıl önce arka bahçesine dikilen yayvan bir çift apartmanın gölgesine sığınmış, bu yüzden artık yoldan bakıldığında bir sirk çadırına ya da betonda bitmiş iri, zehirli bir mantara benzeyen bu evde.

İki katlı, yavruağzı rengi cephe boyası yer yer dökülmüş, beyaz panjurlu ev, kendisini ezen apartmanlar yapılırken geçirdiği yenilenme yüzünden eski güzelliğini yitirip beton-ahşap karışımı garip bir kişiliksizliğe uğramıştı. Eskiden çeşitli meyve ağaçlarıyla dolu olan büyük arka bahçe, sayısız pencereleri, çirkin balkonlarıyla apartmanın kapladığı alandan arta kalan çıplak, beton bir otopark avlusuna dönüşmüştü. Evi sırtındaki kalabalıktan biraz olsun kurtaran tek şey tepeden Boğaz’a bakan ön bahçenin büyük ölçüde kıyımdan kurtulmasıydı.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 147)

Yanlış şehirleşme anlayışı Viva la Muerte romanında da eleştirilmektedir. Binaların estetik değerden yoksun olmaları şehirlere kötü bir görünüm vermektedir. Sorun artık betonlaşma değil, estetik güzellikten yoksun betonlaşmadır. Bu nedenle Türk şehirleri batıdaki örneklere göre oldukça sıradan, gri ve statik bir görünüm sergilemektedir. Ayrıca inşaat yapımında kötü malzeme kullanıldığı için yapılan binalar, yollar çok kısa zamanda yıkılmaktadır:

“ ‘ İlginç olan, Türklerin bizim ‘kentsel gurur’ dediğimiz şeye sahip olmamaları, Türk şehirleri, inanılmaz bir pejmürdelik içinde. Bu herhalde, kent geleneğiniz olmadığı için böyle.’

Benzer şeyleri daha sonra Diana Pavloviç’in kocası, Profesör Pavloviç de söyleyecekti.

‘ Bir Türk şehrine tepeden baktığında gaddarlıktan başka bir şey görmüyorsunuz,’ demişti adam, ‘ufuk çizgisine hemen her zaman beton bloklar egemen. Binalar ya inşaat halinde ya da dökülüyorlar. Pejmürdelik de bundan kaynaklanıyor zaten. Yeni yapılan binalara bakıyorum, onlarda da hiçbir şıklık, hiçbir hoşluk yok. Birkaç Türk entelektüeli ile konuştum. Onlar

bunu hızlı kentleşme ile açıklıyorlar. Ben öyle düşünmüyorum. Bence, Türk entelektüellerinin nostaljisi yanlış konumlanmış bir duygu.’

“... Korkarım, Türkiye’de kalkınmanın sürekliliği yok. Kerpiç kulübelere beton yığınalara geçilmiş. Işıklandırmayı al; sodyum lambalara gaz lambaları aşamasından geçip ulaşmadığınız için olacak, demir sayacaklarını dikip üstüne ampuller yığıp geçiyorsunuz. Ya da artık restore edilmiş hemen her konağın bahçesinde gördüğüm beyaz boyalı demirdöküm zavalazingolar (aynen bu kelimeyi kullandı!) var. Boyalar bir yıla varmadan kabarıyor. Kaldırımlar çatlıyor, asfaltlar çöküyor. Çok acıklı...”

(Alatlı, Viva La Muerte!, 346–347)

Viva la Muerte romanında şehirde yaşamın insan için giderek güçleştiği ileri sürülür. Kalabalık, trafik, çevre kirliliği insanı şehre karşı düşman kılmaktadır:

“ Hastanenin kapısı şehrin nispeten sakin caddelerinden birisine açılıyordu. Gün ölmüştü. Ada’ya gitmese de arkadaşının sözünü tutup biraz dolaşması iyi olacaktı. Divan Otelinden Taksim’e çıkmaya niyetlendi. Eziyetli bir yürüyüş oldu. Trafik sersemletti, insanları lütfen barındırıyorlarmışçasına haşin binaları örten reklam levhaları bayağı, pirinç tabelaların dibine çömmüş kapıcı karıları çirkin, hamburgercilerden yayılan yağ kokusu iğrenç, avizeci vitrinleri rüküştü. Bu şehre yönelik bir sevgi geliştiremediğini düşünmüştü. Akranlarını onca heyecanlandıran Beyoğlu, Avrupa şehirlerinden arta kalan binaların hibe edildiği gün görmez sokaklar koleksiyonuydu. Şehrin onurunu kurtaran camileri, bir işportacı tezgâhının ortasına yerleştirilmiş çalıntı mallara benzetmişti. Çevrenin adiliği sanki onlara da bulaşıyor, onarlı da ucuzlaştırıyordu. Sevebileceği bir İstanbul’u, gravürlerin İstanbul’unu, oturduğu yerden, hayalinde yapılandırması neye yarardı ki! Nostalji denilen duygudan hiç nasibini almadığını, bunun nedeninin eski İstanbul’un da nihayet bir erkekler şehri olduğunu, o günlerde yaşamış olsaydı da zarif oymaların keyfini çıkaramayacağı bilgisi olduğunu fark etti. Kafes arkasında kapalı birine, bir kadına, şehir güzelmiş çirkinmiş ne fark ederdi ki! ” (Alatlı, Viva La Muerte!, 589–600)

4.18.1.1. Şehirleşmenin Getirdiği Yeni Kültür Biçimi

Kentleşmenin hızı insan ilişkilerinin de hızlı bir şekilde yok olmasına ve biçim değiştirmesine neden olmaktadır. Üç Beş Kişi romanında da hızlı kentleşmenin sorunlarından biri olarak iletişim kopukluğu ele alınmaktadır. Eski komşuluklar artık yerini apartman dairelerinin iletişimsiz yalnız insanlarına bırakmıştır. Köyden göç eden kişiler bile hızla bu yalnız insan yığınlarının arasına karışmışlardır. Artık komşusunun kim olduğunu bile bilmeyen insanlar güvensizlik duygusuyla evlerinde yaşamaktadırlar. Kimsenin kimseye güveni kalmamıştır artık:

“...Yıllar öncesinin bir tutukevi bile böyle ıssız, yalnızlaştırıcı gelmezdi. Orada çok olduğumuzu bilirdik. Burada, bütün camlar burun buruna, yine de kimsenin kimseden haberi yok sanki. Eski yaz gecelerinde, konu komşu, çentikli eşiklere oturup dertleşirlerdi. Ne kadar çabuk eskitilip atıldı o eşikleri paylaşmalar. On yıl. Bu gece, yine herkes çoktan eviçlerinde. Köylerden ilk geldiklerinde birbirlerine sarılıyor, dayanıyorlar. Sonra hepsi, yavaş yavaş, kendi bildiği yöne...”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 79–80)

Islak Güneş romanında 1950 sonrasında Türkiye'nin geçirdiği sosyal değişim İskenderun'dan hareketle ele alınır. Şehirleşme geleneksel değerleri hızla silmekte ve yerlerine Amerikanvari bir değerler silsilesi monte etmeye çalışmaktadır. Ancak bu yeni sistem manevi değerlerden daha ziyade ekonomik temellere dayanmaktadır. İşin ilginç yanı ise halkın bu değişime hızla ayak uyduruyor oluşudur. Medeniyet (!) büyük bir canavar gibi önüne gelen “eski”yi yıkmakta yerine “yeni” koymaktadır. Ancak “yeni” de kısa sürede “eski”mektedir:

Apartmanların alt katlarında süpermarketler açılmıştı. Kadın ve erkek kuaförleri – bunlar berber değildiler, berberlik sövgü gibi değişiyordu kulaklarına - , çamaşır yıkama fabrikaları, publar, şarküteriler, kokusuz büyük çiçekler satan çiçekçiler, pastaneler, diskotekler, parfümeri, bijüteri mağazaları ve oteller vardı artık. Oklahama pazarı, Kilis pazarı, Washington pazarı vardı, sokaklarda taksiler dolaşıyordu vızır vızır. Sokak hep aynıydı. Cebrail Usta'nın evi yıkılmış, meydan, sokağın sonunu kesen evlerle yitip gitmişti ama, vardı ve büyüyen bir kentte eskimiş bir sokaktı.”
(Kutlu, Islak Güneş, 203-204)

İnsanların kentlerin ufuksuzluğuna sıkışıp kalmalarının onlarda hem fiziksel hem de psikolojik bazı sorunlara yol açtığı bilinmektedir. Hava ve çevre kirliliği, kalabalık, uygun olmayan binalarda yaşama gibi nedenler insanları fiziksel olarak zorlayan şehir koşullarıdır. Bunun dışında insanı tutsak etmiş olan açgözlülük onlarda bir değersizlik değeri de yaratmakta ve insanlar hiçbir şeyi önemsememektedir. Bu durum insan için oldukça tehlikeli bir durumdur. Çünkü insanı diğer canlılardan ayıran nokta, onun bir değerler bütününe sahip oluşudur:

“ Hastalıklarının ve kötümserliğinin nedeni, oturduğu evin baktığı caddeyle aynı renkte olan gökyüzünde ve onların birleştirdiği çizgiyi kesen akıp giden otomobillerin gürültüsünde, eksozlarından attıkları zehirde, apartman bacalarında, o bacaların pis soluklarına neden olan bodrum katlarındaki kocaman kazanlardaydı. Bunlar fiziksel nedenlerdi. Dahası da vardı: İnsanlar, inanılmaz biçimde açgözlüleşmişlerdi. Her şeyi har vurup

harman savuruyorlardı. Yanlış ve değersiz şeylere özeniyorlardı, unutulmaların ve bırakılanların yerine yeni şeyler koymuyorlardı. Yanlışlarını anlamamakta direniyorlardı. ” (Kutlu, Tutsaklar, 158)

Şehirleşmenin birey üzerinde etkileri bu dönem yazarları tarafından ele alınmıştır. Şehirleşme hızının artışı bireyi giderek yalnızlaştırmaktadır. Öte yandan büyüyen ve talepleri artan şehir bireyi sadece manevî yönden değil, maddi yönden de zorlamaktadır. Şehirle mücadele edemeyen bireyler giderek hem beden hem ruh sağlıklarını yitirmektedirler. Bu durum bireyde ve toplumda geleceğe yönelik umutsuzluk ve karamsarlık duyguları oluşturmaktadır.

“ Geçenlerde mesela aynen böyle bir müşterisi ağız burun yamulmuş dut gibi gün ağarmakta gecenin beşi herif tutturdu ‘hadi! Gidelim Fatih’in mezarını bulalım yakasına yapışalım ne demeye aldın sen bu şehri? Kaydıraktan kaydır gemileri ver onca şehidi bunun için mi ulan hepsi?sarhoşluk işte inat etmiş gaza gelmiş” taksici ses etmezdi gene de ama bi de baktı ki sarhoş çıkarmış kafayı camdan bas bas bağılıyor “Fatih Sulaaan! ASultan fatiiih! Nerdesin? Kalk da bak! Bak ne hallere koydular torununu...haberlerde izlemişti geçenlerde tımarhanenin nüfusu epeyce artmış bu sene “belli arkadaki kadın da tırlatmış ulan bu canım memlekette ya kudura kudura ölecez ya da delire delire!” (Şafak, Mahrem, 11)

4.18.2. Doğaya Zarar Verme

Ayla Kutlu'nun Kadın Destanı adlı romanında insanın kıyıcılığı doğa üzerinden anlatılmaya çalışılır. İnsanlar birbirlerine kıydıkları gibi doğaya da kıymakta ve onu çirkinleştirmek, yok etmek adına ellerinden geleni yapmaktadırlar. Öyle ki artık doğa için insan yıkmak, yok etmek, bozmak eylemleri ile eş değer görülmektedir. Çünkü insan canlılığı ve bereketiyle kendisine hayatı veren doğayı öldürmektedir.

“Yıkıcıdır insan soyu. Yıkıcı, yok edici, hangi hesaplarla
yaptığı belirsiz, bunca kötülüğü
bir güzellik anıtı gibi sessiz ve vakur durmasına biz
inanmayız.
Yürür üstümüze insanlar, güzellik anıtı gibi dursalar da.
Kurtar bizi, insafsızlıktan...
Her yere giriyorlar, yalnızca kendilerininmiş gibi bütün
Dünya
Yurtlarımıza sahip çıkıyorlar, adlandırıyorlar insana
özgü çizgiler çekip sınır oluşturarak.
Kovun bunları, gönderin geldikleri yere. Biz her zaman
Vardık.

...

Şimdi her şeyi çalan insan gördü yurtluğumuzda.
Felaketimizi getirir onlar,
Sürgünü ve ayrılığı...
İnsan, ölüm demektir.”(Kutlu, Kadın Destanı, 117)

Dünyanın içerisinde bulunduğu yok oluş halinin ne kadar ciddi olduğu ve hızlı seyrettiği çevre duyarlılığı taşıyan İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında anlatılır. Kirliliğin ulaştığı nokta artık birçok canlı türünün yaşamasına engel olmakta ve bu durumdan tüm dünya etkilenmektedir. Gelecekte her türlü olumsuzluktan uzak durmayı başaran süper güçler de bu durumdan zarar göreceklerdir:

"Sizlere aktardığım bu öykünün yazarı, tükettiğiniz yüzyılın başında, susamurlarının en büyük düşmanını, avcı tazılar olarak düşünüyormuş. Halbuki boşalan rakı veya 'uzo' şişelerinden tutun da, her türlü kirliliğin yarattığı tehlike, bozduğu ekosistem zinciriyle susamurlarını da, bir gün tükenen türlere dahil edecektir. Kirlilik bir bütündür! Hava, su, toprak birbiriyle etkileştiği gibi, kıtalar ve okyanuslar da, bu bütünün parçalarıdır. Ve yeryüzünde yaşayan kimse, hiç kimse bu tehlikeden korunamaz; rengi, ırkı, dili, para birimi ve cinsiyeti pek makbul bile olsa!"
"Arkadaşlar, dünyanın yalnızca 'üst derisi' değişmiyor, bütün iç organlarında da sorunlar, hastalıklar belirdi. Yalnızca, yok olan ormanlar bile uygarlığımızın - eğer bir uygarlık kurabildiysek? - kaybolması için çok ciddi bir tehdittir. Geleceğin besin kaynaklarını hazırlamadan, kirlenmeyi - hem biyolojik, hem kimyasal, hem de sosyal kirlenmeyi - önlemeden 'sivil toplum'dan ve 'karşı parti' olmaktan söz edemeyiz, önce ciddi bir altyapıya gereksiniyoruz. Hepimiz! Ben ve bütün susamurları" (Uzuner, İki Yeşil Susamuru,194-195)

İnsanların doğayı büyük bir hızla yok edişi Eskişehir Porsuk nehrinden yola çıkılarak Üç Beş Kişi romanında ele alınır. Romanda Avrupa’da eğitim almış, aydın kimliği olan Ferit Sakarya Porsuk Nehri’ni defalarca temizletmesine karşın insanların, fabrikaların hızla nehri yeniden kirlittiklerini anlatır. Sanayileşme ile doğal alanların korunması arasındaki ilişkinin nasıl düzenleneceği Ferit Sakarya’nın zihnini meşgul eden sorunlardandır. Sanayi bölgelerinin şehir dışındaki belirli alanlara alınması da sorunu çözmektedir. Makine her zaman doğaya galip gelmekte ve onu geri dönüşümü olmayacak şekilde tahrip etmektedir. Bunu engelleyecek tek güç ise insandır, bilinçli insandır:

“ Ferit, daha sonra DSI'nin kapısını aşındırmış, çayı ilk kez o bahar temizlettirmişti. Porsuk'u hep o karlı gecede gibi görmek isterdi. Arınmış. Ama daha yıl geçmeden, yine... İki yakasında ardı ardına açılan kebabçılar, işhanları, gazinolarla: Apartmanlarımız, bankalarımız, işletmelerimiz... Bütün artıklarımız. Biliyor musun Asaf, o ak pak, erden güzelliğe bir anda kırk adam çullanmaktadır, sandım. Kent dışına... kent dışına... Bütün yeni yatırımları kent dışında yapıyorum. Yine ben, aynı ben, o güzelliğin baş düşmanı oluyorum. Gündüzleri fabrikaları dolduranlar, geceleri kente akıyorlar. Organize bir sanayi bölgesi için Eskişehir'in doğusunda, güneydoğusunda geniş alanlar almaya karar verişim o karlı gecedeydi. Milhallçık'a babamla konuşmaya gidiyorum... Ne yaparsınız, gelişim, uygarlık, doğaya salt duygusal bağlarla yaklaşmamıza izin vermiyor. Doğanın bağına o gerekli dalışı, saldırı olmaktan nasıl çıkarabiliriz? Makineyle doğayı birbirine düşman etmeden nasıl birleştirebiliriz? Yine de gelip kentin dışında kurulan fabrikaların bir kısmını görmelisiniz. Güzel parklar, çekler içinde hepsi. Bozöyük'te, o koyakta, beton, kereste fabrikalarına karşın, bazen kendimi el değmemiş karlı bir doğa ortasındaymişim gibi mutlu duyuyorum. Yeter mi? Yetmez elbet. Porsuk evet, bildiğiniz gibi... Yılmadım, kaç kez temizlettirdim orasını, ama her seferinde iki yakasında üst üste yığılıp duran yapılar, ihata duvarını delip lağımlarını çaya akıtmaya...

Kuşkusuz Ferit, o karlı gecede de, doğanın tarihsiz olmadığını biliyordu. El değmemişlik sadece bir düştü. Tarih diretecekti. İnsan da ona karşı direktmek için vardı. Ancak, bu karşılıklı diretiş yaratıcı, olmalı; bellek, yıkımlara karşı tetikte, duyarlı kalmalıydı.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 192–193)

İnsanların bilinçsizce doğayı yok edişleri Islak Güneş romanında da ele alınır. Sorun artık sadece ağaçlık alanları talan edip buralara villalar yapmak değildir. Artık bu villaların kıyısında köşesinde briketlerden yapılan yoksul görümlü gecekondular da vardır. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin mekâna yansıdığı bu alanların asıl sahipleri ağaçlar ise hızla yok edilmişlerdir. Bu yok oluşa bir tek incir ağaçları direnebilmiştir. Türkiye'nin önemli sorunlarından biri olan gecekondulaşma sanayinin gelişmeye başladığı her yerde görülen bir problemdir ve çözülmesi pek de mümkün görünmemektedir:

“Villalar kondurmaya başlandı. Her yerde olduğu gibi, villaların ardında, yolsuz izsiz yarlarda briketten yapılmış kondular görüldü. Kondular hızla arttı. Artıkça yoksulluğu, eksikliği ve hastalıkları beraberinde artırdı. O kızıl toprak, boz bulanık bir demir, çimento gövde yığınının altında yiterken, başka yerlerden kara, özsüz bir un gibi elde dağılan topraklar taşındı. Bu topraklar gübreyle desteklendi. Ak, mavi, pembe villaların önünde bu kara toprak daha güzel duruyordu. Pınarbaşı'nın kendi toprağından. Bu topraklarda, işlerini bilen yorgun sırtlı bahçıvanların bakımından hoşnut, kendilerini beğenmiş, uzun boyunlu çiçekler önce gürbüz yapraklarını, kalın gövdelerini sonra da renk renk çiçeklerini gösterdiler. Onları görecek

çiğdemlerin, menekşelerin, kırmızı gelinciklerin tohumlarının artlarındaki yapıların beton yığınları altında yok olup gittiğinden, kendilerine özenecek bir çiçeğin bile kalmadığından habersiz bahçe çiçekleriydi bunlar. Yalnız incir ağaçları direndi. Kendilerine yeterli besini her şeye karşın alıyordu incir ağaçları. Ama yemişlerini ballandıracak güçleri kalmamıştı. Sürekli, gösterişsiz çiçekler açtılar, o çiçeklerin ardından, düğüm düğüm yemişlerini büyütüp tatlandırmadan yerlere döktüler. Ardından yeni firikler yaptılar yine. Ellerinden gelen yalnızca buydu. Ellerinden geleni yapmaktan geri durmadılar.”

(Kutlu, Islak Güneş, 168-169)

Yaz Sonu romanında doğanın insan eliyle yok edilişi ele alınan konulardan biridir. Anlatıcı yazar dinlenmek üzere gittiği deniz kenarındaki tatil beldesinde gördüğü hızlı ve çarpık betonlaşma karşısında hem şaşırır hem de üzülür. Doğal alanlar yazlık siteler yapılarak hızla yok edilmektedir. İnsan doğaya, doğanın insana olduğu kadar vefalı değildir:

“ Kadının çevreye tanıdık bakışları ansızın şaşkınlaştı. Az önce işittiği uğultu, salt doğadan süzülüp gelmiyordu. – Borusunu öttüren Triton değil-. Tak tak çekiç, testere sesleri, bir motor horultusu, sineklerle arıların vızıldaşmasına hiç benzemeyen ince, madensi bir cızırtı işitiliyordu. Sonra gördü: Orada, solunda, dereceden öteye, kumsala ve denize doğru inen yamaçta, işte o eğimli topraklarda tuğla, biriket, demir, çimento, yığınlarını gördü. Şurda, yamacın üstündeki geniş düzlükte ulu ağaçlar; katı, karayemişlerine örümcek ağlarının dolandığı harnuplar olmalıydı; şimdi yok. Ağaçlıklar yerini külrengi, tuz rengi bir açıklığa bırakmış. O tuz, külrengi toprağın aşağılara ağıdığı yerlerde ise, temelden sonrası yerli taşlarla örülmüş, kalanı tuğlalarla sürdürülmüş yapılar... Yapıların tepelerinde ince, bükük demir filizler... Böylece, henüz tamamlanmamış duvarlarıyla, her sette ikişerden sekiz dikdörtgen yapıyı gördü. Gözlerindeki şaşkınlık yerini, iki kaşı arasında iki derin çizgiye bıraktı. Yine yürüdü. Biraz yaşlıydı. ”

(Ağaoğlu, Yaz Sonu, 42)

Berci Kristin Çöp Masalları'nda sadece gecekondular sorunu değil, sanayileşmenin tetiklediği çevre sorunları ve bunların insan fizyolojisi üzerinde bıraktığı kalıcı arazlar da anlatılmıştır. Sanayileşme sayesinde iş bulmak umuduyla şehre gelen insanlar, sanayi atıklarının bulunduğu bölgelerde gecekondular kurarak yaşamaya çalışmaktadırlar. Ancak fabrika atıkları ve bunların bilinçsizce kullanımı insan sağlığını tehdit etmektedir. Romanda önce ilaç fabrikasının atıkları nedeniyle yaşanan çocuk ölümleri, ardından da yine ilaç fabrikasından gelen atık sıcak suyun gecekondular halkı tarafından bir nimet olarak görülmesi anlatılır. Temizlik ve su gibi

belediye hizmetlerinden mahrum kalan insanlar için atık da olsa sıcak bir suyun mahalleye gelmesi bir nimet olarak algılanmıştır. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

İlaç fabrikalarından biri Su Baba'nın üstüne doğru uzandı. Su Baba ilaç fabrikasının hammadde bölümünün altında kaldı. Bu yüzden Çiçektepe'de bu fabrikada hammadde bölümünde zehirlenip zehirlenip ölen işçilerin Su Baba'nın gazabına uğrayıp öldüğüne inanıldı.

Yaz başında bu fabrikadan Çiçektepe'nin üstüne ilkin insanların kar sanıp şaşırarak beyaz beyaz bir şeyler yağmaya başladı. Kondulara dayanılmaz bir koku yayıldı. Üç gün içinde bu fabrika kan Çiçektepe'nin ilk çiçeklerini kuruttu. Ağaçların dallarını sarkıttı. Tavuklar boyunlarını büküp büküp kıvrıldı. İnsanlar başlarını dik tutamaz oldu. Çocuklar hap yemiş gibi mosmor kesilip oyun oynarken uykuya daldı. Uyuyan çocuklardan biri hiç uyanmadı. Herkes el açıp duaya başladı, Fabrika sahibi konducuların duasını aldıktan sonra fabrikanın serum ve ilaç şişelerinin yıkandığı mavimsi sıcak suyu oluk oluk mahallenin üstüne saldı. O gün Çiçektepe bayram yerine, düğün evine döndü. Sıcak suyun önü çevrildi. Aktığı deliğin çevresi çimentoyla sıvandı. Oraya bir çeşme kuruldu. Üç gün boyunca sıcak suyun başında çamaşır, kilim, yün, kap kacak yıkandı. Çocuklar yundu. Yaz gününde kar altında mavimsi sıcak bir suyla yıkanmak yalnızca Çiçektepelilere kısmet oldu. Erkekler çeke çeke çeşmenin başına uzak bir yerden eski bir kamyon kasası getirdiler. O günden sonra Çiçektepe'de geceleri yatıp kalkan karı kocalar sırasıyla bu kamyonun kasasına girdiler. Sıcak su dökündüler. Üstlerine durmadan baygınlık veren kar yağdı. Ay ışığında mavimsi su şıpırdayıp parıladı. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 19-20)

Berci Kristin Çöp Masalları'nda fabrika atıkları nedeniyle görülen hastalıkların yerini, bir süre sonra salgın hastalıklar alır. İçme suyundan insanlara geçen bu hastalık nedeniyle insanlar giderek güçten düşmekte tedavi konusunda hiç kimseden bir yardım görmemektedirler. İşin vahametinin artmasına karşılık bunun da yine yoksul insanlara özgü bir tevekkülle karşılandığı görülür. Kimse isyan etmez, harekete geçmez, kendi içine çekilir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

Grevci işçiler üretime geçecekleri günü beklerken Güllü Baha'nın su yolu üstüne söyledikleri çıktı. Grevci kızların artist resimleriyle süslü defterlerine hicranlı şiirler yazdıkları sıralarda Çiçektepe'de içme suyundan görülmedik bir hastalık yayıldı." Büyük küçük herkesin yüzünde kuş burnu gibi kırmızı yaralar açıldı. Yara az zamanda tüm bedenleri sardı. Çöp Yolundan Çiçektepe'nin teneke minareli camisine gidip gelenler azaldı. Grevcilerle konducuların arası açıldı. Kara Hasan yaraları içini; yiye yiye, uzaktan gözlerini grev çadırına dikti. Rüzgârın taşıdığı şiirleri dinledi. Şiirler dört köşe kesilmiş artist gözlerinin altına-yazıldıkça yaralar sulandı. Bebekler kondularda el kadar kaldı. Çocuklar başlarını tuta tuta sedir ayaklarının dibine kıvrıldı, Erkekler eğri boyunlarında, yürürken yana

düşen başlarında açılan yaralar yüzünden korkuluklara döndü. Çiçektepe'den kuşlar kaçıştı. Tavuklar kadınların elinden yem almaz oldu. Ağaçlar yapraklarını döktü. Dökülen yapraklar grevle gelen türkülerin, düşlerin üstünü örttü. Çöp Yolundan kondulara yayılmış ne kadar laf varsa hepsi kabuk bağladı. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 45)

Sovyetler Birliği'nin Türkî Cumhuriyetlerde yürütmüş olduğu nükleer deneylerin çevre halkları üzerindeki ölümcül etkileri OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında ele alınır. Bir çok insan atom bombası denemeleri sırasında yaşamını yitirmiş, geride kalanlarda ise ciddi sağlık sorunları ortaya çıkmıştır:

“... Poligonun yakınlarında doğan ve büyüyen insanların kişisel trajedileri ayrıntılarda farklı, ancak bütünde benzerdirler. Çiftçiler ve köylüler, denemelerin atmosferde yapıldığı yıllarda gökyüzünde ansızın devasa bir ateş topunun yükseldiğini hatırlarlar. Halkın taktığı isimle, bu 'İkinci Güneş'leri, arşa fırlayan mantar bulutları, sağır edici patlamalar ve depreme benzeri yer sarsıntıları izler. Önceden uyarı yapılmaz. Poligona hemsinir bazı büyükçe kasabaların test öncesi askerler tarafından alelacele boşaltıldıkları ender zamanlarda da, 30-40 genç köyde bırakılır, evlerde ve samanlıklarda saklanmaları emredilir. Gidenler haftalar sonra geri döndüklerinde evlerinin harap olduğunu, hayvanlarının öldüğünü görürler. Kalmaya zorlananlar, sersemlemiş, zayıflamışlardır. Ateşleri vardır ve az bir zaman içinde akut radyasyon hastalığına yakalanmışlar, büyük çoğunluğu ölmüştür. Sağlık hizmetleri yetersizdir. Yüzbinlerce insana hizmet veren kliniklerde yeterli personel ve araç gereç yoktur. Ancak, askeri tıp ekipleri, kalmaya zorlananları muntazaman ziyaret ve muayene ederler. Bu ziyaretlerde teşhis konulmaz, ilaç verilmez ve araştırma sonuçları gizlidir.

Oysa, atom testlerinin etkilerinin ne olduğu, 1950'den bu yana sağlık sorunlarının bunalttığı köylüler için açıkça bellidir. Sinirsel ve fiziki sakat bebek doğumları salgını halen devam etmektedir; lösemi ve diğer kan hastalıkları yaygındır; halk, birden fazla hastalıktan mustarıptir. Doktorlar, kromozom bozukluklarına radyasyona maruz kalanların torunlarında ilk iki kuşaktan daha fazla rastlandığını söylemektedirler. Ancak, radyasyondan doğan hastalıkların kaydedilmesi dahi yasaktır.

'Resmi' istatistiklere göre, Sovyetler Birliği'nde en az kanser vakasına rastlanan cumhuriyet olan Kazakistan'da, Onkoloji Hastanesi başhekiminin tahmini en az 60.000 kişinin radyasyon- kökenli kanserden öldüğü şeklindedir.”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 310-311)

İnsanın doğaya verdiği zarar Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da dile getirilir:

“ O zaman, orada, alt kat duvarları kalenin taşlarıyla örülmüş, o kocaman çirkin oteller, kıyıdaki gösterişleri ürkütücü restoranlar ve gürültülü pansiyonlar yoktu. Zeytinlikten bozma tozlu otopark yoktu daha. Tepelerden

denize doğru inen yamaçlara yayılan beton villa iskeletleri, birbirinin içine girmiş bir örnek evler, sahildeki barlar, bütün bu çirkin şarkılar yoktu.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 20)

4.18.3. Göç

Göç kavramı sanayileşme ile birlikte insanoğlunun gündemine yoğun olarak girmiş bir kavramdır. Kırsal kesimde daha çok toprakla uğraşan ve ekonomik açıdan güç koşullardaki insanlar, daha iyi bir yaşama kavuşacakları umuduyla şehirlere doğru hızla göç etmişlerdir. Ülkemizde özellikle 1960’lardan itibaren köyden kente doğru büyük bir göç hareketi başlamıştır. Bu dönemde başta Almanya olmak üzere Avrupa’ya da Türkiye büyük bir iş gücü göndermiştir. Ancak göç etmiş insanlar ne kendi kimliklerinden tam olarak kurtulabilmişler ne de yeni ülkenin ya da şehrin kurallarını tam olarak benimseyebilmişlerdir. Bu arada kalmışlık psikolojisi onların gündelik yaşamlarının her boyutuna yansımış ve bir aidiyetsizlik duygusu oluşturmuştur. Bir yere ait olamama, savrulma durumu insanoğlunun başa çıkması gereken güç bir durumdur ve güvensizlik duygusunu hep ayakta tutmaktadır. Canbaz romanında Ankara’ya göç etmiş ve burada bir mahalle oluşturmuş olan Sivaslıların durumu anlatılmaktadır:

“Ankara Ankara, çirkin Ankara!.. Önce bir akrabanın gecekondusuna tıkdılar. Çankaya’nın daha ötelinde bir küçük mahalleydi burası ve Sivas’tan, Sivas dolaylarından çok insan vardı. Ali, onları gözledi, kendince tetkik etti. Hepsi bir garipti; Sivaslıdılar.. desen değil! Ya Ankaralı mıdır? Diye sorsan, yine değil! Bu adamlar, kadınlar, kızlar, çocuklar bir acayip. Sanki Sivasla Ankara arasında kurulan bir köprünün ortasında durmuş, bakıp duruyorlar iki yana. Bakışları takıldıkları yerden çekip koparmak, zor. Konuşulan laflara, verilen akıllara dikkat etti Ali, bu insanların fikirlerini, hülyalarını anlamaya çalıştı. Tanımak istedi onları. Beceremedi, bir isim daha doğrusu bir kimlik veremedi, hiç kimseye.. ne de topluca hepsine. Ancak Sivas’la Ankara arasında kurulan köprü kıldan ince, kılıçtan keskindi; sırat gibiydi, sır vermiyordu. Düşündü; Ankara’ya ulaşamadıkları hâlde, Sivas köylüğüne de dönemez bu adamlar, iki yere de yakışagelmezler gayri!” (İşinsu, Canbaz, 142-143)

Bu aidiyetsizlik ve kimliksizlik durumu romanın ilerleyen sayfalarında daha belirgin örneklerle açıklanmaktadır. Bu alıntıda göç edenlerin öncelikle dış görünümelerini değiştirmeye çalıştıkları ancak bunda da pek başarılı olamadıkları anlatılır:

“Biz Ankara’ya bir şeyler alalım diye geldik, asıl Ankara bizden bir şeyler çalıp götürüyor. Yerine verdikleri ise ya kullanılmış ya eski. Yahut uydurma, taklit. Şu annemin kafasına bağladığı şey, ne hanımınki gibi güzel, ne kendi iğne oyalı yemenisi gibi. İkisi arası bir şey, ikisi arası. Yakışmıyor. Kısa saç da yabancı düştü anama, farkında değil. Babam da değil. Bir, ben görüyorum! Bizim orda olsaydık, anam da, babam da bilirdi. Herkes görürdü. Hacı halam, yakışmamış bu kısa saçlar kız .. derdi anama, sözünü hiç sakınmaz o. Anamı ve bütün gelinleri sahiplenmiştir, dikkat eder. Esirger onları... Hepsinin hacı halasıdır. Burada kim söyleyecek anama, hiç kimse fark etmemiştir ki ... Biz burada, öksüz gibiyiz, hem öksüz hem yetim.” (Işınsoy, Canbaz, 148-149)

Köy ve kent arasında teknik imkânlar açısından büyük farklar vardır. Köy gelişimleri hep çok geriden takip eden mahrumiyet bölgesi olarak tanımlanır. Bunun dışında köylerde eğitim, sağlık, güvenlik gibi temel hizmetler bile genellikle ya hiç yoktur ya da oldukça yetersizdir. Bu nedenle sadece geçim zorluğu nedeniyle değil, imkânsızlıklar nedeniyle de köylü şehre göçmeyi tercih etmektedir. Canbaz romanında 1950’li ve 60’lı yıllarda da üzerinde çok düşünülen modern köyler yaratma fikrinden bahsedilir. Amaç teknik imkânlar bakımından köy ile şehir arasındaki farkı ortadan kaldırmak ve köyden kente göçü engellemektir. Ancak günümüzde bile bu hedefe yaklaşamadığı da bir gerçektir. Romanda köylünün kalınmasına bazı güç odaklarının izin vermeyeceği, köylü kalkınırsa onu sömürmenin mümkün olmadığı anlatılmaktadır:

“...Diyorum ki köy olduğu gibi kalsın, yani bütün insanlarıyla, insanlar arası münasebetlerle, düğünü ile bayramı ile kalsın. Benim arzum modern imkânları, tekniği köye götürmek. İstiyorum ki, köylüm ekmek parası için yazları güneşe çalışmaya inmesin. Ankara’ya, İstanbul’a göçmesin. Kendi toprağını modern imkânlarla işlesin, fana mı bu düşünceler, neden müsaade etmesinler bana?

-Müsaade etmezler, çünkü köye teknik girince, modern imkânlar girince, köy bin yıllık uykusundan uyanır, şimdiye kadar nasıl sömürülmüş olduğunu anlar ve tabii devrim yapar. Hiç faşistler köyün uyanmasını isterler mi, işlerine gelir mi? Senin bile aklın yatmaz buna. Ağabeyler diyorlar ki, köyler bu haliyle iyidir., daha da beter olsunlar ki, beterlikten akılları başlarına gelsin. Büyük şehirlere göçsünler ki, buralarda görüp işitip, akılları başlarına gelsin. Başka türlü nasıl devrim yapılacak kuzum? Kırsal kesiminde yardımı gerek, diyorlar.” (Işınsoy, Canbaz, 168-169).

Göç nedeniyle yerli yabancı insan kavramına bir de yabancılaşmış insan kavramının eklendiği görülmüştür. Kendi öz yaşam alanında bulunan ve kendi değerlerini yaşatmaya devam eden kimse yerlidir. Onun yaşam pratikleri dışında olan

yabancıdır. Ancak göç nedeniyle köyden kente gidenler ne kendi yerel değerlerini sürdürebilmekte ne yabancının değerlerini kabul etmektedirler. İşte bu insanlar yabancılaştırmış insanlardır. Canbaz romanında Sivas Ankara ikileminde kalan bu insanlarda söz edilir:

“-Ve bu değerler, yalnız Sivas’la da sınırlı değil, doğrudan milletin kıymetleri... şunu da söylemem lâzım, ODTÜ’ye geleli, hatta Ankara’ya varalı bu kıymetler, vallahi hanımefendi, öyle değer hükümleriyle karşılaştım ki, işte onlar bana yabancı ve ters. Yahut ben onlara yabancıyım, fena halde yabancıyım! Ve.. sevemiyorum, insan yabancıyı sevemez mi? Sever bittabi, yabancı olarak. Fakat senin olan, yabancılaştırmışsa, onu sevmem mümkün değil!

-Peki İlhan, bu yabancılaştırmış insanımız, yabancı değerler sende bir inanç karmaşası meydana getirmedi? İnanç boşluğuna, inançsızlığa kapılmadın mı?

-Kapılmaz olur muyum? Tam bir değer yokluğuna düştüm... bir müddet. Hangisi doğru?.. az mı çektim bu sualden!... Bir sızı. Hayranlığı ve öfkeyi iç içe yaşadım, inanabilir misiniz? (Işınso, Canbaz, 273).

Köyden kente göçün yarattığı sosyal felaketlerin Kaf Dağının Ardında romanında ele alındığı görülür. Romanda ekmek parası uğruna memleketlerinden çıkıp gelen insanların şehre ve onun kurallarına bir türlü uyum sağlayamadıkları ve bunun üzerine yarı şehirli yarı köylü bir tarz yaratmaya başladıkları anlatılır:

“Ben, köylüleri eve gelip giden işçi kadınlar, kapıcılar ve onların ailelerinden tanımaktayım. Hemen hepsi Sivas dolaylarındandır. Ekmek uğruna gurbete düşmüşlerdir, düşüp de şaşırılmışlardır. Kendilerinden bir şeyleri habire yitirerek.. Şehre uymaya çalışırlar, taklit ederler, uyamazlar. Türküden arabeske geçerek, büsbütün yol iz şaşırırlar. Bunalırlar, bunaldıklarının hiç farkında olmadan.” (Işınso, Kaf Dağının Ardında, 222)

Köyden kente göçün getirdiği sorunlardan biri de ekonomik sıkıntılardır. Aileleri ile birlikte iş bulmak umuduyla şehirlere göç eden insanlar kendilerini besleyecek türde bir iş bulamadıklarında aileleri ile birlikte sıkıntılı dönemler yaşamaktadırlar. Ayışığı Sofrası romanında göç etmek yerine insanların buldukları yerlerde geçinme olanakları bulmalarının ya da aile reisinin tek başına şehre gelmesinin daha doğru olduğu anlatılır:

“Ben sana aileni köyden Ankara’ya getirme demedim mi? Aldığın maaş belli. Yaptığın iş belli. Kaç kez söyledim sana, büyük kent sizi yutar; ev

kirasını yetiştiremezsin, kışın ısınamazsın, aldığın paranın iki mislini de alsan, yol parası, çocukların okul parası...Evin masrafları... Yetmez hiçbir para sana. Niçin köyden getirdin onları? Karına, kendine ve üç çocuğuna, zor bakarken dördüncü çocuğu niçin doğuruyor karın? Sen hiç mi idare hesap bilmiyorsun Şefik?" diye azarladım onu." (Eray, Ayışığı Sofrası, 21)

Köyden kente göç olgusu Türkiye'nin sanayileşmeye başlamasıyla birlikte tetiklenen bir sosyal olgudur. Sanayileşme hem tarım alanında duyulan işgücünün azalmasına neden olmuş hem de sanayileşmiş bölgelerde insan gücüne gereksinin duyulmasını sağlamıştır. Bu durum köyden kente doğru hızlı bir göç hareketinin başlamasına neden olmuştur. İşkenceci romanında ise 1960 yılında çıkarılan Mecburi İskân Yasası uyarınca Doğudaki zengin toprak sahiplerinin başka bölgelere gönderilmeleri ile gerçekleşen bir köyden kente göç sorununu işlenmiştir. Maddi olanaklarını kaybeden bu insanlar şehirlerde hiç alışık olmadıkları daracık mekânlarda, alışık olmadıkları bir yaşam sürmeye başlamışlardır. Bu durum ağaların ve ailelerin doğudaki değerlerine ve yaşam biçimlerine oldukça yabancı, yeni bir yaşam biçimidir. Özellikle kadınlar bu yeni çevreye alışmakta oldukça güçlük çekmişlerdir:

“ Sokağa bakan pencereler hem geniş hem de alçaktı. Hasımları ile arasındaki sırça engel, soğuk terler döktürdü. Kadınları cam kavanozlar içindeki akide şekerleriydiler, müşterilerin beyinlerine sunulmuşlardı sanki. Sımsıkı kapalı tutulmasını emrettiği kalın perdelerin işlevselliğinden asla emin olamadı. Arnavutkaldırımında sürüklenen, duymadığı zaman bile çınlar oldu kulaklarında. Dibine döşek serdikleri ince duvarlara sürtünerek geçen herifler kızlarına süttündüler de, başını öte yana çevirmekten başka bir şey gelmedi elinden.

Mahpusun en çilekeşi kadınlar koğuşuna hapsedilmiş olanıydı.

Kontrplak hela kapısı her türlü şırıltıydı, homurtuyu edepsizce duyurdu. Boku evlerin içine alan şehirlilere ne diyeceklerini bilemediler. Kusmaktan temizleyemediler. Yok varsaymayı yeğlediler. Aile fertlerinin önünden başlarını eğerek geçtikleri utanç odası oldu.

İşsizlik sürgün cezasının parçasıydı. Altmış metrekairelik sandukada yaşadıklarının tek belirtisi yemek saatlerini bekleyerek, ömür tükettiler alacakaranlıktaki kadınlar.

Alışverişi ağa yaptı.

Ekmek dahi hazır geldi. Su çeşmeye gitmeden de dolduruyordu kovalara. Günde üç kez süpürülen yerler, beş kadına yetecek uğraş değildi. Hanife Hatun bedenine kapandı, ağırları ile oyalandı. Kızlar birbirlerine sokuldular, şişmanlamaya koyuldular.”

(Alatlı, İşkenceci, 30–31)

4.18.4.Gecekondu

Latife Tekin Berci Kristin Çöp Masalları adlı kitabında gecekondu sorununu halk hikâyelerine özgü bir üslûpla dile getirir. Romanda yoksulluğun pençesindeki insanların büyük şehre tutunma mücadeleleri anlatılır. Bu tutunma bir çöp tepesine bir gecede inşa edilen bir gecekondu mahallesi ile sağlanır. Mahalle şehre iliştirilmiş bir yama gibi aykırı ve zayıf durur. Burada yaşayan insanlar geldikleri bölgelerin geleneksel değerlerini birebir burada da yaşamaya çalışırlar. Bu sosyolojik olgu yazar tarafından ironik bir dille anlatılır. Romanda Çiçektepe mahallesinin bir çöp tepesinin yanına ve ilaç fabrikasının atıklarının üzerine elbirliği ile nasıl “kondurulduğu” şöyle anlatılır:

Bir kış gecesinde, gündüzleri kocaman tenekelerin şehrin çöpünü getirip boşalttıkları bir tepenin üstüne, çöp yığınlarından az uzağa, fener ışığında, sekiz konu kuruldu. Sabah konduların üstüne yılın ilk karı düştü. Borca alınmış ziftli kâğıtlardan, inşaat tahtalarından, at arabalarıyla harmanlardan taşınan briketlerden kurulan bu sekiz konuyu, ilkin çöp ayıklamaya gelen insanlar gördü. Sepetlerini, torbalarını sırtlarından indirmeden, topluca, konduların yanına koştular. Kondularının başında bekçilik eden kurucularla lafa tutuştular. Sert, zorlu bir rüzgâr sesleri orta yerinden bölüp durdu. Bir ara konduları alıp gidecek oldu. Çöp ayıklayıcılar, konduların eğri duvarlarının, iğreti çatılarının rüzgâra dayanamayacağını söylediler. Kurucular da çatılara ip bağlayıp tutmaya, duvarlara destek çakmaya karar verdiler.

Çöp taşıyan kamyonlar bir kez gelip gittikten sonra çöp yolunun ağzındaki simitçiler tepeye sekiz konu yapıldığını öğrendiler. Haber onların ağzından çevredeki kahvelere, tamirhanelere, atölyelere yayıldı.

öğlen olmadan tepeye kar gibi insan yağmaya başladı. Odacılar, tablacılar, simitçiler ellerine birer kazma alıp geldiler. Köylerinden gelip akrabalarının yanına yerleşen, konu kurmak için şehrin arka tepelerinde gezinenlerin arkasından seğırttiler. Kadın erkek, çağ çocuk dört bir yana dağıldı. Önce ayaklarıyla, kollarıyla, bir diz çöküp bir dinelerek ölçü aldılar. Sonra kazmayla toprağı çiziktirip tek gözlü eğri büğrü planlar yaptılar. Akşama çöp yolu, tuğla, biriket, ziftli kâğıt yolu oldu. O gece fener ışığında, kar altında karın üstüne yüz konu daha kuruldu.

Sabah naylon leğenden atçıları, eski kilimlerden kapıları, muşambadan camları, ıslak biriketlerden duvarlarıyla çöp yığınlarının çevresinde, ampul ve ilaç fabrikalarının alt yanında, tabak fabrikasının karşısında, ilaç artıklarının ve çamurunun kucağına bir mahalle doğdu.(Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 9-10)

Berci Kristin Çöp Masalları romanında gecekondu sorununun devlet ile konu halkı arasında nasıl bir gerilime dönüştüğü ve her yıkımdan sonra konduların birkaç gün içinde yeniden nasıl dikildiği anlatılır. Romanda insanların yaşama tutunma

güçleri sayesinde yıkılan evlerinin yerine birkaç gün içinde çöpten topladıkları malzemeler ile yenilerini kurmaları dikkat çekicidir. Devlet gecekodu sorununu temelden çözmek yerine bu insanları yersiz yurtsuz bırakarak yıldırmaya çalışmaktadır. Ancak onlar, her yıkımı yeni bir mahalle kurmak için bir işaret olarak değerlendirmektedirler.

-Bir araya toplanmayın, bizi simit yapıp kondularımızı yıkacaklar.

Kadınlar kucaklarından bebeklerini atıp ellerine keserleri aldılar. Erkekler karınlarını küreklerin saplarına verip konduların önüne durdular. Kondulardan birinin duvarını tekmeyle yıkan bir yıkımcı, topal bir kadından ilk darbeyi yedi. Kanlar içinde yere serildi. Yuvarlana yuvarlana ta dereye indi. Konducular topluca yıkımcıların üstüne atıldılar. Kuşlar kanat çırpıp bulutlara yukarı uçtu. Yıkımcılar kazmalarını bırakıp dere aşağı kaçtılar.

O gece mahalleye kocaman kamyonlar geldi. Beş kamyon bir cipin arkasından konduların arasına girdi. Farlar yakıldı. Silahlar göğüslere dayandı. İnsanlar farların ışığına çağrıldı.

- Toplanmayın, bizi simit yapıp ortalarına alacaklar

Bir saate yakın süren çatışmadan sonra mahalle halkını farların ışığında simit yapıp ortalarına aldılar. Evlerin duvarlarını eşyaların üstüne yıktılar. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte mahalle halkını kamyonlara tıkiş tıkiş doldurup götürdüler.

Kamyonlar çekildikten sonra çatılarla eğleşmeye gelenden kuşlar bulutların altından topluca aşağı süzüldü. Yıkık konduların üstüne gözlerinden ıpslak tüyler döküldü. Sonra topluca dönüp gittiler.

Kamyonlara doldurulup götürülen insanlar öğlen sonu yıkık kondularının olduğu tepeye yeniden geldiler. Çöp ayıklayıcıların didik didik attığı, rüzgârın dört bir yana savurduğu kırık dökük eşyalarının başında bir kederle dönendiler. Önce öfkelerini yaş edip gözlerinden akıttılar. Sonra bir hırsla kalkıp işe sarıldılar. Kırık tahtaları bir solukta yan yana çattılar. Yırtık kilimleri birbirine uladılar. Tenekeleri üst üste çaktılar. Çocuklar taşları, kırılmamış briketleri, tuğlaları çarçabuk bir yana yığıdılar. O gece, yıkılan kondularının yarı boyunda yeni kondular kurdular. Çatıların üstüne çöp yığınlarından ayıkladıkları naylonları, yırtık pırtık savanları, delik deşik kilimleri serdiler. Kiremit yerine tabak fabrikasının altındaki düzlükten çekip getirdikleri kırık tabakları dizdiler. Gece yarısından sonra yorgun yılgın yeni kondularına girdiler. Rüzgâr vurdukça çın çın öten tabakların sesini dinleye dinleye uykuya geçtiler. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları,11-12)

Gecekodu sorununa Viva la Muerte romanında farklı bir biçimde yaklaşılır.

Gecekonduların devlet eliyle yıkılması yerine, bu konut gücü devlet eliyle farklı bir siteme dönüştürülmeli ve bunca emek ve malzeme ziyan edilmemelidir:

“ ‘ Ne vardı, yani? Konut, dünyanın her yerinde köylerden şehirlere geçen insanların sorunudur. Kalküta’yı hatırladım. Orada, İstiklal Caddesi boyutlarında yüzlerce sokağın kaldırım taşlarını yastık edip uyuyan insanları

görmüştüm. Bu insanlar da köylerden göçmüşlerdi ama parklarda, tren istasyonlarında, caddelerde kamp yapıyorlar, aynı yerde yiyor, içiyor, uyuyor, pisliyorlardı. Her taraf öbek öbekti. Oysa, Türkiye’de, her şeyin devlet babadan beklendiği inancının tersine, kendi evlerini devletten çatıyı örtünceye kadar uzak durmasından başka bir şey talep etmeksizin yapıyorlardı. Toprak hemen her zaman kamu arazisi, bu insanlar da neticeten ‘kamu’ ydu. Öyle baktığımda, gecekondunun dünyanın en ucuz ve en becerili sosyal konutu olduğunu söyleyebilirdim. Yetersiz malzeme ve işgücüne karşın bir gecede konut üreten, bu müthiş ve yapıcı enerji kanalize edilebilir, trilyonları geçen yatırımın ziyan edilmemesi sağlanabilirdi. Oysa, kendimi bildiğimden beri, gecekondun yıkım kelimesi ile eşanlamlıydı, neden?’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte!, 309)

Halk ile devlet güçleri arasında çetin geçen gecekondun savaşlarının insanları nasıl etkilediği Berci Kristin Çöp Masallarında yer alır. Şehrin dışına atılan insanlar inatla şehirde kalmaya çalışmaktadırlar. Bu ortam artık insan sağlığını tehdit eden bir düzeye ulaşmıştır. Özellikle çocuklar bu durumdan etkilenmekte, zayıf olan bebekler yaşamlarını kaybetmektedirler. Bu yokluk mücadelesi insanın insanî değerlerden uzaklaşmasına ve sadece yemek, barınma gibi içgüdüleriyle yaşamasına neden olmaktadır.

Yıkım üst üste tam otuz yedi gün sürdü. Her yıkımdan sonra kurulan kondular biraz daha küçüldü. Gitgide eve benzemez oldu. İnsanlar insanlıktan çıktı. Toza, çamura, çöpe bulandı. Üstler başlar yırtık delik içinde kaldı. Üç bebek yıkımdan, soğuktan usanıp kaçtı. Yıkımcıların gözlerinin önünde kuş olup göğe çıktı. Bir yıkımcıyı keserle yaralayan yaşlı bir kadın iki candarmanın yanına katılıp tepeden gitti. Kalanların teneke toplamaktan, çöp ayıklamaktan soluğu kesildi.

Yıkımın son günlerine doğru tepede dikili tek ağaç kalmadı. Çöp didik didik atıldı. Paslı teneke kutular, ampul başlıkları, her gün atılan tabaklar, çöpten ayıklanan kartonlar, naylonlar, şişeler ne bulunduyorsa kondu yapımında kullanıldı. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 15)

Ancak bu ortam gecekondulular için yeni bir geçim kapısının açılmasına da olanak tanır. Çöplerden yararlı malzemeleri bulup ayıklayan kondululara çöpün sahibi kendisi için çalışmaları karşılığında para verir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

Bu arada çöp taşıyan tenekeler aralıksız olarak Çiçektepe’ye çöp boşalttı. Çöp martıları havaların ısınmasıyla gagalarını çöpten çıkardı. Martıların çığlıkları arasında ayıklanmış yığınların çevresinde yeni çöp tepelikleri oluştu. Bu tepelikler mahalleler ve kondular arasında kavga kıyamet paylaşıldı. Sabahın çok erken saatlerinde insanlar çocuklarını alıp tepeliklere

gittiler. Hava kararınca evlerine döndüler. Toplanan plastikler, demirler, şişeler, kağıtlar çevre atölyelere satıldı...

O kuşluk vaktinden sonra çöpün sahibi Çiçektepelilere ayıkladıkları ne kadarsa kilo başına az bir para verdi. Bir daha da kamyonlar Çiçektepe'ye gelip çöp didikleyen insanlara silah çevirmedi. Kıymetli taşlar, altınlar yerine ellerde kan kırmızısı yaralar açıldı. Çocuklar çöpten bulup kaçırdıkları kafası bacakları kopmuş naylon bebeklerle gizli gizli oynadılar. Kadınlar buldukları süslü kırık aynaları, çöp bekçilerini kollayıp ceplerine attılar. Çöpten çıkardıkları taraklarla geceleri bu aynalara bakıp saçlarını taradılar.” (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 22)

Berci Kristin Çöp Masalları'nda gecekondulaşma sorununun bir süre sonra bazı çıkar gruplarının rant aracı haline geldiği görülür. Zaten yeterince sömürülmüş ve göz ardı edilmiş olan halk bu kez de gözü açık girişimcilerin “ilgisine mazhar olur”. Yeni bir gecekondu mahallesi kurmaya çalışan Kürt Cemal devlet arazisini cahil kondululara satar ve kısa sürede fundalık alan talan edilerek bir gecekondu mahallesi kurulur:

Kürt Cemal, çöp bayırlarının orta yerine değil sonuna yepyeni bir kondu mahallesi açmanın hazırlığı içindeydi. Çöp Muhtar'a, bürokraside bir konduluk yer ve para vaadederek çöp yığınlarının gerisindeki orman arazisinin fundalığa çevrildiğini yaymasını istedi. Çiçektepe'lilere sızdırmadan Çöp Yolundaki fabrikalara, tamirhanelere haber etmesini söyledi.Çiçektepe'liler Kürt Cemal' in sinemasına kadifeden perde beğenip siyah deri koltuklar yakıştırırken Çöp Muhtar Çöp Yolundaki fabrikaları, tamirhaneleri gezdi, "İsteyen burada bir kondu sahibi olabilir," dedi. Kondu sahibi olmak isteyen işçilerin kulağına Kürt Cemal'in adını fısıldadı. Kondu yerlerini onun namına sattı. İşçiler bir akşam fabrika çıkışı çöp tepelerinin ardındaki orman arazisine yayıldılar. Fundaları söküp toprağı doğruladılar.

Briketlerden gelişigüzel kondular kurdular. Dört gün sonra dört bir yanı kamyonlar sardı. Çöp tepelerinin ardında, Kürt Cemal'in sinemasında günlerce bu film oynadı. (Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları, 59-60)

4.18.5. Gurbet ve Yabancı Kültür

Çırpıntılar romanı Avustralya'da yaşayan bir Türk ailesinin hikâyesini anlattığı için temelde gurbet duygusu üzerine kurulmuş bir romandır. Romanda kendisi ve eşi İstanbul'da yetişen ancak ekonomik nedenlerden dolayı yurt dışına çıkan bir babanın oğlu konusundaki gözlemleri dile getirilir. Romanda oğlunun anavatanı hakkında pek bir şey hatırlayamaması ve bilememesi babayı üzer. Başka ülkelerin topraklarında

doğan Türk gençlerinin çoğunun Türkiye konusundaki bilgisizliklerinden duyulan üzüntü şöyle anlatılır:

“ – Hatırlamıyor musun oraları? Diye sordu.

Oğlu kocaman hasır şapkasının altından suçlulukla baktı.

— Gerçi küçükten ayrıldığımızda... ama yine de aklında birşeyler kalmıştır.

Oğlu bu defa suskun durmamak için,

— Biraz, dedi.

Adam, gözlerini sulara çevirdi ve ta ötelere bir kız kulesi oturttu. Bir Süleymaniye... Gök ve deniz uçsuz bucaksız kâğıtlardı onun için. Üzerine istediği kadar resim yapabilir, yazı yazabilirdi...

— Ben oraları unutamadım...

İç çekmeye benzer bu sözleri yavaşça söylemişti. Çocuğun şapkaıyla gölgelenen yüzünde tek bir kıpırtı olmadı.

Evet. Süleymaniye... Sonra Hisarlar, kıyıları, eski saraylar... Hepsini hayalinde şuraya buraya yerleştirdi.

— Ne dersin Korhan? Dönelim mi oralara?”

(Çokum, Çırpıntılar, 5)

Yurt dışında yetişen çocukların kendi toplumlarının değerlerine yabancılaşmaları yine Çırpıntılar romanında ele alınır. Oğlunu Türk kültürüne uygun olarak yetiştirmek isteyen Tekin bunun güç olduğunu, çocukların Türk olmak yerine Avustralyalı olmakla övündüklerini ve bunun tehlikeli olduğunu vurgular. Avustralya’da bulunan Türk azınlığın çocuklarını Türk kültürüne göre yetiştirmesi için çareler bulmaları gerektiğini belirten Tekin, bunun ilk aşamasının eğitim olması gerektiğini vurgular:

“ – Korhan babaannesiyile dedesini hatırlıyor. Çocuk arabasını sonra... Yoksa bunları benden mi dinlemiştin Korhan?

— Hayır... dedi Korhan.

Esra kuru, ilgisiz bir sesle,

— Hatırlayamayabilir de... dedi. Ne fark eder?

— Çok şey dedi adam. Bence çok şey. Bizim bir kökümüz vardı. Biz ailemizden pekçok şey aldık ve öğrendik... Onun burada yabancı bir okulda okuduğunu unutma! Büsbütün yabancılaşmasından korkuyorum. Yalnız kalmasından da...

— Niçin böyle düşünüyorsun? Burada bir Türk toplumu var. Küçümsenmeyecek sayıda. Neden yalnız olalım Tekin? Birbirimize güç vererek ayakta kalabiliriz pekâlâ. Niye kaybolsun eriyip gitsin bu çocuklar?

— Onların eğitimleri konusunda biz yeterli değiliz. Çocuklarımız Avustralyalı olmakla övünüyorlar ama aslında İngiliz kanı taşımayanlar ezilip horlanıyorlar. Bu da onları bağlı oldukları değerlerden daha fazla uzaklaştırıyor.”

(Çokum, Çırpıntılar, 12)

Çırpıntılar romanında yabancı bir ülkeye alışma süreci anlatılır. Bir yandan vatan özlemiyle mücadele eden Tekin ve ailesi bir yandan da bu yeni ülkenin kültürünü ve dilini öğrenmeye çalışmaktadır. Ancak oğlunun bu yabancı kültürde yetişmesini istemeyen Tekin yurda dönmek istese de eşi ekonomik zorluklar nedeniyle Avustralya’da kalmak zorunda olduklarını anlatır:

“ – Sense her şeyi alt üst edip dönelim diyorsun. Üstelik kazancımız da iyi... Ben özlemiyor muyum oraları sanki? Anamı, kardeşimi... Ama kolay mı başa dönmek? Buradaki ilk günlerimizi düşün! Sıkıntılarımızı düşün bir. Hiç kimseyi tanı mıyorduk. Hiç bilmediğimiz bir yerdeydik... Uyuyamazdık geceleri. Yüreğimiz kuş yüreği. Dil bilmiyorduk. Yediklerimizden tat alamıyorduk... Ne olacağımızı bilmiyorduk.

Korhan, konunun alevlenmesinden sıkılmış görünüyordu.

-Etlar yanıyor! dedi.

Kalktı, masadaki paslanmaz tabağı alıp ocağa yürüdü. Çöküp maşayla etleri çevirdi. Esra,

— Hele ben kadın başıma, bir evde ıssızlıklara doğru bakar dururdum, dedi. Bulutlar, bulutlar... Bir dağ başı yalnızlığı... Sen giderdin. Düşünürdüm hep... Oralardan bir otobüs sürücüsü olmak için mi geldi diye...

— Ama kazancım iyiydi...

Sydney’e gideceğimiz günleri ipe çekdim. Hani dağlardan inen nehirler vardı ya, bunlar deniz ulaşmak için nasıl taşkın taşkın akarlarsa öyleydik biz de... Ne güzel günlerdi... Sıkıntısına rağmen...

Evet... Kulaklarına bir yerden Türkçe bir söz gelse, çiçeğin, dalın güneşe yönelmesi, o ışıktan hayat bulması gibi koşarlardı o yana... Karacaoğlan’ın hasretine eş... o günlerde Karacaoğlan, dilinden düşmezdi. Durup durup, ‘ İlleri var bizim ile benzemez... Dilleri var bizim dile benzemez’ derdi. Türlü çeşit dilden konuşan insanları otobüsle ordan oraya taşıırken içinde bir Karacaoğlan yalnızlığı duyardı. Karacaoğlan’ın garipliğini, o gurbet şiirlerini daha iyi anlamak için işte böyle gezgin olmak lazımdı...”

(Çokum, Çırpıntılar, 13–14)

Dil ve kültür ortaklığının insanlar için ne kadar önemli olduğu Çırpıntılar’da ele alınır. Avustralya’da yaşayan Türkler birbirleriyle buluştukları zaman çok mutlu olmakta, kendilerini sanki ana vatana gelmiş gibi hissetmektedirler. Bir ülkede yabancı olmak, oranın dilini kültürünü öğrense bile bir insan için asla değişmeyen bir yazgıdır. Bu insanlar ekonomik koşulları düzelince hemen Türkiye’ye dönmeyi hayal etmekte, ancak o günler hiç gelmemektedir:

“ Doğrusu kolay olmamıştı buraya yerleşmeleri... Bu düzene alışmaları. Bir dost yüzü görebilmek, birileriyle aynı dilden konuşabilmek için Hostel'den boyna Sydney'e giderlerdi. Sydney'e gitmek onlar için bir bayram gününün mutluluğu demektir. Orada Türk çoktu. Yabancı eşyalarla döşeli olsa da Türk evleri başkaydı. Güler yüzlerle aydınlanırdı odalar. Sesler coşkunluk dolu olurdu. Birbirleri için parçalanırlardı... Kimi zaman bir kilim, bir yastık, bir nakış, ülkelerini hatırlatıverirdi. Kadınlar mantı yoğururlardı mesela, çiğ börek yaparlardı. Bizim bağların çiçekleri ördükleri dantellere yansırı, içlerindeki hasret bir de... Eş dost toplanıp barajlara, ormanlara, mağaralara giderlerdi. Ateş yakarlardı orda burada. Çardaklar altında oturup birlikte şarkılar türküler okurlardı. Eğlenip gülerken, içlerindeki hasretleri bastırır iterlerdi...”

(Çokum, Çırpıntılar, 15)

4.19.Şiddet

4.19.1.İşkence

4.19.1.1. Savaş ve İşkence

Tarih savaş yıllarında insanın insana yaptığı işkenceler ve katliamlarla doludur. Bu katliamların en kanlılarından biri de yirminci yüzyılda Bosna'da yaşanmıştır. Zivornik kentinde yaşayan Müslüman azınlık Sırp askerleri tarafından acımasızca öldürülmüştür. Sevdalinka romanında bu gerçek şu acı satırlarla anlatılmaktadır:

Beş bin kişi! Tam beş bin kişi... Kadın erkek, çoluk çocuk, yaralı ya da ölmek üzere binlerce insan... Ve yığınlarla ceset... Kurşunların, bıçakların açtığı yaraları kanayarak ağır ağır ölenler... Lime lime kesilmiş kadınlar... Karınları deşilmiş, barsakları dışarda erkekler... Gözleri yuvalarından uğramış, şok geçiren bebeler... Defalarca tecavüze uğradıkları için, bacaklarının arasından kan sızan genç kızlar... Kurşun ıskalamış ama sonuçta kalp krizinden ölmüş ihtiyarlar... Dili tutulmuşlar... Aklını kaybetmişler . Zvornik kentinin aşağı yukarı yarısı... Ve hepsinin ortak paydaları, Müslüman olmaları.

Raif deliler gibi koştu insanları arasında. Ne dediklerini, ne olduğunu anlamaya çalıştı Bir tamdik yüz görmeye çalıştı. ! setli kötü bir koku genzini yakıyordu. Yaralıların kan kokusu \e korkudan altına yapmış, üstüne işemiş insanlardan yükselen idrar ve pislik kokusu"

"Arkan'ın Kaplanları... Arkan'ın Kaplanları..." Net olarak algılayabildiği tek cümle buydu. Sırp teröristlerinin azgın boğası, acımasız hain faşist komandosu Arkan! Kanı dondu. Bayılacak gibi oldu. Kendini toparlamaya çalıştı. Şimdi, yeni bir şey daha fark ediyordu... Bu insanların arasında hiç genç veya orta yaşta erkek yoktu. Yaralan kanayan, barsakları ya da diğer organları deşilmiş erkeklerin hepsi altmış, yetmiş yaşın üzerindeydiler. Kadınlar o kadar çok bağırıyorlardı ki, ne dedikleri anlaşılıyordu. Raif in kulakları bir süre sonra alıştı bu gürültüye, kelimeleri ayırtırmaya başladı.

Gece gelmişlerdi. Kapıları omuzlayıp herkesi sokağa dökmüşlerdi. Bir saat içinde herkese evlerini olduğu gibi bırakıp gitmelerim söylemişlerdi. Açılmayan kapıları kırmışlardı. Gençlerin tümünü öldürmüşlerdi.

Kadınların, kızların ırzına geçmişlerdi. Bebeleri şişlemişlerdi. Kaçanların, evlerinden hiçbir şey almasına izin vermemişlerdi. Kuran'ları ayaklarının altında ezmiş, duvarlardaki aile resimlerini paramparça etmişlerdi. (Kulin, Sevdalinka, 114)

Tarih saf ırk yaratma peşinde koşan çılgın liderlerin yaptıkları akıl almaz zulümleri anlatmaktadır. Bu zulümlerden biri de yakın zamanda Bosna'da yaşanmış ve Müslümanlara yönelik inanılmaz işkenceler ve katliamlar yapılmıştır. Bu işkenceler ve katliamlar sırasında Müslümanlar sadece fiziksel olarak değil ahlaki olarak da büyük hakaretlere maruz kalmışlardır. Bu durum Sevdalinka romanında şöyle anlatılmıştır:

6 Nisan'dan itibaren, 'etnik temizlik' Karadzic'in şevk ve zevkle uyguladığı bir oyun batine dönüştürülmüştü. Müslüman Boşnaklar'ın ileri gelenlerini; yani varlıklarını, okumuşlarını, aydınlarını, sanatçılarını ve özellikle orduda görev yapmış olan asker kökenlilerini ayıklıyor, akıl almaz, işkencelere tabi tuttuktan sonra, birbirlerine öldürtüyorlardı. Ölüm, Müslüman Boşnaklar'a kurtuluş gibi geliyordu. Ama ölümü kolaylaştırmıyordu Sırlar. Öldürmeden önce, onlara karılarının kıllarının, kız kardeşlerinin ve annelerinin nasıl ırzlarına geçtiklerini anlatıyorlar, kadınların nasıl kıvrandığını, yalvardığını tarif ediyorlar, sonra daha da ileri boyutta bir manevi işkence tekniği uyguluyorlardı. Erkekleri soyuyor, silahlarının namlularını üstlerine doğrultuyor ve birbirleriyle cinsel ilişkiye girmeye zorluyorlardı. Kabul etmeyenlerin kollarını bacaklarını ve yumurtalıklarını kesiyor, ya da birbirlerine kestiriyorlardı. Ayakta duracak gücü kalanlar, kendilerine çevrili namluların gölgesinde mezarları kazıyor ve son gövdeyi çukura bıraktıklarında, kafalarına kurşunu yiyerek en son cesedi de kendilerinin oluşturacağını bilincinde, arkadaşlarını teker teker mezarlarına sürüklüyor ve kurtuluşu, yani ölümü bekliyorlardı. (Kulin, Sevdalinka, 173)

4.19.1.2. İhtilal Dönemlerinde İşkence

İşkenceci romanında işkence olgusu ayrıntılı betimlemelerle okura sunulur. Romanda 12 Eylül döneminde suçsuz insanlara işkence yoluyla işlemedikleri suçların nasıl kabul ettirildiği anlatılır. Fiziksel acıya dayanamayan bir çok insan bu suçları kabul etmek zorunda kalır:

“ ‘Maraş’ta kaldığım yetmiş gün boyunca ben de ağır bir şekilde işkence gördüm. Bu işkenceler, aç ve susuz bırakılma, uyutmama, soğuk su banyosu, falaka, elektrik, çarpmıha germe ve bunları birkaçının bir arada uygulanması gibi değişik biçimlerde oluyordu... Gözaltında bulunduğum yetmiş gün içinde toplam yirmi gün bütünüyle aç kaldım. Bunun yanı sıra son on beş günü saymazsam, sürekli yarı aç bırakıldım. İlk beş gün boyunca

hiç uyutulmadım. İşkence olmadığım zamanlarda ellerim sürekli olarak zincirle bir demir boruya bağlanıyordu.’

Ermeni oğlu Ermeni'nin sesi uzaklaştı, parazitlendi. Makamının düğmesini çevirdi, yeni bir istasyon buldu, İşkenceci. Sanık'ın burnuna zincir takılıp, tef çalınıp ayı gibi oynatılmış, ‘kaplumbağa hücre’ ne ilk onun sokulmuş, tam bir hafta kendi dışkısını, idrarını yutmuş, anüsü her an copa hazır açıkta, bilekleri bağlı, kireçlenmeye, eklemelerinin birbirine kaynamasına bırakılmış olduğu ilgisini çektiyse, işlevsel düzlemde çekti. ‘Onlar’ın dayanıklılıklarının derecesi ile ilgilendiği için çekti. Sonuçları ile ilgilendiği için çekti. Yoksa, elbette, ‘onlar ile anlayacakları dilden hesaplaşılacak, kendi silahları ile mücadele edilecekti’.

Kendisine geldiğinde gözleri bağlıydı. Kuru bir el önce sol sonra da sağ parmağının çevresinde dolaştı. Ansızın boşalan su değil, beynine inen kum torbasıydı. Sersemledi, parmaklarına dolanıveren kabloları fark etmedi.

‘Çevir...’ oto tamircisinin uzaklardan gelen, var-mı-bana—yan-bakan sesiydi. Dinamo kondüktöre, kondüktör manyetik alan elektrot kablosuna, çıplak kablo insana değdi. Elektrik nicedir sahiplenmediği bedenini telsi aldı. Beynini bir yana itti, cinneti saldı. Kemikleri oynak yerlerinden fırladılar, iskeleti dağıldı. Kasları enine sündü, boyu en, eni boy oldu, didildi. Cızırdayan kendi eti, tüten elektrik yanığıydı. Anlamadıysa, bilimsel açıklaması vardı. Elektrik akımı kasları delirtir, hiç yapmayacakları bir işi yaptırır, soluk borusunu daralttırdı. Soluk alınmayınca beyne oksijen gitmez, insanoğlu, ‘iyi ya...’, bayılırdı. Yüksek gerilimli akımlar, işte böyle, adamı kendisine boğdurarak öldürürlerdi. Kalbi etkileyen akımlar, 120 volttan az, 50 frekanslı gerilimlerdi. Bunlar kalp liflerini dondurur, pompayı durdurur, kan basıncını sıfırın altına iter öldürürlerdi.

İdamlıklar bir elektrot baldırda, bir elektrot beyinde, 1300 volt gerilimli akımla debelendirilirlerdi; ölünceye kadar.

İşkenceci, idamlık değildi. Onun için, saniyede 100.000 periottan fazla, yüksek frekanslı akım yeterliydi. Çıldırıcı sular, kendini iyiliği içinde, frekansı artırırlandı. Zaten, sadece termik etkileri vardı bu akımların; yakar, ama öldürmezlerdi. Elektrotların ucu sarılsa, oda olmazdı. Vahşetin bilimsel adı, ‘motor-irkilme’ hareketleriydi; insanoğlunun iyiliği için keşfedilmiş ‘faradizasyon’, mucitlerini ansiklopedilere geçiren ‘elektro-şok’ nelere kadirdi. Bilemedi, delikanlı.

‘Ana!’ taş duvarları delemeyen haykırıştı. Suç işleyen oğluna kırılmayan ana var mıydı? Böğürmesini, denetleyemediği iç organlarından sökün eden dışkısının temizlenmesi istemine verdiler,”

(Alatlı, İşkenceci, 86–87)

27 Mayıs döneminde devrimci gençlerin hapisanelerde gördükleri işkencelere Valla Kurda Yedirdin Beni’de de rastlanmaktadır. Eserde Yasemin gördüğü işkence nedeniyle çocuğunu düşürmüş, arkadaşı Semiha ise çocuğunu emziremediği için kendi sütünü kendisi içmek zorunda kalmıştır. Kadınların bu süreçten biyolojik özellikleri nedeniyle daha ağır yaralarla çıktıkları görülmektedir. Bir kadın için çocuğunu kaybetmek büyük bir acıdır:

Çok gençti. Sanırım o çocuğu zaten istememişti. İstememiş olmasını da bir lütuf kabul etmek lazım. Çünkü işkenceciler; çocuğun düşmesine neden oldular ama Yasemin'i yıkamadılar. Ne ki, ben bu bilgiyle teselli olamadım. O bebeğin kaybıyla aramızdaki son bağların da koptuğunu hissettim. Bir şey daha vardı. Bir başka arkadaşımız, Semiha da onunla beraberdi. Semiha, yeni doğum yapmıştı. Üç aylık lohusaydı. Süt doluydu. İşkencenin bir noktasında çatlayacak gibi olan göğüslerini avucuna sağdı. İlk süt açlıktan kıvrandığını hatırlattı. Semiha kendi sütünü içti. Sonra da Yasemin'e içirdi. Yasemin'in sütanesi oldu.

"insan" olan "ben"de, bu bilginin karşılığı yok. O gün bugün, bilincimin neresine oturtacağımı hala bilemiyorum. Yazmasam olmaz mı, diye de düşündüm. Hayır, diye karar verdim. 21. yüzyıla çeyrek kaldı ve Rodoplu haklıdır; zulmün kaydını düşmemek, sükut ikrardan gelir faslına giriyor ve neredeyse meşruiyet kazanıyor. Ben ancak kayıt düşülenin yaşadığını artık biliyorum.

Şunu da söylemeliyim, Rodoplu'ya anlattığımda, kızların bu hareketini biyofilyanın, "meğer ki, kara mizah gibi olsun" müthiş bir örneği gibi görmüştü. Yasemin'e duyduğu saygının direnişinden çok, Semiha'nın sütünü içmiş olmasından kaynaklandığını söylüyordu, "Mesela, benim uğursuz gururum buna izin vermeyebilirdi."

Yasemin, yirmi yedi gün işkence gördü. Yirmi yedi gün, benim nerede olduğumu sordular. İşin neresinden tuttuğumu sordular. Yirmi yedi gün, "Kocamın bu işle ilgisi yok," diye diretti. Karısının nerede olduğunu bile bilmeyen bir kavat, nasıl bir kavattı? İnanmadılar. Okur, hamasetten nefret ettiğimi bilecektir. Buna rağmen, Yasemin'in direnişine "yiğitçe"den başka karşılık bulamıyorum. Ve ne yazık ki yıllar sonra Günay'la "yiğit" kavramı üzerinde tartıştığımızda "Yiğit'e kala kala askerlik ve roman kahramanlığı kalıyor." Dediğinde, hak vermek zorundaydım. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 153)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Mehmet Sedes kendisine uygulanan işkencelerden bahseder. Sedes 27 Mayıs'ta uygulanan işkencelerin 12 Mart'ta uygulananlara göre daha ilkel olduğunu belirtir:

Araçtan indirilirken, her fırsatta yumruklamak, dirseklemek, tokat atmak gibi alışkanlıkları olduğunu, canımı yakanın acıdan çok darbenin nereden geleceğini kestirmek için gösterdiğim çaba olduğunu düşünüyordum. Soğukta büzülmek, büzülündüğü için insanı daha da üşütür diye hatırladım. Gevşemeye, kendimi boksörlerin yumrukladığı, asılı kum torbası gibi görmeye çalıştım. Kendime, "Sonunda boksörler yorulur, kum torbası yerinde kalır," diye tekrarlamaya başladım. "Sıkı dur, böbrek!" "Kımraşma, mide!" gibi birtakım deli saçması komutlar geliştirdiğimi, bunları tekrarladığımı hatırlıyorum. 12 Mart'ın işkence yöntemleri on yıl sonrasına kıyasla bir hayli ilkel. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 154)

12 Eylül sürecindeki işkencelerin şiddeti Valla Kurda Yedirdin Beni romanında çeşitli örneklerle anlatılır. Devrimcilik uğruna hapse atılan Suat burada akıl almaz işkencelere maruz kalır. Elektrik verilerek yapılan işkencelere insan vücudunun verdiği tepkiler şöyle anlatılır:

O günlerde değil, ondan birkaç sene sonra, Suat yorulup da kendini yakalattığı zaman, koluna polisin yapıştığı ilk andan tahliye olup eve geldiği güne kadar, her dakikayı onunla yaşadım. Ne derecede senkron tutturabiliyordum, bilmiyorum. Ama, onun gözlerini bağladıklarında, benim başıma ağırlık giriyordu. Soyup, çıplak zemine yatırdıklarında, donuyordum, sırtıma taşlar batıyordu. Kollarını büküp, Filistin askısına taktıklarında, benim kaslarım kopacakmış gibi ağrımaya başlıyordu. Burnumdan kan kokusu, irin kokusu, sidik kokusu gitmiyordu. Gündüzler nispeten daha iyiydi de, geceleri gözlerim bağlanıyordu. Sonra, kuru bir el önce sol, sonra da sağ parmağımın çevresinde dolaşıyordu. An sızın tepemden aşağı boşalan su değil de, beynime çakılan kum torbasıydı sanki. Suat, sersemliyor, parmaklarımıza dolanıveren kabloları fark etmiyordu. Derken, bir ses duyuyordum,

'Çevir!..' Ve haykırıyordum, 'Suat, dikkat et!'

Dinamo, kondüktöre; kondüktör, manyetik alan elektrot kablosuna; çıplak kablo Suat'a geliyor, elektrik, kardeşimin nicedir sahiplenemediği bedenini teslim alıyor, beynini safdışı ediyor, cinneti salıyordu. Kemiklerimiz oynak yerlerinden fırlıyordu. İskeletimiz dağılıyordu. Kaslarımız enine sünüyorlar, boyları en, enleri boy oluyor, didik didik didiliyorlardı. Cızırdayan, Suat'ın eti; tüten, elektrik yanıyordu.

Yüksek gerilimli akımların, kasları ters işleterek nefes borusunu daralttığını, insanı kendisine boğdurarak öldürdüklerini bilmez, diye umuyordum. Kalbi etkileyen akımların 120 volttan az, 50 frekanslı gerilimler olduğunu, bunların lifleri dondurup, pompalamayı durdurduklarını, kan basıncını sıfır altına düşürdüklerini bilmez, diye umuyordum. İdamlıkların, bir elektrot baldıra, bir elektrot beyne, 1300 volt gerilimli akımla öldürdüklerini bilmez diye, umuyordum.

Tüm cinnet geçiriyor, yatakta dikildiğim yerden sesim işkencecilerin kulaklarında çınlasın diye büyü yapıyordum, 'Bu adam idamlık değil! Allah aşkına işinizi iyi yapın, öldürmeyin! Saniyede 100.000 periyodun üstünde, yüksek frekanslı akım vermelisiniz!'

Suat'a sesleniyorum,

'Bu çıldırtıcı sular senin iyiliğin için, çünkü frekansı arttırıyorlar. Korkma! Onları kızdır, daha çok su döksünler sakın kuruma, birtanem!'

Ne bulmuşsam okumuşum ya, bu akımların sadece termik etkileri olduğunu, frekans yüksek tuttıkları sürece öldürmeyeceklerini, elektrotların ucu sarılırsa bedenini yakmayacaklarını da biliyorum.

Suatcım! Bu vahşetin bilimsel adı! 'Motor irkilme hareketleriymiş, ablacım! Bak hele insanoğlunun iyiliği için keşfedilmiş faradizasyon nelere kadir! Elektro şokun mucitleri, ansiklopedilerde, birtanem!'

Sıkı durması, daha doğrusu gevşemesi için yalvarıyorum ama haykırışı kulaklarımda,

'Ana!'

İnşallah bağırsakları boşaltmamıştır, diye dua ediyorum, çünkü eğer boşaldıysa, ortalığı kirletmenin acısını yine ondan çıkarırlar! Bir de, çok utanır. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 541-542-543)

İşkencenin varlığı, yıllarca suçsuz insanlara uygulandığı gerçeği Gece Dersleri romanında bir kez daha dile getirilir. İşkence konusunda ihtilal dönemlerinde o kadar ileriye gidilmiştir ki masum insanlar işkenceye dayanamayarak ölmüştür. Bu insanların ölümlerinden örgütler büyük cenaze törenleri yaparak prim elde etmeye çalışmışlardır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

İşkence, gecenin kıvrımlı yumuşak örtüsüyle yüce sınıfımız tarafından nasıl da dönüştürülebilir görkemli bir sanat gösterisine. İhlamur kokuları saçan, alkışların hızıyla savrulan değirmi bir sahnede. Hasbahçede, bu gece en büyük yıldız, kıpkırmızı tafta dekoltesiyle kan. Tanıdığım sessiz yüzü, yana dönmüş ve örtülmüş gözleri. — Şeker sucuğunu çok seven arkadaşımız için tüm bir hayat saygı duruşu. "Bu yapıya güvenmediği için," diyor, benim kurt cismindeki kırmızı yanaklı cinim, "hiç şakası yok, dumanımızı attırırlardı, bir tekimiz bile hayatta olmazdık.." Onun o derbeder, lacivert ve alaycı anorağının altından, bir karış aşağı sarkan ceketinin ucu, azıcık ağzını aralardı. Bu gece en büyük yıldız, bilincin sarsıntısı, tenin kayışı kendi yüzeyinden, sürtünerek acıyı.. (Tekin, Gece Dersleri, 67)

İşkence konusuna Hoşça Kal Umut romanında devrimci kimliğiyle öne çıkan Umut bağlamında yer verilir. Umut gözaltına alınmadan önce polisler tarafından kendine uygulanan şiddet nedeniyle günlerce ayağa kalkamaz. Bu durum 1980 öncesi süreçte gençlik-polis arasındaki çatışmaları aktarması açısından önemlidir. Romanda Oruç kendilerinin polise olan nefretlerinin çok fazla olduğunu belirtir. Bu nedenle Oruç, bir polisin kendisine yardım etmesinin nefretini engelleyeceği gerekçesiyle istememiştir:

“İkinci kez gözaltına alınmadan önce o kadar çok dayak yemişti ki, günlerce oturamadı, ayaklarını üstüne basamadı. Sonradan öğrendiğine göre toplum polislerinden biri sürekli başa vuran arkadaşına engel olamayınca kaskını çıkarıp başına geçirmişti onun. Bu iyiliği yapan polise arkadaşlarının içinde küfretti: Eşşoğlu eşek, dedi. Başıma kaskı koymasa bayılıp acıdan kurtulacaktım. Onun yüzünden eşek sudan gelene kadar dayak yedim. Bu, içtenlikle söylenmiş gibi görünse de, değildi. Her seferinde içi sızlıyordu. O insanca davranış, o koruma duygusu... Gözleri mi yaşarıyordu yoksa. Öylesine rahatsız oldu ki sonra, bu olayı unutmayı yeğledi.”
(Kutlu, Hoşça Kal Umut, 30-31)

Ruh Üşümesi'nin temel kavramlarında biri de işkencedir. Eserde işkence hem somut hem de soyut yönleriyle ele alınır. Örneğin birbirini anlamamakta direnen iki insan birbirine işkence çektirmektedir. Eserde aynı zamanda 12 Eylül dönemine göndermeler yapılarak gençlere nasıl işkenceler uygulandığı anlatılır. Bu örneklerden biri de şöyledir:

Gerçekten gördünüz mü o çocukları?
İkisinin kafatasında birer delik vardı.
Bileklerini taşla kırdıklarını da mı gördünüz?
O zaman gözlerimi kapamıştım.
(Ağaoğlu, Ruh Üşümesi, 91)

4.19.1.3. İşkencenin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri

İşkencenin insanın sadece bedenine değil, ruhuna ve aklına zarar verdiği Gece Dersleri'nde ele alınır. Her gün onlarca insanın dışarıda öldüğü günlerde insanların bazılarının ruh sağlıkları da bozulmuştur. Bunun dışında işkenceye maruz kalan insanların bazıları o günlerde akıl sağlıklarını kaybetmişlerdir. İşte romanda onlardan birinin fabrika yemekhanesinde yaptığı işkence dansı anlatılmaktadır:

Tozlarla bulutların ardındaydı, dünyaya inancımı sarsmadan önce. Stratatör denilen metaları camlardan, durmadan kamyonlara fırlatanların damında ölümlü bir direnişten üç dört gün kadar da sonradaydı. Yalnızca çılgınlarla döndürebildiği dilinin o unutulmaz müziği eşliğinde, fabrika yemekhanesinde "işkence dansı" yaparken izledim onu. Bakır bir kabloyu boşlukta çevirerek şekiller çiziyordu. Elektriğe verilmişçesine sarsılan bedeni, şiddetin bulandırdığı bakışlarıyla yepyeni bir dilin müjdecisi gibiydi. Sözcükler, yerinden oynatılamayacak kadar ağır birer taş kesildiğinde, kendimi taşıyabileceğim bambaşka bir yolun ilk habercisi. (Tekin, Gece Dersleri, 65)

Hoşça Kal Umut romanında hapishanede ağır işkenceler gören Oruç'un hapishaneden çıktıktan sonra gündelik yaşama uyum sağlamada çektiği sıkıntılar anlatılır. Üç askerî harekât sırasında yüzlerce kişi siyasal suçlu olarak içeri alınmış ve bunlardan bir kısmı işkence görmüşlerdir. Hoşça Kal Umut romanında işkence gerçeği siyasal suçlu Oruç çerçevesinde işlenir ve Oruç artık özgür bir insan olmasına karşılık sokakta nasıl davranacağını bilememekte ve sık sık hapishane anılarını hatırlamaktadır:

“Dilinde elektriğin verilişinin ardından oluşan ve bulantıya karışan kekreligi duyuyor. Dönlere değil, evvelki günlere mi gidiyordu? Belki de bundan sonra her hoşnutsuzluk, bu anıyı canlandıracak belleğinde. Şartlı reflekslerinden biri de bu olacak.

Sokaktayım. Kızılay'dayım. On günden beri özgürüm. Vitrinlerine kitaplar dizilmiş kitapçıları aramaya hakkım var. Kitapları elime alma, karıştırma, sonra bir başkasına uzanma hakkım var. Güneş batıya yönelmiş ve bana, havalandırmalarda görmediğim bin rengi veriyor. Diyor ki...”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, 14)

Oruç'un dış dünyaya uyum süreci ve bu konudaki çabaları ilerleyen sayfalarda yeniden ele alınır. Oruç artık “yeni bir Oruç” yaratmak için uğraşmaktadır:

“Dışarıda bir yere varamayacak mıyım? Hayır, varacağım. İçerdeyken kımıldanamadığı için varamıyordu, doğaldı. Bir süre sonra üstündeki yaşam yorgunluğunu ve acemiliğini atınca, eski Oruç olacak. Hayır hayır, yeni ve güçlü bir Oruç.

Yıllarca kapandıktan sonra dışarı çıkmak hareketsizliğin yorgunluğunu yükledi gövdesine. Nerede bulunursa bulunsun, orası eskimiş gibi. Yeni yerler özlüyor. Evinde bir haftadan çok kalamadı o yüzden. Üç gün yetmişti gerçekte.”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, 22-23)

Gece Dersleri romanında işkencenin insan üzerindeki etkisi ironik bir dille anlatılır. Yeni işkence stillerinin geliştirildiğinin anlatıldığı romanda işçi haklarını savundukları için işkence görenlerin bu amaçlarına da ulaşamadıkları görülür. Yani egemen güç, onları hem içte hem de dışta mağlup etmiştir:

Bana anlatılan tüm işkence hikayelerinde, işkenceyi zaten hayatın parçası sayan bir tavır gizliydi. Çoğu, günlerce gözlerinin bağlı tutulmasına büyük öfke duymuş tabii.. Ama şaşırtıcı olan şu ki, en çok dikleştiği için yana yatmayan saçlarından şikâyet ettiler. Yanlarında tarak yokmuş ve kırık parmaklarla friksiyon yapmak gibi zor bir pozisyona sürüklenmişler. Bana işkence konusunda sordukları ilk soru şu oldu: Yeni mi çıktı bu stiller?. Bu sorunun bir yanı, düşünölmeye değer sanırım. Öyle geldi ki, işkenceden çok yeni olan işkence stillerinden dertliyidiler. Birkaç hafta içinde zevkle okuyacağımız hikâyeler göndereceğim size. Bunlardan birinde, hayata uygun yolları yaratma konusunda bizden daha işlek olan zekâlarını, nihayet dillerine seker etmişler. İşte hemen pırıltılı bir haber: Önce, gündelikçi kadınların sigortalanması için sürdürdüğümüz derbeder öncülüğü hatırlayınız. Yerel kadrolar toplaşarak bir temizleme şirketi kurmuşlar ve karılarının sigorta sorununu çözüme kavuşturmuşlar. Soruyorum: İşten çıkartılan işçilere, tazminatlarıyla kahve açmalarını kim öğütledi Allah aşkına? Yeni mekân yaratma hevesi pek işe yaramamış. O arkadaşa ömür boyu bölgeden uzak durma cezası veriyorum. Hepsinin tazminatı batmış, hem işsiz, hem öfkeli. İçlerinden biri, "Sayalar gibi geldi, sonra da gitti,"

dedi. "Saya"nın anlamına Derleme Sözlüğü'nde bakmanız gerekecek. (Tekin, Gece Dersleri, 153-154)

Hoşça Kal Umut romanında işkencenin insanı bedenen olduğu kadar ruhen de hırpalayan bir süreç olduğu anlatılır. İşkence gören insan öncelikle güven duygusunu kaybetmekte ardından da yeni işkencenin ne zaman başlayacağını beklemektedir. Romanda Oruç, bu bekleme süresinin işkencenin kendisinden daha büyük bir şiddet içerdiğini anlatır. İşkenceyi yapanlar, mahkûmların psikolojilerini iyi bildikleri için onları ruhen de çökertecek işkencelere başvurmaktadırlar. Kısacası mahkûmlar hem fiziksel hem de psikolojik işkence görmektedirler:

“Yakalanışından yirmi beş gün sonra, bedeni ve bilinci bütünü parçası olmaktan koparılıp aşağılanmış, acılar çekmiş ve kimliğini unutmuş olarak bir bodrumun dibindeki karanlık pis odacığa atıldığında anladı işkencenin hangi boyuta varabileceğini: Güvensizlik. Gözünü, ağız tadını, çektiği acıları unutturan bir yangın büyüyordu içinde. Aynı odada, kendisine çapraz gelen köşede, belki daha çok acı çekmiş- kendi yüzünü günlerdir göremediği için aklında hep o eski Oruç’un yüzü vardı- bir yüz vardı. Gözleri ürkek, bedeni ürkek birinin yüzü. Yediklerini kusuyor, yeniden yiyecek verdiklerinde inatla yiyordu. Aynı şeyleri kendisinin de yaptığının farkında değildi. Bedenleri titriyordu, bacak ya da kol kaslarından biri seğirmeye başlıyordu ansızın. Dakikalarca sürüyordu seğirme. O zaman başını çevirerek duvar lekelerine bakıyordu. Artık ezberlemişti ama kimi zaman av için havalanan şahini ve onun kanatlarından daha büyük olan gagasını, ağaç köklerini kemiren tavşanın uzun dişlerini, güneşin üstüne düşmekte olan güneşten büyük bir damlayı görüyordu o lekelerde. Eti acıyordu, sıcaktan kavruluyordu ve en kötüsü korkuyordu odasındaki insandan. Ölecekti o. Konuşur, kimliğini öğrenirse daha çok acı çekerdi. Hele dışarı çıktığında, haksızlık gibi görünürdü gözüne özgürlüğü. Bu korku, çekmekte olduğu yalnızlık acısının dayanılabilir olduğu duygusunu veriyordu. İşkenceyi beklemeye benziyordu bu. İşkence başladığı anda, bitişine doğru bir adım atmış oluyordun. Oysa işkenceyi beklerken, ne zaman geleceklerini bilmediğin için geçen zaman bir aşama, kurtuluş ya da kazanılmış zaman olmuyordu. Şu anı yaşamak ve sürdürmek daha kolay geliyordu. Zaten bunun ötesi yoktu. Biliyorlardı onlar her şeyi ve bu duyguları.”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, 33-34)

İşkenceci romanı adından da anlaşılacağı gibi işkence konusuna odaklanmış bir romandır. Ancak romanda sadece fiziksel şiddetten değil, sosyal ve psikolojik şiddetten de örnekler verilir. Özellikle devlet eliyle alt sınıftaki insanlara uygulanan sosyal dışlama da bir tür işkence olarak değerlendirilir. İşkencenin her türlü insanın varoluşuna yönelik bir saldırıdır. Eserde fiziksel şiddete de yer verilir. Eserde

12 Eylül döneminde cezaevlerinde uygulanan fiziksel şiddet detaylı örneklerle ele alınır. Devlet görevlileri tarafından devlet adına yapılan bu işkence “resmileştirilir”.

“ Kendisine ait olduğunu bilmediği bir yerlerini kaptılar, koridora sürüklediler. Tepetaklak döndü. Dört-beş el kollarından, bacaklarından havalandırdı; dört-beş el kaba etleriyle hesaplaşmaya girişti, kış falakası. Kendi iyiliği için kabul etmeliydi. Kabul etmeden kurtulamayacaktı. Herkes kabul ediyordu, o da edecekti, yazacaktı. Kaç gün daha dayanırdı. Doksan gün dayansa, doksan günlük bir izin daha alırlardı. Olmazsa bir daha alırlardı. Cezaevlinden alır devam ederlerdi, yeni kanun öyle diyordu. Boşuna direniyordu. Baskındı, Behçet Dinlerer’in sonu ne olmuştu. Öldürürlerdi, kesin yetkileri vardı. Emir, konseydendi.

‘Konuş, niye inat ediyorsun? Sana mı kaldı bu ülkenin kurtuluşu, deyyus!’

Haddini bilmezlere duyulan öfkeyle saldırdılar. Kaburgaları sayılıyordu, kara kuru bedeni haddini bilmezliğinin kanıtıydı. Morarması, haykırması kar etmedi, havayı olsun tepemedi. Başını kaldırmadı. Belinden üstü çıplak altıncı görevliyi ayakkabılarından tanıdı,

‘Karı gibi heriflersiniz,’ tükürdü görevli. Kendisinin erkek adam olduğunu, acı duymadığını, işkenceciler gibi sopayı yiyince bağırıp çağırmadığını, hiç ağlamadığını söyledi. Dört-beş el, dört-beş değneği bıraktı, hayâlarına uzandılar, neşeyle burdular,

‘Oğlandır, oğlan!’

Halasının muştulu sesi Kafdağı’nın ardından koşturdu, Kulaklarına koşturdu.

‘Allah!’ refleks çılgınlığıydı,

‘Burada Allah yok, peygamberi de izine yolladık,’ buluşuna kendi güldü, kurt köpekli görevli. İşkenceci duymadı. ” (Alatlı, İşkenceci, 80–81)

İşkenceci romanında işkenceye maruz kalan kişilerin ciddi sağlık sorunları yaşadıkları görülür. Eserde işkence nedeniyle aklını ve ruh sağlığını kaybeden ya da ölen insanlardan da örnekler verilir. Romanda yer alan işkence sahnelerinden bir diğeri de şöyledir:

“ İlerici devrimci sanık söyleyecek söz bulamadı. Herkes haklıydı. Nasreddin Hoca’nın ruhu şad, kara mizah haklılığına gerekçe oldu. Kollarını düz bir tahtaya bağladılar.

Tahtayı insan boyundan uzun, uçları kertikli iki ağacın arasına yerleştirdiler. Altındaki iskemleyi çektiler. Çarmıha gerilmiş oldu. Dolmuş müziğine bakılırsa, yolculuk cennete de değdi.

Bacaklarına asıldılar, damarları dehşetle irkildi. Kalbi öfkesinden pompalamayı unuttu. Parmakları hızla şişmeye durdular, az sonra kolları nerede bilmiyordu. Sevindi. Kulağına gelen taktukların parmaklarında parçalanan sopa olduğunu bilmeyecekti.

İşkenceci, olumsuzlukları unutmak, bir başka istasyona geçmek niyetindeydi,

‘Artık faili meçhul olay kalmayacak’ ve ‘bizi rahatsız etmeyecek’ demek istiyordu, cümleinin ikinci yarısını söylemedi.

‘Bu olayların büyük bir kesimini siz üstleneceksiniz. Anlaşıldı mı?’

Malına el atan erkek fütursuzluğu ile mincıkladı hayâlarını; insanı insan kılan mahremiyetini yok ediverdi,

‘Anlaşıldı mı, ‘lan? Dörderli gruplar halinde suçu kabul edeceksiniz?’

Boşalan yaşları, tomurcuklanan memelerine takıldığı yeniyetme kızını hatırlattı manyetocuya. İmgeyi alelacele defetti, söylendi,

‘Siz ne yapıyorsanız, kendinize yapıyorsunuz!’

‘Bayıldı bu’ kovaya yöneldi.

‘Dörderli gruplar halinde kabul edin, ne siz üzülün, ne biz.’

‘Bir üç veriverin geçsin, hoca’nım, ne siz üzülün ne biz.’

‘Delirdi bu!’

Akıl hastalığına elektrot birebirdi. Dinamoyu yerde çalıştırdılar. Tavana vurdu, yere çarptı. Paramparça.

‘Dövün dedim, ama, öldürün demedim!’ azarladı üst rütbeli görevli, ‘Bu işi bilmiyorsunuz!’ ”(Alatlı, İşkenceci, 96–97)

4.19.1.4. Polis ve İşkence

Polisin dayağı ve işkenceyi suçluları bulma konusunda bir araç olarak kullandığı Bir Cinayet Romanı’nda dile getirilir. Ancak bu yöntemlerin güçlü kesime uygulamadığı, uygulananların da çoğu kez masum olduğu polis şefi Haydar Bilir’in ağzından şu şekilde aktarılır:

“ne yazık ki polisimiz dayak atmadığı durumlarda fena halde çaresiz kalıyordu. Bu arada, kodamanların şoförlerine bile el süremezken, Yeşim Erses’in eski nişanlısını iyice pataklamışlar. Besbelli adamın bir şey bildiği yok. Olsa dayanamaz, konuşurdu.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 249)

Halkın polise karşı duyduğu korkuyla karışık güven duygusu Emir Bey’in Kızları romanında anlatılır. Romanda polisin aynı zamanda şiddetin bir parçası olduğu da dile getirilir. Sonuçta yüzlerce insan gözaltındayken polisin uyguladığı işkenceler sonucunda ölmüştür. Bu güven/güvensizlik duygusu şöyle dile getirilmektedir:

“ Ayakta kalmak için her şeyi yapacak bir devletin uyruğuydular. Devlet: ebet –müddetti. Devletin yetiştirdiği polisin insafsızlığı gizli gizli konuşulur, ele güne karşı, polise duyulan sonsuz güven, süslü süslü anlatılır.”

(Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 172–173)

Emir Bey'in Kızları romanında göz altındayken işkence nedeniyle ölen Kaya Kartal'ın intihar ettiği ileri sürülür. Romanda polisin işkence nedeniyle ölen gencecik ve masum bir insanın ölümünü nasıl ört bas ettiği ve gazetecilerin de bu işe nasıl alet oldukları anlatılmaktadır. Hâkim güç her defasında kendi yanında olan başka güçler bulmakta ve gerçekler bir şekilde karartılmaktadır. Basının da gerçekleri görmezden gelmesi ayrıca eleştirilecek bir konudur:

“ 4 Aralık 1945 günü gecesiydi. Ya sevdiği kızı evine bırakmış, odasına dönmüştü. 5 Aralık 1945 günü, sabaha karşı, 03.30' da verilen bu adresi bastı. Beyazıt Meydanı'nda, büyük bir milliyetçi eylemde bulunmuşlardı. Cağaloğlu'ndaki ABC Kitabevi ile Tan Matbaası, karşıda da La Turqué ve Yeni Dünya gazeteleri yok edilmiştir.

Kaya Kartal'ın bu milliyetçi gençler arasına ajan provokatör olarak katıldığı ve onları tahrik ettiği ihbarı alınmıştı! Az ötedeki Sansaryan Hanı'na – İstanbul Emniyet Müdürlüğü- gidildi.

Akşam gazetelerinden birinin polis muhabiri, haberi tam da kendisinden istendiği gibi yazdı. Diğer meslektaşlarını atlatmış olmaktan sevinç duyuyordu:

İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında iken geçirdiği bir sinir krizi sonucu, dördüncü kattan kendini aşağı atan İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü eski asistanlarından Kaya Kartal hemen ölmüştür. Kaya Kartal'ın olayla ilgisi bulunmadığı anlaşılmış ve serbest bırakılmak üzere işlemlere başlanmıştı. O sırada ani bir kriz geçiren adı geçene, polisler engel olamamışlardır.

Akşam gazetelerini o kadar az insan okuyordu ki.

Saatli Maarif Takvimi o gün kuzey rüzgarlarını haber veriyordu.”

(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 185)

4.19.2.Tecavüz

Tecavüz konusu çalışma örneklerimi oluşturan romanlarda sıkça işlenen konulardan biridir. Bir tarafın rızası olmadan ve şiddet kullanılarak gerçekleştirilen bu eylemde mağdur durumda kalan genelde kadınlardır. Hiç tanımadıkları kişiler, aile yakınları, kimi zaman da kendi eşleri tarafından tecavüze uğrayan mağdurlar psikolojik ve fiziksel bir sarsıntı yaşamaktadırlar.

Ayla Kutlu Kadın Destanı'nda tecavüz konusunu sıkça dile getirmiştir. O dönemde kadının hayvandan bile değersiz görüldüğünü vurgulayan yazar, tüm Uruk kızlarının ya tapınak rahibi tarafından ya da kral Gilgameş tarafından tecavüze uğradığını belirtir. Bu dönemde tecavüze uğrayan kızların 9-11 yaşlarında çocuklar olması dikkate değer bir durumdur. Henüz fiziksel açıdan gelişimlerini

tamamlamamış ve kadın görünümüne ulaşamamış çocukların bile tecavüze kurban gitmeleri ilginçtir. İşin garip tarafı bu zulümle küçük kız çocukları kutsanmış olmaktadır:

“Hep eskiye dönüyorum, önümde yaşam olmadığından:
Ardına bakıyorum ve kızlığın alınışını hatırlıyorum on bir
Yaşımda
Tüm URUK kızları gibi, diğer kentlerin kızları, tüm
dünyanın kızları gibi
Mevsimlerin değişmesi kadar doğal görünüyor bu Sinear
Halkına
Ölmek kolaydı.
Umut parlamıyordu, öyle karanlık bir geceydi.
Gölgesi karartıyordu küçük kızın gözlerini. Rahip
Öyle iri...
Ve kararıyordu gölgelenerek:
Memeleri henüz patlamış kızın çıplak gövdesi.

Umut kısa sürmesiydi yaşanacak işkencenin.
Ve umut, tiksindirilmesi kadın yapılanın, erkek gücünden.
Dokuzuna yeni basmıştı yanındaki kız ve o da bekliyordu sırasını

Koca adam kanatacağı Liyotaniyi: önce on bir yaşındakini...
...
Hayvanlarına yapmadılar bunu.
Hayvanları değerlidir, çektirilirken dişisi üstüne.
Bağırıyor her yanı: Değerlidir, değerlidir!
Erden kızın nesi var ki? Çocuk doğurmayan bir çocuk...
Kanatın onları... Kanatın.” (Kutlu, Kadın Destanı, 37-38)

Kadın Destanı’nda tecavüz eyleminin yaygın olduğu olduğu belirtilir:

“Ve yoksulluk yüzünden evlenememiş kim varsa,
İrzına geçti kadınların, fırsatı değerlendirip.
Bu da yaşamın bir yasasıydı, altı üstü:
İrzına geçmek kadınların.
Erkeklere Tanrıların tanıdığı hak!(Kutlu, Kadın Destanı, 191)

Tecavüz kadının karşılaştığı en büyük travmalardan biridir. Bir kadının rızası olmadan kurulan her türlü cinsel ilişki tecavüz olarak adlandırılmaktadır. Şiddet kullanarak ya da kadını çeşitli şekillerde tehdit ederek kurulan ilişki tecavüze uğrayan kişi üzerinde yaşamı boyunca unutamayacağı derin izler bırakır. Pasifik Günleri’nde General Jimenez’in aşık olduğu Dansçı Rozita’ya yaptıkları anlatılır:

“General Jimenez, birden Rozita’nın siyah saçlarını kavradı, saçlarından çekerek onu ipek örtülü divana sürükledi. Bir yandan boynunu öpüyor, bir yandan da avucundaki siyah saçlarla, sanki Rozita’nın yüzünü, gözünü kapatmaya çalışıyordu. General, tek bir hareketle Rozita’nın parlak sabahlığının önünü baştan aşağıya yırtmıştı. Sabahlığın içinde çıplak olan Rozita’nın bir çocuğunki kadar ince ve diri gövdesi ortaya çıkmıştı. General, Rozita’nın üzerine kapandı.” (Eray, Pasifik Günleri, 77)

Tecavüz durumunda “kadının namusunu” korumak yine erkeklere düşer. Erkekler kirlettikleri kadının namusunu yine kendileri temizlemek durumundadırlar. Bu konuda değişik toplumlarda değişik uygulamalar vardır. Batı’da düello bu uygulamalardan biridir. Pasifik Günleri’nde Rozita’nın namusu için yapılan düello anlatılır:

“ Bay Adolfo, generalin suçlu olduğunu biliyordu. Rozita ise hüngür hüngür göz yaşı döküyordu.

Bay Adolfo ve Emilyo Jimenez düello gününü kararlaştırmışlardı. Bu anlaşma, hemen oracıkta, o gece, av köşkünde olmuştu. Ertesi sabah, saat altıda, av köşkünün önündeki korulukta olacaktı düello. Tanıkları saptamışlardı. Emilyo Jimenez’in tanığı sicili temiz bir yüzbaşıydı. Bay Adolfo’nun tanığı ise, operadan, ünlü bir tenordu. Gecenin o geç vaktinde, emektar seyis at sırtında koşturmuş, tanıklara mektupları ulaştırılmıştı.” (Eray, Pasifik Günleri, 78).

Tecavüze uğramış kızların toplum tarafından mağdur olarak görülüp sahiplenilmesi yerine genellikle suçlu olarak görülüp dışlandıkları Bir Cinayet Romanı’nda ele alınır. Komşularının oğulları tarafından önce kandırılıp tecavüze uğrayan genç kız bir süre sonra da sevdiği adam tarafından ormanda arkadaşlarının yanına götürülür. Genç kız bir ömür boyunca yaşadığı bu travmanın acılarını çeker ve en sonunda adamı öldürür. Bu durumda bile genç kız korku nedeniyle durumu ailesine anlatamamış ve kendi başına bu sarsıntıdan çıkmaya çalışmıştır. Eserde toplumun tacize, tecavüze uğramış kadınlar hakkındaki yargılarının çok acımasız olduğu dile getirilmiştir:

Dudak kenarları aşağıya doğru kıvrılırken, hırıltıya benzer bir ses fırlıyor burun deliklerinden: “ne şikâyet etmesi? Kaçık mısın sen? Ne diyecektim yani? Levent beni beş aydır düzüyordu, iyi hoş ama, arkadaşlarını da üstüme salınca!... Deli diye tımarhaneye tıklarlardı beni, ya da orospu diye sokağa atarlardı... Şimdi düşünüyorum bunları tabii. O zaman düşünecek halde

değildim. Bir yerden sonrasını hatırlamıyorum bile. Kendimi kaybetmişim. ... “Beni oracıkta boğazlamadıkları iyi. Levent konuşmayacağımi biliyordu herhalde. Yoksa... Acımış olamaz... Eve nasıl geldim bilmiyorum. Sokağın başına kadar o getirmiştir, ağzımı sıkı tutmam için son bir kez tembihlemiştir, Allah bilir. Ateşim çıkmış, uzun süre hasta yatmışım. Bu arada sayıklamışımıdır da mutlaka, ama usturuflu sayıklamış olacağım. Çünkü kimse kızlık muayenesi filan yaptırmayı akıl etmedi. Belki akıllarına geldi, rezaletten korktular. ... son olanlardan kimi suçlarlarsa suçlasınlar, daha önce olup bitenlerden beni suçlayacaklardı. Kabahat hep kızlardadır!” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 306)

Tecavüz, taciz gibi muamelelere maruz kalan kadınların bu kötü olayın etkisinden uzun yıllar kurtulamadıkları, diğer erkeklerle yaşadıkları ilişkilerde hep o davranışın kötü etkilerini taşıdıklarını ve bir türlü sağlıklı bir insan olmadıklarını Bir Cinayet Romanı’nda görülür. Tecavüze uğramış bir kadın boşa geçen bir ömrü şöyle dile getirir:

“yıllar geçiyor. Bir sürü başka adamla sevişiyorsun. Bazılarını sevdiğine bile inandırabiliyorsun kendini. Evleniyorsun, normal kadınlar gibi davrandığını sanıyorsun. Ama olmuyor... Eninde sonunda... Güven duygusu tümüyle yok olmuş içinde, anlıyor musun? En sevdiğini sandığın kişiyle bile hiçbir zaman insanca ilişkiler kuramıyorsun. Sonunda hepsinden nefret ettiğini kavriyorsun.” Bir an susup bir soluk alıyor. “öç almak o zaman geldi aklıma işte, yıllar sonra. Aslolan öç almak bile değildi belki. Onu öldürsem de nefretten kurtulacağımı ummuştum.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 307)

Elif Şafak Pinhan romanında tecavüz konusunu farklı bir boyutta okurla buluşturur. Deryakeş ile eşcinsel bir ilişki sürdüren Karanfil Yorgaki, Tannaz Mustafa ve adamlarının fiziksel şiddet de içeren tecavüzlerine uğrar. Yedi gün ve yedi gece boyunca bedenine yapılan işkencelere katlanan Yorgaki’nin bu travmadan kurtulması çok uzun zaman alır. Yorgaki tecavüzden sonra yaşadığı utançtan ve acıdan dolayı ölmeyi diler.

“Tannaz Mustafa ve adamları, Deryakeş’i hakladıktan sonra Karanfil Yorgaki’yi de zorla alıp götürdüler. Yedi gün yedi gece boyunca körpe bedenini birbirlerine peşkeş çektiler.
Sokakları tuttu birkaç zebani
Arkadan vurdular seni
Tersine döndü çark-ı devran
Kara çalı kesmeyeli üredi
Yedinci gecenin sabahında, yara berelerle, morluklarla dolu vücudunu kaldırıp, uzak bir semtteki mezarlığa bıraktılar.

Karanfil Yorgaki kendine geldiğinde mezar taşlarını seyretti uzun uzun. Ayağa kalkmak istemiyordu; toprak açsın ağzını, aşılınsın o koskoca, karanlık delik ve içine alsın yutsun, geride bir şey bırakmasın.” (Şafak, Pinhan, 158)

Elyazması Rüyalar romanında tecavüz konusu da ele alınmıştır. Eserde genç bir kıza Taksim’deki bir garsoniyerde arkadaşı tarafından tecavüz edilmeye çalışıldığı anlatılır. Kız rızası olmadan sürüklendiği bu işe karşı koyar:

“Ne denli anlamsız ve sıkıcıydı her şey. İşte Taksim’deki garsoniyerde büyük bir bunalım içinde bunları izlemiştim,” dedim. “Başka bir şey olmadı. Ne olabilirdi ki? Kekeme Savaş’ın bir arkadaşı yan odada bir kıza tecavüz etmeye çalışmıştı. Kız çığlık çığlığa ağlıyor, kendini yerden yere atıyordu. Köşelerde yakılmış, zevksiz, kırmızı ışıklar bu garip garsoniyerin içini aydınlatıyordu.

...’öyleyse niçin geldin buraya?’ diyordu kekeme savaş’ın arkadaşı, yerde baygınlık geçiren kıza. ‘Niye geldin ki?’ (Eray, Elyazması Rüyalar, 106)

Üç Beş Kişi romanında romanın en dirençli kahramanı Kardelen’in tecavüze uğraması anlatılır. Romanda dar gelirli bir ailenin çocuğu olarak yaşamı boyunca bir çok zorluğa göğüs germek zorunda olan Kardelen’in bu olaydan sonra da yaşama tutunmayı başardığı görülür. Ancak Kardelen tecavüz anını yaşamı boyunca unutmayacaktır. Kardelen evlenmeden önce bu durumu nişanlısına anlatırken de büyük güçlük çekmiştir:

“ Bir zamanlar, zifaf geceleri, kızlığı gitmiş gelinler için ölüm geceleriymiş... Şimdi kimilerimiz, hiçe sayarak, yok sayarak bacak aralarına zorla sokulmuş... şey... sokulmuş... Aa, işte ya, baştan sona kendi elimden çıkma bir gelinlik.” (...)

“... Bilmek istersen Tahir, ki bilmen gerek, ikisi de ayırıp bacaklarımı... zorla girerlerken, gözlerimin önüne gelincik tarlaları, akarsular, ak köpükler üstüne konup kalkan minicik binlerce kuş getirdim. Haykırdım, haykırdım... Hani ıssız dağbaşlarında büyük bir acıyı böyle haykırırsın ki, tortu birikmez. Hafiflediğini, özgürleştiğini duyarsın. Bunu Kısmet’e bile anlatmadım. İlk sana.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, sayfa: 78)

4.19.2.1. Savaş Dönemlerinde Tecavüz Olayları

Bir Göçmen Kuştı O romanında Osmanlı Rus savaşı sırasında çıkan olaylarda eşi Batu Bey’i kaybeden Cevahir, oğlu Emir ile birlikte Anadolu’ya doğru kaçarken düşman askerlerinin saldırısına uğrar. Cevahir ve Emir’e işkence eden askerler,

Cevahir'e defalarca kez tecavüz ederler. Askerler sadece cinsel duygularını tatmin etmek için değil, aynı zamanda düşmanları olan bir kadından intikam almak için onu alçaltmak amacıyla Cevahir'e tecavüz etmişlerdir. Savaş ortamlarında kadınların gördüğü en büyük zulüm de tecavüz eylemlerine kurban gitmektir:

"... Gözünü kapatıyor yine, bu uzun akşamı ve geceyi hatırlayarak ağlamaklı oluyor. Açsa, karşısında bu adamı görüyor, yine aynı şeyi düşünüyor. Bacakları yok, çünkü duymuyor; kolları yok, onları da duymuyor. Kollarının ve bacaklarının üstündeki adamlar ne zaman indiler de öylece bıraktılar kendisini? Morardım ben, ezildim, hak ile yeksan oldum. Emir öte yanda, ateşin uzağında. Cevahir ona bakmak istiyor merak içinde ama, bakarsa, çocuğa kötülükleri dokunur diye korkusundan içinden sayıyor bekliyor, saatler geçti dediğinde başını çeviriyor, görüyor onu. Gözlerindeki kurumuş yaşı,

İç çekişini ve sağ elini saklayışını. Görüyor mu bunu gerçekten, gördüklerini algılıyor mu? Neden sağ bıraktılar yavrum seni, neden hemen öldürmediler? Bakma bana Emir, ben ölmüşüm annen yok artık. Batu Beg'in hatunu Cevahir, bundan sonra çamur olmuştur. Pislik bulaşmıştır her yanına. Ölseydin, kaçsaydın, hiç doğmasaydın... Ben yokum. Kollarım, bacaklarım, bütün gövdem. Sonra sesim... Konuşmak istesem ne diyeceğim sana? O kadar bağırdım ne oldu, kim duydu uçan kuşlardan başka? Bakma bana, unuttur kendini, uyu, kurtarabilirsen kurtar, sonra da unut. Üstümde hakkın yok senin. Nasıl olabilirmiş ki? Ben değildim o kadın. O kadın öldü. Bir çamur işte yerde, ayak bile değmemeli, duygusuz, pis..."

(Kutlu, Bir Göçmen Kuştı O, 47)

Savaş dönemlerinde kadınların özellikle cinsel açıdan istismara uğradıkları görülmüştür. Karşit güçlerin askerleri korunmasız buldukları diğer gruptan kadınlara işkence ve tecavüz etmişler, onları acımasızca öldürmüşlerdir. Bu durum Sevdalinka romanında şöyle anlatılmaktadır.

"Mijda, karımı gördün mü?oğlumu, halamı...?"

"Çok üzgünüm Raif." Hıçkırmaya başladı Mijda.

"Ağlama, anlat."

"Raif, onlar öldü."

"Nasıl? Nasıl öldüler? Niye öldüler?"

"Bianka'ya komandolar tecavüz etti. ikimiz aynı evdeydik. Talan başlayınca, bizim daireye geldi Bianka, bebekle beraber. Kapıyı kitledik, yüklüğe saklanıp bekledik. Biz içerden açmayınca, kapıyı tekmeleyerek kırdılar. Bulamayabilirlerdi ama, bebek ağladı. Oysa, Bianka ağlamasını diye, memesini hep ağzında tutuyordu Muho'nun. Bebek karanlıktan ve havasızlıktan sıkıldı. Ağladı." Mijda hıçkırmaya başladı. Bir süre sakinleşmesini bekledi Raif "Yüklükten çekip çıkardılar bizi. İkimize de tecavüz ettiler. Masanın üzerine sürükleyip, yan yana yüzü koyun yatırdılar. Önden ellerimizi, tekmelemeyelim diye arkadan bacaklarımızı tuttular.

Birbiri ardına tecavüz ediyorlardı. Arkam parçalandı... Raif.. Yine avaz avaz ağlamaya başladı Mijda. Raif ancak o zaman fark elti kızın etekliğinin kan ve pislik içinde olduğunu. Bianka'ya ne oldu? Ne yaptılar ona?"(Kulin, Sevdalinka, 115)

Kadınların cinsel yönden istismarının savaş dönemlerinde büyük boyutlara ulaştığı ve insanlık adına utanılacak işlere imza atıldığı görülmüştür. Bosna Savaşı yıllarında kadınların kamplara kapatılarak cinsel birer işçi olarak kullanıldığı, bu emirlere itaat etmedikleri takdirde çocuklarının gözleri önünde öldürüldüğü bilinmektedir. Bu durum Sevdalinka romanında şu şekilde dile getirilmiştir:

Sırp çetelerinin terör eylemlerindeki en eğlenceli oyuncakları genç ve güzel kadınlardı... günde otuz-kırk erkeğin tecavüzüne uğrayan kızlar, kadınlar. Sırp askerleri onları ayırıp, genelev kampları diyebileceğimiz yerlere kapatıyorlardı... yani 'tecavüz ederek' öldürme kamplarına. Birçok otel ve restoran Müslüman Boşnak kadınların çile hücrelerine dönüştürülmüştü.

Stefan, Hırvatistan'daki göçmen kamplarına kapağı atabilmiş insanlardan almıştı bu bilgileri. Sonra Tresnyevka' örgütüne başvurmuştu. Bu örgüt, tecavüze uğrayan kadınların ve çocukların üzerine yoğunlaşmış, cinsel vahşet eylemleriyle ilgilenen bir örgüttü.

Stefan bu örgüt sayesinde, birkaç kadınla görüşme olanağı bulmuştu. Kadınlar, anlattıklarına göre götürüldükleri yerleri tanımasınlar diye, gözleri birer bantla kapatılıyor, hapsedildikleri odalara girdikten sonra bantları çözülüyordu. Odalarda genellikle tek bir somyanın ve çıplak bir ampulün dışında hiçbir eşya bulunmuyordu. Hep hazır olmaları için, üstlerindeki giysiler de alınıyor ve art arda odaya giren Sırplar'ın tecavüzüne uğradıktan sonra önlerine bir tabak yemek atılıyordu. Aylar boyunca, kendilerine tecavüz eden Sırplar'ın dışında kimseyi görmeyenler olmuştu. Kimileri kapatıldıkları odada başka kadınların içler parçalayan çığlıklarını duymuşlardı. Bazıları da Sırp milislere yemek pişirmek ve çıplak hizmet etmek zorunda bırakılmışlardı... Karşı gelenlerin önce memeleri kesilmiş, sonra öldürülmüşlerdi, ibret olsun diye, diğerlerinin gözleri önünde...

Stefan'ın konuştuğu kadınların çoğu psikolojik tedavi altındaydı. Kimi hiç susmadan konuşuyor, kimi hiç durmadan yıkıyor, kimi de ne yemek yiyebiliyor, ne konuşabiliyor ne de uyuyabiliyordu.

Çocuklar da bu vahşetten nasiplerini almışlardı. Örgüte sığınmış bir papaz, üç ve dört yaşlarında iki çocuğun, annelerinin gözü önünde çimento karıştırma makinesinin içine nasıl atıldığını anlatmıştı Stefan'a. (Kulin, Sevdalinka, 174-175)

Emir Bey'in Kızları romanında Ermeni askerlerinin defalarca tecavüzüne maruz kalan Cevahir'in hamile kalışı anlatılır. Düşmanlarının çocuğunu doğurmak istemeyen Cevahir bu çocuğu düşürmek için elinden geleni yapsa da başarılı olamaz. Bu durum savaş yıllarında tecavüze kurban girmiş bir çok kadının başına gelmiştir.

Romanda kadının erkekler tarafından savaş dönemlerinde bu yolla aşağılandığı ve cezalandırıldığı anlatılır:

“ Emir, çocukluğun derin uykularına daldığında Cevahir çıkıyor cibinliğin içinden. Yılan, akrep tehlikesini, sivrisinekleri hiç önemsemiyor. Karnındaki bağları çözüp bakıyor. Karnı büyüyor. Bunca bez sarmanın yararı olmadı. Bir an soluk alıyor, bir an. Çok soluk alırsa karnındaki güçlenir, ölmez, diye korkusundan işkencesini uzatıyor. Yeniden bağlıyor karnını. Uçları hınçla birbirine düğümlüyor. Düşman bu. Düşmanı büyütüyor gövdesi. Son umutla altını yokluyor. Hayır kanama filan yok.

Sabaha karşı bülbüller ötüyor, onun baygın başı pis yastıkta dönüp duruyor hala. Tanrı, yardım etmedin. Bu yalnız benim değil, Batu'nun da namusu, Emir'in de. Oğlumun anası hakkında kötü düşünmesine izin verme. Kurtar, kurtar! Gözünden akan yaşları her sabah Emir ter ıslaklığı sanıyor.”
(Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 37-38)

4.19.3.Savaş

Rusya'ya karşı savaş veren Kırım Türklerinin en büyük sorunlarından biri de birlik olamamalarıdır. Gençlerin çoğu bu ortamda yaşamaktansa ülkeyi terk etme niyetindedir. Ancak yaşlılar ana yurtlarını Ruslara bırakmayı doğru bulmazlar. Vatan insan için her şeyden üstündür. Bir insana asıl kimliğini kazandıran kendi ülkesi ve töresidir. Ana vatanını kaybetmiş olan halkların töresi de zamanla kaybolacaktır. Bu nedenle zaman zaman gençler ile yaşlılar arasında sorunlar yaşanmaktadır. Giray ile babası arasındaki çatışma da bunlardan biridir:

- Bir daha hicretten söz etme sakın! dedi. Çünkü burası senin gözünü açtığın toprak. Cedlerinin türbeleri bunu sana anlatmıyor mu? Hergün elini sürdüğün toprak bize yabancı mı bir bak! Toprak bize benziyor, dağ bize benziyor, ırmak bize benziyor. Böyle olmasa, vaktiyle giderdim. Hiç durmaz, giderdim.

Bahadır, bir mindere ilişmiş, onları dinliyordu. Nizam Dede devam etti:

- Hısım akraba bir araya gelsin dememin sebebi de bu. Aradan geçimsizlikleri kaldırmalıyız. Bir söz vardır: "Ayrılgannı ayu cer, bölüngenni boru kabar." Başımıza ne geldiyse, hep ayrı bölük olmamızdır. (Çokum, Hilâl Görününce, 30)

Bosna yüzyıllar boyunca kanlı oyunların sergilendiği, ayrılıkların ve göçlerin yaşandığı paylaşılamayan bir alan olmuştur. Sırp, Hırvatlar ve Bosnalılar arasında kalan bu bölgeyi her seferinde bu milletlerden biri ele geçirmeye çalışmış, bu topraklarda barış içinde yaşamak mümkün olmamıştır. Bir de dış güçlerin kışkırtmaları da işin içine girince Bosna yüzyıllar boyunca hiç huzur bulamamıştır.

Osmanlı egemenliğinin Balkanlar'da etkisini kaybetmeye başlaması sonucunda burada yaşayan Müslüman halk büyük eziyetler çekmiş ve çareyi İstanbul'a doğru göç etmekte bulmuşlardır. Bu gerçek Sevdalinka romanında şu şekilde dile getirilmiştir:

“Raziyanım'ın İstanbul'u sevmemesinin nedenleri vardı.

Osmanlı'nın dört yüz yılı aşkın saltanatı sona erdiğinde, Balkan'ın o uzun dönem içindeki efendileri, kendilerini göç yollarında bulmuşlardı. Ve o gün bugündür hep göçüyordu Boşnaklar. Savaş rüzgârlarının her estiğinde ki Balkanlar'da çok sık eserdi bu rüzgâr, Bosnalı, dengini toplayıp düşer olmuştur yollara.

İstanbul, ayrı düşen ana oğullar, karı kocalar, kardeşler, sevgililer demektir. Sönen ocaklar, solan bahçeler demektir. Dönüşü olmayan gidişler, hasreti dinmeyen gurbetler demektir. Ne zaman birileri gitmeye kalksa Bosna topraklarından İstanbul'a doğru, acı ve özlem eşlik ederdi gidene, sonsuza kadar.

Bosna ve İstanbul, aynı kaynaktan fışkıran ama değişik yataklarda çağıldayan iki nehir gibi, asırlardır birbirlerine kavuşmadan akıp duruyorlardı mecralarına doğru, İstanbul'a Bursa'ya, İzmir'e, Adapazarı'na göç veren Bosna, huzuru, güveni, mutluluğu yakalamak için, beş parmağını açarak, elini Trakya üzerinden Anadolu'ya uzatan güçsüz düşmüş bir dev gibiydi.

Ve bir kaçıştı İstanbul. Umudun yitirildiği noktaydı. Gözyaşları sel gibi akmaya başladığında, önüne katar İstanbul'a sürüklerdi umutsuzları. (Kulin, Sevdalinka, 23)

Savaş ortamının insanlara neler yaptırabileceğini tahmin etmek zordur. Açlık, yoksulluk içinde kalan halk karnını doyurabilmek için yasa dışı yollara başvurabileceği gibi, korku nedeniyle, ölüm tehlikesi nedeniyle de insanlık dışı hareketlerde bulunabilir. Nitekim tarih bu tür sosyal travmalarla doludur. Bosna Hersek'te yaşanan savaş sırasında da insanlık dışı görüntülere tanıklık edilmiştir. Bu durum bu savaşı konu edinen Sevdalinka romanında Raziyanım'ın ağzından şöyle anlatılır:

“Siz harbi bilmeyen kuşak, kolay mı zannediyorsunuz savaşı. Allah düşmanımın bile başına vermesin. Akli başında hiç kimse yanaşmaz savaşa. Biz yaşadık da biliriz. Sadece ölüm acısı, açlık sefalet için değil, korkum savaş insanda insanlık bırakmaz. Üstelik Yugoslavya'da herkes kardeş, herkes akraba. En azından yetmiş yıldır, sakıncasızca birbirleri ile evlenip duruyor insanlar. Komşular, akrabalar birbirlerini vuracak yani? Boşuna telaşlandınız.” (Kulin, Sevdalinka, 73).

Yüzyıllar boyunca aynı ülke bayrağı altında farklı ırklardan, dillerden, dinlerden insanların barış içinde yaşadıkları görülmüştür. Ancak nedense insanoğlu için bu barış dönemleri kısa sürmekte ve bir süre sonra savaşlar başlamaktadır. Bosna topraklarında da Sırpların, Hırvatların ve Müslümanların yıllarca barış içinde yaşamalarına rağmen kışkırtmalar nedeniyle Müslümanlara karşı kanlı yıldırma politikaları güdüldüğü görülür. Bu durum Sevdalinka romanında şöyle anlatılmaktadır:

Kimlerden kurtarmışlardı Zvornik'i?

Aynı topraklarda beş yüz yıldır yaşamakta olan dostlarından, komşularından, yakın arkadaşlarından, iş arkadaşlarından, hatta sevgililerinden, hatta kuzen ve yeğenlerinden kurtarmışlardı.

Kendileriyle aynı dili konuşan, aynı kültürü paylaşan, aynı heyecanları duyan, yortu ve Noellerini onlarla birlikte kutlayan, kutsal günlerinde onlara armağanlar sunan, acılı günlerinde onlarla dertlerine ortak olan insanlardan kurtarmışlardı.

Zvornik'i kurtarmak uğruna, evlerini yağma ettikleri, kestikleri, dipçikledikleri, derilerini yüzdükleri, ırzlarına geçtikleri bu insanların kendilerinden tek farkları, yılda bir ay oruç tutmaları, iki dini bayram kutlamaları, bayramlarda bayram namazı kılmaları ve erkek evlatlarını sünnet ettirmeleriydi.

Sadece bu fark yüzünden, canlarını, ailelerini, işlerini, mallarını ve topraklarını kaybetmiş, bir gece içinde sığır indirgenmiş, dilenciye dönüştürülmüş, beş bin insan! (Kulin, Sevdalinka 116)

Savaş yıllarında en çok zarar gören kurumlardan biri de eğitimidir. Savaş döneminde can tehlikesi nedeniyle okullar ya kapatılmakta ya da karşıt güçler tarafından bombalanmakta, ortadan kaldırılmaktadır. Bosna savaşı yıllarında da kan kaybeden eğitim sistemi için vatansever öğretmenler önlemler almışlar, öğrencilerine bodrumlarda ders vermeye devam etmişlerdir. Bu dersler çoğu kez gaz lambalarıyla ya da mumlarla yapılmıştır. Sonuç olarak savaşların engellenmesinin tek yolu bireyleri eğitmektir. Bu alıntı savaş ve eğitim başlığı altında da ele alınmıştır. Bu durum Sevdalinka'da şöyle anlatılmaktadır:

6 Nisan olaylarından beri okullar kapalıydı. Ama birkaç müteşebbis öğretmen, emniyetli kilerlerde çocuklara ders vermeye devam etme kararı almışlardı. Çocuklar ateş altında yürümek zorunda kalmasın diye, hemen hemen her sokakta böyle bir kurs açılmıştı. Yaşları karıştı. Hana'nın grubunda kendi yaşında çocuklarla birlikte, on-on bir yaşlarında da birkaç çocuk vardı. Fiko kendi yaş grubunun bulunduğu başka bir kilere devam ediyordu. Burhan ve Nimeta gibi ikinci kozu seçenler için yaşam,

yeraltına inmişti. Öğretmenler, ailelerin de yardımıyla, çocukların eğitimini sürdürmeye çalışıyorlardı. Karanlık ve rutubetli zemin katları, ışıklar sık sık kesildiği için, gaz lambaları ve mumlarla aydınlatıyor ve etrafta cirit atan fareleri görmezliğe gelerek yaşama devam ediyorlardı. Fareden korkan birçok kadın, bu korkunun anlamsızlığının farkına, savaşın onlara aniden tanıştırdığı ölüm korkusuyla burun buruna geldiklerinde varmışlardı. Fareler, böcekler, karanlık, rutubet, pis kokular ve durmak bilmeyen silah seslen günlük yaşamın içine örülmüştü, insanların sıkça çektikleri can sıkıntısı, yerini can derdine bırakmıştı. (Kulin, Sevdalinka 119)

Savaş dönemlerinde insanlar hayatta kalabilmek için çeşitli çarelere başvurmuşlardır. Bunlardan biri de kimlik değiştirmedir. Sırp olan Petar'a âşık olan Mirsada yeni bulunduğu çevrede Müslüman olduğu anlaşılmasın diye ismini değiştirmiştir. Sevdalinka romanında bu durum şöyle anlatılmaktadır:

Allah'tan yine Petar'ın yardımlarıyla başka bir yerde iş bulunmuştuMirsadâ'ya" Gerçek kimliğini saklamıştı Petar. Yeni işyerinde Sırp diye biliyorladı Mirsada'yı.

Bunu öğrendiğinde, Nimeta kocasına, "Bu kadar ünlü bir mühendis olmasaydın, belki senin kimliğini de saklardık. Ama tüm inşaat firmaları tanıyor seni," demişti.

"Bu dünya döndükçe, benim kimliğim değişmez, Nimo, on asırlık bir kimlik benimki," demişti Burhan, ilk kez duyuyordu Nimeta, kocasının adıyla böbürlendiğini. Şaşırılmıştı, işsizlik, umutsuzluk karakterlerini değiştiriyordu demek insanların. (Kulin, Sevdalinka, 123)

Savaş sırasında en çok zarar görenler belki de çocuklardır. Savunmasız olan çocuklar ne yazık ki büyüklerin hırslarından, öfkelerinden kendilerine düşen payı alırlar. Ya açlıkla, ya ölümlerle ya da işkence ile yüzyüze gelirler. Hele de çocuklar anne baba korunmasından mahrumlarsa durum daha da ciddileşir. Sevdalinka romanında kimsesiz çocukların bulunduğu bir otobüsün taranması anlatılmaktadır:

Sonya, kendini zaptetmeye çalışanların arasında deli gibi çırpınırken bir taraftan da avazı çıktığı kadar ağlayarak bağıyor ama ne söylediği anlaşılıyordu.

Diğer bölümlerde çalışanlar da koşa koşa geliyorlardı. Nimeta düşmemek için duvara yaslandı. "Çıldır mı?" diye sordu Ibo.

"Çıldırma üzere," dedi, içlerinden biri. "Oslofaodeje'nin önünde, çocukları taşıyan bir otobüs sniperle taranmış. Otobüsteki çocukların hepsi ölmüş..."

"Sonya, otobüs kimsesiz çocuklar yurduna aitmiş. Ölen çocukların hepsi, beş yaşının altında. Senin çocuğunla ilgisi olamaz; Duyuyor musun beni? Heyy Sonya... Çocuklar beş yaşın altın da.. Sonya..." (Kulin, Sevdalinka 141)

Savaşlar insanların değer yargılarını büyük oranda değiştirmektedir. Açlıkla, yoksullukla karşı karşıya olan insanlar normal zamanlarda yapmayacakları/yapamayacakları davranışları sergileyebilmektedirler. Özellikle savaş zamanının çocukları için bu durum tehlikeli durumlara ulaşabilirler. Onlar normal dönemleri göremedikleri için bazı olumsuz davranışları doğru gibi algılayabilmektedirler. Bir Göçmen Kuştu O romanında savaş çocukları için hırsızlık yapmak büyük bir ayıp değildir:

“ Bir nemli, bir sürü haşerat kaynayan yerden çıkarken, orada yaşayanların hiçbir şeyin farkında olmadıklarını düşünüyor. Urfa’da ne düşünürler? Değerlerde inanılmaz çöküşler yaşanıyor savaşların ardından. Belki en büyük zararı bu bakımdan oluşturuyor savaş. Çocuklar, on yıl öncesinin çocuklarından çok farklı. Onlara göre, her şey çalınabilir. Çünkü çalmak ayıp değil.

Bozulduk bittik biz. Biz, Osmanlılar...

Köşede durup uzun uzun, eskisine göre çok temiz görünen denize bakıyor. Bizi üzen şeyler giderek seyreliyor durum iyiye doğru gelişiyor. Ama biz d giderek azalıyor, küçülüyoruz. Yok oluşun yolundayız. Osmanlı bitti. Son Osmanlı, babamdı. ”

(Kutlu, Bir Göçmen Kuştu O, sayfa: 139–140)

Savaşta şiddet sadece cephedeki askeri kapsamamakta tüm insanlığı tehdit etmektedir. Kurtuluş Savaşı yıllarında da cephede şehit edilen askerlerin yanı sıra binlerce kadının, çocuğun ve yaşlı insanın da kıyımdan geçirildiği anlatılır. Ağustos Başağı romanında torununu şehit veren bir kadın savaşın gerçek yüzünü gösterir ve savaştan sadece erkeklerin, askerlerin değil, herkesin zarar gördüğünü dile getirir:

“- İşte bu ellerimle torunumun beşiğini salladım. Yirmi yıl önce... Bugünleri göreceğimizden habersiz... Sonra toprağa elimle koydum. İnanır mısın çiçek diker gibi... Çiçek gibi güzeldi çünkü. Ölümün insanı güzelleştirdiğini bilmezdim, o zaman gördüm. Bizim İbrahim, aha o da burada, anlatsın... Şehitleri toplarken bir de bakmış bizim torun... Eyvah, demiş. Yanmış yüreği. Biraz ötede ben varım.

O bunları anlatırken, İbrahim dediği, yüzünü eğmişti.

— Sonra ben anladım hallerinden... Ne oluyor, bir tanıdık mı gördünüz? Yürüdüm o yana. Bizim çocuk. Hemen düşmüşüm oraya ben de... Sonra kendime geldiğimde, gömdük. İnsan kabulleniyor. İstersen kabullenme. Diyeceğim şu hafızlar: Torunum şehit gitti, ne yapalım feda olsun... Lakin Yunanlıların dayağından, işkencesinden ölmüş nicesini de gömdük. Şu kahırlı ellerime sorun, kimleri kimleri gömdü. Bazılarının yanık kemiklerini topladık. Aha, şu karşı köylere gidin, nice zulüm görmüşler,

anlatsınlar size... İşte böyle hafızlarım, yalnız top ateşi, mermi altında kalsak, yanmazdım böyle. Düşman ne çocuk dinler, ne kadın...”
(Çokum, Ağustos Başağı, 389)

Savaşın sivil insanlara yaptığı zulüm Ağustos Başağı romanında dile getirilir. İşgal güçlerinin albayı bir süre sonra savaşın kimsenin lehine olmadığını, hem kazananın hem de kaybedenin ağır kayıplar verdiğini anlar. Romanda albay yaktıkları, yıktıkları köyleri hatırlayıp utanç duyar. Eserde Türklerin sadece inançları ile işgal güçlerini nasıl dize getirdiği de aktarılır:

“- Girdiğimiz köyleri, şehirleri yakmak... Taş üstünde taş bırakmamak... Bu mu ideal aziz dostum? Kimimiz azap duydu bunlardan, utandı. Ama sustu. Sustular. Çünkü ideal... Hayır. Biz buraya savaşmağa gelmemişiz. Savaşmayı bilemedik kumandan. Böyle savaşılmazdı çünkü. Yaktığımız ateşler... Neron’un ateşi belki de hiç kaldı...”

Nikolidis sıtması tutuyormuş gibi ürperdi. Sırtı buzlaştı. Ellerini, engel olamadığı bir titreme sardı.

— Çok iyi hazırlanmıştık... Çok iyi. O telleri aşamazlardı. İmkânsızdı bu...

Ama aştılar... Aştılar albay.

Kleridis, yaklaştı. Cebinden tabakasını çıkarttı.

—Biz daha bu gerçeği bile yeni yeni kabul ediyoruz. Telleri aştılar, albayım. Sigara?”

(Çokum, Ağustos Başağı, 415)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında iç savaş yaşayan bir Türkiye gerçeği anlatılır. Zaten uzun zamandır hissedilen gerilim sonuç vermiş ve ülkede bir iç savaş baş göstermiştir. Dışarıda her gün onlarca insan ölmekte ve bu durum herkesi rahatsız etmektedir. Romanda edebiyat öğretmeni Tuna bu durumu şöyle özetlemektedir:

“ ‘ Seferberlik mi? Ne zaman? Nerede? Ellerini açarak sordu Tuna.

‘ Yani... kime karşı savaşıyoruz? Düşman kim?’

‘ Eee... şey... Bu bir iç savaş, hocam.’

‘ İç savaş mı? Aman Tanrım demek sonunda oldu...’

Askerler kuşkulu ve şaşkın bakıştılar bu kez.

‘ Hemen çıkalım hocam!’ dedi üsteğmen toparlanarak.

‘ Küçük bir çanta alabilirsiniz yanınıza.’

‘ Bunu bekliyordum,’ dedi Tuna, dalgın dalgın bakarak, ‘Bunu bekliyordum... Yıllardır kuşkuyla bekliyordum... Çünkü dışarıda birileri ölürken, hiçbirimizin ‘iç’ i temiz kalamazdı!’

Arkasını döndü.

Ve içindeki bütün lifler koptu.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 20)

Savaşların, iş savaşlarının insanlık adına yakışmayacak çirkinlikte büyük ve aşağılayıcı kıyımlara sahne oldukları tarih boyunca görülmüştür. İnsanlar bu karışık ortamda hayatta kalabilmek adına kendilerinden beklenmeyecek eylemlerde bulunabilmektedirler. Ölüm, soygunlar tecavüzler savaşların bilindik eylemleridir. Kumral Ada Mavi Tuna romanında bu durum şöyle değerlendirilir:

“ ‘ İç savaşlarda evler, dükkânlar yağmalanır, taşlanır, sokaklar koşan, canını kurtarmak için kaçan insan çığıllıkları ve başıbozuk silah sesleriyle yankılanır, yerlerde ölü ve yaralılar yatar... Yangınlar çıkar... Çocukları bile öldürebilen caniler, kadınların ırzına geçen sapıklar ve fırsatçı fanatikler ortaya dökülür sanırdım... Ortalık yanık, ezilmiş umut ve korku kokusundan geçilmez. Yani filmlerde, romanlarda iç savaşlar böyle anlatılır ya hani... Bosna'dan televizyonlara taşınan manzaralar gibi... değil mi Birol Bey? ’ ”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 44)

İş savaş günlerinde toplumun geçirdiği büyük değişim Kumral Ada Mavi Tuna romanında ele alınır. Romanda korkunun insanları hapsettiği, herkesin şüphe içinde olduğu anlatılır. Tuna da askerlerin ne zaman kapısını çalacağını düşünmekte ve beklemektedir. Her şeyi herkes beklemektedir:

“ Konuşabildiği tek kişi Ada'ydı ama onu da bıktırmaktan çekiniyordu. Her şey endişe vericiydi. Evde, okulda, kendi içinde, sokakta, kentte, ülkede ve dünyada olanlar kimi kez başa çıkamayacağı kadar karmaşık, ilkel, barbar, çirkin ve yakışsız, kimi kez hiçbir mantık, doğa ya da fizik yasasıyla açıklanamayacak kadar anlamsız ve dehşet vericiydi. Yeni fikir ve projeler üreterek çözümler geliştirmeye çalışıyor, hatta bazen umutlanıyor, öğrencilerine ve ailesine umut veriyor, ama o sırada yeniden patlak veren bir şiddet, sömürü ya da vurdumduymazlıkla tekrar iflas ediyordu.

Kendisine öğretenlerin içtenlikle bağlı kalarak ona aktardığı bütün değerler artık çökmüş, kıymetsiz, boş, saçma kavramlar olarak çöpe atılmıştı. Dostluk, aşk, sevgi, insanlık, eşitlik, vefa, sağduyu, affetmek, hoşgörü, özgürlük, güvenmek, inanmak, adil olmak, aklın yolları... hepsi, hepsi kullanımdan kalkmış veya tamamen içerik değiştirmiş, üstelik ciddiye alınması toplumsal yasalarla yasaklanmış kavramlardı artık. Ve Tuna bu yüzden uzunca bir süredir içindeki savaşın kaçınılmaz olduğunu biliyor, kapısını çalmasını bekliyordu.

Tuna bekliyordu. Birçok insan gibi bekledi o da. Beklemek bu çağın yazgılarındandı nasılsa. Hayır korkuyla değil. Kuşkuyla bekledi daha çok “ Ne zaman, hangi kılıkta kapımı çalacak? kuşkusuyla...

Daha sonra ‘Ne olacaksa artık olsun!’ sabırsızlığıyla... Yüzleşelim artık ve bu iş bitsin!..’ ” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 46)

Savaşların tüm dünyada şiddetini artırarak devam etmesinin bir nedeni de insanların bu konuda suskun kalmalarıdır. Her insan kendi başına kötü bir iş gelmedikçe ses çıkarmamakta başkalarının acısına duyarsız kalmaktadır. Ancak unutulmamalıdır ki sıra bir gün herkese gelecektir. Bu durum Kumral Ada Mavi Tuna romanında ele alınır:

“ ‘ Bak Sefer, çevrene şöyle bir bak, şiddet, terör ve baskıdan canı yanmamış, canına tak etmemiş veya bezmemiş kimse kaldı mı? Ha? Söylesene? Sivil, asker, kadın, çocuk, bebek... Hergün insanlar ölüyor mu? Evet. Ve bizler de bunu seyredip, susuyor muyuz? Evet. Bak susuyorsun, bak bak, sen de susuyorsun! Gördün mü işte!.. Hepimiz susuyoruz zaten... Ben de sustum ama sustukça... sonunda başıma bu iş geldi!..’ ”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 83)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında savaşın yarattığı kaos ortamı ve bunun yaratıcıları sert bir dille eleştirilir. Romanda savaştan beslenenler, para kazananlar, çocukları savaşın bir parçası gibi görenler, insanları katledenler kınanır:

“ ‘ İnsan kılığındaki bütün caniler, bütün katiller! Size sesleniyorum çocuk kasapları! Kan emiciler, soysuzlar, vampirler! Ulan siz insan değilsiniz be! Hangi din, hangi millet cinayet işleyerek yücelmiştir ha! Kudurmuşsunuz siz be! Allah belanızı versin! Ölen bebeklerin kanında boğulun nefret tüccarları! Arkadaşımı öldürüyorsunuz be! Nefret ediyorum işte, ben de nefret ediyorum sizden! Oldu mu ha? Başardınız mı ha?’ ”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 168)

Yine Kumral Ada Mavi Tuna’da bu kez de inançlar uğruna yapılan savaşlar kınanır. Hiçbir inancın insan öldürerek, bebek öldürerek yücelemeceği, bunun insanlık adına yapılamayacağı dile getirilir:

“ ‘ Konuşsanıza be! Hadi konuşsanıza bebek kasapları! Nasıl kesiyorsunuz bebekleri ktır ktır ha? Bombalarla, yangınlarla nasıl kıyıyorsunuz insanlara ha? Nasıl öğrendiniz öldürmeyi inancınız uğruna ha? Böyle inancınızın Allah belasını versin be!’ ”

Çıt yoktu. Sanki bu topraklarda hiç insan yaşamamıştı ve Tuna sonsuza dek burada yapayalnız kalacaktı.

‘ Kalleşler! Korkaklar! İnsan olamamışlar!..’ diye bağırdı.”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 169)

Emir Beyin Kızları romanında tüm dünyayı etkisi altına almaya başlayan Alman furyasının Türkiye’de de hızlandığı ve tüm dünyanın yavaş yavaş II. Dünya Savaşı’na doğru sürüklendiği anlatılır:

“Yoksulluk felaketinin ışığı giderek daha hızlı yanıp sönüyor, daha hızlı uyarıyor, haberler şaşkın insanları felaketin kendisinden daha çok korkutuyordu.

Alman çizmesi, Alman hava gücü, Alman marşları... Alman... Alman... Bazıları sevinçle, bazıları kaygıyla bunlarla doluydu.”
(Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 12)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında dünya tarihini kana bulayan liderler kınanır. Hitler ve Napolyon gibi istilacı yöneticilerin kendi hayallerini gerçekleştirmek adına bir çok insanın ölümüne göz yummaları insanlık dışı bulunur. Şimdi de dünyanın dört bir yanında farklı amaçlar uğruna kan dökülmekte ve kaybeden hep insanlık olmaktadır. Savaşlarda hiç bir tarafın kazanamayacağını bile bile insanlar savaşmaya devam etmektedirler:

“Bazen de ortalığı ölüme benzer bir sessizlik kaplar. Perdeleri inik bir atlı araba, içinde tarihin Yahudi Cellâdı diye adlandırdığı Hitler, başında Napolyon şapkası, boynunda sırıma yakıllı lastik bebek memesiyle, hırsız gibi, casusu gibi, teker sesleri, hiç işitilmeden geçer. Arabanın içi, molotovkokteyli derler, çeşit çeşit içkiler, tepsi tepsi yiyeceklerle doludur. Heldenplatz’da araba yavaşlar, dünyanın dört bir yanından gelip günün o saatinde öbek öbek oralara toplanmış insanlara yaklaşır ve Napolyon şapkalı Hitler ağzına lastik memesini alıp bir yandan emerken bir yandan da içki şişelerinden birini ortalığa fırlatır ve alanda, aile başına ortalama üç kişinin kafası gövdesinden ayrılarak etrafa saçılır. Ardından ansızın yüksek tonda Mavi Tuna başlayacak, sağ kalanlar birbirlerine sarılıp, ‘Ne oldu?’ demeye kalmadan dönmeye başlayacaklardır. Alanda, geriye artmanın sevinciyle bir neşe, bir kıyamet; uçan kelleler, bacaklar ise ayaklar altında sigara izmaritinden farksız.”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 24)

Savaşın insana yakışmayan bir eylem olduğu Romantik Bir Viyana Yazı romanında tekrar dile getirilir. İnsanlar savaşmak için harcadıkları zamanı, emeği, parayı iyi işler için harcamış olsalardı insanlık adına büyük işler yapılmış olacaktı. Romanda hayatın çok basit bir paylaşım düzeneğine sahip olduğu ve bunun içinde insanların barış için de yaşaması hiç de zor olmadığı anlatılır:

“... Bu insancıkların neden haberleri var? İki tohumcuk birbirine rastlamış, bu garipler dünyaya gelmişler, yaşamaya çalışıyorlar. Dapdaracak, küçücük hayatlar üstüne büyük büyük hesaplar kuruluyor. Bir kavga, bir kıyamet, sayısız can telef oluyor. O güzelim kaleler, kuleler, yollar, fabrikalar yerle yeksan. Köprüler yıkılıp yıkılıp gidiyor. İnsanoğlu kavgaya harcadığı o kadar canı, malı, parayı barışa, buluşa harcarsa herkes gül gibi yaşar giderdi diyorum.”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 59)

II. Dünya Savaşı yıllarını konu alan Islak Güneş romanında bu dönemde halkın en büyük sorununun yoksulluk olduğu anlatılır. Ayrıca ülkeye giren mallar sınırlı olduğu için halk temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmektedir. Roman kahramanın babası öğretmen Sait Bey asıl savaşın bundan sonra yoklukla mücadele etmek olduğunu anlatır:

“Babam anneme “Çok tehlikeli, ” diyordu. “Savaş bitti ama biz savaştan kurtulamayacağız galiba. Çok zor durumdayız.”

Ekmek bulamadığımız için üzüm leblebi yemekten daha yeni kurtulmuştuk. Babam da paslı paslı jiletlerle tıraş olduğu için durmadan yüzünü kesmekten, kestiği yerlere sürekli olarak yapıştırdığı sigara kağıtlarıyla dolaşmaktan yeni kurtulmuştu.” (Kutlu, Islak Güneş, 15)

II. Dünya Savaşında halkın çektiği yoksulluk öğretmen Sait Bey’in evinden yola çıkılarak anlatılır. Sait Bey ve ailesi yeni tuttıkları evi döşeyebilmek için yıllarca uğraşmak zorunda kalırlar. İlk aşamada eve gelen eşyalar o kadar azdır ki aile ne kadar yoksul olduklarını fark eder:

“Eşyalar için yer arandığında, evin ne kadar büyük ve bizim ne kadar yoksul olduğumuz çıktı ortaya.

Elden düşme tahta bir masayla, dört sandalye aldı Sait Bey. Oysa beş kişiyiz. Büfeyi en büyük görüneceği bir yere yerleştirdi annem. İçinde tabak çanak değil, babamın kağıtları, resim gereçleri, pul koleksiyonu ve eski bir karagöz takımından artakalan parçalar duruyor yalnızca.

Bir sedir uydurdu Nazmiye Hanım. Yıllar boyunca bir şeyler uydurmaya alışa alışa, daha sonra uydurmadan elde ettiği şeylere alışamadı. Misafir odası olarak kullanmaya karar verdikleri, salona camlı bir kapıyla açılan, evin en küçük ve karanlık odasına konuldu dört sandalye. Aralarına sehpa, ortaya da tek ayaklı masamız yerleştirildi. Yemek yenileceği zaman misafir odasındaki dört sandalye toplanıp yemek masasının çevresine diziliyor, bir kişi de sedire oturuyordu.

Odalardan birisi kapatıldı. Boş duruyor. O oda, bizler büyüyene kadar öylece bırakıldı. Pencerelerine içten kağıt yapıştırıldı. Gözbebekleri akmış insanlar gibi, sokağa yıllarca ak gözlerle baktı oda.

Köşedeki odada, tüm aile birlikte yatıyoruz. Annemle babam, yıllardan beri yaptıkları gibi, babamın askerliğinden kalma tek kişilik portatif karyolaya sığıştılar.” (Kutlu, Islak Güneş, 21-22)

II. Dünya Savaşı yıllarında halkın çektiği yoksulluk Deli Zamanlar romanında da ele alınır. Romanda bir kadının ağzından o yıllarda temel ihtiyaç maddelerini bulmakta sıkıntı çeken halkın kendi bulduğu çözümlerle yaşama tutunmaları anlatılır. Ancak o yılların da insanlara kanaati, sabrı öğrettiği dile getirilir:

“ ‘ Birçok şeyi kendimiz var etmeyi öğrendik. Küçük bir kumaş parçası bile değerliydi bizim için; bunları yan yana getirir, bohça yapardık. Etlerin bolluğu şimdi, francalasından esmer ekmeğe, açmasından her bir şey var şimdi. Ama o zaman... Nüfus kâğıtlarımızdaki ekmek karnesi, şeker karnesi damgaları o günlerin hatırasıdır.’

Evet, biliyordum, o damgalarla büyüdük biz ve katlanmayı, kanaati öğretti bize o damgalar. Fazlasını istememeyi...

En ilginç bir çok nesnenin yokluğu yanında bardak üretiminin de sekteye uğradığı o yıllarda kendisi şişelerden bardak imal etmişti. Şişenin çevresine bir ip bağlıyor, ipi ispirotluyor, sonra tutuşturuyormuş. Cam ipin geçtiği yerden, muntazam bir biçimde kırılıyormuş; sonra bardağın ağzını törpüyle düzeltiyormuş. Böyle birçok bardağı olmuş. ”

(Çokum, Deli Zamanlar, 88)

İnsanların yüzyıllardır kan dökmelerinin ardında bu eylemin kutsal olduğuna dair düşünceleri yer almaktadır. Kutsal kitaplarda, tarihte, mitolojide insanın hakkını savunması için kan dökmesi hak sayılmaktadır. İşkenceci romanında insanın, insanın canını alabilecek kadar insanlık dışına çıkmasında kültürel mirasın etkili olduğu vurgulanır. Din, devlet töreleri, toplumsal kurallar, can almayı, kan davasını haklı bir hale getirmiş ve insanı insanın katili kılmıştır:

“ Kana susamak, hayata susamaktı, can için can almaktı. Can alanın canını, can adına almaktı. Kan davası doğal sonuçtu. Cezalandırmanın ötesinde, ödeşmeydi. Ödeşme, lekesiz, yeni bir konuma yerleşmekti. Radyoda istasyon değiştirmek, geçmişin taleplerinden azade, bambaşka bir düzenleme ulaşmaktı. Sıfırdan başlamakti. Maktul için de katil için de ba’sü bad-el-mevtti. Önce dökülen kanın inkârıydı. Hiç dökülmemiş gibi olmasıydı. Huzurdu.

Kurallarını ilk kez Hammurabi döktü kelimelere, ‘Büyük’lüğü bundandı. Romalılar geldiler, aldılar. Ünlü hukuklarının temelini harç ettiler. Daha sonra, Hazreti Musa tebliği etti;

‘Göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak, ateşe ateş, kırbaça kırbaç!’

Katilin kanını ‘dökülen kanın öcünü alacak olan’, kendi elleriyle dönecek,

‘ Rastladığı yerde O katledecek,’ diyordu Tevrat. ”
(Alatlı, İşkenceci, 11–12)

4.19.3.1. Silah

Savaşlar silah üreticilerinin sevdiği dönemlerdir. Hatta huzur ortamlarında silah tüccarlarının savaşları kışkırtmak adına çabaladıkları görülür. Kumral Ada Mavi Tuna romanında ülkede çıkan iç savaşta silah tüccarları olmak üzere ülkenin aydınlığa çıkmasına engel olan grupların etkisi anlatılır:

“ ‘ Valla...’ dedi Nesim ders anlatır gibi, ‘ Hepimiz iç savaşları farklı biçimde algılıyoruz. Kimimize göre asıl kartların ortaya döküldüğü gerçek oyun bu! Kimimize göre silah tüccarlarının gelir sıkıntısı var, silah ve uyuşturucu kaçakçılığının kanlı büyük kazancını paylaşanları devlet kendi içinde besliyor... Kimimize göre, bütün sorun, insan denen canlının etobur olmasından kaynaklanıyor!.. Kimileri de geçmişle ilgili meseleleri hala çözememenin bedeli olarak yaşıyor iç savaşını... Bazıları bilgi çağını hazmedemeyen karanlık çevrelerden söz ediyor... Sen de bunu bir kâbus olarak algılıyorsan, kim ne karışır birader?’ ”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 133–134)

Silahların insan yaşamında üstlendiği rol romanın ilerleyen sayfalarında yeniden ele alınır. Silahın insanı ve dünyayı “dönüştürücü” etkisi romanda Marx’tan yapılan alıntılarla şöyle anlatılır:

Marx'ın, "Para, sadakati ayıba, ayıbı erdeme, köleyi efendiye, efendiyi köleye, ahmaklığı akla, bilgiyi cehalete dönüştürür. 'Yiğitlik' satın alan korkak yiğit olur," diye bir sözü vardır. Şimdi artık ben, buradaki "para" kelimesi yerine "silah" kelimesini ikame edebiliyorum: Silah, sadakati ayıba, ayıbı erdeme, köleyi efendiye, efendiyi köleye, ahmaklığı akla, bilgiyi cehalete dönüştürür. Silah, paradır. Silah, servettir. Ve, evet, silah icat edilince, mertlik bozulur. Oysa, "İnsanları etkilemek istiyorsanız," diyordu, Marx, "onları gerçekten canlandırarak, ilerlemelerine yardımcı olacak etkileyciliğinizin olması lazım. Doğa ve insanlarla ilişkileriniz, sizin sahici, kendinize ait olan hayatınızın, arzuladığınız nesneyle çakıştığının kesin bir ifadesi olmalı." Ne ki, Mahir başta olmak üzere, hiçbirimizin hayatı arzuladığımız nesne ile çakışan bir hayat değildi. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 148)

Sovyetler Birliği'nin Türkî Cumhuriyetlerde yürütmüş olduğu nükleer deneylerin çevre halkları üzerindeki ölümcül etkileri OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında ele alınır. Bir çok insan atom bombası denemeleri sırasında yaşamını yitirmiş, geride kalanlarda ise ciddi sağlık sorunları ortaya çıkmıştır:

“... Poligonun yakınlarında doğan ve büyüyen insanların kişisel trajedileri ayrıntılarda farklı, ancak bütünde benzerdirler. Çiftçiler ve köylüler, denemelerin atmosferde yapıldığı yıllarda gökyüzünde ansızın devasa bir ateş topunun yükseldiğini hatırlarlar. Halkın taktığı isimle, bu ‘İkinci Güneş’leri, arşa fırlayan mantar bulutları, sağır edici patlamalar ve depreme benzeri yer sarsıntılarını izler. Önceden uyarı yapılmaz. Poligona hemsinir bazı büyükçe kasabaların test öncesi askerler tarafından alelacele boşaltıldıkları ender zamanlarda da, 30-40 genç köyde bırakılır, evlerde ve samanlıklarda saklanmaları emredilir. Gidenler haftalar sonra geri döndüklerinde evlerinin harap olduğunu, hayvanlarının öldüğünü görürler. Kalmaya zorlananlar, sersemlemiş, zayıflamışlardır. Ateşleri vardır ve az bir zaman içinde akut radyasyon hastalığına yakalanmışlar, büyük çoğunluğu ölmüştür. Sağlık hizmetleri yetersizdir. Yüzbinlerce insana hizmet veren kliniklerde yeterli personel ve araç gereç yoktur. Ancak, askeri tıp ekipleri, kalmaya zorlananları muntazaman ziyaret ve muayene ederler. Bu ziyaretlerde teşhis konulmaz, ilaç verilmez ve araştırma sonuçları gizlidir.

Oysa, atom testlerinin etkilerinin ne olduğu, 1950’den bu yana sağlık sorunlarının bunalıtığı köylüler için açıkça bellidir. Sinirsel ve fiziki sakat bebek doğumları salgını halen devam etmektedir; lösemi ve diğer kan hastalıkları yaygındır; halk, birden fazla hastalıktan mustarıptir. Doktorlar, kromozom bozukluklarına radyasyona maruz kalanların torunlarında ilk iki kuşaktan daha fazla rastlandığını söylemektedirler. Ancak, radyasyondan doğan hastalıkların kaydedilmesi dahi yasaktır.

‘Resmi’ istatistiklere göre, Sovyetler Birliği’nde en az kanser vakasına rastlanan cumhuriyet olan Kazakistan’da, Onkoloji Hastanesi başhekiminin tahmini en az 60.000 kişinin radyasyon- kökenli kanserden öldüğü şeklindedir.” (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 330-331)

Çin de Sovyetler Birliği’nden geri kalmayacak nükleer çalışmalar yürütmektedir. Sovyetler Birliğinde olduğu gibi Çin de bu zararlı deneyleri Türklerin yaşadığı bölgelerde yürütmektedir. Bu nedenle Doğu Türkistan’da pek çok kişi ciddi sağlık problemleri yaşamaktadır. Böylece Çinliler bu bölgedeki Türk nüfusun bölgeyi terk etmesini sağlamak istemektedir. Rodoplu, bunun da bir soykırım olduğunu, ancak Batı’nın bu soykırımı görmezden geldiğini anlatmaktadır:

“ Daha da kötüsü, Çinliler, Sovyetler’den ilham almış gibi, kendileri denemelere girişmişlerdi, yine bizimkilerin tepesinde! Taklamakan Çölü’nün, Lop- Nor Havzası’nda! 22’si atmosferde, 11’i yer altında, 33 deney! 210 bin ölü, onbinlerce karaciğer, akciğer, cilt, rahim kanseri. Urumçi civarında hemen aynı zamanda kör ve felç olan beş bin genç!

‘Yapmaya çalıştıkları, Doğu Türkistan’ı boşaltmak! Beş dakikada bir radyo ile anons yapıyorlar ki, yerli ahali bölgeyi boşaltsın! Yüz yıllık politikaları bu! Silahla yapamadıklarını radyoaktif küllerle yapacaklar! Asrın en büyük soy kırımı burada gerçekleştiriliyor, kimsenin umurunda değil! En başta Türkiye’nin! Bir yurttan sulh, cihanda sulh tutturmuşuz, gidiyoruz! Bırak Allah aşkına bacım, sulhü dünya nimetlerini paylaşanlar düşünsün!’ ” (Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 322-325)

4.20. Toplumsal Yapı

4.20.1. Türk Toplum Yapısı

Alev Alatlı nehir roman tekniği ile kurguladığı Orda Kimse Var mı? serisinde yer alan dört romanında Türk toplumun bugünkü durumunun bir fotoğrafını çekmeye ve bu fotoğrafta gördüğü bozulmaların sebeplerini çözümlenmeye girişir. Alatlı romanların ana kahramanı olan Günay Rodoplu'nun ağzından sosyolojik bir takım saptamalar yaparak Türk toplumunun Batılı olabilmek uğrunu ve Batı'nın da çabasıyla kendi değerlerinden nasıl uzaklaştığını ve toplumdan yığın kültürüne geçtiğini belirlemeye çalışır. Serinin ilk kitabı olan Viva La Muerte de Günay Rodoplu Türkiye'de hızla serpiyen şekilciliğe dikkat çekerek bu durumu “miş gibi yapmak” diye adlandırarak çözümlenmeye çalışır ve ahlakî çöküşümüze dikkat çeker:

“ Bir milyondan fazla yükseköğretim öğrencimiz var, eğittiğimiz yalan; yüz binlerce camimiz var Müslüman olduğumuz yalan; milyarlarca liralık matbaalarımız var, gazeteciliğimiz yalan; hükümetimiz var, iktidar olduğu yalan, Türkçe konuşuruz, birbirimizi anladığımız yalan; metrelik cetvelimiz var, yüz santim olduğu yalan; kilogram kullanırız, bin gramı doğru tartabildiğimiz yalan; NATO'nun en büyüğü ordumuz var, ülkemizi savunabileceğimiz yalan; Cumhuriyet'iz demokrat olduğumuz yalan; konukseverliğimiz ünlüdür, birbirimizi sevdiğimiz yalan... daha sayayım mı?

“Ritüeller ülkesi” olduğumuza katılıyordum. Hep ‘...’ miş gibi, rencide olmuş gibi, bıçak kemiğe dayanmış gibi, isyan edermiş gibi, inanırmış gibi, hatta eğlenirmiş gibi yaptığımız doğrudur.. Kim daha iyi ...miş gibi yaparsa. o kazanıyordu.” (Alatlı, Viva La Muerte, 54)

Rodoplu'nun yine Viva La Muerte'de vurguladığı bir başka toplumsal çöküntü ise “miş gibi yapmak” kavramı kapsamında ele alınan Ahlâk kaosu'dur. Kavramların ve değer yargılarının giderek içlerinin boşaltıldığı bir Türkiye manzarası çizilerek her şeyin görünürde var olduğu, ancak gerçekte olmadığı bir büyük yalanın toplum tarafından kabullenildiği ve bunun büyük bir tehlike olduğu anlatılmaya çalışılır.

“ Ahlâk kaosu, Büyük Yalan!.. şimdi, tabii, Türkçede kelimelerin içi boşaldığı için ‘ahlâk’ı da yeniden tanımlamak lâzım. Örneğin sana ‘ Ayşe ahlaksız bir kadındır’ desem, ilk akla gelen Ayşe'nin kocasını aldattığı olur. Oysa ben, ‘Ayşe ahlâksızdır, çünkü muhasebeciliğin m'sinden anlamadığı halde muhasebeci geçinir, demek istiyor olabilirim, hatta, belki de onu

diyordum. Aynı şekilde falan profesör ahlaksızdır dediğim zaman, illa da, o adam yolsuzluk yapıyor demiyorum. Son on yıldır bir tek kitap okumadığı halde hâlâ ameliyat yapma cüretini kendinde buluyor, tembelliğinin masada bıraktığı canlara kayıtsız kalabiliyor, diyorum. Türkiye’de profesör olmak için iki yabancı dil bilmek gerekirken, bir olsun bilen profesör sayısı parmakla sayılacak kadar azdır diyorum. Bir bilimi onu doktorluk yapacak kadar iyi bildiklerini iddia ettikleri gibi bir Büyük Yalanı paylaşırlar(Burada kelime oyunu yapıyordu. Günay ‘profesör kelimesinin ‘iddia etmek’ten türediğini, ‘doktora yapmanın’ bir bilimi revize ya da tedavi edecek seviyeye ulaşmak demek olduğunu hatırlatıyordu) bu yetersiz insanlar zamanla öyle bir mafya, şebeke oluştururlar ki, iktisattaki iyi paranın kötü parayı kaçırma ilkesi gibi ‘sahici’ profesörlere, hatta ‘sahici’ profesör olma yolundakilere geçit vermezler. Türkiye’de istisnasız her alanda yaşanan facia budur. Zabıta rüşvet almayı barındırmaz; politika yalan söylemeyi; piyasa sözüne sadık tüccarı. Bu kıyım böyle gider.” (Alatlı, Viva la Muerte, 54-55)

Toplumun içinde bulunduğu bozulmanın temel nedenlerinden biri de Negative Selection’dur. Buna göre toplumda ayakta kalabilenler değerli, önemli kimseler değil bir takım güç odaklarının yücelttiği kimselerdir. Toplumda tutunabilmek için herkesin bir benzerinden güç alması gerekir. Güçsüzler de ayakta durabilmek için kendi gibi güçsüzlere muhtaçtırlar ve onların birliğinden bir güç odağı meydana gelir.

“ Batılıların negative selection, makûs seçim (makûs talih gibi ters giden uğursuz seçim) dedikleri oluşumu besleyen de budur. Darwin’in teorisi tam tersine işler. Yani, ayakta kalan, ayakta kalmaya en layık olan değil, tam tersine, en zayıf, en yetersiz olandır. Tabii fiziksel yetersizlikten bahsetmiyorum.

Anladım

Güçsüzün yetersizin yerinde kalabilmesi için, çevresinde kendinden de yetersiz olanları toplaması gerekir. Onu yapar, izleyen, katlanarak çoğalan çöküştür.

Rodoplu Türkiye’de ahlaklı insanların ‘yaşam sahanlığı’nın tehlike altında olduğunu söylüyordu. Namussuzlar, namusluları ayaklarına dolanmayacak bir yerlere sürüklemişlerdi. Ne ki, evelere kapanmakta çözüm değildi. Ağır, yağlı, kokulu, koyu renkli bir sıvıydı. Büyük yalan yükseldikçe yükseliyor, kapıların altından girmekle tehdit ediyordu. Nitekim kütüphanelere de bulaşmıştı. İmza gününde örneklerini gördüğü yazarları hatırlatıyordu. (Alatlı, Viva La Muerte, 55-56)

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında Asude karakterinden hareketle meslek ahlâkı kavramı sorgulanır. Ülkemizde meslek ahlakının pek de geçer akçe olmadığı, insanların dürüst olmak yerine çok kâr elde etmeyi hedefledikleri anlatılır. Dürüstlük

insana bir özgürlük sunmakta ve kişi bazı çıkar gruplarının tekeline girmemektedir. Bu durum romanda şöyle anlatılır:

"Bakın," dedi, Asude, bize, "herhangi bir üretim dalında olduğu gibi sermaye piyasasında da başarılı olmak, bir yerlere gelmek istiyorsanız, tüketiciye başkalarında bulamadıkları, başkalarının vermediği bir şeyi vermeniz lazım. Ben, bu piyasa da eksik olan nedir, başka brokerlerin vermediği, benim verebileceğim şey nedir, diye baktım ve gördüm ki. Sistemde eksik olan şey dürüstlük. Dürüstlük eksik. O zaman üstüne gideyim, benim faikiyetim de aleni dürüstlük olsun dedim ve bu süreci başlattım. Ben bugüne kadar kendime tek bir hisse senedi almadım. Almıyorum ve almayacağım. Çünkü insanlarda içerde mal alındığı zaman o malı övmek, şişirmek, talep artsın ki aldığım malı iyi fiyata satabileyim mantığı vardır. Ya da, alınacak mal varsa, bunu kimseye söylememek. Kötülemek, kimseler istemeden ben alayım onla-ra satayım mantığı vardır. Kendi senedi olan brokerin bu anlamda dürüst olması mümkün değildir. Benim borsadan çıkıp içerde ne olmuşsa doğruları söyleyebilmem dürüst olabilmem için özgür olmam gerekiyor. Sahip olduğum kâğıtların boyunduruğunda olmamalıyım. Pozisyonum olursa özgür olamam. İnsanın özgür olabilmesi için de geçmişinde yamukluk olmaması lazım. Yamukluk bir zaman saklanabilir ama olaylar sizi affetmez. Bu politikada da böyle, sanatta da böyle, eminim, tıpta da böyledir. Kimsenin size söyleyebileceği bir şey olmaması lazım!" !"(Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş, 24)

Tüketim çağının getirmiş olduğu hız ve fayda kavramları toplumu giderek hafızasız bir duruma getirmiştir. Geçmişteki olaylardan ders almayan, geçmişte yaşadığını bugün göklere çıkararak bu anlayış değerli olanla olmayan arasındaki farkın da giderek kalkmasına neden olmuştur. Tarihine sahip çıkmayan bir toplumda sanat eserinin de giderek değer kazanması, zamanla daha iyi anlaşılması gibi iyimser beklentiler içinde bulunmak da pek mümkün değildir. Bu durum Kadere Karşı Koy A.Ş.'de ressam Mehmet Güteryüz'ün sözleriyle aktarılır:

"Güteryüz de benzeri şeyler söylüyor," dedi, Nuray, geçen hafta denk geldi, kalktım, gittim, bir konuşmasını dinledim, 'Hafızası olmayan bir toplum olduğumuz için Türkiye'de her şey mümkündür,' diyor, adam, 'Bu ülkede hafızaya güvenemezsiniz, tarihe güvenemezsiniz. Uzun zamanda biriktirilen şeylerin önemi yoktur. Bugün, artık acele, kapkaç kararların günüdür.' O da kitlelerin, 'Bu cahil, bu takip etmeyen, bu bilmeyen kitleler,' diyor, ne bulurlarsa tüketmelerinden yakınıyor. 'İnsanlar, kırk yıl şakilik yapıp sonra bir gün, bir bey olarak çıkıyorlar karşınıza,' diyor, 'Eskiden, böyle değildi. Bu kadar hafızasız değildi bu toplum. Biz sanatçılar da buna güvenirdik. Bugün değilse yarın, öbür gün, anlaşılacağımıza güvenir, işimizi yapmaya çalışırdık. Kendi adıma, güvenim, yaptığım işin doğrusundaydı. Anlayacaklardı, çünkü doğru tartan bir toplumdur. Artık bu

topluma güvenmiyorum. Başka bir toplum olsa, şişenin içine korum mesajı atarım, bir gün birisi bulur. Bu toplum bulmayacak, bulmak istemiyor çünkü. Bu toplum o şişeyi bulur, kırar atar. İçini de okumaz. Bütün gücünü onu kırıp atmakta görür çünkü. Yirmi yıl denizde çalkalanmış olduğunu düşünmez, kırar. Çünkü bu toplum her şeyi küçültmekten yanadır. Bunu bizler de yapıyoruz, hem de çok kolaylıkla yapıyoruz. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.,182)

Türk toplumun son yıllarda rağbet ettiği kavramlardan biri de “yağmalamak”tır. Viva la Muerte romanında Günay Rodoplu çalışıp üretmek yerine, daha kolay olan yağmalamanın seçildiğini ve bunu devletin de yaptığını anlatır. Türk tarihi, folkloru dili de yağmalanır. Örneğin dilde yeni kelime türetme çalışmaları sırasında da yağmacılık yapılmıştır:

“ ... Rakamları büyütme, yani kaynakları acımasızca yağmalamak!... Yazıhanesini adam etmek için, kırk milyonu olduğuna karar verip bunun ‘makul’ karşılığının dört milyarlık bir ciro olduğunu ‘hesaplayıp’ üyeleri dairelerin şu kadar miktardan çıkması gerektiğine ikna etmek! Yalnız, bak, bu yağma patolojisi günümüz Türkiyeli’sinin hemen her uğraşında geçerlidir. Türkiye’de tarih de, Türk dili de, folklor da, edebiyat da yağmalanır! Örneğin, kelime uydurmak, tıpkı dairelere maliyet uydurmak gibi, tembellikten, savurganlıktan, vermeden almak iştiyakındandır! Aynı yabancılaşma, aynı yağma, aynı manipülasyon! ‘System’ kelimesinin ‘-tem’i ile ‘yön’ü bağlayıp yöntem kelimesini icat etmek, zeki ama akılsız maymunun iki sopayı bağlayıp muzı düşürmesinden farklı değildir. ”
(Alatlı, Viva La Muerte!, 481-481)

Kumral Ada Mavi Tuna romanında bir deneyden söz edilerek Türk toplumunun psikolojik yapısı ortaya konulur. Toplumun giderek sindirildiği ve itaatkâr bir topluluk haline getirildiği anlatılır. Halk artık ondan ne isteniyorsa sorgusuz sualsiz yerine getirmektedir. Bir toplumun en büyük silahı aslında tepkileridir. Ancak Türk toplumu her tepki verdiği şiddet kullanılarak bastırılmış ve toplum ağır kayıplar verdiği için suskunlaşmıştır. Halbuki bir toplumun gelişmesi için taleplerinin olması ve bunların seslendirilmesi gerekmektedir:

“ Haftalık bir haber dergisinin bir İstanbul şehir hatları vapurunda sahneye koyduğu garip, acıtıcı oyundu bu. Siyah gözlüklü ve pardesülü iki adam (yakalar kalkık, eller ceplerde) aniden yolcu gemisinin güvertesinde belirmiş ve yolculara ‘ Çabuk yere yat!’ diye sert bir sesle emretmişlerdi.
İstisnasız bütün yolcular hiçbir tepki vermeden bu emre uymuştu. Deney amacına ulaşmış, bilinen gerçek, bir kez de canlı laboratuvarda kanıtlanmıştı:

‘ Türkler soru sormaya korkarlar!’

‘ Türkler haklarını aramayı bilmezler!’

‘ Türkiye’de ya emir alınır ya da verilir!’

‘ Türkler yukarlarda bir yerde şimdiki ve gelecek zamanda ceza vermek için bekleyen bir varlık ve/ya bazı insanların korkusuyla titreyerek, ezik ve boynu bükük yaşadılar.’

‘ Peki Türkler hep böyle mi kalacaklar?’

.....
 ‘ Yalan mı?’ diye haykırmıştı Tuna, ‘ Aynı deneyin Osmanlı İmparatorluğu’nun monarşik ortamında bu sonucu vermesi çok abes kaçmayabilirdi ama yüzyıl sonra demokrasiyle yönetilen Türkiyeli yolculardan bir tanesi bile pardesülü iki adamın kim olduğunu sormadan yine yere kapanınca... Kanıma dokunuyor ya!.. Kahroluyorum düşündükçe be!..’

Üzüntüsünü kontrol etmek için dudaklarını kemirerek arkasını dönmüş, ama daha büyük bir öfkeyle akmıştı sözcükler örselenmiş dudaklarından;

‘ Bal gibi Pavlov’ un köpeklerde denediği şartlı refleks deneyi bu ve bunlar bizim insanlarımız... Biz de onlardan biriyiz aslında!..’ Sinirden tir tir titriyordu.

‘ Ah Mabel!..’ demişti Ada, nihayet ağzını açıp, ‘ Daha yüz yıl bile olmadı ki... Öğreniyoruz işte... Canımız yan yana, içimiz dışımız kanaya kanaya özgürlüğü öğreneceğiz... Tıpkı sen ve ben gibi...’

Onu duymazdan gelmişti Tuna.

‘ Sormak... sormak cesaret ister! Sorabilmek bağımsız olmayı gerekli kılar ve işte bizde eksik olan bu cesaret! Göğsünü jiletlemeyi, ölüme koşarak gitmeyi ben cesaret saymıyorum, o ancak bir cinnet olmalı!’ ”

(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 27)

Cadı Ağacı romanında halkın duyarsızlığı ve tevekkül anlayışı eleştirilir. Kendilerini geliştirmek yerine her işi Allah’a havale eden, hiçbir şekilde değişmeyen ve çocuklarını da bu değişmez kurallarla büyüten insanlar Doktor Nilüfer tarafından eleştirilir:

“ Onlar Tanrının bir kapıyı örterse diğerini açacağına, deldiği boğazı aç koymayacağına inanan, bu inançla ellerine geçenle yetinen, çocuklarına da kendilerine verilen terbiye gibi terbiye vermeye çalışan ama en önce çocukları yüzünden yenilecek olanlardı. Yıllardır böylesi insanlar arasında yaşamıştı Nilüfer.”

(Kutlu, Cadı Ağacı, 47)

Cadı Ağacı romanında halkı saran atalet duygusu eleştirilir Nilüfer halkın çok hayati durumlarda bile bu kadar aldırılmaz olmasına şaşırır. Hastalar verdiği ilaçları bile doğru düzgün almamakta ve iyileşmeyi Allah’tan beklemektedirler. İnsanlar yaşamlarını dinî kurallara göre düzenlemişler ve her şeyi bir sevap/günah dizgesi

içinde ele almışlardır. Bu nedenle tıp eğitimi almış aydın bir kadın olan Nilüfer bir türlü halk ile uzlaşmamaktadır:

“ Aslında sevmiyordu bu insanları, onlara güvenmiyordu. Bu duyguyu yenemiyor ama zorlanıyor, unutmaya çabalıyordu. Güvenmezsen güvenmezsin, inanmıyorsan inanmış görürsün. Karşılıklı olarak bu oyunu oynadıklarını düşünüyordu. Bu insanlar, sıkı sıkı tembihlediği sağlık önlemlerinde, küçücük, yapılması çok kolay şeylerde bile inanılmaz bir aldırmaçlık içindeydiler. Tanrı, içlerinde olması gereken değil, çevrelerini saran her şeyin düzenleyicisi olduğundan, her davranışlarını yalnızca onun cezalandırmasına yahut ödüllendirmesine bırakıyor, ilaçlarını almıyor, nedeni sorulduğunda yalnızca omuz silkiyor yahut da Nilüfer’in gözlerinin içine baka baka yalan söylüyorlardı. ”
(Kutlu, Cadı Ağacı, 162)

Ülkemiz insanının tepkisizliği, sürekli tevekkül eden hali Kumral Ada Mavi Tuna romanında bir kez daha eleştirilir. Ancak Tuna artık hiddetlenerek bu sürekli tevekkül hâlinin son bulmasını ister:

“ ‘ Sakın korkmayın, bu Allahın belası savaş, bu şiddet ve nefret tamamen benim lanet olası bilinçaltımın bir intikamı! Tamam mı? Anlıyorsunuz değil mi? Bekleyin, biraz daha sabredin... Nasılsa bu ülkede doğanlar hep bekler ve sabrederler zaten... Yüzyıllardır... Allah kerim! Anlarsınız ya! Tevekkül şart! Siz parmağınızı kıpırdatmayın, susun ve bekleyin! Allah kerim! Devlet Baba, Toprak Ana! Ohh! Bekleyin, bekleyin, daha çok beklersiniz! Anlıyorsunuz değil mi? Bekleyin siz de... Bu kez de benim uyanmamı bekleyiverin... N’olacak nasılsa asırlardır bekliyoruz hep birlikte!’ ”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 208)

Viva la Muerte’de halkın giderek tepkisiz bir hale gelmesinin çok ciddi bir tehlike olduğu aktarılır. Bunun temelinde ahlâk erozyonu vardır. Toplumda hırsızlığın, yalancılığın, caniliğın hoşgörülmesi giderek tepkisizliği ortaya çıkarmaktadır. Her şeyi çabucak hoşgören, kabullenen ve unutan halk ciddi tehditleri ve suçları da görmemektedir. Bir tür toplumsal şizofreni olan bu durum gelişmeye çalışan uluslar için son derece sakıncalı bir durumdur:

“ ‘ İşte sofizm, bu. Bir şey aynı anda doğru ve yanlış olabiliyorsa, yani, biz yaptığımız zaman doğru çünkü bizim amacımız daha saygın türünden bir anlayış topluma egemen oluyorsa, ahlâk erozyonu kaçınılmazdır. Ahlak erozyonu, değerlerin kaybı, tepkisizleşmek anlamında. Bu yerleştikten sonra, zaten ört ki ölem. Nitekim, bir rivayete göre, bu CIA’nin taktiğidir. Ülke nüfusun ses getirecek potansiyeli olan, üst düzey

yüzde iki buçuk'unu hemen her şeyi hoş gören, her şeyi içine sindirebilen, tepkisiz bir yığın haline getiriyorsun. İşte, Bülent Ersoy-Zeki Müren dansı gibi; işte, Adıgüzel cinayetinin karanlıkta kalması gibi; işte TRT'nin Türkçe'yi katletmesi gibi; işte SDF Dekanı'nın Dev-Genç yasalarını kabullendiğini ilan etmesi gibi; işte, Kastelli'nin hala ayakta olabilmesi gibi; işte, kopyanın okullarda vakayı adiyeden olması gibi; işte, film yönetmenlerinin yabancı filmleri plan plan kopya ediyor olmaları gibi; işte, karakolda dayak yiyen adamanın ölmediğine ciddi ciddi şükretmek gibi; işte, Hızır Servis ambulanslarının oksijen tüplerinin boş olması gibi. Gülmeyin! Nasıl bir batağın içindeyiz, baksanıza!' ” (Atatlı, Viva La Muerte, 270-271)

Romantik Bir Viyana Yazı romanında ülkenin içinde bulunduğu karmaşıklık bir tarih öğretmenin gözünden anlatılır. Eserde insanların mutsuz olduğu, sürekli kan döküldüğü ve maddi açıdan herkesin perişan olduğu şu şekilde dile getirilir:

“... Bunların bir de genel türden olanları var: Ülke şu durumda, borç harç içindeyken, benim kendi keyfim için el ellerine çıkıp gitmem doğru olur mu, bu sarfiyata yazık değil mi? Üstelik kan gövdeyi götürüyor, şimdi sırası mı? Ülkem ne olacak, nasıl kurtulacak, pahalılık artacak mı, okullar hep paralı olarsa, herkes çocuğunu nasıl okutacak, vatandaş sağlığı ne zaman güvence altına alınacak, kim nerede nasıl iş bulacak, insanda değer kaybına ne zaman dur denecek?”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, sayfa: 175)

Hoşça Kal Umut romanında Türk insanının temel duygusunun “korkmak” olduğu söylenir. Eserde üç ihtilal görmüş halkın devletten ve onun kurumlarından korktuğu dile getirilir. İşlerini doğal yollarla yürütemeyen insanlar kurnazlıklara başvurmaktadır. Ancak tarihte milletimizin hep diğer milletlerin en büyük korkusu olduğu yazılır. Oruç bu durumun gerçeklerle uyuşmadığını iddia etmektedir:

“ Bir ülkede insanlar korkuya kapılmadan yaşayabildiklerinde duyguları nasıl yumuşar kim bilir? Kültigin miydi, Budizmi yasaklayan? Budunumun yüreğini yumuşatır, kıyıcılığı, cengaverliğini yok eder, diye düşünüp? Polisten korkarsın, doktor yüzünden hastalanmaktan korkarsın, bir daireye işin düşecek diye korkarsın. Hep korkular içinde yaşamaya alıştırdığın için küçük kurnazlıklar yaparsın; ahmakça kurnazlıklar... Kendini aldatmaya yarar. Ve şişinirsin: Tarihindeki yağmacılıkla. Tarihinin görünümü ve senin övünçün barbarlıktır. Ama ne gam, küçük şeylerle uğraşırsın, insanını hiçe sayar ve bununla da övünürsün.” (Kutlu, Hoşça Kal Umut, 143-144)

Farklı görüşteki insanların ortak bir alanda buluşamaması ve kendi düşüncelerini diğerlerine dayatmaları, insana kavgadan, ölümden başka bir şey

getirmemektedir. Bu nedenle farklı kutuplardaki insanların tek ortak paydası ölüm olmaktadır. Hem de bu ölümü insanlar birbirleri için hazırlamaktadırlar. Hoşça Kal Umut romanında barış içinde yaşamayı öğrenemeyen insanların mutlu olamayacakları, güzel günlere hoşça kal demek zorunda kalacakları dile getirilir. Oysa insanın yaşamı oldukça sınırlıdır:

“ Bizler Donkişotlardık. Yeterince çok ve yeterince yürekli olsaydık ve yeterince zamanımız bulunsaydı, başka değerleri, kavramları kazımaz mıydık çocukların beyinlerine? Sonuna kadar ve her zaman dengeli olanlar yalnızca ahmaklar mı, gerçekten üstün olanlar mı? Ahmaklar da dense, öbürü de, bir şey değişmiyor ve şu sorunun yanıtı gelmiyor: HANGİ ORTAK PAYDADA EŞİTLENECEK İNSAN? TEK ORTAK PAYDA OLARAK ÖLÜM, ÇOK YÜKSEK BİR BEDEL DEĞİL Mİ? DAHA GÜZEL BİR PAYDAYA KADAR HOŞÇA KAL MI DİYECEĞİZ?”

(Kutlu, Hoşça Kal Umut, 226-227)

Islak Güneş romanında II. Dünya Savaşından sonra Amerikalıların Yumurtalık'ta askeri bir üs açmalarıyla birlikte Adana ve İskenderun çevresinde meydana gelen gelişmeler anlatılır. Bu sırada İskenderun'da kurulan bir liman, bölge halkı için bir geçim kaynağı olmakla birlikte halkın sosyal ve kültürel değerleri üzerinde tahribata neden olur. Çocuklar kısa sürede askerlerden İngilizce öğrenmeye başlarlar. Bunun yanı sıra şehirde eski sazlar kapatılarak yerlerine barlar açılır. Bu barlar yoksul bazı kadınlar için geçim kaynağı olur ve fuhuş artar. Bu sosyal durum aynı zamanda bölgede bir dil kirliliği yaratır. Romanda Amerikalıların gelmesiyle birlikte İskenderun'da görülen kültürel değişim ve dil kirliliği şöyle anlatılmaktadır:

“Çocukların hepsi WELCOME yazısına baka baka welcome demesini öğrendi. Bu ilk öğrendiğimiz İngilizce sözcüktü. Hemen ardından da ağmsori demesini öğrenmiştik.

Sazlar vardı eskiden, onlar kapandı, yerlerine barlar açıldı. Yüce bir orman ağacı altında bir gecede pıtrak gibi baş veren mantar benzeri, hızla arttı barlar. Çabuk yapıldı. Briketten, tek kat üstüne, kırmızı, mor, yeşil renklere boyanmış kötü kulübelere önceleri. Yarı aralık kapılarından görünen, yalnızca kırmızı bir ışıpta boğulmakta olan karanlıktı.

Barların kapılarına, tabelalarına yazılan yazıların İngilizce bilgimize katkısı oldu. Erken öğrendik:

Welcome Friends United States of Sailors... Nice Girls, Fresh Beer...

O karanlık briket yapıları giren, şişman, esmer ve çoğu yaşlı kadınların incecik naylon bluzlarının altından etlerini ve memelerinin bir kısmını taşıran sutyenleri görünüyordu. Saçları bellerine kadar uzundu, karaya boyalıydı. Dudakları kandı.

Duvarlara, yukardan aşağıya dizili harflerle başka sözcükler de yazılmıştı:

ENGLISH SPOKEN” (Kutlu, Islak Güneş, 19-20)

Türk toplumunun kuralları kendine göre yorumlaması günlük yaşamda çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Toplum genellikle bir felaket olduktan sonra tedbir almayı, kurallara uygun davranmayı düşünmekte, ancak aradan biraz zaman geçtikten sonra yeniden eski alışkanlığına dönmektedir. Islak Güneş romanında ruhsatı olmadığı halde mahallede “iğnecilik” yapan Zehra hanım’ın ruhsat almak konusunda pek istekli olmadığı görülür. Kuralları kendine uygun hâle getirmeye çalışan Zehra Hanım’ın gerekçeleri de ilginçtir:

“Köpek gibi hırladı üstüme. Yok ruhsat almamışım da, ruhsatsız iğne yapıyorum da... Beni sürüm süründürecekmiş de... Hoşt köpek... Tabii böyle diyemedim. Dün akşam akıllarınca suçüstü yapacaklar. Ben o gelen polislerin hepsine iğne yaptım be. Bugün bebesi hasta olsa, dün geceki polis, yine bana gelir. Başkasına gitmez, bana gelir. Neyin suçüstü bu? Herkes memnun benden. Ruhsatmış... Neyin ruhsatı? Neymiş ruhsat? Altı üstü bir kağıt parçası.” (Kutlu, Islak Güneş, 156)

Toplumsal değerlerdeki hızlı bozulma Yaz Sonu romanında “altın diş” nesnesinden hareketle irdelenmeye çalışılmıştır. Eserde 1960’lı yılların Türkiye’inde en fakir insanların bile zengin olma düşleri kurdukları görülür. Eserde yazlık inşaatında bekçilik yapan Hatice zenginliğin önemli bir sembolü olarak gördüğü altın dişlere özenmekte ve bir an önce tüm dişlerini altın yaptırmak istemektedir. Kültürsüz, alt yapısız bir zenginliğin göstergesi olan altın diş metaforu romanda alt tabaka insanların beklentilerindeki sığılığı da gösteren önemli bir öge olarak kullanılmıştır:

“...Esnaf ve köylü; onlar ise, dişçilerin kapı önlerine sıralanmışlardır. Bütün sağlam dişlerini söktürüp yerine yenisini boydan boya o sarı, en göze çarpan madenden yaptıracaklar ya da kaplatacaklar. Hatice, daha ilk karşılaşmamızda, ‘Seksen bini öderiz, sonra da dişlerimin hepsini altın kaplatırım’ dememiş miydi? Kola altın bilezik, gerdana beşibiyerde, yerini korunabilirliği daha kesin, bedene köküyle tutunmuş bir şeye bırakmıştı demek? ”

(Ağaoğlu, Yaz Sonu, sayfa: 174)

Tutsaklar romanında toplumumuzdaki önemli bir “alışkanlık” değerlendirilir. Mehmet Kadri sevgisini göstermeyen/gösteremeyen bir toplum olmamızdan yakındır. Öyle ki insanlar nasıl sevmeleri gerektiğini bile bilmemektedirler. Çünkü

böyle bir davranış biçimi büyükleri tarafından onlara hiç öğretilmemiştir. Mehmet Kadri kendilerine yapılan bu haksızlığın gençlere de yapılmasını doğru bulmaz:

“ – Aynı şeyleri, birbirlerine çok yakın olmaları gereken herkes yapıyor. Ben de yaptım. Kızım var benim. Yıllarca yok saydım onu. Sonra gün geldi, unutkanlığımın bedelini ödedim. Yalnız unutkanlık değil, yaptığım haksızlıkların da bedeliydi bu üstelik... Ben, bulduğum insanı beğenmedim. Korkarım, biz sevmeyi öğrenememiş bir kuşaktanız. Sevgi yalnızca bir yürek titreyişi gibi geliyor bize. Evet, bu var sevgide. Ama yalnız bu değil. Gözümüz ve aklımız başka yanlara bakarken, içimizi bir alışkanlık gibi doldurmuş olan şeye nasıl oluyor da ‘Bu sevgidir,’ diyoruz. Gençlere yazık ediyoruz. ”
(Kutlu, Tutsaklar, 332)

Türkiye’de toplumun acımasızlığı Viva la Muerte de dile getirilir. Eserde eğitim almış kitlenin hemen kendi dışındaki sınıf üzerinde hakimiyet kurmaya çalışması eleştirilir:

“ ‘ Gaddarlık bağlamında korkunç bir toplumdur bizimki!’ dedi, ‘korkunç! Türk mürekkep yalamaya görsün, hemen sadistleşir!’ ”
Evet, arkadaşım,’ dedi neden sonra, ‘ne yazık ki, çareleri hovardaca savuran bir toplum bizimkisi. Ben-seviciliğin, gaddarlığın, ölü-seviciliğinin arasında, bir kurt gibi kemiriyor şizofreni.’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte, 105)

Toplumdaki ahlâkın sadece cinsel eylemlere indirgenmesi, ahlâk anlayışında ciddi sıkıntılar olduğunu göstermektedir. Viva la Muerte romanında iş ahlâkının, insan ahlâkının yok olduğu ve ahlâksızlık denilince akla sadece cinselliğin geldiği aktarılmaktadır:

“ ‘ Büyük Yalan dediğim bu işte! Herkesin –miş gibi yapıyor olması. Kuralsızlığı baskıdan kurtulmak, özgürleşmek sanır olduk. İş öyle bir hale geliyor ki, hangi örneği versem, ‘o da bir şey mi?’ deyip daha da kötü bir örnek verebilirsiniz. Verebilirsiniz ama, örnekler doyum noktasına ulaştığında, kitle duyarlılığı yalama olur. Nitekim, bu oldu. Bu ülkede artık kimsenin yüzü kızarmıyor. Türk erkeğinin sahici tepki gösterdiği tek şey karısının kendisini aldatması. Namus, bu kadar ucuzladı! Bakın, kadın olduğum için iyi biliyorum, birisine ‘Haysiyetsiz adam!’ desem, ‘Ne oldu, sana mı sarktı?’ diye cevap alabilirim!’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte, 270–271–272)

Türk halkının geçirdiği değişimin batılılaşma macerası gibi yüzeyde kaldığı derinde pek bir şeyin değişmediği Deli Zamanlar romanında ele alınır. Romanda özgürlük, esneklik talebi olan halkın bu taleplerinin de yüzeysel olduğu anlatılır. Aypare, Türk insanının öğrenme ve bilgilenme isteğinin de öze yönelik olmadığını ve bu nedenle öğrenilenlerin de çok işe yaramadığını anlatmaktadır. Sonuç olarak kendilerini aydın olarak gören bilgili kesim ile halk arasında bir seviye farkı yoktur. Çünkü Türk aydını da öğrenme konusunda tembeldir ya da üşengeçtir:

“ ‘ Bak, görüyorsun şehrimiz de değişiyor. Koyunların otladığı tepelerimizde bloklar yükselmeğe başladı. Otobüslerimiz daha yeni, daha hızlı. Sonra trolleybüslerimiz de var halkın çengelli otobüs dediği... Tabii kabukta bir değişim bu, özde değil. Bizim insanlarımız içgüdüleriyle yaşar, heyecanlarıyla... Çoban ruhludur, dağ adamlarıdır bunlar. Ama farkındaysan herkeste bir kendini bırakmışlık göze çarpıyor; ihtilallerden sonraki insan psikolojisi böyle olsa gerek, sertlik istemiyor, özgürlük, çok fikirlilik istiyor, bilgilenmek, çağdaş ülkeleri anlamak tanımak istiyor. Ne var ki ben bu öğrenme isteğinin de eğreti olacağından eminim; çünkü bizim insanımız köke inmiyor; derini sevmiyor, araştırmayı uğraşmayı sevmiyor. Bu noktada halkla aydın geçinenler gençlikle tecrübeli kuşak arasında pek fark yok.” (Çokum, Deli Zamanlar, 24)

İnsanlar için değişmek ne kadar zor ise toplumlar için de çok zordur. Değişmek için aksaklıkların farkında olmak ve değişim talebinde bulunmak gerekir. Bunlar bile değişecek kişi ya da toplum için belirleyici bir seviyedir. Zaten bunların farkında olmayan insanlar ya da toplumlar da bir süre sonra etkinliklerini yitirirler. Kumral Ada Mavi Tuna romanında toplumların değişmesi ele alınır:

“ ‘ Hangi toplumdaki büyük değişimler çatışmasız gerçekleşmiştir, hı? Bizim toplumumuz da büyük bir değişim geçiriyor, hepsi bu. Değişim zorunludur, çünkü değişim kaçınılmazdır! Başka türlü daha iyiye yükselmek ihtimali kalmaz!’ ” (Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 116)

Türkiye’de değişimin kolaylıkla sağlanmadığı bir çok çatışma yarattığı, bu çatışma biçimlerinin sürelerinin de değişim sürecini etkilediği yine Kumral Ada Mavi Tuna kitabında ele alınır:

“ ‘ Değişiklikler dalgalar gibi dinamiktir. Dalgalar birbirine çarptıkça güçlü ters akıntılar oluşur. Amerikalılar bunu anlayabilmek için Toffler denen adamın kitap yazmasını beklediler.’ ”

‘ Popüler mopüler de olsa kitap okuyan bir general...’ diye sürdürdü Tuna iç konuşmasını.

“ ‘ Gerçekten bugün yaşanan çatışma sanıldığı gibi doğu-batı, kuzey-güney dengesizliği ya da daha klişe deyimle dini ve etnik sebeplerle doğmamıştır asteğmen.’ ”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 117)

Yine aynı romanda Türkiye’de değişim talebinin karşısında duran bir kitlenin de olduğu görülür. Toplum bir bütün halinde değişmek istemez, bünyesindeki bazı asli unsurla buna direnebilirler. Kumral Ada Mavi Tuna romanında bazı çıkar gruplarının değişimden rahatsız oldukları şöyle anlatılır:

“ ‘ Derinde asıl mesele, büyük bir ekonomik ve stratejik değişim yaşamakta oluşumuzla ilgilidir. Sorunu yaratan sebep çok basittir; bu değişimi destekleyenlerle, yüzyıldır ellerinde tuttıkları ayrıcalık ve çıkarları kaybetmemek için değişimi engelleyenler arasında şiddetli bir çatışma vardır.’ ”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna, 117)

Toplum içindeki bölünmeler, aynı mahallenin insanların bir süre sonra birbirlerini düşman olarak görmeleri Kumral Ada Mavi Tuna romanında toplumsal bir travma olarak yorumlanır. Artık toplum olmaz denilen her şeyi üretebilen bir makine gibi işlemektedir. Bunun ardında karanlık güçler vardır:

“ ‘ Yavaş yavaş, usul usul birikiyor kötülük...’ diye fısıldadı Tuna, ‘ Toplumun bölünmesi, gammazlığın özendirilmesi, mafya, gizli örgütler, teröristler, tarikat tüccarları her yerde, her ülkede yerleşik düzene geçiyorlar. Gündüzleri normal insan kılığında dolaşan komşu erkekler, bir akşam bir maç sonrasında gözü dönmüş katil holiganlara dönüşüyorlar... Bir daha Nazi vahşeti yaşamayız diye inanırken, Bosna’da bebekleri kesiyor Avrupalı faşistler!.. Orwell’in romanında bunlar...’ ”
(Uzuner, Kumral Ada Mavi Tuna,287)

4.20.2.Nekrofilia

Romantik Bir Viyana Yazı romanında öğrencilere aktarılmaya çalışılan milliyetçilik anlayışı eleştirilir. Sürekli nekrofilik bir biçimde çocuklara vatan uğruna ölme fikri aşılınmaya çalışılmaktadır. Ancak vatan üzerindeki insanlar

yaşadığı sürece var olabilir. Bu nedenle amaç ölmek değil, aksine bu ülke için yaşamak olmalıdır:

“ Efendim? Ne buyurdunuz? Ha, evet. Hayalci Hoca! Bu ad bana, daha öğretmenliğe başladığım ilk günden takılmıştı. Anlaşılan sen de şu söylediklerimi boş bir hayal sayıyorsun. Hadi efendim hadi, Konya’daki müzevir arkadaşlar gibi siz de bu sefer, ‘bu adam vatanı düşmana öyle teslim edivermek yanlısı manlısı’ gibi tutturmayın bakalım. Tarihe bakın, bakın da ders alın. Bütün bunları niçin anlatıyor, niye, yok efendim Ortaçağ’da şöyle olmuş, on altıncı yüzyılda böyle olmuş diye nefes tüketiyoruz? Beni dinle Zülfü kardeş, Vatan, uğruna ölmek için sevilmez, üstünde adam gibi yaşayabilmek için sevilir. Otur.”
(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 59)

Türkiye’de ölümün yüceltilmesini Günay Rodoplu “nekrofilia” kavramı ile irdeler. Bu kavram iyi güzel değerlerin yitimi anlamına gelir. Günay her fırsatta bir insanın yaşam hakkının yeryüzündeki en önemli değer olduğunu vurgular. Ancak bunu Türkiye gibi vatan uğruna ölme, halk uğruna ölme, devrim uğruna ölme sloganlarının kabul gördüğü bir yerde savunmak mümkün değildir. Viva la Muerte’de Günay cezaevinde açlık grevi yapan Ali’nin ölmesinin devrimi güçlendirmeyeceğini anlatır, ancak boş yere uğraşır:

“ Haydar, açlık grevinin otuz dördüncü günündeydi. Ali, Haydar’ın ‘onurlu direniş’ini desteklediğini söyledi. ‘12 Eylül öncesinden ayakta bir biz kaldık zaten!’ diye övündü, ‘cezaevlerindeki en iyi açlık grevini de TKP_ML değil, biz yaptık.’

Söylenecek söz yoktu.

‘ Devrimcinin ölümü umutların ölümüdür, Ali,’ dedi Günay, acıyla,
‘ devrimci ruhun pınarı, yaşam sevgisidir. Yaşama, serpilmeye, yücelmeye hizmet aşkıdır, özgürlük tutkusudur.

Devrimcinin ölümü umutların ölümüdür, Ali.

Haydar’ın ölmesine izin verme! Devrimcinin ölümü ancak mutlak kaçınılmazlığı varsa affedilebilir. Serkeşlikle, devrimcilik arasındaki fark... Mussolini’nin kara gömlekleli tosuncuklarıyla devrimciler arasındaki fark...’

Ali’yi i kırmamak için gösterdiği özen dokunaklıydı. Daha başka şeyler de söyleyecekti ama, ‘insanlık onuru işkenceyi yenecek!’ diye kesti attı herif, dövüşken gözleri deli deli parlıyordu. Yine de, son bir kez denedi Günay. Tikanıp kalan gırtlığından güçlülük çıkan hırıltılı sesi çığlıktı sanki,
‘Kardeşin ÖLECEK!’

Ama, Ali, bitirmedi, ‘Ölüm insanoğlunun en teorik eylemidir. Bunu istenç ile seçerek, tekmeleyerek yapmak bir yüksek gelişme çizgisi oluyor,’ deyiverdi.”

(Alatlı, Viva La Muerte, 101)

Viva la Muerte romanında akılcılığın yükselen değer olarak kabul edilmesinin nekrofilik toplum yapısını desteklediği dile getirilir. Günay Rodoplu, aklın maddi olanı, görüleni duyulana, mekaniği ve makineyi yücelttiğini ve bunun sonucunda insanın değerinin giderek azaldığını anlatır. Ancak insanî sorunların her zaman akılla çözülemeyeceği, bu noktada manevî ve kültürel değerlerin de çok önemli olduğu eserde sıkça vurgulanmaktadır:

“...’ Nekrofilya, us’un yücelmesi, yapayın, soyutun, mekanik olanın çekiciliği, yaşama, insana duyulan ilginin ‘şey’lerle ikame edilir olması, insanın eşyalaştırılması... Ölü-sevici dikkatini, canlıdan cansıza, giderek eşyalara, dogmalara kaydırır. Ritüellerde ve ‘mutlak doğru’larda yoğunlaştıran... Şimdinin ya da olacağın değil, olmuş’un gerçekliğinde yaşayan... Hayatına hükmeden kurumlar, yasalar, gelenekler, sahip oldukları, ‘bir zaman varolmuş’ artık olmayan şeylerden oluşan...”

‘Statükocu?’

‘Ne kelime! Sekreter. Ölü- sevicinin felsefi ya da siyasi düşüncesinde kutsal olan, yaşanmış olandır. Güncel gerçekliğin hiçbir değeri yoktur. Değişim, ‘revizyonizm’, ‘doğa’ yasalarını ihlal eden bir suç olarak görülür... Herhangi bir sorunu, bir tartışmayı çözme yolu, kaba kuvvet ve saldırdır. Kuvvet kullanımının gerekli olup olmadığı düşünülmez bile... İnsanoğlunu hiçliğe dönüştürecek gücü, her şeyde ilk ve son çözüm olarak göre.

Şöyle söyleyeyim, nekrofilin, dünyaya ve kendisine bakışı ussaldır. Bilim çağının insanlığa hediyesi! Ne gibi? Mesela, Nürnberg Mahkemelerinde, Himmel, Göring, her kimse, onlardan birine, ‘ Bu kadar Yahudi’yi nasıl öldürebildiniz?’ diye soru sorulur. Adam, şöyle bir duralar, işte, gaz odaları şu kadar metre küptü, şu kadar insan doldurunca gaz şu kadar yer kalıyordu, diye başlayıp ceset başına optimal verimliliği nasıl sağladıklarını anlatır. Ussal bakıştan kastettiğim bu. Şimdi, tabii, o ‘ölüm insanoğlunun en teorik eylemidir. Bunu istenç ile seçerek, tekmeleyerek yapmak bir yüksek gelişme çizgisi oluyor,’ lafı, bir ideoloji, yani bir ‘şey’ bir canlıdan, bir ritüel, gencecik bir insanın hayatından daha değerlidir demek. Birey, kendisini ‘toplum’ denilen bir soyutlama adına feda etmelidir demek. Neden? Ya rahmetli Haydar’ın durumundaki gibi

‘faşizm’le ya da Nihal Atsız’ın önerdiği gibi anti-faşizmle savaşmak için. Nihal atsız da, ‘hayat savaştır. Ölümden korkanlar yaşamasın. Ölümden ancak hayvan ve hayvanlaşmış insan kaçır. Ölümlerin en güzeli ise yurt ve şeref uğruna ölümdür,’ diyordu. Hangi yurt, hangi şeref, diye sorsan o bunu belirleyecekti tabii. Tıpkı, Haydar’ın ölümüne ‘fraksiyon’un karar verdiği gibi. ‘Ölümden ancak hayvan ve hayvanlaşmış insan kaçır’ iddiasına bak! Us yüceltmenin bir başka örneği. Us’un yüceltilmesi soyutlama aşkını da beraberinde getiriyor. ”

(Alatlı, Viva La Muerte, 102–103)

Ölü seviciliğin yani nekrofilinin yaşamın her alanında ve her anında yaygın olarak görüldüğü Viva la Muerte romanında örneklerle açıklanır. Günay bir maç sırasında taraftarın attığı bir çok sloganda ölü severliğin izleri olduğunu anlatır:

“ ‘ Şimdi, tabii, bunlar uç örnekler. Ölü-seviciliği daha hafif de seyredebiliyor. Mesela Fenerbahçe maçında binlerce taraftarın ‘ölmeye geldik’, diye bağırması da nekrofilik bir haykırıştır. Çok düşündürücü. İnsanı eşyalaştırmanın örneği daha çok. Mesela dostunun bıçakladığı zavallı Feri Cansel’in fotoğrafını çekerken, eteğini sıyırmayı ihmal etmeyen foto muhabiri. Mesela, mezra basıp çoluk çocuk öldüren PKK militanları. Mesela, Ağustos Genelgesi denilen ve özde, mahkûmlarla merhametsizce zıtlasmaktan başka bir anlamı olmayan nesnenin Haydar’ın ölümüne neden olmasına izin verilmesi. Mesela, Türk basınında, manşetler hakim olan felaket tellallığı. Bu tür tellallık, Ali’nin, ‘SHP başarılı olamaz!’ haykırışından farklı değil. ‘Bu hükümet doğru iş yapıp âlimi mutlak, basını yaniltamaz!’ demektir.”

(Alatlı, Viva La Muerte, 104)

Viva la Muerte romanında ölü seviciliğin üç aşaması olduğu anlatılır. İlk aşama narsizm, yani kendini sevme, kendine tapınma, ikinci aşama, başkalarını değersiz görme, dışlama, onlara işkence etme, üçüncü aşama ise ölü severliktir. Nekrofiliya temelde insanı değersizleştiren bir akım olduğu için makineyi yüceltmış ve teknolojiyi Tanrılaştırmıştır. Buna göre insanlar arabalarına, elektronik eşyalarına bir insandan daha çok zaman ayırmaktadır:

“ ‘Ölü-seviciliğini güç tutkusundan ayrı düşünemezsin,’ diyordu, ‘ Ölü-sevici ancak kendisini güçlü hissederse tatmin olur. Sadist, güçlü olmak zorundadır. Güçlü bir gazetenin güçlü bir yazarı, mahallenin güçlü hırtı, ülkenin güçlü işadamı, güçlü generali.’

Bu işin bir yanıydı. Öbür yanı, ‘güç’ün teknoloji ile örtüşmesiydi. Güç, teknoloji ile doğru orantıda artıyordu.

‘Güç’e tapan, teknolojiye de tapacaktır ve de tersi, yani teknolojiye tapan güce tapandır. Güç ile teknoloji arasındaki bağlantı nekrofilik bir bağlantıdır. Biri, diğerini azdırır. Anlatabiliyor muyum?’

‘Evet. Ama, sallanmayı bırakır mısın lütfen?’

‘Pardon.

Şimdi, teknolojiye tapınma meselesini sadece silahlara tapınma diye alma. Ürünlere tapınma diye, işleyen bir düzenlemeye –işlevi ne olursa olsun- hayranlık diye bak: Mesela şu, artık iş o hale geldi ki, günümüz insanının, Türk’ün ilgisi artık doğanın ve yaşayanların üstünde değil mi, mekanik olan, yaşamayan, insan yapısı nesnelere üzerinde yoğunlaştı. İnsanımız, otomobile kadınına gösterdiğinden daha fazla ilgi gösterir, daha şefkatli davranır oldu. Motordaki en ufak bir arızayı anlamaya çalışırken, kadının gözündeki gölgeyi görmüyor bile. Kadınına bir dal götürmeyi akıl etmezken, otomobile vazo taktırıyor. Otomobilinden gurur duyan, ‘aziz’

tutan, kendi elleriyle yıkayan, cilalayan, sevecen isimler takan, çocuğuna aynı ilgiyi göstermiyor. Okul aile toplantısına gitmez ama tamirhaneye gider. O hale geldi ki, otomobilsiz hayat, kadınsız hayattan daha dayanılmaz olabilir. TRT'nin 'Kit' isimli dizisini hatırlar mısın? Türkiye'nin en sevilen dizilerinden birisiydi. Kit, konuşan, uçan bir süper otomobildi. Sürücü ikinci plandaydı. Bu otomobilin simgelediği 'güç'ün öyle bir albenisi vardır ki, sıradan bir insanın hayatı ile kıyaslandığında daha değerliydi. Şöyle söyleyeyim, araba vapuru batacak olsa, Kit'in kurtarılması miçonun kurtarılmasından daha önemli olurdu. Ev kadınlarının o aletlere duyulan gereksinim değil -neticeden, hele de çalışmayan kadının 'akıllı fırın' ihtiyacından bahsedilemez- o aletlere sahip olmanın verdiği düşüncükleri 'güç'tür. ”

(Alatlı, Viva La Muerte, 157–158)

Viva la Muerte romanında nekrofilyanın beşiğinin Batı olduğu ileri sürülür. Romanda Batı'nın kullanma ve tüketme eylemlerini merkez aldığı, Tanrı'yı bile bir kullanım aracı olarak gördüğü anlatılır. Batı'da insan eşyalaştırılmıştır. Bu nedenle ölü severlik batıdan doğuya aktarılmaktadır:

“ Şimdi, putperest Roma hukukunu hatırla. Mülkiyet hakkı, Jus utendi et abutendi, 'kullanmak ve tüketmek' hakkıdır, değil mi? İşte bu söylem, bu 'doğru', Avrupa-Amerika medeniyetinin dünya görüşünün temelini oluşturur. O kadar ki, sonuçta 'Tanrı' için bile geçerli olabilmiştir! Batılı, Tanrı'yı da kullanış, Tanrı'nın tükenmiş olduğunu düşünmüştür. On dokuzuncu yüzyılın kavgasını hatırla! Nietzsche'yi hatırla. Jus utendi et abutendi ilkesi, Roma Kod'unun, Napolyon yasalarının ve günümüz kapitalizminin temelidir. Mal sahibine malı üzerinde gerçek bir Tanrısal hak tanır. Peki, 'mal sahibi' kimdir, biliyor musun? Baba! Baba'nın karısı ve çocukları üzerinde yaşatma, öldürme ve satma yetkisi vardır. Buna 'mancipium' derler. Koca herhangi bir suçtan sanık karısını yargılama görevini de infazı da üstlenir. Zina ne kelime, şarap mahzeninin anahtarını çalmak bile ölüme mahkûm edilmek için yeterlidir. Batılı kadınlar, 'mal' olmaktan korkuyorlarsa yeridir. Feminist olsalar yeridir. ”

‘ Arap şairlere ne oluyor, diyorsun? Öyle değil mi? Geçen akşam onu diyordun! ’

‘ Yooo, ’ başını salladı, ‘ben, Türklere ne oluyor diyorum, ’ dedi Günay. ‘Son tahlilde, Araplar, Yahudi-Yunan-Roma geleneğine komşu. Akdeniz havzası medeniyetinin parçası onlar. Ben, bize ne oluyor, diyorum. Şaman kökenli Asyalı'ya ne oluyor. Neyse, ona sonra döneriz. Şimdi akıl karıştırmayayım. Kısaca özetlersek, bu medeniyetin insanı 'eşya'dır. Ve bu bağlamda, nekrofilya, Batı medeniyetinin çekirdeğidir. ’ ”

(Alatlı, Viva La Muerte, 164)

OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında Rodoplu ideolojileri de ölü seviciler olmakla suçlar. Her ideoloji kendi yükselişini sağlamak adına destansı bir dille kendi uğruna ölünmesinin şerefinden bahseder. Bir ideoloji uğruna ölmek o ideolojiyi

yaygınlaştıracak, destanlaştıracak ve güçlendirecektir. Ancak Rodoplu bunun insan haysiyetine aykırı olduğu görüşündedir. Ona göre yeryüzündeki en büyük değer insan hayatıdır ve insan hayatı kutsaldır. Bu nedenle her insanın yaşaması için elden gelen yapılmalıdır. Çünkü ölümlerin kimseye bir yararı yoktur. Rodoplu bu konuda milliyetçiliğin önemli teorisyenlerinden Atsız'ı da eleştirir:

“ ... “Nitekim, söylediğim zaman Selahattin'in de gözlerini kan bürümüştü; öyle kızmıştı bana! Ama, insanın kendisini ‘bir fikir’, hele de ‘ölüm’ gibi bir fikir uğruna harcaması gereğinin yüceltilmesi bir yana, dillendirilmesi bile hastalıklı bir aklın ürünüdür. Çok iyi biliyorum ki, başta Siyonistler olmak üzere, gelmiş geçmiş tüm emperyalistler fetihlerine bu tür bir şairane ‘fikir’le başlarlar ve bir ‘fikri’ onun uğruna dökülecek kanlardan üstün tutarlar. Dökülecek kanları kendileri umursamazlar ama kanlarını bir ‘fikir’, bir ussal düzenleme, bir nazariye uğruna dökmelerini istedikleri insanları bir de dolduruşa getirmeleri vardır ki, bunu nitelemeye yeterli sıfat yoktur! ‘İğrenç’ yetmez, ‘korkunç’ yetmez, ‘meşum’ yetmez!”

“Önerdikleri ‘fikir’ uğruna ölümün ‘şanlı ve güzel’ bir ölüm olduğuna ilişkin dolduruşları demek istiyorsun?”

“Onu diyorum, evet. Atsız'ın durumunda bir de üçkağıt var. Kendi nazariyesi uğruna ölümün karşısına koyduğu hayata bak, ‘içki ve şehvet’ içinde ‘çirkin’ bir hayat. ‘İçki ve şehvet’ içinde bir hayatın rezillik olduğu hususunda mutabık olsak bile – ki, biliyoruz ki, ne içkiyi ne de cinselliği reddeden milyonlarca insan var! Tam tersine, bu insanlar, ‘iç bade, sev güzel varsa aklın şuurun’ gibisinden, içmeyi ve cinselliği hayatı yaşamaya değer kılan faaliyetler olarak görürler – ‘ölüm’ün karşıtı neden ille de rezil bir hayat olsun? Yani, ya Atsız'ın ölüme davet ettiği insanın hayatı ‘içki ve şehvet’ içinde değilse? Hiç de çirkin bir hayat değilse? Üstat'ın bazen ayyaşlardan kurulu bir ‘ordu’yu kabullenebileceğini düşünebiliyor musun? Hayır! O, ağzına kımızdan başka bir şey koymayan Onbaşı Yamtar'ı, İşbara Alp'i ister! Yani, ‘güzel ve şanlı’ bir hayat yaşayanların, bu hayatlarını ‘güzel ve şanlı’ bir ölüm uğruna terk etmelerini ister.”

“Ölü – sevicilik.”

“Evet. Hayatın bir ‘fikir’den daha önemsiz olduğu iddiası! Akıl almaz bir küstahlık, akıl almaz bir cüret! Joseph Conrad'ın ‘fikir, sakıncaları ortadan kaldırır’ iddiası kadar sapık değil mi?”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 80-81)

Alatlı'nın temel kavramlarından ikisi de birbirinin zıttı olan biyofiliya ile nekrofiloya'dır. Kabaca biyofiliya yaşamseverlik ve yaşamdan beslenmektir. Nekrofiloya ise ölüseverlik ve ölümden güç almak anlamına gelir. Alatlı Doğu toplumlarının İslâm Medeniyeti'nin de etkisiyle daha biyofilik toplumlar oldukları görüşündedir. İslâm toplumlarında “ben” yerine “biz” ögesi daha hakim olduğu için kimse, diğerinin yok oluşundan, acısından beslenmez. Rodoplu OK Musti Türkiye Tamamdır romanında biyofilik insanın özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

“ ‘Biyofilya hayata ve yaşayan her şeye duyulan şiddetli aşktır’ yani, Allah’ın yarattığı her şeye duyulan aşktır, ‘ister bir insanda, ister bir bitkide, ister bir düşüncede, ister bir sosyal grupta, gelişmeye katkıda bulunmak istemidir.’ Bu nedenledir ki, yaşamsever lider, Arnavut İbrahim Paşa gibi, ‘selameti devlet’e’ katkıda bulunmak yolunda kendisini idam edeni dahi bağışlayacaktır. ‘Biyofilik kişilik, kendine saklamaktansa, inşa etmeyi yeğleyen kişiliktir. Daha çoğa sahip olmaktansa, kendisini daha ‘çok’ olmak ister’ çünkü, ‘bilgiyi elde ettikten sonra halka söylemeyen, belletmeyen kişi, defineye sahip olan fakat muhtaçları doyurmayan kişidir’. ‘Biyofilik’ kişilik, yaşam serüvenini mutlaktan daha çok sever. Tek tek parçalardan çok bütünü, hülasalardan çok unsurları görür. Sevgi, mantık ve örneklerle biçimlendirmek ister, kaba kuvvetle, şey’leri parçalayarak, insanları şey’lermişcesine bürokratik bir tavırla yöneterek değil!’

.....

Ve nihayet, ‘Biyofilik insan, hayattan ve hayatın bütün tezahürlerinden haz duyduğu için, paketlenmiş heyecanların iştahlı bir tüketicisi değildir.’ İster bir madalya, ister bir mevki, ister para, isterse bir fetih, bir buluş için olsun, çağdaş Batı dillerinin aksine, bizde ‘hırs’ övünülecek bir nitelik değildir. Bizde ‘paketlenmiş heyecanların’ iştahlı tüketiciliği kural değildir. Biz, ‘azıcık aşım, kavgasız başım’ insanlarıyız. ‘Bana dokunmayan yılan bin yaşasın’, kötüyü ululamak değil, kötülüğün biyofilik insanı aşabileceğini, kurtuluş yolunun ona bulaşmamak olduğunu söyler. Ulysses’e, Ulysses’leşmeden karşı durulamayacağının bilincidir.”

(Alatlı, O.K. Musti, Türkiye Tamamdır, 178)

4.20.3. Kuşak Çatışması

Aile anne babalarla çocukların genelde kuşak çatışması yaşadıkları görülür. Geçmişte anormal bulunan durumlar artık normal olarak karşılanabilir ve bu durum iki nesli karşı karşıya getirebilir. Bir Cinayet Romanı’nda bir aile kahvaltısı sırasında baba, çocuklarının ve eşinin kendisinden ne kadar farklı düşündüklerini görür ve şaşırır. Önemli olan kuşaklar arasındaki bu boşlukları doğru olarak aşabilmektir. Nitekim bunu ailede daha çok annelerin başardığı görülür:

“Kimsenin aile mutluluğu paylaşmaya hevesi yokmuş besbelli. Herkeste bir acele, bir acele. Büyük oğlanın öğleden sonra sınavı varmış. Birinci dersten önce arkadaşıyla buluşup ders alması gerekiyormuş.

“evladım, öğleden sonraki sınava o günün sabahında mı hazırlanılır?” diyecek oldum.

“öf baba... sen de sabah sabah... geç kalıyorum” diyerek fırladı gitti.

Küçük oğlan kızarmış ekmeğini ayakta atıştırırken, “onun defter dediği kopyadır, baba, sen, meraklanma, nasıl olsa geçer” diye keyifli keyifli güldü. Ne oluyor bu çocuklara bilmem ki...

Eser, sofraya bile oturmadı. Saat onda dükkana çok önemli ecnebi bir müşteri getireceklermiş. Çayını yatak odasına aldı, bir yanda ayna

karşısında makyaj yaparken bir yandan içiyor. Surat da bir karış. “ağız tadıyla kahvaltımı tek başıma ettim anlayacağın. Sonra karımın yanına gittim.

“ne olacak bu çocukların hali?” diye sordum. Büyük kopya çekiyormuş işittin mi?

Sen hiç kopya çekmez miydin?

Hayır.

Amma örnek öğrenciymişsin.” (Kür, Bir Cinayet Romanı, 49-50)

Gençler ile büyüklerin farklı beğenilere sahip olmaları zaman zaman onları karşı karşıya getirmektedir. Çırpıntılar romanında bir baba ile oğul arasındaki kuşak çatışması müzik zevklerindeki farklılıkla işlenir. Baba oğlunun istediği gibi biri olamayacağı için üzülmemektedir. Ancak her birey farklı olduğu için elbette ki oğullar da babalardan farklı olacaktır:

“ – Bu evde senin dışında iki insan daha yaşıyor... Onlar bu gürültüyü çekmeye mecbur değiller anlıyor musun? Neden ille de bu müzik? Neden bizim şarkılarımızı dinlemiyorsun?

— Hadi yav baba, senin müziğin, benim müziğim de neyin nesi? Müzik müziktir işte...

— Seni değiştirmeyeceğim, diyor Tekin. Sende istediğimi göremiyorum ve göremeyeceğim...”

(Çokum, Çırpıntılar,209–210)

Anne babalar ile çocuklar arasında görülen kuşak çatışmalarına Romantik Bir Viyana Yazı romanında öğretmenler ve öğrenciler arasındaki kuşak çatışması da etkilenir. Romanda tarih öğretmeni bugünün gençliğini anlamakta zorluk çektiğini anlatır ve bunun temel nedeni olarak da Türkiye’de toplumsal yaşamın kesintilere uğramasını gösterir. Ülkede üç kez gerçekleşen askerî darbeler tüm insanları olduğu gibi ülke gençliğini de büyük oranda değiştirmiştir. Günümüz gençliğinde geçmişteki idealizm ve duyarlılık yoktur. Gençler giderek siyasal konulardan uzaklaşmışlardır:

“ Kütahya’da ilk derslerimi verdiğim yıllarda gençlerin dünyası ne idi? Bugün sizler neredesiniz? Ben eski ben miyim? Yazık ki bizim toplumsal hayatımız doğal akışıyla gelişmedi. Bunu biz hep kesintili yaşadık. Onun için, bugün karşımda beni böyle kapalı yüzlerle dinleyen sizleri anlamamın kolay olacağını sanmıyorum. Sizler de beni yadırgayacaksınız. Doğum gününü kutlama inceliğini gösterdiğiniz öğretmeniniz sizlere çok aykırı gelebilir. Sandığım gibi bu bir gerçekse, bizler bu uzaklığı, bu kopuşu birlikte aşmaya çalışalım. Nesrin Hanım’ın öncülüğündeki armağanınız aynı zamanda da bizim bu uzaklıkları aşma özlemimizin bir simgesi olsun. ”

(Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 68)

Tutsaklar romanında aynı kuşaktan insanların farklı değer yargılarına sahip olmalarının nedenleri sorgulanmaktadır. Sühendan Hanım iki oğlu arasındaki anlayış farkının ne olduğunu kavramaya çalışır. Kendisi ile oğulları arasında bir kuşak farkı olduğu açıktır. Ancak aynı kuşak arasındaki bu farklı anlayışların temelinde ne vardır? Bu durumun temelinde ülkedeki karmaşık ortam nedeniyle gençlerin farklı kamplara bölünmeleri ve farklı değerleri yüceltmeleri yatmaktadır.

“ Erdoğan boşandıktan sonra karısına ev tutturmuştu. Kendisi bir kez olsun o eve gitmemişti. Bir kez olsun o eve gitmemişti. Bir kez olsun annesine uğramamıştı. Tüm değerler ve alışkanlıklar bir kuşak sonra, hangi güçlü etkiyle değişmişti? Ayterin’e de Erdoğan’a da böyle davranacak kadar etki yapan güç, nasıl bir güçtü?

Ayterin’in nasıl bir insan olduğunu bilmiyordu. Oysa, Ercüment’in karısını çok kolayca tanımıştı Sühendan Hanım. Aynı kuşakta böylesine büyük, kökten değişik davranış ve değerler... Buna yanıt veren var mıydı?

Neler değişmişti bu ülkede Tanrım!...

Çok şey değişmişti. Bin umutla bağlanılmış bir devletten, ülkeyi kurtaracağı varsayılan kişiler çıktı. Bireyselliğe ve bireysel sömürüye karşı çıkanlar, son güçlerini kullanmak zorunda kaldılar: Bireysel dürüstlüklerini ve yakınlarının bireysel bağlılıklarını. ”

(Kutlu, Tutsaklar, 207)

Tutsaklar romanında kuşaklar arasındaki çatışmanın temel nedeninin anne babaların yapamadıkları, yapamayacakları şeyleri çocuklarından beklemeleri ve bunların tek doğru olduğuna inanmaları olduğu belirtilir:

“... Öznur olsa, başını sonunu dinlemeden, nedenini düşünmeden hemen bağırmaya başlar, Rezzan’ı haksız bulur, kızar, emeklerini başına kakardı. Kolaydı böyle yaşamak. Kendisi hiç böyle yapamamıştı. Yapamayacağı şeyleri çocuğuna, doğrular yalnız bunlarmış gibi söylemek kolaydı. Kuşaklar arasında kopukluk dedikleri şeyin asıl nedeni buydu. İnanmadan nasıl söylerdi bir şeyleri insan? İnanmaksansa... İçinden, kızına inanmaktan başka şey gelmiyordu. ”

(Kutlu, Tutsaklar, 298)

4.20.4. Sınıf Farklılıkları

Kadın Destanı'nda alt ve üst sınıf arasındaki farklar sürekli dile getirilir. İnsanın insana kul edilmesi yerilir. İnsanın insan üzerinde hüküm kurması, bir insanın diğerini hakir görmesi ve ona kötü muamelesi yapması kınanır. Eğer insanlar arasında derecelere gerek olsaydı bunu Tanrıların insanlara bırakmadan zaten yapacakları hatırlatılır.

“Burunları zincirli kölelere baktı UTU,
Gülerek baktı, ne komikti insanlar.
Buruna delik açmanın gereği olsaydı, yaratıcı Tanrılar
Açardı deliği.

Bir hayvan gibi sürüklemek için kölelerini,
Delikler delip, halkalar takmışlardı burunlarına.
Hayvanlarından çok çalıştırıyorlardı onları,
Hayvanlardan çok kızıp,
Onlardan çok tekmeleyerek,
Efendiliklerinin tadını artırıyorlardı.”(Kutlu, Kadın Destanı, 51)

Kadın Destanı'nda adaletin güçlüden yana işlemesi eleştirilir. Tüm ahlâksızlıklar, yağmalar, sömürüler güçlülerden, zenginlerden, yöneticilerden gelmesine karşılık onlar neden hep haklı ve kutsal olmaktadır. Halk kendisi ile bu üst sınıf arasındaki dengesizliği sorgulamakta ve en çok çalışan, ezilen kendisi olduğu halde neden hep aç ve aciz kaldıklarını öğrenmek istemektedir:

“Yalnız güçlüler mi cezasız kalır adam öldürünce?
Yalnız zenginler mi ateşe verir yoksulların ekinini?
Yalnız Tanrılar mı akla gelmez cezalar uygulayacak?

Yeter, diye bağırdı URUK halkı... Yeter soysuzluğunuz,
sizden öğrendik ahlaksızlığı.

Siz... En çok çalan sizsiniz, ey Tapınak görevlileri,
Siz, cezalarınızı bile bize ödetiyorsunuz.
Siz çocuklarınızı alıyorsunuz anarlım.
Siz ömrümüzün iki katını sürüyorsunuz ömür olarak.
En kabamız kırk Damuzi görür, görse, görse...
Sizlerin uzun ömrü sıkıntısız... Zevkle doludur

Yaşantınız

Siz açlıktan ölürüz ey soylular ve tapınak görevlileri,
Siz çatlayarak ölürsünüz, yediklerinizin çokluğuyla.
(Kutlu, Kadın Destanı, 89)

Gelir dağılımındaki eşitsizlik yüzyıllar boyunca insanlığın en temel tartışma konularından biri olmuştur. Dünya üzerindeki nüfusun az bir kısmı, dünya kaynaklarının çoğuna sahip olmuş, geriye kalan büyük nüfus bölümü ise çok az bir kaynakla yetinmek zorunda kalmıştır. Bu eşitsizlik romanlarda sıkça ele alınır. Mahrem romanında yoksul Rus halkının açlık nedeniyle Rus Çarına başkaldırışı anlatılmaktadır. Sonuçta açlık insanı isyana sürüklemektedir.

“ o sene Tuz İhtilali patlak verdi. Haziran’ın ilk günleriydi. Çara bir türlü ulaşamayan kalabalık hincından boyarların evlerini yaktı, mallarını yağmaladı, karılarına saldırdı. Haziran’ın üçünde yangın başladı. Alevler hızla yayılırken, kalabalığın homurtusu Kremlin’i kuşattı. İsyancılardan biri, çırılçıplak soyunmuş, arkadaşlarının omuzlarında yükselmiş, avazı çıktığı kadar bağıyordu:

“o kadar açım ki, sırf bir oturuşta yiyebileceklerimle, buradan ta Sibirya’ya yol yaparım.” (Şafak, Mahrem, 49)

Sınıflar arasındaki çatışma geçmişten günümüze süregelmektedir. Alt tabaka kendi yoksulluğunun nedeni olarak üst tabakayı görür. Üst tabaka ise alt tabakaya ekmek verdiğini, onlara yaşama imkânları sunduğunu söyler durur. Bu durum dünya döndükçe devam eder gider. Sömüren ve sömürülen taraf arasında buna benzer bir çatışma Yıldızlar Mektup Yazar da dile getirilir:

“Sizi kullanıyorlar. Sizi sömürüyorlar, anlamıyor musunuz!” diye bağırdı Melanie.

Arşidük Rudolf von Hapsburg :

“beni kimse sömüremez Bayan,”dedi. “unuttunuz galiba. Ben bir soyluyum, bir aristokratım. İstedığı yaparım. Ben sömürülmem.”

“Aristokratlardan nefret ediyorum !” diye haykırdı Melanie.

“Siz nesiniz, bayan?”

“Sömürülen, ezilen, parasız bir kadın.”

“O zaman kirleneceğinize kendinize çeki düzen verin.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, 114).

Dünyadaki gelir kaynaklarının eşit şekilde paylaşılabilmesi konusu ekonomik ve sosyal bir çok sıkıntının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yoksul insanlar bir gün kendilerinin de rahata ulaşacaklarına dair ümit besleseler de bunun gerçekleşmesi oldukça zordur. Kaf Dağının Ardında romanında güç koşullarda yaşayan insanların durumu konusunda iki farklı görüşün olduğu anlatılır. Bunlardan

ilkine göre düzen değişecek ve alt tabaka bir gün üst tabaka ile eşit koşullara sahip olacaktır. Ancak Mevsim'in babası böyle dşnememektedir. Ona göre bu düşünce biçimi geręekleřmesi imknsızdır. Her Şeyi içine alıp tüketen dünya bunu da yok edecektir. Artık insanlar iyilik, fedakârlık gibi duygulardan uzaklaşmışlardır. Herkes sadece kendini düşünmektedir ve büyük umutsuz her Şeyi yok etmektedir:

Ben, kğk ve sersem insanlara merhamet duyuyordum. Merhamet hatt sevgi kırıntıları, satırlarına aksetmeliydi. Ayrıca niçin onların hayatında ışıktan ęizgiler bulunmamalıydı a canım, ama, ince, ama kğk., belki solgun. Vardır ve geręek, budur. Geręekleri yazmalıyım!., idealistlerim, kahramanlarımla ise bolca eğlenirdi babam, "Ne yani ęocuk, bu kişileri yazmakla neyi ispat etmek istiyorsun? İyi kalpliliği mi, geç bir kalem. Fedakrlığı mı, komik! Bunlar, artık modası geğmiş Hristiyanı motiflerdir... Bugünün idealisti kimdir, biliyor musun? Büyük umutsuzdur, ęnk o pek ęok Şeyin yitirildiğini, iyi bilir. Tek davranışı, elde kalan bozulmuşu da, yok etmek olmalıdır!" Bu sözleri içime buz gibi bir korku salardı, pek tedirgin olurum ve yüzüm ne hâle gelirdi bilmem ama, o, gülümser: "Haydi haydi., derdi, şaka yapıyorum. Ancak bu kadın, ęocuk yuvası açan, sahiden geręekęi değil. Bir düşünsene, kadın arzularından, yaşantısından, parasından bilmem neyinden fedakârlık edip,elin piçleri ile niçin vakit öldürsün yani?"

Oysa memlekette bir ęok meselenin yanında, bir "elin piçleri" sorunu, bir kimsesiz, fakir yahut orta gelirli yaşlılar konusu vardı ve benim için bunlar, ęok önemliydi. Arkadaşlarım suçu, düzene atarlarken., babam, kabahati bizzat ebeveynlere veya o yaşlılara yüklüyordu. "istikballerini garantiye almadan, ęocuk doğurup doğurup ortalığa salıverenler..." yahut, "Gerektiği zaman intiharı beceremiyenler! Neticede babamla, arkadaşların dedikleri aynı kapıya ęıkıyordu üç uşağı beş yukarı: Tek tek insanların iyi niyeti, öz verisi, ęabası, toplum sorunlarımıza hâl ęaresi değildir!

Arkadaşlarım "Bu düzen ękecek.." diyorlardı.

Babam, "büyük umutsuz, bunları silip geçecek" diyordu.

İki tarafa da baş sallıyor, iki tarafı da ciddiye almıyordum, ben mitten yanaydım." (Işınsu, Kaf Dağının Ardında,68-69)

Tutsaklar romanında insanlar tepeden inme bazı hakların verilmesinin teoride iyi ancak pratikte kötü olduğu dile getirilir. Sühendan Hanım köylülere verilen toprak hakkından ve kadınlara tanınan haklardan örnekler vererek her iki kesimin de haklarını kullanamadığını dile getirir. nemli olan bu kitleleri hakları konusunda bilinęli hale getirmek yani eğitmektir. Ancak toplumun büyük bir kesimi henüz bedensel ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorluk ęektięi için böyle üst bir bilince sahip olmaları zaman alacaktır. Eserde Sühendan Hanım bu nedenle kendilerinin daha rahat bir ortamda yaşamalarının toplumun diğer kesimleri için bir zararı olmadığını düşünür:

“... İnsanları Tanrı bile eşit yaratmıyordu. İnsanlar; yasalar, bilmem neler eşittir dese ne olacaktı? Sonra bu eşitlik savının ne yarar sağlayacağını da anlamıyordu Sühendan Hanım. İşte Doğu’da, işte Ege’de, köylüye dağıtılan toprak, üç beş yıl içinde yine ağanın eline geçiyordu. Ağalarıyla eşit sayılan o adamlar, topraklarına sahiplenmesini bile bilmiyorlardı. Nerede kalmıştı elle tutulamayan haklara sahiplenmek... İşte en açığı kadın hakları. ‘Eşitsiniz’...’ denmişti kadınlara. Kaçta kaçı kabul etmiş ve savunmuştu bunu? Yenilik böyle korkutucu gelirken insanlara, korktukları şeyleri savunmaları nasıl istenirdi? İnsanlara eşitliğin ne olduğu öğretilmeden eşitsiniz denilince bunun hiç anlam taşımadığı hala anlaşılammış mıydı? Sonra, kimlerdi eşitliği öğretecek olanlar? Halktan soyutlanmış olan, kendilerini öncü sayan üç beş üniversite öğrencisi, üç beş aydın değil mi? Onlar daha propaganda konuşmalarında bile en iyi bildikleri şeyleri açıklamayı beceremiyorlardı. Bütün ülkede çok çok binlerce sayılacak kişinin anlamını çözebildikleri sözcüklerle milyonlara seslendiklerini sananlarla mı bu iş başarılacaktı?

Dahası vardı... Değil yalnız bu ülkede, bu ülkeden çok aha ileri ülkelerde bile, kafası, yetenekleri, beden yapıları elverişli olmayanlar için daha çok hak istemek, başka güçlü ve üstün insanların haksızlığa uğramalarına neden olmaz mıydı? Kötü yapılan iş, harcanmayacak para, kullanılmayan mal varlığı, üstün insanların şevkini kırmaktan başka işe yaramazdı. Bu da giderek, kuşakların yeteneksizleşmesine neden olurdu.

Ercüment, olanakları elveriyorsa, annesinin veya kendisinin olanakları elveriyorsa, niçin rahat, istediği gibi bir yaşam sürmesindi? Neden Erdoğan gibi, hak etmediği, anlamsız bir özveriyle, daha doğrusu aptallıkla rahatsız, zor bir yaşam sürsündü?

(Kutlu, Tutsaklar, 200)

Kaf Dağının Ardında romanında sınıflar arasında gelir bakımından bir fark olmasına karşın eylemsizlik ve boşluk duygusu bakımından bir fark olmadığı anlatılır. Bu tespite göre aydın kitle de an az Dallas dizilerinden konuşan kadınlar kadar boş konuşmakta, sorunlara bir çözüm üretememektedir. Halk genel bir kültürsüzlük eğilimi içerisine girmiştir. Medya tarafından kendisine dayatılan magazin el olaylarla beslenen halk için en eğlenceli konular bunlar üzerinden konuşmaktır. Aynı durum üst tabaka içinde geçerlidir ve bu durum zamanla bir tükenmişlik haline dönüşecektir:

“Biz aydınlar, sosyetiklerin okudukları ile mi eğleniyorduk; ya bunlar neler okumakta, hanımların kitap ve gazete ile ilgileri yok, gençler; Sırrı'ninkini ve ciddi geçinen basın sunduğu ilâveleri, hafta sonları çıkan bir gazeteyi ve bol bol foto roman okumaktalar. Okuduklarını analarına aktarıyorlar ki, konuşulanlar Ajda'nın yüz gerdirmeleri, Şoray'ın uzatmalı sevgilisini bırakıp bırakmayacağı, Bülent Ersoy'un yaşantısı ve buna benzer şeyler oluyor. Fotoromanlardaki maceralar ve yıldız falları bilhassa önemli. Dallas dizisindeki tipler, her evin baş konuğu. Ayıplamalar ve kikir demeler arasında "özenme" o kadar sırtıyor ki, ister istemez yine babamın

sosyetiklerini düşünüyorum. Yalnız sanırım arada epey mühimce bir fark var, İstanbul, Dallas'daki hayatı çeşitli yönleri ile denemeye kalkıyorsa da, bunlar özenme ile yetinmiyorlar. Sonra İstanbul'da bu biçim konuşmalar ve her türlü dedikodu, öyle oturup içkisini yudumlayan yahut konken oynayan hanımlar, beyler arasında yapılır, buradaki hanımların konuşmalarına mutlaka bir el işi, genellikle tığ, eşlik ediyor.

Tümünü acımasızca tenkit ederken için için, bizim toplantılarımız geliyor aklıma, genellikle sonu kavga ile biten içkili beraberlikler, hiç tükenmeyecekmiş gibi görünen çok ciddi sosyal tartışmaların, bir iki sudan espri, yahut müstehcen fıkra ile düğümleşi.. Ve belki sosyetiklerin yahut kasabalılarınla değil de, bizim, bize has "moda'lı olan konularımız; bir tek atmaya, kimler gelmiş görmeğe, bilhassa kendimizi göstermeğe ve "entel takılmaya" uğranılan moda meyhaneler, onun bunun "Yeri" yerleri. Bizim kasaba; Bodrum. Falanca filancanın evi, Mevsim Öz'ün evi!

Dudağımı kemiriyorum. Alt düzeyde yahut üst düzeyde gösteriş, dedikodu. Yani alt düzeyde, yahut üst düzeyde boşluk. Kocaman, yapay renkli, yapay kokulu boşluk! Değişmeyen tek unsur, sun'ilik olmalı. Çürüme, toplumun her kesiminde!" .” (Işinsu, Kaf Dağının Ardında, 228-229)

Gelir dağılımındaki eşitsizlik konusunun Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında da ele alındığı görülür. Romanda küçük sermaye sahiplerine kurtlar sofrasında yer verilmemesi eleştirilir. Sermayenin halka indirilmesiyle ekonominin daha da gelişeceğini savunan Asude hiçbir kazanç elde edemese de bu uğurda çalışmakta kararlı olduğunu anlatır:

"Tamam, bunun sonucunda maddi hiçbir şeyim olmadı diye kabullendi, "ve daha uzunca bir süre olmayacak Araba da benim değil, şirketin. O da tamam."

"E, ne o zaman?" Bu da Nuray'dı. "Kalay mı yapıyorsun, kıcı mı sallıyorsun, anlamadık ki!"

O da kızgındı. Aslında, kızılıyordu da kızmıyordu ya da tersi. Daha doğrusu, kızdığı Asude değil, günümüzde illiği yetersizliğe indirgeyen egemen anlayıştı, ona kızılıyordu.

"Ben olaya başka türlü bakıyorum," diye sürdürdüydü, Asude, ismine yaraşır bir sükûnetle,

"Bakın, benim bir kavgam var. Kişisel kavgam. Patron olsam, şirket sahibi olsam, bu mücadeleyi veremem. Yenik düşerim. Benin kavgam sermayenin tabana yayılması kavgası. tabana yayılırsa, küçük tasarruflarla sanayi büyüyecek. Borsa işleyecek, ekonomiye çok büyük katkısı olacak. Tasarruflar değerlenecek, bir surette tekrar tasarruf sahibine dönecek. Halbuki, bugünkü haliyle sistem kendisine yontuyor. (Alatlı, Kadere Karşı Koy AŞ., 25)

1930'lar Türkiyesinde gelir dağılımındaki eşitsizlik Emir Beyin Kızları romanında gözler önüne serilir. Emir Beyin ailesi daha rahat bir yaşam sürmesine

karşılık çevrelerindeki insanlar bulaşıcı hastalıklarla, yoksullukla mücadele etmek zorundadırlar. Emir Bey ise bir toprak ağası olduğu için nispeten daha rahat koşullarda yaşamaktadır. Ancak Emir Bey ailesinde de yoksulluk lafı hiç eksik olmamaktadır. Ancak bu koşullarda da ileriki günlerde bozulacaktır.

“ Yirmilerin sonunda başlayan, sonraki yıllarda sürüp giden büyük dünya krizi Anadolu’yu vurduğunda her şey düşmeye başlamıştı: Üretim, ticaret, ithalat, ihracat -bunların ne demek olduğunu bilmiyordu- ve milli gelir, kalkınma, mütegalibe, iç düşman -bunların da ne demek olduğunu bilmiyordu-. İşler kötü gidiyordu galiba.

Dört bir yanları yoksulluk, pislik, karanlık, hastalıklar-şark çıbanı, verem, sıtma, trahom, raşitik çocuklar- açlığı ölüm sınırında gezdiren ve sonra ortadan kaybolan insanlar, kavgalar ve oyunlarda hayal gücünden yoksunluktu. Yoksulluk öylesine yaygındı ki, Leyla annesiyle babasının fakirleşmeyi ağızlarından düşürmemelerine şaşıyordu. Ablası ve ağabeyleri paralı okullarda okuyorlar. Kocaman bir konakta oturuyorlar, evlerinde her gün yemek pişiyor. Babası çalışmayabiliyor. Çamaşır günlerinde bazen Nevnihal anne ile Hayat anne leğenlerin başına geçseler bile, çoğu zaman eve çamaşırcılar ve temizlikçiler geliyor. Otomobilleri var, bazen babası şoförlük yapsın diye eski kâhya Mansur Ağa’yı bile çağırıyor. Çarşı alışverişini yapan adamları var. Oysa arkadaşlarının önlükleri bile yok. Ayakkabıları, çorapları, önlük içine giyecek entari yahut göynekleri, oğlanların çoğunun pantolonları içine giyecekleri donları bile. Bazılarının pantolonlarının düğmeleri koptuğunda anneleri yenisini bulamamışsa, belinden iple bağlamışlarsa küçük kazalar oluşuyor, küçücük bir et parçası görünebiliyor. ” (Kutlu, Emir Bey’in Kızları, 12)

Emir Bey’in Kızları romanında da alt tabaka ile üst tabaka arasındaki fark konaktaki iki farklı yaşamdan hareketle anlatılır. Emir Bey ailesinin besleyici gıdalar yiyerek, rahat odalarda oturarak yaşamalarına karşın hizmetkârlar sınıfı ne yazık ki bulgur pilavı ile karınlarını doyurmakta ve sürekli çalışmaktadır. Ancak bu ezilmenin ezilen insana diğer dünyada ödeşecekleri umudunu verdiği için hizmetkârlar sınıfının da kârda olduğu romanda ironik bir dille anlatılır:

“ Kırık pirinç ve bulgur karışımıyla yapılan, lengerlere doldurulan, kavruldukça küçülüp kararmış kuyruk yağlarıyla üstü süslenmiş pilavlara dumani tüterken, elleri yana yana girmek, mumbarların zırl zırl akan yağlarından saadet duyarak, gözlerini yumarak dolmalarını yutmak, sofraya örtüsünü çekingen edayla dizlerine çektikten sonra kabaca dört parmakla, yahut yufka ekmeğiyle konaktaki kimselerin yemeyecekleri yemeklere dalmak, eyvanda yahut üst katta durup kendilerini seyreden konak efradına tebessüm etmek, onlar arkalarını döner dönmez, sille tokat birbirlerine girmek... Çimciklemeler, tükürmeler, kapışmalar... Yine mesut gülümsemeler. Kölelik yokmuş efendim bizde! Sevsinler. Gözüyle gördüğü

şeyler var. Helal Hatun'un selahiyetinde olduğu için Emir Bey'in karışmadığı o kuvvet gösterileri: Küfürler, yere çalmalar, hapsedmeler, savurmalar neydi peki? İki ayrı bölge değil, iki ayrı dünya. Bütün hizmetleri farklı iki dünya. Yoksulluğu çok belli insanların beyinlerinde müsaviliğe dair en küçük bir düşünce baş vermemiş. Halihazırda kabul ve acındırma onları tatmin ediyor. Bunun da tadı var. Şikâyet hakları doğuyor, sessizce kendi kendilerine. Beddua etme hakkı, öteki dünyada ödeşme umudu... Var." (Kutlu, Emir Bey'in Kızları, 287–288)

Yoksulluk konusuna bir yorum da Romantik Bir Viyana Yazı romanından gelir. Romanda tarih öğretmeni insanları yoksullaştırmanın onların tembelliği ya da gereksiz harcamaları değil, diğer insanlar ve onların kurduğu sistemdir. Sistem sürekli bir tarafın kalkınmasına diğerinin yoksullaşmasına neden olmaktadır. Çünkü bir tarafın gelişmesi için diğerinin güçsüzleşmesi şarttır. İşte savaşlar, kıyımlar da hep bu açlık ya da aşırı tokluk yüzünden çıkmaktadır:

“ Adınız? Ne? Sıtkı? Ne buyurdunuz Sıtkı kardeş? Yüksek sesle lütfen. Savaşa karşı mıyım? Ah Sıtkıcığım, savaşa karşı olmasak olur mu? Hayvan dünyası mıyız ki, karın doyurmak için türümüzün kanını içiyoruz. Öf. ‘aç insan inançlarını bile yer’miş. Bu da büyük bir adamın sözüdür, ama insanı aç koyan da yine insan değil midir? Sistemler, yönetimler, devletler...” (Ağaoğlu, Romantik Bir Viyana Yazı, 54)

Sınıf farklılığı Üç Beş Kişi romanında Kısmet ile Kardelen'in arkadaşlığı kapsamında ele alınır. Romanda yoksul bir ailenin kızı olan Kardelen ile varlıklı bir ailenin kızı olan Kısmet'in arkadaşlığı, Kısmet'in ailesi tarafından onaylanmaz. Kısmetin annesi herkesin kendi sınıfından kişilerle arkadaşlık etmesi gerektiğini anlatır. Romanda ayrıca Kardelen gibi alt sınıftan gelenlerin de eğitim görmek istemeleri eleştirilir. Üst sınıf eğitimi kendine ait bir eylem olarak algılamaktadır:

“ Ne Kardelen'i? Hangi Kardelen?

Öyle ya, acılı yeşil gözleri, tarazlanmış, kabarık sarı- kızıl saçları, daracık göğsü, soluk okul önlüğüyle bu Kardelen işte.

Kısmet, annelerine, ‘Arkadaşım,’ demişti.

Türkan hanım, Meslek Okulu'na o yıl başlayan kızına: ‘ Dengine göre bir arkadaş bulamadın mı?’ diye söylenmişti.

Paris'e doktora yapmaya gitmek için hazırlanan Ferit dayı, Kardelen, adına bayılmıştı. ‘Şiir gibi...’ demişti. İclal hala, yüzünü buruşturmuştu: ‘Aman, yerinde dursun öyle şiir! Sefaletin şiiri mi olurmuş?’ Hala kızları başka bilgiler vermişlerdi: Kızın babası Cer Atölyesi'nde çalışmış. Bunlar

Şemsettin Sokağı'nın arkasında, helâsı dışarda, elektriksiz falan bir yerde otururlarmış. Kardelen, hallerine bakmaz, bir de okumak istermiş.”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 62–63)

İnsanlar arasındaki sınıf farkı bu kez Üç Beş Kişi romanında Türkan Hanım'ın ağzından ele alınır. Varlıklı bir aileye mensup olan Türkan Hanım kardeşinin insanların eşit olduğu yönündeki görüşüne katılmaz ve evde çalışan Hacer'in, fabrikada çalışan Kardelen'in kendileriyle eşit olmayacağını dile getirir. Ona göre eşitlik varlık, para eşitliğidir. İnsanî değerlerin eşitliği değildir:

“... Hem gereksiz, hem günah. İnsanlarla müsavi... Eşitlik... eşitlik... Beni kendine eşit görebilirsin, erkek kadın ayrımı gütmeyizsin, çünkü kesem seninkiyle eşit, hatta seninkinden üstün. Ama Hacer'miş, Kardelen'miş, fabrikadakilermiş; kendinle nasıl eşit tutabilirsin? Senin gücün ayrı, onlarınki ayrı!”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 134)

Üç Beş Kişi romanında sınıf farkı kadın çerçevesinde değerlendirilir. Eserde zengin bir ailenin kızı olan Kısmet ile yoksul bir aileden gelen Kardelen'in verdiği hayat mücadelesi karşılaştırılır. Kardelen her zaman en ağır, işlerde çalışmak zorunda kalmış hatta para kazanabilmek için kanını bile satmıştır. Kısmet ise Kardelen'in bu mücadelecî yönüne hayrandır ancak kendisi yaşama karşı hiç böyle karşı duramamıştır. Çünkü buna gerek kalmamıştır. Bu durum Kısmet'in giderek daha çok içe kapanmasına ve kendini işe yaramaz hissetmesine neden olmuştur. Hayat karşısında giderek pasifleşen Kısmet korkak, silik bir varlık haline gelmiştir.

“... Sen her zaman buldun, çünkü hiçbir işi küçümsemedin. Haşlanmış mısır bile sattın. Senin bir işi küçümsemeye hiç hakkın olmadı. Baban, kardeşin... ikisi de sana muhtaçken... Bir seferinde bana: ‘ İnançlarımla muhtaçlıklar arasında kalıyorum be, lanet olsun!’ demiştin. ‘ Bugünler içimden birini öldürmek geliyor!’ Seni hiç öyle görmemiştim. Ürkmüştüm. Can burnunun ucundaydı. Sonra gitmiş, mısır satmışsın... kanını da... Çok garip değil mi Kardelen, herhangi bir inancım bulunmadığı, kimse de bana muhtaç olmadığı halde, benim de içimden sık sık birini öldürmek geçti, ama kimi öldürmek istediğimi
Bilmiyordum, benim öldürmek istediğimin belli bir yüzü yoktu. O zaman, bildiğim, benim için belli bir yüzü olan kendimi öldürmek... Ufuk, ne kadar ayıplamıştı beni: ‘ Kardeşin bile çok daha anlamlı bir şey yapıyor; sevdiği kadının peşinden gidiyor.’”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 287)

Üç Beş Kişi romanında Kısmet için asıl çatışma Kardelen'in davranışlarıdır. Kardelen'in bütün yoksunluklara karşı kendi olabilmeyi başarması, kendisinin ise o varlık dünyası içinde sönük kalması, itaatkâr olması Kısmet'i üzmektedir. Demek ki insanın kendi olabilmesi için maddiyattan çok iç dünyasının zenginliğine ve karşı koyma gücüne ihtiyaç vardır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

“... Kardelen bir gün ağzından kaçırmıştı; çarpılmış çok utanmışım. Öyle kitap düşkünü ki... İsteddiği bir kitabı edinemedi mi, asıl sefalet o zaman başladı, asıl her şeyin sonu o zaman geldi sanırmış, gücünü yitirmiş... Bu nedenle bir kez kanını vermiş de, istediği kitapları almış... Kimseye anmadım, inanmazlardı. Kimse inanmaz... Kardelen bile, kanını sattığını gülererek anlatmıştı. Bizdeydik. Hacer o gün, hiç kullanılmayan, dolapları, vitrinleri süsleyen gümüşlerimizi parlatmıştı. Kardelen'in yüzüne bakamamışım.”

(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 290)

Sınıf farklılığı Islak Güneş romanında Doktorların ailesi ile mahallenin diğer ailelerinin karşılaştırılmasıyla belirginleşir. Romanda doktorun ailesinin hayatı mahallenin diğer üyeleri tarafından imrenilerek izlenmektedir. Doktor o mahalle koşullarında zengin bir insandır:

“Anlayamadığım şey başkaydı: Doktorlar varsıldı. Çocuklarının kurdelesı, şık giysileri, uzun pantolonları vardı. Yağmurlu günlerde bot giyerlerdi. Bizler kışı kara lastik çizmelerle geçirirdik. Ayağımıza büyük alındığı için, birinci yıl firt firt çıkan, ikinci yıl delinen ya da parmaklarımızın içinde büküldüğü çizmelerle. Onların karıları güzel kokular sürünür, yanlarından geçerseniz, koku ciğerlerinize dolardı. Yapışkan, sürekli kokuları bunlar. Uzaklaştıktan sonra bile elle tutulurcasına belirgin, asılı kalırdı havada. Oysa, Zehra Teyze de, Sedat da hiç öyle değildiler.”

(Kutlu, Islak Güneş, 72)

Para günümüzde sadece bir satın alma aracı değil, insanların değerlerini belirleyen önemli bir semboldür. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında ancak paralı insanlara değer verildiğini gören Halise üst sınıfa geçebilmek için zengin erkeklerle evlilikler yapmaya başlar:

“ Hayatının kaçınılmaz ilk bozgunlarını yaşadıkten sonra ve henüz yirmi beşinde bile değilken, yalnızca parası olanların insan sınıfına girmeye hak kazandığını ve ne yapıp edip varlıklı olmak gerektiğini anlamıştı Halise. Baş kaldırabilmenin, güçlü olmanın en kolay yolu para kazanmaktı. Özellikle bir

kadın için. Özgür olabilmek için yoksulluğu ve orta halliliği kabul etmeyecekti. Elinden geleni yapacaktı bunun için. Ünlü, bol para kazanan bir şarkıcı olmaya çalışacaktı öncelikle.”

(Aral, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, 128-129)

Sınıf farkının İşkenceci romanında farklı örneklerle sık sık ele alındığı görülür. Yazar bu kez de eğitim sisteminin sınıf farkına nasıl hizmet ettiğini anlatmaya çalışır. Alt sınıftan bir çocuk özel kolejlerde eğitim alma hakkını elde edemezken onunla aynı ortalamaya sahip varlıklı çocuk için eğitimin kapıları sonuna kadar açılmaktadır. Bu çifte standardı alt sınıf insanı küçük yaşlardan itibaren fark etse de zamanla kanıksamak zorunda kalmaktadır. Çünkü sistem hep varlıklı olandan yana işlemektedir:

“ ‘ O iş başka, bu iş başka’nın, rakamlara kadar sirayet etmesinden kavradı. Rakamların bile ikiyüzlü olmasından kavradı. Sınavlarda 3’ten başka bir değeri ifade etmesine asla izin verilmeyen 3’ün, aynı kâğıtların üstüne, kırmızı kalemle yazıldığında, her türlü değerlendirilebilmesinden kavradı. İmzasıyla, mührü ile tıpatıp aynı iki ilkokul diplomasından birisinin, Robert Lisesi adaylığına, diğerinin Fatih Belediyesi temizlik işçiliğine yeterli entelektüel donanımın tescilleri olmasından kavradı.

Mefaret Öğretmen’e gelince; almadan vermek Allah’a mahsustu. İnsanoğlunun dünyasında taş bahçeyi sulamak delilik, yürümeyene bale dersi zulüm değilse abesti. ”

(Alatlı, İşkenceci, 59)

Türkiye’de sınıf kavramının içinin giderek boşalması Viva La Muerte romanında ele alınır. Eserde sınıf tanımını oluşturacak bilgilerin belirsizliği, bu kavramın hakkıyla açıklanmasına engel olmaktadır. Bu nedenle bir kişinin hangi sınıfa ait olduğunu belirlemek de giderek güçleşmektedir:

“ Şunu da söylemeliyim ki, o dönem benim de, bu ‘sınıf’ sözcüğünün içinin boşaldığını fark etmeye başladığımı kendime itiraf ettiğim zamanlardı. Örneğin, Günay Rodoplu derken, hangi ‘sınıf’a oturtacağımı bilmediğim gibi, Suat’ı da ‘işçi’ sınıfına tahsis edip işlevsel bir dosyalama sistemi de düzenleyemiyordum artık. Rodoplu, ‘bilgi’ birliğinden söz etmenin belki de daha doğru olduğunu söylüyor, ‘yoksulluk bilgisi’, ‘kadınlık bilgisi’, ‘erdem bilgisi’ gibi tanımlamalar atıyordu ortaya. Geleceğin ‘sınıfları’nın, loncaların, sendikaların, meslek odalarının, siyasi partilerin, dinlerin de üstünde, o örgütlenmelerde de yer alan, ama, bunların ötesindeki bir ‘bilgi’yi, ‘insanın ‘özüne’ ilişkin bilgiyi’ paylaşılanlardan oluşacağını düşünüyordu.

Modern matematikteki, ‘birebir örten fonksiyon’ kavramını hatırlatıyor.

‘ İki kümenin elemanlarının birebir eşlemesi gibi, Yucatanlı bir Kızılderili’nin analık bilgisinin, Haymanalı Hatice’nin deneyimini birebir örtüyor olması, kendiliğinden ve kaçınılmaz bilgi birlikleri oluşturacak ve biz bunu haberleşme teknolojisine borçlu olacağız,’ diyordu, ‘ama ondan daha önce Marksistlerin yabancılaştırma bilgisi ile, Müslümanların şirk bilgisi birbirlerini örtecek. Sahici devrimciler yepyeni bir sınıf oluşturacaklar!’ ”
(Alatlı, Viva La Muerte, 38)

Viva la Muerte romanında eğitilmiş insanların halka karşı bir tür despotizm sergiledikleri söylenir. Bunun temelinde eğitimi sınıf atlamanın bir aracı olarak görme anlayışı yatmaktadır. Eserde eğitim alan kişinin kendi ait olduğu sınıfa karşı böyle yaklaşmasının ezilme korkusundan kaynaklandığı anlatılır:

“ Daha da korkutucu olanı, böylesi bir eğitim sisteminden geçenlerin hızla Tonguç’laşmaları, amansız bir sınıf atlama gayreti içine girmeleriydi. Elektriği on beş yaşında görmüş delikanlıların sakal salıp ‘entel takılmaları’ da bundandı. ‘Hadi, canım!’ demişti Esendal, ‘Okuttuklarımız kavga aramıyor, tersine, aylıkçı olup bize katılmaya çabalıyor. ‘Öğretmen olacağız, askerde subay olacağız! Tokat atacaksın, tokat yiyeceğine. Aylık alacaksın, köyden harçlık bekleyeceğine. Sözü geçen adam olacağız, kötü mü? Efendi giyim, üst baş. Sözümüzü ikiletmezler, izimize basarak gelirler götürdüğümüz yere!’ Zaman onu haklı çıkarmış, bürokratism demokratizme galip gelmişti. Rodoplu, Şafak’ın babasının CHP bürokrasisinin sadık neferi olduğunu hatırlattı. ”
(Alatlı, Viva La Muerte, 243)

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Kemalist politikanın yarattığı burjuva sınıfının ülkede egemen güç olduğu ve köylüyü, yoksul insanları sömürerek güçlendiği aktarılır. Kendal’ın görüşlerinin aktarıldığı bu bölümde Kendal Kemalist politikanın kendince eleştirisini yapmaktadır. Kendal Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu eşrafının mücadelede büyük rol oynadığını ve bu tarihten başlayarak güçlendiğini aktarır. Atatürk kendisi de bu dönemde kendine bir servet edinmiş ve diğer zengin kitle de onu takip etmiştir. Eserde aynı zamanda devletçilik ilkesi ile ülke çapında bir kalkınma hamlesi yaratılırken bu hamle içinde bir çok yoksul insanın yitip gittiği Kendal tarafından ileri sürülür:

Kemalizme, sınıfsal yapısına ve siyasi sistemine daha yakından bakalım. Türk İstiklal Savaşı büyük ölçüde milliyetçi Harbiyelilerle halk kitlelerinin arasını bulan eşrafa, toprak ağalarına, tüccarlara, fabrikatörlere ve meslek

sahiplerine dayandı. Yeni yeni filizlenen bu Türk burjuvazisi, yeni devleti kısa sürede -1922 İzmir İktisat Kongresi'nde- denetimi altına aldı. Türk liderlerinin hiçbirisi olduğunu tartışmıyordu. Bu bakımdan, kapitalizmin en iyi şekilde nasıl geliştirilebileceğini, ülkeyi ilerletecek güçlü bir Türk burjuvazisinin nasıl yaratılacağını tartışmakla yetindiler. Bazıları, ekonomik hayatın özel sektöre bırakılmasını, diğerleri devletin özel Türk burjuvazisinin güçsüz olması sebebiyle ekonominin bütününe kaldıramayacağını, bu bakımdan devlet sektörünün de şart olduğunu ileri sürdüler. 1923-1929'a kadar, birinci, 1930-1939 arası ikinci yol izlendi. Özel sektörün egemen olduğu dönemde, generaller ve İstiklal Savaşı'nın diğer ileri gelenleri şirket yöneticileri, bankerler ve ithalatçılar oldular. Birkaç diğer önemli isimle birlikte, Mustafa Kemal, kişisel olarak yatırdığı 250,000 Türk lirası (o zamanın parasıyla altı milyon Fransız Frangı) ile Türkiye İş Bankası'nı kurdu. Bu, Atatürk'ün tek ticari girişimi de değildir.'

Burada, bir dipnot var. Onu da, sağ olsun, Sayın İsmail Cem lütfetmiş: 'Türkiye'de Geri Kalmışlığın Oluşumu', Atatürk'ün kişisel servetinin dökümü: 15,472 hektar ekili alan, bir birahane, günde 30,000 litre süt üreten iki mandıra, iki yoğurt fabrikası, bir şaraphane (yıllık üretim 80,000 litre) lokantalar, kumarhaneler, gece kulüpleri ve elli civarında bira.' Kendal, söylemeden edememiş: 'Bütün bunlar Mustafa Kemal tarafından ortaya atılan ve o zamandan beri Türk egemen sınıflarının her fırsatta tekrarladıkları 'imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz' sloganına da ışık tutuyor!' Vay be, komprador Atatürk! Kendal, devam ediyor,

'Önderlerinin ayak izlerinden giden eşraf, İstiklal Savaşı'nın önde gelen asker ve sivil bürokratları kendilerini çılgınca servet avcılığına attılar. 1929 Büyük Depresyonu çattığında, Türkiye'de hem daha çok sayıda zengin hem de daha çok sayıda yoksul vardı. Devletçilik başladı: Devlet yollar açmaya, fabrikalar kurmaya koyuldu. Kemalist entelektüeller bu devletçilik dönemine Devrim derler ki, devrim, hem ihtilal hem de inkılap anlamına gelir... Kemalist rejim sınıf ve imtiyazı' reddettiği söylüyordu, ancak -şehit edilen Kürtler bir yana- Anadolu köylüsünün kaderi tıpkı Osmanlı dönemindeki gibiydi: Tarım reformu yok, okul yok, ağır vergiler, toprak ağalarını ve tefecilerin kestikleri haraçlar. Efrenci takvimin kabulü, yeni bir saat sistemi, Avrupa giysileri, İsviçre Medeni Hukuku, İtalyan Ceza Hukuku", Fransız ceza usulü gibi, Atatürk reformlarının gerçek ağırlığı ancak bu arka-plan ışığında ortaya çıkabilir. Bütün bu reformlar Batı tarafından küçük düşürüldüğünü hisseden ve Batılı burjuvazinin yaşam biçimini en küçük ayrıntısına kadar maymun gibi taklit etmek isteyen yeni Türk burjuvasinin iştiaakleriyle çakışıyordu. Batılı burjuvazinin ruhu ve becerisi özümsemiyorsa, hiç değilse görüntü doğru olsun.

(Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 345-346)

Sömürünün sömürüyü doğuran bir canavar olduğu Valla Kurda Yedirdin Beni romanında ele alınır. Sömürülen kişi bir süre sonra fırsat bulduğu andan kendi de sömüren durumuna geçmektedir. Rodoplu 12 Eylül döneminde yurt dışına kaçmak zorunda olan bir çok insanının durumunu sömürü kavramıyla açıklar. Sömürüye karşı olan bu insanlar sömürünün ana vatanı olan batıya sığınmaktadır:

Binali de gitti, biliyor musun? Bir süre ortadan kayboldu, sonra onun da İsveç'e kaçtığını duyduk. Binali'yi, 12 Eylül'den sonra Suphi izledi. İngiltere'ye. İstanbul'dan çıkamamış, Suriye sınırından yürüyüp gitmişti. Gidenlerin çoğunun can güvenliği gibi hayati meseleleri de yoktu, biliyor musun? Beni inciten, ama ussal bağlamda karşılığını bulamadığım gerçekleri:

"Nasılsa Türkiye'de sömürüyoruz. Bari medeni bir ülkede sömürülelim."

Türkiye'yi onların gözünden görünce insanın kanı donuyor; eli kırbaçlı, küstah, kaba zalim, esir tüccarları! Ne ki, yoksulluğun erdemini ancak yoksulluğu paylaşırsan içselleştirebilirsin, öyle değil mi? Çünkü, tersi de çok kolay. Amerika'da rastladığım Afrikalılar, Amerikan zencilerini köle olmayı hak eden hayvanlar gibi gördüklerini saklamıyorlardı. (Alatlı, Valla Kurda Yedirdin Beni, 517)

4.20.4.1. Üst Sınıf

Kadere Karşı Koy A.Ş.'de sanılanın aksine üst tabakanın da çok mutlu olduğu görülmez. Bu sınıfın sorunu ise can sıkıntısıyla mücadele etmektir. Lüks yaşayan insanların sorunları bile lüktür. Romanda özellikle üst tabaka kadınlarının yalnızlığı ve cehaleti anlatılır. Eşleri ile çok sık görüşemeyen bu kadınlar sürekli aldatıldıkları şüphesi ile yaşamak zorundadırlar. Bunun yanında paraları olmasına karşın gerçek sanatın ve sanat eserlerinin de ne olduğu konusunda bilgileri yoktur. Onlar sanatı da bir sosyal etkinlik olarak değerlendirirler. Üst tabakanın en temel sorunu ise bir türlü halkla yüzleşememesi, halka ait her türlü değeri dışlamasıdır:

"Ne yapayım, ben satamam, ancak hediye edebilirim."

"Haklısın," dedi, "kıçımın deliğine bakmadan verdim Şimdi milyarder, teşekkür bile etmiyor eşek herif ama o zaman daha yeni evleniyordu, parası yoktu. Her neyse, o önemli değil. Ben, namusuyla para kazananlardan bahsediyorum. Benim anlattıklarım, namuslu zenginler. Bunların hali trajik. Adamlar böyle ama kadınların hayatları da bir başka trajedi. Yalnızlar bir kere. Ve sürekli olarak, kocalarının başka hayatları olduğundan şüpheleniyorlar ama bu hem çok umurlarında gibi, hem de hiç değil gibi. Yapışık kardeşler halinde dolaşır bunlar. Hep aynı şakalara kahkahalar atarlar, hep aynı insanlarla eğlenirler. Birbirlerine daha da yaklaşmak çabasındadırlar. İşte, kışın Megeve'e gidiliyor, kayak yapılıyor. Gidilmese bile daha önce gidilmiş, yine orası düşünülüyor. Yazın, Bodrum. Bodrum'da yine adamlar yok veya hafta sonu iki günlüğüne geliyorlar. Yalıkavak Şamdan, tek gidilen, daha da kötüsü gidilmesi tek düşünülen yer. Bu akşam Şamdan'a gidelim, ah, Şamdan'a gittiniz mi, aman Şamdan'dan geldiniz mi? Annemin radikası, aynı bulamaç salatalar, filan. Vardır ya, fûme somonun üstüne iki kapari attırıp, kazıklama muhabbeti. Yahu, Amerika'da çocukları yerleştirdikleri okullar bile aynı. Mesela, şu aralar Syracuse çok moda. Çocukların altlarında arabalar, arabaların renkleri, koltuklarına moda diye geçirilen tişörtler aynı. Mesela, ışık, evlerinde mutlaka gizli ışık, çünkü moda o. Sonra, nişler var, cam raflar var, üzerlerinde birtakım biblolar var. Bu biblolar, mutlaka ya Meksika ya da İsrail seyahatinden.

Türkiye'nin tatlarından o kadar kopmuşlardır ki, arada bir ayrık otu gibi mesela biz çıkarsak, 'Aaaa! Bunlar nasıl bir ilginç yaratıklar, bize başka şeylerden bahsediyorlar!' oluyor.Niye bu kadar kopuyorlar çünkü yükselen değerlere uymak zorundalar. Davetlere mutlaka birbirlerini çağırarak zorundalar. Veyahut sefaretilerde ya da başka kurumlarda verilen davetlere gitmek zorundalar. Bu koşuşturma içinde entelektüel ya da kültürel beğeniler geliştirecek vakitleri yok. Tercihleri yok. Kendilerine sunulanlardan hoşlanmak, benimsemek zorunda olmak gibi bir durum çıkıyor ortaya. Mesela, "Tango Gecesi" deniyor, tamam. "Vienna Valsleri Gecesi" deniyor, tamam. "Yapı Kredi'nin kasetleri harika!" deniyor, "A, evet, harika!" Yahu, bu şarkılar bin yıldır ortada değil mi? Hayır, değildi! Ne zaman ki birileri onları bir kasete topluyor, "Siz bunları dinleyin, iyidir!" diyor, o zaman dinliyorlar. Mesela birisi bunların aklına Levent Kırca'yı sokmuş, çok beğeniyorlar da ben de soruyorum iyi de taklit, özgün sanat olabilir mi?" ha, ancak o zaman toparlanıp, eleştiri mekanizmalarını ateşleyebiliyorlar. Tuhaf bir perde var, bir katarakt var sanki, arkasını görebilmeleri için o kataraktın alınması lazım. Mesela, Türk Halk Müziği, ters geliyor, sonra Cemal Reşit Rey'de bir Mehmet Özbek'in neler yapmak istediğini öğrendiklerinde haydi fan club kuracaklar. Otantik biçimlere yol alamıyorlar çünkü halk onların burnuna kokuyor. Sunum istiyorlar. Kalabalığa gitmiyorlar da, kalabalıkları onlar için biçimlensin, almaya hazırlar. Hep deriz, bunların halka gitmeleri lazım, ama gidemiyorlar! Fakat bazen kendi kültürleri ile ilgili keşifleri de oluyor. Mesela, birisi, 'Yanıyor mu, yeşil köşkün lambası!' diye söylemeye başladı mı, bunlar iki göz iki çeşme oluveriyorlar. O kadar unutulmuşlardır ki, yeniden bulmuş gibi oluyorlar! O zaman ne yapacağız, demek ki, bizim onlara gitmemiz lazım. Meseleleri anlayabilecekleri bir biçimde sunarsan, mesela Kuva-yi Milliye Destanı'nı Sıdıka Atalay'ın orada sunulduğu gibi, oluyor. O gece, ağladılar hepsi. Kuvayı Milliye'de de, İstanbul'un adeta günümüzün aynısı bölüm vardır. Hani neredeyse, kendilerini anlatır! Nasıl satıldığı İstanbulun, nasıl işbirlikçilerle dolduğu filan. Çok ağladılar, çok üzüldüler, ayaklarda alkışladılar. Dedim ya, sevgi değil bu insanların hiçbirisi. Hiç alakaları yok ama buraya aitler, ulusal yanları da var, ama örgütlenememişler, hiç! Amerikan okullarında öğrendikleri yöntemlerini organize etmekte yaramamış işlerine. Kendi hayatlarını organize etmişler belki, ama hepsi o kadar. Tiyatro, konser vesaire kültürel etkinlikler, onlar için bir terapi gibi, ama yetmiyor. Müthiş canları sıkılıyor. Bu sıkıntıdan kurtulmak uğruna o yükselen değerlerini atmaya hazırlar, ama nasıl yapacaklarını bilemiyorlar. (Kadere Karşı Koy A.Ş, 125-126-127)

Üst tabaka üyelerinin her yönden birbirlerini kollama ve işbirliği yapma eğiliminde oldukları Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında anlatılır. Sosyetenin ve sermayenin önde gelen isimleri arasındaki bu dayanışma sürekli bu kitlenin ülke gündeminde kalmasını sağlamaktadır. Bu zengin insanlar birbirlerinin diktikleri elbiseleri giymekte, birbirlerinin ürettiği ürünleri kullanmakta birbirlerinin şirketleri ile iş yapmaktadırlar:

Berrin "Kadın, işi bilmiyor. Güçlü insanlardan çevre edinmenin iki koşulu var. Birincisi, medyatik olanak Leyla işte, medyatik olmaya karar verdi, 'Babamdan ayrılıyorum bir şirket kuruyorum,' diye ortaya çıktı. Babasından filan ayrıldığı yok, nitekim babasının işleri iki dakika sonra onun şirketine verildi. Zaten, ne olacak, paran varsa, bastırırın parayı, bir şirketle anlaşırın, yanında iyi public relation'cılar, davetten davete gidersin. Leyla, gibi hoş da bir kadınsan, kısa etek giyersin, belini açarsın. Fotoğrafçı ekibini iyi beslersin - Nuray daha iyi anlatır bu işleri. İşte, sosyete dergilerinde çıkmaya başlarsın, iş kadını diye. Bir iki tane konuşma ayarlamak lazım ki, o en kolaydır. Kadın olayı gündemde olduğu için, konuşulacak bir panel, bir siyaset meydanı hemen bulunur. Böyle, bir elbise için dünyanın parasını da ödemezsin, Yıldırım olsun, ben olayım, senin üstünü başını ucuzca yaparız, çünkü diyorum ya, sen nasılsa sağa sola gidiyorsun, benim elbisemi de güzel taşıyorsun, sen üç yerde Berrin dersin bana müşteri gelir. Cemil İpekçi-Leyla Alaton dostluğu gibi, dostluklarımız vardır. Klik halinde karşılıklı promote ederiz birbirimizi." (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş.190)

Sermaye sahipleri düzeni kendilerine muhalif bir güç olmayacak şekilde düzenlerler. Sermayenin en büyük eleştirmeni ise basındır. Bu muhalif gücü kısıtlamak için sermaye sahipleri ya kendi gazetelerini kurmakta ya da bu gazetelerdeki muhalif isimleri bir şekilde bulunduğu yerden indirmeye çalışmaktadır. Sonuçta reklam sahibi olan bu insanları küstürmek istemeyen gazete patronları için bu tür isteklerin geri çevrilmesi pek mümkün değildir. Sonuçta tüketim pazarında ayrıksı seslere yer yoktur. Bu danışıklı dövüş sistemi Kadere Karşı Koy AŞ. romanında şöyle anlatılır:

Aynı durum, basın pazarı için de geçerlidir. Amaçlanan, 'kral çıplak!' saptamasını tüketicilere mal edecek potansiyeli olan güçlerin oluşmasını önlemektir. Tüketicilerin, birtakım politikacılara yaptıkları gibi, gazeteleri de cezalandırdıklarını düşünebiliyor musunuz? Bunu mümkün kılacak güçler, halkın oylarıyla seçilen politikacılar olabilirler, mesela. Böyle bir tehlike varsa, o politikacıların sahneden silinmelerine çalışılmalıdır. Başka sermaye grupları da olabilirler. Böyle durumlarda da, oligarşiyi bölmek, tüketiciye seçme şansı tanımakla tehdit edenlerin, gerekli girdilere ulaşmaları engellenmeye çalışılır. Basın sektörünün girdilerinden birisi kâğıtsa, diğeri de yazarlardır diyelim. Yazar sektörü de kendi içinde bir oligapolidir. Orada da yazarlara fiktif değerler biçilir ve bu değerler sürekli olarak pompalanır, öyle değil mi? Şu halde, oligopolik bir pazar diğer bir oligapolik pazar ile işbirliği yapmak durumundadır. Bu durumda, basın yazarları ile patronları arasında, basın oligarşisinin ortakları arasında kalmak ve bütünün çıkarlarını gözetmeyi sürdürmek şartıyla, bir gazeteyi diğer bir gazeteyle ikame etmelerine izin verilmesine ilişkin, yazıya dökülmemiş bir mutabakat oluşur. Yani, münferit gazete sahiplerinin, kendilerini terk eden bir yazarı kara listeye almaları söz konusu değildir. Tersine, tıpkı, Bezmen-Aksoy ikilisinin tablolarını ara ara değiştirmeleri gibi, bu tür transferler de talebi diri tutacağı için istenir. Tek istisna, tablonun ya da yazarın, kurulu düzeni zorlayacak bir

rakibe gitmesidir. Bu da, eğer, yüzme havuzlu işyerleri, yurt dışı seyahatler, dilediğini yazabiliyor olma duygusu gibi yüksek moralle önlenemezse, yazarın inanırlığı yok etmek, haberlerini devam sayfalarına atmak gibi yöntemlerle silinir, biter. Maliyetlerin ekonomik rasyoneli, fiktif ekonominin rasyoneline uygun olduğu için statüko, yani denge, korunur."

"Yani?"

"Yanisi şu," dedi, bu defa da, Nuray, "bizim sektörde ya da resim sektöründe parlamanın yolu, en güçlü ile ittifak yapmaktan geçer. Asude'nin bumerang dediği olay da budur. Mesela, nasıl ki, Hürriyet'e kızdınız, rakibi olduğunu zannettiğiniz Sabah'ın sizi hiç değilse hasmını vurmak için kullanacağına güvenemezsiniz. Yahşi Baraz size yamuk yaptı diye Vahşi Taraz'a da gidemezsiniz. Çünkü, Vahşi ile Yahşi aslında ortaklardır, aralarında sizin hayal bile edemeyeceğiniz reel bağlantılar vardır. Güler Hoca, çok haklı olarak, bizi bu konuda uyarmak istiyor. Her ne kadar, Asude'nin dediği gibi, oligapoli bizim gibi malının kalitesinden emin olmayanların en çok işine gelen pazarsa da, dikensiz gül bahçesi değildir. En başta, fincancı katırlarını ürkütmemek gerekir. Doğru mu, söylüyorum Güler Hoca?" (Alatlı, Kadere Karşı Koy AŞ., 213-214.)

Kadere Karşı Koy A.Ş.'de üst tabakanın halktan kopuk alışkanlıkları eleştirilmeye devam edilir. Eserde zengin kitlenin çocukları Amerika vatandaşı olsun diye doğumlarını Amerika'daki hastanelerde yaptıkları anlatılmaktadır. Çünkü onlara göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlı olmak ikinci sınıf insan olmak anlamına gelmektedir. İşin ilginç yanı bu alışkanlığa uyanların bir kısmının da Anadolu kökenli ailelere mensup olmalarıdır:

"Ata Koleji, Demirören Şirketler Grubu'nun ya. Tülin, Yıldırım, Erdoğan, bunlardan bir Demirören, işte. Doğurmak için Amerika'ya taşınıp duruyor ya, hani."

"Nasıl yani? Neden burada doğuramıyormuş?"

"O burada doğuramaz, canım. Kendisi, 'Benim bebeğim ikinci sınıf insan muamelesi görmesin istedim,' diye onca fedakârlığa katlanan has analardan. Çocuğunun Türk' olmaması için, gerekirse alır sırtına Skagway Alaska'ya taşır."

"O senin dediğin Zeynep Urgancı bir kere! 'Anaokulundan itibaren Amerikan Konsolosluğunun okuluna gidebilecek dediği kızının adı da Asya! İyi mi?"

"Ayol, daha Anadolu'nun bağrından kopmuş Cim Bom Adnan ve Murat Polat ve kıymetli eşleri Berat Hanım filan da var, veletleri Amerikan vatandaşı olsun diye Amerika'da doğuran. Bu gidişle gebe kanlara tur düzenleyecekler."

"Hah! Onu çoktan yaptılar, akıllım!" dedi, Figen, "Ebru-Refik Gökçek çiftini Lenox Hill hastahanesine kim götürdü sanıyorsun!"

Ben sana bir şey söyleyeyim mi, Hoca, bugün Helmut Kohl'un maliye, Thatcher'in içişleri, efendim, Mitterand'ın kültür bakanı olacağı bir hükümeti

referandumu koy, yüzde seksen 'evet' oyu çıkmazsa, başımı kes! İnanmazsan, Hanife Abla'ya sor," Hanife Abla'ya döndü,
 "Alman bir başbakanımız olsa, fena mı olur, Hanife Hanım? Sen ne dersin?"
 "Ben ne deyim?" dedi, Hanife Abla, "Benim Musevi müşterilerim varidi, sizden iyi olmasınlar, çok iyi insanlardı."
 "Kadın, işbirlikçi, ayol!"
 "Bak, buraya, İrfan'ın yaşıyla vergisini veriyorum, hâlâ tapum yoktur benim. Sen ne diyorsun?!"
 "Tamam, Hanife Hanım, tamam. Figen, sen devam et, lütfen!" !" (Kadere Karşı Koy A.Ş.,270-271)

Islak Güneş romanında aniden zengin olan kitlelerin yaşamlarındaki değişim anlatılır. Bu kişilerin birden bire bu kadar varıl olmasını eski komşuları “Tanrının bir lütfü” olarak yorumlarken yazar bu Tanrının daha başka bir tanrı olduğunu anlatır. Toplumsal yaşamımızda Kurtuluş Savaşı yıllarında ya da Özal döneminde olduğu gibi Menderes döneminde de toplumun bir bölümü aniden zenginleşmiştir. Bir zamanlar birlikte yaşadıkları insanlar ise onların bu yeni yaşamına gıpta ile bakmakta ve Tanrının bir gün onları da göreceklere inanmaktadırlar. Aslında bu durum önemli bir sosyal dönemecin ilk sinyalleridir:

“ Ağaçların tepesindeki sütlü, kekre ve yeşil firikler, ağacın dibine atılana kadar kente yukardan bakmayı sürdürdüler. İnsanlar ise tepede oluşan o büyük evlere beğeni ile bakıyordu. Yalnız evler değildi insanların özentisini çeken: O evlerin içinde yaşayanlara, onların uzun, kuyruklu Amerikan arabalarına sinen kızıl toza hayrandılar. O evlerde oturan, o arabalarla dolaşan insanları üstün insanlar sanıyorlardı. Oysa, tepeye çıkmış olanların büyük çoğunluğu kısa süre önce, gün geçtikçe daralan sokaklarda, birlikte oturdukları kişilerdi. Birden yükselişlerindeki gizi anlayamadıkları, ya da onların yapabildiklerini yapamadıkları için, seçimin Tanrı tarafından yapıldığını, ama bunda yine de bir yanlışlık bulunduğunu, doğrusunun, Tanrı'nın kendilerini seçmesi olduğunu düşünüyorlardı. Oysa, bunun bir başka Tanrı olduğunu, onun da hiçbir zaman yanlış seçim yapmadığını bir anlasalardı, bir uyansalardı...” (Kutlu, Islak Güneş, 169-170)

İhtilal dönemlerinde ülkedeki iç karışıklıklar karşısında zengin sınıfın suskun kalışı bu dönemde eleştirilen konulardan biri olmuştur. Kaf Dağının Ardında romanında da Mevsim Öz'ün babasını ülkedeki olaylar karşısında duyarsız kalmakla suçladığı görülür. Mevsim babasının bir kez bile ülke yönetimindeki söz hakkını kullanmadığını, ülkede gençlerin kanı akarken onun Avrupa'da dolaştığını dile getirir. Bu durumu hem bir aydın hem de gelir düzeyi yüksek bir kişinin ülke

sorunlarına duyarsızlığından çok o sınıfın genel görünümünü olarak değerlendirmek gerekir:

Babamın bir tek kere oy kullandığını hatırlamıyorum. Ülkede oluk oluk kan aktığı günlerde, kalkıp Paris'e gitti, oradan Londra'ya uzanmış, derken Münih'e geçmiş. Bir yıldan fazla Avrupa'da kaldı. Çok sık telefon ediyordu, sanıyorum sadece beni merak ediyordu. Olaylara dair bir şey sormazdı. Zaten bir toplulukta böyle meseleler açıldığı zaman, nasıl yapar nasıl eder bilmem konuyu Osmanlı'ya getirir, Selçuklu'ya uzanır, konuştukları ya mimarî üzerinedir yahut müzik. Bilhassa Osmanlı'nın devlet dehası. Sahaf Nuri Bey'den, en son düşürdüğü, el yazması kitap hakkındadır, yalnız bir tek kerre bana, şu zamanımızda yasayan çeşitli grup tipleri hakkında bir söylev çektiğini hatırlıyorum. Hepsini, her grubu bir ayrı küçümsemişti. Tümünden iğreniyordu. (İşinsu, Kaf Dağının Ardında,18)

4.20.4.2. Alt Sınıf

Alt sınıf üst sınıf arasındaki hesaplaşma Gece Dersleri romanında da ele alınır. Romanda alt tabakaya mensup olan bir kız çocuğu yoksulluk içinde geçen yaşamından dolayı kendi sınıfına karşı büyük bir nefret duymakta ve bunu devrime katılarak aşacağına inanmaktadır. Ancak umut bağlanan devrim de ne yazık ki sınıf farklarını kapatamayacaktır:

Yıllar sonra ölümler evinden tavanımıza vuran kahredici da aradığım işte bu elmas parçası, anne.. Beni bir servet düşkününü sanma O korkutucu sırımına, sınıfıma duyduğum öfkeye ve sevgisizliğe yeniden kavuşmak istiyorum. "Yapma sevgi.." Bu lafı beni daha iyi anlayabilmen için uydurdum. Artık nefret ettiğim her şeyi sevmeye zorlandığım o on yıl boyunca niye mutsuz olduğumu çok iyi biliyorum. Bilim denen şey onurumu beş paralık etti, anlayacağın. O dik boynuzlarımı kendi çekicimle kırmak zorunda kaldım. Bu yüzden ağladım, on yılın her gecesinde, el ayak çekildikten sonra. Vicdan azabıyla zehirledim ciğerlerimi. Yüce sınıftan nefret eden kötü bir evlat olduğum için.. Ne acıklı bir çocukluk, iç kanaması dindirilemeyen senin küçük kızıninki.. Suçluluk duygusuna nasıl da kaptırdım yüreğimi.. "Ah devrim tanrıları, kurtların önüne atılmaya razıyım, bağışlayan siz olun.." (Tekin, Gece Dersleri, 58)

Alt sınıfın üst sınıfa karşı vermiş olduğu mücadele Gece Dersleri romanında şiirsel bir dille anlatılır. Romanda bu savaşın kazanabilmesi için maddi hiçbir imkanın bulunmadığını kabullenen kahraman ak sakallı bir dedenin gelerek kendilerini bu sınıf çelişkisinden kurtarmasını diler. Dünya dönmeye başladığından beri insanlar arasında süregelen bu savaşın bir gün yoksul insanların kanlarının

dökülmesi pahasına biteceği ve böylece insana zarar veren güçlerden kurtululacağı umudu da romanda verilen mesajlardandır:

Derbederlik başımı döndürüyor, Mukoşka, şimdi ne bekliyorum biliyor musun? Sakalı ışık yivli yepyeni bir masal dedesi Halkımızın yüreği daralınca ansızın bir çeşme başında belirenleri var ya.. Epeydir onlardan birini arıyor gözlerim. Bastonunu toprağa vurup kanlı bir savaşın öncülüğünden kurtarsın sınıfımızı Gelip şu yükü kaldırsın omuzlarımızdan.. "En ezilenler" üstüne çizilmiş modelleri beğenmeyip yırtсын. Beni incitmeyecek bir yol açsın sihirli bir solukla. Biliyorum, "Bilimsel bir kader!" diyeceksin, bilmiyorum bilimsel mi? "Aşağılanacak sınıfımız, katlanmak zorundasın.." Çok iyi duyuyorum çimen minderlerin, taş yatakların hisirtisini, tıkırtısını. "Aç kalmış, alta yatmış, güreşmiş, üste çıkmış.." Ne yapsak, nasıl dursak, kimin boğazına bassak o en güzel çığlıklarla, yüreğimin acısı silinmiyor, Mukoşka. Çünkü biz en mükemmel açmazıyız dünyanın, canım. Ne yazık ki bize teoriler bile yalan söylemek zorunda. Ve biz idare etmeye mecburuz herkesin vicdan azabını. Susarak, onlara katılarak, gülümseyerek.. çok fazla utangacız hâlâ, hâlâ.. insanın dünyaya bağlanma aptallığının nerdeyse tüm yükü omuzlarımızda ve dönüp sormuyoruz, yalnızca bizim mi kızıl, kırmızı kanımız'. Akacak, sızacak, süzülecek ve teknolojiyi geliştirecek!. Bu arada sulanacak çiçekler de! Boğulacak inşallah tüm zararlı böcekler.. (Tekin, Gece Dersleri,159-160)

Gece Dersleri romanında alt tabaka olarak değerlendirilen halkın kaderini değiştirebilmesi için öncelikle alt tabaka olmadığını benimsemesi gerektiği anlatılır. Bu sınıf sözcüğünün boş olduğu kabul edilirse zaten bu savaş da kazanılmış olacaktır. Romanda bu durum şöyle anlatılır:

Gel, bırak ıslansın zavallılar, boşver, Mukoşka.. Biz zaten çoktan atladık basamakları, çeri çöpü geride bıraktık.. Say bakalım ne kadar yıl uzaktayız onlardan.. Yaralarımızı haklı çıkarmadır belki de sınıf dediğimiz şey.. boşuna bir avunmadır acılarımız adına.. "Sınıf", böyle bir sözcük yoktur da bizim dilimizde, belki de kendimizi bir başka dilde anlatmak için çırpınıp durmaktayız. Diyorum ki, Mukoşka, eğer iteceksek bu aşağılanmayı, bu sözcüğü de parçalamak zorundayız. (Tekin, Gece Dersleri, 160-161)

Cadı Ağacı romanında Türk toplumsal yapısı ile ilgili ilginç bir sosyolojik analiz yapılmaktadır. Yoksul halkın kazandığı az miktardaki parayı harcarken dikkatli olduğu, alış verişini bütçesine uygun yerlerden yaptığı ve lüks kabul ettiği pırıltılı dükkanlar daha uygun fiyatla mal satsa bile onların yine de bu eski püskü dükkanlardan alış veriş yaptığı anlatılır. Gelir düzeyi düşük olan halk kendi sınıfından olan insanlara güvenmekte ve vitrini ışıltılı mekânlardan uzak

durmaktadır. Alt tabaka arasında da bir tür dayanışma olduğu romanda bir fotoğrafının ağzından şöyle anlatılır:

“ ‘ Ah benim saf kızım,’ demişti. ‘ Bütün bunlar, bu tabanı toprak dükkân, bu pis pencereler, dahası, benim şu pis kılığım bile müşteriye artıran şeyler. Benim fiyatlarımı Kızılay’ın en lüks stüdyosuyla karşılaştı, daha ucuz olmadığını görürsün. Aynı fiyata yaparım ben işi. Ankara’nın köylüsü buraya gelir. Ona göre Ankara hala babasından, dedesinden duyduğu eski Ankara’dır. Yenişehir onun yeri değildir. O buralara gelir. Benim dükkânımı görünce, böyle bir yerde hele yaşlı başlı bir adamın kendisine kazık atmayacağına inanır. Buraya, kovulmayacağından emin, rahat rahat girer. Beş-on kuruş tenzilat yapmamı isterse hatırını kırmayacağı, peki, şimdi öyle olsun da ayağın alışsın, diyeceğimi bilir. Hiç boş kalmaz bu dükkân. Çünkü, köylü gelir, gecekonduda oturan gelir. Çoğurlar onlar be kızım. Üstelik öyle ince eleyip sık dokumazlar. Ne verirsen ellerine, sevinir giderler. Benim büyük oğlum, buralara burun kıvırdı, gitti, Kızılay’ın göbeğinde bir stüdyo açtı. Benim yarım kadar bile kazanamaz. Hâlbuki benim dükkânımın adı bile yok. FOTO... Bu kadarı bana yetiyor. Yetiyor metiyor da değil, Tanrıya bin kez şükür, rahat doyuruyor, artıyor. Şimdi ben buraya para harcasam, eski müşteriler bile, ayağımızı silip mi girsek yoksa pabuçları mı çıkarsak, belki de en iyisi başka bir uygununu arasak, diye tedirgin olurlar. Tedirgin müşteri dersin, bir gelse, bir daha gelmez, komşusunu hiç yollamaz.’ ”

(Kutlu, Cadı Ağacı, 22)

İşkenceci romanında devlet tarafından yoksul ancak onurlu olan halk kitlesinin yüceltilmesinin ardında farklı bir gerçeğin olduğu dile getirilir. Aç, eğitimsiz, topraksız olan bu insanlar savaşta cepheye sürülen ilk gruptur. Bu insanlar yoksul olmalarına karşın bağımsızlıklarına düşkündür ve düşmana yurdu teslim etmektense ölmeyi göze alırlar. Romanda yoksulun hayat hakkının varlığının hayat hakkından daha önemsiz olduğu vurgulanır. Her zaman olduğu gibi ülkeyi kurtarmak, tarlayı ekmek, savaşmak söz konusu olduğunda akla gelen ilk kitle yoksul köylülerdir. Zaten bunun dışında da bu insanlar pek akla gelmemektedir:

“ İşkenceci’nin anası, ‘ötekiler’den de değildi.

‘Ötekiler’, tarlada, çeşme başında, kağnı arkasında duranlardı. Okuma kitaplarında şalvar giyenler, başlarını örtenlerdi.

‘Tarlada rençper, sınırda asker’ olurdu ötekiler’.

‘Dün ekin biçer, bugün bayrak taşır’dı ‘ötekiler’in elleri.

‘Yurt’u besleyen, düşmandan koruyan, ‘ötekiler’di. ‘Sabanında, tüfeğin’de Türkiye yaşardı, ‘ötekiler’in.

‘İşin bu; çalışmak genç yaşında’, kastlarının kaderiydi,

‘Zayıf öküzlerin çektikleri cephaneye yüklü arabaların başında’ duranlar, ötekilerin analarıydı. Bu analara, ‘anneciğim’ denmezdi, çünkü

onlar çocuklarını ‘okşaya okşaya’ uyutacakları yerde, donarlarımı hastalanırlarımı aldırmaazlar, battaniyelerini üzerlerinden çeker, ‘millet malıdır’ diye, kar altındaki silahların üstüne sererlerdi.

Bunların anaları, ‘öküzleriyle kardeş gibi’ydiler.

Oğullarını savaşa göndermekten çekinmezlerdi, oğullarının ninnisiydi, ‘yıldırımlar’.

‘Barışın da tadı var, doğrusu, savaşın da, yürü!’ derlerdi bunlara ‘onlar’,

‘Yürü!’ Alın yukarda, göz ilerde, Ahmet’im!’

Çok sevinirdi ‘ötekiler’,

‘Ben savaşa giderim, anne!’

(Alatlı, İşkenceci, 58–59)

Gelir dağılımındaki eşitsizlik nedeniyle yoksul insanlar bir türlü istedikleri yaşama ulaşamamaktadırlar. Yoksul insanlar için varlıklı insanların yaşam kalitesine ulaşmak mümkün değildir. Ancak insanlar yine de bunun hayalini kurmaktan geri kalmamaktadır. Tekin Buzdan Kılıçlar romanında bu nedenle yoksul insanların yaşamlarını hayal kurmakla geçirdiklerini dile getirir. Zenginler yaşamakta, onlar da hayal kurarak yaşamaktadırlar:

Yoksullar, paranın ulaşılmaz bir vadinin yedi mağara sonrasında gömülü ‘hazine’ olduğunu düşünmeselerdi, izini, şehrin içinde, hırlı hırsız ruhlarıyla bir ayini ikmal edercesine sürerler miydi?

Kendilerine kurabilecekleri tek hayat, gerçeğin dışında olduğu için bulutsu bir yere itelendiler ve ömürleri, başkalarına ait olan bu dünyayı tüketemediklerinden, hayali bir yolculuk şeklinde seyretti.

Son karanlıkta ilk ışığın bulunduğu ortamlara hasta olduklarından, topluca gard alıp hayatı seher denen gurbette yaşadılar.

Yokluğun gözünden görünen dünya sessizliğin sislerinde yitip gitti.

(Tekin, Buzdan Kılıçlar, 69)

Ülkemizde nüfusun azımsanamayacak bölümünü oluşturan işçiler ve memurlar ne yazık ki yeterli ücret alamamaktadırlar. Ancak buna rağmen Türkiye’de bir iş sahibi olabilmek bile çok büyük bir mutluluk nedenidir. İşsiz insanlar iş bulabilmek için nüfuzlu kişilerin yardımlarını istemekte, gerektiğinde torpil yoluna başvurmaktadır. Bir iş sahibi olabilmenin neredeyse imkânsız olduğu bir dönemde işsiz insanlar da resmî ya da gayrî resmi her yoldan iş bulmaya çalışmaktadırlar. Yıldızlar Mektup Yazar romanındaki yapılan alıntı bu duruma güzel bir örnek oluşturmaktadır:

“Rahatsız ettik. Ben bir grup memur arkadaş adına arıyorum. Arşidük Rudolf’un İstanbul’a inmek üzere olduğu duyuldu. Acaba diyoruz, saray ya da her hangi bir yerde Arşidük bize bir iş bulabilir mi? Bu maaşla yapamıyoruz. Acaba bir kart filan yazarlar mı? Seyislik, bahçıvanlık, saray uşaklığı... Hepsini yaparız.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, 115).

Aynı durum işlerinden memnun olmayan kimseler için de geçerlidir. Ülkenin en iyi gelirine sahip milletvekilleri bile daha iyi bir iş bulabilmek için yarışmaktadırlar:

“ Meclisten arıyorum, Ankara’dan. Çeşitli partilere mensup bir grup milletvekili arkadaşız. Arşidük Rudolf von Hapsburg’un İstanbul üzerinde olduğunu haber aldık. Acaba çekirdek bir danışman kadroya ihtiyacı var mı? Hepimiz değişik branşlarda uzmanız.” (Eray, Yıldızlar Mektup Yazar, 116).

Arzu Sapağında İnecek Var romanında fantastik bir şekilde dünya dışında bir mekanda bulunan iki arkadaşın dünyaya yönelik genel değerlendirmeleri vardır. Yeni buldukları yerde dünyadaki sıkıntıların politik sorunların, açlığın, sınıf farkının, işsizliğin olmadığı anlatılır. Ancak buna rağmen bu yeni mekan onlara dünyanın verdiği yaşama sevincini vermemektedir. İnsanlar aslında yaşam koşullarından ne kadar şikayet ederlerse etsinler, o sıkıntılarla boğuşmak bile onlara yaşama ait olduklarını hissettirmektedir.

“Politika yok, devrim yok, sınıf farkları yok, para yok, iş yok, işsizlik yok, insan yok, insan hakları yok, vergi yok, oksijen yok, su yok, yiyecek yok; insan olmadığı için açlık yok, grev yok, silah yok, savaş yok, para olmadığı için parasızlık yok. Nasıl hissediyorsun kendini?” diye sordum.

“Boşluktayım” dedi.

“Ben de.”

“Evet. Burada yapacak hiçbir şey yok. Sıkıntıdan ölebiliriz.”

“Ya da açlıktan.”

“Ya da susuzluktan.”

“Dünyayı özledin mi?”

“Evet.”

“Ama dünyada ne çok sorunun vardı.”

“Biliyorum.” (Eray, Arzu Sapağında İnecek Var, 143)

4.20.4.2.1.Yoksulluk

Türk halkının önemli sorunlarının başında ekonomik yetersizlik gelmektedir. Elif Şafak, Pinhan romanında o dönemde toplumun genelinde görülen açlık ve

yoksulluk sorununun Dürri Baba Tekkesini de etkilediğinden bahseder. Normal koşullarda tekke yoksul halkın karnını doyurabildiği, barınabildiği bir mekân iken ekonomik koşullar onları bile aç ve sefil bırakmıştır.

“ İçerde bambaşka bir telaş, bambaşka kaygılar hüküm sürüyordu. Bunca senedir mutfağı çekip çeviren Tokatlı Lütfi ile Kul Yusuf, ne yapıp edeceklerini şaşırılmış; salladıkları kepçelerin küplerin diplerine vurup kuru kuru yankılanmasından usanmışlardı. Gene de öteki dervişlere durumun vehametini belli etmemekte, ertesi günü nasıl çıkaracaklarının hesabını mümkün olduğunca içlerinden yapmaktaydılar. Dürri Baba tekkesi kuruldu kurulalı beri, nevaleden yana böyle sıkıntı çekmemişti. Sıkıntı çekmek bir yana, şimdiye değin, hem de hiç aksatmadan, civar köylülerin dar günlerine erzak yetiştirmiş, yüzlerini güldürmüşlerdi. Oysa şimdi açlıktan sararan kendi yüzleri ferî kaçan kendi gözleriydi.(Şafak, Pinhan, 26)

Yoksulluk insanların amaçlarına ulaşmalarında önemli bir engeldir. Şehrin Aynaları romanında yazar, yoksul bir ailenin oğlu olan Alanso'nun başarılı tırmanışını anlatır. Bir daha asla yoksul olmak istemeyen ve ailesinin bu konudaki tek umudu olan Alonso kısıtlı aile bütçesinden sadece bir çocuğuna eğitim hakkı tanıyabilecek olan babasını eğitim için kendisini seçmesi için uyarır:

“ “Babanın gözdesi sen olmalısın, sen gitmelisin üniversiteye.”

İşte o zaman çocuk sese ısındı. Anladı ki, ses hayattaki tek rehberi, biricik arkadaşıydı. Hem belki o da yalnız ve mutsuzdu. Belki de bu sebepten, bunca insanın arasında gidip bir başkasını değil de onu, Avila'lı fırıncının sessiz ve kimsesiz oğlunu bulmuştu. Zaman zaman başkalarının yanında da ortaya çıkıyor ama kendini onlara duyurmuyordu. Giderek Alanso Perez de Herrera bu imtiyazdan keyif almaya, öteki insanlara benzememenin kötü bir şey olmadığını düşünmeye başladı. Nihayet, bir gün cesaretini toplayıp, nicedir sesin yapmasını istediği şeyi yapmak üzere babasının karşısına çıktı. “baba beni ne zaman göreceksin?”

Fırıncı şaşırılmıştı. Kuş sesli, sarı benizli çocuğuna baktı. Çocuklarının içinde en az sevdiği, kendine en az benzettiği çocuğuna baktı. Onunla kaybedecek vakti olmadığından, omuzlarını silkeleyip çalışmaya devam etti. Fakat Alanso kendisinden umulmadık bir cesaretle atılıp, babasını durdurdu. “beni seç baba!” bir ricada bulunmaktan çok emir verir gibiydi. Her zamanki gibi incecik olan sesi insanın onu ciddiye almasına manî olsa da, yüzünü kaplayan kararlılık görülmeyecek gibi değildi.” (Şafak, Şehrin Aynaları, 18).

Gelir dağılımındaki eşitsizlik nedeniyle insan nüfusunun büyük bölümü temel ihtiyaçları gidermekten bile yoksun kalmaktadır. Açlık hissi uzun süre giderilmediğinde insanı güçsüz ve saldırgan kılan bir iç güdüdür. İnsanın yaşabilmesi

için karnını doyurması gerekir. Aç olan insan bu ihtiyacını giderebilmek için bir süre sonra yasa dışı yollara başvurabilir. Şehrin Aynalarında aç insanların günde bir öğün dağıtılan çorbadan ve ekmekten almak için verdikleri mücadele anlatılır. Bu manzara insanlık adına büyük bir ayıptır aslında.

“Oro Azul yakınından geçerken, çorba dağıtımı için bekleyen insanlar gördü. Her gün bu saatlerde manastırın kapıları açılır, devasa bir çorba kazanını taşıyan iki rahip ağır adımlarla dışarı çıkardı. Arkalarında başka bir rahip elinde kocaman bir ekmek sepeti ile onları takip ederdi. Sefaletin haritasını gözükapalı çizebilenler, cüzamın ellerinde gün be gün eriyenler, sakat vücutlarını sürüyerek merhamet dilenen dilenciler, hiçbir işte dikiş tutturmayı beceremeyenler, servetlerini son kuruşuna kadar çar çur eden asilzadeler, veda ettikleri toprağın kokusunu peşlerisıra şehre getiren genç köylüler, payelerini harp meydanlarında ayaklar altına alan askerler, hafızalarını yitirdikleri için kim olduklarını bilmeyenler ve kanatları altına girebilecekleri zengin dulların özlemiyle yanıp tutuşan yoksul öğrenciler, her sabah tekraralanan bu merasimi takdirle seyreder; çorbanın soğumasına lüzum görmeden önlerindeki kâselere yumulurlardı. Miguel Pereira vakt-i zamanında buraya sık sık dadandığından, dağıtılan çorbanın tadını da, günün ilerleyen saatlerinde midelere çektiği azapları da gayet iyi biliyordu. (Şafak, Şehrin Aynaları, 50).

Yasadışı siyasal oluşumların eylemlerinde alt sınıftan yoksul ailelerin çocukları kullandıkları ihtilal öncesi dönemlerde sıkça görülmüştür. Yoksul aile çocukları çektiikleri sıkıntıların ve eşitsizliğin müsebbibi olarak gördükleri politikacılara, siyasal güç sahiplerine, sermaye sahiplerine çeşitli eylemler düzenlemişlerdir. Bu eylem sırasında ölen kişilerin çoğu gecekonda ya da kırsal bölgelerden gelen çok çocuklu ailelerin çocuklarıdır. Canbaz romanında ülkenin önde gelen zenginlerinden Koçsa'yı vuran Ali'nin dramı anlatılmıştır. Ali'nin örgütün üst düzey yöneticileri tarafından kandırıldığı ve örgütün kötü emellerine alet edildiği anlatılır. Gençcik insanların bu uğurda ölmeleri, hapse girmeleri ülke geleceği açısından büyük bir kayıptır:

-Ettiler içine memleketini ettiler. Senin Mahmutlar, Atakanlar, Tülinler, Halûklar, Koçsalar, İlhanlar hep birlik olup, ettiler içine memleketin!
Kızanlar kızanlar hep bir oldular /Zeybeğin kanına ekmek bandılar!
Menderes için yazılmıştı galiba bu.

-Aliler'i saymadın

- Yoo Aliler değil. Aliler’i saymam, sayamam Selen. Ah canım, canım... Ne yazık yarabbim, ne yazık! Onlar Aliler zavallı, onlar insan değil, onlar âlet... Onlar eşek. Onlar hayatı tanımayan, yaşamayı bilmeyen budalalar, bütün gençlik! Ah onlar kullanılan heyecanlı yürekler! Köpekler!” (Işınsu, Canbaz, 66)

4.20.4.3. Sınıf Farklarının Mekâna Yansıması

Gelir dağılımındaki eşitsizlik yaşamın her alanına olduğu gibi mekâna da yansır. Yoksullar gecekondu bölgelerinde her türlü alt yapı hizmetinden yoksun yaşarlarken, zenginler son derece bakımlı ve seçkin mahallelerde hayat sürerler. Zengin kesim için yoksul halk onların hizmetlerini gören bir sınıftır. Zenginler bu sınıfın haklarını “sosyal demokrat” yollardan sonuna kadar savunduklarına inanırlar. Zaten asıl çelişki de burada yatar. Zira bu anlayışa göre sınıf farkı olmaması gerekir. Canbaz romanında Gaziosmanpaşa örneğinden hareketle bu konu ele alınır:

“Burası?... Ankara’nın mutenâ semtlerinden birinde Gaziosmanpaşa’da bir mini pansiyon. Mutenâ semt doğru bir tabir. Umumiyetle orta hallinin üstünde, yahut çok üstünde zenginler oturur burada. Apartmanların önünde özel arabalar park etmiştir. Yollar bakımlıdır. Elektrik direklerine basket potaları rapt edilmiştir. Manavı, kasabı, bakkalı diğer semtlere nazaran daha pahalı satarlar malları. Gündeliğe giden kadınlar, azamî bir kilometre ötedeki Küçükesat’ta iki yüz lira isterlerse, buradaki evlere üç yüzden aşağıya yanaşmazlar; hem dokuzda gelip, on ikide, on üçte gitme şartı ile. Benim bildiğim yedi sekiz tane kuaförü vardır. Ve seçim zamanı oyların çok büyük bir kısmı CHP’ye atılır. Çünkü semt sakinleri en hafifinden sosyal demokrattır. Kapıcılarından, yardımcılarından, bahçıvanlardan yahut işyerlerinde çalışanlardan bağıra bağıra şikâyet ederler. Fakat kuzum “solcu olmak” gibi “saygın” bir durumla, bir yıldızla şu hergün temas ettikleri işçilerin ne gibi bir münasebeti olabilir? Mahallemizin bir iki kat sahibi, bir iki otomobilli sosyalistleri elbet fabrika emekçilerini düşünmektedirler. Onlar için .. ah çok şükür, Ankara bir fabrika şehri değil.” (Işınsu, Canbaz, 13)

Canbaz romanında gelir dağılımındaki eşitsizliğin mekâna yansıması farklı bir boyutta değerlendirilir. Aslında sosyete semtleri ile gecekondu semtleri arasında gelişim açısından paralellikler vardır. Bir tarafta gökdelenler yükselirken diğer tarafta da kerpiç evler hızla dikilmektedir. Her iki tarafta bu büyümeye paralel olarak birbirlerine kin ve nefret de büyütmektedirler. Her iki taraf da diğer tarafı kendine yaşama hakkı tanımadığı için suçlamakta ve onunla uzlaşmaktan kaçınmaktadır. Bu durum sınıflar arası düşmanlığı göstermesi bakımından önemlidir:

“ve sosyete ile gecekondulular arasında, akıl almaz, bir paralellik boy atıp gelişmeye başlar. Sivas’la Ankara arsasında kurulmuş köprünün üzerinde kalanlar, Türkiye’nin batıya attığı köprünün üzerinde oturanlarla, elbet aynı kaderi fakat değişik şartlarda yaşayacaklardır. Bildik, eski değerleri hep küçümseyerek, kendilerince hür, kendilerine özel değerlerle bağımsız, tutturdıkları yaşama tarzında.. Çankaya’da yükselen çelik ve cam yığını ile hemen arkalarında yayılan tek taraflı kerpiç evler, sırt sırta, imzalanmamış bir anlaşma içinde; hasette, özentide, kin ve nefrette ortaklıklar. Onlar, çorak gönüllerinin renksiz boşluğunda buluştular, birbirlerine selam bile vermeden, yarışa kalktılar. Bir taraf yoksulluğundan güç aldı, öbür taraf servetinden destek gördü. İki taraf da tenkitçi ve suçlayıcıydı, iki taraf da sebebini bilemediği derdine, çare aramaktaydı.” (İşinsu, Canbaz, 146-147)

Ancak romanın ilerleyen sayfalarında köy kent arasındaki savaşı kentin kazanacağı dile getirilir:

İlhan da Anadolu değerleri ile büyük şehrin değerleri arasındaki kaldığını ve bu değer çatışmasının kendisini yorduğunu, büyük şehrin kırsalı her zaman yendiğini ifade ediyor. (İşinsu, Canbaz, 256)

Sınıf farklılıkları insanların yaşadıkları mekanlara da yansır. Farklı sınıflardan gelen insanlar arasında her zaman diğer sınıfa karşı bir hınç duygusu vardır. Özellikle alt sınıftan gelen insanlar ne kadar iyi yerlere yükselirlerse yükselirler geldikleri kökenden uzaklaşamazlar ve üst sınıfa sürekli olarak aralarındaki farkı anlatırlar. Füreya romanında Füreya ile Sabahattin Eyüboğlu arasındaki sınıf tartışması da buna bir örnektir:

“Böyle lüks yerler sinirime dokunuyor. Çıkıp doğru dürüst bir yere gidelim yemek için,” dedi Sabahattin Eyüboğlu.
 Buranın neresi lüks kuzum?” diye sordu Füreya. Sana lüks gelmeyebilir. Ben halk çocuğuyum burası bana göre lüks.
 Burayı lüks bulmadığıma göre, senin gözünde ben ne çocuğuyum Sabahattin?
 Sen köşk çocuğusun kızım. Köşk çocuğu olduğunu hiç unutmadığın için de buranın lüksü sana hiç batmıyor.
 Buranın lüksü bana batmıyor, burası lüksten çok köhne bir otel.
 Köşk çocukları için, öyle olabilir.
 Füreya ilk defa terbiyesini bozmayı göze aldı. “neden bana ‘Köşk çocuğu’ derken sesinde ‘orospu çocuğu’ dermişin gibi bir tını seziyorum.
 Durun durun durun çocuklar. Ne kadar saçma bir şey üzerine tartıştığının farkında mısınız?, diye araya girdi Şakir Eczacıbaşı.” (Kulin, Füreya, 282-283).

Üst tabakanın para sahibi olmasına karşın zevk sahibi olmadığı yönündeki tespiti Kadere Karşı Koy A.Ş.'de yeniden yer verilir. Zenginler her şey gibi yaşadıkları mekânları da Amerikanvarî bir özeni ile doldurmaya çalışırlar. Bu durum herkesin benzer biçimde döşenmiş evlere sahip olmasına neden olur. Bu durum paranın kendi kültürünü yaratamadığını ortaya koyması bakımından önemlidir:

Hep aynı menüde ama nasıl değiştireceklerini bilmedikleri gibi parayı da iyi kullanamıyorlar çünkü muhayyelleri yok. İyi kullanabilseler bu kadar canları sıkılmayacak. Parayla bokunu çıkarma imkânı vardır çünkü sonsuza dek. Ben, zenginler arasında daha henüz paraya uyum sağlamış olanı mesela, gölet şeklinde bir yüzme havuzu yaptıranını görmedim! Ya böbrek biçimidir ya da yarı olimpik. Amerikan muhayyalesine esirdirler, birisi bir şey yaptırdığı zaman hepsi yaptırır. Çok çok özel, korumaları olan, çok lüks villalardan müteşekkil sitelerde, mesela, Otağ Tepe diyelim, yaşıyorlar? Çok çok zenginler ama dediğim gibi bütün evler birbirinin aynıdır. O duvara bellidir, koltuk konacaktır, işte. Birisi mavisini koyar, ötekisi kadifesini. Koltuğun arkasındaki duvar sekiz tane tablo alır diyelim, biri iki tane büyük koyar, diğeri bir büyük yedi tane küçük. Sürekli dekorasyon değiştirilir, ki bu da bana çok ters gelir! Bence, ev dediğin sürekli değişmez. Koltuk yüzleri değişir ama insan mekanını sürekli değiştirmez. Bunlar değiştirirler çünkü eşyalarla bağları yoktur. Eşyalarla bağlantın olmadığı zaman çağrışımın olmaz, an'ın olmaz, geçmişin olmaz. Halbuki, bir çocuğun hatırlayacağı bir biblosu olmalıdır. Çünkü eşyalar, mutlaka sevgileri filan kayıt yapıyorlardır. (Alatlı, Kadere Karşı Koy A.Ş. 128)

Büyükşehir ile taşra arasındaki giyim kuşam, davranış, yaşayış farklılıkları Üç Beş Kişi romanında anlatılır. Romanda Türkan Hanım Eskişehir'in en seçkin ailelerinden birine mensup olması karşın İstanbul'a geldiğinde taşralı bir görüntü çizer. Sonuç olarak taşrada insanlar ne kadar varlıklı olsalar da yine o çevrenin koşullarına uyum sağlamaktadırlar. Yoksul insanlarla aynı dili konuşmakta, aynı yerlerden alış veriş yapmakta, aynı çevrede yaşamaktadırlar. Ancak İstanbul'da mekan zenginlere ve fakirlere göre farklı şekillenmiştir. Zengin muhitlerinde sadece varlıklı insanlar yaşamakta ve kültürlerini de bu mekanlara taşımaktadırlar:

“ Türkan hanımın sırtında en güzel tayyörü vardı. En iyi kumaştan, en pahalı terziye diktirmişti. Ama, oğlunun o bakışı, o dudak büküşü: Milyarder olsan, taşralılık her yanından akıyor işte, her yanından!

Daha o akşam, Opera Oteli'ndeki çantalarını toplamış, gözyaşlarını içe akıta akıta:

‘ Hemen beni trene yetiştir, hemen. Seni biz çoktan kaybetmişiz,’ demişti oğluna.

Oysa Murat, ölesiye pişman; annesine sarılmış, ellerini öpmüş: ‘ Yanlış anlama ne olur, seni üzmem istemedim. Hoşgör, hoşgör,’ diye ağlamıştı. ‘ Benim söylemek istediğim anne, burdaki... Burada yaşam biçimi başka. Ne iyi, ne kötü; ama başka...’ (...)

“ Kimseyi kırmak istemezdi. İlk ve en derinden kırdığı kimse ise annesi. Türkan hanım, oğlunun ‘başka yaşam biçimi’ dediği şeyle kendi arasında ne kadar paramparça olduğunu görmemiş değildi. Gar’da onun perperişan dikilişi... Boynu bükük. Özür dileyen gözlerle... Ne olur sanki, bir mucize gibi, Murat, tren kalktıktan sonra annesinin yanında beliriverseydi. Çok yıkkındı. Yine de orada kaldı. Yakaran gözlerle: Beni anla! —Anladım anlayacağımı. Selmin bir yana, dünya bir yana.-”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 152)

Taşra ile büyük şehir arasındaki “prestij farkı” Üç Beş Kişi romanında konu edilir. Romanda Kısmet’in babası varlıklı olmasına rağmen İstanbul’daki meslektaşları arasında bir yerinin olmamasına üzülmemektedir. İstanbul’dakiler taşradan gelmiş bu yeni, girişimci, genç insanı küçümsemektedirler. Bu durumda İstanbul’dan taşranın cahil ve yoksul insanlara dolu bir yer olarak algılanmasının etkisi vardır:

“ ‘ Aslında benim gözüm parada pulda, malda mülkte değil. Topraklarımız var, sürülerimiz de vardı, fakat peder bey, peder bey, İstanbul denilen o şehre ne zaman gitsem, tüccarların, işadamlarının bana bir sandalye bile göstermediklerini, Buyrun oturun, demediklerini, o günleri unutmadım. Bakın şimdi nasıl taa kapılarda karşılıyorlar!..’ ”
(Ağaoğlu, Üç Beş Kişi, 281)

Cadı Ağacı romanında toplumsal sınıflar arasındaki fark bir doktorun gözünden anlatılır. Yoksul bir mahallede kurduğu muayenehanesini nihayet seçkin bir semte taşıyacak olan Nilüfer bu iki mekân ve insanları arasındaki farkları gözden geçirir. Onun için yüksek bir zevke sahip olmasalar da yoksul insanlar değerlidir. Ancak bu zor koşullar içerisinde yaşamak da kolay değildir:

“ Düşünmeyecekti: Muayenehane değiştirmekle, yoksul bir mahalleden çıkıp varlıklıların bulunduğu bir yere gitmekle nasıl kurtulacağını. Kuşkusuz, aç yoksul insanlardan kurtuluyordu. O tozlu, çirkin, zevksiz, iyi ısınmayan, yazları sıcağına dayanılmayan yerden de kurtuluyordu. Tiksinmesine karşın muayenehanesi plastik çiçeklerle, nerelere koyacağını bilmediği sarılı kırmızılı, akıtma boyalı, kötü camdan yapılmış vazolarla, kum ve deniz kabukları yapıştırılmış hiçbir şeye yaramayan acayip süslemelerle doluydu. Atamazdı bu armağanları. Çinlilerin beğenilerine uygundu ve öylesi bir yerde vazgeçilmez süslerdi. Yıllarca üstüne vurmuş olan güneşle solmuş kırmızı güller, tozun adı plastiğin içine kadar sindiği uzun saplı ayçiçekleri, bayağı ve başka bir

kültürün, Hıristiyan kültürünün kötü taklidi melek benzeri alçı biblolar, gümüş kaplanmış bakır ibrikler, kadın potini verilmiş sigara tablaları ve her yere, ilaç dolabının camlarına bile temizliğin hemen ardından sinen toz yığını, yıllar önce doğulu reklam biçimi diye kabul ettiği için, bunca zamandır içini karartmış, durmuştu. Bunlar değişirse en kolayından kurtulmuş olacağına zorluyordu kendini. İnanmak zorundaydı. Peki ama niçin kurtulmak istiyordu? Halil, yıllardır düşünmemeye, özlememeye, uzaklaşmaya çabaladığı kişi değil miydi? Neyi getirip önüne koymak istiyordu inanç diye? Bir ikon karşısında diz mi çökecekti? Kendisinin yarattığı, eksikliğini, anlamsızlığını, gösterişe dayalı olduğunu bildiği ikonlar karşısında tapınacak mıydı kendinden geçerek?”
(Kutlu, Cadı Ağacı, 79)

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tez örneklemini oluşturan romanların büyük bir çoğunluğunda kadının rollerinden biri olan annelik kavramının ele alındığı görülür. Çocuğun belirli bir yaşa kadar bedensel ihtiyaçları açısından anneye bağımlı oluşu, anne çocuk ilişkilerinin güçlü olmasını sağlar. Annelik ve ev hanımlığı kimliklerini bir arada yürüten, çocuk bakımı, ev işleri gibi sorumluluklarının arasında kalan kadınların çoğu kez bunaldıkları görülür. Çocuklarla ve işle kuşatılmış bu dünya kadının hayal ettiği dünyadan farklı olsa da çoğu kadın, şikâyetçi olmasına karşın, bu rolü benimser. Romanlarda annenin fedakârlık yönünün özellikle vurgulandığı görülür.

Örneğin Bir Göçmen Kuştı O romanında Cevahir uğradığı tecavüz sonucu hamile kalır, ancak çocuğuna kıyamaz ve onu dünyaya getirir. Kadın kendinden bir parça olan ve zahmetli bir şekilde dünyaya getirdiği bu varlıktan ömür boyu ayrılamaz. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında bu açıdan anneliğin dönüştürücü bir yönü olduğu da vurgulanır. Anne olan kadın artık sadece kendinden değil, ailesin de sorumludur. Aileye yeni gelen üye onun bu kavrama bağlılığını artırır.

Bunun dışında küçük yaşta anne olmanın sıkıntılarına da eserlerde yer verilir. Örneğin Cadı Ağacı romanında, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında küçük yaşta anne olmanın hem kadın hem çocuk için sıkıntılı olduğu dile getirir. Bu tip kadınlar olgunlaşmadan ve yaşam konusundaki pek çok amaçlarını gerçekleştirmeden anne oldukları için kendilerini kısıtlanmış hissederler. Çocuklar ise kendileri de çocuk olan bu annelerin çevredeki ağır başlı, sorumlu anne tipinden uzak olduğunu görürler. Bu dönemdeki eserlerde anne olamama konusunun da gündeme getirildiği görülmektedir. Toplumun çocuk sahibi olamama konusunda erkeği değil de kadını suçlama eğiliminde olduğu görülür. Bu durum erkeğin toplum içinde güçlü ve kusursuz bir figür olarak algılanması ile ilgilidir. Deli Zamanlar romanındaki Aypare, Bir Göçmen Kuştı O romanındaki Gülüş Hatun bunlar arasında sayılabilir. Son olarak evlat acısı konusunun da Yaz Sonu romanında oğlu Güney'i siyasal olaylar sırasında kaybeden Nevin, Şehrin Aynaları'nda bir hata

sonucu oğlunu kaybeden Eleni ve Çırpıntılar romanında yoksulluk nedeniyle oğlunu kaybeden anne örneklerinden yola çıkılarak ele alındığı görülür. Kadınlar yaşamdaki bir çok güçlüğü yenmelerine, bir çok acıyı unutmalarına karşın çocuklarını kaybetmenin acısını her gün yaşamaktadırlar. Eserlerde anne, baba için bu acıya alışmanın mümkün olmadığı dile getirilir.

Üvey annelik konusu da annelikle ilgili olarak ele alınmış bir başka konudur. Adı Aylin, Füreya, Sevdalinka, Emir Bey'in Kızları ve Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanlarında üvey anne kavramına yer verilmiştir. Eserlerde çocukların üvey annelerine karşı olumsuz bir tutum içinde oldukları görülür. Çocuklar, öz annelerinin yerini alan bu kadınlara başta iyi duygular beslemeseler de bazılarının bu görüşünün zamanla değiştiği görülür. Örneğin Adı Aylin romanında Aylin ile üvey oğlu arasındaki ilişki zamanla yoluna girer. Daha çok boşanma nedeniyle çocukların üvey anne ile karşılaştıkları görülür. Ancak Emir Bey'in Kızları romanında babanın iki evlilik yapması nedeniyle ilk eşin çocukları, hem anneleri hem de üvey anneleri ile yaşamak durumunda kalmışlar ve annelerinin yerini almaya çalışan kadına karşı kötü duygular beslemişlerdir.

Anne kız ilişkileri kız çocuğun annesini rol model alması açısından önemlidir. Ancak pek çok annenin kızlarının kendileri gibi olmasını istemedikleri görülür. Anneler bir taraftan kızlarının baskıdan uzak bir şekilde kendi yaşamlarını kurmalarını isterlerken, bir yandan da onlardan kendilerinin gerçekleştiremedikleri hayallerini gerçekleştirmelerini isterler. Bu durum bir ikilemin ortaya çıkmasına neden olur. Kız çocuk kendi istediği mi, yoksa annesinin tasarladığı hayatı mı yaşayacaktır? Bu durum Canbaz romanında Gülnaz ve kızı bağlamında başarıyla işlenir. Kadınlar annelerinin kendilerine yaptıklarını kızlarına yapmama kararı almalarına rağmen, bu kararın uygulanması pek de mümkün olmamaktadır.

Annenin kızı için bir kültür aktarıcısı konumunda olduğu da bu dönemde ele alınan konulardan biridir. Her kadın kendi annesinden öğrendiği kadınlık bilgilerini ve rollerini kendi kızına aktarır. Ancak bu konuda da çeşitli sıkıntılar vardır. Kadınlar ev işleri, çocuk bakımı gibi konularda kızlarını yetiştirirken onların üzerine

fazla yüklenebilmektedirler. Pek çok annenin kızını ev işlerinde kendine yardımcı olarak yetiştirdiği görülür. Bu durum kız çocukların ağır yükler altına girmelerine ve kendilerini başka alanlarda geliştirememelerine neden olmaktadır. Islak Güneş ve Tutsaklar romanındaki kız çocukların birer küçük anne gibi çalışmaları buna örnek gösterilebilir. Bunun dışında anne kız çatışmalarına da eserler de yoğun olarak değinilir. Kızların annelerini özgürlüklerinin önünde bir engel olarak görmeleri çatışmanın temel nedenini oluşturur. Bu durum Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında ayrıntılı olarak işlenir. Ayrıca anne yokluğunun kız çocukları üzerinde derin izler bırakmasına da değinilir. Gece Dersleri'nde kadın kahraman annesiyle yaşamında iyi bir ilişki kuramadığı için pişmanlık yaşamaktadır.

Anne erkek çocuk ilişkileri annelerin kız çocuklarıyla kurdukları ilişkiden daha başka bir boyut taşır. Öncelikle anneler, erkek çocukları soylarının sürdürücü olarak görürler ve bu durum erkek çocuğa özel bir önem atfedilmesine neden olur. Ayrıca annelerin kız çocukları üzerindeki baskısının erkek çocuklarda daha görünmez bir boyutta sürdürüldüğü görülür. Böylece anneler sevgilerini oğullarına daha iyi yansıtabilmektedirler. Ancak bu sevgi ve bağlılık durumunun zaman zaman patolojik boyutlara ulaştığı da görülür. Örneğin Balık İzlerinin Sesi romanında Romain ile annesi Nina arasındaki ilişki, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında Teoman ile annesi arasındaki bağ ile Adı Aylın romanında Cevat Şakir ile Sare İsmet Hanım arasındaki anne oğul ilişkilerinin aşırı bağlılık üzerine kurulması erkek çocuk üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu baskı anne ve oğlu karşı karşıya getirmektedir. Bu durum aynı zamanda bu çocukların karşı cinsle sağlıklı bir ilişki ve iletişim kuramamalarına neden olmaktadır.

Eserlerde baba bir otorite figürü olarak sunulur. Ancak bu görüşün dışında baba kız ilişkilerini işleyen romanlar da vardır. Örneğin Emir Bey'in Kızları romanında Hüsrâ babasıyla bir türlü istediği gibi sıcak bir ilişki kuramaz, onu sert ve baskıcı bir baba olarak tanır. Ancak aynı durumdan Emir Bey de rahatsız olmakta ve kızına sevgisini gösterememekten üzüntü duymaktadır. Ancak Emir Bey tüm üzüntüsüne rağmen sert görünüşüne de bir esneklik getirmez. Onunla en küçük kızı Leyla'nın daha yakın bir ilişki kurması ise dikkat çekicidir. Kaf Dağının Ardında

romanında yazar Mevsim Öz ile babası arasında daha çok arkadaşça bir baba kız ilişkisi olduğu görülür. Ancak eserlerde bir yandan babalık rollerinin de değiştiği gözlemlenir. Babalar artık ataerkil yapının kendilerine yüklediği otoriter yapı ile modern dünyanın kendilerinden beklediği daha ılımlı rol arasında kalmış gibidirler. Balık İzlerinin Sesi romanında bunun bir örneği görülmektedir. Bunun yanı sıra babaları ile daha iyi ilişkiler kurabilen kızların babalarını bir eş modeli olarak da gördükleri dikkat çeker. Kaf Dağının Ardında romanında Mevsim bilinç dışı da olsa babasına benzer erkeklerle birlikte olmak istediğini fark eder. Ancak babaların namus kaygıları nedeniyle kızları üzerinde baskıcı bir tutum izlemeleri kız çocuklar üzerinde etkili olmakta, kızlar bu korku nedeniyle yanlış kararlar almaktadırlar. Atlıkarınca romanındaki Mehtap, babasının bu tutumu nedeniyle okula bile gidemediğinden, karşıt cinsle iletişim kuramadığından yakınıdır. Mehtap sonuçta başarısız bir evlilik yaparak mutsuz olur.

Baba erkek çocuk ilişkilerinin ise daha çok çatışma odaklı olması dikkat çeker. Babalarını kendilerine rol model alan çocuklar, aynı zamanda onlarla sıkça çatışırlar. Babaların çocukları sürekli uyarmaları, eleştirmeleri erkek çocuklar üzerinde tepki uyandırır. Çırpıntılar romanında Korhan'ın babası Tekin'le olan tartışmalarının temelinde de bu vardır. Ancak babaların oğullarını soylarının sürdürücüsü olarak görmeleri ise onlara bağlılıklarını artıran önemli bir unsurdur. Babalar bu açıdan oğullarını her konuda iyi şekilde yetiştirmek isterler.

Çocuğa yönelik cinsel eylemler ve tacizler henüz bedensel ve cinsel gelişimini tamamlayamamış çocuklar üzerinde yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Bu tür eylemler çocuğun ileriki yaşamda cinselliğe ve karşıt cinse karşı olumsuz tutumlar sergilemesine neden olmaktadır. Mahrem romanında küçük yaşlardayken bir adamın cinsel saldırısına uğrayan kız çocuğun bu travmayı atlatamadığı ve çok yiyerek içindeki suçluluk duygusunu bastırmaya çalıştığı anlatılır. Bu nedenle küçük kız, genç kız olduğunda obez bir insan hâline gelmiştir. Savaş yıllarında da çocuklara yönelik cinsel istismar olaylarına sık rastlandığı Sevdalinka romanında yer alır. Eserde karşıt güçler; çocuk, genç, yaşlı demeden karşıdaki kişiye zarar vermek istemekte ve zaman zaman da küçük çocuklara tecavüz etmektedirler. Bosna olayları

sırasında yaşanan bu dram uzun yıllar unutulmamıştır. Çocuk ve cinsel istismar konusunun bir başka boyutunu ise ensest oluşturmaktadır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında bir türlü erkek çocuk sahibi olmayan baba, kızlarına tecavüz ederek onları cezalandırmaktadır. Bu durumdan zarar gören Aliye genç kız olduğunda karşıt cinsle değil, hemcinsleriyle ilişki kurmak isteyecektir. Aynı konunun Balık İzlerinin Sesi romanında bir anne oğul ilişkisinden hareketle alındığı görülür. Tüm bunlar sağlıklı ilişki kuramayan kişilerin başvurdukları birer yoldur. Eserlerde hem eylemi gerçekleştirenin, hem de mağdurun ileride sağlıklı insanlar oldukları vurgulanır.

Örnekleme oluşturan romanlarda çocuğa yönelik şiddetin tüm sosyal katmanlarda yaygın olarak kullanıldığı görülür. Dayak çoğu zaman bir eğitim aracı olarak görülmekte ve döverek çocuk uslandırılmaya, uysallaştırılmaya çalışılmaktadır. Ancak şiddete maruz kalan çocukların, uysallıktan ziyade, şiddet eğilimli ve kendine güvensiz çocuklar olduğu dikkat çekmektedir. Çocuklar genellikle aile üyelerinden ya da eğitim kurumlarında öğretmenlerinden şiddet görmektedirler. Bu durum çocuğun bu eylemi uygulayan kişiye karşı olumsuz duygular beslemesine neden olur. Islak Güneş ve Tutsaklar romanında şiddet gören çocukların çekingen ve içe kapalı bir kimliğe büründükleri de vurgulanmaktadır.

Eserlerde çocuk sevgi ve güven duygusuna muhtaç bir varlık olarak sunulur. Özellikle anne ve baba sevgisinden mahrum kalmış çocukların sağlıklı bir kişilik geliştiremedikleri vurgulanır. Pinhan, Şehrin Aynaları romanlarında Elif Şafak'ın bu tür çocukları başarıyla betimlediği görülür. Alatlî ise Valla Kurda Yedirdin Beni romanında doğuda çocuğun ihmal edilen bir kitle olduğunu belirtir. Ayrıca romanlarda çocuğun evliliği kurtarmanın bir aracı olarak görüldüğü anlatılır. Yeni bir çocuğun evliliği kurtaracağına yönelik inancın toplumda yaygınlığına vurgu yapılır. Kimi zamanda çocuklar için anne ve babaların boşanmadan uzak durdukları görülür.

Çocuk eğitimi kadın yazarlar tarafından önemsenmiş bir konudur. Örneklerimi oluşturan romanlarda çocuk eğitiminde disiplinin yeri ve ölçüsü tartışma konularından biridir. Katı disiplin anlayışıyla yetiştirilen çocukların, kendini ifade edemeyen, bağımlı kişilik yapısı geliştirdikleri görülür. Ancak çocuğun özgürlüğü

konusunda ölçüsüz davranmanın da sorunlara yol açacağı vurgulanır. Aşırı ilgi gösterilen ve bağımsız bırakılan çocukların sorumluluk duygusu geliştiremediklerine dikkat çekilir. Sevdalinka romanında modern dünyanın farklı bir anne baba profili beklediği anlatılır. Buna göre anne babalar artık baskı kuran kişiler değil, çocuğa rehberlik eden kişiler olmalarıdır. Buna bağlı olarak seçimleri konusunda çocukları serbest bırakmak gerekir. Ancak Canbaz romanında seçimleri kendi başına yapan bir genç kızın da destek görmediği için annesini eleştirmesi dikkat çeker. Sonuçta çocuk yetiştirme konusunda bir çok yöntem vardır. Bu yöntemler kuşaktan kuşağa, kültürden kültüre değişiklik göstermektedir. Eserlerde bu konudaki en büyük tehlikenin anne babaların çocuğa birbirleriyle çelişen biçimde davranmaları olduğu anlatılır. Cadı Ağacı romanında Nilüfer ve eşinin farklı tavrı çocuğu olumsuz etkilemektedir. Yabancı bir kültür ortamı içinde çocuk büyütmenin sıkıntıları da Çırpıntılar romanında ele alınır. Eserde Avustralya’da yaşayan bir Türk ailenin oğullarını Türk kültürüne göre mi, Anglosakson kültüre göre mi yetiştirecekleri konusunda sıkıntı yaşadıkları anlatılır.

Çocuğa verilen dinî eğitimin biçimi de bu dönem romanlarında tartışılan konulardan biridir. Çocuğa dinî öğelerin korkuyla değil, sevgiyle sunulması gerektiği anlatılır. Ancak genellikle çocuklar; cehennem, günah gibi kavramlarla korkutularak dinî konularda eğitime çalışılmaktadır. Elif Şafak, Pinhan romanında babaannesinden korkunç cehennem tasvirleri dinleyen bir çocuğun durumunu ele alır. Eserde babaannenin küçük çocuktan yükümlü olmadığı ibadetleri yapmasını beklemesi çocuk üzerinde baskı oluşturmaktadır. Aynı konunun Canbaz ve Adı Aylın romanlarında da ele alındığı görülür. Adı Aylın’de ise anne Nilüfer, girdiği bunalımdan dini inançlarıyla kurtulmaya çalışmış ve kızı Tayibe’yi de dinî kurallara göre yetiştirmeye başlamıştır. Ancak bu yaklaşım çocuğu zorlamış ve ruh sağlığını tehdit etmeye başlamıştır. Kısaca dinî eğitimin gerekli olduğu, ancak seçimleri çocuğa bırakmak gerektiği bu eserlerde vurgulanmıştır.

Tez çalışmasında çocuk kavramı altında değerlendirilen bir diğer konu ise çocuklar arasında ayırım yapmaktır. Anne ve babalar çocukları eşit oranda sevseler bile, çocuklar kendilerinin kardeşlerine oranla daha az sevildiklerini

hissedebilmektedirler. Ancak kimi zamanda anne ve babaların bilinçli ya da bilinçsiz olarak çocuklarını ayırdıkları görülür. Tutsaklar romanı bunun belirgin örneklerini taşıması bakımından önem taşır. Eserde görme engelli oğlunu diğer çocuklarından daha çok önemseyen anne, zamanla içine girdiği bunalımın da etkisiyle diğer çocuklarından giderek uzaklaşır. Bu durumdan Zinnur'un çok etkilendiği ve annesinin kendinden nefret ettiği yönünde bir düşünce geliştirdiği görülür. Aynı konu Adı Aylin, Sevdalinka, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri, İçimden Kuşlar Göçüyor, Emir Bey'in Kızları, Cadı Ağacı ve Mahrem romanlarında da ele alınır. Zaman zaman da aile içinde erkek çocuğun kız çocuğundan daha önemli görülmesi çocuklar arasında ayırım yapılmasına neden olmaktadır.

Türk edebiyatının en popüler konusu olan aşkın örnekleme oluşturan romanların tamamında değişik yönleriyle ele alınması da dikkat çekicidir. İnsanoğlunu çok meşgul eden, ancak bir türlü de sırrını bulamadığı bu konu örnekleme oluşturan romanlarda çözümlenmeye çalışılır. Romanlardan çıkarılan ortak düşünce aşkın dönüştürücü ve çözümlenemeyen bir ruh hâli olduğudur. Romanlarda aşkın hâlleri ve biçimleri ele alınır. Elde edilen verilerden ilkinde göre aşk sınır tanımayan bir nitelik taşır ve bunun sonucunda farklılıkların aşkı ortaya çıkar. Dil, din, millet, yaş, sınıf farkları insanların birbirlerini sevmelerine engel olmaz. Sevdalinka romanında Mirsada ile Petar ve Nimata ile Sırp sevgilisi Stefan arasındaki din farklılıkları, onların aşklarına engel olamamıştır. Pasifik Günlerinde ise farklı milletten iki kişinin aşkına yer verilir. Gece Derslerinde sınıf farklılığını işleyen bir aşk örneği ile karşılaşırken; Deli Zamanlar romanındaki Aypare- Maruf Bey, Hoşçakal Umut'ta ise Algüz ile Oruç arasında yaş farklarının olmasının aşka engel olamadığı vurgulanır. Aşkın bir başka biçimi ise vatan aşkıdır. Özellikle Millî Mücadele yıllarını anlatan Ağustos Başağı ve Cumhuriyet Türküsü romanlarında erkek kahramanların vatan aşkı ile bireysel aşkları arasında kaldıkları görülür. Vatan işgal altındayken kişisel duygulara önem vermenin doğru olmadığını düşünen kahramanlar sevdiklerinden de vazgeçememektedir. İlk aşk konusunun ise özellikle Bitmeyen Aşk romanında işlendiği görülür. Lise yıllarında sevdiği şair Sinan'ı unutamayan Nilgün, ömrü boyunca bu aşkın izlerini sürecektir, aşkına ulaşmasına

karşın mutlu olamayacaktır. Son olarak eşcinsel niteliği bulunan aşklara da Pinhan romanında Ateşoğlanı ile Pinhan ve Deryakeş ile Yorgaki arasındaki aşklardan hareketle yer verilir ve aşkın engel tanımayan yönü vurgulanır.

Yasak ve imkânsız aşklar ise tüm reddedilmişliklerine karşın varlıkların sürdürmekte direnmektedirler. Gece Dersleri, Emir Bey'in Kızları, Deli Zamanlar, Füreya, Sevdalinka ve Ölü Erkek Kuşlar romanlarında aşkın taraflarından biri evli olmasına karşın bir başkasına aşk beslemekte ve bu aşkı koşulları nedeniyle saklı gizli bir şekilde yaşamaktadır. Bu romanlardan özellikle Sevdalinka'da evli ve iki çocuk sahibi olan Nimeta uzun yıllar gazeteci arkadaşı Stefan ile yasak aşkı sürdürür ve roman boyunca Nimeta'nın azapları ve pişmanlıkları derinlemesine işlenir. Ancak eserlerin tamamında yasak aşkların sonunda ortaya çıktığı görülür. Bir başka reddedilmiş aşk biçimi ise imkansız aşklardır. Karanlığa Direnen Yıldız'da komşusunun kendinden yaşça büyük eşi İncenaz'a aşık olan Ferudun, Adı Aylin romanında kardeşinin sevdiği Willi'ye âşık olan Rahibe ve Kumral Ada Mavi Tuna romanında kardeşinin sevgilisi Ada'ya âşık olan Tuna uzun aşklarını uzun yıllar saklamak zorunda kalmışlardır. Bu aşklar karşılıksız olukları için de platonik bir şekilde yaşanmıştır. Ayrıca Pinhan, Pasifik Günleri ve İmparator Çay Bahçesi romanlarında aşklarını ilan eden, ancak karşılık görmeyen kahramanların durumları anlatılmıştır.

Çok az aşk, mutlu sona ulaşır. Bir ilişkiyi kurmak zaman ve emek ister. Ancak zamanla bireylerin birbirleri için uygun olmadıkları düşünceleri ya da dış nedenler onların ayrılmalarına neden olur. Ayrılık kişi için oldukça zor ve acı veren bir süreçtir. Aşk acısı konusunun özellikle Nazlı Eray'ın romanlarında yer aldığı görülür. Orphee, Uyku İstasyonu, Elyazması Rüyalar, Deniz Kenarında Pazartesi ve Örumceğin Kitabı romanlarında yazar ayrılık acısını farklı yönleriyle ele alır. Bu eserler dışında Bitmeyen aşk, İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri; İçimden Kuşlar Göçüyor, Kaf Dağının Ardında, Balık İzlerinin Sesi ve Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanlarında ayrılığın getirdiği yük yazarlar tarafından ele alınır. Balık İzlerinin Sesi romanında ayrılığın aşkın gücünü artırmak için gerekli olduğunun anlatılması ise farklı bir durumdur. Eserde Romain, sevgilisini aşkı

sonsuz kılmak adına bırakır. Çünkü Romain, sevgililerin bir arada olmasının eninde sonunda aşkı tüketeceğine inanılmaktadır.

Kurtuluş Savaşı döneminin Cumhuriyet Türküsü ve Ağustos Başağı romanlarında ele alındığı görülür. Bunun dışında Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yılları ile yeni Cumhuriyet'in kuruluş yıllarını anlatan Emir Bey'in Kızları, Bir Göçmen Kuştı O romanları ile Füreya romanı da döneme dair konulara yer veren diğer eserlerdir. Cumhuriyet Türküsü ile Ağustos Başağı'nda Millî Mücadele yıllarında halkın bir bütün hâlinde mücadeleye verdiği destek anlatılır. Ayrıca Anadolu insanının yoksulluk içindeki hayatına karşın, inançlı ve vatan sevgisi ile dolu olduğu da eserlerde vurgulanmaktadır. Ancak özellikle İstanbul'da yaşayan halkın Kuva-yı Milliye güçleri ile işgal güçleri arasında kaldığı görülür. Bunlardan bazıları işgal güçlerini desteklemekte ve giderek zenginleşmektedirler. Savaşın yarattığı bu yeni zenginler sınıfının Cumhuriyet Türküsü'nde Necmettin Rıza Bey ve kızı Bedriye çerçevesinde ele alındığı görülür. İşgal güçlerinin İstanbul'daki destekçileri olan bu kişilerin birden bire değişen yaşam koşulları Füreya ve Bir Göçmen Kuştı O romanlarında da ele alınır. Son olarak gayrî Müslimlerin de işgal güçlerinin İstanbul ve Anadolu'ya gelişleri ile birlikte tavır değiştirdikleri ve Türklere karşı küçümseyici davranışlarda buldukları da Ağustos Başağı'nda ele alınmış konulardandır.

Atatürkçülük konusu örneklemedeki kadın yazarların dikkatle ele aldıkları konulardan biridir. Bu kez konunun daha eleştirel bir bakış açısıyla sunulduğu görülür. İlk eleştiri Atatürk devrimleri konusundadır. Devrimlerin halkı ilerletmek, medenileştirmek adına yapıldığı ancak halka ulaşamadığı dile getirilir. Anadolu'da hâlen padişahın ülkeyi yönettiğini düşünen insanlar vardır. Bu durum devrimlerin üst tabaka tarafından hızla kabullenilip uygulanmasına karşın, halkın devrimlerden haberdar olmamasından kaynaklanır. Devrimlerin halk tarafından bilinmemesinin en önemli nedeni ise eğitimsizliktir. Emir Bey'in Kızları ve Bir Göçmen Kuştı O romanlarında Ayla Kutlu'nun bu konuyu önceleyerek işlediği dikkat çeker. Bir diğer eleştiri ise Atatürkçülük düşüncesinin yanlış anlaşılmasıdır. Atatürk'ün sürekli yüceltilerek tabulaştırıldığı ve statükocu bir zihniyetle ele alındığı dile getirilir. Bu

durumun Atatürkçülüğün araştırılıp değerlendirilmesine engel olduğu ve böylece özellikle genç neslin bu konuda kalıp bilgiler dışında bir şey öğrenemediği belirtilir. Atatürk'ün putlaştırılması ve tabulaştırılması, sorgulamayı ortadan kaldırdığı için tehlikelidir. Halbuki Atatürkçülüğün sorgulanarak öğrenilmesi ona daha çok bağlanılmasına sağlayacaktır. Bu konunun Viva La Muerte ve Romantik Bir Viyana Yazı romanında dile getirildiği görülür. Son eleştiri ise Cumhuriyet'in yönetici kademelerinedir. Atatürk'ün çevresinde bulunan paşaların olumsuz işlere imza attıkları ileri sürülür. Örneğin İsmet Paşa İstiklâl Mahkemelerindeki tavrından dolayı Emir Beyin Kızları romanında eleştirilir. Ayrıca “Dört Aliler” diye bilinen paşaların da olumsuz işler yaptıkları ileri sürülür. İstiklâl Mahkemelerinin zamanla amacının dışına çıktığı konusu Bir Göçmen Kuştı O romanında da ele alınır.

Atatürk devrimlerinden Lâtin alfabesinin kabulü ve dilde sadeleştirme çalışmalarının da bu dönem romanlarında eleştirildiği görülür. Bu eleştirilerin temelinde bu çalışmaların dile katkıdan çok zarar getirdiği ve dili yoksullaştırdığı tezi vardır. Füreya romanında Latin alfabesine geçiş süreci anlatılırken bunun iyi bir adım olduğu, ancak Osmanlıca ile yazılmış büyük bir mirasın da artık kullanılamayacağı anlatılır. Emir Bey'in Kızları romanında ise Güneş Dil Teorisi sağlam bir temele dayanmadığı için eleştiri konusu yapılır. Cumhuriyet Türküsü'nde dilde sadeleştirme çalışmalarında ölçü sorunu gündeme getirilerek bu konuda ileri gidilmesinin dili yoksullaştırdığı vurgulanır. Aynı konunun Viva La Muerte romanında da ele alındığı görülür. Sadeleştirme adına Arapça ve Farsça unsurların dilden atıldığı, bu kez de Batı kökenli kelimelerin ve kullanımların öz Türkçe iddiasıyla dile katıldığı iddia edilir. Son olarak Kaf Dağının Ardında romanında da Türk Dil Kurumu gerçekten uzak çalışmalar yapmakla suçlanır. Kısacası dilde bir yenilenme dönemine gidilmesi yararlı olmuş, ancak ölçü bir türlü belirlenemediği için dil yoksullaştırılmıştır.

Osmanlı İmparatorluğunun çöküş yılları Ağustos Başağı romanında ele alınır. bunun yanı sıra Emir Beyin Kızları romanında Osmanlı yönetimi, halkı sadece savaş ve vergi dönemlerinde hatırladığı için eleştirilir. Yine Bir Göçmen Kuştı O romanında halkın kendini yüzyıllardır unutan Osmanlı yönetiminden

memnuniyetsizliği dile getirilir. Son olarak ise Cumhuriyet Türküsü romanında yöneticilerin ülkeyi iyi yönetememesi nedeniyle halkın sıkıntı çektiği anlatılır. Bu eserlerde halkın bulunduğu noktadan Osmanlı yönetiminin iyi bir imaja sahip olmadığı anlatılmaktadır. Bu konudaki bir diğer başlık ise Osmanlı mirasının reddedilmesine yönelik eleştirilerdir. Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni bir devlet kurma amacındaki yöneticiler Osmanlı kültüründen ziyade İslamiyet öncesi Türk kültüründen beslenme yoluna gitmişlerdir. Bu durum Viva la Muerte romanında ele alınır. Cumhuriyetin ilanından hemen sonra başlatılan dil, tarih ve kültüre yönelik çalışmalarda Osmanlı birikiminden yararlanılmaması Cumhuriyet Türküsü romanında eleştirilir. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ise Osmanlı tarihinin çarpıtılarak ve olumsuzlanarak yazılmasının Osmanlı'ya karşı yapılmış büyük bir haksızlık olduğu dile getirilir. Cumhuriyet'in Osmanlı İmparatorluğu ile barışması çok daha iyi sonuçlar verecektir.

Cumhuriyetin temel amacının Batılı anlayışa sahip gençler yetiştirmek olduğu Adı Aylın romanında yer alır. Çünkü ancak bu gençler aracılığı ile cumhuriyet devrimleri yaygınlaşacak ve kalıcı olacaktır. Ancak cumhuriyet ve getirdiği yenilikler her kesim tarafından ilgiyle karşılanmamış, kimi kesimler bu gelişim sürecine kapalı ya da mesafeli kalmışlardır. Adı Aylın ve Füreya romanlarında bu durumun dile getirildiği görülür. Emir Bey'in Kızları romanında ise cumhuriyet yönetimi muhalefete izin vermediği için eleştirilir. Tutsaklar romanında cumhuriyet mirasına sahip çıkma konusunda her kesimin istekli olmadığı anlatılır. Islak Güneş ve Cumhuriyet Türküsü romanlarında ise cumhuriyet ideolojisinin henüz halk tabanına yayılmadığı anlatılır. Bu eserlerde cumhuriyet ve onun getirdiği değişikliklerin toplumun farklı kesimlerince farklı algılandığı görülür. Bu tepkilere bağlı olarak kimi kesimler cumhuriyet düşüncesine kucak açmış kimileri ise bu değişikliğe kapalı kalmayı tercih etmiştir. Bu konuda yönetsel bazı hataların da etkisi vardır.

Örnekleme oluşturan romanlarda en çok işlenen konulardan biri de Türk aydınının durumudur. Yazarlar bir taraftan aydına eleştiriler getirirken diğer taraftan onun sorunlarını belirlemeye çalışırlar. Aydınla yöneltilen ilk eleştiri batılılaşma

konusundaki aldığı tavizsiz tutumdur. Türkiye’de Batılılaşmanın aydın kitle tarafından olmazsa olmaz bir sistem olarak dayatılmasına karşı çıkılır. Aydının batılılaşmaya bu kadar bağlı oluşu onu kendi tarihinden uzaklaştırmıştır. Atlıkarınca romanında ise aydın kitle batılılaşma konusundaki yöntemsizliği nedeniyle eleştiri konusu edilir. Alatlı, Viva la Muerte, OK. Musti Türkiye Tamam ve Valla Kurda Yedirdin Beni romanlarında Türk aydınını kıyasıya eleştirir. Onun eleştirisinin temelini aydının Batılılaşmayı pompalayan bir araç haline gelmesi oluşturur. Alatlı, aydın kitlenin Batıyı yücelten tavrının halk için olumsuz olduğunu vurgular. Aynı konu Karanlığa Direnen Yıldız romanında da ele alınır. Bir diğer eleştiri konusu ise aydın din karşısındaki çelişkili tutumudur. Alatlı Viva la Muerte’de Türk aydınını İslamiyet’i tanımadan külliye reddediği için eleştirir.

Bir başka eleştiri konusu ise aydın kitle arasındaki kutuplaşmalardır. Bu konunun özellikle Karanlığa Direnen Yıldız romanında ele alındığı görülür. Eserde sağ ve sol görüşlü aydınlar, kendi içlerinde gruplaştıkları, diğer grupla iletişim kurmadıkları ve onların görüşlerinden yararlanmadıkları için eleştirilir. Aynı zamanda bu gruplar birbirlerine yaşama hakkı tanımadıkları için de eleştiri konusu yapılırlar. Aynı konunun Üç Beş Kişi ve Valla Kurda Yedirdin Beni romanında işlendiği görülür. Alatlı eserinde aydın despotik tutumunun hatalı olduğunu belirtir. “Ben ne söylüyorsam doğru, neyi eleştiriyorsam yanlıştır”, mantığının ülkeye zarar verdiği dile getirilir. Aydınlar yöneltilecek bir diğer eleştiri ise aydın kesimin kendini yenilememesidir. Okuma, yazma, araştırma, inceleme çalışmaları aydınlar arasında rağbet görmemekte, yapıyorsa da güdümlü olarak yapılmaktadır. Kaf Dağının Ardında romanında aydınlar kalıplarla düşündükleri ve şekilci oldukları için eleştirilirler. Viva la Muerte’de ise Türk aydınının eleştirel düşünmeden uzak olduğu ve yabancı yayınları takip edemediği anlatılır. Aydınlar harekete geçemedikleri ve eylemsiz kaldıkları için de eleştirilmişlerdir. Kaf Dağının Ardında romanında Türk aydınının sadece konuştuğu, somuta dönük işlerden kaçındığı anlatılır. Ayrıca aydınlar, Kaf Dağının Ardında tutarsız oldukları için bir kez daha eleştiriye uğrarlar. Aydın kitle dün kınadığını bugün baş tacı etmekte, bugün baş tacı olan yarın yerle yeksân edilmektedir. Eserlerde aydınların sorunları da ele alınır. Bu sorunlardan ilki devlet tarafından aydına uygulanan kısımdır. Canbaz romanında özellikle ihtilâl

dönemlerinde aydınların tutuklandığı ve baskı gördüğü anlatılır. Kadere Karşı Koy A.Ş. ve Emir Beyin Kızları romanında devletin aydın kitleden yararlanma yoluna gitmediği ve aydına karşı kadir bilmezlik içinde bulunduğu anlatılır. Balık İzlerinin Sesi romanında ise aydının anlaşılacağı için yalnız bırakıldığı anlatılır. Aydın muhalif yapısı nedeniyle de ne halkla ne de yönetimle uyuşmamaktadır.

Aydın kitle ile halk arasındaki asıl çatışma aydınların halka dayanmayan, halktan uzak ve halkın uyum sağlayamayacağı çözüm önerileri üretmelerinden ve bu çözümleri dayatmalarından kaynaklanmaktadır. Batılılaşma bunun en çarpıcı örneğidir. Kadere Karşı Koy A. Ş. ve Cadı Ağacı romanlarında halk temeline dayanmayan tüm kalkınma hamlelerinin başarısız olacağı dile getirilir. Deli Zamanlar romanında da aydın kitle ile halk arasındaki uyuşmazlık ve kopukluk dile getirilir. Aynı konunun Romantik Bir Viyana Yazı, Üç Beş Kişi ve Alatlı'nın tüm romanlarında ele alındığı görülür. Alatlı Valla Kurda Yedirdin Beni romanında aydın kitleyi halk değerlerine, dolayısıyla kendi değerlerine sırt dönmekle suçlar. Canbaz romanında aydın kitlenin sol görüşü benimsemesine karşın, halkın muhafazakâr olduğu ve bu farkın halk ile aydını ortak bir paydada buluşturmaktan alıkoyduğu anlatır. Atlıkarınca romanında aydın, halkın gerçeklerine uzak, hayalî fikirler ileri sürmekle Karanlığa Direnen Yıldız romanında ise Anadolu'yu tanımamakla suçlanır. Ancak aydınlar İstanbul'dan Ankara'dan taşraya gelişme plânları sunmaktan ve halkı cahil oldukları için eleştirmekten geri durmamaktadırlar.

Aydın konusu ile ilgili son başlık ise aydın kitlenin bıkkınlığı ve boş vermişliğidir. Ağaoğlu, Üç Beş Kişi romanında aydının bu ruh hâlinde olmasını üç askerî darbe gören ve darbe ortamında tutuklanan aydının yılgınlığına bağlar. Ayrıca aydınlar üzerinde yürütülen kısıtlayıcı davranışlar da onların içe kapanmasına neden olmuştur. Yine aynı romanda aydınların ortak bir paydada buluşamamalarının da onları umutsuzluğa düşürdüğü anlatılır. Boş konuşmalar, çözüm üretmeyen söylemler aydını bunaltmıştır. Yaz Sonu romanında da aydının içe kapanmaya olan meykinden söz edilir ve bu durumun tehlikeli olduğu vurgulanır. Son olarak ise Emir Bey'in Kızları romanında özellikle Anadolu'ya giden aydınların ve yöneticilerin idealizmden uzak, karamsar ruh hâlleri incelenmeye çalışılır. Halkla bu kadar

yakınlaşan aydın için de Anadolu'nun bir hayal kırıklığı olduğu vurgulanır. Yüzyıllardır ihmal edilmiş halkın cehaleti ve imkânsızlıkları aydınları umutsuzluğa sürüklemiştir.

Toplumsal baskı konusu bu dönemde eleştirel bir anlayışla ele alınmış bir başka konudur. Birey toplumla uzlaşmasa da onun kurallarına uymak zorunda kalır. Aksi takdirde dışlanma ve beraberinde yabancılaşma mekanizmaları devreye girmektedir. Mahrem ve Bitmeyen Aşk romanlarında toplumun kendi kurallarına uymayan ilişkileri yadırgadığı görülür. Bu nedenle bir çok çiftin “normal” olmayan ilişkileri ayrılıkla noktalanmak zorunda kalır. Sonuçta toplumla başa çıkmak oldukça zordur. Bireyin karşısında binlerce yıllık bir geleneğe sahip toplumsal kurallar vardır. Aynı konunun Balık İzlerinin Sesi romanında daha derin olarak ele alındığı görülür. Toplumun “anormal” kabul ettiği bireyleri “normal”leştirmek için baskı ve güç kullandığı anlatılır. Bu durum aslında bireyin sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Hoşça Kal Umut ve yine Balık İzlerinin Sesi'nde ise bireyin bir toplum içine doğduğu ve ona mecbur olduğu dile getirilir. Bu mecburiyete karşı gelenler, uyumsuz görüldükleri için dışlanır. Toplumsal baskı konusunun bu açıdan Cadı Ağacı romanında da ele alındığı görülür.

Birey olmanın ilk şartı özgür olabilmektir. Ancak toplum içindeki pek çok insanın böyle bir talebi olmadığı görülür. İnsanlar gündelik yaşamın akışı içinde topluma uygun bir yaşam sürerler. Atlıkarınca romanında birey olmaya çalışan Ressam Nilgün Ay'ın Allah inancına yönelmesiyle bu sürecin farkına vardığı anlatılır. Aynı durum Kaf Dağının Ardında romanındaki Mevsim için de geçerlidir. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında ise kurumların birey olma yolundaki en büyük engellerden biri olduğu vurgulanır. Kurumlar iyi vatandaşlarla iletişim kurmak isterler ki vatandaş kavramı birey olmaktan farklıdır. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ise bireyin kendisiyle yüzleşmesinin acı olduğu, ancak birey olabilmek için bunun gerekli olduğu da hatırlatılır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında ise insanın bilinç düzeyi arttıkça kendinin farkına daha çok vardığı ve birey olduğu anlatılır. Cadı Ağacı'nda Doktor Nilüfer'in, Hoşça Kal Umut romanında ise siyasal suçtan uzun yıllar içeride kalan ve

toplumdan uzaklaşan Oruç'un kendini bulma mücadelesi anlatılır. OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında birey olabilmek için kişinin putlarını yıkması ve kendini sorgulaması gerektiği vurgulanır. Balık İzlerinin Sesi'nde insanların maddi hedefler içindeki doyumsuz hallerinin onları birey olmaktan uzaklaştırdığı anlatılır. Aynı romanda birey olmak için mahremiyet kavramına sahip olmak gerektiği de anlatılır. Buna göre her bireyin hiç kimsesinin giremediği soyut bir alanı olmalı ve birey başkalarının mahremiyet alanlarına da saygı göstermelidir. Uyku İstasyonu, Canbaz ve İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanlarında ise sevgi kavramı ve insan için gerekliliği anlatılır.

Yabancılaşma günümüz insanın en tehlikeli sorunlarından biridir. Tehlikeli olması insanların yabancılaşmanın farkında olmamasından kaynaklanmaktadır. Çağımızda bir çok insan, önce toplumun değerlerine sonra da kendisine hızla yabancılaşmaktadır. Yabancılaşma sorununun Alatlî tarafından sıkça işlendiği gözlenir. Alatlî üç askeri darbe gören Türk toplumun sosyal bir travma geçirdiğini ve ihtilâl sürecinin etkilerini yok saydıklarını anlatmaktadır. Özellikle Viva la Muerte toplumsal yabancılaşmanın en çok işlendiği eserlerden biridir. Aynı konunun Yaz Sonu romanında da değerlendirildiği görülür. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ise toplumsal değerlerdeki çözümlenin yabancılaşmayı hızlandırdığı anlatılır. Eskiden toplumun doğru davranışlar sergilemeyen kişilere karşı kullandığı kınama, dışlama gibi tepkilerin ortadan kalması herkesin istediğini yaptığı bir toplumsal yapı oluşturmuştur. Alatlî bu açıdan şikâyetçi olunan toplumsal baskının aslında çok da kötü bir mekanizma olmadığını savunur. Modern dünyanın getirdiği hız, bireysellik gibi kavramlar da toplumsal yabancılaşmayı tetikleyen unsurlardandır. Hilâl Görününce romanında ise Rusya'nın Kırım'da yürüttüğü asimilasyon çalışmalarının başarılı olduğu ve Kırım toplumunun hızla yabancılaştığı anlatılır. Yabancılaşmanın bir başka biçimi ise bireysel yabancılaşmadır. Alatlî Viva la Muerte'de modern dünyanın bir getirisi olan "pazar ahlâkının" bireysel yabancılaşmayı etkilediğini belirtir. Alatlî'ye göre bireyler kendilerine yeni putlar inşa etmişler ve onlara tapınmaya başlamışlardır. Bu putların başında para ve teknoloji gelmektedir. Ruh Üşümesi'nde de aynı konuya değinilerek yeni insan modelinin kariyer, para gibi bir çok hedefinin olduğu ve bu hedeflere kilitlenen insanların çevrelerine ve kendi öz

değerlerine yabancılaştıkları anlatılır. Tutsaklar romanında da konu aynı bağlamda ele alınır. Çırpıntılar romanında ise yabancı bir kültür içinde yaşayan insanların daha hızlı yabancılaştıkları anlatılır. Son olarak Alatlı doğudaki halkın da hızlı bir yabancılaşma içinde olduğunu anlatır. Doğu kökenli insanların kendilerine örnek olarak Amerika'yı seçmeleri bunun bir göstergesi olarak yorumlanır.

Teknolojinin şekillendirdiği modern dünya insan için hem olanaklar sağlayan hem de insanoğlunu bunalan bir yapıdır. Modern dünyanın en temel niteliği hızdır. Her şeyin büyük bir hızla değişmesi ve insanların bunlara yetişmeye çalışması yaşlı insanlara garip görünmektedir. Bu durum Orphee romanında işlenir. Romantik Bir Viyana Yazı'nda da hızla değişen ve değersizleşen bir dünya düzeninden bahsedilir. Bir Cinayet Romanı'nda sürekli rutin bir çalışma hayatı içinde dönüp duran insanların ruh sağlığının giderek bozulduğu anlatılır. Yaz Sonu romanında modern dünyanın insanı robotlaştırdığı, Ölü Erkek Kuşlar'da ise bu durumun bireyi bunalttığı ve sıkıştırdığı anlatılır. Sonuncu Sonbahar'da hızla her şeyin tüketildiği modern dünyada insanın giderek doyumsuzlaştığı ve hiçbir şeyden memnun olmadığı anlatılır. Romantik Bir Viyana Yazı'nda hızlı, değersiz, rutin, bunalım yaratan bu dünyadan insanların kaçmak istedikleri ve geçmişe özlem duydukları dile getirilir. Modern dünyanın olumsuz yönlerinin Bitmeyen Aşk ve Çırpıntılar romanlarında da ele alındığı görülür.

Modern çağın en büyük getirilerinin başında teknoloji gelir. Teknoloji yaratıcılığı ve düş gücünü engellediği için Balık İzlerinin Sesi romanında eleştirilir. İnsanlar zahmetsizce yapacakları tüm işleri makineler yardımıyla birkaç tuşa basarak halletmektedirler. Bu durum insanı tembelliğe ve körleşmeye sürüklemektedir. Teknoloji konusunun ele alındığı bir başka eser ise Viva la Muerte'dir. Romanda teknolojiye tapınma kavramından yola çıkılarak günümüz insanının sahip olduğu makinelere insanlardan çok değer verdiği, zamanını onlarla geçirdiği ve bir süre sonra bu durumun insanın makinenin kulu hâline gelmesine neden olduğu anlatılır. Teknoloji insan için artık bir din halini almış ve insanlar bu yeni modern inanca bağlanmışlardır. Makine köleliği insanî ilişkileri azaltmakta, sosyal ve bireysel değerler üzerinde de büyük yıkımlara neden olmaktadır. Bu durum makineye uzak,

makine kullanmayı bilmeyen insanların sistem dışında kalmasına neden olmaktadır. Bu tip insanlar ise makineyi kullanabilenlerden medet ummakta ve onların kölesi hâline gelmektedir. Bu zincirleme bozulma, büyük ölçekte toplumsal yaşam üzerinde ciddi sorunlar yaratmaktadır.

Modern yaşam insana kolaylık, hız, çeşitlilik gibi bir çok imkan sağlamasına karşın onu yalnızlaştırmıştır. Bireyin zamanını diğer insanlarla değil de makinelerle geçirmesi onu insanî sıcaklıktan yoksun bırakmıştır. Artık insanlar apartman dairelerinde televizyon, bilgisayar ve internet arasında yalnız bir yaşam sürmektedirler. Bu durum pek çok insan tarafından fark edilmese de Mahrem romanında özellikle erkeklerin yalnızlıktan korktukları anlatılır. İmparator Çay Bahçesi'nde ise kadın kahramanın kumar makinelerine olan bağlılığı, onu dış dünyadan yalıtmış ve yalnızlaştırmıştır. Paranın tek amaç haline geldiği çağımızda insanlar bu hedefe ulaşabilmek içinde sürekli çalışmakta ve birbirlerine ayıracak zaman bulamamaktadırlar. Bunun dışında toplumun normal kabul etmediği bireyleri dışlaması onların yalnızlaşmasına yol açar. Bu durum Balık İzlerinin Sesi romanında ele alınır. Yıldızlar Mektup Yazar romanında ise insanların birbirlerini anlamamak için direndikleri, ortaya çıkan iletişimsizlik nedeniyle insanların giderek çevreden uzaklaştıkları ve yalnızlaştıkları anlatılır.

Bir de kalabalıklar içindeki yalnızlık hâli vardır ki belki de bu en tehlikeli yalnızlık biçimidir. Cadı Ağacı, Çırpıntılar, Yaz Sonu, romanlarında aileleri, akrabaları, iş arkadaşları ve toplum içindeki insanların kendilerini yalnız hissetmeleri ele alınır. Diğer insanlarla ortak bir noktada buluşamayan bu insanlar, kalabalık içinde olmalarına karşın kendilerini yalnız hissederler. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ise “tercih edilmiş yalnızlık” tan bahsedilir. Birey bilinçli olarak yalnız kalmak isteyebilir ve çevredekilerden bu görüşüne saygı duymalarını bekler. Ancak romanlar yalnızlığın insanı besleyen, onu daha yaratıcı kılan bir hâl olmasına karşın, insan için istenmeyen bir durum olduğu da anlatılır. Çünkü insanoğlu için yalnızlığa alışmak zordur.

Modern dünyanın insan üzerindeki olumsuz etkilerinden biri de tüketimi amaç hâline getirmesidir. Artık tüketim ihtiyaçların karşılanması için girişilen bir eylem değil, bir amaçtır. İnsan ihtiyacı olsun olmasın sürekli bir şeyler almakta, aldığı anda onu unutarak başka bir şeyi almaya yönelmektedir. Tüketim toplumunda herhangi bir nesne alındığı, ulaşıldığı anda değersizleşmekte ve insan hemen kendisine tüketilecek yeni bir hedef seçmektedir. Bu durum sadece maddi kavramlar için geçerli değildir; aşk evlilik, toplumsal değerler de hızla tüketilmektedir. Bu durumu *Alatlı Viva la Muerte* romanında patolojik bir durum olarak değerlendirmektedir. *Romantik Bir Viyana Yazı*'nda ise tüketim çılgınlığı konusunda Amerika'nın kışkırtıcı bir rol üstlendiği görülür. Artık yemek bile kültürün bir parçası olmaktan çıkmış, aynı lezzetteki ve türdeki yemekler plastik kaplarda tüketilmeye başlanmıştır. Toplumsal değerlerin de hızla tüketilmesi değersizleşmeyi beraberinde getirmiştir. Aynı konunun *Uyku İstasyonu ve İçimden Kuşlar Göçüyor* romanında da eleştirel bir dille ele alındığı görülür. *İçimden Kuşlar Göçüyor* da kadın için fiziksel güzelliğin nihai amaç haline getirilmesinin kadını kozmetik ve giyim dünyasının yenilmez bir tüketicisi haline getirdiği görülür. Kadınlar için zekâ, olgunluk, hamarat olmak gibi kavramlar değersizleşmiştir. Tek amaç güzel olmaktır. Son olarak *Bitmeyen Aşk* ve *Atlıkarınca* romanlarında ise medya ve reklam dünyasının tüketim toplumu yaratılmasında ciddi payları olduğu anlatılır. *Bitmeyen Aşk*'ta insanların bağımlı dizi izleyicileri haline getirilmesinin sanat ortamını olumsuz etkilediği anlatılır.

Küreselleşme çağımızı şekillendiren en önemli harekettir. Küreselleşme bu dönem romanlarında farklılıkları yok ettiği ve her şeyi "aynılaştırdığı" gerekçesiyle eleştirilir. Aslında bu durumda tüketim patolojisinin de etkisi vardır. Zaten bu iki kavramı birbirinden ayrı düşünme de olası değildir. *Romantik Bir Viyana Yazı*'nda kültürel farklılıkların yok olduğu, çeşitliliğin yerini aynılığın aldığı belirtilir. Küreselleşmenin toplumsal ölçekteki olumsuz yönlerinden biri de "tepkisizliğe" yol açmasıdır. Küreselleşme hız anlamına da geldiği için insanlar her şeye kolayca alışmakta, tuhaf, garip bulma dürtülerini kaybetmektedirler. Bir şeye alışmak için eski bir alışkanlığı, tanıdık bir değeri unutmak gerekir. Küreselleşme getirdiği bir çok değerle eski değerlerin, geleneklerin, alışkanlıkların yok olmasına da neden

olmuştur. Bu durum beraberinde aidiyet duygusunun yıkımına neden olmaktadır. Dünyada her yerde her şeye hemen ulaşabilmek ve karşılaşabilmek insanların bir kültüre, yere, millete ait olmadıkları hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Kısacası, küreselleşme, yabancılaşıma ve tüketim patolojisi birbirleriyle ilişkili üç kavramdır ve günümüz dünyasını bu üç kavram şekillendirmektedir.

Özgürlük bireyin temel özelliklerinden biridir ve birey için bir ihtiyaçtır. Ancak bireyin özgürlüğün bir ihtiyaç olduğunu fark etmesi ve bunu hissetmesi için belirli bir bilinç düzeyine ulaşmış olması şarttır. Mavi Ada Kumral Tuna romanında düşünme ve düşündüklerini ifade etme konusunda hâlâ yasal bazı sıkıntıların olduğundan bahsedilir ve Nazım Hikmet örneğine yer verilir. Hilal Görününce romanında ise toplumsal özgürlük kavramından bahsedilir. Rusların işgali altında olan Kırım Türkleri özgürlüklerini kazanmak için uğraş vermektedirler. Aynı konu Emir Beyin Kızları romanında da işlenerek cumhuriyetin ilk yıllarında vatan özgürlüğü için çalışmanın o dönem insanını bireysel özgürlüklerinden uzaklaştırdığı anlatılır. Aynı konu Valla Kurda Yedirdin Beni romanında da ele alınır. Eserde toplumsal özgürlüğün baskın olması nedeniyle bireysel özgürlük kavramının gözden kaçırıldığına dikkat çekilir. Karanlığa Direnen Yıldız'da ise ihtilâl dönemlerindeki özgürlük isteklerinden hareketle özgürlüğün slogancı bir zihniyetle ele alınmasının hatalı olduğu anlatılır. Özgürlüğü tesis edecek olanların kurumlar değil, insanlar olduğu vurgulanır.

Birey ve toplum konusunda ele alınan diğer iki başlık ise dostluk ve engelli olmak kavramlarıdır. Dostluk kavramı Balık İzlerinin Sesi romanında ele alınmış ve bir insanın gerçek bir dostla karşılaşma olasılığının oldukça düşük olduğu hatırlatılmıştır. Bu nedenle insanların dostlarını el üstünde tutmaları gerektiği anlatılmıştır. Engelli olmak sorunu ise Tutsaklar romanındaki görme engelli Süha'dan yola çıkılarak anlatılır. Toplumda engelli olmanın zorlukları, insanların engellilik konusunda akılcı çözümler üretmek yerine, merhamet ürettikleri ve bunun da hiçbir sorunu çözmediği anlatılır.

Boşanma oranının günümüzde giderek arttığı görülmektedir. Boşanma hem bir bitiş hem de yeni bir başlangıç noktası olduğu için önemlidir. Ancak boşanmanın, boşanan bireyler için kesin bir ayrılık ihbarı taşımadığı da görülür. Atlıkarınca, Yaz Sonu ve Ölü Erkek Kuşlar romanlarında boşanan çiftlerin daha sonra görüşmeye devam ettikleri, birbirlerinden kopamadıkları anlatılır. Ayrıca kadın için boşanmadan sonra yeni bir hayata başlamanın erkeğe oranla daha zor olduğu Ölü Erkek Kuşlar romanında dile getirilir. Boşanma sürecinde çocuklardan ayrılmanın kadın için daha zor olduğu, genelde çocukların anne tarafından alındığı dile getirilir. Deli Zamanlar ve Üç Beş Kişi romanlarında ise kadınların toplumdaki “dul kadın” algısından çekindikleri için boşanmak istemedikleri ve nikâhı bir kalkan olarak gördüklerine değinilir. Ayrıca Üç Beş Kişi romanında ailelerin de çocuklarının boşanmalarına karşı çıktıkları, ne olursa olsun evliliklerini devam ettirmelerini istedikleri anlatılır. Kadınların boşanma kararı almadan önce boşanma sonrasındaki maddî ve manevî güçlükleri görerek uzun bir “bekleme ve karar süreci” geçirdiklerine Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında yer verilir. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında ise ihtilâl yıllarındaki sıkıntılar nedeniyle de boşanmaların gerçekleştiği anlatılır. Boşanma konusuna Mahrem ve Valla Kurda Yedirdin Beni romanlarında da yer verilir.

Boşanma sürecinden çocuklar, yetişkin insanlara oranla daha çok etkilenmektedirler. Anne baba ayrılığı nedeniyle anne ya da babalarıyla yaşamak zorunda kalan çocuklar için ebeveynlerinin birinden ayrı kalmak zordur. Bu durum çocuklar da huzursuzluk ve yalnızlık duygusu yaratmaktadır. Bu durum Canbaz romanında ele alınır. Bir Cinayet Romanında ise anne veya babaları ile uzun süre görüşmeyen çocukların onlara karşı tepki ve soğukluk duydukları ve bu durumun her görüşmede hissedildiği dile getirilir. Anne ya da babanın kendisini ihmal ettiğini, düşünmediğini sanan çocuk için ona yeniden sevgi duymak oldukça zordur. Bu dönem romanları içinde boşanmanın çocuklar üzerindeki etkilerine en geniş yer veren roman İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri'dir. Eserde boşanmanın çocuklar üzerinde ihanet etkisi yarattığına ve çocukların güven duygularına zarar verdiğine dikkat çekilir. Çocuklar anne ve babalarını kendilerini yarı yolda bıraktıkları için suçlarlar. Aynı eserde bu durum nedeniyle çocukların

anne ve baba imajlarının da zedelendiği anlatılır. Aynı konu İçimden Kuşlar Göçüyor romanında da ele alınır. Boşanmış aile çocuklarının diğerlerine göre daha hırçın ve doyumsuz olduğu ise Üç Beş Kişi romanında dile getirilir. Çocuklar mutsuzlularını çevreye böyle belirtmektedirler. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında ise boşanmış aile çocuklarının anne ve babaları arasında bir denge kurmakta zorlandıkları anlatılır. Bu konudaki en büyük sorunlardan biri de anne baba arasında gidip gelen çocukların eğitimi sorunudur. Anne ve babaların farklı uygulamaları çocukların kafasını karıştırmaktadır. Boşanmış ailede çocuklarının durumunun ayrıca Yaz Sonu, Tutsaklar ve Ölü Erkek Kuşlar romanlarında da ele alındığı görülür.

Cinsellik konusu 1980-2000 döneminde kadın yazarların dikkatle ele aldıkları ve önemsedikleri konulardan biridir. Yıllardır erkek yazarlar tarafından anlatılmış olan cinsellik kavramı bu kez de kadınların kaleminden ele alınır. Eserlerden çıkan genel sonuç cinselliğin bir erkek eylem alanı olarak algılandığı ve bu durumun kadınları rahatsız ettiği yönündedir. Cinsellik ana başlığı altında ele alınan konulardan ilki cinsel uyumsuzluktur. Bu konu Şehrin Aynaları, Bitmeyen Aşk ve Üç Beş Kişi romanlarında ele alınmıştır. Eserlerde kişilik uyumsuzluğu yaşayan çiftlerin cinsel yaşamda da uyumsuz ve mutsuz oldukları anlatılır. Cinsel açıdan mutlu olmak isteyen bireylerin genellikle başka kişilerle cinsel birliktelik kurdukları da anlatılır.

Cinsellik konusundaki tüm kararların erkek tarafından alınması, kadınların istemedikleri cinsel birliktelikleri zorlanması konusunun da Yaz Sonu ve Kadın Destanı romanların da ele alındığı görülür. Cinsel birlikteliklerin iki tarafın da isteğiyle gerçekleşmesi gerektiği, ancak kadının bu konuda genellikle önemsenmediği bu eserlerde dile getirilir. Cinsellik konusunda öne çıkan ikinci alt başlık ise cinselliğin aşkın bir bileşeni olduğudur. Aşkın, sevginin olmadığı, sadece bedensel haz için yapılan cinsel eylemlerin bireyleri mutlu etmeyeceği Bitmeyen Aşk ve İçimden Kuşlar Göçüyor romanlarında dile getirilir. Aşkın cinselliği de kapsadığı ancak cinsellik ile aşkın aynı kavramlar olmadığı romanlarda sıkça işlenir. Bireylerin zaman zaman karşıdaki kişiye cinsel çekim mi yoksa aşk mı hissettikleri konusunda çelişkide kalmaları Atlıkarınca romanında ele alınır. Cinselliğin sadece hazza

indirgenmesinin cinselliği tükettiği ve bunalım insanların cinselliği bir çıkış olarak kullandıklarına ise Kumral Ada Mavi Tuna, Emir Beyin Kızları, Ölü Erkek Kuşlar ve Viva La Muerte romanlarında yer verilir. Toplumsal yaşamın da cinsel yaşamı etkilediği bilinen bir gerçektir. Adalet Ağaoğlu'nun Ruh Üşümesi romanında cinselliğin toplumsal yaşamdan nasıl etkilendiği gözler önüne serilir. Romanda öncelikle alt tabaka ile üst tabaka arasındaki cinsel algı farklılığı ortaya konulur. Toplumda daha çok baskı gören alt tabakanın cinselliği sadece haz boyutunda algıladığına dikkat çekilir. Bu ise yaşamın bir çok alanından maddi ve sosyal koşullarla zevk alamayan insanların sadece bu alanı bir zevk alanı olarak kullabilmelerinden kaynaklanmaktadır. Romanda ele alınan diğer nokta ise üç ihtilâl yaşayan Türk insanının hayatının tüm alanlarının olduğu gibi cinsel yaşamının da bu durumdan olumsuz etkilenmesidir. Eserde yakınları tutukevlerinde bulunan, işkence gören insanların da dışarıda bir nevi tutukluluk hâli yaşadıkları anlatılır.

Kadın ve cinsellik konusunda ise kadının cinsellikteki yeri sorgulanmaktadır. Buna göre kadın yazarlar kadının cinsel alanda pasif olduğunu ve nesne konumuna indirgenildiğini anlatmaktadırlar. Bu durum, bu alanın erkeğe ait bir alan olduğuna dair algı ile ilgilidir. Berci Kristin Çöp Masalları'nda erkeklerin cinsel hazzın sadece erkeklere ait bir his olduğunu belirttikleri anlatılır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında ise kadının her alanda eşitlik kazanabileceği, bir tek cinsel alanda erkeklerle eşitlenemeyeceği dile getirilir. Erkek egemen dünya bu eşitliğe karşıdır. Bir Göçmen Kuştu O romanında ise cinselliğin erkekler için övünülecek bir durum olmasına karşın, kadınlar için bir utanma alanı olduğuna dikkat çekilir. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında da cinsellikte kadının görevinin pasiflik olduğu, toplumun bunu benimsetmeye çalıştığı anlatılır. Viva la Muerte romanında ise kadının eşi, sevgilisi tarafından hayat arkadaşı olamaktan ziyade arzu ve zevk nesnesi olarak görüldüğü anlatılır.

Kadın ve cinsellik konusundaki dikkate değer diğer bir nokta ise cinsel alanda pasif kalmak istemeyen kadınların dışlanmasıdır. Eserlerde cinsellik konusunda özgürce hareket eden kadınların sadece erkekler tarafından değil, diğer kadınlar tarafından da dışlandığı anlatılır. Üç Beş Kişi romanında ise kadının cinsel

özgürlüğünü savunan kadın aydınların bile bu özgürlüğü sağlayamadıklarından yakınıdır. OK. Musti Türkiye Tamamdır romanında da erkeklerin cinsel özgürlüğü destekledikleri, bunun nedenin ise erkeklerin böylece daha rahat bir cinsel yaşama ulaşmaları olduğu belirtilir.

Ülkemizdeki önemli sorunlardan biri de cinsel eğitim eksikliğidir. Bu konuda devlet kurumları tarafından herhangi bir çalışma yapılmamakta, bireyler çevreden duydukları yoluyla cinselliği öğrenmeye çalışmaktadırlar. Bu durum ortaya bir çok sorunun çıkmasına neden olmaktadır. Cinsellik toplumda örtük ancak etkin bir güçtür. Cinselliğin doğrudan konuşulan bir konu olmamasına karşın dil başta olmak üzere toplumsal yaşamın bir çok alanına cinsellik metaforları yansımış durumdadır. Yaz Sonu romanında eğitim hakkı kazanan kadınlar üzerinde cinsel baskının daha ağır olduğu anlatılır. Kamusal alana çıkmış kadın bir tehlike olarak görüldüğünden kadınlardan her alanda davranışlarını denetlemeleri istenir. Bu durum kız öğrencilerin erkekleri korkulacak, ürkülecek varlıklar olarak algılamalarına neden olmaktadır.

Özellikle okul yönetimleri de kızlar için evdeki baskının bir devamı niteliğindedirler. Kız çocuklar için erkeklerin korkulacak varlıklar olarak görülmesi konusuna Ölü Erkek kuşlar romanında da yer verilir. Bu konudaki en büyük suçlu olarak anne görülür. Kızına her konuda eğitim veren anne cinsellik konusundaki eğitimi ondan gizler. Bu durum kız çocukların çevreden duydukları yalan yanlış bilgilerle cinselliği tanımlarına neden olmaktadır. Ruh Üşümesi romanında ise bu konuda basının da suçlu olduğu, cinselliği çarpık bir anlayışla okura aktardığı anlatılır. Pinhan romanında kadınların doğum kontrol yöntemlerini bile bilmedikleri ve geleneksel yollarla bu konuyu öğrenmeye çalıştıkları da dile getirilir. Deli Zamanlar romanında da cinsel eğitim eksikliğinin önemli bir sorun olduğu ancak göz ardı edildiği vurgulanır.

Cinsellik kavramı denilince Türkiye’de akla gelen ilk kavramlardan biri de bekârettir. Toplumda bekârette yüklenen değerler genç kızların cinsellik konusundaki görüşlerini de etkilemektedir. Bitmeyen Aşk romanında Nilgün bekâret korkusu

nedeniyle kendi bedeninin dışladığını ve kendi bedeninin sahibi olmadığını anlatır. Bekâretin erkeğe sunulacak bir kavram olarak algılanması, kadını bekâreti taşıyan bir varlığa indirgemektedir. Üç Beş Kişi romanında ise kadının bâkire olduğunu kanıtlama çabalarının onu küçük düşürdüğü ve yorduğu Kısmet örneğinden yola çıkılarak anlatılır. Bir Göçmen Kuştı O romanında ise bekâretin sadece evlenilen kişiye ve onun ailesine duyurulmakla kalmadığı, toplumun da bu durumdan haberdar olması için çeşitli geleneksel davranışların sergilendiği anlatılır. Bu durumunun kadın üzerinde endişe yarattığı da eserde vurgulanır. Hiçbir Aşk hiçbir Ölüm romanında ise kadınların bekâret korkusu nedeniyle cinsellikten uzak kalmaları ve bunun yarattığı sorunlar anlatılır. Cinsellik konusunda cahil olan kadınlar bu nedenle evliliklerinde ciddi uyum sorunları yaşamaktadırlar. Ölü Erkek Kuşlar romanında ise cinsellik için evlilik bağının şart koşulmasının bireyleri sınırladığı ve bu durumun toplumsal düzeyde büyük problemler yaşanmasına neden olduğu anlatılır. Cinselliğin bireyin kararına bağlı olması gerektiği nikâh bağı altında olmadan da bireylerin cinsel birliktelik yaşayabilecekleri konusunun özellikle İnci Aral'ın eserlerinde vurgulandığı gözlenir.

Eşcinsellik konusunun özellikle Elif Şafak ve Buket Uzuner tarafından ele alındığı görülür. Şafak, Şehrin Aynaları ve Pinhan romanlarında hemcinslerine tutkuyla bağlı olan insanlardan bahseder. Her iki eserde de eşcinsellik doğal bir durum olarak sunulur. Bireyler cinsel tercihlerini karşı cinsten değil de kendi cinslerinden yana kullanmışlardır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında ise eşcinselliğin doğuştan gelen bir yatkınlık olduğu, hormonal durum nedeniyle insanların doğaları gereği eşcinsel olabildikleri vurgulanır. Aynı romanda cinselliğin bir haz alanı olduğu ve herkesin bu alanı istediği gibi düzenleyebileceği anlatılır. Deli Zamanlar ve Islak Güneş romanlarında ise eşcinselliğe toplumun olumsuz yaklaştığı ve eşcinsel insanları dışladığı anlatılır. Toplumsal algı eşcinselliğin doğal bir durum değil, cinsel bir sapkınlık olduğu yönündedir.

Toplumda cinselliğin ayıplanan, kınanan bir alan olarak görülmesi insanların toplumda benimsenmek için cinsel ihtiyaçlarını baskılamalarına, yok saymalarına neden olmaktadır. Ancak bu baskılama ve yok sayma bir süre sonra daha yıkıcı ve

tehlikeli bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yaz Sonu romanında bir çok tecavüz ve taciz olayının arkasında bastırılmış cinsel açlık olduğu vurgulanmaktadır. Ölü Erkek Kuşlar romanında cinsel sorunlarını Güzin Abla'dan yardım isteyerek çözmeye çalışan halkın acınacak durumda olduğu anlatılır. Bireyler dışlanma korkusu nedeniyle çok doğal olan cinsel sorunlarını saklama gereği hissetmektedirler. Deli Zamanlar romanında ise yaşanmamış, bastırılmış cinsel ihtiyaçların yanlış davranışlarla dışa vurulduğu anlatılır. Eserde Kerem ile Aslı gibi çok güzel aşk hikâyelerine sahip bir toplumun bu kadar küfürlü bir dile nasıl sahip olabildiği sorgulanır. Aynı eserde toplumdaki cinsel açlığın yine kadını mağdur ettiği üzerinde durulur. Toplumdaki cinsel açlık ise daha çok erkeklerin duydukları bir ihtiyacın yansımasıdır. Kadınların cinsel yaşanmamışlıkları ise toplumda hiç bilinmeyen bir durumdur. Kadınlar çocukluklarından itibaren cinselliği yasaklı bir alan olarak gördükleri için onu yok saymaları da erkeklere oranla daha kolay olmuştur.

Ensest aile içi şiddet olaylarının en tehlikelilerinden biridir. Özellikle çocukların büyükleri tarafından ensest ilişkiye zorlandıkları, çocukların ise bu ilişkilerin anormal olduğunun bile farkında olmayacak kadar küçük oldukları görülür. Bu dönem romanları içinde üç roman ensest konusunun ele alır. Bunlardan ilki örtük bir ensest olayından bahseden Üç Beş Kişi adlı romanıdır. Annesinden yeterli sevgiyi göremeyen Kısmet erkek kardeşine giderek yakınlaşmış ve bir süre sonra ona dokunmaktan mutlu olduğunu fark etmiştir. Bu sakıncalı ilişki ileri noktalara gitmeden sonlanmıştır. Bir diğer ensest olayına ise Balık İzlerinin Sesi romanında yer verilir. Yine örtük bir ensest olayı da bu romanda vardır. Romain ile annesi Nina arasında ana oğul ilişkisini aşan bir tür aşktan söz edilir. En ciddi olaya ise Kumral Ada Mavi Tuna romanında rastlanır. Eserde doğulu bir ailenin kızı olan Aliye ve kardeşlerinin yıllarca babalarının tecavüzüne uğradığı anlatılır. Ensest çocukların cinsel kimlikleri üzerinde ciddi tahribatlar yapmakta ve ensest mağduru çocuklar yetişkinliklerinde anormal cinsel davranışlar sergileyebilmektedirler. Ensest bireylerin sadece cinsel kimliklerinde değil, yaşamlarının tüm alanlarında etkili olmaktadır. Örneğin eserde Aliye'nin huzursuz ve sinirli kişiliğinin altında bu olayın yattığı belirtilir.

Devlet kavramı bu dönemde çeşitli açılardan ele alınmıştır. Yazarların devlet politikalarını eleştirdikleri görülür. Üç Beş Kişi romanında devlet içte ve dışta etkisiz bir siyaset yürütmek ve Amerika'nın güdümünden çıkmamakla suçlanır. Mahrem romanında ise devletin halka elektrik, su gibi temel hizmetleri ulaştırmada bile sorun yaşadığı anlatılır. Devletin ağır işleyen yapısı İşkenceci romanında ele alınır. Bürokrasinin yoğun olduğu devlet kadrolarında sorunların çözümü uzun sürmektedir. Devletin insan değil, vatandaş yetiştirme eğiliminde olduğu anlatılır. Özellikle devlet memurlarının devlet tarafından robotlaştırıldıkları anlatılır. Devletin muhalefete izin vermeyen yapısının eleştiri kavramını da ortadan kaldırdığı, devlet adamlarının yılarca partilerde ya da devlet kademelerinde saltanat sürdükleri dile getirilir. Alatlı, ordunun dokunulmaz, eleştiri kabul etmez yapısının doğru olmadığını savunmaktadır. Son olarak devletin çeşitli kadrolarında rüşvetin varlığından, yoksul halkın değersizliğinden söz edilir.

Kürt sorunu konusunda Alev Alatlı'nın Viva La Muerte ve Valla Kurda Yedirsin Beni romanlarında söyleyecekleri vardır. Alatlı devletin bu sorunu uzun yıllar bastırmaya çalışmasının sorunu büyüttüğünü ve Kürt halkın devlete olan güvenini zedelediğini anlatır. Kürt sorununda PKK ile Kürt halkın birbirinden ayrı tutulması gerektiği, ancak geçmişte bazı tatsız olayların yaşandığı, halk ile asker karşı karşıya geldiği anlatılmaktadır. Kürt sorunu konusunda halktan farklı görüşler gelmektedir. Kimileri böyle bir sorunun olmadığını, Kürtlerin ezilmediğini ileri sürerken, kimileri de asimilasyonun varlığından söz etmektedir. Alatlı sol partilerin de Kürt meselesinde payları bulunduğunu, oy almak amacıyla Kürt halka vaatlerde bulduklarını anlatır. Kürtçe de ele alınan konulardan biridir. Kürtçenin Kürt halkı tarafından kullanılmasında bir sakınca olmadığı dile getirilir.

Toplum içinde farklı etnik sınıflar, mezhepler, alt birimler vardır. Bu birimler kendi içlerinde bağ kurmakta, zamanla dışarıyla olan bağlarını azaltmaktadırlar. Bir topluluk içinde egemen olan gücün diğer parçalar üzerinde hâkimiyet kurmaya çalıştığı, onları denetimi altına almak istediği, kimi zamanda dışladığı görülür. Dışlanan kesim giderek ötekileştirilmekte ve bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Romantik Bir Viyana Yazı romanında toplum için her parçanın önemi olduğu ve her

parçanın diğeriyle eşit bir değere sahip olduğu vurgulanır. Bu konuda devlete büyük işler düşmektedir. Ancak Alatlî devletin eğitim kurumları yoluyla ötekileşmeyi kışkırttığını anlatır. Alatlî İşkenceci romanında doğu kökenli, köylü çocukların okullarda küçümsendiğini, eğitimin şehirli çocuklara özgü olduğunun vurgulandığını anlatır.

Devletin bir diğeri sorunu ise Kıbrıs meselesidir. Alatlî Yaseminler Tüter Mi Hâlâ adlı romanında Kıbrıs sorununu ele almaktadır. Eserde Osmanlının milliyetçilik politikalarından uzak durması nedeniyle uzun süre Kıbrıs'a sahip çıkmadığı, bu süre içinde adadaki Rumların etkin hâle geldiği anlatılır. Aynı durum cumhuriyetin ilânından sonra da devam etmiş, dış işlerinin bozulmasını istemeyen Türkiye Cumhuriyeti uzun süre Kıbrıs sorununu görmezden gelmiştir. Eserde EOKA tarafından yıllarca adada terör estirildiği, masum bir çok insanın öldüğü anlatılmıştır.

Ülkenin ekonomik durumu Üç Beş Kişi romanında çözümlenmeye çalışılır. Türkiye'ye Avrupa tarafından bir lütûf gibi sunulan "Ortak Pazar" anlayışının Avrupa'nın kendi çıkarları için icat ettiği bir yol olduğu anlatılır. Türkiye kendi öz kaynaklarını kullanarak ekonomik çıkmazdan kurtulabilecektir. Devletin özel sektörü güçlendirmesiyle dışa olan bağımlılık azalacaktır. Dünya ekonomisi ise Alatlî'nin "büyük makine" olarak adlandırdığı kapitalizmin kısıkcındadır. Her şeyin değerinin para ile ölçüldüğü bu çağda tanrının bile ekonomik bir varlık gibi algılanmaya başlandığı görülür. İnsanlar insanî değerlerini yitirerek büyük makinenin dişlileri arasında kaybolmakta ve giderek değersizleşmektedirler. Alatlî Or'da Kimse Var mı serisinin tüm kitaplarında bu soruna değinmiştir.

Azınlıklar, Türkiye'nin önemli bir parçasıdır. Ancak sosyal kargaşanın hâkim olduğu dönemlerde de egemen gücün azınlıklar üzerinde baskı kurmaya çalıştığı anlatılır. Deli Zamanlar romanında 6-7 Eylül tarihlerinde yaşanan sorunlara yer verilir. Azınlıkların da bu ülkenin vatandaşları olduğu ve diğeri kişilerle eşit haklara sahip oldukları vurgulanır. Zaten halk yüzlerce yıldan beri barış içinde yaşamaktadır. Bir Göçmen Kuştı O romanında da Ermeni sorununa yer verilerek soykırım iddialarının doğru olmadığı vurgulanır.

Demokrasinin ülkede benimsenmesi için devlete büyük görevler düşmektedir. Ancak Karanlığa Direnen Yıldız da halkın demokratik haklarını kullanmada istekli olmadığı anlatılır. Halk seçimlerde kendini yönetecek kişileri seçme konusunda bile tembellik etmektedir. Demokrasinin sınırsız özgürlük anlamına gelmediği Kumral Ada Mavi Tuna romanında anlatılır. Kaf Dağının Ardında ise ülkede bu kadar çıkar grubu varken halkın gerçek demokrasiye ulaşmasının zor olduğu vurgulanır. Adalet sisteminde ciddi sorunlar olduğu Hoşça Kal Umut ve İşkenceci romanlarında ele alınır. Yasal boşlukların bir an önce düzenlenmesi gerekmektedir.

Romanlarda Doğu Anadolu devletın ihmal ettiği bir alan olarak sunulur. Ancak Doğu Anadolu'yu sadece devlet değil, eğitimli, aydın kitle de ihmal etmiştir. Bu nedenle Alatlı Doğu Anadolu sorununun devlet ve aydın eliyle ortaya çıktığını Valla Kurda Yedirdin Beni romanında ele alır. Aynı romanda Doğu'da Kürtlere yönelik ayırıcı bir politika izlendiği ve terör olaylarının vehametinin halktan saklandığını ileri sürülmektedir. Doğu Anadolu'nun en büyük sorunlarından biri eğitimsizliktir. Eserde bu yöredeki insanların daha iyiyi, daha farklıyı bilmedikleri için bu ihmal edilmiş yaşamın kendi kaderleri olduğuna inandıkları anlatılır. Doğu Anadolu'daki bir diğer önemli sorun ise aşiret sistemidir. Bu konu İşkenceci, Emir Beyin Kızları ve Valla Kurda Yedirdin Beni romanlarında ele alınır. Aşiretler içinde ağaların bir nevî Tanrı hükmünde oldukları ve aşiret üyelerinin onun sözünden çıkamadıkları vurgulanır. Seçimlerde bile ağanın işaret ettiği partiye oy verilmektedir.

Din konusu bu dönemde üzerinde durulan önemli konulardan biridir. Dinin temelinde hoşgörü ve sevgi vardır. Bu nedenle dünya üzerinde farklı inançlara sahip bir çok insanın aynı mekânlarda kardeşçe yaşadığı görülür. Bu mekânlardan biri de Osmanlı topraklarıdır. Osmanlı İmparatorluğu çok uluslu, çok dilli, çok dinli bir yapıya sahiptir. Devletin bekâsı için imparatorluğu oluşturan tüm parçalara saygı duyulmuş, hoşgörü gösterilmiştir. Dinler farklı olsa da inanma ihtiyacı ortaktır. Ayrıca bu farklılıklar sosyal yaşamı zenginleştirmiş, insanlar farklı dini benimsemiş komşularından yemek gibi, bir çok farklı unsur öğrenmişlerdir. Ancak hem

milliyetçilik akınlarının artmasıyla hem de belirli çıkar çevrelerinin kışkırtmaları sonucu insanların kendi dinlerinden olmayan kişilere karşı tahammülsüzlük gösterdikleri görülmüştür. Din toplumsal kutuplaşmanın aracı hâline getirilmiş, aynı dinden insanlar bu kez de mezhep farklılıkları nedeniyle birbirlerine düşmanca duygular beslemeye başlamışlardır. Bu durum egemen inanca sahip olmayan kişilerin kendilerini gizlemelerine, inançlarını özgürce yaşayamamalarına neden olmuştur. Din uğruna yapılan savaşlar sonucunda bir çok insan yaşamını kaybetmiştir. Din konusundaki sorunlu konulardan biri de ibadettir. İnsanların istemedikleri halde ibadete zorlanmaları, ya da ibadet yapmalarına izin verilmemesi toplumsal yaşamda sıkıntılar yaratmaktadır. Alatlı Viva La Muerte’de türban çevresinde yapılan tartışmalara değinerek bunun da din özgürlüğü bağlamında ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Son yıllarda kadın yazarların en çok şikayet ettikleri konulardan biri de dinin giderek daha katı bir yorumla halka sunulmasıdır. Bu durum radikal bir din anlayışını ortaya çıkarmakta ve toplumdaki kutuplaşmayı ve hıncı artırmaktadır. Tanrı kul arasındaki ilişki de romanlarda ele alınır. Eserlerde inanmanın insani bir ihtiyaç olduğu ve bireysel bir nitelik taşıdığı vurgulanır. Tanrı ile kul arasındaki ilişki özeldir. Tanrı güçlü, kul ise zayıftır. Tanrı kulu korur, gözetir. Kul da ona ibadet ederek sevgisini gösterir. İslâmiyet inancına göre dünya insan için bir sınav yeridir. Bu dönem romanlarından Pinhan, Ağustos Başağı, Kumral Ada Mavi Tuna, Kadın Destanı, Hoşça Kal Umut, Hilal Görününce, Şehrin Aynaları, Sevdalinka, Mahrem, Gece Dersleri, Yaseminler Tüter mi Hâlâ, OK Musti Türkiye Tamamdır, Valla Kurda Yedirdin Beni ve Adı Aylın romanlarında din ve inanç konularının ele alındığı görülür.

Dini bilgilerin yanlış öğretilmesi ve din âlimlerinin hataları nedeniyle hurafelerle dolu bir din anlayışının yaygınlaşması Cumhuriyet Türküsü romanında eleştirilen konulardandır. İslamiyet’in bilime, aydınlanmaya dayalı olmasına karşın gündelik yaşamda hurafelerle dolu bir inanç sisteminin uygulanmakta olması sakıncalı bir durumdur. Ancak din adamlarının yanlış yorumları dini bu duruma getirmiştir. Kaf Dağının Ardında romanında ise İslamiyet’in hâlâ kalıp bilgilerle ele alındığı ve sorgulamadan uzak bir inanç sisteminin dayatıldığı anlatılır. Berci Kristin Çöp Masallarında ise inanmanın bir ihtiyaç olduğu ancak zaman zaman batıl

inançların dinin içine karıştığı anlatılmıştır. Halk bunları da dinin bir parçası olarak görmekte ve onlara da kutsallık atfetmektedir. Evliyalara, türbelere bir çeşit kutsallık yüklenmesinde hep bu neden vardır. Cumhuriyet Türküsü ve Kaf Dağının Ardında romanında dinin bireysel olmasına karşın, toplumsal bir yönü de bulunduğu, bu yönün sık sık kötü amaçlara kurban edildiği anlatılır. Din toplum için hem birleştirici hem de bölücü bir nitelik taşıyabilmektedir. Yaseminler Tüter mi Hâlâ romanında ise din değiştirmek zorunda kalan bir kadının durumu ele alınır. Din değiştirmek aynı zamanda kimlik değiştirmek anlamına da gelmektedir.

İnsanın başkalaşımı dini değerlerde de bozulmalar meydana getirmiştir. Ancak dini yozlaşmaların asıl nedeni dışarıda değil içeridedir. Alatlı Viva la Muerte romanında din adamlarının yanlış davranışlarının dini yozlaştırıldığını anlatmaktadır. Bu nedenle halkın din adamlarına güveni de kalmamıştır. Din bu insanların çıkarları için bir pazarlama aracı haline dönüştürülmüştür. Karanlığa Direnen Yıldız romanında ise din ile bilimin zıt kavramlar olmadığı, İslamiyet'in bilime dayalı bir din olduğu, bu nedenle yozlaşmanın zor olduğu anlatılır. Ancak çeşitli çıkar çevreleri masum insanların dinî duygularını sömürmüşler ve bundan para kazanmışlardır. Romantik Bir Viyana Yazı'nda ise her geçen gün artan cemaatlerin, derneklerin ve tarikatların de bu yozlaşma sürecinde pay sahibi oldukları vurgulanmıştır.

Sadece İslamiyet'te değil diğer dinlerde de kadının kötü bir üne sahip olduğu bilinmektedir. Büyük dinler Adem ile Havva hikayesinden beri kadını bir günah nesnesi olarak görmüşlerdir. Bu nedenle dini metinlerde kadının erkek karşısında suçlu gösterildiği bilinmektedir. Şehrin Aynaları romanında kadını hilebaz, şehvet düşkünü olarak nitelenmesinin arkasında bu inancın yattığı anlatılır. Yine dinde kadının erkekten yaratıldığı ve ondan sonra geldiği yönündeki inançların da erkekler tarafından olumsuz anlamda kullanıldığı görülür. Bu konu Yaseminler Tüter Mi Hâlâ romanında da ele alınır. Alatlı, İslamiyet'in birden çok kadınla evlenebilme kararının erkeler tarafından kötü amaçlarla kullanıldığını anlatılır. Erkeklerin İslamî kuralları öne sürerek kadınlar üzerinde egemenlik kurmalarına Valla Kurda Yedirdin Beni romanında karşı çıkılır.

Bâtil inançlar konusu yoğun olarak Elif Şafak, Latife Tekin ve Nazlı Eray'ın romanlarında ele alınır. Eray büyüğü gerçeklik akımının bir getirisi olarak batıl inançlara eserlerinde genişçe yer verir. Ancak eserde büyüler, sihirli nesnelere eleştirel bir dille değil, doğal bir şekilde, romanın bir unsuru olarak ele alınır. Özellikle bir çok imkândan uzak olan kırsal kesim insanları arasında bâtil inançların daha yaygın olduğu anlatılır. Bu imkânsızlıklardan en önemlisi ise eğitimsizliktir. Bâtil inançların eğitim düzeyi düşük insanlar özellikle de kadınlar arasında yaygın olduğu görülür. Bu durum kadınların eğitim haklarından daha yoksun kalmalarıyla ilgilidir. Kadınların evlilik sorunları ve hastalıklar başta olmak üzere pek çok sorunu büyüler, muskalar, iksirler ve dualarla çözmeye çalışmaktadırlar. Bâtil inançların halk arasında yaygın olmasının bir başka nedeni ise çaresizliktir. Sağlık hizmetlerinden, sosyal haklardan uzak olan insanlar büyüler yoluyla tedavi olmaya, sorunlarına bâtil inançlar aracılığıyla çözümler bulmaya çalışmaktadırlar. Bu sorunların dışında insanların inanma ve kutsallaştırma istekleri gereği yaşamlarındaki doğum, ölüm, evlilik, mal sahibi olma, çocuk sahibi olma gibi her önemli olayı çeşitli bâtil inançlarla kutsallaştırmaya çalıştıkları görülür. Bu yolla insanlar mutluluklarının daim olacağını düşünmektedirler. Son olarak bâtil inançların çeşitli çıkar çevreleri tarafından kazanç aracı hâline getirildiği görülür. Bu tip insanlar insanların inanma ihtiyaçlarını sömürerek onlara akıl dışı bir takım büyüler, muskalar yapmakta ve bunları para karşılığı çaresiz insanlara satmaktadırlar. Bâtil inançlar konusunun Sevgili Arsız Ölüm, Berci Kristin Çöp Masalları, Buzdan Kılıçlar, Pinhan, Şehrin Aynaları, Arzu Sapağında İnecek Var, Ay Falcısı, Kaf Dağının Ardında, Elyazması Rüyalar, Ayışığı Sofrası, Örumceğin Kitabı, Yıldızlar Mektup Yazar, Uyku İstasyonu ve Bir Göçmen Kuştu O romanlarında ele alındığı görülür.

Türk toplumunun yüzyıllardır süren batılılaşma macerası kadın yazarlar tarafından eleştirel bir gözle ele alınır. Bu eleştiri hem kendimize hem de Batı'ya karşıdır. Romanlarda Batı'nın bir çıkar birimi olduğuna vurgu yapılmaktadır. Batı'nın yardımseverlik, barış ve kardeşlik adına attığı bir çok adımın arkasında kendi çıkarları olduğu vurgulanır. Batı konusunda Alatlının romanlarında derin eleştiriler yer alır. Alatlının Türkiye üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarla ülkeyi

tanımaya çalıştığını ve bundan sonra da Türkiye'yi bölmeyi hedeflediğini anlatır. Bu nedenle Batı'nın Türkiye ve Ortadoğu üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarının hiç de masum olmadığı, aynı zamanda da yanlı olduğu dile getirilir. Alatl ı bu görüşlerine Viva la Muerte adlı romanında yer vermiştir. Batı'nın dünya üzerinde kendi ekonomik fayda anlayışına uygun bir politika yürütmesine Sevdalinka, Karanlığa Direnen Yıldız romanlarında da yer verilir. Alatl ı Batı'nın en yüce değer olan Tanrıyı bile maddeleştirdiğine ve pazar aracı hâline getirdiğine dikkat çekerek İslamiyet'te bu yozlaşmanın bulunmadığını, çünkü İslamiyet'te manevî değerler oldukça güçlü olduğunu belirtmiştir. Alatl ı, Batı'nın milliyetçilik kavramına da ekonomik bir çıkar ortaklığı gözüyle baktığını hatırlatarak Türk insanı için milliyetçiliğin millet sevgisini içerdiğini belirtir. Batı'nın tehlikeli bilimsel çalışmaları az gelişmiş ülkelerde yapması ve zararlı atıklarını bu ülkelere boşaltması da onun çıkar politikası ile ilgilidir. Eserlerde Batı'nın yabancı toplumları önce kendilerine yabancılaştırdığı daha sonra da parçaladığı anlatılır. Ancak Batı bu amacını Vietnam, Filistin, Türkiye gibi birkaç ülkede gerçekleştirememiştir. Bunun nedeni ise bu halkların kendi değerlerine olan bağlılıklarıdır. Zaten Alatl ı Batı karşısında Türkiye'nin en büyük gücünün kendi kültürel değerleri ve toplumsal bağları olduğunu hatırlatır. Batı'nın emperyalist amaçlarından, yerli halkları yok ederken kendi halklarını o bölgelere yerleştirme isteğinden Çırpıntılar romanında da bahsedilir. Ayrıca, Ağustos Başağı'nda da Kurtuluş Savaşı yıllarında Türk toplumu ile Batı toplumları arasındaki farkın kesin bir şekilde ortaya çıktığına vurgu yapılır.

Batılılaşma konusunda yıllardır Türk insanının karşılaştığı kavramlardan biri de yanlış Batılılaşmadır. Batı konusundaki temel amaç Batı'dan sadece bilimsel gelişmelerin alınması biçimindeyken Batı kültürüyle de doğu toplumlarını etkilememiş ve bu durum toplumsal yaşamda şeklen bir Batılılaşma sağlamıştır. Bu şekilcilik, özde değil görüntüde Batılı olma hâli büyük bir aldatmaca olarak değerlendirilmiştir. Cumhuriyet Türküsü romanında Batı'dan sadece bilimsel gelişmelerin alınmadığı, kültürel değerlerin aynen korunması hedeflense de durumun tam tersi olduğu anlatılır. Aynı eserde İslamiyet'in belirli çevreler tarafından geri kalmışlığın en büyük nedeni olarak sunulması eleştirilir. Batılılaşmanın köklü değerlerin kökten imhası ve yerine yeni değerlerin konulması olarak algılanmasının

toplumsal hayatta yarattığı yıkımlar Kumral Ada Mavi Tuna, Mahrem, Deli Zamanlar ve Bir Göçmen Kuştı O romanlarında da ele alınmıştır. Yerli değerlerin yerine monte edilen Batılı değerlerin toplum tarafından aslında benimsenmediği ancak şeklen uygulandığı anlatılır.

Batılılaşmanın ödünsüz bir şekilde uygulanması, muhayyel bir gelecek uğruna bugünün yok edilmesine neden olmuştur. Ancak Türk insanı bir türlü Batı standartlarında bir yaşama kavuşamamıştır. Alatl Valla Kurda Yedirdin Beni romanında ülkede sağlıklı işleyen tek bir kurumun bile olmadığını anlatır. 1950 sonrasında ise Batılılaşma kavramı yerini artık Amerikanlaşma kavramına bırakmıştır. Buna göre Amerika'nın dili, kültürü, değerleri küreselleşmenin de etkisiyle hızla dünyaya yayılmıştır.

Bu dönem romanlarında Batı'nın hangi yönünün ne ölçüde alınacağı da başlıca tartışma konularından biridir. Hiç şüphesiz ki Batı'dan alınacak ilk unsur bilim ve tekniktir. Karanlığa Direnen Yıldız romanında Batı'nın temelde Hıristiyan kültürüne dayandığı ve Türk İslâm toplumlarına uygun olmadığı dile getirilir. Yapılması gereken toplumsal yapıya uygun, geleneksel ancak daha modern bir yaşam tarzı ortaya çıkarmaktır. Alatl Türkiye karşısında Batı'nın durumunu fırsat maliyeti terimiyle açıklamaya çalışır. Bu terime kâr umularak girilen işlerin zararlı sonuçlanması anlamına gelmektedir. Türkiye Batılılaşmaya bir yarar elde etmek için girmiş ancak durum tam tersi olmuştur. Yine Alatl Batı'dan bilimsel gelişmelerin alınmasında bir sakınca bulunmadığını ancak, Türk insanının tüm sorunlarının da Batı'dan ithal kavramlarla çözümlenemeyeceğini dile getirir. Bu durum Türk ve Doğu insanının Batı karşısında kendini küçük görmesine de neden olmaktadır.

Bu dönemde Doğu –Batı karşıtlığı da ele alınan konulardan biridir. Temelde Doğu'nun hayalî ve mistik yönü, Batı'nın ise akli ve mantığı temsil ettiği kabul edilmektedir. Ağaoğlu Üç Beş Kişi romanında Don Kişot ve Keloğlan metaforlarından yararlanarak Doğu Batı farkını ortaya koymaya çalışır. Buna göre Batı'da Donkişot hayalci ve akıl dışı olduğu için dışlanırken, biz de Keloğlan hayalperest ve iyimser olduğu için kabul görür. OK. Musti Türkiye Tamamdır

romanında Batı'nın zekâyı, Doğu'nun ve Türk insanının ise ahlâkı yücelttiği anlatılır. Bu nedenle Batı şu anda ahlâkî bir kaos yaşamaktadır. Alatlî Batı karşısındaki en büyük gücün maneviyat ve maneviyat temeline dayanmış olan İslamiyet olduğunu vurgular. Doğu toplumları ancak İslamî değerlere sarılarak Batı'nın yabancılaştırma politikalarından uzak durabileceklerdir. Canbaz romanında ise Doğu'nun Batı'nın zıddı olmadığı anlatılır. Türk insanı Batı'yı tamamen öğrenmeden, tanımadan Batılılaşmaya çalıştığı için Batılılaşma konusunda başarısız olmuştur. Alatlî Viva La Muerte romanında Batının ürettiği Oryantalizm kavramını da ikiyüzlü olduğu gerekçesiyle eleştirir. Bu kavram Doğu'yu uyuşuk, hayalperest ve ilkel olarak göstermektedir. Alatlî bu durumdan korunmak için OK Mustî Türkiye Tamamdır romanında Türkiye'nin diğer Türk cumhuriyetleri ile ilişkilerini güçlendirmesi gerektiğini anlatır.

Eğitim konusu bu dönemdeki kadın yazarların en sık eleştirdikleri konuların başında gelmektedir. Yazarlar, devletin eğitim politikalarının hatalı olduğunu düşünmektedirler. Öncelikle sık değişen yönetimlerin kendi görüşlerini benimseyen insanlar yetiştirmek adına eğitim sistemini sürekli değiştirmeleri eleştirilir. Bu durum bir değişiklik sindirilmeden yeni bir değişikliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca devletin iyi insan değil, iyi vatandaş yetiştirme amacı güttüğü eserlerde anlatılır. Bu durum eğitimin hedeflerini de farklılaştırmış, sorgulayan, eleştiren insan yerine uyum sağlayan ve itaat eden insan tipini ortaya çıkarmıştır. Bu konunun Canbaz, İşkenceci ve Viva La Muerte romanında ele alındığı görülür. Savaşların eğitim hizmetlerini aksatması, Sevdalinka ve Ağustos Başağı romanlarında ele alınmıştır. Sevdalinka'da Bosna Hersek savaşları sırasında fedakâr öğretmenler sayesinde bodrumlarda eğitim hizmetlerine devam edildiği görülür. Ağustos Başağı'nda ise savaş yıllarında zaten çok kısıtlı olan eğitim hizmetlerinin zarar gördüğü anlatılır.

Bu dönemde eğitime yöneltilen en büyük eleştiri niteliksiz oluşudur. Öğrencinin öğrenme isteğini kamçılaman bir eğitim sistemi yoktur. Bu haliyle Millî Eğitim Batı'nın oldukça gerisindedir. Çocuklar okuldan uzaklaşmakta, yasa dışı yollarla kendilerini meşgul etmeye çalışmaktadırlar. Nitelik sorunu Yaseminler Tüter

mi Hâlâ, Kaf Dağının Ardında ve Bir Cinayet Romanı'nda ele alınmıştır. Bir diğer niteliksizlik nedeni ise bilgi istifçiliğidir. Test edilmeyen, sorgulanmayan, eski bilgiler öğrencilere ezbere öğretilmektedir. Öğrenciler ezberledikleri bilgileri tekrarlayarak sınıf geçmektedirler. Okullar artık davranış eğitimi veren yerler olmaktan çıkmış bilgi yığına merkezleri durumuna gelmiştir. Viva la Muerte romanında malumat ile bilgi arasındaki farklar belirlenmeye çalışılır. Bilgi test edilebilen, deneye dayalı bilgidir. Malumat ise kulaktan duyma yollarla elde edilen, tekrarlanan bilgi parçalarıdır, sistemsizdir. Eğitim sistemimiz bilgi istifçiliği nedeniyle pratik bilgiden uzaklaşmış, ağır aksak bir sistem hâline gelmiştir. Bu konu Kadere Karşı Koy A.Ş., Romantik Bir Viyana Yazı romanlarında ele alınmıştır. Yöntem sorunları da öğrencileri zorlayan konulardandır. Güncel bilgilerden yoksun, yarış ve ödüle dayalı bu sistem çocukları birer yarış atı hâline getirmiştir. Sanat eğitiminin okullarda gereği gibi verilmemesi yaratıcılığı yok etmektedir. Bu konu Romantik Bir Viyana Yazı, Bir Cinayet Romanı ve Ölü Erkek Kuşlar romanlarında ele alınmıştır. Sorgulamadan uzak, ezbere dayalı şekilci eğitim anlayışı Millî Eğitim sisteminin temel nitelikleri hâline getirilmiştir. Bu konuda Atatürkçülük konularının da sorgulamadan uzak ezbere dayalı bilgilerle verilmesi çocukların Atatürk'ü benimsemelerine engel olmaktadır. Romantik Bir Viyana Yazı ve İşkenceci romanlarında bu konular ele alınır. Eğitim sisteminin katı disiplin anlayışı, esneklikten uzak yapısı ve kalıp bilgilerden uzaklaşmaması öğrencilerin yaratıcılıklarını yok etmektedir. Bu konu İki Yeşil Susamuru, Anneleri, Babaları Sevgilileri ve Diğerleri, Şehrin Aynaları ve Emir Beyin Kızları romanlarında ele alınmıştır.

Eğitimi sisteminin önemli sorunlarından biri de fırsat eşitliğinin sağlanamamasıdır. En büyük eşitsizlik alt tabaka ile üst tabaka çocukları arasında yaşanmaktadır. Zengin ailelerin çocuklarının iyi eğitim alıp iyi noktalara gelmelerine karşın alt tabaka çocukları ağır ve niteliksiz işler yapmak durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca taşraya nitelikli eğitim hizmetlerinin götürülememesi de fırsat eşitsizliği yaratmaktadır. Bir başka eşitsizlik ise Doğu ve Batı arasında yaşanmaktadır. Doğudaki çocuklar gerekli donanımdan uzak okullarda genelde sürgün edilmiş öğretmenler tarafından yetiştirilmektedirler. Bu konu Hoşça Kal Umut, OK Musti

Türkiye Tamamdır ve İşkenceci romanlarında ele alınır. Bir başka fırsat eşitsizliği ise kız ve erkek çocuklar arasında ortaya çıkmaktadır. Kız çocukların belirli bir seviyeden sonra eğitim görmesine aileler gereksiz olduğunu düşündükleri için karşı çıkmaktadırlar. Bir kız için en doğrusu bir an önce iyi bir evlilik yapmaktır. O nedenle uzun yıllar eğitim almaya gerek yoktur. Bu konuya Adı Aylin, Emir Beyin Kızları, Islak Güneş ve Valla Kurda Yedirdin Beni romanlarında yer verilmiştir. Son olarak araç gereç eksikliğinin eğitim hizmetlerini olumsuz yönde etkilemesi ele alınır. Ders kitapları hem içerik açısından hem de görsel açıdan oldukça kötüdür. Okullar, derslikler gerekli donanıma sahip değildir. Bu eksikler devletin hantal yapısı ve bürokratik engeller nedeniyle giderilememektedir. Bu konu Romantik Bir Viyana Yazı ve İşkenceci romanlarında ele alınır.

Yabancı dilde eğitim çılgınlığı bu dönemde ele alınan konulardan bir diğeridir. Yabancı dilde eğitimin amacı farklı bir dil öğretmek değil, yabancı bir kültürü çocuklara dayatmaktır. Çocuklar daha kendi kültürlerini tanımadan yabancı bir kültüre göre yetişmekte, sonuç olarak ne Batılı gibi davranabilmekte ne de kendi değerleri ile bütünleşebilmektedirler. Bu arada kalmışlık hâli genç neslin önemli sorunlarından biri olarak eserlerde sunulur. Sonuçta ortaya İngilizce bilen fakat Yunus Emre'yi tanımayan bir gençlik çıkmaktadır. Bu durum Üç Beş Kişi romanında eleştirilir. Yabancı dilde eğitimin bir sektör haline gelmesi, çocuklarını dil bilen insanlar olarak yetiştirmek isteyen ailelerin tuzağa düşmesine neden olmaktadır. Aileler çocuklarını büyük paralar harcayarak kolejlere, kurslara göndermekte, ortaya yabancı dili de çok iyi bilmeyen yabancılaşmış bir nesil çıkmaktadır. Bu konu Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni, Kadere Karşı Koy A.Ş. ve Buzdan Kılıçlar romanlarında ele alınmıştır.

Osmanlının son dönemi ile cumhuriyetin ilk yıllarında Batı tarzındaki eğitim sisteminin benimsendiği ve ailelerin çocuklarını bu sisteme göre yetiştirmek istedikleri anlatılmıştır. Ancak bu eğitim tarzı da toplumsal kimliğe uzun vadede zarar vermiştir. Bu konu Hilâl Görününce romanında Kırım Türkleri örneğinden, Emir Bey'in Kızlarında ise Urfalı bir aileden hareketle açıklanmıştır.

Eğitimde ödül ve cezanın yeri bugün bile tartışılan bir konudur. Eğitimde öğrencilerin gerekli durumlarda uyarılması gereklidir. Ancak bunun ölçüsünün iyi belirlenmesi gerekir. Katı disiplin uygulamaları çocukları okuldan uzaklaştırmaktadır. Çocuklara verilecek cezaların kişiliklerine değil, davranışlarına yönelik olmasına dikkat edilmelidir. Eserlerde çocukları küçük düşürecek cezaların onları okuldan soğuttuğu anlatılır. Ergenlik dönemlerinde disiplin sorunlarının arttığı ancak çocuklar cezalandırılmadan olayların iyi çözümlenmesi gerektiği Hilâl Görününce, Çırpıntılar, Adı Aylin ve Deniz Kenarında Pazartesi romanlarında ele alınır. Eğitimin uygulayıcıları öğretmenlerdir. Öğretmenler ne kadar nitelikli olurlarsa eğitim de o derece de kaliteli olacaktır. Ancak bu dönem romanlarında öğretmenlerin de genellikle eleştirildikleri görülür. Öğretmenlere ilk eleştiri iletişim konusunda gelir. Öğrencilerle kullandığı dili iyi seçemeyen, onları küçük düşüren öğretmenlerin çocukların okuldan uzaklaşmasına neden oldukları Canbaz romanında ele alınmıştır. Aynı konuya Çırpıntılar romanında yer verilir. Korhan İngilizce öğretmeninin dışlayıcı davranışlarına daha fazla katlanamayarak okulu bırakır. Öğrenciyi şiddetle cezalandırma da öğrenci üzerinde olumsuz etki bırakmaktadır. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm'de bu konu işlenir. Öğrenci başarısızlığında öğrenci dışında öğretmenin de payı olduğu belirtilir.

Bir diğer eleştiri konusu ise öğretmenlerin öğrencileri ile okul içinde ve dışında uygunsuz ilişkilerde bulunmalarınıdır. Canbaz romanında bu konu işlenir. Çırpıntılar ve Canbaz romanlarında ise öğretmenler yanlı ölçme değerlendirme yaptıkları gerekçesiyle eleştirilirler. Öğretmenlerin kendilerini geliştirmemeleri, sürekli aynı bilgileri ve teknikleri uygulamaları da Tutsaklar ve İşkenceci romanlarında anlatılır. İşkenceci romanında devlet güdümünden çıkamamış, tek tip insan yetiştiren, yaratıcılığı yok eden öğretmen eleştirilir. Ancak romanlarda olumlu öğretmen tiplerine de yer verilmektedir. Kumral Ada Mavi Tuna romanında öğrencilerine iyi rehberlik eden öğretmenden söz edilir. Romantik Bir Viyana Yazı'nda ise öğrencilerini aktif yöntemlerle eğiten, sorgulayan, eleştiren, ezberden uzak bir eğitim uygulayan tarih öğretmeninden söz edilir.

Ancak öğretmenlerin yeterli maddi koşullara sahip olamamaları onların eğitim hizmetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu konu Canbaz ve Islak Güneş romanlarında incelenmiştir. Öğretmenlerin düşünceleri nedeniyle cezalandırılmaları “sürgün edilmeleri” de onlar üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Romantik Bir Viyana Yazı romanında idarenin görüşlerini paylaşmayan, ya da eleştiren öğretmenlerin cezalandırıldıkları anlatılır. Son olarak da öğretmenlerin siyasî konularda görüş belirtmelerinin yasak oluşuna yer verilir. Bu durum düşünmeyen, sorgulamayan ve öyle bireyler yetiştiren öğretmenlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Üniversiteler meslekî eğitim veren kurumlardır. Ancak örnekleme oluşturan romanlarda Türk yüksek öğretiminin iyi durumda olmadığı belirtilir. Üniversitelerde ciddi nitelik sorunları vardır. Atlıkarınca romanında akademik yükseltme kriterlerindeki sorunlar ve yanlışlık dile getirilir. Alıtlı ise üniversitelerde intihalin yaygınlığına dikkat çeker. Üç ihtilâl geçiren Türkiye’de ihtilallerin üniversite eğitimini de baltaladığı anlatılır. Pek çok üniversite de dersler fiili olarak durmuş, öğrenciler iyi eğitim alamadan üniversitelerden mezun olmuşlardır. Üniversiteler siyasallaşmış, bilim üretmek yerine çatışma üreten birer kurum haline gelmişlerdir. Bu dönemde üniversite hocaları da zarar görmüşlerdir. Bazı öğretim üyeleri suçları olmadığı halde tutuklanmış, bazıları ise bilimle uğraşabilmek için yurt dışına çıkma çareleri aramaya başlamışlardır. Bu konu Canbaz romanında ele alınmıştır. OK Musti Türkiye Tamamdır romanında ise akademik özgürlük konusu ele alınmış ve YÖK’ün üniversiteler için bir engel olup olmadığı tartışılmıştır.

Kadının toplumsal yapı içerisindeki yeri, kadın yazarların en çok sorguladıkları konulardan biridir. Ancak bu sorgulamalar sonucunda oldukça karamsar bir tablonun ortaya çıktığı görülür. Ortaya çıkan ilk sonuç kadının toplumda değersizlik hissine kapıldığı ve yerinin erkekten sonra geldiğini kabul ettiği yönündedir. Kadın Destanı, Cumhuriyet Türküsü, Ayışığı Sofrası, Kaf Dağının Ardında romanlarında toplumun erkeği öncelemesi, kadını ise atfettiği niteliklerle ikinci sıraya koyması eleştirilir. Kadınların dedikoduculuk, boş konuşma gibi niteliklemlerle küçümsenmesine Ayışığı romanında Karı Şefik örneği verilir. Kaf

Dağının Ardında ise kadının erkek egemen toplum tarafından daima bir kuşatma altında tutulduğu anlatılır. Kadere karşı koy A.Ş. romanında toplumun mekânları da kadın ve erkeğe göre düzenlediği ve bu durum kadını toplumsal yaşamın dışına ittiği yönündedir. Deli Zamanlar romanında kadının erkeğe bağımlı bir varlık olarak değerlendirildiği, tek başına karar ve söz hakkı olmadığı anlatılır. Üş Beş Kişi romanında ise kadının tüm bu nedenlerden dolayı idare edilen, edilgen bir kişiliğe yönlendirildiği anlatılarak, Kısmet karakteri bu duruma örnek olarak sunulur. Ruh Üşmesi ve Mahrem romanlarında da kadının erkeğe bağımlı yapısının nedenlerinin sorgulandığı ve toplumun bu konuda suçlandığı görülür. OK Musti Türkiye Tamam romanında ise Alatl, Eski Türk toplumlarında kadının etkin bir kişiliği olduğunu vurgulayarak bu durumun İslâmî pratiklerinde etkisiyle zamanla değiştiğini ileri sürer. Bir Cinayet Romanı'nda ise kadından beklenenin, erkeği mutlu etmek olduğu anlatılır. Ancak bu görev kadının kendisini unutmamasına ve erkeğin mutluluğu için olmadığı bir kişi gibi hareket etmesine neden olmaktadır. Karanlığa Direnen Yıldız'da ise kadından toplumun beklediği önemli bir görevinde ev işlerinde hamarat olmak olduğu anlatılır. Bu durum kadının ev içine hapsolmesine neden olmakta ve kadın kendini başka alanlarda geliştirememektedir. Bu durum hâlâ kadının yerinin evi olduğu düşüncesinin süregeldiğinin de bir göstergesi olarak sunulur. Kadının toplumdaki ikinci algı biçimi ise onun korunacak, kollanacak bir varlık olduğu yönündendir. Bu anlayış kadının namusun bir simgesi olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Eşler, babalar, ağabeyler, kadını namuslarını korumak için bir koruma alanı içinde tutmaya özen göstermektedirler. Ayrıca kadının kendini koruyamayacak kadar zayıf olduğu düşüncesinin de romanlarda ele alındığı görülür. Füreya romanı bu konuda bir örnek içermektedir. Bunun dışında evliliğin de kadının koruyan bir kurum olarak sunulması Atlıkarınca romanında eleştirel bir dille anlatılır. Mahrem ve Kaf Dağının Ardında romanlarında da kadının kendini korumaktan aciz bir varlık olarak sunulması çarpıcı örneklerle anlatılır.

Çalışma yaşamı uzun yıllar boyunca kadına kapalı kalmıştır. Kadının ev işleriyle ve çocuk bakımıyla yükümlü kabul edilmesi, onun ev dışında çalışmamasına neden olmuştur. Ancak son yüzyıl içinde bu anlayışın büyük oranda değiştiği görülmektedir. Zaten yüzyıllardır tarım işçisi olarak çalışmakta olan

kadınlar, kamusal alanlarda da çalışma imkânı bulmuşlar, kimi zamanda ekonomik nedenlerle buna mecbur kalmışlardır. Bu konuyu irdeleyen eserlerde kadınların eşlerinden, bekârlarsa babalarından ya da erkek kardeşlerinden izin aldıktan sonra çalışabilmeleri konusu Mahrem, Bitmeyen Aşk, Üç Beş Kişi ve Canbaz romanında ele alınır. Füreya romanında ise eşinin Füreya'ya çalışma izni vermemesi anlatılır. Gazeteci Nimeta'nın yaşamını anlatan Sevdalinka romanında ise bazı işlerin ağır ve tehlikeli olduğu için kadınlara verilmediği görülür. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ise kadının iş yaşamında erkeklere göre daha geç yükselmesi ya da hiç yükselememesi eleştirilir. Kadının iş yaşamında ilerleyebilmesi için başkaca yollara başvurmak zorunda kalmasına Bir Cinayet Romanı'nda yer verilir. Ayrıca Sevdalinka romanında Nimeta'nın annesinin de kızının çalışmasına karşı olduğu görülür. Raziyanıma göre kadının dışarıda çalışması çocukları olumsuz etkilemekte ve kadın çocuk eğitimi ve bakımı görevini aksatmaktadır. Bu eserlerde kadının iş yaşamına dahil olsa bile hep erkekten daha geri konumlarda çalışmak zorunda olduğu, kadının ilerlemek için daha çok mücadele vermesi gerektiği anlatılır.

Kadın ve beden ilişkisini de erkek dünyasının beklentilerinin şekillendirdiği görülür. Genel algının kadının estetik bir varlık olduğu, bu nedenle de kadının bakımlı ve güzel olabilmek için emek, zaman ve para harcamak zorunda kaldığı anlatılmıştır. Bu durumun romanlarda eleştirel bir dille işlendiği görülür. Fiziksel güzelliğin ve çekiciliğin kadın için hedef hâline gelmesi, kadının kendisini başka alanlarda geliştirmesine de engel olmuştur. Genel güzellik kalıplarının dışında olan kadınların toplum tarafından bilinçsiz de olsa dışlandığı görülür. Mahrem romanında obezite sorunu olan şişman bir kızın çevre tarafından alaya alınması kızın yaşamını intiharla sonuçlandırmasına neden olacaktır. Atlıkarınca romanında ise güzelliğin erkeği “elde tutma” için bir araç olarak sunulmasına karşı çıkıldığı görülür. İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ise güzellik, çekicilik gibi kavramların iyi kişilik özelliklerinden üstün tutulmasının kadının zihnini bulanıklaştırdığı anlatılır. Yaz Sonu, Tutsaklar, Uyku İstasyonu ve Ay Falcısı romanlarında da kadın ve güzellik algısının farklı boyutlarda ele alındığı görülür. Yaşlanma her insan için istenilmeyen bir dönemdir. Özellikle kadınların çekiciliklerini kaybettiklerini düşündükleri bu evreden uzak durmak için çabaladıkları görülür. Çırpıntılar, Yaz Sonu, Mahrem, Adı

Aylin romanlarında yaşlanmanın kadın üzerindeki psikolojik etkileri çözümlenir. Kadınlar erkekler için değer kaybına uğradıkları bu dönemi kabullenmek konusunda zorluk çekmektedirler. Kadın için yaşlılığın en büyük getirilerinden biri de menapozdur. Sadece bedensel değil, psikolojik bir dönüşüm devresi olan menapoz, kadının cinsel kimliğini ve cinselliğini sorguladığı zor bir süreçtir. Kadın hem bedensel sıkıntılarla baş etmek zorunda kalmakta, hem de bu yeni döneme ruhsal olarak alışmaya çalışmaktadırlar. Menapoz konusunun sadece İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ele alınması dikkat çekicidir.

Namus kavramının örnekleme oluşturan yazarlar tarafından özel bir dikkatle ele alındığı görülür. Sonuç olarak yazarlar toplumda namus algısının kadın üzerinden yürütülmesine ve cinsel bir boyuta indirgenmesine karşı çıkarlar. Alıtlı, namusun kadın sadakatiyle özdeşleştirilmesinin iş namusu gibi alanların gözden kaçırılmasına neden olduğunu Yaseminler Tüter mi Hâlâ ve OK Musti Türkiye Tamamdır romanlarında ele alır. Pinhan ve Ölü Erkek Kuşlarda bu nedenle kız çocukları üzerinde baskı oluşturulduğu görülür. Kız çocuklara küçük yaşlardan itibaren namuslarına leke getirmemeleri konusunda uyarılar geldiği anlatılır. Kadın namusunun erkek tarafından korunması ise Deli Zamanlar'da ele alınır. Kadının zayıf bir varlık olarak algılanması bu noktada devreye girmekte ve erkekler eşlerinin, annelerinin, kız kardeşlerinin namuslarının koruyuculuğunu üstlenmektedirler. Sonuncu Sonbahar romanında ise namusu korumak kadar temizleme işinin de erkeğe düşmesi konu edilir. Bu nedenle ciddi vakaların ortaya çıktığı anlatılır. Cumhuriyet Türküsü ve Gece Dersleri romanlarında ise namus korkusunun kadınları tedirginleştirdiği ve özgürlüklerini kısıtladığı anlatılır. Bitmeyen Aşk romanında kadınların da namus konusunda erkeklerden farklı düşünmediğini, pek çok annenin oğlunun namuslu kızlarla evlenmelerini istediği anlatılır. Bu nedenle Nilgün gibi yaşamda kendi istediklerini yapan "özgür" kadınların dışlandığı anlatılır.

Eserlerde cumhuriyet döneminin kadın politikaları toplumun alt katmanlarına yayılmadığı ve şekilci olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Füreya romanında cumhuriyet yöneticilerinin ele aldığı konulardan birinin de Batılı, modern ve yeni bir kadın modeli yaratmak olduğu anlatılır. Ancak bu kadın kimliğinin cinsel kimlik

boyutunun baskılandığı ve idealist kadın tipinin ön plâna çıkarıldığı anlatılır. Bu durum genç cumhuriyetin idealist genç ve eğitimli kadınlara olan ihtiyacı ile açıklanabilir. Cumhuriyet Türküsünde ise cumhuriyet döneminde yaygınlaştırılmaya çalışılan kadın erkek eşitliği fikrinin toplum tarafından pek benimsenmemiş olduğu anlatılır. Kadınların kendilerine verilen seçme ve seçilme haklarını bilinçli bir şekilde kullanamamaları Viva la Muerte ve Deli Zamanlar romanlarında ele alınır. Her iki romanda da kadınların parti çalışmalarını bir “gün” mantığı içinde ele aldığı ve toplantıları beş çayı gibi değerlendirildiği anlatılır. Bu konuda parti yöneticilerinin de kadınları geri planda tutum isteklerinin etkisi olduğu vurgulanır. Üç Beş Kişi ve Deli Zamanlar romanında kadındaki değişikliklerin üst tabaka kadınları arasında görüldüğü, alt tabakadaki kadınların eski yaşmalarını sürdürdükleri anlatılır. Ancak üst tabaka kadınlarındaki değişim de köklü değişimler değildir, şekli değişimlerdir.

Kadının kendini gerçekleştirebilmesi için toplumun kendine çizdiği kimliğin olumsuz yönlerinden kurtulması gerekir. Bunlardan ilki, kadının “adanmışlık”tan kurtulmasıdır. Çocuğa, aileye, eşe adanmak kadının gelişimine engel olmaktadır. Atlıkarınca romanında bu konunun değerkendirildiği görülür. Cumhuriyet Türküsü romanında kadının kamusal alana çıkışının gelişimi açısından önemli bir adım olduğu vurgulanır. Böylece kadın çalışma, eğitim, seçme ve seçilme gibi bir çok hak elde etmiştir. Kumral Ada Mavi Tuna romanında kadının “dişilik” kadar zekâyâ da önem vermesinin kendini geliştirme konusunda önemli olduğu vurgulanır. Ayrıca kadını; güzellik, çekicilik gibi kavramların kuşatmasına altı almanın toplumda erkeğin daha ön plâna çıkmasına ve başarılı olmasına olanak tanıdığı anlatılır. Yaz Sonu romanında Adalet Ağaoğlu yaşam içine sıkışıp kalmış Nevin örneğinden hareketle kadınlara “kendi tarihlerinin sahibi olmalarını” öğütler. OK: Musti Türkiye Tamamdır’da ise doğadan da yola çıkılarak erkek düşmanlığının kadına yarar getirmeyeceği, kadın ve erkek bütünlüğünün her iki cins için de önemli olduğunu vurgulanır.

Kadınların hemcinsleri üzerinde şaşkırtıcı bir kontrol güçleri olduğu görülür. Kadının toplumsal kimliğinin kadınların kendilerine yönelik algılarından da beslendiği görülür. Kadınlar biraz da kamusal alanda fazla bulunamamanın etkisiyle

tüm dikkatlerini çevrelerindeki kadınların yaptıklarına odaklamışlardır. Bu sistem içinde hata yapan, kusurları olan kadınlar kınanır ve dışlanır. Mahrem ve Islak Güneş romanlarında kadınların kadınları gözetim altında tuttukları dile getirilir. Elyazması Rüyalarda ve İçimden Kuşlar Göçüyor romanlarında ise kadınların çevrelerinde konum olarak kendilerine yakın olan kadınları eşleri için birer tehlike olarak gördükleri ve kıskandıkları anlatılır. Bu açıdan kıskançlık davranışının kadınlar arasında daha yaygın olduğu dile getirilir.

Kadına yönelik fiziksel şiddet konusuna örnekleme oluşturan bir çok eserde rastlamak mümkündür. Kırsal alanda ve gelişmemiş toplumlarda kadına yönelik şiddetin yaygın ve kanıksanmış olduğu görülür. Yüzyıllar öncesini anlatmasına karşın günümüze göndermeler taşıyan Kadın Destanı'nda Kral Gilgameş'in kadınlara uyguladığı şiddet anlatılır. Aynı şekilde Berci Kristin Çöp Masalları romanında kırsal geleneklerin sürdürüldüğü gecekondu bölgelerinde şiddetin yaygınlığından ve kanıksanmışlığından söz edilir. Adı Aylın, Füreya, Bitmeyen Aşk, Sonuncu Sonbahar, İçimden Kuşlar Göçüyor, Cadı Ağacı, Yaz Sonu ve Mahrem romanlarında evlilikte şiddetin yeri konusuna yer verilir ve eşlerinden dayak yiyen kadınların sadece fiziksel değil, ruhsal açıdan da ağır darbeler aldığı anlatılır. Deli Zamanlar ve OK: Musti Türkiye Tamamdır romanında eğitilmiş çiftler arasında da şiddetin yaygın olduğuna dikkat çekilir. Her iki eserde de aydın birer kadın olan Aypare ve Günay sevdikleri erkeklerden şiddet görürler. Tutsaklar ve Islak Güneş romanlarında ise evlilikte çocukların da çoğu kez şiddet olaylarına tanık oldukları ve bu durumun onlar üzerinde de olumsuz izler bıraktığı anlatılır. Ayrıca kırsal alanda şiddetin yaygınlığını gösteren Islak Güneş romanında dayağın kadını pasifleştirdiği ve kadının bir süre sonra dayağa tepkisiz kaldığı anlatılır. Son olarak İçimden Kuşlar Göçüyor romanında devlet, aile içi şiddete seyirci kalmak ve kadını korumamakla suçlanır.

Hamilelik ve doğum kadına ait eylem alanlarıdır. Romanlarda doğanın kadına verdiği bu ayrıcalığın kadını daha duyarlı bir hâle getirdiği anlatılır. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında bu konuya atıf yapılır. Pasifik Günlerinde hamilelik ve doğum sürecinin kadın için fiziksel ve ruhsal

açından büyük değişimler içerdiği ve bu değişimleri bazı kadınların kaldıramadığı ve lohusalık depresyonuna girdikleri anlatılır. Çünkü kadın, hem bir yandan kendi bedenini toparlamaya çalışmakta hem de her yönden kendine bağlı olan yeni bir canlının ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kalmaktadır. Ancak doğum yapmayan kadınların da annelik duygularının gelişebileceğine Füreya romanında yer verilir. Hamilelik ve doğum sürecinde babaların da kadınlara destek olmaları gerektiği ise Bitmeyen Aşk romanında ele alınır. Sonuncu Sonbahar'da hamilelik ve doğumun getirdiği fiziksel değişimlerin kadınları zorladığı anlatılır. Bir çok kadın, çirkinleştiği ve şişmanladığı gerekçesiyle bu süreçten kaçmaktadır. Gece Derslerinde ise doğum eylemi ile ilgili bâtil inançların yaygınlığa dikkat çekilir. Bu konunun ayrıca Cadı Ağacı, Şehrin Aynaları ve İçimden Kuşlar Göçüyor romanlarında da işlendiği görülür. Bunun dışında son olarak Islak Güneş romanında doğum kontrol sorumluluğunun da erkekler tarafından kadının üzerine yıkılması eleştiri konusu edilir.

Kürtaj konusu ele alınan bir diğer başlıktır. Romanlarda kadınların istenmeyen gebeliklerin sonlandırılması konusunda yalnız bırakıldığı anlatılır. Bitmeyen Aşk romanında Nilgün ve Viva La Muerte romanında Günay evlilik dışı gebe kalmışlar ve yalnız olukları için kürtaj kararını istemeden ve yalnız almak durumunda kalmışlardır. Erkekler, bu “suçun, sorunun” kadın tarafından çözülmesinin uygun olduğunu düşünmektedirler. Gece Dersleri romanında ise bir örgüt içerisinde yer alan kadının ihtilal yıllarındaki karışıklık ve örgütün isteği üzerine çocuğunu aldırarak durumunda kalması anlatılır.

Kadın eğitimi kadının istenilen koşullara ulaşması için gerekli olan en önemli adımdır. Atlıkarınca romanında kadının eğitim almasıyla bilinçleneceği ve yaşam kalitesinin artacağı vurgulanır. Cumhuriyet Türküsünde üniversitelere kız öğrencilerin de kabul edilmesiyle önemli bir adım atıldığı Şükûfe Nihal örneğinden hareketle ele alınır. Gece Derslerinde ise gecekondudaki kadınları bilinçlendirmeye çalışan aydın bir kadının düştüğü umutsuzluk anlatılır. Çünkü kırsal alandaki, gecekondu bölgelerindeki kadının eğitilmesi oldukça uzun bir süre alacaktır.

Kadının cinsel açıdan sömürülmesi kadın yazarların eleştirdiği konulardan biridir. Kadının cinsel bir obje olarak değerlendirilmesi, hatta daha ileri gidilerek bu işten para kazanılması Yıldızlar Mektup Yazar romanında ele alınır. Kadın Destanı'nda da kadının bir zevk nesnesi olarak görülmesine karşı çıkılır. Kaf Dağının Ardında romanında medyanın da kadına yaklaşımının onu bir cinsel obje gibi görmek yönünde olduğu vurgulanır. Berci Kristin Çöp Masallarında ise eşleri tarafından bir şekilde yalnız bırakılan kadınların mahalledeki erkekler tarafından rahatsız edilmesi olayına yer verilir. Tüm bunlar erkek dünyasının kadını cinsel bir obje gibi algıladığını ortaya koymaktadır.

Kadın özgürlüğü konusundaki en büyük engelin geleneksel değerlerine sıkıca bağlı kadınlar olduğu Üç Beş Kişi romanında yer verilir. Aynı romanda erkeklerin bu konuda kadınlardan daha çok adım attıkları da dile getirilir. Ancak bu görüşe Alatlı'nın OK Musti Türkiye Tamamdır ve Viva La Muerte romanlarında karşı çıktığı görülür. Alatlı'ya göre erkeklerin kadın özgürlüğüne destek olmalarının nedeni bunun beraberinde cinsel özgürlüğü de getirecek oluşudur. Kaf Dağının Ardında romanında da kadın özgürlüğün çizgilerinin yine erkekler tarafından belirlenmesine itiraz edilir. Son olarak Cadı Ağacı romanında kadınlara ait bir takım kararların bile evlilik kurumunda erkekler tarafından alınması eleştirilir ki seçme ve seçilme hakları da bunlardan biridir.

İhanet konusu da örneklerimi oluşturan eserlerde yaygın olarak ele alınan bir konudur. Romanlarda toplumda erkeğin ihanetine de olumsuz bakıldığı, ancak kadının ihanetinin ise daha ağır suçlamalarla değerlendirildiği görülür. Kadın Destanı, Pasifik Günleri, Sonuncu Sonbahar, İmparator Çay Bahçesi, Şehrin Aynaları, Füreya, Bir Cinayet Romanı, Deli Zamanlar, Islak Güneş ve Ölü Erkek Kuşlar romanlarında ihanete uğrayan kişi için bu duygunun başa çıkılması zor bir durum olduğu anlatılır. Bunun dışında Adı Aylin ve Bitmeyen Aşk romanlarında evli kadınların eşlerinin ihanetinden haberdar olmalarına karşın bu durumu bilmemezlikten geldikleri anlatılır. Aynı durum Cadı Ağacı romanında ele alınır. Kadın, eşini kaybetmemek ya da çocuklarını korumak istediği için ihanetten haberdar

değilmiş gibi davranmaktadır. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ise ihanetin kadında aşığılanma duygusu yarattığı ve bir çok kadının eşinin ihanetine kendinin neden olduğunu düşündüğü anlatılır. Kadınlar bakımsız oldukları ya da eşlerinin ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadıkları için eşlerinin başka kadınlara ilgi duyduklarını düşünmektedir. Bu durum romanda Süheyla örneğinden yola çıkılarak anlatılır. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm'de ise farklı olarak bir erkeğin eşini bir başka erkekle anlatılması gündeme getirilir.

Aşk konusuna bağlı olarak ele alınan bir başka konu ise kadın erkek ilişkileridir. Örnekleme oluşturan romanlarda kadın erkek ilişkilerindeki temel sorunların neler olduğu belirlenmeye çalışılmış ve bu nedenle genellikle sorunlu ilişkilere eserlerde yer verilmiştir. Kadın erkek ilişkilerinde bireyler arasındaki yaş farkının ilişkiye nasıl bir yön verdiği tartışılır. Bu tip ilişkilerde erkeğin kadından yaşça büyük olmasının bir sorun yaratmadığı, ancak aksi durumda toplumun bu ilişkileri yadırgadığı anlatılır. Toplumdaki bu algı ister istemez çiftleri de etkilemektedir. Pasifik Günleri ve Hoşça Kal Umut romanlarında bu konu değerlendirilir. Bir diğer sorun kaynağı ise iletişimsizliktir. Bireylerin duygu ve düşüncelerini birbirlerine açamamaları, birbirlerinin tepkilerinden çekinmeleri de ilişkileri olumsuz yönde etkiler. Kendisinin karşıdaki tarafından anlaşılamadığını düşünen taraf, bir süre sonra başka kişilerle iletişim kurmaya başlar. Bu durum Pasifik Günleri romanında ele alınır. Bireyler arasındaki anlayış farklılıkları da ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Yaşama farklı açılardan bakmak, ortak bir paydada buluşmamak zamanla paylaşılan şeyleri azaltmakta ve bireyler birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar. Arzu Sapağında İncecek Var romanında bu konu işlenir.

Bireylerin kadın erkek ilişkilerinde en çok rahatsız oldukları konu ise özgürlüğün kısıtlanmasıdır. İlişkinin bireylerin yaşamlarının tamamını kapsamaması, farklı arkadaşlıklara, ilgi alanlarına izin vermemesi, zamanla bireylerde bunalım yaratmaktadır. Tüm zamanlarını birlikte geçiren bireyler gün geçtikçe birbirlerine benzemekte ve tek tipleşmektedirler. Bu sorunların Sonuncu Sonbahar, Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuşlar Göçüyor romanlarında konu edildiği görülür. Bunun

dışında Deli Zamanlar romanında ilişkilerin bir mülkiyet ve sahiplenme ilişkisine indirgenmesinin yol açtığı sorunlar dile getirilir. Erkeklerin sahiplenici tavrı Viva la Muerte romanında Günay-Şafak ilişkisinden yola çıkılarak anlatılır. Üç Beş Kişi romanında ise kadın erkek ilişkilerinde kadının erkek tarafından baskı altında tutulması eleştirilir ve bunun kadının özgürlüğünü kısıtladığı vurgulanır. İlişkide erkeğin sözünün kadınıkinden daha değerli olduğu görüşüne Canbaz romanında da yer verilir. Son olarak Balık İzlerinin Sesi romanında ise kadın erkek ilişkilerinin “ait olan”, “sahip olan” biçiminde formüle edilmesinin sakıncalı olduğu hatırlatılır. Kadın erkek ilişkilerinin daha çok “adanma” duygusu temeline dayandığı, bireylerin ilişkiyi iki kişilik bir hapishaneye çevirdikleri, bu durumun da ilişkiyi yıprattığı romanlarda vurgulanan önemli bir noktadır.

Adadolu'daki kadınların durumu kadın yazarların ilgisini çeken bir konudur. Kaf Dağının Ardında romanında kadın aydınların kırsal kesimdeki kadınların sorunlarını çözme konusunda gerekli adımları atmadıkları belirtilir. Kadın aydınlar da diğer çevreler gibi kadına koşullandıkları belirli mesajları iletmektedir. Kumral Ada Mavi Tuna romanında doğudaki kadınların yaşadıkları güç koşullar anlatılır ve ensest ilişkinin yaşandığı bir aileden hareketle kadının aşağılandığı dile getirilir. Emir Bey'in Kızları romanında ise Gülhayat Hanım'dan hareketle doğuda kadının ikinci plana itilmiş olduğu, söz hakkının bulunmadığı anlatılır. Bir Göçmen Kuştı O romanında ise Cevahirden hareketle kırsal kesimde yaşayan kadınların, ev işleri ve çocuk bakımının yanında tarım işleriyle de uğraştıkları ve çok çalıştıkları anlatılır. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında ise kırsal alanlarda kadının eğitimsiz kalmış olmasına karşın Hanife Abla gibi bilge kadınlarında var olduğu anlatılır. Romanda bir grup eğitimli kadın, Hanife Abla'nın hayattan aldığı derslerle oluşturduğu öğretileri duydukça hem şaşırırlar hem de kendi durumlarını sorgularlar.

Cumhuriyet Türküsü ve Ağustos Başağı romanlarında Türk kadının Millî Mücadele yıllarında göstermiş olduğu fedakârlıklar anlatılır. Bu eserlerde erkeklerin cephe savaşmalarına karşın kadınlarında cephe gerisinde onlara destek verdikleri anlatılır. Kadınlar hastanelerde hasta bakıcılık yapmakta ya da dikimhanelerde

askerler için kıyafet dikmektedirler. Bunun dışında kendi çeyizlerini satarak cephedeki askerlere para gönderen genç kızlardan da bahsedilmektedir.

Evlilik konusu örnekleme oluşturan romanların büyük bir bölümünde ele alınmıştır. Evlilik sorunlu bir kurum olarak bu dönem kadın yazarların romanlarına yansımıştır. Evlilikte atılan ilk adım eş seçimidir. Bireylerin evlenecekleri kişileri kendilerinin seçmemeleri/seçememeleri büyük sorunlar oluşturmaktadır. Eş seçimini çoğu kez erkek tarafı yapar. Evlenecek erkeğin annesi yada kız kardeşi onun için en iyi eşi seçmeye çalışırlar. Seçilecek kızın genelde “uysal, hanım, hamarat” olmasına özen gösterilmektedir. Ancak Füreya romanında cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bireylerin evlenecekleri kişileri kendilerinin seçmeye başladıkları anlatılır. Eş seçiminde duygusal uyum kadar düşünce uyumunun da gerekli olduğu anlatılır. Farklılıklar evlilik için sorun oluşturmaktadır. Öncelikle eşler arasındaki sınıf farkı, kültür ve eğitim farkı bireylerin birbirlerine uyum sağlamalarını engellemektedir. Kimi zaman bazı kadınların evliliği sınıf atlama aracı olarak kullandıkları da görülür. Hiçbir Aşk, Hiçbir Ölüm’de olduğu gibi. Bireyler arasındaki yaş farkı çevre tarafından evliliğin önündeki önemli bir engel olarak görülür.

Din ve inanç farklılıkları da çevre tarafından evlilik için engel olarak değerlendirilir. Toplum en çok farklı dinlerden insanların evliliklerine karşı çıkmaktadır. Kadının erkekten daha önemli bir mevkide olması da evlilikte sorun çıkarmaktadır. Çiftlerin bakış açılarındaki farklılık ise evlilikte kapatılamayan tek farktır. Yaşama farklı şekilde bakan, kişilikleri uyumsuz olan bireylerin evliliklerinin uzun sürmediği, sürse de huzursuz bir evlilik olduğu anlatılır. Evlilikte eşlerin zamanla birbirlerinden uzaklaşmaları ele alınır. Genellikle erkek eşin ilgisizliği nedeniyle kadın kendini önemsiz hissetmekte ve eşinden uzaklaşmaktadır. Bunun dışında cinsel hayatta mutlu olmayan çiftlerde birbirlerinden uzaklaşmaktadırlar. Kadınların doğum sonrası bunalımları nedeniyle eşlerine yabancılaştıkları dile getirilir. Son olarak eşler zamanla birbirlerinin değiştiklerini, evlendikleri ilk insanlara benzemediklerini dile getirmektedirler.

Evliliğin önemli sorunlarından biri de sıradanlaşmadır. Evlilik özellikle çocukların doğumundan sonra bağılıktan çok, alışkanlığa dönüşmektedirler. Çocuklardan sonra bir çok çift eve kapanmakta, sosyal yaşamdan uzaklaşmaktadır. Her şeyin tekrarlandığı bu tip evliliklerde coşkunun zamanla azaldığı görülür. Romanlarda sonuçta ortaya her şeyi birlikte yapan ve birbirlerine benzeyen insanların çıktığı anlatılır.

Farklı kültürlerde ve toplumlarda farklı evlilik uygulamaları vardır. Bu dönem romanlarında evlilik tipleri üzerinde de durulduğu görülür. Küçük yaşta yapılan evlilikler kadın yazarlar tarafından eleştirel bir gözle ele alınır. Henüz kişilik ve beden gelişimini tamamlamamış çocukların evlendirilmeleri sakıncalı sonuçlar ortaya koymaktadır. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında henüz kendisi çocuk olan bireylerin çocuk sahibi olmamaları gerektiği anlatılır. Hem anne ve babalar bu sorumluluğu taşıyamamakta hem de çocuklar yeterli bakımı ve rehberliği görememektedir. Bu durum kız çocuklarının eğitim hakkından yoksun kalmalarına da neden olmaktadır. Islak Güneş romanında bu konu incelenir. Görücü usûlü evlilik toplumda yaygınlığı giderek azalan ancak varlığını sürdüren bir evlilik çeşididir. Kişilerin birbirlerini tanımadan yaptıkları bu evlilikler de genelde mutluluk getirmemektedir. Ortaya kişilik uyuşmazlıkları çıkmaktadır. Hilal Görününce, Mahrem, Ağustos Başağı, Buzdan Kılıçlar romanlarında bu konu ele alınmıştır. İkinci evlilikler kimi zaman çocuğu olan kişilerin çocuklarının bakımı için yaptıkları bir evlilik olabilir. Boşanmaların sayısının giderek artması ikinci evlilik yapan kişi sayısını da artırmıştır. Bazı toplumlarda ise Şehrin Aynaları romanında anlatıldığı gibi ölen eşin karısıyla eşin erkek kardeşi evlendirilmektedir. Zoraki evlilikler ise genellikle aile büyüklerinin isteği ile gerçekleşmektedir.

Kimi zamanda aileler ticarî çıkarları için çocuklarını evlendirmektedir. Bitmeyen Aşk romanında bu konuya yer verilir. Toplum baskısı nedeniyle birlikte yaşayan çiftler evlilik kararı almakta ya da “namusun kirletildiği” durumlarda genç kızlar zorla başka erkeklerle evlendirilmektedirler. Maddi güçlükler de insanları, özellikle kadınları istemedikleri evliliklere sürüklemektedir. Bunun dışında hâlen bazı bölgelerde beşik kertmesi olayına rastlandığı Cumhuriyet Türküsü ve Deli

Zamanlar romanlarında işlenmiştir. Son olarak birden fazla kadınla evliliğin kırsal bölgelerde ya da kırsal bölge kökenli kişiler arasında yaygın olduğu anlatılır. Bir Göçmen Kuştu O ve Berci Kristin Çöp Masallarında bu konu ele alınır.

Evlilik içinde kadının konumlandırılışı kadın yazarların ilgilendikleri konulardan biridir. Evlilik kadın için kuşatılmışlık hissi uyandırmaktadır. Evlenen kadınlar özel ilgi alanlarını, hobilerini, arkadaşlıklarını terk etmek zorunda kalmaktadırlar. Kadınlar evlendikten sonra eşleri ve çocukları için yaşamaya başlamakta ve bu durum bir süre sonra kadını tüketmektedir. Bu konu Kadere Karşı Koy A.Ş. ve Çırpıntılar romanlarında ele alınmıştır. Kadın için evlilik bir süre sonra sürekli aynı işlerin yapıldığı, otomatikleşmiş bir yaşam biçimine dönüşmektedir. Kadınlar çocuk bakımı ve ev işleri arasında günlerini tüketmektedirler. Evlilik kadının kariyer planlarını da etkilemekte, pek çok kadın evliliği için ideallerinden vaz geçmektedir. Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm’de bu konu işlenir. Mutsuz evlilikler, mutsuz kadınlar üretmektedir. Emir Beyin Kızları romanındaki Filiz örneğinde olduğu gibi. Ancak tüm bu olumsuzluklara karşın evlilik kadın için bir zorunluluk olarak görülmekte, evlenmeyen kadınlar “evde kalmış” olarak nitelendirilmektedir. Bir kadının mutlaka bir erkeğin koruması altına girmesinin şart olduğu, genç kızların çok geç kalmadan evlenip yuva kurmalarının gerekli olduğu Emir Beyin Kızları, Tutsaklar, Kaf Dağının Ardında, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm’de eleştirel bir gözle anlatılır.

Evlilik örneklemini oluşturan romanlarda sorunlu bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Evlilik kendi içinde yeterince soruna sahip bir kurum olmasına karşın, dışarıdan da evliliğe çeşitli müdahalelerin yapıldığı görülür. Bunlar içinde kayınvalide faktörünün öne geçtiği görülür. Atlıklarınca, Ölü Erkek Kuşlar, Valla Kurda Yedirdin Beni ve Bitmeyen Aşk romanlarında kayınvalidelerin gelinlere her konuda karışmak istemelerinin olumsuz sonuçlar yarattığı anlatılır. Bu durum kadının eşi, kayınvalidesi ve toplum arasında kalmasına neden olmaktadır.

Evlilikte otorite konusu problemlili bir alan olarak romanlardaki yerini almıştır. Geleneksel kabullere göre evlilikte erkeğin sözünün geçmesi gerektiği,

kararların erkek tarafından alınması evlilikte otoritenin erkekte olduğunu ve bu durumun normal kabul edildiğini göstermektedir. Evlilikte kendi kararlarını kendi alan özgür kadın tipi dışlanmaktadır. Kadının evlilikteki görevi eşinin sözünden çıkmamaktır. Kadın yapacağı her iş öncesinde eşinden izin istemelidir. Atlıkarınca, Kaf Dağının Ardında, Üç Beş Kişi, Cadı Ağacı, Hiçbir Aşk, Hiçbir Ölüm, Islak Güneş, Sonuncu Sonbahar, Berci Kristin Çöp Masalları romanlarında bu konu ele alınır.

Evlilikte umduğunu bulamayan insanların bir kısmı mutluluğu evlilik dışı ilişkilerde aramaktadır. Genellikle saklı gizli sürdürülen bu ilişkiler bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak kimi zamanda kadınların bu durumu bildikleri halde evliliklerine devam ettikleri görülür. Toplumda erkeğin evlilik dışı ilişki kuması da yadırganmakla beraber evli bir kadının evlilik dışı ilişki kurması çok daha ayıp bir davranış olarak görülmektedir. Canbaz, Ay Falcısı, Bitmeyen Aşk, Bir Cinayet Romanı, Islak Güneş, Ölü Erkek Kuşlar romanlarında evlilik dışı ilişkilerin kadınları nasıl yaraladığı anlatılır.

Erkeklerin davranış biçimleri kadın yazarların ilgisini çeken konulardan biridir. Kadın yazarlar romanlarında sadece hemcinslerini çözümlemekle kalmamışlar erkek kahramanlarını da başarıyla anlatmışlardır. Eserlerde erkeklerin bir güç ögesi olarak sunulmasının onların en büyük ikilemi olduğu anlatılır. Erkekler, çevreye kendilerinin güçlü olduğunu ispat etmekle meşgul olduklarından kendilerini başka alanlarda geliştirememektedirler. Kadere Karşı Koy A.Ş. romanında erkeklerin de kadınlar gibi yaşlanmaktan korktukları ve bir tür paniğe kapıldıkları anlatılır. Bu durum romanda “antropoz” olarak adlandırılır. Yaşlanmaya başlayan erkekler, halen güçlü olduklarını ispat için genç kadınlarla birlikte olmaya başlamaktadırlar. Erkeğin güç ögesi olduğu alanların başında cinsellik gelir. Erkeklerin sadece kendilerine, eşlerine değil, çevrelerine de cinsel açıdan güçlü olduklarını duyurmaya çalışmaları romanlarda ele alınır. Bir Cinayet Romanı bunlardan biridir. Erkek kadın için gücünün bir vitrini olarak sunulur. Bu nedenle erkekler eşlerinin her daim güzel ve bakımlı olmalarını isterler. Erkeklerin meslekî pozisyon olarak da her zaman kadınlardan önde gelmek istedikleri kadın yöneticilerden, çalışanlardan emir almanın onlar için ne denli zor olduğu Deli Zamanlar romanında anlatılır. Üç Beş Kişi

romanında ise erkeklerin eşleriyle daha sınırlı bir cinsel yaşam sürdürdükleri, dışarıda kadınlarla ise daha farklı cinsel deneyimler yaşadıkları anlatılır. Köylü erkeklerin şehre gelme amaçlarından birinin de bu olduğu belirtilir.

Bir Cinayet Romanı'nda cinsel gücün bir erkek için önemli olduğu anlatılır. Eserde kimi yaşlı erkeklerin eşlerini bırakıp genç kızlarla birlikte olmalarının çevreye güçlü olduklarını ispat etme niyeti taşıdığı anlatılır. Geleneksel değerlere göre yetişen erkeklerin kadını bir arzu nesnesi olarak görmeleri yine bu dönemde eleştirilen konulardandır. Kadın başarıları, zekası, kişiliği değil de cinsel cazibesi erkekler için daha önemli görülmektedir. Bu konu Deli Zamanlar, Üç Beş Kişi, Ayışığı Sofrası ve Tutsaklar romanlarında ele alınmıştır.

Toplumda erkek çocuk isteğinin yaygın olduğu görülür. Erkeğin bir güç ögesi olabilmesi için erkek çocuk sahibi olması gerektiği yönündeki görüşler hâlen etkilidir. Toplumda kadınların erkek çocuk doğurduktan sonra daha önemli bir konuma geldikleri görülmektedir. Mahrem romanında kız çocuk babalarının toplumda ikinci sınıf gibi algılandıklarını düşündükleri ve bu nedenle de eşlerini suçladıkları anlatılır. Kırsal kesimde bu anlayışın daha yaygın olmasının altında tarımsal alanda kas gücünü daha çok ihtiyaç duyulması yatmaktadır. Canbaz romanında bu konu ele alınır. Bu nedenle kırsal alanlar da kadınların erkek çocuk isteği nedeniyle ölümle burun buruna geldikleri de görülmektedir. Bir Cinayet Romanında ise eğitilmiş erkeklerin bile erkek çocuk beklentisi içinde oldukları görülür. Babaların erkek çocuklarını soylarının devam ettiricisi olarak daha çok önemsedikleri Kumral Ada Mavi Tuna da anlatılır. Kız çocuklar bir gün "el kapısına" gideceği için aile geleceği açısından önemsiz bulunurlar. Cadı Ağacı romanında Dr. Nilüfer'in dilinden sık doğum yapan kadınların çocuklarının kız olması durumunda bebeklerini aldırarak istedikleri belirtilir. Tutsaklar romanında ise erkek çocuğunun erkek kadar kadın tarafından da istenen bir durum olduğu anlatılır.

Ölüm doğum gibi insanın elinde olmayan bir durumdur ve insanın yaşamındaki tek gerçekliktir. İnsan kaderine belirli oranda müdahale hakkına sahiptir. Ancak bu durum sadece ölüm için geçerli değildir. Bu nedenle insanlar

yüzyıllar boyunca ölümsüzlüğün yollarını aramışlar ancak bulamamışlardır. Ölüm zengin-fakir, kadın-erkek, yaşlı-genç her insanın her an başına gelebilecek bir durumdur. Konunun bu yönü Kadın Destanı ve Uyku İstasyonu romanlarında ele alınmıştır. Şehrin Aynaları'nda ise yaşarken iyi işler yapanların hiçbir zaman ölmeyecekleri, eserleriyle yaşayacakları anlatılır. Yaşlılık insanlarda ölüm korkusunu artıran bir dönemdir. Füreya ve Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm romanında bu konu ele alınır. Kanser gibi ağır hastaların sürekli ölümle birlikte yaşamaları İçimden Kuşlar Göçüyor romanında ele alınır. Savaşlarda insanların sürekli ölümle birlikte yaşamalarına da Ağustos Başağı romanında yer verilmiştir. Hiçbir Aşk hiçbir Ölüm romanında ise ölümün sadece bir boyut değiştirme olayı olduğu anlatılır. Bir de yaşarken ölmek vardır ki bu durum Tutsaklar romanında insanların inançları kaybetmeleri olarak anlatılır. Bu insanlar yaşamla doğrudan bir bağ kurmadan ömürlerini tüketmektedirler.

Yakınların kaybı geride kalanlar üzerinde derin izler bırakmaktadır. Bu nedenle insanların hayata küstükleri dile getirilir. Ancak zamanla bu acı etkisini yitirebilmekte ancak hiçbir zaman silinmemektedir. Bu konu Kaf Dağının Ardında, Kumral Ada Mavi Tuna ve Hilâl Görününce gibi bir çok romanda ele alınmıştır.

Ölümün zıddı ise yaşamdır. Yaşam insanın en temel içgüdüdür. Canlılar hayatta kalmak için var güçleriyle savaşırlar. Ancak önemli olan yaşamı anlamlı kılabilmektir. Bu dönem romanlarında yaşamın mutluluk ve mutsuzlukların genel toplamı olduğu anlatılır. Her insanının yaşama bakışı farklıdır. Bu konu Ay Falcısı, Orphee, Arzu Sapağında İnecek Var romanlarında ele alınmıştır.

Bu dönemde intihar kavramı da sorgulanan konulardan biridir. İnsanlar intihar yoluyla kadere karşı çıkmaya ve ölüm zamanlarını kendileri belirlemeye çalışırlar. İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri romanında insanının ölüm şeklini ve zamanını kendisinin seçebileceği anlatılır. Doğumu konusunda seçme hakkı bulunmayan insanoğlu ölümünü kendi seçebilmek ister. Bu konu ayrıca Balık İzlerinin Sesi ve Tutsaklar romanında da ele alınır.

Toplumsal dışlanma, kendini kabul ettirememe durumlarında insanların intihara başvurdukları Mahrem romanında anlatılır. Anlaşılmadığını, değersiz olduğunu hisseden insanlar da ölüme başvurabilmektedir. Mutsuz evliliklerin doğurduğu mutsuz kadınların da intihar girişiminde bulunmaları Atlıkarınca, Hiçbir Aşk, Hiçbir Ölüm, İçimden Kuşlar Göçüyor romanlarında ele alınır. Arzu Sapağında İnecek Var romanında ise intiharın çağımızda yaygınlığına dikkat çekilir. Yabancılaşma ve yalnızlık nedeniyle pek çok insanın intihara başvurduğu görülür. İntihar konusu adı Aylin, Cadı Ağacı ve Deli Zamanlar romanlarında da ele alınmıştır.

Türkiye'deki sanat ortamının durumu bu dönem romanlarında değerlendirilmiştir. Öncelikle sanatın amacının ne olması gerektiği tartışılmıştır. Amaç, sanat alıcısına estetik bir haz vermek mi, toplumsal konulara ışık tutmak mı olmalıdır, konusu Atlıkarınca'da ele alınır. Kaf Dağının Ardında'da ise sanatın toplumsal mesajının olması gerektiği vurgulanır. Ülkemizdeki eleştiri boşluğunun sanatçıları olumsuz yönde etkilediği dile getirilir. Sınırlı sayıdaki eleştirmenin de yanlı eleştiriler yaptığı, eleştirilerin bilimsel temelden yoksun olduğu İçimden Kuşlar Göçüyor, Atlıkarınca ve Kaf Dağının Ardında romanlarında ele alınır. Sanat çevrelerindeki despotik tutum, yeni isimlere şans tanınmaması, gruplaşmalar, kendi tarafından olmayanı yok sayma gibi davranışların sanat ortamını yoksullaştırdığı dile getirilir. Bu konu da Kaf Dağının Ardında ve İçimden Kuşlar Göçüyor romanlarında ele alınır. Kadere Karşı Koy A.Ş. ve Üç Beş Kişi romanlarında ise sanat ortamındaki tekelleşmeye dikkat çekilir. Özellikle devletin TRT aracılığı ile yaptırdığı sanatsal işlerde hep belirli çevrelerin işlerine yer vermesinin bir rant yarattığına dikkat çekilir. Sanatın önemli sorunlarından biri de yozlaşmadır. Sanat ortamında üretimin değil, laf kalabalığının olduğu, sanatın kendi değerlerini üretmeyip moda kalıpların peşinden koştuğu, değersiz eserlerin baş tacı yapıldığı Cadı Ağacı ve Viva La Muerte romanlarında ele alınır. Halkın sanat konusundaki cehaleti konusuna ise Kadere Karşı Koy ve Deli Zamanlar romanlarında yer verilir. Halkın gerçek sanatı bilmediği ve bu nedenle değer vermediği romanlarda ele alınmaktadır. Kadınların sanat alanlarının dışına atıldığı, bir çok alanda olduğu gibi sanatta da kadın etkeninin gözden kaçırıldığı ele alınır.

Sanatın üreticisi olan sanatçıların eserlerinden yeterli parayı kazanamamaları onları maddi açıdan zor duruma düşürmektedir. Türkiye’de sanat anlaşılmayan bir alan olduğu için alıcısı da azdır. Bu nedenle sanatçılar geçinebilmek için daha sıradan nesnelere üretme yoluna gitmektedirler. 12 Eylül döneminin sanatçıları da yıpratıldığı “fişlenen” bir çok sanatçının iş bulamadığı anlatılır. Kadere Karşı Koy’da ise sanatın ticarileştirilmesine karşı çıkılır. Sanat bir sektör değil, bir yaratıcılık alanıdır. Sanatçı ve yaratım süreci arasındaki ilişki Füreya, Kaf Dağının Ardında ve İçimden Kuşlar Göçüyor romanlarında ele alınır. Bu eserlerde yaratım sürecinin sanatçıya coşku ve haz verdiği ve sanatçının eserleriyle bütünleştiği anlatılır. Sanatçı halk arasındaki ilişkide sanatçı genelde suçlu bulunmuştur. Sanatçıların halkın sorunlarına tercüman olmadıkları, halkı aydınlatmadıkları bu dönemde Atlıkarınca, Kadere Karşı Koy A.Ş. ve Valla Kurda Yedirdin Beni romanlarında ele alınır. Sanatçının siyasal duruşu ve bunu eserlerine yansıtma biçimi de bu dönemde tartışılmıştır. Sanat eserinin bir provokasyon aracı olarak görülmesine karşı çıkılmış, bu tür ürünlerin sanat eseri olmadığı vurgulanmıştır.

Medya önemli bir güçtür. Ancak bu gücün halkın çıkarlarına uygun hareket etmediği konusu romanlarda işlenmiştir. Atlıkarınca’da medyanın belirli güç çevrelerinin elinde ve yanlı olduğu vurgulanır. Halka bilgiler yanlı olarak aktarılmaktadır. Kaf Dağının Ardında romanında ise haberlerin doğru kaynaklardan alınmadığı ve çoğu kez saptırıldığı dile getirilmektedir. Viva la Muerte’de basının önemli olayları basitmiş gibi halka ilettiği ve bu nedenle ihtilal dönemlerinin halka normal bir süreç gibi anlatıldığı ifade edilmiştir. Artık medya reklam verenlerin elinde bir çıkar birimi haline gelmiştir. Zaten ülkede güçlü çevrelerin kendi basın kuruluşlarını kurmaları ve bunlar aracılığı ile halkı yönlendirmeleri bu dönemde ele alınan diğer konulardır.

Gençlik hareketleri devrim hareketleri içinde şekillenmiştir. Gençler devrim yapmak uğruna ölümü göze almışlar, hapishanelere girmişler, sevdiklerinden uzak kalmışlardır. Devrim temelde eşitlik fikrinden yola çıkmakla beraber bir süre sonra devrim liderlerinin sermaye sahipleri ile yan yana geldikleri görülmüştür. Bu durum

Canbaz romanında ele alınır. Devrime yöneltilen en büyük eleştiri sadece işçi sınıfının haklarının gözetilmesi, toplumun diğer katmanlarının göz ardı edilmesidir. Gece Dersleri romanında devrimin inançla gerçekleştirildiği ancak pek çok gencin devrimin kendine ihaneti nedeniyle inançlarını kaybettiği anlatılır. Hoşça Kal Umut romanında ise gençlerin devrim nedeniyle kendilerini tanıyamadıkları, aşkı tadamadıkları anlatılır. Kendini tanımadan halkı kurtarmak bir çılgınlık olarak ele alınmıştır. Tutsaklar romanında ise Türkiye’de devrimin felsefî temelleri üzerinde konuşulup tartışılmadığından, her şeyin ezbere ele alındığından yakınılır. Devletin devrim karşıtı olması, yasa dışı örgütlerle devrimi gerçekleştirmeye çalışan kitlelerin oluşmasına neden olmuş ve bu durum terör olaylarının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

27 Mayıs süreci değişik bakış açılarıyla bu dönemdeki romanlara yansımıştır. 27 Mayıs Demokrat Parti’nin uygulamalarına karşı yapılan bir askerî harekât olmuştur. Emir Beyin Kızları romanında Demokrat Parti’nin halkın tamamını kucaklamaması üzerine olayların çıktığı anlatılır. Deli Zamanlar romanında ise ihtilâl yoluyla tek düşüncenin benimsetilmeye çalışıldığı, muhalefetin susturulmaya çalışıldığı dile getirilir ve bu konuda İnönü suçlu bulunur. Kaf Dağının Ardında romanında Demokrat Parti karşıtlarının darbeyi sabırsızlıkla bekledikleri anlatılır. Ayrıca darbenin tepeden inme yapıldığı ve toplumun buna hazır olmadığı anlatılır. Valla Kurda Yedirdin Beni romanında ihtilâlin ortaya çıkmasında ordu kadar gençlerin de etkili olduğu anlatılmış, Islak Güneş’te Demokrat Parti yıllarında halkın yoksullukla boğuştuğu anlatılmıştır. Kaf Dağının Ardında’da ise ne olursa olsun Demokrat Parti’nin din özgürlüğü sağladığı anlatılır.

Yaz Sonu romanı 12 Mart Muhtırası ekseninde yazılmış bir eserdir. Romanda ihtilâllerin yarattığı karamsar havanın insanlar üzerindeki etkisi anlatılmaya çalışılmıştır. Bu umutsuz hava 12 Eylül sonrasına kadar devam etmiştir. İnsanların bu bunalım nedeniyle bir kaçış düşüncesi geliştirdiklerine eserde dikkat çekilmiştir. 12 Mart Muhtırası’nın eğitimi olumsuz etkilemesine ise Valla Kurda Yedirdin Beni romanında yer verilir. Bu dönemde insanların ”fişlenme”, “gözetlenme” korkusu nedeniyle sürekli bir güvensizlik yaşadıkları anlatılır. 12 Mart dönemi ayrıca Tutsaklar ve Viva La Muerte romanlarında ele alınmıştır.

Üç ihtilâl geçiren Türkiye’de en ağır sürecin 12 Eylül yıllarında yaşandığı görülmüştür. 12 Eylül yarattığı sosyal travma nedeniyle uzun yıllar etkisini sürdürmüş, aydınlar ve yazarlar eserleri yoluyla bu dönemle hesaplaşma yoluna girmişlerdir. Üç Beş Kişi romanında bu sürecin bir korku toplumu yarattığı insanların en yakınlarından bile şüphelenmeye başladıkları ve giderek içe döndükleri anlatılır. Sıkı yönetim nedeniyle evlerine hapsedilmiş insanlar, her gün onlarca insanın sokaklarda öldüğünü duymaktadırlar. Ölü Erkek Kuşlar romanında bu durum ele alınır. Ruh Üşümesi’nde ise insanların olanlara karşı tepkisiz kalmaları, olayları yok saymaları sosyal travma kavramıyla açıklanmaktadır. Ölü Erkek Kuşlar’da bu dönemde aydınların da büyük zarar gördüğü, bazı aydınların faili meçhul cinayetlere kurban gittikleri, kimilerinin düşünceleri nedeniyle tutuklandıkları, bazılarının da yurt dışına çıkmak zorunda kaldıkları anlatılır. Gençler de bu dönemde en çok zarar gören guruplardan olmuşlar ve bir çok genç sokak çatışmalarında yaşamını yitirmiştir.

İşçi sorunları bu dönemde özellikle Canbaz, Berci Kristin Çöp Masalları, Islak Güneş ve Buzdan Kılıçlar romanlarında ele alınmıştır. Canbaz ve Berci Kristin Çöp Masalları kadın işçilerin sorunlarına eğilir ve işverenlerin evli ve çocuklu kadınları işçi olarak çalıştırmak istemedikleri, onlardan iyi verim alamayacaklarını düşünmeleri konusunu ele alır. İşçilerin sendikaların anlamını bile bilmedikleri ve sendikaların işçilerin haklarını gasp ettikleri konularına da eserlerde yer verilmiştir. Canbaz romanında sendikaların iktidarla olan derin bağlarına dikkat çekilir. İşçilerin çoğu, sağlık koşulları elverişsiz fabrikalarda düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Ayrıca çalışma saatleri oldukça uzundur. Bu konu Buzdan Kılıçlar’da ele alınır. Islak Güneş’te ise çocuk işçi soruna değinilir. Çocukların geçim şartları nedeniyle ağır işlerde çalıştırılmaları konusu ele alınır. Grev işçilerin yasal hakkı olmasına karşın işveren baskısı nedeniyle başvuramadıkları bir durumdur. Gece Dersleri, Berci Kristin Çöp Masalları ve Arzu Sapağında İncek Var romanlarında işverenin grev hakkını kullanan işçileri işten çıkarması anlatılır.

Hilal Görününce, Sevdalinka, Bir Göçmen Kuştu O, Ağustos Başağı romanları savaş ortamlarını anlatan romanlardır. Bu romanlarda savaşın hiç kimse tarafından kazanılmadığına, herkesin bu durumdan çok ağır yaralar aldığına dikkat çekilir. Çocukların savaş ortamlarında zarar gördüğü eğitim çalışmalarının aksadığı romanlarda ele alınan diğer konulardır. Savaş ortamlarında açlık ve yoksulluk nedeniyle kimi zaman insanların insanlık dışı davranışlar içinde bulunabildikleri anlatılır. Savaş insanî değerlerin zayıfladığı zamanlardır. Kumral Ada Mavi Tuna romanında ise iç savaşların ülke insanlarını birbirine düşman ettiği ve masum bir çok insanın hayatını kaybettiği anlatılır. Savaşlarda kazanan tek taraf vardır onlar da silah tacirleridir. OK Musti Türkiye Tamamdır romanında ise büyük güçlerin yaptıkları nükleer silah deneylerinden söz edilerek insanlığı kötü bir geleceğin beklediği vurgulanır.

Şiddet 1980 sonrası Türk romanının ana temalarından biri olmuştur. Özellikle 1980 sürecini anlatan romanlarda sık sık işkence sahnelerine yer verilmiştir. İşkence kadın yazarların da işlediği konulardan biridir. Savaş yılları işkence olaylarının sık yaşandığı dönemlerdir. Özellikle gizli bilgilere ulaşmak, karşı tarafı ezmek amacıyla işkence uygulandığı görülür. Bu konu Bosna Hersek savaşının anlatıldığı Sevdalinka romanında ele alınmıştır. İşkence sadece beden sağlığı değil, ruh ve akıl sağlığı üzerinde de ciddi sorunlar oluşturmaktadır. Gece Dersleri'nde işkence nedeniyle akıl sağlığını kaybeden insanlardan söz edilir. Hoşça Kal Umut romanında ise ihtilâl döneminde işkence gören gençlerin dışarıya çıktıklarında gündelik yaşama ayak uydurmada sorun yaşadıkları anlatılır. İşkencenin güven duygusunun kaybına neden olduğu da vurgulanır. Ancak en tehlikeli işkence ürünün psikolojik işkence olduğu belirtilmiştir. İşkenceci romanı işkencenin her alanda ne kadar yaygın olduğunu anlatılır. 27 Mayıs, 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde masum bir çok insana işkence yapılması Ruh Üşümesi, Valla Kurda Yedirdin Beni, Hoşça Kal Umut ve İşkenceci romanlarında ele alınmıştır. Polisin işkence konusundaki rolüne ise Emir Beyin Kızları ve Bir Cinayet romanında yer verilmiştir. Polis devlet eliyle işkencenin uygulayıcısı durumuna gelmiş, işkence altında farklı görüşten pek çok insan yaşamını kaybetmiştir.

Şiddet içeren olaylardan bir diğeri ise tecavüzdür. Kadınların ve çocukların tecavüz olaylarında mağdur oldukları görülmektedir. Kadın Destanı romanında bu durumun yaygınlığından söz edilir. Tecavüzün mağdur üzerinde travma yarattığına ve bu olayın izlerini kadınların ömür boyunca taşıdıklarına Pasifik Günleri ve Bir Cinayet Romanı adlı eserlerde yer verilir. Tecavüze uğrayan kişinin toplum tarafından dışlandığı ve tecavüzün nedeni olarak kendisinin gösterildiği de ele alınan konulardandır. Tecavüzden sonra “namus temizleme” görevinin erkekler tarafından üstlenildiği dile getirilmiştir. Savaş yıllarında tecavüz olaylarına sıkça rastlandığı görülür. Bir Göçmen Kuştu O ve Sevdalinka romanlarında kadınların karşıt güçteki askerler tarafından tecavüze uğradıkları anlatılır. Hatta Bir Göçmen Kuştu O romanında Cevahir adlı kahraman bu tecavüz olayından bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir.

1960 sonrasında 1980 başlarına kadar geçen süreç Türkiye açısından oldukça karışık ve sancılı bir süreç olmuştur. Bu siyasal karmaşa ortamı içinde gençlerin de önemli bir yer aldıkları görülür. Bu dönemde kadın yazarların gençlere yönelttikleri bazı eleştirileri vardır. İlk eleştiri gençlerin bağlı oldukları ideolojileri pek bilmediklerine yöneliktir. Gençler okuyup araştırmadan bir düşünceye bağlanmışlar ve bu fikre körü körüne tutunmuşlardır. Gençler sokaklarda ezberlenmiş sloganlarla karşıt tarafla mücadeleye girişmişler ve böylece belirli çıkar grupları tarafından yönlendirilmişlerdir. Gençlerin eğitim almak, düşünmek yerine kavga etmek eğiliminde olmaları Gece Dersleri ve Üç Beş Kişi romanında eleştirilir. Daha kendini bile tanımayan gençliğin halkı kurtarma peşinde koşması Hoşça Kal Umut ve Üç Beş Kişi romanında ele alınır. Canbaz romanında ise olayların kısa sürede üniversitelere sıçradığı ve öğrencilerin birbirlerine düşman kesildikleri anlatılır. Kaf Dağının Ardında ve Deli Zamanlarda ise bu durumun silah tüccarlarının işine geldiği dile getirilmiştir. Yaz Sonu romanında gençlerin sorunları konuşmak yerine kavga ederek çözmeye çalışmalarının doğru olmadığı anlatılır. Tutsaklar romanında ise gençlerin siyasal olaylar nedeniyle ailelerini suçladıkları, onları duyarsız buldukları ele alınmıştır. Aileler ise çocuklarının bu olaylara karışmalarından büyük endişe duymaktadır.

Şehirleşme ve insan üzerindeki etkileri örnekleme oluşturan romanlarda ele alınan bir başka konudur. Giderek betonlaşan şehirler yerel mimarî yapıyı yok etmekle kalmayıp, insanların anılarını da ortadan kaldırmaktadır. Kaf Dağının Ardında'da tarihî ve kültürel dokunun korunmaması eleştirilir. Islak Güneş romanında şehirleşme ve betonlaşma nedeniyle çocukların oyun alanlarının yok edildiği anlatılır. Ayrıca belediyelerin seçim yatırımı olarak halka arsa dağıtmasının düzensiz ve çarpık yapılaşmaya zemin hazırladığı anlatılmaktadır. Üç Beş Kişi romanında ise bu yeni şehirleşmenin mimarî bir üslûbunun olmadığı her yeri birbirine benzeyen gri apartmanların sardığından yakınılır. Viva la Muerte romanında ise hızlı kentleşmenin trafik, gürültü, kalabalık, çevre kirliliği gibi bir çok sorun ortaya çıkardığı anlatılır. Şehirleşme sadece şehirlerin yüzünü değiştirmekle kalmamış yeni bir kültür de üretmiştir. Artık insanlar giderek yanlışlaşmakta, iletişim kurmamakta, komşularının kim olduğunu tanımamaktadır. Bu bir tür değersizlik durumunu da beraberinde getirmiştir. Bu konu Tutsaklar, Mahrem, Islak Güneş romanlarında ele alınmıştır.

Latife Tekin, Berci Kristin Çöp Masalları adlı kitabında gecekondu sorununa yer verir. Gecekondu yoksul insanların şehre tutundukları yerlerdir. Bu alanlar bir geçede inşa edilen evlerle şehre bir yama gibi eklenmektedir. Gecekondu konusunda devlet kalıcı çözümler üretmediği için Viva la Muerte romanında da suçlanır. Bu insanların kalıcı konutlara aktarılması gerektiği vurgulanır. Gecekondu alanları atıkların, çöplerin bulunduğu alanlara yakın kuruldukları için insan sağlığı açısından da tehlikelidirler. Zaten devlet yıkmak istediği bu alanlara hizmet de götürmemektedir. Son olarak belirli çevrelerin gecekondu üzerinden rant elde etmeye çalışmaları eleştirilir.

Sanayileşme beraberinde göç sorununu da getirmiştir. Tarımsal alanda çalışan insanlar daha çok para kazanmak ve daha iyi imkânlarda yaşayabilmek için şehre göç etmeye başlamışlardır. Bu durum ciddi sosyal sorunlara yol açmıştır. Canbaz romanında bu insanların köyden kendi kültürlerini de getirdikleri ve bir türlü şehirli olmadıkları anlatılır. Bu nedenle şehirli tarafından dışlanmaktadır. Göç eden insanların uyum sorunları yaşadıkları görülür. Bu insanlar yabancı oldukları şehirde

kendilerini aidiyet ve kimlik duygularından uzak hissetmektedirler. Bu konu ayrıca İşkenceci ve Kaf Dağının Ardında romanlarında da ele alınmıştır.

Gurbet kavramı da göç kavramına bağlı olarak eserlerde işlenmiştir. Bu konuyu Çırpıntılar romanının ele aldığı görülür. Eserde Avustralya'ya yaşam mücadelesi veren bir ailenin durumu anlatılır. Göç eden anne ve baba yeni bir kültüre ve dile alışma konusunda oldukça sıkıntı yaşarlar. Ancak kendi kültürlerine olan bağlılıklarını devam ettirirler. Fakat aynı durum oğulları için geçerli değildir. Yabancı kültür içinde yetişen çocuk; anne babasının mı, yoksa yaşadığı yerin mi kültürünü benimseyeceğini bilememektedir. Anne baba çocuklarını nasıl yetiştirecekleri konusunda çelişki içindedirler. Bu insanlar sürekli bir gün anavatana dönecekleri umudu ile yaşamakta ancak bir türlü dönememektedirler.

Doğanın insan eliyle hızla yok edilişi İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, sevgilileri ve Diğerleri, Kadın Destanı, Üç Beş Kişi, Islak Güneş, Yaz Sonu ve OK Musti Türkiye Tamamdır romanlarında işlenir. İnsanoğlu yüzyıllardır doğayı yok ederek kendi sonunu hazırlamaktadır. Kirlilik giderek artmakta, ancak insanlar bu konuda duyarlılık göstermemektedir. Sanayileşme çevre kirliliğini artıran bir unsurdur. Zararlı atıklar işlenmeden çevreye salınmaktadır. Turizm politikaları nedeniyle kıyılar giderek betonlaşmakta, ormanlar yok edilmektedir. Son olarak nükleer silah deneyleri yapan büyük güçler dünyayı yok etmektedirler.

Sınıf farkı örnekleme oluşturan romanların neredeyse hepsinde ele alınan bir konudur. Gelir dağılımındaki eşitsizlikten duyulan rahatsızlık sıkça dile getirilmiştir. Kadere Karşı Koy A.Ş. de küçük sermaye sahiplerine hak tanınmaması eleştirilir. Alt sınıf ve üst sınıf gelir açısından farklı olmakla birlikte eylemsizlik ve boşlukta kalma hâli açısından birbirlerine benzemektedirler. Çağımızda paranın tek değer olduğu, tüm insanlığın sermayenin peşinde koştuğu anlatılır. Ancak insanlarda sınıf bilinci oluşmadıkça bu sorunun çözülemeyeceği de iddia edilir. Üst tabakanın özellikleri de bu dönemde ele alınan konulardandır. Üst tabaka insanların da mutsuz oldukları paranın her sorunu çözemediği, bu insanların para sahibi olmalarına karşın zevk sahibi olamadıkları, sanata değer vermedikleri Kadere Karşı Koy A. Ş. de ele alınan

konulardandır. Üst tabaka muhalefete izin vermemesi ve kendi sınıfının üyeleri arasında sıkı bir işbirliği bulunduğu için de eleştirilmektedir. Üst tabaka insanları ülkedeki olaylara karşı duyarsız kalmakla suçlanmaktadır. Bu konu Kaf Dağının Ardında romanında ele alınır. Alt tabakanın temel özelliği ise üst tabakadan nefret etmesidir. Alt tabakanın devlet tarafından da değersiz görüldüğü savaşlarda cephelere ilk onların gönderildiği anlatılır. Alt tabaka hayalcidir ve bu insanlar, sürekli bir gün zengin olacaklarını düşünmektedirler. Yoksulluğun insanları yasadışı işlere sürüklediği de anlatılır. Yoksulluk mekana da yansımıştır. Alt gelir grubundaki insanlar daha çok gecekonducularda yaşamaktadırlar.

Örnekleme oluşturan romanlarda toplumsal değişimler de ele alınmıştır. Türk toplumu Batılı olmak uğruna kendi değerlerinden vazgeçmiş, bu durum ortaya bir yığın kültürü çıkarmıştır. Toplumda ahlâkî çözüme ciddi boyutlara ulaşmıştır. Dürüstlük iyi bir erdem olarak görülmemekte, meslek ahlâkından uzaklaşmaktadır. Herkes hızla köşeyi dönme telaşındadır. Alatlî bu durumu “mış gibi yapmak” olarak değerlendirir. Buna göre her şey görünürde çok güzeldir, ancak gerçekte yapılan işlerin içi boştur. Toplum kendini kandırmaktadır. Hafızasızlık giderek yaygınlaşmakta, geçmişten ders alınmamaktadır. İnsanlar çalışmak, üretmek yerine yağmalamayı tercih etmektedirler. Toplum geçirdiği üç askerî harekâtın da etkisiyle duyarsızlaşmış, tepkisizleşmiştir. Her şeye çok çabuk alışılmaktadır. Toplumun elini kolunu atalet ve tevekkül duygusu bağlanmıştır. Halk kurallara uymamakta, kendi kurallarını kendi yaratmaktadır ki bu da kuralsızlıktır.

Yönetici ile halk arasındaki gerginlik de bu dönemde ele alınan konulardan bir başkasıdır. Yönetici kitle halkın gerçeklerinden uzak bir yönetim anlayışı sergilemektedir. Özellikle doğu ve kırsal alanlar görmezden gelinmektedir. Yöneticiler halkı vergi kaynağı olarak görmektedirler. Politikacılar halka çeşitli vaatlerde bulunmakta ancak seçim sonunda bu vaatleri unutmaktadırlar.

Nekrofiloya Alev Alatlî'nin romanlarında karşımıza çıkan bir kavramdır. Nekrofiloya ölü severlik anlamına gelmektedir. Alatlî bir insanın en temel hakkının ve görevinin yaşamak olduğunu vurgular. Ancak ülkede sürekli bir şeylerin uğruna

ölmekten bahsedilir. Vatan uğruna ölmek, futbol takımları uğruna ölmek, sevgili için ölmek gibi. Alatlî aslalonın yaşayarak ülkeye, aileye hizmet etmek olduğunu vurgular. Nekrofilianın üç aşaması vardır. İlk aşmada kendini sevme, kendine tapınmadır ki narsizm olarak anılır. İkinci aşama başkalarını değersiz görme yani sadizm aşamasıdır. Üçüncüsü ise ölü severliktir. Yani kendi için değeri, yararlı olmayan her şeyin yok edilmesidir. Bu kavram Batı'dan ithal edilmiştir. Batı da kendi çıkarına uymayan her şeyi yok etmektedir.

Kuşak çatışmaları her devirde görülen bir durumdur. Önceki kuşak ile sonraki kuşağın değer yargılarının çarpışması kuşak çatışmasını oluşturmaktadır. Kuşak çatışmaları zaman zaman ciddi boyutlara ulaşmakta aile fertlerini birbirlerine düşürmektedirler. Gençler, büyükleri geri kafalı olmakla suçlarken, büyükler gençlerin ne yaptıklarını anlayamamaktan şikâyet etmektedirler.

Tezin verilerinden elde edilen bu sonuçların yanı sıra konuya dair çeşitli öneriler de sunmak mümkündür. Bu öneriler şu maddeler altında sıralanabilir:

1. 1980 sonrası Türk romanının daha önceki dönemlerden sadece konu olarak değil, yapı olarak da farklılaşmaya başladığı görülür. Bunun en temel nedeni yetmişli yıllardan itibaren dünya genelinde görülen küreselleşme ve postmodernizm akımlarının edebiyatta hissedilmesidir. Yine postmodernizmle birlikte "gerçeklik" kavramına getirilen farklı yaklaşımlar, fantastik edebiyat ve onun bir kolu olan büyülü gerçeklik akımlarının gelişimini hızlandırmış ve bu akımlar edebiyat geleneğimizde etkili olmaya başlamıştır. Bu dönem yazarlarından Nazlı Eray'ın tüm romanlarını bu anlayış çerçevesinde kaleme aldığı görülür. Latife Tekin'in eserlerinde de bu akımın etkileri hissedilir. Postmodernist etki ise Adalet Ağaoğlu, Alev Alatlî, Pınar Kür başta olmak üzere bu dönem kadın yazarları üzerinde etkilidir. Emine Işınso ve Sevinç Çokum'un ise geleneksel roman tarzını sürdürdükleri görülür. Buradan yola çıkılarak 1980 sonrası Türk romanı üzerinde yapılacak çalışmaların tematik bir nitelikten daha ziyade dilbilimsel bir özellik taşıması gerektiği söylenebilir. En azından yapılan tematik çalışmalar dilbilim yöntemlerinden yararlanılarak desteklenmelidir.

2. “Kadın Edebiyatı” ve “Kadın Yazar” kavramları henüz üzerlerinde uzlaşma sağlanmış kavramlar değildirler. Özellikle bu kavramların muhatabı durumunda olan “kadın” yazarlar kendilerinin “yazar” olduklarını, erkek meslektaşlarının yazar olarak adlandırılmalarına karşılık, kendilerine “kadın yazar” denmesinin kadın yazarların genel edebiyat dairesi içinde değil, ona eklenmiş yeni bir alan içinde değerlendirilmesine neden olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu nedenle “kadın yazarlar, kadın edebiyatı” gibi adlandırmalar yapılırsa bile bu kavramların genel edebiyat çerçevesi içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da görüldüğü gibi kadın yazarlar, sadece kadın konusu etrafında romanlar yazmamışlar, sosyal ve bireysel alandaki pek çok konu hakkındaki görüş ve izlenimlerini eserlerini yansıtmışlardır. Ayrıca her kadın yazar kendisinin şekillendirdiği, kendine özgü bir bakış açısına sahiptir. Bu araştırmanın sonuçları da kadın yazarların aynı konuya farklı açıdan yaklaştıklarını göstermektedir. Bu açıdan kadın edebiyatı diye genel bir başlıktan hareket edilse bile, her kadın yazarın kendi içinde de ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.

3. “Kadın Edebiyatı” diye bir kavramdan bahsedilebilmesi için sadece kadın yazarların eserlerinin bir başlık altında toplanması yeterli değildir. Bunun için erkek yazarlar ile kadın yazarların anlatım biçimlerindeki farklılıkların karşılaştırmalı olarak araştırılması gerekmektedir. Bunun en iyi yolu ise kadın ve erkek yazarların dil kullanımları/üslûpları açısından karşılaştırılmasıdır. Dil düzeyinde yapılacak çalışmalarla aynı konunun kadın ve erkek yazarlar tarafından nasıl ele alındığı ortaya konulmuş olacaktır. Bu çalışmalar kadın yazarlar arasında yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar ile de desteklenmelidir.

4. Çalışma sırasında alandaki bibliyografik çalışmaların azlığı ve sınırlılığı dikkat çekmiştir. Ayrıca bibliyografik çalışmalarda bir birlik de yoktur. Kimi kaynakta bir yazara ait olduğu belirtilen bir romanın diğer kaynakta ya hiç yer almadığı ya da başka bir tür başlığı altında yer aldığı görülmektedir. Bibliyografik çalışmalar oldukça zor olan ve zaman gerektiren işlerdir. Bu nedenle Tanzimat döneminden başlayarak Türk edebiyatına ait tüm ürünlerin yazarlarına, yayın

tariflerine ve türlerine göre yeniden sınıflandırılmasını sağlayacak akademik çalışmaların ve tezlerin yapılması yararlı olacaktır.

5. 1980 ortalarından itibaren kadın hareketlerinin etkisi ve kadınların eğitim olanaklarına daha çok kavuşmaları sayesinde kadın konusunun daha bilinçli olarak ele alındığı görülmektedir. Buna bağlı olarak çeşitli üniversitelerde “Kadın Araştırma Merkezleri” kurulmuş, kadın kavramı pek çok açıdan akademik olarak incelenmeye başlanmıştır. Bu çalışma sırasında da yararlanılan, İstanbul’da bulunan Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı hem kadın konusuna ait yerli-yabancı, süreli-süresiz pek çok eseri bir araya getiren hem de kadın akademisyenlerin ve yazarların ürünlerini bünyesinde bulunduran önemli bir merkezdir. Bu yapıdaki merkezlerin artması kadın konusunun her açıdan daha iyi ele alınmasını olanaklı kılacaktır.

6. Son olarak ise yurt dışında “kadın edebiyatı” konusunda yapılmış bir çok akademik çalışmanın yanı sıra, kadın yazarların ürünlerini ait oldukları kuram, yazıldıkları türler gibi pek çok farklı açıdan ele alan antoloji türündeki çalışmaların da yaygın olduğu görülmektedir. Ülkemizde de bu türde sınırlı sayıda çalışma vardır. Sonuç olarak, Türkiye’de de Batı’daki örneklerde olduğu gibi daha geniş kapsamlı antoloji çalışmalarının yapılması alana katkı sağlayacaktır.

VI. BÖLÜM

KAYNAKLAR

6.1. Örnekleme Oluşturan Romanların Kaynakçası:

- Ağaoğlu, A. (1980). **Yazsonu**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ağaoğlu, A. (1991). **Ruh Üşümesi**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2006). **Üç Beş Kişi**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2007). **Romantik Bir Viyana Yazı**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Alatlı, A. (2001). **Yaseminler Tüter mi Hâlâ?**. İstanbul: Everest Yayınları.
- Alatlı, A. (2001). **Or'da Kimse Var mı?, Kitap 2: Nuke Türkiye**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alatlı, A. (2001). **Or'da Kimse Var mı? Kitap 4: O.K. Musti Türkiye Tamamdır**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alatlı, A. (2002). **İşkenceci**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alatlı, A. (2003). **Or'da Kimse Var mı?, Kitap 3: Valla Kurda Yedirdin Beni**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alatlı, A. (2003). **Kadere Karşı Koy A.Ş.** İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alatlı, A. (2007). **Or'da Kimse Var mı? Kitap 1: Viva La Muerte**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Aral, İ. (1998). **İçimden Kuşlar Göçüyor**. İstanbul: Can Yayınları.
- Aral, İ. (1999). **Yeni Yalanlar Zamanlar**. İstanbul: Can Yayınları.
- Aral, İ. (2007). **Ölü Erkek Kuşlar**. İstanbul: Merkez Kitaplar.
- Aral, İ. (2006). **Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm**. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Çokum, S. (1996). **Ağustos Başağı**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çokum, S. (1996). **Çırpıntılar**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çokum, S. (1996). **Karanlığa Direnen Yıldız**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çokum, S. (1999). **Hilâl Görününce**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çokum, S. (2000). **Deli Zamanlar**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eray, N. (1989). **Arzu Sapağında İnecek Var**. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (1992). **Ay Falcısı**. İstanbul: Can Yayınları.

- Eray, N. (1993). **Yıldızlar Mektup Yazar**. İstanbul: Can yayınları.
- Eray, N. (1995). **Uyku İstasyonu**. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (1997). **Deniz Kenarında Pazartesi**. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (1999). **Örümceğin Kitabı**. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (2000). **Ayıışığı Sofrası**. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (2000). **Elyazması Rüyalarda**. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (2003). **İmparator Çay Bahçesi**. İstanbul: Can Yayınları.
- Eray, N. (2007). **Aşık Papağan Barı**. İstanbul: Merkez Kitaplar..
- Işınsu, E. (1982). **Canbaz**. Ankara: Töre Devlet Yayınları.
- Işınsu, E. (1997). **Athkarınca**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Işınsu, E. (1999). **Kaf dağının Ardında**. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Işınsu, E. (2006). **Cumhuriyet Türküsü**. Ankara: Elips Kitap
- Kulin, A. (1999). **Füreye**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulin, A. (1999). **Sevdalinka**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulin, A. (2005). **Adı: Aylın**. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kutlu, A. (1983). **Tutsaklar**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, A. (1994). **Hoşca Kal Umut**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, A. (1996). **Bir Göçmen Kuştı O**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, A. (1999) **Cadı Ağacı**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, A. (2001). **Emir Beyin Kızları**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, A. (2002). **Islak Güneş**. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kutlu, A. (2004). **Kadın Destanı**, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kür, P. (2002). **Bir Cinayet Romanı**. İstanbul: Can Yayınları.
- Kür P. (2003). **Bitmeyen Aşk**. İstanbul: Everest Yayınları.
- Kür, P. (2007). **Sonuncu Sonbahar**. İstanbul: Everest Yayınları.
- Tekin, L. (2005). **Sevgili Arsız Ölüm**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şafak, E. (2000). **Mahrem**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Şafak, E. (2007). **Pinhan**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Şafak, E. (2007) **Şehrin Aynaları**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tekin, L. (1984). **Berci Kristin Çöp Masalları**. İstanbul: Adam Yayınları.
- Tekin, L. (1986). **Gece Dersleri**. İstanbul: Adam yayınları.
- Tekin, L. (1990). **Buzdan Kılıçlar**. İstanbul: Metis Yayınları.

Tekin, L. (1995). **Aşk İşaretleri**. İstanbul: Metis Yayınları.

Uzuner, B.(1995). **Balık İzlerinin Sesi**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Uzuner, B. (1999). **İki Yeşil Susamuru Anneleri, Babaları, Sevgilileri ve Diğerleri**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Uzuner, B. (1999). **Kumral Ada Mavi Tuna**. İstanbul: Remzi Kitabevi.

6.2. Genel Kaynaklar:

Abadan Unat, N.(1979). “Toplumsal Değişme ve Türk Kadını”. **Türk Toplumunda Kadın**. (Derleyen: Nermin Abadan Unat). Ankara: Türkiye Sosyal Bilimler Derneği.

Ahmad, F. (2006). **Modern Türkiye'nin Oluşumu**. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Akşin, S. (2005). Siyasal Tarih (1995-2003) **Türkiye Tarihi 5: Bugünkü Türkiye 1980-2003**. s.163-243. İstanbul: Cem Yayınevi.

Andaç, F. (2004). **Edebiyatımızın Kadınları**. İstanbul: Dünya Kitapları.

Aral, İ. (1995). “Edebiyatımızda Kadın Duyarlılığı” (Söyleşi, Yöneten: Füsun Akatlı). **Varlık Dergisi**, Mart 1995, 1050. Sayı. İstanbul: Varlık Yayınları.

Arcayürek, C. (1986). **Müdahelenin Ayak Sesleri**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Argunşah, H. (2006). “Kadın Edebiyatı Üzerine”.s.38-42. **Türk Edebiyatı Dergisi**. S.387. Ocak 2006.

Asım, S. (1987). **Osmanlı'da Kadınlığın Durumu**. İstanbul: Arba Yayınları.

Atasü, E. (1998). “Edebiyattaki Kadın İmgelerinde Cumhuriyet'in İzdüşümleri” s.129-143. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Atasü, E. (2001). **Kadınlığım Yazarlığım Yurdum**. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Ayata, Y. (2000). “Tarih, Doğu-Batı ve Pstmodernizm Üçgeninde Bir Roman: Beyaz Kale”.s.186-198. **Türk Yurdu Roman Özel Sayısı**. S.153-154.Mayıs-Haziran 2000.

Aytaç, G. (2007). “Türk Romanında Feminist Söylem”, **Türk Edebiyatı Tarihi 4. Cilt**. Genel Editör: Talat Sait Halman, s. 393-399, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Batum Menteşe, O. (2002). “Toplumsal Kimlik ve Kadın Yazarlığı. **Varlık Dergisi**. S.1134. İstanbul: Varlık Yayınları.

Berktaş, F. (1998). “ Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak”.s. 1-13.**75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

- Bilici, M. (2000). "İslamın Bronzlaşan Yüzü: Caprice Hotel Olayı" s. 216-237. **İslâm'ın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**. Editör: Nilüfer Göle. İstanbul: Metis Yayınları.
- Birand, M.A. (1986). **12 Eylül-Saat: 4.00**. İstanbul: Karacan Yayınları.
- Caporal, B. (1982). **Kemalizm ve Kemalizm Sonrası Türk Kadını**. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Cranny- Francis, A. (1995). "Feminist Gelecekler: Bir Tür İncelemesi". s. 163-174. **Kadın ve Popüler Kültür**. Çev: Süleyman İrvan, Mutlu Binark. Ankara: Ark Yayınevi.
- Çakır, R. (2000). **1980 Sonrası İslamî Hareket 1: Direniş ve İtaat/ İki İktidar Arasında İslamcı Kadın**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (1998). "Türkiye'de Kadın Hareketinin Dünü ve Bugünü." **Türkiye'de Kadının Eğitimi**. s.100-122. Ankara:Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Çavdar, T. (2004). **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)**. Ankara: İmge Yayınevi.
- Çayır K. (2000). "İslamcı Bir Sivil toplum Örgütü: Gökkuşuğu İstanbul Kadın Platformu" s. 41-68. **İslâm'ın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**. Editör: Nilüfer Göle. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çelik, T. (2002)Alev Alatlının Romanlarında Modernizm ve Postmodernizmin Yansımaları. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çeri, B. (1996). **1923-1938 Dönemi Türk Romanında Kadın**. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Doğanay, E. (1999). **Kadın Halk Ozanları**, Berlin: Ozanca Yayınları.
- Doltaş, D. (2003). **Postmodernizm ve Eleştirisi, Tartışmalar, Uygulamalar**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Durakbaşı, A. (1998). "Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve "Münevver Erkekler". **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. s. 29-51. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Ecevit, Y. (2002). **Türk Romanında Postmodernist Açılımlar**. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Enginün, İ.(2004). **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ.(2006). Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e/(1839-1923). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Fraisse, G; Perrot, M. (2005). "Düzenler ve Özgürlükler", **Kadınların Tarihi 4. Cilt: Devrimden Dünya Savaşı'na Feminizmin Ortaya Çıkışı**. Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot. Çeviren: Ahmet Fethi.s. 13-19. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Genç İ. (2006) **Edebiyat Bilimi –Kuramlar-Akımlar- Yöntemler**. İstanbul: Merdiven Kitapları.
- Günbulut, Ş. (2002). **Halk Şiirinde Kadın**. İstanbul: Berfin Yayınları.
- Göle, N. (2008). **Modern Mahrem**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Göle, N. (2000). **İslamın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gülendam, R. (2006). **Türk Romanında Kadın Kimliği (1946-1960)**, Konya: Salkımsöğüt Yayınları.
- Gündüz, O. (2006). "**Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı**". Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı. s. 377-509. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Günyol, V. (1988). "Edebiyat Çevresinde Kadın". **Kapris Dergisi**. İstanbul.s. 118.
- Güzel, Ş.M. (1985). "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın". **Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi 3. Cilt**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hepçilingirler, F.(1995). "Edebiyatımızda Kadın Duyarlılığı" (Söyleşi, Yöneten: Füsun Akatlı). **Varlık Dergisi**, Mart 1995, 1050. sayı. Varlık Yayınları, İstanbul.
- Hooek Demarle, M.C. (2005). "Almanya'da Okuma ve Yazma". **Kadınların Tarihi 4. Cilt: Devrimden Dünya Savaşı'na Feminizmin Ortaya Çıkışı**. Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot. Çeviren: Ahmet Fethi.s. 138-157. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İrzık S., Parla J. (Ed.).(2004). **Kadınlar Dile Düşünce**. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İleri, S.(1988). "Edebiyat Çevresinde Kadın". s. 116-117. **Kapris Dergisi**. İstanbul.
- İnançer, D. (1990). "Feminiz ve Yeni Yönelimler". **Doğu-Batı Dergisi**.S.19. Yeni Düşünce Hareketleri, 2002. Felsefe ve Sanat Kültür Yayınları.

- Kadıoğlu, A. (1998). “Cinselliğin İnkârı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Türk Kadınları”. s. 89-101. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kahraman, H.B. (2007). **Postmodernite ile Modernite Arasında Türkiye**. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kırkpınar, L. (1998). “Türkiye’de Toplumsal Değişme Sürecinde Kadın”. s. 13-29. **75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kilimci, A.(2007). “Kadın ve Edebiyat”.**Cumhuriyet Kitap Dergisi**, 2007 Mart Sayısı.
- Kongar, E. (2006). **Tarihimize Yüzleşmek**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Korkmaz, R.. (Ed.). (2004). **Yeni Türk Edebiyatı (1839-2000)**. Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Kömeçoğlu, U. (2000). “Kutsal İle Kamusal: Fethullah Gülen Cemaat Hareketi” s. 148-195. **İslâm’ın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**. Editör: Nilüfer Göle. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (1996). **II. Meşrutiyet Döneminde Türk Kadını**. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Michaud, S.(2005). “Sanatsal ve Edebi Putlar”. **Kadınların Tarihi 4. Cilt: Devrimden Dünya Savaşı’na Feminizmin Ortaya Çıkışı**. Editörler: Georges Duby, Michelle Perrot. Çeviren: Ahmet Fethi.s. 117-138. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Millet, K. (1973). **Cinsel Politika**. Çeviren: Seçkin Sevi, İstanbul: Payel Kitapçılık.
- Modleski, T.(1995). “Günümüz Pembe Dizilerinde Geleceği Arama”. s. 99-117.**Kadın ve Popüler Kültür**. Çev: Süleyman İrvan, Mutlu Binark. Ankara: Ark Yayınevi.
- Moran, B. (1994). **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**. İstanbul: Cem Yayınları.
- Ozankaya, Ö. (1984). **Laiklik Öncesi Dönemde Şemseddin Sami’nin Aile Düzenine İlişkin Görüşleri, Türkiye’de Ailenin Değişimi**, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- Öğüt, H. (2008) “Kadın Olarak Yazma Sıkıntısı, Kimlik, Kıyafet İkamesi ve George Sand.” **Varlık Dergisi**. Mart 2008 S.1206. s. 64-69. Varlık Yayınları: İstanbul.

- Önertoy, O. (1984). **Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Özcan, A. E. (2000). “Yaşar Nuri Öztürk ve Yeniden Öğrenilen İslam” s. 195-216. **İslâm’ın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**. Editör: Nilüfer Göle. İstanbul: Metis Yayınları.
- Radway, J. (1995). “ İdeolojik Çakışmaların Tanımlanması: Kitle Kültürü, analitik Yöntem ve Siyasal Pratik”. s. 41-71. **Kadın ve Popüler Kültür**. Çev: Süleyman İrvan, Mutlu Binark. Ankara: Ark yayınevi.
- Şaylan, G. (2006). **Postmodernizm**. İstanbul: İmge Yayınevi.
- Suman, D. (2000). “Feminizm, İslam ve Kamusal Alan” s. 68-93. **İslâm’ın Yeni Kamusal Yüzleri Bir Atölye Çalışması**. Editör: Nilüfer Göle. İstanbul: Metis Yayınları.
- Tağızade Karaca, N. (2006). **Edebiyatımızın Kadın Kalemleri**. Ankara: Vadi Yayınları.
- Tanör, B. (2005) Siyasal Tarih (1980-1995).s.27-90. **Türkiye Tarihi 5: Bugünkü Türkiye 1980-2003**. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tayanç, F.; Tayanç T. (1997). “Dünyada ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın.” s. 164-180. Ankara: Toplum Yayınevi.
- Tekeli, Ş. (1983a). “Cumhuriyet Dönemi Kadın Hareketleri” **Gösteri Dergisi**. İstanbul. s. 82-83.
- Tekeli, Ş. (1983b). “Kadın”. **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 5. Cilt**. s. 1190-1204. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, Ş.(1995). “ 1980’ler Türkiyesinde Kadınlar”.**1980 Türkiyesinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**. . s. 15-50. İstanbul: İletişim Yayınları..
- Toska, Z. (1996). “Kadın Edebiyatına Dair”. **Sanat Dünyamız Dergisi**. Sayı: 63/İlkbahar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuncer, H. (1996). **Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı I**. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Halman, T.S. (Genel Editör), (2007). **Türk Edebiyatı Tarihi 4. Cilt**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Türker Aykut, E. (2003). “Feminist Edebiyat Eleştirisi” **Hece Dergisi Eleştiri Özel Sayısı**. Ankara: Hece Yayınları.

Uyar, T. (1995). "Edebiyatımızda Kadın Duyarlılığı" (Söyleşi, Yöneten: Füsün Akatlı). **Varlık Dergisi**, Mart 1995, 1050. sayı. Varlık yayınları, İstanbul.

Yalçın- Çelik, S.D.(2005) **Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yaraman A. (2001). **Resmi Tarihten Kadın Tarihine**. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Yavuz, H.(1997). **Kendime İstanbul'a Kadınlara Dair**.İstanbul: Boyut Kitapları.

Yıldırım, A; Şimşek H. (2004). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Kitabevi.

Zürcher, E.J. (2000). **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ek 1: Temaların Romanlara Göre Dağılımı Tablosu

TEMALAR	TEMALARIN ELE ALINDIĞI ROMANLAR
4.1.Aile	
4.1.1. Annelik	Hilâl Görününce, Mahrem, Şehrin Aynaları, Canbaz, Sevdalinka, İçimden Kuşlar Göçüyor, Cadı Ağacı, Emir Beyin Kızları, Bir Göçmen Kuştı O, OK. Musti Türkiye Tamamdır
4.1.1.1. Anne Olamama	Deli Zamanlar, Bir Göçmen Kuştı O, Canbaz, Yaz Sonu, Çırpıntılar, Şehrin Aynaları
4.1.1.2. Evlat Acısı	Yaz Sonu, Çırpıntılar, Deli Zamanlar, Şehrin Aynaları
4.1.1.3. Üvey Anne	Adı Aylin, Füreya, Sevdalinka, Emir Beyin Kızları, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm
4.1.2. Anne Oğul İlişkileri	Balık İzlerinin Sesi, İki Yeşil Susamuru, Çırpıntılar, Füreya
4.1.2.1. Anne Oğul Çatışması	Tutsaklar, Bitmeyen Aşk
4.1.3. Anne Kız İlişkileri	
4.1.3.1. Gelecek Plânlayıcısı Olarak Anne	Canbaz, Sevdalinka, İki Yeşil Susamuru,
4.1.3.2. Kültür Aktarıcısı Olarak Anne	Adı Aylin, Islak Güneş, Tutsaklar
4.1.3.3. Anne Kız Çocuk Çatışması	Balık İzlerinin Sesi, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Ölü Erkek Kuşlar, Üç Beş Kişi
4.1.3.4. Kız Çocuk Üzerinde Anne Yokluğunun Etkisi	Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Gece Dersleri, Uyku İstasyonu
4.1.4. Babalık	Adı Aylin, Emir Beyin Kızları, Bir Cinayet Romanı, İki Yeşil Susamuru, Kaf Dağının Ardında
4.1.4.1. Baba Oğul İlişkileri	
4.1.4.1.1. Oğlu Kurtarıcı ve Devam Ettirici Olarak Görmek	Şehrin Aynaları, Çırpıntılar, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.1.4.1.2. Baba Oğul Çatışması	
4.1.5. Çocuk: Sevgi ve Güven Duygusuna Muhtaç Bir Varlık	Pinhan, Kadın Destanı, Mahrem, Şehrin Aynaları, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.1.6. Evlilik Kurtarıcısı Olarak Çocuk	Şehrin Aynaları, Füreya, Emir Beyin Kızları, Bitmeyen Aşk, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm
4.1.7. Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar	Mahrem, Sevdalinka, Yaseminler Tüteri mi Hâlâ, Kumral Ada Mavi Tuna, Kadın Destanı, Aşk İşaretleri
4.1.8. Çocuğa Yönelik Şiddet	Pinhan, Mahrem, Şehrin Aynaları, Aşk İşaretleri, Ağustos Başağı, Islak Güneş, Tutsaklar, İşkenceci, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.1.9. Çocuk Eğitimi	

4.1.9.1. Disiplin Mi, Baskı Mı?	Karanlığa Direnen Yıldız, İçimden Kuşlar Göçüyor, Ağustos Başağı, Mahrem, Bitmeyen Aşk, Sevdalinka, Balık İzlerinin Sesi, Buzdan Kılıçlar
4.1.9.2. Seçimi Çocuğa Bırakmak	Kaf Dağının Ardında, Canbaz, Ruh Üşümesi, Deniz Kenarında Pazartesi
4.1.9.3. Çocuk Yetiştirme Konusundaki Farklı Görüşler	Canbaz, Sevdalinka, Füreya, Bitmeyen Aşk, Cadı Ağacı, Çırpıntılar
4.1.9.4. Çocuk ve Dinî Eğitim	Mahrem, Canbaz, Adı Aylin, Sevdalinka, İşkenceci,
4.1.9.5. Çocuğun Cinsel Eğitimi	Emir Beyin Kızları, İki Yeşil Susamuru, Atlıkarınca
4.1.10. Çocuklar Arasında Ayırım Yapmak	Adı Aylin, Sevdalinka, İki Yeşil Susamuru, İçimden Kuşlar Göçüyor, Emir Beyin Kızları, Tutsaklar, Mahrem, Cadı Ağacı
4.2. Aşk	
4.2.1. Aşk: Dönüştürücü ve Çözölemeyen Bir Duygu	Mahrem, Atlıkarınca, Adı: Aylin, Füreya, Bitmeyen Aşk, Atlıkarınca, Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuşlar Göçüyor, Ağustos Başağı, Kumral Ada Mavi Tuna, Cadı Ağacı, Yeni Yalan Zamanlar, Üç Beş Kişi, İmparator Çay Başağı, Örumceğın Kitabı
4.2.2. Farklılıkların Aşkı	Pinhan, Sevdalinka, Pasifik Günleri, Gece Dersleri, Deli Zamanlar, Hoşça Kal Umut
4.2.3. İlk Aşk	Bitmeyen Aşk
4.2.4. Karşılıksız Aşk	Pinhan, Pasifik Günleri, İmparator Çay Bahçesi
4.2.5. Vatan Aşkı mı Bireysel Aşk mı?	Ağustos Başağı, Cumhuriyet Türküsü,
4.2.6. Aynı Cinsteki Kişilerin Aşkı	Pinhan, Aşk İşaretleri
4.2.7. Yasak Aşk	Gece Dersleri, Emir Beyin Kızları, Deli Zamanlar, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.2.8. Evlilik ve Yasak Aşk	Füreya, Sevdalinka, Ölü Erkek Kuşlar,
4.2.9. İmkansız Aşk	Karanlığa Direnen Yıldız, Adı Aylin, Kumral Ada Mavi Tuna,
4.2.10. Aşk ve Kıskançlık	Füreya, Bitmeyen Aşk, Atlıkarınca, Cumhuriyet Türküsü, Çırpıntılar, Örumceğın Kitabı, İmparator Çay Bahçesi
4.2.11. Aşk ve Ayrılık	Mahrem, Orphee, Uyku İstasyonu, Bitmeyen Aşk, İki Yeşil Susamuru, Kaf Dağının Ardında, Elyazması Rüyalar,

	İçimden Kuşlar Göçüyor, Balık İzlerinin Sesi, Balık İzlerinin Sesi, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Örümceğin Kitabı, Deniz Kenarında Pazartesi
4.3. Atatürk ve Cumhuriyet	
4.3.1. Atatürk Devrimleri	
4.3.1.1. Devrimlerin Halka Ulaşmaması	Emir Beyin Kızları, Deli Zamanlar, İşkenceci, Bir Göçmen Kuştu O,
4.3.1.2. Atatürkçülüğün Yanlış Anlaşılması	Viva La Muerte, Emir Beyin Kızları, Romantik Bir Viyana Yazı
4.3.1.3. Dilde Sadeleşme/Yenileşme	Füreya, Emir Beyin Kızları, Cumhuriyet Türküsü, Kaf Dağının Ardında, Viva La Muerte
4.3.2. Cumhuriyetin İlanı İle Birlikte Görülen Değişiklikler	Cumhuriyet Türküsü, Adı Aylin, Füreya, Emir Beyin Kızları, Tutsaklar, Islak Güneş
4.3.3 Cumhuriyet Yöneticilerinin Eleştirilmesi	Bir Göçmen Kuştu O
4.3.4. Kurtuluş Savaşı	Ağustos Başağı, Cumhuriyet Türküsü, Emir Beyin Kızları
4.3.4.1. Savaş Zenginleri	Cumhuriyet Türküsü, Ağustos Başağı, Füreya, Bir Göçmen Kuştu O
4.3.4.2. İşgal Günlerinde Gayri Müslimler	Ağustos Başağı
4.3.5. Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü	Ağustos Başağı, Emir Beyin Kızları, Bir Göçmen Kuştu O, Cumhuriyet Türküsü,
4.3.6. Osmanlı Mirasının Reddi	Viva La Muerte, Cumhuriyet Türküsü, Kadere Karşı Koy AŞ
4.4. Aydın	
4.4.1. Aydın Sorunu	
4.4.1.1. Aydın ve Batı	Atlıkarınca, Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni, OK Musti Türkiye Tamamdır, Karanlığa Direnen Yıldız
4.4.2. Aydın ve Din	Viva La Muerte
4.4.3. Aydın Kırımını	Canbaz, Kadere Karşı Koy AŞ, Emir Beyin Kızları
4.4.4. Aydın Sınıf İçindeki Kutuplaşma	Kaf Dağının Ardında, Karanlığa Direnen Yıldız, Üç Beş Kişi, Valla Kurda Yedirdin Beni

4.4.5.Kendini Yenileyememek	Kaf Dağının Ardında, Viva La Muerte
4.4.6.Eylemsizlik ve Mücadeleden Kaçınma	Kaf Dağının Ardında, Kumral Ada Mavi Tuna
4.4.7.Tutarsızlık	Kaf Dağının Ardında
4.4.8.Kadın Aydın	Deli Zamanlar, Yaz Sonu
4.4.9.Yalnızlık ve Anlaşılamama	Balık İzlerinin Sesi
4.4.10.Aydın Halk Çatışması	Kadere Karşı Koy AŞ., Cadı Ağacı, Deli Zamanlar, Romantik Bir Viyana Yazı, Üç Beş Kişi, Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni, OK Musti Türkiye Tamamdır, Canbaz, Atlıkarınca,
4.4.11.Aydın Kitlenin Yılgınlığı	Üç Beş Kişi, Yaz Sonu, Emir Beyin Kızları
4.5. Birey ve Toplum	
4.5.1.Toplumsal Baskı ve Birey	Mahrem, Bitmeyen Aşk, Bir Cinayet Romanı, Karanlığa Direnen Yıldız, Cadı Ağacı, Balık İzlerinin Sesi, Hoşça Kal Umut,
4.5.2.Birey	Atlıkarınca, İki Yeşil Susamuru, Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuçlar Göçüyor, Kumral Ada Mavi Tuna, Cadı Ağacı, Hoşça Kal Umut, Balık İzlerinin Sesi, Kaf Dağının Ardında, OK Musti Türkiye Tamamdır, Valla Kurda Yedirdin Beni, Uyku İstasyonu, Canbaz, İki Yeşil Susamuru, Pinhan
4.5.3.Kimlik Karmaşası	Cumhuriyet Türküsü, İki Yeşil Susamuru, Deli Zamanlar, Üç Beş Kişi
4.5.4.Yabancılaşma	
4.5.4.1.Toplumsal Yabancılaşma	Viva La Muerte, Hilâl Görününce, Kadere Karşı Koy AŞ., Yaz Sonu, Valla Kurda Yedirdin Beni, OK. Musti Türkiye Tamamdır, Buzdan Kılıçlar
4.5.4.2.Bireysel Yabancılaşma	Viva La Muerte, Ruh Üşümesi, Çırpıntılar, Romantik Bir Viyana Yazı, Tutsaklar
4.5.5.Özgürlük	Kumral Ada Mavi Tuna, Hilâl Görününce, Bitmeyen Aşk, Arzu Sapağında İnecek Var, Karanlığa Direnen Yıldız, Emir Beyin Kızları, Romantik Bir Viyava Yazı, Valla Kurda Yedirdin Beni,
4.5.6.Küreselleşme	Romantik Bir Viyana Yazı

4.5.7. Modern Dünya	Orphee, Bir Cinayet Romanı, Yaz Sonu, Ölü Erkek Kuşlar, Sonuncu Sonbahar, Romantik Bir Viyana Yazı, Balık İzlerinin Sesi, Ruh Üşümesi, Füreya
4.5.7.1.Teknoloji	Balık İzlerinin Sesi, Viva La Muerte, Nuke Türkiye
4.5.7.2.Tüketim Toplumu	Viva La Muerte, Romantik Bir Viyana Yazı, Uyku İstasyonu, İçimden Kuşlar Göçüyor, Kumral Ada Mavi Tuna, Bitmeyen Aşk, Atlıkarınca
4.5.7.3.Yalnızlık	Mahrem, İmparator Çay Bahçesi, Pasifik Günleri, Tutsaklar, Balık İzlerinin Sesi, Yıldızlar Mektup Yazar, İçimden Kuşlar Göçüyor, Cadı Ağacı, Çırpıntılar, Yaz Sonu, Arzu Sapağında İnecek Var, Pinhan, Emir Beyin Kızları
4.5.8. Dostluk	Bitmeyen Aşk, Kumral Ada Mavi Tuna, Çırpıntılar
4.5.9. Engelli Olmak	Tutsaklar
4.6.Boşanma	Atlıkarınca, Yaz Sonu, Ölü Erkek Kuşlar, Bir Cinayet Romanı
4.6.1.Kadın ve Boşanma	İçimden Kuşlar Göçüyor, Cadı Ağacı, Deli Zamanlar, Çırpıntılar, Üç Beş Kişi, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Mahrem, Valla Kurda Yedirdin Beni, İki Yeşil Susamuru
4.6.2.Boşanmış Aileler ve Çocuklar	Canbaz, Bir Cinayet Romanı, İki yeşil Susamuru, İçimden Kuşlar Göçüyor, Mahrem, Üç Beş Kişi, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Yaz Sonu, Elyazması Rüyalar, Tutsaklar, Ölü Erkek Kuşlar
4.7.Cinsellik	
4.7.1.Cinsel Uyumsuzluk	Şehrin Aynaları, Bitmeyen Aşk, Üç Beş Kişi, Kadın Destanı, Yaz Sonu,
4.7.2.Aşkın Bileşeni Olarak Cinsellik	Bitmeyen Aşk, Atlıkarınca, İçimden Kuşlar Göçüyor, Kumral Ada Mavi Tuna, Emir Beyin Kızları, Ölü Erkek Kuşlar, Viva La Muerte
4.7.3.Toplumsal Durum ve Cinsellik	Ruh Üşümesi
4.7.4.Bekâret	Bitmeyen Aşk, Üç Beş Kişi, Bir Göçmen Kuştu O, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Ölü Erkek Kuşlar
4.7.5.Ensest	Üç Beş Kişi, Balık İzlerinin Sesi, Kumral Ada Mavi Tuna,
4.7.6.Kadın ve Cinsellik	

4.7.6.1.Kadının Nesneleştirilmesi	Berci Kristin Çöp Masalları, Kumral Ada Mavi Tuna, Bir Göçmen Kuştu O, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Viva La Muerte, OK Musti Türkiye Tamamdır
4.7.6.2.Özgür Kadınların Dışlanması	Bitmeyen Aşk, Berci Kristin Çöp Masalları, Üç Beş Kişi, OK Musti Türkiye Tamamdır, Yaz Sonu
4.7.7.Erkek Bakış Açısından Cinsellik	Bir Cinayet Romanı, Kadere Karşı Koy AŞ, Yaz Sonu, Ölü Erkek Kuşlar, Bir Cinayet Romanı, Deli Zamanlar, Ayışığı Sofrası, Tutsaklar
4.7.8.Cinsel Eğitim	Deli Zamanlar, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Ölü Erkek Kuşlar, Bitmeyen Aşk, Ruh Üşümesi, Pinhan, Yeni Yalan Zamanlar
4.7.9.Çift Cinsiyet Taşıma	Pinhan
4.7.10.Eşcinsellik	Mahrem, Şehrin Aynaları, Aşk İşaretleri, Kumral Ada Mavi Tuna, Deli Zamanlar, Islak Güneş, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm
4.7.11.Toplumdaki Cinsel Açlık	Yaz Sonu, Ölü Erkek Kuşlar, Deli Zamanlar
4.8. Devlet	
4.8.1.Devletin Görevleri	Üç Beş Kişi, Mahrem, İşkenceci, Arzu Sapağında İnecek Var, İki Yeşil Susamuru, Elyazması Rüyalar, Emir Beyin Kızları, Valla Kurda Yedirdin Beni, OK Musti Türkiye Tamamdır, Sonuncu Sonbahar, Deniz Kenarında Pazartesi, Adı Aylin
4.8.2.Yönetici Sınıf/Halk Çatışması	Mahrem, Orphee, İki Yeşil Susamuru, Karanlığa Direnen Yıldız, Emir Bey'in Kızları, Romantik Bir Viyana Yazı, Üç Beş Kişi, Kadın Destanı
4.8.3.Ekonomi	Üç Beş Kişi
4.8.4.Kapitalizm	Viva La Muerte, OK. Musti Türkiye Tamamdır, Valla Kurda Yedirdin Beni, Buzdan Kılıçlar, Berci Kristin Çöp Masalları, Islak Güneş
4.8.5.Demokrasi	Karanlığa Direnen Yıldız, Kumral Ada Mavi Tuna, Viva La Muerte, Kaf Dağının Ardında, Buzdan Kılıçlar,
4.8.6.Adalet Sistemi	Hoşça Kal Umut, İşkenceci, Hilâl Görününce,
4.8.7.Doğu	Emir Bey'in Kızları, Valla Kurda Yedirdin Beni, İşkenceci,
4.8.8.Azınlıklar	Kumral Ada Mavi Tuna, Bir Göçmen Kuştu O, Deli Zamanlar, Çırpıntılar,

	Nuke Türkiye
4.8.9.Kürt Sorunu	Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni, Kumral Ada Mavi Tuna,
4.8.10.Kıbrıs Sorunu	Valla Kurda Yedirdin Beni, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ
4.8.11. Ötekileştirme	Romantik Bir Viyana Yazı, Füreya, Sevdalinka, Orphee, İşkenceci
4.9. Din	
4.9.1.Farklı İnançlara Saygı	Pinhan, Ağustos Başağı, Sevdalinka, Kumral Ada Mavi Tuna, Islak Güneş, Viva La Muerte
4.9.2.Farklı İnançlara Tahammülsüzlük	Şehrin Aynaları, Gece Dersleri, Yaseminler Tüter mi Hâlâ, Valla Kurda Yedirdin Beni, OK Musti Türkiye Tamamdır, Mahrem
4.9.3.Dinin Bireyselliği: Tanrı Kul İlişkisi	Kadın Destanı, Hilâl Görününce, Hoşça Kal Umut, Cumhuriyet Türküsü, Kaf Dağının Ardında
4.9.4.Dinî Zorlamalar	Adı Aylin, Sevdalinka, Hoşça Kal Umut
4.9.5.Din Konularındaki Bilgisizlik	Cumhuriyet Türküsü, Kaf Dağının Ardında, Berci Kristin Çöp Masalları,
4.9.6.Din Değişirme	Yaseminler Tüter mi Hâlâ
4.9.7.Bâtıl İnançlar	Sevgili Arsız Ölüm, Pinhan, Şehrin Aynaları, Arzu Sapağında İnecek Var, Ay Falcısı, Kaf Dağının Ardında, Elyazması Rüyalarda, Ayışığı Sofrası, Yaseminler Tüter mi Hâlâ, Buzdan Kılıçlar, Örumceğin Kitabı
4.9.8. Batıl İnançlar ve Eğitim	Şehrin Aynaları, Yıldızlar Mektup Yazar, Ay Falcısı, Berci Kristin Çöp Masalları,
Batıl İnançlar ve Tedavi	Uyku İstasyonu, Sevgili Arsız Ölüm, Bir Göçmen Kuştı O
Din ve Devlet	Karanlığa Direnen Yıldız, Viva La

	Muerte
4.9.9.Dinin Yozlaştırılması	Viva La Muerte, OK. Musti Türkiye Tamamdır, Karanlığa Direnen Yıldız, Canbaz, Romantik Bir Viyana Yazı
4.9.10.Dinin Kadına Bakışı	Şehrin Aynaları, Yaseminler Tüter mi Hâlâ, OK Musti Türkiye Tamamdır, Valla Kurda Yedirdin Beni
4. 10. Doğu/Batı:Batı ve Batılılaşmama Sorunu	
4.10.1.Bir Çıkar Birimi Olarak Batı	Viva La Muerte, OK. Musti Türkiye Tamamdır, Sevdalinka, Karanlığa Direnen Yıldız, Çırpıntılar, Balık İzlerinin Sesi, Ağustos Başağı.
4.10.2.Batılılaşma Macerası	Cumhuriyet Türküsü, Kumral Ada Mavi Tuna, Mahrem, Deli Zamanlar, Bir Göçmen Kuştı O, Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni, Kadere Karşı Koy AŞ
4.10.3.Batının Hangi Yönü Alınmalıdır	Hilâl Görününce, Cumhuriyet Türküsü, Karanlığa Direnen Yıldız, Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.10.4.Doğu/Batı Çatışması	Üç Beş Kişi, OK Musti Türkiye Tamamdır, Canbaz, Viva La Muerte
4.11. Eğitim	
4.11.1.Devletin Eğitim Politikası	Canbaz, İşkenceci, Valla Kurda Yedirdin Beni, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ, Çırpıntılar
4.11.2.Savaşların Eğitime Etkisi	Sevdalinka, Ağustos Başağı, Bir Cinayet Romanı, Kaf Dağının Ardında, Viva La Muerte, Yaseminler Tüter mi Hâlâ
4.11.3.Eğitime Yöneltilen Eleştiriler	
4.11.3.1.Niteliksizlik	

4.11.3.2.Bilgi İstifçiliği	Kadere Karşı Koy AŞ, Romantik Bir Viyana Yazı, Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.11.3.3.Yöntem Sorunları	Romantik Bir Viyana Yazı, Bir Cinayet Romanı, Ölü Erkek Kuşlar, Kumral Ada Mavi Tuna, İki Yeşil Susamuru
4.11.3.4.Sorgulamadan Uzak Ezberci Eğitim	Romantik Bir Viyana Yazı, İşkenceci, Balık İzlerinin Sesi
4.11.3.5.Kısıtlama/Yaratıcılığa Engel Olunması	İki Yeşil Susamuru, Şehrin Aynaları, Emir Bey'in Kızları
4.11.3.6.Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Sağlanamaması	İşkenceci, Üç Beş Kişi, Hoşça Kal Umut, Valla Kurda Yedirdin Beni, OK Musti Türkiye Tamamdır
4.11.3.7.Araç Gereç Eksikliği	Romantik Bir Viyana Yazı, İşkenceci
4.11.4.Batılılaşma ve Eğitim	Hilâl Görününce, Emir Beyin Kızları
4.11.5.Eğitimde Disiplin Sorunları ve Ceza	Hilâl Görününce, Adı Aylin, Çırpıntılar, Deniz Kenarında Pazartesi
4.11.6.Yabancı Dilde Eğitim	Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni, Buzdan Kılıçlar, Üç Beş Kişi, Kadere Karşı Koy AŞ.
4.11.7.Kız Çocuklarının Eğitimi	Adı Aylin, Emir Beyin Kızları, Islak Güneş, Valla Kurda Yedirdin Beni,
4.11.8.Üniversite ve Bilim	
4.11.8.1.Üniversitelerde Nitelik Sorunları	Atlıkarınca, OK Musti Türkiye Tamamdır
4.11.8.2.Üniversiteler ve Siyasal Karışıklıklar	Karanlığa Direnen Yıldız, Üç Beş Kişi, Ölü Erkek Kuşlar, Viva La Muerte, OK. Musti Türkiye Tamamdır, Canbaz
4.11.8.3.Akademik Özgürlük	OK. Musti Türkiye Tamamdır
4.11.9.Öğretmen	
4.11.9.1.Olumsuz Öğretmen Modelleri	
4.11.9.1.1.Öğrenciyle İletişim	Canbaz, Çırpıntılar, Hiçbir Aşk Hiçbir

Kuramama	Ölüm
4.11.9.1.2.Öğrencilerle Hatalı İlişkiler Kurma	Canbaz
4.11.9.1.3.Yanlı Ölçme ve Değerlendirme Yapma	Çırpıntılar, Canbaz
4.11.9.1.4.Öğretmenin Kendini Geliştirmemesi	Tutsaklar, İşkenceci
4.11.9.2.Olumlu Öğretmen Modelleri	Mavi Ada Kumral Tuna, Romantik Bir Viyana Yazı
4.11.10.Öğretmenlerin Sorunları	
4.11.10.1.Maddî Sıkıntılar	Canbaz, Islak Güneş
4.11.10.2.Öğretmenlerin Cezalandırılması	Romantik Bir Viyana Yazı, Valla Kurda Yedirdin Beni,
4.12.1.Erkekler	Mahrem, İçimden Kuşlar Göçüyor, Kadere Karşı Koy AŞ, Üç Beş Kişi, Deli Zamanlar
4.12.2.Erkek Çocuk İsteği	Mahrem, Füreya, Sevdalinka, Kumral Ada Mavi Tuna, Cadı Ağacı, Bir Göçmen Kuştı O, Tutsaklar
4.13. Evlilik	
4.13.1.Evlilik Sorunları	
4.13.1.1.Eş Seçimi	Yıldızlar Mektup Yazar, Adı Aylin, Füreya, Cumhuriyet Türküsü, Kaf Dağının Ardında, Karanlığa Direnen Yıldız, Ölü Erkek Kuşlar
4.13.1.2.Sınıf Farklılıkları	Atlıkarınca, Karanlığa Direnen Yıldız, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Valla Kurda Yedirdin Beni, Örümceğin Kitabı, Adı Aylin
4.13.1.3.Din ya da İnanç Farklılıkları	Adı Aylin, Cumhuriyet Türküsü,
4.13.1.4. Eşler Arasındaki İletişimsizlik	Hilâl Görününce, Bitmeyen Aşk, Ölü Erkek Kuşlar, Buzdan Kılıçlar

4.13.1.5.Anlayış Farklılıkları/Kişilik Uyuşmazlıkları	Bitmeyen Aşk, İki Yeşil Susamuru, Elyazması Rüyalar, Kadere Karşı Koy, Emir Beyin Kızları, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Ölü Erkek Kuşlar, Valla Kurda Yedirdin Beni, Şehrin Aynaları, Atlıkarınca
4.13.1.6.Eşlerin Yabancılaşması/Uzaklaşması	Emir Beyin Kızları, Adı Aylin, İki Yeşil Susamuru, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Ölü Erkek Kuşlar, Deli Zamanlar
4.13.1.7.Sıradanlaşma	Arzu Sapağında İncek Var, Sevdalinka, İki Yeşil Susamuru, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Ölü Erkek Kuşlar, Ruh Üşümesi, Mahrem, Karanlığa Direnen Yıldız
4.13.1.8.Yaş Farkı	Adı Aylin, Füreya, İki Yeşil Susamuru,
4.13.2.Evlilik Tipleri	
4.13.2.1.Küçük Yaşta Yapılan Evlilikler	Pasifik Günleri, Hoşca Kal Umut, İşkence, Islak Güneş, İki Yeşil Susamuru, Valla Kurda Yedirdin Yedirdin Beni.
4.13.2.2.Görücü Usûlü Evlilik	Mahrem, Hilâl Görününce, Emir Beyin Kızları, Ağustos Başağı, Buzdan Kılıçlar
4.13.2.3.İkinci Evlilik	Hilâl Görününce, Elyazması Rüyalar, Şehrin Aynaları, Kaf Dağının Ardında
4.13.2.4.Zoraki Evlilikler	Sevdalinka, Bitmeyen Aşk, Karanlığa Direnen Yıldız, İçimden Kuşlar Göçüyor, Yıldızlar Mektup Yazar, Üç Beş Kişi
4.13.2.5.Beşik Kertmesi	Cumhuriyet Türküsü, Deli Zamanlar
4.13.2.6.Çok Eşlilik	Berci Kristin Çöp Masalları, Bir Göçmen Kuştı O
4.13.3.Evlilik ve Kadın	
4.13.3.1.Kuşatılmışlık Hissi	İçimden Kuşlar Göçüyor, Kadere Karşı

	Koy AŞ, Çırpıntılar, Üç Beş Kişi, Tutsaklar, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Viva La Muerte
4.13.3.2.Mutsuz Evliliklerin Mutsuz Kadınları/Bunalım	Emir Beyin Kızları
4.13.3.3.Evlilik Kadın İçin Bir Zorunluluk mudur?	Emir Beyin Kızları, Tutsaklar, Kaf Dağının Ardında, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm
4.13.3.4.Evliliğe Dış Müdahaleler	Atlıkarınca, Ölü Erkek Kuşlar, Valla Kurda Yedirdin Beni, Pinhan, İçimden Kuşlar Göçüyor, Bitmeyen Aşk
4.13.3.5.Evlilikte Otorite ve Kadının Kısıtlanması	Sonuncu Sonbahar, Berci Kristin Çöp Masalları, İçimden Kuşlar Göçüyor, Cadı Ağacı, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Adı Aylin, Islak Güneş, Atlıkarınca, Kaf Dağının Ardında, Kumral Ada Mavi Tuna, Üç Beş Kişi
4.13.3.6.Evlilik Dışı İlişki/Sadakatsizlik	Mahrem, Adı Aylin, Kadın Destanı, Pasifik Günleri, Sonuncu Sonbahar, İmparator Çay Bahçesi, Şehrin Aynaları, Bitmeyen Aşk, Atlıkarınca, Bir Cinayet Romanı, Tutsaklar, Yaz Sonu, Cumhuriyet Türküsü, Kadere Karşı Koy AŞ., Cadı Ağacı, Deli Zamanlar, Islak Güneş, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Ölü Erkek Kuşlar, Canbaz
4.14.Kadın	
4.14.1.Toplumun Kadını Konumlandırışı	
4.14.1.1.Değersizlik/Erkekten Sonra Değer Görme	Kadın Destanı, Mahrem, Cumhuriyet Türküsü, Ay Işığı Sofrası, Kaf Dağının Ardında, Kadere Karşı Koy AŞ,

	Deli Zamanlar, Üç Beş Kişi, OK Musti Türkiye Tamamdır, Ruh Üşümesi, Bir Cinayet Romanı, Karanlığa Direnen Yıldız, Valla Kurda Yedirdin Beni, Atlıklarınca
4.14.1.2.Korunulması Gereken Bir Varlık	Mahrem, Kaf Dağının Ardında, Füreya, Atlıklarınca
4.14.1.3.Özgür Kadınların Dışlanması	Bir Cinayet Romanı, Berci Kristin Çöp Masalları, Ölü Erkek Kuşlar
4.14.2.Kadın Özgürlüğü	Üç Beş Kişi, Kaf Dağının Ardında, Viva la Muerte, OK Musti Türkiye Tamamdır, Cadı Ağacı
4.14.3.Namus Kavramı	Pinhan, Deli Zamanlar, Islak Güneş, Ölü Erkek Kuşlar, Yaseminler Tüter Mi Hâlâ, OK. Musti Türkiye Tamamdır, Karanlığa Direnen Yıldız, Bitmeyen Aşk, Sonuncu Sonbahar, Cumhuriyet Türküsü, Gece Dersleri
4.14.4.Kadının Edilgenlikten Kurtulması	Bir Göçmen Kuştı O, Atlıklarınca, Cumhuriyet Türküsü, Kadere Karşı Koy AŞ., Kumral Ada Mavi Tuna, Üç Beş Kişi, Yaz Sonu, OK Musti Türkiye Tamamdır
4.14.5.Bir Kadının Birden Fazla Kimlik Taşınması	Üç Beş Kişi, Cadı Ağacı, Mahrem
4.14.6.Kadının Sosyal Sorunları-Çalışma Hakkı	Mahrem, Canbaz, Füreya, Sevdalinka, Bir Cinayet Romanı, Kadere Karşı Koy AŞ., Üç Beş Kişi, Bitmeyen Aşk
4.14.7.Kadın Bakış Açısından Kadınlar	Mahrem, Elyazması Rüyalar, İçimden Kuşlar Göçüyor, Islak Güneş
4.14.8.Kadın Eğitimi	Atlıklarınca, Cumhuriyet Türküsü, Gece Dersleri,

4.14.9.Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet	Kadın Destanı, Adı Aylin, Füreya, Bitmeyen Aşk, Sonuncu Sonbahar, Deli Zamanlar, OK. Musti Türkiye Tamamdır, Berci Kristin Çöp Masalları, İçimden Kuşlar Göçüyor, Cadı Ağacı, Islak Güneş, Tutsaklar, Yaz Sonu, Ölü Erkek Kuşlar
4.14.10.Kadının Cinsel Açıdan İstismar Edilmesi	Yıldızlar Mektup Yazar, Kadın Destanı, Kaf Dağının Ardında, Berci Kristin Çöp Masalları,
4.14.11.Milli Mücadele Yıllarında Kadın	Cumhuriyet Türküsü, Ağustos Başağı
4.14.12.Cumhuriyet Dönemi Kadın Politikaları	Füreya, Emir Beyin Kızları, Deli Zamanlar, Üç Beş Kişi, Viva La Muerte, Cumhuriyet Türküsü
4.14.13.Anadolu'daki Kadının Durumu	Kaf Dağının Ardında, Kadere Karşı Koy AŞ., Kumral Ada Mavi Tuna, Emir Beyin Kızları, Bir Göçmen Kuştı O,
4.14.14.Kadın ve Beden	
4.14.14.1.Hamilelik ve Doğum	Pasifik Günleri, Füreya, Bitmeyen Aşk, Sonuncu Sonbahar, İki Yeşil Susamuru, Gece Dersleri, Şehrin Aynaları, Cadı Ağacı, Kadın Destanı, Islak Güneş, İçimden Kuşlar Göçüyor
4.14.14.2.Kürtaj	Bitmeyen Aşk, Gece Dersleri, Viva La Muerte
4.14.14.3.Kadın ve Güzellik	Mahrem, Atlıkarınca, İçimden Kuşlar Göçüyor, Yaz Sonu, Tutsaklar, Uyku İstasyonu, Ay Falcısı
4.14.14.4.Yaşlanma	Çırpıntılar, Yaz Sonu, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, İçimden Kuşlar Göçüyor, Mahrem, Adı: Aylin

4.14.14.5.Menopoz	İçimden Kuşlar Göçüyor
4.14.15.Kadın Erkek İlişkileri	
4.14.15.1.Yaş Farkı	Pasifik Günleri, Hoşça Kal Umut
4.14.15.2.İletişimsizlik	Pasifik Günleri, Viva La Muerte
4.14.15.3.Anlayış Farkı	Arzu Sapağında İnecek Var,
4.14.15.4.Özgürlüğün Kısıtlanması	Sonuncu Sonbahar, Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuşlar Göçüyor, Deli Zamanlar, Ölü Erkek Kuşlar, Viva La Muerte, Üç Beş Kişi, Balık İzlerinin Sesi, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Canbaz
4.15.Ölüm/Yaşam	
4.15.1.Ölüm	Kadın Destanı, Şehrin Aynaları, Uyku İstasyonu, Füreya, Bir Cinayet Romanı, İçimden Kuşlar Göçüyor, Ağustos Başağı, Kumral Ada Mavi Tuna, Cadı Ağacı, Emir Beyin Kızları, Deli Zamanlar, Romantik Bir Viyana Yazı, Tutsaklar, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm,
4.15.1.1.Yakınların Kaybı ve Ölüm Acısı	Hilâl Görününce, Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuşlar Göçüyor, Kumral Ada Mavi Tuna, Buzdan Kılıçlar
4.15.1.2.İntihar	Mahrem, Arzu Sapağında İnecek Var, Adı Aylın, Bitmeyen Aşk, Atlıkarınca, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Elyazması Rüyalar, İçimden Kuşlar Göçüyor, Cadı Ağacı, Deli Zamanlar
4.15.1.3.Ölümü Seçme Özgürlüğü	İki Yeşil Susamuru, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Tutsaklar, Balık İzlerinin Sesi
4.15.2.Yaşam	Orphee, Arzu Sapağında İnecek Var, Ay Falcısı, Uyku İstasyonu, Kaf Dağının Ardında, Ayışığı Sofrası, Hoşça Kal Umut, İmparator Çay Bahçesi, Yaz

	Sonu, Balık İzlerinin Sesi
4.16.Sanat	
4.16.1.Sanat	
4.16.1.1.Sanat ve Toplum	Atlıkarınca, Kaf Dağının Ardında, Bitmeyen Aşk
4.16.1.2.Sanat Eleştirisi	Atlıkarınca, Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuşlar Göçüyor, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.16.1.3.Sanat Çevrelerindeki Despotik TAVIR	Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuşlar Göçüyor, Kadere Karşı Koy AŞ., Üç Beş Kişi, Viva La Muerte
4.16.1.4.Sanatta Yozlaşma	Cadı Ağacı, Viva La Muerte, İşkenceci
4.16.1.5.Türkiye’de Sanatın Durumu	Deli Zamanlar, Kadere Karşı Koy AŞ., Üç Beş Kişi,
4.16.2.Sanatçı	
4.16.2.1.Sanatçıların Ekonomik Kaygıları	Füreyâ, Bitmeyen Aşk, Atlıkarınca, Kadere Karşı Koy AŞ.,
4.16.2.2.Sanatçı ve Yaratma Süreci	Füreyâ, Kaf Dağının Ardında, İçimden Kuşlar Göçüyor
4.16.2.3.Sanatçı Halk İlişkisi	Atlıkarınca, Kaf Dağının Ardında, Kadere Karşı Koy AŞ., Valla Kurda Yedirdin Beni, Deli Zamanlar
4.16.3.Medya	Atlıkarınca, Kaf Dağının Ardında, Viva La Muerte, Kadere Karşı Koy AŞ.
4.17.Siyasî Olaylar	
4.17.1.Siyasî Olaylar ve Gençler	Canbaz, Üç Beş Kişi, Hoşça Kal Umut, Kaf Dağının Ardında, Atlıkarınca, Deli Zamanlar, Yaz Sonu, Tutsaklar, Valla Kurda Yedirdin Beni, İki Yeşil Susamuru, OK Musti Türkiye Tamamdır
4.17.2. 27 Mayıs Süreci	Emir Beyin Kızları, Deli Zamanlar, Karanlığa Direnen Yıldız, Üç Beş Kişi,

	Valla Kurda Yedirdin Beni, Islak Güneş
4.17.3. 12 Mart Süreci	Yaz Sonu, Tutsaklar, Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.17.4. 12 Eylül Süreci	Üç Beş Kişi, Ölü Erkek Kuşlar, Ruh Üşümesi,
4.17.4.1.Sosyal Travma	
4.17.4.2.Faili Meçhul Cinayetler ve Ölümler	Üç Beş Kişi, Ölü Erkek Kuşlar, Viva La Muerte
4.17.4.3.12 Eylül ve Aydınlar	Ölü Erkek Kuşlar,
4.17.4.4.Türkiye'nin Çeşitli Katmanlarında 12 Eylül'ün İzleri	Üç Beş Kişi, Valla Kurda Yedirdin Beni, Ruh Üşümesi, Viva La Muerte
4.17.5.İşçi Sorunları	Berci Kristin Çöp Masalları, Canbaz, Gece Dersleri, Cadı Ağacı, Islak Güneş, Tutsaklar, Buzdan Kılıçlar
4.17.5.1.Grev	Gece Dersleri, Berci Kristin Çöp Masalları, Arzu Sapağında İnecek Var
4.17.6.Devrim	Canbaz, Gece Dersleri, Hoşça Kal Umut, Tutsaklar, Valla Kurda Yedirdin Beni, Kumral Ada Mavi Tuna
4.18.Şehirleşme	
4.18.1.Şehirleşme/Betonlaşma	Sevdalinka, Kaf Dağının Ardında, Islak Güneş, Cadı Ağacı, Üç Beş Kişi, Romantik Bir Viyana Yazı, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, Viva La Muerte
4.18.1.1.Şehirleşmenin Getirdiği Yeni Kültür Biçimi	Üç Beş Kişi, Islak Güneş, Tutsaklar, Mahrem
4.18.2.Doğaya Zarar Verme	Kadın Destanı, İki Yeşil Susamuru, Üç Beş Kişi, Islak Güneş, Yaz Sonu, Berci Kristin Çöp Masalları, OK Musti Türkiye Tamamdır
4.18.3.Göç	Canbaz, Kaf Dağının Ardında, Ayışığı Sofrası, İşkenceci

4.18.4.Gecekodu	Berci Kristin öp Masalları, Viva La Muerte
4.18.5.Gurbet ve Yabancı Kültür	Çırpıntılar
4.19.Şiddet	
4.19.1.İşkence	
4.19.1.1.Savaş ve İşkence	Sevdalinka
4.19.1.2.İhtilal Dönemlerinde İşkence	İşkenceci, Valla Kurda Yedirdin Beni, Gece Dersleri, Hoşça Kal Umut
4.19.1.3.İşkencenin Ruh Sağlığı üzerinde Olumsuz Etkileri	Gece Dersleri, Hoşça Kal Umut, İşkenceci
4.19.1.4.Polis ve İşkence	Bir Cinayet Romanı, Emir Beyin Kızları
4.19.2.Tecavüz	Kadın Destanı, Pasifik Günleri, Bir Cinayet Romanı, Elyazması Rüyalara, Üç Beş Kişi
4.19.2.1. Savaş Dönemlerinde Tecavüz Olayları	Bir Göçmen Kuştı O, Sevdalinka, Emir Beyin Kızları
4.19.3. Savaş	Hilâl Görününce, Sevdalinka, Bir Göçmen Kuştı O, Ağustos Başağı, Kumral Ada Mavi Tuna, Emir Beyin Kızları, Romantik Bir Viyana Yazı, Islak Güneş, Deli Zamanlar, İşkenceci
4.19.3.1. Silah	Kumral Ada Mavi Tuna, Valla Kurda Yedirdin Beni, OK Musti Türkiye Tamamdır
4.20.Toplumsal Yapı	
4.20.1.Türk Toplum Yapısı	Viva La Muerte, Kadere Karşı Koy AŞ., Kumral Ada Mavi Tuna, Cadı Ağacı, Romantik Bir Viyana Yazı, Hoşça Kal Umut, Islak Güneş, Yaz Sonu, Tutsaklar, Deli Zamanlar
4.20.2.Nekrofilia	Romantik Bir Viyana Yazı, Viva La Muerte, OK. Musti Türkiye Tamamdır

4.20.3.Kuşak Çatışması	Bir Cinayet Romanı, Çırpıntılar, Romantik Bir Viyana Yazı, Tutsaklar
4.20.4.Sınıf Farklılıkları	Kadın Destanı, Mahrem, Yıldızlar Mektup Yazar, Kaf Dağının Ardında, Tutsaklar, Kadere Karşı Koy AŞ., Emir Beyin Kızları, Romantik Bir Viyana Yazı, Üç Beş Kişi, Islak Güneş, Hiçbir Aşk Hiçbir Ölüm, İşkenceci, Viva La Muerte, Valla Kurda Yedirdin Beni
4.20.4.1.Üst Sınıf	Kadere Karşı Koy Aş., Islak Güneş, Kaf Dağının Ardında
4.20.4.2.Alt Sınıf	Gece Dersleri, Cadı Ağacı, İşkenceci, Buzdan Kılıçlar, Yıldızlar Mektup Yazar, Arzu Sapağında İnecek Var
4.20.4.2.1.Yoksulluk	Pinhan, Şehrin Aynaları, Canbaz
4.20.4.3. Sınıf Farklılıklarının Mekâna Yansıması	Canbaz, Füreya, Kadere Karşı Koy AŞ.

